Ansiklopedik
SÖZLÜK

DİL VE GENEL KÜLTÜR ANSİKLOPEDİSİ

3

MİLLİYET YAYIN LİMİTED ŞİRKETİ

DİL VE GENEL KÜLTÜR ANSİKLOPEDİSİ

İlk Basımı Hazırlayan
İBRAHİM ALÂETTİN GÖVSA

İkinci Basımı Hazırlayan
Yazarlar Kurulu
MUSTAFA NİHAT ÖZÖN

S. GÜNAY AKARSU — FERİDUN AKKOR — ADNAN CEMGİL — GÜLEN DİNÇMEN — AHMET ERKUŞ ALİ GEVGİLİLİ — DOĞAN GÖRSEV — YILMAZ HALKACI — CEVAT HEZARFEN — SİNA KABAAĞAÇ TANER KIRAL — HALİT KIVANÇ — ŞEMSETTİN KUTLU — ZEKİ MAĞDENLİ — ADLİ MORAN GÖKALP MÜLÂYİM — GAD NASSİ — BEHÇET NECATİGİL — ÇETİN ÖZEK — METİN ÖZEK SAMİ N. ÖZERDİM — BELKIS TORUNOĞLU — ASLAN TUFAN YAZMAN

Yönetim ve Redaksiyon
S. GÜNAY AKARSU
İkinci Yönetmen
HANDAN SELÇUK

Yabancı dil karşılıklar
RAZİYE SUDA — TAHA PARLA

Sekreterler
LÂLE DEMİRKOL — ADALET AKSOY

Teknik Sekreter
KEMAL ÖZER

Teknik Sekreter Yardımcısı
ENGİN KÖSEBAY

Resimler
NEZİH İZMİROĞULLARI

Haritalar, Şemalar
ORHAN ALKAYA

KISALTMALAR:

Alm.	Almanca	Ed.	Edebiyat	İng.	İngilizce	Ölm.	Ölüm yılı
Anat.	Anatomi	Eko.	Ekonomi	İsp.	İspanyolca	Ped.	Pedagoji
Ar.	Arapça	Est.	Estetik	İta.	İtalyanca	Psi.	Psikoloji
Ark.	Arkeoloji	esk.	Eski terim, söz	Jeol.	Jeoloji	Re.	Resim
Ask.	Askerlik	Etno.	Etnoğrafya	kb. k.	Kaba konuşma	s.	Sıfat
Ast.	Astronomi	f.	Fiil	Kim.	Kimya	Si.	Sinema
b.	Bileşik	Far.	Farsça	Külb.	Külhanbey ağzı	Sos.	Sosyoloji
ba.	Bağlaç (rabıt)	Fel.	Felsefe	Lat.	Latince	Sp.	Spor
Bak.	Bakınız	Fizy.	Fizyoloji	Man.	Mantık	T.	Türkçe
Biyo.	Biyoloji	Fiz.	Fizik	Mat.	Matematik	Tar.	Tarih
Bot.	Botanik	Fr.	Fransızca	mec.	Mecaz olarak	Tek.	Teknik
Coğ.	Coğrafya	Gra.	Gramer	Mim.	Mimarlık	Tiy.	Tiyatro
ç.	Çoğul	Hek.	Hekimlik	Mit.	Mitoloji	ü.	Ünlem (nidâ)
Den.	Denizcilik	Heyk.	Heykeltraşlık	M.Ö.	Milâttan Önce	Yun.	Yunanca
Dil.	Dilbilim	Hic.	Hicri yıl	M.S.	Milâttan Sonra	zf.	Zarf
Din.	Dinbilgisi	Huk.	Hukuk	Müz.	Müzik	zm.	Zamir
Doğ.	Doğum yılı	Hv.	Havacılık	ok.	Okunur	Zo.	Zooloji
e.	Edat	i.	İsim				

İŞARETLER:

( ) Tarihler, açıklamalar için kullanılmıştır.

[ ] Fransızca ve İngilizce karşılıklar için kullanılmıştır.

★ Bir kelimenin değişik anlamlarını ve maddelerin bölümlerini ayırmak için kullanılmıştır.

« » Okunacak şekli gösteren kelime ve cümleler ile, bazı özel adlar, metinler, iktibaslar için kullanılmıştır.

Milliyet Gazetecilik A.Ş. Basımevi'nde dizilip basılmıştır.





Lâle Devri

L HARFİNİN DEVAMI

Luxembourg (Belçika) Güneydoğuda, Ardenler bölgesinde 219 000 nüfuslu bir il. Merkezi Arlon şehridir.

Luzon (Filipinler) Takımadanın, kuzeyde bulunan, 105 704 km² genişlikte, 11 325 000 nüfuslu en büyük adası. Başkent Manilla da bu adadadır.

Lübeck (Batı Almanya) Baltık denizine dökülen Trav ırmağı kıyısında, denizden 15 km. içerde, 232 000 nüfuslu bir liman. Makine ve kimya fabrikaları, tersaneleri vardır. Tarihte Hansa Birliği'nin merkezi olmuştur.

Lübke, Heinrich (Doğ. 1894) Alman devlet adamı. 1931-1933 yıllarında Prusya meclisi üyesi idi. 1933-1935 yıllarında hapis yattı. 1946-1953 yıllarında Kuzey Rhine-Westfalen meclisi üyesi, 1947-1952 yıllarında bu eyaletin tarım bakanı olarak görev aldı. 1949-1950, 1953-1959 yıllarında Federal Almanya Meclisi üyesi olan Lübke 1953-1959 yıllarında Federal devletin tarım bakanlığını da yaptı. 1959'dan beri Federal Almanya cumhurbaşkanıdır.

Lübnan Ortadoğu'da, Akdeniz kıyısında 9 400 km² genişlikte, 2 152 000 nüfuslu bir cumhuriyet. Başkenti, ülke nüfusunun dörtte birini barındıran Beyrut'dur. Diğer önemli şehirleri Trablus ile Sayda'dır. Nüfusun yarısı Müslüman yarısı Hıristiyan'dır. Ülkenin büyük kısmını, batıda Akdeniz'e paralel uzanan Lübnan dağları kaplar. Denize dik yamaçlarla inen ve yüksek kısımları sedir ormanlarıyla örtülü olan bu dağların eteklerindeki taraçalarda tarım yapılır. Ekime elverişli topraklar sınırlı olmasına rağmen iyi değerlendirilir. Narenciye, muz, dut ağacı, üzüm, zeytin, tahıl yetiştirilir. Trablus ve Sayda rafinerilerinde Irak'dan ve Bahreyn'den boru hatlarıyla gelen ham petrol işlenir. Uluslararası ticaret çok gelişmiştir. ★ Tarih : Mezopotamya, Mısır ve Yunan uygarlıklarının bir kavşak noktası ve Finikeliler'in yurdu olan Lübnan toprakları, İskender, Roma, Bizans imparatorluklarının, İslâm devletinin bir parçası olmuş, Haçlı Seferleri sırasında kurulan Hıristiyan Devleti'nin, Mısır Memlukları'nın ve Osmanlı Devleti'nin egemenliklerinde kalmış, 1861 yılında içişlerinde bağımsızlığa kavuşmuş, 1916'dan itibaren Suriye'yle birlikte Fransız mandasına geçmiştir. 1926'da ilân edilen anayasaya rağmen, yabancı birlikler 1946 yılına kadar ülkede kalmıştır. Suriye ile Lübnan arasındaki gümrük birliğine 1950 yılında son verilmiştir. 1958 temmuzunda Irak'da yapılan devrimin hemen arkasından, bu olayın yankılarının Ortadoğu'da genişlemesinden çekinen A.B.D. tarafından, Lübnan'da cumhurbaşkanlığı seçimi dolayısıyla başgösteren politik buhran vesile edilerek, ülkeye çıkarma yapılmıştır. Lübnan'da önemli devlet ve hükümet görevleri çeşitli dinsel inanışlardaki toplulukların temsilcileri arasında paylaşılmıştır.



Beyrut'dan bir görünüş

lübnanservisi b. i. Bot. Sedir ağacı.

lüfer Yun. i. Zo. Kemikli balıkların hanigiller familyasının bir türü. Beyaz etli lezzetli ve değerli balıkların başında gelir. Lüferler, palamut ve torik'de olduğu gibi ağırlıklarına göre çeşitli adlar alır. 20 tanesi 1 kg. gelen boydakilere defne yaprağı, 15 - 19 tanesi 1 kg. gelenlere çinakop, 10 - 14 tanesi 1 kg. gelenlere sarı kanat, 2 - 8 tanesi 1 kg. gelenlere lüfer, tanesi 1 kg. dan fazla olanlara kufano, 1 kg. olanlara da sırtı kara denir. Dişleri çok keskin ve yırtıcı bir balıktır. Bir lüfer sürüsü bir istavrit ya da hamsi sürüsüne rastladığı zaman kan ve balık ölüleri izi deniz yüzeyinde kilometrelerce uzayabilir. Lüfer İstanbul sularında yılın her ayında dalyanlarda ve olta ile avlanırsa da asıl mevsimi ağustos, eylül ve ekim aylarıdır.

lüks Lat. i. ★ 1. Şatafat : Haline bakmadan gözü lükstedir. [Luxe — Luxury] ★ 2. Şatafatlı : Lüks hayat. [Somptueux — Luxurious] ★ 3. Fiz. Aydınlanma birimi. 1 m² lik yüzeye düşen 1 lümen şiddetindeki ışık akısının vereceği aydınlatma 1



Heinrich Lübke



Lübnan'ın arması



lümen m² dir. Buna lüks denir. Bir yüzeyin aydınlanması, ışık kaynağına olan uzaklığına ve kaynağın şiddetine göre de hesaplanabilir. Yüzeydeki aydınlanma, uzaklığın karesiyle ters, kaynağın şiddetiyle doğru orantılıdır. [Lux — Lux] ★ 4. Bir çeşit petrol lambası. Gaz lambasından çok ışık verir. Gaz, yanma odasına basınçla gönderilir. [Lampe à gaz — Gas - filled lamp]

lüle i. ★ 1. Halka gibi dürülmüş şey: Kaymak lülesi, saç lülesi. [Boucle — Ringlet, lock, loop] ★ 2. Tütün çubuğunun ucundaki pişmiş balçıktan tütün yuvası. [Fourneau — Bowl of a pipe] ★ 3. Çeşmenin su akan yerine takılan küçük boru. ★ 4. Eskiden kullanılan bir akarsu ölçüsü. 4 masuraya eşitti.

Lüleburgaz Kırklareli'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 984 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 63 744, merkezinin nüfusu 25 769'dur. İlçe toprakları Ergene suyu çevresindeki alüvyonlu topraklardan ibarettir. Buğday, ayçiçeği, şekerpancarı yetiştirilir. Hayvancılık yapılır. Şehir İstanbul — Edirne asfaltı üzerindedir. Mimar Sinan tarafından yapılan Sokollu Camisi, medresesi ve kervansarayı vardır. Un ve bitkisel yağ fabrikaları, peynir yapımevleri bulunur. Demiryoluna 7 km. uzaklıkta olan şehrin il merkezine olan uzaklığı, 60 km. dir.

lüleci i. Çubuk lülesi yapan kimse.

lüleci çamuru b. i. Çubuk lülesi yapılan süzme kızıl balçık.

lületaşı, -nı b. i. Jeol. Eskişehir taşı, deniz köpüğü, sepiolit. Sulu magnezyum silikat bileşimli bir mineraldir. Rengi genellikle beyaz, bazan açık gri, sarımsı ya da kırmızımsıdır. Sertliği az olup tırnakla çizilebilir. Özgül ağırlığı 2'dir. Kuvvetli nem çekici özelliği olduğundan dile yapışır. Bıçakla kolayca yontularak istenilen şekle sokulabilir. Isıtılınca su çıkararak rengi siyahlaşır. [Magnésite — Magnesite, meerschaum]

lümen Lat. i. Fiz. Işık akısı birimi. Bir ışık kaynağından bir yüzey üzerine gelen ışık miktarına ışık akısı denir. 1 mum şiddetindeki bir kaynağın kendinden 1 m. uzaklıkta bulunan 1 m² lik yüzeye dik olarak gönderdiği ışık akısı (ışık ışınları) 1 lümendir.

lüminesans Fr. i. Fiz. Gazışı. Isı enerjisini kullanmaksızın, mekanik, kimyasal ya da elektrik olaylar sonunda ışık enerjisinin elde edilmesi olayı. Bazı bitkilerin ışık vermesi lüminesans olayıdır. Bak. fosforesans, fluoresans. [Luminescence — Luminescence]

lüp, -pü i. ★ 1. Külb. Bedavadan ele geçirilen şey. ★ 2. Büyükçe bir şeyin birdenbire ve kolaylıkla yutulmasını anlatan ses.

lüpçü s. Külb. Lüpe konmasını seven, lüpe konan.

lüpe konmak b. f. Külb. Bir şeyi bedavadan almak.

lüpüs Lat. i. Hek. En çok yüzde olan, verem karakterli bir cilt hastalığı. [Lupus — Lupus]

lüstrin Fr. i. ★ 1. Desenli bir çeşit ipekli kumaş. [Lustrine — Silk lustrine] ★ 2. Aprelenmiş pamuklu kumaş. Çoğunlukla astar olarak kullanılır. [Lustrine — Cotton lustre, linenette]

Lüteriyen i. ve s. Luther'in mezhebinden olan (kimse) ya da buna bağlı (görüş).

lütesyum Fr. i. Kim. İterbiyumun çözüşmesiyle meydana gelen, sembolü (remzi) Lu olan bir maden. Adını Paris'in eski adı olan Lutetia'dan almıştır. [Lutécium — Lutecium]

lütfen Ar. zf. Bir lütuf (iyilik) olarak, zahmet olmazsa: Ne zaman geleceğinizi lütfen haber veriniz. [S'il vous plaît — Please]

lütfetmek b. f. İyilik olarak vermek: Bu kitabı bana lütfeder misiniz? [Combler — To grant]

lütuf, -tfu Ar. i. ★ 1. İyilik ve yumuşaklıkla davranma. [Bonté, bienveillance — Kindness] ★ 2. İyilik kayra. esk. Kerem, ihsan: O adamın çok lütfunu gördüm. [Grâce, faveur — Favour]

lütuf buyurmak b. f. İzin vermek, müsaade etmek.

lüzucet, -ti Ar. i. Yapışkanlık, yapışma.

lüzucî Ar. s. Yapışkan.

lüzum Ar. i. Gerek, gereklik, işe yarama: Bu defterin bana lüzumu yok. [Nécessité — Necessity]

lüzumlu s. Gerek, gerekli, işe yarar. [Nécessaire, utile — Necessary]

lüzumu muhakeme b. i. Huk. Bak. muhakemenin lüzumu.

Lvov (S.S.C.B.) Ukrayna'nın kuzeybatısında 470 000 nüfuslu bir sanayi şehri ve demiryolu merkezi. Üniversitesi, maden işleme ve dokuma fabrikaları vardır.

Lvov, Prens Georgi Evgenyeviç (1861-1925) İhtilâlci Rusya'nın ilk başbakanı. 1905'de Duma meclisi üyesi seçilmiş, son çarın tahttan çekilmesi üzerine 14 mart 1917'de başbakan olmuştur. Yerini temmuzda Kerenski'ye bırakmıştır. Bolşevikler gelince hapse atılmış, fakat kaçmayı başararak Sibirya yoluyla Japonya'ya, oradan da Fransa'ya gitmiştir. Fransa'da ölmüştür.

Lyallpur (Pakistan) Pencap bölgesinde, Lahor'un batısında 425 000 nüfuslu bir şehir.

Lyon (Fransa) Rhône ve Saône nehirlerinin birleştiği yerde 536 000 nüfuslu bir sanayi, ticaret ve kültür merkezi. Şehirde bir üniversite ve bir akademi vardır. Ünlü ipek ve suni ipek kumaş fabrikalarının yanı sıra otomobil, elektrik malzemesi, ilâç, kimyasal madde fabrikaları da önemlidir. Şehirde her yıl bir fuar düzenlenir.





Marmaris'den bir görünüş

M, m ★ 1. Türk alfabesinin on altıncı ve sessizlerin on ikinci harfi. Sesbilim bakımından yumuşak ve dudak sessizlerinin genzelidir. ★ 2. Romen rakamlarında 1 000 sayısını ve kendinden önce C bulununca (CM) 900 sayısını gösterir. ★ 3. Ebcet hesabında 40 sayısına karşılıktır. ★ 4. Mösyö kelimesinin kısaltması. (M). ★ 5. Metre kelimesinin kısaltılması (m).

maada Ar. e. den başka : Elimde bundan maada kitap kalmadı. [Excepté — Except, besides]

maalesef Ar. zf. Yazık ki, esefle söylüyorum, demektir : Maalesef düğünde bulunamıyacağım. [Malheureusement — Unfortunately]

maalmemnuniye Ar. zf. İsteye isteye, seve seve, memnunlukla. [Avec plaisir — With pleasure]

maarif Ar. i. Arapça'da «marifet» kelimesinin çoğulu olmakla beraber dilimizde genel öğretim ve eğitim anlamında kullanılır : Memleketimizde maarif gittikçe ilerlemektedir. [Instruction — Education]

maarifçi i. ve s. Ulusal eğitim örgütlerinde çalışan (kimse).

maaş Ar. i. Memurlara, emeklilere ve bunlardan yetim kalanlara verilen aylık. [Appointements — Salary]

maaş cüzdanı b. i. Emekli, dul, yetim aylığı alanlara verilen kuponlu defter. Her aylık ödendikçe kuponu koparılıp mal sandığında alıkonur. [Carnet d'appointements — Allowance - book]

maaşlı s. Hizmeti karşılığında aylık alan : Maaşlı memur.

maatteessüf Ar. zf. Bak. maalesef.

maazallah Ar. ü. Allah korusun, Tanrı esirgesin.

mabait, -badı Ar. i. (Bitmemiş yazı, roman gibi sürüp giden şeyler için) Arka, alt yan, öte, sonra.

mabet Ar. i. Tapınak.

mabeyin, -yni Ar. i. ★ 1. Ara ; iki şeyin arası : Mabeynimizde geçen sözleri başkalarına anlatma. ★ 2. Eskiden padişah sarayının selâmlık dairesi : Mabeyni hümayun, mabeyni hümayunu cenabı mülûkâne. Bununla beraber mabeyn denilince saray anlaşılırdı. ★ 3. Eski konaklarda haremle selâmlık arasındaki daire, oda.

mabeyinci i. Eskiden padişahların buyruklarını ilgililere bildirmek ve bazı kimselerin dileklerini padişaha sunmak gibi işlerle uğraşan aracı.

mablak i. ★ 1. (Arapça meblâğdan) Hap hamuru, merhem, boya gibi şeyleri ezip karıştırarak yuğurmak için kullanılan ve bir ucu ele alınacak şekilde saplı, öteki ucu yassı olan alet. Eczacı ve macuncu kaşığı, düz kaşık. ★ 2. Aşure kazanlarını karıştırmakta kullanılan uzun saplı ve yayvan uçlu tahta kepçe.

Mably, Gabriel Bonnot de (1709-1785) Fransız filozofu. Önce teoloji ile uğraşmışken, sonradan sosyal ve politik sorunlarla ilgilenmiştir. Zamanında özel mülkiyeti savunan ekonomistlere hücum eder, sosyal eşitsizliklere karşı Likürgus'ün kanunlarını, Platon'un devletini savunur, özel mülkiyetin sınırlandırılmasını, egoizme gem vurularak, emekle elde edilen mülkiyetin desteklenmesini ister. Bu düşünceleriyle, ütopyacı sosyalistlerin öncülerinden sayılır.

mabut Ar. i. Tapacak, tapınılan kişilik.

macar i. Külb. Bit, kehle : Bu sabah yakamda bir macar buldum.

Macarca i. Macarların konuştuğu dil. [Hongrois — Hungarian]

Macaristan Orta Avrupa'da bağımsız bir ülke. Kuzeyinde Çekoslovakya, doğusunda S.S.C.B. ve Romanya, güneyinde Yugoslavya, batısında Avusturya yer almaktadır. Yüzölçümü 93 000 km², nüfusu 10 146 000, başkenti Budapeşte, önemli şehirleri Pecs, Szeged, Miskolç ve Debrecen'dir. Hiçbir denize kıyısı olmayan Macaristan, yüksek yereylerin çevirdiği bir çukurda yer alır. En yüksek noktası Kekes Tepesi'dir (1 014 m.). Tuna nehrinin doğusunda kalan bölge 3 kısma ayrılır : 1° Büyük Alföld, Tisa nehrinin iki tarafında yer alan bu çukur ova, löslerle örtülüdür. 2° Alföld'ün kuzeydoğu ve güneybatısındaki bölge kumlarla örtülüdür. 3° Pusta, bozkır tipi bitkiler yetişen, geniş ölçüde tarım yapılan, hayvan sürülerine otlak olan bölgedir. Macaristan'ın en önemli iki akarsuyu Tuna ve onun kolu Tisa nehirleridir. İki nehrin her iki tarafı bataklıktır. Ülkenin iklimi çok serttir, yağış azdır. Ekonomisinin en önemli kolunu ta-



MACARİSTAN

rım meydana getirir. Mısır ve buğday en çok yetiştirilen bitkilerdir. Tuna kıyısında yeni bir maden endüstrisi merkezi kurulmuş, bundan başka otomobil, traktör, elektrikli aletler yapımı, dokuma ve gıda endüstrisi geliştirilmiştir. ★ Tarih: IX. yüzyılda Macarlar Obi nehri kıyılarından gelerek Macaristan ovasına yerleşmişler, bir devlet kurmuşlar, başkanları Arpad'ı da Macar dükü olarak tanımışlardır. X. yüzyılda Hıristiyan olmuşlardır. 1301'de bu hanedanlık sona ermiştir. Sonunda Mathias Corvin'i kral ilân etmişler ve böylece iç güvenliği sağlamışlardır (1458). 1521 yılında Macar Kralı Layoş'un Osmanlı İmparatoru Kanuni Sultan Süleyman ile arası açılmış, bunun üzerine Kanuni Belgrad'a yürüyerek şehri ele geçirmiştir. 1526'da Mohaç'da Macarlar'la Osmanlılar tekrar karşılaşmış ve Kanuni 2 saatte Macar ordusunu yok etmiş ve Budapeşte'ye kadar girmiştir. Bu başarıdan sonra Osmanlı İmparatorluğu kendi himayesinde bir Macar Krallığı kurarak Macar soylularından Yanoş'u başa geçirmiştir. 1540 yılında Yanoş ölünce Avusturya, Macaristan'a saldırmaya başlamış ve bunun üzerine 1541'de Kanuni Macaristan'ın büyük bir kısmını Osmanlı ülkesine katmıştır. 1683 yılında Kutsal İttifak'ın kurulmasından sonra Avusturya, Macaristan'ı ele geçirmiştir. Osmanlılar Salankamen ve Zenta'da Avusturya'ya yenilmişler ve 1699'da imzalanan Karlofça antlaşmasıyla Macaristan'ı tamamen Avusturya'ya bırakmışlardır. XIX. yüzyılda Avusturya - Macaristan İmparatorluğu kurulmuş, I. Dünya Savaşı'ndan sonra yıkılmıştır. 1920'de Trianon anlaşmasıyla Macaristan'ın sınırları saptanmıştır. II. Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın yanında yer almış ve 1944 yılında Sovyet orduları tarafından işgal edilmiştir. Savaştan sonra ekonomik ve malî önemli krizler geçiren Macaristan 1946'da bir Halk Cumhuriyeti olmuştur. Seçimleri kazanan Komünist Partisi başa geçmiştir. 23 Ekim 1956'da Budapeşte'de Stalin'e karşı olanlar Sovyetler'in sıkı rejimine karşı ayaklanmışlar, tek parti sisteminin bırakılmasını, Sovyetler'in Macaristan'dan çıkmasını ve serbest seçim istemişlerdir. 4 Kasım 1956'da Kızıl Ordu Budapeşte'ye girerek kanlı bir şekilde isyanı bastırmış ve Başbakan İmre Nagy ve arkadaşları idam edilmişlerdir. Bu tarihten beri Macaristan'da rejim önemli ölçüde liberalleşmiştir.

Macarlar Avrupa'nın ortasında Ortaçağ sonlarında oluşmuş bir ulusun ve bu ulusun kurmuş olduğu bir devletin adı. Macarlar'ın, Hunlar'la akrabalığı olan bir Türk boyundan geldiği kanısı bilim dünyasında yaygındır. İlk zamanlar şamanlık dininde ya da puta tapar olan Macarlar, IX. yüzyıl başlarında bugünkü ülkelerinde yerleşip uygarlaşmaya başlamışlar ; Almanlarla artan ilişkileri sonunda da Hıristiyanlaşmışlardır. Bak. Macaristan.



Mac Arthur



Macaristan'ın başşehri Budapeşte'den iki görünüş

Mac Arthur (1880-1964) Amerikalı general. I. Dünya Savaşı'nda Fransa'da ve 1919'a kadar işgal ordusuyla Almanya'da önemli komutanlıklarda bulunmuştur. II. Dünya Savaşı'nda birleşmiş kuvvetlerin başkomutanı olarak Japonlar'ın eline düşen yerleri, Filipinler'i, 1945'de de Japonya'yı teslim almıştır. Bir aralık Türkiye'ye de gelmiş ve Atatürk tarafından kabul edilmişti. Atatürk'e hayranlığını her vesile ile belirtmekten geri kalmamıştır.

Macassar (Endonezya) Selebes adalarında 537 000 nüfuslu liman şehri. Balıkçılık önemlidir.

Macaulay, Thomas Babington, Lord (1800-1859) İngiliz tarihçisi ve politika adamı. 5 ciltlik «İngiltere Tarihi» ünlüdür.

Mac Clure, Sir Robert John (1807-1873) İskoçyalı kâşif. 1850'den 1854'e kadar yaptığı seyahatlerle Hudson koyu ile Bering boğazı arasındaki kuzey - batı geçidini bulmuştur.

Mac Cormick, Cyrus Hall (1809-1884) Amerikalı mucit. 1931'de yaptığı orak makinesi yüzünden bütün dünyada tanınmış ve büyük bir servet kazanmıştır.

MacDonald, James Ramsay (1866-1937) İngiliz devlet adamı. 1906'da parlamentoya girdi. 1906-1911 yıllarında Bağımsız İşçi Partisi'nde lider olarak görev aldı. I. Dünya Savaşı'na girmeye karşıydı. 1914'de çekildi. 1918'de seçilemedi. 1922'de seçildi ; muhalefet lideri oldu. 1924'de başbakanlığa getirildi. 1929-1931 yıllarında da başbakanlık yaptı. Amerika'ya giden ilk İngiliz başbakanıdır. Bir aralık koalisyon kabinesi de kurdu. Eserleri basılmıştır.

Mac Dowel, Edward Alexander (1861-1908) Amerikalı besteci. Paris Konservatuarı'nda müzik eğitimi gördü. Almanya'da, Darmstadt Konservatuarı'nda piyano bölümü şefliği yaptı. Amreika'ya dönüşünde

Columbia Üniversitesi müzik bölümü yönetmeni oldu. Başlıca eserleri: Re minör Piyano Konçertosu — Woodland Sketches», «Six Love Songs» ve «Indian Suite» dir.

Macellan Bak. Magalhanes, Fernao de.

macera Ar. i. ★ 1. Geçen şey, meydana gelen hal, olay. esk. Vaka: Benim maceradan haberim yok. [Evènement, incident — Event, incident] ★ 2. Baştan geçen heyecanlı olay. esk. Serüven. Sergüzeşt. [Aventure — Adventure]

maceraperest Ar. Far. b. s. Maceracı.

macera romanı b. i. Ed. Hayalin ve fantezinin coğrafya ve bilim konularıyla ustaca karıştırılmış olduğu meraklı gezi romanı. Jules Verne'in romanları, bütün dünyada ün kazanmış macera romanlarının başlıcalarındandır. [Roman d'aventures — Adventure novel]

Macfarren, Sir Alexander (1813-1887) İngiliz bestecisi ve müzik teorisi yazarı. Opera, senfonik müzik ve oda müziği bestelemiştir. «Musiki Tarihi» adlı kitabı önemlidir.

Machado, Bernardino (1851-1944) Portekizli devlet adamı. Rio de Janeiro'da doğmuştur. Başbakan iken 1915'de Portekiz cumhurbaşkanlığına seçilmiş, başkanlıkta 3 yıl kalmış, 1921'de tekrar başbakan olmuştur.

Machault d'Arnouville (1701-1794) Fransız devlet adamı. 10 yıl süreyle XV. Louis'nin maliye bakanı olmuştur. Herkesin geliri üstünden yirmide bir vergi vermesi usulünü kurarak vergi sisteminde eşitlik yaratmak istemiş, fakat Mme de Pompadour'un hoşuna gitmediği için gözden düşmüştür.

Machiavelli, Niccolo (1469-1527) İtalyan yazarı, devlet adamı ve politika kuramcısı. 30 yaşında iken Floransa cumhuriyetinin dışişlerini yöneten kurulun, genel sekreteri oldu. 1512'ye kadar çeşitli diplomatik görevlerde bulundu. Papa'nın, Fransa Kralı XII. Louis'nin ve İmparator Maximilien'in saraylarında bulunması ona, saray adetlerini, yöneticilerin davranışlarını gözlemleme fırsatını vermiş oldu. «Prens» adlı eserinde, amaca ulaşmak için her türlü aracın meşru olduğunu kabul etmiş olan Cesar Borgia kahraman olarak alınmıştır. Uzun süre Borgia'nın kişiliği, Machiavelli'ninki ile karıştırılmış ve iki yüzlü politikaya da makyavelizm denmiştir. Oysa Machiavelli açıkça, demokratik bir cumhuriyetten yana olduğunu belirtmiş, hükümetlerin düzenbazlığını salık veren genel bir teori kurmamıştır. Herşeyden önce titiz bir gözlemci ve yazar olan Machiavelli, çağının hükümetlerinin nasıl olduğunu belirgin çizgilerle göstermiştir. Başlıca eserleri: «Dell'arte della guerra — Savaş Sanatı», «Istorie fiorentine — Floransa Tarihi», «İl principe — Prens», «Relazioni diplomatiche — Diplomatik İlişkiler» dir.

macit, macide Ar. s. Büyüklük sahibi, şanlı.

Mackenzie Kanada'da 4 600 km. uzunluğunda bir nehir. Kayalık dağlarından Athabasca adıyla doğar, Büyük Esir Gölünden geçerek Kuzey Buz denizine dökülür.

MacKenzie, King (1874-1950) Kanada devlet adamı. 1908'de milletvekili, 1919'da Liberal Parti şefi, 1921'de başbakan olmuştur. Bütün II. Dünya Savaşı boyunca başbakan kalmıştır.

MacKenzie, Sir Alexander (1755-1820) İskoçyalı seyyah. Kanada'da kendi adını verdiği nehri bulmuştur.

Mackenzie, Sir Alexander Champbell (1847-1935) İskoçyalı besteci ve kemancı. Kraliyet Müzik Akademisi'nde okudu. «Colomba »adlı operası ve İskoç rapsodileri ünlü eserleridir.

MacKinley, William (1843-1901) Amerika Birleşik Devletleri'nin yirmi beşinci cumhurbaşkanı. 1896 ve 1900'da iki defa cumhurbaşkanlığına seçilmiş, 14 Eylül 1901'de anarşist Czolgosz tarafından öldürülmüştür.

MacLaurin, Colin (1698-1746) İskoçyalı matematikçi. Pek ünlü olan ve fonksiyonların seriye açınımında kullanılan bir formül, bu matematikçinin adını taşır.

Macleish, Archibald (Doğ. 1892) Amerikalı şair. İllinois'da doğdu. I. Dünya Savaşı'na katıldı; 1923-1928 arasında Paris'de yaşadı. Kongre Kitaplığı müdürlüğünden sonra. Harvard'da hitabet profesörü oldu. 1952 Pulitzer ödülünü kazandı. Başlıca eserleri: «Fildişi Kule», «Mutlu Evlilik», «Ay Sokağı» dır.

Mac Leod, John (1782-1820) İskoçyalı gezgin. Kore ile Ryu - Kyu adalarına keşif gezileri yapmıştır.

MacLeod John James Richard (1876-1935) İskoçyalı fizyoloji bilgini. F. G. Banting ile birlikte ensülini bulması, kendisine 1923 Nobel armağanını kazandırmıştır.

Mac - Mahon Patrice (Patrick), Comte de (1808-1893) Fransa mareşali ve cumhurbaşkanı. Fransa'ya yerleşmiş İrlandalı bir ailedendir. Kırım Savaşı'nda, İtalya Seferi'nde kendini göstermiştir.

Macmillan, Harold (Doğ. 1894) İngiliz devlet adamı. 1924-1929, 1931-1964 yıllarında milletvekilliği yaptı. 1945'de bakan oldu; çeşitli bakanlıklarda bulundu. 1955-1957 yıllarında maliye bakanlığı yapan Macmillan 1957-1963 yıllarında başbakan idi. Basılmış eserleri vardır.

Macrianus (Ölm. 261) Roma İmparatoru. Otuz Zalimler'den biri olup Domitien'e yenilince kendini, subaylarına öldürtmüştür.

macun Ar. i. ★ 1. Undan başka maddelerin hamur kıvamında ezmesi: Diş macunu. [Pâte — Paste] ★ 2. Cinsel isteği çoğaltmak amacıyla eskiden yapılan baharlı ve şekerli karışım. ★ 3. Çocuklar için sokakta satılan bir çeşit tatlı. ★ 4. Külb. Süzme afyon.



Niccolo Machiavelli



Harold Macmillan



macuncu i. ★ 1. Kuvvet macunu yapan ve satan kimse. ★ 2. Sokaklarda, taşıdığı teneke tablada çocuklar için macun satan kimse.

macuncu fırıldağı b. i. Macuncu tablasının üstünde bulunan bir ok. Çevrilip durduğu zaman okun işaretli ucu paranın konduğu renkteki macun üstünde durursa müşteri o macundan bedava alır, durmazsa macuncu bir şey vermeden parayı kazanırdı.

macunlamak f. Macun sürmek ya da macunla doldurup düzleştirmek.

maç, -çı İng. i. İki taraf arasında birbirini yenmek için yapılan karşılaşma: Futbol maçı, boks maçı, tavla maçı. Ar. Müsabaka, musaraa. [Match — Match, contest]

maça i. İskambil kâğıtlarında, sivri ucu yukarıda ayaklı siyah benek. Kara maça denildiği gibi oynanan oyuna göre pik ya da pika da denir. [Pique — Spade]

maça beyi b. i. Külhanbeyi.

maça beyi gibi kurulmak b. f. Laübali bir şekilde yaygın yaygın oturmak.

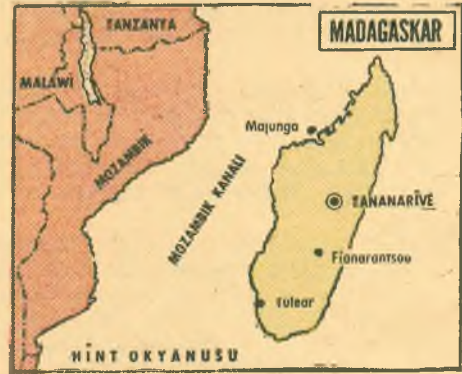
Maçin Halk dilinde bazan Çin kelimesiyle birlikte kullanılır: Çini Maçin'den kalkan hacılar Mekke'ye varmışlar.

Maçka Trabzon'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 000 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 40 096, merkezinin nüfusu 1 998'dir. İlçe toprakları, güneyindeki Trabzon dağlarından kuzeye doğru gidildikçe alçalır. İklim çok yağışlıdır. Kışlar ılık, yazlar serindir. Değirmendere çayının suladığı topraklarda fındık, buğday ve mısır tarımı yapılır. Kasaba, İran — Trabzon transit yolu üzerinde, Trabzon'a 28 km. uzaklıktadır.

maçula (maçuna) İta. i. Den. Büyük ve ağır yükleri kaldırmakta kullanılan buharlı bocurgat. [Grue — Crane]

Madách, İmre (1823-1864) Macar şairi, oyun yazarı. Hukuk okudu. 1848-1849 özgürlük savaşına katılamadı; ancak Kossuth'un sekreterini evinde sakladığı için bir yıl tutuklu kaldı. 1861'de milletvekili oldu. Şiirleri ve oyunları dışında, ona bütün dünyada ün sağlayan eseri «İnsanın Tragedyası» adlı manzum dramıdır. Bu dram, dünya tarihinin çeşitli sahneleri içinde insanın serüvenini çizen sosyal ve filozofik bir eserdir.

Madagaskar Hint okyanusunda büyük bir ada. Afrika'dan Mozambik kanalı ile ayrılır. Yüzölçümü 592 000 km², nüfusu 6 180 000'dir. Merkezi Tananarive, önemli şehirleri, Majunga, Tamatave, Diego - Suarez, Fianarantsoa, Tulear'dır. Adanın Hindistan'ı Avustralya'ya bağlayan eski bir kıtanın kalıntısı olduğu sanılıyor. Ada eski kayalardan meydana gelen, üzerinde volkanik tepeler bulunan büyük bir yayla şeklindedir. Alize rüzgârlarının etkisindedir. Doğu kıyıları sık ormanlarla kaplıdır. Adada pirinç, mısır, kahve, vanilya ve şekerkamışı yetiştirilir. Altın, değerli taşlar, kömür, mika, uranyum madenleri zengindir. Ada 1960 yılından beri bağımsızdır.



madalya İta. i. Yararlık gösterenlere, yarışlarda ve sergilerde derece alanlara ödül, kimi vakit de önemli bir olay dolayısıyla anı olarak verilen maden nişan. Osmanlılar'da ilk madalya 1730 yılında «Ferahi» adı altında verilmiştir. Bu madalya altındandı. Abdülmecit zamanında 21, Abdülaziz zamanında 5, Abdülhamit zamanında 19, Meşrutiyet devrinde de 7 madalya ihdas edilmiştir. Cumhuriyet devrinde, spor ve sergi madalyaları dışında bütün madalya ve nişanlar kaldırılmış, yalnız İstiklâl Savaşı için ihdas olunan İstiklâl Madalyası'nın takılmasına izin verilmiştir. [Médaille — Medal]

madalyon İta. i. İçine küçük resim, saç teli gibi anılar konan, zincirle boyuna asılan çeşitli şekillerde küçük mücevher. [Médaillon — Medallion]

madam Fr. i. (Evlenmiş) Bayan. Müslüman olmayan kadınlar için kullanılır. [Madame — Madame]

madampol, -lü i. Hindistan'da Madopolam şehrinde yapılan bir çeşit sağlam ve ağır patiska.

Madanoğlu, Cemal (Doğ. 1907) Emekli korgeneral, senatör. Eşme'de doğdu. Bir çiftçinin oğludur. 1960 devriminde Ankara komutanıydı. Devrimin kuvvetli adamlarından biriydi. Seçimlere gidilmesini

savunmuş ve 14'lerin Millî Birlik Komitesi'nden uzkalaştırılmasında önemli rol oynamıştır. Tabiî senatör olmayı kabul etmemiş, 1965 seçimlerinde İstanbul'dan bağımsız olarak adaylığını koymuş ve seçilememiştir. 1966'da cumhurbaşkanlığı kontenjanından senatör seçilmiştir.

madde Ar. i. (çoğulu mevat) ★ 1. Uzayda yer dolduran varlık. Özdek. Cisim. ★ 2. Fiz. Kim. Uzayda yer dolduran ve ağırlığı olan varlık. Maddenin şekil almış haline ise cisim denir. Maddenin yapısıyla ilgili değişiklikleri kimya bilimi inceler. Kimyanın konu olarak aldığı maddeler genel olarak üç ana bölüme ayrılabilir: Elemanlar, bileşikler, karışımlar. Onun için de kimyayı ilgilendiren madde özelliklerine kimyasal özellikler denir. Fizik ise maddenin daha çok şekliyle uğraşır. Fiziğe göre maddeler, daha doğrusu cisimler üç şekilde bulunabilir: Katı, sıvı gaz. Fizik, maddenin fiziksel özellikleriyle ilgilenir. [Matière — Matter, material, substance] ★ 3. Huk. Kanunların, tüzüklerin, yönetmeliklerin, kararnamelerin ve başka hukuk metinlerinin kapsadıkları alanı düzenleyen hükümleri birbirinden ayıran ve sıralayan bölüm işaretleri. Maddeler, bentlere, cümlelere ve fıkralar ayrılır. Bir maddenin satırbaşı ile başlayan kısımlarına «fıkra», aynı fıkra içinde noktayla birbirinden ayrılan kısımlarına «cümle», aynı fıkra içinde harf ya da numara ile birbirinden ayrılmış kısımlara da «bent» denir. Kanunlarda maddeler, birbirini izleyen numaralarla gösterilir. [Article — Article] ★ 4. İş, ileri sürülen konu. esk. Husus, keyfiyet: Bu maddeyi ileride konuşuruz. [Sujet — Subject] ★ 5. Sözlüğün bir kelimeyi anlatan bölümü. [Mot — Article, item] ★ 6. İrin, cerahat: Bu çıbanda hayli madde var. [Pus — Pus] ★ 7. mec. Erkeklik aleti.

maddecilik i. Fel. Özdekçilik. Varlığın özünün madde olduğunu kabul eden bütün felsefe doktrinlerine verilen ad. Maddecilik, tabiatın dışında ve üstünde bir ruh kabul eden ve dış varlığı bu ruhun gölgesi sayan ruhçuluğun ve bilgimizin de bu ruhun bir başka görünüşü olan düşünce olduğunu ileri süren idealizmin, tam karşıtıdır. Maddecilere göre varlıkla düşünce arasında belirli bir ilişki vardır. Temel varlık, ilk gerçek maddedir; ruh ya da fikir ondan sonra, ona bağlı olarak meydana gelmiştir. Materyalizm, fikir tarihinde, efsaneler döneminden çıkılarak, pozitif bilimler alanına geçildiği ölçüde gelişmiştir. Bilimlerin bağımsız olmadığı çağda, «fizikçi» denilen düşünürlerle birlikte, maddeci görüşler ortaya atan Yunan filozofları Tales, Herakleitos, Anaksimenes, Leusipos, Demokritos, Epikuros'dur. Yunan maddeciliği, tabiat bilimleri henüz gelişmediği için, kuramsal olarak kaldı. Ortaçağ boyunca Aristoteles felsefesinin idealist yanı hâkim olduğu için, maddecilik gelişme gösteremedi. Ancak XI. XII. yüzyıllarda, İngiltere'de maddeci görüşler ortaya atılmaya başlandı. İngiltere'de deneye dayanan modern bilim anlayışının öncüsü olan Francis Bacon, maddeciliğin babası sayılır. Ondan sonra Locke, bilgimizin, dış varlığın duyumlarımız üzerine yaptığı etkiden doğduğunu belirterek, maddeciliği ileri götürdü. Fransa'da Descartes, düşüncelerinin bir yanıyla maddeci görüşü geliştirdi. Dekartçılardan La Metterie de, bu görüşü daha ileri götürdü. Çağdaş maddeciliğe en büyük hamleyi yaptıran, XVIII. yüzyıl Fransız materyalistleri olmuştur. Bunların başlıcaları, Diderot'nun etrafında toplanan d'Holbach, Morellet, Helvetius'dür. Bu maddeci felsefe, gelişen tabiat bilimlerinden güç almakla birlikte, mekanist bir nitelik taşımaktadır. Modern maddecilik, «diyalektik maddecilik» le bu mekanist görüşten kurtulmuş bulunmaktadır. [Matérialisme — Materialism]

maddesel nokta b. i. Fiz. Bir maddenin üç boyuttan ayrılmış varsayılan pek küçük parçası. esk. Maddî nokta. [Point matériel — Material point]

maddeten Ar. zf. ★ 1. Madde bakımından. Madde ve cisim olarak. «Manen» karşıtı: Maddeten kaybettim, fakat manen kazandım. [Matériellement — Physically, materially] ★ 2. Pozitif olarak: Maddeten imkânsız. [Matériellement, positivement — Positively]

madde ve enerjinin sakınımı kanunu Fiz. Kim. Doğada geçen bütün fiziksel ve kimyasal olaylar sonunda olaya giren madde ve enerji toplamıyla olaydan sonraki madde ve enerji toplamının sabit olduğunu ispatlayan kanun. İlk önce kimyasal olaylardaki madde miktarının değişmediği biliniyordu. Maddenin sakınımı adını alan bu kanunu, Fransız kimyacısı Lavoisier (1743-1794) bulmuştu. Buna göre yoktan madde var edilemediği gibi madde yokedilemezdi. Ancak maddenin şekli değişebilirdi. Daha sonra büyük Alman fizikçisi Einstein maddenin aslında yoğunlaşmış enerji olduğu görüşünü ileri sürdü. Doğadaki enerji miktarı sabittir. Olaylar sonunda yalnız enerjinin şekli değişir. Örneğin elektrik enerjisi ampulde ışık enerjisine elektrik fırınında da ısı enerjisine dönüşür. Ama miktarında bir değişme olmaz. Enerji maddeye, madde de enerjiye çevrilebilir. Bu çevrilmenin formülü de Einstein'e göre $E = m.c^2$ dir. Burada E, enerjiyi, m maddeyi, c de ışık hızını göstermektedir. Bu kanundan sonra tek başına maddenin ya da enerjinin sakınımından söz edilemez. Ancak madde ve enerjinin sakınımı söz konusudur.

maddî Ar. s. Maddesel.

maddî hata Huk. Maddî ya da hukukî bir olayın gerçekten olup olmadığı varlığı ko-



Cemal Madanoğlu

nusunda düşülen hatadır. Maddî hata halinde, yargıtay, mahkemelerce verilen kararları bozar. [Erreur de fait — Material error]

maddiyat Ar. ç. i. Gözle görülür ve elle tutulur şeyler. «Maneviyat» ve «ruhiyat» karşıtı. [Choses matérielles — Material things]

maddiyun Ar. ç. s. Fel. Özdekçiler.

made in İng. deyim. Şu ya da bu ülke «'de yapılmıştır» anlamına gelen bu takımın, ihraç malları üzerine yazılması, birçok ülkelerde kanunun koyduğu bir zorunluluktur.

Madeira Güney Amerika'da Brezilya - Bolivya sınırından çıkarak Brezilya içerilerinde Amazon ırmağına dökülen 3 240 km. uzunluğunda bir nehir.

mâdelet, -ti Ar. i. Tüze. Herkesin hakkına saygı gösterme. esk. Adl, adalet. Zulüm ve haksızlık karşıtı.

madem (madem ki) ba. Değil mi ki : Madem gelecektin, niçin haber vermedin? [Puisque, attendu que — Since, as]

maden Ar. i. ★ 1. Toprağın altında ya da yüzeyinde filiz adını alan bileşimler halinde bulunan ve organik olmayan maddelerin genel adı. Filizlerin içindeki yabancı maddeler ergitilerek çıkarıldıktan sonra arı halde maden elde edilir. Madenler kolayca şekil alabildiği ve üstün özellikleri olduğu için çok yaygın bir alanda kullanılırlar. Madenlere ısıtılıp dövülerek, ya da ergitip kalıplara dökülerek istenen şekil verilir. [Minéral — Mineral] ★ 2. Kim. Maden özellikleri adı verilen özellikleri gösteren maddelerin genel adı. Maden özellikleri şöyle sıralanabilir : 1° Yüzeyleri parlaktır (altın, gümüş, nikel v.b.) 2° Madenler ergimiş halde iken birbirlerinin içinde belirli oranlarda eriyebilirler. Bundan sonra soğutulurlarsa, alaşım adını alan maden karışımlarını doğururlar. 3° Madenler birbirleriyle birleşerek kimyasal bileşikler yapamazlar. 4° Madenler ısıyı, elektriği genellikle iyi iletirler ve bu sırada maddî bir değişiğe uğramazlar. Ancak bu özellikleri katı ya da sıvı halde bulunmalarına bağlıdır. Gaz halindeyken bu özelliklerini kaybederler. Zaten madenler güç buharlaşırlar. 5° Cıvadan başka bütün madenler, normal sıcaklıkta katı haldedir. Kolay işlenir, levha, tel haline gelirler. Örneğin 1 gr. altından 1 000 m. uzunluğunda tel çekilebilir. [Métal — Metal] ★ 3. Maden cevheri bulunan yer; kazıldığı zaman maden çıkarılabilecek yer : Türkiye'de zengin krom madenleri vardır. [Mine — Mine] ★ 4. Muhtelif madenlerin, gümüşe benzeyen alaşımı. [Allage — Alloy] ★ 5. mec. Kendisinde değer zenginliği bulunan (kimse, şey) : Bu kitap, bir bilgi madenidir. ★ 6. s. Madenden yapılmış. [Métallique — Metal]



Elde ve şapkada kullanılan madenci fenerleri

Maden Elâzığ'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 939 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 31 361, merkezinin nüfusu 10 087'dir. Dicle'nin doğduğu Hazar gölü, ilçe toprakları içindedir. Ekonomisi kasaba civarındaki bakır ve krom madenine bağlıdır. Biraz tarım da yapılır. Kasaba, Dicle'nin kıyısında Mihrap dağının eteğindedir. Erganimadeni de denir. Demiryolu istasyonuna 2, il merkezine 73 km. uzaklıktadır.

Maden Gümüşhane'nin Bayburt ilçesi bucaklarından. 21 köylü bucağın nüfusu 11 425, merkezinin nüfusu 388'dir.

madenci i. ★ 1. Maden ocağı sahibi, maden işleten kimse. ★ 2. Mineraloji ya da metalurji ile uğraşan kimse. [Minéralogiste, métallurgiste — Miner, metallurgist]

madenci feneri b. i. Birikmiş gazların patlamasına sebep olmayacak şekilde özel güvenlik tedbirleri olan ve kömür ocaklarında kullanılan fener. Alevi çevreleyen tel ızgara, sıcaklığın büyük kısmını emdiği için, fenerde birikmiş gazları patlatmaya yetecek kadar ısı sızması önlenmiş olur.

madenî Ar. s. Madensel.

maden kömürü b. i. Maden altından çıkarılan kömür. Kuru kuruya damıtılınca havagazı verir. Yan ürünlerinden biri de katrandır.

madensi ★ 1. s. Maden gibi olan. [Métallique — Metallic] ★ 2. i. Kim. Maden özellikleri göstermeyen basit cisimlerin genel adı. Karbon, kükürt, azot, hidrojen, klor, oksijen v.b. madensiler arasında sayılabilir. 1° Katı haldeki madensiler ayrı ayrı kristallerden yapılmıştır. Onun için saydam oldukları halde saydam değilmiş gibi görünürler. 2° Madensiler birbirleri içinde erirler, ama çoğu ergimiş bir maden içinde erimez. 3° Isı ve elektriği çok az iletirler. Bu sırada da maddi değişmeye uğrarlar. Yani iletme sonunda kimyasal bakımdan değişirler. 4° Madensiler birbirleriyle kimyasal birleşik yaparlar. En çok rastlanan madensi bileşikleri su, karbondioksit v. b. dir. [Métalloide — Metalloidal]

maden suyu b. i. İçinde erimiş olarak birtakım mineral maddeler bulunan ve bazı hastalıklara karşı içme ya da yıkanmada kullanılan kaynak suyu. [Eau minérale — Mineral water]

Maden Tetkik Arama Enstitüsü (M.T.A.) Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanlığı'na bağlı bir genel müdürlük. Yurdumuzdaki maden, ham madde ve enerji kaynaklarını inceler, araştırır; yeraltı zenginliklerini ortaya çıkarmak için çalışır. Bu amaçla eleman yetiştirir. 1966'ya kadar yapılan çalışmalar sonunda yaklaşık olarak 88 milyar TL. değerinde demir, kömür, petrol kurşun, çinko, antimuan, bakır, cıva, volfram, uranyum v.b. gibi ham madde-

ler bulunmuştur. Laboratuarlarında her çeşit analiz ve cevher zenginliği testleri yapılmaktadır. Çalışmaları sırasında uçaklarla yapılan araştırmalardan da yararlanmakta yurdumuzun çeşitli haritalarını hazırlamaktadır.

maden yatağı b. i. Maden filizi tabakalarının bulunduğu alan.

mader Far. i. Ana.

Mader Adası (Portekiz) Atlas okyanusunda, Fas'ın batısında, yüzölçümü 739 km², nüfusu 282 000, merkezi Funchal olan ada. Şarabı ünlüdür.

maderşahi Far. s. Sos. Anaerkil.

Madhia Pradesh (Hindistan) Orta kısımda yer alan bir eyalet. Yüzölçümü 444 000 km², nüfusu 32 394 000, merkezi Bhopal'dir.

madik i. Külb. Dolan, dolap. Hile, desise: Bana madik olmaz.

Madison (A.B.D.) Wisconsin eyaletinin başkenti. Nüfusu 122 800'dür. Tarım ve endüstri merkezidir.

Madonna İta. i. Re. Heykel ve resimlerde İsa'nın annesi olarak yer alan Meryem Ana. Kucağında İsa ile birlikte gösterilir. M.S. II. yüzyıldan başlayarak, özellikle, Roman ve Gotik sanatında çok işlenmiş bir konudur.

madrabaz i. ★ 1. (Aslı «değnekle oynayan» demek olan Farsça «matrakbaz» dır.) Balık, zerzavat ve meyva gibi yiyecekleri yerinden alarak perakendeciye satan kimse: Sebze hâli madrabazları. ★ 2. mec. i. ve s. Çıkarını sağlamak için pek dürüst olmayan usullere başvuran (kimse).

Madras (Hindistan) Koromandel kıyısında 1 770 000 nüfuslu bir şehir. Endüstri merkezi ve liman. Jüt ve kimya endüstrisi gelişmiştir.

madras i. Eskiden yalnız Hindistan'ın Madras şehrinde yapılmakta iken şimdi başka yerlerde yapılan bir çeşit pamuklu ve ipekli kumaş.

Madrid İspanya'nın başkenti. Nüfusu 2 443 000 olan şehir, Yeni Kastilya'da, Manzaneres nehri üzerinde kurulmuştur. Üniversitesi ve Prado Müzesi ünlüdür. İspanya iç savaşı sırasında şiddetli çarpışmalara sahne olmuştur. Makine ve besin endüstrisi gelişmiştir.

madrigal İta. i. Ed. Fransız ve İtalyan edebiyatında, ince, şefkatli ya da aşıkça küçük koşuk, şiir. [Madrigal — Madrigal]

madrigal Müz. En az iki ses için yazılmış, çeşitli duyguları işleyen lirik bir şarkı türü.

madrubunfih Ar. i. Mat. Çarpan.

madrup Ar. i. Mat. Çarpılan.

madun Ar. i. ve s. Altta bulunan, başkasına bağlı bulunan. Üst (mafevk) karşıtı.

Madura (Endonezya) Java'nın kuzeyinde 2 447 000 nüfuslu bir şehir.

madut Ar. s. Sayılmış, sayılı, sayısı bilinen

maestro İta. ★ 1. zf. Müz. Ağır, soylu ve görkemli olarak. ★ 2. i. Müz. Orkestra şefi. [Maestoso — Maestoso]

Maeterlinck, Maurice (1862-1949) Belçikalı yazar. Gand'da doğmuştur. Deneme ve oyun yazmıştır. Oyunlarında mistisizm ile sembolizmin kaynaştığı görülür. Başlıca eserleri: «Sıcak Limonluklar», «Pelléas ve Mélisande», «Aglavaine ve Sélysette», «Monna Vanna», «Mavi Kuş», «Arıların Hayatı», «Çiçeklerin Zekâsı», «Akıllılık ve Kader», «Ölüm», «Körler» dir. 1911'de Nobel Edebiyat mükâfatı Maeterlinck'e verilmiştir.


Maurice Maeterlinck

mafa (mapa) İta. i. Genellikle kayıklarda kullanılan ucu halkalı çivi. [Piton — Bolt]

mafer i. ★ 1. (Arapça «mahfer» den) Tornacının eğri oygu aleti. ★ 2. Bu aletle oyulmuş eğri yiv.

mafevk Ar. i. ve s. Üstte bulunan, başkasının üstünde olan. Alt (Madun) karşıtı.

Mafia Kötü yönetim ve özellikle Napoleon'un Güney İtalya istilâsı sırasında çıkan karışıklıkların etkisiyle, Sicilya adasındaki büyük toprak sahiplerinin sebep olduğu kanunsuz bir örgüt. Adada güvenlik olmayışı bunları, topraklarının korunması ve yönetimi ile kabadayı çetelerini görevlendirmeye zorladı. Köylüleri terör içinde yaşatan ve her türlü kanun dışı harekete kaabiliyetli olan bu adamlar, zamanla örgütlendiler; toprak sahiplerinin de üstünde güç kazandılar ve onları bir çeşit haraca bağladılar. Kendine özgü kanunları, yeminleri ve töreleri olan Mafia, soygun ve suç alanını A.B.D.'ye kadar genişletti.

mafiş Ar. i. ★ 1. İçinde bir şey yokmuş gibi pek hafif bir çeşit yumurtalı hamur tatlısı. ★ 2. Yok, kalmadı: Bende para mafiş.

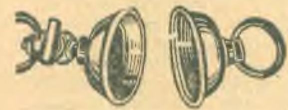
mafsal Ar. i. Anat. Eklem.

Magalhanes, Fernao de (Macellan) (1480-1521) Portekizli gemici. Dünyayı ilk defa dönen, Güney Amerika'nın güney ucunda kendi adını taşıyan boğazla Filipin adalarını bulmuş, kendisinin Pasifik adını verdiği Büyük okyanusta ilk keşif yolculuğunu yapmıştır. Yaptığı hizmetlerin değerlendirilmediğini görerek Portekiz hizmetinden çıkmış, İspanya hizmetine girmiştir. İspanya'nın kendi emrine ve komutasına verdiği gemi ile 1519'da hareket ederek Hindistan'ın batı yolunu bulmuştur. Filipinler'den Cebu adasının prensiyle anlaşarak Mactan adlı diğer küçük bir adanın prensiyle savaşırken Cebu'da öldürülmüştür. Gemilerinden yalnız biri İspanya'ya dönebilmiştir.


Fernao de Magalhanes (Macellan)

magazin İng. i. (Aslı Ar.) Kalabalığı ilgilendirecek çeşitli konularla dolu bol resimli dergi. [Magazine — Magazine]

Magdebourg (Doğu Almanya) Elbe nehri


Magdeburg yarımküreleri

MAGNETİZMA



Magnetizma : Mıknatıs çubuklarının kutupları çevresinde bir magnetik alan vardır. Bu alan madenlere bir kuvvet uygular. İki mıknatıs karşı karşıya getirilirse aynı adlı kutuplar birbirini iter, ters kutuplar birbirini çeker. Böylece şekildeki ibre döner.

üzerinde 261 000 nüfuslu bir şehir. Önemli bir endüstri merkezidir.

Magdeburg Yarımküreleri b. i. Fiz. Madenden yapılmış ve hava sızdırmayacak şekilde birleşen iki yarımküre. İçlerindeki hava boşaltılıp birleştirilirlerse birbirlerinden ayrılmaları için çok büyük kuvvet gerekir. Bu deney dışarıdaki havanın basıncını ispatlayan deneylerden biridir.

Magdalena Güney Amerika'da, Kolombiya'da 1 700 km. uzunluğunda bir nehir.

Maginot, André (1877-1932) Fransız devlet adamı. Savunma bakanı olmuş, Fransa'yı savunmak için yapılan, fakat II. Dünya Savaşı'nda bir işe yaramayan ünlü Maginot hattını yaptırmıştır.

magma Yun. i. Jeol. ★ 1. Hamursu, kalın, yapışkan bir kütle meydana getiren maden, filiz ve başka maddelerin karışımı. Yerin çekirdeğinde bulunduğu kabul edilir. ★ 2. Yanardağlardan çıkan ergimiş, yoğun kütle. [Magma — Magma]

Magna Karta XIII. yüzyılda İngiltere'de müstebit kralların yetkilerini büyük oranda daraltan siyasal bir anlaşmaya ve belgeye verilen ad. «Büyük Koşul» diye adlandırılabilecek Magna Karta'yı, aşırı despotluklarıyla halkı ezen İngiltere Kralı John'a karşı bu ülkenin aydınları hazırlamış ve krala kabul ettirmişlerdir. Bu kabul töreni 15 Haziran 1215'de Thames nehrindeki bir gemide düzenlenmiştir. Latince olan metni, aydınların baskısı ile kabul ve imza eden Kral John, sonra bundan caymak istemişse de başaramamıştır. Zamanla ve öteki krallar döneminde gittikçe güçlenen Magna Karta, başlıca 63 maddeden meydana gelmiştir. Sonraları İngiliz anayasa hukukunun ve demokrasisinin temeline basamak olan Magna Karta, insan hak ve özgürlüklerinin yeryüzündeki ilk belgelerinden biridir.

Magnan, Bernard Pierre (1791-1865) Fransa mareşali. Paris'lidir. 2 Aralık 1851'de Louis Napoléon'un hükümet darbesinde en faal rolü oynamıştır. Bu darbeden sonra, cumhuriyetin yerine ikinci imparatorluk rejimi kurulmuştur.

Magnesia ad Sipylum (Bugünkü Manisa ili) Eskiçağ'da, verimli Hermos (Gediz) vadisinde kurulmuş bir Lidya şehri, Küçük Asya'nın iç bölgelerinden gelip İzmir'e giden yolla, Marmara'dan gelip yine İzmir'e giden yolun kesiştiği noktada bulunuyordu.

magnetik Yun. s. Fiz. Mıknatısla ilgili, kendinde mıknatıs özellikleri bulunan. [Magnétique — Magnetic]

magnetik alan b. i. Fiz. Bir mıknatısın çevresinde yer alan ve demiri çekme etkisinin görüldüğü uzay bölgesi. Bak. magnétizma. [Champ magnétique — Magnetic field]

magnetit Yun. i. Kim. Mıknatıs özelliği gösteren, doğal demir oksidi.

magnetizma Yun. i. Kim. Mıknatısları ve mıknatısların çevrelerinde yarattıkları özellikleri inceleyen fizik dalı. Magnetizma kelimesinin, mıknatıs özelliği gösteren maden filizlerinin bol bulunduğu Manisa şehrinin eski adından türediği sanılmaktadır. Bir mıknatısın çevresinde çekme ve itme kuvveti uygulayan bir alan vardır. Bu alana magnetik alan denir. Magnetik alanın şiddeti, doğrultusu belli formüllerle hesaplanabilir. Dünya da bir mıknatıs gibi çevresinde magnetik alan doğurur. Pusulanın hep kuzey - güney doğrultusunu göstermesinin nedeni, dünyanın magnetik alanıdır. Bak. mıknatıs, elektromıknatıs. [Magnétisme — Magnetism]

magnezyum Yun. i. Kim. (Manisa şehrinin eski adından) Sembolü Mg olan eleman. En hafif madendir. Doğada magnezit, dolomit, İngiliz tuzu adını taşıyan bileşikler halinde bulunur. Manisa'nın magnezyum yatakları ünlüdür. Deniz suyunda erimiş halde magnezyum vardır. Onun için deniz suyundan magnezyum elde edilebilir. Gümüş parlaklığında bir madendir. Levha haline getirilebilir. Arı halde dayanıklılığı az olduğu için alaşımları kullanılır. Havada ışık vererek şiddetle yanar. Ama alaşımlarının tutuşma noktası çok yüksektir. Onun için patlamalı motorların pistonlarıyla silindir gömlekleri magnezyum alaşımlarından yapılır. Son yıllarda uçak yapımında bol miktarda magnezyum alaşımı kullanılmaya başlanmıştır. Magnezit ve amyantla karıştırılırsa ısı geçirmeyen bir madde elde edilir. Fotoğraf makinesi flaşları da magnezyumdan yapılır. Atom sayısı 12, atom ağırlığı 24,32 yoğunluğu 1,7'dir. [Magnésium — Magnesium]

Magnitogorsk (S.S.C.B.) Orta Urallar'ın eteğinde 348 000 nüfuslu bir şehir. Demir madenleri vardır. Maden ve kimya endüstrisi gelişmiştir.

Mago Kartacalı komutan. Hamilkar Barka'nın oğlu ve ünlü Annibal'in en küçük kardeşi. Uzun yıllar İspanya savaşına komutanlık etti. Kartacalılar, Scipio tarafından bu ülkeden sürülünce, Liguria'ya gelerek iki yıl burada kaldı (M.Ö. 205-203).

mago i. Kuzey Afrika'da kalabalık sürüler halinde yaşayan, çok kısa kuyruklu ve kızılımsı boz tüylü bir maymun çeşidi. İnsana kolayca alışabilir.

Magon Kartacalı bazı generallerin adı. Bunlardan en ünlüsü Annibal'in kardeşidir. İspanya'da uzun zaman Scipion'a kafa tutmuş, 203'de Cenova'yı almış, yaralı olmasına rağmen, Scipion tarafından tehdit edilen Kartaca'ya yardım için yola çıkmışsa da denizde ölmüştür.

Magosa Bak. Famagusta.

magri i. Yılanbalığı familyasından, büyük ve lezzetli eti olan bir balık.

mağ i. Zo. Başıyla kanat ve kuyruk uçları aynı renkte olan güvercin.

Mağara Adana'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 699 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 20 443, merkezinin nüfusu 2 827'dir. Tahıl ve pamuk yetiştirilir. Kasaba, Kocadağ'ın güney yamaçlarındadır. İl merkezine 201 km. uzaklıktadır.

mağara Ar. i. Bir yamaca ya da kaya içine doğa tarafından ya da insan eliyle oyulmuş uzunca kovuk, in: Ar. Gar, kehf. [Caverne, grotte — Cave, pit]

mağaza Fr. i. ★ 1. Büyük dükkân. [Magasin — Large store] ★ 2. Eşya, zahire deposu. [Magasin — Storehouse]

mağdur Ar. s. Bir suçtan, haksız fiilden zarara uğramış, kıygın. [Lésé — Injured]

mağduriyet, -ti Ar. i. Mağdurluk, kıygınlık.

mağfiret, -ti Ar. i. Tanrı'nın, kullarının günahlarını af buyurması, yargılama: Cenabı Hak'tan mağfiret dilerim.

mağfur Ar. s. Tanrı'nın affına uğramış, yargılanmış. (Ölmüşler için kullanılır): Merhum ve mağfur Ahmet Efendi.

mağlubiyet, -ti Ar. i. Yenilme, yenilgi. [Défaite — Defeat]

mağlup Ar. s. Yenilen, yenilmiş. [Vaincu — Defeated]

mağmum Ar. s. ★ 1. Tasalı, üzgün, gamlı, kederli: Pek mağmum bir hali var. ★ 2. Sıkıntılı, kapalı, bulutlu (hava): Mağmum bir hava.

mağribî Ar. s. Batı ile ilgili.

Mağribî i. Afrika'nın Mısır'dan öte, kuzey kısmı (Fas, Cezayir v.b.) halkından olan kimse.

mağrip Ar. i. Batı.

Mağrip i. Afrika'nın, Mısır'dan öte, kuzey kısmı (Fas, Cezayir v.b.)

mağruk, -ku Ar. s. ★ 1. (Suda) Boğulmuş. ★ 2. Batmış (gemi).

mağrur Ar. s. ★ 1. Gururlu, kurumlu. ★ 2. Övünçlü.

mağruren Ar. zf. Güvenerek: Affınıza mağruren bu işi yaptım.

mağşuş Ar. s. Saf olmayan, karışık.

mah (meh) Far. i. Gökteki ay. Ar. Kamer.

mah Far. i. Yılın oniki bölümünden her biri. (Yalnız kamerî takvim bölümleri için kullanılır, güneş takvimi bölümleri için kullanılmaz): Mah-ı Ramazan. Ar. Şehr.

mah i. Yetme: Aç gözlüye bir fırın ekmek mah gelmez.

Mahaçel Bak. Camili.

Mahakavya Sanskritçe i. Ed. Sanskritçe dilinde yazılmış destanların büyüklerine verilen ad.

mahakim Ar. ç. i. Mahkemeler.

mahal, -lli Ar. i. (Çoğulu: mehal) Yer, yöre.

mahalle Ar. i. (Çoğulu: Mahallât) Bir şehrin, bir kasabanın, hattâ büyücek bir köyün bölünmüş sayıldığı parçalardan her biri. [Quartier — Quarters]

mahallebi Ar. i. Süt, şeker ve pirinçunu kaynatılarak yapılan bulamaç, pelte kıvamında tatlı.

mahallebici i. Mahallebi yapıp satan kimse.

mahallebi çocuğu b. i. mec. Nazlı büyütülmüş kimse.



Mahalle mekteplerinde, hocanın oturduğu minderden kalkmadan çocukları dövmeye yarayan uzun bir sopası vardı. Ayrıca suçu çok olanları da cezalandırmak için falaka kullanılırdı.

mahalle çapkını b. i. mec. Beceriksiz çapkın.

mahalle çocuğu b. i. mec. Sokakta vakit geçiren terbiyesi kıt çocuk.

mahalle karısı b. i. mec. Terbiyesi kıt kavgacı kadın.

mahalle mektebi b. i. Tar. Her mahallede bulunan ve tek odadan meydana gelen, bir çeşit hazırlık okulu niteliğinde bulunan, en eski okullara verilen ad. Çocuklar hocalarının çevresinde, evlerinden getirdikleri minderlere otururlar. Önlerindeki uzun sıraya «cüz» lerini koyarlardı, sadece dinsel eğitim görürlerdi.

mahallî Ar. s. ★ 1. Yerli, yöresel. ★ 2. Coğ. Yerel. esk. Mevziî.

mahallî idare Huk. Bir ülkenin sadece belirli bir bölgesini ilgilendiren işlerin yapılması için, o yer halkınca, genellikle seçim yoluyla kurulan organlar ve bunlara bağlı idare örgütü. Bu organlar ve örgüt, o bölge ile ilgili kamu hizmetlerini, kanunlar çerçevesi içinde görür. Köy ve belediye kuruluşları mahallî idare örgütüdür. [Administration local — Local government and administration]



mago

maharani i. Mihrace karısı.

Maharashtra (Hindistan) Dekkan'ın batısında bir eyalet. Nüfusu 39 504 300, merkezi Bombay'dır.

maharet, -ti Ar. i. Bir iş görmedeki ustalık, beceriklilik, el uzluğu, uzluk.

mahalsiz s. Yersiz, uygun olmayan.

mahatma Hintçe i. Büyük ruh. Modern Hindistan'da, kendilerini çileye sokan şeflere verilir: Mahatma Gandhi.

mahaza Ar. ba. Böyle olmakla birlikte, bununla birlikte, böyle ise de.

mahazar Ar. i. Hazır bulunan, hazırda ne varsa.

mahbup Ar. s. Sevilen, sevgili. Ar. Maşuk, maşuka.

mahcubiyet, -ti Ar. i. ★ 1. Utanma, arlanma. [Honte — Embarrassment] ★ 2. Utangaçlık, çekingenlik. [Timidité — Timidity]



magri

mahcup Ar. s. ★ 1. Utanan, arlanan. [Honteux — Embarrassed] ★ 2. Utangaç, çekingen. [Timide — Timid, shy]

mahcup etmek b. f. ★ 1. Utandırmak. [Faire honte — To embarrass] ★ 2. Bir lûtuf karşısında bırakmak. [Obliger — To oblige]

mahcup olmak b. f. ★ 1. Utanmak. [Avoir honte — To be ashamed] ★ 2. Vaadini yerine getirmemek, bir işi yapamamak yüzünden utanmak: Gelemedim, size karşı mahcup oldum. [Etre confus — To be embarrassed]

mahcur Ar. s. Huk. Kısıtlı. Hakkında mahkemece hacir kararı verilmiş olan kimse. Akıl hastalığı, mahkûmiyeti, sarhoşluğu, kötü hareketleri yüzünden yargıç kararıyla medenî haklarını kullanma yeteneği kısıtlanmış olan kimse. [Interdit — Interdicted]

mahcuz Ar. s. Huk. Hacizli. [Saisie — Distrained]

mahcuz mal Huk. Borçlunun borcunu ödememesi nedeniyle, kendi elindeki ya da üçüncü şahıslardaki taşınan, taşınmayan mallarının borcunu karşılamak üzere adlî ya da idarî yetkililerin emrine verilmesi durumunda, bu mallar mahcuz mal olur. Mal sahibinin mahcuz mal üzerinde tasarruf yetkileri kaldırılmış ya da sınırlandırılmış olur. [Patrimoine saisie — Property under distraint]

mahçe Far. i. Minare, kubbe, sancak tepesine konulan yaldızlı küçük ay.

mahdum Ar. i. Eskiden «oğul, erkek evlât» anlamına ve bir terbiye ve incelik gereği olarak kullanılırdı.

mahdut Ar. s. ★ 1. Sınırlanmış, çevrilmiş, sınırlı, çevrili. ★ 2. Az, sayılı: Onun bilgisi mahduttur.

mahdut ehliyet Huk. Kişilerin medenî haklarını kullanmak yönünden ehliyetlerinin sınırlı olması durumu. Temyiz kudreti bulunan küçükler ile, hacir altına alınmış bulunan reşit kişiler, mahdut ehliyetlidirler. Bunlar, kendilerine mükellefiyet ve borç yükleyen hukuk işlemlerinde bulunamaz. [Capacité restreint — Restrained capacity]

mahdut ortaklık b. i. Huk. Mal ortaklığının bir çeşidi. Eşler, bazı malların ve eşyanın ortaklık dışında kalacağını evlenme anlaşmalarında şart koşarlar.

mahfaza Ar. i. ★ 1. İçinde değerli bir şeyin saklanmasına mahsus kılıf, kın, koruncak, kap. [Etui — Cover, case, sheath] ★ 2. Bot. Kapsül.

mahfe Ar. i. Deve, at ve katır üzerine konulan iki taraflı, üstü kapalı bir çeşit sepet. İçine karşılıklı iki adam binen bu taşıma aracının, insan omuzunda taşınanları da vardı.

mahfî Ar. ★ 1. s. Gizli, saklı: Mahfî iş. ★ 2. zf. Gizlice.



İsmail Mahir Efendi

mahfil Ar. i. (Halk dilinde yanlış olarak mahfel) Toplantı yeri, dernek, çevre. ★ 2. Camilerde etrafı parmaklıkla çevrilmiş ya da yerden yüksek yapılmış olan yer.

mahfili hümayun b. i. Tar. Padişahlar tarafından yaptırılmış ve selâtin adı verilmiş olan camilerde padişahların namaz kılmaları için yapılmış yer. Caminin yüksek yerine yapılır ve cemaat tarafından içi görülmemesi için kafesle kapatılırdı.

Mahfiruz, Hatice (Ölm. 1621) Osmanlı padişahlarından I. Ahmet'in kadını ve II. Osman'ın anası. Oğlunun ilk saltanat yılında, 14 yaşında bulunan hükümdarın çocukluğundan yararlanarak devlet işlerine karışmaya kalkışmıştı. Fakat o zaman I. haseki olan Mahpeyker Kösem Sultan'ın ve kızlarağasının nüfuzu üstün gelmişti. Oğlundan 1 yıl önce ölmüştür.

mahfuz Ar. s. Saklı, korunmuş, gözetilmiş, yokolmaktan kurtarılmış. [Gardé, conservé — Reserved, preserved]

mahfuz hisse b. i. Huk. Kanunda belli edilmiş olan mirasçıların, mirası bırakan tarafından ölüme bağlı tasarruflarla mahrum edilemiyecekleri miras paylarından kanun ile belirli kısım. [Héréditaire réservé — Reserved share]

mahfuz mallar b. ç. i. Huk. Mal birliği ya da mal ortaklığı rejimlerinde, birlik ve ortaklık mallarından ayrı kalarak üzerinde mal ayrılığı hükümleri geçerli olan mallar. [Biens réservés — Reserved goods]

Mah-ı Kenan Yusuf Peygamber.

mahıv, -hvı Ar. i. Yok etme, yok olma.

mahi Ar. s. Yok eden, mahveden.

mahi Far. i. Balık. «Şu mahiler ki derya içredir, deryayı bilmezler». Hayalî.

mahir Ar. s. Elinden gelir, becerikli, usta, eli uz, maharetli, üstat. [Habile — Skilful]

Mahir Bey, Numan (Ölm. 1843) Abdülmecit zamanında evkaf nazırlığında bulunmuş, şiirleri ve yazılarıyla da tanınmış bir devlet adamı. Ağriboz hanedanından Osman Reşit Beyin oğludur. «Münşeat»ı 1845'de basılmıştır. Divanının da basılı olduğunu Bursalı Tahir Bey belirtir.

Mahir Efendi, Ahmet (1870-1926) İstanbul Meclisi ile Büyük Millet Meclisi'nin ilk dönemlerinde milletvekili olmakla ve din eserleri yazmakla tanınmış din bilgini. Kastamonulu'dur. 2 ciltlik «Elmuhkem fi Şerhül - Hikem», «Hikmet-i Atai Şerhi» ve «Mucizat-ı Kur'aniye» adlı kitapları başlıca eserlerindendir.

Mahir Efendi, İsmail (1869-1916) Hoca. Darüleytam'ların kurulmasındaki çabası ve İstanbul Meclisi'nde iken takrir vermekteki faaliyetiyle tanınmıştır. Kastamonu köylerinden birinde doğmuştur. İttihat ve Terakki cemiyetine girmiştir. Ölünce Bebek Darüleytamı bahçesine gömülmüş, fakat bu müessese mütarekede yabancı

kuvvetler tarafından işgal edildiğinden kemikleri oradan çıkarılarak Bebek mezarlığına taşınmıştır.

mahiye Far. Ar. zf. Aylık olarak.

mahiyet, -ti Ar. i. ★ 1. Bir şeyin neden ibaret olduğu. Nitelik. Asıl, hakikat, künh: Bunun mahiyeti nedir? [Essence, qualité — Nature, essence] ★ 2. Fel. Kendilik.

Mah - Jong Çince i. 1922'den sonra Amerika'da yayılmış, sonra Avrupa'ya da geçmiş bir Çin oyunu. Herkes kendi hesabına olmak üzere 4 kişi arasında 136 taşla oynanır. Dominonun en eski şekli olduğu sanılıyor.

mahkeme Ar. i. Huk. Yargı yeri. Hukuk kurallarına göre yargılama yapmak görev ve yetkisi ile, devletçe kurulmuş organlar. Cinsine göre, bazan tek, bazan 3 yargıçtan kuruludur. Başlıcaları, sulh ceza, sulh hukuk, asliye ceza, asliye hukuk, ağır ceza, ticaret, iş, kadastro mahkemeleriyle, sorgu ve icra yargıçlıklarıdır. Bunların dışında, üst mahkemeler olarak yargıtay, danıştay, askerî yargıtay ve anayasa mahkemesini sayabiliriz. Özel kanunlarına göre kurulup çalışan askerî mahkemeler de vardır. Yargıçlık teminatı ve bağımsızlık hükümleri ile, anayasamız, mahkemelerin bağımsızlığını sağlamak istemiştir. Yasama ve yürütme organları ile yönetim, mahkeme kararlarına uymak zorundadır. Bu organlar ve yönetim, mahkeme kararlarını hiçbir şekilde değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez. [Tribunal — Court]

mahkeme dışı işlemler Huk. Dava açılmasından önce kanunî şekillerin yerine getirilmesi: Protesto göndermek gibi v.b. [Actes extra - judiciaires — Legal procedure]

mahkemelerin dereceleri b. i. Huk. Bir davayı tekrar inceletmek için yukarıya doğru daha yüksek yetkili mahkemeler arasında kurulmuş olan dereceler. [Instances — Instance]

mahkemelik s. Mahkemeye düşmesi gereken.

mahkemelik olmak b. f. Mahkemeye düşmek.

mahkûk, -kü Ar. s. Çelik kalemle sert bir yüzeyin üstüne kazınmış. Hakkedilmiş.

mahkûkat, -tı Ar. ç. i. Kazınmış şeyler.

mahkûm Ar. i. ve s. ★ 1. Hakkındaki suçluluk hükmü kesinleşmiş, hüküm giymiş (kimse). [Condamné — Convict] ★ 2. s. Zorunda olan, mecbur: Ben burada oturmaya mahkûmum. [Condamné — Obliged] ★ 3. s. Önceden bilinen bir sonuçtan kurtulamayacak olan: Yatalak hasta değil ama, mahkûm. [Obligé — Condemned]

mahkûmiyet, -ti Ar. i. ★ 1. Hüküm giymişlik: Hiçbir mahkûmiyeti yoktur. [Condamnation — Conviction] ★ 2. Hüküm giyilen süre: Mahkûmiyetini İmralı'da geçirdi. [Sentence — Sentence]

mahkûmların himayesi Huk. Mahkûmların cezalarını çektikten ve cezaevinden çıktıktan sonra topluma uyabilmelerini sağlamak için cezalarını çekerken ve çektikten sonra kendilerine maddî ve manevî yardımda bulunulması. Bu şekildeki yardımlar, suçluların islâh edilebilmesi yönünden de gerekli ve yararlıdır. Patronaj diye de anılan, mahkûmların korunması sistemi içinde, cezasını çeken suçluya iş bulunmasına, bir daha suç işlemesini önleyecek tedbirlerin alınmasına çalışılır. [Protection pénal — Penal protection]

mahlâs Ar. i. Ed. Divan edebiyatında şairin, şiirinde kullandığı takma ad. Şiirin sonunda geçmesi adet olmuştu: Kanuni Süleyman'ın mahlâsı «Muhibbî» dir. [Surnom — Pseudonym]

mahlâs beyti Ed. Divan edebiyatında şiirlerde şairin adı bulunan beyit. Saz şairleri buna imza beyti, mühür beyti, karalama beyti gibi adlar verirler.

mahlâsname Ed. Divan edebiyatında şiire yeni başlayana, tanınmış şairlerden biri tarafından mahlâs verildiğini anlatan şiir.

mahlep Ar. i. Bot. Gülgillerden bir yaban kiraz ağacı. Kiraz aşılanmakta kullanılır. Meyvası, nohut iriliğinde, kekremsi ve karadır.

Mahler, Gustav (1860-1911) Avusturyalı besteci ve orkestra yöneticisi. Prag, Budapeşte, Hamburg ve Viyana operaları yöneticiliğini yaptı. New York Flarmoni ve New York Metropoliten operalarını da yönetmiş ve sayılı orkestra yöneticileri arasına girmiştir. Senfonileri ve liedleri ünlüdür.

mahluk, -ku Ar. s. ★ 1. Yaratılmış. [Crée — Created] ★ 2. i. Yaratılmış her varlık, yaratık. [Créature — Creature]

mahlukat, -tı Ar. ç. i. Mahluklar. Yaratıklar [Créatures — Creatures].

mahlul, -lü Ar. i. Kim. ★ 1. İçinde bir cisim erimiş olan sıvı. Eriyik. [Solution — Solution] ★ 2. s. Kim. Erimiş. [Dissous — Dissolved] ★ 3. Huk. Mirasçısı olmayan kimseden hükümete kalan (mülk). [Vacant — Escheated property]

mahlut, -tu Ar. s. ★ 1. Karışık, katışık, sade ve saf olmayan. ★ 2. Ar. i. Kim. Çeşitli şeylerin karışmasıyla meydana gelen şey: Karışım.

mahmedet, -ti Ar. i. ★ 1. Övülmeye değer hal ve hareket. ★ 2. Şükür, şükran, teşekkür.

mahmi Ar. s. Korunan ve müdafaa olunan, birinin himayesinde bulunan. Korunuk.

Mahmil-i Şerif Tar. Yük, denk anlamına gelen bu tamlamanın Osmanlı İmparatorluğu zamanında özel bir anlamı vardı. Padişah - Halife tarafından her yıl Hicaz'a (özellikle Mekke'ye) türlü değerli hediyelerden meydana gelme bir deve yükü hazırlanır; bu yük «Surre Alayı» denilen bir



Gustav Mahler

alayla İstanbul'dan Arabistan'a yollanırdı. Hem yollayanı, hem de yollanılan yeri ululamak için bu denge şerif sanı takılmış, böylece Mahmil-i Şerif denmişti.

mahmude i. Bot. ★ 1. İkiçeneklilerden, yaprakları ok ucu biçiminde üçgensi, çiçekleri soluk sarı renkte küçük bir bitki. [Scammonée — Scammony] ★ 2. Bu bitkinin köklerinden çıkarılan zamk ve reçina özelliğindeki madde. Hekimlikte kullanılır. [Scammonée — Scammony]


mahmude

Mahmudiye Eskişehir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 668 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 12 987, merkezinin nüfusu 4 904'dür. İlçe toprakları Seydi suyunun geniş vadisiyle bu vadi çevresindeki çıplak sırtlardan ibarettir. Bozkır görünüşündedir. Başta buğday olmak üzere tahıl ve ayçiçeği yetiştirilir. Hayvancılık ve hayvan ürünleri de önemli yer tutar. Kasaba, Eskişehir — Konya yolu üzerindedir. Göçmenler yerleştirilmiş ve kısa zamanda gelişmiştir. Araba ve tarım aletleri yapan işyerleri vardır. Her sonbahar yapılan panayır kasabaya canlılık verir.

mahmudiye i. Sultan II. Mahmut zamanında basılmış ince altın sikke. Şimdi süs altını olarak kullanılmaktadır.

mahmul, -lü Ar. s. ★ 1. Yüklenmiş, yüklü. ★ 2. Bir şeye yorulan, bir şeye verilen: Bu sıcaklık, yağmursuzluğa mahmuldür. ★ 3. Man. Yüklem.

mahmur Ar. s. ★ 1. Uyku sersemi. [Languide — Sleepy] ★ 2. Süzgün, baygın, dalgın bakan (göz): Çeşmi mahmur. [Langoureux — Languid]

mahmurluk i. ★ 1. İçmiş adamın ayıldığı zamanki sersemliği. ★ 2. Uyku sersemliği.

mahmurluk bozmak b. f. Mahmurluğu gidermek için sabahleyin bir kadeh içki içmek.

mahmut Ar. s. Övülmeye değer.


I. Mahmut

Mahmut, I. (1696-1754) 24. Osmanlı Padişahı. II. Mustafa'nın oğludur. Patrona Halil ayaklanmasında tahttan indirilen II. Ahmet'in yerine geçmiştir. Zamanında İran, Rusya ve Avusturya ile savaşlar yapılmıştır. İran savaşları esaslı bir toprak değişikliği yaratmamış, Ruslar'a Kırım'da yenilen Osmanlı orduları Tuna'da ilerlemiş, Avusturya ile 1739'da Belgrad'da lehte bir anlaşma imzalanmıştır. Cuma selâmlığından dönerken at üzerinde ölen I. Mahmut, babasının türbesine gömülmüştür.


II. Mahmut

Mahmut, II. (1784-1839) 30. Osmanlı Padişahı. I. Abdülhamit'in oğludur. III. Selim'i öldürten IV. Mustafa'nın Alemdar Mustafa Paşa tarafından tahttan indirilmesiyle padişah olmuş ve Alemdar'ı sadrazam yapmıştır. Bir süre sonra Alemdar'ı Babıâli'de basıp onun, cephanesini ateşleyerek kendini öldürmesine sebep olacak kadar ileri giden yeniçerilerin ocağını kanlı şekilde ortadan kaldırmış (Vakai Hayriye, 1826) ve «Nizamı Cedit» adıyla yeni bir asker örgütü kurmuştur. Harbokulu'nu açmış, ilk defa Türkçe bir gazete yayımlatmıştır. Zamanı isyan ve savaşlarla doludur. Beserabya'nın kaybedilmesiyle sonuçlanan 1809 Rus Savaşı'nın zararları ancak Bükreş antlaşmasıyla hafifletilmiş: 1814 Sırp, 1820 Yanya (Tepedelenli Ali Paşa), 1820 Mora isyanlarının bastırılması devletin kuvvetini sarsmıştır. Nizamı Cedit'in yerleşmemiş ve dış — kuvvet dengesinin bozulmuş olmasını fırsat bilerek isyan eden Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Osmanlı ordusunu 3 yerde yenmiş, sonuncusunun haberi gelmeden II. Mahmut ölmüş ve Çemberlitaş'daki türbesine gömülmüştür. Islahat ve yenilik hareketlerini başlatanlardan sayılır.

Mahmut Afganlı (Ölm. 1725) İran hükümdarı. Babasının ölümüyle emir olunca, kendi kabilesiyle diğer Afganlılar'dan kurduğu ordu ile İran'a saldırmış, 1722'de başkent Isfahan'ı almış, İran hükümdari olarak 2 yıl tahtta kaldıktan sonra korkunç bir hastalığa tutularak kendi etlerini dişleriyle koparmaya başladığından Afganlılar, yerine amcasının oğlu Eşref'i İran tahtına çıkarmışlardır. Eşref tahta geçince Mahmud'u öldürtmüştür.

Mahmutbey İstanbul'un Bakırköy ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 19 526, merkezinin nüfusu 2 052'dir.

Mahmut Celalettin Paşa, Damat (1853-1903) Osmanlı vezirlerinden Damat Halil Rifat Paşa'nın oğlu. II. Abdülhamit zamanında saltanat baskısına karşı çıkmakla, Asaf mahlâsiyle şiirler yazmakla tanınmıştır. Abdülmecid'in kızlarından Seniha Sultan'la evlenmiştir. 1877'de vezir rütbesiyle adliye nazırı olmuştur. Sonra devletin kötü yönetimini eleştirdiği için bir daha iş başına getirilmemiştir. 1899'da oğulları Prens Sabahattin ve Lûtfullah ile birlikte Avrupa'ya kaçmıştır. Abdülhamit'in gönderdiği habere rağmen yurda dönmemesi ve Abdülhamit'e karşı yayın yapması üzerine rütbesi kaldırılarak idama mahkûm edilmiştir. Avrupa'da çok defa yoksulluk içinde yaşamış, Brüksel'de ölmüştür. 1908 inkılabından sonra oğlu Prens Sabahattin tarafından İstanbul'a getirilen kemikleri, babası Halil Rifat Paşa'nın Eyüp'deki mezarı yanına gömülmüştür. 500 sayfalık divanı, Mısır'da basılmıştır.

Mahmut Efendi (XIV. yüzyıl) I. Murat devri bilginlerinden. «Koca Efendi» diye ün kazanmıştır. Şehzade Beyazıt'a Germiyan Beyi'nin kızını almak için I. Murat'ın gönderdiği heyete başkanlık etmiştir.

Mahmut Ekrem, Recaizade Bak. Recaizade, Mahmut Ekrem.

Mahmut Esat Efendi (1857-1917) Dersleriyle ve eserleriyle tanınmış, devlet işlerinde de bulunmuş bilim adamlarından. Kadılardan Seydişehirli Mehmet Emin Efendi'nin oğludur. Hukuk Mektebi'ni bitirmiştir. 1896'dan sonra Hukuk ve Mülkiye mektepleriyle Darülfünun İlâhiyat şubesinde hukuk dersleri, ekonomi, din tarihi okutmuştur. 1908 inkılabından sonra defteri hâkani nazırı, bir süre de adliye nazır vekili olmuştur.

Mahmut Gazan Bak. Gazan Han.

Mahmut Gazneli - Mahmudu Gaznevî (967-1030) Gazneliler adlı Türk devletinin kurucusu. Doğu dünyasının en büyük hükümdarlarından biri sayılır. Babası Sevüktekin, Samanoğulları Devleti'nin Horasan valisi olan Alptekin'in kölesi ve damadıydı. Sonraları Horasan valisi olan Sevüktekin, bağımsızlığını ilân etmiş ve Mahmut, babasının sağlığında Horasan valisi olmuştur. Sevüktekin'in ölümünde, yerine küçük kardeşi İsmail geçmiştir. Mahmut, İsmail'i ortadan kaldırarak 997'de hükümdarlığını, ilân etmiştir. Önce Samanoğulları Devleti'nin elinde kalan yerleri almış, sonra da İran ve Irak taraflarında egemen olan Büveyhoğulları'na hükümdarlığını tanıtmıştır. Afganistan ve Gürcistan'ı aldıktan sonra, ülkesini Ceyhun'un ötesine ve Harzem'e kadar genişletmiştir. Tarihte ünlü olan Hindistan seferlerine 1005'de başlamıştır. Hindistan'a 12 seferi vardır. Bunlardan yalnız birinde hafif bir bozguna uğramış, ötekilerin hepsinde parlak zaferler kazanmıştır. Gazne'yi camiler, okullar ve kütüphanelerle donatarak Türk ve İslâm dünyasının medeniyet merkezi yapılmıştır.

Mahmut Hamdi Paşa, Macar (1828-1896) Osmanlı İmparatorluğu müşirlerinden. Lehistan Yahudileri'nden iken Osmanlı ordusuna girmiş, Kırım Muharebesi'nde yararlıklar göstermiştir. Asıl adı Fischel Freund idi. 15 yaşında Lehistan'dan Macaristan'a göç etmiş, 1848'de Macaristan ihtilâlinde Türkiye'ye sığınan Macarlar'la birlikte İstanbul'a gelerek İslâm dinini kabul etmiştir.

Mahmut, Kaşgarlı (Mahmudu Kâşgar) XI. yüzyılın son yarısında yaşamış ünlü Türk bilgini. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmiyor. Türkistan beyleri soyundan olduğu, Irak'a göç edip eserlerini de Bağdat'da yazdığı sanılıyor. 1072-1073 tarihinde, Türk dili için ilk ve çok önemli bir sözlük olan «Divanı Lûgat-üt Türk» ü meydana getirmiştir. Araplar'a Türkçe öğretmek amacıyla Arap dilinin kurallarına göre düzenlenmiş olan bu eserin tam çevirisi Besim Atalay tarafından yapılmış ve Türk Dil Kurumu tarafından 3 cilt olarak bastırılmıştır.

Mahmut, Kerderli (XIV. yüzyıl) Dil bakımından önemli bir eser bırakmış bir Harzem Türkü. «Nehc-ül - Ferâdis» in yazarıdır. «Kırk Hadis» i açıklamak için yazılan bu eserin edebî bir değeri olmamakla beraber Kaşgar - Kıpçak - Oğuz lehçelerinin nasıl kaynaşmakta olduklarını belirtmesi bakımından Türk dili araştırıcıları için değerli bir belgedir.

Mahmut Mesut Paşa (1820-1890) Osmanlı İmparatorluğu müşirlerinden. Amasya'nın Zeytin bucağında doğmuştur. 1848'de Harbiye'den ilk çıkan kurmay sınıfının birincisidir. Harbiye'de 14 yıl kadar matematik dersleri okutmuş, müşir olmuş, Muhakemat Dairesi başkanı iken ölmüş, Fatih türbesi bahçesine gömülmüştür. «Kutu-u Mahrutiyat», «Cebrin Hendeseye Tatbiki» adlı eserleri basılmıştır.


Gazneli Mahmut

Mahmut Muhtar Paşa, Katırcıoğlu (1867-1935) Önemli devlet görevlerinde bulunmuş ünlü bir vezir. Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın oğludur. Çeşitli komutanlıklar, iç ve dış görevlerden sonra 1910-1912 yıllarında iki kez bahriye nazırı oldu. Balkan Savaşı'nda ordu komutanlığı yaptı. Yurtsever bir kişi olan Mahmut Muhtar Paşa'nın tarih, siyaset, anı alanında çeşitli eserleri yayımlanmıştır.

Mahmut Nedim Paşa (1818-1883) Osmanlı tarihinde kötü ad bırakmış sadrazamlardan biri. Nedim Paşa'nın oğludur. Zamanına göre güçlü bir eğitim ve öğrenim gördü. Çabuk yükselip önemli görevlerde bulundu. 1871'de sadrazam olunca padişah Abdülaziz'i keyfî davranışlarında destekleyerek, hemen tüm seçkin ve yurtsever devlet adamlarını birer yana sürüp Rusya'nın isteklerine uygun bir siyaset güttü. Bu yüzden iş başından uzaklaştırıldı ise de bir süre sonra yine sadrazam yapıldı. Sonra yine görevden atılıp sürgüne yollandı. Abdülaziz'in tahttan indirilmesini hazırlayan kötülüklere kendisi sebep olmuştur. Çarlık Rusyası'na yaltakçılığından ötürü halk Mahmut Nedim Paşa'ya «Nedimof» sanını takmıştı.


Mahmut Muhtar Paşa

Mahmut Paşa (Ölm. 1474) Fatih devri sadrazamlarından. İstanbul'un bir semtine adını bırakmıştır. Aslı Hırvat, kendisi Alacahisarlıdır. Genç iken esir edilmiş, Şehzade Mehmet'in hizmetine verilmiştir. İstanbul'un fethi yılında sadrazamlığa geçirilmiş, ilk sadrazamlığı 16 yıla yakın sürmüştür. Sırbistan'ın büyük bir kısmını ve Bosna'yı almıştır. Düşman donanmasını bozarak Midilli'yi de ele geçirmiştir. Hakkındaki kötülemelerden dolayı azledilmiş, Gelibolu'ya gönderilmiştir. Fakat ikinci defa sadrazamlığa getirilmiştir. Fakat 1 yıl sonra gene kötülemeler yüzünden azledilmiş, Edirne yakınındaki Hasköy'e çekilmiş, yeni kötülemeler sonunda Fatih'in emriyle öldürülmüştür. Bilgili ve değerli bir devlet adamı, iyi bir ordu komutanı olarak tanınır. İstanbul'un Mahmutpaşa semtinde camisi, medresesi, hamamı, kütüphanesi ve Sofya ile daha bazı yerlerde hayratı vardır.

Mahmut Paşa Camisi İstanbul'un en eski camisi. 1463'de, Vezir Mahmut Paşa tarafın-


Mahmut Nedim Paşa

dan yaptırılmıştır. İlk Osmanlı camileri üslubunda olan caminin ek yapılarından medrese ve çarşı yıkılmış, hamamı (Mahmutpaşa Hamamı) ve hanı (Kürkçühanı) bugüne kadar gelmiştir.

Mahmut Paşa, Celâlettin, Damat (Ölm. 1885) Osmanlı İmparatorluğu vezirlerinden. Damat Fethi Paşa'nın oğludur. Abdülhamit'in öz kardeşi 15 yaşındaki Cemile Sultan'la evlenmiştir. Mabeyin müşiri, sonra da Tophane müşiri olmuştur. 1882'de sözde Abdülâziz'i öldürenler arasında bulunduğu iddiasıyla idama mahkûm edilmiş, affedilerek Mithat Paşa ile birlikte Taif'e sürülmüş, Taif'de Mithat Paşa ile birlikte 26 Mayıs 1885'de boğdurulmuştur. Haksızlığa uğramakla birlikte, Mithat Paşa çapında büyük bir adam değildir.

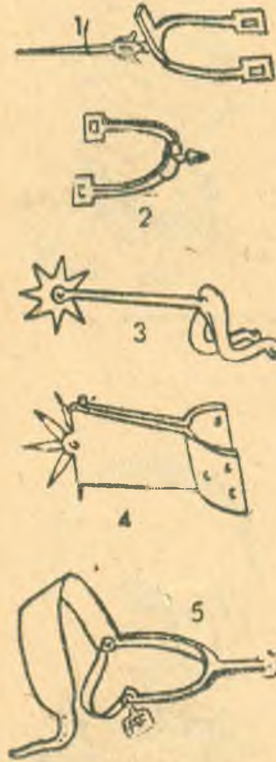
Mahmut Raif Efendi, İngiliz (Ölm. 1807) III. Selim zamanının yeni ve ileri fikirli adamlarından. Ambar Emini İsmail Efendi'nin oğludur. 1806'da Karadeniz nazırı olmuş ve yeniçeri yamaklarına nizamı cedit kıyafeti giydirmek üzere çalışırken öldürülmüştür. Üsküdar'da Ayrıklıçeşmesi'nde gömülüdür. İngilizce bildiği için, «İngiliz» sanını almıştır. «Atlas Mineur» ü çevirdiği, «Sicilli Osmani» de yazılıdır.

Mahmut Sadık (1858-1930) Yazar. İstanbul'da doğdu. Türkiye'de ve Almanya'da öğrenim yaptı. Gazetelere önce tarım sonra çeşitli konularda yazılar yazdı. Uzun süre «Serveti Fünun» dergisini yönetti. Birçok gazetelerde «Takvimden Bir Yaprak» başlıklı fıkralar yazıp yaygın bir ün sağladı. Roman, hikâye ve anıları da bulunan Mahmut Sadık Bey, son yıllarında «Şeyhülmuharrirîn — Yazarların Piri» sanıyla anılmaktaydı.

Mahmut Sevüktekin Bak. Mahmut, Gazneli.

Mahmutşevketpaşa İstanbul'un Beykoz ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 5 169, merkezinin nüfusu 1 366'dır.

Mahmut Şevket Paşa (1856-1913) Osmanlı sadrazam ve komutanı. Bağdatlı ve soyca Arap'dır. 1882'de İstanbul Harbiyesi'nden kurmay yüzbaşılıkla çıktı; bazı askerî hizmetlerden sonra Harbiye'de öğretmenlik etti. 1886 ve 1894 yıllarında sırasıyla Almanya ve Fransa'da askerî inceleme seyahatine gönderildi. 1905'de Birinci Ferik rütbesiyle Kosova valiliğine atandı. 1908 inkılabından sonra Üçüncü Ordu komutanlığına, 1909'da Otuzbir Mart Vakası'nı bastırmak üzere Rumeli'de düzenlenen Hareket Ordusu'nun başına geçirildi. İhtilâli bastırdı, kabahatlileri astırdı. Abdülhamid'i tahttan indirerek Selaniğe gönderdi. İttihat ve Terakki kabinesinin düşmesi üzerine Nâzım Paşa harbiye nazırı oldu, fakat 1912'de İttihatçılar Babıâli'yi basarak Nâzım Paşa'yı öldürdüler, Kâmil Paşa'yı sadrazamlıktan düşürerek yerine Mahmut Şevket Paşa'yı geçirdiler. Bir yıl sonra İttihat ve Terakki'ye muhalif olan bir kuruluşun suikastı neticesinde Mahmut Şevket Paşa da 14 Haziran 1913'de Beyazıt meydanında öldürüldü. Hürriyeti Ebediye Tepesi'nde gömülüdür. Türkçe ve Arapça'dan başka Fransızca ve Almanca da bilen Mahmut Şevket Paşa çeşitli askerî eserler arasında «Osmanlı Teşkilât ve Kıyafeti Askeriyesi» adlı üç ciltlik tarihî bir eser de bırakmıştır.



Çeşitli mahmuzlar : 1) Arap. 2) Eski Yunan. 3) XV. yüzyıl. 4) Brezilya. 5) Günümüzde kullanılan



Mahmut Şevket Paşa

mahmuz Ar. i. ★ 1. Çizmenin ya da potinin topuğu arkasına takılan ve hayvanı dürtüp hızlandırmaya yarıyan çelik parçası, çelikten sivri dişli çark. [Eperon — Spur] ★ 2. Biyo. Horoz ve birtakım başka kuşların ayakları ardında ve askıda bulunan boynuz yapısındaki sivri uzantı. [Ergot — Ergot] ★ 3. Savaş gemilerinde su kesimi altında ileriye doğru uzanan omurga dirseği. [Eperon — Cutwater]

mahmuzlamak f. Mahmuzla dürtmek. [Eperonner — To spur]

mahpes Ar. i. Mahpusane.

mah - peyker (meh - peyker) Ar. Ay yüzlü, güzel.

Mahpeyker Sultan Bak. Kösem Sultan.

mahpus Ar. s. ★ 1. Huk. Kesinleşmiş bir mahkeme hükmüne göre hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile mahkûm edilmiş bulunan suçlunun, bu cezasını cezaevinde çekmesi halinde kendisine verilen ad. [Détenu, prisonnier — Prisoner] ★ 2. Bir çeşit tavla oyunu.

mahpusane Ar. Far. b. i. Cezaevi.

mahra i. Üzüm taşımaya yarayan tahta kap.

mahrama Ar. i. Bazı bölgelerde kadınların sokağa çıkarken kullandıkları kenarı işlemeli geniş baş örtüsü, işlemeli destimal (yağlık), havlu, peşkir.

Mahrati i. Hindistan'ın güneyinde 16 000 000 kişi tarafından konuşulan, Sanskritçe'den gelme bir dil. [Mahratte — Mahratti, Mahratta]

mahreç Ar. i. ★ 1. Çıkılacak yer; çıkacak kapı veya delik: Buhar için bir mahreç olmazsa, kazan patlar. [Sortie — Outlet] ★ 2. Gra. Çıkak. [Origine — Origine] ★ 3. Mat. Payda. [Denominateur — Denominator] ★ 4. Eskiden askerî rüştiyelerdeki yatılı öğrenci.

mahrek, -ki Ar. i. Yörünge.

mahrem Ar. s. ★ 1. Eskiden yakın akrabadan olduğu için hareme girip çıkabilen, kendisinden kaçılmayan, nikâh düşmeyen. ★ 2. Gizli: Mahrem bir mektup aldım. [Secret — Confidential] ★ 3. İçli dışlı, özdeş, sırdaş. [Intime, confident — Confident]

mahremane Ar. Far. zf. Gizli olarak, gizlice.

Mahremî, Tatavlalı (Ölm. 1535) XVI. yüzyıl şairlerinden. Arı Türkçe akımını savunmuştur. İstanbul'da Galata'nın köylerinden sayılan Tatavla'da doğduğu için kendisine «Galatalı» da derler Klasik tarzda şiirler yazan Mahremî'nin, Yavuz'un ve Kanuni'nin savaşlarını anlatan man-

zum bir eser yazdığı biliniyorsa da bu eser ele geçmemiştir. «Basitname» adını verdiği arı Türkçe şiirlerinden meydana gelmiş eseri de bulunamamıştır.

mahremiyet, -ti Ar. i. ★ 1. Gizlilik. [Mystére — Secrecy] ★ 2. İçli dışlılık, teklifsizlik. [Intimité — Intimacy]

mahruk, -ku Ar. s. Yanmış, yakılmış.

mahrukat, -tı Ar. ç. i. Isınmak, yemek pişirmek v.b. için yakılan maddeler, yakacak, yakıt. [Combustibles — Combustibles, fuel]

mahrum Ar. s. Yoksun, eli boş, nasipsiz.

mahrumiyet, -ti Ar. i. ★ 1. Yoksunluk, eli boşluk, nasipsizlik. [Privation — Deprivation] ★ 2. Fel. Yoksunluk. [Privation — Destitution]

mahrut, -tu Ar. i. Koni.

mahrutî Ar. s. Konik.

mahsuben Ar. zf. Hesabına, hesabına sayılmak üzere. [A compte — On account]

mahsul, -lü Ar. i. ★ 1. Ürün. ★ 2. mec. Verim.

mahsulât, -tı Ar. ç. i. Ürünler.

mahsuldar Ar. Far. s. Bitek, verimli.

mahsup Ar. s. Hesabına sayılmış, hesabına geçirilmiş. Hesabına geçirmek, hesabına saymak anlamına kullanılan mahsubunu yapmak ve mahsup etmek deyimlerine geçer. [Compté — Counted]

mahsur Ar. s. Kuşatılmış, sarılmış, çevrilmiş, muhasara olunmuş: Kalede üç ay mahsur kaldılar.

mahsus Ar. s. ★ 1. Özgü. Başkasında bulunmayan, yalnız birine ait olan. [Special, particulier — Peculiar to, proper, special] ★ 2. Vergi: Bu anlayış ona mahsustur. [Propre — Proper] ★ 3. zf. Ayrıca: Kendilerine mahsus selâm ederim. [Particulièrement — Particularly] ★ 4. Bile isteye: Topu mahsus düşürdü. [Exprès — On purpose] ★ 5. Şakadan: Kızma, mahsus söyledim. [A dessein — Purposely] ★ 6. s. Duyulur, duyulan. esk. Hissedilen. [Perceptible — Perceptible]

mahşer Ar. i. ★ 1. Kıyamet günü dirilenlerin toplanacaklarına inanılan yer. ★ 2. mec. Büyük kalabalık. [Foule, cohue — Great crowd]

mahşerî Ar. s. Mahşeri andıran.

mahşer midillisi b. i. ★ 1. Kısa boylu kişi. ★ 2. mec. Entrikacı.

Mahtum Kulu (XVIII. yüzyıl) Türkmen şairi. Mavera-i Hazer Türkmenleri arasında büyük bir ün kazanmıştır. Divanı, Türkmen kahramanlıklarını anlatır. Şiirlerinde, canlı bir Dede Korkut anlatımı vardır. Eserleri Alman ve Rus türkologlar tarafından yayımlanmıştır. Divanının, oldukça eksik bir basımı da Şeyh Muhsin-i Fâni (Hüseyin Kâzım) tarafından şerhlerle yayımlanmış bulunmaktadır.

mahun Amerika yerlilerinin dilinden i. Bot. Tesbihağacıgillerden, Amerika, Hindistan ve Honduras'da yetişen büyük bir orman ağacı ve bunun parlak kırmızımtırak renkte, pek sert ve iyi cilâlanan kerestesi. [Acajou — Mahogany]

mahunya i. Bot. İkiçeneklilerden, çiçekleri sarı renkte, kokulu ve salkım durumunda olan ve köklerinden sarı bir boya çıkarılan bir süs ağaççığı. Adını botanikçi Mc-Mahon'un adından almıştır. [Mahonie — Barberry]

mahur Far. i. Müz. Doğu müziğinde bir makam adı.

mahut (mahude) Ar. s. İki kişi arasında bilinen, adı geçen. Çok defa hakaret ve küçümseme için kullanılır. [Fameux — Well - known, notorious]

mahvetmek Ar. T. ★ 1. Yok etmek, silmek: Zaman her şeyi mahveder. [Supprimer — To supress] ★ 2. Bozup yararsız kılmak: Kuraklık ekinleri mahveder. [Détruire — To destroy] ★ 3. Onmaz hale getirmek: Kumar insanı mahveder. [Ruiner — To destroy] ★ 4. Boşa gitmesine sebep olmak: Ufak bir dikkatsizlik bütün emekleri mahveder. [Perdre — To ruin]

mahviyet, -ti Ar. i. Kendini hiçe sayma, fazla tevazu, alçak gönüllülük.

mahya Ar. i. ★ 1. Ramazan ve kandil gecelerinde camilerde iki minare arasında uzatılan iplerin üzerinde kandillerle meydana getirilen yazı ya da resim. ★ 2. Dam çatısında iki eğik yüzeyin birleştiği çizgi. ★ 3. Bu çizgideki aralığı örtmek üzere dizilen oluklu uzun kiremit.

mahzâ Ar. zf. Yalnız, sadece, sırf.

mahzar Ar. i. Yüksek bir makama yazılan çok imzalı dilekçe.

mahzen Ar. i. Yeraltı deposu. [Cave — Cavern, granary]

mahzuf Ar. s. ★ 1. Silinmiş, aradan kaldırılmış. ★ 2. i. Ed. Divan edebiyatında noktasız harflerden meydana getirilmiş yazı.

mahzun Ar. s. Üzgün, tasalı, kaygılı. [Attristé — Sad]

mahzuniyet, -ti Ar. i. Üzüntü, tasa, kaygı, keder, gam.

mahzur Ar. i. ★ 1. Sakınca, çekince. [Inconvénient — Inconvenience] ★ 2. Engel. [Obstacle — Obstacle]

mahzurlu s. Sakıncalı, sonucu kötü, çekinilecek. [Désavantageux — Inconvenient, undesirable]

mahzuz Ar. s. Hoşlanmış, haz duymuş.

mahzuziyet, -ti Ar. i. Hoşlanma, haz duyma.

mai Ar. s. Mavi.

Maia Mit. Yunan mitolojisinde, Atlas'ın yedi kızından en büyüğü ve en güzeli. Zeus tarafından bir mağarada Hermes'e gebe bırakılmıştır.

mai - cari Ar. b. i. Coğ. Akarsu.

mail Ar. s. ★ 1. Bir tarafa doğru eğilmiş,



mahun ağacı dalı



mahunya

eğik. ★ 2. Bir şeye heves ve düşkünlük gösteren : Eğlenceye maildir. ★ 3. Sevgisi olan, âşık, müptelâ : Bir güzele mail oldu. ★ 4. Yakın olan, çalan : Pembeye mail sarı. ★ 5. Mat. Eğik.

mai - mukattar Ar. b. i. Kim. Damıtık su.

main Ar. i. Mat. Eşkenar dörtgen.

Maine A.B.D. eyaletlerinden biri. Nüfusu 969 000, merkezi Augusta'dır.

Maine de Biran, François Pierre Gontier (1766-1824) Fransız filozofu. Spritüalizmi, doğrudan doğruya iç algılamaya dayanan bir psikolojik tahlil metodu üzerine kurulmuştur : Bu metotla, bölünemez bir halde «ben» imizi yakalayabiliriz. Başlıca eserleri : «L'influence de l'habitude — Alışkanlığın Etkisi», «Rapports du Physique et du Moral — Madde ve Ahlâk İlişkileri» dir.

Mainz (Batı Almanya) Rhine nehrinin sol kıyısında, 137 000 nüfuslu bir şehir. 1801'de Fransa'ya geçmiş, 1814'de Almanya'ya geri verilmiştir. I. Dünya Savaşı sonundan 1930'a kadar Fransız kıtalarının işgalinde kalmıştır.

Maistre, Comte Joseph de (1753-1821) Fransız filozofu, yazarı ve devlet adamı. Fransız ihtilâlinin amansız düşmanlarından biri olmuştur. Tanrısal iradeye dayanan tarih felsefesi, Bossuet'ninkine yaklaşır.

Maistre, Xavier, Comte de (1763-1852) Fransız yazarı. Joseph Maistre'in kardeşidir. Başlıca eserleri : «Odamın Etrafında Seyahat», «Aoste Şehrinin Cüzamlısı», «Sibirya'lı Kız» dır.

maişet, -ti Ar. i. ★ 1. Geçinim, geçinme. ★ 2. Vaktiyle ilmiye sınıfının küçük rütbelilerine verilen ödenek. Arpalık.

maiyet, -ti Ar. i. ★ 1. Beraberlik, birlik, arkadaşlık : Filânın maiyetinde (beraberinde, filânla birlikte) geldi. [Personnel — Company] ★ 2. Bir kimsenin yanında ve emrinde bulunanlar : Maiyetiyle geldi. [Suite — Suit] ★ 3. Doğrudan doğruya bir âmirin emrinde bulunma : Üç yıl onun maiyetinde çalıştı. [Sous - ordre — Supervision]

maiyet memuru b. i. Bir valinin yanında yönetim stajı yapan görevli.

mai zerrin Ar. Far. b. i. Kim. Altınsuyu.

majeste Fr. s. Kral sanı.

majistral Fr. s. Hek. Temel, ana, esas.

Majorka İspanya'nın doğusunda Balear adalarının en büyüğü. Nüfusu 325 000, merkezi Palma'dır. Önemli bir turizm merkezidir.

majör Fr. s. Müz. Batı müziğinde daha büyük, daha geniş anlamına bir deyim. [Majeur — Major]

majüskül Fr. s. Büyük (harf). [Majuscule — Capital letter, majuscule]

makabil, -bli Ar. i. (Bir şeyin) Öncesi, geçmişi. [Précédent — Retrospects]

makable şumul Huk. Bir kanun hükmünün, o hüküm yürürlüğe girmeden önceki durumlara da etki yapabilmesi, onları hukuk açısından etkileyecek nitelikte bulunması. Kanunların zaman itibariyle uygulanmalarında bazı hallerde geçerli olan kural. Genel olarak, kanunlar, hemen uygulanır ve yürürlüğe girdikleri andan itibaren bütün sonuçları doğururlar. Sadece ceza kanunları bakımından durum değişiktir. Suçlunun lehinde olan ceza kanunları, geçmişe doğru da geçerlidir. Kesinleşmiş hükümler bile, yeni ve suçlunun lehindeki kanuna göre düzeltilir. Suçlunun aleyhindeki kanunlar ise, ancak, bu aleyhdeki kanunun yürürlüğe girmesinden sonra işlenecek suçlar için geçerlidir. [Rétroactivité — Retroactivity]

makadam İng. i. ★ 1. (İngiliz mühendis Mac Adam'ın adından) Yolların, ufak parçalara kırılmış taşlarla ve kumla döşenerek üstünden silindir geçirilmesi sistemi. ★ 2. Bu sistemle döşenmiş yol.

makak Portekizce i. Zo. Maymunların bir familyası. 50 türü vardır. Sürüler halinde yaşar.

makal Ar. i. Söyleme, söyleyiş, söz.

makale Ar. i. Ed. Bir gazete ya da dergide kendinden önce ya da sonra gelenle ilgili olmayarak başlı başına bir bütün olan yazı. [Article — Article]

Makalî Mustafa Bey (Ölm. 1584) Şair. Alaşehirli'dir. «Siyeri Veysi» adlı eseri vardır.

Makal, Mahmut (Doğ. 1933) Yazar. Aksaray'ın Demirci köyünde doğdu. İlk öğrenimini köyündeki okulda yaptı. 1943'de girdiği İvriz Köy Enstitüsü'nü bitirdi. Öğretmen olunca Varlık dergisine köy mektupları ve notlar yazdı. Sonra bu yazıları «Bizim Köy» adlı kitapta toplanınca geniş bir ilgi ve tepkiyle karşılandı. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nü bitirdi, Millî Eğitim müfettişliğine geçti. Daha sonra staj için Fransa'ya gitti. Şimdi İstanbul'da sağırlar, dilsizler okulunda öğretmenlik yapmaktadır. Makal'ın köy sorunları üzerine gerçekçi, gözlemci tutumu bütün eserlerinde görülür. Edebiyatımızda köy notları çığırını açmıştır. Başlıca eserleri : «Bizim Köy», «Memleketin Sahipleri», «Kalkınma Masalı», «İplik Pazarı», «Eğitimde Yolumuz Nereye» dir.

makam Ar. i. ★ 1. Durulan yer, durak. esk. Mekân, mahal. [Lieu, place — Position] ★ 2. Yüksek memurluk mevkii, büyük memuriyet. [Poste — Office]

makam Müz. Seslerin gidişine, durak ve uyumuna göre kurallaşmış ses dizisi. Batı müziğindeki «gam» ın doğu müziğindeki karşılığıdır.

makamat, -tı Ar. ç. i. Makamlar.

makamlı Ar. s. Müz. Uyumlu. Bir makamın kurallarına göre bestelenmiş.

Makao Güney Çin'de Portekiz'e ait bir liman. Nüfusu 400 000'dir. Portekizli bir va-

li tarafından yönetilir. Balıkçılık önemlidir.

makar, -rrı Ar. i. ★ 1. Karar kılınan yer, oturulan yer. ★ 2. Ocak, merkez.

makara i. Üzerine bir şey sarılan, ekseni boyunca delik silindir. [Bobine — Reel]

makara evi b. i. Makaranın, hem asılması için çengeli, hem etrafında dönmesi için mili bulunan askı kısmı. [Chape de poulie — Spool]

makara gibi b. zf. Ardını arasını kesmeden (konuşma).

makaraları koyuvermek b. f. Kahkahayı basmak.

makaraları tutamamak b. f. Kahkahaları basmaktan kendini alamamak.

makarayı takmak b. f. Şaka yollu takılmak.

Makarios, III. (Doğ. 1913) Kıbrıslı din adamı ve politikacı. Din öğrenimi gördü. 1950'de Kıbrıs başpiskoposu oldu. Kıbrıs rumlarının ulusal liderliğini de üzerine aldı, mücadelelere girişti. 1956'da İngilizler tarafından Seychelles adasına sürüldü; 1957'de serbest bırakıldı. 1959'a kadar Atina'da kaldı. Zürich ve Londra anlaşmaları üzerine kurulan Kıbrıs Devleti'nin 1960'da cumhurbaşkanlığına getirildi. 1963 sonunda Türkler'e karşı kanlı hareketlere girişti ve 1960'da kurulan düzeni tanımadığını ilân etti.

makarna İta. i. Çoğu ince uzun zıvanalar biçiminde (düdük makarnası) ve başka biçimlerde kurutulmuş un ya da irmik hamuru. [Macaroni — Macaroni]

makarnacı i. İtalyanlar'ın makarna yapmaktaki ustalıkları ve makarnayı çok sevmeleri dolayısıyla bazan şaka yollu «İtalyan» anlamına kullanılır.

makas i. ★ 1. Kâğıt, bez, saç gibi şeyleri kesmeye yarayan alet. Birbirine ortadan çapraz eklemlenmiş iki bıçaktan ibarettir; sındı. Ar. Mıkraz, mikas. [Ciseaux — Scissors] ★ 2. Makas şeklinde çatışmış şey: Çatı makası, demiryolu makası. [Aiguille — Switch] ★ 3. Istakoz, yengeç gibi bazı böceklerin ön ayaklarındaki kıskaç. [Pince — Pincers] ★ 4. Arabaların sağa sola dönen ön tekerleklerinin üzerinde bulunan yatak kısmı. [Avant - train — Spring]

makas bendi b. i. Güreşte bir çeşit bacak sarma oyunu.

makasçı i. Demiryollarında makasları açıp kapayarak tirenlere yol veren işçi.

makasgagalılar b. i. Zo. Yağmur kuşlarının martıgiller alt takımının bir familyası. Dikey olarak yassılaşmış, bıçağımsı gagalarıyla bütün kuşlardan ayrılırlar. Gaganın üst yarısı alttakinden oldukça kısadır. Dikey ve yarığımsı gözbebekleriyle de fark gösterirler. Makas gagalarıyla suyu yararak hareket halinde küçük deniz canlılarıyla balıkları kolayca avlarlar. Güney Asya, Orta Afrika ve Amerika'da yaşarlar.

makaslama zf. Çaprazlama. [En écharpe — Across]

makaslamak f. ★ 1. Makas vurmak. ★ 2. mec. Orta ve işaret parmakları arasına alıp sıkıştırmak.

makaslı böcek b. i. Zo. Kınkanatlılardan oldukça iri bir böcek. Ağız aletlerinden «mandibül» denilen organlarının ileriye uzanmış olmasıyla tanınır. Yumurtalarından çıkan larvalar vardır.

makaslı dürbün b. i. Üç ayaklı bir sehpa üzerine oturtulmuş, makas gibi sağa sola açılıp kapanan iki kollu dürbün. El dürbünlerine nazaran birkaç misli büyütme niteliği olup kullarının içindeki derece cinsinden bir taksimatla hedeflerin yerini doğru olarak tesbit edip silâhlara veren özel bir yapı taşır. [Stereo - télescope — Stereo telescope]

makastar Ar. Far. i. Elbise biçen usta. [Tailleur d'habits — Tailor's cutter]

makat Ar. i. ★ 1. Oturak yeri, kıç. [Derrière, anus — Anus] ★ 2. Minder yüzü, minderin üzerine yayılan kumaş. ★ 3. Minderli alçak sedir.

makber Ar. i. (Çoğulu: makabir) Mezarlık, sinlik.

makbul, -lü Ar. s. ★ 1. Alınan, kabul olunan. [Agréé — Accepted] ★ 2. Hoşa gider, beğenilir: Makbul hareket. [Agréable — Agreeable]

makbule geçmek b. f. Hoşa giderek alınmak: Hediyeniz pek makbule geçti. [Etre valable, admettre — To be received with pleasure]

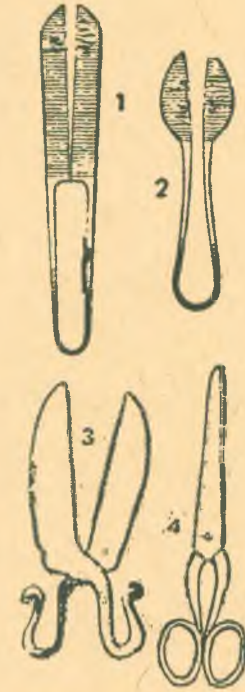
Makbule Leman, Fatma (1865-1898) Şiir ve yazılarıyla tanınmış kadınlarımızdan. V. Murat'ın saray memurlarından Hacı İbrahim Efendi'nin kızıdır. Dahiliye müsteşarlığında bulunmuş ve bazı şiirler de yazmış olan Mehmet Fuat Bey'in karısıydı. «Hanımlara Mahsus Gazete» de bir kısmı manzum ve çoğu mensur yazıları yayınlanmıştır.

makbuz Ar. i. ★ 1. Alınmış, alınan: Şu kadar kuruş makbuzum olmuştur. [Récépissé — Received] ★ 2. Alınan para v.b. nin alındığı hakkında verilen belge (vesika). [Quittance — Receipt]

makbuzat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Makbuzlar. ★ 2. Borçlulardan ya da satıştan toplanan para.

Makedonya Eskiçağ'da, Avrupa'da, Yunanistan'ın kuzeyinde bir ülke. Bölge Neolitik dönemden beri yerleşme merkezi olmuştur. II. Filippos bölgede birliği sağlayarak Makedonya Devleti'ni askerî ve iktisadî alanda bütün Yunan şehir devletlerinden üstün bir duruma getirdi ve ülkenin sınırlarını genişletti. Büyük İskender devrinde ise, Makedonya dünyada sözü geçer bir güç oldu. Fetihler sayesinde, Asya'nın büyük bir kısmı Makedonya topraklarına katıldı. İskender'in ölümünden

MAKASLAR



1) Ortaçağ'da. 2) XIII. yüzyılda. 3) XV. yüzyılda. 4) Bugün kullanılan.



makaslı böcek

sonra, ülkede taht kavgaları başladı ve sonunda, Roma'nın boyunduruğu altına girdi (M.Ö. 167). Romalılar önce devleti dört cumhuriyete böldülerse de M.Ö. 146 yılında eyalet haline getirdiler. Bugün 1° Yugoslavya'ya ait olan kısmı Yugoslav Federasyonu'nun bir cumhuriyetini meydana getirir. Nüfusu 1 406 000'dir. Merkezi Üsküp'dür. Dağlık bir bölgedir. Baklagiller, tütün, pamuk ve pirinç yetiştirilir. 2° Yunanistan'a ait olan kısmı batıda Olimpos dağlarından doğuda Vardar ve Struma nehirlerine kadar uzanan bölgedir. Nüfusu 1 887 000, önemli şehri Selânik'dir. 3° Bulgaristan'a ait olan kısım ülkenin batısındaki dağlık kısmı içine alır.

Makedonyalı i. Makedonya halkından olan. [Macédonien — Macedonian]

Makedonya Meselesi Tar. XIV. yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir bölgesi olan Makedonya'da gerek buradaki uluslar, gerek kimi dış devletler tarafından çıkartılan türlü karışıklıklara ve problemlere tarihçiler tarafından verilen ad. Selânik, Manastır, Yanya ve dolaylarını kapsayan Makedonya'da Yunan, Bulgar, Sırp, Arnavut soylarından halklar; Türk ve İslâmlar'la birlikte yaşıyor; fakat bunların her biri din, ulus çıkarları yönünden hem birbirlerine hem de Osmanlı Devleti'ne karşı açık, kapalı direnmelerde bulunuyorlardı. XIX. yüzyıldan sonra bu bölgede çeşitli gizli örgütler kurup terör hareketlerine başladılar. Bir ara batılı devletler Makedonya'ya barış güçleri bile yolladılar. Osmanlı Devleti de burada özel bir ordu kurdu. Bununla birlikte bir türlü düzen sağlanmayan Makedonya, Balkan Savaşı'ndan sonra elimizden çıktı. Ülke, bölgedeki devletlerce paylaşıldı.

Makeivka (S.S.C.B.) Ukrayna'da kömür, maden ve kimya endüstrileri olan 381 000 nüfuslu bir şehir. Eski adı Dmitriyevsk'dir.

makes Ar. i. Yansıtan yer. Yankı uyandırmak anlamına kullanılan makes bulmak deyiminde geçer.

maket, -ti Far. i. Heykel, yapı gibi şeylerin taslak halindeki ufak örneği. [Maquette — Model]

makferlân İng. i. Kolsuz bir çeşit palto. Kolların geçtiği açıklıkları ve bele kadar düşen bir pelerini vardır. [Macfarlane — Inverness cape]

makhur Ar. s. ★ 1. Kahredilmiş, kahrolmuş. ★ 2. Bozguna uğratılmış boyun eğmek zorunda bırakılmış.

makıys Ar. s. Kıyas edilebilir, bir gibi tutulabilir, benzetilebilir.

maki (Madagaskar yerlilerinin dilinden) i. ★ 1. Çalı ve ağaççıklarla örtülü yerey. [Maquis — Scrub] ★ 2. Zo. Maymunumsular (yarım maymunlar) takımının bir familyası. Ağaçta yaşarlar. En büyük maki 1,20 m. uzunluğunda vardır.


maki

Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKE) Sanayi Bakanlığı'na bağlı bir devlet iktisadî teşekkülü. Kendisine bağlı 14 işletmeden 7'si Ankara ve civarında, 6'sı Kırıkkale'de, 1'i İstanbul'dadır. Ankara'dakiler: Gazi Fişek, Silâh, Uçak, Marangoz, Elmadağ Barut, Kayaş Kapsül, Mamak Gazmaske. Kırıkkale'dekiler: Barut, Çelik Mühimmat, Top - Tüfek, Pik ve Tenper ve Pirinç Haddehanesi. İstanbul'daki: Silâhtar Av Fişeği Fabrikasıdır. Kurum Türk savaş endüstrisi temsilcisi olup, ordumuzun ihtiyaçlarını sağlar, ayrıca bazı dış ülkelere de mühimmat ihracatı yapar. Silâhtan başka traktör ve tarım araçları, zeytinyağ ve çay makinaları, otobüsler elektrik sayaçları, torna, freze ve planya gibi tezgâhlar, çeşitli el aletleri, kontrplak, boya, asit ve diğer kimyasal maddeler imal eder. Tarihi, 1828'de İstanbul'da kurulan tophaneyle başlamış, orduya bağlı olarak «İmalatı Harbiye», «Askeri Fabrikalar» gibi çeşitli adlar almış ve Kurum 1950'de kurulmuştur.

makine İta. i. (Aslı Yun.) Bir enerjiyi alıp başka bir enerjiye çeviren düzen. Makine kendine verilen düzene göre hiç değişmeyen bir iş yapar. Makineler genellikle mekanik ya da elektrik enerjisi kullanırlar. Örneğin dikiş makinesi mekanik enerji kullanır ve gene mekanik enerji verir. Fakat bu arada dikiş dikmek işini de yapar. Elektrik motoru ise elektrik enerjisini mekanik enerjiye çeviren bir makinedir. Her makinenin bir verimi vardır. Ve hiç bir makinenin verimi % 100 olamaz. Yani bir makineye verilen enerji miktarı, o makineden alınan enerji miktarından daima büyüktür. Bu yüzden, eskiden beri hayal edilen «devridaim makinesi» yapılamaz. Devridaim makinesi genel olarak şöyle tasarlanmaktadır: Öyle bir makine yapılsın ki bunu bir kere işletelim ve makine artık hiç durmadan işlesin ve bize enerji versin. Maddenin ve enerjinin sakınımı kanunu bu makinenin yapılamayacağını kesin olarak kanıtlar. [Machine — Machine] ★ 2. Bir aygıt ya da taşıtın hareketini sağlayan mekanizma: Saatin makinesi. [Machine — Machinery, mechanism] ★ 3. Külb. Otomobil. ★ 4. Külb. Tabanca. ★ 5. Demiryolcular ve halk dilinde lokomotif.

makine gibi adam b. i. Düzgün, çok ve çabuk iş çıkaran adam.

makineleştirmek f. Bir işi kol ya da hayvan gücü yerine makine kullanarak yapmak.

makineli s. Makineli olan, makine ile işleyen.

makineli tüfek b. i. Ask. Bir mekanizma ile geri tepme etkisinden yararlanarak ilk ateşlemeden sonra kendi kendine işleyen ve az zamanda çok sayıda mermi yakan piyade silâhı. [Mitrailleuse — Machine - gun]

makineyi bozmak b. f. Külb. Barsakları bozulmak.

makinist, -ti Fr. i. ★ 1. Bir makineyi, özellikle lokomotifi, vapuru işleten kimse. [Mécanicien — Mecanic] ★ 2. Makineden anlayan usta.

Makrizî, Taki - ed - Din Ahmed el (1365-1442) Arap tarihçilerin en büyüklerinden biri. Kahire'de doğmuş ve orada ölmüştür. Eserlerinin, hemen hepsi Lâtince, Fransızca, İngilizce ve Almanca'ya çevrilmiştir. Mısır'ın tarih ve coğrafyasını veren iki ciltlik kitabı ünlüdür.

makrokefali Hek. Başın boyutlarının normalden büyük oluşu. Gelişme bozukluklarında görülür.

makrokok Hek. Kok cinsi bakterilerin en büyüklerine verilen ad.

maksat Ar. i. ★ 1. Amaç, erek. ★ 2. İstek. [Intention — Intention, aim, purpose]

maksimum Lat. i. Mat. Değişen bir büyüklüğün aldığı en büyük değer; varabileceği en üst sınır. [Maximum — Maximum]

maksum Ar. i. Mat. Bölünen.

maksumünaleyh Ar. i. Bölen.

maksure Ar. i. Camilerde parmaklıkla ayrılmış yer.

maksut Ar. s. ve i. İstenen, güdülen, kast ve niyet olunan (şey).

makta, -ı Ar. i. Mat. ★ 1. Kesit. ★ 2. (Aslı Arapça «mıkatta» dır). Üstünde kamış kalemlerin kesilmesi işinde kullanılan, kemik ya da başka sert bir maddeden yapılmış yassı alet. ★ 3. Ed. Divan edebiyatında gazellerin son beyti. Matlâ karşıtı. ★ 4. Ed. Durak.

maktel Ar. i. Birinin öldürüldüğü yer.

maktu, -u Ar. i. Kesilmiş, kesin.

maktuan Ar. zf. Evvelce kesilmiş bir fiyat üzerinden götürü olarak.

maktul, -lü Ar. s. Öldürülmüş, Öldürülen. [Assasiné — Killed]

maktul düşmek Ar. T. b. f. Vurulup ölmek. [Etre tué — To be killed]

mâkul, -lü Ar. s. ★ 1. Akla uygun, akıllıca, ★ 2. Akla uygun, akıllıca düşünen, iş gören. [Raisonnable — Reasonable]

makule Ar. i. ★ 1. Çeşit, takım (Çokluk küçümsemek için kullanılır): Serseri makulesi. ★ 2. Man. Ulam. Kategori.

makûs Ar. s. Ters. [Renversé — Reversed]

makûsen Ar. zf. Tersine, ters. [Inversement — Inversely]

makyaj Fr. i. Yüzü güzelleştirmek ya da başka şekle sokmak için boyama. Kadınlar yüzlerine makyaj yapar. Bunun dışında tiyatro ve sinema oyuncuları yüzlerini oyundaki rollerine uygun olarak değiştirmek amacıyla makyaj yaparlar. Sahnede, kadın, erkek bütün oyuncuların makyaj yapması gerekir. Boyasız yüz, sahne ışıkları altında çok soluk gözükür. [Maquillage — Make - up]

makyavelce s. Makyavelizme uygun.

makyavelizm Fr. i. Sos. Machiavelli'nin düşüncelerinin bütününe verilen ad. Daha çok politikada, bir amaca ulaşmak için kötü de olsa, her araca başvurmayı uygun görenlerin tutumuna denir. [Machiavélisme — Machiavellianism]

mal i. ★ 1. İnek ve manda gibi büyük hayvanlara verilen ortak ad. [Gros bétail — Cattle] ★ 2. Bunların sürüsü: Bu akşam mal geç kaldı. [Troupeau — Herd]

mal Ar. i. ★ 1. (Çoğulu: Emval) Bir kimsenin iyeliği (mülkiyeti) altında bulunan şey. [Biens — Goods, property] ★ 2. Değeri olan, bir işe yarayan; varlık. Servet. [Fonds — Wealth] ★ 3. Para, akçe, gelir. [Revenu — Income] ★ 4. Ticaret eşyası. [Marchandise — Merchandise, commodity] ★ 5. s. mec. Bayağı, aşağılık şey ya da kimse. [Vil — Vile, base] ★ 6. Külb. Güzel, yakışıklı kadın, kız. ★ 7. Külb. Para.

mala Far. i. Harç alıp sürmeye yarayan, çoğu üçgen biçiminde yassı demirden, tahta saplı, duvarcı ve sıvacı aleti; sürgü. [Truelle — Trowel]

Malabadi Bak. Çatalköprü.

Malaga (İspanya) Akdeniz kıyısında 307 000 nüfuslu bir liman şehri. Şarabı, kuru üzümü ünlüdür.

malaguena İsp. i. Müz. Hızlı tempolu bir İspanyol halk dansı.

malak i. Manda yavrusu. [Buffletin — Buffalo calf]

malakit, -ti Yun. i. Güzel yeşil renkli, yontularak parlatılan doğal bakırlı, hidratlı karbonat. Bakır taşı.

Malakka Yarımadası Çin Hindi'nin güneyinde Çin denizi ve Hint okyanusu arasında Kra kıstağı ile Asya Kıtasına bağlanan ve Sumatra'dan Malakka boğazıyla ayrılan bir yarımada.



malalamak f. Mala sürerek düzeltmek.

Malalas (VI. yüzyıl) Bizanslı vakanüvis. Antakyalı olduğu sanılıyor. Mısır'ın ilk zamanlarından Iustinianos devrinin son yıllarına (563) kadar olan olayları anlatan 18 ciltlik bir eseri vardır.

malama Yun. i. Külb. Altın lira.

Malan, Daniel François (1874-1959) Güney Afrikalı devlet adamı. 1918'de parlamentoya girdi. 1919'da ülkesinin bağımsızlığı için Versay konferansına katıldı. 1924-1933 yıllarında bakanlık yaptı. 1948'de başbakanlığa getirildi. Irk ayırımı politikası gütmüş, bununla ilgili kanunlar çıkarmıştır. 1954'de görevinden ayrıldı.

Malang (Cava) 376 600 nüfuslu bir şehir.

Malaparte, Curzio (Kurt Erich Suckert) (1898-1957) İtalyan yazarı. Prado'da doğdu, Roma'da öldü. Önceleri desteklediği Faşistler'i yermeye başlayınca, artan baskılar karşısında Paris'e gidip yerleşti. 1933'de İtalya'ya döndü, faşizme karşı davranışları yüzünden tutuklandı: 5 yıl Lipari adasında göz hapsinde kaldı. 1941'-de savaş muhabiri sıfatıyla Rus cephe-



Curzio Malaparte



sine gitti. Başlıca eserleri: «Hükümet Darbesi Tekniği», «Babacan Lenin», «Kaputt», «Proust'un Semtinden», «Das Kapital» dir.

malarya İta. i. Hek. Bak. sıtma. [Malaria — Malaria]

Malatya Doğu Anadolu'daki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 12 219 km² olan ilin nüfusu 452 319, bucak ve köyleri dışında şehrin nüfusu 147 319'dur. Merkez ilçesinden başka Akçadağ, Arapkir, Arguvan, Darende, Doğanşehir, Hekimhan, Pütürge ve Yeşilyurt (İsmetpaşa) ilçeleri vardır. İlin ortasında Malatya ovası ve çevresinde yüksek dağlar vardır. En önemli yükseklik Beydağı'dır (2 591 m.). Önemli akarsular Elâzığ'la sınır çizen Fırat'la Tohma suyudur. Tahıl, pamuk, tütün, şekerpancarı, her çeşit meyva ve sebze yetiştirilir. Hayvancılık da önemlidir. Şehir ovanın güney kesimindedir. 1838 yılında kurulmuştur. Hititler tarafından kurulduğu sanılan eski şehir şimdikinin 9 km. uzağındadır. Eskiden sayfiye yeri olan ve Aspuzu denilen şimdiki şehir gittikçe gelişmektedir. Pamuklu dokuma, tütün ve şeker fabrikaları vardır. 1516'da Osmanlılar tarafından alınmıştır. Romalılar'dan kalma eski bir kale yıkıntısı vardır. Şehir, demir, kara ve hava yoluyla önemli merkezlere bağlanmıştır.

Malatya Dağları Malatya ile Adıyaman arasındadır. Doğu Toroslar'ın bir koludur. En yüksek yeri 2 612 m. dir.

Malawi (Eski Nyasaland) Orta Afrika'da bağımsız bir ülke. Nyasa gölü kıyısındadır. Yüzölçümü 118 000 km², nüfusu 3 753 000, merkezi Zomba'dır. 1963 yılında iç bağımsızlığını kazanmış, 1964'de tamamen bağımsız olmuştur. İngiliz Uluslar Topluluğu üyesidir.

Malay (Malayi) Malaka yarımadası ya da Malezya adaları halkından olan Malay'lar sarı ırktandır. Boyları ortalama 1,61 m. dir. Malay dili dört milyon kadar insan tarafından konuşulur. Yazısı, Arap harfleriyledir.





Malay Tipleri

malâyani Ar. s. Boş ve yararsız, saçma.

mal ayrılığı b. i. Huk. Evlilikte eşlerin kendilerine ait mallarının mülkiyet, yönetim ve yararlanma haklarını ayrı ayrı muhafaza etmeleri usulü. Medenî Kanun'a göre, karı koca evlenirlerken ayrı bir usulü, anlaşmayla tesbit etmemişlerse, her birinin kendilerine ait malları üzerinde birbirinden ayrı mülkiyet ve yönetim hakları kabul edilir, mal ayrılığı rejimi uygulanır. [Divergence des biens — Separation of property]

malaz i. ★ 1. Su altında kalan tarla. ★ 2. Sürülmemiş, ot bürümüş toprak.

Malazgirt Muş'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 534 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 34 725, merkezinin nüfusu 7 814'dür. İlçe toprakları Murat suyu çevresindeki düzlüklerle bunları kuzey ve güneyden kuşatan orta yükseklikteki dağlardan ibarettir. Tahıl tarımı ve hayvancılık yapılır. Kasaba, kendi adını taşıyan ovanın üzerinde, Murat suyu kenarındadır. Muş — Karaköse yolu içinden geçer. İl merkezine 167 km. uzaklıktadır.

Malazgirt Savaşı Tar. Türkler'e Anadolu'nun kapısını kesinlikle açan savaşın adı. Büyük Selçuklu Devleti Hakanı Alpaslan'ın doğu ve güneydoğu Anadolu'ya yolladığı sürekli akıncılar ve ordular Bizanslılar'ı tedirgin etmiş, Bizans İmparatoru Romanos Diyogenes büyük bir orduyla Bizans'dan yola çıkıp doğuya yönelmişti. Alpaslan, onu Malazgirt ovasında karşıladı. Bizanslılar Türkler'e oranla daha kalabalık ve güçlü idiler. Bununla birlikte 26 Ağustos 1071'de yapılan büyük ve kanlı meydan savaşında Alpaslan, Bizans ordusunu büyük bir bozguna uğrattı. İmparator da Türkler'e esir düştü. Romanos Diyogenes; doğu ve güneydoğu Anadolu'dan pek çok yerleri Türkler'e bırakarak serbest bırakıldı.

mal beyanı Huk. Herhangi kanunî bir sebeple, kişinin malik bulunduğu bütün malları yetkililere bildirmesi. Yasama ve yürütme organlarında görev alanlar da dahil, kamu hizmetine girenlerin mal bildiriminde bulunması, Anayasa'mızın 59. maddesine göre, zorunludur. Ayrıca, para borcundan dolayı mahkûm olanların da, mal durumlarını ve borcunu nasıl ödiyebileceğini belirtmesi gereklidir. [Déclaration des biens — Declaration of wealth]

mal birliği Huk. Evlilikte malların yönetimi konusunda bir sistem. Karı koca, evlilik anlaşmasıyla mal birliğini kabul ederse, anlaşmada belirtilenler dışında kalan, evlenme sırasında her birinin malik olduğu ve evlilik sırasında kazanılan bütün mallar birliğe katılır. Bu sistemde, koca, evlilik birliğinin başı olarak, kendinin ve karısının mallarını yönetme ve onlardan yararlanma hakkına sahip olur. [Union des biens — Union of property]

mal bulmuş mağribîye dönmek b. f. mec.

Önemsiz ve değersiz bir şeyi ele geçirip hırs ve sevinçle hemen yakalamak.

mal canlısı b. s. Mala çok düşkün.

maldon Fr. i. Bazı kâğıt oyunlarında kâğıtların yanlış dağıtıldığını ve yeniden dağıtılması gerektiğini anlatmak için kullanılan bir söz. [Maldonne — Misdeal]

Malebranche, Nicolas de (1638-1715) Fransız filozofu. Felsefesi, bütün düşüncelerimizin, bizi Tanrı'ya ve onun yüceliğine, sonsuz gücüne ulaştırdığı fikrine dayanır. Malebranche'ın doktrini, Descartes felsefesiyle Spinoza'nın panteist teorisi arasında bulunmaktadır. En berrak ve kesin düşüncelerin matematikte olduğunu, iyi bir matematikçinin Tanrı'ya ilişkin düşünceleri tam bir açıklıkla kavrayabileceğini ileri sürer. Başlıca eserleri: «Entretiens sur la métaphysique et la religion — Metafizik ve Din Üzerine Konuşmalar», «Traité de morale — Ahlâk Üzerine İnceleme» dir.

malen Ar. zf. Malca.

Maleter, Pal (1917-1958) Macar generali. Bir hukuk profesörünün oğludur. Prag'da tıp öğrenimi gördü. Sonra Budapeşte'de askerlik akademisini bitirdi. II. Dünya Savaşı'nda 1944'de sınırda esır düştü. 1945'de geçici hükümetin korunmasıyla görevlendirildi. 1956 ihtilâlinde ihtilâlcilerin yanında yer aldı. Generalliğe yükseltildi. Kasım başında, Rusların Macaristan'dan çekilmeleri konusunda yapılan görüşmelere Millî Savunma Bakanı olarak katıldı. Bu görüşmeler sırasında Ruslar tarafından tutuklandı. 1958 haziranında idam edildi.

mal etmek (şu kadara —) b. f. Şu kadar masrafla sağlamak: Bu apartmanı elli bin liraya mal ettim. [Faire revenir — To get]



Malezya Güneydoğu Asya'da Malaka yarımadası ve Borneo adasının kuzey bölümünü içine alan bağımsız bir ülke. Yüzölçümü 132 000 km², nüfusu 7 810 000, merkezi Kuala - Lumpur'dur. Önemli kalay madenleri vardır. Ekonomisi tarıma dayanır. Pirinç, kauçuk yetiştirilir. 1963'de Malezya Federasyonu 9'u sultanlık olmak üzere 11 federe devlet, Singapur Devleti, Kuzey Borneo'yu teşkil eden Saravak ve Sabah'dan meydana geliyordu. Fakat halkın çoğunluğunun Çinli olması, Çinliler'e bir üstünlük tanıdığı için Malezyalılar azınlıkta kalıyorlardı. Aralarında şiddetli çatışmalar başladı ve Singapur 1965'de bağımsızlığını ilân etti. Buna rağmen Malezya'da karışıklıklar son bulmamıştır.

Malezyalı Malay.

malformasyon Fr. i. Hek. Bir gelişme hatası sonucu bir organın kötü ve eksik teşekkül etmiş olması. [Malformation — Malformation]

malgama Yun. i. Cıvanın başka bir madenle karıştırılmasıyla elde edilen karışım. [Amalgame — Amalgam]

Malgaşlar Madagaskar adası halkına verilen ad. Madagaskarlı'ların kullandıkları Malezya - Polinezya diline Malgaşça denir. Malgasça, Latin harfleriyle yazılır.

Mal Hatun, Rabia (Ölm. 1326) Osmanlı Devleti'ni kuran Osman Bey'in karısı ve o zamanın tanınmış bilgin ve şeyhlerinden Edebali'nin kızı. Mal Hatun, Alâettin Paşa ile ikinci Osmanlı hükümdarı Orhan Bey'in anneleridir. Mal Hatun, Bilecik'de babasının yanına gömülmüştür.

Malherbe, François de (1555-1628) Fransız lirik şairi. Şiirleri kuvvetli, ahenkli, düzgün, fakat biraz soğuktur. Fransız şiirine büyük etkisi dokunmuştur.

malın gözü b. i. ★ 1. En iyi cins mal. ★ 2. Külb. Kötülükte eşsiz, aşağılık ve zararlı kimse.

malıtaşı b. i. Kayıklarda, kimi vakit, çapa yerine kullanılan, ipe bağlı büyükçe taş.

Mali Batı Afrika'da bir cumhuriyet. Yüzölçümü 1 204 000 km², nüfusu 4 576 000, başkenti Bamako'dur. Sudan 1959'da Senegal ile birleşerek 1960'da Mali Federasyonu'nu kurdu. 1960'da bu federasyon dağıldı. Mali Cumhuriyeti kuruldu.

malî Ar. s. ★ 1. Malca. ★ 2. Devletin gelirlerini ve giderlerini yönetme işiyle ilgili. Akçalı. [Financiel — Financial, fiscal]

malihulya i. ★ 1. (Yunanca melankholiadan) Fel. Karasevda. ★ 2. Kuruntu.

Malik Cehennemin muhafazasına memur melek.

malik, -ki Ar. s. ve i. İye.

malikâne Ar. Far. i. Yurtluk.

Malik, Charles Habib (Doğ. 1906) Lübnanlı eğitimci ve diplomat. Uzun süre üniversitede öğretim üyesi idi. 1945'de elçi, 1953'de büyükelçi oldu. 1945-1958 yıllarında Birleşmiş Milletler'de Lübnan'ın delege ve başdelegeliği görevinde bulundu; 1958-1959 döneminde genel kurul başkanlığı yaptı. 1956-1958 yıllarında dışişleri, 1956-1957 yıllarında millî eğitim ve güzel sanatlar bakanı olan Malik'in birçok basılmış eseri vardır.

Malikî Mezhebi Sünnîlik ve Şiilik gibi iki büyük ana mezhepten Sünnîlik içinde doğup gelişen, sünnet ehli adını alan ikinci derecedeki dört mezhepten (ötekileri Hanefîlik, Şafiîlik, Hanbelîlik'dir) ikincisinin adı. Mezhebin kurucusu VIII. yüzyılda Medine'de doğup yine burada ölmüş olan İmam Mâlik Ebu Abdullah bin Üns'tür. (Ölm. 795). Günümüzde bu mezhep genellikle kuzey Afrika Müslümanları arasında yaygındır (30 milyon kadar). Malikîlik



Nicolas de Malebranche



François de Malherbe

mezhebinin belirgin özelliklerinden biri, öteki mezheplerde kirli ve dokunulmaz sayılan köpeğin, bu niteliklerden uzak tutuluşudur.

malikiyet Ar. i. Fel. İyelik.

Malinov, Aleksandr (1867-1938) Bulgar devlet adamı. 1901'de milletvekili seçildi. 1908-1911 ve 1918-1919 yıllarında başbakanlık yaptı. Türkiye'ye karşı Balkan birliğini hazırlayanlardandır.

malî oligarşi b. i. Eko. Kapitalizmin, emperyalizm döneminde, küçük bir banka ve endüstri çevresinin, bütün ekonomiye egemen olması. Tröst, kartel ve holdingler, malî oligarşinin organlarıdır. Malî oligarşiler, hem ulusal hem de uluslararası politikayı etkilemektedir.

Malisor Kuzey Arnavutluğun İşkodra doğusu ile Drina nehrinin iki yakasındaki dağlar halkına verilen ad. Arnavutça, dağlı demektir. 1911'de Türkler'e karşı isyan eden Malisorlar, o zaman kendilerinden çok sözettirmişlerdi.

maliye Ar. i. Eko. Gelirlerin tahakkuk ve tahsili, masrafların ödenmesi ile uğraşan ekonomi dalı. Devlet maliyesi ve özel maliye diye ikiye ayrılır. Maliye, çeşitli para meseleleri ile ilgilenir. [Finances — Finance]

maliye bakanlığı Genel harcamaları karşılayacak gelir kaynaklarını bulmak, gelirleri toplamak, ödemeleri gerçekleştirmek, devlet bütçesini hazırlamak, bazı kuruluşların malî durumlarını denetlemek, malî kalkınmanın esaslarını ve planını hazırlamak görevleriyle yükümlü bir bakanlık. Bakanlığın işleri belirli genel müdürlüklere bağlı olarak yürütülmektedir. İllerde maliye bakanlığına bağlı defterdarlıklar, bakanlığın görevine giren işleri yerine getirir. Yurt dışında da uluslararası plânda çeşitli temsilcilikleri bulunmaktadır. Ayrıca çeşitli yönlerden Maliye Bakanlığı'na bağlı örgüt: Amortisman ve Kredi Sandığı, T.C. Emekli Sandığı, Devlet Malzeme Ofisi, T.C. Merkez Bankası, Millî Piyango, Kefalet Sandığı, Maliye Meslek Okulu, Vergiler Temyiz Komisyonu, Vergi İtiraz Komisyonları, Borsa Komiserlikleri, Darphane ve Damga Matbaası. [Ministère des finances — Ministry of finance]

maliyet Ar. i. Eko. Bir malın üretilmesinde kullanılan ham madde ve emek ile, makine, amortisman, faiz gibi üretim masraflarının toplamı. [Prix de revient — Cost]

maliyet değeri b. i. Eko. Piyasa değerine karşılık olarak kullanılır; böylece maliyetin bir değer olduğu anlatılmış olur. [Valeur de revient — Cost value]

maliyet fiatı b. i. Eko. Üretim masrafları ile ulaştırma, sigorta, depo gibi masrafların bütünü. Bir malın üretimden tüketime kadar, her üretim ve her dağıtım döneminde maliyeti başkadır. Meselâ fabrika maliyeti, toptancı maliyeti, perakendeci maliyeti gibi. Buna göre maliyet fiatları da değişik olur. [Prix de revient — Cost price]

malî yıl b. i. Eko. Devlet bütçesinin uygulandığı yıl. 1 Mart ile 28 ya da 29 Şubat tarihleri arasındaki süredir. [Année fiscale — Fiscal year]

mal kaçırmak b. f. Huk. Borçlunun, rehnedilebilecek, haczedilebilecek nitelikteki mallarını, borcundan kurtulmak, alacaklıları zarara sokmak, alacağın tahsilini önlemek amacıyla elden çıkarması, eksiltmesi. Malın kaçırılması şüphesi, alacaklıya ihtiyatî haciz istemek hakkını verir. İflâstan önce ya da sonra mal kaçırma, borçlunun hileli iflâs ettiğini gösterir ve kendisi cezalandırılır. Miras hukukunda da, miras bırakanın salt mahfuz hisseli mirasçıları mirastan mahrum etmek için mallarını bağışlaması, mirasçılardan birinin diğer mirasçıların zararına mirasa dahil malları saklaması, mal kaçırma sayılır.

Malkara Tekirdağ'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 224 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 56 093, merkezinin nüfusu 10 754'dür. Buğday, ayçiçeği ve kuşyemi yetiştirilir. Hayvancılık ve hayvan ürünleri de önemli yer tutar. Kasaba Gelibolu — Tekirdağ karayolu üzerindedir. Kaşar peyniri ve bitkisel yağ yapımevleri vardır. Gazi Ömer ve Süleyman Paşa Camileri tarih bakımından önemlidir. İl merkezine 58 km. lik bir yolla bağlıdır.

malkıran b. i. Sığır vebası.

Malkoç i. Tar. Akıncılar ocağının başı. Akıncılar ocağı başbuğlarından ünlü bir ailenin adından alınmadır. Kuvvetli anlamına geldiğini de, cömert demek olduğunu da söyliyenler vardır. Koç, halk arasında cesur anlamına kullanıldığına göre «malkoç» un yiğit anlamına gelmesi daha uygun görülüyor.

malkoçoğlu b. i. Kurnaz, düzenci. (Halk dilinde aslından bozma olarak markaç oğlu şeklinde de kullanılır).

mallanmak f. Mal edinmek.

Mallarme, Stéphane (1842-1898) Fransız şairi. Paris'de doğdu. Sembolizmi başlatanlardandır. Kelimelerin anlamından çok müziğine önem verdiği, belirsiz bir anlatımı vardır. Başlıca eseri: «l'Après midi d'un faune» dur.



Stéphane Mallarme

Malmö (İsveç) Güneyde, Sund boğazı üstünde 237 600 nüfuslu bir liman şehri. Tersaneleri vardır. Ülkenin ticaret ve endüstride üçüncü gelen şehridir.

mal müdürü b. i. Bir ilçenin maliye işlerini yöneten memuru.

malnütrisyon sendromu b. i. Hek. Yetersiz ve kötü beslenme sonucu çocuklarda görülen gelişme bozukluğu ve çeşitli rahatsızlıkların yarattığı hastalık tablosu. Malnütrisyon hastalığı. Malnütrisyon sendro-

mu, geri kalmış ülkelerde sık görülür. Yurdumuzda çocuk ölümlerinin başta gelen sebeplerinden biridir. [Syndrome de malnutrition — Malnutrition syndrom]

mal ortaklığı Huk. Evlilikte karı koca mallarının yönetimi konusunda bir sistem. Bu sisteme göre karı koca, malları üzerindeki ayrı mülkiyeti bırakır ve her iki eşe ait mallar üzerinde ortak malik olurlar, ortak mülkiyeti kabul ederler. Mal ortaklığının bulunması için, karı kocanın bunu anlaşmayla kabul etmeleri gerekir. [Communoté des biens — Community of property]

Malpighi, Marcello (1628-1694) İtalyan anatomi bilgini ve doktoru. Böbrekte kendi adını verdiği cisimcikleri bulmuştur.

Malraux, André (Doğ. 1901) Fransız romancı ve devlet adamı. Paris'de doğdu. İspanya iç savaşında cumhuriyetçilerle birlikte görev aldı. II. Dünya Savaşı'na katıldı; esir oldu, işgal edilmemiş Fransa'ya kaçtı. 1945-1946 yıllarında bakan oldu ve çeşitli bakanlıklarda bulundu. 1959'dan beri kültür bakanıdır. Eserleri arasında: «İnsanlığın Hali», «Büyük Yol», «Turan Yolu» Türkçe'ye çevrilmiştir. İspanyol iç savaşı üzerine «Umut» adlı bir filim de çevirmiştir.

mal sahibi b. i. Bir malın bütün hakları kendisine düşen kimse. [Propriétaire — Proprietor, owner]

mal sandığı b. i. Huk. Eskiden devlet gelirlerinin, pul ve değerli kâğıtlarının ve diğer değerli şeylerin saklandığı ve hesabının tutulduğu maliye dairelerine verilen ad. Defterdarlıklarla, mal müdürlüklerine de bu ad verilirdi.

mal sigortası b. i. Huk. Kişiye ait mallar üzerindeki hak ve menfaatlerin korunması amacıyla yapılan ve kişinin varlığını ilgilendirmeyen sigorta. Yangın sigortası, nakliye sigortası, kaza sigortası, mal sigortalarındandır. [Assurance des biens — Property insurance]

malşans Fr. i. Talihi iyi gitmeme.

malt İng. i. Çimlendirilmiş, kurutulmuş ve bira yapmak üzere hazırlanmış yulaf, buğday, mısır, çavdar, özellikle arpa taneleri. [Malte — Malt]

Malta Akdeniz'de bağımsız bir ada. Sicilya ve Afrika arasında yer alır. Nüfusu 329 000, merkezi La Valetta'dır. Charles Quint bu adayı 1930 yılında Rodos şövalyelerine bırakmıştır. 1565'de Osmanlılar'la savaşlar olmuş, 1798'de Napoléon ele geçirmiştir. 1800'de İngilizler tarafından işgal edilmiş, 1815'de tamamen İngilizler'in eline geçmiş ve sömürge olmuştur. 1947'de iç bağımsızlığını kazanmış, 1964'e kadar birçok defalar karışmış ve bu tarihte İngiliz Uluslar Topluluğu'nun 19. üyesi olmuştur.

maltaeriği, -ni b. i. Bot. Gülgillerden bir ağaç ve bunun erik büyüklüğündeki, çift ve iri çekirdekli, sarı renkli, sulu ve mayhoş yemişi. Buna yenidünya, maltamuşmulası da denir. [Néflier de Malte — Loquat]

Malta haçı b. i. Tek. Dört yarıklı bir haç. Teknikte, sinema makinesi gibi bazı aletlerde kullanılır.

Malta humması b. i. Hek. Daha çok Akdeniz ülkelerinde görülen ateşli bir hastalık. Akdeniz humması. Kıbrıs humması. İnsanda, dalgalı bir ateş eğrisi, baş ve boyun ağrısı, terleme, kabızlık, halsizlik ve kansızlıkla gelişir. Bu bakımdan dalgalı humma adını da alır. Daha çok hastalık, mikrobunu taşıyan küçükbaş hayvanlar ile ve bu arada keçilerle doğrudan doğruya temas ya da bu hayvanların sütünü içmekle bulaşır. Tedavisinde sülfamitlerden ve antibiyotik ilâçlardan yararlanılır. [Fièvre de Malte — Malta fever]

Malta keçisi b. i. Kulakları ve memeleri uzun, çok süt veren keçi cinsi. [Chèvre de Malte — Maltese goat]

Malta taşı (Malta) b. i. Keserle yontulur, testere ile kesilir bir cins yumuşak taş. Avluların döşenmesinde kullanılır. [Pierre de Malte — Malta stone]

Malthus, Thomas Robert (1766-1834) İngiliz ekonomisti. Asıl mesleği papazlıktı. Ekonomi politik ve sosyal alanda büyük tartışmalara yol açan bir teori ortaya atmıştır. Buna göre, yeryüzünde nüfus, yaşama kaynaklarından daha fazla artmaktadır. Yaşama araçları, bir aritmetik zincirleme ile (1, 2, 3, 4..) artarken, nüfus geometrik bir zincirleme ile (2, 4, 8..) artmaktadır. Bu artış, ancak bir takım kuvvetli faktörler tarafından önlenebilmektedir. Bunlar da savaşlar, salgın hastalıklar gibi olaylardır. Bir de uluslar, bazı tedbirler alarak, doğumları sınırlandırabilirler. Malthus teorisi, XIX. yüzyıl başında, Avrupa'da, kapitalizmin gelişmesine paralel olarak, emekçi halkın içine düştüğü derin yoksulluğun sebebini gizlemek kaygısından doğmuştur.

maltız s. Malta halkından ya da bu halkın soyundan olan kimse. [Maltais — Maltese]

maltız i. Yemek pişirmekte kullanılan, içinde ızgarası bulunan, ayaklı ve taşınır ocak.

maltız keçisi b. i. Malta keçisi.

malul -lü Ar. s. Sakat. [Invalide — Invalid]

malul gazi I. Dünya Savaşı'nda sakat kalmış Türk askeri. [Invalide — Invalid]

maluliyet, -ti Ar. i. (İnsanda) Sakatlık. Bir kimsenin sakatlığına sebep olan kimse, doğurduğu zararı tazminle mükelleftir. [Invalidité — Infirmity]

malum Ar. s. ★ 1. Bilinmiş, bilinen. [Connu — Known] ★ 2. Gra. Etken. ★ 3. zf. Belli, öyle, şüphesiz (cevapta kullanılır). [Vrai — True]



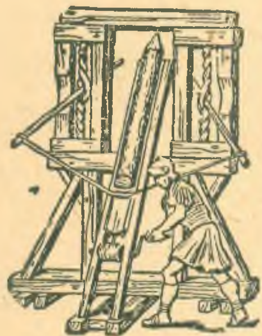
Thomas Robert Malthus



Malta haçı


Edouart Manet


mamut




mancınık

malumat, -tı Ar. ç. i. Bilinen şeyler, bilgi. [Connaissances — Information, knowledge]

malumatfüruş Ar. Far. s. Bilgiçlik taslayan.

malum olmak b. f. İçine doğmak.

malzeme Ar. i. Gereç. Gerekli olan şey: Askerî malzeme.

mama i. (Çocuk dilinde) ★ 1. Yemek, yiyecek. ★ 2. Kucak çocuğu için hazırlanan lapa kıvamında unlu yemek.

mama Fr. i. Anne.

mamafih Ar. ba. Bununla beraber. [Cependant, toute fois — Nevertheless]

mamaliga Rumence i. Kaynar suda haşlanıp üzerine biraz yağ gezdirilen mısır unu yemeği.

mamelek, -ki Ar. i. Huk. Bir kişinin para ile ölçülebilen mal, hak ve borçlarının bütünü. Mamelek, bir hukuk bütünlük teşkil eder. Ölüm halinde, mamelek bütünüyle mirasçılara kalır. [Patrimoine — Total possessions]

mamul, -lü Ar. ★ 1. s. Yapılmış, işlenmiş, yapılı. [Fabriqué, confectionné — Manufactured] ★ 2. i. Yapın, yapılmış şey.

mamulat, -tı Ar. ç. i. Bir sanatın, bir fabrikanın meydana getirdiği yapılmış şeyler. [Manufacturé, faite — Manufactures]

mamur Ar. s. ★ 1. Bayındır, abadan. Harap bir halde olmayan. [Prospère — Prosperous] ★ 2. İşlenmiş, ekilmiş. [Cultivé — Cultivated] ★ 3. Ahalisi olan, ıslı, meskûn. [Peuplé — Inhabited]

Mamure Bak. Aydıncık.

mamure Ar. i. ★ 1. Bayındır yer. ★ 2. Şehir.

mamut, -tu Ostiyakça i. Zo. İlksel fil. Fillerin soyu tükenmiş olan bir türü. Dördüncü zamanda birçok ırkları kuzey yarım küresinde yaşamıştır. 3,5 m. uzunluğunda, daire şeklinde bükülmüş vurucu dişleri (fildişi) ve çok sık yele şeklinde kılları, uzun hortumu ile dev bir hayvandı. Sibirya'da buzların altında kalın ve sık tüylü postları bulunmuştur. [Mammouth — Mammoth]

Mamut Mağarası A.B.D.'de Kentucky'de bulunan ve dünyada insan eliyle yapılmış mağaraların en büyüğü olan bir mağara. İçinde yüzlerce yol, dehliz, oda bulunan bu mağaranın uzunluğunun 240 km. olduğu sanılıyor.

man i. Adam, insan. (Yalnız takımlarda kullanılır): Toraman. Türkmen.

mana Ar. i. Anlam.

Managua Nicaragua cumhuriyetinin başkenti. Aynı adı taşıyan gölün yakınındadır. Nüfusu 317 600'dür. Şiddetli bir deprem geçirmiştir.

Manakyan, Mardiros (1839-1920) Türk tiyatrosunun kurulması sırasında önemli roller oynamış tiyatrocu. İlk olarak 1857 yılında amatör oyuncu olarak sahneye çıkmıştır. Bundan sonra çeşitli topluluklarda rol almış, kurulup dağılan tiyatrolara katılmıştır. Tiflis'e, Mısır'a giden tiyatro topluluklarında bulunmuş, sonunda kendi yönetiminde Osmanlı Dram Kumpanyası'nı kurmuştur (1888). Şehzadebaşı'nda bulunan ve 30 yıl yaşayan bu tiyatronun, tiyatro tarihimizde önemli bir yeri vardır.

Man, Anthony (Doğ. 1906) A.B.D. sinema rejisörü. Özellikle şiddet ve duygu öğelerinin epik bir derinlik elde ettiği psikolojik kovboy filimleriyle, genç kuşağın en iyi serüven filimcisi olarak ün yaptı. Başlıca filimleri: «Winchester 73», «Laramie'li Adam», «Allah'a Adanmış Toprak», «Cimarron» dır.

Manas Destanı Ed. Kırgız Türkleri arasında hâlâ yaşamakta olan 17 000 - 18 000 dize (mısra) tutarında çok büyük bir halk destanı. Bu destanın 12 452 dize (mısra) tutarındaki en büyük kısmı, ünlü Alman türkiyatçı Radloff tarafından 1885 yılında yayımlanmıştır.

manasız s. ★ 1. Anlamsız. [Absurde — Absurd] ★ 2. mec. Yersiz, yakışıksız. [Déraisonable, insignifiant — Unreasonable, irrelevant]

manastır Yun. i. Keşiş yurdu. [Couvent, monastère — Monastery, convent, abbey]

Manaus (Brezilya) Negro suyu üstünde, Amazonas eyaletinin merkezi olan 175 300 nüfuslu bir şehir. Ticareti önemlidir.

manav i. Yemiş ve zerzavat satan dükkâncı. [Fruitier — Fruiterer]

Manavgat Antalya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 283 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 48 495, merkezinin nüfusu 6 206'dır. İlçe toprakları Antalya körfezi kıyılarıyla kuzeydeki Batı Toroslar arasındadır. Üzerinde ünlü şelalenin bulunduğu Manavgat çayının suladığı topraklarda pamuk, çeltik, susam ve buğday ekilir. Kasaba, Antalya — Alanya yolu üzerindedir.

manca İta i. Yiyecek; (daha çok) kedi köpek yiyeceği.

mancana İta. i. ★ 1. Gemilerde büyük ve taşınır su ambarı. ★ 2. Gemide bu ambarın durduğu yer.

mancelina İsp. i. Bot. Sütleğengillerden, Antil adalarında yetişen, çok ağılı bir ağaç. Yerliler bunun özsuyu ile oklarını ağılarlar.

Manche Denizi Atlas okyanusunun Fransa ile İngiltere arasında kalan kısmına verilen ad.

Manchester (İngiltere) Lancashire'de, Irwell suyu üstünde, denize Manchester kanalıyla bağlı 661 000 nüfuslu bir endüstri ve liman şehri. İngiltere limanları arasında dördüncü derecede gelir. Pamuklu eşya endüstrisi son derece ileridir. Diğer endüstrileri ipekli eşya, makine, dokuma-

dır. XV. yüzyıldan kalma katedrali yanında modern ve güzel binaları vardır. En önemlisi 1877'de tamamlanmış olan belediye dairesidir.

Manchester Kanalı Manchester'i Mersey ve Liverpool'a bağlayan 57 119 m. uzunluğundaki kanalın adı. 1894'de açılmıştır.

mancınık Yun. i. Top yapımı bilinmediği zaman, kaleleri dövmek için taş gülle atmakta kullanılan bir çeşit büyük sapan. Makedonyalılar, Kartacalılar ve Romalılar, mancınığı geniş ölçüde kullanmışlardı. [Catapulte — Catapult, ballista]

Mançu i. Mançurya halkından olan kimse.

Mançukuo 1932'den 1945'e kadar Mançurya'nın Japonya tarafından Çin'den alındığı zaman aldığı ad.

Mançurya Bugün kuzeydoğu Çin'i meydana getiren bölgeye eskiden verilen ad. Önemli şehirleri Mukden, Herbiu'dur. 1945'de S.S.C.B. tarafından istila edilen Mançurya, Japonya'nın yenilgisinden sonra tekrar Çin'e dönmüştür.

manda i. Zo. Çift tırnaklıların geviş getirenler alt takımının boş boynuzlular familyasının sığır alt familyasının bir cinsi. Evcil manda ; pamuk, üzüm, pirinç ve mısırın yetiştiği bölgelerde yaşar. İş ve süt hayvanıdır. Sığırlara nazaran memesi küçüktür. Süt verimi Türkiye'de, malakın emdiği ile beraber, 800 - 1 500 litre arasındadır. Hindistan mandaları 4 000 litreye kadar süt verir. [Buffle — Buffalo]

manda Fr. i. Huk. Kendi kendilerini yönetme yetenekleri bulunmadığı kabul edilen devletlerin geçici bir süre için, başka bir ülkenin denetim ve desteği altında yönetilmesi usulü. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan ülkelerle, Afrika'daki Alman sömürgeleri Milletler Cemiyeti tarafından manda altında yönetime alınmışlardı. Birleşmiş Milletler antlaşmasının 75. maddesi de, manda düzenine benzeyen uluslararası vesayet sistemini kurmuştur. Manda ve vesayet sistemleri, gerçekte emperyalizmin barışçı görünüş arkasına sakladığı bir sömürgecilik usulünden başka bir şey olmamaktadır. [Mandat — Mandate]

manda gibi b. s. mec. Pek iri ve hantal.

manda gözü b. i. Külb. 1938 yılında kaldırılmış olan yirmi beş kuruşluk büyük nikel para.

mandal Ar. i. ★ 1. Kapı ya da pencere kanadı, dolap kapağı gibi şeylerin kapalı tutulmasına yarar döner tahta ya da maden parça. ★ 2. İpe serilmiş çamaşırı tutturmak için kullanılan yaylı tahta kıskaç. ★ 3. Müz. Ut, keman gibi çalgıların tellerini germek için burulan tutamaklı çivi.

mandala Hek. Hint felsefesi ile ilgili bazı sembolleri birleştiren, özel bir daire şeklinde ya da daireyi andıran resimlere psikoloji ve etnolojide verilen ad. Hastanın kişiliğini toparlama çabasının bir anlatımı olarak yorumlanabilir. [Mandala — Mandala]

Mandalay Yukarı Birmanya'nın başkenti olan 212 900 nüfuslu bir şehir. İrauaddi nehri üstünde işlek bir limanı vardır. Ticaret merkezidir.

mandalina Sanskritçe i. Turunçgillerden, portakaldan küçük, kabuğu kolay soyulur, güzel kokulu bir meyva. [Mandarine — Mandarine]

mandapost, -tu Fr. i. Posta havalesi. [Mandat - poste — Postal money order]

mandar i. Gemilerdeki küçük makara.

mandarin Portekizce i. ★ 1. Avrupalılar'ın, Çin devlet adamlarına verdikleri ad. ★ 2. Mandalina.

mandater i. Bir ülkeyi Milletler Cemiyeti adına yöneten devlet. [Mandataire — Mandatory]

mandepsi i. Külb. Tuzak, oyun, dalavere.

mandıra Yun. i. Üstü örtülü küçük ağıl. [Bergerie — Dairy]

Mandigolar Afrika batısında Fransız Sudanı zencilerinin önemli bir kolu olan halk. Büyük bir kısmı Zenci, Berberî ve Arap melezidir. Müslümandırlar ve 10 000 000 kadardırlar.

mandolin İta. i. Müz. Tahtadan yapılmış, kısa saplı, mızrapla çalınan telli çalgı. Sanat müziğinde ender kullanılan bir halk çalgısıdır. [Mandoline — Mandolin (e)]

manej Fr. i. At eğitimi. [Manège — Riding training] ★ 2. At eğitimi yeri. [Manège — Manege]

mânen Ar. zf. İç varlık bakımından, duyguca, gönülce, yürekçe. [Moralement — Morally, spritually]

maneska i. Den. İki tarafı ikişer dilli makara ile donatılmış büyük palanga. [Palanquin — Palankeen]

Manet, Edouard (1832-1883) Fransız ressam. Natüralizm ve empresyonizmin ustalarındandır. Başlıca eserleri : «Çayırda Yemek», «Olympia», «Banyo Yapan Kadınlar», «Duble Bira», «Folies - Bergères Barı» dır.

Manethon (M.Ö. III. yüzyıl) Mısırlı rahip ve tarihçi. M.Ö. 280'de, II. Ptoleme devrinde yazdığı Mısır tarihinden, zamanımıza ancak bazı parçalar kalabilmiştir.

mânevî Ar. s. ★ 1. İçe değgin, içle ilgili. [Moral — Moral] ★ 2. Fel. Tinsel. [Spritual — Spiritual]

maneviyat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Doğaüstü kuvvetler : Maneviyata inananlar gittikçe azalıyor. [Moral — Morals, ethics] ★ 2. mec. Yürek kuvveti : Maneviyatı bozuk bir ordu. [Moral — Morale]

manevra Fr. i. ★ 1. (Genel olarak) Bir takım hareketlere dayanan tedbir. [Manoeuvre — Maneuvre (er)] ★ 2. Bir aygıtı işletme hareketi, tarzı. [Manoeuvre — Working, driving] ★ 3. Geminin bir yere yanaşmak ya da bir yerden çıkmak için


Mardiros Manakyan


kapı mandalı


mandolin


mancelina

yaptığı hareketler. [Manoeuvre — Handling, maneuvering] ★ 4. Lokomotifin, katar meydana getirmek, katar dağıtmak için ileri geri giderek hattan hata geçmesi. [Manoeuvre — Shunting, marshalling] ★ 5. Ask. Barışta birlikleri eğitmek ve savaş kabiliyetlerini arttırmak amacıyla arazide karşılıklı olarak yapılan uygulama. [Manoeuvre — Maneuver (re)] ★ 6. mec. Düzen, dolap, hile. [Intrigue — Intrigue]

manevra fişeği b. i. Ask. Manevra ve uygulamalarda kullanılan, namlu ağzından çıkar çıkmaz parçalanacak tarzda ağaçtan yapılmış, yalnız ses çıkaran, etkisiz ve hiç bir tehlikesi olmayan barutlu fişek. [Cartouche de manoeuvre — Drilling cartridge]

manga i. Ask. ★ 1. Bir çavuş komutasında 10 erden kurulu en küçük askerî birlik. [Escouade — Squad] ★ 2. Deniz erlerinin gemide toplandıkları ve yemek yedikleri yer. [Réfectoire — Mess]

manga komutanı b. i. Ask. Çavuş, assubay çavuş rütbesinde, 10 erden kurulu mangaya emir ve komuta eden asker. [Sergent — Sergeant]

mangal i. İçine ateş koymaya yarayan, saçtan, bakır ya da pirinçten, çeşitli biçimde kap; korluk. [Réchaud — Brazier]

manganez (mangan) Yun. i. Kim. (Manisa şehrinin eski adından) Sembolü Mn olan bir eleman. Arı haldeyken demire benzeyen, demirden biraz daha yumuşak, kırmızımsı gri renkli bir madendir. En önemli filizi mangan dioksit olan pirolusittir. Öbür filizleri bravnit, manganit ve mangan karbonat (mangan spatı) dır. Filizlerinin demir filizleriyle birlikte yüksek fırında ısıtılmasıyla elde edilir. Alaşımlar halinde kullanılır. Bakır ve nikel karıştırılarak elde edilen manganez alaşımı (manganin) ile elektrik aletleri yapılır. Çünkü bu alaşımın elektrik iletkenliği sıcaklıkla çok az değişir. Bakırla yapılan ve mangan tuncu adını alan alaşımı ise suyun etkisine dayanıklı olduğu için gemi pervaneleri yapımında kullanılır. Bundan başka çeliklere de manganez katılarak kaliteleri yükseltilir. Atom sayısı 25, atom ağırlığı 54,93, yoğunluğu 7.21'dir. [Manganèse — Manganese]

mangır i. ★ 1. Bakırdan bir çeşit eski zaman sikkesi. Bizde bakır sikke ilk olarak Orhan Gazi devrinde kesilmiştir. Mangır, Moğol dilinde nakit (gümüş) anlamına gelen «mongün» den bozmadır. ★ 2. mec. Para: Bende mangır kalmadı. ★ 3. Nargile ser (lüle) ine konmak üzere kömür tozundan yapılan, çabuk tutuşur, ağırşak biçiminde bir çeşit yakacak.

mangiz i. Külb. Para.

Mani (ya da Mani-i Nakkaş) (Yaklaşık olarak 240-276) Mezhep kuranlardan biri. İran'da doğdu. Ortaya koyduğu mezhep, Hıristiyanlık'la Zerdeşt (Zerdüşt) dininin karışığı (mezci) dır. İran hükümdarı Behram Zerdüşt dininden olduğu için Mani'yi, diri diri derisini yüzdürterek öldürtmüştür.


maniple

mani Yun. i. Hek. ★ 1. Tutku, düşkünlük, düşünce saplantısı. ★ 2. Manya.

mâni Ar. i. ★ 1. Engel. ★ 2. s. Önleyici. [Obstacle — Obstacle, handicap]

mâni Türk halk şiirinin en yaygın nazım şekillerinden biri. Mânilerin başlangıcı; Türkler'in İslâmlık'tan önceki koşuklarına kadar uzanır. Mâniler çoğunlukla dörder mısralı ve yedişer heceli manzumelerdir. Genel kafiye düzenleri (aaba) dır. Türlü konuları ele alan mânilerde genel ve yaygın tema aşk ve özlemdir. İlk ve ikinci mısraları anlamca önemsizdir; asıl ağırlık yönü üçüncü, dördüncü mısralardadır. Mânilerin düz mâni, ayaklı mâni, bilmeceli mâni, cinaslı mâni gibi türleri bulunmaktadır.

mania Ar. i. Engel.

manidar Ar. Far. s. Anlamlı. Manalı. [Significatif — Significant]

manifaktür Fr. i. Eko. Ticaret kapitalizminin gelişmesi sonucu, ayrı ayrı çalışan üreticilerin, bir yerde toplu olarak çalıştırılması sistemi. Böylece üretimde, ilk fabrikalar meydana gelmiş oluyordu. Kapitalistin kontrolu altında, önce kendi aletleri ve tezgâhlarıyla iş yerinde toplanan zenaatkârlar, sonradan bunları da kapitaliste devrederek, yalnız emek güçlerini satarak yaşayan emekçiler haline geldiler. Manifaktür döneminde, iş bölümünün artması sonucu, emeğin verimliliği de artmıştı. Manifaktür, iç pazarın gelişmesini sağlamakla birlikte, el emeğine dayandığı için artan piyasa ihtiyacını karşılamamaya başladı. Makinaların üretime sokulmasıyla endüstri devrimi meydana geldi. Böylece manifaktür, büyük endüstri devrimine geçişin ilk şartlarını hazırlamış oluyordu. [Manufacture — Manufacturing]

manifatura İta. i. Her türlü kumaş ve bez gibi dokumalar. [Bonneterie — Textiles]

manifaturacı i. Her çeşit kumaş ve bez yapan ya da satan kimse. [Bonnetier — Draper]

manifesto İta. i. ★ 1. Bir ticaret gemisindeki bütün malları gösteren ve kaptan tarafından gümrüğe verilen bildirge. [Manifeste — Ship's manifest] ★ 2. Bir yöneticinin, bir parti şefi, bir topluluk v.b. nın geçmişteki çalışmalarını ve gelecekle ilgili tasarı ve plânlarını ayrıntılarıyla açıklayan yazılı bildirisi. [Manifeste — Manifesto]

maniheizm Fel. M.S. III. yüzyılda yaşamış olan Manes ya da Manseus'un doktrini. Manes, Hıristiyanlık'la eski Zerdüşt dini ikiciliğini uzlaştırmak istemiştir. Evrende etken iki prensip vardır: İyilik ve kötülük. Bunlardan birincisi Tanrı ya da ışık; ikincisi şeytan ya da karanlıktır.

Maniheizm, İran'da, Hindistan'da, Tibet'de, Çin'de ve Türkistan'da yayıldı. VI. yüzyıldan sonra Avrupa'da, özellikle İspanya'da kendini gösterdi. [Manihéisme — Maniheism]

manika İta. i. Den. Gemilerde makine dairesine ve ambarlara hava vermeye yarayan saç (ya da eskiden bez) baca. [Manche a air — Windsail]

manikür Fr. i. (Elin) Tırnak tuvaleti. Bu kelime, Türkçe'de hem tırnak tuvaleti, hem de tırnak tuvaleti yapan kimse anlamlarında kullanılmaktadır. [Manucure — Manicure]

Manilla Filipinler'in ve bu takımadadan Luzon adasının 1 200 000 nüfuslu önemli bir şehri. 1898'de İspanyol donanması, Amerika donanmasına burada yenilmiştir. 21 ve 22 eylül 1944'de Manilla koyunda geçen deniz ve hava savaşlarında Amerikalılar Japonlar'ın 100 gemisini ve 400 uçağını tahrip etmişlerdir.

Manin, Daniel (1804-1857) İtalyan devlet adamı. 1797'de Venedik Cumhuriyeti başkanı olmuştur. Avusturya egemenliğine karşı en sert mücadelede bulunanlardan biridir.

maniple İta. i. Fiz. Telgrafçıların kullandıkları bir çeşit anahtar. Basılınca elektrik devresini kapatır. Uzun ya da kısa basmalar sonunda nokta ya da çizgi elde edilir. Böylece Mors alfabesiyle telgraf iletilmiş olur.

Manipur Hindistan'ın doğusunda 778 600 nüfuslu bir bölge. Merkezi Impphol'dur.

manipülatör Fr. i. Manipleyi kullanan kimse.



Manisa Ege bölgesindeki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 13 811 km² olan ilin nüfusu 753 332, bucak ve köyleri dışında şehrin merkezinin nüfusu 265 690'dır. Merkez ilçesinden başka Akhisar, Alaşehir, Demirci, Gördes, Kırkağaç, Kula, Salihli, Sarıgöl, Saruhanlı, Selendi, Soma ve Turgutlu ilçeleri vardır. Tütün, pamuk, tahıl, her çeşit meyva ve sebze yetişir. Çekirdeksiz üzümleri ünlüdür. Şehir, Manisa dağının kuzey eteğinde, ova kenarındadır. Yeni kısım planlı olarak inşa edilmiştir. Eskiçağ'da adı Magnesia'ydı. Lidyalılar tarafından kurulmuş, çeşitli istilâlardan sonra 1410'da Çelebi Mehmet tarafından Osmanlı ülkeleri arasına katılmıştır. Daha sonra Şeyh Bedrettin ve Aydınoğlu Cüneyt Bey tarafından bir süre ele geçirildiyse de tekrar Osmanlılar tarafından alınmıştır. Kurtuluş Savaşı sırasında ise Yunan işgali görerek yakılıp yıkıldıktan sonra kurtarılmıştır. Şehrin 3 km. uzağında eski kale vardır. Kara ve demiryoluyla önemli merkezlere bağlıdır.

Manisa lâlesi b. i. Bot. Bak. lâle.

manişka i. Den. İkişer dilli iki makara ile yapılan palanga.

manita i. Külb. Tanışır gibi bir hal alarak para sızdırma.

manitacı i. Külb. Tanışır gibi bir hal alarak para sızdıran.

Manitoba (Kanada) 638 440 km² yüzölçümlü, 778 600 nüfuslu bir eyalet. Merkezi Winnipeg şehridir. Önemli bir tarım bölgesidir.

manivela İta. i. ★ 1. Tek. Bir ucunun bağlı bulunduğu bir nokta etrafında dönen kol. [Manivelle — Lever] ★ 2. Kaldıraç.

maniyer Fr. i. Tarz, usul, davranış, terbiye.

mankafa s. ★ 1. Anlağı (zekâsı) yorgun ya da işlemez, koca kafalı, alık. [Stupide — Stupid] ★ 2. Sakağı (ruam) hastalığına uğramış (beygir). [Lourdaud — Suffering from glanders]

mankafa hastalığı b. i. Hek. Ruam hastalığının hayvanlarda rastlanan şeklinin halk dilindeki adı. [Morve animale — Glanders, snot]

manken Fr. i. ★ 1. Ressam ve heykeltraşların gerektikçe model gibi kullandıkları, türlü durumlara sokulabilen eklemli insan ya da hayvan şekli. [Mannequin — Lay-figure] ★ 2. Terzilerin, elbise prova etmek ya da sergilemek için kullandıkları insan vücudu biçimindeki kalıp. [Mannequin — Dummy] ★ 3. Moda evlerinde elbiseleri giyip kendi üzerinde alıcılara göstermek işiyle görevli kız ya da kadın. [Mannequin — Mannequin, model]

manliher i. Sürekli ateşli, çeşitli tipleri olan bir tüfek. Adını, Avusturyalı Mannlicher (1848-1904)'den almıştır.

Manlius Capitolinus (M.Ö. IV. yüzyıl) Roma yüksek yöneticisi ve yargıcı. M.Ö. 390'da Capitole tepesini, Golvalılar'ın muhasarasından kurtarmış, fakat 6 yıl sonra aşağı halk tabakasının isteklerini desteklediği için bu tepenin kayalıklarından aşağıya atılarak öldürülmüştü.

Mannerheim (1867-1950) Fin mareşali. Çar ordusunda görev alan Mannerheim 1905 Rus - Japon savaşına katılmış ve büyük yararlıklar göstermiştir. Rus ihtilâlinden sonra Helsinki'ye dönen Mannerheim,

yurdunu bağımsızlığa kavuşturmuştur. 1939'da Sovyet Rusya'nın Finlandiya'ya saldırısı karşısında tekrar orduya dönen Mannerheim, Fin orduları baş komutanlığını üzerine almış, çok küçük bir ordu ile Ruslar'ı yenilgiye uğratarak dünya çapında bir ün kazanmıştır. Ryti'nin çekilmesi üzerine 1944'de cumhurbaşkanlığına seçilmiştir.

Mannheim (B. Almanya) 318 900 nüfuslu bir şehir. Ren nehri üzerinde önemli bir limandır. Maden ve kimya endüstrisi gelişmiştir.



Thomas Mann

Mann, Heinrich (1871-1950) Alman romancısı. Lübeck'de doğdu, California'da öldü. Alman modern edebiyatının öncülerindendir. «Profesör Unrat», «Marie Ana» gibi eserlerinde hem gerçekçi, hem romantiktir. «Almanya'nın Zola'sı» sanını kazanmıştır. Hitler iktidara gelince önce Fransa'ya, sonra Amerika'ya gitti, orada öldü. Başlıca eserleri: «Die Göttinnen — Tanrıçalar», «Der Untertan — Kin» dir.

Mann, Thomas (1875-1955) Alman asıllı Amerikalı romancı. Lübeck'de doödu, Zürich'de öldü. Alman modern edebiyatının önderlerinden biridir. Heinrich Mann'ın kardeşidir. Hitler rejimiyle anlaşamayarak yurdundan ayrıldı. T. Mann realist ve Nietzsche'cidir. Başlıca eserleri «Buddenbrooks», «Thristan», «Venedik'de «Tonio Kröger», «Sihirli Dağ» dır. 1929 Nobel Edebiyat ödülünü kazanmıştır.

mano Yun. i. Kumar oynatanın kazançtan aldığı pay.



manolya

manolya Fr. i. (Botanikçi Magnol'un adından) Manolyagillerden yaprakları almaşık, iri, parlak yeşil renkte bir süs ağacı ve bunun çok iri, beyaz ve limon çiçeği kokusunu andırır güzel kokulu çiçeği. [Magnolia — Magnolia]

manolyagiller b. ç. i. Bot. Ayrı taçyapraklı ikiçeneklilerden, manolya, yıldız anasonu gibi çoğu güzel kokulu çiçek veren bitkileri içine alan bir familya. esk. Manolyasiye. [Magnoliacées — Magnoliacae]

manometre Yun. i. Basıölçer. Gazların basıncını ölçmeye yarayan ölçü aleti. Gaz molekülleri sürekli hareket halinde oldukları için, içinde bulundukları kabın çeperlerine bir basınç uygular. Bu basıncı ölçen manometreler sıvılı ve madensel olmak üzere iki ana bölüme ayrılır. Sıvılı manometreler U şeklinde bir borudan ibarettir. Bir tarafından gaz basıncı uygulanır, sıvı borunun öbür ucunda basınçla orantılı olarak yükselir. Maden manometrelerde esnek ve kıvrık bir maden boru vardır. Boru basınçla orantılı olarak düzelir. Ucundaki gösterge de basıncı sayı olarak verir. [Manomètre — Pressure - gauge, manometer]

mansap Ar. i. Coğ. Ağız, kavuşak.

mansart Fr. i. (Fransız mimar Hardouin - Mansart'ın adından) Bir çeşit çatı yapısı. Fakat bu çatıyı bulan aynı mimar değildir. Bu çeşit çatının iç kısmına odalar konulmaktadır.

Mansart, François (1598-1666) Fransız mimar. Başta Fransız bankası binası olmak üzere birçok büyük bina ve şatoların mimarıdır.

Mansel, Henri Longuevine (1820-1871) İngiliz filozofu. Kant'ın ve Hamilton'un izinde yürüyenlerdendir.

Mansfield, Katherine (1888-1923) Yeni Zelandalı kadın yazar. Wellington'da doğdu; Fontainbleau'da öldü. Öğrenim yapmak üzere genç yaşta gittiği Londra'da yerleşti. Çehov etkisiyle yazdığı kısa hikâyelerle tanındı. Başlıcaları: «Prelüd», «Garden Party», «Cüce» ve «Mektuplar» dır.

mansıp Ar. i. Orun. Devlet hizmetinde yüksek memurluk.

mansiyon Fr. i. Bir eserin değerli olarak anılması ya da ödülle karşılanması, değerlendirme.

mansup Ar. s. Atanmış olan. esk. Narbedilmiş.

Mansur (1345-1393) İran'da hüküm sürmüş olan Muzaffer hanedanının beşinci ve son hükümdarı. Timur'a karşı savaşırken kendisi ve atı yaralanarak esir düşmüş, bu suretle Muzafferoğulları devleti sona ermiştir.

mansur Ar. s. Yenen, kazanan. esk. Galip.

Mansur Al Kâmili XIII. yüzyılda yaşamış. Kahire darphanesi baş kimyacısı. Altının ayarlanması ve arıtılması üzerine önemli bir eser yazmıştır.

Mansur, Ebu Cafer (713-775) II. Abbasoğlu halifesi. İlk Abbasoğlu halifesi Ebul Abbas'ın ölümü üzerine 754'de tahta geçti. Abbasoğulları soyunun halifeliğe geçmesinde en önemli rolü ve yardımı olan Horasanlı Eba Müslim'i öldürttü. Bağdat şehrini kuran ve başkent yapan odur. Zâlim, vefasız, fakat bilime, kültüre büyük saygı duyan bir hükümdar olarak bilinir.

Mansur, Hallac Bak. Hallac-ı Mansur.

Mansurlu Adana'nın Feke ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 4 597, merkezinin nüfusu 1 116'dır.

manşet Fr. i. ★ 1. Gazetelerde, birinci sayfada gazetenin adı altına boydan boya ve iri harflerle basılan, genellikle ilgi çekici haber başlığı. [Manchette — Head - line] ★ 2. Kol ağızlarına takılan keten, ipek ya da dantelden eklemeler, kolluk. [Manchette — Cuff] ★ 3. Yumruk vurma. [Manchette — Knocking]

manşon Fr. i. Kadınların, kışın sokakta, ellerini içinde sakladıkları kürk. [Manchon — Muff]

manta i. Beyaz menekşe. [Violette blanche — White violet]

mantalite Fr. i. Fel. Anlayış, düşünüş.

mantar Yun. i. ★ 1. Bot. Mantarlar sınıfından. İçinde zehirli olanları da bulunan ve emeç (gelişim organları) leri bir gövde ve bunun üstünde bir şapka biçiminde gelişmiş olan ilkel bitkilerin genel adı. Çayır mantarı, kuzu mantarı. Mantarların zehirsiz olan bir kısmı tavada ya da etle birlikte pişirilip yenirse de zehirli olanları kesin olarak ayırmayı bilmek gerekir. [Champignon — Mushroom] ★ 2. Bir cins meşenin mantar tabakası. Geçirimsiz, esnek ve sudan hafif olduğundan şişe tıpası, cankurtaran simidi ve yeleği, ayakkabı pençesi ve daha birçok şeylerin yapımında kullanılır. [Liège — Cork oak] ★ 3. Meşe mantarından yapılan şişe tıpası. [Bouchon — Cork] ★ 4. Hayvanların burun ucundaki tüysüz yeri. [Museau — Muzzle, snout] ★ 5. Külb. Uydurma söz, yalan.

mantara basmak b. f. Külb. Biri tarafından hazırlanan oyuna düşmek.

mantarağacı b. i. Bot. Dallarında kuvvetli mantar tabakası oluşan bitki cinsi. 4 ayrı türü vardır.

mantar atmak b. f. Külb. Yalan uydurup söylemek.

mantarcı i. ★ 1. Mantar yetiştiren ya da satan kimse. ★ 2. i. ve s. mec. Yalan söylemeyi huy etmiş olan. ★ 3. i. Saf insanları birtakım hileli hareketlerle şaşırtıp paralarını çalan.

mantardoğuran b. i. Bot. Mantarlaşmış hücreler meydana getirecek mantar tabakasını doğuran büyütken doku. esk. Tabaka-i müvellide. [Phellogène — Phellogen]

mantar gibi b. s. mec. ★ 1. Çabuk yetişen. ★ 2. Çürük.

mantar hastalığı b. i. Hek. İnsan ya da hayvanların vücutlarında, asalak mantarlar tarafından meydana getirilen hastalık. Mikoz. Mantarlar, insanın çeşitli yerlerinde üreyebilirler; deride ve özellikle derinin kıvrım yerlerinde kaşıntılı, sızıntılı yaralar, kellik, köselik ve tırnak kırılmasına yol açarlar. Bazı şekilleri çok tehlikelidir. Tedavi genellikle iyi sonuç verir. [Maladie mycotique — Mycotic disease]

mantarlar ç. i. Bot. Sap, yaprak ve çiçek gibi organlar yerine dallı ya da düz iplikler görünüşünde emeçlerden meydana gelen, klorofilsiz, ilkel bir bitki sınıfı. Ekmek, peynir, limon gibi bazı yiyecekler üzerinde gelişen küflerle, zehirsiz olanları yenen kır mantarlarını içine alır. [Champignons — Mushrooms]

mantarlaşma i. Bot. Hücre zarlarına mantar özü karışarak hücreler geçirimsiz hale gelme, mantara çevrilme. [Subérification — Suberification]

mantar meşesi b. i. Bot. Mantar tabakası çok gelişen bir cins meşe. [Chêne - liège — Cork oak]

mantar özü b. i. Bot. Hücre zarlarını geçirimsiz kılarak mantarlaştıran madde. [Subérine — Suberin]

mantar tabakası b. i. Bot. Bitkilerin çeşitli organlarında zarları mantarlaşmış olarak gelişen tabaka. esk. Tabaka-i mantariye. [Liège — Corky layer]

mantı i. İçine kıyma konarak küçük bohçalar biçiminde katlanmış hamur parçalarıyla hazırlanan yoğurtlu bir yemek.

mantı Yun. i. Den. Gabya serenini kaldıran halat ve makara.

mantık Ar. i. ★ 1. Fel. Düşünme kanunları bilimi. Çağdaş anlayışa göre ise, düşünüş şekillerinin bilimidir. Mantık aslında, yargı ve usavurma şekillerinin, biçimsel bilimidir. Bu mantık anlayışının kökü, Aristoteles'e kadar gider. Bu filozof, «Organon» adlı eserinde biçimsel mantığın (tasım, tümdengelim, tümevarım) değişmez ilkelerini ve elemanlarını vermiştir. Mantığın en basit elemanı fikir, ya da kavramdır. Bu da içlem (tazammun) ve kaplamıyla (şümul) tanımlanır. Yargı, iki kavram arasındaki ilişkidir. Usavurma (muhakeme) ise birkaç yargı arasında ilişki kurmaktır [Logique — Logic] ★ 2. Gereklik, amaç, yargı ile iş, araç ya da kanıt arasında tutarlık: Gündüz ışık yakmakta mantık yoktur. [Logique — Logic]

mantıkçılık i. Fel. Mantığı, her felsefenin aslı sayan çığır. [Rationalisme — Rationalism]

mantıkdışı s. Fel. Mantıkla uygunluk ya da aykırılık gibi herhangi bir orantısı ve ilgisi olmayan. Mantıksız demek değildir. [Alogique — Nonlogical]

mantıkî Ar. s. Mantıklı, mantığa uygun, mantıksal. [Logique — Logical]

mantıklı s. ★ 1. Mantığa uygun: Mantıklı söz. [Logique — Logical] ★ 2 Mantıktan ayrılmaz: Mantıklı adam. [Logique — Rationalist]

mantık öncesi b. i. Fel. İlkel toplumlarda ve çocukta zihin işlemesinin, belirli bir aşamaya kadar gelişmemiş durumu. esk. Kabl-el-mantık. [Prélogique — Prelogical period]

mantıksal s. Fel. Mantık bilimi ile ilgili. esk. Mantıkî. [Logique — Logical]

mantıksız s. Fel. ★ 1. Mantığa aykırı olan. esk. Gayrimantıkî: Mantıksız söz. [Illogique — Illogical] ★ 2. Mantığa aykırı hareket eden. esk. Gayri mantıkî: Mantıksız adam. [Illogique — Irrational]

mantilye İta. i. Den. Gemi serenlerini direklere asılı tutan zincir.

mantin i. Canfesten kalın bir çeşit ipekli kumaş.

mantis Fr. i. Mat. Bir sayının logaritmasının ondalık kısmı. esk. Kısm-ı aşarî. [Mantisse — Mantissa]

manto Fr. i. Kadın paltosu. [Manteau — Cloak, mantle]

mantol Yun. i. Kim. Nane ruhundan çıkarılan, hekimlikte kullanılan ıtırlı bir madde.

MANTARLAR



zehirli amanita mantarı



zehirli sinek mantarı



kuzu mantarı



maranta



Mao Çe - tung



Alessandro Manzoni



Jean - Paul Marat

Mantoux testi Hek. (Fransız hekimi Charles Mantoux'nun adından) Veremin değerlendirilmesinde kullanılan bir deri testi. Mantoux reaksiyonu. Tüberkülin testi. Halk dilinde yanlış olarak B.C.G. aşısı ile karıştırılır. [Réaction de Mantoux — Mantoux reaction]

mantunita i. Kapatma, metres.

Manuel, I. Komnenüs (1122-1180) Bizans imparatoru. 1143'den 1180'e kadar imparatorluk etmiştir. Sırplar, Macarlar, Sicilya Kralı ile savaşmış, Batı ve Doğu imparatorluklarını tekrar birleştirmeye uğraşmıştır. 1174'de Konya Selçukluları'ndan İzzettin ile Anadolu'da giriştiği savaşta yenilmiştir.

Manuel, II. —Dom Manoel— (1889-1932) Portekiz Kralı I. Carlos'un oğludur. 1908'de, babasının ve veliahdın öldürülmesi üzerine kral oldu. 1910'da krallık yıkılıp cumhuriyet ilân edilince İngiltere'ye geçti. Bibliyografya ile uğraştı. Kendi kitaplığının üç ciltlik bibliyografyasını meydana getirdi.

manya Yun. i. Hek. Ruh ve akıl yeti (meleke) lerinin, saçmasapan ve ayıp sözler söyleme, saldırma gibi şekillerde aşırı uyarılganlığıyla beliren bir delilik hali. Mani. [Manie — Mania]

manyak Yun. s. ★ 1. Manyaya uğramış (hasta). [Maniaque — Maniac] ★ 2. Garip garip merakları olan (kimse). [Maniaque — Maniac]

Manyas Balıkesir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 586 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 31 886, merkezinin nüfusu 4 019'dur. Kuzeyinde Manyas gölü ve bunun güneyinde aynı adı taşıyan verimli ova vardır. Buğday, mısır, baklagiller yetiştirilir. Hayvancılık yapılır. Kasaba, gölün 10 km. güneyindedir. Yunanlılar tarafından işgal edilerek yakılmıştır. Önemli yerlere karayoluyla bağlıdır.

Manyas Gölü Marmara denizinin güneyinde Balıkesir ili sınırları içindedir. Kuzeydoğu kesiminde Kuş Cenneti denilen bir bölgesi vardır. Mayıs sonuna kadar gövde kısımları su altında kalan söğüt ağaçları, memleketimizin dışından da gelen balık yiyen çeşitli kuşların yavrularını büyüttükleri bir yer olmuştur. Gölün yüzölçümü 178 km² dir.

Manyasizade Refik (1853-1908) Hukukçu ve politikacı. Hukuk ve Mülkiye Mekteplerinde hocalıklar yapmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde çalışmış, Kâmil Paşa kabinesinde adliye nazırı olmuş, Hüseyin Hilmi Paşa kabinesinde ikinci defa adliye nazırlığına gelmiştir.

manyat i. ★ 1. Alamanadan küçük, üç çifte balıkçı kayığı. ★ 2. Bu kayıklarla atılarak kıyıdan çekilen küçük ağ.

manyerizm i. Hek. Bazı akıl hastalıklarında rastlanan mimik ya da mimikler. [Maniérisme — Manierism]

manyetize etmek Fr. T. b. f. Manyetizma ile etkilendirmek. İptonize etmek.

manyetizma Yun. i. Telkin ve hipnoz olayları ile bunların kuramlarına verilen ad. [Magnétisme — Magnetism]

manyeto Yun. i. Fiz. Elle çevrilerek gerilim veren üreteç. İçinde sürekli mıknatıs üzerine sarılmış bir sargı ve bu alan içinde dönen kapalı bir devre vardır. Taşınabilir bazı ölçü aletlerinde bulunur. Eskiden telefonlarda kullanılırdı. [Magnéto — Magneto]

manyetofon Fr. b. i. Ses alma makinesi. Bak. Teyp.

manyezi Fr. i. Kim. Hekimlikte, iç sürdürücü olarak ve barsak gazlarına karşı kullanılan, beyaz, suda az eriyen, hiçbir tadı olmayan magnezyum asidinin başka bir adı. [Magnésie — Magnesia, magnesium oxide]

manyok, -ku i. Bot. Sütleğengillerden, sıcak bölgelerde yetişen, yaprakları almaşık ve üçü ya da yedisi bir arada yelpaze durumunda olan, büyük bir ağaç. 130 türü vardır. Bunlardan en önemlileri, kök yumrularından manyok unu çıkarılan ve bu undan da tapyoka yapılan «acı manyok», sebze olarak yararlanılan «tatlı manyok» ile kauçuk elde edilen başka bir cinsidir. [Manioc — Manioc, cassava]

manzara Ar. i. ★ 1. Bakılıp seyrolunan yer, gözün kavradığı yerlerin görünüşü, görü. [Vue — View] ★ 2. Re. Peyizaj. [Paysage — Landscape - painting]

Manzoni, Alessandro (1785-1873) İtalyan şair ve romancı. «Nişanlılar» adlı tarihî romanın yazarıdır. Şiirleri lirizm taşır. Manzoni, çeşitli İtalyan diyeleklerini kaynaklarından alarak İtalyan dilinin yenilenmesine yardım edenlerdendir.

manzum Ar. s. Ed. Nazım halinde, vezinli ve kafiyeli. «Mensur» un karşıtıdır. [En vers — Written in rhyme and meter]

manzume Ar. i. ★ 1. Ed. Kaç diziden meydana gelirse gelsin kendi başına bir tüm meydana getiren nazımlı parça ; koşuk. ★ 2. Fel. Dizge. Sistem. [Système — System]

Mao Çe - tung (Doğ. 1893) Çin devlet adamı. 1920'de öğrencilere ve işçilere önderlik etti. 1921'de Çin Komünist Partisi'nin kurulmasında rol aldı ; merkez komitesine seçildi. 1935'de merkez komitesi sekreterliğine sonra bu komitenin başkanlığına getirildi. 1943'den beri merkez komitesi ve politbüro başkanıdır. 1923-1927 yıllarında ihtilâl kuvvetlerini örgütlendirmiş, 1927-1937 yıllarında işçi ve köylü kızıl ordusunu kurmuştur. 1937-1945 yılları arasında Japonlar'a karşı çarpışan Mao, 1945-1949 yıllarında Kuomintang'la savaşmış ve galip gelmiştir. Çin'de kurulan merkez halk hükümetinin 1949-1954 yıllarında başkanı idi. 1954-1958 yıllarında Çin Halk Cumhuriyeti'nin başkanlığını

yaptı. Bugünkü Çin'in birinci adamıdır. Eserleri basılmıştır. Şairdir.

mapa i. ★ 1. Deniz teknelerinde halat ya da ip bağlamak için çakılmış demir halka. ★ 2. Siperli fener.

mar Far. i. Yılan.

Maracaibo (Venezüela) Venezüela körfezinde Maracaibo gölünün kıyısında 424 400 nüfuslu bir şehir. Ülkenin petrol merkezidir.

Maradit Bak. Muratlı.

Marakeş (Fas) Tensift ırmağı kıyısında Yüksek Atlaslar'ın eteğinde 243 100 nüfuslu bir şehir. Ülkenin eski başkentidir. Kutbiye minaresi çok ünlüdür. Besin ve dokuma endüstrisi önemlidir.

maral i. Dişi geyik.

marangoz İta. i. Dolap, masa, yazıhane gibi ince tahta işleri yapan zanaatçı. [Menuisier — Carpenter]

marangoz balığı b. i. Testere balığı. [Poisson - scie — Saw - fish]

marangoz mengenesi b. i. Tutkallanmış ya da işlenecek olan tahtaları tutturdukları tahta sıkmaç. [Etau de menuisier — Joiner's cramp]

maranta i. Amerika'da yetişen ve kökündeki, yumrulardan ararot çıkarılan bir çeşit kamış.

Maraş Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde bir ilimiz ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 14 591 km² olan ilin nüfusu 438 897, bucak ve köyleri dışında şehrin nüfusu 105 192'dir. Merkez ilçesinden başka Afşin, Andırın, Elbistan, Göksun, Pazarcık ve Türkoğlu ilçeleri vardır. İl toprakları genellikle ormanlık dağlarla kaplıdır. En önemli yükseklik Nuruhak dağıdır (3 090 m.). Kuzeyinde Elbistan ovası bulunur. Ceyhan ve kollarının suladığı topraklar verimlidir. Tahıl, çeltik, pamuk, tütün, susam ve baklagiller yetiştirilir. Otlakları çok olduğundan hayvancılık da ileridir. Bağcılık ve meyvacılık da önemli yer tutar. Şehir, Ahır dağının güney eteklerinde kurulmuştur. Çevresi bağlık, bahçeliktir. Dericilik, bakırcılık, demircilik ve ev dokumacılığı gelişmiştir. Tarihi Hititler'e kadar uzanan şehrin eski adı Germanikeia'ydı. Çeşitli istilâlardan sonra 1515'de Yavuz Selim tarafından Osmanlı ülkeleri arasına katıldı. I. Dünya Savaşı'nda önce İngilizler, sonra Fransızlar tarafından işgal edildiyse de 12.2.1920'de kurtarıldı. Kara ve demiryoluyla önemli merkezlere bağlıdır.

Maraş Dağı Bak. Ahır Dağı.

Marathon Eskiçağ'da, Attika'nın doğu kıyılarında bir körfez yakınlarında bir kasaba (deme). Atina'dan, bir yolla 22, bir başka yolla 26 mil uzakta bulunuyordu. Yunanlılar burada yapılan ünlü bir savaşta Persler'e karşı ilk zaferlerini kazandılar (M.Ö. 490).

Marat, Jean - Paul (1743-1793) Fransız fizikçisi ve politikacısı. Fransız ihtilâlinin öncülerindendir. İngiltere'de Oxford Üniversitesi'nde hekimlik öğrenimi yaptıktan sonra, fizik denemelerine girişti. Convention Meclisi'ne üye olarak, ihtilâl günlerinin politik mücadelelerinde yer aldı. Burjuvazinin temsilcisi olan Jirondenler'in, iktidarı ele alır almaz halka karşı bir politika güttüklerini, temel hak ve hürriyetleri çiğnediklerini görerek çıkardığı «Ami du peuple — Halk Dostu» gazetesinde saldırıya geçti. Vurguncular, halkın kanı bahasına krallığı devirdikten sonra, halkı sömürenlere şiddetli bir mücadeleye girişti. Düşmanları, kandırdıkları Charlotte Corday adlı bir kıza, Marat'yı hançerleterek öldürttüler.

maraton Yun. i. Sp. Adını bir zaferden (Bak. Marathon) alan en uzun atletizm koşusu. Yarışçılar 42 km. 195 m. koşarlar. Yüzmede de 15 - 25 km. lik maraton yarışları vardır.

maraz Ar. i. ★ 1. Hastalık. (Çoğulu : Emraz). [Maladie — Illness] ★ 2. mec. Dert, belâ : Bu iş bana maraz oldu. [Peine — Trouble] ★ 3. s. mec. Huysuzluğu ve titizliğiyle rahatsızlık veren : Aman, ne maraz şey! ★ 4. Bir dağın iki yöne dönük iki yamacının, güneşlenme, yağış alma bakımlarından ayrı durumu.

maraza Ar. i. Külb. Anlaşmazlık, çekişme, kavga.

marazî Ar. s. Hastalıkla ilgili. [Pathologique — Morbid, pathological]

Marcel, Gabriel (Doğ. 1889) Fransız filozofu ve yazarı. İnsan davranışlarının ve duygularının anlatımı açısından, egzistansiyalist akımın temsilcilerindendir. Bu felsefe anlayışında Hıristiyanlık'tan esinlenmesi onu Kierkegard ve Jaspers'e yaklaştırır. Başlıca eserleri : «Existence et objectivité — Varlık ve Nesnellik», «Journal metaphysique — Metafizik Günlük» dür.

Marcellus, Cladius (Ölm. M.Ö. 208) Romalı devlet adamı ve komutan. M.Ö 222'de konsül oldu. İlk zaferini Galya kavimlerine karşı kazanmıştır. Bu savaşta karşı tarafın komutanını elleriyle öldürmesiyle ünlüdür. II. Pön Savaşı'na general olarak katılıp Syracusae'yı iki yıllık bir kuşatmadan sonra almış (M.Ö. 211), 3 yıl sonra Annibal'e karşı savaşırken ölmüştür. Arkhimides onun askerleri tarafından öldürülmüştür.

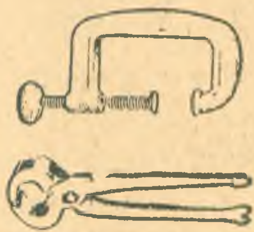
Marcomanni Alman ırkından büyük bir kavim. Rhine ve Tuna nehirleri arasında yaşarlardı. Daha sonraları Bavyera'ya ve Bohemya'ya da göç ettiler. Büyük bir devlet kurmalarına rağmen Roma imparatoru M. Aurelius ile yaptıkları savaşta başarı kazanamadılar ve ondan sonra gelen imparator Commodus tarafından yenilgiye uğratıldılar (M.S. 180).

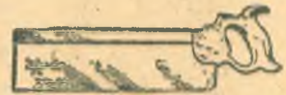
Marconi, Guglielmo (1874-1937) İtalyan elektrikçisi. Telsiz telgraf alanındaki buluşlarıyla tanınmıştır. Elektrikle işleyen ilk

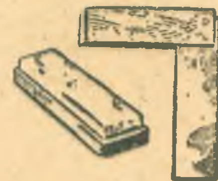
MARANGOZLUK ALETLERİ














Guglielmo Marconi

telsiz telgrafın patentini 1896 yılında İngiltere'de almıştır. Zamanla buluşunu geliştirmiştir. 1924 yılında ise radyoyu yapmıştır. 1909 yılında Nobel Fizik armağanını almış, 1929'da kendisine marki sanı verilmiş, 1930'da İtalya Krallık Akademisi başkanı olmuştur.

Marco Polo Bak. Polo, Marco.

Marc, Saint (Ölm. 67) Dört İncil'ciden ikincisi olup İskenderiye kilisesinin kurucusudur.

marda i. ★ 1. Iskarta mal. ★ 2. Pazarlık kesildikten sonra satıcının fazla olarak istediği para.

Mar del Plata (Arjantin) Atlas okyanusu kıyısında 280 000 nüfuslu bir şehir. Turizm ve ticaret merkezidir.

Mardin Güneydoğu Anadolu'daki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 12 759 km² olan ilin nüfusu 379 620, bucak ve köyleri dışında şehrin nüfusu 89 729'dur. Merkez ilçesinden başka Cizre, Derik, Gercüş, İdil, Kızıltepe, Mazıdağı, Midyat, Nusaybin, Ömerli, Savur ve Silopi (Yeşiltepe) ilçeleri vardır. İlin kuzey kesimleri orta yükseklikte dağlarla kaplıdır. Güneyde Suriye düzlükleri uzanır. İklim sert ve kuraktır. Dicle ırmağı Siirt'le sınırı çizer. Tahıl ekilir; hayvancılık yapılır. Şehir, eğimli bir sırt üzerindedir. Ulucami, Hatuniye, Şehidiye ve Sultan Kasım medreseleri eski eserlerin en önemlileridir. Süryani kiliseleri de vardır. Karayoluyla önemli merkezlere bağlıdır. Ayrıca 25 km. lik bir ara hattıyla Bağdat demiryoluna bağlanır.



Mardin, Ebul'ulâ (1880-1957) Hukukçu. İşkodra'da doğdu. İstanbul Hukuk Mektebi'ni bitirdi. Meşihat müsteşarlığına yükselmiş, 1916'da İstanbul Meclisi'ne Niğde'den, daha sonra Mardin'den milletvekili seçilmiştir. 1909'dan itibaren Hukuk Fakültesi ile Mülkiye Mektebi'nde ve Yüksek Öğretim kuruluşlarında hukuk dersi verdi, profesör oldu. Hukukla ilgili olarak basılmış eserleri yirmiye yakındır.

Mardinî, Yusuf Sıtkı Efendi (1816-1903) Din bilgini. Mardin'de doğdu. Mardinli bilim adamı ve şair Ömer Şevki Efendi'nin oğludur. Kazaskerliğe kadar yükselmiştir. İmam-ı Gazali'nin «İhya-ül - Ulûm» adlı ünlü eserini dokuz cilt üzerine çevirip şerh etmiştir. Zimahşeri'den çevirdiği ve şerhettiği «Nevabigül - Kelim» adlı eseri Fransızca'ya çevrilmiştir. Yusuf Sıtkı Efendi; Mardinîzade Arif Bey'le Ebul'ulâ Mardin'in babalarıdır.

Mardinîzade, Arif Bey (1852-1920) Fikir adamı. Özel öğrenim görmüş, Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa'nın işlerine bakmak için Fransa ve Londra'da bulunduğu sırada Fransızca ve İngilizce öğrenmiştir. Kaymakamlıkla başlayan memurluk hayatı Basra ve Suriye valilikleriyle bitmiştir. Birkaç defa Avrupa'ya kaçmış, uzun zaman Mısır'da yaşamış ve Mısır'da ölmüştür. «Muhtasar - ül - Ulûm» basılmış eserlerindendir. «Felsefe-i Edyan», «Hikmeti İslâmiye» adlı basılmamış eserleri ve şiirleri vardır.

Mardonius (Ölm. M.Ö. 479) Pers komutanı. Dareios'un yeğeniydi. M.Ö. 492 yılında, İyonyalılar'a yardım eden Atina ve Eretria'yı cezalandırmak üzere gönderildi. Ama, donanması Athos dağı açıklarında fırtınaya yakalanarak battı, kara kuvvetleri de Makedonya'dan geçerken yerli kavimler tarafından yok edildi. Kserkses tahta çıktıktan sonra, Mardonius Yunanistan'a tekrar bir sefer yapılması için devamlı telkinlerde bulundu ve amacına ulaştı. Persler Salamis'de yenilgiye uğradıktan sonra (M.Ö. 480) Yunanistan'daki Pers kuvvetlerinin komutanı olarak burada kaldı. M.Ö. 479 yılında da Plateae yakınlarındaki bir savaşta yenilgiye uğrayarak öldürüldü.

Marduk Mit. Babilliler'in en yüce tanrısı; güneş tanrısı. İbrani yazarlara göre adı Merodach'tır.

mareke Ar. i. Savaş meydanı.

mareşal, -li Fr. i. (Aslı Cermence) Mareşallik aşamasında bulunan büyük asker. [Marechal — Marshal]

mareşallik i. Aşama bakımından orgeneralden daha yüksek olan yararlık sanı.

Maret Hattı Tar. Tunus'un Güney bölgesinde Gabes ve Maderin kasabaları arasındaki müstahkem ve stratejik hat. Almanlar 1943'de bu hattın gerisinde müttefiklerin saldırısına karşı koymuşlardır.

margarik asit b. i. Kim. Margarinin sabunlaşması sonunda elde edilen asit. [Acide margarique — Margaric acid]

margarin Fr. i. Kim. Zeytinyağı, susam yağı, süt, yumurta sarısı, iç yağı ve balina yağı gibi bitkisel ve hayvansal yağların hidrojenlendirilmesiyle elde edilen katı bir yağ. Tereyağı yerine kullanılır. Ancak içinde tereyağındaki kadar vitamin yoktur; besleme gücü bakımından tereyağından düşüktür. Fakat margarin yapımı sırasında içine vitamin de katılır. 47° C de ergir. İlk olarak Fransız Mège Mourerir tarafından yapılmıştır. [Margarine — Margarin]

Marggraf, Andreas Sigismund (1709-1782) Alman kimyacı. Pancardan ilk defa şeker çıkarmış, manganezi bulmuştur.

margrit Fr. i. Çayır papatyasına bazan verilen ad. [Marguerite — Daisy, marguerite]

Marguerite de Provence (1221-1295) Fransa Kraliçesi. 13 yaşında iken IX. Louis ile evlenmiş ve Haçlılar seferine kralla birlikte gitmiştir. Kocasının esir olduğu sürece haçlıların paniğe uğramasını önlemiştir.

Maria - Caroline (1752-1814) Napoli ve Sicilya Kraliçesi, İmparator I. Franz ve Maria - Therese'nin kızı, Marie - Antoinette'in kızkardeşi, IV. Ferdinand'ın karısıdır. Fransa'ya karşı savaş açmış, 1805'de Fransızlar tarafından tahttan indirilmiştir.

Mariana Adaları Büyük okyanusta volkanik adalar dizisi. Filipin adalarının doğusunda yer alırlar. 1947 yılından beri A.B.D.'ye bağlıdırlar. Nüfus 29 700, merkez Saipan'dır. 1944'de burada önemli deniz savaşları geçmiştir.

Maria - Theresien (1717-1780) Almanya İmparatoriçesi, Macaristan ve Bohemya Kraliçesi, İmparator VI. Charles'ın kızı. Lorraine'li Franz ile evlenmiştir. II. Joseph'le Marie - Antoinette'in anneleridir. Prusya'ya karşı Fransa ve Rusya ile ittifak etmiş, Yedi Yıl Harbi'yle Prusya'nın kudretini kırmaya boşuna uğraşmıştır.

mari banyosu b. i. Kim. Bazı cisimleri ısıtmak için kullanılan iç içe geçmiş iki kap. Dıştaki kabın içine su konur, bunun içine de asıl ısıtılacak madde başka bir kapla birlikte yerleştirilir. Böylece madde ateşle değil, suyla ve her yanından düzgün olarak ısıtılmış olur.

Marie, André (Doğ. 1897) Fransız devlet adamı. 1928'de milletvekili oldu. 1940'da esir edildi; Almanlar 1941'de dönmesine izin verdiler. Yurdunda mukavemet hareketine katıldı. 1943'de Alman polisince yakalandı, önce Fransa'da, sonra Almanya'da kampta kaldı. 1945'de kurtuldu, Fransa'ya döndü ve kurucu meclislere girdi. 1946'da meclise seçildi. 1947'de adalet bakanlığına, 1948'de başbakanlığa getirildi. 1951-1954 yıllarında millî eğitim bakanlığı da yaptı.

Marie - Antoinette (1755-1793) Fransa Kraliçesi. Almanya İmparatoru I. Franz'ın kızı, sonradan XVI. Louis adıyla tahta çıkan veliahtın karısıdır. Güzel, zarif, zeki olmakla beraber cahil ve hafif, eğlenceye düşkün bir kadın olarak tanınmıştır. Annesi onu Avusturya politikasına alet etmeye çalışmıştır. Turgot'yu yönetimden uzaklaştırmakla beraber politika alanında da kocasına çok etkisi olamamıştır. Marie - Antoinette, saray ve Parisliler tarafından tutulmamıştır. İhtilâlde kocası, çocukları ve kralın kızkardeşiyle birlikte Temple zindanında tutuklanmış, kraldan sonra giyotinle başı kesilerek idam edilmiştir. Gerek İhtilâl Mahkemesi karşısında, gerek idam edilirken gösterdiği soğukkanlılığı ünlüdür.


Marie - Antoinette

Marie - Davy, Edme - Hippolyte (1820-1893) Fransız fizikçisi. Magnetizma üzerine önemli eserler yazmıştır.

Marie de Médicis (1573-1642) Fransa Kraliçesi. Toscana Kralı I. Francesca'nın kızı, Fransa Kralı IV. Henri'nin karısıdır. Kocasının ölümünde naip ilân edilmiştir. Zekâsı kıt olduğu için başvekili Sully'yi uzaklaştırarak yönetimi Concini'ye vermiş, oğlunu Anne d'Autriche ile evlendirmiş, soyluların iki isyanını bastırmak için para yedirmekle beraber Concini öldürülünceye kadar kudretli kalmıştır.


Marie de Médicis

Marie - Louise (1791-1847) Fransa İmparatoriçesi. Avusturya İmparatoru II. Franz'ın kızı, 1810'da evlendiği I. Napoléon'un karısıdır. Bu evlenmeden «Roma Kralı» sanı verilen çocuk dünyaya gelmiştir.

Marie - Thérèse (1638-1683) Fransa Kraliçesi. İspanya Kralı IV. Philippe'in kızı, XIV. Louis'nin karısıdır. Çok iyi ve sadık bir kadın olmakla beraber kocasının dengesizliklerinin acılarını çekmiş ve yalnız bir hayat sürmüştür.

Marie - Thérèse - Charlotte de France XVI. Louis ile Marie - Antoinette'in kızı, Angoulême Düşesi. Kral ve kraliçe ile birlikte Temple zindanına kapatılmış ve onların ölümünü görmüştür. Avusturya tarafından tevkif edilen Convention Meclisi üyelerinin iadesine karşılık 1795'de serbest bırakılmıştır. XVIII. Louis ile X. Charles üzerinde büyük bir etkisi olmuş ve X. Charles'a 1830 İhtilâli sırasında mukavemeti sağlık vermiştir. I. Napoléon, onun için «ailenin tek erkeği» demiştir.


Marie - Louise

Mariette, Auguste - Edouard (1821-1881) Fransız araştırıcısı. Kahire'de Bulak müzesinin kurucusudur. Eski Mısırlılar'ın


Marko Paşa


Gaius Marius


Marivaux

tanrılarından Serapis'in tapınağını ve kutsal Apis öküzlerinin mezarlarını ortaya çıkarmıştır.

marifet, -ti Ar. i. ★ 1. Bilme, ilim. (Çoğulu: Maarif) [Connaissance — Knowledge] ★ 2. Herkesin yapamadığı ustalık. [Art, adresse — Talent] ★ 3. Herkesin yapamadığı ustalıkla meydana getirilmiş şey, ya da böyle bir şeydeki şaşırtıcı özellik. [Singularite — Skill] ★ 4. Can sıkacak ya da garip ve tuhaf hareket. [Bizarrerie — Oddity] ★ 5. Araç, aracılık, delâlet. [Entremise — Intervention] ★ 6. Tasavvufta, Tanrı gerçeğini duyular yardımıyla, akılla değil, gönülle ve bütün varlıkla tanımak ve üçüncü aşama sayılan hal.

marifetli s. ★ 1. Herkesin yapamadığı şeyleri kendine özgü yöntemlerle yapan (kimse) [Habile — Talented] ★ 2. Kendinde, benzerlerinde olmayan bir takım şaşırtıcı özellik bulunan (şey). [Ingénieux — Ingenious]

marifet nazariyesi b. i. Fel. Bilgi kuramı.

marimba i. Müz. Ucu topuzlu sopalarla vurulduğunda ses çıkaran maden levhaların yanyana dizilmesiyle meydana gelmiş çalgı. Genellikle güney Amerika müzik topluluklarında kullanılır.

Marinoni, Hippolyte (1823-1904) Fransız makine imalâtçısı. Matbaa rotatiflerini yapmıştır.

Mariotte, Edme (1620-1684) Fransız fizikçisi. Galile'nin düşüncelerinden cisimlerin hareketi ile ilgili olanını doğrulamıştır. Kendi adıyla İngiliz fizikçisi ve kimyacısı Robert Boyle (1626-1691) un adını taşıyan kanunu bulmuştur. Bu kanuna göre, sıcaklığı sabit kalacak şekilde sıkıştırılan bir gazın basıncı ile hacminin çarpımı sabit bir sayıya eşittir.

Marius, Gaius (M.Ö. 157-86) Romalı devlet adamı. Halk Partisi'nin başkanıydı. Barbar kavimlerini, özellikle Kimbri ve Teutoni kavimleri, İtalya'yı tehdit ettiği için, Marius bunlara karşı yurdu koruyabilir diye birçok kere konsül seçildi. Gerçekten de Roma ordusunda yaptığı reformlarla başarı sağladı. Halkın büyük sevgisini kazanmış olduğu halde, Sulla'nın ordusuyla birlikte, ona karşı; Roma'ya yürümesi üzerine kaçmak zorunda kaldı. M.Ö. 87 yılında tekrar Roma'ya döndüğü zaman, konsül Cinna, Sulla'nın partisine karşı silâha sarılmış bulunuyordu. Marius ve Cinna M.Ö. 86 yılında konsül olarak iktidara geçtiler. Marius onsekiz gün sonra öldü.

Marivaux, Pierre Carlet de Chamblain de (1688-1763) Fransız yazarı. Çoğu aşkı inceleyen 30 kadar oyun yazmıştır.

mariz Ar. s. Hasta, hastalıklı. [Maladif — Morbid]

marizine kaymak f. Külb. Çullanıp dövmek.

marizlemek f. Külb. Dövmek.

marj Fr. i. ★ 1. Bankacılıkta ihtiyat payı. 10 000 lira değerindeki mala karşılık meselâ 7 500 lira verilir ve 2 500 lira marj bırakılır. [Marge — Margin] ★ 2. Basılmış bir sayfanın etrafındaki beyaz boşluk. [Marge — Margin]

mark, -kı Alm. i. Alman para birimi. [Mark — Mark]

markacı i. Külb. Dalavereci, tuzakçı.

markaj Fr. i. ★ 1. Bazı oyunlarda sayı yazma işi. ★ 2. Sp. Futbol ve basketbol gibi sporlarda yanına dikilerek karşı taraf oyuncusunun serbestçe hareketine engel olma hareketi.

markalamak f. Marka vurmak. [Marquer — To mark]

Marker, Chris (Doğ. 1921) Fransız belge filimleri yaratıcısı. Pekin'de doğdu, felsefe öğreniminden sonra, gazetecilik ve fotoğrafçılık yaptı. Arkadaşı Alain Resnais'ye yardım ederken başladığı sinemacılıkta, çağdaş politik gelişimler karşısında çok açık bir devrimci tavır alan yorumları ile günümüzün en iyi belgecileri arasında yer aldı. Başlıca filimleri: «Pekin'de Pazar», «Sibirya Mektubu», «Küba, Evet!», «Tatlı Mayıs» dır.

marki Fr. i. Kont ile dük arasında bir soyluluk ünvanı. [Marquis — Marquis, marquess]

markiz Fr. i. ★ 1. Markiz'nin eşi. ★ 2. Koltuklu, fakat arkalıksız salon iskemlesi. ★ 3. Taşlı kısmı uzunca bir çeşit kadın yüzüğü. ★ 4. Kapıların üzerindeki süslü sundurma.

markizet Fr. i. Bir çeşit ince ve çoğu çiçekli pamuklu kumaş.

Marko Paşa (Ölm. 1887) Abdülmecit, Abdülaziz ve II. Abdülhamit zamanlarında yaşamış, Ermeni asıllı bir Osmanlı devlet adamı. Önemli görevlerde bulunan ve uzunca bir süre Mekteb-i Tıbbiye Nazırlığı da yapan Marko Paşa, çok nazik, herkese bol keseden iyilik ve yardım vaadeden, ama bunları hiçbir zaman gerçekleştirmek çabası gütmeyen çıkarcı bir tip olarak ün yapmıştır. Bu yüzden, sonuç beklenmeyen konular üzerinde halk arasında «Derdini Marko Paşa'ya anlat» sözü, yarı deyim, yarı şaka niteliğinde yeredip kalmıştır.

marköz Fr. i. Bazı kâğıt oyunlarında ve özellikle bezikte sayıları kaydetmeye yarayan numaralı oynar dilcikleri olan tahta ya da fildişi alet. [Marque — Marker]

marksçı s. ve i. Marksçılıkla ilgili ya da Marksçılık taraflısı kimse. [Marxiste — Marxist]

marksçılık i. Marx'ın doktrini. Bak. Marx. [Marxisme — Marxism]

marksizm Fel. Karl Marx'ın felsefe, ekonomi politik ve sosyalizm konusundaki düşüncelerinin bütününe verilen ad. Marksizmin fikir kaynakları, XIX. yüzyıl Alman felsefesi, İngiliz ekonomi politiği ve Fransız sosyalizmidir. Bu bakımdan çağdaş fikir ve politika akımları, ister mark-

sizmden yana, ister karşı olsun, bu doktrini hesaba katmaktadır. Sovyetler Birliği, Çin Halk Cumhuriyeti ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan halk demokrasisi rejimleri, ideolojik temel olarak, Lenin'in katkılarıyla birlikte, marksizmi benimsemişlerdir. Bak. Marx Karl. [Marxisme — Marxism]

Marlowe, Christopher (1653-1593) İngiliz dram şairi. «Dr. Faust'un Hayatı ve Ölümü» adlı eserin yazarıdır. İngiliz ulusal tiyatrosunun kurucusu sayılır.

Marmara Balıkesir'in Erdek ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 4 643, merkezinin nüfusu 1 374'dür.

Marmara Adası Marmara denizinde, Kapıdağ yarımadasının kuzeybatısındaki ada. Marmara denizindeki adaların en büyüğüdür. Yüzölçümü 130 km² dir. Engebeli olup en yüksek noktası 607 m. dir. Başlıca yerleşme yeri güneybatı kıyısında Marmara'dır. Balıkçılık, bağcılık yapılır. Taş ocakları vardır.



Marmara Bölgesi Trakya'yı ve Anadolu'nun Marmara denizi kıyılarını içine alan bölge. Yüzey şekillerinin ana çizgilerini doğu - batı doğrultusundaki az yüksek sıradağlar ile aralarındaki çukur alanlar meydana getirir. Türkiye'nin en kalabalık bölgesidir. Türkiye ithalâtının 3/4'ü, ihracatının 1/4'i İstanbul limanından yapılır. Çanakkale boğazının en dar yerinde bulunan Çanakkale, önemli karayollarına yakın olmaması yüzünden fazla gelişmemiştir. Gelibolu balıkçılığı, Tekirdağ bağcılığı, İzmit tersaneleri, Adapazarı tahıl ve tütün tarımı, Gemlik zeytinciliği ile tanınır. Türkiye'nin beşinci büyük şehri Bursa Uludağ'ın etekleri ile Bursa ovası arasında kurulmuştur. Zengin tarih anıtları ile bir turizm merkezi oluşu yanında tahıl tarımı, meyvacılık, ipekçilik, dokumacılık gelişmiştir. Güney Marmara'nın ikinci büyük şehri olan Balıkesir, verimli bir ovanın kenarında ve bölgeleri bağlayan bir demiryolu kavşağındadır. Diğer merkezler İnegöl, Karacabey, Susurluk ve Gönen'dir. Trakya'nın iç kısımlarında ise bütün büyük yerleşme merkezleri Ergene havzasının kenarındadır. Balkanlar'dan İstanbul'a giden tarihî yol da Istranca dağlarının eteklerinden Saray, Vize, Kırklareli ve Edirne'den geçer. Edirne geçen yüzyılda çok kalabalık, çok önemli askerî - coğrafî konumu olan bir şehirken, savaşlar ve istilâlar yüzünden tenhalaşmıştır. Diğer merkezler Lüleburgaz, Babaeski, Keşan, Uzunköprü ve şeker endüstrisi ile Alpullu'dur. Marmara Bölgesi Türkiye'nin ilk ve en gelişmiş endüstri bölgesidir.

Marmara Denizi Karadeniz'le Ege denizi arasındadır. Bu iki denize İstanbul ve Çanakkale boğazlarıyla bağlanır. Başlıca adaları : İstanbul adalarından başka, Marmara, Avşa, Paşalimanı ve İmralı'dır. Marmara denizi çanağı, 3. zaman sonları ile 4. zaman başlarında meydana gelen tektonik hareketler sonucu ortaya çıkmıştır. Deprem bölgesidir. En derin yeri 1 300 m. olup, 11 500 km² lik bir alanı kaplar. Eski adı Propontis'di.

Marmaris Muğla'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 866 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 12 839, merkezinin nüfusu 3 640'dır. Tahıl ekilir, süngercilik ve arıcılık yapılır. Kasaba, kendi adını taşıyan körfezin kuzey kıyısında kalkerli bir tepenin üzerindedir. Gerisi çamlarla kaplıdır ve yakınında günlük ormanları vardır. Son yıllarda iç turizm bakımından önem kazanmıştır. İl merkezine oldukça bozuk bir yolla bağlıdır.

marmelât, -tı Fr. i. (Aslı Yun.) Şekerle pişirilmiş ve ezme haline getirilmiş meyva. [Marmelade — Marmalade]

Marmont (1774-1852) Fransız mareşali. Napoléon savaşlarında yararlık göstermiş fakat 1814'de imparatorun sığındığı Fontainebleau'yu koruma ödevini üzerine almış olduğu halde Müttefiklerin Paris'i alması üzerine kıtalarıyla birlikte çekilmiştir. Müttefiklerle gizli pazarlığa girişerek Napoléon'un düşmesini sağlamıştır.

marn Fr. i. Coğ. ve Jeol. Toprağın niteliğini değiştirmeye yarar kil ile karışık kireçli toprak. Bizde üzüm şırasının tortularını çürütmek için kullanıldığından «pekmez toprağı» adıyla anılır. [Marne — Marl, diorite - sand]



marnel İta. i. ★ 1. Yakası açık ve devrik (bahriye biçimi) çocuk ve kadın elbisesi: Marnel giymiş. ★ 2. s. Bahriye elbisesi biçimli: Marnel yaka.

maroken Fr. i. Fas'da işlenen bir tarafı renklendirilen yumuşak bir cins teke ya da keçi derisinin adı. Başka yerlerde yapılanlara da denir. [Maroquin — Morocco leather]

maron Fr. s. Kestane rengi.

marpuç i. (Far. Marpuş'dan) Nargileye takılan, sarmal (helezoni) telden yapılmış ve üstü ince meşinle kaplanmış uzun ve bükülgen boru.

marpuççu i. Marpuç yapan ya da satan kimse.

Mars Ast. Sakıt. esk. Merih. Başlıca gezegenlerden biri. Kırmızımtırak rengiyle tanınır. Mars'ın güneşe uzaklığı ortalama 227 milyon, dünyamıza uzaklığı ise ortalama 79 milyon km. dir. Hacmi aşağı yukarı dünyanın yedide biridir. Mars güneş etrafında devrini 1 yıl 321 gün ve 7 saatte, kendi ekseni çevresinde ise 24 saat 37 dakika 23 saniyede tamamlar.

mars i. Tavlada iki sayı birden kazandıran oyun. [Double gain — Double gain]

Mars Mit. Romalılar'ın mitolojisinde Jupiter'le Junon'un oğlu, savaş tanrısı. Volkan onu Venüs'le sevişirken yakalamış ve her ikisini bir ağın içine hapsetmiştir. Yunan mitolojisindeki karşılığı Ares'dir.


Mars

Marschner, Heinrich August (1795-1861) Alman besteci. Leipzig'de müzik eğitimi gördü. Opera yöneticiliği yaptı. «Hans Heiling» adlı operası ünlüdür.

marsepet İta. i. Den. Serenden az bir uzaklıkta kösteklerle tutturulmuş halat. Gemiciler onun üzerine basıp yelkenleri bağlar ya da çözerler. [Marchepied — Foot - rope]

mars etmek b. f. ★ 1. Tavlada karşısındakine hiçbir pul kaldırmaya meydan bırakmadan kendi pullarını kaldırıp iki oyun birden kazanmak. [Bredouiller — To make a double score] ★ 2. mec. Karşısındakini akıllıca sözlerle susturmak. [Gagner la partie — To outwit]

Marseyez Fransız ulusal marşının adı.

Marshall, George (1880-1959) Amerikalı general. II. Dünya Savaşı'nda Amerika ordusu genelkurmay başkanı idi. 1945'de Çin'de Amerika büyükelçiliği yapmış, sonra Truman kabinesinde dışişleri bakanı olmuş, 1949'da çekilmiştir. Adını Amerika'nın Avrupa'ya ekonomik yardım planına vermiştir. Yardım planının programı, 1947 Paris konferansında, konferansa katılan 16 devlet tarafından saptanmıştır. Bu 16 devlet arasında Türkiye de vardır.


George Marshall

Marshall Plânı A.B.D.'nin Avrupa'ya yardım ilkesinin genel adı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın bozulan ekonomik ve siyasal dengesini kendisi için tehlikeli bulan A.B.D., kıtanın kalkınması için çaba sarfetmiştir. Bu amaçla 27 Haziran 1947'de İngiltere, Fransa ve Rusya arasında yapılmış olan ilk toplantıda Rusya (Molotof) bu prensibe şiddetle karşı koymuş ve bunun küçük devletlerin bağımsızlıkları aleyhine olduğunu ileriye sürerek toplantıdan çekilmiştir. İngiltere ve Fransa (Rusya ve İspanya hariç) Avrupa'nın diğer 22 devletini Paris'de bir konferansa çağırmışlardır. Toplantıya Çekoslovakya, Polonya, Macaristan, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya, Finlandiya ve Arnavutluk katılmamış; İngiltere, Fransa, Avusturya, Belçika, Danimarka, Irlanda, İzlanda İsveç, İsviçre, İtalya, Hollanda, Luxembourg, Norveç, Portekiz, Türkiye ve Yunanistan katılmışlardır. Bunlara sonradan Batı Almanya ve Triyeste de katılmışlardır. 12 Temmuz 1947'de yapılan toplantıda işbirliğine karar verilmiştir. Cumhurbaşkanı Trumann, Kongreyi toplayarak konuyu kanunlaştırmıştır. Üç çeşit yardım vardır: Makina ve benzerleri (ikraz), besin, yakıt, gübre ve ham maddeler (hibe) ve diğer maddeler (koşula bağlı yardımlar). Türkiye bu yardımı tarım aletleri; liman, kömür, maden, elektrik, et tesisleri; karayolu, su, deniz ulaştırması araçları; buğday ve petrol ithalatında kullanmıştır.

Marshall von Biberstein (1897-1912) Alman diplomatı. Dışişleri bakanı olmuş, sonra Almanya'nın Türkiye büyükelçiliğinde bulunmuş, Bağdat demiryolu imtiyazını Almanlar'a verdirmeyi başarmıştır.

marsık i. ★ 1. İyice olmamış ve yakılınca duman ve koku vererek başağrısı yapan odun kömürü. [Fumeron — Half - burnt charcoal] ★ 2. Külb. Zenci.

marsıvan i. Çok iyi eşek. Alay ya da hakaret için kullanılan «mardıvan eşeği» deyiminde geçer.

Marsilya [Marseille] Fransa'da 783 700 nüfuslu bir liman şehri. Akdeniz'in en işlek limanlarından biridir. Ticareti, Cezayir'in Fransa tarafından alınmasından ve Süveyş kanalının açılmasından sonra son derecede gelişmiştir. I. Dünya Savaşı'nda, Müttefiklerin Fransa'ya asker çıkarmalarında birinci derecede rol oynamış limanlardandır. M.Ö. 600'de Anadolu Yunanlılar'ı tarafından Massilia adıyla kurulmuştur.

Marsilya humması b. i. Hek. Akdeniz bölgesinde görülen, kene ısırması ile geçen ve etkeni bir mikrop olan döküntülü hastalık. Hastalık kenenin ısırmış olduğu yerde görülen kara leke, deri döküntüleriyle tanınır. Yurdumuzda da görülmektedir. İnsanlara köpek kenesi ile bulaşırsa da, köpeklerde hastalık meydana getirmez. [Fièvre boutonneuse — Exanthematous fever]

marş Fr. ü. ★ 1. (Aslı Cermence) Askerlikte yürüyüşe geçmek için verilen komut.

[En avant — March] ★ 2. i. Yürüyüşlerde çalınmak ve adımlara tempo vermek amacıyla bestelenmiş müzik parçası. [Marche — March] ★ 3. Fr. i. Bir topluluğun kendi adına yaptırdığı müzik parçası : Sporcuların marşı. [Marche — March]

marşandiz Fr. i. Yük katarı.

marş marş ü. Askerlikte koşma komutu.

mart, -tı Lat. i. Yılın üçüncü ayı. 31 gün sürer. [Mars — March]

martagan I. Mehmet'in kullandığı özel bir sarık.

martaval i. Külb. Yalan, uydurma söz, mantar.

martaval atmak (okumak) b. f. İnanılmayacak sözler söylemek.

mart havası b. i. Kararsız hava.

mart dokuzu b. i. Martın 3. haftasında görülen bir fırtına.

martı i. Zo. Kuşların yağmur kuşları takımının martıgiller alttâkımının bir familyası. Deniz kıyısı kuşlarıdır. Perdeli ayaklarıyla çok iyi yüzerler. Orta irilikte, kuvvetli yapılı genellikle beyaz kuşlardır. [Movette — Sea - gull]

martıgiller b. i. Zo. Kuşların yağmur kuşları takımının alttakımı. Martılar, deniz kırlangıçları, makas gagalılar, lotüs kuşları, alkler bu alttakımın familyalarıdır. [Larides — Seamews]

martıka i. Başı geriye doğru kıvrık bir çeşit yelkenli.

mart içeri, pire dışarı (Deyim) Biri gelince ötekisi gitmeye kalkıştığı zaman aradaki uyuşmazlığı anlatmak için söylenir.

martin i. Yivsiz ve adi ateşli piyade tüfeği. Martin Hanri tarafından yapıldığından bu adı almıştır.

martini İta. i. Cin, portakal kabuğu, vermut karışığı kokteyl.

Martini, Giambatista (1706-1784) İtalyan besteci ve kuralcısı. Din ve çok sesli müzikle ilgili beste ve kitapları vardır. «Musikinin Zaferi» adlı kitabı en değerlisidir.

Martin, Paul (Doğ. 1903) Kanadalı devlet adamı. 1946-1957 yıllarında sağlık bakanlığı yaptı. 1963'den beri dışişleri bakanıdır. Birleşmiş Milletler'e delege oldu. 1965-1966 yıllarında NATO Konseyi başkanı idi.

Martin, Pierre (1824-1915) Fransız mühendis. Ergimiş demirdeki karbon fazlalığını gideren, kendi adını verdiği yöntemin bulucusudur. Bu yöntemden sonra çelik metalürjisi geniş ölçüde gelişmiştir.

Martinu, Bohuslav (1860-1959) Çek bestecisi. Prag konservatuarında müzik eğitimi gördü. A. Roussel'in öğrencisidir. Kuvvetli senfonik eserleri, operaları, baleleri vardır.

mart karnabaharı b. i. Son turfanda, ufakça başlı, sıkı, beyaz renkli bir karnabahar çeşidi.

mart kedisi b. i. mec. Çapkın ve azgın kimse.

martoloz Yun. i. ★ 1. Tar. Eskiden Türk garnizonlarında hizmet eden Hıristiyan askerlere verilen ad. ★ 2. Eskiden Tuna korsanlarına verilen ad.

maruf Ar .s. Herkesçe bilinen ,tanınan, belli, sanlı.

Marufu Kerhî, Şeyh (Ölm. 815) Araplar ve İranlılarca büyük mutasavvıf sayılan bir şeyh. Bağdat yakınlarında Kerh'de doğmuştur. Hıristiyan olduğu ve kendiliğinden Müslüman dinine girdiği söylenir.

marul Yun. i. Bot. Bileşikgillerden, geniş ve uzun olan yaprakları, salata yapılarak ya da öylece çiğ olarak yenen bir bitki. [Laitue — Lettuce]


marul

marulcuk i. Bot. Çöpleme.

marul sütü b. i. Marulun büyük çeşitlerinden elde edilen beyaz ve süt gibi bir madde. Hekimlikte kullanılır.

Maruni i. Lübnan ve Suriye'de oturan bir katolik Süryanî topluluğu ve bu topluluktan olan kimse.

maruz Ar. s. ★ 1. «Bir şeyin etkisine uğramak ve uğratmak» anlamına kullanılan «maruz kalmak» ve «maruz bırakmak» deyimlerinde geçer. Bir şeyin karşısında bulunan : Güneşe maruz. [Exposé — Exposed] ★ 2. Anlatılan, arz edilen : Maruz keyfiyet. [Présenté — Presented] ★ 3. Sunulan, verilen : Maruz mektup. [Offert — Submitted]


Karl Marx

maruzat, -tı Ar. ç. i. Eski nezaket dilinde bir kimse, daha büyüğüne ya da daha yükseğine söylediği ya da yazdığı sözleri bu kelime ile anlatırdı : Geçen günkü maruzatımda rica ettiğim husus. [Supplication — Pleadings]

Marx Kardeşler Amerikan sinemasının uzun yıllar komedi filimleriyle büyük ilgi çeken Groucho (1895-1961), Harpo (1893-1964) ve Chico (Doğ. 1891) Marx üçlüsü. Alman asıllı olan kardeşler önce müzikhollerde çalıştılar, 1931'de başladıkları filimcilikte, farsa kayan oyunculukları, soytarılıkları ve başarılı gaglarıyla, kısa sürede geniş yığınların en çok ilgi duyduğu komedilerin yaratıcısı oldular. Marx Kardeşler, değişen beğenilerin de etkisiyle 1947'den sonra sinemayı bırakıp, tiyatro ya da televizyonlarda ayrı ayrı çalışmak zorunda kaldılar. Ünlü filimleri : «Maymun İşi», «At Tüyleri», «Batı'ya Git» dir.

Marx, Karl Heinrich (1818-1883) Alman filozofu, ekonomi bilgini ve politikacısı. Bonn ve Berlin üniversitelerinde felsefe öğrenimi yaptı. Marx'ın gençlik yıllarında Almanya'da, çok canlı felsefe çalışmalarına rastlanır. Marx, Engels'le birlikte «genç hegelciler» grubunun sol kanadına katılmıştır. Bu sırada Köln'de yayınlanan liberal, burjuva eğilimli Rheinische Zeitung'da ilk yazılarını yayınladıktan


martı



Mary Tudor



Pietro Mascaqni

ÇEŞİTLİ MASKELER



Japon



Kongo

sonra, bu gazetenin baş yazarı oldu. Karl Marx'ın Engels'le birlikte geliştirdiği felsefe doktrini, diyalektik materyalizm adı altında tanınır. Hegel'in diyalektik idealizminde, tabiatın ve tarihin gelişmesi «mutlak fikrin» hareketiyle açıklanmaktadır. Genç hegelcilerin sol kanadından olan Ludwig Feuerbach, Hegel'in idealizmini eleştirerek, ondaki bütün kavramların yerine karşıtlarını getirdi; Hegel'in Tanrı dediğine insan, fikir dediğine madde diyordu. Yalnız Feuerbach, Hegel'in idealist sistemini devirmekle beraber, yerine dogmatik bir materyalizm getirmişti. Feuerbach'ın materyalizmi, Marx'ın felsefe doktrininin oluşumunda etkili olmakla beraber, bu doktrin XIX. yüzyılda, tabiat bilimleri alanındaki büyük buluşlardan da esinlenmiştir. Bunların başlıcaları; hücrenin keşfi, fizikte enerjinin dönüşümü kanunlarının bulunması ve Darwin teorisidir. Marx, Engels'le birlikte. Feuerbach'ın Hegel sistemini alt üst etmesiyle yetinmemiş, onu aşan bir doktrin meydana getirmişti; diyalektik materyalizme göre, evrendeki gerçek objeler, mutlak fikrin değil, beynimizdeki fikirler, gerçek objelerin yansımasıdır. Diyalektik materyalizmi Hegel'in idealist diyalektiğinden ve Feuerbach'ın materyalizminden ayıran verimli bir sentez seviyesine yükselten özelliğidir. Bu da onun, pratiğe dayanmasından ileri gelir. Bu anlamda diyalektik materyalizm, kapalı bir sistem değil, bir metotdur. Marx felsefesinin, insan toplumlarının gelişme kanunlarını çevreleyen bölümü «tarihî materyalizm» adı altında bilinmektedir. Ekonomist olarak Karl Marx, çağdaş ekonomik ve sosyal ilişkileri inceleyerek, kapitalist düzenin oluş kanunlarını ortaya koymuştur. Kapital birikiminin kaynağı olarak, üretimden doğan artık - değer, teorisiyle, ekonomi politik biliminde ve çağdaş sosyal ve ekonomik düşünceler alanında bir devrim yaratmış bulunmaktadır. Marx hem filozof hem de bilgin olarak, meydana getirdiği eserlerin yanı sıra, politik mücadelenin daima içinde bulunmuş, bilimsel sosyalizmin hem teori hem de pratik alanında, öncüsü olmuştur. Ütopyacı sosyalizmin yerine «tarihi materyalizm» felsefesinin temeli sınıf mücadelesini birinci derecede etken olarak kabul etmiştir. 1848'de Engels'le birlikte «Komünist Manifestosu» nu yayınlanan Marx, 1864'de Londra'da toplanan I. Enternasyonal'in başlıca kurucularından olmuş; dünyadaki politik mücadeleleri, felsefe ve bilim çalışmaları sırasında, yakından izlemekten geri kalmamıştır. Başlıca eserleri: Fransızca olarak yazdığı «Misère de la philosophie — Felsefenin Sefaleti», «Die deutsche ideologie — Alman İdeolojisi» «Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie — Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi», «Das Kapital — Kapital», «Die Klassenkämpfe in Frankreich — Fransa'da Sınıf Mücadeleleri» dir.

marya Yun. i. ★ 1. Dişi koyun (keçi hakkında da kullanılır). ★ 2. Dişi koyun ya da keçi eti. ★ 3. Karışık çeşitli ufak balık (Bu anlamla sıfat gibi de kullanılır): Marya balık.

marya ağı b. i. Çeşitli küçük balıkların tutulmasında kullanılan küçük gözlü ağ.

Maryland A.B.D. eyaletlerinden biri. Ülkenin doğusunda, Atlas okyanusu kıyısında yer alır. Nüfusu 3 100 000, merkezi Annapolis, önemli şehri Baltimore'dur.

Mary Tudor (1516-1558) İngiltere Kraliçesi. VIII. Henry'nin kızıdır. 1553'den 1558'e kadar egemen olmuştur. Protestanlar'ı öldürtmesi Protestanları'nın kendisine «Kanlı Mary» adını vermesine sebep olmuştur. Avusturya Kralı II. Philippe ile evlenmiş ve İspanya ile pek sıkı bir anlaşma yaparak Fransa'ya karşı savaş açmış, fakat Guines ve Calais'yi Fransızlar'a bırakmak zorunda kalmıştır. Son yılları karışıklıklarla geçmiş ve ancak ölümü, genel bir isyanı önlemiştir.

mas, -ssı Ar. i. Ast. Coğ. Fiz. Kim. Soğurma, emme, emerek çekme. [Succion, absorption — Absorbing]

masa Lat. i. ★ 1. Üstünde ya da çevresinde türlü işlerin yapıldığı, yüksekçe, genişçe ve ayaklı, tablalı mobilya: Yemek, yazı, ütü, müzakere, oyun v.b. masaları. [Table — Table] ★ 2. Dairelerde belli bir işin görüldüğü kısım: Yolcu masası. [Section — Department] ★ 3. Ticaret ve Huk. İflâs etmiş tüccarın alacaklılar arasında bölüşülecek malı. [Masse du failli — Bankrupt's effects]

masaj Fr. i. Vücudu ve organları el ya da özel aygıtlarla ovarak, bastırarak, sıvazlayarak fazla yağları eritmek, biçim vermek, kan dolaşımını kolaylaştırmak için yapılan tedavi. [Massage — Massage]

masajcı i. Masaj yapan kimse, günümüzde masör ya da masöz olarak da kullanılmaktadır. [Masseur — Masseur]

masal i. ★ 1. Çocuklara anlatılan ve çoğu olağanüstü olaylarla süslenmiş bulunan hikâye. [Fable — Tale] ★ 2. Ed. Temsillerle, eşyayı canlılaştırma, hayvanları dile getirme gibi yollarla çekici bir şekil verilmiş kısa hikâye. [Fable — Fable] ★ 3. Külb. Boş ya da yalan söz, yalan dolan.

masallama i. Fel. ve Ed. Edebî bir parçayı, bir hikâyeyi düzenleme. esk. Tahkiye. [Fabilation — Narration]

masal okumak b. f. Boş ya da yalan sözlerle kandırmaya çalışmak.

masar i. Tar. Yeniçeri aylıklarının ilk üç aylığının kısa adı. Bu sözcük vaktiyle kamerî aylar kullanıldığı için muharrem, safer, rebiulevvel aylarının ilk harflerinden meydana getirilmişti. Öteki üçer aylar «receс», «reşen», «lezez» di.

masarif Ar. ç. i. Masraflar, harcanan paralar, giderler.

masarika Yun. i. Anat. Barsak askısı.

Masaryk, Jan Garrigue (1886-1948) Çek devlet adamı. T.G. Masaryk'in oğludur. I. Dünya Savaşı'na katıldı. Sonra diplomasi mesleğine girdi. Mesleğinden ayrıldıktan sonra Amerika Üniversitelerinde ders okuttu. 1940'da Londra'da kurulan geçici hükümette önce dışişleri bakanı, 1941'de başbakan oldu. Yurduna döndükten sonra, 1948'deki komünist darbesinde intihar ettiği sanılmaktadır.

Masaryk, Thomas Garrigue (1850-1937) Çek devlet adamı. 1882'de Prag'da Bohemya Üniversitesi profesörü idi. 1891'de Avusturya parlamentosuna girdi; 2 yıl sonra ayrıldı. Kendisini Çek ulusunun yükselmesine adadı. 1907'de yeniden seçildi. I. Dünya Savaşı'nda İtalya'ya kaçtı; oradan İsviçre'ye, sonra Londra'ya geçti. Lektörlük yaptı. Çek bağımsızlığı için uğraştı. Savaş sonunda Çekoslovak Millî Konseyi, müttefiklerce geçici hükümet sayıldı. Masaryk bu hükümetin başkanı idi. 1918'de kurulan Çekoslovak devletinin ilk cumhurbaşkanı oldu. 1935'de cumhurbaşkanlığından ayrıldı. Eserleri basılmıştır.

masat Ar. i. Bıçak bilemek için kullanılan demirden çomak biçiminde bir alet.

masa tenisi b. i. Sp. Bak. ping - pong.

Mascaqni, Pietro (1863-1945) İtalyan bestecisi. Milano Konservatuarı'nda müzik eğitimi gördü. Tek perdelik «Cavalleria Rusticana» operası en ünlü eseridir.

masebak, -kı Ar. i. Olmuş geçmiş şeyler.

masiva Ar. i. Tasavvufta, Tanrı'dan başka olan her şey.

masivadan geçmek b. f. Dünya işlerinden elini çekmek.

mask Fr. i. Heyk. Kalıbını elde etmek üzere ölünün (bazan da dirinin) yüzüne uygulanan bu iş için hazırlanmış heykeltraş toprağı ve bu kalıpla meydana getirilen yüz heykeli: Büyük adamların masklarını yapmak bir gelenek halini almıştır. [Masque — Masque]

maskara Yun. s. ★ 1. Eğlendirici, hoş: Görseniz ne maskara şey! [Amusant — Amusing] ★ 2. (Küfür olarak söylendiği vakit): Soytarı, rezil. [Rigolo — Buffoon] ★ 3. i. Karnaval kıyafetine girmiş, yüzünü maskeyle değiştirmiş kimse. [Drôle — Droll] ★ 4. Karnaval maskesi. [Masque de carnaval — Mask]

maskaralanmak f. Soytarılık etmek.

maskaralık i. ★ 1. Eğlendirici hareket, soytarılık. [Bouffonnerie — Buffoonery] ★ 2. Rezalet. [Scandale — Scandal]

maskara olmak b. f. Gülünç bir hale düşmek. [Etre la risée — To become ridiculous]

maskarasını çıkarmak b. f. Birini rezil etmek. [Ridiculiser — To ridicule]

maskarata İta. i. Kunduranın burnuna dikilen parça.

maskaraya çevirmek b. f. Gülünç bir hale sokmak. [Confondre — To make ridiculous]

maskatıreis, -e'si Ar. b. i. Dünyaya gelinen yer, yurt. Doğut, doğum yeri.

maske Fr. i. ★ 1. Tanınmamak için yüze geçirilen örtü: Maskeli balo: [Masque — Mask]★ 2. Karnavalda maskaraların taktıkları yapma yüz: Mukavva maske. [Masque — Mask] ★ 3. Korunma için kullanılan yüzlük: Gaz maskesi, eskrim maskesi v.b. [Masque — Mask] ★ 4. mec. Bir şeyin gerçek niteliğini gizlemek için üstüne örtülen başka şeyler: Topun üstüne ağaç dallarından maske çektiler. [Camouflage — Cover] ★ 5. mec. Aldatıcı görünüş. [Masque — Camouflage]

maskelemek f. Maske geçirmek, gözden gizlemek. [Masquer — To mask]

maskeli balo b. i. Yüze maske takılarak gidilen balo. [Bal Masque — Mask - ball]

maskot Fr. i. Sp. Bir sporcunun ya da bir spor ekibinin uğuru. Genelllikle takımın forması giydirilen küçük bir çocuk ya da orijinal giyimli bir taraftarıdır. Takımla birlikte sahaya çıkar ya da tribünde taraftarları coşturucu hareketler yapar. [Mascotte — Mascot]

maslahat, -tı Ar. i. İş, mesele.

maslahatgüzar Ar. Far. b. i. Huk. Bir devletin hak ve menfaatlerini diğer ülkede temsil eden, ama elçi kadar yetkileri geniş olmayan, sadece bulunduğu ülkenin dışişleri bakanlığı seviyesinde faaliyet gösterebilen dışişleri memuru. [Chargé d'affaires — Chargé d'affaires]

maslak i. ★ 1. Biteviye akan su borusu. [Réservoir — Running tap] ★ 2. Su yolu üzerinde bulunan su haznesi, küçük havuz. [Bassin — Tank] ★ 3. Büyük yalak. [Abreuvoir — Stone trough]

maslup Ar. s. Asılmış, asılan.

masnu, -u Ar. i. ★ 1. Sanatla yapılmış, yapma, mamul. (Çoğulu: Masnuat). ★ 2. Yapma.

masnuat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Sanatla yapılmış şeyler, yapınlar. ★ 2. Aslı olmayan şeyler, yapmalar, düzmeler.

masonluk i. Bak. farmasonluk.

mason Fr. i. Masonluk derneği üyesi.

masör Fr. i. Bak masajcı. [Masseur — Masseur]

masöz Fr. i. Masaj yapan kadın.

masraf Ar. i. ★ 1. Harcanan para, gider. [Dépense — Expense] ★ 2. Bir şeyin yapımında kullanılan öteberi, harç, gereç. [Frais — Outlay]

masraf etmek b. f. Para harcamak. [Dépenser — To defray]

masraf görmek b. f. Gideri, satın almayı yönetmek. [Faire de frais — To finance]



Aztek



Kızılderili



Yunan



Mısır

masraflı s. Çok masrafa bağlı olan pahalıya çıkan. [Dispendieux — Expensive]

masruf Ar. s. Sarfedilmiş, harcanmış.

Massachusetts A.B.D. eyaletlerinden biri. Atlas okyanusu kıyısındadır. Yüzölçümü 21 408 km², nüfusu 5 148 000. Başkenti Boston, liman şehri olup bütün dünya limanlarıyla bağlantısı vardır.

Massenet, Jules (1842-1912) Fransız bestecisi. Paris Konservatuarı'nda müzik eğitimi gördü. Roma büyük ödülünü kazandı. «Manon» adlı operasıyla ün yaptı. «La grande Tante» (opera komik) ve çeşitli orkestral, koral eserlerin bestecisidir.

massetmek b. f. Kim. Fiz. Biyo. Soğurmak.

Massif Central (Fransa) Ülkenin orta kısmında yer alan yüksek bölge. 85 000 km² ye yayılır. 3. devirde genç dağlar oluşurken Massif Central'lerde büyük çöküntüler meydana gelmiştir. Üzerinde tarıma elverişli yaylalar, kaplıcalar, kömür madenleri, hidroelektrik santraller vardır.

Massigli, René (Doğ. 1888) Fransız diplomatı. Üniversitede lektörlük yaptı. Dışişlerinde görev aldı. Lausanne konferansına katıldı. 1938-1940 yıllarında Türkiye'de büyükelçi olarak bulundu. 1944-1955 yıllarında Londra büyükelçisi idi. Dışişlerinde çeşitli görevler almış, konferanslara katılmıştır. Eserleri basılmıştır.


Jules Massenet

mastar Ar. i. ★ 1. Bir şeyin çıktığı yer, kaynak. ★ 2. Gra. Fiillerin kişi ve zamana bağlı olmayan, fakat olumlu ve olumsuz halleri olabilen isim şekli, isim - fiil. «Gitmek, gitmeklik, gitme ve gidiş» birer mastardır. Mastar deyince hatıra daha çok isim - fiillerin «mek» li şekli gelir. Öteki şekiller «eylem ismi» adıyla anılır. [Infinitif — Infinitive] ★ 3. Mıstar.

mastara Ar. i. Mat. Açı ölçme aleti. İletki. [Alidade — Index]

mastı i. Kulakları uzun ve düşük, bacakları kısa, bodur bir köpek cinsi. [Basset — Basset - hound, badger - dog]

mastıbacak b. s. Bacakları pek kısa, boysuz ve biçimsiz adam.

mastı çiçeği, -ni b. i. Bot. Öküzgözü.

mastika Yun. i. ★ 1. Sakız. ★ 2. Sakızla terbiye olunmuş üzüm rakısı [Mastic — Mastic]

mastodont Yun. i. Miyosen ve Pliyosen devirlerin, memelilerden file yakın ve fosilleri bulunmuş, büyük bir hayvan cinsi. Mastodontlar dünyanın hemen bütün bölgelerinde yaşamışlardır.


mastodont

mastoid kemiği b. i. Anat. Kulağı meydana getiren üç belli başlı kemikten biri. [Os mastoide — Mastoid bone]

mastor (mastur) s. Külb. Fazla sarhoş (daha fazla esrar sarhoşu).

masturi i. Den. Geminin en geniş yeri.

masum, masume Ar. s. ★ 1. Suçsuz, günahsız, yazıksız [Innocent — Innocent] ★ 2. i. mec. Küçük çocuk.

masumiyet, -ti Ar. i. Masumluk. [Innocence — Innocence]

masun Ar. s. Korunan, korunmuş. [Immun — Guarded]

masuniyet, -ti Ar. i. Korunma hali, korunmuşluk. dokunulmazlık. [Immunité — — Inviolability, immunity]

masura i. ★ 1. Kısa ve ince kamış. [Roseau — Small reed] ★ 2. İplik sarılıp mekiğe takılan kalem. Mekiğin içinde dönerek ipliği bırakır. [Canette — Shuttle] ★ 3. Çeşme zivanası. [Tuyau — Spout] ★ 4. Eskiden kullanılan bir akarsu ölçüsü birimi. Bir masura dört «çuvaldız», bir çuvaldız iki «hilâl», iki çuvaldız bir «ikilik», iki masura bir «kamış», dört masura bir «lüle», üç lüle bir «salma» sayılırdı. (Bu kelimeler eski tapu kayıtlarında çok geçer.)

maş i. Bir çeşit börülce.

maşa i. ★ 1. Ateş ya da kızgın bir şey tutmaya yarayan madenden iki kollu uzun alet. [Pincettes — Tongs] ★ 2. Ufak tefek şeyleri tutmaya yarayan iki kollu ufak alet: Saatçi maşası. [Pincettes — Pincers] ★ 3. mec. Bir işten gelebiletek olan tehlikelerde, karşı karşıya bırakılmak üzere araya konan kimse.

maşallah Ar. ü. ★ 1. «Ne güzel», «Allah nazardan saklasın» gibi beğenme duyguları anlattığı gibi «elbette», «hay hay» anlamına da kullanılır. ★ 2. Kimi vakit karşılaşıldığında hatır sorma sözünden önce söylenir. ★ 3. i. Nazar değmesin diye çocukların üzerlerine iliştirilen ve üstünde «maşallah» yazılı bulunan altın nazarlık.

maşallahı var Bir kimsenin iyi durumu ya da bir şeyin iyi hali anlatılırken söylenen bir deyim.

maşanın ucuyla tutmak b. f. İğrenmek, pis şeyden kaçınmak.

maşatlık i. Müslüman olmayanların mezarlığı: Yahudi maşatlığı.

maşer Ar. i. İnsan topluluğu, toplum.

maşinizm Fr. i. Eko. Üretimde, el emeği yerini makinaların alması. Endüstride, makinaların kullanılması, iş bölümünü organize etmekle kalmadı, işçinin, çalışma hareketlerini bile bir takım normlara sokarak sınırlandırdı. Makinaların gelişerek, özellikle seri usulü üretimde, işçinin işi bütün gün, belirli bir hareketi tekrarlamaktan ibaret hale geldi. Bu, verimi son derece arttırmakla beraber, ortaya bir takım ciddi psikolojik ve sosyal problemler çıkardı. İşçi bir yandan makinanın kölesi haline gelirken, öte yandan da sürekli ve monoton bir çalışma sonunda, sağlıkça yıprandığı gibi, psikolojik bir çöküntüye de uğramaktaydı. Şarlo «Asri Zamanlar» adlı filminde, bunu keskin bir yergiyle göstermiş bulunmaktadır [Machinisme — Mechanism, automation]

maşlah Ar. i. Altı üstü bir ve kol yerine yukarı iki ucunda yarıklar olan bir çeşit üstlük. Daha çok Araplar'ın giydiği yeldirme yerine eskiden kadınlarımızın da kullandıkları giysi. [Machlah — Sleeveless cloak]

maşrapa i. (Ar. Mişrebe'den) Küpten su almaya yarayan ya da su içmek için bardak yerine kullanılan kulplu maden kap. [Gobelet — Goblet]

maşrık, -kı Ar. i. Doğu.

maşuk, -ku (maşuka) Ar. s. Aşkla sevilen sevgili.

mat, -tı i. Satranç oyununda, karşı tarafı, şahını kendini savunamayacak duruma düşürmek. Bunu başaran oyunu kazanır. [Mat — Checkmate]

mat, -tı Fr. s. Parlamayan, donuk. [Mat — Dull, unpolished]

mata İta. i. Yelkenin ucunda ip geçirmek üzere yapılmış göz.

Matabeleler 1834'de Afrika güneydoğusunun uzak yerlerinden Zambezi ve Limpopo nehirleri arasındaki bölgeye gelerek büyük bir imparatorluk kurmuş olan zenci halk. Çok savaşçı olan bu halk XIX. yüzyıl sonunda İngilizler'le anlaşmış ve sonunda 1893'de başlayan direnmeden sonra 1896'da Rodezya tarafından yutulmuştur.

matador İsp. i. Boğa güreşçisi. Genellikle boğayı öldürecek olan güreşçiye bu ad verilir. [Matador — Matador]

matafyon İta. i. Yelkenlere, tentelere açılan delik.

matah i. ★ 1. «Kötü» anlamıyla mal ya da kimse. ★ 2. (Sorularda) İyi mal: Bu da matah mı?

Mata - Hari (1876-1917) Hollandalı dansöz. I. Dünya Savaşı'nda Alman casusu olarak yakalandığı Paris'de kurşuna dizilmiştir.

matara Ar. i. ★ 1. Yolculukta, omuza ya da bele asılı olarak taşınan, çok defa üzeri aba kaplı, su kabı. [Gourde — Water - bottle, calabash] ★ 2. Kimyada, eczacılıkta v.b. kullanılan uzun boğazlı şişe. [Matras — Matrass, bolt - head]

mataracı i. Kervanlarda su taşıyıp herkese dağıtan adam, kafile sakası.

matbaa Ar. i. ★ 1. Basımevi. Basılan işin çeşidine göre makineleri ve büyüklüğü değişir. Kitap ya da dergi işi yapan bir matbaada genel olarak dizgi makinesi, dizilen satırları sayfalar haline getirmek için bir tezgâh ve takımlar, baskı makinesi bulunur. Baskı makinesinin türüne göre (düz, rotatif, ofset) matbaanın donanımı da değişir. Gazete matbaası ise daha geniş kadroludur; kısa zamanda gazeteyi hazırlayacak şekilde kurulmuştur. Baskı makinesi rotatiftir. Baskıdan sonra kırma, katlama ve kitabın ciltleme işlemeleri de matbaada yapılır. Gazete matbaalarında ayrıca bir de klişe atölyesi vardır. [Imprimerie — Printing - press] ★ 2. Huk. Matbaa açılması izne bağlı değildir. Fakat, matbaa açıp işletebilmek için açıldıkları yerin en büyük mülkiye memuruna bir beyanname verilmesi gerekir. Bildiride bulunmaksızın matbaa açmak suçtur.

matbaacı i. Basımcı. [Imprimeur — Printer]

Matbaa-i Amire Tar. Eskiden Devlet Matbaası. 1863 yılında Topkapı Sarayı'nın Babı Hümayun denilen kısmı içinde kurulan bu matbaa, cumhuriyetin ilânından sonra Devlet Matbaası, daha sonra «Maarif Matbaası» ve en son şimdi «Millî Eğitim Basımevi» adını almıştır.

matbah Ar. i. Aşevi. Esk. Mutfak.

matbu, -u Ar. s. Basılmış, basılı, basma. [Imprimé — Printed]

matbua Ar. i. Huk. Basım aletleriyle basılan ya da başka amaçlarla çoğaltılan yazı ve resim gibi basılmış şeyler. [Imprimé — Printed matter]

matbuat, -tı Ar. ç. i. Basın. [Presse — Press]

matem Ar. i. Yas.

matematik Yun. i. ★ 1. i. Sayıları, şekilleri ve büyüklükler arasındaki bağıntıları inceleyen, kanunlarını araştıran bilim. Üç ana bölüme ayrılır: 1° Aritmetik. 2° Geometri. 3° Cebir. Orta öğretimde her üç bölümü de belli bir oranda öğretilir. Bu kadarı, günlük hayatta ve genel düşünme metodu kazandırması bakımından çok gerekli, hattâ zorunludur. Bundan sonraki bölümü ise «yüksek matematik» adını alır. Yüksek matematik fizik, kimya, mühendislik gibi matematikle çok yakından bağlı konuların öğrenim alanına girer; ya da yalnız matematikçilerin uğraştığı bir bilim olarak kalır. esk. Riyaziye. [Mathématiques — Mathematics] ★ 2. s. Matematikle ilgili; matematiksel: Matematik kesinlik. [Mathématique — Mathematical]

matematikçi i. Matematikle uğraşan ya da matematik öğreten kimse. esk. Riyaziyeci. [Mathématicien — Mathematician]

matem ayı b. i. Kamer aylarından muharrem ayı.

Matem Töreni b. i. Kerbelâ olayını anmak için muharrem ayının onunda yapılan tören. Muhammed Peygamber'in torunu Hüseyin'in şehit olmasıyla sonuçlanan bu olay İslâmlar arasında büyük bir acı uyandırmışsa da matem yapılmasına sonradan başlanmış ve giderek bir kısım Müslümanlar ve özellikle Şiiler arasında yayılmıştır.

materyal Fr. i. Gereç. Demirbaş. Bir işin meydana çıkması için gerekli her şey.

materyalizm Fr. i. Bak. maddecilik.

mat etmek b. f. ★ 1. Satrançta kazanmak. [Mater — To checkmate] ★ 2. mec. Birini tartışmada yenmek, alt etmek. [Mater — To defeat]

Mathias, Saint İsa'nın müritlerindendir. Yuda'nın yerine 12 Havariyun arasına ka-

bul edilmiştir. Yahudiler tarafından öldürülmüştür.

Mathiez, Albert (1874-1932) Fransız tarihçisi. Fransız Büyük İhtilâli'ne ait incelemeleriyle tanınmıştır. Eserlerinden başlıcası «Fransa İhtilâli» dir.

matine Fr. i. Tiyatro ve sinema gibi oyunların v.b. nin gündüz gösterisi. [Matinée — Matinee, afternoon performance]

Matisse, Henri (1869-1954) Fransız ressamı. Cateau - Cambrésis'de doğdu, Nice'de öldü. Fovizmin öncülerinden olmakla birlikte, sonraları süslemeciliği daha çok duyarlığı anlatmak için kullanmıştır. Sade desenlerle figürleri çok iyi kavrar; resimde bütünlüğü amaç alır. Başlıca eserleri: «Odalık», «Gitar Çalan Kadın», «Mavi Çıplak», «Cezayir Bahçeleri», «Mavi Pencere» dir.

matiz Yun. i. ★ 1. Den. İki halatlı, ek yeri kalınlaşmayacak şekilde yapılan ekleme işi. ★ 2. Külb. Sarhoş.

matiz olmak b. f. Sızacak hale gelmek.

matkap Ar. i. Delgi. Ucuna takılan çelik kaleme yiv açılmıştır. Kalem delinecek yere bastırılarak döndürülür. Böylece istenen genişlikte, istenen derinlikte delik delinmiş olur. Sabit matkaplar olduğu gibi, elde taşınan matkaplar da vardır. Matkap motorları genel olarak elektrikle çalışır. Ama küçük matkaplar elle döndürülür.

matla, -ı Ar. i. Ed. Asıl «doğu» ve «doğak» demek olup divan edebiyatında kaside ya da gazelin ilk beytine denir.

matlubat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Borç vermek yoluyla meydana gelmiş alacaklar: Matlubatını tahsil edemiyor. [Créances — Accounts receivable] ★ 2. Bir ticaret kuruluşunun sahip olduğu mal değeriyle başkalarındaki alacaklarının bütünü («mevcudat» da denir). [Actifs — Assets] ★ 3. Muhasebe dilinde: Bir hesabın alacağı. Zimmet karşıtıdır. [Crédit — Credit]

matlup Ar. s. ★ 1. İstenilen: Bizce matlup olan budur. [Voulu — Desideratum] ★ 2. Borç vermek suretiyle meydana gelmiş alacak. [Créance — Account receivable]

matmazel Fr. i. Genel olarak Müslüman olmayan kızlar, özel olarak da Fransız kızlar için kullanılan san. [Mademoiselle — Mademoiselle, miss]

Mato Grosso Brezilya'nın batısındaki geniş yayla. Aynı addaki eyaletin nüfusu 910 000, merkezi Cuiaba'dır.

matrah Ar. i. Bir verginin miktarını belirtmek için temel olarak alınan değer. [Base — Tax - base]

matrak Fr. i. (Aslı Ar. Mitrak) ★ 1. Kalın değnek (şimdi polislere verilen cop gibi). Eskiden matrakla eskrim yapar gibi karşılıklı oynanırdı. [Matraque — Mace] ★ 2. Üzerine deri kaplanmış kalkan. Eskiden acemilerin kalkan taliminde kullanılırdı. ★ 3. Külb. Komik, gülünç.

matrak oyunu b. i. Eskiden oyuncu kızların oynadıkları oyunlardan biri.

matraporlar Fr. ç. i. Zo. Sıcak denizlerde kalkerli kümecikler meydana getiren çiçeksi hayvanlardan bir alttakım. esk. Zat - üs - sukabat-ı gayr-i müşa'ara. [Madréporaires — Madreporites]

matriarkal, -li Yun. Fr. s. Sos. Anaerkil.

matris Fr. i. ★ 1. Matbaacılıkta kullanılan dizgi makinelerinin harf kalıbı. ★ 2. Rotatif baskı makinesinde baskı yapmak için, dizilip bağlanmış, klişeleri yerleştirilmiş sayfaların özel bir presle, özel bir mukavva üzerine alınan kalıbı. [Matrice — Matrix]

matruş Far. Ar. s. Tıraş olmuş, sakalı tıraş edilmiş.

matrut Ar. s. Kovulmuş.

matuf Ar. s. Yöneltilmiş. esk. Atfolunmuş, atfedilmiş.

matuh Ar. s. Bunamış, bunak. esk. Ateh getirmiş.

Matürîdîler İmam Semerkantlı Ebu - Mansur Muhammed Mutüridi'nin kurduğu inanışa bağlı Müslümanlar. Türkler'in ve İslâm dünyasının çoğunluğu bu mezheptendir.

Maugham, Somerset (1874-1965) İngiliz yazarı. Paris'de doğdu. Tıp öğrenimi yaptı. Bir süre hekim olarak çalıştı. «İnsanlığın Köleliği» adlı romanında bu süreyi anlatır. Edebiyatta başarı kazanınca hekimliği bıraktı. Bütün dünyayı gezdi. Çağdaş edebiyatın en yaygın adlarından biri haline geldi. Çağımız sorunlarını, duygulanmaktan kaçınan bir kişilik ve deyişle anlatır. Roman ve oyunlarının çoğu beyaz perdeye aktarıldı. Başlıca eserleri: «Of Human Bondage — İnsanlığın Köleliği», «The Moon and Sixpence — Ay ve Beş Kuruş», «The Razor's Edge — Ustura Ağzı», «Catalina», «A Writer's Notebook — Bir Yazarın Not Defteri» ve otobiyografisidir.

maun i. Bak. mahun.

Maunory, Joseph (1847-1923) Fransız generali. 6. Fransız ordusunun başında Marne zaferinin kazanılmasında rol oynamıştır. Aisne siperlerinde aldığı yaradan kör olmuş, 1915'de Paris askerî valiliği yapmıştır. Ölümünden sonra mareşal ünvanını almıştır.

Maupassant, Guy de (1850-1893) Fransız romancı. Tok, sağlam, açık üslûplu, gerçekçi bir yazardır. Genel bir felç sonucu yazarlığın en verimli zamanında yazı yazamaz hale gelmiştir. Başlıca eserleri: «Bel Ami — Güzel Dost», «Fort Comme la Mort — Ölüm Gibi Kuvvetli», «Notre Coeur — Kalbimiz», «Une Vie — Bir Hayat», «Pierre ve Jean» dır.

Maurer, Ion Gheorghe (Doğ. 1902) Romanyalı devlet adamı. 1936'da Komünist Partisi'ne girdi. Bir süre toplama kamplarında tutuklu kaldı. 1946'da milletvekili ve



Guy de Maupassant

bakan oldu. 1965'den beri parti icra komitesi ve merkez komitesi prezidyumu, 1960-1965 yıllarında politbüro üyeliği, 1957-1958 yıllarında dışişleri bakanlığı, 1958-1961 yıllarında devlet başkanlığı yaptı. 1961'de başbakanlığa getirildi.

Mauriac, François (Doğ. 1885) Fransız yazarı. Bordeaux'da doğdu. Dindar bir ailenin oğludur. Liseyi bitirince Edebiyat Fakültesi'ne girdi. Racine, Pascal, Baudelaire ve Rimbaud'ya yakınlık duydu. 1906'da ilk şiir kitabı «Dua Eden Eller» i çıkardı, dikkati çekti. I. Dünya Savaşı'na katıldı. Savaş sonrası yayınladığı başarılı romanlarıyla adını duyurmaya başladı. 1936'dan sonra totaliter rejimlere saldıran yazılar yazdı. Alman işgalinde takma adla romanlar ve gazetelerde yazılar yazarak direnme hareketine katıldı. 1952'de Nobel Edebiyat ödülünü kazandı. Başlıca eserleri: «le Baiser au lépreux — Cüzzamlı Öpüşü», «le Noeud de viperès — Engerek Düğümü», «le Désert de l'amour — Aşk Çölü», «Thérèse Desqueyroux», «Günce» dir.

Maurois, André (1885-1967) Fransız yazarı. Elbeuf'de doğdu. Zengin bir Musevi ailenin oğluydu. Alain'in öğrencisi oldu. I. Dünya Savaşı'na İngilizler'e tercüman olarak katıldı. «Cephe Sohbetleri», «Doktor O'Grady'nin Gevezelikleri» adlı kitaplarında savaşı anlattı. Sonra babasının fabrikasının yönetimiyle uğraştı. Bir yandan da geniş okuyucu kitlelerini etkileyen roman ve biyografiler v.b. yazıyordu. 1938'de Fransız Akademisi'ne seçildi. Başlıca eserleri: «Shelley», «Disraeli», «Byron», «Amerika Birleşik Devletler Tarihi», «Climats — İklimler», «le Cercle de famille — Aile Çemberi» dir.

Maurras, Charles Maric Photius (1868-1952) Fransız düşünür ve yazarı. Martigues'de doğdu. Küçük yaşta kulakları işitmez oldu; her çeşit dinî inancını yitirdi. Paris'e gelerek gazeteciliğe başladı. Klâsik Helen çağı değerlerine bağlıydı. Edebiyatta romantizme karşı çıktı. Dreyfus olayında sağcıların yanında yer aldı. Kralcılara önderlik etti. Parlamenter demokrasinin azılı bir düşmanıydı. «Action Française» gazetesinin müdürlüğünü yaptı. Kiliseye yönelttiği saldırılar yüzünden lânetlendi. Alman işgalindeki davranış ve işgal kuvvetleriyle yakınlığı yüzünden 1945'de Lyon'da adalet önüne çağrıldı, ölünceye kadar hapse mahkûm edildi. 1938'de Fransız Akademi üyeliğine seçilmiştir. Başlıca eserleri: «Zekânın Geleceği», «Siyasal Fikirlerim», «Romantizm Üzerinde Tartışma» dır.

Maus, Marcel (1872-1950) Fransız sosyologu. İlkel toplumların dinleri üzerinde araştırmalar yapmıştır. Sosyal bir olayı, kendisini çevreleyen kültür zemininden ayırmadan incelemek gerektiği tezini savunmuştur. Buradan da sosyal olayların, bir kültür bütünlüğü olduğu teorisine varmış bulunmaktadır. Başlıca eserleri: «Esquisse d'une théorie générale de la magie — Sihir Üzerine Bir Genel Teori Taslağı», «Essai sur le don — Hibe Üzerine Deneme» dir.

Mausoleum Karya Kralı Mausoleus'un, karısı Artemisia tarafından, Halikarnassos (Bodrum) da beyaz mermerden yaptırılmış olan anıt mezar. Yaklaşık olarak M.Ö. 353 tarihinde yapılan mezar eski çağın yedi harikasından biri sayılırdı. Mimarı Pythius'du. V. yüzyıldan önce bir depremde yıkıldı. 1857'de Sir C. Newton, Bodrum'da kazılar yaparak anıt mezarın kalıntılarını British Museum'a getirdi. Bu kalıntılar arasında frizler ve Mausoleus ile Artemisia'nın dev heykelleri bulunmaktadır.

Mausoleus Karya Kralı. M.Ö. 377 — 353 yılları arasında hükümdarlık yapmıştır. Önce Pers satrabıydı. Başkentini Mylassa'dan (bugünkü Milas) Halikarnassos'a getirmiş, daha sonra ayaklanarak bağımsızlığını ilan etmiş, Rodos ve Kos (bugünkü İstanköy adası) krallığına katılmıştır. Ölümünden sonra, karısı ve kızkardeşi olan Artemisia tahta geçmiştir.

maval Ar. i. Külb. ★ 1. Üstünkörü yalan. ★ 2. Müz. Nerede biteceği belirsiz, ritm ve ölçüsü olmayan hava.

maval okumak b. f. Külb. Üstünkörü yalanlarla kandırmıya çalışmak.

mavera Ar. i. Öte.

mavi s. ★ 1. Gök renginde olan. [Bleu — Blue] ★ 2. i. Gök rengi. [Bleu — Blue]

mavi hastalık b. i. Hek. Kalbi ikiye ayıran duvarın bir gelişme hatası sonucu kapanmamış olması ve dolayısıyle siyah kanın kırmızı kana karışması. Bunun sonunda yeni doğan çocuğun mavi renkte görülmesinin halk dilindeki söylenişi. Fallot hastalığı. Mavi hastalığın tedavisinde kalb cerrahlığı yeni ümitler vermektedir. [Maladiebleue — Blue baby disease].

mavilik i. Gök renginde olma hali. [Couleur bleue — Blue colour]

maviş i. Ak tenli, mavi gözlü kız (okşamalık olarak kullanılır): Benim mavişim pek akıllıdır.

mavna (mavuna) Gemilere ve yakın kıyılara yük taşıyan güvertesiz, yelkenli ve kürekli büyük tekne. [Gabare — Barge]

Mavri Mira Cemiyeti Kurtuluş Savaşı yıllarında İstanbul Rumları'nın Türkler ve Türk egemenliğine karşı kurdukları bir derneğin adı. Rum Patrikhanesinin himaye ve yönetiminde kurulan Mavri Mira'nın amacı, Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalamak, Anadolu'daki ulusal savaşı sabote etmek ve ülkenin mümkün olduğu kadar çok yerini Yunanistan'a katmaktı. Bu dernek, Yunan Devleti'nden de yardım görerek Anadolu'nun bazı yerlerinde örgütler kurmuş; Yunan işgal ordusuna el altından yardım etmişti. Sonraları Ermeniler'le de işbirliği yapan Mavri Mira


François Mauriac


André Maurois

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra dağıldı. Kurucu ve elebaşılarından çoğu Yunanistan'a kaçtı.

mavro i. Külb. Zenci.

Mavromihali (1775-1848) Osmanlı İmparatorluğu'na karşı başlayan Yunan İhtilâli şeflerinden. Geçici hükümete üye olmuş, fakat bu hükümetin başında olan Kapo d'İstria ile geçinemediğinden onun tarafından tutuklanmıştır. Kardeşleri 1831'de Kapo d'İstria'yı öldürmüşlerdir. Bunun üzerine serbest bırakılmış ve kral Othon tarafından Ayan Meclisine sokulmuştur.

mavzer i. Alman Mauser tarafından bulunan ve 1871'de Alman ordusu tarafından kabul edilmiş tüfek. Bugün de birçok ordular tarafından kullanılmaktadır. [Fusil Mauser — Mauser]

Maxim, Sir Hiram Stevens (1840-1916) Amerikalı mühendis. Otomatik doldurulan mitralyözü ve kendi adını taşıyan otomatik tüfeği yapmıştır. Sonradan İngiliz uyrukluğuna geçmiş ve 1914'de kendisine asalet ünvanı verilmiştir.


James Clark Maxwell

Maxwell, James Clark (1831-1879) İskoçyalı fizikçi. Elektrik alanındaki buluşları önemlidir. Magnetik akı birimine onun adı verilmiştir. 1 maxwell, 1 magnetik akı çizgisine eşittir.

maya Far. i. ★ 1. Bazı besinlerin yapımında mayalanmayı sağlamaya yarayan madde: Ekmek mayası, bira mayası. Sıvı ya da hamur halinde bulunan organik maddelerin kendiliğinden kabarıp köpüklenmesi ve gaz çıkarması şeklinde görülen mayalanmayı sağlayan maya, genellikle bazı bakteri ya da mantarlardan oluşur. Mayalanma kimyasal bir olaydır. [Levain, ferment — Yeast, ferment] ★ 2. mec. Bir şeyin özü, en önemli maddesi. esk. Cevher, unsur. [Essence — Essence] ★ 3. Türk halk müziğinde bir söyleyiş türü. ★ 4. Külb. Sulu, arsız.

Maya i. Mayalar'ın dili. Beş diyeleğe ayrılmış bulunan Maya dili bugün bile yaygındır. Bu dil, Amerika kıtası dillerinin genel çatısıdır.

maya i. Sürülerde damızlık dişi hayvan. [Etalon — Female animal]

maya ağacı b. i. Meyvalarından yemek yağı çıkarılan bir çeşit hurma ağacı.

mayabozan b. i. Kim. Bir mayalanmaya engel olabilen madde. esk. Muzad-ı tahammür. [Antiferment — Antiferment]

Mayakon, İsmail Müştak (1882-1938) Yazar. Tesalya Yenişehir'inde doğdu. Mülkiye Mektebi'ni bitirdi. 1908 İnkılâbından sonra Ayan Meclisi başkâtipliğine tayin olup 1923'e kadar bu görevde kalmıştır. Aynı zamanda Tanin gazetesinde çıkan yazılarıyla da tanınmıştı. I. Dünya Savaşı ateş kes anlaşmasında Malta'ya götürülen İttihat ve Terakki önde gelenleri arasında o da vardı. 5. Büyük Millet Meclisi'ne Siirt'den milletvekili seçildi. Edebiyat, hukuk, tarih ve son zamanlarında da dil sorunlarıyla ilgilendi. «Mufassal Hukuku Esasiye» adlı iki ciltlik eseri basılmıştır.

Mayakovski, Vladimir Vladimiroviç (1894-1930) Rus şairi. Gürcistan'da doğdu. Yoksul bir çocukluk geçirdi. Sosyalist Parti'ye girdiği için 1908'de tutuklandı. 1910'da hapisten çıktı, politika ile uğraşmayı bıraktı ve aralıksız kültürünü arttırıcı çalışmalara girişti. Rus fütüristleriyle tanıştı, Klepnikov'la tanışması hayatında bir dönüm noktası oldu. 1913'de «Halkın Beğenisine Bir Tokat» adlı manifesti yayınlanınca, eleştiricilerin sert saldırısına uğradı. İhtilâlden sonra şiirleriyle rejimi destekledi. Sovyet gençliğinin en çok sevdiği şairdi. Rus şiirine yeni bir soluk, taze bir hava getirdi; halk dilini kullandı. Genç yaşta kendini öldürmesinin nedeni de bir türlü anlaşılamadı. Başlıca eserleri: «Pantalonda Bulut», «İnsan», «Yüz Elli Milyon», «Banyo», «Şiirler» dir.

mayalanmak f. Mayanın etkisiyle ekşiyip kabarmak. [Fermenter — To ferment]

Mayalar Tar. Orta Amerika'da köklü bir uygarlık meydana getirmiş olan halk. Maya İmparatorluğu iki bölüme ayrılmıştır: Eski imparatorluk, uygarlığının en parlak dönemine VII. ve VIII. yüzyıllarda ulaştı. IX. yüzyıldan başlayarak Mayalar, güney şehirlerini bırakıp Yukatan denilen Meksika yarımadasına doğru çekilip, burada birçok şehirler kurdular. Böylece yeni imparatorluk dönemi başladı. Kolomb, Amerika'yı keşfettiği sırada Maya uygarlığı en parlak dönemine ulaşmıştı. Ama bir süre sonra, İspanyol sömürgeciler bu uygarlığı, yıktılar, Maya halkını yok ettiler. Son zamanlarda yapılan kazılarda, Mayalar'a ait güzel freskler, kabartmalar, saraylar bulunmuştur.

mayalı s. ★ 1. İçine maya karıştırılmış. [A levain — Yeasted] ★ 2. Maya ile ekşiyip kabarmış. [Fermenté — Fermented]

mayalık s. Maya olarak kullanılmak üzere ayrılmış, maya olmaya yarar. [Fermentatif — Fermentative]

mayasıl i. Hek. Dış ve iç etkenler nedeniyle deride ortaya çıkan ve çeşitli şekillerde görülen yara. Mayasılı doğuran etkenler arasında ruhsal olaylar ve allerji önemli yer tutar. Tedavi için önce sebebin anlaşılması gereklidir. Bu arada kortizonlar ve antibiyotik merhemler yararlı olabilir. Egzama. [Eczéma — Eczema]

mayasıl otu b. i. Bot. Dalları mayasılda, yaprağı mide ağrıları ve burunda kullanılan, Labiatae familyasına bağlı bitki.

maydanoz Yun. i. Bot. Maydanozgillerin örnek bitkisi. Küçük, ince dilimli ve güzel kokulu olan yaprakları yemeklere katılır, kökünden ve meyvalarından da ıtırlı bir yağ çıkarılır. [Persil — Parsley]

maydanozgiller i. Bot. Ayrı çanakyapraklı ikiçeneklilerden, çiçekleri şemsiye durumunda olan, anason, kereviz, maydanoz, kimyon gibi bitkileri içine alan bir familya. esk. Sayvaniye. [Ombéllifères — Umbelliferale]

Mayer, Julius Robert von (1814-1878) Alman fizikçisi. Gazları sıkıştırarak meydana gelen ısının mekaniksel eşdeğerini hesaplamıştır. Enerjinin sakınımı prensibini ortaya ilk koyanlardan biridir.

Mayer, René (Doğ. 1895) Fransız devlet adamı. 1944'de bakan oldu, çeşitli bakanlıklarda bulundu. 1949-1951 yıllarında üç defa adalet bakanlığı yaptı. 1953'de kısa bir süre başbakanlık görevine getirilen Mayer çeşitli devlet hizmetleri görmüştür.

mayhoş s. ★ 1. Tatlı ile ekşi arasında, tadı şekerli ve hafif ekşi olan. [Aigrelet — Tart] ★ 2. mec. Pek yolunda olmayan ya da hafifçe bozulan (dostluk ilişkisi).

mayın İng. i. Ask. Çarparak kendi kendine patlayan ve büyük bir tahrip gücüne sahip olan bir çeşit bomba. Kara, deniz ve havadan kullanılmak üzere çeşitleri vardır. [Mine — Mine]

mayın arama tarama gemisi b. i. Ask. Su yolları, kıyı ve körfezlerde 8 m. ye kadar derinlikdeki mayınları arayıp bulan ve bunları temizleyerek bağlı bulunduğu donanmaya yol açan, makineli tüfek ve ufak çaplı toplarla donatılmış küçük savaş gemisi. [Dragueur des mines — Mine - sweeper]

mayınlamak İng. T. f. Bir yere mayın dökmek.

mayın tarlası b. i. Mayınların bulunduğu alan. [Champ de mines — Mine - field]

mayıs i. Taze sığır gübresi ya da Anadolu'nun bazı yerlerinde yakıt olarak kullanılan kurumuş sığır gübresi.

mayıs Lat i. Yılın beşinci ayı. 31 gün sürer. 1 Mayıs yurdumuzda bahar bayramıdır ve resmî tatildir. [Mai — May]

mayıs böceği b. i. Bot. Kınkanatlılardan, ağaçları kemirerek beslenen bir böcek cinsi. Dünyanın her tarafına yayılmış birçok çeşitleri vardır. [Bupreste — Cockchafer]

mayıs çiçeği b. i. Bot. Beyaz çiçekleri, kırmızı yuvarlak meyvacıkları olan bir bitki. Çok defa inci çiçeği ile karıştırılır.

mayi, -i Ar. s. ve i. Sıvı.

mayin s. Külb. ★ 1. Enayi, aptal. ★ 2. Kumar acemisi.

mayistra İta. i. ★ 1. Den. Geminin grandi direğinin en alt sereni ve buna çekilen yelken. [Grande vergue, grand'voile — Mainsail] ★ 2. Kuzeybatı rüzgârı. [Mistral — Mistral]

maymun i. ★ 1. Zo. Memelilerin bir takımı. Maymunlarda beynin bazı kısımları oldukça gelişmiştir. İleri maymunların insanınkine benzer bir ağzı ve 32 dişi vardır. İnsanımsı maymunların kuyruğu yoktur. Takımın hemen bütün üyelerinin uzun ve iyice gelişmiş kuyrukları vardır, sarılma ve kavramaya yaradıklarından el gibi kullanılırlar. Bununla ağaçlarda dengeyi sağlarlar. [Singe — Monkey] ★ 2. s. ve i. mec. Çirkin, gülünç, tuhaf, taklitçi.

maymun balığı b. i. Zo. Yuvarlak başlı bir cins köpek balığı.

maymuncu i. Maymun gezdiren ve oynatan adam.

maymuncuk i. Her kilidi açmaya yarar çilingir ya da hırsız anahtarı. Ucu kıvrık bir demirden ibarettir. [Pince monseigneur — Master key, picklock]

maymun ekmeği ağacı b. i. Bot. Baobap.

maymun iştahlı b. s. Sebatsız, bir dalda durmaz, bir şey ya da işte karar kılmaz.

maymunluk i. Gülünç yüz buruşturmalar, kaba taklit hareketleri. [Singerie — Drollery]

maymunsular i. Zo. Maki gibi böcek ya da meyva ile beslenerek ağaçlar üzerinde yaşayan ve en çok sıcak bölgelerde görülen dört elli memeliler takımı. esk. Hayaliye. [Lémuriens — Lemurs, lemuridae]

mayna İta. ü. ★ 1. Yelkenleri indirme komutu. [Abaıssement des voiles — Down sails!] ★ 2. mec. Bırakma, tatil etme: Kavga mayna oldu.

mayo Fr. i. Yüzücüler, güreşçiler, numara yapan cambazlar v.b. tarafından doğrudan doğruya tene giyilen ve kollarla bacakları açık bırakılan, herhangi bir kumaştan yapılmış giysi. [Maillot — Bathing suit]

mayonez Fr. i. Yumurta sarısı, zeytinyağı ve limonla yapılan bir çeşit peltelenmiş salça. [Mayonnaise — Mayonnaise]

maysterzinger Alm. i. Ed. Şövalyelik zamanında belli başlı ailelerin yanında bulunan, şatolarda vakit geçiren lirik şair.

Maysur Hindistan'da bir bölge ve Hindistan'ın nüfus bakımından 2. (10 230 000), yüzölçümü bakımından 3. (80 412 km²) büyük devleti. Denizle bağlantısı olmayıp Dekken yarımadasının güneyindedir. Tropik muson iklimindedir. Demiryolu ile Bengal körfezine bağlanır. Kanari dili konuşulur; halkı, Kanaralardır. 1782'de Timuroğulları'ndan ayrılarak bağımsızlığını ilân etmiş, XIX. yüzyılda İngiliz egemenliğine girmiştir.

maytaba almak b. f. Alaya almak, alay etmek.

maytap i. ★ 1. Yandığı vakit renk renk ve kuvvetli ışık saçan, şenlik gecelerinde yakılan fişek ya da kibrit. [Feu de joie — Small fire - work] ★ 2. Külb. Alay, istihza.

mayuk i. Açılmamış çiçek, konca.

mazak i. Zo. Balıkların dikenli yüzgeçliler takımının kırlangıçgiller familyasının bir türü. Yapı ve renk bakımından kırlangıç ve tekir balıkları arasında bir yer alır.



J. Robert Mayer



mayıs böceği ve lârvası



maydanozgillerden maydanoz

Sırtı koyu kırmızı ve yanları pembe renklidir. Siyah beneklidir. Kırlangıç diye satılırsa da eti onun kadar lezzetli değildir.

Mazarin, Jules (1602-1661) Fransız kardinal ve devlet adamı. İtalyan aslındandır. Richelieu'nün ölürken yaptığı tavsiye üzerine XIII. Louis tarafından başbakan yapılmış, Anne d'Autriche'in sevgisi sayesinde XIV. Louis zamanında da yerini korumuştur. Anne d'Autriche'in gizlice kendisiyle evli olduğu iddia edilmiştir. Usta bir diplomat olmakla beraber cimriliği, vergileri arttırması yüzünden halkın gözünden düşmüştür.

mazarrat, -tı Ar. i. Zarar.

mazbata Ar. i. Birçok kimse tarafından imza edilen rapor, tutanak. [Protocole, procès verbal — Minutes, protocol]

mazbut, -tu Ar. s. ★ 1. Ele geçirilmiş, zaptedilmiş. [Conquise — Obtained] ★ 2. Yazılmış, kâğıda geçirilmiş, kaydedilmiş: Kararlar tam olarak mazbuttur. [Enregistré — Recorded] ★ 3. Hatırda saklı: O zaman söyledikleri tamamiyle mazbutumdur. [Gradé — Fixed] ★ 4. Derli toplu, dağınık olmayan: Mazbut bir ev, mazbut bir hayat. [Arrangé — Decent] ★ 5. Korunmuş, muhafazalı (rüzgâra, yağmura, soğuğa karşı): Bu oda kış için mazbut değildir. [Protégé — Protected] ★ 6. Belirtilmiş, tayin edilmiş: Bu iki ülkenin sonu henüz mazbut değildir. [Déterminé — Determined]

mazeret, -ti Ar. i. ★ 1. İstenilmeyen bir halin oluşuna yol açan kaçınılmaz sebep. ★ 2. Huk. Bir mükellefiyeti ya da bir ödevi yerine getirmek zorunda olan kimsenin, bunları yapmaması halinde durumunu hukuk bakımından kurtaran sebepler. Örneğin, şahidin şahitlikten, bilirkişinin bilirkişilikten çekinmesine hak veren sebepler. [Excuse — Excuse]

mazgal i. ★ 1. Kale duvarlarında, şatolarda, geniş, dışı dar delik. İçerde bulunan her tarafa ateş edebildiği halde kendisi vurulmaktan bir hayli korunur. [Embrasure — Embrasure] ★ 2. Altın ya da gümüş eşyayı parlatma işi.

Mazgirt Tunceli'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 709 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 28 243, merkezinin nüfusu 1 935'dir. Munzur ve Peri sularının suladığı topraklarda tarım ve hayvancılık yapılır. Kasaba, Kırklar dağının güney eteklerindedir. İl merkezine 45 km. uzaklıktadır.

mazhar Ar. s. (Bir iyiliğe) Erişmiş, erişen.

mazhariyet, -ti Ar. i. Ergi.

Mazhar Paşa (1845-1920) Hekim, cerrah. İstanbul'da hekimlik eğitimini gördükten sonra birkaç yıl Paris'de anatomi ve cerrahi uzmanlığına çalışmış, döndükten sonra 1879'dan itibaren 46 yıl Askerî Tıbbiye Okulu hocalığı yapmış, Mülkiye Tıbbiye Okulu'nun kurucularından olmuş, 26 yıl da orada hocalık etmiştir. 1875-1878 Sırp, Karadağ, Rusya savaşlarında hekim ve cerrah olarak büyük yararlıklar göstermiştir. Pek çok hekimlik derneğinin üyesi, başkanı olmuş, asker olarak rütbesi korgeneralliğe kadar yükselmiştir. Pek çok temel bilim kitapları yazmıştır ve bunlar yıllarca birçok baskılar yaparak memleket hekimliğine yararlı olmuştur.

mazı i. ★ 1. Bot. Servigillerden, yaprakları almaşık ve küçük pullar biçiminde, gövdesi düz ve dipten dallanan bir süs bitkisi ve kozalağı. Bu bitki, solucan düşürücü bir yağ verir. [Thuya — Thuja] ★ 2. Mazı meşesi gibi bazı ağaçların taze sürgünlerinde, bir çeşit sineğin kurtçukları etkisiyle meydana gelen ve tanence zengin olan ur. [Galle — Gall - nut]

Mazıdağı Mardin'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 869 km² olan ilçenin tek bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 18 761, merkezinin nüfusu 2 433'-dür. Tarım ve hayvancılık yapılır. Kasaba, Mardin dağının kuzey eteklerindedir. Mardin — Diyarbakır yoluna 12 km. lik bir yolla bağlıdır. İl merkezine 47 km. uzaklıktadır.

mazı tuzu b. i. Tanen.

mazi Ar. i. ★ 1. Geçmiş. [Passé — Past] ★ 2. i. Gra. Geçmiş zaman.

mazlum Ar. s. ★ 1. Zulmedilen, zulüm gören. [Opprimé — Oppressed] ★ 2. mec. Sessiz ve uysal. [Paisible — Tractable]

mazmaza Ar. i. Aptes alırken ağız çalkalama.

mazmun Ar. i. ★ 1. Anlam, diyem. esk. Mâna, meal. ★ 2. Ed. Nükteli ve cinaslı güzel söz.

maznun Ar. s. ve i. Sanık, suçlu sanılan.

mazoist i. Hek. Cinsel zevk almak için kendisine eziyet edilmesi gereken ya da eziyet çekerek cinsel zevk alan cinsel sapık. Bu durumun kişinin kendini suçlu görmesinden ileri geldiği sanılmaktadır. Maddî ya da manevî eziyetle cezalandırılınca rahatlamakta, cinsel bakımdan uyarılmaktadır. [Masochist — Masochist]

mazoizm i. Hek. Adını Leopold von Sacher Mazoch'un adından alan cinsel sapıklık. Birinin cinsel zevk almak için, kendisine eziyet edilmesini istemesi. [Masochisme — Masochism]

mazot, -tu Rusça i. Yakacak olarak kullanılan petrol tortusu. [Mazout — Fuel oil]

mazruf Ar. s. ★ 1. Zarf içine konmuş, zarflı. [Contenu — Enclosed] ★ 2. i. Zarflı kâğıt, zarflanmış kâğıt. [Enveloppé — Envelopped]

mazur Ar. s. Mazereti olan, mazeretli. [Excusable — Excused, excusable]

mazurka Polonezce i. Müz. Vals ile polka arası üç tempolu dans ve onun müziği.


Robert S. McNamara


Jules Mazarin


mazı

Polonya ulusal dansıdır. Chopin bu türün en güzel örneklerini vermiştir.

McCarthy, Joseph (1909-1957) Amerikalı politikacı. 1947'de senatör oldu. Senato Araştırma Komisyonu'nda, komünizm aleyhdarlığı konusunda tanınmış kişileri, yüksek memurları suçlamada gösterdiği aşırılık dolayısıyla tanındı. Bu tutumu tepkiyle karşılandı; komisyondaki görevinden alındı. McCarthy'cilik, komünizmle mücadelede tehlikeli bir aşırılığın terimi olarak sözlüklere geçmiştir.

McGhee, Georges (Doğ. 1912) Amerikalı diplomat. Çeşitli devlet görevlerinde, 1949'da Yunanistan ve Türkiye'ye Yardım Kurulu'nda bulundu. 1949-1951 yıllarında dışişleri bakanlığı Yakın ve Güney Asya ve Afrika işleri yardımcılığı yaptı. 1951-1953 yıllarında Türkiye'de büyükelçi olarak bulunan McGhee başka görevler de aldıktan sonra 1963'de Federal Almanya'ya büyükelçi atandı.

McNamara, Robert Strange (Doğ. 1916) Amerikalı devlet adamı. Harvard Üniversitesi'nde öğretmenlik, Ford Motor Company'de başkanlık yaptı. Savunma bakanı oldu. Dünya Bankası müdürü olması kararlaştırıldığı için bu görevinden çekildi.

meal, -li Ar. i. Anlam, diyem. esk. Mâna, mefhum.

mealen Ar. zf. Kelime kelime olmayarak, anlam özeti halinde.

meali Ar. ç. i. ★ 1. (Tekili dilimizde kullanılmamıştır). Büyüklükler, yüksek nitelikler. ★ 2. Yüksek düşünceler.

mebde, -i Ar. i. Baş, başlangıç. [Commencement — Beginning]

mebiz Ar. i. Anat. Yumurtalık.

meblağ Ar. i. Para miktarı, tutar. [Somme — Sum, amount]

mebni Ar. s. ★ 1. Yapılmış, kurulmuş, bina olunmuş. ★ 2. e... den dolayı; ötürü.

mebus Ar. i. ★ 1. Gönderilmiş, gönderilen. ★ 2. i. Milletvekili, saylav.

mebusan Ar. ç. i. Mebuslar.

Mebusan Meclisi Tar. Osmanlı İmparatorluğu'nda parlamentoyu meydana getiren meclislerden biri. Osmanlı Anayasası'na (Kanunu Esasi) göre, Osmanlı yurttaşı her elli bin erkek için bir kişi olmak üzere seçilen mebuslardan meydana gelirdi. Mebusan Meclisi ile Ayan Meclisi'nin ikisine birden Meclis-i Umumi denirdi. I. meşrutiyet devrinde yetkileri çok sınırlı olan Mebusan Meclisi, Kanunu Esasi'de 1909 yılında yapılan değişikliklerle yetki sınırlarını genişletmişti.

mebzul, -lü Ar. s. ★ 1. Bol, çok. [Abondant — Abundant]

mebzulen Ar. zf. Bol olarak, çok miktarda.

mecal, -li Ar. i. ★ 1. Güç, derman, takat. ★ 2. İmkân, fırsat: Düşmana mecal vermemeli.

mecalis Ar. ç. i. Meclisler.

mecaz i. Ed. Bir sözün ya da kavramın, asıl anlamı ve kavramı dışında, sanatlı bir biçimde kullanılmasına verilen genel ad. Mecazdan yararlanarak yapılmış birçok «edebî sanatlar» vardır.

mecazı mürsel Ar. b. i. Ed. Addeğiş. Benzetme yönü ve yolu ile değil de benzetme dışında uygun bir ilgiyle bir sözü ya da kavramı asıl anlamının dışında kullanma sanatına verilen ad. Mecaz-ı mürsel, salt edebî eserlerde değil, günlük konuşmalarımızda da çok kullanılır. Hırsız biri için «eli uzun»; üzülmüş kimse için «kalbi kırık» sözü, birer mecaz-ı mürseldir.

mecazî Ar. s. Mecazla ilgili, mecaz. yoluyla kullanılan. [Figuratif — Figurative]

mecbur Ar. s. Yükümlü, zorunda olan, zorla bir işe koşulan. [Forcé, obligé — Obliged, compelled]

mecbur etmek b. f. Zorunda bırakmak, zorla bir işe koşmak. [Forcer, contraindre — To force, oblige, compel]

mecburî Ar. s. ★ 1. Zorunlu. [Forcé — Forced] ★ 2. Yükümlü. [Obligatoire — Obligatory]

mecburiyet, -ti Ar. i. Yüküm, zor, gereklik. [Contrainte, obligation — Compulsion, obligation]

mecbur olmak b. f. Zorunda kalmak, zorla bir işe koşulmak. [Etre obligé — To be obliged, be compelled, be bound]

meccanen Ar zf. Parasız olarak, bedava olarak, ücretsiz olarak. [Gratis, gratuitement — Gratis, gratuitously]

meccanî s. Parasız, bedava, ücretsiz. [Gratuit, gratis — Gratis, gratuitous]

mecelle Ar. i. ★ 1. Dergi, kanun dergisi. ★ 2. Huk. Eski ve çok önemli bir Osmanlı kanunu. Gülhane Hattı ile açılan devirde Ahmet Cevdet Paşa'nın başkanlığında bir komisyonun hazırladığı, islâmî esaslara dayanan medenî kanun Yurttaşların özel işlemlerinde uygulanacak temel kuralları belirten bir giriş ile 15 kitaba ayrılmış 1851 maddeden meydana gelmiştir. Mecellenin tamamı 1293 (1877) yılında yürürlüğe girmiştir. 1926 yılında Medenî Kanun'la Borçlar Kanunu'nun kabulü üzerine Mecelle yürürlükten kalkmıştır.

mecelleşmek f. Çekişmek.

Méchain, Pierre François André (1744-1804) Fransız astronom. On bir yeni kuyruklu yıldız keşfetmiş, başka yirmi dört kuyruklu yıldızın yörüngelerini hesaplamıştır.

Mecidiye Edirne'nin Keşan ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 7 146, merkezinin nüfusu 702'dir.

mecidiye i. Sultan Abdülmecit zamanında çıkarılmış ve o zamanın yirmi kuruşu değerinde olan gümüş sikke.

mecidiye nişanı b. i. Sivil ve askerî yararlıkları değerlendirmek üzere Sultan Ab-

dülmecit tarafından 1852'de ihdas edilmiş bir nişanın adı.

mecit Ar. s. Büyüklük sahibi, şan ve şeref sahibi (Tanrı'nın sıfatlarındandır).

Mecitözü Çorum'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 959 km² olan ilçenin tek bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 36 909, merkezinin nüfusu 5 611'dir. Tahıl, baklagiller yetiştirilir. Meyvacılık ve hayvancılık da önemli yer tutar. Kasaba, bir ovanın kenarında Çorum — Amasya karayolu üzerindedir. İl merkezine 34 km. uzaklıktadır.

Mecklenburg (Almanya) Baltık denizi, Hanover, Brandenburg ve Pomeranya ile sınırlanmış bölge. 1918'e kadar iki dükalığa, 1934'e kadar da iki cumhuriyete ayrılmış olan Mecklenburg, o zamandanberi Almanya'nın sınırları içindedir. Merkezi Schwerin şehridir.

meclis Ar. i. ★ 1. Dernek. [Société — Society, association] ★ 2. Bir işi konuşmak için yapılan toplantı. [Assemblée, conseil — Assembly, conference] ★ 3. Dostlar toplantısı. [Réunion — Meeting, gathering]

meclisâra Far. s. Güzel sözleriyle meclisi şenlendiren.

meclis araştırması Huk. Kamuca önem taşıyan herhangi bir konunun daha iyi aydınlanabilmesi ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bilgi edinebilmesi için Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kararıyla kurulacak bir komisyonun konuyu incelemesi. Meclis araştırması, belirli bir konuyla ilgilidir ve çok zaman yönetim ve yürütme organının o belirli olaydaki tutumunun incelenmesi için yapılır. Bu nedenle Anayasa'mız 88. maddesinde meclis araştırmasını, yasama organının denetim yollarından biri olarak kabul etmiştir. Meclis araştırması, belirli bir bakan ya da bakanların sorumluluğunun gerekeceği şeklinde bir sonuca varırsa, o bakan ya da bakanlar hakkında meclis soruşturmasına gidilebilir. [Investigation parlementaire — Parliamentary investigation]

meclis başkanlık divanları Huk. Meclisler'in yönetimini gerçekleştiren ve o meclisdeki siyasî parti gruplarının kuvvet ölçülerine göre kurulan divanlar. Başkanlık divanı, meclis başkanı, başkan vekilleri, başkanlık kâtipleri ve idareci üyelerden kurulur. Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu başkanları, kendi meclislerince üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ve gizli oyla ikişer yıl için seçilirler. İlk iki oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, salt çoğunlukla yetinilir. Meclis başkanlıkları için meclisdeki siyasî parti grupları aday gösteremezler. Başkan hiçbir konuda oy kullanamaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin birleşik toplantılarında başkanlık divanı, Millet Meclisi başkanlık divanıdır.

meclis görüşmelerinin açıklığı Huk. Meclislerdeki görüşmelerin yurttaşlarca izlenebilmesi ve görüşmelerin basılarak yayınlanması. Anayasa'mızın 87. maddesine göre, meclis görüşmeleri açıktır ve ilgili meclisin tutanak dergisinde tam olarak yayınlanır. Meclisler, kendi içtüzüklerinin hükümlerine uygun olarak verecekleri kararlarla özel durumlarda gizli oturumlar yapabilirler. Gizli oturumlardaki görüşmelerin yayımlanmaması, ilgili meclisin alacağı ayrı bir kararla mümkün olabilir. Meclislerdeki açık görüşmelerin yayımlanmasının önlenebilmesi, hiç bir şekilde mümkün değildir.

meclis grupları Huk. Partilerin meclislerdeki temsilcilerinin meydana getirdiği topluluklar. Anayasa'mızın 85. maddesi bu toplulukları resmen tanımış ve meclis içtüzüklerinin grupların teşekkülünü ve meclis faaliyetlerine kuvvetleri oranında katılmaları şekillerini düzenleyeceğini belirtmiştir. Bir siyasî partinin meclislerde parti grubu kurabilmesi için, o meclis içinde en az 10 üyesinin bulunması gereklidir. Parti gruplarının topluluk olarak bir takım hak ve yetkileri mevcuttur. Meselâ, parti grupları Anayasa Mahkemesi'nde dava açmak, meclis başkanlık divanlarında temsil edilmek, geçici bakanlar kurulunda görev almak konusunda yetkilidir. Anayasa, meclis başkanları seçiminde ve dokunulmazlıkların kaldırılması konusunda grup kararı alınamayacağını kabul etmiş ve milletvekilleri ile senatörlerin bu konularda bağımsız kalmalarını sağlamak istemiştir.

meclis içtüzüğü Huk. Meclisler'in uymaları gereken kuralların tümünü gösteren hukuk metni. Her meclisin içtüzükleri ayrı ayrıdır. Senato ve Millet Meclisi kendi içtüzüklerini kendileri yaparlar. Kanunların ve meclis kararlarının meclis içtüzüklerine aykırı bir şekilde teşekkül etmesi, bu kanun ve kararların iptali için sebep teşkil eder. Ayrıca içtüzüklerin Anayasa'ya uygun olup olmadığı da Anayasa Mahkemesi'nce incelenir.

Meclisi Valâyı Ahkâm-ı Adliye Tar. İkinci Mahmut devrinde reform hareketlerinin gerektirdiği yeni tüzükleri hazırlamak, memurların muhakemesiyle ilgilenmek, bazı devlet işlerinde oy vermek için kurulmuş bir meclis.

meclisi vükelâ b. i. Eskiden, bakanlar kuruluna verilen ad.

meclis komisyonları Huk. Yasama organının kanunları hazırlayış ve inceleyişinde görevli uzmanlık komisyonları. Bakanlar kurulunca ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerince teklif edilen kanunlar, önce her iki meclisin ilgili komisyonunda incelenir ve yapılan değişiklikler, eklerle ya da aynen meclislerin genel toplantılarına gönderilir. Meclis komisyonlarının sayısı, ayrımları, nasıl seçileceği, ne şekilde kurulacağı içtüzüklerde gösterilmiştir.

meclislerin tatili Huk. Yasama organının yıllık dinlenme süresi. Bir yıl içinde meclisler en çok 5 ay tatil yapabilirler. Senato ve Millet Meclisi birlikte tatil yapmak zorundadır. Tatil yapan meclisler her yıl kasım ayının ilk günü kendiliğinden toplanırlar. Kanunların kabulü için söz konusu olan belirli süreler, tatil esnasında işlemez.

meclislerin toplanması Huk. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yıllık tatilinin sonunda kendiliğinden çalışmaya başlaması. Meclisler'in çalışmalarını tatil ettikten sonra yeniden çalışmaya başlamasının bir çağrı üzerine olması sistemi, tatil edilen meclislerin bir daha toplantıya çağrılmaması ve parlâmentosuz rejimlere dönüşülmesi tehlikesini yarattığından, demokratik ülkelerde, meclislerin tatillerinin sona ermesinde kendiliğinden yeniden toplanacağı ve çalışmalara başlayacağı kural olarak kabul edilmiştir.

meclis soruşturması Huk. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yürütme organını denetleme yollarından biri. Bakanlar Kurulu'nun tümünün genel politikadan ya da bakanlardan birinin bakanlığına ait bir işleminden dolayı akça ya da ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığını tesbit için meclis kararı ile yapılan soruşturma. Başbakan ya da bakanlar hakkında yapılacak soruşturma işlemleri, Anayasa'mızın 90. maddesine göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin birleşik toplantısında görüşülür ve karara bağlanır. Soruşturma her iki meclisten, yani Senato ve Millet Meclisi'nden eşit sayıda seçilecek üyelerden kurulu bir komisyonca yürütülür. Komisyonun hazırlayacağı rapor üzerinde yine birleşik toplantıda karar verilir. Başbakan ve bakanlar, meclis kararıyla ya suçsuz görülürler, ya da sorumlu sayılarak Anayasa Mahkemesi'nde yargılanmalarına karar verilir. Meclisdeki siyasî parti gruplarında, meclis soruşturmasının kabulü ya da reddi, soruşturma sonunda bakanların ya da başbakanın Anayasa Mahkemesi'nde yargılanmaya sevkedilip sevkedilmemesi konusunda müzakere yapılamaz ve bir prensip kararına varılamaz. Her milletvekili ve senatör parti disiplini dışında müstakil olarak oy verir. Meclis soruşturmasını yapan komisyonun, ceza kovuşturmasında sorgu yargıcı sıfatı vardır ve sorgu yargıcı işini görür. [Enquête parlementaire — Parliamentary inquiry]

meclis toplantıları Huk. Meclisler'in toplanıp görev görmesi ve görev görebilmek için gerekli çoğunluk. Anayasa'mıza göre, her meclis üye tamsayısının salt çoğunluğuyla toplanır ve Anayasa'da başkaca hüküm olmazsa, toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir.

meclubiyet Ar. i. Tutkunluk.

meclup Ar. s. ★ 1. Başka yerden getirilmiş. esk. Celbolunmuş. ★ 2. Tutkun.

mecmu, -u Ar. ★ 1. s. Toplanmış, birikmiş, yığılmış. ★ 2. i. Bütün, hepsi.

mecmua Ar. i. ★ 1. Toplanılıp biriktirilmiş ve düzenlenmiş şeylerin bütünü, koleksiyon. [Collection — Collection] ★ 2. Dergi. [Revue — Periodical]

mecmuan Ar. zf. Toptan, hep birden, hepsi birden.

mecmuiyet, -ti Fel. Ortaklaşma.

mecnun, mecnune Ar. s. ★ 1. Çılgın, deli. ★ 2. mec. Çılgınca âşık.

Mecnunî Halk şairi. XVIII. yüzyılda tanınmış bir Ermeni aşığın kullandığı mahlas. Bu aşığın asıl adı bilinmemektedir. Mecnunî'nin şiirleri gerek Türkçe söyleyiş, gerek kuvvetli bir lirizm ile dikkate değerdir.

mecra Ar. i. ★ 1. Bir sıvının aktığı boru ya da kanal. ★ 2. Akarsuyun yatağı: Tuna mecrası. ★ 3. mec. Bir işin oluş yolu: Bu iş tabiî mecrasından çıktı. ★ 4. Bir haberin yayılma aracı: Bu havadis hangi mecradan geldi?

mecruh Ar. s. ★ 1. Yaralanmış, yaralı. ★ 2. mec. Doğru olmadığı ispatlanmamış (söz, düşünce).

mecur Ar. i. Kiralanan şey.

Mecusî Ar. i. Hindistan'da «ateş», «inek», «timsah» gibi şeylere tapanlara verilen ad. [Parsi — Magian]

Mecusîlik i. Mecusî dini. [Parsisme — Fire - worship]

Me'cüc Nuh Peygamber'in oğullarından Yafes'in 2. oğlu. Aynı adla anılan soyunun, Asya'nın kuzey ucunda ve Çin seddinin ötesinde yaşadığından İsrail kitaplarında ve onlardan alınarak İslâm tarihlerinde söz edilmiştir. Me'cücler boylarının kısalığı, zulüm ve yağmacılıklarıyla tanınmışlardır.

meczum Ar. s. Cüzzamlı.

meczup Ar. s. ★ 1. Bir tarafa cezbedilmiş. Çekilmiş. ★ 2. Çekme (cezbeye) yakalanmış. ★ 3. Sapık, zararsız deli.

meç, -çi i. Kısa kılıç. Eski devirlerde subaylar tarafından dürtücü silâh olarak kullanılırdı. Şimdi harp okulları öğrencileri tarafından sembolik anlamda taşınmaktadır. [Fleuret, épée — Foil]

meçhul, -lü Ar. s. ★ 1. Bilinmeyen, bilinmedik. ★ 2. Mat. Bak. bilinmeyen ve bilinmedik. ★ 3. Gra. Bak. edilgen.

meçhulât, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Bilinmeyen, anlaşılmayan şeyler. ★ 2. mec. Karanlık.

meçhuliyet, -ti Ar. i. Bilinmeme, bilinmeyiş, bilinmeyen şey ya da şahsın hali.

meçhul - ül - ahval b. s. Kimin nesi olduğu, ahlâk ve durumu bilinmediği için zanlı sayılan.

Medan (Endonezya) Sumatra adasında, Malakka boğazında 479 100 nüfuslu bir şehir. Önemli bir ticaret merkezidir.



meddah

medar Ar. i. ★ 1. Coğ. Ast. Dönence, tropika. ★ 2. mec. Dayanak, sebep, neden. esk. Vesile: Medarı teselli, medarı taayyüş.

medaris Ar. ç. i. Medreseler.

medar olmak b. f. Yardımı, yararlığı dokunmak.

meddah Ar. i. ★ 1. Övücü. ★ 2. Tiy. Taklit yapıp gülünç hikâyeler anlatan, bir olayı canlandıran sanatçı. Omuzunda bir mendil, elinde bir sopa bulunurdu.

meddücezir Ar. b. i. Coğ. Bak. gelgit.

Medea (Cezayir) 757 000 nüfuslu idarî bölüm. Merkezi, aynı adı taşıyan 48 100 nüfuslu bir şehirdir.

Medellin (Kolombiya) Cauca nehri üzerinde 732 600 nüfuslu bir şehir. Dokuma endüstrisi gelişmiştir.

medenî Ar. s. Uygar.

medenî haklar Huk. Bir toplum içinde yaşayan kişilerin, salt insan olmaları nedeniyle sahip oldukları sübjektif haklar. Her kişi, cins, ırk, uyruk, din, dil ayrımı gözetilmeksizin bu haklardan eşit şekilde yararlanır. Nişanlanmak, evlenmek, ad sahibi olmak, satmak, satın almak, malları üzerinde hukuk tasarruflarında bulunmak gibi haklar, medenî haklardandır. Eskiden medenî haklardan mahrumiyet bir ceza olarak kabul edilmişti. Bugün böyle bir ceza insan şahsiyetiyle bağdaşmadığından kabul edilmemektedir. [Droit civils — Civil rights]

medenî hakları kullanma ehliyeti Huk. Medenî haklardan her kişi eşit ve mutlak olarak yararlanabilir ve bunları kullanabilirse de kanunlar bu hakları kullanmayı ve bu haklardan yararlanmayı bazı hukuk sınırlarına bağlamışlardır. Vasiyet etmek, evlenmek durumlarında olduğu gibi bazı durumlarda, medenî haklardan yararlanma yaş şartına bağlanmıştır. Aile birliğinin başkanının koca olması durumunda olduğu gibi, bazı hallerde cinsiyet medenî haklar konusunda ayrım nedeni olmuştur. Medenî hakları kullanabilmek için de, kişinin reşit ve temyiz kudretine sahip olması aranmıştır. Reşit olmayan küçükler ile, reşit olduğu halde temyiz kudreti bulunmayanlar derece derece medenî hakları kullanmaktan kısıtlanmışlardır. Bu durumlarda veliler ve vasiler, medenî hakların kullanılmasında bunları kullanmakta ehliyetli olmayanlara ya da sınırlı olanlara hukuk bakımından yardımcı olurlar. [Capacite de jouissance des droit civils — Capacity to exercise civil rights]

medenî hukuk b. i. Huk. Geniş anlamı içinde, kişiler arasındaki bütün özel ilişkileri düzenleyen hukuk kuralları. Bu anlamda, medenî hukuka özel hukuk da denilebilir. Fakat dar ve teknik anlamda medenî hukuk, kişiler arasındaki özel ilişkilerden, yalnız şahsiyete, aileye, mirasa, mallara, sözleşmelere ve borçlara ait olanlarını düzenleyen hukuk dalıdır. [Droit civil — Civil law]

medenî nikâh b. i. Huk. Kadınla erkek arasındaki evlenme sözleşmesinin, Medenî Kanun'un saptadığı usullere uygun olarak ve devleti temsil eden bir memur aracılığıyla yapılmış olması. Eskiden, İslâm hukukunun yürürlükte bulunduğu sıralarda, evlilik hukuku ve evlenme de din esaslarına dayanmaktaydı. Yürürlükte bulunan hukukumuza göre, dinî nikâh geçerli değildir. Medenî nikâh yaptırmadan dinî nikâh yaptırmak ve yapmak da suçtur. Anayasa'mıza göre de, medenî nikâh usulüyle ilgili Medenî Kanun'un 110. maddesi, devrim kanunu hükmündedir ve hiç bir şekilde Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülerek iptali istenemez. [Acte de mariage civil — Civil marriage]

medeniyet, -ti Ar. i. Uygarlık. Medenî olma hali. [Civilisation — Civilisation]

medeniyetsiz s. Medenî hale gelmemiş, uygurlaşmamış, uygarlaşmamış. [Incivilisé — Uncivilised]

medet Ar. i. ★ 1. Yardım. ★ 2. ü. Aman, yetişin, kurtarın!

medh - bimâ - yüşbehüzzem Ed. Yergimsi övgü.

medhiye Ar. i. Ed. Övgü.

Medicis, Giulio (1478-1534) VII. Clément adıyla 1523'den 1534'e kadar papalık etmiş olan bir İtalyan soylusu. Charles - Quint ve İngiltere Kralı VIII. Henry ile kavgalarıyla tanınır. Alman İmparatorluğu ordusu tarafından Roma'da esir edilmiştir. İngiltere Kralı VIII. Henry'nin karısından ayrılmasına izin vermeyişi, Anglikan kilisesinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

medid - ül - basar b. i. Hek. Presbit.

medih, -dhi Ar. i. Övme.

medine Ar. i. Şehir.

Medine (Suudi Arabistan) Hicaz'da 50 000 nüfuslu bir şehir. 622 yılında Peygamber Muhammed bu şehre göçettiği için Müslümanlar'ca kutsal bir şehirdir. 40 kuleli, 4 kapılı, 30 m. yükseklikte bir surla çevrilidir.

Medinei münevvere b. i. Kutsal Medine şehri.

medit Ar. s. Uzun, uzatılmış.

Medler Bugünkü İran'da yaşamış eski bir ulus. Önceleri egemen bir devlet iken M.Ö. VII. yüzyılda Asurlular'ın egemenliği altına girdiler. Sonra yeniden özgürlüğe kavuştular. Babilliler'le birleşip Asur Devleti'ne son verdiler. M.Ö. VI. yüzyılda doğu Anadolu'yu ellerine geçirdiler. Persler'in hükümdarı Kurus (Keyhüsrev) zamanında onlara yenilip bir daha egemen, özgür bir devlet kuramadılar. V. yüzyıldan başlayarak Persler içinde eridiler.

medlül, -lü Ar. i. Anlam.

medrese Ar. i. ★ 1. Ders okutulan yer, okul,



mektep. ★ 2. Hukuk, ilâhiyat ve edebiyat dersleri verilen Müslüman yüksek öğretim müessesesi. Çokluk bir mescit ya da minaresiz bir cami ile etrafında öğrencilerin yatıp kalkmasına yarayan odacıklarla çevrilmiş ve aptes almak için bir çeşmesi bulunan bir avludan ibaret olurdu. İslâm dünyasında ilk medrese yaptıran, Türk emirlerinden Nişabur hakimi Sebüktekin oğlu Emîr Nasr'dır. Osmanlılar'da ilk medreseyi yaptıran Orhan Gazi'dir. İlmiyenin örgütünü, müderris ve kadıların kat sırasını biraz daha düzene sokan Fatih Sultan Mehmet'dir. İstanbul'un Fatih medreseleri ünlüdür. Medrese öğrencilerine, bilim aşkiyle yanmalarından kinaye olarak «softa = suhte» denilirdi. Öğrenciler medreselerin önce «hariç», sonra «dahil» kısımlarında okur, bunları bitirdikten sonra da yüksek bölüm sayılan «sahn» derslerini takibederlerdi. Bunları bitirenler «ilmiye mülâzimi» olurlardı. Yalnız İstanbul'da 178 medrese vardı. Medreseler, cumhuriyet devrimleriyle kaldırılmıştır.

medresenişin Far. b. s. Medresede yatıp kalkan (öğrenci).

Medusa Mit. Roma efsanesinde Gorgonlar denilen üç kızkardeşten biri. Gorgonlar'ın baktıkları herşey taş kesilirmiş. Fakat bu kudret asıl Medusa'ya yorulur. Medusa önce nadir güzellikte imiş ve çok güzel saçları varmış. Fakat Minerva'ya küstahlık ettiği için tanrıça onun saçlarını korkunç yılanlara çevirmiş ve gözlerine baktığı herşeyi taşa çeviren bir kudret vermiş. Perseus onun başını kesmiş ve bu kesik başı düşmanlarını dehşete düşürmek üzere her sefere çıkışında beraberinde götürmüş. Dünya edebiyatında «Medusa'nın başı» deyimi, çirkinliği ve korkunçluğu ile dehşet veren herşey ve her kişi için kullanılır.

medüz Yun. i. Zo. Denizanalarını ve polipleri kapsayan selentereler sınıfının adı olan su medüzleri teriminde geçer.

Medya M.Ö. VII. yüzyılda İran'ın kuzeybatısını kaplayan ve bugünkü Azerbaycan, Mazenderan, İran Irak'ı ile İran Kürdistanı'nın doğu kısmını karşılayan bir ülkenin adı. O zaman bu ülkede kuvvetli bir İran İmparatorluğu vardı. Araplar'ın istilâsı Medya adını ortadan kaldırmıştır.

Medya Savaşları Medyalılar'ın M.Ö. V. yüzyılda yaptıkları savaşlara verilen ad. Dareios Batı Asya'yı ve Mısır'ı ele geçirdikten sonra Yunanlılar'ın Anadolu'daki sömürgelerine, daha sonra da Yunanistan'a saldırıya karar vermişti. M.Ö. 490'da yapılan birinci savaş, İranlılar'ın Marathon'da yenilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu yenilgiyi temizlemek için Hşayarşâ (Xerxès) nın açtığı ikinci savaş 479'da sona ermiş, bu sefer de Yunanlılar İranlılar'ı yenmişlerdir. Üçüncü savaş 450'de patlamış, İranlılar'ı karada ve denizde yenen Yunanlılar, onlara ordularını Anadolu kıyılarına ve donanmalarını Yunan sularına yaklaşmaktan alıkoyan bir barış antlaşması kabul ettirmişlerdir.

medyum Lat. i. İspirtizmacılara göre, insanlarla ruhlar arasında aracılık yapma kabiliyetinde olan kimse.

medyun Ar. s. ve i. ★ 1. Verecekli, borçlu. ★ 2. Karşıtı dayin'dir.

Meerut (Hindistan) Delhi'nin 64 km. kuzeydoğusunda 283 900 nüfuslu bir şehir. İngiltere hizmetindeki Hintli askerlerin 1857'deki isyanı, bu şehirden başlamıştır.

mefahir Ar. ç. i. Mefharetler. Övünceler.

mefhar Ar. i. Övünç nedeni.

mefharet, -ti Ar. i. Övünme, övünce.

mefhari kâinat b. i. Hazreti Muhammed.

mefhum Ar. i. Kavram.

mefhumiye Ar. i. Fel. Kavramcılık.

mefkûk, -ki Ar. s. Ayrılmış, sökülmüş, çıkarılmış. esk. Fekkolunmuş.

mefkûre Ar. i. Ülkü.

mefkûrecilik i. Fel. Ülkücülük.

mefkut, -tu Ar. s. Yok, bulunmaz.

mefluç Ar. s. Bak. inmeli.

mefruş Ar. s. ★ 1. Döşenmiş, döşeli. ★ 2. Yere yayılmış, serilmiş (halı v.b.).

mefruşat, -tı Ar ç. i. (Tekili dilimizde kullanılmamıştır) Döşemelik eşya, döşeme, mobilya. [Ameublement — Furniture, furnishings]

mefruz Ar. s. ★ 1. Bir tümden ayrılmış, bölünmüş: Çiftlik arazisinden mefruz tarlalar. ★ 2. Varsayışlı, varsayılan. esk. Farzolunan.

mefsedet, -ti Ar. ç. i. ★ 1. Bozukluk, fenalık. ★ 2. Bozutçuluk, ortalığı karıştırıcılık.

mefsuh Ar. s. ★ 1. Kaldırılmış, bozulmuş, hükümsüz bırakılmış. esk. Feshedilmiş.

meftun Ar. s. Fazla tutkun, gönül vermiş, vurulmuş.

meful, -lü Ar. s. ★ 1. Yapılmış, kılınmış, işlenmiş. ★ 2. Gra. Tümleç. [Complement — Object, complement]

mefulü anh b. i. Gra. Den hali.

mefulü bih b. i. Gra. İ hali.

mefulü fih b. i. Gra. De hali.

mefulü gayrisarih b. i. Gra. Dolaylı tümleç.


megafon

mefulü ileyh b. i. Gra. E hali.

mefulü maa b. i. Le hali. Kelime ya da cümle parçalarını birbirine bağlayan «le, ile, ve, ne» gibi bağlantı şekli.

mefulü minh b. i. Gra. Den hali.

mefulü sarih b. i. Gra. Düz tümleç.

mega Yun. s. ★ 1. Büyük. ★ 2. Ölçülerde bir büyüklüğün 1 000 000 katını anlatır: Megametre.

megafon Yun. i. Sesi büyüten boru: Yarışların sonucu megafonla duyurulur. [Mégaphone — Megaphone]

megagrof Yun. i. Çok büyük resimler çizmeye yarayan resim tahtası. [Mégagraphe — Enlarging board]

megakolon i. Hek. Kalın barsağın aşırı bir şekilde gelişmesine bağlı ve kabızlıkla seyreden hastalık. Hirschprung hastalığı da denir. Tedavisinde cerrahlık yararlı olabilir. [Mégacôlon — Megacolon]

megaloman Yun. i. ve s. Büyüklük kuruntusuna uğramış. [Mégalomane — Megalomaniac]

megalomani Yun. i. Psi. Kendini dev aynasında görme hastalığı. Bu ruh hastalığına uğramış olanlar kendilerini çok üstün görür; sosyal bakımdan bedence ya da cinsellik yönünden sonsuz bir güce sahip olduklarına inanırlar. Bunlar içinde Tanrı olduklarını ileri sürenlere de rastlanır. [Megalomanie — Megalomania]

megalosefal Yun. i. ve s. Koca kafa. [Mégalocéphale — Megalocephalous]

megametre Yun. i. ★ 1. Denizlerde, bulunulan yerin boylamını anlamaya yarayan alet. ★ 2. 1 000 000 m.

Megamız, Zeki (1871-1932) Gazeteci, yazar. Halep'de doğdu. 20 yaşında İstanbul'a gelip gazeteciliğe başladı. 40 yıla yakın gazetelerde yazılar yazdı; çeviriler yaptı. Cerci Zeydani'den «Medeniyeti İslâmiye» adlı 3 ciltlik eseri çevirdi.

Megara Mit. Herakles'in iki çocuğuyla birlikte boğduğu karısı.

Megara Okulu Fel. Eski Yunanistan'da, Megara'da, M.Ö. 400'de kurulan felsefe okulu. Kurucusu Euklides, Sokrates'in öğrencilerindendir. Onun ahlâk anlayışına dayanan iyi ile varlığı birleştiren bir görüş getirdi. Megara okulu diyalektiğin gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

megasikl Yun. i. Fiz. Frekans birimi. 1 000 000 sikl'e eşittir.

megateryom Yun. i. Zo. ve Jeol. 5 m. uzunlukta ve 2 m. yükseklikte fosil dişsiz memeliler cinsi. Amerika'nın III. ve IV. Zaman topraklarında rastlanmıştır. [Mégatherium — Megatherium]

meğer Far. e. ★ 1. Ancak, şu kadar ki. İllâ (istisna anlatır): Bu iş kolay olmaz, meğer siz yardım edesiniz. [Donc — Only] ★ 2. Oysa, halbuki (sonradan anlaşılıp az çok şaşkınlık doğuran şeyleri anlatır): Ben doktor aramaya gittim, meğer o yataktan kalkıp dışarı çıkmış. [Or — But, however]


II. Mehmet

meğerki Far. ba. «Meğer» in birinci anlamına eştir: Bu iş kolay olmaz, meğerki siz yardım edesiniz. [A moins que — On condition or provided that]

meğerleyim, meğerse e. «Meğer» in ikinci anlamına eştir: Ben doktor aramaya gittim, meğerleyim (meğerse) o yataktan kalkıp dışarı çıkmış.

mehabet, -ti Ar. i. Korkutan ve saydıran durum ve davranış. Heybet.

mehari i. Afrika'nın, hızlı koşular için yetiştirilmiş evcil hecin devesi.

mehaz Ar. i. ★ 1. Bir şeyin alındığı yer, kaynak. ★ 2. Bir yazarın bir eser yazmak için başvurup içlerinden bilgi aldığı kitapların her biri, kaynak.

mehbil Ar. i. Anat. Dölyolu.

mehcur Ar. s. ★ 1. Uzaklaşmış, uzakta kalmış, ayrılmış: Evlâdından mehcur. ★ 2. Bırakılmış, kullanılmaz olmuş: Mehcur bir söz.

mehdi Ar. s. Doğru yolda olan. esk. Hidayete erişmiş bulunan.

Mehdi, İmam Ebulkasım Muhammed (Doğ. 872) Müslümanlık'daki 12 imamın onuncusu. Ne zaman öldüğü belli değildir. Söylentiye göre «serdab» denen ve sıcak ülkelerde serinlik için yapılan yeraltı odasına girmiş ve bir daha görünmemiştir. Şiiler'ce kıyamete yakın tekrar meydana çıkacağına inanılır.

mehdi ulya b. s. Tar. Eskiden padişahların anneleri için kullanılan bir deyim. Bunun yerine «valde sultan» da denilirdi. Osmanlılarda «mehd-i ulya» lıkla ilk anılan Nurbanu Sultan'dı.

meheldir ü. Oh olsun: Elini mi kestin? Bıçakla oynamasaydın! Meheldir!

mehenk, -gi Far. i. Denektaşı.

mehenkçi s. Kişi ve şeylerin değerini, denektaşına vururmuş gibi kolayca anlayan.

mehil, -hli Ar. i. ★ 1. Mühlet. ★ 2. Huk. Bir mükellefiyetin yerine getirilmesi, bir işlemin yapılması için kanunun, yargıcın ya da ilgili şahsın saptadığı süre. Mehiller genellikle gün olarak saptanır. [Délai — Period of grace]

mehle i. Koyunun omuz başından çıkan külbastılık et.

mehlika Ar. b. i. Ay yüzlü, güzel.

mehmaemken Ar. zf. Mümkün olduğu kadar, mümkün mertebede.

Mehmet, I. (1387-1421) Beşinci Osmanlı Padişahı. Çelebi sanıyla anılır. Yıldırım Beyazıt'ın oğludur. Babasının, Ankara Savaşı'nda esir düşüp ölmesinden sonra, kardeşleriyle uzun süren bir taç ve taht kavgası yaptı. Bunlardan Musa Çelebi'nin de yakalanıp öldürülmesinden sonra ülkeyi elinde topladı. Başka iç kargaşalıkları bastırıp, Bizans'la da düzenli ilişki-



Mehmet, II. (Fatih) in İstanbul'u fethinde Osmanlılar'ın ve Bizanslılar'ın durumu. Siyah gemiler Osmanlı, beyazlar ise Bizans gemilerini göstermektedir.

ler kurdu. Ülkede rahatlığı ve mutluluğu sağladı. Öldüğünde, Bursa'da yaptırmış olduğu caminin yanındaki türbeye gömüldü. Cömert, iyilik ve adaletsever, bilimi ve bilginleri korur bir padişah olarak tanınır.

Mehmet, II. (1430-1481) VII. Osmanlı Padişahı. Fatih sanıyla anılır ve Osmanlı Devleti'nin en yüce hakanlarından biri olarak kabul edilir. II. Murat'ın oğludur. Üstün bir eğitim ve öğrenim gördü. On iki yaşında iken, babasının tahttan çekilmesi üzerine padişah oldu. Varna Savaşı sırasında yeniden tahta dönen babasının isteği üzerine Mağusa sancak beyi oldu. II. Murat 1451'de öldü ve bu kez kesinlikle tahta geçti. En büyük amacı İstanbul'u almaktı. Bu amacına 1453 mayısında ulaştı. Şehri başkent yaparak, ona Türklük ve Müslümanlık karakteri verme çabasının öncüsü oldu. Rumeli'yi Sırbistan'a kadar fethetti. Doğu'da Trabzon'daki Pontus Devleti'ne ve Akkoyunlular Beyliği'ne son verdi. Anadolu'daki öteki önemli beylikleri de ortadan kaldırıp bu ülkede birliği gerçekleştirdi. Kırım'ı Osmanlı Devleti'ne bağladı. Daha birçok yararlı işler gördü. Kimsenin nereye olduğunu bilmediği bir sefere giderken 1481 yılında Gebze'de öldü. Venedikliler'in satın aldığı özel doktoru tarafından zehirlendiği de söylenir. 4 - 5 doğu ve batı dili bilen ve çok aydın bir kişi olan Fatih Sultan Mehmet, aynı zamanda, şairdi. Şiirlerinde Avni mahlasını kullanmıştı.

Mehmet, III. (1566-1603) XIII. Osmanlı Padişahı. III. Murat'ın oğludur. 1594 yılında tahta çıktı. Osmanlı padişahlarının son savaşa gidenlerinden biridir. 1596 yılında Avusturya'ya karşı Haçova Meydan Savaşı'nı kazandı. Zamanında İranlılar'la yeniden savaş başladı. Anadolu'da ilk Celâli ayaklanmaları başgösterdi. Tahta çıktığı vakit 19 kardeşini bir anda öldürten III. Mehmet Osmanlı hükümdarlarının güçsüzleri arasında yer almıştır.

Mehmet, IV. (1642-1693) Avcı sanıyla anılan Osmanlı Padişahı. İbrahim'in oğludur. 7 yaşında tahta çıktı. Sultanlığının ilk dönemi içte ve dışta büyük huzursuzluklar; bozgunlar ve ayaklanmalar içinde geçti. Köprülüler sadrazamlığa geçtikten sonra bir süre huzur, denge ve başarı sağlandı. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın Viyana'yı kuşatması ve başarısızlığı üzerine durum yine bozuldu. Ülkenin kötüye giden işlerini umursamayıp durmadan av peşinde koştuğu için halkın sevgi ve güvenini yitirmişti. Bu yüzden 1687 yılında tahttan indirildi. 6 yıl hapis hayatı yaşadıktan sonra 1693 yılında öldü.

Mehmet, V. (1844-1918) Asıl adı Reşat'dır. Otuz beşinci Osmanlı Padişahı. Abdülmecit'in oğludur. Üç ağabeyinin de tahta çıkıp sonunda üçünün de tahttan indirilmelerinden sonra 1909 yılında padişah oldu. II. Abdülhamit zamanında uzun yıllar bir çeşit mahpus hayatı yaşamış, ruhça ve bedence çökmüştü. Zamanında yönetimi hep iktidar partisinin ileri gelenlerinin elinde bıraktı. Trablusgarp, Balkan savaşları ve I. Dünya Savaşı onun döneminde çıktı. Ülkesinin çözülüp dağıldığını gördü. Bu felâketler tam sonuçlanmadan 1918'de öldü. Son derece iyi niyetli, fakat güçsüz, ürkek bir padişah olarak tanınır.

Mehmet, VI. (1860-1926) Son Osmanlı Padişahı. Asıl adı Vahdettin'dir. Arka arkaya padişah olan dört kardeşinden sonra tahta çıktığı vakit, I. Dünya Savaşı'nı yitirmiş olan ülke çeşitli karışıklıklar ve bunalımlar içindeydi. Bir süre sonra Anadolu'da İstiklâl Savaşı için örgütlenme başlayınca Damat Ferit Paşa'nın etkisiyle bu harekete olumsuz tavır takın-



IV. Mehmet



V. Mehmet

dı. 1922 yılında zaferin kazanılması üzerine ülkeden kaçtı. Avrupa'da sıkıntılı dört yıl geçirdikten sonra 1926 yılında San Remo şehrinde öldü. Ölüsü Şam'a taşınıp orada gömüldü.

Mehmet Akif Ersoy Bak. Ersoy, Mehmet Akif.

Mehmet Ali Aynî Bak. Aynî, Mehmet Ali.



Damat Mehmet Ali Paşa

Mehmet Ali Paşa, Damat (1813-1868) Sadrazam ve kaptanı derya. Rize'nin Hemşin kazasından Hacıalioğulları ailesindendir. 1845'de Abdülmecit'in kızkardeşi Âdile Sultan'la evlenmiştir. Abdülmecit devrinde çeşitli tarihlerde beş defa kaptanı derya, üç defa serasker, 1851'de Âli Paşa'dan sonra sadrazam, Abdülâziz zamanında da altıncı defa kaptanı derya olmuştur. Kaptanpaşa iken büyük havuzla Haliç fabrikasını ve yeni yezgâhlar, Tophane'de top dökmek için yeni binalar yaptırmıştır.



Kavalalı Mehmet Ali Paşa

Mehmet Ali Paşa, Kavalalı (1769-1848) Mısır'ı Osmanlı Devleti'nden ayrı bir hükümet haline getiren Arnavutluk'da Görice yakınında bir köyde doğdu. Küçük yaşta ailesiyle Kavala'ya göçerek orada yerleşti. Fransızlar'ı Mısır'dan çıkarmak için gönderilen Osmanlı ordusunda er olarak Mısır'a gitmiş, kısa zamanda sivrilmiştir. 1805'de paşa olarak Mısır'ın yönetimini ele almıştır. Ancak vali olduktan sonra biraz okuma yazma öğrenmiştir. Fransız öğretmenler getirerek ordusunu düzenlemiş ve yenileştirmiştir. Oğlu İbrahim Paşa'yı Osmanlılar'ın isteği üzerine bir ordu ve donanma ile Mora'ya göndermiştir. İbrahim Paşa burada da başarı kazanmış, fakat Osmanlı donanmasının Navarin'de Avrupalılar tarafından yakılması üzerine Mısır'a dönmek zorunda kalmıştır. Mehmet Ali Paşa bütün bu ödevlerine karşılık oğlune Suriye valiliğini istemiş, fakat Babıâli, İbrahim Paşa'yı Suriye yerine Girit'e vali tayin ettiği gibi Mehmet Ali Paşa'yı da Mısır'dan uzaklaştırmak çarelerini aramaya başlamıştır. Bunu bilen Mehmet Ali Paşa 1831'de harekete geçerek Akkâ kalesini almış, II. Mahmut'un gönderdiği büyük bir orduyu yenen İbrahim Paşa da Şam'ı, Haleb'i ve Adana'yı ele geçirmiş, Sadrazam Gürcü Hüsrev Paşa'yı da Konya önlerinde yenilgiye uğrattıktan sonra Kütahya'ya kadar ilerlemiştir. Mısırlılar'ın İstanbul'a yürümesinden korkan II. Mahmut, Rus çarı I. Nikola'ya başvurmuş, o da bunu çarlık politikasına uygun bularak İstanbul'a donanma ve asker göndermiştir. İngilizler ve Fransızlar, Mehmet Ali Paşa'ya 1833 Kütahya Antlaşması'nı imzalamayı kabul ettirmişlerdir. Bu antlaşmaya göre Suriye ve Adana valilikleri Mehmet Ali Paşa'ya veriliyordu. II. Mahmut'un hazırladığı oldukça düzenli ve büyük bir ordu da Nizip'de yenilmiştir. O sıralarda II. Mahmut ölmüş, yerine Abdülmecit geçmiş, Firari Ahmet Fevzi Paşa da sadrazamlığa getirilen Koca Hüsrev Paşa'nın düşmanlığından korkarak Osmanlı donanmasını Mehmet Ali Paşa'ya teslim etmiştir. Sonunda Avrupalılar'ın aracılığıyla bir anlaşma yapılmış, Abdülmecit 1841'de verdiği bir fermanla Mısır'ı Mehmet Ali soyuna bırakmış, karşılık olarak Suriye ve Adana'yı kurtarmıştır. Mehmet Ali Paşa 1845'de İstanbul'a gelmiş ve Osmanlı Devleti'yle barıştığını göstermek için genç padişahın ayağını öpmüştür.



Mehmet Rauf

Mehmet Ali Paşa, Müşir, Macarlı (Ölm. 1878) Almanya'nın Magdeburg şehrinde doğdu. Âli Paşa, onu çocukken Berlin'de görmüş ve beğenerek İstanbul'a getirmiştir. Bunun için halk arasında Macarlı diye ün salmıştır. 1845'de Müslüman olmuş, Kırım Seferi'nde, Bosna ve Karadağ muharebelerinde yararlı görevler yaparak 1876'da müşirliğe yükselmiştir. Berlin Antlaşması'nın imzalanmasında delege olarak bulunmuştur. Arnavutluk'da dostlarından Abdullah Paşa'nın kulesinde iken birkaç bin Arnavut'un baskınına uğrayarak Abdullah Paşa ile birlikte öldürülmüştür. Mehmet Ali Paşa, General Ali Fuat Cebesoy'un ana tarafından dedesidir.

Mehmet Ali Şah —Muhammed Ali Şah— (1872-1925) İran Şahı. Kaçar hanedanının VI. hükümdarıdır. Muzafferettin Şah'ın oğludur. 1907'de tahta çıktı. Hürriyete ve meşrutiyete karşı hareketlerde bulundu. Meclisi top ateşine tuttu, milletvekillerini tevkif ettirdi. 1909'da, bir ayaklanma sonunda devrildi. İran'dan kaçtı. Tahta, Kaçar hanedanının son hükümdarı olan, oğlu Ahmet Şah geçti.

Mehmet Bey, Hayalî (Ölm. 1577) Şair. Vardar Yenice'sinde doğdu. Tam bir medrese eğitimi görmeden yetişmiştir. Divan şiirimizin üstün değerlerinden biri olup zarif ve ahenkli gazelleri vardır. «Divan»ı Prof. Ali Nihat Tarlan tarafından bastırılmıştır.

Mehmetçik Sevgi duygusuyla Türk askerine verilen ad.

Mehmet Emin Bey, Sağırahmetbeyzade (1843-1874) Yazar. İstanbul'da doğdu. Sağır Ahmet Bey diye anılan Posta ve Telgraf Nazırı Ahmet Şükrü Bey'in oğlu ve Sadrazam Mahmut Nedim Paşa'nın yeğenidir. 1865'de Namık Kemal, Ayetullah, Nuri ve Reşat Beyler ve Agâh Efendi v.b. birkaç kişi ile «Yeni Osmanlılar Cemiyeti» ni kurmuştur. Hükümetçe duyulunca Fransa'ya kaçmış, cemiyetin başkanı olduğu için gıyaben idama mahkûm edilmiştir. Paris'de «Liberté» gazetesine yazılar yazmış, 1870 Harbi'nde Fransız ordusuna gönüllü olarak girmiştir. Fransa'da 7 yıl kadar bulunduktan sonra İstanbul'a gelmiştir.

Mehmet Emin Yurdakul Bak. Yurdakul, Mehmet Emin.

Mehmet, Gazneli (Ölm. 1041) Sebüktekinoğulları adlı hükümdarlık soyunun 2. hükümdarı. Ünlü Gazneli Mahmut'un oğludur. Babasının ölümünde ve 1030'da hükümdar olmuş, kardeşi Mesut'la giriştiği savaşta yenilip gözlerine mil çekilmiştir. Kardeşi vurulduktan sonra hapisten çıkmış, gözleri kör olduğu halde 1 yıl hükümdarlıkta bulunduktan sonra ölmüştür.

Mehmet, Gıyaseddin Ebuşucca (1081-1177) İran Selçuk hükümdarlarının beşincisi. Melikşah'ın üç oğlundan biridir. Babasının ölümünden sonra bir süre kardeşi Bekiryaruk ile savaşmış, sonra barışarak ülkeyi onunla paylaşmıştır. Kardeşi ölünce, yalnız kalmıştır. 13 yıl kadar süren hükümdarlığında Hindistan'daki askerî başarılarıyla, bilim ve edebiyatı korumasıyla tanınmıştır.

Mehmet, Kaysoğlu (XII. yüzyıl) Oğuz Türkleri'nden. Türk dili ve edebiyatı üzerine eserler yazmış bilgin ve yazar. Horasan ve Harzem bölgelerinde yaşamıştır. Bu Türk bilgini çeşitli eserleri arasında, Celâleddin Harzemşah adına «Tibyân al-Lûgat al Turki alâ Lisân al Kankli» adlı Arap diliyle yazılmış bir de sözlük meydana getirmiştir. Bu kitap ele geçirilmiş değildir.

Mehmet Paşa, Ateş (Ölm. 1889) Kaptanı derya. Trabzon'da doğdu. Asıl adı Mehmet Salih'dir. Cesur bir gemici olduğu için Ateş Mehmet Paşa diye tanınmıştır. Kırım Savaşı'nda Mahmudiye zırhlısında süvarilik etmiş, çeşitli görevlerden sonra gemi almak üzere Londra'ya gönderilmiştir. 1866'da vezirlikle kaptanıderya olmuştur.

Mehmet Paşa, Baltacı Bak. Baltacı Mehmet Paşa.

Mehmet Paşa, Bosnalı Lala (Ölm. 1606) Sadrazam. Bosna'da doğdu; ünlü Sokollu Mehmet Paşa'nın amcasının oğludur. Çocukken saraya alınmış ve enderundan yetişerek şehzadelerin lalalıklarında bulunmuştur. Avusturya seferinde serdarı ekremliğe ve Sadrazam Yemişçi Ali Paşa'nın ölümü üzerine sadrazamlığa geçirilmiştir. Avusturyalılar'a karşı başarılı savaşlar yaparak birçok şehir ve kasaba almıştır. Bunlardan en önemlisi Estragon kalesidir. Bunun için «Estragon fatihi» diye de anılır. Kendisini çekemiyenlerden Kaptanı Derya Derviş Paşa'nın yalan ve iftiraları sonucu İstanbul'a çağırılmış ve hemen İran seferine çıkması fermanını almıştır. Bu sefere hazırlanırken, söylentiye göre üzüntüsünden inme gelmiş, Üsküdar'da ölerek Eyüp'de Sokollu Mehmet Paşa türbesine gömülmüştür.

Mehmet Paşa, Darendeli Bak. Darendeli Mehmet Paşa.

Mehmet Paşa, Darendeli İzzet Bak. Darendeli İzzet Mehmet Paşa.

Mehmet Rauf (1875-1931) Yazar. İstanbul'da doğdu. Soğukçeşme Askerî Rüştiyesi'ni ve Bahriye Mektebi'ni bitirdi. Girit'e Almanya'ya gitti. Bir süre bahriye subaylığı yaptıktan sonra 1908'de ayrıldı, hayatını yazarlıkla kazanmaya başladı; bir ara dergi çıkardı ve ticaret yaptı. Serveti Fünuncular'la önceden tanışan Mehmet Rauf, Serveti Fünun'a ilk girenlerden oldu. Mensur şiir, hikâye, roman ve tiyatro türünde eserler yazdı. Psikolojik roman türünün en iyi örneğini «Eylül» adlı kitabıyla verdi. Başlıca eserleri: «Eylül», «Siyah İnciler», «İhtizar», «İlk Zevk», «Genç Kız Kalbi» dir.

mehpare (mahpare) b. i. Ay parçası, güzel.

mehr Ar. i. Eski Huk. Kadının nikâh ile kocasından hak ettiği mal.

meht Ar. i. Beşik.

mehtabiye i. Ay ışığında oturmak için yapılan üstü açık kameriye.

mehtap Far. i. Ay ışığı.

mehter i. ★ 1. (Far. «mihter» den) Eskiden Babıâli çavuş ya da kavası. Rütbe, nişan ya da memuriyet alanların evlerine müjde götürürdü: Mehterler müjdeye gittiler. ★ 2. Yeniçerilik zamanındaki mızıka takımı. Davul, nakkare, zil, zurna ve borulardan meydana gelirdi ve bu çalgılardan her birinin sayısına göre «yedi katlı», «sekiz katlı» gibi sıfatlarla anılırdı.

mehterhane i. ★ 1. Eskiden mehter takımının vezir kapısında nöbet çaldığı özel yer. ★ 2. (Belki çadır mehterleri anlamında «mehteran-ı hayme» den bozma olarak mehterhane) Mehter takımı. Bak. mehter. ★ 3. Cezaevi.

mehuz Ar. s. Alınmış, kabul olunmuş.

mehveş Far. s. Yüzü ay gibi olan, güzel.

Meilhac, Henri (1831-1897) Fransız oyun yazarı. Kendi başına ya da Ludovic Halévy ile birlikte yazdığı birçok komedi ve operetler bırakmıştır. 1888'de Fransız Akademisi'ne girmiştir. Başlıca eserleri: «La Belle Hélène — Güzel Helena», «Le Petit Duc — Küçük Dük», «Frou - frou — Fru - Fru» dur.

Mein «mayn» ok. Almanya'da Rhine nehrine dökülen 524 km. uzunluğunda bir nehir.

meios Yun. i. Bot. İki hücrenin birleşmesi sonunda, yani eşemli üreme yapanlarda, kromozom sayısının çoğalmasını önlemek üzere kromozom sayısını yarıya indiren bölünmeye verilen ad.

mekân Ar. i. ★ 1. Yer. esk. Mahal: Zaman ve mekân. [Endroit — Place] ★ 2. Durulan yer, oturulan yer. esk. İkametgâh. [Demeure, habitation — Abode] ★ 3. Uzay. [Espace — Space]

mekânen Ar. zf. Yer bakımından.

mekânet, -ti Ar. i. ★ 1. İktidar, kuvvet. ★ 2. Ağır başlılık, vakar.

mekanik Yun. i. ★ 1. Fiz. Fiziğin bölümlerinden biri. Cisimlerin hareket ve den-

ge durumlarını inceler, kanunlarını koyar, denge ve harekete etkileyen etkenleri araştırır. Dinamik, statik, kinematik gibi kollara ayrılır. [Mécanique — Mechanics] ★ 2. s. Mekanikle ilgili, mekaniğe değgin. ★ 3. s. Düşünmeden, elle ya da makine ile yapılan. esk. Mihanikî.

mekanik düşünüş Fel. Hayatın, bir organlar bütününün, bir makinanın çarkları gibi çalışmasından doğduğunu savunan düşünce sistemi. Mekanikçilik. Descartes, «makina - hayvanlar» teorisinde, hayvanların davranışlarını mekanik tepkiler olarak gösterir. Karşıtı, hareketlerin, cisimlerin içinde gizli bir kuvvetten doğduğunu savunan dinamizmdir. [Mécanisme — Mechanicalism]

mekaniksel s. Mekanikle, yani devim (hareket) ve denge kanunlarıyla ilgili. esk. Mihanikî. [Mécanique — Mechanical]

mekanizm Yun. i. Fel. Bak. mekanik düşünüş.

mekanizma Yun. i. ★ 1. Bir şeyin makine kısmı. [Mécanisme — Machinery] ★ 2. Kuruluş: Bu aygıtın (cihazın) mekanizması karışıktır. [Montage mécanique — Mechanism] ★ 3. mec. Oluş, meydana çıkış, işleyiş: Adalet mekanizması. [Mécanisme — Working]

mekân tutmak b. f. Bir yere yerleşmek.

mekâtip Ar. ç. i. Mektepler, okullar.

mekâtip Ar. ç. i. Mektuplar.

meke i. Gülgillerden güzel kokulu ve dikenli bir bitki. Tat vermek için salataya karıştırılır. [Pimprenelle épineuse — Coot]

mekful Ar. s. Kefil olunmuş, kefalet altına alınmış.

mekik i. Dokuma tezgâhlarında ya da makinelerinde atkı ya da argaç adı verilen ve enine olan iplikleri, uzunlamasına duran arışların arasından geçirmeye yarayan, içine de masura yerleştirilen alet. [Navette de tisserand — Weaver's shuttle]

mekik dokumak b. f. Biteviye ve özellikle iki yer arasında gidip gelmek. [Faire la navette — To be moving about from pillar to post]

mekik gibi b. s. mec. Bir yerde durmaz. esk. Müteharrik.

mekin Ar. s. Oturan, yerleşmiş. esk. İkamet eden.

mekkâr Ar. s. Pek hileci, dubaracı. esk. Dessas.

mekkâre i. Yük hayvanı.

mekkâreci i. Mekkâre işleten ya da mekkâre ile eşya taşıyan kimse.

Mekke (Suudî Arabistan) Hicaz bölgesinde, Cidde'nin, yani Kızıldeniz'in 88 km. doğusunda 200 000 nüfuslu bir şehir. İçinde Kâbe bulunduğu ve Peygamber Muhammed'in doğduğu yer olduğu için İslâm âleminin en kutsal şehridir. Yalnız Hicaz bölgesinin değil, Arabistan yarımadasının da merkezi ve en büyük şehridir. Kâbe ve etrafını çeviren «Mescid-i Haram» şehrin ortasındadır.

mekke pâyesi b. i. Eskiden ilmiye sınıfının katlarından biri.

mekke pelesengi b. i. Sıcak bölgelerin pelesenk yağı çıkarılan bir ağacı.

mekkî Ar. s. ★ 1. Mekke şehriyle ilgili. ★ 2. Mekke şehri halkından olan.

Mekkî Efendi, Mehmet (1714-1797) Şeyhülislâm ve şair. Saray kiler ağalarından Halil Efendi'nin oğludur. Mekke'de doğdu. 1787'de ilk defa 3,5 ay şeyhülislâmlık etmiş, 1790'da gene bu göreve getirilerek aynı yıl içinde ölmüştür. Mürettep bir şiir divanının bulunduğunu Fatin Tezkiresi kaydediyor.

meknuz Ar. s. Gömülü, saklı.

Mekong (Çin) 4 200 km. uzunlukta bir ırmak. Tibet'den çıkarak birkaç deltayla Çin denizine dökülür. Önemli taşmaları vardır. «Kamboç ırmağı» da denir.

mekonyum i. Hek. Dölyatağında bulunan çocuğun barsaklarını dolduran madde birikintisi. Yeni doğan çocuğun ilk günlerdeki özel dışkısını teşkil eder. Mekonyum, barsak salgıları, safra boyaları, barsak hücrelerinden meydana gelmiş siyah renkli bir kitledir. Teşhis edilmesi adlî tıpta önem kazanabilir. [Méconium — Meconium]

mekr Ar. i. Hile, dubara.

mekremet, -ti Ar. i. Cömertlik, âlicenaplık.

mekruh Ar. s. ★ 1. İğrenç, tiksindirici: Mekruh bir iş. ★ 2. İslâm dininde haram derecesinde şiddetli olmayan yasak: At eti mekruhtur.

mekruhat, -tı Ar. ç. i. Mekruh olan şeyler.

meksep Ar. i. ★ 1. Kazanç, kâr. ★ 2. Geçim aracı iş.

Meksika Bak. Mexico.

Meksikalı i. Meksika aslından ya da halkından olan kimse.

meksup Ar. s. Kazanılmış.

meksur Ar. s. Kırılmış, kırık.

mekşuf Ar. s. Açılmış, meydana çıkarılmış. esk. Keşfolunmuş.

Mekteb-i Maarif-i Adliye Tar. Eskiden devlet dairelerindeki genç memurları ve dışardan gelecek isteklileri okutup yetiştirmek için 1838 yılında açılmış olan okulun adıydı. Adı zamanın padişahı Sultan Mahmut'un mahlâsı olan «Adlî» den alınmıştı.

Mektebi Sultanî Galatasaray Lisesi.

Mektebi Tıbbiyei Askerîye Tar. Askerî Tıp Fakültesi.

Mektebi Tıbbiyei Mülkiye Tar. Sivil Tıp Fakültesi.

Mektebi Ulûmu Harbiye Tar. Harp Okulu'nun ilk adı.

mektep Ar. i. ★ 1. Okul. [Ecole — School] ★ 2. Bir usta (filozof, yazar, sanatçı) nın izinde yürüyenlerin hepsi; ekol: Eflâtun

mektebi, Eflâtun ekolü. [Ecole — School] ★ 3. Bir ustanın mezhebi, inanışı, yöntemi; ekolü: Rasyonalist mektep, rasyonalist ekol. [Ecole — School] ★ 4. Büyük ressamların tarzı; ekol: Flaman mektebi, Flaman ekolü. [Ecole — School]

mektepli i. ★ 1. Okula giden kimse, öğrenci. esk. Talebe. [Etudiant — Student] ★ 2. Okuldan yetişmiş olan kimse. Alaylı karşıtı.

mektubî i. Eskiden, sadaret (başbakanlık) ya da bir nezaret (bakanlık) ya da bir vilâyet yazı işlerinin başında bulunan görevliye verilen ad. Bunlar bulundukları işe göre «mektubî-i sadaret», «mektubî-i nezaret», «mektubî-i vilâyet» ünvanını alırlardı. Mektubîlere mektupçu da denirdi.

mektum, (mektume) Ar. s. ★ 1. Gizli, saklı, sır olarak saklanmış. ★ 2. Devletten saklanmış, devlet kayıtlarına geçirilmemiş.

mektup Ar. i. Bir şey haber vermek, bir şey sormak ya da istemek için birine gönderilen yazılı kâğıt, betik. Far. Name. [Lettre — Letter]

mektupçu i. Bir il idaresinin yazı işlerini çeviren büyük memur.

mektuplaşmak f. Birbirine mektup yazmak. [Correspondre — To correspond]

mekûlât, -tı Ar. ç. i. Yenecek şeyler.

melâhat Ar. i. Güzellik, şirinlik.

melâik Ar. ç. i. Melekler.

melâike Ar. ç. i. Melekler, gökçeler. (Dilimizde tekil gibi, «melek» anlamında kullanılır).

melâin Ar. ç. i. Melunlar.

melâl, (melâlet) Ar. i. Usanç, usanma, bıkma, bıkıntı, sıkılma.

melâmet, -ti Ar. i. Çıkışma, azarlama.

Melâmetiye (Melâmilik) Ar. i. Sofiye mesleklerinden birinin adı. Bunun Halvetîlik, Rufailik, Mevlevîlik gibi bir tarikat olduğunu söyliyenler bulunduğu gibi bir tarikat olmadığını ileri sürenler de vardır. Bu meslekten olanlara Melâmî denirdi. Melâmiler batında (içte) olanı zahire (dışa) vurmayanlardır. Diğer bir anlatım ile Melâmîler'de zikir, fikir vardır. Taç, hırka, tekke, zaviye, tören yoktur. Sofiler'de ise bunların hepsi vardır. Tasavvufa dayalı bir yan tarikat olan Melâmilik mensuplarının genel ilke ve yönelişleri şöyledir: Kendilerini halk oyu karşısında alabildiğine kötü, ahlâksız, düzensiz, hattâ dinsiz olarak tanıtmak; halkın kin, nefret, lânetini üstlerine çekmek; ama bu görünüşlerinin altında ve arkasında alabildiğine özdenlikle Tanrı'ya, Tanrı buyruklarına bağlı bulunmak. Melâmîler, bu yolla Tanrı katında daha gözde kişiler olacaklarına inanmaktadırlar.

Melanchton, Philipp Schwarzerd (1497-1560) Luther'in yakın fikir arkadaşı; Protestan din bilgini. Başlıca eserleri: «Confessio augustana — Augsburg Vaazı», «Epitome Philosophiae moralis — Ahlâk Felsefesi İncelemeleri» dir.

melânet, -ti Ar. i. Büyük kötülük; lâneti hak eden iş. Kargınacak iş.

melanin i. Hek. Derinin siyah rengini veren boya maddesi yani pigment. Melanin, zencilerin derisinde ve benlerde fazla miktarda bulunur. Deriden başka, saç ve kıllarda, gözde ve beyinin belli bölgelerinde vardır.

melânkoli Yun. i. Karasevda.

melânkolik Fr. s. Karasevda ile ilgili ya da karasevdaya uğramış. [Mélancolique — Melancholic]

melanom i. Hek. İçinde melanin pigmenti bulunan hücrelerden meydana gelmiş, esmer renkli ur. Bu urların selim olan şekilleri et benidir. Bu benlerdeki hücrelerin düzensiz bir şekilde çoğalması ise, habis tabiatlı melanom urlarına yol açabilir. Bu bakımdan et benleri ile oynamak, onları koparmak çok tehlikelidir.

melanoz i. Hek. Melanin pigmentinin fazla olmasına bağlı olarak dokuların koyu kahverengi bir görünüm arzetmesi hali. En çok deride görülür.

melanurya i. Zo. Balıkların dikenli yüzgeçliler takımının izmaritgiller familyasının bir türü. Karagöz balığı ile aynı derinlikte rastlanır. 30 cm. uzunluğundadır.

Melas Yunanlı heykeltıraş. Sakız adasında doğdu. Yaşadığı zaman bilinmiyor. Heykelcilikte mermeri ilk defa kullanan olduğu söylenir.

melas İsp. i. Şeker yaparken kalan tortudan çıkarılan esmer ya da koyu sarı renkli, yoğun ve şekerli sıvı. Endüstride çeşitli şekillerde kullanılır. [Mélasse — Molasses]

melaz Ar. i. Sığınacak ve barınacak yer.

Melbourne (Avustralya) 1 912 000 nüfuslu başkent. Port Philip koyu yakınında ve Yarra - Yarra suyu üstündedir. Deri, yün, iç yağı, dondurulmuş et v.b. olmak üzere deniz ticareti önemlidir. Endüstri gelişmiştir. Limanı, aynı zamanda önemli bir hava limanıdır. Melbourne, nüfus bakımından Avustralya'nın ikinci derecede gelen şehridir.

melbus Ar. s. Giyinmiş, elbise giymiş.

melbusat, -tı Ar. ç. i. Giyilecek şeyler, giysiler.

Melbye, Daniel Hermann Anton (1818-1875) Danimarkalı ressam. Kendi kralından başka Fransa Kralı Louis - Philippe'in, İmparator III. Napoléon'un, Osmanlı padişahlarından Abdülmecit'in himaye ve yakınlığını kazanmıştır.

melce, -i Ar. i. Sığınak, barınak.

melce hakkı Huk. Bak. sığınma hakkı.

Meleager (M.Ö. II. yüzyıl) Yunan şairi. Aşk konusunda taşlamalar yazmıştır. Yunan şairlerden kırkının seçme şiirlerini «Taç»

adlı bir eserde toplamıştır. Bu eser Yunan antolojisinin temelidir.

Meleager Mit. Argonotlar (Bak.) dan biri. Alın yazısına göre, doğduğu zaman ocakta yanmakta olan odun bitinceye kadar yaşayacakmış. Anası odunu hemen söndürerek saklamış. Argonotlar'ın seferinde büyük yararlıklar gösteren Meleager çıkan kavgada amcalarını öldürmüş. Kardeşlerinin öldürülmesine kızan anası sakladığı odunu ocağa atmış ve odun yanıp bitince Meleager ölmüş.

Melefan Bak. Tuzlagözü.

melek Ar. i. Müslümanlık ve daha başka bazı dinlere göre Tanrı ile insan arasında aracılık yapan tinsel (ruhsal) varlık. Dine göre meleklerde erkeklik dişilik yoktur; yemezler içmezler; göze görünmezler. [Ange — Angel]

melek balığı b. i. Zo. Tropikal akvaryum balıklarının en çok tanınanlarından. Gösterişi ve akvaryumda dayanıklılığı sebebiyle çok rağbet görür. Uzunlukları 12 - 15 cm. dir. Göğüs yüzgeçleri balığın yarısı uzunluğunda birer ışın halinde uzamıştır. Kuyruk yüzgecinin de üstünde ve altında uzun birer ışın vardır. Rengi, dikey dört siyah yolla süslü gümüşüdür.

meleke Ar. i. ★ 1. Psi. Bak. yeti. ★ 2. Deney ve pratikle elde edilen yatkınlık, alışıklık, yordam.

melek gibi b. s. mec. Çok temiz ve iyi huylu.

melek otu b. i. Bot. Maydanozgillerden, çiçekleri beyaz yeşilimtırak, su kenarlarında yetişen bir bitki. [Angélique — Angelica]

Meleküi - mevt b. i. Azrail, ölüm meleği.

meleme ★ 1. i. Koyun ve keçi sesi. [Bêlement — Bleating] ★ 2. s. Beceriksiz; çapaçul.

melemek f. (Koyun, kuzu, keçi) Bağırmak. [Bêler — To bleat]

melena i. Hek. ★ 1. Kara, katran rengindeki dışkı. ★ 2. Kahve telvesi görünüşünde kusmuk. Sindirim sisteminde meydana gelen bir kanamanın belirtisi olarak açığa çıkar. Renginin koyuluğu kanın sindirime uğrayarak renginin değişmesindendir. Genellikle ülser ya da kanserin sık görülen belirtisidir. [Meléna — Melena]

Melendiz Dağı Niğde'nin kuzeybatısında bir dağ. En yüksek yeri 2 935 m. dir.

melengiç i. Çitlenbik.

meles s. Beli çökük (at).

Mélesville, Joseph (1787-1865) Fransız oyun yazarı. Asıl adı Duveyrier'dir. Kendi başına ya da başka yazarlarla birlikte yazdığı 341 oyunu oynanmıştır.

meleş i. İki kuzulu koyun. Çok *meler.

Melet Suyu Giresun'un güneyindeki Yedigöz yaylasındaki Karagöl dağlarından doğar. Bir süre doğu - batı doğrultusunda aktıktan sonra Ordu'nun doğusunda Karadeniz'e dökülür. Uzunluğu 125 km. dir.

melez s. ★ 1. Kanı karışık, çeşitli iki cinsten. Örneğin beyaz ile zenciden doğmuş. [Métis — Cross - bred] ★ 2. Ayrı türler arasındaki birleşmeden doğan bitki ya da hayvan. Kısır olur: Katır bir melezdir. [Mulâtre — Hybrid] ★ 3. Cinsi saf olmayıp karışık olan. Kırma: İngiliz - Arap melezi bir at. [Mêlém — Half - bred] ★ 4. Arpa ve darı ile karışık buğday: Melezin kilosunu kaça veriyorlar? [Melé — Mixed] ★ 5. mec. Katışık. [Mélange — Mixed]

melez ağacı b. i. Kozalakgillerden çama benzeyen bir ağaç. Daha çok kuzey yarım küresinin ılık yerlerinde yetişir; derin toprakları sever. Esmerimsi kırmızıya yakın tahtası sert ve sağlamdır. Kolay işlenir. Bu yüzden dağ evlerinin çoğunu bu ağacın tahtasından yaparlar. [Mélèze — Larch]

melfuf Ar. s. İlişik, bağlı; içine konulmuş: Mektuba melfuf fatura.

melfuz Ar. s. Söylenmiş, söylenilen. esk. Telâffuz olunmuş, telâffuz olunan.

melhem Ar. i. Deriye içirilerek ya da sürülerek kullanılan, tereyağı kıvamında yağlı ilâç.

melhuz Ar. s. Umulur, beklenir, hatıra gelir, muhtemel.

melhuzat, -tı Ar. ç. i. Hatıra gelen şeyler, ihtimaller.

Méliès, Georges (1861-1938) Sinema sanatının öncülerinden büyük Fransız rejisörü. Paris'de doğdu. Bir süre karikatürcülük yaptıktan sonra, satın aldığı Robet - Houdin tiyatrosunda fantastik oyunlar yönetti. 1895'den sonra giriştiği sinemacılıkta, ilk stüdyoyu kurdu. Filmcilikte ilk hileleri yarattı; konulu, uzun filimlerin öncülüğünü yaptı. Çevirdiği beşyüzü aşkın filimle, «Aya Gezi» den, «Güliver» e kadar yığınla fantastik, hayalgücüne dayanan konuyu ele aldı. Kendisi için yapılan büyük törenlere tanık oldu. «Anılarım» adlı ünlü kitabını yazdı. Orly'de emekli sinemacılara ait bakımevinde öldü.

melih (meliha) Ar. s. Güzel, şirin.

Melihî (XV. yüzyıl) Şair. Tokat'da doğdu. XV. yüzyılın en kuvvetli gazel şairlerinden Bursalı Ahmet Paşa'ya örneklik ettiği ve bu sebeple Ahmet Paşa'dan haklı bir saygı gördüğü anlaşılan Melihî de çağının unutulmaz kişilerindendir.

melik, -ki Ar. i. Hükümdar.

melikâne Ar. Far. zf. Hükümdara yakışır biçimde.

melike Ar. i. Kadın hükümdar ya da hükümdar karısı. [Souveraine — Queen]

Melikşah (1055-1092) Selçuklu hakanlarından biri. Alpaslan'ın oğludur. Babasının ölümünden sonra, daha büyük kardeşleri bulunduğu halde, devlet ilerigelenleri tarafından, tahta o geçirildi. İlk yıllarında yakın akrabası ve düşmanları ile uğraştı. Anadolu Selçuklu Devleti'nin temeli onun zamanında atıldı. Melikşah, halife-



melez ağacı ve olgun bir kozalak



Melikşah

liği Türkler'e geçirmek istiyordu. Bunu sezen Abbasi halifesi, onun eşi ile işbirliği yaparak bu değerli Türk hakanını zehirleterek öldürttü. Melikşah, büyük ülküler besleyen bir hakan olduğu kadar, yaşamasını bilen, bilginleri ve şairleri koruyan bir hükümdar olarak tarihe geçmiştir.

melinit, -ti Fr. i. Kim. Esası pikrik asit olan patlayıcı bir madde. [Mélinite — Melinite]

melisa Yun. i. Bot. Oğulotu. [Mélisse — Lemon verbena]

mellâh Ar. i. Gemici, gemi ile denizlerde dolaşan ve gemicilik bilen adam.

Melli Bak. Kocaaliler.

melo Fr. i. Tiy. Melodramın kısaltılmış şekli.

melodi Fr. i. Ezgi. esk. Lahin.

melodik Fr. s. Müz. Melodi ile ilgili.

melodram Yun. i. Tiy. ★ 1. Yunan tiyatrosunda, bazı yerlerinde müzik çalınan, ama genel olarak müziksiz oynanan bir oyun türü. Diyalog kesilip de sahneye bir oyuncu gireceği zaman müzik çalınır, şarkı söylenirdi. ★ 2. Bugünkü anlamıyla aşırı duygulu, dokunaklı oyun türü. XVIII. ve XIX. yüzyıllarda bugünkü anlamına uygun melodramlar Fransa'da yazılmıştır. Çeşitli aldanmalar, duyguları gıcıklayan sahneler, heyecan uyandırıcı durumlarla gelişen bir melodram oyununun amacı, nasıl olursa olsun, seyirciyi etkilemek, kolay yoldan heyecanlandırmaktır. Oyun kişileri iyiler ve kötüler olmak üzere iki ana bölüme ayrılmıştır. Geçen bir sürü acıklı olaydan sonra kötüler cezalanır; iyiler armağan alır. Bizde Tanzimat'dan sonra başlayan tiyatro hayatında melodram uzun süre egemen olmuştur. (Manakyan tiyatrosu). Daha sonra tuluat toplulukları, melodrama güldürme öğesini de katmışlardır. Günümüzde melodram pek değerli sayılmayan, piyasa yazarlarının yeğlediği bir oyun türüdür [Mélodrame — Melodrama]

melon Fr. i. Tepesi yuvarlak, her tarafı katı erkek şapkası. Genellikle siyah olur.

Melpomene Mit. Yunan mitolojisinde 9 sanat tanrıçasından biri. Trajedi tanrıçasıdır. Sanat eserlerinde elinde sakallı ve açık ağızlı bir maske (trajedi maskesi) tutarak temsil edilir.

meltem i. Her gün belli zamanlarda bir taraftan esen hafif kara rüzgârı. Denizden esenine imbat denir.

melûf Ar. s. Alışmış, alışık.

melun Ar. s. Lânete uğramış, lânetli, kargışlı.

melül, -lü Ar. s. ★ 1. Üzgün. ★ 2. Boynu bükük.

Melville, Herman (1819-1831) Amerikalı romancı. Denizciydi. O yüzden deniz ve doğu ülkeleriyle ilgili romanlar yazmıştır. En tanınmış eseri «Moby Dick — Beyaz Balina» adlı kitabı olup klasikler arasına girmiştir.

memalik, -ki Ar. ç. i. Memleketler.

memat, -tı Ar. i. Ölüm: Hayat memat meselesi.

memba, -ı Ar. i. Kaynak.

memduh, (memduha) Ar. s. Övülmüş, övülen.

meme i. ★ 1. Anat. İnsanda ve memeliler sınıfına giren hayvanlarda bulunan ve süt salgılayabilen bez ve bu bezi örten yağ dokusu, deriden meydana gelen organ. İnsanda çift olup göğüste bulunur. Doğumla beraber hormonların etkisiyle çalışmaya başlar ve yeni doğan çocuğun besi maddesi olan sütü salgılar. Memenin şekli ve büyüklüğü kişiye, yaşa, cinse ve ırka göre değişir. Erkeklerde ise gelişmemiştir. Ergenliğe kadar küçük boyda olan memeler bu çağda büyür. Gebelikte ve doğumdan sonra annenin memeleri birden büyür ve süt verme zamanı geçince tekrar eski büyüklüğünü alır. Memenin en önemli hastalıkları meme kanseri ve meme iltihabıdır. [Mamelle — Mamma, udder] ★ 2. Vücudun herhangi bir yerinde gelişmiş olan ufak çıkıntı: Basur memesi. [Tumeur — Tumour] ★ 3. Bazı şeylerin meme başına benzeyen kısmı: Gaz ocağı memesi. [Mamelon — Boss, swell]

meme başı b. i. Memenin ufak çıkıntısı. [Mamelon — Nipple]

meme bezi b. i. Memenin süt yapan bezi. esk. Gudde-i sediye. [Glande mammaire — Mammary gland]

memeden kesmek b. f. (Çocuğu) Artık emzirmemek, meme vermeyerek hazırlanmış yiyeceklerle beslemek. [Sevrer — To wean]

memede olmak b. f. Henüz meme ile beslenmekte olmak. [Etre nourri au sein — To be at breast]

meme düğmesi b. i. Meme başı.

meme emmek b. f. Memeyi ağzına alıp emerek ana sütüyle beslenmek. [Téter — To suck]

meme gülü b. i. Meme başı.

memeli s. ★ 1. Meme ucu biçiminde çıkıntısı olan. [Mamelonné — Mamillated] ★ 2. Memeleri olan. [Mamelé — Mammate]

memelik i. ★ 1. Hayvanların yaralı memelerini korumak ya da yavru tarafından emilmesini önlemek için memeye geçirilen bez torba. ★ 2. Kadınların memelerini kaldırmak ve korumak için kullandıkları çift torbacıklı yarım yelek. Sutiyen. ★ 3. Bazı göğüssüz kadınların elbise altında kullandıkları kauçuk v.b. den yapılmış takma meme.

memeliler ç. i. Zo. Hayvanların bir sınıfı. Kıldan meydana gelen bir dış tabaka genellikle memeli hayvanların özelliklerinden biridir. Böyle olmayanlar da vardır. Örneğin: Balina. Memelilerin başlıca özelliği süt salgılayan memeleridir. Yumurtlayan bazı ilkel türlerin dışında bütün memeliler yavrularını canlı doğurur-



Herman Melville


Hans Memling

lar; yumurtlayan memeliler de yavrularını emzirirler. Omurgaları vardır ve hava ile solunurlar. Dört bacaklıdırlar. Dört odacıklı kalpleri vardır. Bütün memelilerin ön ayakları vardır; yarasada kanat, balinada yüzgeç şeklini almıştır. Memelilerde görme, işitme, koku alma ve dokunma duyguları fazla gelişmiştir. Hayvanın bir duygusunun zayıf olması halinde bir başka duygu bunu giderir. Örneğin, köstebeğin adeta kör olmasına mukabil olağanüstü hassas burnu ve kuyruğu onun körlüğünü giderir. Maymunlar renk görebilirler. Dokunma duyguları büyük bir önem taşır ve hayvanın her hareketiyle sıkı bir bağlantısı vardır. Her memeli türü, hayatını belli bir yiyecekle sağlar. Örneğin sığırlar ot, kunduzlar ağaç kabuğu, vahşi kediler et, bazıları böcekler, meyvalar yerler. Bu sebeple dişleri vardır. Birçokları hem karada hem suda hareket ederler. Çok kuvvetli bacakları vardır. Memeliler öğrenebilirler. Bilgi ile zekâ çeşitli olmakla beraber içgüdülerinin de yardımıyla yaşama şartlarını geliştirebilmekte ve hayata olan bağlarını kuvvetlendirmektedirler. Memelilerin hayat süresini genel olarak vücut yapısının iriliği belirler. Dev kaplumbağa 150 - 200 yıl, devekuşu 70 yıl, Asya fili 50 - 70 yıl, orangutan 25 - 40 yıl, at 30 - 35 yıl, kaplan 20 - 25 yıl, kurt 18 - 20 yıl, aslan 15 - 20 yıl, tavşan 10 - 12 yıl yaşar. [Mammifères — Mammals, mammalia]

mememsi s. ★ 1. Anat. Az ya da çok gelişmiş etli küçük çıkıntısı olan (meme ucu gibi). esk. Huleymî. [Papillaire — Papillary] ★ 2. Meme biçimli. [Mammiforme, mamelliforme — Mammiform]

meme süngeri b. i. Meme başının çevresindeki koyu renkli çember. [Aréole — Areola]

memeş i. Sığırların ağzından akan salya.

meme üzümü b. i. Keçi memesi.

meme vermek b. f. Emzirmek için memeyi yavrunun ağzına vermek. [Donner le sein, donner à téter — To suckle]

Memi Paşa, Koca (Ölm. 1639) Kumandan. Dergâhıâli çavuşlarından iken mirlivalığa ve beylerbeyliğe kadar yükselmiştir. 1635'de İran'da esir düşmüş, esirlikten kurtulunca Ağrıboz muhafızı olmuş ve orada ölmüştür. Abdurrahman Sami Paşa'nın babası, Suphi Paşa'nın dedesi, Hamdullah Suphi Tanrıöver'in büyük dedesidir.

memişhane i. (Memşa kelimesinden bozma) Ayak yolu, aptesane.

memleha Ar. i. Tuzla.

memleket, -ti Ar. i. ★ 1. Bir devletin toprakları, ülke. [Pays — Country] ★ 2. Yer, yurt, bölge. [Contrée, région — Country, region] ★ 3. Bir kimsenin doğup büyüdüğü yer. [Pays natal — Native country] ★ 4. Şehir. esk. Belde. [Ville — Town]

memleketli i. ve s. ★ 1. Memleket halkından olan; memleket halkı. [Natif — Native] ★ 2. Aynı memleket ya da aynı kentten olan. Yurttaş. esk. Hemşeri. [Compatriote — Citizen, inhabitant]

memleketten çıkarma Bak. yurttan çıkarma.

Memling, Hans (1435'e doğru - 1494) Flâman ressam. Kendine özgü bir uslubu vardır. Son derece güzel Meryem Ana tabloları ve dinsel sahneler, resimler yapmıştır. XV. yüzyılın bütün Flâman ressamları arasında en tanınmışlarından biridir. Başlıca eserleri: «Son Yargı», «İhtiras», «Azize Ursula'nın Avı».

memlûk, -kü Ar. i. ★ 1. Kul, köle, esir. ★ 2. Tar. Kölemen.

Memnon Mit. Yunan mitolojisinde (tan tanrıçası) ile Tithonus'un oğludur. Mısır ve Habeşistan Kralı olan babası tarafından, Yunanlılar'ın kuşattıkları Troya'nın yardımına gönderilmiştir. Nestor'un oğlunu öldürdükten sonra kendi de Aşil tarafından öldürülmüştür. Memnon'un asıl şöhreti, Yunan geleneğine göre, Teb şehri yakınlarında dikilmiş olan ünlü bir heykelinden ileri gelmektedir. Hakikatte bu heykelin Firavun III. Amenhotep'in büyük heykeli olduğu anlaşılmaktadır. Eskiden yalnız alt kısmı kalmış olan bu heykel, her sabah tan kızıllığında güneş ışığı vurduğu zaman, sanki Memnon anasının görünüşünü selâmlıyormuş gibi, uyumlu sesler çıkarırmış. Bu olay, heykelin son derece sert ve son derece genleşir kumtaşının sabah çiği ve güneşin ilk ışınlarının etkisiyle çatlamasından meydana gelen çeşitli sesler olarak açıklanmıştır.

memnu, -nu Ar. s. Yasak edilmiş, yasak.

memnu hakların iadesi Huk. İşlediği suç nedeniyle, kamu hizmetlerinden ve buna benzer diğer haklardan müebbeden alakonmuş olan kimsenin, belirli süreler içinde iyi hal göstermesi durumunda haklarının iadesine karar verilmesi. Memnu hakların iadesi, belirli sürelerin geçmesine ve belirli şartların yerine getirilmesine bağlıdır. İadeye, mahkûmun ikametgâhının bulunduğu yerdeki ağır ceza mahkemesi karar verir. [Réhabilitation judiciaire — Restoration of civil rights]

memnuiyet, -ti i. (Arapça kökten uydurulmuş bir kelimedir) Yasak, yasak olma durumu.

memnu meyva b. i. ★ 1. Âdem'le Havva'nın Cennet'te iken koparmaktan menedildikleri ağacın meyvası. ★ 2. mec. Kullanılmasına izin verilmeyen şey.

memnu mıntakalar Huk. Askerî güvenlik amacıyla, askerî önem taşıyan, askerî tesislerin bulunduğu ve herkesin girişine kapalı, üzerinde sahibinin tasarruf yetkilerinin sınırlandırıldığı arazi bölümleri. Önemli memnu mıntakalardaki taşınamaz mallar ve binalar istimlâk edilir. Buralara hiç kimse giremez. Önemli memnu mıntakaları izleyen ikinci derecedeki memnu mıntakalara ise sadece yabancılar giremez, yerli halk bazı sınırlarla buralara girebilir ve buralarda oturabilir. [Zone interdite — Restricted area]

memnun Ar. s. Herhangi bir olaydan ya da durumdan ötürü sevinç duyan, sevinçli, kıvançlı. [Content — Happy] ★ 2. Razı, hoşnut : O adam ne verseniz memnun olmaz. [Satisfait — Satisfied]

memnunen Ar. zf. Memnun olarak.

memnuniyet, -ti Ar. i. Memnunluk.

memnunluk i. ★ 1. Memnun olma durumu sevinç, kıvanç. [Joie, plaisir — Happiness] ★ 2. Razı olma, hoşnutluk. [Contentement, satisfaction — Satisfaction]

memorandum. Lat. i. ★ 1. Andıç. ★ 2. Huk. Muhtıra.

Memphis (A.B.D.) Tennessee eyaletinde 497 500 nüfuslu bir şehir. Mississipi nehri üstündedir ve bu devletin en büyük şehridir. Kereste endüstrisi ve pamuk tarımı vardır.

memşa Ar. i. Ayakyolu, aptesane.

memul, -lü Ar. s. ★ 1. Umulur, umulan, beklenir, beklenen : Birinci olması memuldür. ★ 2. Muhtemel : Bugün gelmeleri memuldür. ★ 3. i. Ümit : Memulüm gibi çıkmadı.

memur Ar. i. ★ 1. (Çoğulu : Memurin) Görevli. Kendisine devlet hizmeti verilen ve özel sicilde kayıtlı bulunan, genel ya da özel bütçeden aylık alan kimse. Fakat değişik hukuk alanları için değişik memur tanımları yapılmıştır. ★ 2. Emir almış. [Employé, fonctionnaire — Official, employee]

memuren Ar. zf. Memur olarak, memuriyetle ; görevli olarak.

memurin Ar. ç. i. Memurlar.

memuriyet, -ti Ar. i. Memurluk. Görev, görevlilik.

memurların muhakemesi Huk. Görevi sırasında ya da görevinden dolayı suç işleyen memurların muhakeme edilebilmeleri için gereken özel bir takım kovuşturma usulleri. Memurlar hakkında dava açılabilmesi, önce, memurun derecesine göre seçilecek bir tetkik heyeti tarafından durumun incelenmesine bağlıdır. Verilecek rapora göre, her memurun memuriyet derece ve durumuna göre değişen idare kurullarınca, suç işleyen kimsenin muhakemesinin gerekli olup olmadığına karar verilmesi gerekir. Memur hakkında muhakemenin gerektiğine karar verilmesi durumunda, memurun danıştayda itiraz hakkı vardır. Memur hakkında araştırma yapanlar, ceza kovuşturmasındaki sorgu yargıcının yetkilerine sahiptirler.

men Ar. i. ★ 1. Çölde İsrailoğulları'na Tanrı'nın gökten indirdiği yiyecek. ★ 2. Bazı ağaçlardan sızan koyu ve şekerli madde.

men, -ni Ar. i. Yasak : Bu işin hükümetçe men'i gerektir.

menaat, -ti Ar. i. Sarplık.

menafi, -i Ar. ç. i. Menfaatler.

Menal Arkadya ortasında bir dağ. Yunan mitolojisine göre Herakles, başardığı on iki güç işten biri olarak, tunç ayaklı ve altın boynuzlu dişi geyiği bu dağda yakalamıştı. Gene mitolojiye göre bu dağ, Tanrı Pan'ın genellikle oturduğu yerdi.

Menam Tayland'da Bangkok'dan geçtikten sonra çok uzun bir delta meydana getirerek Siyam körfezine dökülen 1 200 km. uzunluğunda bir nehir. Sayısız kollara ayrılır, verimli ovaları sular.

menam Ar. i. ★ 1. Uyku. ★ 2. Rüya.

Menander (M.Ö. 342-292) Yunan komedi yazarı. Yeni komedinin en büyük ve en ünlü temsilcisidir. Hemen hepsi kaybolmuş olan 108 komedi yazmıştır. Bununla beraber komedilerinden önemli parçalar 1907'de bulunmuştur.

Menaşe Yusuf Peygamber'in en büyük oğlu ve İsrailoğulları'nın on iki kabilesinden birinin başkanı. Adını, başkanı olduğu kabileye vermiştir.

menazır Ar. ç. i. Manzaralar.

mendebur s. Sümsük, sünepe.

Mendel, Gregor Johann (1822-1884) Avusturyalı botanik bilgini. Moravia'da doğdu. Papaz olmuş, sonra Brunn manastırının başına geçmiştir. Soyaçekim konusunda manastır bahçesinde yetiştirdiği bitkiler üzerinde birçok deneyler yapmıştır. Çağdaş bilim onun kuramlarından çok yararlanmıştır. En ünlü eseri : «Plans Hybridization» dur.

Mendel Kanunları Avusturyalı botanik bilgini Gregor Johann Mendel'in bitkiler üzerinde yaptığı uzun deneylerden sonra elde ettiği kesin sonuçların tümüne verilen ad. Mendel, ayrı cinsten bitkilerin tohumlarının birleştirilmesi olayının ve canlılarda üreme hücrelerindeki kromozomların kalıtımı ilettiğini ortaya koyarak «Mendel Kanunları» nı kurmuştur. Örneğin insan ve hayvanlarda kromozom sayılarının değişmediği, bunlardan (X) kromozomunu taşıyan sperma ile (Y) kromozomunu taşıyan yumurta hücresi birleşince meydana gelen zigottan hep erkek döl, (Y) kromozomlu sperma ile (X) kromozomlu yumurtanın birleşmesinden meydana gelen zigottan da hep dişi döl çıktığı gerçeği bu kanunlarla ortaya konulmuştur.

Mendelssohn, Bartholdy Felix (1809-1847) Alman bestecisi. Hamburg'da doğdu. Moses Mendelssohn'un torunudur. Eserlerinin en güzelleri senfoni, oratoryo ve kilise müziği konusundadır. «Antigone ve Oidipus koroları, «Bir Yaz Gecesi Rüyası», «Fingal Mağarası» gibi uvertürleri çok tanınmıştır.

Mendelssohn, Moses (1729-1786) Alman filozofu. Musevî aslındandır. Aynı adı taşıyan ünlü bestecinin büyük babasıdır. Kamutanrıcılık ve tanrıtanımazlık ile mücadele etmiş ve yazılarıyla Museviler'le Hıristiyanlar'ı uzlaştırmaya çalışmıştır.

Mendelyev, Dimitri İvanoviç (1834-1907) Rus



B. F. Mendelssohn


D. İvanoviç Mendelyev




menekşeler

kimyacısı. 1869 yılında yayınladığı bir eserle elemanları atom ağırlıklarına göre küçükten büyüğe doğru sıralamıştır. Elemanları yanyana ve alt alta düzenleyen tablosunda periyodik bir özellik bulunduğunu ileri sürmüştür. Periyodik sistem adını alan bu tablo bazı düzeltmelerle günümüzde de kullanılmaktadır. Bu tablo sayesinde o gün bilinmeyen elemanların özellikleri belirtilmiş, sonra da gerçekten o elemanlar bulunmuştur. (Bak. periyodik sistem).

Menderes Bu adda Anadolu'da üç akarsu vardır. Büyük Menderes ve Küçük Menderes nehirleriyle Menderes çayı: 1° Büyük Menderes: 215 km. uzunluktadır. Çok dolambaçlıdır. Afyonkarahisar ilinde Dinar yakınlarından çıkarak Denizli ve Aydın ilinden geçtikten sonra Söke güneyinde Ege denizine dökülür. 2° Küçük Menderes: 140 km. uzunluktadır. İzmir ilinin batı ucundan çıkarak Selçuk (Ayasluk) önlerinde Kuşadası körfezine dökülür. 3° Menderes çayı: Küçük Menderes çayı da denilen bu akarsu 100 km. uzunluktadır ve Biga yarımadasındadır. Biga ilçesi içinden çıkarak Çanakkale boğazı dışında Ege denizine dökülür.

menderes i. (Menderes nehrinden) Jeol. Coğ. Bir nehrin dolambaçlı bölümü. [Méandre — Meander]

Menderes, Adnan (1899-1961) Devlet adamı. Aydın'da doğdu. Varlıklı bir çiftçi ailesindendir. Milletvekilliği sırasında Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. 1930'da kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'na girdi. Bu parti dağıldıktan sonra Cumhuriyet Halk Partisi'ne geçti. 1931'de milletvekili seçildi. 1946'da, arkadaşlarıyla birlikte Demokrat Parti'yi kurdu. 1950'de D.P iktidara gelince başbakan oldu ve 1954, 1957 seçimlerinde de başbakanlığa getirildi. Başbakanlığı zamanında yurt içinde bir takım kalkınma hamlelerine girişti; dış politikada ise Türkiye, 1950'de Kore Savaşı'na katıldı, 1952'de NATO'ya, 1953'de Balkan Paktı'na, 1955'de Bağdat Paktı'na (1959'dan sonra: CENTO) girdi. Hesapsız kalkınma hareketleri ve bundan doğan baskı yönetimi artınca 27 Mayıs 1960 ihtilâli ile devrilmiş; o yıl kurulan Yassıada Yüksek Adalet Divanı'nda ölüme mahkûm edilerek 17 Eylül 1961'de İmralı adasında asılmıştır. Söylevleri kitap halinde basılmıştır.

Mendes, Catulle (1841-1909) Fransız şairi, tiyatro eleştiricisi ve yazarı. Romantik şairlerin bağlı bulunduğu Parnasse ekolünün kurucularındandır. «Médée», «La femme de tabarin — Taverna Karısı», «La reine Fiamette — Kraliçe Fiamette», «Hespérus» gibi birçok şiir kitapları, «Zo'har» gibi romanları ve uzun hikâyeleri vardır.

Mendés - France, Pierre (Doğ. 1907) Fransız devlet adamı. 1932-1940, 1945-1958 yıllarında milletvekilliği; bir ara idare bilimleri profesörlüğü yaptı. II. Dünya Savaşı'nda hava kuvvetlerinde görev almak için Vichy hükümetinden kaçtı. 1943-1944 yıllarında Londra'da geçici hükümetin maliye, 1944-1945 yıllarında ekonomi bakanı idi. 1954-1955 yıllarında başbakan ve dışişleri bakanı olan Mendés - France daha sonra devlet bakanlığına getirildi. Eserleri basılmıştır.

mendil Ar. i. Burun ve ter silmeye, kimi vakit de el yüz kurulamaya ya da bohça gibi içine ufak tefek koymaya yarayan ve cepte taşınan dört köşe bez; suluk, yağlık. [Mouchoir — Handkerchief]

mendirek Yun. i. Dalgakıranlarla meydana getirilmiş liman. [Darse — Breakwater]

Mendoza Y Rios, Don Jose (1763-1816) İspanyol yazarı. İtalyan şairleri taklidetmiş ve İspanyol edebiyatına sone türünü sokmuştur.

Mendozay Rios, Don Jose (1763-1816) İspanyol astronomu ve denizcisi. Kendini gemicilikle ilgili astronomiye vermiş, gemiciler için cetveller yayımlamıştır. Bu cetvellerinden birinde bulduğu yanlışa üzülerek kendini asmıştır.

menecer (menajer) İng. i. ★ 1. Yönetici. ★ 2. Bir sanatçının yöneticisi, onun işleriyle uğraşan kimse. ★ 3. Sp. Bir spor dalının, takımının teknik yöneticisi.

menekşe Far. i. Bot. Menekşegillerin örneği olan ve öteki çeşitlerden ayrılması için kokulu menekşe ya da mor menekşe denilen bitki. Yürek biçimini andıran yaprakları hemen hemen sapsız olduğundan hiç boy vermez; aynı adla anılan çiçekleri küçük koyu renkte ve güzel kokulu olur. [Violette — Violet]

menekşegiller ç. i. Bot. İkiçeneklilerden, hercai menekşe, yaban menekşesi, tüylü menekşe, kokulu menekşe gibi menekşe çeşitlerini ve altınkökü gibi bitkileri içine alan bir familya. [Violacées — Violaceae]

menekşe gülü b. i. Bot. Tırmanıcı, çiçeği küçük ve beyaz bir cins gül.

Menelas Mit. Yunan mitolojisinde İsparta Kralı. Atre'nin oğlu, Agamemnon'un küçük kardeşi, Helena'nın kocasıdır.

Menelik, II. (1844-1913) Habeşistan İmparatoru. Şoa Eyaleti Kralı Haile Malakot'un oğludur. 1868'de Şoa Kralı oldu. 1896'da, İtalyanlar'la yaptığı savaşı Aduva'da kazandı ve Adisababa antlaşması ile Habeşistan'ın bağımsızlığını tanıttı. Devletini modern bir duruma getirmek için uğraştı ve dışarıda saygı sağladı.

Menemen İzmir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 1 014 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 68 782, merkezinin nüfusu 16 500'dür. İlçe toprakları Gediz ırmağının alüvyonlu ovası ile bunun doğusundaki Yamanlar dağından ibarettir. Her çeşit tahıl ve pamuk yetiştirilir. Zeytincilik ve bağcılık yapılır. Şehir ova üzerinde ve Ge-

diz ırmağı kıyısındadır. İzmir'e kara ve demiryoluyla bağlıdır.

Menemencioğlu, Numan (1893-1959) Devlet adamı. Âyan Meclisi Reisi Menemenlizade Rifat Bey'le Namık Kemal'in kızı Feride Hanım'ın oğludur. Bağdat'da doğdu. 1914'de Lozan Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirerek dışişlerine girmiştir. Bu meslekte çeşitli görevlerde bulunduktan sonra 1937'de Gaziantep milletvekilliğine seçilerek dışişleri bakanlığı siyasî müsteşarlığına getirilmiş, aynı yıl sonlarında milletvekilliğinden çekilerek ikinci defa bakanlık genel sekreteri olmuş, sonra İstanbul milletvekilliğine seçilerek dışişleri bakanlığına getirilmiştir. Bakanlıktan istifa ettikten sonra Paris büyükelçiliğine atanmıştır.

Menemenlizade Tahir, Mehmet (1863-1903) Yazar ve şair. Adana'da doğdu. Mülkiye Mektebi'ni bitirdi. Millî eğitim görevlerinde ve öğretmenliklerde bulunduktan sonra İstanbul'da öldü. «Osmanlı Edebiyatı» adlı eseriyle «Elhan» adlı şiir dergisi, «Yad-ı Mazi» ve «Osmanlı Coğrafyası» adlı eserleri basılmıştır.

Menendez Y Pelayo, Marcelino (1856-1912) İspanyol tarihçisi ve eleştiricisi. Edebiyat üzerine önemli incelemeler yazmıştır. Başlıcaları «İspanya'da Estetik Düşünceler Tarihi» dir.

menenjit, -ti Yun. i. Hek. Beyin zarları iltihabı. Ateş, şiddetli başağrısı, kusma, ense katılaşması, sayıklama gibi belirtileri olan tehlikeli bir hastalıktır. [Méningite — Meningitis]

menent Far. s. Eş, benzer: Palavracılıkta menendi yoktur.

Menes İlk Mısır Kralı. M.Ö. 3300 ile 3100 arasında yaşadığı sanılmaktadır. Nil nehrinin yatağını değiştirdiği söylenir. Diğer bir söylentiye göre de Memfis şehrinin kurucusudur. Fakat bu ikinci söylenti pek doğru olarak karşılanmaz.

menetmek b. f. Yasak etmek, önüne geçmek, engel olmak. [Défendre, interdire, prohiber, empêcher — To restrict, prohibit, prevent, forbid]

meneviş i. ★ 1. Terementi ağacı tohumu. [Graine de térébinthe — Terebinth grain] ★ 2. Dalgır. esk. Hare. [Graine de térébinthe, moirage — Terebinth grain]

menfa Ar. i. Sürgün yeri.

menfaat, -ti Ar. i. ★ 1. Ası, çıkar, avanta, yarar: Bunda benim bir menfaatim yok. [Profit, avantage — Profit] ★ 2. Huk. Zarar ve ziyan ödenmesi isteklerinde tazmine konu olan değer. [Intérêt — Interest] ★ 3. Huk. Sigorta hukukunda, belli tehlikelere karşı korunması istenilip de para ile ölçülebilecek bir ilişki. [Intérêt assuré — Insurable interest]

menfaatperest, -ti Ar. Far. s. Asıcıl.

menfez Ar. i. Girecek ya da geçecek yer, delik, ağız, açma: Hava menfezi.

menfi Ar. s. ★ 1. Başka tarafa sürülmüş, sürgün. [Exilé — Exile] ★ 2. Gra. Olumsuz. [Négatif — Negative] ★ 3. Mat. Eksi, negatif. [Négatif — Negative]

menfur Ar. s. İğrenç, tiksinç, nefret edilen.

mengeç i. Büyük yün mekiği. [Grande navette — Large shuttle for wool]

mengel i. Ayak bileğine takılan bilezik. Ar. Halhal. [Périscélide — Bangle]

Mengen Bolu'nun ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 883 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 20 793, merkezinin nüfusu 1 921'dir. İlçe toprakları fazla engebeli olmayan dağlık alanlardır. Mengen suyunun suladığı topraklar tarıma pek elverişli olmadığından ilçe halkı büyük şehirlere göçer. Kasaba, İstanbul — Bolu — Zonguldak karayolu üzerindedir. Eski adı Türkbeyli'ydi. İl merkezine 61 km. uzaklıktadır.

mengene Yun. i. Çeşitli işlere göre yapılmış her çeşit sıkıştırıcı aygıt, sıkmaç. [Etau presse — Press, clamp]

Mengene Dağı Van'ın doğusundadır. En yüksek yeri 3 550 m. dir.

Mengs, Anton Rafael (1728-1779) Bohemyalı ressam. Sanatını, kendi gibi ressam olan babasından öğrendikten sonra Roma ve Dresden'de geliştirmiştir. Mitolojik tablolarıyla ün kazanmıştır. Madrid'de bulunan «Trajan'ın Tanrılar Huzuruna Çıkışı» adlı tablosu ünlüdür.

Meng - Tseu (M.Ö. IV. yüzyıl) Çinli filozof. Konfüçyüs'ün torunu olan Tse - Se'nin izinde yürümüştür. Çin'in kutsal kitaplarını uzun zaman inceledikten ve yorumladıktan sonra adını ölümsüzleştiren «Mengtse - Şu» adlı eserini yazmıştır.

menhi Ar. s. Dince yasak edilmiş.

menhir i. (Keltçe) Diklemesine oturtulmuş büyük taş. Tarih öncesi devirlerin taş anıtlarındandır. Keltçe'de «men» taş, «hir» uzun demektir. Bazı dillerde menhirle eşanlam olarak «kalkıktaş» kelimesi kullanılmaktadır. Menhirlerin en çok rastlandığı yer Fransa'nın Bretagne bölgesi olup orada bu taşların sayısı 5 000 kadardır. [Menhir — Menhir, standing stone]

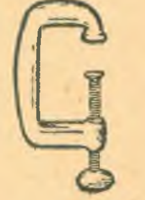
menhiyat, -tı Ar. ç. i. Dince yasak edilmiş şeyler.

menhus Ar. s. Uğursuz. [Funeste — Inauspicious, cursed]

meni, -ni Ar. i. Yasak etme.

meni Ar. i. (Ar. Menni'den) Biyo. Sperma, bel suyu, atmık. [Sperme — Sperm, semen]

Meninski (1623-1698) Polonyalı şarkiyatçı. Uzun zaman Polonya'nın İstanbul elçiliği çeviriciliğini yapmış, sonra gene bu görevle Avusturya hizmetine geçmiştir. Türkçe, Arapça ve Farsça üç büyük cilt sözlük yazmıştır.





iki mengene örneği



Adnan Menderes



Numan Menemencioğlu

Menippe (M.Ö. III. yüzyıl) Yunan filozofu. Kinizm (kelbiye) ekolündendir. Önce köle iken azadedilmiş, yüksek faizle ödünç para vererek zengin olmuş, sonra servetini kaybederek kendini asmıştır. Nesir ve nazımla karışık şiddetli ve nükteli hicivleri dünya edebiyatında «Menippe Hicivleri» denilen bir edebiyat türü yaratmıştır.

meniskus Yun. i. Anat. Bazı eklemler arasında bulunan ve tampon vazifesi gören ay şeklindeki kıkırdak. Diz ekleminde bulunan iç meniskusun yerinden oynaması, konuşma dilinde yanlış olarak miniskus diye adlandırılır. [Ménisque — Meniscus]

menkıbe Ar. i. Çoğu, tanınmış ya da tarihe geçmiş kimselerin iyi taraflarını anlatan hikâye (Çoğulu: Menakıp). [Légende — Epic, legend]

menkip Ar. i. Anat. Omuz.

menku, -u Ar. s. ★ 1. Haşlanmış. ★ 2. i. Haşlanmış bitki suyu.

menkûbiyet, -ti İtibardan ve gözden düşkünlük: Zavallı şimdi menkübiyet hayatı geçiriyor.

menkûha Ar. i. Nikâhlı karı.

menkul, -lü Ar. s. ★ 1. Bir yerden bir yere taşınmış, bir yerden bir yere geçirilmiş, aktarılmış, taşınır. ★ 2. Ağızdan ağıza geçerek gelmiş, söylenegelmiş: Bu hikâye dedelerimizden menkuldür.

menkulât, -tı Ar. ç. i. Nakil ile bilinen, söylentiye dayanan bilgiler (hadis ve tefsir gibi): Menkulât ile uğraşan bilginler.

menkul mallar Huk. Değer ve niteliğine zarar gelmeksizin bir yerden diğer yere taşınabilir mallar. Mobilyalar, kitaplar, yiyecek maddeleri hep menkul maldır. Menkul bir mal konusunda açılan davalara da, menkul davası, menkul mallar üzerindeki mülkiyet durumuna menkul mülkiyeti denir. Menkul mülkiyeti, menkul malın teslimi ile geçer. Yani kendisine malik olması için bir menkul mal teslim edilen kimse, o mal üzerinde mülkiyet sahibi olur. [Biens mobiliers — Tangibles, movables]

menkul rehni Huk. Bir borcun ödeneceği konusunda menkul bir malın teminat olarak verilmesi. Menkul rehninin var olabilmesi için, rehnedilecek menkul malın teslimi gereklidir. Menkul rehni, hayvan rehni, hapis hakkı, haklar üzerinde rehin, rehinli tahvilât gibi değişik şekillere ayrılır. [Cage mobilier — Pledge of chattels]

menkûp Ar. s. Gözden ve itibardan düşmüş, düşük.

mennan Ar. s. Fazlasıyla iyilik yapan. (Tanrının sıfatlarındandır.)

menolunmak b. f. Yasak olmak, önüne geçilmek. [Etre défendu, interdit, prohibé, empêché — To be forbidden, be prohibited]

menopoz i. Hek. Kadında yumurtalıkların iç salgı faaliyetinin yaşlanma dolayısıyla durakladığı ve buna bağlı olarak aybaşı halinin kesilmeye başladığı devre. Yaş dönümü. Klimakteryum. Menopoz esnasında bazan davranış bozuklukları, ruhsal bunalımlar açığa çıkar. [Ménopause climactère — Menopause climacterium]

menoraji Fr. i. Hek. Normalden fazla olan aybaşı hali kanaması. Hormon dengesizliğine ya da cinsiyet organında yerel bir bozukluğa bağlı olabildiği gibi bünyenin geçici ya da doğal bir tepkisi de olabilir. [Ménorragie — Menorrhagia]

Menotti, Gian Carlo (Doğ. 1911) İtalyan bestecisi. Milano Konservatuarı'nda müzik eğitimi gördü. Söz ve müziğin başarıyla kaynaştığı eserler verdi. En ünlüleri: «Amelia Baloya Gidiyor», «Telefon», «Konsolos» operaları ve «Sebastian» bale müziğidir.

mensubat, -ti Ar. ç. i. Bir kimseye ait şeyler ya da kimseler.

mensubiyet, -ti Ar. i. Bir kimse ya da şeye, ilinti, çatkınlık, yakınlık. esk. Nispeti olma.

mensucat, -tı Ar. ç. i. Dokunmuş şeyler, dokumalar. [Textiles — Textiles]

mensuç Ar. s. Dokunmuş.

mensup Ar. s. ★ 1. Bir kimse ya da şeyle, ilintili. [Appartenant — Connected with] ★ 2. (Birine) Çatkın. [Apparenté — Related to]

mensur Ar. s. Nesir halinde olan, koşuk (manzum) olmayan. [En prose — In prose]

menşe, -i Ar. i. ★ 1. Köken. ★ 2. Bir şeyin yetişip meydana çıktığı yer, yetişek. [Origine — Place of origin]

Menşei Küttabı Askerî Tar. Eskiden, askerî kâtip yetiştirilmek için kurulmuş olan okulun adı.

menşe şahadetnamesi Huk. Bir malın belirli bir yer ya da ülkede yapıldığını, üretildiğini göstermek üzere, malı yapan ya da üreten tarafından düzenlenen ve denetlenen belgeler. [Certificat d'origine — Pedigree]

Menşevik Rus Sosyal Demokrat Partisi'nin 1903'de Londra'da yaptığı kongrede, azınlıkta kalan gruba verdiği ad. Çoğunluk grubu olan Bolşevikler'in lideri Lenin'di. Menşevikler'in öncüleri de Martov ve ile Akselrod idi. Bolşevikler'in sıkı ihtilâlci disiplinlerine karşı, Menşevikler, parlemantarizmi ve ilerici burjuvalarla işbirliğini savunuyorlardı.

menşur Ar. i. ★ 1. Mat. Biçme, prizma. ★ 2. Tar. Eskiden padişahın verdiği vezirlik, müşirlik fermanı. Menşur yedi bölüm üzerine yazılırdı.

menta Lat. i. Nane likörü. [Menthe — Mint]

Menteşe Eskiden Anadolu yarımadasının batı güney köşesine ve pek eskiden Karya denilen bölgeye verilen ad. Osmanlı İm-

paratorluğu zamanında Aydın vilâyetini meydana getiren beş sancaktan biriydi; merkezi Muğla idi.

menteşe i. Kapı ve pencere kanadı, sandık kapağı gibi şeyleri tutmaya yarayan, madenden, bir mile bağlı ve kitap gibi açılır kapanır parça. [Gond — Hinge]

Menteşe, Halil (1874-1946) Devlet adamı. İstanbul'da ve Paris'de hukuk okudu. 1908'de Meclisi Mebusan'a girdi. İttihat ve Terakki'nin ileri gelenlerindendi. İçişleri, Şurayı Devlet (Danıştay) başkanlıkları yaptı. Balkan Savaşı'ndan sonra açılan Meclis'e başkan oldu. I. Dünya Savaşı sırasında dışişleri, bir ara adalet bakanı idi. Son Meclisi Mebusan'a da başkan seçildi. Cumhuriyetten sonra T.B.M.M.'nde de dördüncü dönemden ölümüne kadar milletvekili kaldı.

Menteşeoğulları Anadolu Selçuklu Devleti'nin çöküşünden sonra güneybatı Anadolu'da kurulmuş bir Türk beyliğinin adı. Milâs, Muğla ve dolaylarında egemen olan Menteşeoğulları, genellikle, denizcilikte ilerlemiş bir beylikti. Yıldırım Beyazıt, Menteşeoğulları'nın topraklarını kendi ülkesine kattı ise de, onun Timur'a yenilgisinden sonra Menteşeoğulları, eski yurtlarına yeniden sahip oldular. II. Murat zamanında bunların ülkesi kesinlikle Osmanlı topraklarına katıldı.

mentol Fr. i. Naneden çıkarılan alkol. Nezleye karşı dışarıdan kullanılır. [Menthol — Menthol]

Mentu Eski Mısırlılar'ın tanrısı. Atmaca başlı bir insan şeklinde anlatılırdı. Ona, gök tanrısı olarak tapılırdı. Sonradan bu tanrının Ra adlı tanrı ile bir olduğu sonucuna varılmıştır.

Menuhin, Yehudi (Doğ. 1916) Amerikalı kemancı. New York'da doğdu. İlk defa 1924'de San Francisco senfoni orkestrasında yer almış, 1925'de New York'da çalmış, 1929'da Berlin filârmoni orkestrasının eşliğiyle Bach, Beethoven ve Brahms'ın üç klasik konçertosunu çaldıktan sonra dünya ölçüsünde bir ün kazanmıştır.

menus Ar. s. ★ 1. Alışılmış. ★ 2. Alışmış.

menusiyet, -ti Ar. i. Alışıklık.

menut, -tu Ar. s. Varlığı diğer bir şeyin varlığına bağlı.

Menye Bak. Gökçeören.

Menzies, Sir Robert Gordon (Doğ. 1894) Avustralyalı devlet adamı. 1932'de bakan oldu, o yıl başbakan yardımcılığına getirildi. 1934-1939 yıllarında endüstri bakanlığı yaptı. 1939-1941 yıllarında başbakan ve savunma bakanı olan Menzies, sonradan çeşitli bakanlık görevleri aldı. 1949-1966 yıllarında uzun bir süre yine başbakanlık yapmıştır. Eserleri basılmıştır.

menzil Ar. i. ★ 1. Yolculukta gece inilen yer, konak. [Station — Station] ★ 2. İki konak arası. [Etape — Distance] ★ 3. Ask. Ordunun cephe gerisi işleri: Menzil müfettişi. [Service de l'intendance militaire — Transport branch] ★ 4. Bir merminin eriştiği mesafe, erim: Top menzili. [Portée — Range] ★ 5. Ask. Eskiden kara yolu ile yürüyen bir birliğin bir günde alacağı uzaklık. ★ 6. Cephede savaşacak orduların her çeşit ikmal ve ulaştırma işlerini yürüten örgüt. Türk ordusunda Doğu, Batı ve Orta olmak üzere üç menzil komutanlığı vardır.

menzilci i. Posta arabası beygirlerine bakan kimse. [Relayeur, postier — Postman, courier]

menzile Ar. i. Aşağı derece, küçük aşama, kerte.

menzilhane Ar. Far. i. Posta tatarı konağında bulunan han. [Auberge — Inn]

menzil yürüyüşü b. i. Ask. Hızlı ve sürekli yürüyüş; cebrî yürüyüş.

Menzini, Benedetto (1646-1704) İtalyan şairi. «Şiir Sanatı» adlı bir eserle şiddetli ve korkusuz taşlamalar yazmıştır.

menzul, -lü Ar. s. İnmeli, kötürüm.

Meonya Bak. Lidya.

mephas Ar. i. ★ 1. (Kitapta) Bölüm. (Çoğulu: Mebahis). ★ 2. Bilim.

mephus Ar. s. Konuşulmuş.

mepsuten Ar. zf. Doğrusuna, doğru.

mepsuten mütenasip Ar. b. s. Doğru orantılı.

mera Ar. i. Otlak.

merahil Ar. ç. i. Merhaleler.

merahim Ar. ç. i. Merhametler.

merahim Ar. ç. i. Merhemler.

merak, -kı i. ★ 1. Bir şeyi anlamak ya da öğrenmek için duyulan istek. [Curiosite — Curiosity] ★ 2. Bir şeyi edinmek, yapmak, bir şeyle uğraşmak isteği. [Goût — Twist] ★ 3. Bir şeyin iyisini arama ve kullanma huyu: Yemeğe pek merakı yoktur. [Manie — Whim] ★ 4. Kaygı, tasa. [Inquietude — Anxiety] ★ 5. Karasevda. [Passion — Passion] ★ 6. Geçmiş bir şeyi hatırlamaktan ya da herhangi bir şeyden doğan sinirli ve sıkıntılı hal. [Hypochondrie, spleen — Spleen]

merak etme b. ü. «Şüphe etme, emin ol!» anlamına bir deyim.

merak etmek b. f. Anlamak ya da öğrenmek istemek: Bu işi merak ediyorum. [Etre curieux — To be curious about] ★ 2. Kaygılanmak, tasalanmak. [S'inquieter — To be anxious]

merak getirmek b. f. Karasevdaya tutulmak.

merakı kalkmak b. f. Geçmiş bir şeyi hatırlayarak kederlenmek ya da herhangi bir şeye sinirlenip sıkılmak.

merakip Ar. ç. i. Merkepler.

meraklanmak f. ★ 1. Kaygılanmak. ★ 2. Üzülmek [Etre affligé — To get uneasy]

meraklı s. ★ 1. Her şeyi anlamak, bilmek isteyen. [Curieux — Curious] ★ 2. Merak


Sir R. Gordon Menzies



sarmış: Ava meraklı. [Amateur — Fan] ★ 3. Zevki olan, titiz: Yemeğe meraklı. [Acariâtre — Particular] ★ 4. Kaygılı. [Inquiet — Anxious] ★ 5. Çabuk kocunur. [Soupçonneux — Suspicious]

merak olmak b. f. Anlamak ya da öğrenmek istemek: Bu iş bana merak oldu.

merak sarmak b. f. Bir şeyi edinmek, yapmak ya da onunla uğraşmak isteğine kapılmak.

meraksız s. ★ 1. Aldırışsız, kayıtsız. [Indifférant — Indifferent] ★ 2. Anlamak, öğrenmek gereğini duymayan. [Apathique — Apathic]

meral, -li i. Maral.

meralık s. Otlakları çok: Meralık dağlar.

Meram Konya'nın merkez ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 9 456, merkezinin nüfusu 2 454'dür.

meram Ar. i. Erek. esk. Maksat. [Intention — Intention]

meramet, -ti Ar. i. Hafif ve eğreti onarım.

meram etmek b. f. Üstüne düşmek.

meranet, -ti Ar. i. Bir maden v.b. nin çekiçle dövüldüğü zaman yayılma özelliği.

merasim Ar. ç. i. ★ 1. (Tekili yoktur, tekil olarak kullanılır). Tören. [Cérémonie — Ceremony] ★ 2. Yol yordam. esk. Nizam: Her işin bir merasimi vardır. [Procédure — Procedure] ★ 3. Protokol.


mercanköşk

merasim duruşu b. i. Ask. Dost ve yabancı devlet büyüklerinin karşılanma ve uğurlanmasında ve ulusal bayramlarda birliklerin belli düzende ve durduğu yerde önünden geçenleri selâmlaması.

merasim geçişi b. i. Ask. Ulusal bayramlarda ve başka törenlerde belirli usul ve kurallara göre birliklerin, merasimi kabul edecek olan kimseyi durarak ya da önünden geçerek selâmlaması.

meratip Ar. ç. i. Mertebeler.

merbut, -tu Ar. s. Bağlı.

merbuten Ar. zf. Bağlı olarak.

merbutiyet, -ti Ar. i. Bağlılık.


mercan balığı

mercan Ar. i. ★ 1. Zo. Geniş resifler (su yüzüne kadar gelen sırakayalar) meydana getiren ve mercanlar takımının örneği olan hayvan ve bunun kalkerli (kireç taşı) dayanaklarından çıkarılan, çoğu kan kırmızısı renginde ve ince dal biçiminde bir madde. Boncuk gibi kullanılır. [Corail — Coral] ★ 2. s. Mercandan yapılmış. ★ 3. s. mec. Pek kırmızı: Mercan dudaklı. [Brique — Scarlet]

mercanada b. i. Jeol. Atol. Mercan nesillerinin oluşturduğu adacık.


çeşitli mercanlar

mercan ağacı (mercan çiçeği) b. i. Bot. Baklagillerden, sıcak ülkelerde yetişen, çiçekleri parlak kırmızı renkte, tırmanıcı bir süs bitkisi.

mercan balığı b. i. Zo. Dikenli yüzgeçlilerin izmaritgiller familyasının bir türü. Köpek ve azı dişleri vardır. Etcidir. Denizin kayalık ve taşlık kısımlarında yaşar. Ondan fazla çeşidi vardır. Denizlerimizde 5 - 6 çeşidi yaşar. Karadeniz'de bulunmaz. Marmara'da çok boldur. Yakalandığında koyu pembe renkli olup sudan çıkarıldıktan sonra zaman geçtikçe açık pembeleşir. Vücudu iri pullarla kaplıdır. 1 m. boyunda ve 15 kg. ağırlığında olanlarına da rastlanır. [Dorade — Red sea - bream]

Mercan Denizi Avustralya'nın kuzeydoğusundaki denizin adı. Queensland kıyılarıyla Yeni Gine, Salomon adaları, Yeni Hebria takım adaları arasında kalır. Aslında Büyük okyanusun bir parçasıdır.

Mercanî Efendi, Şehabeddin (1808-1888) Kazanlı Tatar bilgini. Babası Bahaeddin adında bir müderristir. Buhara'da öğrenimini yapmış, bir aralık İstanbul'a gelerek Cevdet ve Münif Paşalar'la tanışmıştır. Çoğu Arapça ve bir kısmı da Türkçe, Tatar tarihiyle din meseleleri üzerine yazılmış eserleri 30 kadardır.

mercaniye Ar. i. Zo. Mercanlar.

mercanköşk b. i. Bot. Ballıbabagillerden, yaprakları küçük ve ıtırlı bir saksı bitkisi.

mercanlar ç. i. Zo. Selenterelerin çiçeksi hayvanlar sınıfından, örneği mercan olan bir takım. [Coralliaires — Corallioids]

mercan terliği b. i. Topuksuz açık terlik. Eskiden kapıdan girilince ayakkabıları çıkarmak adet olduğu için kadınlar gibi erkekler de bu türlü terlikleri, sosyal durumları biraz yüksek olan erkekler ise «mabeyin terliği» adı verilen kundura biçimindeki terlikleri giyerlerdi. [Babouche — Red leather slippers]

Mercator, Gerhard (1512-1594). Flaman matematikçi ve coğrafyacı. Asıl adı Gerhard Kremer'dir. Modern matematik ve coğrafyanın kurucularından biridir. Uzun zaman Charles - Quint'in hizmetinde bulunmuştur.

Mercator, Nicholas (1620'ye doğru - 1687) Danimarkalı matematikçi ve astronom. Asıl adı Nicholas Kauffmann'dır. Logaritma cetvellerinin çizilmesine yardımı dokunan bir buluşu vardır.

mercek i. ★ 1. Fiz. İçinden geçen paralel ışık ışınlarını düzenli bir şekilde uzaklaştırarak ya da yaklaştırarak kırdıktan sonra geçiren saydam cisim. Yakınsak (ince kenarlı), ıraksak (kalın kenarlı) olmak üzere iki ana bölüme ayrılırlar. Mercekler ve birkaç merceğin bir araya gelmesinden kurulan mercek sistemleri optik aletlerinde çok kullanılır. esk. Adese. [Lentille — Lentil, lens] ★ 2. Bitki anatomisinde kovucuk.

merci, -i Ar. i. Baş vuracak yer, müracaat yeri.

Mercidabik Meydan Savaşı Tar. Yavuz Selim'in komuta ettiği Türk ordusuyla Sultan Kansu Gavri'nin komuta ettiği Mısır ordusu arasında, Haleb'in 54 km. kuze-

yindeki Mercidabık ovasında 24 Ağustos 1516'da yapılan savaş. Elli bin kişilik Mısır ordusu perişan edilmiş, ertesi gün Halep şehri teslim olmuş ve böylece Mısır yolu Türk ordusuna açılarak Mısır'ın fethi kolaylaşmıştır.

Mercier, Désiré (1851-1926) Belçikalı kardinal. I. Dünya Savaşı'nda Belçika'nın Almanlar tarafından işgali sırasında gösterdiği cesaret ve tutumuyla bütün dünyanın hayranlığını kazanmıştır.

Mercihan Bak. Çamlıdere.

mercimeği fırına vermek b. f. Kadınla erkeğin gizlice anlaşıp sevişmesi (eylemi).

mercimek i. Bot. Baklagillerden, bir tarım bitkisi ve bunun iyi bir besin olan ufak, iki tarafı basıkça yuvarlak tohumları. esk. Ar. Ades. [Lentille — Lentil]

Mercimek Ahmet (XV. yüzyıl) Yazar. Ziyaroğlular'ından Emir Keykâvus'un XI. yüzyılın ikinci yarısında «Şehzade Giylânşah'a Öğütler» adıyla yazdığı ünlü ve önemli eseri «Kabusnâme» Farsça'dan Türkçe'ye çevrilmiş bulunuyordu. II. Sultan Murat, dilin ağır olması yüzünden bu çeviriyi beğenmemiş ve bunu Mercimek Ahmet'e yaptırmıştır. Arı ve duru Türkçe taraflısıydı.

Mercimekkale Muş'un merkez ilçesi bucaklarından. 32 köylü bucağın nüfusu 13 387, merkezinin nüfusu 708'dir. Eski adı Akçan'dı.

mercimek kemiği b. i. Anat. Mercimek biçimli kemik. esk. Azm-i adesî.

mercivanotu b. i. Bot. (Dikenli mersin) Kökü solucan için kullanılan, orman ve çalılıklarda yetişen bitki.

mercu Ar. s. Yalvararak istenilen, rica olunan.

merdan Far. ç. i. Mertler.

merdane i. Çeşitli işlerde kullanılan, çeşitli şekilde silindir. Yuvgu.

merdane Far. s. ★ 1. Erkeğe özgü ya da yakışır, erkekçe: Merdane hareket. ★ 2. zf. Cesaretle.

merd-i garip b. i. Yabancı.

merd-i huda b. i. Tanrı adamı, veli.

merdiven Far. i. ★ 1. Yukarıya, yükseğe, özellikle yapıların üst katlarına çıkıp inmek için yapılan basamaklı yol. [Escalier — Stairs, steps] ★ 2. Birbirine, aralıklı ve enine konulmuş parçalarla bağlı iki sırık. Parçaları basamak yerine kullanılarak yüksek bir yere çıkılıp inilir. [Echelle — Ladder]

merdiven dayamak b. f. (Yaş için) Yaklaşmak: Elliye merdiven dayamış.

merdiven kovası b. i. Döherek çıkılan merdivenlerde yukarıdan aşağıya bakıldığı zaman ortada görülen boşluk.

merdut Ar. s. ★ 1. Kovulmuş, dışarı atılmış, reddolunmuş. ★ 2. Kabul edilmeyen hoş görülmeyen.

merdüm Far. i. İnsan.

merdümek Far. i. Küçük adam, bebek.

merdümgiriz Far. s. İnsandan kaçan.

Merejkovski, Dimitri Sergeyeviç (1865-1941) Rus yazarı. Sen Petersburg'da doğdu. Baudelaire ve Poe'nun etkisinde bir şiir estetiği kurdu. İncelemeler ve romanlar yayımladı. İhtilâlden sonra Paris'e yerleşti. Rus hayatına ait kitaplar, ayrıca ünlü kişilerin biyografileri konusunda çalışmalar yayınladı. Başlıca eserleri: «Rus Edebiyatında Çöküşün Nedenleri», «Leonardo da Vinci'nin Hayatı», «I. Paul», «14 Aralık» dır.

meret, -ti i. ve s. İri ve çirkin: Meret bir ayı; bu ne meret şey.

mergup Ar. s. Sevilen, sevilip aranan, rağbet gören.

Mergüze Bak. İhsangazi.

merhaba Ar. ü. Günaydın ya da hoş geldiniz gibi bir selâmlaşma sözü. (Bu selâm, töreye göre önce küçükten büyüğe karşı, sonra da teklifsiz olmayan erkeklerle kadınlar arasında kullanılmaz.)

merhabalaşmak f. Birbirini «merhaba» sözüyle selâmlamak, selâmlaşmak. [Echanger des salutations — To exchange salutations]

merhale Ar. i. ★ 1. Aşama. [Etape — Stage] ★ 2. Erme. [Distance — Distance]

merhamet, -ti Ar. i. Acıma, başkasının kötü durumu için acı duyma. [Pitié — Pity]

merhametli s. Acıyan, başkasının kötü durumu için acı duyan, yüreği yufka. [Compatissant — Merciful]

merhem Ar. i. Melhem.

merhum Ar. s. Tanrı'nın rahmetine kavuşmuş, rahmetli, ölmüş. (İsimden önce ve sonra kullanılabilir): Merhum Reşit Paşa; Reşit Paşa merhum.

merhun Ar. s. Rehine konmuş, rehinde olan.

meri Ar. i. Anat. Yemek borusu.

mer'i, mer'iye Ar. s. ★ 1. Sayılan, hürmet olunan. ★ 2. Hükmü geçen, yürürlükte olan.

Meriç Edirne'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 448 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 22 296, merkezinin nüfusu 2 731'dir. Topraklar engebesiz olup, Ergene suyuyla Meriç arasındaki alanlardan ibarettir. Tahıl, ayçiçeği ve şekerpancarı yetiştirilir. Kasaba, geniş ovanın ortasındadır. Edirne'ye 91 km. uzaklıktadır.

Meriç Irmağı Balkan yarımadasının başlıca nehirlerinden biri. Bulgaristan'da Rodop dağlarından doğar, Filibe'den geçer, Türk - Yunan sınırını çizdikten sonra Enez'de Ege denizine dökülür. Başlıca kolları: Tunca, Arda ve Ergene suyudur. Tüm uzunluğu 490, yurdumuzdaki parçasının uzunluğu ise 172 km. dir.

Merida (Meksika) Yucatan eyaletinin merkezi olan 199 000 nüfuslu şehir.

meridyen daire Fr. Ar. b. i. Coğ. İki kutuptan geçerek yer yuvarlağını ikiye ayıran çember. esk. Nısfın nihar dairesi. [Cercle méridien — Transit - cercle]

meridyen düzlem Fr. T. b. i. Coğ. İki kutbu birleştiren doğru ile üzerinde bulunulan noktadan geçen çekül doğrultusunun belirttiği düzlem. esk. Nısfın nihar müstevisi. [Plan méridien — Meridional plane]

Merih Ast. Sakıt, Mars.

Merimée, Prosper (1803-1870) Fransız yazarı. Paris'de doğdu. Romanlar, birçok uzun hikâye ve tiyatro oyunları yazmıştır. Tarihsel yapıt ve anıtlar müfettişi olarak eski Fransız yapılarının korunmasında büyük payı vardır. Başlıca eserleri: Lettres à une femme İnconnue — Bilinmeyen Bir Kadına Mektuplar», Lettres à une autre inconnue — Bilinmeyen Başka Bir Kadına Mektuplar», «Colombe», «Carmen» dir.

Merinos İsp. i. Zo. Çift tırnaklıların geviş getirenler alt takımının boş boynuzlular familyasının koyunlar alt familyasının bir türü. Merinos koyunu ince yapağılı koyundur. Ana yurdu Anadolu'dur. Romalılar tarafından İtalya'ya ve Kuzey Afrika'dan İspanya'ya ve oradan da bütün dünyaya yayılmıştır. En çok yetiştirildiği ülkeler, Avustralya, Güney Afrika, Sovyet Rusya, Arjantin ve Uruguay'dır. Avustralya'da 150 milyon baş koyundan her yıl 650 - 700 bin ton merinos yapağısı elde edilir. 1927 yılından beri yurdumuzda da yetiştirilmektedir. Halen yarım milyonu aşan ve çoğunluğu henüz yarımkan olan merinos koyunu vardır. Dünyadaki koyunların yarısından fazlası merinostur. [Mérinos — Merino]

meristem i. Bot. Sürgendoku. İnce zarlı, plazması bol, çekirdeği hücre hacmine oranla büyük ve genellikle eni boyu birbirine eşit, farklılaşmamış küçük hücrelerden yapılmıştır. Bu hücrelerin özellikleri, sürekli bölünmeyle yeni hücreler doğurmalarıdır.

meriyet, -ti Ar. i. Yürürlük, geçerlik.

merkantilizm Fr. i. Eko. XVI. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar ekonomi biliminde önemli bir yer tutan kuram. Başlıca noktaları şunlardır: Ekonomik tedbirler devlet tarafından alınmalı ve bunlar bir bütün meydana getirmelidir. Ulusal politika kent politikasının yerini almalı, bütün çabalar zenginliklerin artmasına ve bunların bağlı olduğu üretim güçlerinin kuvvetlendirilmesine yönelmelidir. Söz konusu olan, kamunun refahıdır. Kamunun refahı da, mutlak hükümdarın kişiliğinde toplanır. O da, meslekten memurlara ve paralı askerlere dayanır. Bütün ekonomik kurumlar, devletin isteklerine göre hükümdar tarafından ayarlanır. Devlet, ulusal endüstriyi, mümkün olduğu kadar destekler. Uyruklar, iç piyasadan gelen malları satın almaya teşvik edilir. Böyle olmazsa, altın yabancı ülkelere gider. Merkantilizme göre değerli madenler, devletlerin başlıca zenginliğini meydana getirir: «Altın, ticareti doğurur; ticaret de altını doğurur.» [Mercantilisme — Mercantilism, commercialism]



Merkür

merkat Ar. i. Şin. esk. Mezar, kabir.

merkep Ar. i. Eşek.

merkez Ar. i. ★ 1. Yuvarlak bir çizginin ya da toparlak bir yüzeyin bir noktasından aynı uzaklıkta bulunan nokta: Dairenin merkezi. [Centre — Center] ★ 2. Bir şeyin tam ortası: Şehrin merkezi. [Centre — Center] ★ 3. Kolları olan bir kuruluşun genel yönetim yeri: Hükümet merkezi, kurum merkezi. [Centre administratif — Seat, headquarters] ★ 4. En yüksek aşamalı polis karakolu: Taksim karakolu, Beyoğlu merkezine bağlıdır. [District — Central police station] ★ 5. Yol. esk. Hal, suret: Fikrim bu merkezdedir. [Manière — S.o.'s strong conviction being that]

merkez açı b. i. Mat. Merkezdeki açı. esk. Merkezî zaviye. [Angle au centre — Central angle]

merkez bankası Huk. Anonim bir ortaklık halinde banknot çıkarmak yetkisine sahip olarak kurulmuş bulunan banka. İskonto fiyatını tesbit, para piyasasını ve tedavülünü düzenlemek, hazineye ait işlemleri yapmak, Türk parasının değerini himaye konusunda tedbirler almak bankanın ana görevlerindendir. Bankanın merkezi Ankara'dadır. [Banque Centrale — Central Bank]

merkezci s. Merkezcilik taraflısı kimse ya da merkezciliğe uygun iş, yönetim. [Partisan de la centralisation — Centralist]

merkezcil s. Merkeze doğru giden. [Centripète — Centripetal]

merkezcilik i. Her işi merkezden yönetmeyi gerekli bulan yönetim politikası. [Centralisation — Centralism]

merkezcil kuvvet b. i. Fiz. Merkeze doğru yönelmiş kuvvet. esk. Kuvvei ilel merkez. [Force centripète — Centripetal force]

Merkez Efendi, Musa Muslihiddin bin Kılıç (Ölm. 1551) Mutasavvıf. Denizli'de doğdu. Hızırbeyzade Ahmet Paşa'dan okumuş, hekimliği de bildiği için I. Selim'in annesi tarafından Manisa'da yapılan cami ile hastahaneye gönderilmiştir. Sonra Kanuni Süleyman zamanında İstanbul'a gelerek Şeyh Sümbül Sinan'a mürit, sonra da şeyhinin yerine Kocamustapaşa tekkesine şeyh olmuştur. Yenikapı dışındaki türbesinin çevresinde bir mezarlık meydana gelmiştir. Güzel ilâhileri de vardır. İstanbul'un bir mahallesine adı verilmiştir.

merkezî Ar. s. Merkezcil.

Merkezî Antlaşma Örgütü Bak: CENTO.

merkezi sıklet b. i. Fiz. Ağırlık merkezi.



MERSİN : Genel Görünüş


MERSİN : Pompeipolis Kalıntıları



MERSİN Üç Güzeller



MERSİN Uzuncaburç

merkeziyet, -ti i. ★ 1. (Arapça'ya göre uydurulmuş bir kelimedir) Noktanın merkezde bulunması, merkez olması. [Centralité — Centrality] ★ 2. Merkezcilik.

merkezkaç b. s. Merkezden uzaklaşan. esk. Anilmerkezî. [Centrifuge — Centrifugal]

merkezkaç kuvvet b. i. Fiz. Bir merkez çevresinde dönme hareketi yapan cisme etkileyen ve merkezden dışarıya doğru yönelmiş olan kuvvet. [Force centrifuge — Centrifugal force]

merkezlenmek f. ★ 1. Bir merkezde toplanmak. [Etre centralisé — To be centered] ★ 2. Yönetim bakımından bir merkeze bağlanmak. [Centraliser — To be centralised]

merkezlendirmek f. Bir merkezde toplamak. [Centraliser — To centralise]

merkum Ar. s. Adı geçen, az önce anılan (kimse). (Hakaret anlamında kullanılır.)

merkup Ar. i. Mest ve çedik üzerine giyilen sarı meşinden yapılmış kundura.

Merkür ★ 1. Mit. Roma mitolojisinde Jüpiter'in oğlu, tanrıların habercisi ve kendi de iyi konuşma, ticaret ve hırsızlık tanrısı. Merkür, ayaklarında kanatcıklar bulunan bir delikanlı şeklinde anlatılırdı. ★ 2. Ast. Arzıtilek. Utarit.

merlanos İta. i. Bir çeşit mezit balığı.

Merleau - Ponty (1908-1962) Fransız filozofu. Egzistansiyalizmin başlıca temsilcilerindendir. Şekil «gestalt» teorisini, davranışın incelenmesine uyguladı; insanın bütün hareketlerinde, fizyolojik olayla psikolojik olayların iç içe bulunduğunu gösterdi. 1945'de Sartre'la birlikte, egzistansiyalistlerin organı olan «Le Temps Moderne» dergisini çıkardı. Politik alanda, sol akımlardan yanadır. Başlıca eserleri: «La structure du comportement — Davranışın Yapısı», «Phénoménologie de la perception — Algının Fenomenolojisi» dir.

merlengeç i. Bir cins çitlembik.

mermahur i. Bot. Mercanköşk türünden bir ot. Koca karpuz.

Mermantlar (Mermandes) Lidya Kralı Mermnas'ın oğlu tarafından kurulmuş hanedan. M.Ö. VIII. yüzyılda meydana gelmiş, aşağı yukarı 615-548 arası Anadolu'yu istilâ etmiş; M.Ö. 548'lerde, Krezus'la sönmüştür.

Mermer Diyarbakır'ın merkez ilçesi bucaklarından. 26 köylü bucağın nüfusu 13 137, merkezinin nüfusu 599'dur.

mermer Yun. i. ★ 1. Isı ve basınç etkisiyle kireçtaşı yataklarının dönüştüğü kristaller. Mermer yatakları, çoğunlukla püskürük kayalar arasında bulunur. Mermer beyaz ya da damarlı olabilir. Yataklarından 15 tonluk bloklar halinde çıkarılır. Sonra işlenir. En değerli mermer yatakları İtalya, Yunanistan ve Türkiye'dedir. [Marbre — Marble] ★ 2. Beyaz ve ince bir cins bez. ★ 3. s. Mermerden yapılmış.

mermerci i. Mermer işleyen ve özellikle (mermerden olsun olmasın) mezar taşları yapan zanaatçı. [Marbrier — Marbler]

mermer hastalığı İng. b. i. Hek. Kemik dokusunda sertleşme ve kemiklerin bu yüzden röntgenle incelenmesinde mermer tarzında sertleşme çizgileri göstermesi ile beliren hastalık. Albers - Schönberg hastalığı ya da Schönberg hastalığı da denir.

mermer kireci b. i. Mermer taşından yapılmış iyi ve pek beyaz kireç. Sıvanın üst katını yapmaya yarar. [Chaux de marbre — Lime from burnt marble]

mermerlik i. Mermerle döşeli merdiven altı ve kapı içi: Sofrayı mermerlikte kurmuşlar.

mermerşahî i. Tülbent ile patiska arasında ince bir cins bez.

mermı Ar. i. Her çeşit ateşli silâh tarafından atılan delici, patlayıcı madde. Askerlikte, kullanılan silâha göre, piyade mermisi, topçu mermisi diye adlandırılır. [Projectile, obus — Projectile, bullet]

mermiyat Ar. ç. i. Mermiler.

mermi yolu b. i. Ask. Merminin namlu ağzından çıktıktan sonra izlediği yol. Yörünge. Uçuş yolu da denir. Silâhın cinsine göre değişir.

Mermoz, Jean (1910-1936) Fransız pilotu. Fransa - Güney Amerika hava hattını ortaya koymuş ve bu hatta başarılı uçuşlar yapmıştı. Croix - du - Sud (Güney Haçı) adlı deniz uçağıyla, Dakar açıklarında düşmüş ve ölmüştür.

mermuz Ar. s. Remiz ve işaretle anlatılan.

Meroe Habeşistan'ın en eski şehirlerinden biri. M.Ö. VI. yüzyıldan sonra firavunlar burada oturmuşlardır.

mersa Ar. i. Geminin demir attığı yer, liman.

merserize i. ★ 1. Özel bir yolda parlaklık verilmiş pamuk ipliği. [Mercerisé — Mercerised cotton] ★ 2. s. Bu iplikle yapılmış.

mersi Fr. ü. Teşekkür ederim.

Mersin Akdeniz bölgesindeki İçel ilinin merkezi olan şehir. Bucak ve köyleri hariç nüfusu 189 617'dir. Şehir, Akdeniz kıyısında kendi adını taşıyan körfezin orta kesimindedir. Akdeniz bölgesinin Adana'dan sonra ikinci büyük şehri ve İskenderun'dan sonra ikinci büyük limanıdır. Düzgün bir plâna göre yapılmıştır. Kıyıya paralel olarak giden caddeyi buna dik olan yollar keser. Limanının yapılmış olması sebebiyle önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Ayrıca, petrol rafinerisi, iplik, un, sabun, bitkisel yağ, buz ve çırçır fabrikalarıyla aynı zamanda sanayii de gelişmektedir. 17.12.1918'den 4.1.1922'ye kadar Fransız işgalinde kaldıktan sonra kurtarılmıştır.

mersin i. Mersingillerin örnek bitkisi. Yaprakları yaz kış yeşil kaldığından bahçe-



Prosper Merimée

lerde süs olarak yetiştirilir. [Myrte — Myrtle]

mersin balığı i. Zo. Kemikli balıklar alt sınıfının kıkırdak kemikli balıklar takımının mersinbalığıgiller familyasının bir türü. Köpek balığı iriliğindedir. Vücutları uzundur; sırtlarında boydan boya kalın dikenler ve yan taraflarında yuvarlak kalın pullar sıralanmıştır. Şubat ve Mayıs aylarında yumurtlamak için tatlı sulara girerler ve bir ay sonra denize dönerler, yumurtalarından havyar elde edilir. Kızılırmak, Yeşilırmak ve Sakarya nehirlerinde ve bunların döküldükleri Karadeniz bölgelerinde avlanırlar. Mersin balığının küçüğü, boyları ancak 1 m. yi bulan «Çuha» lar, Marmara'da da avlanır Dünyanın bütün denizlerinde bulunurlar Etleri lezzetlidir. [Esturgeon commun — Sturgeon]

mersinbalığıgiller ç. b. i. Zo. Kemikli balıklar alt sınıfının kıkırdak kemikli balıklar takımının bir familyası. 25 türü bilinmektedir. Köpek balıklarına benzer. En üstün havyar bu familyadan elde edilir 1 ton ağırlığında balıktan 100 kg. havyar alınır. [Acipensérides — Acipenserides]

mersingiller ç. i. Bot. İkiçeneklilerden mersin, karanfil ağacı, okaliptus gibi yaprakları almaşık, çiçekleri genel olarak .talkım durumunda bulunan ıtırlı bitkiler familyası. esk. Âsiye. [Myrtacées — Myrtlacae]

mersiye Ar. i. Ağıt.

mersiyehân b. i. Ağıt okuyan.

mert Far. i. ★ 1. Adam. [Homme — Man] ★ 2. s. Er, erkek, yiğit. [Brave — Brave] ★ 3. Sözünün eri.

mertebani i. Birmanya'da bir şehir olan Mertaban (Martban)'da yapılan açık yeşil renkte sırlı toprak kap.

mertebe Ar. i. ★ 1. Aşama, yalım. ★ 2. Mat. Basamak. ★ 3. Fel. Sıra.

mertek i. Dört köşeli kalınca ağaç, kereste. [Poutre tétrangulaire — Beam]

Mervan, İbni Himar (691-749) XIV. Emevi hükümdarlarının en sonuncusu. 744'de hükümdarlığa geçerek 5,5 yıl kadar hükümette kalmıştır. Savaşta bir ara atından inmiş, ürküp kaçan atı boş gören askerleri hükümdarın öldüğünü sanarak dağılmış, böylece devletini kaybetmiştir.

mervi Ar. s. Ağızlarda dolaşan, söylenegelen.

Meryem Peygamber İsa'nın annesi. İbrani asıllı olan Meryem'in Davut soyundan geldiği bilinmektedir. 10 - 15 yaşlarında Yusuf adlı bir dülgerle nişanlanan Meryem, onunla evlenmeden, gebe kaldı ve İsa adlı çocuğu doğurdu. Bu doğum türlü söylentilere yol açtı. Meryem, Yusuf'la birlikte Kudüs'den kaçtı. Yalnız kalan oğlu orada büyüyüp peygamber oldu. Kaynaklardan bazısı Meryem'in bir süre sonra Filistin'e döndüğünü, bazısı da batı Anadolu'da Efes'de yerleşip ömrünü orada tamamladığını öne sürer. Hıristiyanlar'ın inancına göre Meryem, Yusuf'dan değil, Tanrı'nın nefesinden gebe kalmıştır; dolayısıyla İsa, Tanrı'nın bir çeşit çocuğu, oğludur. Bundan ötürü Meryem, Hıristiyanlar katında kutsal bir varlık ve semboldür.


Eski bir tablodan Meryem ana


mersin bitkisi


mersin balığı

meryemiye Ar. i. Bot. Adaçayı.

meryem pelesengi b. i. Antille adalarında yetişen bir ağaç. Kütüğünden sızan yapışkan özsu yaralara iyi gelir. [Calaba — Calabar bean]

merzagı Ar. i. ve s. Bataklık (yer).

Merzifon Amasya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 939 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 55 265, merkezinin nüfusu 23 548'dir. Dağları ormanlıktır. Topraklarının yarısı tarıma elverişlidir. Tahıl ve baklagiller yetiştirilir. Şehir, Tavşan dağlarının güneyindedir. Eski bir şehirdir, XIX. yüzyılda önemliydi. II. Murat, Çelebi Sultan Mehmet ve Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın yaptırdığı cami, mescit, hamam ve medreseler vardır. İl merkezine 37 km. uzaklıkta olup, birçok yolların kavşak yeridir.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Bak. Mustafa Paşa, Merzifonlu Kara.

mes Fr. i. Müz. Şarkılı kilise duası için bestelenmiş parça. [Messe — Mass]

mes Ar. i. ★ 1. Dokunma, değme. ★ 2. Vaki olma.

mesa Ar. i. Akşam.

mesabe Ar. i. Derece. Yerinde, hükmünde, değerinde, derecesinde anlamına gelen «mesabesinde» şeklinde kullanılır): Yok mesabesinde.

mesadet, -ti Ar. i. Mutluluk, kutluluk. esk. Bahtiyarlık, saadet.

mesafat, -tı Ar. ç. i. Mesafeler.

mesafe Ar. i. İki yer arasındaki uzaklık. [Distance — Distance]

mesağ Ar. i. İzin. esk. Cevaz: Buraya gelmenize mesağ yoktur.

mesaha i. ★ 1. Arazinin geometrik yöntemlerle ölçülmesi. ★ 2. Yüzölçümü.

mesai Ar. ç. i. Çalışmalar, emekler. [Efforts — Efforts]

mesaj Fr. i. Devlet adamlarının birbirlerine ya da yayımlanması için belirli bir topluluğa yazdıkları mektup, çektikleri telgraf. [Message — Message]

mesajeri Fr. i. ★ 1. Yolcuların ve eşyanın taşınması işleriyle uğraşan servis. [Messagerie — Carrying trade] ★ 2. Bu servisin bulunduğu bina. [Messagerie — Shipping office] ★ 3. Şimendifer ya da vapurla yapılan çabuk ulaşım. [Messagerie — Shipping] ★ 4. Şimendiferle gönderilmiş eşya. [Messagerie — Parcels]

mesamat, -tı Ar. ç. i. Gözenekler.

mesame Ar. i. Gözenek.

mesane Ar. i. Sidik torbası, kavuk. [Vessie — Bladder]

mesbuk, -ku Ar. s. Geçmiş, eskiden olmuş.

Mescidi Aksa Kudüs'deki «Beyti Mukaddes» tapınağı.

Mescidi Haram Peygamber'in Mekke'deki cami. Muhammed zamanında açık bir namazgâh iken Halife Ömer zamanında genişletilerek etrafı duvarla çevrilmiş. Halife Osman zamanında da bir kat daha genişletilmiştir.

Mescidi Takva Muhammed Peygamber'in hicretinde, Medine'ye, girmeden önce indiği ve dört gün kaldığı Kuba'da kurduğu mescit. İslâm'da yapılan ilk tapınaktır. Mescidin kıble tarafından birinci temel taşını Muhammed kendi eliyle koymuştur. Mescidi Kuba diye de anılır.

mescit Ar. s. İçinde cuma ve bayram namazı kılınmayan küçük cami.

mesel Ar. i. ★ 1. Bir kurala örnek olmak üzere söylenen söz, misal. [Exemple — Example, instance] ★ 2. İçinde bir gerçek gizli olan kinayeli söz: Ünlü bir mesel vardır. [Parabole — Parable] ★ 3. Terbiye ,ahlâk ve öğütle ilgili söz ya da küçük hikâye. [Proverbe — Proverb]

meselâ Ar. zf. Örneğin, söz gelişi. esk. Misal olarak: Bir hayvan, meselâ bir köpek. [Par exemple — For example, for instance]

mesele Ar. i. ★ 1. Sorun. Problem. [Problème — Problem] ★ 2. Güç iş. [Question — Question, matter]

meserret, -ti Ar. i. Sevinç.

Meset Bak. Doğanyurt.

mesh Ar. i. El ile sığama.

Mesih İsa Peygamber'in sanı. [Messie — Messiah]

mesihî Ar. s. ★ 1. İsa Peygamber'le ilgili. ★ 2. Hıristiyan. [Chrétien — Christian]

mesina İta. i. Balık oltasının at kılından yapılan telleri.

mesire Ar. i. Gezilecek, hava alınacak ve eğlenilecek yer, gezi.

mesken Ar. i. Bir kimsenin barındığı, oturduğu yer. Konut. [Habitation — Housing]

mesken dokunulmazlığı Huk. Bak. konut dokunulmazlığı.

meskenet, -ti Ar. i. Miskinlik.

mesken tutmak b. f. Yerleşmek.

meskûk Ar. s. Darbolunmuş, para haline getirilmiş.

meskûkat, -tı Ar. ç. i. Sikkeler, maden paralar.

meskûn Ar. s. ★ 1. İçinde oturulan. ★ 2. Şenelmiş.

meskûn yer muharebesi b. i. Ask. Şehir, kasaba ve köy gibi oturulan yerleri ele geçirmek ve bırakmamak için yapılan savaşlar. Diğer savaş türlerine göre özellik taşır.

meskût, -tu Ar. s. «Söylemeden geçmek» demek olan «meskût geçmek» ve «konuşulmamak» anlamına «meskût kalmak» deyimlerinde geçer.

meslek Ar. i. ★ 1. Bir kimsenin yaşamak ve geçinmek için tuttuğu iş. [Carrière, profession — Career, profession] ★ 2. Çığır, yol: Doğruluk erbabının mesleği. [Chemin — Mode] ★ 3. Fel. Öğreti. [Systême — Doctrine]

meslek hastalığı Huk. Bir iş yerinde çalışan işçinin çalıştığı işin niteliğine göre tekrarlanan sebep ve şartlar yüzünden normal olarak uğradığı geçici ya da sürekli hastalık. Çalışma kanunlarımıza göre, işverenin meslek hastalığı durumunda işçiye belirli ücretleri ödemek, tazminat vermek gibi yükümlülükleri vardır. [Maladies professionnelles — Industrial disease]

meslekî Ar. s. Meslekle, tutulan işle ilgili. [Professionnel — Professional]

meslekli s. Meslek sahibi.

mesleksiz s. ★ 1. Mesleği olmayan. [Sans profession — Without a career] ★ 2. Renksiz, daldan dala konan. [Inconstant — Unprincipled]

meslektaş Ar. T. i. Aynı meslekten olan kimse. [Collègue — Colleague]

meslek ve sanatın icrasının tatili Huk. 3 günden 2 yıla kadar değişen bir süreyle hükmedilebilecek bir ceza. Bu ceza kabahat türünden suçlar için ceza olarak verilebileceği gibi, diğer bir ceza mahkûmiyetinin sonucu da olabilir. [Interdiction du droit d'exercer une profession — Suspension of exercise of profession]

Meslier, Jean (1664-1729) Fransız düşünürü ve yazarı. Küçük bir köy papazıydı. Ölümünden sonra yayınlanan «Jean Meslier'nin Vasiyetnamesi» adlı kitabında, Hıristiyanlığa, krallığa, soylulara, papazlara, tefecilere şiddetle saldırmıştır. Meslier'ye göre, toplumdaki kötülüklerin başlıca kaynaklarından biri, özel mülkiyetti.

mesmu Ar. s. ★ 1. İşitilmiş, duyulmuş, kulağa çalınmış. ★ 2. Dinlenilmeye değer.

mesmuat, -tı Ar. ç. i. Duyulan haberler.

Mesnager, Augustin (1862-1933) Fransız mühendisi. Esneklik teorisi, levha hesapları, betonarmenin mukavemeti üzerine çalışmaları ve eserleriyle tanınmıştır.

mesnet Ar. i. ★ 1. Dayanak, destek. [Support — Place of support] ★ 2. Orun. Büyük mansıp, makam: Mesned-i sadaret. [Poste — Post]

mesnevi Ar. i. ★ 1. Ed. Her beytinin mısraları bir kafiyede ve her beyti ayrı kafiyeli olan şiir. ★ 2. Nazım şekillerinin en kolayıdır. Bu kolaylık yüzünden her konuda uzunca manzumeler, hattâ manzum kitaplar mesnevi ile yazılmıştır. Bunların en ünlüsü Mevlâna Celâlettin Rumi'nin 6 ciltlik ve 26 000 beyitlik büyük «Mesnevi» sidir. Farsça olan bu eserin Türk

edebiyatına etkisi büyük olmuştur. Âşık Paşa'nın Türkçe «Garipname» si, «Mesnevi» ye bir naziredir.

mesrur (mesrure) Ar. s. Sevinmiş, sevinçli.

Messelina (M.Ö. 15 - 48) Roma İmparatoru Claudius'un 3. karısı, Britannicus ve Octavius'un annesi. Sefahet hayatıyla tanınmıştır. Roma yüksek yargıcı olan ve Romalılar arasında en güzel erkek olduğu söylenen Silius ile evlenmek istemiştir. Claudius buna razı olur gibi görünerek Messalina'yı öldürtmüştür.



Messelina

messetmek Ar. T. b. f. (Gerek, ihtiyaç için) Elvermek, duyulmak: Meseleyi yeniden gözden geçirmeye lüzum messetti.

Messina (İtalya) Sicilya adasında Messina boğazı üstünde 254 700 nüfuslu bir şehir. 28 Aralık 1908'de bir deprem şehri ve XII. yüzyıldan kalma katedrali harap etmiş, 84 000 kadar insanın ölümüne sebep olmuştu.

Messina Boğazı İtalya ile Sicilya'yı ayıran, Yunan ve Tirenyen denizlerini birleştiren boğaz.

mest, -ti Far. s. Sarhoş.

mest, -ti Ar. i. Üzerine pabuç geçirilen kısa konçlu, ökçesiz, hafif ve yumuşak ayakkabı. Aptes alınırken üzerine mesverildiği için Arapça «mesh» kelimesinden bozmadır; Türkçesi «edik» dir.

mestan Far. ★ 1. ç. s. Mestler. ★ 2. s. Savruk, küstah, cüretkâr.

mesto İta. s. Müz. Kederli ve şikâyetçi. [Mesto — Mesto]

mest olmak b. f. Çok haz duymak. [S'enthousiasmer — To be intoxicated, be enraptured]

mestur Ar. s. Örtülü, kapalı, gizli.

mesture Ar. i. Gizli tutulan işlerde harcamak üzere hükümetin emrine verilen para. Örtülü ödenek.

Mesudiye Ordu'nun ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 180 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 37 792, merkezinin nüfusu 2 550'-dir. İlçe toprakları Melet suyu çevresindeki düzlüklerle bunları doğudan kuşatan Karagöl dağlarından ibarettir. Dağları ormanlıktır. Tahıl tarımı ve hayvancılık yapılır. El sanatları da vardır. Kasaba, Melet suyunun üç kolunun birleştiği yer yakınındadır. İl merkezine uzaklığı 127 km. olup, Ordu — Sıvas yolu üzerindedir.

mesul, -lü Ar. s. Sorumlu.

mesuliyet, -ti Ar. i. Sorumluluk. Sorum.

mesut Ar. s. Mutlu, saadet içinde bulunan, ongun. esk. Bahtiyar. [Heureux — Happy]

Mesut Cemil Tel Bak. Tel, Mesut Cemil.

mesvermek f. Aptes alırken ıslak eli başın bir bölgesine ve ayaklara sürmek.

meşakkat, -tı Ar. i. Güçlük, sıkıntılı zorluk.

MEŞE



meşe ağacı



ve palamutlu bir çalı

meşale Ar. i. Ucunda alev çıkararak yanan bir madde bulunan değnek. [Torche — Torch]

meşbu, -u Ar. s. ★ 1. Dolmuş, dolu. ★ 2. Fiz. Doymuş, doygun.

meşe i. Bot. Gürgengillerden, kerestesi dayanıklı bir orman ağacı. 300 kadar türü arasında yaz kış yapraklarını dökmeyenleri de vardır.

meşecik i. Yer palamudu.

meşelik i. Meşe korusu ya da meşesi çok olan yer.

meşe odunu b. s. mec. Anlayışsız ve kaba (adam).

meşgale Ar. i. Uğraşılan şey, iş güç. [Occupation — Occupation]

meşgul, -lü Ar. s. ★ 1. İş üstünde olan, bir işle uğraşan. [Occupé — Occupied, busy] ★ 2. Dalgın, derin bir düşünceye dalmış. [Préoccupé — Preoccupied] ★ 3. Tutulmuş, peylenmiş: Bu masa meşguldür. [Réservé — Reserved]

meşgul etmek b. f. ★ 1. Vaktini almak. [Prendre le temps de qn. — To take so,s time] ★ 2. Uğraştırmak. [Déranger — To trouble] ★ 3. Oyalamak. [Occuper — To busy]

meşguliyet, -ti i. (Arapça'ya göre uydurulmuş bir kelimedir) Uğraşılan şey, iş, iş güç. [Occupation, affaire, travail — Occupation, business]

meşher Ar. i. Sergi.

meşhet Ar. i. ★ 1. Birinin şehit olduğu yer. ★ 2. Bir şehidin gömülü bulunduğu yer.

meşhur Ar. s. Ünlü, tanınmış, herkesçe bilinen. [Fameux — Famous, prominent, eminent]

meşhut, meşhude Ar. s. Görülen, görülmüş.

meşhut suç Huk. İşlenmekte olan suç. [Crime flagrant — Flagrant offence]

meşihat, -tı Ar. i. ★ 1. Eskiden din işlerine bakan ve nazırlar meclisinde yeri bulunan mansıp, orun. ★ 2. Tar. İlmiye mansıplarının en büyüğü olan meşihat makamına «Makam-ı Meşihat», şeyhülislâmın bulunduğu daireye «Daire-i Meşihat» ya da «Şeyhülislâm Kapısı» denirdi. ★ 3. Eskiden tekkelerde şeyhlik.

meşime Ar. i. Anat. Etene, son.

meşin i. ★ 1. Sepilenmiş bayağı deri. [Cuir tanné, basane — Leather] ★ 2. s. Meşinden yapılmış.

meşk, -ki Ar. i. ★ 1. Güzel yazı öğrenmeye çalışmak için yazı örneği. ★ 2. (Yazı ve müzik için) El alıştırma. ★ 3. Yazı ya da müzik dersi: Meşk almak, meşk vermek.

Meşkinan Bak. Kocatepe.

meşkûk, -kü Ar. s. Şüpheli.

meşkûr Ar. s. ★ 1. Beğenilmiş, övülmüş; beğenilmeye, övülmeye değer olan. ★ 2. Teşekkür edilmeye değer olan.

meşrep Ar. i. ★ 1. Karakter. ★ 2. Tutum ve durum, gidiş.

meşru, -u Ar. s. Kanunlu, yollu, yasalı, hukuk kurallarına uygun. [Loyal, licite, légal, legitime — Legitimate]

meşrubat, -tı Ar. ç. i. İçilecek şeyler, içkiler.

meşruhat, -tı Ar. ç. i. Açıklamalar. [Annotation — Marginal notes, written comments, annotations]

meşruiyet, -ti i. Meşru olma hali. [Légalité, légitimité — Legitimacy]

meşru müdafaa Huk. Bir fiilin, kişinin kendisinin ya da bir başkasının şahsına ya da ırzına yönelmiş haksız bir tecavüzü önlemek amacıyla işlenmiş olması durumu. Meşru müdafaa, esasında haksız ve hattâ suç olan bir fiili meşru duruma sokmakta, bu fiilin hukuka aykırılığını ortadan kaldırmaktadır. Meşru müdafaadan söz edebilmek için, müdafaa ile tecavüzün aynı anda olması ve bu tecavüzden başka türlü kurtulabilmek imkânının olmaması gereklidir. Meşru müdafaa olarak nitelendirilebilecek bir fiil işleyen kimse, hem cezalandırılmaz ve hem de haksızlığı ortadan kalkan bu fiilin doğurduğu zararları tazmin zorunluluğunda değildir. [Légitime défense — Self - defense]

meşrut, -tu Ar. s. Koşula (şarta) bağlı, koşullu.

meşruten Ar. zf. Koşullu (şartlı) olarak.

meşrutî monarşi b. i. Hükümdarının kuvvet ve yetkileri anayasa ile gösterilen rejim. [Monarchie constitutionnelle — Constitutional monarchy]

meşrutiyet, -ti Ar. i. Hükümdarın yetkilerinin bir anayasa ile sınırlandırıldığı ve çoklukla meclisin bulunduğu monarşik devlet tipi.

Meşrutiyet, I. (23 Aralık 1876) Osmanlı padişahlarının güç ve yetkilerini sınırlandırmak üzere halk egemenliğini temsil eden bir Mebusan Meclisi'ni öngören Kanunu Esasî (Anayasa) nin ilânıyla başlayan ve bir yıla yakın süren rejim. Tanzimat ve Islahat hareketlerinin, Osmanlı İmparatorluğu'nu kurtarmaya yeterli olmadığını gören aydınlar, Namık Kemal, Ziya Paşa ve diğer Genç Osmanlılar, Sadrazam Mithat Paşa ile işbirliği yaparak, mutlakçılık taraftarı olan Sultan Abdülaziz'i tahttan indirdiler. Yerine getirdikleri V. Murat delirince, meşrutiyeti ilân ve kabul edeceğine söz veren II. Abdülhamit padişah yapıldı. 23 Aralık 1876'da, yürütme erkini (icra kuvveti) padişahın başkanlığındaki nazırlar heyetine, yasama erkini (teşriî kuvvet) padişahın seçtiği Ayan Meclisi ile halkın seçtiği Mebuslar Meclisi'ne veren Kanunu Esasî ilân edildi. Ancak, padişaha meclisi açma ve kapama yetkisi veren ve kanun teklif etme hakkını yalnız nazırlar heyetine tanıyan bu anayasa, gerçekte padişahın mutlak otoritesini kısıtlamaktan uzaktı. Gerçekten de II. Abdülhamit, Osmanlı - Rus savaşını bahane ederek Mebusan Meclisi'ni dağıttı ve 33 yıl sürecek bir istibdat dönemine girildi.

Meşrutiyet, II. (1908-1922) İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin II. Abdülhamit'e 1908'de yeniden meşrutiyeti ilân ettirmesinden, 1922'de İstanbul hükümetinin fiilen ve hukuken ortadan kalkmasına kadar süren rejim ve dönem. Bir taraftan Abdülhamit'in baskılarına, diğer taraftan Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüne çare arayan aydın çevreler, çeşitli akımlar etrafında toplanmışlardı: Panislamizm (İslâm Birliği), Panturanizm (bütün Türk uluslarının birleşmesi) v.b. gibi. Devleti, meşrutiyet yönetiminin kurtaracağına inananlar ise İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne giriyorlardı. Sonunda, bu cemiyete bağlı subaylardan Niyazi Bey Manastır'da, Enver Bey Selânik'de 1908'de ayaklanınca, II. Abdülhamit Kanunu Esasî'yi yürürlüğe koymak zorunda kaldı; Meclisi Mebusan toplandı. Gerici güçlerin tepkisi olarak gelişen 31 Mart Olayı (1909), Hareket Ordusu tarafından bastırıldıktan sonra meşrutiyet yönetimi yerleşti.

meşşata Ar. i. Eskiden gelinin başını yapan ve ziynetlerini takıp süsleyen kadın.

meşum Ar. s. Uğursuz.

meşveret, -ti Ar. i. Danışım.

met, -ddi Ar. i. ★ 1. Gra. Uzatma. ★ 2. Coğ. Kabarma. Bak. gelgit.

meta, -ı Ar. i. Mal, ticaret malı. [Marchandise — Commodity, merchandise]

metabolizma i. Hek. Organizmaya giren besi maddelerinin kimyasal ve fiziksel değişikliklere uğrayarak enerjiye dönüşme işlemlerinin topuna birden verilen ad. [Métabolisme — Metabolism] ★ 2. Dinlenme sırasında bir canlıda, solunum, dolaşım ve ısının korunması gibi temel beden işlemlerini sağlamak için gerekli olan enerji miktarına bazal metabolizma denir. [Métabolisme basal — Basal metabolic rate]

metafizik Yun. i. ve s. Fel. Felsefenin ilk nedenler ve ilkeleri araştıran bölümü. Metafizik doktrinler, Tanrı ve ruh kavramına dayanır. Tanrı da, ruh da sonsuzdur. İyilik ve kötülük de böyledir. Fizikötesi anlamına gelen metafizik teriminin anlattığı düşünce sisteminin özelliği, tabiat dışı şeyleri ve fikirleri konu olarak almasıdır. Metafizik doktrinler, varlığı, hiç değişmeyen bir bütün olarak ele alırlar. Platon'dan Descartes'a kadar, 20 yüzyıl boyunca metafiziğin temel problemi, Tanrı'nın varlığı ve mahiyeti idi. Ortaçağ'daki skolastik metafizik, «teolojinin hizmetçisi» olarak görünmektedir. Rönesans'tan sonra tabiat bilimlerinin gelişmesi üzerine metafizik dış dünyanın varlığı ve zihnimizin yaradılışı sorununu konu olarak almıştır. Çağımızda, metafizik görüşü canlandırma çabaları, fikir alanında bir gerilemenin belirtisi olarak

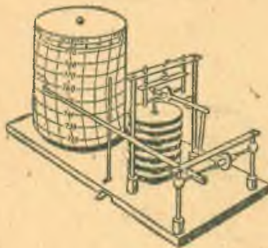


mete

METEOROLOJİDE KULLANILAN ALETLERDEN BİRKAÇI



Rüzgârın hızını ölçen âlet



barometre

görünmektedir. [Métaphysique — Metaphysics]

metafora Yun. i. Sandalları asmaya yarayan ve gemilerin bordasında bulunan dikmelere verilen ad. [Gru d'embarcation — Davit]

Metaksas, Ioannis (1871-1941) Yunan asker ve devlet adamı. 1897 Türk - Yunan Savaşı'nda çarpıştı. Öğrenimini Almanya'da tamamladı. Balkan Savaşı'na da katıldı. I. Dünya Savaşı'na girmeye karşı idi. 1916'da general oldu. 1913-1917 yıllarında genelkurmay başkanlığı yaptı. Cumhuriyet yıllarında yurt dışına çıkmak zorunda kaldı. 1936'da başbakanlığa getirildi. Parlamento'yu kapattı. Anarşiyi önlemek için, kralın da desteğiyle diktatör oldu. II. Dünya Savaşı'nda, 1940 yılı Ekim ayında İtalyanlar Yunanistan'ın işgaline başarıyla karşı koydu.

metal Fr. i. ★ 1. Maden. ★ 2. Dizgi makinelerinde satırları meydana getirmek üzere ergitilen antimon ve kurşun alaşımına verilen ad.

metalografi Yun. i. Maden, alaşım ve maden filizlerinin, yüzeylerini, kesitlerini ve billûrlaşma özelliklerini mikroskopla inceleyerek çözümünü yapan bilim kolu. esk. Mephas-ı tavsif-i maadin. [Métallographie — Metallography]

metalurji Yun. i. Kim. Madenleri arı olarak elde etmek ve bunları işleme tekniğini belirleyen kimya endüstrisi kolu. Madencilik. [Métallurgie — Metallurgy, smelting]

metamorfoz Yun. i. Biyo. Bir organda, özel ödevlerinden başka iş görmeden ileri gelen değişiklik. [Métamorphose — Metamorphosis, transformation]

metan Fr. i. Kim. Çürüyen organik maddelerden çıkan gaz halinde bir hidrokarbon bileşiği. Bataklık gazı da denir. Hava ile karışımı (% 5 - 15) patlayıcıdır. Maden ocaklarındaki grizu adını alan patlamalara sebep olur. Bileşikleri çok geniş bir alanda kullanılır. En önemli bileşiği kloroformdur.

metanet, -ti Dayanıklık. [Solidité — Solidity, firmness, tenacity]

metaplazi i. Hek. Hücre ya da bir dokunun başka çeşitten bir hücre ya da dokuya değişmesi. Yaralanan bir dokunun kabuk tutması sonra da bağ dokusuna değişmesi bir metaplazi örneğidir. Kanserleşme olayında da görülür. [Métaplasie — Metaplasia]

metapsişik Yun. s. Fel. Ruhötesi. [Métapsychique — Metapsychic]

metastaz i. Hek. Bir hastalığın bir organdan diğerine geçmesi ; hemen yalnız, kanserin bir organdan diğerine geçmesi olayını ya da bu geçme sonucu meydana gelen yeni vetireyi adlandırmak için kullanılır. [Métastase — Metastasis]

metazori Yun. T. zf (Halk dilinde) Zorla.

metbu, -u Ar. s. Kendisine uyruk olunan.

Mete (Oğuz Han) (Olm. M.Ö. 174) II. Hun Hakanı. Babası Teoman'ı savaşta öldürüp M.Ö. 209'da tahta geçti. 35 yıl süren yönetimi sırasında bütün Türk boylarını birleştirip büyük bir Hun İmparatorluğu kurdu. Sınırları, Hazer denizinden Büyük okyanusa, Tibet'den Sibirya'ya kadar uzanan devletin merkezi Baykal gölü dolayları idi. Mete, en kuvvetli düşmanı olan Çinliler'i birçok defa yenip vergiye bağladı. Kişiliği ve kahramanlıkları Oğuz Kağan Destanı'na konu olmuştur.

meteliğe kurşun atmak b. f. Çok parasız olmak.

metelik Yun. i. Eskiden on para değerinde olan bakır sikke. İlk basılışı 1828 yılındadır.

meteliksiz s. Parası olmayan, züğürt.

metelik vermemek b. f. Değer ve önem vermemek, aldırış etmemek.

meteor Yun. i. Ast. Havaküre içinde geçen sıcaklık değişmeleri) (yel, yıldırım, yağmur, kar, dolu gibi olaylara) verilen genel ad. esk. Alâim-i cevviye. [Météore — Meteor]

meteorit, -ti i. Ast. Jeol. Göktaşı. [Météorite — Meteorite]

meteorizm Hek. Mide ve barsaklarda fazla miktarda gaz toplanması. Çeşitli hastalıklara bağlı olarak sindirimin yetersiz olduğu durumlarda görülür. [Météorisme, ballonnement — Meteorism]

meteorolog Yun. i. Meteoroloji ile uğraşan kimse.

meteoroloji Yun. i. Hava olaylarından ve onların etkilerinden bahseden bilim kolu. Hava olayları fizik, matematik yardımıyla incelenir, değerlendirilir. Bu konuda bilinen ilk eser, M.Ö. 322-384'de Aristoteles'in «Meteorolojika» adlı kitabıdır. İlk meteoroloji örgütü 1854'de İngiltere'de kuruldu. esk. İlmi ahvali cev. [Météorologie — Meteorology]

Meteoroloji Genel Müdürlüğü Tarım Bakanlığı'na bağlı, merkezi Ankara'da bir genel müdürlük. Bizde ilk meteoroloji müessesesi 1868'de rasathane olarak kurulmuştur (Kandilli Gözlemevi). 1925'de Tarım Bakanlığı Meteoroloji Enstitüsü'nü ve Millî Savunma Bakanlığı da Hava Rasat Teşkilâtı'nı kurmuşlardır. 1937'de bir kanunla iki örgüt Devlet Meteoroloji Umum Müdürlüğü adı altında birleştirildi. Bu kuruluş, bugün dünya meteoroloji alanında en üst dereceleri alan ileri bir örgüt halindedir. Burada yurdun tarım, savunma, sağlık, hava, deniz ve kara trafiği bakımından önemli hizmetler yapılır. Esenboğa, Yeşilköy ve Bandırma uluslararası istasyonlarından başka sayıları durmadan artan meteorolojik ve klimatolojik alıcı ve verici istasyonlardan toplanan bilgiler Ankara'da haritalar üzerinde değerlendirilip özel telsizlerle dünyaya verilir.

metfen Ar. i. Ölüyü gömdükleri yer, sin.

metfu, -u Ar. s. Sandıktan çıkarılmış, ödenmiş para.

metfuat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Sandıktan ödenmiş paralar. ★ 2. Sandıktan ödenen paralar hesabı.

metfun Ar. s. Gömülü, toprağın içine konup örtülmüş.

methal, -li Ar. i. ★ 1. Girecek yer, kapı, ağız. ★ 2. Karışma, parmak: Acaba onun bu işte methali var mıdır?

methaldar Ar. Far. s. Bir işte parmağı olan.

methar Ar. i. Depo.

methetmek Ar. T. b. f. Övmek. [Louer — To praise]

methiye Ar. i. Övgü.

metilen mavisi b. i. Hafif antiseptik etkisi olan bir boya. Günümüzde daha çok deri hastalıklarında kullanılır. [Bleu de methylène — Methylene blue]

metilik s. Kim. Metan bileşimlerinin sıfatı olur: Metilik alkol.

metin, -tni Ar. i. ★ 1. Bir yazıyı biçim, anlatış ve noktalama özellikleriyle birlikte meydana getiren kelimelerin topu. [Texte — Text] ★ 2. s. Sağlam, dayanıklı, berk. [Ferme, solide — Solid, firm, toagh]

metis Fr. i. Biyo. İki ayrı ırktan gelen, azma, kırma. [Métis — Half - bred ,cross - bred]

Metiüs, Adrian (1571-1635) Hollandalı geometri bilgini. Arkhimides'in bulduğu ve o zamana kadar kabul edilmiş olan pi = 22/7 sayısını 355/113 olarak düzeltmiştir.

metodik s. Metotlu.

metodoloji Yun. i. Fel. Yöntembilim. [Méthodologie — Methodology]

metot Yun. i. Yöntem. [Méthode — Method]

metöransen Fr. b. i. Tiy. Si. Sahneye koyan. Rejisör.

metrdotel Fr. i. Başgarson, sofracıbaşı.

metre Yun. i. ★ 1. Uzunluk ölçüsü. M.K.S. birim sisteminde uzunluk birimidir. Yer meridyen çemberinin 40 milyonda biri olarak tanımlanır. ★ 2. Bu uzunlukta olan ve uzunluk ölçmek için kullanılan nesne. [Mètre — Meter]

metrekare b. i. Mat. Alan birimi. Bir kenarı 1 m. olan karenin alanı 1 m² dir. esk. Metre murabbaı. [Mètre carré — Square meters]

metre küp b. i. Mat. Hacim birimi. Bir kenarı 1 m. olan bir kübün hacmi 1 m³ dür. esk. Metre mikap. [Mètre cube — Cubic meters]

metre mikâbı b. i. Mat. Metre küp.

metre murabbaı b. i. Metrekare.

metres Fr. i. Nikâhsız karı, kapatma. [Maitresse — Mistress]

metre sistemi b. i. Mat. Bak. birim sistemleri: M.K.S. sistemi.

metris i. (Ar. Meteris'den) Eğreti tabya.

metrit Fr. i. Hek. Dölyatağının iltihaplı durumu. [Métrite — Metritis]

metro Fr. i. Yeraltı treni.

Metrodorus, Sakızlı M.Ö. IV. yüzyıl başında yaşamış Yunan filozof ve doktor.

metronom Yun. i. Müzikte bir parçanın tempo hız derecesini belirten araç. Sağa sola sallanan ve hızı arttırılıp eksiltilebilen bir kolla, bu kolu devindiren bir mekanizmadan meydana gelmiştir.

metropolit Yun. i. Ortodokslarda patrikten sonra gelen ve bir bölgenin din işlerine başkanlık eden din adamı. [Métropolite — Archbishop]

Metropolitan Museum of Art New York şehrinin başlıca müzesi 1872'de kurulmuştur.

metropoliten Fr. i. Yeraltı treni.

metropolitlik i. ★ 1. Metropolit sıfatı, ünü ve görevi. [Métropolite — Archiepiscopal office] ★ 2. Din işleri bir metropolitin yönetiminde olan bölge. [Métropolide — Archiepiscopal district]

metroraji Fr. i. Hek. Ayhalinin dışında görülen kanama. Hormon dengesizliğinin ya da cinsiyet organında yerel bir bozukluğun belirtisi olarak kabul edilir [Métrorragie — Metrorrhagia]

metruk, -kü Ar. s. ★ 1. Bırakılmış. ★ 2. Kullanılmayan.

metrukât, -tı Ar. ç. i. Bir ölüden kalan eşya. Tereke.

metruke Ar. i. Bırakılmış karı, boşanılmış karı.

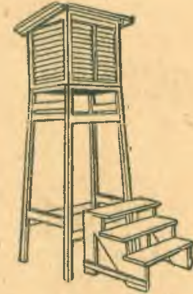
metrukiyet, -ti Ar. i. Yüzüstü bırakılmışlık.

Metternich Winneburg, Prens (1773-1859) Avusturyalı devlet adamı. Koblenz'de doğdu. Paris'de büyükelçi, sonra dışişleri bakanı ve başbakan olmuştur. Wagram Muharebesi'nden sonra Marie - Louise'in I. Napoléon'la evlenmesi ve Rusya'ya karşı birleşme antlaşması pazarlıklarını yapmıştır. Sonra Napoléon'a karşı Rusya ve Prusya'ya katılmıştır. İhtilâlci düşüncelerin düşmanı olarak Avusturya ve İtalya'ya uyguladığı şiddet rejimi 1848 ihtilâllerini doğurmuştur. Viyana'daki ihtilâlde devrilmiştir. «Hâtıralar» adlı bir kitabı vardır.

Meung, Jean de (Yaklaşık olarak (1250-1305) Fransız yazarı. Zamanının Voltaire'i diye anılır. Asıl adı Jean Clopinel'dir. Taşlamaları ünlüdür.

mevacip Ar. ç. i. ★ 1. Aylık, ödenek. ★ 2. Tar. Yeniçerilerin kaldırılmasına kadar askere verilen aylık.

mevali Ar. ç. i. ★ 1. Azatlı köle. ★ 2. Tar. İslâmlıktan sonra Araplar'ın, Müslüman olan fakat yabancı asıllı bulunan kimselere verdikleri adı. Emeviler zamanında mevaliler hep aşağı görülmüş, ancak Abbasoğulları zamanında Arap olmayan Müslümanlar da önem kazanmış ve bunlara genellikle acem denmişti. Mevali sözcüğü, sonradan anlam ve değer değiştirmiş; Osmanlılar zamanında yüksek rüt-


Meteoroloji istasyonlarında kullanılan alet siperliği


Güneş ışınlarının süresini ölçen alet


Gölge ölçü aleti


Bulut kaydedicisi


Yazıcı termometre

beli din adamları için kullanılan bir san olmuştur.

mevaşi Ar. ç. i. Davar ve mal gibi hayvanlar.

mevat Ar. ç. i. ★ 1. Cansız şeyler. ★ 2. İşlenmemiş ve sahipsiz arazi.

mevc, mevce Ar. i. Dalga. [Vague — Wave]

mevcudat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Varlıklar, var olan bütün şeyler. ★ 2. Yaratıklar. esk. Mahlûklar.

mevcudiyet, -ti i. (Arapça'ya göre uydurulmuş bir kelimedir) Fel. Varlık, varolma. [Existence — Existence]

mevcut Ar. s. ★ 1. Var olan, yok olmayan: Mevcut mal. [Existant — Existing] ★ 2. Bir yerde hazır bulunan: Mecliste siz de mevcuttunuz. [Présent — Present] ★ 3. i. Bir topluluğu meydana getiren kişilerin tümü: Bölük mevcudu, mektebin mevcudu. [Effectif — Number present] ★ 4. Fel. Varlık. [Etre — Being]

mevdu, -u Ar. s. Emanet edilmiş. Tevdi edilmiş. [Confié — Confided, entrusted]

mevduat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Emanet edilmiş şeyler. [Choses confiées — Entrusted things] ★ 2. Belli bir vade sonunda ya da istenildiği zaman geri alınmak üzere bankalara faizle yatırılan para. [Dépôts — Deposits]

meveddet, -ti Ar. i. Sevgi.

mevhibe Ar. i. Tanrı vergisi, vergi.

mevhum Ar. s. ★ 1. Aslı olmadığı halde hayalde meydana gelen, sanal: Anka mevhum bir kuştur. [Imaginaire — Imaginary] ★ 2. Kuruntuya dayanan..

mevki, -i Ar. i. ★ 1. Yer, orun. [Place — Place] ★ 2. Kamusal taşıtlarda ya da yerlerde verilen paraya göre sınıfı değişen yer: Birinci, ikinci mevki. [Classe — Class] ★ 3. Konum. [Position — Position]

mevkibi hac b. i. Eskiden Sürre için düzenlenen alay. Şabanın on beşinde İstanbul'dan Üsküdar'a geçer, oradan da haç yolunu tutardı.

mevkibi hümayun b. i. Eskiden padişahın bir yerden bir yere gitmesi için yapılan alay.

mevkif Ar. i. Durak.

mevkip Ar. i. Alay, biniş, büyük bir kimsenin yanında yavaş yürüyerek giden piyade ya da atlıların topu.

mevkuf Ar. s. ★ 1. Tutuklu. esk. Tevkif olunmuş. [Arrêté — Arrested] ★ 2. Bir şeye bağlı: İngilizce'nin doğru söylenmesi bir İngiliz'den öğrenilmesine mevkuftur. [Dépendant — Dependent] ★ 3. Vakfedilmiş, vakıf olarak verilmiş, evkafa değgin. [Destiné — In trust]

mevkufat, -tı Ar. ç. i. Vakfedilmiş mallar ve mülkler.

mevkufiyet Ar. i. Tutukluluk.

mevkute Ar. i. Huk. Gazeteler, haber ajansları bültenleri, dergiler gibi belirli aralıklarla ve sürekli olarak yayınlanan basılmış eserler. Bir mevkuteyi yayınlayabilmek için, mevkutenin çıkacağı yerin en büyük yönetim organına bir bildiri verilmesi gerekir. Bu bildiride, mevkutenin adı, konusu, çıkacağı zaman, yönetim yeri, sahibinin ve yazı işleri müdürünün uyruğu, adı ,soyadı ve adresi bildirilir. Her mevkutenin sorumluluğunu yüklenen bir yazı işleri müdürü bulunmalıdır. Yazı işleri müdürünün en az liseyi bitirmiş olması gereklidir.

mevlâ Ar. i. ★ 1. İye, sahip. ★ 2. Tanrı: Mevlâ hakkı için.

Mevlâna Bak. Celâlettin Rumî.

mevlâna Ar. i. ★ 1. Sözlük anlamı «efendimiz» demek olup bazı büyük bilginlere verilen sandır: Mevlâna Celâlettin Rumî. ★ 2. ü. Bey, efendi: Şu kitabı alıver mevlâna.

mevlâsını bulmak b. f. İstediğine erişmek.

Mevlevî Ar. i. Mevlâna Celâlettin Rumî'ye bağlanan tarikat ve bu tarikattan olan kimse.

Mevlevîlik Mevlâna Celâlettin Rumî'nin ortaya attığı kimi ilkeler ve töreler üzerine, oğlu Sultan Velet tarafından düzenlenip geliştirilen tasavvufa dayalı bir tarikatın adı. Mevlevîlik; İslâm ve Anadolu tarikatları içinde en seçkin olanlardan biri olarak kabul edilir. Öteki tarikatlara oranla daha aydın sınıflara yönelmiş olan bu tarikatın biçim özelliği, belli bir müzik eşliğinde dönmektir. Mevlevîlere göre, bir çeşit raks olan bu dönmeye «Sema» denir ki «Sema» evrenin «cezbe» sini, yani bir odak etrafındaki çekimi sembolize etmektedir. Evrende en küçükten (atomdan en büyüğe) (güneş sistemi) ne dek her şey bir odak çevresinde dönmektedir. Zaten uygarlığın ve yaşamın bütün çözümü de bu dönüşle açıklanabilir: Çünkü, tekerlekten başlayarak en karışık araçlar hep dönüş ekseni yöresinde birleşmektedir. Mevlâna Celâlettin Rumî'nin ilkelerini koyduğu, zamanla gelişen Mevlevîlik; müziğe ve edebiyata geniş ölçüde değer ve önem verdiğinden dolayı Osmanlı İmparatorluğu döneminde bu inanışta olanlar arasından büyük değerler yetişmiştir. Müzik alanında Hamamizade İsmail Dede, edebiyat alanında Şeh Galip bunların başlıcaları arasındadır.

mevleviyet i. (Arapça'ya göre uydurulmuş bir kelime) Eskiden büyük kadı, yani molla ün ve görevi, mollalık: O, mevleviyet aldı.

mevlit (mevlût) Ar. i. ★ 1. Doğma. ★ 2. Birinin doğduğu yer. ★ 3. Birinin doğduğu zaman ve özellikle Peygamber Muhammed'in doğduğu gece. ★ 4. Peygamber Muhammed'in doğuşunu anlatan koşuk (nazım) eser. ★ 5. Bu eserin okunmasıyla yapılan din töreni.

mevlût alayı b. i. Peygamber Muhammed'in doğum günü yapılan tören. Bu alay eskiden büyük bir debdebe ve tantana ile olurdu. Sultanahmet camisinde yapılırdı.

mevrus Ar. s. Kalıtım yoluyla edinilmiş.

mevrut Ar. s. Gelen, gelmiş.

mevsim Ar. i. ★ 1. Yılın süre bakımından birbirleriyle az çok eşit olan dört bölümünden her biri: İlkbahar, yaz, sonbahar, kış. [Saison — Seasen] ★ 2. Bazı gök olaylarının en çok belirdikleri zaman: Yağmur mevsimi. [Saison — Season] ★ 3. Herhangi bir ekimin yapıldığı ya da bir ürünün derlendiği zaman: Üzüm mevsimi. [Saison — Time] ★ 4. Bir şeyin yapılması gelenek olan zaman: Av mevsimi, futbol mevsimi. [Saison — Time] ★ 5. Bir yerin (tiyatro, kaplıca v.b.) açık bulunduğu yararlanma zamanı: Yalova'nın mevsimi henüz başlamadı. [Saison thermale — Season] ★ 6. İçinde bulunulan zaman: Mevsim meyvaları. [Temps — In season] ★ 7. Yaz ile kış arası (İlkbahar ya da sonbahar): Mevsim elbisesi. [Saison — Season]

mevsimlik s. ★ 1. Yaz ile kış arasına (İlk ya da sonbahara) özgü: Mevsimlik kumaş. [Saisonnier — In season] ★ 2. Ast. Bir mevsimin gidişiyle ilgili. [Saisonnier — Seasonal]★ 3. zf. Bir mevsim için olan: Bu köşk mevsimlik tutulmuş. [Pour saison — For season]

mevsim rüzgârı b. i. Ancak belli mevsim geldiği zaman esen rüzgâr. [Mousson — Seasonal wind]

mevsimsiz s. ★ 1. Zamanı iyi seçilmemiş. [Hors de saison — Out of season] ★ 2. Zamanı gelmeden olan ya da yapılan. [İnopportun — Untimely]

mevsuf Ar. s. ★ 1. Nitelenmiş. esk. Vasıflanmış. ★ 2. Gra. (Sıfat takılarında) Belirtilen.

mevsuk, ku Ar. s. İnanılır, doğru, sağlam.

mevt, -ti Ar. i. Ölüm.

mevta Ar. ç. i. Ölü. (Dilimizde tekil anlamda kullanılır.)

mevut Ar. s. ★ 1. Adanmış, vadolunmuş. ★ 2. Önceden takdir olunmuş. esk. Mukadder.

mevzi, -i Ar. i. ★ 1. Yer, konumluk. [Lieu — Position] ★ 2. Ask. Bir birliğin savaşta düşman saldırısını karşılamak üzere tuttuğu ve tutacağı yer. [Position — Position]

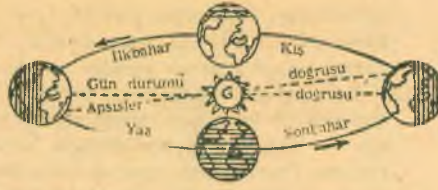
mevzi harbi b. i. Ask. Hareket serbestliğini kaybeden tarafların karşı karşıya gelerek araziye yapışıp savaşmaları. [Guerre de position — Local war]

mevziî Ar. s. Bölgesel ve yerel. Yeri sınırlı, yayılmamış.

mevzu, -u Ar. i. ★ 1. Konu. ★ 2. s. Konulmuş. ★ 3. Kurulmuş. ★ 4. Fel. Yapıntılı.

mevzua girmek b. f. Ana konuyu ele almak. [Entrer en matière — To broach the subject]

mevzuat, -tı Huk. ★ 1. Kanun, tüzük, yönetmelik, kararname gibi hukuk kaynaklarının içindeki hükümlerin tümü. [Légistation — Legistation] ★ 2. Ticaret malı konan sandık, çuval, teneke gibi kaplar. [Emballages — Packing]



MEVSİMLER

Dünyanın güneş çevresindeki dönüşü sırasında değişik durumlara girmesinden meydana gelir. Dünya, bu dönüşü yaparken güneşin çevresinde bir elips çizer. Bir yıl içinde, dünyanın, güneş ışınlarını değişik acılarda alması ile, mevsimler arasındaki ısı farkı, gece gündüz sürelerinin değişikliği meydana gelir.

mevzu hukuk Huk. Kamu otoritesinin emrediciliği ve koyduğu müeyyidelerle uyulması zorunlu duruma girmiş bulunan hukuk kurallarının bütünü. Mevzu hukuka, «pozitif hukuk» da denilmektedir Bu açıdan mevzu hukuk, bir ülkede yürürlükte bulunan mevzuatla, örf ve adetlerin toplamıdır. [Loi positive — Positive law]

mevzun Ar. s. ★ 1. Tartılmış. ★ 2. Oranlı, uyumlu. ★ 3. Vezni yerinde, vezinli (şiir).

mevzuubahis, -hsi Ar. s. Konu olan, konuşulan. [Sujet — Subject in question or under discussion]

Mexico Meksika'nın başkenti ve Mexico federal bölgesinin merkezi, 4 636 000 nüfuslu bir şehir Endüstrisi ve ticareti önemlidir. Başlıca endüstrisi kumaş ve kâğıttır. Turizm bakımından çok önemli bir şehirdir.

Mexico Kuzey Amerika'da federal bir cumhuriyet. A.B.D. ile Guatemala arasında yer alır. Yüzölçümü 1 969 000 km², nüfusu 40 913 000, başkenti Mexico, önemli şehirleri Guadalajara, Monterrey, Puebla, Merida, Veracruz'dur. Yükseklilere göre değişik iklimler ve bitki örtüsü görülür. Halkı beyazlar, Hintliler ve Melezler meydana getirir. Ülkede tropikal ve ılımlı iklim ürünleri yetişir. Topraklarının verimliliğine rağmen dışardan yiyecek maddeleri ithal etmektedir. Petrol, gümüş, çinko, kurşun, manganez kaynakları zengindir. ★ Tarih: 1519-1525 yılları arasında Fernando Cortez tarafından işgal edilmiş, uzun yıllar İspanya'nın sömürgesi olmuştur. 1820'de bağımsızlığını kazanmış, 1822'de cumhuriyet ilân edilmiştir. 1838'de Fransızlar'la, 1846'da A.B.D. ile daha sonra İngiltere ve Avusturya ile savaşmıştır. 1863'de Fransızlar birkac başarı



MEXİCO


Mexico'nun arması


Taş bir heykel örneği


Mexicolu balıkçılar


Çömlekçi


Atlı bir Mexicolu tipi

sağlamışlar, Mexico'ya girmişler ve bir imparatorluk kurmak istemişlerdir; fakat Juarez onları yenerek yeniden cumhuriyeti kurmuştur. Başkanlar arasında en önemlisi 25 yıl ülkeyi diktatörlükle yöneten ve 1911 yılında bir ihtilâlle devrilen Porfirio Diaz'dır. Bu tarihten sonra birkaç yıl süren karışıklıklar sonucunda demokratik bir yönetim kurulmuştur.

Mexico Konferansı Tar. Meksika'nın başkentinde 21 Şubat 1945'den 9 Mart 1945'e kadar süren siyasal konferansın adı. Bu konferansa Arjantin dışında Amerika'nın yirmi cumhuriyeti katılmıştır. Konferansın kararları Mihver devletlerine karşı savaş zamanı işbirliğinin devam ettirilmesi kararı, 25 Nisan 1945'de San Francisco'da toplanacak Birleşmiş Milletler Konferansı'nda uluslararası bir örgüt için hazırlanacak bildiriye temel olmak üzere ortak düşüncelerin tespiti ve Çapultepek antlaşmasının imzası olarak özetlenebilir. Çapultepek antlaşmasıyla yirmi devlet birbirinin eşitliğine ve bağımsızlığına dokunmamayı kabul ve aralarından her hangi bir saldırgana karşı ortak tedbir almayı taahhüt etmişlerdir.

mey Far. i. Şarap.

mey i. Doğu Anadolu'da kullanılan bir çeşit zurna.

meyan i. Bot. Baklagillerden, ülkemizde çok yetişen ve kökleri hekimlikte kullanılan bir bitki.

meyan Ar. i. Ara.

meyancı i. ve s. Aracı.

meyane Far. i. (Helva pişerken) «kıvama gelmek» anlamına kullanılan «meyanesi gelmek» deyiminde geçer.

meyankökü, -nü b. i. Bot. Bak. meyan.

Meydan Bitlis'in Mutki ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 4 741, merkezinin nüfusu 489'dur.

meydan Ar. i. ★ 1. Alan. Genellikle binalarla çevrilmiş geniş ve üstü açık yer: Taksim meydanı. [Place — Square] ★ 2. Karşılaşma yeri: Savaş meydanı, ok mekdanı, at meydanı. [Champ — Field] ★ 3. Ortalık: Meydanda kimseler yok. [Horizon — Arena] ★ 4. mec. Zaman, vakit: Acele etme, meydanımız var. ★ 5. (Eski Bektaşi tekkelerinde) Tören yeri.

meydana atılmak b. f. ★ 1. Ortaya çıkarılmak, ileri sürülmek. [Etre proposé — To be brought up] ★ 2. Bir işe karışmak için ortaya çıkmak. [Se montrer — To come forth]

meydana atmak b. f. Ortaya çıkarmak, ileri sürmek. [Proposer — To suggest]

meydana çıkmak b. f. ★ 1. Belli olmak, açığa vurulmak. [Etre révélé — To be uncovered] ★ 2. Olmak, yapılmak. [Etre fait — To be created].

meydana getirmek b. f. Varlık vermek, yapmak. [Créer, faire — To make, create]

meydana koymak b. f. Yapıp ortaya çıkarmak. [Faire — To bring forth]

meydan almak b. f. Ortalığı serbest bulmak: Yangın meydan aldı gidiyor.

meydana vurmak b. f. Belli etmek, açığa vurmak. [Réveler — To reveal]

meydancı i. ★ 1. Avlu, bahçe, meydan gibi yerleri süpürüp temizleyen kimse. [Balayeur — Cleaner] ★ 2. Eski tekkelerde konuk karşılayıcı.

Meydancık Artvin'in Şavşat ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 9 637, merkezinin nüfusu 1 234'dür.

meydancık i. Küçük alan. [Petit place, — Little space]

meydanda s. Belli. esk. Aşikâr. [Evident — Evident]

meydan dayağı b. i. Eskiden ceza olarak açıkta ve kalabalık içinde suçlulara atılan dayak.

meydan korkusu b. i. Bak. agorafobi.

meydanlık i. Meydan denecek kadar genişçe yer, açıklık. [Place — Open space]

meydan muharebesi b. i. Ask. İki taraf ordusunun kesin sonuca varmak için bütün güçleriyle çarpışması. Bir ülkenin kaderini belirtmesi bakımından çok önemli sayılan meydan muharebeleri, her yönden büyük hazırlıkları gerektirir. [Bataille — Pitched battle]

meydan okumak b. f. Biriyle hasım olarak karşılaşmaktan çekinmediğini bildirmek ya da onu karşılaşmaya kışkırtmak. [Provoquer — To challenge]

meydan süpürgesi b. i. Avluyu v.b. ev dışı yerleri süpürmeye yarayan saplı çalı süpürgesi. [Balais — Broom]

meydan vermek b. f. Olanak ve fırsat vermek. [Occasionner — To occasion]

meyelân Ar. i. ★ 1. Eğilme, doğru durmayıp bir tarafa eğilmiş olma. ★ 2. Fel. Eğinim ve eğsinim.

Meyerbeer (1791-1864) Alman bestecisi. Küçük yaşta piyano çalışındaki ustalıkla dikkati çekmiş, daha sonra bestelediği operalarla ün yapmıştır. Alman, Fransız ve İtalyan melodilerinin karışımı, halkın sevdiği eserler vermiş bir bestecidir. Başlıca operaları: «Robert le Diable», «Les Huguenots», «L'Africaine» ve «L'Etoile du Nord» dur.

Meyerson, Emile (1859-1933) Fransız filozofu. Bilim felsefesi üzerinde çalışmıştır Bilim açıklamalarının, gerçek dünyanın verilerini, özdeşlik ilkesine götürerek geliştiği tezini savunur. Başlıca eserleri: «Identité et réalité — Özdeşlik ve Gerçek», «De l'explication dans les sciences — Bilimlerde Açıklama Üzerine» dir.

meyhane Far. b. i. İçki satılan ve içilen yer. [Cabaret — Tavern, wine - shop]

meyhaneci i. Meyhane işleten kimse.

meyil, -yli Ar. i. ★ 1. Eğilme, doğru durmayıp bir tarafa eğilmiş olma. esk. Meye-

lân. [Inclinaison — Inclination] ★ 2. İki taraftan birini fazla tutma: Galatasaraylı olduğu halde, Fenerbahçe - Beşiktaş maçlarında Beşiktaş'a meyli var. [Tendance — Tendency] ★ 3. Fel. Özlem. ★ 4. Aşk, sevgi: Bir güzel kıza meyledeli ne yaptığını bilmez oldu. ★ 5. Mat. ve Fiz. Eğim. [Inclinaison — Slope] ★ 6. Mim. Akıntı.

meyilli s. Eğik; akıntılı, eğimli. [Incliné — Inclined]

meyletmek b. f. ★ 1. Eğilmek. [S'incliner — To incline] ★ 2. Aşık olmak. [S'éprendre — To fall in love]

meymene Ar. i. (Eski Ask. terimi) Ordunun sağ kanadı, sağ cenah. Meysere karşıtı.

meymenet, -ti Ar. i. Uğur.

meymenetsiz s. ★ 1. Uğursuz. ★ 2. Suratsız.

meysere Ar. i. (Eski Ask. terimi) Ordunun sol kanadı, sol cenah. Meymene karşıtı.

meyus Ar. s. Umutsuz, kara düşünceli, karamsar.

meyusiyet, -ti Ar. i. Umutsuzluk, kara düşünce, karamsarlık.

meyva, (meyve) Far. i. ★ 1. Bot. Yemiş. esk. Semer. [Fruit — Fruit] ★ 2. mec. Anasına oranla çocuk: Gayrimeşru bir aşkın meyvası. [Fruit — Product] ★ 3. mec. Kâr, yarar, avanta: Yıllarca sarfettiği gayretlerin meyvalarını şimdi almaya başladı. [Profit — Profit] ★ 4. mec. Kötü sonuç: Sefalet, tembelliğin meyvasıdır. [Resultat — Result]

meyvacı i. ve s. ★ 1. Yemiş satan adam, manav. [Fruitier — Fruiterer] ★ 2. Meyva ağaçları yetiştirmekle uğraşan. [Fructiculteur — Gardener]

meyvadışı Bot. Meyvanın üç kısmından en dışta olanı (kabuk). esk. Gılâfı harici semer. [Exocarpe — Exocarpus]

meyvahoş Far. i. Yemiş çarşısı. Daha fazla kuru yemiş çarşısı için kullanılır. İstanbul'da kuru yemişçilerin bir arada bulunduğu Meyvahoş adlı bir çarşı vardır.

meyvaiçi Bot. Meyvanın üç kısmından en içeride olanı (çekirdek ya da badem). esk. Gılâfı dahili semer. [Endocarpe — Endocarpus]

meyvalı s. Meyva ile yapılmış, içinde meyva bulunan ya da meyvası olan. [Fruitier — Fruity]

meyvalık i. ★ 1. Meyva ağaçları bahçesi. [Verger — Orchard] ★ 2. Sofrada meyva koymaya yarayan, genellikle ayaklı kap; yemiş tabağı. [Compotier — Fruit - dish] ★ 3. Meyvaları saklamaya yarayan kuru ve serin yer. [Fruitier — Fruit - loft] ★ 4. Meyvaları çürümekten koruyan rafları kafesli tahta raflık.

meyvaortası b. i. Bot. Meyvanın üç kısmından ortada olanı (et). esk. Gılâfı mutavassıtı semer. [Mésocarpe — Mesocarpus]

meyvayaprak b. i. Bot. Çiçeğin, döllenmeden sonra yemişi meydana getiren yaprağı.

meyyal, -li Ar. s. Eğingen. esk. Çok meyleden: Bu çocuk, oyuna meyyaldir.

meyyit Ar. i. Ölü.

mezalim Ar. ç. i. Zulümler, kıyınlar.

mezamir Ar. ç. i. Davut Peygamber'in makamla okuduğu Zebur sureleri.

mezar Ar. i. Sin, gömüt. Ölünün gömüldüğü yer. esk. Kabir. [Tombe, tombeau — Grave, tomb]

mezarcı i. ★ 1. Mezar kazan kimse. ★ 2. Mezarlığa bakan, mezarlığın korunması ve bakılmasıyla görevli kimse.

mezardan çıkarmak b. f. Ölümden kurtarmak: Doktor zamanında yetişti de adamı mezardan çıkardı.

mezaristan Ar. Far. i. Mezarlık.

mezar kaçkını b. i. Pek zayıf düşmüş kimse.

mezar kitabesi b. i. Mezar taşına ölü için yazılan yazı. [Epitaphe — Epitaph]

mezarlık i. Mezarların bulunduğu yer, sinlik. esk. Mezaristan, kabristan. [Cimetière — Cemetery, graveyard]

mezar taşı b. i. Mezarın üstüne dikilen yazılı taş. [Pierre sépulcrale — Sepulchral stone]

mezat Ar. i. Artırma ile satış. [Enchère — Auction]

mezat malı b. s. Bayağı ve ucuz mal.

mezbah Ar. i. Eski dinlerin tapınaklarında kurban kesmeye yarayan yer. [Autel — Altar]

mezbaha i. Kanara. Kasaplık hayvanların kesildiği yer. esk. Salhane. [Abattoir — Slaughter - house]

mezbele Ar. i. Çöplük.

mezbuhane Ar. Far. zf. Son umut ve son kuvvetle: Mezbuhane bir karşı koyma.

mezcetmek Ar. T. b. f. Katmak, katıştırmak, karıştırmak.

mezç Ar. i. Katma, katıştırma. karıştırma.

meze i. İçki içilirken yenilen çerez. [Hors - d'oeuvre — Appetizer, snack, hors - d'oeuvre]

mezeci i. Zeytin, peynir, havyar, kutu balığı gibi meze olmaya elverişli yiyecekler satan kimse.

mezelenmek f. Alay edip eğlenmek.

mezelik s. Meze yapılmaya elverişli.

mezellet, -ti Ar. i. Alçalış, aşağılaşma.

Mezeray, François Eudes de (1610-1683) Fransız tarihçisi. Rye'de doğdu. «Fransa Tarihi», «612'den 1649'a kadar Türkler'in Tarihi» adlı eserlerin yazarıdır.

mezgit i. Zo. Kemikli balıkların dikenli yüzgeçliler alt takımının mezgitgiller familyasının bir türü. Morinalar gibi üç sırt ve iki anüs yüzgeci vardır. Boyu 20 - 100 cm.



F. Eudes de Mezeray



mezartaşı



Emile Meyerson



Meyerbeer

MISIR SANATINDA SÜTUNLAR VE OBELİSK


Papirus sütunu


Konca kapitelli Lotüs sütunu


Obelisk

arasındadır. Akdeniz ve Türkiye denizlerinde çok rastlanır. Etleri çok lezzetlidir. [Merlan — Whiting]

mezhebi geniş b. s. İffet işlerinde hoşgörü ile hareket eden.

mezhep Ar. i. ★ 1. Bir dinin ayrıldığı başlıca kollardan her biri: Hanefî mezhebi; dört mezhep; Protestan mezhebi. [Secte — Sect] İslâm'da birçok mezhepler meydana gelmişse de başlıcaları ve taraftarları bugün de bulunanları dörttür: Hanefî; Malikî; Şafiî; Hambelî. ★ 2. Bilim ve felsefede çığır; öğreti: Aristo mezhebi. [Système, doctrine — Doctrine]

mezhep hürriyeti Huk. Bak. din hürriyeti.

mezher Ar. i. Bot. Çiçeklik.

mezit i. Zo. Bak. mezgit.

mezitgiller ç. b. i. Zo. Kemikli balıkların dikenli yüzgeçliler alt takımının bir familyası. Yaklaşık olarak 150 türü vardır. Çoğunlukla Kuzey denizlerinde yaşar. Ailenin en irisi morinadır. [Gadides — Gadidae]

meziyet, -ti Ar. i. Artamlar. [Qualité, mérite — Quality, merit]

mezkûr Ar. s. Adı geçen, az önce anılan.

mezmum Ar. s. ★ 1. Çirkin ve kötü görülen, yergin. ★ 2. Çirkin ve kötü görülmeye lâyık olan, yerilmeye müstahak olan.

mezofil Yun. i. Bot. Yaprağın alt ve üst epiderması arasındaki parankima dokusu.

mezon Yun. i. Fiz. Atom yapısında yer alan çok küçük parçacık. İlk olarak kozmik ışınlarda bulunmuştur. Daha sonra yapay olarak da elde edilmiştir. Ağırlığı elektrondan 200 defa fazladır. Pi - mezon ve mu - mezon olmak üzere iki çeşittir. Pi - mezonların ömrü, saniyenin 200 milyonda biri kadardır; sonra mu - mezon haline gelir. Mu - mezonun ömrü de saniyenin milyonda biri kadardır.

Mezopotamya «İki nehir arası» demek olan Mezopotamya, Fırat ve Dicle arasındaki topraklara ve daha geniş anlamda Şattül - Arap'ın iki yakasında ve İran yaylasının batı eteğinde bulunan ülkelere verilen ad. Mezopotamya, eski zamanlarda önemli uygarlıkların merkezi olmuştur. I. Dünya Savaşı'nda İngilizler'in hayli güçlüklerle Türkler'den aldıkları Mezopotamya bugün Irak Devleti sınırları içindedir.

Mezraa Samsun'un Vezirköprü ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 9 514, merkezinin nüfusu 1 107'dir.

mezru Ar. s. Ekilmiş, ekili.

mezruat, -tı Ar. ç. i. Ekinler.

mezun Ar. s. ★ 1. İzin. [En congé — On leave] ★ 2. (Okulu) Bitirmiş, diploma almış. [Diplomé — Graduated] ★ 3. Yetkili, kendisine yetki verilmiş olan: Bu işi yapmaya mezundur. [Autorisé — Authorised]

mezuniyet, -ti Ar. i. ★ 1. İzin, izinlilik. [Congé — Leave of absence] ★ 2. (Okulu) Bitirme, diploma alma. [Etre diplomé — Graduation] ★ 3. Yetki. [Autorisation — Authorisation]

mezura İta. i. Şerit metre. [Mètre à ruban — Measuring - tape]

mezza - orkestra İta. zf. Müz. Bir parçanın, orkestranın yarı aletleriyle çalınması.

mezza - voce İta. zf. Müz. Bir parçanın yarı sesle söylenmesi.

mezzo - forte İta. zf. Müz. Bir parçanın, yarı güçlü çalınıp ya da söyleneceğini gösterir.

mezzo - soprano İta. zf. Müz. ★ 1. Soprano ile kontralto arasında ton veren kadın sesi. ★ 2. Sesi böyle olan sanatçı.

Mg Kim. Magnezyum elemanının sembolü.

mg Mat. Miligramın kısaltılmışı.

mıcır i. ve s. Külb. Değersiz (kimse).

mığra i. Yılanbalığının büyük bir çeşidi. [Congre — Conger - cel]

mıh Far. i. Çivi. esk. Ekser. [Clou — Nail]

mıhladız i. Bak. mıknatıs.

mıhlamak f. ★ 1. Mıhla tutturmak, çivilemek. [Clouer — To nail] ★ 2. mec. Birini bir yerden ayrılamayacak hale sokmak. ★ 3. Külb. Bıçak, kama ya da çakı ile vurmak.

mıknatıs Yun. i. Fiz. Yakınındaki demir ya da başka bazı maden tozlarını çeken demir çubuk. Mıknatıs özelliği gösteren demir (magnetit) olduğu gibi, göstermeyen demir de vardır. Çelik, üzerindeki bir bobinden elektrik akımı geçirilerek mıknatıs haline getirilebilir. Yumuşak demir ise ancak akım geçerken mıknatıstır (Bak. elektromıknatıs). Mıknatısın çevresinde bir alan vardır. Bu alanın özelliklerini magnetizma inceler (Bak. magnetizma). Mıknatıs bir magnetik alan içinde bulunursa üzerine bir kuvvet uygulanır (Bak. pusula). Mıknatısın çekme özelliğinin en kuvvetli olduğu uçlarına kutup denir. Kutuplar N ve S olarak adlandırılır. Pusula mıknatısının kuzeye yönelen ucu N, güneye yönelen ucu S'dir. Aynı adlı kutuplar birbirini iter, ters adlı kutuplar birbirini çeker. Çubuk, at nalı, halka şeklinde mıknatıslar yapılır. Mıknatısın teknikte yaygın bir kullanılma alanı vardır. Elektrik makinelerinin temeli elektromıknatıstır. [Aimant — Magnet]

mıknatısî Yun. Ar. s. Fiz. Magnetik.

mıknatısiyet, -ti i. Fiz. Bak. magnetizma.

mıknatıslamak f. Fiz. (Bir demir çubuğuna) Mıknatıs özelliği vermek. [Aimanter — To magnetize]

mıknatıslanmak f. Fiz. Mıknatıs özelliği kazanmak. [Etre aimanté — To be magnetized]

mıknatıslı s. Fiz. Mıknatıs özelliği olan; mıknatıs özelliği verilmiş olan. [Aimanté — Magnetic, magnetized]

mıknatıslı iğne b. i. Fiz. Pusulada olduğu

gibi merkezinden bir iplikle asılı bulunan, dar ve sivri bir eşkenar biçimde yapılmış mıknatıslı çubuk. [Aiguille aimantée — Magnetic needle]

mıncık i. Kedi gibi hayvanların pençesi, tırnaklı pençe.

mıncıklamak f. Örseleyerek, biçimini bozacak gibi elleyip ezmek: Çocuk ekmeği mıncıklamış.

mıncık mıncık s. Mıncıklanarak bozulmuş.

mıntaka Ar. i. ★ 1. Coğ. Bölge. [Zone — Zone] ★ 2. Coğ. Ast. Kuşak. [Région — Region]

mırıldamak (mırıldanmak) f. ★ 1. Yavaş sesle kendi kendine söylenmek. [Murmurer — To mumble] ★ 2. Hoşlanmadığı halde açıktan bir şey söylemeyip de kendi kendine söylenmek, homurdanmak. [Marmotter — To murmur]

mırıl mırıl b. zf. Mırıldanarak: Mırıl mırıl söyleniyor.

mırıltı i. Mırıldanma sesi.

mırın kırın etmek b. f. Bir teklifi kabul etmemek için hafif bahaneler ileri sürmek; nazlanmak.

mır mır zf. Mırıldanmayı taklit eden: Mır mır mırıldanıyor.

mırmır i. Külb. Külhanbeyi.

mırnav i. Kedi sesini anlatan bir yansıma.

mısdak, -kı Ar. i. Fel. Ölçüt.

mısır i. Bot. Buğdaygillerden, gövdesi kalın, yaprakları büyük, boyu 2 m. ye kadar çıkabilen, erkek çiçekleri tepede salkım halinde, dişi çiçekleri yaprakla gövde arasında bulunan bir bitki ve bunun bir koçan üzerinde sıralanmış taneleri. Birçok yerlerde buğday yerine kullanılır. Bu tanelere mısır buğdayı da denir. [Maïs — Corn, maize]

Mısır Afrika'nın kuzeydoğusunda, Akdeniz kıyısında bir ülke. Bugünkü Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin eski adıdır. Kuzeyden Akdeniz, doğudan Kızıldeniz, batıdan Libya, güneyden Sudan, kuzeydoğudan İsrail ile çevrilidir. Yüzölçümü 907 000 km², nüfusu 28 900 000, başkenti Kahire, önemli şehirleri İskenderiye, Port Sait ve Süveyş'dir. Ülkenin büyük bir kısmı çöllerle kaplıdır. Batıda bulunan Libya çölü, üzerinde çok az vaha bulunan büyük bir çöldür. Bu çöle Batı Çölü de denir. Nil vadisi nüfusun toplandığı en verimli bölgedir. İki çöl arasında kalan bu bölge geniş bir delta ile Akdeniz'e açılır. Nil'in belirli aralıklarla taşması bu bölgeyi çok verimli bir hale getirmiştir. Bu sayede yılda birkaç defa ürün almak mümkün olmaktadır. Nil'in taşmasını düzenlemek için kanallar açılmış, setler, bentler yapılmıştır, bunlardan en önemlisi Asuvan barajıdır. Mısır bir tarım ülkesidir. Tahıl, sebze, şekerkamışı, muz, turunçgiller, zeytin ve pamuk yetiştirilir. Pamuk, Mısır'ın ekonomik hayatında çok önemli rol oynar. Hayvancılık da ülkenin temel geçim kaynaklarından biridir. Madenleri zengin değildir. En önemlisi Süveyş'in güneyinde çıkan petroldür. Mısır'ın iklimi sıcak ve kuraktır. Hamsin denilen çöl rüzgârı her yeri yakar kavurur. Mısır'da ahalinin büyük kısmını Fellâhlar meydana getirir. Bunların yanısıra Avrupalı beyazlar, Türkler ve Rum azınlıklar da vardır. ★ Tarih: Dünyanın en eski devletlerinden biri olan Mısır'ın: 1° Tarihten önceki, 2° Tarihten sonraki dönemleri vardır. Tarihten önceki dönemde krallar, aynı zamanda ülkenin tanrılarıdır. Bunlar Baştanrı Nom adına ülkeyi yönetmişlerdir. M.Ö. 3500 yıllarında Tanrı krallar dönemi sona ermiş, Tarih dönemi (Firavunlar Dönemi) başlamıştır. M.Ö. VI. yüzyıla kadar süren bu dönem de başlıca 4 evreye ayrılır. 1. evrede büyük piramitleri yaptıran Keops, Kefren, Mikerinos ve benzeri firavunlar yaşamıştır. Bir çeşit kast düzenine dayalı olan bu evrede Mısır, güneyde Habeşistan'a kadar büyümüş; fakat firavunlar büyük bir ayaklanma sonucunda iktidardan uzaklaştırılmışlardır. 2. evreye Yeni Krallık adı verilir. Bu dönemde Mısırlılar Suriye ve Filistin'de sömürgeler kurmuşlardır. Bu evrenin egemenliğine son veren bir iç ayaklanma değil; dıştan, doğudan gelen Hiksoslar olmuştur. 100 - 150 yıl kadar Mısır'da egemen olan Hiksoslar, Tep şehri aydınlarınca ülkeden sürülmüş; bu aydınlar arasından tahta çıkan soy Mısır'ın en parlak çağı olan 3. evreyi kurmuşlardır. Bu dönemin ünlü kralı Tatmozis'dir. 4. dönemde Mısır, Amenofis, Ramses gibi en büyük kral ve devlet adamlarını yetiştirmiş, içte büyük uygarlık ve bayındırlıklar yaratmış, dışta başarılı savaşlar verip, dünyanın ilk yazılı barış anlaşmasını Hititler'le imzalamıştır. Bu dönem M.Ö. IV. yüzyıla kadar sürmüştür. Mısır VI. yüzyılda önce Asurlular'ın sonra Anadolu ve Suriye krallarının, Persler'in işgaline uğramıştır. Daha sonraları İskender'in komutanlarının ve Roma'nın sömürgesi olmuştur. Caesar Mısır'ı Kleo-



MISIR SANATI



Karnak tapınağı (M.Ö. XIII. yüzyıl)



Edpu tapınağı



Korsabad kapısı taş kabartması



Papirus üzerinde temsili bir resim



III. Ramses arabasında



Mısır'ın arması



Yemek borusu (YE.), mide (Mİ.), mide kapısı (MK.), karaciğer kanalları (ÖK.), öd kesesi (ÖD.), oniki parmak barsağı (ONİ.), pankreas (PAN.).



Mısır bitkisi ve koçanı

patra'ya vermiştir. M.S. 395'e kadar Büyük Roma İmparatorluğu'nun yönetimi altında kalan Mısır, sonra sırayla Bizans'a, Emeviler'e, Abbasiler'e bağlanmıştır. Abbasi Devleti'nin IX. yüzyılda parçalanması üzerine Mısır Tevaif-i Mülük adı verilen İslâm devletlerinden Fatımîler, İhşitler ve Tulonlar'ın eline geçmiştir. Haçlı Seferleri sırasında ülkeyi savunan Selahattin Eyyubi, Mısır'da Eyyubî Devleti'ni kurmuştur (1147). Son Eyyubi hükümdarı Turanşah öldükten sonra Mısır'da Memlûkler Devleti kurulmuştur. Bu devirde Osmanlı - Mısır ilişkileri başlamış ve Yavuz Sultan Selim zamanında Mısır Osmanlılar'ın yönetimi altına girmiş ve son Abbasi halifesi III. Mütevekkil'den halifelik alınmıştır. Mısır bundan sonra hep Osmanlılar'ın yönetimi altında kalmış, XIX. yüzyılda Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın valiliği zamanında her bakımdan ileri gitmiştir. (Bak. Mehmet Ali Paşa, Kavalalı) 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılmasından sonra Mısır'ın ekonomik değeri çok artmıştır. XIX. yüzyılın son yarısında Hidiv İsmail Paşa'nın israfları yüzünden malî bir buhran başlamış, İngilizler ve Fransızlar'dan alınan borç ödenememiş 1876'da Mısır maliyesi iflas edince, İngiliz ve Fransızlar Mısır maliyesini kontrol etme hakkını ele geçirmişlerdir. Mısırlılar buna isyan etmiş ve isyancıların başına geçen Agravî Paşa devleti elde etmiştir. İngiltere, haklarını korumak amacıyla Mısır'ı 1882 yılında işgal etmiştir. Ülke 1918 yılına kadar İngiltere'nin işgali ve denetimi altında kalmıştır. 1918 yılında Mısırlılar İngilizler'e karşı ayaklanmışlar bunun üzerine 1922 yılında İngiltere himayesini kaldırmış ve yeni Mısır Krallığı'nı serbest bir hükümet olarak tanımıştır. Hidiv ailesinden Kral Fuat tahta çıkmış, meşrutiyet ilân edilmiş ve ilk Mısır parlamentosu 1924 yılında açılmıştır. Ama İngiltere, Mısır'dan çıkmamıştır; sonunda 1953 yılında General Necip hükümet darbesiyle krallığı yıkmış ve ülkede cumhuriyet kurulmuştur. Kısa bir süre sonra Nâsır başa geçmiştir. (Bak. Birleşik Arap Cumhuriyeti).

Mısır Çarşısı İstanbul'da üstü kapalı bir çarşının adı. Eskiden bütün baharat doğudan geldiği için bunları satan her yere mısır çarşısı denirdi. Asıl çarşı IV. Mehmet'in anası Turhan Valide Sultan tarafından 1660'da Yeni Cami'ye vakıf olarak yaptırılmıştır. «L» biçimindedir. 1955 yılında restore edilmiştir.

mısır fitili b. i. Topları ateşlemede kullanılan ottan örülmüş bir çeşit halat.

Mısırlı Mısır halkından ya da bu halkın soyundan olan kimse. [Egyptien — Egyptian]

mısır püskülü b. i. Mısır başağının ucundan sarkan sarı renkli püskül şeklindeki tepeciği.

mısır tavuğu b. i. Hindi.

mısır yağı b. i. Kuruyan yağlar grubundan olup mısır çimlerinden çıkarılan altın sarısı esmer renkte, tahıl koku ve tadında, yumuşak sabun, vernik ve suni kauçuk yapımında kullanılan bir yağ.

mıska i. Muska.

mıskal Ar. i. Her biri başka perdede ve eşit olmayan boylarına göre sıralı kamışlardan yapılmış düdük.

mısra, -ı Ar. i. ★ 1. Bot. Çenet. ★ 2. Ed. Belli bir şekle göre nazımlı olan ve bir koşuk (şiir, manzume) ta en küçük birliği meydana getiren söz dizisi. [Vers — Line, verse]

mısraı berceste Ed. Eski şiir anlayışında bir manzumede (genellikle gazelde) bulunan mısraların en güzel ve en seçkinine verilen ad.

mıstar Ar. i. Sıvacıların ve duvarcıların cetvel gibi kullandıkları ensiz, uzun ve düz tahta.

mışıl mışıl b. zf. Rahat ve sessiz bir uyku halini anlatır: Çocuk mışıl mışıl uyuyor.

mıymıntı s. İnsanın sabrını tüketecek kadar yavaş ve mızmızca iş gören.

mızıka Yun. i. ★ 1. Bando. [Bando — Band] ★ 2. Çocuklar için oyuncak çalgı. [Harmonica — Mouth - organ] ★ 3. Bak. ağız mızıkası.

mızıkalı i. ve s. Eskiden saray müzik örgütünden olan kimse.

mızıkçı s. Bahaneler bularak oyunu bozan; oyuna, alış verişe fesat katan.

mızıkçılık i. Mızıklanma işi.

mızıklanmak f. Oyunu bozmak için bahaneler çıkarmak.

mızmız s. ★ 1. Ağır ve beceriksiz hareket eden, çalışan ya da konuşan. ★ 2. Önemsiz şeylerde kusur bularak hoşnutsuzluğuyla insanı rahatsız eden.

mızmızlanmak f. Mızmızlık etmek.

mızrak Ar. i. Kargı.

mızraklı alayı b. i. Erlerinin elinde mızrak bulunan süvari alayı. Mızraklı süvari alayı da denir.

mızrap Ar. i. Çalgıç, tezene. [Plectre — Plectrum]

mi e. Bu edat ses uyumuna uğrayarak «mı, mi, mu ve mü» şekillerine de girer; yazıda kendinden önceki kelimeye bitiştirilmez. Sonuna getirildiği cümle ya da kelimeye, sese verilecek edaya göre, ya soru, ya hayret ya da inkâr anlamı katar, böylelikle «bu odada oturulur mu» gibi bir söz, o odada oturulup oturulamayacağını anlamak kasdiyle söylendiği gibi orada oturana karşı hayret anlatmak ya da oturmak isteyene oturulmaz olduğunu belirtmek için de söylenir.

mi İta. i. Müz. ★ 1. Yedi nota işaretinden üçüncüsü. «re» den sonra, «fa» dan önce gelir ★ 2. Bu notayı belirten işaret.

miad Ar. i. ★ 1. Vadolunan zaman; bir şeyin yapılması için söz verilen ya da belirtilen gün ya da vakit; vade sonu. ★ 2. Bir şeyin yerine yenisinin verilebilmesi için kabul edilmiş bulunan zaman, kullanma süresi: Asker ayakkabısının miadı dört aydır. ★ 3. Kıyamet, mahşer: Yevmi miad.

Miami (A.B.D.) Florida eyaletinde 291 000 nüfuslu bir şehir. Şehre 8 km. uzaklıkta bulunan ve Miami Beach denilen plâjları dünyaca ünlüdür.

miat, -tı Ar. ç. i. Mat. Yüzler.

mibzer Ar. i. Tohumları belli aralıklarla, sıra sıra eken aygıt.

Michelangelo, Buonarroti (1475-1564) İtalyan ressam, heykeltıraş, mimar ve şair. Caprese'de doğdu. Dünyanın en büyük sanatkârlarından biridir. Eserleri, çeşitliliği bakımından olduğu kadar büyüklük ve etkililik bakımından da önemlidir. Roma'daki San Pietro (Saint - Pierre) kilisesinin kubbesi, II. Jules'ün mezarı, Medici'lerin mezarı, Davut ve Musa'nın heykelleri, Sixtine kilisesinin freskleri sanatçının en önemli eserleridir. Şiirleri de İtalyan şiirinin en güzelleri arasında sayılır.

Michelet, Jules (1798-1874) Fransız tarihçisi. Paris'de doğdu. «Histoire de France — Fransa Tarihi», «Histoire de la révolution — İhtilâl Tarihi» adlı eserinde Fransız ulusal hayatını iyi yansıtmıştır. «Oiseau — Kuş», «Insecte — Böcek», «Mer — Deniz», «Ma jeunesse — Gençliğim» inceleme eserlerinde kendi endişeli ve garip duygululuğunu suçlamıştır. Çağdaş tartışmaların etkisi altında kalmış, çok defa ve bilhassa «Tarih» inin ikinci kısmında tarafsız bir tarihçi yerine bir kâhin edası takınmıştır; fakat kaynak olan vesikaları dikkatle incelemiştir.

Michelin, André (1863-1931) Fransız endüstri adamı. 1891'de, kardeşi Edouard ile birlikte sökülüp takılır ilk otomobil lâstiğini icadetmiştir. Bu lâstikler 1895'den sonra otomobillerde kullanılmıştır.

Michelozzo (1400'e doğru - 1468'e doğru) İtalyan mimar ve heykeltıraş. Floransa'da doğdu. Floransa'da, Medici'ler hesabına, Riccardi sarayını yapmıştır.

Michelsen, Christian (1857-1925) Norveçli devlet adamı. 1905'de koalisyon kabinesi kurdu. İsveç'le olan birliği bozarak yeni bir Norveç Krallığı meydana getirdi. 1907'ye kadar başbakanlıkta kaldı. Hastalığı dolayısıyla çekildi. 1910'da politikadan da ayrıldı.

Michelson, Albert (1852-1931) Polonya asıllı Amerikalı fizikçi. Morley ile birlikte ışığın hızı üzerinde yaptığı denemeler, Einstein'in bağıntılık (izafiyet) teorisinin başlangıç noktasıdır. 1907'de Nobel armağanını kazanan Michelson, bu armağanı alan ilk Amerikalı bilim adamıdır.

Michiewicz, Adam (1798-1855) Polonyalı şair. Lituvanya'da Zaosi'de doğdu. Rusya'ya karşı savaşacak gönüllü Polonyalılar arasında bulunduğu sırada İstanbul'da koleradan ölmüştür. Paris'de «Collège de France» da Slav edebiyatı profesörlüğü yapmıştır. Polonya'nın en büyük şairidir. En büyük eseri ulusal bir destan olan «Pan Tadeusz» dur.

Michigan A.B.D. eyaletlerinden biri. Kuzeydoğu'da Büyük Göller bölgesindedir. Yüzölçümü 150 168 km², nüfusu 7 823 000'dir. Merkezi Lansing, başlıca şehirleri otomobil endüstrisiyle ünlü Detroit ve Flint'tir. Demir madenleri vardır. Devlet topraklarında 5 000'den fazla göl bulunur. Ormanları en önemli zenginliklerinden biridir.

miço İta. i. Bak. muço.

Midas Frikyalılar'ın krallarına verdikleri san. Bak. Frikyalılar.

Midas Mit. Adı efsanelere karışmış bir Frikya Kralı. Şarap tanrısı Diyonizos'a tapılması geleneğini ülkesine soktuğu için bu tanrıdan her tuttuğu şeyin altın olmasını istemiş. Tuttuğu yemekler de altın kesilmiş ve aç kalmış. Sonunda Paktal nehrinde yıkanıp kurtulmuş. O zamandan beri bu suda altın kırıntıları bulunurmuş. Gene söylerler ki, Midas Pan'ın flütünü Apollon'un lirinden üstün tuttuğu için, buna kızan Apollon onun kulaklarını eşek kulağına çevirmiş. Midas, bunu herkesten saklarmış, fakat berberi bu sırrı öğrenmiş. Berber bir çukur açıp «Midas'ın eşek kulakları var» diye fısıldamış, sonra da çukuru tekrar doldurmuş. Fakat bu çukurun bulunduğu yerden biten sazlar en hafif bir rüzgârda gelen geçene «Midas'ın eşek kulakları var!» diye tekrarlarmış. Midas'ın boğa kanı içerek kendini öldürdüğünü söylerler.

Middlesex (İngiltere) Londra kontluğunun bir kısmını da içine alan bir kontluktur. Nüfusu 2 230 000'dir. Merkezi Westminster'dir.

Middleton, Thomas (1570-1627) İngiliz oyun yazarı. Kendi başına yazdığı eserlerden başka, tanınmış İngiliz oyun yazarlarından beşiyle de birçok piyesler yazmıştır. Başlıca eserleri: «Chester Trajedisi» ve «Bir Satranç Partisi» dir.

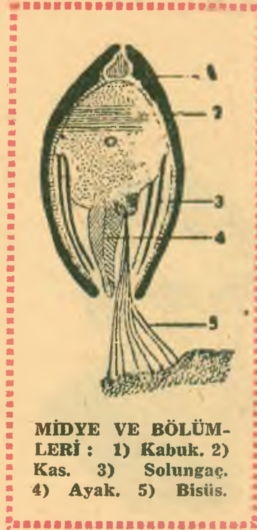
mide Ar. i. Anat. En önemli sindirim olayının geçtiği organ. İnsanda mide, yukarıda yemek borusu, aşağıda ince barsakla birleşir. Büyük bir cep şeklinde olup, üç doku katından meydana gelmiştir. Geviş getiren hayvanların midesi ise dört bölümdür. Sindirim için gerekli salgıları mide sağlar. Bu salgılara değen besinler, midenin hareketleri ile de parçalanarak emilime uygun bir duruma gelir. Midenin en önemli hastalıkları, hazımsızlıklar, mide iltihabı, mide ülseri ve mide kanseridir. [Estomac — Stomach]

mideci i. Yalnız kendi çıkarını düşünen kimse.


Michelangelo


Adam Michiewicz


Jules Michelet



MİDYE VE BÖLÜMLERİ : 1) Kabuk. 2) Kas. 3) Solungaç. 4) Ayak. 5) Bisüs.


mika kristali




iki tip Türk miğferi

mide düşüklüğü b. i. Hek. Midenin aşağıya doğru yer değiştirmesi. Daha çok, fazla doğum yapmış şişman kadınlarda görülür. Sindirim bozuklukları ile kendini belli eder. Tedavisinde özel korselerden yararlanılır; gerekirse ameliyat yapılır. [Gastroptose — Gastroptosis]

mide iltihabı b. i. Hek. Genellikle, midenin en içteki doku katının iltihaplanmasına bağlı hastalık. Sancı, kuru ve paslı bir dil, susama, kusma, ateş gibi belirtilerle kendini gösterir. Bu belirtilerin şiddet ve süresine göre, had ya da müzmin diye isimlendirilir. Midenin iltihaplanmasına yol açan en önemli maddeler alkol ve baharattır. Mide iltihaplarının tedavisi ise, uygun bir perhiz ve ilâçlarla olur. Müzmin seyirli mide iltihapları ise ileride daha önemli rahatsızlıkların açığa çıkmasına uygun bir ortam yaratır. [Gastrite — Gastritis]

mide kapısı b. i. Anat. Midenin alt kısmında, yenen şeyleri on iki parmak barsağına geçirmeye yarayan kapı. esk. Ebvabı mide. [Pylore — Pylorus]

midesi bulanmak b. f. ★ 1. Kusacak gibi olmak. [Se soluver le cocur — To be nauseated] ★ 2. mec. Şüphelenmek, şüpheye düşmek.

midesi ekşimek b. f. Besinlerin iyi sindirilmemesi yüzünden midede ekşilik duymak.

midesi kaldırmak b. f. mec. (Çirkin bir şeyden) Zevki incinmemek.

midesi kaynamak b. f. Midesi ekşimek.

midesiz s. mec. Yenmiyecek şeyleri yiyebilen ya da bakılmasına dayanılmayacak çirkin şeyler karşısında tiksinmeyen; zevksiz (kimse).

mide ülseri b. i. Hek. Midenin içyüzündeki doku maddesinin kaybı ile meydana gelen yara. Daha çok mevsim değişikliklerinde açığa çıkan bir sancı ile hastayı rahatsız eder. Mide ülserinin sebebi kesin olarak belli değildir. Kanama ve delinmeye yol açarak hastanın hayatını tehlikeye sokabilir. Tedavide duruma göre, ilâç, psikoterapi ya da cerrahî müdahaleden yararlanılır. [Ulcère gastrique — Gastric ulcer]

mideye oturmak b. f. Yenen şeyin vaktinde sindirilemeyip midede rahatsızlık vermesi eylemi. [Etre indigeste — To be indigestible]

midhat, -tı Ar. i. Övme, övünç.

Midilli (Yunanistan) Ege denizinde, Edremit körfezi içinde bir ada. Yüzölçümü 3 500 km², nüfusu 154 700'dür. Merkezi adanın doğu kısmında bulunan 27 100 nüfuslu Midilli şehridir. En eski adı Lesbos olan Midilli sırasıyla Makedonyalılar'ın, Romalılar'ın, Yunan İmparatorluğu'nun eline geçtikten sonra 1355'de Cenevizliler, yüz yıl sonra da 1462'de Türkler tarafından alınmıştır. I. Dünya Savaşı sonuna kadar Osmanlı İmparatorluğu'na ait olan ada, Sevr antlaşmasıyla Yunanistan'a bırakılmış, Lozan antlaşmasıyla da Yunanistan'a verilmesi kesinleşmiştir. Adanın başlıca zenginlik kaynakları şarapçılık ve zeytinyağcılıktır. Önemli miktarda palamut ve incir de ihraç edilir.

midilli i. Başlıca Midilli adasında yetişen eşek boyunda bir cins at. [Poney Mytilène — Mytlene pony]

Midilli Kruvazörü Tar. I. Dünya Savaşı başlarında Akdeniz'de korsanlık yapan iki Alman kruvazöründen biri. İngiliz ve Fransız donanmalarından kaçıp 1914'de Çanakkale boğazına sığınmış, dışarı çıkmak imkânını bulamayınca da Türk donanmasına katılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nu yakından etkileyen bu iki Alman kruvazöründen Midilli (Breslau), 1918'de İmroz açıklarında batırılmış, Yavuz (Goben) ise birçok maceralardan sonra elimizde kalmıştır.

Midyat Mardin'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 577 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 63 974, merkezinin nüfusu 10 188'dir. İlçe toprakları Dicle ırmağı ile Çağaça suyu arasında uzanır. Engebeli olmayıp, hafif dalgalıdır. Tahıl tarımı az ölçüdedir. Hayvancılık önemlidir. Kasaba, Mardin dağlarının güney eteklerindedir. Mardin - Cizre yolu üzerinde, Mardin'e 104 km. uzaklıktadır.

Midye Kırklareli'nin Vize ilçesi bucaklarından. 4 köylü bucağın nüfusu 2 608, merkezinin nüfusu 1 700'dür. Yeni adı Kıyıköy'dür.

midye Yun. i. Zo. Yumuşakçaların midyeler sınıfının iki ayrı parçalı kabuklu midyeler takımının bir familyası. Midyenin başı yoktur. Kasların teşkil ettiği bir çeşit ayağı vardır (Balta ayaklı). Bunu kabuklarının arasından dışarı çıkararak yer değiştirebilir. Midyelerin 11 türü vardır. Denizlerin sığ kesimlerinde yaşarlar. Bazı türleri tatlı sularda yaşar. [Moule — Mussel]

Mieroslawski, Louis (1814-1878) Polonyalı general. 1848 ve 1863 Polonya ihtilâllerini yönetmiştir.

Migros Türk Fiat yüksekliğiyle savaşmak üzere kurulan bir örgüt. (Mi - Gros) yarı toptan anlamına gelir. İlk Migros, İsviçre'de Duttweiler (Ö. 1962) tarafından 1925'de, Migros - Türk, İstanbul'da Vali F. K. Gökay ve Belediye Reis Mu. Ferruh İlter'in teşebbüsüyle 1954'de kurulmuştur. 9 milyon liralık sermayesinin yarısı İsviçre Migros'u, diğer yarısı İst. Belediyesi, Et ve Balık Kurumu, Ziraat Bankası ve Toprak M. Ofisi tarafından sağlanmıştır.

miğfer Ar. i. Çelik başlık, tulga. [Casque — Helmet]

Mihael, Aleksandroviç (1878-1917) Rus grandükü. Çar II. Nikola'nın kardeşidir. Nikola, 1917 martındaki ihtilâl sırasında tahttan onun lehine vazgeçmiştir. Fakat Mihael ihtilâlciler tarafından hapsedilmiş, sonra da öldürülmüştür.

Mihail, (Michael) (Doğ. 1921) Romanya Kralı. II. Carol'un oğludur. 1926'da babası veliahtlıktan ayrılmak zorunda kaldığı için yerine veliaht ilân edildi. 1927'de dedesinin ölümü üzerine kral oldu. II. Carol 1930'da dönünce küçük kralı Alba Iulia büyük voyvodası ilân ettiler. II. Carol 1940'da krallıktan çekildiği zaman yeniden krallığa getirilen Mihail, 1944'de Antonesco'nun devrilmesinden sonra Romanya'da komünist yönetimin kurulması üzerine 1947'de krallıktan çekildi, yurdundan ayrıldı.

Mihalıççık Eskişehir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 388 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 42 283, merkezinin nüfusu 3 685'dir. İlçe toprakları Sakarya ile Porsuk çayı arasında uzanır. Orta kesiminde doğudan batıya Sündiken dağları vardır. Güney kesimleri ise ovalıktır. Tahıl ve şekerpancarı yetiştirilir. Başta tiftik keçisi olmak üzere hayvancılık da yapılır. İlçede krom madeni de vardır. Kasaba, Eskişehir'e 95, Sarıköy demiryolu istasyonuna 22 km. uzaklıktadır.

Mihaloğlu Bu ad Köse Mihal'in bütün soyuna verilirse de, en ünlüleri Köse Mihal'in torunlarıdır. Sultan Bayezid'in yakınlarındandı. Evrenos Bey ve diğer ileri gelenlerle birlikte Yıldırım'ın büyük oğlu Süleyman Şah'ın yanında kalmış, onun ölümünde Musa Çelebi'nin yanında bulunmuş, sonra diğer ileri gelenlerle birlikte Çelebi Sultan Mehmet'i tahta çağırmıştır.

mihanik Yun. Ar. i. Mekanik.

mihanikî Yun. Ar. s. ★ 1. Düşünülüp ölçülerek değil de sırf alışkanlığın verdiği kolaylıkla ya da kafa ile değil de sırf kasların hareketiyle yapılan (iş): Mihanikî bir çalışma. ★ 2. Mat. Bak. mekaniksel.

mihber Ar. i. Kim. Ayaklı deneykapı.

mihir, -hri Far. i. ★ 1. Sevgi, muhabbet. ★ 2. Kadının nikâh ile kocasından hak ettiği mal. ★ 3. Güneş.

mihman Far. i. Konuk.

Mihmandar Bak. Doğankent.

mihmandar Far. i. Konukçu.

mihmansaray Far. b. i. ★ 1. Misafirhane. ★ 2. mec. Dünya.

mihnet, -ti Ar. i. ★ 1. Zahmet, eziyet, yorgunluk: Yolda çok mihnet çektik. [Difficulté — Difficulty] ★ 2. Sürekli üzgü, sıkıntı, dert. [Souffrance — Suffering] ★ 3. Musibet, belâ, âfet. [Malheur — Misfortune]

mihrace Hintçe i. Hindistan'da Müslüman olmayan yerli hükümdarların büyüklerine verilen ünvan. [Maharajah — Maharaja]

mihrak, -kı Ar. i. Fiz. Mat. Odak.

mihrap Ar. i. Tapınaklarda kıble tarafındaki duvarda bulunan ve imamlık edene ayrılmış olan oyuk ya da girintili yer.

mihriban Far. s. Muhabbetli, şefkatli.

Mihrî Hanım, Şair (Ölm. 1506) Amasya'da doğdu. «Belâyî» mahlâsı kullanan bir şairin kızı olduğu sanılmaktadır. Bir kopyası Ayasofya kütüphanesinde bulunan divanı basılı değildir.



Şair Mihri Hanım

Mihrimah Sultan (Ölm. 1556) Kanuni Sultan Süleyman'ın kızı ve Sadrazam Rüstem Paşa'nın karısı. Annesi Hürrem Sultan'dır. Mihrimah Sultan'ın Üsküdar'da iskele başında ve Edirnekapı'da camileri vardır. Mekke'ye de Ayni Zübeyde suyu onun verdiği para ile getirilmiştir.



Mihrimah Sultan

Mihver Almanya ile Japonya'nın 1936'da kurdukları siyasi ve askerî blokun adı. İtalya da 1939'da bu bloka katılmıştır: Mihver Devletleri. [Bloc de L'Axe — Axis powers]

mihver Ar. i. Eksen.

mika Lat. i. Jeol. Ateşe dayanıklı, ince ve esnek yapraklara ayrılır, saydam bir mineral grubu. Muskonit, biotid, lepidolit, flagopit, margarit, zinvalit gibi çeşitleri vardır. Her çeşidin özelliği ayrıdır. [Mica — Mica]

mikado Japonca i. Japon imparatorlarına verilen ad. [Mikado — Mikado]

Mikâil Dört büyük melekten birinin adı.

Mikale Batı Anadolu'da Söke'nin batısında ve Kuşadası körfeziyle Büyük Menderes ağzı arasında Samsun dağının ve bu dağın meydana getirdiği kerempenin adı. M.Ö. 479'da Yunanlılar bu kerempe önünde Persler'e karşı bir deniz savaşı kazanmışlardır.

mikâp Ar. i. Mat. Küp, kesme.

mikaşist Lat. Yun. i. Jeol. Mika ile kuvarstan meydana gelen bir çeşit taş. [Micaschiste — Mica - schist]

Mikerinos Tar. Mısır'ın ünlü piramitlerinden biri ve onu yaptıran firavunun adı. Mikerinos, Mısır piramitlerinin üçüncü ve en büyüğüdür. Onu yaptıran Firavun Mikerinos, Birinci dönem hükümdarlarındandır.



Shetland Midillisi

Mikes, Kelemen (1690-1761) Macar yazarı. Prens Ferenc Rakoczy'nin sarayında içoğlanı idi. Avusturya ile yapılan mücadeleler sonunda 1711'de gurbete çıkan Rakoczy'nin yanında 1717'de Türkiye'ye geldi. Macar mültecileri 1720'de Türkiye'de Tekirdağ'da yerleştiler. Mikes, 1758'de Türkiye'deki Macar mültecilerinin başkanı oldu. Türkiye'de öldü. «Türkiye Mektupları» adlı eseri dilimize çevrilmiştir.



İngiliz Midillisi

Mikolajczyk, Stanislaw (Doğ. 1901) Polonyalı devlet adamı. 1930'da milletvekili oldu. Pilsudsky ile anlaşmazlığa düştüğü için 1939'da Fransa'ya kaçtı. Londra'-

MİKROPLARDAN BİRKAÇ ÖRNEK



Sıtma mikrobu



Kolera mikrobu



Tifo mikrobu



Veba mikrobu



Verem mikrobu

da II. Dünya Savaşı'nda kurulan geçici hükümette başbakan yardımcısı ve başbakanlık görevleri aldı. 1947 seçimlerinden sonra, Polonya'da kurulan komünist yönetimden kaçtı.

mikoriz Fr. i. Bot. Kökmantar.

Mikoyan, Anastas İvanoviç (Doğ. 1895) Rus devlet adamı. 1915'de Komünist Partisi'ne girdi. 1923'de parti merkez komitesi üyesi oldu. 1935'den beri politbüro üyesidir. Bakanlık, 1953-1955 yıllarında başbakan yardımcılığı, 1955-1964 yıllarında başbakan birinci yardımcılığı, 1952-1966 parti prezidyum merkez komitesi üyeliği, 1964-1965 yıllarında yüksek sovyet prezidyumu başkanlığı (devlet başkanlığı) yaptı. 1965'den beri prezidyum üyesidir.

mikoz i. Hek. Bak. mantar hastalığı. [Mycose — Mycosis]

mikro Yun. Mat. Önüne geldiği birimin milyonda birinin alınacağını anlatan bir önek.

mikrobiyoloji Yun. i. Hek. Mikropları inceleyen bilim dalı. Mikrobiyoloji gelişmesini, mikroskobun keşfine borçludur. Ayrıca Pasteur, Koch gibi bilginlerin de büyük payı olmuştur. [Microbiologie — Microbiology]

mikrofilim Yun. İng. b. i. Herhangi bir konuyu, küçük, sinema filmi gibi bir şerit üzerine çeken özel bir fotoğraf makinesiyle çekilmiş filim. [Microfilim — Microfilim]

mikrofon Yun. i. Fiz. Hava titreşimlerini, bir elektrik devresine, akım şiddetinin değişimi olarak ileten aygıt. Bir ses kaynağından çıkan ses, dalgalar halinde havaya yayılır. Bu dalgalar mikrofonun önündeki ince levhayı titreştirir. Levhanın arkasında ise kömür tozu ya da kömür çubuklar vardır. Levhanın basıncına göre kömürün direnci, dolayısıyla elektrik devresinden geçen akım değişir. Radyoda bu akım değişmesi, amplifikatörde büyültülür ve hoparlörde kulakla duyulacak şiddete yükseltilmiş ses haline çevrilir. Telefon gibi araçlarda ise sesin uzağa iletilmesi, başka elektrik devreleriyle gerçekleştirilir. [Microphone — Microphone, transmitter]

mikrofotoğraf Yun. i. Mikroskopla görülecek kadar küçük cisimlerin fotoğrafını çekmeye yarayan fotoğraf makinesi. [Microphotographie — Microphotography, photomicrograf]

mikrokimya Yun. Ar. b. i. Kim. Mikroskopla görülecek kadar küçük boyutlu cisimleri inceleyen kimya bölümü. [Microchimie — Microchemistry]

mikrokok, -ku Yun. i. Hek. Nokta şeklindeki kok cinsi bakterilerin tek başına, grup ya da küme halinde yaşayan çeşidi. Mikrokoklar, salgın menenjit, bel soğukluğu gibi hastalıkların ve cerahatli yaraların nedenidir. [Microcoque — Micrococcus]

mikrokronometre Yun. b. i. Çok küçük zaman aralıklarını ölçmeye yarayan kronometre. [Microchronomètre — Microchronometer]

mikrolit Yun. i. Bazı kayaların yapısında bulunan mikroskopluk kristalimsi eleman. [Microlite — Microlith]

mikrometre Yun. b. i. Çok küçük uzunlukları ölçmeye yarayan aygıt. esk. Mıkyası hurdebinî. [Micromètre — Micrometer]

mikron Yun. i. Mat. 1 metrenin milyonda birine eşit olan uzunluk. [Micron — Micromillimeter, micron]

Mikronezya (Küçük adalar anlamına gelir) Büyük okyanusda, batıdan Endonezya ve Filipin adaları, güneyden Malenezya, doğudan Polinezya ile çevrili küçük adalar grubu. Mariana adaları, Karolin adaları, Palau adaları, Marshall adaları, Gilbert adalarından meydana gelir.

mikroorganizma Yun. i. Mikrop.

mikrop Yun. i. ★ 1. Hek. Çeşitli hastalıkların nedeni olabilen, gözle görülmeyen tek hücreli canlıların genel adı. Ancak mikroskopla görülebilir. Büyüklükleri birkaç mikronu aşmaz. Bazıları ise ancak elektron mikroskobu, flüoresan mikroskop gibi özel mikroskoplarla görülebilir. Yuvarlak ya da çomak şeklinde olabilirler. Bazen aralarında birleşerek gruplar ve gözle görülebilen sineriler teşkil edebilirler. Bölünerek ya da sporla çoğalırlar. Mikropların zararlı olan salgılarına toksin adı verilir. Mikropların insan ve hayvanlarda hastalık meydana getirmeyen hattâ organizmaya yararlı olan türleri de vardır. Mikroplar havada, suda, hemen her yerde bulunur. 100° C nin üstündeki sıcaklığa büyük bir çoğunluğu dayanamaz. [Microbe — Microbe, germ] ★ 2. mec. Kendisinden çok kötülük gelen kimse. [Personne malfaisante — Evil person] ★ 3. Külb. Polis; jandarma.

mikroplu s. Mikrobu olan, mikropla bulaşmış olan. [Infecté, microbique — Microbic, microbial]

mikrop savaşı b. i. Ask. Düşmanın askerî ve sivil bölgesine çeşitli araçlarla salgın ve öldürücü hastalıklar yaratan mikropları atarak düşmana kayıp verdirme. Bu savaş yöntemi sık kullanılmadığı gibi, uluslararası anlaşmalarla yasaklanmıştır.

mikroradyograf Yun. i. Mikroskopluk şeylerin radyografisini almaya yarayan alet. [Microradiographe — Microradiograph]

mikrosefali Yun. i. Fiz. Kafatasının olağan dışı küçük oluşu. Çok kere ana karnında gelişme sırasında dölütün örselenmesine bağlı, kimi kere kalıtımla geçen gen özellikleri yüzünden olur. Genellikle zihin gelişmesi, kişilik yapısının olgunlaşması da geri kalır. [Microcéphalie — Microcephalyalous]

mikro sinematograf Yun. i. Mikroskopluk şeylerin sinemasını almaya yarayan alet.

[Microcinématographe — Microcinematograph]

mikroskop Yun. i. Küçük cisimleri büyütüp görülür hale getiren optik aygıt. İncelenecek cisimden alınan parça lam adını alan iki ince cam levha arasına konur. Cisimden çıkan ışık ışınları, oküler ve objektif adını alan mercek sistemlerinden geçtikten sonra büyük bir görüntü oluşturur. Bu normal mikroskoptan başka çok daha fazla büyüten değişik mikroskoplar vardır. Bunlar elektronik alanda kullanılır. Far. Hurdebin. [Microscope — Microscope]

mikroskopluk s. Ancak mikroskopla görülebilen. [Microscopique — Microscopic, microscopical]

mikrososyoloji Sos. Küçük grupları inceleyen sosyoloji dalı. [Micro sociologie — Micro sociology]

mikroşimi Yun. i. Kimyasal analizde mikroskop kullanılması. [Microchimie — Microchemistry]

mikrotelefon Yun. b. i. Mikrofonla kulaklığın (almacın), aynı sap üzerine yerleştirilmesiyle elde edilen araç. [Microtéléphone — Microtelephone]

miksefe Ar. i. Fiz. Kondansatör.

miksödem i. Hek. Tiroid bezinin az çalışması sonucu açığa çıkan ödemli hastalık tablosu. [Mixoedème — Myxoedema]

miksyon i. Hek. İdrarın, üretra kanalından akarak idrar kesesini terketmesi. [Miction — Urination]

Mikszath, Kalman (1847-1910) Macar romancısı, hikâyecisi. Hukuk öğrenimi gördü. Köylü hayatını yansıtan hikâyeler, XIX. yüzyıl sonu kuzey Macaristan toplumu ile ilgili gerçekçi romanlar yazdı. Konusunu Türk tarihinden alan «Konuşan Kaftan» ile «Aziz Petrus'un Şemsiyesi» adlı romanları Türkçe'ye çevrilmiştir.

miktar Ar. i. ★ 1. Nicelik, sayı. Ar. Kemiyet. [Quantité — Quantity] ★ 2. Parça, bölüm, bölük: Arsasının bir miktarını ayırarak sattı. [Portion — Portion] ★ 3. Belirtilmemiş sayı: Bir miktar asker gönderildi. [Un certain nombre — A certain number]

miktarı kâfi b. s. Yetecek miktarda.

mikyal Ar. i. Eski tahıl ölçülerinden biri.

mikyas Ar. i. ★ 1. Mat. Ölçek. ★ 2. Ölçü.

mikyası hâmız b. i. Kim. Asidimetre, asidölçer.

mil Ar. i. İnce ve uzun, maden çubuk. Daha çok dönen makinelerin eksenini teşkil eder. Mekanik güç verilip alınmasını sağlar. [Fuseau — Spindle]

mil Lat. i. Eski Romalılar'ın bin adım karşılığı olan bir uzaklık birimi. Bugün; İngiltere imparatorluğuyla diğer birkaç ülkede kullanılan ve uzunluğu yerine göre değişen bir uzunluk birimi: İngiliz mili 1 609, Fransız deniz mili 1 852, İngiliz deniz mili 1 855, A.B.D. deniz mili 1 853,25 m. dir. [Mille — Mile]

mil i. Jeol. Deniz, göl ve akarsular tarafından çökeltilen ince çamurlar. Durgun zamanlarda oluşurlar. Bazan içinde bitki parçaları bulunabilir. Jeolojik bakımdan genç oluşuklardır. [Limon — Silt]

milâdî Ar. s. İsa Peygamber'in doğum yılı ile ilgili olan.

Milâdi Yıl İsa'nın doğumunu esas olarak alan ve şimdi 1968'e ulaşmış bulunan bir takvim başlangıcı. Diğer adları: Jülyen, Gregoriyen, Şemsî, Efrencî, Alafranga ve Rumî'dir. Aslı Sezar'dan gelen bu takvimi Papa XIII. Gregorie İznik'de topladığı ruhanî meclise düzelttirmiş ve ilk kez 1582'de Gregoriyen Takvimi Roma'da kullanılmaya başlanmıştır. Milâdı yıl esasını Fransa aynı yılda, İngiltere 1752, Rusya 1918, Yunanistan 1923 ve Türkiye 1926'da uygulamaya başlamıştır.

Milano İtalya'nın Roma'dan sonra gelen ikinci büyük şehri. Olona suyunun üzerindedir. Milano eyaletinin merkezi olup nüfusu 1 629 000'dir. Şehir, 11 kapılı bir surla çevrilidir. En ünlü binası, gotik ve modern İtalyan stillerinin karışmasıyla beyaz mermerden yapılmış 40 000 kişilik katedralidir. Geniş ölçüde ipekli eşya, saat, otomobil, kimyasal maddeler, çikolata yapılır.

Milan Obrenoviç, IV. (1854-1901) Sırbistan Kralı. 1882'de tahta çıkmış, 1889'da oğlu Aleksandr'ın lehine tahttan ayrılmıştır. 1868'de Sırbistan prensi ilân olunmuş, 1876'da Rusya ile birleşerek Osmanlı İmparatorluğu'na savaş açmıştır. Bu savaş sonunda Sırbistan bağımsızlığını kazanmış ve Milan 1882'de ilk kral olmuştur.

Milas Muğla'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 147 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 67 946, merkezinin nüfusu 12 969'dur. Bafa gölünün yarısı ilçe sınırları içindedir. Başlıca geçim kaynağı zeytindir. Tahıl tarımı ve sebzecilik ikinci derecededir. Güllük'de balıkçılık da yapılır. Kasaba yakınında işletilmekte olan zımpara madeni vardır. Kasaba, Sodra dağının doğu kenarındadır. Çok eski bir şehirdir. Baltalı kapı, su kemerleri ve sur kalıntıları İlkçağ'dan kalmadır. Firuz Bey Camisi ve Ulucami de Osmanlı eserleri arasındadır. Kasaba, il merkezine 78 km. uzaklıktadır.

milât Ar. i. İsa Peygamber'in doğduğu yıl. 7 gün sonrası takvim başı sayılmıştır. [La naissance de jésus - Christ — Birth of Christ]

mil çekmek b. f. (Birinin) Gözlerini, kızgın mil batırarak kör etmek.

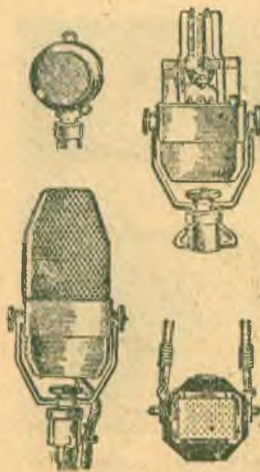
mildiyu İng. i. Peronospora cinsinden, emeç lerini bitkilerin yapraklarına salarak yaşayan asalak bir mantarın meydana getirdiği bitki hastalığı. En çok asma yapraklarında görülür. «Yaprak pası» da denilen bu



mikrofilim ve gösterme aleti


mikroskop ve bölümleri


mikrometre


mikrofon örnekleri

hastalık ilk Amerikr Birleşik Devletleri'nde görülmüş ve 1878'de Amerika'dan getirtilen asmalarla Avrupa'ya girmiştir. [Mildiou — Mildew]

milel Ar. ç. i. Uluslar. Milletler.

Mileteus [Milet] Batı Anadolu'da eski İyonya'nın M.Ö. IV. yüzyılda eşsiz bir zenginlik ve şenliğe sahip olan bir şehri. Ege kıyısında kurulmuş olan bu şehir, Menderes ırmağının getirdiği kumların kıyıyı doldurmasıyla zamanla içeride kalmıştır. Bugün yalnız tapınağının kalıntıları vardır.

milföy Fr. b. i. (Bin yaprak demektir). Gayet ince yufkaların üst üste getirilmesiyle yapılmış bir çeşit pasta.

Milhaud, Darius (Doğ. 1892) Fransız bestecisi. Paris Konservatuarı'nda müzik eğitimi gördü. Caz müziğinde çok tonalitenin bir arada kullanılmasının öncüsüdür. Bu türdeki başlıca eserleri : «La création du monde — Dünyanın Yaradılışı» adlı bale müziği, «Suite Française — Fransız Süiti», «Christophe Colombe» operasıdır.

mili Lat. Ön ek. Binde bir anlamını verir : Miligram = Bir gramın binde biri ; milimikron = Bir mikronun binde biri.

milim Fr. i. Fransız frangının binde biri, yani bir santimin onda biri.

milis Fr. i. Ask. Az ve kısa devre eğitim görmüş halk kuvveti. Daha çok büyük ordular besleyemeyen ülkeler, bir savaşta milis kuvvetlerden ve gönüllülerden yararlanmaktadır. İsviçre, Avusturya gibi. [Milice — Militia]

militan Fr. i. ve s. Savaşçı, mücadeleci.

militarist Fr. i. ve s. Militarizm doktrinine bağlı.

militarizm Fr. i. Ordunun, hükümetin başlıca desteği olması yolundaki inanç ve doktrin. Ordunun başlıca görevi ulusal bağımsızlığı korumak iken, militarizm, saldırganlık temeli üzerine dayanır. En geniş anlamında, ordunun politikaya karışması demek olan militarizm, dış politikada emperyalist, iç politikada da anti demokratik davranışların kaynağı olmuştur. Çeşitli ülkelerde, cunta adı verilen bir subay grubu, ordu kuvvetini kullanarak, zorla iktidarı ele alır ; askerî diktatörlükler kurar. [Militarisme — Militarism]

Millerand, Alexandre (1859-1943) Fransız devlet adamı. 1885'de sosyalist milletvekili olarak parlamentoya girdi. 1899'da ticaret, 1909'da bayındırlık, 1912'de ve 1914-1915'de millî savunma bakanı, 1920'de başbakan ve dışişleri bakanı oldu. Versay antlaşmasının uygulanmasına çalıştı. 1920-1924 yıllarında cumhurbaşkanlığı, 1925-1940 yıllarında senatörlük yaptı. Eserleri basılmıştır.

Miller, Arthur (Doğ. 1915) Amerikan oyun yazarı. New York'da doğdu. Michigan Üniversitesi'nde okudu. Gazeteciliğe atıldı. 1945'de yazdığı «Foes» adlı romanıyla adını duyurdu. Gerçeküstücülük ve doğalcılık karışımı sayılabilecek oyunlarıyla çağdaş tiyatronun en ünlü yazarlarından oldu. Marilyn Monroe ile evlenmesi ve ayrılması dünya ölçüsünde bir olay oldu. Oyunlarının çoğu dilimize çevrilmiştir. Başlıca eserleri : «All my sons — Bütün Oğullarım», «The Mistfits — Uygunsuzlar», «The Sorcerer of Salem — Cadı Kazanı», «Death of a Salesman — Satıcının Ölümü» dür.



Arthur Miller



M.B.K. üyelerinden Ankara Valisi iken ölen General İrfan Baştuğ

Miller, Henry (Doğ. 1891) Amerikan yazarı. Brooklyn'de doğdu. Yoksul bir ailenin oğluydu. Çeşitli işlerde çalıştı. Bir ara evlendi, fakat sonra yeniden serüvenlere atıldı. Paris'e geldi. 1930-1940 yıllarını Fransa'da geçirdi. İlk kitaplarını bu yıllarda yayınladı. Romanları uzun yıllar Amerika'da yayınlanamadı. Kişisel serüvenlerini fantastik bir hava içinde cüretli bir dille yazdı. Cinsel konuları ayrıntılarıyla işledi. Başlıca eserleri : «Tropic of Cancer — Yengeç Dönencesi», «The Dark Spring — Kara İlkbahar», «Marx and Fagosites — Marx ve Fagositler», «Sexus», «Plexus» dür.

millet Ar. i. ★ 1. Bak. ulus. ★ 2. mec. Sınıf, topluluk : Şoför milleti.

Millet, Jean - François (1815-1875) Fransız peyizaj ressamı. Gréville'de doğdu. Kır hayatını yansıtan eserleriyle tanınmıştır. «Tarlada Kalıntı Toplayan Kadınlar», «İplikçi Kadın», «Patateslerin Toplanması» gibi tabloları uzun süre tartışma konusu olmuştur. Realizm ustalarından biridir.

milletlerarası b. s. Uluslararası. [International — International]

Milletlerarası Para Fonu Bak. Uluslararası Para Fonu.

Milletler Cemiyeti A.B.D. Başkanı Wilson'un etkisiyle, I. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan ilk uluslararası örgüt. 1919 Paris Barış Konferansı'nda kurulması kararlaştırılmıştı. Uluslararası işbirliğini genişletmek, savaşı önlemek, anlaşmazlıkları barışçı yollarla çözümlemek, uluslararası adaleti sağlamak gibi amaçlar taşımaktaydı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Milletler Cemiyeti'nin yerini, Birleşmiş Milletler almıştır. esk. Cemiyeti Akvam. [Société des Nations — League of Nations]

Millet Meclisi 1961 Anayasa'mıza göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni meydana getiren iki meclisten biri. Genel oy ile seçilen 450 milletvekilinden kuruludur. Millet Meclisi seçimleri her 4 yılda bir tekrarlanır. Meclis bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebilir. Yenilenmesine karar verilen meclisin yetkileri yenisinin seçilmesine kadar sürer. Millet Meclisi, yasama organının kanun yapma yetkisini, Senato ile birlikte yerine getirir. Buna karşılık yalnız Millet Meclisi'ne ait görevler de vardır. Örneğin, yeni kurulan hükümetler hakkında

güven oyu verip vermemek yetkisi, hükümetler hakkında gensoru önergesi verilerek sonuçta düşürülebilmeleri imkânı yalnız Millet Meclisi'ne tanınmıştır. [Assemblée Nationale — National Assembly]

milletvekili b. i. Saylav. Genel oyla Millet Meclisi üyeliğine seçilmiş olan kimse. 30 yaşını dolduran her Türk yurttaşı milletvekili seçilebilir. Türkçe okuyup yazma bilmeyenler, kısıtlılar, askerlik görevi yapmamış olanlar, kamu hizmetlerinden yasaklılar, ağır hapis cezasıyla cezalandırılmış bulunanlar, zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtekârlık, güveni kötüye kullanma, hileli iflâs gibi suçlardan mahkûm olanlar, 5 yıldan fazla süreyle hapis cezasıyla cezalandırılanlar milletvekili olamazlar. Milletvekili adayı olmak, memurluktan çekilmeyi gerektirmez. Sadece, yargıçlar, subaylar, askerî memurlar ve astsubaylar mesleklerinden çekilmedikçe aday olamazlar. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir. [Député, membre de parlement — Deputy, congressman, member of parliament]

milletvekili dokunulmazlığı Huk. Bak. yasama dokunulmazlığı.

millî Ar. s. ★ 1. Ulusal. [National — National] ★ 2. Sp. Ulusal temsil yetkisi taşıyan spor müsabakaları ve bunlara katılan sporculara verilen sıfat. [National — National]

Millî Birlik Komitesi 27 Mayıs 1967 hareketini gerçekleştirdikten sonra yasama yetkilerini ve yürütme görevini yüklenen ve ihtilâli yapan 38 subaydan kurulu komite. Komite önceleri tek başına, yasama yetkisini ve yürütme görevini yüklenmiş, Temsilciler Meclisi'nin kurulmasından sonra, onunla birlikte Kurucu Meclisi meydana getirmiştir. Bu arada, komite üyeleri arasında yapılan bir tasarruf ile üye sayısı 23'e inmiştir. 1961 yılında yeni Anayasa'ya göre Türkiye Büyük Millet Meclisi kurulduktan sonra, Millî Birlik Komitesi'nin hukuk bakımından varlığı sona ermiş ve komite üyeleri tabiî üye olarak Cumhuriyet Senatosu'na katılmışlardır.

millî burjuvazi Bak. ulusal burjuvazi.

millî eğitim Genel öğretim ve eğitim.

Millî Eğitim Bakanlığı Türkiye'nin eğitim işlerini yürüten ve düzenleyen bakanlık. Bakanlığın merkez örgütü içinde, Yüksek Öğretim, Orta Öğretim, İlk Öğretim, Güzel Sanatlar, Teknik Öğretim, Ticaret Öğretim, Yapı İşleri genel müdürlükleri vardır. Müzeler, kütüphaneler, eski eserler de bakanlığa bağlı çeşitli müdürlükler eliyle yönetilir. [Ministère de l'Education — Ministry of Education]

millî gelir b. i. Eko. Belirli bir süre içinde, bir ulusun elde ettiği kazançların toplamı. Bir yılda yaratılan değerlerin toplamına eşittir. Başka bir tanımlama ile de, üretim faktörlerinin, üretime katılmalarının karşılığı olarak aldıkları para şeklindeki bedellerin toplamıdır. Buna göre işçi ücretleri, sermaye kârları, aylıklar, üretim maddeleri toplamı, millî geliri meydana getirir. Millî gelirin üleşilmesi, çağdaş sorunlardan biridir. [Revenu national — National income]

Millî Güvenlik Kurulu Anayasa'mızın 111. maddesine göre, ulusal güvenlikle ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcılık etmek üzere, gerekli temel görüşleri bakanlar kuruluna bildiren organ. Başbakan, Millî Savunma bakanı, Ulaştırma bakanı, İçişleri bakanı gibi bazı bakanlarla, genelkurmay başkanı ve kuvvet temsilcilerinden kurulur. Kurula cumhurbaşkanı, bulunmadığı zamanlarda başbakan başkanlık eder.

millî hâkimiyet Huk. Kamu hukukunda önemli etkileri bulunan bir anlayış ve uygulaması. Buna göre, ancak ulus tarafından kullanılabilen, kişisel iradelerin üzerinde olan, bölünmesi, başkasına devri mümkün bulunmayan, ulusun geçmişi ile bugünü ve geleceğinden doğan değerleri taşıyan, üst hiç bir otorite tanımayan bir irade vardır ve devlet hakimiyeti gerçekte bu iradeye aittir. Millî hakimiyet teorisi, klâsik batı burjuva demokrasilerine temel olan ideolojik bir kuraldır. Halk, seçimle millî iradeyi oluşturur. Bu kural, zaman zaman çok aşırı şekilde uygulanmıştır. Günümüzün modern kamu hukukunda, bu kural da oldukça teorik bir anlam taşımaktadır. [Souveraineté national — National sovereignty]

millî hukuk Huk. Her devletin iç örgütünü ve devletle kişiler arasındaki ilişkileri düzenleyen iç hukuk kuralları. Millî hukuk ya da iç hukuk terimi, devletler hukuku teriminin karşıtı olarak kullanılmaktadır. [Droit interne — Municipal law]

millî irade Huk. Bak. millî hâkimiyet.

Millikan Robert, Andrew (1868-1953) Amerikalı fizikçi. Morrison'da doğdu. Modern fizik teorileriyle ilgili birçok eserlerin yazarıdır. 1923 Nobel Fizik ödülünü kazanmıştır.

millî korunma Huk. Olağanüstü hallerde ulusal ekonomi ve fiyat düzeninin korunması için hükümete olağanüstü yetkiler verilmesi durumu. Bu konuda yayınlanmış Millî Korunma Kanunu'na göre hükümet, bakanlar kurulu kararları ile yeni kurallar getirmek ve suç tanımlamak yetkisine sahipti. Uzun süre yürürlükte kalan millî korunma sistemi bugün kaldırılmıştır.

Millî Kütüphane M. Eğitim Bakanlığı'na bağlı Türkiye'nin en büyük ve en modern kitaplığı 1946'da Ankara'da kurulmuştur. Kitap sayısı 650 000 cilt dolaylarındadır. Kitaplıkta, eski ve yeni Türk ressamlarının 400 tablosu, 10 000 makaralık yazma ve nadir eserler mikrofilim

MİLLÎ BİRLİK KOMİTESİ

Başkan :
Gürsel, Cemal

Acuner, Ekrem
Akkoyunlu, Fazıl
Aksoyoğlu, Refet
Ataklı, Mucip
Baştuğ, İrfan
Baykal, Rıfat
Çelebi, Emanullah
Er, Ahmet
Erkanlı, Orhan
Ersü, Vehbi
Esin, Numan
Gürsoytrak, Suphi
Kabibay, Orhan
Kaplan, Kadri
Kaplan, Mustafa
Karaman, Suphi
Karan, Muzaffer
Karavelioğlu, Kamil
Köksal, Osman
Köseoğlu, Münir
Kuytak, Fikret
Küçük, Sami
Madanoğlu, Cemal
Okan, Sezai
Özdağ, Muzaffer
Özdilek, Fahri
Özgüneş, Mehmet
Özgür, Selâhattin
Özkaya, Şükran
Solmazer, İrfan
Soyuyüce, Şefik
Taşer, Dündar
Tunckanat, Haydar
Türkeş, Alpaslan
Ulay, Sıtkı
Yıldız, Ahmet
Yurdakuler, Muzaffer

13 Kasım 1960'-da M.B.K.'den uzaklaştırılan 14 üye

Akkoyunlu, Fazıl
Baykal, Rıfat
Kabibay, Orhan
Kaplan, Mustafa
Karan, Muzaffer
Köseoğlu, Münir
Özdağ, Muzaffer
Solmazer, İrfan
Soyuyüce, Şefik
Taşer, Dündar
Türkeş, Alpaslan
Er, Ahmet
Erkanlı, Orhan
Esin, Numan


mimber


Krotonlu Milon


Sir G. F. Milne

arşivi, 4 500 harita, Türkiye ile ilgili 40 000 kadar iç ve dış basın kupürleri, afiş arşivi, yerli gazete ve dergi koleksiyonları, Türkiye bibliyografyası ve Türkiye makaleler bibliyografyası, körlerin eğitimine özgü kabartma 450 cilt kitap, 1 200 plaklık klasik batı müziği arşivi, Türk folkloruna ilişkin 200 bant vardır.

millîleştirme Sanayi, maliye, ulaştırma v.b. şirketlerinin devlet mülkiyetine alınması. Millîleştirmenin amacı, ekonominin kilit noktalarının devlet kontrolunda bulunmasıdır.

Millî Marş Bak. İstiklâl Marşı.

Millî Mücadele Bak. Türk Kurtuluş Savaşı.

Millî Piyango Maliye Bakanlığı'na bağlı tüzel kişiliği olan bağımsız bir kuruluş. Türkiye'de karşılığı para olmak üzere piyango düzenleme tekeline sahiptir. İlk 1925'de T. Hava Kurumu'na bağlı olarak, 14 yıl Tayyare Piyangosu adıyla çalışmış, sonra 5 Temmuz 1939 tarih ve 3670 sayılı kanunla «Millî Piyango İdaresi» olarak devam etmiştir. Biletlerden toplanan paraların yarısından biraz fazlasını ikramiye adıyla dağıtır. 1967 sonuna kadar halka 600, Hazineye 500 milyon lira ödemiştir.

Millî Reasürans Türkiye sınırları içinde imzalanan sigorta anlaşmalarının reasürans (mükerrer sigorta) tekelini elinde bulunduran bir kuruluş. 1929'da T. İş Bankası'nın öncülüğünde bir anonim ortaklık olarak kurulmuştur. Risklerin dağıtımı ve işlerin güvence altında yürümesi amacını güder.

millî savunma b. i. Bir ülkede savaş endüstrisi kurup işletmek, silâh, malzeme, yedek parça, akaryakıt ihtiyacını sağlamak insan gücünü plânlamak gibi savunma işlerinin tümü. [Défense national — National defense]

Millî Savunma Bakanlığı Ordu bütçesinin düzenlenmesi, ordu ve askerlikle ilgili kanunların hazırlanması ve hükümlerinin yerine getirilmesi, genelkurmay başkanlığınca gerekli görülen örgüt ve kuruluşların gerçekleştirilmesi, ordunun her türlü ihtiyacının karşılanması, ordu mensuplarının özlük işlerinin izlenmesi ve yerine getirilmesi, yurttaşların askerlik hizmetleri yönünden orduyla ilişkilerinin sağlanması gibi görevlerle yükümlü bakanlık. Bakanlık, ordunun askerlikten çok yönetim işleriyle ilgili bulunmaktadır. [Ministère de la Défense Nationale — Ministry of Defense]

millî şef Atatürk'ün ölümünden sonra İsmet İnönü'ye verilen bir ad. Atatürk'e verilen «ebedî şef» adına karşılık olarak kullanılmış, bir süre sonra bırakılmıştır.

milliyet, -ti Ar. i. ★ 1. Ulusallık. ★ 2. Ulusçuluk. ★ 3. Bağlı bulunulan ulus: Bu adamın milliyeti nedir?

milliyetçi s. ★ 1. Milliyetçilikle ilgili, ulusçu: Milliyetçi cereyan. [Nationaliste — Nationalist] ★ 2. i. Milliyetçilik taraflısı olan kimse, ulusçu. [Nationaliste — Nationalist]

milliyetçilik i. Ulusçuluk. Ulusunu sevmeyi, yükseltmeyi amaç edinen sosyal ve politik akımlara verilen ad. İçinde doğup geliştiği şartların ve ülkelerin niteliklerine göre milliyetçilik ayrı anlamlar kazanır. Genellikle emperyalizm döneminde bulunan ülkelerdeki milliyetçilik akımları, saldırgan, sömürgeci, şoven bir karakter taşır. Bu anlamdaki milliyetçilik, faşizmle kendini en kesin şekilde tanımlar. Alman nazi sistemi, bunlardan biriydi. Buna karşılık, emperyalizme karşı kurtuluş savaşı veren ve bağımsızlıklarına kavuşan ulusların milliyetçiliği, bilim ve insanlığın gelişmesi yönünde bir ülküdür. Emperyalizme karşı ilk kurtuluş savaşını veren ve bağımsızlığını kazanan Türkler'in milliyetçiliği, Atatürk'ün formülleştirdiği ve en açık anlatımını Anayasa'mızda bulan böyle bir milliyetçiliktir. [Nationalisme — Nationalism]

Mill, John Stuart (1806-1873) İngiliz filozofu ve ekonomisti. Ünlü İngiliz ekonomisti James Mill'in oğludur. Babası, John Stuart'ı çok sert bir eğitim disiplini içinde yetiştirdi. Daha küçük yaşlarda iken Latince, Yunanca öğrenmiş, çetin matematik problemlerini çözmeye başlamıştı. Felsefesi, Hume'un doktrinine ve XVII. yüzyılın ampirizmine bağlıdır. Mantık alanında, tümden gelim ve deneyim metotları üzerinde orijinal bir teori ileri sürmüştür. Ahlâk alanında, ampirizmi, Bentham'ın ve babasının etkisi altında, faydacı bir yönde geliştirmiştir. Politik ve ekonomik görüşlerinde liberal olan, J. Stuart Mill, yaşadığı dönemde, kapitalizmin sonucu olan sosyal adaletsizlikler karşısında, devletin yoksulları, özellikle kadınları koruması için işe karışmasını savunmuştur. Başlıca eserleri: «A System of Logic — Mantık Sistemi», «Principles of Political Economy — Ekonomi Politik Prensipleri», «Utilitarianism — Faydacılık» dır.

Millos (M.Ö. V. yüzyıl) Yunan komedi şairi. Komedi sanatının en eski temsilcilerinden biridir.

Milne, Sir George Francis (1866-1948) İngiliz feldmareşali. 1916'dan 1918'e kadar Makedonya'daki Fransız Doğu ordusunun İngiliz birliklerine komuta etmiş bir generaldir. 1926'da İngiltere İmparatorluğu genelkurmay başkanı, 1928'de feldmareşal olmuştur.

Milo (Yunanistan) (Eski Milos) Ege denizinde, Kiklad adalarından 5 500 nüfuslu bir ada. Milo Venüs'ü denilen ünlü heykel 1820'de bu adada bulunmuştur.

Milon, Krotonlu (M.Ö. VI. yüzyıl) Olimpiyad oyunlarında birçok defa kazanmış bir atlet. Çok kuvvetli ve obur olmasıyla ün-

lüdür. Efsaneye göre ihtiyarlığında kuvvetini denemek istemiş ve yarık olan bir ağacı ikiye ayırmaya kalkmış. Fakat kütüğün iki kısmı birleşerek onu ellerinden yakalamış. Milon bu durumdayken kurtlar, bazılarına göre de bir aslan tarafından parçalanmış.

Milon, Titius Annius Papuanus (M.Ö. 95 - M.Ö. 48) Roma halk yargıcı. Claudius'u öldürmekle suçlanmış ve Ciceron tarafından savunulmuştur. Ciceron bu yargılamada «Pro Milone» adlı güzel, fakat yararsız savunmayı yazmıştır. Milon sürülmüş ve bir savaşta ölmüştür.

Miloş Kabiloviç Kosova Meydan Savaşı'ndan sonra muharebe meydanını dolaşan I. Murad'ı hançerle öldüren Sırp askeri.

Miloş, Obrenoviç I. (1780-1860) Sırp Prensi. Osmanlı padişahından ülkesini muhtarlıkla yönetme yetkisini almış, Skupçina tarafından 1817'de yüksek prens ilân olunmuştur. Modern Sırbistan'ın yaratıcısıdır. 1839'da prenslik tahtından büyük oğlu Mihal adına vazgeçmiş, 1858'de gene tahta geçmiştir. 2 yıl sonra ölünce yerine Mihal geçmiş; Mihal'in oğlu Milan ise krallık ünvanını almıştır.

milreis Portekiz ve Brezilya'nın parası.

Milton, John (1608-1674) İngiliz şair. Londra'da doğdu. Dinsel ve siyasal karışıklıklarda saraya ve piskoposlara karşı cephe almıştır. Cromwel hükümeti zamanında devlet hizmetinde çalışmış, krallık tekrar kurulunca unutulmuştur. Yoksul düşmüş ve kör olmuştur. Ünlü şiiri olan «Kayıp Cennet» i karısına ve iki küçük kızına yazdırmıştır. Ayrıca «Allegro», «il Penseroso» gibi felsefi şiirleri, komedileri, trajedileri vardır.

Milwaukee (A.B.D.) Wisconsin eyaletinin merkezi olan ve Milwaukee nehri halicinde kurulmuş bulunan 741 000 nüfuslu bir şehir. Önemli bir maden endüstrisi merkezidir.

milyar Fr. s. ★ 1. Mat. Bin kere milyon. Bilyon da denirse de milyar daha fazla kullanılmaktadır. 1 000 000 000 [Millard — Billion] ★ 2. i. Bu sayının adı. [Milliard — Billion]

milyarder Fr. i. ve s. Bir ya da birkaç milyarlık zengin (kimse). [Milliardaire Multi - millionaire]

milyon Fr. s. ★ 1. Mat. Bin kere bin; 1 000 000. [Million — Million] ★ 2. i. Bu sayının adı. [Million — Million]

milyoner Fr. i. ve s. Bir ya da birkaç milyonluk zengin. [Millionnaire — Millionaire]

mim Ar. i. Eskiden kullandığımız Arap alfabesinde «m» sesini veren harfin adı. «Gereğinde karşısındakine hatırlatılmak üzere unutulmayacak şeyler arasına koymak» anlamına gelen «mim koymak» deyiminde geçer: Bu sözünüze mim koydum.

mim Yun. Lat. i. ★ 1. Tiy. Eski Yunanlılar'da ve Romalılar'da; yazarın karakterleri, gelenekleri taklit ederek yazdığı halk komedisi. [Mime — Pantomime, dumb - show] ★ 2. Eskiden bu tarz komedide oynayan aktör (Bugün) pantomimada oynayan aktör. [Mime — Pantomime actor, mimic]

mimar Ar. i. Yapıların plânını çizen teknik adamı. Mimar, yapı tekniğiyle estetiği birleştirerek uyumlu bir sonuca varır. Örekçi. [Architecte — Architect]

mimarî Ar. s. ★ 1. Mimarlık. [Architecture — Architecture] ★ 2. Mimarlığa değgin, mimarlıkla ilgili; öreksel. esk. Malûmatı mimariye. [Architectorial — Architectural]

mimariye Ar. i. Mimarlık hakkı; mimara verilen ücret.

mimarlık i. Mimarların sanatı; örekçilik. [Architecture — Architecture]

Mimar Sinan (1489-1588) Mimar. Kayseri'nin Ağırnas köyünde doğdu. Yavuz Sultan Selim zamanında İstanbul'a gelip Yeniçeri Ocağı'na girmiş, İran ve Mısır seferlerine katılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde de birçok seferlere katılmış, askerî mimarlık ve savaş stratejisine uygun eserler köprüler yapmıştır. 1538'de saraya mimarbaşı atandıktan sonra, İstanbul ve çevresinde sivil mimarlık eserleri ve dinî yapılar meydana getirmiştir. Kendi deyimiyle «çıraklık dönemi» nin eseri olan ve 1543'de başladığı Şehzade Mehmet Camisi'nden sonra, «kalfalık dönemi» olan 1550-1560 yılları arasında Süleymaniye, Mihrimah Sultan, Rüstem Paşa, İbrahim Paşa, Ahmet Paşa, Zal Mahmut Paşa, Sinan Paşa camilerini tamamlamıştır. Bunları İstanbul'daki Sultanahmet (1571), «ustalık dönemi» nin en önemli eseri olan Edirne'deki Selimiye (1574) ve yine İstanbul'daki Azapkapı (1577) camileri izlemiştir. Her biri yeni bir projenin eseri olan 73 camiden başka, otobiyografisi «Tezkeretül Ebniye — Yapılar Tezkeresi» nden anlaşıldığı üzere, 50 medrese, 49 mescit, 31 hamam, 27 saray, 18 türbe. 18 kervansaray, 17 imaret, 7 kütüphane, 7 köprü, 6 darüşşifa (hastahane) yapmıştır.

mimber Ar. i. Camilerde hatibin çıkıp hutbe okuduğu merdivenli yüksekçe yer. [Chaire — Pulpit]

mimik Yun. i. ★ 1. Psi. Yüzün, düşünce ve duyguları açığa vuran değişiklikleri. Mimikler, heyecanlara ve kültür çevresinin etkisine bağlı olarak konuşmanın yanı sıra bir dil meydana getirir. ★ 2. Tiy. Oyuncuların, oyunlarını daha inandırıcı, daha etkili kılmak için yüzlerine verdikleri hareket. [Mimique — Mimicry, mimic]

mimlemek f. Hoşa gitmeyen bir hareket ya da sözü dolayısıyla birini, hakkında iyi düşünülmeyenler sırasına koymak.

mimli s. Mimlenmiş.



John Milton



I. Miloş Obrenoviç



Mimar Sinan



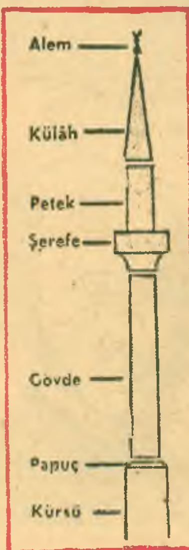
J. S. Mill


Mimnermus


minakop


mimoza

MİNARE VE BÖLÜMLERİ



Mimnermus (M.Ö. VII. yüzyıl sonu) Yunan şairi ve müzikçisi. 6 heceli bir mısradan sonra 5 heceli bir mısra kullanmanın bulucusudur.

mimodrama Yun. b. i. Tiy. Pantomima tarzında oynanan dram. [Mimodrame — Dumb - show performance]

mimoza Lat. i. Bot. Sarı ve bazı türlerinde beyaz ya da menekşe renginde çiçekleri, akasya yaprağına benzeyen yaprakları olan, baklagillerden bir süs bitkisi. Küstümotu en yaygın olanıdır. [Mimosa — Mimosa]

mina Far. i. ★ 1. Cam. ★ 2. Mine.

minakop, -pu i. Zo. Kaya balığının ufak cinsi. [Umbre — Umbra]

Minar Bak. Dilektepe.

minare Namaz vaktinin geldiğini bildirmek için müezzinin çıkıp ezan okuduğu yüksek ve ince yapılı kule.

minare boyu b. i. Aşağı yukarı 10 ile 20 m. arasında bir yükseklik anlatan deyim.

minare kırması b. i. Pek uzun boylu: Bu minare kırması da kim?

Minas Geraes (Brezilya) Ülkenin güneydoğusunda bulunan, 9 798 900 nüfuslu bir eyalet. Merkezi Bello - Horizonte şehridir. Altın, elmas, demir v.b. maden zenginlikleri önemlidir. Tarım bölgesidir. Tütün, pamuk, mısır, pirinç, şekerkamışı yetiştirilir.

Mindanao (Filipinler) in önem ve büyüklük bakımından ikinci derecede gelen adası. Yüzölçümü 86 148 km², nüfusu 2 973 000 dir. Adanın başlıca ürünleri baharat, şekerkamışıdır. Volkanları çoktur. 1941 aralığında Japonlar tarafından alınan ada, 1945 mayısında Amerikalılar tarafından geri alınmıştır.

minder i. Üstüne oturmak için çeşitli boyda yapılan şilte. [Coussin — Cushion]

minderaltı etmek b. f. Hasıraltı etmek.

Mindeval Bak. Çamoluk.

Mindszenthy, Kardinal Jozsef (Doğ. 1892) Macar din adamı. 1944'de Veszprém piskoposu oldu. 1944-1945 yıllarında hapiste kaldı. 1945'den beri Esztergom ve Macaristan başpiskoposudur. 1949'da müebbet hapse mahkûm edilmiş olan Mindszenthy 1956 ayaklanmasında serbest bırakılmıştı. Şimdi Budapeşte'de Amerikan büyükelçiliğine sığınmış olarak yaşamaktadır.

mine i. ★ 1. Biyo. Diş tacını kuşatan sert ve saydam madde. esk. Minâ. [Email — Enamel] ★ 2. Maden eşya üzerine vurulan renkli cam tabakası. [Email — Enamel] ★ 3. Bu şekilde yapılmış eşya: Fransız mineleri. [Ouvrage émaillé — Enamel work] ★ 4. Saat kadranı. [Cadran — Dial] ★ 5. Pek ince ve parlak nakış. [Glaçure — Glaze]

mineçiçeği, -ni b. i. Bot. Mineçiçeğigillerden, yaprakları karşılıklı ve oymalı, çiçekleri başak durumunda alacalı, mavi ya da menekşe renginde, sapı dört köşeli olan bir bitki ve bunun çiçeği. [Verveine — Verbena]

mineçiçeğigiller ç. b. i. Bot. Bitişik taçyapraklı, ikiçeneklilerden mineçiçeği ve türlerini içine alan bir bitki familyası. esk. Baristaroniye. [Verbénacées — Verbenaceae]

mineli s. Mine ile bezenmiş. [Emaillé — Enamelled]

Mineptah (M.Ö. XIII. yüzyıl) Mısır firavunu. II. Ramses'in oğludur. M.Ö. 1232'den 1222'ye kadar hüküm sürmüştür. Memphis yakınlarında Libya ve Ege uluslarının birleşmiş ordusunu yenmiştir.

mineral, -li Fr. i. Yer kabuğunda bulunan, kimyasal bir formülle gösterilebilen, fizik ve kimya bakımından homojen olan cisimlerin genel adı. Genellikle inorganik ve katıdırlar. Fakat cıva gibi sıvı, kehribar ve asfalt gibi organik mineraller de vardır. Bir ya da birçok mineral birleşerek taşları meydana getirir.

mineralleştirmek f. ★ 1. Ham maden haline sokmak; kükürt, arsenik, antimon, molibden ve volfram gibi cisimlerin etkisi altında bir madeni filiz niteliğine getirmek. [Minéraliser — To mineralize] ★ 2. Mineral maddeleri eritmek ve karıştırarak suyu maden suyu niteliğine getirmek. [Minéraliser — To mineralize]

mineralog Lat. Yun. i. Mineralojiyi meslek edinmiş kimse.

mineraloji Lat. Yun. i. Mineralleri inceleyen bilim.

mineral yağlar b. i. «Neft, mazot» gibi yerden alınan yağlar. [Huiles minérales — Mineral oil]

Minerva Mit. Roma mitolojisinde, Yunanlılar'ın Athena dedikleri tanrıçaya verilen ad. Bak. Athena.

Ming 1368'den 1644'e kadar Çin'de egemen olmuş bir hanedanın adı. Bu hanedandan 16 imparator gelmiştir. Ming hanedanının yerini Tsing hanedanı almıştır. Avrupa ve Çin arasında ilk ticaret ilişkileri Ming hanedanı zamanında ve 1514'de kurulmuştur.

Mingili Giray, I. (Ölm. 1513) Kırım hanı. İlk defa Osmanlı uyrukluğuna giren handır. Hacı Giray Han'ın oğludur. Oğullarıyla giriştiği savaşta yenilerek Cenevizliler'e sığınmıştır. Fakat Türkler tarafından kurtarılarak tekrar hanlığa geçirilmiştir. Fatih Mehmet'le II. Beyazıt zamanlarındaki savaşlarda askerleriyle birlikte bulunup yararlıklar göstermiştir. Şairliğiyle de tanınmıştır.

Mingili Giray, II. (1682-1739) Kırım Hanı. Hacı Selim Giray'ın oğludur. Babası sürgün iken Rodos'da doğdu. İki defa Kırım hanlığına geçmiştir. İstanbul'da Tophane'de bir Gülşeni tekkesi yaptırmıştır. Şiirleri, divan edebiyatı bakımından oldukça başarılıdır.

minibüs Lat. i. 15 - 20 kişilik küçük otobüs.

minicik s. Pek mini mini, pek küçük. [Très petit — Very small]

minik s. Küçük ve sevimli. [Miniature — Miniature]

minimalist Fr. i. Menşevik'le eş anlamdır. Bak. menşevik.

minimini s. (Çocuk dilinde) Küçük, ufak. Kocaman karşıtı.

minimum Lat. i. Mat. Değişken bir büyüklüğün aldığı en küçük değer. Maksimum karşıtı. esk. Asgarî. [Minimum — Minimum]

minisküs i. Hek. Diz eklemindeki iç minisküsün zorlanma ya da iltihap sonucu zedelenerek yerinden kayma durumunun konuşma dilindeki adı. Bak. meniskus. Minisküs diz eklemindeki ağrı, hareket güçlüğü ile kendini gösterir. Zorlanma sonucu açığa çıkabildiğinden futbol oynayanlarda daha sık görülür. Tedavisi cerrahîdir. [Ménisque — Meniscus]

minkale Ar. i. Mat. İletki.

minkarî burunlu b. i. Gagaburun.

Minkowski, Hermann (1864-1909) Litvanyalı matematikçi. Sınırlı bağıntılığı (izafiyeti) ilk ileri sürendir.

minnacık s. Pek küçük, pek minicik.

Minneapolis (A.B.D) Minnesota eyaletinde Missisipi nehri üzerinde 482 900 nüfuslu bir şehir. Besin endüstrisi ve tarım önemlidir.

Minnelli, Vincente (Doğ. 1913) A.B.D. sinema rejisörü. Chicago'da doğdu; 3 yaşından itibaren kardeşleriyle gezginci tiyatroculuğa başladı. Dekorculuk ve fotoğrafçılık öğreniminden sonra, New York'da tiyatro yöneticiliği yaptı. 1942'den sonra başladığı sinemacılıkta duygulu, dürüst ama gerilimli stiliyle, özellikle komedi alanında büyük filimler çevirdi. Son yıllarda dramatik konulara yöneldi. Başlıca filimleri: «Paris'de Bir Amerikalı», «Kötü ve Güzel», «Çay ve Sempati», «Gigi», «Tepeden Ev'e» dir.

minnesinger Alm. i. Ed. Ortaçağ'da, Avrupa şehirlerinde işçi sınıfından yetişmiş şairlere verilen ad.

Minnesota A.B.D'nin eyaletlerinden biri. Merkezi Saint - Paul şehridir. Önemli demir madenleriyle ormanlar, eyaletin başlıca zenginlik kaynaklarıdır.

minnet, -ti Ar. i. Bir iyiliğe karşı duyulan iç yükümü. [Gratitude — Gratitude]

minnet etmek b. f. Boyun eğip yalvarmak. [Supplier, prier — To beg]

minnettar Ar. Far. s. Birine karşı minnet duyan, içten yükümlü. [Obligé, redevable — Grateful, indebted]

minnoş i. Küçük ve sevimli olanlara seslenme için söylenir.

Minorka Balear adalarından biri. 60 000 nüfusludur. Merkezi Port Mahon'dur. Başlıca ürünleri şarap, portakaldır.

minorka i. Aslı Minorka adasından çıkma, yumuşak ve deniz iklimli yerlerden hoşlanır bir tavuk cinsi. [Minorque — Minorca]

Minot, George Richards (1892-1950) Amerikalı fizyolojist ve hekim. Boston'da doğdu. Kan hastalıkları üzerindeki incelemeleri dolayısıyla 1934 Nobel tıp ödülünü kazanmıştır.

minör Fr. s. Müz. Küçük. Majörden yarım ses daha küçük anlamındadır. [Mineur — Minor]

Minsk (S.S.C.B) Svisloç suyu üstünde Beyaz Rusya'nın merkezi olan 675 000 nüfuslu bir şehir. 1941'de Almanlar'ın eline geçmiş, 1944'de Ruslar tarafından geri alınmıştır. Dericilik ve makine endüstrisi merkezidir.

mintan Far. i. ★ 1. Yakası devrik olmayan bir çeşit dış gömleği. [Chemise — Shirt] ★ 2. Kollu yelek.

Minucius, Felix Marcus (III. yüzyıl) Latin hatip. Hıristiyan dinini kabul etmiş ve bu dini savunanlardan biri olmuştur. Bu amaçla yazdığı «Octavius» adlı diyalog ünlüdür.

minüskül Fr. s. Küçük (harf). Majüskül karşıtı. [Minuscule — Small letter, minuscule]

minval, -li Ar. i. Tarz, yol.

Minyas Eski Yunanistan'ın Orhomene Kralı. Adını Minyenler'e vermiştir.

minyatür Fr. i. ★ 1. Eski yazma kitaplarda görülen, ince bir sanatla işlenmiş küçük ve biraz ilkel resimlere verilen ad. Osmanlı Türkleri'nde Fatih zamanından sonra kitaplara minyatür yapılmaya başlanmış, hattâ padişahların resimleri de yapılmıştır. Türk giyimleri de minyatürlerde canlandırılmıştır. [Miniature — Miniature] ★ 2. Bu tarzda yapılmış küçük resim. [Miniature — Miniature painting]

minyatürcü i. Minyatür yapan sanatçı. [Miniaturiste — Miniaturist]

minyatür golf b. i. Sp. Golf oyunundan esinlenerek yaratılmış bir spor. Küçük bir alan üstünde golf topunu bazı köprü ve deliklerden geçirmek suretiyle oynanır. Son zamanlarda yurdumuzda da ilgi görmektedir.

Minyenler Eski Yunanistan'ın, adlarını kahramanları ve kralları Minyas'tan alan bir ulusu.

minyon Fr. s. İnce, zarif, küçük, sevimli.

minyonet Fr. i. Bir çeşit pek ince dantelâ. [Mignonnette — Mignonette lace]

mir Far. i. ★ 1. Baş, şef. ★ 2. Bay: Mirim efendim.

Mirabeau, Honoré Gabriel (1749-1791) Fransız hatibi. Gatinais'de doğdu. V. R. Mirabeau'nun oğludur. Fransız Büyük İhtilâli'nin en ünlü hatibidir. Babası ona kötü davranmış, yıllarca hapsetmiştir. Sonunda Markiz Monnier (Sophie)'yi alarak yabancı bir ülkeye kaçmıştır. Hollanda'da yakalanarak 1777'den 1781'e kadar



Fuzulî'nin Hadikatüs - Süeda eserinden bir minyatür (XVII. yüzyıl)

Vincennes'de hapsedilmiş, oradan metresine mektuplar yazmıştır (Sophie'ye Mektuplar). Sonra ıztıraplı ve kararsız bir ömür sürmüştür. 1789'da asiller sınıfı tarafından reddedilip meclise halkın vekili olarak girmiş, bilgisi ve hatipliğiyle Kurucu Meclis'in zaferlerini sağlamıştır. Sarayla iş birliği etmekle haklı olarak suçlandırıldığı bir sırada iş ve sefahat yorgunluğundan ölmüştür. Bütün politikası, krallık otoritesiyle halkın özgürlüğünü uzlaştırmaya çalıştırmak olmuştur.



Honoré Gabriel Mirabeau

Mirabeau, Victor Riquet (1715-1789) Marki. Fransız iktisatçısı. «Kır Felsefesi», «Vergi Teorisi», «Angaryalar Hakkında Mektuplar» adlı eserleri vardır. Ünlü Mirabeau'nun babasıdır.

miraç Ar. i. Göğe çıkma. [Ascension — Ascent]

Miraç Kandili Tar. Muhammed Peygamber'in miracına rastlayan gece. Kamerî aylardan recebin 26'sını 27'sine bağlayan gecedir.

mirahur i. Eskiden sarayın at işlerine bakan görevli. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan önceki Türk devletlerinde de mirahurluk vardı.

miralay Far. T. b. i. Albay.

Miranda, Francisco (1752-1816) Venezüela'lı general. Caracas'da doğdu. Cumhuriyet devrinde Fransız ordularıyla 1793'de Anvers'i almıştır. 1810'da İspanyol Amerikası'nı ayaklandırmak için Bolivar'a yardım etmiştir.

Miranşah, Mirza Celâleddin (1367-1408) Timur'un 3. oğlu. Babasının sağlığında Irak, Azerbaycan, Diyarbakır ve Şam taraflarında valilik etmiş, babasının ölümünden sonra da 3 yıl kadar oralarda egemen olmuştur. Sonra Karakoyunlu Kara Yusuf ile Azerbaycan sınırında savaşırken vurulmuştur. Delhi'de egemen olan Türk - Moğol imparatorları, Miranşah'ın torunlarıdır.

miras Ar. i. Kalıt. Birine, ölen bir yakınından kalan mal ve para. [Héritage — Inheritance]

mirasa ehliyet Huk. Mirasçı olabilmek için aranan nitelikler. Ancak gerçek ve tüzel kişilerle, belirli hallerde şahıs toplulukları mirasçı olabilirler. [Compétence pour succession — Competence for inheritance]

mirasa konmak b. f. Miras yemek.

mirasçı i. Kalıtçı. Miras bırakarak ölen kimsenin (mûris) mirasından pay almak hakkına sahip olan kişi ya da kişiler. Mirasçılar, kanunî mirasçı, tayin edilmiş mirasçı olarak ikiye ayrılır. Kanunî mirasçılar, mirasın kan hısımları, eşi, evlâtlığı ve devlettir. Tayin edilmiş mirasçılar ise, vasiyetname ile mirasçı olan kimselerdir. Mirasçıların mirastan yararlanma hakları ve miktarları, durumlarına göre başka başkadır. esk. Vâris. [Héritier — Heir, heiress, inheritor]

miras hakkı Huk. Bir ölünün, kanuna ya da yapılan bir hukuk işlemine göre bütün mallarına, haklarına, borçlarına sahip olma durumu. Mirastan elde edilecek menfaatleri elde etmek hakkı da, miras hakkıdır. Kapitalist ülkelerde miras hakkı, vazgeçilmez bir hak olarak görülmektedir. Sosyalist ülkeler ise, kişiler arasındaki fırsat eşitliğini bozduğundan, miras hakkını ya hiç kabul etmez, ya da sınırlı olarak kabul eder. Anayasa'mız herkesin miras hakkına sahip olduğunu, ancak, miras hakkının kamu yararı amacıyla ve kanunla sınırlanabileceğini kabul etmektedir. [Droit de succession — Right of inheritance]

miras hukuku Huk. Kişinin sağlığında yaptığı ölüme bağlı hukuk işlemlerinin şekil ve şartlarını, ölümden sonra kalan mirasın mirasçılara geniş şekil ve şartlarını gösteren, mirastan doğan davaları düzenleyen hukuk kuralları. [Loi de succession — Inheritance law]

mirasın bölünmesi Huk. Mirasın, birden fazla mirasçı arasında kanunun gösterdiği şekilde bölüştürülmesi. Miras bırakan (mûris), vasiyetname ile mirasın ne şekilde bölüştürüleceğini gösterebilir. Birinci derecede mirasçılar, miras bırakanın füruudur ve eşit şekilde mirastan pay alırlar. Füruun bulunmaması halinde, ana ve baba mirasçı olurlar. Ana ve babanın daha önce ölmüş olması halinde, ana ve babanın füruu mirasçı sayılırlar. Miras bırakanın, kendi füruu, ana ve babası ve onların füruunun da bulunmaması halinde, büyük ana ve büyük baba ile onların füruuları mirascı sayılırlar. Bunlar da yoksa, büyük ana ve babanın ana ve babası, kendi paylarına düşecek mirasın yararlanma hakkına sahip olabilirler. Bunların bulunmaması durumunda, miras devlete kalır. Miras bırakanın eşinin hayatta olması durumunda, eş miras bırakanın füruu ile birlikte mirasçı olursa mirasın dörtte birinden ya da yarısından yararlanma hakkını kazanır. Nesebi sahih olmayan çocuklar, ana tarafından meşru çocuklar gibi mirasçıdırlar. Bunların baba tarafından mirasçı olabilmeleri, tanınmış olmalarına ya da mahkemece babalığa karar verilmiş bulunmasına bağlıdır. Nesebi sahih bir evlâtla birlikte mirasçı olan evlilik dışı çocuk, miras bırakanın sahih nesepli çocuklarına düşen miras payının yarısını alır. Evlâtlıklar, sahih nesepli çocuklar gibi mirasa hak kazanırlar. [Partage de succession — Sharing in a succession]

mirasın kabulü Huk. Mirasçı olabilmek için kendisine miras kalınca yapılması gereken bildirim. Genellikle, mirasın mirasçı tarafından belirli süreler içinde reddedilmemesi halinde, kabulün gerçekleştiği anlaşılır. Mirasçı, mirası red süresi geçmeden mirası kabul ettiğini belirterek, mirası red hakkından vazgeçtiğini de ortaya koyabilir.

[Acceptation de la succession — Acceptance of succession]

mirasın reddi Huk. Mirasçının kendisine kalan mirası istemediğini sulh hukuk yargıcına bildirmesi. Mirasçı mirasın açılmasından sonra 3 ay içinde, kesin ve açık bir şekilde yazıyla bildirerek mirasçı olmaktan kurtulabilir. Miras bırakanın ölümünde mirasının borca batak olduğu tesbit edilirse, bu durumda açık bir şekilde miras reddedilmese bile, miras yine de reddedilmiş sayılır. Bu şekilde borca batak mirasın kabulü için açık bir şekilde bu kabulü bildirmek gerekir. [Répudiation de la succession — Repudiation of succession]

mirasta mahfuz hisse Huk. Kanunda belirtilmiş derecedeki mirasçıların, kendilerine kalan miras hissesinden vasiyetname ile mahrum edilemiyecekleri miras payı. Miras bırakan, vasiyetname ile, bu mahfuz hisselerden mirasçısını mahrum bıraksa bile mirasçı dava açarak bu miras payını elde edebilir. Çocukların miras hisselerinin dörtte üçü, ana babanın miras hisselerinin yarısı, kardeşlerin miras hisselerinin dörtte biri, eşler için de miras hisselerinin yerine göre yarısı, yerine göre de tamamı mahfuz hisse sayılır ve vasiyetname ile azaltılamaz, tamamen ortadan kaldırılamaz. [Portion réservée — Reserved portion]

mirastan feragat Huk. Mirasçının, kendisine miras bırakacak olan kimsenin hayatında onunla yaptığı bir anlaşma sonucunda mirasçılık hakkından vazgeçerek, mirasçılık sıfatını kaybetmesi. Mirastan feragat, bir menfaat karşılığı olabileceği gibi, hiç karşılıksız da olabilir. Bir menfaat karşılığı mirasçılıktan feragat halinde, mirasdan feragat edenlerin çocukları da artık mirasçı olamazlar. Mirasdan feragat anlaşması resmî şekle bağlıdır. [Renonciation de la succession — Renunciation of inheritance]

mirastan iskat Huk. Ölüme bağlı bir hukuk işlemiyle, miras bırakanın mirasçılarını mahfuz miras hisselerinden yoksun bırakması. Mirastan iskat, ancak belirli hallerde yapılabilir. Miras bırakana ya da yakınlarına karşı ağır bir cürüm işleyenlerle, miras bırakana ve ailesine karşı kanun bakımından yükümlü olduğu görevleri yerine getirmekte büyük bir kusur işleyenler, mirastan iskat edilirler. Bu durumda, miras, sanki mirastan iskat edilenler ölmüş gibi onun mirasçılarına geçer. Mirasçıyı korumak için de mirastan iskat mümkündür. Miras bırakan, borcunu ödeyecek malı bulunmadığı sabit olan mirascıların bunların mahfuz hisselerinin yarısından iskat eder ve bu yarıyı mirasçısının mirasçılarına ayırarak, onların zarar görmemelerini sağlayabilir. [Exhérédation — Exheredation, disinheritance, disherison]

mirastan mahrumiyet Huk. Mirasçıların, kendilerine miras bırakan kimseye karşı işledikleri, ahlâka ve kanuna aykırı fiilleri sebebiyle mirastan, kanun tarafından mahrum edilmeleri. Mirastan mahrumiyet hallerini Medenî Kanun göstermiştir. [Indignité successoral — Debarring from succeeding]

miras vergisi Huk. Bak. veraset ve intikal vergisi.

mirasyedi ş. ★ 1. Kendine fazlaca miras kalan, mirasa konan. [Héritier — Inheritor] ★ 2. mec. Pek savurgan. esk. Müsrif. [Prodigue — Spendthrift]

miras yemek b. f. Kendine birinden miras kalmak.

mirat, -tı Ar. i. Ayna.

Mircea (1386-1418) Ulah voyvodası. Önce karşısında olduğu Macar hükümdar Sigismund'un dostu olarak I. Beyazıt'a yenilmiş, fakat bir yıl sonra, bu yenilginin acısını çıkarmıştır. 1416'da I. Mehmet'e karşı Silistire'yi kaybetmiş ve Osmanlı egemenliğine girmiştir.

Mirdit Katolik mezhebinden olan Arnavut.

Mirgün Boğaziçi'ndeki Emirgân'ın eski söylenişi. IV. Murat İran seferinden dönerken, bir kaleyi kendisine karşı koruyan, sonra teslim eden Emirgûne Han adlı sapık bir İran komutanını birlikte getirmişti. Ona, şimdiki Emirgân dolaylarında geniş arazi verdi. Emirgûne Han, IV Murad'ın ölümünden sonra idam edildi. Ama yaşadığı yere de adını bıraktı. Sözcük zamanla Emirgân biçimine girdi.

Mirhant (1433-1498) İranlı tarihçi. Nişabur'da doğdu. «Ravza-tes-Safa» adlı genel tarihi, İslâm dünyası tarihi için başlıca kaynaktır.

mirî Far. s. Beylik. Devlet malı olan.

mirialem Far. Ar. i. Tar. «Bayrak Beyi» demek olup eskiden saray memurlarının ileri gelenlerinden birinin sanı idi. «Emir-i alem» de denirdi.

mirî hazinesi b. i. Tar. Maliye hazinesi, devlet hazinesi yerinde, eskiden kullanılan bir deyim.

miriliva Far. Ar. i. (Eskiden) Tuğgeneral.

Mirim Çelebi —Mahmut Efendi— (Ölm. 1525) Matematik ve astronomi bilgini. Matematik bilgini Kadızade Selâhaddin Musa'nın torunu ve Kutbüddin Mehmet'in oğludur. İstanbul'da doğdu. II. Beyazıt zamanında büyük görevlerde bulunduktan sonra I. Selim tarafından Anadolu kazaskerliğine yükseltilmiştir. Uluğ Beyin ünlü «Zeyç» ini Farsça şerhettiği gibi Alî Kuşçu'nun gene astronomi üzerine yazmış olduğu «Fethiye» adlı broşürünü de şerhetmiştir.

mirimiran Far. i. Tar. Eski sivil rütbelerden birinin adı. Buna «Beylerbeyi», «Rumeli Beylerbeyi» de denirdi.

mirî mukataat b. i. Tar. İltizama verilen devlet gelirleri hakkında kullanılan bir deyimdi.


Mircea

Mirmidonlar Mit. Eski Yunanistan'ın bir kısım halkı olup mitolojiye göre önce karınca iken sonra insan olmuşlardır. Dünya edebiyatında çok ve çalışkan insanlar topluluğuna Mirmidonlar denir.

Miro, Joan (Doğ. 1893) İspanyol ressamı. 1922'de gerçeküstücüler topluluğuna katılan sanatçı, daha sonra soyut sanata yöneldi. Seramik alanında da değerli eserler verdi. Paris'deki Unesco binasında iki panosu vardır.



Mirim Çelebi

Miron (M.Ö. V. yüzyıl) Yunan heykelcisi. «Diskçi» adlı heykeliyle ün kazanmıştır. Ayrıca hayvan heykelleri de çok değerlidir.

Mirra Mit. Yunan mitolojisinde Kıbrıs Kralı Kiniras'ın kızı. Babasına aşık olmuş. Haberi olmadan gece koynuna girerek babasından gebe kalmış. Babası bunu öğrenince onu öldürmek istemiş, ama Mirra Arabistan'a kaçarak orada Adonis'i dünyaya getirmiş.

mirsat Ar. i. Yıldızları incelemeye yarayan alet. Rasat dürbünü.

Mirya Bak. Veliköy.

miryametre Yun. Fr. i. Mat. On bin metre. [Myriamètre — Ten thousand meters, myriameter]

mirza Far. i. Bazı Türk topluluklarında ve İran'da kullanılan bir soyluluk sanı. İsimden sonra prensi gösterir: Muhammed Mirza; isimden önce bir memuru, bir bilgini, yüksek tabakadan bir kimseyi gösterir: Mirza Muhammed Han.



İskender Mirza

Mirza, İskender (Doğ. 1899) Pakistanlı general, devlet adamı. Askerlik öğrenimi gördü. Orduda çeşitli görevler aldı. 1954-1955 yıllarında bakanlıklarda bulundu. 1955-1956 yıllarında Pakistan genel valiliği yaptı. 1956'da cumhurbaşkanlığına getirildi. 1958'de düşürüldü, yurdundan ayrıldı.

mis i. Misk.

mis İng. i. ★ 1. İngiltere'de henüz evlenmemiş kızlar için kullanılır. Fransızlar'ın «matmazel» i ile eş anlamdadır. Özel isimden önce kullanılır. [Miss — Miss] ★ 2. (Yalnız olarak) İngiliz mürebbiye: Mis, çocukları henüz sokağa çıkarmadı.

misafir Ar. i. ★ 1. Konuk. [Convive — Guest] ★ 2. Gözün saydam tabakasında herhangi bir nedenle meydana gelen beyaz leke.

misafirhane Ar. Far. b. i. Yolcu evi, otel, han. [Hôtellerie — Guesthouse]

misafirperver T. Far. i. Konuksever.

misak Ar. i. Sözleşme, antlaşma, bağlaşma.

Misakı Millî Tar. Türk Kurtuluş Savaşı'nın başlangıç döneminde Mustafa Kemal'in baskısı üzerine İstanbul'daki Meclisi Mebusan (Millet Meclisi) ın aldığı kararın adı. Bu kararın temel ilkeleri 4 Eylül 1919'da başlayan Sivas Kongresi'nde alınmıştı. Genellikle şu ilkelere dayanıyordu: 1° Mondros mütarekesinin imzalandığı zamanki Türkiye sınırı, yeni Türk yurdunun genel sınırları olmalıdır. 2° Batı Trakya'da nereyi istedikleri konusunda plebisit yapılmalıdır. 3° İstanbul ve Marmara dolaylarının güvenliği garanti altında bulunmalıdır. 4° Türkiye'deki azınlıklarla, komşu ülkelerdeki Türk azınlıkları aynı haklara sahip olmalıdır. 5° Kapitülasyonların kaldırılması öngörülmelidir. Misakı Millî'nin kabulü İstanbul Meclisi Mebusanı'nın dağıtılmasına sebep oldu ise de bu ilkeleri Anadolu'da kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi yürüttü, gerçekleştirdi.

misal, -li Ar. i. ★ 1. Örnek. [Exemple — Example] ★ 2. (Takımlarda) Benzer: Derya misali = Denize benzer. [Pareil — Like]

misbah Ar. i. Biyo. Yüzgeç.

misel Fr. i. Kim. Koloit iyonlarında molekül yığılışmasından meydana gelen ve yalnız başına koloidin bütün niteliklerini taşıdığı kabul edilen kısım.

misgülü b. i. Bahçe güllerinin menşe bitkilerinden bir gül türü.

misil, -sli Ar. i. ★ 1. Eş, benzer: Dünyada bunun misli yoktur. [Egal — Match] ★ 2. Mat. Kat. [Multiple — Multiple]

misilleme i. Dengiyle karşılama. esk. Misliyle mukabele; mukabelei bilmisil. [Représaille — Reprisals, retaliation]

misilli, misillû s. Eskiden «gibi» anlamında kullanılırdı: Bu misillû hareketler. [Comme, tel — Like, similar]

misilsiz s. Eşsiz, benzeri olmayan. [Sans pareil, unique — Matchless, unique]

Misis Bak. Yakapınar.

misis İng. i. (İngiliz ve Amerikalılar için) Bayan.

misistira i. Ucu sivri demirli kısa öğendire.

misk, -ki Far. i. Asya'nın yüksek dağlarında yaşayan bir cins ceylanın erkeğinin karın derisi altındaki bir bezden çıkarılan güzel kokulu madde. [Musc — Musk]

miskal, -li Ar. i. Bir dirhemle bir dirhemin yedide üçüne ve bugünkü ölçüye göre dört buçuk grama eşit eski bir ağırlık ölçü birimi. Bir dirhem dört denk, bir denk dört kırat, bir kırat dört buğday idi. Bir miskal yirmi kırat olduğuna göre, seksen buğday ya da orta büyüklükte yüz arpa ağırlığındadır.

miskal, miskale Ar. i. Kuyumcu v.b. nin madeni parlatmak için kullandıkları aygıt.

miskap Ar. i. Delgi. esk. Matkap.

misket, -ti Fr. s. (Aslı Far.) Güzel kokulu meyva: Misket üzümü, elması, armudu. [Muscat — Muscat, muscadine, muscatel]

misket, -ti İta. i. Bomba ve şarapnellerin

içinde bulunan kurşun ya da demir taneler. [Balles de shrapnel — Shrapnel bullets]

misket şarabı b. i. Kokulu misket üzümlerinden yapılan fazla alkollü, tatlı ve aromalı şarap.

misk faresi b. i. Zo. Rusya güneyinde ve Pirene'lerde akarsu yakınlarında yaşayan, böcekle geçinen memeliler cinsi. [Desman — Musk - rat]

misk gibi b. s. ★ 1. Pek temiz ve güzel kokulu: Misk gibi çamaşır. ★ 2. Çok iyi ve elverişli: Misk gibi bir iş. ★ 3. zf. Pekâlâ, elbette: Ben bu işi misk gibi yaparım.

misk ile amber Tam isteğe göre uygun anlamında bir deyim.

miskiler ç. i. Zo. Misk kedisi, misk faresi gibi, vücutlarındaki özel bir kese içinde misk gibi kokan bir maddeyi taşıyan hayvanlar sınıfı.

miskin Ar. s. ★ 1. Göz yumulmayacak ya da hoş görülmeyecek olgular karşısında hiç bir tepki göstermeyen. [Balourd — Leprous] ★ 2. İnsanı sinirlendirecek derecede uyuşuk, tembel. [Paresseux — Lazy] ★ 3. s. Miskin hastalığına tutulmuş. [Lépreux — Suffering from leprosy]

miskinhane Ar. Far. b. i. Miskin hastalığına yakalanmış olanların ayırılıp konuldukları bina: XIII. yüzyılda Avrupa'da 20 000 miskinhane vardı. [Léproserie — Leper - hospital]

miskin hastalığı b. i. Hek. Cüzam.

misk keçisi b. i. Erkeğinin karın derisi altındaki bir bezde «misk» denilen güzel kokulu madde bulunan ceylan cinsi. Asya'nın yüksek dağlarında yaşadığı, çok hızlı koştuğu için avlanması güçtür. [Chevrotain musc — Musk - goat]

misk kedisi b. i. Zo. Üreme organıyla anüsü arasındaki küçük bir kesede güzel kokulu bir madde taşıyan, bir etobur memeliler cinsi. [Civette — Civet - cat]

miskotu b. i. Bot. Güzel kokan bir ot.

misk öküzü b. i. Asya ve Amerika'nın kuzey kesimlerinde yaşayan iri yapılı bir hayvan. Kokusu 90 m. den duyulabilen misk öküzü kolay evcilleştirilebilir; eti ve sütü lezzetlidir.

Misli Bak. Gölcük.

misma, -i Ar. i. Fiz. Kulaklık.

mismar Ar. i. Çivi.

Mississippi A.B.D.'nin eyaletlerinden biri. Ülkenin güneyinde yer alır. 2 178 000 nüfusludur. Merkezi Jackson'dur. Özellikle tarım bölgesidir. Pamuk, tütün, tahıl, şekerkamışı, meyva yetiştirilir. Otlakları çok olup hayvancılık önemlidir.

Mississippi A.B.D.'de büyük bir ırmak. Minnesota devletinde Hasca gölünden çıkarak geniş bir delta meydana getirdikten sonra birkaç ağızla Meksika körfezine dökülür. Başlıca kolları Ohio, Missouri, Arkansas ve Kızılnehir'dir. Uzunluğu 7 200 km. dir. Üzerinde gemiler işler.

Missouri A.B.D.'de Mississippi'ye dökülen büyük bir çay. Uzunluğu 4 370 km. dir. Büyük bir kısmı gemilerin seyrüseferine elverişlidir.

Missouri (A.B.D.) Ülkenin ortasında yer alan, 4 319 000 nüfuslu bir eyalet. Başkenti Jefferson'dur. Eyalet, ülkenin geniş ölçüde mısır, domuz ve sığır yetiştirilen bölgesinin bir kısmıdır. Başlıca endüstrisi de et konserveciliği ve dericiliktir. Büyük şehirlerinden Kansas City et endüstrisi bakımından Amerika'nın ikinci gelen şehridir.

mister İng. i. (İngiliz ve Amerikalılar için) Bay.

Misti Güney Amerika'da Peru Andları'nda 5 842 m. yükseklikte bir volkan.

mistik Yun. s. Fel. Gizemci.

mistisizm Yun. i. Bak. gizemcilik.

Mistral, Frédéric (1830-1914) Fransız şairi. «Mireille» adlı eseri şaheseri sayılır. 1904 yılında Nobel Edebiyat ödülünü almıştır.

Mistral, Gabriela (1889-1957) Şilili kadın şair. Ününü 1917'de yayımladığı «Ölüm Soneleri» ile sağladı. Bununla beraber en önemli şiirlerinin bir araya toplandığı kitabının adı «Desolacion — Umutsuzluk» adını taşır. 1945'de Nobel edebiyat ödülünü kazandı.

mistress İng. i. İngiltere'de asiller sınıfından olmayan evli kadınların adından önce «bayan» anlamında ve hep Mrs. şeklinde kısaltılmış olarak kullanılır. [Fr. Mistress]

misvak Ar. i. Ucu dövülerek fırça haline getirilip diş temizliğinde kullanılması Müslümanlık'ça sünnet olan bir cins lifli ağaç çubuğu.

misyon Fr. i. Bir kimseye ya da bir topluluğa verilen belirli görev. [Mission — Mission]

misyoner Fr. i. Bir dini ve özellikle Hıristiyanlığı yaymaya çalışan kimse. [Missionnaire — Missionary]

miş'li s. Gra. Fiillerde, başkalarından duyulan ya da farkına varılmadan yapılan ya da sonradan farkına varılan bir iş anlatılırken kullanılan geçmiş zaman şekline özgü sıfat: Adam kaçmış, doğru mu?

miş'li geçmiş zaman b. i. Gra. esk. Mazii naklî. [Passé indéterminé — Reportive past tense]

mişvar Ar. i. Tutum ve davranış. esk. Tavır, hal: O adamın mişvarı hoşuma gitmiyor.

mit, -ti Yun. i. Tarih öncesine dayanan efsane: Ergenekon efsanesi bir mittir. [Mythe — Myth]

Mitchell, Margaret (1900-1949) Amerikalı kadın romancı. Ününü «Gone with the Wind — Rüzgâr Gibi Geçti» adlı romanıyla sağladı.


misk faresi


misk kedisi


misk öküzü

Mithat Paşa, Ahmet Şefik (1822-1884) Devlet adamı. İstanbul'da doğdu. Babıâli'nin Divan-ı Hümayun kaleminden ve illerde çeşitli görevlerden sonra 1861'de vezir rütbesiyle Niş valiliğine atandı. Başarı gösterince Niş, Silistire, Vidin eyaletleri, Tuna Vilâyeti adı altında birleştirildi ve Mithat Paşa bu valiliğe geçirildi. Bugünkü Emniyet Sandığı ile Ziraat Bankası'nın temeli olan sandıkları orada kurdu. Tuna vilâyetindeki başarıları üzerine, yeni kurulan «Şûrayı Devlet» e başkan yapılarak İstanbul'a alındı, bir yıl sonra Bağdat valiliğine gönderildi. Sadrazam Mahmut Nedim Paşa'nın güçlükler çıkarması üzerine istifa etti ve Abdülâziz'in huzurunda sadrazamın yolsuzluklarını ispat ederek 1872'de ilk defa sadrazamlığa geçirildi. Fakat Abdülâziz'in israflarına ve istibdadına karşı koymaya çalıştığından iki buçuk ay sonra azledildi. Abdülâziz'in tahttan indirilmesi bu sırada başarıldı. Yerine geçirilen V. Murat delirince tahta çıkarılan II. Abdülhamit, meşrutiyet taraftarlarına hoş görünmek için Mithat Paşa'yı sadrazamlığa getirdi ve içinde Namık Kemal ile Ziya Paşa'nın da bulunduğu kurula hazırlattığı Kanunu Esasi'yi kabul etti. Fakat Rusya'ya karşı savaş ilânı sorumluluğunu Mithat Paşa'ya yüklemek isteyen Abdülhamit, onu sadrazamlıktan azletti ve sınır dışına çıkarttı, sonra da sözde affederek Suriye valiliğine gönderdi. Orada Paşa'ya yapılan tezahürattan ürken Abdülhamit, Azdülâziz intihar edeli 5 yıl olduğu halde onun bir kurul kararıyla öldürülmüş olduğunu ve bu kurulda Mithat Paşa'nın da bulunduğunu ileri sürerek Yıldız'da kendi nezareti altında bir mahkeme kurdu. 1881'de kurulan bu mahkeme, yalancı şahit ve uydurma delillerle Mithat Paşa'yı, Damat Mahmut ve Nuri Paşa'ları idama mahkûm etti. Cezalar, müebbet sürgüne çevrildi; mahkûmlar Taif zindanına gönderildi ve 1884'de boğduruldu. Mithat Paşa eserleri, medenî cesareti ve hürriyet mücadeleleri ile örnek devlet adamlarındandır. Söyleyerek yazdırdığı «Tabsıra-i İbret» ve «Mirat-ı Hakikat» adlı iki eseriyle, oğlu Ali Haydar Mithat'ın «Mithat Paşa» adlı bir biyografisi vardır.


Üstünde Mithridates'in resmi bulunan bir para


Mithat Paşa

Mithra Eski İranlılar'ın tanrısı Mihr'e Anadolu Yunanlıları ve Romalılar tarafından verilen ad. Bu tanrıya tapmak adeti İran'dan Anadolu Yunanlıları'na ve daha sonra Romalılar'a geçmiştir.

Mithridates (Mithradates) Pontus (Pont) krallarından yedisinin adıdır, bunların birincisi M.Ö. 402'den 363'e kadar hüküm sürmüştür ve en ünlüsü Yedinci Mithridates'dir. Mithridates VII., Öp ator ya da Büyük. M.Ö. 123'den 63'e kadar Pontus kralı olmuştur. Romalılar'ın can düşmanı olarak tanınmıştır. Daha genç iken korkutmaya başladığı bir saray halkının entrikaları ve kompoloları içinde yetişmiştir. İmparatorluğu'nun egemen olduğu bütün ulusların dilini bildiği söylenir. Kral olunca Galatya'yı, Frikya'yı, Kapadokya'yı zaptetmiş, sonra Küçük Asya eyaletini ele geçirmiştir. Romalılarla yaptığı savaşlar M.Ö. 90'dan 63'e kadar sürmüştür. Oğlunun isyanı Roma'ya yürümesine engel olunca kendini bir kölesine öldürtmüştür. Mithridates cesaret ve maharetiyle, edebiyat ve sanat zevkiyle olduğu kadar zulmüyle de tanınmıştır.

mitil i. İki tarafı beyaz yorgan. Kaplanırken eğreti yüz geçirilir.

miting İng. i. Gösteri amacıyla ya da bir olay üzerine dikkati çekmek için ve çoğu açık yerde yapılan toplantı. [Meeting — Meeting]

mitokondri i. Biyo. Hücrede bulunabilen nokta şeklinde cisimcik. Sindirimin ve hücre metabolizmasının ilk aşaması olduğu kabul edilir. [Mitochondrie — Mitochondrium]

mitoloji Yun. i. ★ 1. Mitleri inceleyen bilim: Karşılaştırmalı mitoloji. [Mythologie — Mythology] ★ 2. Bir ulusun mitlerinin bütünü: Türk mitolojisi. [Mythologie — Mythology]

mitomani Yun. i. Psi. Yalan söyleme hastalığı.

mitos Yun. s. Biyo. Büyümeyi ve kişinin gelişimini sağlayan ve ana hücrenin kromozom sayısını sabit tutan bölünme şekli.

mitral hastalık b. i. Hek. Yüreğin iç zarını tutan ve genellikle kaynağı romatizma olarak kabul edilen iltihaplı hastalığın mitral kapağı tutması ve bu kapağın yapı ve işlemini bozmasıyla açığa çıkan rahatsızlık. Solunum darlığı, morarma, ödem ve dolaşım sistemini ilgilendiren daha birçok belirtilerle kendini gösterir. Tedavisinde cerrahlıktan yararlanılır. [Maladie valve mitrale — Mitral valve disease]

mitral kapak b. i. Hek. Yüreğin sol kulakçığı ile sol karıncığı arasında bulunan iki parçalı kapak. Rahiplerin giydiği ve Fransızca mitre diye adlandırılan şapkayı andırdığından bu ad verilmiştir. Biküspid kapak da denir. [Valvule mitrale, valvule bicuspide — Mitral valve, bicuspid valve]

mitralyöz Fr. i. Ask. Makineli tüfeğin eski adı. [Mitrailleuse — Machine - gun]

Mitre, Bartholome (1821-1906) Arjantinli devlet adamı. Buenos Aires'de doğdu. Birkaç kere cumhurbaşkanı olmuştur. «Arjantin Tarihi» adlı eserin yazarıdır.

Mitro Eski İranlılar'ın tanrısı Mihr'e Hindistan'da verilen ad.

Mittag - Leffler, Gösta (1846-1927) İsveçli matematikçi. Fonksiyonlar teorisi üzerine yazılmış eserleriyle tanınmıştır.

Mitterand, François Maurice Marie (Doğ. 1916) Fransız politikacısı. II. Dünya Savaşı sırasında mukavemet teşkilâtında gö-

rev aldı. 1946-1958 yıllarında ve 1962'den beri milletvekili olan Mitterand 1947'den sonra çeşitli bakanlıklarda bulundu. 1954-1955 yıllarında içişleri bakanı idi. 1959-1962 yıllarında senatörlük yaptı. 1965'de De Gaulle'ün rakibi olarak başkanlığa adaylığını koydu ise de kazanamadı.

miyalji Hek. Kas ağrısı. Daha çok kas romatizmalarında görülür. [Myalgie — Myalgia]

miyar Ar. i. ★ 1. Bir şeyde kanunun istediği ağırlık, değer ve saflık derecesini gösterir ölçü, ayar ölçüsü: Reşat altınının miyarı. ★ 2. Ağırlıkların, ölçülerin, sikkelerin kanuni örneği. ★ 3 Kim. Ayıraç.

miyasma Yun. i. Bitki ve hayvan maddeleriyle durgun sularda kendiliğinden meydana gelen ayrışma. Eskiden havaya yayıldığı ve kolera, veba, tifüs gibi salgın hastalıkları meydana getirdiği sanılırdı.

miyasteni Hek. Kas dokusunun normal güce sahip olamaması. [Myasthénie — Myasthenia]

miyavlamak f. (Kedi) Bağırmak. [Miauler — To miaow]

Miyavulis, Andreas Vokos (1768-1835) Yunan amirali. Yunan Kurtuluş Savaşı'nda 1822'den 1827'ye kadar komutanlık yapmıştır.

miyokard i. Anat. Kalp kasına verilen ad. [Myocarde — Myocardium]

miyolit Hek. Omuriliğin iltihaplı hali. [Myolite — Miyolitis]

miyom Hek. Başlıca kas dokusundan meydana gelen ur. En çok rahimde rastlanır. Habisleşme şüphesi olan ya da kanamaya, sancıya yol açan miyomlar cerrahi olarak tedavi edilir. [Myome — Myoma]

miyop Yun. i. ve s. ★ 1. Hek. Cisimlerin görüntüleri ağtabakasının ön tarafında kaldığı için, özellikle uzağı iyi göremeyen (göz). [Myope — Myopic] ★ 2. Gözleri böyle olan (kimse). [Myope — Short or near - sighted person]

miyopati Yun. i. Hek. Kas hastalığı. Kas dokusunun normal yapısının bozulması. [Myopathie — Myopathy]

miyopluk i. Miyop olma hali. esk. Kasrı basar. [Myopie — Myopia, short - sightedness]

miyosen Yun. i. ★ 1. Jeol. III. zamanın dört büyük bölümünden en sonraki. [Miocène — Miocene] ★ 2. s. Bu devre değgin, bu devirle ilgili. [Miocène — Miocene]

miza İta. i. Kumarda ortaya sürülen para.

mizaç Ar. i. ★ 1. Fel. Yaradılış. [Nature — Nature] ★ 2. Karakter, huy. [Caractère, tempérament — Temperament] ★ 3. Sağlık. [Santé — Health]

mizaçlı s. Şöyle ya da böyle mizacı olan: Uysal mizaçlı.

mizah Ar. i. Bazı fikirleri nükte, şaka ve takılmalarla süsleyip anlatan bir yazı çeşidi. Gülmece. [Humour — Humour]

mizahçı i. Gülmece yazarı. [Humoriste — Humorous writer]

mizan Ar. i. ★ 1. Terazi. ★ 2. Mat. Sağlama.

mizana İta. i. Tam armalı, yani üç direkli yelken gemisinin ön direği. [Misaine — Mizzen]

mizanpaj Fr. i. Matbaacılıkta, dizilmiş satırlarla, klişeleri yerleştirerek sayfa haline getirme. Bu iş önce kâğıt üzerinde çizgilerle gösterilir; sonra matbaada uygulanır.

mizanpli Fr. i. Saç kıvırması.

mizansen Fr. i. Tiy. Rejisörün bir oyunu sahneye koyması. Yazarın metnini rejisör kendi anlayışı içinde yorumladıktan sonra oyunculara gerekli hareketleri vererek oyunu sahneler.

Mizoguchi, Kenji (1898-1956) Japon sinemasının yaratıcılarından. Tokyo'da doğdu, güzel sanatlar öğreniminden sonra, 1920'de sinemacılığa girişti. 200'ü aşkın filmiyle dünya sinemasının en büyük ustalarından biri katına yükseldi. Gerçekçi ve destancı bir hava taşıyan filimlerinde, metafizik bir derinlikle mistik bir görüş açısından, diyalogları az fakat stili çarpıcı bir sinema dilini oluşturdu. Başlıca filimleri: «Artist Osaka'nın Sevgisi», «Fahişe O'Haru'nun Yaşantısı», «Soluk Ayın Öyküleri», «Utanç Sokağı» dır.

Mizora (ya da Maysur) Hindistan'ın güneyinde 23 547 000 nüfuslu bir eyalet. Merkezi Bangalor, önemli şehri Maysur'dur (nüfusu 253 000). Dokuma ve kimya endüstrisi önemlidir.

Mizya Şimdiki Balıkesir ilinin eski adı. Çeşitli zamanlarda sınırları değişmiş ve bir zaman Çanakkale boğazına kadar genişlemiştir.

Mlle Matmazel (Mademoiselle) kelimesinin kısaltılmışı.

M m Mösyöler (Messieurs) kelimesinin kısaltılmışı.

mm Milimetre kelimesinin kısaltılmışı.

M me Madam (Madame) kelimesinin kısaltılmışı.

Mn Kim. Mangan elemanının sembolü.

Mnemosin Mit. Uranus'un kızı. Bellek (hafıza) tanrıçası ve sanat perilerinin anasıdır.

mnemotekni Yun. i. Belleği geliştirme sanatı.

Mnesikles (M.Ö. V. yüzyıl) Yunanlı mimar. Atina akropolunun sütunlarını ve kapılı giriş binasını yapmıştır.

Mo ★ 1. Kim. Molibden elemanının sembolü. ★ 2. Müz. Moderatonun kısaltılmışı.

Moab Lut Peygamber'in oğlu olup Moabiler bunun soyundan gelmiştir.

Moabiler Eskiçağ'da, Taşlık Arabistan'ın ölüdeniz doğusuna düşen kısmında yaşa-



François Mitterand

yan halk. Başkentleri Rabbat - Moab'dı. M.Ö. 1332'den 1314'e kadar İbraniler'i boyunduruk altında tutmuşlardı.

Mobil - Türk Amerikan petrol şirketlerinden biri. 1905'den beri yurdumuzda çalışan bu şirket, 1952'de Türkiye şubesini bir Türk anonim şirketi haline çevirmiş ve «Mobil Oil Türk A. Ş.» adını almıştır. Akaryakıt depolama, dağıtım ve satışından başka, % 56 hissesine sahip bulunduğu Mersin rafinerisi ATAŞ ve yine % 56'sı kendisine ait bulunan Mobil Gaz (Mobil Petrol Gazları A.Ş.) eliyle sıvı ve gaz alanlarında da çalışmaktadır. 1953'den beri Petrol Kanunu gereğince 1 numaralı arama iznini alarak Diyarbakır'da Şelmo, Batı Raman'da ve Adana'da Bulgurdağı'nda açtığı 54 kadar kuyunun bir kısmından petrol elde etmeye başlamıştır. 1961-1966 süresi içinde 1 250 000 ton ham petrol üretmiştir.

mobilya Lat. i. Oturulan bir yerin taşınabilir döşeme eşyası. [Meuble, mobilier — Furniture]

mobilyacı Döşeme eşyası satan ve döşemecilikle uğraşan kimse. [Meublier — Furniture dealer]



Joseph Mobutu

Mobutu, Joseph - Désiré (Doğ. 1930) Kongolu general ve devlet adamı. Kongo ulusal kurtuluş hareketlerine katıldı. 1959-1960 Brüksel'de Kongo bağımsızlık yuvarlak masa konferanslarında bulundu. 1960'da Lumumba kabinesinde savunma bakanı, aynı zamanda genelkurmay başkanı idi. O yılın eylül ayında ordu adına bütün yetkileri eline aldı. 1961-1965 yıllarında Kongo silâhlı kuvvetleri başkomutanlığı yaptı. 1965'den beri cumhurbaşkanıdır.

Moch, Jules (Doğ. 1893) Fransız devlet adamı. 1938'de bakan oldu. II. Dünya Savaşı'nda mukavemet hareketine katıldı. Londra'da General de Gaulle ile çalıştı. Kurucu mecliste bulundu. 1946-1958 yıllarında ve 1962'den beri milletvekilidir. 1947-1950 yıllarında içişleri bakanı, başbakan yardımcısı, savunma bakanı olan Moch, Birleşmiş Milletler Silâhsızlanma Konferansı delegeliğinde de bulundu. Basılmış eserleri vardır.

moda İta. i. Değişiklik isteği ya da süslenme özentisiyle toplum hayatına giren geçici yenilik: Elbise modası, mobilya modası. [Mode — Fashion]

modası geçmek b. f. Moda olmaktan çıkmak. [Etre démodé — To be outmoded] ★ 2. mec. Önemini kaybetmek, artık hatıra gelmemek: Bu işin modası geçti. [Perdre sa vogue — To be out - of - date]

model Fr. i. ★ 1. Bakarak taklit yoluyla eşi yapılan konu: Yazı modeli, işleme modeli. [Modèle — Model] ★ 2. Örnek büyüğünün yapılması tasarlanan bir şeyin küçük şekli: Bir makinenin modeli; bir elbisenin modeli. [Modèle — Model] ★ 3. Sanatçıların baka baka resim ya da heykel yaptıkları erkek, kadın ya da herhangi bir şey: Bu kız akademide model olarak çalışıyor. [Modèle — Model] ★ 4. Giyim eşyası örnekleri dergisi: Bu biçimi modelden aldım. ★ 5. Tip: 50 modeli bir otomobil. [Type — Model] ★ 6. Tıpkı tıpkısına benzer: Bu çocuk babasının küçük bir modelidir.



Amedeo Modigliani

modelaj Fr. i. Heyk. Kil ve balmumu gibi şekillendirmeye uygun maddeleri, yapılacak heykellere model hazırlamak üzere hacımlı olarak biçimlendirme. [Modèle — Model]

modelci i. Bir terzihanede modeller yapan işçi. [Modéliste — Dress - designer]

moderato İta. zf. Müz. ★ 1. Allegro ile andante arası, orta tempoda. ★ 2. Bu tempoda yazılmış müzik parçası.

modern Fr. s. Çağa uygun, çağal. esk. Asrî. [Moderne — Modern]

modernizm Fr. i. Çağdaş anlayışa uyarak sanat yapma görüşü ve mesleği.

modern tarih b. i. İstanbul'un alınışından (1453) Fransız İhtilâli (1789) ne kadar olan zamanların tarihi. [Histoire moderne — Modern history]

modifikasyon Fr. i. Biyo. Ortam şartları ile meydana gelen fakat kalıtsal olmayan (yani dölden döle geçmeyen) değişmeler. Bu tür ortama uyma değişikliklerinde, ortam şartları eski haline dönünce organizmalar da yine eski hallerini alırlar. [Modification — Modification]

Modigliani, Amedeo (1884-1920) İtalyan ressamı. Öğrenimini İtalya'da yapan sanatçı 1906'da Paris'e geldi. Önce heykele çalıştı. Bu dönemde yaptığı heykeller hâlâ sanatın bu kolunda bir öncülük niteliği taşımaktadır. 1915 yılından sonra portreler ve çıplaklar yaptı. En yakın arkadaşları kendisi gibi çok yoksul olan Soutine, Pascin ve Kisling'di 1917'de Jeanne Hebuterne adındaki sevgilisiyle evlendi. Modigliani'nin öldüğü günün ertesi günü Jeanne intihar etti. Modigliani'nin sanatının en önemli yönü, eserlerinin dekoratif olması ve aynı zamanda duygusal bir çarpıcılığı bulunmasıdır.

modistra İta. i. Kadın terzi. [Tailleuse — Tailoress]

modu vivendi Lat. i. Yaşama biçimi anlamına gelir. Uluslararası bir deyimdir. Diplomasi dilinde çatışma halinde olup, buna daha iyi bir anlaşmaya varıncaya kadar katlanmayı, karşılıklı olarak kabul eden iki trafın tutumunu anlatmak için kullanılır.

modül Fr. i. Mat. Fiz. Boyutsuz bir oran, katsayı: Esneklik modülü.

modülâsyon Fr. i. Müz. Tondan tona geçiş. [Modulation — Modulation]

moer İng. i. Genellikle Ankara keçisi tiftiğinden yapılan ve çok hafif elbiseler yapımında kullanılan kumaş. [Mohair — Mohair]

mofet i. Jeol. Volkanik kökenli gaz kaynakları. Genellikle 100 dereceden az sıcaklıkta karbonik asit, kükürtlü hidrojen, hidrojen, hidrokarbürler gibi gazlar çıkarırlar. Bu gazlar havadan ağır oldukları için volkan yakınlarındaki mağaralarda ve vadilerde birikerek buralara giren canlılar için öldürücü olurlar. Cava'daki Ölüm Vadisi'yle Napoli'deki Köpek Mağarası ünlüdür. Volkanik kaynaklar kükürtlü ve borlu gazlar çıkardıkları için ekonomik önem kazanırlar. İtalya'da bunlardan kükürt ve asitborik elde edilir.

Mogadişu Somalya'nın başkenti. Nüfusu 101 000'dir. Ticaret merkezidir.

Moğol Moğolistan halkından ve bu halkın soyundan olan kimse.

Moğolca i. Moğol soyundan olan boyların kullandığı dillere verilen genel ad. Ural - Altay dillerinden olan moğolca grubu doğu ve batı Moğolca olmak üzere başlıca ikiye ayrılır. Moğolca, Uygur alfabesiyle soldan sağa ve düşey satırlar halinde yazılır.

Moğolistan Orta Asya'da, Büyük Hingan dağları, Altaylar, Tiençin ve Nanşan dağlarıyla çevrili çöl ve bozkır halinde büyük yayla. Orta kısmında Gobi çölü yer alır. Siyasî bakımdan Moğolistan 2 bölüme ayrılır: 1° Moğolistan Halk Cumhuriyeti. Yüzölçümü 1 535 000 km², nüfusu 1 019 000, başkenti Ulan - Batur'dur. Önce bir Çin eyaleti olan bu ülke sonra Rus himayesine geçmiş, sonra yine bir Çin eyaleti olmuş, 1921 yılında bağımsızlığını ilân etmiştir. Çin, Moğolistan'ı ancak 1945'de tanımıştır. 2° İç Moğolistan. Çin'in 1947'den beri bağımsızlığa sahip bir bölgesi. Nüfusu 9 200 000'dir. ★ Tarih: Türkler'le yakın akraba sayılan Moğollar, tarih alanında önemli nitelikte ilk kez Cengiz (Timuçin) Han zamanında göründüler. Bazı tarihçilerin Moğol - Çin İmparatorluğu adını verdikleri bu ilk devletin önemli hükümdarları, Yesükey, Cengiz, Oktay, Mangu, Hulâgû ve Kubilaydır. Moğollar, Çakar, Kalmuk, Çağatay, İlhanlı, Kıpçak gibi bölümlere ayrılırlar. İlhanlılar'ın İran'da, Batı Kıpçakları'nın Rusya'da kurdukları İlhanlılar ve Altınordu devletleri de, Cengiz soyundan gelen prenslerin eseridir. Ayrıca, gene aynı soyla akrabalığı olan Timur'un kurduğu devlete Timuroğulları - Moğol İmparatorluğu, Timur'un soyundan Babür'ün Hindistan'da kurduğu devlete de Türk - Moğol İmparatorluğu denmesi gelenek haline gelmiştir.

Mohaç Macaristan'ın Tuna nehri üstünde Yugoslavya sınırında 20 000 nüfuslu bir şehri. 2 savaşla ünlüdür. Kanuni Sultan Süleyman'ın ordusu Macar Kralı II. Layoş'u 1526'da burada yenmiştir. Lorraine'li Charles da 1687'de Türkler'i burada yenmiştir.

Mohaç Meydan Savaşı Kanunî Sultan Süleyman'ın Macaristan'da yaptığı, ülkenin Osmanlı İmparatorluğu'na katılması ile



Moğol İmparatorluğu'nun çeşitli tarihlerde kapladığı en geniş sınırlar

sonuçlanan büyük savaş. Macarlar'ın Türk elçisini öldürmesini sebep sayan, esasen bu ülkeyi almak isteyen Kanunî Sultan Süleyman 1526 yılında Macaristan'a savaş ilân etti. Macar Kralı Layoş 300 000'e yaklaşan ordusu ile onu Mohaç ovasında karşıladı. Çok kanlı geçen çarpışma uzun sürmedi. 3 - 4 saat içinde Macarlar büyük bir bozguna uğradılar. Başta Kral Layoş olmak üzere pek çok Macar askeri kırıldı. Türkler'e Macaristan'ı açan bu savaş, sonraları birçok doğulu ve batılı sanatçıya konu olmuştur.

Mohl, Hugo von (1805-1872) Alman botanikçisi. «Bitki Hücrelerinin Anatomi ve Fizyoloji Bakımından Başlıca Karakterleri» adlı bir eseri vardır.

mokasen (Kanada Kızılderilileri'nin dilinden) i. Kuzey Amerika yerlilerinin deri kundurası. [Mocassin — Mocassin]

mola İta. i. ★ 1. Yorgunluk almak için duraklama. [Halte; repos — Rest] ★ 2. Den. Koyverme: Halatı mola ettiler. [Relâchement — Easing off]

Mola, Emilio (1887-1937) İspanyol generali. İspanya iç savaşında Madrid'i kuşatan milliyetçi orduların başkomutanlığını yapmıştır. Bir uçak kazasında ölmüştür.

molas i. Jeol. İçinde mika, kuvars ve glokoni bulunan kalker çimentolu bir. kumtaşı.

mola taşı b. i. Hamalların sırtlarındaki yükü dayıyarak dinlenmeleri için sokak kenarlarına konmuş yüksekçe taş.

Moldav - Ulah Ülkesi 1878 Berlin antlaşmasından önce Tuna prensliklerine verilen ad.

Moldavya S.S.C.B.'de federe bir cumhuriyet. 1940'da kurulmuştur. Büyük bir kısmı



Dinyestr Prut nehirleri arasındadır. Yüzölçümü 34 000 km², nüfusu 3 200 000, merkezi Kişinev'dir. Buğday, mısır, şeker pancarı yetiştirilir.

molekül Fr. i. Kim. Bileşik cisimlerin ve gazların bütün niteliğini taşıyan ve bir araya gelerek maddeyi meydana getiren en küçük kısmı. Birbirine benzeyen ya da birbirinden ayrı olan atomların yığılmasıyla meydana gelir. Kimyasal değişmelerle yeni cisimlerin doğması, bu moleküllerin yer değiştirmesiyle olur. esk. Zerre. [Molécule — Molecule]

moleküler s. Kim. Molekülle ilgili olan: Molekül durumunda olan. [Moléculaire — Molecular]

Molé, Mathieu (1584-1656) Fransız devlet adamı. Paris'de doğdu. XIV. Louis'nin çocukluğu zamanındaki «Fronde» adı verilen iç savaşta önemli rol oynamıştır. Kendisinden memnun olmayan Parisliler onu davalarına ihanetle itham ve ölümle tehdit ettikleri ve hattâ bir burjuva alnına bir tüfek dayadığı zaman «Beni öldürdüğünüz zaman, 6 ayak toprağa ihtiyacım olacaktır» demesiyle tanınmıştır.



Guy Mollet

Moleshott, Jacobus (1822-1893) Hollandalı biyoloji bilgini. Bois - Le - Duc'de doğdu. «Hayatın Dolaşımı» adlı eserinde materyalizmi savunmuştur.

moleskin İng. i. ★ 1. Elbise astarı olarak kullanılan bir çeşit pamuklu dokuma. [Fr. Moleskine] ★ 2. Maroken ya da deri taklidi mumlu bez. [Fr. Moleskine]

molibden Yun. i. Kim. Sembolü Mo olan bir eleman. Havaya ve normal sıcaklığa dayanan bir madendir. Gümüş beyazlığındadır ve kolay kırılır. Çoğunlukla A.B.D. Meksika, Norveç ve Fas'da elde edilir. Çelik alaşımlarında kullanılır. Yoğunluğu 9,01, atom ağırlığı 96, atom sayısı 42'dir. [Molybdène — Molybdenum]



Molla Gürani

molibdenit i. Jeol. Molibden sülfür bileşimli bir mineral. İçinde % 59,9 oranında molibden bulunduğu için önemli bir molibden cevheridir. Mor nüanslı kurşun grisi renklidir. Doğuda granit, pegmatit gibi asit mağmatik taşlar içinde bulunur. Anadolu'da Keskin çevresinde vardır.

Molière (1622-1673) Fransız tiyatro yazarı. Paris'de doğdu ve öldü. Asıl adı Jean - Baptiste Poquelin'dir. Babası kralın döşemecisiydi. Genç yaşında sahneye çıktı. 1645'de gezgin bir tiyatro topluluğunun başına geçerek taşrada 11 yıl dolaştı. 1662'de kendi topluluğundan Armande Béjart adında bir kadınla evlendi. Ama bu kadınla hiçbir zaman mutluluğa erişemedi. 1658'de kral önünde bir temsilde sahneye çıktı. Kendisini krala sevdiren yazar Palais - Royal salonunu XIV. Louis'den sağladı. Molière'in 14 yılı yazar, yönetmen ve oyuncu olarak burada geçti. İlk 2 oyununun başarısından cesaret alarak arka arkaya 28 oyun yazdı. Bu oyunlar arasında şunları sayabiliriz: «L'Ecole des femmes — Kadınlar Okulu», «Tartuffe», «L' Avare — Cimri», «Bourgeois gentilhomme — Kibarlık Budalası», «Femmes savantes — Bilgin Kadınlar». Yalnız Fransız edebiyatının değil bütün dünya edebiyatının en büyük yazarlarından biri olan Molière yarattığı ölmez tipler ve taşlama (hiciv) ustalığı bakımından bütün çağların en güçlü yazarları arasında yer alır. Molière «Malade imaginaire — Hastalık Hastası» adlı oyununun dördüncü temsilinde sahnede fenalık geçirdi. Çok kısa bir süre sonra da öldü.



Molière

Molina, Tirso de (1571-1648) İspanyol oyun yazarı. Çeşitli konuda birçok oyun yazmıştır. Lope de Vega'dan sonra İspanyol oyun yazarlarının en bol eser verenlerindendir.

molla Ar. i. ★ 1. Tar. Büyük kadı: Mısır mollası. ★ 2. Büyük bilgin: Molla Cami. ★ 3. (Yakın zamanlarda) Medrese öğrencisi: Bu molla kim?

Molla Abdurrahman (1778-1859) Fas hükümdarı. Abdülkadir'in kayınbabasıdır. 1844'de Fransız Mareşali Bugeaud tarafından yenilmiştir.

molla bey b. i. Tar. Eskiden ilmiyenin zadegân sınıfı hakkında kullanılan bir deyimdi.

Mollafenari Kocaeli'nin Gebze ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 5 718, merkezinin nüfusu 402'dir.

Molla Gürani, Ahmet Bin İsmail Osman Al - Kanuni (1416-1488) Türk din bilgini ve şeyhülislâmı. Irak'da Kuran kasabasında doğduğu için bu sanla anılır. Mısır'da Türk Memlûk Devleti'nin hizmetinde bulunduktan sonra Türkiye'ye geldi. Osmanlı Padişahı II. Murat onu, oğlu Şehzade Mehmet'in öğretmenliğine atadı. Sonradan Fatih Sultan Mehmet olan küçük veliahda, çok sıkı disipline dayanan bir eğitim uyguladı. Padişah çocuğu olduğuna bakmadan dövdüğü bile olurdu. Fatih, padişahlığı sırasında Molla Gürani'ye büyük saygı göstermiştir. Molla Gürani de ona karşı olan davranışını hiç değiştirmemiş, çok kereler, açıkça ve oldukça sert eleştirilerde bulunmaktan çekinmemiştir. Fatih kendisine vezirlik teklif etti ise de Molla Gürani kabul etmedi. Bunun üzerine kazaskerliğe atandı. İstanbul'un alınması üzerine, Molla Gürani çok güzel bir üslûpla bir fetihname yazmıştı. Fatih'in ölümünden sonra, tahta çıkan II. Beyazıt zamanında Şeyhülislâm oldu. Başlıca eserleri: «Gayat - al - amani fi tafsir al - Sab'al Masani», «Kaşf - al - asrar'an kir'at al - A'ümmat al - ahyar» dır.

Molla Kasım Yunus Emre'nin manzume defterini ele geçiren bir softa. Bir efsaneye göre Molla Kasım anlamadığı ve hoşlanmadığı bu manzumelerden binini yakmış, binini suya atmış, fakat geri kalan manzumelerden birinde «Derviş Yunus bu

sözü eğri büğrü söyleme — Seni sıygaya çeker bir Molla Kasım gelür» beytini okuyunca Emre'nin kerametine inanmış, fakat elinde de ancak bin manzume kalmıştır.

Mollakendi Elâzığ'ın merkez ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 8 099, merkezinin nüfusu 599'dur.

Mollayı Rûm Mevlâna Celâlettin Rumî için kullanılan bir deyim.

Mollet, Guy (Doğ. 1905) Fransız devlet adamı. Öğretmenlik yaptı. II. Dünya Savaşı'nda mukavemet hareketine katıldı. 1944'de Kurtuluş Komitesi sekreteri oldu. 1945 ve 1946 kurucu meclislerinde bulundu. 1946'da milletvekili ve Sosyalist Parti genel sekreteri, bakan olan Mollet, 1956-1957 yıllarında başbakanlık, daha sonra başbakan yardımcılığı görevleri aldı. Basılmış bir eseri vardır.

Molnar, Ferenc (1878-1952) Macar oyun ve roman yazarı. Sosyal dram ve komediler yazdı. Sahne tekniğinin ustası olarak bilinir. «Pal Sokağının Çocukları» adlı gençlik romanı, «Çocuklar» adlı sahne eseri Türkçe'ye çevrilmiştir.

Molotov (S.S.C.B.) Ural bölgesinde Kama suyu üstünde, madencilik merkezi olan 722 000 nüfuslu bir şehir. Petrol rafinerileri vardır, makine endüstrisi gelişmiştir.

Molotov, Viyaçeslav Mihayloviç (Doğ. 1890) Rus devlet adamı. Kovkarka'da doğdu. Politeknik okulunda okudu. 1917 ihtilâline katıldı. 1917-1941 yıllarında çeşitli görevler aldı. 1939-1940 yıllarında dışişleri bakanı, 1941-1957 yıllarında başbakan yardımcısı, 1953-1956 yıllarında başbakan birinci yardımcısı ve dışişleri bakanı idi. 1957'ye kadar parti merkez komitesi prezidyum üyesi olan Molotov, 1957-1960 yıllarında Moğolistan'da büyükelçilik görevinde bulundu. Dışişlerinde tutumunun sertliği ile tanınmıştır. Eserleri basılmıştır.

moloz i. ★ 1. Toprak ve kireçle karışık taş kırıntıları, yapı döküntüsü. [Moellon — Rough stone] ★ 2. Külb. Değersiz şey ya da kimse, süprüntü. [Camelote — Rubble]

Moltke, Helmuth (1800-1891) Prusyalı general ve devlet adamı. Parahim'de doğdu. Danimarkalı bir generalin oğludur. 1822'de Danimarka'dan ayrılarak Prusya ordusuna girmiştir. 1839'da Türk ordusu başkomutanının müşaviri olarak Suriye seferine katılmıştır. 1866'da Prusya ordusunun, 1870-1871'de Alman ordusunun harekât planlarını hazırlamıştır. Büyük bir general olmaktan çok iyi bir yönetici ve organizatör olarak tanınmıştır.

molto İta. s. Müz. Çok fazla.

Moluklar (Endonezya) Okyanusya'nın Malezya bölgesinde volkanik bir takımada. Başlıca adaları şunlardır: Gilolo ya da Halmahera, Ceram, Boeroe, Amboyna. Takımadanın nüfusu 683 000 kadar olup başkenti Amboyna'dır. Takımadada elde edilen baharat ünlüdür. Bunun için bu adalara «Baharat Adaları» adı da verilir.

Mombasa (Kenya) Mombasa adasında 189 900 nüfuslu bir liman şehri.

moment, -ti Lat. i. Fiz. Bir kuvvetle, bu kuvvetin dışındaki bir nokta arasindaki uzaklığın çarpımına eşit büyüklük. Birimi kgm.'dir. Üzerine bir moment uygulanan bir cisim dönme hareketi yapar. [Moment — Moment]

Mommsen, Theodor (1817-1903) Alman tarihçisi. Garding'de doğdu. Roma tarihi üzerindeki araştırmalarıyla tanınmıştır. Başlıca eserleri: «Römische Geschichte — Roma Tarihi», «Römische Staatsrecht — Roma Kamu Hukuku», «Römische Starfrecht — Roma Ceza Hukuku».

Momos (ya da Momus) Mit. Yunan mitolojisinde istihza ve çılgınlık tanrısı.

Monako Fransa'nın Alpler bölgesinde bir prenslik. Yüzölçümü 1,5 km², nüfusu 22 300'dür. Merkezi Monaco şehridir. Akdeniz kıyısında, İtalya sınırından 20 km. batıdadır. Çok önemli bir turizm merkezidir. Prensin sarayı, katedral, deniz müzesi ve ünü dünyaca tanınmış Monte Carlo kumarhanesi ülkenin en önemli yerleridir. Bugünkü Monako Devleti 1715 yılında Grimaldi ailesi tarafından kurulmuştur. Bugün ülkenin başında bulunan Prens III. Rainier bu soyun 31. hükümdarıdır.

monad Yun. i. Fel. Leibniz'in felsefesinde, bütün varlıkları meydana getiren basit, canlı, bölünmez cevher. [Monade — Monad]

monadcılık i. Fel. Evrenin monadlardan meydana gelmiş bulunduğunu ileri süren Leibniz'in felsefesi. esk. Monadizm. [Monadisme — Monadism]

monadizm i. Fel. Monadcılık.

monarşi Yun. i. İktidarın, hiç kimseye karşı sorumlu olmayan bir kişide toplanması şeklindeki devlet sistemi. Krallıklar, şahlıklar, padişahlıklar gibi. Siyasî iktidarı elinde bulunduran şahıs seçimle işbaşına geliyorsa, bu tür devletlerin yönetim biçimine seçimli monarşi, denir. İktidarın hiç bir sınırının bulunmadığı türden monarşilere, mutlak monarşi; hükümdarın yetkilerinin bir anayasa ile sınırlandırıldığı monarşilere, meşrutî monarşi, hükümdarın yanında bir de parlamentonun bulunduğu ve hükümdarın iktidarını sınırladığı monarşilere de parlamanter monarşi denir. [Monarchie — Monarchy]

Monash, Sir John (1865-1931) Avustralyalı general. I. Dünya Savaşı'nda Türkler'e karşı Gelibolu'da savaşmıştır.

monazit i. Jeol. Nadir toprak metalleri fosfatı. Bileşiminde ceryum, lantan ve toryum bulunur. Sarımsı, kahverengi ya da



Monako


Ferenc Molnar


Viyaçeslav Mihayloviç Molotov

kırmızı renklidir. Toryum elde etmek için, elektrik lambası sanayiinde kullanılır. Ayrıca içinde % 2'ye kadar Uranyum oksit de bulunur.

monden Fr. i. Sosyete insanı.

Mondrian, Piet (1872-1944) Hollandalı ressam. Amersfoot'da doğdu, New York'da öldü. 1911'de Paris'e gelen sanatçı bir süre sonra soyut resime yöneldi. 1917'de ressam Theo Van Doesbur'la «De Stijl — Üslûp» adlı topluluğu kurdu. Bu topluluğun resim anlayışı, bazı geometrik öğelerle bazı saf renklere dayanıyordu. Sanatçının yöntemine «yeniplastisizm» denir. Mondrian'ın soyut resim üzerindeki etkisi çok büyük olmuştur. Tabloları arasında en önemlileri «Broadway Boogie Woogie», «Kırmızı, Mavi, Sarı Kompozisyon» adlarını taşır.

Mondros Mütarekesi Tar. I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti'nin İtilâf devletleriyle yaptığı silâh bırakma anlaşması. Türkler, bu savaş sonunda daha birçok cephede dayanmakta iken, Almanya, Avusturya ve Bulgaristan'ın silâh bırakması üzerine barış istemek zorunda kaldılar. 30 Ekim 1918'de Limni adasının Mondros limanında İtilâf devletleriyle anlaşma imzalandı. Mondros Mütarekesi'nin en önemli maddeleri : 1° Boğazların İtilâf devletlerine açılması. 2° Tüm silâh ve cephanenin düşmanlara teslimi. 3° Askerin silâhtan arınıp terhisi. 4° Güney ülkelerinin hemen tümünün bırakılması. 5° Gerekli gördüklerinde İtilâf devletlerinin Türkiye'de istedikleri yerleri işgal etme haklarına sahip olacakları idi.

Monet, Claude (1840-1926) Fransız ressamı Paris'de doğdu, Giverny'de öldü. 1857'de Paris'e gelerek Pissarro ile tanıştı. Daha sonra Renoir'la, Sisley ile arkadaş oldu. Bu ressamlarla birlikte açık havada resim yapmaya çıktı. Tablolarındaki renkler canlı ve açıktı. İşlediği konular bakımından Courbet'nin ve Manet'nin etkisi altındaydı. Bir süre İngiltere'de oturan Monet, 1874'de arkadaşlarıyla birlikte o çağın ünlü fotoğrafçısı Nadar'ın atölyesinde bir sergi açmaya karar verdi. «Impression, soleil levant — İzlenim, Doğan Güneş» adlı tablosunu burada sergiledi. Sonradan bir resim akımı gibi benimsenmeye çalışılan «Impressionnisme — Empresyonizm» deyimi, bu tablonun adından gelmektedir. Empresyonist diye tanınan birçok ressam bir süre sonra kişiliklerini başka yöntemlere yönelttikleri halde, Monet ile Pissarro empresyonizme sıkı sıkıya bağlı kaldılar Sanatçının en güzel eserleri arasında, «Gare de Saint - Lazare — Saint - Lazare Garı», «Rouen Katedrali», «Nymphéas» dizisi sayılabilir.

Moneta, E. T. (1833-1918) İtalyan gazeteci. Barış için yazdığı makaleleriyle 1907'de Nobel Barış ödülünü kazanmıştır.

Monge Gaspard (1746-1818) Fransız matematikçi. Beaune'da doğdu. Ecole Polytechnique'in kurucularından biridir. Mısır seferine Napoléon'la birlikte katılmıştır. Tasarı geometri metodunun bulucusu ve bu konuda «Tasarı Geometri» adlı eserin yazarıdır.

mongolizm Hek. Sarı ırktan insanlarda, Moğollar'da olduğu gibi çekik gözler, küçük bir baş, çıkık bir çenenin bulunduğu hastalık. Zekâ geriliği ile beraber bulunur. Hastalık genellikle bir gelişme kusuru olarak kabul edilir. [Mongolisme — Mongolismus]

mongoloid s. Hek. Mongolizm hastalığı olan. [Mongoloïde — Mongoloid]

monitor İng. (Aslı Lat.) Az derin sularda hareket etmeye elverişli orta tonajda savaş gemisi. [Monitor — Monitor]

monitör Fr. i. Akıl öğreten, ders veren kimse. Dilimizde yalnız spor konusunda kullanılır : Eskrim monitörü. [Moniteur — Adviser]

Moniuszko, Stanislas (1819-1872) Polonyalı besteci. Opera, kilise müziği ve şarkılar yazmıştır. Polonya stilinde bestelenmiş en ünlü operası «Halka» dır.

monizm Yun. i. Fel. Bircilik.

Monn, Georg Matthias (1717-1750) Viyanalı besteci ve orgcu. Senfonileri ve oda müziği eserleri ile klasik Viyana okulunun öncülerindendir.

monodi Yun. i. Müz. Çalgı eşliği olmadan söylenen tek sesli şarkı. [Monodie — Monody]

monodram Yun. i. Tiy. Tek şarkıcı için yazılmış opera. [Monodramme — Monodrama]

monogam Yun. s. Bir tek kadından ya da bir tek erkekten fazlasıyla aynı zamanda evlenmeyen ; tekeşli.

monogami Yun. i. Tekeşlilik.

monogatari Japonca i. Ed. Japonlar'ın masal, hikâye, roman türlerine verdikleri genel ad.

monografi Yun. i. Pek özel bir konuyu inceleyerek yazılan yazı.

monogram Yun. i. Bir ismin ilk harflerinin birbirine geçmesiyle meydana getirilen marka : Gömleğime monogramımı işlettim. [Monogramme — Monogram]

monokl, -lü Yun. Lat. i. Tek gözlük. [Monocle — Monocular, single eye - glass]

monolit Yun. i. Tek bir taştan yapılmış anıt. Dikilitaşlar genellikle monolittir. [Monolithe — Monolithic]

monolog Yun. i. ★ 1. Tiyatroda bir kişinin yalnız başına bulunduğu ve kendi kendine söylediği sahne. ★ 2. Kalabalığa karşı anlatılan güldürücü ve sanatlı söz. [Monologue — Monologue]

monometalizm Yun. i. Ölçü olarak yalnız bir madeni, altını (ve bazan gümüşü) kabul eden para sistemi. Gümüş monometalizmi, yüzyıllardan beri Doğu'nun para



Lady Montagu

sistemi olmuştur. Daha yeni olan altın monometalizmi 1816'da İngiltere, 1873'de Almanya, 1900'da A.B.D., 1928'de Fransa tarafından kabul edilmiştir. Monometalizm, para olarak başka madenlerin kullanılmasına engel değildir ; ancak bunların değeriyle altın paranın değeri arasında hiçbir kanun ilişkisi yoktur. [Monométallisme — Monometallism]

monopol Yun. i. Tekel. esk. İnhisar.

monoray Yun. İng. i. Tek raylı demiryolu, böyle bir yolda işleyen tren ya da ray üstünde hareket eden şeyler. [Monorail — Monorail]

monosikl Yun. i. Cambazlar tarafından kullanılan tek tekerlekli bisiklet. [Monocycle — Monocycle]

monotip Yun. i. Harfleri ayrı ayrı döken dizgi makinesi. Diğer makinelerde olduğu gibi satırlar tek kurşun halinde dökülmez. Her harf ayrıdır. Bu makinenin üstünlüğü, yanlışların kolayca düzeltilmesini sağlamasıdır. [Monotype — Monotype]

monoton Yun. s. Tekdüzen. esk. Yeknesak.

Monroe, James (1759-1831) A.B.D. cumhurbaşkanı. Virginia'da doğdu. 1817'den 1825'e kadar başkanlık yapmış ve esareti sınırlamaya çalışmıştır. Adı ünlü Monroe kuralı ile daha çok tanınmıştır.

Monroe kuralı A.B.D. cumhurbaşkanı Monroe'nin, 1823'de A.B.D.'nin yönetimi yönünden ileri sürdüğü temel kural. Buna göre, Avrupa ve Amerika kıtalarının birbirinden ayrılığı kabul edilmekte ve karşılıklı olarak birbirlerinin işlerine karışmamanın gerekliliği belirtilmektedir. Bu kurala uyarak, A.B.D. uzun yıllar Avrupa'daki karışıklıklara karışmamış, bu kuraldan yararlanarak bütün Latin Amerika ülkelerini ekonomik egemenliği altına almıştır.

monsenyör Fr. i. Hıristiyan dünyasında hükümran olan prensler, din adamlarına, XIV. Louis'den sonra Fransa veliahtına verilen ad.

Monsigny, Alexandre (1729-1817) Fransız bestecisi. Fauquembergues'de doğdu. Klasik Fransız komik operasının ilk ustalarındandır. Özellikle Goldoni'nin komedileri üzerine bestelediği opera - komikleri ünlüdür. Başlıcaları : «Kral ve Çiftçi», «Asker Kaçağı» ve «Felix» dir.

monşer Fr. ü. Azizim! Dostum!

Montagu, Lady Mary Wortley (1689-1762) İngiliz kadın yazarı. 1712'de 4 yıl sonra İstanbul'a elçi olarak gönderilen E. W. Montagu ile evlenmiştir. Kocasıyla birlikte İstanbul'a gelmiş ve burada çiçek aşısının uygulanmasında öğrendiği bazı şeyleri 1718'de döndüğü zaman İngiltere'ye sokmuştur. Türkiye'yi de anlatan «Mektuplar» adlı kitabı tanınmıştır.

Montaigne, Michel Eyquem de (1533-1592) Fransız yazarı ve ahlâkçısı. Almanya ve İtalya'ya yaptığı gezileri anlatan bir kitap yazmıştır. Montaigne «Denemeler» adlı eserinde kendisiyle birlikte bütün insanlığı anlatmak istemiştir. Fizik ötesi gerçeklere ulaşmakta zorluk çeken insan aklının düştüğü çelişmeleri belirtmeye özellikle önem vermiştir. Montaigne ahlâkta, istoacılığa eğilimi olan bir Epikürcüdür. Canlı bir dili vardır.

montaj Fr. i. ★ 1. Tek. Kurma. Bir bütünün parçalarını uygun şekilde bir araya getirerek işler hale getirme. Bu söz, gerek makine ya da cihazlar için, gerekse fabrika gibi büyük kuruluşlar için kullanılır. [Montage — Assembly] ★ 2. Si. Bak. kurgu. [Montage — Editing]

Montana A.B.D.'de federe devletlerden biri. Ülkenin batısına düşen 381 200 km² yüzölçümlü ve 674 000 nüfusludur. Merkezi Helena şehridir. Hayvancılığı ileridir. Dünyanın başta gelen bakır üretim merkezlerinden biridir.

Mont - Blanc Alp dağlarının en yüksek tepesi. Fransa ile İtalya sınırındadır. Yüksekliği 4 807 m. dir.

Monte - Carlo Monaco şehrinin 1856'da kurulmuş olan kumarhanesiyle ünlü semti. Kumarhanesi 1878'de Ch. Garnier'nin plânlarına göre yapılmıştır.

Montemezzi, İtalo (1875-1952) İtalyan bestecisi. Müzik eğitimini Milano Konservatuarı'nda yaptı. Modern İtalyan müziğinin tanınmış kişilerindendir. En ünlü eseri, «Üç Kralın Aşkı» adlı operasıdır.

Monterrey (Meksika) Kuzeyde Santa Caterina yaylasında 646 800 nüfuslu bir şehir.

Montesquieu, Charles de Secondat, baron de la Brède et de (1689-1755) Fransız filozof ve yazarı. Chateau de Labré'de doğdu. Bordeaux parlamentosunda danışmanlık ettikten sonra, Fransız Akademisi'ne seçilen Montesquieu, siyaset biliminin kurucusu sayılır. Bu alandaki görüşleri, teoloji ve ahlâk düşünüşlerinden olduğu kadar, insanın tabiatı üzerindeki metafizik anlayıştan da uzaktır. Kanunlar hakkında rasyonalist bir görüşe sahip olan Montesquieu bunların, hükümdarların keyfinden değil «şeylerin yapısındaki zorunlu ilişkilerden» doğduğunu savunur. Böylece her hükümet şekline, zorunlu olarak uygun olan bir kanun tipi olduğu gibi, bu, yurttaşlarda, şu ya da bu psikolojik eğilimi doğurur. Sosyolojik bakımdan bugün bu anlayış doğru olmamakla beraber, Montesquieu'nün despotluğa karşı olan görüşleri, Fransız İhtilâli'ni hazırlayan düşüncelerden olmuştur. Başlıca eserleri : «Esprit des lois — Kanunların Ruhu», «Considérations sur les causes de la grandeur des romains et de leur décadence — Romalılar'ın Yükseliş ve Alçalış Sebepleri Üzerine Düşünceler», «Lettres persanes — İranlı Mektupları» dır.

Montessori, Maria (1870-1952) İtalyan kadın psikologu ve pedagogu. Chiaravalle'de doğdu. Tıp öğrenimi yaptıktan sonra


Montesquieu


Montaigne


James Monroe

Londra ve Paris üniversitelerinde felsefe ve deneysel psikoloji okudu. Roma üniversitesine serbest eğitim antropolojisi dersleri verdi. Seguin'le Fröbel'in çalışmalarından esinlenerek, çocuğun duyumlarını geliştirmeye dayanan bir pedagoji metodu uyguladı. Başlıca eserleri: «Metodo della Pedagogia scientifica applicate nelle case dei bambini — Çocuk Yuvalarında Uygulanan Bilimsel Eğitim Metodu», «Autoeducazione nelle scuole elementari — İlkokullarda Kendi Kendine Eğitim».

Monteverdi, Claudio (1567-1643) İtalyan bestecisi. Cremone'de doğdu. Çok ve tek sesli madrigalleri ünlüdür. Çağında yeni yeni gelişen İtalyan operasının kurucularındandır. Başlıca operaları «Orfeo», «İlritorno D' Ulisse» ve «L' ıncoronazione di Poppea» dır.

Montevideo Uruguay'ın başkenti. Nüfusu 1 173 100'dür. Atlas okyanusu kıyısında ve Plata nehri halicinde işlek bir limandır. Ülkenin bütün dış ticareti bu limanla yapılır. Canlı hayvan, yün, et konservesi, deri ticareti önemlidir.



Sir Bernard Montgomery

Montezuma, II. (1466-1520) Aztek (Meksika) Kralı. 1502'de tahta çıkmış, Cortez tarafından yenilmiş ve açlık grevi yaparak ölmüştür.

Montfaucon, Dom Bernard de (1655-1741) Benedikten rahibi bir bilgin. Chateau de Soulage'da doğdu. Tarih bilginlerini toplayarak 5 ciltlik «Açıklamalı Ortaçağ Öncesi» adlı eseri meydana getirmiştir.

Montgolfier Kardeşler Joseph (1740-1810) ve **Etienne** (1745-1799) Fransız sanayicileri. Vidalon - les - Annonay'da doğdular. Önemli bir kâğıt endüstrisi kurdular. İlk hava balonlarını yaptılar.



Joseph Montgolfier

Montgomery (A.B.D.) Alabama eyaletinin merkezi. Nüfusu 134 400'dür.

Montgomery, of Alamein Sir Bernard (Doğ. 1887) İngiliz Feldmareşali. I. Dünya Savaşı'na teğmen olarak katılmış ve Fransız cephesinde dövüşmüştür. II. Dünya Savaşı başlarında 3. İngiliz tümen komutanlığına atanan Montgomery Fransa'nın yenilgisinden sonra Afrika'daki 8. İngiliz ordusu komutanlığına getirilmiştir. Burada kazandığı savaşlar ve elde ettiği zaferlerle büyük bir ün yapmıştır. Sicilya çıkarmasında 8. orduyu başarıyla yönetmiş, Fransa çıkarmasında İngiliz ve Kanada kuvvetleri başkomutanlığına getirilmiştir. Zaferden sonra feldmareşalliğe yükseltilmiştir.



Etienne Montgolfier

Montherlant, Henri de (Doğ. 1896) Fransız yazarı. Önceleri İspanya'ya yaptığı gezilerle ilgili eserler veren yazar, daha sonra «Les Célibataires — Bekârlar», «Les Jeunes filles — Genç Kızlar» gibi güçlü romanlar yazdı. 1942'de «La Reine morte — Ölmüş Kraliçe» adlı oyunuyla tiyatro alanında ün kazanmaya başladı. Birçok önemli oyunu arasında «Fils de personne — Hiç Kimsenin Oğlu» nu, «Maletasta» yı, «Port - Royal» i sayabiliriz.

Monti, Vincenzo (1754-1828) İtalyan şair. Alfanso'da doğdu. Değerli epik ve dramatik şiirler yazmıştır. Neo klasizmin öncülerindendir.

Montmartre (Fransa) Paris'in ünlü bir semti. Sanatçıların, eğlence yerlerinin, tiyatroların toplandığı bir mahalledir. Ünlü Sacré - Coeur kilisesi buradadır.

montör Fr. i. Bir makinenin kurulmasını ve işlemesini sağlayan uzman işçi. [Monteur — Setter, mounter]

Montpensier, Catherine - Marie de Lorraine (1552-1596) François de Guise'in kızı. Montpensier dükü II. Louis de Bourbon'un karısı. Kardeşlerinin yanında Birliğin (Katoliklerin) Protestanlara karşı açtığı savaşta önemli bir rol oynamıştır.

Montreal (Kanada) Doğu'da St. Lawrence nehri kıyısında 1 191 100 nüfuslu bir şehir. Ülkenin en önemli ticaret ve endüstri limanıdır.

Montreux İsviçre'de Vaud kantonunda Leman gölü üstünde, 17 700 nüfuslu bir şehir. Mısır'da kapitülasyonlar rejimini kaldıran ve Türkler'e Boğazlar üstündeki eski haklarını geri veren uluslararası konferanslar burada toplanmıştır (1936-1937).

Montreux Anlaşması Lozan barışı ile düzenlenmiş Boğazlar statükosunun 1936 yılında gözden geçirilip yeni esaslara bağlanması. Montrö Anlaşması ile Boğazlar'daki Türk egemenliği kayıtsız şartsız kabul olunmuştur. Türkler'e savunma amacıyla bu bölgelerin silâhlandırma yetkisi verilmiştir.

Moore, Henry (Doğ. 1898) İngiliz heykelcisi. İlk sergisini 1928'de Londra'da açan sanatçı Venedik biyenalinin uluslararası heykel ödülünü kazanmıştır. Bazan gerçeküstücülere yaklaşmakla birlikte Moore'un kendine özgü bir kişiliği vardır. Figürlerindeki boşluklar çarpıcı ve etkileyicidir. Eserleri arasında en güçlüleri şunlardır: «Kral ve Kraliçe», «Hazreti Meryem ve Çocuğu», «Ayakta Duran Üç Kişi».

Moplahlar Hindistan'ın Dekkan kısmında Malabar bölgesi halkı. Bağnaz şekilde Müslümandırlar.

mor i. ★ 1. Kırmızı ile mavinin karışmasından elde edilen renk; menekşenin kırmızıya çalanı. [Violet foncé — Purple] ★ 2. s. Bu renkte olan. [Violet foncé — Purple] ★ 3. Beyaza çeken mavimsi renkte olan: Yüzün niçin böyle mor? [Livide — Ghastly]

Mora Yunanistan'ın bir yarımadası. Bu ad, Ortaçağ'da, Peloponezya'ya verilirdi.

Mora İsyanı Tar. 1821 yılında Rusya'nın ve batılı devletlerin kışkırtmaları sonunda Osmanlı Devleti'nin o zaman bir eyaleti bulunan Yunanistan'ın Mora yarımadasında Türk yönetimine karşı düzenlenen ayaklanma. Ayaklanmayı gizli bir örgüt olan Etniki Eterya düzenlemişti. Olayda Yunanlılar

onbinlerce Türkü vahşice öldürdü. İstanbul'un isteği ile Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa, ayaklanmayı bastırdı ise de Batılılar'ın Türk donanmasını Navarin limanında yakmaları ve Rusya'nın bize savaş açması sonunda 1829 yılında Yunanistan'a egemenlik verildi.

moral Fr. i. ★ 1. Ahlâk bilimi. ★ 2. Ahlâk. Töre. ★ 3. Ahlâk kitabı; ahlâk dersi. esk. Tenbih, ihtar, azar. ★ 4. İç düzeni. ★ 5. s. İçle ilgili.

moral eğitimi Fr. T. b. i. İç düzeni güçlendirme eğitimi.

Morales, Cristobal (Yaklaşık olarak 1500-1553) İspanyol bestecisi. Badajoz'da doğdu. İspanyol çok sesli müziğinin ve Andaluz ekolünün öncüsüdür.

moralist Fr. i. Törelci.

moralizm Fr. i. Fel. Törelcilik.

Morandi, Giorgio (Doğ. 1890) İtalyan ressamı. 1948 Venedik biyenalinin resimde birincilik ödülünü kazanan sanatçı, özellikle sürahi, ekmek, şişe gibi natürmortlarıyla tanınır. Ayrıca suluboyaları da büyük değer taşır.

Morand, Paul (Doğ. 1888) Fransız yazarı. Ününü «Ouvert la nuit — Gece Açık» ve «Fermé la nuit — Gece Kapalı» hikâye kitaplarıyla sağladı. Bazı eserleri dilimize de çevrilen Morand'ın en ilgi çekici romanları şunlardır: «Championş du monde — Dünya Şampiyonları», «Lewis et Irène — Lewis ve Irène». Uzun süre diplomatlık yapan yazarın gezi kitapları da ilginçtir.

morarmak f. ★ 1. Mor renge girmek: Mürdüm eriği olgunlaşınca morarır. [Devenir violet foncé — To become purple] ★ 2. Beyaza çalan mavimsi renge girmek: Yüzü birdenbire morardı. [Devenir livide — To become ghastly]

morartı i. Morarmış yer.

moratoryum Lat. i. Huk. Olağanüstü ekonomik krizlerde, genel ödeme zorluklarına yol açan buhranlarda, borçların tecil edilmesi. Borçların ödenmesinin tecil şeklini ve sürelerini kanun saptar.

Moravia, Alberto (Doğ. 1907) İtalyan yazarı. Ününü ilk romanı olan ve faşizmin ilk yıllarını yansıtan «Gli İndifferenti — Duygusuzlar» ile sağladı. 1941'de yayımladığı «La Masquereta» adlı romanı İtalya'da Faşistler tarafından toplatıldı. Bu kitap Meksikalı bir diktatörün davranışlarını anlatıyordu. Bunun üzerine yazar göz hapsine alındı. Çağdaş edebiyat alanında önemli bir yeri olan Moravia'nın değerli eserlerinden bazıları şunlardır: «La Romana — Romalı Kadın», «Il Disprezzo — Kınama», «La Noia — Sıkıntı».

Moravya (Çekoslovakya) Merkezi Brno'dur. Çekoslovakya'nın tarım bakımından en zengin bölgesi. Nüfusu 355 000'dir. Çavdar, buğday, patates, şeker pancarı, üzüm elde edilir. Başlıca endüstrisi madencilik, dokumacılık ve şekercilikti̇r.

Mordağ Hakkâri'nin kuzey doğusundadır. En yüksek yeri 3 810 m. dir.

Mordivin'ler Doğu Rusya'nın Fin halkı. Nüfusu 1 007 000'dir. Volga nehrinin batısında yaşarlar ve orada 1934'de kurulmuş olan Mordvinler muhtar cumhuriyetini meydana getirirler. Cumhuriyetin merkezi Saransk'dır.

More, Thomas (1478-1535) İngiliz filozofu ve devlet adamı. Londra'da doğdu. Rönesans çağının en büyük hümanistlerindendir. Çeşitli devlet hizmetlerinde bulunduktan sonra şansölye lordluğuna kadar yükseldi. Platon'un sosyal düşünceleriyle, yeni keşfedilen Amerika'daki yerlilerin hayatı üzerine yazılan yazıların etkisiyle «Utopia» adlı eserini yazdı. More bu eserde, içinde yaşadığı sosyal düzeni eleştiriyor, soyluların, bankerlerin, yüksek gelirler sağlamalarına karşılık, yoksul köylülerin, işçilerin hiç bir sosyal güvenlikleri olmamasının haksızlığını ortaya koyuyordu. Thomas More, «Utopia» adını verdiği bir ülke tanımlar. Bu toplumda özel mülkiyet ve servet farkları insanları birbirinden ayırmaz. Burada bütün dünya nimetleri ortaklaşadır. Açlık korkusu ortadan kalkmıştır. Bunun yanında, geniş bir vicdan ve fikir özgürlüğü de vardır. Sosyal görüşleri Kral VIII. Henri'nin istibdat rejimiyle çatışan Thomas More, bu kralın birbiri ardı sıra karı boşamasına ve dini liderliği ele almasına karşı çıktığı için 1535'de Londra kalesinde, boynu balta ile kesilerek idam edildi.

Mordoğan İzmir'in Karaburun ilçesi bucaklarından. 5 köylü bucağın nüfusu 2 946, merkezinin nüfusu 560'dır.

Moréas, Jean (1856-1910) Fransız şairi. Aslen Yunanlıdır ve asıl adı Papadiamantopulos'dur. Genç yaşta Fransa'ya giderek Paris'e yerleşti. 1886'da edebiyat dünyasında büyük yankılar uyandıran sembolizm bildirisini yayımladı. Bu akımla ilgili şiirler yazdı. Sonra sembolistlerden ayrılarak klasik şiir anlayışına uygun şiirler yazdı. Bu şiirler «Stances» adlı kitapta toplanmıştır.

Morellet, André (1727-1819) Fransız filozofu ve yazarı. Sosyal ve politik eleştirilerinin keskinliğiyle tanınmıştır. Ona göre toplumdaki yoksullukların sebebi, filozoflarla devlet adamlarının, doğa kanunlarını tanımamış, ya da bunlardan yanlış sonuçlar çıkarmış olmalarıdır. İnsan, doğuştan ne iyi ne de kötüdür. Toprak herkesin ortaklaşa malı olmalıdır. Oysa toprak, özel mülkiyet konusu olmuş, bu yüzden insanlar arasında bölünmeler ve çıkar ayrılıkları doğmuştur. Morellet, ütopyacı sosyalist fikirleriyle tanınmıştır. Önemli eseri: «Code de la Nature — Doğa'nın Yasası».

Morelos Y Pavon, Jose - Maria (1780-1815) Meksikalı rahip. İspanyollar'a karşı isya-



Thomas More



John P. Morgan

nın şeflerinden biridir. Mexico'da kurşuna dizilmiştir.

moren Fr. i. Jeol. Buzultaş.

Morena, Sierra İspanya'nın güneyinde en yüksek noktası 1 803 m. olan bir sıradağ. Sierra Morena'da büyük koyun ve sığır sürüleri beslenir ve pek zengin maden yatakları vardır.

morendo İta. zf. Müz. «Ölerek» anlamındadır. Sönünceye kadar, derece, derece hafifleyen ses için kullanılır. [Morendo — Morendo]

Moreno, Gabriel Garcia (Ölm. 1875) Ekvator cumhurbaşkanı. Quito'da öldürülmüştür. Mutaassıp bir Katolik olarak kiliseye geniş yetkiler vermiştir.

morfem Yun. i. Gra. Kelimelere dil bilgisi bakımından şekil veren ve en çoğu ek halinde bulunan eleman. esk. Şekil unsuru. [Morphème — Morphema]

Morfeus Mit. Yunan mitolojisinde düş tanrısı. Gecenin ve uykunun oğludur.

morfin Yun. i. Afyondan çıkarılan başlıca uyuşturucu madde. [Morphine — Morphia, morphine]

morfinoman Yun. s. Morfin tiryakisi. [Morphinomane — Morphia addict, morphinomania]

morfogenez Yun. i. Biyo. Yaşayan varlıkların şekillerinin evrimi. Bugünkü şekillerini alıncaya kadar izledikleri değişmelerin toplamı. [Morphogenèse — Morphogenesis]

morfoloji Yun. i. Gra. Şekil bilgisi, şekilbilim. Kelimelerin yapısını, türeme yollarını ve çekim şekillerini inceleyen bilim kolu. [Morpholojie — Morphology]

morg Fr. i. Huk. Ölüm sebeplerini tesbit etmek ve ölü üzerinde gerekli incelemeleri gerçekleştirmek üzere otopsi yapılan yer. Adlî tıp kurumu. [Morgue — Mortuary]

Morgagni, Giovanni Battista (1682-1771) İtalyan anatomi bilgini. Hastalık bakımından anatomi (anatomi patalojik) nin kurucularından sayılır.

Morgan, Charles (1894-1958) İngiliz yazarı. Ruhbilimsel romanlarıyla tanınmıştır. En ünlü romanları şunlardır: «The Fountain — Çeşme», «Portrait in a Mirror — Aynada Portre», «Sparkenbroke», «The Voyage — Gezi». Oyunlar da yazan Morgan'ın en ilgi çekici tiyatro eseri «The Flashing Stream — Parıldayan Nehir» adını taşır.

Morgan, John Pierpont (1837-1913) Amerikalı maliyeci ve bankacı. 1901'de 1 400 000 000 dolar sermaye ile çelik tröstünü meydana getirmiş, 1907'de Amerika piyasasını buhrandan kurtarmıştır.

Morgan, Thomas Hunt (1866-1945) Amerikalı biyoloji bilgini. Soyaçekim üzerine yaptığı araştırma ve eserleriyle tanınmıştır. 1933 Nobel Tıp ödülünü kazanmıştır.



Morgenthau, Henry (1856-1946) Amerikalı diplomat. Avukatlık yaptı. 1913'de Türkiye Büyükelçisi oldu. 1923'de Milletler Cemiyeti Yunan Mültecilerini Yerleştirme Komisyonu başkanlığına getirildi.

Moricz, Zsigmond (1879-1942) Macar romancısı. Gazetecilik yaptı. Köyün ve küçük kasabanın toplumunu işledi. Oyunlar da yazdı. «Tanrı Gözünden Irak» adlı romanı Türkçe'ye çevrilmiştir.

morina İng. i. Zo. Kemikli balıkların dikenli yüzgeçliler alt takımının mezgitgiller familyasının bir türü. 1 m. boyunda bir dişi yılda 3 - 4 milyon yumurtlar. Kuzey Amerika'da her yıl 500 bin tondan fazla morina avlanır. 10° C'den sıcak denizlerde bulunmaz. Eti fazla lezzetli değilse de, taze, tuzlanmış ve tütsülenmiş olarak yenir. Karaciğerinden balık yağı elde edilir. [Morue — Cod]



morina balığı

Morisot, Berthe (1841-1895) Fransız kadın ressamı. Önce Corot'nun öğrencisi olan sanatçı daha sonra Manet ile tanıştı. Manet'nin birçok tablosu için modellik yaptı. Monet ve öteki empresyonistlerle ilişki kuran Morisot bu topluluğun birçok sergisine eserleriyle katıldı. Manet'nin ve Renoir'ın etkisinde kalmış olmasına rağmen eserlerinin, kendine özgü sadeliğiyle, ayrı bir değeri vardır.

Moritanya Batı Afrika'da bir cumhuriyet. Yüzölçümü 835 000 km², nüfusu 900 000, başkenti Nouakchott'dir. En önemli şehri Port - Etienne limanıdır. 1903'de Fransa'nın himayesine, 1920'de Fransız Batı Afrikası Birliği'ne girmiş, Moritanya İslâm Cumhuriyeti adıyla tam bağımsızlığına kavuşmuştur. Halkı hayvancılıkla geçinen göçebelerdir. Yeraltı kaynakları zengindir. Fort - Gourand bölgesinde önemli demir ve bakır madenleri vardır. Port - Etienne ayrıca önemli bir balıkçılık limanıdır.

Morkaya, Burhan Cahit (1892-1949) Gazeteci ve romancı. İstanbul'da doğdu. Mülkiyeden çıktı. 1918'de «Karagöz» ün müdür ve başyazarı olarak 10 yıl bu işi yaptıktan sonra «Köroğlu» gazetesini kurdu. İlk edebî eseri 1922'de çıkan «Bizans Akşamları» dır. «Gazi Mustafa Kemal», «İzmir'in Romanı», «Gazinin Dört Süvarisi», «Mudanya, Lozan ve Ankara», «O ve İki Cephesi» adlı eserleri yayınlanmıştır.

Morlaklar Yugoslavya'da Dalmaçya'nın kuzeyinde yaşayan ve Sırpça konuşan halk.

Mormon «Son Günler Azizlerinin İsa Kilisesi» adını da taşıyan bir Amerikan mezhebinden olan kimse. Mormonlar'ın mezhebi 1830'da A.B.D.'de Joseph Smith adında biri tarafından kurulmuştur. Bu adam Mormon adında Yahudi bir Peygamber adına yayınladığı «Mormon'un Kitabı» nda Amerika yerlilerinin Yahudi asıldan olduğunu savunmuştur.

Moro, Aldo (Doğ. 1916) İtalyan devlet adamı. Avukatlık yaptı. Kurucu meclis üyeliğinde bulundu. 1955-1957 yıllarında adalet, 1957-1959 yıllarında eğitim bakanı idi. 1963'den beri başbakan olan Moro 1965-1966 yıllarında dışişleri bakanlığını da üzerine aldı. Eserleri basılmıştır.

Morolar Filipin adalarının güneybatı kısmında yaşayan Müslüman halk. Kendilerine özgü bir alfabeleri vardır. Sayıları 200 000 kadardır.

Morosini, Francesco (1618-1694) Venedik cumhuriyeti başkanı. Girit'de Kandiye'yi Türkler'e karşı savunmasıyla ve kendisine «Peloponezyalı» sanını kazandıran Yunanistan'daki başarılarıyla ünlüdür.

Morris, William (1834-1896) İngiliz şairi, ressamı ve sanat yazarı. Walthamstown'da doğdu. «Dünya Cenneti», «Jason'un Hayatı ve Ölümü», «Aşk Yeter» gibi şiirleri vardır. Resimde, İngiltere'de dekorasyon sanatını yenileme hareketine katılmıştır. Sosyal sorunlarla da ilgilenmiştir.

mors (Laponca) i. Zo. Memelilerin yüzgeç ayaklı memeliler (Fokgiller) takımının bir familyası. Sudaki hayata ayak uydurmuş bu memeliler, balinalarla yunusların tersine, kara ile ilgilerini kesmemişlerdir. Dünyanın en ıssız ülkelerinde, yüzen buzların üzerinde soğuk ve kar fırtınalarında yaşarlar. Sayıları çok azalmıştır. Eti ve yağı yenir, dişlerinden süslü biblolar ve 1,5 - 7,5 cm. kalınlığındaki derisinden çadır ve kayık örtüsü yapılır. [Mors — Walrus]

Mors Alfabesi Tek. Samuel Morse'un düzenlediği telgraf alfabesi. Morse, alfabenin bütün harflerine ve noktalama işaretlerine, çizgilerle noktaların yanyana gelmesiyle elde edilen karşılıklar hazırlamıştır. Telgraf manüplesiyle, elektrik akımı uzun ya da kısa geçirilir. Böylece karşı tarafta çizgi ya da nokta elde edilir. Telgraf memuru, bu çizgi ve noktaları Mors alfabesine göre çözümleyerek iletilen haberi alır. [Alphabet Morse — Morse alphabet]

MORS ALFABESİ HARF ÖRNEKLERİ

Morse, Samuel (1791-1872) Amerikalı ressam ve fizikçi. Charlestown'da doğdu. Çok yayılmış bir elektrikli telgraf aygıtı ile kendi adını taşıyan telgraf alfabesini bulmuştur.

mor süsen b. i. Yumrularından melhem ve yağ yapılan mor çiçekleri olan bir bitki.

mortadella İta. i. Özellikle İtalya'nın Bologna şehrinde ve başka yerlerde de benzerleri yapılan kalın domuz - sığır sucuğu. [Mortadelle — Bologna sausage]

morto İta. i. Külhanbey ağzında «ölmek» anlamında kullanılan «mortoyu çekmek» deyiminde geçer.

mortocu i. ★ 1. Hıristiyanlarda cenaze taşıyan ücretli adam. ★ 2. mec. Cenaze olduğu zaman aşır okumak bahanesiyle para alarak geçinen kimse.

moruk i. Külb. Yaşlı erkek.

morula Lat. i. Biyo. Çok hücreli hayvanlarda oğulcuğun ikinci şekli. Görünüşü dutu andırır. [Morula — Morula]

Moscicki, Ignaz (1867-1946) Polonyalı devlet adamı ve fizikçi. Mierzanow'da doğdu. Pilsudski'nin dostudur. 1926'da Polonya cumhurbaşkanlığına seçilmiş, 1939'da istifa etmiştir.

Moseley, Henry Gwin - Jeffereys (1887-1915) İngiliz fizikçisi. Weymouth'da doğdu. Kimyasal bir elemanın atom sayısının o elemanın X ışıkları tayfından çıkarılacağını ispatlamıştır. I. Dünya Savaşı'nda Gelibolu'da vurulmuştur.

mosketo İta. i. 1525'e doğru ortaya çıkmış olan bir çeşit tüfek. [Mousquet — Musket]

mosketon İta. i. Topçu ve süvaride kullanılan kısa tüfek. [Mousqueton — Musketoon, artillery carbine]

Moskitolar Honduras ve Nikaragua'nın yerli halkı.

Moskof i. Eskiden Ruslar'a verilen ad.



Samuel Morse



mors



Aldo Moro

MOTOSİKLETLER



sepetli



motorlu bisiklet



yarış



skuter tipi



modern

Moskof camı b. i. Jeol. Bir cins mika. esk. Moskovit.

Moskof toprağı b. i. Maden parlatmak için kullanılan sarı renkte bir cins gevrek taş.

Moskova S.S.C.B.'nin 1918'den beri başkenti. 1460'dan XVIII. yüzyıl başlarında Deli Petro Petersburg şehrini kuruncaya kadar Rusya İmparatorluğu'nun da başkenti olmuştur. Moskova nehri üstünde bulunan şehrin nüfusu 7 208 000'dir. Kereste, tahıl, petrol ithal eden önemli bir nehir limanı vardır. Aynı zamanda otomobil, dokuma, kösele v.b. yapan önemli endüstri şehridir. Çarların eski sarayları, kiliseleri, Kremlin, şehrin ortasındadır ve bugün resmi daireler olarak kullanılmaktadır. Şehrin en büyük alanı olan Kızıl Meydan'ın ortasında Lenin'in siyah mermer mezarı bulunmaktadır. Tarihte birkaç defa Moğollar'la Tatarlar tarafından alınmış olan Moskova, 14 Eylül 1812'de Fransızlar'ın eline düşmüş, fakat 3 gün sonra şehrin Ruslar tarafından ateşe verilmesi Napoléon'un ünlü gerileyişini gerektirmiştir. 1941 aralığında Alman kıtaları şehre 20 km. yaklaşmışlarsa da Moskova savaşı Sovyetler'in zaferiyle sonuçlanmış ve Almanlar şehri alamamışlardır.

mosmor s. ★ 1. Tamamiyle mor renkte olan: Mosmor bir şapka almış. [Tout à fait violet — Very purple] ★ 2. Beyaza çeken mavimsi renge fazlasıyla girmiş olan: Soğuktan yüzü mosmor olmuş. [Très livide — Very ghastly]

mosso İta. s. Müz. Canlı. (Piu - mosso: Daha canlı).

mostra İta. i. ★ 1. Örnek, göstermelik. [Echantillon — Sample] ★ 2. Avlanacak kuşları kendine çekmek için, avcı tarafından gösterilen kuş ya da kuş taklidi.

mostralık i. Göstermelik. [Echantillon — For demonstration]

mostra olmak b. f. Çirkin ya da gülünç bir halde iken herkes tarafından görülmek.

mote Fr. i. Müz. Sözleri Latin edebiyatı üzerine yazılmış dinsel şarkı bestesi. Mote'nin parlak devri XVI. yüzyıldadır. O zaman mote çalgı eşliği olmadan söylenirdi. XVII. yüzyıldan sonra da orkestra eşliğinde söylenmeye başlanmıştır. [Motet — Motet]

motel İng. i. Motorlu taşıtla gezen turistler için yapılmış küçük otel.

motif Fr. i. ★ 1. Ed. Bir eserin temel fikri: Hikâyenin motifi. [Motif — Motive] ★ 2. Re. Bir süsleme işinde tekrar eden resim ve şekillerin her biri: Dantelâ motifi; halıdaki motifler. [Motif — Motif] ★ 3. Müz. Müzik eserlerinde, az çok değişik şekillerle sık sık tekrarlanan tema, ana fikir. [Motif — Motto]

motivasyon Fr. i. Psi. Bir kişinin davranışlarını belirleyen dinamik faktörlerin bütünü. Bu davranışlar, beyin üzerindeki iç ve dış etkenlerden ileri gelir. Bazı hayvanların beyinlerine belirli maddeler zerk ederek, belirli davranışlar meydana getirilebilir. Davranışlarımızı meydana getiren neden, fizyolojik, psikolojik, bilinçli, bilinçsiz bir sürü etkenin bileşimidir. Bu davranışlarda sosyal çevrenin ve kültür seviyesinin de rolü büyüktür. Hareketlerimizin, davranışlarımızın sebebi çok kere bilinçli değildir. Modern reklâmcılık, motivasyona dayanmakta, kadın ve erkeklerin belirli mallara karşı olan bilinç altı eğilimlerini inceleyerek, özel metotlara başvurmaktadır. [Motivation — Motivation]

moto İta. i. Müz. Hareket anlamındadır. Bir parçanın canlı ve hızlı çalınacağını gösterir.

motopomp Fr. b. i. Tek. Elektrikli ya da akaryakıtlı bir motorla çalıştırılan pompa (tulumba). [Motopompe — Power - driven pump]

motor Fr. i. ★ 1. Tek. Herhangi bir enerjiyi dönme şeklindeki mekanik enerjiye çeviren makinelerin genel adı. Elektrik motoru, benzin motoru, Diesel motoru gibi çeşitleri vardır. [Moteur — Engine, motor] ★ 2. Motorla işleyen deniz motoru. [Vedette à moteur — Motorboat]

motorbot, -tu İng. b. i. Motorla ilerleyen sandal ya da küçük tekne. [Canot automobile — Motor - boat]

motorize Fr. s. ★ 1. Ask. Motorlu araçlarla donatılmış: Ordunun büyük bir kısmı motorizedir. [Motorisé — Motorized] ★ 2. Kamyon, motosiklet v.b. ile taşınan: Motorize tümen. [Motorisé — Motorized]

motorlu s. ★ 1. Bir motoru bulunan. [Motorisé — Fitted with a motor] ★ 2. Ask. Bak. Motorize.

motorlu birlik b. i. Ask. Kamyon, tırtıl tekerlekli otomobil, traktör ya da zırhlı insan taşıyıcılarıyla donatılmış birlikler. Motorlu topçu taburu, motorlu piyade taburu gibi. [Unité motorisé — Motorized forces]

motorlu keşif kıtası b. i. Ask. Genişçe alanlarda hareket edebilen ve daha çok tümen, kolordu gibi büyük kuruluşlara bağlanan, motorlu araçlara bindirilmiş keşif birliği. [Détachement de découverte motorisé — Motorized reconaissance detachment]

motosiklet Fr. b. i. Benzin motoruyla hareket eden iki tekerlekli taşıt. Bisiklet gibi yönetilir. Yanına sepet adı verilen bir bölüm de eklenebilir. [Motocyclette — Motocycle]

mototren Fr. b. i. Motorlu tren.

motris Fr. i. Tek. Ray üzerinde işleyen tren, tramvay gibi taşıtlarda, arkasına takılan motorsuz arabaları çeken araba. Çekme gücü, taşıtın cinsine göre, buhar makine-

si, elektrik motoru, v.b. ile sağlanır. [Motrice — Engine]

mozaik Yun. i. ★ 1. Türlü renklerdeki küçük taşların yanyana getirilmesiyle meydana gelen resim ya da bezeme işi: Ayasofya'nın mozaikleri. [Mosaique — Mosaic] ★ 2. s. Küçük mermer parçalarının çimento ile doldurulması yoluyla yapılan (merdiven basamağı, çamaşır teknesi v.b. gibi). [Ciment marbré — Mosaic flooring] ★ 3. i. Bu iş için kullanılan küçük parçalar.

mozaik hastalığı b. i. Hek. Bitkilerde yaprakların lekelenmesine yol açan bir virüs hastalığı.

mozak i. Domuz yavrusu.

Mozambik Afrika'nın doğu kıyısında bir Portekiz sömürgesi. Yüzölçümü 783 000 km², nüfusu 6 789 000, başkenti Lourenco Marques'dir. Hint okyanusu kıyısında geniş bataklık ve iç kısımları savanlarla kaplı yayla halinde uzanır. Muz, pamuk, şeker kamışı yetiştirilir. Zengin altın madenleri vardır.

Mozambik Kanalı Afrika ile Madagaskar arasındaki kanal.

Mozart, Wolfgang (1756-1791) Avusturyalı besteci. Salzburg'da doğdu. Müziğe olan üstün yeteneği küçük yaşta belirdi. 6 yaşında konserler vererek Avrupa'yı dolaştı ve «Harika Çocuk» olarak ün yaptı. Kısa hayatına rağmen çok eser yazmıştır. Müziğin her türünü denemiş, hepsinde de armonileri işleyişindeki ustalıkla üstün başarı sağlamıştır. Piyano ve keman için konçertolar, orkestra için senfoniler, birçok oda müziği parçaları, tiyatro ve kilise için şaheserler besteledi. «Saraydan Kız Kaçırma», «Don Giovanni», «Figaronun Düğünü», «Cosi Fan Tutte» ve «Sihirli Flüt» en ünlü operalarıdır. Eserlerinde, çağdaş bestecilerden Emmanuel Bach, Christian Bach ve Haydn'ın etkisi görülür.

möble Fr. i. ★ 1. Mobilya. ★ 2. s. Mobilyalı, döşeli.

mönü Fr. i. Yenecek yemeklerin listesi. [İng. Menu]

mösyö Fr. i. «Bay» anlamına olup yabancılar için kullanılır.

m. p. Müz. «Mezzo piyano» deyiminin kısaltılmışı.

M. P. İngiliz ve Amerikalılar'da «Military Police — Askerî Polis» in kısaltılmışı.

Mr. İngilizce «Mister — Bay» kelimesinin kısaltılmışı.

Mrs. İngilizce «Mistress — Bayan» kelimesinin kısaltılmışı.

M/S Den. «Motorşip» kelimesinin kısaltılmışı.

muabbir Ar. i. Rüyalardan anlam çıkaran adam.

muaccel Ar. s. Peşin, öncelsiz, vadesiz. Müeccel karşıtı.

muaccic Ar. s. Tedirgin edici.

muaddil Ar. s. Değişikliğe uğratan; değişikliğe uğratmaya yarayan.

muaddit Ar. i. Sayaç.

muadele Ar. i. ★ 1. Mat. Denklem. ★ 2. mec. Anlaşılmaz iş.

muadelet, -ti Ar. i. ★ 1. Mat. Eşdeğerlik. ★ 2. Eşitlik.

muadil Ar. s. Eşit, denk, eşdeğer.

muaf Ar. s. Bağışık.

muafiyet, -ti Bağışıklık.

muahede Ar. i. Huk. İki ya da daha çok devletin aralarında yaptıkları antlaşma.

muahedename Ar. Far. i. ★ 1. Ahitname ★ 2. Barış antlaşması.

muaheze Ar. i. ★ 1. Kınama, kınamsıma ★ 2. Bir kimsenin ya da eserin noksanlarını ileri sürerek itiraz etme, eleştiri.

muahhar Ar. s. Sonraki, dahâ sonraki.

muakkat Ar. s. Ed. Her hangi bir nedenle deyim bozukluğu, yadcıl deyim kullanma, şivesizlik gibi hallerden doğan anlaşılmaz söz için kullanılır. Düğümlü.

muakkip Ar. s. ★ 1. İzleyen, arkasından giden. esk. Takibeden. ★ 2. (İş) Yürüten, (iş) izleyen.

mualece ★ 1. İlâç, em. ★ 2. İlâç verme, emleme.

muallâ Ar. s. Yüce.

muallâk, -kı Ar. s. ★ 1. Asılmış, asılı. esk. Talik olunmuş. [Suspendu — Suspended] ★ 2. Henüz kararı verilmeyip ya da hallolunmayıp öyle duran (iş, mesele). [Suspente — Suspending] ★ 3. i. Boşluk. [Espace — Space]

muallâka Ar. i. İslâmlık'dan önce Araplar'ın, yarışmada kazanıp Kâbe'ye asılarak sergilenmiş olan yedi kasidesinden her biri. (Bunlara «Muallâkat-ı Seb'a» denir.)

muallâkta olmak b. f. (Bir şey için) Ne yapılacağı kestirilememek.

muallel Ar. s. Sakat, eksik, illetli: Bu dava mualleldir.

muallim Ar. i. Öğretmen.

muallimat Ar. ç. i. Muallimler.

muallime Ar. i. Kadın öğretmen.

muallimin Ar. ç. i. Muallimler.

Muallim Naci Bak. Naci, Muallim.

muamelât, -tı Ar. ç. i. Dairelerde evrak üzerinde işlem yapma. [Procédure — Procedure]

muamele Ar. i. ★ 1. Davranma, davranış: Bana karşı muamelesini beğenmedim. [Traitement — Treatment] ★ 2. Yol iz: Bu adam muamele bilmiyor. [Procédure — Procedure] ★ 3. Alış veriş: Bugün borsada muamele olmadı. [Transaction — Transaction] ★ 4. İşlem. Bu evrakın muamelesi henüz bitmedi. Bak. Muamelât. [Opération — Handling] ★ 5. Kim. Karşılaşma, iki maddenin yolunca bir



Wolfgang Mozart

araya getirilmesi: Bakırın sülfrik asitle muamelesinden bakır sülfat elde edilir. [Traitement — Treatment]

muameleci i. ve s. ★ 1. Başkasının hesabına iş takibeden, ücret karşılığında dairelerde iş yürüten. ★ 2. Yüksek faizle borç veren, tefeci.

muamele etmek b. f. Kim. Karşılaştırmak.

muamele vergisi Huk. Ticaret işlemlerinin her bölümünde alınan vasıtalı vergi. Malların üretiminden tüketimine kadar gerçekleşen her ticaret işlemi vergilendirilmektedir. Banka ve sigorta işlemlerinden de alınır.

muamma Ar. i. ★ 1. Anlamı gizli ve güç anlaşılır söz, şekil v.b.; yanıltmaç. [Enigme — Enigma] ★ 2. Anlaşılmaz iş. [Enigme — Enigma] ★ 3. Ed. Divan şiirinde kişi adları üzerine düzenlenmiş bir ya da birkaçar mısralık bilmecelere verilen ad.

muammer Ar. s. Çok yaşayan, uzun ömürlü.

muammer olmak b. f. Uzun ve mutlu yaşamak.

muannit Ar. s. Direngen, ayak direyici.

muaraza Ar. i. Çekişme.

muare Fr. s. Hareli.

muarefe Ar. i. Bilişme.

muarız Ar. s. Karşı gelen.

muarra Ar. s. ★ 1. Çıplak, soyulmuş. ★ 2. Yoksun, arı, temizlenmiş.

muasır Ar. i. ve s. Çağdaş.

muaşaka Ar. i. Sevişme, aşıktaşlık.

muaşeret, -ti Ar. i. Biriyle birlikte yaşama hali.

muaşeret âdabı (âdabı muaşeret) b. i. Görgü.

muatep Ar. s. Paylanan, azarlanan.

muattal Ar. s. ★ 1. İşlemez, kullanılmaz. ★ 2. Boş, işsiz.

muattar Ar. s. Itırlı, kokulu.

muavaza Ar. i. ★ 1. Fel. Ödünleme. ★ 2. Değiş tokuş, trampa. esk. Mübadele.

muavenet, -ti Ar. i. Yardım, yardımcılık.

muavin Ar. s. ★ 1. Yardımcı. [Assistant — Assistant] ★ 2. i. Bir memura görevinde yardım ve bulunmadığı zamanlarda yerine bakmak için atanmış memur, yardımcı, yar. [Adjoint — Assistant]

Muaviye, Ebu Süfyan'ın oğlu (603-679) Emeviler'in ilk halifesi. Mekke'de doğdu. Muhammed Peygamber'in kâtipliğinde bulunmuştur. Ebubekir'in halifeliği zamanında Şam emiri olmuş, Halife Osman da bütün Şam bölgesinin yönetimini ona vermiştir. Halifelik sırası Ali'ye gelince Muaviye onu tanımamış, hattâ Osman'ın şehit düşmesinden Ali'yi sorumlu tutmak isteyip kan dâvasına kalkışmıştır. Ali ve Muaviye arasındaki savaş, anlaşmazlığı çözmediğinden Ali, Irak, Hicaz ve İran taraflarında, Muaviye de Şam ve Mısır taraflarında hüküm sürmüşlerdir. Halife Ali şehit olduktan sonra yerine geçen İmam Hasan'a karşı Muaviye asker göndermiş, fakat İmam Hasan boş yere kan dökülmesini önlemek için hilâfeti Muaviye'ye bırakmıştır. Bununla beraber İmam Hasan çok geçmeden Muaviye'nin kışkırtmasıyla zehirlenerek öldürülmüştür. Muaviye, 20 yıl halifelik etmiştir. Halifeliği saltanata ilk çevirendir.

Muaviye, Yezid'in oğlu (662-683) III. Emevi hükümdarlarının ve Süfyanoğulları'nın sonuncusu. Yezid'in ölümü üzerine 24 yaşında iken Şam'da halife oldu. Babasının ve dedesinin tersine son derece dindar olup 40 gün sonra halifelikten vazgeçerek kendini ibadete vermiş, 40 gün sonra da ölmüştür.

muavveç Ar. s. Eğri.

muayede töreni b. i. Tar. Dinî bayram günlerinde devlet ileri gelenlerinin saraya giderek padişahla bayramlaşma töreni. Muayede Arapça «İyd» sözcüğünden gelmedir; bayramlaşmak demektir. Devlet ileri gelenlerinin saraya gidip padişahın elini öperek bayramını kutlamaları uzun yüzyıllardır süregelen bir gelenekti.

muayene Ar. i. Yoklama, gözden geçirme.

muayeneci i. Gümrükten geçen eşyayı açıp bakmakla görevli kimse, muayene memuru. [Inspecteur — Inspector]

muayenehane Ar. Far. b. i. Hekimlerin hastalarını yoklamladıkları yer, yoklamevi. [Cabinet — Examination - room]

muayyen Ar. s. ★ 1. Belli, belirli. [Spécifique — Specific] ★ 2. Sınırlandırılmış, saptanmış. esk. Tespit edilmiş. [Défini — Definite]

muayyenat, -tı Ar. ç. i. Bir kimseye hükümet tarafından verilen erzak ve levazım. «Tayinat» ile eş anlamdır.

muayyeniyet, -ti i. Bellilik, belirlilik.

muazzam Ar. s. ★ 1. Büyük, koca, kocaman. [Grand — Great] ★ 2. Önemli. esk. Ehemmiyetli. [Très important — Very important]

muazzep Ar. s. Azap içinde bulunan, eziyet çeken, çok sıkıntı gören.

muazzez Ar. s. ★ 1. Sayılan, hürmet edilen. ★ 2. Sevgili, değerli.

mubah Ar. s. İslâm dininde, yapılması ne yasak edilmiş ve ne de buyurulmuş olan; yapılması helâl, haram ve mekruh olmayan.

mubareze i. Ask. Meç, kılıç, süngü gibi kesici silâhlarla karşılıklı vuruşmak. [Escrime — Fencing]

mubassır Ar. i. Eskiden okullarda öğrenciler arasında düzenliği sağlamakla ödevli memur.

mubayaa Ar. i. Satın alma. [Achat — Purchase]

mubayaacı s. ★ 1. Satın alıcı. ★ 2. i. Borsada kendi adıyla, fakat başkası hesabına alış yapan kimse.

mûbit Far. i. Zerdüşt dini rahibi.
muci Ar. s. Ağrı veren, acıtan.
mucibe Ar. s. Fel. Olumlu.
mucibince Ar. T. zf. Gereğince.
mucip Ar. s. ★ 1. Gerektirici. [Nécessitant — Requiring, necessitating] ★ 2. i. Sebep. [Cause, motif — Cause, motive]
mucip göstermek b. f. Fel. Olumlamak.
mucip olmak b. f. Gerektirmek.
mucip sebep Huk. Gerekçe.
mucir Ar. s. Kiraya veren, kiralayan.
mucit Ar. s. ve i. İcat eden, ortaya olmayan bir şey yapıp çıkaran. [Inventeur — Inventor]
muciz Ar. s. Ed. Az sözle çok şey anlatan; özlü.
mucize Ar. i. Tansık; büyük peygamber tarafından ortaya konan olağanüstü olaylar. [Miracle — Miracle]
mucuk i. Bir çeşit küçük sinek.
Mucur Kırşehir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 981 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 22 961, merkezinin nüfusu 5 759'dur. Tahıl tarımı yapılır. Kasaba, Kayseri — Ankara karayolu üzerinde ve Kırşehir'e 27 km. uzaklıktadır.
mucur i. ★ 1. Ergimiş demirden kalan süprüntü. [Scorie — Scoriae] ★ 2. Maden ya da ağaç kömürü süprüntüsü, kırığı. [Chiasse, crasse — Dross] ★ 3. Herşeyin işe yaramaz kısmı. [Résidus — Scrap]
muçik i. Saban demirini temizlemeye ve çamurunu düşürmeye yarayan ucu keskin demir değnek. [Gratteur — Scraper]
muço İta. i. ★ 1. Gemilerde bulundurulan 16 yaşından küçük tayfa yamağı. [Mousse — Cabin - boy] ★ 2. Meyhaneci çırağı. [Chasseur — Bell - boy]
Mudanya Bursa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 346 km² olan ilçenin iki bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 25 191, merkezinin nüfusu 6 780'dir. İlçe toprakları Marmara denizinin güney kesimindedir. İlçe toprakları Nilüfer çayı tarafından sulanır. Başlıca gelir kaynağı zeytindir. Bağcılık ve ipekçilik de yapılır. Kasaba, Marmara denizi kıyısındadır. Mudanya Mütarekesi'nin imzalandığı yer olması bakımından önemi vardır. Bursa'ya 31 km. uzaklıktadır.
Mudanya Mütarekesi İstiklâl Savaşı'nın başarı ile sonuçlanmasından sonra Mustafa Kemal kuvvetleri ile İtilâf devletleri arasında Marmara'nın Mudanya ilçesinde düzenlenen ateşkes anlaşması. Büyük taarruzun başarıya ulaşıp düşmanın denize dökülmesi üzerine İngiliz, Fransız, İtalyan delegeleri ile Batı Cephesi komutanı İsmet Paşa arasında imzalanan mütareke gereğince Trakya'nın önemli bir bölümü Yunanlılar'ca boşaltılacak, Türk ordusu en kısa sürede Marmara ve Boğazlar'a yerleşecek, İstanbul'a girecekti.
mudi Huk. Bir başkasına saklaması için mal verilmesi. Genellikle bankalara para yatıran, bankalarda hesap açtıran kişilere de mudi denir. [Déposant — Depositor]
mudil Ar. s. Fel. Karmaşık.
Mudurnu Bolu'nun ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 349 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 25 634, merkezinin nüfusu 3 770'dir. Önemli akarsuyu Mudurnu suyudur. Turistik önem taşıyan Abant gölü'de ilçe sınırları içindedir. Tahıl ve çeltik tarımı yapılır. Kasaba, dar bir vadi içindedir. Kavaflık, demircilik, semercilik ve arabacılık gibi el sanatları gelişmiştir. Birçok evde dokuma tezgâhları da vardır. İl merkezine 49 km. uzaklıktadır.
mufarakat, -tı Ar. i. Ayrılma.
mufassal Ar. s. Uzun uzadıya anlatılan, ayrıntılı. esk. Tafsilli, tafsilâtlı. [Détaillé — Detailed]
mufassalan Ar. zf. Bütün ayrıntılarıyla uzun uzadıya. [En détail — In detail]
muflon Fr. i. ★ 1. Zo. Geviş getiren memeliler cinsi. Muflonlar hemen hemen geyik büyüklüğünde koyunlardır. Batı Asya'da Afrika'da, Kuzey Amerika'da, Korsika ve Sardunya adalarında yaşarlar. [Mouflon — Moufflon, wild sheep] ★ 2. Pardesülerin içine iliklenerek geçirilen bir çeşit kalınca, battaniyemsi, eğreti astar. [Mouflon — Moufflon]
mufta Fr. i. Cisimleri, aleve değdirmeden, ateşin etkisine uğratmak için kullanılan toprak kap.
mug Far. i. Ateşe tapan kimse; ateşperest.
mugaddi Ar. s. Besleyen, besleyici.
mugalâta Ar. i. Yanıltmaca.
muganni Ar. s. ve i. Şarkı söyleyen, şarkıcı. esk. Hanende.
mugayeret, -ti Ar. i. Aykırılık, uymazlık.
mugayir Ar. s. Aykırı, uymaz.
muğber Ar. s. Gücenmiş, gücenik, küskün.
muğfil Ar. s. Aldatıcı; ayartıcı, baştan çıkarıcı.
Muğla Güneybatı Anadolu'daki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Merkez ilçe-



sinden başka, Bodrum, Datça, Fethiye, Köyceğiz, Marmaris, Milas, Ula ve Yatağan ilçeleri vardır. Yüzölçümü 13 338 km² olan ilin nüfusu 334 873, bucak ve köyleri dışında merkezinin nüfusu 59 238'dir. İl topraklarının önemli bir kısmı ormanlık dağlarla kaplıdır. En önemli yükseklik Sandras dağıdır (2 294 m.). Dalaman çayı ve Büyük Menderes'in kollarının suladığı ovalık alanlarda buğday, tütün, pamuk ve susam yetiştirilir. Zeytincilik ve başta turunçgiller olmak üzere meyvacılık da önemli yer tutar. Bodrum'da süngercilik ve balıkçılık yapılır. Fethiye'de krom ve Milas'da zımpara çıkarılır. Şehir, kendi adını taşıyan ovanın kuzeyinde, Çine suyu üzerindedir. Eski ve bakımsız bir şehirdir. Menteşeoğulları'ndan kalma Ulucami, eski eserlerin en önemlisidir. Karayoluyla önemli merkezlere bağlıdır.

muğlak, -kı Ar. s. Asıl «kapalı, kilitli» demek olup dilimizde mecaz anlamı olan «anlaşılmaz, anlaşılması güç, çapraşık» yerine kullanılır.

muhabbet, -ti Ar. i. ★ 1. Sevgi. [Affection — Affection] ★ 2. Dostça konuşma, yarenlik. [Entretion amical — Friendly chat]

muhabbet çiçeği b. i. Bot. İkiçeneklilerden, çiçekleri beyaz yeşilimtırak, güzel kokulu bir süs bitkisi. [Réséda — Mignonette]

muhabbet etmek b. f. Yarenlik etmek.

muhabbet kuşu b. i. Bot. Asıl yurdu Avustralya olan, yurdumuzda da kafeslerde üretilen, eşine pek düşkün, sarı, yeşil ve kül renkleriyle süslü, kanaryadan iri, uzun ve sivrice kuyruklu güzel bir kuş.

muhaberat A. ç. i. ★ 1. Haberleşmeler esk. Muhabereler. [Communication — Communications] ★ 2. Bankalarda haberleşmeyi sağlayan daire. [Correspondance — Correspondence]

muhabereci i. Ask. Muhabere sınıfından er ve subaylara verilen ad. [Agent de transmission — Communications officer]

muhabere merkezi b. i. Ask. Ast, üst ve komşu birliklerle haberleşmenin sağlanması için telsiz, telsiz telefon gibi araçların kurulup işletildiği yer [Axe de transmission — Communication center]

muhabir Ar. i. ★ 1. Haberler veren kimse, haberci. ★ 2. Gazetelere, haber toplayan kimse.

muhabir banka b. i. Eko. Bir bankanın yurt içinde ya da dışında ilişki kurduğu banka.

muhaceret, -ti Ar. i. Göç, göçme.

muhacim Ar. s. Saldırıcı. esk. Hücum eden.

muhacir Ar. s. ve i. Göçmen, göçmüş. esk. Hicret etmiş (kimse).

muhacirin Ar. ç. i. ★ 1. Muhacirler. ★ 2. Tar. Muhammed Peygamber'le birlikte Mekke'den Medine'ye göç edenler.

muhaddep Ar. i. Fiz. Dışbükey, tümsekli.

muhaddis Ar. i. Hadis bilgini.



muhabbet kuşları

muhadenet, -ti Ar. i. Dostluk.

muhafaza Ar. i. Koruma, kavzama, saklama. [Protection — Keeping, protecting]

muhafazakâr Ar. Far. b. s. ve i. Bir şeyi değiştirmeden olduğu gibi tutmak isteyen, tutucu: Muhafazakâr parti. [Conservatif — Conservative]

muhafız Ar. s. ★ 1. Barıyan, koruyan, kavzayan, saklayan. [Conservateur — Guarding] ★ 2. i. Bir kişiyi ya da bir şeyi korumakla sorumlu olan kimse. [Garde — Guard]

muhafız kıtası b. i. Ask. ★ 1. Krallar, cumhurbaşkanları ve devlet başkanlarını korumak için kurulmuş kıtalar. ★ 2. Sınır, kıyı, demiryollarının korunmasına ayrılmış birlikler. ★ 3. Park ve ambarları koruyan ya da esirleri teslim alıp geriye götüren kıtalar.

muhakemat, -tı Ar. ç. i. Muhakemeler.

muhakeme Ar. i. ★ 1. Davacı ile dava edilenin yargıç karşısına çıkmaları: Yarın muhakememiz var. [Procès — Hearing, trial] ★ 2. Tarafları dinleyip hüküm verme, yargılama. [Jugement — Judgement] ★ 3. mec. Bir işi zihinde iyice inceleyip bir karara varma, uslamlama, usa vurma. [Raisonnement — Reasoning]

muhakeme masrafları b. i. Huk. Bir yargı kovuşturmasının gerçekleştirilebilmesi için gerekli harcamalarla, bu kovuşturma sırasında alınan harçlar. Muhakeme masrafları genellikle davayı kaybeden tarafça ödenir.

muhakemenin açıklığı Huk. Mahkemelerce yapılan yargılamanın prensip olarak açık oluşu, herkesçe izlenebilişi. Anayasa'mızın 135. maddesine göre, mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmalardan bir kısmının ya da tamamının kapalı yapılmasına, ancak genel ahlâkın ya da kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir. Açıklık kuralına aykırı davranış, yargıtayda bozma sebebidir.

muhakemenin iadesi Huk. Mahkemelerce verilerek kesinleşmiş bulunan hükümlerin, kanunda belirtilen pek özel durumlarda yeniden incelenmesi. Muhakemenin iadesi sebeplerinin varlığı halinde olay yeniden ele alınarak yargılama yenilenir.

muhakemenin men'i b. i. Huk. Ceza kovuşturmasının ilk araştırma döneminde sorgu yargıcının, sanığın suçluluğunu ortaya koyacak yeterince delil ve sebep bulamaması nedeniyle, son tahkikatın açılmasına gereklilik olmadığını belirten kararı.

muhakemenin tehir ve taliki b. i. Huk. Ara vermeksizin devamı gereken duruşmaların, herhangi bir engel nedeniyle daha ileri tarihe bırakılarak muhakemeye ara verilmesi. Gerek talik, gerek tehir, duruşmanın daha ileri bir tarihe bırakılması anlamını taşır.

muhakeme usulü b. i. Huk. Yargı organları önünde hakların aranması, savunulması ele geçirilmesi ve yerine getirilmesi için gerekli usul ve şekillerle ilgili kuralların bütünü.

muhakkak, -kı. Ar. s. ★ 1. Doğruluğu ve gerçekliği anlaşılmış; doğru, gerçek. esk. Sahih, müspet. [Certain — Certified] ★ 2. zf. Her halde, ne olursa olsun, mutlaka: Yarın muhakkak gelecek. [Certainement — Certainly]

muhakkar Ar. s. Hakarete uğramış, alçalmış.

muhakkik Ar. i. Bir olay ve halin doğru olup olmadığını araştıran, tahkik eden.

muhal, -li Ar. s. Olmaz, olamaz, olanaksız, imkânsız.

muhalefet, -ti Ar. i. ★ 1. Uymama, başka türlü olma: Renklerdeki muhalefet. [Contraste — Contrariness] ★ 2. Zıt fikirlilik: O adam bana daima muhalefet eder. [Opposition — Opposition]

muhalefet partisi b. i. İş başında olmayan parti.

muhaleset, -ti Ar. i. İçtenlik.

muhalif Ar. s. ★ 1. Uymaz, karşı, benzemez, zıt, aykırı: Bu iki renk birbirine muhaliftir. [Contraire — Contrary] ★ 2. Zıt fikirli: Muhalif parti. [Opposant — Opposing]

muhallefat, -tı Ar. ç. i. Ölen bir adamın bıraktığı şeyler. Bunun yerine «tereke» de denir.

muhallet Ar. s. Kalımlı. esk. Ebedi.

muhallil Ar. s. ★ 1. Fiz. Eriten. ★ 2. Kim. Çözümleyen.

muhami Ar. i. Avukat.

Muhammed (570/571-632) İslâm dininin peygamberi. Mekke'de doğdu. Abdülmuttalib'in torunu, Abdullah ile Amine'nin oğludur. Babası Mekke'nin en sayılı kabilelerinden biri olan Kureyş'in Hâşimi kolundandır. Küçük yaşta babasını ve annesini kaybettiği için, önce dedesi Abdülmuttalib, sonra da amcası Ebu Talib baktı. Amcasıyla birlikte kervan sürücülüğü yapıyordu. 12 yaşında Şam'a gittiğinde, Musevi ve Hıristiyan dinleriyle temasa geçti. 25 yaşına geldiği zaman, Hatice adlı kendinden büyük bir kadınla evlendi. Onun kervanlarını ve ticaret işlerini yönetti. 40 yaşına yaklaştığı sırada, ruhunda büyük değişiklikler olmuştu. Derin düşüncelere dalıyor, yalnızlıktan hoşlanıyordu. Hira dağında, tam bir yalnızlık içerisinde ve titremeler içinde geçen anlardan sonra, Hatice'ye, kendisine Tanrı'dan, Cebrail adlı melek aracılığıyla vahiy geldiğini söyledi ve Allah adıyla başlayan ilk âyeti okudu. Böylece Müslümanlığın temeli atılmış oldu. Bundan sonra bu dini, gizli gizli Mekkeliler arasında yaymaya başladı. Puta tapmayı yasakladığı için Mekke'de büyük bir düşmanlıkla karşılandı. Yalnız amcası Ebubekir'le Ali ve Osman'ın İslâmlığı kabul etmeleri, yeni dini kuvvetlendirmişti. Ama kendisinin de içinden çıktığı Kureyşliler, Peygamber'e ve Müslümanlar'a türlü eziyetlerde, hakaretlerde bulunmaya başlamışlardı. Bunun üzerine Muhammed Müslümanlar'dan, isteyenlerin Habeşistan'a göç etmesine izin verdi. Bu sırada annesinin akrabalarının yurdu olan Medine'den kendisini çağırdılar. Kendisine inananlarla birlikte, Mekke'den ayrılarak Medine'ye göç etti (622). Bu göçün yapıldığı gün, Müslümanlar için tarih başlangıcı (hicrî tarih) olmuştur. Bu göçe Hicret denir. Medine'nin Müslümanlığı kabul etmesi, dinin kuvvetlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bundan sonra Muhammed'in Kureyşliler'e ve Museviler'e karşı giriştiği savaşlar dönemi başlar. Başlıcaları Bedr, Uhut, Hendek savaşlarıdır. Bu savaşlar zaferle sonuçlandı, 630 yılında Mekke alındı. Bütün putlar parçalandı; yalnız Kâbe'ye dokunulmadı. Bu ziyaret yerinin varlığı Mekke'nin canlı bir ticaret yeri olmasına etki yapıyordu. Muhammed Müslümanlar'ı, «Veda haccı» adı altında Mekke'de yaptığı toplantıya çağırdıktan sonra öldü. Peygamberlik dönemi 23 yıldır. Medine'de Ravzai mutahhara adı verilen mezara gömüldü. Muhammed büyük bir dinin kurucusu olduğu kadar, ayrı ayrı kabileler halinde yaşayan Araplar'ı birleştiren büyük bir devlet adamıydı.

Muhammed V., İbn Yusuf (1909-1961) Fas Kralı. Fas Sultanı Molla Yusuf'un oğludur. 1927'de Fas Sultanı oldu. II. Dünya Savaşı'nda Fransızlar'ı destekledlyse de 1944'de Fransa'nın vesayetinden çıkma isteğini açığa vurdu. 1953'de indirildi; sürgüne gönderildi. 1955'de yeniden getirildi. Fas'ın bağımsızlığı Birleşmiş Milletler'ce tanındıktan sonra 1957'de kral olan V. Muhammed, Cezayir Kurtuluş Savaşı'nı desteklemiş, 1958'de Arap Birliği'ne girmiştir. 1960'da hükümet başkanlığını da üzerine aldı.

Muhammed Ali (Cassius Clay) (Doğ. 1942) Dünya ağır siklet boks şampiyonu Müslüman zenci. 1960 Roma Olimpiyatları'nda altın madalya kazandıktan sonra profesyonel olmuş ve yaptığı bütün maçları kazanmıştır. Müslümanlığı kabul ederek Muhammed Ali adını aldıktan sonra, Amerika'da zenci Müslümanlar'ın liderlerinden biri olmuştur. Hükümete karşı davranışı ve askere gitmeyi reddedişi sebebiyle «Dünya Şampiyonu» ünvanı geri alınmış, tutuklanmıştı; yargılanması devam etmektedir.


Muhammed Ali (Cassius Clay)

Muhammed Hasan, İmam (752-804) Fıkıh bilgini. Hanefi olup İmamı Âzam Hanefi'nin yakınlarındandır. İmamı Âzam'ın söylediklerini yazmıştır. Birçok eserleri olup başlıcaları «El - Cami - ül - Kebir» ve «El - Cami - üs - Sagir» dir.

muhammedî Ar. s. ★ 1. Peygamber Muhammed'le ilgili. ★ 2. İslâm diniyle ilgili.



Muhammed Zahir Şah

Muhammed İbn Adm El - Vahhap (1692-1787) Arap din adamı. Vehhabi mezhebinin kurucusu. Fırat kıyılarında doğmuştur.

Muhammed Zahir Şah (Doğ. 1914) Afganistan Kralı. Nadir Şah'ın oğludur. Fransa'da okudu. 1932-1933 yıllarında savunma bakanlığı yardimcılığı, 1933'de millî eğitim bakan vekilliği yaptı. 1933'de kral oldu.

muhammen Ar. s. Tahmin edilen, oranlanan. [Estimé — Estimated]

muhammes Ar. i. ★ 1. Beşli. ★ 2. Mat. Beşgen. ★ 3. i. ve s. Ed. Her bendi 5 dizeli olan koşuk (nazım şekli).

muhammin Ar. i. Taşınabilir ya da taşınamaz bir malın değerini tayin eden yetkili kimse. Genellikle, idarî ya da adlî bir yolla satışa çıkartılan malın satış değerini tespit etmek üzere yetkilendirilir. Herhangi bir uyuşmazlıkta taraflar özel olarak da muhammin tayin edebilirler.

muhanat, -tı Ar. s. ★ 1. Korkak. ★ 2. Alçak kişi.

muharebe Ar. i. Savaş halinde bulunan devletler arasında karada, denizde, havada geçen silâhlı çatışma. [Combat — Battle]

muharip Ar. s. ★ 1. Savaşan, savaşçı. ★ 2. Ask. Savaşta silâh gücünden yararlanarak düşmanı yok etmek isteyen insan ya da kıta. [Combattant — Combatant]

muharref Ar. s. Değiştirilmiş.

muharrem Ar. i. Kamer takviminin birinci ayı, aşure ayı.

muharrer Ar. s. Yazılmış, yazılı.

muharrik, -ki Ar. s. ★ 1. Fiz. Devindirici, hareket ettiren. ★ 2. mec. Kışkırtıcı, ayartıcı, dürtücü.

muharrir Ar. i. Yazar.

muharriş Ar. s. Biyo. Azdıran, irkilten, irkiltici.

muhasama Ar. i. Huk. İki ya da daha çok devletin savaş sırasında döğüşme ile ilgili eylemleri. Uluslararası savaşla ilgili anlaşmalar, muhasamalarda uyulması gereken kuralları saptamıştır.

muhasamat Ar. ç. i. Düşmanlıklar.

muhasara Ar. i. Bir yeri kuşatma, sarma. [Siège — Siege]

muhasebat, -tı Ar. ç. i. Hesap işleri.

muhasebe Ar. i. ★ 1. Hesap görme, sayışma. [Règlement des comptes — Accountancy] ★ 2. Hesap bilimine dayanarak gelir, giderle alınan ve verilen paralar defterlerini düzenleyerek hesap tutmak yöntemi. [Comptabilité — Accounting] ★ 3. Bir müessesenin hesaplarının tutulduğu şube; saymanlık. [Bureau de comptabilité — Accounting department]

muhasım Ar. s. Hasım olarak karşılaşanlardan her biri. [Adversaire — Adversary]

muhasip Ar. s. ve i. Muhasebe işlerini bilen adam, sayman. [Comptable — Accountant]

muhassala Ar. i. ★ 1. Sonuçların topu, topverim. ★ 2. Fiz. Bileşke.

muhassenat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. İyilikler. ★ 2. Tercih sebebi olan haller.

muhat, -tı Ar. s. ★ 1. Kuşatılmış, çevrilmiş. ★ 2. i. Biyo. Sümük.

muhatap Ar. s. ★ 1. Kendisine söz söylenilen. [A qui l'on adresse — Person addressed] ★ 2. i. Bir çeki ya da poliçeyi ödeyecek kimse. [Payeur — Payer]

muhatara Ar. i. Zarar ve ziyan ya da can korkusu.

muhavere Ar. i. (Birbiriyle) Konuşma. [Conversation — Conversation]

muhavere Ar. i. Tiy. ★ 1. Karagöz oyununda Karagöz'le Hacivat'ın oyuna başlama konuşmaları. ★ 2. Orta oyununda, birinci bölümde yer alan, Kavuklu ile Pişekâr arasındaki söyleşme.

muhavvel Ar. s. Havale edilmiş, gönderilmiş.

muhavvile Ar. i. Fiz. Dönüştürücü. Transformatör.

muhayyel Ar. s. İmgede yaşayan, imgelenen. [Imaginaire — Imaginary]

muhayyer Ar. s. ★ 1. İstediğini seçmekte ya da bir şeyi kabul edip etmemekte serbest. ★ 2. Beğenilmezse geri verilmek şartıyla satılan. ★ 3. Müz. Doğu müziğinde bir makam.

muhayyile Ar. i. Fel. Hayal etme yetisi, imgelem. [Imagination — Imagination]

muhbir Ar. s. ★ 1. Haber ulaştırıcı, haberci. [Informateur — Informer] ★ 2. i. Gazetesi için haber toplayan kimse. [Reporter — Reporter]

Muhiddin Arabî (1160-1236) Ünlü İslâm düşünürü ve tasavvufçusu. Endülüs'de doğdu. Güçlü bir öğrenim yaptı. Pek çok yer dolaştıktan sonra Şam'da yerleşip dersler verdi ve eserler yazdı. 500'ü aşkın eserleri içinde doğu kültür, bilim, sanat, edebiyat ve felsefesi üzerine pek değerlileri vardır.

muhik, -kki Ar. s. Haklı.

muhip, -bbi Ar. s. ★ 1. Seven, sevgi besleyen. ★ 2. i. Dost.

muhit, -ti Ar. s. ★ 1. Saran, çevreleyen. ★ 2. i. Çevre, yöre.

Muhittin Akyüz (1869-1940) General. İstiklâl Savaşı'nda hizmetiyle tanınmış, elçilik ve milletvekilliğinde bulunmuştur.

muhkem Ar. s. ★ 1. Sağlam, metin. ★ 2. zf. Sıkı sıkı, iyice.

muhlis Ar. s. Dostluğunda ya da inanışında içten olan.

Muhlis, Sabahattin Ezgi (1890-1947) Besteci. Türk müziğinde, batıdan yararlanarak, çok sesli türü kullanan bir sanatçıdır. Birçok operet ve şarkı bestelemiştir.

muhnik, -ki Ar. s. Soluk almayı güçleştiren ya da durduran, boğucu.

muhrik, -ki Ar. s. ★ 1. Yakıcı. ★ 2. mec. Dokunaklı.

muhrip Ar. s. ★ 1. Yıkan, tahrip eden. [Destructif — Destructive] ★ 2. Ask. i. Torpidoları avlayan, çok hızlı küçük savaş gemisi. [Destroyer — Destroyer]

muhsin Ar. s. İyilik eden. esk. İhsan eden, kerem sahibi

muhtaç Ar. s. Kendisine bir şey gerek olan, bir şeye ihtiyacı olan.

muhtar Ar. s. ★ 1. Erkin, özerkli. [Autonome — Autonomous] ★ 2. i. Köy ya da mahalle işlerine bakmak üzere halkın seçtiği kimse. [Préposé d'un quartier, chef — Headman]

Muhtar Bey, Ahmet (1877-1909) Kurmay binbaşı. İstanbul'da doğdu. 31 Mart hareketi üzerine «Hareket Ordusu» nun öncü komutanı olarak İstanbul'a ilk giren kuvvetin başında bulunmuştur. 1909 nisanının 27. günü askerlerinin başında ve at üstünde Taksim'den Harbiye'ye doğru ilerlerken, pusuya yatmış birkaç avcı erinin kurşunu ile vurulmuştur. Şişli'de «Hürriyeti Ebediye» adı verilen tepedeki anıt o zaman, Muhtar Bey'le arkadaşları için Mimar Muzaffer Bey tarafından yapılmış, sonraları Mahmut Şevket Paşa da oraya gömülmüştür.

muhtariyet, -ti Ar. i. Özerklik, erkinlik.

muhtasar Ar. s. Kısa, kısaltılmış. esk. Hulâsa edilmiş. [Abrégé — Abbridged]

muhtekir Ar. s. Vurguncu, istifçi.

muhtelif Ar. s. Türlü, çeşit çeşit, çeşitli. [Varié, divers — Various, diverse]

muhtelis Ar. s. ve i. Devlet parasını çalıp zimmetine geçiren (kimse).

muhtelit, -ti Ar. s. Karışık, karma.

muhtemel Ar. s. Umulur, olası, olasılı, belkili. [Probable — Probable]

muhterem Ar. s. Sayın.

muhteri, -i Ar. s. Türetici. İcadeden, mucit.

muhteris Ar. s. Tutkulu.

muhteriz Ar. s. Çekingen.

muhtes Ar. s. Sonradan meydana getirilmiş, son zamanlarda bulunmuş.

muhteşem Ar. s. Görkemli. [Fastueux — Majestic]

muhteva Ar. i. Bir şeyin içindeki. İçerik. [Contenu — Content]

muhtevi Ar. s. İçine almış, içinde bulundurmuş. [Compris, contenu — Containing]

muhteviyat, -tı Ar. ç. i. Bir şeyin içindekiler. [Centenu — Contents]

muhtıra Ar. i. ★ 1. Andıç. ★ 2. Devletler arasında diplomatik bir konuda diplomasi memurunun, kendi hükümetinin görüşlerini belirtmek üzere, görev gördüğü yabancı ülke yetkililerine verdiği yazılı nota.

Muhundu Bak. Darıkent.

muin Ar. s. Yardımcı.

muinli s. Askere alındığı vakit ailesine bakacak kimsesi olan.

muit Ar. i. Eskiden okullarda çocukları derse alıştırmakla görevli, öğretmen yardımcısı.

mujik Rusça i. Rus köylüsü. [Moujik — Moujik]

mukaar Ar. s. Mat. İçbükey.

mukabbız Ar. s. Kabızlık veren.

mukabele Ar. i. ★ 1. Karşılık, cevap. [Réponse — Reaction, response] ★ 2. Karşılaştırma. [Confrontation, collation — Confronting, collating] ★ 3. Eskiden dervişlerin karşı karşıya yaptıkları zikir ve sema. ★ 4. Camilerde hâfızlarla Mushaf'ı açık tutanların karşılıklı ve yüksek sesle Kur'an okumaları.

mukabelebilmisil Ar. b. i. Misilleme. Dengiyle karşılama.

mukabeleci s. ve i. ★ 1. Camilerde yüksek sesle Kur'an okuyan (kimse). ★ 2. Kalemlerde beyaz edilmiş yazı ve hesapları karşılaştıran (kâtip). ★ 3. Eskiden askerin yoklamasını yapan kimse.

mukabil Ar. s. ★ 1. Karşı. [Opposite — Opposite] ★ 2. i. Karşılık. [Equivalent — Equivalent]

mukaddem Ar. s. ★ 1. Önce gelen, önceki. ★ 2. i. Fel. Önerti.

mukaddema Ar. zf. Önce, eskiden.

mukaddemat, -tı Ar. ç. i. Fel. Öncüler.

mukaddeme Ar. i. ★ 1. Başlangıç. ★ 2. Önsöz.

mukadder Ar. s. Yazılı, alında yazılı.

mukadderat, -tı Ar. ç. i. Alın yazısı. [Destin Destiny, predestination, fate]

mukaddes Ar. s. Kutsal.

mukaddesat, -tı Ar. ç. i. Kutsal şeyler.

mukaffa Ar. s. Kafiyeli, uyaklı.

mukallit Ar. s. Taklitçi.

mukannen Ar. s. Kesimli, belli, şaşmaz.

mukarenet, -ti Ar. i. ★ 1. Yaklaşma. ★ 2. Uygunluk.

mukarin Ar. s. ★ 1. Yakın, yaklaşmış. ★ 2. Uygun.

mukarrer Ar. s. Kararlaşmış, kararlaştırılmış.

mukaseme Ar. i. Paylaşma, bölüşme, üleşme.

mukattar Ar. s. Damıtık.

mukavele Ar. i. Huk. İki ya da daha fazla kişi arasında, bir hakkın yaratılması, değiştirilmesi ya da ortadan kaldırılması amacıyla yapılan anlaşma. Sözleşme. [Contrat — Contract, agreement]

mukavelename Ar. Far. i. Sözleşme kâğıdı, kontrat. [Contrat, acte — Contract]

mukavemet, -ti Ar. i. ★ 1. Dayanma, karşı koyma, karşı durma. ★ 2. Fiz. Elektrikte direnç. ★ 3. Fiz. Bir cismin direnci, dayanıklılığı. ★ 4. Fiz. Fiziğin cisimlerin

dayanma sınırlarını, dayanıklılıklarını, kuvvet ile cisim arasındaki ilişkileri inceleyen ve daha çok mühendislikte kullanılan bir dalı. ★ 5. Direngi. [Résistance — Resistance]

mukavemetçi i. Düşman işgalini kabul etmeyip karşı koyan yurtsever.

mukavim Ar. s. Dayanıklı.

mukavva Ar. i. ve s. Kırılmadan bükülmeyecek kadar kalın ve sert kâğıt. [Carton — Cardboard]

mukavves Ar. s. Yay gibi eğri, yay gibi bükülmüş, kemerli.

mukavvi Ar. s. Kuvvetlendirici.

mukayese Ar. i. Kıyaslama, ölçüştürme, oranlama. [Comparaison — Comparison]

mukayeseli hukuk Huk. Aynı toplumsal sorunların çözümlenmesi için çeşitli ülkelerin kabul ettiği hukuk kurallarının benzerliklerini, ayrıldığı noktaları ve tarihsel köklerini araştıran ve bunlar arasında değerlendirme yönünden karşılaştırma yapan hukuk dalı.

mukayyet Ar. s. ★ 1. Bağlı, bağlanmış. ★ 2. Yazılı, deftere geçmiş.

mukayyet olmak b. f. Bir işe önem verip dikkat etmek.

mukayyi Ar. s. Kusturucu.

mukayyit Ar. i. ★ 1. Kayıt işi gören makine. ★ 2. Kayıt memuru.

Mukden (Çin) 2 411 000 nüfuslu bir şehir. Önemli bir makine inşa endüstrisi merkezidir. 1905'de Japonlar, Ruslar'ı burada yenmişlerdir.

mukdim Ar. s. İşinin üstüne düşen.

mukim Ar. i. Eğleşik, eğleşen, oturan: İstanbul'da mukim.

mukni, -i Ar. s. Kanış verici, inandırıcı.

mukriz Ar. s. Ödünç veren.

muktaza Ar. i. Gerek, gereklik.

muktebes Ar. s. Bir yerden alınmış, aktarılmış.

muktedir Ar. s. ★ 1. Erkli, iktidarlı. [Puissant — Powerful] ★ 2. Yapabilen, becerebilen. [Capable — Capable]

muktesit Ar. s. Tutumlu.

mulaj Fr. i. ★ 1. Bir şeyin balmumu, alçı gibi bir madde ile alınan kalıbı. [Moulage Casting, moulding, founding] ★ 2. Herhangi bir şeyi ve daha çok hastalıklı bir vücut parçasını, cismiyle ve renkleriyle olduğu gibi gösteren ve balmumu ya da alçıdan yapılan kalıp. [Moulage — Cast, mould]

muleta İsp. i. Boğa güreşlerinde matadorların boğaları hırslandırmak için kullandıkları kırmızı kumaş parçası.

Multan (Pakistan) Pencap'da 358 200 nüfuslu bir şehir. Makine endüstrisi ve dokuma endüstrisi gelişmiştir.

mum Far. i. ★ 1. Bir fitil üzerinde dondurulmuş balmumu, içyağı ya da parafinle yapılan ışık kaynağı. [Bougie, chandelle — Wax, candle] ★ 2. Fiz. Işık şiddeti birimi. Uluslararası anlaşmalara göre, ergime sıcaklığında (1760° C) bulunan platinin 1 cm² sinin kendisine dik doğrultuda verdiği ışık, 20 «uluslararası mum» kabul edilir. 1948'den sonra ise «yeni mum» tanımlanmıştır. Buna göre, platinin ergime sıcaklığında bulunan siyah bir cismin, 1 cm² lik yüzeyinin kendisine dik doğrultuda verdiği ışık şiddeti 1/60 «yeni muma» eşittir. Işık şiddeti birimi olan mum, günlük hayatta, yanlış olarak elektrik ampullerinin gücünü göstermek için kullanılır. Oysa ampullerin güç birimi watt'dır. ★ 3. mec. Razı: O, bu işe çoktan razı.



II. Ramses'in mumyası

muma döndürmek b. f. İnzibat ve itaat altına almak.

mumaileyh Ar. s. Adı geçen (erkek).

mumaileyha Ar. s. Adı geçen (kadın, kadınlar).

mumcu i. ★ 1. Mum yapan ya da satan kimse. ★ 2. Tar. İlk kuruluşunda yeniçeri ocağının on iki subayından her biri.

mumçiçeği b. i. Bot. Güzel kokulu, şemsiye biçiminde küçük beyaz çiçekler açan bir süs bitkisi. Güneşten korunmuş limonluklarda yetişir.

mum direk b. s. Dimdik.

mum gibi b. s. ★ 1. Dosdoğru, dimdik. ★ 2. Pek uslu, kıpırtısız.

mumla aramak b. f. Elde etmeyi pek özlemle istemek.

mumlaşmak f. Balmumu haline gelmek. [Etre cire — To be waxened]

mumya i. ★ 1. Pek eskiden bir takım kokulu maddeler kullanılarak bozulmayacak hale getirilmiş olan ve bugün kazılarak meydana çıkarılan cesetlere verilen ad. [Momie — Mummy] ★ 2. mec. Pek zayıf ve sararmış kimse.

mumyalamak f. Bir cesedi mumya haline getirmek. [Momifier — To mummify]

munafık Ar. s. Ara bozan.

Munch, Edvard (1863-1944) Norveçli ressam. Löten'de doğdu, Ekely'de öldü. 1889'dan sonra Paris'e gelerek «Pont - Aven ressamları» diye adlandırılan sanatçı topluluğuyla ilişki kurdu. Ekspresyonizmin oluşması üzerinde büyük etkisi oldu.

Muncusun Bak. Güneşli.

mundar Far. s. (Murdar'dan) Kirli, pis. [Sale — Dirty]

munfasıl Ar. s. Ayrılan, ayrılmış.

munhasır Ar. s. Yalnız bir şey ya da kimseye mahsus olup onun dışına taşmayan, sınırlanmış.

munhasıran Ar. zf. Yalnız.

municipium Lat. i. Tar. Eski Roma yönetimindeki şehirlere verilen ad. Roma kanunlarına uygun olan kendi kanunlarıyla yönetilirlerdi.

Münih [Alm. München] (B. Almanya) Bavyera'nın merkezi 1 142 600 nüfuslu bir şe-

hir. İsar suyu üstündedir. Büyüklük bakımından Almanya'nın dördüncü şehridir. 1327'de uğradığı bir yangından sonra yeniden yapılmış ve modern şartlara göre güzelleştirilmiştir. Özellikle birası dünyaca ünlüdür.

Münih Konferansı Tar. İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya hükümet başkanları (Chamberlain, Daladier, Hitler, Mussolini) nın 1938 kasımında Münih şehrinde yaptıkları toplantı. Çekoslovakya'yı, Südet'ler topraklarını Almanya'ya bırakmak zorunda bırakan anlaşmanın imzalanmasıyla sonuçlanmıştır.

munis Ar. s. ★ 1. Herkesle görüşen, cana yakın, kanı sıcak. [Sociable — Sociable] ★ 2. İnsandan kaçmayan, alışık, adamcıl. [Apprivoisé — Tame]

munkabız Ar. s. ★ 1. Büzülmüş, kısılmış. ★ 2. Pekliği olan, peklik çeken.

munkati, -i Ar. s. ★ 1. Kesilmiş, arası kesilen.

munsap Ar. s. ★ 1. Kavuşan, dökülen (akarsu). ★ 2. i. Kavuşak, ağız.

Munster (İrlanda) 24 133 km² yüzölçümlü ve 848 400 nüfuslu bir eyalet. Geniş ölçüde hayvan yetiştirilen bir bölgedir. Merkezi Cork şehridir.

muntazam Ar. s. Düzgün, düzenli, derli toplu. [Arrangé, en ordre, régulier — In order, orderly, tidy, well - arranged]

muntazır Ar. s. Bekleyen, gözleyen.

munzam Ar. s. Sonradan katılmış.

Munzur Suyu Fırat'ın kollarındandır. Munzur dağlarından doğar, Elâzığ'ın kuzeydoğusunda Peri suyuyla birleşerek Murat suyuna karışır. 143 km. uzunluğundadır.

murabaha Ar. i. Kanunların belirttiğinden yukarı oranda faiz karşılığında ödünç para verilmesini sağlayan akitler. 1887 yılında kabul edilmiş olan Murabaha Nizamnamesi'ne göre yüzde dokuzdan fazla faizle ödünç para verilmesi yasaktır. Ayrıca, alınan borcun gerektirdiği faiz tutarı hiç bir zaman için esas borç miktarını aşamaz.

murabba Ar. i. Ezik reçelin koyusu.

murabba, -ı Ar. s. ve i. ★ 1. Mat. Dördül, kare. ★ 2. Ed. Dörder mısralık bentlerden meydana gelmiş nazım şekillerine verilen ad. Önce XV. yüzyıl şairlerinden Ahmet Paşa'da rastlanan bu nazım şekli, evrimleşerek XVIII. yüzyılda Nedim'de şarkı türünü meydana getirmiştir.

Murabıtlar Ar. ç. i. Tar. Kuzey Afrika'da egemen olmuş büyük bir Müslüman hanedanının adı. 1056-1147 arasında 91 yıl süren çok kuvvetli bir imparatorluk kurmuşlardır. Hanedan, araplaşmış Berberî bir aileden çıkmıştır. Başkentleri Fas'daki Merrabaş şehriydi. Fas, Cezayir, Tunus, Moritanya, Senegal, Mali ve İspanya'yı ellerinde tutan Murabıtlar, İspanyollar'la yaptıkları çeşitli savaşlar sonunda İspanya'daki Müslüman egemenliğinin 400 yıl sürmesini sağlamışlardır. Murabıtlar'ın yerini sonradan Muvahhidler almışsa da daha dar bir sınır içinde kalmışlardır.

muradına ermek b. f. Dileği olmak.

Muradiye Van'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 596 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 36 280, merkezinin nüfusu 2 309'dur. İlçenin ortasında Çaldıran ovası vardır. En önemli yükseklik kuzeydeki Tendürük dağıdır (3 542 m.). İlçe ekonomisi hayvancılığa ve yağ, yün gibi hayvan ürünlerine dayanır. Kasaba Van gölüne 15, il merkezine 87 km. uzaklıktadır.



Muradiye Manisa'nın merkez ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 7 800, merkezinin nüfusu 5 109'dur.

murafaa Ar. i. Huk. Duruşma.

murahhas Ar. i. Kendisine erk verilerek bir devleti diğer bir devlet nezdinde ya da uluslararası bir toplantıda ya da bir cemiyeti herhangi bir toplantıda temsile görevli kimse.

murakabe Ar. i. ★ 1. Denetleme. ★ 2. Kendi iç âlemine bakma.

murakıp Ar. i. Denetleyici, denetçi.

murana Lat. i. Zo. Çok yırtıcı, eti lezzetli bir deniz balığı. Yılanbalığına benzer.

murassa, -ı Ar. s. Değerli taşlarla donanmış, cevahirli.

Murat Ağrı'nın merkez ilçesi bucaklarından. 23 köylü bucağın nüfusu 8 060, merkezinin nüfusu 382'dir.

murat Ar. i. İstek, dilek.

Murat, I. Hüdavendigâr (1325-1389) III. Osmanlı Padişahı. Orhan'ın oğludur. Annesi Nilüfer Hatun'dur. 1359'da tahta çıkmış, Osmanlı Devleti'ni bir beylik halinden çıkarıp büyük bir devlet haline getirmiştir. İlk olarak Karamanoğlu'nun hazırladığı saldırıyı önlemiş, Ankara'yı sonra Edirne'yi almıştır. Zamanında Edirne'ye yürüyen büyük bir Haçlı Ordusu Sırp Sındığı'nda bozulmuş; Rumeli sınırları daha da genişletilmiş, Batı Trakya ile bütün Bulgaristan ve Sırbistan'ın bir kısmı Osmanlılar'ın eline geçmiştir. Rumeli'de Sofya ve Selânik alınmış, Anadolu'da da Germiyan ve Hamidoğlu beyliklerinin toprakları ele geçirilmiştir. Bulgar Kralı Şişman, kızını I. Murad'a vermiş olmakla beraber Sırp Kralı Lazar ile birlikte Niğbolu'yu kuşatmış; Çandarlı Ali Paşa tarafından yenilmiştir. I. Murat onları affetmiş, fakat bütün Bulgaristan Osmanlı topraklarına katılmıştır. Lazar ürkerek Avrupa'yı gürültüye vermiş, bunun üzerine çeşitli uluslardan kurulan 100 000 kişilik Haçlı ordusu Murat tarafından Kosova'da bozguna uğratılmıştır. Murat savaş alanını gezerken, yaralılar arasında bulunan Miloş Kabiloviç tarafından ansızın hançerle şehit edilmiştir.



I. Murat


II. Murat


IV. Murat


V. Murat


Bartolome Estaban Murillo

Murat, II. (1403-1451) V. Osmanlı Padişahı. Çelebi Mehmet'in oğludur. Babasının ölümü üzerine 1421'de padişah oldu. Bir süre iç kargaşalıklarla uğraştıktan sonra, babalarının geleneğine uyarak Rumeli seferlerine girişti. Macaristan'a dek dayandı. 1444 yılında Macarlar ve öteki batılılarla Segedin barışını yapıp, padişahlıktan ayrılarak yerini genç oğlu Mehmet'e bıraktıysa da, düşmanlarının barışı bozmaları üzerine yeniden ordusunun başına geçip aynı yıl içinde Varna Meydan Savaşı'nı kazandı. Tekrar tahtına oturdu. 1448'de II. Kosova Meydan Savaşı ile Rumeli'yi tümden Osmanlı ülkesi yaptı. 1451 yılında öldü. İnce duygulu, şair bir hükümdardı. Türk diline ve Türk tarihine eğilen ilk padişah olarak bu konularda, zamanının bilginlerine bir takım yararlı eserler yazdırmıştır.

Murat, III. (1546-1594) XII. Osmanlı Padişahı. İkinci Selim'in oğludur. Güçsüz, iradesiz, zevke ve eğlenceye düşkün bir padişah olarak tanınır. Osmanlı İmparatorluğu'nda «Duraklama Devri» denilen dönem onun zamanında, özellikle değerli vezir Sokollu Mehmet Paşa'nın öldürülmesinden sonra başlamıştır. Devlet hazinesinde, sıkıntılar görülmesi, kadınların siyasete karışmaları gibi Osmanlı Devleti'ni yıpratan kötü alışkanlıkların doğuşu da onun zamanındadır.

Murat IV. (1612-1640) XVII. Osmanlı Padişahı. Padişahların şiddetlilerinden biridir I. Ahmet'in oğludur. 1623'de 11 yaşında padişah oldu. Birkaç devlet adamının, yeniçeri ileri gelenlerinin ve başta annesi olmak üzere saray kadınlarının devlet için ne denli kötü bir yolda olduklarını görüp anladı. Bu yüzden, kendini ve devletini yönetecek hale gelince, gereğinde büyük zulümler pahasına bu işi önledi. Ülkede baskılı fakat halk için çok yararlı bir yönetim kurdu. Zorbaları, eşkiyaları sindirdi. Doğu'ya iki sefer yaparak İranlılar'ı yendi ; bir süredir onların eline geçmiş olan Bağdat'ı geri aldı.

Murat, V. (1840-1904) XXXIII. Osmanlı Padişahı. Abdülmecit'in oğludur. Oldukça düzenli bir eğitim görmüş, batılı anlayışa göre yetişmişti. Ziya Paşa ve Namık Kemal'in dostuydu. Ülkede meşrutiyet yönetiminin uygulanması taraflısı idi. 1876 yılında büyük kardeşi Abdülaziz'in tahttan indirilmesi üzerine padişah yapıldı ise de, bu indirme ve tahta çıkarma olayları sırasında, geçirdiği büyük heyecandan ötürü aklî dengesini yitirdiğinden, üç aylık bir süreden sonra kendisi de tahttan indirildi. 28 yıl kapalı bir sarayda mahpus hayatı yaşadı. 1904 yılında öldü.

Murat Bey, Mizancı (Ölm. 1912) Gazeteci. Tiflis'de doğdu. Öğrenimini Rusya'da gördükten sonra Türkiye'ye gelmiştir. Bir aralık Avrupa'ya kaçmış, özgürlük için çalışanlar arasında adı söylenmiştir. Fakat Abdülhamit tarafından kandırılarak Şûrayı Devlet üyeliğiyle tekrar İstanbul'a dönmüştür. Avrupa'da iken «Mizan» adıyla çıkardığı gazeteyi 1908 inkılâbından sonra İstanbul'da yayımlamaya başlamıştır. Gazetesinde Meşrutiyet inkılâbını kâfi bulmayarak İttihatçılar aleyhinde yazılar yazmış, sonunda bu yazıları 31 Mart 1909 ihtilâlinin sebeplerinden biri sayılarak gazetesi kapatılmış, kendisi de sürülmüştür.

Murat Dağı Uşak'la Kütahya arasındadır. En yüksek yeri 2 312 m. dir.

Murat Irmağı Fırat'ı meydana getiren iki büyük nehirden biri. Van gölünün kuzeyinden doğar. Birkaç kolun birleşmesinden meydana gelir. Keban yakınında Karasu'yla birleşerek Fırat'ı teşkil eder. 614 km. uzunluğundadır.

Murat, Joachim (1767-1815) Fransız mareşali. Napoléon'un eniştesi ve Caroline Bonaparte'ın kocasıdır. Napoléon onu 1808'de Napoli Kralı yapmış, fakat Murat 1814'de Avusturya ve İngiltere ile anlaşmıştır. Kendisi de müttefikler tarafından bırakılınca krallığından ayrılmak zorunda kalmıştır. Sonradan krallığı tekrar ele geçirmeye çalışmış, fakat Pizzo'da yakalanarak kurşuna dizilmiştir.

Muratlı Tekirdağ'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 407 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 17 470, merkezinin nüfusu 6 594'dür. Önemli akarsu, Ergene'nin kollarından olan Çorlu suyudur. Tahıl, ayçiçeği ve şekerpançarı, İnanlı harasında sığır ve koyun yetiştirilir. Kasaba, İstanbul — Edirne demiryolu üzerinde ve Tekirdağ'a 23 km. uzaklıktadır.

Muratlı Artvin'in Borçka ilçesi bucaklarından. 7 köylü bucağın nüfusu 7 283, merkezinin nüfusu 1 112'dir. Eski adı Maradit'di.

Murat Paşa, Kuyucu (Ölm. 1611) Sadrazam. Aslının Hırvat olduğu söylenir. İran seferinde bindiği at vurularak düştüğü için esir olarak bir süre İran'da kalmıştır. Sonra kaçıp İstanbul'a gelmiş, Macar seferinde yararlığı ve doğruluğu görülerek serdarlığa geçirilmiş ve o yıl sadrazam olmuştur. Bütün Anadolu'yu kaplayan isyanları bastırmış, Cambuladoğlu, Kalenderoğlu gibi ünlü sergerdeleri yakalamış, haydut ya da kızılbaş diye öldürtüp kuyulara doldurttuğu adamların sayısı yüz bini geçmiştir.

Murat Reis (Ölm. 1603) Deniz savaşlarında yararlıklarıyla ünlü kaptan. Gençliğinde Cezayir'de korsanlık etmiş, Kanuni Sultan Süleyman zamanında Osmanlı donanmasına girmiştir. Piri Reis bir başarısızlığı yüzünden Mısır'da idam edildikten sonra, Murat Reis onun yerine Mısır donanması kaptanlığına atanmıştır.

murdar Far. s. Pis, kirli.

murdarilik b. i. Omurilik.

Murger, Henri (1822-1861) Fransız yazarı. Önce resim öğrenimi, daha sonra Tolstoy'un sekreterliğini yaptı. Yıllarca sefalet içinde yaşadı. Bu yaşamı yansıtan «Scènes de la vie de bohème — Bohem Yaşantısından Sahneler» adlı eseriyle büyük bir üne ulaştı.

Murgul Bak. Göktaş.

Murillo, Bartolome Estaban (1618-1682) İspanyol ressamı. Sevil'de doğdu ve öldü. Dinsel resimler yaparak sanat hayatına atıldı. Portreleri ve sokak çocuklarının davranışlarını yansıtan tabloları da çok değerlidir. «Karpuz Yiyenler», «Dilenciler», «Kayaya Vuran Musa» adlı tabloları şaheserleri arasındadır.

muris Ar. s. Miras bırakan.

Murmansk (S.S.C.B) Kuzey Buz denizi kıyısında Kola körfezinde 254 000 nüfuslu bir liman şehri. Gemi yapım endüstrisi gelişmiştir.

Murnau, Friedrich Wilhelm (1889-1931) Alman sessiz sinemasının F. Lang ile birlikte en büyük rejisörü. Bielefeld'de doğdu. Max Reinhardt'la tiyatro çalışmalarından (1912-1914) sonra, 1919'da sinemacılığa başladı. «Nosferatu — Bir Korku Senfonisi» adlı ünlü filmiyle birlikte, dekor, ışık ve plastik ögelerin ağır baştığı ekspresyonist bir anlayışı, daha sonraki «İnsanların Sonuncusu» ve benzeri filimlerinde ise, doğalın kavranmasına dayanan «Kammerspiele» akımını uygulatı.

Murray Avustralya kıtasının en büyük ırmağıdır. Uzunluğu 2 574 km. dir.

Mursal Sivas'ın Divriği ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 5 682, merkezinin nüfusu 1 419'dur. Eski adı Vazıldan'dı.

Murşil Tar. M.Ö. yaşamış iki Eti kralının adı. Bunlardan 1. Murşil M.Ö. XIX., 2. Murşil, M.Ö. XIV. yüzyıllarda hüküm sürmüşlerdir. İlki Anadolu'da ilk siyasî birliği kuran kişidir. İkincisi ise ülkeyi bolluk, rahatlık ve huzur içinde yönetmekle ün kazanmıştır. Bu iki hükümdar «Anadolu Uygarlığı» nın ilk önemli temsilcileri olarak tanınır.

Musa Yeryüzünde maddî araçlardan öte, tek ve evrensel bir Tanrı bulunduğu görüşünü ortaya ilk atan ve savunan din adamı, peygamber. Doğum zamanı kesinlikle belli değildir. M.Ö. XIII. yüzyılda yaşamış olduğu sanılmaktadır. Hayatı sayısız efsanelerle karışık olan bu peygamberin, aynı zamanda siyasî bir lider olduğu bilinmektedir. Mısır'da çok eziyet gören İbraniler'i peşine takıp bu ülkeden çıkarmış, onları bir süre Sina çöllerinde barındırmış, sonra Filistin'e dönmelerini sağlamıştır. «On Emir» adlı buyrukları ile tek tanrılı bir dinin ilk temellerini atmıştır Buna Musevilik denmektedir. Zamanla Musevilik hem bir din hem de bir ulus adı niteliği kazanmıştır. Musevilik dininin kutsal kitabı «Tevrat» adını taşımaktadır.

Musabeyli Yozgat'ın merkez ilçesi bucaklarından. 33 köylü bucağın nüfusu 16 283, merkezinin nüfusu 805'dir.

Musa Çelebi (Ölm. 1413) Yıldırım Beyazıt'ın oğullarından. Ankara Muharebesi'nde sonuna kadar babasının yanında dövüşerek onunla birlikte esir düşmüştür. Timur, 8 ay kadar sonra ölen Beyazıt'ın cesedini Musa Çelebi'ye vererek, gömmek üzere Bursa'ya götürmesine izin vermiştir. Bursa yöresini de ona bırakmıştır. Fakat kardeşlerinden İsa Çelebi Bursa'da hükümet sürmekte olduğundan Musa Çelebi, küçük kardeşi Mehmet Çelebi'ye sığınmıştır. İsa Çelebi'nin muharebede yenilip ortadan çekilmesi üzerine Musa Çelebi Edirne'ye yürümüş ve orada hüküm süren Emir Süleyman'ı yenmiş ve orada 3 yıl saltanat sürmüştür. Fakat Mehmet Çelebi ile giriştiği muharebelerin ikincisinde yaralanıp kaçarken kendisini takibeden Sarıca Paşa tarafından cesedi bir bataklıkta bulunmuştur.

musaddak, -kı Ar. s. Gerçeklendirilmiş, gerçekliği belirtilmiş, onaylanmış. esk. Tasdik edilmiş.

Musaddık, Muhammed (1881-1967) İranlı devlet adamı. Hukuk doktorudur. İran'da ve İsviçre'de okudu. 1921'de maliye bakanlığına getirildi. 1923'de dışişleri bakanı, 1949'da Millî Cephe'nin lideri oldu. 1951-1953 yıllarında iki defa başbakanlık görevi aldı. İran petrollerini millîleştirmesi içeride ve dışarıda olaylara neden olmuş; başbakanın istifasını isteyen, ancak red cevabı alan Şah, aleyhindeki gösteriler karşısında birkaç gün İran'dan ayrılmak zorunda kalmıştı. Ordu ve polisin yaptığı darbe ile Musaddık düşürüldü. 1956'ya kadar hapiste, ondan sonra evinde göz altında kaldı. Eserleri basılmıştır.

musafaha Ar. i. El sıkışma, tokalaşma.

musaffa Ar. s. Temizlenmiş, arıtılmış.

musahabe Ar. i. İki ya da daha fazla kişi arasında konuşma.

musahhih Ar. s. ★ 1. Düzeltici, düzelten. [Correcteur — Corrector, correcting] ★ 2. i. Basılmak üzere dizilen yazıların yanlışlarını düzelten adam. [Correcteur d'épreuves — Proof - reader]

musahip Ar. i. Eskiden padişahların ve büyük adamların yanlarında bulundurdukları hoş konuşan kimselere verilen ad.

Musahipzade Celâl (1868-1959) Oyun yazarı. İstanbul'da doğdu. Numunei Terakki idadisini bitirip Babıâli tercüme odasına memur oldu. Bir yandan da tiyatroyla ilgileniyordu. 1912'de ilk oyunu olan «Köprülüler» i yazdı. Bu tarihsel oyundan sonra, asıl başarılı olduğu alana, toplumsal taşlama alanına yönelerek, bu alanda oyunlar yazdı. Oyunlarını Manakyan Efendi, Ahmet Fehim toplulukları, başka


Joachim Murat


Kuyucu Murat Paşa


Muhammed Musaddık


Benito Mussolini


Modest Petroviç Musorgski


Alfred de Musset

operet toplulukları, Ferah Tiyatrosu, Darülbedayi oynadı. Darülbedayi'de oynanan ilk oyunu «Fermanlı Deli Hazretleri» idi (1927). 21 oyun yazdığı biliniyor. «Aynaroz Kadısı», «Mum Söndü», «Bir Kavuk Devrildi», «Pazartesi Perşembe» bu arada sayılabilir.

Musa İbn Nusayr, Ebu Abdurrahman (Ölm 715) Arap komutanı. Emevi halifelerinden Abdülmelik zamanında yaşamış, Kuzey Afrika'da bütün Berberî kabilelerini boyunduruk altına almıştır. Atlas okyanusuna kadar ulaşan Musa İbn Nusayr, kölesi Tarık İbn Zeyyad'ı İspanya sahiline çıkmakla görevlendirmiştir. Sonra kendisi de İspanya'ya geçmiş, fakat Tarık'ın zaferlerini çekemediğinden öldürtmek istemiştir. Bunu başaramamış, Şam'a dönüşünde halife Velid tarafından hapsedilmiş, Velid'in ölümünden sonra Süleyman'ın tahta çıkması üzerine serbest bırakılmıştır.

Musa Kâzım, Ebulhasan İmam (742-802) Müslümanlık'daki 12 imamın VII. sidir. Yani soyu, yedinci göbekte Peygamber'e ulaşır. Medine'de doğmuş, Bağdat'da ölmüştür. Abbasi halifelerinden Mehdî tarafından hapsedilmiş, serbest bırakılmıştır. Harunürreşid onu tekrar hapsettirmiş ve söylentiye göre orada zehirlenerek ölmüştür.

musakka i. Ufak parçalara doğranarak kavrulmuş kıyma ile pişirilen sebze: Patlıcan musakkası, kabak musakkası.

musalla Ar. i. Açık namaz yeri.

musallat, -tı Ar. s. Üzerine düşüp, rahat bırakmayan, başa salınan (kimse) ya da başa dolanan (şey); tebelleş.

musalla taşı b. i. Namazı kılınmak üzere üstüne cenaze konulan masa şeklinde taş seki.

musalli Ar. s. Beş vakit namazını kılan.

musandıra i. Odanın kapı tarafındaki yüzünü kaplayan büyük ve gömme dolap.

musavver Ar. s. Resimli.

Musevi Ar. s. ★ 1. Musa diniyle ilgili olan. ★ 2. Yahudi. [Juif, israélite — Jew, Jewish]

Musevilik Peygamber Musa'nın kurduğu din. Kitabı Tevrat'dır. Bu din başlıca 3 temele dayanır. 1° Ahlâk. Museviler'in tanrısı tek, ölümsüz, üremeyen, maddesi olmayan, herşeyi gören, bilen bir varlıktır. Öteki dünyaya inanmak gerekir. Musa'ya Sina dağında buyrulan «On Emir» Museviliğin toplumsal ahlâk yönünü özetler. 2° Kurallar. Amacı Museviler'i puta tapmaktan alakoymaktır. Bu nedenle hahamlık örgütü kurulmuştur. Kanlı, kansız kurban, hamursuz, yedinci günün kutsal sayılması, et yememek, oruç, sünnet de museviliğin gereklerindendir. 3° Medenî haklar: Musevilik babaya sınırsız haklar tanır. Evlenmeleri aile düzenlerdi. Çok kadınla evlenmek de vardı. Musevi şeriatı bugüne kadar sürmüştür.

Mushaf Ar. i. (Halk dilinde: Musaf) Kur'an.

musibet, -ti Ar. i. ★ 1. Genel ve büyük felâket. [Calamité — Calamity] ★ 2. s. mec. Uğursuz. [Funeste — Evil]

musikar Far. i. ★ 1. Gagasında delikler bulunup rüzgâr estikçe türlü sesler çıkaran bir efsane kuşu. Müzik sembolü sayılır. ★ 2. (Halk dilinde: Mıskal) Her biri başka perdede ve eşit olmayan boylara göre sıralı kamışlardan yapılmış düdük.

musiki Yun. i. Müzik.

musikişinas Yun. Far. b. s. Müzikle uğraşan (kişi).

Musil, Robert von (1880-1942) Avusturyalı yazar. Bir romanla iki hikâye kitabından sonra en önemli eseri «Der Mann ohne Eigenschaften — Özelliği Olmayan Adam» adlı romanının ilk iki kısmını 1930 ve 1933'de yayımladı. Bu eserini tamamlayamadan öldü. Bu romanında Avusturya - Macaristan toplumunu konu olarak ele alır ve XX. yüzyılın başlarındaki yaşamın eleştirmesini yapar.

musir Ar. s. Bekinen, israr eden.

muska i. ★ 1. Hastalıkları, başka sıkıntıları giderdiğine inanılarak üstte taşınan, suda ezilip içilen ya da yakılıp tütsülenilen ve bir takım açıkgözler tarafından çıkar sağlamak için yazılan kâğıt. [Amulette — Amulet] ★ 2. s. Bu kâğıtların en çoğunun katlandıkları gibi üçgen biçiminde olan: Muska börek. [Triangulaire — Triangular]

muslin Far. i. Mendil ve iç çamaşırı gibi şeyler için yapılan, iplikleri seyrekçe, hafif ve ince olmakla beraber sağlam, yarı saydam, genellikle düz renkte, bir çeşit yün ya da ipek kumaş. [Mousseline — Muslin]

musluk i. ★ 1. Yerleştirildiği boru, kap ya da çeşmeden suyu istenildiği vakit akıtıp istenildiği vakit akıtmayacak düzende yapılmış açılır kapanır emzik. [Robinet — Tap] ★ 2. Külb. Erkek cinsel organı.

muslukçu i. Külb. Hırsız, yankesici.

muson Fr. i. (Aslı Ar.) Hint denizinde 6 ay bir yönden, 6 ay da öbür yönden zaman zaman esen rüzgârlara verilen ad. [Mousson — Monsoon]

Musorgski, Modest Petroviç (1839-1881) Rus bestecisi. Müzikte realizmin en büyük ustalarından biridir. Eserlerinde, Rus halk melodilerini işlemiştir. «Salambo» ve «Boris Godounov» operaları, «Çıplak Dağda Bir Gece» adlı senfonisi ve «Bir Sergiden Tablolar» orkestra müziği, ünlü eserleridir.

Musset, Alfred de (1810-1857) Fransız şairi. Paris'de doğdu ve öldü. Çağının edebiyat alanındaki ünlü yazarlarından Charles Nodier'nin çevresine genç yaşta giren Musset, 20 yaşını doldurmadan «Contes d'Espagne et d'Italie — İspanya ve İtalya Öyküleri» adlı bir şiir kitabını yayım-

ladı. 1833'de Georges Sand'la tanıştı. Aralarında büyük bir aşk doğdu. Ama bu ilişki uzun sürmedi. Romantizm akımının en büyük yazarlarından biri olan Musset tiyatro da yazmıştır. Şaheserleri arasında şu eserlerini sayabiliriz: «Confession d'un enfant du siècle — Bir Zamane Çocuğunun İtirafları», «Chandelier — Şamdancı», «Bettine», «Andrea del Sarto», «Caprices de Marianne — Marianne'ın Kaprisleri», «Fantasio», «Lorenzaccio».

Mussolini, Benito (1883-1945) İtalyan diktatörü. Lausanne Üniversitesi'nde okudu. 1904'de, Marksist sosyalist olduğu için İsviçre'den atıldı. İtalya'da gazetecilik yaptı. 1914'de savaş taraflısı olduğundan Komünist Partisi'nden çıkarıldı. I. Dünya Savaşı'na onbaşı olarak katıldı; 1917'de yaralandı. 1919'da komünizme karşı ilk faşist örgütünü kurdu; 1922'ye kadar 4 000 000 üye toplandı. 1922'de ünlü Roma yürüyüşünde yaptığı darbe ile başbakanlığı ele geçirdi. Bütün güçleri Faşist Partisi'nde topladı. En önemli bakanlıkları üzerine aldı. Kiliseyi politikadan uzak tutmaya çalıştı. 1935'de Habeşistan'a sefer açtı. 1938'de mareşal oldu; «İl Duçe» ünvanı yine üzerinde kaldı. II. Dünya Savaşı'na Almanya yanında katıldı. 1943'de savaş başarısızlığı yüzünden düştü. Alman paraşütçüler tarafından kaçırıldı, İtalya'nın kuzeyinde bir faşist cumhuriyeti kurdu. 1945'de, Almanlar'ın İtalya'da yenilgisi üzerine yakalandı; öldürüldü.

mustafa Ar. s. Seçilmiş.

Mustafa, I. (1591-1639) XV. Osmanlı Padişahı. III. Mehmet'in oğludur. 1617 yılında padişah oldu. Akıl hastası idi. Bu yüzden 1 yıl sonra tahttan indirildi. Genç Osman'ın padişahlığı ve öldürülmesinden sonra 1622'de yeniden padişah yapılıp aradan çok geçmeden yeniden tahttan indirildi. Sarayın bir odasında 16 yıl mahpus hayatı yaşadı; 1639'da öldü.

Mustafa, II. (1664-1704) XXII. Osmanlı Padişahı. IV. Mehmet'in oğludur. II. Ahmet'in ölümünden sonra tahta çıktı. İyi niyetli bir kişiydi; zamanında Osmanlı Devleti çözülme dönemine girmiş olduğundan, bunu önlemek için dedeleri gibi batıya seferlere çıktı. Başarılı olamadı. 1699 yılında devletin ilk büyük felâket belgesi olan Karlofça Antlaşması'nı imzalamak zorunda kaldı. 1703 yılında Edirne'de iken tahttan indirildi. Ertesi yıl öldü.

Mustafa, III. (1717-1774) XXVI. Osmanlı Padişahı. III. Ahmet'in oğludur. 1757 yılında padişah oldu. Sadrazam Koca Ragıp Paşa zamanında yönetimi ona bıraktı. Ülkede bir barış dönemi sürdü. Bu vezirin ölümünden sonra III. Mustafa, Ruslar'la bir dizi savaşta hep yenilgiye uğradı. En son Rus donanmasının Türk donanmasını Çeşme'de yakması olayı bu aşırı duygulu padişahı büyük üzüntülere boğdu. Bu üzüntüler sonucu geçirdiği felç yüzünden 1774'de öldü. Türkiye'de batıya yönelen ilk belirli bilim ve sanat hareketleri bu padişahın zamanında ve genellikle onun öncülüğünde başlamıştır.

Mustafa, IV. (1779-1808) XXIX. Osmanlı Padişahı. I. Abdülhamit'in oğludur. Kabakçı Mustafa ayaklanması sonucu tahttan indirilen III. Selim'in yerine 1807'de padişah oldu. III. Mustafa ve II. Selim zamanında girişilen yenilik hareketlerini durdurdu. Alemdar Mustafa Paşa'nın İstanbul'a yürümesi, saraya girmesi olayında tahttan indirildi. Bu sırada zorbalar ve saray hainleri tarafından öldürülen II. Selim'in yerine II. Mahmut padişah olmuştu. Hapse atılan IV. Mustafa burada yeniden tahta çıkmak çabaları gösterip dolaplar çevirmeye başlayınca, 1808 yılında boğdurularak öldürüldü. Cahil, gerici, taç ve taht için her kötülüğe göz yummaya hazır bir padişah olarak tanınır.

Mustafa Efendi (1834-1895) Telgrafçı. İstanbul'da doğdu. Telgraf işaretlerini Türkçe'ye çevirerek Türkçe telgraf muhaberesini sağlayan kimse. İlk Türkçe telgraf 1855'de ağustosun 16'sında Edirne'den İstanbul'a çekilmiştir.

Mustafa, Kayıkçı Kul (Ölm. 1658) Saz şairi. Gençliğinde Murat Reis'in yanında bulunduğu için Kayıkçı sanını aldığı söylenir. Mustafa, yeniçeri şairlerinden olup, Osman'ın şehit edilişi, İran Şahı I. Abbas'ın Bağdat'ı alması, IV. Murat'ın Bağdat'ı kuşatması gibi tarih olayları üzerine şiirler, destanlar söylemiştir. IV. Murat'ın Bağdat kuşatmasında yiğitçe savaşan Genç Osman üzerine söylediği destan, şiirlerinin en ünlülerinden sayılır.

Mustafakemalpaşa Bursa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 1 663 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 81 229, merkezinin nüfusu 32 159'dur. Kirmasti çayının suladığı topraklarda tahıl tarımı yapılır; ayçiçeği ve pamuk yetiştirilir. Meyvacılık da önemlidir. Şehir, Kirmasti suyu üzerindedir. Osmanlılar'dan kalma çeşitli cami ve mescitlerle Lala Şahin Paşa'nın türbesi vardır. Şehir Bursa'ya 87 km. lik asfalt bir yolla bağlıdır.

Mustafa Naili Paşa, Giritli (1798-1871) Sadrazam. Rumeli'lidir. Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın güvenini kazanarak Girit valisi ve komutanı olmuştur. 1887'de Dürzü ve Maruniler'in isyanını bastırmak üzere Cebeli Lübnan'a gönderilerek Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa ile birlikte isyanı bastırdıktan sonra Girit'e dönmüştür. 1 yıl sonra onu İstanbul'a getirten padişah, 1853'de Ali Paşa'nın yerine sadrazamlığa geçirmiştir. 1857'de Reşit Paşa'nın yerine, ikinci defa sadrazam olmuştur. Her iki sadrazamlığı birer yıldan azdır.

Mustafa Necati (1894-1929) Devlet adamı. İstanbul Hukuk Mektebi'nde okudu. 1915-


II. Mustafa


III. Mustafa


IV. Mustafa

1918 yıllarında, arkadaşı Vasıf Çınar'la birlikte İzmir'de Şark Mektebi'ni yönetti. 1919'da İzmir'in işgalini protesto hareketlerini örgütlendirdi. Sonra Balıkesir'e geçerek kuvayi milliye saflarında savaştı. Bir yandan da yine Vasıf Çınar'la «İzmir'e Doğru» gazetesini yayınladı. 1920'de milletvekili oldu. İstiklâl mahkemelerinde kâtip ve başkan, T.B.M.M.'de Müdafaai Hukuk Grupu'nda kâtip olarak çalıştı. 1923'de önce mübadele ve imar - iskân, 1924'de adalet bakanı oldu. 1925'de doğu ayaklanması üzerine kurulan istiklâl mahkemesinin savcılığında bulundu. 1925 yılından ölümüne kadar millî eğitim bakanı idi. Coşkun bir devrimci olarak tanınmıştır.

Mustafa Paşa Kemankeş, Kara (1593-1643) Sadrazam, kaptanıderya. Arnavutluk'da doğdu. Yeniçerilikten yetişmiştir. 1638'de sadrazam oldu. Okuması olmamakla beraber devletin malî işlerini düzenlemiştir. Fakat devlet hazinesini koruduğu için Cinci Hoca'nın telkiniyle Padişah Deli İbrahim tarafından öldürülmüştür. Ok atmaktaki hünerinden dolayı Kemankeş adıyla anılır.

Mustafa Paşa, Koca (Ölm. 1512) Sadrazam. Enderundan yetişmiştir. II. Beyazıt'ın güvendiği adamlardan olduğu için Sultan Cem'i zehirlemek göreviyle Rodos'a gönderilmiştir. Sonra sadrazam olmuş, Yavuz Selim tahta çıkınca bir süre sadrazamlıkta kalmış, fakat şehzade Ahmet ile gizlice haberleştiği duyulduğundan Bursa'da başı kesilerek gömülmüştür. İstanbul'da büyük camisi ile medrese ve birtakım hayratının bulunduğu semt hâlâ onun adını taşır.


Merzifonlu Kara Mustafa Paşa

Mustafa Paşa, Merzifonlu Kara —Maktul— (1634-1683) Sadrazam. Merzifon'da doğdu. Köprülü'nün dairesinde yetişerek ona damat olmuş, valiliklerde, kaptan paşalıkta bulunmuş ve kaynı Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa'nın ölümü üzerine sadrazam olmuştur. Gençliğin ve ilk savaşlarındaki başarılarının verdiği hızla Viyana'yı alarak Sultan Süleyman'ın yapamadığı bir işi başarmak ve tarihte bir devir açmak istiyordu. Budin valisi ihtiyar İbrahim Paşa'nın fikrine değer vermemesi ve bozgundan sonra onu suçlu sayarak öldürmesi, kendi boynunun da vurulmasına sebep olmuştur. Başı padişahın emriyle Belgrat'da kesilmiş, cesedi Edirne'ye gömülmüştür.

Mustafa Reşit Paşa Bak. Reşit Paşa, Mustafa.

mustar Ar. s. ★ 1. Zorunlu, bir şeyi yapmak zorunda kalan. ★ 2. Sıkınçlı, maddi sıkıntı içinde bulunan.

mustarip Ar. s. Istırabı olan, acı çeken. [Souffrant — Suffering]

mustatil Ar. i. Mat. Dikdörtgen.

Musul (Irak) 273 400 nüfuslu bir şehir. Fırat nehri üstünde ve surlarla çevrilidir. Orta Doğu'nun önemli bir petrol bölgesidir.


muşmula

Musun Bak. Suluçam.



Muş Doğu Anadolu'nun orta kesiminde bulunan bir ilimiz ve merkezi olan şehir. Merkez ilçesinden başka, Bulanık, Malazgirt ve Varto ilçeleri vardır. Yüzölçümü 8 191 km² olan ilin nüfusu 202 659, bucak ve köyleri dışında merkezinin nüfusu 32 633'dür. En önemli yükseklik Bingöl dağlarıdır (3 650 m.). Murat suyu ve kollarının suladığı topraklarda tahıl ve tütün yetiştirilir, hayvancılık yapılır. Şehir, kendi adını taşıyan ovanın kenarındadır. Etrafı bağlık bahçeliktir. XIX. yüzyıl sonlarında önemliydi. 1473'de Osmanlı egemenliğine girmiş, 1916'da Rus işgali gördükten sonra ertesi yıl geri alınmıştır. Karayoluyla önemli merkezlere bağlı bulunmaktadır.

muş Fr. i. Nehirlerde gidip gelen, altı düz, küçük gezinti vapuru. [Mouche — River steamer]

muşabak Ar. i. Kafes biçiminde el işi.

muşamba i. ★ 1. Su geçirmeyecek bir hale konmak için bir tarafına kauçuk ya da yağlı boya sürülerek yapılan ve yaygı gibi kullanılan bez. [Linoléum — Linoleum] ★ 2. Bu şekilde yapılmış kumaştan yağmurluk, gamsele. [Pardessus imperméable — Mackintosh]

muşamba gibi b. s. Fazla kirlenmiş çamaşır için söylenir.

Muşar Bak. Aydınlar.

muşer i. Marangoz ve çıkrıkçı gibi esnafa mahsus eğri testere. [Scie courbe — Curved saw]

muşmula Lat. i. Bot. Gülgillerden, gövdesi eğri büğrü, dallı budaklı küçük bir ağacın ancak çürüdükten sonra yenebilen yuvarlak, mayhoş, buruşturucu ve beş çekirdekli meyvası. Döngel, beşbıyık, izgil. [Nèfle — Medlar]

muşmula suratlı b. s. Yüzünde fazla buruşuk ve kırışık bulunan.

muşta Far. i. ★ 1. Yumruk. [Poing — Fist, punch] ★ 2. Kunduracıların, derileri vurarak inceltmek için kullandıkları maden tokmak. [Fer de cordonnier — Iron ball] ★ 3. Ele ya da parmaklara geçirilen demir alet. Kavgada vurmaya yarar. [Coup - de - poing américain — Knuckle - duster]

muştalamak f. Muşta ile vurmak.

muştu i. Müjde.

Mut İçel'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 554 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 37 985, merkezinin nüfusu 6 564'dür. En önemli yükseklik Avlana dağıdır (1 889 m.). Göksu'nun suladığı Mut ovasında tahıl, pamuk ve çeltik tarımı yapılır. Kasaba, ovanın doğusunda kurulmuştur. Konya — Silifke karayolu üzerindedir. Akdeniz kıyısındaki Silifke'ye 87 km. uzaklıktadır.

mut, -tu i. Fel. Bütün özlemlerimizin eksiksiz ve sürekli bir şekilde yerine gelmesinden duyulan hal. esk. Saadet. [Bonheur — Happiness]

mûta Ar. i. Veri.

mutaassıp Ar. s. Bir şeyi aşırılık ve inatla savunan. Bağnaz.

mutabakat, -tı ★ 1. Uyuşma. ★ 2. Uygunluk. ★ 3. Biyo. Uyum.

mutabık, -kı Ar. s. ★ 1. Uyuşmuş olan. ★ 2. Uygun

mutabık kalmak b. f. Bir işte, bir konuda uyuşmak. [Etre d'accord, convenir — To agree]

mutaf Far. i. ★ 1. Keçi kılından dokunmuş hayvan çulu, yem torbası gibi şeyler. ★ 2. Keçi kılından hayvan çulu, yem torbası gibi şeyler dokuyan esnaf.

mutantan Ar. s. Şatafatlı.

mûtarıza Ar. i. Ayraç, parantez.

mutasarrıf Ar. s. ★ 1. Kendinde kullanma hakkı olan, kullanımcı. ★ 2. i. Eskiden bir sancağın en büyük yönetim görevlisi (idare âmiri).

mutasarrıflık i. ★ 1. Sancak. ★ 2. Eskiden mutasarrıfın görev ve sanı.

mutasavver Ar. s. Tasarlanmış, düşünülmüş [Imaginé, concu — Projected, conceived]

mutasavvıf Ar. s. ★ 1. Gizemci. [Mistique — Mystic] ★ 2. i. Tasavvufla uğraşan bilgin. [Misticiste — Mysticist]

mutat Ar. s. ★ 1. Alışılmış, adet olunmuş. [Accoutumé, habitué — Customary] ★ 2. Her zamanki. [Habituel, usuel — Usual]

mutatabbip Ar. i. Hekimlik taslayan, hekim taslağı.

mutavaat, -tı Ar. i.. Boyun eğme.

mutavassıt, -tı Ar. s. ★ 1. Aracı. [Médiateur — Intermediary] ★ 2. Orta, ortalama.

mutazammın Ar. i. «Anlatmak istemek», «içine almak» anlamına kullanılan «mutazammın olmak» deyiminde geçer.

mutazarrır Ar. s. Zarar görmüş, zarara uğramış.

mutçuluk i. Fel. Bak. evdemonizm.

muteber Ar. s. ★ 1. Hatırı sayılır, inanılır, güvenilir. ★ 2. Yürürlükte olan.

mutedil Ar. s. ★ 1. Ilımlı, ölçülü, oranlı. [Tempéré, modéré — Moderate, temperate] ★ 2. Fiz. Yansız.

mutekit Ar. s. Dinin söylediklerine inanan, inanlı.

mutemet Ar. i. ★ 1. Kendisine güvenilen kimse. ★ 2. Dairelerin bazı para işleriyle uğraşan görevli.

mutena Ar. s. Özenilmiş, özen görmüş.

muteriz Ar. s. İtiraz eden, takışkan.

mutezile Ar. i. Kaderi yadsıyıp «kul, ettiklerinin yaratıcısıdır» diyen ve Tanrı'nın sıfatları konusunda sünnet ehlinden ayrılan bir Müslüman felsefesi. Kaderiye de bunun kollarındandır.

mutfak i. Yemek pişirilen yer, aş damı, aşevi. [Cuisine — Kitchen]

muti, -i Ar. s. İtaat eden. [Obéissant, docile — Obedient]

Mutki Bitlis'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 068 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 22 185, merkezinin nüfusu 1 062'dir. Önemli akarsu Garzan suyudur. Tarım ve hayvancılık yapılır. Tütün ekimi önemli yer tutar. Kasaba, Garzan suyuna karışan Nizin deresi üzerinde kurulmuştur. Bitlis'e 22 km. uzaklıktadır

mutlak, - kı Ar. s. ★ 1. Salt. Saltık. ★ 2. Fel. Varlığın, kendiliğinden düşünen yaratığın düşüncesinden bağımsız oluşu. Binlerce yıldır felsefenin başlıca problemlerinden biri bu olmuştur. [Absolu — Absolute] ★ 3. Kim. Yüzde yüz saf.

mutlaka Ar. zf. Herhalde, ne olursa olsun. [Absolument — Absolutely]

mutlak butlan b. i. Huk. Bir hukuk işleminin değer taşıyabilmesi için uyulması gereken ve kamu düzenini, ahlâkı, adabı ilgilendiren şartlardan birinin eksikliği halinde doğan hukukî sonuç.

mutlak değer b. i. Mat. Cebirsel bir sayının, işareti gözönüne alınmaksızın, değeri. [Valeur absolut — Absolute value]

mutlak haklar Huk. Herkese karşı ileri sürülebilen, herkesten istenen haklar Mülkiyet hakkı, kişinin adı üzerindeki hakkı, aile ilişkilerinden doğan kocalık evlâtlık, babalık hakları gibi

mutlakiyet Ar. i. ★ 1. Saltçılık. [Absolutisme — Absolutism] ★ 2. Padişahlık, krallık, imparatorluk gibi hükümdardan başka hiç bir kayıt ve şartla bağlı olmayan devlet rejimi.

mutlak sıfır b. i. Fiz. — 273° C a eşit sıcaklık derecesi. Teorik olarak bu sıcaklıkta gazların hacminin sıfır olması gerekir. [Zero absolut — Absolute zero]

mutlu s. Mutlu olan, ongun. esk. Mesut. [Heureux — Happy]

mutlu son b. i. Tiy. Si. Tiyatro oyunlarında ya da sinema filimlerinde olayların abartılmış bir biçimde iyi bir sonuçla bitmesi. [Fin heureuse — Happy end]

mutmain Ar. s. Gönlü kanmış, inanmış.

Mutmur Bak. Taşdelen.

Mutsu - Hito (1852-1912) Japon imparatoru. 1867'de tahta çıkmış, derebeyi sınıfını kaldırarak isyana karşı cezalar koymuş, Japonya'yı Avrupa uygarlığına açmış, Tokyo'yu başkent yapmış, 1889 anayasasını ilân etmiştir. İmparatorluk devrinde Japonya Kore'ye saldırmış, Çin - Japon ve Rus - Japon savaşları olmuştur.

mutsuz s. Mutlu olmayan. esk. Bedbaht. [Malheureux, infortuné — Unhappy, unfortunate]

muttali, -i Ar. s. Öğrenmiş, haber almış.

muttarit Ar. s. ★ 1. Düzenli, hep bir düzende giden. ★ 2. Tekörnek.

muttasıl Ar. s. ★ 1. Bitişik. ★ 2. zf. Aralık vermeden, biteviye, ulayı.

muvacehe Ar. i. Yüzleşme.

muvacehesinde zf. Karşısında, yüzüne karşı.

muvafakat, -ti Ar. i. ★ 1. Uygunluk, uygun gelme. [Conformité — Agreement] ★ 2. Razı olma, rıza gösterme. [Consentement — Consent]

muvaffak Ar. s. ★ 1. Başarmış, başarılı (kimse). [Réussie — Successful] ★ 2. Başarılmış, başarılı (iş). [Réussi — Achieved, succeded]

muvaffakiyet, -ti Ar. i. Başarı.

muvafık Ar. s. ★ 1. Uygun, yerinde. ★ 2. Oydaş.

muvahhit Ar. s. Tek. Tanrı'ya inanan, tektanrıcı.

muvakkat, -ti Ar. s. Geçici, geçeğen, eğreti. [Temporaire, provisoire — Provisional, temporary, provisory]

muvakkaten Ar. zf. Geçici olarak, eğreti olarak.

muvakkit Ar. i. Güneşe bakarak namaz vakitlerini belirten kimse.

muvasalat, -tı Ar. i. Varış.

muvassala Ar. i. Ulaşma.

muvazaa Ar. i. ★ 1. Danışık, danışıklık. ★ 2. Huk. Birden çok kişinin, gerçek amaç ve konuyu saklayarak gerçek iradelerine uymayan ortak bildiride bulunmaları ve bu şekilde esas hukuk ilişkisini örten göstermelik hukukî işlemlerde bulunmaları.

muvazaalı s. Danışıklı.

muvazat, -tı Ar. i. Mat. Koşutluk. Paralellik.

muvazene, muvazenet, -ti Ar. i. Denge.

muvazi Ar. i. Koşut, paralel.

muvazzaf Ar. s. ★ 1. Ödevli. ★ 2. Ask. Askerlik hizmetini yapan erlerle, orduda görev almış subayların niteliği. [Actif — Regular]

muvazzaf hizmet b. i. Ask. Askerlik çağına girince herkesin doldurmakla ödevli bulunduğu askerlik süresi. [Période actif — Regular service period]

muvazzah Ar. s. Açık, açıklanmış.

muvman Fr. i. Müz. Hareket: Üç muvmanlı bir kuartet.

muylu i. Top kolu.

muylu yatağı b. i. Topun kundağa bindiği yerde kulpu için açılmış bulunan yuva.

muymul i. Bir cins doğan.

muz i. Bot. Muz ağacının kendine özgü hoş kokulu, tatlı, besleyici, kalınca kabuklu, yumuşak ve uzunca meyvası. [Banane — Banana]

muzaf Ar. s. ★ 1. Katılmış, bağlanmış, bağlı. ★ 2. Gra. (İsim takımlarında) Belirtilen.

muzaffer Ar. s. Yenmiş, utkulu, zafer kazanmış. [Victorieux — Victorious]

muzafferiyet, -ti i. Yengi, utku. esk. Zafer. [Victoire — Victory]

muzafünileyh Ar. s. Gra. (İsim takımlarında) Belirten.

muzari, -i Ar. i. Gra. Geniş zaman.

muzat Ar. s. Karşıt, karşı koyan.

muzgiller ç. i. Bot. Birçeneklilerden, sıcak bölgelerde 100 kadar çeşidi yetişen, yaprakları 3 m. kadar boy alabilen, meyvası yenen, sap tellerinden kâğıt, kumaş ve ip yapılan ağaç familyası. esk. Muziye fasilesi. [Musacées — Bananas]

muzır, -rrı Ar. s. Zararlı.

muzip s. Eğlenmek için eziyet veren, eziyet vererek takılan, takılıcı, takılgan.

muzlim Ar. s. Karanlık.

mübadele Ar. i. Değiş, değiş tokuş.

mübadil Ar. i. Türkiye'deki Rumlar'la değiş edilerek Yunanistan'dan getirilen Türkler'e verilen ad.

mübahase Ar. i. Konuşma.

mübalâğa Ar. i. Abartma, obartma. Bir şeyi olduğundan fazla büyütme, aşırılık.

mübarek Ar. s. ★ 1. Kutlu. ★ 2. Kutsal. ★ 3. ü. Hayranlık, alay anlatır: Mübarek, ne güzel yer!

mübareze Ar. i. Vuruşma, savaşma.

mübaşeret, -ti Ar. i. Başlama, girişme.

mübaşir Ar. i. Mahkemede kâğıtları oradan oraya götürmek, tanıkları çağırmak gibi işleri gören küçük memur. [Huisier, audiencier — Process - server, court usher]

mübayaa Ar. i. Satınalma.

mübayenet, -ti Ar. i. Ayrılık, tutmazlık, aykırılık.

mübayin Ar. s. Birbirini tutmaz, birbirine aykırı.

mübeccel Ar. s. Yüceltilmiş, yüce, ulu.

mübrem Ar. s. Kaçınılmaz, vazgeçilmez, acele yapılması gerekli.

mücadele Ar. i. Uğraş, uğraşma. [Lutte — Struggle]



muz meyvası ağacı ve çiçeği

mücahit Ar. s. ★ 1. Gayret sarfeden. ★ 2. Kutsal ülküler uğruna savaşan.

mücamaa Ar. i. Çiftleşme.

mücazat, -tı Ar. i. Ceza.

mücbir Ar. s. Zorlayan, zorlayıcı.

mücbir sebepler Ar. ç. b. i. Huk. Önceden gözönünde bulundurulması, tahmin edilmesi ve önlenmesi mümkün olmayan ve dıştan gelen bir etkenin doğurduğu olay. Fırtına, zelzele, su baskını gibi doğal olaylar, üçüncü bir şahsın herhangi bir haksız ve beklenmeyen davranışından doğan sonuçlar, yasalardaki ani değişiklikler gibi hukuksal olaylar, mücbir sebep sayılabilir.

müceddet Ar. s. Yeni.

müceddit Ar. s. Yenileştiren, yenilik hareketlerine girişen; reform yapan.

mücehhez Ar. s. ★ 1. Donanmış. ★ 2. Hazırlanmış, hazırlıklı.

mücehhiz Ar. i. Armador.

mücellâ Ar. s. Parlatılmış, cilâlı.

mücellit Ar. i. Ciltçi.

mücerret Ar. s. ★ 1. Fel. Soyut. ★ 2. Evlenmemiş. ★ 3. Ayrılmış, yalnız bırakılmış, tecridedilmiş. ★ 4. zf. Yalnız. Sırf.

mücerrit Ar. s. Fiz. Yalıtkan.

mücessem Ar. s. Cisim halinde olan, üç boyutlu, kabartma.

mücevher (mücevherat) Ar. i. Cevahir.

mücevveze Ar. i. Eskiden giyilen başlıklardan birinin adı.

mücrim Ar. s. Suçlu. [Coupable — Guilty]

mücver i. Rendelenmiş kabak, soğan ve maydanoz gibi şeyler yumurta ile karıştırılarak köfte gibi kızartılıp yapılan bir çeşit yemek.

müçtehit Ar. s. ve i. ★ 1. İslâm dinini yaymak için çaba gösteren (kimse). ★ 2. Ayet ve hadislerde bildirilmeyen işlerin kıyas yoluyla hükümlerini çıkaran din bilgini.

müçtemi, -i Ar. s. Toplanmış, toplu.

müçtenip Ar. s. Sakıngan, sakınır, kaçıngan, kaçınır.

müdafaa Ar. i. Savunma.

müdafi, -i Ar. s. Savunan, savunucu.

müdahale Ar. i. Araya girip karışma, el katma, el sokma. [Intervention, immixion — Interference, intervention]

müdahane Ar. i. Yaltaklanma, dalkavukluk.

müdana Ar. i. (Halk ağzı) Minnet: Sana dünyada müdana etmem.

müdavat, -tı Ar. i. Bakım, hastalık bakımı, tedavi.

müdavim Ar. s. (Bir yere) Devam eden. [Assidu — Frequenter]

müddea Ar. i. ★ 1. Sav. Tez. ★ 2. Dava konusu.

müddeaaleyh Ar. i. Dava edilen kimse.

müddei Ar. i. Davacı.

müddeiumumî Ar. b. i. Savcı.

müddet, -ti Ar. i. ★ 1. Süre. ★ 2. Zaman.

müdebbir Ar. s. Tedbirli.

müdebdeb Ar. s. Görkemli. Şatafatlı.

müdekkik, -ki Ar. s. İnceleyici.

müdellel Ar. s. Kanıtlı, delilli.

müderris Ar. i. ★ 1. Tar. Profesör. ★ 2. (Daha eskiden) Medresede öğretmen.

müdevven Ar. s. Bir araya getirilip büyük kitap halinde düzenlenmiş.

müdevver Ar. s. ★ 1. Yuvarlak. ★ 2. Daire ve halka biçimli, değirmi. ★ 3. Göçerilmiş, devredilmiş.

müdiriyet, -ti Ar. i. Müdürlük.

müdrik Ar. s. Anlayan, akıllı.

müdrike Ar. i. Fel. Anlık.

müdrir Ar. s. İşetici, su döktürücü.

müdür i. Yöneten, yönetmen, direktör. [Directeur — Director]

müdürlük i. Müdür'ün görevi ya da makamı. [Direction — Directorate]

müebbet Ar. s. ★ 1. Sonu yok. [Eternel — Eternal] ★ 2. zf. Yaşadıkça: Müebbet kürek cezası. [Perpétuel — Perpetual]

müeccel Ar. s. Sonratılmış, sonraya bırakılmış, sonraya kalmış.

müeddep Ar. s. Uslu, edepli.

müellif Ar. i. Yazar. Kitap yazmış kimse, eser sahibi.

müellim Ar. s. Acıklı.

müemmen Ar. s. Temin edilmiş, sağlanmış.

müennes Ar. s. Gra. Dişi.

müesses Ar. s. Kurulmuş.

müessese Ar. i. Kuruluş, kurum. [Institution — Institution]

müessif Ar. s. Yerinilecek, yerinli, esef edilecek, esefli. [Regrettable — Regrettable]

müessir Ar. s. ★ 1. Dokunaklı. ★ 2. Etkili. ★ 3. Fel. Kim. Etken.

müessir fiil b. i. Huk. Bir kimseye cismen zarar veren, bedenin sağlık ve güvenliğini zedeleyen, akıl yeteneklerinde bozukluk meydana getiren ve suç teşkil eden fiil. Bir kimseyi dövmek, yaralamak, organlarını tahrip etmek gibi fiiller, müessir fiil suçunu meydana getirirler. Suçluya, mağdur üzerinde yarattığı zararın ağırlığıyla orantılı olarak ağırlaşan şekilde ceza verilir.

müessiriyet i. Etkililik.

müessis Ar. s. ve i. Kurucu.

müeyyet Ar. s. ★ 1. Pekitilmiş, sağlamlaştırılmış. ★ 2. Doğrulanmış.

müeyyide Ar. i. ★ 1. Yaptırım, yaptırım gücü. ★ 2. Huk. Kişileri hukuk kaidelerine uymaya zorlayıcı nitelikte kanun hükümleri. Hukuk kaidelerine aykırı hareketlerde bulunanların karşılaşacakları, korku-

tucu, zarar verici tedbirler. [Sanction — Sanction]

müeyyit Ar. s. ★ 1. Pekiten. ★ 2. Doğrulayan.

müezzin i. Minarelerde ya da camilerin içinde ezan okuyan kimse.

müfekkire Ar. i. Fel. Düşünme yetisi.

müfessir Ar. i. Kur'anı yorumlayan (tefsir eden) din bilgini.

müfettiş Ar. i. Bir şeyi en ince ayrıntılarına inerek inceleyen adam: Memurların ya da resmi bir dairenin ödevini gereğince yerine getirip getirmediğini görüp görmediğini incelemekle görevli olan kimse. [Inspecteur — Inspector]

müfit Ar. s. ★ 1. Yararlı. ★ 2. Bir şey anlatan, anlamlı.

müflis i. Huk. Batkın. İflâsına hükmolunan kimse, iflâs etmiş kişi.

müfredat, -tı Ar. ç. i. Bir bütünü meydana getiren bireyler.

müfret Ar. s. Gra. Fel. Tekil.

müfrez Ar. s. Bir bütünden ayrılmış bölünmüş.

müfreze Ar. i. Ask. Bağımsız bir görevi yapmak için geçici olarak kurulmuş birlik. Daha çok küçük teşekküllere verilen ad. [Détachement — Detachment]

müfrit, -ti Ar. s. Aşırı, oransız. [Extrêmiste, excessif — Extremist, excessive]

müfsit Ar. s. Ara bozan, bozucu. esk. Fesatçı, fitneci, münafık.

müftehir Ar. s. Kıvanan, övünen.

müfteri Ar. s. İftira eden, karacı.

müftü i. İl ve ilçelerde Müslümanlar'ın din işlerine başkanlık eden kimse.

Müğren Bak. Gölova.

mühendis Ar. i. Mühendislik mesleğinden olan kimse. [Ingénieur — Engineer]

mühendislik Ar. i. Bilimsel araştırmaların ve buluşların sonuçlarını teknik alana uygulayan meslek. Mühendislik öğreniminde teorik bilgilerin yanında teknik gelişmelere ve sorunlara da geniş yer verilir. Çalışma alanına göre kollara ayrılır: İnşaat, makine, elektrik, elektronik gibi. [Polytechnie — Engineering]

müheyya Ar. s. Hazır.

müheyyiç Ar. s. Heyecan verici, coşturucu.

mühim Ar. s. Önemli. esk. Ehemmiyetli.

mühimmat Ar. ç. i. Ask. Ateş için kullanılan cephane. Topçu mühimmatı, piyade mühimmatı gibi. [Munition — Munitions, ammunition]

mühimme Ar. i. Önemli ve acele iş.

mühlet, -ti Ar. i. Önel. [Délai — Delay, grace]

mühmel Ar. s. ★ 1. Boşlanmış, yüzüstü bırakılmış. ★ 2. Özensiz. ★ 3. Bakımsız kalmış. ★ 4. Anlamsız.

mühre Far. i. Kâğıt cilâlamakta kullanılan billûr top ya da deniz böceği kabuğu.

mühresenk Far. i. Alaca somaki, balgam taşı.

mührü hümayun b. i. Tar. Padişahların mutlak vekâletini taşıdıklarını göstermek için sadrazamlara verilen mühür.

mührü sadaret b. i. Tar. Sadrazamlar tarafından resmî işlerde kullanılan mühür.

mührü Süleyman b. i. Peygamber Süleyman'a ait olduğu söylenen üçgen biçimli mühür.

mührü şerif b. i. Bak. mührü hümayun.

mühtedi Ar. s. İslâm dinini kabul etmiş.

mühür, -hrü i. ★ 1. Bir kimsenin ya da bir kurulun adı tersine kazılı bulunan maden parçası. Mürekkeplenip bir kâğıda basılınca doğru çıkar. [Sceau, cachet — Seal] ★ 2. Bu maden parçasıyla basılan ad. İmza yerine geçer. [Sceau — Seal]

mühürdar Ar. Far. i. Osmanlı devrinde yüksek bir makamda bulunan bir kimsenin mührünü taşıyıp kâğıtlara basmakla görevli kimse: Sadaret mühürdarı.

mühürlemek f. ★ 1. Mühür basmak. Kâğıdı mühürlemek. [Sceller, cacheter — To seal] ★ 2. Kapayıp, açılırsa belli olsun diye üzerine yapıştırılan muma mühür basmak. [Sceller — To seal]

mühür mumu b. i. Balmumuyla lak v.b. den meydana getirilmiş kırmızı ya da başka renkte sertçe bir madde. Eritilip üstüne mühür, damga basılır. [Cire à cacheter — Sealing wax]

müjde Far. i. ★ 1. Sevindiren haber, muştu. [Bonne nouvelle — Good news] ★ 2. Sevindiren bir haber getirene verilen hediye, muştuluk.

müjdeci s. ★ 1. Sevindiren bir haber veren, muştucu. ★ 2. Eskiden hacılar kafilesinin hacdan dönmekte olduğunu saraya bildiren haberci. ★ 3. i. Zo. Zarkanatlılardan, arıya benzer, bedeni dolgun ve tüylü, yuvasını toprak altında yapan, arı gibi çiçektozu ve bal toplayan bir böcek.

müjdelemek f. Sevindiren bir haber vermek, müjde vermek, muştulamak. [Annoncer bonne nouvelle — To bring good news]

mükâfat, -tı Ar. i. Ödül.

mükâleme Ar. i. Konuşma. [Conversation — Conversation]

mükedder Ar. s. Kederli olan, kederli.

mükellef Ar. s. ★ 1. Ağır, özenli. [Somptueux — Sumptuous] ★ 2. Bir iş yapmak zorunda olan, yükümlü. [Chargé — Bound] ★ 3. s. ve i. Vergiye bağlı (kimse): Mükellefleri fazla sıkmamak gerek. [Contribuable — Subject]

mükellefiyet, -ti Ar. i. Yüküm, yükümlülük. Hukuk bakımından bir kimseye yükletilen külfet, eda, görev, şart gibi yapılması zorunlu şeyler. [Obligation — Obligation]

mükemmel Ar. s. Eksiksiz, kusursuz, tükel. esk. Tekemmül ettirilmiş. [Parfait, perfectionné — Perfect, perfected]

mükemmeliyet Ar. i. Eksiksizlik, yetkinlik, kusursuzluk. [Perfection — Perfection]

mükerrem Ar. s. ★ 1. Kutsal. ★ 2. Büyük, şöhretli.

mükerrer Ar. s. Tekrarlı, tekrarlanmış. [Répété — Repeated, repetitive]

mükerreren Ar. zf. Tekrar tekrar, defalarca.

mükessife Ar. i. Fiz. Kondansatör.

mükeyyifat, -tı Ar. ç. i. Keyif verici maddeler.

mükrim Ar. s. İkram edici, ağırlayıcı, konuksever.

müktesebat, -tı Ar. ç. i. Edinilen bilgiler.

müktesep Ar. s. ★ 1. Kazanılmış, edinilmiş. [Acquis — Acquired, vested] ★ 2. Huk. Önceden yürürlükte olan hukuk kurallarına göre kazanılmış, kesinleşmiş haklar. Müktesep haklar ve durumlar yeni kanun hükümlerine göre değiştirilemez.

Müküs Bak. Bahçesaray.

mülâhaza Ar. i. Düşünce.

mülâhazat, -tı Ar. ç. i. Düşünceler.

mülâkat, -tı Ar. i. Buluşma, görüşme, kavuşma. [Entrevue — Interview]

mülâki Ar. s. Buluşan, görüşen.

mülâki olmak b. f. Kavuşmak, buluşmak, görüşmek.

mülâyemet, -ti Ar. i. ★ 1. Yumuşaklık. ★ 2. Hafif ishal.

mülâyim Ar. s. ★ 1. Uygun. ★ 2. Yumuşak huylu. ★ 3. Pekliği olmayan, kolaylıkla dışarı çıkan.

mülâzım Ar. i. Tar. ★ 1. Bir işe girmek için önce parasız olarak o işe devam eden. ★ 2. Ask. Teğmen.

mülâzımı evvel b. i. Ask. Asteğmen.

mülâzımı sani b. i. Ask. Üsteğmen.

mülemma, -ı Ar. i. Ed. ★ 1. Eski edebiyatta bazı mısraları Türkçe, bazı mısraları Farsça ya da Arapça olan nazım parçalarına verilen ad. ★ 2. s. mec. Bulaşmış, sıvanmış.

mülevves Ar. s. Kirli, kirlenmiş, pis.

müleyyin Ar. s. Pekliği giderici, yumuşaklık verici.

mülga Ar. s. (Varlığı) Kaldırılmış: Mülga kanunlar.

mülhak, -kı Ar. s. ★ 1. Bağlı, eklenmiş, katılmış. ★ 2. Bir şeyle bağlantılı olan.

mülhakat, -tı Ar. ç. i. Bir merkeze bağlanmış olan yerler, bağlantılar: Ankara ve mülhakatı.

mülhem Ar. s. İçe doğmuş, içine doğmuş, esinli. [Inspiré — Inspired, suggested]

mülhit Ar. s. Tanrısız, Tanrı bilmez.

mülhiye i. Bot. Ihlamurgillerden, yaprakları sebze olarak yenen bir bitki. Hindistan'da ve Çin'de yetişen türleri büyük ağaç halinde olup saplarının tellerinden kenevir gibi yararlanılır.

mülk, kü Ar. i. ★ 1. Ev, dükkân gibi taşınmaz mal. [Propriété — Property] ★ 2. Vakıf olmayıp doğrudan doğruya birinin malı olan yer ya da yapı. [Possession — Possession] ★ 3. Bir devletin ülkesi. [Territoire — Territory]

mülkî Ar. s. Asker olmayan, sivil: Mülkî idare.

mülkiye Ar. i. Asker olmayanlar sınıfı: Mülkiye memuru.

mülkiye nazırı b. i. Eskiden içişleri bakanına verilen ad.

mülkiyet, -ti Ar. i. Mülk iyeliği. Kanun koyucunun belirlediği sınırlar içinde, taşınan ya da taşınmayan mallara sahip olma ve bunlardan yararlanma hakkı. Ekonomik anlamda mülkiyet, kâr elde etmek üzere bir işletmeye konulan üretim araçlarının bütününü anlatır. Bundan başka rant getiren toprak mülkiyeti de vardır. Tarih boyunca sosyal gelişmeler ve çatışmalar mülkiyet etrafında meydana gelmiştir. Avcılık ve toplayıcılık ekonomisi dönemindeki ilkel toplumlarda, özel mülkiyet pek sınırlıydı. Toprağa yerleşmeyle birlikte kesin olarak, özel mülkiyet meydana geldi. Bu toprak mülkiyeti sahibi olanlar, aynı zamanda toplumda hâkim sınıfı meydana getirmekteydi. Ticaretin doğuşu, paranın kullanılışı, taşınır mallar mülkiyetiyle birlikte, yeni bir sınıfın meydana çıkmasına yol açtı; tüccarlar sınıfı. Avrupa'da derebeyliğin kurulması, yeni mülkiyet ilişkileri meydana getirdi. Bu düzende, üretim araçlarına sahip olan kapitalistlerin meydana getirdiği burjuvalar ile, emekçiler meydana geldi. Bugün bütün dünyada özel mülkiyetin kamu yararına sınırlandırılması istenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sı da, özel mülkiyetin, kamu yararına sınırlandırılmasını öngörmüş, topraksız ve evsiz yurttaşlara, toprak ve barınak sağlamayı, devlete bir ödev olarak yüklemiştir. [Propriété — Property]

mülkiyet hakkı b. i. Huk. Kişinin bir şey üzerindeki, kanun çerçevesinde mutlak olan, egemenliği. Birşeyin sahibi, o şey üzerinde kanuna uygun olarak dilediği gibi tasarruf edebilir. Mülkiyetin kazanılması Türk Medeni Kanunu'nun «aynî haklar» başlığını taşıyan kitabında düzenlenmiştir.

mülteci Ar. i. Sığınak, sığınan. [Réfugié — Refugee]

mültefit, -ti Ar, s. Güleryüz gösteren, hoş davranan.

mülteka Ar. i. Kavuşak, koyar.

mültezem Ar. s. ★ 1. Kayırılan. ★ 2. Gerekli görülen.

mültezim Ar. s. Kesenekçi ve kesimci.

mültimilyoner Fr. b. s. ve b. i. Birkaç kere milyoner.

mültiplex Lat. i. Tek bir hat üzerinden aynı zamanda birkaç telefon konuşması yapılmasını sağlayan bir elektrik sistemi.


mülhiye

mülzim Ar. s. İlzam eden, cevap veremez hale getiren, haksız çıkaran (söz ya da davranış).

mümanaat, -tı Ar. i. Engel olma.

mümarese Ar. i. ★ 1. Ustalık ve alışkanlık kazanmak üzere bir işi tekrar tekrar yapma, alışma, alıştırma. ★ 2. Bir işi tekrar tekrar yapmak suretiyle elde edilen ustalık ve alışkanlık, yordam, meleke.

mümaselet, -ti Ar. i. Benzeşim.

mümasil Ar. s. Benzer, benzeyen, eş.

mümbit, -ti Ar. s. Bitek, verimli.

mümessil Ar. i. Huk. Bir diğer kişiyi, kanunun ya da bir sözleşmenin verdiği olanaktan yararlanarak, temsil eden kişi. Velâyet, vesayet, vekâlet gibi durumlarda, veli, vasi ve vekil temsilci durumundadır.

mümeyyiz Ar. s. ★ 1. Ayırt edici. ★ 2. İki şeyi birbirinden ayırdedebilen. ★ 3. i Okul sınavlarına asıl öğretmen dışında gelip orada öğrenciye soru soran ve aldığı cevaplara göre not veren kimse. ★ 4. i. Bir kalemde, yazılan müsveddeleri düzelten ve tamamlayan görevli, büro şefi.

mümin Ar. s. ★ 1. İnanan, iman eden. ★ 2. Müslüman.

mümkün Ar. s. ★ 1. Olabilir, olabilen, olanaklı. [Possible, réalisable — Possible, feasible] ★ 2. Man. Olumsal. [Positif — Positive]

mümtaz Ar. s. ★ 1. Başkalarından ayrı ve üstün tutulmuş, seçkin. ★ 2. İmtiyazlı, kendine özgü bir idareye sahip.

mümteziç Ar. s. ★ 1. Uyuşmuş, bağdaşmış. ★ 2. Kaynamış.

münacaat Ar. i. ★ 1. Tanrı'ya yakarış. ★ 2. Ed. Tanrı'ya yakarışı içine alan şiir.

münadi Ar. i. Bağırarak bir şeyi kamuya bildiren kimse.

münafi Ar. s. Uymaz, karşıt.

münakalât, -tı Ar. ç. i. Ulaştırma.

münakale Ar. i. ★ 1. Ulaşım. ★ 2. Aktarış.

münakasa Ar. i. Eksiltme.

münakaşa Ar. i. Tartışma.

münasebet, -ti Ar. i. ★ 1. İlişik, ilişki. ★ 2. Uygunluk.

münasebetsiz s. ★ 1. Yaraşmayan, yakışmayan. [Inconvenant — Unsuitable] ★ 2. Ters, aksi, sırasız. [Inopportun — Inopportune] ★ 3. Yakışıksız iş gören, sıra saygı gözetmeyen, saygısız. [Importun — Unseemly]

münasip Ar. s. Uygun, yerinde, yaraşıklı.

münavebe Ar. i. Nöbetleşme.

münazaa Ar. i. Kavga, çekişme.

münazara Ar. i. Kural ve yöntem gereğince tartışma. [Débat — Debate]

müncer, -rri Ar. s. Varıp son bulan.

münci Ar. s. Kurtarıcı.

mündemiç Ar. s. Bir şeyin içinde ya da altında saklı bulunan.



Münif Paşa

münderecat, -tı Ar. ç. i. İçindekiler.

münebbih Ar. s. Uyandırıcı, uyarıcı, uyaran.

müneccim Ar. i. ★ 1. Yıldızların durum ve devimlerinden sonuçlar çıkaran bir çeşit falcı. [Astrologue — Astronomer] ★ 2. Eskiden astronomi ile ilgili işlerle uğraşan kimse. [Astronome — Astrologist]

münekkit Ar. i. Eleştirmeci.

münevver Ar. s. ★ 1. Aydınlatılmış. ★ 2. Aydın.

münezzeh Ar. s. Arı, beri, uzak.

münfail Ar. s. ★ 1. Gücenmiş, küskün, birine canı sıkılmış. ★ 2. Biyo. Edilgin.

münferit Ar. s. Tek, ayrı, yalnız, kendi başına.

münfesih Ar. s. ★ 1. Bozulmuş, ortadan kaldırılmış, iptal edilmiş. [Aboli — Abolished] ★ 2. Dağılmış. [Dissolu — Dissolved]

münhal, -li Ar. s. ★ 1. Kim. Erir, eriyebilen. ★ 2. Kim. Erimiş.

münhani Ar. s. Eğri.

münif Ar. s. Yüksek. esk. Âli, bülent.

Münif Paşa, Mehmet Tahir (1830-1910) Bilim adamı. Gaziantep'de doğdu. Berlin'de fizik, felsefe ve hukuk okudu. İstanbul'a dönünce Cemiyeti İlmiyei Osmaniye adlı bir dernek kurdu. Mecmuayı Fünun adlı bir dergi yayınladı. Abdülaziz derneği ve dergiyi kapattı. II. Abdülhamit zamanında maarif nazırı ve ticaret nazırı oldu. Yeniden çıkardığı dergide «Yıldız böceği» sözünü yazdığı için dergisi kapatıldı. Eserleri: «Dasitani Âli Osman», «Telhisi Hikmeti Hukuk», «İlmi Servet», «Hikmeti Hukuk» dur.

münip Ar. s. Günahlarına pişman olup uslanmış bulunan.

münir Ar. s. Parlak, parlayan.

münkalip Ar. s. ★ 1. Başka bir şekle çevrilmiş, dönmüş, değişmiş. ★ 2. Man. Kim. Evirtik.

münkariz Ar. s. Batmış, çökmüş. esk. İnkıraza uğramış.

münkir Ar. s. Tanrı'nın varlığına inanmayan.

müntahabat, -tı Ar. ç. i. Seçme yazılar dergisi, seçme, antoloji.

müntahabatı edebiyye b. i. Ed. Tanzimat'dan sonra meydana getirilen edebiyat ürünleri antolojilerine o zamanlar verilen ad.

müntahap Ar. s. Seçme, seçilmiş.

müntahip Ar. i. Bak. Seçmen.

münteha Ar. i. Son, uç.

müntehi Ar. s. ★ 1. Son. ★ 2. Sona ermiş, bitmiş.

müntesip Ar. s. ★ 1. Baş bağlamış, girmiş, kapılanmış. ★ 2. (Birine) çatkın.

münteşir Ar. s. ★ 1. Yaygın, yayılmış. ★ 2. Yayımlanan.

münzevi Ar. s. Bir köşeye çekilmiş, inziva-

da yaşayan. [Solitaire, ermite, retiré — Hermit, recluse]

müphem Ar. s. ★ 1. Belirsiz, bellisiz. [Vague — Vague] ★ 2. Fel. Karışık, güç anlaşılır, bulanık. [Confus — Imprecise]

müpteda Ar. i. ★ 1. Başlangıç. ★ 2. Gra. Özne.

müptedi Ar. s. Bir şey öğrenmeye yeni başlayan, acemi, çırak.

müptelâ Ar. s. ★ 1. (Kötü şeylere) Düşkün. ★ 2. Tutulmuş: Aşka müptelâ; vereme müptelâ.

müptezel Ar. s. Aşağılık, orta malı, ortaya düşmüş.

müracaat, -tı Ar. i. Baş vurma. [Recours, application — Application, recourse]

mürafaa Ar. i. Huk. Duruşma.

mürai Ar. s. İki yüzlü.

mürdesenk Far. i. Kim. Doğal kurşun oksidi.

mürdolmak Far. T. f. (Hayvanlar için) Ölmek.

mürdüm eriği b. i. Reçeli yapılan bir cins küçük ve siyah erik. [Prune de Monsieur — Damson]

mürdümük i. Bot. (Çulbant) Baklagiller familyasına bağlı, çok dallanan kazık köklü, yaprakları kısa saplar üzerinde bir çift yaprakçıktan meydana gelmiş, açık ve koyu gri esmer renkte, üzeri benekli ve çok köşeli tohumları bulunan, bir yıllık ve yazlık yem bitkisi.

mürebbi Ar. s. ★ 1. Eğitici. ★ 2. i. Eğitmen.

mürebbiye Ar. i. Eskiden kimi ailelerin, çocuklarının eğitimi için tuttukları kadın. [Institutrice — Governess]

müreccah Ar. s. Bir başkasından fazla beğenilip onun üstüne geçirilen, yeğ: Ölmek, esarete müreccahtır.

müreffeh Ar. s. Geçineceği ve her ihtiyacı karşılanmış, geçimi yerinde, gönençli. [Aisé — Prosperous, well - to - do]

Mürefte Tekirdağ'ın Şarköy ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 11 108, merkezinin nüfusu 2 010'dur.

mürekkep Ar. i. ★ 1. Yazı yazmakta kullanılan, çeşitli renklerde sıvı boya. [Encre — Ink] ★ 2. s. Bileşik.

mürekkep balığı b. i. Zo. Kafadanbacaklılardan, taşa vurula vurula mürekkebi çıkarıldıktan sonra eti yenen bir deniz hayvanı. Kendini korumak için kara renkli bir sıvı salarak suyu bulandırır. [Seiche, sèche — Squid]

mürekkepli kalem b. i. Mürekkebi içinde bulunan kalem. Dolma kalem de denir. [Stylo — Fountain pen]

mürekkep yalamış b. s. Azçok okumuş.

mürettebat Ar. ç. i. Ask. Bir gemi, bir top ve bir uçağın kullanılması için gerekli er ve subayların toplamı. [Equipage, personnel — Crew]

mürettep Ar. s. ★ 1. Dizili. ★ 2. Danışıklı, uydurma. ★ 3. Sonradan kurulmuş.

mürettip Ar. s. ★ 1. Düzenleyen, hazırlayan. [Arrangeur — Arranger] ★ 2. Basımevinde dizici. [Compositeur — Type - setter]

mürit Ar. i. Eskiden bir tarikat şeyhine baş bağlayan (kimse). [Disciple — Disciple]

mürşit Ar. s. Doğru yolu gösteren, irşadeden. Eskiden tarikat şeyhlerine denirdi.

Mürşitpınar Urfa'nın Suruç ilçesi bucaklarından. 18 köylü bucağın nüfusu 8 239, merkezinin nüfusu 948'dir.

mürteci, -i Ar. s. Gerici.

mürtekip Ar. s. Kötü iş işleyen, rüşvetçi.

mürtesem Ar. i. Mat. İzdüşüm.

mürteşi Ar. s. Rüşvet yiyen.

mürtet, -ddi Ar. s. Müslümanlık'dan dönmüş.

mürur Ar. i. Geçme, geçiş.

müruruzaman Huk. Bak. Zaman aşımı.

mürüvvet, -ti Ar. i. ★ 1. Yiğitlik, kişilik: Mürüvvet sahibi adam. ★ 2. Cömertlik. ★ 3. Oğulun ya da kızın doğum ya da evlenmesi yüzünden duyulan sevinç.

mürver i. Bot. Hanımeligillerden, yaprakları karşılıklı, bileşik telek damarlı, çiçekleri demet durumunda toplanmış ve meyvası zeytinsi bitki. Güzel kokulu olan çiçekleri hekimlikte kullanılır.

müsaade Ar. i. ★ 1. İzin, yetki verme. ★ 2. Elverişlilik.

müsabaka Ar. i. Yarış, yarışma, karşılaşma.

müsabık i. ve s. Yarışan, yarışçı.

müsademe Ar. i. Çarpışma.

müsadere Ar. i. Huk. Kişinin taşınan ya da taşınamayan malının kendi isteği dışında, hükümetçe elinden alınması. Suçta kullanılan ya da suçta kullanılmak üzere hazırlanan ya da suçtan doğan eşya, bu suçla ilgili olanlara aitse ve bu suçtan dolayı mahkûmiyet hükmü verilmişse mahkeme kararıyla müsadere edilebilir. Anayasa'mızın 25. maddesine göre, basın araçları hiç bir nedenle müsadere edilemez. [Saisie, confiscation — Confiscation]

müsait Ar. s. Uygun, elverişli.

müsalâha Ar. i. Barış.

müsamaha Ar. i. Hoşgörme, hoşgörü, göz yumma.

müsamahakâr Ar. Far. b. s. Hoşgörür, hoşgörücü.

müsamere Ar. i. Akşam toplantısı, akşam eğlencesi.

müsavat, -tı Ar. i. Eşitlik.

müsavi Ar. s. Eşit.

müsebbip Ar. s. Sebep olan, neden yaratan.

müseccel Ar. s. Sicilli, kütüğe geçirilmiş,


mürver


mürekkep balığı

deftere geçirilmiş, kaydedilmiş. [Inscrit, enregistré — Registered]

müsekkin Ar. s. Yatıştırıcı.

müsellâh Ar. s. Silâhlı, silâhlanmış.

müsellem Ar. s. Söz götürmez, belli.

müselles Ar. i. ve s. ★ 1. Üçlü. ★ 2. Üçgen.

müsellesat, -tı Ar. ç. i. Mat. Trigonometri.

müselsel Ar. i. ★ 1. Zincirleme, ardı ardına. ★ 2. Ed. Tekuyaklı.

müsemma Ar. s. Ad verilmiş, adlı.

Müseylime, Kezzap (Yalancı) (Ölm. 634) Muhammed Peygamber zamanında peygamberlik iddiasında bulunmuş Yemameli bir Arap. Muhammed'in ölümünden 2 yıl sonra Ebubekir tarafından gönderilen bir orduya yenilmiş, kendisi de öldürülmüştür.

Müsgebi Muğla'nın Bodrum ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 6 062, merkezinin nüfusu 1 061'dir.

müshil Ar. i. ★ 1. Barsak hareketlerini arttırarak dışkılamayı kolaylaştıran sürgün ilâcı. [Purgatif, laxatif — Purgative] ★ 2. s. İç sürdüren.

müskir Ar. s. Sarhoşluk veren, sarhoş eden.

müskirat Ar. ç. i. İçkiler, alkollü içkiler.

Müslim Ar. i. Müslüman.

Müslime (Ölm. 739) VIII. yüzyıl başlarında Bizans'ı kuşatmış ve Galata'yı almış Arap serdarı. Emevi hükümdarlarından Abdülmelik bin Mervan'ın oğullarından biridir. Bugün Galata'da Arap camisi dediğimiz cami, Müslime'nin emriyle o zaman yapılmıştır.

Müslüman Ar. Far. s. Muhammedi. [Musulman — Moslem]

Müslümanlık İslâm dini. Müslümanlığın temelinde tek bir tanrı inancı vardır. Peygamber de öteki insanlar gibi Tanrı'nın kuludur. Yahudiler'in kutsal kitabı Tevrat, Hıristiyanlar'ın İncil olduğu gibi, Müslümanlar'ınki de Kur'an'dır. Müslümanlığın bütün özü şu ayette özetlenmiş bulunmaktadır: «Allah'dan başka tapacak yoktur; Muhammed onun peygamberidir.» (Kelimei şehadet). Bütün varlıkların yaratıcısı olan Tanrı, her yerde hazır ve nazırdır. Gücü sonsuzdur (Kadir-i mutlak). Müslümanlığın 6 temel ilkesi vardır: «Tanrı'nın birliğine, meleklere, kutsal kitaplara, peygamberlere, ahirete, kaza ve kadere inanıyorum» (Amentü billahi...) Bunlar Müslümanlığın inançla (iman) ilgili temel ilkeleridir. Bunun yanı sıra eylem (amel) le ilgili 5 şart daha vardır: Kelimei şehadet, Namaz, Oruç, Zekât ve Hac'dır. Kelimei şehadet, Tanrı'nın tek olduğunu, ondan başka Tanrı olmadığını, Muhammed'in onun peygamberi olduğunu söylemektedir. Müslümanlık daha doğduğu yüzyılda İndus nehri boylarından, Atlas okyanusu kıyılarına, kuzeyde Anadolu sınır boylarından, güneyde Hint okyanusuna kadar yayılmıştı. VIII. yüzyıl başlarında İspanya'ya yerleşen Müslümanlık, Pireneler'in ötesine de geçerek Batı Almanya'ya bile girdi. Türkler İslâmlığı kabul ettikten sonra Müslümanlık daha da güçlenmiştir İslâm dini, yayıldığı yerlerde, orijinal bir uygarlık da meydana getirmiştir İslâm mimarlığı üstün bir sanat aşamasına erişmiştir. İslâm devletlerinin kurulduğu yerlerdeki saraylar, yollar ve başka binalar da bu mimarlığın canlı örnekleridir. Bundan başka Müslümanlar bilim ve felsefe alanında da büyük ilerlemeler meydana getirmişlerdir Bugün dünyadaki Müslümanlar'ın sayısı yarım milyara yaklaşmaktadır. [Islamisme — Islam]

müsmir Ar. s. İyi sonuç veren, sonuçlu, yararlı, verimli.

müspet Ar. s. ★ 1. İspat edilmiş, doğrulanmış, tanıtlanmış, tanıtlı. ★ 2. Gra. Fel. Olumlu. ★ 3. Fiz. Mat. Fel. Artı, pozitif.

müsrif Ar. s. Tutumsuz, savurgan, gereksiz yere sarfeden. [Prodigue — Prodigal, spendthrift]

müstacel Ar. s. Acele olan, ivedili.

müstafi Ar. s. İstifa eden, işinden çekilen.

müstağni Ar. s. ★ 1. Nazlı davranan, güç beğenen. ★ 2. Doygun, gönlü tok.

müstahak, -kı Ar. s. Hakeden, haketmiş: O bu cezaya müstahaktır. [Méritant — Deserving]

müstahdem Ar. i. ve s. Bir iş sahibinin yanında ücret karşılığı çalışan işçi. Devlet işlerinde ücretle çalıştırılan ve memur statüsü dışında kalan işçiler.

müstahfız Ar. i. Eskiden 40 yaşını aşmış olan yurttaşlar askere alındıkları vakit bu adla anılırdı: Müstahfızlar silâh altına alındı.

müstahkem Ar. s. ★ 1. Metinleştirilmiş, sağlamlaştırılmış. [Renforcé — Reinforced] ★ 2. Kale v.b. gibi düşmana karşı korunmaya yarayan şeylerle çevrilmiş ve kuvvetlendirilmiş, istihkâmlı. [Fortifié — Fortified]

müstahkem mevki b. i. Ask. Düşman saldırılarını önlemek için önemli bölgelerde ya da kıyılarda beton tesisler, korugan-lar, engeller yapılarak hazırlanmış, uzun menzilli toplar ve çeşitli silâhlarla desteklenmiş yerler. [Place forte, forteresse — Fortification]

müstahsil Ar. i. Üretici, yetiştirici.

müstahzar Ar. s. ★ 1. Hazırlanmış. ★ 2. Hazır ilâç.

müstahzır Ar. s. Hazırlayan.

müstait, -ddi Ar. s. Hazır. Doğuştan yetenekli.

müstakbel Ar. s. ★ 1. İleride gelecek. ★ 2. i. Gelecek zaman.

müstakil, -lli Ar. s. Bağımsız.

müstakim Ar. s. ★ 1. Doğru, düz. ★ 2. Mat. Doğrulu.

müstakriz Ar. s. Ödünç alan, ödünçlenen, borçlanan.

müstamel Ar. s. Kullanılmış, kullanılan.

müstantik Ar. i. Huk. Sorgu yargıcı.

Müsta'sım Billâh, Ebu Ahmet Abdullah (1212-1258) XXXVII. ve sonuncu Abbasi halifesi. 16 yıla yakın halifelik yaptıktan sonra Hulâgu Bağdat'ı alınca yakıp yıktığı sırada iki oğlu ile birlikte Hulâgu'nun çadırına sığınmış, önce hapsedilmiş, sonra öldürülmüştür.

müstear Ar. s. ★ 1. İğreti alınmış, takma (ad). ★ 2. Doğu müziğinde bir makam.

müstebit Ar. s. Hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü vermeyen: Müstebit bir hükümdar. [Despote, despotique — Despotic, tyrannical]

müstecap Ar. s. Kabul edilmiş, hoş görülmüş.

müstecir Ar. s. Kira ile tutan, kiracı.

müstefit Ar. s. Yararlanan.

müstehcen Ar. s. ★ 1. Açık saçık, edepsizce, edepdışı: Müstehcen hikâye. [Impudique, obscène — Obscene] ★ 2. Huk. Bilim ya da sanat yönünden değer taşıyan çalışmalar müstehcen sayılamaz. Müstehcen yayınlar, kişilerin cinsel hislerini istismar edici, küçüklerin ahlâk yapılarını bozucu niteliği yüzünden, uluslararası anlaşmalarla önlenmek istenmiştir. Türk Ceza Kanunu'nun 426 ve 427. maddeleri de, müstehcen kitap, gazete, dergi, resim, ilân, yazı, plâk, sinema şeridi gibi şeyleri yasaklamakta ve bunların yayınlanmasını suç saymaktadır. Müstehcen şarkıları açıkça söylemek de suçtur.

müstehlik, -ki Ar. i. Tüketici, yoğaltıcı.

müstehzi Ar. s. Alaycı, sarakacı. [Sarcastique — Sarcastic]

müstekreh Ar. s. İğrenç, tiksinti veren.

müstelzim Ar. s. Gerektiren.

müstemleke Ar. i. Sömürge.

müstenit Ar. s. Dayanan, yaslanan. esk. İstinat eden.

müstenkif Ar. s. Geri duran, el çeken, oy vermekten kaçınan, çekimser.

müsterih Ar. s. İçi rahat, gönlü kanmış. [Rassuré, tranquille — At ease, reassured]

müstesna Ar. s. Ayrı tutulan, ayrık.

müsteşar Ar. i. Bakanlıklarda ve elçiliklerde bakandan ve elçiden sonra gelen en büyük yönetici. [Sous - secrétaire d'Etat — Under - secretary, councillor]

müsteşrik, -kı Ar. i. Doğu topluluklarının tarihini, dil ve edebiyatını ve halk bilgisini incelemekle uğraşan bilgin. Şarkiyatçı. Oryantalist. [Orientaliste — Orientalist]

müstevi Ar. i. ve s. Düzlem.

müstevli Ar. s. ★ 1. Bir yeri alan ve işgal eden, istilâcı. ★ 2. Salgın hastalık.

müstezat Ar. i. Ed. Divan şiirinde birer dizesi (mısraı) uzun, birer dizesi kısa ya da ikişer dizesi uzun, ikişer dizesi kısa olarak yazılan manzumelere verilen ad. Müstezatta uzun dizelerin ölçüsü (Mef'ûlü mefâilü feûlün), kısalarınki ise (Mef'ûlü feûlün) biçiminde olurdu.

müsvedde Ar. s. Karalama, yazılacak bir şeyin taslağı. [Brouillon, minute — Draft, scratch, rough outline]

müşabehet, -ti Ar. i. Benzerlik, benzeşme.

müşabih Ar. s. Benzer, benzeş.

müşahede Ar. i. Gözlem.

müşahhas Ar. s. Somut.

müşahit Ar. i. Gören kimse, gözleyici.

müşarünileyh Ar. s. (Mevkice yüksek bir kimseden söz edilirken) Adı geçen, adı anılan.

müşavere Ar. i. Danış.

müşavir Ar. i. Danışman.

müşekkel Ar. s. Kalıbı kıyafeti yerinde, gösterişli, iri yarı.

müşerref Ar. s. Şereflenmiş, onurlanmış.

müşevveş Ar. s. Belirsiz, karışık.

müşevvik, -ki Ar. s. ★ 1. Ayartan, kışkırtan, önayak olan. ★ 2. Şevklendiren, şevklendirici.

müşfik, -ki Ar. s. Sevecen, seven. [Tendre, compatissant — Compassionate, tender]

müşir Ar. i. Mareşal.

müş'ir Ar. s. ★ 1. Bildiren, haber veren, gösteren. ★ 2. Fiz. Gösterge. ★ 3. Mat. İndis.

müşkül s. ★ 1. Güç, zor, çetin. ★ 2. i. Engel, güçlük, zorluk, çetinlik.

müşkülât, -tı Ar. ç. i. Güçlükler, zorluklar, engeller.

müşküle i. Bağ bozumuna yakın çıkan, kalın kabuklu, iri ve uzunca taneli bir çeşit beyaz üzüm.

müşkülpesent Ar. Far. s. Güç beğenen, titiz. [Exigeant, capricieux — Hard to please, fastidious]

müşrik, -ki Ar. s. Tanrı'ya ortak koşan.

müştak, -kı Ar. s. Göresi gelen, özlemiş.

müştak, -kkı Ar. i. ★ 1. Üretilmiş. ★ 2. i. Türev, türeme.

müşteki Ar. s. Şikâyetçi, sızlanan.

müştemil Ar. s. Kavrayan, saran, içine alan.

müştemilât, -tı Ar. ç. i. Eklentiler.

müşterek, -ki Ar. s. ★ 1. Ortak, ortaklaşa. ★ 2. Birlik. ★ 3. El birlikli.

müşterek bahis b. i. At yarışlarında şu ya da bu atın kazanmasına bağlanan oyun. [Pari mutuel — Mutual stake]

müşterek borçlu Huk. Bir borcun yerine getirilmesinde diğerleriyle birlikte sorumlu tutulan kimse.

müştereken Ar. zf. Ortaklaşa, el birliğiyle, beraberce. [En commun, collectif — In common, collectively]

müşterek harekât ç. b. i. Ask. Barışta ve savaşta kara, hava ve deniz kuvvetleri arasında kurulan ilişki, birlikte hareket ve iş birliği. [Opération combinée — Collective action]

müşterek komutanlık b. i. Ask. Emrinde çeşitli birlikler bulunan komutan. Müşterek komutanlık daha çok birleşmiş ordularda söz konusudur. NATO müşterek komutanlığı, Varşova paktı müşterek komutanlığı gibi.

Müşteri Ar. i. Ast. Erendiz. Jupiter.

müşteri Ar. s. Satın alan, alıcı. [Client, acheteur — Customer, client]

müşür i. Bak. müşir.

mütalâa Ar. i. ★ 1. Okuma. ★ 2. Bir işi iyice ve etrafıyla düşünme, irdeleme. ★ 3. Düşünce, fikir, oy.

mütareke Ar. i. Huk. Savaş durumunda bulunan tarafların dövüşmeye son vermek konusunda karşılıklı olarak yaptıkları geçici anlaşma. [Armistice — Armistice]

mütasyonizm Fr. i. Fel. Değşincilik. Canlı varlıklardaki kalıtım olayında atlama şeklinde değişmeler olabileceğini ileri süren bir kuram. Kuramın öncüsü Hollandalı Hugo de Vries'e (1848-1935) göre, genlerin özel hallerinden bir kısmının değişmesi, kaybolması, yeniden ortaya çıkmasıyla meydana gelen atlamalar sonucu, değişik türler ortaya çıkabilir. Darwin'in yavaş evrimi savunan kuramının karşıtıdır. [Mutasyonisme — Mutationism]

müteaddi Ar. s. ★ 1. Sataşan. ★ 2. Gra. Geçişli, ettirgen.

müteaddit Ar. s. Çok, birçok, çeşitli.

müteaffin Ar. s. Pis kokulu, kokuşuk.

müteahhit Ar. s. ★ 1. Bir işi üzerine alan. [Fournisseur — Undertaker] ★ 2. i. Üstenci. Orduya ya da resmî dairelere gerekli yiyecek ve her türlü eşyayı bulup vermeyi belli şartlarla ve fiyat eksilterek üstüne alan kimse. [Entrepreneur — Contractor]

müteakıben Ar. zf. Ardınca, arkasından.

müteakıp Ar. s. ★ 1. Arkadan gelen, ardı sıra gelen. [Subséquent, e — Subsequent] ★ 2. ...den sonra: Yemeği müteakıp. [Après — After]

müteallik, -ki Ar. s. İlişkin, ilişik, ilişikli, ilgili.

müteammim Ar. s. Yaygın, genelleşmiş.

mütearrız Ar. s. ★ 1. Saldırgan. ★ 2. Sataşan, sataşkan.

mütebaki Ar. s. Geri kalan, arta kalan. [Qui reste, restant — Remaining, outstanding]

mütebariz Ar. s. Beliren, belirmiş, belirgin.

mütebasbıs Ar. s. Yaltak, yaltaklanan.

mütebellir Ar. s. ★ 1. Kim. Billûrlaşmış. ★ 2. mec. Beliren, belirgin.

mütebessim Ar. s. Gülümser, gülümseyen, güleç. [Souriant — Smiling]

mütecanis Ar. s. Bir cinsten, bir örnek, türdeş, cinsteş. [Homogène, congénère — Homogeneous]

mütecaviz Ar. s. ★ 1. Geçen, aşan. ★ 2. s. Saldırgan, sataşkan. ★ 3. zf. ...den çok, -i aşan.

mütecessis Ar. s. ★ 1. Gizliyi arayan, gizliyi gözetleyen, gizlicil. [Questionneur — Inquisitive] ★ 2. Meraklı. [Curieux — Curious]

mütedahil Ar. s. ★ 1. Birbirine geçmiş, geçişmiş. ★ 2. Geri kalmış, ödenmemiş.

mütedair Ar. s. İlişik, ilgili; (bir şey) üzerine (olan): Sanata mütedair bir konuşma.

mütedavil Ar. s. ★ 1. Kullanılan. ★ 2. Geçen, geçer (para). ★ 3. Döner; elde dönen (sermaye).

mütedeyyin Ar. s. ★ 1. Dindar. ★ 2. Şu ya da bu dini kabul etmiş.

müteellim Ar. s. İçi sızlayan, acı duyan.

müteemmil Ar. s. Düşünen, düşünüp taşınan.

müteenni Ar. s. Ağır davranışlı, ağır davranan, sakınmalı, düşünerek davranan, acele etmeyen.

müteessif Ar. s. Eseflenmiş, esef eden.

müteessir Ar. s. ★ 1. Etkilenmiş, etkinmiş. [Impressionné — Affected] ★ 2. Üzülmüş, yerinmiş, acıksınmış. [Affligé, triste — Hurt]

mütefekkir Ar. s. Düşünür, düşünücü.

müteferrik Ar. s. ★ 1. Ayrı ayrı, dağınık. ★ 2. Çeşitli: Müteferrik haberler.

müteferrika Ar. i. ★ 1. Ufak tefek ve evvelden düşünülmemiş masraflar için ayrılan para. ★ 2. Emniyet müdürlüğünde âdi zabıta olaylarıyla uğraşan büro.

mütefessih Ar. s. Çürümüş, bozulmuş, kokmuş.

mütegallibe Ar. ç. i. Zorbalar, zorba takımı.

mütegallip Ar. s. Zorba.

mütehakkim Ar. s. Zorbalık eden.

mütehalik, -ki Ar. s. Canatan.

mütehammil Ar. s. Dayanıklı, götürümlü, kaldırır.

müteharrik, -ki Ar. s. ★ 1. Yer değiştirebilen, yer değiştirebilir, oynar. [Mobille — Mobile] ★ 2. İşler, işleyen. [Mouvant — Moving]

mütehassıl Ar. s. Olmuş, meydana gelmiş, üremiş.

mütehassıs Ar. s. ve i. Uzman.

mütehassir Ar. s. Özlemiş, özleyen.

mütehassis Ar. s. Duygulanmış.

mütehavvil Ar. s. Değişken, değişik, kararsız.

mütehayyir Ar. s. Şaşmış, şaşalamış, şaşakalmış.

mütehayyiz Ar. s. ★ 1. Yer tutan, önemli. ★ 2. İleri gelen.

mütehevvir Ar. s. Öfkeli, kızgın.
müteheyyiç Ar. s. Heyecana kapılmış, coşkun.
mütekabil Ar. s. Karşılıklı.
mütekait Ar. s. Emekli.
mütekallis Ar. s. Kasılmış.
mütekâmil Ar. s. Olgunlaşmış, gelişmiş.
mütekâsif Ar. s. Sıklaşmış, koyulaşmış, toplaşmış, yoğunlaşmış.
mütekebbir Ar. s. Kibirli, kendini beğenmiş.
mütekeffil Ar. s. Kefil olmuş.
mütelevvin Ar. s. Yeltek, kararsız.
mütemadi Ar. s. Sürekli, kesiksiz. Uzayıp giden.
mütemadi suç b. i. Huk. Suç olan bir fiilin ve sonucunun hemen bitmeyerek bir süre devam etmesi halinde ortaya çıkan suç. Örneğin bir kimsenin hürriyetini tahdit suçunda, hürriyetin tahdidi süresince suç işlenmektedir.
mütemadiyen Ar. zf. Ara vermeden, artsız arasız. esk. Biteviye.
mütemarız Ar. s. Yalandan hasta, hastalık taslayan.
mütemayil Ar. s. İstekli görünen, gönlü yatmış.
mütemayiz Ar. i. ★ 1. Eskiden sivil rütbelerden biri. Bu rütbe saniyeden büyük, ulâsaniyesinden küçüktü. Askeri rütbelerden miralaya karşılıktı. ★ 2. s. Kendini gösteren, sivrilen, yüze gelen.
mütemeyyiz Ar. s. Seçik.
mütemmim Ar. s. ★ 1. Tamamlayan. ★ 2. s. Fel. Tümler. ★ 3. i. Gra. Tümleç. ★ 4. s. Mat. Bütünler.
mütemmim cüz b. i. Huk. Bir şeyin ondan ayrılmayan, ona içten bağlı olan parçası. Mütemmim cüzler de, bağlı olduğu aslın bağlı olduğu hukuk rejimine bağlı olur.
mütenahi Ar. s. Fel. ★ 1. Bitimli. ★ 2. Mat. Sonlu.
mütenakıs Ar. s. Azalan, azalagelen.
mütenakız Ar. s. Man. Çatışık, çelişik,
mütenasip Ar. s. ★ 1. Uyar, uygun. [Conforme, harmonieux — Well - proportioned] ★ 2. Mat. Orantılı, oranlı. [Proportionnel — Proportional]
mütenavip Ar. s. Almaşık.
mütenavip cereyan b. i. Fiz. Dalgalı akım.
mütenazır Ar. s. Mat. Bakışık, bakışımlı.
mütenebbi Ar. s. Peygamberlik taslayan.
Mütenebbi, Ebül Tayyıb Ahmed el (915-965) Arap şairi. İslâm dininin kuruluşundan sonra yetişen Arap şairlerin en büyüklerinden sayılır. Söylentiye göre peygamberlik iddiasında bulunmuştur. Üzerine asker gönderilip tutulunca tövbe etmişse de «Mütenebbi» adı kendisine san olarak kalmıştır. Ünlü «Divan»ı, tanınmış yazarların birçoğu tarafından yorumlanmıştır.
mütenebbih Ar. s. Aklını başına toplamış, akıllanmış, uslanmış.
mütenevvi, -i Ar. s. Türlü, çeşitli, çeşit çeşit.
müteraddi Ar. s. Soysuzlaşmış.
müteradif Ar. s. Gra. Anlamdaş, eşanlam.
müterakki Ar. s. İleri, ilerlemiş.
mütercim Ar. i. Çevirici, çeviren.
mütereddit Ar. s. Duruksun, ikircimli, kararsız.
müterennim Ar. s. Şakıyan, öten.
mütesanit Ar. s. Dayanışık.
mütesavi Ar. s. Eşit.
mütesaviyen Ar. zf. Eşit olarak.
müteselli Ar. s. Avunmuş, teselli bulmuş
mütesellim Ar. i. Tar. Eskiden yüksek rütbeli bir çeşit görevlilere verilen san. Mütesellimler, eyalet valileri adına belli bölgelerin vergilerini toplar, onlar herhangi bir görevle eyaletten ayrıldıkları zaman kendilerine vekillik ederlerdi. Mütesellimlik, zamanla, belirli bir görev niteliği kazanmıştır.
müteselsil Ar. s. Zincirleme, arasız uzayıp giden. [Consecutif, succesif — Consecutive, successive, uninterrupted, in continuous succession, joint]
müteselsil sorumluluk b. i. Huk. Sorumluluğu gerektiren bir durumdan birden fazla kimsenin birlikte sorumlu olması ve bunlardan herhangi birinin takibi ile sorumluluğun gerçekleştirilebilmesi durumu. Örneğin basın suçlarından doğan mali sorumluluk durumunda, yayının sahibi, yazı işleri müdürü ve eser sahibi birlikte sorumludur ve tazminata hak kazanan, bu hakkını bu 3 kişiden dilediğinden isteyebilir.
müteselsil suç b. i. Huk. Aynı suç işleme kararının sonucu olarak, kanunun aynı hükmünün fail tarafından birden çok defa ihlâl edilmesi durumunda ortaya çıkan suç tipi. Örneğin, bir kişinin evini soymak isteyen hırsızın bu eve bir seferden fazla girerek çalacağı malları götürmesi durumu. Bu durumda, gerçekte birden fazla suç olduğu halde bunlar tek suç sayılır ve suçluya tek suçun cezası ağırlaştırılarak verilir.
müteşebbis Ar. s. Girişken, bir işe girişen. [Entrepreneur — Enterprising, entrepreneur]
müteşekkil Ar. s. Oluşmuş, meydana gelmiş, kurulmuş. [Formé — Formed or composed of]
müteşekkir Ar. s. Teşekkür eden, teşekkür borcu olan. [Reconnaisant — Thankful]
mütevakkıf Ar. s. Bağlı.
mütevali Ar. s. ★ 1. Art arda gelen, üst üste olan. ★ 2. Mat. Ardışık.
mütevazı, -ı Ar. s. ★ 1. Alçakgönüllü, kurumsuz. [Modeste — Modest] ★ 2. Gösterişsiz. [Humble — Humble]
mütevazin Ar. s. Denk, oranlı.
müteveccih Ar. s. Bir tarafa çevrilmiş, dönmüş, doğrulmuş; yönelmiş. [Tourné, adressé, dirigé, vers — Directed, pointing, aiming, facing]
müteveffa Ar. s. Ölen, ölü, ölmüş.
mütevekkil Ar. s. Tanrı'ya bel bağlayan, Tanrı'ya güvenen.

Mütevekkil Alellah, Cafer (Ölm. 1538) Abbasoğulları soyundan gelen son halife. Abbasoğulları Devleti yıkıldıktan sonra halifelik bir sandan ibaret kalmış ve Mısır hükümdarlarının koruması altında halifeler burada bir din lideri olarak yaşamışlardı. Yavuz Sultan Selim Mısır'ı aldığı zaman El Mütevekkil Alellah, bu tür halifelerin on yedincisi olarak orada bulunuyordu. Halifeliği Yavuz'a devretmiş, onunla birlikte İstanbul'a gelmiş, bir süre sonra Mısır'a dönmüş ve Kahire'de ölmüştür.

mütevelli Ar. i. Bir vakfın yönetimi kendisine verilmiş olan kimse. [Fiduciaire — Trustee]

mütevellit Ar. s. Doğan, doğmuş, ileri gelen, ileri gelmiş.

müteyakkız Ar s. Uyanık, tetikte.

müthiş Ar. s. ★ 1. Korkunç. ★ 2. mec. Aşırı, şaşılacak: Müthiş sıcak. ★ 3. ü. Ne şaşılacak şey!

müttefik, -kı Ar. s. ★ 1. Biriyle bağlaşmış, bağlaşık, biriyle birleşmiş, birleşik, antlaşma ile bağlı. [Allié — Allied, ally] ★ 2. Aynı düşüncede olan, bir oyda. [Unanime — Agreeing, unanimous]

müttefikan Ar. zf. El birliğiyle, oy birliğiyle. [A l'unanimité, uanimement — Unanimously]

müttehiden Ar. zf. Birlikte, birlik olarak.

müveccih Ar. s. Mat. Doğrultman.

müvekkil Ar. i. Huk. Genellikle yargı organları karşısında, bir avukat tarafından temsil edilen kişi.

müvellidülhumuza Ar b. i. Kim. Oksijen.

müvellidülma Ar. b. i. Hidrojen.

müvellit Ar s. Doğurtan, doğurtucu.

müverrih Ar. i. ★ 1. Tarihçi, tarih yazan kimse. ★ 2. Ed. Herhangi bir olay için Ebcet hesabı ile tarih düşüren kimse. «Sürûrii Müverrih = Tarih Düşürücü Sürûrî» gibi.

müvesvis Ar. s. Kuşkulu, işkilli. esk. Vesveseli.

müvezzi Ar. i. Dağıtıcı, dağıtan.

müyesser Ar. s. Nasibolmuş, Tanrı'nın lütfuyla elde edilmiş.

müz Yun. i. Şiir, müzik, dans ve bilim tanrıçalarına verilen ad [Muse — Muse]

müzaheret, -ti Ar. i. Arkalama, yardım etme.

müzahir Ar. s. Arkalayan, arka olan, yardımcı

müzakere Ar. i. ★ 1. (İş üzerine) Konuşma, danışma. ★ 2. Fel. Oylaşım. ★ 3. Ders, soruşma

müzakereci i. (Öğrencilere ders) Çalıştırıcı kimse. [Répétiteur — Tutor]

müzayede Ar i. Arttırma.

müze Yun. i. ★ 1. Sanat ve bilim eserlerinin ya da sanat ve bilime yarar şeylerin bulundurulduğu yer. [Musée — Museum] ★ 2. Bizde ilk müze XV. yüzyılda savaşlarda ganimet olarak alınan silâhların toplanmasıyla başlamış ve ilk müze 1846'da kurulmuştur Bizde müzeler Millî Eğitim Bakanlığı Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlıdır. Millî Savunma Bakanlığı ve belediyelere bağlı müzeler de vardır. İstanbul'da Topkapı, Arkeoloji, Ayasofya, Türk ve İslâm Eserleri, Fatih, Atatürk İnkılâp, Belediye, Aşiyan, Yedikule, Resim ve Heykel, Askerî Deniz, Mozaik, Rumelihisarı, Tanzimat, Kariye Camisi, Sağlık, H. R. Gürpınar müzeleri vardır. Ankara'da Arkeoloji, Hitit Eserleri, Etnografya ve Anıt - Kabir; İzmir'de Arkeoloji, Konya'da Mevlana müzeleri zengindir.

müzehhep Ar. s. Yaldızla süslenmiş, yaldızlı.

müzehhip Ar. i. Yaldız işi ve özellikle yazma kitaplarda yaldızlı resimler yapan sanatçı.

müzekker Ar. s. Gra. Eril.

müzekkere Ar. i. Üstün makama yazılan resmî kâğıt.

müzelik s. ★ 1. Müzeye konulacak değerde. ★ 2. mec. (Alay) Eski püskü ya da acayip

müzevvir Ar. s. Söz götürüp getiren.

müzeyyen Ar. s. Süslenmiş, bezenmiş.

müziç Ar. s. Bunaltıcı, sıkıcı, tedirgin edici, sırnaşık.

müzik Yun. i. ★ 1. Duyguları ya da düşleri anlatmak için sesleri, melodi, harmoni, polifoni gibi biçimlerde düzenleme sanatı. ★ 2. Böyle düzenlenmiş seslerle meydana gelen eserlerin okunması ya da çalınması. [Musique — Music]

müzikal Fr. s. Müzikli, müzikle ilgili. [Musical — Musical]

müzikal filim b. i. Si. Özellikle caz müziğinin, dans ve koreografinin büyük yer aldığı sinema filimleri. Bu tür, Birleşik Amerika'da müzikhol ve revüler, Avusturya ve Almanya'da ise burjuva beğenisine dayanan gösterişli dekorlar içinde geçen aşk öykülerinin anlatımı için kullanılmıştır. [Film musical — Musical]

müzikalite Fr. i. Müz. Müzik derecesi, müziğe uygunluk. [Musicalité — Musical quality]

müzikal komedi (müzikal) b. i. Tiy. Bak. müzikli güldürü.

müzikhol İng. i. Müzikli oyunlar gösterilen tiyatro. [Fr. Music - hall, café concert]

müzikli güldürü b. i. Tiy. Müzik eşliğinde yürütülen güldürü Hafif, eğlenceli bir oyun, çoğunlukla vodvil arasına müzik eşliğinde söylenen şarkılar ve gene müzik eşliğinde yapılan danslar yerleştirilir. Müzik için bir orkestra kullanıldığı gibi, turnelerde bir tek piyanoyla da yetinilebilir. [Comédie musicale — Musical comedy]

müzisyen Fr. i. Müzik eserlerini meydana getiren ya da bu eserleri herhangi bir aletle çalan sanatçı. [Musicien — Musician]

müzmin Ar. s. Zamanla yerleşmiş, eskimiş, süreğen: Müzmin hastalık. [Chronique — Chronic]

Mylord İng. i. İngiliz soylulara ve lordlara hitabederken kullanılan saygı sözü. [Milord — Mylord]

N


Niğde, Kemerhisar

N, n Türk alfabesinin on yedinci ve sessizlerin on üçüncü harfi. Sesbilim bakımından diş sessizlerinin yumuşak ve genzel olanıdır.

N Kim. Azot elemanının sembolü.

Na Kim. Sodyum elemanının sembolü.

na ü. (Kabaca) İşte, al sana.

na Far. e. Sıfatların başına eklenerek olumsuzluk anlatır.

naaş, a'şı Ar. i. Ölünün vücudu, ceset.

naat, -'atı Ar. i. Bir şeyin niteliklerini övme.

nabekâr Far. s. ★ 1. İşe yaramaz, boş. ★ 2. Haylaz, serseri.

nabız, -bzı Ar. i. Hek. Bir atardamarın üstüne basıldığı vakit, kanın yürek tarafından pompalanmasına bağlı olarak hissedilen vuruş. Genellikle el bileğine basılarak değerlendirilir. Normal nabız sayısı dakikada erkekte 70 - 72, kadında 78 - 82 arasında değişebilir. Çocuklarda ise bu sayı daha yüksektir. Nabız sayısı kadar, nabızın düzenliliği, dolgunluğu ve diğer birtakım özellikleri hekimlikte önem kazanır. Ateşin yükselmesi ile beraber nabız sayısında da bir artma görülür. Nabız, dolaşım aygıtının çalışması kadar, organizmanın genel durumu hakkında da bize bilgi verir. [Pouls — Pulse]

Nabi, Yusuf (1642-1712) Şair. Urfa'da doğdu. 24 yaşında İstanbul'a gelmiş, Musahip Mustafa Paşa'nın kâtip ve kethüdası olmuştur. Onun ölümünden sonra Halep'e gidip evlenmiştir. Baltacı Mehmet Paşa, Halep valiliğinden İstanbul'a sadrazamlığa gelirken onu da beraberinde getirmiştir. Didaktik şiire önem vermiş, yaşadığı 6 padişahın zamanlarındaki çöküntüyü görmüş, toplum hayat ve psikolojisine bağlı gazeller yazmış, akıcı bir dil kullanmış, halka halk ruhuyla seslendiği için çok sevilmiş ve divan edebiyatında yeni bir çığır açmıştır. Manzum ve mensur başlıca eserleri: «Divan», «Hayriye», «Hayrâbâd», «Tuhfetül — Haremeyn», «Sürname» dir.

Nabizade Nazım (1862-1893) Romancı. Mühendishanede okudu, 1886'da topçu yüzbaşı olarak Harp Akademisi'ni bitirdi. Bir ara öğretmenlik yaptı, Suriye'de görevli olarak bulundu. Şiir ve yazıları ilk olarak 1880 yıllarında görünmeye başladı. Serveti Fünun'da konusunu Antalya köylerinden alan «Karabibik» adlı hikâyesi yayımlandı. Daha sonra «Zehra» adlı romanıyla gerçekçilik akımının ilk temsilcilerinden biri oldu. Başlıca eserleri: «Heves Ettim», «Karabibik», «Zehra», «Yadigârlarım», «Sevda», «Hasba» dır.

Nabokov, Vladimir Vladimiroviç (Doğ. 1899) Rus asıllı Amerikan romancısı. Petersburg'da doğdu. 1919'da yurdundan kaçtı. Şiir ve romanlar yazdı. Proust ve Kafka'nın etkisinde kaldı. «Lolita» adlı 12 yaşında bir kızın öyküsü olan kitabı, içindeki cinsel sahneler ve konulardan ötürü hem dikkati çekti hem saldırıya uğradı. Başlıca eserleri: «Kral, Hanım, Uşak», «Dokuz Hikâye», «Şiirler» dir.

nacak i. Sapı kısa odun baltası.

naci Ar. s. ★ 1. Kurtulmuş. esk. Selâmet bulmuş. ★ 2. Öbür dünyada cehenneme girmeyecek olan, cennetlik.

Naci, Muallim (1850-1893) Şair, yazar. İstanbul'da doğdu. Eğitimini orada yapmış, sonra Varna Rüştiyesi'nde yazı öğretmenliğine başlamıştır. Asıl adı Ömer'dir. Hulûsi mahlâsını Varna'da alarak Ömer Hulûsi olmuştur. Şiir yazmaya başlayınca Naci mahlâsını kullanmıştır. Kürt Sait Paşa, Naci'yi korumuş, gittiği yerlere onu da götürerek kendisine bazı görevler vermiştir. Bir süre sonra İstanbul'a gelerek Tercümanı Hakikat'ın edebî kısmını yönetmeye başlamıştır. Oradaki yazıların çoğunu «Mesut Harabati» takma adıyla yayımlamıştır. Tercümanı Hakikat'ın sahibi Ahmet Mithat'a damat olmuş, Ertuğrul Gazi'ye ait bir şiir üzerine 1889'da II. Abdülhamit tarafından «Tarihnüvisi Âl-i Osman» adlı bir görev verilerek nişanla taltif edilmiştir. Muallim Naci Galatasaray Lisesi'yle Hukuk Mektebi'nde de öğretmenlik yapmıştır. Saadet ve Vakit gazetelerinde çalışmıştır. Eserleri çoğu küçük broşürler olmak üzere kırka yakındır. Başlıcaları «Mecmuai Muallim», «Istılahatı Edebiye», «Lugati Naci» dir.

naçar Far. s. Çaresiz.

naçiz Far. s. Değersiz.

nadan Far. b. s. ★ 1. Bilmez, cahil. ★ 2. Haddini bilmez, nobran.

nadas i. Tarlayı temizleyip otları kurutmak


Yusuf Nabi


Nabizade Nazım


Muallim Naci

için önden sürüp hazırlama. [Assolement — Fallowing]

nadide Far. s. Az görülür, görülmedik.

nadim Ar. s. Pişman. Nedamet etmiş.

nadir Ar. s. Seyrek, az, az bulunur. [Rare — Rare, scarce]

nadiren Ar. zf. Seyrek, seyrek olarak, pek az, binde bir. [Rarement — Rarely, scarcely]

Nadir Şah (1880-1933) Afganistan Kralı. Muhammed Yusuf Han'ın oğludur. 1919-1923 yıllarında savunma bakanlığı, 1923-1925 yıllarında Paris büyükelçiliği yaptı. Amanullah Han'a karşı, ayaklanan Habibullah Han'ı devirerek 1929'da kral oldu. 1933'de öldürüldü.

nafaka Ar. i. ★ 1. Yiyecek parası, geçimlik. ★ 2. Huk. Geçim zorluğu içinde bulunan kimseye, yargıç kararı ile yapılan para ya da mal yardımı. Medenî Kanun'a göre herkes, yardım etmediği takdirde geçim sıkıntısına düşecek olan akrabalarına ve ayrıldığı evine yardım etmek zorundadır. [Aliment — Alimony]

nafi, -i Ar. s. Yararlı.

nafia Ar. i. Bayındırlık.

nafile Ar. i. ★ 1. Zorunluluk olmadığı halde kılınan namaz, tutulan oruç v.b. ★ 2. Yararsız, boşu boşuna. [Inutile, vain — Vain]

nafiz Ar. s. ★ 1. Geçen, delip geçen, içe işleyen. ★ 2. mec. Sözü geçen. Nüfuzlu.

Nafiz Paşa (1839-1929) Hekim. Tırnova'da doğdu. İstanbul Askerî Tıbbiye Okulu'nda hekimlik öğretimini tamamlamış, aynı yerde uzun yıllar genel hastalık bilimi hocalığı yapmış, o zamana kadar Fransızca okutulan tıp derslerinin türkçeleşmeşinde önemli roller oynamış, ciltler dolusu temel meslek kitabı yazmış ve çevirmiştir. En uzun süre hekimlik yapmış olan kimsedir.

naftalin Fr. i. Kim. Maden kömürü katranından elde edilen bir hidrokarbon. Kendine özgü bir kokusu vardır. Beyaz, 1,158 yoğunluğunda, 80° C de ergiyen, 218° C de kaynayan, suda erimeyen, benzol ve eterde kolayca eriyen antiseptik bir maddedir. [Naphtaline — Naphtalene]

naftol Fr. i. Kim. Katrandan elde edilen ve antiseptik özelliği olan madde. [Naphtole — Naphtol]

nagana Hek. Orta Afrika'da büyük baş hayvanlarda görülen ve bir parazitin meydana getirdiği uyku hastalığı. Çeçe sineğinin ısırığı ile bulaşır. [Nagana — Nagana]

Nagasaki (Japonya) Kiyuşiyu adasında bir liman şehri. Nüfusu 363 000'dir. Makine ve gemi yapım endüstrisi, dokuma endüstrisi gelişmiştir. Amerikalılar tarafından 1954 yılında ikinci atom bombası bu şehre atılmıştı; bu yüzden ölenlerin sayısı 40 000 kadardır.

nagehan Far. zf. Ansızın, birdenbire.


Nadir Şah

Nagoya (Japonya) Hondo adasında Büyük okyanus kıyısında bir liman şehri. Nüfusu 1 659 000'dir. Dokuma ve seramik endüstrisi gelişmiştir.

Nagpur (Hindistan) Maharaştra bölgesinde bir şehir. Nüfusu 643 200'dür. Pamuklu dokumacılık ve maden endüstrisi gelişmiştir.

Nagy, Ferenc (Doğ. 1903) Macar devlet adamı. 1930'da Zoltan Tildy ile birlikte Küçük Toprak Sahipleri Partisi'ni kurdu. 1939'da milletvekili oldu. II. Dünya Savaşı'nda Almanlar'a karşı direnme hareketine katıldı; hapsedildi. 1945'de bakan, 1946-1947 yıllarında başbakan oldu. Bir kitabı basılmıştır.

Nagy, İmre (1896-1958) Macar devlet adamı. Önce sosyal demokrat idi. 1917'de komünist oldu. 1919'da Kun Bela hükümetinde görev aldı. 1929'da Moskova'ya kaçtı. 1944'de Ruslar'la birlikte Macaristan'a döndü. Tarım bakanı oldu, toprak reformu kanunu çıkardı. 1945-1946 yıllarında içişleri bakanlığı, 1947'de meclis başkanlığı yaptı. 1953'de başbakan olduysa da 1955'de başbakanlıktan, 1956'da partiden atıldı. 1956 Ekim ihtilâlinde yeniden başbakanlığa getirildi. İhtilâl Ruslar tarafından bastırıldıktan sonra yakalanıp 1958'de idam edildi.

nağme Ar. i. ★ 1. Ezgi. [Mélodie — Melody] ★ 2. Müzik perdesi. [Ton — Tune] ★ 3. mec. Yalandan nazlanılırken söylenilen söz: Bana nağme yapma.

nah ü. (Kaba) Na.

nahak, -kkı Far. Ar. s. Haksız.

Nahas Paşa (1876-1965) Mısırlı devlet adamı. 1918'de millî harekete katıldı. 1927 yılında Vafd Partisi'nin başkanı oldu. İngilizler'le işbirliği yaptı; 1942-1944 ve 1950-1952 yıllarında başbakanlık görevinde bulundu. 1951'de, İngilizler'le 1936'da yapılmış antlaşmayı bozdu.

Nahiçevan S.S.C.B.'de Azerbaycan'a bağlı bir cumhuriyet. Nüfusu 154 000'dir.

nahif Ar. s. Cılız, çelimsiz.

Nahifî, Süleyman (Ölm. 1738) Şair. İstanbul'da doğdu. Arapça ve Farsça'yı çok iyi bilen Nahifî, aynı zamanda hattat olarak da tanınmıştır. Dilinin güzelliği ve yeniliğiyle dikkati çeken en önemli eseri, manzum «Mesnevi» çevirisidir. Celâlettin Rumi'nin Farsça yazdığı bu ünlü eseri Nahifî Türkçe'ye başarıyla çevrilmiştir.

nâhit Ar. s. Ergenliğe erişmiş. esk. Akil ve baliğ olmuş.

nahiv, -hvi Ar. i. Gra. Sözdizimi.

nahiye Ar. i. ★ 1. Bölge. [Région — Region] ★ 2. Bucak. [Commune — Sub - district]

nahoş Far. s. Hoş olmayan.

Nahuel Huapi (Arjantin) 535 km² yüzölçümlü bir göl. Ünlü bir turizm merkezidir.

nail Ar. s. Erişmiş, ele geçirmiş, elde etmiş.

Nailî, Mustafa —Nailii Kadim— (Ölm. 1666) Şair. İstanbul'da doğdu. İyi okumuş, Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Gençliğinde Tarzî, daha sonra da Nailî mahlâslarını kullanmış ve ikinci mahlâsıyla tanınmıştır. Şiirlerinin çoğu duygulu ve içlidir. Sözlerini çok defa bir kuyumcu merakıyla işlediği görülür: Nefi'nin etkisinde kalmışsa da uyumluluğa verdiği önem ve yenilikler aramaktaki dikkatiyle, günümüze kadar gelen bir ün sağlamıştır. Şiirlerinin hemen yarısı kasidedir. Basılı divanına 400 gazeli ve bazı şiirleri alınmakla yetinilmiştir. Sonradan gelen Nailî'den ayırmak için «Kadim» diye anılmaktadır.

Nailî, Salih —Nailîi Cedit— (1823-1876) Şair. Manastır'da doğdu. 20 yaşlarında İstanbul'a gelerek medrese derslerine devam etmiş, sonra özel dersler vermekle geçinmiş, zengin bir Mısırlı'nın oğluna hoca olarak Mısır'a gitmiş ve orada ölmüştür. Basılmış eseri «Kenzi Nasayih» adını taşır. Pendi Attar'ın her beytine beş beyit ilâve edilerek şerhedilmesinden meydana gelmiş bir ahlâk kitabıdır.

naim Ar. i. ★ 1. Bolluk ve mutlulukla yaşayış. ★ 2. Cennetin, Kur'an'da sözü edilen kısmından dördüncüsü.

Naima, Mustafa (1652-1715) Tarihçi. Halep'de doğdu. Asıl adı Naim'dir. 28 yaşında İstanbul'a gelmiş, Kalaylıkoz Ahmet Paşa'nın desteğiyle divan kalemine girince Naima mahlâsını almıştır. Amcazade Hüseyin Paşa sadrazam olduğu zaman Naima'yı divan efendiliğinde, yani mektupçuluğunda kullanmıştır. Eserine «Ravzat-ül-Hüseyin fi Hulâsai Ahbarı Hafikin» adını vermesi de bundan dolayıdır. Bu eser, Türk edebiyatında «Naima Tarihi» adıyla tanınmıştır. Naima, son koruyucusu Çorlulu Ali Paşa'nın yanında Mora seferine gitmiş ve Patras'da ölmüştür. Naima tarihi, 1591-1659 yılları arasındaki olayları anlatır. İbrahim Müteferrika tarafından önce 2 cilt olarak, sonra 6 cilt olarak basılmıştır. Naima'nın şairliği de vardır.

naip Ar. s. ve i. ★ 1. Vekil. ★ 2. Eskiden şer'i mahkemelerin yargıcı; kadı.

Naipli Bak. Gökçekent.

Nairobi Kenya'nın 314 000 nüfuslu başkenti.

nâk Far. e. Arapça ve Farsça bazı kelimelerin sonuna gelince sıfat meydana getirir: Dertnâk, gamnâk, nemnâk (dertli, gamlı, nemli) gibi.

nakarat, -tı Ar. i. ★ 1. Müz. Şarkıların belli yerlerinde tekrarlanan ve bestesi değişmeyen parça. Bağlama. [Refrain — Refrain] ★ 2. mec. İkide birde tekrarlanan ve bundan dolayı usanç vererek önemini kaybeden söz. [Refrain — Harping]

nakavt İng. i. Sp. Boksta döğüştüğünü yere serip yenme. [Knock-out — Knock-out]

nakden Ar. zf. Para olarak, paraca. [Pécuniairement — In cash]

nakdî Ar. s. Paraca. [Pécuniaire — Cash]

nakdî teminat Huk. Hükümete ait bir hizmetin yapılmasını üzerine alan kimsenin, bu hizmeti yerine getirmemesi ya da geç gerçekleştirmesi durumunda alınacak cezayı karşılamak üzere yatırılan para. [Garantie pécunier — Cash deposit]

nakıs Ar. s. ★ 1. Eksik, eksikli. ★ 2. i. ve s. Mat. Eksi.

nakısa Ar. i. Eksiklik, kusur.

nakış, -kşı Ar. i. ★ 1. Duvarlara ve tavanlara boya ile yapılan süs. [Peinture décorative — Decoration] ★ 2. Sırma ipekle kumaş üzerine süsler ya da resimler işleme. [Broderie — Embroidery] ★ 3. Müz. Doğu müziği faslında söylenen bir kıtalık şarkı.

nakız, -kzı Ar. i. Bozma. esk. Nakzetme.

naki Ar. s. Temiz, pak.

nakibüleşraf Ar. b. i. Eskiden, şeriflerin, yani peygamber soyundan olanların işlerine bakan ve ulema sınıfından olan kimse.

nakil, -kli Ar. i. ★ 1. İletme, aktarma. ★ 2. Göç, taşınma. ★ 3. Anlatma, söyleme. ★ 4. Çeviri. ★ 5. Fiz. İletme.

nâkil Ar. s. ★ 1. Bir yerden bir yere götüren, aktaran, nakleden. ★ 2. Fiz. İletken. ★ 3. Anlatan, hikâye eden.

nakiliyet, -ti Ar. i. Fiz. İletkenlik.

nakit, -kdi Ar. i. Para, akçe.

nakiz Ar. s. Karşıt, zıt.

nakkare Far. i. Yerde duran ve iki eldeki değneklerle vurularak çalınan davul. Mehterlerde yer alırdı.

nakkarhane Ar. Far. b. i. Mehterhane.

nakkaş Ar. s. ve i. Duvar nakışları yapan (usta). [Décorateur — Decorator]

nakkaşı ezel Tanrı.

naklen Ar. zf. Aktararak, nakil yoluyla.

nakletmek b. f. Nakil işini yapmak. Bak. nakil.

naklî Ar. s. ★ 1. Akla değil, nakle dayanan, yani söylenegelen, gerçek: Ulûmu nakliye. Aklî karşıtıdır. ★ 2. Taşımakla ilgili.

nakliyat, -tı Ar. i. ★ 1. Taşıma işleri. [Transports — Transportation] ★ 2. Akla değil de nakle dayanan düşünce ve kanılar, geleneksel bilgiler.

nakliyat sigortası Huk. Bir yerden diğer bir yere taşınan eşyanın, taşıyıcı aracın, nakliye malzemesinin uğrayabileceği maddî zararlara karşı sigorta ettirilmesi. [Assurance - transports — Transport insurance]

nakliye Ar. i. ★ 1. Taşıma ve göç işi. ★ 2. Taşıma ve göç işi için ödenen ücret ya da masraf ve komisyon. [Frais de transport — Transportation cost]

nakliye senedi Huk. Eşya taşımasında eşya-



Mustafa Naima

yı gönderen tarafından iki nüsha olarak, kanunda yazılı biçimde düzenlenen senet. [Titre de transport — Certificate of shipment]

nakşetmek f. ★ 1. Boyamak. [Peindre — To paint] ★ 2. Resim yapmak, resmetmek. [Dessiner — To design]

Nakşibendi Ar. Far. b. i. Kaldırılmış olan tarikatlerden birinin adı ve bu tarikatten olan kimse. Buharalı Bahaettin Nakşıbend (1318-1389) tarafından kurulmuş olan bu tarikatın, ahrariye, naciye, kâsaniye, müceddediye, muradiye, mazhariye, melâmiyei nakşıbendiye, camiye, halidiye adlı kolları vardı. Sünnî tarikatlarındandır, Şiiliğe karşıdır.

Nakşıdil Sultan (Ölm. 1817) I. Abdülhamit'in karısı ve II. Mahmud'un annesi. II. Mahmut tahta çıktığı zaman geleneğe göre Nakşıdil, valde sultan olarak tanınmıştı. Nakşıdil'in Martinik'li Aimée de Rivery adlı bir Fransız olduğu birçok Fransız ve İngiliz gazetelerinde tekrar edilmiş ve bu söylenti birtakım romanların yazılmasına sebep olmuştur.

nakzen Ar. zf. Hükmü bozulmuş olarak: Davayı nakzen görmek.

nakzetmek f. ★ 1. Bozmak: Yemini nakzetmek. ★ 2. Huk. (Yargıtay) Bir hükmü yerinde ya da yolunda bulmayarak geri çevirmek.

nal Ar. i. At, öküz gibi hizmet hayvanlarının tırnaklarına çakılan demir parça. [Fer à cheval — Horseshoe]

nalan Far. s. İnleyen, sızlayan.

nalbant Ar. Far. i. Hayvanlara nal takan kimse. [Maréchal ferrant — Shoeing - smith]

nalbur Ar. Far. i. Çivi, kilit, menteşe gibi, yapı işlerinde kullanılan ufak tefek şeyleri satan kimse. [Quincaillier, ferronnier — Ironmonger]

nalça Ar. Far. i. Ayakkabıların altına, çok dayanması için, çakılan demir. [Fer de talon — Irontip]

nal döken b. i. Taşlı, çakıllı yol.

nale Far. i. İnleme, inilti.



nalın

nalın i. Hamam, ayak yolu gibi tabanı ıslak olan yerlerde kullanılan, üstü tasmalı, dört beş parmak yüksekliğinde ağaçtan ayaklık. [Sabot — Clog]

nallamak f. ★ 1. Hayvanın ayağına nal çakmak. [Ferrer — To shoe] ★ 2. Külb. Öldürmek.

nalları dikmek b. f. Külb. Ölmek.

Nallıhan Ankara'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 978 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 31 177, merkezinin nüfusu 3 619'dur. Önemli akarsu, Eskişehir iliyle sınırı çizen Sakarya'dır. Tahıl ve çeltik yetiştirilir. Başta tiftik keçisi olmak üzere hayvancılık ve arıcılık da önemlidir. Kasaba, Nallıhan çayı tabanında çukur bir alanda kurulmuştur. Karayoluyla önemli merkezlere bağlıdır. Ankara'ya 130 km. uzaklıktadır.



nal

nal toplamak b. f. (At) Koşuda en geride kalmak.

nam Far. i. ★ 1. Ad, isim. ★ 2. San, ün. ★ 3. s. Adlı, isimli: Ahmet nam şahıs.

namağlup Far. Ar. s. Yenilmez. esk. Mağlûbedilmez.

namahrem Far. Ar. s. Evlenmelerine kanunca izin verilebilen, yani aralarında evlenmeye engel olacak kadar akrabalık bulunmayan kadın ile erkek için «birbirine namahremdir» denirdi.

namaz Far. i. Müslümanlar'ın aptes almış olarak, günde 5 defa (sabah, akşam, öğle, ikindi, yatsı) yapmaları dince buyurulan, kuralları belli tapınma. [Prière — Prayer] Namazın farzları yani şartları on ikidir: 1° Hadesten taharet (aptes temizliği): Aptesi yoksa aptes almak, cünüb ise gusletmek. 2° Necasetten taharet (pislikten temizlenme): Bedenini, elbisesini, namaz kılacağı yeri temizlemek. 3° Setri avret (avret yerini örtmek): Avret yeri erkekler için göbek hizasından diz kapakları altına kadar olan yer, kadınlar için yüz, eller ve ayaklar dışında bütün vücuttur. 4° İstikbali kıble (kıbleye dönmek). 5° Vakit: Her namazı sınırları dince belirtilmiş kendi vakti içinde kılmak. 6° Niyet: Hangi namaz kılınıyorsa önce içten ve sonra dille söylemek şartıyla farzını, sünnetini belirterek niyetlenmek. 7° Tahrime ya da iftitah tekbiri (başlangıç tekbiri): Tekbir «Allahü ekber» sözünü söylemektir. 8° Kıyam (ayakta durma): Namazın her rekâtında bir namaz suresi okuyacak kadar ayakta durmak. 9° Kıraat (okumak): Namazın gerektirdiği ayet ve sureleri kendi işiteceği kadar bir sesle okumak. 10° Rükû: Tekbir alarak eğilmek. 11° Sücut (secdeye varmak). 12° Kadeyi âhire (son oturuş): Namazın sonunda kelimei şahadet getirecek kadar oturmak Beş vakit namazın rekât sayıları kılınış sırasıyla şöyledir: Sabah namazı: 2 sünnet, 2 farz; öğle namazı: 4 sünnet. 4 farz, 2 son sünnet; ikindi namazı: 3 farz, 2 sünnet; yatsı namazı: 4 sünnet, 4 farz, 2 son sünnet ve en sonra 3 rekât vitir namazı.

namaz ayları ç. b. i. Kadınların kendilerini özellikle ibadete verdikleri üç kamer ayı: Recep, şaban, ramazan.

namaz bezi b. i. Müslüman kadınların namaz kılarken baş ve boyunlarına doladıkları tülbent.

namazgâh Far. b. i. Açıkta namaz kılmak için hazırlanmış alan. Kıble tarafında mihrap yerine bir dikili taşı olur. Üstü açık mescit.

namazlık i. Üstünde namaz kılınan seccade ya da başka şey.

namazsız s. Aybaşı halinde olan (kadın).

namdar Far. b. s. Ünlü.

name Far. i. Mektup.

namert Far. s. Alçak.

namevcut s. Bir yerde hazır bulunmayan. [Absent — Absent]

namık Ar. s. ve i. Yazan esk. Muharrir.

Namık İsmail (1892-1935) Ressam. İstanbul'da doğdu. Galatasaray'da okuduktan sonra Paris'de Güzel Sanatlar Okulu'nda resim öğrenmiştir. Portreler, empresyonist üslûpta eserler, çok takdir edilen çiçek tabloları, natürmortlar, I. Dünya Savaşı'nda Berlin ve Viyana'da sergilenen beş savaş tablosu (bu beş tablo, resim müzesindedir) yapmıştır. Güzel Sanatlar Akademisi'nde resim öğretmeni, müdür muavini, bir aralık millî eğitim genel müfettişi ve en son Güzel Sanatlar Akademisi müdürü olmuştur.

Namık Kemal Bak. Kemal, Namık.

namı müstear b. i. Takma ad. [Pseudonyme — Pseudonym]

namlı s. Ünlü, şöhretli, meşhur.

namlu i. Ask. Ateşli silâhlarda barut gazının etkisiyle harekete geçen merminin istenilen doğrultuda yol almasını sağlayan çelikten yapılmış boru. Namlu içindeki yivler merminin havayı delme gücünü arttırır ve daha uzak mesafelere gitmesini sağlar. Ateşsiz silâhlarda kesme ve dürtme işini yapan kısım. [Canon — Barrel]

Namrun Bak. Çamlıyayla.

namus Ar. i. İnsanın ahlâk kurallarına karşı beslediği bağlılık duygusu. [Honneur — Honesty, honour]

namusu ekber b. i. Cebrail.

namütenahi Far. Ar. s. Sonsuz, sonu gelmez, ucu bucağı yok.

namzet Far. i. ★ 1. Aday. ★ 2. Nişanlı, yavuklu.

nan Far. i. Ekmek.

Nanak, Babu (1469-1538) Hintli din reformcusu ve Sih tarikatının kurucusu. Bu tarikat, askerlik ve politikanın birleştiği dinsel bir örgüttür.

nanay Külb. Yok.

Nan - Çang (Nan - Chang) (Çin) Kiang - si eyaletinin merkezi olan ve Kan nehri üstünde bulunan 508 000 nüfuslu bir şehir Tarihî eserleri pek çok olan bir kültür merkezidir.

nane Ar. i. Bot. Ballıbabagillerden, yaprakları sapsız, çiçekleri beyaz ya da menekşe renginde, ıtırlı, küçük bir bitki. 15 kadar türü vardır. [Menthe — Mint]

nanemolla b. s. (Alay) Beceriksiz, ruh ve vücutça dayanıksız.

nane ruhu b. i. Nane yapraklarından çıkarılan esans.

nane suyu b. i. İçinde nane ruhu eritilmiş su.

nane şekeri b. i. Nane ruhu karıştırılarak yapılan akide şekeri.

nane yemek b f. Münasebetsizlik etmek.

nanhar Tar. Ölen yeniçerilerin çocukları. Bunlara ocaktan ekmek ya da ekmek bedeli verildiği için bu deyim kullanılırdı.

nanik i. Başparmağı buruna değdirip öteki parmakları açarak yapılan alay işareti.

Nankin (Çin) Orta Çin'de Kyangsi eyaletinin merkezi, Yang - çe nehri üzerinde önemli ve faal bir liman şehri. Nüfusu 1 455 000'-dir. Dokuma ve kimya endüstrisi gelişmiştir. 1842 yılında Hong - Kong'u İngiltere'ye bırakan anlaşma bu şehirde imzalanmıştı. Birçok kereler Çin'in başkenti olmuştur.

nankin i. Nankin şehrinde yapılan ve eskiden batı ülkelerine gönderilen sarı renkli patiska. [Nankin — Nankeen]

nankör Far. b. s. Kendisine edilen iyiliği yokumsayan, iyilik bilmez. [Ingrat — Ungrateful]

Nansen, Fridtjof (1861-1930) Norveçli kâşif, tabiat bilgini ve siyaset adamı. Storo - Frön'de doğdu. Groenland'a, kutup denizlerine seyahatler yapmış, Arktika'yı bulmuş ve buraları yazılarında incelemiştir. 1905'de İsveç'le Norveç'in ayrılması olayına karışmış ve bu uğurda çalışmıştır. 1922'de Nobel Barış ödülünü kazanmıştır.

nansuk i. Bir cins ince sık patiska. Çamaşır yapımında, nakış işlerinde kullanılır. [Nansouk — Nainsook]

Nantes (Fransa) Loire nehrinin Atlas okyanusuna döküldüğü yerde bir liman şehri. Nüfusu 246 200'dür. Önemli bir endüstri merkezidir. Gıda ve maden endüstrisi gelişmiştir.

nap Fr. i. Jeol. Yatık kıvrımlarda itme kuvvetinin hareketi halinde, antiklinal adı verilen kıvrımın tümsek kısmının kilometrelerce uzaklıkta yatay yer değiştirmesiyle oluşmuş bir jeolojik yapı şekli. Bazan bu hareket yüzlerce kilometreye erişebilir. [Nappe — Sheet, flow]

napalm bombası b. i. Ask. Esası pelteleştirilmiş benzin olan bir bomba. Adını bombanın içinde bulunan naptenik asitin ilk hecesi olan «nap» ile, hindistan cevizinden elde edilen ve bombanın içindeki benzine karıştırılan yağlı asitlere verilen palmdan almıştır. Havadan herhangi bir yere atılınca derhal patlar. Etraftaki şeyleri tutuşturur; geniş bir yöreye yayılır. Her değdiği maddeye yapışıp onu derhal tutuşturmak gibi bir özelliği vardır. II. Dünya Savaşı'nda, Kore Savaşı'nda kullanılmıştır. Şimdi de Viyetnam'da kullanılmaktadır.

Napier, John baron of Mechiston (1550-1617) İskoçyalı matematikçi. Logaritmanın ve logaritma cetvellerinin bulucusudur. Bu konuda «Mirifici Logarithmorum Canonis Descriptio» adlı eseri ünlüdür.

Napoléon Bonaparte —I. Napoléon— (1769-


nane


Fridtjof Nansen

1821) Fransa İmparatoru. Korsika adasında Ajaccio'da doğdu, Saint Helena adasında Longwood'da öldü. Brienne Askerî ve Paris Yüksek Askerî okullarını bitirdi. 1793 Toulon kuşatmasında tabur komutanı, 1794 İtalya seferinde topçu generali olarak başarı kazandı. Dönüşünde Paris kamuoyundan gördüğü hayranlıktan kuvvet alarak 1798 Mısır seferine girişti. Başarı kazanamadan döndüğü Paris'de, önceden tasarladığı hükümet darbesini 9 Kasım 1799'da yaptı ve I. Konsül oldu. 1800'deki başarılı II. İtalya seferinden sonra 1802'de kendini hayatı boyunca konsül ilân ettirdi. Sömürgelerde esir ticaretini yeniden kurması ve kralcıları yoketmeye çalışması gibi antiliberal hareketleri yanında medenî kanunun derlenmesi, yeni bir maliye sisteminin kurulması, Fransa bankasının ve üniversitesinin açılması gibi olumlu çalışmaları destekledi. Genel güvenliği sağladı, Papa VII. Pie ile anlaşarak Katolik kilisesini devlet kontrolu altına aldı. 18 Mayıs 1804'de imparator ilân edilen Napoléon, iç ve dış baskılar yüzünden Fransa'nın kuvvet dengesini koruyamadı; 1803'de Rhine Birliği'ni meydana getiren İngiltere, Avusturya ve Prusya ile savaşa girdi. Avusturya'ya karşı Austerlitz zaferini kazandı ve Presburg antlaşmasını imzalattırdı. Prusya'yı yendi; Berlin'i aldı. İngiltere'nin deniz ablukasına karşı kara ablukası koydu; Ruslar'ı Eylau ve Friedland'da bozguna uğrattı. Avrupa'yı Fransız ve Rus nüfuz bölgelerine ayıran Tilsit antlaşmasından sonra, politikasının aşırılık ve başarısızlıkları başladı: İspanya ve Hollanda seferleri, Arşidüşes Marie - Louise ile evlenme ve sonunda felâketli Rusya seferi. Kamuoyunu kaybetmesini, 1813'de Leipzig'de müttefiklere yenilmesi izledi. Müttefikler Fransa'yı işgal ederek Paris'e girince, Ayan Meclisi'nin imparatorluğunu geri alması üzerine Napoléon Elbe adasına çekildi (1814). Birkaç ay sonra, Restorasyon hükümetinin bocalamalarını fırsat bilerek Paris'e dönüp iktidarı ele aldı. Fakat Napoléon'u Waterloo'da yenen müttefikler yeniden Fransa'ya girdiler ve Saint Helena adasına sürülen Napoléon orada öldü. Dikte ettirdiği «Saint Helena Muhtırası» ve «Hatıralar»ı önemli belgelerdir.



I. Napoléon



II. Napoléon



III. Napoléon

Napoléon, II. François - Charles - Joseph - Bonaparte (1811-1832) I. Napoléon ile Marie - Louise'in oğlu. Doğumunda Roma Kralı ve babasının tahttan ikinci vazgeçişinde meclisler tarafından imparator ilân edilmiş, fakat Schoenbrunn şatosunda büyük babası Avusturya imparatoru II. François'nın yanında, Reichstadt dükü adıyla yaşamıştır.

Napoléon, III. - Charles Louis Napoléon Bonaparte (1808-1873) Fransa İmparatoru. Hollanda Kralı Louis Bonaparte'ın oğludur. 1836'da Strasbourg'da, 1840'da Boulogne'da kendini imparator ilân ettirmeye ve Louis Philippe'i devirmeye çalışmış; müebbet hapis cezasına çarptırıldığı Ham'dan kaçmıştır. 1848 devriminden sonra Fransa'ya dönmüş, aynı yıl kendini cumhurbaşkanı seçtirmeyi başarmıştır. Meşrutiyete yemin ettiği halde 1851'de parti liderlerini tutuklatmış, meclisi kapatmış ve başkanlığı 10 yıl için kendisine veren bir plebisit düzenlemiştir Ertesi yıl da imparatorluğu yeniden kurmuştur. 1854-1856 Kırım Savaşı'na, 1862 Meksika Savaşı'na girdikten sonra, hazırlıksız savaş ilân ettiği Almanlar'a 1870'de Sedan'da teslim olmuş; kısa bir esirlikten sonra çekildiği İngiltere'de ölmüştür.

Napoli (İtalya) Tiren denizi kıyısında Campania bölgesinde önemli bir liman şehri. Vezüv yanardağı yakınında Napoli körfezinin kıyısında yer almaktadır. Nüfusu 1 191 500'dür. Petrol rafinerileri vardır. Kimya ve besin endüstrisi gelişmiştir.

napoliten Fr. s. ★ 1. İtalya'nın Napoli şehri ile ilgili ya da ona değgin. Napoli işi, biçimi. ★ 2. Napoli balıkçılarının söylediği şarkıların adı.

nar Far. i. Bot. Nar ağacının toparlakça, sert bir kabukla örtülü tepesi çanaklı, içinde çok sayıda ve yan yana dizili sarı kırmızımtırak ve sulu taneler taşıyan meyvası. [Grenade — Pomegranate]

nâr Ar. i. ★ 1. Ateş. ★ 2. Cehennem.

nara Ar. i. «Heyy!» diye çıkarılan yüksek ve uzun ses ya da bağırarak söylenen külhanbeyce söz; sarhoş bağırması. [Grand cri — Cry, shout]

nar ağacı b. i. Nargillerden, yaprakları karşılıklı, çiçekleri büyük ve parlak kırmızı renkli, dalları dört köşe ve kimi vakit dikenli bir ağaç. Nar denilen meyvayı verir. [Grenadier — Pomegranate - tree]

nar bülbülü b. i. Zo. Serçegiller takımının ötücükuşlar alt takımının karatavukgiller (ardıçkuşugiller) familyasının bülbüller grubunun bir türü.

narcıl Ar. i. Büyük Hindistan cevizi. [Noix de coco — Coconut]

nardenk Far. i. Nar, erik, kızılcık gibi yemişlerden yapılan pekmez.

nardin Far. i. Bot. İkiçeneklilerden, çayırlarda yetişen ve hayvanlara yedirilen başakçıkları tekçiçekli küçük bir bitki. esk. Sümbülü rumî [Nard, panicaut — Spikenard]

narenciye Ar. i. Bot. Bak. turunçgiller.

Narev Polonya'da 480 km. uzunluğunda bir nehir. 1915 yılında Alman - Rus savaşında bu bölgede büyük çarpışmalar olmuştur.

nargile Far. i. Tömbeki denen bir cins tütünü içmeye yarar takım. İçi su dolu bir şişe ile bunun ağzına takılan lüleli ve marpuçlu bir ulamadan ibarettir. [Narguilé, narghileh — Hookah]

nargile suyu b. i. Lezzetsiz içecek.

nargiller ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden, nar ağacı çeşitlerini içine alan bir bitki familyası. esk. Rümmaniye. [Punicacées — Punicaceae]

narh Ar. i. Çarşıda satılan şeyler, özellikle yiyecek maddeleri için hükümetin gösterdiği en yüksek fiyat. [Taxation, prix imposé — Fixed price]

narin s. İnce yapılı, yepelek, kaba olmayan.

Narince Adıyaman'ın Kâhta ilçesi bucaklarından. 23 köylü bucağın nüfusu 14 771, merkezinin nüfusu 1 175'dir.

narkislik Yun. i. Cinsel duygularda gerilim sağlayan uyarımların kişinin kendinden gelmesi; cinsel yönden kendini sevme ve kendi bedeni ile ilişkilerden hoşlanma; kendine aşık olma. O yüzden karşı cinsten olan cinsel eşe duyulan ilişki aksar. Büluğa yakın çocukluk aşamasında, kişinin kendi benliğini değerlendirmesi ve doğrulaması anlamında olağandır; büluğ ile cinsel eğilim dışa döner ve karşı cinsten kimselere yönelir. Bunun olamaması ve yeni yetişenin narkislik basamağında kalması, ruh - akıl dengesizliklerine, Freudcü görüşle nevrozlara yol açar. [Narcissizme — Narcissism]

Narkissus Mit. Yunan mitolojisinde Kefis nehri ile Liriope adlı birinin oğlu olup son derece güzelmiş. Eko adlı biri ona aşık olmuş. Fakat Narkissus onun aşkını reddetmiş. Ondan sonra bir çeşmeden akan suların birikintisinde kendi yüzünü görerek kendi kendine aşık olmuş ve suya atılmış. Suya düşünce bugün kendi adını taşıyan (Far. Nergis) çiçeğe çevrilmiş.

narkoanaliz b. i. Hek. Narkotik bir maddenin etkisiyle, kişiyi baskı altında tutan sinirsel mekanizmanın gevşetilmesini ve böylelikle bilinç altını meşgul eden problemlerin daha rahat bir şekilde anlatılmasını ve bunların çözümlenmesini sağlayan tedavi ve teşhis metodu. [Narcoanalyse — Narcoanalysis]

narkolepsi b. i. Hek. Şiddetli uyuma ihtiyacına bağlı uyuma nöbetleri ile seyreden sinir sistemi rahatsızlığı. [Narcolépsie — Narcolepsy]

narkomani Yun. b. i. Hek. Narkotik madde kullanmaya karşı duyulan aşırı istek. [Narcomanie — Narcomania, drug mania]

narkotik Yun. s. ★ 1. Uyku verici etkisi olan. ★ 2. i. Uyku verici ve ağrı giderici etkisi olan uyuşturucu madde. [Narcotique — Narcotic]

narkotin Yun. i. Hek. Afyondan elde edilen, alkaloid cinsinden bir madde. [Narcotine — Narcotine]

narkoz Yun i. Hek. İlâç etkisiyle kişinin derin uykuya dalması. Ameliyat edilecek hastanın ağrı hissini ortadan kaldırmak için narkozdan yararlanılır. [Narcose — Narcosis]

narkozitör i. Hek. Narkozu sağlamak için görevli doktor, kimse. [Narcositeur — Narcotizer]

Narlı Maraş'ın Pazarcık ilçesi bucaklarından. 32 köylü bucağın nüfusu 19 455, merkezinin nüfusu 358'dir.

Narlı Van'ın Çatak ilçesi bucaklarından. 7 köylü bucağın nüfusu 4 925, merkezinin nüfusu 941'dir.

Narlıdere Bitlis'in merkez ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 1 427, merkezinin nüfusu 463'dür.

Narman Erzurum'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 909 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 22 797, merkezinin nüfusu 3 161'dir. En önemli yükseklik Akdağ'dır (3 030 m.). Oltu suyu çevresinde tahıl tarımı yapılır. Hayvancılık ve hayvan ürünleri de önemlidir. Kasaba, Erzurum'a 100 km. uzaklıktadır.

narsein i. Kim. Afyondan elde edilen ve uyumak için kullanılan, alkaloid cinsinden bir madde [Narcéine — Narceine]

Narses (472-568) Bizans komutanı. Küçük yaşında hadım edilip saraya alınan Narses, bir köle iken hızla yükselip önemli görevlere geçti. 538'de Belisar'ın yerine batı orduları komutanı oldu. Kısa sürede Gotlar'ı ve Franklar'ı yenip İtalya'yı Bizans'a kattı. Uzun süre orada adil bir yönetim kurdu. 568'de, haksız olarak azledilişinden duyduğu üzüntü sonucu öldü.

nas, -ssı Ar. i. Fel. İnak, dogma.

nâs Ar. ç. i. İnsanlar, halk.

nasafet i. Huk. Kişilerin kanun karşısında eşitliği ve onların haklarına saygı gösterilmesi gerekliliği kuralından doğan hakkaniyet prensibi. [Equité — Adherence to equity]

nasbetmek Ar. T. b. f. Atamak.

Nashville (A.B.D.) Tennessee eyaletinin merkezi. Nüfusu 170 900'dür. Çeşitli endüstri kolları gelişmiştir.

nasıl s. ★ 1. Ne gibi, ne türlü: Nasıl kâğıt istiyorsunuz? [Quel, de quelle qualité — What sort?] ★ 2. zf. Ne türlü, ne ile: Nasıl geldiniz? [Comment — How] ★ 3. ü. «Ne dediniz?» ya da «iyi mi, beğendiniz mi?» anlamına. [Comment — What, how]

nasılsa zf. Herhangi bir sebepten ötürü ya da pek bilinmeyen bir sebeple: Nasılsa gelmiş bulundum. [On ne sait comment — Somehow]

nasıp Ar. i. Atama.

nasır i. Hek. Derinin dış katının canlılığını kaybederek kalınlaşması ve sertleşmesiyle, el ve ayakta meydana gelen urcuk. Genellikle sürtünmeye uğrayan bölgelerde görülür. Sağlam dokuyu sıkıştırması ağrıya yol açabilir. En emin tedavi nasırın


nargile


nar ve meyvası

cerrahî olarak çıkarılmasıdır. Haricen sürülen bazı ilâçlar da yararlı olabilir. [Cor, durillon — Corn, callosity]

nâsır Ar. s. Yardım eden, yardımcı.

Nasır, Cemal Abdül (Doğ. 1918) Mısırlı asker, devlet başkanı. Harb akademisini bitirdi. 1952'ye kadar orduda çalıştı. 1948'de İsrail ile yapılan savaşlara katıldı. 1952 temmuzunda Kral Faruk'a karşı yapılan hükümet darbesini yönetenler arasında bulundu. 1952-1954 yıllarında başbakan yardımcısı ve içişleri bakanı, 1954'de Necib'i uzaklaştırarak başbakan ve Mısır genel valisi olan Albay Nasır, İngilizler'i yurdundan çıkardı, Süveyş'i millîleştirdi. 1956'da başkan oldu. 1958'den beri ise Birleşik Arap Cumhuriyetleri başkanıdır. Arapları birleştirme amacını gütmektedir. İsrail'e karşı 1956 ve 1967 savaşlarında yenilmişse de sarsılmamıştır. «İhtilâlin Felsefesi» adlı küçük kitabı Türkçe'ye çevrilmiştir. İslâmlığa dayanan bir çeşit sosyalizmi savunur.

Nâsır - Ed - Din Şah (1831-1896) İran Şahı. Kacar hanedanının dördüncü hükümdarıdır. Tam 50 yıl hüküm sürmüş, uyanık ve ileri fikirli bir hükümdar olarak tanınmıştır.

nasır otu b. i. Bot. Saksıgüzeli.

nasihat, -ti Ar. i. Öğüt.

nasip Ar. i. ★ 1. Düşerlik. Pay : Herkes kendi nasibini alır. ★ 2. Tanrı'nın takdiriyle belirli şey, kısmet, kader : Nasipten fazlası olmaz.

nasip olmak b. f. ★ 1. Fırsat düşmek, elvermek : Bir daha gitmek nasibolursa. ★ 2. (Mutlu şeyler için) Ermek:

nâsir Ar. i. Ed. Nesirci.

nasiye Ar. i. Alın.

Nasranî Ar. s. ve i. Hıristiyan.

Nasrettin Hoca (XIII. yüzyıl) Türk halk mizahının ve hicvinin sembolleşmiş ünlü temsilcisi. Hayatı hakkındaki bilgiler, kesin değildir. Eskişehir'in Sivrihisar bucağının Hortu köyünde doğduğu hakkında genel bir kanı vardır. İlk öğrenimini, bir köy imamı olan babasından görmüş ; sonra Akşehir'e gidip çağının ünlü bilginlerinden ders almıştır. Öğrenimini Konya medresesinde tamamlamış ; Sivrihisar, Akşehir ve dolaylarında müderrislik, imamlık yapmıştır. 1284 yılında Akşehir'de öldüğü sanılmaktadır. Mezarı buradadır. Nasrettin Hoca ulusal Türk zekâsının ve esprisinin en tipik temsilcilerinden biridir. Hepsi, güldürdüğü kadar düşündürücü, ders verici ve insanları, olayları tanıtıcı, çözümleyici nitelikte olan hikâyeleri anıları yüzyıllardır her sınıftan halk arasında sevilerek anlatılmıştır.


Nasrettin Hoca


Cemal Abdül Nasır

Nassau Bahama adalarının merkezi. Nüfusu 54 600'dür. Önemli bir turizm merkezidir.

nasuh Ar. s. Kesin. esk. Kati.

nasuh nusuh tövbesi b. i. Kesin olarak edilen tövbe.

nasyonal - sosyalist Fr. s. ★ 1. Nasyonal - sosyalizmle ilgili. [National - Socialiste — National Socialist] ★ 2. i. (Nazi anlamdaşı) Nasyonal - sosyalizmin taraftarı. [National socialiste — National Socialist]

nasyonal sosyalizm Nazizm. Bu terimi, Hitler'in başında bulunduğu Alman faşistleri, halk kitlelerini asıl sosyalizmden uzaklaştırmak için bulmuşlardır. Bu kuram ilk olarak, Alman İşçi Partisi'nin (Deutsche Arbeiter Partei) programında açıklandı. Daha sonra Hitler, «Mein Kampf - Kavgam» adlı kitabında ortaya attı. Nazilerin ideologu olan Alfred Rosenberg «XX. Yüzyılın Efsanesi» adlı kitabında, bu görüşleri uydurma bir takım tarih kanıtlarına dayamaya çalışmıştır. Nazi ideolojisi aslında yeni bir fikir getirmiş değildi. Büyük Almanya düşüncesi, Alman emperyalizminden (Pancermanya) alınmıştır. Bismarck da sosyalist akımları önlemek için, devlet sosyalizmi denemesine girişmişti. Almanya'da nasyonal sosyalizmin gelişmesine elverişli ortam, 1918 mütarekesinin ardından gelen ekonomik ve sosyal buhran günlerinde doğdu. Almanya'nın savaştan yenik çıkması sonucu, bu ülkede sosyal, ekonomik ve politik bunalımlar almış yürümüştü. Bütün bunlardan sıkıntı içine düşen orta sınıf, (küçük burjuvazi) Hitler'i bir kurtarıcı gibi görüyordu. Zaten, Weimar cumhuriyetinin hükümetleri ve bu hükümetlere katılan partiler, saldırgan Alman emperyalizmini köstekleyememişler, hattâ, ordunun başında Hindenburg gibi. Prusya militarizminin en tipik temsilcisini bırakarak bunu sürdürmüşlerdir. Bütün bu ortam içinde, halk kitlelerinin ve işçi sınıfının gittikçe güçlenen politik hareketlerinden ürken demir ve kömür kralları, Hitler'in kişiliğinde tekelci kapitalizmin en iyi koruyucusunu bulmuşlar, daha başlangıcındanberi nasyonal sosyalizm hareketini desteklemişlerdir. Bunların başlıcaları Stinnes, Krupp, Thissen, Mannesmann'dır. Naziler, bunları «gerçek yaratıcılar» olarak övmüşlerdir. Hitler. Ludendorff'la birlikte, 1923'de ilk çıkışını yaparak, haki gömlekli nazilerle Münich şehrini almaya kalktı ; ama bu hareket bozgunla sona erdi ; Hitler hapse atıldı. Fakat çıktıktan sonra, kuvvetli ve sistemli bir propaganda ve büyük endüstri tekellerinin mali desteğiyle Nazi Partisi, bütün Almanya'da örgütlendi. Nazilerin saldırgan politikası, silâh fabrikatörlerinin işine geliyordu. 1929'dan sonra, Alman parlamentosunda yer alan Nasyonal Sosyalist Partisi, 1933 yılının mart ayındaki seçimle 647 milletvekilliğinden ancak 288 ini alabilmişti. Fakat parlamento üzerine baskı yaparak, öteki sağcı partilerin de desteğiyle Hitler, hükümete kanun yap-

ma yetkisini veren bir kanun çıkarttırdı. 1934'de Hindenburg'un ölümü üzerine devlet başkanlığı ve başbakanlığı da üstüne alan Hitler, Almanya'nın mutlak hakimi oldu. Hitler'in başında bulunduğu Nazi Almanya, 1939'da çıkardığı II. Dünya Savaşı'nın sonunda, faşist İtalya ve Japonya ile kurduğu «Mihver» le birlikte yıkıldı. [National socialisme — National Socialism]

nâşat Far. s. Sevinçli olmayan, tasalı, mahzun, kederli.

nâşi Ar. e. Ötürü, dolayı, sebebiyle.

naşinas Far. s. Tanımaz, bilmez.

naşir Ar. i. Yayımlayıcı.

Natal (Güney Afrika Birliği) Güneydoğu Afrika'da bir bölge. Yüzölçümü 92 000 km², nüfusu 2 933 500'dür. Merkezi Pietermaritzburg, önemli şehri Durban'dır. Şeker kamışı, çay, pamuk yetiştirilir. Kömür madenleri vardır.

natamam Far. Ar. s. Bitmemiş, tamamlanmamış, yarım kalmış.

natık, -kı Ar. s. ★ 1. Söyleyen, söz eden, söyleyici. ★ 2. Bildiren, anlatan.

natıka Ar. i. ★ 1. Söyleme yetisi, söyleyicilik, söz. ★ 2. Ed. Güzel söyleyerek karşısındakine heyecan verme ve fikirlerini kabul ettirme sanatı.

natır i. Hamam hademesinin başı.

nativizm Fel. Uzay tasarısını, duyumlarla birlikte doğrudan doğruya elde edilen bir veri olarak kabul eden kuram. Deneyim ve zihin çalışmasının, bu kavramın elde edilmesinde rolü yoktur. Nativizm, Kant'ın felsefesinden çıkmıştır.

N.A.T.O. (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) Nisan 1949'da Washington'da imzalanan bir anlaşma ile kurulmuş bölgesel bir güvenlik ve savunma örgütü. O zamanki üye devletler şunlardı: Belçika, Kanada, Danimarka, A.B.D., Fransa, Büyük Britanya, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Norveç, Hollanda, Portekiz. Türkiye ve Yunanistan 1952'de üye olmuşlardır. 1954'de de Federal Almanya üyeliğe çağrılmıştır. Askerî organlar birer askerî komiteyi kapsar. Her komitenin yürütme örgütü üç general ve birkaç bölge komutanlığından ibarettir. Avrupa yüksek komutanlığı, Manş komutanlığı, Bileşik Devletler - Kanada stratejik grubu, Güneydoğu Avrupa karargâhı. Avrupa Yüksek Komutanlığı (S.H.A.P.E.) in merkezi Paris'deydi. Fakat Fransa'nın N.A.T.O'daki durumunu bazı şartlarla değiştirmesi üzerine, karargâh Belçika'da Brüksel yakınında bir yere taşınmıştır. N.A.T.O'nun başlangıçtaki kuruluş niteliği, bazı sebep ve etkenlerle değişince, üye devletler kendi durumlarını ve örgütle olan ilişkilerini zaman zaman gözden geçirme zorunluluğunu duymuşlardır.

natokafa s. Külb. (Rumcadan uydurma) Kalın kafalı, budala.

Natorp, Paul Gerhordt (1854-1924) Alman filozofu. Kant sonrası felsefe doktrinlerindeki mistikliğe karşı çıkan akımdandır. Natorp ve bu akımdan olanlar, Kant'a dönüşü savunmuşlardır. Buna, Yeni - Kantçılık ya da Marburg okulu adı verilmiştir.

natron Fr. i. (Aslı Alm.) Kim. ★ 1. Sodyum oksidi ya da hidroksidi. [Natron — Natron] ★ 2. Kim. Doğal sodyum bikarbonat. [Natron — Native soda]

natura Lat. i. İnsanın yapılış özelliği, iç niteliği.

natür Fr. i. Doğa, kendiliğinden var olan şeylerin bütünü. [Nature — Nature]

natüralist Fr. i. Natüralizm yanlısı. [Naturaliste — Naturalist]

natüralizm Fr. i. Bak. doğalcılık.

natürel Fr. s. Yaradılıştan olan, yapma olmayan. [Naturel — Naturel]

natürizm Fr. i. ★ 1. Spor ve sağlık yönünden mümkün olduğu kadar tabiata uyan yaşama eğilimi. Çıplaklar kampı, bu düşünceye dayanır. (Bak. doğacılık). ★ 2. Hek. Hastalığın doğal gelişmesini, seyrini tamamlamasının ve organizmanın hastalığa karşı tepkisinin ilâçlarla etkilenmemesinin gerekliliğini savunan ve özellikle et yemeyenler arasında yaygın olan görüş. [Naturisme — Naturism]

natürmort, -tu Fr. i. Konusu, koparılmış çiçek, yemiş, avlanmış hayvan ya da vazo, kitap v.b. eşyalar olan resim. [Nature morte — Still - life painting]

navahra İsp. i. Ağzı çok keskin ve hafifçe kıvrık uzun İspanyol bıçağı.

Navahrolar Meksika ile Amerika Birleşik devletlerinden Arizona, Utah ve Colorado arasında yerleşmiş kızılderililer.

navar i. (İngilizce bir sözden kısaltma) Hava alanlarında bulunan ve çevredeki uçakların uçuşlarını denetlemeye yarayan sistem.

Navarin (Yunanistan) Yunan denizi kıyısında 2 500 nüfuslu bir liman şehri. 1827 yılında Osmanlı - Mısır donanması, İngiliz - Fransız - Rus donanmasına burada yenilmiştir.

Navarin Savaşı Osmanlı donanmasının, XIX. yüzyılın ilk yarısında yaptığı, felâketle sonuçlanan bir deniz savaşı. Yunan ayaklanması üzerine Osmanlı Devleti, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istemiş, o da oğlu İbrahim Paşa komutasında bir orduyu Mora'ya yollamıştı. Ruslar, İngilizler ve Fransızlar karma bir donanmayı Yunanistan'a yardıma yolladılar. Navarin limanında bu karma donanma ile Osmanlı donanması çarpıştı. Çok üstün olan düşman kuvvetleri Türk - Mısır donanmasını hemen bütünü ile yaktı ya da batırdı.

navçağan Bot. i. Çiçekleri katmerli ve mor renkte olan bir tatula cinsi. Boruçiçeği ve patlıcançiçeği adlarıyla da anılır.



Hüseyin Nazım Paşa



Nazım Hikmet

navi Lat. i. Ortaçağ'da açık denizde kullanılan yelkenli gemi [Nave — Ship]

navlun Yun. i. Denizden yapılan ulaştırmanın ücretine verilen ad. Götürü, aylık, seyahat, ağırlık ya da değer üzerinden hesaplanabilir. Malı yükleyen kiracı ya da malı teslim alacak olan kimse tarafından ödenir. Bazı malların parça hesabıyla taşınmasının çok masraflı olması yüzünden «navlun anlaşması, charter» adı verilen özel anlaşma tipi doğmuştur. Bu tip anlaşmalar, Ticaret Kanunu'muzun 1097 maddesine göre geminin tamamı ya da bir kısmı kiralanabilir. Herhangi bir deniz kazası ihtimaline karşı malların nakil ücretinden (navlundan) yoksun kalacak olan kimse tarafından yaptırılan sigorta anlaşmasına da navlun poliçesi adı verilir. [Fret — Freight]

nayadlar Yun. T. ç. i. Yunan mitolojisinde su perileri.

Nayır, Yaşar Nabi (Doğ. 1908) Şair, yayımcı. Üsküp'de doğdu. Galatasaray Lisesi'ni bitirdi. Bankalarda, Ulus gazetesinde, Millî Eğitim Bakanlığı tercüme bürosunda çalıştı. Şimdi 1933'den beri çıkarmakta olduğu Varlık dergisi ile Varlık Yayınevi'nin sahibidir. Son şiirlerini «Serveti Fünun» dan başlayarak, Yeni Kitap, Hayat, Muhit, Ülkü, Çığır, Varlık dergilerinde yayımladı. Sonraları makale, hikâye, roman, oyun türlerinde eserler de verdi. Birçok çevirileri vardır: Başlıca eserleri: «Kahramanlar», «Bir Kadın Söylüyor», «Yıllar Boyunca». «Atatürk Yolu» dur.

naylon İng. i. (Fabrikanın koyduğu ad) Yapay olarak elde edilen ve birçok yerde kullanılan bir madde. Kömür, su ve havanın kimyasal işlemleri sonunda elde edilen sert, dayanıklı ve oldukça esnek bir maddedir.

naz Far. i. ★ 1. Beğendirmek amacıyla kendini ağır satma. [Minauderie, coquetterie — Coquetry] ★ 2. Bir şeyi beğenmeyiş, istenen şeyi kabul etmez görünüp yalvarma zorunda bırakma. [Difficile — Whim]

nazar Ar. i. ★ 1. Bakış, göz atma. ★ 2. Düşünme. esk. Teemmül, mülâhaza: Bu ciheti nazara aldınız mı? ★ 3. İltifat. esk. Teveccüh: Nazarda olmak, nazardan düşmek. ★ 4. Göz değme: Çocuk nazara uğradı. ★ 5. Fel. Kurgu.

nazaran Ar. zf. Göre.

nazar boncuğu b. i. Göz değmesin diye takılan mavi boncuk ya da bunun yerini tutan başka şey.

nazar değmek b. f. Göz değmek, göze gelmek.

nazarî Ar. s. Kuramsal, kuram niteliğinde.

nazariyat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Kuramlar. ★ 2. Kuram yönü.

nazariye Ar. i. Kuram.

nazarlık i. Göz değmesine karşı, bir yere asılmak üzere yapılan şey.

nazende çiçeği b. i. Güneşi seven, tohumla üretilen, baklagiller familyasına bağlı bir bitki.

nazenin Far. s. Narin, ince yapılı. (Bu kelime daha çok yerme anlamında kullanılır.)

nazım Ar. i. Koşuk. Vezinli söz.

nâzım Ar. s. ★ 1. Düzenleyici. ★ 2. Düzücü, koşukçu: Bu mesnevinin nâzımı kimdir?

Nazım Hikmet Ran (1902-1963) Şair. Selânik'de doğdu. Bir süre Galatasaray Lisesi'nde okudu. Nişantaşı Nümune mektebinden, Heybeliada Bahriye Mektebi'ne geçti, hastalanıp ayrıldı. Millî Mücadele'de Anadolu'ya geçti. Sonra Moskova'da sosyoloji ve ekonomi öğrenimi yaptı. 1928 yılında yurda döndü. Stüdyo, gazete ve dergilerde çalıştı. 1938 Harp Okulu'ndaki bir olaydan dolayı tutuklandı. 28 yıl 4 ay hapse hüküm giydi. 1950 temmuzunda bir af kanunuyla hapisten çıktı. Az sonra Türkiye'den ayrıldı; geri kalan ömrünü, Moskova, Varşova, Sofya'da geçirdi. İlk şiirleri 1920'de «Yarın» dergisinde çıkmıştır. Moskova'daki öğrenim yıllarında Mayakovski'nin şiir anlayış ve biçimini benimseyerek hece veznini, ölçülü uyaklı şiiri bıraktı. Rusya dönüşü «Resimli Ay» dergisinde yayımlamaya başladığı değişik şiirleriyle serbest nazmı ve toplum sorunlarını ilke edinen şiirin öncüsü oldu. Günümüzün pek çok şairinde yeni ve geniş etkilere yol açtı. Oyunlar da yazdı. Çeşitli gazetelerde «Orhan Selim» ve başka takma adlarla fıkra, hikâye ve romanları yayımlandı. Ölümünden sonra Yön dergisinde yayımlanan şiirlerinin peşi sıra, ilk yurt dışında basılmışlarla birlikte, Türkiye'de iken kendisinin çıkardığı kitaplar yeniden basılmaya başlandı. Bu yeni baskıların başlıcaları: «Kurtuluş Savaşı Destanı», «Memleketimden İnsan Manzaraları», «835 Satır», «Sesini Kaybeden Şehir», «Varan 3», «Jokond ile Si-ya-ü», «Benerci Kendini Niçin Öldürdü», «Taranta Babu'ya Mektuplar», «Dört Hapishaneden», «Şeyh Bedrettin Destanı», «Gece Gelen Telgraf» (şiir); «Kafatası», «Enayi», «İnek», «Yusuf İle Menofis» (oyun) dir.

Nazım Paşa (Ölm. 1913) Asker ve devlet adamı. İstanbul'da doğdu. Harbiye'yi bitirdi. 1908 İnkılâbı'ndan sonra Edirne'de 2. Ordu komutanı iken Kâmil Paşa onu birinci ferik rütbesiyle harbiye nazırı olarak kabineye almıştır. Bu hareket o zaman meşrutiyet usulüne bir darbe sayılmış ve kabine düşmüştür. Bağdat valiliğine gönderilmiş, daha sonra Hassa ordusu komutanı olmuştur. Balkan Harbi sırasında yeniden harbiye nazırlığına getirilmiştir. İyi ve mert bir asker olarak tanınmakla beraber Balkan Savaşı'nda orduların bozguna uğramasını İttihat ve Terakki Cemiyeti Nazım Paşa'nın fe-

na yönetimine yüklemiştir. Babıâli baskınında öldürülmüştür.

Nazım Paşa, Hüseyin (1854-1927) Vezir ve yazar. İstanbul'da doğdu. İttihat ve Tercümanı Hakikat gazetelerinde yazılar yazmış, Takvimi Vekayi yazarlığı yapmıştır. 1890'da zaptiye nazırı olmuştur. Daha sonra Beyrut, Suriye, Akdeniz adaları, Aydın ve Edirne valiliklerinde bulunmuştur. «Engizisyon Esrarı» ve «Endülüs» isimli tarihî nitelikte iki eseriyle «Aleksaniç», «Sahum» ve «Hicret» isimli üç tiyatro oyunu yayımlanmıştır.

Nazım Paşa, Mehmet (1840-1926) Yazar. Üsküdar'da doğdu. Bazı memurluklardan sonra Diyarbakır, Halep, Konya, Sivas valiliklerinde bulunmuştur. Selânik'in son valisi odur. Celâlettin Ezine'nin anne tarafından, şair Nazım Hikmet'in de baba tarafından büyük babasıdır. Mevlevî tarikatındandı. Basılmış eserlerinden bazıları «Muhataba», «Yek Azâr» (manzum), «Nizam-ül Has Tercümesi», «Ahdi Şehriyari» (II. Abdülhamit zamanına ait), «Terceme-i Esrar-ı Tevhid», «Kerbelâ» dır.

Nazım Paşa, Mustafa (1862-1909) Devlet adamı. Yenişehir'de doğdu. Hukuku bitirdi. Hukuk Mektebi'nde hocalık etmiş, 1908 İnkılâbı'ndan sonra adliye nazırlığına getirilmiştir. 31 Mart 1909 ayaklanmasında Ayasofya'daki Meclisi Mebusan binası önünde isyancı askerler tarafından meclis reisi Ahmet Rıza Bey'e benzetilerek öldürülmüştür. Aynı yerde mebuslardan Emir Arslan Bey de Hüseyin Cahit Yalçın'a benzetilerek vurulmuştur.

nazır Ar. s. ★ 1. Bakan: Denize nazır bir pencere. ★ 2. i. Bakan. ★ 3. Eskiden «müdür» anlamında kullanılırdı: Mektep nazırı, rüsumat nazırı.

Nazi s. ve i. Nasyonal - sosyalist'in kısa deyimi. Bak. Nasyonal sosyalist.

nazif Ar. s. Temiz, pak.

Nazif, Süleyman (1870-1927) Şair ve yazar. Diyarbakır'da doğdu. Özel derslerle Arapça ve Farsça, sonra da kendi kendine Fransızca öğrendi. Diyarbakır mektupçuluk kaleminde iken, babası ölünce İstanbul'a geldi; 1897'de Avrupa'ya kaçarak 8 ay kadar Paris'de bulundu. Dönüşünde II. Abdülhamit tarafından Bursa mektupçuluğuna gönderildi. Paris'de yazdığı meşrutiyet taraftarı yazılar yüzünden, aynı zamanda sürgün durumunda bulunduğu Bursa'da 12 yıl kaldı. 1908 İnkılâbı'ndan sonra sırasıyla Bursa, Kastamonu, Trabzon, Musul ve en son Bağdat valiliklerinde bulundu. Mütarekede İngilizler tarafından Malta'ya sürüldü. Basılmış eserleri: «Gizli Figanlar», «Elcezire Mektupları», «Malûmi İlâm», «Victor Hugo'nun Mektubu», «Boş Herif», «Süleyman Paşa», «İki İttifakın Tarihçesi», «Asitanı Tarihte», «Fırakı Irak», «Pierre Loti Hutbesi», «Namık Kemal», «Tarihin Yılan Hikâyesi», «Nasraddin Şah ve Babîler», «Mehmet Âkif», «Hazreti İsa'ya Açık Mektup», «Külliyatı Ziya Paşa», «Fuzuli», ve «Yıkılan Müessese» dir.

nazik, -ki Far. s. ★ 1. Başkalarına karşı saygılı davranan. İnce: Nazik adam. [Gentil — Gentle] ★ 2. (Yapısı) İnce, yepelek: Nazik bir alet. [Délicat — Delicate] ★ 3. Özen gösterilmezse kötüleşebilen: Nazik mesele. [Critique — Critical]

nazil Ar. s. İnen, inmiş.

Nazilik Bak. Nasyonal sosyalizm.

Nazilli Aydın'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 660 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 72 088, merkezinin nüfusu 41 198'dir. Pamuk, tahıl, her çeşit sebze ve meyva yetiştirilir. Şehir Büyük Menderes ovasının kuzey kıyısında kurulmuştur. 1937'de işletmeye açılan bez fabrikası sebebiyle hızla gelişmiştir. Bugün nüfusu il merkezi olan Aydın'dan fazladır. Demir ve karayoluyla önemli merkezlere bağlanmıştır.

Nazimiye Tunceli'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 553 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 12 557, merkezinin nüfusu 1 331'dir. Munzur suyunun suladığı ilçe toprakları engebelidir. Tahıl tarımı ve hayvancılık yapılır. Kasaba gelişmemiştir. Eski adı Kızılkilise'ydi.

Nazîm, Yahya (1651-1727) Şair ve besteci. İstanbul'da doğdu. Asıl adı Yahya olup Nazîm mahlâsı kendisine şair Neşati tarafından verilmiştir. Nazîm'in 500 sayfa tutan büyük bir divanı vardır. Bu şiirlerin hemen üçte ikisi naattır. Nazîm'in adı, divan edebiyatında en başarılı gazel yazanlar arasında sayılır. Zamanında değerli sayılan birçok müzik eserleri de yazmıştır.

nazir Ar. s. Benzer, eş.

nazire Ar. i. ★ 1. Bir şeye benzemek üzere yapılan şey. ★ 2. Ed. Başka bir koşuğun konusuyla ilgili olarak aynı tartı ve uyakta yazılan koşuk.

Nazizm Nasyonal sosyalizm'in kısaca söylenişi.

nazlanmak f. ★ 1. Kendini ağır satmak için yalandan isteksiz görünmek. [Faire des minauderies, des coquetteries — To behave coquettishly] ★ 2. Kolayca gönlü olmamak, istemez görünmek. [Faire des difficultés — To show faint reluctance]

nazlı s. ★ 1. Kendini ağır satan. [Coquet — Coquettish] ★ 2. Kolayca gönlü olmayan, istemez görünen. [Difficile — Spoilt] ★ 3. Üstüne titrenilen, aziz: «Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı Hilâl.» Mehmet Âkif. [Chéri — Cherished] ★ 4. Nazik, kolay incinen, zedelenen. [Délicat — Delicate]

nazmen Ar. zf. Manzum olarak.



Nazım Paşa



Mehmet Nazım Paşa



Süleyman Nazif

Nazmi (1520'ye doğru - 1588) Şair. Edirne'de doğdu. «Edirneli Nazmi» diye anılır «Mecmua'ün Nezaîr» adlı bir eseri ve bir «Divan»ı vardır. Şiirleri sanat bakımından önemli değildir, fakat Türkçe kelimeler bakımından çok zengindir

Nazmi Ziya (1881-1937) Ressam. İstanbul'da doğdu Soyu, Molla Gürani'ye dayanır. Mülkiye Mektebi'yle Sanayii Nefîse Mektebi'ni bitirdi. Resim öğrenimini Paris'de tamamlamıştır. Sanayii Nefîse Mektebı müdürlüğü yapmış, sonra «Güzel Sanatlar Akademisi» adını alan bu okulda, ölümüne kadar öğretmenlik etmiştir. Kendine özgü bir teknikle yaptığı İstanbul peyzajları ile portreleri vardır

Nb Kim. Niyobyum elemanının sembolü

Nd Kim. Neodim elemanının sembolü.

ne, -yi zm. ★ 1. Soru cümlelerinde bir kişi ya da şeyin halini, niceliğini ve niteliğini öğrenmek için kullanılır: Mesleğiniz nedir? Bu ne çiçeğidir? [Quel — What] ★ 2. Hangi şey: Ne düşünüyorsunuz? Ne istiyorsunuz? [Que, à quoi — What] ★ 3. Yalnız olarak, olumsuz bir deyimden önce kullanılır: Ne? Söylediğinizi anlamadım. [Quoi — What] ★ 4. Yalnız olarak şaşma anlatır: Ne! Geldiniz ha! [Quoi, comment — What] ★ 5. Arkasından gelen kelime için çokluk ya da büyüklük anlatır: Ne felâket! [Quel — What] ★ 6. Mülkiyet anlatır: Nemiz eksik? [Que, ce que — What] ★ 7. Hal anlatır: Nemi gördü? [Que, ce que — What] ★ 8. Hareket anlatır: Ne dediğini bilmez; ne yaptığını bilmiyor. [Que — What] ★ 9. Hangi şeyi, hangisini: Bunlardan ne (neyi) beğendin? [Lequel, laquelles, lesquels, lesquelles — Which] ★ 10. Hangi şey ki: Ne bulduysa aldı. [Tout ce que — Whatever] ★ 11. Hangi işi ki: Ne yapsa, ne etse boş. [Quoi que — Whatever]

ne..., ne ba. Birden artık özne, tümleç ya da fiili birlikte yadsımak için, onları anlatan kelimelerin başlarına getirilen yadsılı, olumsuz ve tekrarlı bir bağlaçtır; görev bakımından «hem» in karşıtı olduğu «ne gördüm ne işittim», «hem gördüm, hem işittim» gibi karşılamalarla anlaşılır.

Ne Kim. Neon elemanının sembolü.

Neandertal insanı İnsanın evriminde bir aşama. 50 000 yıl önce tükenen Neandertal nesli, Orta Paleolitik medeniyet düzeyindedir. Kemikleri ilk defa 1856'da Rhine vadilerinde, sonra Fransa, İtalya, Rusya ve Filistin'de de bulunmuştur Kafatası geniş ve basık, arka tarafı yassıca olup, kısa bir boynun üzerinde yer almıştır.

NEANDERTAL İNSANI





nebat, -tı Ar. i. Bitki.

nebatat Ar. ç. i. ★ 1. Bitkiler. ★ 2. Botanik.

nebat pası b. i. Bot. Kınacık.

nebevi Ar. s. Peygamber'le ilgili, Peygamber'e değgin.

nebi Ar. i. Peygamber.

nebil Ar. s. Soylu, soydan.

Nebo Ölüdeniz (Bahri Lût) in kuzey ucunda yer alan «Cebeli Nebo» nun İncil'de geçen adı. Musa Peygamber bu dağdan Arzı Mev'ud'u seyretmiş, fakat oraya girememeden bu dağda ölmüştür

Nebraska A.B.D. eyaletlerinden biri. Ülkenin kuzeybatısında yer alır. Nüfusu 1 411 000, merkezi Lincoln'dur

nebülöz Fr. i. Ast. Bulutsu.

nebze Ar. i. Az miktar.

necabet, -ti Ar. i. ★ 1. Soyluluk, iyi bir soydan olma, asîllik. ★ 2. Huy temizliği, ruh yüksekliği.

necaset Ar. i. Pislik, ters.

Necaşi Ar. i. Habeş imparatorunun ünü.

necat, tı Ar. i. Kurtuluş. esk. Selâmet.

Necati (Ölm. 1508) Şair. Asıl adı İsa'dır. Çocukken Türk ordusunun eline düştüğü, sonradan Müslüman olduğu, Kastamonu'da Sailî adında başka bir şair tarafından yetiştirilip terbiye edildiği bilinmektedir. Kısa zamanda büyük bir ün kazanan şair, hemen bütün Osmanlı tezkirecileri tarafından beğenilir. Bir tek basılmış divanı vardır.

Necatigil, Behçet (Doğ. 1916) Şair. İstanbul'da doğdu. Yüksek Öğretmen Okulu'nu bitirdi. Çeşitli okullarda edebiyat öğretmenliği yaptı. İlk şiiri 1935'de Varlık dergisinde çıktı; sonra «Yeditepe». «Türk Dili» v.b. dergilerde yayımlandı «Eski Toprak» kitabıyla Yeditepe şiir armağanını (1957) «Yaz Dönemi» ile Türk Dil Kurumu şiir armağanını (1964) aldı. Radyo oyunları da yazmaktadır. Başlıca eserleri: «Kapalı Çarşı». «Çevre», «Evler», «Eski Toprak», «Divançe» dir.

nece zf. Bir şeyin hangi dilden olduğunu sormak için kullanılır: Bu adam nece konuşuyor? [En quelle langue — In what language]

necef taşı, -nı b. i. Jeol. Dağ kristali de denen güzel kristalli saydam bir kuvars çeşidi. [Quartz hyalin — Rock - crystal]

neces Ar. s. Pis, tersli.

neci s. Bir kimsenin ne işte olduğunu sormak için kullanılır: Bu adam necidir? [De quel métier, de quelle profession — Of what trade]

Necib, Muhammed (Doğ. 1901) Mısırlı general, devlet adamı. Hartum'da doğdu. Askerlik öğrenimi gördü. 1948'de İsrail'e karşı savaştı. 1952'de Mısır silâhlı kuvvetleri başkomutanı olarak Kral Faruk'a karşı yapılan hükümet darbesinin başında bulundu. 1953'de başbakan, o yıl cumhuriyet ilân edilince aynı zamanda cumhurbaşkanı oldu. Necib, demokrasiye dönmek istemiş, Albay Nasır tarafından düşürülmüştür. O zamandan beri siyasi hayattan uzaktadır.

Necid Suudî Arabistan'da bir emirlik. Nüfusu 4 000 000, merkezi Riyad'dır. 1925 yı-

lında Hicaz Krallığı ile birleşerek Suudî Arabistan Krallığı'nı meydana getirmiştir. 1936 yılında bu bölgede petrol bulunmuş ve ülkenin ekonomisi değişmiştir.

necil, -li Ar. i. ★ 1. Oğul: Ahmet Paşa'nın necli necibi. ★ 2. İnsanın çocukları. esk Zürriyet.

necim, -cmi Ar. i. Yıldız.

necip Ar. s. Soylu.

neciye Ar. i. Bot. Buğdaygiller.

Necmeddin Kübra (1145-1226) Kubraviya tarikatının kurucusu. En önemli İran sufilerindendir. Tarikatı, Orta Asya'ya yayılmıştı. Tasavvufla ilgili birçok eseri vardır. Kitaplarının çoğu Arapça yazılmıştır. Başlıca eserleri: «Al - Usul al - aşara — Sufiliğin On İlkesinin Özeti», «Aynal Hayat — Büyük Tefsir Kitabı» dır.

necmi Ar. s. Yıldızlarla ilgili.

nedamet, -ti Ar. i. Pişmanlık. [Repetance — Repentance]

nedamet getirmek b. f. Pişman olmak.

nedbe Ar. i. Yara izi.

ne ....de ü. Pişmanlık anlatır: Ne ettim de geldim.

neden zf. ★ 1. Bir olayı doğuran başka bir olayı sormak için kullanılır: Bana neden gücendiniz? [Pourquoi — What for?] ★ 2. Fel. i. Bir varlığı ya da olayı doğuran şey. esk. Sebep. İllet. [Cause — Cause]

nedenbilim Fel. b. i. Nedenleri araştıran bilim kolu. Etioloji.

nedenleme Fel. i. Bir varlığı ya da olayı doğurma. esk. Talil. [Causation — Causing]

nedense zf. Bilinmeyen bir neden dolayısıyla. [De façon ou d'autre — Somehow]

nedensel Fel. s. Nedenle ilgili olan, neden niteliğinde olan. esk. İllî. [Causal — Causal]

nedensellik i. Fel. Nedenle sonuç arasındaki ilişki. esk. İlliyet. [Causalité — Causality]

nedensellik ilkesi Fel. Her olayın bir nedeni olduğunu belirten ilke. Buna göre: «Aynı nedenler aynı sonuçları verir». esk. İlliyet umdesi. [Principe de causalité — Principle of causality]

ne de olsa e. Böyle olmakla beraber. [Cependant, néanmoins, toutefois, pourtant — Nevertheless, still]

nedim Ar. i. ★ 1. Arkadaş, yakın arkadaş. ★ 2. Eskiden büyük kişileri hoş sözlerle ve fıkralarla eğlendiren adam.

Nedim, Ahmet (Ölm. (1730) Şair. «Karaçelebizade» adını taşıyan bir aileden olup İstanbul'da doğdu. Medrese öğreniminden sonra müderris oldu. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa sadrazam olunca Nedim'i Mahmutpaşa mahkemesine nâip tâyin ettirdiği gibi kendine de kitapçı ve nedim edinmiştir. Nedim, İbrahim Paşa'nın isteğiyle «Sahaif-ül Ahbar»ı çeviren kurulun başında bulunmuştur. Açık ve sade bir dille Türkçe'ye çevrilen bu üç ciltlik eser «Müneccimbaşı Tarihi» adıyla tanınmıştır. Nedim'in, Damat İbrahim Paşa'nın öldürülmesi ve III. Ahmet'in saltanattan düşürülmesiyle son bulan ihtilâl sırasında, saklanmak üzere damdan dama atlarken düşüp öldüğü söylenir. Zevklerini paylaştığı Lâle Devri'ni bir İstanbul lehçesiyle şiirlerinde yansıttı. Divan şiirinin yerli ve gerçek bir havaya bürünmesini sağladı. «Nedim Divanı» önce Halil Nihat sona Abdülbaki Gölpınarlı tarafından bastırıldı.

Nedimi Kadim (Ölm. 1670) Şair. Ünlü Nedim'den ayırmak için «Nedimi Kadim» diye anılır. Kendi zamanında haklı bir ün kazanan bu şairi sonraki Nedim gölgede bırakmış, hattâ unutturmuştur. Bununla beraber Nedim, Nedimi Kadim'in bir gazeline nazire yazmaktan kendini alamamıştır. Nedimi Kadim'in küçük divanı, Halil Nihat Boztepe tarafından yayımlanıp «Nedim Divanı» na eklenmiştir.

ne diye b. zf. Ne amaçla.

nedret, -ti Ar. i. Azlık, seyreklik.

nefaset, -ti Ar. i. Nefis olma hali.

nefer Ar. i. ★ 1. Bir tek adam, kimse, kişi: Esnaftan bir nefer geldi. ★ 2. Ask. Er.

Nefertiti Eski Mısır firavunlarının XVIII. hanedanından Mısır Kraliçesi. Bu kraliçenin büstü El - Amarna okulunun en güzel sanat örneğidir.

nefes Ar. i. ★ 1. Soluk. ★ 2. Üfürük. ★ 3. Ed. Bektaşi felsefesini belirtmek üzere yazılmış koşuk (şiir, manzume). ★ 4. Tütün gibi şeyler içilirken içeri çekilen duman miktarı. [Bouffée — Puff]

nefes aldırmak b. f. Dinlenmesine meydan vermek, aralık vermek.

nefes almak b. f. ★ 1. Havayı ciğerine çekmek, solunmak. [Aspirer — To breath] ★ 2. Ara verip dinlenmek. ★ 3. Yaşamak: Hâlâ nefes alıyor.

nefes darlığı b. i. Solunmada sıkıntı. Ar. Zıyki nefes. [Asthm — Asthma]

nefeslemek f. Nefesini, soluğunu bir şeye vermek: Kavalı öyle bir nefesledi ki...

nefesli s. ★ 1. Soluk alıp vermeden az çok dayanabilen: Dalgıçların nefesli olması şarttır. ★ 2. Nefesle çalınan (müzik aleti). [Instrument à vent — Wind instrument]

nefeslik i. Hava almak için açılmış delik, hava deliği.

nefes nefese b. zf. ★ 1. Soluya soluya, nefessiz kalırcasına. ★ 2. Daradar.

nefes tüketmek b. f. Söyleye söyleye yorulmak: Adam olsun diye az mı nefes tükettim.

nefha Ar. i. ★ 1. Soluk, üfürük. ★ 2. Esinti.

nefi, -f'i Ar. i. ★ 1. Yarar, yararlık. ★ 2. Çıkar.

Nefî, Ömer (Ölm. 1634) Şair Erzurum'un Pasinler ilçesinde doğdu. Kuvvetli bir


Necati


Nazmi Ziya


Nedim


Nefertiti


Ömer Nefî

medrese öğrenimi gördü. Erzurum'dan İstanbul'a geldi. Padişaha ve vezirlere verdiği kasidelerle tanınmış öteki şairler arasında önemli bir yer tutmuştur. I. Ahmet'den sonra II. Osman için de yazılmış ünlü kasideleri vardır. Fakat asıl tanınışı IV. Murat zamanındadır. Oldukça önemli devlet hizmetlerinde bulunmuş, arada azledilmiş ve son görev olarak Cizye muhasebeciliğinde bulunmuştur. IV Murat onu çok sevdiği halde, öldürülmesi için emir vermiştir. Boğulduktan sonra denize atılan şairin mezarı yoktur. Divan edebiyatının en büyük övgü ve sövgü şairidir. Hiciv söylemekten alıkonduğu halde hicive tekrar başladığı için öldürtüldüğü söylenir. Nefî'nin basılmış Türkçe bir divanıyla basılmamış Farsça bir divanı vardır Bir de hicivlerini içine alan «Sihamı Kaza» sı varsa da Nefî'nin yüksek gücüne yakışmayan küfürlerden meydana gelmiştir.

nefir Ar. i. Büyük boru.

nefis, -fsi Ar. i. ★ 1. Özvarlık: İnsan yalnız nefsini düşünmemeli. ★ 2. Beden istekleri: Nefsine yenilmek.

nefis Ar. s. Çok güzel, çok iyi. [Excellent, superbe, exquis — Exquisite, superb]

nefis çekmek b. f. Bir şeyi yapmayı ya da ele geçirmeyi canı istemek.

nefis körletmek b. f. Vücut hırslarından herhangi birini üstünkörü karşılamak.

nefiy, -fyi Ar. i. ★ 1. Sürme, sürgüne gönderme. ★ 2. Gra. Olumsuzluk. ★ 3. Man. Yadsıma.

nefret, -ti Ar. i. Tiksinme, tiksinti. [Dégoût, aversion — Hate, aversion]

nefrit, -ti Yun. i. Hek. Böbrek iltihabı. Böbreğin çeşitli bölgelerini ilgilendiren bozukluk. Doğrudan doğruya böbrekte gelişen vetireler kadar, ateşli hastalıkların seyri, zehirlenmeler, uygun olmayan kan aktarımları sırasında da nefrit görülebilir. [Nephrite — Nephritis]

nefroz Yun. i. Hek. Daha çok böbrek yapısının bozulmasına bağlı böbrek hastalığı. [Néphrose — Nephrosis]

nefsanî Ar. s. Nefse, nefsin isteklerine değgin.

nefsine uymak b. f. Kendini kötü hırslarına kaptırmak.

nefsine yedirememek b. f. Kendisine çok ağır gelmek, kendine yakıştıramamak.

nefsini yenmek b. f. Kötü hırslarına yol vermemek, kötü hırslarını yenmek.

neft, -ti Yun. i. ★ 1. Organik maddelerin ayrışması sonunda elde edilen sıvı cisimlerin genel adı. Bunlar kolay tutuşan cisimlerdir. [Naphte — Naphtha] ★ 2. Petrol türevlerinden bir mineral yağ. [Huile de naphte — Naphtha oil]

neftî s. Siyaha yakın koyu yeşil.

nefyetmek b. f. ★ 1. Sürmek, sürgüne göndermek. ★ 2. Gra. Olumsuz kılmak.

negasyon Fr. i. Hek. Herhangi bir gerçeğin varlığına inanmama ile beliren, bazı ruhsal bozukluklara özgü yanlış düşünce. [Négation — Negation]

negatif Fr. s. ★ 1. Mat. Sıfırdan küçük aritmetik (sayı). Eksi işaretli (sayı). ★ 2. i. Filim çekiminde, sonradan asıl görüntüleri elde etmeye yarayan ve gerçekteki aydınlık ve karanlık kısımları ters gösteren filim. [Négatif — Negative]

negativizm Fr. i. Hek. Akıl hastalarında görülen ve dış dünyadan gelen isteklere karşı koyma davranışı. [Négativisme — Negativism]

Negro Brezilya'da 2 200 km. uzunluğunda bir nehir. Amazon nehrinin bir koludur. Kolombiya'dan ve Venezüela'dan geçer.

negro İsp. i. Zenci, kara derili.

Negruzzi, Constantin (1809-1866) Moldavyalı şair. Iashi'de doğdu. Ulusal bir edebiyatın gelişmesini geniş ölçüde etkilemiştir.

Nehao Eski Mısır firavunlarından ikisinin adıdır : I. Nehao M.Ö. VII. yüzyılda tahta çıkmıştır. II. Nehao Firavunların XXVI. hanedanındandır ve I. Nehao'nun torunudur. M.Ö. 609'da tahta çıkmış ve 594'de ölmüştür. Süveyş kanalını açmaları için kışkırttığı Fenikeliler'e Afrika etrafında bir keşif seyahati yaptırmasıyla tanınır.

nehar Ar. i. Gündüz.

neharî Ar. s. ★ 1. Gündüzle ilgili. ★ 2. Yatısız.

nehir, -hri Ar. i. Irmak.

nehir yunusu b. i. Zo. Balığımsı memeliler takımının dişli balinalar alt takımının bir familyası. Birçok dişlerle silâhlı çeneleri uzun ve dardır. Bu sebeple gagalı yunus adı da verilir. Uzunlukları 2,5 - 3 m. yi geçmez. Bu familyanın en iyi tanınan türü Ganj yunusudur.

nehiy, -hyi Ar. i. Yasak etme.

Nehru, Shri Jawaharlal (1889-1964) Hintli devlet adamı. İngiltere'de okudu. 1912'de yurduna döndü, avukatlık yaptı. 1919'da Gandhi'nin liderliğindeki Hindistan ulusal kongresine katıldı. 1921-1934 yılları arasında İngilizler tarafından 7 defa hapsedildi. Gandhi ile birlikte çalıştıysa da pasif direnmeye karşı idi. 1942'de ulusal kongrede Gandhi'nin yerine geçti. İngilizler'in Hindistan'dan ayrılma hazırlıkları sırasında geçici hükümette başbakan yardımcılığına getirildi ; dışişleri ve Commonwealth İlişkileri bakanlığı görevleri aldı. Hindistan'ın ikiye bölünmemesine çalıştıysa da bunun önüne geçemedi. Hindistan 1947'de muhtar bir dominyon olunca ilk başbakanı olan Nehru, ölümüne kadar bu görevinde kaldı. Eserleri basılmıştır.

nekahat Ar. i. Hek. Hastalık süresi ile sağlığın geri dönmesi arasında geçen zaman. Nekahatin süresi kişiye, hastalığa göre

değişir. Nekahat sırasında ateş düşebilir, iştah geri gelir, zayıflama yavaş yavaş ortadan kalkar. Bazı hastalıklarda nekahat devresi çok önemli olup, tedavi ve bakımının dikkatle uygulanmasını gerektirir. [Convalescence — Convalescence]

nekbet Ar. i. Düşkü.

nekes Far. s. Eli sıkı, cimri.

Nekir Ar. i. İslâm dinine göre ölüleri mezarında sorguya çekecek olan iki melekten birinin adı. (Ötekinin adı Münker'dir).

Nekrasov, Nikola Alekseyeviç (1821-1879) Rus gazeteci ve şair. Kölelerin özgürlüğe kavuşmalarına çalışmıştır. Nihilist olarak tanınmıştır. Başlıca eserleri: «Köylülerin Çocukları», «Rus Kadını», «Rusya'da Mesut Yaşayanlar Kimlerdir?», «Son Şarkılar» dır.

nekre Ar. i. ★ 1. Garip ve tuhaf fıkra. ★ 2. i. Belirtilmemiş isim («marife» karşıtıdır). Bak. marife. ★ 3. s. Beklenmedik hoş ve şaşırtıcı sözler söyleyen, hoş ve beklenmedik cevapları ya da düşünceleri olan (kimse) : Pek nekre adamdır.

nekrofili Yun. i. Hek. Bak. nekromani.

nekromani Yun. i. Hek. Ölmüş kimselerle, cesetlerle cinsel birleşme eğilimi şeklinde kendini gösteren cinsel sapıklık. Seyrek rastlanır. Kimi kere insan öldürerek bir cinsel istek ve gerilim sağlayabilen kimseler çıkar. Öldürme olayı ile gerilim doyurulamadığından bir de öldürdüklerinin ırzlarına geçerler. Gömülmüş cesetleri mezardan çıkarıp onlarla olabildiği kadar birleşenler de vardır. Burada ceset bir çeşit fetiş özelliğindedir.

nekropsi i. Hek. Otopsi. [Nécropsie — Necropsy]

nekrosadizm i. Hek. Cinsel bir zevk duyabilmek için cesetleri parçalama hastalığı. [Nécrosadisme — Necrosadism]

nekroz i. Hek. Sağlam dokuya değen bir hücre ya da hücre topluluğunun ölümü. [Nécrose — Necrosis]

nektar Yun. i. Mit. Tanrı çiçeği. ★ 2. Bot. Balözü.

nektaremengiller b. i. Zo. Serçegillerin bir familyası. Balemenler adı da verilen bu kuşların dilleri de çiçek nektarıyla beslenen kuşlardaki gibi burumsudur ve uzayabilir. Bu familyanın türlerine eski dünyanın sıcak bölgelerinde rastlanır.

neler zm. ★ 1. Çok şeyler: Avrupa'da neler gördüm, neler! ★ 2. Hangi şeyler: Neler satın aldınız?

nelik i. Bir şeyin ne olduğu. esk. Mahiyet.

Nelson, Horatio Viscount (1758-1805) İngiliz amirali. Burnham Thorpe'da doğdu. Amerika Savaşı sırasında Fransızlar'a, sonra da İspanyollar'a karşı başarılar kazanmıştır. Korsika'da Calvi'yi kuşattığı sıra bir gözünü, Tenerif adasında Santa-Cruz'a saldırıda sağ kolunu kaybetmiştir. Fransız donanmasını 1798'de Abukır'da Fransız - İspanyol donanmasını da 1805'de Trafalgar'da yenilgiye uğratmıştır.

nem Far. i. ★ 1. Hafif ıslaklık, höl: Bu çamaşırda biraz nem var. [Humidité — Damp] ★ 2. Havada su buharı bulunma hali. Ar. Rutubet. [Humidité — Humidity, moisture] ★ 3. Çiy: Gece nem yağar. Bak. Çiy.

nema Ar, i. ★ 1. Büyüme, gelişme (Hayvan ya da bitki). ★ 2. Ürem.

nemalanmak Ar. T. f. (Para, üretimin katılmasıyla) Çoğalmak.

nametod Yun. i. Hek. İnsanların ve hayvanların barsak ve çeşitli dokularında yerleşebilen, yuvarlak ve uçları sivri solucan sınıfı. Aralarında kancalı kurt, askaris, kıl kurdu ve trişin bulunur. [Nématode — Nematoda]

nemcil s. Nemden ya da nemli yerden hoşlanan. esk. Mühibbür - rutube. [Hygrophile — Hygrophile]

Nemçe (Nemse) Osmanlılar'ın ve Osmanlı tarihçilerinin Avusturya Devleti'ne verdikleri ad. Sözcüğün Slavca'da «Susan, dil bilmeyen, konuşamayan» anlamına geldiği bilinmektedir. İlk Cermenler'le karşılaştıkları zaman onlarla anlaşamayan Slavlar; Alman ve Avusturya asıllı halka «Nemçe - Nemse» sanını vermişler; bu san, onlarca unutulduktan sonra, Polonyalılar yoluyla, Türkler arasında yayılmıştır.

nemelâzımcı b. i. ve s. İlgilenmesi gereken şeylerle ilgilenmekten kaçınan (kimse).

Nemesis Mit. Yunan mitolojisinde intikam ve tanrısal adalet tanrıçası ve evren düzeninin koruyucusu. Sakin ve ciddi yüzlü bir kadın olarak anlatılırdı.

Nemeth, Gyula (Doğ. 1890) Macar Türkoloji bilgini. Türkiye, Bulgaristan, Rusya, Arnavutluk'da bilimsel çalışmalar yaptı. 1916'da profesör oldu, ordinaryüslüğe kadar yükseldi. Dekan ve rektör oldu. Macar Bilimler Akademisi'nde Diller Ensttiüsü müdürü, birçok dünya ilim akademileri üyesi olan Nemeth'in yazıları, bu arada «J. Thury», «Atillâ ve Hunları» adlı iki eseri Türkçe'ye çevrilmiştir.

nemf Yun. i. ★ 1. Mit. Yunan mitolojisinde su perilerine verilen ad. [Nymphe — Nymph] ★ 2. Zo. Böceklerin kurtçuk halinden yetişkin hale geçerken arada aldıkları özel şekil. esk. Süfeyre. [Nymphe — Nymphae]

nemfomani Yun. i. Hek. Kadınlarda cinsel dürtünün hastalıkçasına çoğalmış ve güçlü oluşu. O yüzden olağanüstü şiddette erkekle birleşme isteği belirir. Bir çeşit nevroz olup, yetişme özellikleriyle ilgilidir. İlâçlarla bir dereceye kadar bastırılabilirse de gerçek tedavi psikoterapi yoludur.



Shri Jawaharlal Nehru



Horatio Viscount Nelson

Nemrut Babil'in kurucusu ve hükümdarı. Yüzü gülmez, acımak bilmez, zalim ve gaddar bir adam olarak tanınmıştır. Ne zaman yaşadığı bilinmiyorsa da Milât'dan 2640 yıl önce yaşadığı sanılmaktadır. Nemrut adının bir şahsa mahsus olmayıp eski Mısır hükümdarlarına verilen «firavun» unvanı gibi bütün Babil hükümdarlarına ya da bir sülâleye verilmiş unvan olması da akla gelebilir.

nemrut s. Yüzü gülmez, acımak bilmez, zalim ve gaddar (kimse).

Nemrut Dağı Bitlis ili sınırları içinde Van gölünün batısındadır. Sönmüş bir volkandır ve üzerinde bir krater gölü vardır. En yüksek yeri 3 050 m. dir.

ne münasebet b. ü. İmkânsız, asla.

Nene Hatun (Ölm. 1955) 1877-1878 Osmanlı - Rus Savaşı yıllarında Erzurum'daki Aziziye tabyası kahramanlarından bir Türk kadını. Aziziye tabyası, Erzurum'a kadar gelen Rus askerleri tarafından işgal edilmişti. Türk başkomutanının çağırısı üzerine kadın, erkek pek çok Erzurumlu, bulduğu her çeşit silâhı kaparak başkomutanın emrine girdi. Bu sırada 20 - 25 yaşlarında genç güzel bir kadın olan Nene Hatun, önlerde yer almıştı. Aziziye tabyasına hücum eden bu halk pek çok ölü vermesine rağmen tabyayı geri aldı. Çarpışmada insan gücünün üstünde bir çaba gösteren Nene Hatun, o tarihten sonra ulussever ve yiğit Türk kadınlığının bir sembolü gibi kabul edildi.

Nenni, Pietro (Doğ. 1891) İtalyan devlet adamı. Gazetecilik yaptı. 1911'de, Türk - İtalyan Savaşı'na karşı olanların çıkardığı ayaklanmalara katıldığı için tutuklandı. 1926'da Fransa'ya göçtü. İspanya iç savaşına katıldı. Vichy Fransası'nda yakalanıp İtalya'ya gönderildi; hapse atıldı. 1943'de serbest bırakıldı. 1944-1963 yıllarında Sosyalist Partisi'nin genel sekreterliğini yaptı. 1945-1946 kurucu meclisine girdi; başbakan yardımcısı ve bakan olarak görev aldı. 1946-1947 yıllarında dışişleri bakanlığı yapan Nenni 1963'den beri başbakan yardımcısıdır.

neodim Yun. i. Kim. Sembolü Nd, atom sayısı 60, atom ağırlığı 144,3 olan, seryumdan daha sert, gümüş beyazı renkli, 840° C de ergiyen, 6,96 yoğunluğunda bir eleman. [Néodyme — Neodym]

Neogen Yun. i. ★ 1. Jeol. 3. zamanın bölündüğü dört büyük devirden son ikisini, pliyosen ile miyoseni birden anlatan sistem. esk. Neojen. ★ 2. s. Bu sistemle ilgili.

ne oldum budalası (delisi) b. s. Sonradan görüp şımarmış.

neolitik Yun. s. Tar. Taş devrinin son çağına değgin.

neolojizm Yun. i. Hek. Yeni kelime. Bir akıl hastası tarafından kullanılabilen ve kendi icadı olan anlamsız kelime. [Néologisme — Neologism]

neomisin Yun. i. Hek. Toprak mantarlarının bir türünden elde edilen, etki alanı çok geniş ve oldukça dayanıklı antibiyotik madde. Daha çok deri ve kaygan derinin iltihaplı rahatsızlıkları, sindirim aygıtının iltihabıyla beraber olan rahatsızlıklar ve solunum aygıtını ilgilendiren iltihaplarda etkilidir. [Néomycine — Neomycin]

neon Yun. i. Kim. Sembolü Ne olan bir eleman. Atom sayısı 10, atom ağırlığı 20,2, yoğunluğu 0,69 olan ve havada pek az bulunan bir gazdır. Sıvı haline getirilmiş havadan elde edilir. [Néon — Neon]

neon tübü b. i. İçinde neon gazı bulunan ve ışık reklâmlarında kullanılan boru biçiminde bir çeşit ampul. Renkli ışık verir. [Tube à néon — Neon tube]

neoplazma Hek. Genellikle habis tabiatlı yeni ve anormal oluşum. [Néoplasme — Neoplasm]

neozoik Yun. s. ve i. Jeol. Üçüncü zamana verilen bir ad ve sıfat.

Nepal Asya'da Hindistan'ın kuzeyinde bağımsız bir krallık. Yüzölçümü 140 000 km², nüfusu 9 388 000, başkenti Katmandu'dur. Himalayalar'ın güney eteklerine kadar uzanır, Tibet'le olan sınırı Everest tepesinden geçer.

Neptun Mit. Roma mitolojisinde, Yunanlılar'ın Poseidon'una karşılık olan deniz ve gemicilik tanrısı.

neptunyum Lat. i. Uranyumdan yapma olarak meydana getirilen, Np sembolüyle gösterilen radyoaktif bir eleman. Doğada bulunmaz.

Neptün Lat. i. Güneşe yakınlığı bakımından sekizinci gelen, varlığı 1846 tarihinden beri bilinen doğrudan doğruya gözle görülemeyen ve yörüngesi üzerinde dolanımını 164 yıl 280 günde tamamlayan gezegen. [Neptune — Neptune]

nere zf. «Hangi yer» anlamına olup yer sormak için kullanılır: Burası nere? [Quel endroit — What place]

nerede zf. ★ 1. Hangi yerde: Nerede oturuyorsunuz? [Où — Where] ★ 2. Özlem anlatır: Nerede o günler? [Où est, où sont — Where]

nerede ise zf. Bir işin olmak üzere bulunduğunu anlatır: Nerede ise gelir. [Bientôt — Before long]

Nereidler Yunan mitolojisinde, Nereus ile Doris'in, Akdeniz perileri sayılan, 50 kızı.

nereli s. Birinin hangi yerden olduğunu sormak için kullanılır: Nerelisiniz? [D'où. de quel pays — Where from]

nerenin zm. Hangi yerin, hangi memleketin: Bu kumaşlar nerenin?

neresi zf. Hangi yer, hangi kısım: Vücudunun neresi ağrıyor. [Quel endroit, quelle partie de — Where, which part]

Nereus Yunan mitolojisinde bir deniz tanrısı. Doris'in kocası ve Nereidlerin babasıdır.

nergis Far. i. Nergisgillerden çiçekleri ayrı ya da bir köksap üzerinde şemsiye durumunda, açılmadan önce bir yenle örtülü bulunan ve bazı türlerinde beyaz, bazılarında sarı renkte olan bir süs bitkisi. Lâle gibi soğan köklüdür. [Narcisse — Narcissus]

nergisgiller ç. b. i. Bot. Birçeneklilerden, nergis, fulya, kardelen gibi çoğu küçük ve kokulu çiçekleri içine alan bir bitki familyası. esk. Nergisiye. [Amaryllidacées — Amarrylliceae]

Neriman Efsaneyle karışık olan eski İran tarihinde babadan oğula kahramanlıklarıyla tanınmış bir aileden olup ünlü Zaloğlu Rüstem Pehlivan'ın dedesi Sam'ın babasıdır.

neritel Yun. T. s. Coğ. Denizlerin çekilmesiyle meydana gelen ve yurtlanmaya elverişli olan bölge.

nerm (nermin) Far. s. Yumuşak.

nermi Far. i. Yumuşaklık.

Nernst, Walther (1864-1941) Alman fizikçi ve kimyacısı. Briesen'de doğdu. Özellikle düşük ısılar, elektrik pilleri, akkor flamanlı lâmbalar, kimya dengeleri üzerindeki çalışmalarıyla tanınmıştır. 1920 Nobel Kimya ödülünü kazanmıştır.

Neron, Lucius Domitius (37-68) Roma İmparatoru. 54'den 68'e kadar hüküm sürmüştür. Filozof Seneca tarafından büyütülmüş, Claudius tarafından evlâtlığa kabul edilmiş, fakat çok geçmeden, yerine geçeceğinden korkarak Claudius'un öz oğlu Britannicus'u zehirlemiş, sonra da sırasıyla annesi, karısı ve metresini öldürmüştür. Neron'un 64 yılındaki Roma yangınının suçlusu olduğu ispat edilememişse de şehir yanarken elinde bir lir, yangını kutlulayan bir şarkı söylediği görülmüştür. Roma şehrini büyük bir ihtişamla yeniden kurmuş, Palatina tepesine de altınlarla süslü kendi sarayını yaptırmıştır. İsyan eden Galba karşısında yenilmek üzere iken kendisini kâtibine öldürtmüştür. Ölürken «Dünya nasıl bir artist kaybediyor!» diye haykırmıştır.

Neruda, Pablo (Doğ. 1904) Şilili şair. Parral'de doğdu. Dışişlerine girdi. Birmanya, Çin, Siam v.b. de görev aldı. İspanya iç savaşında cumhuriyetçileri destekledi. 1945'de Şili'ye döndü, Komünist Partisi milletvekilliğine seçildi. Gerici bir iktidar onu meclisten atınca Avrupa'ya geldi. İlk şiirlerinde bireysel duyguları işlerken, sonra politik ülküler ağır bastı. Başlıca eserleri: «Yirmi Aşk Şiiri ve Bir Umutsuzluk Şarkısı», «Kalpteki İspanya», «Bağ ve Rüzgâr», «Genel Şarkı» dır.

Nerval, Gerard de (1808-1855) Fransız yazarı. Paris'de doğdu. Alman romantiklerinin etkisinde kalmış, bazan ince bir duyarlılık, bazan rüyalara dönüşen bir imgecilik içine düşmüştür. Goethe'nin «Faust» unu Fransızca'ya çevirmiştir. Başlıca eserleri: «Sylvie», «Aurélia» dır.

nesebin düzeltilmesi Huk. Evlilik dışında doğan çocukların, evlilik içinde doğmuş duruma sokulması.

nesebin reddi Huk. Kanunen bir çocuğun babası sayılan kişinin bu babalık durumunu reddetmesi, gerçekte baba durumunda bulunmadığını ileri sürmesi ve bu nedenle dava açması. [Désaveu de la paternité — Disowning the offspring]

nesebi sahih b. s. Kanuna uygun bir evlenme sonunda doğan (çocuk).

nesep Ar. i. Soy, baba soyu.

nesep suçları Huk. Kanunların belirlediği nesep durumlarını değiştirmek amacıyla işlenen fiiller. Ceza Kanunu'muza göre, bir çocuğu gizleyerek ya da yerine başka bir çocuk koyarak o çocuğun nesebini yok etmek, değiştirmek, soyu bilinen çocuğun kim olduğunu saklayarak, genel yerlere bırakmak suçtur.

nesiç, -sçi Ar. i. Doku.

nesih, -shi Ar. i. Arap harflerinin basımda en çok kullanılan çeşidi.

nesil, -sli Ar. i. ★ 1. Döl, soy. ★ 2. Göbek, kuşak.

nesim Ar. i. Esin, esinti.

Nesimî, Seyyit Ömer İmamüddin (Ölm. 1404) Şair. Bağdat yakınlarında Nesim adında bir kasabada doğduğu sanılmaktadır. I. Murat zamanında Anadolu'ya gelmiş ve Hurufîlik denen mezhebi yaymak suçundan Halep'de idam edilmiştir. Nesimî'nin hemen bütün şiirleri tasavvuf üzerinedir. Ünlü mutasavvıf Feyzullahi Hurufî'nin takipçilerinden olduğu söylentilerini kendi eserleri de kuvvetlendirir. Türkçe divanı 1824'de İstanbul'da basılmıştır. Farsça divanı basılmamıştır. Klasik nazım biçimlerini kullandığı şiirleri, heyecanlı ve içtendir.

Nesin, Aziz (Doğ. 1915) Yazar. İstanbul'da doğdu. Harp Okulu'nu bitirdi. 1944'de subaylıktan ayrılarak gazetecilik hayatına atıldı. «Yedigün», «Karagöz», «Tan» da yazılar yazdı. 1946-1950 arası Sabahattin Âli ile çıkarttığı Marko Paşa mizah dergisinde çıkan yazılar yüzünden tutuklandı, 5 yıl Bursa'da sürgün yaşadı. Sonra mizah hikâyeleri yayımlamaya başladı. Akşam ve Yeni Tanin gazetelerinde fıkralar yazdı. Zübük adlı mizah dergisini yayınladı. Düşün yayınevini kurdu. İki kere Bordighera altın palmiye, bir kere Bulgaristan'da Altın Kirpi armağanını kazandı. Eserleri birçok dile çevrildi. Eserlerinden bazıları şunlardır: «Yedek Parça», «İt Kuyruğu», «Kazan Töreni», «Ah Biz Eşekler», «Sosyalizm Geliyor Savulun», «Gol Kralı Sait Hop Sait», «Kağnı Gölgesindeki İt», «Böyle Gelmiş Böyle Gitmez», «Şimdiki Çocuklar Harika».



Lucius Domitius Neron



nergis ve soğanı

Oyunları: «Biraz Gelir misiniz?», «Bir Şey Yap Met» dir.

nesir, -sri Ar. i. Ed. Koşuk (nazım) olmayan yazı ya da söz. Düzyazı. [Prose — Prose]

nesirci i. Ed. Sanatını nesirde gösteren edebiyatçı. esk. Nâsir. [Prosateur — Prose - writer]

nesne i. ★ 1. «Kişi» ya da «kimse» ile anlatılan varlıkları aradan çıkardıktan sonra ortada kalan ve bir ağırlığıyla bir kütlesi olan her türlü varlık; şey. [Chose — Thing] ★ 2. Fel. Düşünülen şey (düşünen yaratık karşıtıdır). esk. Şey. [Objet — Object] ★ 3. Gra. Tümleç. [Objet, complement — Complement, object]

nesnel s. ★ 1. Nesne ile ilgili, nesneye değgin. ★ 2. Fel. Öznenin düşünce ve duygusuna değil, nesnelerin gerçeğine dayanan. Objektif. [Objectif — Objective]

nesnelleştirme i. Fel. Nesne ile ilgili hale getirme. esk. Gayri zatî hale getirme. [Objectivation — Objectivation]

nesrin Far. i. Nesteren.

nesteren Far. i. Yaban gülü. Bu gülün fidanı tamamiyle dikenlerle kaplı olup pembe beyaz, hafif kokulu bir çiçek verir. Yaban gülü, gülcüler tarafından aşı işinde kullanılır. [Eglantier — Wild rose]

Nestle İstanbul'da Feriköy'de Teşvikl Sanayi Kanunu'nun genel hükümlerine göre 1927'de 5 000 000 lira (İsviçre) sermayesiyle kurulmuş bir çikolata ve şekerleme fabrikası. Merkezi Lozan dolaylarında Vevey'dedir.

Nestor Pylos Kralı. Troya kuşatmasına katılan prenslerin en yaşlısı. Akıl ve mantığıyla, verdiği uzun nutuklarla ünlüdür.

Nestorius (380-451) Patrik: Bizans'da patrik iken, Arienler'e karşı mücadelesi ve hatipliği ile kendini tanıttı. Ortaya attığı teoloji doktrini yüzünden din düşmanı ilân edildi ve çöle sürüldü. Nesturî mezhebinin kurucusudur.

Nesturî Musul taraflarında bulunan bir Hıristiyan topluluğu ve bu topluluktan olan kimse. [Nestorien — Nestorian]

Nesturîlik Hıristiyanlık'da bir mezhep. İsa'ya, Tanrı'ya ve insana verilen adlardaki belirsizlik üzerindeki anlaşmazlıktan doğdu. Nestorius'un da bağlı olduğu Antakya okulu, insan yaradılışıyla ilgili olan sıfatların Tanrı'ya verilmesine karşıydı. Nestorius, Bizans patriği olunca, özellikle «Tanrı'nın anası» sözüne karşı çıktı. Bu anlaşmazlıktan ve Nestorius'un düşüncelerinden doğan Nesturîlik, İran'da, Orta Asya'da ve Çin'de yayıldı. [Nestorianisme — Nestorianism]

neşat, -tı Ar. i. Sevinç, keyif.

Neşatî, Ahmet (Ölm. 1674) Şair. Edirne'de doğdu. Hayatı hakkında çok az bilgi vardır. Şair Nazim onun mürit ve şakirtlerindendir. Neşati'nin «Hilyei Enbiya» adlı bir manzumesi basılmıştır.

neşe Ar. i. Üzüntüsü olmama hali, gönül açıklığı: Çocuğun neşesi yerinde. [Gaité — Gaity, joy]

neşet, -ti Ar. i. Çıkma, ileri gelme.

Neşet Molla, Kırımîzade (1843-1906) Hukukçu. Rumeli Kazaskeri Kırımîzade Reşit Efendi'nin oğludur. Kadılık yaptıktan sonra 1892'de ilk defa İstanbul'da avukatlık etmiştir. Türkiye'de avukatların piri sayılır. «Kırımîzade Mecmuası» ve «Fihristi Ahlâk» adlı iki eseri vardır.

Neşet Ömer Bak. İrdelp, Neşet Ömer.

neşeyap Far. s. Neşeli, neşesi yerinde.

neşir, -şri Ar. i. ★ 1. Yayma: Bu çiçek güzel koku neşrediyor. ★ 2. Yayım.

Neşirî, Mehmet (Ölm. 1490) Tarihçi. Kütahyalı ya da Bursalı olduğu söylenir. II. Beyazıt tarafından Osmanlı tarihinin yazılmasıyla görevlendirilmiş ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan kendi zamanına kadar olan olayları «Cihannüma» adlı eserinde yazmıştır. Bu eser basılı değildir.

neşriyat, -tı Ar. ç. i. Yayınlar.

neşter i. Hekim bıçağı. [Bistouri — Lancet]

neşve Ar. i. Neşe.

neşvünema Ar. b. i. Yetişme, gelişme.

net, -ti Fr. i. ★ 1. Fiz. Bütün çizgileri keskin ve aydın görünen: Bu fotoğraf hiç de net değil. esk. Vâzıh. [Clair, distinct — Clear, distinct, flawless] ★ 2. Kesintilerden sonraki (miktar). esk. Safi: Ayda net 1 000 lira maaş. [Net — Net]

net İng. i. Voleybol, tenis gibi oyunlarda servis yapılırken topun saha ortasındaki fileye dokunarak öte tarafa aşması. Bu vuruş hükümsüz sayılır. [Net — Net]

netameli s. ★ 1. Gizli bir tehlikesi bulunan, tekin olmayan: Orası netameli bir yerdir. [Sinistre — Sinister, ill - omened] ★ 2. Başına sık sık kaza gelen: Netameli çocuk. [Malencontreux — Accident - prone]

netekim Bak: Nitekim.

netice Ar. i. Sonuç.

net kâr Eko. Bir şirketin bilançosunda görülen, işletmenin masrafları çıktıktan sonra, ortaklara dağıtılan kazanç esk. Safi kâr. [Profit net — Net profit]

Neuchâtel (İsviçre) Aynı adı taşıyan göl kıyısında 35 000 nüfuslu bir şehir. Saatçılık, çikolatacılık endüstrisinin en önemli kollarıdır.

Neumark, Fritz (Doğ. 1901) Alman iktisatçı, maliyeci. 1934'de Almanya'dan İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne öğretim üyesi olarak geldi. İktisat Fakültesi'nin kurulması üzerine oraya da profesör oldu. «Umumî İktisat Teorisi», «Maliyeye Dair Tetkikler» ve «Gelir Vergisi» adlı


Aziz Nesin

kitapları uzun bir süre fakültelerimizde ders kitabı olarak okundu.

Neurath, Konstantin Freiherr von (1873-1956) Alman politikacısı. 1930-1932 yıllarında İngiltere elçisi idi. 1932-1938 yıllarında Hitler'in dışişleri bakanlığını, 1939-1941 yıllarında Bohemya ve Moravia valiliği yaptı. Nürnberg mahkemesinde 15 yıla hüküm giydi.

neuzubillâh Ar. Allah'a sığındık! anlamında olup dilimizde «Tanrı Korusun!» diye kullanılır.

nev Far. s. «Yeni», «son», «genç» anlamlarını veren bu sıfat, bazı isimlerin başına gelerek yeni sıfat ve isimleri meydana getirir.

neva Ar. i. ★ 1. Ses, makam. esk. Ahenk, nağme. ★ 2. Geçim kaynağı. ★ 3. Doğu müziğinde bir makam adı ve yegâhtan bir oktav tiz olan «re» perdesi.

Nevada A.B.D. eyaletlerinden biri. Nüfusu 285 000, merkezi Carson City'dir.

Nevada (Sierra) ★ 1. İspanya'nın güneyindeki dağlar. En yüksek noktası 3 482 m. dir. ★ 2. A.B.D.'in batısında Kaliforniya'da uzanan dağ sıraları. En yüksek noktası 4 418 m. dir.

Nevaî Bak. Ali Şir Nevaî.

nevale Ar. i. Gereken yiyecek ve içecek şeyler. Azık.

nevazil i. Nezle, ingin.

nevaziş Far. i. Okşama, okşayış.

nevbahar Far. b. i. İlkbahar.

nevcivan Far. b. i. Delikanlı.

neveser Far. b. i. Doğu müziğinde bir makamın adı.

nevi, -v'i Ar. i. Çeşit, tür.

nevin Far. s. Yeni.

Nevin, Ethelbert (1862-1901) Amerikalı besteci. En ünlü eseri, 13 yaşında bestelediği «Narcissus» dur

nevir, -vri i. Yüzün rengi, beniz.

nev'i şahsına münhasır b. s. Eşi, benzeri bulunmayan. [Sui généris — Sui generis]

Nev'i, Yahya (1533-1599) Bilgin ve şair. Malkara'da doğdu. III. Murat devrinde Şehzade Mustafa'ya, daha sonraları da şehzadelerden Bayezit, Osman ve Abdullah'a ders okutmuştur. Özdilde otuza yakın eser yazmıştır. Arkadaşı Baki kadar üne kavuşmamışsa da sade diliyle yazdığı gazelleriyle divan edebiyatımızın ustaları arasına girmiştir. III. Murat'ın emriyle yazdığı «Füsus - ül - Hikem Şerhi», Arapça ve Türkçe şerhleri vardır. Fakat bu eserler basılı değildir.

Nevizade Atayı (1583-1635) Şair, yazar. İstanbul'da doğdu. İcazetname alarak müderris olmuş, çeşitli yerlerde kadılık yapmış, son kadılığından azledilince İstanbul'a yerleşmiştir. Beş mesnevisini bir araya toplayan «Hamse» siyle tanınan Atayi, bu eserinde İran örneklerini taklitten ayrılarak, yerli hayattan canlı örnekler verir.

nevm Ar. i. Uyku.

nevmit Far. s. Umutsuz.

nevnihal Far. b. i. Yeni filiz.

nevniyaz Far. b. ı. Tar. Mevlevîliğe yeni giren. Bunlar 1001 günlük çile süresi içinde mutfakta ayakçılıktan başlayarak çeşitli işler yaparlardı.

nevralji Yun. i. Hek. ★ 1. Sinir ağrısı. ★ 2. Çeşitli sinirleri ilgilendirebilen ani, şiddetli ve genellikle kısa süreli ağrı nöbetleri ile seyreden rahatsızlık. İlgili sinirde belirli bir bozukluk görülmez. Basınç, soğuk, hareket ya da belirli bir noktanın uyarılması ağrı nöbetine yol açabilir. [Névralgie — Neuralgia]

nevrasteni Yun. i. Hek. Sinir sistemi tepkilerinde, dolayısıyla ruh - akıl belirtilerinde ayarsızlıkla kendini gösteren hastalık. Beden ve ruh - akıl yapısındaki zayıflıklardan, çocukluktan öteye doğru gelişmenin özelliklerine bağlı dayanıksızlıklardan, kimi kere de taşıyabileceğinden çok iş ve sorumluluk yüklenmekten, bedeni yıpratan hastalıklar yüzünden kendini gösterebilir. Genellikle insan çabuk yorulur, çabuk kızar, üzülür; terleme, baş dönmesi, kırıklık vardır; ruh - akıl yetenekleri daralmış ve süreleri kısalmıştır. [Neurasthénie — Neurasthenia]

nevres Far. b. s. Yeni yetişmiş, yeni açılmış, yeni bitmiş.

nevresen Far. Ar. b. i. Tar. Yakası büyük, kolsuz kaput çeşitlerinden biri

nevresim i. Torba biçiminde yorgan çarşafı.

nevri dönmek b. f. Belli etmemeye çalıştığı bir öfkeye ya da sinirlenmeye kapıldığı, yüzünden ve hareketlerinden anlaşılmak.

nevrit i. Hek. Çevresel bir sinirin iltihabına hekimlikte verilen ad. [Névrite — Neuritis]

nevroloji Yun. i. Sinir bilim.

nevropat, -tı Yun. s. Hek. Sinirleri bozuk. [Névropathe — Neuropath]

nevroz Yun. i. Hek. Sinirce. Belirli bir doku bozukluğu ve somut bir organ değişikliği olmayan, sinir sisteminin çalışma düzeni ile ilgili ruh - akıl dengesizlikleri. Genellikle çocukluktan öteye doğru gelişmenin özelliklerine ait aksaklıkların, takılmaların sonucu olduğuna inanılır. Psikoanaliz görüşünce korku nevrozu, sıkıntı ve zorlanma nevrozu ve histeri olarak üç büyük gruba ayrılır. [Nevrose — Neurosis]

nevruz Far. b. i. Eski bir İran takvimine göre yılın ve baharın ilk günü sayılan ve martın 22'sine rastlayan gün.

nevruziye i. ★ 1. Nevruz dolayısıyla yazılan şiir. ★ 2. Nevruz dolayısıyla verilen hediye ya da bahşiş. ★ 3. Nevruzda sunulan özel bir gül reçeli.



Neşet Molla

nevruzotu, -nu b. i. Bot. İkiçeneklilerden, çiçekleri aslanağzına benzeyen ve çeşitli renkte olan bir kır bitkisi. İçindeki glikozoit dolayısıyla iç söktürücü olarak kullanılır. [Linaire — Toad - flax]



Nevşehir İç Anadolu'daki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 5 625 km² olan ilin nüfusu 202 264, bucak ve köyleri dışında şehrin nüfusu 46 827'dir. Merkez ilçesinden başka, Avanos, Derinkuyu, Gülşehir, Hacıbektaş, Kozaklı ve Ürgüp ilçeleri vardır. Kızılırmak'ın ortasından geçtiği il toprakları, kuzey ve güneyde hafif dalgalı yaylalar biçimindedir. Tahıl yetiştirilir; bağcılık yapılır. Ürgüp çevresinde halı dokumacılığı yaygındır. Şehir, Kızılırmak'a dökülen bir çayın üzerinde kurulmuştur. Eskiden kale yakınındaki yamaçta kurulmuşken sonraları ovalık kesimdeki Narköy'e doğru yayılmıştır. Ortasında Damat İbrahim Paşa alanı vardır. Yeşillik, bağlık ve bahçeliktir Damat İbrahim Paşa tarafından şehir haline getirilmiştir. Paşa'nın yaptırdığı cami, hamam, medrese ve kütüphane eski eserlerin önemlileridir. Yol bakımından Orta Anadolu'da bir kavşak yeri durumundadır.

Nevşehirli İbrahim Paşa Bak. İbrahim Paşa, Nevşehirli.

nevzat Far. b. s. ve i. Yeni doğmuş.

nevzuhur Far. Ar. b. s. Yeni çıkmış.

Newark (A.B.D.) New Jersey eyaletinde 405 200 nüfuslu bir şehir. Aynı adı taşıyan koyun kenarında önemli bir endüstri merkezidir.

Newcastle (İngiltere) Northumberland kontluğunda 271 700 nüfuslu bir şehir. Gemi inşa kimya ve makine endüstrileri gelişmiştir.



nevruzotu

Newcastle hastalığı b. i. Hek. Kuşlarda ve tavuklarda görülen bir virüs hastalığı. İnsana bulaşır ve gözün konjonktiva dokusunun iltihabına yol açar.

New Hampshire A.B.D. eyaletlerinden biri. Nüfusu 607 000, merkezi Concord'dur.

New Hampshire tavuğu b. i. Zo. Kökeni A.B.D. olan, değişik renkli fakat genel olarak açık kahverenginde bir tavuk ırkı.

New Jersey A.B.D. eyaletlerinden biri. Nüfusu 6 066 000, merkezi Trenton, önemli şehirleri Jersey City, Newark, Paterson'dur.

New Mexico A.B.D. eyaletlerinden biri. Nüfusu 951 000, merkezi Santa Fe'dir. 1846 yılına kadar Meksika'ya bağlıydı. Petrol madenleri vardır.

New Orleans (A.B.D.) Louisiana eyaletinde, Mississipi nehri üzerinde 627 500 nüfuslu bir şehir. Önemli bir ticaret ve endüstri merkezidir.

New South Wales Avustralya federal devletlerinden biri. Nüfusu 4 065 400, merkezi Sydney'dir. Hayvancılık yapılır. Kömür madenleri vardır

New York A.B.D. eyaletlerinden biri. Atlas okyanusu kıyısındadır. Nüfusu 17 402 000, merkezi Albany, önemli şehirleri New York, Buffalo, Rochester'dir.

New York (A.B.D.) Atlas okyanusu kıyısında, New York eyaletinde, aynı adı taşıyan koyun kenarında, Hudson ırmağının denize döküldüğü yerde 7 781 000 nüfuslu bir şehir Dünyanın en önemli ticaret limanıdır. Şehrin merkezi, 16 km. uzunluğu, 2,5 km. genişliği olan Manhattan adasıdır. En önemli kısmı, büyük bir ada olan Long Island'da bulunmaktadır. Şehirde muazzam binalar vardır. En büyüğü Empire State Bulding'in yüksekliği 448 m. yi bulmaktadır. 102 katlıdır. Birleşmiş Milletlerin merkez binası da bu şehirde yer almaktadır.

ney Far. i. Doğu ve özellikle tekke müziğinde yer alan kaval şeklinde, yanık sesli, kamıştan bir nefes çalgısı.

Ney, Michel, duc d'Elchingen, prince de la Moskova (1769-1815) Fransız mareşali. Büyük zaferler kazanmıştır Rusya'dan çekilme süresinde gösterdiği soğukkanlılık ve sarsılmazlıkla tanınır Napoléon ona «Kahramanlar Kahramanı» adını vermiştir Napoléon'u tuttuğu için II. Restorasyon'da soylular Meclisi tarafından ölüme mahkûm edilmiş ve kurşuna dizilmiştir.

neyse zf. Ne olursa olsun: Neyse, bir kere söz vermiş bulundum.

neyyir Ar. s. ★ 1. Nurlu, ışıklı, parlak. ★ 2. Işıklı cisim (yıldız, güneş, ay).

neyzen Far. b. s. ve i. Ney üfleyen (kimse).

neyzen bakışlı b s. Boynunu yana çarpıtarak göz ucuyla yana doğru bakan.

Neyzen, Tevfik Kolaylı (1879-1953) Türk neyzen, hicivci ve şairi. Bodrum'da doğdu. Küçük yaşta ney çalmasını öğrenmiş, kısa bir süre sonra bu sazın ustası olmuştur. Düzenli bir eğitim görmediği halde, zekâsı, hazır cevaplığı, hicivleri ve müzik yeteneğiyle devrinin aranan kişilerindendi. İçkiye aşırı düşkünlüğü, ömrünün son yıllarını sinir hastası olarak geçirmesine sebep oldu. Şair Eşref'den sonra, hiciv edebiyatının en ünlü kişilerindendir. Şiirleri, «Hiç» ve «Azabı Mukaddes» adlı kitaplarda yayımlanmıştır.

nezafet ,-ti Ar. i. Temizlik.

nezahet, -ti Ar. i. Ahlâk temizliği.

nezaket, -ti Ar. i. Naziklik.

nezaket kesbetmek b. f. Nazik bir duruma girmek.

nezaret, -ti Ar. i. ★ 1. Bakma, gözetme, gözetim. ★ 2. Etrafın görünüşü, görü, manzara : Bu evin nezareti pek güzeldir. ★ 3. Eskiden bazı idarelerin büyük kısımlarından her biri : İzmir Rüsumat Nezareti. ★ 4. Eskiden devletin temel dairelerinden her biri ; bakanlık : Dahiliye Nezareti = İçişleri bakanlığı.

nezd, -zdi Far. i. Yan.

nezi Ar. i. Çekip koparma, kaldırma.

nezih Ar. s. Temiz ahlâklı.

nezir, -zri Ar. i. Adak.

nezle i. Hek. ★ 1. İltihabın, hücre ve dokuların şişmesi ve sulu bir salgının açığa çıkması ile beliren başlangıç devresi. [Catarrhe — Catarrh] ★ 2. İngin, dumağı. Akıntılı burun iltihabı. Burun nezlesi bir virüs hastalığıdır. Nezlenin soğuk havalarda daha çok görülmesinin nedenini, çeşitli sebeplerle beden direncinin azalması durumlarında nezle virüsünün buruna daha kolay yerleşmesinde aramak gerekir. Nezle virüsü kolaylıkla bulaşabildiğinden, salgın yapabilir. Tedavide haricen kullanılan çeşitli ilâçlar, ağrı ve ateş kesici ilâçlar yararlı olabilir. Dinlenme de önemlidir. Nezlenin aşısı da vardır. [Rhume, rhinite aigue, coryza — Acute rhinitis, cold, coryza]

Ngo Dinh Diem (1901-1963) Güney Viyetnamlı diktatör. 1932'de içişleri bakanlığı yaptı. 1949'da Viyet Minh tarafından yakalandıysa da sonradan serbest bırakıldı. 1950-1953 yıllarında Avrupa ve Amerika'da kaldı. 1954-1955 yıllarında başbakanlığa getirildi ; 1955 referandumunda geçici devlet başkanı oldu. 1956'da da ilk cumhurbaşkanı olan Diem, bir darbe sonucu düşürüldü ve öldürüldü. Gerçekte Amerikalılar'a dayanarak diktatörlük yapmıştır. Kardeşi ve müşaviri Ngo Dinh Nhu'nun, darbeden sonra dul kalmış olan eşi Madam Ngo Dinh Nhu, devlet işlerine karışmış ve «Korkunç Yenge» adıyla tanınmıştır.

Nguyen Khanh (Doğ. 1927) Güney Viyetnamlı general ve politikacı. 1954'de Fransız sömürge ordusunda, sonra Viyetnam ordusunda hizmet gördü. 1963'de Ngo Dinh Diem'e karşı yapılan darbeye karıştı. 1964'de başbakanlığa getirildi. 1965'de düşürülerek gezici büyükelçi ünvanıyla sürgüne gönderildi.

nışadır i. Kim. Amonyum kloridratın ya da sülfatın ticaretteki adı. [Sel ammoniac — Salamoniac]

nışadır kaymağı b. i. Kim. Amonyum karbonatı. [Carbonate d'ammonium — Ammonium carbonate]

nışadır ruhu b. i. Kim. Amonyak gazı.

nısap Ar. i. Bir mecliste, bir kurulda görüşmeye başlayabilmek ya da karar verebilmek için bulunması gerekli olan çoğunluk. [Quorum — Quorum]

nısfiye Ar. i. Bir çeşit kısa ney.

nısıf, -sfı Ar. i. Yarım, yarı, buçuk.

Ni Kim. Nikel elemanının sembolü.

Niagara Kuzey Amerika'da bir nehir. A.B.D. ile Kanada arasında sınır teşkil eder. Uzunluğu 60 km. dir. Erie ve Ontario göllerini birleştirir. Üzerinde bulunan Niagara çavlanı dünyanın en ünlü çavlanıdır. Sular 47 km. yükseklikten dökülür. Büyük bir hidroelektrik santralle bu sulardan yararlanılmaktadır.

Niamey Nijer'in başkenti. Orta Nijer nehri üzerindedir. Nüfusu 30 000'dir. Ticaret merkezidir.

Nibelungen Alman efsanesinde, büyük zenginliklere sahip bulunan cüceler. Bu cücelerin kralı, Sisin, yani yeraltı dünyası kralının oğlu Nibelung imiş. Siegfried'in savaşçıları, sonra Burgundeler, cücelerin hazinelerini ele geçirdikten sonra sırasıyla Nibelungen adını almışlar.

Nice (Fransa) Alpes - Maritimes bölgesinde, Côte d'Azur'de bir şehir. Nüfusu 295 000'-dir. Çok ünlü bir turizm merkezidir. Maden eşyalar, dokuma ve besin endüstrisi gelişmiştir.

nice zf. ★ 1. Kaç, ne kadar, birçok. [Combien, plusieurs — How many or much] ★ 2. Nasıl, nite. [Comment — How]

nicel s. Nicelik bakımından olan, nicelikle ilgili bulunan. esk. Kemmî. [Quantitatif — Quantitative]

nicel analiz b. i. Kim. Bileşik bir cismin içinde bulunan elemanların miktarını bulmak amacıyla yapılan çözümleme işlemi.

nicelik i. Bir şeyin sayılabilen, ölçülebilen ya da çoğalıp azalabilen hali. esk. Kemiyet. [Quantité — Quantity]

nice nice zf. Pek çok.

Nicholson, William (1753-1815) İngiliz kimyacı ve fizikçi. Londra'da doğdu. Kendi adını taşıyan areometreyi bulmakla tanınır.

Nicola - Favre hastalığı b. i. Hek. Dış üreme organlarında, makatta ve çevre dokularında yaralara, kasık bezlerinin şişmesine yol açan bir virüs hastalığı. Başlıca cin-


Nguyen Khanh


Friedrich Nietzsche


Louis Niedermeyer


Nigar Hanım

sel temasla bulaşır, bu bakımdan zührevî hastalıklar arasında sayılır.

Nicole, Pierre (1625-1695) Fransız ahlâkçısı. Başlıca eseri, «Essai de Morale — Ahlâk Üzerine Deneme» ile tanınır.

Nicolle, Maurice (1862-1932) Fransız hekim ve bakteriyologu. II. Abdülhamit zamanında çıkan kolera salgınını önlemek için İstanbul'a çağırılmıştır. Bakteriyolojihanei Osmanî'yi kurmuş, bunu 1894'de Nişantaşı'nda Çiftebakkallar semtinde kiralanan bir konağa taşıtmış, 7 yıl süre ile birçok hekim ve veteriner yetiştirmiştir. 1902'de, zamanın yöneticileri ile, öne sürdüğü yenilikler yüzünden anlaşamayıp, yurduna, Louis Pasteur Enstitüsü'ne dönmüştür.

Nicot, Jean (1530-1600) Fransız diplomatı. Fransa'nın Lisbonne elçiliğinde bulunmuştur. Tütünü Fransa'ya sokan adamdır. Tütündeki nikotin denilen zehirli alkaloid, adını ondan almıştır.

niçin zf. Bir olayın sebebini, amacını sormak için kullanılır: Niçin gidiyorsunuz? Bir insan niçin çalışır? [Pourquoi — Why]

niçinci i. Her şeyi öğrenmek meraklısı.

nida Ar. i. Gra. Ünlem.

Niedermeyer, Louis (1802-1861) İsviçreli besteci. Kendi adını taşıyan bir «Klasik Müzik Okulu» nun kurucusudur. «Stradella», «La Fronde» gibi operalar, birçok romanslar bestelemiştir.

Niehans, Paul (Doğ. 1882) İsviçreli hekim. Canlı ve taze hücrelerin bedene sokulması ile sağlanan bir tedavi yönteminin (Frischzellen - Therapie) kurucusudur. Yaşlanmanın özellikleri ve önlenmesi üstüne incelemeleri tanınmıştır.

Niemann - Pick hastalığı b. i. Hek. Fosfatid metabolizması bozukluğuna bağlı olarak, başlıca dalak ve karaciğer büyümesi, kansızlıkla seyreden ve küçük çocuklarda rastlanan bir hastalık. Daha çok Orta Avrupalı Yahudiler'de görülmektedir. Hastalık çabuk bir gelişme gösterir ve hayatın ilk 2 yılında ölümle sonuçlanır.

Niepce Joseph - Nicéphore (1765-1833) Fransız fizikçisi. Chalon - Sur Saône'da doğdu. Daguerre ile birlikte fotoğrafı bulanlardandır.

Nietzsche, Friedrich (1844-1900) Alman filozofu. İsviçre'de Bâle Üniversitesi'nde, uzun yıllar felsefe profesörlüğü ettikten sonra, İtalya'ya gitti. Sürekli olarak sinir hastalığı geçirmekteydi. Son delilik krizi 1889'da geldi; ölümüne kadar bir daha kendine gelemedi. Felsefesinin bütün özü, taşkın bir yaşama sevgisinde toplanır. Sofu Hıristiyan olan atalarından da ona, sıkı bir perhiz içinde yaşama alışkanlığı kalmıştı. Şu problemi çözümlemeğe çalışmıştı: «Schopenhauer'in kötümser öncüllerini benimsemekle beraber, onun yaşama istemini inkâr eden sonuçlardan kendimizi nasıl kurtarabiliriz?» Düşün hayatının ikinci döneminde, bilgiye dayanan bir toplumsal ahlâk yolunu bulmaya çalışmıştır. Son döneminde ise, bilginin eleştirisini yapar ve bunun bize hiç bir hayat kuralı vermeyeceğini ileri sürer. Sürekli olarak tekrarlanan irade çabası, insanı üstün bir varlık haline getirir: İnsanüstü. Hayat enerjimizin yoğun bir şekilde işlenip geliştirilmesi Nietzsche'ye göre ahlâkın en temel ilkesidir. «Güce dayanan irade», üzerinde bireyci bir ahlâk ve aristokratik politika kurmak istemiştir. Nietzsche fikirlerini hiç bir zaman mantık örgüsü içine almamıştır. Felsefesini aforizmalar halinde ifade eder. Üstün insan ve irade gücü kuramıyla, şiddet ideolojilerine kaynak olmuştur. Özel olarak Faşizm, Naziler ve Anarşistler, Nietzsche'nin düşüncelerinden bol bol yararlanmışlardır. Başlıca eserleri: «Also sprach Zarathustra — Zerdüşt Böyle Demişti», «Götzendammerung — Tanrı'ların Göçüşü», «Die Philosophie im tragischen Zeitalter der Griechen — Yunan Trajik Çağında Felsefenin Doğuşu», «Der Wanderer und sein Schatten — Yolcu ve Gölgesi» dir.

Nif Bak. Kemalpaşa.

nifak, -kı Ar. i. Bozuşukluk, arasızlık: Aralarına nifak düştü.

nifas Ar. i. Doğurduktan sonra kadının üreme organlarından akan kanımsı ve pembemsi sıvı.

nife Fr. b. i. Jeol. Yer çekirdeği. Ağır küre.

nigâr Far. i. ★ 1. Portre, boyalı yüz resmi. ★ 2. Far. s. Resim gibi güzel.

Nigâr Hanım (1856-1918) Şair. Şiirlerini «Nigâr bint Osman» diye imzalayan şair, 1848 Macar ihtilâlinden sonra Türkiye'ye sığınan Macarlar'dan Macar Osman Paşa'nın kızıdır. Paşanın asıl adı Farkas Sandor'dur. Nigâr Hanım, Fransızca, Almanca, Rumca bilir, Doğu ve Batı müziğiyle de uğraşırdı. Şiirleri güçsüz fakat duyguluydu. Başlıca eserleri: «Birinci Efsus», «İkinci Efsus», «Nizam», «Elhanı Vatan» ve «Aksi Sada»dır.

Nigeria Batı Afrika'da bağımsız bir ülke. Yüzölçümü 877 000 km², nüfusu 56 400 000, merkezi Lagos, önemli şehirleri Ibadan, Abeokuta'dır. Ülkenin en yüksek noktası Kamerun dağı 4 070 m. dir. Ekonomisi gelişme yolundadır. Kömür, çinko çıkarılır. Fıstık, kakao, muz, pamuk, kauçuk yetiştirilir. İngiliz Uluslar Topluluğu'na bağlıdır. 1963 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. 1967 mayıs sonunda Doğu Nigeria'nın dayanışma meclisi Enugu'da yaptığı toplantıda, bu bölgedeki kabilelerin geçimsizliği yüzünden egemenlik ilân etmiş ve burasının «Biafra» adıyla bağımsız bir ülke olmasını kararlaştırmıştır. Buna karşılık Nigeria devlet başkanı bütün ülkede sıkı yönetim ilân etmiştir. Bu yüzden Nigeria'da durum karışık bir hal almıştır;

hükümetle Biafra arasında çarpışmalar sürmektedir.



Nightingale, Florence (1820-1910) Hemşireliğin kurucusu İngiliz kadını. Floransa'da doğdu. Zengin ailesiyle birlikte Avrupa'yı dolaşırken her ulustan hastalara ilgi duydu. 1851'de Almanya'da hemşire okulunu bitirdikten sonra İngiltere'ye dönüp hastahanelerde çalışmaya başladı. 1854'de İngiliz hükümetinden Kırım'a gönderilmeyi istedi. 1856'ya kadar İstanbul'da Selimiye Kışlası'nda hastahanede çalıştı. Kaldığı oda bugün müze yapılmıştır.

Niğbolu Savaşı Osmanlılar'ın 1396 yılında Haçlılar'a karşı kazandığı bir meydan savaşı. Yıldırım Beyazıt'ın İstanbul'u zorlaması üzerine, Bizans İmparatoru Manuel'in kışkırtmasıyla Macar Kralı Sigismund'un komutasında toplanan Avrupa şövalyeleri Niğbolu'yu kuşattı. Yıldırım Beyazıt, kale komutanı Doğan Bey'in yardımına gitti. Çevirme taktiği ile Haçlı orsunu bozdu.

Niğde İç Anadolu'daki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 14 856 km² olan ilin nüfusu 361 166, bucak ve köyleri dışında şehrin nüfusu 69 755'dir. Merkez ilçesinden başka Aksaray, Bor, Çamardı, Ortaköy ve Ulukışla ilçeleri vardır. En önemli yükseklik Toroslar üzerindeki Medetsiz tepedir (3 585 m.). Orta kesimde ise Melendiz dağları (2 936 m.) bulunur. Tuz gölünün bir kısmı il sınırları içindedir. Melendiz suyunun suladığı topraklarda tahıl yetiştirilir; bağcılık ve meyvacılık yapılır. Misket elması ünlüdür. Hayvancılık da önemli yer tutar. Şehrin tarihi oldukça eskidir. En parlak zamanı Selçuklular devridir. 1470'de İshak Paşa tarafından Osmanlı ülkeleri arasına katılmıştır. Eski şehrin bulunduğu tepeyi bir kale çevirir. Selçuklular'dan kalma Alâattin ve Sungurbey Camileri ve Akmedrese, eski eserler arasındadır. Şehir, Adana — Kayseri demiryolu üzerinde olduğu gibi, karayoluyla da önemli merkezlere bağlıdır.

nihaî Ar. s. İşi sona erdiren, işi kesen.

nihal Far. i. Fidan.

nihale Far. i. Sofrada kullanılan sahan ya da servis tabağı altlığı.

nihan Far. s. ★ 1. Gizli, saklı. ★ 2. Hazır ve mevcut olmayan.

nihat Far. i. Tabiat, huy, karakter.

nihavent Far. i. Müz. Doğu müziğinde bir makamın adı.

nihayet, -ti Ar. i. ★ 1. Son, bitim, uç. [Fin, extémité, bout, terme — End, close] ★ 2. zf. Sonunda: Nihayet gelebildiniz. [Enfin — At last, finally]

nihilist, -ti Fr. s. Nihilizm taraflısı. [Nihiliste — Nihilist]

nihilizm Fr. i. ★ 1. Genel olarak toplumdaki töreleri ve geleneklere karşı eleştirici bir davranışı anlatır. Politik bir akım olarak Rusya'da, II. Alexandr'ın çarlığı zamanında ihtilâlci hareketlere nihilizm adı verilmiştir. Bu akım en çok, toplumda aradıklarını bulamamış olan aydınlar arasında gelişti. Nihilistler, yürürlükteki bütün görüşleri inkâr ederek, doğa bilimlerinin metoduyla, olayları incelemek gereğini savunuyorlardı. Nihilistlerin bazıları, anarşistlerin yaptıkları suikastlere karıştılar. ★ 2. (Günümüzde) Birey üstü gerçek ve değerleri yadsıyan görüş.

Niigata (Japonya) Hondo adasında 314 500 nüfuslu bir liman şehri.

nijat Far. i. Soy.

Nijat Ekrem Recaizade Ekrem'in, genç yaşta kaybettiği oğlu. Recaizade Ekrem'in en dikkate değer şiir kitaplarından biri, «Nijadı Ekrem» adını taşır.

Nijer Batı Afrika'da bir nehir Futa Jabon'dan doğar, Mali, Niger, Dahomey, Nigeria'dan geçer ve Guine körfezine dökülür. Uzunluğu 4 200 km. dir. Barajlar yoluyla sularından yararlanılır.



Nijer Batı Afrika'da bağımsız bir cumhuriyet. Yüzölçümü 1 279 000 km², nüfusu 3 250 000, başkenti Niamey, önemli şehirleri Zinder, Agadem'dir. Pirinç ve araşit yetiştirilir. Hayvancılık ülkenin en önemli geçim kaynağıdır. 1960 yılında bağımsızlığını kazanmıştır.

Nijni - Novgorod Bak. Gorki.

Nijni - Tagil (S.S.C.B.) Ural dağlarının doğusunda 359 000 nüfuslu bir şehir. Demir ve bakır madenleri vardır.

Nika ★ 1. Zafer tanrıçasının Yunanca adı. ★ 2. Tar. 532 yılında az daha Iustinianus'u devirecek olan ve hipodromda 30 000 kişinin öldürülmesiyle sonuçlanan büyük ihtilâle verilen ad. İhtilâl bu adı, ihtilâlci-


Florence Nightingale


Joseph - Nicéphore Niepce


Jean Nicot

lerin parola olarak kullandıkları «zafer» anlamına gelen «nika!» sözünden almıştır.

nikâh Ar. i. ★ 1. Evlendirme görevlisinin, kadın ve erkeğin isteği üzerine iki tanığın önünde onları evlendirdiğini söylemesi ve bu olayı resmî deftere geçirmesi. ★ 2. Eskiden nihâh sırasında erkeğin kadına borçlandığı para.

nikâh düşmek b. f. Birbirleriyle evlenmelerinde kanunca engel bulunmamak.

nikâh etmek b. f. Bir erkek bir kadını nikâhla almak.

nikâh kıymak b. f. (Evlenme memuru) Bir çifti usulünce evlendirmek.

nikâhlamak f. Nikâh etmek ya da nikâh kıymak.



Nicaragua Orta Amerika'da Costa Rica ile Honduras arasında bağımsız bir cumhuriyet. Yüzölçümü 148 000 km², nüfusu 1 597 000, başkenti Managua'dır. Ülkede İspanyolca konuşulur. Batıda pamuk, kahve, kakao, pirinç, mısır yetiştirilir. Bu bölgede altın da çıkarılmaktadır. 1502 yılında Kristof Kolomb tarafından keşfedilmiş olan ülke, uzun yıllar İspanyol sömürgesi olarak kalmış, 1821'de bağımsızlığını kazanarak Orta Amerika Federasyonu'na katılmış ve 1839'da bu federasyondan ayrılarak tamamen bağımsızlığını kazanmıştır.

nikap Ar. i. Yüz örtüsü, peçe.

nikbet, -ti i. Düşkünlük, gözden düşme.

nikel i. ★ 1. Kim. Sembolü Ni olan bir eleman. Atom sayısı 28, atom ağırlığı 58,69 ve yoğunluğu 8,8 gümüş parlaklığında ve demir sertliğinde, kolay işlenir ve kolay çekilir bir madendir. [Nickel — Nickel] ★ 2. Alaşımlarda ve başka madenleri kaplamakta kullanılır.

nikelâj Fr. i. Kolayca oksitlenen pirinç ya da demir eşyanın galvanoplasti yoluyla nikelle kaplanması. [Nickelage — Nickel - plating]

nikbin Far. s. İyimser.

Nikias Barışı I. Peloponnes Savaşı'nın sonunda Atina ve Isparta arasında yapılan barış (M.Ö. 421). İki tarafın da aldıkları toprakları geri vermesini öngören ve Atina delegesi Nikias tarafından 50 yıl için imzalanan barış. M.Ö. 413'de bozuldu.


Rus Çarı I. Nikola


Rus Çarı II. Nikola

Nikola, I. (1796-1855) Rus çarı. I. Paul'ün üçüncü oğlu olup I. Aleksandr'ın yerine 1825'de tahta geçerek 1855'e kadar çarlık etmiştir. 1826'da İran'dan Erivan'ı almış, 1827-1829'da Fransa ve İngiltere ile birlikte Türkler'e karşı Yunanlılar'ı tutmuş, fakat 1855'de İngiltere ve Fransa'nın Türkler'e katılması üzerine Kırım Savaşı'nda başarısızlığa uğramıştır.

Nikola, I. (1841-1921) Karadağ Kralı. Kardeşi II. Danilo'nun yerine 1860'da tahta geçtiğinde prens idi. 1910'da kendini kral ilân etti. I. Dünya Savaşı sonunda, 1918'de Karadağ'ın Sırbistan ile birleşmesine karşı olduğundan krallıktan indirildi. Edebiyat çalışmaları vardır.

Nikola, II. Nikolai Aleksandroviç (1868-1918) Son Rus Çarı. III. Aleksandr'ın oğludur. 1894'de tahta çıktı. 1904-1905 Rus - Japon savaşının başarısızlığı, içeride muhalefetin güçlenmesi onu reformlar yapmaya, yeni bir anayasa getirmeye zorladı. I. Dünya Savaşı'na girmeye karşıydı; ançak girmek zorunda kaldı. 1917 martında tahttan çekildi. Ailesiyle Sibirya'ya sürüldü. Orada, bütün ailesiyle birlikte bolşevikler tarafından öldürüldü.

Nikolaus von Kues (1401-1464) Alman din bilgini. Bir kayıkçının oğludur. Heidelberg üniversitesinde öğrenimini yaptı. Papa'nın hizmetinde bulundu. 1437'de bir konsil toplamak üzere İstanbul'a gönderildi. Takvimde reform yaptı; hidrostatik denemelerinde bulundu. Galilei'den önce, dünyanın evrenin merkezi olmadığı düşüncesini ileri attı. Önemli eserleri vardır.

Nikolayev (S.S.C.B.) Ukrayna'da 258 000 nüfuslu bir şehir. Bug nehri üzerinde bir limandır. Tarım makineleri yapılır.

Nikomedya İzmit'in Roma sömürgesi olduğu zamanki adı.

nikotin Fr. i. Kim. Tütün yapraklarından çıkarılan renksiz, açıkta bırakılınca havadan oksijen alarak esmerleşen, 247° C de kaynayan ve 1,009 yoğunluğunda olan çok zehirli bir alkaloit. Kuru tütünde % 2 - 7 oranında bulunmaktadır. [Nicotine — Nicotine]

nikris i. Hek. Nöbet halinde gelen eklem ağrısı. Özellikle eklemlerde ve kıkırdak dokusunda kireçimsi birikmeler meydana getiren hastalık. Genellikle kalıtsal faktörlerin önemli bir rol oynadığı kabul edilir. 40 yaşından önce pek görülmez. Daha çok ılıman iklimlerde rastlanılır. [Goutte — Gout]

nikriz Far. i. Doğu müziğinde bir makam adı.

Niksar Tokat'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 048 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 64 237, merkezinin nüfusu 12 554'dür. Tahıl, tütün tarımı, meyvacı-

lık ve sebzecilik yapılır. Kasaba, Çanakçı deresinin vadisinde kurulmuştur. Eski bir kasabadır.

niktüri i. Hek. Geceleri sık sık işeme durumu. Genellikle, böbrek, prostat bezi ya da şeker hastalığının belirtisidir. [Nycturie — Nycturia, nocturia]

Nil Afrika kıtasının en önemli nehri. Uzunluğu 6 671 km. dir. Ruanda dağlarından çıkar, 1 134 m. yükseklikteki Victoria gölüne akar. Oradan çıktıktan sonra Uganda'dan geçer ve Sudan'a girer, batıdan Bahrülgazal ve Bahrülarap, doğudan da Sobat kolları ile birleşir ve Beyaz Nil adını alır. Hartum yakınında Habeşistan'dan gelen Mavi Nil'le birleşir. Mavi Nil Habeşistan'ın yüksek yaylasından getirdiği alüvyonları Nil nehrine boşaltır ve böylece Nil'in değeri artar. Mavi Nil ve Beyaz Nil bundan sonra Nil adını alır. Nil'in 5 çavlanı Sudan toprakları üzerindedir. Mısır'da Assuan'dan sonra bir göl durumunu alan nehirden açılan kanallardan tarlaların sulanmasında yararlanılır. Nil'in Assuan'dan Kahire'ye kadar olan 800 km. lik kısmında büyük tonajda gemiler işleyebilir. Kahire'nin 15 km. kuzeyinde birçok kollara ayrılır, ünlü deltasını meydana getirir ve Akdeniz'e dökülür.

nilgai Far. i. Zo. Mavi sığır. Çift tırnaklıların geviş getirenler alt takımının boynuzlular familyasının antiloplar alt familyasının bir türü.

nilgün Ar. Far. b. s. Mavi.

nil turna balığı b. i. Zo. Kemikli balıkların tatlı su yumuşak yüzgeçliler alt takımının bir familyası. 100 kadar türü vardır. Afrika'da Nijer, Kongo, Çad, Nil ve Zambezi nehirlerinin havzalarında yaşarlar.

nilüfer Ar. Far. b. i. Bot. Nilüfergillerden, yaprakları tekerlek ve geniş, çiçekleri beyaz, sarı, mavi ya da pembe renkte, durgun sularda ya da havuzlarda gelişen bir su bitkisi. 20 kadar türü vardır. [Nénuphar — Nenuphar, water - lily]

Nilüfer Çayı Bursa ili sınırları içinde, Uludağ'ın güneydoğu eteklerinden doğar. Susurluk ırmağına karışır. Uzunluğu 100 km dir.

nilüfergiller ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden, nilüfer türleriyle, su mısırı, mısır baklası gibi bitkileri içine alan bir familya. [Nymphéacées — Nymphaeaceae]

nim Far. s. Yarı.

nimbus Lat. i. Karabulut.

nimet, -ti Ar. i. ★ 1. İyilik, ergi. ★ 2. İyi yaşamak için gerekli olan her şey ve ekmek.

nimetşinas Ar. s. İyilik bilir (kimse).

Nimitz W. Chester (1885-1966) Amerikan amirali. Karargâh ve kurmay hizmetlerindeki çalışmalarıyla kısa zamanda kendini göstermiş; amiral olarak Amerikan Denizaltı Kuvvetleri Komutanlığı'na atanmıştır. 1939'da Amerikan Deniz Bakanlığı seyrisefer dairesi başkanı iken Japonlar'ın Pearl Harbour baskınından sonra Büyük okyanustaki 7. Amerikan filosu komutanı olmuştur.

nine i. ★ 1. Annenin ya da babanın annesi. [Grand'mère — Grandmother] ★ 2. Yaşlı kadınlara seslenmek için kullanılır.

ninni Küçük çocukları uyutmak amacıyla söylenen türkü. Chopin, Brahms, Schubert gibi büyük besteciler de bu türde güzel örnekler vermişlerdir. [Berceuse — Lullaby]

Ninova İlkçağlar'da kurulmuş büyük ve ünlü bir Asur kenti. Uzun süre başkent olarak kullanılan Ninova, Dicle nehrinin doğu yakasında, şimdiki Musul yakınlarında bulunuyordu. Kent, çok büyüktü. Güzel yapılar, anıtlar, tapınaklarla süslüydü. Kral Senakrip zamanında en ileri dönemine ulaşan Ninova, M.Ö. 612 yılında Medler'in ve Babilliler'in saldırılarıyla yakılıp yıkıldı.


nilüfer

Niobe Mit. Yunan mitolojisine göre Tantalus'un kızı, Teb Kralı Amfiyon'un karısı, Firikya Kraliçesi'dir. 7 oğlu ve 7 kızı varmış.

Nippon Japonlar'ın ülkelerine verdikleri ad. Bu ad bazen yanlış olarak Hondo adası için de kullanılır.

nirengi Far. i. Haritasını çıkarmak için bir alanı üçgenlere bölmek işi. [Triangulation — Triangulation]

nirengi noktası b. i. Nirengide ayrılan üçgenlerin tepe noktası. Bu noktalar birleştirilerek çokgenler meydana getirilir.



[Point de repère — Triangulation point, landmark]

nisa Ar. i. Kadın.

nisaiye Ar. i. Hek. Kadın hastalıkları.

nisan i. (Süryanice'den) Yılın dördüncü ayı. Marttan sonra, mayıstan önce gelir ve 30 gün sürer. [Avril — April]

nisan balığı b. i. Nisan'ın birinci gününde başkalarını aldatma geleneği.

nispet, -ti Ar. i. ★ 1. Oran. ★ 2. Bağıntı, ilgi, ilinti. ★ 3. (Halk dilinde) birini üzmek için yapılan iş. ★ 4. zf. (Halk dilinde) İnat olarak: Bunu bana nispet olarak yapıyor.

nispeten Ar. zf. ★ 1. Göre, yanında, nispetle: Bu, ötekine nispeten çok iyi. ★ 2. Öncekine göre, bir dereceye kadar, şöyle böyle.

nispet etmek b. f. Hal ve miktarına göre iki şeyi kıyaslamak.

nispet vermek b. f. Birinin karşısına geçip onu üzecek şekilde gösteriş yapmak.

nispî Ar. s. ★ 1. Birbirine göre (olan), öncekine göre (olan). ★ 2. Göreli. esk. İzafî.

nispî butlan Huk. Belirli bir hukuk işleminin geçerli olabilmesi için gerekli sayılan ve kişilerin korunması amacına yönelmiş bulunan şartların eksikliği nedeniyle, o hukuk işleminin sakat doğması.

nispî temsil Huk. Parlamanter bir yönetim sistemini benimseyen ülkelerde, siyasal partilerin, halktan aldıkları oy oranında yasama organlarında temsil edilmeleri; oy oranına uygun sayıda parlamentoya üye sokabilmeleri. Nispî temsil sistemi de kendi içinde değişik türlere ayrılmaktadır. [Représantation proportionnelle — Proportional representation]

nistagmus Yun. i. Hek. Gözlerin birinin ya da her ikisinin olduğu yerde, kimi kere de sağa, sola, yukarı, aşağı bakarken istem dışı olarak durmadan titremesi, yerinde oynaması. Beyin kökü hastalıklarında, bazı iç kulak bozukluklarında çok önemli bir bulgudur.

nistatin i. Hek. Bir mantardan elde edilen ve mantarlara karşı etki göstermesi dolayısıyla, mantar rahatsızlıklarında kullanılan antibiyotik madde. [Nystatine — Nystatin]

nisvan Ar. ç. i. Kadınlar.

nisyan Ar. i. Unutma.

Niş (Yugoslavya) Morava nehri kıyısında 85 000 nüfuslu bir şehir. Endüstri merkezidir.

nişaburek i. Doğu müziğinde bir makam adı.

nişan Far. i. ★ 1. İm, iz, belirti, bilgilik. esk. Alâmet. [Marque, marque spécial — Mark, trademark] ★ 2. Yavukluluk: Aralarında nişan var. [Fiançailles — Engagement] ★ 3. Yavukluluk töreni: Bu akşam nişanı var. [Cérémonie de fiançailles — Engagement ceremony] ★ 4. Bazı devletlerde övünç vermek için yurttaş ya da yabancılara verilen ve resmî günlerde takılan kurdelâlı ya da kurdelâsız çeşitli bilgilik. [Décoration — Decoration] ★ 5. Ask. Hafif silâhlarda göz, gez, arpacık ve hedefi aynı doğrultuya getirmek. Ağır silâhlarda belirli yöntemlerle nişan hattını geçirecek biçimde namluya yön vermek. [Pointage — Aiming, sighting]

nişan aleti b. i. Ask. Ağır silâhlarda mesafeye ve uygulanacak atış şekline göre mermiyi hedefe ulaştırmak için kullanılan alet. [Appareil de mire — Sight - gear]

nişan almak b. f. ★ 1. Hedefe vurmak için silâhı göze götürüp doğrulamak. [Viser — To take aim] ★ 2. Kendisine nişan verilmek. [Etre décoré, recevoir décoration — To receive decoration]

nişan atmak b. f. Silâhla hedefe atış yapmak.

nişancı s. ★ 1. İyi atış yapan. [Tireur d'élite — Marksman] ★ 2. i. Tar. Eskiden berat ve fermanları yazan, düzelten, tuğralayan, ülkeye katılan toprakların tapularına ve vergileme işlerine bakan yüksek memur.

nişane Far. i. İm, belirti.

nişangâh Far. b. i. ★ 1. Hedef tahtası, hedef. [Gible — Target] ★ 2. Bakıncak. Ateşli hafif silâhlarda mermiyi amaca ulaştırmak için silâha gereken duruşu vermeye yarayan alet. [Hausse — Butt]

nişan halkası b. i. Nişanlıların, yavukluların taktıkları ve evlilik süresince taşıdıkları yüzük.

nişan komak b. f. Bir şeyi akılda tutabilmek ya da sonradan tanıyabilmek için işaretlemek.

nişanlamak f. Birini evlendirmek için bir kimseye sözlü kılmak: Kızını bir subaya nişanladı. ★ 2. İmlemek, işaretlemek.

nişanlanmak f. ★ 1. Evlenmek üzere sözleşmek: Geçen hafta nişanlandılar. [Se fiancer, être fiancé — To be engaged] ★ 2. İmlenmek, işaretlenmek. [Etre marqué, être signé — To be marked]

nişanlı s. Sözlü, yavuklu. [Fiancé — Engaged] ★ 2. İmli, işaretli. [Signé, marqué — Marked]

nişan taşı ç. b. i. Tar. Eskiden belli bir yeri işaretlemek için dikilen taş. Daha çok okçulukta kullanılırdı.

nişasta Far. i. Unun glütenden başka olan hidrokarbon kısmı. Tahıl tanelerinin, mercimek ve bezelye gibi bazı baklagillerin, patates gibi yumruların suda çürütüldükten sonra ezilmesiyle çıkan süt gibi sıvının kurutulmasıyla meydana gelir; tatlı v.b. yapılmasında kullanılır. [Amidon — Starch]

nişasta buğdayı b. i. Bot. Kaplıcayı andıran, ufak taneli, nişastası çok buğday çeşidi.

Nişinimiya (Japonya) Hondo adası üzerinde

Osaka koyunda 280 000 nüfuslu bir şehir.

nite zf. Eskiden hal sormak için «nasıl» yerine kullanılırdı.

nitekim e. «Nasıl ki» anlamında olup bir hükmü tanıklamak için söylenen cümleye katılır. [Comme, de même que, aussi que — As a matter of fact, just as]

nitel s. Nitelik bakımından olan, nitelikle ilgili bulunan esk. Keyfî. [Qualitatif — Qualitative]

nitelemek f. Bir şeye nitelik vermek. esk. Vasıflandırmak. [Qualifier — To qualify]

niteleme sıfatları ç. b. i. Gra. Bir şeyin nasıl olduğunu belirten sıfatlar. esk. Sıfatı tavsifî. [Adjectifs qualificatifs — Descriptive adjectives]

nitelik i. Varlıklar arasında bulunan ve nicelikle ilgisi olmayan ayırımları şu ya da bu bakıma göre meydana getiren hal, bir şeyin nasıl olduğunu belirten hal. esk. Keyfiyet, vasıf. [Qualité — Quality]

nitrat, -tı Fr. i. Nitrik asit tuzu. [Nitrate — Nitrate]

nitrifikasyon Fr. i. Toprak içerisinde, mikro organizmler tarafından, amonyak ya da amonyum bileşiklerinin nitrat ve nitriklere çevrilmesi. [Nitrification — Nitrification]

nitrik asit Fr. i. Kim. Bileşiminde bir azot, üç oksijen ve bir hidrojen bulunan, yoğunluğu 1,52 olup 86° C de kaynayan ve endüstride kullanılan bir asit. [Acide nitrique — Nitric acid]

nitrogliserin Fr. i. Kim. Gliserinin nitrik eteri. Nitrogliserin ya da trinitrin sarı bir sıvıdır. Çarpma ve yüksek bir ısı sonunda şiddetle patlar. Patlamasına engel olmak için silis, kömür, talaş eklemek gerektir. Bak. dinamit. [Nitroglycérine — Nitroglycerine]

nitroselüloz Fr. i. Kim. Selülozun, nitrik asitle nitrolanmasından meydana gelen bir bileşik. [Nitrocellulose — Nitrocellulose]

nivelman Fr. i. Arazi düzleme işi.

Nixon, Milhous Richard (Doğ. 1913) Amerikalı politikacı. Avukatlık yaptı. II. Dünya Savaşı'na, donanmada görev alarak katıldı. 1947-1951 yıllarında Kongre üyesi, 1951-1953 yıllarında senatördü. 1953-1961 yıllarında başkan yardımcılığı yaptı. 1960'da Cumhuriyetçi Parti'nin başkan adayı olduysa da kazanamadı.

niyabet, -ti Ar. i. ★ 1. Naiplik. ★ 2. Huk. Görülmekte olan bir davada, tebligatın gerçekleştirilmesi, tanık, bilirkişi dinlenmesi, keşif ve sorgu yapılması için, davaya bakan mahkemenin başka bir mahkemeyi ya da mahkeme üyelerinden birini görevlendirmesi. Bu durumda görevlendirilen yargıç ya da mahkemeye «naip» denir. [Régence — Regency]

niyaz Far. i. ★ 1. Yalvarma, yakarma. ★ 2. Tar. Tarikatlarda büyüklerden birinin huzurunda edeple durmak. ★ 3. Tar. Tarikatlarda armağan. Mevleviler'le Bektaşiler sadaka ve zekât almazlar, bu türlü şeyi niyaz adı altında kabul ederlerdi.

Niyazi Bey—Resneli— (1873-1912) 1908'de II. Meşrutiyet'in ilânını hazırlayan subaylardan biri. II. Abdülhamit yönetimine karşı çıkarak 1908 yılında meşrutiyetin ilân edilmesini gerçekleştirmek için emrindeki birlikle dağa çekildi. Meşrutiyetten sonra ulusal bir kahraman olarak tanındı. Emekli olduktan sonra kişisel bir düşmanı tarafından, bir gezi için vapura binerken Resne'de öldürüldü.

niyaz penceresi b. i. Eskiden tekkelerde türbelerin pencerelerine verilen ad.

niye e. «Ne diye» gibi amaç sormak için kullanılır: Söylediğim yere niye gitmediniz? [Pourquoi — Why]

niyet, -ti Ar. i. ★ 1. Bir şeyi yapmayı önceden düşünmüş olma, kurma, yasanlama, yasan. [Intention, dessein — Intention, design] ★ 2. Niyetçilerin kullandığı ya da çikolata ve şekerlemelerin kimi vakit sarılı bulunduğu, içinde dörtlükler yazılı küçük kâğıt. ★ 3. Namaz kılmak ya da oruç tutmak için karar verip bunu belirten özel deyimi söylemek. Örneğin: Niyet ettim Allah rızası için oruç tutmaya.

niyetçi s. Niyet kâğıtlarını para karşılığında çoluk çocuğa çektiren ve bu iş için güvercin, saka kuşu gibi kuşlar kullanan gezginci.

niyeti bozuk b. s. Kötü bir davranışta bulunması umulan.

niyetlenmek f. Bir şeye niyet etmek. [Avoir l'intention de, se proposer de — To have intention, aim at]

niyetli s. ★ 1. Niyeti olan, niyet eden. ★ 2. Oruçlu. [Intentionné — Intent]

niyet tutmak b. f. Fala baktırırken, haber alınmak istenilen şeyi aklından geçirmek.

niyobyum i. Kim. Sembolü Nb, atom sayısı 41, atom ağırlığı 93,5, yoğunluğu 7,5 olan ve oksijen, kükürt, klor gibi maddelerle bileşikler veren eleman. [Niobium — Niobium, columbium]

niza, -ı Ar. i. Çekişme, kavga.

nizam Ar. i. Düzen, yol, dizgi.

Nizamı Cedid Kurulmasına II. Selim'in önayak olduğu yeni askeri düzene verilen ad. Bazı tarihçilere göre Nizamı Cedid, salt askerlik konularını kapsamakta; başka bir bölümüne göre ise askerlik konuları dışındaki batıya eğilimli düzenlemeleri de içine almaktadır. Bu ikinci görüşü kabul etmek, daha uygun görünmektedir. Şu şartla ki, bu genel düzenlemede, askeri konular önde gelmektedir. Nizamı Cedid düzeni, askerliği batının



Milhous Richard Nixon



Resneli Niyazi Bey


Nizamülmülk


Alfred Nobel

gelişmiş eğitim metotlarına bağladığı için; eskiye ve kolaya alışkın yeniçeriler bu yeni düzene karşı cephe aldılar. Nizamı Cedid düzeni ile eğitilmiş askerlerin Suriye'de Napoléon'a karşı ve Rus sınırlarındaki başarıları gerici çevre ile yeniçerilerin ayaklanmasına sebep oldu. Ünlü Kabakçı Mustafa ayaklanması doğdu. Bu ayaklanmada II. Selim tahttan indirildi (1807). Yerine geçen IV. Mustafa Nizamı Cedid'le ilgili bütün gelişmeleri ortadan kaldırdı.

Nizam Devleti Bak. Haydarâbat.

nizamî Ar. s. ★ 1. Nizam üzere olan, yolunca, düzenli. ★ 2. Kanuna uygun.

Nizamî, Genceli (Ölm. 1206) İranlı şair. Asıl adı İlyas'dır. Gence şehrinde 1138-1145 yılları arasında doğduğu sanılmaktadır. İran edebiyatında Firdevsî'den sonra gelen mesnevi ustalarındandır. «Hamse», yani beş manzum hikâye yazma türünde ise, başta gelir. Nizamî'nin Penç Genç (Beş Hazine) adıyla anılan hamsesi ünlüdür.

nizamiye Ar. i. Eskiden kara ordusuna verilen ad: Bahriyeden nizamiyeye geçmiş.

nizam karakolu b. i. Ask. İç ve dış güvenliği sağlayan, nöbetçileri değiştiren ve yerine yenilerini koyan birliğin adı. Genellikle kuvveti, bir bölüktür. Nizam karakolları 24 saatte bir değiştirilir. Nöbet sırası gelen bölüğün nöbetçi subayı, aynı zamanda nizam karakol komutanıdır.

nizamname Ar. Far. b. i. Tüzük.

Nizamşahlar Güney Hindistan'da kurulmuş bir Müslüman krallığı. Behmenî Türk İmparatorluğu'nun başkanı Nizam Han'ın oğlu I. Ahmet Nizamşah Bahrî tarafından kurulan devletin yüzölçümü 160 000 km², resmî dili Farsça idi. Hepsi Nizamşah Bahrî diye anılan 10 hükümdar gelmiştir. Nizamşahlar 1633'de Timuroğulları'nın Hindistan Türk İmparatorluğu'na katılmıştır.

Nizamülmülk, Hoca Ebuali Hasan (1018-1092) Türk devlet adamı. Tur şehri yakınlarında doğdu. Çok güçlü bir öğrenim gördü. Genç yaşlarında Büyük Selçuklu Devleti'nin kurucusu Tuğrul Bey'in hizmetine girdi. Alpaslan'ın, hükümdarlık yolundaki çaba ve savaşlarında, onu destekledi. Buna karşılık, tahta geçince, Alpaslan Nizamülmülk'ü vezir yaptı. Ona bu sanı veren de Alpaslan'dır. Askerlik ve yönetim işlerinde Alpaslan'ın sağ kolu olan Nizamülmülk onun öldürülmesinden sonra Melikşah'a da aynı şekilde yararlı oldu. Sonraları vezirle hükümdarın araları açıldı. 1092'de kendisine dilekçe sunan biri tarafından hançerle öldürüldü. Bu olayı Melikşah'ın düzenlediği söylenir. İyi ve güçlü bir devlet adamı olduğu kadar bilginleri ve sanatçıları koruması ile de ün yapan Nizamülmülk, «Siyasetnâme» adlı eseri ile Selçuklu Devleti'nin bir çeşit anayasasını düzenlemiştir. Bağdat'da yaptırdığı Nizamiye adlı medrese ünlüdür.

Nizip Gaziantep'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 474 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 32 932, merkezinin nüfusu 5 444'dür. Buğday tarımı ve hayvancılık dışında zeytin, zeytinyağı ve antep fıstığı önemli gelir kaynaklarıdır. Kasaba, Nizip suyu vadisindedir. Suriye sınırına 30, il merkezine 46 km. uzaklıktadır.

Nizip Savaşı Tar. XIX. yüzyılın ilk yarısında Nizip ilçesi yakınlarında Osmanlı Devleti ile Mehmet Ali Paşa arasında meydana gelen bir meydan savaşının adı. Daha önce yapılan bir savaş, iki tarafı da tatmin etmemişti. Osmanlı ordusunda, geleceğin ünlü Alman komutanı Moltke de, genç bir subay olarak bulunuyordu. Boş inanlara ve geleneklere aşırı bağlı olan Hafız Mehmet Paşa, Moltke'nin öğütlerine aldırmadığı için, düşman üzerine atılmakta geç kaldı. Bundan yararlanıp daha atik ve cesur davranan İbrahim Paşa'nın kuvvetleri, Osmanlılar üzerine çullanıp onları gafil avladılar. 4 saatlik kısa bir süre içinde Osmanlı ordusunu bozguna uğrattılar (29 Haziran 1839).

No Japonca i. Tiy. Din törenlerinden çıkma bir çeşit danslı ve lirik Japon dramı.

No Numara kelimesinin kısaltılması.

Nobel, Alfred (1833-1896) İsveçli kimyacı. Stockholm'de doğdu. Dinamiti bulmuştur. Ölürken «Nobel armağanları» nı dağıtacak bir kurum yapılmasını ve servetinin bu yolda dağıtılmasını vasiyet etti. 1901'den beri bilginlere, yazarlara ve barışseverlere verilen bu ödüllerin sayısı beştir. Ödüller, fizik, kimya, tıp ya da kimyada en önemli buluşları yapmış ya da bu bilimlere en önemli bir yenilik getirmiş olanlara, edebiyatta en dikkate değer eseri yazmış olana ve ulusların kardeşliği ve barış için en iyi davranışta bulunmuş olana verilir. Nobel'in yıllık ödülleri için temel olarak bıraktığı ana para 40 000 000 TL. kadardır.

nobran s. Davranışı kaba, sert ve gönül kırıcı olan, küstah.

noda i. Üstü toprakla örtülü saman yığını.

nodozite Fr. i. Bot. Havanın azotunu alarak bitkiye yararlı bir hale getiren bakterileri içine alan ve bakla köklerinde bulunan yumrular.

nodul i. Üvendirenin ucundaki çivi.

Noel Fr. i. Hıristiyanlar'ın, İsa'nın doğum günü için 25 aralıkta kutladıkları yortu. [Noël — Christmas]

Noel ağacı b. i. Noel yortusunda Hıristiyanlar'ın, mumlarla, oyuncaklarla, çikolata ve şeker gibi şeylerle süsledikleri küçük çam ağacı.

Nobel Armağanlarını Kazananların Listesi

1905 A. von Baeyer (A.). P. von Lenard (A.), R. Koch (A.), H. Sienkiewicz (Pol.), B. von Suttner (Avus.).
1906 H. Moissan (F.), J. J. Thomson (İng.), C. Golgi (İt.), S. M. Ramon y Cajal (İsp.), G. Carducci (İt.), T. Roosevelt (A.B.D.).
1907 E. Buchner (A.), A. A. Michelson (A.B.D.), A. Laveran (F.), R. Kipling (İng.), E. T. Moneta (İt.), L. Renault (F.).
1908 E. Rutherford (İng.), G. Lippmann (F.), P. Ehrlich (A.), İ. Meçnikov (S.S.C.B.), R. Eucken (A.), K. P, Arnoldson (İsv.), F. Bajer (Dan.).
1909 W. Ostwald (A.). G. Marconi (İt.), F. Braun (A.), T. Kocher (İsviç.), S. Lagerlöf (İsv.), A. Beernaert (Belç.), P. C. d'Estournelles de Constant (F.).
1910 O. Wallach (A.), J. D. Waals (H.), A. Kossel (A.), P. von Heyse (A.), Milletlerarası Daimi Barış Bürosu (İsviç.).
1911 M. S. Curie (F.), W. Wien (A.), A. Gullstrand (İsv.), M. Maeterlinck (Belç.), T. M. Asser (H.), H. A. Fried (Avus.).
1912 V. Grignard (F.), P. Sabatier (F.), G. Dalen (İsv.), A. Carrel (F.), G. Hauptman (A.), E. Root (A.B.D.).
1913 A. Werner (İsviç.). H. Kamerlingh - Onnes (H.), C. Richet (F.), Rabin D. Tagore (Hint.), H. La Fontaine (Belç.).
1914 T. W. Richards (A.B.D.), M. von Laue (A.). R. Barany (Mac.).
1915 R. Willstatter (A.), W. H. Bragg (İng.), W. L. Bragg (İng.), R. Rolland (F.).
1916 V. von Heidenstam (İsv.).
1917 C. G. Barkla (İng.), K. Gjellerup (Dan.), H. Pontoppidan (Dan.), Milletlerarası Kızılhaç Komitesi (İsviç.).
1918 F. Haber (A.), M. Planck (A.).
1919 J. Stark (A.), J. Bordet (Belç.), C. Spitteler (İsviç.), W. Wilson (A.B.D.).
1920 W. Nerst (A.), C. E. Guillaume (İsviç.), A. Krogh (Dan.), K. Hamsun (Norv.), L. Bourgeois (F.).
1921 F. Soddy (İng.), A. Einstein (A.), A. France (F.), K. H. Branting (İsv.), C. H. Lange (Norv.).
1922 F. W. Aston (İng.), N. Bohr (Dan.), A. V. Hill (İng.), O. Meyerhof (A.), J. Benavente (İsp.), F. Nansen (Norv.).
1923 F. Pregl (Avust.), R. A. Millikan (A.B.D.), F. G, Banting (Kan.), J. Macleod (Kan.), W. B. Yeats (İrl.).
1924 K. M. Siegbahn (İsveç), W. Einthoven (H.), W. Reymont (Pol.).
1925 R. Zsigmondy (A.), J. Franck (A.), G. Hertz (A.), G. B. Shaw (İng.), A. Chamberlain (İng.), C. G. Dawes (A.B.D.).
1926 T. Svedberg (İsveç), J. Perrin (F.), J. Fibiger (Dan.), G. Deledda (İt.), A. Briand (F.), G. Stresemann (A.).
1927 H. Wieland (A.), A. H. Compton (A.B.D.), C. T. Wilson (İng.), J. Wagner von Jauregg (Avust.), H. Bergson (F.), F. Buisson (F.), L. Quidde (A.).
1928 A. Windaus (A.), O. W. Richardson (İng.), C. Nicolle (F.), S. Undset (Norv.).
1929 A. Harden (İng.), H. Euler - Chelpin (İsveç), L. De Broglie (F.), F. G. Hopkins (İng.), C. Eijkman (H.), T. Mann (A.), F. Kellogg (A.B.D.).
1930 H. Fischer (A.), C. Raman (Hint), K. Landsteiner (Avust.), S. Lewis (A.B.D.), N. Söderblom (İsv.).
1931 C. Bosch (A.), F. Bergius (A.), O. Warburg (A.), E. Karlfeldt (İsv), J. Addams (A.B.D.), N. Butler (A.B.D.).
1932 L. Langmuir (A.B.D.), W. Heisenberg (A), C. Sherrington (İng.), E. D. Adrian (İng.), J. Galsworthy (İng.).
1933 M. Dirac (İng.), E. Schrödinger (Avus.), H. Morgan (A.B.D)., İ. Bunin (S.S.C.B.), N. Angell (İng.).
1934 C. Urey (A.B.D.), G. Minot (A.B.D.), W. Murphy (A.B.D.), G. Whipple (A.B.D.), L. Pirandello (İt.), A. Henderson (İng.).
1935 F. Joliot - Curie (F.), I. Joliot - Curie (F.), J. Chadwick (İng.), H. Spemann (A.), C. von Ossietzky (A.).
1936 P. Debye (H.), C. Anderson (A.B.D.), V. Hess (Avus.), H. Dale (İng.), O. Loewi (Avus.), E. O'Neill (A.B.D.), C. Lamas Saavedra (Arj.).
1937 W. Haworth (İng.), P. Karrer (İsviç.), J. Davisson (A.B.D.), P. Thomson (İng.), A. von Szent Györgyi (Mac.), R. M. du Gard (F.), E. C. Chelwood (İng.).
1938 R. Kuhn (A.), E. Fermi (İt.), C. Heymans (Belç.). P. Buck (A.B.D.), «Nansen Milletlerarası Mülteciler Bürosu (İsv.).
1939 A. Butenandt (A.), L. Ruzicka (İsviç.), O. Lawrence (A.B.D.), G. Domagk (A.), F. Sillanpää (Fin.).
1943 G. Hevesy (Mac.), O. Stern (A.B.D.), E. Doisy (A.B.D.), H. Dam (Dan.).
1944 O. Hahn (A.), I. Rabi (A.B.D.). J. Erlanger (A.B.D.), H. Gasser (A.B.D.), V. Jensen (Dan.), Milletlerarası Kızılhaç Komitesi (İsviç.).
1945 I. Virtanen (Fin.), W. Pauli (Avus.), A. Fleming (İng.), E. Chain (İng.), H. Florey (İng.), G. Mistral (Şili). C. Hull (A.B.D.).
1946 B. Sumner (A.B.D.), H. Northrop (A.B.D.), M. Stanley (A.B.D.), W. Bridgman (A.B.D.), J. Muller (A.B.D.), H. Hesse (İsviç.), J. Mott (A.B.D.), E. Balch (A.B.D.).
1947 R. Robinson (İng.). E. Appleton (İng.), F. Cori (A.B.D.), G. Cori (A.B.D.), A. Houssay (Arj.), A. Gide (F.), The Friend's Service Council (İng.), The American Friends Service Committee (A.B.D.).
1948 A. Tiselius (İsv.), S. Blackett (İng.). P. Müller (İsviç), T. S. Eliot (İng.).
1949 F. Giauque (A.B.D.), Hideki Yukawa (Jap.), Monise de Abreu (Port.), W. Hess (İsviç.). W. Faulkner (A.B.D.), J. Boyd Orr (İng.).
1950 O. Diels (A.), K. Alder (A.), F. Powell (İng.), S. Hench (A.B.D.), C. Kendall (A.B.D.). T. Reichstein (İsviç.), B. Russell (İng.), R. Bunche (A.B.D.).
1951 T. Seaborg (A.B.D.), E. Mc. Millan (A.B.D.), J. Cockroft (İng.). E. T. Walton (İrl.), M. Theiler (G. Af), P. Lagerkvist (İsv.), L. Jouhaux (F.).
1952 J. Martin (İng.), R. Synge (İng.), E. M. Purcell (A.B.D.), F. Bloch (A.B.D.), S. Waksman (A.B.D.), F. Mauriac (F.), A. Schweitzer (F.).
1953 H. Staudinger (A.), F. Zernike (H.), H. Krebs (İng.). F. Lippman (A.B.D.), W. Churchill (İng.), G. Marshall (A.B.D.).
1954 L. Pauling (A.B.D.), W. Bothe (A.), M. Born (İng.), J. Enders (A.B.D.), F. Robbins (A.B.D.), T. H. Weller (A.B.D.). E Hemingway (A.B.D.), Mülteciler için B. M. Yüksek Komisyonu (İsviç).
1955 V. Du Vigneaud (A.B.D.), P. Kusch (A.B.D.), W. E. Lamb (A.B.D.), H. Theorell (İsv.), H. Laxness (İzl.).
1956 C. N. Hinshelwood (İng.), N. Semionov (S.S.C.B.), W. Shockley (A.B.D.), J. Bardeen (A.B.D.), W. Brattain (A.B.D.), A. Cournand (A.B.D.), W. Forssmann (A.), D. Richards (A.B.D.), J. Jimenez (İsp.).
1957 A. Todd (İng.), C. Ning Yang (Çin. H. C.), Tsung Dao Lee (Çin. H. C.), D. Bovet (İt.), A. Camus (F.), L. Pearson (Kan.).
1958 F. Sanger (İng.), P. Çerenkov (S.S.C.B.), İlya Mihailoviç Frank (S.S.C.B.), İgor E. Tamm (S.S.C.B.), G. W. Beadle (A.B.D.), E. L. Tatum (A.B.D.), J. Lederberg (A.B.D.), B. Pasternak (S.S.C.B.), G. Pire (Belç.).
1959 J. Heyrovsky (Çek.), E. Segre (A.B.D.), O. Chamberlain (A.B.D.), S. Ochoa (İsp.), A. Kornberg (A.B.D,), S. Quasimodo (İt.), P. Noel - Baker (İng.).
1960 W. Libby (A.B.D.), D. Glaser (A.B.D.), P. Medawar (İng.), F. Burnett (Avust.), S. John Perse (F.), A. Luthuli (G. Af.).
1961 M. Calvin (A.B.D.), R. Hofstadter (A.B.D.), R. Mossbaur (A.), V. Bekesy (Mac.), İ. Andriç (Yug.), D. Hammarskjöld (İsv.)
1962 J. C. Kendrew (İng.), M. F. Perutz (İng.), L. Landau (S.S.C.B.), M. H. F. Wilkins (İng.), F. H. Compton Crick (İng.), J. D. Watson (A.B.D.), J. Steinbeck (A.B.D.), L. C. Pauling (A.B.D.).
1963 G. Natta (İt.) K. Ziegler (A.), M. Göppert - Mayer (A.B.D.), E. P. Wigner (A.B.D.), H. Jensen (A.), J. C. Eccles (Avus.), A. L. Hodgkin (İng.), A. F. Huxley (İng.), G. Seferis (Yun.), Uluslararası Kızılhaç Komitesi, Uluslararası Kızılhaçlar Birliği.
1964 D. Crowfoot - Hodgkin (İng.), C. H. Townes (A.B.D.), N. G. Bassov (S.S.C.B.), A. M. Prokhorov (S.S.C.B.), R. Lynen (A.), C. Bloch (A.B.D.), J - P. Sartre (F.), M. L. King (A.B.D.).
1965 R. Woodward (A.B.D.), S. Tomonaga (Jap.), J. Schwinger (A.B.D.), R. Feynman (A.B.D.), A. Lwoff (F.), J. Monod (F), F. Jacob (F.), M. Şolohov (S.S.C.B.), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu.
1966 R. S. Mulliken (A.B.D.), A. Kastler (F.). F. P. Rous (A.B.D.), C. Huggins (A.B.D.), N. Sachs (İsrail), S. J. Agnon (İsrail), Verilmedi.
1967 M. Eigen (A.), R. G. Norrish (A.B.D.), G. Poter (İng.), H. A. Bethe (A.B.D.), G. Wald (A.B.D.), H. K. Hartline (A.B.D.), R. Granit (İsv.), Asturias (Guatemala), Verilmedi.

A : Alman, Çek : Çekoslovakya, F : Fransa, H : Hollanda, İng : İngiliz, İrl : İrlanda, İsv : İsveç, İsviç : İsviçre, İt : İtalya, Mac : Macar, Fin : Finlandiya, Dan : Danimarka, Avus : Avusturya, Avust : Avustralya, Arj : Arjantin, Port : Portekiz, Belç : Belçika, Kan : Kanada, İsp : İspanya, A.B.D. : Amerika Birleşik Devletleri, S.S.C.B. : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, İzl : İzlanda, Yug : Yugoslavya, G. Af : Güney Afrika, Çin H. C. : Çin Halk Cumh., Pol : Polonya, (İsimlerin sırası : Kim, Fiz, Tıp, Ed, Barış).

Noel baba b. i. Hıristiyan çocukların inancına göre Noel gecesi gökten inerek uslu çocuklara oyuncak, çikolata, şeker dağıtan hayalî şahıs. Kamçılayıcı baba, Noel baba ile birlikte dolaşır ve yaramaz çocuklar için bir avuç değnek bırakır.

Noel Baker, Philip J. (Doğ. 1889) İngiliz devlet adamı. 1929-1931 yıllarında ve 1936'dan sonra milletvekilliği, üniversitede öğretim üyeliği yaptı, dışişlerinde görev aldı; 1945'de bakan oldu. 1959'da Nobel Barış ödülü, 1960'da Albert Schweitzer kitap ödülü aldı. Eserleri basılmıştır.

Noetus (Yaklaşık olarak M.Ö. 130-200) Katolik kilisesinin mahkûm ettiği bir mezhebin kurucusu. İzmir'de doğdu. Tanrı'da birkaç kişiliğin birden toplanmasını kabul etmemiştir.

Nofrit Eski Mısır firavunlarının on ikinci hanedanından Mısır Kraliçesi. Tanis tapınağına siyah granitten yapılmış kendi heykelini koydurmuştur.

Nogay Tar. XIII. yüzyılda Altınordu han ve başbuğlarından biri olan Nogay'ın yönetimi altında bulunan Kıpçak'lara verilen ad. Bugün Kuzey Kafkasyası'nda ve Romanya'da bazı Türk boyları, Nogay adıyla anılır.

Noguşi, Hideyo (1876-1928) Japon doktoru. Tokyo Tıp kolejini bitirdikten sonra Amerika'ya giderek Pennsylvania Üniversitesi'nde okumuştur. 1904'de Rockefeller Enstitüsü tıbbî araştırmalar kolundaki uzmanlara katılmıştır. Sarı hummaya karşı aşı ve serum ve saf bir çiçek aşısı bulunmasında payı vardır.

nohudî Far. s. Nohut renginde.

nohut Far. i. Bot. Baklagillerden, bileşik telek yapraklı, çiçekleri sarımtırak renkte, meyvası baklamsı, bol nişastalı ve çift tohumlu olan bir bitki. [Pois chiche — Chick - pea]

nokra i. Bir çeşit sineğin haziran ve ağustos aylarında, güneşli ve sıcak günlerde, sığırların üzerlerine bıraktıkları yumurtalardan çıkan sürfeler (larva). Çoğunlukla sığırın sırtında ve bel kısmında urlar meydana getirirler. Bu urlara da halk dilinde nokra denir.

noksan Ar. i. 1. Eksiklik. ★ 2. s. Eksik.

nokta Ar. i. ★ 1. Benek. [Tache — Spot] ★ 2. Mat. Hiçbir boyutu olmayan işaret. [Point — Point] ★ 3. Bazı harflerin üzerine konulan ufak benek. [Point — Dot] ★ 4. Cümlenin bittiğini anlatmak için sonuna konulan küçük benek biçimindeki işaret. [Point — Full stop] ★ 5. Yer: Hepsi bir noktada toplandılar. [Côté, lieu — Point] ★ 6. Konu, konu yönü: Bu noktada aldanıyorsunuz. [Point — Point] ★ 7. Tek nöbetçi. [Sentinelle — Sentry]

noktacılık i. Ed. Yeni izlenimcilik.

noktai nazar b. i. Görüş.

noktalama i. ★ 1. Harflerin üstüne nokta koyma. Ar. Tenkit. ★ 2. Nokta, virgül, tırnak gibi işaretleri yerli yerine koyma. Ar. Tenkit. ★ 3. Si. Sinema filimlerinde, değişik sahne, bölüm ya da çekimleri birbirlerinden ayırmada kullanılan açılma, kararma, kesme, zincirleme gibi çeşitli teknik işlemlerin genel adı. [Ponctuation — Punctuation]

noktası noktasına zf. Tastamam.

noktürn Fr. i. Müz. Gece müziği anlamındadır. Özel bir kurala bağlı olmadan bestelenmiş, duygulu, düşünceli piyano parçaları için kullanılır. En olumlu örneklerini Chopin vermiştir. [Nocturne — Nocturn]

Nolde, Emil (1876-1956) Alman ressamı. Schleswig'de Nolde'de doğdu. Birçok yer gezdi. Herşeyin sırrını araştıran bir sanatçı, ekspresyonizmin en güçlü temsilcilerinden biriydi. 1937'de Naziler 1052 eserine «Soysuz Sanat» gerekçesiyle el koydular. 1941'de resim yapmaktan alıkondu. Savaştan sonra resim öğretmenliği yaptı, 1952'de Venedik bienalinde gravür ödülü aldı.

nomahya Lat. ve Yun. i. Eski Romalılar'da bir sirk içinde, küçük çapta deniz savaşları yapılmak üzere kazılmış büyük havuz.

nominal değer b. i. Eko. Paraların, hisse senetlerinin, tahvillerin, ticaret senetlerinin üzerinde yazılı olan değer. esk. İtibarî değer. [Valeur nominale — Face - value]

nominalist Fr. i. ve s. Nominalizm taraflısı. [Nominaliste — Nominalist]

nominalizm Fr. i. Fel. Adcılık. Ortaçağ felsefesinde, genel fikirlerin birer addan, kelimeden başka bir şey olmadığını, bunların gerçek bir varlığı anlatmadığını ileri süren doktrin. Ortaçağ'da nominalizmin başlıca temsilcileri Roselin, Occam'lı William'dır. Nominalistlere göre cins ve tür kavramları, gerçekte yoktur. Gerçek olan yalnız bireylerdir. [Nominalisme — Nominalism]

nom Tar. Eski Mısırlılar'da, gücünü tanrılardan alan bir yönetim örgütünün genel adı. Nomlar bir çeşit site idi ve her nomun kendine özgü bir tanrısı (totemi) vardı. Yöneticiler bu totemin temsilcisi sayılırdı. Zamanla nomlar birleşip kuzey ve güney nomlar olarak iki büyük örgütte toplandılar. Mısır'a iki tanrı - kral egemen oldu. Sonra nomluk çağı sona erdi ve Mısır'da firavunlar egemen olmaya başladı.

nomsuzluk Yun. T. b. i. Fel. Kanun yokluğu.

nonfigüratif Fr. b. i. Bir resim akımının adı. Figürsüz resim demektir. Resimde insan, ağaç, bina, masa her çeşit motife figür denir. İçinde bunlardan hiçbiri bulunmayanlara figürsüz resim denir. Bu tür, resimde, konu soyut bir hale getiri-

lir. Günümüzdeki anlamıyla ilk kez Vasili Kandinsky'in bir sulu boya resmiyle ortaya çıkmıştır.

nonoş i. Küçük çocuklara okşamalık olarak söylenir.

noosluk s. Ampere'in, ruh ve zekâ ile ilgili bulunan bilimlere verdiği «noologique» sıfatının türkçeleştirilmişi: Noosluk bilimler.

Nord, Alexis (1820-1910) Haitili general. 1865'den bu yana yurdunu parçalayan bütün iç karışıklıklara katılmış, 1902'de rakibi Firmin'i yenerek cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. Korkunç bir otoriterlikle tanınmıştır. 1908'de bir ihtilâlle devrilmiş, bir Fransız gemisiyle kaçmıştır.

Nordenskjöld (1832-1901) İsveçli kâşif. Helsingfors'da doğdu. 1878-1879'da Kuzey Kutbu'na seyahatinde Kuzeydoğu geçidini bulmuştur.

Nordom, Sihanuk (Doğ. 1922) Kamboçya Kralı. Yurdunu istilâ eden Japonlar çekildikten sonra, 1947'de demokratik bir anayasa yayınlandı; daha sonra Viet - Minh'le savaşa girişildi. 1953'de Fransızlar'dan bağımsızlık elde etmek için, baskı yapmak üzere Tayland'a çekildi. 1954'de Kamboçya'nın bağımsızlığını elde ettikten, yapılan referandumu büyük bir başarıyla kazandıktan sonra, tahtını babası Sramarit'e bırakıp kendisi, Halkçı Sosyalist Birliği'ni kurdu. Eylül seçimlerini kazanarak başbakan oldu. Birçok reformlar gerçekleştirdi. Babasının ölümünden sonra krallığı kabul etmeyerek devlet başkanı oldu. Güneydoğu Asya'nın bağımsızlığı ve bloklar karşısında tarafsızlığı görüşünü savunmaktadır.

Norduz Bak. Yalınca.

Norfolk İngiltere'de bir kontluk. Nüfusu 562 000, merkezi Norwich'dir.

Norfolk (A.B.D.) Virginia eyaletinde bir liman şehri. Nüfusu 304 900'dür. Endüstri merkezidir.

Norgâh Bak. Pazaryolu.

norm Lat. i. Kural olarak kullanılan prensip: Norma göre meydana getirilmiş eser. [Norme — Norm]

normal, -li Fr. s. ★ 1. Doğal kanunlara ya da kurala aykırı olmayan, düzgülü: Normal bir hayat sürüyor. [Normal — Normal] ★ 2. Mat. Bir eğrinin bir teğedine, değme noktasından çizilen dikme. esk. Nâzım. [Perpendiculaire — Perpendicular]

Normandiya Fransa'nın tarihî bir bölgesi. 1940 yılında Almanlar tarafından işgal edilmiştir. 1944 yılı haziranında müttefikler buraya çıkarma yapmışlardır.

Normanlar Tar. İlkçağlar'da kuzey Avrupa'da yaşamış bir soy. Normanlar bugünkü İskandinav ülkelerinde oturuyorlardı. Denizcilikle, korsanlıkla uğraşan bir bölümlerine Viking adı verilmişti. Bunlar çok usta gemiciydiler. Zamanla zayıfladılar. Almanya, İngiltere, İtalya, Fransa hattâ kuzey Afrika ulusları arasında eridiler.

normatif Fr. i. ★ 1. Düzgünsel. ★ 2. Normlarla ilgili olan değer yargıları veren: Normatif bilimlerden biri ahlâktır. [Normatif — Normative]

Northrop, John - Howard (Doğ. 1891) Amerikalı kimyacı. Biyolojik kimya uzmanıdır. 1946 Nobel Kimya ödülünü Wendell, M. Stanley ve J. B. Sumner ile paylaşmıştır.

Northumberland İngiltere'de bir kontluk. Nüfusu 819 000, merkezi New Castle'dır. Kömür madenleri çok zengindir.



Norveç Kuzey Avrupa'da bağımsız bir krallık. İskandinav yarımadasının bâtı kısmını kaplar. Yüzölçümü 324 000 km², nüfusu 3 700 000, başkenti Oslo, önemli şehirleri Bergen, Trondhjem, Stavanger'dir. Kıyıları, dördüncü jeolojik zamanda buzulların açtığı vadilerin deniz basmasına uğramasıyla meydana gelmiş, fiyord denen girintili çıkıntılı binlerce körfezle oyulmuştur. Kuzeyde vadiler buzullarla kaplıdır. Derin göller vardır. Norveç'de ekilebilen topraklar çok azdır (% 2,3); patates, yulaf, çavdar yetiştirilir. Hayvancılık önemli bir geçim kaynağıdır. Ülkenin dörtte birini kaplayan ormanlar ekonomik hayatında önemli yer tutar. Odun da önemli bir ihraç malıdır. Norveç'in ekonomisinde balıkçılık çok büyük bir yer tutar. Kuzey Avrupa'nın balıkçılık merkezidir. ★ Tarih: İlkçağlar'da kuzey kısımlarda Laponlar'ın oturduğu bilinmektedir. Güneyde ise İskandinav kavimleri oturmaktaydı. IX. ve XI. yüzyıllarda Vikingler çağı başlamıştır. Topraksız köylüler denizlere açılıp yeni yerler fethetmeye başlamışlar, Hebrid adalarını, Kuzey İskoçya'yı, İrlanda kıyılarını ele geçirmişler, İzlanda ve Grönland'a kadar uzanmışlardır. Siyasal birlikler kurup İngiltere ve Danimarka ile savaşmışlardır. 1397 yılında Kalmar anlaşmasıyla

İsveç, Danimarka ve Norveç üçlü bir birlik meydana getirmiştir. 1523'de bu birlik dağılmıştır. Norveç, 1814'de İsveç tarafından istilâ edilmiş ve 1905 yılına kadar İsveç'in egemenliği altında kalmıştır. Bağımsızlığını kazandıktan sonra ülkede yapılan referandumda halk krallıktan yana oy kullanmış ve böylece Danimarka kralının oğlu VII. Haakon tahta geçirilmiştir. 1940 yılında Norveç Almanlar'ın istilâsına uğramış, 1945 yılında müttefikler tarafından kurtarılmıştır.

nostalji Fr. i. Sıla hastalığı.

nosyon Fr. i. Kavram. esk. Mefhum.

not, -tu Fr. i. ★ 1. Hatırlanması gereken bir şey için bir yere kısaca yazılan yazı. [Note — Note] ★ 2. Bir şeyin niteliği üzerine şunun bunun verdiği hüküm: Fena not, iyi not. [Note — Record, grade] ★ 3. Okullarda her öğrencinin bilgisi üzerine edinilen kanaati gösteren sayı ya da derece. [Note — Mark, grade]

nota İta. i. ★ 1. Müz. Müzik yazmak için kullanılan özel şekiller. Notalar, porte üzerine yazılır. Şekilleri, sürelerini ve değerlerini; portede aldıkları yer ise yükselişlerini gösterir. Ses verişleri, genellikle portenin başına konan anahtarla düzenlenir. Değişik sesleri ayırt etmek için bu sesleri belirten notalara özel adlar verilmiştir. Notalar yedi tanedir ve adları: do, re, mi, fa, sol, la, si'dir. [Note — Note] ★ 2. Huk. Dışişleri bakanlarıyla yabancı ülke elçileri arasında verilen yazılı belge. Bir ülkenin elçisi aracılığıyla diğer ülkeye belirli bir konuda yaptığı başvurma için verilen nota imzalı olmalıdır. İmzasız olan notaya ise «sözlü nota» denir. [Note — Diplomatic note]

not almak b. f. Not kaydetmek. [Noter, prendre note — To note, take notes] ★ 2. Hakkında şöyle ya da böyle not verilmek. [Avoir de bonnes ou mauvaises notes — To be graded]

noter Fr. i. Huk. Her asliye mahkemesi bölgesinde, kanunların gösterdiği işleri belirli bir bedel karşılığı yapmakla görevli olan, Adalet Bakanlığı'nca tayin edilip, savcılıklarca denetlenen, özel bir statüsü bulunan, kamu hizmeti gören görevliler. esk. Kâtibi adil. [Notaire — Public notary]

Nottingham (İngiltere) Aynı adı taşıyan kontluğun merkezi. Nüfusu 315 000'dir. El işleri, dantelleri ünlüdür.

not tutmak b. f. Birinin söylediklerini yazıvermek. [Noter, prendre note — To make a note, put or jot down]

not vermek b. f. ★ 1. Bir şeyin değeri üzerine hüküm vermek. [Graduer — To grade] ★ 2. Öğrenciye derece vermek. [Donner des notes — To give a passing grade]

Novikov, Nikolai İvanoviç (1744-1818) Rus yazarı. 1769'da Moskova'da Jivopissets (Ressam) adlı dergiyi kurmuş. Moskova Gazetesinin müdürlüğünü yapmıştır. II. Katerina tarafından hapse atılmış, I. Paul zamanında serbest bırakılmıştır. Başlıca eserleri 30 ciltlik «Eski Rus Yazarlarının Kitapları» ile «Rus Yazarının Sözlüğü» dür.

Novokuznesk (S.S.C.B.) Sibirya'da 410 000 nüfuslu bir şehir. Kömür madenleri vardır.

Novosibirsk (S.S.C.B.) Batı Sibirya'da Obi nehri üzerinde bir şehir. Nüfusu 990 000'dir. Demir madenleri vardır. Maden ve dokuma endüstrisi gelişmiştir.

Noyan, Abdülkadir (Doğ. 1886) Hekim, asker. Darülfünun Askerî Tıbbiye Okulu'nu bitirdi. Yararlık gösterdiği Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Gülhane Askerî Tıp Akademisi iç hastalıkları profesörü oldu. Kuruluşunu yönettiği Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde profesörlük ve dekanlık yaptı. Birçok araştırmaları vardır.

nozofobi Yun. i. Hek. Marazî hastalık kapma korkusu. [Nosophobie — Nosophobia]

nozomani Yun. i. Hek. Bir kimsenin, bir hastalığın kendisinde varlığına marazî biçimde inanması. [Nosomanie — Nosomania]

nozoterapi Yun. i. Hek. Bir hastalığı başka bir hastalıkla tedavi etme şekli. [Nosothérapie — Nosotherapy]

nöbet, -ti i. ★ 1. Belli kimseler tarafından zamanı paylaşılarak birer birer ya da takım takım yapılan işlerdeki sıra: Bugün evde kalmak nöbeti sizde. [Tour, tour de rôle — Turn] ★ 2. Sıra ile görülen hizmet. Keşik: Nöbete girmek. [Service à tour de rôle — Shift] ★ 3. Kere, defa: ★ 4. Karakol ve nokta hizmeti: Kışla kapısında nöbet kaç saat sürüyor? [Veille — Watch] ★ 5. Hastalık ateşi: Hastanın nöbeti var mı? [Fièvre — Fever] ★ 6. Vakit vakit ortaya çıkan aynı cinsten fizyolojik bozuklukların topu: Sıtma nöbeti, sinir nöbeti. [Accès — Fit, attack] ★ 7. Tar. Eskiden resmî yerlerde ya da büyük kimselerin kapısında belli vakitlerde çalınan mızıka. Osman Gazi'nin hizmetlerine mükâfat olarak Selçuk padişahının gönderdiği beylik alâmetleri arasında davul, zurna gibi musiki aletleri de vardı.

nöbetçi s. ve i. Nöbet bekleyen, nöbet sırası kendisinde olan. [Sentinelle — Sentry]

nöbetleşe zf. Aralarında nöbetle: Nöbetleşe çalışıyorlar. [A tour de rôle — In turns]

nöroloji Yun. i. Hek. Sinir sisteminin somut bozuklukları ile ilgili hekimlik dalı. esk. Asabiye. [Neurologie — Neurology]

nöron Yun. i. Biyo. Asıl hücre ile protoplazma uzantılarından ve bir silindir eksenden ibaret sinir hücresi. esk. Hücrei asabiye. [Neurone — Neuron]

nöropsikiatri Yun. b. i. Hek. Nöroloji ve psikiyatri ile uğraşan hekimlik dalı. [Neuropsychiatrie — Neuropsychiatry]


Nöbette bir Türk askeri

nöroşirurji Yun. b. i. Hek. Beyin ve sinir hastalıklarının cerrahca tedavisi ile uğraşan hekimlik dalı. [Neurochirurgie — Neurosurgery]

nötrofil Yun. s. i. Hek. Kanda akyuvarların % 60 - 70 kadarını teşkil eden ve çekirdeği bir ya da birkaç parça olabilen hücre. [Neutrophile — Neutrophil]

nötrofili Yun. i. Hek. Nötrofil akyuvarların kanda artması durumu. [Neutrophilie — Neutrophilia]

nötron Lat. i. Atomların çekirdeklerini protonlarla birlikte meydana getiren, elektrik bakımından nötür tanecik. Bak. atom. [Neutron — Neutron]

nötropeni Yun. i. Hek. Nötrofil akyuvarların kanda azalması durumu. [Neutropénie — Neutropenia]

nötür Lat. s. ★ 1. Tarafsız. Hiç bir tarafı olmayan. [Neutre — Neutral] ★ 2. (+) ya da (—) olmayan. [Neutre — Neutral] ★ 3. s. Kim. Turnusol gibi bir ayıraç karşısında ne asit, ne alkali tepkimesi göstermeyen. esk. Mutedil. [Neutre — Neutral]

nötürlemek f. ★ 1. Kim. Asit ya da alkali tepkimesi gösteren bir eriyiğe alkali ya da asit katarak nötür hale getirmek. esk. Tadil etmek. ★ 2. Elektrikte, bir noktayı, nötür olan bir başka noktayla ya da toprakla birleştirmek. ★ 3. Tarafsız hale getirmek. [Neutraliser — To neutralize]

nörovejetatif Yun. b. i. Hek. Organların işleyişini düzenleyen sempatik ve parasempatik sinir sistemleri.

N. P. N. Hek. Kanda proteinlerin dışında kalan azotu belirtmek için kullanılan ve «non - protein nitrogen» deyiminin kısaltılmış şekli. Üreyi anlatmak için kullanılır.

Nufud Orta Arabistan'da büyük bir kum çölü.

nuga Lat. i. Kavrulmuş ceviz ya da bademle karamelâdan ya da baldan yapılmış şekerleme. [Nougat — Nougat]

Nuh Büyük peygamberlerden biri. İnanışa göre Âdem'in ölümünden 1742 yıl sonra dünyaya gelmiş ve 950 yıl yaşamıştır. 50 yaşında iken Tanrı tarafından kavmini inanmaya (imana) çağırmakla görevlendirilmiş, kendisini dinlemedikleri için 500 yaşında iken gene Tanrı buyruğuyla bir gemi yapmış, eşini ve Sam, Yafes, Ham adındaki üç oğlunu ve bunların eşlerini, ayrıca her hayvandan bir çift alarak gemiye girmiş, bundan sonra tufan olmuş, kırk gün kırk gece yağmur yağmış, yeryüzü 150 gün sular altında kalmış, bütün insanlar ve hayvanlar boğulduktan sonra sular çekilmeye başlamış, sonunda Nuh'un gemisi de Cudi ve Tevrat'a göre Ağrı dağına oturmuştur. İnsanlar Nuh'un üç oğlundan, hayvanlar da Nuh'un gemisine aldığı çiftlerden tekrar üremiştir.

nuh nebiden kalma b. s. ★ 1. Çok eski. ★ 2. Çok yaşlanmış.

nuhun gemisi b. i. Her çeşit insanlar ve hayvanlar topluluğu için alay makamında kullanılır.

nuhuset, -ti Ar. i. Uğursuzluk.

Nukrumah, Kwame (Doğ. 1909) Ganalı devlet adamı. Öğretmenlik yaptı. Sonra Amerika'da ve İngiltere'de okudu. 1945-1947 yıllarında Londra'da Batı Afrika Millî Konseyi genel sekreteri idi. 1950'de grevlere katıldığından tutuklandı, seçimlerde serbest bırakıldı. 1952-1957 yıllarında Altın Sahili başbakanı olan Nukrumah, Gana 1957'de bağımsızlığa kavuşunca 1957-1960 yıllarında başbakan, 1960-1966 yıllarında devlet başkanı oldu. 1966'da, yurt dışında iken bir darbe sonucunda düşürüldü. Eserleri basılmıştır. Yeni Afrika'nın önderlerindendir.

nukut, -tu Ar. ç. i. Nakitler.

Numan Usta (Ölm. 1934) İlk işçi milletvekili. Sanat okulunda okudu. İttihad ve Terakki fırkası onu son Osmanlı Meclisi Mebusanı'na aldı. Mütareke sırasında İngilizler tarafından Malta'ya sürülenler arasındaydı. I. dönemde milletvekilliği yaptı.

numara Fr. i. ★ 1. Benzer şeyleri ayırdedebilmek için her birinin üzerine işaret olarak yazılan sayı. [Numéro — Number] ★ 2. Bir sayı taşıyan ve bir piyangoya katılma hakkı veren bilet: Kazanan numaraların listesi. [Numéro — Number] ★ 3. Taşıdığı numara ile anılan ev, oda, arabada oturan kimse: 4 numara hesabının kesilmesini istedi. ★ 4. Eğlendirici oyunlar programından bir bölüm: Şimdi Çinli hokkabazın numarası başlayacak. ★ 6. Külb. Lâtife.

numaracı Külb. Lâtifeci.

numaralamak f. Numara koymak. [Numéroter — To number]

numaratör Fr. dan bozma i. Elle sıralı numaralar basmakta kullanılan özel alet, numaralama makinesi. [Numéroteur — Numerator]

numara yapmak b. f. ★ 1. Külb. Lâtife etmek. ★ 2. Külb. Yalancıktan yapmak.

numen Yun. i. Fel. Şeyin kendiliğinden olan hali; bize göründüğü gibi, bizim bildiğimiz gibi olmayan hali. «Fenomen, görüngü, olay» karşıtı. [Noumène — Noumenon]

numune Far. i. Örnek.

nur Ar. i. Aydınlık, ışık, parıltı. [Lumière, clarté — Light, brilliance]

nuranî Ar. s. Nurlu, ışıklı, aydın.

Nurcihan Beygüm (1585'e doğru - 1645) Hindistan Türk Moğol hükümdarı olan Cihangir'in karısı ve şair. Kocası öldükten sonra Lâhur sarayında yaşamıştır Doğunun en ünlü şairlerinden sayılır.

Nurculuk i. İslâmlığın yeni bir yorum biçimi olduğu, mensuplarınca, ileri sürülen, gerçekte lâik devlet düzenini yıkarak teokratik bir sistem getirmek amacı güden dinsel akım. Bediüzzaman Saidi Nursi isimli bir kişinin Risalei Nur başlığı al-



Kwame Nukrumah

tında yayınladığı çeşitli kitapları kutsal bir nitelikte gören ve bu kitaplarda söylenenlere körü körüne inanan Nurcular, siyasî iktidarın din kişilerinin elinde bulunmamasını eleştirmekte, hilâfetin geri gelmesini, siyasî ve dini iktidarların birlişmesini, dört kadınla evlenilebilmesini, şeriata ait hükümlerin aynen ve zorunlu olarak uygulanmasını, cezaların islâmi nitelik taşımasını istemektedirler. Bu görüşleri içinde Nurculuk, devrim düzenine ve lâikliğe karşıt olan bütün çevrelerin desteğini kazanmakta ve bunların bir çeşit sembolü olmaktadır. Nurculuk genel düşünce olarak, kadere rıza ve tevekkülü telkin ettiğinden, toplumsal uyanıştan ve yığınların bilinçlenmesinden çekinen çevreler de bu uyanışı kösteklemek, bilinçsiz yığınları Nurculukla afyonlaştırmak için bu akımı desteklemektedirler. Dinci bir faşizmi telkin eden Nurculuk, tüm görüşleri ile gerici ve Anayasa düzenimize aykırı bir nitelik taşımaktadır. Yargıtay verdiği değişik kararlarla Nurculuğun suç teşkil ettiğini kabul etmiş bulunmaktadır.

Nuremberg (Almanya) Bavyera'da 463 000 nüfuslu bir şehir. Ortaçağ'dan kalma mahalleleri ve büyük anıtları II. Dünya Savaşı'nda çok zarar görmüştür. Önemli bir endüstri merkezidir. Otomobil, maden ve elektrikli aletler, kimya endüstrisi çok gelişmiştir. 1945-1949 yıllarında savaş suçluları bu şehirde yargılanmıştır.

Nurettin Muş'un Malazgirt ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 6 071, merkezinin nüfusu 856'dır.

Nurhak Maraş'ın Elbistan ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 9 756, merkezinin nüfusu 2 934'dür.

nuri ayn b. s. Çok sevgili: Nuri aynım oğlum.

nur içinde yatsın Allah rahmet eylesin.

Nuri Osman (1875-1909) Yazar ve asker. Harbiye'yi bitirmiş; Tercümanı Hakikat, Sabah ve Serveti Fünun'da yazılar yazmış. «Abdülhamidi Sani ve Devri Saltanat» adlı 3 ciltlik eseri basılmıştır. Eksik kalan kısmını arkadaşı tarihçi Ahmet Refik tamamlamıştır. Bundan başka Almanca'dan «Bölük Muharebesi» adlı bir eser çevirmiş.

Nuri, Şeyda Besteci. İstanbul'da doğdu. Müziği, Yeniköylü Hasan Efendi'den öğrenmiştir. Güfteleri de kendisi tarafından yazılmış olan 38 kadar şarkı bestelemiştir.

Nurmetal İstanbul'da Silâhtarağa'da 4 000 000 lira sermayeyle 1943'de anonim şirket olarak kurulmuş, buzdolabı, çamaşır makinası, elektrik süpürgesi, elektrik motoru, traş makinası, çelik, profiller ve çelik büro eşyası imal eden bir işletme.

Nur, Rıza (1879-1942) Bilim adamı, politikacı. Askerî Tıbbiye'yi bitirdi. Sonradan politikaya girdi, 1908'den sonra Meclisi Mebusan'a üye oldu. İttihad ve Terakki'nin politikasına muhalefet ettiğinden yurt dışına çıkarıldı. 1920'de Ankara'da T.B.M.M.'ne katıldı; o yıl millî eğitim, 1921'de sağlık bakanı oldu. Aynı zamanda 1921'de Moskova antlaşmasını imzalamak üzere giden kurulda, 1922-1923 Lozan konferansı görüşmelerinde delege olarak bulundu. 1923'de yeniden milletvekili seçildiyse de 1926'da yurttan ayrıldı. Fransa'da, Paris'de yaşadı. 1931'de kurduğu ve 8 cilt yayınladığı «Türk Bilik Revüsü» adlı yıllığı Paris ve Mısır'da çıkardı. 1938'de yurda döndü. 1942'de «Tanrıdağ» dergisini çıkarmaya girişti. Zengin kitaplığını, doğduğu şehir Sinop'a armağan eden R. Nur'un, tıp, politika, bir kısmı çeviri opera ve opera - komik yayınlarından başka; özellikle, 14 cilt olarak tasarlanmış, ancak 12 cildi çıkmış «Türk Tarihi», «Türk Bilik Revüsü» nün bir cildini kapsayan «Namık Kemal» i anılabilir.


Rıza Nur

nursuz pirsiz s. «Uğursuz, meymenetsiz, kirli» yerine kullanılır bir deyimdir.

Nuruhak Dağı Maraş ili sınırları içindedir. En yüksek yeri 3 090 m. dir.

Nusaybin Mardin'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 177 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 36 251, merkezinin nüfusu 7 633'dür. İlçe toprakları Mardin dağlarından Suriye topraklarına doğru yavaş yavaş alçalan alanlardan ibarettir. Önemli akarsu Fırat'ın kollarından Çağçağa suyudur. Tahıl tarımı ve küçükbaş hayvancılık yapılır. Kasaba, Türkiye — Suriye sınırı üzerinde bir demiryolu istasyonudur. Mardin'e 63 km. uzaklıktadır.

Nusayrî s. ve i. Esasları, putperestlik, Yahudilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlık karması bir mezhepden olan. Suriye'nin kuzey taraflarında ve daha çok Lazkiye yakınlarında ve Cebel Nusayriye eteklerinde yaşayan Nusayrîler 40 - 50 bin kadardır. Dilleri Arapça'dır.

nush Ar. i. Öğüt, nasihat.

nusret, -ti Ar. i. ★ 1. Yardım (özellikle Tanrı yardımı). ★ 2. Zafer.

Nusretiye Bak. Şehit Nusretbey.

nuş Far. i. ★ 1. İçki. ★ 2. Bal, tatlı. ★ 3. (Bileşik kelimelerde kullanılır) İçen, içici.

nutka gelmek b. f. Konuşmak.

nutku tutulmak b. f. Heyecandan ya da şaşkınlıktan söyleyecek söz bulamamak.

Nutuk (Söylev) Atatürk'ün 1927 yılında söylediği büyük NUTUK. Cumhuriyet Halk Partisi'nin 15 Ekim 1927 günü toplanan ilk büyük kongresinde, Gazi Mustafa Kemal Paşa (Atatürk), Parti Genel Başkanı sıfatıyla, Millî Mücadele'nin başlangıcından o güne kadar geçmiş olaylarla ilgili bir söylev verdi. Kurultay'ın ilk günü başlayan bu söylev, 6 gün sürdü. Sonra, «Nutuk» adıyla birçok baskısı yapılan bu konuşmasında, Atatürk, değindiği olayları açıklayan birçok belge de vermiştir. «Nutuk», ilk olarak Arap harfleriyle 1927'de basılmış, 2. baskısı 1934'de, 3. baskısı

1938, 4. baskısı ise 1950'de yapılmıştır. En son T.D.K. «Nutuk» u dilini türkçeleştirmiş olarak yeniden basmıştır. «Nutuk» belgeler cildi dışında, yaklaşık olarak 180 000 kelimedir.

nutuk, -tku Ar. i. ★ 1. Söz, konuşma. [Discours — Discourse] ★ 2. Söylev. ★ 3. Ed. Mürşitlerin, tarikata girenlere yol, iz gösterecek tarzda yazdıkları koşuk.

Nu, U (Doğ. 1907) Burma'lı devlet adamı. Öğretmenlik yaptı. 1943-1946 yıllarında bakan idi. 1948'de Londra'da İngiliz - Burma bağımsızlık antlaşmasını imzaladı. 1956'ya kadar Burma'nın ilk başbakanı olarak görev alan Nu, 1957-1958 ve 1960-1962 yıllarında yine başbakanlığı ve başka bakanlıkları üzerine aldı. Antifaşist Halk Hürriyet Birliği'ni örgütlendirmiştir.

nuvel Ed. Uzunluk bakımından hikâye ile roman arasında yer alan edebî yazı (uzun hikâye ya da kısa roman). [Nouvelle — Short novel]

nü Fr. i. Re. Çıplak vücut resmi. [Nu — Nu, nude, naked]

nüans Fr. i. ★ 1. Ayırtı. ★ 2. Müz. Seslere verilmesi uygun olan kuvvet ya da tatlılık. Müzikte nüanslar İtalyanca kelimelerle gösterilir. [Nuance — Light and shading]

nübüvvet, -ti Ar. i. Savacılık. Peygamberlik. Nebilik.

nüdizm Fr. i. Çıplak durumda dolaşma alışkanlığı ya da merakı. [Nudisme — Nudism]

nüfus Ar. ç. i. ★ 1. Bir yerde, bir ülkede oturanların sayı bakımından topu, şenlik: Nüfus sayımı. [Population — Population] ★ 2. (Tekil olarak kullanılışında): Kişi: Bu evde kaç nüfus var? [Habitant, personne — Persons]

nüfus cüzdanı b. i. Huk. Kimlik belgesi. Kişinin nüfus kütüğündeki kişilik durumu ile ilgili kayıtların sureti. [Carnet d'identité — Identity - book]

nüfus kâğıdı b. i. Nüfus cüzdanı.

nüfus kütüğü b. i. Her yurttaşın kayıtlı bulunduğu ana defter. Hükümetin bu işe ayırdığı memurlar tarafından tutulur. [Registre de l'Etat civil — State register of persons]

nüfuslanma i. Şenelme.

nüfus sayımı b. i. Bir ülkedeki yerli ve yabancı genel nüfusun sayısını ve bu nüfusun ayırıcı cins, yaş, meslek gibi durumlarını öğrenmek için belirli zamanlarda devletçe yapılan işlem. Türkiye'de her 5 yılda bir yapılır. [Recensement — Census]

nüfus tezkeresi b. i. Nüfus cüzdanı.

nüfuz Ar. i. ★ 1. İçine geçme: Duvardan su nüfuz ediyor. [Pénétration — Penetration] ★ 2. Sözü geçer olma, sözünü dinletir olma: **Bu adamın nüfuzu büyüktür.** [Influence — **Influence**]

nüfuziyet Ar. i. Fiz. Geçirgenlik.

nüfuz kazanmak b. f. Sözü geçer olmak, sözünü dinletir olmak, istediğini yaptırır olmak. [Devenir influent — To gain control]

nüfuz sahibi b. i. Nüfuzlu.

nüfuz suistimali b. i. Huk. Bir memurun bu memuriyet sebebiyle sahip olduğu nüfuzu kötüye kullanarak yurttaşlara kötü ve kanun dışı işlemlerde bulunması, kanun dışı çıkarlar sağlaması gibi suçlar. [Abus de pouvoir — Abuse of power]

nühüft, -tü Ar. i. Doğu müziği makamlarından biri.

nükleer Lat. s. Fiz. Atom çekirdeğiyle ilgili, çekirdeğe değgin. [Nucléaire — Nuclear]

nükleon Lat. i. Fiz. Atom çekirdeğini meydana getiren proton ve nötronun ortak adı. [Nucléon — Nucleon]

nüksetmek Ar. T. b. f. (Hastalık ya da başka bir hal için) Geri dönmek, tepmek, tepreşmek.

nükte Ar. i. ★ 1. Yazıda, resimde, sözde ve harekette ancak dikkatle anlaşılabilen ince anlam: Bu fıkradaki nükteyi anlıyamadım. [Esprit — Subtle point] ★ 2. İnce anlamlı, zarif ve şakalı söz. [Epigramme — Epigram]

nüktedan (nüktegû, nükteperdaz, nükteşinas) s. ve i. Nükteci.

nükûl, -lü Ar. i. Sözünden dönme, vazgeçme.

nül Fr. s. Hiç, sıfır.

nümayiş Far. i. ★ 1. Gösteriş, görünüş, dış görünüş. ★ 2. Gösteri.

nümerotaj Fr. i. Numaralama.

nüsha Ar. i. ★ 1. Birbirinin tıpkısı olan yazılı şeylerin her biri. [Exemplaire — Copy] ★ 2. Gazete ve dergilerde sayı. [Copie — Copy]

nütasyon Fr. i. Bak. üğrüm.

nütrisyon Fr. i. Hek. Beslenme. [Nutrition — Nutrition]

nüvaziş Far. i. Okşama, okşayış.

nüve Ar. i. Çekirdek.

nüzhet, -ti Ar. i. Eğlenme, gönül avutma.

nüzul, -lü Ar. i. İnme.

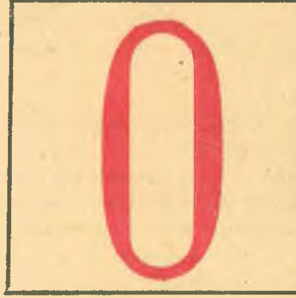
Nyassa Afrika'da Mozambik'in batısında büyük bir göl. Yüzölçümü 26 000 km² dir. Gölün bir kısmı da Malawi Cumhuriyeti sınırları içindedir.

Nyassaland Malawi Cumhuriyeti'ne bağımsızlığına kavuşmadan önce verilen ad (6 Temmuz 1964).

Nyerere, Julius Kambarage (Doğ. 1922) Tanzanyalı devlet adamı. Öğretmenlik yaptı, sonra İngiltere'de okudu. 1954'de Tanganyika Afrika Millî Birliği başkanı oldu. 1960-1962 yıllarında Tanganyika'nın hükümet başkanlığını yaptı. Birleşmiş Milletler himayesinde bir devlet olan Tanganyika'nın 1962'de bağımsızlığına kavuşması üzerine 1964'e kadar başkan olan Nyerere, 1964'de ülkesinin Zengibar'la birleşmesinden doğan Tanzanya'nın da başkanlığına getirildi. 1962-1963 yıllarında ve 1965'den beri aynı zamanda dışişleri bakanıdır.



Julius Kambarage Nyerere





Ordu ilinden bir görünüş

O, o Türk alfabesinin on sekizinci ve seslilerin beşinci harfi. Sesbilim bakımından, yuvarlak seslilerden kalınların genişini gösterir.

O Kim. Oksijen cisminin sembolü.

o ü. Başına getirildiği cümlenin anlattığı hayranlık, şaşkınlık, sevinç, keder v.b. gibi duyguları belirtir: O, ne güzel!

o, -nu zm. ★ 1. Tekil üçüncü şahsı gösterir: O gelmedi, ben geldim. [Lui, elle, il — He, she, it] ★ 2. İki ya da daha çok şeyden, daha önce sözü geçeni gösterir: O güzel değil, bu güzel. [Ce, cette, cela — That] ★ 3. Gözönünde bulunmayan kimse ya da şeyi işaret eder: O kadını tanır mısın? [Le, la, ce, cette, cela, il, elle — That]

O' İrlanda özel adlarının başına oğulluk anlatmak için getirilir: O' Connel = Connel'in oğlu.

Oahu Hawai takımadalarından biri. Nüfusu 500 000, merkezi Honolulu'dur.

Oakland (A.B.D.) Kaliforniya eyaletinde San Fransisco körfezinde bir şehir. Nüfusu 367 600'dür. Maden işleme endüstrisi gelişmiştir.

oba i. ★ 1. Bölmeli büyük göçebe çadırı. ★ 2. Çadır halkı, göçebe ailesi. ★ 3. Göçebelerin bir zaman için konaklamış oldukları yer.

obartmak f. Abartmak. esk. Mübalağa etmek.

Oberhausen (Batı Almanya) Ruhr bölgesinde 258 600 nüfuslu bir şehir. Maden kömürü çıkarılır. Kimya maddeleri ve maden işleme endüstrisi gelişmiştir.

Obelisk Fr. Alm. i. Yüksek, dörtgen prizma şeklinde, yukarı doğru incelen, üstü piramit biçiminde son bulan ve yan yüzleri üzerinde hiyeroglif yazıları olan dinsel anlamlı ve güneş tanrısının sembolü taşlar. Eski Mısır'da XVIII. ve XIX. hanedan zamanında dikilen bu taşlar İstanbul, Roma, Paris ve New York şehirlerine taşınmış ve meydanlara dikilmiştir.

Oberndorfer, Siegfried (1876-1944) Alman hekimi ve morfoloji bilgini. 1911'de Münih Üniversitesi Patoloji Enstitüsü profesörü olmuş, Naziler yönetimi ele geçirince İstanbul Üniversitesi reformu sırasında yurdumuza çağırılarak Genel ve Deneysel Patoloji Enstitüsü direktör ve ordinaryüslüğüne atanmıştır.

Obi S.S.C.B.'de bir nehir. Altay dağlarından çıkar, İrtiş kolunu alır, Kuzey Buz denizine Obi körfezinden dökülür. Uzunluğu 4 000 km'dir.

obje Fr. i. Gra. Nesne. [Chose — Object]

objektif Fr. i. ★ 1. Fiz. Fotoğraf makinesi, mikroskop, dürbün gibi optik aygıtlarında, cisimlerden gelen ışınları alan mercek ya da mercek sistemi. [Objektif — Object - glass] ★ 2. s. Gözle görünen ve duyguya dokunan şeyle ilgili: Objektif gerçek. [Objectif — Objective] ★ 3. Nesnel. Kişisel ayırımdan uzak. [Objectif — Impartial]

obligasyon Fr. i. Zorunluluk.

Obregon, Alvaro (1880-1928) Meksikalı general, cumhurbaşkanı. Birkaç ayaklanmayı bastırdı. Bir süre Meksika orduları başkomutanı oldu. 1920'de Carranza'ya karşı bir ayaklanmada başarı sağladı. 1920-1924 yıllarında cumhurbaşkanlığı yaptı. Çalışma, eğitim, tarım alanında reformlara girişti. 1928'de yeniden seçildiyse de görevine başlamadan önce öldürüldü.

Obruk Konya'nın merkez ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 4 900, merkezinin nüfusu 737'dir.

obruk s. ★ 1. İçbükey. esk. Mukaar. [Concave — Concave] ★ 2. i. Huni biçiminde çukur yer. [Cavité — Cavity]

observasyon Fr. i. Hek. Gözlem. esk. Müşahede. [Observation — Observation]

obsesyon Fr. i. Hek. Kişiye sürekli olarak hükmeden ve mantık dışı davranışlara sürükleyen bir fikir, bir duygu, bir istek ile aşırı ilgilenme. Kişi, saçmalığını bilse bile, kendisini bunlardan kurtaramaz ve bu yüzden büyük sıkıntı ve huzursuzluk duyar. [Obsession — Obsession]

obsidiyen Fr. i. Jeol. Volkan camı. İnce parçaları saydam olan koyu renkli camsı bir taştır. [Obsidienne — Obsidian]

obstrüksiyon Fr. i. ... 1. (Politika dilinde) Engelleme. Toplantılarda, grup halinde toplantı yerini bırakıp gidiverme gibi sistemli hareketlerle, görüşme ve tartışmaları güçleştirme. [Obstruction — Obstruction] ★ 2. Sp. Futbolda çift vuruşla cezalandırılan, rakip oyuncuyu engelleyici, favullü hareketler.

obtüratör Fr. i. Belirli poz süreleri elde etmek üzere fotoğraf makinelerinde bulunan mekanik düzen. [Obturateur — Shutter]

obua Fr. i. Müz. Tahtadan yapılmış, konik biçimli nefesli çalgı. Az üfleme ile uzun ve tatlı ses çıkarabilen obua, her tür müzikte, solo ya da orkestra eşliğinde kullanılır. [Hautbois — Oboe]

obur s. Şaşılacak kadar çok yemek yiyen. [Gourmand — Gluttonous, gourmand]

obüs Fr. i. Ask. Uzun namlulu toplarla havanlar arasında orta büyüklükte bir cins top. Elde edilen dik mermi yolu ile siperler gerisinde saklanmış düşmana karşı etkilidir. [Obusier — Shell]

ocağına düşmek b. f. Birine sığınıp ondan koruma dilemek.

ocağına incir dikmek b. f. Birinin ailesini yoketmek, birine çok fenalık etmek.

ocak i. ★ 1. Ateş yakılıp iş görmek için hazırlanan her türlü yer ya da aygıt. [Foyer, rechaud — Stove, oven, furnace] ★ 2. İçinde yakılan odunun ve başkaca her türlü ateşin dumanını yukarıya verecek şekilde, duvar kenarında yapılan bacalı girinti. [Cheminée — Fire - place] ★ 3. Taş ya da maden çıkarılan yer: Mermer ocağı. [Carrière, mine — Quarry, kiln, mine] ★ 4. Sebze bahçelerinde ve bostanlarda bir cins sebze için ayrılmış, etrafı yükseltilmiş parça: Patlıcan ocağı. [Carré — Bed] ★ 5. Bir şeyin en çok bulunduğu ya da yapıldığı yer: Bilim ocağı. [Foyer — Seat, hotbed] ★ 6. Belirli bir maksatla toplanılan yer, merkez: Parti ocağı. [Centre, siège — Club] ★ 7. Ev, aile: Ocağı yıkıla! [Maison, famille — Family] ★ 8. Sayılan aile, hanedan: Onlar, eski bir ocaktandır. [Dynastie — Dynasty] ★ 9. Özel bir şekilde örgütlenmiş askerî birlik: Yeniçeri ocağı. [Corps — Corps] ★ 10. Yılın ilk ayı. esk. II. Kânun. [Janvier — January]

ocak çekirgesi b. i. Düzkanatlılardan sıçrayıcı böcek cinsinin evlerde yaşayan türü. [Grillon domestique — Cricket]

ocakçı i. ★ 1. Makine ateşçisi: Vapur ocakçılığı ağır bir iştir. [Chauffeur — Stoker] ★ 2. Ocak bacaları temizleyicisi. [Ramoneur — Chimney - sweeper] ★ 3. Kahve ve çayhane gibi yerlerde bunları pişirmek işiyle uğraşan kimse.

ocaklık i. Bir aileye babadan oğula geçmek üzere verilen mülk.

ocaklık demir b. i. Geminin tehlike anında kullanılan büyük demiri; cankurtaran demiri.

ocak taşı b. i. Ocağın içinde, üstüne tencere oturtulan yer.

O'Casey, Sean, (1883-1964) İrlanda'lı tiyatro yazarı. Oyunlarında yurduyla ilgili toplumsal ve siyasal sorunlara eğilmiştir. En ünlü eserleri «Bir Tedhişçinin Gölgesi» ve «Benim İçin Kırmızı Güller» adlarını taşır.

Occam'lı William (1295-1350) İngiliz din bilgini. Nominalizmin başlıca temsilcilerindendir. İngiliz ampiristlerinin öncülerindendir. Felsefenin teolojiden ayrılmasına çalışmış, böylece deneye dayanan bilimlerin gelişmesinde rolü olmuştur. Başlıca eserleri: «Questions octo de autoritate summ pontificis — Papanın Otoritesi Üzerine Sekiz Soru», «Summa totius logicae — Mantık Üzerine».

O'Connel, Daniel (1775-1847) İrlandalı politikacı. Carhen House'da doğdu. 1822'de İrlanda'da geniş bir Katolik birliği kurmuş, 1829'da Avam Kamarası'na girmiştir. Muhafazakârlar'ı yenilgiye uğratmışsa da yurttaşlarının kendisinden beklediği gibi İrlanda'nın bağımsızlığını sağlayamadığı için yavaş yavaş ününü yitirmiştir.

Octavianus, Gaius Augustus (M.Ö. 63 - M.S. 14) Roma İmparatorluğu'nun kurucusu. Aktium Savaşı'ndan sonra Roma'nın en etkili politikacısı oldu. M.Ö. 27'de cumhuriyeti yeniden kurdu, senato ona Augustus (semavî kurtarıcı) adını verdi. Başkomutanlık ve Pontifeks Maksimus (Roma dininin koruyucusu) sıfatlarının altında, ölümüne kadar gerçekte bir imparator gibi hareket etti.

od i. Ateş. [Feu — Fire]

od Fr. i. Ed. ★ 1. Eski Yunan ve Latin edebiyatında ezgilenmek (koroda okunmak) üzere yazılan her koşuk çeşidi. [Ode — Ode] ★ 2. Ed. (Şimdiki Batı edebiyatında) Dizelerin (mısra) ölçüsü ve sayısı eşit olan beyitlerden meydana gelmiş koşuk. [Ode — Ode]

oda i. ★ 1. Evin ya da herhangi bir binanın oturmak, çalışmak, yatmak gibi işlere yarayan gözlerinden her biri. [Chambre, salle, pièce — Room] ★ 2. Serbest meslek adamlarını içinde toplayan resmî ve kanunca zorunlu birlik: Ticaret Odası, Mühendisler Odası. [Chambre — Chamber] ★ 3. Köylerde misafir kabul etmeye yarayan ve bütün köy tarafından yönetilen oda ya da ev. ★ 4. Tar. Eskiden yeniçeri kışlası.

odabaşı i. ★ 1. Hanlarda çalışan odacıların başı. ★ 2. Tar. Yeniçeri ocağı subaylarından, çorbacının muavini.

odacı i. Dairelerde orta hizmeti yapan kimse. [Garçon de bureau — Janitor]

oda hapsi b. i. Huk. Askeri Disiplin Mahkemelerince, disiplin suçlarıyla ilgili olarak bütün asker kişilere verilebilen üç günle iki yıl arasında değişen bir disiplin cezası. [Chambrer — Lock - up]

odak i. ★ 1. Mat. Elips, hiperbol gibi geometri şekillerinde, eğrinin biçimini belirleyen bağıntıya esas olan noktalar: Odak adı verilen iki sabit noktaya olan uzaklıkları toplamı sabit olan noktaların geometrik yeri, elipstir. ★ 2. Fiz. Ayna ve



Occam'lı William



Gaius Augustus Octavianus

merceklerde özel durumda bulunan noktalar: Yakınsak bir merceğin eksenine paralel gelen ışık ışınları, odaktan geçer. esk. Mihrak. [Foyer — Focus]

odalık i. Eskiden, nikâhsız olarak alınan, cariye. [Odalisque, concubine — Concubine, odalisque]

odalı yeniçeriler ç. b. i. Kaleleri koruyan yeniçeriler.

oda müziği b. i. Müz. Küçük orkestra toplulukları tarafından çalınan müzik. XVI. yüzyılda Avrupa saraylarında başlamış, günümüzde yaygın hale gelmiş bir müzik türüdür. [Musique de chambre — Chamber music]

odeon Yun. i. ★ 1. Eskiden Atina'da müzik ve şiir yarışmalarının yapıldığı bina. ★ 2. Eskiden çeşitli Yunan devletlerinde müzikli eserlerin temsili için kurulmuş çeşitli tiyatrolara verilen ad.

Oder Polonya'da bir nehir. Çekoslovakya'dan doğar, Baltık denizine dökülür, uzunluğu 870 km. dir.

Odesa (S.S.C.B.) Ukrayna'da Karadeniz kıyısında önemli bir liman şehri. Nüfusu 709 000'dir. Maden işleme, kimya ve besin endüstrisi gelişmiştir.

oditoryum Lat. i. ★ 1. Eski Romalılar'da şairlerin eserlerini dinlemek için toplanılan yer. [Auditorium — Auditorium] ★ 2. Konferans, ders, konser vermeye elverişli salon. [Auditorium — Auditorium]

odometre Yun. i. Yaya yürüyüşte elbisenin bir tarafına asılan ve her adım sarsıntısı ile, atılmış adımların sayısını kaydeden saat biçimli alet. Adımölçer. [Odomètre — Odometer, hodometer, pedometer]

odontoloji Yun. i. Hek. Dişlerin anatomisi, fizyolojisi, hastalıkları ve tedavisi ile ilgilenen hekimlik dalı. Diş hekimliği. Dişbilim. [Odontologie — Odontology]

odontom Yun. i. Hek. Diş sürme zamanında diş etinde görülen ufak şişlik. [Odontome — Odontoma]

odontoraji Yun. i. Hek. Diş çekildikten sonra açığa çıkan kanama. [Odontorrhagie — Odontorrhagia]

odontoskop Yun. i. Hek. Diş muayenesinde kullanılan ayna. [Odontoscope — Odontoscope]

odun i. ★ 1. Yakılmak üzere kesilmiş ağaç. [Bois — Firewood] ★ 2. mec. Kavrayışsız ve kaba (kimse).

oduncu i. ★ 1. Odun satan kimse. [Marchand du bois — Firewood dealer] ★ 2. Ormanlarda odun kesen kimse. [Bûcheron — Wood - cutter]

odun damarları b. i. Bot. Bitkilerde besisuyunu yapraklara ve öteki organlara ileten ve zarları odunlaşmış hücrelerden meydana gelen ince borular. esk. Eviyei haşebiye. [Vaisseaux ligneux — Ligneous veins]

odun kömürü b. i. Odunun kapalı yerde ısıtılmasıyla elde edilen ve kalori değeri düşük olan kömür cinsi.



Jacob Levy Offenbach

odunlaşma i. ★ 1. Bot. Bazı bitki hücrelerinin odun özü denilen bir kimyasal madde alarak odunsu bir hale girmeleri olayı. esk. Tahaşşup. [Lignification — Lignification] ★ 2. mec. Kabalaşma ve lâf anlamaz hale gelme.

odunluk i. Odun konulan yer. [Bûcher — Woodshed]

Oersted, Hans Christian (1777-1851) Danimarka'lı fizikçi. Rudkjöbing'de doğdu. Elektromagnetizmayı ve termoelektrik pili bulmuştur.

of ü. Sıkıntı ya da acı anlatır: Of, bıktım! Of, kolum acıdı!

Of Trabzon'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 511 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 62 809, merkezinin nüfusu 3 505'dir. İlçe toprakları Karadeniz kıyısında engebeli alanları kaplar. Başlıca ürün fındıktır. Son yıllarda çay tarımına önem verilmiştir. Tahıl olarak mısır ekilir. Kasaba, Trabzon — Rize karayolu üzerindedir. İl merkezine 56 km. uzaklıktadır.

Offenbach, Jacob Levy Eberst (1819-1880) Alman asıllı Fransız bestecisi. Paris Konservatuarı'nda eğitim gördü. Operet ve bale müziği türünde başarılı sahne eserleri yazdı. En ünlüleri: «Hoffmann'ın Masalları», «Papillon», «Barkouf», «Robinson Crusoe» ve «La Belle Hélène» dir.

ofikleit Fr. i. Müz. Bakırdan yapılmış nefesli çalgı. Uzun süre bandolarda kullanıldı. Tuba'nın ilkel şeklidir.

ofis Fr. i. «Toprak Mahsulleri Ofisi» gibi bazı kuruluşların adında «daire» anlamında geçer. [Office — Office]

ofkarmak f. (Beygir v.b. için) Derin nefes almak.

O'Flaherty, Liam (Doğ. 1896) İrlanda'lı yazar. Korkunç serüvenleri sağlam bir üslûpla anlatır. En ünlü eseri «Muhbir» dir.

oflamak f. Bir yorgunluk ya da bir sıkıntıdan sonra «of» diye nefes almak.

oflaz s. Güzelliğinden ötürü beğenilen. esk. Nefis. [Délicieux — Delightful]

ofort Fr. i. ★ 1. Piyasada satılan nitrik asit. [Eau-forte — Aqua fortis] ★ 2. Bu asitten yararlanarak yapılmış levhalardan elde edilen ıstampa. [Eau-forte — Etching]

ofris Yun. i. Bot. Salepgillerden, çiçekleri sinek, örümcek gibi böcekleri andıran bir tür.

ofsayd İng. i. Sp. Futbolda önemli bir kural. Bir futbolcunun rakip kale ile kendi arasında iki rakip oyuncu bulunması esası. Kuralı çiğneyen oyuncunun takımı tarafından kazanılan gol, sayılmaz. [Offside — Offside]

ofset İng. İ. Baskı usullerinden biri. Basılacak yazılar ve resimler önce filme sonra filmden çinko levha üzerine geçi-

rilir. Yazı ve resim olan yerler çinko üzerinde kabarık kalır, boş yerler oyulur. Çinko silindir haline getirilip makineye takılır. Kâğıt da başka silindir çevresinde dönmektedir. Mürekkep taşıyan silindirlerle çinko mürekkeplenir ve baskı yapılır. Ofset ile siyah - beyaz ya da renkli baskı yapılabilir. Renkli ve çok baskılı işlerde ofset ekonomik bir baskı tekniğidir. [Offset — Offset]

oftalmi Yun. i. Hek. Göz küresinin iltihabı. [Ophtalmie — Ophtalmia]

oftalmoloji Yun. i. Hek. Göz ve göz hastalıklarını inceleyen ve tedavi eden hekimlik dalı. Göz hekimliği. [Ophtalmologie — Ophtalmology]

oftalmometre Yun. i. Hek. Gözün ışığı kırma derecesini ölçmeye yarayan araç. [Ophtalmomètre — Ophtalmometer]

oftalmoskop Yun. i. Hek. Göz muayenesinde kullanılan ortası delik içbükey ayna. [Ophtalmoscope — Ophtalmoscope]

Oglena i. Zo. Bir hücreli hayvanların kamçılılar sınıfından, bu sınıfın içinde en kolay görülebilen bir hayvandır. En çok bataklık sularda rastlanır. Vücudu, bir mekik biçiminde uzundur. Baş tarafında bir kamçı, bu kamçının dibinde de bir göz lekesi bulunur. Oglenanın sitoplazması içinde kendini besleyen bol miktarda klorofil tanecikleri vardır.

Oglethorpe, James Edward (1696-1785) İngiliz general. 1734'de Amerika'da Georgia sömürgesini kurmuştur.

oğalamak f. Ovalamak, uvalamak.

Oğan i. Tanrı.

Oğlak Zodyak'da Yay ile Kova arasındaki burç. esk. Cedi.

oğlak i. Keçi yavrusu.

oğlan i. ★ 1. Erkek çocuk. [Garçon — Boy] ★ 2. Genç uşak: Bizim oğlanı çarşıya gönderdim, hâlâ gelmedi. [Garçon, valet — Young man - servant] ★ 3. İskambil kâğıtlarında genç erkek resimli kâğıt. [Valet — Knave, jack] ★ 4. Cinsel sapınca uğramış erkeklerin zevkine hizmet eden erkek çocuk. [Giton — Catamite]

oğlancı i. Kulampara.

oğlancık i. Küçük erkek çocuk. [Petit garçon — Little boy]

oğmaç i. ★ 1. Hamuru uvalıyarak meydana getirilen kırıntılarla pişirilmiş çorba. ★ 2. Taze tarhana.

oğmak f. Ovmak, uvmak.

oğrun zf. Gizlice. [Furtivement — Clandestinely]

oğrun oğrun b. zf. Sessiz sessiz.

oğul, -ğlu i. ★ 1. Erkek evlât. [Fils — Son] ★ 2. «Bey» denilen dişi bir arıya uyup kovandan toplu bir halde çıkan arılar. [Jeune abeille — Swarming] ★ 3. Değer bildirmek için söylenen sözleri pekiştirmek için kullanılır: Er oğlu, it oğlu it.

oğulamak f. Bir asma kütüğünün kabuklarını ya da sürgünlerini koparıp çıkarmak.

oğul balı b. i. Oğul arılarının yaptığı beyaz bal. [Miel blanc — Swarm - honey]

oğulcuk i. ★ 1. «Oğul» kelimesinin küçültme ya da okşama şekli. [Marmot — Child] ★ 2. Zo. Döllenmiş yumurtacığın gelişmeye yüz tuttuğu zamandan etene yoluyla kan dolaşımı başlayıncaya, yani dölüt haline gelinceye kadar aldığı ad; embriyon. esk. Rüşeym. [Embryon — Embryo] ★ 3. Bot. Bitki tohumlarında bir kökçük ile bir filizcikten meydana gelen asal kısım. Tohum çimlendiği zaman bununla aynı cinsten yeni bir bitki gelişmeye başlar; embriyon. esk. Rüşeym. [Embryon — Embryo]

oğulduruk i. Dölyatağı.

oğulluk i. ★ 1. Birinin oğlu olma hali: Babaya saygı, oğulluk gereğidir. ★ 2. Oğulun babasına karşı görevi: Yazık, oğulluk böyle mi olur?

oğulluk i. ve s. Ahret oğlu.

oğulotu Bot. Melisa.

oğul verme b. i. Arı yavrularının doğdukları kovandan ayrılıp kendilerine ayrı kovan tutmaya gitmeleri. [Essaimer — To swarm]

oğunmak f. ★ 1. Kendinden geçmek esk Bihuş olmak. ★ 2. Bir iç ağırlığı duymak.

oğur i. Bir şey yapabilmek için ele geçen uygun zaman ya da elverişli durum. esk. Fırsat. [Occasion — Opportunity]

oğuşturmak f. Ovuşturmak

Oğuz Erzincan'ın Kemah ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 3 039, merkezinin nüfusu 395'dir.

Oğuz Siirt'in Beşiri ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 2 681, merkezinin nüfusu 616'dır. Eski adı Şimiz'di.

Oğuz i. ★ 1. Türk mitolojisinde geçen bir kahramanın adı. ★ 2. Türkler'in en büyük boylarından biri ve bu boydan olan kimselerin adı. Azeriler, Selçuklular, Osmanlılar ve Orta Asya Türkmenleri, Oğuz boylarındandır.

Oğuzca i. Oğuz boyundan olan Türkler'in konuştuğu Türk dili kolu.

Oğuz Destanı Türk destanı. Efsaneye göre doğumundan beri olağanüstü davranışlar gösteren Oğuz Han, yine olağanüstü başarılar göstererek Türk birliğini sağlamış, Türkler'i doğudan batıya kadar Asya'da egemen kılmıştır. Türkler'in İslâm oluşlarından önceye ve İslâm oluşlarından sonraya ait olmak üzere Oğuz destanının iki çeşidi vardır. Oğuz Han'ın bir hayal kahramanı olmadığı, bunun Hun hükümdarı Mete olduğu yolundaki görüşler, son araştırmalardan sonra güç kazanmıştır.

Oğuzeli Gaziantep'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 474 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 32 932, merkezinin nüfusu 5 444'dür. Tahıl tarımı ve hayvancılık yapılır. Kasaba çevresinde sebzecilik, bağ-

cılık, zeytincilik ve fıstık tarımı gelişmiştir. Kasaba il merkezine 12 km. uzaklıktadır.

Oğuzhan Bak. Mete.

Oğuzlar b. i. Tar. Türk boylarından biri. Tarih alanına çıkışlarının başlangıcı çok eski olan Oğuzlar, kendilerini büyük Oğuzhan'ın soyundan gelmiş gösterirler. Göktürkler, Selçuklular da kendilerini Türklerin bu en eski ve en soylu boyuna bağlarlar. Oğuzlar, Ortaasya'dan çıkarak batıya göçetmişler; Balkanlar'a kadar inmişlerdir. Anayurtta kalanlar bugünkü Türkistan ve Harzem bölgelerinde yerleşmiş, sonraları İslâm olup, ilk müslüman Türk devletlerini kurmuşlardır. Büyük Selçuk, Anadolu Selçuk devletleri ile Osmanlı Devleti de Oğuz Türkler'i soyundan gelen boylar tarafından kurulmuştur.

oh ü. Sevinç ya da hoşnutluk anlatır.

oha ü. Yapılan şeyin hoş görülmediğini kabaca anlatır.

oh çekmek b. f. «Oh olsun» demek.

oh demek b. f. Rahata ermek.


okapi

O'Henry William Sidney Porter (1862-1910) Amerikalı yazar. Greensboro'da doğdu. 10 yaşında okulu bırakıp bir dükkânda çıraklık etmeye başladı. Veznedarlık, banka kasadarlığı v.b. yaptı. Ufak bir hırsızlık suçlamasıyla 1898'de 5 yıl hapse hüküm giydi. Hapiste yazdığı hikâyeler ün kazandı. 1918'de Sanat ve Bilim Derneği «O' Henry» adına bir kısa hikâye ödülü kurdu. Başlıca eserleri: «Dört Milyon», «İnsan Avı», «Farwest'in Göbeğinde», «Yuvarlanan Taşlar» dır.

Ohio A.B.D.'de bir nehir. Mississipi'nin soldan aldığı en önemli koludur. Uzunluğu 1 580 km. dir.

Ohio A.B.D. eyaletlerinden biri. Nüfusu 9 706 000'dir. Merkezi Colombus, önemli şehirleri Cleveland, Cincinnati, Dayton, Toledo'dur.


okaliptüs

Ohm, Georg Simon (1787-1854) Alman fizikçisi. Erlangen'de doğdu. Elektrik akımlarının matematik teorisini bulmuştur. Adı direnç birimine verilmiştir.

ohm «om» ok. i. Fiz. Elektrik direnci birimi. Uçlarına 1 voltluk gerilim uygulanınca üzerinden 1 amperlik akım geçiren iletkenin direnci 1 ohm'dur

oh olsun ü. Başkasını üzen bir hale sevinildiğini anlatır: Oh olsun, beni niçin dinlemedin?


Georg Simon Ohm

Oidipus Mit. Yunan mitolojisinde Tebai Kralı Laius'la Jokasta'nın oğlu. Bir kâhin Laius'a dünyaya gelecek bir oğlunun kendisini öldüreceğini haber verir. Oidipus dünyaya gelir gelmez Laius onu Sitaeron tepesinde bir ağaca baş aşağı astırır. Bir çoban onu kurtarır. Korint Kralı Polibus'a götürür. O da Oidipus'u yetiştirir. Büyüdüğü zaman kâhin yurduna dönmemesini, dönerse babasını öldürüp annesiyle evlenmesinin mukadder olduğunu haber verir. Oidipus, Korint'den başka yurt bilmediği için oradan ayrılır, yolunun üstünde rastladığı babası Laius'u bir kavgada öldürür. O sırada Sfenks, Tebai dolaylarını haraca kesmekte ve sorduğu bilmeceleri çözemeyenleri yutmaktadır. Sfenks'in bilmecesini çözen Oidipus kral olur ve bilmeden annesiyle evlenir. Bir kâhin bütün bu olayları kendisine açıklayınca annesi Jokasta kendini asar. Gözlerini oyan Oidipus de kızı Antigone'nin kılavuzluğuyla Tebai'den çıkar ve Atina dolaylarında bir ormana dalarak kaybolur.

Oidipus kompleksi b. i. Hek. Freud'a göre çocuğun, kız ise babaya, oğlansa anaya karşı bilinç dışı bir cinsellik yüklü ilgi duyması ve bu yüzden öteki cinsden yersiz bir korku duyması durumu. Kendini babası ile özdeşleştiren (identifikasyon) oğlan, anasına karşı babasının gösterdiği davranışları benimser ve ilerdeki yıllarda anasını anımsatan, çağrışan bir eş seçer. Yaş ilerledikçe, özellikle bülüğdan sonra Oidipus kompleksinin etkisi azalmazsa, kimi ruh dengesizliklerine yol açabilir.

oje Fr. i. Tırnak cilâsı.

ojit, -ti Yun. i. Jeol. Yanardağ kütlelerinde bulunan ve feldspatla birlikte bazaltların temelini kuran piroksen cinsinden mineral.

ok, -ku i. ★ 1. Silâhın bulunuşundan önce yayla atılan mermi. Ucu sivri demirden ve arkası tüylü, ince, az ya da çok uzun bir değnektir. [Flèche — Arrow] ★ 2. Bazı aygıtlarda düz ve uzun kısım: Araba oku, saban oku. [Timon — Pole] ★ 3. Mat. Bir dairede bir kirişin ortasından yayın ortasına çekilen doğru parçası. [Flèche — Sagitta] ★ 4. Gemi demirinin bedeni.

Oka S.S.C.B.'de bir nehir. Volga'nın kollarından biridir. Uzunluğu 1 478 km. dir.

o kadar b. s. ve zf. ★ 1. O derece çok: O kadar koştu ki. [Tant — So] ★ 2. Ondan fazla değil: Ben o kadar verebilirim. [Autant — That much]

okaliptüs Yun. i. ★ 1. Bot. Mersingillerden, birçok cinsi olan, boyu 100 m. yi aşabilen, toprağın suyunu çekerek yerin bataklık haline gelmesini önleyen bir ağaç, sıtma ağacı. ★ 2. Bu ağacın özsuyundan yapılan şeker.

Okam Bak. Çayırbaşı.

okan s. ★ 1. Anlayışlı. ★ 2. i. Tanrı, Oğan.

okapi i. Zo. Gevişgetirenlerin zürafalar familyasının bir türü. Zürafaya benzer, boynuzları yoktur. Kulakları uzun ve geniştir.

okar i. Başında ok biçiminde bir tel demeti bulunan balıkçıl; telli balıkçıl. [Aigrette — Egret]

Okayama (Japonya) Hondo adasında 284 000 nüfuslu bir şehir. Dokuma endüstrisi önemlidir.

okazyon Fr. i. Fırsat.

okçu s. ve i. ★ 1. Ok yapan ya da satan (kimse). ★ 2. i. Ok atan, ok atarak savaşan asker. [Archer — Bowman]

okçular tekkesi b. i. Tar. Eskiden İstanbul'da ok atma sporuyla uğraşanların şimdiki deyimle, kulüplerinin adıydı. Bu tekke, Okmeydanı'ndaydı.

okçuluk i. ★ 1. Ok yapan ya da satanın sanatı. ★ 2. Ok atanın ya da okla savaşan askerin sanatı.

Okeanos Mit. Yunan mitolojisinde genellikle denizi canlandıran tanrı. Yanında bir deniz canavarı olduğu halde dalgalar üstünde oturmuş sakallı ve alnı boynuzlu yaşlı bir adam olarak temsil edilir.

Okinawa (Japonya) Ryu-Kyu takımadalarından biri. Nüfusu 758 000'dir. 1945 yılında Amerikalılar ve Japonlar arasında 82 gün süren önemli savaşlara sahne olmuştur.

okka Ar. i. Eskiden yurdumuzda ve bugün bazı ülkelerde kullanılan ve 1 283 gram gelen ağırlık ölçüsü. Dirhem denilen 400 birime bölünürdü.

okka çekmek b. f. Fazla ağır gelmek.

okkalı s. mec. ★ 1. Büyük: Okkalı bir fincan. ★ 2. mec. Ağır: Okkalı bir küfür savurdu.

okkalık s. ★ 1. Bir okka ağırlığında: Okkalık ekmek. ★ 2. Bir okka alabilen: Okkalık kap.

okkalı kahve b. i. Büyük fincanda kahve.

okkanın altına gitmek b. f. Boşu boşuna kötü bir sonuca uğramak.

oklağı i. Oklava.

Oklahoma A.B.D. eyaletlerinden biri. Nüfusu 2 328 000'dir. Merkezi Oklahoma City'dir. Dokuma, kimya ve besin endüstrisi gelişmiştir. A.B.D.'nin geniş ölçüde petrol çıkarılan bölgelerinden biridir.

Oklahoma City (A.B.D.) Oklahoma eyaletinin merkezi. Nüfusu 324 000'dir. Önemli bir petrol çıkarma merkezidir.

oklamak f. ★ 1. Ok gibi fırlamak. ★ 2. Ok atmak.

oklava i. Yufka açmaya yarayan yuvarlak çubuk. Bir çeşidi ince ve uzun, bir çeşidi tokmak gibi kalın ve kısa olup, yalnız elle tutulacak uçları incedir. [Rouleau — Rolling - pin]

okluk i. Ok kuburu; içine ok konup sırtta taşınan meşinden kap, sadak.

oklu kirpi b. i. Zo. Kirpiye benzeyen, ondan daha iri, dikenleri daha uzun bir hayvan. Sıcak bölgelerde yaşar.

okr i. Jeol. Demir oksit bileşimli olup toprağımsı hematit, limonit ve kil karışımı bir kayaçtır. Boyama özelliği çok yüksek olup parmakları boyar. Kırmızımsı ve sarı renklidir. Boya yapımında kullanılır.

okramak f. (At) Su için kişnemek.

okronozis Yun. i. Hek. Kemik, kıkırdak, kiriş dokusunda ve deride pigment birikimi ile kendini belli eden, az rastlanan bir hastalık. Daha çok kulak, göz akı ve yüzün mavimsi bir renk alması ile farkedilir. [Ochronosis — Ochronosis]

oksalat, -tı Yun. i. Kim. Billûrları sidikte bulunabilen ve sidik yollarında taş yapan kalsiyum oksalatı. [Oxalate de calcium — Oxalate]

oksidasyon Jeol. Oksitlenme olayı. Jeolojik olarak kayaçlardaki sülfürlü ve arsenikli mineraller oksitlenerek sülfatları, arseniyatlar, oksitler ve hidroksitlere dönüşür. Örneğin: Demirli mineraller oksitlenerek hematit ya da limonit haline geçer.

oksidasyon bölgesi Maden yataklarında yeryüzünden yeraltı su tablasına kadar uzanan bölge. Burada, oksijen, karbondioksit ve su etkisiyle oksitler, sulfatlar, karbonatlar ve hidroksitler meydana gelir.

oksidasyon zonu Jeol. Maden yataklarında yeryüzünden yeraltı su tablasına kadar uzanan bölgedir. Burada oksijen, karbondioksit ve su etkisiyle oksitler, sülfatlar, karbonatlar ve hidroksitler meydana gelir. Bu bölgede en çok bulunan mineral limonit olduğundan bu zon kahverengi, sarımsı ve kırmızımsı renklidir.

oksijen Yun. i. Kim. Sembolü O olan bir eleman. Havada 1/5 oranında bulunan ve rengi, kokusu, tadı olmayan basit bir gazdır. Hidrojenle birleşerek suyu meydana getirir. Basit cisimlerin pek çoğuyla birleşir. Canlıların yaşaması ve yanma olayı için gereklidir. Yoğunluğu 1,105 dir. esk. Müvellidülhumuza. [Oxygène — Oxygen]

oksijenli su b. i. Kim. Bakteri öldürücü, renk ve koku giderici etkisi olan sıvı. Kesik ve sıyrıkların, küçük yaraların temizlenmesinde kullanılır. Boğazı temizlemek için, ılık su içerisine biraz katılarak gargara halinde de kullanılabilir. [Eau oxygénée — Hydrogen peroxide]

oksijen tedavisi b. i. Hek. Kanda oksijen seviyesinin azaldığı durumlarda, yaşamayı devam ettirebilmek amacıyla, oksijenin solunum yolu ile verilmesine dayanan tedavi şekli. Oksijen tedavisi, solunumun bozulduğu rahatsızlıklarda uygulanır. Oksijen tedavisini uygulamak için, oksijen balonu, oksijen tübü, oksijen çadırı ve özel olarak hazırlanmış oksijen odalarından yararlanılır. [Oxygénothérapie — Oxygen therapy]

oksit Yun. i. Kim. Basit bir cismin oksijenle birleşmesinden meydana gelen bileşik. esk. Humuz. [Oxyde — Oxide]

oksitlemek f. Kim. Oksit haline koymak. esk. Tahmiz etmek. [Oxyder — To oxidize]

oksitlenir s. Kim. Oksijenle birleşebilir. esk. Kabili tahammuz. [Oxydable — Oxidizable]

oksitlenmek f. Kim. Oksit haline gelmek. [S'oxyder — To be oxidized]

oksitosin Yun. i. Hek. Hipofiz bezinin arka



oklu kirpi



ok atan bir sporcu



Türk deniz kuvvetlerinin okul gemisi olarak kullandığı Savarona yatı.

bölümü tarafından salgılanan ve dölyatağını kasan hormon.

oksulamak f. Külb. Kovmak, başından savmak.

okşak i. Benzeyen, andıran. Far. Manent.

okşamak f. ★ 1. Bir şey ya da kişinin üzerinde elini yavaş yavaş gezdirmek ya da ona hafif hafif dokunmak yoluyla sevgisini göstermek. [Caresser — To caress, pet] ★ 2. Yoklayıp geçmek: «Bu genç şairleri ara sıra, deha muhakkak okşuyor.» ★ 3. Benzemek, andırmak.

oktant Fr. i. Ast. Yıldızların yüksekliğini ya da açı uzaklığını gözlemeye yarayan aygıt. [Octant — Octant]

oktav Fr. i. Müz. Do sesinden başlayıp bir sonraki do sesine kadar süren aralık. Bir sesin oktavı diye, ondan bir gam farklı olan sese denir. [Octave — Octave]

Oktay Han (1185-1241) Cengiz Han'ın 3. oğlu ve halefi. İran'ı, Doğu Asya'yı egemenliği altına almış ve Çin İmparatoru olmuştur.

Oktay Rıfat (Horozcu) (Doğ. 1914) Şair. Trabzon'da doğdu. Paris'de Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okudu. Yurda döndükten sonra Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nde çalıştı. Avukatlık yaptı. İlk şiirleri 1944'de Varlık'da yayımlandı. Sonra Yaprak ve Yeditepe'de de çıktı. Orhan Veli ve Melih Cevdet'le ortaklaşa çıkardığı «Garip» adlı kitabıyla Yeni Şiir'in kurucularından oldu. Güçlü aşk şiirleri; toplumcu sanat ilkesinden hareketle, halk deyim ve söyleyişlerinden, masal ve tekerlemelerinden yararlanarak başarılı taşlamalar, toplumcu şiirler yazdı. Tiyatro oyunları ve çevirileri de vardır. «Karga ile Tilki» kitabı 1955 Yeditepe şiir armağanını kazandı. Başlıca şiirleri: «Güzelleme», «Aşağı Yukarı», «Karga ile Tilki», «Elleri Var Özgürlüğün». Başlıca oyunları: «Birtakım İnsanlar», «Atlar ve Filler», «Zabit Fatmanın Kuzusu» ve «Çil Horoz» dur.

oktruva Fr. i. Bazı şeylerden, şehre girerken alınan vergi, kapı parası. Bizde 2256 numaralı kanunla kaldırılmıştır.

okturmak f. Dolayısıyla anlatmak, dokundurmak, kinaye ile söylemek.

okul i. ★ 1. Okuma yazmadan başlayarak sanat ve bilime kadar öğrenimin her hangi bir derecesi sağlanılan yer. esk. Mektep: İlkokul, ortaokul, sanat okulu, harp okulu. [Ecole — School] ★ 2. Öğreti. Edebiyatta, sanatta, felsefede başka bir görüş, başka bir duyuş ve anlayışla hareket ederek ve başka birtakım esaslar koyarak açılan çığır; ekol; mektep. [Ecole — School]

okuldaş i. Okul arkadaşı.

okul gemisi b. i. Ask. Deniz Harp Okulu öğrencilerinin bilgi ve görgülerini arttırmak, yabancı suları ve kıyıları tanımak için kullanılan yelkenli ya da yelkensiz gemi. Türk deniz kuvvetleri bu amaçla Savarona yatından yararlanmaktadır.

okullu i. Okul öğrencisi. [Ecolier, ecolière — School boy or girl]

okumak f. ★ 1. Belirttiği fikri anlamak için bir yazıyı gözden geçirmek: Telgrafınızı okudum. [Lire — To read] ★ 2. Bir yazıyı meydana getiren harf ya da işaretleri a) Seçip sökebilmek, b) Bilip onların işaret ettiği sesleri anlayabilmek. [Déchiffrer — To decipher] ★ 3. Bir konuyu öğrenmek için okulda ya da öğretmenin yanında ya da yazılı şeyler üzerinde çalışmak. [Etudier — To study] ★ 4. Şarkı söylemek. ★ 5. Çağrılmak: Adınızı biraz evvel okudular. [Etre appelé, nommé — To call] ★ 6. Üfürükçülük etmek. ★ 7. Külb. Sövüp saymak, küfretmek.

okuma yazma b. i. Okuma ve yazma bilgisi. [Degré d'instruction — Literacy]

okuma yitimi b. i. Hek. Görmede hiçbir bozukluk olmadığı halde okuma yetisinin yok olması; aleksi. esk. Ziyaı kıraat.

okumuş s. Okuyarak bilgisini genişletmiş. [Instruit — Learned]

okunaklı s. Kolaylıkla okunacak gibi belli ve düzgün harflerle yazılmış (yazı). [Lisible — Legible]

okuntu i. Çağrı kâğıdı. esk. Davetiye.

okur i. ★ 1. Gazete, dergi, kitap gibi kamu için yayımlanan şeyleri okuyanlardan olan kimse. esk. Kari: Bu gazetenin okurları çoktur. [Lecteur — Reader] ★ 2. Öğrenci.

okuryazar b. s. Okuması yazması olan. [Lettré — Literate]

okutmak f. ★ 1. Okumasını sağlamak ya da okumak işini başkasına yaptırmak. ★ 2. Külb. Satıp elden çıkarmak: Eski elbiselerimi okuttum.

okutman i. Üniversitelere dışardan öğretmenlik göreviyle alınan uzman.

okuyucu s. ★ 1. Okumak işini her zaman yapan. ★ 2. Okur. ★ 3. Şarkı söyleyen. esk. Muganni, muganniye.

oküler Fr. i. Fiz. Optik aygıtlarında objektiften aldığı ışınları göze veren mercek ya da mercek sistemi [Oculaire — Ocular]

okülomotör sinir b. i. Anat. Gözün en önemli oynatıcı siniri. [Nerf oculomoteur — Oculomotor nerve]

okyanus Yun. i. Coğ. Anakaraları biribirinden ayıran engin denizlere verilen ad. Üç tane okyanus vardır: Büyük okyanus, Atlas okyanusu, Hint okyanusu. Okyanus çukurlarında şimdiye kadar rastlanan en derin yer, Büyük okyanus'ta Guam ada-

larının güneybatı yakınlarında yer alan bir çukurdur; derinliği 11 034 m. dir.

Okyanusya Dünyanın 5 kıtasından biri ve en küçüğü. Büyük okyanusta, Avustralya ve birçok ada ve takımadayı kapsar. İki büyük kısma ayrılır: a) Melanezya b) Polinezya. Avustralya, Yeni Gine, Yeni Zelanda ve Tasmanya'ya Melanezya adı verilir. Doğuda kalan birçok küçük ada ve takımadalara da Polinezya denir. Ekvator'un kuzeyindeki birçok küçük adaya da Mikronezya adı verilir. Okyanusya'nın yüzölçümü 9 000 000 km2, nüfusu 15 403 612'dir İklim sıcak ve yağışlıdır. Siyasî bakımdan Avustralya, Yeni Zelanda ve Yeni Gine'nin bir kısmı, İngiltere'nin egemenliği altındadır. Hawai A.B.D.'e bağlıdır. Samoa'ların bir kısmı da A.B.D'nindir. Timor adası Portekiz'e, Paques adaları Şili'ye aittir. Yeni Kaledonya, Societe, Markiz adaları Fransızlar'ındır. Okyanusya genellikle bir tarım bölgesidir; hayvancılık ve balıkçılık yapılır. Koyun en çok yetiştirilen hayvandır. Avustralya dünyanın en büyük yün üreticisidir. Madenleri altın, maden kömürü, demir ve çeliktir.

Okyar, Ali Fethi (1880-1943) Asker, devlet adamı. Orduda çeşitli görevler aldı. Paris'e ataşemiliter olarak gönderildi. Trablusgarp savaşında çarpıştı. Bir ara Meclisi Mebusan'a seçildi. İsteğiyle askerlikten ayrıldıktan sonra 1912'de Sofya elçiliğine atandı. Yeniden Meclisi Mebusan'a üye. 1917'de içişleri bakanı oldu. Son Osmanlı Meclisi'nde iken İngilizler tarafından Malta'ya sürüldü. Dönüşünde Ankara'da T.B.M.M.'ne katıldı. 1921-1923 yıllarında içişleri bakanı, 1923, 1924-1925 yıllarında başbakan, 1923-1924 yıllarında Meclis başkanı, 1924-1925 yıllarında millî savunma bakanı idi. Sonra Paris'e büyükelçi olarak gitti. 1930'da, 3 ay sonunda feshettiği Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı kurdu. 1934'de Londra'ya büyükelçi olan Okyar 1939'da döndü; yeniden meclise girdi. 1939-1941 yıllarında adalet bakanlığı görevinde bulundu. Ekonomi profesörü Dr. Osman Okyar (Doğ. 1917) onun oğludur.

ok yaydan çıkmak b. f. Geri dönülmesi imkânsız bir durum meydana gelmek.

ok yılanı b. i. Ok gibi atılan bir cins yılan.

olabilen s. Olmasını önleyecek derecede kuvvetli engeli olmayan. esk. Mümkün. [Possible — Possible]

olabilir s. Olabılen.

olabilirlik Olabilir olma hali. esk. İmkân [Possibilité — Possibility]

olacağı i. Mutedil ve uygun fiyat; bir malın son fiyatı: Bu paltonun olacağı nedir?

olacak s. ★ 1. Olması yakışık alan, uygun olan. ★ 2. Olduğu halde değimi olmayan: Karım olacak o kadın bana neler yapmıyor. ★ 3. Olmasının önüne geçilemeyen: Olacakla öleceğe çare yok. ★ 4. zf. Olmasının önüne geçilemeyecek surette: Ne denir, olacak, başımıza geldi.

Olaf, V. (Doğ. 1903) Norveç Kralı. Harp Akademisi'ni bitirdi. II. Dünya Savaşı'nda Norveç orduları başkomutanı idi. 1957'de VII. Haakon'un ölümü üzerine kral oldu.

olağan s. Sık sık olan, olagelen. esk. Mutat. [Habituel — Usual, habitual, ordinary]

olağandışı s. Pek olağanüstü. esk. Harikulâde. [Merveilleux — Extraordinary]

olağanüstü s. Olağandan daha yüksek. esk. Fevkalâde. [Extraordinaire — Extraordinary]

olağanüstü durumlar Huk. Yurt içinde savaş dışı nedenlerle doğan ve normal hukuk kurallarının dışında özel kuralların uygulanmasını gerektiren durumlar. Anayasamızın 123. maddesi olağanüstü hal durumuyla ilgili hükümler taşımaktadır.

ola ki zf. Olur ki, belki.

olamamak f. Edememek, yapamamak.

olamaz Olmasını önleyecek derecede kuvvetli engelleri bulunan. esk. Gayrimümkün. [Impossible — Impossible]

olan s. ★ 1. Olmak fiilinin geçmiş ve şimdiki zamanla ilgili ortacı: İyi olan hasta. [Qui est — Being] ★ 2. İsim takımı belirtileni halinde bulunan bir isimden sonra getirildiği vakit o ismin sıfatı değerinde bir bileşik meydana getirir: Üç çocuğu olan bir ana = üç çocuklu bir ana. [Qui a — Having]

olanak i. Fel. Olabilirlik. [Possibilité — Possibility]

olan biten b. i. Olup geçen: Olan bitenden haberin var mı?

olanca s. Olanın bütünüyle. [Tout, extrême — Utmost, with all]

olası s. Görünüşe göre olacağı sanılan. esk. Muhtemel. [Probable — Probable]

olasıcılık i. Bilgide saltık (mutlak) pekinlik (mevsukiyet) olamayacağını, ancak olasılığı daha kuvvetli görünen sanılar bulunabileceğini ileri süren öğreti; probabilizm. esk. İhtimaliye.

olasılı s. Olasılığa dayanan. Ar. İhtimalî: Olasılı hesaplarla önemli işlere girişilemez.

olay i. ★ 1. Pek olağan olmadığı için üzerine topluluğun geniş ölçüde ilgisini çeken olgu. esk. Hâdise. [Evénement — Event] ★ 2. Fiz. Göze ya da fikre çarpan doğal olgu. esk. Hadise: Meteorlar birer olaydır. [Phénomène — Phenomenon] ★ 3. Fel. Tabiat olgusu, bilimde incelenen olgu. [Phénomène — Phenomenon]

olaycılık Fel. Olaylardan başka hiç bir varlık kabul etmeyen felsefe doktrini. [Phénoménisme — Phenomenalism]

olaysal s. Fel. Olayla ilgili, olaya değgin. [Phénoménal — Phenomenal]

olcay i. Baht, talih, ikbal.



V. Olaf

olçum i. Hekimlik taslayan kimse.

oldubitti b. i. Olup bitti, olut. Ar Emri vaki : İşi oldubittiye getirdiler. [Fait accompli — Accomplished fact]

olduğu kadar b. zf. İmkânı kadar : Bitirmek şart değil, olduğu kadar yap.

oldukça zf. Yetecek kadar, hayli, epey : Oldukça zengin bir adamdır. [Assez — Rather, pretty]

oldum olası zf. b. Kendini bildi bileli, ta baştanberi : Oldum olası gevezedir.

oldurgan Gra. Geçişli değilken bir ek katılarak geçişli hale getirilen (fiil) : Uyutmak, uçurmak. [Factitif, causatif — Causative]

oldurmak f. Yetiştirmek, olgunlaştırmak : Meyvaları güneş oldurur [Rendre mûr — Raise]

ole İsp. i. Kastanyet eşliğinde, bir kişi tarafından yapılan İspanyol dansı. Bu danslarda söylenen neşe, isteklendirme ünlemi.

oleandomisin Yun. i. Hek. Mantardan elde edilen antibiyotik bir ilâç. [Oléandomycine — Oleandomycin]

olefin Fr. i. Kim. Etilen, bütilen, propilen gibi yapısına başka bir eleman ya da kök sokulabilen karbonlu hidrojenlerin genel adı.

oleik Fr. s. Kim. Yağlarda gliserin ile birlikte bulunan, rengi, kokusu ve tadı olmıyan, 14° de eriyen ve 4° de billûr halinde katılaşan, yumuşak sabun imalinde kullanılan «oleik asit» teriminde geçer. [Oléique — Oleic]

olein Fr. i. Kim. Oleik asitin bir esteri. Sıvı yağlarda ve margarinde bulunur. (Oléine — Olein]

Olen Eski Yunanistan'ın en eski ve adı efsanelere karışmış bir şairi. Yunan'ın Delf tapınağının kurucusu sayılır.

olgu i. Fel. Yapılan ya da olan iş. esk. Vakıa. [Fait — Fact]

olguculuk i. Fel. Bak. pozitivizm.

olgun s. İşe yarar ve yeter hale gelmiş. [Mûr — Mature] ★ 2. (Yemişler hakkında) Yenecek hale gelmiş. [Mûr — Ripe] ★ 3. (İnsanlar hakkında) Bilgi ve görüşü yeter dereceye gelmiş. [Mûr — Mature]

olgunlaşmak f. Olgun hale gelmek.[Mûrir — To mature]

olgunluk sınavı b. i. Lise öğrencilerinin üniversiteye ve yüksek okullara girebilmek için belirli derslerden vermeye zorunlu olduğu sınav.

oligarşi Yun. i. Devlet nüfuz ve kuvvetini birkaç kişinin, birkaç ailenin ellerinde tutmalarından ibaret olan siyasi rejim ; takım erki : Aristokrasi, oligarşinin bir türüdür. [Oligarchie — Oligarchy]

oligodinami Yun. i. Hek. Ağır madenlerin bakterilerin proteinlerini çöktürerek ya da başka etkilerle, sahip oldukları mikrop kırma özelliği. Kapı tokmaklarının bu yüzden iltihap bulaşmasını önlemekte önemli bir yeri vardır. [Oligodynamie — Oligodynamia]

oligofreni Yun. i. Hek. Zekâ geriliği. [Oligophrénie — Oligophrenia]

oligosen Yun. ★ 1. i. Jeol. Üçüncü zamanın dört büyük bölümünden ikincisi. [Oligocène — Oligocene] ★ 2. s. Bu devre değgin. [Tertiaire — Tertiary]

oligospermi Yun. i. Hek. Menide sperm hayvancıklarının az sayıda oluşu. Hormon yetersizliği, gelişme bozukluğu ve yerel vetirelere bağlı olarak görülür Erkeğin kısır oluşunda önemli bir payı vardır. [Oligospermie — Oligospermia]

oligüri Yun. i. Hek. Az işeme. Böbrek yetmezliğinin belirtisi olarak açığa çıkabilir. [Oligurie — Oliguria]

olijist, -ti Yun. i. Jeol. Tozu konura çalar, mıknatısa gelmez, eşkenar paralelyüz biçiminde billûrlaşır, doğal demir oksidi. [Oligiste — Haematite, oligist]

Olimpe Eski Yunanistan'da bazı dağların adıydı. En ünlüsü Makedonya ile Tesalya arasında bulunan, efsaneye göre tanrıların ikamet yeri olan, 2 985 m. yükseklikteki dağdı. Bu dağın bugünkü adı Elymbos Vuno'dur.

Olimpiyat Yun. i. Eski Yunanlılar'ın 4 yılda bir yaptıkları ve gene zamanımızda 4 yılda bir ve her sefer başka bir yerde yapılan uluslararası spor yarışmaları ve şenlikleri. Türk sporcular, ilk defa 1924 Paris Olimpiyadına katılmışlardır Olimpiyadın asıl anlamı, eski Yunanistan'da olimpik oyunlardan ikisi arasında geçen 4 yıllık süredir. Dilimizde, «olimpik oyunlar» anlamına kullanılmaktadır. [Jeux olympiques — Olympic games]

Oliver, Juste (1807-1876) İsviçreli şair. Yurdunun ulusal şairi olarak ün yapmış ve şarkılarının çoğu halkın malı olmuştur.

olivin Fr. i. Jeol. Magnezyum demir silikat bileşimli taş yapıcı bir mineral. Zeytin yeşili renkte olduğu için bu ad verilmiştir. [Olivine — Olivine]

olmadık s. Şimdiye kadar hiç olmamış. Olağan karşıtı : Başıma olmadık şeyler geldi.

olmak f. ★ 1. Varlık kazanmak, varlık alanına geçmek : Her gün fırtına oluyor. ★ 2. Uygun düşmek, yerinde görülmek : Böyle iş olmaz. ★ 3. Yetişmek, olgunlaşmak, hazırlanmak : Üzümler henüz olmadı. ★ 4. (Yer zarfı aldığı ya da bir yeri belirtmeye yarar bir ortaç halinde olduğu vakit) Bulunmak : Bu gece mektepte olmalıyım. ★ 5. (Özne olarak zaman niceliği anlatan bir isim takımı aldığında) Geçmek : Tam 2 yıl oldu. ★ 6. (Özne olarak zaman niteliği anlatan bir isim aldığında) Gelip çatmak : Nerede ise sabah olacak. ★ 7. Özne bir isim takımı olduğunda, belirtenin belirtilene sahipliği fikrini anlatır : Çocuğun 5 lirası oldu. = Çocuk beş lira biriktirdi. ★ 8. Uymak, tamam gelmek : Bu



1956 Melbourne Olimpiyadı altın madalyası.



ceket bana olmuyor. ★ 9. Yitirmek, elinden kaçırmak : Devamsızlığı yüzünden memuriyetinden oldu. ★ 10. Bir sıfatı ya da bir ismi zarf gibi alınca öznenin o hale girmesini anlatan bileşik fiil yapar : Hasta iyi oldu. ★ 11. Başlama, bitirme ve davranma katışık fiillerini yapmaya yarar : Artık bize gelmez oldu.

olmamış s. Olgunlaşmamış, ham. [Non mûr — Unripe]

olmayacak s. Olması hoş görülmeyen, uygun olmayan : Olmayacak sözler söyledi. [Inconvenable — Unlikely]

olmaz s. Olamayacak olan : Bu olmaz bir iş değil ki. [Impossible — Impossible]

olmazlı s. Man. Belli bir surette akla uymayan. esk. Mümteni. [Absurde — Absurd]

olmazlık Man. Olmazlı olma hali ya da olmazlı olan şey. esk. Mümtenilik, emri mümteni. [Absurdité — Absurdity]

olmuş s. Olgunlaşmış, ergin : Bu karpuz fazla olmuş. [Mûr — Ripe]

olmuş bitmiş b. s. Olup bittiği için yapılacak başka şey kalmamış : İş olmuş bitmiş.

olsa olsa zf. En fazla : Bu süpürge, olsa olsa elli kuruştur.

Olt Romanya'da bir nehir. Tuna'nın soldan aldığı 600 km. uzunlukta bir koludur.

olta i. Ucuna çengel iğne takılı, en çoğu at kuyruğu kılından ve son zamanlarda da naylondan yapılmış iplik. Balık avlamakta kullanılır. [Ligne de pêche — Fishing - line]

Oltu Erzurum'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 380 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 32 336, merkezinin nüfusu 5 940'dır. Tarım, hayvancılık ve ormancılık, ilçenin başlıca geçim kaynaklarıdır. Meyvacılık da gelişmiştir. Balkaya'daki linyit yatakları önemlidir. Kasaba, Oltu çayı kenarında kurulmuştur. Eski kale ve içindeki Aslanpaşa Camisi önemli eserleri arasındadır. İl merkezine 95 km. lik bir yolla bağlıdır.

olu i. ★ 1. Olmak işi, olmuşluk. Ar. Vuku. ★ 2. Fel. Bir halden başka bir hale geçme. esk. Sayruret.

oluk i. ★ 1. Bir şeyin akmasına yarayan, üst yanı açık boru. [Gouttière — Gutter] ★ 2. Damdaki derelerde toplanan yağmur suyunun, aşağı akarken içinden geçtiği çinko ya da demirden kalınca boru. [Gouttière, descente — Rain - pipe] ★ 3. Bir şeyin üstünde oyulmuş yol. [Rainure — Groove]

olumlamak f. Gra. ve Man. Olumlu kılmak. esk. Mucip göstermek (mantık), müspet kılmak, müspet yapmak (gramer). [Affirmer — To affirm]

olumlu s. ★ 1. Man. Bir şeyin doğru olduğunu kabul eden esk. Mucibe. [Positif — Positive] ★ 2. Gra. «Me», «ma» ara eki bulunmayan (fiil), bu fiillerle ya da «var», «dir», «dır» koşaçlarıyla anlatılan (cümle). «Olacak, gelmeli, istiyor» fiilleri olumlu fiiller; «burada ışık var», «burası aydınlıktır», «ortalık ışıldıyor» cümleleri olumlu cümlelerdir. esk. Müspet. [Affirmatif — Affirmative]

olumluk i. Ed. Bir kimsenin hayatını ilgilendiren her şeyi hikâye eden yazı. Biyografi. Ar. Tercümeihal.

olumsal s. Fel. Olması kadar olmaması da olabilen. Zorunlu karşıtı esk. Mümkün. [Contingent — Contingent]

olumsuz s. ★ 1. Man. Olumlu karşıtı. Yadsılı anlamdaşı. esk. Menfi, sâlibe. [Négatif — Negative] ★ 2. Gra. «Me», «ma» ara ekleri getirilen (fiil). bu fiillerle ya da «yok», «değil» koşaçlarıyla anlatılan (cümle). esk Menfi. «Olmayacak», «gelmemeli», «istemiyor» filleri olumsuz fiiller; «haber yok», «burada değil», «kimse görmedi», «ben gelmem» cümleleri olumsuz cümlelerdir. [Négatif — Negative]

olunmak f. ★ 1. «Olmak» yardımcı fiilinin özne olmayan ve anlamının yüklemini genelleştiren şekli: Bu ilâçla iyi olunmaz. ★ 2. Bazı yabancı eylem isimleriyle bileşik fiil yapar; bu fiiller eylem isminin niteliğine göre özne ve nesne alır: Bu evrak size havale olunacak.

oluntu i. ★ 1. Ed. Bir koşukta, bir hikâyede asıl olaya karışan ikinci derecede olgu. [Episode — Episode] ★ 2. Ed. Eski Yunan trajedisinde kısım. Az çok şimdi perde dediğimiz bölümü karşılar. [Episode — Episode]

olupbitti b. i. Tamamlanmış olup artık yolundan çevrilemeyen, değiştirilemeyen iş. Olut. Ar. Emrivaki. [Fait accompli — Accomplished fact]

Olur Erzurum'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 820 km², olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 18 935. merkezinin nüfusu 1 226'dır. Oltu çayının suladığı topraklarda tarım ve her türlü sebze ve meyvacılık yapılır. Hayvancılık ve ormancılık da önemlidir.

olur s. ★ 1. Olabilir. [Incroyable — Credible] ★ 2. e. «Peki» gibi kabul anlatır. [Bien — Very well] ★ 3. Olur (şey, iş, adam) değil: Şaşma anlatır: Olur çocuk değil. [Quel, quelle — What]

olur olmaz zf. Az önemli, değeri şüpheli, rastgele.

oluruna bırakmak (Bir işi) b. f. Kendi halinde bırakıp sonucu ne olursa olsun ona razı olmak.

oluş i. ★ 1. Olmak biçimi. [Le devenir — Becoming] ★ 2. Fel. Belli bir varlık kazanma. meydana gelme, oluşma esk. Tekevvün. [Génèse — Genesis] ★ 3. Jeol. Şekillenme, biçimlenme, meydana gelme. esk. Teşekkül. [Formation — Formation]

oluşmak Fel. ve Jeol. Belli bir varlık kazanmak, meydana gelmek. esk. Tekevvün etmek; teşekkül etmek. [Prendre existence, se former — To become, form]

oluşuk i. Jeol. Kütle ve katmanların genel adı: Üçüncü zaman oluşukları. esk. Teşekkül. [Formation — Formation]

oluşum i. Jeol. Kütle ya da yer katmanlarının zamanla meydana gelmesi. esk. Teşekkül. [Formation — Formation]

olut i. Fel. Olmuş bir iş. esk. Emrivaki.

Olympia Eski Yunanistan'da olimpik oyunların 4 yılda bir yapıldığı ovada bir şehir. Zeus Olympius tapınağının diğer anıtlar arasında yükseldiği bu şehir, bugün zengin ve tarihî değerdeki kalıntılarıyla ünlüdür.

om (oma) i. Bir şeyin ve özellikle kemiklerin toparlak ucu.

omaca i. ★ 1. Gövde, beden. ★ 2. Bir kemiğin başı. ★ 3. Kesilen ağacın yerde kalan kütüğü.

Omaha (A.B.D.) Nebraska eyaletinde, Missouri nehri üzerinde 301 000 nüfuslu bir şehir Önemli bir tarım merkezidir.

ombra İta. i. Doğrama işlerini kahverengine boyamakta kullanılan bir çeşit toprak boya. [Ombre — Umber]

omça i. Bağ kütüğü.

omlet, -ti Fr. i. Yumurtaların bir arada dövülmesi ve bazan da buna peynir, domates gibi şeylerin karıştırılması suretiyle tavada kızartılarak yapılan yemek. Kaygana. [Omelette — Omelette]

omnibüs Fr. i. Dolmuş yapan büyük at arabası. [Omnibus — Omnibus]

Omsk (S.S.C.B.) Sibirya'da Om çayı ile İrtiş nehri kavuşağında 674 000 nüfuslu bir şehir.

omur i. Anat. Omurgayı meydana getiren kemiklerin ortak adı. esk. Fıkra. [Vertèbre — Vertebral bone]

omurga i. ★ 1. Anat. Birbiriyle eklemlenmiş ortası delik bir dizi kemik. Bir ucu başa, orta yeri kaburgaya, alt yanı leğene eklemlenir; öbür ucu da insanlarda kuyruk sokumunda sona erer; hayvanlarda ise kuyrukla uzayıp gider. Buna halk arasında «bel kemiği» de denir. esk. Amudufıkari. [Colonne vertébrale — Vertebral column, spine, backbone] ★ 2. Gemi kaburgasının aşağı taraftan bağlı bulunduğu, arkadan öne doğru uzanmış temel kısım.

omurga kanalı b. i. Anat. Omurların meydana getirip içinde omuriliğin bulunduğu kanal. esk. Kanatı şevkî. [Canal rachidien — Rachidian canal]

omurga kemiği b. i. Anat. Bak. omurga.

omurgalılar ç. i. Zo. Hayvanlar aleminin yuvarlak ağızlılar, balıklar, amfibyumlar, sürüngenler, kuşlar ve memeliler sınıfla-

rını içine alan, iç eksen kemik çatılı (iskeletli), yüksek derecede gelişmiş hayvanlar grubu. [Vertébrés — Vertebrates]

omurgasızlar ç. i. Zo. Bilgin Lamarch'ın 150 yıl önce bütün hayvanları ayırdığı iki ana gruptan biri. Omurgasızlar sayı bakımından çok oldukları gibi tür ve çeşit bakımından da pek zengindir. Bir gözeliler (ilkel yaratıklar), derisidikenliler, süngerler, kurtlar, yumuşakçalar ve eklembacaklılar olmak üzere 6 gruba ayrılırlar. [Invertebrates — Invertebrata]

omurilik b. i. Anat. Omurganın ortasındaki kanaldan geçen sinirsel bir organ. Bir taraftan beyinle ilgisi bulunduğu gibi öbür yandan da boylu boyunca, vücudun her tarafına kol budak salan sinirler verir. Buna halk arasında «murdar ilik» denir. esk. Nuhai şevkî. [Moelle épinière — Spinal cord]

omurilik soğanı b. i. Anat. Beyinle omurilik arasındaki beyin - omurilik ekseni. [Bulbe rachidien — Rachidian bulb]

Omurtak, Salih (1889-1954) Orgeneral. I. Dünya Savaşı'nda çeşitli cephelerde bulunduktan sonra Brestlitwosk barış konferansına katılmıştır. İstiklâl Savaşı'nın başlarında bir görevle Ankara'ya gelmiş ve bir daha dönmemiştir. Ankara hükümeti kurulunca genelkurmay ikinci başkan vekilliğinde, çeşitli komutanlıklarda bulunduktan sonra, 1940'da yüksek askerî şûra üyeliğine verilmiştir. 1949'da genelkurmay başkanlığına atanmış ve 1950'de kendi isteği üzerine emekliye ayrılmıştır.

omuz, -mzu i. İnsanlarda kolun en yüksek yeri ile boyun arası, dört ayaklı hayvanlarda ön ayakların en yüksek yeri. [Epaule — Shoulder]

omuzdaş i. Arkadaş, meslektaş.

omuzlamak f. ★ 1. Omuzuna almak. ★ 2. Omuzuyla dayanıp itmek. ★ 3. Külb. Habersizce alıp götürmek, aşırmak: Herifçi oğlu bizim ceketi omuzlayıp gitmiş.

omuzluk i. Süsü için ya da başka her hangi bir amaçla omuza konan şey. [Epaulette — Epaulet]

omuz omuza b. s. Çok sıkışık (insanlar hakkında kullanılır).

omuz silkmek b. f. Aldırmamak, aldırış etmemek.

omuz vermek b. f. ★ 1. Omuzuyla dayanmak. ★ 2. (Birine) Yardım etmek. ★ 3. Külb. Aldırış etmemek: Sözlerime hep omuz veriyorsun!

on s. Dokuzdan bir artık. 10. Romen rakamıyla: X. [Dix — Ten]

ona zm. «O» zamirinin e- hali: Kitabı ona verdim. [A lui, à elle — To him or she or it]

onalmak f. Esenliği yerine gelmek, hastalıktan kurtulmak. esk. Şifa bulmak. [Guérir, se rétablir — To recover]

onaltılık i. Müz. Birlik notanın on altıda biri uzunluğunda nota. [Double croche — Semiquaver]

onaltmak f. İyi etmek, onalmasını sağlamak. esk. Teşfiye etmek. [Guérir — To cure]

onamak f. Bir işi doğru ve uygun bulmak. esk. Tensibetmek, tasvibetmek, tasdik etmek. [Approuver — To approve]

onani Yun. i. Hek. El ile ya da bir aygıt kullanarak cinsel yönden kendi kendini doyurmak. esk. Alışılagelen kadın - erkek ilişkisinin sağlanamadığı durumlarda, belirli bir sıklığı aşmadan uygulanması olağandır. esk. İstimna.

Onan, Necmettin Halil (Doğ. 1902) Şair, yazar. Çatalca'da doğdu. Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'ne, Eski Türk Edebiyatı Profesörü oldu. Şiirlerini hece vezniyle yazdı; edebiyat tarihiyle ilgili ve bilimsel incelemeler yaptı. Şiir kitapları: «Çakıl Taşları», «Bir Yudum Daha»; Edebiyat tarihi ile ilgili kitapları: «İzahlı Divan Şiiri Antolojisi», «Namık Kemal'in Talimi Edebiyat Üzerine Bir Risalesi» dir.

Onar, Sıddık Sami (Doğ. 1899) Hukuk Profesörü. Trablusgarp'da doğdu. İstanbul ve Paris Hukuk fakültelerini bitirdi. 1933'de İstanbul Üniversitesi'nin kuruluşunda Hukuk Fakültesi idare hukuku ordinaryüs profesörlüğüne getirildi. 1960 devriminden sonra Anayasa Komisyonu başkanlığı yaptı. Başlıca eserleri: «İdare Hukuku», ders notları olarak: «Devlet Hususî Hukuku», «Medenî Hukuk», «Borçlar Hukuku», «İstihlâk Hakkında Düşünceler», «Âmme Hukukunda Hukuki Tasarruflar ve Kazai Mürakabe», «İdare Hukuku Bakamından İktisadî Devlet Teşekkülleri», «Türk Hukukunda Âmme Emlâki Teorisi» v.b. dir.

onarım i. Onarmak işi. esk. Tamirat, tamir. [Réparation — Reparation]

onarmak f. ★ 1. Bozulmuş olan bir şeyi düzeltip yararlı bir hale sokmak. esk. Tamir etmek. [Restaurer — To repair] ★ 2. mec. Bir kusur ya da yanlışlığın kötülüğünü önleyecek hareketlerde bulunmak. [Corriger — To correct]

onaşmak f. Fel. İlgili bulunduğu bir işi onamak. esk. Razı olmak, rıza göstermek. [Consentir — To consent]

onat s. ★ 1. Özenli, düzgün. esk. Muntazam. ★ 2. Yarar. esk. Salih. ★ 3. Ahlâklı.

Onat, Ahmet Rasim (1898-1963) Hekim. Meslek gücü ve bilimsel yayınları ile tanınmıştır. İstanbul Tıp Fakültesi'ni bitirdikten sonra, Kayseri ve İstanbul'da değişik hastahanelerde iç hastalıkları şefi olarak çalıştı; pek çok bilimsel inceleme ve temel bilim kitapları yayınladı.

Onat, Ferhan (Doğ. 1933) Türk sopranosu. İstanbul'da doğdu. Ankara Konservatuvarı viyolonsel bölümünde öğrenciyken operaya geçti. Sahnede ilk başarıyı «Rigoletto» operasındaki oyunuyla kazandı.


S. Sami Onar


Salih Omurtak


Ferhan Onat

1952 yılında İtalya'ya gönderildi. Yurt dışında birçok operada başarıyla oynadı.

Onat, Hikmet (Doğ. 1885) Ressam. Deniz Mektebi'nden teğmen olarak çıkmış, sonra Sanayii Nefise Mektebi'ni bitirmiştir. Resim öğrenimini Paris Güzel Sanatlar Okulu'nda tamamlamıştır. İstanbul'a dönüşünde Güzel Sanatlar Akademisi'ne profesör olmuştur. «Türk Ressamlar Cemiyeti» nin kurucularındandır.

onay s. Uygun, yerinde. esk. Muvafık, münasip. [Conforme — Approved]

onaylamak f. Yapılan bir işi doğru ve yerinde bularak kabul etmek. esk. Tasdik etmek: Meclis antlaşmayı onayladı. [Accepter, approuver — To approve, ratify]

onaylı s. Onaylanmış olan. esk. Musaddak. [Accepté, approuvé — Approved]

onbaşı b. i. Ask. Askerlikte ilk rütbe. Acemi eğitimini başarı ile bitirenler arasından seçilir. Genellikle manga komutan yardımcılığı görevini yapar. [Caporal — Corporal]

Onbinlerin Dönüşü Tar. İran hükümdarı Kurus'un peşine takılarak doğuya giden, sonra oradan büyük zorluklarla batıya dönen eski Yunan askerlerinin dönüşü. İran hükümdarı Kurus, tahtı kardeşinden geri almak için Yunanlılar'dan 10 000 asker toplamış, M.Ö. 401 yılında Mezopotamya'da kardeşine yenilip öldürülmüştü. Ortada perişan kalan Yunanlılar, Ksenofon adlı bir liderin önderliğinde, doğu Anadolu'dan Karadeniz'e inip oradan kıyı yoluyla ve sonsuz zorluklar içinde iki yılda yurtlarına döndüler. Ksenofon, sonradan bu anılarını bir kitap biçiminde yazdı. «Anabasis» adlı bu eser zamanla çok ün kazandı, bütün dünya dillerine çevrildi.

onca Ona göre, onun düşüncesince.

onda i. Mat. Bir şeyin onda biri. esk. Öşür. [Dixième — One tenth]

ondalık i. ★ 1. Onda bir olarak alınan ya da verilen ücret. [Un pour dix — Ten percent] ★ 2. Eskiden toprak ürünlerinden onda bir oranında alınan vergi. esk. Âşar. [Dîme — Tithe] ★ 3. Mat. Temel olarak on sayısını alan esk. Âşarî: Ondalık desir. [Décimal — Decimal]

ondalıkçı s. Onda bir pay alarak çalışan.

ondalık sayı b. i. Tam ve onda kısımlardan meydana gelmiş sayı: 9,25. [Nombre décimal — Decimal number]

Ondörtler Bak. Millî Birlik Komitesi.

ondurmak f. Undurmak.

ondülasyon Fr. i. ★ 1. Kadın saçlarına berberler tarafından verilen dalgalı şekiller. ★ 2. Kadın saçlarına dalgalı şekiller verme. [Ondulation — Waiving]

ondüle Fr. i. Kıvrılmış, kıvrık, dalgalı.

ondülör Fr. ★ 1. s. Ondüle eden, dalgalı hale getiren. ★ 2. i. Tek. Doğru akımı dalgalı akıma çeviren aygıt.


Eugene O'Neill

O'Neill, Eugene (1888-1953) Amerikalı tiyatro yazarı. New York'da doğdu. İlk önemli oyunu «Anna Christie» adını taşır. I. Dünya Savaşı'ndan sonraki Amerikan tiyatrosunu büyük etki altında bırakan O'Neill'in eserleri karamsardır. Çağımız dünyasını durmadan yerer. Önemli oyunları şunlardır: «İmparator Jones», «Araya Giren Garip Oyun», «Elektra'ya Yas Yaraşır», «Bitmeyen Günler», «Gece İçinde Uzun Gezi». O'Neill 1936'da Nobel ödülünü kazanmıştır.

Onesikrit (M.Ö. IV. yüzyıl) Yunan filozofu ve tarihçisi. İskender'le birlikte Hindistan'a gitmiş ve onun tarihini yazmıştır. Bu eserden ancak bazı bölümler zamanımıza ulaşabilmiştir.

ongun i. ★ 1. İlkel toplumlarda topluluğun ondan türediği sanılarak kutlu tutulan hayvan. «Totem» anlamdaşı. [Totème — Totem] ★ 2. Arma. ★ 3. s. Bol verimli; bereketli, feyizli. [Abondant — Abundant, productive, fertile] ★ 4. Yarar hale gelmiş; bayındır. [Prospere — Prosperous] ★ 5. Mutlu. esk. Mesut. [Heureux — Happy] ★ 6. Kutlu. esk. Mübarek. [Béni, sacré — Sacred]

ongun besisuyu b. i. Bot. Bitki yapraklarında özümlenen maddeler besisuyuna karışınca bu suyun aldığı ad. esk. Mustahzar usare.



Oniki Ada Anadolu'nun güney batısında yer alan adalar grubu. Yüzölçümü 1 244 km², nüfusu 150 000'dir. Adları oniki ada olmasına rağmen sayıları 12 den fazladır. Fakat önemlileri 12 tanedir. En büyüğü Rodos'dur, diğerleri: Astropalya, Kalimnos, Kaşot, Kerpe, Harki, İstanköy, Leros, Lipsos, Nisiros, Patmos, Sömbeki, Tinos'dur. Bu adalar 1912 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğu'na bağlıydı. O tarihte İtalya'ya geçmiş, II. Dünya Savaşı sonunda da Yunanistan'a verilmiştir.

oniki parmak bağırsağı b. i. Hek. İnce bağırsağın ilk bölümü. Uzunluğu aşağı yukarı oniki parmağın enine, uzunluğuna uyduğundan bu ad verilmiştir. Sindirim olayına katılır. En önemli rahatsızlığı, sık rastlanan ülseridir. [Duodénum — Duodenum]

oniki telli b. i. Tambura cinsinden 12 telli bir halk çalgısı.

onkoloji Yun. i. Hek. Urların incelenmesi ve teşhisi ile ilgilenen hekimlik dalı. Urbilim. [Oncologie — Oncology]

onlu i. ★ 1. Kendisinde bir şeyden 10 tane bulunan. ★ 2. İskambilde on noktalı kâğıt : Kupa onlusu. [Dix — The ten]

onluk s. ★ 1. On (para, kuruş, lira) değerinde. ★ 2. On tanelik : İnciler onluk diziler halinde sıralanmıştı. ★ 3. On yaşında : Onluk çocuk. ★ 4. i. Mat. On kuralına göre yazılan bir tam sayıda sağdan sola doğru ikinci basamağa «onluk» ya da «onluk basamağı», «onlar basamağı» denir. esk. Aşere.

Onnes, Kamerlingh (1853-1926) Hollandalı fizikçi. Gazların eşsıcaklığı, buhar basıncı üzerine çalışmaları ve eserleri vardır. Düşük sıcaklıkları incelemiş, helyumu sıvılaştırmıştır. 1913 Nobel Fizik ödülünü kazanmıştır.

onore etmek Fr. T. b. f. Onurlandırmak

on parmağı iki yakasında olmak b. f. Birinden hakkını istemek.

on parmağında on kara Herkesi lekelemek huyu olanlar için kullanılan bir deyim.

on parmak b. i. İki el.

ons Fr. i. Fransa'da 30 gr. 59 santigram, İngiltere'de 28 gr. 349 miligram ağırlığında bir tartı birimi. [Once — Ounce]

Onslow, George (1784-1852) İngiliz bestecisi. Çağının ünlü oda müziği bestecilerindendir. Birçok yaylı sazlar kuarteti, kenteti ve piyanolu triolar bestelemiştir.

Ontario Kanada'da bir göl. Niagara nehriyle Erie gölünün sularını alıp St. Lawrence nehri ile boşaltır. Çevresinde Kanada'nın en zengin bölgesi yer alır.

ontoloji Yun. i. Varlıkbilim.

onum i. Onmak işi. Kötü durumdan kurtuluş. esk. Felâh. [Salut, délivrance — Deliverance]

onur i. ★ 1. Kendi değerine olan saygı. Özsaygı anlamdaşı. esk. İzzetinefis, haysiyet. [Amour - propre — Self - esteem] ★ 2. İç değer. esk. Şeref. [Honneur — Honour]

onurlandırmak f. Onur kazandırmak, onurunu arttırmak. esk. Şereflendirmek, teşrif. [Honorer — To honour]

onursal s. Saygı için verilen ya da öğünç için alınan (başkanlık, üyelik, profesörlük) esk. Fahrî. [Honoraire — Honorory]

oont i. Zo. Avrupa adi köstebeği. Memelilerin böcekçiller takımının köstebekler familyasının bir türü.

oosfer Yun. i. Biyo. Bitkilerde erkek eleman tarafından döllenerek yumurtayı meydana getiren dişi eleman. esk. Kürei beyziye. [Oophère — Oophore]

oosit, -ti Yun. i. Biyo. Henüz döllenebilecek hale gelmemiş ham yumurtalık. [Oocyte — Oocyte]

op i. Müz. Opus ya da opera kelimesinin kısaltılmışı.

opal, -li Fr. i. Jeol. Sulu silisyum dioksit bileşimli bir mineral. Saf halde renksiz, beyaz ya da gri. Demir etkisiyle sarımsı, kırmızımsı, kahverenkli organik maddeler tesiriyle de siyahımsı olur. Güzel renklileri, yarı değerli süs taşı olarak kullanılır. [Opale — Opal]

op - art Fr. i. Hareket eden bazı şekillerin duvara yansıtılmasıyla meydana gelen resimlere verilen ad. Son zamanlarda bütün Avrupa'yı saran bu renkli gölge makineleri, büyük müzelere kadar girmiştir.

opera İta. i. Tiy. Müz. ★ 1. İçinde müziksiz konuşma olmayan, orkestra eşliğinde söylenen aryalarla meydana gelen sahne eseri. XVIII. yüzyılın başlarında Floransa'da ortaya çıkmıştır. ★ 2. Bu türden eserlerin oynandığı yapı. [Opéra — Opera]

opera komik b. i. Yarı lirik, yarı komik opera. [Opéra - Comique — Opera with dialogue]

operasyon Fr. i. Hek. Cerrahi ameliyat : Apandisit operasyonu geçirdi. [Opération — Operation]

operatif Fr. i. Ask. Bir savaşı yönetme sanatı. Nerede ve ne zaman döğüşüleceğini bildirmesi bakımından buna baş komutanlık sanatı 'da denir. [Stratégique, operatif — Strategy]

operatör Fr. i. ★ 1. Hek. Bıçakla iyi edilen hastalıklara bakan hekim. esk. Cerrah. ★ 2. Bazı teknik aygıtları çalıştıran kimse. [Opérateur — Operating Surgeon]

operet, -ti Fr. İta. i. Eğlenceli ve hafif konular üzerine yazılıp bestelenmiş sahne eseri. İçinde bestesiz konuşmalar da bulunabilir.

opistotonos Yun. i. Hek. Bir kısım kasların gerilmesine bağlı olarak bedenin bir yay biçimini alması. Hasta başı ve ayak topukları üzerinde durarak kasılmaya ve bükülmeye başlar. Nöbet geçince eski durumunu alır. Opistotonos, özellikle, tetanoz hastalığının belirtisidir. [Opisthotonos — Opisthotonus]

oportünist, -ti Fr. i. Zamana ve duruma göre davranarak, ilkelerin şiddetini azaltarak iş gören. esk. Eyyam efendisi, eyyamcı, idareci. [Opportuniste — Opportunist]

oportünizm Fr. i. Politikada zor durumları, prensipleri gevşeterek geçiştirmek taraflılarının sistemi. [Opportunisme — Opportunism]


orangutan


H. Rauf Orbay

opossum i. Zo. Memelilerin keseliler alt sınıfının ve biricik takımının çok ön dişliler alt takımının Amerika keseli sıçanlar familyasının en çok tanınan türü. Kuzey ve güney Amerika'da yaşar; iri bir sıçana benzer. Değerli kürkü ve eti için avlanır.

opoterapi Yun. i. Hek. Hayvanların doku ve salgılarından yararlanılarak insanda eksik olan maddelerin tamamlanmasına dayanan tedavi metodu. [Opothérapie — Opotherapy]

opozisyon Fr. i. Bankacılıkta, ad ve çeşidi belirtilen bir senede ait kuponların ödenme bedellerine ya da kayıp bir senedin alım ve satım işlemlerine engel olarak bunlar üzerindeki hukukun korunmasını sağlamak için gereken yerlere haber verme.

Oppenheim hastalığı b. i. Hek. Doğumdan itibaren farkına varılan, kasların gevşekliği, kudretsizliği ve gelişme azlığı ile kendini gösteren hastalık. Kötü seyirli olup, ilk 5 yıl içerisinde genellikle, ölümle sonuçlanır. [Maladie d'Oppenheim — Oppenheim's disease]

Ops Roma mitolojisinde Saturne'un karısı, ekim ve biçim tanrıçası.

opsiyon Fr. i. Ticarette bir işlemin kesin olarak kabul edilip edilmediği bildirilmek üzere satıcı ile alıcı arasında kararlaştırılan süre: Makinelere, istediğimiz fiyattan bir alıcı buldum, yalnız 5 - 10 gün opsiyon istiyor [Option — Option]

optik Yun. ★ 1. i. Fizik biliminin ışık olaylarını inceleyen kolu. Optikle ilgili ya da optiğe değgin. [Optique — Optic]

optik seslendirme b. i. Si. Sinema filimciliğinde, sesin elektrik titreşimleri biçimine sokularak, optik bir sistemi uyarması yoluyla yapılan seslendirme işlemi. [Enregistrement optique — Optical recording]

optik sinir b. i. Hek. Görme siniri. [Nerf optique — Optical nerve]

optimum Lat. i. Değişebilen bir çok büyüklüğün sonucu etkilediği durumlarda hepsinin ya da tek büyüklüğün en uygun değeri. [Optimum — Optimum]

opus Lat. i. Müz. Eser. Besteciler, «OP» şeklinde kısaltılmış şekline numara koyarak, eserlerinin besteleniş ya da yayınlanış sırasını belirtirler.

ora i. O yer: Oranın üzümleri ünlüdür.

orak i. ★ 1. Ekin biçmekte kullanılan yarım çember şeklinde bir ucu tutamaklı, ötekisi sivri keski. [Faux — Scythe] ★ 2. Ekin biçme mevsimi, hasat mevsimi: Orakta köylülerin işi çoktur. [Moisson — Harvest]

oral Fr. i. Hek. Ağızla ilgili. [Oral — Oral]

oralı s. O yerden, o yer halkından: Siz de oralı mısınız?

oralı olmamak b. f. Önemsememek, umursamamak.

oramak f. ★ 1. Ölçüp biçmek. [Mesurer — To measure] ★ 2. Orakla biçmek. [Fauciller — To mow] ★ 3. Toprağı kazıp siper yapmak.

Oramar Bak. Dağlıca.

oramiral, -li T. Fr. i. Deniz ordusunda orgeneral dengi.

Oran (Cezayir) Oran bölgesinin merkezi. Nüfusu 392 000'dir. Akdeniz kıyısında önemli bir limandır.

oran i. ★ 1. Fel. Büyüklük, nicelik ya da derece bakımından iki şey arasında ya da parça ile tüm arasında bulunan bağıntı. esk. Nispet. [Corrélation — Correlation] ★ 2. İki şeyin birbirini tutması, karşılıklı uygunluk. esk. Tenasüp. [Proportion — Proportion] ★ 3. Tasım. Ar. Tahmin. [Conjecture — Estimate] ★ 4. Mat. Bir değerin aynı cinsten başka bir değere bölümü. İkinin altıya oranı 2/6 = 1/3'dür. [Proportion — Proportion]

Orange Güney Afrika'da 1 860 km. uzunluğunda bir nehir. Atlas okyanusuna dökülür.

Orange Devleti Güney Afrika Cumhuriyeti'nde bir bölge. Yüzölçümü 128 580 km², nüfusu 1 373 000, merkezi Bloemfontein'-dir. Hollandalılar tarafından kurulmuş olan bu devlete 1854'de bağımsızlık tanınmıştır. 1899'da Transvaal ile birleşmiş ve Güney Afrika Cumhuriyeti'ne bağlanmıştır. Kömür, altın ve elmas madenleri vardır.

orango i. Zo. Çift tırnaklıların geviş getirenler alt takımının boynuzlugiller familyasının keçi antiloplar alt sınıfının bir türü; öbür adıyla Tibet antilopu. Bu gürbüz keçi antilop 3 500 - 5 000 m. yükseklikte yaşar.

orangutan (Malezya dilinden) i. Zo. Maymunların dar burunlu maymunlar alt takımından, insan maymunların bir türü. Asya insan maymunu, orangutanın uzun kolları ve en küçük bacakları olduğundan insandan en uzak maymundur. Buna karşılık beyin ve kafatası bakımından insana en yakın olanıdır. Açık ve koyu kırmızı kahverenkli kılları vardır. Yaşlı erkek orangutanın boyu 1.94 m. ölçülmüştür.

oranlamak f. ★ 1. Hesap etmek. [Calculer — To calculate] ★ 2. Tasınlamak, tahmin etmek. [Conjecturer — To estimate] ★ 3. Ölçüştürmek, kıyaslamak. [Comparer — To compare] ★ 4. Bir gibi tutmak, nispet etmek. [Attribuer — To relate]

oranlı s. Kendinde oran bulunan. esk. Nispetli, mütenasip, mütevazin. [Proportionné symétrique, modéré, équilibré, — Related, proportioned, moderate]

oransa i. Tuna ırmağında yolcu taşımakta kullanılan altı düz, kürekli bir çeşit kayık.

orantı i. ★ 1. Fel. Bir şeyi meydana getiren parçaların kendi aralarında ve tüm ile olan ilgisi ve uygunluğu. esk. Tenasüp. [Proportion — Proportion] ★ 2. Mat. İki oranın eşit olması. a/b=c/d ifadesi ile

orantıdır. Bu ifadede a, d değerlerine «yanlar» ve b, c değerlerine «ortalar» denir. Her orantıda yanların çarpımı, ortaların çarpımına eşittir: a . d=b . c. esk. Tenasüp. [Proportion — Ratio]

orantılı s. Mat. Bir niceliğin iki kez çoğalması ya da azalması başka bir niceliğin o kadar kez çoğalmasını ya da azalmasını gerekli kılması. İki nicelik de artarsa «doğru» biri artarken öbürü azalırsa «ters orantılı» denir. [Proportionnel — Proportional]

orası zf. ★ 2. O yer: Orası, hava bakımından bana yaramaz. ★ 2. Bu iş: Orası beni alâkalandırmaz.

oratoryo İta. i. Konusu genellikle dinle ilgili olan, orkestra eşliğinde koro ya da solo sesler tarafından söylenen beste. Operanın doğmasında büyük rol oynamıştır. İlk üstadı Haendel'dir. Haydn'ın «Yaratılış» ve «Mevsimler» oratoryoları bu türün en güçlüleridir. Günümüzde, Adnan Saygun'un «Yunus Emre Oratoryosu» gibi konusunu dinden almayan oratoryolar da bestelenmektedir. [Oratorio — Oratorio]

Orbay, Hüseyin Rauf (1881-1964) Denizci, devlet adamı. Amiral Mehmet Muzaffer Paşa'nın oğludur. Deniz subayı olarak donanmada çeşitli görevler aldı. Trablus ve Balkan savaşlarında bulundu. Özellikle Hamidiye zırhlısı komutanı olarak Balkan Savaşı'nda gösterdiği kahramanlık, ününün yayılmasını sağladı. Dış konferanslarda zaman zaman Türkiye'yi temsil etmiş olan Orbay, 1918 Mondros Mütarekesi'ni, Osmanlı Devleti'nin bahriye nazırı olarak imzaladı. Erzurum ve Sıvas kongrelerine katıldı. 1920'de İstanbul'un işgali üzerine İngilizler tarafından Malta'ya sürülen milletvekilleri arasında idi. Dönüşünde T.B.M.M'ne girdi; 1921-1922 yıllarında bayındırlık bakanlığı, 1922'de meclis ikinci başkanlığı, 1922-1923 yıllarında başbakanlık yaptı. İkinci dönemde de seçilmiş, ancak, muhafazacı tutumu dolayısıyla muhalefete geçmiş, 1926 yılında Atatürk'e yapılan suikasttan sonra 10 yıl süre ile yurt dışına çıkarılmıştır. Yurda döndükten sonra 1942-1944 yıllarında Londra'da büyükelçilik görevi aldı. Anıları yayınlanmıştır.

Orbay, Kâzım (1887-1965) Orgeneral. Eski Genelkurmay başkanı. 1907'de Hareket ordusuyla İstanbul'a gelmiş, Enver Paşa'nın yaverliğini yapmıştır. Kurtuluş Savaşı'na katılmış, çeşitli cephelerde döğüşmüştür. 1944'de genelkurmay başkanlığına atanmış, 1946'da bu görevden alınarak tekrar Askerî Şûra'ya verilmiştir. 27 Mayıs'dan sonra Kurucu Meclis başkanlığı yapmış ve seçimlerden sonra ayrılmıştır.

ordinaryüs Lat. s. «Yüksek profesör» anlamına kullanılan «ordinaryüs profesör» sözünde geçer. [Ordinarius — Senior professor]

ordinat, -tı Lat. i. Mat. Bir noktanın uzaydaki yerini saptamıya yarıyan çizgilerden düşey olanı. Bak. Koordinat. [Ordonnée — Ordinate]

ordino İta. i. ★ 1. Bir poliçenin arkasına yazılan havale emri. ★ 2. Bir yük konşimentosuna karşılık, eşyayı gümrükten çekmek için kumpanya tarafından verilen havale.

ordövr Fr. i. Çerez ve meze gibi iştah açıcı küçük yiyecekler.



Ordu Karadeniz kıyısında bir ilimiz ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 6 000 km² olan ilin nüfusu 545 195, bucak ve köyleri dışında şehrin nüfusu 85 479'dur. Merkez ilçesinden başka, Akkuş (Karakuş), Aybastı, Fatsa, Gölköy, Korgan, Kumru, Mesudiye, Perşembe, Ulubey ve Ünye ilçeleri vardır. Önemli akarsuyu Melet suyudur. Başlıca ürün fındıktır. Başta mısır olmak üzere tahıl, patates, kendir ve baklagiller yetiştirilir. Balıkçılık da oldukça önemlidir. Ordu şehri Kiraz limanı kıyısındadır. XIX. yüzyıl başlarında Bayramlı köyü halkının önayak olmasıyla bir iskele olarak kurulmuş, daha sonra gelişmiştir. 1883'de büyük bir yangın geçirmiş ve yeniden kurulmuştur. Deniz ve karayoluyla önemli merkezlere bağlıdır.

ordu i. ★ 1. Esas görevi, bir devletin varlığını, bağımsızlığını ve şerefini diğer bir devlete karşı korumak olan silâhlı üç kuvvetin her biri: Kara ordusu, deniz ordusu, hava ordusu. [Force armée — Armed forces] ★ 2. Bir devletin karadaki askerî kuvveti: Türk ordusu. [Armée — Army] ★ 3. Bu kuvvetin başlıca bölümlerinden her biri: Birinci ordu, ikinci ordu. ★ 4. mec. Aynı işi görenlerin, aynı düşünceyi besleyenlerin hepsi: İşçiler ordusu. [Armée — Army]

ordu bozan b. i. ★ 1. «Varis» denilen toplardamar hastalığının bacaklarda bulunduğu zaman halk arasında aldığı ad. ★ 2. s. Bozutçu. esk. Müfsit.

orducu i. Yeniçeri teşkilâtı sırasında, ordu ile sefere giden zanaatçı.

Ordu dili Hindistan'da kullanılan bir dil. [Ourdou — Urdu]

ordu donatım b. i. Ask. Savaşta ve barışta


Kâzım Orbay

birliklerin akaryakıt, cephane, araç, silâh ve gereçlerini sürekli olarak sağlayan, bozulanları onaran ve bakımını yapan sınıf. Bu hizmetin aksamadan yapılması, bir savaşın başarıya ulaşmasını sağlar. [Ordonnance department — Supplies department]

ordu emri b. i. Askerî görevler hakkında ordu komutanlarınca yapılan bildiriler. [Ordre du jour — Daily order]

orduevi b. i. Büyük şehirlerdeki garnizonlarda ordu mensuplarının arkadaşlık ilişkilerini arttırmak, meslek bilgilerini geliştirmek ve dinlenmelerini sağlamak amacıyla kurulmuş yer ya da binanın adı. [Cercle militaire — Officers' club]

Ordu Film Merkezi Türk Ordusu'nun filimcilikle uğraşan kolu. Enver Paşa'nın emriyle I. Dünya Savaşı sırasında, özellikle propaganda amaçlı filimler çevirmek üzere ortaya çıkarılan bu kurum, yurdumuzda ilk filimlerin yapımına da öncü olmuştur.

ordugâh T. Far. b. i. Ordu yeri. [Bivouac — Bivouack]

ordu kaimesi b. i. Tar. Savaş zamanında ordunun başında bulunan sadrazam ya da serdar tarafından yazılan emir.

ordular grubu b. i. Ask. Bir savaşta gerekince birkaç ordunun birleşmesinden meydana gelen özel bir kuruluş. [Groupe d'armées — Army group]

ordu merkezi b. i. Bir ordunun genel karargâhının bulunduğu yer. [Quartier général — General headquarters]

ordu teşkilâtı b. i. Ask. Bir ülkenin coğrafya, iktisat ve endüstri imkânlarına göre ve savaşın gereklerine uygun olarak birliklerin ne sayıda insandan, hangi silâh ve malzemeden kurulacağının düzenlenmesi işi. [Organisation générale de l'armée — General organization of the army]

orduyu hümayun b. i. Tar. Osmanlı ordusu.

Oregon A.B.D. eyaletlerinden biri. Büyük okyanus kıyısındadır. Nüfusu 1 769 000, merkezi Salem, önemli şehri Portland'dır.

Oregon (ya da Columbia) A.B.D.'de bir nehir. Kayalık dağlarından çıkar, Büyük okyanusa dökülür, uzunluğu 2 000 km. dir.

Orenburg (S.S.C.B.) Ural dağları eteklerinde bir şehir. Nüfusu 293 000'dir. Makine yapım endüstrisi gelişmiştir.

Orenoque «orenok ok.» Güney Amerika'da, Venezüelâ'da, geniş bir delta meydana getirerek Atlas okyanusuna dökülen 2 160 km. uzunlukta bir nehir.

oreomisin i. Hek. Birçok hastalıklara karşı kullanılan antibiyotik bir ilâç.

Orestes Yunan mitolojisinde Agamemnon ile Klitemnestra'nın oğlu. Annesi tarafından öldürülen babasının intikamını almak için, kızkardeşi Elektra'nın yardımıyla annesini öldürmüştür.



Orhan Kemal

orevuar Fr. «Yine görüşelim» anlamlı selâm sözü.

orfecilik i. Ed. Yirminci asır başlarında beliren ve Orfeus ile ilgili eski gizli mezhepten esinlenen öncü çığır. [Orphisme — Orpheanism]

orfeon Fr. i. Müz. ★ 1. Şarkı öğrenimi ve yayımı için erkek seslerinden meydana gelmiş müzik topluluğu. Orfeonlar için bestelenmiş parçalar genellikle birinci ve ikinci tenor, bariton ve bas olarak dört seslidir. ★ 2. Telli ve klavyeli bir müzik aleti. Dönen bir çarkın tellere sürtünmesiyle ses verir.

Orfeus Mit. Trakyalı şair ve müzikçi. Bazılarına göre Trakya kralı Eagrus'un, bazılarına göre de Apollon'la Kaliop adlı perinin oğludur. Antikite çağının en büyük müzikçisi sayılır. Argonotlar'ın seferine katılmış ve Mısır'ı ziyaret etmiştir. Çaldığı havalar o kadar ahenkli ve tatlıymış ki yırtıcı hayvanlar bütün yabaniliklerini bırakarak onun ayaklarının dibine gelirlermiş. Evlendikleri gün bir yılan tarafından sokulup ölen karısı Öridiçe'yi bulmak için cehenneme inmiş. Tatlı nağmeleriyle tanrılarını mestederek karısını oradan kurtarmış. Ancak cehennem tanrıları karısının önünden gitmesini ve cehennem sınırları dışına çıkmadan katiyen arkasına bakmamasını şart koşmuşlar. Ama Orfeus karısını görmek isteğine dayanamamış. Arkasına döndüğü için karısı yeniden elinden alınmış. Artık gözü hiçbir kadın görmez olmuş. Kendilerine yüz vermediğini gören şarap perileri onu Hebrus ırmağı kenarında parçalamışlar. Sonra, ırmağın Lesbos kıyılarına attığı bu parçalar toplanarak gömülmüş.

org, -gu Yun. i. Klavyeli, büyük ve küçük borulardan yapılmış, körüklerden elde edilen havanın bu borulardan geçmesiyle değişik ses tonları verebilen çalgı. Genellikle kiliselerde kullanılır. Org müziğinin üstadı Bach'dır.

organ Yun. i. Anat. Örgen.

organdi Fr. i. Özel bir yöntemle sağlamlaştırılmış pek ince ve pek parlak muslin.

organik s. Yun. i. Biyo. Örgensel. [Organique — Organic]

organist Fr. i. Orgcu, org çalıcısı.

organizasyon Yun. i. Düzen. esk. Tertip. [Organisation — Organization]

organizatör Yun. i. Düzenleyici. esk. Mürettip. [Organisateur — Organizing, organizer]

organize etmek b. f. Örgütlemek. esk. Teşkilâtlandırmak.

organizma Yun. i. Biyo. Kendi başına ayrı bir bütün meydana getiren canlı varlık, örgenlik. esk. Uzviyet. [Organisme — Organism]

orgazm Yun. i. Hek. Cinsel birleşmede heyecan ve hazzın en şiddetli olduğu an. [Orgasme — Orgasm]

orgeneral b. i. Ask. Generallikte son rütbe. Kadro imkânı oranında 3 yıllık bekleme süresini bitiren korgeneraller arasından seçilir. Genellikle orduya komuta ederler.

Orhaneli Bursa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 731 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 47 568, merkezinin nüfusu 2 387'dir. Tahıl tarımı ve pamuk, susam, haşhaş ve keten gibi endüstri bitkileri yetiştirilir. Kerestecilik ve krom madeni de önemli gelir kaynağıdır. Kasaba, Bursa'ya 69 km. uzaklıktadır. Kaplıcaları vardır. Eski adı Beyce'ydi.

Orhangazi Bursa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 325 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 30 652, merkezinin nüfusu 7 940'dır. Önemli akarsuyu, İznik gölünün sularını Gemlik körfezine akıtan Garsak suyudur. Tahıl, tütün ve susam yetiştirilir. Zeytincilik, sebzecilik ve meyvacılık da önemlidir. Kasaba, Bursa — Yalova karayolu üzerindedir. Eski adı Pazarköy'dür. İznik gölü kenarında olan kasabanın Bursa'ya uzaklığı 39 km dir

Orhan Gazi (1284-1360) Osmanlı Devleti'nin ikinci beyi. Osman Bey'in oğludur İyi bir eğitim gördü. Babasının ölümü üzerine 1324 yılında bey oldu Babasının başladığı Bursa kuşatmasını sürdürüp şehri aldı. Burayı başkent yaptıktan sonra İznik ve İzmit'i ve dolaylarını ülkesine kattı. Çanakkale boğazından Avrupa'ya geçip, Gelibolu dolaylarında fetihler yaptı. Osmanlı Beyliği'nin bir devlet biçiminde örgütlenmesi, babasından çok onun eseridir. Bilim ve sanatsever, halkçı ve alçak gönüllü bir hükümdar olarak ün yapmıştır.

Orhan Kemal Öğütçü (Doğ. 1914) Romancı ve hikâyeci. Ceyhan'da doğdu. Asıl adı Mehmet Raşit'dir. Babası 1. T.B.M.M. Kastamonu milletvekili Abdülkadir Kemalî Beyin bazı politik nedenlerle Suriye'ye kaçması, Orhan Kemal'i, öğrenimini ortaokuldan sonra sürdürememek zorunda bıraktı. Fabrika işçiliği, dokumacılık, kâtiplik yaptı. Şimdi İstanbul'da roman, senaryo ve oyunlarıyla geçiniyor. Önceleri bazı dergilerde şiir de yazan Orhan Kemal'in ilk hikâyeleri 1940'da yayımlanmaya başladı. Hacimleri küçük romanlarıyla kendini kısa sürede tanıttı. Eserlerindeki güç, kişilerinin gerçeğe uygunluğundan gelir. 1948'de düzenlenen bir yarışmada en beğenilen hikâyeci seçilmiş, 1958'de «Kardeş Payı» kitabıyla Sait Faik armağanını kazanmıştır. Başlıca eserleri: «Ekmek Kavgası», «Sarhoşlar», «72. Koğuş», «Çamaşırcının Kızı», «Kardeş Payı», «İşsiz» (hikâye), «Baba Evi», «Murtaza», «Cemile», «Suçlu», «Devlet Kuşları», «Yalancı Dünya» (roman), «İspinozlar, sonra: Yalova Kaymakamı» (oyun) dır.

Orhon, Orhan Seyfi (Doğ. 1890) Şair ve yazar. İstanbul'da doğdu Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Kısa bir memuriyetten sonra gazetecilik ve öğretmenlik yapmaya başladı. Bazan Yusuf Ziya Ortaç'la, bazan tek başına mizah dergileri çıkardı 1946'da Zonguldak milletvekili oldu 1951'de yine gazeteciliğe döndü Çeşitli gazetelerde çalıştı; şimdi Son Havadis'de fıkra yazarı ve (1965) İstanbul milletvekilidir II. Dünya Savaşı sıralarında aruzla başlayıp sonra heceye geçtiği şiirlerini Yeni Mecmua, Büyük Mecmua. Yarın gibi dergiler'de yayımladı Hecenin 5 şairinden biri oldu. Başlıca eserleri: «Fırtına ve Kar», «Peri Kızı ile Çoban Hikâyesi». «Gönülden Sesler», «Çocuk Adam», «Asri Kerem», «Düğün Gecesi» dir

Orhun Anıtları M.S. VIII. yüzyılda, Göktürk Devleti'ni yönetenler tarafından diktirilmiş, yazılı Türk anıtları Moğolistan'ın kuzeydoğusunda Orhun adını taşıyan ırmağın yatağında bulunmuştur Orhun anıtları üzerine verilen ilk bilgi XIII. yüzyılda İlhanoğulları zamanı tarihçisi Cüveynî'nin «Tarih-i Cihanküşa» adlı eserindedir Bu önemli bilgi dışında bu anıtların dikkat ve önemle incelenişi son zamanlarda bilhassa Rus ve Alman bilginleri tarafından yapılmıştır

orijin Fr i. Asıl çıkış, yeri kaynak, köken.

orijinal Fr. s ★ 1. Özgün [Original — Original] ★ 2. Değişik [Original — Novel]

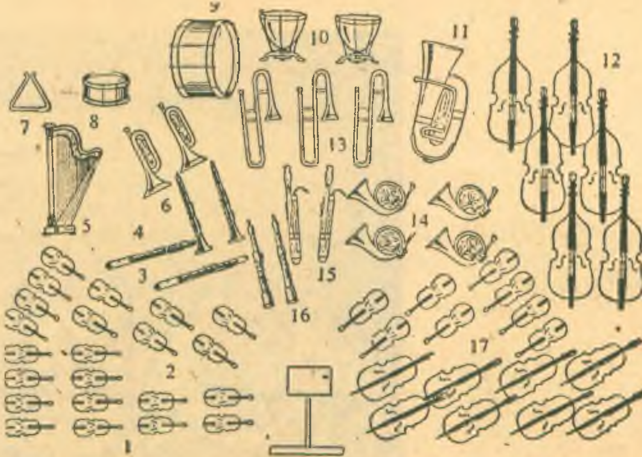
Orissa (Hindistan) Bengal körfezinde pirinç, pamuk ve karabiber yetiştirilen 17 565 000 nüfuslu bir eyalet Merkezi Bhubaneswar'dır

orji Fr. i. Aşırı cümbüşlü ziyafet

orkesografya Fr i. Dans hareketlerini düzenleme ve sahneye uygulama sanatı.



Orhan Gazi



ORKESTRADA ENSTURUMANLARIN DİZİLİŞİ

1) Birinci kemanlar, 2) İkinci kemanlar, 3) Flütler, 4) Klarinetler, 5) Harp, 6) Trompetler, 7) Triangle, 8) Trampet, 9) Büyük davul, 10) Timpanum, 11) Tuba, 12) Kontrbaslar. 13) Trombonlar, 14) Kornolar, 15) Fagotlar, 16) Obualar.

orkestra Yun. i. ★ 1. Eski Yunan tiyatrolarında sahne ile seyirciler arasındaki koro yeri. ★ 2. Yeni tiyatrolarda müzik takımının yer aldığı sahne önü. ★ 3. Tiyatronun yer katında çalgıcılara en yakın olan seyirci yerleri. ★ 4. Çalgı topluluğu. Hangi çalgılardan meydana geldiği kesinlikle söylenemez. Genellikle yaylı ve nefesli sazlardan kurulduğu halde yalnız tek tür çalgılardan kurulu orkestralar da vardır. Günümüzde opera ve büyük senfonik konserlerde kullanılan orkestraların üye sayısı yaklaşık olarak 90-120 kişiliktir. [Orchestre — Orchestra]

orkestrasyon Yun. i. Müz. Orkestrayı meydana getiren bütün müzik aletlerinin partisyonlarını yazma sanatı.

orkestra şefi Müz. Orkestra ya da koro yönetmeni. [Chef d'orchestre — Conductor]

orkide Yun. i. Bot. Orkidegillerden, Avrupa'da yetişen, otsu bir bitki. Çiçekleri grup ya da başak halindedir. [Orchis — Orchid]

orkidegiller Yun. T. b. i. Bot. Büyük bir birçenekliler familyası. Otsu ve çiçekleri genellikle çok kokulu ve çeşitli renklerde olan bu bitkiler familyası, 5 000'den fazla çeşidi olduğu için en zengin familya olarak tanınır. [Orchidacées — Orchids, orchideae]

orkinos Yun. i. Zo. Ton balığı. Kemikli balıkların dikenli yüzgeçlilerin alt takımının bir familyası. 3 - 4 m. uzunluğunda, 300 - 600 kg. ağırlığında olabilen bu dev balık, ılımlı denizlerde, özellikle Akdeniz kıyılarında büyük önem taşır. İlkbaharda Akdeniz'den Karadeniz'e sürüler halinde geçer. [Orque — Grampus, orc]


orkinos

orkit Yun. i. Hek. Erlik bezlerinin iltihaplanıp şişmesi; taşak iltihabı. [Orchite — Orchitis]

Orlando, Vittore Emanuelle (1860-1952) İtalyan devlet adamı. Çeşitli bakanlıklarda bulundu. İtalya'yı müttefikler safında I. Dünya Savaşı'na sokanlardandır. 1917'de başbakanlığa getirildi. 1919'da başbakanlıktan ayrıldı, millet meclisine başkan seçildi. Önce Mussolini'yi destekledi; sonra vazgeçti; meclis başkanlığından da çekildi. 1944-1946 yıllarında yeniden aynı görevde bulundu; kurucu meclise katıldı. Hukuk alanında eserleri vardır.

orleans İng. i. İngiltere'den çıkmış olan hafif, düz ve parlak, yünlü pamuklu kumaş.

Orléans Fransa'nın 4 ünlü prens ailesinin adı.

Orlof En tanınmış bir Rus ailesinin adı.

Orlof Eskiden Rus çarlarının hazinesinde bulunan 194 kıratlık ünlü bir elmasın adı.

orlon Fr. i. Naylon çeşidinden bir kumaş.

Orly (Fransa) Seine bölgesinde 18 500 nüfuslu bir bucak. Paris hava alanının burada olması dolayısıyla ünlüdür.

orman i. Ağaçlarla ve en çoğu kerestelik ağaçlarla kaplı geniş alan. [Forêt — Forest]

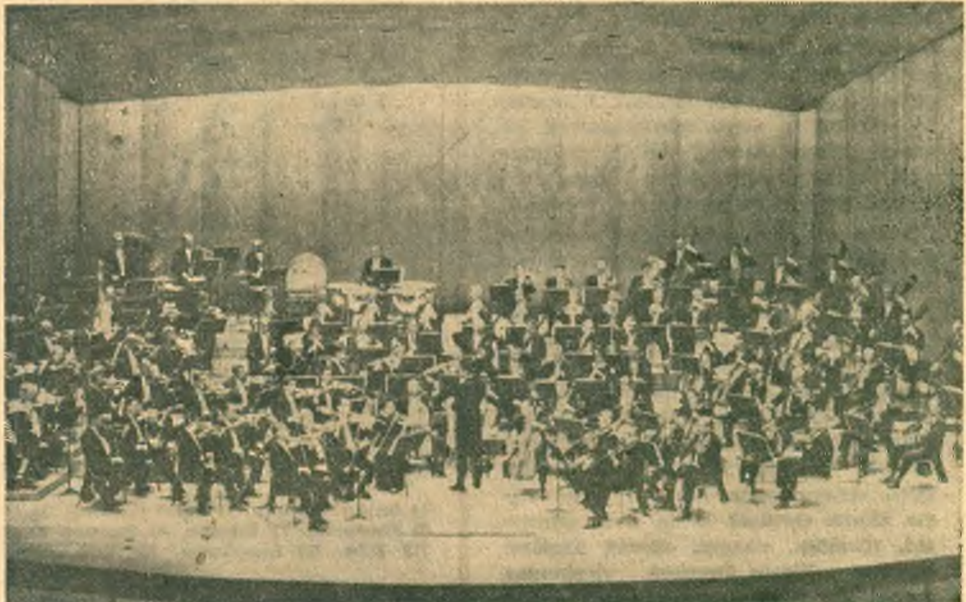
orman açma b. f. Tarla yapmak ya da yerleşme yeri durumuna getirmek için ormanı kökleyip açma işi.

ormancı i. Orman ağaçları yetiştirmekle ve bu ağaçları korumakla uğraşan kimse. [Sylviculteur — Forester]

orman çileği Türkiye'de ormanlarda da çok bulunan bir çilek türü. [Fraisier sauvage — Wild strawberry]

Ormandy, Eugene (Doğ. 1899) Macar asıllı Amerikalı orkestra yöneticisi. Budapeşte'de doğdu. 1919 yılında Amerika'ya gitti ve orada yerleşti. 1936 yılından beri Philadelphia Senfonik Orkestrası'nı yönetmektedir.

Orman Genel Müdürlüğü 10,5 milyon hektar tutan yurt ormanlarını korumak, işletmek, imar etmek, verimini çoğaltmak, yenilerini kurmak, teknik personeli yetiş-


Bir orkestradan topluca görünüş

tirmek ve özel kanunlarla ormana dair verilecek bütün görevleri yerine getirmek üzere 4.6.1937 tarih ve 3204 sayılı Teşkilât Kanunu'yla kurulmuş, Tarım Bakanlığı'na bağlı, katma bütçeli bir genel müdürlük.

orman gülü b. i. Fundagiller familyasına bağlı, 200 türü bulunan bir bitki cinsi.

orman kebabı b. i. Bir çeşit et yemeği.

Ormanlı Zonguldak'ın Ereğli ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 11 476, merkezinin nüfusu 530'dur. Eski adı Başveren'di.

ornatmak f. Bir şeyin yerine başka bir şeyi koymak. esk. İkame etmek. [Substituer — To substitute]

ornitorenk i. Zo. Memelilerin, gagalı ya da yumurtlayan memeliler takımının bir familyası. Ördek biçimindeki gagasıyla çamurlar içinde solucan avlayarak yaşar. Art ayağındaki içi oyuk dikenin tabanında zehirli bir bez taşır. Avustralya ve Tasmanya'da yaşarlar. [Ornithorynque — Ornithorhynchus]

orojeni Yun. i. Jeol. Dağoluş. [Orogénie — Orogeny]

oros i. Bir tuzla ürününün satıldığı bölgeler.

orospu i. Kendini para karşılığında erkeklere veren kadın; fahişe. [Prostitué — Prostitute, harlot, bitch, whore, tramp]

orospu çocuğu b. i. ★ 1. Piç. [Bâtard — Son of a bitch, bastard] ★ 2. mec. Kurnaz.

orostopolluk b. i. Külb. Kurnazca iş, dalavere, dolap.

orpington i. Minorka, dorking ve başka cinslerinin çiftleştirilmesiyle elde edilmiş bir cins İngiliz tavuğu. Orpingtonlar etlerinin lezzeti, kuluçkaya olan yatkınlığından ötürü makbuldür.

orsa İta. i. ★ 1. Den. Geminin sol tarafı, iskele. [Bâbord — Portside] ★ 2. Den. Geminin yelin geldiği tarafa yakın bir yöne döndürülmesi. [Bouline — Bowline]

orsa alabanda b. i. Den. Geminin yelin geldiği tarafa yakın bir yöne birdenbire döndürülmesi.

orsa boca b. i. Den. Geminin yelin gelişine göre kimi vakit sağa, kimi vakit sola döndürülerek yürütülmesi.

orsalamak f. Den. Orsa etmek.

Orsini, Felice (1819-1858) İtalyan ihtilâlci. Meldola'da doğdu. 14 Ocak 1858'de III. Napoléon'a suikast teşebbüsünde bulunmuştur. Jules Favre tarafından savunulan Orsini, idama mahkûm olmuş ve Paris'de idam edilmiştir.

Orta Çankırı'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 513 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 10 608, merkezinin nüfusu 760'dır. İlçe toprakları engebelidir. Tahıl tarımı ve hayvancılık yapılır. Kasaba, il merkezine 73 km. uzaklıktadır.

Orta Sivas'ın Şarkışla ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 7 366, merkezinin nüfusu 2 221'dir.

orta i. ★ 1. Bir şeyin, iki ucundan, kenarlarından ya da başlangıcı ile bitiminden aynı uzaklıkta olan kısmı: Yolun ortası. [Milieu — Middle, midway] ★ 2. Yarı: Kışın ortasını bulduk. [Moitié — Middle] ★ 3. Fiz. Bir olayın içinde gerçekleştiği yer. esk. Vasat. [Milieu — Medium] ★ 4. Fel. İkisinin arası. esk. Vasat. [Milieu, medium — Mean] ★ 5. Bulunulan ya da görülen yer, meydan: Ortada kimseler yok. [A l'entour — Around] ★ 6. s. Arada bulunan. esk. Vasati. [Moyen — Average]

orta i. Tar. Yeniçeri ocağında, tabura yakın bir bölüm. Yeniçeri ortalarının sayısı zaman zaman arttırılmış ve son zamanlarda 196 ortaya çıkarılmıştı.

Orta Afrika Cumhuriyeti Orta Afrika'da bağımsız bir ülke. Yüzölçümü 617 000 km², nüfusu 1 352 000, başkenti Banguri'dir. Savanlarla kaplıdır. Ülkenin tek çıkış yolu, Kongo'nun bir kolu olan Ubangi nehridir. Genellikle pamuk ve tütün yetiştirilir. Altın ve elmas damarları vardır. 1960 yılından beri bağımsızdır.

Orta Anadolu Bölgesi Bak. İç Anadolu Bölgesi.

Orta Asya Asya kıtasının ortasında Mançurya'dan ve Çin'den Hazar denizine kadar uzanan bölge. Kuzeyde Altay ve Sayan dağlarıyla Sibirya'dan, güneyde Himalayalar'la Hindistan'dan, Hindikuş ve Kopet dağlarıyla İran'dan ayrılır. 5 000 m. yükseklikteki Pamir yaylası bu bölgede yer alır ve dağların düğüm noktasıdır. Denizle ilgisi olmayan Orta Asya'da iklim çok sert ve kuraktır. Taklamakan, Gobi, Muyunkum, Karakum, Kızılkum çölleri burada yer alır. Orta Asya'daki göller Aral, Lop, Balkaş, Isık'dır. Bu göllere dökülen Tarım, İli, Çu, Siri Derya, Amu Derya gibi nehirlerin etrafı yeşil vahalarla kaplıdır. Ahali ancak bu bölgelere yerleşmiştir. Çöllerde yaşayanlar göçebelerdir. Orta Asya'nın batı kesimi S.S.C.B.'nin yönetimindedir. Doğu kesimde bulunan Doğu Türkeli ve Tibet, Çin'e bağlıdır; Dış Moğolistan bağımsız bir halk cumhuriyeti, İç Moğolistan 1947'den beri Çin'in bağımsız bir bölgesidir.

Ortabağ Hakkâri'nin Uludere ilçesi bucaklarından. 6 köylü bucağın nüfusu 3 958, merkezinin nüfusu 855'dir. Eski adı Gerür'dü.

Ortaca Muğla'nın Köyceğiz ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 15 230, merkezinin nüfusu 3 379'dur.

Ortacalar Artvin'in Arhavi ilçesi bucaklarından. 7 köylü bucağın nüfusu 2 623, merkezinin nüfusu 298'dir.

ortaç i. Gra. Fiilden yapılmış olup «me», «ma» ara ekiyle olumsuz şekilleri de yapılabilen sıfat: «Gitmiş, gitmemiş, giden, gitmeyen, gider, gitmez, gidecek, gitmeye-



ornitorenk




orkide ve çiçeği


Yusuf Ziya Ortaç

cek» gibi. Bunlara sıfat - fiil de denir. esk. Feri fiil. [Participe — Participle]

Ortaçağ b. i. Tar. Tarih sonrası dönemde İlkçağ'dan sonra gelen çağa verilen ad. Ortaçağ'ın başlangıcı, batı Roma'nın yıkılış yılı olan 476, sonu ise İstanbul'un Türkler'ce alınış yılı olan 1453'dür. Ortaçağ'da doğuda, İslâmlığın doğuşu ile uygarlık aynı oranda gelişmiş; Avrupa ise Hıristiyanlık taassubunun etkisi ve baskısı sonucu gerici ve karanlık bir dönem geçirmiştir. Tam anlamı ile feodal bir sistem yaşayan Avrupa'da bilim ve fen ikinci plâna atılmış, tüm değer yargıları dine bağlanmıştır. Bu dönemde Avrupa yalnız dinî resimde ve mimarlıkta ilerleme göstermiştir.

Ortaç, Yusuf Ziya (1895-1967) Şair ve yazar. İstanbul'da doğdu. Darülfünun'da bir ehliyet imtihanı vererek öğretmenliğe başladı. Orhan Seyfi Orhon ile, bazan da kendi başına dergiler çıkardı. 1946-1950 arası milletvekili oldu. Sonra sahibi olduğu Akbaba mizah dergisinin başına döndü ve ölünceye kadar orada çalıştı. Bir yarışmada birincilik alan ilk şiiri 1914 Keşhan dergisinde çıktı. Türk Yurdu, Serveti - Fünun, Şair, Büyük Mecmua gibi dergilerde şiirleri yayımlandı. İlk mizahî yazılarına Çimdik adıyla Diken dergisinde başladı ve Akbaba'da devam etti. Hececi Beş şairden biridir. Duru ve temiz bir Türkçe'yle yazdı, bireysel ve duygulu şiirler verdi. Başlıca eserleri: «Akından Akına», «Cenk Ufukları», «Aşıklar Yolu», «Bir Rüzgâr Esti», «Şiir», «İsmet İnönü», «Bizim Yokuş», «Göz Ucuyla Avrupa» dır.

ortadamar b. i. Bot. Bitki yapraklarının tam ortasında bulunan ve yan damarlara göre daha kalın olan damar. esk. Asabı vusta. [Médiane — Median vein]

ortadan kalkmak Yok olmak, kaybolmak, artık var olmamak. [Disparaître — To disappear]

ortada uyak b. i. Ed. İki yarımlı dizelerde (mısra) birinci yarım dizelerin uyağı. [Rime intérieure — Internal rhyme]

ortaderi b. i. Biyo. Dışderi ile içderi arasında bulunan deri. [Mésoderme — Mesodermus]

orta dikme b. i. Mat. Bir geometri şeklinin bir kenarının ortasından çıkılan dik doğru.

Orta Doğu Irak, İran, Suudi Arabistan, Yemen, Aden, Umman, Irak körfezi ve Batı Pakistan'ı içine alan bölgeye verilen ad.

ortaelçi dış işlerinde bir elçilik derecesi. [Ministre plénipotentiaire — Minister plenipotentiary]

ortahalli b. s. Ne zengin, ne de yoksul olan.

ortak i. ★ 1. Bir şeyin birden fazla sahibi olduğu vakit o sahiplerin birbirlerine göre her biri. esk. Şerik. [Associé — Partner] ★ 2. Kuma.

ortak çarpan b. i. Mat. İki ya da ikiden fazla sayıyı çarpan sayı. esk. Darıbı müşterek. [Commun diviseur — Common factor]

ortakçı s. Başkasının tarlasında ürüne ortak olarak çalışan (kimse). [Métayer — Farmer who pays rent in kind]

Ortakent Muğla'nın Bodrum ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 6 062, merkezinin nüfusu 1 061'dir. Eski adı Müsgebi'ydi.

Ortakent Sivas'ın Koyulhisar ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 6 877, merkezinin nüfusu 638'dir. Eski adı Sisorta'ydı.

Ortaklar Aydın'ın Germencik ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 10 045, merkezinin nüfusu 4 502'dir.

ortaklaşa zf. ★ 1. Ortak olarak. esk. Müştereken. [En association — In common] ★ 2. s. Fel. Bireylerde bulunmayan, fakat bunların meydana getirdiği toplulukta olan. esk. Cemî; maşerî. [Collectif — Collective]

ortaklaşma i. Fel. ★ 1. Ortaklaşa bir varlık meydana getiren bireylerin topu. esk. Mecmuiyet; maşeriyet. [Collectivité — Collectivity] ★ 2. Ortaklaşa iyelik (müşterek mülkiyet). [Possession collective — Common property, collective ownership]

ortaklık i. ★ 1. Ortak olma hali. [Association — Partnership] ★ 2. Huk. İki ya da daha fazla kişinin emek ve mallarıyla ortak olarak ekonomik bir amaca erişmek için bir sözleşmeyle birleşmeleri. Şirket. Şirketler, adi şirketler ve ticaret şirketleri diye iki bölüme ayrılırlar. [Société — Company]

Ortaköy Niğde'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 750 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 26 754, merkezinin nüfusu 2 656'-dır. Güneyinde Ekecek dağı (2 133 m.) vardır. Tahıl tarımı yapılır. Kasaba, Niğde'ye 167 km. lik bir yolla bağlıdır.

Ortaköy İstanbul'un Beşiktaş ilçesi bucaklarından. Köyü bulunmayan bucağın nüfusu 20 441'dir.

Ortaköy Çorum'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 242 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 9 933, merkezinin nüfusu 1 911'-dir. Yeşilırmak'ın kollarından Çekerek suyunun suladığı topraklarda tahıl ve şekerpancarı tarımı ve hayvancılık yapılır.

Kasaba, il merkezine 58 km. uzaklıktadır.

Ortaköy Rize'nin Pazar ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 6 060, merkezinin nüfusu 2 628'dir. Eski adı Hemşin'di.

Ortaköy Sakarya'nın Karasu ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 5 354, merkezinin nüfusu 1 372'dir.

Ortaköy Artvin'in merkez ilçesi bucaklarından. 6 köylü bucağın nüfusu 2 966, merkezinin nüfusu 1 766'dır. Eski adı Berta'ydı.

ortak pazar Eko. 1951 yılında Belçika, Lüksemburg, Fransa, İtalya, Almanya arasında kurulan ekonomik birlik. Bunun başlangıcı «Avrupa kömür ve çelik» topluluğudur. Asıl ortak pazar anlaşması 1957 yılında Roma'da imzalanmıştır. Birliğin amacı, anlaşmaya katılan ülkeler arasındaki gümrük engellerini kaldırmak, dolaylı vergiler, enerji, ulaştırma, sosyal güvenlik konularında yeni bir politika uygulamaktır. Türkiye ortak pazara aday üye olarak girmiştir. [Marché commun — Common market]

ortak tambölen b. i. Mat. İki ya da ikiden fazla sayının hepsini tam olarak bölebilen sayı. esk. Kaasımı müşterek. [Diviseur commun — Common factor]

ortakulak b. i. Anat. Kulak deliğinin dibinde ve kulak zarının arkasında bulunan boşluk. İçinde örs ve çekiç kemikçikleri vardır. esk. Sandukai tabıl. [Caisse du tympan — Middle - ear]

ortak yapım b. i. Si. Ayrı ülkelerden yapımcıların işbirliği ile gerçekleştirilen sinema filimi. [Coproduction — Coproduction]

ortak yaşama b. i. Zo. İki canlının birbirlerine karşılıklı faydalar sağlayarak bir arada yaşamaları. Bu olaya hayvanlar arasında olduğu gibi bitkiler arasında ve bir hayvanla bir bitki arasında da rastlanır. [Symboise — Symbiosis]

ortalama s. Mat. ★ 1. İki ya da ikiden fazla nicelik toplamının, bunların sayısına bölünmesinden çıkan (nicelik). esk. Vasati. [Moyen, en moyenne — Average] ★ 2. zf. Orta yerine, orta yerinden. [Au milieu — . Amrid, amidst]

ortalama değer b. i. Fiz. esk. Kıymeti vasatiye. [Valeur moyenne — Average value]

ortalama hız b. i. Fiz. Zamanla değişen bir hızın, belli bir zaman aralığındaki değerinin ortalaması. esk. Vasatî sürat. [Vitesse moyenne — Average velocity]

ortalamak f. Ortasını bulmak. [Trouver le centre — To find the middle]

ortalık i. ★ 1. Yerin görünen yüzeyi, bulunan yerin çevresi : Ortalıkta kimse yok. [Horizon, alentour — Surroundings] ★ 2. İçinde bulunulan yer : Ortalığı süpürmek. [Lieu — Place]

ortalık ağarmak b. f. Sabah olmaya başlamak. [Poindre — For the dawn to break]

ortalık kararmak b. f. Akşam olmak, (ya da yağmur yağacağı sırada olduğu gibi) loşluk basmak. [Faire obscur — For the night to fall]

ortalık karışmak b. f. Kargaşa çıkmak. [Troubler — For trouble to arise]

ortam i. Çevresel koşulların bütünü. [Milieu — Medium]

orta malı b. i. Kimsenin olmayan, fakat herkesin yararlandığı bir mal.

ortanca i. ★ 1. Yaş bakımından öbür ikisinin ortasında bulunan erkek ya da kızkardeş. ★ 2. Bot. Ayrı taçyapraklı ikiçeneklilerden, türlü renkte, çok güzel fakat kokusuz bir çiçek ve bunun bitkisi. [Hortensia — Hydrangea]

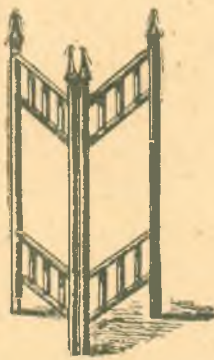
ortaokul b. i. Orta öğretimin ilk üç yılını sağlayan ve liseye geçmek hakkını veren

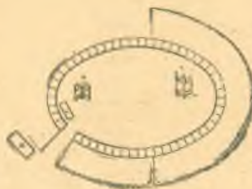


orta oyunundan bir görünüş

ORTA OYUNU







Dükkân ve yeni dünya ile bir orta oyunu alanı

okul. [Ecole secondaire — Secondary schoo]

orta oyunu b. i. Ortada oynanan, karagözle tiyatro arası bir çeşit temsil. Bu oyun, perdede oynatılan karagözün yere inmiş şeklidir. Orta oyununun dekoru, ortaya konulan ve «yeni dünya» adı verilen küçük bir parmaklıktan ibarettir. Oyunda «zenne» (eski zamanlarda kadın ortaya çıkamadığı için kadın rolünü erkek yapar ve buna zenne denirdi) ye çıkana «gaca», taşralı, bekçi, gözlemci gibi taklitleri yapana «hırbo», frenk rolüne çıkana «balama», sarhoşa «matiz», oyuncuların elbiselerine «posat», soyunup giyindikleri yere «posat odası», zurnaya «papara», defe «pandili» adı verilir. Orta oyununun temel direği «pişekâr» dır. Görevi hem oyunu, hem oyuncuları yönetmektir. Oyunun öteki önemli kişisi de «kavuklu» dur. Her orta oyunu, başlangıcından sonuna kadar bilhassa «pişekâr» la «kavuklu» arasında geçen tekerlemelerle doludur.

orta parmak b. i. İnsan elinde baş parmaktan sonra üçüncü gelen parmak. [Majeur, médius — Middle finger]

ortaşım i. Ps. Düşüncelerin yer, zaman, neden, etki, sonuç bakımından aralarında bulunan birlik, benzerlik ya da karşıtlık gibi bağlar. esk. Teşarük. [Association — Association]

orta terim b. i. ★ 1. Man. Diğer ikisini birleştirmeye yarayan bir tasım terimi. [Moyen terme — Middle term] ★ 2. Man. Karşıt savları uzlaştırma için bulunan düşünce. [Moyen terme — Middle term]

ortaya almak b. f. Her tarafını çevirmek. [Cerner — To surround, circle]

ortaya atmak b. f. (Beklenmeyen şeyler için) İleri sürmek. [Proposer, avancer — To bring about]

ortaya dökmek b. f. Açığa vurmak. esk. İfşa etmek. [Révéler — To reveal]

Ortega Y. Gasset, Jose (1883-1955) İspanyol yazarı. Mizahıyla tanınmıştır. Başlıca eserleri «Seyirci», «Omurgasız İspanya», «Kütlelerin Başkaldırışı» dır.

Ortodoks Yun. i. Ortodoksluk mezhebinden olan kimse. [Orthodoxe — Orthodox]

Ortodoksluk Tar. Roma'daki papalıktan ayrılan Hıristiyan mezhebi. Böylece Hıristiyanlık Doğu Kilisesi, Batı Kilisesi diye ikiye ayrılmıştır. Ortodoksluk, Bizans'la gelişti; merkezi İstanbul'dur ve başı patriktir. Buna karşılık, Papa'nın baş olduğu katolik kilisesinin merkezi de Roma'dır Ortodoksluk, 861'de İstanbul'da yapılan bir papazlar toplantısından sonra ortaya çıktı; kuruluşu 1054'de tamamlandı. Ortodokslar, Hıristiyanlıkta ilk yedi konsülün kararlarını tanırlar. Ortodoksluk. Bizans İmparatorluğu topraklarında ve Slav ülkelerinde yayılmıştı. [Orthodoxie — Orthodoxy]

ortodonsi Yun. i. Hek. Bozuk dişlerin düzgün duruma getirilmesini inceleyen ve uygulayan hekimlik dalı. [Orthodontie — Orthodontia]

ortografi Yun. i. Müz. Müzik imlâsı. Bir müzik eserinin, nota kurallarına uygun ve okunaklı yazılması şarttır.

ortokromatik emülsiyon Fr. b. i. Si. Filimcilikte, tayfın mor ve sarı arasındaki bütün ışık demetlerine karşı duyarlık gösteren emülsiyon türü. [Emulsion orthochromatique — Orthochromatic film]

ortopankromatik emülsiyon Fr. b. i. Si. Filimcilikte tayfın görülebilir bütün ışık demetlerine karşı duyarlı olan, özellikle de yeşilden kırmızıya doğru ışık demetlerinden etkilenen emülsiyon türü. [Emulsion ortho - panchromatique — Orthopanchromatic emulsion]

ortopedagoji Yun. i. Öğretimde güçlük çeken çocukların kusurlarını düzeltmek için uygulanan yöntemlere verilen ad. Burada her çocuğa, özel durumuna göre, ayrı bir öğretim ve eğitim uygulanır.

ortopedi Yun. i. Hek. Kemik dokusunun şekil bozukluklarını tedavi eden hekimlik dalı. [Orthopédie — Orthopaedics]

ortopne Yun. i. Hek. İleri derecede solunum ve dolaşım yetmezliği durumlarında görülebilen, yardımcı solunum kaslarının güç ve sık olarak, oturmuş vaziyette yapılabilen solunum şekli. [Orthopnée — Orthopnea]

ortoz Yun. i. Jeol. Billûrları, dik açı biçiminde kenarları bulunan, parçalar halinde dilinmiş bir çeşit feldispat. [Orthose — Orthoclase]

oruç i. ★ 1. İslâm dininin beş şartından biri. Yılda 1 ay, yani ramazanda, Tanrı'ya kulluk niyetiyle tanyerinin ağarmaya başlamasından güneş batıncaya kadar, niyetlenip, bir şey yiyip içmekten ve orucu bozan başka şeylerden nefsini korumak. Dince farz olan orucun üç farzı vardır: 1° Niyet: Oruç tutulacağını içinden, kalbinden geçirmek. 2° Niyetin ilk ve son vaktini bilmek. Niyetin ilk vakti gecenin başlangıcı, son vakti ise kabakuşluk yani öğleden biraz evvelki zamandır. 3° Sabahleyin tanyerinin gerçek ağarışı başlangıcından akşam güneş batıncaya kadar bile bile yemekten ve içmekten, cinsel münasebetten ve kendi isteğiyle cünüp olmaktan sakınmaktır. Ar. Sıvam, savm. [Jeûne — Fast, fasting] ★ 2. mec. Haz veren şeylerden zorakî yoksunluk.

oruç açmak b. f. Orucun sona erdiği zaman bir şey yemek.

oruç bozmak b. f. Zamanı gelince, yani akşam güneş batınca yiyip içerek orucunu sona erdirmek; iftar etmek

oruçlu s. Oruç tutan (kimse). [Jeûner — Fasting]

Oruç Reis (1474-1518) Denizci. Hızır Reis (Barbaros Hayrettin) ile İlyas Reis'in ağabeyidir. Sipahi subayı Yakup Ağa'nın

oğludur. Midilli'de doğdu, İtalyanca, Rumca ve Latince öğrendi Yavuz, padişah olunca, Mısır'daki Türk Kölemenleri, İmparatorluğu'nun emrine girdi. Kardeşi Barbaros'la birlikte güney Tunus'daki Cerbe adasına yerleşti. Batı Akdeniz'i, kardeşi Hızır'ın da yardımıyla Cezayir limanını aldı, Fas sınırına dayandı. İspanya üzerine bir donanma yolladı. 30 Eylül 1516'da Cezayir önünde İspanyolları dağıttı. Böylece Cezayir de bir Türk Devleti kurdu. İspanyollar yerli Arap liderlerin de yardımıyla ansızın Oruç Reis'i Tlemsen'de sardılar. 6 ay dayandı, sonra 40 kadar levendiyle kaleden çıktı. Bir çarpışmada vurularak öldü. Cezayir'de onun yerini Barbaros aldı.

oruçsuz s. Oruç tutmamış olan (kimse).

oruç tutmak b. f. Oruç ibadetini yerine getirmek. [Jeûner — To fast]

oruç yemek b. f. Oruç ibadetini yerine getirmemek, oruç tutmamak.

orun i. ★ 1. Özel yer. ★ 2. Büyük bir memurun çalıştığı yer. esk. Makam, mansıp.

orya i. İskambil kâğıtlarının dört grubundan benekleri dört köşeli ve kırmızı renkli olanı; karo. [Carreau — Diamonds]

oryantal Fr. s. Doğu ile ilgili. Sahne dilinde doğu dansı, «oryantal dans» anlamındadır. [Orientale — Oriental]

oryantalist Fr. i. Doğu dilleri ve edebiyatı üzerinde bilgi sahibi olan kimse. Şarkiyatçı. esk. Müsteşrik. [Orientaliste — Orientalist]

Os Kim. Osmiyum elemanının sembolü.

Osaka (Japonya) Hondo adasının güneyinde Büyük okyanusun kıyısında bir liman şehri. Nüfusu 3 108 000'dir. Çok önemli bir endüstri şehridir. Dokuma, gemi yapım endüstrisi gelişmiştir.

Osborne, John James (Doğ. 1929) İngiliz oyun yazarı. Londra'da doğdu. Öğretmenlik, reji asistanlığı, gazetecilik yaptı. «Öfke» adlı oyunuyla ün kazandı. Başlıca oyunları: «İçteki Şeytan», «Eğlendirici», «Luther», «Bamberg Soyu» dur.

Oscar Armağanı İng. i. Si. Bak. Akademi Armağanı.

oseanografi Yun. i. Konusu, okyanuslar üzerinde araştırma yapmak olan bilim dalı. Okyanusların akıntıları, kimyasal bileşimi, rengi, yoğunluğu, gelgit olayı, hayvan ve bitkileriyle uğraşır.

Osee (M.Ö. 784-864) İbranilerin on iki küçük peygamberinden biri.

oselo i. Zo. Et oburların kedigiller familyasının bir türü. Kedilerin en güzellerindendir. Kürkü değerlidir. Uzunluğu burun ucundan kuyruk ucuna kadar 90 - 120 cm. dir.

oski (Ermeniceden) i. Külb. Altın lira.

oskültasyon Yun. i. Hek. Organların çıkardığı sesleri dinlemeye dayanan muayene metodu. Daha çok dolaşım ve solunum aygıtına ait normal ve anormal seslerin doğrudan doğruya ya da genellikle, stetoskop adı verilen bir araç yardımıyla değerlendirilmesidir. [Auscultation — Auscultation]

Oslo Norveç'in başkenti. Skager - Rak kıyısında bir körfezdedir. Nüfusu 515 000'dir. Çok önemli bir limandır.

Osman, I. (1258-1324) Osmanlı Devleti'nin kurucusu, ilk beyi ve adını devlete veren hükümdarı. Kayı aşireti ile Söğüt dolaylarına gelip yerleşen Ertuğrul'un oğludur. 1281'de bey olunca yeni bir devletin temellerini atmaya koyuldu. Çevresindeki Bizans beyliklerini teker teker yenip onların toprağını kendi ülkesine kattı. Selçuk Sultan Mesut'un yolladığı belgelerden sonra egemen bir hükümdar olarak tanındı. 1299'da Selçuklu Devleti'nin yıkılışından sonra topraklarını Bursa'ya kadar genişletti. Bursa'yı kuşattı ise de buranın alındığını göremeden öldü. Söğüd'e gömülmüş olan cenazesini oğlu Orhan, sonradan Bursa'ya gömdürdü.

Osman, II. (1604-1622) XIV Osmanlı padişahı. I. Ahmet'in oğludur. Babasının genç yaşta ölümü üzerine 1618'de tahta çıktı. Lehistan'a yaptığı seferin başarısızlıkla sonuçlanmasında çığırından çıkmış yeniçeri örgütünün büyük payı olduğunu anlayınca, özellikle askerlik düzeninde yenileştirmeler yapmak çabasına düştü. Durumu sezinleyen Yeniçeriler ve gerici çevreler bu yüzden ona düşman kesildiler. 1622 yılında bunlar, işbirliği yaparak ayaklandılar. Genç padişahı yakalayıp ağır hakaretlerle Yedikule zindanına götürdüler; orada fecî işkencelerle öldürdüler. Yaşının küçüklüğünden dolayı «Genç Osman» diye anılan bu padişah, çok iyi niyetli, ileri görüşlü olmakla birlikte tecrübeden ve iyi destekleyicilerden yoksundu.

Osman, III. (1698-1757) XXVIII. Osmanlı padişahı. II. Mustafa'nın oğludur. Uzun süre sarayda mahpus yaşadıktan sonra 1754 yılında tahta çıktı. Osmanlı Devleti'nin en renksiz hükümdarlarından biridir. Sinirliliği ve kadın düşmanı oluşu ile ün yapmıştır. Zamanında tamamlanan Nuruosmaniye Camisi onun adını taşımaktadır.

Osman Bin Affan (574'e doğru — 656) Muhammed Peygamber'in 3. halifesi, İslâm dinini kabul edenlerin dördüncüsüdür. Peygamberin kızı Rukiyye ile evlenerek Hazreti Muhammed'in damadı ve kâtibi olmuştur. Zafer haberi Medine'ye geldiği gün Rukiyye ölmüş, bunun üzerine Muhammed Peygamber, Osman'ı ikinci kızı Ümmügülsüm'le evlendirmiştir. II. Halife Ömer ölünce, Osman, Hicret'in 24. yılı muharreminde halife olmuştur. Zamanında İslâmlık ve İslâm ülkesi hayli genişlemiştir Fakat sonraları valiliklere kendi yakınlarından ehliyetsiz kimseler atadığı



I. Osman



II. Osman



III. Osman

bunlar da sefahat ve israfa kapıldıkları için her taraftan şikâyetler ve hoşnutsuzluklar baş göstermiştir. Sonunda isyan eden Mısırlılar, Kûfeliler ,Basralılar ve bâzı Medine'liler Osman'ı 50 gün evinde kuşatıp istifaya çağırdıktan sonra hücum edip, Kur'an okurken öldürmüşlerdir Kur'an, Ebubekir zamanında toplanmışsa da asıl doğru nüshasını hazırlatan Osman'dır.

Osmancalı Manisa'nın merkez ilçesi bucaklarından. 30 köylü bucağın nüfusu 7 820, merkezinin nüfusu 296'dır.

Osmancık Çorum'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 403 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 48 936, merkezinin nüfusu 8 241'dir. İlçe toprakları Kızılırmak yayı içindedir. Tahıl, çeltik, kenevir, haşhaş, her çeşit sebze ve meyva yetiştirilir. Tiftik keçisi yetiştirmeye de önem verilir. Kasaba Kızılırmağın kıyısındadır II. Beyazıt'ın yaptırdığı bir köprü, Hızırzade Mehmetpaşa Camisi, Şeyh Camisi, Ciğer Camisi, önemli tarihî eserler arasındadır.

Osmaneli Bilecik'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 540 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 13 357, merkezinin nüfusu 3 517'dir. Önemli akarsu, Sakarya'dır. Tahıl, tütün, pamuk ve pancar tarımı yapılır. Bağcılık, meyvacılık ve ipek böcekçiliği de önemlidir. Kasaba, Sakarya kıyısında ve Haydarpaşa — Eskişehir demiryolu üzerindedir. Eski adı Lefke'ydi.

Osman, Hafız (Ölm. 1698) Hattat. Köprülü Mustafa Paşa dairesinde yetişmiştir. Kendi eliyle yazdığı 25 Mushaf vardır. Bunlardan bir tanesi Ayasofya kütüphanesindedir. Hafız Osman yazısı diye ünlü basılı Kuranlar Ayasofya Kütüphanesindeki sayısından alınan fotoğraflarla hazırlanmıştır.

Osmaniye i. Sultan Abdülâziz tarafından ortaya konulmuş bir nişanın adı.

Osmaniye Adana'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 974 km² olan ilçenin 5 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 73 475, merkezinin nüfusu 36 065'dir. Tahıl, pamuk ve susam tarımı yapılır. Turunçgiller de önemli yer tutar. Şehir, Amanos dağları eteğinde verimli bir ova üzerindedir. Adana — Fevzipaşa demiryolu yakınından geçer. Adana'ya 85 km. lik bir yolla bağlıdır. Eski adı Cebelibereket'di.

osmanlı i. ★ 1. Eskiden kadın elbiseleri yapmaya yarayan pamukla atkılanmış bir çeşit ipek kumaş. [Ottoman — Ottoman] ★ 2. Doğuya özgü bir çeşit kanape. [Ottomane — Ottoman] ★ 3. Bir çeşit tavla oyunu.

Osmanlıca i. Osmanlılar devrinde daha çok Arapça ve Farsça kelimelerle karışık olarak yazılan ve konuşulan dil. [Langue ottomane — Ottoman]

Osmanlılar Dünyanın büyük imparatorluklarından birini kurmuş olan Oğuz-Kayıhan soyundan gelme bir ailenin ve bu ailenin kurmuş olduğu devletin adı. Osmanoğulları'nın bağlı bulunduğu aile-aşiret, Anadolu'ya doğudan XIII. yüzyılın ortalarına doğru gelmiş, Selçuk Devleti'ne bağlı bir uçbeyi olarak Söğüt-Domaniç bölgesinde yerleşmiştir. Ailenin uçbeyi şanını alan ilk kişisi, Ertuğrul Gazi'dir. Onun ölümünden sonra uçbeyi olan oğlu Osman, 1299 yılında Selçuk Devleti'nin yıkılmasından sonra egemen bir bey olmuş, onun oğlu Orhan Bey zamanında ise devlet, bu küçük beylik hem hızla gelişip genişlemiş, hem de bir devlet karekterinde düzenli bir örgütlenme yoluna girmiştir. Orhan Bey'le Rumeli yakasına da geçen Osmanlılar, kısa denilecek bir süre içinde bir yandan Avrupa'nın içerlerine doğru ilerleyip yayılırken, öte yandan da tüm Anadolu'yu, Suriye, Mısır, Arabistan, Irak ve Kuzey Afrika'yı ele geçirip devleti dünya ölçüsünde bir imparatorluk haline getirmişlerdir. XV. yüz yıl ortalarında İstanbul'u alıp Bizans devletine son veren Osmanlılar'ın en parlak dönemleri XVI. yüzyıl, özellikle Kanuni Sultan Süleyman zamanıdır. Ancak Osmanlı İmparatorluğu XVI. yüzyıl sonlarından başlayarak duraklama dönemine girmiş, bu dönemi XVIII. yüzyıl sonlarında kendini gösteren gerileme ve çökme dönemi izlemiştir. Bu dönem, devamlı toprak kayıplarıyle 1918 yılına kadar sürmüştür. 1. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkış, Osmanlı Devleti'nin fiilen sonu olmakla birlikte, o yıl padişah olan Vahdettin 1922 yılına kadar tahtta kalmış; Anadolu'da, devletin son ana bölümü olan toprağını ve halkını kurtarmak için çabalayan «İstiklâl Savaşı» hareketini desteklemek yerine, tersine, düşmanla işbirliği yaptığından, savaşın zaferle sonuçlanması üzerine 1922 yılında yurttan kaçmış; bunun üzerine Ankara'daki ulusal hükûmet, padişahlığı resmen kaldırmıştır. 623 yıl kadar süren Osmanoğulları'ndan gelen 36 padişah, Din kurallarına (şeriata) ve kesin mutlakiyete dayalı bir yönetim sürdürmüştür. Osmanlı imparatorluğu süresince ulus büyük devlet adamları, bilginler ve sanatçılar da yetiştirmiş; Osmanlı devlet örgütü zamanında dünyanın en sağlam düzenli örgütü olarak ün yapmıştır. Dünyada barış zamanında devamlı eğitim gören askerlik düzenini ilk kuranlar Osmanlılar olduğu gibi sosyal yardımlaşma, dayanışma, güçsüzleri ve yoksulları doyurup barındırma yurtlarını meydana getirenler de onlardır.

Osman Nazmi Paşa (Ölm. 1939) Devlet adamı, asker. 1908 inkılâbından sonra Berlin büyük elçisi, daha sonra nafıa nazırı olmuştur. Balkan Savaşı'ndan sonra Londra'da toplanan konferansa Besarya Efendi ve Reşit Bey'le birlikte Osmanlı murahhası olarak katılmıştır.



Osmanlı İmparatorluğu'nun en geniş sınırları

Osmanpaşa Yozgat'ın merkez ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 11 202, merkezinin nüfusu 1 458'dir.

Osman Paşa, Gazi Bak. Gazi Osman Paşa.

osmiyum Lat. i. Kim. Sembolü Os olan bir eleman. Güzel mavi renkte 2500° C de ergiyen, çok kırılgan bir madendir. Ergidikten sonra eğelenmiyecek kadar sertleşir. [Osmium — Osmium]

osmos olayı b. i. Fiz. İki sıvının ya da iki gazın bazı cisimlerin gözenekleri arasından geçerek birbirine karışması. Osmos olayının hızı ve miktarı, hem ortamın sıcaklığına ve bileşimine hem de iki sıvı ya da gazın moleküllerinin büyüklüğüne göre değişir. Bu olayın, canlıların hayatında büyük önemi vardır. Bitkiler, köklerinde osmos olayıyla aldıkları besinleri, dal ve yapraklarındaki osmosla dağıtırlar. Hayvanların solunumla aldıkları oksijen de, akciğerlerdeki osmosla kılcal damarlardaki kanı temizler.

Ossian (III. yüzyıl) İskoçya'lı destan şairi. Morven Kralı Fingal'in oğludur. 1760'da Macpherson, onun adını taşıyan bir küçük şiir kitabı yayımlamıştı. Bu şiir kitabının edebiyat dünyasında çok büyük bir etkisi olmuştu.

Ostiyaklar Batı Sibirya'nın Fin halkı.

Ostrovski, Aleksandr Nikolayeviç (1823-1886) Rus tiyatro yazarı. 1850'de yazdığı ilk komedisi «Dostlar Arasında Her Zaman Anlaşmak Mümkündür» ile üne ulaştı. Tarihî eserler de yazdı. Ama önemli yönü gerçekçiliğidir. En güçlü oyunu «Fırtına» adını taşır.

Ostwald, Wilhelm (1853-1932) Alman kimyacı. 1914'de «Alman Aydınların Bildirisi» ni imzalayanlardandır. Nitratların sentezi üzerine bir yöntemin bulucusudur. 1909 Nobel Kimya armağanını kazanmıştır.

osurgan s. Çok yellenen

osurgan böceği b. i. Ağaçlarda yaşayan, kötü kokulu bir böcek.

osurmak f. Yellenmek.

osuruk i. Yellenme.

ot, -tu i. ★ 1. İlkbaharda bitip bir iki mevsim hayatlarını tamamlayarak kuruyan, gerek yaşken ve gerekse kuruduktan sonra hayvanlara yem olan, insanlar tarafından da türlü yollarda yararlanılan küçük bitkilerin ortak adı. esk. Haşiş. [Herbe — Herb, grass, weed] ★ 2. (Eski kelime) Ağı, zehir. ★ 3. Em, ilâç.

ot ,-du i. Ateş.

otacı i. Hekim.

otağ i. Otak.

otak i. Büyük ve süslü çadır.

otakçı i. ★ 1. Otak yapan ya da satan kimse. ★ 2. Tar. Orduda otak kuran er.

otalamak f. ★ 1. Ağılamak, zehirlemek. ★ 2. Emlemek, ilâçlamak

otalji Yun. i. Hek. Kulak ağrısı. [Otalgie — Otalgia]

otamak f. İlâç vererek hastalığı iyi etmek.

otantik Fr. s. Gerçek, su katılmamış. esk. Hakikî, mevsuk.

otari i. Zo. Perdeayaklı memelilerden, soğuk güney denizlerinde yaşayan bir fok çeşidi. Kürkü ve yağı için avlandığından azalmaktadır.



otari

otarmak f. Otlatmak.

otarşi Yun. i. Bir ülkenin ekonomik bakımdan, isteyerek kendine yeterlik ilkesini benimsemesi. Otarşi, başlangıçta ailelere özgü bir yöntemdi. Daha sonra kasaba ve bölgelerde kendini gösterdi. Eski Yunanlılar'da, özellikle Ispartalılar'da, bağımsızlığın başlıca şartı sayılıyordu. Derebey-

lik döneminde Avrupa'da Araplar'ın ve göçebelerin istilâsına karşı otarşiye, politika ve askerlik yönünden de bir korunma çaresi olarak baş vurulmuştu. Çağımızda İtalya ve Almanya'daki faşist rejimlerin kurulmasıyla otarşinin ortaya çıktığı görülmüştür. Otarşi sistemi halk dilinde «kendi yağıyla kavrulmak» deyimiyle anlatılmıştır. [Autarchie — Autarchy, autarky, national self - sufficiency]

otçu i. Köylerde hekimlik eden kimse.

otçul s. Otla beslenen (hayvan). esk. Akilül haşayiş. [Herbivore — Herbivore]

otel Fr. i. Yolcu evi; misafirhane. [Hôtel — Hotel]

Otis, Elisha Graves (1811-1861) Amerikalı teknikçi. Bir asansörü tutan kablo koparsa, asansörü olduğu yerde durduracak güven donanımını bulmuştur.

otizm Yun. i. Psi. İçekapanış.

otlak i. Hayvan otlatılan yer. Ar. Mera. [Pâturage — Pasture]

otlakçı s. Külb. Para harcamayarak ötekinden berikinden otlama şeklinde geçinen, beleşçi, anaforcu.

otlakiye Tr. Ar. b. Beylik otlaklarda hayvan otlatanlardan alınan vergi. [Tax de pâturage — Tax on pasture]

otlamak f. (Hayvan) Gezerek yerden ot yemek. [Paitre — To graze, pasture, browse] ★ 2. Külb. Para harcamayarak ötekinden berikinden geçinmek.

otlanmak f. ★ 1. (Hayvan) Otlamak. ★ 2. (Otlak) Hayvan tarafından sömürülmek.

otlatmak f. Hayvanı gezdirip ot yedirmek ya da otlamaya bırakmak. [Faire paître — To feed, graze, take to pasture]

otlubağa i. Zo. Kuyruksuzlardan, zehirsiz, böceklerle geçinir, ağır ve toplu vücutlu kurbağa cinsi; kara kurbağa. [Crapaud — Toad]

otluk i. ★ 1. Otu bol olan yer, çayır. [Herbage, prairie — Grassland] ★ 2. Hayvanlar için kesilmiş otların bir zaman için saklandığı yer. [Herbier — Hay - barn] ★ 3. Falya deliğine mahsus ince barut. Sıfat gibi de kullanılır: Otluk barut. [Poudre fine — Priming pouder]

Otlukbeli Savaşı Tar. Fatih Sultan Mehmet'le Akkoyunlu Devleti hükümdarı Uzun Hasan arasında, Erzincan dolaylarında geçen savaş. Savaş, Fatih Sultan Mehmet'in başarılarını çekemeyen ve durmadan onu kışkırtan Uzun Hasan'ın Anadolu'yu ele geçirmek hırsı yüzünden çıkmıştır. Kısa süren meydan savaşı, Osmanlı ordusunun kesin zaferi ile sonuçlandı. Uzun Hasan, askerlerinin bozgunundan sonra kendini zor kurtardı. Otlukbeli savaşı, Akkoyunlular Devleti'nin sonunu hazırladı.

oto Yun. Fr. ★ 1. e. «Kendi, kendiliğinden, kendi kendine» anlamı veren bir önek. ★ 2. i. Otomobil kelimesinin kısaltması.

otobiyografi Yun. i. Bir kimsenin, kendisi tarafından yazılmış hayatı. [Autobiographie — Autobiography]

otobüs Fr. i. Yolcu taşıyan büyük otomobil. [Autobus — Motor - bus]

otodidakt Yun. Fr. i. Kendi kendini yetiştirmiş kimse.

otodrezin Fr. Demiryolları üzerinde işleyen dört tekerlekli bir taşıma ve hizmet aracı. Motorla hareket eden ve hattan vinçsiz çıkarılamayacak kadar ağır olan aracı, şoförle katar şefinden başka en az beş kişi taşıyabilir. El ya da ayakla işletilebilen daha küçükleri de vardır.

otodrom Yun. i. Otomobil yarışlarının yapıldığı yer. [Autodrome — Motor - racing track]

otoerotizm Yun. i. Psi. Karşı cinsten eş olmadan kendi kendine cinsel duyum. Bu, uykuda kendiliğinden olur; elle kendi kendine cinsel uyarma da bu alana girer. Küçük çocukların parmaklarını emmeleri, sallanmaları da birer otoerotizm belirtisidir. [Autoeroticisme — Autoeroticism]

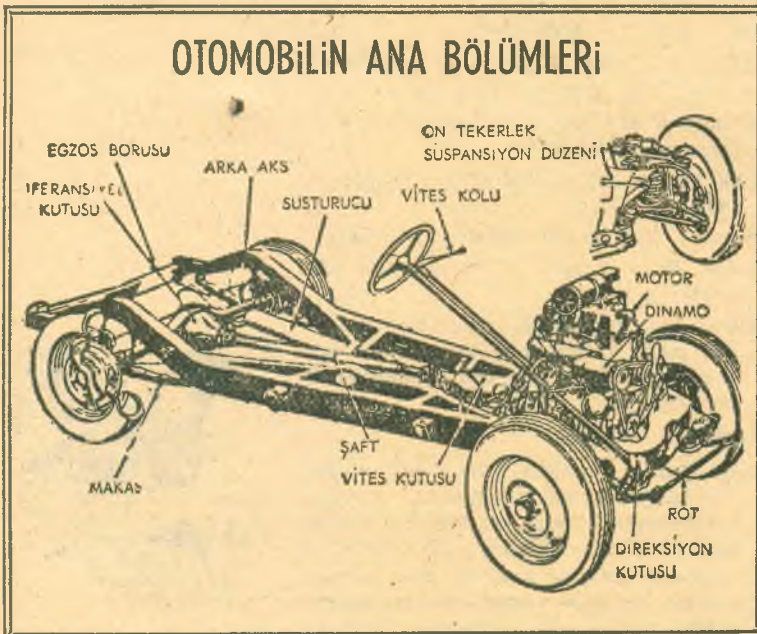
otokar Yun. Keltçe. i. Şehirler arasında işleyen otobüs. [Autocar — Motor coach]

otoklav Yun. Lat. i. Laboratuvar işlerinde ve ameliyatlarda yararlanılan her türlü araç ve gereçleri mikropsuzlaştırmak için kullanılan basınçlı buhar kazanı. [Autoclave — Autoclave, digester]

otokrasi Yun. i. Hükümdarın (kral, hakan, padişah) iktidarını, yalnız kendisinden aldığı politik sistem. Fransa Kralı XIV. Louis bunu: «Devlet benim» sözüyle açıklar. [Autocratie — Autocracy]

otokrat, -tı Yun. i. Saltık (mutlak) hükümdar. [Autocrate — Autocrat]

otokritik Yun. Fr. i. Kendi kendini eleştirme.



otolit, -ti Yun. i. Anat. Değişik hayvanların işitme organının içinde bulunan yumru. «İşitme taşı» anlamdaşı.

otoman Fr. i. ★ 1. Sedir biçimi kanepe. ★ 2. Kendinden ince fitilli, yünlü ya da pamuklu bir çeşit kumaş.

Otomat, -ti Yun. i. İçindeki zemberekler ve yaylar yardımiyle canlı bir vücut gibi hareket eden ve kendisine o vücudun şekli verilmiş bulunan makine: Bazı oyuncaklar birer küçük otomattırlar. [Automate — Automaton]

otomatik Yun. s. ★ 1. Fiz. Kendi kendine işleyen. esk. Zatül hareke. [Automatique — Automatic] ★ 2. mec. İradenin birliği olmaksızın yapılan: Otomatik hareket. [Automatique — Automatic]

otomatikman Yun. Fr. zf. Otomatik olarak; zamanı gelince kendiliğinden.

otomatizm Yun. i. Ps. Bak. özdevim.

otomitralyöz Fr. i. Bir ya da birkaç mitralyözü bulunan zırhlı otomobil.

otomobil Yun. Lat. i. Motorlu, tekerlekleri lastikli araba. İlk otomobil, Cugnot adında bir Fransız subay tarafından 1765'te yapılmıştır. Bu otomobil buharla işlerdi. Bugün otomobil motorları üç çeşittir: 1. Patlamalı motor (benzin gibi akaryakıtlarla işler) 2. Buharlı motor (başlıca organı buhar kazanıdır), 3. Elektrikli motor (akümülâtörle işler). Otomobil endüstrisi, çağımızda son derece gelişmiştir. [Automobile — Motor vehicle]

otonomi Yun. Fr. i. Özerklik. esk. Muhtariyet.

otopark Yun. Alm. b. i. Otomobil parkı, park yeri.

otoplasti Yun. i. Hek. Eksik bir organa, kişinin başka bir yerinden parça alıp eklemek yoluyla yapılan onarım. [Autoplastie — Autoplasty]

otopsi Yun. i. Hek. ve Huk. Ölümün sebebini anlamak için cesedi açma işi. Otopsi yargıcın ve geri bırakılmasında zarar umulan durumlarda cumhuriyet savcısının önünde, biri adli hekim olmak üzere iki hekim, bazan bir hekim tarafından yapılır. Ölüyü son hastalığında tedavi eden hekim otopsi yapamaz. Otopside başın, göğsün ve karnın açılması gerekir. [Autopsie — Autopsy]

otoray Fr. i. Ray üstünde işleyen otomobil. [Autorail — Rail - car]

otorite Fr. i. Yetke.

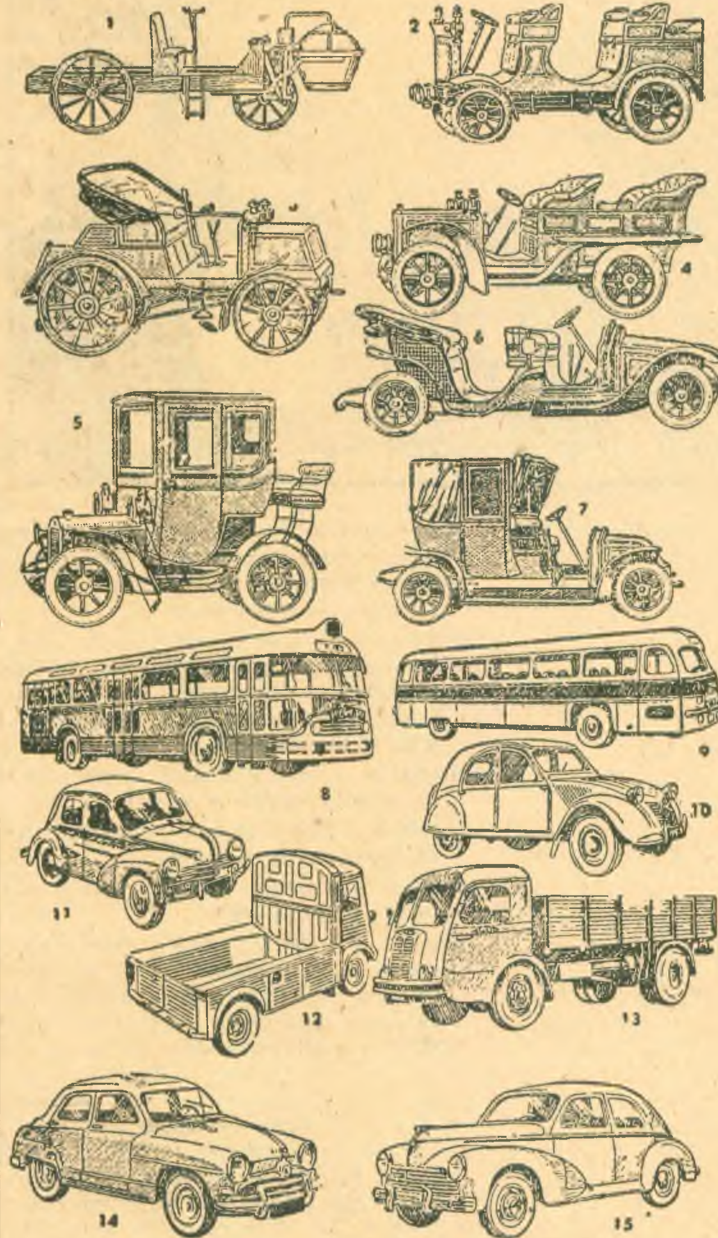
otosist, -tı Yun. i. Anat. İçinde otolitler bulunan kesecik. İşitme kesesi. esk. Huveysali sem'î. [Otocyste — Otocyst]

otostrat Hızlı giden araçlar için gidiş geliş yönleri ayrılmış, başka hiç bir yolla kesişmeyen geniş karayolları.

otostop Yun. İng. i. Yoldan geçen özel otomobillere kendini kabul ettirerek yolculuk yapma usulü.

ototipi Yun. Fr. i. Bir klişe türü. Fotoğraf gibi, çeşitli koyulukta gölgeleri bulunan resimlerin basılması için bu tür klişe kullanılır.

ÇEŞİTLİ OTOMOBİLLER ve GELİİŞMİ



1) Cugnot'nun buhar gücüyle çalışan ilk araba (1765) Cugnot tarafından yapılmıştır. 2) Serpollet'nin 1884'de buhar gücüyle işlettiği ilk otomobillerden biri. 3) Panhard ve Levassor'un yakıtla çalıştırdıkları ilk otomobil (1896). 4) 1900 yıllarının petrolle çalışan 4 kişilik, üstü açık arabası. 5) Avrupa sokaklarında benzeri çok görülen 3 kişilik, içeriden yönetilen «kupa» denen otomobillerinden biri (1909). 6) 1912 modeli «lando» denen, yayvan, üstü açılıp kapanabilir gezinti arabası. 7) 1914 yıllarının taksisi. 8) Üç kapılı gelişmiş bir şehir otobüsü. 9) Modern bir uzun yol otobüsü. 10) Üzeri bez kaplı, hafif bir otomobil. 11) Küçük bir aile arabası. 12) Hafif eşya taşımakta kullanılan kamyonet. 13) Ağır eşya taşımakta kullanılan bir kamyon. 14) - 15) Günümüzde otomobil sanayii iyice gelişmiştir. Resimde son yılların otomobili görülüyor.



Otuz Bir Mart Olayı

otsu (otsul) s. Bot. Ot gibi olan, gövdesi odunlaşmayan, kısa ömürlü olup yemiş verince kuruyan (bitki). esk. Haşişî. [Herbacé — Herbaceous]

Ottawa Kanada'nın federal başkenti. Aynı adı taşıyan nehrin kıyısındadır. Nüfusu 268 200'dür. Parlâmento sarayı bu şehirdedir. Kereste ve kimya maddeleri endüstrisi önemlidir.

ottetto İta. i. Müz. 8 bölümlü müzik parçası. [Octuor, ottetto — Octet]

ot tutunmak b. f. Vücuttaki fazla kılları düşürmek için ılâç sürünmek.

oturacak i. Sandalye, iskemle, kanepe gibi üstüne oturulan şey.

oturak i. ★ 1. Oturma: O kış, Erzurum'da oturak tuttular. [Séjour — Stay] ★ 2. Oturulan yer. [Résidence — Abode] ★ 3. Oturacak anlamdaşı: Altıma bir oturak verin. ★ 4 .Bir şeyin yere gelen tarafı, taban. Ar. Kaide. [Base — Base] ★ 5. İçine aptes bozulan kab, havruz, lâzımlık. [Pot de chambre — Chamber - pot] ★ 6. Kayıkta kürek çekilirken oturulan yer. [Banc de nage — Stretcher] ★ 7. (Bazı bölgelerde) İçkili, çalgılı ve kadınlı eğlenti. ★ 8. Tar. Eskiden iyi hizmetlerinden dolayı ödeneğe hak kazanarak emekliye ayrılmış yaşlı ve illetli yeniçeri. ★ 9. s. Bacaklarında ya da başka bir yerinde gezmesine engel olacak bir özrü olup hep evde oturan (kimse). [S'asseoire obligatoire — In compulsory rest]

oturaklı s. ★ 1. Yayvan olmakla yerinde sağlam duran: Oturaklı şişe. ★ 2. Ağırbaşlı: Neme lâzım, oturaklı bir adamdır. ★ 3. (Söz hakkında) Yerinde ve zamanında söylenmiş.

oturaklık i. Eskiden emekli ödeneği.

oturak yeri b. i. İnsanın kaba etleri.

oturgu i. Bir şeyin üstüne konduğu, oturtulduğu parça. Ar. Kaide. [Piédestal — Pedestal]

oturmak f. ★ 1. Kıç üstü yerleşmek. [S'asseoir — To sit] ★ 2. Uygun gelmek: Kapak tencereye oturdu. [S'adapter, être ajusté — To fit] ★ 3. Eğleşmek: İzmir'de otururken... [Séjourner — To live] ★ 4. Boş durmak: Oturacağına çalış. [Paresser — To idle] ★ 5. Çökmek, aşağı inmek: Bina 10 cm. oturdu. [Reposer — To sink] ★ 6. Dibine çökmek. [Reposer — To settle] ★ 7. Sakin olmak, ikamet etmek: Bir apartmanda oturuyor. [Demeurer, résider — To reside] ★ 8. (Geminin) Dibi sığda toprağa dokunmak: Vapur az kaldı oturuyordu. [Echouer — To strand]

oturtma i. ★ 1. Oturtmak işi. [Allocation — Seating] ★ 2. Halka halka kesilmiş patlıcan, kabak ya da enginarı tepsiye dizmek ve ortalarına kıyma doldurmak suretiyle hazırlanıp pişirilen yemek. ★ 3. s. Oturtulmuş, yerleştirilmiş. [Placé — Placed]

oturtmak f. ★ 1. Kıç, üstü yerleştirmek: Çocuğu sofraya oturttu. [Asseoir — To seat] ★ 2. Koymak ,yerleştirmek: Vazoyu masanın ortasına oturttu. [Placer — To place] ★ 3. (Geminin) Dibini sığda toprağa dokundurmak. [Faire échouer — To run a ship aground]

oturulmak f. ★ 1. (Herhangi biri) Oturmak: Buraya oturulmaz. [S'asseoir — To sit] ★ 2. İkamet etmek, mesken tutmak: Bu rutubetli evde oturmak deliliktir. [Habiter, demeurer — To live]

oturum i. Bir meclis ya da kurulun bir sorunu görüşmek üzere aralıksız toplantısı. esk. Celse. [Séance — Sitting] ★ 2. Oturmak işi. Ar. İkamet. [Habitation — Habitation]

oturuş i. Oturma hali ya da biçimi; oturmuş olanın durumu. [Assis — Sitting]

oturuşlu s. Oturuma elverişli. esk. Kabili iskân.

oturuşmak f. Yatışmak, şiddeti azalmak.

otuz beş milimetrelik filim b. i. Si. Sinemacılıkta eni 35 mm. olan standart filim.

Otuz Bir Mart Olayı Tar. 1908 Meşrutiyeti'nin ilânından 8 ay kadar sonra İstanbul'da 13 Nisan (eski takvimle 31 Mart) 1909'da gericilerin hazırladıkları kanlı bir ayaklanma, Meşrutiyet yönetimini ve onun getirdiği yenilikleri istemeyen, eskiye ve şeriata bağlı bir düzenin yeniden kurulmasını öngören gerici, tutucu ve alaydan yetişme askerlerin desteklediği ayaklanma. Derviş Vahdetî adlı bir yobazın da kışkırtmasıyla 13 Nisan 1909 günü başladı. Mebuslar meclisini basıp kimi milletvekillerini, okuldan yetişme subayları öldürdüler; İstanbul korkunç günler yaşadı. Fakat olayı öğrenip Rumeli'den acele yola çıkan Hareket Ordusu, İstanbul'a yetişip kısa bir çarpışma sonunda duruma hâkim oldu. Ayaklanmanın elebaşları, başta Derviş Vahdetî olmak üzere, idam edildiler.

ova i. Coğ. Düz ve geniş toprak. Yazı. [Plaine — Plain]

Ovabağ Diyarbakır'ın Çınar ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 5 891, merkezinin nüfusu 485'dir. Eski adı Aşağı Hanik'di.

Ovacık Çankırı'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 376 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 18 064, merkezinin nüfusu 2 247'dir. Filyos çayı ilçe topraklarını Kastamonu ilinden ayırır. Tahıl tarımı ve hayvancılık yapılır. Kasaba, Çankırı'ya 165 km. uzaklıktadır.

Ovacık Tunceli'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 541 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 15 582, merkezinin nüfusu 1 517'dir. Munzur suyunun suladığı topraklarda tahıl, patates ve darı yetiştirilir. Hayvancılık da önemlidir. Kasaba 1878'de kuruldu; 1916'da Rus işgaline uğradı, sonra kurtarıldı. İl merkezine 73 km. lik bozuk bir yolla bağlıdır.

Ovacık İçel'in Gülnar ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 4 317, merkezinin nüfusu 904'dür.

Ovacık Erzurum'un merkez ilçesi bucaklarından. 35 köylü bucağın nüfusu 12 620, merkezinin nüfusu 463'dür.

Ovacık Urfa'nın Hilvan ilçesi bucaklarından. 18 köylü bucağın nüfusu 6 424, merkezinin nüfusu 378'dir.

Ovacuma Zonguldak'ın Safranbolu ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 6 401, merkezinin nüfusu 241'dir.

Ovakent İzmir'in Ödemiş ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 13 775, merkezinin nüfusu 5 325'dir. Eski adı Adagide'ydi.

Ovakışla Bitlis'in Ahlat ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 6 058, merkezinin nüfusu 1 104'dür. Eski adı Purhus'du.

oval Fr. s. ★ 1. Yumurtamsı. esk. Beyzî: Oval bir masa. [Ovale — Oviform] ★ 2. i. Geo. Yumurtamsı şekil. Söbe. esk. Beyzî. [Ovale — Oval]

ovalamak f. Ufak parçalara ayırmak üzere parmaklar arasında ovmak. [Frotter — To rub]

ovaryum Yun. i. Hek. Yumurtalık. [Ovaire — Ovary]

Overyssel Hollanda'nın doğusunda 835 500 nüfuslu bir eyalet. Merkezi Zwolle'dur. Bataklıklarla kaplı bir bölgedir. Hayvancılık, ormancılık yapılır. Dokuma endüstrisi vardır.

ovlamak f. Fırlayıp saldırmak: Kedi kuşa ovladı.

ovmak ★ 1. Vücudun herhangi bir kısmı üstünde basa basa el gezdirmek. [Frictionner — To rub] ★ 2. Sıkı sıkıya bir şeyi sürterek temizlemek. [Frotter — To rub up]

ovogon Yun. i. Bot. İlkel bitkilerde dişi cinsel hücre. Yumurtalık. [Oogone — Oogone]

ovogon dağarcığı b. i. Bot. İçinde ovogonların geliştiği organ. esk. Mahfazai büzur. [Conceptacle — Conceptacle]

ovogonlu mantarlar ç. b. i. Bot. Yumurtalar meydana getirebilen mantarlar takımı. [Oomycètes — Oomycetes]

ovolit Yun. i. Jeol. Balık yumurtasına benzeyen toparlak taneler halinde kalker. [Oolithe — Ovolithe]

ovuşturmak f. İki şeyi birbirine sürterek ovmak: Ellerini ovuşturmak.

ovül i. Hek. Vaginaya sokulmak üzere, özel şekilde hazırlanmış ve küçük bir yumurtayı andıran ilâç maddesi. Kadının cinsel organlarının iltihabında kullanılır. [Ovule — Ovule]

ovülasyon Yun. i. Hek. Büluğa ermiş kadında, yaş dönümü devresine kadar geçen sürede yumurtanın olgunlaştıktan sonra, yumurtalıktan atılması. [Ovulation — Ovulation]

Owen, Robert (1771-1858) İngiliz sosyalisti. Fakir bir zanaatçı ailesindendi. Manchester'de bir fabrikatörün ortağı oldu; Glaskowlu bir iplik fabrikatörünün kızıyla evlendi; fabrikasını 2 000 işçi çalıştıracak hale getirdi. Daha sonra sosyal problemlerle ilgilendi. 2 000 - 3 000 kişilik toplumlardaki bütün toprakların ve malların eşit olması fikrini savundu. İndiyana'da böyle bir koloni kurdu. Ama başarısızlığa uğradı; sonra kendini ispirtizmaya verdi ve unutuldu. Öğrencileri kooperatifçilik hareketinin öncüsü olmuşlardır. Başlıca eseri: «The Book of the New Moral World — Yeni Ahlâk Dünyasının Kitabı» dır.

Oxford (İngiltere) 106 000 nüfuslu bir kültür şehri. Üniversitesi çok ünlüdür.

oy i. ★ 1. Tutulacak yol üzerine ileri sürülen görüş. esk. Rey. [Opinion — Opinion] ★ 2. Bu görüşü belirten kâğıt. [Vote — Vote]

oya i. Mendil, yazma, başörtü gibi kadın eşyasının kenarına iğne ile örülen ya da örüldükten sonra dikilen bir türlü tentene. [Dentelle — Point - lace]

oya gibi b. s. İnce ve güzel.

oyalamak f. ★ 1. Oya ile süslemek. [Orner — To embroider] ★ 2. mec. Bir kimseyi bir hal ve hareketinden alıkoyarak dikkat ve ilgisini bir süre için başka bir şey üzerine çekmek: Çocuğu oyalamak. [Détourner l'attention — To distract] ★ 3. mec. Vakit kazanmak için aldatmak: Alacaklıyı oyalamak. [Tromper pour gagner du temps — To put s.o. off to gain time]

oyalanmak f. Oyalamak işi kendine yapılmak ya da kendi kendini oyalamak. [Se trainer, se tromper — To amuse o.'self]

Oyalı Mardın'in İdil ilçesi bucaklarından. 18

köylü bucağın nüfusu 4 340, merkezinin nüfusu 481'dir. Eski adı Alyan'dı.

oyan i. Atın başına geçirilen dizgin ve süsler.

oylamak f. ★ 1. Oy vermek. [Voter — To vote] ★ 2. Oya sunmak.

oylaşım i. ★ 1. Oylaşmak eylemi. esk. Müzakere. [Délibération — Deliberation] ★ 2. Fel. Karar vermeden önce aklın bir şeyi incelemesi. esk. Tezekkür. [Délibération — Deliberation]

oylum i. ★ 1. Bir cismin uzayda doldurduğu boşluk. Ar. Hacım. [Volume — Volume] ★ 2. Oyulma. [Etre découpé — Carving]

oylum oylum b. s. Oymalı. [Découpé, e — Carved]

oyma i. ★ 1. Oymak işi. [Gravure — Carving] ★ 2. Oyularak yapılan süs (tahta, kumaş, kâğıt v.b.) : Oyma yazı. [Decoupure — Carving] ★ 3. s. Oyularak yapılmış. [Découpé — Carved]

oymak f. ★ 1. Kazmak, çukurlatmak, oyuk açmak. [Creuser — To dig] ★ 2. Kazıyarak çukurlaştırmak ya da yontarak şekil vermek. [Graver — To carve] ★ 3. Etrafını keserek ya da yontarak türlü şekiller vermek. [Découper — To carve]

oymak i. ★ 1. Boy ya da uruk denilen topluluğun ayrıldığı bölümlere verilen ad. esk. Kabile. [Tribu — Tribe] ★ 2. Bot. Familyadan sonra gelen bölüm. esk. Kabile. [Tribu — Subdivision]

oynak s. ★ 1. Oynar, kımıldar, yerinde durmaz. esk. Müteharrik. [Mobile — Mobile] ★ 2. Kararsız, sebatsız. [Inconstant — Inconsistent] ★ 3. (Kadın ya da kız için) Hareketleri ağır başlı olmayan. [Frivole — Light] ★ 4. Eklemlerin hareketsiz olmayan çeşidi. «Oynar» anlamdaşı. [Articulation mobile — Sliding joint]

oynak kemiği b. i. (Halk dilinde) Diz kapağı kemiği. [Rotule — Knee - cap, patella]

oynak merdiven b. i. Eko. Tahıl ticaretinde, çiftçi ile tüketicinin çıkarlarını bağdaştırmayı öngören sistem. İç piyasada fiyatlar yüksek olduğu zaman gümrük vergisinde indirim yapılarak, ithalât kolaylaştırılır; fiyatlar düştüğü zaman da, gümrük tarifesi yükseltilerek, azaltılır; böylece çiftçilerin çıkarı korunmuş olur.

oynak yeri b. i. (Halk dilinde) Eklem.

oynamak f. ★ 1. (Çocuklar ve hayvan yavruları) İçgüdü ile kendilerini eğlendiren ve vücutlarını geliştiren hareketler yapmak: Çocuklar oynamaktan hoşlanırlar. [Jouer — To play] ★ 2. Hoş vakit geçirmek için karşılıklı yapılan ve hesap, dikkat, çeviklik ya da rastlantılara dayanan eğlenceli yarış halinde bulunmak: Satranç, tavla, futbol, çelik çomak oynamak. [Jouer — To play] ★ 3. Kımıldamak, kımıldar olmak, hareket etmek: Bu bebeğin kolları, bacakları oynar. [Se mouvoir — To move] ★ 4. Yararsız işlerle vakit kaybetmek: Marangoza söyle, oynamasın, işi bir an evvel bitirsin. [Traîner l'affaire — To fiddle] ★ 5. Kâğıt oyunlarında elinden bir kâğıt atmak: Papazı oynayacakken kızı oynadı. [Jouer — To play] ★ 6. Aldatmak: Gözünü seveyim, benimle oynama. [Jouer, tromper — To dawdle] ★ 7. Bir kişiyi temsil etmek: Baba rolünü oynuyor. [Représenter — To play] ★ 8. Bir piyesi oynamak: Bu akşam Othello'yu oynuyorlar. [Jouer — To perform] ★ 9. Kumara koymak, kumarda kaybetmek: Bütün parasını bir kâğıt üstüne oynadı. [Jouer — To gamble] ★ 10. Hafifçe yer değiştirmek: Bu masa oynamış. [Mouvoir — To move]

oynamaz eklem b. i. Anat. Kafatasını meydana getiren sıkı sıkıya birleşmiş oldukları için hareket etmeyen kemikler. [Articulation immobile — Still joint]

oynar s. Kımıldar, hareket eder. esk. Müteharrik. [Mobile — Mobile]

oynaş i. Aralarında yolsuz ilişkiler bulunan kadın ve erkeklerden her biri.

oynaşmak f. ★ 1. Birbiriyle oynamak: Kedi yavruları oynaşırken. [Jouer entre eux — To play with each other] ★ 2. Aşıktaşlık etmek. [Flirter — To flirt]

oynatım i. Si. Sinema sanayiinde, filimlerin seyirciye gösterilmesi işini yürüten dal. [Exploitation — Exhibition]

oynatmak f. ★ 1. Oynamak işini yaptırmak. [Faire jouer — To make play] ★ 2. Aldatmak. [Tromper — To cheat] ★ 3. Kımıldatmak, yer değiştirtmek. [Mouvoir — To move] ★ 4. (Bir tiyatro oyununu) Sahneye koymak. [Faire représenter — To make perform] ★ 5. Aklını kaybetmek: Zavallı, az kaldı oynatıyordu. [Devenir fou — To go off o.'s head]

oynaya oynaya b. zf. Sevine sevine, büyük bir memnunlukla.

oyrum i. Gövde, cisim, vücut, ten. [Corps — Body]

oysa (ki) ba. Halbuki.

oyuk i. s. ★ 1. Oyulmuş, içi oyulmuş. [Creux — Carved] ★ 2. i. Oyulmuş yer. [Creux, cavité — Pit, cavity]

oyulga i. El ile yapılan eğreti ya da kaba dikiş.

oyulgamak f. El ile eğreti ya da kaba dikmek.

oyum i. ★ 1. Oymak işi. ★ 2. Oyulmuş yer.

oyun i. Çocukların, bazan büyüklerin, kendilerini eğlendiren vücut ya da el hareketleri: Çocuk oyunları. [Jeu — Play] ★ 2. Hoş vakit geçirmek için karşılıklı yapılan ve hesap, dikkat, çeviklik ya da rastlantılara dayanan eğlenceli yarış: Satranç, bilârdo, tenis, futbol, esir almaca, çelik çomak gibi. [Jeu — Game] ★ 3. Temsil: Karagöz oyunu, balet ve tiyatro oyunları. [Représentation — Performance] ★ 4. Dans; raks: Zeybek, Karadeniz, oyunları. [Dance — Dance] ★ 5. Kumar [Jeu — Gambling] ★ 6. Düzen, hile :

Hiç deneme, ben oyuna gelmem. [Ruse — Trick]

oyuna çıkmak b. f. Oyun için sahneye çıkmak.

oyuna gelmek b. f. Aldatılmak. [Etre dupé — To be duped]

oyun almak b. f. Partiyi kazanmak. [Vaincre au jeu — To win]

oyunbaz T. Far. s. ★ 1. Oynayıp yaltaklanan: Oyunbaz bir kedi. ★ 2. mec. Düzenci; hilekâr.

oyun bozanlık etmek b. f. Birlikte yapılmaya karar verilmiş olan bir işten tek taraflı caymak.

oyuncak i. ★ 1. Çocukların oynayıp eğlenmesine yarayan şey. [Jouet — Toy] ★ 2. mec. Çocuklara yakışacak, önemsiz ve kolay iş: Bu iş oyuncak değil, çok ciddidir. [Jeu d'enfant — Tritle] ★ 3. mec. Eğlenilen ya da istenildiği gibi hükmedilen kimse: Bunayınca, herkesin oyuncağı oldu. [Jouet — Play - thing]

oyuncakçı i. ve s. Oyuncak yapan ya da satan (kimse).

oyuncu i. ★ 1. Oyun oynayanlardan her biri. [Joueur — Player] ★ 2. Aktör ya da aktris. [Acteur, actrice — Actor, actress] ★ 3. Dansör ya da dansöz. [Danseur — Dancer] ★ 4. Oyunbaz. ★ 5. Dolap çevirici, hilekâr, hilebaz.

oyun çıkarmak b. i. (Anadolu'da) İlkel bir tiyatro gösterisi (köy oyunu) yapmak.

oyun ebesi b. i. Çocuk oyunlarında kendisine güç, yorucu tarafı yükletilen kimse.

oyun etmek b. f. Düzenle iş görmek, hile ile aldatmak.

oyun havası b. i. Müz. Geniş anlamıyla dans, raks havası. Dilimizde daha çok, halk oyunlarına eşlik eden müzik anlamıyla yerleşmiştir. Davul, zurna, bağlama ve kemençe başlıca eşlik çalgılarıdır.

oyun kâğıdı b. i. Bir tarafında resimler ya da şekiller bulunan ve çeşitli oyunlar oynamaya yarayan ince mukavva. İskambil. [Cartes à jouer — Playing card]

oyunu almak b. f. Oyunu kazanmak.

oyun vermek b. f. ★ 1. Sahne oyunu düzenlemek, göstermek. esk. Temsil etmek. [Représenter — To perform] ★ 2. Oyunu kaybetmek. [Perdre — To lose]

oyun yapmak b. f. Düzenle iş görmek, hile ile aldatmak.

ozan i. ★ 1. (Eskiden) Halk şairi. ★ 2. (Bugün) Şair.

Ozansoy, Faik Âli (1878-1950) Yazar. Diyarbakır'lıdır. Süleyman Nazif'in küçük kardeşidir. Çeşitli görevlerde bulundu. Mülkiyeyi bitirdi. Son memuriyeti Dahiliye Nezareti müsteşarlığıdır. Başlıca eserleri: «Fâni Teselliler», «Temasil», «Mithat Paşa», «Elhanı Vatan», «Şairi Âzama Mektup» (şiirler); «Payıtahtın Kapısında», «Nedim» (manzum oyun).

Ozansoy, Halit Fahri (Doğ. 1891) Şair ve oyun yazarı. Öğretmenlik yaptı. 1956'da emekliye ayrıldı. Şimdi Hisar dergisinde şiirlerini yayımlıyor. Tercüman gazetesinde de anılar ve tiyatro eleştirmeleri yazıyor. Aruzla yazdığı ilk şiiri 1912'de Rübab dergisinde yayınladı. Hecenin 5 şairi arasına girdi. Şiirlerinde çoğunlukla egzotik sahnelerle, hüzün ve melankoli gibi bireysel duygulara, aşk ve ölüm temalarına rastlanır. Başlıca eserleri: «Rüya», «Cenk Duyguları», «Balkonda Saatler», «Harabeler» (şiir), «Baykuş», «İlk Şair», «Sönen Kandiller», «Saatlar» (manzum oyun) dır.

Ozansoy, Munis Faik (Doğ. 1911) Midilli'de doğdu. Faik Âli Ozansoy'un oğludur. Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Çeşitli görevlerde bulundu. İlk şiirlerini 1930'da lise öğrencisiyken yayımladı. Sonra şiirleri, Resimli Şark, Çığır, Millet, Bayrak, Hisar v.b. dergilerinde yayımlandı. 1964'den beri yeniden yayımlanmaya başlayan Hisar dergisinin başyazılarını çoğunlukla o yazdı. Başlıca eserleri: «Büyük Mabedin Eşiğinde», «Hayal Ettiği Gibi», «Bir Daha» (şiir), «Medea» (manzum oyun) dır.

ozena Yun. i. Hek. Burnun kaygan derisinin pis kokulu yanısı. [Ozène — Ozena]

Ozenfant, Amédée (Doğ. 1886) Fransız ressamı ve sanat yorumcusu. 1918'den sonra ünlü mimar Le Corbusier ile beraber çalıştı. Bu iki sanatçı «pürizm» ekolünü kurdular. Önce 1930'da Paris'de bir Akademi kuran Ozenfant daha sonra New York'a yerleşerek bir Akademi kurdu. Kitap da yazmıştır. Özellikle «Après le cubisme — Kübizmden Sonra» ve «Çağdaş Sanatın Temelleri» adlarını taşıyan eserleri çağımız ressamlarını geniş ölçüde etkilemiştir.

Oziris Eski Mısır uygarlığının en önemli tanrılarından biri. Ölülerin koruyucusudur. İzis'in kocasıydı. Geleneğe göre kardeşi Set - Tifon onu devirmiş, parça parça doğramış, parçalarını Nil nehrine atmış, İzis bunları toplayarak yeniden bir araya getirmiş. Böylece Oziris öbür dünyada hüküm sürmeye gitmiş. Oziris adına düzenlenen törenlerden tiyatronun çıktığı kabul edilir. Oziris aslında eski Suriye'nin tarım tanrılarından biri olup, Mısır'a fatihler hanedanıyla birlikte gelmiştir. Önce Mendes'de kutsal sayılmaya başlanmış; yerel put olan keçiyle kendini birleştirdikten sonra, Memphis'i de etki alanına alarak atmaca Sokri ile öküz Apis'i de bünyesine katmıştır. Sonunda Abidos'un yerel tanrısı olan ölülerin koruyucusu Khentamentu'yu da içine alarak Mısır'ın ölüler tanrısı haline gelmiştir.

ozon Yun. i. Molekülünde üç atom bulunan oksijen. Ağır kokulu bir gazdır. [Ozone — Ozone]



Faik Ali Ozansoy





öğrenciler

Ö, ö Türk alfabesinin 19. harfi ve sesli harflerinin 6. sı. Sesbilim bakımından, yuvarlak seslilerden incelerin genişini gösterir.

ö ü. Tiksinme ya da bıkma anlatır.

öbek i. ★ 1. Ya maddeleri ya da nitelikleri bakımından birbirine yakın olan şeylerin topu, takım, grup: Halk oraya buraya öbek öbek oturmuştu. [Groupe — Group]

öbür b. s. ★ 1. Öteki. [L'autre — The other] ★ 2. Önümüzdekinden bir sonraki: Öbür gün, öbür hafta, öbür ay. [Après demain — The day after]

öbür dünya b. i. Ahret.

öbürkü zm. Öteki: Bir işi öbürküne uymuyor. [L'autre — The other]

öbürü zm. Ötekisi, öbür kişi ya da şey. [L'autre — The other]

öceş i. İddiasında haklı çıkacak tarafa bir şey verilmesini kabul eden sözleşme. esk. Bahis. [Pari — Bet]

öceş kemiği b. i. Lades kemiği.

öcü i (Çocuk dilinde) Umacı.

öç i. Kendine kötülük edene kötülük etme isteği ve işi. Ar. İntikam. [Vengeance — Revence, vengeance]

öç almak (ya da öç çıkarmak) b. f. İntikam almak. [Se venger — To take revenge]

ödağacı, -nı b. i. Dinsel törenlerde kıymık kıymık yakılan ve yanarken güzel koku veren bir ağaç. [Oliban — Aloe wood

ödem Yun. i. Hek. Bazı hastalıklarda, yüzde, ellerde, ayaklarda görülen iltihapsız şiş. [Oedème — Oedema]

ödeme i. Huk. Borçlanılan şeyin yerine getirilmesi. Genel olarak bir sözleşmeyle para borcunun doğması durumunda bu borcun yerine getirilmesi durumu için kullanılır. [Paiement — Payment]

ödeme dengesi b. i. Belirli bir süre içinde, bir ülke ile yabancı ülkeler arasında meydana gelmiş her çeşit ekonomik anlaşmaların hesap özeti. [Balance de payement — Balance of payments]

ödeme emri b. i. Huk. Para ya da teminat borcu için, bir kimse aleyhine, ilâmsız kovuşturma isteği üzerine borçluya icra dairesinden tebliğ edilen emir. [Ordre de payement — Order of payment]

ödemek f. ★ 1. Satın ya da ödünç alınan bir şeyin karşılığını vermek. esk. Tediye etmek: İnsan borcunu ödemeli. [Payer — To pay] ★ 2. Bir ziyanın karşılığını vermek. esk. Tazmin etmek: Kırdığım camı ödedim. [Indemniser — To indemnity] ★ 3. Yavaş yavaş para vererek ya da ayırarak anaparayı karşılamak, sönümlemek. esk. İtfa etmek: Bu dükkân, sermayesini beş yılda ödedi. [Amortir — To pay back]

ödemeli s. Bir mal ya da malın karşılığı verilen belgelerin alıcıya, bedelinin tahsili karşılığında teslim olunmak üzere posta, banka ya da bir ulaştırma işletmesi eliyle gönderilmesi. [Remboursement postal — Payable on delivery]

Ödemiş İzmir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 1 212 km² olan ilçenin 6 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 113 145, merkezinin nüfusu 30 579'dur. Küçük Menderes'in suladığı topraklarda pamuk, tütün ve zeytin yetiştirilir. Bağcılık da önemlidir Şehir, ovanın doğu kesiminde kurulmuştur Ege bölgesinin eski ve gelişmiş bir şehridir. İl merkezine demir ve karayoluyla bağlıdır.

ödenek i. Bir ziyan ya da zararı gidermek için verilen para ya da başka şey esk. Tazminat. [Indemnité — Allowance, indemnity] ★ 2 Ayrıltı.

ödenmiş sermaye b. i. Eko Bir şirkete hissedarlar tarafından mal, para, hizmet olarak konulan sermayenin bütünü. [Capital versé — Paid - in capital]

ödenti Dernek üyelerinin dernek kasasına ödemeyi üstlendikleri para. esk. Aidat. [Revenu, dîme — Due, fee]

ödeş gödeş olmak f. (Halk dilinde) Ödeşmek.

ödeşmek f. Birbirine olan borçlarını ödeyip alacak verecek bırakmamak, fit olmak. [Etre quitte à quitte — To settle accounts]

ödev i. Yapılması, yerine getirilmesi insanlık duygusu ya da yasa bakımından gerekli olan şey. esk. Vecibe, vazife. [Devoir — Duty]

ödevcil s. Ödevine bağlı olan, ödevlerini yerine getirmeyi seven. esk. Vazifeşinas.

ödevli s Ödev yüklenmiş olan.. [Chargé — Charged]

ödlek s. Hafif korkak. [Poltron — Cowardly]

ödü kopmak (ödü patlamak) b. f. Aşırı derecede korkmak.

ödül i. ★ 1. İyi bir işe verilen karşılık. esk. Mükâfat. [Récompense — Reward] ★ 2. Hasmını yenene verilen para, hayvan gibi şeyler. [Prix — Prize]

ödün i. Bir şeyin elden çıkarılmasıyla meydana gelen bir yandaki eksikliği ya da öbür yandaki artıklığı ortadan kaldırmak için onun yerine konan şey. esk. İvaz, taviz, tavizat. [Compensation — Compensation]

ödünç i. ve s. İleride ödenmek üzere alınan (para ya da şey). [Emprunt — Loan]

ödünlemek f. Fel. Ödünle karşılamak. esk. Taviz etmek. [Compenser — To compensate]

ödünleme kuramı b. i. Fel. Herkesin gerek mutlulukta ve gerek mutsuzlukta (bedbahtlıkta) eşit olduğunu söyleyen bir felsefe kuramı. esk. Muavaza nazariyesi. [Théorie de compensation — Theory of compensation]

ödünlü türe b. i. Fel. Karşı karşıya gelen kimselerin kişisel değerlerine bakmaksızın aralarındaki değiş tokuşta eşitliği gözeten adalet anlayışı. Üleştirimli türeye karşı tutulur. esk. Tavizî adalet. [Justice commutative — Commutative justice]

öf ü. Usanç, bezginlik, tiksinti gibi duygular anlatır.

öfke i. Bizi inciten ya da çıkarımıza dokunan bir olay karşısında içimizde duyduğumuz ve bizi sert davranışlara zorlayan kaynaşma, kızgınlık. esk. Hiddet. [Colère — Rage]

öfkeci s. Sık ve çabuk öfkelenen. esk. Hadidülmizaç. [Colérique — Irascible]

öfkelenmek f. Öfke haline düşmek, kızmak. [S'irriter — To grow angry]

öfke topuklarına çıkmak b. f. (birinin) Çok öfkelenmek.

öfori Yun. i. Hek. Rahat ve huzur içinde olma duygusu. Ateşin kaybolması ya da güç ve sıkıntılı bir durumun sona ermesinde olduğu gibi, normal bir belirti ya da verem, kanser gibi çok acı çektiren hastalıklarda ölümden önce, kurtuluşun bir çeşit ifadesi olabilir ve hastayı kendi gerçek durumu hakkında yanıltabilir. [Euphorie — Euphorria]

öğlena i. Zo. Birgözelilerin kamçılılar sınıfının çıplak kamçılılar takımından bir grup. Bu grubun tipik örneği, yaklaşık 1/20 mm. uzunluğunda, baş kısmında saça benzeyen bir uzuntu (kamçı) bulunan mekik biçiminde gözlü, yeşil hayvancıktır. Yeşil renk klorofilden ileri gelmektedir. Bir bitki gibi sudaki karbondioksidi ayrıştırabilir.]Euglène — Euglena]

Öğdem Artvin'in **Yusufeli** ilçesi bucaklarından. 7 köylü bucağın nüfusu 3 352, merkezinin nüfusu 565'dir.

öğe i. ★ 1. Fel. Bileşik bir şeyi meydana getiren yalın şeylerden her biri, eleman. esk. Unsur. [Elément — Element] ★ 2. Man. Bir sınıfın ya da topluluğun bireylerinden her biri. [Elément — Element]

öğle i. Gün ortası. [Midi — Noon]

öğlenci s. (İkili öğretim yapan okulda) Öğleden sonra ders gören (ögrenci). Sabahçı karşıtı.

öğlende zf. Öğleyin.

öğleyin zf. Öğle vakti, öğle üzeri. [A midi — At noon]

öğrenci i. Öğretmenden ders alan kimse. esk. Talebe. [Elève, étudiant — Student]

öğrenek i. İnsanın gözünü açan ve yanlış davranışlardan sakınmasını sağlayan olgu. esk İbret.

öğrenim i. Kişinin bilgi edinme yolundaki çalışmaları: Lise öğrenimi, hukuk öğrenimi gibi. [Education — Education]

öğrenim hakkı Huk Anayasa'nın 50 maddesine göre, eğitim bütün yurttaşlar için haktır ve devlet de bu hakkı sağlamak zorundadır. İlköğretim, bütün yurttaşlar için zorunludur; devlet okullarında parasızdır.

öğrenmek f. ★ 1 Alışmak: Susmayı öğrenmek. [S'habituer — To be accustomed] ★ 2. Bilgi edinmek. kafasına mal etmek: Dersini öğrenmek [Apprendre — To learn] ★ 3. Haber almak: Soruşturdum, fakat bir şey öğrenemedim [Apprendre, être informé — To hear]

öğrenmelik i. Kimi öğrencilere, öğrenimlerini yapabilmeleri için bir kurum ya da kişi tarafından verilen aylık Burs

öğreti i. Fel Bilimde bir dizge (manzume) meydana getiren ilke ya da inak (nas) ların topu Doktrin anlamdaşı esk Mezhep. Doktrin [Doctrine — Doctrine]

öğretici i. Ped esk. Muallim, mürebbi. [Instructeur — Instructor. teacher]

öğretim i. Belli bir amaç için gerekli bilgileri verme işi esk Tedris. tedrisat. [Instruction — Instruction]

öğretke i. Fel Öğretim yöntemlerini ele alan bilim. Didaktik. [Didactique — Didactics]

öğretmek f Öğrenmesini sağlamak. [Appendre, enseigner. instruire — To teach, instruct. train]

öğretmen i. Başkasına bir şey öğretmeyi iş edinen kimse esk. Muallim. [Istructeur, éducateur — Teacher, instructor]

öğün i. (En çok yemek için) Kez. esk. Defa. Günde üç öğün yemek. [Part, portion — Meal]

öğür s. ★ 1. Yaşça yakın, taydaş, akran. ★ 2. Öğrenmiş, alışmış. esk. İstinas etmiş. ★ 3. Alışılmış, yadırganmaz olmuş. esk. Menus. ★ 4. Takım, derinti, fırka, zümre.

öğüreceği gelmek b. f. Çok iğrenmek.

öğürleşmek f. Öğür olmak, alışmak esk. İstinas etmek. [S'apprivoiser — To get used to]

öğürmek f. ★ 1. Kusarken ya da kusacak gibi olurken göğüsten «ö...» diye ses çıkarmak. ★ 2. Kusmaya uğraşmak, fakat kusamamak. ★ 3. (İnekler için) Böğürmek.

öğürtlemek f. ★ 1. Seçip almak. ★ 2. Seçip atamak.

öğürtü gelmek b. f. Midesi bulanıp öğürmeye başlamak.

öğüt i. Birine, doğru ya da uygun bir yol göstermek ve kötü hareketlerden sakındırmak için söylenen söz. esk. Nasihat. [Conseil — Advice]

Öğütçü, Raşit Bak. Orhan Kemal Öğütçü.

öğütlemek f. Öğüt vermek, öğütlü sözler söylemek. esk. Nasihat etmek. [Conseiller — To advise]

öğütlük i. Ed. Kendisinden bir ahlâk dersi çıkarılan kısa hikâye. esk. Kıssa. [Apologue — Fable, apologue]

öğütmek f. ★ 1. Değirmende un haline getirmek. [Moudre — To grind] ★ 2. mec. (Yemeği) Sindirmek. [Digérer — To digest]

öğütücü dişler b. i. Anat. Azı dişleri. [Molaire — Molars]

öhö ü. Bir kimsenin kendi varlığını belli etmek, dikkati söylenen bir şey üzerine çekmek, birine takılmak ya da biriyle eğlenmek gibi amaçlarla öksürüğü taklit ederek çıkardığı ses.

ökçe i. Ayakkabı altının topuğa rastlayan yüksek kısmı. [Talon — Heel]

ökçe kemiği b. i. Anat. Ayağın ökçe kısmındaki kalın ve kısa kemik. Yürüyüşte vücudun ağırlığı buna dayanır. esk. Azmı akap. [Calcanéum — Heel - bone, calcaneum]

ökçesiz s. ★ 1. Ökçesi olmayan. ★ 2. Külb. Korkak, tabansız.

Öke, Mim Kemal (1884-1955) Hekim. Gerek cerrahi hastalıklar konusundaki meslek gücü, gerekse bilimsel çalışmaları ve savaşlarda askerî hekim olarak yararlılıkları ile tanınmış. İstiklâl Madalyası almış hekim ve cerrah.



Koşum ve çift işlerinde kullanılan öküz

ökse Yun. i. ★ 1. Ökseotunun saplarından ya da çobanpüskülü kabuklarından çıkarılan yapışkan bir madde Değneklere sürülerek kuş tutmakta kullanılır. [Glu — Bird lime] ★ 2. mec Erkekleri kendine bağlamasını bilen çok alımlı kadın.

ökseotu b. i. Bot. Ökseotugillerden, bazı meyva ağaçlarının dalları üzerinde asalak olarak yaşayan, üzüme benzer yemiş veren zararlı bir bitki. Hekimlikte önemi olduğu gibi saplarından da «ökse» çıkarılır. [Loranthe — Mistfetoe]

ökseotugiller ç. b. i. Bot. Taçsız ikiçeneklilerden, ağaçlar üzerinde asalak olarak yaşayan ökseotu gibi bitkileri içine alan bir familya. esk. Dıpkiye.

ökseye basmak b. f. Dikkatsizlik ederek zarara uğramak ya da yanılmak.

öksü i. Yarı yanmış odun. [Tison — Halt - burnt piece of wood]

öksürmek f. ★ 1. Solunum yolları zarlarının tırmalanması dolayısıyla akciğerdeki havayı birdenbire ve gürültülü bir sesle dışarı vermek. [Tousser — To cough] ★ 2. Öksürtücü hastalığa tutulmuş olmak: Çocuk öksürüyor. [Tousser — To cough]

öksürük i. Hek. Solunum yollarında bulunabilen birtakım maddeleri ya da bir tahrişe karşı koymak için yapılan soluk verme hareketi. Sinirsel yollarla ayarlanır. Balgam çıkarılıp çıkarılmamasına göre, yaş ya da kuru diye nitelenir. Ruhsal sebeplerle, dokusal herhangi bir rahatsızlık olmadan da öksürük görülebilir. Öksürüğün teskin edilmesi için çeşitli ilâçlar kullanılır. Fakat bu ilâçların rastgele değil de, öksürüğe yol açan sebepler iyice değerlendirildikten sonra seçilmesi gereklidir. [Toux — Cough, coughing]

öksürük otu b. i. Bot. Bileşikgillerden, birkaç yıl yaşayan, büyük yapraklı, beyaz ya da kırmızı salkım çiçekli bir bitki. [Pétasite — Coltsfoot]

öksüz s. ve i. ★ 1. Anası, ya da hem anası hem babası ölmüş olan (çocuk). [Orphelin — Orphane] ★ 2. mec. Dünyada kimsesi olmayan.

öksüz i. Zo. Balıkların dikenli yüzgeçliler takımının kırlangıç balığıgiller familyasının denizlerimizde rastlanan bir türü. Adi öksüz ve dikenli öksüz adlarında iki çeşiti vardır. Eti, kırlangıç kadar lezzetli değildir. [Triple lyre — Piper fish]

Öksüz Dede (XVI. yüzyıl) Şair. Rumeli'de yetiştiği sanılan Öksüz Dede, III. Murat zamanında yaşamış bir yeniçeri şairdir. Osmanlı - İran savaşları sonunda İran Şehzadesi Haydar Mirza'nın rehin olarak İstanbul'a getirilmesi üzerine yazdığı iki koşma, onun yaşadığı zamanı kesinlikle belirtiyor.

öksüz urganı b. i. Düğünçiçeğigillerden, tırmanıcı bir süs bitkisi. Aksarmaşık da denir.

öküz i. Zo. ★ 1. Koşum ve çift işlerinde kullanılmak üzere enenmiş (iğdiş, öbür adıyla kastre edilmiş) erkek sığır ve erkek manda. [Boeuf — Ox] ★ 2. mec. Bön, görgüsüz ve kabiliyetsiz kimse. ★ 3. Külb. Cıvalı zar.

öküzburnu i. Biyo. Serçegillerden, gagası uzun ve pek kalın, eti yenir bir kuş. [Calao — Hornbill]

öküzdili b. i. Bot. Sığırdili.

öküzgözü b. i. Bot. Bileşikgillerden, sarı renkte, papatyayı andırır bir çiçek ve onun bitkisi Arnika. esk. Aynülbakar. [Arnica — Arnica]

öküzlük i. mec. Vücut iriliği ve kalın kafalılık.

öküz soğuğu b. i. Nisan ayında olan fırtına. 6 gün sürer esk. Sittei sevir.

öl i. ★ 1. Yaşlık, toprak tavı. ★ 2. Islak yer.

ölçek i. ★ 1. Tahıl ölçmeye yarar kab. [Mesure — Measure] ★ 2. Mat. Coğ. Bir harita ya da resimde görülen uzunluklarla, bunlara karşılık olan gerçek uzunluklar arasındaki oran: Yüz binde bir ölçeğinde bir harita. esk. Mikyas. [Echelle — Scale]

ölçek çizgisi b. i. Haritanın, ölçeğini göstermek üzere, kenarına çizilen ve her santimetresinin gerçekte kaç kilometreye karşılık olduğu gösterilen doğru. [Echelle — Scale]

ölçer i. Ateşi karıştıracak demir kol. [Tisonnier — Poker]

ölçmek f. ★ 1. En, boy, hacım, süre gibi nicelikleri, kendi türünden seçilmiş bir birimle karşılaştırıp, kaç birim geldiklerini belirtmek: Tarlayı, kumaşı, arpayı, yağı, zamanı ölçmek. [Mesurer — To measure] ★ 2. Aşırı olmamasına dikkat etmek: Sözünü ölçmek. [Peser — To weigh]

ölçü i. ★ 1. Ölçmek işi. [Mesurage — Mensuration] ★ 2. Ölçme birimi (metre, kilo, litre gibi). [Mesure — Measure] ★ 3. Ölçme sonunda saptanan sayılar: Odanın ölçüsü. [Dimension — Dimensions] ★ 4. Uygun miktar; itidal: Hiçbir şeyde ölçüyü aşmamalı. [Balance — Balance] ★ 5. Ed. Bir dizedeki hece sayısı. Bölünüşlerine göre çeşitli tartılar meydana gelir. [Mesure — Meter] ★ 6. Ed. «Tartı» anlamdaşı. ★ 7. Müz. Bir müzik parçası süresinin eşit bölümlere ayrılışı. Parçanın çalınışında ölçüler iyice anlaşılacak biçimde belirtilir. [Mesure — Bar]

ölçü almak b. f. Yapılacak bir şeyin, üzerinde kullanılacağı nesneye uygunluğunu sağlayabilmek için o nesneyi ölçmek. [Mesurer — To measure]

ölçülemek f. Bir ölçüyü, kanunun belirttiği ölçü tipine uydurmak. esk. Ayarlamak. [Etalonner — To standardize]

ölçülü s. ★ 1. Ölçülmüş. [Mesuré — Measured] ★ 2. Ölçülenmiş, ayarlanmış. [Etalonné — Standardized] ★ 3. Ne artık ne eksik, uygun miktarda. [Mesuré, modéré — Well - balanced] ★ 4. Fel. Ilımlı anlamdaşı. esk. Mutedil. [Tempéré — Moderate]

ölçüm i. ★ 1. Ölçme eylemi. [Mesurage — Measuring] ★ 2. Ölçmekten elde edilen sayı. [Mesure — Measurement]

ölçümlemek f. ★ 1. Usa vurmak, uslamlamak. esk. Muhakeme etmek. [Raisonner — To reason] ★ 2. Usa vurup sonuç almak. esk. Takdir etmek. [Juger — To judge]

ölçüp biçmek b. f. mec. Bir işin önünü ardını iyice düşünmek.

ölçüsünü bildirmek b. f. Birine ne değerde olduğunu anlatmak, küçümsemek.

ölçüsüz s. ★ 1. Pek çok, aşırı. [Excessive — Excessive] ★ 2. Nereye varacağı düşünülmeksizin. [Démesuré — Unmeasured]

ölçüşmek f. ★ 1. Birbiriyle ölçülmek. ★ 2. Yarışmak. esk. Müsabaka etmek.

ölçüt, -tü i. Fel. Bir şeyin ölçümlenmesine yarayan belirti. esk. Mısdak. Bir adamın harcadığı, her zaman servetinin ölçütü olamaz. [Critérium — Criterion]

ölçüyü kaçırmak b. f. Uygun derecenin üstüne çıkmak.

ölçü zoru b. i. Ed. Ölçü ve tartı dolayısiyle nazımcının, kimi vakit düştüğü zorluk. esk. Zarureti vezin.

öldürmek f. ★ 1. Birinin dirimine son vermek, ölümünü sağlamak. [Tuer — To kill] ★ 2. mec. (Bazı şeylerin) Diriliğini, tazeliğini ya da sertliğini gidermek: Soğanı tuzla ezip öldürmek. ★ 3. Çok üzmek ya da aşırı yormak.

ölet i. Öldürücü hastalık salgını. [Peste — Plague]

ölgün s. Diriliği, canlılığı, tazeliği kalmamış, pörsümüş. [Fané, desséché — Withered, calm]

ölker i. Kadifede ya da şeftalideki pek kısa, ince ve sık tüy, ülger. [Poil — Pile, down]

ölmek f. ★ 1. Yaşamaz olmak, dirimi sona ermek, can vermek. [Mourir — To die] ★ 2. mec. Solmak. [Se faner — To fade] ★ 3. mec. Çok sıkıntı ya da acı çekmek: Meraktan ölmek, açlıktan ölmek. ★ 4. Değerini, geçerliğini, kullanırlığını yitirmek: Bu usul öldü artık.

ölmezlik i. Fel. Ölümsüzlük. [Immortalité — Immortality]

ölmezoğlu s. b. Pek dayanıklı şeyler için söylenir: Bu kundura, ölmezoğludur.

ölmüş ★ 1. s. «Ölmek» fiilinden «miş» li - ortaç: Ölmüş bir kedi. [Mort — Dead] ★ 2. i. Geçmişte ölen kimse: Ölmüşlerinin canı için. [Défunt — Defunct, deceased]

ölü ★ 1. s. Cansız, yaşamakta olmıyan. [Mort — Dead] ★ 2. mec. Sönük, gayretsiz. [Mou, molle — Feeble] ★ 3 i. Ölmüş insan. [Cadavre — Corpse] ★ 4. (İsim takımlarında belirtilen halinde) Hayvanın ölmüşü: Bir köpek ölüsü. [Cadavre — Carcass] ★ 5. Külb Cıvalı zar.

ölü deniz b. i. Fırtınadan sonra tamamiyle dingin hale gelmemiş deniz. [Houle — Swell]

ölü kafası b. i. Zo. Böceklerin pulkanatlılar takımının gece kelebekleri alt takımından bir kelebek türü. Sık tüylü vücudunun ortasında ölü kafasına benzer, açık renkli bir desen vardır.

ölüm i. ★ 1. Ölmek eylemi, dirimin sona ermesi. [Mort — Death] ★ 2. Hek. Dokuların beslenmesinin, doğal işlemlerini yerine getirmelerinin durması, doğal yapılarının bozulması. Birden görülebileceği gibi bilinen bir hastalık sonucu olarak da görülebilir. Ani ölümlere erkeklerde daha çok rastlanır. Belirti vermeyen, sinsi seyirli hastalıkların sonucu olabilir.

ölüm cezası b. i. Huk. Hükümlünün asılarak hayatının sona erdirilmesi sonucunu doğuran, cürüm türünden suçlara uygulanan

ceza. Ölüm cezasının yerine getirilip getirilmemesine karar vermek yetkisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne aittir. Ölüm cezası, mahkûmun dininin bayram günlerinde, akıl hastaları iyileşmedikçe, gebe kadınlar doğurmadıkça, yerine getirilemez. Ölüm cezası gizli olarak gerçekleştirilir. [Pein capitale — Capital punishment]

ölüm kalım meselesi b. i. Yok olmaktan kurtulmak için savaşma gereği. esk. Hayat memat meselesi. [Question de vie ou de mort — Matter of life and death]

ölümsek s. Ölmek üzere bulunan. [Agonisant — Dying]

ölüm sertliği b. i. Hek. Ölümden sonra kaslarda görülmeye başlayan katılaşma. Önce alt çeneden başlar ve 6 ile 12 saat arasında ayaklara kadar iner. Sonra ayni sırayla kaybolur. [Rigidité mortuaire — Mortuary rigidity]

ölümüne susamak b. f. Ölümü üzerine çekecek tehlikeli harekette bulunmak.

ölüyü güldürür b. s. Fazlasiyle güldürücü.

Ömer, Bin Hattap (582 - 644) 2. Halife. Mekke'de doğdu. Önceleri İslâmlığa tam karşıt idi. Kızkardeşini ve eniştesini, İslâmlığa girdikleri için öldürmek istediği gün kendisi de Müslüman oldu. Bundan sonra yeni dinin en sağlam destekleyicileri arasına girdi. Peygamber Muhammed'e türlü alanlarda ve konularda büyük yardımları dokundu. Onun ölümünden sonra halife olan Ebubekir'in yerine seçildi. Halifeliği sırasında İslâmlığın bir devlet biçiminde de gelişip örgütlenmesinde yararlı oldu. Tevazuu, iyilikseverliği, özellikle adaletseverliği ile heryerde —yaşarken de öldükten sonra da— sonsuz bir sevgi, saygı ve ün kazandı. 634'den 644 yılına kadar süren halifelikten sonra, İranlı bir köle tarafından camiye, Cuma namazı kılmaya giderken, hançerle öldürüldü.

Ömer Camisi Tar. Kudüs'ün ünlü camisi. Yeri ve mihrabının biçimi Halife Ömer tarafından belirtilen «Mescidi Aksa», Abdülmelik bin Mervan tarafından yapılmıştır. Sekiz köşeli olan bu caminin alt kısmı beyaz mermer, üst kısmı çeşitli renklerde çinilerle yapılmıştır.

Ömer Hayyam Bak. Hayyam, Ömer.

Ömerköy Balıkesir'in Susurluk ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 5 667, merkezinin nüfusu 1 181'dir.

Ömerli Mardin'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 433 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 18 277, merkezinin nüfusu 2 378'dir. Tahıl tarımı ve küçükbaş hayvancılık yapılır. Kasaba, Mardin'e 29 km uzaklıktadır.

Ömer Lütfi Paşa (1806 - 1871) Müşir. Aslı Hırvat'dır. 1828'de İstanbul'a gelip Müslüman olmuştur. Osmanlı ordusuna yüzbaşı olarak girmiş, 1848'de Rumeli müşirliğine yükselmiştir. Arnavutluk ve Kürdistan ıslahatını yönettikten sonra, 1854 - 56 yıllarında Kırım Başkomutanı olarak Rusya'yı Silistre kuşatmasından vazgeçmek zorunda bırakmıştır. Karadağ isyanını bastırdıktan 2 yıl sonra ölmüştür.

Ömer Naci (1880-1916) Hatip. Harp Okulunu bitirdi. Selanik'de çıkan Çocuk Bahçesi dergisindeki yazılarından dolayı Paris'e kaçmak zorunda kaldı. İttihad ve Terakki'yi kuranlarla çalıştı. İran'a geçti, siyasî faaliyetlerinden dolayı idama mahkûm edildi. 1908'den sonra Türk hükümetinin teşebbüsü ile yurduna dönebildi. Coşkun bir hatip olarak İttihad ve Terakki adına Anadolu'yu dolaştı. Trablusgarp, Balkan ve I. Dünya savaşlarında çarpıştı ve çalıştı. Osmanlı Meclisi Mebusanı'nda üye olarak bulundu. Kerkük'de bir hastanede öldü. Şiirleri de vardır.

Ömer Rüştü Paşa (1843-1922) Müşir. Kütahya'da doğdu. Yunan Savaşı'na katılmış, 1901'de müşir (mareşal) rütbesini almıştır. 1903'de erkanıharbiye reisi, 1908 İnkılâbından sonra ilk Sait Paşa kabinesinde harbiye nazırı, daha sonra ayan üyesi olmuştur.

Ömer Seyfettin (1884-1920) Hikâyeci. Gönen'de doğdu. Harbiye'yi bitirdi. 1910'da askerlikten ayrılıp Selanik'e geldi. Genç Kalemler dergisine hikâyeler yazmaya başladı. Balkan Savaşı'nda yeniden subay oldu, esir düştü. İstanbul'a dönünce Kabataş Lisesi'ne öğretmen oldu. Ölümüne kadar bu görevde kaldı. Yazı hayatına arı, sade, halk dilini savunan bir ülkücü olarak atıldı. Ziya Gökalp ve Ali Canip'le birlikte Millî Edebiyat için çalıştı. Tasvir ve tahlilden çok, olaya önem verdi. Başlıca eserleri: «İlk Düşen Ak», «Yüksek Ökçeler», «Bomba», «Efruz Bey», «Beyaz Lâle», «Dalga» dır.

ömrü nuh b. i. Çok uzun ömür.

ömür, -rü Ar. i. ★ 1. Yaşama ya da var olma süresi: İnsanın ömrü. [Vie, existence — Life, lifetime] ★ 2. mec. Pek hoşa giden şey: Bu çocuğun konuşması ömürdür.

ömürlü s. Ömrü uzun olan.

ömür sürmek b. f. İyi ve rahat yaşamak.

ömür törpüsü b. s. Uzun ve üzücü.

ön i. ★ 1. Bir şeyin esas tutulan yüzünün baktığı yerin yakını: Evin önü. [Devant — Front] ★ 2. Gelecek zamanın yakıncası: Önümüz yaz. [Futur prochain — Near future] ★ 3. Benzerleri arasında bakılan ya da gidilen tarafa yakın olan: Ön sıra. [Devant — Front] ★ 4. Ön kelimesi, bazan önek halinde kullanılır ve eklendiği kelimeye başlangıç, ilerilik, öncelik gibi anlamlar katar. Önsöz, öngörü. [Pré, devant, avant — Pre -fore-]

önayak olmak b. f. Bir işe ilkin başlayıp herkesi arkasından sürüklemek.

önce zf. ★ 1. Zaman anlatan kelimelerden

sonra getirilerek o kadar zaman geçmiş bulunduğunu anlatır: Üç ay önce. [Avant — Ago] ★ 2. İlk olarak, başlangıçta. [Au commencement — First] ★ 3. Daha evvel. [Précédemment — Before] ★ 4. i. Baştaki, geçmişteki kısım: Bu kararın, önceye geçerliği yok. [Précédent — Precedent]

öncebilim b. i. Fel. Tanrının, gelecekteki her şeyi önceden bilmesi. esk. İlmi ezelî. [Prescience — Prescience, foreknowledge]

öncecilik i. Bir şeyi ilk önce kendi yapma hakkı ya da gücü. [Initiative — Initiative]

önceden zf. Başlarken, başlangıçta: Önceden bilmiyordu. [Avant, au commencement — Beforehand]

öncel s. Önceden kurulmuş. [Préétabli — Pre - established]

öncel düzen b. i. Fel. Tanrının bütün olan bitenleri önceden birbirine göre ayarlamış olduğunu ileri süren ve en çok Leibniz tarafından tutulan öğreti. [Harmonie préétablie — Pre - established pattern]

önceleme i. Ed. Söz sanatında karşıdan gelebilecek takışmaları ondan önce gözönüne alıp karşılama. esk. Suali mukaddere cevap. [Prolepse — Anticipation, prolepsis]

önceleri zf. Eski zamanda: Önceleri böyle aksaklıklar yoktu. [Anciennement — Formerly, at the beginning]

öncelik i. ★ 1. Bir şeyin öbüründen önce olma hali. esk. Takaddüm. [Précédence, priorité — Precedence, priority] ★ 2. Pazarlığı tamamlanan bir işten vazgeçirilmesi için alıcının karşılıktan verdiği bir kısım para, kaparo; pey akçesi. [Arrhes — Earnest money, down - payment]

öncü s. ★ 1. Ask. Önden giden, artçı karşıtı. Far. Pişdar. [Avant - garde — Vanguard] ★ 2. Ed. Sanatta mevcutların önüne geçerek yeni bir çığır açan. [Avant - garde — Vanguard] ★ 3. Ask. Yürüyüşte düşman tarafından gelecek bir tehlikeyi önlemek, baskınlara karşı koymak, ufak tefek mukavemetleri ortadan kaldırmak yoluyla büyük kısmın güvenliğini sağlayan birlik.

öncül i. Man. Tasım (kıyas) da ilk iki önermeden her biri: Bütün cisimler düşer, taş cisimdir, taş da düşer. Burada bütün cisimler düşer ve taş düşer önermeleri öncüldür. [Prémisse — Premiss]

öndelik i. Ismarlanan bir işin karşılığından ileride indirilmek üzere önceden verilen para. Avans.

öndem i. Ed. Bir romanda ya da bir sahne eserinde asıl konu olarak ele alınan olaylardan önce geçmiş birtakım başka olguları anlatan ilk kısım. [Prologue — Prologue]

önder i. Büyük bir işte, bir topluluk davasında önayak olan, kendine uyanları yöneten kimse. Lider. Şef. [Guide, leader, chef — Leader]

öndüç i. Bir haber ya da muştu yetiştirmek üzere önden gönderilen kimse.

önek b. i. Gra. Bir kelimenin baş tarafına gelen ek: Türkçe'de önek yoktur, önek gibi kullanılan kısa sıfat ve zarflar vardır. esk. Lâhikai mütekaddime, dâhile. [Préfixe — Prefix]

önel i. Bir işin yapılması ya da bir borcun ödenmesi için gösterilen süre. esk. Mühlet, vade. [Délai, terme — Grace]

önem i. Bir şeyin göz önünde tutulmaya ya da hesaba katılmaya değeri olma hali. Ar. Ehemmiyet. [Importance — Importance]

önemir b. i. Ask. Yalnız alınacak tedbirleri ve çok acele hallerde yapılacak işleri kısaca bildiren emir özeti. [Ordre préparatoire — Preliminary order]

önemli s. Önemli olan. esk. Mühim. [Important — Important]

önerge i. Meclis, kurultay gibi resmî topluluklarda, herhangi bir konu üzerine bir önerme (teklif) de bulunmak için, üyelerden biri ya da birçoğu tarafından başkanlığa verilen yazılı kâğıt. esk. Takrir. [Motion — Motion]

önergi i. Bir dairenin üstün daireye iş önermesi. esk. İnha. [Renvoi, ajournement — Referring]

önerme i. ★ 1. Kabul edilsin diye öne sürülen fikir. esk. Teklif. [Proposition — Proposal] ★ 2. Man. Bir yargıyı anlatan söz, doğru ya da yanlış olabilen her söz. esk. Kaziye. [Proposition — Proposition]

önermek f. Kabul edilsin diye bir şey öne sürmek. esk. Teklif etmek. [Proposer — To propose]

önerti i. Man. Sonuçla tasıma karşılık olarak iki önermeden yapılmış bir tasımın, ikinci önermeyi de anlatan birinci bölümü: Memeli hayvanlar doğurur, o halde koyun doğurur. Burada «oysa koyun bir memeli hayvandır» küçük önermesi, birinci önermenin içinde gizlidir. Fakat tasım, küçük önerme ile sonuçtan ibaret olursa, küçük önerme, önerti olur: «Düşünüyorum, öyleyse varım» da, «düşünen her şey vardır» büyük önermesi, küçük önermenin içinde gizlidir. [Antécédent — Antecedent]

öne sürmek b. f. ★ 1. Siper olarak kullanmak: Her işinde beni öne sürüyor. [Proposer — To push ahead] ★ 2. İleri sürmek: Birtakım mazeretler ileri sürdü. [Avancer — To advance]

öneze i. Avcının av beklediği yer. [Affût — Lurking - place]

öngörmek f. Göz önünde tutmak, aklından geçirmek. esk. Derpiş etmek. [Considérer — To deem, consider]

öngörü b. i. Bir işin ilerisini kestirme, ya da bir işin nasıl bir yol alacağını önce-


Ömer Lütfi Paşa


Ömer Rüştü Paşa


Ömer Seyfettin

den anlayabilme ve ona göre davranma. esk. Durendişlik. [Prévoyance, prévision — Foresight]

öngü i. Direnme, ayak direme. esk. İnat.

öngün b. i. Bir önceki gün, arife. [Veille — Eve]

önkol b. i. Anat. Kolun dirsekle bilek arasındaki kısmı. esk. Sâit. [Avant - bras — Forearm]

önkol kemiği b. i. Anat. Önkolun iskeletini meydana getiren iki uzun kemikten biri. esk. Azmı kûbere. [Radius — Radius]

önlemek f. Baş gösteren ya da gösterecek olan tehlikeyi durdurmak, önüne geçmek: Yangını çabuk önlediler. [Prévenir — To prevent]

önlük i. İş yaparken, insanın üstü kirlenmesin diye, bele bağlanan örtü. [Tablier — Apron]

önoda b. i. Anat. Gözde saydam tabaka ile iris arasında kalan boşluk. esk. Beyti kuddamî. [Chambre antérieure — Anterior chamber]

önoluş Fel. Bir canlının yetişmesini, tohumda önceden bulunan bir şekillenmenin boy atması olduğunu öne süren biyoloji kuramı. [Préformation — Preformation]

önoluş, önoluşum b. i. ★ 1. Fel. Evrende sürüp giden bütün gelişmelerin önceden belirlenmiş, gerektirilmiş ve sınırlanmış bulunması hali. Yaradanın ilk işi sayılır. esk. Tekevvünü evvel. [Préformation — Preformation] ★ 2. Bot Bitki ve canlı organların ve soyaçekim karakterlerinin sonradan olmayıp önceden tohumda oluşmuş bulunması. [Préformation — Preformation]

önörgü i. Ed. Sanatçının, gereken şekil ve süslerle doldurarak eseri meydana getirmek için önceden kurduğu çatı. [Canevas — Canvass]

önsezi b. i. Hiçbir belirti yokken bir şeyin olacağını biliverme, içe doğma. esk. Hissi kablelvuku. [Pressentiment — Presentiment]

önsöz b. i. Ed. Bir sözün ya da bir eserin başında, onun üzerine söylenen fakat onun bir parçası sayılmayan kısım. esk. Mukaddime. [Préface — Preface]

öntakı b. i. Gra. Türkçeden başka dillerde kelimelerin başına getirilen edatların adı. esk. Harfi cer. [Préposition — Preposition]

öntasar b. i. Herhangi bir tasarının ilk şekli. [Avant - projet — Draft, preliminary plan]

öntasım b. i. Man. Sonucu bir başka tasımın büyük önermesi olan tasım. [Prosyllogisme — Prosyllogism]

önümüzdeki s. Gelecek. [Prochain — Next]

önüne düşmek b. f. ★ 1. Birine kılavuzluk etmek. ★ 2. Birinin önüne katılmak.

önüne geçmek b. f. Bir işi önlemek. [Prévenir — To prevent]

önüne gelen zm. Olur olmaz kimse, herkes.

önüne katmak b. f. Önünden yürütmek zorunda bırakmak.

önünü almak b. f. Bir tehlikeyi karşılamak. [Prévenir — To prevent]

önünü ardını bilmek b. f. Kendinden yüksek ve kendinden aşağı kimselere uygun davranmasını bilmek.

önünü kesmek b. f. Yolunu kesmek. [Barrer — To bar]

önürdeşme Fel. Bir kimse ya da bir şeyle boy ölçüşmeyi isteten duygu. esk. Gıpta. [Emulation — Emulation]

önyüzbaşı b. i. Ask. Eskiden kıdemi iki aşama arttırılmış yüzbaşı. esk. Kıdemli yüzbaşı.

öperlemek f. Külb. Öpüşmek.

öpmek f. Sevgi ya da saygı duygusuyla dudaklarını bir şeye dokundurup hafif bir emme hareketi yapar gibi olmak: Çocuğunu, sevgilisini öpmek. [Baiser — To kiss]

öpü i. Öpme, öpüş. esk. Buse.

öpücük i. Sevilen kişileri yüzden öpüş. Far. Buse. [Baiser — Kiss]

öpücük böceği b. i. Zo. Böceklerin yarım kanatlılar takımının katil böcekler familyasının bir türü. İnsanı ısırıp acı veren böceklerdendir. Tahtakuruların peşinden evlere girerler.

öpücük göndermek b. f. Karşıdan, kendi parmaklarının ucunu öpüp birine atar gibi yaparak selâmlamak.

öpüp başına koymak b. f. Minnetle kabul etmek.

öpüş i. Öpmek eylemi ya da şekli. [Baisement — Kissing]

öpüşmek f. Birbirini öpmek. [S'entrebaiser — To kiss each other]

ör i. Harb yerinde ya da kalede savunma için kazılan toprağın üstüne çekilen duvar, çit, perde. [Rempart — Fence]

örcin i. İp merdiven. [Echelle de corde — Rope ladder]

ördek i. ★ 1. Zo. Kuşların kazlar takımının gerçek kazlar familyasının bir alt familyası. En çok tanınan türü yeşilbaş ördek, bütün evcil ördeklerin atasıdır; kolayca evcilleştirilebilir. Eti çok lezzetlidir. Göçücüdür. Erkek dişi çift gezerler. Birçok türleri vardır. Makbul av kuşlarındandır. [Canard — Duck] ★ 2. Hastaların, yataktan kalkmaksızın su dökmeleri için kullanılan, boynu eğri kap. [Urinal — Urinal]

ördek balığı b. İ. Zo. Kemikli balıkların dikenli yüzgeçliler alt takımının lapinogiller familyasının bir türü. Asıl yurdu Akdeniz'dir. Kuzey denizlerinde de rastlanır.

ördekbaşı b. s. Yeşille lacivert arası [Vert foncé — Greenish blue]

ördek gagası b. s. Açık turuncu. [Orange clair — Light orange colour]

ördek midyesi b. i. Zo. Eklembacaklıların istakozlar sınıfının sarmaşıkayaklılar (yapışkan istakozlar) takımından bir tür. Bütün denizlerde rastlanır. Yavru iken serbestçe yüzen bu hayvan, bir iskele ya da gemi kenarına, bir hayvan üzerine yapışır ve kireçli bir madde salgılayarak yassı, yandan basılmış 5 tane kalker levhalı bir kabuk meydana getirir ve yumuşak bir sap üzerinde bulunduğu yere yapışık durur.

örek Başlıca duvarcı ve dülger eliyle meydana gelmiş her türlü yapı. esk. Bina.

öreke i. ★ 1. Eğirilmekte olan yün, keten gibi şeylerin tutturulduğu, bir ucu çatal değnek. [Quenouille — Distaff] ★ 2. Doğu ülkelerinde kadın ebelerin doğurtmakta kullandıkları bir çeşit iskemle. [Tabouret de sage - femme — Mid - wife's stool]

örelemek f. Biçim vermek, biçim verip güzelleştirmek, düzenlemek. esk. Tanzim etmek.

öremek f. Düzenlemek. esk. Nizama koymak. esk. Tanzim etmek.

Ören Muğla'nın Milâs ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 5 739, merkezinin nüfusu 884'dür.

ören i. ★ 1. Eski yapı ya da şehir kalıntısı. esk. Harabe. [Ruine — Ruins] ★ 2. Hayvan otlağı.

Örencik Kütahya'nın Emet ilçesi bucaklarından. 26 köylü bucağın nüfusu 15 265, merkezinin nüfusu 1 314'dür.

ören gülü b. i. Yaban gülü. [Eglantine — Wild rose]

Örenşehir Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesi bucaklarından. 18 köylü bucağın nüfusu 7 969, merkezinin nüfusu 513'dür. Eski adı Viranşehir'di.

örf Ar. i. Toplumda uyulması gelenek olan yöntem ya da kural. esk. Âdet. [Coutume — Custom]

örfelemek f. Göz dağı vermek, korkutmak.

örfî Ar. s. Örfle ilgili. [Accoutumé — Customary]

örfî idare b. i. Bak. sıkıyönetim.

örgen i. ★ 1. Fel. Belli bir iş yapan parça; organ. ★ 2. Anat. ve Biyo. Bitkilerde ya da hayvanlarda, hayat için gerekli ve yararlı bir görevi bulunan vücut parçası; organ. esk. Uzuv. [Organe — Organ]

örgencilik i. Fel. Hayatın, organları canlandıran bir kuvvet yoluyla değil, fakat sadece organların değişmeleri yoluyla hükmünü yerine getirdiğini ileri süren teori. Descartes, Bichat, Claude Bernard ve özellikle W. Roux bu doktrini savunmuşlardır. Örgencilik böylece, mekaniğin canlı organizmaya uygulanması gibi görünmektedir. Bir de sosyal örgencilik teorisi vardır ki, toplumu bir organizma gibi ele alan bu teoriyi benimseyenler, ona biyoloji kanunlarını uygulamak istemişlerdir: Auguste Comte, Espinasse bunlardandır. [Organicisme — Organicism]

örgenlik i. Biyo. Bir canlı varlığı meydana getiren örgenlerin bütünü. esk. Uzviyet. [Organisme — Organism]

örgü i. ★ 1. Örmek işi ya da biçimi: Bunun örgüsü iyi değil. [Tressage — Plaiting] ★ 2. Örülmüş şey: İnce bir örgü. [Tresse — Weaving] ★ 3. Örülmüş saç bölüğü. [Tresse — Tress] ★ 4. Biyo. Bazı sinir ya da damarların birbirine geçip dolaşmasından meydana çıkan oluşum. esk. Dafire. [Plexus — Plexus]

örgün s. Fel. Çeşitli ve düzenli görevler yapan parçalardan meydana gelen. esk. Müteazzi. [Organisé — Organized]

örgüt, -tü i. Büyük bir işin görülmesi için kurulan kollardan her biri. esk. Teşkilât. [Organisation — Organization]

Örkenez Bak. Bağkonak.

örme i. ★ 1. Örmek işi. [Tressage — Plaiting] ★ 2. Örülerek yapılmış: Örme hasır. [Tressé — Woven]

örmek f. ★ 1. İplik ya da tel, saz gibi ince uzun şeyleri birbirine geçirerek giyim eşyası, ağ, tentene, hasır gibi şeyleri elde meydana getirmek. [Tresser — To plait] ★ 2. Kumaştaki delikleri, elde, iplikle besleyerek kapatmak. [Repriser — To weave] ★ 3. (Saç, yele gibi şeyler hakkında) Telleri birkaç bölüğe ayırıp birbirine geçirerek dağınıklıktan kurtarmak: Kız saçlarını örmüş. [Natter — To braid] ★ 4. (Duvar için) Meydana getirmek. [Construire — To build] ★ 5. (Bazı bölgelerde) Yapmak. İnşa etmek

örneğin zf. Söz gelişi. esk. Meselâ. [Par exemple — For example]

örneğini çıkarmak b. f. Tıpkısını yapmak.

örnek i. ★ 1. Bir bütünün niteliği hakkında fikir vermek için ondan ayırıp verdikleri küçük parça: Kumaş örnekleri. esk. Nümune. [Echantillon — Sample] ★ 2. Biçim, model: Bu oyanın örneği çok güzel. esk. Şekil. [Modèle — Model] ★ 3. Bir şeyin benzeri, tıpkısı: Bu vazonun bir örneği daha yoktur. [Spéciment — Specimen] ★ 4. Anlatılmak istenen bir fikri açıklamış olmak için ileri sürülen ve o fikri bir olay halinde ortaya koyan söz. esk. Misal. [Exemple — Example] ★ 5. Huy ve davranışta başkasının benimsenen uyulan hali. esk. Misal. [Exemple — Example] ★ 6. s. En iyi tipte olan: Örnek köy. [Modèle — Model]

örnek olmak b. f. Huy ve davranışına başkası tarafından uyulmak: Bu çocuk uslulukta kardeşlerine örnek oluyor. [Donner l'exemple — To constitute a model]

örnekseme i. Bir kelime için, kendisine herhangi bir ilgi ile yakın sayılan başka bir kelimenin biçimce ya da anlamca örnek



ördek


örümcek ağı


kuş yiyen örümcek


haçlı örümcek


örümcek

tutulması. esk. Kıyas. [Analogie — Analogy]

örs i. Üzerinde madenleri dövdükleri demirden, kalın ve bir tarafı koni biçiminde alet. [Enclume — Anvil]

örselemek f. ★ 1. Şurasını burasını bozmak, hırpalamak: Rüzgâr çiçekleri örseledi. [Friper, user — To crumple] ★ 2. Gücünü azaltmak, canlılığını gidermek, sarsmak: Hastalık onu örseledi. [Affaiblir, abattre — To weaken]

örs kemiği b. i. Anat. İç kulak kemikçiği. [Enclume — Incus, anvil]

örtbas b. i. «Duyulması istenmeyen bir sorunu kapatıp cezasız bırakmak» anlamındaki «örtbas etmek» deyiminde geçer. [Déguisement — Hushing up, concealment]

örtenek Biyo. Örgenleri örten bazı zarlara verilen ad. esk. Manto. [Colombine — Columbine]

örtme i. Ask. Bir savaşta ordunun toplanmasını, harekete geçişini düşmanın kara ve hava keşiflerine ve bir baskına karşı korumak için, büyük ölçüde alınan güvenlik tedbiri. [Couverture — Cover]

örtmece i. Ed. Kaba ve çarpıcı sayılan kelimeleri kullanmadan, istenileni dolaylı olarak anlatma. esk. Edebi kelâm: «Öldü» yerine «sizlere ömür!» demek gibi. [Euphémisme — Euphemism]

örtmek f. ★ 1. Görünmez hale getirmek ya da korumak üzere üstüne bir şey çekmek. [Voiler, couvrir — To cover] ★ 2. Kapamak: Kapıyı örtmek. [Fermer — To shut, close] ★ 3. Örtü diye kullanmak: Üstüne toprak örtmek. [Couvrir — To cover] ★ 4. (Kötü bir hali) Saklamak ya da mazur görmek, affetmek: Onun kabahatini gene örttüler. [Cacher — To conceal]

örtü i. Örtmek için kullanılan şey. [Couverture — Cover, wrap]

örtük s. Örtülü, kapalı. [Couvert — Covered]

örtülü ödenek b. i. Başbakanlık bütçesinde yer alan ve devletin güvenliği ile ilgili yerlerde harcandığı için, harcama yeri açıklanmayan ödenek. esk. Tahsisatı mesture.

örtünmek f. Kendini örtmek ya da kendine örtmek. [Se couvrir — To cover o.'s self]

örü i. ★ 1. Örmek işi. ★ 2. Örülen şey, yapı. ★ 3. Kumaşın yırtığını ya da deliğini belli olmayacak biçimde onarma işi.

örücü s. Örü yapan. [Tisserand — Weaver]

örümceğimsiler ç. i. Zo. Omurgasızların bir takımı. Örümceklerden başka akrepler, keneler ve akrabaları bu takıma girer. Çoğunluğu kara hayvanıdır. Dört çift bacaklarıyla bütün öbür eklem bacaklılardan ayrılırlar. Daha çok sıcak ve ılıman bölgelerde bulunurlar. [Arachnides — Arachnoidae]

örümcek i. Zo. Omurgasızların örümceğimsiler sınıfının örümcekler takımının bir familyası. En çok tanınan ve 300'ü aşkın türü bulunan ev örümcekleri, diğer örümcekler gibi 8 bacaklı ve bölütsüz sefalotoraksla bel gibi dar bir kısımla bağlı karın kısmından meydana gelir. Bel kısmı bir mm. den çok ince olduğu halde örümceğin sinir sistemi, sindirim kanalı, kan damarları ve solunum sistemi buradan geçer. Gözler ve kıskaçlar, duyarga ayaklar ve bacaklar sefalotoraksın üzerindedir. Kıskaçlar örümceğin en önemli üyeleridir. Bunlarla avını tutar, inini kazar ve öteberi taşır. Ev örümcekleri, ağlarını sıkı dokunmuş bir örtü biçiminde örerler. [Araignée — Spider]

örümcek kafalı b. s. (Hakaret yollu) Eskiye saplanıp her türlü yeniliklere düşman olan.

örümcek kuşu b. i. Zo. Serçegillerin bir familyası. 70'i aşkın türü vardır. Gagası yırtıcı kuş gagasına benzediği halde ayaklarında bu kuşlara has pençeler yoktur. [Pie - grièche — Shrike]

örümceklenmek f. ★ 1. Örümcek ağlarıyla dolmak. [Etre plein de toiles d'araignées — To be covered with webs] ★ 2. mec. (Ateşli hastalıklarda göz, ağız gibi yerler) Kurumuş salgılarla perdelenir gibi olmak.

örümcekler ç. i. Zo. Omurgasızların örümceğimsiler sınıfının bir takımı. 30 000'e yakın çeşidi dünya yüzünde yiyecek bulabildikleri her yerde yaşar. Çoğunluğu kara hayvanlarıdır. [Arachnides — Arachnida]

örümceksi s. Anat. Örümcek ağı gibi ince ve seyrek dokulu olan bazı zarlara verilen sıfat. esk. Ankebutî. [Arachnoïde — Arachnoid]

örümcek sokması b. i. Hek. Zehirli örümceğin soktuğu yerde kızarma, şişme meydana gelir Sinir sistemini ilgilendiren bozukluklar, ateş, titreme görülür. Örümcek sokmasında zehirin yayılmasını önlemek için yara üstten bağlanır, yaraya bir kesit yapılır, yara emilir ve zehir potasyum permanganat ya da formol çözeltisi ile etkisiz hale getirilir. Sıcak içkiler içirilir.

Östaki borusu b. i. Hek. XVI. yüzyılda yaşamış Eustachius adlı bir İtalyan hekiminin adı ile ilgili olarak, yutağın üst kısmından kulağa uzanan hava kanalı. [Trompe d'Eustache — Eustachian tube]

öşür (A'şar) Birçok İslâm Devleti'nde ve Osmanlı Devleti'nde uygulanmış bir vergi sisteminin adı. Öşür ya da A'şar adı verilen bu vergi, şeriat kurallarına dayalıdır. Osmanlılar'da bu verginin halktan alınıp içinden bir pay ayrıldıktan sonra devlete verilmesi görevi «mültezim» adlı kişilere verilirdi. Mültezimler, zamanla, bu görevlerini kötüye kullanır olmuşlar-

dır. Cumhuriyet'den sonra bu vergi sistemi kaldırılmıştır.

öt i. Biyo. Karaciğerin salgıladığı sarı - siyahımsı sıvı. Sindirim sırasında aralıklı olarak ince bağırsağa akar. Ara zamanlarda öt kesesi ya da safra kesesi denen özel bir kesede birikir. Bileşiminde su, safra tuzları denen özel tuzlar, yağlar ve çeşitli maddeler bulunur. Sindirimde önemli rol oynar. Çeşitli nedenlerle bağırsak kanalına geçmesinin yeterli olmadığı durumlarda kana karışarak sarılık hastalığına yol açar. esk. Safra. [Bile — Bile, gall]

ötanazi i. Hek. Acı çekmeden meydana gelen ölüm. Kolay ölüm. [Euthanasie — Euthanasia]

öte i. ★ 1. Konuşanın temel olarak aldığı bir şeyden daha uzak olan yer ya da şey: Dağın ötesi. [Au delà — Beyond] ★ 2. Bir şeyin arkadan gelen kısmı: Ötesini bana bırak. [Reste — Rest] ★ 3. Öbür taraf: Denizin ötesi. [L'autre côté — The other side] ★ 4. s. Konuşana göre uzakta kalan: Derenin öte kıyısı. [L'autre — The other bank]

öteberi b. i. Çeşitli şeyler ve en çoğu ufak tefek şeyler. [De ça de là — This and that]

ötede beride b. zf. Şurada burada. [Par ci par là — Here and there]

öteki, -ni s. ve zm. İki şeyden, konuşulmakta ya da göz önünde tutulmakta olandan geride kalanı: Öteki oda. [L'autre — The other]

öteki beriki zm. Olur olmaz kimseler. [L'un et l'autre, quelques - uns — This one and that]

öteleme i. ★ 1. Fiz. Bir cismin bütün noktalarının aynı doğrultuda ve eşit hızla bir yönde hareket etmesi. esk. İntikal. ★ 2. Ed. Söz sanatında, bir şeyi anlatmak için ondan önceki ya da sonraki olayları söyleme: «Geçen yıl kardeşim ev bark sahibi oldu» gibi, geçen yıl kardeşim evlendi» demektir. esk. Zikri lâzım iradei melzum ve aksi. [Métalepse — Metalepsis]

öteye beriye b. zf. Türlü yerlere.

öt kesesi taşları Hek. Öt kesesinde oluşabilen taşlar. Genellikle öt kesesinin içerisinde birçok taş birden bulunur. Daha çok şişman ve çok yiyen kadınlarda görülür. [Lithiase biliaire, calculs biliaires — Cholelithiasis]

ötleğen i. Serçegillerden çok öten küçük ve kara bir kır kuşu. [Fauvette — Warbler]

ötleği i. Uçarken çok dönen bir cins kartal. [Gypaète barbu — Lammergeier]

ötmek f. ★ 1. (Kuş) Ezgili ses çıkarmak. [Chanter — To sing] ★ 2. (Üfleme çalgıların) Sesi çıkmak. [Résonner — To sound] ★ 3. Yankı ya da yankılı ses vermek. [Résonner — To resound] ★ 4. Külb. Söylenip durmak, boş söz söylemek. ★ 5. Külb. (Sarhoş) Kusmak.

ötre i. Arap alfabesinde bir sesin yuvarlak (o, ö, u, ü,) okunacağını gösteren işaret. esk. Zamme.

Ötüken, Adnan (Doğ. 1911) Kütüphaneci. Millî Kütüphane'nin kurucusu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi; Almanya'da kütüphanecilik okudu. 1946'da Millî Kütüphane Hazırlık Bürosu'nu kurdu; kütüphane 1948'de halka açıldı. 1957-1960 yıllarında Bonn öğrenci müfettişi, 1960-1965 yıllarından yeniden Millî Kütüphane müdürü idi. 1965'de kültür müsteşarlığına getirildi; 1967'de ayrıldı. Eserleri arasında; «Bibliyotekçinin Elkitabı» (2 cilt), «İstanbul Üniversitesi Yayınları Bibliyografyası», «Klâsikler Bibliyografyası» sayılabilir.

ötümlü s. Müz. Ses kirişlerini titreştirerek ağızdan çıkan: B, d, g, ötümlü sessizlerdendir.

ötün i. Birinin suçundan geçilmesi ya da dileğinin yerine getirilmesi için yapılan aracılık. esk. Şefaat.

ötürü e. «Dolayı» gibi nedenlik anlatan ve isimlerin - den halinden sonra getirilen bir son takı: Namusundan ötürü. [A cause de, pour — By reason of, on account of]

ötüş i. Kuşun çıkardığı ezgili ses. [Chant — Singing]

öveç i. İki, üç yaşındaki erkek koyun.

övgü i. ★ 1. Övmek işi. esk. Medih. [Louange, éloge — Praise] ★ 2. Ed. Birini ya da bir şeyi övmek için yazılan yazı ya da söylenen söz. esk. Methiye. [Eloge — Eulogy, panegyric]

övmek f. Bir şeyin iyiliklerini söyleyerek değerini yükseltmek. esk. Methetmek; sena etmek. [Louer — To praise]

övünç i. Bir şeyi kendine şeref bilme, övünme. esk. Mübahat. [Se faire gloire — Taking pride]

övünmek f. ★ 1. Bir şeyden kendine şeref çıkarmak. esk. İftihar etmek. [Se glorifier — To feel proud] ★ 2. Kendi kendini övmek. esk. Temeddüh etmek. [Se vanter — To boast]

öykü i. Hikâye. [Histoire — Story]

öykünmek f. Birinin yaptığı gibi yapmak. esk. İmtisal etmek, taklit etmek. [Imiter — To imitate]

öyle, öylece zf. ★ 1. Onun gibi, o türlü. [Ainsi — So, such] ★ 2. (Öyle): Çok olarak, fazla olarak: Öyle yemek yemişim ki. [Tellement — So much]

öyle gelmek b. f. ★ 1. İçinde istek uyanmak: Öyle geldi ki kalkıp tokatlıyayım. [Avoir envie — To feel like] ★ 2. (Birine) Sanmak: Gülmedim, sana öyle geldi. [Sembler — To seem] ★ 3. İsteğine uygun düşmek. [Convenir — To suit]

öylesine zf. ★ 1. O tarzda, o yolda; öyle ola ola. [De telle manière — In such manner] ★ 2. Öyle aşırı bir tarzda, öylesine koştu ki yetişemedim. [D'une telle manière — So much that]

öyük i. Yapma yayvanca toprak tepe. Kazılınca çok defa altından eski yapı kalıntıları ve eski eserler çıkar. Höyük. [Monticule — Hillock, mound]

öz i. ★ 1. Herkesin «ben» deyince anlattığı tinsel varlık. Ar. Nefs; zat. [Soi - même — Self] ★ 2. Fel. Bir şeyin temel öğesi. Zat; künh. [Essence — Essence] ★ 3. Bot. Bitkilerin kök, gövde ve dallarının boydan boya ortasında bulunan hafif, gevrek ve çoğu yumuşakça kısım. esk. Muh. [Moelle — Pith] ★ 4. Çıbanların içinde ölmüş dokudan ibaret olup irinle birlikte çıkan parça. [Pus — Pus]

öz s. ★ 1. Gerçek: Öz kader. [Propre — Real, genuine] ★ 2. İçine arılığını bozacak hiçbir şey karışmamış olan. Ar. Halis. [Pur — Pure]

Özalp Van'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 380 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 30 323, merkezinin nüfusu 2 225'dir. En önemli yükseklik Nazarabat dağıdır. (2 950 m.). Çardak dağı sırtlarında 2 449 m. yükseklikte Akgöl adlı bir gölü vardır. İlçe halkının başlıca geliri hayvancılıkdır. Tarım ikinci derecededir. Kasaba, Van'a 60 km. uzaklıktadır.

Özalp, Kâzım (Doğ. 1880) Kurtuluş Savaşı komutanlarından, devlet adamı. Harp Akademisi'ni bitirdi. Rumeli'de çarpıştı. Balkan ve I. Dünya savaşlarına katıldı. Yunanlılar'ın İzmir'i işgali üzerine Bandırma'ya geçerek 61. Tümen komutanı oldu ve Yunanlılar'la savaşa girişti. Kocaeli Grupu Komutanlığı'na atandı, İzmit'i geri aldı. Sakarya Savaşı'nda çarpıştı; general oldu. 1935-1939 yıllarında millî savunma bakanı idi; Büyük Taarruz'da bu göreviyle hizmet gördü. 1924-1935 yıllarında T.B.M.M. Başkanlığı, 1925-1939 yıllarında yeniden millî savunma bakanlığı yapan Özalp, 1. dönemden 8. dönem sonuna kadar milletvekili olarak mecliste bulunmuştur.


Kâzım özalp

Özarman, Münif Fehim (Doğ. 1900) Ressam. Üsküdar'lıdır. İlk tiyatro sanatkârlarımızdan Ahmet Fehim Efendi'nin oğludur. 1916'da basın ressamlığına başlamış, mizah mecmualarında ve edebî dergilerde dekoratif desenleriyle tanınmıştır.

Özbek i. Orta Asya'da yaşayan bir Türk boyu ve bu boydan olan kimse.

Özbekistan S.S.C.B.'nin federe cumhuriyetlerinden biri. Türkmenistan ile Kazakistan arasında yer alır. Yüzölçümü 399 000 km², nüfusu 9 492 000, merkezi Taşkent, önemli şehirleri Semerkant ve Buhara'dır. Sovyetler Birliği'nin büyük pamuk bölgesidir. Endüstrisi gelişmektedir.

Özcan, Naşit (1889-1938) Tiyatro sanatçısı. İstanbul'da doğdu. 14 yaşında nefer olarak saray mızıkasına girdi. Sarayda kuklacı Halim ve viyolonist . Zeki beylerden dersler aldı. İmtihanla sarayın orta oyunu kadrosuna katıldı. Bundan sonra halk arasında sevilen bir tuluat komiği olarak çalışmaya başladı. İstanbul sahnelerinde 38 yıl boyunca alkışlandı. Müzikli oyunlarda özellikle dikkati çekerdi.

özdek i. ★ 1. Fel. Bak. biçim, bir varlığın yapımına yarayan öğe. ★ 2. Uzayda yer dolduran varlık. esk. Madde, cisim. [Matière — Matter] ★ 3. Ayniyat.

özdekçilik Bak. maddecilik.

Özdemir, Asaf (Doğ. 1923) Şair. Ankara'da doğdu. İlk, orta, liseyi Galatasaray'da okudu. Yüksek öğrenimini yarıda bırakarak gazetecilik, çeviricilik yaptı. İlk şiirleri 1940'da Servetifünün Uyanışı dergisinde çıktı. İkinci kişi problemini, ikinci kişi ile kendi arasındaki bağlantıları, yaşayışını dolduran davranışları soyutlaştırarak, bir düşünce plânına çıkardığı, bunu yaparken özel bir dil kullandığı görülür. Başlıca eserleri: «Dünya Kaçtı Gözüme», «Sen Sen Sen», «Yuvarlağın Köşeleri», «Yumuşaklıklar Değil» dir.

Özdem, Ragıp Hulûsi (1893-1943) Dil bilgini. Selânik'de doğdu. İstanbul Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. 1931'den sonra Türk Dil Kurumu'nda derleme kolu şefi olarak çalışmıştır. 1933'de İstanbul Üniversitesi Genel Linguistik profesörlüğüne atandı. Dil üzerine telif ya da çeviri birçok eseri vardır. Arapça ve Farsça'dan başka Fransızca, Almanca, İngilizce, İtalyanca, Rusça, Macarca, Romence bilirdi.

Özden, Akil Muhtar (1877-1949) Hekim. Bilimsel araştırmalarının dünya çapında dikkati çekmesinin yanı sıra, hekimliğin pratik uygulanmasındaki ustalığı, uzun hocalık yıllarında gösterdiği üstün öğretici özellikleri ile ün yaptı. 1896'da Askerî Tıbbiye Okulu öğrencisi iken özgür düşüncelerinden dolayı padişah yönetimince hoş görülmediğinden İsviçre'ye kaçmak zorunda kaldı ve orada hekimlik öğrenimini tamamlayarak önce uzman sonra Geneve Üniversitesi eylemsiz doçenti oldu, yıllarca farmakodinami ve tedavi dersleri okuttu, 1908 meşrutiyet devrimi olunca hemen yurda döndü, önce Hijyen ertesi yıl da Tedavi profesörü oldu, 36 yıl aralıksız hocalık yaptı.

Özden, Celâl Muhtar (1866-1947) Hekim. Deri ve frengi hastalıkları konusunda bilimsel araştırmaları, hekimliğin sosyal yönü ile ilgili yaratıkları ile tanınır. Akil Muhtar Özden'in büyük kardeşidir. Hekimlik öğretimini İstanbul'da tamamladıktan sonra Paris'de bakteriyoloji, deri hastalıkları ve frengi konularında ünlü hocaların yanında, bu arada L. Pasteur'un laboratuvarında, uzmanlaşmış, incelemeleri ile dikkati çekmiştir.

özdenlik i. Fel. Varlığı kendinden olma, başka varlıktan çıkmamış olma hali. Tanrı'nın özdenliği. esk. Kayyumiyet. [Aséité — Aseity]

özdeş s. ★ 1. Her çeşit nitelik bakımından eşit olan. esk. Ayni. [Identique — Iden-

tical] ★ 2. Fel. ve Mat. Kendinde özdeşlik bulunan. esk. Ayni. [Identique — Identical]

özdeşlik i. ★ 1. Özdeş olma hali. esk. Ayniyet. [Identite — Identity] ★ 2. Mat. Her zaman ve herhalde iki terim arasında bulunan eşitlik. Eşitliğin sembolü olan yatay iki çizgi yerine yatay üç çizgi ile gösterilir. esk. Ayniyet. [Identite — Identity] ★ 3. Man. Bir şeyin aynı zamanda başka bir şey olmaması hali. Bir şeyin kendine eşit olması diye tanımlanır. esk. Ayniyet. [Identite — Identity]

özdevim i. Psi. İrade dışı hareket ve olayların niteliği. Refleksler, kalbin solunum merkezlerinin, sindirim cihazının çalışması, organizmadaki başlıca özdevimlerdir. esk. Zatül - harekiye. [Automatisme — Automatism]

özdirenç b. i. Fiz. Bir cismin birim boyutlardaki parçasının, elektrik akımına karşı gösterdiği direnç. Bu değer cisimlerin iletkenliğine göre değişir. Çoğunlukla 1 mm² kesitli ve 1 m. uzunluğundaki ya da 1 cm² kesitli ve 1 cm. uzunluğundaki telin chm cinsinden direnci olarak verilir. [Resistivite — Resisitivity]

öze i. Fel. Bir türde ya da bireyde bulunup aynı cinsten başka hiçbir türde ya da bireyde rastlanmayan: Gülmek insan türünün bir özesidir. esk. Has. [Propriete — Property]

özek i. ★ 1. Merkez. [Centre — Center, centre] ★ 2. Yürek. [Coeur — Heart] ★ 3. Çekirdek. [Noyau, pépin — Nucleus]

özek ağacı b. i. Dört tekerlekli arabanın gövdesindeki orta ağaç.

özek demiri b. i. Özek ağacını arabaya bağlayan demir.

özekdoku b. i. Biyo. Bir organın asıl görevini sağlayan temel doku. esk. Parankima. [Parenchyme — Parenchyma]

özel s. Fel. Yalnız bir şeye, bir amaca ya da bir kimseye değgin olan. esk. Hususî, zatî. [Spécial, particulier — Private, personal, special]

özel af b. i. Huk. Cezaları azaltan, değiştiren ya da ortadan kaldıran, fakat ceza mahkûmiyetinin sonuçlarını silmeyen af türü. Özel af yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne aittir. Ayrıcalı durumlarda cumhurbaşkanı da belirli kişiler için özel af ilân edebilir. [Amnestie — Pardon]

özelge i. Ev, tarla gibi taşınmaz mal. esk. Mülk.

özel hayatın gizliliği b. i. Huk. Kişi özgürlüklerinin bir sonucu olarak, kişilerin, eşyaları, yazıları ve haberleşme araçları üzerinde sahip olduğu gizlilik hakkı. Yargıç kararı olmadıkça, kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyaları aranamaz.

özel hukuk b. i. Huk. Kişilerin karşılıklı ilişkilerini düzenleyen hukuk kurallarının tamamı. [Droit privé — Private law]

özel isim b. i. Gra. Belli ve tek bir şeyi adlandıran isim: Ahmet, İstanbul, Türkiye özel isimlerdir. esk. İsmi has. [Nom propre — Proper noun]

özellik i. Şu ya da bu hali görebilme. esk. Hassa. [Propriete — Property]

özellik i. Özel olma hali. esk. Hususiyet. [Spécialité, particularité — Peculiarity, specialty]

özellikle zf. Özel olarak, hele. esk. Bilhassa, hususiyle. [Spécialement, particulièrement, surtout — Particulary, specially, especially]

özel teşebbüs b. i. Eko. Özel sermaye ile kurulmuş, özel hukuk hükümlerine bağlı iktisadi işletme.

özen i. Bir şeyi yaparken elden geldiği kadar dikkat etmek işi. esk. İtina, ihtimam. [Soin — Pains]

özenci i. ve s. Bir işi zevk için yapan kimse, amatör. [Amateur — Amateur]

özenmek f. ★ 1. Bir şeyi yaparken elden geldiği kadar iyi yapmaya dikkat etmek. esk. İtina etmek. [Etre soigneux — To take pains] ★ 2. Yapmaya kalkışmak: Ressamlığa özenmek. [Avoir la prétention — — To attempt] ★ 3. Birini taklit hevesine düşmek. [Avoir envie d'imiter — To try to imitate]

özenti i. Özenmek işi, taklitçilik hevesi. [Penchant pour, prétention — Aping, pseudo]

Özerdim, Sami Nabi (Doğ. 1918) Bibliyografyacı, yazar. Uzun süre Millî Kütüphane'de çalıştı. California'da Hoover Enstitüsü'nde Türkçe kitapları düzenledi. Ulus gazetesinde arşivcilik, 1961-1963 yıllarında Türk Dil Kurumu genel yazmanlığı yaptı. Ankara Radyosu kitap saatini 11 yıl yönetti. Şimdi T.B.M.M. kitaplığında çalışmakta, Basın ve Yayın Yüksek Okulu'nda Bilgi Kaynakları dersi vermektedir. Bibliyografya, biyografya, kronoloji konularında kitap ve yazıları, Macarca'dan çevirileri vardır.

özerk kuruluşlar ç. b. i. Huk. Kamu hizmeti gören ve kısmen malî yönden devlete bağlı bulunan, yönetim açısından ise özerkliği bulunan kuruluşlar. Anayasamıza göre, üniversiteler, radyo ve televizyon idareleri ile haber ajansları idari özerkliğe sahiptirler. [Organisations autonome — Autonomous organizations]

özerklik i. Huk. ★ 1. Bir topluluğun ya da tüzel kişilerin devletçe kurulan kurallar çerçevesinde kendi yönetimini kendisinin saptayabilmesi, eylem bağımsızlığı bulunması. esk. Muhtariyet. [Autonomie — Autonomy] ★ 2. Fel. Kant'a göre, ahlâk işlerinde aklın egemenliği.

özet i. Bir şeyin en önemli, en işe yarar kısmı ya da bir sözün ayrıntısız kısaca anlatılan şekli. esk. Hulâsa. [Résumé — Summary, abstract, epitome, summing up]

özge s. ★ 1. Başka. [Autre — Other] ★ 2. Yabancı. [Etranger — Stranger]

özgeci s. Başkalarının iyiliği için fedakârlık etmek tabiatında olan, başkaları için yaşayan (kimse). esk. Diğerkâm. [Altruiste — Altruist, altruistic]

özgü s. Bir şeye ayrılmış olan ya da yalnız bir şeyde bulunan. esk. Muhtas, has. [Propre, particulier — Peculiar, proper]

özgül s. Türle ilgili. Türsel anlamdaşı. esk. Nevi. [Spécifique — Specific]

özgül ağırlık b. i. Fiz. Bir cismin birim hacminin ağırlığı. Özgül ağırlık genellikle gr/cm³ olarak verilir. [Poids spécifique — Specific gravity]

özgül ısı b. i. Fiz. Bak. ısınma ısısı.

özgün s. ★ 1. Başkalarını örnek tutmayıp kendisi örneklik eser veren yazar ve bu yolda meydana getirilen eser. [Authentique, vérilable — Genuine] ★ 2. i. (Çeviri esere karşı olarak) Asıl metin. [Original — Original]

özgür s. ★ 1. Herhangi bir şekilde herhangi bir şartla bağlı olmayan. esk. Serbest. Hür. [Libre — Free, independent] ★ 2. Başkasına köle olmayan. esk. Hür.

özgürlük i. Özgür olma hali. esk. Serbestî. hürriyet. [Liberté — Liberty, freedom]

öz ışınları ç. b. i. Bot. Bitkilerde, özden, yıldız ışınları gibi çevreye doğru ayrılan kollar. esk. Eşi'ai muhiye. [Rayons médullaires — Medullary rays]

özindükleme b. i. Fiz. Bir elektrik akımının, üzerinden geçtiği devredeki magnetik akı değişmesi yüzünden, bir indükleme gerilimi doğurması. [Self - induction — Self - induction]

Özkonak Nevşehir'in Avanos ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 12 091, merkezinin nüfusu 3 219'dur. Eski adı Genezin'di.

özlem i. ★ 1. Bir daha görmek ya da kavuşmak isteği. esk. Hasret, tahassür. [Nostalgie — Nostalgia] ★ 2. Psi. Yüksek bir şeye karşı duyulan istek. esk. Meyil. [Aspiration — Aspiration]

özlemek i. Bir daha görmek ya da kavuşmak isteğini duymak, göreceği gelmek. [S'ennuyer de — To long for]

özleyin zf. Aslında. esk. Haddizatında.

özlü s. Özlü olan, öz kısmı çokça olan. [Essentiel — Essential] ★ 2. Ed. Az kelime ile çok şey anlatan, esk. Muciz. [Concis — Concise]

özlü buğday b. i. Un verimi çokça olan buğday.

özlü çamur b. i. Yapışkan çamur.

özlük i. ★ 1. Özdek, öz madde. Ar. Cevher. [Substance — Substance] ★ 2. Bir şeyin öz hali, nelik. Ar. Mahiyet. [Essence — Essence] ★ 3. İş. Far. Kâr. Husus. [Matière — Matter] ★ 4. s. Kişisel. esk. Şahsî. [Personnel — Personal, private]

özlü toprak b. i. Çok balçıklı, su sızdırmayan ve kiremit v.b. yapmaya yarayan toprak.

özne i. ★ 1. Gra. Bir cümledeki fikrin yapıcısı ya da halin olucusu durumunda bulunan şey. esk. Fail ; müpteda ; müsnedüniley h. [Sujet — Subject] ★ 2. Fel. (Bilinen nesneye göre) Bilen akıl. esk. Zat. [Sujet — Subject]

öznel s. Fel. Özneye ilişkin olan, öznede meydana gelen ; nesnelerin gerçeğine değil, öznenin düşünce ve duygularına dayanan. esk. Enfüsî. [Subjectif — Subjective]

öznelcilik i. Fel. Her bilginin bilen akla göre olduğunu, nesneler üzerine olan bilgilerimizin bunların bize yaptıkları etkilerden öteye geçmediğini ileri süren öğreti. esk. Enfüsiye. [Subjectivisme — Subjectivism]

özofagus i. Anat. Yemek borusu. [Oesophage — Esophagus]

Özpınar Siirt'in Şirvan ilçesi bucaklarından. 17 köylü bucağın nüfusu 4 913, merkezinin nüfusu 574'dür. Eski adı Hasras'dı.

özsu b. i. Biyol. Bitki ve hayvan dokularında bulunan ve sıkılarak çıkarılan ya da kendi kendine dışarıya sızan sıvı. esk. Usare. [Suc — Juice, sap]

Öztürk, Halil Nimetullah (1880-1957) Bilim adamı. İstanbul'da hukuk, Paris'de felsefe okudu ; ayrıca medresede öğrenim gördü. 1910'da Darülfünun (üniversite) da öğretmen yardımcısı ; 1928'de mantık müderrisi (profesör) oldu. 1933'de Darülfünun kaldırılıp üniversite kurulunca, liselerde felsefe öğretmenliği yaptı. Bergson'dan bir çevirisi, «İnkılâbın Felsefesi», «Dilde Osmanlıca'dan Türkçe'ye», «Türkleşmek, Layikleşmek, Çağdaşlaşmak» adlı kitapları sayılabilir.

özümleme i. Biyo. Yaşamakta olan bir varlığın dışarıdan aldığı maddeleri kendi öğeleriyle özdeş kılarak kendine mal etmesi. esk. Temsil etmek. [Assimilation — Assimilation]

özümlemek f. Özümleme yapmak. [Assimiler — To assimilate]

özüneroslu k T. Yun. i. Psi. Kendi kendine âşık olmak sapıncı. [Autoérotisme — Autoeroticism]

özüntü s. Fel. Bir şeyin aslında ve gerçeğinde olan, bir şeyin içinde olan. esk. Zatî, deruni. [Intrinsèque — Intrinsic]

özür, -zrü Ar. i. ★ 1. Bir kusur ya da suçun hoş görülmesini gerektiren sebep. esk. Mazeret. [Excuse — Excuse] ★ 2. Sakatlık ya da elverişsizlik. [Défaut — Default]

özürlü s. ★ 1. Özrü olan. [Excuse — Having an excuse] ★ 2. Kusurlu. [Défectueux — Faulty]

özveren s. Özverili. [Sacrifice — Sacrificing]

özveri b. i. Bir şey uğrunda değerli bir şeyinden vazgeçiş. esk. Fedakârlık. [Sacrifice — Sacrifice]





Pamukkale — Denizli

P, p Türk alfabesinin 20. harfi ve sessizlerin 14. südür. Sesbilim bakımından dudak sessizlerinin süreksiz ve sertidir.

P Kim. Fosfor elemanının sembolü.

Paasikivi, Juho Kusti (1870-1956) Finli devlet adamı. 1907'de senatör oldu; bakanlık, 1918'de başbakanlık yaptı. 1920'de Tarku, 1940 Rus - Fin barış, 1944 mütareke görüşmelerinde bulundu. 1944 yılı sonunda başbakan, 1946'da cumhurbaşkanı olan Paasikivi, 1950'de 6 yıl için yeniden seçilmiştir.

Pabst, Georg Wilhelm (1885-1967) Avusturyalı büyük sinema rejisörü. Tiyatro oyunculuğu yaptıktan sonra, 1920'de sinemacılığa başladı. Savaşa karşı güçlü bir taşlamayla yüklü ilk baş yapıtı «Neşesiz Sokaklar»ı, sessiz sinemanın iki ünlü klasik filmi izledi: «Lulu» ve «Yitik Bir Kızın Günlüğü». Sesli sinema döneminde de «Üç Meteliklik Opera», «Maden Faciası», «Dört Topçu» gibi 3 klasik filimle, değerini yeniden ortaya koydu.

pabucu büyüğe okutmak b. f. Akılsızca hareket edenler için alaylı bir tavsiye olarak kullanılır.

pabucu dama atılmak b. f. Kendinden üstün bir başkasının çıkmasıyla gözden düşmek.

pabucunu eline vermek b. f. Kovmak.

pabucunu ters giydirmek b. f. Güç bir duruma sokarak telâşla kaçırmak.

pabuç Far. i. ★ 1. Koncu olmayan ayakkabı. [Babouche — Shoe] ★ 2. Bir sütunun, bir dikmenin taban kısmı.

pabuç bırakmak b. f. Yılıp geri dönmek.

pabuççu kölesi b. i. Kunduracıların örs gibi kullandıkları demir.

pabuç eskitmek b. f. Bir işin arkasından çok koşmak.

pabuçluk i. Sokak kapısından girilince ayakkabı çıkarılan ufak taşlık.

Pacca, Bartolomeo (1756-1844) Kardinal. Benevento'da doğdu. Papa VII. Pius'un bakanı olmuş, Roma'daki arkeoloji akademisine büyük emekleri geçmiştir. Tarihî sanat eserlerin yurt dışına çıkarılmasını yasaklayan kararnamesi ünlüdür.

Pacheco, Francisco (1564-1654) İspanyol ressamı. Sanlucar de Barremeda'da doğdu. Velosquez'in ustasıdır.

Pacini, Giovanni (1796-1867) İtalyan bestecisi. Catana'da doğdu. Senfoniler, oratoryolar, operalar bestelemiştir. En ünlü eserleri: «Saffo», «Niobe», «Anetta et Iucindo» dur.

Pacuvius Marcus (M.Ö. 220-132'ye doğru) Romalı şair, dram yazarı. Hemen bütün eserlerini, Yunan trajedilerini örnek tutarak yazmıştır.

paça i. ★ 1. Pantalon, don ya da şalvarın bacaklara geçen kısmının alt yanı. ★ 2. Kasaplık hayvanların kesilmiş ayağı ve bununla yapılan yemek.

paça günü b. i. Düğünün ertesi günü.

paçal i. Çeşitli unlardan yapılan karışım.

paçaları sıvamak b. f. Bir işe esaslı bir şekilde girişmek için hazırlanmak.

paçalı s. ★ 1. Paçası olan. ★ 2. Ayaklarında tüyler bulunan: Paçalı tavuk.

paçalık i. ★ 1. Şalvarın, donun ya da pantalonun ayak kısmındaki parça. ★ 2. Düğünün ertesi günü verilen yemek ve gelinin o gün giyeceği elbise.

paçarız s. Çapraz. [En écharpe — Crosswise]

paçası düşük b. s. Kılığına kıyafetine dikkat etmeyen, sünepe.

paçavra i. ★ 1. Eskimiş bez ya da kumaş parçası. [Chiffon — Rag] ★ 2. mec. Değersiz ve önemsiz şey. ★ 3. Külb. Bulaşık, sulu, arsız.

paçavra hastalığı b. i. Hek. Grip, enflüenza hastalığının halk dilindeki adı.

paçoz i. Külb. Uygunsuz kadın.

paçuz i. İri bir kefal çeşidi.

Padang (Endonezya) Sumatra'nın batısında bir liman şehri. Nüfusu 325 000'dir.

padavra Yun. i. İnce tahta. [Planchette — Thin board]

Paderewski, İgnacy (1860-1941) Polonyalı devlet adamı ve piyanist. Varşova, Strasburg konservatuvarlarında profesörlük etti. Konser turneleriyle dünyada ün saldı. 1915'de Amerika'ya gidip, Polonya savaş kuruluşlarına yardım kampanyasını organize etti. 1917'de Polonya başbakanı ve dışişleri bakanı oldu. Yurdunun delegesi olarak Versailles antlaşmasını imzaladı; 1919'da hükümetten, 1921'de de politikadan ayrıldı. İki opera «Mansu, Sakuntala» ile bir senfoni, bir konçerto, birçok piyano parçası yazmıştır.



Ignacy Paderewski


Ferdinando Paer


Paul Painlevé


Paginini

padişah Far. i. Osmanlı imparatorlarına verilen ünvan. Hakan.

padok İng. i. At yarışlarında, atların, içinde ve dizgin elde dolaştırılarak meraklılara gösterildikleri etrafı iple çevrilmiş özel yer. [Paddok — Paddock]

Paer, Ferdinando (1771-1839) İtalyan bestecisi. Parma'da doğdu .Müzik eğitimine keman dersleriyle başlamış, bestelediği operalarla ün yapmıştır. Paris'de Napoléon'un özel müzik topluluğunu yönetmiştir. En ünlü operası : «Camilla» dır.

Paflagonya İlkçağ'da, Küçük Asya'nın kuzeyinde, Bitinya ile Pontus arasındaki dağlık kıyı bölgesine verilen ad. Gemi yapımında kullanılan keresteleri ve tahtalarıyla ünlüydü. Yunan yerleşme merkezleri Sinop'dan Heraklea (Karadeniz Ereğlisi) ya kadar kıyı boyunca sıralanmıştı.

pafta i. ★ 1. Süs için, at takımlarına ya da başka yerlere takılan maden pul, çakılan iri başlı çivi. [Planche de métal — Metal decoration] ★ 2. Büyük benek. [Grande tache — Large spot] ★ 3. Büyük haritaları, resimleri meydana getiren parçalardan her biri. ★ 4. Demircilerin vida yerlerini açmak için kullandıkları alet.

pagan Lat. i. ve s. Çok tanrılı dinden olan kimse.

Paganini, Nicolo (1782-1840) İtalyan viyolonisti ve bestecisi. Cenova'da doğdu. Önemli bir müzik eğitimi görmediği halde küçük yaşta dehasını müzik dünyasına kabul ettirmiş en ünlü keman virtüozudur. En güç parçaları bile bir bakışta çalabilecek kadar üstün yeteneğe sahipti. Çoğunlukla keman için bestelediği eserlerinin en ünlüleri: 24 «capriccio», «Venedik karnavalı» 4 konçertodur.

paganizm Lat. i. İlk Hıristiyanlar'ın, Hıristiyanlığa karşı koyan köylülerin çok tanrı inancına (politeizm) verdikleri ad. [Paganisme — Paganism]

paget hastalığı b. i. Hek. ★ 1. Kemik dokusunda, özellikle uzun kemikler ve kafatası kemiklerinde hacim artması, şekil ve yapı bozuklukları ile ilerleyen sürgen, hastalık. Genellikle olgunluk ve ihtiyarlık devresinin bir hastalığıdır. ★ 2. 40 yaşını aşmış kadınların meme ve meme uçları üzerinde, başlangıçta, kabuklaşma, çatlaklar teşekkül etmesiyle kendini belli eden hastalık. Daha sonra bu çatlaklarda derinleşme ve kabuklaşmada artma görülür. Kansere dönüşebileceğinden, tedavisinde, memenin ameliyatla tamamiyle alınması gereklidir.

Pagnol, Marcel (Doğ. 1895) Fransız oyun yazarı. Dilimize çevrilen ve Şehir Tiyatrosu'nda temsil edilen «Topaze» adlı oyunuyla üne ulaşmıştır. Bundan başka birbirleriyle ilgili olan «Marius», «Fanny» ve «César» adlı oyunları önemli eserleri arasındadır.

pagoda i. (Tamul dilinden) Uzak Doğu ülkelerinde tapınaklara verilen ad. [Pagode — Pagoda]

Pah Bak. Karakoç.

paha Far. i. Eder. esk. Fiyat. [Prix — Price]

pahacı s. Sattığı şeylere yüksek paha isteyen.

pahalanmak f. Pahası yükselmek. [Se hausser — To become dear]

pahalı s. Pahası yüksek olan. Ucuz karşıtı. [Cher — Expensive]

pahalılaşmak f. Pahalanmak.

pahalılık i. Her şeyin pahalı satılması hali. [Cherté — Expensiveness]

pahalı para Eko. Bankalardan ya da piyasadan ancak yüksek faiz verilerek elde edilebilen para.

pahalıya oturmak b. f. Çoğa mal olmak.

Pahang (Malezya) 354 300 nüfuslu bir eyalet. Merkezi Kuantan'dır.

Pahi (Paht) Eski Mısırlılar'ın aslan başlı tanrıçası.

Pahutlar Afganistan'ın İran ırkından olan yerli halkı.

Paine, Thomas (1737-1809) Amerikalı yazar ve politikacı. İngiliz asıllıdır; 1774'de Amerika'ya göç etti; ayaklanan koloni halkına katıldı; «Common sense — Sağduyu» adlı kitabının kazandığı büyük başarı Bağımsızlık Partisi'nin kuvvetlenmesine yardım etti. Fransız İhtilâli'ni coşkun bir sevgiyle karşıladı. İhtilâli eleştiren Burke'e karşı «The Rights of Man — İnsan Hakları» adlı kitabını yayımladı. İngiltere hükümetince suçlandığı için Fransa'ya sığındı; milletvekili olarak Convention Meclisi'ne girdi. «Age of Reason — Akıl Çağı» adlı kitabını yayımladı. 1802'de Amerika'ya döndü.

Painlevé, Paul (1883-1933) Fransız devlet adamı, matematikçisi. Bir süre matematik profesörlüğü yaptı. 1906'da sosyalist milletvekili seçildi. 1915'de bakan, 1917'de başbakan ve savunma bakanı, 1924'de meclis başkanı, 1925'de yeniden başbakan ve maliye bakanı oldu. 1926, 1928, 1930-1931, 1932-1933 yıllarında savunma, hava bakanlıkları gibi çeşitli bakanlıklara getirildi. Matematik konulu eserleri basılmıştır.

pak, -ki Far. s. Temiz.

Pakalın, Mehmet Zeki (Doğ. 1886) Maliyeci ve tarihçi. Ohri'de doğdu. Manastır ve İstanbul'da okudu. İstanbul defterdarlığında çalıştı. Sayıştay başmurakıbı, Emlâk Bankası şefi, İtiraz Komisyonu raportör ve üyesi oldu. Tarih ve biyografi konularında eserler verdi. Başlıcaları: «Maktul Şehzadeler», «Mithat Paşa», «Mahmut Nedim Paşa», «Hüseyin Avni Paşa», «Ahmet Vefik Paşa», «Son Sadrazamlar ve Başvekiller», «Maliye Tarihi» dir.

paket, -ti Fr. i. ★ 1. Elde taşınacak büyüklükte, sarılı şey: Kumaş paketi. [Paquet

— Package, parcel] ★ 2. Kimi şeylerin birlikte kâğıda sarılmış ya da kutuya yerleştirilmiş hali: Bir paket çikolata. [Paquet — Pack, box]

paket taşı b. i. Yontulmuş kaldırım taşı. [Pavé — Paving - stone]

Pakistan Güney Asya'da bir ülke. İki kısma ayrılır. Batı Pakistan, Pencap'ı, İndus'un doğu ve batısını kaplar. Yüzölçümü 803 477 km²'dir. Nüfusu 42 880 000'dir. Ünlü Hayber geçidi kuzeybatı sınırındadır. Dünyanın en verimli ovalarından biri olan Pencap, İndus nehrinin beş kolu ile sulanır. Doğu Pakistan, Hindistan'ın kuzeydoğusundadır. Yüzölçümü 141 152 km²'dir. Topraklarından birçok nehirler geçer ve Bengal deltasını meydana getirir. 50 840 000 nüfusu vardır. Ülkede geniş pirinç tarlaları yer almaktadır. Dünya jüt üretiminin % 80'i Doğu Pakistan tarafından sağlanır. Pakistan'ın başkenti Rawal Pindi'dir. Batı Pakistan'ın önemli şehirleri Karaşi, Lahor, Doğu Pakistan'ın önemli şehirleri Dacca, Chittagong'dur. ★ Tarih: 1906 yılında Hindistan'daki Müslümanlar kendi kültür ve geleneklerini korumak için Müslüman Birliği adıyla birleştiler ve çoğunluğu Müslüman olan bölgelerde halkın Hindistan'a bağlanması ya da ayrı bir ülke kurma hakkına sahip olması fikrini ileri sürdüler. O tarihe kadar İngiliz Uluslar Topluluğu'nun bir üyesi olan bu topraklarda 1947 yılında bir referandum yapıldı. Müslümanların çoğunlukta olduğu bölgelerdeki halk ayrılmak istediğini ileri sürdü ve böylece Pakistan Devleti kuruldu. Fakat bu arada büyük karışıklıklar da olmuştur; hâlâ Keşmir ve Küç Çölü meseleleri çözümlenmiş değildir. Ülkede demokratik bir anayasa vardır ve bir İslâm Cumhuriyeti'dir.

pakize Far. s. Temiz, lekesiz.

pakt, -tı Fr. i. Antlaşma. [Pacte — Pact, covenant, agreement]

Paktol Eskiden, Anadolu'da Lidya'dan çıkarak İzmir körfezine dökülen bir suyun adı.

pal i. Bir cins güvercin.

pala i. ★ 1. Namlusu geniş ve eğmel kılıç. [Cimeterre — Scimitar] ★ 2. Kürek gibi bazı aletlerin yassı kısmı. [Pelle d'aviron, palette — Blade]

palabıyık b. s. Gür ve uzun bıyıklı.

pala çalmak b. f. Uğraşıp çabalamak.

palamar İta. i. Gemileri bağlamaya yarayan kalın halat. [Amarre — Hawser, cable]

palamarı koparmak (ya da çözmek) b. f. Külb. Sıvışıp gitmek.

Palamas, Kostis (1859-1943) Yunanlı şair ve eleştrici. Halk dilinden yana olanların başta gelenlerindendir. Başlıca eserleri: «Vatanımın Şarkıları», «Atena'ya Marş», «Kralın Flütü» dür.

Palamut Manisa'nın Akhisar ilçesi bucaklarından. 18 köylü bucağın nüfusu 13 775, merkezinin nüfusu 2 094'dür.

palamut Yun. i. Zo. Kemikli balıkların dikenli yüzgeçliler alt takımının uskumrugiller familyasının bir türü. Bu türdeki balıkların, boy ve ağırlıklarına göre 1 kg. olanına palamut, 2 kg.'ı geçenine küçük torik, 3,5 kg.'ı geçenine torik, 5 kg.'dan fazla olanına da sivri denir. 6 kg.'dan fazla olanlarına altıparmak denirse de bu balığa pek az rastlanır. Palamut büyüklüğünde olmayanlarına çingene palamutu denir. Torik ve palamut en çok sonbaharda avlanır. Lakerda denilen tuzlu balık sivri ve altıparmaktan yapılır. [Pelamide — Pelamid]

palamut i. Bot. Palamutluların örnek bitkisi olan bir ağaç ve bunun tanence zengin, bir yüksük içindeki yemişi. [Gland — Valonia]

palan Far. i. Kaşsız, enli ve yumuşak bir çeşit eyer; semer. [Selle, lât — Broad soft saddle]

palandız i. Çeşmenin musluk taşı.

Palandöken Dağı Erzurum şehrinin güneyinde doğu - batı doğrultusunda uzanır. En yüksek yeri 3 124 m. dir.

palanga İta. i. ★ 1. Ağır yük kaldırmak için, halatı birbirinin içinden geçrilmiş çok dilli çifte makara. [Poulie — Pulley] ★ 2. Orta oyununun oynandığı meydan.

palanka Macarca i. Ağaç ve toprakla yapılmış ve hendekle çevrilmiş küçük hisar.

palaska Macarca i. Askerlerin bellerine bağladıkları fişeklik ya da bel kayışı. [Giberu — Cartridge belt]

palas pandıras zf. Gereği gibi derlenip toparlanmaya vakit bulamadan.

palaspare Far. b. i. Parçalanmış eski kumaş, elbise.

palasturpa İta. i. ★ 1. Top temizlemekte kullanlıan paçavralı sırık. ★ 2. Ağızdan dolma silâhlara, barutlu mermiyi sıkıştırmak için kullanılan paçavra.

Palatinus Tepesi Roma şehrinin, üstünde kurulmuş olduğu yedi tepeden biri. Geleneğe göre, şehrin ilk yerleşme yeridir. İlk yerleşme dönemine ait arkeolojik kalıntılar vardır.

palavra İta. i. Bir savaş gemisinde topların bulunduğu güvertenin altındaki güverte.

palavra İsp. i. İnanılması güç, aşırı ya da yüksekten atarak söylenen söz.

palaz i. Kaz, ördek, güvercin gibi bazı kuş yavrularının civcivlikten sonraki hali.

palazlanmak f. (Kuş yavrusu) İrileşip semirmek.

paldım Far. i. Hayvanın semer ya da eyerinin ileri kaymasını önlemek için arka ayaklarının kaba etleri üzerinden geçirilen kayış [Croupière — Crupper]

paldır küldür b zf. Kaba, âni ve gürültülü bir hareketi anlatır.



palamut




G. P. Palestrına


Andrea Palladio

Palembang (Endonezya) Sumatra'nın güneyinde bir liman şehri. Nüfusu 528 300'dür. Petrol rafinerileri vardır.

paleobotanik Jeolojik zamanlarda yaşamış bitkileri inceleyen bilim dalı.

paleoklimatoloji Yun. i. Jeolojik zamanlardaki canlı yayılışı, toprak tiplerini, yüzey şekillerini, iklim tiplerini inceleyen bir bilim dalı.

paleontoloji Yun. i. «Eski canlılar bilimi» anlamına gelen ve jeolojik zamanlarda yaşamış canlıları inceleyen bilim. esk. Varlıkbilim.

paleopsikoloji Yun. i. İlkel insanların davranışlarını inceleyen bilim dalı. [Paléopsychologie — Paleopsychology]

paleozoik Yun. i. Jeol. Birinci jeolojik zaman. Eski canlılar devri anlamına gelir. Bak. jeolojik zamanlar.

Palermo (İtalya) Sicilya'nın merkezidir. Nüfusu 594 900'dür. Arap ve Bizans stili saray ve kiliseleri ünlüdür. Kükürt, şarap, meyve ihraç eder

Pales Roma mitolojisinde sürüler ve çobanlar tanrısı.

Palestra Mit. Herakles'in kızı. Güreş sanatını icadetmiş ve Yunan dilinde adını bu sanata vermiştir.

Palestrima, Giovanni Pierluigi (1525-1594) İtalyan bestecisi ve teoricisi. Müziğe küçük yaşta, kilise koro şarkıcısı olarak başladı. Dinsel müzikte çok sese doğru aşama yapan müzikçilerdendir. Besteleri çoğunlukla kilise müziği türündedir.

palet, -ti Fr. i ★ 1. Re. Ressamların boyaları, üzerine dizerek fırça ile karıştırdıkları elde tutulur levha. [Palette — Palette] ★ 2. Sanayide çeşitli ereklerle kullanılan yayvan ve geniş levha: Tankın tırtılındaki paletler. ★ 3. Külb. Kıç: Paletini biraz kımıldat da ben de yerleşeyim.

palikarya Yun. i. Kabadayılık taslayan Rum delikanlılarını anlatmak için söylenir.

palilali Yun. i. Hek. Ayni kelime ya da cümlenin birkaç defa tekrarı ile kendini gösteren konuşma bozukluğu. Ruh ya da sinir hastalığının bir belirtisi olarak görülür.

palisat Fr. i. Bot. Özümleme işine yarayan yaprakların üst yüzünde bulunan bir dokunun adı olan «palisat katmanı» teriminde geçer. esk. Tabakai palisadiye.

Palladio, Andrea (1518-1580) İtalyan mimar. Roma'daki Sen Piyer'in yapılmasına Bramente ve Michelangello'dan sonra o devam etmiştir. En önemli eserlerini ve özellikle Brenta dolaylarındaki Foscari sarayını, Venedik bölgesinde meydana getirmiştir. Mimari üzerine ünlü bir eser yazmıştır.

palladium Yun. i. Kim. Sembolü Pd, yoğunluğu 11,9 olan, 1 900° C de ergiyen, pek sert ve kolay çekilebilen bir maden. Başlıca özelliği hidrojeni soğurmaktır. [Palladium — Palladium]

Pallium Lat. i. ★ 1. Romalılar'ın cumhuriyetten sonra kabullendikleri, eski Yunanlılar'ın geniş mantosu. [Pallium — Pallium] ★ 2. Papaların, papalık giysisi üzerine taktıkları siyah haçlarla işaretli beyaz yünden geniş şerit. [Pallium — Pall]

Palma (de (Mayorka) Balear adalarının merkezidir. Nüfusu 165 000'dir. Önemli bir liman ve turizm merkezidir. Cam işleri yapılır.

Palma, Jacopo Nigretti (1480'e doğru - 1540'a doğru) İtalyan ressam. «Yaşlı Palma» sanıyla anılır. Venedik okulundandır. Renklerindeki canlılık bakımından Titian'ın tablolarıyla boy ölçüşen dinî tablolar meydana getirmiştir. En güzel eseri «Son Yemek» dir. Paris'de Louvre müzesinde de «Çobanlara Cebrail'in Müjdesi» adlı ünlü bir tablosu vardır.

Palmgren, Selim (1878-1951) Finlandiyalı besteci. Pori'de doğdu; Helsinki ve Berlin konservatuvarlarında eğitim gördü. Bestelerinde genellikle Finlandiya halk müziğini işlemiştir. Orkestra için yazdığı «Mevsimler» ve «Daniel Hjort» adlı operası en ünlüleridir.

palmiye Fr. i. Hurmalar familyasından bazı süs ağaçlarına verilen genel ad. [Palmier — Palm]

palpasyon Hek. Parmaklarla, şüpheli bölge bastırılarak yapılan muayene şekli. [Palpation — Palpation]

palplanş Fr. i. Bir akarsuda temel atılacak bir yerin suyunu boşaltmak için kurulan geçici bendi korumaya yarayan alt tarafı kazıklı demir levha. [Palplanche — Pile - plank]

palto Fr. i. Kalın kumaştan, uzun kollu ve dıştan cepli, kışlık üstlük. [Paletot — Overcoat]

Palu Elâzığ'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 222 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 57 482, merkezinin nüfusu 3 923'dür. En önemli yükseklik Akdağlar'dır (2 561 m.). Tahıl, çeltik ve pamuk yetiştirilir. Meyvacılık ve bağcılık da önemlidir. Kasaba, Murat ırmağı kıyısında bir tepenin eteğindedir. İl merkezine 82 km. lik bir yolla bağlıdır.

paluze Far. i. Bir çeşit nişastalı pelte tatlısı.

palyaço İta. i. Panayır tiyatrolarında ve sirklerde güldürücü rol oynayan acayip kılıklı oyuncu. [Paillasse — Clown, buffoon]

palyatif s. Hek. Tedavisi mümkün olmayan bir hastalığın ağrılı belirtilerini teskin etmek amacıyla kullanılan (ilâç). [Palliatif — Palliative]

palyoş i. Kısa ve iki tarafı keskin kılıç. [Dague — Dagger]

Pamfilya Küçük Asya'nın Antalya yöresine İlkçağ'da verilen ad. Batısında Likya, kuzeyinde Pisidia, doğusunda Kilikya, güneyinde de Akdeniz vardı.

Pamir (S.S.C.B.) Orta Asya'nın dağlık bölgesi. En yüksek tepesi Komünizm tepesidir ve 7 495 m. dir. Yüksek Pamir Yaylası ya da Doğu Pamir, üzerinde çok büyük buzulların bulunduğu yüksek dağlarla çevrilidir. Batı Pamir derin vadilerle bölünmüştür.

Pamir, Hâmit Nafiz (Doğ. 1893) Jeolog. Selânik'de doğdu. 1916'da Cenevre Üniversitesi'ni bitirdi. 1933'de Jeoloji profesörü, 1936'da ordinaryüs oldu 1950-1953 arasında MTA Enstitüsü genel müdürlüğü yaptı. Fransızca, Almanca, İngilizce ve Rusça öğrendi. Eserleri: «Umumi Arziyat». «Tektonik Stratigrafe», «Dinamik Jeoloji», «Türkiye'nin Tektonik Tarihçesi» dir

pampa i. Coğ. Güney Amerika'daki isteplere verilen ad. [Pampa — Pampas]

pamuk i. Ebegümecigillerden, yıllık bir tarım bitkisi ve bunun tohumlarını kaplayan uzunca, yumuşak ve beyaz tüyler. Tohum tanelerinden ayrılarak şilte ve yastık doldurmaya, iplik eğirip türlü dokumalar yapmaya ve daha birçok işlere, özellikle barut yapmaya yarar. [Coton — Cotton] ★ 2. s. Pamuktan yapılmış. [De coton — Of cotton]

pamukaki T. Yun. i. Beyaz iş işlemekte kullanılan bir çeşit parlak pamuk ipliği.

pamuk atmak b. f. Pamuğu yay ve tokmakla ditmek.

pamuk balı b. i. Beyaz bal. [Miel blanc — White honey]

pamukbalığı b. i. Zo. Kıkırdaklı balıklar alt sınıfının köpekbalıkları takımının harhariyasgiller familyasının bir türü. «Gök Köpekbalığı» adı da verilir Pamukbalığı familyanın 7-8 m. uzunluğunda en iri türüdür.

pamukçuk i. Hek. Süt çocuklarının ağızlarında bir mantarın meydana getirdiği beyaz, boz renkli tabaka. Geçici olabileceği gibi önemli bir bozukluğun yan belirtisi de olabilir. [Muguet des onurrissons, stomatite crémeuse — Thrush]

pamuk elması b. i. Pamuk bitkisinin meyvası. Pamuk telleri ve tohumla dolu bir kapsülden ibarettir.

pamuk gibi b. s. Pek yumuşak.

pamuklanmak f. Üstü. pamuğa benzer küf bağlamak.

pamuklu s. ★ 1. Pamuktan yapılmış. ★ 2. Arasına pamuk yayılarak dikilen iki kat bez.

Pamukova Sakarya'nın Geyve ilçesi bucaklarından. 31 köylü bucağın nüfusu 14 090, merkezinin nüfusu 3 662'dir

pamuktaş b. i. Jeol. Birtakım kaynak sularının dibinde biriken kalkerli ya da silisli tortu. esk Traverten. [Travertin — Sinter, travertine]

Pamutören Aydın'ın Kuyucak ilçesi bucaklarından. 6 köylü bucağın nüfusu 5 500, merkezinin nüfusu 2 400'dür Eski adı Gireniz'di.

Pan Mit. Yunan mitolojisinde sürülere gözlemcilik eden tanrı Belden yukarısı boynuzlu insan. belden aşağısı keçi olarak gösterilir Avlanarak ya da kendi icadı olan bir çeşit flütle perilerin danslarını düzenleyerek dağ ova dolaşırmış

pan Yun. önek «Bütün» anlamına gelen bu önek, panameriken. panslav gibi kelimeler yapımında kullanılır

pan Fr. i. Otomobil, bisiklet v.b.'nin bir bozukluk sonucu yürümez hale düşmesi: Otomobilimiz yolda pan yaptı.

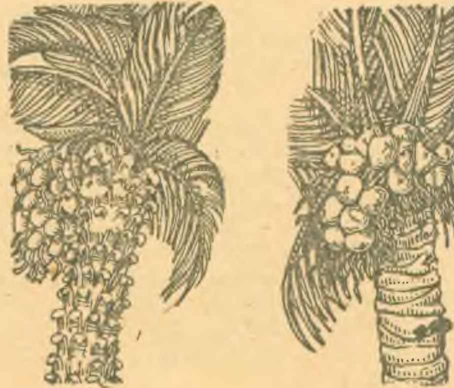
panama i. Güney Amerika'da yetişen bombonaje ağacının yapraklarından sık ve ince hasır gibi örülmüş bir çeşit yumuşak şapka.

Panama Orta Amerika'da bir ülke Yüzölçümü 74 000 km², nüfusu 1 244 000. başkenti Panama şehridir Dağlık ve ormanlık bir bölgede kurulmuştur, kıyılarında şeker kamışı ve muz yetiştirilir XVI yüzyılda İspanyollar tarafından bulunmuş ve 1821'de Kolombiya Cumhuriyeti'ne katılmış, 1903 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. Bundan hemen sonra A.B.D ile bir anlaşma yaparak Panama kanalının açılması hakkını onlara vermiştir.


palyaço

PALMİYELER


Hindistan cevizi


Ağaçta ; hurma meyvası (sağda). Hindistan cevizi (solda)


hurma



Panama Panama Cumhuriyeti'nin başkenti. Büyük okyanus kıyısında bir limandır. Nüfusu 293 300'dür. Besin endüstrisi gelişmiştir.

Panama Kanalı 1881 yılında Lesseps tarafından açılmasına başlanmış, 1914 yılında Amerikalılar tarafından tamamlanmıştır. Colon'dan Panama şehrine kadar uzanır. Uzunluğu 68 km. dir. Kanalın kontrolu, süresiz olarak 1903 yılında yapılan bir anlaşma ile A.B.D.'ne kiralanmıştır.

panamerikanizm Yun. Fr. i. Amerika anakarasındaki cumhuriyetler arasındaki ilişkileri geliştirip iyileştirmeyi amaç edinen dayanışma akımı. Bu akımın öncüsü A.B.D. Başkanı Monroe'dur. [Panaméricanisme — Pan - Americanism]

panarabizm Yun. Fr. i. Bütün Arapça konuşanları ve Müslüman uygarlığın içinde bulunan ülkeleri büyük bir birlik haline getirerek, çıkarlarını birleştirmeyi öngören akım. Bu akım I. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmış bulunuyorsa da XIX. yüzyılda Mısır'da Arap dil ve kültüründe bir rönesans yaratma çabasıyla başlamıştır. 1945'de, Kahire'de kurulan Arap Birliği, panarabizmin sonucudur. [Panarabisme — Pan - Arabism]

panaris i. Hek. Parmak iltihabı. Parmak kemiklerini çevreleyen yumuşak dokuda ve bazan da parmak kemiklerinde görülür. Oldukça sancılıdır. Tedavisinde antibiyotik ilâçlar, özel banyolar, alkol pansumanı ve gerekirse cerrahi müdaheleden yararlanılır. [Panaris — Whitlow]

panayır Yun. i. Belli zamanlarda günlerce sürmek üzere kurulan ve sergi niteliğini de taşıyan büyük pazar; fuar. [Foire — Fair]

pancar i. Bot. Ispanakgillerden bir bitki ve bunun kalın ve etli kökü. Bazı cinslerinden şeker çıkarılır. [Bettrave — Beet]

pancar gibi b. s. Kıpkırmızı.

pancermanizm Yun. Fr. i. Cermen asıllı halkları bir politik yöntem altında toplamayı amaç edinen ideoloji. İlk defa Napoleon tarafından Almanya'ya sokulan Fransız ihtilâlinin ilkelerine bir tepki olarak başladı. [Pangermanisme — Pan - Germanism]

pancur i. Aynaları açılır kapanır yatay tahtalardan yapılmış pencere kanadı. Güneşi ve rüzgârı önlemeye ya da ışığı azaltmaya yarar. [Persiennes — Shutter, blind]



ÇEŞİTLİ PANCARLAR

pandantif Fr. i. İnce bir zincirle boyna takılan süs. [Pendentif — Pendant]

pandemi Yun. i. Hek. Yeryüzünün çok geniş bir bölümünü içine alacak kadar yayılmış bulaşıcı hastalık salgını. [Pandenmie — Pandemia, pandemic desease]

pandermit i. Dünya piyasasına Bandırma limanından gönderildiği için bu adı alan sulu kalsiyum borat bileşimli mineral. Mermer sertliğindedir. Bor asidi yapımında kullanılır.

pandili Ortaoyununda çalınan defin adı.

pandispanya İta. i. Yumurta ile yapılan bir çeşit şekerli ve ekmeğimsi çörek. [Cake — Cake]

pandomima Yun. i. Tiy. Yalnız işaretlerle oylanan sözsüz oyun. Tek başına bu türde gösteriler olduğu gibi, pandomima normal tiyatroda oyuncuların epeyce sık kullandıkları bir anlatım şeklidir. [Pantomime — Pantomime, dumb - show]

pandomima kopmak b. f. Seyredenleri eğlendirir şekilde kavga çıkmak.

Pandora Yunan mitolojisine göre ilk kadın. Prometheus'un ateşi çalıp insanlara vermesi üzerine, baştanrı Zeus. Hephaistos'a bir kadın yaratmasını buyurdu. Bütün tanrılar ona çeşit çeşit güzellikler verdiler. Pandora adı da «bütün tanrıların armağanı» demektir. Bu kadın, Prometheus'un kardeşine eş olarak gönderildi. Pandora'ya, tanrı tarafından, içi kötülüklerle dolu bir kutu verilmişti. Pandora merakını yenemeyip kutuyu açtı ve kötülükler her yana yayıldı. Fıçıda yalnız umut kaldı. Bu efsaneyi Hesiodos'un «İşler ve Günler» adlı yapıtında bulmaktayız.

pane Fr. s. Dövülmüş kuru ekmek ya da peksimet kırıntısıyla kaplı: Kotlet pane. [Pané — Fried in, covered with]

panellenizm Yun. Fr. i. Balkanlar'daki, Ege denizi adalarındaki ve Anadolu'daki bütün Yunan ve Rumlar'ı bir tek ulus olarak birleştirmeyi amaç edinen siyasî yöntem. [Panhellénisme — Pan - Hellenism]

panfobi Yun. i. Hek. Kişinin çevresinde olup biten her şeyden korkması, kuşkulanması. Ciddi bir ruhsal bozukluğun belirtisi ya da habercisi olabilir. [Panphobie — Panphobia]

panik Yun. i. Topluluğu kaplayan ortaklaşa korku, ürkü. [Panique — Panic]

panislâmizm Yun. Fr. i. Bütün İslâm uluslarını Avrupa egemenliğinden kurtarıp bir tek yapı halinde birleştirmeyi amaç edinen siyasî yöntem. Panarabizmin başka bir adıdır. [Panislamisme — Pan - Islamism]

Panizzi, Antonio (1797-1879) İngiliz kütüphanecisi. İtalyan aslındandır. British Museum'da çalışmıştır. Fransız romancı Merimée ile mektuplaşarak dostluk etmiştir. «Panizzi'ye Mektuplar», Merimée'nin başlıca eserlerindendir.

pankart Fr. i. Büyük boy duvar afişi.

pankras Yun. i. Boksla karışık bir güreş. [Pancrace — All - in wrestling]

pankreas Yun. i. Anat. Sindirim olayına katılan birtakım salgıları ve ensülin salgılayan bez. Midenin arkasında bulunur; oniki parmak barsağına dış salgılarını boşaltır. İç salgısı olan ensülin, karbonhidrat metabolizmasında çok önemli bir rol oynar ve eksikliği şeker hastalığına yol açar. [Pancréas — Pancreas]

pankromatik s. Bazı fotoğraf filimlerinin kırmızıya ve kırmızıdan daha az kırılır esmerliklere karşı olan duyarlığıyla ilgili: Pankromatik filim. [Panchromatique — Panchromatic]

pankromatik emülsiyon Fr. b. i. Si. Filimcilikte, tayfın görülebilir bütün ışık demetlerine karşı duyarlığı bulunan eriyik türü. [Emulsion panchromatique — Panchromatic emulsion]

Panlı Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçesi bucaklarından. 30 köylü bucağın nüfusu 15 323, merkezinin nüfusu 1 582'dir.

pano Fr. i. ★ 1. Kalıplarla süslenmiş bir yüzü olan ya da çerçevelenmiş bulunan her çeşit mimarlık, doğramacılık, kuyumculuk eseri, parçası. [Panneau — Panel] ★ 2. Bir ilân, bir yazı v.b. taşımak üzere tahtadan, madenden, gerilmiş bezden meydana getirilmiş levha: Resim sergisindeki panolar. [Panneau — Board]

panorama Yun. i. Yüksek bir yerden bakılınca göz önüne serilen engin görünüş. [Panorama — Panorama]

panoramik Fr. s. Bir noktadan bütün çevreyi içine alan (görünüş).

pansiyon Fr. i. ★ 1. Ücret verilerek oturulan ve kimisinde yemek yenilen aile evi. [Pension — Boarding - house] ★ 2. Ücretli öğrenci yurdu. [Pension — Boarding - school]

pansiyoner Fr. i. Bir pansiyonda oturan kimse. [Pensionnaire — Boarder]

panslavizm Yun. Fr. i. Slav asıllı bütün halkları bir yöntem altında toplamayı amaç edinen doktrin ve hareket.

pansuman Fr. i. Hek. Bir yaranın tedavisi ve mikroplardan temizlenmesi için yara üzerinde yapılan özel işlem. Kuru ve yaş olmak üzere iki şekilde yapılır. [Pansement — Dressing]

panteizm Yun. i. Tanrı'nın evrenle özdeş olduğunu ileri süren doktrin. Stoacılar'ın doktrinleri, panteizme dayanır. Spinoza da Tanrı ile tabiatı özdeşleştirir; Hegel tabiatın diyalektiğinde, insan tarihinde Tanrı'nın gerçekleşmesini görür. Kamutanrıcılık. [Panthéisme — Pantheism]

Panteon Eski Roma'da, Campus Martius'daki ünlü tapınak. Bugün Hıristiyan kilisesi olarak kullanılmaktadır. İlk olarak, M.Ö. 27 yılında Agrippa tarafından yaptırılmıştı. Bugünkü bina, Hadrianus tarafından yaptırılmış olandır.

panter Fr. i. Pars.

pantofobi Bak. Panfobi. [Pantophobie — Pantophobia]

pantograf Yun. i. Bir şekil büyülterek ya da küçülterek kopya etmek için kullanılan, kollu, eklemli bir çeşit cetvel. [Pantographe — Pantograph]

pantolon İta. i. (Bu kelime, İtalyan komedisinde bacaklara yapışan uzun bir don giyen Pantalon'dan gelmedir.) Belden aşağı giyilen, bacaklar için birbirinden ayrı iki kısmı bulunan dış giysisi. [Pantalon — Trousers]

pantometre Yun. b. i. Arazi üstünde açıları ölçmek ve dikeyler indirmek için kullanılan alet. [Pantomètre — Pantometer]

pantufla Yun. i. Aba terlik. [Pantoufle — Slipper]

pantum i. Ed. Romantikler tarafından Malezya nazmından alınmış bir koşuk şekli.

panturanizm Yun. T. i. Bak. turancılık.

panya İta. i. Kayığı kıç tarafından bir yere bağlayacak ip.

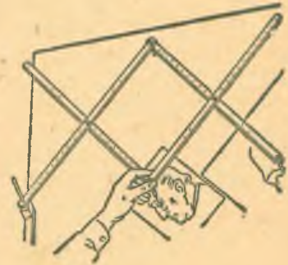
panzehir i. Hek. Bir zehire çeşitli yollardan etkili olarak, zarar verme etkisini azaltan ya da ortadan kaldıran madde. Fiziksel, kimyasal ve fizyolojik olmak üzere üç yönden etkili olabilir. [Antidote — Antidote]

Paolo, VI. Giovanni Battista Montini (Doğ. 1897) Papa. Vatikan'da çeşitli görevler aldı. Diplomatik görevlerde, din akademisinde diplomatik tarih öğretmenliğinde bulundu. 1954-1963 yıllarında Milano başpiskoposluğu yaptı. 1958'de kardinal oldu. 1963 haziranında papalığa seçildi. 1967 yazında Türkiye'yi özel olarak ziyaret etmiştir.

Paolo, III. (1468-1549) Papa. 1534'den 1549'a kadar papalık etmiştir. Charles Quint'i Protestanlar'a karşı desteklemiş, kilise reformuyla ciddi surette ilgilenmiş. Otuzlar Din Meclisini toplamış, Cizvitler'i tanımış, Roma'daki Sen Piyer bazilikasının yapımını Michelangello'ya vermiştir.

Papa İta. i. Hıristiyan Katoliklik mezhebinin ve genel olarak bütün Hıristiyanlar'ın ruhani başkanı. Papalık kurumu, İsa'nın havarîlerinden Saint Pierre'le başlamıştır denilebilir. İsa, kurduğu dinin örgütlenip yayılması görevini bu havarisine vermiş; o da Roma'ya gidip bu görevi yerine getirmeye koyulmuştu. Halk kendisine Grekçe'de «baba» anlamına gelen «Papa» sözcüğü ile seslendiğinden, bu sesleniş ondan sonra gelen tüm papalar için bir san olarak yerleşip kalmıştır. Ortaçağ'da Hıristiyanlığın Avrupa'da büyük bir nüfuz kazanmasından sonra papalık da büyük bir güce ulaşmış; yalnız din konularında değil siyaset ve askerlik konularında da pek çok krallıklardan daha öne geçmiştir. Ortaçağ'da hükümdarları tahttan indiren, hükümdarları tahtlara çıkaran birçok papalar görülmüştür.


Papa V. Paolo


pantograf


pantalon

PANKREAS


«Aforoz» yetkisini büyük bir silâh olarak kullanan papaların, yüzyıllar boyunca; olumluları yanında pek çok olumsuz ve kötü davranışlarda bulundukları bilinmektedir. Papalık kurumunun düzenlediği en büyük hareketlerden biri de, aralıklarla 200 yıl kadar süren Haçlı Seferleri'dir. Bu seferlerin tek amacı Müslümanlığı ortadan kaldırmaktı. X. yüzyılda Ortodoksluğun, XVI. yüzyılda Protestanlığın ortaya çıkıp yayılması ile papalar nüfuzlarını oldukça yitirmişlerse de bu kurumun gücü, günümüzde bile küçümsenecek önemde değildir. 1870 yılına değin hemen hemen tüm Roma şehrinin egemeni olan papalık, bu tarihte İtalyan birliğinin kurulması ve şehrin başkent seçilmesi üzerine, Roma'nın tepelerinden birinde bulunan Vatikan bölgesinde yerleşmiştir. Papalığın günümüzde —Türkiye de dahil— birçok ülkelerde siyasal ve diplomatik nitelikte temsilcileri bulunmaktadır. Şimdiye kadar 270 papa gelmiştir. Sonuncusu 1965'de seçilmiş bulunan VI. Paul'dur. 304-308, 638-640, 973-975, 1085-1087, 1241-1243, 1268-1271 yılları arasında Katolik kilisesinde bir ikilik baş göstermiş, bu süre içinde biri Roma'da biri Avignon'da egemen olan papalar görülmüştür. [Pape — Pope]

Papagos, Aleksandros (1883-1955) Yunan mareşali, devlet adamı. Balkan, I. Dünya ve Anadolu (Türk Kurtuluş Savaşı) savaşlarına katıldı. 1935'de general oldu ve krallığı geri getiren harekete karıştı. 1936'da savunma bakanı ve genelkurmay başkanı oldu. II. Dünya Savaşı'nda İtalyan istilâsına karşı savaştı; geri kalan savaş yıllarını Alman toplama kampında geçirdi. 1949'da, yine başkomutanlığa getirildi; 1949'da mareşal oldu. 1951'de komutanlıktan ayrıldı. Politikaya atıldı, yeni bir parti kurdu. 1952'de başbakan olan Papagos, ölümüne kadar bu görevinde kaldı.

papağan İta. i. Zo. Gugukkuşları takımının alt takımı. 315 türünün çoğu sıcak bölgelerde yaşar. Konuşabilme kabiliyeti, uzun ömrü ve pençelerindeki yiyecek kavramaya elverişli tırnağı ilgi çeker. Çengelli gagası, güçlü bir uçuşu vardır. Serbestken başka hayvanlarla insanları taklit etmez. Kafeste birçok türleri insanların konuşmasını, gülmesini ve ağlamasını, köpeklerin havlamasını taklit eder. Öldürücü «psittakoz» (papağan hastalığı) insanlara geçerse de antibiyotikler bu tehlikeyi azaltmıştır. [Perroquet — Parrot]

papağan hastalığı b. i. Hek. Papağan ve değişik kuşlarda görülen, insana da bulaşabilen, etkeni özel bir virüs olan hastalık. Psittakoz. İnsanda yüksek ateş, titreme ile başlar, değişik organlarda ve bu arada akciğerlerde iltihap odakları meydana getirir. [Psittacose — Ornithosis, parrot fever, psittacosis]

papağanlık i. Okuduklarını ya da işittiklerini anlamdan tekrarlamak. [Psittacisme — Parrotry]

papak i. Uzun tüylü kalpak. [Papakha — Lambskin cap]

Papandreu, Yorgo (Doğ. 1888) Yunanlı devlet adamı. Çeşitli bakanlıklarda bulundu. 1944'de başbakan oldu. Arada çeşitli bakanlıklar da yaptı. 1963-1965 yıllarında yeniden başbakanlık yapan ve millî eğitim bakanlığını da üzerine alan Papandreu 1965'de düşürüldü. Cumhuriyetçi eğilimlerinden dolayı kuşku uyandırmış; 1967 seçimlerinde, 1961'den beri başkanı bulunduğu Merkez Birlik Partisi'nin kazanacağı ihtimali üzerine Yunanistan'da askerî bir darbe yapılarak demokrasiye son verilmiştir. Oğlu Andreas Yorgo Papandreu (Doğ. 1919) Amerika'da çeşitli üniversitelerde profesörlük ve babasının kabinesinde bakanlık yapmıştır.


Yorgo Papandreu

papara i. ★ 1. Ekmek, peynir ve et suyu ile yapılan bir çeşit yemek. ★ 2. (Halk dilinde) Azar, tekdir.

papatya i. Bot. Bileşikgillerden, baharda çiçek açan bir kır bitkisi ve bunun kenar çiçekleri beyaz, ortadakileri sarı olan kömeçleri. [Marguerite — Daisy]

papaverin i. Hek. Afyondan elde edilen, alkaloid cinsinden bir madde. Hekimlikte düz kasları ve damar çeperlerini gevşetme, atardamar basıncını düşürme özelliğinden yararlanılır.

papaz Yun. i. ★ 1. Hıristiyan din adamı. [Papas, prêtre — Priest] ★ 2. Üstünde kral resmi olan iskambil kâğıdı. [Roi — King]

papaza dönmek b. f. Saçı pek uzamak.

papaza kızıp perhiz bozmak b. f. Başkasına kızıp kendine zarar verir iş görmek.

papaz balığı b. i. Küçük bir çeşit kaya balığı.

papaz her gün pilâv yemez İnsanın eline her zaman uygun fırsat geçmez anlamında bir deyim.

papazi Bir çeşit gömleklik fabrika bürümcüğü.

papaz kaçtı b. i. Bir çeşit iskambil oyunu.

papaz uçurmak b. f. İçki ve kadın âlemi yapmak.

papaz yahnisi b. i. Soğanlı, şarap ya da sirkeli bir et yemeği.

papel i. Külb. Bir liralık kâğıt para.

papelci i. Sokaklarda iskambil kâğıtlarıyla oyunlar yaparak saf halkı dolandıran bir çeşit dolandırıcı.

Papen, Franz von (Doğ. 1879) Alman diplomatı, politikacısı. Askerî ataşelik, 1918'de Türkiye'de 4. Ordu'nun kurmay başkanlığını yaptı. 1921-1931 yıllarında Prusya meclisinde üye idi. 1932'de Hindenburg tarafından hükümeti kurmaya memur edildi; o yıl düşürüldü. 1933'de Hitler'in kabinesinde başbakan yardımcısı ve Prusya komiseri, 1934'de Avusturya elçisi,

1936-1938 yıllarında özel görevli büyükelçi olan Papen, II. Dünya Savaşı'na rastlayan 1939-1944 yıllarında Türkiye'de büyükelçilik görevi aldı. Nürnberg mahkemesinde beraet etti; bir Alman mahkemesinde hapse mahkûm olduysa da yaşının ilerlemiş olması yüzünden serbest bırakıldı. Anıları ve bir eseri basılmıştır.

Papillom i. Hek. Epitel dokusundan kaynağını alan selim urcuk. [Papillome — Papilloma]

Papin, Denis (1647-1714) Fransız fizikçisi. Blois'da doğdu. Su buharının kuvvetini ilk tanıyan adamdır. 1707'de Almanya'da 4 çarklı bir deniz teknesinin denemelerini yapmıştır. «Papin Tenceresi» adı verilen ve içine karıştırılmış bazı maddeleri yutması istenilen sıvıları yüksek bir ısıya ulaştıran sıkıca kapalı maden kabı bulmuştur.

Papinien (142-212) Eski Roma'nın ilk kanun ve hukuk adamlarından. İmparator Caracalla tarafından öldürtülmüştür. Sebebi de, kardeşini öldürten imparatorun suçsuzluğunu savunmayı kabul etmemesidir.

Papini, Giovanni (1881-1956) İtalyan yazarı. Edebiyat alanında birçok öncü toplulukların kurulmasına önayak olmuş, aynı zamanda öncü dergiler yayımlamıştır. Kendi kendini yetiştiren Papini ateşli ve kavgacı bir yazardı. Eserleri arasında «Il Diavolo» Hıristiyanlık dünyasında büyük bir tepki yaratmıştır.

papirüs Lat. i. ★ 1. Bot. Papirüsgillerden, Nil kıyılarında yetişir bir bitki. [Papyrus — Papyrus] ★ 2. Bu zarlardan yapılmış ve kâğıt olarak kullanılmış yaprak. [Papyrus — Papyrus]

papirüsgiller ç. b. i. Lat. T. Bot. Birçeneklilerden, örneği papirüs olan bir bitki familyası. esk. Sadiye. [Cypéracées — Cyperaceae]

papirüs sütunu b. i. Mısırlılar'ın Orta ve Yeni İmparatorluk çağında kullandıkları, başlığı papirus yapraklarından esinlenerek yapılmış bir sütun biçimi.

Pappos M.S. 300 yıllarında İskenderiye'de yaşamış matematikçi. Euklides'den başlayarak, kendi devrine kadar matematikle ilgili olarak yapılmış hemen hemen bütün çalışmalar üstüne «Matematik Koleksiyonları» adlı kitabını yazmıştır.

paprika Macarca i. Macaristan'da yetişen bir çeşit kırmızı biber.

Papualar Okyanusya'nın bazı kısımlarına yayılmış olan zenciler.

papura i. İki çift öküzle çekilen ağır saban.

papül i. Hek. Bir rahatsızlık sonucu, deride meydana gelen, toplu iğne başından bir bezelye tanesine kadar büyüklükleri değişebilen, değişik renklerde olabilen, sert çıkıntı yapan tanecik. [Papule — Papule]

papyebuvar Fr. b. i. Yazı kurutma kâğıdı. [İng. Blotting paper]

papyekuşe Fr. b. i. Kuşe kâğıdı.

para i. ★ 1. İki kişinin mallarını değiş tokuş etmesinde aracılık eden şey. İnsanlar para olarak önce tabiatta hazır buldukları bazı şeyleri, sonra da kendilerinin yaptıkları şeyleri kullanmışlardır. Toprak ağalığına dayanan toplumlardaki zenginlik kaynağı, öküz, manda, koyun gibi hayvanlardı. Bunlardan başka hayvan postu, battaniye, tuz çubukları, pirinç gibi şeylerin de para yerine geçtiği görülür. Ama zamanla altın, gümüş, bakır gibi değerli madenler, öteki şeylerin yerini almıştır. Paranın değer olarak dört fonksiyonu vardır: 1° Doğrudan doğruya bir mal elde etmenin tek aracıdır. Parası olan istediği her şeyi ele geçirebilir. 2° Paranın ikinci fonksiyonu, tek ödeme aracı oluşudur. 3° Değer biriktirme ve saklama aracıdır. Yalnız, bu niteliği veren, basılmış para oluşundan çok, değerli maden oluşudur. 4° Bütün değerlerin ölçüsüdür. [Monnaie — Money] ★ 2. Kuruşun kırkta biri.

Para (Brezilya) Güneyde 1 550 900 nüfuslu bir eyalet. Merkezi Belem'dir.

parabellum Lat. i. En çok Alman ordusunda kullanılan bir çeşit tabanca. [Parabellum — Parabellum]

parabol, -lü Yun. i. Mat. Bir koniyi ana doğrusuna paralel bir düzlemle kesince elde edilen düzlemsel şekil. Odak adını alan sabit bir nokta ile doğrultman adını alan sabit bir doğruya eşit uzaklıkta olan noktaların geometrik yeridir. esk. Kat'ı mükâfi. [Parabol — Parabola]

parabolik Yun. s. Mat. Parabol biçiminde olan, parabole değgin.

paraboloit Yun. i. Mat. Bir parabolü belirli şartlar altında hareket ettirerek elde edilen uzaysal şekil. Parabol, ekseni çevresinde döndürülürse, dönel paraboloit elde edilir. esk. Mücessem kat'ı mükâfi. [Paraboloide — Paraboloid]

para bozmak b. f. Büyük parayı küçük paralarla değiştirmek. [Changer — To change]

Paracelcus, Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim (1493-1541) İsviçreli hekim. Modern tedavinin temellerini kurmuştur. Kür şeklinde sürekli tedavi kavramını ilk o ortaya atmıştır. Basel Üniversitesi'nde ilâçla tedavi hocalığı yapmış, 364 kitap, broşür yazmıştır.

para cezası b. i. Huk. Bir suç karşılığı olarak yargıçça saptanan, başka mükellefiyetlere çevrilebilen ve suçlu tarafından devlete bir paranın ödenmesini gerektiren ceza türü. [Amende — Fine]

para çekmek b. f. ★ 1. Bir yere yatırılmış parayı geri almak. [Retirer de l'argent — To draw] ★ 2. Para sızdırmak. [Arracher de l'argent — To squeeze]

paraçol İta. i. ★ 1. Gemi çatmasından eğri parça. ★ 2. Cumba v.b. altına konan eğri destek. ★ 3. Bir çeşit araba.


Denis Papin


parabol


papatya


papirüs

parad Fr. i. Boks, eskrim gibi sporlarda bir darbeyi önleme tarzı.

paradan çıkmak b. f. Para harcamak zorunda kalmak.

paradi Fr. i. Bir tiyatronun en üst kattaki en ucuz yeri. [Paradis — Gallery]

paradoks Yun. i. Fel. Kamu oyuna aykırı gelen düşünce. İlkçağ'da felsefe alanında en ün salmış paradoksları, Elealı Zenon ileri sürmüştür.

paradoksal s. Paradoks olan: Paradoksal düşünce. [Paradoxal — Paradoxical]

para dökmek b. f. Çok para harcamak.

para etmek b. f. Değeri olmak.

para etmemek b. f. ★ 1. Değeri olmamak. ★ 2. Etkisi olmamak.

paraf Yun. i. Kısa imza, kimi durumlarda tam imza yerine geçer. [Paraphe — Initials]

parafazi Yun. i. Hek. Kelimelerin birbirlerinin yerine kullanılmaları ile kendini belli eden sinirsel bozukluk. [Paraphasie — Paraphasia]

parafe etmek b. f. Kendi parafiyle imzalamak. [Parapher — To initial]

parafin Fr. i. Katran, petrol, neft gibi maddelerden çıkarılan katı, beyaz, yarı saydam, buharı parlak bir alevle yanan karbonlu bir madde. Mum yapımında kullanılır. [Paraffine — Paraffin]

paragöz b. s. Para gözlü, parayı çok seven.

paragraf Yun. i. ★ 1. Herhangi bir düzyazı, bir fasıl parçasının (§) işaretiyle gösterilen ufak bölümü. [Paragraphe — Paragraph] ★ 2. (§) işaretinin adı.

Paraguay Güney Amerika'da bir cumhuriyet. Yüzölçümü 406 000 km², nüfusu 1 996 000'dir. Merkezi Asuncion'dur. Ekonomik bakımdan Güney Amerika'nın en az gelişmiş ülkesidir. Bunun da sebebi nüfusun az oluşudur. Pamuk, odun, deri, et, tütün ihraç eder. Madenleri henüz çok az işletilmektedir. ★ Tarih: Eski bir İspanyol sömürgesi olan ülke 1811'de bağımsızlığını elde etmiş ve uzun yıllar diktatörlerle yönetilmiştir. 1864-1870 yıllarında Arjantin, Brezilya ve Uruguay ile savaşmış, 1932-1935 yılları arasında Bolivya'yı yenerek Chaco bölgesini ele geçirmiştir. Güney Amerika'nın son diktatörlüklerinden biridir.

Paraguay Güney Amerika'da büyük bir nehir. Mato Grosso'dan doğar, Paraguay ve Arjantin'den geçer ve Parana nehrine dökülür. Uzunluğu 2 206 km. dir.

para ile değil b. s. Çok ucuz.

paraka i. Çok iğneli uzun balık oltası.

parakete İta. i. ★ 1. Geminin saatte kaç mil gittiğini anlamak için, bir ucu denize atılan ipli alet. [Loch — Log] ★ 2. Birçok iğneli uzun olta. Yer yer yerleştirilmiş mantarları sayesinde oldukça büyük uzaklıkta suda tutulur. [Ligne dormante — Fishing - line]

para kırmak b. f. Çok kazanmak.

Parakuzi Yun. i. Hek. Daha çok çınlama şeklinde beliren işitme duyusu bozukluğu. [Paracousie — Paracosia]

paralaks Yun. i. Ast. Biri yerkürenin merkezinden, öteki yeryüzündeki bir gözlemcinin gözünden çıkan iki doğrunun bir gök cisminin merkezinde birleşerek meydana getirdikleri açı. esk. İhtilâfı manzar. [Parallaxe — Parallax]

paralali Yun. i. Hek. Konuşma yeteneğindeki herhangi bir bozulma. Özellikle istenen sesin yerine başka bir sesin çıkarılması ya da bir harfin başka bir harf yerine kullanılması şeklinde görülür. [Paralalie — Paralalia]

paralamak f. ★ 1. Parçalamak (en çok yırtıcı hayvanlar için kullanılır). [Dépecer, morceler — To cut into pieces] ★ 2. Yırtmak: Üstünü başını paraladı. [Déchirer — To tear]

paralanmak f. ★ 1. (Parasız bir kimse) Para elde etmek. [Devenir riche — To become rich] ★ 2. Parça parça olmak, yırtılmak. [Se morceler, se déchirer — To be broken to pieces] ★ 3. Sıkıntı ve üzüntü içinde, olmayacak bir işle uğraşmak, didinmek. ★ 4. mec. Bir işte çok çaba ve özen göstermek.

paralel Yun. ★ 1. s. Koşut. Bütün noktaları, başka bir doğruya, eğriye ya da yüzeye aynı uzaklıkta olan. esk. Muvazi. ★ 2. Başka bir doğruya paralel doğru. [Parallèle — Parallel]

paralelkenar Yun. Far. b. i. Mat. Karşılıklı kenarları paralel olan dörtgen. esk. Mütevaziyül adla. [Parallélogramme — Parallelogram]

paralelyüz Yun. T. b. i. Mat. Her yüzü paralelkenar olan biçme (pirizma). esk. Mütevaziyüs sütuh. [Parallélepipede — Parallelepiped]

paralı s. ★ 1. Zengin (kimse). [Riche — Rich] ★ 2. Para ile olan: Paralı okul; paralı asker. [Payant — Pay] ★ 3. Üzerinde yuvarlak ve irice benekleri olan: Paralı basma.

paralı asker b. i. Ask. Gönüllü ya da zorunlu askerlik hizmeti yerine günlük para ödemek suretiyle ve genellikle diğer özel şartlarla belirli bir süre için tutulan ve askerlik görevi yapan kimse. [Mercenaire — Mercenary]

paralitik Yun. s. Hek. Felçli, inmeli.

paralizi Yun. i. Hek. Bir kas ya da kas topluluğunun hareket edebilme özelliğinin kaybolması. İnme. esk. Felç. [Paralysie — Paralysis, palsy]

paraloji Yun. Yanlış ve çapraşık düşünce. [Paralogie — Paralogia]

paralojizm Yun. i. Man. İyi niyetle yapılan mantık yanlışı. [Paralogisme — Paralogism]

paramatta Kadın elbiseleri yapımında kullanılan çok sık dokunmuş bir çeşit hafif kumaş. [Paramatta — Paramatta tweed]

paramesyum Yun. i. Zo. Terliksi hayvan.

parametre Yun. i. Mat. ★ 1. Geometride, bir koniğin odağından çıkan dikeyin konikle kesiştiği noktaya kadar olan parçanın uzunluğu. esk. Mütehavvili mutavassıt. [Paramètre — Parameter] ★ 2. Cebirde, bir denklemin katsayılarına giren değişken büyüklük. esk. Muaddil. [Paramètre — Parameter]

paramimi Yun. i. Hek. Akıl hastalarında görülen, mimiklerle duygu ve düşüncelerin birbirleri ile bağdaşamaması durumu. [Paramimie — Paramimia]

paramparça b. s. Pek çok parçalara ayrılmış. [Tout en morceaux — All in bits]

Parana Güney Brezilya'da bir eyalet. Nüfusu 4 110 000, merkezi Curitiba'dır.

Parana Güney Amerika'da büyük bir nehir. Brezilya'dan doğar ve ülkeyi Paraguay'dan ayırdıktan sonra Arjantin'den geçer, Uruguay nehriyle birleşerek Rio de la Plata halicinden denize dökülür. Uzunluğu 3 300 km. dir .

parankima Yun. i. Biyo. Özekdoku.

paranoya Yun. i. Psi. Olmayacak şeylerden anlam çıkarmak, yersiz korkulara kapılmak gibi delilik belirtilerinin genel adı. [Paranoïa — Paranoia, paranoea]

parantez Yun. i. ★ 1. Cümle içinde geçen bir sözü metin dışı tutmak ya da onun üzerine dikkati çekmek gibi amaçlarla o sözün başına ve sonuna getirilen işaret: ( ). ★ 2. Cebirde, birbiriyle çarpılacak çok terimlileri birbirinden ayırmak ve çarpımı göstermek için kullanılan işaret. [Parenthèse — Parenthesis, digression]

parantez açmak b. f. mec. Söz, yazı içine, asıl konu ile ilgisi az olan bir bölüm yerleştirmek.

parapet, -ti İta. i. Köprülerde yapılarda korkuluk; küpeşte. [Parapet — Parapet]

parapsikoloji Yun. i. Psi. Normal olmayan ve bir hastalık sayılamayacak durumdaki, esrarlı ve bilinçli ruhsal olayların dışına çıkan ruhbilimsel olayları inceleyen, araştıran bilimsel görünüşlü bilgi kolu. Düşünceleri konuşmadan sezmek, okumak, gaipten haber vermek, telepati, aracı sanılan kimseler (medium) ile doğa ve bilinç dışı varsayılan güçlerle ilişkiler kurmak ve onlardan gelmişe geçmişe ve geleceğe ait işaretler aldığını sanmak parapsikolojinin uğraştığı konulardır. Maddeden ayrı ve yaşamını beden dışında sürdüren ruhların varlığına inanmaya dayanan, spiritist görüşlere bağlı bu uğraşmalar, günümüzün sağlam ve gerçekçi bilim anlayışına sığmaz.

parasempatik sistem Yun. b. i. Hek. Nörovegetatif ya da otonom sinir sistemi denen, merkezî ve çevresel sinir çekirdekleri ile sinir uzantılarından meydana gelmiş olan, irade dışı işleyen yapıtın, damarları gevşeten, kalp atımlarını azaltan, solunum borularını ve göz bebeğini daraltan, tükrük salgısını arttıran, mide ve barsakları kasan bölümü.

parasını çıkarmak b. f. Sermayeyi kurtarmak.

parasız s. ★ 1. Züğürt. [Pauvre — Penniless] ★ 2. Para vermeksizin olan, bedava. [Gratis — Free, gratis]

para sistemi b. i. Eko. Bir devletin para politikası ve parası hakkında aldığı tedbirler. [Diplomatie monétaire — Monetary policy]

paraşüt, -tü Fr. i. Havanın kaldırma kuvvetinden yararlanarak yüksekten bırakılan bir cismin ya da insanın düşme hızını yavaşlatan aygıt. Havayla şişen bölümü ipek kumaştan yapılır. [Parachute — Parachute]

paraşütçü i. Ask. Uçak ve benzeri araçlardan paraşütle kazasızca atlamak, gerekirse teçhizatı ile yere inmek için yetiştirilmiş ve eğitilmiş kişi. [Parachutiste — Parachutist]

paratifo Yun. i. Hek. Ateş, kusma, sürgün belirtileri ile açığa çıkan ve besin maddeleri üzerinde üreyen belli bakterilerin meydana getirdiği hastalık. Halk arasında besin zehirlenmesi diye tanınan hastalık grubunun, paratifo bakterileri tarafından meydana getirilen özel bir şeklidir. Tedavide antibiyotik ilâçlar yararlı olur. [Paratypho — Paratyphoid fever]

paratiroid bezler Yun. T. b. i. Anat. Tiroid yani kalkan bezinin çevresinde bulunan, her biri darı büyüklüğündeki iç salgı bezleri. Dış ve iç olmak üzere iki ayrı grupta toplanırlar. Kalsyum metabolizmasının düzenlenmesinde önemli rol oynarlar. Salgıladıkları ve paratiroid hormon adı verilen hormon, kanda kalsyum seviyesini yükselterek, kasların uyarılma eşiğini yükseltir. Bu yüzden bu iç salgı bezlerinin yeterli hormon salgılayamadıkları durumlarda, kasların kasılması, kol ve bacakların gerilmesi ile beliren ve tetani adı verilen hastalık tablosu açığa çıkar. [Glandes paratyroides — Parathyroid glands]

paratoner Fr. i. Yapıları yıldırımın zararlarından koruyan donanım. Sivri ucuyla çektiği yıldırım akımını, bir telle toprağa ulaştırır. Yıldırımsavar, yıldırımlık. esk. Siperi saika. [Paratonnerre — Lightning - rod]

para tutmak b. f. Parası bulunmak.

paravana İta. i. ★ 1. Katlanır, taşınır çerçeveli perde. [Paravent — Folding - screen] ★ 2. mec. Gizleyen, koruyan kimse, şey: Beni kendisine paravana yaptı. [Paravent — Cover, screen]

para yatırmak b. f. Bir yere para vermek. [Déposer — To deposit]

para yemek b. f. ★ 1. Gereksiz olarak çok pa-



uçaktan atlayan paraşütçüler



ra harcamak. ★ 2. Hizmetinde bulunduğu yerden para çalmak.

parazit Yun. i. ★ 1. Asalak ★ 2. Radyo yayınlarına karışan yabancı ses. [Parasite — Parasite]

parazitoloji Yun. i. Hek. İnsanda asalak olarak yaşayan çok hücreli canlıları inceleyen hekimlik dalı. Mikrobiyoloji ise insanda asalak olarak yaşayan tek hücreli canlıları inceler. [Parasitologie — Parasitology]

parazitoz Yun. i. Hek. Bir parazit tarafından meydana getirilmiş hastalık.

parça i. ★ 1. Bir tümden ayrılan ya da sayılan şey: Kırılan bardağın parçaları; yolun bu parçası. [Morceau ; partie ; fragment — Part] ★ 2. Oylumu (hacmi) az şey: İki tahta parçası [Piece — Piece, bit] ★ 3. Birkaçı bir araya gelince bir tüm meydana getiren şeylerin her biri: Beş parçalı bir oda takımı. [Pièce, partie — Component part] ★ 4. Sayı anlatan bir sıfat aldığı vakit, bölünebilen şeyler için «bölünmüş tane» anlamına gelir: Üç parça elbiselik kumaş [Pièce — Piece] ★ 5. mec. Müzik eseri. [Morceau — Piece] ★ 6. İsim takımlarında belirtilen halinde kimi vakit aşağısama anlatır: Bir kâtip parçası. ★ «Ay parçası», «elmas parçası» gibi deyimlerde, «benzeri», «bir örneği» gibi bir anlam taşır. Her ikisi de «çok güzel kimse» demektir. ★ 8. Külb. Şık ve güzel kadın.

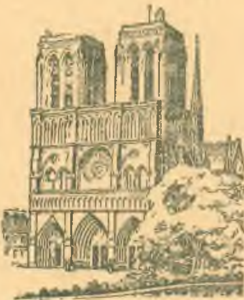
parça bohçası b. i. Renk renk ve çeşit çeşit kumaş parçalarının içine konulduğu bohça.

parçacı i. ★ 1. Bir toptan artık kalan kumaş parçaları satan kimse. ★ 2. Yedek makine parçaları satan kimse

parçacılık i. Ed. Yirminci yüzyıl başlarında İtalyan edebiyatında A. Soffici tarafından açılan ve konuları, gerçekten alınmış kısa kısa parçalar, küçük tablolar ve yaşayış anları halinde veren bir çığır. [Fragmentisme — Fragmentism]

parçalamak f. Parçalara ayırmak, parça parça etmek. [Déchifer, briser — To put into pieces]


mitolojideki Paris


Paris, Notre Dame katedrali

parçalı s. ★ 1. Parçalardan meydana gelmiş olan. ★ 2. Parça halinde bir eki olan. ★ 3. mec. Kinayeli, dokunaklı: Parçalı söz.

parçalı bohça b. i. Renk renk ve çeşit çeşit kumaş parçaları birbirine eklenerek yapılan bohça.

parçalı komedi b. i. Ed. Sahneleri birbirine bağlı olmayan komedi. [Comédie épisodique, comédie à tiroir — Episodic comedy]

parça parça b. s. Birçok parçalar halinde kırılmış ya da yırtılmış. [Brisé, en morceaux — In pieces]

pardesü Fr. i. Serin havalarda giyilen ince üstlük. [Pardessus — Topcoat]

pardi i. Yarı yanmış odun, öksü.

pardon Fr. ü. ★ 1. İşlenen bir kusur üzerine birinden af dilemek için kullanılır. [Pardon — Pardon, sorry, excuse me] ★ 2. Külb. (Alay makamında). Aşkolsun, bravo: Bunu senden beklemezdim, pardon!

Paré, Ambroise (1517-1590) Fransız cerrahı. II. Henri'nin, II. François'nın, IX. Charles'ın ve III. Henri'nin cerrahlığını yapmıştır. Bir organın kesilişinde, dağlama yerine atardamarları bağlamayı bulmakla ünlüdür. Eserleri, bütün Avrupa dillerinde defalarca yayımlanmıştır.

parestezi Yun. i. Hek. Yanma, batma, uyuşma şeklinde beliren duygu bozukluğu. [Paresthésie — Paresthesia]

Pareto, Vilfredo Frederigo Samaso Marki (1848-1923) İtalyan ekonomi bilgini Önce mühendislik öğrenimi, sonra fizik doktorası yaptı. Birçok işletme yönteminde bulundu. Lozan üniversitesinde ekonomi profesörü oldu. Ekonomiyi bir çeşit mekanik haline getirmeye çalışarak, ekonomik problemleri matematikle açıklamaya çalıştı.

parfüm Fr. i. Güzel koku, lâvanta. [Parfum — Perfume]

parıldamak f. Işınlar saçmak. [Briller, luire, étinceler — To gleam, glitter]

parıl parıl b. zf. Parıldayarak.

parıltı i. Parıldama, göze çarpan parlaklık. [Lueur, étincellement — Flash, glitter]

Paris Fransa'nın, Seine nehri kıyısındaki 2 795 000 nüfuslu başkenti. Dış mahalleleriyle birlikte nüfusu 7 milyonu geçen şehir aynı zamanda ülkenin en büyük sanayi, ticaret, kültür ve ulaşım merkezidir. 2 000 yıla yakın bir tarihi olan şehir, saraylar, anıtlar, köprüler, alanlar ve yapılarla süslüdür. Sanat, kültür, politika alanlarında uluslararası bir etkinliğe sahiptir. 1789 Büyük Fransız devrimine, 1848 devrimine, 1871 Paris Komünü'ne sahne olmuş, 1870'de ve 1914-1915'de Almanlar tarafından kuşatılmış, II. Dünya Savaşı'nda 14 Haziran 1940'dan 25 Ağustos 1944'e kadar Alman işgali altında kalmıştır.

Paris Mit. Troya Kralı Priam'ın ikinci oğlu. Yunanistan'a gönderilmiş. Meneleas'ın karısı Helena'yı kaçırmış, bu da Yunanlılar'ın Troya'yı kuşatmalarına sebep olmuş, Paris, kuşatma sırasında zehirli bir okla ölmüş.

Paris Antlaşması Tar. ★ 1. Yedi Yıl Savaşları sonunda Paris'de 1763'de İngiltere, Portekiz, İspanya ve Fransa arasında imzalanan antlaşma. Bu antlaşma sonunda Kanada'nın Fransa'dan alınıp İngiltere'ye verilişi kabul edilmiştir. ★ 2. Kırım Savaşı'ndan sonra 1856'da imzalanan Paris Antlaşması Ruslar aleyhine, Osmanlı Devleti lehine önemli maddeler getiriyordu. Rusya bu antlaşmanın gereklerine yeterince uymadığından 20 yıl kadar sonra yeni bir Osmanlı - Rus Savaşı doğmuştur.

parite Fr. i. Para ve kambiyo piyasaları işlemlerinde geçerli dört metottan biri. Yabancı ülkelere borçlu olan tacirler, borçlarını en elverişli şekilde ödeyebilmek için çeşitli dövizlerin birbirine olan durumlarını gösteren tablolar düzenlerler; bunlara parite tablosu adı verilir. [Parité — Parity]

Park Mit. Yunan mitolojisine göre cehennemlerin üç tanrıçası. Biri öreke tutar, ikincisi iğ çevirir, üçüncüsü iplik kesermiş.

park Fr. i.★ 1. Halkın dolaşıp hava almasına yarayan ağaçlı ve çiçekli bahçe. [Parc — Park] ★ 2. Ask. Cephane, makine ya da otomobillerin bulunduğu yer. [Parc — Depot, park]

Park, Çung Hi (Doğ. 1917) Güney Koreli general. Kore, Japonya ve Amerika'da okudu. Bir süre öğretmenlik yaptı. 1940-1945 yıllarında Japon, 1945-1963 yıllarında Güney Kore ordularında hizmet gördü. 1961-1963 yıllarında önce Millî Kalkınma Yüksek Konseyi başkan yardımcısı, sonra başkanı oldu. 1961-1963 yıllarında cumhurbaşkanı vekili idi. 1963'den beri cumhurbaşkanıdır. Eserleri basılmıştır.

parke Fr. i. ★ 1. Küçük, biçimli tahta parçalarından yapılmış döşeme. [Parquet — Flooring] ★ 2. Caddelere döşenen kübik düzgün taşlar. [Pavé — Pavement] ★ 3. Bir borsanın alım satım işlemlerinin yapıldığı yer. [Barquet — Floor] ★ 4. Borsa ajanlarının toplantısı. [Parquet, réunion — Meeting]

Parker, Horatio William (1863-1919) Amerikalı besteci. Boston ve Münih konservatuvarlarında müzik eğitimi gördü. Ölümüne kadar Yale Üniversitesi müzik profesörlüğü yaptı. Dinsel müzik türünde, org ve koro için eserler verdi. En ünlüsü: «Hora Novissima» adlı oratoryosudur.

Parkinson hastalığı b. i. Hek. Bir adı da paralysis agitans olan bir beyin hastalığı. Beyin kökünün belirli bölgelerinin ya ensefalit ya da damar sertleşmesi ve kireçlenmesi sonucu harap olması yüzünden bütün kaslarda, özellikle ellerde istemsiz hareketler, titremeler görülmesi, istemli hareketlerin titrek ve yapılamaz oluşu, kaslarda sertleşme, salya salgılanmasının artması ile belli olur. Hasta giderek yürüyemez, hareket edemez, düzgün konuşamaz olur, kasılır kalır.

Park Otel İstanbul'un turistik işletmelerinden biri. Bina, son Sadrazam Tevfik Paşa'nın çocukları Ali Nuri, İsmail Hakkı Okday ve Zehra Moran tarafından 1932'de yaptırılmıştır. Yerli ve yabancı birçok devlet adamları burada kaldıkları gibi, birçok başbakan da, kaldıkları sürelerde resmi ve özel ziyaretçilerini bu otelde kabul etmişlerdir. Atatürk, kendisini ziyarete gelen İngiliz Kralı Edward'ı burada ağırlamıştır.

parkur Fr. i. Koşu yolu.

parlak s. ★ 1. Parlayan: Parlak bir maden. [Brillant — Bright] ★ 2. Temiz ve ışıklı. [Clair — Gleaming] ★ 3. Göze çarpacak kadar başarılı: Parlak bir imtihan. [Brillant — Brilliant] ★ 4. (Kaba) Yüzü güzel (oğlan).

parlamak f. ★ 1. Aldığı ışınları yansıtmak. [Briller — To shine] ★ 2. Tutuşup alev çıkarmak. [S'enflammer — To flare] ★ 3. mec. Ünlü sanlı olmak, itibarı yükselmek. ★ 4. mec. Birdenbire öfkelenmek.

parlamentarizm i. Huk. Siyasî iktidarın, sorumsuz bir devlet başkanı, yasama organının denetiminde yürütme organı ve yasama organınca kullanıldığı siyasî rejim türü. Parlamenter sistemde, yasama organı, yürütme organını denetleyerek görevinden düşürebileceği gibi, yürütme organı da belirli konular gerçekleştiğinde yasama organını feshederek yeni seçimlerin yapılmasına karar verebilir. [Parlementarisme — Parliamentary government]

parlamento İta. i. Huk. Kanunları yapmak, bütçeyi hazırlamak, yürütme organını denetlemek görevlerini yüklenmiş bulunan ve seçimle kurulan meclisler. Yasama organı. Parlamento, bazı ülkelerde 1, bazı ülkelerde ise 2 meclisten meydana gelir. Türkiye parlementosunun adı Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir ve 2 meclisten oluşur. [Parlement — Parliament, legislative assembly, legislature]

parlamentolu monarşi b. i. Hükümdarın erk ve yetkisi karşısında parlamento erk ve yetkisinin yer aldığı rejim. [Monarchie parlementaire — Parliamentary monarchy]

parlatmak f. ★ 1. Parlamasını sağlamak [Luire — To polish] ★ 2. Külb. İçki içmek.

parmağı ağzında kalmak b. f. Şaşakalmak.

parmağına dolamak b. f. Bir şeyi ele alıp ilgilileriyle sürekli olarak uğraşmak.

parmağında oynatmak b. f. Birine her zaman istediğini yaptırtmak.



Çung Hi Park

parmağını sokmak b. f. Bir işe karışmak.

parmak i. ★ 1. Anat. İnsanda ve bazı hayvanlarda ellerin ve ayakların son kısmını meydana getiren boğumlu ve oynak, uzunca organların her biri. [Doigt — Finger] ★ 2. Bir tekerleğin merkezinden çemberine kadar uzanan çubukların her biri. [Rayon d'une roue — Spoke] ★ 3. İngiliz uzunluk ölçüsü olan «kadem» in on ikide biri. 25,4 mm. ye eşittir. «İnç» anlamdaşı. [Pouce, inch — Inch] ★ 4. Eski Osmanlı ölçüsünde «arşın» ve «zira» ın yirmi dörtte biri. Aşağı yukarı 3 cm. kadar gelir. ★ 5. Kimi vakit el parmağının eni kadarını gösteren bir ölçü deyimi: Bardakta iki parmak su kalmış. ★ 6. Koyu sıvılara daldırılıp çıkarıldıkta parmağa bulaşan miktar: Bir parmak bal. ★ 7. Bir işe karışmış olma ilgisi: Bu işte onun parmağı var.

parmakçı i. ★ 1. Parmaklık yapan çıkrıkçı. ★ 2. mec. Kışkırtıcı.

parmak hesabı b. i. ★ 1. Ed. Hece tartısı, hece vezni, belirli sayıdaki hece kümelerine dayanan nazım tartısı. ★ 2. Parmakları kullanarak yapılan hesap.

parmak izi b. i. Parmak uçlarının iç tarafındaki incecik deri çizgilerinin cilâlı eşya üzerinde bıraktığı iz. Polisçe, suç işleyenleri ortaya çıkarmak için yararlanılır. [Empreinte digitale — Finger - print]

parmak kadar b. s. Küçük.

parmak kaldırmak b. f. Bir başkasının başkanlığı altında yapılan toplantılarda söz istemek ya da konuşulan işin kabul ya da reddi için reyini kullandığını belli etmek için işaret parmağını açık bırakarak kapalı eli yukarı kaldırmak. [Lever le doigt — To raise hand]

parmakla gösterilmek b. i. Eşi az bulunmak.

parmaklamak f. ★ 1. Parmak sürmek. ★ 2. Kışkırtmak.

parmaklarını yemek b. f. Bir yiyeceğin çok lezzetli bulunduğunu anlatmak için söylenir.

parmakla sayılmak b. f. Parmakla gösterilmek.

parmaklık i. Tahta ya da demirden sıra çubuklarla yapılmış bölme ya da korkuluk. [Grille — Railing, fence, banisters]

parmak tatlısı b. i. Parmak şeklinde yapılan bir çeşit hamur tatlısı.

parmak üzümü b. i. Uzun taneli bir üzüm çeşidi.

parmak yalamak b. f. Kendine, hakkı olmayan bir çıkar sağlamak: Bal tutan parmak yalar.

Parman, Cemil (Doğ. 1909) İşletmeci ve yönetici. İnegöl'de doğdu. 1936'da İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu'nu bitirdi. Sümerbank'da çalıştı. Toprak Mahsulleri Ofisi ve Devlet Denizyolları genel müdürlükleri yaptı. Güven Sigorta yönetim başkanı oldu. 1953'de özel sektöre geçti. Transtürk A.Ş. ve Makine Tarım Endüstrisi kurucu ve yöneticiliklerinde bulundu.

Parmenides, (M.Ö. 540-450) Eleali Yunan filozofu. Ksenofonos'un öğrencisidir. Platon'un «yüce» dediği Parmenides, «Tabiat Üzerine» adlı bir şiir yazmıştı. Parmenides'in temel düşüncesi şu cümlede toplanır: «Varlık vardır, var olmayan yoktur». Bundan çıkan anlama göre de varlık, ezelidir, hareketsizdir. Yoksa var olmayanın varlığını kabul etmek gerekir.

parmıcan i. Bir çeşit İtalyan peyniri. [Parmesan — Parmesan cheese]

Parnaş Eski Yunanistan'da 2 459 m. yükseklikte, eski Yunanlılarca kutsal sayılan bir dağ. Bugünkü adı Liyakura'dır.

parodi Yun. i. Tiy. Ciddi bir eserin tümünü ya da bir bölümünü alaya alarak, biçimini bozmadan anlamını değiştirerek, özle biçim arasındaki çelişmeden güldürücü etki çıkaran tür. [Parodie — Parody]

parola İta. i. Ask. Düşman yönüne hizmete gönderilen keşif kollarıyla devriyelerin geri döndükleri zaman bir yanlışlığa meydan vermemek, tanışmayı sağlamak için önceden kararlaştırılmış kelimeler. Genellikle süresi 24 saattir. Gerektiğinde her an değiştirilebilir. [Mot d'ordre, mot de ralliement — Pass - word]

parpa i. Kalkan balığının yavrusu. [Petit turbot — Young turbot]

par prensip Fr. b. zf. Görüş, fikir bakımından.

Parrhasios (M.Ö. IV. yüzyıl) Eski Yunanistan'ın ünlü bir ressamı. Efes'de doğdu. Kompozisyonlarında gerçeğe yaklaşmak için gösterdiği titizlikle tanınmıştır. Apollon soyundan olduğunu söyleyerek övünmesi darbımesel haline gelmiştir.

pars i. Zo. Etoburların kediler familyasından bir tür. Kedilerin en yırtıcısıdır. Vücudu, deve tüyü sarısı kürkün üzerine düzenli olarak serpilmiş irili ufaklı siyah beneklerle kaplıdır. Kürkü için avlanır. Yaşadığı bölgeler Avrupa'da Karadeniz'den başlayarak Asya'da Hindistan ile Seylan, doğuda Burma ve Malaka'ya kadar uzanan geniş bölgedir. Afrika'da Büyük Sahra'nın dışında her yerde bulunur. [Léopard — Leopard]

parsa i. Ortada oynanan oyun ya da çalınan çalgıdan sonra seyircilerden toplanan bahşiş.

parsal s. Eski püskü.

parsel Fr. i. Arazi bölümünde parça. [Parcelle — Plot]

parsellemek f. Parsellere ayırmak. [Parceller — To plot]

parşömen Fr. i. Eskiden yazı yazmak için hazırlanan, özellikle keçi, koyun derisi. Paçavradan yapılan kâğıt girmeden önce Avrupa'da parşömen kullanılırdı. Bulunmuş parşömenlerin en eskisi 677 tarihine aittir. [Parchemin — Parchment]

ÜÇ PARS ÇEŞİDİ



Çita



Jagar



Puma

parşömen kâğıdı b. i. Parşömene benzetilerek yapılan mat, dayanıklı ve yarı saydam kâğıt. [Papier parcheminé — Parchment paper]

partal s. Çok kullanılmaktan yıpranmış.

partenogenez Yun. i. Biyo. Bazı böceklerde olduğu gibi, döllenmemiş yumurtalarla üreme. esk. Tenasülü bikrî. [Parthénogénèse — Parthenogenesis]

parter Fr. i. Tiyatro sinema gibi yerlerde yer katı. [İng. Pit, area]

parthenon Bak. Athene Parthenon.

parti Fr. i. ★ 1. Belli bir miktar ticaret malı: Bir parti şeker geldi. [Lot — Lot] ★ 2. Ortaklaşa kanılar çevresinde birleşenlerin meydana getirdikleri siyasal topluluk: Muhafazakâr parti, liberal parti. [Partis politiques — Political party] ★ 3. Bazı oyunların bir defalığı. [Partie — Match] ★ 4. Eğlenti: Av partisi, kokteyl partisi. [Partie — Party] ★ 5. Müz. Harmoniyi oluşturan melodilerden her biri. [Partie — Part] ★ 6. Bu melodilerden her birinin yazılı bulunduğu kâğıt. ★ 7. Kelepir.

partili i. Partiden olan (kimse). [Membre d'un parti — Member of a party]

partisyon Fr. i. Müz. Bir orkestra eserinde partilerin hepsini içine alan nota defteri. [Partition — Partition]

partizan Fr. i. Bir partiden yana çıkan ya da o yolda davranan kimse. [Partisan — Partisan]

Partlar Tar. İran'da Milâttan önce kurulan bir devletin ve bu devleti kuran ulusun adı. Hangi soydan oldukları kesinlikle bilinmeyen Partlar'ın Çin - Türk karması bir ulus olduğu sanılmaktadır. Partlar, Salavkuslar'la İran'a giren Grek kültürünün bu ülkeye yerleşmesini engellemişlerdir. Partlar İran'da 200 yıl kadar kalmışlar; İran asıllı Sasanîler'e yenilmeleri üzerine M.Ö. 25 - 50 yılları arasında ortadan kalkmışlardır.

partner Fr. i. Oyun ortağı.

parya Tamulca i. Sos. Hindistan'da kast dışı sayılanlara verilen ad. Paryalar eski brahman yasasına göre üçe ayrılırdı. 1° Abhikastra (lânetliler). 2° Vratyaslar (aforoz edilmişler). 3° Apasadoslar (kovulmuşlar). Bunlardan sonuncular, hiçbir ibadete katılamazlardı; öteki halktan uzak yaşamak zorundaydılar. Kesin olarak toplumun dışına atılmışlardı; çünkü doğumları yasa dışı ve suç sonucu sayılıyordu; yalnız en iğrenç işleri yapabilirlerdi; bu işler öteki kastlardan olanlara yasaktı. [Paria — Pariah]

P.A.S. Hek. Para - amino salisilik asidin kısaltılmış şekli. Streptomisinle beraber veremin en önemli ilâçlarındandır.

pas Fr. i. ★ 1. Futbol, hokey gibi takım oyunlarında, topun bir oyuncu tarafından takım arkadaşlarından birine verilmesi. [Passe — Pass] ★ 2. ü. Bazı oyunlarda bir oyuncunun o eli oynamayacağını anlatır. [Passe — Stake]

pas i. ★ 1. Madenlerin oksitlenerek yüzeylerinde bağladıkları kir. [Rouille — Rust] ★ 2. Bazı mantarların bitki yaprakları üstünde meydana getirdiği siyah ve kırmızımtrak lekeler halindeki hastalık. [Rouille — Rust] ★ 3. Mide bozukluklarında ya da nöbetli hastalıklarda dilin üstünde meydana gelen sarımtırak beyaz kir. [Rouille — Rust]

pasadoble İsp. i. Müz. İspanyol dans havası.

pasaj Fr. i. Büyük şehirlerde, bir sokaktan o sokağa paralel başka bir sokağa geçmek üzere yalnız yayalar için bir bina içinde ya da binalar arasında bırakılmış geçit. [Passage — Passage]

pasak i. Kir.

pasakaglia İta. i. Müz. Aralıksız tekrarlarla devam eden bir tür müzik parçası. J. S. Bach'ın org için pasakaglialan bu türün şaheserleridir.

pasaklı s. ★ 1. (Cilt, elbise v.b. için) Kirli. [Crasseux — Dirty] ★ 2. Kılığı kıyafeti pek düzensiz, çapaçul. [Débraillé — Untidy]

pasaparola İta. i. Bir kıtaya verilen ve ağızdan ağıza bütün askerlere yayılan komut. [Passe - parole — Pass - order]

pasaport, -tu Fr. i. Huk. Kişinin yabancı ülkelerde kimliğini kanıtlayabilmesi ve seyahat edebilmesi için yetkili organlarca verilen belge. [Passport — Passport]

pasaportunu almak b. f. Külb. Büsbütün kovulmak.

pasaportunu eline vermek Külb. Büsbütün kovmak.

Pasarofça Yugoslavya'da Tuna ve Morava nehirleri kavuşağında 13 000 nüfuslu bir kasaba. 21 Temmuz 1718'de Osmanlı Devleti, Avusturya ve Venedik arasında imzalanan antlaşma yüzünden ün kazanmıştır.

Pasarofça Antlaşması Tar. XVIII. yüzyıl başlarında, Venedik ve Avusturya devletleri ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan barış antlaşması. Bu antlaşma gereğince bugünkü Romanya'nın güneybatısı ile bugünkü Yugoslavya'nın kuzey bölgesi Avusturya'ya; Dalmaçya kıyılarındaki adalar, Venedik'e bırakılıyor, bir süredir elimizden çıkmış bulunan Mora yarımadası yeniden Osmanlı Devleti'ne veriliyordu.

pasavan Fr. i. Pasaport kanunumuz gereğince, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile komşu hükümetler arasında yapılmış ve yapılacak olan anlaşmalarla belirtilen sınır bölgesi içinde geçerli olmak üzere parasız verilen girme, çıkma belgesi. Pasavan, sınıra en yakın hükümet merkezince verilir. [Passavant — Permit]

Pascal, Blaise (1623-1662) Fransız matematik, fizik bilgini ve filozofu. Büyük bur-

juvazi sınıfından bir aileden gelmedir. 16 yaşında iken «Konikler Üzerinde Bir Deneme» yi yayınladı; 19 yaşında da Normandiya'da vergi müdürü olan babasına yardım için ilk hesap makinasını yaptı; sonra boşluk üzerindeki fizik denemlerine girişti. Matematikçi Fermat'ya yazdığı mektuplardaki fikirleriyle probabilite hesabının temelini attı. Havası boşaltılmış kaplar, sıvıların dengesi ve havanın ağırlığı konularındaki buluşları önemlidir. 31 yaşında iken geçirdiği bir araba kazasından sonra duygu ve düşüncelerinde büyük bir değişme oldu; kendini din konularına verdi. Artık bütün amacı, Hıristiyan dininin övgüsünü yapmaktı. Düşüncelerinin özü, hareket noktası, insanlığın hali olduğu, varlık ve insan problemi üzerinde düşündüğü için, varoluşçuluğun (egzistansiyalizm) öncüsü sayılır. Başlıca eserleri: «Pensées — Düşünceler», «Les Provinciales — Taşra Mektupları», «Traités de l'éguilibre des liqueurs et de la pesanteur de la masse de l'air — Sıvıların Dengesi ve Hava Kitlesinin Ağırlığı Üzerine İncelemeler» dir.

Pas - de - Calais Fransa ile İngiltere arasındaki boğaz. Genişliği 31 km., uzunluğu 185 km. dir. Derinliği azdır ve Manche denizini Kuzey denizine bağlar. Çok işlektir; kıyılarında pek çok liman şehri yer almaktadır.

pasif Fr. s. Gr. ★ 1. Edilgin. ★ 2. Eylemsiz. [Passif — Passive] ★ 3. Eko. Bilânçoda borçların para ile ifadesi. esk. Zimmet. [Engagements — Liabilities]

pasif direnme Fr. T. b. i. Hükümet memurlarına karşı herhangi bir saldırı hareketine geçmeden başka baskı araçları kullanarak yaratılan direnme. [Résistance passive — Passive resistance]

pasif korunma b. i. Savaş sırasında düşman ülkenin yapacağı hava hücumlarının yaratacağı tehlikelerden korunmak için başvurulması gerekli tedbirler sistemi. [Défense passive — Civic defence]

Pasinler Erzurum'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 701 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 41 919, merkezinin nüfusu 9 294'dür. En önemli akarsu Aras'dır. Tahıl tarımı ve hayvancılık yapılır. İlçe merkezi Hasankale kasabasıdır. Kaplıcalarıyla tanınmıştır. Erzurum — Kars kara ve demiryolu üzerindedir.

paskal s. İnsanı güldürüp eğlendiren.

paskalya Yun. i. Peygamber İsa'nın tekrar dirildiğine inanılan günün yıldönümünde, Hıristiyanlar'ın kutluladıkları yortu. [Paques — Easter]

paskalya yumurtası b. i. Paskalyada Hıristiyanlar'ın başlıca kırmızı olmak üzere çeşitli renklere boyadıkları yumurta.

paskalya yumurtası gibi Yüzüne fazla allık sürenler için kullanılan bir deyim.

paslanmak f. ★ 1. Üzerinde pas meydana gelmek. [Rouiller — To become rusty] ★ 2. mec. Çalışmamak yüzünden işleyemez olmak.



Blaise Pascal

paslı s. Pas tutmuş, paslanmış. [Rouillé — Rusty]

pasmantarıgiller ç. b. i. Bitkilerin üzerinde yaşayıp pas denilen lekeler yapan asalak bir mantar takımı. esk. Futuri harakiye. [Urédinées — Uredines]

paso İta. i. ★ 1. Bazı taşıtlarda, bazı kimselerin herhangi bir ücretten bağışık tutulduğunu gösteren belge. [Passe — Pass] ★ 2. ü. Bir işten vazgeçildiğini, yapılmayacağını anlatır: Benden paso, siz ne isterseniz yapın.

paspal i. Kepeği çok un.

paspas i. Ayakkabıların altını temizlemek için kapıların önüne konulan keçe ya da bu amaçla kullanılan her şey. [Paillasson — Doormat]

Pasquini, Bernardo (1637-1710) İtalyan bestecisi ve orgcusu. Kiliselerde org ve klavsen çalarak ün yapmıştır. Org tekniğine ait metotlar hazırlamış; opera müziği, oda müziği ve oratoryolar bestelemiştir. Durante, Muffat, Scarlatti ve Gasparini, yetiştirdiği öğrenciler arasındadır.

pasta İta. i. ★ 1. Esası un olmak üzere, çikolata, krema, meyva ezmesi gibi süsleyici şeyler katılarak türlü şekil ve kalıpta yapılan şerbetsiz hamur tatlısı. [Pâtisserie, gâteau — Pastry] ★ 2. Bir elbise ya da kumaşı daraltmak ya da kısaltmak için yapılan dikişli kıvrım. ★ 3. Çerkesler'in mısır ekmeği. ★ 4. Tek. Lehimcilikte kullanılan bir çeşit karışım.

pastahane İta. Far. i. Oturup pasta yenilen pastacı dükkânı. [Pâtisserie — Pastry - shop]

pastal i. Tütün yaprağı dizisi. [Manoque — Bundle]

pastav Macarca i. ★ 1. Çuha topu: Eskiden her pastav elli arşındı. ★ 2. Orta oyununda pişekâr'ın elindeki şakşak.

pastavla pazarlık Eskiden toptan pazarlığa verilen ad.

pastel Fr. i. ★ 1. Resim yapmaya yarar toz halinde boyalardan yapılmış renkli kalem. [Pastel — Pastel, crayon] ★ 2. Böyle kalemlerle yapılmış resim. [Pastel — Pastel drawing] ★ 3. Uçuk, soluk (renk).

Pasternak, Boris (1890-1960) Sovyet yazarı. Moskova'da doğdu, Moskova yakınında Peredelkino'da öldü. 1912'de yazdığı eserleri daha çok fütürizm akımına bağlı eserlerdir. Asıl ününü «Yaşam, Benim Kızkardeşim» adlı şiir kitabıyla sağladı. Daha sonra toplusal şiirler yazdı. Bununla beraber bütün dünyada tanınmasını sağlayan eseri «Doktor Jivago» dur. Pasternak bu eseriyle Nobel armağanını kazandı. Bu ödülü almaması için meslekdaşları şiddetli bir kampanya açtılar. Pasternak ödülü almak için Stokholm'e gitmedi.

Pasteur fırını b. i. Laboratuvar ve pansuman malzemesini, sterilize etmek için, ısıdan yararlanılarak kullanılan, silindir şeklinde küçük ve taşınabilen fırın. Elektrikle çalışır.

Pasteur, Louis (1822-1895) Fransız kimyacısı ve biyologu. Dole'de doğdu. Dijon, Strasburg, Lille ve Paris'de üniversite hocalığı yapmıştır. Bugün kendi adı verilmiş bir mikrobiyoloji enstitüsünü kurmuş ve yönetmiştir. Mikropların ekşime ve kokuşmanın nedeni olduğunu, asepsi ve antisepsiyi, mikropların yoktan var olmadığını, kuduz ve şarbon aşısını, özel bir mikroptan arınma yöntemini (pastörizasyon) bulmuştur. Mikrobiyolojinin önemli kurucularındandır.

pastırma i. Tuz ve çemen katılıp bastırılarak güneşe ya da ise tutularak kurutulmuş et.

pastırmasını çıkarmak b. f. mec. İyice dövmek.

pastırma yazı b. i. Güz mevsiminin sonuna rastlayan son sıcak günleri.

pastil Fr. i. Hek. Lezzetli ve yumuşak tanecikler şeklinde hazırlanmış ilâç. [Pastille — Troche]

pastiş İta. Fr. i. ★ 1. Başka ressamların, başka yazarların v.b.'nin uslûbu taklit edilerek meydana getirilen edebiyat ya da sanat eseri (edebiyatta, çok defa hiciv ya da eleştiri amacıyla yapılır). Benzek. ★ 2. Müz. Çeşitli müzik yazarlarının parçalarından oluşturulmuş müzik eseri. [Pastiche — Parody]

pastoral Fr. i. Re. Kişileri, kadın ve erkek çobanlardan alınmış sanat eseri: Çobanlama. [Pastorale — Pastoral]

pastörizasyon Fr. i. İçerisinde bakteri ya da mantarların üreyebileceği bir sıvıyı 70 - 80° C ye kadar ısıttıktan ve bu şartlarda yarım saat kadar beklettikten sonra, bu sıvının birdenbire soğutulmasına dayanan sterilizasyon metodu. Bu sterilizasyon bütün hastalık etkenlerini ilgilendirmezse de, mayalaşmaya engel olduğundan, kolaylıkla yapılabildiğinden ve ilgili sıvıların ve bu arada sütün özelliklerini korumasına engel olmadığından, endüstride ve koruyucu hekimlikte önem kazanır. [Pasteurisation — Pasteurization]

pastörize Fr. s. Pastörizasyon işlemine uğratılmış.

pastörize etmek Fr. T. b. f. Pastörizasyon işlemine uğratmak.

pastra Yun. i. Bir çeşit iskambil oyunu.

pasyans Fr. i. İskambille açılan bir fal.

pasyon Fr. i. Müz. Batı müziğinde İsa Peygamber'in ölümünden önce ve ölümü sırasında çektiği acılar üzerine yazılmış bir çeşit oratoryo.

paşa i. Osmanlı İmparatorluğu zamanında yüksek sivil memurlara ve albaydan üstün rütbeli askerlere verilen san: Enver Paşa, Nazır Paşa, Vali Paşa. [Pacha — Pasha]

Paşabahçe Şişe Fabrikaları Bak. Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları.

Paşakapısı Tar. Osmanlı İmparatorluğu zamanında sadrazamlık dairesinin bulunduğu yapıya verilen ad. Paşakapısı, bugünkü Adlî Tıp'bın ve Alay köşkünün karşısında idi. Paşakapısı sonraları şimdiki İstanbul valiliğinin bulunduğu yere taşınmış ve Babıâli diye anılmaya başlanmıştır.

paşalı i. Tar. Paşaların hizmetinde bulunan gedikli ağa.

paşalı döküntüsü b. i. Tar. Efendisinin ölümü ya da işten el çektirilmesi üzerine kapısız kalan gedikli ağa.

paşalık i. ★ 1. Paşa sanı ya da paşa olma hali. ★ 2. Tar. Bir paşanın yönetimindeki ülke.

Paşiç, Nikola (1845-1926) Yugoslav devlet adamı. 1881'de Radikal Parti'nin kuruluşuna katıldı. Kral Milan'a yapılan suikasta karıştığından Avusturya'ya kaçtı; ölüme mahkûm edildi. 1889'da Milan çekilince döndü. 1891-1892 yıllarında başbakanlık, 1893-1894 yıllarında Rusya'da büyükelçilik yaptı. 1899'da sürgüne gitti. Dönüşünde, 1906'da yeniden başbakanlık görevi aldı. 1919'da, Saint - Germain antlaşmasıyla Yugoslavya'nın kurulmasında rolü oldu.

paşmak i. Ayakkabı, başmak.

pat, -tı s. ★ 1. Yassı, basık: Pat burun. [Plat — Flat] ★ 2. i. Yassı bir şeyle vuruldukta çıkan sesi anlatır. ★ 3. i. Bot. Bileşikgillerden, kasımpatına benzeyen, fakat onun gibi katmerli olmayan bir çiçek. [Aster — Aster] ★ 4. Bu çiçek biçiminde elmas iğne. ★ 5. Külb. Askerce selâm.

pata i. Oyunda yenen ve yenilen olmaması, berabere kalma. [Partie nulle — Tie]

patadak zf. Ansızın, beklenmediği halde: Patadak çıkageldi.

patadan zf. Patadak.

Patagonya Güney Arjantin'de bir bölge. Büyük baş hayvanlar yetiştirilir. Petrol kuyuları vardır.

patak i. El ile atılan dayak.

pataklamak f. ★ 1. El ile rastgele vurarak dövmek. ★ 2. Çabucak ya da şöyle böyle süpürmek, (çamaşır) yıkamak.

patalya Tar. i. Savaş gemilerinde iki çifte kürekli küçük sandal.

patates (Amerika yerlilerinin dilinden) i. Bot. Toprak altındaki yumruları yemeklik, yemlik olarak ve sanayide kullanılan, sapı dik, yaprakları sert ve birçok parçalı, çiçekleri menekşe, beyaz ya da kırmızımtırak renkte, yeşil meyvaları olan, olgunlaşmamış yumru, filiz ve yeşil yapraklarında solanin, solanein, solanidin gibi zehirli maddeler bulunan,

PATATES



Patatesin kökündeki yumrular



iki çeşit patates



Louis Pasteur

patlıcangiller familyasına bağlı yıllık bitkiler. [Pomme de terre — Potato]

patates peronosporası b. i. Bot. Patatesin yerüstü kısımlarında asalak olarak yaşayan ve bitkide birtakım hastalıklar meydana getiren mantar.

patavatsız s. Sıra, saygı gözetmeden, nereye varacağını düşünmeden ağzına geleni söyleyen ve aklına geleni yapan. [Brusque — Tactless]

paten Fr. i. Ayakkabıya takılarak buz üstünde kaymaya yarayan, altında uzunlamasına ince bir demir takılı, tahtadan ya da demirden taban. [Patin à glace — Skate]

patenta İta. i. ★ 1. Patent. [Patente — Patent] ★ 2. Uyrukluk belgesi. [Licence — Licence] ★ 3. Gemilere, ayrıldıkları limanın sağlık durumu hakkında verilen belge. [Patente — Bill of health]

Paterculus, G. Velleius (yaklaşık olarak M. Ö. 19 - M.S. 31) Romalı tarihçi. M.S. 30'da ünlü «Historiae Romanae» sını yazdı. Bu eser, Troya'nın yıkılmasından, M.S. 30 yılına kadar gelip geçmiş olayları içine alan bir Roma tarihidir.

paterji Fr. i. Hek. ★ 1. Bir uyarımdan sonra, organizmanın başka cinsten bir uyarıma aşırı şekilde duyarlı olması. ★ 2. Çok sayıda yabancı maddeye allerjik olma durumu. [Pathergie — Pathergy]

paternalizm Fr. i. İşçilerin sosyal korunma ihtiyaçları için en iyi yargıyı verebilecek tek otorite olarak kendini gören bir iş yerinin patronunun tutumuna verilen ad.

patı çakmak b. f. Külb. Askerce selâm vermek.

patırdamak f. Patırdılı ses çıkarmak.

patır patır b. zf. Çabuk ve gürültü ile: Dutlar patır patır döküldü.

patırtı i. ★ 1. Gürültü ya da daha çok ayakla edilen gürültü. ★ 2. Kargaşalık.

patırtıya pabuç bırakmamak b. f. Olur olmaz şeylerden yılmamak.

patırtıya vermek b. f. Patırdı çıkarmak.

patırtıya vurmak b. f. Telâş ve karışıklığa düşürmek.

patik i. Küçük çocuklara giydirilen altı yumuşak ya da ince köseleli hafif ayakkabı.

patika i. Keçi yolu, çoban çığırı. [Sentier — Foot - path]

patinaj Fr. i. ★ 1. Patenle kayma sporu. [Patinage — Skating] ★ 2. Yolun kaygan olması dolayısıyla tekerlekler dönmeksizin bir taşıtın kayması ya da tekerlekler döndüğü halde taşıtın ilerleyememesi. [Patinage — Skidding]

patis i. İnce ve türlü renkte patiska.

patiska i. En çok pamuktan dokunmuş, beyaz, sık ve düzgün bez.

patlak s. Patlamış, yarık. [Creve — Burst, torn open]


patlıcan

patlak göz b. i. Dışarı fırlamış göz.

patlak vermek b. f. (Gizli kalması istenilen ya da hoş olmayan bir şey) Ansızın ortaya çıkmak.

patlamak f. ★ 1. (Bir şey) İç basıncın artması yüzünden yarılmak. [Crever — To burst open] ★ 2. (Böylece yarılan bir kap ya da atılan mermi, tıkaç gibi şeyler, bir anda yanıp birdenbire çok miktarda gaz çıkaran maddeler) Kısa, kuvvetli gürültü çıkarmak. [Eclater, exploser — To explode] ★ 3. Ansızın, tehlikeli ve gürültülü bir şey baş göstermek: Savaş patladı. [Eclater — To burst out] ★ 4. (Sabırsızlık doğuran öfke, can sıkıntısı, havasızlık gibi haller) Taşkın hale gelmek. ★ 5. mec. Fazla yemek ya da içmek: Öf, patladım! ★ 6. (Çoğumsama fikriyle) Mal olmak.

patlangaç (patlangıç) i. ★ 1. Tabanca gibi ses veren, çeşitli çocuk oyuncağı. ★ 2. Yere vurulmak ya da üstüne basılmak yoluyla patlatılıp eğlenilen bir çeşit şenlik oyuncağı.

patlatmak f. ★ 1. Patlamak işini yaptırmak. [Faire détoner, faire exploser — To blast] ★ 2. Bir insanın sabrını g[illegible]rmek ya da nispet verip kızdırmak. ★ 3. Tokat atmak: Şimdi patlatırım ha!

patlayıcı s. Ateş alıp patlama özelliği olan. esk. Münfelik. [Explosif — Explosive]

patlıcan i. Bot. Patlıcangillerin örnek bitkisi ve bunun sebze olarak yenen mor renkli, uzunca ya da toparlak yemişi. Birincisine kemer patlıcan, ötekine de bostan patlıcanı denir. [Aubergine — Eggplant, aubergine]

patlıcangiller ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden, örnek bitkisi patlıcan olan, içine domates, biber, patates, tütün gibi birçok bitkileri alan familya. [Solanacées — Solanaceae]

patlıcan inciri b. i. İncirin iri ve mor bir çeşidi.

Patna (Hindistan) Bihar eyaletinin merkezi. Ganj nehri üzerindedir. Nüfusu 374 400'dür. Halıcılık gelişmiştir.

Patnos Ağrı'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 421 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 32 577, merkezinin nüfusu 5 628'dir. Murat suyunun kollarından Banşan'ın suladığı ilçe toprakları engebelidir. Az miktarda tahıl tarımı yapılır. Hayvancılık ve hayvan ürünleri önemlidir. Kasaba il merkezine 82 km. lik bir yolla bağlıdır.

patogenez Yun. i. Hek. Hastalık durumunun başlama, gelişme şekli. [Pathogenèse — Pathogenesis]

patoloji Yun. i. Hek. Hastalıkları inceleyen bilim dalı. Bir hastalığın oluşma ve gelişmesi ve bu oluşma ile gelişmeye etki yapan şartların yorumu, incelenmesi. [Pathologie — Pathology]

Patriçiler Eski Roma'da imtiyazlı sınıf. Ad-

larının, senato üyesi anlamına gelen pator ile ilgili olduğu sanılıyor. Patriçi ailelerinin atalarının Roma'nın ilk halkı olduğu iddia edilirse de bunun hiçbir delili yoktur. M.Ö. 445'e kadar Patriçiler'in Plepler'le evlenmelerine izin verilmezdi. En önemli devlet memurları ve din adamları Patriçiler'dendi. Zamanla, Patriçi ailelerinin hem sayıları hem de siyasal güçleri azaldı. Caesar ve Octavianus'a, özel kanunlarla Patriçi sınıfına yeni aileler kabul etmek hakkı tanındı. Constantine devrinde kelimenin anlamı değişti ve Patricuis, imparatorluğa sadakat göstermiş olanlara verilen en yüksek şeref payesi oldu. Roma siyasî tarihi, Patriçilerle Plepler (halk) arasındaki çatışmalar tarihidir.

patrik Yun. i. Ortodoks ve Doğu kiliselerinin başkanlarına verilen bir san: Rum patriği, Ermeni patriği. [Patriarche — Patriarch]

patrikhane Yun. Far. i. Patriğin iş gördüğü daire. [Patriarcat — Patriarchate]

patrisa İta. i. (Gemide) Çubukları tutan, kıça doğru eğik olarak gerili halat.

Patrokles Yunanlı komutan. Coğrafya keşifleriyle ünlüdür. M.Ö. 285'e doğru Hazer denizini keşfetmeye gönderildi. Verdiği bilgiler, Hazer denizinin, yakındaki Kuzey okyanusuna açıldığı yolundaki yaygın inancı destekler nitelikteydi.

Patroklüs Mit. Yunan mitolojisinde Akhileus'un dostu olan ve Troya kuşatmasına onunla birlikte giden bir kahraman.

patron Fr. i. ★ 1. Bir ticaret ya da endüstri kurumunun başı, mal sahibi. [Patron — Boss] ★ 2. Biçki modeli. [Patron — Pattern]

patrona İta. i. Tar. Eskiden donanmanın ikinci komutanına denirdi.

Patrona Halil (Ölm. 1730) 1730 yılında İstanbul'da bir ayaklanma düzenleyen ve aynı yıl sonlarında öldürülen ünlü bir zorba. Bir hamam işçisi olan Patrona Halil, gericilerin destekleri ve kışkırtmaları ile, başına topladığı bazı kişilerle, «şeriat isteği» ile ayaklandı. Damat İbrahim Paşa'yı öldüren ayaklanmacılar, III. Ahmet'i de tahttan indirdiler. Bu başarıdan sonra küstahlığını arttıran Patrona Halil, yeni padişah ve yeni yönetimciler tarafından, bir yolu bulunarak, öldürüldü.

patronaj i. Huk. Yoksul mahkûmlara yardım ve cezalarını çeken suçluların yeniden suç işlemelerini önlemek için kendilerine destek olunması amacıyla çalışan kuruluşlar. [Patronage — Patronage]

patronus Lat. i. Tar. Eskiçağ'da, Roma'da, bir Romalı'yı ya da bir yabancıyı himaye etmeyi üstüne alan kimse. Çeşitli şekilleri vardı. Roma'nın ilk zamanlarında, yönetici sınıftan olanlar, yoksul halktan seçtikleri kimseleri, siyasal ve toplumsal hizmet karşılığında, malî ve hukukî yönden desteklerlerdi. Bu geleneksel bir bağdı. Daha sonra, efendi ile azatlı kölesi arasındaki hukuk bağlantısı halini aldı.

Patton, George Smith (1885-1944) Amerikan generali. I. Dünya Savaşı'nda yaralanarak yurduna döndükten sonra tank okulunu açmış, bu konudaki çalışmalarıyla Amerikan zırhlı birliklerinin kurulmasını sağlamıştır. Normandiya çıkarmasında 3. Amerikan ordusuna komuta etmiş, er ve subayların maneviyatını yükseltmek için ilk hatta giderken geçirdiği bir trafik kazasında ölmüştür.

Pauker, Ana, Madam Rabinsohn (1894-1960) Romanyalı kadın politikacı. Romanya Komünist Partisi merkez komitesi üyesi idi. Bir ara Rusya'ya gittiyse de Troçkist olduğu için 1931'de oradan çıkarıldı. 1936-1941 yıllarında hapis yattı. 1941-1944 yıllarında Rusya'da kaldı. Romanya'da komünist rejim kurulduktan sonra, 1947-1952 yıllarında dışişleri bakanlığı yaptı. Sonra sağa sapmakla suçlandı.

Paul (Doğ. 1897) Prens. Yugoslavya kral naibi. Kardeşi I. Aleksandr'ın 1934'de öldürülmesi üzerine tahta geçen II. Peter'in naipliğini yaptı. Ancak, Almanya ile imzaladığı üçlü antlaşmayı, II. Peter sonradan, 1941'de tanımamıştır.

Paul - Boncour, Joseph (Doğ. 1873) Fransız devlet adamı. Avukatlık yaptı. 1909'da sosyalist milletvekili seçildi. 1911'de bakan oldu. 1931'de senatoya girdi. 1932-1933 yıllarında başbakanlık, dışişleri bakanlığı, çeşitli bakanlıklar yaptı. 1944'de Birleşmiş Milletler'de Fransız delegeleri başkanı idi.

Pauli, Wolfgang (1900-1958) İsviçreli fizikçi. Viyana'da doğdu. Atom elektronları üzerine yaptığı çalışmalardan ötürü 1945 Nobel ödülünü kazanmıştır.

paviyon Fr. i. ★ 1. Bir binanın ucunda bulunan ya da sıralanış, yükseklik ya da mimarlık bakımından asıl binadan ayrı olan bina. [Pavillon — Pavilion] ★ 2. İçkili eğlence yeri.

pavkırmak f. (Tilki, çakal) Ulumak.

Pavlos, I. (Paul) (1901-1964) Yunan Kralı. I. Konstantin'in oğludur. Deniz Harp Okulu'nda okudu; donanmada görev aldı. Yunanistan'ın cumhuriyet yıllarında, 1924-1935 arasında ve II. Dünya Savaşı'nda yurt dışında kaldı. 1946'da yurduna döndü. Kral II. Yorgo'nun ölümü üzerine 1947'de kral oldu.

Pavlova, Anna (1885-1931) Rus balerini. Saint - Petersburg'da doğdu. Bütün Avrupa sahnelerinde, özellikle Paris'de «les Sylphides», «Cléopatre» ve «Kuğunun Ölümü» gibi bale eserlerindeki üstün dans yeteneğiyle ün yaptı.

Pavlov, İvan (1849-1936) Rus fizyoloji bilgini. İlk zamanlarda Sovyet ihtilâline karşı olduğu halde Leningrad Fizyoloji Enstitüsü'nün başına getirildi. Daha sonra sindirimle ilgili salgı bezleri üzerinde


I. Pavlos (Paul)


W. Pauli


İ. Pavlov

psiko - fizyolojik deneylerde bulunarak, şartlı reflekslerin varlığını ortaya koydu. Bunun için köpekler üzerinde deneyler yaptı. Böylece doğrudan doğruya refleksleri meydana getiren etken ortadan kalktığı halde, bununla birlikte tekrarlanan uyarıcının meydana getirilmesiyle, reflekslerin meydana geldiğini ispat etti; köpeklere et gösterirken zil çalındıktan sonra, et gösterilmeden yalnız zil çalındığı zaman, köpeğin salgı akıttığı görüldü. 1904 Nobel Tıp armağanını kazandı.

pavurya Yun. i. ★ 1. Bir cins yengeç. [Pagure — Hermit - crab, Pagurian] ★ 2. i. ve s. Külb. Çarpık yürüyen (kimse).

pay i. ★ 1. Bir şeyden şuna ya da buna düşen kısım. esk. Hisse. [Part — Portion] ★ 2. Eşit kısım: Bunu üç pay yapın. [Portion égale — Equal share] ★ 3. Mat. Bayağı kesirlerde birimin eşit parçalarından kaç tane alındığını gösteren sayı. Paydanın üstüne yazılarak yatay bir çizgi ile ondan ayrılır: 3/5 kesrinin payı 3 sayısıdır. esk. Suret. [Numérateur — Numerator]

pay Far. i. Ayak.

Payamlı Urfa'nın merkez ilçesi bucaklarından. 30 köylü bucağın nüfusu 7 827, merkezinin nüfusu 207'dir.

payan Far. i. Son.

payanda Far. i. Yerinden oynamış bir şeyin devrilmemesi için konulan dayak. [Poutre d'appui — Support]

payandaları çözmek b. f. Külb. Kalkıp gitmek.

payapay b. zf. Eksiksiz, tastamam.

Payas Bak. Yakacık.

pay biçmek b. f. (Konuşulan iş üzerinde bir fikir edinmek için o işi) Bir şeyle ölçüştürmek: Kendinizden pay biçiniz, siz olsanız yapar mısınız?

payda i. Mat. Bayağı kesirlerde birimin kaç eşit parçaya bölünmüş olduğunu gösteren sayı. Payın altına yazılarak ondan yatay bir çizgi ile ayrılır: 3/5 kesrinin paydası 5 sayısıdır. esk. Mahreç. [Dénominateur — Denominator]

paydaş s. Bir şeyde payı olan. esk. Hissedar. [Participant — Sharer, shareholder, stockholder]

paydos Yun. i. ★ 1. Çalışmayı bırakma. [Cessation — Cessation] ★ 2. ü. Çalışmayı bıraktırmak için söylenir: Vakit geldi, paydos! [Arrêt — Quit]

paye Far. i. Aşama.

pay etmek b. f. Bölüşmek. [Partager — To share]

paye vermek b. f. Adam yerine koymak.

payını almak b. f. Paylanmak, azarlanmak.

payidar Far. s. Sürekli, kalımlı, taktağan.

payimal etmek b. f. Ayaklar altına almak, mahvetmek: Zavallı kızın namusunu payimal ettiler.

payitaht, -tı Far. i. Bir hükümdar tarafından yönetilen ülkelerde başkent.

paylamak f. Başkasına kusurundan dolayı sert sözler söylemek, azarlamak.

paylaştırmak f. Herkese kendi payını vermek. [Distribuer — To distribute]

Pays-Bas Holanda.

paytak s. ★ 1. Çarpık bacaklı. [Jambes torses — Bandy - legged] ★ 2. i. Satranç oyununda piyade taşı; piyon. [Pion — Pawn]

payton Yun. i. Tek körüklü, dört tekerlekli, karşılıklı oturmak için yeri olan çift atlı gezinti arabası, fayton. [Phaéton — Phaeton]

pay vermek b. f. (Küçük büyüğe) Karşılık vermek.

payzen Far. i. Eskiden yelkenli savaş gemilerinin kürekçilik hizmetini gören esir ya da mahkûm.

pazar Far. i. ★ 1. Belli bir şeyin satıldığı yer: Tavuk pazarı. [Halle, marché — Market] ★ 2. Belli bir günde her türlü mal satıcılarıyla alıcılarının toplaşıp alış veriş ettikleri yer: Salı pazarı. [Marché — Market place] ★ 3. Bazı malların alış verişinin geniş ölçüde yapıldığı şehir: Leipzig, kürk pazarıdır. [Marché — Market] ★ 4. Bir malın alıcı bulduğu yer: Hindistan, İngiltere için iyi bir pazardır. [Bazar — Market] ★ 5. Alışveriş: Allah hayırlı pazar versin. ★ 6. Haftanın dinlenmeye ve eğlenmeye ayrılmış bulunan birinci günü, cumartesi ile pazartesi arası. [Dimanche — Sunday]

Pazar Rize'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 315 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 37 330, merkezinin nüfusu 5 862'dir. Pazar çayının suladığı topraklarda mısır, tütün, pirinç, fındık ve sebze tarımı yapılır. Son yıllarda çay yetiştirilmektedir. Kasaba, Karadeniz kıyısında ve Rize'ye 40 km. uzaklıktadır

Pazar Tokat'ın Turhal ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 13 669, merkezinin nüfusu 3 429'dur

Pazar Ankara'nın Kızılcahamam ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 8 552, merkezinin nüfusu 739'dur.

pazara çıkarmak b. f. Satılığa çıkarmak.

pazarbaşı b. i. Pazar kâhyası.

pazarcı i. Pazarlarda mal satan kimse. [Vendeur — Vendor]

Pazarcık Maraş'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 109 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 68 516, merkezinin nüfusu 6 039'dur. İlçe toprakları Ceyhan ırmağına dökülen Aksu çevresindeki düzlüklerle bunları çevreleyen dağlık alanlardan ibarettir. Tahıl ve çeltik tarımı yapılır. Kasaba, Malatya — Fevzipaşa demiryolu üzerinde bir istasyondur. Adana — Malatya karayolu da içinden geçer.

pazar kayığı b. i. Eşya ve özellikle yiyecek maddeleri taşıyan büyük kayık.

Pazarköy Çanakkale'nin Yenice ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 8 891, merkezinin nüfusu 1 291'dir.

Pazarköy Bolu'nun Mengen ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 7 147, merkezinin nüfusu 657'dir.

pazarlamak f. Malı satacak yer sağlamak.

pazarlaşmak f. Fiyat kesmede konuşup uyuşmak, pazarlık etmek. [Marchander — To bargain]

pazarlık etmek b. f. Pazarlaşmak.

pazarlık kesmek b. f. Pazarlaşarak fiyatta uyuşmak.

pazarlıklı alışveriş b. i. Pazarlaşmak suretiyle yapılan alım satım.

Pazarlıksız Satış Kanunu Huk. Özellikle perakende ticaret işletmeciliğinde, alıcıyla satıcı arasında pazarlığı ortadan kaldırmak ve buna ait müeyyideler koymak amacıyla 1938'de 3489 sayı ile çıkarılmış bir kanun. Bu kanun kapsamına giren maddeler hakkında, perakende ticarette. pazarlıksız satış zorunluğu konmuştur.

Pazarören Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesi bucaklarından. 33 köylü bucağın nüfusu 13 074, merkezinin nüfusu 1 532'dir.

pazartesi b. i. Haftanın ikinci günü, pazar ile salı arası. [Lundi — Monday]

Pazaryeri Bilecik'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 333 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 17 381, merkezinin nüfusu 5 318'dir. Tahıl tarımı ve hayvancılık yapılır. İpek böcekçiliği de önemlidir. Kasaba, Eskişehir — Bursa karayolu üzerindedir.

Pazaryolu Erzurum'un İspir ilçesi bucaklarından. 38 köylü bucağın nüfusu 14 267, merkezinin nüfusu 1 865'dir. Eski adı Norgâh'dı.

pazen Fr. i. Dokuması kalınca sık ve yumuşak, çoğu basma bir çeşit bez. [Basin — Dimity]

pazı Far. i. ★ 1. Anat. Kolun üst kısmında şişkince duran kas kitlesi. [Biceps brachial — Biceps] ★ 2. Bot. Ispanakgillerden, yapraklarından sebze olarak yararlanılan bitki. Yaban pancarı. [Poirée, bette à carde — Mountain spinach] ★ 3. Bir ekmeklik hamur yumağı; bezе.

pazıbent, -ti Far. b. i. ★ 1. Bir şeye işaret olmak üzere kola geçirilen enlice kuşak, kolçak. [Brassard — Armlet] ★ 2. Kol muskası.

pazı kemiği b. i. Anat. Omuzdan dirseğe kadar olan kol kemiği. esk. Azmı adut. [Humerus — Humerus]

pazval i. Kundura dikicilerinin dize geçirdikleri kayış.

pazvant, -tı Far. i. Çarşı bekçisi.

Pb Kim. Kurşun elemanının sembolü.

Pd Kim. Palladiyum elemanının sembolü.

Peano, Giuseppe (1858-1932) İtalyan mantıkçısı ve matematik bilgini Mantık önermelerini, günlük dile baş vurmadan, işaretlerle anlatma sistemini buldu Bundan başka öğrenilmesi kolay, rasyonel bir uluslararası dil bulma yolunda araştırmalara girişti. Grameri olmayan bu dilin kelimeleri Latince'den alınıyordu.

Pearl Harbour A.B.D.'nin Hawai adalarındaki deniz üssü. Japon deniz ve hava kuvvetleri 7 Aralık 1941'de bu üsse baskın yaparak orada demirli bulunan Amerikan filosunu tahrip etmişlerdir ve bu olay A.B.D.'in II Dünya Savaşı'na girmelerine sebep olmuştur.

Pearson, Lester Bowles (Doğ. 1897) Kanadalı devlet adamı. 1944'de A.B.D.'de elçi, 1945'de büyükelçi oldu. 1948-1957 yıllarında dışişleri bakanı, 1958-1963 yıllarında muhalefet lideri idi. 1963'den beri başbakandır. Birleşmiş Milletler'de de görev alan Pearson, 1957 Nobel Barış armağanını kazanmıştır. Eserleri basılmıştır.

Peary, Robert Edwin (1856-1920) Amerikalı kaşif. Cresson'da doğdu. Groenland'a ve Kuzey Kutbu'na yaptığı keşif seferleriyle tanınmıştır. Groenland'ın sağlığa zararlı bir tabiatı olduğunu ispat etmiş, 6 Nisan 1909'da ilk kâşif olarak kutba ayak basmıştır.

peçe i. Eskiden, kadınların sokakta yüzlerine örttükleri ince, siyah örtü.

peçe Far. i. ★ 1. herhangi bir hayvanın yavrusu. ★ 2. Oğlan, erkek çocuk.

Peçenek Ankara'nın Çamlıdere ilçesi bucaklarından. 17 köylü bucağın nüfusu 8 301, merkezinin nüfusu 802'dir.

Peçenekler Tar. Bir Türk boyunun adı. Öteki Türk ulusları gibi Orta Asya'dan kopan Peçenekler, X. yüzyıl dolaylarında batıya göçmüşler, Macaristan'da yerleşip Bizanslılar'la savaşlar yapmışlardı. Kuman Türkleri ile birleşen Bizanslılar, ancak bu birleşmeden sonra Peçenekler'i yenmişler, dağıtmışlardı. Balkanlar'da yerleşip, Hıristiyan olan, fakat ana dillerini unutmayan Peçenekler; yüzyıllar sonra Osmanlı Türkleri'nin Balkanlar'a yerleşmesiyle yeniden eski varlıklarına dönmüş, çoğu da Müslüman olmuşlardı.

peçete İta. i. Yemek peşkiri. [Serviette de table — Napkin]

Peçevi İbrahim Efendi (1574-1650) Tarihçi. Macaristan'ın Peç şehrinde doğdu. Ömrünün son yıllarını Budin'de geçirmiş ve tarihini orada yazmıştır 1520-1639 yılları olaylarını içine alan eseri Kanuni Süleyman'dan başlayarak IV. Murat devrinin sonunda tamam olur.

peçiç i. Zar yerine yedi tane küçük deniz hayvanı kavkısı atılarak, bunların açık taraflarının üste ya da alta geldiklerine göre taş ilerleterek oynanan bir oyun.

pedagog Yun. i. Eğitbilimle uğraşan kimse. [Pédagogue — Pedagogue]



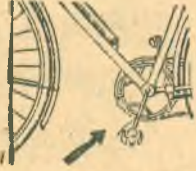
Peçevi İbrahim Efendi



Giuseppe Peano



R. Edwin Peary


Bisiklet pedalı


I. Pedro


II. Pedro


Pegasus

pedagoji Yun. i. Eğitim bilimi ve sanatı. Amacı, çocuğun beden, fikir ve ahlâk niteliklerini geliştirmek, topluma uygunluğunu sağlamak üzere kişiliğini olgunlaştırmaktır. Çağdaş pedagoji, fizyoloji, psikoloji ve sosyoloji bilimlerinin verilerine dayanır. Eskiden, özellikle Ortaçağ'da çocuk, büyüklerin bir minyatürü sayılır, çocuğa karşı buna göre davranılır, büyüklerden istenilen sorumluluklar çocuklara da yüklenirdi. Çağdaş pedagoji bu anlayışı kökünden yıktı. Bugün çocuğun, kendine özgü bir beden ve ruh yapısı olan, kendine özgü kanunlara uyan bir varlık olduğu anlaşılmıştır. esk. İlmi terbiyei etfal. [Pédagogie — Pedagogy, pedagogics]

pedal İta. i. ★ 1. Ayakla işletilen makinelerde ayağın bastığı kol. [Pédale — Treadle] ★ 2. Ayakla işler ufak basım makinesi. [Presse à pédale — Treadle] ★ 3. Müz. Piyano, org ve harp gibi çalgılarda, sesi alçaltıp yükseltmek için ayakla basılan kol. ★ 4. Müz. Bir müzik parçasında sürekli olarak uzatılan kısım [Pédal — Pedal]

peder Far. i. Baba. [Père — Father]

pederasti i. Hek. Oğlancılık. Erkeklerin, cinsel yönden oğlan çocuklarına tutkunluğu ve cinsel doyumu onlarla birleşerek sağlamak isteği. Cinsel bir sapma olup uygulanması suçtur. [Pédérastie — Paederasty, sodomy]

pederşahi Far. b. s. Sos. Ataerkil.

pediatri Yun. i. Hek. Çocuk hastalıkları ve bunların tedavisi ile ilgilenen hekimlik dalı. [Pédiatrie — Pediatrics]

pedigri İng. i. Cins bir yarış atının şeceresi. [Pedigree — Pedigree]

pedikür Lat. i. Ayak tırnağı tuvaleti. [Pédicure — Chiropody]

pedoloji Yun. i. Çocukbilim anlamdaşı.

pedotekni Yun. i. Çocuk biyolojisi, ruh ve toplumbilimi esaslarının kılgılı bir erekle uygulanması; kılgılı çocukbilim.

Pedrell, Felipe (1841-1922) İspanyol besteci ve müzik yazarı. İspanyol halk müziğini işlemiş; bu türde eserler veren Albeniz, Granados ve Falla gibi ünlü bestecilere öncülük etmiştir.

Pedro, I. (1798-1834) Brezilya İmparatoru, IV. Pedro sanıyla Portekiz Kralı. Brezilya'ya liberal bir anayasa yapmış ve 1832'de Portekiz'i don Miguel'den tekrar ele geçirmiştir.

Pedro, II. (1825-1891) Brezilya İmparatoru. Amazon nehrini gidiş gelişe açmış, zencilerin alınıp satılmasını yasak etmiş, bayındırlık işlerine hız vermiştir; fakat cumhuriyetçi bir ihtilâlle 1889'da tahttan düşürülmüştür. Değerli bir bilgin olarak tanınmıştır.

Pegasus Mit. Yunan mitolojisinde, Perseus tarafından başı kesilmiş olan Medusa'nın kanından doğmuş kanatlı at.

Pegmatit, -ti Fr. i. Jeol. Beyaz mikalı ve iri taneli granit. [Pegmatite — Pegmatite]

Pehlevî, Muhammed Rıza Şah (Doğ. 1921) İran Şahı. Rıza Şah Pehlevi'nin oğludur. İran'da askerlik öğrenimi gördü; İsviçre'de okudu. 1941'de şah oldu. 1942'de işgal kuvvetleri (İngilizler ve Ruslar) çekildi; İran yeniden bağımsızlığına kavuştu. Şah, Amerikalılar'a ve İngilizler'e yakın bir politika izledi; 1949'da komünist partisinden birisi şaha suikast yaptıysa da başaramadı. Başbakan Musaddık'ın İran petrollerini millîleştirmesi üzerine çıkan anlaşmazlıklar, ardından patlayan kanlı olaylar sırasında şah, 1953'de Musaddık'ın istifa etmesini istediyse de isteği kabul edilmedi. Şah aleyhtarı gösteriler üzerine Roma'ya kaçtı. Birkaç gün sonra, ayaklanmaların bastırılması üzerine yurduna döndü. Muhammed Rıza, önce Mısır Kralı Faruk'un kardeşi Prenses Fevziye, sonra Süreyya İsfendiyarî ile evlenmiş; sonunda, Farah Diba ile evlenerek istediği erkek evlâda sahip olmuştur. 1967'de kendisi ve karısı taç giymişlerdir.

Pehlevî, Rıza Şah (1877-1944) İran Şahı. Gençliğinde İran ordusuna girdi. 1921'de kazak subayı iken İran'ın bazı kısımları Bolşevikler'in kontrolünde idi. Bir ayaklanma ile Tahran'ı işgal etti. Kurulan yeni hükümette savunma bakanlığı ve başkomutanlık görevlerini üzerine aldı. 1923'de başbakan oldu. 1925'de İran meclisi, Kaçarlar'ın son hükümdarı Mirza Ahmet Şah'ı indirerek yerine Rıza Şah'ı getirdi. Böylelikle Pehlevi hanedanı İran tahtına geçmiş oldu. II. Dünya Savaşı'nda müttefiklere karşı olan tutumu dolayısıyla, Ruslar'la İngilizler'in İran topraklarına girmesi üzerine tahtını oğlu Muhammed Rıza'ya bırakarak çekildi. Güney Afrika'da öldü. 1934'de Türkiye'ye gelerek Atatürk'ü ziyaret etmişti.

pehlivan Far. i. ★ 1. Güreşçi. ★ 2. mec. Boylu boslu ve güçlü kimse.

Pehlivanköy Kırklareli'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 581 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 7 899, merkezinin nüfusu 2 793'dür. Ergene suyunun suladığı topraklarda tahıl ve şekerpancarı tarımı yapılır. Sebze, kavun ve karpuz yetiştirilir. Kasaba, Edirne — İstanbul demiryolunun kuzeyinde düz bir alanda kurulmuştur.

peh peh ü. Beğenme anlatır.

pehpehlemek f. Çıkarını sağlamak için birini yüzüne karşı övmek.

pehriz Far. i. ★ 1. Hastalıkta belli yemeklerden sakınma işi. [Régime, diète — Diet] ★ 2. Vücuda zararlı olan zevkli şeylerden sakınma işi. [Abstinence, continence — Continence] ★ 3. Hıristiyanlar'ın belli günlerde et, yağ gibi bazı şeyleri yememek şeklinde tuttukları oruç.

Peixoto, Floriano (1840-1895) Brezilya devlet adamı ve mareşali. 1889 cumhuriyet ihti-

lâlinin elebaşılarından ve daha sonra askerî muhalefetin başlarından biridir.

pejmürde Far. s. ★ 1. Eski püskü, yırtık. ★ 2. Dağınık.

pejoratif Fr. s. Yermeli.

pek, -ki s. ★ 1. Sert, katı: Pek yürekli. [Fort, dur — Strong, hard] ★ 2. Sağlam, sıkı: Pek canlı. [Solide — Solid, firm] ★ 3. zf. Çokluk, aşırılık anlatır: Pek üzüldüm. [Très — Very] ★ 4. zf. Hızlı olarak: Pek gittiği için çabuk yoruldu. [Promptement — Very rapidly]

pekâla T. Ar. ★ 1. Ba. «Dediğin gibi olsun», «öyle kabul edelim» gibi bir anlamı olup, çoğunlukla bir itiraz cümlesinden önce getirilir: Pekâla, dediğin gibi olsun. [Très bien — All right] ★ 2. s. Benzerlerinden aşağı olmayan: Pekâla bir sokak. ★ 3. zf. Karşı durum alınacağını anlatan cümlenin başına getirilir: Pekâla yapacağım, size ne?

pek başlı b. s. İnatçı.

pekdoku b. i. Bot. Dalların dik durmasını sağlayan doku. eks. Nesci kavi. [Collenchyme — Collenchyma]

pekent i. Jeol. Bir yerden başka bir yere kolayca geçit vermeyen doğal engel: Toros pekendi. [Barrière — Barrier]

Peker, Recep (1888-1950) Devlet adamı. Harp Akademisi'ni bitirdi. Balkan ve I. Dünya savaşlarına katıldı. Kurtuluş Savaşı sırasında T.B.M.M. genel sekreterliği görevine getirildi. 2. dönemden ölümüne kadar milletvekili idi. 1924-1925, 1942-1943 yıllarında içişleri, 1925-1927 yıllarında millî savunma, 1928-1930 yıllarında bayındırlık bakanlığı yapan Peker, uzun süre Cumhuriyet Halk Partisi genel sekreteri idi. 1946-1947 yıllarında başbakanlık yaptı. Üniversite ve yüksek okullarda devrim tarihi dersleri okutmuş, notları «İnkılâp Dersleri» adıyla basılmıştır.

peki e. ★ 1. Verilen buyruk ya da söylenen sözün kabul edildiğini anlatır. [C'est bien — Very well] ★ 2. zf. «Pekâlâ» gibi itiraz cümlelerinin başına getirilir: Peki, dün neredeydiniz? [Mais bien — But]

pekin s. Fel. Üzerinde şüphe edilmeyen, iyice bilinen. esk. Muhakkak. [Certain — Certain]



Pekin

Pekin Çin'in başkenti. Nüfusu 5 420 000'dir. Dört ayrı kısma ayrılır: 1° Çin şehri ya da dış şehir. 2° Tatar şehri ya da iç şehir. 3° İç şehrin ortasında imparatorluk şehri. 4° İmparatorluk şehrinin içinde yasak şehir. 1860 yılınd aFransızlar ve İngilizler tarafından işgal olmuş 1949 yılında kurtarılmıştır. Önemli bir endüstri şehridir.

pekin i. Önce Çin'de, sonra Avrupa'da imal edilmiş olan bir çeşit renkli ipekli kumaş. [Pékin — Pekin]

pekinat Fr. i. Döşemelik Çin kumaşı. [Pékinade — Pekin]

pekinuva Fr. i. Kısa boylu, basık ve kısa burunlu, uzun tüylü bir cins köpek. [Pékinois — Pekinese dog]

pekişmek f. ★ 1. Sertleşmek, katılaşmak. [S'endurcir — To become firm] ★ 2. Sıkıştırmak, tıkanmak. [Se serrer, être embouché — Te become tight]

pekiştirmek f. ★ 1. Sertleştirmek, katılaştırmak. [Endurcir — To strengthen] ★ 2. Sağlamlaştırmak. esk. Tahkim etmek. [Fortifier — To fortify]

pekitmek f. ★ 1. Sağlamlaştırmak. esk. Tekidetmek. [Confirmer, raffermir — To confirm] ★ 2. Bir yerde tutmak. esk. Tevkif etmek. [Retenir — To retain]

pekleşmek f. Katılaşmak.

peklik i. Barsak içindeki dışkının zorlukla ve yetersiz olarak dışarı atılabilmesi. Barsaklarda mekanik bir tıkanıklık, genellikle barsak çalışmasının aksaması, tembelleşmesi sonucudur. Yaşama düzeninin bozukluğundan, beslenme yetersizliğinden, bazı hastalıkların bedende yaptığı değişiklikten olur. İştihasızlığa, başağrısına ve yorgunluğa, kansızlıklara yol açar. Beslenme şeklinin düzenlenmesi ve bazı ilâçlarla tedavi edilir. [Constipation — Constipation]

pekmez i. ★ 1. Kaynatılıp koyulaştırılmış meyva suyu ve daha çok üzüm şırası. ★ 2. Külb. Kan: Bana çatma, pekmezini akıtırım!

pek pek b. zf. Olsa olsa, en son ihtimal olarak: Pek pek yüz lira eder.

peksimet i. Pişirildikten sonra ısıda suyu uçurulan kurutulmuş ekmek; galeta [Galette — Hard biscuit]

pekştayn Al. i. Jeol. Katrantaşı.

Pelasgi (Pelasglar) Eski yazarlar tarafından Yunanistan'ın ilk halkına verilen ad. Homeros'dan ise, bu adın aslında, Tunç dönemindeki göçlerden önceki Kuzey Ege çevresi halkına verildiğini öğreniyoruz. Pelasglar, Troya savaşında, Akhaialılar'a karşı Troyalılar'ın müttefikiydi. Yunanca olmayan bir dil konuşuyorlardı.

peleme i. Irmaklarda işleyen, altı düz kayık.

pelemir i. Türkiye'de ekin tarlalarında çok görülen bir yaban otu.

pelerin Fr. i. Omuzlardan aşağı dökülerek sırtın ve göğsün ancak bir kısmını örten bir çeşit üstlük. Harmani. [Pélerine — Pelerine, mantle]



Rıza Şah Pehlevî



M. Rıza Şah Pehlevî

pelesenk, -gi i. Sıcak bölgelerde yetişen, kerestesi doğramacılıkta kullanılan bir ağaç. [Baumier, balsamier — Balsam]

Peleus Mit. Yunan mitolojisinde bir kral. Akhileus'un babası.

Pelias Mit. Yunan mitolojisinde bir kral. Poseidon'un oğludur. Hain Medeus'un kışkırtmasına uyarak kendisini gençleştireceklerini sanan kızları tarafından parça parça doğranmıştır.

pelikan Lat. i. Zo. Bak. kaşıkçı kuşu. [Pélican — Pelican]

pelikanımsılar ç. i. Zo. Kuşların pelikanımsılar takımı. Denizlerde, göllerde yaşayan kuşlardır. Ayakları perdelidir. Familyaları pelikanlar, karabataklar, yılan kuşları, sümsükler, fregot kuşları, tropik kuşlarıdır.

pelikül Fr. i. Si. Boş filim. [Pellicule — Unexposed film]


pelin

pelin i. Bot. Bileşikgillerden, yapraklarında ve öteki kısımlarında çok acı ve ıtırlı bir madde bulunan bitki. Hekimlikte kullanıldığı gibi apsent denilen içki de bundan yapılır. [Absinthe — Absinthe]

pelit Ar. i. Palamut ağacı ve yemişi. [Vallonier — Valonia]

Pella (Bugünkü adı Yenice) Makedonya'nın eski başkenti ve Büyük İskender'in doğduğu şehir.


Giuseppe Pella

Pella, Giuseppe (Doğ. 1902) İtalyan devlet adamı. 1946'da milletvekili, 1947'de bakan oldu, 1954'e kadar çeşitli bakanlıklarda bulundu. 1953-1954 yıllarında başbakanlık, dışişleri ve bütçe bakanlıkları, 1957-1958 yıllarında başbakan yardımcılığı ve dışişleri bakanlığı, 1959-1960, 1960-1962 yıllarında yine dışişleri ve bütçe bakanlığı yaptı.

Pellico, Silvio (1789-1854) İtalyan yazarı. XIX. yüzyıl başında İtalya'da kurulmuş olan politik ve gizli bir örgütle ilgisi iddia edilerek haksız bir yargılama sonunda 9 yıl Spielberg cezaevinde yatmış ve «Hapisteki Günlerim» adlı eserini orada yazmıştır. İtalyan tiyatrosunun ilk romantik eserlerinden olan «Francesca da Rimini» gibi trajediler, uzun hikâyeler yazmıştır.

Pelliot, Paul (1878-1945) Fransız seyyah ve dil bilgini. 1908'de Çin Türkistanı'na yaptığı bir seyahatten Fransa'ya birçok ve değerli Çin, Tibet, Sanskrit, Uygur el yazmaları koleksiyonları getirmiştir.


Pelopidas

Pelopidas (M.Ö. 410-368) Tebaili komutan. M.Ö. 379'da Ispartalılar'ın Tebai'den atılmasında önemli bir rol oynadı. M.Ö. 375'de Tegyra'da, M.Ö. 371'de Leuktra'da Ispartalılar'ı yenerek ün kazandı. Pheraili Alexandros'u Kynoskefalai'da yenilgiye uğrattıysa da bu savaşta kendisi de öldü.

Pelopones Bugünkü Mora yarımadasının Eskiçağ'daki adı. Pelops adası demektir. Bu ad'a, ilk olarak Homeros'da rastlamaktayız. Asıl Yunanistan'a Korinthos geçidiyle bağlıydı ve üç yanında Argolikos, Messeniakos ve Lakonikos körfezleri vardı. Sekiz bölgeye ayrılmıştı: Kuzeyde Akhaia, batıda Elis ve Messenia, ortada Arkadia, güney ve güneydoğusunda Lakkonia, doğusunda Argolis, kuzeydoğusunda Korinthos ve Sikyon. Tarihinin en önemli döneminde, bölgenin nüfusu yarım milyon kadardı. İlk halkı Pelasglar'dır. Daha sonra Akhalar bölgesinin güney ve doğusuna yerleştiler. Troya savaşından 8 yıl sonra, Heraklidai'nin komutasındaki Dorlar, Pelopones'i istilâ ettiler. Yunan tarihinin en önemli döneminde, yarımada Dor yönetimi altındaydı ve Atina şehrinin rakibiydi. Messenia'nın Isparta tarafından zaptedilmesinden sonra Ispartalılar'ın boyunduruğu altına girdi. Demokratik Atina'nın aristokratik Isparta'ya karşı açtığı savaş (Pelopones savaşları), üç dönemde gelişti: 1° (431-421) Karşılıklı yağmalar, iki tarafı da kesin bir sonuca götüremedi; son yıllardaki bir veba salgını Atina'yı sarstı, Perikles öldü. 2° (416-413) Birinci dönemi kapatan 50 yıllık barış antlaşması 416'da bozuldu; Atina donanması ve ordusu Syraküza'da ağır bir yenilgiye uğradı. 3° (412-405) İran'dan altın yardımı gören Isparta, 405'de Atina'yı egemenliği altına aldı. Fakat bir süre sonra, Tebaililer'e Leuktra savaşında yenilen (M.Ö. 371) Isparta da, bölge üzerindeki nüfuzunu kaybetti.

Pelouze (1807-1867) Fransız kimyacı. Organik cisimler ve özellikle pancar şekeri ile, petrol üzerinde araştırmaları ve eserleriyle tanınmıştır.

pelte i. ★ 1. Nişasta, şeker ve su ile yapılan dondurma tatlı. Su yerine meyva suyu kullanıldığı zaman o meyvanın peltesi adını alır. [Gelée — Jelly] ★ 2. Bu kıvamda olan madde. [Matière flasque — Flabby substance]

pelte gibi b. s. ve zf. Pek gevşek.

peltek s. Dillerini dişlerinin arasına alır gibi söz söyleyen ve bu yüzden s ve z gibi sesleri kusurlu çıkaran. [Zézayer — Lisp]

Peluse Mısır'da, Nil'in bir kolu üstünde bulunan, Romalılar devrinde ileri olan eski bir şehrin adı. M.Ö. VI. ve IV. yüzyıllarda Romalılar'la İranlılar arasında birkaç muharebeye sahne olmuştur. Haçlı seferler sırasında yakılmıştır. Bugünkü Port-Sait, bu şehrin kalıntıları üzerine kurulmuştur.

pelür kâğıdı b. i. Saydam, ince yazı kâğıdı.

pelüş Fr. i. Kadifeye benzeyen, fakat tüyleri kadifeninkinden daha uzun olan ve pamuk, yün, ipek, iplik ve hattâ tüyden yapılan bir çeşit kumaş. [Peluche — Plush]

pelvimetre Fr. i. Hek. Doğumun kolay ya da güç olacağını öğrenmek için kadının le-

ğen çaplarını ölçmekte kullanılan araç. [Pelvimètre — Pelvimeter]

pembe i. ve s. Beyazla biraz kırmızının karışmasından meydana gelen açık renk ve bu renkte olan. [Rose — Pink]

pembe görmek b. f. Pek iyimser davranmak.

pembezar i. Bürümcük cinsinden, pamukla karışık ince bir ipekli.

pemfigus Yun. i. Hek. Deride kabartılarla açığa çıkan ve sebebi kesin olarak bilinemeyen hastalık grubuna verilen ad. Bazı şekilleri öldürücüdür. [Pemphigus — Pemphigus]

Penâh, Molla (XVIII. yüzyıl) Azeri şair. Şiirlerinde Vâkıf mahlâsını kullanmıştır. Bir Kafkas Türkü olan Vâkıf, özellikle Kafkas Türkleri arasında XIX. yüzyıl boyunca süren geniş bir ün kazanmıştır.

penaltı İng. i. Sp. Futbolda bir kaleyi savunan takım oyuncularından birinin belirli kuralları çiğneyerek yaptığı hatalı harekete karşı, hakemin verdiği ceza atışı. Top kaleye 11 m. uzaklıktaki işaretli yere konur ve atış sırasında penaltıyı çeken oyuncu ile kaleciden başka futbolcu orada bulunamaz. [Penalty — Penalty]

Penang Adası (Eski Prince - de - Galles) Malezya'da bir ada. Nüfusu 642 200, merkezi Georgetown'dur.

Pencabi Far. i. Pencap'da konuşulan yeni Hint dili. [Pendjabi — Pendjabic]

Pencap Güney Asya'da bir bölge. İndus nehrinin kollarıyla sulanır. 1947 yılından itibaren Doğu Pencap Hindistan'a ve Batı Pencap Pakistan'a ait olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Önemli miktarda buğday ve pamuk yetiştirilir.

pencere i. Dışarısını görmek, hava ve ışık almak için duvarlarda yapılan ve çerçeve, cam, pancur, perde gibi eklentilerle kullanılışı kolaylaştıran açma. [Fenêtre — Window]

pencidü Far. b. i. Oyunda zarın birinin beşli, öbürünün ikili düşmesi.

pencik Far. i. ★ 1. Tar. Eskiden akınlarla savaşlarda ele geçen esirlerden beşte birinin askerlik hizmetinde kullanılmak üzere devlet tarafından alınması, şahıslarda kalan beşte dördünün de vergiye bağlanması. Osmanlılar'ın kuruluş devirlerindeki akınlarda ele geçen esirler, gaziler arasında paylaşılırdı; her esir o gazinin malı sayılırdı. ★ 2. Eskiden akınlarla savaşlarda ele geçen ve satılmak üzere pazara çıkarılan esirin boynunda asılı künye madalyonu.

pencüse Far. b. i. Oyunda zarın birinin beşli, öbürünün üçlü düşmesi.

pencüyek Far. b. i. Oyunda zarın birinin beşli, öbürünün birli düşmesi.

penç Far. i. ve s. Beş. Dilimizde hemen yalnız tavla oyununun bazı sayıları için kullanılır.

pençe Far. i. ★ 1. Yırtıcı hayvanların ön ayaklarının parmaklarıyla tırnakları ya da yırtıcı kuşların parmaklarıyla tırnakları. [Griffe, serre — Paw, claw] ★ 2. mec. Zorlu el: Adaletin pençesi. [Main — Hands] ★ 3. Ayakkabının altını meydana getiren kösele. [Semelle — Sole] ★ 4. Beş parmağı kâğıdın üstüne basmaktan meydana gelen izden ibaret imza. ★ 5. mec. Haksız egemenlik: Zavallı adam, beş aydır haydutların pençesinde inliyor. [Violence — Violence]

pençe atmak b. f. Gücüne güvenerek el koymak, gücüne güvenerek ele geçirmek. [Prendre par force; usurper — To seize]

pençei âli aba b. i. Aleviler'in 5 kutsal kişisi, Muhammed, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'i temsil eden açık bir el resmi.

pençelemek f. Pençesiyle vurmak, kapmak, yakalamak. [Griffer — To claw, grasp]

pençeleşmek f. ★ 1. Pençe pençeye gelmek, tutuşarak kavga etmek. ★ 2. mec. Çok uğraşmak.

pençeli s. ★ 1. Pençesi olan. ★ 2. mec. Kuvvetli. ★ 3. mec. Başkasının malına gücüne güvenerek el koyan kimse, çakırpençe.

pençe vurdurmak b. f. Ayakkabıya pençe çaktırmak. [Ressemeler, carreler — To resole]

pençgah Far. i. Müz. Doğu müziğinde bir makam adı.

Penelope Mit. Yunan mitolojisinde Odusseus'un karısı. Kocasının 20 yıl süren yokluğu sırasında, kendisiyle evlenmek isteyenlere karşı koymuş. Bunun için şöyle bir hile kullanmış: Örmekte olduğu bir iş tamamlanınca bir koca seçeceğini bildirmiş, fakat her gece o gün yaptığı örgüyü çözmüş.



Penolope

peneplen Fr. i. Coğ. Aşınmalarla yavaş yavaş düzleşmiş olan dağlık bölge. «Yalama yazı» anlamdaşı.

pengö i. Macaristan'ın eski para birimi.

penguen i. Zo. Kuşların penguenler takımının tek familyası. 17 türü vardır. Türlerin iriliği, Avustralya ile Yeni Zelanda sularındaki küçük mavi penguenin 30 cm. lik boyu ile Antarktika kıtasının İmparator penguenlerinin 90 cm. yi aşkın boyu arasındadır. Ağırlıkları 2 - 45 kg. arasında değişir. Kendilerine özgü duruşları, yassı ayakları, küçük kuyrukları ve kısa kanatları vardır. Uçamazlar. Tamamen denize bağlıdırlar. Güney Kutbu kuşu olarak bakılırlarsa da 2 türü (İmparator pengueni ile Adelie pengueni) dışında öbürleri Avustralya, Yeni Zelanda, Güney Afrika ve Güney Amerika'ya kadar güney denilzerinde, adalarda ve kıraç kıyılarda yaşarlar. [Pingouin — Auk, penguin]



penguen

peni İng. i. Bir şilinin on ikide biri değerinde olan İngiliz parası.

penis Yun. i. Anat. İnsanın ve gelişmiş omurgalı hayvanların çoğunun erkeğin-

deki, cinsel değinmeyi sağlayan erkeklik organı. [Penis — Penis]

penisilin Fr. i. «Penicillum notatum» adlı mantardan çıkarılan ve şiddetli iltihaplara etkili olan bir ilâç. 1928'de Londra'da İngiliz profesör Sir Alexandre Fleming tarafından bulunmuştur. Uzun zaman laboratuvar alanında kalan bu ilâcın endüstriyel bir ölçüde elde edilmesi ancak II. Dünya Savaşı'nda başarılmıştır. [Pénicilline — Penicilline]

penisilin allerjisi b. i. Hek. Bazı kimseler verilen penisiline karşı aşırı bir duyarlılık gösterebilirler. Bu kimselere penisilin verildikten sonra deride ürtiker, kaşıntı, solunum güçlüğü ve atardamar basıncı düşmesine kadar varabilen belirtiler açığa çıkar. Zamanında karşı konmazsa, ölüme yol açabilir.

Pen - Ki (Çin) Kuzeydoğuda 530 000 nüfuslu bir şehir. Kömür çıkarma merkezidir.

Pennsylvania A.B.D. eyaletlerinden biri. Erie gölünden Delaware eyaletine kadar uzanır. Önemli bir maden endüstrisi merkezidir. Nüfusu 11 319 000, merkezi Harrisburg, önemli şehirleri Philadelphia, Pittsburgh'dur.

Penn, William (1644-1718) XVII. yüzyılda kurulmuş gizli bir dinî örgütün (Quakerliğin) üyesi olan İngiliz. A.B.D.'nin devletlerinden biri olan Pennsylvania'nın kurucusu, yöneticisi ve kanun yapıcısıdır. İngiltere Kralı II. Charles tarafından 1681'de bir ayrıcalık olarak Penn'e verilmiş olan bu ülke, adını ondan almıştır.

pens (pense) Fr. i. Birçok çeşitleri olan maşa, kıskaç, tutaç. [Pince — Pincer]

pens İng. ç. i. Peni.

Pentagon Washington yakınındaki Virginia'da bulunan A.B.D. Millî Savunma Bakanlığı binasının adı. Yunanca «beş köşeli» demektir. Bu ad, sözü geçen binanın 5 köşeli olmasından ötürü verilmiştir.

pentatlon Yun. i. Sp. Atletizmde 5 yarışın bir araya gelmesiyle doğan yarışma. Erkekler arasında cirit atma, disk atma, uzun atlama, 200 m. ve 1 500 m. koşuları pentatlona girer. Kadınlararası pentatlonda ise 100 m., 200 m., 80 m. engelli koşuları ile gülle atma ve yüksek atlama dalları vardır. Bugün Olimpiyat programında Modern Pentatlon adlı yarışma da yer almaktadır. Ayrıca ordulararasında yapılan Askerî Pentatlon yarışması da vardır. [Péntathlon — Pentathlon]

pentaton Yun. i. Müz. İçinde yarım sesler bulunmayan 5 dereceli gam.

pentekoste Yun. i. ★ 1. Museviler'de Tanrı'nın Musa'ya 12 emrini verdiği günü anmak üzere yapılan yortu. ★ 2. Katolikler'de, paskalyadan 50 gün sonraki yortu.

penyuvar Fr. i. Kadınların saçlarını tararken ya da banyodan çıktıktan sonra giydikleri hafif ev elbisesi Sabahlık. [Peignoir — Dressing - gown]


William Penn

Penza (S.S.C.B.) Moskova'nın güneydoğusunda bir şehir. Nüfusu 296 000'dir. Önemli bir endüstri merkezidir.

Peon Yunan mitolojisinde tanrıların hekimi. Diomed tarafından yaralanan Mars'ı iyileştirmiştir.

pepe s. Dili tutuk; kelimelerin ilk seslerini güçlükle ve tekrar tekrar söyledikten sonra arkasını getirebilen; keke; kekeme.

pepeme s. Pepe.

pepsin Fr. i. Biyo. Mide salgısında bulunup albüminli besinleri peptona çeviren madde. [Pepsine — Pepsin]

pepton Fr. i. Vücut tarafından özümlenebilecek hale gelmiş albüminli besi. [Peptone — Peptone]

Pera İstanbul şehrinin Beyoğlu semtine eskiden yabancıların verdikleri ad.

Perak Malezya'da bir eyalet. Malacca boğazı kıyısında yer alır. Nüfusu 1 384 000, merkezi Ipoh'dur.

perakende Far. s. ★ 1. Dağınık: Perakende borçlar. [Epars, dispersé — Scattered] ★ 2. Azar azar yapılan, azdan: Perakende satış. [En détail, au détail — Retail]

perakendeci s. ve i. Toptancı gibi yalnız büyük ölçüde değil de, çoğunlukla azar azar mal satan (tüccar). [Détaillant — Retailer]

Pera Palas İstanbul'da Tepebaşı'nda eski ve turistik bir otelcilik işletmesi. 1898'de Vagon - Li tarafından kurulmuş, 1924'de Hazine'ye geçmiştir. 1930'da Mehmet Emin Kemal Paşa'nın oğlu Beyrut Türkleri'nden Misbah Muhayeş tarafından 600 000 altın lira karşılığında Hazine'den satın alınmıştır. Misbah, 1954'de ölmüş ve vasiyetnamesinde oteli, bir tesis statüsüyle Darülaceze, Darüşşafaka ve Verem Savaş Derneği'ne bağışlamıştır. Şimdi tesis tarafından yönetilmektedir. Yerli ve yabancı birçok politikacı burada kaldıkları gibi, Atatürk'ün kurmuş olduğu Balkan Paktı Konferansı da burada toplanmıştır.

Percus (Ölm. M.Ö. 166) Makedonya'nın son kralı. M.Ö. 179'dan 168'e kadar hükümdarlık etmiştir. Romalı Paulus Emilius'a yenildikten sonra İtalya'da esirken ölmüştür.

perçem i. ★ 1. Doğu ülkelerinde saçlarını tıraş edenlerin tepede bıraktıkları saç tutamı. [Toupet, houppe — Lock] ★ 2. Yele: At perçemi. [Crinière — Forelock] ★ 3. Kâhkül. [Accroche - coeur — Love - lock]

perçin i. İki ya da daha çok levhayı birbirine bağlamak için geçirilen çivinin ezilerek baş haline getirilmesi. [Rivet — Rivet]

perçinlemek f. ★ 1. Perçinle tutturmak. [River — To rivet] ★ 2. Berkitmek, sağlamlaştırmak. [Consolider — To rein-

force] ★ 3. Külb. (Bir erkek, bir kadınla) Çiftleşmek.

perdah Far. i. ★ 1. Bir aletle parlatma. ★ 2. Tıraştan sonra tersine yapılan ikinci tıraş.

perdah vermek b. f. ★ 1. Perdah etmek. ★ 2. mec. Şiddetle azarlamak.

perde Far. i. ★ 1. Kapı, pencere gibi yerlere asılan örtü. [Rideau — Curtain] ★ 2. İki yeri birbirinden ayıran şey: Tahta perde. [Cloison — Screen] ★ 3. Anat. Bir boşluğu ikiye bölen oluşum. esk. Hâciz. [Cloison — Membrane] ★ 4. (Ses ya da anlatışta) Yüksekten ya da alçaktan olma hali. [Ton — Pitch] ★ 5. Bir sahne eserinin, perdenin açılmasıyla başlayıp kapanmasıyla biten bölümlerinden her biri: Seyrettiğimiz komedi kaç perdeydi? [Acte — Act] ★ 6. Tiy. Tiyatroda sahneyi seyircilerden saklayan ve indirilip kaldırılan ya da yanlara açılıp kapanan bölme. [Rideau — Curtain] ★ 7. Hek. Aksu. ★ 8. mec. Doğruyu görmeye engel olan şey. ★ 9. mec. İffet: Ehli perde. ★ 10. Müz. Bir müzik parçasını meydana getiren seslerden her birinin kalınlık ya da incelik derecesi. [Ton - musical — Tone] ★ 11. Bu ses derecelerini sağlamak için çalgılarda bulunan ve parmaklarla işletilen düzen. [Ton — Fret] ★ 12. Si. Bak. beyazperde.

perdeayaklılar ç. b. i. Zo. Leyleklerin alttakımına verilen ad. Birçok balık yiyen türlerden meydana gelen kuşlar grubu. Yalnız 3 parmağının arası değil, 4 arka parmağının da arası kalın bir deri (perde) ile kapalıdır. Hepsi yüzücüdür. Martı, kuğu, penguen, deniz kırlangıcı, karabatak kuşları bu alttakımın türleridir. [Palmipèdes — Palmipeds]

perdeci i. Tar. Bir büyük kişinin kapısında bekleyip gelenlere kapı perdesini açan kimse. ★ 2. Tiyatro perdesini açıp kapayan kimse. [Opérateur — Curtain operator]

perde çavuşu b. i. Tar. Komutanlarla valilerin resmî dairelerindeki oda önünde kapıcılık ödevi yapan asker ve jandarma.

perdelenme i. ★ 1. Perdelenmek işi. [Se voiler, se cacher — To be curtained] ★ 2. Gra. Söyleyişte sesin değişik bir perdeden çıkması. esk. Tasavvut. [Intonation — Intonation]

perdesi yırtık b. s. Utanmaz, arlanmaz.

perde yırtılmak b. f. ★ 1. Namussuzluğa uğramak. ★ 2. Utanmaz, arlanmaz hale gelmek.

pere Fr. i. Yapıcılıkta dolmaların kaymasını önlemek için bunların eteklerine moloz taşıyla örülen kaplama.

perende Far. i. Havada atılan taklak.

perese i. ★ 1. Hiza bulmak için duvarcıların kullandıkları ip. ★ 2. Durum, kerte: İş bu pereseye geldikten sonra.

perestiş Far. i. Tapınma, pek çok sevme.

perestişkâr Far. s. Taparcasına seven, tapınan.

Péret, Benjamin (1899-1959) Fransız şairi Gerçeküstücülük akımının en önemli temsilcilerinden biridir. En değerli eserleri, «Dormir dormir dans les pierres — Uyumak Uyumak Taşlarda» ve «La Passager du transatlantique — Transatlantik Yolcusu» dur.

Perez de Ayala, Ramon (Doğ. 1880) İspanyol romancı. Oviedo'da doğdu. Hiciv türünde kitaplar yazmıştır. Başlıca eserleri: «Tanrı'nın En Büyük Şan ve Şerefi İçin», «Kaz Ayağı», «Şerefinin Tamircisi» dir.

perforasyon Fr. i. Hek. Genellikle batın içindeki bir organın delinmesi. En çok ülser ve kanserde görülür. Delinme sonucu kanama ve peritonit açığa çıkar. [Perforation — Perforation]

perfüzyon Fr. i. Hek. Bir kan damarına sıvı maddelerin damla damla aktarılması. [Perfusion — Perfusion]

pergel i. Birer ucundan birbirine eklemlenmiş iki çubuktan ibaret olup uçlarından biri sivri bir madenle, ötekisi kalemle sona eren çizim ya da ölçü aleti. [Compas — Pair of compasses]

pergellemek f. ★ 1. Pergelle ölçmek ya da bölmek. [Compasser — To scribe with compass] ★ 2. mec. Evvelden hazırlanarak düzenlemek: Hareket tarzımı pergelledim.

pergeller ç. i. mec. Bacaklar.

pergelleri açmak b. f. Adımları açarak hızlı yürümek.

pergola İta. i. Sütunlar üstüne yay şeklinde tahtalar yerleştirilerek tırmanıcı bitkilere destek ve çatı olacak şekilde yapılan çardak. [Pergola — Pergola]

Pergolesi, Giovanni Batista (1710-1736) İtalyan bestecisi. Pozzuoli'de doğdu. Napoli Konservatuvarı'nda eğitim gördü. Kısa hayatına rağmen koro parçaları, operalar, org ve klavsen için çeşitli eserler bestelemiştir. «Opera Buffa» türünün öncülerindendir.

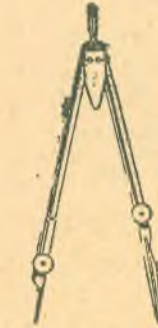
peri Far. i. Cinlerin pek güzel ve alımlı olarak tasarlanan dişisi. [Péri, fée — Fairy]

peribacası b. i. Jeol. Sel sularının oluşturduğu koni şeklindeki yüzey şekilleri. Sel suları volkanik kül, kum gibi aşınması kolay kayaçları kolayca aşındırır. Eğer böyle bir arazide büyük bloklar ya da lav parçaları gibi aşınması zor parçalar varsa bunlar, altlarındaki yumuşak kısımları korurlar. Böylece tepelerinde sert kısımlar bulunan baca şekilli yapılar oluşur. Anadolu'da Kayseri yakınında Ürgüp'de birçok peribacası bulunmaktadır. [Pyramide de fée — Shaft]

pericelik i. Ed. İhtişamlı dekorlar arasında tabiatüstü olaylar gösteren sahne eseri; feeri.

pericik i. ★ 1. Kilit dili. [Pêne — Door - bolt] ★ 2. Hek. Sara ve isteri gibi bazı hasta-


Perez


pergel


peri bacası



1) Işığı aşağıya yansıtan prizma. 2) Torpilleme için nişan ayarı. 3) Mercek 4) İlk mercek. 5) Periskop arızalandığında su sızmasını önleyici valf.


Perikles

lıklara verilen ad. Peri hastalığı, peri illeti de denir. [Epilepsie — Epilepsy]

Peride Celâl (Doğ 1916) Romancı. İstanbul'da doğdu. İlk hikâyesini 1935'de Yedigün'de yayınladı Gerçekçi tutumuyla dikkati çekti Son Posta ve Cumhuriyet'de romanları çıktı. Başlıca eserleri: «Sönen Alev», «Yaz Yağmuru», «Üç Kadının Romanı», «Kırkıncı Kapı» dır.

perido Fr. i. Jeol. Silikat cinsinden çeşitli değerli taşlara verilen ad. esk. Zebercet. [Péridot — Peridot]

peridotit Fr. i. Jeol. Feldispatsız, peridolu graniti çok andırır külte. [Péridotite — Peridotite]

Perier, Casimir (1777-1832) Fransız bankeri ve politikacısı. 1830 ihtilâline katıldı. Fransa bankasının yönetim kurulu başkanı ve bankanın direktörü idi. Bakan olduktan sonra basın özgürlüğünü, toplantı hürriyetini kaldırdı; burjuvazinin halkı rahatça soyması için her çeşit baskıyı yaptı.

Péri, Gabriel (1902-1941) Fransız politikacısı ve gazetecisi. Toulon'da doğdu. Barbusse'un «Clarté — Aydınlık» dergisinden sonra, «Humanité — İnsanlık» gazetesinin yazarları arasına katıldı. 1932'de milletvekili seçildi; Fransa'nın işgali yıllarında Naziler'e karşı, gizli direnme hareketinde çalışırken yakalanarak kurşuna dizildi. Hapishaneden karısına gönderdiği son mektubu «Les lendemains qui chantent — Türkü Söyleyen Yarınlar» adı altında yayınlanmıştır.

peri gibi b. s. Pek güzel.

perikard Yun. i. Anat. Yüreğin dış zarı. [Péricarde — Pericardium]

Perikles (M.Ö. 490-429) Atinalı hatip ve devlet adamı. Ksantipus'un oğludur. M.Ö. 459'da Demokrat Parti'nin başı olmuştur. Rakibi olan Simon'un ölümünden sonra Tusidid'i 10 yıl sürgüne mahkûm ettirmiştir Atina'nın deniz ve sömürge güçlerini sağlam temeller üstüne oturtmuş, Atina İmparatorluğu'nu 200'den fazla şehre egemen bir imparatorluk olarak örgütlemiştir. Atina'yı Pelopones Savaşı'na sokmuş, Atina'nın uğradığı ilk talihsizlikleri, 429 veba salgınını görmüş, saldırılara uğramış ve cesaretini kaybederek ölmüştür. Sanat ve edebiyatı desteklemiş, Atina'yı anıtlarla süslemiştir Bunun için Yunanistan'ın en parlak zamanına «Perikles Zamanı» denir.

peri masalı b. i. Perilerin insanüstü güç ve marifetlerine dayanan masal. [Conte de fées — Fairy tale]

peri masası b. i. Jeol Masayı andıracak şekilde, dik taşların üstüne yerleşmiş yassı kaya.

perimetre Yun. i. Hek. Görme alanını tespit etmeye yarayan araç.

perine Yun i Anat Apışarası Erkekte anüs ile torbalar kadında anüs ile vagına arasında kalan, baklava şeklinde, başlıca deri, kas ve bağdokusundan meydana gelen bölüm. [Périnée — Perineum]

perine yırtığı Yun. T. b. i. Hek. Genellikle doğuma bağlı olarak apışarasında meydana gelen ayrılma.

peripatetizm Yun. i. Fel. Gezimcilik.

peripeyker Far. b. s. Peri yüzlü, çok güzel.

periskop, -pu Yun. i. Denizaltı gemilerinde, suyun üstüne çıkarılarak dışarıyı gözlemeye yarayan aygıt. [Périscope — Periscope]

Peri Suyu Fırat'ın kollarındandır. Şakşak dağından doğar. Munzur suyuyla birleşerek Murat suyuna karışır.

perişan Far. s. ★ 1. Dağınık: Yolcular perişan. [Disperse — Scattered] ★ 2. Düzensiz, karışık: Odamız perişan. [En désordre — In disorder] ★ 3. Mahvolmuş, harap olmuş: Düşman hava saldırılarından şehir perişan. [Détruit, ruiné — Destroyed] ★ 4. Acınacak halde olan, bozgun, ezgin: Adamcağız pek perişan. [Dépourvu, dénué —Destitute]

periton Yun. i. Anat. Karınzarı. [Péritoine — Peritoneum]

peritonit Yun. i. Hek. Karınzarı iltihabı. Kusma, ateş, zayıflama, batın sancısı ile kendini belli eder. Had ve sürgen olmak üzere iki şekilde görülür. [Péritonite — Peritonitis]

periyod Yun. i. Fiz. Periyodik hareket yapan bir noktanın ya da cismin, aynı yerden iki geçişi arasındaki zaman. Frekansın tersine eşitti: $T = 1/f$.

periyodik hareket b. i. Fiz. Belli aralıklarla tekrarlanan hareket. Bir çember üzerinde yuvarlanan bir noktanın, çemberin dışındaki bir doğru üzerindeki izdüşümü (sinüs eğrisi) periyodik bir hareket örneğidir. [Motion periodique — Periodic motion]

periyodik sistem b. i. Kim. Elemanların atom numaralarına göre sıralanması. İlk olarak Mendelyev, elemanların atom ağırlıklarına göre sıralandıkları zaman belirli aralarla özelliklerinin tekrarlandığını, (çevrimsel periyodik - devri) olduğunu açıkladı. Sonraları bu sıralamanın atom numarasına göre yapılabileceği ispat edildi ve bugün kullanılan periyodik sistem doğdu. Atom numarası, her elemanın çekirdeğinde bulunan proton sayısıdır.

perkende i. Tar. b. Bir çeşit savaş gemisi.

perki Yun. i. Kuzey yarı küresi denizlerinde yaşayan, 35 cm uzunlukta, 2 kg. kadar ağırlıkta, üstünde diklemesine esmer ya da siyah renkte şeritleri bulunan yaldızlı yeşil renkte, yüzgeçleri sert ve dikenli, olta ile avlanan, eti lezzetli bir çeşit hani. [Perche — Perch]

perkitmek f. Pekitmek.

PERİYODİK SİSTEM

(Atom numaraları her elemanın sol altına, ortalama atom tartıları ile sol üstüne yazılmıştır.)

Periyodlar	Sıralar	Ana gruplar I Yan grup / Baş grup	II Yan grup / Baş grup	III Yan grup / Baş grup	IV Yan grup / Baş grup	V Yan grup / Baş grup	VI Yan grup / Baş grup	VII Yan grup / Baş grup	VIII Yan grup	VIII Yan grup	Baş grup «0» cı grup
	1	1.008 Hidrogen 1									4.00 Helium 2
1. Küçük Periyod	2	6.94 Lithium 3	9.02 Beryllium 4	10.82 Bor 5	12.01 Karbon 6	14 01 Azot 7	16.00 Oksigen 8	19.00 Flour 9			20.18 Neon 10
2. Küçük Periyod	3	23.00 Sodium 11	24.32 Magnesium 12	26.97 Alüminium 13	28 06 Silicium 14	31.02 Fosfor 15	32.06 Kükürt 16	35 46 Klor 17			39.94 Argon 18
1. Büyük Periyod	4	39.10 Potasium 19	40.80 Kalsium 20	45.10 Scandium 21	47.90 Titan 22	50.95 Vanadin 23	52.01 Krom 24	54.93 Mangan 25	55.84 Demir 26	58.94 Kobalt 27	58.69 Nikel 28
	5	63.57 Bakır 29	65.38 Çinko 30	69.72 Gallium 31	72.60 Germani. 32	74.91 Arsenik 33	78.96 Selen 34	79.92 Brom 35			83.7 Krypton 36
2. Büyük Periyod	6	45.48 Rubidium 37	87.63 Strontium 38	88.92 Yitrium 39	91.22 Z rkonium 40	92.91 Niob 41	95.95 Molybden 42	98 Techn cium 43	101.7 Ruthen. 44	102.9 Rhodium 45	106.7 Palladium 46
	7	107.88 Gümüş 47	112.4 Kadmium 48	114.8 Indium 49	118 7 Kalay 50	121.8 Antimon 51	127.6 Tellur 52	126.9 Iyod 53			131.3 Xenon 54
3 Büyük Periyod	8	132.9 Caesium 55	137.4 Barıum 56	138.9 Lanthan 57	178.6 Hafnium 72	180.9 Tantal 73	183.9 Wolfram 74	186.3 Rhenium 75	190.2 Osmium 76	193.4 Iridium 77	195.2 Platin 78
	9	197.2 Altın 79	200.6 Cıva 80	204.8 Thalium 81	207.2 Kurşun 82	209.0 Bismut 83	210 Polonium 84	210 Astatine 85			222 Radon 86
4. Büyük Periyod	10	223 Francium 87	226.0 Radium 88	227 Aktinium 89	232.1 Thorium 90	231 Protoktin. 91	238.1 Uran 92	237 Np 93 — 242 Pu 94	243 Am 95	243 Cm 96	245 Bk 97 — 246 Cf 98

Nadir Toprak Metalleri	140.1 Ce 58	140.9 Pr 59	144.3 Nd 60	145 Pm 61	150.4 Sm 62	152.0 Eu 63	156 9 Gd 64	159.2 Tb 65	162.5 Dy 66	164.9 Ho 67	167.2 Er 68	169.4 Tm 69	173.0 Yb 70	175.0 Lu 71

Es 99, Fm 100, Md 101, No 102, Lw 103.

perküsyon Yun. i. Hek. İncelenmek istenen bir bölgeye konan elin üstüne parmakla vurularak ya da doğrudan doğruya bu bölgeye parmakla vurularak açığa çıkan sesin değerlendirilmesine dayanan muayene şekli. [Percussion — Sounding (by percussion)]

Perm (S.S.C.B.) Urallar'da Kama nehri kıyısında 722 000 nüfuslu bir şehir. 1940-1957 yılları arasında adı Molotov idi. Petrol rafinerileri vardır. Makine yapım endüstrisi gelişmiştir.

perm (Rusya'da Perm şehrinin adından) i. Jeol. Paleozoik zamanın en yeni devresi. [Perm — Perm]

permanant Fr. i. Kadınların berberlere yaptırdıkları uzun zaman bozulmaz, dalgalı saç tuvaleti. [Permanante, ondulation permanante — Permanent waving]

permanganat Fr. i. Kim. Mikrop öldürücü bir madde olan ve suda eriyiği menekşe renginde bulunan «potasyum permanganat» nın kısa adı. [Permanganate — Permanganate]

permeçe İta. i. Orta kalınlıkta halat. [Câble — Tow - rope]

permi Fr. i. ★ 1. Hükümet ve yerel idarelerin avcılık, balıkçılık, deniz ulaştırması ve başka işler için verdikleri ruhsatiyelerle, deniz, hava ve demiryolları ve benzeri ulaştırma işletmelerinin hizmetlilere verdikleri indirimli ya da parasız seyahat biletleri. [Permis — Permit] ★ 2. Döviz sınırlamaları yüzünden kambiyo tarafından belirli yasalara göre verilen yurt dışından mal getirme ya da yurt dışına mal çıkarma izni. [Permis — Licence]

Pernambuco Brezilya eyaletlerinden birinin ve o devletin merkezi olan bir şehrin adı. Nüfusu 4 136 900'dur. Pamuk, kakao, meyva yetiştirilir. Şeker, konserve, alkol, kâğıt, deri endüstrisi vardır.

Pernavut Bak. Gaziler.

peroksit Fr. i. Kim Olabildiği kadar fazla oksijeni olan oksit. [Peroxyde — Peroxide]

peron i. ★ 1. Bir binanın cephesinde çıkıntı halinde olan merdiven. [Pérron — Flight of steps] ★ 2. Demiryolu duraklarında trenlere binilen yer. [Pérron — Loading platform]

Peron, Juan Domingo (Doğ. 1895) Arjantinli general, devlet adamı. Harp Akademisi'nde öğretmenlik, savunma bakanlığında çeşitli görevler, Şili'de ataşelik yaptı. 1944'de başkan yardımcısı, 1945-1955 yıllarında cumhurbaşkanı ve Arjantin'in diktatörü



Juan Domingo Peron


J. Baptiste Perrin


Mehmet Sait Pertev Paşa


Charles Perrault

oldu. 1955'de rejimi devrildi; yurdundan ayrılmak zorunda kaldı. Eserleri basılmıştır. Eşi Eva Peron (1919-1952) da politikaya karışmış, eşine yardımcı olmuştur.

peronospora Yun. i. Bot. Patates, pancar, asma ve daha başka bitkileri hasta eden, mikroskopluk bir mantar çeşidi. [Péronospora — Peronospora]

Perrault, Charles (1628-1703) Fransız yazarı ve şairi. Paris'de doğdu. Adını ölümsüzleştirmiş olan «Annem Oye'nin Hikâyeleri», «Parmak Çocuk», «Kırmızı Başlıklı Çocuk», «Çizmeli Kedi», «Kül Kedisi» gibi çocuk kitaplarının yanı sıra «Büyük Louis Asrı» adlı manzum eseriyle buna ek olarak yazdığı «Eskilerle Yenilerin Paralelleri» adlı kitapları da vardır.

Perrin, Jean - Baptiste (1870-1942) Fransız fizik bilgini. 1895'de katot ışınlarının, negatif elektrikle yüklü olduğunu gösterdi. Bu buluş, J. J. Thomson'un elektronu bulmasına yol açtı. Maddenin bileşimi üzerine yeni yeni görüşler ortaya attı. 1936'da Fransa'da, Blum'un başkanlığındaki Halk Cephesi Hükümeti'nce Bilimsel Araştırmalar müsteşarlığına getirildi. Fransa'nın Naziler tarafından istilâsı üzerine Amerika'ya göç etti; New York'da öldü. 1926 Nobel Fizik armağanını kazanmıştır.

persenk Far. i. Konuşurken gerekli gereksiz tekrarlanan «efendim», «efendime söyliyeyim», gibi sözlere «lâkırdının persengi» denir. [Refrain — Refrain, retournel]

Persepolis İran'da Isfahan'ın güneydoğusunda, Dareios tarafından kurulmuş, M.Ö. 331'de İskender tarafından yakılmış bir şehrin adı. Kalıntıları ve bazı anıtları hâlâ ayaktadır.

Perseus Mit. Yunan mitolojisinde Zeus ile Danae'nin oğlu.

Persler Tar. İran'ın en eski uluslarından biri. Persler'in M.Ö. 2000 yıllarında kuzeydoğudan İran'a geldikleri sanılmaktadır. Uzun süre yine bir İranlı ulus olan Medler'le savaşan Persler, bu savaşlarda bazan yendiler; bazan yenildiler. M.Ö. 550 yılında İran tahtına geçen başka bir Pers Kralı Darius zamanında devlet bütün Anadolu ve Suriye'yi ele geçirdi. Persler, Batı Anadolu ve Makedonya'daki Yunanlılar'ı egemenlikleri altına aldılar. M.Ö. 330 yıllarında Makedonyalı İskender Anadolu'ya geçerek İran'a ve Hindistan'a kadar ilerledi ve Pers İmparatorluğu'na son verdi.

persona grata Lat. deyim. Diplomasi dilinde bir devletin başka bir devlet nezdine gönderdiği diplomatik temsilcinin o devletçe kabule değer görüldüğünü anlatır. [Persona grata — Persona grata]

personel Fr. i. Bir işe bağlı kişilerin topu; görevliler. [İng. Personnel]

perspertif Fr i. Eşyayı, durağan bir noktaya göre olan uzaklıklarını ya da aralarındaki duruş farklarını canlandıracak şekilde resmetmek yolu. esk. Menazır; fenni menazır. [Perspective — Perspective]

Perşembe Ordu'nun ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 226 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 40 625, merkezinin nüfusu 4 357'dir. En önemli ürünü fındıktır. Mısır ve soya fasulyesi de yetiştirilir. Kasaba Ordu'ya 14 km. uzaklıktadır.

Perşembe Zonguldak'ın Çaycuma ilçesi bucaklarından. 24 köylü bucağın nüfusu 15 796, merkezinin nüfusu 662'dir.

perşembe i. Haftanın beşinci günü; çarşamba ile cuma arası. [Jeudi — Thursday]

pert Fr. i. Boru donanımındaki kaçak. [Perte de charge — Loss of pressure]

pertavsız Far. i. Fiz. Büyüteç.

Pertek Tunceli'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 947 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 22 988, merkezinin nüfusu 3 582'dir. Meyvacılık başlıca geçim kaynağıdır. Kasaba, Murat suyu yakınındadır. Sivri bir kayalığın üzerinde eski kalesi vardır. Yavuz Selim tarafından Osmanlı ülkesine katılmıştır. İskenderun — Erzurum devlet yolu üzerindedir. Tunceli'ne 51 km. uzaklıktadır.

Pertev Paşa, Mehmet Sait (Ölm. 1837) Devlet adamı, yazar ve şair. Darıca'da doğdu. 1826'da reisülküttap (dışişleri bakanı), 1830'da sadaret kethüdası (içişleri bakanı) olmuştur. 1835'de kethüdalığın adı mülkiye nazırlığına çevrilmiş ve Osmanlı tarihinde ilk mülkiye nazırı olarak tanınmıştır. Üsküdar'da Selimiye dergâhında zengin bir kütüphanesi vardır.

Perth (Avustralya) Batı Avustralya'nın merkezi. Nüfusu 431 000'dir. Gemi ve makine yapım endüstrisi gelişmiştir.

Peru Güney Amerika'da bir cumhuriyet. Büyük okyanus kıyısındadır. Yüzölçümü 1 285 000 km², nüfusu 11 650 000, başkenti Lima, önemli şehirleri Arequipa, Le Callao, Trujiello'dur. 3 büyük bölgeye ayrılır: Kıyı bölgesi, Yüksek bölgesi, Amazon bölgesi. ★ Tarih: İspanyollar XVI. yüzyılda Peru'ya geldikleri zaman orada İnkalar tarafından kurulmuş önemli bir imparatorluk bulunuyordu ve bu imparatorluk büyük bir uygarlığa ulaşmıştı. 1532 yılında Pizarro adlı bir İspanyol İnkalar'ın Kralı Atahualpa'yı devirmiş ve böylece ülke İspanyollar'ın eline geçmişti. 1824 yılına kadar İspanyollar'ın önemli bir sömürgesi olmuştur. Bu tarihte San Martin ordusu tarafından kurtarılmış ve bağımsızlığa kavuşmuştur. Fakat gene bu tarihten itibaren ekonomisi gerilemeye başlamıştır. 1879'da Şili ile savaşmış ve güney kıyılarını bu savaşta kaybetmiştir. 1929 yılında bu toprakların bir kısmı kendisine geri verilmiştir.

peruka İta i Takma saç. [Perruque — Peruke, periwig]



perukâr İta. i. Eskiden «berber» anlamına kullanılırdı.

perva Far. i. Sakınma, çekinme, korku.

pervane Far. i. ★ 1. Geceleri ışık çevresinde dönen küçük kelebek. [Phalène — Moth] ★ 2. Bir eksene dikey olarak yerleştirilmiş iki ya da daha fazla kanatlı aygıt. Akışkan içinde hızla döndürülen pervaneden bir kuvvet doğar. Gemiyi suda ilerleten, uçağı havada tutan ve yürüten bu kuvvettir. Vantilatörün pervanesi havayı harekete geçirir, çevresindeki sıcak havayı uzaklaştırır. [Hélice, Volan — Propeller]

Pervaneoğulları Tar. Anadolu'da XII. yüzyılın ortaları ile XIV. yüzyılın başı arasında kurulmuş ve yaşamış kısa ömürlü bir Türk Beyliği. Beyliğin kurucusu Selçuklu valisi olan Süleyman Pervane'dir. Pervaneoğulları Beyliği'nin son hükümdarı Gazi Çelebi'nin 1322 yılında İsfendiyaroğulları'nın koruması altına girmesiyle beylik son buldu.

pervane olmak b. f. Birine herhangi bir bağlılıkla çevresinden ayrılmamak.

Pervari Siirt'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 975 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 17 015, merkezinin nüfusu 2 788'dir. Botan çayının suladığı topraklar tarıma az elverişlidir. Tarla tarımı yapılır, pamuk ve susam yetiştirilir. Hayvancılık önemlidir. Siirt'e 75 km. uzaklıktadır.

pervaz i. ★ 1. Bir şeyin etrafına ya da kenarına uzunluğuna eklenen dar parça. Korniş. [Corniche — Cornice] ★ 2. Elbise ve benzeri şeylerin etrafına ya da kenarına uzunluğuna eklenen dar parça: Perdenin pervazı. [Garniture — Border]

Perveri Bak. Harmanlık.

pervers i. Hek. Sapık; genellikle cinsel sapmalardan birine uğramışlar, oğlancılar, seviciler, göstermeciler ya da röntgenci adı altında tanınagelen, cinsel değinmeleri seyretme tutkunu olanlar için kullanılır. [Pervers — Sexual pervert]

peryodik hastalık b. i. Hek. Nedeni aydınlanmamış, eklem ağrısı, yüksek ateş, batın ağrısı nöbetleri ile ilerleyen hastalık. İlâçlar hastalık üzerinde etkili olamamaktadır. [Maladie périodique — Recurrent desease]

pes Far. s. Müz. Yavaş, alçak sesle söylenen.

pesek i. Diş pası, diş kiri. [Tartre — Tartar]

pesent Far. s. Beğenen: Hodpesent, müşkülpesent.

pesent Far. i. Mushaflar'ın, yazma kitapların ilk sayfalarıyla sure ya da konu başlarında boya ya da yaldızla yapılan süsler.

peseta İsp. i. İspanyol parası.

pes etmek b. f. Herhangi bir karşılaşmada yenildiğini kabul etmek ya da birinin kurnazlığı, şirretliği karşısında şaşırmak.

pesimizm Fr. i. Kötümserlik. Ruhsal bir uyumsuzluk belirtisi olup birçok ruh - akıl hastalığında bir bulgu olarak dikkati çeker. Hastalıklar dışında bazı kimselerde bir karakter yapısı belirtisi olarak görülür. [Pessimisme — Pessimism]

peso İsp. i. Kanarya adalarının, bazı Latin Amerika devletlerinin parası.

pespaye Far. b. s. Alçak, soysuz.

pes perdeden konuşmak b. f. Yumuşak bir dil kullanmak.

pest, ⁻ti Far. s. Pes.

Pestalozzi, Johann Heinrich (1746-1827) İsviçreli pedagog. Teoloji ve tarım ekonomisi öğrenimi yapmıştı. Rousseau'nun düşüncelerini, sadeleştirerek yaydı. Sosyal problemlerin, eğitimin yenileştirilmesiyle çözümleneceğine inanıyordu. Yoksul çocukların öğretimini üstüne aldı. Başlıca eserleri: «Schwanengesang — Kuğunun Türküsü», «Wie Gertrude ihre Kinder lehrt — Gertrude Çocuklarını Nasıl Yetiştiriyor», «Zu den Anfangsgründen meinem Denkens — Düşünce-

PERVANE



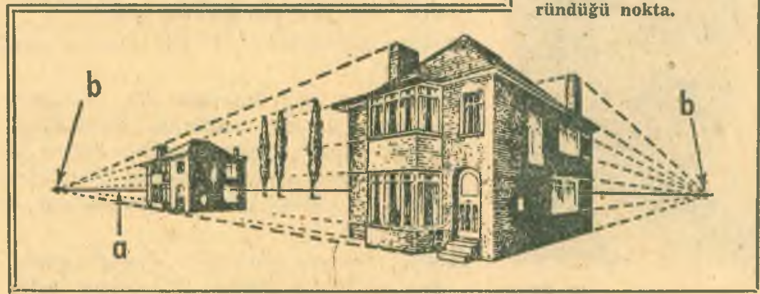
gemi pervanesi



uçak pervanesi

PERSPEKTİF

a) Noktası, ufuk. b) Noktaları ise, aynı paralel doğruların birleştiği gibi göründüğü nokta.





yeraltında pertolün duruşu



J. Heinrich Pestalozzi



I. Peter



II. Peter

min Belli Başlı İlkeleri», «Die Methode — Kuramsal ve Pratik Metot» dur.

pestenkerani Far. b. s. Saçma, değersiz, önemsiz.

pestil i. Yemiş ezmesinin yufka halinde kurutulmuşu: Kaysı pestili.

pestilini çıkarmak b. f. ★ 1. (Birini) Ezmek. ★ 2. Çok yormak. ★ 3. Çok dövmek.

pesüs i. Toprak kandil.

peszinde Far. b. s. Ses. Artakalan.

peş i. ★ 1. Bazı giysilerin geniş olması için yanlarına eklenen kumaş parçası. [Pan — Edging] ★ 2. «Peşine düşmek», «peşine takmak», «peşinden gitmek», «peşi sıra» gibi bazı deyimlerde «arka» anlamına gelir. [Derrière — Back]

peşin Far. zf. ★ 1. Önden, önce: Ben size peşin söylemiştim. [D'avance — In advance] ★ 2. s. Önden verilen, önden ödenen. «Veresiye» karşıtı. [Au comptant — In cash]

peşinat Ar. ç. i. Peşinler.

peşin değer b. i. Eko. Bonoların itibarî değerinden iskonto çıkarıldıktan sonra kalan değeri.

peşin pazarlık b. i. Sonradan olacağı hatıra gelen şeyler üzerine önceden konuşup anlaşma.

peşin yargı b. i. Fel. Kanıtsız olarak verilen hüküm. esk. İtikadatı batıla. [Prejugé — Prejudice]

peşkeş Far. i. Armağan. «Başkasının malını birine bağışlamak» ve «verilmemesi gereken bir şeyi uygunsuz bir amaçla ya da yersiz olarak birine vermek» anlamına «peşkeş çekmek» deyiminde geçer.

peşkir Far. i. Yemek yerken kullanılan ya da el kurulanan büyük mendil şeklinde pamuk ya da keten bez.

peşmine i. Yünden ve kıldan yapılan bir çeşit kumaş.

peşrev Far. i. ★ 1. Müz. Doğu müziğinde, faslın giriş taksiminden sonra çalınan ilk 4 kısım. ★ 2. Sp. Güreş tutuşmadan önce pehlivanların ellerini birbirine ve oyluklarına çırparak ve hafifçe sıçrayarak yaptıkları gösteri.

peştahta Far. i. ★ 1. Eskiden iş masası gibi kullanılan çekmece. ★ 2. Sarrafların, üzerinde para saydıkları tahta.

peştamal Far. i. Hamamda bulunurken ya da iş görmekte iken belden aşağı bağlanan uzun ve geniş dokuma örtü.

peştamal kuşanmak b. f. Bir zanaatta usta çıkmak.

peştamallık i. Eko. Piyasada ün kazanmış bir ticaret evi başkasına devredildiği zaman, ününü meydana getiren değere ya da bu ticaret evinin bulunduğu yerin önemine göre alınan para. [Bonne volonté — Goodwill]

Petain, Philippe (1856-1951) Fransız mareşali ve devlet adamı. 1913 yılına kadar çeşitli hizmetlerde çalıştıktan sonra I. Dünya Savaşı başında generalliğe yükseltilen Petain, Marn meydan savaşına katılmış, gösterdiği yararlıktan dolayı tarihin ünlü komutan ve kahramanları arasına girmiştir. Fransız orduları başkomutanlığına atanarak 1918'de mareşalliğe yükseltilmiştir. Savaştan sonra Harbiye nazırlığına getirilmiş, 1939'da İspanya elçiliğine atanmıştır. 1940'da Paul Reynaud kabinesine girmiş ve başbakanın istifası üzerine yeni hükümetin kurulmasına memur edilmiştir. İktidara geçtikten 1 gün sonra Almanlar'la ateşkes antlaşmasını yapmış ve cumhurbaşkanının ayrılması üzerine Vichy hükümeti devlet başkanı olmuştur. Fransa'nın kurtuluşundan sonra Almanlar'la işbirliği ve yurda ihanet suçundan yargılanıp ölüm cezasına hüküm giymişse de hafifletici nedenler yüzünden cezası müebbet hapse çevrilmiştir.

petalinis Yun. i. Zo. Üstünde kapak gibi tek bir kabuğu olan küçük bir yumuşakça.

petek i. ★ 1. Arıların bal mumundan yapıp gözlerine bal doldurdukları ve yumurtalarını bıraktıkları tekerlek. [Ruche — Honeycomb] ★ 2. Bu tekerleğin balsızı. [Gaufre — Bee - hive] ★ 3. Bazı şeylerin buna benzer tekerleği: Bir petek afyon, bir petek kaşar peyniri. [Rondelle — Disk] ★ 4. Bazı bölgelerde balçıktan yapılan ve dikine durmuş sandık biçiminde olan zahire ambarı.

petekgöz b. i. Biyo. Bazı böceklerde olduğu gibi façetalı göz. esk. Ayni mürekkep.

Peter, I. (1844-1921) Sırbistan Kralı. Karayorgoviç'in oğludur. Fransa'da askerlik eğitimi gördü ve Fransız ordusunda çalıştı. 1875'de Bosna - Hersek'de Türkler'e karşı bir ayaklanma çıkardı. 1903'e kadar sürgün'de kaldı; Kral I. Aleksandr Obrenoviç öldürülünce o yıl kral ilân edildi. I. Dünya Savaşı sırasında sağlığının bozukluğu yüzünden, oğlu Aleksandr naipliğe getirildi. Savaşın sonunda Sırp - Hırvat - Sloven Kralı oldu. 1921'de ölümü üzerine yerine oğlu Aleksandr geçti.

Peter, II. (Doğ. 1923) Yugoslavya Kralı. I. Aleksandr'ın oğludur. 1934'de babasının öldürülmesi üzerine tahta geçti. Amcası Prens Paul'ün naipliğinde 1941'e kadar tahtında kaldı. Yurdu Almanlar tarafından işgal edilince Londra'ya kaçtı. Orada geçici bir hükümet kurdu. Savaştan sonra Yugoslavya kurtulunca kurucu meclis cumhuriyeti ilân etti. Peter krallıktan indirildi; komünist rejim kuruldu. Peter Londra'ya yerleşti.

Petit, Roland (Doğ. 1924) Fransız bale dansçısı, koregraf ve bale topluluğu yöneticisi. Özellikle 1945'den sonra sahneye koyduğu bale eserleriyle ün yapmıştır.

Petkim (Petrokimya A.Ş.) Petrolden 2 000 çeşit kimyasal madde üretilmek üzere 1965 nisanında kurulmuş bir işletme. 250

milyon liralık sermayesinin % 55'i Türkiye Petrolleri A.O.'nın, % 25'i T.C. Emekli Sandığı'nın, % 20'si Ordu Yardımlaşma Kurumu'nun ve % 5'i de değişik kişilerindir. İzmit dolaylarında Yarımca'da kurulmakta olan petrokimya tesisleri 11 ayrı fabrikadan meydana gelmektedir. İlk 7 fabrika 1968 ve diğerleri 1969 sonunda hizmete girmiş olacaktır. Bu tesislerde polietilen, vinil klorür, polivinil klorür, sudkostik, klor, dedisil benzol, stiren, polistiren, karbon siyahı, poliakrilonitril v.b. maddeler elde edilecektir.

Petöfi, Sandor (1823-1849) Macar şairi. Öğrenimini tamamlayamadı. Aktörlük, gazetecilik yaptı. Avusturya ve Rus ordularıyla yapılan savaşta öldü. Petöfi genç yaşında ölmesine rağmen Macarlar'ın en büyük ve ulusal şairi olarak tanınır. Aşk, tabiat, yurtseverlik konulu pek çok şiir yazmış; sağlığında birkaç kitabı yayımlanmıştır.

Petrarch, Francesco Petrarca (1304-1374) İtalyan şairi, tarih bilgini. Quintilien'in «Hitabet Müessesesi» adlı el yazması eserini ve Ciceron'un el yazması mektuplarından bir kısmını ortaya çıkarmıştır. Rönesans'ın ilk büyük humanistlerinden ve aynı zamanda zamanının sözü geçer kişilerinden biridir.

Petro, I. —Büyük Petro ya da Deli—(1672-1725) Rus Çarı. 1682'de tahta çıkmıştır. Kuvvetli bir yönetim ve soylu subaylar sınıfı kurmuş kendini Rus kilisesinin en yüksek başı olarak kabul ettirmiş, çok geçmeden iyi bir orduya sahip olmuştur. Bu ordu, Nerva'da yenilgiye uğradıktan sonra 1709'da Poltava'da İsveç Kralı XII. Charles'ın disiplinli kıtalarını yenmiştir. Nystadt antlaşmasıyla Livonya'yı, Estonya'yı, Finlandiya körfezinin dibindeki geniş ovayı ve Finlandiya'nın bir kısmını ele geçirmiştir. Fakat yaralı olarak Osmanlı topraklarına sığınan XII. Charles'i kovalayan Rus askerlerinin Osmanlı sınırlarını geçmesi üzerine yapılan Prut Savaşı'nda (Bak.) yenilmiş ve barış yapmak zorunda kalmıştır.

Petrograd Bak. Leningrad.

petrografi Yun. i. Yerkabuğunun kütlelerini, bileşimleriyle türleri bakımından inceleyen bilim. [Pétrographie — Petrography]

petrol Yun. i. Ağır, akışkan, yeşilimsi siyah renkli bir sıvı. Kimya bakımından hidrokarbonlar karışımıdır. Oluşumunu açıklayan iki kuram vardır. Mendelyev, petrolün inorganik çıkışlı olduğunu ileri sürer. Enler'e göre ise organik bir maddedir. Bugün petrolün organik olduğu bilinmektedir. Yer altında 3 katman halinde bulunur. Üstte metan, etan, propan gazı, ortada ham petrol, altta tuzlu su vardır. Kuyular açılır ve pompalarla yukarı çekilir; ya da kendiliğinden fışkırır. Ham petrolün içinde tuz eriyikleri bulunur. Bunların temizlenmesi işlemine rafinasyon denir. Rafine edilmiş ham petrol, bundan sonra damıtılır. Damıtma sonunda petrol eteri, benzin, hafif ligorin, yüksek ligorin, gazyağı, parafin yağı, vazelin gibi maddeler elde edilir. Petrol, en çok, iyi bir akaryakıt olan benzin elde etmek için damıtılır. Zengin petrol yatakları, Amerika, Rusya, İranda'dır. Yurdumuzda da Raman dağında petrol bulunmuştur. [Petrole — Petroleum, mineral oil]

Petrol Ofisi Sorumluluğu sermayesiyle sınırlı, mali ve yönetme bağımsızlığı taşımak üzere, 14 Şubat 1941 tarihli koordinasyon kararıyla akaryakıt ithal, dağıtma, depolama ve satış işlerini düzenlemek, gerekli bütün tesisleri yapmak, halkın ve Millî Savunma'nın ihtiyaçlarını karşılamak görevleriyle kurulmuş işletme. Ofis'in 200 000 m^3 kapasitede 6 ana ve 23 küçük deposu, 928 acente ve istasyonu vardır. Yurdun yıllık 3 718 000 tonluk akaryakıt satışlarının 858 000 tonunu ve 92 000 tonluk yağın 32 000 ini Petrol Ofisi satmaktadır.

Petrol Savaşı Dünyadaki petrol bölgelerini ele geçirmek için uluslar arasında sürüp giden mücadele. Mücadelenin 65 - 70 yıllık tarihi vardır. A.B.D. kendi petrolüyle yetinmekte iken İngiltere, İran, Irak, Meksika ve Venezüella'daki kuyuları ele geçirmiştir. I. Dünya Savaşı'nda Almanya'yı yenen kuvvetlerin petrole dayandığı anlaşılınca A.B.D., kendi rezervelerini tüketmektense dünya petrol kaynaklarına el atmış ve mücadele hızlanmıştır. Buna Rusya, Fransa, Hollanda da katılmışlardır. 1921 (San Remo), 1928 (Convention de la Ligne Rouge) anlaşmalarıyla İngiliz - Fransız mücadelesi biraz durulmuşsa da, A.B.D. 1930'da bu anlaşmayı tanımayarak Yakın Doğu petrollerine ilgisini arttırmış ve Suudî Arabistan, Irak, Hollanda Hindistanı, Orta ve Güney Amerika bölgelerinde büyük hisselerin sahibi olmuştur. II. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın Rusya seferi biraz da Kafkasya petrollerini ele geçirmek içindi. Bu savaştan sonra İran, bu yüzden İngiliz - Rus işgaline uğramıştır. Sonuç olarak A.B.D. dünya petrol üretim kaynaklarının % 60'ına yakın kısmını ele geçirmiştir. İngiltere % 22, Rusya % 12'sini elde etmişlerdir. Savaş devam etmektedir.

Pettenkoffer, Max von (1818-1901) Alman hekimi. Deneysel hijyenin kurucusudur.

Petty, sir William (1623-1687) İngiliz ekonomisti ve hekimi. Oxford'da anatomi profesörlüğü yaptı. Değerli bir istatistikçi olan Petty, sırasıyla Cromwell'in ve II. Charles'ın danışmanı oldu. 1654-1655'de, İrlanda'da el konulan toprakların dağıtımı üzerine büyük bir anket yaptı. Merkantilistlere karşı, belirli bir liberalizmi savundu. Fiyatların, üretimin gerektirdiği emek tarafından belirlendiği görüşünü ortaya attı Royal Society'nin ilk üyelerindendir.

PETEK



1) Ağız. 2) Polen tozlarıyla örtülü petek. 3) Kurtlarla örtülü petek. 4) İşçi arıların doldurduğu petek.



Deli Petro



F. P. Petrarch


Max von Petter Kopper


Peyami Safa

petunya Lat. i. Bot. Patlıcangillerden, asıl Güney Amerika'dan çıkmış ve yapay üretimlerle birçok sayıda tür vermiş, beyaz, mor ya da mavimtırak çiçekli bir süs bitkisi. [Petunia — Petunia]

pey i. Satın alınacak ya da yaptırılacak bir şeyin karşılığına sayılmak üzere önceden verilen para.

pey akçesi b. i. Huk. Herhangi bir konudaki sözleşmenin gerçekleştiğine delil olmak üzere taraflardan birinin diğer tarafa verdiği para.

peyam Far. i. Haber.

Peyami Safa (1899-1961) İstanbul'da doğdu. Babası İsmail Safa'dır. Dokuz yaşında başlayan ve yıllarca süren bir hastalık yüzünden, kendi kendini yetiştirdi. Bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra basın hayatına atıldı. Kendi çıkardığı «Yirminci Asır» da yayınladığı hikâyelerle tanındı. Fıkra, makale, roman hikâye v.b. yazdı. Son olarak Son Havadis'de fıkra yazarlığı yaptı. Değersiz bulduğu romanlarını Server Bedi adıyla imzaladı. Romanlarında çok yönlü bir sanatçı kişiliği gösterir; kuvvetli sezişleriyle, olaya değil tahlile önem verir. Başlıca eserleri: «Dokuzuncu Hariciye Koğuşu», «Fatih Harbiye», «Matmazel Noralya'nın Koltuğu», «Sözde Kızlar», «Şimşek», «Biz İnsanlar», «Yalnızız» dır.

peyda Far. s. Belli, var olan.

peydahlanmak f. (Pek istenmeyen ya da yolsuz görülen şeyler için) Peyda etmek, edinmek: Çocuk yeni yeni huylar peydahladı.

peyda olmak b. f. Çıkmak, ortaya çıkmak, meydana çıkmak.

peyderpey Far. zf. Birbiri arkasından, birbirini izleyerek: Ismarladığım mallar peyderpey geliyor.

peygamber Far. i. Tanrı ile insanlar arasında elçilik yapan ve insanları Tanrı buyruklarına uymaya çağırarak onlara doğru yolu gösteren kişilere verilen ad. Kutsal kitaplar, başlıca 128 peygamber sayarlar ve Tanrı'nın yarattığı ilk insan olan Adem'i bunların birincisi olarak kabul ederler. Ünlü peygamberlerin hemen hepsi Suriye, Filistin, Arabistan dolaylarından çıkmışlardır. Bunların çoğu —Hıristiyanlığın kurucusu bulunan İsa da dahil— İbrani - İsrail asıllıdır. Son peygamber Muhammed ise Araplar arasından çıkmıştır. Üç büyük din, Musevilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlık, Çin'deki ve Hindistan'daki din kurucularını; Buda'yı Brahma'yı ve Konfiçyüs'ü gerçek peygamber olarak kabul etmez.

peygamber çiçeği b. i. Bot. Bileşikgillerden, ilkbahar ve ilkyazda daha çok buğday tarlalarında sık rastlanan ve mor renkli çiçekler açan bir bitki. [Centaurée — Cornflower]

peygamber devesi b. i. Zo. Böceklerin uçan böcekler alt sınıfının düz kanatlılar takımının bir familyası. Çekirgeye benzer, iri böceklerdir. Etçildirler. [Mantis religiosa — Praying mantis]

peyk, -ki Far. i. ★ 1. Ast. Uydu. Bir gezegenin etrafında dönen ikinci derecede bir gezegen: Ay, dünyanın peykidir. [Satellite — Satellite] ★ 2. mec. Her hareketinde birine tâbi olan, ardaç, uydu: Ahmet, Mehmed'in peykidir. [Satellite — Satellite]

peyke i. Doğu ülkelerinin bazı dükkânlarında ve en çok eski kahvelerinde bulunan tahta sedir.

peyker Far. i. Yüz.

peylemek f. Bir şeyin kendisine saklanmasını ısmarlamak: Bu masayı ben peylemiştim.

peyman Far. i. Pakt, ahit.

peymane Far. i. (Divan edebiyatında) Şarap bardağı.

peynir Far. i. Sütü mayalayıp katılaştırarak yapılan bir çeşit besin. [Fromage — Cheese]

peynir dişi b. i. İhtiyarlıkta çıkan dişler.

peynir şekeri b. i. Beyaz akide şekerinin bayatı. Ağızda kolayca dağılır.

peyrev Far. s. (Başkasının) İzinden giden, başkasını izleyen.

pey sürmek (ya da pey vurmak) b. f. Arttırma ile satılan bir şey için fiyat arttırmak.

peyzaj Fr. i. Re. Kır resmi. [Paysage — Landscape painting]

pezevenk i. Erkeklerle kadınlar arasında yolsuz birleşmelere aracılık eden kimse. [Entremetteur, cocu — Procurer, procuress]

Pfahler, Gerhard (Doğ. 1897) Alman eğitimcisi ve ruhbilimcisi. Kalıtımsal ruhbilim, derinlikler ruhbilimi ve tipoloji konusunda önemli yayınları vardır.

Pfitzner, Hans (1869-1949) Alman bestecisi. Hoch Konservatuvarı'nda müzik eğitimi gördü. Strasbourg Konservatuvarı yönetmenliği, Berlin Güzel Sanatlar Akademisi üyeliğinde bulundu. Müzikli sahne eserleri, operalar, «Palestrina» adlı bir müzikli dram bestelemiştir.

Pflimlin, Pierre (Doğ. 1907) Fransız devlet adamı. Avukatlık yaptı. 1946'dan beri milletvekilidir. 1947-1959 yılları arasında tarım, maliye gibi çeşitli bakanlıklara getirildi. 1958'de başbakanlık yaptı; sonra devlet bakanı oldu. 1959'dan beri Strasbourg belediye başkanı da olan Pflimlin 1963'den beri Avrupa Konseyi başkanıdır. Eserleri basılmıştır.

Phaedon (M.Ö. IV. yüzyıl) Yunan filozof. Sokrates'ın öğrencisi. Öğretmeni ölürken yanında bulunmuş ve onun ölümünden sonra Elis ekolünü kurmuştur.

Philadelphia (A.B.D.) Delaware ırmağı üzerinde 2 002 000 nüfuslu bir liman şehri.

Önemli bir endüstri merkezidir. Petrol rafinerileri, dokuma sanayii önemlidir.

Philadelphia Kongresi Amerika'nın, İngiltere'nin boyunduruğundan kurtulup özgürlüğe kavuşma çabası sırasında, 1774 yılında Philadelphia şehrinde yapılan büyük toplantının adı. Toplanan 13 koloni delegesi, İngilizler'e karşı birlik halinde savaş kararına varmışlar ve yine bu kongrede «Biz ne şu, ne bu koloni halkıyız; biz hepimiz Amerika halkı, Amerikalı'yız» yollu yemin etmişlerdir. Philadelphia Kongresi, 1774'den sonra bir kez daha toplanmış; «İnsan Hakları Bildirisi» ile birlikte Amerika'nın artık egemen bir devlet olduğunu dünyaya ilân etmiştir.

Philidor, François André (1726-1795) Fransız bestecisi. İlk Fransız operakomik-yazarlarındandır. Ünlü eserleri, «Blaise le savetier» ve «Ernelinde» dir. Satranç oyuncusu olarak da tanınır.

Philippe, II. —Philippe Auguste— (1165-1223) Fransa Kralı. Derebeyler birliğini ezmiş, İngiltere Kralı Aslan Yürekli Richard'la birlikte II. Haçlı Seferi'ni düzenlemiş, dönüşünde onunla yaptığı toprak mücadelesini kaybetmişse de, sonraki zaferleriyle Ortaçağ Fransız birliğinin kurucusu olmuştur.

Philippe, IV. —Güzel— (1268-1314) Fransa Kralı. 1285'de tahta çıkmış, ülkesini genişletmiştir. Papa ile çatışmış, Fransa ile papalığın barışması ancak 1305'de Avignon'a V. Clement adlı Fransız bir papa yerleştirilmesiyle sağlanmıştır. Krallık yüksek meclisini, parlamentoyu, sayıştayı kurmuş; ağır vergiler koymuştur.

Philippe, IV. —Cesur— (1293-1350) Fransa Kralı. 1328'de tahta çıkmıştır. Yüz Yıl Harbini başlatmıştır. Fakat 1340'da Ecluse deniz savaşı, 2 yıl sonra da Varaset Savaşı kaybedilmiş, 1346'da İngiltere Kralı, Fransa'yı istilâ etmiştir. O sıradaki bir veba salgınından kurtulamayan Fransa, İngiliz Kralı'ndan Papa'nın aracılığıyla kurtulabilmiştir.

Philippe, II. 1527-1598) İspanya Kralı. Katolikliği yaymaya çalışmış, Endülüs Arapları'nı kovarak İspanya'da sert bir yönetim kurmuştur. Fransa ve Hollanda'ya karşı giriştiği savaşlarda başarısızlığa uğramış, İngiltere'ye karşı gönderdiği «Yenilmez Armada» fırtınada darmadağın olmuştur.

Philips Bak. Türk Philips.

Phoenix (A.B.D.) Arizona'nın merkezi. Nüfusu 451 000'dir.

pıhtı i. Koyulaşarak yarı katı haline gelmiş sıvı. esk. Aleka. [Caillot — Clot]

pıhtılaşma i. Hek. (Genellikle kandan söz ederken) Kanın akıcılığını kaybetmesi. Kan, damarların dışına çıktığı vakit, ortalama olarak 10 dakikada pıhtılaşır. 12 ile 24 saat sonra, pıhtılaşan kanın dibine sert bir kitle çöker; böylelikle kan serumu ile kanın şekilli elementleri ayrılmış olur. [Coagulation — Coagulation]

pıhtılaşmak f. Pıhtı haline girmek. [Se coaguler — To be clotted]

pılı pırtı b. i. ★ 1. Eski eşya. ★ 2. (Hafifseme kastıyla) Eşya.

pınar i. Büyük su kaynağı. [Source — Spring]

Pınarbaşı Kayseri'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 3 328 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 51 565, merkezinin nüfusu 6 321'dir. Seyhan'ın kollarından Samantı suyunun suladığı topraklarda tahıl ekilir; hayvancılık yapılır. Kasaba'nın eski adı Aziziye'ydi. Kayseri'ye 105 km. uzaklıktadır.

Pınarbaşı Kastamonu'nun Azdavay ilçesi bucaklarından. 28 köylü bucağın nüfusu 15 353, merkezinin nüfusu 377'dir.

Pınarhisar Kırklareli'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 114 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 24 474, merkezinin nüfusu 7 668'dir. Tahıl, ayçiçeği ve şekerpancarı yetiştirilir. Peynir, bal ve yapağı gibi hayvan ürünleri de önemlidir. İlçe toprakları linyit madeni bakımından da oldukça zengindir. Kasaba Istranca dağları eteklerindedir. Çimento fabrikası vardır. Vize — Kırklareli yolu içinden geçer. İl merkezine 31 km. lik bir yolla bağlıdır.

Pınarlar Tunceli'nin Pertek ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 7 636, merkezinin nüfusu 1 087'dir. Eski adı Vaskirt'di.

Pınar, Selâhattin (1902-1960) Besteci ve tamburî. İstanbul'da doğdu. Müziğe ilgisi küçük yaşta belirdi. Birkaç arkadaşıyla Üsküdar Musiki Cemiyeti'ni kurdu. Kendine has besteleri çok sevilir.

pır i. ★ 1. Kuş kanatlarının çıkardığı sesi anlatır ve «r» sesi uzatılarak söylenir. ★ 2. Kimi vakit kaçıp gitmek fikrini de anlatır: Sokak başında, pır!

pırasa i. Zambakgillerden, sapı ve yaprakları sarmısağınkine benzer, fakat onunkinden kalın, kış sebzesi. [Poireau — Leek]

pırasa bıyıklı b. s. Uzun, gür ve sarı bıyıklı.

pırazvana i. Kılıç, bıçak gibi saplı şeylerin sap içinde kalan kısmı. [Branche, bras — Shank, socket]

pırıldak i. Ask. İki merkez arasında karşılıklı ışık demeti ile muhabereyi sağlayan araç. Yerini elektronik aygıtlar almıştır. [Appareil optique — Blinker]

pırıldamak f. Arada bir ışık saçmak. [Eclairer — To twinkle]

pırıl pırıl b. zf. Pırıldamayı anlatır: Pırıl pırıl ışık saçıyor.

pırıltı i. Pırıldayan şeyin çıkardığı ışık. [Eclat — Flash]



Pierre Pflimlin

pırlak i. Doğan gibi yırtıcı kuşları tutmak için kullanılan çığırtkan. [Appelant — Lure]

pırlamak f. ★ 1. (Küçük kuş) Ürküp uçuvermek. [Trémousser, flotter — To flutter] ★ 2. Hemen koşup gitmek. [Envoler, fuir — To fly away]

pırlangıç i. Öterek dönen topaç.

pırlanmak f. (Yavru kuş) Uçmaya çabalamak.

pırlanta İta. i. ★ 1. Çok façetalı, foyasız parlak elmas. [Brillant — Brilliant] ★ 2. s. Taşı ya da taşları pırlanta olan: Pırlanta yüzük. [Enrichi de brillants — Set with brilliants]

pırna i. Külb. Rakı.

pırnal Yun. i. Kömürü beğenilen meşe çalısı. [Chêne vert, yeuse — Holm - oak]

pırpı i. Yılan sokmasına ilâç olduğuna inanılan bir taş, yılan taşı.

pırpırı i. ★ 1. Tar. Salma erlerinin arkalarına giydikleri kırmızı çuha cübbe. ★ 2. Külb. Hovarda, çapkın.

pırpıt ★ 1. s. Eski püskü, kurada. ★ 2. i. El tezgâhında dokunmuş kaba yünlü. ★ 3. Kimi pehlivanların güreşte kispet yerine giydikleri, kalın bezden yapılmış ya da keçi kılından örülmüş don.

pırtı i. ★ 1. Önemsiz ya da eskice eşya. ★ 2. (Bazı bölgelerde) Eşya.

pırtlak s. Kolayca kabuğundan dışarı çıkabilen: Pırtlak üzüm.

pırtlamak f. Bulunduğu yerden kayıp dışarı çıkmak.

pısırık s. Tutuk, cesaretsiz ve beceriksiz.

pıt, -tı «Hiç ses yok» anlamına kullanılan «pıt yok» deyiminde geçer.

pıtırdamak f. Pıtırdı etmek.

pıtır pıtır b. zf. Hafif ses çıkararak çabuk hareket edildiğini anlatır: Pıtır pıtır yürümek.

pıt pıt b. zf. Pıtır pıtır.

pıtrak i. ★ 1. Bir dal ya da ağaç üzerindeki çiçek ya da yemişin çokluğunu ve sıklığını anlatmak için kullanılan «pıtrak gibi» deyiminde geçer: Kirazlar pıtrak gibi. ★ 2. Bir bitkinin dikenli tohumu. Hayvanların kıllarına, insanların paçalarına takılır.

pıyan i. Bak. meyan.

Pi i. Yunan alfabesinin altıncı harfi. Matematikte daire çevresinin çapa oranını, on binde bir yakınlıkla 3 1416'yı anlatır.

Piaget, Jean (Doğ. 1896) İsviçreli psikolog. Biyolojist ve mantıkçı olan bu bilim adamı, psikoloji ve felsefe alanında da başarılı eserler meydana getirdi. Önce kendi çocukları, sonra da ilkokul öğrencileri üzerindeki gözlemleriyle, onlarla konuşarak, oyunlarını izleyerek, testler uygulayarak, çocuğun düşünce ve dil gelişmesinin sürekli ve kesintisiz değil, fakat birbirinden kesin olarak ayrı aşamalarla olduğunu gördü. Çocuk psikolojisi alanındaki araştırmaları bütün dünyada tanındı.


Nicola Piccini


A. Piccard

pian i. Hek. Tropikal ülkelerde görülen ve belirtileri bakımından frengiye çok benzeyen, fakat frengi gibi, cinsel birleşme ile bulaşmayan, kalıtsal olmayan hastalık. [Pian — Yaw]

piastra İsp. i. İspanya'nın eski bir gümüş parası. Bugün bazı paralara ve Türk, Mısır kuruşlarına Avrupa'da bu ad verilmektedir. [Piastre — Piaster]

Picabia, Francis (1879-1953) Fransız ressamı. Önce 1911'de kübizm hareketine katılan sanatçı, daha sonra soyut sanatın en önemli temsilcilerinden biri oldu. Dada hareketine de katıldı.

Picard, Emile (1856-1941) Fransız matematikçisi. Paris'de doğdu. 1889'da Teknik Akademisi üyesi, 1917'de sekreteri, 1924'de Fransız Akademisi üyesi olmuştur. Çözümlemenin geometri, fizik ve mekaniğe uygulanmaları üzerine dikkate değer eserler yazmıştır.

Picard, l'abbé Jean (1620-1682) Fransız astronomi bilgini. La Fièche'de doğdu. Dünyanın ilk doğru ölçülüşlerinden birini yapmıştır.

Picard, Max (Doğ. 1888) İsviçreli hekim, felsefeci ve yazar. İnsan ve onun ilgili olduğu çağ arasındaki ilişkileri derinliklere inerek yorumlaması ile tanınmıştır. En önemli kitapları «İnsanyüzü», «Hitler İçimizdedir», Tanrı'dan Kaçış», «Dağılmış ve Dağılmamış Dünya» dır.

Piccard, Auguste (Doğ. 1884) İsviçreli fizikçi. Bale'de doğdu. Kozmik ışınları incelemek için balonla birkaç kere stratosfere yükselmiştir. Denizlerin büyük derinliklerine de inerek incelemelerde bulunmuştur.

Picasso, Pablo (Doğ. 1881) İspanyol ressamı. Çocukken resime karşı büyük yeteneği olduğunu gösterdi. 1907de bitirdiği «Demoiselles d'Avignon — Avignon'lu Küçük Hanımlar» adlı tablosu büyük bri etki yarattı. Bu eseriyle Picasso geleneksel sanatın kuralların bağlarından kendini tamamiyle kurtararak kübizme yol açıyordu. Aynı yıl Paris'de Braque'la tanıştı. İki sanatçı bir süre beraber çalıştılar ve 1909'da aynı yolda olduklarını ve aynı sorunlara çözüm yolları aradıklarını anladılar. İkisi de dekoratif arabeskleri ve parlak, şehvetsel renkleri bir yana bırakarak resmin düzeyini ortadan kaldırmadan hacimlere yöneldiler. Her iki sanatçı da bugün Çözümsel Kübizm diye adlandırılan sanat anlayışına doğru bir aşama yaptılar. Paris'e ikinci defa gelişinden sonra Picasso, durmadan değişen bir ressam olarak çalıştı.

Piccini, Nicola (1728-1800) İtalyan bestecisi. Bari'de doğdu. «Le Donne dispettore» adlı komik operası ve dinsel besteleri ünlüdür. Paris'e yerleşti. Ünlü besteci Gluck'le aralarındaki yarışma, İtalyan ve Fransız müziğinin kaynaşmasına yararlı oldu. Başlıca operaları: «Roland», «Armide», «Didon» dur.

Pick hastalığı b. i. Hek. 40 - 55 yaşları arasında başlayan, beynin alın bölgelerinde ufalma, çeşitli davranış bozuklukları ve zekâ yıkımı görülen hastalık. Nedeni kesin olarak belli değildir.

Pico Della Mirandola, Giovanni (1463-1494) İtalyan düşünürü. İtalya ve Fransa'nın başlıca üniversitelerinde öğrenimini yaptı. Floransa'da Marsilio Ficino'nun platoncu akademisine girdi Yayınladığı 900 tezle din ve felsefe üzerindeki görüşlerini savundu. Roma katolik kilisesi bu düşünceleri dine aykırı bularak Picco Della Mirandola'yı suçladı. Bunun üzerine filozof Fransa'ya kaçtı ; sonra tekrar Floransa'ya döndü. Hıristiyanlığı, Musevilik ve helenizmle birleştirerek, yeni bir din görüşü ortaya atmış, Ortaçağ düşünüşünü aşan ilk hümanistlerden olmuştur.

Pictet, Raoul (1842-1929) İsviçreli fizikçi. Genève'de doğdu. Azot ve oksijeni sıvılaştırmayı başarmıştır.

piç i. ★ 1. Anası ile babası arasında evlilik bağı olmadan dünyaya gelen çocuk. [Bâtard — Bastard] ★ 2. Herşeyin, aslına benzemeyeni. [Bâtard — Spoiled] ★ 3. Ağacın kökünden biten sürgün. [Rejeton, rejet — Offshoot]

piç etmek b. f. Yapayım derken bozmak.

piçin i. Küçük maymun.

piç kurusu b. i. Çocuklar için kimi vakit okşamalık olarak da söylenen çirkin bir söz.

piçleşmek f. Yozlaşıp bozulmak, soysuzlaşmak.

piç olmak b. f. ★ 1. Tadı bozulmak : Sulular yüzünden eğlentimiz piç oldu. ★ 2. Boşa gitmek : Bu kadar çalışmamız piç oldu.

piçuta i. Zo. 12 kg. gelen bir çeşit palamut.

pide Yun. i. Yufkaya yakın incelikte pişirilen ekmek.

pide gibi b. s. Yamyassı.

Pieck, Wilhelm (1876-1960) Alman politikacısı. Hayata doğramacı olarak atıldı. Ağaç işçileri sendikası sekreteri oldu. 1895'de Sosyal - Demokrat Partisi'ne girdi. I. Dünya Savaşı'na karşı geldiği için Almanya'dan Hollanda'ya kaçmak zorunda kaldı. Spartakus grubuna katıldı ; Komünist Partisi Merkez Yürütme Kurulu üyeliğine seçildi. Naziler iktidara geldikten sonra önce Fransa'ya sonra da Sovyetler Birliği'ne gitti. 1945'de Almanya'ya dönerek, Alman Demokratik Cumhuriyeti Anayasası'nın hazırlanmasına katıldı ve cumhurbaşkanlığına seçildi.

Piemonte (İtalya) Kuzeybatıda bir bölge. Nüfusu 3 890 000'dir. Önemli şehir Turin'dir. Piemonte Alpleri bu bölgededir Hayvancılık çok önemlidir. Aşağı Piemonte zengin bir tarım bölgesidir. Buğday, mısır, pirinç yetiştirilir. Güneyde bağlar vardır.

Pierlot, Hubert, Kont (1883-1963) Belçikalı devlet adamı. 1939'da başbakan oldu. Belçika'nın Almanlar tarafından işgalinden sonra yurt dışında da hükümet başkanlığı, 1944-1945 yıllarında yeniden başbakanlık yaptı.

Pierné, Henri Gabriel (1863-1937) Fransız bestecisi. Metz'de doğdu «Edith» adlı bestesiyle Roma ödülünü kazandı. Başlıca eserleri : «Sihirli Kupa» ve «Taverna Kızı» dır.

Piéron, Henri (1881-1964) Fransız psikologu. Çalışmalarıyla psikolojinin, objektif bir bilim olmasına yardım etti. Araştırmaları en çok algı ve psikofizyolojik mekanizmalar üzerinde toplanmıştır.

Pierre L'Ermite (Ölm. 1115) Fransız din adamı. Doğu'ya yaptığı geziden sonra Fransa'ya dönüşünde, ilk Haçlılar seferini hazırlamakta VIII. Urbain'in başlıca yardımcılarından biri olmuştur.

Pierre, Saint (M.Ö. ve M.S. I. yüzyıllar) Havariler'in ve papaların ilki. Neron devrinde, M.S. 64'lerde Roma'da ölmüştür. İsa Peygamber'e ölümünden önce çektirilen ıztıraplar ve edilen hakaretler sırasında İsa'yı üç defa inkâr etmiş, peygamberin kendisine bir bakışı üzerine hatasının büyüklüğünü anlamış ve buna bütün ömrünce ağlamış. İsa Peygamber onu dininin başkanı yapmış ve cennetin anahtarlarını kendisine bırakmış. Başaşağı çarmıha gerilerek öldürülmüştür.

pigment i. Hek. İnsanın derisinde ve çeşitli organlarında bulunan ve bunların rengini veren madde. İnsanın derisinde başlıca iki türlü pigment bulunur. Birincisi, derinin esmer rengini veren melanin, diğeri ise, sarı rengi veren hemosiderindir.

pijama i. (Hint dilinden) Evde gecelik yerine giyilen hafif ve ince kumaştan astarsız ceket ve pantalon takımı. [Pyjama — Pyjama]

pik İng. i. ★ 1. Kalın demir havı. ★ 2. Den. Gizin üzerine açılan üçgen yelken.

pik Fr. i. Oyun kâğıtlarında maça ya da karamaça denilen kara rengin adı. [Pique — Spade]

pikador İsp. i. Boğa güreşlerinde ata binmiş ve elinde sivri bir demir olarak hayvanla savaşan güreşçi. [Picador — Picador]

pikap İng. i. ★ 1. Elektrikle işleyen gramofon. ★ 2. Hafif kamyonet.

pike Fr. i. ★ 1. Altı üstü başka, bir tarafında kabartmalar bulunan pamuklu kumaş. [Piqué — Piqué] ★ 2. Ask. Uçakların köprü, fabrika, baraj, insan toplulukları ve savaş gemileri gibi küçük hedeflere karşı, çok yükseklerden mümkün olabilen hızla ve 45 - 60 derecelik bir açı ile süzülerek 500 - 600 m. yaklaşıp makineli tüfeklerle ateş açması ya da bombalarını atması.

piket, -ti Fr. i. 2, 3 ya da 4 kişi arasında 32 kâğıtla oynanan bir çeşit oyun. [Piquet — Piquet]


H. G. Pierné


Saint Pierre


ÇEŞİTLİ PİPOLAR


VII. Pio


XII. Pio

piknik Fr. i. Gidenlerin para vererek ya da yemek pişirerek katıldıkları toplu kır eğlencesi. [Pique - nique — Picnic]

piko Fr. i. Makinede yapılan bir çeşit sıçan dişi dikiş.

pikrik Yun. s. Acı sarı renkte, birdenbire ısıtılırsa patlayan bir madde olan «pikrik asit» teriminde geçer. Pikrik asit, ipek ve yünü sarıya boyamakta, patlayıcı maddeler yapımında, hekimlikte kullanılır. [Picrique — Picric]

pikrotoksin Yun. i. Hek. Afyon ve uyku ilâçları ile zehirlenmeye karşı panzehir olarak kullanılan, yüksek dozda kullanıldığı zaman kusma, kasılma yaparak zehir gibi etkileyen ilâç.

pil Fr. i. Kimyasal enerjiyi elektrik enerjisine dönüştüren aygıt. İlk olarak İtalyan bilgini Volta tarafından yapılmış, sonra geliştirilmiştir. Kuru pil de denir. [Pile — Battery]

pilaki Yun. i. ★ 1. İçine soğan, sarmısak, maydanoz, havuç gibi şeyler karıştırılarak zeytinyağıyla pişirilen yemek çeşidi: Fasulye plakisi, midye pilakisi. ★ 2. Külb. Aptal, sersem, enayi.

Pilate, Pontius (Ölm. 39) M.Ö. 26'dan 36'ya kadar Roma adına Judea valisi. Hiçbir suçu olmadığını vicdanınca kabul ettiği halde, belki bir isyandan korkarak İsa Peygamber'i yargıçlara teslim etmiştir.

pilâv i. Suyu çekilip, tane tane ayrılacak şekilde pişirilen pirinç, bulgur ya da kuskus yemeği.

pilavdan dönenin kaşığı kırılsın Bir işi sonuna kadar kovalamak kararını anlatmak için söylenen bir deyim .

Pilevne (Bulgaristan) 67 000 nüfuslu bir şehir. 1877 yılında Gazi Osman Paşa'nın Ruslar'a karşı savunmasıyla ünlüdür.

pilevra Yun. i. Ciğerleri kuşatan zar. [Plèvre — Plevra]

pileziyosor Yun. i. Jeol. Jüra devrinin sürüngen kelerlerinden bir hayvan fosili. [Plésiosaure — Plesiosaurus]

pili Fr. i. Kumaşta dikişle yapılan kıvrım. [Pli — Fold, pleat]

piliç i. ★ 1. Tavuk yavrusunun civcivden sonraki hali. [Poulet — Chick] ★ 2. Külb. Güzel ve körpe kız.

pilimut İng. i. Bir tavuk cinsi.

pilise Fr. i. Kumaşta dikişli kıvrım işi. [Plissé — Pleating, pleats]

pilon Yun. i. Radyo ya da telsiz telgraf istasyonlarının anteni olan maden iskeletli kule. [Pylône — Pylon]

pilor Yun. i. Anat. Midenin oniki parmak barsağına açılan bölümü.

pilot, -tu Yun. i. Uçağı süren ve yolunu düzenleyen kimse. [Pilote — Pilot]

Pilsudski, Jozef (1867-1935) Polonyalı mareşal, devlet adamı. 1887'de Çar II. Aleksandr'a yapılan suikastta, suçsuz olduğu halde 5 yıl Sibirya'da kaldı. 1892'de Polonya Sosyalist Partisi'ni kurdu. Sonra, Polonya bağımsızlığını sağlayacak gizli bir orduyu örgütlendirdi. I. Dünya Savaşı'nda bu ordu ile Avusturyalılar yanında Ruslar'a karşı çarpıştı. 1917'de Almanlar tarafından tevkif edildi. 1918'de Polonya'da cumhuriyet ilân edilince yurduna döndü; devlet başkanlığına getirildi. 150 yıllık toprakları ilhak etme politikası yüzünden, 1920'de Ruslar'la savaştı. 1922'de başkanlıktan çekildi. 1926'da askerî darbe ile iktidarı ele geçirdi; diktatör oldu. Savunma bakanlığını ve başkomutanlığı üzerine aldı. 1926-1928, 1930-1935 yıllarında başbakanlık yaptı.

pilül Yun. i. Hek. Lezzeti hoş olan bir hamurla kaplanmış yuvarlak hap.

Pinay, Antoine (Doğ. 1891) Fransız devlet adamı. 1936'da milletvekilliğine seçildi. 1938'de senatör oldu. 1945 kurucu meclisine katıldı. 1946-1958 yıllarında milletvekilliği yaptı; 1948'de bakan oldu; 1952'de başbakanlık görevinde, 1955-1956 yıllarında dışişleri bakanlığında, sonra başka bakanlıklarda bulundu.

pineal bez b. i. Anat. Epifiz ya da kozalaksı cisim de denen, bezelye tanesi büyüklüğünde, işlemleri tam olarak aydınlanmamış, beyinde bulunan salgı bezi. Büyümede rolü olduğu sanılmaktadır.

pineklemek f. Uyuklar gibi miskin miskin oturmak.

Pinel, Philippe (1745-1826) Fransız akıl hastalıkları uzmanı. Hümanist düşüncelerden esinlenerek, delilerin zihin ve ruh bozukluğuna uğramış hastalar olduğunu savundu; tımarhanelerde bu hastalara zincir vurulması adetini kaldırttı; onlara kötü davranılmasının önüne geçerek, iyileştirilmeleri yollarının araştırılmasını ileri sürdü.

ping - pong İng. i. Ortasında alçak file bulunan bir masa üzerinde, tahta, lâstik ya da mantar raketlerle ve sellüloid topla oynanan bir spor. XIX. yüzyılda İngiltere'de başlamış, sonra dünyaya yayılmıştır. Masanın yerden yüksekliği 76 cm., boyu 2,74 m., genişliği 1,525 m. dir. [Ping - pong — Ping - pong, table tennis]

pinpirik s. Yaşlı ve güçsüz.

pinpon Külb. İhtiyar, yaşlı, saçı sakalı ağarmış.

pinti s. Aşırı derecede cimri olan. [Mesquin, chiche — Stingy]

pinup İng. i. ve s. Çok çekici güzellikleri bulunan genç kadın.

Pin-Yang —Eski Harbin— (Çin) Kuzeydoğu'da bir şehir. Nüfusu 1 595 000'dir. Önemli bir endüstri merkezidir.

Pio VII., Chiaramonti (1742-1823) Papa. 1800'den 1823'e kadar papalık etmiştir. Paris'e giderek I. Napoléon'u takdis etmiş, 1809'da devletleri elinden alınmış, 1812'de esir olarak Paris'e götürülmüş, Roma'ya ancak

1814'de dönmüştür. 1815'den sonra Napoléon'u affettirmeye uğraşmıştır.

Pio, X. Saint, Giuseppe Melchiorre Sarto (1835-1914) Papa. 1903-1914 yıllarında papalık yaptı. Papa seçimlerinde veto hakkını kaldırdı. 1954'de, XII. Pio onu aziz ilân etti.

Pio, XI. Achille Ambrogio Damiano Ratti (1857-1939) Papa. Milano seminerinde profesörlük; Ambrosian, sonra Vatikan kitaplıkları müdürlüğü yaptı. 1921'de Milano kardinali ve başpiskoposu oldu. Mussolini ile yaptığı anlaşmada papalığın Vatikan'daki egemenliğinde devamlılık sağladı. Ömrünün sonuna doğru faşizme ve nazizme karşı oldu. Dış ilişkilerde büyük gelişmelere yol açmıştır.

Pio, XII. Eugenio Pacelli (1876-1965) Papa. Din akademisinde diplomasi ve devletlerarası hukuk profesörlüğü yaptı. Papalıkta birçok görevler aldı; papalık elçisi olarak dış ülkelere gönderildi. Barış taraflısı olarak tanınmıştır.

pipe - line İng. b. i. Petrolü uzak yerlere ulaştırmak için borulardan kurulmuş yol.

pipet, -ti Fr. i. Kim. Sıvıları kaptan kaba aktarmaya yarayan cam boru. [Pipette — Pipette]

pipi i. Çocuk dilinde: Küçük aptes, çiş.

pipo İta. i. Kısa saplı tütün çubuğu. Pipo ile içilecek tütün, ayrı ve özel bir şekilde hazırlanır ve «pipo tütünü» diye anılır. [Pipe — Pipe]

pir Far. i. ★ 1. Yaşlı, koca. ★ 2. Bir tarikatın kurucusu: Bektaşiliğin piri Hacı Bektaşı Veli olduğu söyleniyor. ★ 3. zf. Adamakıllı, iyice: Bir yaptı pir yaptı.

piramidal, -li Yun. s. Mat. Piramit biçiminde ya da piramide ilişkin. esk. Ehramî. [Pyramidal — Pyramidal]

piramidon i. Hek. Ağrı kesici ve ateş düşürücü olarak etki gösteren beyaz, toz halindeki ilâç. [Pyramidon — Pyramidon]

piramit Yun. i. ★ 1. Mat. Tepeleri ortak bir noktada bulunan, tabanları da herhangi bir çokgenin birer kenarından ibaret olan birtakım üçgenlerden meydana gelmiş cisim. esk. Ehram. [Pyramide — Pyramid] ★ 2. Piramit biçiminde olan anıt: Mısır piramitleri (Bak. Piramitler.). ★ 3. Sp. Birkaç kişinin, hiçbir alet kullanmadan birbirinin omuzları üstüne çıkıp türlü şekiller meydana getirerek yaptıkları jimnastik numarası.

piramit kavak b. i. Bot. Kavak ağacının 40 m. ye kadar yükselen bir cinsi. İtalya kavağı, Kanada kavağı da denir. esk. Ehramî kavak.

Piramitler Tar. Mısır firavunlarının piramit biçimindeki büyük taş mezarları. Yunanlılar, kendi çağlarından 2 000 yıl önce yapılmış olan piramitleri, dünyanın yedi harikasından biri sayarlardı. Piramit biçiminin eski Mısır'ın kutsal güneş tanrısı Ra'yı temsil ettiği sanılır. Tahta çıkan her firavun, önce kendi mezarını yaptırmaya başlardı. Firavun mezarı, piramidin ortasında, toprağın altındaydı. Firavunun mumyalı cesedi ve bütün değerli eşyaları, mücevherleri, bu oda biçimindeki mezara konurdu. Arkeologlar, piramitlerin sayısının 80'e vardığını söylerler. En büyük üç ehram, Nil'in batı kıyısında, Kahire'nin karşısındadır; Keops, Kefren ve Mikerinos'un mezarlarıdır. En büyüğü Keops'un ehramıdır. Çevresinde Keops'un yakınlarının mezarları olan küçük ehramlar vardır. M.Ö. 525'de Pers istilası sonucu, Mısır'da firavunlar saltanatı ve ehramlar çağı bitti.

Pirandello, Luigi (1867-1936) İtalyan yazarı. Romanlar, hikâyeler yazdı. Daha çok oyun yazarlığı yönüyle tanınır. Oyunlarında özellikle kötümser bir hava eser. Bunda karısının akıl hastalığının da etkisi olmuştur. En güzel romanı «Ölü Mathias Pascal» dir. Oyunları arasında şunları sayabiliriz: «6 Şahıs Yazarını Arıyor», «IV. Henri», «Çıplakları Giydirmek». 1934'de Nobel Edebiyat armağanını almıştır.

pir aşkına b. zf. Karşılık gözetmeden ya da karşılık görmeden.

piraziye Fr. s. Süs.

Piraziz Giresun'un Bulancak ilçesi bucaklarından. 21 köylü bucağın nüfusu 17 917, merkezinin nüfusu 1 038'dir.

Pire (Yunanistan) Atina'nın 500 000 nüfuslu limanı. Eskiden Atina'ya uzun duvarlar ile bağlıydı. Önemli bir endüstri merkezidir.

pire i. Zo. Kanatsız böceklerin bir familyası. Grimsi kahverengi, kanatsız, ön ve orta bacakları kısa, arka bacakları çok uzun; vücudu, hepsi arkaya yönelmiş dik ve dağınık kıllarla kaplı, yanları yassı bir böcek. Arka bacaklarıyla boylarının 50 katı yüksekliğe sıçrayabilir. Kan emicidir. Çeşitli türleri kuşların ve memelilerin üzerinde asalak olarak yaşar. Bak. İnsan piresi. [Puce — Flea]

pire gibi b. s. Çevik.

pire için yorgan yakmak b. f. Kendisine yapılan ufak bir kötülüğün öcünü almak amacıyla karşısındakini üzmek ya da utandırmak için çok büyük bir zararı göze almak.

pirelenmek f. ★ 1. Üstüne pire üşmek. [Se remplir de puces — To become infested with fleas] ★ 2. Pirelerini ayıklamak. ★ 3. İşkillenmek, huylanmak.

Pirelli Bak. Türk Pirelli.

Pirelli, Giovanni (1848-1932) İtalyan mühendisi. Kauçuk endüstrisinin öncüsü. Yalıtılmış elektrik tellerinin, su altı kablolarının ilk yapımcısı. İtalya'da ve İtalya dışı ülkelerde, otomobil lâstiği fabrikaları kurdu; 1909'da İtalyan Senatosu üyeliğine seçildi.

Pireneler Fransa ile İspanya arasında, Gaskonya körfezinden Lion körfezine kadar uzanan dağ sıraları. 400 km. den fazla uzun-

PİRAMİT'İN BÖLÜMLERİ



1 — Kral bölmesi üzerindeki beş bölüm.
2 — Kral bölmesi.
3 — Kraliçe bölmesi.
4 — Piramit'in kaya temelindeki bölme.
5 — İniş koridoru
6 — Çıkış koridoru.
7 — Giriş.
8 — Büyük galeri.
9 — Hava kanalı.



Matematikteki dörtgen piramitin açılmış şekli

PİRE



(Yukarıdan aşağıya) İnsan, hayvan pireleri ve pire larvası


pirinç


Piri Reis


Pir Sultan Abdal

luğu vardır. En yüksek tepesi Aneto tepesi 3 404 m. dir.

pirestisimo zf. Müz. Pek atik ve yörük hareketi anlatır.

pireyi deve yapmak b. f. Fazla abartmak.

piri mugan b. i. ★ 1. Ed. mec. Meyhaneci. ★ 2. mec. Tarikat piri.

pirina Yun. i. Yağı alındıktan sonra zeytinin geri kalan posası.

pirinci su kaldırmamak b. f. Çok söz kaldırmamak.

pirinç i. Bakır ve çinko alaşımı. Sarı renkli sert bir alaşımdır. [Laiton — Brass]

pirinç i. Buğdaygillerden, kökleri bol su içinde yetiştirilen bir bitki ve bunun, kabuğundan ayrılmış, pilav, çorba ve daha başka şekillerde yenen tanesi. [Riz — Rice]

Pirinçlik Diyarbakır'ın merkez ilçesi bucaklarından. 17 köylü bucağın nüfusu 6 519, merkezinin nüfusu 425'dir.

Pirî Reis (Ölm. 1553) Türk denizcisi. Denizcilikteki başarılarından dolayı Kızıldeniz ve Hint denizindeki Türk donanmasına komutan oldu. Güney Arabistan kıyılarını Osmanlı ülkesine kattı. Hint denizinde dolaşan Portekiz korsanları ile savaşıp onları önce yendi; sonra yenilerek Mısır'a döndü. Yenilgisinden ötürü burada öldürüldü. «Kitab-ı Bahriye» adlı eseri ve haritaları, Avrupa'da bile uzun süre başvurulan değerli bir kaynak olmuştur.

pirit i. Jeol. Demir sülfür bileşimli bir mineral. Rengi sarı, porselen üzerindeki çizgisi siyahtır. Tabiatta çok yaygın olup damar tabaka ve mercek şekillerinde bulunur. Bozuşarak limonite dönüşür. Sanayide sülfirik asit yapımında kullanılır. [Pyrite — Pyrites]

pirog İsp. dan Fr. i. İçi oyulmuş ağaç kütüğünden, ağaç kabuklarından ya da birbirine dikilmiş derilerden yapılan bir çeşit kayık. [Pirogue — Canoe]

piroksen Yun. i. Jeol. Doğal kalsiyum, magnezyum ve demir silikatlarına verilen ad. [Pyroxène — Pyroxene]

pir ol ü. Alayla karışık bir iyi dilek.

piromani Yun. i. Hek. Anlamsız bir şekilde bir şeyler yakmak eğilimi; hastacasına kundakcılık. Kimi kere bir sar'a belirtisidir; sar'aya bağlı kendini bilmezlik, kendini bir başkası sanma durumu içinde olur. Açıklanamamış ve doyurulmamış hınç dürtüsü de böylesine yaygın bir şekilde boşalabilir. Bir şeyler (ev, orman, eşya) yaktığında cinsel gerilim ve boşalma sağlayanlar görülür. Piromani genişlemiş bir intihar şekli de olabilir. Kendini yok etmek isteyen, kendine değinmiş çevreyi de birlikte yok eder. [Pyromanie — Pyromania]

Piron, Alexis (1689-1773) Fransız şairi. Hiciv ve şarkı alanlarında çağının en ilgi çekici kişisiydi. Şiirlerinin arasında müstehcen olanlar da çoktur.

pirronculuk i. Fel. Filozof Pirron'un şüphecilik öğretisi. esk. Pirroniye.

pirosfer Yun. i. Jeol. Yerin ateşten çekirdeğine verilen ad. [Pyrosphère — Pyrosphere]

Pirquet, Clemens von (1874-1929) Avusturya'lı çocuk hekimi. Viyana Üniversitesi profesörü ve çocuk kliniği direktörü idi. Tüberkulin adlı madde kullanılarak deride beliren bir tepki ile veremin teşhisini sağlayan ve kendi adına anılan bir buluşu ile ün yapmıştır.

Pirron (M.Ö. 365-275) Yunan filozofu. Şüpheciliğin öncüsü. Önce ressamlığa çalıştı; sonra İskender'in ordularıyla Asya seferine katıldı. Hint fakirlerinin acıya karşı gösterdikleri duygusuzluk karşısında hayranlık duymuştu. Sokrates gibi düşüncelerini yazıya dökmemekle beraber, örnek yaşayışıyla, yurttaşlarının büyük saygısını kazanarak, yurdu olan Elea'nın baş rahipliğine getirildi. Pirron'a göre insanın amacı, dünya gerçeklerine bağlı olan mutsuzluktan sıyrılmaktır. İşte bu da, bilge kişinin mutluluğunu meydana getirir.

Pir Sultan Abdal (XVI. yüzyıl) Halk şairi. Sivas'ın Banaz köyünden olduğunu ve soyunun Yemen'de bulunduğunu, asıl adının Haydar olduğunu söyleyen şair, Kanunî Sultan Süleyman zamanında yaşamıştır. Bir Kızılbaş ayaklanmasına katılmış, Hızır Paşa tarafından yakalanarak zindana atılmış, Sivas'da astırılarak öldürülmüştür. Duru bir halk diliyle yazan, Şiî - Batınî inanışını coşkun bir lirizmle anlatan şiirleri, yüzyıllar boyunca Anadolu, Rumeli, Azeri Alevileri tarafından okundu, ezberlendi. Menkıbeleri bugün dahi anlatılmaktadır. Menkıbe ve şiirleri; Abdülbaki Gölpınarlı ve Pertev Naili Boratav tarafından hazırlanan «Pir Sultan Abdal» adlı kitapta derlendi.

pirtmek f. Kemiğe dokunmaksızın eti incitmek, çürütmek.

piruhi i. Dört köşe kesilmiş hamurun içine peynir ve maydanoz ya da kıyma konulup ve üçgen şeklinde kıvrılıp suda pişirildikten sonra üzerine yağ haşlanarak hazırlanan bir hamur yemeği.

pirüpak, -ki Far. s. (Halk dilinde) Tertemiz, lekesiz.

Pirüs (Ölm. M.Ö. 272) Epir Kralı. Romalılar'la olan savaşlarıyla ünlüdür. Akıllı danışmanı Cineas'a rağmen İtalya'ya bir sefer açmış ve fillerinin yarattığı sürpriz sayesinde M.Ö. 279'da önce Heracles'de, sonra Asculum'da Romalılar'ı yenmiştir.

piryol i. Eskiden kullanılan, kümbet çift kapaklı, irice cep saatlerine «piryol saati» denirdi.

pirzola İta. i. Kasaplık hayvanda omurganın iki yanındaki bölge. Eti gevrek olduğun-

dan ızgarası lezzetli olur. [Côtelette — Cutlet]

pis s. ★ 1. Kendinde pislik olan ya da pislenmiş olan: Durgun sular, genellikle pistir. [Impropre, sale — Dirty] ★ 2. Beğenilmeyecek halde olan, kötü: Öyle pis bir huyu var ki. [Mauvais — Nasty] ★ 3. Kendinde pislik ya da kir olmadığı halde bazı sebeplerden dolayı iğrenilen: Bu ekmek pistir, kenarını fare yemiş. [Sale — Dirty] ★ 4. (Kişiden söz ederken) Sevimsiz, sevilmeyen: Bırak şu pis herifi. [Sale — Foul] ★ 5. (Söz için) Dinleyenleri utandıracak halde olan: Pis sözler. [Nauséabond — Filthy] ★ 6. (İş için) Namusa aykırı, içinden çıkılması güç olan: Pis iş. [Vulgaire — Low]

Pisa (İtalya) Toscana'da Arno nehri kıyısında 91 000 nüfuslu bir şehir. XII. yüzyılda Akdeniz şehirleri arasında çok önemli bir yer tutmaktaydı. Çok güzel katedralleri vardır. XII. yüzyılda yapılmış olan eğri kulesi ünlüdür.

pisamit Fr. i. Jeol. Kömürlü oluşumlarda bol bulunan mikalı kum. Mikalı kumtaşı. [Psammite — Psammite]

Pisanello, Antonio Pisano, il (1395-1450) İtalyan ressamı ve madalyacısı. O çağın İtalyan preslerinin çoğununun portresini madalyalara kazarak birer sanat eseri ortaya çıkarmıştır.

pis bıyık b. s. Bakımsız ve gedik bıyıklı.

pisboğaz b. s. Vakitli vakitsiz, iyi kötü seçmeden, eline geçeni yiyen kimse. [Glouton — Greedy]

piset Fr. i. Kim. Fışkırdak. [Pissette — Wash - bottle]

Pisi Bak. Yeşilyurt.

pisi i. (Çocuk dilinde) Kedi.

pisi balığı b. i. Zo. Kemikli balıkların dikenli yüzgeçliler alttakımının yassı balıklar (yan yüzgeçliler) grubunun bir familyası. Yavruyken başka balıklar gibi yüzerken, büyüyünce bir yanlarının üzerine dönerler ve hayatları boyunca bu şekilde yüzerler. Gözleri kafanın üst yüzündedir. Pisi balığının gözlü yüzü taraklı ve düzensiz pullarla kaplı olduğundan ele kedi dili gibi pürtüklü gelir. [Limande — Plaice]

pisipisi i. (Çocuk dilinde) Kedi.

pisi pisine b. zf. Boş yere.

pisipisi otu b. i. Buğdaygillerden, tarla ve yol kıyılarında biten bir çeşit arpa.

piskopos Yun. i. Çoğu Hıristiyan mezheplerinde, metropolitliğe eşit bir rütbe. [Evêque — Bishop]

pislemek f. (Hayvan) Büyük ya da küçük aptesini etmek: Kedi odaya pislemiş. [Fienter — To soil]

pisletmek f. Pis bir hale koymak. [Salir — To soil]

pislik i. ★ 1. İğrendirici madde: Çocuğun yüzü gözü pislik içinde. [Saleté — Dirt] ★ 2. Dışkı. [Excréments — Thrash] ★ 3. Pis olanın hali: Şu odanın pisliğine bakınız. [Saleté, malpropreté — Filthiness] ★ 4. Pis olma hali. Yoksulluk başka, pislik başka. [Malpropreté — Dirtiness] ★ 5. mec. pis iş: Onun pisliklerinin cezasını biz çekiyoruz. [Saleté — Nastiness]

pislik götürmek b. f. Çok pis olmak.

pis pis düşünmek b. f. Dalgın ve üzüntülü düşünceye varmak.

pis pis gülmek b. f. Başkasının üzüntüsü sırasında öç alır gibi gülmek.

pissin Lat. i. Üstü örtülü de olabilen büyük yüzme havuzu. [Piscine — Swimming pool]

pist ü. Kediyi kovmak için söylenir.

pist, -ti Fr. i. ★ 1. Bir hava alanında, uçakların kalkıp inmek için üstünde hareket ettikleri sertleştirilmiş yol. [Piste — Landing - stripe] ★ 2. Yarışlara özgü genellikle daire şeklinde yol. [Piste — Race - track]

pistole Fr. i. Resimcilerin kullandıkları, çeşitli eğrileri olan cetvel. [Pistolet à dessin — French curve]

piston Fr. i. ★ 1. Herhangi bir iş görmek için, içi boş bir silindir içinde uygulu olarak ileri geri gidip gelen içi dolu silindir. [Piston — Piston] ★ 2. mec. Arka; iltimas.

pişdar Far. i. Öncü.

pişe i. Ney ailesinden, kamıştan yapılır eski bir çalgının adı.

pişeğen s. Kolay pişen.

Pişekâr Tiy. Orta oyununda iki önemli oyuncudan biri. Oyun başlayınca sahneye ilk çıkan tip. Başında dört renkli, dilimli bir başlık vardır. Çuhadan, kürklü bir cübbe giyer. Oyunu yöneten ve götüren kişidir.

pişik i. Apış yeri, koltuk altı gibi tenin birbirine sürtüşen yerlerinde terin yakmasıyla meydana gelen yara ya da kızartı.

pişirim (pişirimlik) i. Bir defa pişirmeye yetecek miktar.

pişirmek f. ★ 1. Bir şeyin pişmesini sağlamak. [Cuire — To cook] ★ 2. mec. Çalışarak öğrenmek: Dersimi iyice pişirdim.

pişkin s. ★ 1. Gereğince pişmiş: Pişkin ekmek. [Bien cuit — Well - cooked, or baked] ★ 2. mec. Tecrübeli: Bu işlerde pişkindir.

pişman Far. i. Yaptığı bir işin yanlış ya da uygunsuz bir sonuç verdiğini görerek yaptığına acınan. esk. Nadim. [Repetant — Penitent]

pişmaniye i. Telleri pek ayrılmamış keten helvası.

pişmanlık i. ★ 1. Pişman olma hali: Son pişmanlık fayda vermez. [Repentir — Repentance] ★ 2. Eko. Gelir vergisi beyannamelerinde kaçakçılık ya da kusur niteliğindeki kanuna aykırı hareketlerin, mükelleflerin kendileri tarafından ilgili makamlara açık olarak haber verilmesi


A. P. Pisanello


Pisa Kulesi

hali. Böyle bazı koşullarda ceza kesilmez.

pişmek f. ★ 1. Ateşte, fırında ya da kaynar suda, yağda tutulup yenir hale gelmek: Yemek pişti. [Etre cuit — To be cooked] ★ 2. Isıda katılaşmak: Tuğla özel fırınlarda pişer. [Etre cuit — To be kilned] ★ 3. Olgun hale gelmek: «Armut piş, ağzıma düş». ★ 4. Pişik olmak: Çocuğun koltuk altları pişmiş. ★ 5. mec. İşe alışıp beceriksizliği kalmamak, tecrübe kazanmak. ★ 6. İşe yarayacak noktaya gelmiş bulunmak: Merak etme, o iş pişti.

pişmiş aşa su katmak b. f. Pişmiş işi bozmak.

pişti i. ★ 1. Topla oynanan bir çeşit oyun. ★ 2. İskambille oynanan bir oyun.

piştov İta. i. Tabanca.

Pithagoras (M.Ö. 580-500) Yunan matematikçisi ve filozofu. Sisam'da doğdu. Efsanelere karışan bir kişiliği vardı. Doğu'da yaptığı seyahatler sırasında, Doğunun din düşüncelerini, çok ilerlemiş olan matematiğin en gelişmiş kolu olan geometriyi öğrenerek, din ve sosyal hayat, felsefe konularında reform fikirleriyle Yunanistan'a döndü. Sonra o zamanki büyük Yunanistan'ın sınırları içinde olan İtalya'daki Kroton şehrinde bir tarikat kurdu. Kendilerine Pithagorasçılar denilen bu tarikat üyeleri, geometri, astronomi, müzik ve tıp alanında usta kişilerdi.


Pithagoras

pitoresk, -ki Fr. s. Re. Resim konusu olmaya elverişli manzara. [Pittoresque — Picturesque]

Pittsburg (A.B.D.) Pennsylvania'da, Ohio nehri üzerinde 604 000 nüfuslu bir şehir. Dünyanın en önemli ve büyük maden işleme merkezlerinden biridir.

pitüiter bez b. i. Anat. Kafatasının altında, Türk eğeri denen oyukta yerleşmiş, yumurtamsı iç salgı bezi. Hipofiz bezi de denir. [Glande pituitaire, hypophyse — Pituitary gland]

pivot Fr. i. Sp. Basketbolda, uçların arasındaki oyuncuya verilen ad.

piyade Far. i. ★ 1. Ask. Yaya olarak hareket eden ve yaya olarak savaşan ve bir ordunun esas unsurunu teşkil eden bir sınıf. [Infanterie — Infantry] ★ 2. Satrançta piyon.

piyale Far. i. Bardak, kupa.

Piyale Paşa, Mehmet (Ölm. 1577) Kaptanı derya. Saraydan yetişmedir. Birkaç defa donanma ile Akdeniz'e çıkarak Sakız ve Cerbe adalarını almış, Cezayir'i istilâ etmiştir. Fransa, İtalya, İspanya sahillerinde 67 kadar ada ele geçirmiştir. II. Selim'in kızı Gevher Sultan'la evlenmiştir.

piyango İta. i. Her birinin üzerinde ayrı bir numara yazılı bulunan biletler arasında kur'a çekilerek para ya da eşya dağıtma işi: Millî piyango. [Loterie — Lottery]

piyanino İta. i. Ufak düz piyano.

piyanist, -ti İta. i. Piyano çalan kimse.

piyanista İta. i. Piyanonun üstüne yerleştirilerek, özel kartonlara kaydedilmiş havaları çalmaya yarayan makine.

piyano İta. ★ 1. Telli ve klavyeli çalgı. Klavsenin gelişmiş şeklidir. Düz ve kuyruklu çeşitleri vardır. ★ 2. zf. Müz. Hafif sesle.

piyano forte b. zf. Müz. Hafiften kuvvetliye doğru.

piyanossimo İta. zf. Müz. Çok hafif sesle.

piyasa İta. i. Eğlenmek üzere bir aşağı bir yukarı gezme. ★ 2. Pazar. ★ 3. Çarşı fiyatı: Bugün piyasa düştü.

piyastos i. Külb. «Yakalanmak, ele geçmek» anlamındaki «piyastos olmak» deyiminde geçer.

piyata İta. i. Tabak, sofra tabağı.

piyaz Far. i. ★ 1. Kebap, ızgara köfte, balık gibi susuz yemeklerin yanına konulan, ince doğranmış ve tuzla öldürülmüş maydanozlu soğan. ★ 2. Suda kaynatılarak üzerine zeytinyağı sirke gezdirilen fasulye salatası. ★ 3. Külb. Koltuk, iltifat, kompliman, güler yüz: Benim bu piyazlara karnım tok.

piyazcı s. Külb. Koltukçu, komplimancı, yüze güler.

piyaz doğramak b. f. Külb. Yalan söylemek.

piyazlamak f. ★ 1. Eti ateşe vurmadan birkaç saat önce soğan ve karabiber, tarçın gibi baharlarla ovup kendi haline bırakmak. ★ 2. Külb. Koltuklamak, kompliman yapmak, yüze gülmek.

piyero Fr. i. Eski İtalyan komedisi kişilerinden biri. [Pierrot — Pierro]

piyes Fr. i. Oyun. Tiyatro eseri. [Pièce — Play]

piyore Fr. i. Hek. Diş etlerinin iltihaplanması.

Pizarro, Francisco (1475-1541) İspanyol fatihi. Turjillo'da doğdu. İki kardeşinin yardımıyla Güney Amerika'da Peru'yu almış, yerli kral Atahualpa'yı devirmiştir.

pizolit, -ti Fr. i. Jeol. Nohut iriliğinde kalker tanesi. [Pisolite — Pisolite, peastone]

pizzicato İta. i. Müz. Batı müziğinde, keman, viyolonsel, kontrbas ve benzeri aletlerin yaysız, telleri çimdiklenerek çalınan kısmı.

plaçka Arnavutça i. Çapul.

plafon Fr. i. ★ 1. Tavan. ★ 2. Eko. Bir bankanın bir müşteriye verebileceği kredi ya da belirli bir kredi alanında bütün müşterilerine dağıtabileceği krediler tutarının en yüksek miktarı.

plaj Fr. i. Düz, kumluk ya da çakıllık deniz kıyısı. [Plage — Beach]

plajiyoklâz Yun. i. Jeol. Dilimleri birbiri-

ne göre eğik bir durumda olan feldispat serisi. [Plagioclases — Triclinic feldspar]

plak Hollandaca i. Gramofonla çalınmak üzere hazırlanmış, üzerinde ses titreşimlerinin izleri bulunan kurs. [Disque — Disc]

plaka Hollandaca i. ★ 1. Fiz. Geniş ve az kalın, fakat sert yaprak. esk. Safiha. [Plaque — Plate, sheet] ★ 2. Araba, otomobil gibi taşıtlara takılan numara levhası. [Plaque — Number plate]

plaket Fr. i. Küçük ve kalınlığı az kitap, kitapçık.

plan Fr. i. ★ 1. Tasarı. ★ 2. Fr. i. Si. Sinema filimlerinde, kameranın bir kez çalışması ile elde edilen ve kamera ile, çevrilen sahne arasındaki uzaklık.

planarya i. Zo. Yassıkurtların gerçek yassı kurtlar familyası. 1 - 2 cm. uzunluğunda, yassı, kahverengi, ön kısmında birçok kirpik bulunan bir hayvancıktır. [Planaire — Planaria]

Planchon, Jules Emile (1823-1888) Fransız botanikçi. Asma fllokserasını ilk tanıtan kimsedir.

Planck, Max (1858-1947) Alman fizik bilgini. 21 yaşında iken, termodinamiğin 2. prensibi üzerindeki doktora teziyle dikkati çekmişti. Modern fizikçiler, kara cisimlerin ışınlanmasını açıklamakta ve bunun kanununu bulmakta güçlük çekiyorlardı. Max Planck, enerjinin sürekliliği kavramını bir yana bırakarak yaptığı incelemeler sonunda, Quanta teorisini ortaya attı. Bu teori Einstein'in, Niels Bohr'un araştırmalarına temel olmuştur. Max Planck mikrofiziğin kuruluşunda en büyük rolü oynadığı halde, istatistik ve ihtimali verileri, idealistçe bir yoruma bağlayarak, determinizmi inkâr eden fizikçilere ve modern bilim felsefecilerine asla katılmamıştır. 1918 Nobel Fizik armağanını kazanan Max Planck, Quanta teorisiyle, fizik biliminde en büyük devrimlerden birini meydana getirmiştir.

plançete Fr. i. Harta ve plan çıkarmaya yarayan bir aygıt. [Planchette — Map - board]

plankton Yun. i. Bot. Sularda bulunan mikroskopluk ya da minicik yaratıkların topluluğu. [Plancton, plankton — Plankton]

planlama i. Hükümet tarafından ulaşılacak hedefleri gösteren, bâzı kesimlerdeki artış normlarını saptayan ve uygulanması gerekli çareleri önceden kestiren ekonomik programın hazırlanması.

planör Fr. i. Motörsüz uçak. [Planeur — Glider, sail - plane]

planton Fr. i. Bir yerde nöbetçi memur: Tramvay plantonu. [Planton — Orderly]

plantuvar Fr. i. Tohum ya da genç fideleri dikmek için toprakta delikler açmaya yarayan alet.

planya İta. i. ★ 1. Uzun marangoz rendesi. ★ 2. Elektrik motoruyla çalışan ve demir rendeleyen makine.

plase Fr. i. Müşterek bahiste bir atın ikinciliği ya da üçüncülüğü. [Placé — Placed]

plasenta Yun. i. Hek. Gebelik sırasında dölyatağı ile çocuk arasında kan alışverişini ve gebeliğin devamını sağlayan birtakım hormonlar salgılayan ve doğumla beraber dışarı atılan oluşum. [Placenta — Placenta]

plasiye Fr. i. Bir ticarethanenin, bulunduğu şehirde, müşteri aramakla görevli kimse. [Placier — Town - traveller, selling agent]

plasman Fr. i. Yatırım [Placement — Placement]

plastik s. ★ 1. Yun. Şekil verilmeye elverişli: Plâstik madde. ★ 2. Şekiller meydana getirmekle ilgili: Plâstik sanatlar (resim, heykelcilik). ★ 3. Biyo. Canlı yaratıkların bünyesine girmeye elverişli: Plâstik besinler. [Plastique — Plastic]

plastik sanatlar b. i. Resim, heykel ve mimarlık sanatlarına, 3 boyutlu sanatlara verilen ad.

plastron İta. i. Maç oynarken kullanılan meşin göğüslük.

platerina Yun. i. Kefala benzer, fakat ondan ufak bir balık.

platform Fr. i. ★ 1. Çatı aralığı olmayan yapının tarasımsı damı. [Plate - forme — Platform] ★ 2. Otobüs, troleybüs gibi bir taşıtta yolcuların ayakta durdukları yer. [Plate - forme — Platform] ★ 3. Coğ. Gelgitlerle kimi vakit sular altında kalan, kimi vakit meydana çıkan, çok defa yassı kıyı parçası. [Plate - forme — Platform]

platika i. Zo. Tatlı su levreğini andıran bir tatlı su balığı.

platin İsp. i. Kim. Gümüşe benzer, gri beyaz renkli bir eleman. Adını İspanyolca gümüş demek olan plata kelimesinden almıştır. Pt sembolüyle gösterilen, tel ve levha haline getirilebilen, kolay işlenir bir madendir. Doğada kaya parçaları arasında serbest olarak bulunur. En zengin yatakları Rusya ve Kolombiya'dadır. Asitlerden etkilenmez. Kimyasal olaylara girmez. Onun için kap, hekimlik malzemesi, elektrot yapımında kullanılır. Yoğunluğu 21,45, ergime noktası 1 775° C, atom ağırlığı 193,23 atom sayısı 78'dir. [Platine — Platinum]

plato Fr. i. Si. Sinema filimlerinin çekiminde dekor kurmaya yarayan hangar gibi kapalı yapı. [Plateau — Stage]

Platon (M.Ö. 428-374) Yunan filozofu. Asıl adı Aristokles'di. Geniş omuzlu anlamına «Platon» denilmişti. Soylu bir ailedendi. 4 yaşında iken başlamış olan Pelepones savaşları, 31 yaşına geldiği zaman, Atina'nın uğradığı korkunç bozgunla sona eriyordu. Platon'un, duyumlarımızla tanıdığı-



Max Planck

mız, içinde yaşadığımız dünyayı, geçici bir gölge evreni; fikirler (idea) evrenini, gerçekler evreni olarak anlayışı, felsefesinin ana fikridir Platon'un felsefesinin oluşumunda, bağlı olduğu soylu sınıfın, içinde yaşadığı sosyal, ekonomik ve politik şartlarla birlikte, öğreniminin büyük etkisi olmuştur. İlk öğretmeni, ilk büyük diyalektikçi filozof olan Herakleitos'un izinden yürüyen Kratulos'du. Platon'un felsefe anlayışına yönünü veren, ikinci öğretmeni Sokrates oldu. Her ne kadar Platon felsefe tarihinin ilk büyük idealist filozofu ise de, felsefesinin temelinde bir düalizm (ikicilik) yatmaktadır. Platon'un düşünce ve anlatım metodu olan diyalektik de, kendisinin diyalektik yükseliş dediği yöntem, duyumlar evreninden, fikirler evrenine doğru gidiştir. Fikirlerin en yücesi de «en iyi fikir» yani Tanrı'dır Platon'un Cumhuriyet adlı diyalogunda anlattığı ideal devlet konusundaki politik ve sosyal tezi, köle emeğine dayanan düzenin devamını öngörür. Bu düzen demokrasiye karşıdır; toplumu yöneten filozoflardır. Ortaklaşa mülkiyet, yani bir çeşit komünizm, yalnız yönetici sınıf arasında olacaktır Platon'un bütün eserleri diyalog şeklinde yazılmıştır. Başlıcaları: «Apoloji (Sokrates'in savunması)», «Protagoras», «Şölen», «Devlet», «Cumhuriyet», «Kanunlar» dır.


E. Allan Poe


N. V. Podgorny

platonik Yun. s. Düşte kalan ve hep öyle kalmak isteyen sevgiye ve ilgiye verilen sıfat. [Platonique — Platonic]

Platus, Titus Maccius (M.Ö. 250'ye doğru 184) Latin komedi şairi. Halk gelenek ve göreneklerini yansıtan komedilerinde Yunan komedi şairlerini taklit etmekle beraber komedi düğümlerinin bağlanıp çözülmesini güzelleştirmiştir.

Plaza (Lasso), Galo (Doğ. 1906) Ekvador'lu devlet adamı. 1938-1940 yıllarında savunma bakanı, 1944-1946 yıllarında A.B.D.'de büyükelçi olan Plaza 1947'de senatör seçildi. 1948-1952 yıllarında cumhurbaşkanlığı yaptı. Birleşmiş Milletler'de de görev almış, 1964'de genel sekreter, onu Kıbrıs'da temsilciliğe getirmiştir. 1964-1966 yıllarında Kıbrıs'da arabulucu idi.

plazma Yun. i. Hek. Kan ve değişik dokuların bileşimine giren sıvı kısım. Kan plazması ya da genellikle olduğu gibi yalnız plazma denince, al ve akyuvarların dışında kalan ve madensel tuzlar, proteinler ve yağları içinde bulunduran kan bölümü anlaşılır. [Plasme — Plasma]

plebisit, -ti Fr. i. Huk. Yurttaşların egemenliğini kendileri adına kullanan siyasî iktidarın belirli bir konudaki davranışı, kararı ile ilgili inançlarını belirtmek için verdikleri oy. [İng. Plebiscite]

pleistosen Yun. i. Jeol. Dördüncü zamanın başlangıç devri. [Pléistocène — Pleistocen]

Plepler Tar. Eski Roma'da, yenilgiler dolayısıyla Roma'ya göçen ve Romalılar'ın egemenliğini kabul eden halka verilen ad. Oy hakları yoktu. Bir takım ağır işleri yapar ve ağır vergi öderlerdi.

Pleven, René (Doğ. 1901) Fransız devlet adamı. 1944'de geçici hükümette sömürgeler bakanı idi. 1946'da maliye, sonra savunma bakanı oldu. 1950-1952 yıllarında iki defa başbakanlık, sonra savunma bakanlığı, 1958'de dışişleri bakanlığı yaptı.

plevra Yun. i. Anat. Akciğer zarı. [Plèvre — Plevra]

Pleyel, Ignaz Joseph (1757-1831) Avusturyalı besteci ve piyano yapıcısı. Paris'de, ünlü Pleyel piyano fabrikasını kurmuştur. Ayrıca, senfoniler, yaylı kuartetler keman ve orkestra için eserler bestelemiştir.

pliyosen Yun. i. Jeol. Miyosen devrinin sonu. [Pliocène — Pliocene]

plonjon Fr. i. Sp. Denize atlar gibi dalma, atılma.

Plotinos (205-270) Yeni platoncu okuldan filozof. Yukarı Mısır'da doğdu. İskenderiye okulundandır. Pers felsefesini öğrenmek için, 243'de imparator Gordien'in ordusuna katıldı; bu ordunun bozguna uğrayışından sonra canını zor kurtararak Roma'ya gelip bir okul açtı. Bu okula İmmaparator Gallienus'la İmparatoriçe Salonina da katılmışlardı. Plotinos'un felsefesi bir çeşit panteizmdir Ona göre evrenin son amacı, Tanrı'da erimek olan bir akıştır. Doktrini, Platon'un idealizmini ve filozofa en yüce iyiye ulaşma imkânını veren ünlü sevgi diyalektiğini kucaklar.

plörezi Fr. i. Hek. Akciğer zarının, sıvı toplanması ile beraber olan iltihabı. esk. Zatülcemp.

plörit Fr. i. Hek. Akciğer zarı iltihabı.

Plutarkos (M.S. 50-125) Yunan filozofu. Atina'da, akademisyen Ammonios'dan felsefe öğrenimi yaptı; burada çok sağlam bir matematik bilgisi de edinmişti. Anadolu'ya gitti; Efesos'u gezdi; Mısır'a yaptığı seyahatten sonra, uzun süre, politik sebeplerle Roma'da kaldı. Plutarkos eserlerinde, büyük tarihi kişilerin hayatlarını canlandırdı. Burada bir tarih gerçekçiliğinden çok ahlâk düşüncesiyle hareket ederek, karakterlerin tahliline girişmiştir. Başlıca eserleri: «Eğitim Üzerine», «Müzik Hakkında», «Ahlâk Eserleri», «Ünlü Adamların Hayatı ya da Paralel Hayatlar» dır.

Pluton Mit. Cehennemler kralı ve ölüler tanrısı. Satürn ile Rea'nın oğlu. Kore ile kaçmıştır. Sanat eserlerinde bükülmez bir adaletçi olarak gösterilir.

plutonyum Yun. i. Kim. Aktinit grubundan bir eleman. Radyoaktif bir madendir. Doğada bulunmaz. Neptunyumdan yapay olarak elde edilir.

plütokrasi Yun. i. Huk. Bir ülkeyi zengin-

lerin, belirli çoğunlukta mal varlığı bulunanların yönetmesi usulü: Kartaca bir plütokrasiydi. [Plutocratie — Plutocracy]

Plüton Yun. i. Güneş dizgesinde Neptün'den daha uzakta bulunan bir gezegen. 1930 yılında bulunmuştur.

pnömatik Yun. i. Fiz. Hava tulumbası.

pnömoni Yun. i. Hek. Akciğer iltihabı. esk. Zatürree. [Pneumonie — Pneumonia]

Po Kim. Polonyum elemanının sembolü.

Podgorny, Nikolai Viktoroviç (Doğ. 1903) Rus devlet adamı. Teknik öğrenim gördü. 1930'da Komünist Partisi'ne girdi. 1960-1966 yıllarında Sovyetler Birliği Komünist Partisi merkez komitesi prezidyum üyesi idi; 1966'dan beri politbüro üyesi, 1965'den beri Yüksek Sovyet Şurası Prezidyum (devlet) başkanıdır.

podösüet, -ti Fr. b. i. Bak. süet.

Podsol toprakları İğne yapraklı ormanlar ile kaplı soğuk ve nemli bölgenin karakteristik toprağına verilen ad. Soluk, kül renginde, yoksul topraklardır.

Poe, Edgar Allan (1809-1849) Amerikalı yazar. Boston'da doğdu, Baltimore'da öldü. Çocukluğu ve gençliği sıkıntılar içinde geçti. New York'da şiirler ve hikâyeler yayımladı. En ünlü eserlerinden biri olan «Arthur Gordon Pym'in Serüvenleri» 1837'de yayımlandı. 1847'de karısı öldü. Bu arada Poe kendini alkole vermişti. İki yıl sonra içkiden öldü. Daha sonra Poe'yu bütün Avrupa'ya Fransız şairi Baudelaire tanıttı.

poğaça İta. i. Hamuru çürütülerek, yani gevrek olması için içine yoğurt, böbrek yağı gibi şeyler katılarak yapılan börek.

pohpohlamak f. Birini, yüzüne karşı, gereğinden çok övmek.

Poincaré, Henri (1854-1912) Fransız matematik bilgini. Nancy'de doğdu. Matematik analizde eşine az rastlanır bir üstünlük göstermiştir. Fizik ve astronomi yolundaki çalışmalarını da matematik aracılığıyla yapıyordu. Fiziğin ses, optik, mekanik, ısı gibi çeşitli dallarında araştırmaları ve buluşları vardır. Mantık ve felsefe problemleri üzerinde de çalışmış, değerli eserler vermiştir.

Poincaré, Raymond (1860-1934) Fransız devlet adamı. 1887'de milletvekili seçildi. 1893-1903 yıllarında çeşitli bakanlıklara getirildi. 1903'de senatör, 1912'de başbakan, 1913'de cumhurbaşkanı oldu. 1920'de cumhurbaşkanlığı sona erdi. Yeniden senatör seçildi. 1922-1924 yıllarında başbakandı; ancak, Almanya'nın Versailles antlaşmasına uymadığı gerekçesiyle Fransa Ruhr bölgesini işgal edince büyük muhalefetle karşılandı; çekildi. 1926-1929'da yeniden başbakanlık yapan Poincaré 1929'da görevinden ayrıldı. Politika ve tarih konulu eserleri basılmıştır.

poker İng. i. Amerika'dan çıkma bir çeşit kâğıt oyunu. Poker 32'den 52'ye kadar kâğıtla 3, 4, 5 kişi arasında oynanabilir. [Poker — Poker game]

polarma Yun. i. ★ 1. Fiz. Bir titreşimi belli bir düzlem içine alma olayı. esk. İstiktap. ★ 2. Pil gibi üreteçlerde, bir kutup çevresinde iyonların birikerek yalıtkan bir tabaka oluşturması ve bunun sonucu olarak pilin çalışmasının durması olayı. [Polarisation — Polarization]

polarmak f. Fiz. Polarma olayına uğratmak. [Polariser — To polarize]

polaroid Yun. i. Tek. Işık demetlerini yalnız tek bir düzlemde serbest bırakıp öteki düzelmelerde tutmak, yani polarmak için kullanılan sentetik madde. Bazı üç boyutlu görüntü işlemlerinin gerçekleştirilmesini sağlar. Bak. üçboyutlu filim.

Polateli Gaziantep'in Kilis ilçesi bucaklarından. 23 köylü bucağın nüfusu 7 930, merkezinin nüfusu 380'dir.

Polatlı Ankara'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 3 769 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 63 992, merkezinin nüfusu 22 523'dür. İlçe toprakları ortalama olarak 500 - 1 000 metre yükseklikdedir. Sakarya ve kollarından Porsuk'un suladığı topraklarda buğday ve arpa yetiştirilir; hayvancılık yapılır. Bir de Devlet Üretme Çiftliği vardır. Şehir, İstanbul — Ankara demriyolu üzerindedir.

polemik Yun. i. Kalemle yazı ile tartışma. [Polémique — Polemic, polemics, controversy]

poliandri Yun. i. Sos. Bir kadının birkaç erkekle evlenmesi. [Polyandrie — Polyandry]

poliarşi Yun. i. Birkaç kişinin ortak hükümdarlığı. [Polyarchie — Polyarchy]

poliçe Yun. i. ★ 1. Ciro ile devrolunabilen ve elinde bulundurana kayıtsız, şartsız para ödenmesi emrini taşıyan değerli belge. ★ 2. Sigorta senedi. [Lettre de change — Bill of exchange, insurance policy]

polifon Yun. s. Müz. Çok sesli.

poligami Yun. i. Sos. Bir erkeğin birkaç kadınla evlenmesi. [Polygamie — Polygamy]

poligon Yun i. Atış yeri. [Polygone — Shooting - range, proving - ground]

poliklinik Yun. i. Hastaların yatırılmadan muayene edildikleri ya da içinde tıp öğretimi yapılan yer. [Polyclinique — Policlinic]

polim Yun. i. Külb. Yalan.

polimeri Yun. i. Kim. Birçok molekülün tek molekül halinde birleşmesiyle oluşan izomeri. [Polymérie — Polymerism]

Polinezya Okyanusya'nın bölümlerinden. Büyük okyanusda, Avultralya'nın doğusundaki ve Malezya'daki takım adalara verilen addır. Önemli adalar: Fransız Polinezyası, Yeni Zelanda, Samoalar,


R. Poincaré


H. Poincaré


Rene Plever


Platon

Hawai adaları, Tongo, Cook, Ellice ve Phoenix adalarıdır. Halkı balıkçılık yapar, iyi gemicidir.

poliomyelit Yun. i. Hek. Omuriliğin gri maddesinin iltihabı. Çocuk felci. [Poliomyélite — Poliomyelitis]

polip, -pi Yun. i. Zo. ★ 1. Selenterelerden bir sınıf hayvanlara verilen ad. [Polype — Polyp] ★ 2. Hek. Genellikle selim huylu, daha çok kalın barsak, burun ve gırtlakta bulunabilen, şaplı, yuvarlakımsı ur. Ahtapot.

polis Yun. i. ★ 1. Genel düzenlik ve güvenliği sağlayan örgüt. Kolluk. [Administration de police — Police administration] ★ 2. Bu örgütte yer alan er. [Police, agent de police — Policeman]

polis devleti b. i. Huk. Siyasî iktidarın başına buyruk hareket edebildiği, kanunlarca sınırlanmadığı, yönetilenlerin yönetenler üzerinde denetiminin bulunmadığı bütün düzenler için kullanılan terim. [Etat de police — Police state]

polis filmi b. i. Si. Belirli bir sürükleyicilik içinde, suçlunun ortaya çıkarılmasına yönelen, polis ya da dedektiflerin önde olduğu sinema filmi. [Film policier — Detective film]

polis romanı b. i. Ed. Polisi ilgilendiren olaylarla kurulmuş roman. [Roman policier — Detective novel]

politeizm Yun. i. Çoktanrıcılık.

politeknik Yun. s. İçine birçok teknik alan: Politeknik okul. [Polytecnique — Polytechnic]

politika Yun. i. ★ 1. Sos. Siyasa. Kamu işlerinin örgütlenmesi ve yönetimi ile ilgili olan eylemlerin bütününe verilen ad. Sosyal sınıfların iktidar yolunda çaba ve mücadeleleri. Demokratik rejimlerde sınıfların bu çabalarını partiler yürütür. Zamanımızdaki politik mücadeleler başlıca, burjuvazi ile emekçi sınıfı arasında olmaktadır. Parlamanter, demokratik rejimlerde, sağ ve sol partilerinin politik mücadele özgürlükleri, anayasalarla belirlenmiştir. Politika biliminin (siyasal bilimler) başlangıcı, eski Yunanistan'a kadar gider. Ortaçağ skolastik filozofları, politik egemenliğin kaynağını Tanrı'ya bağlamışlardı. XV. yüzyılda Machiavelli politikayı, ahlâk ve dinin etkisinden sıyırarak inceliyor ve siyasî iktidarın şartlarını araştırıyordu. XVI. yüzyıldan başlayarak, Rönesans düşünürleri ve hümanistler, lâik bir politika anlayışı ileri sürmüşler, ideal ya da ütopyacı devlet tasarıları ortaya atmışlardır. XVII. yüzyılda Grotius ve Ruffendorf, politikayı bağımsız bir bilim haline getirmişlerdir. esk. Siyaset. [Politique — Politics] ★ 2. mec. Bir amaca varmak için karşısındakilerin duygularını okşamak, zayıf noktalarından ya da aralarındaki uyuşmazlıklardan yararlanmak gibi yollarla iş görmek. [Politique — Politic]

politikacı s. ★ 1. Siyasetle uğraşan. [Politique — Politician]. ★ 2. (Kötü bir görüşle) İç siyasetle uğraşan. [Politicien — Petty politician]. ★ 3. mec. Hoşa gidecek şekilde davranan. [Diplomatique — Diplomatic]

polivizyon Fr. i. Si. Fransız sinema adamları Abel Gance ile André Debrie'nin buldukları, yanyana sıralanmış bir çok perdede, birbirlerinin bütünleyicisi ya da başka yanlarının açıklayıcısı olan değişik görüntüleri ayni anda vermeyi öngören bir geniş perde işlemi. [Polyvision — Polyvision]

polka Çek ulusal dansı. Smetana, Dvorak ve J Strauss bu türde eserler bestelemişlerdir.

Pollock, Jackson (1912-1956) Amerikalı ressam. 1940'dan sonra en önemli soyut ressamlar arasında yer almaya başladı. «Action Painting» akımının başlıca temsilcisi oldu.

pollusyon Yun. i. İstem dışı olarak, genellikle gece, cinsel bir gerilim içinde zevk alarak bel gelmesi. Çoğunlukla cinsel duyguları gıdıklayıcı düşler görmekle birlikte olur; halk arasında rüyalanmak denir. Alışılagelen şekillerde cinsel doyum sağlayamayanlarda olması olağandır. [Pollution — Pollution]

polo (Tibet dilinden) i. Sp. Çevgen. Dörder kişilik iki takım arasında ve at üzerinde oynanan bir spor. Topu rakip kaleden geçirme esasına dayanır. 270 m. uzunluğunda, 15 m. genişliğinde çimen sahada oynanır. Kale direklerinin arası 7,30 m. dir. Oyuncular topu at üzerinde uzun saplı tokmaklarla sürerler. Polo eski bir Türk sporu olarak tanınır. [Polo — Polo]

Polo, Marco (1254-1323). İtalyan gezgini. Venedik'de doğdu. 1271'de babasıyla birlikte Çin'e bir ticaret yolculuğu yapmış, 1275'de Kubilây Han'ın hizmetine girerek Çin'i baştan başa dolaşmıştır. 1292'de tekrar Doğu'ya seyahat ettikten sonra 1295'de, doğduğu şehir olan Venedik'e dönmüştür. Cenovalılar'a karşı açılan savaşta bir filoya komuta etmiş ve esir düşerek hapsedilmiştir. Asya uluslarını anlatan ve dünyaca tanınan «Marco Polo'nun Kitabı» adlı eserini hapiste yazmıştır.

Polonez i. Polonyalı, Leh.

polonez i. Müz. Polonya'da doğmuş bir çeşit dans. Chopin, bazı eserlerine bu adı vermiştir.

Polonya Doğu Avrupa'da bir cumhuriyet. Yüzölçümü 311 730 km², nüfusu 31 420 000, başkenti Varşova, önemli şehirleri Lodz, Krakovi, Poznan, Gdansk, Katowice'dir. İklimi sert bir kara iklimidir. Kışın nehirler donar, yazlar sıcak ve yağmurludur. En önemli akarsuları Oder ve Vistül nehirleridir. Polonya bir tarım ülkesidir.



Polonya'nın arması

Fakat şimdi doğal kaynaklarını işleterek endüstrileşmeye doğru gitmektedir. Makine, kimya ve dokuma endüstrileri gelişmektedir. ★ Tarih: Polonya ırkını ilk teşkil eden Slav kavimleri Oder ve Vistül nehirleri arasındaki bölgede oturuyorlardı. Polonya krallığı IX. yüzyılda kurulmuştur. Ülkede ilk hanedanlık Piast sülalesi ile başlar. 1673-1696 yılları arasında ülkeyi yöneten Jean Sobieski, Osmanlılar'dan Viyana'yı kurtarmış ve Polonya'ya büyük zaferler kazandırmıştır. Fakat sonra gerileme devri başlamıştır. 1764 yılında Rus çariçesi Katerina, Poniatovski'yi kral olarak başa geçirtmiş ve böylece ülke Rus denetimine girmiştir. 1807 yılında Tilsit antlaşmasıyla Napoleon Polonya'nın Prusya'dan ayrılan ufak bir parçasına bağımsızlık vermiş (Varşova Dükalığı), fakat 1821 anlaşmasıyla bu dükalık da Rusya'ya bağlanmıştır. I. Dünya Savaşı'nda 1914-1918 yılları arasında Almanlar tarafından işgal edilmiştir. 1919 yılında Versay antlaşmasıyla Polonya yeniden canlanmış ve evvelce Avusturya ve Prusya'ya geçmiş olan Polonya toprakları eski Varşova Dükalığı'na bağlanmıştır. 1920 yılında yeniden Ruslar'ın saldırısına uğramışlardır. II. Dünya Savaşı sırasında 1939 yılında Almanlar ve Ruslar tarafından istilâ edilmiştir. II. Dünya Savaşı sonunda Polonya S.S.C.B.'ye topraklarının 170 000 km^2 sini terketmiş, buna karşılık batıda Almanya'dan 100 000 km^2 toprak kazanmıştır. 1945'de Polonya'da geçici bir hükümet kurulmuş, 1947 seçimlerinde komünistlerin hakim oldutu blok, çoğunluğu kazanmışıtr. Başlangıçta S.S.C.B.'ne çok bağlı olan Polonya 1956'da çıkan Stalin aleyhtarı öğrenci ayaklanmalarından sonra yavaş yavaş Sovyet vesayetinden kurtulmuştur. Şimdi daha çok dış politika bakımından S.S.C.B.'ye bağlı bir halk cumhuriyetidir.


Varşova

Polos Bak. Yoğuntaş.

Poltava Savaşı Ta. XVIII. yüzyıl başlarında İsveç'le Rusya arasında yapılan, Osmanlı Devleti'ni de ilgilendiren bir savaş. Baltık Denizinin paylaşılamaması yüzünden çıkan savaşta İsveç Kralı XII. Charles, Rus Çarı Büyük Petro'ya yenilmiş, düşmanının eline düşmemek için Türkiye'ye sığınarak uzunca bir süre Türkiye'de misafir kalmış ve Prut Savaşı'nın çıkmasının nedenlerini hazırlamıştır.

Pomak i. Rumeli'de Bulgarca konuşan Türk ve Müslüman bir topluluğun adı.

pomata İta. i. Merhem ve daha çok saç merhemi. [Pommade — Pomade, pomatum]

pompa İta. i. Bir yere hava basmak için kullanılan, elle ya da motorla çalışan aygıt. [Pompe — Pump]

Pompidou, Georges Jean Raymond (Doğ. 1911) Fransız devlet adamı. Öğretmenlik yaptı. 1945-1946 yıllarında De Gaulle ile birlikte çalıştı. 1946-1951 yıllarında turizm genel müdür yardımcısı idi. 1959-1962 yıllarında Anayasa Konseyi başkanlığında bulundu. 1962'den beri başbakandır. Eserleri basılmıştır.

Ponchielli, Amilcare (1834-1886) İtalyan bestecisi. Milano Konservatuarı'nda müzik eğitimi gördü. Çoğunlukla opera müziği bestelemiştir. En ünlüsü, günümüzde de sevilip oynanan «La Gioconda» dır.

ponje Fr. i. Düz, ince ve sık dokunmuş bir çeşit ipekli. [Pongée — Pongee]

ponksiyon Fr. i. Hek. Vücudun doğal ya da sonradan oluşmuş bir boşluğunda bulunan bir sıvının iğneyle çekilmesi. Omurilik sıvısı ponksiyonu.

ponpadur ★ 1. Marquise de Pompadour tarafından moda haline getirilen elbise. ★ 2. Arkalığı arkaya doğru çevrilmiş ve dilimli dikişli alçak koltuk.

ponpon Fr. i. Toparlak püskül. [Pompon — Tuft]

pont Fr. i. Bakara, rulet ve v.b. bazı kumar oyunlarında bankacıya karşı oynayan oyuncu. [Ponte — Punter, punt]

ponton Fr. i. Batmış gemileri askıya almaya yarayan, büyük duba. [Ponton — Pontoon, hulk]

Pontus Krallığı Tar. Doğu Karadeniz kıyısında, şimdiki Trabzon ve dolaylarında kurulmuş, küçük fakat uzun ömürlü bir devletin adı. Kuruluş tarihi M.Ö. III. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Gürcü asıllı bir ulustan meydana gelen Pontuslular, zamanla, Romalılar'ın egemenliğine girmişler, Hiristiyan olmuşlar; daha sonraları Bizans'a bağlı bir devlet olarak yaşamışlardır. Pontus Krallığı'na Fatih Sultan Mehmet son vermiştir.

ponza İta. i. Dazı şeyleri ovup temizlemeye ve cilâlamaya yarar sünger taşı. [Ponce, pierre ponce — Pumice — stone, pounce]

Pope, Alexander (1688-1744) İngiliz şairi. 12 yaşındayken geçirdiği ağır bir hastalıktan yüzü bozulmuş, bunun için çok duygusal olmuştu. Önce «Eleştirme Üzerine Deneme» adında öğretici bir şiir yayımladı. Daha sonra şaheserlerinden biri olan «Yukarı Kalkmış Perçem» adlı eserini yazdı.

poplin İta. i. Arışı ipek, atkısı yün olan kumaş. [Popeline — Poplin]

Popoviç, Pavel. (Doğ. 1930) Sovyet astronotu. 12 Ağustos 1962 günü, kendisinden bir gün


G. J. R. Pompidou


P. Popoviç



önce uzaya çıkan Andrian Nikolayev'le buluşmak üzere IV. Vostok'la fırlatıldı. Uzayda 70 saat 59 dakika kaldı ve dünyayı 48 defa dolaştı.

popüler Fr. s. Herkes tarafından tanınmış, halkça bilinen. [İng. Popular]

popülist Fr. i. ve s. Halkçılıktan yana olan (kimse). [İng. Populist]

porfin Yun. i. Jeol. Somaki.

porfirit, -ti Yun. i. Jeol. Eski andezitlerin genel adı. [Porphyrite — Porphyrite]

Poroy, Nazım (1884-1957) Yazar, politikacı. Selânik'de doğdu. İstanbul'da ve Paris'de hukuk okudu. Gazetecilik yaptı. 4. dönemden 8. dönem sonuna kadar milletvekili idi. Eserleri arasında, Aulard'dan çevirdiği 3 ciltlik «Fransa İnkılâbının Siyasî Tarihi», başka çevirileri, «İstanbul'da Gömülü Paşalar», «Lâyiklik Hakkında» adını taşıyanlar sayılabilir.

porozite Yun. Fr. i. Fiz. Gözeneklilik.

Porpora, Nicolo (1686-1766) İtalyan bestecisi. Çoğunlukla opera, dinsel müzik bestelemiştir. Farinelli ve Haydn gibi ünlü müzikçilerin öğretmenliğini yapmıştır.

porselen İt. i. ★ 1. Kaolinden yapılan beyaz, sert ve yarı saydam çömlek hamuru, [Porcelaine — Porcelain] ★ 2. Bu hamurdan yapılmış kap. [Porcelaine — China, chinaware]

porsiyon Fr. i. Lokantada ekmek ve herhangibir yemekten bir kimseye verilmesi gereken miktar. [Portion — Portion]

porsuk i. Zo. ★ 1. Memelilerin etoburlar takımının köpeğimsiler alttakımın bir familyası. 90 cm. uzunluğunda olabilen, kısa bacakları ve güdük kuyruğuyla küçük bir ayıya benzer. [Blaireau commun — Badger] ★ 2. s. Porsumuş.



porselen eşyalar

porsuk ağacı b. i. Bot. Porsukgillerden, yaprakları iğne şeklinde, yaz kış yeşil, bir orman süs ağacı. [If — Yew]

Porsuk Çayı Sakarya'nın en önemli kolu. Murat dağından doğar, Eskişehir'in içinden geçerek Sakarya'ya karışır. Uzunluğu 280 km. dir.

porsukgiller ç. b. i. Bot. Açıktohumlulardan örneği porsuk ağacı olan bir familya. esk. Kadimiye. [Taxinées — Taxineae]

portakal i. Bot. Turunçgillerden bir ağaç ve bunun kırmızıya çalan sarı, toparlak ya da oval, kabuğu güzel, kokulu, suyu mayhoşça şekerli olan yemişi. [Orange — Orange]

portatif Fr. s. ★ 1. Kolay, taşınabilir. [Portatif — Portable] ★ 2. Taşınabilir, sökülüp taşınabilen: Portatif ev. [Portatif — easily carried]

Port-Au-Prince Haiti adasında, Haiti cumhuriyetinin merkezi olan 250 000 nüfuslu bir liman şehri. Kahve, kakao, pamuk, sığır derisi ve kereste ihraç eder.

porte Fr. i. ★ 1. Bir işin genişlik derecesi. Alan. [İng. Scope, capacity, range] ★ 2. Müz. Notaların, üzerinde ya da arasında yazıldığı 5 paralel çizgi. [İng. Stave]

Portekiz Güney Avrupa'da İberya yarımadasının batısında bir ülke. Yüzölçümü 91 721 km², nüfusu 9 268 000, başkenti Lizbon, önemli şehirleri Porto, Setubal, Braga'dır. Kuzeyi sarp dağlarla kaplıdır. Bir tarım ülkesidir. Porto şarabı, dünyanın en ünlü şaraplarındandır. Balıkçılık da önemli bir geçim kaynağıdır. Çok sayıda sömürgesi vardır: Afrika'da Azor adaları, Mader adası, Yeşil Burun, Portekiz, Guinesi, Prince adası, Angola ve Mozambik; Çin'de Macao; Okyanusya'da Timor'un yarısı. Yakın zamanda, Hindistan'daki sömürgelerini kaybetmiştir. ★ Tarih: Portekiz'e eskiler Lusitania adını verirlerdi. Castille prensi Henri de Bourgogne'un oğlu I. Alphonse 1139'da kral ilân edilmiş, Berberiler'den Lizbon alınarak Portekiz'in bugünkü sınırları daha o tarihte sağlanmıştır. 1385 yılında Avis sülâlesi başa geçmiş, ilk kral I. Jean olmuştur. Bu sülâle de 1580 yılına kadar sürmüştür. Bu dönemde Kastelyalılar büyük zaferler kazanmışlar, Afrika'da ve Hindistan'da büyük bir sömürge imparatorluğu kurmuşlardır. Napoléon, Portekiz'i işgal etmiştir. Bu olaylarla çok zayıflayan Portekiz monarşisi 1910'a kadar yaşayabilmiş, bu tarihte meydana gelen birçok ayaklanmalar üzerine Kral II. Manuel de Bragance İngiltere'ye kaçmıştır. Ülkede cumhuriyet ilân edilmiştir. 1928'de Salazar başa geçene kadar birçok hükümet darbesi olmuştur. O tarihten beri Salazar ülkeyi diktatörlükle yönetmektedir.

Port-Elizabeth —Algoa Bay— (Güney Afrika Birliği) Hint okyanusunun Algoa koyunda, 290 700 nüfuslu önemli bir liman şehri. Nüfusu tamamiyle Avrupalı'dır. Balıkçılık yapılır.

Porter, Cole (Doğ. 1893) Amerikalı besteci. Müzikli oyunlarıyla ün yapmıştır. Filim müziği ve halk şarkıları da bestelemiştir. En ünlü eseri «Kiss me Kate» dir.

portföy Fr. i. Cepte taşınan, gözleri bulunan, açılıp kapatılan cüzdan. [Portefeuille — Portfolio, wallet]

Portland (A.B.D.) Oregon eyaletinde bir şehir. Nüfusu 372 000'dir. Endüstrisi gelişmiştir.

Portland çimentosu b. i. Tek. Bir çeşit yapay çimento.

portmanto Fr. i. Bir yere girince insanın üstünden çıkardığı şapka, palto gibi şeylerin asıldığı askılı mobilya. [İng. Coat - stand]

Porto (Portekiz) Douro nehri ağzında işlek bir liman. Nüfusu 305 500'dür. Şarabı çok ünlüdür.

Porto Alegre (Brezilya) Rio Grande do Sul bölgesinde 641 200 nüfuslu bir şehir. Rio Guaiba üzerinde bir limandır. Ticaret merkezidir.

Porto Rico Antil adalarından biri. Haiti'nin doğusunda yer alır. Yüzölçümü 8 896 km², nüfusu 2 633 000'dir. İspanyolca konuşulur. Merkezi San Juan'dır. Tropikal bitkiler yetişir. Bunlar A.B.D.'e ihraç edilir. 1511'den 1898'e kadar bir İspanyol sömürgesiydi. Bu tarihte Amerika — İspanya savaşları sonunda A.B.D.'ine bırakılmıştır.

portre Fr. i. e. Bir insanın resmi.

Port - Sait (B.A.C.) Akdeniz'de Süveyş Kanalı'nın ağzında 244 000 nüfuslu bir şehir. 1859'da kurulmuştur. 1956 yılında kanalın millileştirilmesinden sonra İngiliz ve Fransızlar'ın ortak hedefi olmuştur.

posa i. Suyu alınmış her türlü yiyeceğin kalıntısı. [Résidu, matière résiduelle — Sediment, dregs]

posasını çıkarmak b. f. Sonuna kadar sömürmek.

posbıyık b. s. Gür ve uzun bıyıklı.

Posof Kars'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 607 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 27 705, merkezinin nüfusu 1 591'dir. İlçe toprakları Sovyetler Birliği sınırındadır. Hayvancılık başlıca gelir kaynağıdır. Arpa, buğday, çavdar ve mısır da yetiştirilir. Kasaba sınıra 6 km. uzaklıktadır.

post, -tu Far. i. ★ 1. Tüyü alınmamış hayvan derisi. [Peau tanné — Tanned skin] ★ 2. mec. Eski tarikatlarda şeyhlik makamı: Hacı Bektaş postu. ★ 3. mec. (Yermeli bir anlamla) Makam: Post kavgası. [Poste — Post] ★ 4. (Bazı deyimlerde) Can: Postu kurtarmak.

posta İta. i. ★ 1. Bir yere gelen ya da bir yere gönderilen mektup ve emanetlerin topu: İstanbul postası. [Poste, malle - poste — Post, mail] ★ 2. Bu emanetleri toplayan ve dağıtan örgüt: Posta müdürü. [Services des postes — Postal, service] ★ 3. Bu emanetlerin verildiği büro: Postaya bir mektup götürmek. [Poste — Post office] ★ 4. Belli zamanlarda posta taşıyan büyük yolcu taşıtı: Posta vapuru, posta treni. [Courrier — Carrier] ★ 5. Takım, kol: İşçi postaları. [Equipe — Shift, gang] ★ 6. Hizmet nöbetinde bulunan er: Posta, şu kâğıdı komutana götür! [Planton — Orderly] ★ 7. Sefer: Bütün eşyayı dört postada taşıdık. [Fois — Party]

postacı i. Posta dağıtıcısı, ya da posta işleriyle uğraşan kimse. Postacı geldi, iki mektup bıraktı. [Facteur — Postman]

posta çeki b. i. Posta merkezlerinde açtırılan hesapların sahiplerine, idarece verilen karne. Bu çek karnesiyle hesap sahibi, istediği posta merkezinden para çekebilir.

posta kredi mektubu b. i. Bir postahanede cari hesabı bulunan kimselerin, gezileri sırasında paralarının tamamını ya da bir bölümünü kullanabilmek için, hesaplarını bulundurdukları merkeze yazdıkları ve paralarının gidecekleri yerin posta merkezine gönderilmesini isteyen mektup.

postal i. ★ 1. Kabaca potin. [Botte — Heavy army shoe] ★ 2. Aşağılık orospu.

postalamak f. Postaya vermek. [Poster — To mail]

posta muafiyeti b. i. Asker ve jandarmaların, bazı okul öğrencilerinin mektuplarıyla aile ve akrabaları tarafından bunlara gönderilecek mektup ve kartların çok az bir ücretle ya da parasız gönderilmesi.

Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi 1953 yılında 6145 sayılı kanunla kurulmuş, Ulaştırma Bakanlığı'na bağlı bir iktisadi devlet teşekkülü.

postayı kesmek b. f. İlgiyi kesmek ya da bir şeyi yapmaktan vazgeçmek.

postnişin b. s. Post üstünde oturan (şeyh).

postrestant Fr. i. Alıcı tarafından postahaneden alınmak üzere gönderilen mektup ya da paket.

postulat, -tı Lat. i. Man. ve Mat. Konut. [Postulat — Postulate]

postu sermek b. f. Gereksiz ya da saygısızca, bir yerde uzunca kalmak.





POSTA



1) Eski Roma posta arabası. 2) Posta güvercini (1488). 3) XV. yüzyıl postacısı. 4) XVI. yüzyıl posta dağıtıcısı. 5) XVIII. yüzyılda postacı. 6) XIX. yüzyılın atlı posta arabası.



Porsuk bitkisi : A) Erkek çiçek. B) Dişi çiçek. C) Meyva. D) Bitkinin dalı.



porsuk



Çiçekli bir portakal dalı



Portakal bitkisi ve meyvası

pot, -tu Alm. i. Irmakları geçmek için kullanılan uzun ve altı düz tekme. [Bac — Raft]

pot, -tu i. Dikişin bir tarafında fazla kumaş kalmaktan ileri gelen şiş. [Fronce, pli — Fold]

pot, -tu i. Poker oyununda ortada bulunan para. [Fiche — Stake]

pota Far. i. İçinde maden eritilen kap. [Creuset — Pot]

potansiyel Fr. ★ 1. s. Gizil. ★ 2. i. Fiz. Gerilim. [Potentiel — Potential]

potansiyel enerji b. i. Fiz. Yerden yükseğe kaldırılan bir cismin kazandığı enerji. Cisim bu yükseklikten bırakılırsa, bir iş yaparak açığa çıkar.

potansiyometre Fr. i. Gerilim bölücü olarak kullanılan reosta.

potas Fr. i. Kim. Potasyum hidratı, potasyum karbonatı gibi bileşiklere verilen genel ad. [Potasse — Potash]

potasyum Lat. i. Kim. K sembolüyle gösterilen bir eleman. Mum gibi yumuşak, soğukta sertleşip kırılgan olan bir madendir. Doğada serbest olarak bulunmaz. Havadan ve sudan etkilendiği için kapalı şişelerde, petrol içinde saklanır. Bileşikleri gübre olarak kullanılır. Atom sayısı 19, atom ağırlığı 39,096'dır. [Potassium — Potassium]

pot başı b. i. Irmağın, pot bulunan geçit yeri.

potin Fr. i. Fotin.

potkal i. Kaza ya da başka olayı karadakilere bildirmek için gemilerden denize salınan içi mektuplu şişe.

pot kırmak b. f. Farkında olmayarak karşısındakine dokunacak söz söylemek.

potlaç i. Fel. Bazı ilkel toplumlarda şölen.

potlamak f. (Dişi deve) Yavrulamak.

potpuri Fr. i. Müz. Çeşitli eserlerden ya da bir eserin ayrı ayrı eyelerinden alınan kısımların ard arda çalınması. [Pot - pourri — Medley, pot - pourri]

potrak s. Potları ya da kırmaları çokça olan.

Pott hastalığı b. i. Hek. Omurga veremi. Hastalık en iyi şekilde ilk defa İngiliz cerrahı Pott (1713-1788) tarafından tarif edildiğinden bu adı taşır. Verem mikrobunun omurgaya yerleşmesi genellikle, omurganın öne doğru kıvrılmasına ve sırtta bir çıkıntının meydana gelmesine yol açar. Tedavide özel korselerden ve verem ilâçlarından yararlanılır. Gerekiyorsa ameliyata başvurulur.

potuk s. Kırmalı ve geniş.

potur s. ve i. ★ 1. Yüzeyi kırmalı ve potur (her şey). ★ 2. Arka tarafında kırmaları çok, bacakları dar bir çeşit p [illegible]lon.

Poujade, Pierre (Doğ. 1920) Fran[illegible]z politikacısı. Öğrenimini tamamlayamadı. Kitapçılık yaptı. Esnaf ve Sanatkârları Koruma Birliği kurucu ve başkanı olan Poujade'ın, faşizme kaçan bir eğilim taşıyan poujadisme'i, esnaf vergilerinin kaldırılması amacını güdüyordu. Kısa bir süre içinde söndü.

Poulenc, Francis (1899-1963) Fransız bestecisi. Paris'de doğdu. Ünlü «Altılar» grubunun üyesidir. Hafif halk şarkıları, marşlar, oda müziği parçaları bestelemiştir.

poyra i. Tekerleğin ortasında, parmakların sokulduğu etrafı delikli ağırşak. [Moyeu — Hub]

Poyraz Elâzığ'ın merkez ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 4 567, merkezinin nüfusu 111'dir.

poyraz Yun. i. Kuzey rüzgârı. [Vent du nord — North wind]

Poyraz, Nuri Halil (1885-1956) Besteci. İnebolu'da doğdu. Muzikai Hümayun'da okudu. İstanbul Konservatuvarı'nda görev almış, birçok öğrenci yetiştirmiştir.

poz Fr. i. ★ 1. (Resim ya da fotoğrafta) Duruş. [Pose — Pose, posture, posing] ★ 2. (Fotoğrafta objektifin açık kaldığı) Süre. [Pose — (Time of) exposure]

Pozantı Adana'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 772 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 12 843, merkezinin nüfusu 2 968'dir. Seyhan'ın kollarından Çakıt suyunun suladığı topraklarda meyvacılık ve bağcılık yapılır. Kasaba, İç Anadolu'yu Suriye'ye bağlayan yol üzerinde durak yeridir. Anadolu Bağdat demiryolunun istasyonudur. Ankara — Adana karayolu da kasabadan geçer.

pozisyon Fr. i. Durum: Gol pozisyonuna girdi. [Position — Position]

pozitif Fr. s. Mat. ve Fiz. ★ 1. Sıfırdan büyük. Negatif karşıtı. esk. Müspet. [Positif — Positive] ★ 2. Fel. Deney sonuçlarına dayanan; tanıtlı: Pozitif bilimler (müspet ilimler). [Positif — Positive] ★ 3. Olumlu. ★ 4. Filimcilikte, doğadaki ile aynı renkte görüntü veren eriyikler ya da bu görüntüler. ★ 5. Sinemacılıkta, kimyasal işlemler sonucunda üstünde, sinemada oynatılmak üzere pozitif görüntüler belirmiş filim. [Positif — Positive]

pozitivizm Fr. Fel. Olguculuk. Genel olarak ele alındığı zaman, metafiziğe karşı olan ve bilgiyi olaylara dayamayı öngörenlerin düşünüşüne verilen ad. Bir felsefe doktrini olarak kurucusu ve en büyük temsilcisi ise Auguste Comte'dur. Fransa'da ondan başka Emile Littré, İngiltere'de John Stuart Mill ve Herbert Spencer'dir. Almanya'daki pozitivistlerin başlıcaları da Eugen Dühring, J. H. von Krichmann, Ernst Laas'dır. Auguste Comte'un formülleştirdiği biçimde pozitivizm, bir bilim felsefesi, bir politika ve bir dindir. Sosyal ve tarih anlayışı bakımından da XIX. yüzyıl burjuva toplumu-

nun anlayışını yansıtan, idealist bir tutumdur. [Positivisme — Positivism]

Poznan (Polonya) Poznanie bölgesinde 422 700 nüfuslu bir şehir. Kimya, dokuma ve besin endüstrisi gelişmiştir.

pozometre Fr. i. Fotoğraf çekiminde çeşitli ışık koşullarına göre emülsiyon üstüne ne kadar ışık düşmesi gerektiğini, ışık derecesini gösteren aygıt. [Posomètre — Exposure meter]

pozör Fr. i. Yapmacıklı.

pöç i. Kuyruk sokumu kemiği.

Pön. Savaşları Batı Akdeniz'de egemenliği kazanmak için Romalılar'la Kartacalılar arasında yapılmış olan savaşlar. M.Ö. 246 - M.Ö. 146 yılları arasında 100 yıl sürmüş olan bu savaşlar başlıca 3 döneme ayrılır. 1° Pön Savaşı (M.Ö. 246-241). 2° Pön Savaşı (M.Ö. 218-201). 3° Pön Savaşı (M.Ö. 149-146). Yapılan bu savaşlar sonunda Kartacalılar yenildi, şehir tamamen yakılıp yıkıldı. Topraklarının bir kısmı Numidya Krallığı'na verildi; bir kısmı üzerinde de Romalılar'ın Afrika eyaleti kuruldu. Böylece, Batı Akdeniz kesin olarak Romalılar'ın egemenliği altına alınmış oldu.

pörsük s. Pörsümüş.

pörsümek f. Gevşeyip sarkmak.

pösteki i. Koyun ya da keçi postu. [Peau de mouton — Sheepskin]

pösteki saydırmak b. f. (Birine). İçinden çıkılmaz bir iş yükleyip yaptırmak.

pöstekisini sermek b. f. Döverek bir daha kımıldayamayacak hale getirmek.

pötifur Fr. i. Küçük pasta.

pötikare Fr. i. Küçük damalı kumaş.

prafa i. İskambil kâğıtlariyle oynanan bir çeşit oyun.

Prag (Çekce Praha) Çekoslovakya'nın başkenti. Nüfusu 1 000 000'dur. Eskiden kalma mahalleleri, heykellerle, anıtlarla doludur. Barok stili kiliseleri, köprüleri ünlüdür. Aynı zamanda önemli bir endüstri merkezidir. Makine, kimya ve besin endüstrisi gelişmiştir. Şehir 1939'da Almanlar tarafından işgâl edilmiş 1945 yılında Ruslar tarafından serbest bırakılmıştır.

pragmacı Yun. T. s. Fel. Pragmacılığı kendine öğreti kabul eden. [Pragmatique — Pragmatic]

pragmatizm Yun. i. Fel. Pratik değeri, başarıyı, hakikatın ölçütü (kriter) olarak benimseyen görüş. Başlıca temsilcileri Amerika'da William James, John Dwey, Fransa'da Eckard, Le Roy, Laberthonnière, İtalya'da Giovanni Papini'dir. Pragmatizme göre bilimde bir kanun ya da teorinin değeri, kendisinden uygulanabilecek sonuçlar elde edilmesine bağlıdır. Pragmatizm, bir şey yararlı olduğu için doğru değil, fakat doğru olduğu için yararlıdır diyen rasyonalizmin karşıtıdır. [Pragmatisme — Pragmatism]

Prajadhipok (1893-1941) Siyam Kralı. V. Rama'nın oğludur. Kardeşi VI. Rama'nın ölümü üzerine 1926'da tahta çıktı. Birtakım yenilikler yaptı; demokrasiye eğilim gösterdi. 1932'deki bir hükûmet darbesi üzerine yetkileri azaltıldı. 1935'de çekildi. Yeğeni Ananda Mahidol, naiplik altında tahta geçti.

Praksiteles (M.Ö. IV. yüzyıl) Yunan heykelcisi. İlk defa çıplak olarak yapmak cesaretini gösterdiği Venüs heykelleri ünlüdür. Onun tarafından yapıldığı kesin olarak bilinen tek heykel, 1877'de Olympia'da bulunmuş olan Hermes heykelidir.

pranga İta. i. Ağır cezalıların ayaklarına takılan ağır zincir. [Cep, fer de prisonnier — Fetters, gyves]

pratik Fr. ★ 1. Kılgı. ★ 2. Uygulama. esk. Tatbikat. ★ 3. s. Kılgılı, kılgın. ★ 4. s. Başarıya götürücü, evirgen.

pratisyen Fr. i. Sanatını pratikle öğrenip uygulayan. [İng. Practitioner]

prefabrike Fr. s. parçaları fabrika'da hazırlanıp kurulan. [İng. Prefabricated]

Prefabrike Yapı Sanayii Çelik konstrüksiyon ve Elka levhaları sistemiyle, depreme dayanıklı okul, konut ve turistik tesisler yapmak üzere 1966'da İstanbul'da kurulmuş bir anonim şirket.

prehistorik Fr. s. Tarih öncesi ile ilgili ya da tarih öncesine değgin. [İng. Prehistoric]

prekambriyum Lat. i. Jeol. Yerin ilkel kabuğuna dayanan jeoloji sistemi. [Précambrium — Precambrium]

prelüt Lat. i. Müz. Esere giriş. [Prelude — Prelude]

prens Fr. i. Hükümdar ailesinden olan erkeklere verilen san. [Prince — Prince]

prenses Fr. i. Bir hükümdarın kızı ya da bir prensin karısı ya da kızı [Princesse — Princess]

prensip Fr. i. İlke.

prenslik i. ★ 1. Prens olma hali. [Dignité de prince — Princeship, princelyness] ★ 2. Bir prensip yönetiminde olan ülke. [Principauté — Principality]

pres Fr. i. Cendere, mengene, sıkıştırıcı. [Presse — Press, pressing — machine]

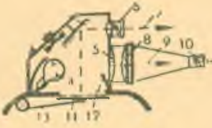
presbit, -ti Yun. s. Piresbitliğe uğramış (göz ya da kimse). [Presbyte — Presbyopic, long - sighted person]

presbitlik Fr. i. Hek. Yaşın ilerlemesiyle gözde uyum işinin tam olmaması yüzünden okuma, dikiş gibi yakından yapılan işlerin güçleşmesi. Dışbükey merceklerden gözlük kullanmakla düzeltilir. esk. Meddi basarı şeyhî. [Presbytie - Presbyopia, long - sightedness]

prese Fr. s. Sıkıştırılmış.

presesyon Fr. i. Gün - tün eşitliği noktalarının her yıl pek az gerilemesi olayı. Güneş yörüngesinin her yıl pek az değişmesinden ileri gelir. esk. İtidaleyn noktalarının ric'î hareketi. [Précession — Precession]

PROJEKSIYON MAKİNASININ BÖLÜMLERİ



1 — Anahtar.
2 — Soğutucu.
3 — Ayna.
4 — Lâmba.
5 — Kondansör mercekleri.
6 — Duyarlı objektif.
7 — Episkopik objektif.
8 — Diyapozitif.
9 — Diyaprojeksiyon.
10 — Diyaskopik objektif
11 — Yansıtılacak cismin konduğu yer
12 — 13 - Hareket ettirici kol.

presipitinler Fr. T. ç. i. Biyo. Kandaki alyuvarları değiştirme ya da eritme özelliği taşıyan serumların etkin maddeleri. Çökeltinler. [Précipitines — Precipitin]

prestij Fr. i. İtibar. [Prestige — Prestige]

presto İta. zf. Müz. Atik ve yürük hareketi anlatır.

Pretoria (Güney Afrika Birliği) Transvaal'in merkezidir Nüfusu 422 600'dür. Demir madenleri zengindir. Önemli bir maden işleme merkezidir.

prevantoryum Lat. i. Hastalığa açık olan zayıf kimselerin alınıp bakıldığı sağlık evi. [Preventorium — Sanitarium for early treatment]

Prévert, Jacques (Doğ. 1900) Fransız şairi. Şiire yeni imgeler getiren bir şairdir. Şiirlerinde toplumcu, anarşist düşüncelerin yanı sıra büyük bir duygusallık göze çarpar. «Paroles — Sözler», «Histoires» önemli kitaplardır.

Preveze (Yunanistan) Epir'de Arta körfezi ağzında, 12 300 nüfuslu bir liman şehri.

Preveze Savaşı Tar. Barbaros Hayrettin Paşa'nın, Andrea Doria komutasındaki İspanya, Portekiz, Papalık, Venedik, Cenova, Napoli, Sicilya hükümetleriyle Malta şövalyelerinin birleşik donanmasına karşı 27 Eylül 1538'de Preveze'de kazandığı büyük deniz savaşına verilen ad. Haçlı donanması savaş alanında 36, kaçarken de 20'den fazla gemi kaybetmiştir ; insan kayıpları bilinmemektedir. Türk donanması tek gemi kaybetmemiştir.

Prévost d'Exiles, l'abbé Antoine François (1697-1763) Fransız yazarı. Dünya edebiyatında özellikle «Histoire du chevalier Des Grieux et de Manon — Şövalye Des Grieux ile Manon'un Hikâyesi» adlı romanı ile ün kazanmıştır.

Preyer, Wilhelm Thierry (1841-1897) Alman fizyolojist ve psikologu. Moss Side'da doğdu. Solunum, kan, görme fizyolojisi ve çocuk psikolojisi üzerinde çalışmaları vardır.

prezantasyon Fr. i. Tanıtma. [Présentation — Presentation]

prezervatif Fr. i. Kaput.

prezidan Fr i. Başkan.

Prezidyum Sovyet Rusya'nın Birlik Sovyeti ve Milliyetler Sovyeti adını alan 2 meclisinden 100 kişilik «Yüksek Sovyet» meclisi seçilir. Yüksek Sovyet üyelerinin kendi aralarından seçtikleri 27 - 31 kişilik örgüte. Prezidyum adı verilir.

Priam Trua'nın son Kralı. Şehrin zaptından sonra Pirüs tarafından boğazlanarak öldürülmüştür.

Priestly, John Boynton (Doğ. 1894) İngiliz yazarı Romanlarında ve oyunlarında çağdaş toplumun alışkılarını eleştirir. Bütün eserleri tatlı bir İngiliz mizahı ile doludur En değerli oyunu «Bir Müfettiş Sizi Arıyor» adını taşır.

Priestley, Joseph (1733-1804) İngiliz kimyacısı ve tabiat bilgini. Fieldhead'de doğdu. Oksijeni, amonyağı, klorlu suyu ve kükürt asidini, azot mono oksiti ve karbon mono oksiti bulmuştur. Çağrışım ruhbiliminin kurucularındandır. Eğitim, ilahiyat, ruhbilim konularında da ünlü yayınları vardır.

prim Fr. i. ★ 1. Sigorta için verilen ücret. [Prime — Premium] ★ 2. Bir işe heveslendirmek için verilen para mükâfatı. [Prime — Subsidy] ★ 3. Hisse senetlerinin asıl fiyatı ile piyasa fiyatı arasındaki artış. [Prime — Put and call option]

primadonna İta. b. i. Operada birinci kadın sesi. [Primadonna — Primadonna]

primat, -tı Fr. i. Zo. Bütün maymun çeşitlerini ve bazı bilginlerin sınıflamasına göre insanları içine alan memeliler takımı. [Primate, primates — Primates]

primitif Fr. s. İlkel.

Primo de Rivera y Orbaneja, Miguel, Marqués de Estella (1870-1930) İspanyol askeri ve diktatörü. 1898'de Cuba ve Filipinler'de İspanyol — Amerikan savaşına katıldı. 1915-1917 yıllarında Cadiz, 1922'de Barcelona askerî varliliği yaptı. 1923'de hükümeti devirerek diktatör oldu. 1925'de askerî yönetimin sona ermesi üzerine başbakanlık görevi aldı. 1930'da kendi isteğiyle çekilerek Paris'e gitti. Orada öldü.

Prince of Wales İngiltere veliahtına verilen san. [Fr. Prince de Galles]

Princip, Gavrilo (1893-1918) Suikastçı Sırp öğrenci. 28 Haziran 1914'de Avusturya Arşidükü Franz Ferdinand ile eşini Bosnasaray'da öldürerek I. Dünya Savaşı'nın çıkmasına sebep oldu. Yakalanarak müebbet hapse mahkûm olan Princip, bu suikasti Pan - Sırp Birliği'ne önceden haber verdiğini itiraf etmiştir.

priz Fr. i. Elektrik akımı almak için fişin sokulduğu yuva. [Prise d'électricité — Intake, connestion, plug]

prizma Yun. i. Mat. Biçme.

prizmatik Yun. s. Mat. Biçmesel.

probabilizm Fr. i. Fel. Olasıcılık. [Probabilisme — Probabilism]

problem Yun. i. Mat. Önceden öğrenilmiş bulunan teoremler ya da kurallar yardımıyla çözülmesi istenen soru. esk. Mesele. [Problème — Problem]

prodüksiyon Fr. i. Üretim. [Production — Production]

prodüktör Fr. i. Yapımcı.

profesör Fr. i. Üniversite ve yüksek okullarda doçentten bir aşama üstün olan öğretmen. [Professeur — Professor]

profesyonel Fr. s. Bir işi para kazanmak için meslek haline getirmiş olan (kimse). [Professionnel — Professional, by profession]

profil Fr. i. ★ 1. Yandan görünüş. ★ 2. Yanay. [Profil — Profile]

profilaksi Yun. i. Hek. Bir hastalığın açığa çıkmasını, yayılmasını önlemek amacıyla başvurulan tedbirlerin tümü. Korunma.

proforma fatura b. i. Bir malın kesin satışından önce teklif mektubu niteliğinde olmak üzere) malın fiat ve niteliklerini göstermek için satıcı, ya da imalâtçı firma tarafından almak isteyene verilen fatura. [Facture — Proforma invoice]

program Yun. i. Yapılacak bir işin bölümlerini ve her bölümün zamanını gösteren maddelerin topu; tasımlama. [Programme — Program (me)]

progresyonel vergi b. i. Eko. Ödemede eşitliği sağlamak amacıyla vergiye matrah teşkil eden kazanç ya da gelir yükseldikçe oranı da azar azar yükselen (müterakki) vergi.

proje Fr. i. ★ 1. Tasarı. ★ 2. Bir yapı ya da makinenin önceden, hesaplara uygun olarak çizilen teknik resmi.

projeksiyon Fr. i. ★ 1. İzdüşüm. ★ 2. Si. Bir filmi gösterme. [Projection — Projection]

projeksiyon makinesi b. i. Tek. Bir resmi, büyüterek ekran üzerine izdüşürmek için kullanılan aygıt.

projektör Fr. i. Bak. ışıldak.

Prokofiev, Sergei (1891-1953) Rus bestecisi. Santzovka'da doğdu. Müzik eğitimini St. Petersburg Konservatuvarı'nda yaptı. Liyadof ve Rimski Korsakof'un öğrencisidir. İhtilâl sırasında Amerika'ya gitmiş, daha sonra Paris'de yerleşmiştir. Besteleri, armoni değişikliği sebebiyle güç anlaşılmıştır. 1933 yılında Rusya'ya döndü ve Stalin armağanını aldı. Ünlü eserleri: Orkestra için «Peter ve Kurt», «Romeo ve Juliet» süitleri, «Harp ve Sulh» ve «Üç Portakalın Aşkı» adlı operaları, piyano ve keman konçertolarıdır.

proletarya Lat. i. Proleter sınıfı.

proleter Lat. i. Eski Roma'da, çocuk sahibi olmasından başka bir değer verilmeyen yoksullara takılan ad. Çağdaş kapitalist ekonomi sisteminde, emeğinden başka geçim aracı olmayan kişi. [Prolétaire — Proletarian]

prolog Fr. i. Bir roman, bir kitap ya da oyunda asıl konudan önce, olayları anlatmak için yazılan, yapılan giriş. [Prologue — Prologue]

Prometheus Mit. Ateş tanrısı. Titan Iapetus'un oğlu, Atlas'ın kardeşi. Mitolojide ilk uygarlığın öncüsü olarak görünür. İnsanı balçıktan meydana getirdikten sonra ona can vermek için göğün ateşini aşırmış. Jüpiter kendisini cezalandırmak için uğursuz kutuyu alarak Pandora'ya göndermiş. Ama o, hileyi boşa çıkarmış. Buna kızan Jüpiter onu Vulkan delaletiyle Kafkas dağlarından birine çiviletmiş. Bir kartal gelip boyuna ciğerini yermiş. Ama ciğeri yeniden yerine gelirmiş. En sonunda Herkül tarafından kurtarılmış.

propaganda İta. i. Herhangi bir düşünceyi, bir kanışı yaymak ve ondan yana olanları çoğaltmak için söz, yazı ya da başka araçlarla yapılan etki. [Propagande — Propaganda]

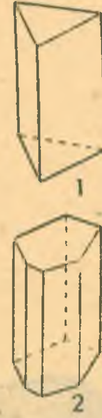
propagandacı Fr. s. ve i. Propaganda yapan (kimse). [Propagandiste — Propagandist]

prosedür Fr. i. Yöntem, düşünce yöntemi. esk. Usül. [Procédure — Procedure]

prospektüs Lat. i. Bir eserin, bir müessesenin, bir işin planını, tarifini veren yazılı program. [Prospectus — Prospectus, handbill]

prostat Yun. i. Anat. Orta hat üzerinde, tek olarak bulunan ve salgıladığı sıvı ile erkeğin döl hücrelerini sulandıran, erkeğin dış salgı bezi.

prostat hastalıkları b. i. Hek. Prostat iltihabı ve prostat büyümesi. Prostat iltihabına yol açabilen en önemli hastalık belsoğukluğudur. Vaktinde tedavi edilmeyen belsoğukluğu prostat bezini de tutarak sürgen bir şekil alabilir. Prostat büyümesi ise 60 yaşlarına doğru görülür ve hormon dengesinin yaşlanma dolayısıyla bozulmasına bağlanır. Sık işeme ve daha sonraları idrar tutukluğu gibi belirtilerle kendini belli eder. Hekimin tavsiye edebileceği tedbirler yararlı olabilir. Fakat prostat büyümesinin bir gün kansere değişebileceği akıldan çıkarılmamalıdır. Bu bakımdan ameliyat en uygun ve en kesin tedavidir Ayrıca 55 yaşını aşmış her



Prizma : 1) Üçgen. 2) Düzgün olmayan altıgen.


Prometheus'un Kaf dağında zincire vuruluşu


J. B. Priestly


S. Prokofiev


H. Prost


P. J. Proudhon

erkeğin prostatını muayene ettirmesi, korunmada önemlidir .

Prost, Henri (1874-1959) Fransız mimarı ve şehircilik uzmanı. Fas kentlerinden bazılarının mimarlık ve şehircilik işlerini yönetmiştir. İstanbul Belediyesi'nin şehircilik uzmanı olarak 14 yıl, zaman zaman İstanbul'da çalışmış, kentin nâzım plânlarını yapmış, 1950 yılı sonunda anlaşması yenilenmediğinden yurduna dönmüştür.

Protagoras (M.Ö. 485-410) Yunan filozofu. Sofistler'dendir. Uzun süre Atina'da oturarak Perikles ve Sokrates'le tanıştı. Güney İtalya'ya giderek Thurium sitesine kanunlar hazırladı; büyük bir ün ve zenginlik kazandı. Sicilya'ya dönerken bir fırtınada boğuldu. Protagoras'a göre bütün bilgilerimiz, duyumlardan gelir; duyumlar da her ferde göre değişir. İnsan, her şeyin ölçüsüdür. Protagoras bu düşünüşü ile sansüalizm, septisizm ve sübjektif idealizmin öncüsü olmuştur. Bu bakımdan Protagoras'ın şüpheciliği, Herakleitos'un değişmeciliği ile Demokritos'un duyumculuğunun birleşimidir.

protaktinyum i. Kim. Aktinik grupundan radyoaktif bir maden. Sembolü Pa'dır.

protein Yun. i. Kim. Albüminli madde. [Protéine — Protein]

protein tedavisi b. i. Hek. Çeşitli hastalıkların tedavisi esnasında, organizmaya protein sokulmasına dayanan tedavi. Protein tedavisi, iltihaplı hastalıklar sırasında ve hastanın genel durumunun bozulduğu çeşitli hastalıklarda, kanamalarda, sıvı halinde damara yavaş yavaş verilir. Bu amaçla hazırlanmış özel çözeltiler vardır. Ayrıca karaciğeri beslemek için ağızdan, protein bakımından zengin besinler verilir

protektora Fr. i. Yabancı bir devletin, özellikle dış ilişkilerini ilgilendiren herşey bakımından başka bir devletin yönetimi altında bulunması durumu. [Protectorat — Protectorate]

Protesilas Mit. Tesalyalı kahraman. Troya topraklarına ayak basan Yunan savaşçılarının ilkidir. Hector tarafından öldürülmüştür.

Protestan Fr. s. ve i. Protestanlık mezhebinden olan kimse.

Protestanlık Reform hareketini meydana getiren Hıristiyanlık doktrinlerine ve kurulan yeni kiliselerin hepsine verilen ad. Protestanlığın başlıca dalları: Almanya'da Lutercilik, Fransa'da Kalvencilik, (İsviçre, Hollanda, İskoçya ve Kuzey Amerika'ya yayıldı), İngiltere'de Anglikanizm. Protestanlığın temel düşüncesi, kutsal kitapların mutlak egemenliğini savunması, İncil'i yorumlama işinin, Katolik kilisesinin tekelinden alınarak, bütün Hıristiyanlar'ın hakkı olarak kabul edilmesi, insanın selâmetinin, yaptığı işlerin iyilik ya da kötülüğüne değil, Tanrı'nın mutlak iradesine bağlı olduğu inancıydı. Bundan başka din töreleri sadeleştiriliyordu. Katolik kilisesi ve Katolik krallar, Protestanlığa karşı çok şiddetli bir savaş açtılar. Fransa'daki Albi şehrinin Protestan halkı kılıçtan geçirildi. Yine Saint - Barthélemy adı verilen 24 Ağustos 1572 gecesinde, Paris'de, binlerce Protestan boğazlandı. Bundan başka engizisyon mahkemelerinin kararıyla birçok Protestan diri diri yakıldı. Bütün bu baskılara rağmen Protestanlık, Katolikliğin karşısında, ikinci büyük Hıristiyan mezhebi olarak tutunup gelişmiştir. Bugün dünyadaki Protestanlar'ın sayısı 223 milyonu bulmaktadır.

protesto İta. i. ★ 1. Birinin, menfaati aleyhinde verilen kararı ya da edilen hareketi tanımadığını resmî olarak bildirmesi. [Protestation — Protestation] ★ 2. Huk. Bir hakkın düşmesini önlemek ya da bir başkasından elde edilecek hakkı elde edebilmek, belirli bir durumu tesbit etmek için noterler aracılığıyla yapılan işlem. [Protestation — Protestation, protesting, protest]

protez Yun. i. Hek. Eksik bir organın yerini tutmak, bir organın sakatlığını örtmek amacıyla imal edilen yapay organ. [Prothèse — Prothesis]

protokol Yun. i. ★ 1. Diplomatlar arasında yapılan konuşumun tutanağı. [Protocole — Protocol] ★ 2. Resmî bir toplantıda belirli sorunlar hakkında alınan karar. [Protocole — Protocol] ★ 3. Diplomatlık işlerinde ve devletler arasındaki ilişkilerde geçen her çeşit yazılarda, törenlerde, devlet başlarıyla onların temsilcileri arasındaki görüşmelerde uyulan törensel kurallar. [Cérémoniale — Ceremonial]

proton Yun. i. Fiz. Atom çekirdeğindeki taneciklerden artı elektrikle yüklü olanı (Bak. atom).

protoplazma Yun. i. ★ 1. Hücrenin içinde oluştuğu hayatın ilk devrelerine ait sıvı oluşum. ★ 2. Hücre zarı içinde bulunan ve hücreyi meydana getiren sıvı. [Protoplasme — Protoplasm]

prototip Fr. i. Ele model olarak alınan orijinal kavram ya da biçim. [İng. Prototype]

protozoonlar ç. b. i. Zo. Tek gözeli hayvanlar. Çoğunlukla sularda ve ıslak topraklarda yaşarlar. Canlıların üzerinde ve içinde yaşayan türleri de vardır. [Protozoaires — Protozoa]

Proudhon, Pierre Joseph (1809-1865) Fransız ekonomi yazarı. Bir biracının oğludur. Önce matbaa işçisi olarak çalıştı; sonra gazeteciliğe geçti; Fourrierci çevrelerle ilişki kurdu; Karl Marx'la tanıştı; fakat kısa zamanda ona cephe aldı. Küçük burjuva sosyalizminin tipik temsilcisidir. Ferdî mülkiyetin bir hırsızlık olduğunu ileri sürerek, kollektif mülkiyeti savunmuştur. Sosyal ve politik planda ideolojisi, bir karşılıklı yardım anlayışından öteye geçememiştir. Zamanının işçi ha-

reketi üzerinde derin etkiler bırakmıştı. 1848 ihtilâlinden sonra parlamentoya girdi.

Proust, Marcel (1871 - 1922) Fransız yazarı. Gençliği rahat içinde geçti. «Sosyete» diye adlandırılan yüksek tabakanın insanları arasında bu ortama uygun bir yaşam sürdü. 1896'da «Les Plaisirs et les Jours — Zevkler ve Günler» adında bir deneme kitabı yayımladı. Daha sonra «Jean Saneuil» adında bir roman yazdı ama bu kitap ölümünden çok sonraları yayımlandı. «A la recherche du temps perdu — Kaybolmuş Zamanın Peşinde» adını taşıyan romanlarının ilkini 1905 yılında yazmağa başladı. 1906'dan sonra astım hastalığı yüzünden odasına kapanarak yaşamak zorunda kaldı. 1919'da Goncourt ödülünü kazandı.

Prout, William (1785-1850) İngiliz hekimi ve kimyacısı. Horton'da doğdu. 1815'e doğru, bütün elemanların yoğuşmuş hidrojenden meydana geldiğini ileri sürmüştür. Bu varsayım, modern atom fiziği tarafından kanıtlanmış bulunmaktadır.

prova İta. i. ★ 1. Deneme, sınama. [Essai — Trial] ★ 2. Basım işlerinde dizgi yanlışlarını düzeltmek üzere basılan örnek. [Epreuve — Proof]

providansializm Fr. i. Fel. Kayracılık. [Providentialisme — Providentialism]

Providence (A.B.D.) Rhode Island'ın merkezi. Nüfusu 207 500'dür.

provizyon Fr. i. İşletmelerde olan ya da olması kesin olarak beklenen borç niteliğindeki zararların karşılanması için önceden ayrılan karşılık. Bankacılıkta provizyon istemek, o şubede hesabı bulunmayan bir kimseye ait bir çekin tahsili için yapılan müracaat üzerine, çeki verenin ilgili şubedeki hesapta karşılığı olup olmadığının bankaca sorulmasıdır.

provokasyon Fr. i. Kışkırtma. esk. Tahrik [Provocation — Provocation]

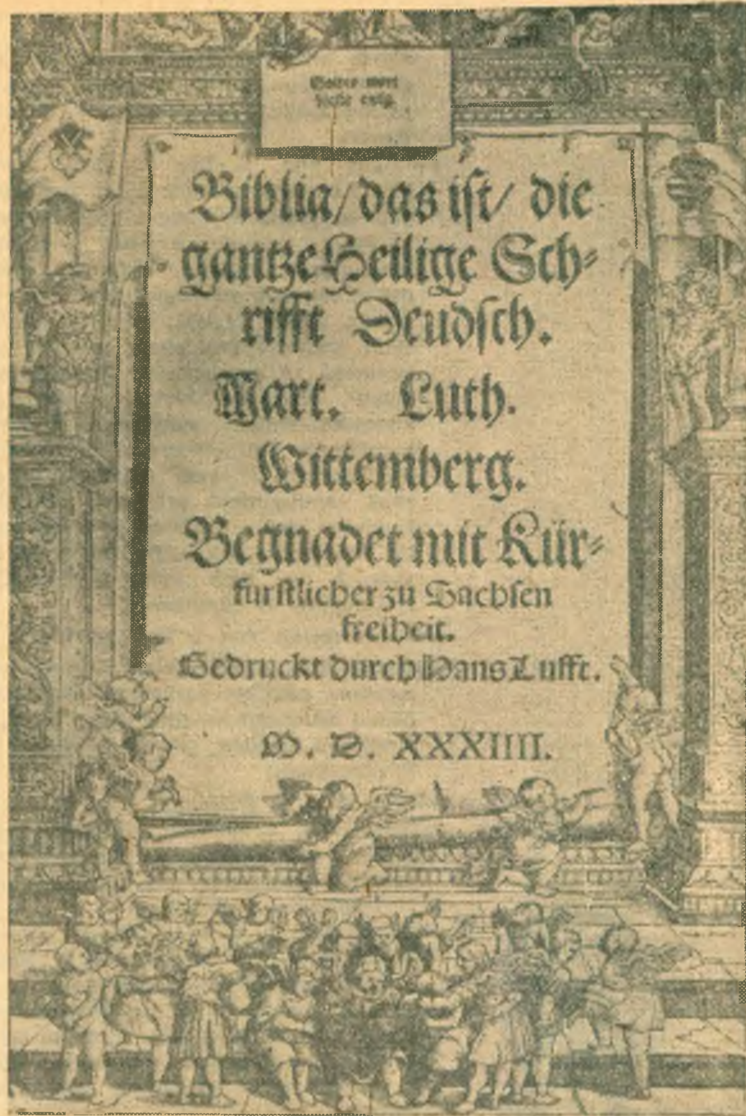
provokatör Fr. i. Kışkırtıcı. esk. Tahrikçi. [Provocateur — Provocator]

prömiyer Fr. s. Birinci, ilk.

Prusya Almanya'da, yüzölçümü 295 823 km² yüzölçümlü ülke. Eskiden 12 eyalete ayrılırdı. Başkenti Berlin, başlıca şehirleri Köln, Breslau, Frankfort, Essen, Dusseldorf, Duisburg - Hamborn, Königsberg, Halle, Magdeburg, Hanover, Stettin'di. Eski Prusya Devleti XIII. yüzyılda Doğu Prusya'da Töton krallarla başlamıştır. Bu krallardan sonra Prusya, Brandenburg elektörlerine, yani Hohenzollern hanedanına geçmiştir. Bunlar Prusya'yı yavaş yavaş genişleterek Avrupa'nın en iyi ordusunu kurmuşlardır. Prusya, I. Dünya Savaşı'ndan sonra 13 kasım 1918'de Almanya imparatorluğunun yeni bir cumhuriyeti olmuştur.

Prut Nehri Tuna nehrinin kuzeyden aldığı kollarından biri. Romanya'yı S.S.C.B.'den ayırır. Uzunluğu 950 km. dir.

Prut Savaşı Tar. 1711 yılında Ruslar'la Prut ırmağı kıyılarında yapılan savaş. Bu savaşta Baltacı Mehmet Paşa tarafından kuşatılmış olan ve yenik duruma getirilen Rus ordusu ve Çarı Petro, ancak Çariçe Katerina'nın Baltacı Mehmet Paşa'ya sığınıp yalvarması ile kurtulmuş, sonunda Türkler için olumlu şartlar içinde bir barış anlaşması yapılmıştır.



1534 yılındaki M. Luther İncili'nin kapak resmi.

pruva İta i. Geminin ön tarafı. Pupa karşıtı. [Proue — Prow]

psikanaliz Yun. i. Bilinç altında, karmaşa halinde bulunup kendilerini belli etmeksizin birtakım ruh, hattâ vücut bozuklukları doğuran anı, istek ve imgeleri bilinç alanına çekerek bunları zararsız kılmaktan ibaret bir ruh hekimliği yöntemi. «Ruh çözümlemesi» anlamına gelen adı, Viyanalı profesör Freud tarafından konmuştur. esk. Tahlili ruhî. [Psychanalyse — Psychoanalysis]

psikasteni Yun. i. Hek. Bazı düşünceleri, imgeleri ya da hareketleri tekrarlamak zorunda olduğunu sanmak ve tekrarlamadan duramamak, yeteneklerin o yüzden daralması hastalığı. Kişilik yapısının gelişme özelliklerine takılmalarına bağlı


C. Ptolemaios


G. Puccini

olarak belirir. Bazı modern ilâçlarla hafifletilebilirse de gerçek tedavi olanağı psikoterapidir. [Neurasthénie — Neurasthenia]

psikiyatri Yun. i. Ruh ve akıl hastalıkları ile ilgili hekimlik dalı. Toplumsal yapı özellikleri ile insan kişiliği arasındaki ilgiler (sosyal psikiyatri), ruh - akıl hastalıklarını önleyici toplumsal düzen değişikliklerinin sağlanması (koruyucu ruh sağlığı, mental hijyen), sinir sistemine etkili kimyasal maddelerin bulunup, incelenmesi ve uygulanması (psikofarmakoloji), insan ve hayvan davranışları arasındaki ilgilerle ontojenez ve filojenez kurallarının genişletilmesi, ilkel topluluk özelliklerinin bilinmesi (etnolojik psikiyatri, karşılaştırmalı psikiyatri, psikiyatri kompare), son yıllarda psikiyatriye katılan konulardır. Hekimliğin felsefe ile en yaklaşık ve ilgili kolu psikiyatridir. [Psychiatrie — Psychiatry]

psikofarmakoloji Yun. i. Bak. psikiyatri.

psikofizik Yun. i. Fel. Belirli uyarıcılarla meydana getirilen duyumların ölçülmesi. Alman matematik ve fizik bilgini Fechner tarafından kuruldu. [Psychophysique — Psychophysics]

psikolog Yun. i. Ruhbilimci.

psikoloji Yun. i. Ruhbilim. İlk defa XVI. yüzyılda ortaya atılan bu terim, XVIII. yüzyıldan başlayarak, sık sık kullanıldı. [Psychologie — Psychology]

psikolojik Yun. s. ★ 1. Ruhbilimsel. [Psychologique — Psychological] ★ 2. Ruhu okşayan, hoşa giden, iyi karşılanan.

psikolojizm Yun. i. Fel. Bilinç olaylarını tabiat olayları gibi ele alan görüş ve doktrinler. Bu doktrinler, psikolojiye, tabiat kanunlarının metotlarını uygulamak isterler.

psikometri Yun. i. Fel. Psikolojik olayların, derecelenmiş ve standartlaştırılmış deneyim metotlarıyla (testler) ölçülmesi. Psikolojiye ölçünün sokulması, onu da pozitif bilimler arasına katmıştır. [Psychométrie — Psychometry]

psikopati Yun. i. Ruh hastalığı. [Psychopathie — Psychopathy]

psikosomatik Yun. b. i. Hek. Hastalıkların doğuşunda ruh ve vücut ilişkileri ve vücuttaki hastalıkları meydana getiren ruh bozukluklarını inceleyen hekimlik dalı. [Psycho - somatique — Psycho - somatic]

psikoteknik Yun. i. Psi. Genel olarak çocukları mesleğe yöneltmede, işçileri yeteneklerine göre iş kollarına ayırmada kullanılan psikoloji metotları. Psikoteknik, endüstride, ticarette ve orduda kullanılmaktadır.

psikoterapi Yun. b. i. Hek. Ruh hastalıklarının tedavisinde uygulanan, telkinle iyileştirme metodu. [Psychothérapie — Psychotherapy]

psikoz Yun. i. Akıl hastalıklarının genel adı. [Psychose — Psychosis]

psişik Yun. s. Ruhsal. esk. Nefsî. [Psychique — Psychic, psychical]

Psykhe Eski Yunan mitolojisinde aşk tanrıçası. Kupidon'un eşidir; ruhun ölümsüzlüğünü temsil eder. Kanatları vardır. Kelebeğe benzemesi bakımından da durmadan değişime uğradığı için ölümsüz sayılmıştır. Efsaneye göre bir kralın kızı olan Psykhe'nin güzelliği Afrodite'nin sonsuz kıskançlığını çekmiş, onu ortadan kaldırmayı aklına koymuş. Yalnız, Afrodite'nin oğlu Kupidon, gizliden gizliye Psykhe'yi seviyormuş. Sihirli bir sarayda buluşan sevgililer birbirlerinin yüzlerini görmedikleri sürece mutlu olacaklarmış, fakat Psykhe'nin merakı üstün gelmiş, bir gece Kupidon'a mum ışığında bakmak istemiş. Bir damla mum Kupidon'u uyandırmış ve herşey onun uyanmasıyla bitmiş. Bu olaydan sonra çok kötü günler geçiren Psykhe, Zeus'un aracılığı ile Afrodite tarafından bağışlanmış. Sevgililer bir araya gelip mutlu bir hayat yaşamışlar. Bu efsane resim ve heykel alanında birçok sanatçıya ve edebiyatçılara konu olmuştur.

Pt Kim. Platin elemanının sembolü.

pterodaktilus Jeol. İkinci jeolojik zamanda yaşamış olan uçan sürüngen. [Ptérodactyle — Pterodactyl]

Ptolemaios, Claudius —Batlamyus— (M.S. 138-180) Yunanlı astronomi, matematik ve coğrafya bilgini. Mısır'da doğdu. Zamanındaki astronomi bilgilerini «Matematika Sentaksis» adlı büyük bir kitapta topladı. Yüzyıllarca sonra bu kitap, kitapların en yücesi anlamına «Al Macisti» adıyla Arapça'ya çevrildi.

Puccini, Giacomo (1858-1924) İtalyan bestecisi. Lucca'da doğdu. Milano Konservatuvarı'nda müzik eğitimi gördü. İlk operası «Le Villi» ile ilgi çekti. Ardından birçok opera besteledi. XX. yüzyılın en sevilen opera yazarıdır. En ünlüleri: «Manon Lescaut», «La Bohême», «La Tosca», «Madame Butterfly» ve son eseri «Turandot» dur.

puç i. ★ 1. Kuyruk sokumu. ★ 2. mec. İşe yaramaz şey.

puding İng. i. ★ 1. Jeol. Yuvarlak çakıltaşı. [Pouding — Pudding] ★ 2. Un, sığır iliği, kuru erik ya da kuru üzüm, limon kabuğu, yumurta, toz şeker, tuz, süt, ekmek içi, rom ya da şarapla yapılan İngiliz pastası. [Pouding — Pudding]

Pudovkin, Vsevolod (1894-1953) Sovyet sinema rejisörü ve kuramcısı. Moskova Üniversitesi'nde kimya mühendisliği öğrenimi yaparken, ihtilâlin en hareketli günlerinde kendisini sinema sanatına verdi. Kuleşov'un ünlü «Deneysel Laboratuvar»ında bilimsel belge filimleri üstünde çalıştı. Bu dönemin asıl önemli sonucu, montaj ve sinema oyunculuğu ile ilgili kuramı ve «Sinemanın Temel İlkeleri» adlı klasik kitabı oldu. 1925-1935 arasında Eisenstein ve Dovjenko ile birlikte Sovyet

sinemasına altın çağını yaşatarak; «Ana», «Sen - Petersburg'un Sonu» ve «Cengiz Han'ın Torunu» adlı 3 dev eserini verdi.

pudra Fr. i. Yüze ve tene sürülen beyaz ya da ten renginde, kokulu ince toz. [Poudre — Powder]

pudralık i. Pudra kutusu. [Poudrier — Powder - box]

pudra şekeri b. i. Dövülerek ince un haline getirilmiş şeker. [Sucre en poudre — Sugar powder]

pudriyer Fr. i. Pudralık.

Puebla (Meksika) Mexico şehrinin güneyinde 309 100 nüfuslu bir şehir.

puf Fr. i. Büyük tabure biçiminde, döşemeli, alçak ve geniş iskemle. [Pouf — Puff]

puf i. ★ 1. Kaba, kabartılmış yumuşak şey anlamıyla, «puf minderi» deyiminde. ★ 2. Tavada kızartılıp şişkin bir hal almış olan, «puf böreği» adında geçer.

pufla i. ★ 1. Perdeayaklılardan, Kuzey kutbuna yakın yerlerde yaşayan, inceliği ve yumuşaklığı dolayısıyla tüyleri için avlanan bir kuş. ★ 2. s. Bu kuşun tüyleri ile doldurulmuş.

puhu i. Zo. Kuşların gök - kuzgunumsular takımının baykuşlar alt takımının (familyasının) bir türü. 77 cm. boyuyla, baykuşların en irisidir. [Grand duc d'Europe — Eagle owl, hoot - owl]

Pujadizm Bak. Poujad, Pierre.

pul i. ★ 1. Genel olarak yassı, ince ve küçük şey. Bazı elbise süslerinde kullanılan mercimek genişliğinde, ortası delik, parlak, incecik maden levhacık. [Paillette — Spangle] ★ 2. Çoğu balıkların örtülü bulundukları sertçe, saydam levhacık. esk. Sadefe. [Ecaille — Scale] ★ 3. Tavla oyununda kullanılan tahta ya da fil dişinden ya da plastik bir maddeden yuvarlak kalınca levhacık. ★ 4. Kimi vakit vida, cıvata gibi şeylerin boynuna geçirilen, ortası delik maden levhacık. Rondel. [Rondelle — Washer] ★ 5. Eskiden kullanılan akçeden küçük para. ★ 6. Yuvarlak ve irice benek. [Flocon — Flake] ★ 7. Huk. Vergi, resim, harç gibi bazı devlet gelirlerinin elde edilmesini ve denetimini sağlamak üzere devletçe bastırılan ve belgelere yapıştırılan, değerli kâğıtlar. Posta pulu, damga pulu, harç pulu gibi türleri vardır. [Timbre — Stamp]

pulat Far. i. Çelik demek olup birinin gücünün yerinde olduğunu anlatmak için kullanılır.

pulcu i. ★ 1. Posta, damga pulları satan. ★ 2. Pul biriktiren ya da koleksiyon için alıp satan. [Philatéliste — Philatelist, stamp - collector]

pul kanatlılar ç. b. i. Zo. Kelebekler gibi, kanatlarında ince pullar bulunan, 4 kanatlı böcekler takımı.

pulluk i. Birkaç demirli ağır saban. [Charrue — Heavy plough]

pulluk tabanı b. i. Tarlayı her yıl aynı derinlikte sürme dolayısıyla bu derinliğin altında oluşan pekişmiş tabaka.

pulman İng. i. Amerikalı Pullman adlı birinin bulduğu rahat koltuk sistemi.

Pulo - Penang (ya da Prince - de - Galles adası) Kuzey kutbunda bir takımada. Amerika'nın kuzeyindedir. Manyetik kutup bu adanın üzerindedir.

pulover İng. i. Bir çeşit kazak.

puluç s. Cinsel yaklaşmada bulunmak gücünde olmayan (erkek).

Pulur Bak. Demirözü.

Pulur Dağı Gümüşhane ili sınırları içindedir. En yüksek yeri 2 520 m. dir.

puma i. Zo. Etoburların kedimsiler alt takımının kediler familyasının bir türü. [Puma — Mountain lion]

Puna [Poonah] (Hindistan) Bombay bölgesinde 721 100 nüfuslu şehir. Pamuklu dokumacılık yapılır.

punç İng. i. Rom ya da başka sert bir likör karıştırılmış sıcak limonata ya da limonlu çay.

punt i. «Bir şeyin sırası, tam zamanı» anlamıyla «punduna getirmek» ve «pundunu bulmak» deyimlerinde geçer.

punto İta. i. Basımcılıkta harflerin boyunu anlatan ölçü: 6 punto, 12 punto. [İng. Type - size]

pupa Fr. i. ★ 1. Geminin kıçı. [Poupe — Stern] ★ 2. zf. Arkadan: Rüzgâr pupa esiyor. [Vent arrière — Following wind]

Purcell, Henry (1658-1695) İngiliz bestecisi. Dinsel eserleri ve operalarıyla Händel ve Haydn'a öncülük etmiştir. En ünlü operası «Kral Arthur» dür.

Purhus Bak. Ovakışla.

puro İta. i. Yaprak sigarası; tütün yapraklarının sarılmasıyla meydana getirilmiş kâğıtsız sigara. [Cigare — Cigar]

pus i. ★ 1. Hafif sis. [Brouillard — Mist] ★ 2. Kimi yemişlerin üstünde görülen toz gibi hafif ağartı. [Fleur — Bloom] ★ 3. Yaprakların üzerinde rastlanan örümcek ağı gibi kurt yuvası. [Tissu — Web] ★ 4. Ağaçların kütük ve dallarındaki yosun. [Mousse — Mosse] ★ 5. Meme başında kimi vakit meydana gelen kabuk. [Croûte — Crust]

pus Fr. i. Parmak. İngiliz uzunluk ölçüsü olan kademin on ikide biri. 25,4 mm. ye eşittir. [Pouce — Inch]

pusarık s. ★ 1. Puslu. ★ 2. i. Büyük ovalarda uzaktan görünüşü suya benzeyen sis.

pusarmak f. Puslu olmak.

pusat i. ★ 1. Alet. ★ 2. Her çeşit savaş aleti. ★ 3. Orta oyunu elbisesi. ★ 4. Hayvan koşumu.

pusatçı i. Orta oyununda şakşak ve tahta kılıç gibi pusatlar kullanan oyuncu.

puse Far. i. Öpüş.

puselik i. Müz. Doğu müziğinde bir makam adı.

puset Fr. i. Elle sürülen küçük çocuk arabası. [Pousette — Baby carriage]



H. Purcell

pusmak f. ★ 1. Sinmek. ★ 2. Bir şeyi siper alıp saklanmak.

pusu i. Hücum için saklanılıp beklenilen yer. [Embuscade — Ambush]

pusula i. ★ 1. Küçük bir kâğıda yazılmış kısa mektup. [Billet — Note] ★ 2. Üzerinde alacak hesabı yazılmış kâğıt. [Note — Note]

pusula İta. i. Üzerinde. her vakit kuzey-güney doğrultusunu gösteren bir mıknatıs iğnesi bulunan kadran. [Boussole — Compass]

pusval i. Yemenicilerin ölçüsü.

puşi (Halk dilinde: Poşu) i. Tar. Eskiden bazı askerlerin kullandıkları ince sarık.

Puşkin, Aleksandr Sergeyeviç (1799-1837) Rus yazarı. Moskova'da doğdu, Petrograd'da düelloda öldü. Modern Rus edebiyatının kurucusu olarak kabul edilen Puşkin'in şaheserleri arasında «Ruslan ve Ludmilla», «Kafkas Mahpusu», «Boris Godunov», «Maça Kızı» sayılabilir.

puşt, -tu i. «Cinsel sapınca uğramış erkeklerin zevkine hizmet eden ahlâksız genç» anlamında olup pek kaba ve ağır bir sövgü olarak da kullanılır. [Giton, mignon — Catamite]

put i. Üç dört tel ipekten bükülmüş iplik.

put, -tu Far. i. ★ 1. Bazı insanların tapındıkları ve çok defa gerçekte rastlanmayan şekillerde yapılmış heykel. Ar. Sanem. [Idole — Idol] ★ 2. Haç.

put gibi b. s. Tamamiyle hareketsiz ve sessiz.

putrel Fr. i. Demir kiriş. [Poutrelle — Beam, girder, flitch, skid]

puvan (puan) Fr. i. Bazı oyunlarda ve spor yarışmalarında kaydedilen ya da verilen sayı: Puvanı 10 kuruştan briç oynamak. [Point — Point, score]

puvantaj Fr. i. İsimlerin ya da rakamların yanına kontroldan geçirildiğini belirtmek için yapılan işaret: Muhasebede her gün puvantaj yapılır. [Pointage — Checking, ticking, timekeeping]

puvantör Fr. i. Yükletilen ya da boşaltılan, giren ya da çıkan malları elindeki listede işaretleyerek kontrol eden acente ya da gümrük memuru. [Pointeur — Checker, timekeeper, tallyman]

puvar Fr. i. ★ 1. Ucu lâstik borulu armut biçiminde ve içi boş lâstik kap. ★ 2. Taşınabilir elektrik anahtarı. [Poire — Pear - bulb]

püberte Fr. i. Hek. Cinsel organlarda, cinsel işlemlerde birden ve aşırı bir olgunlaşma, boy ve ağırlıkta artma ile açığa çıkan, 11 ile 15 yaşları arasındaki dönem.

püerikültür Fr. i. Hek. Üreme ve türün korunması için gerekli koşulları inceleyen bilim dalı. Çocuk bakımı ve sağlığını inceleyen bilim dalı.

püfteri i. Avcı ıslığı.

Pülümür Tunceli'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 505 km² olan ilçenin 6 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 20 975, merkezinin nüfusu 2 280'dir. Önemli akarsu Beylik çayıdır. Başlıca gelir kaynağı, hayvancılıktır. Tarım ikinci derecededir. Kasaba, Erzincan — Erzurum karayolu yakınındadır.



pusula

pülverizatör Fr. i. Püskürgeç.

pünez Fr. i. Tahta üzerine kâğıt tespit etmeye yarar, başı büyücek pul şeklinde, kendi kısa ve ince çivi, resim çivisi. Raptiye. [Punaise — Drawing - pin]

pürçek s. ★ 1. Kıvrılmış. ★ 2. Saç lülesi.

püre Fr. i. Unlu maddelerin ezilmişi, ezme: Patates püresi. [Purée — Mash]

pürgatif Fr. i. s. Hek. Barsakları dolduran maddelerin dışa boşaltılmasını sağlayan ilâç.

pürin Fr. i. Hek. Hücrenin çekirdek proteinlerinin parçalanması sonucu açığa çıkan bir madde.

pürtük i. İnsan cildi, deri, kumaş gibi şeylerin yüzeyindeki ufacık kabarık. [Grain — Knob]

pürüz i. ★ 1. Bir şeyin, en çok da kumaşın yapılışında var olan kusur. [Imperfection — Irregularity] ★ 2. mec. Kusur, noksan. [Défaut — Defect] ★ 3. Bir işe ket vuran hal, engel, güçlük. [Inconvenience — Inconvenience]

püskül i. Bir ucu bağlı, bir ucu serbest iplik demeti şeklindeki süs. [Frange — Tassel]

püskürgeç i. Sıvıları ya da toz halindeki maddeleri duman şeklinde saçmaya yarar tulumba ya da körük halinde alet. [Pulvérisateur — Atomizer]

püskürmek f. ★ 1. Sıvıyı ya da toz halinde bir maddeyi dar bir yerden savurup serpmek. [Asperger — To pour out] ★ 2. (Yanardağ) Duman, kül ve lav çıkarmak. [Faire éruption — To erupt]

püskürtmek f. ★ 1. Püskürtmek işini yaptırmak. ★ 2. Yüzgeri etmek zorunda bırakmak: Düşmanı püskürtmek. [Refouler, repousser — To beat off, repulse]

püskürük kütle b. i. Jeol. Yanardağdan püskürüp katılaşmış kütle. [Roche eruptive — Eruptive rock]

püsür i. ★ 1. «Bir şeyin can sıkıcı ya da karışık ayrıntıları» anlamına olarak teklifsiz ve kabaca konuşmalarda kullanılan «boku püsürü» deyiminde geçer: Bu iş çabuk olmaz, çok boku püsürü var! ★ 2. «Can sıkıcı ek» anlamına da kullanılır: Kendi yetmiyor, peşine bir de püsür takmış.

Pütürge Malatya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 414 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 44 229, merkezinin nüfusu 2 875'dir. Tahıl ekilir ve bağcılık yapılır. İlçe halkının bir kısmı geçimini sağlamak için büyük şehirlere göç eder. Kasaba, Şiro çayının yamacındadır. Eski adı Şiro'ydu. Malatya'ya 84 km. uzaklıktadır.

Q


Quebec

Q, q Latin harfi. Yabancı alfabelerin çoğunda bulunan ve ince K sesi veren bu harf, Türk alfabesinde yoktur.

Q humması b. i. Keneler ve iyi kaynatılmamış sütle bulaşabilen, ateşli hastalık.

Quasimodo, Salvatore (Doğ. 1901) İtalyan şairi. 1959'da Nobel armağanını kazanmıştır. En ünlü eserleri arasında: «Su ve Topraklar, «Birbirini Kovalayan Günler» sayılabilir.

Quebec (Kanada) Bir eyaletle onun merkezi olan şehrin adı. Eyalet, Kanada'nın en büyük eyaleti ve Fransız Kanada'sının eski toprağıdır. Saint - Laurent nehriyle sulanan eyalet, ülkenin büyük bir tarım, ticaret ve endüstri bölgesidir. Saint - Laurent'in kuzey yakasına ve Saint - Charles nehrine hâkim bir yükseltiye kurulmuş olan şehir 172 000 nüfusludur. Üniversitesi vardır. 1608'de Fransız Champlain tarafından kurulmuş ve 1759'da İngilizler tarafından alınmıştır.

Queensland Avustralya'nın kuzeydoğusunda, Avustralya devletlerinden biri. Nüfusu 1 736 400, başkenti Brisbane'dir. Önemli ölçüde koyun ve sığır yetiştirilir.

Quesnay, François (1694-1774) Fransız hekimi ve ekonomisti. Cerrah ve doğum uzmanı olarak büyük bir ün kazanmıştı. Kralın doktoru olduktan sonra soylular sınıfına alındı. Versailles'daki evinde zamanın düşünürleri bir araya gelirdi. Diderot'nun öncülüğünde yayınlanan «Encyclopedie» de çiftçı ve tohum maddelerini yazdı. Fizyokratlar Quesnay'in çok etkisi altında kaldılar. Merkantilizmin tersine ekonomik hayata devletin karışmasına karşıydı. Ekonomik liberalizmin özdeyişi olan: «Bırak yapsın, bırak geçsin» sözü onundur.

Queuille, Henri (Doğ. 1884) Fransız devlet adamı. 1914'de milletvekili, 1925'de bakan oldu; çeşitli bakanlıklara getirildi. 1943'de De Gaulle'e katıldı; Cezayir'de Fransız Millî Kurtuluş Komitesi'nde bakanlık görevi aldı. 1946-1958 yıllarında millet meclisi üyesi idi. Defalarca bakanlık, 1948-1949 ve 1950, 1951 yıllarında başbakanlık, 1950-1951 yıllarında içişleri bakanlığı, arada bir kaç defa başbakan yardımcılığı yaptı.

Quezon y Molina, Manuel Luis (1878-1944) Filipinli devlet adamı. Avukatlık, valilik yaptı. Filipin meclisine girdi; 1909-1916 yıllarında A.B.D.'nin yerli komiseri; 1935'e kadar senato başkanı idi. Yurdunun muhtariyeti için çalıştı. 1935'de ilk cumhurbaşkanı oldu. 1941'de yeniden seçildi ve Japon işgali sırasında A.B.D.'deki mülteci hükûmete ölümüne kadar başkanlık etti.

Quidde, Ludvig (1858-1941) Alman politikacısı. II. Kaiser Wilhelm'i eleştiren «Caligula» adlı bir broşür yayınladığı için 3 ay hapse atıldı. Barışçı harekete katılarak Münih'de «Barış Derneği» ni kurdu. Weimar meclisinde milletvekili olarak bulundu. Hitler rejimine karşı olduğu için Almanya'dan ayrıldı. Ferdinand Buisson ile birlikte 1927 Nobel Barış armağanını kazandı.

Quinault, Philippe (1635-1688). Fransız şair ve tiyatro yazarı. Paris'de doğdu. İlk eserleri Boileau'nun hücumlarına uğramış, fakat Lulli'nin bestelediği operaları, kendisine lirik şairler arasında yer vermiştir.


P. Quinault

Quincke, Heinrich (1842-1922) Alman hekimi. Adını taşıyan ödem hastalığını ve belkemiği hizasından su alınması (ponction lombaire) metodunu bulmuştur.

Quinet, Edgar (1803-1875) Fransız tarihçisi. Cizvitler'e ve Guizot hükûmetine karşı çok sert polemikler yayınladığı için, College de France'daki kürsüsünden alındı. 1848 ihtilâlinden sonra önce kurucu meclise (Constituante) sonra da yaşama meclisine (Legisltive) üye oldu.

Quintana, Manuel Jose (1772-1857). İspanyol şair ve politikacı. Madrid'de doğdu. «Ünlü İspanyollar'ın Hayatları» ve «Lord Holland'a Mektuplar» adlı eserleri vardır.

Quisling, Vikdun (1887-1945) Norveçli asker ve politikacı. 1931-1933 yıllarında savunma bakanlığı yaptı. Millî Birlik Partisi adlı faşist partiyi kurdu. 1940'da yurdunu işgal eden Almanlar'la işbirliği etti. 1942'de başbakan oldu. 1945'de Almanlar Norveç'de sarılınca Quisling de yakalandı, kurşuna dizildi. Quisling adı, yabancılarla işbirliği yapanlar için unvan olmuştur.

Quito Ekvator cumhuriyetinin başkenti. Nüfusu 35 200 dür. Üniversitesi vardır, 1755 ve 1797'de unutulmaz depremlere uğramıştır. Yumuşak ve tatlı iklimli, endüstrisi olmayan, ticareti az, fakat tarihî anıtları bol bir şehirdir.


F. Quesnay





Rumelihisarı

R, r Türk alfabesinin 21. ve sessizlerin 15. harfi. Sesbilim bakımından ön damak sessizlerinin titrek ve akıcı olanıdır.

Ra Kim. Radyum elemanının sembolü.

Ra (Re) Eski Mısırlılar'ın güneş tanrıları. Üstünde bir disk bulunan şahin başlı bir insan olarak gösterilirdi.

Rab, -bbi Ar. i. Tanrı.

Rabak İstanbul'da Kâğıthane'de 1957'de kurulmuş olan elektrolik bakır ve mamulleri anonim şirketi. Türkiye'de ilk defa olarak ham bakır elektrolize edilerek tel, boru, levha, profil malzemesi ve alüminyum levha yapılmıştır.

Rabat Fas'ın başkenti. Atlas okyanusu kıyısında 227 400 nüfuslu bir şehir. XII., XIII., XIV. yüzyıllardan kalma anıtları vardır.

rabbani Ar. s. ★ 1. Tanrı'dan gelen. Şeytani karşıtı. ★ 2. Tanrı'ya ulaşmış.

Rabbelâlemin b. i. Âlemlerin efendisi, yani Tanrı.

Rabbena Ar. i. «Tanrımız» anlamına olup andiçerek inandırmak için, daha çok kadınlar tarafından kullanılan, «Rabbena hakkı için» deyiminde geçer.



F. Rabelais

Rabelais, François (1494-1553) Fransız hümanist yazarı ve düşünürü. Benedikten keşişi iken, hekimlik öğrenimi yapmış, tabiat bilimleriyle yoğurulmuştu. İlkçağ Yunan ve Latin edebiyatında derin bilgisi vardı. Coşkun bir yaşama sevgisi ve sevinciyle Rönesans'ın öncülerinden olmuştur. Halk masallarından alarak ebedileştirdiği Gargantua ve Pantagruel adlı 5 kitabında, canlı, ince alaylara bürünen bir hava içinde, yeni insan ülküsünü dile getirmiştir. Başlıca eserleri: «Gargantua et Pantagruel — Gargantua ve Pantagruel», «Testament de Cuspidius — Cuspidius'un Vasiyetnamesi» dir.

Rabguzi (XIV. yüzyıl) Hârzem bölgesinde yetişen ilk önemli Çağatay yazarı. Asıl adı Burhanoğlu Kadı Nâsır'dır. «Kısas - ül - Enbiya» adlı bir eser bırakmıştır. Düzyazıyla yazılmış ve arada bir aruzla söylenmiş dörtlüklerle süslenmiş olan bu eserde peygamberlerin hikâyeleri vardır.



Ra

rabıt, -tı Ar. i. Bağ, bağlama.

rabıta Ar. i. ★ 1. Bağlılık. ★ 2. Birbirini tutma.

Rabi, Isaac Isidor (Doğ. 1898) Amerikalı fizikçi. Atom çekirdeğinin fizik ve elektrik özellikleri üzerinde araştırmalar yapmıştır. 1944'de Nobel Fizik armağanını kazandı.

raca Hintçe i. Hindistan'da mihraceden küçük hükümdar. Hint prensi. [Raja — Raja]

Racastan (Hindistan) Kuzeybatıda bir eyalet. Merkezi Jaipur, nüfusu 15 946 000'-dir.

Rachmaninov, Sergey Vassiliyeviç (1873-1943) Rus bestecisi ve piyanisti. Novgorod'da doğdu. Moskova Konservatuvarı'nda müzik eğitimi gördü. Çaykovski'nin etkisinde, romantik türde eserler bestelemiştir. Başlıca eserleri: «Piyano İçin 4 Konçerto», «Senfonik Şiirler» dir.

raci, -i. Ar. s. İle ilgili olan, düşen, ait.

raci humma b. i. Hek. Bazı mikropların yaptığı, elbise bitleri ile kimi kere de tatarcık, pire ve bazı başka böceklerle insandan insana geçen bulaşıcı hastalık.

Racine, Jean (1639-1699) Fransız trajedi şairi. Eski Yunanca'yı öğrendi. «Andromaque» adındaki ilk önemli eserini 1667'de yazdı. Bunu «Britannicus», «Berénice», «Bajazet», «Mithridate», «Iphigénie», «Phédre» gibi şaheserleri izledi. 1677'de tiyatro alanından çekildi. Aynı yıl evlenerek sakin bir hayat yaşamağa başladı. 12 yıl sonra Madame de Maintenon'un ısrarı üzerine «Esther» ve «Athalie» adlarındaki trajedilerini yazdı. Dünyanın en büyük tiyatro yazarlarından biri sayılır.

racon İta. i. Külb. Gösteriş, afi, fiyaka.

racon kesmek b. f. Külb. ★ 1. Muhakeme edip hüküm vermek. ★ 2. Külb. Gösteriş yapmak.

radansa i. Den. Yelkenlerde açılan deliklere ve halat ilmeklerine geçirilen maden halka.

radar İng. i. İngilizce, radyo ile meydana çıkarma ve yerini saptama anlamında olan «Radio detection and ranging» sözünün baş harflerinden meydana getirilmiş bir kelime. Kısa elektromagnetik dalgaların yansıtılması yoluyla uçak gibi engellerin uzaktan tam olarak saptanmasına yarayan aygıt. Bu aygıtın bulunması İngiltere'yi

1940 ağustosunda, Alman hava hücumlarından kurtarmış ve Atlantik yolunun kesilmesi teşebbüslerine son vermiştir. Radar, uçağın yerini bulup saptamaktan başka, görünmeyen hedef üzerine ateş edilmesini ayarlamak, uçak ve gemileri yönetmek, bulmak, v.b. gibi işlerde de kullanılmaktadır. [Radar — Radar]

radde Ar. i. Derece, kerte.

raddelerinde zf. Sularında : Saat sekiz raddelerinde.

Radek, Karl (1885-?) Sovyet politikacısı ve gazetecisi. Aslı Polonyalı'dır. Önce Polonya sosyalist hareketine katıldı. 1917'de Lenin'le birlikte Rusya'ya geldi, 1919'da Alman marksistleriyle bağıntı kurmak isterken sınır dışı edildi. Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne ve Komintern başkanlık divanına seçildi ; Troçkistlik suçlamasıyla 1927'de partiden atılarak Tabalsk'a sürüldü. 1929'da affedilerek İzvestia gazetesinin başyazarı oldu. 1937'de tekrar 10 yıl hapse mahkûm edildi. 1941'-de yeniden affa uğradı.

Radhakrişna, Sarvepalli (Doğ. 1888) Hint filozofu ve politikacısı. Oxford ve Benares üniversitelerinde profesörlük yaptı. 1949-1952 arasında Unesco Hint heyeti başkanlığında bulundu. 1962'de Hindistan cumhurbaşkanı seçildi. Gandi ile Tagor'-un dünya görüşünü benimsemiştir.

Radiç, Stjepan (1871-1928) Yugoslav devlet adamı. 1904'de Hırvat Köylü Partisi'ni kurmuş, Avusturya - Macaristan İmparatorluğu içinde Hırvat ulusal hareketini yürütmüştür. 1910'da milletvekili seçildi. 1919'da Yugoslavya ile birleşmenin aleyhinde idi. 1925-1926 yıllarında millî eğitim bakanlığı yaptı. Parlamentoda öldürüldü.

Radiguet, Raymond (1903-1923) Fransız yazarı. 1923'de yayımlanan «Diable au corps — İçimizdeki Şeytan» romanıyla ün kazandı. «Bal du comte d'Orgel — Orgel Kontunun Balosu» adlı romanı ölümünden 1 yıl sonra yayımlandı.

radikal Fr. s. ★ 1. Politikada köktencilik isteyen. [Radical — Radical] ★ 2. Fr. i. Radikal düşünceleri olan kimse. [Radical — Radical]

radikalizm Fr. i. Radikallerin sistemi ve görüşlerinin adı. Geniş anlamıyla, politik ve ekonomik alanda geçmiş'in kurumları ile her türlü ilişkinin kesilmesini savunan akımlara verilmekle birlikte, Avrupa'da liberalizmle eş anlamda , kullanılmaktadır. [Radicalisme — Radicalism]

radiya Ar. i. Muhammed Peygamber'in yakın, ya da akrabası söz konusu olurken erkek için «radiy' Allahu anh», kadın için «radiy' Al lahu anha», erkekler için «radiy' Allahu anhüm», kadınlar için «radiy' Allahu anhüma» deyimlerinde kullanılır.

Radolf, W. (1837-1919) Alman asıllı Rus bilgin. Türkoloji çalışmaları yapmıştır, Rus Bilimler Akademisi'ne üye seçilen bu bilginin Türk kültürüne en büyük hizmeti, 4 ciltlik ve çeşitli kaynaklardan derlenmiş «Türk Lehçeler Lûgati» ni hazırlamış olmasıdır.

radon i. Kim. Rn sembolüyle gösterilen bir eleman. Radyumun çözülmesiyle meydana gelen radyoaktif bir gazdır. [Radon — Radon]

Radowitz, J. Maria von (1797-1853) Alman devlet adamı. Blankenburg'da doğdu. 1823'de Prusya hizmetine girdi. 1840'da Prusya önderliğinde Alman askerî birliğini savundu. Muhafazakâr politikası, Avusturya ve diğer bakanlar tarafından tepkiyle karşılanınca, 1850'deki dışişleri bakanlığından kısa zamanda istifa etti. Bismarek'ın 16 yıl sonra başarıya götüreceği politikayı önceden görmüştü.

radyasyon Fr. i. Fiz. Işıma. [Radiation — Radiation]

radyatör Fr. i. Isı yayma ya da alma yüzeyini arttırmıya yarıyan aygıt. Radyatör, hem binaları ısıtmakta, hem bağlı bulunduğu motörde ısı derecesinin fazla yükselmesini önlemekte kullanılır: Kalorifer radyatörü, otomobil radyatörü. [Radiateur — Radiator, heater]

radyo Lat. i. Tek. Işın yayımı demek olan «radiodiffusion» kelimesi karşılığı. Her türlü sesi uzağa ileten sistemin ve bu sesleri alan aygıtın adıdır. Radyo verici postası, sesleri elektromagnetik dalgalara yükleyerek havaya salar. Bu dalgalar antenler aracılığıyla havadan alınır. Dalga, anten üzerinden bir akım geçirir. Radyo alıcısı, bu akımı çeşitli işlemlere uğrattıktan sonra kulakla duyulacak ses haline getirir. Verici istasyonların birbirine karışmaması için her biriinn yayınladığı dalga boyu, dolayısıyla frekansı ayrıdır. Alıcı, verici postanın frekansına ayarlanır ve o postanın yayımı dinlenir. Elektrikle ve pille çalışan radyolar yapılmıştır. Telsiz telgraf da radyo ilkeleriyle çalışır. [Radio-Radio, wireless]


W. Radolf

radyoaktif Lat. Fr. s. Radyoaktifliği olan: Radyum radyoaktif cisimlerin başlıcasıdır. [Radio-actif — Radio-active]

radyoaktiflik Lat. Fr. i. Fiz. Radyum, uranyum gibi bazı cisimlerin, gazları iyonlandıran fizyolojisel değişikliklere sebep olan ve daha başka bir takım fiziksel etkiler meydana getiren ışınımlar yayması özelliği. [Radio-activité — Radio-activity]

radyoaktivite Lat. Fr. i. Fiz. Radyoaktiflik.

radyoelektrik Lat. Fr. i. Fiziğin, elektromagnetik dalgalarının öğrenim ve uygulanması ile ilgili kısmı. [Radio-électricité — Radio-electric]

radyoevi b. i. Radyo yayımı yapılan yer. [Station de radio diffusion — Broadcasting station]

radyofar Lat. Yun i. Gemilere ve uçaklara yollarını belli etmek için belirli aralıklarla


J. Racine

radyotelgraf işaretleri ulaştıran verici posta. [Radiophare — Wireless beacon]

radyofoni Lat. Yun. i. Radyodifüzyon.

radyofonik Lat. Yun. s. Radyo ile ilgili: Radyofonik temsiller. [Radiophonique — Wireless-, radio-]

radyofoto Lat. Yun. i. Radyo ile verilen fotoğraf. [Radiophotographie — Radiophotography]

radyogonyometre Lat. Yun. i. Verici postanın bulunduğu yeri bulmaya yarayan dalga alıcı aygıt. [Radiogoniomètre — Direction finding, location]

radyografi Lat. Yun. b. i. Hek. Röntgen ışınlarından yararlanılarak çekilen fotoğrafın teşhis amacıyla kullanılması. [Radiographie — X-ray photography]

radyogram Lat. Yun. i. Telsiz telgrafla gönderilen haber ve bunun yazılı olduğu kâğıt. [Radiogramme — Radiogram]

radyokarbon b. i. Kim. Karbonun bir isotopudur. Normal karbonun atom ağırlığı 12 olduğu halde radyo karbonunki 14'dür. Kimyada C. 14 işaretiyle gösterilir. Radyokarbon sayesinde tarih öncesi canlılarının (insan, hayvan, bitki) kaç yıl önce öldükleri kesin olarak anlaşılır.

radyo lâmbası b. i. Fiz. Radyo, telsiz gibi aygıtlarda, gerilimi doğrultmak, akımı şiddetlendirmek gibi görevleri yerine getiren parça. Flaman adı verilen telleri ısıtılır; burdan çıkan elektronlar ızgara adını alan tel kafesten geçirilerek dışarı alınır. Lâmbaların yerini günümüzde transistör almıştır.

radyolog Lat. Yun. i. Radyoloji ile uğraşan kimse. [Radiologue — Radiologist]

radyoloji Lat. Yun. i. Çeşitli ışınımların hastalıkların teşhis ve tedavisine uygulanması. Çoğunlukla X ışınlarından söz edilirken kullanılır. [Radiologie — X - ray treatment, radiology]

radyometalografi Lat. Fr. Yun. i. Madenlerin X ışınlarıyla, yani röntgen aygıtıyla incelenmesi. [Radiométallographie — X - ray metallography]

radyopatoloji Lat. Yun. i. Röntgen aygıtı ya da radyoaktif cisimler ışınımlarının meydana getirdiği problemlerle uğraşan bilim. [Radiopathologie — Radiopathology]

radyopiyano Lat. İta. b. i. Müz. Bazı radyo stüdyolarında kullanılan ve ses titreşimlerini azaltmak için özel elektrik düzeni olan piyano.

radyoskopi Lat. Yun. b. i. Hek. Bir organ ya da bir bölgenin, röntgen ışınlarına tutuldukları sırada teşhis amacıyla incelenmesi. [Radioscopie — Radioscopy]

radyotelefon Lat. Yun. i. Telsiz telefon. [Radiotéléphonie — Radio - telephony]

radyotelgraf Lat. Yun. i. Telsiz telgraf [Radiotélégraphie — Radio - telegraphy]

radyoterapi Lat. Yun i. X ışınları, yani röntgen ile tedavi. [Radiothérapie — X - ray treatment]


Koca Ragıp Paşa

radyum Lat. i. Kim. 1898 yılında Pierre Curie ve eşi tarafından meydana çıkarılan, 226 atom ağırlığında olan, 700° C de ergiyen, sürekli olarak çok miktarda ve röntgen ışınımına denk enerji yayan, Ra sembolüyle gösterilen, radyoaktivitesi fazla bir eleman. [Radium — Radium]

radyum tedavisi b. i. Hek. Radyum ışınlarının kanser, sürgen mayasıl, çocuklarda doğuştan görülen damar dokusu urlarının tedavisinde kullanılması.

raf Far. i. Üstüne öteberi koymak için duvara ya da bir dolabın içine tutturulmuş genişçe ve uzunca tahta. [Tablette — Shelf]

rafadan s. Kabuklu olarak kaynar suda az pişirilmiş (yumurta). [Légèrement bouilli — Lightly boiled]

Rafızî Ar. i. Rafızîlik kolundan olan kimse.

Rafızîlik Şiiler'in bir kolu. Bazı tarihçilere göre bunlar, Ebubekir'le Ömer'in imamlığını tanımazlardı.

rafit, -ti Yun. i. Biyo. Kimi hücrelerde bulunan, iğne şeklinde billûr madde. [Raphide — Raphide]

rafine Fr. s. İncelmiş, saflaştırılmış.

rafineri Fr. i. Şeker, petrol gibi bazı maddelerin süzülüp saflaştırıldığı yer. Arıtmaevi. esk. Tasfiyehane.

rafya i. Bir çeşit palmiyenin yapraklarından elde edilen ve aşıcılıkta bağ ipi olarak kullanılan lifler. [Raphia — Raffia]

ragbi (rugby) İng. i. Sp. Futbolun iki şeklinden biri. Elle ve ayakla oynanır. Rugby'ye İngiltere ve Amerika'da doğrudan doğruya «futbol» denir. Bizde ise, «Amerikan futbolü» diye tanınır. Ancak esas rugby 15'er kişilik iki takım arasında oynandığı halde, Amerikan futbolü 11'er kişilik takımlarla oynanır Çok sert bir spordur. Bu bakımdan oyuncular sakatlanmamak için özel elbise giyerler. Oyunun esası; topu elle ya da ayakla rakip kale çizgisi arkasındaki alana götürüp yere değdirmektir. [Rugby — Rugby football]

ragıp Ar. s. İstekli.

Ragıp Paşa, Koca (1698-1763) Devlet adamı, şair ve yazar. İstanbul'da doğdu. 1757 yılında sadrazam oldu. Osmanlı devletinin zayıflama yıllarında, barış siyaseti güderek ülkeyi bilim kurumları ve bayındırlık yönlerinden kalkındırmaya çalıştı. İlk yüksek teknik okullar onun zamanında açılmıştır. Nabi yolunda didaktik şiirler yazan Ragıp Paşa'nın nesir dalında da eserleri vardır.

raglan i. ★ 1. (Lord Raglan adından) 1855'de pek moda olan pelerinli erkek paltosu. [Raglan — Raglan] ★ 2. Bugün, omuz ve kolları dikişsiz tek parça olarak biçilmiş pardesü. [Raglan — Raglan]

rağbet, -ti Ar. i. İstekle karşılama. [Inclinasion, intérêt, vogue — Demand]

rağmen Ar. zf. «Bir şeye rağmen» şeklinde ve aykırı olarak» ya da «böyle ol-

duğu halde» anlamıyla kullanılır. [En dépit de, malgré — Despite, in spite of, notwithstanding]

rah Far. i. Yol.

rahat, -tı Ar. i. ★ 1. Eksiği, üzüntüsü, acısı olmama hali. [Tranquillité, aise — Ease, quiet] ★ 2. s. Eksiği, üzüntüsü, acısı olmayan. [Tranquille, aisé — Easy, at rest] ★ 3. s. Sıkıntı ya da yorgunluk vermeyen. [Confortable, commode — — Comfortable, comforting]

rahatlamak f. (Hastalar ya da yorgunluk, ağrı gibi bir rahatsızlığı olanlar için) Rahatsızlığı hafiflemek. [Se calmer, se soulager — To be relieved]

rahatsızlanmak f. Hastalanmak, hafif hastalanmak.

rahibe Ar. i. Kadın rahip. [Nonne — Nun]

rahim, -hmi Ar. i. Anat. Dölyatağı. [Matrice, uterus — Womb]

rahim Ar. s. Bağışlayıcı. (Tanrı'nın niteliklerindendir.)

rahip Ar. i. Hıristiyanlık'ta evlenmez din adamı. Karabaş. [Moine — Monk]

rahle Ar. i. Bağdaş kurarak oturma durumunda üzerine Mushaf, kitap koyup, okuma için öne alınan, yandaki ayakları oymalı, kenar pervazları ve üzeri düz tahtadan alçak masa.

rahman Ar. i. Tanrı.

rahmet, -ti Ar. i. ★ 1. (Tanrı için de kullanılır) Ölmüş birinin suçunu, günahını bağışlama: Allah rahmet eylesin. ★ 2. mec. Yağmur.

rahmetli (rahmetlik) s. «Suçu, günahı bağışlanmış» anlamına olup ölmüş olanlar anılırken kendilerini anlatan sözün başına getirilir; merhum, rahmetlik: Rahmetli babacığım.

rahmet okumak b. f. ★ 1. Ölüye Tanrı'dan rahmet dilemek. ★ 2. mec. Acımak, yumuşak davranmak.

rahmet okutmak b. f. Sonradan gelen, öncekinden kötü çıktığı zaman söylenir.

rahne Far. i. ★ 1. Gedik, deşik, yarık. ★ 2. mec. Zarar, kayıp.

rahşan Far. s. Parlak.

raht, -tı Far. i. Süslü, işlemeli, püsküllü at takımı.

rahvan Far. i. ★ 1. Biniciyi sarsmayan bir çeşit hayvan yürüyüşü. [Amble — Amble] ★ 2. s. Böyle yürüyen (hayvan). [Ambleur — Ambling] ★ 3. zf. Bu yürüyüşle. [Amler, aller l'amble — Leisurely]

Rainier, III. Louis Henri Maxence Bertrand (Doğ. 1923) Monaco Prensi. Polignac Kontu Pierre'in oğludur. 1944'de veliaht ilân edildi. 1949'da büyük babası II. Louis'nin yerine prens oldu. 1944-1945 yıllarında Fransız ordusunda hizmet etmiş olan III. Rainier, sinema yıldızı Grace Kelly ile evlidir.

rakam Ar. i. ★ 1. Sayıları göstermek için kullanılan işaretlerden her biri. 10 kuralına göre sayıların yazılışının Hindistan'da Milâdın II. yüzyılında bilindiği, VII yüzyılın sonlarına doğru Hint'ten Araplar'a, IX. yüzyılda da Avrupa'ya geçtiği sanılıyor. [Chiffre — Figure] ★ 2. Bu işaretlerle yazılmış sayı: Son istatistiklerden aldığımız rakamlar. [Chiffre — Figure] ★ 3. Nicelik. esk. Kemmiyet: Kazanç, yüksek bir rakamı buldu. [Quantité — Quantity]

raket Fr. i. Bazı top oyunlarında topa vurmakta kullanılan ve içine kirişten ağ gerilmiş saplı bir kasnaktan ibaret alet. [Raquette — Racket]

rakı i. (Ar. Arak'dan) Üzüm, incir, erik gibi şekeri fazla bazı yemişlerin ezmesini alkol mayalanmasına uğrattıktan sonra imbikten çekerek elde edilen içki.

rakım Ar. i. Mat. ★ 1. Kot. ★ 2. Ar. s. Yazan, çizen.

Rakım Elkutlu (1872-1948) Besteci. İzmir'de doğdu. Müzik severlerce «Rakım hoca» diye anılır. Çok sayıda eser vermiştir.

rakıs, -ksı Ar. i. ★ 1. Dans. ★ 2. Fiz. Salınım.

rakik, -ki Ar. s. Yufka yürekli.

rakip Ar. s. Herhangi bir işte birbirinden ileri geçmek istiyenlerin her biri. [Rival — Rival]

râkip Ar. s Binen.

rakkas Ar. i. ★ 1. Dansör. ★ 2. Fiz. Sarkaç.

rakkase Ar. i. Dansöz.

rakor Fr. i. İki boruyu birbirine bağlıyan bilezik.

Rákosi, Mátyas (1892-1963) Macar devlet adamı. 1920'de 3. Enternasyonal'ın sekreteri oldu. 1925'de hapsedildi; 1933'de serbest kaldıysa da sonra yeniden müebbet hapse mahkûm edildi. 1940'da Rusya'ya kaçtı. 1945'de yurduna döndü. Komünist Partisi genel sekreteri, halk cumhuriyeti ilân edilince başbakan yardımcısı, 1952'de başbakan oldu. 1953'de bu görevinden alındı. Rus taraftarlığına fazla eğilimli olan Rakosi, yurdunda sevilmemiş, 1956 ihtilâlinden sonra Rusya'ya kaçmıştır.

Rakovski, Khristian Georgiyeviç (1873- ?) Rus politikacısı. 1919'da Rusya'da Komünist Partisi merkez komitesi üyesi, sonra Ukrayna halk komiserleri konseyi başkanı, 1923'den sonra temsilci ve büyükelçi oldu. 1927'de Troçki ile birlikte partiden çıkarıldı, Sibirya'ya sürüldü. 1935 de partiye yeniden alındı, görev verildi. 1937'de Torçkistlik'le suçlanarak 20 yıl hapse mahkûm edildi. Bir kampta öldüğü sanılmaktadır.

Raleigh (A. B. D.) North Carolina'nın başkenti. Nüfusu 93 900'dür. Pamuk ve tütün ticareti, çeşitli endüstrisi vardır.

ram Far. s. «Boyun eğen, kendini başkasının emirlerine bırakan» anlamına olup dilimizde ancak «etmek» ve «olmak» yardımcı fiilleri ve bunların türevleriyle kullanılır.

Ramadier, Paul (1888-1961) Fransız devlet adamı. 1928'de milletvekili seçildi, çeşitli



K. G. Rakovski

bakanlıklarda bulundu. 1947'de başbakanlığa getirildi. 1948-1949 yıllarında savunma, 1956-1957 yıllarında ekonomi ve maliye işleri bakanlığı yaptı. Eserleri basılmıştır.

ramak Ar. i. Asıl anlamı «son nefes» demek olup dilimizde yalnız, «az kaldı» anlamında kullanılan «ramak kaldı» deyiminde geçer.

Raman Diyarbakır - Mardin yaylasında 1 228 m. yükseklikte bir dağ. Burada petrol bulunmasıyla ve işletilmiye başlanmasıyla önem kazanmıştır.

Raman, Şandrasekara (Doğ. 1888) Hintli fizikçi. Özellikle optik alanında araştırmaları vardır. Elemanların radyasyonunda yeni etkiler bulmuş, kendi adını taşıyan bir olayı ortaya koymuştur. 1930 Nobel Fizik armağanını kazanmıştır.

Ramazan Ar. i. Kamer takviminin 9. ayı; 3 ayların sonuncusu. Oruç ayı.

Ramazanoğlu Tar. Osmanlı Devletinin kuruluşu sıralarda Adana, Tarsus ve Misis taraflarında Türkmen Ramazan tarafından kurulmuş ve 190 yıl sürmüş küçük bir devlet.

Rami İstanbul'un Eyüp ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 38 534, merkezinin nüfusu 18 377'dir.

rami Ar. s. Mermi atan.

rami (Malezya dilinden) i. Bot. Isırgangillerden, saplarındaki teller, keten gibi, dokumacılıkta kullanılan bir bitki.

Ramiz Gökçe (1900-1953) Karikatürist. İstanbul'da doğdu. İstanbul Muallim Mektebi'ni bitirdi. Resim öğretmenliği yaptı. Çeşitli dergilerde karikatürleri yayımlandı. Yarattığı «Tombul Teyze» tipiyle ün kazandı.

ramp Fr. i. Bir tiyatro sahnesi önüne dizilmiş ışıkların tümü.

rampa İta. i. ★ 1. Bir gemi ile başka herhangi bir şeyin birbirine değecek kadar yanaşmaları. [Abordage — Boarding] ★ 2. Şose ve demiryollarında yokuşlu kısım [Rampe — Slope, incline, up-grade] ★ 3. Demiryolu duraklarında, vagonlara eşya yüklemek ya da vagonlardan eşya indirmek için ambarın önünde yapılan set. [Quai — Loading-platform] ★ 4. Bir geminin gereğince yanaşmasına elverişli olmayan herhangi bir kıyı ya da yer ile gemi arasına, doğrudan doğruya bağıntıyı sağlayabilmek için konulan ve iskele yerine kullanılan duba v.b. [Ponton — Unloading ramp] ★ 5. Kızaklara yerleştirilmiş takozları ya da iki keresteyi birbirine kenetlemekte kullanılan uçları eğriltilmiş ve sivriltilmiş demir. [Crampon — Clamp] ★ 6. Ask. Tank, top, traktör, füze gibi araçları, belli bir yüksekliğe çıkararak yüklemeyi kolaylaştırmak üzere özel olarak yapılmış donanım. Yapılışına göre seyyar, sabit baş diye adlandırılır [Rampe — Ramp]

rampa etmek b. f. ★ 1. Borda bordaya yanaşmak ya da yanaştırmak. [Venir bord à bord, (ou) amener bord à bord — To board] ★ 2. Külb. Yanaşmak.



R. Raphael



II. Ramses

Ramses, II. (Ölm. M.Ö. 1232) Büyük Mısır firavunlarından biri. Kral olduktan sonra Etiler'in Anadolu'da güçlenmesini önlemek için onlara savaş açtı. Kimi yenilip kimi yendiği bu savaşların sonunda Etiler'le M.Ö. 1278 yılında Kadeş barış antlaşmasını imzaladı. Kendisini halkına sevdirdi. Mısır firavunları içinde adından en çok söz ettirmiş adamdır.

rana Ar. s. İyi, güzel.

randa İta. i. Yelkenli geminin kıça en yakın bulunan yarıkuk biçimli yelkeni. [Brigantine, artimon — Spanker]

randevu Fr. i. Belli bir saatte belli bir yerde buluşma sözleşimi. [Rendez-vous — Date]

randevucu Fr. T. i. Randevu evi işleten kimse. [Tenancier de bordel — Keeper of a brothel]

randevu evi b. i. Gizli fuhuş yapan kadınlarla onların arkasında gezen erkeklerin buluşmalarını kolaylaştırmak için bazı kimselerin işlettikleri ev. [Bordel — Private brothel]

randevu vermek b. f.. Belli bir saatte belli bir yerde biriyle buluşmak için söz vermek. [Donner un rendez-vous — To fix an appointment]

randıman Fr. i. Verim. [İng. Efficiency]

Rangun Birmanya'nın başkenti. Rangun suyu üstünde 737 100 nüfuslu bir şehirdir. Pek işlek bir limandır. Pirinç ticareti geniş ölçüdedir.

Ran, Nâzım Hikmet Bak. Nazım Hikmet Ran.

ranseyman Fr. i. Bir şeyi tanıtmaya yarayan bilgi. [Renseignement — Information, indication, intelligence]

rant Fr. i. Aralarındaki süre hep aynı kalmak üzere bir dönem başında ya da sonunda yapılan ödeme. Bu çeşit gelir ile geçinenlere rantiye denir. esk. İrat. [Rente — Rent]

rantabilite Fr. i. Belirli bir süre içinde kullanılan sermayeyle aynı süre içinde elde edilen sâfi kâr arasındaki oran. Oran, belirli ölçülere uyuyorsa, işletmeye «rantabl çalışıyor» denir. [Rantabilité — Profitability]

ranza i. Birbiri üzerine yapılan yatak yerleri. [Bunk]

Raoult, François (1830-1901). Fransız fizikçi ve kimyacı. Fournes'de doğdu. Cisimlerin donma ya da kaynama derecelerinin kanunlarını bulmuştur.

Rapacki, Adam (Doğ. 1909) Polonyalı devlet adamı. İhtilâlci gençlik hareketlerine katıldı. II. Dünya Savaşı'nda esir düştü. 1948 den beri Polonya Birleşik İşçi Partisi merkez komitesi üyesidir. 1947'de bakan oldu. 1948-1954 yıllarında ve 1956'dan beri, parti merkez komitesi politbüro üyesidir.

Raphael, Raffaello Sanzio (1483-1520) İtalyan ressamı. Urbino'da doğdu, Roma'da öldü. Önce Leonardo da Vinci'nin etkisinde kaldı. Papa'nın oturduğu Vatikan sarayının dekorasyonuna katılması için Roma'ya çağ-

rıldı. Roma harabelerinde bir soğuk alma sonucunda 37 yaşında ölmüştür. Da Vinci ve Michaelangelo ile birlikte Rönesans çağının en büyük sanatçılarından sayılır.

rapor Fr. i. İncelenmesi bir başkasına verilen ya da görevlisi tarafından görülen bir sorun üzerine ilgili yere yazılan ve inceleme sonunu bildiren kâğıt [Rapport — Report]

raportör Fr. i. Sözcü: Bütçe raportörü. [Rapporteur — Reporter]

rapsodi Yun. i. Müz. Çoğu halk şarkıları motiflerinden seçilmiş, belli bir kalıbı olmayan, hareketli parçalara verilen ad. Bu türün en güzel örneklerini, Macar rapsodileri ile Liszt vermiştir. [Rhapsodie — Rhapsody]

rapt Ar. i. Bağlama.

raptetmek Ar. T. f. Bağlamak, birleştirmek.

raptiye Ar. i. Bağlaç [Clou à dessin, punaise — Clip, pin]

rasat Ar. i. Gözleme.

rasathane Ar. Far. i. Gözlemevi.

rasgado İta. i. Müz. Gitar çalarken, bütün tellere avuçla dokunarak baş parmağın telleri taraması hali.

râsıt Ar. i. Ast. Gözleyici.

rasih Ar. s. Dini ya da bir bilimi iyi bilen.

rasim Ar. s. Çizen.

rasime Ar. i. Töre gereği. Formalite.

raspa i. ★ 1. Demir ya da tahtanın üzerindeki eski boyaları bozma işi. [Raclage — Scraping] ★ 2. Bu işte kullanılan alet. [Racloir — Scraper] ★ 3. Külb. Oburluk.

Rasputin (1864-1916). Rus papazı. Asıl adı Grigori Efimoviç'dir. Pokrovskalıya'da doğdu. Kendisine bir aziz süsü vermiş ve sağlıklarının kendisine bağlı olduğuna inandırarak, Çariçe Aleksandra Feodorovna'nın, II. Nikola'nın ve saray çevresinin üstünde büyük bir etki yaratmış, I. Dünya Savaşı'nda Alman taraftarlarına alet olmuştur. Prens Yusupov tarafından öldürülmüştür.

rast Far. i. Doğu müziğinde bir makam adı.

rastgele Far. T. b. s. ★ 1. Herhangi bir: Rastgele bir adam, rastgele bir araba. [A tout hasard — Chance, ordinary] ★ 2. zf. Seçmeksizin, iyisini kötüsünü ayırmaksızın: Rastgele bir tanesini aldım. [Au hasard — At random] ★ 3. zf. Rastlantısal, esk, Tesadüfi olarak. [Par hasard — By chance]

rastgelmek f. ★ 1. Hatıra gelmediği halde karşılaşmak. [Rencontrer — To meet by chance] ★ 2. Hatıra gelmediği halde payına düşmek. [Echoir — To fall] ★ 3. Amaca vurmak, esk. İsabet etmek. [Toucher — To hit] ★ 4. Uygun düşmek, talih yardım etmek. [Réussir — To turn out right]

rastgitmek f. Uygun düşmek, iyi gitmek. [Succéder — To succeed]

rastık i. ★ 1. Kimi kadınların, kaşlarını daha güzel göstermek için sürdükleri siyah boya. ★ 2. Bir bitki hastalığı.

rastlamak f. Rastgelmek.

rastlantı i. Bilgiye, isteğe ya da herhangi bir kurala, yani belli bir sebebe dayanmaksızın oluveren karşılaşma, düşünce. esk. Tesadüf. [Hasard — Chance meeting, coincidence]

rasyon Fr. i. 24 saat içinde bir hayvana verilen yem miktarı. [Ration — Ration]

rasyonalizasyon i. Eko. Bir işletmede, yapılan masrafla elde edilen sonucun birbirine uyması. Az emek ve az masrafla fazla üretim elde eden bir işletmeye «rasyonel çalışıyor» denir.

rasyonalizm Fr. i. Bak. akılcılık. [Rationalisme — Rationalism]

rasyonel Fr. i. Ölçülü, hesaplı, ölçülü biçili, ussal. [Rationnel — Rational]

radyonel sayı b. i. Mat. Birimle oranı bir sayı ile ifade edilebilen sayı. esk. Muntak adet. [Nombre rationnel — Rational number]

râşe Ar. i. Ürperme, ürperiş.

raşit Ar. s. Doğru yolda yürüyen.

raşitik Yun. s. Raşitizm hastalığı olan. [Rachitique — Rachitic, rickety]

raşitizm Yun. i. Hek. Çocukluk çağlarında açığa çıkan ve özellikle kemik dokusunu ilgilendiren gelişme ve yapı bozukluğu. Hastalık en çok D vitamini noksanlığına ve çeşitli nedenlerle kalsiyum metabolizmasının yeterli olmamasına bağlanır. En çok 3 ayla 2 yaşları arasında açığa çıkar. Kemiklerin kireç tabakası iyice oluşamaz ve en çok bacakların eğriliği, kafanın, göğüs kafesinin şekil bozukluğu ile belirlenen hastalık tablosu açığa çıkar. Tedaviye ne kadar erken başlanırsa, kalıcı olabilecek şekil bozukluklarının giderilmesi de o oranda mümkün olur. [Rachitisme — Rachitis]

Raşit, Tahsin Paşa (1870-1936) Batı eğitimi gören ilk sinir ve ruh hastalıkları hekimlerinden. İstanbul Askeri Tıbbiye Okulu'nu bitirip Berlin'de uzman olduktan sonra 1893'den itibaren 39 yıl Darülfünun Psikiyatri hocalığı yapmış ve mesleği ile ilgili bazı kitaplar yayınlamıştır.

ratanya i. (Peru dilinden) Karabuğdaygillerden olup sürgün kesici olarak kullanılan bir bitkinin kökü.

rate Fr. s. Şu ya da bu nedenle başarı gösteremeyen.

ratıp Ar. s. Yaş, nemli, rutubetli.

rauf Ar. s. Merhametli ve esirgeyici (Tanrı'nın niteliklerindendir).

Rauf Yekta (1878-1935) Besteci ve müzikolog. İstanbul'da doğdu. Zekâi Dede'den müzik dersleri aldı. Tambur ve ney çalışındaki ustalıkla tanınmıştır. Arapça, Farsça, Fransızca ve İngilizce bilirdi. İstanbul Konservatuvarı'nın kurulduğu yıllarda Şark müziği nazariyatı ve tarihi öğretmenliği yaptı. Konservatuvar kütüphanesine birçok tarihi eserler kazandırmıştır. Bu konuda birçok eseri de vardır.


M. F. Ravaisson


Rauf Yekta


Tahsin Raşit Paşa


Rasputin


Réaumur


M. Ekrem Recaizade

Ravaisson, Mollien Félix (1813-1900) Fransız filozofu ve arkeologu. Felsefesi bir çeşit vitalizmdir. Hayat sezgisini, ruh sezgisine dayar. Ona göre alışkanlık gerçekte, öze ilişkin bir fikirdir, dış bir zorunluluk değildir.

Ravalpindi Batı Pakistan'ın geçici başkenti. Nüfusu 40 300'dür. Dokuma ve maden işleme endüstrisi gelişmiştir.

Ravel, Maurice (1875-1937) Fransız bestecisi. Cibour'da doğdu. Faure'un öğrencisidir. 1901, Roma ikinci ödülünü kazandı. Bestelerinde, Debussy, Lizst ve Rimski - Korsakof'un etkisi görülür. Empresyonizmin, XVIII. yüzyıl Fransız müziğiyle bağdaştığı eserler vermiştir. Ünlü eserleri: «İspanyol Saati» ve «Çocuk ve Büyücüler» adlı operalar, orkestra için «Rapsodie Espagnole» ve «Bolero», piyano için «Miroirs» ve keman, piyano, viyolonsel için sonatlardır.

Ravenna Bugünkü kuzey İtalya'da, Adriyatik denizi kıyısında bir liman. Eskiçağ'da, denizden bir mil kadar içerdeydi ve aynı adı taşımaktaydı. Kelimenin Etrüsk kaynaklı olduğu sanılıyor.

ravent Ar. i. Bot. Karabuğdaygillerden, Asya'nın ılıman bölgelerinden çıkma, 20 kadar türü olan, grup halindeki güzel çiçekleri ve büyük yaprakları dolayısıyla süs olarak yetiştirilen, hekimlikte de kullanılan bir bitki. [Rhubarbe — Rhubarb]

ravi Ar. s. Söyleyen, anlatan. esk. Rivayet eden.

ravnt İng. i. Boksta oyun dönemi. [Round — Round]

ray İng. i. Tramvay, şimendifer ve dekovil gibi taşıtlarda tekerleklerin, üzerinde yuvarlandıkları demir yol. [Rail — Rail]

rayiç Ar. i. Sürüm değeri. [Prix courant — Current price]

rayiha Ar. i. Koku.

Raynaud hastalığı b. i. Hek. Sinirsel nedenlerle çevre atardamarlarının aşırı bir şekilde daralmasına bağlı olarak, çevre organlarının beslenememesi sonucu açığa çıkabilen, değişik belirtilerle seyreden hastalık. Hastalığın ileri dönemlerinde el, ayak parmaklarında yaralar açığa çıkabilir ve bunları ameliyatla almak gerekir. [Maladie de Raynaud — Raynaud's disease]

Ray, Satyajit (Doğ. 1921) Hint sinema rejisörü. Kalküta'da doğdu, ressamlık ve dekorculuk yaptı. 1952'de başladığı sinemacılıkta Hint, özellikle Bengal gerçeklerini şiirsel bir dille veren ilk filmi «Pather Panchali» ile bir anda dünya çapında ün yaptı.

razakı i. Kalınca beyaz kabuklu, iri ve uzunca taneli, şekeri fazla bir çeşit yaz üzümü.

razı Ar. s. İlgili bulunduğu bir işte herhangi bir şeyi doğru bulup uymayı kabul etmiş. [Consentant, résigné — Contented, willing]

Rb Kim. Rubidium elemanının sembolü.

re i. Müz. Yedi nota işaretinden ikincisi. «do» dan sonra, «mi» den önce gelir. [Ré — Re]

reaksiyon Fr. i. ★ 1. İrtica. [Réaction — Reaction] ★ 2. Tepki. esk. Aksülamel. [Réaction — Reaction]

reaksiyoner Fr. i. Gerici.

reaktif Fr. i. Kim. Bir cismin etkisiyle başka bir cisimde görülen değişiklik ya da bu değişikliği meydana getiren madde.

reaktör Fr. i. ★ 1. Reaksiyon meydana getiren. ★ 2. Atom parçalamaya yarayan aygıt ve donanımı: Atom reaktörü.

realist Fr. i. Gerçekçi. [Réaliste — Realist]

realite Fr. i. Gerçek, gerçeklik.

realize etmek Fr. T. b. f. Gerçekleştirmek.

realizm Fr. i. Bak. gerçekçilik.

reasürans Fr. i. Bir sigorta şirketinin, sigorta ettiği malı ya da konuyu dilediği koşullarla başka şirketlere tekrar sigorta ettirmesi. esk. Mükerrer sigorta. [Réassurance — Reinsurance]

Réaumur, René - Antoine Ferchault de (1683-1757) Fransız fizikçisi ve biyoloji bilgini. La Rochelle'de doğdu. Kendi adını taşıyan termometreyi ve «Réaumur porseleni» adı altında tanınan ve uzun süre ateşte tutularak sütlü beyaz bir renk alan camı bulmuştur.

reâya Ar. i. ★ 1. Otlatılan sürü. ★ 2. Tar. Osmanlı İmparatorluğu zamanında ilk zamanlar devlete uyruk bulunan tüm halk yığınlarına, sonraları bunlardan yalnız büyük şehirler dışında yaşayan halka, devletçe verilen ad. Reâya terimi XVIII. yüzyıldan sonra yeniden değişme göstermiş, Müslüman olmayan halk yığınlarını belirtmek için kullanılmıştır.

rebap Far. i. Hindistancevizinden bir gövdeye uzunca bir sap, yere dayatılacak bir ayak, kıldan iki de tel takılarak meydana getirilen bir çeşit kemençe.

Rebeka İshak Peygamber'in karısı Ays ile Yakup'un annesi.

Rebikov, Vladimir İvanoviç (1866-1920) Rus bestecisi. Moskova Konservatuvarı'nda, Berlin ve Viyana'da müzik eğitimi gördü. Modern Rus müziğinin öncülerindendir. Ünlü eserleri, «Fırtına» ve «Noel Ağacı» adlı operalar, piyano için «Melomimiques» dir.

rebiyülâhır Ar. b. i. Kamer takviminin dördüncü ayı, küçük mevlût ayı.

rebiyülevvel Ar. b. i. Kamer takviminin üçüncü ayı, büyük mevlût ayı.

Recai Efendi, Mehmet Şakir (1803-1874) Bilim adamı. İstanbul'da doğdu. Vakanüvislik, takvimi vekayi nazırlığı gibi zamanının oldukça önemli bilim işlerinde bulunmuş, yazar, şair ve hattat olarak da

tanınmıştır. Recaizade Celâl ile Recaizade Ekrem'in babalarıdır.

Recaizade M. Ekrem (1847-1914) Şair ve yazar. İstanbul'da doğdu. 1862'de Tasviri Efkâr'a yazılar yazmaya başladı. Namık Kemal Avrupa'ya kaçınca gazeteyi o çıkardı. Memurlukta Şûrayı Devlet üyeliğine kadar yükseldi. Mektebi Sultani ve Mektebi Mülkiye'de edebiyat öğretmenliği yaptı. 1908'de Maarif Nazırı oldu. Sonra Ayan azalığına geçti ve ölünceye kadar orada kaldı. Şiir, tiyatro, roman ve eleştiri türlerinde eserler verdi. Asıl başarısı edebiyatta batı görüş ve değerlerini yaymasında, eski zevkle mücadele edip, Serveti Fünun'a yol açmasında görülür. 95'i bulan eserlerinden başlıcaları: «Afif — Anjelik», «Vuslat», «Çok Bilen Çok Yanılır» (oyun), «Araba Sevdası» (roman), «Yadigârı Şebab», «Zemzeme», «Nijad Ekrem» (şiir) dir.

recep Ar. i. Kamer takviminin 7. ayı (üç ayların ilki).

recim, -cmi Ar. i. Taşlama, taşa tutma, taşa tutarak öldürme.

Recklinghausen hastalığı b. i. Hek. ★ 1. Deri ve sinirlerde urcuklar, deride renkli lekeler ve ruhsal bozukluklarla ilerleyen kalıtsal hastalık. ★ 2. Paratiroid bezi urlarına bağlı olarak, kemiklerde şekil bozuklukları, kemik kırıkları ile ilerleyen hastalık.

recmetmek b. f. Taşlamak, taşa tutmak, taşa tutarak öldürmek.

recül Ar. i. Erkek.

reçel i. Meyvaları şekerle pişirerek hazırlanan yiyecek. Ekşimeden saklanabilmesi için ağdalıca yapılır. [Confiture — Jam]

reçete İta. i. ★ 1. Hek. Hekimin hastasına tavsiye ettiği ilâçları ve onları ne şekilde kullanacağını üstüne yazdığı belge. [Ordonnance, prescription — Prescription] ★ 2. Herhangi bir yemeğin yapılmasında kullanılan maddelerin cins ve miktarını ve o yemeğin nasıl yapılacağını gösteren yazılı kâğıt: Bu tatlının reçetesini bana ver. [Recette — Recipe]

reçine İta. i. Bazı ağaçlardan ve özellikle çamdan sızan maddenin damıtılarak terebentini giderilmiş olanlarına verilen genel ad. Akındırlık, ağaç sakızı. [Résine — Resin]

redaksiyon Fr. i. ★ 1. Yazı yazma. ★ 2. Yazılmış bir yazıyı düzelterek, esas kabul edilmiş ölçülere göre değerlendirerek okuma.

redaktör Fr. s. Redaksiyon yapan.

reddetmek Ar. T. b. f. Kabul etmemek. [Refuser, retourner, rejecter, repousser — To refuse, reject, refute, return, repel]

reddiye Ar. i. Ed. Bir fikre karşıt yazı.

Redhouse, Sir James William (1811-1892) İngiliz diplomat ve oryantalisti. Dil konusundaki çalışma ve eserleri Türkçe, Arapça, Farsça üzerinedir. İngilizce - Türkçe ve Türkçe - İngilizce sözlükleri tanınmıştır.

redif Ar. i. ★ 1. Eskiden terhis edilerek yedeğe geçen erlere verilen ad. ★ 2. Ed. Her beytin sonunda uyaktan sonra tekrarlanan kelime.

redingot, -tu Fr. i. Arkası yırtmaçlı, etekleri uzun, çift sıra düğmeli resmi ceket. [Redingote — Frock - coat]

redöşose Fr. i. Bir ev ya da apartmanın toprak seviyesinde olan kısmı. [Rez-de-chaussée — Ground - level, ground - floor]

redresör Fr. i. Fiz. Bak. doğrultmaç.

reel Fr. s. Gerçek.

reeskont Fr. i. Bir işletme tarafından iskonto edilmiş bir alacağın, o işletme tarafından diğer bir banka ya da kredi kurumuna iskonto ettirilmesi. Uygulamada reeskont, bankaların portföylerindeki senetler karşılığında Merkez Bankası'ndan aldıkları kredidir. esk. Mükerrer iskonto. [Réescompte — Rediscount]

refah Ar. i. Geçim genişliği. [Aisance, bien - être — Welfare, prosperity]

Refahiye Erzincan'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 747 km² olan ilçenin 5 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 35 930, merkezinin nüfusu 1 972'dir. Başta buğday olmak üzere tahıl yetiştirilir; hayvancılık yapılır Meyvacılık da önemli yer tutar Kasaba. Dumanlıdağ'ın doğu sırtlarında. Erzincan — Sivas demiryolu üzerindedir İl merkezine 78 km. uzaklıktadır.

refakat, -ti Ar. i. Yanında gitme. eşlik. arkadaşlık etme. [Accompagnement — Accompaniment, suite]

referandum Yun. i. Huk Yasama organınca hazırlanan bir kanunun yürürlüğe girebilmesi için halkın oyuna sunuluşu ve kanunun halkça kabul edilmesinin istenilmesi usulü. [Referendum — Referendum]

referans Fr. i. Tavsiye yerine geçen belge. [Référence — Reference]

refet, -ti Ar. i. Bağışlayıcılık.

refetli Ar. s. Eskiden yazı dilinde kullanılan bir şeref sanı.

refetmek Ar. T. b. f. Kaldırmak, gidermek.

refi Ar. s. Yüksek.

Refiğ, Halit (Doğ. 1934) Türk sinema rejisörü. Mühendislik öğrenimi yaparken, sinemacılığa yöneldi. 1960'da ilk filmi «Yasak Aşk»ı çevirdi. «Şehirdeki Yabancı», «Göçmen Kuşlar», «Haremde 4 Kadın» önemli filimleridir. Son yıllarda, ulusal sinemadan yana yazılar yayınladı.

refik, -ki Ar. i. Arkadaş.

refika Ar. i. Eş, karı; zevce.

Refik Halit Bak. Karay, Refik Halit.

refleks Fr. i. Biyo. Dış bir etki ile elde olmadan meydana gelen bir sinir tepkisi. Yansı. [Reflexe — Reflex]

reflektör Fr. i. Işığı yansıtmıya yarar aynalı aygıt. [Réflecteur — Reflector]

Reform Ortaçağ başlarında Hıristiyanlık'da



M. Ş. Recai Efendi



Sir James W. Redhouse

gerçekleştirilen yenilikler. Başta papa olmak üzere Katolik kilisesinde görülen bozulma, Kuzey Avrupalı düşünürlerin eleştirisine hedef olmaktaydı. Kilisenin aşırı servet edinmesi, siyasete karışması ve Hıristiyanlık dininin ilkelerini, örneğin endüljans denen günahlardan arınma belgeleri satarak, soysuzlaştırması; ilk defa İngiltere'de John Wycliff, Bohemya'da Jean Hus tarafından eleştirildi. 1517'de de Martin Luther, Wittenberg bildirisiyle papalığın nüfuzunu reddederek, birey ile Tanrı arasında aracı bir din adamları sınıfına gerek olmadığını ilân etti. Almanya İmparatoru V. Şarl'ın Luther'i mahkûm eden diyetinin kararını (1529), birçok Alman şehir ve prensliklerinin protesto etmesiyle protestanlık doğdu. Çıkan iç savaşlar ancak 1555'de kesildi ve Ogsburg Antlaşması'yla Protestanlar'a mezhep özgürlüğü tanındı. Luther'in etkileri, Fransa'da Calvin'ciliğin, İngiltere'de Anglikan kilisesinin doğmasına yol açtı. Din ahlâkının yerine, laik ahlâk ilkeleri getiren Reform hareketinin, geleceğin serbest rekabetçi kapitalizmine ortam hazırlandığı kabul edilmektedir.

reform Fr. i. İyileştirme düzeltme. esk. Islahat.

reftar Far. i. Yürüyüş, gidiş.

Regaip Gecesi Anası Amine Hatun'un, Peygamber Muhammed'e gebe kaldığı, kamer aylarından recebin ilk cuma gecesi. Kandil günlerinden biridir.

regresyon Fr. i. Hek. ★ 1. Gerileme. ★ 2. Ruhsal dengenin korunumundan söz ederken, kişinin eskiden kazanmış olduğu birtakım alışkanlık ve davranışlara dönerek onları tekrar etmesi.

regülatör Fr. i. Düzengeç. [Regulateur — Governor, regulator]

reha Far. i. Kurtuluş.

rehabilitasyon Fr. i. Hek. Bir kimsenin doğal ya da sonradan olma sakatlık ya da yetersizliğine karşı koymak ve kişinin eksikliklerine rağmen kendisine uyan bir iş yapmasını sağlamak amaciyle uygulanan tedavi şekli.

rehavet, -ti Ar. i. (Vücutta) Gevşeklik.

rehber Far. i. Yol gösteren, kılavuz. [Guide — Guide]

rehin Ar. i. Huk. Bir borcun ödeneceğini temin etmek, ödenmemesi durumunda alacaklının alacağını sağlayabilmek için bir malın teminat olarak tahsisini gerektiren sözleşme. [Gage — Pledge, pawn]

rehine Ar i. Teminat olarak hasma verilen ya da hasım tarafından alınan insan, tutak. [Otage — Hostage]

rehine koymak b. f. Ödünç para için bir şeyi teminat olarak alacaklıya bırakmak [Mettre en gage — To pledge]

Reicha, Anton (1770-1836) Çek bestecisi ve müzik teoricisi. Prague'da doğdu. Paris Konservatuvarı'nda öğretim üyeliği yaptı. Liszt, Berlioz, C. Franck ve Gounod gibi bestecileri yetiştirmiştir.

Reichstag Alm. b. i. Alman İmparatorluğu'nun, Berlin'de toplanan meclisi.

Reims (Fransa) Marne bölgesinde 138 600 nüfuslu bir şehir. I. Dünya Savaşı'nda çok zarar görmüştür. Fakat gene de çok ünlü anıtlara sahiptir. Şehirdeki katedral, dünyanın en ünlü katedrallerinden biridir. Gotik sanatın bir şaheseridir.

Reinhardt, Max (1873-1943) Alman tiyatro ve sinema adamı. Viyana Konservatuvarı'nı bitirdikten sonra, Rusya'da Stanislavski ve Meyerhold'a paralel olarak Almanya'da 1906-1914 arasında tiyatro sahne düzeni konusunda yepyeni görüşler ortaya attı ve dışa vurumcu bir gerçekçilik anlayışını geliştirdi. Kammerspiel akımını geliştiren bu çalışmaların yanı sıra Almanya'da ve A.B.D.'de filimler çevirdi. Bak. Kammerspiel.

Reinhold, Karl Leonhard (1758-1823) Alman filozofu. Kant sonrası idealizminin kurucusu. Diyalektik düşünüş üzerindeki çalışmalarıyla Hegel ve Fichte'ye öncü olmuştur.

Reis Konya'nın Akşehir ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 9 919, merkezi olan Yelkenli'nin nüfusu 1 707'dir.

reis Ar. i. ★ 1. Başkan. ★ 2. Küçük gemi kaptanı.

reisicumhur Ar. b. i. cumhurbaşkanı.

reisülküttap Tar. Osmanlı İmparatorluğu'nda dışişleri bakanının adı.

reisülûlema Ar. b. i. Eskiden şeyhülislâmlık dairesinde ilmiye sınıfının başı sayılan yüksek memur.

reji Fr. i. ★ 1. Hizmetleri en iyi ve en ucuz yapmak amacıyla idarenin bunları kendi sorumluluğu altında gördürmesi. Örneğin: Osmanlı Devleti tütünün işletmesini imtiyaz suretiyle bir şirkete bırakmıştı: Tütün rejisi. [Régie — Excise administration] ★ 2. Tiy. Si. Rejisörün yaptığı iş.

rejim Fr. i. ★ 1. Bir devletin belli başlı temel fikirleri bakımından yönetim yolu: Cumhuriyet rejimi. ★ 2. Hek. Hastalıkların tedavisi ya da onlardan korunmak amacıyla uygulanan özel beslenme şekli: Yağsız rejim. ★ 3. Coğ. Bir akarsuyun debisinde bir yıl içinde meydana gelen değişmeler.

rejisör Fr. i. Tiy. Si. Sinema, tiyatro, opera ya da bale gibi gösteriye dayanan sanatlarda, eserin bir sanat ürünü olarak ortaya konulmasından sorumlu olan sanatçı. Bu amaçla, oyuncular ve teknik ekip arasında gerekli işbirliğini sağlayarak, esere genel bir yorum ve bütünlüğü katan yönetici. [Metteur en scène — Director, stage manager]

rekabet, -ti Ar. i. Herhangi bir işte birbirinden ileri geçmeye çalışma. [Concurrence — Competition]


K. L. Reinhold


Max Reinhardt


A. Reicha

rekâket, -ti Ar. i. Kekemelik, pepemelik.

rekât, -ti Ar. i. Namazda 1 kıyam, 1 rükû ve 2 secdeden ibaret hareket.

rekiem Lat. i. Müz. Ölüler için kilise duası olarak bestelenmiş eser. Verdi ve Mozart'ın bu tür müzikli duaları ünlüdür. [Requiem — Requiem]

reklâm Fr. i. Bir şeyi halka tanıtmak, beğendirmek ve böylelikle sürümünü sağlamak için söz, yazı ya da resimle yapılan her türlü çaba. [Réclame — Advertising, advertisement, ad]

rekolte İta. i. Derlenen ürünün topu. [Récolte — Harvest, vintage]

rekor İng. i. Bir sporda, o zamana kadar varılmış bulunan derecelerin en üstünü. [Record — Record]

rekor kırmak b. f. Eski rekoru aşıp yeni bir rekor kırmak. [Battre un record — To break a record]

rekortmen İng. b. i. Sp. Rekor sahibi. [Recordman — Record - breaker, record - man]

rektör Fr. i. Üniversite başkanı. [Recteur — Rector]

rektris tüyü b. i. Biyo. Yöneltken telek.

Remarque, Erich Maria (Doğ. 1898) Alman yazarı. 1929 yılında yayımlanan «Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok» adlı romanı ile büyük bir üne ulaştı. Almanya'da Hitler başa geçince Amerika'ya yerleşti. İlgi çekici öteki romanları şunlardır: «Zafer Anıtı» ve «Üç Arkadaş».

Rembrandt, Van Rijn (1606-1669) Hollandalı ressam. Leyde'de doğdu, Amsterdam'da öldü. 1632'de tamamladığı «Anatomi Dersi» adlı tablosuyla üne ulaştı. Birçok eleştirmecinin dünyanın en büyük ressamı saydığı Rembrandt'ın öteki şaheserleri: «Gece Devriyesi», «Hendrickje Stoffels'in Portresi», «Kendi Portresi», «Betşabe Banyoda», «Derisi Yüzülmüş Öküz» dür.

remel Ar. i. ★ 1. Ed. Aruz ölçülerinden biri. ★ 2. Müz. Doğu müziğinde bir usul.

remil, -mli Ar. i. Fal ve özellikle kum falı.

remiz, -mzi Ar. i. Simge, sembol.

Renan, Ernest (1823-1892) Fransız yazarı. Önce din adamı olmak istiyordu. Alman felsefesini inceledi. Bu arada inancını yitirdi. En önemli eseri 1863'de yayımlanan «Vie de Jesus — İsa'nın Hayatı» dır. «Avenir de la Science — Bilimin Geleceği» adlı kitabı da önemlidir.

Renard, Jules (1864-1910) Fransız yazarı. İnce bir mizahla dolu romanlar ve hikâyeler yazmıştır. Kısa sahne oyunları da ayrıca değer taşır.

rencide Far. s. Kalbi kırılmış, incinmiş.

rençper Far. i. ★ 1. Yapı ve toprak işlerinde en zahmetli işleri gören işçi. [Manoeuvre — Factory or farm hand] ★ 2. Çift sürücü. [Laboureur — Agricultural labourer]

Renda, Mustafa Abdülhalik (1881-1957) Devlet adamı. Mülkiye mektebini bitirdi. Mütarekeden sonra İngilizler tarafından Malta'ya sürüldü. Dönüşünde Ankara'ya gelerek iktisat ve dahiliye müsteşarlıklarında bulundu. İzmir valisi iken, 2. dönemde milletvekili seçildi ve 8. dönem sonuna kadar mecliste kaldı. 1924-1925, 1926-1927, 1930-1934 yıllarında maliye, 1927-1930 yıllarında millî savunma bakanlığı, 1935-1946 yıllarında ise T.B.M.M. başkanlığı yaptı.

rende Far. i. ★ 1. Tahtaların yüzünü pürüzlerden kurtarıp dümdüz etmek işinde marangozların kullandığı alet. [Rabot — Plane] ★ 2. Mutfakta peynir, soğan, havuç gibi şeyleri talaş haline koymakta kullanılan alet. [Râpe — Rasp] ★ 3. Bu aletle talaş haline getirilmiş şey: Peynir rendesi. [Râpure — Raspings]

rengârenk Far. s. ★ 1. Renk renk. [Multicolore — Multi - coloured] ★ 2. Alacalı. [Bigarré — Ornate]

ren geyiği b. i. Zo. Çift tırnaklı geviş getirenlerin geyikler familyasının bir türü. «Misk sığırı» dışında kuzeyde yaşayan tek tırnaklı hayvandır. Kızağa koşulduğu gibi, etinden, sütünden, derisinden, boynuzlarından yararlanılır. [Renne — Reindeer]

renk, -gi i. ★ 1. Cisimler tarafından yansıtılan ışığın gözde meydana getirdiği duyum. Güneş ışığının bir biçmede çözümlenmesinden doğan temel renkler, mor, lacivert, mavi, yeşil, sarı, turuncu, kırmızı olmak üzere yedidir. [Couleur — Colour] ★ 2. Oyun kâğıtlarındaki kırmızı ya da siyah renkli 4 işaretten her biri: 1° Pik (Maça, karamaça). 2° Kör (Kupa). 3° Karo (Orya, lokum). 4° Trefl (Sinek, ispati). [Couleur — Suit] ★ 3. mec. Nitelik. esk. Mahiyet: Meselenin rengi değişti. [Essence — Essence]

renk körlüğü b. i. Hek. Renklerin ayırt edilememesi ile belirlenen hastalık. Genellikle kalıtımla iletilen bir hastalıktır. Hasta kendisine gösterilen ışık dizisinde, sarı ve mavi olmak üzere iki renk gördüğünü söyler. Diğer renkleri ise ayırt edemez. Hastalık, gündelik hayatta genellikle farkedilmez. Muayeneyle açığa çıkar. İlk defa İngiliz fizik bilgini Dalton, kendisinde de bulunan bu hastalığı tanımladığı için hastalığa, daltonizm de denir. [Dyschromatopsie, daltonisme — Dyschromatopsy, daltonism]

renkküre b. i. Ast. Güneşte ışıkküreyi kaplayan hidrojenli tabaka. esk. Kürei levniye. [Chromosphère — Colour sphere, chromotosphere]

renkli işitme b. i. Psi. Ses duyumu sırasında göze birtakım renklerin görünmesi


J. Renard


V. R. Rembrandt


Ernest Renan


C. Retz


A. Resmî Efendi


C. Renouvier


A. Renoir

hali. [Audition colorée — Coloured hearing]

renk ölçer Far. T. i. Fiz. Bir sıvının renk derecesini ölçmeye yarayan aygıt. esk. Mikyasüllevn. [Colorimètre — Colorimeter, chromometer]

renk vermemek b. f. Duygularını ya da başkaca bir halini belli etmemek.

ren likeni b. i. Bot. Ren geyiklerinin yeyip beslendikleri kutup likeni. [Lichen de renne — Ren - lichen]

Renoir, Auguste (1841-1919) Fransız ressamı. Monet ile beraber açık havada resim yaptı. 1874'de empresyonistlerin ilk sergisine katıldı. 1876'da şaheserlerinden biri olan «Moulin de la Galette» adlı tablosunu yarattı. İtalya'ya seyahat etti. Özellikle çıplakları ve kadın portreleri son derece çekicidir. Kadın çizgilerini kendine özgü şehvetsel bir açıdan belirtmesiyle tanınmıştır.

Renoir, Jean (Doğ. 1894) Fransız sinema rejisörü. Ressam Auguste Renoir'ın oğludur. Özellikle II. Dünya Savaşı başlamadan önce çevirdiği «Büyük Aldanış», «Ayak Takımı Arasında», «Beşerdeki İfrit», «Oyunun Kuralları» gibi sinema klasiği sayılan filimlerle çağının gerçekleri karşısında insandan yana, antifaşist bir tutum aldı.

Renouvier, Charles (1815-1903) Fransız filozofu. Montpellier'de doğdu. Kant'ın etkisiyle metafiziğin, bilim açısından değeri olmadığını ileri sürer. Metafiziği reddetmekle beraber kaba bir pozitivizme düşmemiştir.

renyum i. Kim. Plâtine benzeyen ağır bir maden. Tabiatta dünyanın yüzeyinde %1,10 oranında bulunur. Saf halde oldukça yumuşaktır. Kolay çekiçlenebilir. Yüksek ergime noktası, sertliği, büyük yoğunluğu dolayısıyle elektrik ampullerinde, radyo televizyon tekniğinde kullanılır. Sanayide dolma kalem ucu, platinle alaşım, elektron analizlerinde kullanılır. Sembolü Re, atom ağırlığı 186,22; atom sayısı 75'dir.

reomür Fr. i. Erimekte olan buzun erime sıcaklığını O, suyun kaynama noktasını 80 derece kabul eden ve yapıcısı Réaumur'ün adını taşıyan sıcaklık ölçüsü.

reosta Fr. i. Fiz. Elektrik akımının şiddetini azaltıp çoğaltmaya yarayan aygıt. [Rhéostat — Rheostat]

repertuvar Fr. i. Bir tiyatro topluluğunun oynamak için hazırladığı piyeslerin listesi ya da bir müzik takımının solistinin hazırlamış olduğu parçalar. [Répertoire — Repertory]

replik Fr. i. Cevap.

re'sen Ar. zf. ★ 1. Kendi başına. ★ 2. İlgiliye danışmaksızın.

resepise - varant Fr. b. i. Eko. Tüccar tarafından, genel mağazalara konan mallar karşılığı verilen belge.

resepsiyon Fr. i. Kabul. Kabul etme. Resmî ziyafet.

reseptör Fr. i. Fiz. Almaç.

resif Fr. i. Jeol. Su yüzüne kadar gelen sıra kayalar. [Récif — Reef]

resim, -smi Ar. i. ★ 1. Kâğıt ve benzerleri gibi düz bir nesne üzerine, bir şeyin, kalem, boya ya da başka araçlarla yapılan benzeri: İnsan resmi. [Dessin — Picture] ★ 2. Bu gibi benzerler yapmak sanatı. [Dessin — Painting] ★ 3. Portre: Ressam, babamın güzel bir resmini yaptı. [Portrait — Portrait] ★ 4. Fotoğraf. [Photographie — Photograph, photo] ★ 5. Tören. Geçit resmi. [Cérémonie — Ceremony] ★ 6. Bazı eşyadan ve bazı işlerden alınan vergi: Gümrük resmi. [Droit, impôt — Duty]

resim almak b. f. ★ 1. Bir şeyin resmini yapmak. ★ 2. Resim ödetmek.

resital Fr. i. Müz. Sanatçının, solo olarak, tek müzik aletiyle verdiği konser. [Récitale — Recital]

resitatif Fr. i. Müz. Bir form. Vokal eserlerde orkestranın ya da yaylı sazların, sesi çeşitli akorlarla desteklemesi, eşlik etmesi.

resmen Ar. zf. Resmî olarak. [Officiellement — Officially]

resmetmek f. Bir şeyin resmini çizmek.

resmî Ar. s. ★ 1. Devletin malı olan. [Officiel — Official] ★ 2. Devlet usulünce olan: Resmî işlem. [Officiel — Official] ★ 3. Teklifli: Kendisiyle hep resmî görüşürüz. [Cérémonieux — Formal, ceremonial]

Resmî Ahmet Efendi (Ölm. 1779) Diplomat. Prusya Kralı Büyük Friedrich'in nezdine elçi olarak gönderilmiştir. Ebüzziya matbaası tarafından 1887'de İstanbul'da basılmış olan «Ahmet Resmî Sefaretnamesi», o zamanki Berlin ve Alman hayatına ait değerli bilgileri içine alır.

Resmî Gazete Ankara'da başbakanlığa bağlı bir yayın müdürlüğünce yayınlanan ve kanunları, tüzükleri, kararnameleri, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay kararlarını, Meclis kararlarını yayınlayan gazete.

resmi geçit (ya da geçit resmi) b. i. Toplu halde geçiş hareketi. [Défilé — Parade]

resmî kur b. i. Eko. Maliye Bakanlığı tarafından, yerli para ile yabancı para arasındaki bağıntıyı göstermek üzere, her 6 ayda yayınlanan liste. [Cours officiel — Official rate of exchange]

resmiyet Ar. i. Resmîlik.

Resnais, Alain (Doğ. 1922) Fransız «yeni dalga» sinemasının en iyi rejisörü. Fransa'nın ünlü sinema okulu IDHEC'i bitirdikten sonra, 1948-1958 arasında «Van Gogh», «Guernica», «Gece ve Sis» gibi kısa belge filimlerinde, kendisine vergi dinamik sinema deyişiyle büyük ün yaptı.

Respighi, Ottorino (1879-1936) İtalyan bestecisi. Bolonya'da doğdu. Roma'da müzik eğitimi görmüş, Rimski Korsakof ve Bruch'dan yararlanmıştır. İtalya'da empresyonizmin öncülerindendir. Ünlü eserleri: «Roma Çeşmeleri», «Roma Çanları», «Kuşlar», keman ve orkestra için «Concerto Gregoriano» dur.

ressam Ar. i. Resim ve özellikle yağlıboya resim yapan kimse. [Peintre — Painter]

Ressam Ömer (XVII. yüzyıl) Hattat. Yazdığı bir Mushaf'ı II. Ahmet'e sunmuş, 1 000 altın ihsan alarak o Mushaf'ı Ravzai Mutahhara'ya götürmeye memur edilmiştir.

rest, -ti Fr. i. Poker oyununda, bir oyuncunun önünde bulunan bütün para. [Reste — Rest]

resto İta. ü. ★ 1. Lokantacılık ve garsonluk dilinde, müşterinin ısmarlayıp biraz sonra vazgeçtiği yemek için «kalsın!» anlamında mutfağa seslenme. ★ 2. Külb. Yeter, dur, kâfi.

restoran Fr. i. Lokanta.

restore etmek Fr. T. b. f. Sanat onarımı yapmak.

resul, -lü Ar. i. Kitaplı peygamber. [Prophète — Prophet]

resülmal, -li Ar. b. i. Anamal, anapara. Far. Sermaye.

reşadetlu Ar. T. s. Eskiden tekke şeyhlerine verilen ünvan.

Reşadiye Tokat'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 506 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 55 581, merkezinin nüfusu 4 549'dur. Tahıl ve sebze yetiştirilir. Kasaba, Koyulhisar — Niksar yolu üzerindedir

Reşadiye Bitlis'in Tatvan ilçesi bucaklarından. 23 köylü bucağın nüfusu 9 752, merkezinin nüfusu 465'dir.

reşat Ar. i. Doğru yolu bulma ve izleme.

Reşat, Sultan Bak. Mehmet V.

reşidiye Ar. i. Nişasta ve şekerle yapılan bir çeşit tatlı.

Reşidüddin (XIII.-XIV. yüzyıl) İlhanlılar çağının büyük tarihçisi. Aynı zamanda bir tıp bilgini olarak ünlüdür. «Câmiüt - Tevarih» adlı eseri Yakın Doğu'nun ilk büyük ve başarılı genel tarihidir.

Reşit Akif Paşa, Mustafa Salih (1863-1920) Devlet adamı. Kalkandelenli Akif Paşa'nın oğludur. Şûrayı Devlet (Danıştay) üyesi, Sıvas valisi oldu. 1908'den sonra içişleri bakanlığına getirildi. Âyan üyesi (senatör) de olan Reşit Akif Paşa'nın divanı basılmıştır.

Reşit Galip (1893-1934) Devlet adamı. İstanbul Tıp Fakültesi'ni bitirdi. Kütahya'da Müdafai Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasında çalıştı. 2. Büyük Millet Meclisi'ne üye, Şeyh Sait ayaklanması üzerine kurulan Şark İstiklâl Mahkemesi'ne üye olan Dr. Reşit Galip, 1932'de millî eğitim bakanlığına getirildi. 1 yıl sonra çekildi. Türk Tarih Kurumu'nda çalıştı. Ateşli bir devrimci olarak tanınmıştır. Halkevlerinin kuruluşunda, Darülfünun'un Üniversite'ye değişiminde rolü oldu. Küçük birkaç kitabı basılmıştır.

Reşit, Mehmet, Şahingiray (1872-1919) Politikacı, yönetici. Askerî Tıp okulunu bitirdi. Bir süre hekimlik yaptı. İttihat ve Terakki ile ilgisi dolayısıyla Trablusgarp'a sürüldü. 1908'den sonra yurda döndü, askerlikten ayrıldı, kaymakamlık yaptı. Mutasarrıf ve vali de olan Dr. Reşit 1915-1917 yıllarında Ankara valisi idi. İttihatçılar'ın Ermeniler'i göçe zorlamaları olaylarına, 1918 mütarekesinden sonra, bir zaman Diyarbakır valisi olan Dr Reşit'in de adı karıştı. Yakalandı; kısa bir süre sonra kaçtı, gizlendi Ancak, yeniden yakalanacağını anlayarak kendini öldürdü.

Reşit Paşa, Mustafa (1799-1857) Osmanlı Devleti'nin değerli vezirlerinden biri. «Koca Reşit Paşa», «Büyük Reşit Paşa» gibi sanlarla anılır. İstanbul'da doğdu Paris ve Londra elçiliklerinde bulunduğu yıllarda batı düzeninin ülkemizde de kurulmasının zorunluluğunu anladığından, Hariciye Nazırı olarak yurda dönüşünde «Tanzimat» ın hazırlanmasını ve ilânını sağladı. 1845 yılında sadrazam oldu. Tanzimat Fermanı'nda ilân edilen şartların ve düzenlerin gerçekleştirilmesi için çalıştı. 1857 yılındaki ölümüne kadar, aralıklarla 6 defa sadrazam oldu. Beyazıt alanındaki türbesinde yatmaktadır.

Reşko Tepesi Hakkâri ili sınırları içindeki Cilo dağlarının en yüksek noktasıdır. Yüksekliği 4 168 m. dir.

ret, -ddi Ar. i. ★ 1. Kabul etmeyerek geri çevirme, abama. [Refus — Refusal, denial] ★ 2. (Kendisiyle yakın ilgisi bulunan birini, bu ilgiden) Çıkarma: Evlâtlıktan ret = Evlâtlıktan çıkarma.

retina Yun. i. Gözün sinir dokusundan meydana gelmiş katı. Sopa ve koni şeklinde hücrelerden yapılmıştır. Eşyaların görüntüsü önce bu hücreler üzerine düşer, sonra da görme siniri ile beyindeki görme merkezlerine iletilir.

Retz, Cardinal de (1613-1679) Fransız siyaset adamı ve yazarı. Asıl adı Paul de Gondi'dir. «Fronde» adı verilen iç savaş karışıklıklarında önemli rol oynamış, saraya karşı direnmenin başı olmuş, Mazarin tarafından Bastille zindanına atılmıştır. 1717'de yayımlanan «Anılar» ı Fransız edebiyatının en ilgi çekici eserleri arasındadır.

Réunion Adası Hint okyanusunda, Afrika'nın doğusunda 2 500 km² yüzölçümlü, 370 000 nüfuslu bir ada. Merkezi Saint - Denis'dir. Tropikal iklimli volkanik bir


M Reşit Şahingiray


M. Reşit Paşa


Reşit Galip


Reşit Akif Paşa



J. Reynolds



Ahmet Reşit Rey



Cemal Reşit Rey

adadır. Şeker, vanilya, rom ihraç eder. 1642 yılından beri Fransa'ya aittir.

reva Far. s. Yakışır, yerinde, uygun: Bu bana yapılan reva mıdır?

revaç Ar. i. Sürüm, geçerlik.

Revan Bak. Erivan.

revan Far. s. Giden, yürüyen.

revani i. İrmikle yumurtayı çalkalayıp tepside pişirerek, sonra üzerine şerbet dökerek yapılan tatlı.

Revan Köşkü IV. Murat'ın, İran'a yaptığı savaşları kazanıp dönmesi üzerine bu başarısının adını yaşatmak amacı ile yaptırdığı iki köşkten birinin adı.

reverans Fr. i, Selâm ya da teşekkür yolunda eğilme, diz bükme. [Révérence — Bow, curtsey]

revir Fr. i. Okul, kışla gibi yerlerde ufak tefek hastalıkları olanların yatırıldıkları hasta odası. [Infirmerie — Infirmary]

revizyon Fr. i. Yeniden gözden geçirme, doğru olup olmadığını, iyi işleyip işlemediğini inceleme: Bir motorun revizyonu. [Revision — Revision]

revizyonizm Fr. i. Bir doktrinin temellerini değiştirmek isteyenlerin davranışı. [Revisionisme — Revisionism]

revnak Far. i. Parlaklık, göz alıcılık.

revü Fr. i. Varyete numaralarından meydana gelme sahne gösterisi.

rey Ar. i. Oy.

Rey, Ahmet Reşit —H. Nazım— (1870-1956) Devlet adamı, şair. Mülkiye mektebini bitirdi. II. Abdülhamit'in sarayında kâtiplik, mutasarrıflık, valilik yaptı. 1909'-dan sonra Galatasaray Lisesi edebiyat öğretmenliğine atandı. 1912'de içişleri bakanlığına getirildi. Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi olayından sonra 1913-1919 yılları arasında Avrupa'da kaldı; bu arada gıyabında idama mahkûm edildi. 1919'da yurda döndü. Damat Ferit kabinesinde içişleri bakanlığı görevi aldı. Sevre antlaşması görüşmeleri için Paris'e gidenler arasında o da vardı. Rey, Servetifünun edebiyatının (H. Nazım) takma adıyla tanınmış şairlerindendir. «Nazariyatı Edebiye» adlı kitabı, Racine'den çevirileri, anıları basılmıştır. Oğullarından Ekrem Reşit Rey, Cemal Reşit Rey de tanınmıştır.

Rey, Cemal Reşit (Doğ. 1904) Besteci, piyanist ve orkestra yöneticisi. İstanbul'da doğdu. Paris ve Cenevre konservatuvarlarında müzik eğitimi gördü. 1923'de İstanbul Konservatuvarı öğretim üyesi oldu. Batı müziği kurallarına uyarak, Türk halk müziği motiflerini işleyen birçok eser bestelemiştir. Başlıca eserleri: «Sultan Cem» ve «Çelebi» operaları, ses ve piyano için «Anadolu Türküleri», sonatlar, kardeşi Ekrem Reşit Rey'in yazdığı «Deli Dolu», «Lüküs Hayat», «Hava Cıva» gibi operetlerin müzikleridir.

Rey Ekrem Reşit (1900-1959) Operet yazarı. İstanbul'da doğdu. Özel bir öğrenimden sonra Galatasaray Sultanisi, Paris Buffon Lisesi ve Cenevre Üniversitesi'nde okudu. Cenevre Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitirdi. İstanbul Üniversitesi'nde, Teknik Üniversite'de Fransızca okutmanlığı yaptı. Cemal Reşit Rey'in bestelediği operetler ve bunun dışında bazı komediler yazdı. Başlıca eserleri: «Saz - Caz», «Lüküs Hayat», «Deli - Dolu», «Maskara», «Alabanda», «Aldırma» dır.

Reyer, Ernest (1823 - 1909) Fransız bestecisi ve eleştiricisi. Marsilya'da doğdu. «Heykel», «Üstat Wolfram», «Salammbo» ve «Sigurd» adlı neo-romantik türde operaları ünlüdür.

reyhan Ar. i. ★ 1. Bot. Fesleğen. ★ 2. Her türlü güzel kokulu bitki.

Reyhanlı Hatay'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 584 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 38 746, merkezinin nüfusu 16 447 dir. Pamuk, tahıl ve çeltik yetiştirilir. Kasaba, Suriye sınırına 5, Antakya'ya 41 km. uzaklıktadır.

Reynaud, Paul (1878 - 1966) Fransız devlet adamı. Avukatlık yaptı. 1919'da milletvekili, 1930'da maliye bakanı oldu; çeşitli bakanlıklarda ve başbakan yardımcılığında bulundu. 1940'da başbakan oldu. O yıl enterne edildi. Naziler tarafından tutuklandı. 1946 kurucu meclis'ine katıldı. 1948 de maliye bakanlığına getirildi. 1949-1957 yıllarında Avrupa Konseyi'nde çalıştı. 1953-1954 yıllarında başbakan yardımcılığı yaptı. Basılmış eserleri vardır.

Reynolds, Sir Joshua (1723-1792). İngiltere-nin en büyük portre ressamlarından biri. Özellikle renklerinin sıcaklığı ile tanınır. «Bayan Siddons'un Portresi» adlı tablo şâheserlerinden biridir.

reyon Fr. i. ★ 1. Bir mağazada, eşyanın yerleştirildiği raf. [Rayon — Shelf]. ★ 2. Bir mağazanın, bir çeşit eşya satılan kısmı: Kundura reyonu. [Rayon — Department]

rezalet, -ti Ar. i. Halkın duygusunu inciten hal, kepazelik.

reze i. ★ 1. Kapıyı açıp kapamıya yarar, yaysız zemberek. [Loquet - Hinge]. ★ 2. Küçük kol demiri. [Loquet - Loquet] ★ 3. İnce talaş.

rezede çiçeği i. Tohumlarından kandil yağı, çiçeklerinden sarı boya çıkarılan bir bitki.

rezeksyon Fr. i. Hek. Bir organın ya da bir bölümün kesilerek çıkarılmasına dayanan ameliyat.

rezene i. Bot. Maydanozgillerden, dereotuna benzer, sebze gibi kullanılan baharlı bir bitki. Raziyane. [Fenouil — Fennel]

rezerpin Fr. i. Hek. Damar basıncı düşürücüsü olarak ve akıl hastalıklarında kullanılan, bir bitkiden elde edilen ilâç.

rezervasyon Fr. i. Ayırma, biri için saklama.

rezerve Fr. s. Tutulmuş, saklanmış.

rezervuar Fr. i. (Sıvılar için) Hazne. [Réservoir — Reservoir]

rezil Ar. s. Alçak, aşağılık (kimse).

rezilet, -ti Ar. i. Psi. Yerginlik. Fazilet karşıtı.

rezistans Fr. i. Fiz. Direnç.

rezonans Fr. i. Fiz. Seselim.

Rh Kim. Rodyum elemanının sembolü.

Rhallis (Rallis ya da Ralli) Demetrios (1841-1921) Yunan devlet adamı. I. Dünya Savaşı'nda Venizelos'a karşı Kral Konstantin'in siyasetini desteklemiştir. 1920-1921 arasında başbakanlık etmiştir. Büyükada'da «Yaldızlı Köşk» ya da «Ralli Köşkü» adıyla ünlü villâyı yaptırmıştır.

Rhee, Syngman (1875-1965) Güney Koreli devlet adamı. A.B.D.'de okudu. 1894'de Kore'nin ilk günlük gazetesini kurdu. 1897-1904 yılları arasında hapis yattı. Japonlar'a karşı koyma hareketine katıldı. Bir ara Hawai'ye kaçtı. 1919'da sürgünde kurulan hükümete başkan oldu. 1945'de Japonlar Kore'yi bırakınca döndü; bağımsızlık için çalışan sağcı bir örgüt kurdu. 1945-1948 yıllarında Birleşmiş Milletler himayesinde olan Kore, 1948'de bağımsız olunca Rhee cumhurbaşkanlığa getirildi. 1950'de Kuzey Kore'nin saldırısı başladı. Rhee, diktatörce davranışları dolayısıyla sevilmemesine rağmen 1960 seçiminde de kazandı; ancak hemen istifa etmek zorunda kaldı. Eserleri basılmıştır.

Rhein (ya da Ren) Batı Avrupa'da bir nehir. Uzunluğu 1 320 km. dir. İsviçre'den çıkar, iki koldan meydana gelir. Konstanz gölünden geçer. Uzunluğunun çok fazla olmamasına rağmen ekonomik önemi çok büyüktür. Birinci derecede bir ticaret yoludur.

Rheinberger, Joseph (1839-1901) Alman bestecisi. Münih Krallık Konservatuvarı'nda eğitim gördü. Oda müziği parçaları, operalar bestelemiştir. Özellikle org için yazdığı sonatlar ünlüdür.

Rh faktörü b. i. Hek. Rezüs cinsi maymunun kanında bulunan bir madde. Bu aynı madde, insanların % 85'inin kanında da bulunmaktadır. Kanlarında bu madde bulunan kimselerin kanlarının (Rh +) olduğu söylenir. Kanlarında bu madde bulunmayan kimselerin kanlarının ise (Rh —) oldukları söylenir. Bak. kan verme. (Rh +) bir erkekle evlenen ve (Rh +) bir çocuk taşıyan (Rh —) bir kadının gebeliği, dikkati çeker. Eğer kadının kanında Rh faktörüne karşı koyan bir madde, bir kan aktarımı sonucu oluşmamışsa ilk gebelikte korkulacak bir şey yoktur. Fakat sonraki gebeliklerde, ilk gebeliklerinde taşıdığı çocuğun Rh faktörüne karşı koyan madde oluşmuş olabileceğinden, dölüt için tehlikeli durumlar açığa çıkabilir. Bunlar arasında sarılık, dalak ve karaciğer büyümesi ve yaygın ödem sayılabilir. Bu şekilde doğan çocuğa uygun kan aktarılır. 1939 yılında Landsteiner ve Wiener tarafından, Rh faktörünün bulunması, ABO sistemine dayanan kan grupları ile açıklanmayan kan aktarımları kazalarını aydınlatmıştır.

Rhin (Fransa) Alsace ovasının kuzeyinde bir bölge. Önemli şehirleri Strasburg ve Colmar'dır.

Rhode Island A.B.D. eyaletlerinden biri. Nüfusu 859 000, merkezi Providence'dır.

Rhône Fransa'da bir bölge. Merkezi Lyon şehri, nüfusu 1 217 200'dür.

Rhône Nehri İsviçre ve Fransa'da bir nehir. Uzunluğu 812 km. dir. St. Gothard tepesinde Furka buzulundan doğar. Birçok buzullarla beslenir. Leman gölüne girer. Çok sulu bir nehirdir; hızlı bir akışı olduğu için trafiğe elverişli değildir.

Rıdvan Bak. Beşpınar.

rıdvan Ar. i. Memnunluk.

rıfk, -kı Ar. i. (Birine karşı) Yumuşaklık, okşarlık, tatlılık.

rıh i. Yazıyı kurutmak için üzerine dökülen bir çeşit çok ince ve renkli kum.

rıhtım Far. i. Deniz kıyısı dodlurularak ve üstü düzeltilerek gemilerin yanaşabileceği şekle konulan yer. [Quai — Wharf]

rıza Ar. i. Razı olma. [Consentement — Consent]

Rıza Bey, Ali (1857-1930) Ressam. Üsküdarlı'dır. Harbiye'yi bitirmiş, Fransa'da resim dersi almıştır. Çeşitli okullarda resim öğretmenliği yapmıştır.

rıza göstermek b. f. Razı olmak.

Rıza, İmam Ali 12 imamın sekizincisi. 148 Hicret yılında Medine'de doğmuştur.

Rıza Paşa (1844-1920) Müşir. İstanbul'da doğmuştur. Karadağ ve Rus savaşlarında yararlık göstermiş, Ruslar'a esir düşmüştür. Dönünce başlıca görevi, Abdülhamit'in hayatını korumak olan ikinci fırkanın başında padişahın gözüne girmiş, 1891'de Gazi Osman Paşa ölünce müşir rütbesiyle seraskerliğe geçirilmiştir. 1908 İnkılâbı'nda rütbesi alınmış ve zenginliği dolayısıyla aleyhinde hayli dedikodu yapılmıştır. Rıza Paşa 1909'da yayımladığı «Hulâsai Hâtırat» adlı küçük bir risalede hayatını anlatmakta ve seraskerlik zamanına ait, kendini temize çıkaracak hesaplar ve deliller göstermektedir. Süreyya Paşa (Süreyya İlmen) nın babasıdır.

Rıza Paşa, Ali (1884-1921) Asker, devlet adamı. Mühendishane okulunu bitirdi; Almanya'da okudu. 1908'den sonra Tophane ve askerî okullar nazırı, âyan (senato) üyesi ve başkanvekili, bahriye bakanı oldu. Vahidettin'in topladığı saltanat şûra-


Syngman Rhee


Rıza Paşa


K. N. A. Rimski


Aslan Yürekli Richard


Ali Rışa Paşa


A. Richelieu

sında Sevr antlaşmasının kabulü lehinde oy kullanmayışı ona ün sağlamıştır. Mesleğinde eserleri basılmıştır.

rızk, -kı Ar. i. Azık.

riayet, -ti Ar. i. ★ 1. Saygı. ★ 2. Ağırlama, iyi karşılama. ★ 3. Uyma.

Riazan (S.S.C.B.) Moskova'nın güneydoğusunda 262 000 nüfuslu bir şehir. Çeşitli endüstrisi gelişmiştir.

Ribbentrop, Joachim von (1893-1946) Alman politikacısı. Nasyonal Sosyalist Partisi'ne girdi. 1936-1938 yıllarında İngiltere'de olağanüstü büyükelçi idi. 1938-1945 yıllarında dışişleri bakanlığı yaptı. Alman - İtalyan - Japon anlaşmasının yapıcısı ve Avusturya ile Çekoslovakya'nın ilhakını planlayıcılardan bilinir. Nürnberg mahkemesinde yargılandı; asıldı.

rica i. Dileyiş. [Priere, demande — Request]

rica etmek b. f. (Birinden) Bir şey dilemek. [Prier, demander — To request]

Ricardo, David (1772-1823) İngiliz ekonomi bilgini ve maliye uzmanı. Musevi bir ailedendir. Sonradan Hıristiyan oldu; borsa simsarlığı yaptı. Klasik ekonomi okulunun en büyük temsilcisi olan Ricardo, kapitalist liberal ekonominin işleyiş kanunlarını ortaya koymuştur. Endüstri devrimi içinde yetişen bir ekonomist olarak kapitalist sistemin sürekliliği düşüncesine bağlı olmakla beraber, Ricardo'nun değer teorisi, emeğin rolünü göstermesi bakımından, daha sonraki bilimsel sosyalizmin açıklamalarına ve liberalizmin eleştirmelerine yol açmış bulunmaktadır.

ricat, -tı Ar. i. Gerileme, çekilme, geri kaçma. [Retraite — Retreat]

Richard, Lion Hearted —Aslan Yürekli Rişar— (1157-1199) Haçlı savaşlarında ün salmış İngiliz kralı. Bu savaşlardaki yiğitliği üstüne batılılar büyük övgüler yazmışlarsa da Aslan Yürekli Rişar'ın Haçlılar Savaşı'nda İslâm ordularına karşı kazanılmış belirgin bir zaferi yoktur. Kudüs'ü kuşatmış, fakat alamamış; İslâm orduları komutanı Selâhattin Eyyübî ile, belli oranda dostluk ilişkileri de kurmuştur. Kudüs dönüşü, yurduna giderken Avusturya'da tutsak edilmiş, kurtulup İngiltere'ye gittikten, kardeşinin elinden tahtını kurtardıktan bir süre sonra, Fransa'da bir savaşta yaralanıp ölmüştür.

Richardson, Samuel (1689-1761) İngiliz romancısı. En ünlü eserleri «Pamela» ve «Clarissa Harlowe» dur. Modern İngiliz romanının yaratıcılarından biridir.

Richelieu, Armand - Jean du Plessis de (1585-1642) Fransız kardinal ve devlet adamı. Paris'de doğdu 1622'de kardinal, 1624'de başvekil olmuş, XIII. Louis'nin güveni sayesinde ölünceye kadar bu görevde kalmış ve siyasî dehası ile, bütün amaçlarını gerçekleştirmiştir: İnanç özgürlüklerine engel olmamakla birlikte Huguenot'ların bir siyasî parti olarak etkisini kırmak, soylu sınıfın nüfuzunu elinden almak ve Habsburg hanedanının Avrupa'daki egemenliğine son vermek; dolayısıyla Fransa Kralını Avrupa'da egemen yapmak. Çalışmalarıyla, Fransa'yı güçlü bir merkezî krallık haline getirmiş, donanmayı düzeltmiş ve Fransız sömürge imparatorluğunun temelini atmıştır. 1635'de Fransız Akademisi'nin kuruluşunda da önemli rolü olmuştur.

Richmond (A.B.D.) Virginia eyaletinin merkezi. Nüfusu 220 000'dir. Endüstri ve ticaret merkezidir.

Ricoeur, Paul (Doğ. 1913) Fransız filozofu. Fenomenoloji yönünden yaptığı tahlillerle, bir irade felsefesini geliştirdi. Başlıca eseri: «Karl Jaspers et la philosophie de l'existence — Karl Jaspers ve Varlık Felsefesi» dir.

Ridaniye Savaşı Mısır'ın Osmanlı ülkeleri arasına katılmasını sağlayan savaş. Kuzey Suriye'de Yavuz Sultan Selim'e yenilen Mısır Memlûk sultanları, Kahire yakınlarındaki Ridaniye'de vargüçlerini ortaya koyarak yeni bir cephe kurdular. Mısır hükümdarı Tomanbay, Yavuz'u burada karşıladı. Çarpışma çok şiddetli oldu. Sonunda Memlûk - Kölemen ordusu büyük bir bozguna uğradı.

rie Ar. i. Akciğer.

Riemann, Hugo (1849-1919) Alman müzikologu. Müzik teorisi ve edebiyatı üzerine birçok eserler yazmıştır. En ünlüsü: «Müzik Sözlüğü» dür.

rifat Ar. i. Yükseklik, yüksek rütbe.

Rifat Bey, Manastırlı (1851-1907) Asker ve yazar; şair. Harbiye'yi bitirmiştir. Abdülaziz'i tahttan indiren Harbiyeliler taburunun komutanlarından biri olmuştur. Abdülhamit tarafından Halep'e sürülmüş ve orada ölmüştür. Dil, matematik ve askerlik hakkında ders kitapları, piyesleri ve güçlü şiirleri vardır.

Rifat Bey, Menemenlizade Mehmet (1856-1935) Seyhan'ın köylerinden birinde doğdu 1909'da Hüseyin Hilmi Paşa kabinesine maliye nazırlığıyla girmiş, ondan sonra 3 defa daha maliye nazırlığına getirilmiştir. 1913'de Âyan üyesi, sonra da Âyan başkanı olmuştur. Mütarekeden sonra İttihat ve Terakki üyeleri gibi o da tevkif olunarak muhakeme edilmişse de beraet etmiştir. Namık Kemal'in damadı ve Ali Ekrem'in eniştesidir. Muvaffak Menemencioğlu ile Numan Menemencioğlu'nun babalarıdır.

Rifat Efendi, Ahmet - Topal (Ölm. 1876) Yazar, bilgin. İstanbullu'dur. Biyografik eserleri önemlidir.

Rifat Paşa, Mehmet —Serdarı Ekrem— (1810-1859) Müşir. Fransa'da askerlik öğrenimi yaptıktan sonra binbaşı rütbesiyle Osmanlı ordusuna girmiş, kısa zamanda liva-

lığa (generalliğe) yükselmiştir. 1833-1848 arasında Harbiye mektebi nazırlığında bulunmuş, Kırım Savaşı'nda Silistire'yi üstün Rus kuvvetlerine karşı başarıyla savunmuştur. Yanya valiliğinden sonra, Rumeli ordusu komutanı iken Niş'de ölmüştür.

Riga (S.S.C.B.) Letonya'nın merkezi. Baltık denizi kıyısında 565 000 nüfuslu bir limandır.

rijit Fr. s. Katı, eğilip bükülmez.

rika Ar. i. Arap alfabesinin en çok kullanılan el yazısı şekli.

rikâp Ar. i. Özengi.

rikkat, -ti Ar. i. ★ 1. İncelik, yufkalık. ★ 2. Yürek yufkalığı.

Rilke, Rainer Maria (1875-1926) Avusturyalı yazar. Bir ara Paris'de heykelci Rodin'in özel sekreterliğini yapmış, bu sanatçıyla anlaşamayarak ayrılmıştır. İlk şiirlerinde romantik ve sembolist olan Rilke, sonra kişiliğini bularak daha gerçekçi bir anlayışa yönelmiştir. Şaheserleri arasında «Malte Laurids Brigge'nin Defterleri» ni, «Duino Ağıtları» nı ve «Orfeus'a Şiirler» i sayabiliriz.

Rimbaud, Arthur (1854-1891) Fransız şairi. 1873'de Verlaine'in yanında Londra ve Belçika'ya gitmiş, sonra onunla bozuşmuştur. Daha sonra macera dolu bir hayat sürmüş, hattâ Harrar'da fildişi kaçakçılığı yapmıştır. Başlıca eseri : «Cehennemde Bir Mevsim» dir.

rimel i. Kadınların, kirpiklerini kıvırmak ve daha uzun göstermek için fırça ile sürdükleri, türlü koyu renklerde yağlı sürme.

Rimski - Korsakof, Nikolai Andriyeviç (1844-1908) Rus bestecisi. Tikhvin'de doğdu. Mussorgski, Borodin gibi ünlü Rus müzikçilerinin kurduğu «Rus Beşleri» topluluğunun ileri gelen üyelerindendir. Rus halk motiflerini işleyen besteleri orkestrasyon yönünden çok başarılıdır. Başlıca eserleri : «Kar Kızı», «Altın Horoz» «Sadko» operaları, orkestra için «Capriccio Espagnol», «Şehrazat» dır.

rina i. Tırpana balığı.

ring İng. i. ★ 1. At yarışlarında, bahisçiler topluluğu ve bu topluluğun bulunduğu yer : Ringin favorisi hangi at? [Ring — Ring] ★ 2. Üzerinde boks, güreş yapılan etrafı iplerle çevrilmiş yüksek yer [Ring — Ring] ★ 3. Genel taşıtların bir noktadan hareket edip şehirde aşağı yukarı bir daire çizdikten sonra aynı noktaya gelmesini gösteren «ring servisi» deyiminde kullanılır.

ringa i. Tütsü ile kurutulmuşu oldukça sürümlü olan, uskumru iriliğinde bir balık, [Hareng — Herring]

rinit Yun. i. Hek. Burun iltihabı.

rinoskleroma Yun. i. Hek. Yutağın üst bölümünde gelişen ve zamanla burun arasını tutan ve hastanın bir gergedan manzarası almasına yol açan, özel bir mikrobun meydana getirdiği hastalık. Daha çok kadınlarda görülür. 20 ile 40 yaşları arasında başlar ve ateşsiz olarak çok yavaş gelişir.

rint Far. s. Eskiden, dinin yasakları pek sıkı olduğu zamanlarda, hoş bir felsefe ile bunlara aldırmayan serbest düşünceli (insan).

Rio de Janeiro Brezilya'nın eski başkenti. Atlas okyanusu kıyısında sivri tepeler arasında kurulmuş bir liman şehridir. Nüfusu 3 307 200'dür. Önemli bir endüstri ve ticaret merkezidir. Kahve, kauçuk ticareti yapılır.

Rio Muni Afrika'da. Kamerun ile Gabon arasında küçük bir İspanyol sömürgesi. Yüzölçümü 25 000 km², merkezi Bata'dır.

risale Ar. i. Küçük kitap.

risk Fr. i. Riziko. [Risque — Risk]

risturn İta. i. Sigorta anlaşmasının yürürlükten düştüğü süreye ait primin sigortalıya geri verilmesi. Müşterek sigorta şirketlerinde ya da kooperatiflerde masraf ve tazminat çıktıktan ve ihtiyatlar ayrıldıktan sonra ortaklara ödenen fazlalık. Alınan gümrük resimlerinden bir kısmının bazı eşyanın ithal ya da ihracını kolaylaştırmak için ithalâtçıya ya da ihracatçıya geri verilmesi. [Ristourne — Return, refund]

ritim, -tmi Yun. i. ★ 1. Olayların düzenli aralıklarla tekrarlanması niteliği, düzenlilik. esk. İttirat. [Rythme — Rhythm] ★ 2. Müz. Hız birimi. Müziği oluşturan üç öğeden biri. Diğerleri melodi ve armonidir.

ritmik s. Belirli bir hız birimiyle yazılmış eser.

rivayet Ar. i. Söylenti.

Rivera, Diego (1886-1957) Meksikalı ressam Meksika halkının yaşamını yansıtan bir çok büyük duvar resimleri yaptı. New York'daki Worther School'un duvar resimleri de bu sanatçınındır.

Riviera Cenova körfezi ile La Spezia arasındaki İtalyan kıyılarına verilen ad. Çok ünlü bir turizm merkezidir. (Bu ad bazen Fransa'daki Côte d'Azur'ü de içine alacak şekilde kullanılmaktadır).

riya Ar. i. İnandığı gibi hareket etmeme, özü sözü bir olmama huyu, ikiyüzlülük. [Hypocrisie — Hypocrisy]

Riyad Suudî Arabistan'ın başkenti. Nüfusu 300 000'dir. Ülkenin ticaret merkezidir.

riyakâr Ar. Far. s. İkiyüzlü. [Hypocrite — Hypocrit]

riyaset. -ti Ar. i. Başkanlık.

riyazet, -ti Ar. i. ★ 1. Nefsi kırma. ★ 2. Perhiz.

riyazî Ar. s. Matematiksel.

Riyazî Mehmet Efendi (Ölm 1644) Tezkireci. 373 şair hakkında bilgi veren «Riyaz -


Menemenlizâde Rifat


S. Richardson


A. Rimbaud


R. Maria Rilke

üş - Şuara» adlı eserinde Fatih çağı şairlerinden başlayarak kendi çağına kadar, Osmanlı şairlerinin hayat ve eserlerinden söz etmiştir. Divanı, mesnevileri ve bir «Sakiname» si vardır.

riyaziyat, -tı Ar. i. Matematik.

riyaziye Ar. i. Matematik.

riyolit, -ti Yun. i. Kimyasal bileşimi granitle bir olan, camsı külte. [Rhyolite — Rhyolite]



Rize Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 3 120 km² olan ilin nüfusu 280 047, bucak ve köyleri dışında şehrin nüfusu 63 425'-dir. Merkez ilçesinden başka, Ardeşen, Çamlıhemşin, Çayeli, Fındıklı, İkizdere, Kalkandere ve Pazar ilçeleri vardır. Tahıl, pirinç ve çay yetiştirilir. Çamlıhemşin'e 16 km. uzaklıkta, XI. yüzyıldan beri işletilmekte olan Ayder ılıcaları vardır. Eski adı Rihizus olan şehir, Karadeniz kıyısındadır. I. Selim'in yaptırdığı İslâm Paşa Camisi ve Gülbahar Camisi önemli eski eserlerdendir. Kara ve deniz yoluyla önemli merkezlere bağlıdır.

riziko İta. i. Zarara uğrama tehlikesi. [Risque - Risk]

Rn. Kim. Radon elemanının sembolü.

Roberval, Gilles Peronne ya da Personier de (1602 - 1675). Fransız matematikçi. Roberval'da doğdu. Roberval terazisini yapmıştır. Hız konusunda ünlü bir teorinin bulucusudur.

roba İta. i. ★ 1. Giysi. ★ 2. Bir gömleğin, bir geceliğin göğüsle boyun arasına eklenen parça.

Robbe-Grillet, Alain (Doğ. 1922) Fransız yazarı. Fransa'da «Yeni roman» Akımının başlıca temsilcilerinden biridir. Filim senaryoları yazan ve film de çeviren yazarın başlıca romanları şunlardır: «Gommes - Silgiler», «Jalousie - Kıskançlık», «Dans le labyrinthe - Labirentte», «Maison de rendez - vous - Randevu Evi».

robdöşambır Fr. i. Erkeklerin ve kimi vakit kadınların evde elbise, gecelik ya da pijama üzerine giydikleri üstlük. [Robe de chambre - Dressing-gown]

Robespierre, Maximillien - François - Isidore de (1758-1794) Fransız devlet adamı. Doğduğu Arras'da avukatlık yaparken Etats généraux'ya seçilmiştir. 1789 ihtilâlinden sonra Convention Meclisi'nde ılımlılara karşı demokrasiyi ve genel oylamayı savunmuş, Legislative Meclis'de Girondin'lerin savaş politikasına karşı çıkmıştır. Convention Nationale döneminde Marat ve Danton'la birlikte kralı ölüme mahkûm ettirmiş; 1793'den sonra ihtilâl hükûmetinin etkili bir üyesi olarak Hébert ve Danton'u tevkif ettirmiş; «Halk Selâmeti» komitesindeki nüfuzunu kullanarak terörü azaltmaya çalışmıssa da başaramamış ve aşırı terörcüler tarafından 1794'de idam edilmiştir.

robot çekce i. (Çalışma deyiminden gelmiştir). Elektronik beyinle yönetilen, çeşitli işleri kendi kendine görebilen aygıt. [Robot — Robot]

Rochester (A.B.D.) New York eyaletinde 332 500 nüfuslu bir şehir. Fotoğraf makineleri yapılır.

Rockefeller, John Davison (1839 - 1937). Amerikalı endüstri adamı. Hayatını ufak zanaatlarda kazandıktan sonra milyarder olmuş, petrol tröstünü kurmuştur. Chicago Üniversitesi'ne ve çeşitli üniversite, kolej, hastahane ve hayır müesseselerine yarım milyar dolardan fazla bağışta bulunmuştur. «Rockefeller Kurumu» nu, «Rockefeller Tıbbi Araştırmalar Enstitüsü» nü kurmuştur.

Rockefeller, Nelson Aldrich (Doğ. 1908) Amerikalı politikacı, yönetici. Rockefeller Merkezi Müdürlüğü, Rockefeller Fon'u başkanlığı yaptı. 1944, 1945 yıllarında dışişleri bakan yardımcılığına getirildi. Çeşitli devlet görevlerine atandı. 1959'dan beri New York valisidir.

roçilt (Rotchild adından) Arkalığının üstünde yuvarlak bir yastık bulunan alçakça koltuk.

rod i. 25 m². değerinde İngiliz yüzey ölçüsü.

roda İta. i. Usulünce düzgün sarılmış halat yumağı.

Rodbertus, Johann Karl (1805 - 1875) Alman ekonomisti. Yargıçlıktan ayrılarak tarımla uğraşmaya başladı. 1848 ile 1850 arasında Almanya'nın politik hayatında belirgin bir rol oynadı. Merkez sol grubunun şefi olarak milletvekili, sonra da eğitim bakanı oldu. Büyük toprak sahibi olduğu halde, devlet tekeline dayanan tutucu bir sosyalizmi savunmuştur.

Rodezya Güney doğu Afrika'da Zambezi nehri havzasında bir ülke. Yüzölçümü 389 362 km²., nüfusu 4 260 000, başkenti Salisbury'-dir. Hayvancılık önemli bir geçim kaynağıdır. Tütün, pamuk yetiştirilir. Madenleri arasında altın, amyant ve krom önemlidir. 1923 yılında İngiltere'nin sömürgesi olmuştur. 1953'de İngiltere, Güney ve Kuzey Rodezya'yı ve Nyassaland'ı birleştirerek Orta Afrika Federasyonu'nu kurmuştur. Kuzey Rodezya ile Nyassaland'ın bağımsızlığa kavuşmasından sonra bu federasyon yıkılmış ve Güney Rodezya «Rodezya» adını almıştır. Ülke, Londra'dan bağımsızlık istemekte fakat daima reddedilmektedir.


J. D. Rockefeller


M. Robespierre

Rodos Ege denizinde Yunanistan'a ait bir ada. Uzunluğu 74 km., genişliği 38 km. dir. Nüfusu 61 800 dür. Dağlık bir arazidir. Orta Çağ'da Rodos şövalyelerine ait olan ada, 1523'de Osmanlılar tarafından alınmıştır. 1912 yılında Trablusgarp savaşında İtalyanlar'ın eline geçmiş, 1948'de Yunanistan'a verilmiştir.

Rodin, Auguste (1840-1917) Fransız heykelcisi. Paris'de doğdu. Carpeaux'nün öğrencisiydi. En değerli eserlerini 1877'den sonra vermeye başladı. «Porte de l'Enfer — Cehennemin Kapısı» adlı grup heykelinde «Havva», «Penseur — Düşünen Adam», «Baiser — Öpüş» adlı şâheserleri vardır. Bu heykeller heykelcilik sanatında devrim yaratmıştır.

Rodrigue İspanya Vizigotları'nın son kralı. 710 dan 711'e kadar egemen olmuştur. Araplar'ın zaferiyle sonuçlanan Segoyuela savaşında vurularak ölmüştür.

rodyum Yun. i. Kim. Rh sembolüyle gösterilen, atom ağırlığı 102,9 olup 1970 derecede ergiyen, 12,33 yoğunluğunda beyaz bir maden. [Rhodium — Rhodium]

Roentgen, Wilhelm Konrad (1845 - 1923) Alman fizikçisi. 1895'de gözle görülemeyen ve bir çok maddelerden geçip kimi yerden geçemeyen, kendisinin X— ışını dediği, fakat genellikle kendi adıyla anılan ışını bulmuştur. 1901 Nobel Fizik armağanını almıştır. Röntgen ışınları, insan bedeninin kimi dokularından hiç geçmediğinden, kimi kere de az geçtiğinden iç organların görünür duruma getirilmesi ve incelenmesinde kullanılır.

roka Lat. i. Bot. Turpgillerden, yaprakları salata gibi yenen baharlı bir bitki. [Roquette — Rocket]

roket İng. Fr. i. Tek. Tepkili mermi. Yakıtının arkasından fışkırttığı gazların tepkisiyle ileri doğru fırlar. Daha çok uzaya atılır. Önce rampa adı verilen bir destek üzerine yerleştirilir. Üstün nitelikler taşıyan özel yakıtı, otomatik olarak ateşlenir. Uzayda üzerine yerleştiği yörünge, yeryüzündeki gözetleme ve ölçme istasyonlarıyla izlenir. Elektronik araçlarla uzaktan yönetilenleri de vardır. Kısa, orta ve uzun menzilli (kıtalararası) olmak üzere üç ana bölüme ayrılır.

rokfor Fr. i. Koyun sütüne küflenmiş ekmek karıştırılarak yapılan çok geçerli bir peynir çeşidi. [Roquefort — Roquefort cheese]

rokoko Fr. i. ★ 1. XV. ve XVI. Louis devirlerinde moda olan, eğrileri çok süsleme üslûbu. [Rococo — Rococo] ★ 2. (Daha geniş anlamiyle) Eski ve modası geçmiş tarz ya da eşya. [Rococo — Rococo]

Rokosovksi, Konstantin (Doğ. 1896) Sovyet mareşali. Varşova'da doğdu. 1941-1945 Alman-Sovyet savaşlarında yararlık göstermiş; Moskova'yı işgalden kurtarması ve Stalingrad savunmasıyla tanınmıştır. 1949-1956 yılları arasında Polonya'da savunma bakanlığı yapmıştır.

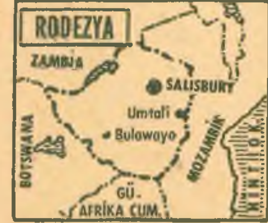
rol Fr. i. ★ 1. Bir işte ve özellikle bir temsilde herkese düşen görev, iş payı. [Role — Role, part] ★ 2. Yalancıktan yapılan şey, gösteriş. [Feinte — Pretence]

Rolland, Romain (1866-1944) Fransız yazarı. Eserlerinde insanlara iyilikçi duygular aşılamaya çalışmış bir yazardır. Özellikle ilk eserlerinde şiddetten kaçınmanın öncülüğünü yapar. Hele ölümünden sonra yayımlanan mektuplarından büyük bir hümanist olduğu meydana çıkmıştır. En büyük ve en önemli romanı «Jean-Christophe» adını taşır. 1915'de Nobel Edebiyat armağanını kazanmıştır.

rol oynamak b. f. ★ 1. Tiyatroda rol almak. [Jouer un role — To take part] ★ 2. mec. Bazı görevler görmek. [Jouer un role — To play a role]

rom İng. i. Şekerkamışı ve çavdardan çekilen bir çeşit rakı. [Rhum — Rum]

Roma İtalya'nın başkenti. Tiber nehri üzerinde 2 278 900 nüfuslu bir şehirdir. Papa burda oturur. Çok sayıda sanat eserleriyle doludur. Saraylar, tapınaklar, forumlar, sirkler, müzeler ile süslüdür. Efsaneler, şehrin M.Ö. 753 yılında Romulus tarafından kurulduğunu söylerse de gerçek yerleşme tarihi bundan çok daha eskidir. Şehrin ilk yerleşme merkezlerinin Palatinus ve Capitolinus tepeleri olduğu muhakkaktır. Roma, Latium (Latin) ovasının ucunda, Etrüskler'in Tiber nehrini aşmalarını önlemek amacıyla Latinler tarafından kurulmuş bir müstahkem şehirdir. İlk zamanlarında, İtalya'daki başka Latin şehirlerinden daha önemli değildi. Fakat, yavaş yavaş genişleyerek «Yedi tepe şehri» diye anılan bölgeyi kapladı. Roma'da toplum hayatının merkezi, ortasından «Kutsal yol» geçen ve çevresinde dükkânlar bulunan bir meydan olan Forum Romanum'du. Augustus, tuğladan bir şehri mermerden





Rodezya'nın arması



W. K. Roentgen

Eski Rome - Forum meydanı



yapılmış bir anıt haline getirdiğini söyleyerek öğünürdü. Gerçekten de, onun devrinde Roma büyük bir özenle imar edildi. Neron devrinde büyük bir yangın geçiren şehir, yine Neron tarafından daha güzel olarak yaptırıldı.

romaika Yun. i. Yunan ulusal dansı.

Roma İmparatorluğu İlk çağlarda kurulmuş büyük imparatorluklardan biri. Bu devletin doğmasında birçok ulusun payı bulunmaktadır. Ancak Roma'da bir site kurup sonraları bunu çevreye ve İtalya yarımadasına ilk yayanlar Likürgler'dir. Likürgler'i Golvalılar ve Venetler tamamlamıştır. İtalikler'in, Sabinler'in, Ombriler'in, Etrüskler'in gelip Roma halkına katılmaları daha sonra olmuştur. Roma tarihi: Romus-Romulus efsanesi ile başlar. Bu tarih, yaklaşık olarak M.Ö. VIII yüzyıl dolaylarıdır. Efsaneye göre Roma şehrinin ve devletinin ilk kurucusu ve ilk kralı Romulus'-dur. Romulus'un soyundan gelen krallar, Roma devletini 200 yıldan fazla yönetmişlerdir. Bu dönemden sonra, bir ayaklanma sonunda Romalılar krallık kurumunu dağıtmışlar, yerine cumhuriyete benzer bir yönetim meydana getirmişlerdir. Cumhuriyetin sorumlu kişilerine konsül dendiği için ikinci döneme «Konsüllük Çağı» da denmiştir. Konsüllük çağında Roma Devleti gittikçe büyümüş, gelişmiş, imparatorluk olmaya doğru yönelmiştir. Tüm İtalya'dan başka, Orta Avrupa, Fransa, İspanya, Balkanlar, Anadolu, Suriye, Mısır ve kuzey Afrika'nın Romalılar'ın nüfuzu altına girişi, cumhuriyet ya da konsüllük çağındadır. Bu çağ, M.Ö. 27 yılında sona erer ve imparatorluk dönemi başlar. Roma'da imparatorluk dönemini açan son ve güçlü konsül Oktavyanus Avgustus'dur. Hıristiyanlık dini, bir Roma eyaleti olan Filistin'-de doğmuştur. İlk sarsıntıyı, Hıristiyanlık çekişmeleri yüzünden geçiren, fakat sonradan yeniden güçlenip parlak dönemler yaşayan Roma'nın çöküşünü hazırlayan başlıca nedenler, imparatorlarla büyük generaller arasındaki nüfuz çekişmeleri, Romalılar'ın boyunduruğu altındaki ulusların başkaldırmaları, Vizigotlar'ın, Hunlar'ın doğudan gelen zorlamalarıdır. Bütün bu oluşlar sonunda Roma önce Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmış; Doğu Roma İmparatorluğu yeni ve değişik bir biçimde gelişirken Batı Roma İmparatorluğu da 476 yılında tümden yıkılmıştır. Romalılar zamanında tiyatro, şiir gibi edebiyat türleri fazla gelişme gösterememiş, buna karşılık mimarlık hukuk, siyaset alanlarında ileri adımlar atılmıştır.

Romains, Jules (Doğ. 1885) Fransız yazarı. Edebiyatta «Ünanizm» adlı akımın kurucularındandır. En ünlü tiyatro oyunları «Knock» ve «Donogoo» dur. Genel adı «Hommes de bonne volonté — İyiniyetli İnsanlar» olan roman dizisi 27 ciltir.

roman Lat. i. Ed. Hikâyelerin, olayların yazıda anlatım tarzı. Daha eskiden masallaşmış olaylar, hikâyeler, düz yazı ya da şiir türünde roman stiliyle yazılıyordu. Örneğin «Roman de La Rose», «Roman de Renard» gibi. Günümüzde ise, duyguların, en güçlü isteklerin analizini yapan, insan karakterini ve gelenekleri inceleyen, olayları çeşitli yönleriyle yansıtan, belirli bir uzunlukta, düz yazı türünde kurulan ve işlenen eser anlamı taşır.

romancı i. Roman yazarı. [Romancier — Novelist].

romanesk Fr. s. ★ Roman gibi olan. Romanımsı. [Romanesque — Romanesque] ★ 2. mec. Duyguda gerçekten ayrılan, roman kahramanları gibi düşünen (kimse). [Romanesque — Romantic].

romans Fr i. ★ 1. Müz. Belli bir kalıbı olmayan, duygusal şarkı türü. ★ 2. Ed. 8 heceli dizelerden meydana gelmiş bir İspanyol koşuk (manzume) türü.

romansero İsp. i. Ed. Romans dergisi. [Romancero — Romancero].

romantik Fr. s. ★ 1. Duygu ve heyecanın fazla yer aldığı (şey). [Romantique — Romantic] ★ 2. Romantizme değgin. [Romantique — Romantic]. ★ 3. i. Romantizm çığırından olan yazar. [Romantique — Romantic]

romantizm Fr. i. Ed. XVIII. yüzyıl sonunda başlayan ve klasik edebiyatın yerine geçen, duygu, hayal ve fanteziye fazla yer veren sanat çığırı. [Romantisme — Romanticism]

Romanus Diogenus (Ölm. 1071) Malazgirt'de Selçuk Türkleri'ne yenilen Bizans imparatoru. Bir Bizans askeri, sonra generali iken iktidarı ele geçirip imparator oldu. Başarılı savaşları ile ün kazandı. Fakat 1071'de Selçuklu hakanı Alpaslan'la yaptığı savaşta yenilip esir düştü. Alpaslan, kendisini serbest bıraktı ise de, düşmanlarının çabası ile tahttan indirildi.

Romanya Doğu Avrupa'da bir cumhuriyet. Yüzölçümü 237 384 km², nüfusu 18 927 000, başkenti Bükreş, önemli şehirleri Cluj, Ploeşti, Temeşvar, Köstence, Yaş, İbrail, Kalas'dır. İklimi sert bir kara iklimidir. Kışlar çok soğuk, yazlar sıcaktır. En önemli akarsu Tuna nehridir. Romanya bir tarım ülkesidir. Mısır, buğday, tütün, şeker pancarı yetiştirilir. Ormanları zengindir. Kerestecilik önemli bir geçim kaynağıdır. Karpatlar'ın eteklerinde petrol çıkarılır. En önemli petrol bölgesi Ploeşti şehrinin merkez olduğu Prahova bölgesidir. Linyit, maden kömürü, kurşun, demir, çinko, kayatuzu, madenleri arasındadır. ★ Tarih: Romanya toprakları VI. yüzyılda Gotlar'ın, Hunlar'ın, Avarlar'ın, Slav ve Tatarlar'ın istilâsına uğramıştır. Özellikle Slavlar ülkede derin izler bırakmışlardır. XV. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu tarafından işgal edilmiş, 1696 yılında Transilvanya, Avusturya'nın eline geçmiştir. 1829'da ise Ruslar tarafından işgal edilmiştir. 1878 yılında Berlin antlaşmasıyla Romanya'nın



Romanya'nın arması

bağımsızlığı kabul edilmiş ve Romanya, meclisli bir monarşi olmuştur. Hohenzollern hanedanından Prens Charles, kral seçilmiştir. I. Dünya Savaşı'ndan sonra S.S.C.B.'den, Avusturya — Macaristan'dan topraklar almıştır. 1940'da bazı topraklarını bırakmak zorunda kalmıştır. II. Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında Ruslar'a karşı girmiştir. 1944'de yenilmiş olarak savaştan çıkan Romanya, bir anlaşma imzalamış ve bu defa Almanlar'a savaş açmıştır. 1946'da komünistlerin çoğunlukta olduğu bir koalisyon hükümeti kurulmuş, Kral Mişel tahttan inmiş ve 30 Aralık 1947 yılında Romanya Halk Cumhuriyeti kurulmuştur.

romatizma Yun. i. Hek. Başlıca kemik, bağ dokusu olmak üzere çeşitli dokuları ilgilendirebilen, nedeni tam olarak aydınlanmamış, ağrı ve dokularda başkalaşma yapabilen hastalık. Eklemleri ilgilendiren şekline çok rastlanmaktadır. Ateşle seyreden şekilleri, çocukların kalp kapaklarını da sararak tehlikeli olabilir.

Romen Fr. s. ★ 1. Romalı. [Romain — Roman] ★ 2. Roma ile ilgili. [Romain — Roman]

romen rakamları b. i. Romalılar'dan kalma, bazı hallerde hâlâ kullanılan rakamlar.

Rommel, Erwin (1891-1944) Alman mareşali. I. Dünya Savaşı'nda Izonzo cephesinde dövüşmüş, savaştan sonra kurmay hizmetlerinde çalışmış ve askerî eserler yazmıştır. II. Dünya Savaşı'nda, Afrika'daki Alman ordusu komutanlığı sırasında İtalyanlar'ı büyük bir yenilgiden kurtarmış, fakat 1 yıl sonra Elalemeyn'de İngilizler tarafından bozguna uğratılmıştır. 1943'de Yugoslav partizanlarına karşı girişilen harekâtı yönettikten sonra, Fransa'daki 7. Alman ordusu komutanı iken bir trafik kazasında ölmüştür.

romstek İng. i. Sığırın kıç tarafının en yüksek kısmı. [Romsteck — Rump - steak]

rondel Fr. i. Cıvataların altına yerleştirilen maden, kösele, mukavva v.b. den yapılmış ortası delik yuvarlak parça. [Rondelle — Washer]

rondo Fr. i. Müz. Çoğunlukla eserlerin sonunda, ana motifin tekrarlandığı hareketli kısım. Beethoven ve Mozart bu türü kullanmışlardır.

ronpuan Fr. i. Birçok cadde ya da yolların sonuçlandığı daire biçimli meydan: Taksim ronpuanı. [Rond - point — Circus]

Ronsard, Pierre de (1524-1585) Fransız şairi. 1547'de tanıştığı şair Joaquim du Bellay ile beraber Fransız şiirinde çok büyük yenilikler yaptı. «Pleiade» diye adlandırılan edebiyat ekolünün başıydı. En ünlü eserleri şunlardır: «Amours — Aşklar», «Contunuation des Amours — Aşkların Devamı», «Amours d'Hélène — Helen'in Aşkları».

Roosevelt, Franklin Delano (1882-1945) A.B.D.'nin 32. cumhurbaşkanı. Avukatlıkla hayata atıldı. 1929'da New York valisi seçildi. 1932'de cumhurbaşkanlığına seçilen Roosevelt, 1936, 1940, 1944 seçimlerini de kazanarak Amerika tarihinde ilk defa iki dönemden fazla, 1933'den ölümüne kadar başkan olmuştur. Cumhurbaşkanlığına geldiğinde, A.B.D. büyük bir iktisat krizi içinde idi. «New Deal» adını verdiği bir çeşit devletçilikle cesur kararlar alarak buhranı yenmeyi başardı. 1933'de Sovyet Rusya'yı, 1934'de Filipinler'in bağımsızlığını tanıdı. II. Dünya Savaşı'nda «Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu» ile müttefiklere yardım etti. 1941 yazında Churchill'le ünlü «Atlantik Beyannamesi»-ni yayınladı. II. Dünya Savaşı'na girdi. Roosevelt, 1921'de yakalandığı çocuk felcini iradesiyle yenmiş, bundan sonra politikada başarılara erişmişti. Söylevleri basılmıştır. Eşi Eleanor Roosevelt (1884-1962), ona yardım etmişti.

Roosevelt, Theodore (1858-1919) A.B.D.'nin 26. cumhurbaşkanı. 1897'de deniz bakan yardımcısı oldu. 1898 İspanyol - Amerika savaşına katıldı. 1898-1900 yıllarında New York valiliği yaptı. 1900'de başkan yardımcılığına getirildi; 1901'de McKinley'in öldürülmesi üzerine başkanlığa geçti. 1904'de yeniden seçildi, 1909'da başkanlığı sona erdi. 1912'de de seçime girdiyse de kazanamadı. I. Dünya Savaşı'nda önce tarafsız kalan Wilson'a muhalefet etti. Latin Amerika üzerinde egemenlik politikası gütmüştür. Eserleri basılmıştır.

rop Fr. i. Kollu ve uzun kadın elbisesi. [Robe — Dress, gown]

Rorschach, Hermann (1884-1922) İsviçreli psikolog ve ruh hastalıkları uzmanı. Jung'un etkisinde kaldı. Mürekkep lekeleri karşısında hastaların gösterdiği tepkiler üzerinde durarak, resmi bir teşhis metodu olarak kullandı.

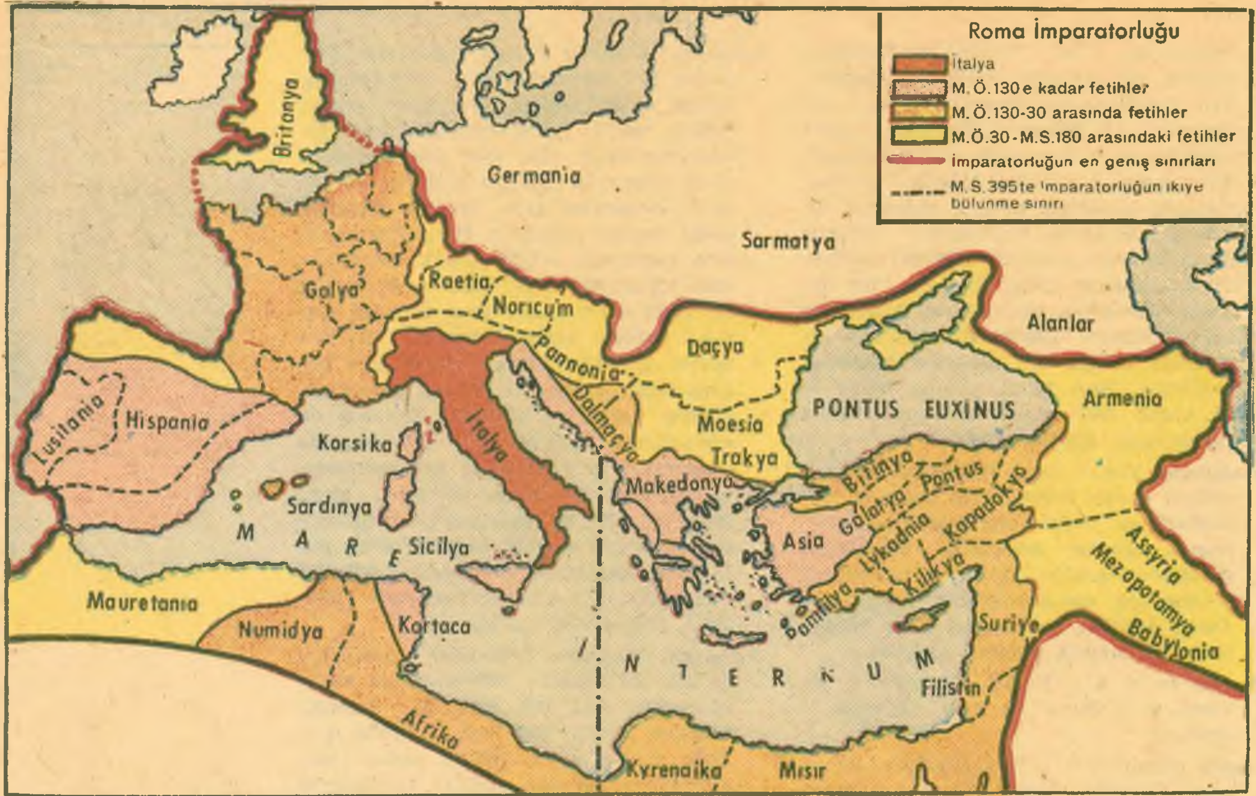
Rosario (Arjantin) Parana nehri üzerinde 600 000 nüfuslu bir şehir. Önemli bir nehir limanıdır. Besin endüstrisi, deri işlemeciliği gelişmiştir.

Rosenberg, Alfred (1893-1946) Alman politikacısı. Öğretmenlik yaptı. Nasyonal Sosyalist Partisi'ne girdi ve parti gazetesinin editörlüğüne getirildi. Naziliğin kuramcısı olarak tanınmıştır. Partisi 1933'de iktidara gelince partinin dışişleri bürosu müdürü oldu. Yahudi aleyhtarlığı propagandasını yürüttü; istilâ planlarını düzenledi. 1941'de, işgal edilmiş Rus topraklları bakanlığına getirildi. 1945'de yakalandı; Nürnberg mahkemesinde yargılandı; asıldı.

Rosselini, Roberto (Doğ. 1906) Sinemada İtalyan «yeni gerçekçilik» akımının önemli rejisörlerinden. Edebiyat ve felsefe öğreniminden sonra, faşist İtalya'da önce senaryoculuk, sonra yönetmenlik yaparak sinemaya girdi. II. Dünya Savaşı bi-


T. Roosevelt


F. D. Roosevelt



terken, olağanüstü kötü koşullar altında yarattığı «Roma, Açık Şehir» de, gerçekçi tutumu, derin hümanizmi ile sinemada devrim yaptı. Yeni gerçekçilik akımının öncülerinden oldu.

Rossini, Gioacchino (1792-1868) İtalyan bestecisi. Pesaro'da doğdu. Küçük yaşta müzik eğitimi gördü. Çok sayıda yazdığı, hafif operalarıyla ün yaptı. Başlıcaları: «Sevil Berberi», «Kül Kedisi» ve son operası «Guillaume Tell» dir.

Rostand, Edmond (1868-1918) Fransız yazarı. Önce şiirler yayımlayan Rostand, 1897'de yazdığı «Cyrano de Bergerac» adlı oyunuyla büyük bir üne ulaştı.

rosto İta. i. Et kızartması. (Rôti, rôt — Roast (meat)]

Rostov-sur-Don (S.S.C.B.) Don nehrinin kıyısında 689 000 nüfuslu bir şehir. Önemli bir nehir limanı ve endüstri merkezidir. Petrol rafinerileri vardır. 1941-1953 yılları arasında şiddetli savaşlara sahne olmuştur.

rot Fr. i. Otomobil direksiyonunun bağlı bulunduğu aygıt.

rota İta. i. Bir geminin gittiği ya da gideceği yol [Course, route — Course, track, routing]

rotatif Fr. ★ 1. s. Dönerek işliyen: Rotatif makine. [Rotatif — Rotating] ★ 2. Fr. i. Marioni tarafından icadedilmiş bir çeşit basım makinesi. Büyük bir çabuklukla dönerek saatte binlerce gazete, kitap basar. [Rotative — Rotary printing - press]

rotor Fr. i. Tek. Döneç. Makinelerin ortasında bulunan ve dönen parça.


G. Rossini

Rotterdam (Hollanda) Lek ve Meuse nehirlerinin deltasında 731 000 nüfuslu bir şehir. Dünyanın en büyük limanıdır. Lokomotif, vagon, otomobil, bisiklet, gemi yapılır. Kahve ve pamuğun önemli bir pazarıdır. 1940 yılında Almanlar tarafından bombardıman edilmiştir.

Rouault, Georges (1871-1958) Fransız ressamı. 1905'de büyük gürültü koparan «Fovlar» ın sergisine katıldı. En önemli eserlerini bu dönemde yarattı. I. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkardığı eserleri daha çok dinsel konularla ilgilidir ve 1905 dönemindeki eserleri kadar güçlü değildir.

Rouen (Fransa) Seine-Maritime bölgesinde 123 500 nüfuslu bir şehir. Büyük bir deniz ve nehir limanıdır. II. Dünya Savaşı'nda çok harap olmasına rağmen birçok sanat eserleriyle süslüdür. Önemli bir endüstri merkezidir. Jeanne d'Arc bu şehirde yakılmıştır.

Rouget de Lisle, Claude - Joseph (1760-1836). Fransız istihkâm subayı. Fransızlar'ın millî marşı «Marseillaise» in yazarıdır. Krallıktan yana olduğu için bir ara hapse atılmış, sonra Temmuz İhtilâli'ne kadar sıkıntılı bir hayat geçirmiştir. Louis - Philippe kendisine maaş bağlamıştır.

Rousseau, Henri (1844-1910) Fransız ressamı. Laval'de doğdu, Paris'de öldü. «Douanier - Gümrükçü» sanıyla tanınır. 1886'dan sonra «Bağımsızlar Salonu» ndaki sergilere katıldı. «Kral Übü» oyununun ünlü yazarı Alfred Jarry, Picasso ve şair Apollinaire ilk hayranları arasındaydı. Birçok portre, natür mort, manzara resmi yapmıştır. En

ünlü eserleri arasında «Guerre - Savaş», «Rêve - Düş», «Bohémienne endormie - Uyuyan Çingene Kadını» sayılabilir.

Rousseau, Jean Jacques (1712-1778) Fransız filozofu. İsviçre'ye göç etmiş bir Fransız Protestan ailesinin çocuğu olarak Cenevre'de doğdu. Küçük yaşta Fransa'ya kaçtı; maceralarla dolu bir ömür sürdü. XVIII. yüzyıla «Işıklar Yüzyılı» adını verdiren filozofların, akılcı ve insanlığın ilerlemesine inanan görüşlerinin tersine, duygulara üstünlük verdiği gibi, insanlığın, bilim ve tekniklerin ilerlemesi yüzünden mutsuz olduğu görüşünü ileri sürmüştü. Ona göre, bilimlerin ve sanatların ilerlemesi, insanın yaratılışını bozarak, kötülüğe sürüklemiştir. İnsan doğuştan iyidir, onu toplum kötüleştirir. Rousseau'nun fikir ve edebiyat dünyasına soktuğu tabiat sevgisi, düşünüşü, romantizmin kaynağı oldu. Politik görüşlerinde özgürlüğü ve insanlar arasındaki eşitliği savunmuştur. Rousseau'nun siyasi fikirleri, Fransız İhtilâli şeflerinin bir çoklarını derinden etkilediği gibi, eğitim üzerindeki düşünceleri de, çağdaş pedagojinin gelişmesinde büyük bir rol oynamıştır. Başlıca eserleri: «La Nouvelle Héloise - Yeni Héloise», «Emile», «Discours sur les sciences et les arts — Bilimler ve Sanatlar Üzerine İncelemeler», «Contrat Social — Toplum Sözleşmesi» dir.

Rousseau, Théodore (1812-1867) Fransız ressamı. «Barbizon Ekolü» diye adlandırılan resim topluluğunun sanatçılarından biri ve Millet ile beraber en güçlüsüdür. Özellikle çok büyük değer taşıyan manzaralar yapmıştır.

Roussel, Albert. (1869-1937) Fransız bestecisi. Çağdaş Fransız ekolünün en ünlü kişilerindendir. Orkestra için güçlü eserler besteledi. Debussy etkisinde kalmıştır. Ünlü eserleri: «Örümceğin Şöleni», senfoniler, bale müzikleri, «Fa» tonunda süitidir.

royalti İng. i. Eko. Bir petrol şirketinin petrol yataklarını işlettiği ya da topraklarından petrol borularını geçirdiği ülkenin hükûmetine ödediği komisyon.

Royer, Collard, Pierre Paul (1763-1845) Fransız filozofu ve yazarı. Doktrinerler denilen grubun şefidir. Başlıca eseri: «Discours sur la Presse — Basın Üzerine İnceleme».

roza Fr. i. Üstü façetalı, altı düz elmas ya da bu çeşit elmasla bezenmiş mücevher. [Rose — Rose - cut diamond]

rozbif İng. i. Sığır eti kızartması. [Roastbeef, rosbif — Roast - beef]

rozet Fr. i. Yakaya takılan küçük kordelâ ya da herhangi bir işaret. [Rosette — Rosette]

röfüj Fr. i. Taşıtları bol yollarda yayaların sığınacakları yer.

röfüze etmek Fr. T. b. f. Reddetmek.

rölans Fr. i. Poker gibi oyunlarda, konuşmadan önce biraz zaman kazanmak için söylenen söz. Arttırma anlamını da taşır.

rölatif s. Fel. Bağıntılı. esk. İzafî. [Rolatif — Relative]

rölativite Fr. i. Bağlılık, bağıntılık, görelik. Bir durumun ya da değişen büyüklüklerin, hareketin belli bir sisteme göre düşünülmesi: Bir trenle içinde yürüyen bir adamın hareketinde, insanın trene göre ya da yere göre hızı değişiktir. esk. İzafiyet.

rölativite kuramı b. i. Fiz. Einstein tarafından ileri sürülen ve o zamana kadar kabul edilen fizik anlayışını kökünden değiştiren kuram. Einstein'e göre uzayda hareket gibi zaman da rölatif yani izafidir. Bir olayı zaman dışında düşünürsek yanılırız. Günlük olaylarda bu yanılma önemli değildir, ama büyük hızlarda ya da çok duyarlı ölçülerde, bu rölativitenin dikkate alınması gerekir. (Bak. rölativite).

rölativizm Fr. i. Fel. Bilginin bağıntılı olduğunu savunan felsefe. Bağıntılık.

röle Fr. i. Fiz. Bir elektrik büyüklüğündeki değişmeyle mekanik bir kuvvet yaratan ve bu kuvvetle bir elektrik kontağını açıp kapayan donanım.

rölöve Fr. i. Bir şeyin durumunu tespit eden plan ya da yazı: Eski eserlerin rölöveleri. [Relevé — Survey summary]

rölyef Fr. i. Heykelcilikte az çok kabarık iş, kabartma. [Relief — Relief]

römork Fr. i. Başka bir arabanın yedeğinde giden araba. [Remorque — Trailer]

römorkör Fr. i. ★ 1. Başka bir gemi ya da arabayı yedeğinde götüren gemi, araba. [Remorquer — Towing - boat or car] ★ 2. Yedeğinde vagonlar götüren lokomotif. [Remorqueur — Relief engine]

Rönesans Tar. XIV. yüzyılda İtalya'da başlayarak XV. ve XVI. yüzyıllarda Batı Avrupa'ya yayılan, felsefe, edebiyat, güzel sanatlar alanındaki yenilik akımı. Bu akımın başlıca özelliği, Ortaçağ'ın sınırlı, tabiata kapalı kalıplarını kırarak, İlkçağ, Yunan ve Latin kültüründen esinlen-



J. J. Rousseau



T. Rousseau



me çabasında oluşudur. Ortaçağ sonlarında, Avrupa'da gelişen ekonomik ve sosyal değişmeler sonucunda ortaya çıkmıştır. Rönesans hareketinin önce İtalya'da başlamış olmasının başlıca sebebi de budur. O zamanlar Cenova, Venedik, Floransa gibi İtalyan şehirleri, Avrupa'nın en zengin ticaret merkezleriydi. Haçlı seferleri sırasında, doğuya giden orduları taşıma işleri ve Doğu ile yapılan baharat ticaretiyle zenginleşen burjuva sınıfı, bu şehirlerde politik iktidara da sahip olmuştu. Rönesans'ın başlangıcı, hümanizma olmuştur. Bu da İlkçağ Yunan ve Latin edebiyat ve felsefe eserlerinin, Avrupa dillerine çevrilmesi hareketidir. İtalyan rönesansının başlangıcındaki yeni edebiyat hareketinin öncüsü Petrarch olmuştur. Onun ardından Boccacio da bu yolda eserler verdi. Rabelais, Montaigne Fransa'nın yetiştirdiği ilk büyük Rönesans yazar ve düşünürleridir. William Shakespeare de İngiltere'de Rönesans'ın en büyük temsilcisi olmuştur. Güzel sanatlar, XVI. yüzyılda en parlak örneklerini vermiştir. Mimarlık alanında Bruneleschi, Alberti, Bromante, Polladio; heykelde Jaccopo della Quercia, Ghilberti, Donatello, Verrochio, Pollajuolio, Michelangelo; resimde Gentile di Fabriano, Fra Angelico, Gozzoli, Carpaccio, Gentile ve Giovanni Bellini, Massacio, Rafaello, Leonardo da Vinci, Perugini, Boticelli İtalyan rönesansının en büyük üstatlarıdır. Almanya'da da Albrecht Dürer, ilk büyük Rönesans ressamıdır. [Renaissance — Renaissance]

röntgen ışınları (X ışınları) b. i. Fiz. İçindeki basınç düşürülmüş bir tübün katot adını alan kutbundan çıkan ışınların, platin ya da tungsten gibi madenlere çarptıktan sonra aldıkları ışın şeklinin adı. İlk olarak Alman fizikçisi Roentgen tarafından bulundukları için bu adı almışlardır. Röntgen ışınları katı cisimlerin içinden geçerler Bu özellikleri, insanların iç organlarının incelenmesinde kullanılmalarını sağlamıştır. Bu ışınlara uzun süre açık kalan insanda kansızlık, lösemi, döl hücrelerinin bozulması gibi hastalıklar görülür.

röpo Fr. i. Bazı kurumlarda ya da genel hizmetlerde çalışanların haftada bir ve nöbetle aldıkları istirahat.

röportaj Fr. i. Geniş bilgiler veren makale biçimli haber. [Reportage — Report, set of running articles]

röprezantasyon Fr. i. Sunma.

röpriz Fr. i. Yeniden ele alma, tekrarlama.

röprodüksiyon Fr. i. Bir sanat eserinin kopyası.

rötar Fr. i. Gecikme. [Retard — Delay]

rötuş Fr. i. Bazı kısımları düzeltme: Rötuşlu fotoğraf. [Retouche — Retouching]

rövalorizasyon Fr. i. Eko. Uluslararası ölçüde, değerden düşmüş olan bir paraya eski değerinin geri verilmesi.

rövanş Fr. i. Sporda ya da oyunda kaybedilen ilk maçı ya da partiyi telafi amacı: Rövanş maçı. [Revanche — Revenge]

rövolver Fr. i. Toplu tabanca, altıpatlar. [Revolver — Revolver]

Ru Kim. Rutenyum elemanının sembolü.

ruam Ar. i. Hek. Sakağı. İnsanlara da bulaşabilen ve özellikle tek tırnaklı hayvanlarda görülen hastalık. Hastalığın etkeni belli bir mikrop olup, deri ve kaygan deri yoluyla bulaşır. [Morve — Glanders]

Ruanda Orta Afrika'da bir cumhuriyet. Yüzölçümü 26 338 km², nüfusu 3 018 000, başkenti Kigali'dir. 1923'den itibaren Belçika'nın bir sömürgesi olmuştur. 1 Temmuz 1962'de bağımsızlığını kazanmıştır. Başa geçen Tutsi monarşisi, Hutular'ın ayaklanmasıyla devrilmiştir. Referandum yapılmış ve Hutular yönetimi ele almıştır.

Ruanda - Urundi Orta Afrika'da 1919'da Belçika'nın sömürgesi olan eski bir ülke. Ruanda ve Burundi cumhuriyetleri olarak ikiye ayrılmıştır.

Ruben Yakup Peygamber'in büyük oğlu. Kardeşlerinin Yusuf'u öldürmelerine engel olarak, sonradan gelip çıkarmak niyetiyle, kuyuya atmalarını teklif etmiş olduğu söylenir.

Rubens, Petrus Paulus (1577-1640) Hollandalı ressam. Siegen'de doğdu, Anvers'de öldü. İtalya'da 7 yıl kaldı. Titien'in, Michaelangelo'nun, Caravaggio'nun eserlerini inceledi. Diplomatik görevler aldı. Madrid'de Velasquez'le tanıştı. Desen bakımından çok güçlü, kompozisyonu son derece sağlam, renkleri parlak bir ressamdır.

rubidyum Lat. i. Kim. Tütün, pancar gibi bazı bitkilerde bulunan, Rb sembolüyle gösterilen, 1,52 yoğunluğunda, potasyuma benzer bir eleman. [Rubidium — Rubidium]

Rubinstein. Anton (1829-1894) Rus piyanist ve bestecisi. Vikvatinsti'de doğdu. Piyanist olarak dünyaca ünlüdür. Besteleri büyük değer taşımaz.

ruble i. Sovyetler Birliği para birimi.

rubu, -b'u Ar. i. Dörtte bir; çeyrek.

Rueda, Lope de (1500-1565) İspanyol oyun yazarı. Sevila'da doğmuş, orada ölmüştür. İspanyol ulusal tiyatrosunun kurucusu sayılır.

rugan i. ve s. Ayakkabı yapılan ayna gibi parlak siyah deri ve bundan yapılmış (ayakkabı). [Cuir verni — Varnish, varnished leather]

ruh Ar. i. ★ 1. Dinlerin ve tinsel idealist felsefenin insanda, vücuttan ayrı varlığını kabul ettikleri canlandırıcı ve etkin ilke. [Ame — Soul] ★ 2. (Bazı hekimlik deyimlerinde) Tinsel ve anlıksal yetiler. esk. Ruhi ve zıhnî kuvvetler. [Ame — Spirit]



A Rubinstein



P. P. Rubens

★ 3. Canlılık, duygu: Bu adamda hiç ruh yok. [Ame — Heart, feeling] ★ 4. En önemli nokta, öz: Disiplin, ordunun ruhudur [Ame — Soul, moving, spirit] ★ 5. Hortlak v.b. gibi hayal ürünü varlık. [Esprit — Ghost] ★ 6. Öz: Nane ruhu. [Essence — Essence]

ruhanî Ar. s. ★ 1. Ruhtan ibaret olup cismi olmayan; ruhla ilgili bulunan. ★ 2. Konu olarak yalnız din ve mezhep işlerini ele alan, bunlarla ilgili bulunan.

ruhban Ar. ç. i. Rahipler.

ruh bilgini Ar. T. i. Psi. Ruhbilim uzmanı. Psikolog. [Psychologue — Psychologist]

ruhbilim Ar. T. i. Psi. Bak. psikoloji.

ruhbilimcilik Ar. T. i. Psi. Ruhbilimin bütün felsefeyi kapsadığını ya da hiç değilse onun temeli olduğunu ileri sürenlerin fikri. esk. Ruhiyatçılık. [Psychologisme — Psychologism]

ruh hastalığı (ya da sayrılığı) b. i. Akıl bozukluğu. esk. Marazı ruhî [Psychopatie — Psychopathy]

ruh hekimliği b. i. Fel. Akıl bozuklukları hekimliği. [Psychiatrie — Psychiatry]

ruhiyat, -tı Ar. i. Ruhbilim, ruh bilimi. [Psychologie — Psychology]

Ruhî —Bağdatlı— (Ölm. 1605) Bağdat'da doğdu. Asıl adı Osman'dır. Bir derviş hayatı yaşayıp birçok yeri gezmiş, hayatının sonuna doğru Şam'a yerleşmiş ve orada ölmüştür. Tek eseri olan divanındaki Terkibi Bend'i ile tanınır. Gerek terkibi bendi, gerek gazellerinde yer yer tasavvuf izleri görülür. Eldeki bine yakın gazeli bir araya toplanarak «Ruhî Divanı» adıyla 1870'de basılmıştır.

ruhiye Ar. i. Tinselcilik.

ruhiyet Ar. i. Ruhsallık.

ruhlu s. Canlı, etkili.

Ruhr havzası (Batı Almanya) Rhein nehrinin bir kolu olan Ruhr nehrinin (232 km.) geçtiği bölge. Dünya çapında öneme sahip bir maden endüstrisi bölgesidir. Bölge, 1923-1925 yılları arasında Fransa tarafından işgal edilmiştir. II. Dünya Savaşı'nda çok yıkılmıştır.

ruh sağlığı b. i. Psikiyatri.

ruhsar Far. İ. Yanak, yüz.

ruhsat Ar. i. Huk. Belirli bir işlemi gerçekleştirebilmek için yetkili organca verilen izin, o işleme gösterilen rıza. [Permis — Permit]

Ruhsatî (1856-1899) Saz şairi. Sivas'ın kangal ilçesinde doğdu. Asıl adı Mustafa'dır. Anadolu'nun birçok yerlerini dolaştı. Bir Bektaşi dervişi olduğu bilinen Ruhsati'nin aruzla yazılmış bazı şiirleri varsa da, kişiliği, heceyle yazdıklarında görülür. Başarılı aşıklardan biridir. Şiirleri «Ruhsati, Hayatı ve Şiirleri» adlı kitapta toplanmıştır.

ruhsatname Ar. Far. i. İzin kâğıdı, permi. [Permis — License, permit]

ruhsuz s. mec. Cansız, kuvvetsiz, etkisiz.

Ruhulkudüs Ar. b. i. İsa Peygamber.

Ruhullah İsa Peygamber.

ruhunu teslim etmek b. f. Ölmek.

ruj Fr. i. Dudak boyası.

rukiye Ar. i. Üfürük, büyü, afsun, sihir.

Rukiye Muhammed Peygamber'le Hatice'nin 2. kızı ve Osman'ın ilk eşi.

rulet, -ti Fr. i. Bir bilyenin dönmekte bulunan bir dairede yazılı numaralardan biri üzerinde durmasıyla kazananı belirten kumar aleti ve bununla oynanan kumar. [Roulette — Roulette]

rulman Fr. i. Birbiri üstünde dönen iki parçanın sürtünmesini azaltan mekanizma: Bir bisikletin bilyeli rulmanı.

rulo Fr. i. Silindir biçiminde dürülmüş şey: Kâğıt rulosu. [Rouleau — Roll]

Rum i. ★ 1. Yunan soyundan olup Müslüman ülkelerinde oturanlara verilen ad. [Roum — Greek] ★ 2. Eskiden İslâmlar Anadolu ve Rumeli Türkleri'ne, Doğu Roma mirasçısı oldukları için «Rum» ya da «Rumi» derlerdi: Diyarı Rum; Celâlettin Rumî.

rumba i. Küba'da doğmuş, hareketli bir dans türü.

Rumca i. Rumlar'ın konuştuğu yeni Yunanca.

Rumeli Eskiden Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa kıtasındaki topraklarına verilen ad.

Rumeli Hisarı Fatih Sultan Mehmet'in, İstanbul'un alınmasını kolaylaştırmak, yardıma gelecek askerî güçleri önlemek için Boğaziçi'nin batı yakasında yaptırdığı kalenin adı. Amacından ötürü o zamanlar «Boğazkesen Hisarı» adını almıştı 1952-1953 yıllarında onarılıp müze biçimine konmuştur.

Rumen i. Romanya halkından ya da bu halkın soyundan olan kimse.

Rumî Ar. s. ★ 1. Bak Rum. ★ 2. Şimdi kullanmakta olduğumuz takvimden 13 gün geri kalan bir güneş takviminin adı olan «Rumî takvim» deyiminde geçer.

Rumî takvim Güneş yılına göre düzenlenmiş, fakat evrensel milâdi takvimden 13 gün geri olan ve bizde 1926'ya kadar kullanılan bir takvim. Tarih başlangıcı olarak Hicret'i almaktaydı.

rumuz Ar. ç. i. Semboller.

Rus i. Rusya halkından ya da aslından olan kimse. [Russe — Russian]

Rusça i. Rusya'da konuşulan dil. [Russe — Russian]

Rusk, Dean (Doğ. 1909) Amerikalı devlet adamı. Hukuk okudu. Üniversite öğretim üyeliği yaptı. 1946'da dışişlerinde görev aldı. 1946-1947'de savunma bakan yardımcısı, 1949'da dışişleri bakan yardımcısı, 1950-1952 yıllarında dışişleri bakanlığı Uzak Doğu işleri yardımcısı, 1952-1961 yıllarında Rockefeller vakfı başkanı idi. 1961'den beri dışişleri bakanıdır.




Bağdatlı Ruhî

Russell, Bertrand (Doğ. 1872) İngiliz matematik bilgini ve filozofu. Cambridge Üniversitesi'nde profesör iken I. Dünya Savaşı'na karşı, barışçı fikirler ileri sürdüğü için 1916'da kürsüsünden ayrılmak zorunda kaldı. Çin'e ve Rusya'ya kadar uzanan bir seyahate çıktı. Uzun yıllar Amerika'da profesörlük etti. 1944'de tekrar Cambridge'deki kürüsüsüne döndü. Yeni mantığın öncülerindendir. Felsefesi, bilgi teorisi üzerine toplanmıştır. Bütün hayatı boyunca olduğu gibi, son yıllarda da dünyada sürekli bir barışın kurulması yolunda çalışmaktadır. Bu amaçla kurduğu «Bertrand Russell Foundation», dünyanın her tarafındaki barışseverleri, zaman zaman bir araya toplamaktadır. A.B.D.'nin Viyetnam'da sürdürdüğü savaşın, devletler hukukuna aykırı olduğu, Amerika'nın uluslararası antlaşmalara aykırı olarak sivil halkı ve hastaneleri bombalayarak ve yasaklanan silâhları kullanarak, insanlığa karşı suç işlediği gerekçesiyle Russell Mahkemesi'ni kurmuştur. Başlıca eserleri: «Principles of Mathematics — Matematik İlkeleri», «The Scientific Outlook - Bilimsel Bakış», «Power — İktidar», «History of Western Philosophy — Batı Felsefesi Tarihi», «Viyetnam Savaş Suçları» dır.


L. Rutherford

Russel Mahkemesi Bak. Russell Bertrand.

Rusya Bak. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği.

Rusya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti S.S.C.B.'ye bağlı cumhuriyetlerden biri ve en önemlisi. Yüzölçümü 17 074 000 km², nüfusu 123 milyondur. Başkenti Moskova, önemli şehirleri Leningrad, Gorki, Rostov, Novosibirsk, Perm'dir.

ruşen Far. s. Aydın, aydınlanmış.

rutenyum Lat. i. Ru sembolüyle gösterilen, 101,7 atom ağırlığında, 12,06 yoğunluğunda, 2 400° C de ergiyen, platin grupundan, nadir olduğu için kullanılış yerleri sınırlı bir maden. [Rhutenium — Rhutenium]

Rutherford, Lord (1871-1937) İngiliz fizikçisi. Maddenin yapısı, radyoaktivite üzerindeki çalışmalarıyla tanınmıştır. 1908 Nobel armağanını kazanmıştır.

rutin Fr. i. s. ★ 1. Eğitimle değil, alışkanlıkla elde edilmiş maharet: Muhasebe kâtipliği bir rutindir. ★ 2. Bir şeyi düşünmeye gerek duymadan hep aynı biçimde yapmak alışkanlığı; Muhasebe defterlerini tutmak rutin bir iştir.

rutubet, -ti Ar. i. Yaşlık, nem.

ruva Fr. i. İskambil papaz..

ruz Far. i. Gün.

ruzname Far. b. i. ★ 1. Gündem. ★ 2. Tar. Günlük gelir ve giderlerin, olayların kaydedildiği defter..

rübai Ar. i. İki beyitten ibaret şiir, dörtlük: Hayyam'ın rübaileri.


B. Russell

rücu Ar. i. ★ 1. Geri dönme, geri çekilme. ★ 2. Cayma. ★ 3. Ed. Onarma. Söylediği bir sözü reddedip onun yerine daha kuvvetli bir fikir anlatanı söyleme: «Makber, makber değil bir türbe, türbe değil bir mâbed, mâbed değil bir küre, küre değil bir feza», Abdülhak Hâmit.

rüçhan Ar. i. Üstünlük, yeğlik.

Rüfai Ar. i. Bir tarikatın ve bu tarikattan olanların adı.

Rühmkorff, Heinich Daniel (1803-1877). Alman elektrik bilgini. Kendi adını taşıyan ve elektrikte pratik sonuçları bol olan iki telli ve büyük bobini bulmuştur.

rükû, -u Ar. i. Namazda, elleri dizlere dayayıp yere eğilme hareketi: Rükûa varmak.

rükün, -knü Ar. i. Bir kurulun, bir topluluğun en önemli üyelerinden her biri.

rüküş i. Gülünç bir biçimde giyinip süslenen kadın.

rüşvet, -ti Ar. i. ★ 1. Bir görevlinin elindeki olanakları para ya da mal karşılığında kötüye kullanması. ★ 2. Bu yolda verilip alınan para ya da mal. [Prévarication — Bribe]

rüsum Ar. ç. i. (Tekili: Resim) Vergiler.

rüsup Ar. i. Tortu.

rüsva Far. s. «Ayıpları meydana çıkarmak» anlama gelen «rezil rüsva» deyiminde geçer.

rüşeym Ar. i. Oğulcuk. Embriyon.

rüşt Ar. i. Huk. Medenî hakları kullanma yeteneğinin, kazanılması şartlarından biri. Kanunumuza göre 18 yaşını bitirmek anlamına gelir. 18 yaşının bitirilmesi ile kişi kanunî rüşte erişmiş olur. 18 yaşından önce evlenilmesi durumunda da, kişi rüşte ermiş sayılır. Rüşte ermiş bulunan kimseye reşit denilir.

rüştiye Ar. i. Eskiden, aşağı yukarı şimdiki ortaokullar derecesinde olan okullara verilen ad: Askerî rüştiye.

rütbe Ar. i. Subaylıkta derece, aşama.

rüya Ar. i. ★ 1. Düş. ★ 2. Hek. Günümüzde rüyaların anlam taşıdıkları ve kişinin bilinç dışı eğilimlerini yansıttıkları kabul edilmektedir. Freud'un akıl hastalıklarının değerlendirilmesinde açmış olduğu çığırla, rüyaların incelenmesi hekimlikte önem kazanmıştır. [Rêve — Dream]

rüyet Ar. i. Görme.

rüzgâr Ar. i. ★ 1. Yel. Havanın yeryüzü yakınında kütle halinde yer değiştirmesi. ★ 2. Böylece yer değiştiren hava kütlesi. [Vent — Wind]

rüzgâr kıran b. i. Geniş alanların rüzgâr erozyonu ve dona karşı korunması için kurulan ve bir siper olarak hizmet gören ağaç ve çalılardan şerit.

Ryu - Kyu Japonya ile Formoza arasında bir takımada. Nüfusu 849 300, merkezi Naha'dır (Okinawa adası üzerinde). 1951'de San Fransisko anlaşması ile Japonya tarafından A.B.D.'ne bırakılmıştır.

S



Sinop

ÇEŞİTLİ SAATLER



Çin su saati



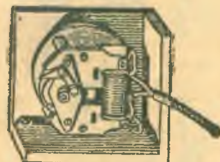
ışık saati



yağ saati



güneş saati



elektrikle işleyen saat

S, s Türk alfabesinin 22. ve sessizlerin 16. harfi. Sesbilim bakımından diş sessizlerinin ıslıklı süreklilerinden sertidir.

S Kim. Kükürt elemanının sembolü.

Sa Kim. Samaryum elemanının sembolü.

Saadâbad Antlaşması Tar. Türkiye, Afganistan, İran ve Irak arasında 8 Temmuz 1937 tarihinde imzalanan saldırmazlık antlaşmasına verilen ad. Bu antlaşma İran şahının Tahran'daki yazlık sarayı olan Saadâbad'da yapıldığı için bu adla anılır.

saadet, -ti Ar. i. Mut, mutluluk, ongunluk.

saadetle zf. Ayrılanın «Allahaısmarladık» selâmına karşı «güle güle» anlamında söylenir.

saadetlû s. Osmanlı İmparatorluğu zamanında, tuğgeneral ile tümgenerale ve asker olmayanlardan bunlara denk rütbelerde bulunanlara verilen san.

saat, -ti Ar. i. ★ 1. Bir günün yirmi dörtte birine eşit zaman birimi. [Heure — Hour] ★ 2. Günün belli bir zamanı : Yemek saati, ders saati. [Heure — Hour] ★ 3. Vakit : Ben geleceğim saati bilirim. [Heure, temps — Time] ★ 4. Bayağı yürüyüşle bir saatte alınacak yol : Orası buraya beş saattir. [Distance — Hour] ★ 5. Günün hangi saati olduğunu gösteren alet. [Horloge, montre — Watch, clock] ★ 6. Sayaç : Elektrik saati, su saati.

saat gibi b. zf. Tam bir düzenle.

saat tutmak b. f. Saate bakarak bir işin ne kadar süreceğini hesaplamak.

saba Ar. i. ★ 1. Hafif rüzgâr. ★ 2. Müz Doğu müziğinde bir makam adı.

saba Ar. i. Müz. Doğu müziğinde bir makam adı.

sabah Ar. i. ★ 1. Gece yarısı ile öğle arasındaki zaman ve genellikle günün, güneşin doğmasıyla öğle arasındaki kısmı. [Matin, matinée — Forenoon] ★ 2. zf. Sabah vaktinde. [Le matin, la matinée — Morning]

sabaha çıkmak b. f. Sabaha erişmek, sabaha kadar yaşamak : Korkarım, sabaha çıkmaz.

sabah akşam b. zf. Her zaman, daima. [Nuit et jour — Day and night]

sabahat, -tı Ar. i. Yüz güzelliği.

Sabahattin Ali (1907-1949) Romancı ve hikâyeci. Gümülcüne'de doğdu. İstanbul Mektebi'nde okudu. 1 yıl öğretmenlikten sonra Maarif Vekâleti tarafından Almanya'ya gönderildi. Ankara Devlet Konservatuvarında dramaturg ve Maarif Vekâleti Neşriyat müdürlüğünde memur olarak çalıştı. Kırklareli'nde öldürüldü. Edebiyat hayatına şiirle başlayan Sabahattin Ali, asıl gücünü romanlarından çok hikâyelerinde gösterdi. Anadolu köy ve köylü hayatından aldığı acıklı konuları, gerçekçi bir biçimde işledi. Güçlü bir tasvir kabiliyetiyle sert çizgili hikâyelerine bir tragedya niteliği katmasını bildi. Başlıca eserleri : «Değirmen», «Kağnı», «Kuyucaklı Yusuf», «İçimizdeki Şeytan», «Esirler», «Kürk Mantolu Madonna» dır.

Sabahattin, Prens (1877-1949) Politikacı ve yazar. Damat Mahmut Celâlettin Paşa'nın oğludur İstanbul'da doğdu. 1899'da Avrupa'ya kaçan babasıyla birlikte Paris'e gitti. «La Revue» de makaleler yazdı ve 1906'dan 1908'e kadar «Terakki» adlı bir dergi çıkardı. İstanbul'a geldikten sonra toplumsal ve siyasal fikirlerini «Birinci İzah», «İkinci İzah», adlı kitapçıklarla açıkladı. Bunlarda, «İlmi İçtima» diye çevirdiği «Sicience Sociale» e dayanmış toplumsal hayatta özel teşebbüsü, siyasî hayatta «ademi merkeziyet» i savunmuştur. I. Dünya Savaşı sonlarında yayımlanmış olan «Türkiye Nasıl Kurtarılır?» adlı eseri kâğıtta kalmış düzgün cümlelerle doludur. İttihat ve Terakki'ye karşı olduğu için yurt dışına çıkmak zorunda kalan Prens Sabahattin, cumhuriyetten sonra da Osmanlı hanedanından olduğu için dönememiş. İsviçre'de ölmüştür.

sabahçı s. ★ 1. Nöbeti sabaha ya da sabaha karşı rastgelen (kimse). ★ 2. Uyumadan sabahı bulan (kimse).

sabahı bulmak b. f. Sabahlamak.

sabahlamak f. Bir yerde sabaha kadar oturmak ya da iş görmek. [Veiller toute la nuit — To sit up all night]

sabahlık i. Kadınların yataktan kalkınca bir süre giydikleri uzun etekli entari. [Matinée, robe de chambre — Morning dress]

TARİHTE SAÇ MODELLERİ



Sabah, Şeyh Sabah es —Salim es— (Doğ. 1913) Kuveyt emiri. 1950'den beri emirlik yapan büyük kardeşi Şeyh Sir Abdullah es —Salim es— Sabah (1895-1965)'ın yerine geçmiştir. 1965'de başbakan olan Şeyh Cabir el —Ahmed el— Cabir es - Sabah (Doğ. 1918) ise 1966'da veliaht ilân edilmiştir. Aynı aileden başka, devlet adamları ve diplomatlar da vardır.

sabah yıldızı b. i. Çulpan. Venüs.

saban i. Tarlayı ekilir hale getirmek için çift sürerken hayvanların koşulduğu, ucu demir aygıt. [Charrue — Plough]

saban balığı b. i. Zo. Testere burunlu bir cins köpek balığı. [Piristiophore — Thresher shark]

saban demiri b. i. Sabanın toprağa giren demir ucu. [Soc — Ploughshare]

saban kemiği b. i. Anat. Burun çukurları perdesinin üst kısmını teşkil eden kemik. esk. Azmı mik'a. [Os vomer — Vomer]

saban kulağı b. i. Sabanın, saban demirinden sonra gelen ve toprağı alt üst eden kısmı. [Versoir — Mould - board]

Saba, Ziya Osman (1910-1957) Şair ve hikâyeci. İstanbul'da doğdu. Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Bir süre memurluk yaptıysa da geçirdiği kalp hastalığı yüzünden memurluğu bıraktı ve Varlık Yayınevi işleriyle uğraştı. İlk şiiri Serveti Fünun'da çıktı. Sonra Yedi Meşale, Meşale, Yücel ve Varlık'da yayımlandı. Üzgün ve yumuşak, açık duru şiirler bıraktı. Başlıca eserleri: «Sebil ve Güvercinler», «Geçen Zaman», «Nefes Almak», «Şiir», «Değişen İstanbul», «Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi» dir.

sabık, -ka Ar. s. Geçmiş, geçen, önceki: Devri sabık, senei sabıka. [Passé, précedent, anterieur — Previous, ex-, former]

sabıka Ar. i. Geçmişte işlenmiş olan suç. [Récidive — Previous conviction, former offence, repetition of a crime]

sabıkalı s. Sabıkası olan. [Récidiviste — Recidivist, habitual criminal, old offender]

sabır, -brı Ar. i. Acı, yoksulluk, haksızlık gibi her türlü üzücü hallere karşı ses çıkarmayıp durumun düzelmesini soğukkanlılıkla bekleme. [Patience — Patience]

sabırlı s. Sabır gösteren, sabreden. [Patient — Patient]

sabi Ar. s. ve i. Reşit olmamış (oğlan, kız).

sabih Ar. s. Güzel yüzlü.

sâbir Ar. s. Katlanan, sabreden.

Sabir i. (İsp. Saber'den) Yakın Doğu'da ve özellikle Cezayir'de konuşulan Arapça, Fransızca, İtalyanca, İspanyolca karması bir dil. [Sabir — Lingua franca]

Sabit (1650-1712) Şair. Bosna'da Uziçe'de doğdu. Asıl adı Alâaddin'dir. Kadılık yapmıştır. Nabi'den sonra zamanın en tanınmış şairi olmuştur. Gazellerinde bol ata sözü kullanan, cinaslardan yararlanan, yerli hayatı yansıtmakta özellik gösteren şairdir.

sabit Ar. s. ★ 1. Durağan. [Stable — Stationary, fixed] ★ 2. Gerçekliği çürütülemeyecek şekilde belli olmuş: Hırsızlığı sabit oldu. [Prouvé — Proved, established] ★ 3. Mat. Bir formülde geçen ve önceden belirlenmiş bulunan değişmez büyüklük. [Fixe — Invariable] ★ 4. Mat. Değeri değişmeyen katsayı. [Constante — Constant]

sabit cisimler ç. b. i. Kim. Altın v.b. gibi, buhar ya da gaza çevrilmeyen cisimler. [Corps fixes — Inert substances]

sabotaj Fr. i. Baltalama.

sabote etmek Fr. T. b. f. Baltalamak.

sabretmek f. Üzücü hallere katlanmak.

sabri Ar. s. Sabırla ilgili.

sabuklama i. Psi. Bazı akıl hastalarında ve kimi vakit ateşli hastalıklar sırasında görülen abuk sabuk, söylenmekten başlayarak, anlamsız el hareketleri yapmak, tutulması güç bir hale gelmek gibi durumlar gösteren akıl bozukluğu. esk. Hezeyan. [Délire — Délirium]

sabun i. Kirli ve yağlı şeyleri temizlemekte kullanılmak için yağlı asitlerle alkalileri birleştirilerek yapılan hamurumsu madde. [Savon — Soap]

Sabuncu Kütahya'nın merkez ilçesi bucaklarından. 29 köylü bucağın nüfusu 10 284, merkezi olan Sabuncupınar'ın nüfusu 789'dur.

sabuniye Ar. i. Nişasta helvası.

sabunlamak f. Sabun sürmek, sabunla yıkamak. [Savonner — To soap]

sabunlaşma i. Kim. Sabun haline gelme. Yağ, alkali ile işlenince ayrışarak gliserin ve yağ asitleri meydana gelir, bu asitler de alkali ile birleşerek «sabun» olur. esk. Tasabbun. [Saponification — Saponification]

sabur Ar. s. Sabırlı.

sabura i. Gemilerin dibine konan safra. [Leste — Ballast]

sacayağı, -nı (sacayak) b. i. Altına ateş, üstüne tencere gibi pişirme kabı konan, çember ya da üçgen şeklinde, üç ayaklı ve demirden destek. [Trépied — Trivet]

Sacher, Masoch (1836-1895) Avusturyalı yazar. Lemberg'de doğdu. Mozohizm denen seksüel patolojik konuları inceleyen tutkulu romanlar yazmıştır.

Sachs, Hans (1494-1576) Alman şair ve tiyatro yazarı. Nuremberg'de doğdu. Halkça tutulmuş, realist bir yazar olup her türde tiyatro oyunları yazmıştır.

Sachs, Nelly (Doğ. 1891) İsrail'li kadın şair ve yazar. 1940'da İsveç'e kaçtı orada yaşıyor. Duyarlığı güçlü bir şair olarak tanınır. Oyunlar da yazdı. 1966 Nobel Edebiyat armağanını Agnon'la paylaştı.

sacit Ar. s. Secde eden.

Sacramento (A.B.D.) Kaliforniya eyaletinin merkezi. Aynı adı taşıyan nehrin kıyısındadır. Nüfusu 191 700'dür.

saç, -cı i. ★ 1. Haddeden geçirilerek az çok inceltilmiş demir ya da çelik levha. [Tôle — Sheet - iron] ★ 2. s. Demir levhadan yapılmış: Saç, soba. [En tôle — Made of sheet iron] ★ 3. i. Ense, alın ve iki kulak arasında kalan ve kafanın büyük bir kısmını kaplayan kıllar: Kıvırcık saç; saçlarını taramak. [Cheveu, chevelure — Hair]

saçak i. ★ 1. Bir şeyin kenarı boyunca sarkan püskül gibi teller: Perdenin saçağı. [Frange — Trimming] ★ 2. Çatının binadan dışarı taşan kısmı. [Avant-toit — Eaves]

saçı i. Şu ya da bu uğurda (ve özellikle gelinin başından) saçılan çiçek, para gibi şeyler.

saçılmak f. Saçmak işine konu olmak. [Se répandre — To be scattered]

saçıştırmak f. Azar azar saçmak. [Répandre — To scatter]

saçkıran b. i. Hek. Mikroskopluk bir mantar tarafından meydana getirilen ve kılları düşüren bir deri hastalığı. [Pelade — Alopecia]

saçlı yıldız b. i. Kuyrukluyıldız.

saçma i. ★ 1. Saçmak eylemi. [Dispersement — Scattering] ★ 2. Saçılan her şey. [Parsemé — Things scattered] ★ 3. Birden serpilir gibi atılan kenarları kurşunlu bir çeşit balık ağı. [Epervier — Cast - net] ★ 4 Avda kullanılan küçücük, yuvarlak mermilerin her biri. [Dragée — Small shot]

saçma s. ★ 1. Fel. Mantığa ve topluluk anlayışına aykırı olan. Saçma fikir. esk. Abes. [Absurde — Absurd] ★ 2. s. Yeri ve değeri olmayan, boş, yararsız saçma bir teklif [Futile — Absurd] ★ 3. s. Yeri ve değeri olmayan şeylere değer vermeye kalkan: saçma adam. [Inepte — Nonsensical]

saçmak f. Bir şeyi hızla ya da çokça ortalığa dağıtmak. [Répandre, parsemer — To scatter, strew]

saçmalamak f. Saçma sözler söylemek. [Divaguer — To talk nonsense, drivel]

saçma sapan b.s. Akıl ve mantık dışında kalan, düşüncesiz olan. [Absurde — Absurd, nonsensical]

saç sakal ağartmak b. f. O işde uzun zaman çalışmış olmak.

saçula i. Ağaçtan yapılmış dökmeci kalıbı.

sad Far. s. Yüz. (Sayı).

sadak i. Ok kuburu, okluk. [Carquois — Quiver]

sadaka Ar. i. Dilenciye verilen para. [Aumône — Alms]

sadaka i. Düz dokunmuş, kalınca, açık saman renginde bir çeşit ipekli kumaş.

sadakat Ar. i. Birine içten bağlılık. [Fidélité — Loyalty, fidelity, devotion]

Sadak, Necmettin (1890-1953) Gazeteci, bilim adamı, politikacı. Lyon Üniversitesi'nde okudu. Darülfünun (üniversite) da sosyoloji müderrisliği (profesörlük) yaptı. 1918'de «Akşam» gazetesinin kurucularından oldu ve uzun yıllar başyazarlığını yaptı. 3. dönemden milletvekili seçildi. 8. dönem sonuna kadar milletvekili kaldı. 1947-1950 yıllarında dışişleri bakanı idi. Başkalarıyla birlikte yazılmış okul kitapları, bir çevirisi, liselerde uzun zaman okunan «Sosyoloji» adlı bir kitabı basılmıştır.

sadalı s. Dil. Sesli.

sadaret Ar. i. Osmanlı İmparatorluğu zamanında başbakanlığa verilen ad.

sadberk, -ki Far. b. i. «Yüz yaprak» demek olup çok yapraklı bir gül çeşidinin adıdır.

sade Far. s. ★ 1. Katması, süsü, göze çarpan tarafı olmayan; yalın: Sade bir kıyafet. [Simple — Simple, plain] ★ 2. Katıksız, saf. [Pur — Pure] ★ 3. İçine konması adet olan şeyler konmamış: Sade kahve. [A l'état pur — Not stuffed] ★ 4. zf. Yalnız, ancak: Sade bu iş için geldim. [Seulement, purement — Solely, only]

sadece zf. Yalnızca, ancak.

Sade, Donatien Alphonse François, marki de 1740-1814) Fransız yazarı. Paris'de doğdu. Charenton'da öldü. Yaşamının büyük kısmı tutuklu olarak geçti. Çeşitli yerlerde tutuklu bulunduğu süreler içinde çağının kişilerini çok rahatsız eden romanlar yazdı. Bunlar müstehcen olarak damgalanıyordu. Oysa Sade hiç bir zaman okuyucularını bir takım kötü yollara yöneltecek nitelikte bir düşünceyle yazmıyordu. Sinsilikler ve ahlâksızlıklarla dolu bir burjuvazinin maskesini çıkarıp teşhir ediyordu. Fransız edebiyatında «Le Divin Marquis — Tanrısal Marki» diye adlandırılan Sade'ın en önemli eserleri şunlardır: «Justine ou les malheurs de la vertu — Jüstin ya da Erdemin Felâketleri», «Philosophie dans le boudoir — Yatak Odasında Felsefe», «Les 120 jours de Sodome — Sodom'un 120 günü», «Contes et Nouvelles — Hikâyeler». Sade'ın düşüncelerini en iyi şekilde ortaya koyan «Dialogue entre un prêtre et un moribond» 1926'da yayımlanmıştır. Adı, sadizm denen bir ruh hastalığına verilmiştir.

Sadettin Efendi, Hoca (1536-1599) Şeyhülislam. İstanbul'da doğdu. III. Mehmet zamanında yaşamış, Eğri seferinde III. Mehmet'i öğütleriyle destekleyerek bu savaşın kazanılmasına sebep olmuştur. «Tacüt Tevarih» adlı II. Selim zamanını anlatan tarihi İtalyanca'ya çevrilmiştir.

Sadettin Efendi, Müstakimzade Süleyman (1718-1787) Bilgin. İstanbul'da doğdu. Nakşibendi tarikatından olup eserleri, dini konularla tasavvufa, ahlâka, tarihe ve biyografyaya aittir. Hattatlığı da vardır. Türkçe, Arapça, Farsça şiirler de söylemiştir. «Tuhfetül - Hattatin» adlı eseri



1) Yeni Gine. 2) Fiji. 3) Panamalı. 4) Hintli. 5) Kızılderili. 6) Japon. 7) Çinli. 8) Kızılderili erkek. 9) Afrika Massai Kabilesi. 10) - 11) Afrika yerlisi. 12) Afrika'da Kongo yerlisi. 13) Eski Mısır perukası. 14) Frikyalı. 15) - 16) Kadın ve erkek Eski Yunan. 17) Romalı. 18) - 19) Ortaçağ Avrupası'nda. 20) - 21) Rönesans devri Almanyası'nda. 22) - 23) Rönesans devri İtalyası'nda. 24) - 25) XVII. yüzyıl Hollandalısı. 26) XVII. yüzyıl İtalyası'nda. 27) Fransız Kralı XIV. Louis'nin perukası. 28) - 29) XVIII. yüzyıl erkek perukaları. 30) - 31) - 32) XVIII. yüzyıl kadın saç tuvaleti. 33) XIX. yüzyılda kadın saçı. 34) - 35) XIX. yüzyıl sonlarında erkek ve kadın saçı. 36) XX. yüzyıl başı. 37) 1920 modeli kadın saçı.


Safo


Miralay Sadık Bey


Sirazlı Sadi

de (hattatların biyografileri) 1928'de Türk Tarih Encümeni külliyatının on ikinci eseri olarak basılmıştır.

sadede gelmek b. f. Başka şeylere geçmişken konuşulan şeye dönmek.

sadedil Far. b. s. Kolayca aldatılabilen, bön; saf.

sadefe Ar. i. Biyo. Pul.

sadeleştirmek f. ★ 1. Mat. Kısaltmak; bir kesrin payını paydasını küçültmek. esk. İhtisar etmek. [Simplifier — To simplify] ★ 2. Yalın bir hale koymak. [Simplifier — To simplify]

sadet Ar. i. Konuşulan şey.

sadetten ayrılmak b. f. Konuşulan şeyden başka şeye geçmek.

sade yağ b. i. Sütten çıkarılan yemeklik yağ. [Beurre — Butter]

sadık Ar. s. ★ 1. (Birine) içten bağlı. [Fidèle — Loyal] ★ 2. Doğru, gerçek. [Constant — Truthful]

Sadık Bey (Ölm. 1913) Pilot. Selânik'de doğdu. İtalya Harbi'nde Enver Paşa'nın maiyetinde bulunmuş ve Enver Paşa harbiye nazırı olunca kendisini yaver almıştır. 1913 şubatında İstanbul'dan Kahire'ye uçmak için pilot Fethi Bey'le birlikte o da hareket etmiş, uçak Taberiye yakınında düşerek her ikisi de ölmüştür. İstanbul'da Fatih parkındaki kırık sütun, bu ilk uçak şehitlerimizin anıtı olarak yapılmıştır.

Sadık, Mehmet, Miralay (1860-1940) Albay, politikacı. Çeşitli askerlik ve yönetim görevlerinde bulundu. Rumeli'de iken İttihat ve Terakki'ye girdi, 1908 devrimini hazırlayan olaylarda rolü oldu. Meclisi Mebusan'da, İttihad ve Terakki'den ayrıldıktan sonra bir hizip kurmuş, İtilâf ve Hürriyet Fırkası'nın kuruluşunu gerçekleştirerek bu partinin lideri olmuştur. 1913 Bâbıâli baskını üzerine İttihat ve Terakki yeniden iktidara geçince yurt dışına çıktı. I. Dünya Savaşı sonlarında yurda döndü. Ancak, Kurtuluş Savaşı'na karşı gösterilerek «Yüzellilikler Listesi»ne alınmış, uzun yıllar Romanya'da yaşamış, «Yüzellilik» lerin affında bile Türkiye'ye dönmemişti. İsmet İnönü'ye yazdığı bir mektupla vatan ihaneti suçundan arıtılmasını istemiş, Cumhurbaşkanı İnönü onu yurda getirtmiştir. Ancak geldiği günün akşamı öldü. Ressam ve yazardı. Tasavvufa meraklı idi; çevirileri basılmıştır.

sâdır Ar. s. Çıkan.

sadi Ar. s. Bahtla, iyi talihle ilgili.

Sa'd İbni Vakkas (Ölm. 675) Arap komutanı. Bir savaşçı olarak, Müslümanlığın yayılması yolundaki savaşlarda başarılı roller oynamış, ele geçirilen ülkelerde vali ve komutan olmuştur. Peygamber'in daha sağlıklarında kendilerine Cennet'e gideceklerini müjdelediği **10 seçkin** Müslümandan biridir.

sadik Fr. s. Sadizm karakterli. [Sadique — Sadistic]

sâdis Ar. s. Altıncı.

Sadi, Şirazlı - Şeyh Muslihiddin Sadii Şirazi yaklaşık (1189-1291) İranlı şair ve sofi. Şiraz'da doğdu, gene orada ölmüştür. Çeşitli biyografyacılara göre 102-115 yıl yaşamıştır. İran'ın en büyük şairlerinden olan Sadi'nin nazımda Firdevsî ve Enverî'den başka eşi ve benzeri yoktur, nesirde ise eşsiz kalmıştır. «Gülistan» ve «Bostan» adlı eserleriyle divanları ve kasideleri şiirdeki gücüne parlak birer delildir. Bununla beraber en büyük şöhreti gazellerinde olup bunların çoğu tasavvufla ilgilidir. «Gülistan» ıyla «Bostan» ı ve diğer bazı eserleri çeşitli Avrupa dillerine defalarca çevrilmiştir.

sadizm Fr. i. Hek. Başkasının çektiği acıdan zevk alma. Cinsel alanda patalojik bir eğilimdir. Adını aynı hastalık üstüne bir çok roman yazmış olan Marquis de Sade'dan almıştır.

sadme Ar. i. ★ 1. Çarpma. ★ 2. mec. Sarsıntı.

sadpare Far. b. s. Yüz parça, yüz parça olmuş.

sadra şifa vermek b. f. Gönüle kuvvet vermek.

sadrazam Ar. i. Tar. Osmanlı Devleti'nde günümüzdeki başbakanlık görevinin karşılığı. Sadrazamlara, ilk kuruluş yıllarında vezir ya da veziri azam denirdi. Bunlar, genellikle, bir kişi idi. Sonradan, işlerin çoğalması ile, vezirlerin işi arttı; sayıları çoğaldı. Sadrazam, padişahın vekilidir. Devleti onun buyruğu gereğince ve onun adına yönetir. «Mührü Hümâyun» denilen padişahın mührü onda bulunurdu. Mührün bir vezire verilmesi, onun sadrazam atandığının, ondan alınışı ile azledildiğinin işareti idi. II. Abdülhamit zamanında, kısa bir süre, sadrazamlara «başvekil» denmiş, fakat sonra yine eski san devam etmişti. Sadrâzamlık sanı ve görevi, son padişah Vahdettin'in ülkeden kaçtığı 1922 yılına kadar sürmüştür.

Sadrettin Konevî (Ölm. 1272) Selçuklu Türklerin zamanında Konya'da doğup yine bu kentte ölmüş bir din ve hukuk bilgini. **Sadrettin'in;** Muhittini Arabî ve Mevlânâ Celâlettin Rumî'den ders aldığı, sonra her ikisi ile de bilimsel dostluk kurduğu bilinmektedir. Eserlerinin en önemlisinin adı «Fusus» dur.

Sadullah Ağa, Hacı (1728-1807) Besteci. İstanbul'da doğdu. Enderun mektebinden yetişmedir. Akranı arasında cirit oynamakta, lobut atmakta, ata binmekte ün kazanmıştır. 1767'de Rus savaşında yararlığı görülmüştür. III. Selim'in musahibi, sonra da başmusahibi olmuştur. Değerli şarkıları vardır.

saf, -ffı Ar. i. Dizi, sıra.

saf Ar. s. ★ 1. Arı. ★ 2. Kolay kandırılan.

safahat, -tı Ar. ç. i. Safhalar.

Safa, İsmail (1866-1901) Şair. Trabzonlu Behçet Efendi'nin oğludur. Mekke'de doğdu. II. Abdülhamit tarafından sürüldüğü Sıvas'da öldü. Edebiyatı Cedide'nin tanınmış şairlerinden olan İsmail Safa'nın «Huzma Safa» adlı ilk şiir dergisinden başka «Sünuhat», «Mevlidi Pederi Ziyaret», «Mensiyat», «Hissiyat» ve «Muhakematı Edebiye» adlı eserleri kitap halinde çıkmıştır. Ahmet Vefa ile Ali Kâmi Akyüz'ün büyük kardeşi, İlhami Safa ve Peyami Safa'nın babasıdır.

safder Ar. Far. s. Düşman saflarını yarmaya gücü yeten. esk. Bahadır.

safderun Ar. Far. s. Kanağan, bön, kolayca aldatılan.

safdil Ar. Far. s. Kanağan, bön.

safer Ar. i. Kamer takviminin 2. ayı, sefer ayı (bu aya «Safer - ül - hayr» da denir).

Safevîler İranlı, Türk asıllı ünlü bir ailenin ve soyun adı. Soyun kurucusu Şeyh Safaettin'dir. Erdebilli olan bu şeyh, zamanında büyük bir nüfuz kazanmış; sonraları onun soyundan gelen kişiler bu nüfuzdan yararlanarak işi siyasete dökmüşlerdir. Bunlardan İsmail, türlü çekişmeler savaşlar sonucunda İran tahtını ele geçirmiştir. Osmanlılar'la sürekli savaş halinde bulunan Safeviler 1736 yılında, yine Türk soyundan gelme Nadir Şah tarafından ortadan kaldırılmışlardır.

saffet, -ti Ar. i. Temizlik, arılık.

Saffet Nezihi (1871-1939) Romancı. İstanbul'da doğdu. Galatasaray Sultanisi'nde okudu. Kapalıçarşıda kuyumculuk yaptı. Bakırköy hastahanesinde öldü. Çeşitli dergi ve gazetelerde hikâye, makale ve yazıları yayımlanmış çeşitli oyun ve romanlar yazmışsa da edebiyat tarihimize sadece «Zavallı Necdet» ile geçmiştir.

safha Ar. i. ★ 1. Evre. [Phase — Phase, stage] ★ 2. Fiz. Faz. [Phase — Phase]

safi Ar. s. ★ 1. Temiz, arı. ★ 2. Katıksız, som. ★ 3. Net. ★ 4. zf. Yalnız olarak, sadece.

safiha Ar. i. İnce, yassı ve geniş şey, yaprak.

sâfi kâr b. i. Eko. Çeşitli iş ve işletmecilik çalışmaları sonucunda elde edilen hasılâttan yapılan masraflar düşüldükten sonra kalan kâr.

safir Ar. i. Mavi renkli değerli bir taş. [Saphir — Sapphire]

safizm Fr. i. Hek. Kadınlar arasında cinsel ilgi; safoculuk, sevicilik.

saflık i. ★ 1. Temizlik, katışıksızlık, arılık. [Pureté — Purity] ★ 2. Kanağanlık. Kolay kanma. [Naiveté — Naivity]

Safo (Psappho) (Doğ. Yaklaşık olarak M.Ö. 600) Eski Yunanlı kadın şair. Lesbos'ludur. Mısır ve Sicilya'ya seyahat ettiği sanılmaktadır. İçinde lirik şiirler bulunan ve edebiyat tarihçilerine göre 8 tane olduğu bildirilen kitapları kaybolmuştur. Kalan dağınık şiirlerinin dili basit, fakat biçimi özenlidir. Duygusal şiirleri arasında, kendi cinsine duyduğu sevgiyi anlatanlar büyük yer tutar.

safra Ar. i. Biyo. Öd.

safra İta. i. Gemilerin dibine ve balon sepetlerine konulan ağırlık. Sabura. [Lest — Ballast]

safra bastırmak b. f. Açlığını giderecek kadar az bir şey yemek.

safran i. (Ar. Zağferan'dan) Bot. Süsengillerden, baharda çiçek açan küçük bir bitki ve onun, kurutulup bazı yemek ve likörleri sarıya boyamakta kullanılan çiçeğinin tepecikleri. esk. Zafran. [Safran — Saffron]

Safranbolu Zonguldak'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 013 km² olan ilçenin nüfusu 30 488, merkezinin nüfusu 9 737'dir. Tahıl ve çeltik tarımı ve meyvacılık yapılır. Kasabanın oldukça eski bir tarihi vardır. Eski eserler arasında Köprülü ve İzzet Paşa camileri önemlidir.

safravî Ar. s. Eski hekimlikte, zayıf, esmer, hırçın ve atik olanların yaradılışına verilen sıfat. [Bilieux — Bilious]

safsata Ar. i. ★ 1. Fel. Sofizm. [Sophisme — Sophistry] ★ 2. mec. Boş ve akılsız söz. [Fadaises — Quibble]

Sagan, Françoise (Doğ. 1935) Fransız kadın romancısı. 1953'de yazdığı «Bonjour Tritesse — Günaydın Hüzün» romanıyla adını duyurdu. 1953'de eleştirmeciler ödülünü aldı. İki kez evlendi, otomobil kazası geçirdi, çeşitli ülkelere seyahatlar yaptı. Roman ve oyunlar yazdı. Varoluşçuluğun etkisinde kolay okunur romanlarıyla geniş bir okuyucu kütlesine seslendi.

sagir Ar. s. Küçük.

sagu i. Sagu ağacı denilen kimi hurma ağaçlarının özünden çıkarılan ve çorba yapmakta kullanılan nişastalı madde. [Sagou — Sago]

sağ s. ★ 1. Vücutta, karaciğerin bulunduğu tarafta olan. Sol karşıtı: Sağ el. [Droit — Right] ★ 2. i. Bu taraftaki yön: Sağa dönmek. [Droit — Right] ★ 3. s. Yaşamakta olan: Annesi sağ. [Vivant — Living] ★ 4. İyi halde olan, sağlam. [Sauf — Sound] ★ 5. Katkısız: Sağ yağ. ★ 6. (Politikada) Eskiye bağlı; tutucu; gerici.

sağalmak f. (Hasta) İyi olmak: Öldü ölecek derken sağalıverdi. [Se guérir, se rétablir — To recover]

sağanak i. Birdenbire bastıran ve kısa süren zorlu yağmur. [Averse — Heavy, down pour, shower]

sağcı s. Görüşü eskiye bağlı olan, politikada eskiyi tutan.

sağdıç i. Düğünde geline ya da güveye kı-



Hacı Sadullah Ağa



Saffet Nezihi

lavuzluk eden kimse. [Compère, parrain — Best - man]

sağdıç emeği b. i. Boşa giden emek.

sağduyu b. i. Fel. Doğruyu yanlıştan ayırabilen, yargılarında yanılmayan akıl. esk. Hassei selime; Aklı selim. [Bon sens — Common sense]

sağgörü b. i. Aldanmaya meydan vermeyecek yolda gerçeği açıkça görebilme yetisi. esk. Basiret.

sağı i. Kuş tersi. Sank, sankı.

sağılmak f. ★ 1. Sağmak işine konu olmak. [Etre trait — To be milked] ★ 2. (Kumaşın) Bir yerinden iplik çıkmak: Örtünün kenarı sağıldı. [Se défiler — To be frayed] ★ 3. (Çöreklenmiş yılan) Çöreğini açmak: Yılan sağılıp gitti. [Se délover — To uncoil] ★ 4. mec. Kandırılarak bir sırrı açıklamak. ★ 5. Külb. Hile ile parası alınmak.

sağım i. ★ 1. Sütlü hayvanların sağılması. [Trait — Milking] ★ 2. Bir sağmada alınan miktar: Onun iyi sağımı var. [Femelle laitière — Quantity milked]

sağımlı s. Sağmal.

sağın s. Fel. Doğru; yanlış ve eksiği olmayan. esk. Sahih. [Exact — Exact]

Sağınlı Bitlis'in Hizan ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 6 509, merkezinin nüfusu 915'dir. Eski adı Uçum'du.

sağır s. ★ 1. Kulağı duymayan. [Sourd — Deaf] ★ 2. İçi dolu olduğu için seselim (rezonans) vermeyen: Sağır küp. ★ 3. Seselimsiz. ★ 4. Kalınlığı dolayısıyla yemeği geç pişiren ya da suyu geç ısıtan: Sağır tencere. [Mauvais conducteur — Bad conductor]

sağır - dilsizler alfabesi b. i. Sağır - dilsizlerin, el ve parmaklara her biri bir harfe karşı bir vaziyet vermek suretiyle, aralarında anlaşmalarına yarayan alfabe.

sağistem b. i. Fel. İyilik yapmak kararı. esk. Hüsnüniyet. [Bonne volonté — Good will]

Sağkaya Adana'nın Ceyhan ilçesi bucaklarından. 18 köylü bucağın nüfusu 21 338, merkezinin nüfusu 1 763'dür. Eski adı Kırmıt'-dı.

sağlam s. ★ 1. Dayanıklı, kolay bozulmaz, yıkılmaz ya da hastalanmaz. [Solide — Firm] ★ 2. Eksiksiz, kusursuz, kırılmamış, bozulmamış: Bütün eşya sağlam geldi. [Parfait — Sound] ★ 3. Güvenilir. esk. Emniyetli: Sağlam iş. [Sûr — Safe ★ 4. Mec. Gerçek temeli, etkisi, süresi olan: Sağlam düşünce. [Solide — Strong]

sağlama i. Mat. Bir hesabın doğruluğunu ispat eden işlem. esk. Mizan. [Preuve — Proof]

sağlamak f. ★ 1. Mat. Doğruluğunu açıkça ortaya koymak. esk. İspat etmek. [Prouver — To prove] ★ 2. Engelleri kaldırarak ya da gereken durumu hazırlayarak, bir işin olmasına yol açmak. esk. Temin etmek. [Assurer — To secure]

sağlamlamak f. Sağlam bir hale koymak. [Consolider, affermir — To strengthen, affirm]

Sağlam, Tevfik Salim (1882-1963) Hekim. İstanbul Darülfünun Askeri Tıbbiye Okulunu bitirdi. Balkan, 1. Dünya ve Kurtuluş Savaşlarında Ordu Sıhhiye Reisliklerinde bulundu. Kesintili olarak 1909-1952 yılları arasında İstanbul Tıp Fakültesinde iç hastalıkları hocalığı yaptı. Türkiye Halk Sağlığı Eğitim Komitesi, Türkiye Verem Savaş Derneği, Türkiye Tüberküloz Cemiyeti kurucularındandır. Temel hekimlik konusunda kitaplar yayımlamıştır.

sağlıcakla zf. Sağlık ve esenlikle (gidiniz, giyiniz...).

sağlığına ü. Bir kimsenin sağlığını diliyerek kadeh kaldırırken söylenir. [A la santé de — To s.o's health]

sağlığında zf. Yaşamakta iken, hayatta iken.

sağlık i. Vücudun iyi olma hali, vücut esenliği. esk. Sıhhat. [Santé — Health]

sağlık hakkı b. i. Huk. Bir sosyal devlet kuruluşu içinde kişilerin sağlıklarının korunması konusunda devletten istekte bulunabilmeleri hakkı. Anayasa'mızın 49. maddesine göre, devlet, herkesin beden ve ruh sağlığını, tıbbî bakımını, yoksul ailelerin sağlık koşullarına uygun konutlarını sağlamak zorundadır.

sağlık olsun ü. Bir şeyin kırılması, kaybolması karşısında teselli için söylenir: Bardak kırıldı diye üzülme, sağlık olsun.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Türkiye'-nin sağlık ve sosyal yardım işlerini düzenleyen bakanlığın adı. Bakanlığa bağlı 5 genel müdürlük vardır. 1°. Zat İşleri Genel Müdürlüğü, 2°. Tedavi Kurulu Genel Müdürlüğü, 3°. Eczacılık Genel Müdürlüğü, 4°. Yönetim Genel Müdürlüğü. 5°. Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü.

sağmak f. ★ 1. Memeyi parmaklar arasında ya da bir aletle sıvazlaya sıvazlaya sütünü akıtmak. [Traire — To milk] ★ 2. Yumak halinde bulunan ya da çöreklenmiş olan bir şeyi çözüp açmak: İpek kozalarını sağmak. [Défaire, délier, dérouler, délover — To uncoil] ★ 3. mec. Bir kimseden söz, sır, para kapmak.

sağmal, sağman s. ★ 1. Süt veren, sağılan. ★ 2. Külb. Kendisinden sürekli avanta sağlanan kimse ya da şey.

sağol b. ü. ★ 1. «Teşekkür ederim.» anlamına kullanılan bir ünlem. ★ 2. Askerlerin, sporcuların selâm töreninde 3 defa tekrarladıkları ünlem.

sağ olmak b. f. Sağlık içinde yaşamak. [Survivre — To survive]

sağ olsun ü. Hareketleri hoşa gitmeyen, fakat sevilen kimse için kullanılır: Sağ olsun, çok huysuz bir çocuk.

sağ para b. i. Eskiden, altın lira yüz kuruş hesabıyla konuşulan para.

sağrı i. ★ 1. Hayvanın beli ile kuyruğu arasındaki yuvarlakça tarafı. [Croupe —

Rump] ★ 2. Başı ve karnı çıkarılmış inek ya da öküz derisi. [Croupon — Rump - leather]

sağrı kemiği b. i. Biyo. Omurganın alt kısmında bulunan ve leğeni meydana getiren kemiklerle eklemleşen kemik. esk. Azmı aciz. [Sacrum — Sacrum]

sağu i. Ağıt.

sağyazı b. i. Kelimelerin yazılışında kullanılması kabul edilen belli harflerin dizimi. esk. İmlâ.

sah, -hhı Ar. i. Bir yazının doğruluğunu ya da yanlışlıkla çizilmiş bir yazının doğru olduğunu ve öylece kalması gerektiğini belirtmek için yapılan işaret.

saha Ar. i. ★ 1. Alan. ★ 2. Sp. Spor karşılaşmalarının yapıldığı yer, maç yeri.

sahabe Ar. ç. i. Peygamber Muhammed'in meclislerinde ve konuşmalarında bulunanlar.

sahabet, -ti Ar. i. Koruma, kayırma.

sahaf i. En çoğu eski kitap satan kitapçı. [Bouquiniste — Seller of secondhand books]

Sahalin Adası Asya'nın doğusunda, Okhotsk ile Japon denizi arasında dağlık bir ada. Yüzölçümü 87 100 km², nüfusu 500 000'dir. 1905 yılında Rusya ile Japonya arasında bölüşülmüştür. Bugün tamamı S.S.C.B.'ye aittir. Maden kömürü ve petrol çıkarılır.

sahan Ar. i. İçinde yemek ısıtılan ya da yumurta gibi çabucak pişen şeyler pişirilen maden kap: Sahanları kalaylatmalı.

sahanlık s. ★ 1. Sahan konacak yer. ★ 2. i. Binalarda merdiven başlarında genişçe yer. [Palier — Landing]

sahavet, -ti Ar. i. Cömertlik, el açıklığı, akılık, seleklik.

sah çekmek b. f. Bir yazının doğru olduğunu bir işaretle belirtmek.

sahi Ar. zf. Gerçekten.

sahici s. Düzme olmayan: Sahici elmas. [Vrai authentique — Real, authentic]

sahiden zf. Gerçek olarak, gerçekten.

sahife Ar. i. Sayfa.

sahih Ar. s. ★ 1. Doğru, gerçek. ★ 2. Fel. Sağın.

sahil Ar. i. Kıyı, yaka, yalı, su kenarı. [Bord, rivage, rive — Coast, shore]

sahip i. Hindistan'da saygı ünvanı.

sahip Ar. s. ★ 1. İye. ★ 2. Koruyucu.

Sahipataoğulları Tar. Anadolu Selçuklu Devleti'nin dağılışı yıllarında, Afyon ve çevresinde kurulmuş küçük bir beylik ve bu beyliği kuran soyun adı. Beyliğin kurucusu, bir Selçuklu veziri olan Sahip Ata Fahrettin bin Ali'dir. Bu beylik, XIII. yüzyılda Anadolu'da sayıları epeyi kalabalık bulunan küçük devletçiklerin en önemsizi ve en kısa ömürlüsüdür. Sahipataoğulları Beyliği'ne Germiyanoğulları son vermiştir.

sahipkıran Ar. b. i. Yenilmez prens.

sahir Ar. s. ve i. Her zaman.

sahne Ar. i. ★ 1. Tiy. Tiyatroda oyunun oynandığı yer. [Scène — Stage] ★ 2. Tiy. Bir perdenin, sahnede aynı şahısların bulunduğu bölümlerden her biri: Birinci ve ikinci sahneler pek hareketsizdi. [Scène — Scene] ★ 3. mec. Bir vakanın geçtiği yer: İşte, cinayete sahne olan, burası. [Scène — Scene]

sahne eseri b. i. Tiy. Oyun.

sahneye çıkmak b. f. Aktör olmak: Hangi tarihte sahneye çıktınız? [Paraître sur la scène — To appear on the stage]

sahneye koyan b. i. Rejisör. [Metteur en scène — Stage - manager, director]

sahneye koymak b. f. Bir oyunun yorumunu, oyuncuların her birinin hareketlerini, dekorların yerleştiriliş şeklini düzenlemek. [Mettre en scène — To stage]

Sahnı Semaniye Tar. İstanbul'da kurulmuş ilk büyük ve önemli Türk - İslâm medresesinin adı. Fatih Sultan Mehmet, bugün kendi adını taşıyan caminin çevresinde yaptırmıştı. Yapı, kuzeyde ve güneyde dörder bölümden, 8 parçadan meydana geldiğinden «Sahnı Seman» adıyla anılmıştır. Burada tıp, felsefe, hukuk ve din bilimleri okutulmaktaydı.

Sahra Afrika'da kuzeyde Atlas dağlarının eteklerinden güneyde Sudan'a kadar, batıda Atlas okyanusundan doğuda Mısır'a kadar uzanan büyük çöl.

sahra Ar. i. ★ 1. Kır. [Campagne — Open field] ★ 2. Çöl. [Désert — Desert]

sahra topçusu b. i. Ask. Yollar dışında ve engebesiz arazide tekerlek üzerinde hareket eden toplardan, obüslerden, havanlardan kurulu topçu birliği. Ağır ve hafif olmak üzere ikiye ayrılır. [Artillerie de campagne — Field - artillery]

sahte Far. s. ★ 1. Düzme ve düzmece. [Apocryphe — False] ★ 2. Yapmacık. [Imité — Pretentious]

sahteci s. Düzmeci.

sahtekâr Far. s. Düzmeci.

sahtiyan i. Sepilenerek boyanmış ve cilâlanmış deri. [Cuir — Morocco leather]

sahur Ar. i. Ramazan gecelerinde ortalık ağarmadan önce yenilen yemek.

sai Ar. i. Yaya olarak haber ya da mektup getiren kimse, ulak.

Saidi Nursi (1873-1960) Günümüzün laik ve cumhuriyetçi devlet yapısına düşman teokratik ve gerici görüşleri temsil eden Nurculuk akımını kuran kişi. Bitlis'in Nurs köyünde doğdu. Asıl adı Saidi Kürdi'dir. Müritleri kendisine «Bediüzzaman Saidi Nursi» adını vermişlerdir. Abdülhamit saltanatının son yıllarında İstanbul'a gelmiş, din adamlarıyla yaptığı tartışmalarda aklî durumunun sağlam olmadığı anlaşılarak bir süre akıl hastahanesinde yatırılmıştır. Daha sonra «İtti-


M. Sait Halim Paşa


A. M. R. Saint Exupery


C. H. Sainte - Beuve

hadı Muhammedî Fırkası» nı kuran Saidi Nursi, Volkan dergisine yazdığı yazılarla 31 Mart olaylarını körükleyici bir rol de oynamıştır. Kurtuluş Savaşı sırasında Ankara'ya giden Saidi Nursi, Atatürk'le görüşmüş ve kendisinden düzenin korunmasını istemiştir. Laik ve batılı düzene eğilimleri görünce Van'a giden Saidi Nursi «Risalei Nurlar» ı yazmaya başlamış ve Yeni Türkiye düzenine karşıt eylemler içine girmiştir. Kürt isyanı ile ilgili görülen Saidi Nursi, Barla'ya, daha sonra Kastamonu'ya ve sonunda Emirdağ'a sürülmüştür. Buralarda yazdığı risaleler önce elden ele teksirle ve 1950 yılından sonra kitap halinde yayılmıştır. Bu şekilde Nurculuk akımı doğmuştur. Urfa'da ölmüştür. (Bak. Nurculuk).

Said, Nuri Es (1888-1958) Iraklı politikacı Irak'da ve İstanbul'da okudu. Türk ordusunda görev aldı. Gizli Arap komitelerine girdi. 1916'da Hicaz'da Türkler'e karşı çıkan ayaklanmaya katıldı. 1920'de Suriye 1921'de Irak Kralı olan I. Faysal'ın hizmetinde bulundu. 1920-1958 yıllarında Irak'da 14 defa başbakanlık yaptı. Arap Birliği için çalıştı, kurulmasında rol oynadı. 1955'de Bağdat antlaşmasına girmesi itibarını kırmış, Irak'da gittikçe artan huzursuzluk sonunda patlayan 1958 ihtilâlinde öldürülmüştür.

saik, -kı Ar. i. ★ 1. Neden. esk. Sebep. ★ 2. Fel. Güdü.

saika Ar. i. Yıldırım.

Saimbeyli Adana'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 132 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 13 202, merkezinin nüfusu 2 614'dür. Seyhan'ın kollarından Göksu'yun suladığı topraklarda tahıl ekilir, bağcılık ve meyvacılık yapılır. Eski adı Haçin'di.

Saint Lat. s. «sen» ok. «Aziz» demek olup özel adların yapımına girer : [Saint — Saint]

Saint Bartelemi Olayı Tar. Fransa'da XVI. yüzyılda tutucu Katoliklerin, Protestanları yığınlar halinde öldürmeleri olayı. Ana Kraliçe Catherin de Médici'nin bir düğün dolayısı ile Paris'e gelmiş birçok protestanı (dinsel bir kin yüzünden) oğlu Charles'a öldürtmek emri verdirmesi ile, 24 Ağustos 1572 yılında Paris Katolikleri şehirde misafir bulunan binlerce Protestan üzerine saldırdılar. Çetin çatışmalar sonunda pek çok Protestan vahşice boğazlandı. Sonradan büyüyen olay, Fransa'yı iç savaşa benzer bir duruma sürükledi.

Saint - Domingue 1936 ile 1961 yılları arasında Dominikan cumhuriyetinin başkenti. Nüfusu 477 800'dür. Ticaret merkezidir. Besin endüstrisi gelişmiştir.

Sainte - Beuve, Charles Augustin (1804-1869) Fransız yazarı ve eleştiricisi. İfadesinin açık ve seçikliği, yargılarının keskinliği, eserlerinin güvenilir birer kaynak olarak kabul edilmesiyle, eleştiri alanında uzun süre tek otorite olarak kabul edilmiştir.

Saint - Elie (Kanada) Alaska'da, Büyük okyanustan pek uzak olmayan, 6 050 m. yükseklikte bir dağ.

Saint - Exupery, Antoine, M. Roger de (1900-1944) Fransız romancısı. Lyon'da doğdu. Sivil hava yollarında çalıştı. 1939'da «Vole de nuit — Gece Uçuşu» kitabıyla Femina ödülünü aldı. 1939'da savaşa katıldı. Bir uçuştan geri dönmedi. Güçlü bir şiirle yüklü romanlarında serüveni, eylemi seven bir insan izlenimleri ve duygulanmaları görülür. Başlıca eserleri : «Pilot de Guerre — Savaş Pilotu», «Petit Prince — Küçük Prens», «Citadelle — Kale», «Terre des hommes — İnsanların Dünyası» dır.

Saint George Kanalı İngiltere ile İrlanda arasında bulunan ve İrlanda denizini Atlas okyanusu ile birleştiren boğaz.

Saint Helena Afrika'da, Atlas okyanusunda, 122 km² yüzölçümlü ve 4 900 nüfuslu İngiliz adası. I. Napoléon'un 1815'den 1821'e kadar sürgün yeri olmakla ünlüdür.

Saint - John Perse, Marie - René - Alexis Saint Leger (Doğ. 1887) Fransız şairi. Guadeloup'da doğdu. 1898 Fransa'ya geldi. Dışişleri mesleğine girdi. Çeşitli ülkelere gitti ve çeşitli görevlerde bulundu. Şiirleri yüksek bir kültüre dayanır ve zengin bir dili vardır. Az kişi tarafında anlaşılmasına rağmen, dünyanın en iyi şairleri arasına girmiştir. 1960'da Nobel Edebiyat armağınını aldı.

Saint - Just, Louis Antoine Léon de (1767-1794) Fransız politikacısı ve Fransız İhtilâli'nin en ünlü kişilerinden biri. Robespierre ile birlikte «Comité du Salut Public» in üyesi olmuş ve ölümüne kadar ona bağlı kalmış, onunla birlikte giyotine götürülmüştür. Patlak veren krizlerden dolayı Avrupa'da, çıkacak olan ihtilâlleri önlemenin mümkün olmadığını sezmiş olan Saint - Just, istibdadın, tarihin normal akışını durduramayacağını, ihtilâllerin sebepleri, akış seyri ve sonuçları olduğunu ileri sürmüş, eski rejimi açıkça suçlamış, bütün suiistimallere karşı durmuş, Fransız demokrasisinin kuruluşu için çalışmıştır. Birçok eser yazmıştır.

Saint - Lawrence Kuzey Amerika'da Ontario gölünden çıkan, Büyük Göller'e su verdikten sonra Montréal ve Québec şehirlerini sulayarak Atlas okyanusuna dökülen 3 800 km. uzunlukta büyük bir nehir. Nehir, gemi trafiğine elverişlidir.

Saint - Louis (A.B.D.) Missouri eyaletinde, Mississippi ile Missouri nehirleri kavşağında 750 000 nüfuslu bir şehir. Endüstri merkezidir.

Saint - Moritz (İsviçre) Rhône nehri üzerinde 3 200 nüfuslu bir şehir. Dağ ve kayak sporları bakımından ünlü bir turizm mer-

kezidir. 700 m. derinliğinde Periler Mağarası çok ünlüdür.

Saint - Paul (A.B.D.) Minnesota eyaletinin merkezi. Mississippi nehri üzerinde 313 400 nüfuslu bir nehir limanıdır. Hayvancılık ticareti yapılır, et konserve fabrikaları vardır.

Saint - Paul - Roux (1861-1940) Fransız şairi. Saint - Henri'de doğdu. Şiire senbolistlerin etkisinde başladı. Fakat sonra apayrı bir kişilik gösterdi. Genç gerçeküstücüler tarafından modern sanatın ustası sayıldı. 1940 yılında Alman askerleri tarafından Brest'deki köşkünde öldürüldü.

Saint Père Fr. i. Mukaddes peder, kutsal baba (papaya verilen bir san).

Saint - Petersbourg Rusya'nın 1914'e kadar başkenti. Bu şehrin şimdiki adı Leningrad'dır.

Saint - Saëns, Camille (1835-1921) Fransız besteci. Paris'de doğdu. «Samson ve Dalila», «Prosperine», «Sekizinci Henri», «Phryné», «Barbarlar», «Déjanire» operalarını, biri orglu olan üç senfoni, başlıcası, «Ölülerin Dansı» olan dört senfonik şiir, «Tufan» adlı dinî bir eser, birçok oda müziği parçaları v.b. bestelemiştir.

Saint - Simon, Claude Henri de Rouvroy Comte de (1760-1825) Fransız hayalci sosyalisti ve ekonomisti. Ailesi, Charlemagne soyundan geldiğini iddia etmektedir. Amerika Kurtuluş Savaşı'na katılmış, 23 yaşında albay olduktan sonra, kısa bir süre içinde askerlikten ayrılmıştır. İhtilâlden sonra büyük endüstri kurumları kurmak istemiş ise de sonra kendini okumaya vermiş ve dünyayı dolaşmıştır. Parasını tükettikten sonra, bütün ömrünü sıkıntı içinde geçirmiştir. Saint - Simon'un en büyük buluşu, durmadan ilerleyen bir evrim üstüne kurulmuş olan tarih felsefesi kurmaktır. «Emeğinden başka bir şeyi olmayan sınıfın kaderini elden geldiğince ileri götürmek» amacındaydı. Mülkiyet hakkı inanışına şiddetle karşı koymuş, ekonomik sorunların, öteki sorunlara üstün olduğu fikrini ileri sürmüştür. Ona göre, toplumlarda sanayiciler önde yer almalıdır. Birlik esasına dayanan bir toplumda, herkes görevine ve kabiliyetine göre bir yer ve ücret alır. Mutlak özgürlükten söz edilemez. Halkın egemenliği söz konusu değildir. Önemli olan, her insanın, sosyal görevlerin en yükseğine erişebilme imkânına sahip olmasıdır. Başlıca eserleri: ««Catéchisme des industriels — Sanayicilerin El Kitabı», «Industrie — Sanayi», «Réorganisation de la société européene — Avrupa Toplumunun Yeniden Örgütlenmesi», «Projets de gouvernement — Hükümet Tasarıları» dır.

Saint - Simoncular Kont Saint - Simon'un doktrininden yana olanlara verilen ad. 1839 yıllarına doğru güçlü bir akım halini almış olan bu doktrinin başlıca temsilcileri: «Bailly», «Léon Halévy», «Duvergier», «Enfantin», «Bazard», «P. Leroux — A. Blanqui ve Garnier» dir. Bazı bakımlardan Auguste Comte'un da bu doktrini benimsediği söylenebilir.

Saint - Tropez (Fransa) Akdeniz'de Saint - Tropez körfezinde 5 700 nüfuslu ünlü bir turizm merkezi.

sair, saire Ar. s. Başka, öteki.

sairfilmenam Ar. b. s. Uyurgezen.

sait Ar. s. ★ 1. Mutlu. ★ 2. Yükselen.

Sait Emre (XIV. yüzyıl) Halk dili ve hece vezniyle ilâhiler yazan mutasavvıf şairlerin en önemlilerinden biri. Bektaşi tarikatından sofi bir şairdir. Aruzla da şiirleri bulunmakla beraber en çok hece ile ve Yunus biçiminde yazmış bir şairdir.

Sait Halim Paşa, Mehmet (1863-1921) Devlet adamı. Halim Paşa'nın oğludur; Kavalalı Mehmet Ali Paşa soyundandır. Mısır'da doğdu, Avrupa'da okudu. Şurayı Devlet (Danıştay) üyeliği yaptı. 1913'de Mahmut Şevket Paşa kabinesinde Şûrayı Devlet başkanı, sonra dışişleri bakanı oldu. Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi üzerine 1913'de sadrazamlığa getirildi. I. Dünya Savaşı başında Almanlar'la anlaşma yaptı. Savaş taraflısı değildi; istifa ettiyse de kabul edilmedi. 1917'de sadrazamlıktan ayrıldı. Yine âyan (senato) üyeliğine döndü. 1918 mütarekesinden sonra İngilizler tarafından Malta'ya sürüldü. Serbest kalınca Roma'ya geçti. Orada, bir Ermeni tarafından öldürüldü. İstanbul'da gömülüdür. Sosyal ve dinî eserleri basılmıştır; kimi kitaplarında «Mehmet» takma adını kullanmıştır.

Sait Paşa (1838-1914) Sadrazam. Erzurum'da doğdu. Orada ve İstanbul'da öğrenim görmüş, devlet dairelerine girerek, küçükten başlayıp kısa zamanda yükselmiştir. 1879'da II. Abdülhamit zamanında sadrazam olan Sait Paşa, 7'si bu padişah zamanında, 2'si 1908 meşrutiyetinden sonra olmak üzere 9 kez sadrazamlık yapmıştır.

Sait Paşa, Mehmet (1822-1864) Mısır hıdivlerinden üçüncüsü. Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğludur. Abbas Paşa'dan sonra hıdiv olmuş, maliye, ticaret ve tarım işlerini düzeltmiştir. Süveyş kanalının açılmasına yardımlarda bulunmuştur. Kanalın Akdeniz tarafındaki ağzına kendi adıyla Port Sait kasabasını kurmuştur. 1854 Osmanlı - Rus Harbi'nde Abdülmecit'e asker göndererek yardım etmiştir.

saka Ar. i. Evlere çeşmeden su taşımayı iş edinmiş kimse. [Porteur d'eau — Water - carrier]

saka dikeni b. i. Bot. Bileşikgiller familyasına bağlı, 100 türü olan bir bitki cinsi.

sakağı i. İnsana da bulaşan ve en çok atlarda görülen öldürücü bir hayvan hastalığı. Ar. Ruam. [Morve — Glanders]


Sadrazam Sait Paşa


M. Sait Paşa

Saka, Hasan (1885-1960) Devlet adamı. Mülkiye mektebini bitirdi; Paris'de iktisat ve maliye okudu. Son Osmanlı Meclisi Mebusanı'nda milletvekilliği yaptı. 1. dönemde T.B.M.M.'ne katıldı; 9. dönem sonuna kadar milletvekili idi. Lozan konferansına delege olarak gönderildi. 1922'de, 1923-1924 yıllarında ekonomi, 1924'de ticaret, 1925-1926 yıllarında maliye, 1944-1947 yıllarında dışişleri bakanı olan Saka, 1945'de San Francisco konferansına katıldı. 1947'de başbakanlığa getirildi; 1949'da ayrıldı. Hukuk Fakültesi ile Siyasal Bilgiler Okulu'nda profesörlük yapmış, mesleğinde eserleri basılmıştır.

Sakai (Japonya) Nippon adasında, iç deniz üstünde 376 000 nüfuslu şehir. Balıkçı limanıdır. İplik ve dokuma, kimya maddeleri endüstrisi, demir eritme fırınları vardır.

sakak i. Çene altı.

saka kuşu b. i. Zo. Kuşların serçegiller takımının ötücü kuşlar alt takımının ispinozgiller familyasının bir türü. Sevilen kafes kuşlarındandır. [Chardonneret — Gold - finch]

sakal i. ★ 1. İnsanın çene ve yanaklarında çıkan kıllar. [Barbe — Beard] ★ 2. Bazı hayvanlarda çene altında bulunan kıl demeti uzantısı. [Barbe — Beard]

Sakalar Tar. Türk uluslarından biri. M.Ö. II. yüzyıldan başlayarak tarih alanında gözüken Sakalar, Kuzey Hindistan'da büyük bir devlet kurdular. Özellikle İranlılar'la aralarında yakın aile ve kültür ilişkileri doğdu. Bu yüzden Türk ve İran destanlarında ortak temalar ve bağlar vardır. Sakalar'ı yine kuzeyden gelen bir başka Türk ulusu olan Yüeçiler II. yüzyıldan başlayarak zayıflattı. Saka Türkleri, çevrelerindeki çeşitli ulusların kültür ve uygarlıkları içinde eridi.

sakalotu b. i. Bot. 70 - 100 cm. boyunda, yarı yatık, derin köklü, yumak teşkil eden, buğdaygiller familyasına bağlı, çok yıllık bir sıcak mevsim otlak bitkisi.

sakandırık i. Başa giyilen şeylerin çene bağı.

sakangur i. ★ 1. Zo. Çöl kekeleri, kum keleri. ★ 2. Bir çeşit tülbent.

sakar i. ★ 1. Hayvanın alnında bulunan küçük akıtma. [Marque en tête — Blaze] ★ 2. s. Elinden her vakit ufak tefek kazalar çıkan. [Maladroit — Accident - prone]

sakarin Fr. i. Maden kömürü katranından çıkarılan beyaz bir toz. Zararlı olmakla beraber şekerli tadı dolayısıyla şeker yemesi yasak edilen hastalar tarafından şeker yerine kullanılır. [Saccharine — Saccharine]

sakaroz Fr. i. Pancar ya da kamış şekeri. [Saccharose — Saccharose, sucrose]

Sakarya Marmara Bölgesi'ndeki illerimizden biri. Merkezi Adapazarı şehridir. Yüzölçümü 4 456 km² olan ilin nüfusu 404 529, bucak ve köyleri dışında şehrin nüfusu 125 200'dür. Merkez ilçesinden başka, Akyazı, Geyve, Hendek, Karasu, Sapanca ilçeleri vardır. Sapanca gölünün yarısı il sınırları içindedir. Buğday, mısır, patates, şekerpancarı ve pamuk yetiştirilir. Sapanca'da meyvacılık gelişmiştir. Adapazarı'nda şeker fabrikası, Ziraî Donatım Kurumu'na ait Tarım Alet ve Makinaları Fabrikası, D.D.Y. Vagon Atelyesi vardır. İstanbul — Ankara kara ve demiryolu ilin içinden geçer. (Şehir için Bak. Adapazarı).



sakızağacı



Sakarya Türkiye'nin başlıca akarsularından. Afyon'un kuzeydoğusunda Bayat yaylasından doğar, Adapazarı ovasına girer, kuzeye doğru akarak Karadeniz'e dökülür. Porsuk, Ankara çayı, Kirmir, Mudurnu ve Çark suları önemli kollarıdır. Eski adı Sangarius'du. Uzunluğu 790 km. dir.

Sakarya Meydan Savaşı Kurtuluş Savaşı'nın büyük ve önemli çarpışmalarından biri. Anadolu içlerinde ilerlemeleri duran Yunanlılar, büyük bir saldırıya geçmeye karar verince Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti de onu karşılayıp durdurma kararı aldı. Mustafa Kemal'i başkomutan yaparak ona tüm Meclis'in yetkisini verdi. Yunan ordusu 23 Ağustos 1921'de Eskişehir - Seyitgazi'den saldırıya geçince, asker sayısı ve cephane bakımından düşmandan daha zayıf bulunan Türkler de onları Sakarya ırmağı kıyılarında karşıladılar. 100 km. lik bir cephe boyunca çarpışma başladı. Geceli gündüzlü 22 gün süren savaşın başlarında Türk kuvvetleri epeyi gerilediler. Ankara'nın düşmanın eline geçeceği düşünülüyor, hükûmeti daha doğuya, Kayseri'ye taşıma konusu tasarlanıyordu. Başkumandan Mustafa Kemal ve bir iki yakını dışında hemen herkes güvenini ve umudunu yitirmişti. Ama Mustafa Kemal Haymana dolaylarında ordusuna yeniden çeki düzen verip karşı saldırıya geçti. Pek üstün yararlık ve

kahramanlık gösteren Türk subayları ve erleri düşmanı geri püskürttüler. Düşman, bozgun halinde Eskişehir'e doğru çekildi.

sakat, -tı Ar. s. Bir tarafı bozuk ya da eksik : Sakat bir adam. [Défectueux, mutilé, estropié, invalide, infirme — Disabled, defective, invalid, infirm, crippled]

sakatat Ar. ç. i. Kasaplık hayvanın bağırlarıyla baş ve ayakları. [Abats — Offals]

sakatçı i. Sakatat satan kimse. [Tripier — Seller of offals]

sakatlamak f. Sakat bir hale koymak. [Estropier — To disable, injure]

Sakçagöz Gaziantep'in İslâhiye ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 9 752, merkezinin nüfusu 1 891'dir.

sakın e. Yapılmaması istenilen ya da olacak diye korkulan bir şeyi anlatan söze katılır uyarıcı bir söz : Sakın, yalan söyleme! [Prends garde, garde, gare — Beware, don't, take care]

sakınca i. Sakınılacak şey, hal. esk. Mahzur. [Clause conditionnelle — Proviso, drawback]

sakınmak f. ★ 1. Bir şeyi yapmaktan herhangi bir korku ya da düşünce yüzünden kendini tutmak. [Se garder, se réserver, s'abstenir — To abstain] ★ 2. Olması hatıra gelen kötülüklere karşı önleyici tedbirler almak. [Se précautionner — To take precautionary measures] ★ 3. Korumak, korunmak : Gözünü sakınmak. [Préserver — To preserve]

Sakıt Ast. Yer yuvarlağından sonra güneşe en yakın olan, gezegen. Sakıt'da su ve hava vardır ; yüzeyinin yarısı karla kaplıdır, güneş dolayındaki devri 87 gün sürer. esk. Merih.

sakıt, -tı Ar. s. ★ 1. Düşmüş. ★ 2. Hükmü kalmamış ; iptal edilmiş.

sakız i. ★ 1. Bazı ağaçlardan ve özellikle sakız ağacından çıkarılan sarımtırak beyaz bir (sıvı) reçine. [Mastic — Mastic] ★ 2. s. Açık bej renginde olan : Sırtında sakız manto vardı. [Mastic — Mastic]

Sakız Adası Ege denizinde, Anadolu'nun batı kıyılarından Çeşme ve Karaburun'un karşısında, Yunanistan'a ait 62 100 nüfuslu ada. Eskiden Osmanlı İmparatorluğu'nun olan bu adanın adı Kiyo olmakla beraber topraklarındaki sakız ağaçlarının çokluğu yüzünden dilimizde Sakız Adası diye anılır. Eskiçağ'da mermerleri, inciri, şarabı, tahılları ve sakızı ile tanınırdı. Adanın doğu kıyılarındaki Khios şehri, siyasî, ekonomik ve kültürel hayatın merkeziydi. Buranın, Homeros'un doğduğu yer olduğu ileri sürülür.

sakız gibi b. s. Bembeyaz ve tertemiz.

sakız kabağı b. i. Sebze olarak en çok kullanılan küçük ve uzunca kabak çeşidi.

sakız leblebisi Tuzla kavrulmuş kabuklu nohut.

saki Ar. s. Eski âlemlerde içki dağıtan kimse.

sakil Ar. s. ★ 1. Ağır. ★ 2. Can sıkıcı. ★ 3. Çirkin, kaba.

sakin Ar. s. ★ 1. Durgun [Stationnaire — Stationary] ★ 2. Sessiz ve hareketsiz : Sakin adam. [Paisible, tranquille, calme — Quiet, calm, still] ★ 3. Oturan, eğleşen : İstanbul'da sakin.

sakinleşmek Ar. T. f. ★ 1. Yatışmak. ★ 2. Sıkıntısı ya da heyecanı geçmek.

sakit, -ti Ar. s. Sessiz, susmuş.

saklamak f. ★ 1. Elden çıkarmamak, elde tutmak. [Garder, conserver — To keep] ★ 2. Kaybolmasın diye belli bir bir yere kaldırmak. [Garder, conserver — To preserve] ★ 3. Görülmesin diye ortadan kaldırmak. [Cacher — To hide] ★ 4. Gizli tutmak. [Cacher — To conceal] ★ 5. Bir kimse, bir şey için elde tutmak : Bu masayı size sakladım. [Réserver — To reserve] ★ 6. Korumak : Tanrı saklasın. [Protéger — To protect]

saklambaç i. Şurada burada saklananları bulma esasına dayanan bir çocuk oyunu. [Cache - cache — Hide - and - seek]

saklanmak f. ★ 1. Saklanılmak. ★ 2. Kendini saklamak. [Se cacher — To hide]

saklı s. ★ 1. Elde tutulan. Ar. Mahfuz. [Gardé — Kept, hold] ★ 2. Görülmesin diye bir yere sinen ya da ortadan kaldırılan. Ar. Mahfi. [Caché — Concealed, hidden] ★ 3. Gizli tutulan. Ar. Hafi. [Caché — Confidential, secret] ★ 4. Fel. Görünür olmayan, kendini açığa vurmayan. esk. Mekni. [Latent — Suppressed, repressed] ★ 5. Ask. 20 yaşına girmiş olduğu, halde askerlik hizmetinden sıyrılmak amacıyla ismini nüfus ve askerlik şubeleri kütüklerine geçirtmemiş kimse. [Insoumis — Absentee, unregistered]

saksağan i. Zo. Kuşların serçegiller takımının kargalar familyasının bir türü. 26 cm. lik kuyruğu 45 - 48 cm. uzunluğunda vücudu, kuvvetli gagası vardır. Adi saksağan bütün Avrupa'da ve Hazar denizine kadar ön Asya'da yaşar.

saksı i. İçine toprak konarak çiçek ya da süs fidanları dikilen kap. [Pot à fleurs — Flower - pot]

saksılık i. ★ 1. Saksı koymaya yarar raf. ★ 2. Kışın saksı çiçeklerinin saklandığı yer.

saksofon (Mucidi olan Sax'ın adıyla Yunanca «ses» anlamına «fone» den) i. Klarnetle birçok benzerlikleri olan, bandolarda ve cazlarda kullanılan, düz dilli, irice bir çeşit üfleme çalgı. [Saxophone — Saxophone]

Saksonya Almanya'da bir bölge. Bugün Doğu Almanya sınırları içindedir. Elbe nehrinin orta havzasında yer alır.

saksorn i. Müz. Ağızlıklı ve pistonlu bir çeşit nefesli çalgı. Adolphe Sax tarafından bulu-


saksağan


saksofon


salep


Salâhattin Eyyubî


Sadrazam Salih Paşa


Salih Zeki

nan, «bariton, bas, kontrbasların hepsi saksorndur.

saksotromba i. Müz. Büğlüden daha büyük bir çeşit nefesli çaldı.

sakulta i. Eski bir cins şarapnel.

sal i. Birçok kalın direği yan yana mıhlayarak yapılan düz ve korkuluksuz deniz ya da ırmak taşıtı. [Radeau — Raft, bier]

salâ Ar. i. Cuma namazından önce ve bazı yerlerde cenaze kaldırılırken minarelerde okunan salâvat: Salâ vermek.

salacak i. ★ 1. İçinde ölü taşınılan sandık, tabut. ★ 2. Teneşir.

Salacrou, Armand (Doğ. 1889) Fransız tiyatro yazarı. Rouen'de doğdu. Oyunlarında insanlığın büyük sorunlarını incelemekle ün yapmıştır. Eserlerinden bazıları: «Atlas Hôtel — Atlas Oteli», «La terre est ronde — Dünya Yuvarlaktır», «l'Archipel Lenoir — Lenoir Takımadası» dır.

salâh Ar. i. Düzelme, iyileşme. Bir şeyin en iyi hali.

Salâhattin Eyyubî (1138-1193) Komutan ve devlet adamı. Haçlılar'a karşı savaşlarıyla ünlüdür. Azerbaycan'da doğdu. Aslen Türk olduğu sanılmaktadır. Abbasoğulları'na bağlı beylerin ordularında çalıştı. Sonra burada kendi adına bir devlet kurdu. Kısa zamanda ülkesini genişletti. Bu sırada doğuya saldırılarını yenileyen Haçlılar'la savaşa tutuştu. Onları büyük yenilgilere uğrattı; Kudüs'ü geri aldı. Batılı krallar komutasındaki çok büyük bir ordunun saldırısını da kırdı. Bu arada İngiltere Kralı Aslan Yürekli Rişar'la mertçe ilişkileri ve çatışmaları oldu.

salâhiyet, -ti Ar. i. Yetki.

salak s. ve i. Giyiniş ve davranışı ile aptal görünen (kimse). [Nigaud — Niggard]

salam İta. i. İri kıyılmış domuz ya da sığır etiyle yapılan bir çeşit sucuk. [Salami — Salami]

salamandra Fr. i. Odadan odaya gezdirilebilen, devamlı yanan, borusuz bir çeşit kömür ocağı. [Salamandre — Salamander]

salamanje Fr. b. i. Yemek odası, yemek salonu.

salamura Lat. i. ★ 1. Peynir, turşu, asma yaprağı gibi şeylerin, bozulmasın diye, içinde tutuldukları tuzlu su. [Saumure — Brine] ★ 2. s. Bu suyun içinde tutulan: Salamura balık [Saumuré — Brined]

Salanda Bak Gümüşkent.

salapurya i. Mavnanın küçüğü. [Petite gabare — Small lighter]

salar s. Bir şeyin, kimsenin üstüne saldıran: Salar köpek. [Agdessif — Agressive]

salaş i. (Macarca'dan) Tahtadan yapılmış yalın kat, eğreti dükkân, baraka. [Baraque, hangar — Booth, shed]

salaşpur i. Astarlık, seyrek dokumalı ince bez.

Salat Diyarbakır'ın Bismil ilçesi bucaklarından. 25 köylü bucağın nüfusu 7 809, merkezinin nüfusu 234'dür.

salât, -tı Ar. i. Peygamber Muhammed'e dua: Salât okumak.

salata İta. i. Çiğ ya da haşlanmış ot ve sebzelere tuz, sirke ya da limon ve zeytin yağı serpilerek yapılan yardımcı ve iştah açıcı yemek: Marul salatası. [Salade — Salad]

salatalık i. Hıyar.

salâvat, -tı Ar. ç. i. Salâtlar.

salâvat parmağı b. i. İşaret parmağı.

Salazar, Antonio de Oliveira (Doğ. 1889) Portekizli diktatör. Ekonomi profesörlüğü yaptı. Cumhurbaşkanı Carmona, Portekiz'in bozulan ekonomik durumunu düzeltmek için 1926'da onu maliye bakanlığına getirdi. 1928-1940 yıllarında maliye bakanı, 1932'de başbakan oldu; 1936-1944 yıllarında savunma, 1936-1947 yıllarında dışişleri bakanlıklarını da üzerine aldı. 1930'da kurduğu Millî Birlik, bir çeşit faşist eğilimli siyasal örgüttür. 1933'de Portekiz'i korporatif bir devlet haline getirdi. İspanya iç savaşında Franco'yu destekledi. II. Dünya Savaşı'nda tarafsız kaldı. Birçok eseri vardır.

salça İta. i. ★ 1. Bazı yemeklere ve en çoğu et ve hamur yemeklerine, domates, bahar gibi şeylerle yapılan terbiye. [Sauce — Sauce] ★ 2. Yemeklere konmak üzere yapılan domates ezmesi. [Sauce à la tomate — Tomato sauce]

saldırgan s. ★ 1. Durup dururken başkasına saldırma karakterinde olan. Ar. Mütecaviz. [Agressif — Aggressive] ★ 2. i. Durup dururken başkasına saldıran. [Agresseur — Aggressor]

saldırı (saldırış) i. Saldırma işi. Ar. Hücum; taarruz; tecavüz. [Agression — Aggression]

saldırma i. Silâh olarak kullanılan bir çeşit büyük bıçak. [Couteau - poignard — Long dagger]

saldırmak f. ★ 1. Bir kimsenin, bir şeyin üzerine şiddetle atılmak. [Attaquer — To attack] ★ 2. Hızla yollamak: Doktora hemen bir adam saldırmalı. ★ 3. Kim. Etkisiyle kemirmek, eritmek: Asitler madenlere saldırır. esk. Tesir etmek. [Agir — To act on]

saldırmazlık i. Birbirine saldırmama hali: Saldırmazlık antlaşması Ar. Ademi tecavüz. [Non - agression — Non - aggression]

Salem (Hindistan) Madras'da 249 000 nüfuslu bir şehir. Kumaş ve pamuk ticareti yapılır.

Salem (A.B.D.) Oregon eyaletinin merkezi. Nüfusu 49 100'dür. Endüstri merkezidir.

salep i. ★ 1. Bot. Salepgillerin örnek bitkisi. [Orchis — Orchis] ★ 2. Bu bitki-

nin yumru halindeki kökleri dövülerek hazırlanan beyaz toz ve bu tozu şekerli süt ya da su ile kaynatarak yapılan sıcak içecek. [Salep — Salep]

salgı i. Biyo. Vücuttaki bezlerin kandan ayırıp meydana getirdikleri ya da tekrar kana ya da başka organlara saldıkları sıvı. Tükrük bir salgıdır. esk. İfraz. [Secrétion — Secretion]

salgın s. ★ 1. Birden herkese bulaşan: Salgın hastalık. [Epidémique — Epidemic] ★ 2. i. Bir şeyin herkese birden bulaşması hali: [Contagion — Contagion] ★ 3. Kamu işleri için herkesten toplanması gereken para, mal.

salhane Ar. Far. i. Mezbaha.

salı i. Haftanın üçüncü günü, pazartesi ile çarşamba arası. [Mardi — Tuesday]

salık i. Olmuş, olacak bir olgu üzerinde bilgi: Salık vermek. [Avis, information — Information]

salıncak i. ★ 1. Eğlenmek ya da idman etmek amacıyla üstüne çıkıp sallanmak için kullanılan, birer ucu yüksek bir yere, sarkık duran öteki uçları ise oturulacak düz bir tahtaya bağlı iki ipten ibaret aygıt. [Balançoire — Swing] ★ 2. Küçük çocukları sallayarak uyutmak için karşılıklı iki yere iki tarafından asılı yatak. [Bercelonnette — Hammock]

salınım i. ★ 1. Fiz. Bir noktanın, ardışık ve eşit zaman aralıklarında, hep aynı bir deyimi tekrarlaması. esk. Raks; ihtizaz. [Oscillation — Oscillation] ★ Ast. Ayın yarım yüzeyinden biraz fazlasının yerden görülebilmesini sağlayan olay. Ayın kendi ekseni üstünde görünür sallantısından ibarettir. [Libration — Libration]

salınmak f. ★ 1. Yürürken bir sağa bir sola hafifçe eğilmek. [Se balancer — To sway] ★ 2. Salmak işine konu olmak. ★ 3. Fiz. Salınım yapmak. [Osciller — To oscillate]

salıvermek f. Koyuvermek, bırakmak, serbest bırakma. [Lâcher — To release, let go, set free]

Salieri, Antonio (1750-1825) Avusturyalı besteci. Beethoven ve Liszt'in öğrencisidir. Roma ve Viyana'da saray müziği yönetmenliğinde bulundu. «Semiramis», «Tarare» gibi birçok ünlü operaların bestecisidir.

salih Ar. s. ★ 1. Yarar, elverişli. ★ 2. (Çoğulu: Salihun, salihat) Faziletli, itikatlı, dindar: Salihatı nisvandan biri.

Salihli Manisa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 258 km² olan ilçenin iki bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 87 908, merkezinin nüfusu 28 859'-dur. Şehir, Bozdağ'ın eteklerinden ovaya doğru uzanmıştır. Afyon — İzmir demiryolu üzerindedir. Karayoluyla da önemli merkezlere bağlıdır. İl merkezine 71 km. uzaklıktadır. Yakınında şifalı kaplıcaları vardır.

Salih Paşa, Salih Hulusi Kezrak (1864-1939) Sadrazam. İstanbul'da doğdu. Harbiye'yi bitirince Almanya'ya gönderildi. Miralay iken bir ara Diyarbakır'a sonra Sivas'a sürülmüştür. Sürgünden 1908 inkılâbında dönmüştür. Ordu komutanı, harbiye nazırı olmuştur. Ayan üyeliği, bahriye ve nafıa nazırlığı yapmıştır. Damat Ferit kabinesinde bahriye nazırlığını kabul etmişse de onun davranışlarına katılamayacağı için istifa etmiştir, sonra tekrar harbiye nazırı olmuştur. Ekim 1919'da Atatürk ile konuşmak için Amasya'ya gönderilmiş ve bir protokol imzalamıştır. 1920'de sadrazam olmuş, hemen çekilmiştir. Son defa sadrazam olan Damat Ferit tarafından Millî Mücadele'ye taraftarlık suçlamasıyla, aleyhine takibata başlanan Salih Paşa, Damat Ferit'in düşmesiyle divanı harbe verilmekten kurtulmuş ve Tevfik Paşa kabinesinde yeniden bahriye nazırı olmuştur. Bir heyetle Anadolu'daki hükümetle konuşmaya gönderilmiştir. Bu heyette bulunanlar 3 ay kadar Ankara'da kaldıktan sonra İstanbul kabinesinden çekilmek sözüyle dönmüşlerdir. Önce sözlerini yerine getiren İzzet ve Salih Paşalar, 4 ay kadar sonra sözün değeri kalmadığını düşünerek tekrar kabinede görev kabul etmişlerdir.



Salih Reis

Salih Reis —Paşa— (Ölm. 1566) Kanuni Sultan Süleyman zamanında Akdeniz savaşlarıyla Tunus fethinde ün kazanmış bir amiral. Bigalı'dır. Turgut Reis'le birlikte Korsika adasının küçük bir limanında iken Andrea Doria'nın âni bir baskınında Turgut Reis'le birlikte esir düşmüş ve 3 yıl kadar düşman kadırgalarında forsa olarak çalıştırılmıştır. Barbaros Hayrettin, Cenova cumhuriyeti limanlarını yakacağını ileri sürerek Turgut Reis'-le birlikte Salih Reisi de kurtarmıştır.

Salih Zeki (1864-1921) Matematikçi. İstanbul'da doğdu. 1882'de Darüşşafaka'dan çıkmıştır. Çalıştığı posta ve telgraf idaresi tarafından Paris'e gönderilerek elektrik mühendisliği öğrenimini bitirerek 1887'de İstanbul'a dönmüştür. Maarif Meclisi üyesi, 1910'da Tevfik Fikret'in yerine Galatasaray Lisesi müdürü, 1912'de maarif müsteşarı, bir yıl sonra Darülfünun umum müdürü olan Salih Zeki, daha onra darülfünunda yalnız profesörlükle uğraşmıştır. Fizik ve matematik üzerine birçok kitapları vardır.

salik, -ki Ar. s. Bir yol tutan, bir örneğe uyan.

salim Ar. s. ★ 1. Dışında kalan. ★ 2. Sıhhatli, sağlam: Sağ salim geldik.

Salinger, Jerome David (Doğ. 1919) Amerikalı yazar. Amerikan gençliğinin tutku ve saplantılarını büyük bir ustalıkla yansıtmıştır. En önemli romanlarından biri, «Franny ve Zooey» dir.

salip Ar. i. Haç.



salkım otu ve çiçeği

salis Ar. s. Üçüncü.

Salisbury Rodezya'nın başkenti. Nüfusu 314 200'dür. Maden işleme endüstrisi vardır.

salise Ar. i. ★ 1. Eskiden «saniye» ile «rabia» arasında gelen sivil bir rütbe. ★ 2. Saniyenin 60 bölümünden her biri.

salisilat i. Asit salisilik. Bir kısım salisilatlar tıpta çeşitli hastalıklara karşı kullanılır. [Salicylate — Salicylate]

salisin i. Bazı söğütlerin kabuklarında bulunan glikozit. Salisilin, kinin yerini tutan bir maddedir. [Salicine — Salicin]

salkım i. ★ 1. Üzüm gibi, birçoğu bir arada bir sap üzerinde bulunan yemiş: Üzüm salkımı. [Grappe — Hanging bunch] ★ 2. Bot. Temet saptan çıkan yan çiçeklerin, sapları hep aynı uzunlukta olan çiçek durumu. esk. Unkut. [Grappe — Cluster, string] ★ 3. Baklagillerden, salkım durumunda çiçekler açan ve çoğu asma gibi çardağa sarılan ağaç türü ve genellikle sarı olan çiçeği. [Cytise — Cytisus] ★ 4. s. Salkım durumunda olan: Salkım saçak. [Trochet — Raceme]

salkım ağacı b. i. Bot. Yabancı akasya.

salkımak f. (Et hakkında) Gevşeyip sarkmak. [Se relâcher — To hang loosely]

salkım otu b. i. Bot. (Tavşan bıyığı) Buğdaygiller familyasına bağlı, 100 türü bulunan yemlik otlar cinsi.

salkım saçak b. s. ★ 1. Salkım biçiminde saçak. ★ 2. mec. (Özellikle giyim hakkında) Düzensiz, dağınık.

salkımsöğüt b. i. Bot. Dalları ve yaprakları yere doğru sarkan bir çeşit söğüt. [Saule pleureur — Weeping - willow]

Sallal, Abdullah (Doğ. 1917) Yemenli asker, devlet başkanı. 1939'da Irak'da öğrenimini bitirerek döndü. 1940-1948 yıllarında ve 1955'den beri ordudadır. 1939'da ve 1948-1955 yıllarında hapiste kalmıştır. 1959-1962 yıllarında Hudeyde valiliği yaptı. 1962'de genelkurmay başkanı oldu. 1962'de İmam Bedr'e karşı ayaklandı; cumhuriyeti ilân etti. 1962-1966 arasında ihtilâl konseyi başkanı, cumhuriyet ordularını başkomutanı olan Sallal, Mareşal rütbesindedir. Sürüp giden iç savaşta Nasır tarafından asker yardımı ile desteklenmiştir. 1966 kasım ayında, karşı milliyetçi grup bir darbe yaparak, yurt dışında olan Sallal'ı görevlerinden uzaklaştırdı.

sallamak f. ★ 1. Değişik yönlere kımıldatmak: Şişeyi sallamak. [Branler — To swing] ★ 2. Birkaç defa ve şiddetle kımıldanma: Ağacı sallamak. [Trembler — To shake] ★ 3. mec. Bir işi görmeyip hep başka zamana bırakmak, savsaklamak.

sallamamak f. Külb. Ehemmiyet vermemek, aldırış etmemek: Ne dedimse sallamadı.



Samih Rıfat

sallandırmak f. ★ 1. Sallanmak işini yaptırmak. [Suspendre — To suspend] ★ 2. İpe çekmek, asmak. [Pendre — To hang]

sallapati s. Düşünmeden ve saygısızca hareket eden.

sallı s. Sal gibi yayvan.

salma s. ★ 1. Başı boş bırakılmış (evcil hayvan): Salma sığır. ★ 2. Musluksuz olup boyuna akan (su). ★ 3. i. Eskiden akar su ölçüsü. 24 masura 1 salma sayılırdı. ★ 4. Pirinçle pişirilmiş bir yemek: Midye salması. ★ 5. Köyde, köylüden toplanacak para tutarını belli etmek için biçilen pay. ★ 6. Eskiden, kol gezen, kolluk eri. ★ 7. Kuşların üretilmesine ayrılmış oda.

salmak f. ★ 1. Sermek: «... Deryalara seccade salmışsın...». ★ 2. Bırakmak, koyuvermek. ★ 3. Akmaya bırakmak. ★ 4. Acele yollamak. ★ 5. Tencereye atmak: Çorbanın pirincini salmak. ★ 6. İleri sürmek: Gemileri engine salmak. ★ 7. Sürmek: Dal budak salmak. ★ 8. (Vergi) Yüklemek. ★ 9. Uğratmak: Başını derde salmak. ★ 10. Üzerine yürütmek: Köpeği ava salmak. ★ 11. Üzerine saldırmak: Bu köpek salmaz. ★ 12. Sarkıtmak: Kuyuya testi salmak.

salmalık i. Otlak.

Salmanlı Yozgat'ın Yerköy ilçesi bucaklarından. 23 köylü bucağın nüfusu 8 458, merkezi olan Kayadibi'nin nüfusu 864'dür.

salmastra i. Halat tellerinden saç gibi örülü ip. [Paillet — Gasket]

salname Far. b. i. Yıllık.

salon Fr. i. ★ 1. Misafir odası. [Salon — Drawring, room] ★ 2. Küçük ölçüde sergi: Resim salonu. [Salon, galerie — Gallery]

salon adamı b. i. Kadınlı erkekli iş dışı toplantılara devam ederek bu gibi yerlerde nasıl davranılacağını iyi bilen adam.

salon oyunları ç. b. i. Salonlarda hoşça vakit geçirmek için oynanan oyunlar.

saloz Rumca s. Külb. Budala, aptal.

salpa s. Gevşek, sarkık.

salt, -tı s. ve zf. Yalnız, tek. [Seul, seulement — Only, merely, solely] ★ 2. Fel. İçine başka şey karışmamış. esk. Sırf; saf. [Pur — Pure, sheer]

salta İta. i. Köpeğin arka ayakları üzerinde ayağa kalkması: Salta durmak.

salta Fr. i. On beşer taşla oynanan bir çeşit dama oyunu.

salta (saltamarka'dan) i. Yakasız, iliksiz, kolları bolca bir çeşit kısa ceket.

saltanat, -tı Ar. i. ★ 1. Sultanlık, hükümdarlık. ★ 2. mec. Bolluk ve zenginlik, şatafatlı hayat.

saltanatlı s. Gösterişli, görkemli.

saltçılık i. Fel. Salt düşünceyi, sisteminin temeli olarak benimseyen metafizik doktrin. Toplumlarda, egemenliğin tek bir elde toplandığı politik sistem.

saltık s. Fel. Hiçbir kayda ve hiçbir şarta bağlı olmayan. esk. Mutlak. [Absolu — Absolute]

Salt Lake City (A.B.D.) (Tuzlu Göl Şehri demektir) Utah eyaletinin merkezi olan ve Büyük Tuzlu Göl (Great Salt Lake) ün kenarında bulunan 189 500 nüfuslu şehir. Şeker ve petrol tasfiyehaneleri vardır.

Saltuklar Tar. Doğu Anadolu'da XI. yüzyıl sonlarında kurulmuş bir Türk beyliği. Kurucusu, Alpaslan'ın komutanlarından Emir Ebul Kasım'dır. Emir Kasım, Saltuk adlı bir Türk boyundandır. Beyliğin merkezi Erzurum'du. Saltuklar, Erzurum'da değerli mimarlık anıtları bırakmışlardır. Beylik XII. yüzyıl ortalarında Anadolu Selçuklu Devleti'ne bağlanarak ortadan kalkmıştır.

Saltukova Zonguldak'ın Çaycuma ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 11 811, merkezi olan Kokaksu'nun nüfusu 1 192'dir.

Salvador —eski Bahia— (Brezilya) Bahia federe devletinin merkezi. Nüfusu 655 700'-dür. Önemli bir ticaret merkezidir. Tütün, kahve, kakao ihraç limanıdır.

Salvador Orta Amerika'da bir cumhuriyet. Yüzölçümü 21 393 km², nüfusu 2 928 000, başkenti San Salvador'dur. Lemps nehri tarafından sulanan toprakları verimlidir. En önemli ürünü kahvedir. Eski bir İspanyol sömürgesi idi. 1821 yılında bağımsızlığına kavuşmuştur.

salvo İta. i. Topla yaylım ateş.

salya Yun. i. Ağızda tutulamayıp akan tükrük: Çocuğun salyası akmış. [Salive — Saliva]

salyangoz Yun. i. ★ 1. Kabuklu sümüklüböcek. [Escargot — Snail] ★ 2. Anat. İç kulağın sümüklüböcek kabuğu biçimli kısmı. esk. Helezon. [Cochlée — Cochlea]

Salzburg (Avusturya) Salzburg Alpleri'nin eteğinde 106 900 nüfuslu bir şehirdir. Mozart'ın memleketidir.

sam Ar. i. Sıcak ülkelerden esen ve insanı sersem eden bir rüzgâr. [Simoun — Simoon]

sam Peygamber Nuh'un büyük oğlu. Sâmiler onun soyundan sayılır.

Sam Amca A.B.D. hükümetini, yurttaşlarını temsil eden tip.

saman i. Türlü tahılların, taneleri ayrıldıktan sonra kalan sapları ve daha çok bunların harmanda parçalanmışı. [Paille — Straw, hay]

sâman Ar. ç. i. «Mülkler» demek olup «servet-ü sâman» sözünde geçer.

Samandağı Hatay'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 382 km² olan ilçenin iki bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 44 946, merkezinin nüfusu 15 957'dir. Turunçgiller ve zeytin başlıca gelir kaynağıdır. Kasaba, denizden 4 km. uzaklıkta bir tepe üzerinde kurulmuştur. Antakya'ya 26 km. uzaklıktadır. Eski adı Süveydiye idi.

Samandıra İstanbul'un Kartal ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 7 732, merkezinin nüfusu 4 715'dir.

saman gibi b. s. Tatsız, yavan.

saman kâğıdı b. i. Resim ve harita gibi şeylerin üzerine koyup onları kopya etmek için kullanılan yarı saydam bir çeşit kâğıt. [Papier calque — Tracing - paper]

samankapan b. i. Kehribar.

samanlık i. Saman saklanan yer. [Pailler — Straw - shed]

saman nezlesi b. i. Hek. Çiçek tozlarına aşırı bir duyarlılık sonucu belirli mevsimlerde açığa çıkan ve solunum darlığı ile beraber görülebilen burun nezlesi.



Samanoğulları Tar. Türkler tarafından kurulmuş ilk Müslüman-Türk devletlerinden biri. IX. yüzyılda, şaman iken Müslüman olan bir Türkün oğlu olan Samanoğlu Ahmet tarafından kurulmuştur. Samanoğulları Devleti X. yüzyıl başlarında genişleyip güçlendi. Fakat devletin asker gücünü teşkil eden Türkler'den Alptekin adlı bir komutanın Afganistan'a yerleşip Gazne Devleti'ni kurması üzerine Samanoğulları sarsıldı. XI. yüzyılın başlarında da ortadan kalktı.



Salvador'un arması

saman rengi b. s. Açık sarı.

Samantı Suyu Seyhan'ın iki büyük kolundan biri. Uzunyayla'dan doğar, güneye doğru akarak Seyhan'a karışır.

samanuğrusu b. i. Ast. Samanyolu. Berrak gecelerde gökyüzünde boydan boya görülen uzun yıldız kümesi. Far. Kehkeşan. [Voie lactée — The milky way]

Samara (S.S.C.B.) Volga nehri üstünde 901 000 nüfuslu Kuibişev şehrinin eski adı.

Samarya Filistin'de, eski İsrail Krallığı'nın başkenti olmuş bir şehir. 722'de tahrip edilmiş, sonra yeniden kurulmuştur.


salyangoz

samaryum Lat. i. Ato mağırlığı 150,4 ve yoğunluğu 7,75 olan, Sm sembolüyle gösterilen, seyrek bulunur bir maden. [Samarium — Samarium]

Samatya Bak. Kocamustafapaşa.

samba i. Brezilya'nın bir halk dansı.

samet Ar. i. Sonsuz demek olup Tanrı'nın isimlerindendir.

Sami s. Beyaz ırkın, Asûrca, İbranice, Habeşçe gibi dilleri konuşan çeşitli kavimlerinin toplandığı koldan olan. Nuh Peygamber'in oğlu Sam'ın soyundan oldukları söylenir.

sami, -i Ar. s. ★ 1. Dinliyen. ★ 2. i. Dinleyici. ★ 3. s. Yüksek.

samih Ar. s. Liberal.

Samih Rifat (1874-1932) Yazar. İstanbul'da doğdu. Birçok dergi ve gazetelerde yazıları çıkmıştır. Valiliklerde ve bir süre dahiliye müsteşarlığında bulunmuş, Kurtuluş savaşı başlangıcında Anadolu'ya geçmiş,


Abdullah Sallal



Maarif'de, Telif ve Tercüme Heyeti üyesi, sonra başkanı ve Maarif müsteşarı olmuş, II. Büyük Millet Meclisi'ne seçilmiş, ölümüne kadar bu milletvekilliğinde kalmıştır. Yazdığı Bektaşi nefesleri çok ilgi çekmiştir.

samim Ar. i. (İnsan hakkında) İç, öz ve özellikle kalbin içi.

samimî Ar. s. ★ 1. İçten, içten gelen. [Sincère, intime — Sincere, frank] ★ 2. İçli dışlı, senli benli. [Intime — Intimate]

samimiyet, -ti Ar. i. ★ 1. İçtenlik. [Sincérité — Sincerity] ★ 2. Senli benli olma hali. [Intimité — Intimacy]

sâmin Ar. s. Sekizinci.

Sami Paşazade, Sezai (1860-1936) Yazar. İstanbul'da doğdu. Özel öğrenim gördü. İstibdat devrinde Paris'e kaçtı. Orada İttihat ve Terakki'nin organı olan Şurayı Ümmet gazetesine başyazı ve fıkralar yazdı. 1908'den sonra Madrid'e büyükelçi oldu. I. Dünya Savaşı'nı İsviçre'de geçirdi. Mütarekede azledildi. Cumhuriyet devrinde kendisine aylık bağlandı. Yazı hayatına makalelerle başlayan yazar, sonraları hikâye, oyun ve romanlar yazdı. Başlıca eserleri: «Şir» oyun, «Sergüzeşt» roman, «Küçük Şeyler», «Rumuz-ül Edep» dir.

Samoa Adaları Okyanusya'da Polinezya bölgesinde bir takımada. Batı Samoa Devleti ve Doğu Samoa olmak üzere ikiye ayrılır. Eskiden Yeni Zelanda'nın vesayetinde bulunan Batı Samoa Devleti 116 000, merkezi Apia'dır. Doğu Samoa ya da Amerikan Samoası 1899'dan beri A.B.D.'ne aittir. Nüfusu 18 900, merkezi Pago - Pago'dur. Kakao, ananas, muz yetiştirilir.

Samoyetler Beyaz denizden Yenisey ırmağına kadar Kuzey Buz denizi kıyısındaki buzlu steplerde yaşayan göçebe halk.

samsa i. Baklavayı andıran bir çeşit hamur tatlısı.

Samsat Adıyaman'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 338 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 8 032, merkezinin nüfusu 1 289'dur. Tahıl tarımı ve meyvacılık yapılır. Kasaba, Fırat'ın sağ kıyısında Adıyaman'a 39 km. uzaklıktadır.

Samsun Orta Karadeniz bölgesindeki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 9 578 km² olan ilin nüfusu 755 786, bucak ve köyleri dışında şehrin nüfusu 196 802'dir. Merkez ilçesinden başka Alaçam, Bafra, Çarşamba, Havza, Kavak, Ladik, Terme ve Vezirköprü ilçeleri vardır. Buğday, mısır, tütün başlıca ürünlerdir. Hayvancılık ve balıkçılık da önemlidir. Gelemen Devlet Üretme Çiftliği vardır. Şehir, Karadeniz kıyısında önemli bir limandır. 1869'daki büyük yangından sonra planı İsviçre'den getirtilen mühendislere çizdirilmiştir. Tütün ve sigara fabrikaları vardır. Şehir, M.Ö. VIII. yüzyılda Miletoslular tarafından kurulmuştur. O zamanki adı Amisos'du. Çeşitli istilâlardan sonra M.S. VIII. yüzyıl başında Türk egemenliğine geçti. Kara, deniz, demir ve hava yoluyla önemli merkezlere bağlıdır.

samur i. Zo. ★ 1. Kuzey Avrupa'da yaşayan, kumralca sarı renkte pek yumuşak ve ince tüyleri olan, postu için avlanan küçük hayvan. [Zibeline — Sable] ★ 2. s. Samur derisinden. [Fait, e de fourrure de zibeline — Off sable - skin]

samuray i. (Japonca'dan) Eskiden Japonya'daki savaşçı sınıfına verilen ad.

san i. ★ 1. Ün. esk. Şöhret. [Famé — Fame] ★ 2. Bay, bayan, paşa, han v.b. kişi adlarına getirilen saygı ya da belirtme sözü. esk. Ünvan. [Reputation — Reputation] ★ 3. Fel. Bir şeyin, onsuz olamayacağı sıfat. [Attribut — Attribute]

sanaka i. Gerçekte olmadığı halde birçoklarının olduğuna inandıkları şey, boş inan. esk. Hurafe.

sanal s. Mat. Gerçekte yeri olmayıp zihinde tasarlanan: Sanal sayı. esk. Mevhum. [Imaginaire — Imaginary]

sanal sayı Mat. Negatif bir sayının bulunmayan kökünü sembolük olarak anlatan sayı. esk. Mevhum adet. [Nombre imaginaire — Imaginary number]

San Antonio (A.B.D.) Teksas eyaletinde 587 700 nüfuslu bir şehir. Petrol rafinerileri vardır ve petrol ihraç merkezidir. Kimya endüstrisi gelişmiştir.

sanat, -tı Ar. i. ★ 1. Zanaat. [Habileté — Craft] ★ 2. Güzellik karşısında duyulan heyecan ve hayranlığı uyandırmak için insanın kullandığı yaratıcılık. [Art — Art]

sanatçı s. ve i. Sanat kollarından birinde başarı gösteren (kimse). esk. Sanatkâr. [Artiste — Artist]

sanatkâr Ar. Far. s. ve i. Sanatçı. [Artiste — Artist]

sanat okulu b. i. Değişik zanaat öğretilen okul. esk. Mektebi sanayi.

sanatoryum Lat. i. Uzun süren hastalıkların ve özellikle veremlilerin bakıldıkları sağlık yurdu. [Sanatorium — Sanatorium]

sanayi Ar. ç. i. Endüstri. [Industrie — Industry]

Sanayi Bakanlığı Türkiye Cumhuriyeti'nin endüstri, maden, enerji işleriyle uğraşan bakanlığın adı. Bakanlık Teftiş Kurulu, Hukuk Müşavirliği, Sanayi Genel Müdürlüğü, Enerji Genel Müdürlüğü, Küçük Sanatlar Genel Müdürlüğü, Sınaî Mülkiyet Genel Müdürlüğü'nden ve bunlara bağlı müdürlüklerden kuruludur. Bakanlığa bağlı kuruluşlar: Sümerbank, Etibank, Kimya Endüstrisi Kurumu, Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri, Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmeleri, Maden Tetkik Arama Enstitüsü, Türkiye Petrolleri, Petro Kimya, Elektrik İşleri Etüd İdaresi'dir.

sanayi bankaları b. i. Eko. Sanayiin uzun süreli kurulma kredilerini karşılamayı amaç edinmiş bankalar. Bizde, Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası, Sümerbank ve Etibank bu çeşit bankalara örnektir.

sanayii nefise b. i. Güzel sanatlar.

Sancağı Şerif b. i. Tar. Peygamber Muhammed'e ait olduğu sanılan, Osmanlı Devleti'nde önemli seferlerde ortaya çıkarılması gelenek haline gelen bir bayrak. Bu bayrak, Mısır'ın Yavuz Sultan Selim tarafından alınması sırasında İstanbul'a getirilmiştir. Topkapı sarayında korunurdu. Yüzyıllar boyunca kullanılan bayrak, zamanla yıpranınca, 3 yeni sancak yapılmış, asıl sancağın sağlam parçaları bu yeniler üzerine dikilerek yerleştirilmişti. Bu sancaklar bugün Topkapı müzesindeki özel bir dairede saklanmaktadır.

sancak i. ★ 1. Bir ordunun onur sembolü. Her alay ve büyük deniz birliklerine verilir. Kılıfından çıkarılıp açıldığında herkes tarafından selâmlanır. [Etendard — Banner] ★ 2. Savaş gemisinde, ait olduğu devletin ve ulusun varlığını temsil eden bayrak: Türk sancağını taşıyan bir zırhlı. [Pavillon — Flag] ★ 3. Eskiden vilâyetlerle ilçeler arasında yer alan ülke bölümü. Sonradan «liva» ya da «mutasarrıflık» adlarını almış, cumhuriyet devrinde de kaldırılmıştır. ★ 4. Gemilerin, burun doğrultusunda, sağ tarafı: Sancak fenerleri. [Tribord — Starboard]

Sancak Bingöl'ün merkez ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 5 570, merkezinin nüfusu 332'dir.

sancak beyi b. i. Tar. Osmanlı İmparatorluğu zamanında eyaletlerden küçük olan, şimdiki iller oranında bulunan yönetsel örgütlerin en büyük sorumlusu.

sancak bölüğü b. i. Ask. Sancağı bulunduğu yerden alan, taşıyan ve bir savaşta koruyan bölük. Daha çok alayların birinci bölüğüdür. Şeref bölüğü de denir.

sancaktar b. i. Sancağı taşıyan kimse.

Sancar -Sencer- (Ölm. 1157) Selçuklu Devleti hakanı. Melikşah'ın oğludur Babasının ölümünden sonra tahtı ele geçirmek ve dağılmak üzere bulunan devleti yeniden derleyip toparlamak için uzun ve çetin savaşlar verdi. Çevresindeki birçok devletlerle uğraştı. Bunlar içinde Oğuz Türkleri ile giriştiği savaşlarda yenildi; bundan sonra da bir daha eski gücüne ulaşamadı.

Sancar, İlhami (Doğ. 1909) Devlet adamı. Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Yargıçlık, savcılık, avukatlık yaptı. 1961 Kurucu Meclisi'ne seçildi. 1961'den beri milletvekilidir. 1961-1965 yıllarında savunma bakanı olarak İnönü kabinelerinde görev aldı.

sancı i. En çok organlarda saplama ve burkulma şeklinde birden başlayarak nöbet nöbet azalıp çoğalan ağrı. [Colique — Colic, gripes]

sancılanmak f. Sancıya tutulmak. [Avoir la colique — To have a colic]

sancımak f. (En çok iç organlardan sözederken) Sancı vermek. [Avoir mal — To ache]

sançmak f. ★ 1. Saplamak. ★ 2. Saplayıp dikmek. esk. Rekzetmek.

sandal Ar. i. İnsan taşıyacak şekilde yapılmış, kürekle yürütülür küçük tekne. [Barque — Rowing - boat]

sandal Lat. i. ★ 1. Sayası şeritten ya da delikli sahtiyandan olan bir çeşit hafif ayakkabı. ★ 2. Bot. Taçsız ikiçeneklilerden, kerestesi sert ve kabuklu bir ağaç.

Sandal Bedesteni İstanbul'da, Kapalıçarşı'da eskiden sandal adlı ipekli ve pamuklu kumaşların satıldığı yer. Sandal Bedesteni şimdi belediye tarafından mezat yeri olarak kullanılmaktadır.

sandalet Fr. i. Sandal biçimi ayakkabı.

sandalye i. ★ 1. Arkalıklı, tek kişilik oturaç. [Chaise — Chair] ★ 2. Orun. esk. Mevki: İktidar sandalyesi. [Poste — Post, portfolio]

Sandburg, Carl (1878-1967) Amerikalı şair. Büyük kentlerin, büyük endüstri bölgelerinin yaşamını gerçekçi bir dille yansıtır. En güzel şiir kitabı «The People, yes — Halk, evet» adını taşır.

Sanders, Otto Liman von (1855-1929) Alman generali. 1913'de Türk ordusunda hizmet etmek üzere İstanbul'a gönderilmiştir. 1914'de 1., 1915'de Çanakkale'de 5. Türk orduları komutanlığında bulunmuş, Müttefikler'in Çanakkale'den çekilmesinden sonra Filistin'deki Türk kuvvetlerinin başına geçmiştir. Filistin yenilgisinde, esir düşmekten zor kurtularak Adana'ya gelmiştir. Orada beklerken mütareke ilânını öğrenmiştir. İstanbul'dan Hamburg'a giderken İngilizler tarafından Malta'ya götürülmüş, orada aylarca alıkonulmuştur. Malta'da iken, «Türkiye'de Beş Yıl» adlı eserini yazmayı başarmıştır. Münich'de ölmüştür.

San Diego (A.B.D.) Kaliforniya eyaletinde bir liman şehri. San Diego koyunda yer alır. Nüfusu 573 200'dür. Deniz üssü ve balıkçılık limanıdır.


samur


S. Sami Paşazade





San Marino'nun arması

Sand, George (1804-1876) Fransız kadın yazarı. Asıl adı Aurore Dupin'dir. Paris'de doğdu, 1836'da kocasından ayrıldı; o çağın ünlü romancılarından Jules Sandeau'nun metresi oldu. 1833'de Alfred de Musset ile yaşamağa başladı. 1847'de Chopin'le tanıştı. Aralarında büyük bir aşk doğdu. İki âşık Majorka adasına gittiler. Daha sonra Sand 1848 ihtilâline katıldı. Kısa bir süre sonra da siyasetten uzaklaşarak Hohant'daki şatosuna çekildi ve orada köy yaşantısıyla ilgili tatlı romanlar yazdı. En önemli eserleri arasında «Indiana», «Lélia», «Consuelo», «Petite Fadette — Küçük Fadette», sayılabilir.

sandık Ar. i. ★ 1. Her çeşit eşya koyup saklamaya ya da taşımaya yarar, tahtadan, dört köşe, kapaklı koyacak. [Caisse, coffre, malle — Chest, case, coffer, box] ★ 2. Bir kurumda para alınıp verilen yer, kasa: Mal sandığı. [Caisse — Cash - department] ★ 3. Eskiden mahalle tulumbacılarının omuzda taşıdıkları sandık biçimli tulumba ★ 4. İşletmek ya da yönetmek için mevduat kabul eden kurum: Emniyet Sandığı. [Caise — Trust fund] ★ 5. Yapılarda kum, çakıl gibi şeyleri ölçmek için kullanılan üstü ve altı açık, dört köşeli tahtadan ölçü.

sandık eşyası b. i. Çeyiz için yapılan çamaşır, havlu, örtü gibi şeyler.

Sandıklı Afyon'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 969 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 67 303, merkezinin nüfusu 10 224'dür. Tahıl ve baklagiller yetiştirilir. Hayvancılık yapılır. Kasaba kendi adını taşıyan ovanın doğusundadır. Ulucami, Küçükcami ve Hüdai camisi önemli eski eserlerdir İl merkezine 73 km. uzaklıktadır

sandıklı i. ★ 1. Duvar kaplamalarında kullanılan bir çeşit tahta. ★ 2. Eskiden süs için kullanılan bir çeşit altın para.

sandık odası b. i. Sandık, sepet gibi her gün kullanılmayan eşyanın saklandığı küçük oda.

sanduka Ar. i. Mezarlar üstünde yapılan tahta ya da taştan bir çeşit yapı. [Sarcophage — Sarcophagus]

sandviç İng. i. İki ince ekmek dilimi arasına tereyağı, peynir ya da sucuk gibi şeyler konarak hazırlanan yiyecek. [Sandwich — Sandwich]

sanem Ar i. Put.

San Francisco (A.B.D.) Kaliforniya eyaletinde önemli bir liman şehri. Nüfusu 742 900'dür. Çok işlek bir limandır. Petrol rafinerileri vardır Kimya ve maden endüstrisi gelişmiştir 1906'da şiddetli bir depremle yıkılmış, yeniden yapılmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası bir örgüt kurmak üzere Birleşmiş Milletler bu şehirde toplanmıştır.

sangı s. Sersemlemiş, şaşkına dönmüş.

sangılamak f. Sangı olmak, sersemleşmek.

sanı i. Fel. Sanmak eylemi ya da sonucu. esk. Zan. [Opinion, conjecture — Conjecture, surmise]

sanık i. Huk. Suç işlediğinden şüphelenilerek hakkında ceza davası açılan ya da daha ceza davası açılmadan önce hakkında tutuklama kararı verilen kişi. [Accuse — Suspect. accused]

sani Ar. s. İkinci.

saniha Ar. i. Çok düşünmeden doğan iyi ve güzel fikir ya da böyle fikirleri doğuran zekâ.

saniye Ar. i. ★ 1. Bir dakikanın altmışta biri. [Seconde — Second] ★ 2. Eskiden «ulâ» ile «salise» arasında sivil bir rütbe.

saniyen Ar. zf. İkinci olarak.

San José Costa Rica Cumhuriyeti'nin başkenti. Nüfusu 164 200'dür. Ticaret merkezidir. Dokuma endüstrisi gelişmiştir.

sanki zf. Bu zarf, cümlelerin başına ya da sonuna getirilerek: 1° Sorulu cümlelerde anlatılan fikir üzerine daha çok dikkat ve ilgi çekmeye yarar: Ne olur sanki, sen de gitsen? 2° Soru olmayan cümlelerde anlatılan fikrin gerçekte var olmayıp öyle sanıldığını gösterir: Sanki bilmiyormuş. [Comme si, presque — As if, as though]

sanmak f. Tersinin de olabileceğini düşünmekle birlikte, bir şey hakkında bir yönde inanmaya doğru gitmek. esk. Zannetmek. [Croire, supposer — To think, suppose, presume]

San Marino Avrupa'da küçük bir cumhuriyet. İtalya devletinin toprakları üzerindedir. Floransa'nın doğusuna düşer. Yüzölçümü 61 km², nüfusu 13 500, başkenti San Marino'dur.

San Remo (İtalya) Akdeniz'de bir liman şehri. Nüfusu 55 200'dür. Turizmin önemli bir merkezidir Her yıl yapılan müzik şenlikleriyle ün salmış bir şehirdir.

sanrı i. Psi. Sanrılanan şey ya da sanrılama hali. esk. Birsam. [Hallucination — Hallucination]

sanrılamak f. Psi. Gerçekte olmayan bir şeyi varmış gibi görmek, işitmek ya da duymak. [Halluciner — To hallucinate]

San Salvador Salvador Cumhuriyeti'nin başkenti. Nüfusu 252 600'dür. Dokuma ve besin endüstrisi gelişmiştir. Sık sık deprem olan bir bölgedir. Bu ada, Kristof Kolomb'un ilk keşif seyahati sırasında, 11 ekim 1492'de gördüğü ilk Amerikan toprağıdır

sansar i. Zo. Etoburların köpeksiler alt takımının gelincikler familyasının gerçek gelincikler grubunun bir türü. Ev sansarı ya da kaya sansarı adı verilen sansar, ağaç sansarı adı verilen akrabasından daha küçük vücudu, daha kısa bacakları ve uzun kafasıyla ayırt edilir. [Fouine — Stone - marten]

sansasyon Fr. i. Heyecan. [Sensation — Thrill]

sansasyonel Fr. s. Heyecan yaratıcı. [Sensationnel — Thrilling]

Sanskrit, -ti i. Hintliler'in, Hint - Avrupa dil ailesinden olan eski kültür dili. [Sanscrit — Sanskrit]

sansüalizm Fr. i. Fel. Bütün bilgilerimizin, duyumlarımız aracılığıyla meydana geldiğini ileri süren felsefe doktrininin adı. Başlıca temsilcisi Condillac'dır. Bir anlamda sansüalizm, amprizmin başka bir şeklidir. [Sensualisme — Sensualism]

sansür Fr. i. Huk. Söz, yazı, resim ve sesle yapılan her türlü yayının ve haberleşme araçlarının, yayınlanmadan ve gönderildiği kimsenin eline geçmeden önce devletçe denetlenmesi. Özgürlükleri kısıcı bir denetim yolu olan sansür, Anayasa'mızın 22. ve 24. maddelerine göre basın hakkında uygulanamaz. Haberleşme özgürlüğü gereğince, sırrın da dokunulmazlığı bulunduğundan, mektup v.b. gibi haberleşme araçları da yargıç kararı olmadan açılamaz. Bugün sansür sadece filimcilik konusunda vardır. [Censure — Censorship, censure]

Santa Fe (Arjantin) Aynı adı taşıyan eyaletin 259 600 nüfuslu merkezi.

Santiago Şili'nin başkenti. Nüfusu 1 699'-dur. Çeşitli endüstri kolları gelişmiştir.

santigrat Fr. i. Fiz. Bir termometrenin, 160 milimetre basınç altında ergimekte bulunan buz içerisindeki cıva yüksekliği 0, ve aynı basınç altında kaynamakta olan su buharı içindeki cıva yüksekliği de 100 sayılarak ayrılan eşit bölümlerden her biri. Fahrenheit ve Reaumur bölümlemesiyle karşılaştırılacak olursa 5 santigrat derecesi 9 Fahrenheit ya da 4 Reaumur derecesine eşit olur. [Centigrade — Centigrade]

santim Fr. i. ★ 1. Mat. Herhangi bir birimin yüzde biri: Metre santimi, kuruş santimi. [Centime — Centime]

Santos (Brezilya) Sao Paulo eyaletinde 265 000 nüfuslu bir şehir. Eyaletin ticaret limanıdır. Kahve, pamuk ve şeker ihraç eder.

santra İng. i. Sp. Futbolda oyunun başlama noktası. Her golden sonra da, o golü yiyen takım aynı noktadan oyuna tekrar başlar. [Centre — Center, centre]

santral Fr. i. ★ 1. Merkez. ★ 2. Tek. Bir donanımın, bir şebekenin beslendiği ve yönetildiği yer. Telefon santralı, elektrik santralı gibi. Daha çok elektrik santralı deyiminde kullanılır. Elektrik enerjisinin üretildiği yer anlamını taşır. Su santralı, termik santral (buhar santralı), diesel santralı gibi çeşitleri vardır. Son zamanlarda atom enerjisinden de elektrik elde edilmektedir. Bu tür santrala atom santralı denir. Su santrallarında suyun potansiyel (düşme) ya da kinetik (akma) enerjisinden yararlanılır. Bunun için de çoğunlukla baraj yapılır. [Central — Central station, power - plant]

santrfor İng. i. Sp. Hücum hattının ortasındaki futbolcu.

santrhaf İng. i. Sp. Haf hattının ortasındaki futbolcu.

santrifüj Yun. s. Merkezkaç. [Centrifuge — Centrifugal]

santur i. Kanuna benzer. tokmaklarla çalınan, maden telli bir çeşit çalgı.

Sao Francisco Brezilya'da, Atlas okyanusuna dökülen 3 161 km. uzunlukta bir nehir.

Sao Miguel Portekiz'in Azor adalarından 760 km² yüzölçümlü ve 184 800 nüfuslu bir ada. Merkezi Punto Delgada'dır. Kaplıcaları vardır. Tropik meyvaları, mısır, tütün elde olunur.

Saône et Loire (Fransa) 8 627 km² yüzölçümlü ve 549 900 nüfuslu bir bölge. Merkezi Mâcon'dur. Bölgede geniş ölçüde sığır cinsi hayvanlar yetiştirilir. Ünlü şarapları vardır. Buğday ve mısır ekilir. Başlıca endüstrileri madencilik, seramik ve kauçuk işçiliğidir.

Sao Paulo (Brezilya) Aynı adlı federe devletin merkezi. Nüfusu 3 825 400'dür. Kahve, pamuk, pirinç, şeker kamışının en önemli üreticisidir. Devletin nüfusu 12 974 700'dür.

sap i. ★ 1. Bot. Bitkinin dal, yaprak ve çiçek gibi kısımlarını taşıyan ve ağaçlarda odunlaşarak gövde halini alan kısmı. esk. Sak. [Tige — Stem] ★ 2. Çiçek ya da meyvayı dala bağlayan ince kısım. [Pédoncule — Stalk] ★ 3. Aletlerde düz ve uzunca tutamak: Tavanın sapı. [Manche — Handle, holder] ★ 4. Demet halindeki ekinler: Bugün sap çekeceğiz. ★ 5. İplik, tire, ibrişim gibi şeylerde iğneye geçirilecek miktar: Bir sap tire.

sapa s. Gidilen yol üzerinde olmayıp ancak sapılarak varılabilen.

sapak s. Fel. Sapaklığı olan. Anomal, anormal. esk. Gayritabii. [Anomal — Anomalous]

sapan i. ★ 1. İki ucu ip, orta yeri avuç biçimi örme ya da meşin olan bir taş atma aleti. Havada çevrilerek merkezkaç kuvvetten yararlanarak kullanılır. [Fronde — Catapult] ★ 2. Çocukların taş atarak kuş vurmak için kullandıkları, iki ucuna lâstik ve lâstiklerin arasına genişçe bir meşin parçası bağlı bulunan çatal. [Fronce — Sling]. ★ 3. Makarayı bir yere bağlamak için evinin etrafına kuşatılan halat ya da demir halka. ★ 4. Kaldırılacak bir şeyin üzerine geçirmek için halattan yapılan çember.

Sapanca Sakarya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 115 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 14 312, merkezinin nüfusu 6 794'dür. Başta elma olmak üzere meyvacılık, başlıca gelir kaynağıdır. Kasaba, Sapanca gölü kıyısında Haydarpaşa — Ankara demiryolu üzerindedir. Eski eser-


sapan

ler arasında Rüstem Paşa'nın Mimar Sinan'a yaptırdığı cami ve hamam önemlidir.

Sapanca Gölü İzmit körfezinin doğusundadır. Çark suyu ile sularını Sakarya'ya döker. Yüzeyi 42 km² dir.

sapankıran b. i. Bot. Kayışkıran.

saparna (Amerika yerlilerinin dilinden) i. Zambakgillerden tırmanıcı bir bitki. Kökü hekimlikte kanı temizlemekte kullanılır. [Salsepareille — Sarsa - parilla]

saparta İta. i. ★ 1. Bir batarya toplarının hep birden ateş etmesi. ★ 2. mec. Şiddetli azar.

sapçık Bot. Embriyonun, sapı meydana getiren kısmı. esk. Süveyk. [Tigelle — Tigel, tigella]

sapık s. ★ 1. Doğanın gösterdiği yoldan ayrılan. ★ 2. Delice davranışları olan. esk. Meczup.

sapınç i. ★ 1. Fel. Özel bir görevin düzgülü sonucuna varmasına engel olan sapıklık. esk. Dalâlet. [Aberration — Aberration] ★ 2. Ast. Sonucu, bize gök cisimlerini gerçekten bulundukları yerden başka yerde bulunuyorlarmış gibi göstermek olan fizik olayı. esk. Taharrüf. [Aberration — Aberration]

sapı silik b. s. Serseri, baldırıçıplak.

sapıtmak f. ★ 1. Aklını bozmak. ★ 2. mec. Saçmalamaya başlamak.

sapkı i. Fel. Bir görevin ve özellikle bir fizyoloji görevinin ters bir yön alması. [Pervesion — Perversion]

saplamak f. Hızla batırmak. [Enfoncer — To drive in]

saplanmak f. ★ 1. Hızla batmak. [S'enfoncer, être enfoncé — To jink] ★ 2. Batıp kalmak: Otomobil çamura saplandı. [S'enfoncer — To stink, stick] ★ 3. mec. Takılıp kalmak: Zihni bu noktaya saplandı. [S'accrocher — To be fixed]

saplantı i. Psi. Bir kimsenin saplanmış olduğu ve kendini kurtaramadığı zararlı ve yanlış fikir. esk. Fikri sabit. [Idée fixe — Fixed idea]

sapma ★ 1. i. Sapmak işi. [Déviation — Deviation]. ★ 2. Fiz. Serbest bir mıknatıslı iğnenin denge konumunda iken gösterdiği doğrultudan geçen düşey düzlemle, bulunulan noktanın meridyen düzlemi arasındaki açı. esk. İnhiraf. [Déclination — Declination]. ★ 3. Fiz. Bir ışınımın, saydam bir biçmeden geçtikten sonraki doğrultusu ile kendi doğrultusu arasında meydana gelen açı. esk. İnhiraf. [Déflexion — Deflection]

sapmak f. ★ 1. Yürürken sağa, sola dönerek başka yola girmek. [Tourner — To diverge] ★ 2. mec. Doğruluktan ayrılıp kötü, yanlış yola düşmek. [Dévier — To go astray]

sapotgiller Fr. i. Bot. Bitkiler dünyasında ikiçeneklilerden bir bitki familyası. Genellikle sıcak ülkelerde yetişir.



Şükrü Saraçoğlu



Giuseppe Saragat



sardalye



sapot bitkisi ve çiçeği

Sapporo (Japonya) 607 000 nüfuslu bir şehir. Yeso adasının merkezidir. Dokuma endüstrisi vardır.

Sapropel Gri ve siyah renkli, organik madde bakımından zengin çamurlar. Bilhassa oksijensiz ortamda, bataklık ve göllerin dibinde ve Karadeniz gibi denizlerde teşekkül eder.

saptamak f. ★ 1. Bir şeyi bir yere saplanmış gibi, kımıldayamaz ya da değişmez hale getirmek. [Fixer — To fix] ★ 2. Bir şeyin durumu, niteliği, niceliği üzerine kesin bilgi edinmek. esk. Tesbit etmek. [Etablir — To establish]

saptanımcılık i. Fel. Türlerin değişmez olduğunu, ötedenberi hep aynı halde bulunduğunu ileri süren öğreti. «Türlerin saptanımı» anlamdaşı. esk. Nevilerin sabitliği. [Fixité — Fixity]

sara Ar. i. Bir sinir hastalığı. Değişik nedenlerle merkezî sinir sistemi hücrelerinin şiddetli ve düzensiz elektriksel boşalmasına bağlı olarak beliren tablo. En çok kasların kasılması şeklinde görülür. Yaygın şekillerinde bayılma da vardır. Ruhsal bozukluklarla beliren şekillerine de rastlanır. Bir hastalık olarak değil de, nedenlerinin daha da aydınlanması beklenen bir belirti olarak kabul edilmektedir. [Epilepsie — Epilepsy]

saraç Ar. i. Eyer ve başka at takımları yapan, meşin üzerine sırma ve ipek işleyen zanaatçı. [Sellier — Saddler, leather - worker]

Saraçoğlu, Şükrü (1887-1957) Devlet adamı. Mülkiye mektebini bitirdi. Cenevre'de iktisat ve siyaset bilimleri okudu. Yurda dönünce Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Son Osmanlı Meclisi Mebusanı'na üye seçildiyse de meclis kapandığından bu görevde bulunamadı. 2. dönemden 8. dönem sonuna kadar T.B.M.M.'nde üye olan Saraçoğlu 1924-1925 yıllarında millî eğitim, 1927-1930 yıllarında maliye, 1933-1938 yıllarında adalet, 1938-1942 yıllarında dışişleri bakanlığı, 1942-1946 yıllarında başbakanlık, 1948- 1950 yıllarında meclis başkanlığı yaptı.

Saragat, Giuseppe (Doğ. 1898) İtalyan devlet adamı. Sosyalist partiye girdi. 1926-1943 yıllarında Viyana ve Paris'de sürgün yaşadı. 1944'de bakan, 1946'da kurucu meclis başkanı, 1945-1947 yıllarında Fransa'da büyükelçi olan Saragat, 1947-1964 yıllarında İtalyan Sosyalist İşçi Partisi'nin genel sekreterliğini yaptı. 1947-1949, 1954-1957 yıllarında başbakan yardımcısı, 1963-1964 yıllarında dışişleri bakanı idi. 1964'den beri cumhurbaşkanıdır. Eserleri basılmıştır.

sarahat Ar. i. ★ 1. Fel. ve Ed. Belginlik. ★ 2. Anlatışta açıklık.

sarahaten Ar. zf. Açık olarak.

saraka i. ★ 1. Alay. esk. İstihza. [Moquerie — Mockery] ★ 2. Ed. Acı ve batıcı alay. esk. Tehekküm. [Sarcasme — Sarcasm]

sararmak f. ★ 1. Sarı olmak, rengi sarıya dönmek. [Jaunir — To turn yellow] ★ 2. Soluk bir renk almak: Yüzün niçin sarardı? [Pâlir — To turn pale]

Saratov (S.S.C.B.) Volga nehri kıyısında 581 000 nüfuslu bir şehir. Nehir limanıdır. Çeşitli endüstrisi gelişmiştir. Hidroelektrik santralları vardır.

Sarawak Borneo'nun kuzeybatısında Malezya devletlerinden biri. Nüfusu 799 000'dir. Merkezi Kuşing'dir. Kahve, baharat yetiştirilir. Boksit madeni vardır.

Saray Tekirdağ'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 610 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 23 191, merkezinin nüfusu 6 106'dır. Tahıl, ayçiçeği yetiştirilir. Mangal kömürü de önemli gelir kaynağıdır. Kasaba, Istranca dağları eteğinde eski Edirne — İstanbul şosesi üzerindedir.

Saray Van'ın Özalp ilçesi bucaklarından. 26 köylü bucağın nüfusu 7 919, merkezinin nüfusu 1 410'dur.

saray i. ★ 1. Devlet başkanlarının oturmasına yarar büyük konak. [Palais — Palace, mansion] ★ 2. Bazı büyük ve ulusal işlerin içinde görüldüğü büyük yapı: Adalet sarayı. [Palais — Court] ★ 3. Eskiden Osmanlı padişahlarının oturdukları büyük konak. «Sarayı hümayun» da denirdi: Topkapı sarayı.

Saraycık Amasya'nın Gümüşhacıköy ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 7 374, merkezinin nüfusu 428'dir.

Saraydüzü Sinop'un Boyabat ilçesi bucaklarından. 26 köylü bucağın nüfusu 12 616, merkezinin nüfusu 840'dır.

Sarayköy Denizli'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 61,9 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 33 948, merkezinin nüfusu 7 750'dir. Pamuk, üzüm, incir yetiştirilir ve hayvancılık yapılır. Kasaba düz bir alandadır. Denizli — İzmir karayolu, Afyon — Aydın demiryolu üzerindedir. Denizli'ye olan uzaklığı 24 km' dir. Ev dokumacılığı yaygındır.

saraylı i. ★ 1. Eskiden Osmanlı padişahının sarayından olan kimse. ★ 2. Osmanlı İmparatorluğu zamanında padişah sarayında cariye olarak ya da başka bir hizmette bulunmuş olup azadedilmek, biriyle evlendirilmek yoluyla saraydan ayrılan kadın.

saray lokması b. i. Tatlısı içinde bir çeşit sert lokma.

Sarayönü Konya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 770 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 21 192, merkezinin nüfusu 6 575'dir. Buğday yetiştirilir ve hayvancılık yapılır. Kasaba, Konya — Afyon demiryolu üzerindedir.

saraypatı b. i. Bot. Güneşi seven, tohumlarıyla üretilen, bileşikgiller familyasına bağlı süs bitkileri.

Sarç, Ömer Celâl (Doğ. 1901) İstatistikçi. İstanbul'da doğdu. Berlin Üniversitesi'ni bitirdi. 1933'de İstanbul Hukuk Fakültesi maliye ve iktisat profesörü oldu. 1952'de İstanbul Üniversitesi İstatistik Enstitüsü müdürlüğüne, 1954'de New York Colombia Üniversitesi konuk profesörlüğüne atandı. 1955'de Birleşmiş Milletler İktisat Kısmı Ortadoğu Şube Şefliği'ne getirildi. Birçok kitap yazmıştır.

sardalye i. Zo. Kemikli balıkların hamsimsiler alt takımının hamsigiller familyasının bir türü. Görünüşte ringa balığına benzeyen, fakat aslında 18-20 cm. ya da en fazla 25 cm. uzunluğunda, daha ufak, daha kalın bir balıktır. [Sardine — Sardine]

Sardenya (İtalya) Korsika adasının güneyinde bir ada. Önemli şehri Cagliari'dir. Nüfusu 1 419 000'dir. Batı kısmında volkanik tepelerin bulunduğu eski dağ kütleleriyle kaplıdır. Demir, çinko, kurşun, gümüş madenleri zengindir. Koyun yetiştirilir.

Sardes Eski Lidya Devleti'nin başkenti olan Manisa ilinin Salihli ilçesinin merkez bucağına bağlı, şimdiki Sart köyünün yerinde bulunan bir şehir.

sardun i. Balıkçıların, bazı ağların yan uçlarını donattıkları düğümlü sağlam ip.

sardunya İta. i. Bot. Sardunyagillerin örnek bitkisi. Aynı adla anılan iri ve güzel, çoğu pembe renkte çiçeği dolayısıyla saksılarda ve bahçelerde yetiştirilir. [Géranium — Geranium]

sarf Ar. i. ★ 1. (Çoğulu: Sarfiyat) Harcama. ★ 2. Şekilbilim.

sarfınazar etmek Ar. T. b. f. ★ 1. Saymamak, hesaba katmamak. ★ 2. Vazgeçmek.

sarfiyat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Harcanan şeylerin topu, harcamalar. ★ 2. Coğ. Verdi.

sargı i. Bir şeyi sarmaya yarayan, uzun ve darca kesilmiş nesne. [Bandage — Bandage]

sarhoş s. ve i. Alkollü bir içki ya da keyif verici bir maddenin etkisi altında kalmış. [Ivre, ivrogne — Drunk, drunkard]

sarı i. ★ 1. Gökkuşağında turuncu ile yeşil arasında yer alan renk. [Jaune — Yellow] ★ 2. s. (Saç sakal hakkında) Sarı renkli: Şoför Sarı İhsan. ★ 3. mec. Altın lira: Bunu bir sarıya aldım.

sarıağız b. i. Zo. Kemikli balıkların dikenli yüzgeçliler takımının hanigiller familyasının bir türü. Levrekle minakopa benziyen büyük bir balıktır.

sarıasma b. i. Zo. Kuşların serçegiller familyasının bir türü. 20 cm. kadar uzunluğunda, erkeğinin rengi parlak sarı, dişisinin sırtı zeytin yeşili kuyruğu sarıdır. Göçücüdür. Eti için avlanır.

sarı bakır b. i. Tek. Bakır ve çinko alışımı.

sarıbalık b. i. Zo. Kemikli balıkların sazanlar alt takımının sazangiller familyasının


sarıbalık


sarıasma


sarıağız balığı


sardunya

bir türü. Büyük pullu, iri bir tatlısu balığıdır.

sarı benek b. i. Biyo. Gözde ağ tabakanın en duygun noktası.

sarı benizli b. s. Soluk yüzlü, yüzünde kan yokmuş gibi sarı görünen.

Sarıbeyler Balıkesir'in Savaştepe ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 4 433. merkezinin nüfusu 1 782'dir.

Sarıbuğday Amasya'nın Merzifon ilçesi bucaklarından. 26 köylü bucağın nüfusu 10 194, merkezinin nüfusu 498'dir. Eski adı Türnük'dü.

sarıca s. ★ 1. Sarıyı andıran, az sarı. [Jaunet — Yellowish] ★ 2. i. Yaban arısı (sarıca arı da denir). [Guêpe — Wasp] ★ 3. Tar. Bir sınıf milis

Sarıcakaya Eskişehir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 538 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 13 482, merkezinin nüfusu 1 870'dir Kasaba, Sakarya'nın sağ kıyısı üzerinde, Eskişehir'e 51 km. uzaklıktadır.

sarıcık i. Sarıasma anlamdaşı.

sarıçalı b. i. Bot. Ayrı taçyapraklı ikiçeneklilerden, çiçekleri sarı, reçeli yapılan, meyvası ekşi ve kırmızı renkte, kabuğu ve kökü solucan düşürtücü olarak kullanılan bir bitki. [Berberis — Barberry]

sarıçam b. i. Bot. Ormanlarda yetişen bir çeşit çam ağacı. [Pin sylvestre — Scotch pine]

sarıçıyan b. i. Zo. ★ 1. Çıyanın sarıya çalan renklisi ★ 2. mec. Pek sarı ve sevimsiz insan.

sarı çizmeli Mehmet Ağa «Adresi ve kimliği bilinmeyen, ya da belirsiz» anlamında bir deyim.

sarıdiş b. i. Horasan'da yapılan bir çeşit kılıç.

Sarıgöl Manisa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 417 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 24 435, merkezinin nüfusu 4 601'dir Tahıl, tütün, pamuk, haşhaş, susam yetiştirilir. Çekirdeksiz üzüm de önemli gelir kaynağıdır. Kasaba, Kocaçay vadisi tabanında, Alaşehir — Buldan karayolu üzerindedir.

Sarıgöl Artvin'in Yusufeli ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 8 884, merkezinin nüfusu 1 238'dir.

sarıgöz balığı b. i. Zo. Kemikli balıkların dikenli yüzgeçliler alt takımının karagöz balığı türünün bir çeşiti. Burnu karagözden daha sivri, rengi de daha sarımtraktır.

sarığıburma b. i. Burma sarık biçimi verilmiş bir çeşit hamur tatlısı.

sarı humma b. i. Hek. İnsanın rengini solduran bir mide - barsak rahatsızlığı.

sarık i. Müslüman din adamlarının ve bazı İslâm topluluklarında erkeklerin, kavuk, börk, külâh, fes gibi başlıklar üzerine sardıkları uzunca tülbent. [Turban — Turban]

Sarıkamış Kars'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 222 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 55 426, merkezinin nüfusu 16 889'dur. Dağlık alanlar, başta sarıçam olmak üzere ormanlıktır. Hayvancılık, hayvan ürünleri ve ormancılık başlıca gelir kaynaklarıdır. Şehir, Erzurum — Kars kara ve demiryolu üzerindedir. Askerî kuruluşlar vardır.

sarıkanat b. i. Lüfer balığının az küçüğü.

Sarıkavak İçel'in Mut ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 4 878, merkezinin nüfusu 542'dir.

Sarıkaya Yozgat'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 976 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 34 556, merkezinin nüfusu 2 311'-dir. Tahıl tarımı ve hayvancılık yapılır. Yozgat'a 90 km. uzaklıktadır. Eski adı Hamam'dı.

sarıkebe b. i. Âdi baykuş.

sarı kız b. i. mec. Altın lira.

Sarıkonak Bitlis'in merkez ilçesi bucaklarından. 22 köylü bucağın nüfusu 4 731, merkezinin nüfusu 230'dur. Eski adı Şetek'di

Sarıköy Balıkesir'in Gönen ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 14 137, merkezinin nüfusu 4 102'dir.

sarıkuş b. i. Serçegillerden, sesi kuvvetli ve şakrak bir kuş. [Loriot — Oriole]

sarılgan s. Bot. Kendi kendine dikilip yükselmeyerek başka bitkilere ya da başka şeylere sarılıp kalkınan. esk. Mütehafit. [Volubile — Voluble, twining]

sarılık i. Hek. ★ 1. Alyuvarların parçalanma ürünü olan biluribin seviyesinin kanda yükselmesine bağlı olarak, deri ve göz akının sarı bir görünüm alması ile belirlenen hastalık. En çok karaciğerin özel bir virüs tarafından iltihaplanması sonucu görülür Ayrıca karaciğere yerleşen diğer iltihap etkenleri, öt kesesinin tıkalı olması ve bazı kan hastalıkları da sarılığa yol açarlar. [Jaunisse, ictère — Icterus] ★ 2. Sarı renk. [Ton jaune — Yellowness]

sarılmak f. ★ 1. Sarmak işi kendine yapılmak. [Etre enroulé, encerclé, cernié, etreindre — To be surrounded, wrapped, encircled] ★ 2. Kendini başka bir şey üzerine sarmak. [S'enrouler — To wind] ★ 3. Birinin boynuna kollarını dolamak. [Etreindre, enlacer — To clasp, embrace] ★ 4. Şiddet ve azimle ele almak. [Intéresser profondement — To be absorbed in]

sarım i. ★ 1. Sarmak işi. ★ 2. Bir şeyin bir defa sarmaya yeten ya da bir defa sarılmış miktarı. ★ 3. Fiz. Elektromıknatıslarda makara şeklinde sarılan iletken telin her bir halkası esk. Halka.

sarınmak f. Kendi üstüne sarmak. [S'enve-


sarkıt ve dikitler


sarısabır


sarıgöz balığı

lopper, s' enrouler — To wrap o.'s self]

Sarıoğlan Kayseri'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 987 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 18 866, merkezinin nüfusu 2 810'dur. Tahıl tarımı ve hayvancılık yapılır. Tuzla gölünden de tuz elde edilir. Kasaba, Kayseri — Sivas demiryolu üzerindedir.

sarıpapa b. i. Bir cins tatlı sarı şeftali.

sarısabır b i. ★ 1. Bot. Zambakgillerden, sıcak bölgelerde yetişen, yaprakları oldukça yüksek bir sapın tepesinde rozet biçiminde toplanmış bulunan, hekimlikçe önemli bir süs bitkisi. [Aloés — Aloes] ★ 2. Bu bitkinin etli ve kalın yapraklarından çıkarılan esmer kırmızımtırak renkli, hekimlikte ve boyacılıkta kullanılan bir madde. [Aloés — Resin from aloes]

sarı samur b. i. Zo. Susamurugillerden, kürkü değerli bir hayvan. [Marte zibeline — Sable]

Sarısu Ağrı'nın Patnos ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 5 805, merkezinin nüfusu 255'dir.

sarışın s. Sarı saçlı ve ak tenli. [Blond — Blonde]

sarı yakut b. i. Topaz.

Sarıyer İstanbul'un ilçelerinden biri. Yüzölçümü 146 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 52 041, merkezinin nüfusu 46 864'dür. İlçe toprakları, İstanbul Boğazı'nın sol yakasının kuzey bölümündedir Belgrat Ormanları'nın doğu kesimleri ilçe sınırları içindedir. İstinye'de Denizcilik Bankası'nın tersane ve havuzları vardır İlçe merkezi Büyükdere koyunun kuzey burnunda, Boğaz'a bakan sırt üzerindedir. Eski İstanbul'un mesire yeriydi. Hünkâr, Çırçır, Kesatane ve Kocataş suları ünlüdür

Sarız Kayseri'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 660 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 21 086, merkezinin nüfusu 2 023'dür. İlçe ekonomisi hayvancılık, tarım ve dokumacılığa dayanır. Kasaba, Binboğa dağının kuzeybatısında ormanlık bir alandadır. Ev dokumacılığı yaygındır.

sari Ar. s. (Başkasına) Geçen, geçici, bulaşık, bulaşkan.

sarig i. (Amerika yerlilerinin dilinden) Keseli memelilerden bir hayvan. Amerika'da yaşar. 40 türü vardır.

sarih Ar. s. Açık, belli, iyi anlatılmış, tartışma kabul etmez.

sarkaç i. Fiz. Ağırlık merkezinin az çok üstündeki bir noktadan asılmış bulunan ve denge konumundan biraz ayrıldıktan sonra serbest bırakıldığı halde bir salınım hareketi yapmaya koyulan cisim. esk. Rakkas [Pendule — Pendulum]

sarkık s. ★ 1. Sarkmış. [Pendant — Pending] ★ 2. Sölpük. [Relâché — Hanging]

sarkınmak f. ★ 1. Sataşmak. ★ 2. Eğilip dışarı sarkmış bir durum almak

sarkıntılık i. Sataşma ve daha çok kadınlara sataşma. [Harcèlement — Molestation]

sarkıt i. Jeol. (stalaktit) Kalkerli bölgelerde erimiş halde fazla kalker kapsıyan yeraltı sularının yeraltı boşluklarında, mağaralarda oluşturdukları, tavandan aşağıya sarkan kalker sütunlar. Bak. damlataş. [Stalactite — Stalactite]

sarkıtmak f. ★ 1. Sarkmak işine uğratmak. [Suspendre — To suspend] ★ 2. mec. Asmak, darağacına çekmek. [Pendre — To hang] ★ 3. Külb. Sağlama gitmek.

sarkmak f. ★ 1. Yukarıdan aşağıya doğru uzanıp asılmak. ★ 2. mec. Yolunu uzatmak.

sarkoidoz i. Hek. Daha çok akciğerlere yerleşen ve dokularda başkalaşma yapan, tam olarak aydınlanmamış sürgen bir hastalık.

sarkom Yun. i. Bir çeşit habis kanser. [Sarcome — Sarcoma]

sarma i. ★ 1. Sarmak işi. ★ 2. Yaprak ya da başka şeylerle iç sarılarak yapılan, dolmadan ufak yemek. ★ 3. Güreşte düşürmek için bacağı bacağa sarmak oyunu. ★ 4. s. Sarılarak yapılmış, sarılmış : Sarma sigara.


sarıçalı

sarmak f. ★ 1. Fırdolayı kaplamak. [Entourer — To wind, wrap round] ★ 2. Kuşatmak. [Entourer — To surround] ★ 3. Yayılıp etkisi altına almak : Ateş çatıyı sardı. [Atteindre — To reach] ★ 4. Kucaklamak [Embrasser — To embrace] ★ 5. Yumak yapmak : İpliği sarmak. [Dévider — To wind] ★ 6. mec. Hoşuna gitmek: Bu roman beni sardı. [Plaire — To interest] ★ 7. Bir şeyi başka bir şeyin üstüne dolamak : İpliği makaraya sarmak. [Enrouler — To wrap up]

sarmal s. Fiz. Helis şeklinde olan. esk. Helezonî. [Spiral — Spiral, helical]

sarmalamak f. Sarmak, zarf içine almak.

sarman s. Azman, iri.

sarmaş zf. «Birbirine sarılıp kucaklaşmak» anlamına kullanılan «sarmaş dolaş olmak» deyiminde geçer.

sarmaşık i. Bot. Sarmaşıkgillerden, koyu yeşil renkli ve değişik şekilli yaprakları olan, sap ve dallarından çıkan küçük ek kökçüklerle dik ve düz yerlere yapışarak tırmanan bitki. esk. Leblâbül arz. [Lierre — Ivy]

sarmaşmak f. Birbirine sarılmak, kucaklaşmak [S'étreindre, s'embrasser — To be intertwined]

sarmısak i. Bot. Zambakgillerden, yapraklarında ve saplarında ve toprak altındaki soğan biçimli sürgünlerinde kokulu bir yağ bulunan, bahar gibi kullanılmak üzere ekilen bahçe bitkisi esk Sum. [Ail — Garlic]

sarnıç i. ★ 1. Yağmur suyu biriktirmeye yarar yeraltı mahzeni. [Citerne — Cistern. tank] ★ 2. Gemilerde bulunan saçtan su deposu. [Tank — Tank]


sarmaşık

sarnıç gemisi b. i. Petrol, benzin gibi akaryakıtları dökme olarak taşıyacak gibi yapılmış gemi. [Tanker — Tanker]

Saroyan, William (Doğ. 1908) Amerikalı yazar. Ermeni asıllıdır. Çeşitli işlere girip çıktıktan sonra yazı yazmağa başladı. Hikâyeler, tiyatro oyunları yazdı. Yankı uyandıran eserlerinden biri «My name is Aram — Aram Derler Adıma» dır.

sarp s. ★ 1. Coğ. Dik, çıkılması güç. [Escarpe — Steep] ★ 2. mec. Güç. [Difficile — Hard]

sarpa Yun. i. Karagöz balığının ufağı.

Sarper, Selim (Doğ. 1899) Diplomat, devlet adamı. 1927'de dışişlerine girdi; 1939'a kadar içeride ve yurt dışında çeşitli görevler aldı. 1939-1944 yıllarında önce basın ve yayın genel sekreteri, 1940'dan sonra genel müdürü idi. 1944'de elçi, aynı yıl Moskova, 1946-1947 yıllarında Roma büyükelçisi oldu. 1947-1957 yıllarında Birleşmiş Milletler sürekli delegeliği, 1957-1959 yıllarında NATO delegeliği, 1959-1960 yıllarında dışişleri bakanlığı genel sekreterliği, 1960'da Millî Birlik hükûmetinde, 1961-1962 yıllarında ilk İnönü kabinesinde dışişleri bakanlığı yaptı. 1961'den beri milletvekilidir.

sarpın i. ★ 1. Tahıl ambarı, silo. ★ 2. Ekmek hamuru taşımakta kullanılan oyuklu tahta.

sarraf Ar. i. Fiyat farkıyla para bozma ve para, değerli evrak, altın ve gümüş alış verişini meslek edinen kimse. [Changeur — Money - changer]

Sarraute, Nathalie (Doğ. 1900) Fransız kadın yazarı. Rusya'da İvanovo'da doğdu. Fransa'da yeni roman akımının öncüsüdür. Romanlarında geleneksel roman kahramanına hiç yer vermez. «Portrait d'un inconnu — Bilinmeyen Birinin Portresi» ve «Planetarium» en önemli eserleri arasındadır.

Sarre Ülkesi Batı Almanya'nın federal devletlerinden biri. Nüfusu 1 091 000'dir, merkezi Sarrebruck'dur. 1919'da Versay antlaşmasıyla 15 yıl Almanya'dan ayrılmış, Milletler Cemiyeti tarafından yönetilmiştir. 1935 yılında yapılan bir plebisit sonunda tekrar Almanya'ya bağlanmıştır. 1948'de bağımsızlık kazanmış, fakat ekonomik bakımdan Fransa'ya bağlanmıştır. 1957 yılında tekrar Almanya'ya katılmıştır. Zengin kömür madeni yatakları vardır.

sarsak s. İhtiyarlıktan ya da hastalıktan güçsüz olup vücudu titrer gibi sarsıla duran. [Chancelant — Palsied]

sarsar Ar. i. Gürültüyle esen çok şiddetli ve soğuk rüzgâr.

sarsılmak f. Sarsmak işi kendine yapılmak ya da sarsmak işine uğramak: Ev rüzgârdan sarsılıyor. [Etre secoué — To be shaken]

sarsım i. ★ 1. Sarsmak işi. ★ 2. Ast. Gökcisimlerinin, genel çekim kanununa uygun olarak birbirini çekmesi dolayısıyla herhangi bir gezegenin hareketinde görülen karışıklık. esk. İrticaf.



Selim Sarper



J. Paul Sartre

sarsıntı i. Sarsılmak işi. [Secousse, ébranlement — Concussion]

sarsmak f. ★ 1. Şiddetle ileri geri kımıldatmak. ★ 2. Birinin işini ya da sağlığını bozmak.

Sarthe Fransa'da bir nehir ve bu nehrin suladığı bölge. Nehrin uzunluğu 285 km. dir. Bölgenin nüfusu 454 000'dir.

sartiya İta. i. Gemilerde direklerin tepesinden aşağıya doğru inen ve direkleri tutan iplerin genel adı.

Sartre, Jean Paul (Doğ. 1905) Fransız filozofu ve yazarı. Fransa'da varoluşçuluğun (egzistansiyalizm) ilk temsilcisi. Deniz subayı olan babasının ölümü üzerine, büyük babası tarafından yetiştirildi. Eserleriyle genç yaşta büyük bir ün kazanan Sartre, Nobel Edebiyat armağanını kazandı ise de, kabul etmedi. Yeni çağın bu ünlü filozofu her şeyden önce bir ahlâkçıdır. Büyük bir cesaretle ezilenlerin dâvasını savunmaktadır. Felsefesinde Heidegger'in etkileri serpintiler halinde görülmekte ise de aslında Sartre başlangıcı Descartes'a dayanan Fransız idealizminin etkisi altında kalmıştır. Ona göre, varlık özden önce gelir. İnsan varlığı, imal edilen varlıktan çok farklıdır. Meselâ, kullandığım dolmakalemi daha önce bir mühendis düşünmüş, çizmiş, sonra da bu modele göre yapılmıştır; demek ki kalem var olmadan önce bir fikir, bir tasarıydı. Ama benim kişiliğim önceden hazırlanmış olan bir modele göre yapılmış değildir. Bütün eşya insanın kullanışına göre vardır, ama insan ne bir şeyin ne de bir kimsenin âletidir. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere Sartre'ın varoluşçuluğu, her şeyden önce bir özgürlük felsefesidir. Başlıca eserleri: «La Nausée — Bulantı»; «Les Chemins de la Liberté — Hürriyet Yolları», «Les Mains Sales — Kirli Eller»; «Le Mur — Duvar»; «L'existentialisme est un humanisme — Varoluşçuluk Bir Hümanizmadır»; «Critique de la raison dialectique — Diyalektik Aklın Eleştirisi».

Saruhanlı Manisa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 945 km² olan ilçenin iki bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 24 435, merkezinin nüfusu 7 047'dir. İlçe ekonomisi tütün, pamuk ekimine ve bağcılığa dayanır. Kasaba, Manisa - Bandırma demiryolu üzerindedir. Son zamanlarda gelişmiştir. Manisa'ya 20 km. uzaklıktadır.

Saruhanoğulları Tar. XIII. yüzyılda Anadolu'da kurulmuş Türk beyliklerinden biri. Beyliğin kurucusu Selçuklu uç beyi olan Saruhan adlı Türk komutanıdır. Saruhan Bey, bir Bizans eyaleti olan Magnisa'yı ele geçirip burayı başkent yaptı. XIV. yüzyıl başlarına kadar çevreyi de ele geçirip güçlenen Saruhanlı beyleri, Osmanlılar karşısında Aksak Timur'a sığındılar. Timur, ülkelerini onlara geri verdirdi; fakat Yıldırım Beyazıt'ın oğlu Çelebi Mehmet, yeniden Anadolu birliğini kurarken, Saruhanoğulları Beyliği'ni de kesin olarak ortadan kaldırdı.

sarüsofon Fr. i. Müz. Bakırdan, çift dilli nefesli çalgı. Fagota benzer.

Sasaniler Tar. İran'da, 2000 yıl kadar önce devlet kuran ünlü bir soy. Soyun kurucusu Sasan oğlu Erdeşir'dir. M.Ö. 26 yılında tahttaki Partlar soyuna karşı ayaklanan Erdeşir, İran tahtına geçti. Zayıflamış olan devleti güçlendirdi. Doğu Anadolu'yu Romalılar'dan arıttı. Sasaniler soyunun en ünlü hükümdarı «Âdil» sanı ile anılan Nuşirevan'dır. 6 yüzyıldan fazla güçlü ve uygar bir devlet biçiminde ülkelerini yöneten Sasaniler soyu, İslâmlığın yayılması ile büyük sarsıntıya uğradı. 636 yılında İslâm orduları ile İran orduları arasında yapılan ünlü Nehavend savaşında İran'ın yenilişi ve İslâmlığın egemenliğine girişi, Sasaniler soyunun sonu oldu.

Sasebo (Japonya) Kyu-shu adasının batı kıyısında 285 000 nüfuslu bir liman şehri.

sası s. ★ 1. Küflü ve çürük gibi kokan. ★ 2. Kokuşmuş. esk. Mütefessih.

Saskatchewan (Kanada) Kuzeybatı bölgesinde 933 000 nüfuslu bir eyalet. Aynı adı taşıyan ırmak tarafından sulanır. Merkezi Regina'dır.

Sason Siirt'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 754 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 14 931, merkezinin nüfusu 1 885'dir. Garzan ve Batman çaylarının suladığı topraklarda tarım ikinci derecededir. Hayvancılık ve hayvan ürünleri başlıca gelir kaynağıdır. Kasaba Siirt'e 107 km. uzaklıktadır. Ev dokumacılığı yaygındır. Eski adı Kabilcevaz'dı.

Sason Dağı Siirt'le Bitlis illeri sınırları içindedir. En yüksek yeri 2 500 m. dir.

sataşmak f. Çatmak, takılmak, musallat olmak. [Taquiner, vexer — To beset, bother]

saten Fr. i. Aslı Çince ★ 1. Atlas. ★ 2. Atlas gibi parlak pamuklu kumaş. [Satin — Satin]

sathî Ar. s. Derinlere gitmeyip yüzde kalan, üstten, yüzden, üstünkörü.

satıcı i. Herhangi bir şeyi satan kimse. [Vendeur — Seller]

satıh, -thı Ar. i. Yüz, yüzey.

satılık i. Satışa çıkarılmış. [A vendre — For sale]

satımlık i. Satıcının, mal sahibi hesabına sattığı şeyden, aldığı yüzde. esk. Beyiye.

satın alma gücü b. i. Eko. Gelirlerin, para değeri ve hayat pahalılığı ile belirlenen etkinliği. Satın alma gücü, mal ve hizmet satın alabilme kabiliyetidir. Gerçek gelirin ölçüsü; parasal gelirin karşıtıdır.

satır Ar. i. ★ 1. Yazı dizisi: Bu sayfada 50 satır var. [Ligne d'écriture — Line] ★ 2. Halk edebiyatında dize. [Vers — Line]

satır başı b. i. Bir yazı parçasının başı. Öteki satırlara göre biraz içeriden başlanır. [Paragraphe — Paragraph]

Satır, Kemal (Doğ. 1911) Devlet adamı. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirdi Hekimlik yaptı. Halkevi başkanlığında bulundu. 7., 8., 11. dönemlerde milletvekili, 1949-1950 yıllarında ulaştırma bakanı idi. 1961 Kurucu Meclisi'ne katıldı. 1961'den beri milletvekilidir. 1962-1966 yıllarında Cumhuriyet Halk Partisi genel sekreterliği, 1964-1965 yılları arasında İnönü kabinesinde başbakan yardımcılığı yapmıştır.

satış i. Satmak işi. [Vente — Selling, sale]

Satie Erik (1866-1925) Fransız bestecisi. Paris Konservatuvarı'nda okumuş daha çok kendi kendini yetiştirmiştir. Müziğinde, sadelik ve mizah önde gelir. Başlıca eserleri: Piyano için, «Soğuk Parçalar», «Armut Biçiminde Parçalar», operalar ve bale müziği besteleridir.

satir Yun. i. Yunan mitolojisinde kırlarda yaşayan yarı - tanrı. [Satyre — Satyr]

satir dramı b. i. Tiy. Eski Yunanda koroyu satirlerin teşkil ettiği hem acıklı hem komik manzum dram. [Drame satyrique — Satyric play]

satiryazis Yun. i. Hek. Erkekte cinsel temasa aşırı düşkünlük şeklinde beliren davranış bozukluğu. Ruhsal nedenlerle ya da hormon dengesizliği sonucu görülebilir.

satlıcan i. (Halk) Akciğer zarının iltihabı. Ar. Zatülcenp. [Pleurésie, plévrite — Pleurisy]

satmak f. ★ 1. Bir şeyi karşılığında para alarak vermek. [Vendre — To sell] ★ 2. Bir şeyin ticaretini yapmak. [Vendre — To deal] ★ 3. Para karşılığında feda etmek: Vicdanını satmak. ★ 4. Para karşılığında hayınlık etmek: Vatanını satmak. ★ 5. Taslamak: Kabadayılık satmak. ★ 6. Külb. Yolunu bularak birinden ayrılmak, başından savmak: Yanımdakini satamazsam gelemem.

satranç Far. i. Bir beyaz, bir siyah olmak üzere 64 kareli satranç tahtası üzerinde 16 sı siyah, 16 sı beyaz ve çeşitli değerlerde 32 taşla, 2 kişi arasında oynanan bir oyun. [Echecs — Chess]

satrap Yun. i. Eski İranlılar'da eyalet valisi.

Satuk Buğra Han (IX., X. yüzyıl) Karahanlılar Devleti'nin ilk Müslüman hükümdarı. Belki de bu hükümdarın arzusu ile ve nesir diliyle düzenlenen «Satuk Buğra Han Destanı», ünlüdür. Yakın tarihlerde kopya edilmiş iki sayısı bulunan ve «Satuk Buğra Han Tezkiresi» diye adlandırılan bu eser, özellikle Türk topluluğundaki destan ruhunun İslâmlık inanışlarıyla ne ölçüde ve nasıl birleştiğini göstermek bakımından önemlidir.

Satürn Lat. i. Ast. Sekendiz. esk. Zühal.

satvet, -ti Ar. i. Zorlu, sindirici güç.

sauna i. (Fince). Bir çeşit Türk hamamına benzeyen Fin hamamı.

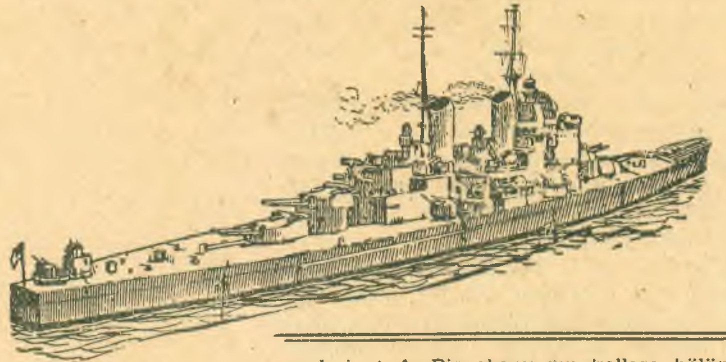
ÇEŞİTLİ SAVAŞ GEMİLERİ



Saunderson, Nicholas (1628-1739) İngiliz matematikçi. Küçük yaşta kör olduğu halde tahsilini başarıyla tamamlamıştır. Körler için dokunma duygusu aracılığıyla bütün hesap işlerini yapmayı sağlayan bir «El Yordamıyla Hesap» yönteminin bulucusudur

sav i. ★ 1. Söz. [Parole — Expression, word] ★ 2. Haber. [Nouvelle — News] ★ 3. Fel. İleri sürülerek savunulan düşünce. esk. Dava. [Thèse — Thesis, statement] ★ 4. Mant. Tanıtılması gereken önerme. esk. Müddea [Thèse — Thesis]

sava i. ★ 1. Haber. ★ 2. Muştu, müjde.

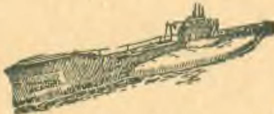


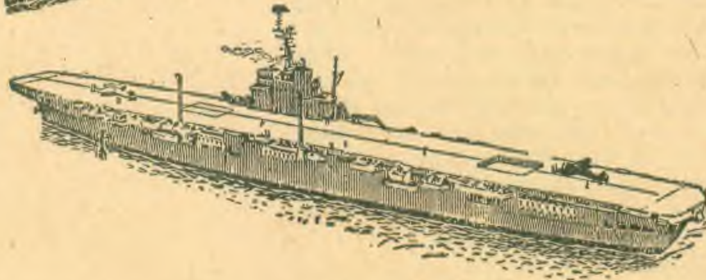












(Yukardan aşağıya); Hücumbot, Ağır kruvazör, Hafif kruvazör, Korvet, Destroyer. Çıkarma gemisi, Denizaltı ve Uçak gemisi

savak i. ★ 1. Bir akarsuyun kollara bölündüğü yer. [Réservoir — Reservoir] ★ 2. Coğ. Bir suyun fazlasını akıtmak için yapılan düzen. esk. Maksem. [Vanne — — Sluice]

savana i (Haiti yerlileri dilinden) Coğ. Ekvator kuşağındaki geniş çayırlara verilen ad. [Savane — Savanna]

Savarona Almanya'nın «Blohm und Voss» gemi tezgâhlarında yapılmış özel bir yat. Atatürk'e ayrılmak üzere hükümetimizce satın alınmış. Atatürk'ün ölümünden sonra 1951 yılında okul gemisi olarak kullanılmaya başlanmıştır

savaş i. Devletler arasındaki uyuşmazlıkların halli için başvurulan silâhlı çatışma. esk. Harp. [Guerre — War]

savaş dışılık Huk. Savaşa katılmamakla beraber, tutumuyla bir devletin, savaşan devletlerden birini destekleyişi, ona yardımda bulunuşu. İsrail - Arap savaşında A.B.D., savaşa katılmamakla beraber İsrail'i desteklemiştir. [Prédilection non - belligérant — Non - belligerent partiality]

savaş ekonomisi b. i. Eko. Savaş zamanındaki ekonomik düzen. Bir devletin, savaşı sürdürmek için ekonomisine yön vermesi. [Economie de guerre — War economics, war economy]

savaş esiri b. i. Bir devletin asker, askerî memur ya da sivil olmakla beraber hizmet sebebi ile silâhlı kuvvetleri izleyen şahıslarından birinin, düşman kuvvetlerinin eline geçmiş olanı. Savaş esirlerine, esir eden devletin insanca davranması zorunludur. Savaş esirleri, esir eden devletin askerî ceza kanunlarına bağlıdır. [Prisonnier de guerre — Prisoner of war]

savaş gemisi ç. b. i. Ask. Su üstü ve altında savaşan, çeşitli silâhlarla donatılmış gemi.

savaş gönüllüsü b. i. Ask. Savaş sırasında yaşlarının küçük ya da ilerlemiş olması dolayısıyla çağ dışı bırakılmış insanlardan kendi istekleri üzerine silâh altına alınanlar [Volontaire — Volunteer]

savaş hali Huk. Bir devletin diğer devlete açıkça savaş ilân etmesinden ya da düşmanca hareketlere girişmesinden, savaşın taraflardan birinin teslimi ya da barış anlaşması ile sona ermesine kadar geçen süre. [Etat de guerre — State of war]

savaş hükümleri Huk. Savaş halinin suçu etkileyici nitelik taşımasını sağlayan hükümler. Seferberlik, sıkıyönetim, isyan hallerinde de savaş hükümleri uygulanır.

savaş ilânı Huk. İki devlet ya da devletler grubunun birbirleri ile savaşa tutuşabilmeleri için, savaşa başlamadan birbirlerine açıkça savaş ilân etmeleri. Fakat, uygulamada bu gerekliliğe uyulmadığı çok görülmekte ve baskın şeklinde savaşa başlanılmaktadır Anayasa'mızın 66. maddesine göre. savaş ilân etmek hakkı Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne aittir. [Déclaration de guerre — Declaration of war]

savaş kazançları vergisi ç. b. i. Eko. Savaşlardan yararlanarak servet elde edenlerden alınan olağanüstü vergi.

savaş madalyası b. i. Ask. Bir savaşta üstün başarı ve büyük yararlık gösterenlere verilen kahramanlık nişanı.

savaşmak f. (Ordu ölçüsünde 2 silâhlı kuvvet) Karşı karşıya geçip çarpışmak. [Combattre — To combat, campaign]

savaş sigortası Huk. Harpten doğacak zararların onarılması için yapılan sigorta. [Assurence contre les risques de guerre — War insurance]

savaş tazminatı b. i. Huk. Savaştan başarıyla çıkan devletin, barış anlaşması ile yenilen devlete yüklediği tazminat. [Réparations de guerre — Reparations]

Savaştepe Balıkesir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 425 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 20 677, merkezinin nüfusu 5 578'dir. Küçük tarla tarımı, bahçecilik ve hayvancılık yapılır. Kasaba, İzmir — Bandırma demiryolu üzerindedir. Balıkesir'e 55 km. uzaklıktadır. Eski adı Giresun'du.

savat, -tı i. Gümüş üstüne işlenen kara nakışlar.

savcı i. Huk. Ceza kovuşturmasını açmakla görevli olup, yargılanacak uyuşmazlıkta iddia makamında bulunan kamu görevlisi. Savcılar Anayasa'mızın 147. maddesine göre özlük işlerinde ve görevlerini yapmalarında teminat altındadırlar. esk. Müddeiumumi. [Procureur général — Public prosecutor]

Savcı, Bahri (Doğ. 1914) Hukukçu. Sındırgı'da doğdu. Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. 1942'de Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyeliğine geçerek asistan, doçent ve profesör oldu. 1960 ihtilâlinde Anayasa ve Kurucu Meclis Kanununu Hazırlama Komisyonu üyelikleri yaptı. Kurucu Meclis'e seçildi. Anayasa Komisyonu'nda çalıştı. Başlıca eserleri: «İnsan Hakları», «Türkiye'de Anayasacılık Gelişmelerine Bir Bakış», «Lâikliğin Gerilemesindeki Tehlike», «Demokrasimiz Üzerine Düşünceler», «Hürriyetler Üzerine Düşünceler» dir.

Savcılı Kırşehir'in Kaman ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 5 880, merkezinin nüfusu 1 352'dir.

Savcı, Sadun Galip (1898-1967) Gazeteci ve yazar. Söğütlü'de doğdu. Vatan gazetesi ve Yedigün dergisinde çalıştı. Kendi adı ve Körkadı, Tatlısert, Ahmet Bahtiyar, Esat Hamdun, Tiryaki ve Sa-ip takma adlarıyle yazılar yazdı. Bunların bir kısmını «Seçme Saçmalar» adı altında kitap olarak yayınladı. «Ansiklopedik Sözlük» ün I. basımının son yarısının başlıca müellifi oldu.

Saveci Bey (XIV. yüzyıl) Osmanlı padişahlarından I. Murat'ın küçük oğlu. I. Murat 1384'de Rumeli'de savaşırken Bursa'nın muhafazasına memur edilmiş bulunan Saveci Bey bazı kötü isteklilerin sözlerine kapılmış, Bizans imparatorunun oğlu Andronikos ile birlikte babalarına karşı isyan etmişlerdir. Bunu haber alan Murat, Saveci Bey'in üstüne yürümüş, kaçtığı Dimetoka'yı alarak Saveci Bey'in gözlerine mil çekilmesini emretmiştir.

savı kanıtsama b. i. Man. İspat edilmesi gerekli olan bir şeyi doğru kabul etmekten doğan yanlış bir uslamlama. Farkına varmadan yapılmış olan bir mantık hatasıyla, sırf karşısındakini kandırmak için bilerek yapılan savı kanıtsama, ayrıdır

savlamak f. İspat edilmesi gereken bir şeyi ileri sürmek. İddia etmek. [Prétendre — To state, assert]

savlet, -ti Ar. i. Atılış.

savmak f. ★ 1. Birinden kurtulmak için onun gitmesini sağlamak. ★ 2. Sıkıcı bir hali geçirmek.

savmış s. Geçmişe karışmış, olmuş geçmiş.

savruk s. Aklı işten çok eğlencede olan, disipline girmeyen. [Dissipé, indiscipliné — Untidy, clumsy]

savsa z. f. Yavaş, ağır. esk. Aheste.

savsak s. İşlerine önem vermeyip onları gelişigüzel yapıveren ya da her gün yarına bırakan. İhmalci.

savsaklamak f. Belli başlı sebepler olmaksızın bir işi geri bırakmak. İhmal etmek.

savulmak f. Sakınıp bir tarafa çekilmek.

savunma hakkı b. i. Huk. Kişinin mahkeme önünde hak ve çıkarlarını savunabilmek için gerekli gördüğü her türlü hukukî ve geçerli çarelerden ve yollardan yararlanabilmesi hakkı.

savunmak f. Herhangi bir saldırışı geri çevirmeye uğraşmak, bir şeyi müdafaa etmek, kendini müdafaa etmek. [Défendre, se défendre — To defend]

Savur Mardin'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 049 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 31 209, merkezinin nüfusu 4 042'dir. Tarım, kavakçılık ve hayvancılık yapılır. Kasaba, Mardin'e 50 km. uzaklıktadır.

savurmak f. ★ 1. Şuraya buraya atmak, dağıtmak. [Disperser, repandre, — To toss] ★ 2. (Kılıç v.b. için) Sallamak, vurmak. ★ 3. (Rüzgâr için) Yerdeki toz toprağı kaldıracak kadar kuvvetli esmek. ★ 4. (Yalan, küfür gibi şeyler için) Söylemek. ★ 5. mec. Övünmek.

savuşmak f. ★ 1. Gizlice ya da haber vermeden gitmek. [S'en aller — To slip away] ★ 2. (Hastalık ya da başkaca kötü bir hal hakkında) Geçmek, dinmek.

savuşturmak f. ★ 1. Geçirmek, dindirmek. [Faire passer, faire cesser — To avoid] ★ 2. Uzaklaştırmak, bir şeyden kurtulmak. [Rejeter, éloigner, se débarasser — To avert] ★ 3. Bir tehlikeden, felâketten kurtulmak. [Echapper — To get rid of] ★ 4. Bir hastalıktan iyileşmek. [Se guérir — To recover]

savut i. Silâh.

Sax, Charles Joseph (1791-1865) ve oğlu **Adolphe** (1814-1894) «Saksofon» gibi, adları «sax» ile başlayan birçok nefesli çalgıları bulan ve yapan baba oğul iki Fransız.

sây Ar. i. İş, emek, çalışma.

saya i. ★ 1. Eskiden koyun gibi hayvanların sayımını yapıp vergisini toplayan memurlara verilen ad. ★ 2. Ayakkabının tabandan yukarı olan yumuşak kısmı.

sayacı i. Ayakkabıların sayalarını hazırlayan işçi.

sayaç i. Havagazı, elektrik, su gibi şeylerin harcanan miktarını gösteren makine. [Compteur — Meter]

saydam s. Fiz. İçinden ışığın geçmesine ve arkasındaki şeylerin görünmesine engel olmıyan: Cam saydamdır. esk. Şeffaf. [Transparent — Transparent]

Saydam, Refik (1881-1942) Devlet adamı. Askerî tıbbiyeyi bitirdi. Ayrıca Almanya'da mesleği üzerinde çalıştı. Çeşitli görevlerde, cephelerde bulundu 19 Mayıs 1919'da Atatürk'le birlikte Samsun'a çıktı. 1. dönemden ölümüne kadar milletvekili idi. 1921, 1923-1924, 1925-1937 yıllarında 5 defa sağlık ve sosyal yardım bakanı oldu. 1938'de içişleri bakanlığına, 1939'da başbakanlığa getirildi. İstanbul'da görevi başında öldü.



Refik Saydam

saydamsız s. Fiz. İçinden ışığı geçirmeyen, saydam olmayan. esk. Gayri şeffaf. [Opaque — Opaque]

saydam tabaka b. i. Biyo. Gözün saydam olan ön kısmı. esk. Karniye tabakası. [Cornée — Cornea]

saye Far. i. ★ 1. Gölge. ★ 2. mec. Koruma, himaye: Sayenizde adam oldu.

sayfa Ar. i. Kitap, dergi, defter gibi şeylerde, bir yaprağın bir yüzü. [Page — Page]

sayfiye Ar. i. Yazlık ev, kır evi.

saygı i. ★ 1. Büyüklere, yaşlılara ya da değeri yüksek olanlara karşı duyulan sevgi ile çekinme karışık bağlılık duygusu. Ar. Hürmet. [Respect — Respect] ★ 2. Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu. [Considération — Consideration]

Saygon Güney Viyetnam'ın başkenti. Saygon ırmağı kıyısındadır. Nüfusu 1 600 000'dir Önemli bir ticaret merkezidir. Gemi yapımı, dokuma ve besin endüstrileri gelişmiştir.



saz

Saygun, Ahmet Adnan (Doğ. 1907) Besteci. İzmir'de doğdu. 1928'de açılan yarışmayı kazanarak, Paris'e müzik eğitimine gönderildi. Eserlerinde, Türk halk motiflerini batı tekniğiyle işler. En ünlü eseri, «Yunus Emre» oratoryosudur. Öbür eserleri: «Kerem» adlı opera, 2 klarinet için «Duyuşlar», keman ve piyano için sonatlar, «Bir Orman Masalı» adlı bale müziğidir.

sayha Ar. i. Bağırış, çığlık.



sazan

sayı i. ★ 1. Mat. Sayma, ölçme, tartma gibi işlerin sonunda bulunan birimlerin kaç olduğunu anlatan söz. esk Adet. [Nombre — Number] ★ 2. Gazete ve dergi gibi şeylerin şu veya bugünde çıkanı [Numéro — Copy]

sayıklamak f. ★ 1. Uykuda ya da bir hastalığın dalgınlığı arasında abuk sabuk söylenmek. [Délirer — To talk in a delirium] ★ 2. mec. İstediği, özlediği bir şeyi dilinden düşürmemek: İki gündür baklava diye sayıklıyor. [Rêver, convoiter — To rave]

sayılama i. ★ 1. İstatistik. Statistique — Statistics] ★ 2. Mat. Eldeki parmakların sayısı olan «on» temeline dayanarak sayıları adlandırma ve yazma yöntemi. [Numération — Numbering]

sayım i. Saymak işi. [Enumération, dénombrement — Counting, enumeration]

sayım vergisi b. i. Her yıl hayvan sayısı üzerinden alınan vergi.

sayın s. Sayılmaya değerli olan, kendisine saygı gösterilen. esk. Muhterem. [Vénérable, honorable — Reverend, respectable]

sayısal değer b. i. Mat. Sayılarla ifade edilmiş değer. Numaral değer anlamdaşı. esk. Kıymetli adediye. [Valeur numérique — Numerical value]

sayısız s. Sayılamayacak kadar çok. [Innombrable — Innumerable]

sayışmak f. Hesaplaşmak, takas etmek.

Sayıştay Genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını, Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevli kuruluş. esk. Divanı Muhasebat.

Say, Jean Baptiste (1767-1832) Fransız ekonomisti. Serbest mübadele doktrininin en ünlü temsilcilerindendir. Ekonomi politik alanında otorite sayılan ve gerçekten de bu bilimin temel ilkelerini ortaya koymuş olan Say'ın eserinde, Adam Smith'in etkileri görülmekle beraber bu eser, Fransız okulunun doğmasına meydan veren fikir akımının bir ürünüdür. Başlıca eseri: «Traité de l'economie politique — Ekonomi Politik Üzerine İnceleme» dir.

saykal Ar. i. Maden parçalara vurulan cilâ.

saylamak f. Seçmek.

saylav i. Parlamentoda yer almak üzere milletçe seçilip gönderilen kimse Milletvekili. Ar. Mebus. [Député — Deputy]

saymaca s. Gerçekten öyle olmadığı halde öyle sayılan: Kâğıt paranın değeri saymaca bir değerdir. Ar. İtibari. [Nominal — Nominal]

saymak f. ★ 1. Bir cinsten kaç parça bulunduğunu anlamak için, bunları birer birer gözden ya da zihinden geçirirken bir sayısından başlayarak varılacak son sayıyı bulmak: Evleri saymak. [Compter, énumerer, dénombrer — To count] ★ 2. Sayıları sıra ile arka arkaya söylemek. [Compter (les nombres) — To count] ★ 3. Hesaplamak: Parayı saymak. [Compter, calculer, nombrer — To calculate] ★ 4. Ödemek, vermek: Buna tam yüz lira saydım. [Compter, payer, donner — To pay] ★ 5. Arasında tutmak: Beni düşmanlarından biri sayıyor. [Compter, mettre au nombre de — To count as] ★ 6. Hesaba katmak, önem vermek: Bundan öncekini saymıyor musun? [Compter, prendre en considération — To account] ★ 7. Diye bakmak: Ar-

tık, baharı geçti sayabiliriz. [Considérer, regarder comme — To regard] ★ 8. Saygı göstermek. [Respecter — To respect] ★ 9. Arka arkaya söylemek: Birinin iyiliklerini saymak. [Enumerer — To enumerate]

saymamak f. ★ 1. İtibare almamak, hesaba katmamak: Bunu saymam, gene beklerim. ★ 2. Saygısızlık göstermek.

sayman i. Hesap uzmanı. esk. Muhasip. [Comptable — Accountant]

saymanlık i. ★ 1. Saymanın işi. ★ 2. Hesap işlerinin görüldüğü yer.

Saymen, H. Ferit (1910-1967) Hukukçu. Selânik'de doğdu. Paris Hukuk Fakültesi'nde, İstanbul Hukuk Fakültesi'nde okudu. Aynı fakültede ordinaryüs profesör oldu. Bir grev sırasında kalp sektesinden öldü. Mesleğiyle ilgili kitapları vardır.

sayrı ş. Sağlığı yerinde olmayan. esk. Hasta.

saz Far. i. ★ 1. Kamış ve özellikle ince kamış. [Roseau — Bush, reed] ★ 2. Çalgı. ★ 3. Mızrapla çalınan, uzun saplı halk çalgısı. En büyüğüne «meydan sazı» adı verilir. «Divan Sazı», «Âşık Sazı» da denir.

sazan i. Zo. Kemikli balıkların sazansılar alt takımının sazangiller familyasının bir türü. 150 yıldan fazla yaşar. Çinliler, sazanları evcilleştirmiş olup 1500 yıldır havuzlarda yetiştirirler.

sazangiller b. i. Zo. Kemikli balıkların sazansılar alt takımının bir familyası.

sazende Far. i. Sazcı. Saz çalan kimse.

sazlık i. Üzerinde saz bitmiş yer. [Roselière — Reed - bed]

saz semaisi b. i. Müz. Faslın en son çalınan sözsüz parçası.

saz şairi b. i. Saz çalarak deyişler ve destanlar söyleyen halk sanatçısı.

Sb Kim. Antimon (Lat. stibium) elemanının sembolü.

Sc Kim. Skandiyum elemanının sembolü.

Scarlatti, Alessandro (1659-1725) İtalyan bestecisi. Napoliten müzik türünün öncüsü, Napoli Opera Bestecileri Okulu'nun kurucusudur. Başlıca eserleri, operalar, oratoryo, konçerto ve oda müziği besteleridir.

Schacht, Hjalmar (Doğ. 1877) Alman iktisatçısı, devlet adamı. 1924-1930 yıllarında devlet bankası müdürlüğü, 1933-1939 yıllarında başkanlık yaptı; Alman parasının istikrarını sağladı. 1934-1937 yıllarında ekonomi bakan vekili idi. 1944'de tevkif edildi. Nürnberg'de yargılandı; beraet etti. Ancak, bir Alman mahkemesi onu hapse mahkûm etti; bu da iptâl edildi. 1953-1963 yıllarında kendi firmasının bankasında başkan olan Schacht'ın basılmış eserleri vardır.

Scharwenka, Franz Xaver (1850-1924) Alman bestecisi ve piyanisti. Berlinde müzik eğitimi gördü. Piyanist olarak Avrupa ve Amerika turnelerinde ün yaptı. Kendi adına bir konservatuar kurdu. «Mataswintha» adlı operası, senfoni ve piyano parçaları vardır.

Scheele, Charles - Guillaume (1742-1786). İsveçli kimyacı. Stroslund'da doğdu. Klorü, manganezi, asit arseniği, gliserini keşfetmiştir. «Hava ve Ateş Üzerine Kimya Bilimi» adlı bir eser yazmıştır.

Scheidt, Samuel (1587-1654) Alman bestecisi. Sweelinck'in öğrencisidir. Ulusal Alman müziğinin kurucusu ve çağının ünlü bestecilerindendir. Özellikle «Tabulatura nova» adlı eseri org müziğinin esası olarak tanınır.

Schein, Johann Hermann (1586-1630) Alman bestecisi. Küçük yaşta korist olarak dikkati çekmiş, ses müziğine getirdiği yeniliklerle ün yapmıştır. Vokal eserleri vardır.

Schelling, Friedrich Wilhelm Joseph von (1775-1854) Alman filozofu. Kant'tan sonraki Alman idealist felsefesinin başlıca temsilcilerindendir. Tübingen ve Leipzig üniversitelerinde felsefe ve teoloji okumuş sonra da Iena, Würzburg, Erlangen, Münih ve Berlin üniversitelerinde profesörlük etmiştir. Felsefesinin en belirgin özelliği, tabiatın, insanla Tanrı arasında bir aracı gibi sezilmiş olmasıdır. Başlıca eserleri, «Von der Weltseele — Dünyanın Ruhu Üzerine, «Bruno oder Über das natürliche und göttliche Prinzip der Dinge — Bruno ya da Eşyanın Doğal ve Tanrısal İlkesi Üzerine»; «Philosophi und Religion — Felsefe ve Din» dir.

scherzo (skertzo) İta. zf. Müz. Hafif, canlı, neşeli biçimde yazılmış müzik parçası. Bir parçanın böyle çalınacağını gösteren terim. Chopin ve Beethoven eserlerinde bu türü kullanmışlardır.

Schiller, Friedrich von (1759-1805) Alman yazarı. Hukuk ve tıp öğrenimini yaparken ilk dramı «Die Rauber — Haydutlar» ı yazdı. 1787'de yazdığı «Don Carlos» adlı oyunu, özgürlük ve adaletin savunuculuğunu yapıyordu. 1789'da İena Üniversitesi'ne tarih profesörü olarak atandı. Daha sonra Kant'ın felsefesinin etkisinde kalarak bazı denemeler yazdı. 1794'den sonra Goethe ile aralarında mektuplaşmalar ve gittikçe büyüyen bir dostluk başladı.

Schleirmacher, Friedrich Daniel Ernst (1768-1834) Alman filozofu. Breslau'da doğdu. Almanya'da felsefî romantizme özgü olan dinî düşünüşün belli başlı temsilcilerindendir. Fikirleri, bir yandan tanrısallığın bir ifadesi demek olan doğa duygusu, öte yandan tanrının gerçekleşmesi anlamına gelen ruhlar arasında kaynaşma duygusu şeklinde ortaya çıkan bir spiritüalizme ulaşır.

Schmitt, Florent (1870-1958) Fransız bestecisi. Fauré'nin öğrencisidir. 1900 yılında «Semiramis» adlı eseriyle Roma ödülünü kazandı. Eserleri, etkilerden uzak, kendine özgü nitelik taşır.

Schneider, Eugène (1805-1875). Fransız endüstri ve politika adamı. Bidestroff'da doğdu.



F. Schiller



F. W. J. von Schelling



F. D. Ernst Schleirmacher


Kurt Schumacher


R. Schumann


A. Schweitzer


R. Schumann (Alman bestecisi)

Creusot top ve silâh fabrikalarının kurucularından biridir.

Schnitzler, Arthur (1862-1931). Avusturyalı oyun yazarı. «Aşkçık», «Yeşil Papağan» ve diğer birçok eserleri taşlama niteliğindedir.

Schopenhauer, Arthur (1788-1860) Alman filozofu. Hiç bir felsefe okulundan olmadığını ileri sürer ve Kant'dan sonra yetişmiş olan (Fichte, Hegel) idealist filozoflara şiddetle karşı koyar. Ama aslında onun irade felsefesi, Fichte felsefesinin bozulmuş bir şeklidir. Kant'dan esinlenen tasavvur felsefesinin temelinde Hint filozoflarından alınmış olan yaşama isteği kavramı yatar: Istırap kavramıyla hayatı uzlaştırmıya çalışan pesimizmi onu bir çeşit çileciliği yaymaya ulaştırır. Dine dayanan ahlâk görüşü Kant'ın biçimsel ahlâk görüşünün bir eleştirisidir. Başlıca eserleri: «Die Beiden Grund Probleme der Ethik — Ahlâkın İki Temel Sorunu», «Ueber das fundament der Moral — Ahlâkın Temeli Üzerine» «Ueber die Freiheit des Menschlihen Willens — İnsan İradesinin Özgürlüğü Üstüne» dir.

Schönberg, Arnold (1874-1951) Avusturyalı besteci. Viyana'da doğdu. İlk eseri «Verklaerte Nacht» adlı kenteti başarı kazandı. Önceleri, eserlerinde Alman romantizminin etkisinde kalmış, yeni bir düzen koyma çalışmaları sonucunda «12 nota» prensibini bulmuştur. Ünlü eserleri: «Das Buch der haengenden Gaerten» adlı operası, «Gurre Lieder» kantat, keman ve piyano konçertolarıdır.

Schubert, Franz (1797-1828) Avusturyalı besteci. İlk keman derslerini babasından alan Schubert, 18 yaşında 2 senfoni, 4 sonat, opera ve koro parçaları bestelemişti. Yoksul bir aileden gelişi, olumlu biçimde çalışmasına engeldi. Bu koşullar içinde, müzik dehasını yeteri kadar belirtememiştir. Müzik tarihindeki yerini «lied» türündeki besteleriyle kazandı. Bu türde 600'ü aşan eser vermiştir. Diğer ünlü eserleri: «Bitmemiş Senfoni» «Rosamunde» sahne müziği, «Ölüm ve Genç Kız» yaylı çalgılar kuarteti, piyano için sonatlar, polonezlerdir.

Schulze, Gottlob Ernst, (1761-1833) Alman filozofu. Daha çok ünlü eserinin adından dolayı Aenisedemus diye tanınır. Kant'ın «Aklın Eleştirisi» ni eleştirir.

Schumacher, Kurt (1895-1952) Alman devlet adamı. Reichtag'a Sosyal Demokrat Parti'nin temsilcisi olarak girmiştir. Naziliğin iktidarı ele almasından sonra toplama kampına kapatılmış, savaşın sonunda da Sosyal Demokrat Parti'nin başkanlığına getirilmiştir.

Schumann, Robert (1810-1856) Alman bestecisi. Leipzig Üniversitesi'nde hukuk eğitimi gördüğü yıllarda piyano derslerini bırakmadı. Bach ve Schubert'in eserlerinin etkisinde kendini bütünüyle müziğe verdi. Bestelerinde, romantik müziğin en güçlü örneklerini vermiştir. Ünlü piyanist Clara Josephine ile evliliği eserlerinin daha da çok tanınmasını sağladı. Melankolik yaradılışı, müzik hayatındaki doymazlığının nedenidir. Geçirdiği sinir krizleri sonucunda, kaldırıldığı klinikte öldü. Ünlü eserleri: Piyano için «Carnaval», «Kinderszenen — Çocuk Sahneleri», piyano konçertosu, «Manfred» sahne müziği, viyolonsel konçertosu, «Frauen liebe und Leben — Kadın Aşkı ve Hayatı», «Dichterliebe» gibi liedlerdir.

Schumann, Robert (1886-1963) Fransız devlet adamı. Lüksemburg'da doğdu; Almanya'da okudu. 1919'da Fransa'da milletvekili seçildi. 1940-1942 yıllarında Almanlar'ın esiri idi. Bir süre Vichy hükümetinde bakanlık yaptı. Almanlar Fransa'da egemen olunca yeraltı faaliyetlerine girişti. Kurtuluştan sonra kurucu meclise üye oldu. 1947'de maliye bakanlığına getirildi; o yıl başbakan, 1948'de dışişleri bakanı; o yıl, iki gün için yeniden başbakan, 1948-1952 yıllarında dışişleri bakanı olan Schumann, Batı Avrupa birliği için çalışmış, Schumann Planı adı ile bilinen Avrupa Kömür ve Çelik Birliği'ni kurmuştur.

Schuschningg, Kurt von (Doğ. 1897) Avusturyalı devlet ve bilim adamı. Hukuk profesörlüğü yaptı. Avusturya bağımsızlığını koruma örgütünü kurdu. 1927'de milletvekili, 1932'de adalet bakanı, 1933'de aynı zamanda millî eğitim bakanı, 1934'de, Dolfuss'un öldürülmesi üzerine başbakan, 1936-1938 yıllarında başbakan, savunma ve dışişleri bakanı, genel güvenlik bakanı oldu. 1938'de yurdu Almanya'ya katılınca, hapsedildi. 1945'de müttefikler tarafından kurtarıldı. Yeniden mesleğine dönerek Amerika'da profesörlük yaptı. Eserleri basılmıştır.

Schwarz, Philipp (Doğ. 1894) Macar hekimi. Budapeşte Üniversitesi'nde hekimlik öğrenimini tamamladıktan sonra patolojik anatomi konusunda uzmanlaşmış, 1928'de Frankfurt Üniversitesi'nde profesör olmuştur. Gerek toplumcu görüşleri yüzünden, gerekse Musevi asıllı olduğu için, 1933'de Naziler Almanya'da yönetimi ele geçirince görevinden alınmıştır. İstanbul Üniversitesi reformu sırasında çağırılmış, Patolojik Anatomi Enstitüsü direktör ve ordinariyüslüğüne atanmış, 20 yıl burada çalışmıştır. 1953'den beri A.B.D.'de Warren State Hospital'da çalışmaktadır.

Schweitzer, Albert (1875-1965) Alman din bilgini, rahibi, müzikoloğu ve hekimi. Kaysersberg'de doğmuş, Strazburg, Paris ve Berlin üniversitelerinde okumuştur. Müzik alanında araştırmalar yapan ve Bach'ın eserlerini orgda en iyi çalan bir müzisyen olarak da tanınan Schweitzer, kendini insanlığın hizmetine adamış, orta Afrika'da Lambarane'de bir hastane kurmuş, özellikle cüzzam ve uyku hastalığı üzerinde çalışmıştır 1952 Nobel Barış armağanını kazanmış, birçok eser yazmıştır.

Scipion Eski Roma'nın ünlü bir imparator danışmanları ailesinin adı. Başlıcaları: 1° Afrikalı Scipion (Africanus) (M.Ö. 234-183): İspanya'da yararlık göstermiş, Kartaca'yı zaptetmiş, M.Ö. 202'de Annibal'i yenmiştir. Roma yüksek hâkimi olduktan sonra düşmanları tarafından gönderildiği sürgünde ölmüş, ölürken de mezar taşına şu sözün yazılmasını emretmiştir: «Nankör vatan kemiklerimi ele geçiremiyeceksin». 2° Scipion Nasica: Aleyhine halkı ayaklandırdığı Tiberius Gracchus'un amansız düşmanı olmakla tanınmıştır. 3° Scipion Emilien: M.Ö. 146'da Kartaca'yı yıkmış, aristokratik partinin şefi olmuş ve tarım kanunlarının görüşülmesi sırasında öldürülmüştür.

Scott, Sir Walter (1771-1832) İskoçyalı yazar. 1914'de yazdığı «Waverley» adlı romanıyla tanınmağa başladı. Tarihsel roman türünü moda haline getiren yazarların başında gelen Scott'un en güzel eserleri şunlardır: «Ivanhoe», «Quentin Durward», «Marmion», «The Lady of the Lake — Göldeki Kadın».

Se Kim. Selenyum elemanının sembolü.

se Far. s. Üç.

seans Fr. i. ★ 1. Bir kimsenin resmini yaptırmak için poz verdiği zaman: Portresini üç seansta tamamladı. [Séance — Sitting] ★ 2. Masada, oyunda v.b. de arasız eylemle geçirilen zaman: Bir poker seansı yapalım mı? [Séance — Session] ★ 3. Konferans, konser, temsil v.b. gibi genel toplantı: Bu sinemanın seansları hangi saatlerde başlıyor? [Séance — Meeting, performance]

Seattle (A.B.D.) Washington eyaletinde 557 100 nüfuslu bir liman şehri. Önemli bir ticaret merkezidir. Gemi yapım ve makine endüstrisi gelişmiştir.

sebat, -tı Ar. i. Engellerden yılmayarak sonuna kadar bir işe ya da bir isteğe bağlı kalma. [Persévérance — Perseverance]

sebati Ar. s. Sebatlı.

sebatkâr Ar. Far. s. Sebatlı.

sebebiyet Ar. i. «Sebebolmak» anlamına kullanılan «sebebiyet vermek» deyiminde geçer.

Seben Bolu'nun ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 665 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 11 924, merkezinin nüfusu 1 778'dir. Önemli akarsu Aladağ çayıdır. Tarım, ormancılık ve hayvancılık başlıca gelir kaynağıdır. Kasaba, Aladağ çayının vadi tabanındadır. İl merkezine 65 km. uzaklıktadır.

sebep Ar. i. Neden. Bir olayı ya da durumu gerektiren ya da doğuran başka olay ya da durum. [Cause, motif, raison — Cause, reason]

sebeplenmek f. Şöyle böyle bir geçim sağlamak.

sebil Ar. i. ★ 1. Yol. ★ 2. Dilenci çanağı. ★ 3. Geçenlere Tanrı rızası için su dağıtılmak üzere içme suyu bulundurulan yer. Bu yerler camilerin yanında, kendilerine özgü bir biçimde yapılmış taş binalardır. Bunlara «sebilhane» de denir ★ 4. Tanrı hatırına parasız dağıtılan su.

sebük Far. s. ★ 1. Hafif. ★ 2. Hızlı, çevik, çalâk.

Sebüktekinoğulları Bak. Gazneliler.

sebze Far. i. (Çoğulu: Sebzevat. Halk dilinde: Zerzevat) Pişirilerek yenen yeşillik. [Légume — Vegetable]

secavent Ar. i. El yazması Kur'an'larda âyetlerin arasına konulan kırmızı noktalar.

seccade Ar. i. Üzerinde bir kişinin namaz kılabileceği büyüklükte halı.

secde Ar. i. Namaz kılarken alnı, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere getirmek suretiyle alınan durum.

seci Ar. i. Ed. Nesirde kafiye. [Rime de la prose — Rhyme in prose]

seciye Ar. i. Karakter.

seciyeli s. Huyları bakımından güvenilir (kimse).

seçik Fel. s. ★ 1. Nitelikçe farklı. Özdeş karşıtı. esk. Mütemayiz. [Distinct — Distinct] ★ 2. Açık, kolay seçilen. [Distinct — Distinguishable]

seçim i. Bir kişinin belirli bir göreve, kanunların gösterdiği şekilde bir grup ya da bütün toplumca verilecek oylarla getirilmesi sistemi. Büyük Millet Meclisi, Danıştay, Anayasa Mahkemesi üyeliklerine seçilme gibi. [Election — Election]

seçim çevresi b. i. Bir milletvekilinin seçilmiş olduğu il. [Lieu, district d'élection — Constituency, electorate]

seçkin s. ★ 1. Seçilerek en iyi diye ayrılan. Ar. Müntehap. [Elite — Elite] ★ 2. Benzerleri arasında niteliklerinin yüksekliğiyle göze çarpan. Ar. Mümtaz. [Distingué — Distinguished]

seçmece zf. Seçmek şartıyla: Seçmece satıyorum.

seçmecilik i. Fel. Çeşitli, hattâ birbirine zıt felsefe öğretilerinden seçilmiş fikirleri toplayan yöntem. esk. İktitafiye. [Eclectisme — Eclecticism]

seçmek f. ★ 1. Benzerler arasından hoşa gideni almak ya da yararlanmak üzere ayırmak. [Choisir, élire — To choose, select, elect] ★ 2. Başka şeyleri andıran bir şeyin öz niteliğine vararak tanımak. esk. Teşhis etmek. [Distinguer — To distinguish, discern, discriminate]

seçmeler ç. i. Ed. Antoloji.

seçmen i. Seçimde oy verenlerden her biri. esk. Müntehip. [Electeur — Elector, constituent]

seçme ve seçilme hakkı Huk. Türk yurttaşlarının siyasi hak ve ödevlerinden biri. Anayasa'mızın 55. maddesine göre, yurttaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme ve seçilme hakkına sahiptir. Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılır.



Sir W. Scott



A. Schoppenhauer



F. Schubert



sedir



sedef otu

sedat Ar. i. Doğruluk.

Seddülbahir Gelibolu yarımadasının güney ucu. I. Dünya Savaşı'nda, Çanakkale savaşlarının önemli çarpışmaları burada geçmiştir.

sedef Ar. i. ★ 1. Kabuklu deniz hayvanlarından çoğunun kabuğunda bulunan ve düğme ve süs eşyası yapmakta kullanılan sert, parlak, beyaz madde. [Nacre — Mother - of - pearl] ★ 2. s. Bu maddeden yapılmış. [De macre — Of mother - of - pearl]

sedef hastalığı b. i. Hek. Daha çok ruhsal nedenlere bağlı olarak, derinin genellikle oynak bölgelerinin pullu bir görünüş alması ile belirlenen hastalık. [Psoriasis — Psoriasis]

sedefotu b. i. Bot. Sedefotugiller familyasının örnek bitkisi. Asya ile Güney Avrupa'da yetişen 80 kadar türü vardır. [Rue — Rue]

sedefotugiller ç. b. i. Bot. Ayrı taçyapraklı ikiçeneklilerden, örnek bitkisi sedefotu olan ve turunçgilleri altfamilya halinde içine alan geniş bir bitki familyası. esk. Sezabiye. [Rutacées — Rutaceae]

Seden, Osman F. (Doğ. 1923) Sinema rejisörü ve senaryocusu. Hukuk öğreniminden sonra, Lütfü Akad'ın yönettiği filimlerin senaryoculuğunu yaptı; 1955'de rejisörlüğe başladı. «Beraber Ölelim», «Namus Uğruna», «Düşman Yolları Kesti» gibi filimlerinde temiz anlatımı, şiddet ögelerine büyük yer veren kişisel tavrıyla ilgi çekti.

sedimantasyon Bak. tortullaşma.

sediman taşlar Bak. tortul taşlar.

sedir Ar. i. Üstü minderli ve yastıklı kerevet. [Divan — Sofa]

sedir Lat. i. Bot. Kozalaklılardan, boyu 40 m.'ye kadar varabilen ve kerestesi yapı işlerinde kullanılan bir orman ağacı. «Dağ servisi» ve «katran ağacı» da derler. [Cèdre — Cedar]

Sedlitz Bohemya'da bir köy. Yakınındaki müshil sularıyla ünlüdür. Bu sulara setliç adı verilir.

sedye İta. i. Önden ve arkadan, iki kişi tarafından taşınan hasta taşıtı. [Brancard, civière — Stretcher]

Seeland Baltık denizinde Danimarka'ya ait en büyük ada. Nüfusu 1 893 000, merkezi Copenhague'dır.

sefa Ar. i. Gönül şenliği, eğlence.

sefahat, -ti Ar. i. Zevk ve eğlenceye düşkünlük. [Débauche — Debauchery]

sefalet, -ti Ar. i. Yoksulluk, yoksulluk sıkıntısı. [Misère — Misery]

sefaret, -ti Ar. i. Elçilik. [Ambassade — Embassy]

sefer Ar. i. ★ 1. Yolculuk. [Voyage — Voyage] ★ 2. Savaş. Savaşmak üzere düşmana karşı hareket. [Campagne — Campaign] ★ 3. Kez. esk. Defa: Üç sefer. [Fois — Time]

seferber Ar. Far. s. Sefere hazır, savaşa hazır. [Mobilisé — Mobilized]

seferberlik i. Bir tehlike anında, silâhlı kuvvetlerin, yurtiçi kuruluş ve kurumlarının savaş haline geçmesi. Genel ve kısmi olmak üzere ikiye ayrılır. [Mobilisation — Mobilization, levy in mass]

Seferihisar İzmir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 368 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 9 614, merkezinin nüfusu 5 213'-dür. İlçe ekonomisi tarıma ve özellikle bağcılık, tütüncülük, zeytincilikle hayvan ürünlerine dayanır. Kasaba, ovalık bir alanda, İzmir'e 64 km. uzaklıktadır.

Seferis, Yorgos (Doğ. 1900) Yunan şairi. İzmir'de doğdu. Atina'da hukuk öğrenimi yaptı. Dışişlerine girdi. Modern Yunan şiirinin tanınmış sanatçılarındandır. Sembolizmin etkisinde kalmıştır. Başlıca eserleri: «Kichle», «Delfi», «Şiirler» dir.

sefertası, -nı b. i. Yemek taşımakta kullanılan ve birbiri üzerine konulup bir sapa geçirilen kaplar takımı ya da bunlardan her biri.

sefih Ar. s. Zevk ve eğlenceye düşkün. [Débauché — Debauchee]

sefil Ar. i. ★ 1. Sefalet çeken, yoksul. [Misérable — Miserable] ★ 2. Alçak. [Lâche — Base]

sefine Ar. i. (Çoğulu: Sefain) Gemi.

sefir Ar. i. Elçi.

sefire Ar. i. Elçi eşi.

segâh Far. i. Müz. Doğu müziğinde «Si» perdesi ve bu perdede karar kılan makam.

Seghers, Anna Netti Radvanyi (Doğ. 1900) Alman yazarı. Mayence'da doğdu. Filoloji doktoru oldu. Çağdaş sosyal gerçekçilik akımına katıldı. Armatörlere başkaldıran balıkçıları anlatan «St. Barbaralı Balıkçılar» adlı romanıyla tanındı. Nazi iktidarında, Meksika'da yaşadı. Savaş bitince Doğu Almanya'ya döndü. 1951'de Stalin Barış armağanını aldı. Başlıca eserleri: «Yedinci Haç», «Ölüler Genç Kalır», «Çocuk», «Ekmek ve Tuz» dur.

Segni, Antonio (Doğ. 1891) İtalyan devlet adamı. Avukatlık, hukuk profesörlüğü yaptı. Kurucu meclise katıldı; 1946'da bakanlığa getirildi. 1951-1954 yıllarında millî eğitim bakanı olan Segni'nin başbakanlığı 1955-1957, 1959-1960 yıllarına rastlar. Bir ara içişleri bakanlığını da üzerinde bulundurmuştur. 1960-1962 yıllarında dışişleri bakanı idi. 1962-1964 yıllarında cumhurbaşkanlığı yaptıktan sonra 1964'-de hayat boyu senatör oldu. Eserleri basılmıştır.

segno İta. i. Müz. İşaret. Partisyonlar üzerinde, parçanın işaretlenmiş yerden tekrarlanacağını gösteren terim.

Segur, Sophie Rostopchine. Comtesse de (1799-1874) Fransız kadın yazarı. Petrograd'da doğmuş, Paris'de ölmüştür. «Bir Eşeğin Hâtıraları», «Sophie'nin Felâketleri», «Bir Şeytancık», «Siyanet Meleği Hanı» gibi eğitici eserler yazmıştır. 1812'-de Fransızlar'ı kovmak için şehri yakan Moskova valisinin kızıdır.



seğirdim i. ★ 1. Yaya koşusu. ★ 2. Top atıldıkta kundağın geri tepmesi. ★ 3. Değirmene su veren oluğun eğilimi.

seğirmek f. Hafif kımıldamak (daha çok göz kapağının, sinirlerin irade dışı çırpınmaları hakkında kullanılır). [Palpiter — To tremble, twitch]

seğirtmek f. Çabuk adımlarla ya da sıçrayarak yakın bir yere doğru yürümek. [Presser — To hasten]

seğmen i. ★ 1. Ulusal günlerde, düğünlerde, törene yerli kılıklarla ve atlı, silâhlı olarak katılan yiğit. ★ 2. Tar. İmparatorluk devrinde Türk ordusunun jandarma görevi de gören eski bir birliğinin askeri.

seha Ar. i. Sehavet.

sehavet, -ti Ar. i. Cömertlik, eli açıklık.

seher Ar. i. Tan.

sehhar Ar. s. ve i. ★ 1. Büyücü. ★ 2. Baştan çıkaran.

sehim, -hmi Ar. i. ★ 1. Pay, hisse. ★ 2. Ok. ★ 3. Her hangi bir yapı elemanının yük altında esniyerek verdiği bel.

sehiv, -hvi Ar. i. Sonucu bakımından pek önemli olmayan yanlışlık ; yanıltı.

sehpa Far. b. i. ★ 1. Genellikle üç ayaklı olan masa, sandalye. [Trépied, escabeau — Tripod, easel] ★ 2. Darağacı. [Gibet — Gibbet, gallows]

sehpaya çekmek b. f. Darağacında asmak.

sehven Ar. zf. Yanlışlıkla.

Seine Fransa'da 478 km² yüzölçümlü ve 5 981 400 nüfuslu bir bölge. Merkezi Paris şehridir. Bölgenin tarımı, sebze ve meyva yetiştirimi kuvvetlidir. Endüstrisi çok çeşitlidir.

Seine Fransa'da Manche denizine dökülen, 776 km. uzunluğunda bir nehir. Paris'e gelmeden önce en uzun kolu olan Marne'ı alır. Le Havre ile Honfleur arasından Manche denizine dökülür.

sek Fr. s. Su katılmamış.

sekban Far. i. ★ 1. Tar. Yeniçeri ocağının ayrılmış bulunduğu üç kısımdan biri. Diğer iki kısma «ağa bölükleri», «cemaat» adı verilirdi. ★ 2. Serhad kolları arasında ve eyalet paşalarıyla sancak beylerinin yönetimleri altında bu adla istihdam olunan asker. ★ 3. Alemdar Mustafa Paşa tarafından kurulan nizamı cedit askeri. ★ 4. Eskiden yaz mevsiminde ürünün korunması için kullanılan bekçi. ★ 5. Osmanlı saraylarında av köpeklerine bakan kimse.

Sekendiz Ast. Güneşe yakınlık bakımından altıncı gelen gezegen. Satürn, Zühal. Jüpiter'den sonra en büyük gezegendir. Yer'den 745 defa büyüktür. Güneşin etrafında 29,5 yılda, kendi ekseni üstünde 10 saat 14 dakikada döner. Çevresinde ince ve geniş iki halka görülür. Bu halkaların birbirine pek yakın bir sürü uydudan meydana geldiği sanılmaktadır. Ayrıca 10 uydusu vardır. [Saturne — Saturn]

sekene Ar. i. Bir yerde oturanlar, bir yerde yaşayanlar.

Seki Muğla'nın Fethiye ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 8 436, merkezinin nüfusu 2 012'dir.

seki i. ★ 1. Direk ayaklığı. ★ 2. Oturulacak taş ya da set. ★ 3. Atın ayağından çoğu bileğe ya da dize kadar çıkan beyazlık. ★ 4. Coğ. ve Jeol. Düz ve yüksekçe yer parçası. esk. Taraça. ★ 5. Set.

sekincilik i. Fel. Dindarlığı ve ahlâk yetkinliğini (kemalini), her türlü dinsel eylem (dinî fiil) leri ve etkin (faal) hayatı gereksiz tutan bir istiğraka bağlı görenlerin


A. Segni

mezhebi Kiyetizm. [Quiétisme — Quietism]

sekiz s. i. Yediden bir artık, dokuzdan bir eksik. [Huit — Eight]

Sekizinci, İbnürrefik Ahmet Nuri (1866-1935) Oyun yazarı. Üsküdar'da doğdu. Galatasaray'da okumuştur. En sevdiği oyunlarından biri olan «Sekizinci» yi kendine soyadı olarak almıştı. Eserlerini sahnede oynadığı da olurdu. «Hissei Şayia», «Ceza Kanunu», «Dört Cihar», «Lokmanzade», «İpekçi Merhum» başlıca oyunlarındandır. Birçoğu adaptedir.

Sekkakî (XV. yüzyıl) Çağatay lehçesiyle yazan değerli bir şair. Uluğ Beğ'e «Benim gibi bir Türk şairi ve senin gibi bir padişah doğurmak için felek, daha çok devredecektir» demesi ünlüdür.

sekmek ★ 1. Tek ayak üzerinde ya da iki ayak bir arada sıçramak, sıçrayarak yürümek. [Sautiller — To hop] ★ 2. Ard arda yere dokunarak gitmek. [Aller en rebondissant — To hobble] ★ 3. Aralık vermek.

sekmen i. ★ 1. Arkalıksız iskemle. ★ 2. Basamak.

sekoya i. Bot. Kozalaklıların porsukgiller familyasından, Kaliforniya'da yetişen ve iki türü bulunan 100 - 130 m. boylu büyük bir artık [Quatre vingts — Eighty]

sekresyon Fr. i. Biyo. Salgı maddeleri.

sekreter Fr. i. Yazman. [Secrétaire — Secretary]

seksapel İng. i. Amerikalılar'ın «albeni», «cinsel ekicilik» anlamında kullandıkları deyim.

seksek i. Seke seke oynanan bir çocuk oyunu.

seksen s. Sekiz kere on, yetmiş dokuzdan bir artık [Quatre - vingts — Eighty]

seksoloji i. Lat. Yun. Fel. Erkekle dişinin üretme organlarının görev ve birbiriyle münasebetlerini inceleyen bilim. Cinslikbilim. [Sexologie — Sexology]

sekstant Fr. i. İki nokta arasındaki açıyı ölçmek için kullanılan bir alet. Denizciler güneşle ufuk arasındaki açıyı ölçmekte bu aletten yararlanırlar.

sekte Ar. i. ★ 1 Durma. ★ 2. Ket, engel: İşime sekte vurdu.

sekter Fr. s. Çeşitli düşünceleri hazmedemeyen: Sekter zihniyet. [Sectaire — Sectary, sectarian]

sel i. Coğ. ve Jeol. Sürekli yağmurlardan, eriyen karlardan meydana gelip önüne ne gelirse alıp götüren taşkın su. [Torrent — Flood, torrent]

selâm Ar. i. Esenleme. [Salutation — Salutation]

selâm almak b. f. ★ 1. Verilen selâma karşılık vermek. ★ 2. Birinden mektupla esenlik dileği almak. [Saluer — To salute]

selâmet, -ti Ar. i. ★ 1. Kurtulma, kurtuluş. ★ 2. Esenlik, sağlık.

selâmetle ü. İyi yolculuklar!

selâmetlemek f. Uğurlamak, (yolcuyu) geçirmek.

selâm göndermek b. f. Esenlik dileklerini göndermek.

selâmlaşmak f. ★ 1. Birbirine selâm vermek. [Se saluer — To exchange salutations] ★ 2. Çok az tanışmak: Dost değiliz, sadece selâmlaşırız.

selâmlık i. ★ 1. Eskiden büyük konaklarda erkeklerin bulunduğu ve erkek misafirlerin alındığı kısım. ★ 2. İmparatorluk zamanında padişahlar cuma namazı kılmak için camiye giderken yapılan tören.

selâmünaleyküm Ar. ü. «Esenlik sizin üzerinize olsun». «Esenlik sizin de üzerinize olsun» demek olan «ve aleykümüsselâm» sözüyle karşılanır. Ancak Müslümanlar arasında kullanılır

selâm vermek b. f Birine duyulan saygıyı anlatmak için yapılan işaret. Siviller başlarını öne eğerek ya da varsa, şapkalarını çıkararak selâm verir. Askerlikte astın üste selâm vermesi. üstün de bunu alması zorunludur. El şapkanın siperine götürülerek ya da silâhla selâm verilir. Askerlikte bütün selâm şekilleri kurallara bağlanmıştır. [Saluer — To salute]

Selanger Malaya devletlerinden biri. Malezya federasyonunun bir kısmını teşkil eder. Malacca boğazı üstünde olup nüfusu 1 160 000'dir. Merkezi Kuala - Lumpur'dur. Pirinç, kauçuk, kalay,. volfram elde edilir.

Selânik (Yunanistan) Makedonya'da, Ege denizinin meydana getirdiği Selânik körfezinde 377 000 nüfuslu bir şehir. Önemli bir liman ve endüstri merkezidir Endüstrisinin dokuma ve gemi yapım kolları gelişmiştir. Eskiden Osmanlı İmparatorluğu'na ait olmuş, Balkan savaşı sonunda 1912 yılında Yunanistan'a geçmiştir. Atatürk'ün doğduğu şehirdir.

selaset, -ti Ar. i. İfadenin, üslûbun akıcı olması.

selâtin camisi b. i. Padişahların adına yaptırılmış büyük cami.

selbetmek Ar. T f Kaldırmak. kaçırmak, yok etmek.

Selçuk İzmir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 295 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 15 658, merkezinin nüfusu 10 245'dir. İncir, üzüm, tütün ve pamuk yetiştirilir. Kasaba, İzmir — Aydın kara ve demiryolu üzerindedir Kuzeyinde tarihî Ayasuluk kalesi bulunur. Kasaba, 1333'de Aydınoğulları'nın eline geçti, II. Murat zamanında ise kesin olarak Osmanlı topraklarına katıldı. Bugün İsabey camisinden başka çeşitli Türk ve İslâm eserleri vardır. Fakat kasabaya dünya

çapında ün sağlayan, yakınındaki İyonlar ve Romalılar'dan kalma Artemis tapınağı, Saint Jean Kilisesi, eski Ephesos şehri kalıntıları ve Papalık tarafından hac yeri ilân edilen, Bülbül dağındaki Meryem Ana'nın yaşamış olduğu evdir.

Selçukî i. Selçuklu.

Selçuk, İlhan (Doğ. 1925) Yazar. Aydın'da doğdu. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. 2 yıl avukatlık yaptı. «41,5», «Dolmuş», «Karikatür», «Taş Karikatür» mizah dergilerini çıkardı; başyazılarını yazdı. Günlük bir spor gazetesi çıkardı. 1960 yılından bu yana Akşam, Tanin, Vatan ve Cumhuriyet gazetelerinde fıkra yazarlığı yaptı. Şimdi Cumhuriyet'de yazıyor. Gezi notları, «Güzel Amerikalı» ve «Komşumuz Rusya'da Gezi Notları» adı altında, kitap haline getirilmiştir. Turhan Selçuk'un kardeşidir.

Selçuklular XI. yüzyılda kurulan, XII. yüzyılda sona eren Türk devleti. Adını, Oğuzlar'ın Kınık boyundan Dukakoğlu Selçuk'dan almıştır. Selçuk Bey, Oğuzlar'ın Aral gölü ile Hazar denizi arasındaki «Üst Yurt» da yaşayan bölümünün hakanı idi. X. yüzyılın 2. yarısında Selçuklular, bir yandan Karahanlılar, bir yandan da Gazneliler'in egemenlik iddiaları altında buluyorlardı. İslâm dünyasının en büyük şehirlerinden olan Nişapur'u Gazneliler'den aldılar; Selçuk Bey'in oğullarından Mikail'in oğlu Tuğrul Bey, Sultan ilân edildi. 23 Mayıs 1040'da yapılan Dandenakan Meydan Savaşı'nda Oğuzlar, Gazneli ordusunu yendiler. Tuğrul Bey bütün İran'ı alarak Bağdat'a geldi ve Fatımiler'in baskısından kurtulmak isteyen Abbasiler'i himayesine aldı. Selçuklular böylece Müslümanlık dünyasına egemen oldular (Büyük Selçuklu İmparatorluğu). Tuğrul Bey'in yerine, kardeşi Çağrı Bey'in oğullarından Alpaslan geçti; 26 Ağustos 1071 Malazgirt zaferini kazandı. Anadolu Selçukluları dalının kurucusu Kutulmuş oğlu Süleyman Şah Anadolu'yu fethetti. Alpaslan'ın oğlu Melikşah çağında Türk İmparatorluğu gücünün en üst noktasına çıktı. Gazneli, Karahanlı, Gurlu Türk imparatorlukları, Selçuklular'ın egemenliğini tanıdı. Türk sınırı doğuda Çin'e, orta Hindistan'a, Sibirya'ya; batıda Kafkaslar, Ege, Marmara ve Kızıldeniz'e dayandı. Avrupa devletlerinin düzenlediği Haçlı Seferleri sonucunda Türkler kuzey ve batı Anadolu'dan geri sürüldüler. Büyük Selçuklular'a bağlı Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti İznik'den Konya'ya taşındı. Sultan Sencer'in ölümü ile 1157'de Büyük Selçuklular sona erdi, Büyük Türk Hakanlığı tacı, Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıç Aslan'a geçti. İran, Irak ve Kafkasya'daki Irak Selçukluları 1117-1194, güneydoğu İran'daki Kirman Selçukluları 1041-1187, (başkentleri Şam'da) Suriye Selçukluları 1094-1117, Anadolu Selçukluları 1077-1308, Büyük Selçuklular ise 1040-1157 tarihlerinde egemen oldular. Selçuklu Devleti, Alaettin Keykubat devrinde çok ilerledi. Anadolu 1308'de İlhanlılar'ın egemenliğine girdi ve 3 yüzyıllık Selçuklu hanedanı tarihe karıştı. Yerini Osmanoğulları aldı.

Selçuk, Münir Nurettin (Doğ. 1900) Besteci ve ses sanatçısı. İstanbul'da doğdu. Kadıköy'de, Darülfeyzi Musikî Okulu'nda ve Şark Musikîsi Cemiyeti'nde eğitim gördü. Sesindeki özellik ve okuyuşundaki kendine has uslupla Türk müziğinde önemli yeri vardır.

Selçuk, Turhan (Doğ. 1922) Karikatürcü. Milas'da doğdu. Adana Lisesi'ni bitirdi. İstanbul Diş Tababeti Okulu'na girdi; hastalandığı için ayrıldı. Aydede ve Akbaba'da karikatür çizmeye başladı. 1950 yılında Yeni İstanbul gazetesine, sonra şimdiki gazetesi Milliyet'e girdi. Bir ara «Dolmuş», «Karikatür», «Taş Karikatür» gibi mizah dergileri çıkardı. Türkiye dışında ve Türkiye'de birçok ödül kazandı; mizah albüm ve ansiklopedilerinde yer aldı. Karikatürleri «Hiyeroglif», «Turhan 62» gibi adlar altında, kitap halinde yayınlanmıştır.

sele i. Yayvan sepet. [Paneton — Wicker basket]

sele Lat. i. Bisikletin oturacak yeri. [Selle — Saddle].

selef Ar. i. Öncel. Birinden önce yerinde bulunan. Halef karşıtı. [Prédécessuer — Predecessor]

Selek, Cabir (Doğ. 1907) Bankacı. İngilizce, Fransızca ve Almanca öğrendi. Osmanlı ve Merkez bankalarında, Sümerbank'da çalıştı. 1943'de Gümüşhane'den milletvekili seçildi. 1947'de Türkiye Garanti Bankası'nı kurdu. Bir çok endüstri dallarının kurulmasında öncülük etti.

seleksiyon Fr. i. Bir şeyin arasından beğenerek seçme.

selektivite Fr. i. (Radyo-Elektrik terimi). Alıcı bir radyo aletinin bir yayımı, yakın frekanslardaki başka yayımlarla karıştırmadan alma kabiliyeti. [Sélectivité — Selectivity]

selektör Fr. i. Otomatik telefon santralında, arayıcı telefon kadranı tarafından gönderilen akımlara göre aranan numarayı ayırıp veren aygıt. [Sélecteur — Selector, panel switch]

selem Ar. i. Peşin para ile veresiye mal almak usulü.

selen Yun. i. Kim. Selenyum.

selen i. Gra. Kulağımızla duyduğumuz her şey. [Son — Sound]

Selendi Manisa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 793 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 19 580, merkezinin nüfusu 2 597'dir. Ekonomik hayat, tahıl tarımı, hayvancılık ve ormancılığa dayanır. Kasaba, Selendi çayının geniş vadi tabanındadır. Manisa'ya 137 km. uzaklıktadır.


Turhan Selçuk


İlhan Selçuk


I. Selim


II. Selim


III. Selim

selenli i. Dil. «Kırk», «alp», «semt», «hınç», «üst», «çift» kelimelerinde görülen ve sesli değerinde olup kendinden sonra sessiz alabilen «r», «l», «m», «n», «s», «f» gibi sessizlerin bu bakımdan ortak adı. Tannan. [Sonnante — Sonorous]

selentereler ç. i. Zo. Bitkimsi hayvanlardan denizanalarını, sifonluları ve mercanları içine alan önemli bir takım. esk. Selântere.

selenyum i. Lat. Kim. Sembolü Se, atom sayısı 34 ve atom ağırlığı 79,2 olan, kırmızı, camsı ve billûrlu diye alatropik 3 şekil gösteren önemli bir eleman. En çok telsiz telefon, televizyon gibi aygıtların yapımında kullanılır. [Sélénium — Selenium]

selfindüksiyon İng. i. Fiz. Özindükleme.

selim Ar. s. Sağlam, kusursuz.

Selim Kars'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 011 km2 olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 33 324, merkezinin nüfusu 2 937'dir. Hayvancılık ve tahıl tarımı yapılır. Kasaba, Kars - Erzurum demiryolu üzerinde, Kars'a 36 km. uzaklıktadır.

Selim, I. (1471-1520) 9. Osmanlı Padişahı. II. Beyazıt'ın oğludur. İyi bir öğrenim gördü. Küçük yaşında Trabzon Sancakbeyi oldu. Orada 30 yıla yakın çalıştı. Rumeli'de babasıyla savaşıp 1512'de tahta geçti. 1514 yılında Çaldıran'da İran - Safevî hükümdarı Şah İsmail'i ağır bir yenilgiye uğrattı. Sonra güneye yöneldi. 1516'da yaptığı savaşlarla Kölemen Devleti'ni ortadan kaldırdı. Suriye'yi alıp Mısır'ı bir Osmanlı eyaleti yaptı. Halifeliği üstüne aldı. Bir Edirne yolculuğunda öldü. Sertliği, sanata, bilimlere sevgi ve saygısıyla tanınmıştır. Şair olarak da ün yapmıştır. Şiirlerinin çoğunu Türkçe yazan Şah İsmail'e karşılık, şiirlerinin çoğunu Farsça yazmıştır.

Selim, II. (1524-1574) 11. Osmanlı Padişahı, Kanunî Sultan Süleyman'ın oğludur. Sarışın ve ıçkiye düşkün olduğu için «Sarı Selim», «Sarhoş Selim» diye de anılır. Annesi Hürrem Sultan'ın entrikaları sonucunda, daha büyük kardeşlerinin öldürülmüş olması yüzünden, Kanunî Sultan Süleyman'ın ölümünden sonra, padişah oldu. Güçsüz, gevşek bir pad.., '-'ı. Devletin yönetimini hemen tamamı ile, Sokullu Mehmet Paşa'ya bıraktı. Zamanının en önemli olayı Kıbrıs'ın alınmasıdır.

Selim, III. (1761-1808) 28. Osmanlı Padişahı. III. Mustafa'nın oğludur. İyi bir öğrenim gördü. Batıdaki ilerleyişleri sezmişti. Taht'a çıktığı günden başlayarak ülkesine ve devletine yeni bir düzen vermeyi amaç edindi. Bu yüzden gericilerin düşmanlığını kazandı. Modern okulların yanı sıra, yeniçeri örgütünü değiştirme çabasına girişti. «Nizamı Cedid» adlı yeni bir askerî birlik kurdu. Bu yenilikleri istemeyen yeniçerilerle gericiler ayaklanıp onu tahttan indirdiler. Bir süre sonra Alemdar Mustafa Paşa, karşı bir ayaklanma ile III. Selim'i yeniden padişah yapmak için İstanbul'a yürüdü. Topkapı Sarayı'na kadar girdi ise de, gericiler ve saraydaki satılmış kimseler, o yetişemeden III. Selim'i öldürdüler. «İlhâmî» mahlâslı şiirler yazmış, klâsik Türk müziği türünde eserler vermiştir.

Selimiye Muğla'nın Milas ilçesi bucaklarından. 25 köylü bucağın nüfusu 12 823, merkezinin nüfusu 1 944'dür.

Selimiye Camisi Edirne'de, II. Selim adına Mimar Sinan'ın yaptığı cami. 1575 yılında tamamlanan bu eser için Mimar Sinan «Ustalık dönemimin eseridir» demiştir. Kubbesinin çapı Ayasofya'nınkinden daha geniştir. Dört minaresinin her şerefesine çıkan merdivenler ayrıdır.

selinti i. ★ 1. Ufak sel. [Petit torrent — Small torrent] ★ 2. Selin açtığı yol, sel yatağı. [Lit de torrent — Torrent-bed].

selis Ar. s. Akıcı.

sellemeyüsselâm Ar. zf. Hiçbir şeye aldırış etmeden, çekinmeden: Sellemeyüsselâm odaya daldı.

selofan Fr. i. Kurutulmuş zamklı ve yumuşak bir maddeden yapılmış saydam kâğıt.

selüloit Fr. i. Kim. Nitrosellüloz ile kâfuru karışımı. Fotoğraf ve sinema filmi, tarak gibi şeyler yapılır. [Celluloid — Celluloid]

selüloz Fr. i. Kim. Bitkilerde hücre zarının temel kısmını meydana getiren, kimya bakımından alkol görevli bir şeker. Kâğıt, yapay ipek, selüloit gibi maddelerin yapımında kullanılır. [Cellulose — Cellulose]

selva İsp. i. Coğ. Amerika'da Amazon, Afrika'da Nijer ırmakları gibi ekvator bölgesindeki büyük suların havzalarında bulunan geniş ve balta girmemiş ormanlara verilen ad. [Selve — Selva].

sem, -mmi Ar. i. Ağı, zehir.

sema, -ı Ar. i. ★ 1. (Çoğulu semavat) Gök, gökyüzü. ★ 2. İşitme. ★ 3. Mevlevi dervişlerinin dönerek yaptıkları tören.

semafor Yun. i. ★ 1. Eskiden: Optik telgraf işaretleri vermekte kullanılan ve kolları bulunan aygıt. [Sémaphore — Semaphore] ★ 2. Bugün: Gemilere işaret vermek ve onlarla haberleşmek üzere kıyıda kurulmuş olan posta. [Electrosémaphore — Signal - station] ★ 3. Demiryollarında kullanılan makineli işaret. Yolun kapalı olduğunu bildirir. [Sémaphore — Semaphore - signal]

semahat, -ti Ar. i. Cömertlik, eli açıklık, iyilikseverlik.

semaî Ar. i. Türk müziğinde ses ya da saz için yazılmış, değişik tempoda eser. Aksak semai, yürük semai gibi türleri vardır.

semai kahvesi b. i. Karşılıklı semai okuyanların toplandıkları kahve.

seman Fr. i. Biyo. Diş köklerinin fildişini örten madde. esk. Kışrı sin. [Cément — Cement]

semantem Yun. i. Dil. Kelimenin her türlü şekillendirici eklentilerden sıyrıldıktan sonra geri kalan kısmının anlamı. esk. Mâna unsuru.

semantik Yun. i. Dil. Kelime anlamlarını birbirleriyle karşılaştırarak ya da bu anlamların zaman içindeki gelişmelerini göz önünde tutarak inceleyen bilim; anlam bilimi. [Sémantique — Semasiology]

semaver Rusça i. Özellikle çay yapmak için su kaynatmıya yarıyan kap. [Samovar — Samovar].

sembalo İta. i. Müz. İki tokmakla vurularak çalınan Macar halk çalgısı. Çoğunlukla çigan müziğinde kullanılır.

sembol, -lü Yun. i. Simge [Symbol]

sembolik Yun. s. Simgeli. [Symbolical]

sembolizm Yun. i. ★ 1. Simgecilik anlamdaşı. ★ 2. Simgelik.

Semele Mit. Dionysos'un anası, Tebai Kıralı Cadmus'un kızı.

semender Ar. i. Kurbağagillerden, Avrupa'da yaşıyan, uzun vücutlu, kısa bacaklı, uzun kuyruklu bir cins. [Salamandre — Salamander]

semer i. ★ 1. Hayvanların sırtına vurulan, yük bağlanılan, iskeleti ağaçtan yastık. [Bât — Packsaddle]. ★ 2. Arkalık, arkalıç. ★ 3. Jeol. Yukaç.

semere Ar. i. ★ 1. Bot. Meyva. ★ 2. Sonuç: Bu kadar uğraşma bir semere vermedi.

semereli s. Verimli.

Semerkant (S.S.C.B.) Özbekistan'da 220 000 nüfuslu bir şehir. Hindistan ile Doğu Asya arasındaki ticaretin transit ambarıdır. Eskiden Timur'un başkentiydi. Şimdi hidroelektrik santralı, tasfiyehaneleri ile bir endüstri şehridir.

semih Ar. s. Cömert, eli açık.

Semiramis Asur ve Babil'in efsane kraliçesi. Geleneğe göre, öldürttüğü kocası Ninus'u, şan, şeref ve cesaret bakımından gölgede bırakmış. Babil şehrinin ve asma bahçelerinin kurulması ona bağlanır. Gene geleneğe göre, Medya, İran, Arabistan, Ermenistan, Mısır ve Libya'yı dize getirmiş. Taç ve tahtını, kendisiyle mücadele eden oğlu Ninias'a bırakarak güvercin olup göğe uçmuş.

semirmek f. Semiz hale gelmek. [Engraisser — To grow fat]

semiz s. Eti yağı çokça olan [Gras — Fat, fleshy]

semizotu, -nu b. i. Bot. Semizotugillerin örnek bitkisi. Salatası ve yemeği yapılır. [Pourpier — Purslane, portulaca]

semizotugiller ç. b. i. Bot. Ayrı taç yapraklı ikiçeneklilerden semizotu, ipekçiçeği gibi bitkileri içine alan bir bitki familyası. esk. Ferkahye. [Portulacacée — Portulaceae]

sempati Yun. i. ★ 1. Cana yakınlık, kan sıcaklığı. [Sympathie — Sympathy] ★ 2. Psi. Duygudaşlık.

sempatik Yun. s. ★ 1. Kanı sıcak, cana yakın. [Sympathique — Sympathetic] ★ 2. Psi. Duygudaşlı.

sempati sinirleri b. i. Anat. Biyol. Bilinçdışı tepkileri, bitkisel hayat için gerekli olan hareketleri ve salgıları düzenleyen sinir sistemi. Omurga boyunca omurilikle ilgili, sağlı sollu 23 çift küçük boğumdan geçen iki paralel ağ durumu gösterir. esk Âsabı sempati. [Nerfs sympathiques — Sympathetic nerves]

sempatizan Fr. s. Bir doktrine bağlılığını gösteren, belli eden.

semt, -ti Ar. i. (Şehirde) Yan, taraf: Fatih semtinde oturuyorum. [Partage, quartier — Quarter].

semtikadem Ar. b. i. Ast. Ayakucu.

semtürreis Ar. b. i. Ast. Başucu.

sen zm. Tekil ikinci şahsı gösteren zamir. [Toi, tu — You]

sena Ar. i. Övme, övgü.

senarist Fr. i. Senaryo yazarı. [Scénariste — Scenairo writer]

senaryo Fr. i. Si. Sinema filimlerinin çevrilmesinde, çekilecek bütün bölümlerin yer, olay ve konuşmalarını gösteren detaylı metin. [Scénario — Script, scenario, screenplay]

senato İta. i. ★ 1. Temsili hükümet sistemlerinde yasama organının bir bölümüne verilen ad. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni oluşturan 2 meclisten birinin adı Senato'dur. Cumhuriyet Senatosu, genel oyla seçilen 150 üye ile cumhurbaşkanınca seçilen 15 üyeden kurulur. Millî Birlik Komitesi üyeleri de Senato'nun doğal üyeleridir. Cumhuriyet Senatosu üyelik süresi 6 yıldır. [Sénat — Senate] ★ 2. Üniversite fakülteleri yüksek kurulu.

senatör Fr. i. Senato üyesi. [Sénateur — Senator]

Sendai (Japonya) Hondo adasında Büyük okyanusun Sendai koyu üstünde, 433 000 nüfuslu, ticareti işlek bir şehir.

sendelemek f. ★ 1. Düşecek gibi olup adımlarını şaşırmak. [Chanceler — To stumble] ★ 2. mec. Herhangi bir olay karşısında sarsılıp ne yapacağını şaşırmak.

sendik İta. i. Batkı (iflâs) işlerinin görülmesi için alacaklılar tarafından görevlendirilen ücretli vekil. [Syndic — Public trustee]

sendika Fr. i. Huk. İşçi sayılanların ve işverenlerin ortak ekonomik, toplumsal ve kültürel menfaatlerini korumak ve geliştirmek için kurulan meslek kuruluşları. Sendikalar işçi sendikaları ve işveren sendikaları olarak ikiye ayrılır. Sendikaları derneklerden ayıran en önemli fark, sendikaların isteklerini gerçekleştirmek yönünden sahip oldukları grev, lokavt gibi mücadele araçlarının varlığıdır. [Syndicat — Trade union, syndicate]

sendikacı ★ 1. i. Bir sendikanın üyesi. [Syndical — Union member] ★ 2. Sendikacılık taraftarı. [Syndicaliste — Syndicalist, trade - unionist]

sene Ar. i. Yıl.

Seneca, Lucius Annaeus (4-65) Latin filozofu.


semizotu


semender

Önceleri Attale (stoacı), Fabianus ve Sotion gibi 3 ünlü filozoftan iyi konuşma dersi aldı. Korsika'dan sürgünden (41-49) döndükten sonra Neron'a öğretmen oldu. Neron'un imparatorluğu sırasında Pison (Cesare adıyla tarihe geçmiştir) hareketine katıldığı için imparator tarafından damarları kesilmek suretiyle ölüme mahkûm edildi. Stoacıların ahlâk anlayışına yakın bir görüşü vardır. Yurttaş için sosyal hayatın ve ödevin birinci planda yer almasını savunan Çiçeron'a karşıdır. Çağının kötülük ve hatalarını çok iyi görebilmiş, köleliğe ve gladyatörlüğe karşı çıkmıştır. Başlıca eserleri: «De Brevitate Vitae — Hayatın Kısalığı Üzerine», «De İra — Öfke», «Naturales Questiones — Doğal Sorunlar» dır.

senedat Ar. ç. i. Senetler.



Senegal Batı Afrika'da bağımsız bir cumhuriyet. Gambia, Senegal'in içinde kalır. Başkenti Dakar'dır. Önemli şehirleri Saint - Louis, Rufisque, Kaolack, Thies'dir. Yüzölçümü 200 000 km², nüfusu 3 400 000'dir. 1958 yılına kadar Fransız Batı Afrikası üyesi olan Senegal 1959 yılında Fransız Sudanı ile birleşerek Mali Federasyonu'nu kurmuştur. 1960'da Federasyon'a bağımsızlık tanınmış fakat bu durum sürmemiştir. Senegal 20 Ağustos 1960'da Federasyon'dan ayrılarak bağımsız bir cumhuriyet olmuştur.

senek i. Çam ağacından yapılmış su testisi.

senet Ar. i. Huk. Bir hukuk işlemi ya da olayını tesbit amacıyla düzenlenen ve resmî bir yetkili ya da aleyhine hukukî sonuçlar doğacak olan kimsece imzalanan yazı. Tapu senedi, alacak senedi gibi. Senetler, adî senet, resmî senet, resen yapılan senet gibi türlere ayrılır. [Bon, acte, effet, traite — Bond, warrant, certificate, document, negotiable instrument, title - deed, security]

senet vermek b. f. mec. Kesin olarak iddia etmek.

senfoni Yun. i. Müz. Sonat biçiminde orkestra eseri. «Ses birliği» anlamındadır. Bu türü hemen bütün batı müzikçileri denemişlerdir. En değerli örneklerini, Beethoven, Mozart ve Haydn verdiler.

senfonik s. Senfoni ile ilgili.



L. A. Seneca

senfonist i. Senfoniler besteleyen ya da çalan.

seng, -gi Far. i. Taş.

Senirkent Isparta'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 546 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 12 273, merkezinin nüfusu 7 705'dir. Tahıl ve üzüm yetiştirilir. Halıcılık da önemli bir gelir kaynağıdır. Kasaba, ovanın doğu kenarındadır. Dokumacılık yaygındır.

senit i. Hamur tahtası.

senklinal Yun. i. Jeol. Kıvrımlı tabakalardaki yukarıya doğru çukur, tekne şeklindeki yapı şekli.

senkromi Yun. i. Aynı zamanda çeşitli renkli mürekkep kullanılarak yapılan renkli baskı.

senkron Yun. s. Eşzaman. Aynı zamanda olan. [Synchrone — Synchronous]

senkronize Fr. s. Eşzamanlılığı sağlanmış. [Synchronisé — Synchronous, synchronised]

senkronizm Yun. i. Eşzamanlık. [Synchronisme — Synchronism]

senli benli olmak b. f. Birbiriyle çok içten olmak.

Sen Nehri Bak. Seine Nehri.

sent, -ti İng. i. Bir Amerikan dolarının yüzde biri. [Cent — Cent]

sentaks Yun. i. Gra. Cümlelerde kelimelerin düzenlenmesiyle ve aynı zamanda cümlelerin, aralarında zincirlenmesiyle uğraşan gramer kısmı. [Syntaxe — Syntax]

sentetik Yun. s. Yapay. [Synthétique — Synthetic]

sentetik maddeler ç. b. i. Sentez (bileşim) yoluyla, elemanlardan ya da bileşiklerden elde edilen maddeler.

sentez Yun. i. Fel. ve Kim. Bireşim. Bir bütünün çeşitli elemanlarını bir araya getirme. [Synthèse — Synthesis]

Senusîler Tar. Bugün de Libya'da egemen olan Arap hanedanı. Osmanlı İmparatorluğu zamanında, Kuzey ve Orta Afrika'da çok yayılmış Senusiye tarikatının şeyhleri olarak Libya'da nüfus kazanmışlardır; Kuzey Afrika'da Osmanlı egemenliğini koruyor, batı emperyalizmine karşı geliyorlardı. Aileye adını veren Şeyh Muhammed Senusî'dir.

senyor İsp. i. Bay.

senyora İsp. i. Bayan.

senyör Fr. i. Derebeyi, soylu kişi.

separe Fr. s. Ayrılmış.

sepek i. Değirmen taşının ekseni.

sepelek zf. Sersemliği henüz üzerinde iken demek olan «sersem sepelek» deyiminde geçer.

sepet, -ti i. ★ 1. Saz, kamış, ince dal gibi esnek şeylerden yapılmış türlü biçimlerde örme kap. [Panier — Basket] ★ 2. Saz, ka-

mış, ince dal gibi şeylerden örülerek yapılmış. [D'osier — Wickervork]

sepet havası çalmak b. f. Külb. Esaslı olarak kovmak.

sepetlemek f. ★ 1. Sepete yerleştirmek. ★ 2. Külb. Hoş olmayan bir şekilde yanından uzaklaştırmak.

sepi i. Derileri, kürk ve postları kullanılabilecek bir hale getirmek için uygulanan işlemlerin topu. Tabaklık. [Tannage' — Tanning]

sepilemek f. (Deriye) Sepi yapmak. [Tanner — To tan]

sepken i. Küçük ve pek beyaz dolu.

sepmek f. ★ 1. Serpmek. ★ 2. İncecik yağmur halinde düşmek.

Septe Boğazı Bak. Cebelitarık.

Septimus, Severus Lucius (146-211) Roma imparatoru. 193'den 211'e kadar egemen olmuştur. Usta bir general olarak bir çeşit askerî diktatörlük kurmuştur. Partilerle ve Bretanya'da Kaledonyalılar'la savaşmış, 2. savaşta ölmüştür.

septisemi Yun. i. Hek. İltihap etkenlerinin kanda çoğalması durumu. Daha çok hastalıkların ateşli devrelerinde görülür. [Cepticémie — Sepsis, septicaemia, blood - poisoning]

septisizm Yun. i. Fel. Şüphecilik.

sepya Yun. i. Mürekkep balığının mürekkebinden yapılan, açık kahve rengine çalar boya ve bu boya ile yapılmış resim. [Sépia — Sepia]

ser Far. s. Bileşik kelimelerde baş, şef anlamına gelir: Sertabip = Başhekim.

ser Fr. i. Limonluk.

serak Fr. i. Coğ. Parçalanmış bir buzuldan kopma buz parçası. [Sérac — Ice - pinnacle]

seramik Fr. s. (Aslı Yun.) ★ 1. Çanak çömlek çeşidinden. [Céramique — Ceramic] ★ 2. i. Çömlekçilik, çömlek.

serap Far. i. Ilgım, yalgın. Çölde, uzaktan su gibi görünen fizik olayı. Kumda yansıyan ışık ışınları tarafından yaratılır.

serapa Far. zf. Baştan ayağa, bir uçtan diğer uca. esk. Tamamiyle.

serasker Far. Ar. b. i. Osmanlı İmparatorluğu'nda asker ve savaş işleri bakanı.

serbest, -ti Far. s. ★ 1. Herhangi bir şekilde herhangi bir şarta bağlı olmayan; kendi başına buyruk. [Indépendant — Independent] ★ 2. Sıkılıp şaşırmayan. [Libre — Unreserved] ★ 3. zf. Sıkılıp şaşırmadan. [Librement — Freely]

serbest döviz b. i. Eko. Serbest para piyasasında uluslararası ödeme aracı niteliğinde bulunan para. Dolar, İsviçre Frangı gibi. [Commerce libre — Free currency]

serbestî Far. i. Serbestlik.

serbest liman b. i. Ticaret mallarının gümrük resmine bağlı olmadan serbestçe depo ve transit edilebileceği liman. [Port franc — Free port]

serbest meslek b. i. Hükümet, belediye v.b. gibi resmî ve yarı resmî meslekler dışında bulunan meslek [Profession indépendante — Liberal profession]

serbest piyasa b. i. Eko. Alışverişin serbest olarak, sadece rekabet şartları içinde, devlet müdahalesi olmadan yapıldığı piyasa. [Marché libre — Free market]

serbest ticaret b. i. Eko. Gümrük vergileri ya da başka engeller olmaksızın iki ülke arasında yapılan ticaret. [Commerce libre — Free trade]

serçe i. Zo. Kuşların serçesiler takımının ötücü kuşlar alt takımının ispinozgiller familyasının bir grubu. 50'den fazla türü ve alt türü vardır. [Moineau — Sparrow]

serçedili b. i. Bot. Defnegillerden, Türkiye'de çok yayılmış bir yaban otu.

serçegiller ç. b. i. Zo. Serçe, tarlakuşu, karatavuk gibi küçük kuş cinslerini toplayan bir takım. esk. Asafir. [Passereaux — Passerines]

serçeparmak b. i. Beş parmağın en küçüğü. [Auriculaire — Minimus]

serçesiler ç. b. i. Zo. Kuşların bir takımı. Bütün kuşların üçte ikisine yaklaşık olarak 5 100 türü bu takımdadır. İki alt takımı vardır: 1° Bağırganlar. 2° Ötücü kuşlar.

serçeşme b. i. ★ 1. Su kaynağı; pınar. ★ 2. Eskiden başıbozuk asker toplamakla görevli subay.

serçin i. Mekik dili.

serdar Far. i. Başkomutan, başbuğ.

serdarı ekrem b. i. Osmanlı İmparatorluğu'nda başkomutana verilen san.

serdengeçti Far. T. b. i. Fedaî.

serdümen i. ★ 1. Dümen kullanmakla görevli bilgili tayfa. ★ 2. Savaş gemilerinde çavuştan yüksek bir aşama.

sere i. Açık duran başparmağın ucundan işaret parmağının ucuna kadar olan uzaklık.

seren i. Yelken gemisinde üzerine yelken germek için direklere dikey olarak takılan ağaç çubuklarından her biri. [Vergue — Yard]

serenat İta. i. Müz. «Gece müziği» anlamındadır. Bir kimse adına çalınan ya da söylenen lirik şarkı türü.

serencam Far. i. ★ 1. Bir işin olayın sonu. ★ 2. Olay. esk. Kıssa, hâdise, kaza.

Serendip Seylân adasına eskiden doğuluların verdiği ad.

sere serpe b. zf. Serbestçe; rahat, rahat.

Sergen Kırklareli'nin Vize ilçesi bucaklarından. 4 köylü bucağın nüfusu 5 191, merkezinin nüfusu 1 713'dür.

sergen i. Raf. [Tablette — Shelf]

sergerde Far. i. ★ 1. (Kötü işlerde) Baş, ele-



serçe

başı. ★ 2. Başıbozuk bir ordunun komutanı.

sergi i. ★ 1. Serilen şey. [Exposition — Exposition] ★ 2. Bir dükkânın, satılacak şeylerin yere serildiği kısmı. [Vitrine — Shop - window] ★ 3. Açık havada iğreti dükkân ya da satış yeri: Karpuz sergisi. ★ 4. Bir yerin ürün ve mamullerini herkese tanıtmak ya da satmak için bunların toplanıp uygun şekillerde yerleştirildikleri yer: Resim sergisi; İstanbul sergisi. [Exhibition — Exhibition]

sergilemek f. ★ 1. Bir şeyi herkesin görebileceği bir yere yerleştirip tanıtmak. esk. Teşhir etmek. [Exposer — To expose] ★ 2. Ed. Bir konuyu yayarak açıklamada bulunmak. [Introduire — To introduce]

sergin vermek b. f. Hastalanıp yatağa yatmak.

sergüzeşt, -ti Far. b. i. Serüven, macera.

serhat, -ddi Far. b. i. Sınır boyu.

seri Far. i. ★ 1. Herhangi bir bakıma göre bir diziye konulan şeylerin bu dizi içinde meydana getirdikleri bütün dizi: Pul serileri. [Série — Set, series, progression]

seri, -i Ar. s. Hızlı.

serian Ar. zf. Çabuk, çarçabuk, tezelden.

seri imalât b. i. Aynı tipte aygıt, makine, otomobil v.b. yapan endüstrilerde birbirinin tıpkısı her parçayı, o parça üzerinde uzman olan aynı işçiye yaptırıp taktırmak yöntemi. [Fabrication en série — Mass production]

Serik Antalya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 353 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 49 781, merkezinin nüfusu 7 373'dür. Buğday ve pamuk yetiştirilir. Sulak yerlerde çeltik de ekilir. Kasaba, Antalya — Alanya karayolu üzerindedir. İl merkezine 39 km. uzaklıktadır.

serin s. Az soğuk, ılık ile soğuk arası: Serin hava. [Frais — Cool, chilly]

serin kanla b. zf. Kendini telâşa ve duygularına kaptırmadan.

serinlemek f. ★ 1. (Hava v.b.) Serinleşmek. ★ 2. mec. Biraz teselli bularak ferahlamak.

Serinyol Hatay'ın merkez ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 8 857, merkezinin nüfusu 2 255'dir. Eski adı Bedirge'ydi.

serj Fr. i. ★ 1. Bir çeşit hafif yün kumaş. ★ 2. Serj tarzında dokunmuş bir çeşit ipek kumaş.

serkeş Far. s. ★ 1. Kafa tutan. esk. İtaatsiz: Serkeş çocuk ★ 2. Asi, isyan etmiş.

serlevha Far. Ar. b. i. Başlık, yazı başlığı.

sermaye Far. i. Eko. Üretim ve değiş araçlarını meydana getiren şeylerin bütünü. Bir işletmede kullanılan sermaye ikiye ayrılır: 1° Değişmez sermaye; çeşitli üretim işlerinde kullanılır: Makineler, tezgâhlar, âletler, binalar gibi. Bunlar zamanla yavaş yavaş yıprandığından, üretilen her birimin maliyetine, ancak bir bölümü katılır. Bu sermaye bölümleri, amorti edilerek, ilerde yerlerine yenileri konur. Değişen sermaye de, değişmez sermayenin kullanılışına sarfedilir; ham maddeler, enerji, paradır. Yalnız bu ayırım da kesin değildir. Değişmez sermaye, üretim araçlarına yatırılan sermayedir; değer yaratıcı olmadığı gibi büyümez de. Değişen sermaye, emeğin yarattığı artı - değerin, kapitalistin eline geçmesiyle büyür. [Capitale — Capital]

sermayecilik i. Kapitalizm.

sermayedar Far. i. Anamalcı. Kapitalist.

sermek f. ★ 1. Uzunlamasına ve genişlemesine yaymak. [Etendre — To lay down] ★ 2. Yere vurmak, devirmek. [Renverser — To beat down] ★ 3. mec. Boşlamak, savsamak.

sermest, -ti Far. b. s. Sevinç, zevk, zafer v.b. sarhoşu.

sermet Far. s. İlksiz, sonsuz. esk. Ezelî, ebedî.

sermuharrir Far. Ar. i. Başyazar.

serom Lat. i. Hek. Kanın pıhtılaşmasından sonra ayrılan su kısmı. Özel usullerle, kanında bağışıklık maddeleri meydana getirilmiş hayvanlardan elde edilerek, tedavi amacıyla kullanılır. [Sérum — Serum]

serpantin Fr. i. ★ 1. Bir disk şeklinde kendi üstüne sarılmış renkli, dar ve uzun kâğıt. Bir ucundan tutularak boşluğa atıldığı zaman şerit halinde çözülür ve balolarda v.b. de eğlence olarak atılır. [Serpentin — Serpentine] ★ 2. Jeol. Sulu magnezyum silikat bileşimli, taş yapıcı bir mineral. Çoğunlukla sarımsı yeşil ya da yeşil renklidir. Kaygan yüzeylidir. [Serpentin — Serpentine]

serpelemek f. Seyrek damla halinde yağmak.

serpilmek f. ★ 1. Serpmek işine konu olmak. ★ 2. (Çocuk, bitki, ağaç v.b. için) Gelişip büyümek.

serpinti i. ★ 1. Dökülen ya da akan bir şeyden sıçrayıp serpilen kısım. ★ 2. İnce damlalar halinde az yağan yağmur. ★ 3. Değersiz kalıntı: Eski bir uygarlığın serpintileri.

serpiştirmek f. ★ 1. Şuraya buraya serpmek. ★ 2. (Yağmur için) İnce ve hafif yağmak.

serpme i. ★ 1. Serpmek işi. ★ 2. Balıkların bulundukları yere atılarak kullanılan, kenarlarında ufak ufak kurşunlar bulunan bir çeşit ağ: Kefal, serpme ile avlanır. ★ 3. s. Şuraya buraya serpilmiş bir halde bulunan: Serpme benli.

serpmek f. ★ 1. Şuraya buraya dağılacak gibi dökmek. ★ 2. (Yağmur ve kar için) İnce ince ve savrula savrula yağmak.

serpuş Far. b. i. Başa giyilen herşey, başlık.

Serrano y Suner, Ramon (Doğ. 1901) İspanyol devlet adamı. Roma'da hukuk okudu. 1933'de milletvekili oldu. 1936 iç savaşında, Franco'nun yakını olduğu için tevkif edildi; sonra Franco'nun yanına kaçtı, bakanlık görevi aldı; görevle Almanya'ya gönderildi. 1939'da içişleri bakanlığına, 1940'da dışişleri bakanlığına getirildi; 1942'de görevinden alındı. 1944'de politikadan çekildi.

sersem Far. s. ★ 1. Herhangi bir sebeple zihni karışmış olan: Gürültüden sersem oldum. [Stupéfait — Stupefied] ★ 2. Zekâsı uyuşmuş, aptal. [Sot — Fool]

sersemlemek f. Sersem hale gelmek. [Etre stupéfait — To be stunned, be stupefied]

serseri Far. s. ★ 1. İşi gücü olmayıp şurada burada dolaşan şüpheli (kimse). [Vagabond, errant — Vagrant] ★ 2. s. Belli bir hedefi olmayan: Serseri torpil. [Errant — Stray]

sert, -ti s. ★ 1. Bükülmesi, kırılması ya da kesilmesi kolay olmayan. Gevrek karşıtı: Sert demir. [Dur — Hard] ★ 2. Lezzeti dokunaklı olan. Hafif karşıtı: Sert sirke, sert şarap. [Rude — Strong] ★ 3. Isı bakımından kolay katlanılmaz olan. Yumuşak karşıtı: Sert iklim. [Rude — Harsh] ★ 4. Yumuşak olmayan. Katı anlamdaşı: Sert yatak. [Dur — Stiff] ★ 5. Kolay affetmeyen, hoşgörüsü olmayan: Sert hoca. [Rude, sévère — Stern] ★ 6. Tatlılığı olmayan. Tatlı karşıtı: Sert ses. [Dur — Hoarse] ★ 7. Gönül kırıcı. Okşayıcı karşıtı: Sert cevap. [Dur — Bitter] ★ 8. Dayanılması kolay olmayan: Sert cezalar. [Rigoureux — Severe]

Sertaç Bak. Kemer.

sertaç Far. b. i. ★ 1. Baş tacı. ★ 2. mec. Pek saygıdeğer kimse.

sertdoku b. i. Bot. Bitkilerde diken, kabuk gibi sert kısımları meydana getiren odunlaşmış bir destekdoku çeşidi. esk. Skleranşim. [Sclérenchyme — Sclerenchyma]

Sertel, M. Zekeriya (Doğ. 1890) Gazeteci ve yazar. Usturumca'da doğdu. Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra Paris'de Sorbonne Üniversitesi'nde sosyoloji, Amerika'da Columbia Üniversitesi'nde gazetecilik okumuş, dönüşünde matbuat umum müdürü olmuştur. Sonra gazeteciliğe başlamıştır. Resimli bir dergi çıkarmış, yirmi kadar çocuk kitabı çevirmiştir. «Hayat Ansiklopedisi»nde çalışmış, arkadaşlarıyla birlikte, «Çocuk Ansiklopedisi»ni çıkarmıştır. En son olarak da Tan gazetesinin sahiplerinden biri olmuş ve bu gazetenin başyazarlığını yapmıştır. Tan matbaası olaylarından bir süre sonra yurt dışına çıkmıştır.

sertifika Fr. i. Tasdikname. [Certificat — Certificate]

sertlik i. ★ 1. Sert olma hali ya da sert hareket. [Dureté — Severity] ★ 2. Kim. Bir cismin, onunla çizilmek istenen çelik bir uca azçok gösterdiği direnç. esk. Huşunet. [Dureté — Hardness]

sert sessiz Gra. «ç, f, k, p, s, ş, t» gibi, gırtlakta titreşim olmadan çıkan sessiz. esk. Sert samit. [Consonne sourde — Hard consonant]

sert tabaka b. i. Biyo. Gözün dış toparlağını teşkil eden, saydam olmayan, telsel zar. esk. Tabakai sulbe. [Sclérotique — Sclera]

serüven i. Macera, sergüzeşt.

server Ar. s. Şef, baş.

Server Bedi Bak. Peyami Safa.

servet, -ti Ar. i. Zenginlik, varlık.

Servetifünun 27 Mart 1891'de Ahmet İhsan Tekgöz tarafından kurulan dergi ve XIX. yüzyılda Ziya Paşa — Şinasi — Namık Kemal ile başlayan Türk edebiyatının batılılaşma hareketini, bu yüzyıl sonunda kesinleştiren edebiyat okulu. Bu hareket, Recaizade Ekrem'in önderliğiyle Servetifünun dergisi etrafında toplanan genç yazarlar tarafından meydana getirilmiştir. Servetifünun edebiyatına «Edebiyatı Cedide» adı da verilmiştir. Bu ad önceleri Şinasi — Ziya Paşa — Kemal — Ekrem — Hâmit — Sezai grubunun meydana getirdikleri yeni edebiyat akımı için kullanılmıştır.

Servi Bingöl'ün Genç ilçesi bucaklarından. 32 köylü bucağın nüfusu 7 964, merkezinin nüfusu 294'dür. Eski adı Sivan'dı.

servi i. Bot. Servigillerden, yaprakları karşılıklı, yığışık ve koyu yeşil renkte, en çok mezarlıklara dikilen ince ve uzun bir ağaç. [Cyprès — Cypress]

servi altı b. i. Külb. Mezar.

servigiller ç. b. i. Bot. Kozalaklılardan servi, ardıç, mazı gibi ağaçları içine alan bir bitki familyası. esk. Serviye. [Cupressinées — Cypressineae]

servi revan b. i. Boylu boslu güzel.

servis Fr. i. ★ 1. Sofra hizmeti. ★ 2. Bir örnek sofra takımı ya da sofra örtüsü ve peçeteler. ★ 3. Bir sofrada bir defada yemek yiyenlerden her birinin tabak, çatal, bıçak v.b. si. ★ 4. Düzenli işleme. ★ 5. Kimi dairelerde şube: Kambiyo servisi; emtea servisi. ★ 6. Yüklenilmiş görevlerin görülmesi: Gece servisi. ★ 7. Sp. Teniste, voleybolde, masa tenisinde başlama vuruşu. [Sérvice — Service]

servis kapısı b. i. Büyük ev ya da apartmanlarda hizmetçilerin ve dışarıdan öteberi getirenlerin işledikleri ayrı kapı.

servis merdiveni b. i. Büyük ev ya da apartmanlarda hizmetçilerin ve dışarıdan öteberi getirenlerin işledikleri ayrı merdiven.

servöz Fr. i. Lokanta, kahve gibi yerlerde hizmet gören kadın.

seryum i. Kim. Sembolü Ce, atom sayısı 58, atom ağırlığı 140,13, gümüş parlaklığında



Servigillerden servi mazısı

bir maden. Akkor flamanlı lâmbalar için gömlek yapmakta kullanılır. [Cérium — Cerium]

serzeniş Far. i. Başa kakma, azarlama. [Reproche, réprimande — Reproach]

ses i. ★ 1. Selen: Davul sesi, top sesi. [Son — Sound] ★ 2. Gra. Bir şey anlatmak için insanın ağızdan çıkardığı selen. [Voix — Voice] ★ 3. Müz. İnsan ağzından çıkan müzik seleni. [Voix — Voice]

sesbilgisi b. i. Dil. Dildeki sesleri, değişikliklerini ve bu değişikliklerin tarihini inceleyen dilbilim kolu. Sesbilim, fonetik. esk. Mephası esvat. [Phonétique — Phonetics]

sesçil s. Seslere sadık kalan, sesleri olduğu gibi gösteren: Sesçil imlâ. [Phonétique — Phonetic]

seselim i. Fiz. Ardarda gelen titreşim hareketlerinin birbirini etkilemesi olayı. İki titreşim birbirine eklenir. Örneğin boş bir tabaka kutu üstünde titreşen diyapazon daha kuvvetli ses verir. Rezonans. [Résonance — Resonance]

sesi çıkmamak b. f. Bir şey söylemeyerek susmak.

sesini çıkarmamak b. f. Bir şey üzerindeki düşüncesini söylememek.

ses kirişleri ç. b. i. Anat. Gırtlağın içinde ikisi sağda, ikisi solda bulunan ve havanın geçmesiyle titreşerek ses çıkaran dört kıvrım. [Cordes vocales — Vocal cords]

ses kuşağı b. i. Si. Sinema filimlerinde, gerekli ses titreşimlerinin görüntülerini taşıyan pelikül. [Bande son — Sound track]

seslemek f. Çağırmak.

seslendirme i. Si. Sinema filimlerinde görüntülere gerekli konuşma, gürültü ya da müzikleri katmak için, ses alıcısında çeşitli kimyasal işlemlerle ses titreşimlerinin elde edilip, görüntü pozitifi ile birleştirilmesi. [Sonorisation — Sound recording]

seslenmek f. (Çağırmak ya da karşılık vermek üzere) Sesini çıkarmak: Seslendim, duymadı; çağırdım, seslenmedi. [Appeler — To call]

Sevr Antlaşması'na göre Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanışı



sesli s. ★ 1. Sesi olan. [Sonore — Sonorous] ★ 2. Gra. A, e, ı, i, o, ö, u, ü gibi, söylenirken hiçbir engele çarpmadan çıkan ve bunun için daha iyi işitilebilen hece. esk. Sâit. [Voyelle — Vowel] ★ 3. zf. Yüksek sesle. [A haute voix — Loud]

sesli filim b. i. Si. Sinemacılıkta görüntülerle birlikte gerekli konuşma, gürültü ya da müzikleri de veren filim. [Film sonore — Sound film]

sesli uyum b. i. Gra. Kelimelerde seslilerin kalınlık, incelik, yuvarlaklık, düzlük, açıklık, kapalılık bakımlarından birbirine uygun olması.

sessiz uyum b. i. Gra. Kelimelerde yanyana gelen sessizlerin yumuşaklık ya da sertlikte birbirlerine uyması.

ses vermek b. f. (Çağrılan kimse) Cevap vermek.

Sesyılmaz, Burhan —Hafız— (1897-1943) Türk ses sanatçısı. Batı terimiyle «tenor» sesinin güçlülüğü ve müzik yeteneğiyle kısa sürede ün yaptı. Özellikle dinsel eserleri okumada büyük hüneri vardı. Plağa okuduğu ninni, gazel ve şarkıları günümüzde de beğenilmektedir.

set, -ti Ar. i. ★ 1. Engel. [Barrière — Barrier] ★ 2. Toprağın kayıp akmasını ya da suyun yayılmasını önlemek için çekilen kalın duvar. [Digue — Bank] ★ 3. Yamaçlarda merdiven basamağı gibi düzeltilip duvarla pekiştirilen yer. [Terrasse — Terrace] ★ 4. Jeol. Pekent.

set İng. i. Teniste parti. [Set — Set]

setir, -tri Ar. i. Örtme, gizleme.

setliç Bak. sedlitz.

setre i. Eskiden giyilen, düz yakalı, göğüsten ilikli bir çeşit ceket.

setretmek f. Örtmek, gizlemek.

setriavret Ar. b. i. Avret yerini örtme.

settar Ar. s. Örten, gizleyen.

setter İng. i. Zo. Kokuyla avı bulup, avcı yaklaşıncaya kadar başında bekleyen ferma köpeği.

Seul Güney Kore'nin başkenti. Nüfusu 2 444 900'dür. Maden işleme, dokuma endüstrisi gelişmiştir. 1950-1951 yıllarında Kore savaşında şehir çok zarar görmüştür.

Seurat, Georges (1859-1891) Fransız ressamı. Önce optik araştırmalar yaptı. «Salon des Indépendants — Bağımsızlar Salonu» diye adlandırılan resim sergisinin kuruluşuna katıldı. «Divisionnisme», «Pointillisme» ya da «Yeni-empresyonizm» adı verilen akımın öncüsüdür. Signac, Luce, Cross gibi ressamlar Seurat'nın çevresinde toplanmışlardı. Özellikle kübist ressamların üzerinde çok büyük bir etki yaratan Seurat'nın şaheserleri şunlardır: «Un Dimanche d'été à la Grande Jatte — Grande Jatte'de Yazın Bir Pazar Günü», «Baignade — Suya Girenler», «Cirque — Cambazhane».

sevaba girmek b. f. Tanrı tarafından ödüllenmeye değer bir iş görmek.

sevap Ar. i. Tanrı tarafından ödülleneceğine inanılan davranış. Günah karşıtı.

sevda Ar. i. ★ 1. Cinsel sevgi. ★ 2. Heves.

sevdalanmak f Sevdaya tutulmak.

sevdazede Ar. Far. s. Sevdalı.

sevecen s. Acıyarak, koruyarak seven. esk. Şefkatli.

Sevengil, Refik Ahmet (Doğ. 1903) Yazar. Bingazi'de doğdu. Özel öğrenim gördü. İfham gazetesinde başladığı yazarlık hayatına bu gazete kapatılınca Vakit gazetesinde devam etti. Öğretmenlik, edebî heyet üyeliği, şehir meclis üyeliği, radyolar umum müdürlüğü, Tokat Millet Vekilliği, Basın Yayın Umum Müdürlüğü v.b. yaptı. Şimdi TRT yönetim kurulu üyesidir. Başlıca eserleri: «İstanbul Nasıl Eğleniyordu», «Bizim İstediğimiz Edebiyat», «Yakın Çağlarda Türk Tiyatrosu», «Açlık», «Çıplaklar», «Hüseyin Rahmi Gürpınar» dır.

Severini, Gino (Doğ. 1883) İtalyan ressamı. Balla ve Boccioni gibi fütürizm akımına bağlı ressamlarla çalıştı. 1921'de yayımladığı «Kübizmden Klasisizme» adlı eseri önemlidir.

sevgi i. İnsanı yüksek özverilere götüren ilgi duygusu: Yurt sevgisi, aile sevgisi. Ar. Aşk; muhabbet. [Amour — Love, affection]

sevgili s. ★ 1. Hakkında sevgi beslenen. [Cher — Beloved, darling] ★ 2. i. Sevilen, hakkında aşk beslenen kimse, dost. esk. Yâr.

sevici i. ve s. Erkek yerine kadın seven sapık (kadın) [Lesbienne — Lesbian]

Sévigné, markiz de (1626-1696) Fransız kadın yazarı. Kızına, oğluna ve kuzenine yazdığı mektuplarla Fransız edebiyatına geçmiştir.

Sevig, Vasfi Raşit (Doğ. 1887) Bilim adamı, hukukçu. İstanbul ve Paris hukuk fakültelerinde okudu. İstanbul Belediyesi üyeliği; 4., 5. dönemlerde milletvekilliği yaptı. 1935 de Ankara Hukuk Fakültesi'nde profesör oldu; 1957'de emekliye ayrıldı. Ordinaryüs Profesör Sevig'in eserleri arasında: «Inkılâpların Öğrettikleri», «T.C. Teşkilât-ı Esasiye Hukuku», «Ticaret Kanunu Şerhi» (3 cilt), «Roma Hukuku», «Toprak Hukuku Dersleri», «Askerî Adalet» (2 cilt), sayılabilir.

seviğ s. Sevgide üstün tutulan. Sevik ve sevük anlamdaşı. esk. Aziz. [Cher — Dear]

Sevilla (İspanya) Guadalquivir eyaletinin merkezi 459 800 nüfuslu bir şehri. Çok ünlü anıtları, müzeleri vardır. Velasquez'in, Murillo'nun yurdudur. Dokuma ve kimya endüstrisi gelişmiştir.

sevimli s. Hoşa giden, şirin. [Sympathique, affable — Affable]

sevinç i. Çok istenen bir şeye kavuşulunca içte beliren ve hareketle de belli edilen hoş duyu. Ar. Sürur. [Joie — Joy]

sevinçli s. Sevinci olan ya da sevinç veren. [Joyeux — Joyful]

sevindirmek f. Sevinmesine sebep olmak, sevinmesini sağlamak. [Réjour — To cheer]

sevinmek f. Sevinç duymak. [Se rejouir — To rejoice]

sevir, -vri Ar. i. Boğa burcu.

sevişmek f. Birbirini sevmek. [S'entr'aimer — To make love to each other]

seviye Ar. i. Düzey. [Niveau — Level]

sevk Ar. i. Sürme, gönderme, götürme.

sevki tabii b. i. Psi. İçgüdü.

sevkiyat Ar. ç. i. Gönderme işi.

sevkulceyş Ar. b. i. Ask. Komutanlık sanatı. Genellikle bir savaşın yönetimini kapsar. Duruma göre orduları, büyük birlikleri, meydan savaşına götürecek harekâtı düzenler, direktif verir, tatbikatı izler.

sevk ve idare b. i. Ask. Birliklerin savaş ve muharebe amacına uygun olarak kullanılmalarına yarayan esaslar.

sevmek f. ★ 1. Sevgisi olmak: Ailesini sevmek. [Aimer — To love] ★ 2. Birinin sevdasını çekmek. [Aimer — To be in love] ★ 3. Fazlaca hoşlanmak. [Aimer — To like] ★ 4. Okşamak. [Caresser — To caress] ★ 5. (Bir yerin şartları) Kendisine uygun gelmek. Bu fidan toprağını sevmiş.

Sevr Antlaşması I. Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti ile İtilâf devletleri arasında yapılan, fakat Ankara Hükümeti'nce kabul edilmediği için uygulanamayan barış antlaşması. Savaşı kazanan İtilâf Devletleri (İngiltere, Fransa, Amerika, İtalya, Japonya, Yunanistan, Sırbistan) Paris'de yaptıkları barış konferansından sonra İttifak devletleri (Almanya, Avusturya - Macaristan ve Bulgaristan) ile birer barış antlaşmayı imzalamayı başardılarsa da, Osmanlı Devleti delegeleri şartları ağır buldu ve başkan Ahmet Tevfik Paşa 10 Mayıs 1920'de teklif edilen anlaşmayı reddederek geri döndü. İtilâf devletleri, son Osmanlı Padişahı VI. Mehmet'e (Vahdettin) baskı yaparak sadrazam seçtiği Damat Ferit Paşa'nın Paris yakınındaki Sevr'e (Sèvres) yolladığı ikinci Osmanlı delegasyonuna, çok ağır bir antlaşma kabul ettirdiler (10 Ağustos 1920). Antlaşmanın ağır şartları şöyleydi: Osmanlı Devleti'ne yalnız İstanbul ile Anadolu'da küçük bir toprak bırakılıyor; İstanbul ve Çanakkale boğazları tamamen uluslararası denetim altına alınıyor; Doğu Anadolu illeri, kurulacak Ermenistan ve Kürdistan devletleri arasında paylaştırılıyor; Batı Trakya ve İzmir bölgesi Yunanistan'a veriliyor; Osmanlı ordusu ve donanması terhis edilip silâhları alınıyor; devlet maliyesi yabancı bir komisyonun denetimine ve kapitülâsyonlar tekrar yürülüğe giriyordu.

Sèvres (Fransa) Versailles'a 8 km. uzaklıkta ve Seine nehri üstünde 20 300 nüfuslu bir kasaba. Porselenleriyle ünlüdür. 1920 yılında Osmanlı İmparatorluğu ile Müttefikler arasındaki antlaşma burada imzalanmıştır.



M. de Sévigné




Kâtibî Seydî Ali Reis

Sevük, İsmil Habib (1892-1954) Yazar ve edebiyat tarihçisi. Edremit'de doğdu. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Çeşitli illerde ve çeşitli liselerde edebiyat öğretmenliği yaptı. Milletvekili seçildi. Gazetelerde makale ve başyazılar yazdı. Yazılarını başlıca şu kitaplarda topladı: «Tuna'dan Batı'ya», «İstiklâl Savaşı Anıları», «Atatürk İçin», «Avrupa Edebiyatı».

seyahat, -ti. Ar. i. Yolculuk.

seyahat hürriyeti b. i. Huk. kişinin yurt içinde ve yurt dışında, istediği zaman ve şekilde gezme ve yerleşme özgürlüğü. Anayasa'mızın 18. maddesine göre, herkes bu özgürlüğe sahiptir ve bu özgürlük ancak ulusal güvenlik, salgın hastalık nedenleriyle ve kanunla, özgürlüğün özünü zedelememek kaydıyla sınırlanabilir. [Liberté de voyage — Freedom of travel]

Seyda, Mehmet (Doğ. 1919) Hikâye ve roman yazarı. İstanbul'da doğdu. İstanbul Pertevniyal Lisesi'ndeki öğrenimini yarıda bıraktı. Sanat hayatına 1933'de şiir ve hikâye yazarak başladı. 1957-1958 Cumhuriyet gazetesi Yunus Nadi Armağanı üçüncülüğünü Ömer Sakıp takma adıyla yazdığı «Ne Ekersen» romanıyla aldı, 1964'de «Bir Gün Büyüyeceksin» romanı ile Doğan Kardeş Çocuk Romanları yarışması birincilik ödülünü aldı. Aynı yıl Sait Faik Hikâye Armağanı'nı da kazandı. Başlıca eserleri: «Yaş Ağaç». «Ne Ekersen», «Beyaz Duvar», «Zonguldak Hikâyeleri», «Baş Göz Etme Zamanı», «Oyuncakçı Dükkânı», «Cinsel Oyun», «Bir Gün Büyüyeceksin», «Ortanca Kızı» dır.

Seydi Ali Reis, Kâtibî (Ölm. 1562) Denizci, bilgin, şair ve seyahatname yazarı. Denizciliğe girdi. Barbaros'la birlikte çalıştı. Kızıldeniz filosunu yönetti. Bir ara Basra'ya, Umman denizine kadar gidip buralardaki Portekiz korsanları ile başarılı savaşlar yaptı. Bir seferinde korkunç bir fırtınaya yakalanıp Hindistan kıyılarına düştü. Buradan yurda 4 yıl süren dönüşünden sonra tarih, coğrafya, matematik ve denizcilik üzerine, zamanına göre pek değerli eserler yazdı.

Seydiler Kastamonu'nun Devrekânî ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 5 553, merkezinin nüfusu 539'dur.

Seydim Çorum'un merkez ilçesi bucaklarından. 34 köylü bucağın nüfusu 15 008, merkezinin nüfusu 1 255'dir.

Seydişehir Konya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 207 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 52 795, merkezinin nüfusu 6 701'dir. Önemli akarsu Çarşamba suyudur. Buğday, arpa, çavdar ve yulaf yetiştirilir. Kasaba, il merkezine 123 km. uzaklıktadır.

seyelân Ar. i. ★ 1. Akıntı. ★ 2. Coğ. Sellenme. ★ 3. Fiz. Akı.

seyfî Ar. s. Kılıçla, savaşla, askerlikle ilgili.

Seyhan Irmağı Kayseri ili sınırları içindeki Uzunyayla'nın güneybatısından doğar. Adana'nın kuzeyinde Çukurova'ya iner, Mersin körfezinde Akdeniz'e dökülür. Başlıca kolları Samantı, Göksu ve Çakıt sularıdır. Uzunluğu 516 km. dir.

Seyhun S.S.C.B.'de 2 860 km. uzunluğunda bir nehir. Kırgızistan'dan doğar ve Aral gölüne akar.

seyir, -yri Ar. i. ★ 1. Yürüyüş: Hastalığın seyri; seyir halinde bir gemi. [Marche, progression — March, progression, sailing] ★ 2. Merakla ya da eğlenmek için bakma. [Contemplation — Watching, looking] ★ 3. Bakıp eğlenecek şey. [Spectacle — Spectacle]

seyirci i. Eğlenmek için bakan kimse. [Audience — Audience]

seyirci kalmak b. f. Bir olay karşısında hiçbir ilgi göstermeyerek işe karışmadan bakmak.

seyirlik i. Gözü, dikkati çeken her şey. [Spectacle — Spectacle]

seyirlik oyun b. i. Ed. Tiyatro, kukla, karagöz gibi gözü hoşlandıran oyun. esk. Temaşa oyunu.

seyis Ar. i. Ata bakıp timar eden kimse. [Garçon d'écurie — Groom, ostler]

seyit i. Peygamber Muhammed'in soyundan olanlara verilen san.

Seyit Bey (Ölm. 1924) Devlet ve bilim adamı. Medresede ve hukuk mektebinde okudu. 1908'den sonra milletvekili, daha sonra ayan üyesi oldu, 2. dönemde T.B. M.M.'ne milletvekili seçildi; hilâfetin kaldırılmasında hukukçu ve adalet bakanı olarak büyük yardımı görüldü. Adalet bakanlığında 1923-1924 yılları içinde kalmış, sonra milletvekiliğinden de ayrılarak hukuk profesörlüğünü seçmiştir.

Seyitgazi Eskişehir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 510 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 26 400, merkezinin nüfusu 2 608'dir. Önemli akarsu, Seyit suyudur. Tarım ve başta tiftik keçisi olmak üzere hayvancılık yapılır. Kasaba, Eskişehir'e 43 km. uzaklıktadır.

Seylan Hindistan'ın güneyinde bir adadan meydana gelen bağımsız bir ülke. Hindistan'dan Palk boğazı ile ayrılır. Yüzölçümü 65 607 km², nüfusu 10 965 000, başkenti Kolombo'dur. Çay ve kauçuk en fazla yetişen ürünlerdir. Petrol damarları da vardır. Eskiden bir İngiliz sömürgesi olan Seylan, 1947'de İngiliz Uluslar Topluluğu içinde bağımsız bir ülke olmuştur.

seylântaşı b. i. Jeol. Yapısında alüminyum ve demir bulunan bir taş çeşidi. esk. Seylânî. [Almandine — Ceylon garnet, carbuncle]

seyran Ar. i. Gezme, gezinme.

Seyranî (1807-1866) Halk şairi. Everek'de doğdu. İstanbul'da devrin büyüklerini

hicvettiği için kovuşturmaya uğramış, memleketine dönmek zorunda kalmış ve ölünceye kadar yoksulluk içinde yaşamıştır. Asıl gücünü hece ile, âşık biçiminde yazdığı koşma, semaî, nefes ve devriyelerinde göstermiştir. Çağının kağşamış, çökmüş anlayışlarıyla, ham sofular ve değersiz devlet adamlarıyla korkusuzca alay etmiştir. Seyranî'nin şiirleri, ilk olarak Ahmet Hâzım tarafından 1921'de «Sanihât-ı Seyranî» adlı kitapta toplandı.

seyrek s. ★ 1. Aralıklı, benzerleri ya da parçaları arasında çok aralık bulunan. Sık karşıtı. [Clairsemé — Loose, infrequent] ★ 2. Az rastlanan, çok bulunmayan. [Rare — Rare, seldom]

seyrelmek f. Seyrekleşmek.

seyretmek Ar. T. b. f. Yürümek. [Mouvoir, progresser — To move, progress] ★ 2. Merakla ya da eğlenmek için bakmak. [Contempler, observer — To observe, watch]

seyrüsefer Ar. b. i. Gidiş geliş. Trafik. [Trafic — Traffic]

seyyah Ar. s. ve i. Ülke ülke gezen (kimse). [Touriste — Tourist]

seyyal, -li Ar. s. Akışkan.

seyyale Ar. i. Fiz. Akız. Akışkan.

seyyanen Ar. zf. Eşit olarak, eşitçe.

seyyar Ar. s. Gezici.

seyyare Ar. i. Ast. Gezegen.

seyyibe Ar. s. ve i. Dul (kadın).

seyyie Ar. i. Kötülük.

seza Far. s. Yaraşan, değen, uyan.

sezaryen Fr. i. Hek. Doğumun doğal yolla olmasının mümkün olmadığı, anne ya da çocuğun hayatlarının tehlikeye girdiği durumlarda, batın ve dölyatağının ameliyatla yarılarak çocuğun alınması. [Césarienne — Caesarian operation]

sezdirmek f. ★ 1. Sezmesine meydan vermek, belli etmek: Sezdirmeden sıvıştı. [Se faire apercevoir — To make perceive] ★ 2. Dolayısıyla anlatmak. Hissettirmek. [Faire entendre — To hint, give a clue]

sezgi i. ★ 1. Sezme istidadı. ★ 2. Fel. Tecrübeye ya da akla vurmadan doğrudan doğruya bir şeyi biliverme. esk. Tehadüs.

sezgicilik i. Fel. Asıl gerçeğin zekâ ile değil, sezgi ile kavrandığını kabul eden felsefe doktrini. Sezgiciliğin belli başlı temsilcisi Fransız filozofu Henri Bergson'dur. [Intuitionisme — Intuitionism, intuitionalism]

sezmek f. Açık bir kanıt olmaksızın, olmuş ya da olacak bir şeyi dolayısıyla anlamak. [Saisir — To feel, perceive]

sezyum Lat. i. Kim. Potasium ailesinden Cs sembolüyle gösterilen, yoğunluğu 1,90 olan ve pek **seyrek** bulunan bir maden. [Caesium — Casium, caesium]

sfagnum Lat. i. Bot. Bataklıklarda kümeler halinde yetişen, küçük yapraklı bir çeşit yosun. esk. Bataklık yosunu.

Sfenks Bak. İsfenks.

Sforza, Kont Carlo (1873-1952) İtalyan devlet adamı. 1920-1921 yıllaarında dışişleri bakanlığı yaptı. 1922'de Paris büyükelçisi olduysa da Mussolini iktidara gelince çekildi; yurt içinde ve dışında muhalefete geçti. II. Dünya Savaşı sonunda yurduna döndü, bakan oldu. 1947-1951 yıllarında yeniden dışişleri bakanı olan Sforza, 1918 anlaşmasından sonra Müttefik Yüksek Komiserler Meclisi geçici üyesi olarak Türkiye'de bulunmuş ve Türkiye sorunlarıyla ilgilenmiştir. Eserleri basılmıştır.

sforzando İta. zf. Müz. Batı müziğinde hafiften kuvvetliye geçileceğini gösteren terim.

Sgambati, Giovanni (1841-1914) İtalyan bestecisi ve orkestra yöneticisi. Roma'da doğdu. Liszt'in öğrencisidir. Melodi yönünden zengin senfoniler, uvertürler, piyano konçertoları, yaylı sazlar için kuartetler bestelemiştir.

Shakespeare, William (1564-1616) İngiliz oyun yazarı ve şairi. Stratford on Avon'da doğdu, aynı yerde öldü. Kısa bir öğrenim döneminden sonra Ann Hathaway adında bir genç kızla evlendi. 6 yıl sonra Londra tiyatro çevrelerine girdi. Önce perdecilik gibi ro çevrelerine girdi. Önce perdecilik gibi önemsiz işler yaptı. Daha sonraları oyuncu, yazar, hissedar olarak bir şirkete katıldı. Bu şirketin hissedarları, çatısı olmayan Globe tiyatrosunda temsiller veriyorlardı. 1613'den sonra Stratford'a döndü. Bazı araştırmacılara ve eleştirmecilere göre Shakespeare takma bir addır. Aslında böyle bir kimsenin yaşamadığını iddia etmektedirler. Shakespeare'in «Sonnets — Soneler» adlı bir şiir kitabı vardır. Trajedileri, komedileri arasında şu oyunlarını sayabiliriz: «The Comedy of Errors — Yanlışlıklar Komedisi», «Romeo and Juliet — Romeo ve Jülyet», «A Midsummer Night's Dream — Bir Yaz Gecesi Düşü», «Merchant of Venice — Venedik Taciri», «Henry IV — IV. Henry», «Julius Caesar», «Hamlet», «Othello», «King Lear — Kral Lir», «Macbeth», «Antony and Cleopatra — Antonius ve Kleopatra», «Coriolanus», «The Tempest — Fırtına».

Shaw, George Bernard (1856-1950) İrlandalı yazar. Dublin'de doğdu. Bir Londra gazetesinde müzik ve tiyatro eleştirmeleri yazmaya başladı. Aynı zamanda Henry George ve Karl Marx gibi düşünürlerin teorileriyle yakından ilgileniyordu. «Fabian» adı verilen toplumculara katıldı. Daha sonra romanlar ve özellikle tiyatro oyunları yazmaya başladı. Shaw'un bütün oyunları «tezli» oyunlardır ve düşüncelerini savunmak için yazılmış eserlerdir. En ünlüleri şunlardır: «Androcles and



G. B. Shaw



W. Shakespeare

the Lion — Androkles ve Aslan», «Mrs. Warren's Profession — Bayan Warren'in Mesleği», «Candida», «Man and Superman — İnsan ve Üstün İnsan», «Pygmalion — Bir Kadın Yarattım», «Major Barbara — Binbaşı Barbara».

Sheffield (İngiltere) York kontluğunda 494 000 nüfuslu bir şehir. Bıçakçılığı dünyaca ünlüdür. Yakınında kömür madenleri vardır.

Shelley, Percy Bysshe (1792-1822) İngiliz şairi. Lord Byron'un dostuydu. İngiltere'nin ilk lirik şairlerindendir. Başlıca eserleri: «Alastor», «Tarla Kuşu», «Bulut» «Şiirin Savunması» dır.

Shepard, Alan B. Amerikan astronotu. 5 Mayıs 1961'de Liberty 7 kapsülü ile uzaya parabolik bir sıçrama yaptı. 185 km. yükseğe çıktı ve paraşütle Cape Kennedy'den 463 km. uzakta okyanusa düştü. Uçuşu 16 dakika sürdü, çekimsiz bölgede 6 dakika kaldı. Yedi uzay fedaisinden biridir.

Sherril, Charles Hitchcock (1867-1936) Amerikalı diplomat. Avukatlıkla hayata atıldı. 1909'da elçi oldu. Çeşitli ülkelerde büyükelçilik yaptı. 1932-1933 yıllarında Türkiye'de büyükelçi idi. «Üç Adam, Kemal Atatürk — Roosevelt — Mussolini» ve «Atatürk Nezdinde Bir Yıl Elçilik» («Mustafa Kemal, Eseri ve Memleketi» adı ile ayrı bir çeviri vardır) adlı eserleri Türkçe'ye çevrilmiştir.



sığır kuyruğu

Shetland İskoçya'nın kuzeyinde 17 900 nüfuslu takımada. Merkezi Lerwick'dir. Bu adaların en büyüğü Maitland'dır. Yünleri çok ünlüdür.

sıcağı sıcağına b. zf. Vakit geçirmeden: Her işi sıcağı sıcağına görmeli.

sıcak s. ★ 1. Sıcaklığı yüksekçe olan. Soğuk karşıtı. [Chaud — Hot] ★ 2. mec. Dostça olan, sevgi dolu. [Chaleureux — Warm] ★ 3. i. Havadaki sıcaklık. [Chaleur — Heat, temperature] ★ 4. Hamam.

sıcak kanlı b. s. ★ 1. Beden sıcaklığı, yaşadığı çevrenin sıcaklığıyla ilgili olmayarak derecesi hiç değişmeyen (hayvan). ★ 2. Sevimli, cana yakın.

sıcaklık ★ 1. Ateş karşısında derimizle edindiğimiz duyguyu doğuran fiziksel hal: Ocağın sıcaklığı, güneşin sıcaklığı. Ar. Hararet. [Chaleur — Heat] ★ 2. Fiz. Bir cismin soğuk, serin, ılık ya da sıcak sıfatlarından biriyle nitelenmesini gerektiren ve taşıdığı fiziksel enerjinin seviyesinden ibaret olan hal. esk. Sühunet. [Température — Temperature]

sıcakölçer b. i. Fiz. Termometre.

sıçan i. Zo. Kemirgenlerden, uzun kuyruklu küçük hayvan. Boyuna ve yaşadığı çevreye göre fındık sıçanı, dağ sıçanı, tarla sıçanı v.b. gibi. değişik adlar alır. [Rat, souris — Rat, mouse]

sıçandişi b. i. Antika.

sıçankırı b. s. Sıçan tüyü renginde olan.

sıçankulağı b. i. Bot. Mercanköşk.

sıçankuyruğu b. i. Delikleri genişletmek için kullanılan bir çeşit konik ve uzunca törpü.

sıçanotu b. i. Kim. Arsenik.

sıçanyolu, -nu b. i. Lâğım yolu ya da bunu andıran yeraltı yolu.

sıçırgan s. Sürgüne tutulmuş.

sıçmak f. ★ 1. Büyük aptesi bozmak. ★ 2. (Halk dilinde) Bozulmak: Adam işime sıçtı.

sıçramak f. ★ 1. Ayaklarıyla birdenbire yeri iterek hızla havaya ya da ileriye atılmak. [Sauter — To spring] ★ 2. Ürkerek birdenbire olduğu yerde doğrulur gibi sarsılmak. [Sursauter — To jump] ★ 3. Yerinden koparak hızla ortaya atılmak. [Jaillir — To sprint]

sıddık Ar. s. Çok içten ve sadık (erkek).

sıdık, -dkı Ar. i. Doğruluk, gerçeklik, içtenlik.

sıfat, -tı Ar. i. ★ 1. Bir şeyin onsuz olamayacağı niteliği: Tanrı'nın sıfatları. [Attribut — Attribute] ★ 2. (Halk dilinde) Yüz ve görünüş: Onun ne adam olduğu sıfatından belli. ★ 3. Vasıf, ünvan: Sıfatı resmiye. [Qualité; titre — Title] ★ 4. Gra. Bir isimle anlatılan kavramın, nitelik, nicelik, yer, sıra gibi özelliklerini anlatmak için isimlerin başına getirilen kelime. [Adjectif — Adjective]

sıfır Ar. i. ★ 1. Mat. Kendi başına değeri olmayan ve bir sayının yazılışında bulunduğu basamakta hiçbir birim olmadığını gösteren işaret. [Zéro — Zero] ★ 2. mec. Hiç, hiçbir değeri olmayan şey. [Rien — Nought] ★ 3. Fiz. Santigrat (C) derece taksimatında, deniz seviyesinde bulunan saf suyun donma noktası.

sıfırı tüketmek b. f. Külb. Hiç gücü kalmamak. ★ 2. Külb. İflâs etmek. ★ 3. Külb. Ölmek.

sığ s. ★ 1. Derinliği pek az olan (su, deniz). [Bas — Shallow] ★ 2. i. Denizde, suda az derin olan yer. [Haut fond — Shoal]

sığa i. Fiz. Bir kondansatörün elektrik yığma yeteneği. Levhalara, bunların arasındaki uzaklığa ve aradaki yalıtkan maddenin cinsine göre azalıp çoğalır. esk. Sia. [Capacité — Capacity]

sığamak f. ★ 1. (Elbisenin kolları ya da paçaları hakkında) Yukarıya çekip toplamak. ★ 2. Sıvazlamak.

sığdırmak f. (Bir kabın ya da bir yerin içine) Alıp alamayacağı şüpheli bir şeyi aldırmak. [Faire entrer — To force into]

sığın i. Zo. Gevişgetirenlerden, derisi benekli, boynuzları çatallı, geyiği andırır hayvan. [Daim d'Europe — Elk]

sığınak i. Sığınılacak yer. esk. Melce. [Refuge — Shelter]

Sığındım, Hasan Reşat (Doğ. 1884) Hekim. Darülfünun Mülkiye tıbbiye okulunda hekimlik öğrenimini tamamladıktan sonra,

Almanya ve Fransa'da deri ve frengi hastalıkları, fizyoloji alanlarında uzmanlaştı, 1916'dan sonra Tıp Fakültesi öğretim üyesi ve 1924-1933 yılları arasında deri ve frengi hastalıkları kliniği direktörü oldu. Hekimlik alanında kendisinin buluşu olan «löcemi monositer» adlı hastalık dolayısıyla adından söz edilir. 1933-1938 yılları arasında Afganistan'a, özel çağırı ile gitti, orada Tıp Fakültesi'ni kurdu.

sığınık i. Sığınmış olan kimse. esk. Mülteci. [Refugié — Refugee]

sığınma hakkı b. i. Huk. Herhangi bir ceza kovuşturmasından kurtulmak ve suç işlediği ülkeye geri verilmemek için kişinin yurttaşı olmadığı bir ülkeye sığınması durumunda, sığındığı devletçe kendisine tanınan hak. Sığınma genellikle, yabancı devlet elçiliğine ve savaş gemilerine olur. Günümüzde adî suçlular için tanınmamakta, siyasî suçlular için kabul edilmektedir. [Droit d'asile — Right of asylum]

sığınmak f. Tehlikelerden kaçarak güvenilir bir yere sokulmak ya da bir koruyucuya başvurmak. esk. İltica etmek. [Se réfugier — To take refuge]

sığıntı i. Kapılandığı yerde asalak sayılan, varlığı fazla görülen kimse. [Parasite — Parasite]

sığır i. Zo. Öküz soyundan olan öküz, inek, dana v.b. gibi hayvanlara verilen genel ad. [Bétail — Cattle]

sığırcık i. Serçegillerden, en çok çatılarda yuva kuran, karaya çalan kızıl renkli, uzunca gagalı, serçeden az büyük kuş. [Etourneau — Starling]

sığırdili b. i. Bot. Sığırdiligillerden, bahçelerde yetiştirilen ve hekimlikte kullanılan bir bitki. [Buglosse — Bugloss]

sığır kuyruğu b. i. Bot. Ballıbabagillerden, 12 kadar türü olan, oldukça yüksek boylu otsu bitki. [Léonure — Mullein]

sığırsiniri b. i. Sığır ve beygirin kurutulmuş ve yuvarlaklaştırılmış ense siniri.

sığırtmaç i. Sığır çobanı. [Bouvier — Herdsman, cowboy]

sığışmak f. Ancak sığmak, güçlükle sığmak.

sığmak f. (Bir kaba ya da bir yere) Tümü girebilmek. [Etre contenu — To be contained]

sıhhat, -ti Ar. i. ★ 1. Sağlık, esenlik anlamdaşı. [Santé — Health] ★ 2. Doğruluk. [Authenticité — Authenticity]

sıhhî Ar. s. Sağlığa değgin, sağlığa yarar. [Hygienique, sanitaire — Sanitary, hygienic]

sıhhiye Ar. i. Sağlık işleri.

sıhriyet, -ti Ar. i. Evlenme bağlılığı dolayısıyla akrabalık.

sık, -kı s. ★ 1. Aralıksız, benzerleri ya da parçaları arasında pek az aralık bulunan. Seyrek karşıtı. [Dense — Dense] ★ 2. Çokluk meydana gelen. [Frequent — Frequent]

sıkı s. ★ 1. Aralık bırakmadan saran : Sıkı bir ceket. [Serré — Tight] ★ 2. mec. Titizce ve şiddetle uygulanan : Sıkı perhiz, sıkı emir. [Strict — Strict] ★ 3. i. Zorlayıcı durum : Sıkıya gelmek ; sıkıda kalmak ; can sıkısı. [Contraintė — Constraint] ★ 4. Eski sistem ateşli silâhların barutunu tutmak için barutun üstüne yerleştirilen kâğıt ya da paçavra. [Bourre — Wad]

sıkı basmak b. f. Elindeki kuvvet ve nüfuzu kullanarak hareket etmek.

sıkı fıkı s. ve zf. Birbirine bağlı ve teklifsiz.

sıkılgan s. Utangaç. [Timide — Timid]

sıkılmak f. ★ 1. Sıkmak işi kendisine yapılmak. [S'ennuyer — To be tightened] ★ 2. Can sıkıntısına uğramak. [S'affliger — To be bored] ★ 3. Utanıp çekinmek. [Se gêner — To be embarrased] ★ 4. Sıkıntıya düşmek. [Se gêner — To become needy]

sıkım i. Kapalı elin aldığı miktar : Bir sıkım hamur. [Poignée — Handful]

sıkıntı i. ★ 1. Duyumlarımızı inciten hallerin verdiği geçici tedirginlik. Ar. Eza. Ennui, vexation — Boredom] ★ 2. Yoksulluğa yakın darlık. [Gêne — Distress] ★ 3. Hırpalayıcı ve sürekli yorgunluk : Yollarda çok sıkıntı çektik. esk. Meşakkat. [Peine, fatigue — Fatigue]

sıkıntılı s. ★ 1. Sıkıntı veren. [Gênant — Boring] ★ 2. Sıkıntısı olan. [Gêné, ennuyé — Bored] ★ 3. Sıkılan, sıkıntıya pek katlanmayan. [Ennuyeux — Easily bored]

sıkıntı nevrozu b. i. Sıkintının en ön planda olduğu nevroz şekli. Kişi, içinde bulunduğu çatışmayı belirsiz bir sıkıntı, bir korku şeklinde yaşar. [Nérose d'angoisse — Anxiety neurosis]

sıkışmak f. ★ 1. Yan yana gelip birbirinin basıncı altında kalmak. [Se serrer, s'encombrer — To be pressed] ★ 2. İki basınç arasında kalmak. [Etre pris, être serré — To be squeezed] ★ 3. Zor durumda kalmak. [Etre dans l'embarras — To be in straits] ★ 4. Aptes bozacağı gelmek.

sıkıt, -tı Ar. i. Hek. Düşük.

sıkıyönetim b. i. Huk. Devletin varlığını tehlikeye düşürecek kadar önemli ve ciddî bir tehlike doğuran olayların varlığı nedeniyle başvurulan geçici ve olağanüstü, genellikle askerî nitelikteki yönetim sistemi. Anayasa'mızın 121. maddesine göre, savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması, yurdumuza ve cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin delillerin meydana çıkması sebebiyle, Bakanlar Kurulu, süresi bir ayı aşmamak üzere yurdun bir ya da birden çok bölgesinde sıkıyönetim ilân edebilir. Bu kararın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce onanması gerekir. Meclis sıkıyönetim süresini kısaltabilir, ortadan

BİRKAÇ SIĞIR ÖRNEĞİ









Yukarıdan aşağıya : Jersey öküzü, Dağ boğası, Kısa boynuzlu öküz, Hereporđ boğası. İrlanda öküzü, Afrika mandası, Amerika bizonu.



kaldırabilir. Sıkıyönetim her defasında 2 ayı aşmamak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce uzatılabilir. [Loi martiale — Martial law]

Sikkım Tibet'in güneyinde, Nepal'in doğusunda, Hindistan'ın himayesinde küçük bir ülke. Yüzölçümü 7 300 km², nüfusu 161 000, başkenti Gangtok'dur. 1947'ye kadar İngiltere tarafından yönetilmiş, 1950'de Hindistan'ın himayesine girmiştir. Böylece savunma, dış ilişkiler, ulaştırma işleri Hindistan'a yüklenmiştir. Ekonomisi tarıma dayanır.

sıklet, -ti Ar. i. ★ 1. Ağırlık. ★ 2. Manevi sıkıntı.

sıkmak f. ★ 1. Çepçevre basınç altına almak. [Serrer — To tighten] ★ 2. Basınç ile suyunu çıkarıp akıtmak. [Presser — To press] ★ 3. Basınç altında üzmek: Çocuğu çok sıkıyorlar. [Vexer — To repress] ★ 4. sıkıntı vermek. [Ennuyer — To bore] ★ 5. (Ateşli silâhlar için) Tetiği çekip boşaltmak. [Décharger — To discharge]

sıla Ar. i. ★ 1. Birleşme, kavuşma. [Réunion — Reunion] ★ 2. Yurt, dünyaya gelinen ülke, şehir v.b. [Pays natal — Native county]

Sılay, Celâl (Doğ. 1914) Şair ve yazar. Bursa'da doğdu. Hayriye ve İstiklâl liselerini bitirdi. Vatan, Tasviri Efkâr, Her Hafta, Hergün, Yeni Gazete v.b. gazetelerinde ve çeşitli edebiyat dergilerinde, fıkra, edebî yazılar ve şiirler yayımlamış, çeşitli dergileri de kendisi yönetmiştir. Şimdi Yeni İnsan dergisinin sahibidir. «Çöl Yolcuları», «Dört Kapı», «Hayat ve Merhaleler», «Lâcivert Işıklar», «Acaba», «Sonra», «Boşlukta Duran Taş», «Adamca», «Doğa» dır.

sımak f. Kırmak, bozmak.

sımsıkı s. Olabildiği kadar sıkı. [Tout a fait serré — Very tight]

sınaî Ar. s. Sanayi ile ilgili. [Industriel — Industrial]

sınamak f. ★ 1. Denemek anlamdaşı. ★ 2. İmtihan etmek. esk. Muayene etmek.

sınav i. Öğrencilerin ya da bir iş almak isteyenlerin bilgi derecesini anlamak için yapılan yoklama. esk. İmtihan. [Examen — Examination, exam]

sıncan i. Sakızlı bir çeşit dikenli çalı. Sincan. [Astragale — Astragalus]

sındı i. Büyük makas.

sındık, sındırgı i. Bozgunluk verilen yer: Sırpsındığı. Sındırgı.

Sındırgı Balıkesir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 433 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 47 131, merkezinin nüfusu 6 331'dir. Tahıl ve tütün yetiştirilir. Kasaba, Balıkesir - Manisa karayolu üzerindedir. İl merkezine 108 km. uzaklıktadır.

sındırmak f. Yenerek bozmak. [Vaincre — To defeat]

sıngın s. Dağınık: Sıngın adalar. [Epars, brisé — Dispersed, scattered]

sınıf Ar. i. ★ 1. Şu ya da bu bakımdan kümelere ayrılan kişi ya da şeylerin her kümesi: Zengin sınıf; şoför sınıfı. [Classe — Class] ★ 2. Ast. Bot. Zo. Doğa bilimlerinde ilk bölüm [Classe — Class] ★ 3. Aynı öğretmenlerden birlikte ders alan öğrenciler topluluğu. esk. Dershane: Yaramaz bir sınıf. [Classe — Class] ★ 4. Dershane, ders verilen oda. [Classe — Class-room] ★ 5. Man. Aynı yüklemi alabilen konuların o yüklem bakımından meydana getirdiği topluluk. [Classe — Class] ★ 6. Ask. Bir bütün halinde olan ordunun savaşta yapacağı hizmetleri, görevleri, bir iş bölümüne uygun olarak başarabilmesi için yapılan ayrım: Piyade, topçu, muhabere sınıfı gibi. [Classe — Class] ★ 7. Sos. Bir toplumda ya da bir üretim sisteminde, durumları, yaşama şartları, toplumda kendilerine verilen görevler ve çıkar birliği ile birbirine bağlı olanların meydana getirdikleri gruplaşma. İnsanlık tarihinin ilk çağlarında sınıfsız toplumlar vardı. Ama zamanla işbölümünün doğuşu, üretim araçları mülkiyetinin özel ellerde toplanmasıyla sınıflar ortaya çıkmıştır. O halde sınıflar, üretim ve mülkiyet sisteminin içindeki yerine göre tayin olunur. İlkçağ'da Roma'da köleler ve efendiler, Ortaçağ'da derebeyler ve serfler, Yeniçağ'da, kapitalist düzende kapitalistler ve proleterler, sınıfları meydana getirir. [Classe — Class]

sınıflandırma i. Sos. Biyo. Sınıfları bir takım kategorilere ayırma, yani bazı ortak karakterlere sahip olan eşya, olay ve varlıkları aynı gruba sokma. [Classification — Classification]

sınıflamak f. Bölümlemek. [Classifier — To classify]

sınık i. ★ 1. Kırık, bozuk. ★ 2. Dağınık. ★ 3. yenilip bozguna uğramış.

sınır Yun. i. Uç, uç boyu. esk. Hudut anlamdaşı. [Frontière — Frontier] ★ 2. Bir yayıntının sonunu gösteren çizgi: Denizin sınırı. [Limite — Boundary] ★ 3. Had anlamdaşı. [Limite — Limit] ★ 4. Mat. Fel. Had. [Limite — Limit]

sınır açı b. i. Geom. Bir saydam cismin yüzüne teğet olarak gelen ışının kırılma açısı. esk. Had zaviyesi. [Angle limite — Limit angle]

sınırlamak f. ★ 1. Sınır koymak, sınırını belirtmek. esk. Tahdit etmek. [Limiter — To limit] ★ 2. Fel. Belirlemek anlamdaşı. [Déterminer — To determine] ★ 3. Mat. Bir şeyin özel ve temelli niteliklerini sayarak onu tanıtmak. Tariflemek. [Définir — To define]

sınmak f. ★ 1. Kırılmak, bozulmak. ★ 2. Dağılmak. ★ 3. Yenilip bozulmak.

sıpa i. ★ 1. Eşek yavrusu. [Anon — Donkey, foal] ★ 2. Sehpa.

sıpıtmak f. Külb. Kovmak.

sır i. ★ 1. Çanak, çömlek gibi toprak kaplara, sızmamaları için sürülen sırça türünden boya: Sırlı küp. [Vernie — Glaze] ★ 2. Nesneleri yansıtması için aynaların arkasına sürülen kalay malgaması. [Tain — Silvering] ★ 3. Kaplama maden, eşya üstünde bulunan sırça türünden ince tabaka. [Email — Enamel]

sır, -rrı Ar. i. ★ 1. Gizli tutulup söylenmemesi, kimseye açılmaması gereken şey: Onun hiçbir sırrı yoktur. [Secret — Secret] ★ 2. Aklın ermediği iş: Tabiatın sırları. [Mystère — Mystery]

sıra i. ★ 1. Aynı çizgi üstünde yan yana duran kişilerin ya da şeylerin topu. [Rangée — Row] ★ 2. Aynı çizgi üstünde yan yana ya da art arda duran kişi ya da şeyler topluluğunun hali: Sırayı bozmayın. [File — File] ★ 3. Birtakım şeylere belli bir niteliğe göre verilen basamaklı durum: Boy sırası, yaş sırası. [Ordre — Array] ★ 4. Birçok şeylerin her biri için ayrılan ya da uygun görülen zaman: Bana henüz sıra gelmedi. [Tour — Turn] ★ 5. Fırsat, bir iş için uygun zaman. [Occasions, temps opportun — Opportune time] ★ 6. Rastgele alınan, seçilmeyen: Sıra malı. [Ordinaire — Ordinary] ★ 7. Üzerinde birkaç kişinin yer almasına yarar tahtadan oturacak yer. Banko anlamdaşı. [Banc — Bench] ★ 8. Dersane, meclis gibi yerlerde kullanılan ve oturup yazı yazacak şekilde yapılan mobilya. [Pupitre — Desk] ★ 9. Düzen: Sırasına koymak. [Ordre — Order] ★ 10. Mat. Bir kanun gereğince birbirini izleyen terimler düzeni. esk. Mütevaliye. [Séquence — Sequence] ★ 11. Mat. Bir sırada bulunanlar topluluğunun hali: Rakamların sırası. [Rang — Range] ★ 12 Fel. Bir kanun gereğince birbirini izleyen terimler düzeni. Seri anlamdaşı. [Succession — Succession] ★ 13. Fel. Önem ya da değer bakımından gitgide yükselen bir sıra durumlara oranla bunlardan her biri. esk. Mertebe. [Rang, grade — Rank]

sıraca i. Boyundaki lenf boğumlarının süreğen iltihabı. Başlangıçta boğum boğum şişlerden ibaret iken sonradan bu şişler deşilerek irin akmaya başlar. [Ecrouelles, scrofules — Scrofula]

sıracaotu b. i. Bot. Sıracaotugillerin örnek bitkisi. Yüz kadar türü vardır. Büyük türünün kökleri eskiden sıraca ve uyuzun tedavisinde kullanılırdı. [Scrophulaire — Scrophularia]

sıradağ, sıradağlar b. i. Coğ. Jeol. Sürekli olarak sıralanmış dağ takımı. Sıradağlar. esk. Silsilei cibal.

sıralaç i. İçinde belli bir sıraya göre kâğıtlar konacak bölmeleri bulunan mukavva kap. Klasör. esk. Musannif. [Classeur — Rack, sorter, index - file]

sıralamak f. ★ 1. Sıra haline getirmek: Masaları sıralamak. [Ranger, mettre en range — To arrange in a row] ★ 2. Belirli bir düzene göre sıraya koymak. [Ranger — To put in order] ★ 3. Arasına sokmak: Bir yazarı klasikler arasına sıralamak. [Classifier — To classify] ★ 4. Aynı çeşit şeyleri birbiri arkasından söylemek ve yapmak. [Faire le catalogue — To make a catalogue] ★ 5. (Küçük çocuk) Sallana sallana ve tutuna tutuna yürümek.

sıralıoluş b. i. Biyo. Bitkilerde ve canlılarda karakterlerin ve organların tohumda önceden oluşmuş olmayıp bunların gelişim sırasında derece derece meydana gelmesi kuramı. Önoluşum karşıtı esk. Epijenez. [Epigénèse — Epigenesis]

sıra sayıları b. i. Gra. Bir sıra içinde «birinci», «ikinci» gibi yer gösteren sıfatlar. esk. Âdadı rütbiye. [Adjectifs numéraux ordinaux — Ordinal numbers]

sırasız s. ★ 1. Sırada olmayan. [Déplacé — Out of order] ★ 2 Sırası değil. [Intempestif — Improper]

sırat, -tı Ar. i. Yol, keçi yolu.

Sırat Köprüsü b. i. Mahşer günü üstünden günahsızların geçebileceğine inanılan köprü.

sıraya girmek b. f. ★ 1. Sırada belli yerini almak. ★ 2. Düzenlenmek: Üç gün süren gürültülerden sonra herşey sıraya girdi.

sırayı bozmak b. f. ★ 1. Bulunduğu sıradan çıkmak. ★ 2. Bir iş için kendisine bildirilen zamana uymamak: Ahmet'den sonra gelecektin, niçin sırayı bozdun?

Sırbistan Güney Avrupa'da, Tuna nehrinin sağ kıyısında, bugün Yugoslavya'nın federe cumhuriyetlerinden biri olan 56 165 km² yüzölçümlü, 4 823 300 nüfuslu, başkenti Belgrat olan eski bir krallık Tuna, Sava, Batı Morava nehirleriyle sulanır. Hayvancılık yapılır Domuz, koyun yetiştirilir. Altın, cıva, çinko, kömür çıkarılır. ★ Tarih: Bizans'ın ve Bulgaristan'ın yönetimi altına giren Sırbistan XII. yüzyılda bağımsızlığını kazanmış, XIV. yüzyılda en parlak devrini yaşamıştır. Aynı yüzyılın sonunda Türkler, Kosova Savaşı'ndan sonra ülkeyi ellerine geçirmişler, birçok isyanlara rağmen ülkeyi 1815 yılına kadar bütünüyle yönetmişlerdir. 1815'de Miloş Obrenoviç, Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimini kabul etmekle beraber Sırbistan'ı bağımsız bir prenslik haline getirmiştir. 1856'da Paris anlaşmasıyla Sırbistan'a Osmanlı İmparatorluğu tarafından tanınan haklar, Avrupa'nın garantisi altına alınmıştır. 1876'da Bosna-Hersek ayaklanmasında Sırbistan da Osmanlı İmparatorluğu'na isyan etmiştir. Yenilmesine rağmen Rusya'nın araya girmesiyle, 1878'de Berlin anlaşmasıyla mutlak bağımsızlık kazanmıştır. 1882'de krallık olmuştur. 1912-1913'de Osmanlılar'ı, gene 1913'de Bulgarlar'ı yenerek sınırlarını genişletmiştir. I. Dünya Savaşı'nda Avusturya ve Macaristan, Almanya, Bulgaristan tarafından işgal edilmiştir. 1918'-

de Sırp - Hırvat - Sloven Krallığı kurulmuştur. 1929'da da Yugoslavya adını almıştır.

sırça i. Cam.

sırdaş i. Sır ortağı. [Confident — Confident]

sırf zf. ★ 1. Salt, yalnız. esk. Ancak: Sırf seni görmek için geldim. [Absolument, seulement — Absolutely, solely] ★ 2. s. Tamamiyle, baştan aşağıya kadar, büsbütün: Bu tabaka, sırf altındır. [Absolu, pur — Absolute, pure]

sırık i. Uzun ve kalınca değnek. [Gaule — Pole]

sırık atlama b. i. Sp. Atletizmde bir dal. Sporcu elindeki sırıktan kuvvet alarak belirli yükseklıklerdeki çıtayı aşmaya çalışır. [Sauter à la perche — Pole - vault]

sırık domatesi b. i. Sırıklara bağlanarak yetiştirilen iri, düzgün ve etli meyva veren bir cins domates.

sırık gibi b. s. Hoşa gitmeyen uzun.

sırık hamalı b. i. Taşınacak yükleri sırığa geçirerek her biri bir ucundan omuzuna alıp birlikte taşıyan hamallardan her biri.

sırılsıklam s. Çok ıslanmış.

sırım Bazı işlerde sicim yerine kullanılmak için, sicim kalınlığında ve uzun dilinmiş meşin. [Bande de cuir — Leather thong]

sırım gibi b. s. İnce yapılı olduğu halde kuvvetli.

sırıtmak f. ★ 1. Dişlerini göstererek tatsızca gülmek. [Grimacer — To grin] ★ 2. (Halk dilinde) Ölmek: Adamcağız sapsağlam otururken birdenbire sırıtıverdi. ★ 3. Kendini çirkince belli etmek: Meseleyi karıştırınca bütün pürüzler sırıttı. [Se montrer — To become manifest]

Sırkıntı Bak. Tepecikören.

sırma i. ★ 1. Altın ya da gümüş iplik. ★ 2. s. Sırma işlenmiş. ★ 3. s. mec. Altın sarısı renginde.

sırmakeş T. Far. i. Altın ya da gümüşü haddeden çekip sırma yapan işçi.

sırnaşık Ağırlık verdiği anlatılmasına bakmadan, yalvararak dileğinde ayak direyen: Ne sırnaşık adam!

sırnaşmak f. Sırnaşıkça davranmak.

sırrolmak b. f. (Bir şey) Akıl ermeyecek şekilde kaybolmak.

Sırp Sırbistan aslından ya da halkından olan kimse. Sırplar [Serbe — Serbian]

Sırpsındığı Edirne'nin merkez ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 3 389, merkezi olan Sarayakpınar'ın nüfusu 431 dir.

Sırpsındığı Savaşı Tar. Osmanlı Padişahı I. Murat'ın bir haçlı ordusu ile yaptığı savaş. Macarlar'ın önderliğinde hemen bütün Balkan uluslarından kurulan haçlı ordusunu, Hacı İl Bey Sofya yakınlarında karşıladı (1369). Çarpışmada Haçlılar yok edildi. Ordunun çoğunluğu Sırp olduğundan bu bozgun ve yenilgiye Türkler «Sırpların Kırılışı» anlamına «Sırp Sındığı» dediler.

sırra kadem basmak b. f. Nasıl gittiği belli olmıyacak şekilde kaçmak, gizlenmek. [Disparaître mistérieusement — To disappear]

Sırrı Paşa Giritli (1844-1895). Vezir, yazar. Girit'de doğdu. Valiliğe kadar yükselerek çeşitli valiliklerde bulunmuştur. Başlıca eserleri «Şerhi Akaid Tercümesi», «Sırrı Kuran», «Sırrı Furkan», «Sırrı İnsan», «Sırrı Tenzil» dir.

sırt, -tı i. ★ 1. Omurgalıların vücudunun, omuzlardan kuyruk sokumuna kadar giden arka kısmı [Dos — Back] ★ 2. Oturacak bir şeyin arka dayatılacak kısmı: Koltuğun sırtı, [Dos — Back] ★ 3. Giyim eşyasının sırtı örten kısmı: Ceketin sırtı. [Dos — Back] ★ 4. Karın kısmının ters tarafı: Balığın sırtı. [Dos (Partie opposée à l'abdomen) — Back] ★ 5. Bir şeyin ters tarafı: Kâğıdın sırtı. [Revers — Reverse] ★ 6. Keskin tarafın tersi: Bıçağın sırtı. [Dos — Back] ★ 7. Dağların ya da tepelerin üst kısmı: Sırt köyleri. [Crête — Ridge]

sırtar i. Bir cins keler. [Lézard — Lizard]

sırt ipi b. i. Anat. Embriyonda omurganın ilk taslak hali. esk. Habli zahri. [Corde dorsale — Dorsal cord]

sırtlamak f. Sırtına yüklenmek.

sırtlan i. Zo. Etoburların bir familyası. Dış görünüşü köpeği andıran fakat ön bacakları, art bacaklara kıyasla uzun olduğundan sırtı arkaya doğru düşük olan sırtlanın sert kılları, ürpermiş bir yele meydana getirir. Kılların esas rengi esmerimsi bozdur. Sadece hayvan ve insan leşiyle ve bulamadığı zaman kemikleriyle beslenir. [Hyène — Hyena]

sırt üstü b. i. Arkası yere, yüzü havaya gelecek şekilde: Sırt üstü yatmak.

sırt yüzgeci b. i. Biyo. Balığın sırtında bulunan yüzgeç. esk. Misbahi zahri. [Nageoire dorsale — Dorsal fin]

sıska s. Pek zayıf ve kuru, cılız. [Chétif — Skinny]

sıska olmak b. f. Karın boşluğuna su dolup karın şişmek.

sıtma i. Hek. Çimil ya da anofel denilen sivrisineğin sokmasıyla insandan insana bulaşan, titreme, ateş ve ter nöbetleriyle kendini gösteren, kimi de başka hastalıkların kılığına giren, tedavi edilmezse insanı öldüren ve yurdumuzda çok bulunan ve halk dilinde «ısıtma» denilen hastalık. Bu hastalığa malarya da denir. [Malaria — Malaria]

sıtma ağacı b. i. Bot. Sıtma ağacı 20-25 m. yükseklikte, almaşık yapraklı, meyvası yenir güzel bir ağaç. Kül renkli olan meyvası limon büyüklüğündedir ve kırmızıya çalar sarı renkte olan içi lezzetlidir. [Sapotillier — Sapodilla]



sırtlan

sıtma görmemiş ses b. i. Gür ve kalır ses.

sıva i. Herhangi bir yapıdaki yüzeyleri düzgünleştirmek için sürülmek üzere hazırlanmış harç: Sıvayı hazırladın mı? [Crépi — Stucco]

sıvamak f. ★ 1. Bir yeri sıva sürerek düzgünleştirmek. [Crépir — To plaster] ★ 2. Harcı bir yere sıvamak. ★ 3. mec. Sıva gibi bulaştırmak.

Sıvaslı Uşak'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 486 km² olan ilçenin bir bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 17 073, merkezinin nüfusu 3 920'dir. Tarım, hayvancılık ve ormancılık yapılır. Kasaba, Burgaz dağının batı eteğinde kurulmuştur. Uşak'a 35 km. uzaklıktadır.

sıvaşmak f. ★ 1. Bulaşıp, üstüne sürülüp kirletmek. ★ 2. Sıvık ya da sıvışık bir hale gelmek.

sıvazlamak f. Okşar gibi üstüne el sürmek.

sıvı i. Fiz. Moleküllerinin birleşip yapışma kuvveti az olduğu için büyük bir akışkanlığı olan ve girdiği her kabın şeklini ve üst yüzü yatay bir düzlem halini alan (cisim): Su, bir sıvıdır. esk. Mayi. [Liquide — Liquid]

sıvındırmak f. Fiz. ve Kim. Bir gazın ya da buharın sıcaklık derecesini düşürmek ya da basıncını arttırmak yoluyla onu sıvı haline sokmak. esk. Temyi etmek. [Liquéfier — To liquefy]

sıvınmak f. Fiz. ve Kim. Gaz ya da buhar halinden sıvı haline geçmek. esk. Temeyyü etmek. [Se liquéfier — To be liquefied]

sıvışık s. ★ 1. Yapışıp bulaşan. ★ 2. Yapışıp ayrılmayarak insanı rahatsız eden (kimse).

sıvışmak f. ★ 1. Bulaşıp yapışmak. ★ 2. Belli etmeden uzaklaşmak, görünmeden gitmek.

sıvıyağ b. i. Kim. Havanın normal sıcaklığında sıvı halinde bulunan her çeşit yağ: Zeytinyağı, sıvıyağlardan biridir. esk. Zeyt. [Huile — Oil]

sıyanet, -ti Ar. i. Koruma.

sıyga Ar. i. Gra. Kip.

sıygaya çekmek b. f. (Halk dilinde) Sorgu altına almak.

sıyırga i. Sıyırma işinde kullanılan alet.

sıyırmak f. ★ 1. Şiddetle sürtünerek bir şeyin yüzünden bir parça soymak: Çark elimi sıyırdı. [Ecorcher — To peel off] ★ 2. Kınından çekerek çıkarmak [Dégainer — To draw] ★ 3. Kaymak, zedelemeden dokunup geçmek. [Glisser — To glaze] ★ 4. İçinde hiç bırakmamak. [Vider — To finish up] ★ 5. Tamamını çekip almak. ★ 6. Bezin bir ucundan tutup yırtarak enince ya da boyunca şerit çıkarmak. ★ 7. Geçerken hafifçe değmek. [Toucher — To touch] ★ 8. Pek yakından hızla geçmek. [Raser — To skim] ★ 9. Çekip kurtarmak. [Retirer — To rescue]

sıyırtmak f. Sıyırmak. İşini başkasına yaptırmak.

sıyrık s. ★ 1. Üst yüzü bir parça sıyrılmış. [Ecorché — Peeled] ★ 2. mec. Utanmaktan sıyrılmış, utanması yok. ★ 3. i. Sıyrılmış yer. [Ecorchure — Abrasion]

sıyrıntı i. ★ 1. Kapta kalan az miktarda yemek. ★ 2. Bezden el ile koparılan uzunca parça.

sızak i. Dağ sırtlarında, kayalardan sızan su.

sızdırmak f. ★ 1. Bir sıvıyı ince aralıklardan ya da gözeneklerden hafif hafif çıkarmak, dışarı vermek. [Suinter — To ooze, seep, leak] ★ 2. mec. Birinden para koparmak. ★ 3. Çok sarhoş edip kendinden geçirmek. ★ 4. Açığa vurmak, belli etmek. ★ 5. Kaçamak ve yolsuz olarak geçirmek. [Laisser filtrer — To disclose]

sızı i. Ağrının hafif ve incesi. [Douleur sourde — Slight pain]

sızıcı s. Gra. Patlama şeklinde olmayıp ses yolunun darlaştırılmasiyle sızar gibi çıkan ve istenildiği kadar uzatılabilen seslere verilen sıfat. f, j, s, ş, v, z birer sızıcı ya da sürekli sessizdir. [Spirant — Spirant]

sızıltı i. Sızlanma. esk. Şekva.

sızım i. Coğ. Bir sıvının bir cismin aralıklarından azar azar ve ağır ağır geçmesi esk. Tereşşüh. [Infiltration — Infiltration]

sızlamak f. ★ 1. Sızısı olmak, sızı peyda etmek. ★ 2. Sızlanmak.

sızlanmak f. Kendine yapılan bir haksızlığı ya da kendisini tedirgin eden bir durumu, çare bulması ya da sadece acısına ortak olması için karşısındakine anlatmak.

sızmak f. ★ 1. İnce aralıklardan az miktarda çıkmak. [Suer, suinter — To trickle] ★ 2. (Sarhoş) Kendinden geçmek, yarı uyur hale gelmek. ★ 3. (Gizli tutulan bir şey) Kaçamak ve yolsuz olarak duyulmak. [Filtrer — To leak]

si: Müzikte yedi notadan biri. La'dan sonra, do'dan önce gelir.

Si Kim. Silisyum elemanının sembolü.

sibak, -kı Ar. i. Öncelik hali.

Sibelius, Jean (1865-1957) Fin bestecisi. Tavastehus'da doğdu. Helsinki'de başladığı hukuk eğitimini yarıda bırakmış ve müzik bölümünü bitirmiştir. Eserlerinde Fin ulusal müziğini işlemiş, bütün dünyaya tanıtmıştır. Fin ulusal marşı Sibelius'un eseridir. Senfonileri en ünlü besteleridir.

Sibirya Asya'nın kuzeyinde, Kuzey Buz denizi, Büyük okyanus, Amur nehri, Orta Asya dağları ve batıdan Ural dağlarıyla çevrili bölge. Sert bir kara iklimi hüküm sürer, kışlar uzun ve çok soğuk, yazlar kısa ve sıcaktır. Batıda Obi nehrinin kolları bölgenin sularını akıtır, doğuda Yenisey, Lena ve Amur nehirleri başlıca akarsulardır. Sibirya'nın tamamı S.S.C.B.'ne aittir. Bölgede birçok cumhuriyet yer alır. Ekonomisi Sibirya ötesi demiryolunun yapılmasından sonra çok gelişmiştir. Nüfus ortalaması yavaş yavaş yükselmektedir. Batı Sibirya ovalarında tarım çok ilerlemiştir. En fazla ekilen ürün buğdaydır. Madenleri kömür ve demirdir.



Sırrı Paşa Giritli



J. Sibelius




sifon


Sigizmond

sicil Ar. i. ★ 1. Resmi belgelerin kaydedildiği kütük. [Registre — Register] ★ 2. Görevlilerin her türlü hallerinin kaydedildiği dosya. [Dossier — Record]

sicilli s. ★ 1. Sicile geçmiş. [Enregistré — Registered] ★ 2. i. mec. Suçu sicile geçmiş sabıkalı. [Récidiviste enregistré — Registered recidivist].

sicil limanı b. i. Geminin sicile kaydedildiği yerin limanı. [Port d'enregistrement — Port of registry]

Sicilya Akdeniz'de İtalya'ya ait büyük bir ada. Yüzölçümü 25 740 km², nüfusu 4 721 000 dir. Güney kısmı ovalıktır. Kuzeydoğusunda ünlü Etna yanardağı (3 274 m) vardır. Caltanissetta'da büyük ölçüde kükürt çıkartılır.

sicim i. En çoğu bitki tellerinden bükülmüş, iple iplik arasında türlü kalınlıklarda bağ. [Ficelle, corde — String, cord]

siderit Yun. i. Jeol. Demir karbonat bileşimli bir mineral. İçinde % 48 demir vardır.

sideroz Fr. i. Hek. Sık sık ya da süreli olarak demirli toz yutmaktan ileri gelen ciğer bozukluğu. Bu hastalık özellikle demir madenlerinde ve demir işlerinde çalışanlarda görülür. [Sidérose — Siderosis].

sidik i. Biyo. Böbreklerde kandan süzülerek önce sidik borucukları yoluyla havuzcuğa, oradan sidik borularından geçerek sidik torbasına gelen ve orada toplandıktan sonra siyek yoluyla dışarıya işenen sıvı. esk. Bevil. [Urine — Urine]

sidik borusu b. i. Sidiği havuzcuktan sidik torbasına geçiren iki borudan her biri. esk. Halip. [Uretère — Ureter]

sidik deliği b. i. Sidiğin siyek yoliyle dışarı çıktığı delik. [Méat urinaire — Urinary meatus].

sidik kovuğu b. i. sidik torbası,

sidikli s. ★ 1. Üstüne sidik bulaşmış bulunan. ★ 2. Sidiğini üstüne eden. ★ 3. Sık sık sidik çıkaran, sık sık işiyen: Sidikli çocuk.

sidik torbası b. i. Havuzcuktan sidik borularıyla geçen sidiğin toplandığı torba. esk. Mesane. [Vessie — Bladder]

sidik yarışı b. i. Önemsiz ve değersiz konularda birbirinden üstün gelmeye çalışma.

Siemens, 1816-1892) Alman mühendis. Hanover'de doğdu. Hareket ettirici kuvvet olarak kullanılan elektrik üzerine dikkate değer eserler yazmıştır. «Siemens und Halske» elektrik firmasının kurucusudur.

Sienkiewicz, Henryk, (1846-1916) Polonyalı romancı. Wola Okrejska'da doğdu. Neron zamanına ait dünyaca tanınmış «Quo Vadis - Nereye Gidiyorsun?» romanının yazarıdır. 1905 Nobel Edebiyat armağanını kazanmıştır.

Sierra Leone Batı Afrika'da bağımsız bir ülke. Yüzölçümü 72 323 km², nüfusu 2 500 000, başkenti Freetown'dır. En önemli ürünü palmiye yağıdır. İngiliz Uluslar Topluluğu'na bağlı bir ülkedir. 1787'de İngilizler tarafından kurulmuş, 1961'de bağımsızlığa kavuşmuştur.

Sieyes, Emmanuel. Joseph (1748 - 1836) Fransız rahip ve devlet adamı. Jakobenler kulübünün kurucularındandır. Teorici olarak da büyük bir üne sahiptir İhtilâlden pek kısa bir sıra önce, Tiers Etats üzerine yayımladığı küçük bir broşür kendisine büyük bir ün sağlamıştır.

sif «Cif» kısaltmasının yaygın olan söylenişi. Bak. Cif.

sifilis Lat. i. Frengi hastalığı.

sifon Fr. i. ★ 1. Bir kabı devirmeksizin içindeki sıvıyı başka bir kaba aktarmakta kullanılan ve bir kolu öteki kolundan daha uzun olan U biçimli boru. [Siphon — Siphon] ★ 2. Şose, demiryol gibi yapıların altından bir akarsuyu geçirmek için yapılan boru şeklinde kanal. [Conduite — Conduit] ★ 3. Bükümlerinden alttaki su ile dolu olan ve fena kokunun yukarıya çıkmasına engel olmak üzere bulaşık yalağı, lâğım, aptesane gibi yerlere yerleştirilen iki büklümlü boru. [Siphon — Trap] ★ 4. İçine basınçlı su soda konulan ve üst kısmında bu suyu dışarıya akıtmaya yarar tertibatı bulunan surahi biçimli kap. [Siphon — Siphon] ★ 5. Hek. Organizmada mide, burun v.b. gibi kovukların yıkanmasında ve mikropların arıtılmasında kullanılan aygıt. [Siphon — Siphon]

sifonlular Yun. T. ç. i. Zo. Yassı solungaçlılardan bir bölüm. esk. Zülmimas. [Siphonées — Siphonophora]

siftah Ar. i. ★ 1. Günün ilk alış ya da satışı. ★ 2. zf. mec. İlk olarak.

siftinmek f. ★ 1. Gülünç şekilde kaşınmak. ★ 2. Oyalanmak.

sigar Fr. i. Puro, yaprak tütünü.

sigara i. İnce kâğıda silindir şeklinde sarılan kıyılmış tütün, Cigara. [Cigarette — Cigarette]

sigara böreği b. i. Sigara biçiminde sarılmış börek.

sigara kâğıdı b. i. Sigara sarmaya yarar çok ince kâğıt.

sigaralık i. Ağızlık.

Sigizmond (Ölm. 1571) Osmanlı tarihinde adı geçen Macar krallarından biri. Türkler'e bağlı olduğundan, Macaristan'ı alan Kanuni Sultan Süleyman, bu ülkenin krallığını ona verdi. Sigizmond Macar tahtında başarılı olamadı ve bu makamda uzun süre kalamadı.

sigma Yun. i. Yunan alfabesinin, s harfi karşılığı olan onsekizinci harfi.

sigma kapakcıkları Anat. İnsan vücudunda, bir yöne doğru giden sıvıların ve özellikle kanın geri dönmesini önleyen «sigma» biçimli supaplar. [Valvules sigmoïdes — Sigmoid valves]

sigorta İta. i. ★ 1. Huk. Bir kimsenin meşru ve parayla ölçülebilen bir menfaa-

tinin, kanun ya da akitle tesbit edilen gelecek bir olayla zarar görmesi durumunda bu zararın parayla karşılanmasını gerektiren iki taraflı bir sözleşme. Hayat sigortası, yangın sigortası, trafik sigortası gibi. [Assurance — Insurance, assurance] ★ 2. Tek. Bir makinede, bir donanımda güvenli çalışmayı sağlayan aygıt. Elektrikte, bir iletkenin taşıyabileceğinden büyük akımla yüklenmesi haline karşı iletkeni korumak için sigorta kullanılır. Bir elektrik sigortası, üzerinde yazılı olan akım değerinden büyük bir akım altında kalınca kendiliğinden devreyi açar. Normal ya da otomatik çalışan çeşitleri vardır. [Bobine de résistance — Fuse]

sigorta acentesi b. i. Sigorta ettirenle sigorta şirketi arasında aracı. [Agent d'assurance — Insurance agency]

sigorta eksperi b. i. Kaza sigortalarında, sigortalı şeyin hasar ve zarar derecesini belirleyen uzman.

sigorta etmek b. f. Bir şeyi ya da şahsı «sigorta» kelimesi kapsamına giren çeşitli şekillerde garantiye almak. [Assurer — To insure]

sigortalamak f. Kesin olarak sağlamak. [Assurer — To insure]

sigortalı i. ★ 1. Sigortasının, kendisine karşı bir rizikonun gerçekleşmesi halinde, tazminat ödemeyi üstüne aldığı kimse. Bu kimse, gerçek ya da tüzel kişi olabilir. [Assuré — Insured]. ★ 2. s. Sigorta edilmiş. [Assuré — Insured] ★ 3. Kesin. esk. Muhakkak, mutlak.

sigortanın iştirası b. i. Hayatını sigorta ettiren kimsenin 3 yıl ya da fazla süreyle ücret ödedikten sonra sigortadan dönerek o zamana kadar verdiği ücretler toplamından yüzde bir masraf indirimi ile üçte ikisini geri istemesi. Buna «raşa» da denir. [Rachat d'assurance — Redemption]

sigorta poliçesi b. i. Sigorta anlaşması.

siğil i. ★ 1. Kurbağa ve benzeri hayvanların pisliği. ★ 2. Hek. Özel bir virüs tarafından meydana getirilen ve genellikle derinin epitel dokusunu ilgilendiren üzeri pürtüklü urcuk. Daha çok çocuklarda görülür. Tedavide telkin bazen çok müsbet bir rol oynar. [Verrue — Verruca, wart]

sihir, -ri Ar. i. Büyü.

sihirbaz Ar. Far. i. Büyücü.

Siirt Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerindeki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 11 518 km², olan ilin nüfusu 262 826, bucak ve köyler hariç olmak üzere şehrin nüfusu 74 808 dir. Merkez ilçesinden başka, Batman, Baykan, Beşiri, Eruh, Kozluk, Kurtalan, Pervari, Sason, Şırnak ve Şirvan ilçeleri vardır. İl toprakları dağlıktır. En önemli yükseklikler Kov dağı (2 750 m.) ve Kerzeni dağıdır (2 650 m.). Kuzey ve doğu kesimleri Güneydoğu Toroslar'la kaplıdır. Topraklar, Mardin'le sınırı çizen Dicle ve kolları olan Batman, Garzan ve Botan çaylarıyla sulanır. Tarım alanı azdır, az miktarda tahıl yetiştirilir. Çayır ve otlak boldur. Başta keçi olmak üzere küçükbaş hayvancılık önemlidir. Raman ve Garzan'da petrol çıkarılır ve Batman Rafinerisi'nde arıtılır. Şehir, bakımsızdır ve demiryolu istasyonu olan Kurtalan'a 32 km. uzaklıktadır.



sik i. (Pek kaba) Erkeklik âleti.

sikalar ç. i. Bot. Açıktohumlulardan, çiçekleri tekcinslikli ve ikievcikli bir bitki familyası. [Cycas — Cycas]

sikatif Fr. s. Çabuk kuruması için yağlı boyanın ya da matbaa mürekkebinin içine katılan madde. [Sicatif — Siccative]

Si-Kiang (Güney Çin) Kuang-Si eyaletinde, Kanton (Canton) körfezine dökülen 2 100 km uzunlukta bir nehir.

sikke i. Eskiden Mevlevî dervişler giydikleri yüksek ve tepesi düz keçe külâh.

sikke Ar. i. ★ 1. Maden para. ★ 2. Maden para basmak için su verilmiş çelikten yapılmış çukur kalıp.

sikkeci i. Maden para basan işçi.

sikkegen Ar. Far. i. Sikke denilen maden para kalıplarını hakeden usta.

siklamen Yun. i. ★ 1. Bot. Tavşankulağı esk. Buhurumeryem. [Cyclamen — Cyclamen] ★ 2. Maviye çalar kırmızı renk. [Rouge bleuâtre — Cyclamen]

siklon Yun. i. kiklon.

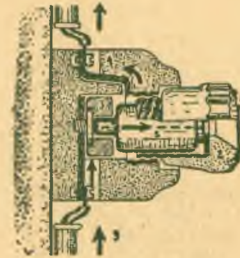
siklotron i. Fiz. Bak. kiklotron.

Sikyon Okulu Tar. Eski Yunandaki iki büyük heykeltraşlık okulundan birinin adı. Ötekinin adı Attika'dır.

silâh Ar. i. ★ 1. Savunma ya da saldırma için kullanılan alet. [Arme — Weapon, arm] ★ 2. Savunma ya da saldırmaya yarayan her hal ve hareket: Göz yaşı, kadının baş silâhıdır. [Arme — Armament]


Siemens

SİGORTA VE BÖLÜMLERİ



1 — Buşon
2 — Buşon kapağı
3 — Buşon yatağı
4 — Sigorta gövdesi
5 — İletken girişi

silâha davranmak b. f. Kullanmak üzere silâhına el atmak.

silâh altı b. i. Askerlik hizmeti. [Service militaire — Military service]

silâh atmak b. f. Ateşli bir silâhı ateşliyerek boşaltmak. [Décharger à feu — To fire, discharge]

silâhbaşı b. i. Ask. Bir tehlike anında verilecek emir, komut ya da işaret üzerine birliklerin silâh ve teçhizatlarını alarak önceden kendilerine ayrılmış olan yerlere gitmeleri ya da mevzilenmeleri. [Alarme — Alarm]

silâhendaz Ar. Far. i. Tüfekli asker.

silâhhane Ar. Far. i. Silâhların saklandığı yer.

silâhlanmak f. Eline silâh almak, silâhla donanmak. [S'armer — To be armed]

silâhları atmak b. f. Teslim olmak.

silâhlık i. Tabanca, bıçak gibi silâhları ve mermileri yerleştirmek için kullanılan, meşinden kat kat enli kemer.

silâhlı kuvvetler b. i. Ask. Bir ülkenin askerî gücünün toplamı. Kara, hava ve deniz kuvvetleri olmak üzere üçe ayrılır. [Forces d'armée — Armed forces]

silâhşor Ar. Far. i. Silâhlı adam, silâh eri, savaşçı. [Homme armé — Warrior]

Silâhtar Ar. i. Tar. Genellikle İstanbul'da bulunan süvari bölüklerine ve bunlara mensup görevlilere verilen ad.

Silâhtar Mehmet Ağa (1658-1723) Tarihçi. İstanbul'da doğdu. Sarayda yetişti, baltacı, bostancı, tülbent ağası, çuhadar, silâhtar oldu. IV. Mehmet, II. Süleyman, II. Ahmet, II. Mustafa ve III. Ahmet zamanlarını anlatan tarihler yazdı. Başlıca eserleri: «Silâhtar Tarihi», «Nüsretnâme» dir.

silecek i. ★ 1. Hamamlarda, yıkandıktan sonra kurulanmakta kullanılan büyük havlu, hamam havlusu. [Essuyeur — Bath - towel] ★ 2. Silmek işine yarayan şey. [Torchon — Eraser] ★ 3. Kara tahtaya tebeşirle yazılanları silmekte kullanılan şey. [Torchon — Duster] ★ 4. Kurşun kalem yazısını silmeye yarayan lâstik. [Gomme — Rubber]

sileks Lat. i. Jeol. Çakmaktaşı.

Silezya Orta Avrupa'da Oder nehri tarafından sulanan, bugün Polonya'ya ait bir bölge. Yukarı Silezya büyük bir endüstri bölgesidir. Bu bölgede önemli maden kömürü yatakları vardır. Aşağı Silezya önemli bir tarım bölgesidir. Buğday, şeker pancarı yetiştirilir. Bakır ve nikel madenleri vardır.

silezyen Fr. i. Astar, şemsiye bezi v.b. olarak kullanılan yarı ipek, yarı yün kumaş. [Silésienne — Silezia]

silgi i. Silme işinde kullanılan şey.

sili i. ★ 1. Temiz arık. ★ 2. mec. İffetli.

Silifke İçel'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 666 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 57 866, merkezinin nüfusu 11 891'dir. Önemli akarsu Göksu'dur. Başlıca gelir kaynağı narenciyedir. Bir miktar da tahıl yetiştirilir. Kasaba, Göksu'nun sağ kıyısında denize 5 km. uzaklıkta kurulmuştur.

silik s. ★ 1. Üstündeki yazı ya da çizgiler silinmiş, bozulmuş, aşınmış olan. [Effacé — Wiped off, rubbed out] ★ 2. Kendini göstermeyen, dikkati çekmeyen: Silik adam. [Insignifiant — Insignificant, indistinct]

silikat, -tı. Fr. i. Silis asidi tuzu. Silisin oksitlerle ve özellikle kireç, alümin ya da demir oksidiyle birleşmesi çeşitli silikatlar doğurur. Yapı malzemesi (çakıl, kum, silisli taşlar) olarak ve seramik (cam, porselen, çini) işlerinde kullanılır. [Silicate — Silicate]

silikatlamak f. Yumuşak bazı maddeleri (tahta, kireçler, taşlar) sertleştirmek üzere silikata batırmak. Silikatlama eritilmiş potasyum ya da sodyum silikatına batırarak yapılır.

silindir Yun. i. ★ 1. Geom. Soba borusu, künk gibi, her noktasından eksene dikey olarak alınan kesitleri birbirine eşit daireler şeklinde olan cisim. esk. Üstüvane. [Cylindre — Cylinder] ★ 2. Yolları bastırıp düzeltmekte kullanılan demirden ya da taştan büyük merdane. [Cylindre compresseur — Roller] ★ 3. Buharlı bir makinenin pistonunun içinde gidip geldiği parça. [Cylindre — Cylinder] ★4. Resmî kılıkta giyilen gövdesi silindir biçimli siyah ve yüksekçe şapka. [Cylindre — Cylinder hat]

silindiraj Fr. i. Üstünden silindir geçirme. [Cylindrage — Rolling]

silindir eksen b. i. Biyo. Sinirsel borunun orta kısmı; orta sinirsel hücrenin protoplazma uzantısı. esk. Mihverî üstüvanî.

silinmek f. ★ 1. Silmek işine uğramak. [Etre essuyé — To be wiped off] ★ 2. Kendini silmek. [S'essuyer — To wipe up oneself] ★ 3. Birinin üstünlüğü karşısında kenarda kalmak. [S'effacer — To become obliterated]

silis Lat. i. Kim. Kum. çakmaktaşı, kuvars gibi silisyumun oksijenli bileşiklerine verilen ad. [Silice — Silica]

silisçil s. Bot. Silisli yerde yetişen (bitki). [Silicicole — Siliculose]

Silistre (Bulgaristan) Dobruca'da, Aşağı Tuna üstünde 21 000 nüfuslu şehir. Osmanlılar elindeyken 1854'de Ruslar kuşatmışlardı. Namık Kemal, bu kuşatmadan esinlenerek «Vatan ya da Silistre» piyesini yazmıştır.

silisyum Lat. i. Kim. Sembolü Si, atom sayısı 14, atom ağırlığı 28.06 ve yoğunluğu 2,34 olan karbon gibi dört değerli bir ele-


Silâhtar Mehmet Ağa

man. Endüstride geniş ölçüde kullanılır. [Silicium — Silicon, silicium]

Silivri İstanbul'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 778 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 35 439, merkezinin nüfusu 6 122'dir. 15 km. kadar kuzeydoğusundaki Kadıköy'de manganez madeni çıkarılır. Kasaba, Marmara denizi kıyısındadır. Çeşitli yoğurt, bitkisel yağ fabrikaları ve değirmenleri vardır. İstanbul'a 70 km. lik asfalt bir yolla bağlıdır.

silkelemek f. Üstündeki ufak tefekleri atmak için bir şeyi üst üste silkmek. [Secouer, épousseter — To shake off]

silki i. Uykuda sıçrama.

silkinmek f. Kendi kendini silkmek. [Se secouer — To shake oneself]

silkinti i. Ürkerek sıçrama. [Sursaut — A shake, convulsion]

silkme i. ★ 1. Silkmek işi. ★ 2. Ufak doğranmış sebze ile yapılan et yemeği: Patlıcan silkmesi.

silkmek Bir şeyin üstündekileri düşürmek için onu sallamak ya da titreştirmek. [Secouer, épousseter — To shake, shake off]

Sillanpaa, Frans Eemil (1888-1964) Fin yazarı. 1939 Nobel Edebiyat armağanını kazanan yazar, köy hayatıyla ilgili romanlar yazmıştır. «Kutsal Yoksulluk», «Bu Dakikalar İçin Sana Teşekkür Ederim Tanrım» şaheserleri arasındadır.

Sille Konya'nın merkez ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 12 982, merkezinin nüfusu 1 714'dür.

sille i. Açık elin iç yüzüyle vurulan tokat. [Giffle — Slap]

silme i. ★ 1. Silme eylemi. ★ 2. (Yapıcılıkta) Duvar ya da tavan gibi yerlerde yapılan kabartma kenar. ★ 3. s. Ağzına kadar dolu, sıvama.

silmek f. ★ 1. Bir şeyin yaşını, üstüne kuru bir şey gezdirerek almak. ★ 2. Islak bir şeyle başka bir şeyin kirini almak. ★ 3. Bir yazı ya da çizgiyi kaldırmak, yok etmek. [Effacer — To erase, wipe]

silo İsp. i. Kurumak üzere tahılın saklandığı depo. [Silo — Silo]

Silone, Ignazio (Doğ. 1900) İtalyan yazarı. İtalyan komünist partisi kurucuları arasındadır. 1930'da partiden atılan Silone İsviçre'ye gitti. 1945'de İtalya'ya döndü. Romanlarında İtalyan köylülerinin yaşamını yansıtır. En ünlü eserleri: «Fontamara» ve «Ekmek ve Şarap» tır.

Silopi Mardin'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 807 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 18 448, merkezinin nüfusu 2 651'dir. Önemli akarsu Dicle'dir. Buğday, pirinç ve tütün yetiştirilir. Kasaba, Cudi dağının eteğinde kurulmuştur. Diyarbakır — Bitlis yolu üzerindedir.

silsile Ar. i. ★ 1. Art arda gelen şeylerin meydana getirdiği bütün sıra: Dağ silsilesi. ★ 2. Fel. Mat. Sıra ve seri. ★ 3. En uzak dedeye kadar atalar: Benim silsilemde cahil yok.

silsilei meratip b. i. Hiyerarşi.

siluet, -ti Fr. i. Bir şeyin yalnız kenar çizgilerini gösteren resim ya da manzara: Fatih camisinin silueti. [Silhouette — Silhouette]

silvius yarığı b. i. Anat. Beyin tabanında ön lopları orta loplardan ayıran yarık. esk. Şıkkı silviyüs.

sim Far. i. Gümüş.

sima Ar. i. ★ 1. Yüz, surat. Far. Çehre. ★ 2. Dikkate değer kimse: XX. yüzyılın büyük simaları.

Simav Kütahya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 679 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 66 070, merkezinin nüfusu 7 887'dir. Bu ovanın en alçak yerinde Simav gölü vardır. Önemli akarsu Simav çayıdır. Tahıl, baklagiller, haşhaş ve şekerpancarı yetiştirilir. Kasaba, ovanın güneydoğu kenarında kurulmuştur. Kütahya'ya 147 km. uzaklıktadır.

Simav Çayı Kütahya ile içindeki Akdağ'ın güney eteklerinden doğar. Öteki kollarla birlikte Susurluk ırmağını meydana getirir.

Simavi, Erol (Doğ. 1930) Gazeteci. İstanbul'da doğdu. Işık Lisesi'ni bitirdi. Hürriyet gazetesi sahiplerinden biridir.

Simavi, Haldun (Doğ. 1925) Gazeteci. İstanbul'da doğdu. Kabataş Lisesi'ni bitirdi. Kardeşi Erol Simavi ile birlikte Hürriyet gazetesini çıkarmaktadır.

Simavi, Sedat (1896-1956) Gazeteci ve yazar. İstanbul'da doğdu. Saint Josef ve Galatasaray'da okudu. Bir aralık Galatasaray'da tarih öğretmenliğinde bulundu. 1919'da basına girdi. İnci, Yedigün, Diken, Karikatür adlı dergileri çıkardı ve 1948'de sahibi ve başyazarı bulunduğu Hürriyet gazetesini kurdu. «Fuji Yama» adlı bir romanı ve «Hürriyet Apartımanı» ve «Ceza» adlı oyunları vardır.

simbal Fr. i. Müz. Birbirine vurularak müzik aleti gibi kullanılan, bakır ya da bronzdan yapılmış iki disk. Bandolarda, tempo tutarak davula eşlik eder.

simbalom Fr. i. Müz. Çigan orkestralarında, tokmakla vurularak santur gibi çalınan telli müzik aleti. Macaristan'da pek yaygındır.

Simek Bitlis'in merkez ilçesi bucaklarından. 22 köylü bucağın nüfusu 7 083, merkezinin nüfusu 717'dir.

Simenon, Georges (Doğ. 1903) Belçikalı yazar. Eserlerini Fransızca yazmıştır. Polis romanı türünün ünlü temsilcilerinden biridir. Bir dizi romanının değişmez kahramanı «Müfettiş Maigret» dir. Ayrıca ilgi çekici tiyatro oyunları da yazmıştır.



F. E. Sillanpaa

ÇEŞİTLİ SİNEKLER VE BAZI ORGANLARI















(Yukarıdan aşağıya) Ev sineği, ev sineğinin başı, sineğin denge organı, karasinek kurtcukları, çeçe sineği, culex sivrisineği, anofel.

Simeon, II. (Doğ. 1937) Bulgaristan Kralı. 1943'de babası III. Boris'in ölümü üzerine, bir kurulun naipliği altında kral oldu. Ancak, 1946'da krallık kaldırıldığından annesi ve kardeşleriyle birlikte yurt dışına çıkarıldı.

simetri Yun. i. Mat. Bakışım. Eksen olarak alınan bir doğrudan ya da merkez olarak alınan bir noktadan karşılıklı noktaları eşit uzaklıkta iki benzer parçanın birbirine göre durumu. esk. Tenazur.

simetrili s. Mat. Bakışık. Parçaları arasında simetri bulunan.

simge i. Fel. Danışıklı bir anlamı olan resim, harf, bitki, hayvan gibi bir şey. Sembol: Kimyada demir, Fe simgesiyle gösterilir. esk. Remiz, remz. [Symbole — Symbol]

simgecilik i. Ed. XIX. yüzyıl sonlarına doğru Fransa'da ortaya çıkan bir edebiyat akımı. Bu akımın başlıca karakteri, ifadelerin açık seçikliği yerine sembolik oluşudur. Klasisizm, romantizm, realizm akımlarının belirli kuralları olmakla beraber sembolizmin belirli kuralı, planı yoktur. Sembolistlere göre şiirin temeli düşün ve duygu âlemlerinden uzak anlatımlardır. Duygular üstü kapalı anlatılır; klişelerden ve deyimlerden kaçınılır. Sembolizmin Fransa'daki kurucusu Baudelaire, başlıca temsilcileri de Paul Verlaine, Arthur Rimbaud, Stéphan Mallarmé, Jean Moréas; Belçika'daki temsilcisi Maurice Maeterlinck, Türkiye'deki temsilcisi ise Ahmet Haşim'dir. [Symbolisme — Symbolism]

mit i. ★ 1. Halka şeklinde çörek. ★ 2. İnce bulgur. ★ 3. Cankurtaran simidi.

simit unu b. i. Simit yapmaya yarayan birinci çeşit ince un.

simkeş Far. b. i. Gümüş tel, gümüş iplik çeken işçi.

simlah Ar. i. Kulağın içinde meydana gelen sarı ve koyu madde. Kulak kiri.

Simonov, Konstantin (Doğ. 1915) Rus şairi, yazarı. Petrograd'da doğdu. Riazan ve Saratov'da öğrenim yaptı. 1934'e kadar fabrikalarda çalıştı. Finlandiya savaşına katıldı. Stalingrad'dan Berlin'e kadar savaşı gazeteci olarak izledi. 1944'de Stalin ödülünü aldı. Başlıca eserleri: «Suvorov», «Ruslar», «Bizim Köyün Delikanlısı», «Yaşamak ve Ölmek» dir.

simsar Ar. i. Komisyoncu.

simten Far. b. s. Gümüş tenli.

simürg Far. i. İran mitolojisinde bir kuş.

simya Ar. i. Ucuz madenleri altına çevirmek için eski çağlarda yapılan çalışmaların topu. Bilimsel bir yönü bulunmayan bu araştırmalar, altın yapılmasıyla sonuçlanmadıysa da kimya bilimine yararlı bazı buluşlara yol açmıştır.

Sin Bak Geyiksuyu.

sin i. Ölü gömülen çukur. esk. Kabir.

sin, -nni Ar. i. ★ 1. Diş. ★ 2. Yaşanılmış olan zaman, yaş.

Sina (Turu Sina) Arap yarımadasında, Süveyş ve Akabe körfezleri arasında bir dağ, Bu dağ Musa Peygamber'in Tanrı'nın kelâmına nail olmasiyle tanınır. Sina yarımadası, bugün, hemen hemen ıssızdır.

sinagog Yun. i. Havra.

sinameki i. Bot. Baklagillerden, yaprakları iç sürdürücü olarak kullanılan bir bitki. [Séné — Senna]

sinan Ar. i. Mızrağın ucu ya da demiri.

Sinan, Mimar Bak. Mimar Sinan.

Sinan Paşa, Koca Sadrazam. (Ölm. 1596). Aslı Arnavut'dur. Enderun'dan yetişmiştir. Mısır valiliğinde bulunduğu 1596 yılında Yemen'i fethederek İstanbul'a birçok ganimetlerle dönünce kendisine vezirlik rütbesi verilmiştir. 1580 İran seferinde serdar ve sadrazam olmuştur.

sinara Yun. i. Büyük zoka.

sinarit, -ti Yun. i. Eti beyaz ve oldukça lezzetli bir çeşit büyük balık.

Sincan Akara'nın Yenimahalle ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 8 704, merkezi olan Sincanköy'ün nüfusu 4 663 dür.

Sincan Sivas'ın Divriği ilçesi bucaklarından. 30 köylü bucağın nüfusu 9 509, merkezinin nüfusu 408'dir.

Sincanlı Afyon'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 839 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 39 358, merkezinin nüfusu 3 311'dir. Hayvancılıkta önemlidir. Kasaba'nın eski adı Sinanpaşa'dır. Afyon'a 50 km. uzaktadır.

sincap i. Zo. Memelilerin kemirici takımının bir familyası. Bütün ağaç sincaplarıyla uçar sincaplar ve marmot, çayır köpeği vb. yer sincapları da bu ailedendir. [Ecureuil — Squirrel]

Sincik Adıyaman'ın Kâhta ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 10 361, merkezinin nüfusu 918'dir.

Sinclair, Upton Bell (Doğ. 1878) Amerikalı yazar. Baltimor'da da doğdu. Colombia Üniversitesi'nde okudu. J. London'la arkadaşlığı sonucu sosyalist oldu. 1906'dan sonra sosyalist aday olarak bir çok seçimlere katıldıysa da hiçbirinde seçilemedi. Toplumculuğu savunan kitaplar yazdı. Büyük ün kazandı (1943). Başlıca eserleri: «Metropolis», «Adalet İçin Çığlık», «Aşk ve Toplum», «Petrol», «No Pasaran», «Ejderhanın Dişleri» dir.

Sind (ya da Sindh ya da Sindhi) (Pakistan) 124 671 km². yüzölçümlü ve 4 928 100 nüfuslu bir eyalet. Halı, mine, pamuklu dokuma endüstrileri vardır. Pirinç ve pamuk yetiştirilir. Merkezi Karaşi şehridir.

sindirim i. Hek. Besinlerin mekanik ve kimyasal değişikliklere uğrayarak emilime ve işe yaramayan kısımlarının ise vücut dı-

şına atılmaya hazır bir duruma getirilmesi. Sindirim ağızda çiğneme ile başlar, gerek tükürük ve gerekse mide, pankreas ince barsak ve karaciğer salgılarının da olaya katılmasıyla devam eder. [Digestion — Digestion]

sindirim aygıtı i. Biyo. Ağızdan başlayarak anusa kadar, sindirimin içinde olduğu boru ile bu işe salgılarıyla yardım eden karaciğer, pankreas gibi bezlerin topu. esk. Cihazı hazmî; hazım cihazı. [Appareil digestif — Digestive system]

sindirmek f. ★ 1. Kendini gösteremeyecek kadar korkuya düşürmek. [Effrayer — To scare] ★ 2. Biyo. (Yenilen yemeği) Sindirme aygıtında gereken değişikliklere uğratarak kana geçecek bir hale getirmek. esk. Hazmetmek. [Digérer — To digest]

sine Far. i. Göğüs.

sinek i. Zo. ★ 1. Eklembacaklıların ikikanatlılar takımının öz sinekler alt takımının bir familyası. Ev sineği bu familyanın tipik üyesidir. Bütün dünyada yaygındır. Birinci özellikleri bir çift kanatlarının olması, ikinci özellikleri de, kafalarının en büyük kısmını kaplayan bir çift petek gözleridir. Sıvı halindeki yiyeceklerini bir hortumla emerler. [Mouche — Fly] ★ 2. İskambil kâğıtlarının dört grubundan biri. [Trèfle — Clubs] ★ 3. Bu gruptan olan kâğıt: Sinek onlusu. [Trèfle — A club]

Sinekçi Çanakkale'nin Biga ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 7 887, merkezinin nüfusu 799'dur.

sinekkapan b. i. Droseraceae familyasından, yapraklarına konan böcekleri sıkıp emen bir bitki.

sinekkaydı b. s. Özenle yapılan (tıraş).

Sinekli İstanbul'un Silivri ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 9 661, merkezi olan Küçüksinekli'nin nüfusu 564'dür.

sineklik i. Sinekleri kovmaya yarayan ucu püsküllü değnek. [Chasse - mouches — Fly - whisk]

sinema Yun. Fr. i. Si ★ 1. Sürekli filim çekmek amacıyla Fransa'da Louis Lumiere tarafından bulunan ilk kameraya, Yunanca hareket (kinema) sözcüğünden yararlanarak takılan sinematograf (hareketi yazan) adının kısaltılmışı. Bu deyim bugün, bir olay ya da tezi hareketli görüntüler yoluyla anlatmak için, dramatik yapı, sahne düzeni, oyun, konuşma, görüntü çerçevelemesi ve düzenlemesi, kamera hareketleri, dekor, aydınlatma, ses, müzik, kurgu gibi bir filmi yaratan bütün ögelerin en uygun biçimde kullanılmasını öngören sanat ve sanayi kolunu tanımlamaktadır. ★ 2. Sinema filmi oynatılan salon. [Cinéma — Cinema]

sinema göz b. i. Si Bak. kino - glaz [Ciné - oeil — Kino - eye]

sinematek Fr. i. Si. Çeşitli bakımlardan ilgi çekici filimleri toplayıp sınıflayan, özel gösteriler düzenleyen, sinemayla ilgili yayın ve belgeleri saklayan kurum. [Cinémathèque — Film library]

sinestezi Yun. i. Psi. Duyum ikiliği.

sineye çekmek b. f. Razı olup katlanmak.

Si - ngan (Çin) Şansi eyaletinin merkezi olan 1 368 000 nüfuslu bir şehri. Çay ve şeker ticareti vardır. Pamuklu dokuma endüstrisi gelişmiştir.

Singapur Malaka yarımadasının ucunda yer alan küçük bir ada. Yüzölçümü 534 km² nüfusu 1 820 000'dir. 1819'da İngiltere tarafından işgal edilmiş ve 1824'de satın alınmıştır. 1946'da İngiltere'nin sömürgesi olmuştur. Bugün İngiliz Uluslar Topluluğu'na üyedir. Günyedoğusunda yer alan Singapur limanı önemli bir ticaret merkezidir.

Singer, Isaac Merritt (1811-1875) Amerikalı mucit. Pittstown'da doğdu. Adını alan dikiş makinesini yapmıştır.

singlton İng. i. Briç ve benzeri oyunlarda oyuncunun elinde bir renkten tek olarak bulunan kâğıt. [Singleton — Singleton]

sinh Ar. i. Anat. Dişeti üzerinde sıralı dişlerin gömülü olduğu yer. Diş yuvası.

sini i. Üzerinde yemek sahanlarını taşımaya yarayan ya da bir sehpa üzerine konulduğu zaman sofra gibi kullanılan bakır ya da pirinçten büyük ve yuvarlak tepsi.

sinik s. Sinmiş, kendini göstermek cesaretinde olmayan.

sinin Ar. ç. i. Yıllar, seneler.

sinir i. ★ 1. Kas kirişi ve zarı. [Nerf — Nerve] ★ 2. Acayip huy. [Nervosité — Nervousness] ★ 3. Duyarlık. esk. Hassasiyet. [Sensibilité — Sensitivity] ★ 4. Anat. Sinir dizgesi (cümlei asabiye) nin merkezleri olan beyin, omurilik ve boğumlar ile vücudun çeşitli organları arasında aracılık ederek bunları duyarlığa ve çalışmaya zorlayan beyazımtırak kaytan biçimli organlardan her biri. esk. Asap. [Nerf — Nerve] ★ 5. Böceklerin kanat zarını tutan, saydamsı tel. [Nervure — Nervure]

sinir ağrısı b. i. Nevralji.

sinirbilim b. i. Hek. Sinir hastalıkları bilimi. Nevroloji. esk. Mephası âsap. [Neurologie — Neurology]

sinir boğumları ç. b. i. Anat. Sinirlerin yumak gibi toplaşmasından ibaret olan organ. [Ganglions nerveux — Nervous ganglions]

sinirce i. Hek. Neden ileri geldiği belli olmayan ve örgensel bozukluklar göstermeyen sinir hastalığı. Nevroz. esk. Marazı asabî [Nevrose — Neurosis]

sinircik i. Sinirkanatlıların kanatlarındaki sinirleri birleştiren küçük sinir. [Nervule — Nervule]





sinameki



sincap



Koca Sinan Paşa



SİNİRSEL SİSTEM

A — Beyin
B — Kafaya ait sinir şebekesi
C — Zend kemiğiyle ilgili sinirler
D — Bel kemiği sinirleri
E — Vücudun her tarafına giden sinirler
F — Aracı sinirler
G — Siyatik sinirleri

sinirdokusu b. i. Biyo. Beyin ve sinirleri meydana getiren ve «nöron» denilen hücrelerle örülmüş bulunan doku. esk. Nesci asabî. [Tissu nerveux — Nervous tissue]

sinir hastası b. i. Sinir sistemi herhangi bir işleme bozukluğuna uğramış olan kimse. [Névropathe — Neuropath]

sinir ilâcı b. i. Özellikle sinir sisteminde etki göstererek sinirliliği yatıştırıcı ilâç.

sinirine dokunmak b. f. (Birinin) Fenasına gitmek.

sinirkanatlılar ç. b. i. Zo. Böceklerin bir takımı. Bütün türlerinde sayısız toplardamarların ağ gibi ördüğü, pırıl pırıl, saydam, yeşil, sarı, esmer ve kahverengi kanatlar vardır. 425 kadar türü sayılmış olan bit aslanları familyasının ergin türlerinin, iri, petek tipinde ve aralıklı olan altın renkli gözleri dikkati çeker. esk. Asabiyül cenah. [Neuroptera — Neuroptera]

sinirlemek f. ★ 1. Halkın «sinir» dediği, etin içindeki kas kirişlerini ve kalın zarları ayırmak. ★ 2. Eski savaşlarda düşmanı hareketsiz bırakmak için altındaki atın art ayak kirişlerini kılıçla kesmek.

sinirlenmek f. Bize dokunan ya da rahatsızlık veren olaylar karşısında hareketlerimizde dengesizliğe düşmek. [Etre énervé — To become nervous]

sinirleri ayakta olmak b. f. Sinirlenmiş bulunmak.

sinirleri kuvvetli b. s. Olur olmaz olaylar karşısında heyecana düşmeyen.

sinirli s. ★ 1. İçinde sinir bulunan: Sinirli et. [Nerveux — Nervous] ★ 2. Herşeye sinirlenen (kimse). esk. Asabî. [Nerveux — Nervous]

sinirmek f. Sindirmek.

sinirsel sistem b. i. Vücuttaki bütün sinirlerin düzenli topluluğu. Sinir dizgesi anlamdaşı. esk. Cümlei asabiye. [Système nerveux — Nervous system]

sinistr Fr. i. (Sigorta dilinde) Sigorta edilmiş eşyada meydana gelen kayıp, zarar.

sinizm Yun. i. Fel. Bak. Antisthenes. esk. Kelbiye.

Sin - Kiang (Yeni sınır demektir) Çin eyaletlerinin en batıda ve en geniş olanı. Yüzölçümü 1 828 000 km², nüfusu 5 640 000 olup Moğolistan ile Tibet arasında yer alır.

sinkretizm Yun. i. Fel. Çeşitli hattâ birbiriyle uyuşmaz birtakım mezhepleri ya da fikirleri toplayıp karıştıran öğreti. [Syncrétisme — Syncretism]

sinlik i. Sinlerin bulunduğu yer, mezarlık. esk. Kabristan.

sinmek f. ★ 1. Kendi üstüne toplanmak, kendi üstüne bükülmek. [Subsider — To subside] ★ 2. Kendini gösteremeyecek kadar cesaretsizliğe düşmek. [Etre découragé — To be subdued] ★ 3. Bir yere çekilip gizlenmek. [Se tapir — To hide oneself] ★ 4. Bir şeyin maddesine işleyip kalmak: Üstüne yağ kokusu sinmiş. [Etre impregné — To be absorbed]

Sinop Orta Karadeniz bölgesi illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 5 861 km² olan ilin nüfusu 263 420, bucak ve köyler dışında şehrin nüfusu 38 124'dür. Merkez ilçesinden başka, Ayancık, Boyabat, Durağan, Erfelek, Gerze ve Türkeli ilçeleri vardır. Topraklar Kızılırmak ve onun kollarından Gökırmak tarafından sulanır. Tahıl ve çeltik yetiştirilir; hayvancılık ve balıkçılık yapılır. Orman ürünleri de önemli yer tutar. Şehir, Karadeniz kıyısında Sinop Yarımadası'nın berzahında kuruludur. Milâttan yüzyıllarca önce kurulduğu sanılmaktadır. Çeşitli istilâlar gördükten sonra 1452'de Osmanlı egemenliğine girmiştir. Şimdi hapishane olarak kullanılan eski kalenin tarihi Hitit devrine kadar uzanır. Deniz ve kara yoluyla önemli merkezlere bağlıdır.



sinopsis Fr. i. Si. Senaryodan önce, filmin konusunu ana çizgileriyle ortaya koymak amacıyla düzenlenen birkaç sayfalık özet. [Synopsis — Outline]

sinrimek f. Hafif sıçramak.

sinsi s. Yaptığı kötülüğü belli etmeyen. [Sournois — Insidious, sneaky]

sintine İta. i. Geminin içinde en alt kısım. [Sentine — Bilge of a ship]

sinüs Lat. i. ★ 1. Mat. Bir açının tepesi merkez alınarak yarım çapı 1 sayılan bir çember çizilir, sonra açının bir kenarının çemberle kesiştiği noktadan öteki kenara bir dikey indirilirse bu dikeyin cebirsel değerine «sinüs» veya dikeyin kendisine «sinüs çizgisi» denir; bundan başka bu dikeyin ayağiyle açının merkezi arasındaki doğru parçasına «kosinüs çizgisi» ve bunun cebirsel değerine de «kosinüs» adı verilir. Ayrıca bir dik üçgende, dar açılardan birinin karşısındaki kenarın hipotenüse oranı o açının sinüsünü, komşu kenarın hipotenüse oranı ise kosinüsünü verir. esk. Ceyp. [Sinus — Sine] ★ 2. Anat. Yüz kemikleri kovuğu. [Sinus — Sinus]

sinüsoidal Lat. Yun. Fr. s. Sinüsoit denilen eğriye benzeyen. [Sinusoïdal — Sinusoidal]

sinüsoit, -ti Lat. Yun. i. Mat. Bir çemberin, sıfır dereceden 360 dereceye kadar olan yaylarının sinüslerinin değişimlerini gösteren, devirli düzlem eğri. [Sinusoïde — Sinusoid]

sinüzit Fr. i. Hek. Sinüs iltihabı. Başlıca ateş, başağrısı ve burun tıkanıklığı ya da akıntısı ile kendini belli eder. Bazı şekillerinde allerji ve sürgen burun iltihapları önemli bir rol oynar. [Sinusite — Inflamation of a sinus]

sinyal Fr. i. ★ 1. Bir yerden bir yere haber ulaştırmak için kullanılan işaret. ★ 2. Tren geliş ve kalkışlarını haber vermek için demiryolu memurlarının kullandıkları, boru, renkli fener, bayrak v.b.

sipahiler Far. ç. i. Tar. Genellikle merkezde, padişah yakınında bulunan ve silâhtarlardan önce kurulmuş bir süvari örgütü. İlk zamanlar sipahi bölüklerine seçkin ve soylu kimselerin ve devlet adamlarının oğulları alınırdı. Sipahiler, zamanla artmışlar, 300 bölüğe kadar ulaşmışlardı. Görevleri silâhtarlarınkinin aynı idi.

sipahi ocağı b. i. ★ 1. Sipahi denilen süvari askerinin birliği. ★ 2. At sporları (binicilik) yapanların kulübü.

siparane Far. zf. Vererek. esk. Feda ederek.

sipariş Far. i. ★ 1. Yapılması ya da gönderilmesi ısmarlanan şey. [Ordre — Order] ★ 2. Bir şeyin yapılmasını ya da gönderilmesini ısmarlama. [Commande — Order]

sipariş etmek b. f. Bir şeyin yapılmasını ya da gönderilmesini birisine ısmarlamak. [Faire une commande — To order]

sipariş vermek b. f. Sipariş etmek.

siper Far. i. ★ 1. Görmeye ve görünmeye engel olan, araya giren her şey. [Ecran — Shield] ★ 2. Koruyucu engel. [Protégé — Guard] ★ 3. Şapkanın kenarı. [Bord de chapeau — Peak of a cap] ★ 4. Savaşta askerlerin arkasında saklanıp kurşun attıkları toprak yığını. [Tranchée — Trench, rifle - pit]

siperisaika Ar. b. i. Yıldırımsavar.

sipsi i. ★ 1. Gemici düdüğü. ★ 2. Zurnanın dudaklara gelen kamış kısmı.

sir İng. i. Efendi, efendim.

sirayet, -ti Ar. i. Geçme, bulaşma.

Sirderya Bak. Seyhun.

siren Fr. i. Alarm düdüğü.

Sirencik Afrika'nın kuzeyindeki Bingazi bölgesinin adı.

siret Ar. i. Tavır ve hareket, tabiat, ahlâk.

sirk, -ki Lat. i. Coğ. ★ 1. Buz yalağı. ★ 2. Eski Romalılarda, genel oyunların yapıldığı yer. [Cirque — Circus] ★ 3. Cambazların oyun oynadıkları geniş ve kapalı yer. [Cirque — Circus]

sirkat, -ti Ar. i. Çalma, uğrulama, hırsızlık.

sirke i. ★ 1. Ekşitilmiş üzüm suyu. Salatalara ve yemeklere ekşilik vermek için kullanılır. [Vinaigre — Vinegar] ★ 2. Bitin saçlarda bıraktığı yumurta. [Lente — Nit]

sirke asidi b. i. Kim. Asetik asit. Renksiz, kaynama noktası 119°C olan organik bir asit. Keskin ve hoş bir kokusu vardır. Sirke içinde %6 oranında bulunur. Doğal yoldan odunun kuru kuruya damıtılması sonunda ya da yapay (sentetik) olarak elde edilir. İlk çağlardan beri de mayalanma ile elde edilmekteydi. Sirkeden başka saf halde boya ve ilâç endüstrisinde kullanılır.

Sirkeli Ankara'nın Çubuk ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 5 650, merkezinin nüfusu 776'dır.

sirke sineği b. i. Zo. Böcekler sınıfının ikikanatlılar takımından bir eklembacaklı türü. Sirke ya da çürük meyvaların bulunduğu yerlerde yaşar. Kalıtım araştırmalarında deney hayvanı olarak kullanılır.

sirkinmek f. Uykuda silkinip uyanmak.

sirkmek f. Silkmek.

sirküler Fr. i. Birçok kimselere gönderilmek için çoğaltılan mektup. [Circulaire — Circular]

Sirmen, Fuat (Doğ. 1899) Devlet adamı. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdi; İtalya'da doktora yaptı. Devlet hizmetlerinden sonra 5. dönemde milletvekili seçildi; 8. dönem sonuna kadar mecliste kaldı. 1943-1946 yıllarında ekonomi, 1948-1950 yıllarında adalet bakanlığı yaptı. 1961'den beri milletvekili olan Sirmen 1961-1965 yıllarında Millet Meclisi başkanlığında bulunmuştur.

siroz Yun. i. Hek. Karaciğerin irileşmesi ya da küçülmesi şeklinde görülen öldürücü bir hastalık. [Cirrhose — Cirrhosis]

sirrus Lat i. Coğ. Saçakbulut.

sirto Yun. i. Bir çeşit halk dansı ve onun havası.

Sirya Bak. Zeytinlik.

Siryüs Büyük Köpek burcundan birinci derecede büyüklükte bir yıldız. Göğün en parlak yıldızıdır.

sis i. Etrafı görmeye engel olacak kadar kalın ve yığın halinde su buğusu. [Brouillard — Fog, mist]

Sisam Ege denizinde Yunanistan'a ait bir ada. Nüfusu 52 000'dir. Türkiye kıyılarına çok yakındır. Merekzi Vathydir. Pithagoras'ın memleketidir. Şarapçılık yapılır.

sislemek f. Ask. Düşman gözetlemesini körletmek amacıyla hedef etrafında kuvvetli bir duman perdesi meydana getirmek. Bunun için, özel olarak hazırlanmış sis mermileri ya da makineleri kullanılır. [Aveugler, embrumer — To cover with a smoke - screen]

Sisley, Alfred (1839-1899) Fransız ressamı. Paris'de doğdu. Renoir ve Monet ile ta-



A. Sisley

mıştı. Fransa - Prusya savaşı sırasında Londra'ya kaçtı. Bu dönemde Monet ve Pissarro da Londra'daydı. Empresyonistlerin düzenlediği sergilerin çoğuna katıldı.

sismograf Yun. i. Depremlerin saatini, süresini ve genişliğini kaydeden aygıt. [Sismographe — Seismograph]

Sismondi, Jean Charles Léonard Sismonde de (1773-1842) İsviçreli tarihçi, ekonomist ve sosyolog. Liberalizmi şiddetle eleştirmiş, bir çeşit sosyalizmi savunmuştur. Ona göre serbest rekabeti sınırlandırmak, ülkenin üretimini desteklemek, eşitçi teorilerin bağıntılarını uzlaştırmak, ulusal geliri sınıflar arasında sosyal adalet ilkesine uygun olarak bölüştürmek, üretimle tüketimi karşılıklı olarak belirlemek gerekir.

Sisorta Bak. Ortakent.

sistem Yun. i. ★ 1. Dizge, takım: Güneş sistemi. [Système — System] ★ 2. Öğreti: Descartes'in sistemi. [Système — System] ★ 3. Bir sonuca yardım için bir araya getirilmiş kısımlar topluluğu. esk. Cümle. [Système — System] ★ 4. Jeol. Çağları bölen devre: Devonik sistem. [Système — System] ★ 5. Zo. ve Bot. Bir tek ya da pek az karakter kullanmaya dayanan sınıflama usulü: Linné sistemi. [Système — Order, pattern] ★ 6. Yönetim biçimi: Derebeylik sistemi. [Système — System, order] ★ 7. Tarz, metod: Çalışma sistemi. [Système, méthode — Method, system]

sistematik Yun. Fr. s. ★ 1. Bir sisteme göre ayarlanmış, bir sisteme değgin. ★ 2. İsrarlı.

sistemli s. ★ 1. Bir sisteme ait; bir sisteme göre ayarlanmış: Sistemli çalışma. [Systématique — Systematic] ★ 2. Belli bir niyetle istenilen: Sistemli ısrarlar. [Systématique — Systematical]



J. C. L. S. Sismondi

sistire Yun. i. ★ 1. Fırıncı küreği. ★ 2. Bir tahtanın üzerindeki ufak pürüzleri giderip onu dümdüz bir hale koymak için dikine kullanılan dört köşe ve ince çelik.

sistit Yun. i. Hek. Sidik torbası iltihabı. esk. Mesane iltihabı. [Cystite — Cystitis]

sitare Ar. i. Ast. Gökcismi.

sitayiş Far. i. Övme, övüş.

sitem Far. i. ★ 1. Adaletsizlik. [Injustice — Injustice] ★ 2. Hoşa gitmeyen bir davranıştan ötürü öfke göstermeksizin, dolayısıyla ve yarı şaka kılığında yapılan şikâyet: Bir gün gelmedim diye ne sitem ediyorsun? [Reproche — Reproach]



sivrifare

sitil i. ★ 1. Büyük bakraç. ★ 2. Atlara su vermeye yarayan bakır leğen. ★ 3. Berberler tarafından kullanılan musluklu ibrik. ★ 4. Küçük mangal.

sitka i. Ticarette, siyaha boyanmış Sibirya tilkisi kürküne verilen ad.

sitteisevin Ar. b. i. Nisan içinde olan sayılı fırtına.

sittinsene Ar. zf. «Altmış yıl» demek olup pek uzun, hiç gelmeyecek bir zaman anlatmak için kullanılır.

Sityalılar Kuzeydoğu Avrupa ile Kuzeybatı Asya'da barbar ve çoğu göçebe olan eski halk. Bunlar, özellikle Herodotus tarafından anlatılmışlardır. Sityalılar M.Ö. VII. yüzyılda Mezopotamya'yı istilâ etmişler, Keyhusrev'i yenmişler ve M.Ö. 513'de Dareios'a karşı başarıyla savaşmışlardır. M.S. I. yüzyıla doğru tarihten silinmişlerdir.

Siva Hint Mecusileri'nin üç şahsiyetli tanrısının üçüncü şahsiyeti. Aynı zamanda yıkıcı, savaşçı ve üretici tanrıdır.

Sivan Bak. Servi.

Sivas İç Anadolu bölgesi illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 28 487 km² olan ilin nüfusu 698 922, bucak ve köyleri dışında şehrin nüfusu 169 093'dür. Merkez ilçesinden başka, Divriği, Gemerek, Gürün, Hafik, İmranlı, Kangal, Koyulhisar, Suşehri, Şarkışla, Yıldızeli ve Zara ilçeleri vardır. Kızılırmak, il topraklarını doğudan batıya keser. En önemli yükseklik Köse dağıdır (3 500 m.). İklim serttir; yaz ve kış arasında sıcaklık ortalamaları fazladır. Topraklar, Kızılırmak'dan başka, kolları olan Kelkit, Tozanlı, Çaltı ve Tohma suları tarafından sulanır. Buğday ve arpa yetiştirilir; küçükbaş hayvancılık yapılır. Divriği'de demir, Gemerek'de linyit madeni vardır. Şehir, Tavra suyu üzerindedir. Çimento fabrikası ve D.D.Y. Cer Atelyesi vardır. İlkçağ'dan beri önemli bir yerleşme merkezidir. 1399'da Osmanlılar'ın olmuş, sonra Timur tarafından yağma edilmiştir. 4.9.1919'da Sivas Kongresi bugünkü lise binasında toplanmıştı. Ne zaman yapıldığı bilinemeyen kale yıkıntıları vardır. Kara ve demiryoluyla önemli merkezlere bağlıdır.

Sivas Kongresi Tar. I. Dünya Savaşı sonunda Türk yurdunun bütünlüğünü ve ulusal bağımsızlığımızı korumak azmimizi bütün dünyaya duyurmak ve ulusal güçleri bir amaç çevresinde birleştirmek için Mustafa Kemal'in önayak olmasıyla Sivas'da 4 - 12 Eylül 1919'da toplanmış olan kongre. Mustafa Kemal kongrenin yapacağı işi, «vatanımızın yekpâre, milletimizin yekvücut olduğunu ifade ve ispat etmek» sözleriyle özetlemiştir.

Sivastopol (S.S.C.B.) Kırım'da bir liman şehri. Nüfusu 169 000'dir Gemi yapım endüstrisi gelişmiştir. Kırım savaşında Fransızlar ve İngilizler tarafından sarılan şehir, 11 ay sonra alınmıştı. 1942-1944 yıllarında Sovyetler'le Almanlar arasında önemli savaşlara sahne olmuştur.

Sivastopol Savaşı Tar. Türk, İngiliz ve Fransız orduları ile Rus orduları arasında geçen ünlü «Kırım Savaşı»nın en

önemli kuşatma ve çatışma dönemlerinden biri. Sivastopol şehrini denizden ve karadan kuşatan Türk - İngiliz - Fransız kuvvetleri burayı uzun zaman düşürememişlerdi. Sonunda 8 Eylül 1854'de Sivastopol düştü. Kırım Savaşı'nda Ruslar'ın yenilgisini hazırlayan bu başarı, Rus Çarı Nikola'nın ölümüne sebep olmuştu.

Siverek Urfa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 4 314 km² olan ilçenin 7 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 80 184, merkezinin nüfusu 29 434'dür. Önemli akarsu Adıyaman'la sınırı çizen Fırat'dır. Tarım ve hayvancılık yapılır. Kasaba, Urfa — Diyarbakır karayolu üzerinde, Urfa'ya 96 km. uzaklıktadır.

sivil Fr. s. ★ 1. Asker olmayan. [Civil — Civil] ★ 2. Özel bir kılıkta olmayıp şehir halkı gibi giyinmiş olan. [Civil — Civil] ★ 3. Asker olmayan yurttaşlarla ilgili. ★ 4. (şaka) Çıplak.

sivilce i. Çıbanın en küçük şekli. [Bouton — Pimple]

siviş yılı b. i. Kamer takviminin her 36. yılı.

sivri s. ★ 1. Ucu bir yere saplanacak gibi ince olan: Sivri bıçak. [Pointu — Pointed] ★ 2. Toriğin büyüğü. Palamut soyundan olan balıklar, ufaktan büyüğe doğru boy sırasiyle şunlardır: Çingene palamudu, palamut, torik, sivri, altıparmak.

sivri akıllı b. s. Aklı az, derin düşünmeyen.

sivri biber b. i. Bot. Yeşil, uzun, salatada kullanılabilir biber cinsi.

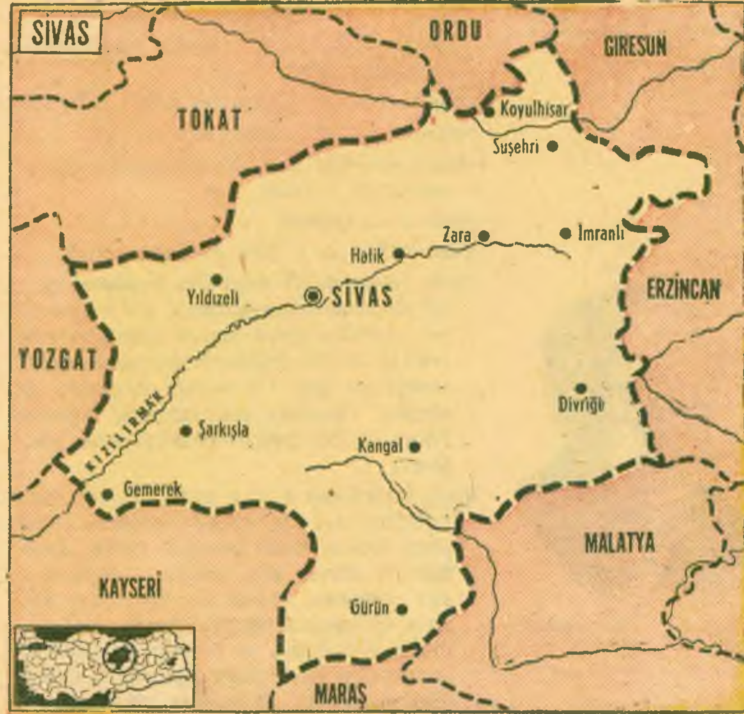
Sivrice Elâzığ'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 634 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 19 490, merkezinin nüfusu 3 006'dır. Doğusunda Hazar gölü vardır. Dicle'nin kaynağı ilçe sınırları içindedir. Buğday, arpa ve şekerpancarı yetiştirilir. Hayvancılık yapılır. Kasaba, Malatya - Diyarbakır demiryolu üzerindedir. Elâzığ'a 37 km. lik bir yolla bağlıdır.

sivrifare b. i. Zo. Böcekçi memelilerden, kurtçuk, solucan, fare gibi hayvanları yediği için yararlı sayılan küçük bir hayvan. 30 kadar çeşidi vardır. Çevik, yırtıcı ve cesurdur. Toprak içinde oyulmuş oyuklarda yaşar.

Sivrihisar Eskişehir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 3 824 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 53 670, merkezinin nüfusu 7 426'dır. Güney kesimlerinde Sivrihisar dağları bulunur. (1 820 m.) Tahıl ve şekerpancarı yetiştirilir. Hayvancılık da yapılır. Kasaba, Eskişehir - Ankara karayoluna 2 km. lik bir yolla bağlıdır.

sivrikuyruk b. i. Zo. Birçok memeli hayvanların barsaklarında yaşıyan küçük bir solucan. esk. Dudi müstakim. [Oxyure — Oxyuris, pin - worm]

sivrilmek f. ★ 1. Sivrileşmek. ★ 2. Boy atmak: Çocuk, iki ay içinde sivriliverdi. ★ 3. mec. Topluluk içinde eş ve eşitlerini geride bırakıp ileri gitmek.



sivrisinek b. i. Zo. Eklembacaklıların 2 kanatlılar takımının öz sinekler alt takımının bir familyası. Bazı türleri en tehlikeli hastalıkları da taşır. Erkekler insanı sokmaz. [Moustique — Mosquito]

siya İta. i. Sandalı geriye yürütmek ya da döndürmek için kürekleri tersine kullanma.

siyah Far. i. ★ 1. Kara. [Noir — Black] ★ 2. Müz. Bir beyazın yarısına eşit ya da bir kroşe (çengel) nin iki değerinde olan müzik işareti.

siyak asma b. i. Bot. Türkiye'de de yetişen yılanotlarından bir bitki türü.

siyahî Far. Zenci.

siyah, -ki Ar. i. ★ 1. Yöntem. Usul, tarz, metot. ★ 2. Bünye.

siyakat, -tı Ar. i. Arap harfleriyle yazı tarzlarından birinin adı. Bu yazı ince, girift ve ekseriya noktasız yazıldığı için hem az yer kaplaması, hem de çabuk yazılması bakımından eskiden maliye işlerinde kullanılırdı.

siyanojen i. Kim. Karbonla azot bileşiminde çok zehirli bir gaz [Cyanogène — Cyanogen]

siyanür i. Kim. Siyanojen ile basit bir cismin birleşimi: Siyanürlerin en önemlisi potasyum siyanürüdür ve çok kuvvetli bir zehirdir. [Cyanure — Cyanide]

siyasa i. Belli bir ereğe varmak ya da yurt işlerini yürütmek için tutulan ölçülü yol. esk. Siyaset.

siyasal s. Siyasa ile ilgili, siyasa niteliğinde olan. esk. Siyasî. [Politique — Political]

siyasal haklar b. i. Yurttaşın seçmek, seçilmek, memur olmak gibi, devletin yönetimi-


V. Sjöström

İKİ SOBA ÇEŞİDİ


elektrik sobası


kömür sobası kesidi


ve bir kömür sobası

ne katılma hakları. [Droits politiques — Political rights]

siyaset, -ti Ar. i. Siyasa. Bir devleti yönetme.

siyaseten Ar. zf. Siyaset bakımından.

siyaset meydanı b. i. İdam cezasının yerine getirildiği meydan.

siyasî Ar. i. Siyasal.

siyasî iktisat b. i. Bak. ekonomi politik.

siyasî (diplomatik) ilişkilerin kesilmesi b. i. İki devlet arasında herhangi bir anlaşmazlık yüzünden siyasî temsilcilerin geri çağrılması. Siyasî ilişkilerin kesilmesi, geçici olabileceği gibi bir savaşa başlangıç da olabilir. [Rupture des relations diplomatiques — Severence of diplomatic relations]

siyasî özgürlükler ç. b. i. Huk. Kişilerin yurttaşlıklarından doğan seçme, seçilme, siyasî parti kurma, siyasî partilere girme, kamu hizmeti görme gibi hakları. Anayasamız kişi haklarını, «siyasî haklar», «kişi hakları» ve «sosyal haklar» olarak üçe ayırmıştır. Siyasî hak ve ödevler, devletin yönetilmesine yurttaşların katılmasını ilgilendiren haklardır. [Libertées politiques — Political liberties]

siyasî parti b. i. Aynı siyasî düşünceleri taşıyan kimselerin kurduğu topluluk. Düşüncelerinin gerçekleşmesi için birlik halinde hareket ederler. [Partie politique — Party, political party]

siyasî suç b. i. Huk. Devletin politik menfaatlerini, yurttaşların politik haklarını zedeleyen suçlarla, politik nedenlerle işlenen adî suçlar. Siyasî suçlar, uluslararası değişik anlaşmalara konu olmuştur. [Offense politique — Political offense]

siyatik Fr. i. Hek. Kalça sinirleri nevraljisi. Bacakta boylu boyunca şiddetli ağrılarla belirir. [Sciatique — Sciatica]

Siyavuşgil, Sabri Esat (Doğ. 1907) Şair ve yazar. İstanbul'da doğdu. Hukuk Fakültesi son sınıfındayken felsefe öğrenimi için Fransa'ya gönderildi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji profösörü oldu. Yazarlığa şiirle başladı. İlk şiirleri, Güneş'de çıktı. Sonra şiiri bıraktı. Çeşitli gazetelerde eleştiri, fıkra, makale yazdı. «Cyrano de Bergerac» gibi iyi çeviri örnekleri verdi. Başlıca eserleri «Odalar ve Sofalar», «İstanbul'da Karagöz ve Karagöz'de İstanbul», «Psikoloji ve Terbiye Bahisleri» dir.

siyeh Far. s. ve i. Siyah.

siyek i. Anat. Sidik torbasından başlayarak dışarıya kadar uzanan son sidik yolu. esk. İhlil.

siyenit, -ti Fr. i. Jeol. Bir çeşit kuvarssız kayaç. [Syénite — Syenite]

siyest, -ti İsp. i. Özellikle sıcak ülkelerde, gün ortasına doğru ve daha fazla öğle yemeğinden sonra yapılan dinlenme, hafif uyku.

siymek f. (Kedi, köpek) İşemek.

Siyon Kudüs'ün tepelerinden biri. Çokluk, Kudüs şehrinin anlamdaşı olarak kullanılır.

siyonist Fr. i. ★ 1. Siyonizm yanlısı. ★ 2. s. Siyonizm ile ya da siyonizm taraflılariyle ilgili. [Sioniste — Zionist]

siyonizm, i. Sos. Filistin'de bir İbrani devletinin yeniden kurulmasını amaç edinen politik harekete verilen ad. XIX. yüzyılın sonunda, Batı Avrupa'da 1897'de, Théodore Herzl tarafından kurulmuştur. Daha önce 1870'de, Rusya'da kurulmuş olan akımın bir benzeridir. Birinci siyonist kongresi İsviçre'de Bâl şehrinde 1897'de toplandı. 1900'de ulusal İbrani fonu kuruldu. 1909'da Filistin'de ilk İbrani şehri Telaviv doğdu; 1917'de Hayim Weizman'ın başında bulunduğu siyonizm hareketi, bir İbrani devletinin kurulması tezini İngiltere'ye kabul ettirdi. Siyonist hareket II. Dünya Savaşı'nda, Naziler'in Museviler'e karşı giriştiği insanlık dışı hareketler sonucu yoğunlaştı. 15 Mayıs 1948'de, İngiltere'nin himayesinde, İsrail Devleti'nin kurulmasıyla hareket, amacına ulaşmış oldu. [Sionisme — Zionism]

siz Zm. Çoğul ikinci şahıs zamiri. Nezaket olarak «sen» yerine de kullanılır. [Vous —You]

siz (Eklendiği kelimenin yapılışına ve hece kalınlık ve inceliğine göre «süz, sız, suz» şekillerini de alır) Yokluk ifade eden takı: Bensiz, sütsüz, tatsız, kolsuz.

Sjöström, Victor (1879-1960) İsveçli sinema ve tiyatro adamı. Özellikle 1912'den sonra başladığı sinemacılıkta, insan karakterlerinin derinliğine ortaya konmasındaki çabasıyla büyük ün yaptı. «Günlük Ekmek», «Ataların Sesi» gibi klâsikleşmiş filmlerin yanı sıra, sinema oyuncusu olarak da tanındı. Son olarak İngmar Bergman'ın «Yaban Çilekleri» ndeki yaşlı bilgini canlandırmıştı.

skandal, -li Yun. i. Büyük rezalet: Döviz kaçakçılığı skandalı. [Scandale — Scandal]

skandiyum Fr. i. Kim. Sc Sembolüyle gösterilen, atom ağırlığı 46 olan, seyrek rastlanır bir maden. [Scandium — Scandium]

skeç İng. i. Bir tiyatroda, bir müzikholde, bir salonda ve radyoda oynanan küçük oyun. [Sketch — Play]

ski Norveççe i. Kayak.

skif İng. i. İçine bir tek kürekçi girebilen çok uzun ve çok dar yarış teknesi.

skleroderma Yun. i. Hek. Derinin gerilmesi ve sertleşmesi ile belirlenen ve tam olarak aydınlanmamış bir hastalık.

skolastik Yun. i. Fel. Bak. iskolastik.

skor İng. i. Sp. Bir maçta sonucun rakamla anlatılması. [Score — Score]

skorbüt, -tü Yun. i. Hek. Yiyeceklerin sürekli olarak bozuk olmasından ileri geldiği sanılan ve uzun deniz seferlerinde tuzlu balık gibi kuru şeyler yiyenlerde görülen bir hastalık. Vitaminsizlik yüzünden

dermansızlık, zayıflık ve diş etlerinin iltihaplanıp dökülmesi şeklinde kendini gösterir. [Scorbut — Scurvy]

skoter İng. i. Binenin rahatça oturduğu küçük tip motosiklet.

skraç İng. i. Bir yarış başlangıcında bisikletçilerin yer aldıkları çizgi. [Scratch — Scratch]

slalom i. ★ 1. Çifte kazıklar arasında yılankavi ve kısa kayak iniş pisti. Yarışmacılar bu pist dışına çıkmamak ve kazıkları devirmemek zorundadır. ★ 2. Bu tür yarış.

slargando İta. i. Müz. Gittikçe genişleyerek. [Slargando — Slargando]

Slavonya Bak. Hırvanistan. [Slavonie — Siavonia]

Sliven (ya da Slivno) Bulgaristan'da, Burgasın 95 km. batısında bir şehir. Dokumacılık, şarap ve gülyağı bölgesidir.

slogan İng. i. Kısa ve çarpıcı propaganda sözü.

Slovak İslovak.

Slovakya İslovakya.

Sloven İsloven.

Sm Kim. Samaryum elemanının sembolü.

Smetana, Bedrich (1824-1884) Çek bestecisi ve piyanisti. Prag'da eğitim gördü Bir süre Liszt'den yararlandı. Çek ulusal motiflerini değerlendirmiş ve eserleriyle bütün dünyaya yaymıştır. Başlıca eserleri: «Satılmış Nişanlı» ve «Dalibor» adlı operaları, «La Moldau», «Sarka», «Tabor» senfonik şiirleri, balad, polka ve oda müziği besteleridir.

Smith, Adam (1723-1790) İskoçyalı filozof ve ekonomist. Liberalizmin kurucusu kabul edilir. Ahlâkla ekonomiyi biribirine karşıt görmekle beraber, ekonominin ahlâktan ayrı, bağımsız bir bilim olduğunu ileri sürmüştür. Merkantilistler bütün dikkatlerini, dış ülkelerle yapılan ticarete verdikleri; fizyokratlar çalışmalarının merkezinde tarım ürünlerini gördükleri halde, makinenin bulunmasıyla ön plana çıkan endüstri, Smith tarafından kurulan klasik ekonominin başlıca dayanağı oldu. Üretimin işbölümü ile arttırılacağı fikrini ilk ortaya atan da Adam Smith'dir. Ona göre zenginliklerin kaynağı ne altın, ne hazinedir. Biricik kaynağı emektir. Emek, pazara belirli bir fiyat karşılığı sürülen malı meydana getirir. Malın üretiminde başlıca üretici olan emek yanında, toprak ve kapital faktörleri ikinci planda rol oynar. Malın değerinde üretici faktörlerin her birinin payı vardır. Bu değeri belirleyen sadece işçi ücreti değil, aynı zamanda kâr (müteşebbisin kazancı ve sermayesinin faizi) ve ranttır. Toprak kirası (rant), kâr ve ücret, sırasıyla toprak sahibinin, kapital sahibinin ve işçinin geliridır. Başlıca eserleri: «An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations — Ulusların Zenginliğinin Sebebi ve Yapısı Üzerine Araştırmalar», «The Theory of Moral Sentiments — Ahlâk Duyguları Üzerine İnceleme» dir.

Smith, Ian Douglas (Doğ. 1919) Rodezyalı devlet adamı. 1948-1953 yıllarında ve 1962'den beri Rodezya meclisi üyesidir. 1953-1961 yıllarında Rodezya - Nyazaland Federasyonu parlamentosunda üye idi. 1962-1964 yıllarında başbakan yardımcısı ve hazine bakanı olan Smith 1964'den beri başbakandır. Rodezya'nın 1965'de bağımsızlığını ilân etmesi, İngiltere ve Afrika'da büyük tepkilerle karşılanmıştır.

Smith, Joseph (1804-1844) Mormon mezhebinin kurucusu. Şanon'da doğmuştur. Amerika'da 1830'da kurulan bu mezhep temsilcileri teokratik bir devlet şeklini ve çok eşliliği savunurlar.

smokin. İng. i. Yarı resmî gece ziyafetlerinde ve gece eğlencelerinde erkeklerin giydikleri önü açık atlas yakalı siyah ceket. [Smoking — Dinner - jacket]

smorzando İta. zf. Müz. Sesin azalarak kuvvetini kaybetmesi. [Smorzando — Smorzando]

Sn Kim. Kalay elemanının sembolü.

snobizm Fr. i. Moda olan her şeye yapmacıklı ve budalaca düşkün olma. Züppelik.

snop İng. i. Her moda olan şeye yapmacık ve budalaca hayranlık gösteren züppe. [Snob — Snob]

soba i. Bir yeri ısıtmak ya da üstünde yemek pişirmek için kullanılan ve içinde ısı kaynağı bulunan türlü şekilde aygıt. [Poêle — Stove, hothouse] ★ 2. Sıcak limonluk: Sobada yetiştirilmiş turfanda sebzeler.

Sobiyevski, Jean (1629-1696). Üçüncü Jean adıyla 1672'den 1696'ya kadar hüküm sürmüş Polonya Kralı. 1674'de krallığa seçilmiş, Osmanlılar'a karşı savaşa devam etmiş, IV. Murat'ın 1676'da Osmanlı askeri tarafından kuşatılarak tamamiyle yenilmiş, kendini güç kurtarabilmiştir. 1683'de Avusturyalılar tarafından imdada çağrılarak Kara Mustafa Paşa'nın kuşatması altında bulunan Viyana'yı ve İmparator Leopold'u tehlikeden kurtarmıştır.

soda İta. i. (Aslı Ar.) ★ 1. Çamaşır ve bulaşık yıkamada ve daha başka işlerde kullanılan ve kimyaca adı «nötür sodyum karbonatı» olan bir tuz. [Soude — Soda] ★ 2. Bazı içkileri içerken sulandırmak için kullanılan ya da doğrudan doğruya içilen karbonik asitli su.

soda otu b. i. Bot. Orta Anadolu'da çok rastlanan, soda veren bir bitki türü.

Sodom Tar. Filistin'de Ölü Deniz (Bahri Lût) yakınında zenginliğiyle ünlü bir şehir. Tevrat'a göre halkının ahlâksızlığı yüzünden Gomore ve diğer bazı şehirlerle birlikte Tanrının ateşiyle mahvedilmiştir.

sodomi Hek. İncil'de geçen Sodom ve Gomore öyküsünden akla gelebilecek türlü sapıklıkların alışılageldiği ve o yüzden Tanrı'nın gazabına uğrayan Sodom şeh-



B. Smetana



3. Sobiyevski



Sofokles
(P. P. Rubens'den)



A. Smith


çeşitli soğanlar

rinden esinlenerek bazı tür cinsel sapıklıklar için kullanılan bir deyim: 1° İnsanların hayvanlarla cinsel ilişki kurması ve bu yönden doyum sağlaması için söylenir; aslında bu konuda daha doğru olan terim bestialite deyimidir. 2° Erişkin erkeklerin genç oğlanlarla cinsel ilişki kurmaları. Oğlanlarda ağız ya da makat yolunun cinsel doyum sağlamak için kullanılması sapıklığı.

sodyum Lat. i. Kim. Klorla birlikte deniz ve kaya tuzlarını meydana getiren, doğada pek yaygın bulunan, beyaz parlak, mum gibi yumuşak, 0,97 yoğunluğunda, 97,5° C'de ergiyen, Na sembolüyle gösterilen bir maden. [Sodium — Sodium, natrium]

sof Ar. i. ★ 1. Yün. ★ 2. Ankara keçisi yününden yapılan sertçe ve incerek kumaş

sofa i. ★ 1. Evlerde oda kapılarının açıldıkları geniş yer. ★ 2. Taştan banko, taş sıra. ★ 3. Doğuda yüksek ve halı ile örtülü kerevet. ★ 4. Arkalıklı ve iki koltuklu geniş kanape.

sofalı i. Tar. Hırkai Saadet dairesinde süpürücü, temizleyici hademe.

sofi Ar. i. İslâm dininde mistisizm doktrini mensubu (Çoğulu: Sofiyun) [Mysticisme — Mysticism] ★ 2. Ar. s. İslâm dininde mistisizm doktrini ile ilgili. [Mystique — Mystical]

sofilik i. İslâm dininde mistisizm doktrini. Ar. Tasavvuf. [Soufisme — Sophism]

sofist Yun. i. Eskilerde belagat öğreten filozof: Sokrat sofistlerle savaşmıştır. [Sophiste — Sophist] ★ 2. Sofizm yapan kimse. [Sophiste — Sophist]

sofizm Yun. i. Fel. Bak. bilgicilik.

Sofokles (M.Ö. 496-M.Ö. 406) Yunan trajedi yazarı. Atina yakınında Kolonna'da doğdu, Atina'da öldü. Atina'daki dram yarışmalarında yirmiden fazla birincilik kazandı. 123 trajedi yazdı. Ama bunlardan sadece yedisi günümüze kalmıştır. Bu oyunlar sırasıyla şunlardır: «Ajaks», «Antigone», «Kral Oidipus», «Elektra», «Trakinae», «Filoktetos», «Oidipus Kolonna'da». Sofokles tiyatro tekniğine, özellikle mizansene yenilik getirmiştir.

sofra Ar. i. ★ 1. Üstünde yemek yenen masa, yemek masası. ★ 2. Üstüne yemek yemek için gerekli şeyleri koymak üzere yere serilen, aynı zamanda masa ve örtü yerini tutan halı veya örtü. ★ 3. Masa, sini gibi şeylerin, üstünde yemek yemek üzere hazırlanmış durumu. ★ 4. Birlikte yemek yiyenler takımı: İki sofra olduk. ★ 5 Tekerlek, alçak ve ayaklı hamur tahtası. ★ 6. Anus: Çocuğun sofrası dışarı çıkmış.

sofracı i. Sofrayı kuran ve sofrada hizmet eden kimse.

sofralı i. Ortasında, sofranın kurulacağı tekerlek bir süs bulunan doğu halısı.

sofra takımı b. i. Sofra kurulurken masaya konulan örtü, peçete, tabak, çatal, kaşık, bıçak gibi şeyler.

sofrayı toplamak b. f. Yemek bittikten sonra sofra takımını masadan kaldırmak.

Sofron (M.Ö. V. yüzyıl sonu) Yunan komedi şairi. «Mim» denilen türün yaratıcısıdır.

softa i. ★ 1 Eskiden medrese öğrencisi. ★ 2. mec. Körükörüne bir davaya bağlanıp onda ayak diriyen kimse. [Fanatique — Fanatic]

softbol İng. i. Amerikalılar'ın yumuşak topla oynadığı bir spor. [Softball — Softball]

sofu Ar. s. ve i. Dinin buyruk ve yasaklarına tastamam uyan (kimse).

Sofya Bulgaristan'ın başkenti. Verimli bir ovada yer almaktadır. Nüfusu 725 800'dür. Önemli bir endüstri merkezidir. Tütün yetiştirilir. Yünlü, ipekli dokumacılık ve kâğıt endüstrisi vardır.

soğan (sovan) i. ★ 1. Bot. Çiğdem, lâle ve mutfak soğanı gibi bitkilerde, toprak altında meydana gelen ve sürgün yığılışmasından ibaret olan yuvarlak ya da oval kısım. Bitkinin cinsel olmıyarak üremesini sağlar; çiçek soğanı. esk. Basala. [Bulbe — Bulb] ★ 2 . Bot. Yumrusu ve yeşil yaprakları yemeklere çeşni veren, zambakgillerden ıtırlı bitki; mutfak soğanı. esk. Basaliye. [Oignon — Onion]

soğanlık i. Yalnız soğan ekilmiş toprak.

soğrumsama i. Kim. Bir koloidin ya da kömür gibi etkisiz cisimlerin bir gazı, yüzeyi üzerinde toplaması. [Adsorption — Adsorption]

soğuk s. ★ 1. Sıcaklığı olmayan, ısıdan yoksun bulunan. [Frigide — Frigid] ★ 2. Harareti, duyuruculuğu olmayan: Soğuk ifade; soğuk söz. [Froid — Cold, unpleasant]. ★ 3. Kılı kıpırdamaz, ciddî, hoşa gitmeyen bir etki bırakan: Soğuk adam. [Froit, antipathique — Cool, antipathetic] ★ 4. Isı yokluğu: Kutup soğuğu cıvayı dondurabilir. [Froid — Cold] ★ 5. Havaya yayılmış soğukluk: Bugün soğuk fazla. [Froidure — Cold weather, cold]

soğuk abse b. i. Hek. Verem mikrobu tarafından meydana getirilmiş ve diğer abse şekillerinde olduğu gibi sıcak olmayan iltihap.

soğuk algınlığı b. i. Hek. Ağır bir üşüme sonucu rahatsızlık.

soğuk almak b. f. Ani bir üşümeden ileri gelen bir rahatsızlığa uğramak. [Attraper refrodissement — To catch cold]

soğukbez b. i. Keten ipliğinden yapılmış tülbent gibi bir çeşit ince ve seyrek bez. [Linon — Cotton cloth, jaconet]

soğuk kanlı b. s. ★ 1. Biyo. Beden sıcaklığı yaşadığı çevrenin sıcaklığına uyarak değişen (hayvan). ★ 2. Olayları heyecana kapılmadan karşılayan.

soğuklamak f. Soğuk almak.

soğukluk i. ★ 1. Soğuk olma hali. Mermerin soğukluğu. [Froideur — Coldness] ★ 2. Yemeğin sonunda yenilen peynir, reçel, meyva gibi soğuk şeyler. [Dessert — Dessert, cold sweet] ★ 3. Hamamın az ısıtılan yeri.

soğuk neva b. i. Söz ve hareketleri soğuk insan.

Soğukpınar Bursa'nın merkez ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 3 898, merkezinin nüfusu 403'dür.

soğuk yapmak b. f. (Hava) Soğuk olmak.

soğulma i. Coğ. Bir akarsuyun en alçak seviyesi: Bazı ırmakların soğulması rıhtım kenarlarına işaret edilen rakamlarla ölçülür.

soğurmak f. ★ 1. Fiz. (Bir madde) Bir sıvıyı içine çekmek: Kum suyu soğurur. esk. Massetmek. [Absorber — To absorb] ★ 2. Fiz. (Bir madde) Herhangi bir enerjiyi içine almak: Siyah yüzeyler ışığı soğurup ısı enerjisi haline sokar. esk. Massetmek. [Imbiber — To imbibe]

soğutkan s. ★ 1. Kim. Sıcaklığı azaltan. esk. Müberrit. [Réfrigérant — Cooling, refrigerant] ★ 2. i. Kim. Herhangi bir şeyin sıcaklığını azaltmakta kullanılan aygıt. esk. Müberrit. [Réfrigerant — Cooler]

sohbet, -ti Ar. i. Konuşup hoş vakit geçirme, yarenlik.

sokağa düşmek b. f. (Kadın) İffetsizliğe sapıp kötülüğü iş edinmek, orospu olmak.

sokak i. Şehir, kasaba gibi yerlerde evler arasındaki yol. [Rue — Street, road]

sokak çocuğu b. i. Vaktini sokaklarda geçiren çocuk.

sokak kadını b. i. Orospu.

sokak süpürgesi b. i. Evinde durmayıp şurada burada çok gezen hafifmeşrep kadın.

soket Fr. i. ★ 1. Ayak bileğinin hemen üstünde kalan kısa çorap. [Socquette — Socket] ★ 2. Tek. Radyo lâmbasının içine yerleştirildiği ve elektrik akımını geçiren yuva.

sokmak f. ★ 1. Birinin bir yere girmesini sağlamak: Beni müdürün yanına soktu. [Introduire — To introduce] ★ 2. Bir şeyi başka bir şeyin içine koymak. [Introduire — To thrust into] ★ 3. Karıştırmak: Beni bu işe sokma! [Immiscer — To involve] ★ 4. (Yılanlar ve bazı böcekler hakkında) Isırmak, iğnesini batırmak. [Piquer — To sting, bite] ★ 5. mec. Dokunaklı, acı söz söylemek. [Injurer — To injure] ★ 6. mec. Belli etmeden kötü bir malı vermek.

sokman i. Bir çeşit uzun konçlu Türkmen çizmesi.

Sokollu Mehmet Paşa (Ölm. 1579) Sadrazam. Bosnalı bir Boşnak'dır. Küçük yaşta devşirilmiş, Mehmet adı verilip Türk ve Müslüman eğitimi ile büyütülmüştür. Kanunî Sultan Süleyman, II. Selim ve III. Murat zamanlarında görevinde kalmış, bir sabotaja kurban giderek öldürülmüştür. Kimi kusurları yanında devlete ve ülkeye büyük yararlıklarının dokunduğunda kuşku bulunmayan bu ünlü devlet adamının ölüm tarihini, kimi tarih yazarları, Osmanlı Devleti'ndeki duraklama döneminin başlangıcı olarak kabul ederler.

Sokolnikov, Gregori Yakovleviç (Doğ. 1888) Rus politikacısı. 1909-1917 yıllarını yurt dışında geçirdi. 1917'de Maliye Bakanlığı'nda, 1921'de Maliye Komiserliği'nde çalıştı, 1922'de komiser yardımcısı, sonra komiser; 1926'da devlet planlama komiserliğinde başkan yardımcısı, 1929-1932 yıllarında Londra Büyükelçisi oldu. 1937 davalarında 10 yıl hapse mahkûm edildi.

sokra i. İki tahtanın ucuca bitişmesinden meydana gelen ek yeri.

Sokrates (469-399) Yunan filozofu. Yazılı hiç bir eseri yoktur. Hayatı ve görüşleri hakkındaki bilgileri, Platon'un eserlerinden öğreniyoruz. Buna göre Sokrates'in babası heykeltraş, anası ebe idi. Sokrates, Pelepонez savaşları sonunda, Atina devletinin temellerinin çatırdadığı, bütün geleneklerin sarsıldığı ve sofistlerin alabildiğine fikir alanında cirit attığı ve bir takım kelime ve muhakeme oyunlarıyla bütün gerçekleri ayaklar altına attıkları bir çağda yetişti. Hakikati ortaya çıkarma şeklindeki düşünceyi kökünden yıkmak isteyen sofistlere karşı şiddetle direndi. Sokrates'in en büyük çabası insanları, özellikle gençliği uyarmaktı. Gerçek felsefe insana, hakikatı bulmaya yönelten yolu göstermekti. Sorular yoluyla hakikatı ortaya çıkarmak metoduna mayötik metot denir. Gençliği doğru yoldan çıkardığı iddiasıyla ölüme mahkûm edildiği ve kaçma imkânı da olduğu halde, fikirlerine sâdık kalarak ölümü göze aldı. Baldıran zehirini içerek öldü. Filozofun hayatı, ölümü ve felsefesi arasındaki bu sıkı bağıntı, bütün ömrü boyunca Platon'un felsefesini besleyecek, bütün değişmelere rağmen hayatının esas noktası olarak kalacaktır.

soku i. Taş dibek.

sokulgan s. Herkesle çabuk tanışıp kendini sevdirmeyi beceren. [Sociable — Sociable, affable]

sokulmak f. ★ 1. Kendini sokmak. ★ 2. Sokmak işine konu olmak. ★ 3. mec. İlgi göstererek yanaşmak.

sokum i. Yufka ekmeği arasına peynir v.b. dürerek yapılan dürüm.

sokur i. ★ 1. Köstebek. ★ 2. s. İçeriye batmış. ★ 3. Bir gözü kör.

sokuşturmak f. ★ 1. Başkalarının arasına ya da dar bir yere ite kaka sokmak. ★ 2. Usulcacık araya sokmak.

sol s. ★ 1. Yüreğin bulunduğu tarafta olan: Sol el, sol göz. Sağ karşıtı. [Gauche — Left] ★ 2. Bu taraf. ★ 3. Sosyalizmden yana olan. ★ 4. Sosyalizm yolu.

sol, -lü i. Müz. Yedi notadan biri, la'dan önce, fa'dan sonra gelir. [Sol — Sol]

solak s. ★ 1. Sağ eli yerine sol elini kullanan. [Gaucher — Left-handed] ★ 2. Tar. Eski Osmanlı devrinde yeniçeri ocağını



Sokrates

teşkil eden 196 ortadan 60., 61., 62. ve 63. ortaların askerlerine verilen ad.

solaryum Lat. i. Hastalıkları güneş ışıkları ile tedavi etmek amacında olan kuruluş.

solcu s. ★ 1. Herhangi bir yenilikte ve özellikle toplumculukta ileri fikirlerle ilgili. [Gauchiste — Leftist] ★ 2. i. Solcu partiler üyesi, taraftarı. [Gaucher — Leftwinger]

solfej Fr. i. (Aslı İta.) Müz. ★ 1. Bir müzik eserini, notalarını okuyarak seslendirmek. ★ 2. Bu egzersizle ilgili kuralları bir araya getiren müzik kitabı. [Solfège — Solfeggio]·

solgun s. Soluk.


somak

Solhan Bingöl'ün ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 114 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 13 381, merkezinin nüfusu 1 967'dir. Önemli akarsu Murat suyudur. İlçe ekonomisi hayvancılık ve hayvan ürünlerine dayanır. Kasaba, Bingöl'e 56 km. uzaklıktadır.

solidarizm Fr. i. Fel. Dayanışçılık.

Solingen (Almanya) Rhine eyaletinde 170 600 nüfuslu bir şehir. Solingen'in bıçak, çakı ve usturaları çok ünlüdür.

soliprizm Fr. i. Psi. Tekbencilik anlamdaşı.

solist Fr. i. Müz. Bir müzik parçasını tek başına çalan ya da söyleyen sanatçı. [Soliste — Soloist]

solmak f. ★ 1. Rengi uçmak. [Devenir pâle — To fade] ★ 2. Tazeliği, diriliği kalmayıp porsumak. [Se faner, se flétrir — To fade]

solmaz çiçek b. i. Horozibiği anlamdaşı.

solo İta. i. Tek kişi tarafından çalınan ya da söylenen eser. Bir eserin bütününde yalnız bir ses ya da âlet için yazılmış kısım. [Solo — Solo]

Solon (M.Ö. 640-558) Yunan şair, filozof ve kanun yapıcısı. Atina demokrasisinin gelişmesinde belli başlı öncülük edenlerdendir. Atina'da kanlı sınıf mücadelelerinin yapıldığı bir çağda yaşıyordu. Meclise girdi. Sosyal, ekonomik ve idarî alanlarda bir takım reformlar yaptı. Borç yüzünden köleliği kaldırdı. Politik imtiyazların veraset yoluyla geçmesine karşı koyarak halkı, geçimine göre sınıflara ayırdı; böylece servetinin ulaştığı dereceye göre yurttaş, bir sınıftan öbürüne geçebilecekti. İş adamlarının serveti arttıkça aristokrasi ortadan kalktı ve toprak rantı yerini paraya bıraktı. Para babaları, halkın da yardımıyla aristokrasiyi alt ederek, demagoji yoluyla devlet kadrolarını ellerine geçirdiler. Solon'un kurduğu düzen de, o sahneden çekildikten sonra bozuldu.


Solon

solucan i. Zo. Halkalı (parçalı) kurtlar sınıfının az kıllılar takımının bir familyası. Parçalı solucanların 7 000 türü vardır. Bazıları karada, bazıları tatlı, bazıları tuzlu sularda, bazıları da bağırsaklarda yaşar. Yer solucanları, halka halka eklemli vücutlarının bir sonucu olarak büzülüp uzayabilirler, vücudunun altındaki incecik kılların ve sümüklü bir salgının da yardımıyla kaygan yüzeylere tırmanabilirler. esk. Dud. [Ver — Earthworm]

solucan gibi b. s. Sarı benizli ve çok zayıf.

solucanlar ç. i. Zo. Yer solucanı, bağırsak solucanı gibi vücutları uzun, yumuşak ve ayaksız hayvanları içine alan şube. esk. Didan. [Vers — Tapeworms, ascaris]

solucan otu b. i. Nemli yerlerde ve taşlar arasında yetişen, solucan düşürmekte kullanılan, bileşikgillerden bir bitki.

soluğan s. ★ 1. (Hayvanlardan ve özellikle attan söz ederken) Çabuk nefeslenen, kısa nefesli. ★ 2. i. Coğ. Bir fırtınadan sonra denizde görülen dalgalanma hareketi.

soluk s. ★ 1. Solmuş, rengi atmış, canlılığı kalmayıp pörsümüş olan. [Pâle, terne, fané — Pale, faded, withered] ★ 2. i. Ciğerlerdeki hava. Ar. Nefes. [Souffle, haleine — Breath]

soluk alıp verme b. i. Ciğerlere hava doldurup boşaltma. Solunum. Ar. Teneffüs. [Respiration — Respiration, breathing]

soluk almak b. f. Dinlenmek.

soluk borusu b. i. Biyo. İnsan ve hayvanda, gırtlakla bronşları birleştiren ve soluk alıp verme sırasında havanın geçmesine yarayan boru. esk. Şiryani şezen. [Trachée - artère — Trachea, windpipe]

soluk deliği b. i. Biyo. Eklembacaklıların nefes alıp verme organının ağzı. [Stigmate — Stigma]

soluklanmak f. Geniş ve rahat soluk almak.

soluk soluğa b. s. Pek yorgun olarak, güçlükle nefes alarak.

solumak f. Yorgunluktan soluğunu sık sık alıp vermek. [Respirer — To breath, pant]

solungaç i. Balıklarda solunuma yarıyan organ. Kırmızı renkte ve bir tarağın dişleri gibi yanyana sıralanmış açılır kapanır levhacıklardan yapılmıştır. esk. Galsame. [Branchie — Branchiae, gills]

solunum i. Biyo. Soluk alıp verme.

solunum aygıdı b. i. Anat. Burun kovuğu, ağız kovuğu, yutak, soluk borusu, bronşlar ve ciğerlerden meydana gelen soluk alıp verme aygıdı. esk. Cihazı teneffüs. [Appareil respiratoire — Respiratory organ]

solüsyon Fr. i. Eriyik.

som s. ★ 1. Dışı kaplama ve içi kof olmayan: Som altın. ★ 2. Katışıksız. ★ 3. i. Blok, kütle. ★ 4. Bazı memeli deniz hayvanlarının dişinin fildişisi.

Soma Manisanın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 826 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 38 565, merkezinin nüfusu 18 480'dir. Tahıl, tütün ve pamuk yetiştirilir. Güneyindeki dağlık alanlarda linyit yatakları vardır. Kasaba, Bandırma - İzmir demiryolu üzerindedir. Ayrıca karayoluyla da önemli merkezlere bağlıdır.

soma i. İlk çekilen ve içinde anason bulunmayan rakı.

soma Yun. i. Biyo. Canlıyla birlikte ölen vücut hücrelerinin topu. esk. Vücut hücreleri.

somak Ar. i. Bot. Antepfıstığıgillerden, ılığan ve sıcak bölgelerde yetişen, kabuğu hekimlikte ve yaprakları dericilikte kullanılan, mercimeğe benziyen taneleri dövülerek ekşilik vermek için yemeğe katılan ve yüz kadar türü bilinmekte olan bir ağaç. [Sumac — Sumach]

somaki i. (Serpantin mermeri) Yeşil, koyu yeşil renkli mermer. Süslemede kullanılır. [Porphyre — Porphyry]

Somalya Kuzeydoğu Afrika'da bir cumhuriyet. Yüzölçümü 637 000 km², nüfusu 2 500 000, başkenti Mogadişu'dur. 1960 yılında İngiliz ve İtalyan Somalisi'nin birleşmesinden meydana gelmiştir. Hayvancılık yapılır.



somata i. Badem sübyesi.

Sombart, Werner (1863-1941) Alman sosyolog ve ekonomisi. Kapitalizmin tarihçisi. Orta Çağ ve Yeni Çağ Avrupa toplumlarında kapitalizmin ilk ortaya çıkışından bu yana, tarihini araştırmış, kapitalizm öncesi ekonominin ana çizgilerini çizdikten sonra kapitalizmin doğuş şartları, sermaye birikimi, mübadele, emek gücü ve teşebbüs gelişmeleri süresini incelemiştir.

sombrero İsp. i. Geniş kenarlı fötr şapka.

somnanbulizm Fr. i. Hek. Uyurgezerlik.

somon Lat. i. Kemik dokusu tam olan balıkların yüzgeçleri yumuşak kılçıklı, yüzgeçleri tarak biçimli ve yüzme keseleri yemek borusu ile birleşen takımından bir balık. [Saumon — Salmon]

somun i. ★ 1. Şişkin ve esmer ekmek. ★ 2. Ucu vidalı kalın çivinin ucuna geçirilen içi vidalı demir başlık.

somurtkan s. İkide birde somurtmayı huy edinmiş olan.

somurtmak f. Küskünlüğünü ya da bir şeye sıkıldığını anlatır şekilde yüzünü buruşturmak, surat asmak.

somut s. Fel. Gra. Varlığı duyularla anlaşılan ya da anlaşılabilen, doğada belirli olarak var olan: Bu meyva, şu toprak, surahideki su sözleri somut birer fikir anlatırlar. esk. Müşahhas. [Concret — Concrete]

somye Fr. i. (Aslı Yun.) ★ 1. Yaylı demir kerevet. ★ 2. Ot minder yerine karyolaya konulan maden telden yatak altı.

son i. ★ 1. Bir şeyin en arkadan gelen kısmı, bitimi. [Fin — The end]. ★ 2. Amaç. esk. Hedef, gaye: Arkasından koştuğum iş, sonlarına geliyor [Fin, consequence — End, consequence] ★ 3. Biyo. Dölüt (cenin) ü örten zar. [Arrière - faix — Afterbirth] ★ 4. s. Ötekilerden sonra gelen. Son pişmanlık. [Dernier — Last, latter] ★ 5. Şimdiki zamana en yakın olan geçmiş: Son yağmurlar; son dünya harbi. [Dernier — Latest, recent]



W. Sombart

sonar İng. i. Deniz içinde ses veren şeylerin yerini meydana çıkarmaya yarayan aygıt Deniz radarı.

sonat İta i. Müz. Genellikle tek çalgı için yazılmış, dört kısımlı müzik türü. Mozart Beethoven, Bach, Haydn ve Clementi en güzel örneklerini vermişlerdir. [Sonate — Sonata]

sonbahar T. Far. b. i. Güz.

sonda Fr. i. ★ 1. Bazı besi maddelerine batırılıp cinsini anlamak için bir parça almaya yarayan âlet: Peynir sondası [Sonde — Probe] ★ 2. Gerek doğal durumunu anlamak ve gerek delik açmak için toprağa sokulan büyük burgu: Petrol araştırmalarında büyük sondalar kullanılır. [Sonde — Bore] ★ 3 Cerrahlıkta ve hekimlikte bir yarayı, bir boruyu yoklamaya ve bir kovuğu boşaltmaya ya da doldurmaya yarayan maden ya da kauçuk alet. [Cathéter — Catheter]

sondaj Fr. i. Sondalama.

sondalama Fr. T. i. ★ 1. Sondalamak işi. [Sondage — Sounding] ★ 2. Bir maden filizini, bir su, petrol yatağını ya da üzerinde yapı yapılacak bir yerin katman cinslerini meydana çıkarmak için toprağı büyük bir burgu ile delerek yapılan araştırma. [Sondage — Boring]

sondalamak f. ★ 1. Sonda ile yoklamak. [Sonder — To sound] ★ 2. Sondalama yapmak. [Sonder — To drill]

sone i. Ed. Başta iki dörtlü ve sonra iki üçlüden ibaret 14 dizeli bir batı koşuk (şiir) şekli. [Sonnet — Sonnet]

sonek, -ki b. i. Gra. Kelimenin sonuna gelen ek. esk. Lâhika. [Suffixe — Suffix]

songu i. Ömrün, alında yazılı olduğuna inanılan sanı. esk. Ecel.

son gürlük b. i. Ömür sonunda gelen bolluk ve rahat.

son nefesini vermek b. f. Ölmek.

sonra zf. ★ 1. Konuşma konusu olan ya da içinde bulunulan zamana göre ilerisini anlatır. Cumadan sonra gideceğim. [Après, ensuite — After, later] ★ 2. Sırada arkadan gelme fikrini anlatır: Birinden sonra girmek. [Après, puis — After]

sonra da Ba. Hem : Hem çağırıyorsun, sonra da kızıyorsun.

sonradan görme b. i. Evvelce para ya da önemi yokken herhangi bir fırsatta servet ya da mevki sahibi olan.

sonrası i. Herhangi bir şeyin alt kısmı : Hikâyenin sonrası. [La suite — Aftermath]

sonrasız s. Zamanda sonu olmayan: Türk milleti sonrasızdır. esk. Ebedî. [Eternel, immortel — Eternal, immortal]

sonraya bırakmak b. f. Geri bırakmak. esk. Tehir etmek.

son saat b. i. ★ 1. Ölüm zamanı. [La dernière heure — Last hour] ★ 2. Günün en geç saati. [Dernière heure — Last hour]

sonsuz s. ★ 1. Fel. Bitimsiz. ★ 2. Mat. Sonu olmayan, her niceliği aşabilen değişken (nicelik).

sonsuz büyük b. i. Mat. Sayıyla anlatılmayacak kadar ve bütün sayılardan çok büyük olduğu kabul edilen büyüklük.

sonsuz küçük b. i. Mat. Değeri sıfır olmamakla birlikte sıfıra en yakın küçüklükte olduğu kabul edilen çok küçük büyüklük.

sonuç i. Bir olaydan çıkan, doğan herhangi başka bir olay ya da durum. esk. Netice. [Résultat, conséquence, conslusion — Result, consequence, outcome, end]

sonu gelmek b. f. Bitmek.

sonunu düşünmek b. f. Bir işin iyi ya da kötü biteceğini önceden hesaplamak.

sonunu getirmek b. f. Bir işi başarıp tamamlamak.

sonurgu i. Fel. Bir başlangıcın, bir olgunun, bir ilginin gerekli ve zorunlu görülen sonucu. esk. Netice.

sonurtu i. Fel. Birbirine bağlı iki önermeden sonraki «duman çıkıyorsa ateş vardır» sözünde «ateş vardır» önermesi sonurtudur. esk. Tali had.

sonuşmaz i. Mat. Asimptot. esk. Münacip.

sop i. Klan.

sopa i. ★ 1. Kalın değnek. [Bâton, gourdin — Stick, cadgel] ★ 2. mec. Değnekle dayak. [Bastonnade — Beating]

sopa atmak b. f. Değnekle dövmek.

sopa çekmek b. f. Sopa atmak.

sopa yemek b. f. Değnekle dövülmek.

sopor i. Hek. Alışılagelen uykudan daha derin ve komaya yakın bilinç azalması hali. Değişik beyin hastalıklarında ya da beynin katıldığı ağır beden hastalıklarında görülür.

sopra İta. zf. Müz. Yukardaki kısım gibi çalınacağını ya da söyleneceğini gösteren «come sopra» deyiminde geçer.

sopranist Fr. i. Soprano sesi bozulmasın diye gençliğinde hadım edilmiş olan erkek şarkıcı.

soprano İta. i. Müz. ★ 1. En ince tonda kadın ya da çocuk sesi. [Soprano — Treble voice] ★ 2. Sesi bu tonda olan kadın sanatçı. [Soprano — Soprano]



çeşitli sorguçlar



G. Sorel

Sorel, Georges (1847-1922) Fransız mühendis ve sosyologu. İşçilerin insanlığın en genç, en yaratıcı sınıfı olduğu kanısına varmış ve eserlerinde bu fikri savunmuştur. Çürümüş olduğunu kabul ettiği burjuva uygarlığına şiddetle karşı çıkmıştır. İşçilerin eğitimine önem vermiş, bu eğitimin işçilerin bağlı oldukları bağımsız sendikalar tarafından yerine getirilmesini savunmuştur. Başlıca eseri : «Réflexion sur la Violence — Şiddet Üzerine Düşünceler».

sorgu i. Huk. Suç işlediğinden şüphelenilen bir kimseden, yargıç ve polis tarafından kimliği, kişisel durumu ve isnat edilen suçla ilgili olarak bazı hususların sorulması. Bir suçla ilgili olarak tanıklara soru sorulmasına da, «tanığın sorgusu» denir. [Interrogatoire — Interrogation, inquiry]

sorguç i. ★ 1. Herhangi bir başlığı süsleyen tüy demeti ya da püskül şeklindeki süs. Eskiden padişahlar ve vezirler kavuklarına takarlardı. [Panache, plumet, aigrette — Plume, crest, tuft] ★ 2. Kimi kuşların tepelerinde bulunan uzunca tüy. [Aigrette — Aigrette]

sorguçotu b. i. Bot. Buğdaygiller familyasına bağlı, 100 türü bulunan, uzun kuş tüyü şeklindeki kılçıklarıyla Türkiye'de de çok rastlanan step çayır otları cinsi.

sorgulamak f. Sorguya çekmek.

sorgun i. Bot. Gebreotugillerden, Asya ve Afrika'nın sıcak bölgelerinde yetişen ve tohumlarından «ben yağı» denilen kokusuz bir yağ çıkarılan ağaç.

Sorgun Yozgat'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 769 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 64 901, merkezinin nüfusu 6 150'dir. Tarla tarımı ve hayvancılık yapılır. Bağcılık da önemlidir. Bir adı da Büyükköhne olan kasaba, Yozgat — Sivas karayolu üzerindedir. Yozgat'a 37 km. uzaklıktadır.

sorguya çekmek b. f. Birine böyle bir soruşturma yöneltmek. [Soumettre à un interrogatoire — To inquire]

sorgu yargıcı b. i. Sanıkları sorguya çeken yargıç, sorgu hakimi. esk. Müstantik. [Juge d'instruction — Coroner, examining magistrate, interrogator]

sorit Yun. i. Fel. Vargıya kadar, her birinin yüklemi arkadan gelenin konusu olacak şekilde birbirine bağlı bir sıra önermelerden ibaret kanıt. Böylece vargının konusunu birinci önermenin konusu, yüklemini ise sondan önceki önermenin yüklemi meydana getirmiş olur. A = B, B = C, C = D, şu halde A = D gibi. esk. Kıyası müselsel.

sorkun i. Sepetçi söğüdü.

sormak f. ★ 1. Bir soru cümlesiyle birinden bir şey üzerinde bilgi istemek. esk. Sual etmek. [Demander, questionner — To ask, inquire] ★ 2. Bir işin yolunda olup olmadığını anlamak için karşısın-

dakinden açıklama istemek: Bu işi benden sorarlar. [Questionner — To question, ask] ★ 3. Sorumak.

sorti Fr. i. Çıkış. Elektrik döşemesinde lamba ya da fiş konacak kolların her biri: Bu salonda beş sorti var. [Sortie — Outlet]

soru i. ★ 1. Karşılık gerektiren «kim», «hangi», «ne», «niçin», «nasıl», «nerede», «kaç» gibi kelimeler ya da «mı?», «mi?», «mu?», «mü?» gibi ekler taşıyan fiillerle kurulmuş söz. esk. Sual. [Question — Question] ★ 2. Ed. Dikkati daha çok çekmek için, anlatılmak istenen fikri soru halinde ortaya koyma: «Hak güneşi midir karşımda batan — Sen misin, sen misin ey garip vatan» — Aka Gündüz. [Interrogation — Interrogation] ★ 3. s. Soru ile ilgili: Soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları. esk. İstifhamî. [Interrogatif — Interrogative]

soru işareti b. i. Soru cümlelerinin sonuna getirilen «?» şeklindeki işaret. [Point d'interrogation — Question mark]

sorulu önceleme b. i. Ed. Karşısındakinin ne düşündüğünü tahmin ederek ona kendimiz için ister istemez uygun cevaplar verdirecek şekilde sorular sorma.

sorum i. Bir kimsenin üstüne bir işin, gerektiğinde kendisinden sorulma durumu. esk. Mesuliyet. [Responsabilité — Responsibility]

sorumak f. Dudaklarını uzatarak soluğuyla içine şiddetle çekerek emmek.

sorumlu s. Doğruluğu eğriliği kendisinden sorulan, sorumluluğu üzerine alan. esk. Mesul. [Responsable — Responsible]

sorumluluk i. Sorum.

sorun i. Düşünülüp çözülmeye, konuşulup bir sonuca bağlanılmaya değeri ya da gerekliliği olan durum. esk. Mesele. [Problème — Problem]

soruşmak f. ★ 1. Birbirine sormak. ★ 2. Emilip kurumak: Derenin suyu soruştu.

soruşturmak f. Öğrenmek istediğini inceden inceye ve birçok kimseye sormak. [S'enquêter, examiner — To investigate]

sos Fr. i. Salça.

S.O.S. «Canımızı kurtarınız» demek olan İngilizce «Save our souls» cümlesinin kısaltılmışı. Uluslararası tehlike ve imdat isteme işaretidir.

sosiatri Yun. i. Hek. İnsanı bir toplumsal birim olarak ele alarak, kişilerarası ilintiler açısından özelliklerini inceleyen ve problemlerini toplumsal ilişkilerindeki aksaklıkların sonucu varsayarak düzenlemeye uğraşan bilim kolu. Hekimlik, ruhbilim ve toplumbilimin ortaklaşa katıldığı bir uygulama yöntemidir.

sosis Fr. i. Kıyılmış domuz etiyle doldurulmuş barsak. Bir çeşit sucuk. [Saucisse — Sausage, Frankfurter]

sostenuto İta. s. Müz. Bir müzik pasajı ya da bir nota üzerine konulup «forte» nin devam ettirileceğini ya da notanın ses vermekte devam edeceğini gösteren kelime.

sosyal Fr. s. Topluma değgin, toplumsal. esk. İçtimaî.

sosyal bilimler b. ç. i. Doğa olaylarının kurallarını saptayan müspet bilimlere karşılık, toplum olaylarını ve onun bir parçası olan bireyin kültürel faaliyetlerini inceleyen bilimlerin ortak adı. Bu bilimler, salt sosyal disiplinler (siyaset, iktisat, hukuk, antropoloji, sosyoloji), yarı sosyal disiplinler (ahlâk, eğitim, felsefe, psikoloji) ve sosyal yönlü disiplinler (biyoloji, coğrafya, tıp, dil, sanat) olarak üç sınıfa ayrılabilir.

sosyal hak b. i. Huk. İnsanların çağımıza yakışır bir biçim ve düzeyde yaşayabilmelerinin sağlanması için kabul edilmiş kişi hakları. Ailenin, mülkiyetin, çalışmanın, sağlığın, dinlenmenin, sosyal güvenliğin sağlanmasıyla ilgili haklar sosyal haklardır. Bu tür bir yaşamanın sağlanması için kabul edilen, grev, sendika, ücret adaleti gibi konularla ilgili haklar da, sosyal hakları garantileyici nitelik taşırlar. [Droit sociale — Social rights]

sosyalist, -ti Fr. i. ve s. Toplumcu. Sosyalizm düşüncesini benimsemiş olan.

sosyalizasyon Fr. i. Bak. sosyalleştirme.

sosyalizm Fr. i. Sos. Üretim ve mübadele araçlarının özel mülkiyetini eleştiren ve bunların topluma mal edilmesini öngören doktrinlere verilen ad. Sosyalizm, insanın insan tarafından sömürülmesine karşı olduğu gibi, her insanın ulusal gelirden emeğine göre pay alması esasına dayanır. Sosyalist toplum, işçi, köylü sınıflar ve emekten yana aydınlardan meydana gelir. Sosyalist üretimin temeli emeğe dayanan makineli üretimdir. Sosyalist sistemde, sosyalist devlet mülkiyeti ve kooperatif mülkiyeti olmak üzere iki çeşit mülkiyet vardır. Böyle olunca bu sistemde bir yandan devlet işletmesi, öte yandan kooperatif işletmeleri ortaya çıkar. Yönetici rolü devlet mülkiyeti oynar. Büyük sanayi, tarım, ticaret, bankacılık, sigortacılık, ulaştırma kamu oyuna mal edilir. Küçük endüstri sahipleri ve küçük köylüler kooperatifler halinde örgütlenir. Sosyalist sistemde emekçinin emeğinin ürününün bir kısmı kendi kişisel ihtiyaçlarını karşılarken, artan kısmı da sosyal ihtiyaçları karşılar. Bununla eğitim, sağlık, kültürel çalışmalar, yurt savunması v.b. hizmetleri görülür. Sosyalizm, ilk çağlardan beri çeşitli biçimlerde, düşünür ve filozoflar tarafından benimsenmiştir. Eski Yunan'da Platon, yeni çağlarda, sırasıyla Thomas More, Campanella, Robert Owen, Saint - Simon, Fourier, Louis Blanc, Proudhon ve bilimsel sosyalizmin kurucuları olan

Karl Marx ve Friedrich Engels başlıca temsilcileridir. Bugün artık sosyalizm, sadece bir doktrin olmaktan çıkmıştır; dünyanın birçok yerinde ayrı özellikler taşıyan sosyalist rejimler kurulmuştur. [Socialisme — Socialism]

sosyalleştirme Fr. T. i. Endüstri ve hizmetlerin toplum yararına devletleştirilmesi. Son zamanlarda yurdumuzda özellikle hekimlik alanında kullanılmaktadır. [Socialisation — Socialization]

sosyal psikiyatri b. i. Hek. Toplumsal ruh - akıl hekimliği.

sosyal psikoloji b. i. Toplumsal ruhbilim.

sosyal sigorta b. i. Huk. İşçi ücretlerinden kesilen belirli paraların biriktirilerek, bu para tutarının işçi sağlığı, iş kazaları gibi konulara ayrılması yoluyla kurulan ve işçilerin durumlarını iyileştirmek amacını taşıyan sigortalar. Bu sigortaya işveren de belirli oranda ödeme yapmak zorundadır. [Assurance sociale — Social insurance]

Sosyal Sigortalar Kurumu Çalışanları sosyal güvenliğe kavuşturmak için kanunla kurulmuştur. Sigortadan yararlanabilmek için istisnalar dışında, bir hizmet akdine dayanarak bir ya da birkaç işverenin yanında çalışmak gerekir. Sosyal yardımlardan sigortalılar, eş ve çocukları ve sigortalının ölümü halinde kanuna göre hak sahibi olanlar yararlanır. İlk esasları 1936 tarihli İş Kanunu'yla konulmuşsa da uygulama 1945'de başlamış ve 17.7.1964 tarihinde kabul edilen 506 sayılı kanunla yeniden düzenlenerek kapsamı genişletilmiştir.

sosyal yardım b. i. Yoksul kimselere yiyecek, giyecek, yakacak, tedavi ve ilâç sağlayarak yapılan yardım. esk. İçtimai muavenet. [Assistance sociale — Social aid]

sosyete Fr. i. ★ 1. Topluluk. [Société — Society] ★ 2. mec. Bir toplumun, kazancı yüksek kişilerinin konuşmak, oyun oynamak ya da eğlenmek üzere bir araya gelmesi. [Société — High society]

sosyodrama b. i. Hek. Özel ruh - akıl hastalıkları servislerinde hastaların, kendi problemlerine uygun roller benimseyerek ilkel bir temel metine dayanarak sahne oyunları düzenlemeleri ve bu arada toplumsal ilişkilerini aksayan ve düzenli yönleri ile ortaya koymaları yöntemi.

sosyolog Fr. i. Toplumbilim bilgini, toplumbilimci.

sosyoloji Fr. i. Toplumbilim.

sosyometri Yun. i. Hek. Çekoslovak asıllı Amerikalı ruh - akıl hekimi ve ruhbilimci J. L. Moreno'nun öne sürdüğü bir inceleme ve araştırma yöntemi. Küçük insan gruplarında kişilerarası duygusal ilişkileri inceleyerek, bireylerin birbirlerine olan eğilimlerini saptamak ve ona göre grupları derlemek ilkesine dayanır. Okullarda sınıfların, asker ocağında takımların, son yıllarda da ruh - akıl hastalıkları kliniklerinde hastaların gruplaştırılmasında kullanılan bu yöntemle grubun daha verimli ve olumlu bir çalışma, gelişme içine girmesi sağlanır.

sote Fr. i. Kızgın ateş ve yağda, yapışması için zıplatılarak pişirilmiş et. [Sauté — Toasted]

sotto voce İta. i. Müz. Hafif, alçak ses.

Soulages, Pierro (Doğ. 1919) Fransız ressamı. Tiyatro dekorları ve giysileri de çizen sanatçı. Özellikle soyut resmin en güçlü temsilcilerinden biridir.

Soupault, Philippe (Doğ. 1897) Fransız şairi. Chaville'de doğdu. I. Dünya Savaşı'nda uzun süre yattığı hastahanede şiir yazma tutkusuna kapıldı. 1917'de «Akvaryum» adlı kitabını yayınladı. Dadaizm ve gerçeküstücülük akımlarına katıldı. Roman ve incelemeler de yazdı. Başlıca eserleri: «Rüzgâr Gülü», «Manyetik Alanlar», «Bretonla 1920», «Wong Wong», «Zenci», «Büyük Adam» dır.

Soustelle, Jacques (Doğ. 1912) Fransız bilim ve devlet adamı. Bilimsel ve yönetimsel görevlerde bulundu. 1945'de bakan, 1945-1946 yıllarında kurucu meclis üyesi, 1955-1956 yıllarında Cezayir genel valisi, 1956-1958 yıllarında mecliste De Gaulle'cü grup lideri, 1958-1960 yıllarında istihbarat, sonra Sahra ve atom sorunları bakanı oldu; 1961'de De Gaulle'ün Cezayir politikasına karşı olduğu için yurt dışına çıktı. İtalya'dan da çıkarıldı; 1963'de Meksika'ya gitti. Eserleri basılmıştır.

Southampton (İngiltere) Manche denizi kıyısında bir liman şehri. Nüfusu 207 200'dür. Önemli bir limandır. Başlıca endüstrisi biracılık ve gemi yapımıdır.

Soutine, Chaim (1894-1943) Lituanya asıllı Fransız ressamı. 1911'de Paris'e gelen sanatçı, eserlerinde ekspresyonizm uygulamıştır. Portreleri, natürmortları ve manzaraları çok değerlidir.

sovyet, -ti Rusça i. Danışım. 1917 Rus ihtilâlinde Petrograd'da kurulan işçi ve asker delegeler meclisine verilen ad.

Sovyetler Birliği Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin, günlük dildeki kısaltılmış adı.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği (S.S.C.B.) Avrupa'nın doğusunu ve Asya'nın kuzeyini kapsayan, yeryüzünün en geniş ülkesi. Kısaca Sovyetler Birliği adıyla anılır. Yüzölçümü 22 403 000 km^2, nüfusu 228 milyon olan ülkede çeşitli uluslar yaşar, 180 kadar dil konuşulur. Ülke 15 federe cumhuriyetten meydana gelir. Çeşitli etnik toplulukların teşkil ettiği 17 «Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti», 9 «Özerk Ulusal Toprak» ve 2 «Özerk Toprak», S.S.C.B. üyesi bu 15 cumhuriyet içinde yer alır. Ülke başlıca 4 büyük bölgeye ayrılır: Rusya ovası, Kafkasya, Orta Asya ve Sibirya. Büyük

kısmında kara iklimi hüküm sürer. Kara ikliminin değişen şiddetine göre toprakları, tundralar, ülkenin yarısını örten ormanlar, kara topraklar, stepler, çöllerle kaplıdır. Bu topraklar başta Yenisey, Lena, Volga, Obi, Dinyepr olmak üzere, bol su taşıyan, düzgün akışlı pek çok nehirle sulanır. Ülkenin Ural ve Kafkas dağları dışındaki önemli engebeleri Asya'daki güney ve doğu sınırları boyunca uzanır. Ekonomisi yüksek bir kalkınma hızıyla gelişmiştir. Geri kalmış bir karakter taşıyan ekonomi, çok zengin ham madde ve enerji kaynakları, yaygın bir teknik eğitim, geniş bilimsel araştırmalar ve planlı bir yöntem uygulanması sayesinde —gerek iç savaş sırasında (1917-1922), gerekse II. Dünya Savaşı'nda (1941-1944) uğradığı geniş yıkıntılara rağmen— günümüzde A.B.D.'den sonra ikinci seviyeye ulaşmıştır. Sovyetler Birliği ekonomisinde 3 türlü mülkiyet vardır: Devlet mülkiyeti, kollektif mülkiyet, özel mülkiyet. Her türlü büyük ve orta üretim ve dağıtım aracı, fabrikalar, madenler, ulaşım araçları, bankalar, sigortalar ve tarım alanında sovhozlar (devlet çiftlikleri) devlet mülkiyetindedir. Başlangıçta köylülere özel mülkiyet olarak dağıtılmış topraklar, daha rasyonel bir tarım işletmeciliğinin uygulanması için kolhozlar (kollektif çiftlikler) çerçevesinde birleşmiş, böylece, devlet mülkiyeti dışında köylerde yaygın bir mülkiyet türü meydana gelmiştir. Üretimde ve dağıtımda özel mülkiyet, başkasının emeğiyle «kâr» sağlanmaması şartıyla sürebilmektedir. ★ Tarih: Ortaçağ'da, Slavlar, Dinyeper bölgesine yerleşmişlerdi. IX. yüzyılda, İskandinavlar'ın bir kolu olan Varegler, Smolensk ve Kiev'e yerleşmişler ve şefleri Rurik, Novgorod prensliğini kurmuştur. Bunların adı Rus olduğundan kendilerine bağlananlara da Rus adı verilmiştir. Bizans etkisiyle Hıristiyan olmuşlar ve Ortodoks mezhebine girmişlerdir. XII. yüzyılda, Cengiz'in istilâsıyla bu prenslik ortadan kalkmış, XV. yüzyılın başlarına kadar Altınordu Devleti'nin yönetimi altında yaşamışlar, bu devletin Timur tarafından yıkılmasından sonra, kuzeydeki Moskova Prensliği önem kazanmıştır. III. İvan ve IV. İvan (Korkunç İvan) bugünkü Rusya'nın temellerini atmıştır. (Bak. Prut Savaşı, Petro). 1613 yılında, 3. Romanov ile yeniden bir kalkınma hareketi görülmüştür. Çar olan Petro, Rusya'yı, batılı bir ülke haline sokmaya çalışmıştır. Çar I. Aleksandr zamanında Napoleon 1812'de Rusya'yı istilâ etmiş, fakat şiddetli soğuk yüzünden geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine, Ruslar daha genişlemeye başlamışlar ve Osmanlılar'a rağmen İstanbul'u ve Boğazlar'ı elde etmek için uğraşmalarına devam etmişler, 1829'da Edirne'ye kadar gelmişler ve yapılan Edirne anlaşmasıyla Rus ticaret gemilerinin Boğazlar'dan serbestçe geçmesi kabul olunmuştur. Fakat Avru-





S.S.C.B.









(Yukarıdan aşağıya) : 1. sıra (sağda) St. Basil katedrali (Moskova), (solda) Büyük Petro'nun bronzdan heykeli (Leningrad). 2. sıra Kremlin'in Kropotkinski rıhtımından görünüşü (Moskova). 3. sıra Volga üzerinde bir elektrik santralı. 4. sıra (sağda) Timuroğulları aile kabristanı (Semerkand), (solda) Metro istasyonu (Moskova).


S.S.C.B.

pa devletleri Ruslar'ın ilerlemelerine engel olmuş, İngiliz ve Fransız orduları Kırım'da onları durdurarak 1856'da Paris anlaşmasını yapmaya zorlamışlardır. Fakat 1877'de Ruslar doğudan Erzurum'a, batıdan Balkanlar'a kadar gelmişler ve 1878'de imzalanan Berlin antlaşmasıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun prestijine ve toprak bütünlüğüne büyük bir darbe indirmişlerdir. 1904-105 Rus - Japon savaşı Ruslar'ı çok sarsmıştır. 10 yıl sonra Rusya, Almanya'ya karşı I. Dünya Savaşı'na katılmıştır. Bu arada iç karışıklıklar da Rusya'nın kaderinin değişmesinde başlıca sebep olmuş, Çar II. Nikola'nın baskısı çarlığa karşı halkın tepkisini arttırmıştır. Bu arada Rus orduları doğu cephesinde büyük yenilgilere uğramış, Avusturya — Almanya orduları Polonya'ya girmiştir. Başa geçen Kerenski çok kısa bir süre kalabilmiş, ekim 1917'de Rus ihtilâli olmuştur. ★ Rus İhtilâli : 1917 martında Petrograd'da (bugünkü Leningrad) çıkan ayaklanma sonunda Çar II. Nikola'nın tahttan çekilmesi ve kardeşi Mişel'in onun yerine geçmeyi reddetmesi üzerine Rusya'da fiilen cumhuriyet yönetimi kurulmuştu. Başında önce Prens Lvov'un, sonra Kerenski'nin bulunduğu devrim hükümetinin I. Dünya Savaşı'na devam kararı vermesi ve geniş köylü kitlelerinin toprak özlemini tatmine yönelememesi, itibarının kısa zamanda kaybolmasına ve ilginin örgütlerini hızla genişleten Bolşevikler'e (Komünistler'e) dönmesine sebep olmuştu. Bir kısım taraftarlarının hükümet darbesi teşebbüsüyle zayıflayan devrim hükümeti, Bolşevikler'in 6 Kasım 1917'de harekete geçmesiyle başkent Petrograd'dan kaçmış, ertesi günü toplanan Sovyetler 2. kongresi Sovyet devrimini ilân etmişti. Halk Komiserleri Konseyi adıyla kurulan yeni devrim hükümeti ilk birkaç günde, Almanya'yla savaşa derhal son verilmesine, topraksız köylülere hemen toprak dağıtımına girişilmesine karar verdi ve azınlık ulus ve toplulukların kendi mukadderatlarını kendilerinin tayin etmesi hakkını tanıdığını açıkladı. 1918 yılından itibaren yeni Sovyet yönetimi, şehirlerde beliren açlık tehlikesiyle, köylerde fazla ürünü satmak istemeyen büyük toprak sahiplerinin (kulaklar) direnişiyle, S.R. (Devrimci Sosyalist) partisinin muhalefetiyle (bir S.R. üyesi Lenin'e suikastta bulunmuş, devrimin önderini ağır şekilde yaralamıştı) Japonya'nın, İngiltere'nin, Fransa'nın ve A.B.D.'nin teşvik ve yardımıyla başlayan iç savaşla ve yabancı kuvvetlerinin yer yer fiilî müdahalesiyle baş etmek durumunda kaldı. Fransız işgal birlikleri Odesa'dan, İngiliz birlikleri ise Kafkaslar'dan, Türkmenistan'dan ve kuzeydeki limanlardan, Japonlar Vladivostok'dan çekildiler. İç savaş 1922 yılında Sovyet yönetiminin başarısıyla sonuçlanmış oldu. Lenin'in 1924'de ölümünden sonra Bolşevik (Komünist) partisi sekreterliğine Stalin geldi; Troçki, Zinoviev ve Kamenev öncülüğündeki «goşist - solcu» muhalefet tasfiye edildi. N.E.P. (Yeni Ekonomi Politikası) hedeflerine varıldıktan sonra 1928'den itibaren planlı ekonomi uygulanmaya başlandı. Alınan tedbirleri aşırı bulan «sağcı» muhalefetten (Buharin v.b.) başlanarak geniş politik tasfiyeler yapıldı. Dış politikada Türkiye'den itibaren (27 Aralık 1925) komşu ülkelerle, Fransa ve Almanya'yla saldırmazlık antlaşmaları imzalanmıştı. Baltık ülkelerinde yapılan seçimlerle Sovyet yönetimleri kuruldu ve bu ülkeler az sonra SSCB'ne katıldılar. Leningrad yönünde muhtemel bir Alman saldırısından çekinen Sovyetler Birliği'nin üs isteklerini reddeden Finlandiya'yla 30.11. 1939'da başlayan savaş 12.Mart.1940'da sona erdi. 1941 yazında (22 Haziran) ansızın başlayan Alman saldırısı, 17 milyon Sovyet yurttaşının ölümüne sebep olduktan sonra Almanlar'ın yenilgisiyle 8 Mayıs 1945'de Berlin'de son buldu. A.B.D., İngiltere ve S.S.C.B. hükümet başkanları'nın Tahran'da (1943 Aralık), Yalta'da (1945 Şubat) ve Potsdam'da (1945 Temmuz) yaptıkları ortak toplantılardan sonra S.S.C.B.'nin, uluslararası sorunlarda onayı alınması gereken, yeryüzünün büyük devletlerinden biri haline geldiği ortaya çıktı.

soy i. ★ 1. Geçmişte, şimdiki zamanda ve gelecekte kandaşlıkla birbirine bağlı bulunanların topu : Peygamber soyu. esk. Nesil. [Race — Race, origin] ★ 2. Aynı devirde yaşayan ve aşağı yukarı yaşıt olan insanlar, yaratıklar topluluğu. esk. Nesil. [Génération — Lineage] ★ 3. Çocuk, kardeş, yeğen v.b. gibi hep aynı kandan olanların topu. Ar. Aile. [Famille — Family] ★ 4. Çeşit, tür, cins : Tazı köpek soyundandır. [Sorte, genre, espèce — Sort, kind, variety, species] ★ 5. s. İyi nitelikleri taşıyan soydan olan : Soy kişi , soy at. [De race, noble — Pure - blooded, of pure blood, noble]

soya i. Tanelerinden yağ çıkarılan bir cins fasulye. Soya asıl Çin'den çıkmış olmakla beraber bugün sebze ve hayvan yemi olarak Avrupa'da da yetiştirilmektedir. [Soja, soya — Soy bean]

soyaçekim Bak. genetik. [Hérédité — Heredity]

soyadı b. i. Herkesin öz adından başka anıldığı aile adı. Erkeklere ve kızlara babadan, kadınlara ise kocadan geçer. [Nom de famlile — Family name, last name, surname]

Soyak, İhsan (Doğ. 1909) Maden yüksek mühendisi, yönetici. Üsküp'de doğdu. Yüksek Maden Mühendis Mektebi'ni bitirdi. Kozlu Kömür İşleri'nde genel müdür ve 1942-1950 süresinde EKİ genel müdürü olarak çalıştı. Sonra serbest hayata atıldı. Rabak başta olmak üzere birçok sa-



nayiin kurulmasına öncülük etti. 1960 devriminde bir süre sanayi bakanlığı yaptı.

soydaş i. ve s. Aynı soydan olan, soyları bir olan, türdeş. esk. Hemcins. [Congénère — Congeneric]

soyga i. Bir çeşit küçük alakarga.

soygun i. Yol keserek yapılan adam soyma işi. [Brigandage — Pillage, plunder, robbery]

soyguncu s. ve i. ★ 1. Soygun yapan, soyan. [Pilleur — Plunderer, pillager] ★ 2. Düğünlerde kadınların üst giysilerini alıp saklayan kadın.

soygun vermek b. f. Yol kesenler tarafından soyulmak.

soyka i. Ölünün ya da tutsağın üzerinden soyulan giysiler.

soylu s. Ötedenberi temiz tanınmış bir aileden olan. esk. Asîl. [Noble — Noble]

soymak f. ★ 1. Bir şeyin üzerinden kabuk, deri, zar gibi şeyleri çıkarmak. [Peler, écorcher — To peel] ★ 2. Birinin giysilerini çıkarmak: Çocuğu soy da yatır. [Déshabiller, dépouiller — To strip, undress] ★ 3. Birinin üstünde ve yanında, ya da herhangi bir yerde bulunan şeyleri çalarak alıp götürmek: Adamı sokakta soymuşlar. [Dépouiller, piller — To rob, plunder]

soymantı i. ★ 1. Hıyar, elma gibi soyulup yenen şeyler. ★ 2. Bu gibi şeylerin soyulan kabuğu.

soymuk Çam ağacının çiğnenip emilen iç kabuğu ve bunu almak için ağacın gövdesine açılan yara.

soyoluş b. i. Biyo. Türlerin meydana çıkmasından başlayarak zamanla geçirdikleri gelişim safhalarının topu. Bireyoluş karşıtı. esk. Tekevvün nev'î. [Phylogénie — Phylogeny]

Soyotlar Moğolistan ve Siberya sınırlarında, Yenisey ırmağı kaynakları bölgesinde yaşayan Fin - Altaylı kabîle.

Soysal, İlhami (Doğ. 1928) Gazeteci, yazar. Karadeniz Ereğli'sinde doğdu. Bursa Lisesi'ni bitirdikten sonra gazeteciliğe başladı. Çeşitli gazete ve dergilerde çalıştı. Muhabirlik, yazı işleri müdürlüğü, fıkra yazarlığı yaptı. 1960'da Temsilciler Meclisi üyesi oldu. Şimdi Akşam gazetesi Ankara temsilcisi ve fıkra yazarıdır.

soy sop b. i. Bütün soy ve hısımlar. [Descendants — Descendants]

soysuz s. ★ 1. Soyu kötü tanınmış olan, kötü tanınmış bir aileden olan. [Ignoble — Ignoble] ★ 2. Ahlâkı bozuk. [Ignoble — Degenerate]

soysuzlaşmak f. Soyunun ya da özlüğünün yüksek değer ve niteliğini kaybetmek. esk. Tereddi etmek. [Dégénérer — To degenerate]

soytarı i. ★ 1. Sanat bakımından değeri az olan hareket ve sözlerle halkı güldürüp eğlendiren kimse. [Bouffon — Clown, buffon] ★ 2. mec. Hileci ve yaltak kimse. [Flatteux — Scoundrel]

soyunmak f. Üstündeki giysilerin bir kısmını ya da hepsini çıkarmak. Soyunup yattı. [Se déshabiller — To undress oneself, take off clothes]

SOVYET RUSYA'NIN 15 FEDERE CUMHURİYETİ

Rusya Federatif S.S.C.
Ukrayna S.S.C.
Beyaz Rusya S.S.C.
Estonya S.S.C.
Lettonya S.S.C.
Lituanya S.S.C.
Moldavya S.S.C.
Gürcistan S.S.C.
Ermenistan S.S.C.
Azerbeycan S.S.C.
Kazakistan S.S.C.
Kırgızistan S.S.C.
Özbekistan S.S.C.
Tacikistan S.S.C.
Türkmenistan S.S.C.

soyunma odası b. i. Sp. Sporcuların maç ya da antrenmanlarda soyunup giyindikleri yer.

soyuntu i. Soymantı.

soyut i. Ayrı ve başlı başına bir varlığı olmayan, zihinde tasarlanan şey. Yalın. esk. Mücerret. [Abstrait — Abstract]

soyutçuluk i. Ed. XX. yüzyılın başlarında çıkan ve sanatta konunun yalnız genel ve soyut şeklini hatırlatacak anlatış araçları kullanan öncü çığır. [Abstractionnisme — Abstractionism]

soyutlama i. Fel. Gerçekte ayrı ve başlı başına bir varlığı olmayan bir şeyi, zihnin ayrı olarak tasarlaması, onu maddesinden soyarak göz önüne alması. Siyahlık, ancak eşya ile birlikte var olan bir haldir, onu kömürden, katrandan, kısaca siyah olan şeylerden ayrı bir şey gibi düşünmek bir soyutlama yapmaktır. esk. Tecrit. [Abstraction — Abstraction, isolation]

soyut sanat b. i. Doğa görüntülerine bağlı olmayan sanat. Eşya ve canlıların görünüşlerinden yararlanmayı bir yana bırakarak renk, çizgi, düzlem ve biçimde bir uyumluluk sağlayacak heyecan yaratıcı komposizyonlara ulaşmayı amaç edinir.

söğüş i. Suda kaynatılıp pişirilen ve suyundan ayrılarak soğuk yenen et.

Söğüt Bilecik'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 862 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 23 676, merkezinin nüfusu 3 004'dür. Güney kesiminde Bozdağ bulunur. Sakarya ırmağının 60 km. uzunluğundaki bir kesimi ilçe toprakları içindedir. Tahıl tarımı ve Sakarya vadisinde meyvacılık yapılır. Kasaba, Söğüt çayı vadisindedir. Bilecik'e uzaklığı 30 km. dir. Osmanoğulları beyliğinin, bir devlet niteliğinde meydana geldiği kasabadır. Selçuklular, Söğüt kasabasını Ertuğrul Gazi'ye bir yerleşme yeri olarak vermişlerdi. Onun ölümünden ve Selçuklu devletinin yıkılışından sonra, oğlu Osman, bu küçük kentte egemenliğini ilân etti ve bir süre burayı beyliğinin merkezi olarak kullandı. Ertuğrul Gazi'nin türbesi buradadır.

söğüt i. Bot. Söğütgillerden, akarsu kenarlarında yetişen, yaprakları almaşık ve alt yüzleri havla örtülü olan büyük bir ağaç. Önemli türleri «beyaz söğüt», «salkım söğüt», «gevrek söğüt», «kırmızı söğüt» dür. [Saule — Willow]


söğüt ağacı

Söğütalan Bursa'nın Mustafa Kemal Paşa ilçesi bucaklarından. 21 köylü bucağın nüfusu 8 109, merkezinin nüfusu 593'dür.

Söğütlü Sakarya'nın merkez ilçesi bucaklarından. 31 köylü bucağın nüfusu 20 251, merkezinin nüfusu 2 075'dir.

Söğütlü Bingöl'ün Genç ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 4 022, merkezinin nüfusu 538'dir. Eski adı Valır'dı.

Söke Aydın'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 1 356 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 74 773, merkezinin nüfusu 27 578'dir. Önemli akarsu Büyük Menderes'dir. Başta pamuk olmak üzere tahıl ve tütün yetiştirilir. Meyvacılık da önemlidir. Söke çayının iki yanına kurulmuştur. İzmir — Aydın demiryolu üzerindeki Ortaklar istasyonuna 21 km. lik bir kol hattıyla bağlanmıştır. Ayrıca karayoluyla önemli merkezlere bağlıdır.

sökel s. Sakat (kimse). esk. Malûl.

sökmek f. ★ 1. Bir şeyi sıkıca sokulup yerleşmiş olduğu yerden çekip ayırmak. [Arracher, détacher — To pull up] ★ 2. Dikilmiş bir şeyi bozmak. [Découdre — To undo] ★ 3. Kurulmuş, yapılmış bir şeyi bozmak. [Défaire — To dismantle] ★ 4. Geçip gitmeye engel olan zorlukları atlatmak: Çamuru sökmek. [Passer à travers — To break through] ★ 5. Karışık ya da bilinmeyen harf ve işaretlerle yazılı bir şeyi okumak: Bu yazıyı sökemedim. [Déchiffrer — To decipher] ★ 6. (Boşaltımlar) Kolaylaşmak: İdrar söktü. ★ 7. Çıkagelmek: Halk söktü. ★ 8. Gözükmeye başlamak: Şafak söküyor. [Poindre — To break] ★ 9. Başarıya ulaşmak: Evvel Allah, bu işi yalnız ben sökerim. [Réussir — To surmount]

Sökmensüer, Şükrü (Doğ. 1891) Asker, yönetici, devlet adamı. Balkan, I. Dünya ve Kurtuluş savaşlarına katıldı. Harb Akademisi'ni sonradan bitirdi. 1927'de askerlikten ayrılarak yönetim görevleri aldı. 1934-1939 yıllarında Emniyet Genel Müdürü; 1939'da Hatay'ın ilk valisi oldu. 1942'de İaşe Müsteşarlığı'na getirildi. 7. ve 8. dönemlerde milletvekilliği, 1946-1947 yıllarında içişleri bakanlığı yaptı.

Sökmen, Tayfur (Doğ. 1892) Politikacı. 5. dönemden 10. dönem sonuna kadar T.B.M.M. üyesi idi. Eylül 1938'de kurulan ve Haziran 1939'a kadar bağımsız olan Hatay Devleti'nin cumhurbaşkanlığını yaptı.

sökük s. ★ 1. Dikişi sökülmüş ya da örgüsü çözülmüş. [Décousu, détaché — Detached, unstitched] ★ 2. i. Dikişi sökülmüş yer. [Décousure — Rent]

sökülmek f. ★ 1. Sökmek işine konu olmak. [Etre arraché, être détaché, être décousu, être défait — To be detached, be undone, be unravelled] ★ 2. Külb. İstemeyerek vermek zorunda kalmak.

söküotu b. i. Bot. Baklagillerden, kumlu topraklarda yetişen ve «tavşancılotu» adıyla da anılan bir bitki. Üçü ya da dördü bir arada bulunan meyvaları kuş ayağını andırır. [Ornithope — Bird's - foot - trefoil]

sölpümek f. Gevşeyip kendini koyuvermek, sarkmak. [Se relâcher, devenir pendant — To hang loosely or flabbily]

sömbeki i. Eskiden Sömbeki adasında yapılan pek hafif ve kolay hareket ettirilir bir çeşit kayık.

sömestr Fr. i. Öğretim yılının ayrıldığı iki dönemden her biri: Sömestr tatili. [Semestre — Semester]

sömi Fr. s. Yarı, yarım.

sömikok Fr. b. i. Taş kömürünü pek yüksek olmayan sıcaklıkta (500-600° C) damıtarak elde edilen kömür. [Semi - coke — Semi - coke]

sömürge i. Sos. Bir ulusun sınırları dışında bulunan ve kendi yönetimine bağladığı yerlere verilen ad. Tarih boyunca sömürge kelimesinin anlamı değişikliğe uğramıştır. İlkçağ'da sömürge bir ülkede oturan bir kısım insanların, göçmen olarak yerleştiği başka bir yere denirdi. Ortaçağ'ın yapısı sömürge kuruluşuna elverişli değildi. Ama XI. yüzyılda Rönesans'la birlikte sömürge şekilleri ortaya çıktı. Bu dönemde, herhangi bir yerde bir şehir ya da bir şehrin bazı bölgeleri, yabancıların yerleştiği yerler oluyor, ekonomik sömürge de politik sömürge halini alıyordu. Kapitalizmin meydana çıkışıyla sömürgeler artık birer ham madde kaynağı ve pazar olarak kabul edildi. [Colonie — Colony]

sömürgeci s. ★ 1. Sömürge kuran. [Colonisateur — Colonizer] ★ 2. i. Sömürgelerin genişletilmesi taraflısı. [Colonial — Colonizationist]

sömürgecilik i. Sömürge ele geçirme eylemi. Bir halkın kuvvet üstünlüğü ile başka bir halkı, ekonomik, kültürel, politik ve sosyal bakımdan kendisine bağlaması. Günümüzde kapitalist düzenler metotlarını değiştirmişler, geri ülkelere asker ve silâhla girecek yerde kendileri için daha elverişli bir yol tutmuşlardır. Az gelişmiş ülkelerde, yardım ve kalkındırma amacıyla giren gelişmiş ülkeler, kısa zamanda ekonomik bağlarla bağladıkları ülkeyi politik nüfuzları altına almakta, o ülkenin bütün ekonomik kaynaklarına, hazinelerine, kültür değerlerine el atmakta, oraları sömürge ve yarı sömürge haline getirmektedirler. [Systeme colonial — Colonialism]

sömürmek f. ★ 1. (Boynuzlu hayvanlardan söz ederken) Dudaklarını yapıştırarak soluğu ile toplayıp çekmek. [Lamper — To gulp down] ★ 2. mec. Ne var, ne yok hepsini yiyip içip bitirmek. ★ 3. mec. Bir yerin zenginlik kaynaklarından geniş ölçüde yararlanmak. [Exploiter — To exploit]

sönmek f. ★ 1. (Yanmakta olan şey) Artık yanmamak. [S'éteindre — To go out] ★ 2. Hava ya da başka bir gazla şişirilmiş bir şeyin havası boşalıp şişkinliği gitmek: Balon söndü. [Etre dégonflé — To be deflated] ★ 3. (Duygular için) Dinmek: Aşkım söndü. [S'éteindre, cesser — To cease] ★ 4. Önemini, parlaklığını kaybetmek, gerileme yolunda olmak: Bu şehir sönüyor. [Etre en décadence — To fade away] ★ 5. Tamamiyle yok olmak: Koskoca hanedan söndü gitti. [S'éteindre, cesser d'exister — To perish] ★ 6. Ölmek: Adamcağız iki saat içinde söndü gitti. [S'éteindre, mourir — To die]

sönük s. ★ 1. Sönmüş olan. [Dégonflé — Deflated] ★ 2. Parlaklığı ya da hızı azalmış olan. [Terne — Extinct, dim] ★ 3. mec. Göze çarpmayan, silik.

sönümlemek f. ★ 1. Fiz. Bir salınım hareketinin genliğini sıfıra indirmek. esk. İtfa etmek. [Amortir — To damp] ★ 2. Bir borcu her yıl ödenen taksitlerle bir zaman sonra ortadan kaldırmak. esk. İtfa etmek. [Eteindre — To pay off, liquidate debt]

sönümlü s. Fiz. Az ya da çok bir zaman sonunda genliği sıfıra erişen (salınım hareketi). esk. Muntafi. [Amorti — Damped (wave)]

söve i. Kapı ve pencere çerçevesinin dört yanından her biri. Söğe, söke. [Chassis, jambag — Frame]

sövgü i. Sövmek için söylenen söz. esk. Küfür. [Injure, juron — Curse, swear]

sövme i. Huk. Bak. hakaret ve sövme.

sövmek f. Öfke, sıkıntı ya da can acısı gibi hallerde kendinden geçercesine, bu hallere sebep olandan bir çeşit öç almak üzere, ona karşı, çoğu basma kalıp birtakım ağır sözler kullanmak. Küfretmek. [Injurier — To curse, insult, revile]

sövüp saymak b. i. Uzun uzadıya söverek yermek.

sövüşlemek f. Külb. Birinden para koparmak. Sızdırmak.

söylemek f. ★ 1. Düşündüğünü ya da bildiğini sözle ya da daha geniş anlamla yazı ile anlatmak. [Dire — To say] ★ 2. Bir şeyin yapılmasını sözle istemek: Çocuklara söyleyin, sussunlar. [Dire — To tell] ★ 3. Belli etmek, işaret etmek: Yüzü, ne adam olduğunu söylüyor. [Manifester — To manifest] ★ 4. Konuşmak: Bana değil, sana söylüyor. [Parler — To speak]

Söylemez Erzurum'un Karayazı ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 6 666, merkezinin nüfusu 481'dir.

Söylemezoğlu, Galip Kemali (1873-1960) Diplomat, yazar. Ali Kemali Paşa'nın oğludur. Dışişlerinde çeşitli görevler aldı. Sevr Antlaşması konulu Fransızca kitabı dolayısıyla Damat Ferit Paşa tarafından işten çıkarıldıysa da Tevfik Paşa (Oktay)'ın sadrazamlığında Stockholm ve Kopenhag elçiliklerine gönderildi. 1930'da emekliye ayrıldı. Pek çok eserleri arasında: «Başımıza Gelenler», «Hariciye Hizmetinde Otuz Sene», «Siyasî Dağarcığım»; çevirileri arasında, Lamouche'in 2 ciltlik «Türkiye Tarihi» sayılabilir.

söyleniş i. ★ 1. Bir kelimenin, içindeki seslerin çıktığı yer, hecelerin vurgusu ve uzunluğu, kalınlığı bakımlarından söylenme tarzı: Söylenişi güç bir kelime.

esk. Telâffuz. [Prononciation — Pronunciation] ★ 2. Ed. Monolog.

söylenmek f. ★ 1. (Herhangi biri) Söylemek: Bir aralık öyle söylendi idi. [Etre dit — To be said] ★ 2. Kendi kendine söz söyleyerek sızlanmak: Epey söylendi ama, aldıran olmadı. [Grogner, grommeler — To grumble]

söylenti i. Ağızlarda dolaşan ve doğruluğu belli olmayan haber. Rivayet. [Rumeur — Rumour]

söyleşi i. Konuşma. esk. Sohbet.

söyleşme i. Ed. Diyalog.

söyleşmek i. Bir işin nasıl yapılması gerektiği hakkında konuşmak. esk. Müzakere etmek. [Conférer — To talk over]

söylev i. Ed. Dinleyicileri bir davaya inandırmak ya da onlara bir telkinde bulunmak amacıyla söylenen uzunca söz. esk. Nutuk. [Discours — Speech, oration, address]

söyleyiş i. ★ 1. Söyleme, konuşma tarzı. [Façon de parler — Way of expression] ★ 2. Ed. Söylev verirken, şiir okurken, sahnede rol yaparken seslerin, kelimelerin, ses perdelerinin, durakların hakkını verme bakımından söyleme tarzı. [Diction — Diction]

söz i. ★ 1. Bir fikir anlatan ve bir ya da birkaç heceden meydana gelen ses. Kelime. [Mot, parole — Word] ★ 2. Bileşik bir fikir anlatmak için birbiri ardınca söylenen kelime dizisi. Lâkırdı. [Parole — Speech] ★ 3. Söylenti. [Rumeur — Rumour]

söz açılmak b. f. Bir şey üzerine konuşulmaya başlamak.

söz almak b. f. ★ 1. Konuşmaya başlamak: Kongrede ilk olarak başkan söz aldı. [Prendre la parole — To start speaking] ★ 2. Yapılacağı vaadini almak: İşimin yapılacağı hakkında bakandan söz aldım. [Prendre la promesse — To be assured]

söz altında kalmamak b. f. Kendine dokunacak sözün karşılığını vermek, her söylenenin cevabını vermek.

söz anlamak b. f. Söyleneni kabul etmek: Çok söyledim, fakat söz anlamıyor. [Comprendre, concevoir — To understand]

söz anlatmak b. f. Söyleneni kabul ettirmek. [Faire comprendre, faire concevoir — To persuade]

söz aramızda Başkası duymasın.

söz atmak b. f. Birine dokunacak ya da çirkin bir amaç anlatacak bir sözü ona dolaylı olarak söylemek.

söz birliği b. i. Bir iş üstünde sözleşme, anlaşma. [Convention — Agreement, covenant]

söz bölükleri ç. b. i. Gra. İsim, edat, fiil gibi kelime türleri. esk. Aksamı kelâm. [Parties du discours — Parts of speech]

sözde zf. ★ 1. Sanki. esk. Gûya. Sözde eğlendik. ★ 2. s. Olduğu iddiasında bulunan: Sözde doktor. [Soi - disant — So - called]

söz dinlemek b. f. Öğüt tutmak, verilen öğüde uymak. [Entendre — To take the advice]

sözdizimi b. i. Dil. Bir cümlede ya da bir takımda geçen çeşitli bölüklerden kelimelerin, ötekilere göre nerede yer alacağını ve birbirlerine ne şekilde bağlanacaklarını gösteren dilbilgisi kolu ve bu kelimelerin dizilişi ve bağlanışı. Sentaks. esk. Nahiv. [Syntaxe — Syntax]

söz düşmek b. f. Konuşmak hakkı, konuşmak sırası kendisine gelmek.

söz ebesi b. s. Çok söyleyen. Dil ebesi.

sözen i. Ed. Söylev veren. esk. Hatip. [Orateur — Orator]

söz geçirmek b. f. Dediğini, istediğini yaptırmak.

söz gelişi Bir fikri açıklamak için misal getirileceği vakit o misale giriş gibi söylenir. [Par exemple — For example]

söz götürmek b. f. Hakkında şu ya da bu fikir ileri sürülmek mümkün olmak.

söz işitmek b. f. Azarlanmak.

söz kaldırmamak b. f. Dokunaklı söze dayanamayıp karşılık vermek.

söz kesmek b. f. Bir anlaşmayı sona erdirmek, karar vermek: İki taraf söz kesti, haftaya nikâh var.

sözleşim i. Sözleşme.

sözleşme i. Fel. İki ya da ikiden fazla taraf arasında bir konu üzerinde konuşulup kabul edilen ve yapılması üste alınan şekil ve bunun yazılışı. esk. Mukavele. [Contrat — Contract]

sözleşmek f. ★ 1. Konuşmak. [S'entretenir, converser — To converse] ★ 2. Bir iş için birbirine karşılıklı söz vermek. esk. Mukavele akdetmek. [Convenir, contracter — To agree]

sözlü s. ★ 1. Sözle yapılan. Yazılı karşıtı. esk. Şifahî [Verbal — Oral] ★ 2. Herhangi bir mesele için birbiriyle sözleşmiş bulunan: Sözlü taraflar. esk. Âkit. [Contractant — Contracting (party)] ★ 3. Evlenmek için birbirine söz verilmiş olanlardan her biri, nişanlı.

sözlük i. Bir dilin bütün ya da belli bir çağda kullanılmış kelimelerini belli bir sırada şu ya da bu bakımdan inceleyip anlamlarını açıklayan kitap. esk. Lûgat. [Dictionnaire, vocabulaire — Dictionary]

söz olmak b. f. Dedikodu yapılmak ya da bir işin hoş görülmediği konuşulmak.

söz tutmak b. f. Söz dinlemek.

sözü geçer b. s. Söylediklerine ya da istediklerine önem verilen. esk. Nüfuzlu.

sözü kesmek b. f. Sözü bitirmeden susmak. [Couper la parole — To pause]

sözül Fel. Yalnız sözde kalan. esk. Kelâmî. [Verbal — Verbal]

sözüm ona Hafifsenen bir şey söyleneceği vakit söze giriş gibi kullanılır ve «sözde» anlamını verir.

sözüm yabana Lâf arasında çirkin bir söz kullanmak gerektiğinde o söze giriş gibi kullanılan deyim: Sözüm yabana, bir takım eşek herifler...

sözünde durmak b. f. Vaadini yerine getirmek. [Tenir la promesse — To keep o.'s promise]

sözünden çıkmak b. f. ★ 1. Sözünden dönmek. ★ 2. Birinin öğütlerine aldırış etmemek.

sözün gelişi b. i. Ed. Bir metinde bir parçanın öncesi ve sonrası. Buna dayanılarak, şüpheli görüldüğü vakit o parçanın gerçek şekli ya da doğru anlamı saptanır. esk. Siyaku sibak. [Contexte — Context]

sözünü bilmek b. f. Ölçülü konuşmak.

sözünü değiştirmek b. f. Evvelce söylediğini inkâr ederek başka şey söylemek.

sözünü geri almak b. f. ★ 1. Üstüne aldığı bir işten vazgeçtiğini söylemek. [Reprendre la parole — To revoke, withdraw, go back on] ★ 2. Yaptığı sözden vazgeçtiğini söylemek. [Retirer la parole — To take o.'s word back] ★ 3. Söylemiş olduğu dokundurucu bir sözde haksız olduğunu kabul ederek onun söylenmemiş sayılmasını istemek. [Rétracter — To retract, rescind]

sözünün eri b. i. Söylediğini yapan, vaadini tutan. [Homme de parole — A man of his word]

söz vermek b. f. Kesin olarak vaadetmek. [Promettre formellement, donner sa parole — To promise, give word]

söz ve saz b. i. Eğlence. esk. Âlem.

Spaak, Paul - Henry (Doğ. 1899) Belçikalı devlet adamı. 1932-1956, 1961-1966 yıllarında sosyalist milletvekili idi. 1935'de bakan, o yıldan 1966'ya kadar defalarca dışişleri bakanı oldu ve başka bakanlıklarda da bulundu. 1938-1939, 1946, 1947-1950 yıllarında başbakan ve arada başbakan yardımcılığı da yapan Spaak 1946'da Birleşmiş Milletler Asamblesi başkanı, 1948-1950 yıllarında O.E.E.C. başkanı, 1949-1951 yıllarında Avrupa Konseyi Danışma Meclisi başkanı olarak çalıştı. 1957-1961 yıllarında NATO genel sekreterliği yaptı.

Spaatz Carl Andrew (Doğ. 1891) Amerikan hava generali. II. Dünya Savaşı başlarında gözlemci olarak İngiltere'ye gönderilmiş ve 1942 yılında, buradaki 8. Amerikan bombardıman birliğini kurmuştur. 1943'de Amerikan stratejik hava kuvvetlerine atanan Spaatz, kuzey Afrika ve Sicilya savaşlarına katılmış ve önemli başarılar kazanmıştır. Normandi çıkarmasında Amerikan hava kuvvetlerini yönetmiştir.

spageti İta. i. Çok ince ve deliksiz İtalyan makarnası. [Spaghetti — Spaghetti]

Spartakus Tar. Roma'da ünlü bir gladyatör. Trakya'da tanınmış bir soydan gelmektedir. Roma'nın zulmü, baskısı karşısında, 73 yılında kölelerin ayaklanmasında önayak olmuş, 2 yıl kadar, sayıları 70 000'e ulaşan kaçak kölelerle, Roma lejyonlarına karşı, kölelikten kurtuluş savaşını yürütmüştür. 2 yıl kahramanca döğüştükten sonra 71 yılında, Crassus tarafından yenilmiş ve öldürülmüştür.

spazmos Yun. i. İspazmos.

spektroskop Fr. i. Fiz. Tayfları incelemeye yarayan aygıt.

spekülâsyon Fr. i. ★ 1. Fel. Kurgu. ★ 2. Ticaret alanındaki kesinsizliklerden yararlanarak fazla kazanmak için kurulan düzen.

spekülâtör Fr. i. Spekülâsyon yapan.

Spencer, Herbert (1820-1903) İngiliz filozofu ve biyolojisti. Ona göre biyolojik, psikolojik, sosyal ya da ahlâkî olaylarda evrim, tıpkı bir fizik kanunu gibi tamamiyle mekanik bir kanundur Zihnin özgürlüğü ve yaratıcılığından söz edilemez.

sperma Yun. i. Fiz. Atmık. Erkek canlıların üreme organlarının meydana getirdiği koyu sıvı madde. İçinde temel eleman olarak «sperma hayvancıkları» bulunur. Meni. [Sperme — Sperm]

sperma hayvancığı Yun. b. i. Fiz. Spermanın içinde temel eleman olarak bulunan ve dölleme olayında yumurtacık ile kaynaşan eleman. esk. Hüveyni menevî. [Spermatozoïde, spermatozoaire — Spermatozoon]

spiker İng. i. Radyoda programları okuyan, haberleri veren kimse; radyo sözcüsü. [Speaker — Speaker]

Spinoza, Baruch (1632-1677) Portekizli ve Musevi asıldan Hollandalı filozof. Amsterdam'da doğdu. «Tractatus theologico-politicus» ve «Ethique» adlı eserlerinde Dekartçılığı son derece geometrik bir şekle sokmuştur. Kendi sistemi ise kamutanrıcılığın en şiddetli şeklidir. Spinoza'nın ahlâk prensibi Tanrı aşkıdır. Spinozacılık kamutanrıcılığın en ileri şeklidir.

spiral Fr. i. Hareket sağlayan yay. Helis şeklinde olan, sarmal.

spiritualizm Fr. i. Psi. Tinselcilik.

spontane Fr. s. İçten gelen, kendiliğinden olan.

Spontini, Gasparo (1774-1851) İtalyan bestecisi. Majolati'de doğdu. 1807 yılında, «La Vestale» adlı operası Roma ödülü kazandı. Dinsel müziği gününün kurallarından ayrı bir düzenle işlemiştir. Müzikli sahne eserleri ünlüdür.

spor İng. ★ 1. i. Avcılık, binicilik, denizcilik, tenis, güreş gibi, vücut ve kafa yetileri eğitimiyle birlikte eğlence de sağlayan işler. ★ 2. s. Sporculara yaraşacak biçimde olan.

spor Yun. i. ★ 1. Bot. Çiçeksiz bitkilerde üreme organı. esk. İspor. [Spore — Spore] ★ 2. Zo. Bir hücreli hayvanların


Spartakus


P - H. Spaak


H. Spencer


B. Spinoza

ÇEŞİTLİ SPORLAR



bazılarında üreme cisimciği. [Spore — Spore]

sporcu i. Spor yapan kişi. Günümüzde daha çok bir spor dalında sürekli çalışanlar hakkında kullanılmaktadır.

spor kesesi Yun. T. b. i. Bot. Çiçeksiz bitkilerde, içinde sporların bulunduğu küçük kese. esk. Mahfazai büzur. [Sporange — Sporangium]

sporlular ç. i. Zo. Bir hücreli hayvanların sporla üreyen takımı. esk. İsporiye. [Sporozoaires — Sporozoa, sporozoon]

sportif Fr. s. Spora değgin. Sportif hareketler. [Sportif — Sporting, athletic]

sportmen İng. i. Spor meraklısı erkek. [Sportsman — Sportsman]

Spor - Toto Müdürlüğü Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'ne bağlı, merkezi Ankara'da bir örgüt. 29 Nisan 1959'da kabul edilen «Futbol Müsabakalarında Müşterek Bahis Tertibi» hakkındaki 8 maddelik 7258 sayılı kanuna göre çalışmakta olan bu daire, 26 Mart 1960'da uygulamaya geçmiştir. Gelirin % 40'ı Beden Terbiyesi payı olarak spor tesislerine ayrılmakta, % 3'ü Başbayi T. Emlâk Kredi Bankası'na, % 7 bayilere, % 5'i geçmemek üzere masraflara, % 45'i katılanlara ve ikramiyenin % 10'u oranında Yüksek Öğrenim ve Kredi Kurumu'na ayrılmaktadır. % 3,4 oranında bir kısım da spor kulüplerine «isim hakkı» olarak dağıtılmaktadır. 500 lirayı geçen ikramiyelerden % 3 tasarruf bonosu ve 5 000 lirayı geçenlerden % 20 Veraset ve İntikal Vergisi kesilmektedir. Kuruluşundan 1967 sonuna kadar 7 yıl içerisinde 145 milyon kişi Spor - Toto oynamış, bundan 1 048 188 858 lira gelir sağlanmış, 340 mliyonu tesislere, 464 milyonu ikramiyeye, 40 milyonu isim hakkı olarak kulüplere, 46 milyonu yurtlara, 102 milyon lirası da bayilere dağıtılmıştır.

Spranger, Eduard (Doğ. 1882) Alman filozofu, eğitimcisi ve ruhbilimcisi. İnsan tiplerini kendine özgü bir açıdan, ruhbilim ve felsefe yönünden incelemiştir.

sprengel hastalığı b. i. Hek. Ünlü Alman cerrahı Otto Karl Sprengel (1852-1915) tarafından bulunmuş doğal bir beden yapısı kusurudur. Kürek kemiği genellikle tek yanlı olarak, olması gerekenden yukarıda yerleşmiştir; omurlarda, kaburgalarda ve kimi kaslarda da anormallikler bulunur. Ameliyatlarla düzeltilebilir.

sprint İng. i. ★ 1. Sp. Kısa mesafe üzerinde sürat yarışı. [Sprint — Sprint (race)] ★ 2. Koşu sonunda, koşmayı sıkılaştırma. [Sprint — Sprint, finish]

sprinter İng. i. Sp. Kısa mesafe üzerinde sürat koşucusu.

sputnik Rusça i. Ruslar'ın uzaya 1957'de ilk fırlattıkları uydunun adı.

Sr Kim. Stronsiyum elemanının sembolü.

Srinagar (Hindistan) Keşmir ya da Kişmir'in merkezi olan 290 000 nüfuslu bir şehir. Celâm suyunun iki yakasında kanallar ve kazıklar üzerine kurulmuştur. Halıcılığı ve dokumacılığı önemlidir.

S.S. Alm. i. («Koruyucu kıtalar» anlamında olan Almanca «Schutzstaffeln» kelimesinin kısaltılması). 1925'de de Führer'i ve parti polisini savunmak için kurulmuş olan kıtalar.

S/S (İngilizce «steam ship» kelimelerinin kısaltılması). Buhar gemisi. (Motorlu gemi demek olan «motor ship» için M/S kısaltılması kullanılır).

S.S.C.B. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği sözünün kısaltılmışı.

stabilite Fr. i. Fiz. Kararlılık. Bir cismin denge ya da hareket halinin değişmemesi.

stabilize Fr. s. Bazan «istikrar bulmak» yerine kullanılan «stabilize olmak» ve «kararlı kılmak» yerine kullanılan «stabilize etmek» sözlerinde geçer.

stad Stadyum kelimesinin kısaltılmışı.

stadyum Yun. i. Sp. İçinde çeşitli spor yarışmaları, gösterileri yapılan, tribünlerle çevrili spor alanı. [Stadiume — Stadium]

Stael - Holstein, Germaine Necker (1766-1881) Fransız kadın yazarı. Madame de Stael adı altında tanınır. Fransız İhtilâli sonrası ve Napoléon çağında gerek siyaset, gerekse edebiyat alanlarında önemli rol oynamıştır. 1794'de tanıştığı Fransız yazarı Benjamin Constant'la yaşadığı fırtınalı aşk hayatı ünlüdür. En değerli eserleri arasında «Corinne» adlı romanıyla «De l'Allemagne — Almanya Üzerine» adlı incelemesi sayılabilir.

stafilokok Yun. i. Bir araya geldikleri zaman mikroskop altında üzüm salkımları manzarası gösteren ve çok defa bir takım illetler doğuran mikrokok. Çok yaygın olup, bozulmaya yüz tutmuş suda, toprakta, havada ve toz içinde yaşar. Stafilokokun doğurduğu illetler daima irinlidir. [Staphylocoque — Staphylococcus]

staj Fr. i. Görgüyü arttırmak için birinin kontrolu altında yapılan çalışma. [İng. Period of probation, course of instruction]

stajyer Fr. i. Staj yapan kimse.

stakkato İta. zf. Müz. Seslerin tek, tek işitilecek şekilde, birbiri ardından çalınması. Yaylı sazlarda, yayların belli sürelerde çekilip bırakılması şeklinde yapılır.

stalagmit Bak. damla taş.

stalaktit Bak. damla taş.

staline orgları b. i. II. Dünya Savaşı sırasında Ruslar'ın çok namlulu topuna verilen ad.

Stalingrad Bak. Volvograd.

Stalin —Jozef Vissarionoviç Cugaşvili— (1879 -1953) Rus devlet adamı. Bir Gürcü ayakkabıcının oğludur. Din öğrenimi görürken solcu propagandaları yüzünden okul-

dan atıldı. 1898'de Sosyal Demokrat Parti'ye girdi. 1903-1912 yılları arasında 5 defa Sibirya'ya sürüldü. 1913'de «Pravda» editörü ve Duma (meclis) da Bolşevik grupun lideri oldu. 1917'ye kadar Sibirya'da sürgün kaldı. Dönüşünde Ekim ihtilâlini yöneten komitede bulundu. Sovyet hükümetinde Rusya içindeki uluslar komiserliğine getirildi. İç savaşlarda çarpıştı. 1922'de Komünist Partisi genel sekreterliğine atandı. Lenin'in ölümünden sonra 1927'de Troçki takımına karşı üstün geldi. 1941'e kadar görünüşte görev almayan Stalin o yıl başbakan oldu. II. Dünya Savaşı'nda önce Hitler'le anlaştı. Almanya'nın Rusya'ya saldırması üzerine müttefiklerle birleşti. Savaşı birlikte kazandılar. 1943'de mareşal rütbesi aldı. Rusya'da zaman zaman yaptığı kanlı temizlikler, dış politikadaki sertliği yüzünden ölümünden sonra Rusya'da itibarı sarsılmıştır. Basılmış kitapları vardır.

Stamboliski, Aleksandr (1879-1923) Bulgar devlet adamı. Önce Çiftçi Partisi'nin gazetesini yönetti. 1908'de milletvekili seçildi. Çiftçi Partisi'nin başkanlığına getirildi. 1915-1918 yıllarında, savaşa karşı olduğu için hapis yattı. 1919'da kralı tahtından feragat ettirdi ; başbakan oldu. Çiftçi ve köylüler lehinde büyük reformlara girişti. 1923'de bir hükümet darbesiyle devrildi ve öldürüldü. Eserleri basılmıştır.

stand İng. i. ★ 1. At yarışları seyircilerinin tribünü. ★ 2. Bir sergide malların sergilendiği yer.

standardizasyon Fr. i. Bak. standartlama.

Standardizasyon Müdürlüğü 1936'da çıkarılan 3038 Sayılı Kanun'la kurulmuş, Ticaret Bakanlığı'na bağlı bir örgüt. Merkezi Ankara'da olup yurdun 30 kadar yerinde ihracat başkontrolörlükleri, kontrolörlükleri, başeksperlikleri ve eksperlikleri vardır.

standart İng. i. Belli bir tip üzerine yapılmış ya da ayrılmış. [Standard — Standard]

standartlama i. Eko. Nitelikte beraberlik. Pazarlamada kolaylığı ve değer birliğini sağlamak amacıyla her çeşit üründen aynı nitelikte bulunanlarını ayırma.

Stanislàvski, Konstantin (1863-1938) Rus oyuncusu ve sahneye koyucusu. Moskova'da doğdu. Dramatik tiyatro türünün kurallarını geliştirmiş, özellikle Çehov'un oyunlarını sahneleyişiyle ün kazanmıştır. Moskova Sanat Tiyatrosu'nun yeniden canlanmasında büyük emekleri vardır.

Stanley Henry Morton (1841-1904) İngiliz kâşif. Denbigh'de doğdu. Orta Afrika'da Livingstone'la beraber bulunmuş, daha sonra Afrika Uluslararası Birliği hizmetine girmiştir. Vaday'a gidip Mehdiler'in oraya sürdükleri Emin Paşa'yı kurtarmıştır. Asıl adı John Rowlands'dır.

star İng. i. Sinema yıldızı.

Stara Zagora Bulgaristan'da Karacadağ'ın güney eteklerinde bir şehir. Bağcılık, buğday ve mısır ekimi, şarapçılık, ipekçilik ve bakır işçiliği gelişmiştir. Trakyalılar'ın kurduğu şehrin adı XVII. yüzyılda Osmanlılar tarafından Eski Zağra'ya çevrilmiştir.

start İng. i. Sp. Bir yarışın başlaması.

starter İng. i. ★ 1. Sp. Koşularda hareket (depar) işaretini veren kimse. [Fr. Starter] ★ 2. Tek. Bir devreyi açan, bir hareketi başlatan anahtar. En çok flouresan lambaların otomatik anahtarları için kullanılır.

stasyoner Fr. i. ★ 1. Bir çeşit polis vazifesi görmek üzere bir limanın ağzında demirlenmiş duran savaş gemisi. [Stationnaire — Guardship] ★ 2. Havacılara gerekli bilgileri vermek ve gereğinde onlara yardım etmek için sürekli olarak okyanusun bir noktasında duran gemi. [Stationnaire — Stationary guideship] ★ 3. Tek. Kararlı (rejim).

statik Yun. s. Fiz. Durul. Hareket etmeyen : Statik elektrik.

statolit, -ti Yun. i. Anat. Omurgalılarda, denge ve yönelimle olan ilgileri bakımından otolitlere verilen ad.

stator Yun. i. Fiz. Bir makinenin (daha çok elektrik makinesinin) dönmeyip sabit duran kısmı.

statosist, -ti Yun. i. Statolitlerin içinde bulunduğu kesecik.

statüko Lat. i. Bak. istatüko.

stearin Yun. i. Stearik asitin ticaretteki adı. [Stéarine — Stearin]

Stefan, Joseph (1835-1893) Avusturyalı fizikçi. Klagenfurt'da doğdu. Siyah cismin ışıma kanununu vermiştir : «Siyah cismin ışıma gücü mutlak sıcaklığının dördüncü kuvvetiyle orantılıdır».

Stefanopulos, Stefanos (Doğ. 1898) Yunan devlet adamı. 1941'de bakan oldu. 1952-1955 yıllarında dışişleri bakanlığı, 1963-1964 yıllarında başbakan ikinci yardımcılığı, 1964-1965 yıllarında başbakan yardımcılığı, 1965-1966 yıllarında başbakanlık yaptı. Eserleri basılmıştır.

Stefansson, Viljalmar (Doğ. 1879) İsveç asıldan Kanadalı kutup kâşifi. 1904'de Kuzey Kutbu'na özel olarak gitmiş, 1905'de İzlanda'ya bir arkeoloji seyahati yapmıştır. 1906-1907 Alaska'da Eskimolar'ı incelemek amacıyla bir etnoloji gezisini yönetmiştir. 1908-1912 ve 1913-1917'de Kuzey Kutbu'na iki sefer daha gitmiştir. Başlıca eserleri : «Eskimolarla Hayat» ve «Wrangel Adası Macerası» dır.

Steinach, Eugen (1861-1954) Avusturyalı hekim ve fizyolog. Cinsel salgı bezlerini ameliyatlarla bedene katarak gençleştirme sağlamayı denemesiyle ünlüdür.

Steinbeck, John (Doğ. 1902) Amerikalı yazar. Romanlarının bazıları dilimize de çevrilen Steinbeck'in en ünlü eserleri şunlar-



J. Steinbeck



Stalin



1) Halter. 2) Boks. 3) Tenis. 4) Basketbol. 5) Sutopu. 6) Masa tenisi. 7) Otomobil. 8) Futbol. 9) Eskrim. 10) - 11) Atçılık. 12) Motorsiklet. 13) Bisiklet. 14) Disk atma. 15) Judo. (Japon güreşi).


A. E. Stevenson


D. U. Stikker


G. Stephenson


R. L. B. Stevenson

dır: «Bitmeyen Kavga», «Tortilla Flat — Aşağı Mahalle», «Fareler ve İnsanlar», «Gazap Üzümleri», «Amerika ve Ben». 1962'de Nobel Edebiyat armağanını kazanmıştır.

Stein, Gertrude (1874-1946) Amerikalı kadın yazar. 1903'de Paris'e yerleşti. Anderson, Hemingway gibi yazarların ve «Lost Generation — Kaybolmuş ya da Yitik Kuşak» adı verilen dönemdeki yazarların üzerinde önemli etkisi olmuştur.

steka İta. i. İsteka.

Stendhal, Henri Beyle (1783-1842) Fransız yazarı. Grenoble'de doğdu, Paris'de öldü. 1800'de Milano'ya gitti. İtalya Stendhal'i çok etkiledi. Napoléon'un kuvvetlerine katılarak Almanya'ya ve Avusturya'ya gitti. Şaheserlerinden biri olan «Le Rouge et le Noir — Kırmızı ve Siyah» ı 1830'da yayımladı. Aynı yıl, önce Trieste'ye sonra da Civitavecchia'ya konsolos atandı. Şaheserlerinden «Chartreuse de Parme — Parma Manastırı» nı 1839'da yayımladı. Stendhal ruhbilimsel roman türünün en büyük yazarlarından biridir. Yazarın öteki ünlü eserleri: «Chroniques Italiennes — İtalya Hikâyeleri», «Lamiel», «Lucien Leuwen», «Souvenirs D'égotisme — Egotizm Anıları», «Del l'Amour — Aşk Üzerine» dir.

steno i. Stenografi kelimesinin kısaltılmışı.

stenodaktilograf Yun. b. i. Stenodaktilografi ile uğraşan kimse. [Sténodactylographe — Shorthand - typist]

stenodaktilografi Yun. b. i. Stenografi ile daktilografiyi birlikte kullanma. [Sténodactlographie — Shorthand and typing]

stenografi Yun. i. Söylendiği kadar çabuk yazmak için çeşitli şekildeki çizgi ve daire halindeki işaretlerle yazmak işi.

step Rusça i. istep.

Stephenson, George (1781-1848) İngiliz makine mühendisi, mucit. Wylam on Tyne'de doğdu. Lokomotifin mucidi sayılır. İngiltere demiryollarından çoğunun yapılışını yönetmiştir.

stereografi Yun. i. Fiz. Projeksiyon ile bir ekran üzerine alınan görüntülerin 3 boyutlu gösterilmesi usulü.

stereoskop, -pu Yun. i. İçine konulup bakılınca resimleri 3 boyutlu gösteren bir optik aleti. [Stéréoscope — Stereoscope]

stereotipi Yun. i. Basımcılıkta dizilmiş sayfaların, bütün halinde kalıbını alıp basımı onu yapma usulü. [Stéréotypie — Stereotypy]

steril Fr. s. ★ 1. Kısır, sonuç vermeyen. ★ 2. Mikroplardan arınmış.

sterilize Fr. s. Mikropları öldürülmüş, kısırlaştırılmış. esk. Muakkam. [Sterilisé — Sterilized]

Sterlin İng. i. İngiliz lirası.

Sterne, Lawrence (1713-1768) İngiliz yazarı. Ününü 1760'da yayımladığı «The Life and Opinions of Tristram Shandy, Gent — Centilmen Tristram Shandy'nin Yaşamı ve Düşünceleri» adlı eseriyle sağladı. Kendine özgü ince bir mizah anlayışı vardır.

stetoskop Yun. i. Hek. Göğsü muayenede kullanılan ve Laënnec tarafından bulunmuş olan aygıt. Kulaklara geçirilen iki kauçuk boru ile öbür ucunda kalp, ciğer v.b. gürültülerini büyütmeye yarayan titreşimli bir levhadan ibarettir. [Stéthoscope — Stethoscope]

Stevenson, Adlai Ewing (1900-1965) Amerikalı devlet adamı. Avukatlıkla hayata atıldı. Donanma bakanlığında özel yardımcı, Avrupa'ya gönderilen kurullarda diplomatik görevli, Birleşmiş Milletler delegelerine müşavir, sonra delege, Illinois valisi olarak çalıştı. Eisenhower'a karşı cumhurbaşkanlığına aday gösterildiyse de kazanamadı. 1960'da Birleşmiş Milletler'e başdelege atandı.

Stevenson, Robert Louis Balfour (1850-1894) İskoçyalı yazar. 1883'de yayımladığı «Treasure Island — Define Adası» adlı romanıyla üne ulaştı. 1886'da yayımlanan «Doctor Jekyll and Mister Hyde — Doktor Jekil ve Mister Hayd» adlı eseri adını ölümsüzleştirdi.

steyr İng. i. ★ 1. Sp. Sürekli çaba gösterebilen yarış atı. ★ 2. Sp. Pist üstünde motosiklet gerisinden mukavemet koşusu yapan bisikletçi.

Stikker, Dirk Uipko (Doğ. 1897) Hollandalı diplomat, devlet adamı. 1946'da Hürriyet ve Demokrasi Partisi'ni kurdu, başkanlığını yaptı. 1948'de dışişleri bakanlığına getirildi. 1952-1958 yıllarında İngiltere'de, 1954-1958 yıllarında aynı zamanda İzlanda'da büyükelçi idi. 1950-1952 ve 1958-1961 yıllarında O.E.E.C. üyesi ve başkanı, 1958 -1961 yıllarında NATO Konseyi'nin baş delegesi olan Stikker 1961-1964 yıllarında NATO genel sekreterliği görevinde bulunmuştur. Bir eseri basılmıştır.

stil Lat. i. Bir sanatçıya, bir zamana ait tarz: Gotik stil; Louis stili. [Style — Style]

stilize Fr. s. Süsleme motifi olacak tarzda değiştirilmiş: Stilize bir çiçek. [Stylisé — Stylized, conventionalized]

stilize etmek b. f. Doğal bir nesneyi, süsleme motifi olacak biçimde değiştirme: Bir çiçeği stilize etmek. [Styliser — To conventionalize]

stilo Yun. i. Mürekkepli kalem.

Stirya Avusturya'nın güneydoğusunda bir bölge. Nüfusu 1 109 000'dir. Merkezi Graz'dır. Arazisi dağlıktır, hayvancılık ve orman bölgesidir.

stoacılık Yun. i. Fel. İstoacılık.

Stockholm İsveç'in başkenti. Malar gölünün Baltık denizine akışıyla meydana gelen adalar üzerinde yer alır. Nüfusu 808 500'dür. Kral sarayı ve yönetim merkezleri bu şehirdedir. Çok çeşitli endüstri kolları gelişmiştir. Gemi yapımı çok önemlidir.

stoisizm Bak. İstoacılık.

Stojadinoviç, Milan (Doğ. 1888) Yugoslav devlet adamı. 1922-1926 yıllarında maliye bakanlığı, 1935-1939 yıllarında başbakanlık, dışişleri bakanlığı ve Radikal Birlik Partisi başkanlığı yaptı. 1941-1948 yıllarında Madaskar adasına sürüldü. 1950'de Arjantin'de gazete çıkardı. Eserleri basılmıştır.

stok, -ku İng. i. ★ 1. Depo, mağaza gibi yerlerde biriktirilmiş tek cins eşya. ★ 2. s. Kusurlu ve yatkın.

Stoke on Trent (İngiltere) Manchester yakınında 265 500 nüfuslu bir şehir. Porselenleri ünlüdür.

stoma Yun. i. Bot. Bitkilerde gaz alışverişine yarayan aralıklar. Bitkilerin epiderma tarafından tam olarak sarılmaları, hayatlarının devamı için elverişli olmaz. Epidermadaki bazı aralıklar gaz alışverişini sağlar.

stop İng. ü. «Dur!» anlamında kullanılır.

stop etmek İng. T. b. f. Duruvermek.

stor İta. i. Pencereye yerleştirilen ve kaldırılıp indirilebilen perde. [Store — Blind]

Strabon (M.Ö. 58'e doğru - M.Ö. 21'le 25 arası) Yunan coğrafyacı. Amasya'da doğdu. «Coğrafya» adlı çok değerli bir eserin yazarıdır. Bu eser pek belli tarihî bir karakter taşır ve insanın, ulusların, imparatorlukların dünya ile ilişkilerini inceler.

Stradella, Alessandro (1645-1682) İtalyan bestecisi. Maceralı bir hayat yaşamış, Flotow'un operasına konu olmuştur. Melodi ve orkestrasyon yönünden güçlü eserler vermiştir. Başlıcaları, operalar, kantatlar ve «San Giovanni Battista» adlı oratoryosudur.

Stradivarius, Antonio (1644-1737) Dünyanın en ünlü kemanlarını yapan İtalyan. En uygun ağacı, ff deliklerinin ölçüsünü, ses gücünü ve cilâyı onun kadar yerinde kullanan bulunamadığı için, eşsiz kemanlarının değeri gün geçtikçe artmaktadır.

straponten İta. i. Bir araba ya da otomobilde, ek olarak kullanılan kaldırılır indirilir oturacak yer. Yerlerin sayısını arttırmak üzere sinema ve tiyatro salonlarına yerleştirilen aynı biçimde oturacak yer. [Strapontin — Flap - seat]

Strasbourg (Fransa) Alsace bölgesinin merkezi. Nüfusu 233 500'dür. Avrupa Konseyi'nin merkezi bu şehirdedir. Önemli bir nehir limanı ve endüstri merkezidir.

strateji Yun. i. Ask. Bir savaşı yöneltme sanatı. Genellikle orduların sevk ve idaresi anlamına da gelir. Zamanımızda bir ülkenin siyasal, ekonomik, sosyal ve askerlik konularını inceleyen, bunlara çözüm yolları arayan, metotlar getiren bilimin adıdır. esk. Sevkulceyş. [Stratégie — Strategy]

stratigrafi Yun. i. Jeol. Üst üste bulunan kayaları incelemeyi konu edinen bilim kolu. [Stratigraphie — Stratigraphy]

stratosfer Lat. i. Gazların hemen tamamiyle durgun bulunduğu, dünyadan oldukça uzak atmosfer kuşağına Teisserenc de Bort'un 1898'de taktığı ad. Atmosfere «eşsıcak kuşak» da denir. Bu katman (tabaka) 11 ile 80 km. arasında bulunur ve sıcaklığı sabittir. [Stratosphère — Stratosphere]

stratus Lat. i. Katman bulut. [Stratus — Stratus]

Strauss, Franz Josef (Doğ. 1915) Alman devlet adamı. 1949'dan beri federal meclisin üyesidir. 1953'de bakan oldu. 1956-1962 yıllarında savunma bakanlığı yaptı. Bir eseri basılmıştır.

Strauss, Johann (1804-1849) Avusturyalı besteci. Dans ve hafif müzik alanında birçok besteci yetiştiren bir ailenin ilk ünlü bestecisidir. Viyana'da doğdu. İlk müzik derslerini babasından aldı. «Mavi Tuna», «Tuna Dalgaları», «Güney Gülleri» ve «Viyana Ormanları» adlı valsleri günümüzde de ününü kaybetmemiştir. En çok beğenilen sahne eseri, «Çingene Baron» dur.

Strauss, Richard (1864-1949) Alman besteci. Münich'de doğdu. Özel müzik dersleri alarak yetişti. Münich Operası yardımcı yöneticiliği yaptı. Özellikle Wagner operalarını yönetmede büyük başarı sağladı. Eserleri, orkestrasyon yönünden güçlüdür. Başlıcaları: «Aus Italien Don Juan», «Macbeth», «Don Quichotte», «Elektra», «Salome» dir.

Stravinski, İgor (Doğ. 1882) Rus bestecisi. Uzun süre Fransa ve İsviçre'de yaşadı. Önce Fransız, daha sonra Amerikan uyruğuna geçti. Hukuk eğitimi yanında Rimsky Korsakov'dan orkestrasyon dersleri aldı. Alışılmış kuralları aşan eserleri, önce anlaşılmamış, bugün ise modern müziğin öncülerinden kabul edilmiştir. Başlıcaları: «Ateş Kuşu», «Orphée», «Petruchka», bale müziği, «Rossignol», «Mavra» operaları, «Histoire du Soldat» sahne eseridir.

Streicher, Julius (1885-1946) Alman politikacısı. Nazi yöneticilerinden olup Museviler'in öldürülmesinde sorumlu görülmüş ve 1946'da Nuremberg mahkemesi tarafından idama mahkûm edilmiştir.

streptokok Yun. i. Hek. Çok defa hastalık yaratan ve bir araya toplandıkları zaman zincircikler şeklinde görünen mikrokok. Hava, su ve toprakta, çürümekte olan maddeler içinde yaşayan streptokok ilk defa 1883'de yılancık illetinde bulunmuştur. [Streptocoque — Streptococcus]

streptomisin i. «Actynomyces griseus» denilen mantardan çıkarılan mikrop öldürücü bir antibiyotik.

stres i. Hek. Ruhsal bir gerilme ya da bedensel bir yüklenme altında vücutta ortaya çıkan uyum tepkilerinin tümüne verilen ad.

stretto İta. s. Müz. «Dar» anlamındadır. Hareketin hızlandırılacağını belirtir. Genellikle opera finallerinde kullanılır.



J. Strauss



R. Strauss



F. J. Strauss



J. Stravinski

striknin Fr. i. Katgabükenden çıkarılan kuvvetli zehir. [Strychnine — Strychnin (e)]

Strindberg, August (1849-1912) İsveçli yazar. Stockholm'de doğdu ve öldü. Önce Upsala Üniversitesi'ne yazıldı ama öğrenimini yarıda bıraktı. Sahne oyunculuğu, gazetecilik yaptı. 1879'da yayımladığı «Kırmızı Oda» adlı romanıyla üne ulaştı. Bundan sonra birçok hikâye ve özellikle tiyatro oyunları yazdı. 1883'de Paris'e yerleşen yazarda sinir dengesizliğinin ilk belirtileri başgösterdi. Birçok delilik buhranı geçirdi. Şaheserleri arasında şu eserlerini sayabiliriz : «Baba», «İskeletlerin Dansı», «Inferno — Cehennem», «Rüya», «Siyah Bayraklar».



A. Strindberg

stringendo İta. zf. Müz. Sıkıştırarak hızı arttırmak.

striptiz İng. i. Müzikle soyunma numarası. [Strip tease — Strip tease]

Stroheim, Erich von (1885-1957) Avusturya asıllı ABD sinema rejisör ve oyuncusu. Süvari teğmeniyken bir düello sonucunda yurdundan Amerika'ya göçtü. Yönettiği «Tutku» gibi dev filimlerle sinemanın alışılagelen bütün ölçülerinin dışına çıkarken, sert bir doğacılığı, yoğun bir romantizmi, şiddet ve intikam duygularını derinliğine veren psikolojik durumları ön plana çıkardı.

Stromboli Lipari adalarından biri. Sürekli püskürme halinde olan, geceleri etrafı aydınlatan, 926 m. yükseklikte koni biçimli volkanik bir adadır. Şimdiye kadar hiçbir zarar vermemiştir. Ada halkı, eteklerinde üzüm yetiştirir.

stronsiyum Lat. i. Kim. Sr sembolüyle gösterilen, bazı maden filizlerinde doğal halde bulunan, 800° C de ergiyen, 2,54 yoğunluğunda sarı bir maden. [Strontium — Strontium]

Stummvoll, Josef Leopold (Doğ. 1920) Avusturyalı kütüphanecilik uzmanı. Almanya'da Leipzig Deutcshe Bücherei'da çalıştı. 1933-1937 yıllarında Ankara'da Yüksek Ziraat Enstitüsü kütüphanesini kurdu ve müdürlüğü yaptı. Avusturya Ulusal Kütüphanesi'nde önemli görevler aldı. 1949'dan beri bu kütüphanenin genel müdürüdür ; aynı zamanda 1952-1953 yıllarında UNESCO'nun İran kütüphanelerini geliştirme uzmanı, 1959-1963 yıllarında New York'da Birleşmiş Milletler Kütüphanesi müdürü olarak görev aldı.

Stutgart (Almanya) Wurtemberg'in merkezi olan, Nesenbach suyu üstünde, 637 000 nüfuslu şehir. XV. yüzyıldan kalma bir katedrali, XVI. yüzyıldan kalma eski bir şatosu vardır. Başlıca endüstrileri kâğıtçılık, kuyumculuk, makine yapımı, elektrik malzemesi, kimya maddeleridir.

stüdyo İng. i. ★ 1. İçinde filim çevrilen atölye. [Studio — Studio, set] ★ 2. Radyoevinin, içinde söz söylenen, çalgı çalınan, temsiller verilen yeri. [Studio — Studio, stage] ★ 3. Artist atölyesi, çalışma odası.

su i. ★ 1. (Bu kelime kural dışı olarak, isim takımlarında belirten halinde iken «suyun» belirtilen halindeyken «suyu» biçimini alır) Yağmur, kar, dolu şeklinde bulutlardan yağan, bayağı sıcaklıkta sıvı halinde olup tadı, rengi kokusu olmayan, iki oylum hidrojen ve bir oylum oksijenden oluşmuş bulunan, denizleri, gölleri ırmakları, pınarları meydana getiren saydam akışkan. [Eau — Water] ★ 2. Çay, akarsu : İncesu, Göksu. [Rivière, fleuve — River, stream] ★ 3. Meyva, sebze gibi yemişlerin sıkılmasıyla elde edilen sıvı. [Jus — Juice] ★ 4. Kimi kokulu yaprak ya da çiçeklerin imbikten çekilerek alınan kokulu suyu. [Eau — Water, juice] ★ 5. Yemeğin sulu kısmı. [Sauce — Gravy, broth] ★ 6. Bir şeyin kenarına koşut (paralel) olarak yapılan süs. ★ 7. Yıkamak sözü ile «bir su yıkamak», «iki su yıkamak» şeklinde «defa» anlamına gelir. ★ 8. Demir aletleri ateşte kızdırdıktan sonra, suya daldırılarak sağlanan sertlik. Bu bıçağın suyunu iyi vermemişler. [Tremp — Temper]

sual Ar. i. Soru.

su askıları b. i. Bot. Tatlı su içinde yetişen bir suyosunu familyası. esk. Su avizeleri. [Characées — Stoneworts]

su aygırı b. i. Afrika'da ırmak boylarında yaşayan geniş ağızlı pek iri yapılı bir hayvan.

su baldıranı b. i. Bot. Asıl baldırandan çok küçük, tatlı sularda yetişir, zehirli bir bitki. Su kerevizi.

Subandrio (Doğ. 1914) İndonezyali devlet adamı. Tıp öğrenimi gördü. Öğrenci iken ulusal hareketlere karıştı. II. Dünya Savaşı'nda Japonlar'a karşı yeraltı faaliyetlerine girişti. 1950-1954 yıllarında İngiltere'de, 1954-1956 yıllarında Rusya'da büyükelçi olarak bulundu. 1957-1966 yıllarında dışişleri bakanı, 1960-1966 yıllarında başbakan 2. yardımcısı, 1962-1966 yıllarında aynı zamanda dış ekonomik ilişkiler bakanı idi.

subaşı b. i. ★ 1. Çiftlik kâhyası. ★ 2. Eskiden bir şehrin su işlerine ve suyun dağıtılmasına bakan kimse. ★ 3. Tar. Eski Osmanlı devrinde belediye başmüfettişi ödevini gören kimse.

su başı b. i. Kaynak.

subay i. Ask. Özel kanunlara göre orduya katılan, asteğmenden mareşale kadar rütbeler alabilen asker. esk. Zabit. [Officier — Officer]

su bendi b. i. Baraj.

su biberi b. i. Bot. Karabuğdaygillerden, sapları çok boğumlu bir bitki. Nemli yerlerde, yol boylarında yetişen su biberinin başak biçimli çiçekleri pembe ya da yeşilimtıraktır.

subilim b. i. Suların hareket, denge, rejim

durumlarını inceleyen bilim dalı. Hidroloji. esk. Mebhasül miyah. [Hydrologie — Hydrology]

su bombası b. i. Ask. Denizaltı ve savaş gemilerini batırmak için çeşitli su derinliklerine konulan ya da atılan, zaman ayarlı bomba. [Bombe flamboyante — Incendiary bomb]

su bölümü çizgisi b. i. Coğ. Su çatı.

su böreği b. i. Fırına konmadan önce yufkası suda haşlanan bir çeşit börek.

subra Fr. i. Terin elbiseyi lekelememesi için koltuk altına içten dikilen ince kauçuk koltukluk.

subret Fr. i. Komedi ve operetlerde ikinci derecede rol yapan kadın. [Soubrette — Abigail]

subye Fr. i. Bazı pantalon paçalarının iki tarafına dikili olup ayakkabının altından geçirilen meşinden ya da kumaştan parça.

su cenderesi b. i. Su gücü ile hareket eden pres. Küçük bir kuvvetin doğurduğu basıncı arttırarak büyük ağırlıkların kaldırılmasını sağlar.

Sucre (La Plata) Bolivya'nın, anayasasına göre başkenti. (gerçek başkenti La Paz) Nüfusu 60.100'dür. Şehir 2 700 m. yükseklikte kurulmuştur.

sucu i. Su satan ya da su taşıyan kimse.

sucuk i. ★ 1. Şişirilip kurutulmuş barsak içine baharlı et kıyması doldurularak yapılan bir çeşit konserve. ★ 2. Ceviz, badem içi gibi şeyler, bir ipliğe dizildikten sonra nişasta ile koyulaştırılmış kaynar üzüm şırasına batırılarak yapılan tatlı yiyecek.

sucuk gibi ıslanmak b. f. Kemiklerine işlercesine ıslanmak.

sucuk gibi olmak b. f. Çok terlemek.

sucul s. ★ 1. Sudan hoşlanan, suyu çeken. Hidrofil: Sucul pamuk. [Hydrophile — Hydrophilous] ★ 2. i. Zo. Durgun sularda yaşayan kınkanatlı böceklerin genel adı. esk. Hidrofil sineği. [Hydrophile — Hydrophilus]

suç, -çu i. ★ 1. Dine, ahlâka ya da kanuna aykırı hareket. Kabahat, cürüm, günah. [Faute, délit, péché — Fault, sin] ★ 2. i. Huk. Toplumsal düzeni bozan ve kanunların tarif ederek ceza müeyyidesi ile cezalandırdığı, insanlar tarafından meydana getirilen eylemler. [Délit, infraction pénale — Offence, crime, infraction, misdemeanour, violation]

su çatı b. i. Coğ. Bir dağ sırtının en yüksek noktalarının meydana getirdiği çizgi.

suçiçeği b. i. Hek. Ateşi 3 gün süren ve çiçeği andıran, fakat ondan çok hafif olan bir çocuk hastalığı. [Varicelle — Chicken-pox]

suç işlemek b. f. ★ 1. Dine, ahlâka ya da kanuna aykırı hareket etmek. [Commettre une faute — To sin] ★ 2. Kanunun cezalandırdığı bir eylemde bulunmak. [Commettre (un délit) — To commit a crime, violate the law]

suçlamak f. Bir kimseyi herhangi bir suçu işlemiş ya da kötü hali taşır diye göstermek. esk. İtham etmek. [Accuser — To accuse]

suçlandırmak f. Suçlamak.

suçlu s. Suçu olan, suç işlemiş olan. esk. Mücrim. [Coupable — Guilty]

suçluların iadesi b. i. Huk. Bir ülkede suç işleyip, diğer bir ülkeye sığınan suçlunun, suçun işlendiği devletin isteği üzerine, geri verilmesi. Siyasî suçlularla yurttaşlar geri verilmez. [Extradition — Extradition]

suçluluk duygusu b. i. Hek. Kendisinde var oldukları halde bir takım istek ve eğilimlerin kişi tarafından kabul edilmek istenmemesi, tasvip edilmemesine bağlı olarak duyulan ezginlik. [Complexe de culpabilité — Guilt feeling]

suçortaklığı b. i. Birden çok kimsenin aralarında önceden anlaşarak bir suç işlemeleri hali. [Complicité — Aiding and abetting]

suçta iştirak b. i. Huk. Tek kişi tarafından işlenebilecek olan bir suçun, ortak bir suç işleme iradesi ile birden fazla kimse tarafından işlenilmesi durumu.

suçüstü b. i. Huk. İşlenmekte olan ya da henüz işlenmiş suç ile suçun hemen işlenmesinden sonra polis ya da suçtan zarar gören tarafından takip edilerek, suçun işlendiğini gösteren delillerle yakalanan kimsenin işlediği suç. Suçüstü durumundaki suçların kovuşturması, özel bir kanuna göre yapılır. esk. Cürmü meşhut. [En flagrant délit — Red - handed, in flagrante delicto, on the hop, in the act or fact]

sudak i. Zo. Eti yenilen bir çeşit tatlı su balığı.

Sudan Afrika'nın kuzeydoğusunda bir ülke. Yukarı Nil bölgesinde yeralır. Yüzölçümü 2 506 000 km², nüfusu 13 540 000'dir. Başkenti Hartum, önemli şehri Kızıldeniz kıyısında bulunan Port - Sudan'dır. Sudan, 1889'da İngiliz - Mısır ortak sömürgesi olmuştur. 1951 yılında Kral Faruk kendisini Mısır ve Sudan Kralı olarak ilân etmiştir. Sudan 1953'de iç bağımsızlığını kazanmış ve 1 Ocak 1956'da bağımsız bir cumhuriyet olmuştur

sudan s. Yalancıktan, yapmacık.

sudan otu b. i. Buğdaygillerden, 2-3 m. boyunda, bir yıllık, sıcak mevsim otlak bitkisi.

Sudermann, Hermann (1857-1912) Alman oyun yazarı ve hikâyecisi. Prusya'da doğdu. Königsberg Üniversitesi'nde felsefe ve tarih okudu. Öğretmenlik, gazetecilik yaptı. Başlıca eserleri: «Şeref», «Sodom'un Sonu», «Taşlar Arasında», «Bayan Sorge», «Dünya», «Johannes» dir.

su dökmek b. f. İşemek.



su aygırı



ıdolabı b. i. Su çekmeye yarar dolap. [Noria — Water wheel]

su dökünmek b. f. Vücudunu, bedenini yıkamak.

sudra i. Hindistan'ın; içine rençberleri, zanaatçıları ve işçileri alan sonuncu sınıfından olan.

sudur Ar. ç. i. Kazaskerler.

sudur Ar. i. Türüm.

sudur etmek b. f. Türümek.

Sue, Eugène (1804-1857) Fransız romancısı. Tefrika roman türünün en büyük ustalarındandır. En ünlü eseri, Paris'in ayak takımının yaşamını yansıtan «Paris'in Esrarı» adını taşır.

sufle Fr. i. Hafif hamurdan, kalıpta pişirilmiş içi boş küçük pasta.

sufle etmek Fr. T. b. f. Tiyatroda sahnedeki oyunculara, söyleyecekleri sözleri gizli hatırlatmak. [Souffler — To prompt]

suflör Fr. i. Tiyatroda oyunculara, rollerindeki sözleri gizlice söyleyip hatırlatan kimse. [Souffleur — Prompter]

Suğla Gölü Konya ili sınırları içinde, Beyşehir gölünün güneydoğusundadır. Sularını Çarşamba nehri ile Konya ovasına akıtır. Yüzeyi 125 km² dir.

suğra Ar. i. ★ 1 Fel. Küçük önerme. ★ 2. s. Küçük : Küçük Asya.

Suharto (Doğ. 1925) İndonezyalı general ve politikacı. 1960-1965 yıllarında ordu kurmay başkanı yardımcısı, 1965'den beri ordu kurmay başkanı, 1965-1966 yıllarında ordu bakanı olan Suharto, 1966'da Sukarno'nun yetkilerini ve o zamandan beri kabine prezidyumu başkanlığını, aynı zamanda savunma ve güvenlik başbakan yardımcılığını üzerine almıştır. Sukarno, 1967'de bütün yetkilerini ona devretmek zorunda kaldı.

suhte Far. s. (Türkçe softa kelimesi, bu kelimeden bozmadır) Yanmış.


H. Sudermann


A. Sukarno

suhuf Ar. ç. i. ★ 1. Sayfalar, yapraklar. ★ 2. Peygamberlerin kutsal kitapları.

suhunet Ar. i. Fiz. Sıcaklık.

suibriği b. i. Bot. Suibriğigillerden yaprakları almaşık olup uçları sülük şeklinde uzayan tırmanıcı bir bitki. [Népenthès — Pitcher - plant]

suibriğigiller ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden 30 kadar türü içine alan ve örnek bitkisi «suibriği» olan bitki familyası. [Népenthès — Nepenthes]

su içinde b. zf. En aşağı bir fiyat olmak üzere : Bu çakı su içinde 20 lira eder.

su içinde kalmak b. f. Çok terlemek.

suiistimal, -li Ar. b. i. Kötüye kullanma.

suikast, -ti Ar. b. i. Birinin gizlicè canına kıymaya kalkışma. [Attentat — Criminal attempt on s.o.'s life]

suimuamele Ar. b. i. Birine karşı, yersiz olarak kötü davranma.

suiniyet, -ti Ar. b. i. Kötü niyet.

su inmesi b. i. Hek. Vücudun herhangi bir yerinde ve özellikle karın boşluğunda su toplanması. [Hydropsie — Hydropsy]

suizan, -nnı Ar. b. i. Biri hakkında beslenen kötü sanı.

sukabağı b. i. Bot. İçi kof, büyükçe ve birçok yerlerde kap olarak kullanılmakta olan bir çeşit kabak. [Gourde blanche — The white gourd]

su kafalılık b. i. Hek. Beyin - omurilik suyu ile dolu beyin içi boşluklarının normale göre genişlemesi, beyin dokusunun zararına artıp büyümesi. Beynin görev yapan doku bölümlerinin böylelikle azalması yüzünden, değişik aksaklıklar ve bu arada düşünce, bellek kusurları, eksiklikleri, genel davranış yavaşlamaları, duygu ve hezeyan kusurları ve giderek felçler kendini gösterebilir. Doğuştan bir yapı bozukluğu sonucu olabileceği gibi sonradan kafatası içinde bir tümör ya da iltihab hastalığı (menenjit, ensefalit gibi) sonucu olarak da ortaya çıkabilir. Ameliyatlarla önlenebilir. [Hydrocephalie — Hydrocephaly]

sukamışı, -nı b. i. Bot. Sukamışıgillerden, suda ve bataklıklarda yetişen, yaprakları almaşık, dişi ve erkek çiçekleri ayrı başaklar halinde toplanmış küçük bir bitki. [Massette — Bulrush]

sukamışıgiller b. ç. i. Bot. Birçeneklilerden sukamışı, suşeridi ve bunların türlerini içine alan bir bitki familyası. esk. Esediye. [Typhacées — Typhaceae]

su kapmak b. f. (Yaralar için) Suya değmek sonunda azmak.

Sukarno, Ahmed (Doğ. 1901) İndonezyalı devlet adamı. 1927'de ulusal hareketlere katıldı. İndonezya Millî Partisi'nin başkanlığını yaptı. Parti 1929'da kapatıldı, o da tevkif edildi ; 1930'da 4 yıl hapse mahkûm olduysa da 1932'de affa uğradı. İndonezya Partisi'ne girdi, başkanlığına getirildi; 1933'de parti kapatıldı, yine

sürgün edildi; sonra Sumatra'ya götürüldü. 1942'de Japonlar onu serbest bıraktılar. 1945'de bağımsız İndonezya Devleti'nin ilkelerini hazırladı. 1945 ağustosunda cumhuriyet ilân edildi; 1949 yılına kadar cumhurbaşkanlığı yaptı. 1949'da İndonezya Birleşik Devletleri (1950'de Birleşmiş İndonezya Cumhuriyeti) başkanı, 1963-1966 yıllarında devlet başkanı, 1959-1966 yıllarında aynı zamanda başbakan olan Sukarno'ya karşı son yıllarda gelişen muhalefet onu, 1967'de bütün yetkilerini General Suharto'ya bırakmak zorunda bıraktı. Bir eseri basılmıştır.

su katılmamış b. s. Halis, saf, gerçek.

su kayağı b. i. Sp. Ayaklarında kayak bulunan kişinin iple bir motor tarafından çekilerek su üzerinde kayması temeline dayanan spor. [Ski nautique — Water - skiing]

sukbe Ar. i. Delik.

su kesimi b. i. Geminin suda kalan kısmının derecesini göstermek için gemi üzerine konan rakamlar. İçindeki yükün derecesine göre değişir. [Flottaison — Water - line, water - mark]

su kestanesi b. i. (Göl kestanesi) Yemişi kestane gibi yenen ve suda yetişen bir bitki.

su kireci b. i. Suyun içinde çabuk katılaşan bir çeşit kireç.

su koyuvermek b. f. ★ 1. (Et ya da sebze pişerken) Suyunu salıvermek. ★ 2. Külb. Mızıklanmak, saçmalamak.

su kuşu b. i. ★ 1. Genellikle denizde, suda yaşayan kuş. [Oiseau aquatique — Aquatic bird] ★ 2. Ördek.

sukut, -tu Ar. i. Düşme.

su küre Yeri çevreleyen su kütlelerinin oluşturduğu küre. Denizleri, okyanusları, gölleri, akarsuları ve yeraltı sularını içine alır. Ortalama kalınlığı 3000 metreyi bulur. [Hydrosphère — Hydrosphere]

sulak s. ★ 1. Suyu olan, suyu bol. [Abondant — Marshy] ★ 2. Kuşlar için su konulan küçük kap.

Sulakyurt Ankara'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 741 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 16 993, merkezinin nüfusu 2 039'dur. İlçe ekonomisi, tahıl tarımı ve tiftik keçisine dayanır. Kasaba, Ankara'ya 107 km. uzaklıktadır.

sulamaç i. Yeri sulamaya yarar alet, ya da makine, arazöz.

sulamak f. ★ 1. (Toprak ya da hayvana) Su vermek. [Arroser; abreuver — To water] ★ 2. Külb. Peşin para ödemek: Sabah sabah on lira suladık.

sulandırılmış s. Kim. Su ya da başka bir sıvı katıştırılmış. esk. Memdut. [Etendu, dilué — Diluted]

sulandırmak f. ★ 1. Sulanmasını sağlamak, sulanmasına sebep olmak. ★ 2. Su ya da başka bir sıvı katıp karıştırarak yoğunluğunu azaltmak.

sulanmak f. ★ 1. Sulu hale gelmek, su koyuvermek. ★ 2. Suyu çoğalıp yoğunluğu azalmak. ★ 3. Sulamak işine uğratılmak. ★ 4. İmrendiğini açığa vurmak: Bizim meyvalara sulandı.

sularında zf. Saati ya da zamanı gösteren kelimelerin sonuna getirilerek vakti yaklaştırmaca olarak anlatır: Saat beş sularında.

sular kararmak b. f. Akşam olmaya başlamak.

sulfata Fr. i. Kinin sülfatına halkça verilen ad.

sulh Ar. i. Barış.

sulh olmak b. f. Uyuşmak, uzlaşmak: Yüz lira alacağa karşılık elli liraya sulh oldum.

Sulla, Lucius Cornelius (M.Ö. 137-78). Romalı diktatör. Hizmetinde bulunduğu Marius tarafından Roma'dan sürülmüş, sonra dönerek Roma'yı almış, 81'den 79'a kadar diktatörlük etmiştir.

Sullivan, Sir Arthur (1842-1900) İngiliz bestecisi. Krallık Müzik Akademisi'nde eğitim gördü. Eğitimine Leipzig Konservatuarı'nda devam etti. İlk ünlü eseri «Kenilworth» dür. «Ivanhoe» ve «Rose of Persia» adlı operaları ile de tanınır.

Sully, Maximilien de Béthune, duç de (1559-1641). Fransız devlet adamı, Chateau de Rosny'de doğdu IV. Henri'nin danışmanı ve nazırı olmuş, maliye, ekonomi, yönetim ve tarım işleriyle uğraşmıştır. İlk defa ciddi bir bütçe yapmıştır.

Sully, Prudhomme, Armand (1839-1907) Fransız şairi. Paris'de doğdu. Parnasçı bir şair olan Prudhomme'un şiirleri hisli ve fikir açısından da zengindir. Başlıca eserleri: «Yalnızlık», «Şefkatsizlik» dir. 1901 Nobel Edebiyat armağanını kazanmıştır.

sulp, -bü Ar. i. ★ 1. Fiz. Katı. ★ 2. «Bir kimsenin öz evlâdı bulunmak» demek olan «sulbünden gelmek» deyiminde geçer.

sulta Ar i. Yetke. Yaptırma ya da yasak etme hakkı. Otorite.

sultan Ar. i. ★ 1. Osmanlı padişahlarına ve bunların karılarına, kızlarına ve kızkardeşlerine verilen san: Kösem Sultan. ★ 2. Eskiden kimi bektaşi azizlerine verilen san: Balım Sultan, Kaygusuz Sultan.

Sultanahmet Camisi İstanbul'un en ünlü ve güzel camilerinden biri. I. Sultan Ahmet'in adına yapıldığı için böyle anılagelmiştir. Yapıcısı Mimar Mehmet Ağa'dır. Mavi çinileriyle ünlüdür. Bu yüzden Avrupalılar onu «Mavi Cami» diye de adlandırırlar.

Sultandağı Afyon'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 645 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 18 353, merkezinin nüfusu 5 646'dır. Akşehir ve Eber göllerinin bir kısmı ilçe toprakları içindedir. Tahıl tarımı ve küçükbaş hayvancılık yapılır. Kasaba, Sul-

tandağı eteklerindedir. Afyon - Konya kara ve demiryolu üzerindedir. Afyon'a 70 km. uzaklıktadır.

Sultanhanı Niğde'nin Aksaray ilçesi bucaklarından. 5 köylü bucağın nüfusu 12 857, merkezinin nüfusu 3 367'dir.

Sultanhisar Aydın'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 267 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 17 698, merkezinin nüfusu 3 583'dür. İlçe topraklarının kuzeyinde Aydın dağları bulunur. B. Menderes'den başka Malgaç ve Atça dereleri başlıca akarsulardır. Tahıl, pamuk ve tütün tarımı yapılır. Zeytin ve portakal da önemli yer tutar. Kasaba, Malgaç dağının güney eteklerindedir. İzmir - Denizli karayolu ile, Aydın - Afyon demiryolu kasabadan geçer. Aydın'a 31 km. uzaklıktadır.

sultanım ü. Sevgili efendim, sevgili kadınım.

sultanî (sultaniye) s. ★ 1. Sultanlara değgin, sultanlarla ilgili. ★ 2. (Sultani) Liselerin cumhuriyetten önce taşıdıkları ad. ★ 3. Çekirdeksiz üzüm çeşidi.

sultanî bamya b. i. Bot. Eti yumuşak, gevrek ve lezzetli bir bamya çeşidi.

sultanî bezelye b. i. Bot. Taze meyvaları yenen, lezzetli, turfanda ve değerli bir bezelye çeşidi.

sultanî tembel b. s. İş görmekten hiç hoşlanmayan.

sultanlık i. ★ 1. Padişahlık. ★ 2. mec. Ergi. esk. Mazhariyet.

Sultanmut Bak Doğansu.

Sultan Velet, Ahmet (1226-1312) Şair. Larende'de doğdu. Celâleddin Rumî'nin oğludur. Babasının yanında yetişmiş, onun ölümünden çok sonra Çelebi Hüsameddin de ölünce şeyhlik makamına geçmiştir. Ömrünü Mevleviliği yaymak ve Mevlevi tören ve esaslarını düzenlemekle geçirdi. Bütün eserlerinde tasavvuf konularını işlemiştir. «İbtidanâme» adlı kitabında Mevlâna'nın hayatına ait geniş bilgiler verdiği için, bir belge kitabı olarak kabul edilir. Başlıca eserleri: «Divan-ı Türki Sultan Veled», «İntihanâme», «Rübabnâme» dir.

sulu s. ★ 1. Suyu olan. [Aqueux — Watery] ★ 2. Suyu çok olan. [Juteux — Juicy] ★ 3. Yoğunluğu az. [Etendu, dilué — Diluted] ★ 4. mec. Yavan şakalar yapan: Ne sulu adam.

suluboya b. i. ★ 1. Su ile ezilerek kullanılan boya. [Aquarelle — Water - colour] ★ 2. Bu türlü boya ile yapılmış olan resim. [Aquarelle — Water - colour painting]

Suluçam Ağrı'nın Doğubeyazıt ilçesi bucaklarından. 17 köylü bucağın nüfusu 7 795, merkezinin nüfusu 628'dir. Eski adı Musun'du.

suluk i. ★ 1. Kuş kafeslerinde su konan kap. Ya da genellikle su kabı. ★ 2. Çoğu küçük çocukların başlarında, yer yer saç dökülmesi ve kabartılarla beliren bir deri hastalığı. ★ 3. Kuş tepeliği.

suluk zinciri b. i. Gemin, çene altından geçen zinciri.

Suluova Amasya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 465 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 22 264, merkezinin nüfusu 9 701'dir. En önemli yükseklik doğudaki Akdağ'dır (2 072 m.). Tahıl, pancar tarımı ve meyvacılık yapılır. Eski adı Suluca olan kasaba, ovanın doğusunda bir sırt üzerinde kurulmuştur. Sivas - Samsun demir ve karayolu kasabadan geçer.

Sulusaray Tokat'ın Artova ilçesi bucaklarından. 22 köylü bucağın nüfusu 12 597, merkezinin nüfusu 1 473'dür.

sulu sepken b. i. Karla karışık yağmur. [Giboulée — Sleet]

su mahallebisi b. i. Sade pirinç unu ile, koyuca pişirilip üstüne pekmez, toz şeker dökülerek yenen mahallebi.

sumak i. Bot. Somak.

Sumatar Bak. Yardımcı.

Sumatra (İndonezya) Sonda takımadalarından en batıda yer alanı ve en büyüğü. Yüzölçümü 423 000 km², nüfusu 14 800 000'dir. Başlıca şehirleri Palembang, Padang Perlak'tır. Yağ palmiyeleri ve Hindistan cevizi ağaçları tarlaları vardır. Diğer toprak mahsulleri pirinç, tütün, kahve ve çaydır. 1946'dan beri İndonezya'nın sınırları içindedir.

Sumba Sonda adalarından biri. İndonezya'ya aittir. Yüzölçümü 11 082 km², nüfusu 182 000, merkezi Waingapur'dur. Arazisi dağlıktır İklimi çok kuruktır. Palmiye, pirinç, mısır, pamuk, tütün yetiştirilir. Atları ünlüdür.

Sumbava Sonda adaları grubundan, İndonezya'ya ait takımada. Yüzölçümü 14 500 km², nüfusu 315 000'dir. Şeker, tütün yetiştirilir. Atları ünlüdür.

su medüzleri b. i. Zo. Denizanalarını içine alan selentereler sınıfı. esk. Hidromedüziye. [Hydroméduses — Hydromedusas]

sumen Fr i. Yazı yazılacak kâğıdın, üzerine konulduğu genişçe ve düzgün mukavva. Üstüne kurutma kâğıdı yerleştirildiği gibi kimi vakit de altında evrak saklıyacak cepleri bulunur. [Sous - main — Writing - pad]

sumercimeği b. i. Bot. Sumercimeğigillerden, durgun su yüzlerinde gelişen ve çoğu bu suların yüzünü kaplayan yüzücü bir su bitkisi. [Lemna, lenticule — Duckweed, lemna]

sumercimeğigiller ç. b. i. Bot. Birçeneklilerden, örnek bitkisi sumercimeği olan küçük bir bitki familyası. [Lemnacées — Lemnaceae]

su mermeri b. i. Yumuşak, beyaz bir mermer çeşidi. Kaymak taşı [Albâtre — Albaster]

Sumer, Nurullah Esat (Doğ. 1899) İktisatçı. İzmir'de doğdu. Berlin ve Frankfurt üniversitelerinde maliye ve hukuk okudu. Os-

manlı Borçlarını Tasfiye Heyeti'nde üye ve 1933'de Sümerbank'ın ilk genel müdürü oldu. 1940'da mebus seçildi. 1944'de maliye bakanlığına getirildi. 1947-1950 süresince Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası ve Para Fonu Türk Guvernörü oldu. 1949'da devlet bakanlığına getirildi. Atatürk tarafından kendisine «Sumer» soyadı verildi. Eserleri basılmıştır.

suna i. Erkek ördek. [Canard — Drake]

sunak i. Kurban taşı ya da kurban kesilen yer.

Sunay, Cevdet (Doğ. 1900) Emekli orgeneral, cumhurbaşkanı. Trabzon'da, alay müftüsü Sabri Bey'in oğlu olarak doğdu. 1917'de Kuleli Askerî Lisesi'ni bitirdi. I. Dünya Savaşı, geniş subay kadrolarını gerektirdiği için, Harbiye'ye girmeden eğitim alanına gönderildi. Ağır topçu sınıfına ayrılan asteğmen Cevdet (Sabri), gönüllü olarak Filistin cephesine gitti. Aynı yıl İngilizler'e esir düştü ve babasıyla aynı kampta kaldı. 1920'de Anadolu'ya geçip Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Gaziantep'deki yararlıkları ile madalya aldı. Ankara antlaşmasından sonra güney cephesi hafifletilince batı cephesine atandı. İzmir'in kurtuluşundan sonra kendisine İstiklâl Madalyası verildi. Millî Mücadele'den sonra Harp Okulu'na; 1927'de Harp Akademisi'ne girdi. Yüzbaşılığa terfi ettikten sonra, II. Kolordu 4. Tümen Topçu Alayı 3. Batarya komutanlığı ile Edremit'e gönderildi. 1933'de Genel Kurmay Harekât Başkanlığı Harekât Şubesi'ne atandı. 1934'de binbaşı rütbesiyle 4. Kolordu Harekât Şubesi'nde görevlendirildi. 1935'de I. Süvari Tümeni kurmay başkanı olarak Karaköse'ye gitti. 1938'de 5. Topçu Alayı 3. Tabur komutanlığına, 1939'da 4. Kolordu Harekât Şubesi müdürlüğüne atandı. 1940'da yarbaylığa yükselen Sunay, 1942'de Harp Akademisi'nde tabiye öğretmen yardımcılığına, 1943'de 72. Topçu Alayı komutanlığına getirildi. 1943'de yeniden Harp Akademisi'ne döndü. Öğretmenlik yıllarında «Geri Hizmet» ve «III. Sınıf Tabiye Dersleri» adlı iki eser yazdı. 1947'de Zırhlı Topçu Alayı komutanı oldu. 1949'da da tuğgeneralliğe yükselen Sunay, 1950'de Genelkurmay Harekât Daire Başkanlığı'nda çalıştı. 1952'de tümgeneral ve 1953'de 33. Tümen komutanı oldu. 1955'de 9. Kolordu komutanı olarak Erzurum'da bulundu. Korgeneral olduktan sonra, 1957'de Genelkurmay Harekât Dairesi başkanlığına, 1958'de ise Genelkurmay II. başkanlığına, Ağustos 1960'da da Genelkurmay başkanlığına atandı. 14 Mart 1966 yılına kadar Genelkurmay başkanı olarak kalan Orgeneral Cevdet Sunay, 15 Mart'da ordudan ayrıldı, iki gün sonra cumhurbaşkanlığı kontenjanından Cumhuriyet Senatosu'na girdi. 28 Mart 1966'da cumhurbaşkanı seçildi.

sundurma i. Yağmur ya da güneşten korunmak için yapılan etrafı açık çatı. [Auvent — Open - shed]

sungu i. Büyüğe sunulan armağan. esk. Takdime. [Presentation — Presentation]

sungur i. Akdoğan da denilen bir kuş. [Faucon blanc — White falcon]

Sungurlu Çorum'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 604 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 81 758, merkezinin nüfusu 11 793'dür. İlçe ekonomisi; tahıl tarımı, bağcılık ve hayvancılığa dayanır. Ayrıca Tekel idaresine ait tuzlar da vardır. Kasaba, Çorum'a 71 km. uzaklıktadır.

suni Ar. s. Yapma, takma: Suni diş. [Artificiel — Artificial]

sunmak f. Büyüklere ya da nezaket gereğince büyük gösterilen kimselere «göstermek, vermek, yollamak, göndermek» gibi anlamlara kullanılır: Saygılarımı sunarım. esk. Takdim etmek. [Présenter — To present]

sunturlu s. Yaman, berbat: Sunturlu küfür. [Terrible — Terrible]

Sun Yat - sen, Çung Şan (1866-1925) Çin'li devlet adamı. Tıp öğrenimi gördü. 1895'de cumhuriyetçi harekete karıştı, 1911'e kadar Hawai'de, Amerika'da, Japonya'da ve İngiltere'de yaşadı. Cumhuriyetçilik için çalıştı, ilkelerini yayınladı. Çin Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanı oldu.

suoku b. i. Bot. Suokugillerden, bataklık bölgelerde ve su boylarında yetişen, köksapları taze iken kekre olduğu halde kurutulunca yenilebilen küçük bir bitki. [Sagittaire, sagette — Sagittaria]

suokugiller ç. b. i. Bot. Birçeneklilerden, örnek bitkisi suoku olup yetmiş kadar türü bilinmekte olan küçük bir bitki familyası. esk. Ricîlül vezziye. [Alismacées — Alismaceae]

Suomi Finlandiya'da konuşulan Fin dili.

supalan Fr. i. («Vinç üzerinde» ya da «vinç altında» demektir) Bir limandan diğer bir limana gönderilen malların yükleme limanında vinçle gemiye alınması için yükleyici tarafından geminin bordasına getirilmesi ve gideceği limanın da aynı şekilde teslim alınması hususunda deniz ulaştırma anlaşmalarına konulan kayıt.

su paluzesi b. i. Nişasta ile pişirilip üstüne pekmez dökülerek yenen paluze.

supanglez Fr. b. i. Çikolatalı bir çeşit tatlı.

supap, -pı Fr. i. Tulumbalarda olduğu gibi, akışkan bir maddenin geçmesine yol veren, fakat geri dönmesini önleyen kapak. [Soupape — Valve]

supe Fr. i. Gece geç vakit yenilen yemek. [Soupé — Supper]

suph Ar. i. Sabah, gün ağarması.

suphi Ar. s. Sabahla ilgili, sabah vakti olan.

Suphi Paşa, Abdüllâtif (1818-1886) Devlet adamı. Mora'nın Trapoliçe kasabasında doğdu. Çeşitli memuriyetlerden sonra Ab-





Cevdet Sunay

dülaziz zamanında 1861'de ilk defa evkaf nazırlığına geçirilmiştir. Bundan sonra çeşitli nazırlıklarda bulunmuştur. Tarihe ait bazı eserler yazmıştır. Hamdullah Suhi Tanrıöver'in babasıdır.

Supiluliyuma Etiler'in en büyük hakanı. Sadakat yemini ettiği büyük kardeşini tahttan uzaklaştırdıktan sonra bir istilâ siyasetiyle Eti'yi genişletmiştir. Suriye'de doğrudan doğruya Büyük Mısır'la temasa geçmiş ve Amuru ve Kadeş prenslerini kendi tarafına çekmiştir. Mısır'a evlenmek için giden oğlu yolda öldürülünce Mısır'a savaş açmış; Mısırlılar'dan alınan esirler Eti'ye 20 yıl süren salgın bir hastalık getirmişler, birçok kimseler ve bu arada Supiluliyuma da bu salgında ölmüştür.

suples Fr. i. ★ 1. Bazan dilimizde «hal ve şartlara kolay uyarlık» anlamında kullanılır. [Souplesse, flexibilité, diversité d'aptitudes — Flexibility, suppleness, adaptability, pliancy] ★ 2. Sp. Güreşte, hasmı belden yakalayıp sırtını yere getirme amacıyla yapılan çevirme hareketi



Franz von Suppe

Suppe, Franz von (1819-1895) Avusturyalı besteci. Müzik hayatına orkestra yöneticiliği ile başladı. Viyana orkestrası yöneticisi olarak ün yaptı. Birçok operet ve uvertür bestelemiştir.

supya Yun. i. Mürekkep balığı.

sur i. Talih, şans.



Suriye'nin arması

sur Ar. i. ★ 1. Bir şehri kuşatan kalın ve yüksekçe kale duvarı. [Murailles — City wall] ★ 2. İsrafil borusu.

sur Far. i. Düğün; düğün gibi nedenlerle verilen şölen.

Sur Eski Fenike'nin çok önemli bir ticaret ve endüstri merkezi olan şehir. Bu şehri Saydalılar, Kartaca'yı da Surlular kurmuşlardı. Sur şehri 13 yıl süren bir kuşatmadan sonra II. Buhtunnasar tarafından alınmış, sonra M.Ö. 332 yılında İskender'in, 1123'de Haçlılar'ın, 1291'de Müslümanlar'ın eline geçmiştir. Bugün Sur, Suriye'nin 6 000 kadar nüfuslu bir kasabasıdır.

Surabaya Cava adasının, Madura boğazı üstünde ve Kali - Mao ırmağı halicinde çok işlek bir liman şehri. Nüfusu 1 318 900'-dür. Büyük vapur kumpanyalarının Büyük okyanusta son uğrağıdır. İthalât ve ihracatı önemlidir.

Surakarta (ya da Solo) Cava adasında, Kali - Pepe ve Kali - Solo suları kavşağında 451 000 nüfuslu bir şehir. Önemli demiryolları kavşağıdır.

Surat (Hindistan) Bombay bölgesinde 296 900 nüfuslu şehir. Hafif ipekli kumaşlarıyla ünlüdür.

surat, -tı i. ★ 1. Yüz. (Hakaret yollu söylenir) Yüzün hali: Herifteki surata bak! [Mine, air du visage — Face] ★ 2. Somurtkanlık: Herifte suratı görme, bir karış. [Mauvaise mine, air maussade — Sour face] ★ 3. Üstünde insan resmi olan oyun kâğıdı. [Figure — The court cards]

surat asmak b. f. Kaşlarını çatıp yüzüne sert bir hal vermek.

surat etmek b. f. Birine karşı küskün durmak.

suratlı s. Yüzü gülmez, ters.

suratsız s. ★ 1. Somurtkan. [Maussade — Sulky] ★ 2. Çirkin. [Laid — Ugly]

sure Ar. i. Kur'an'ın bölünmüş olduğu 114 bölümden her biri: Fatiha suresi, Yusuf suresi.

suret, -ti Ar. i. ★ 1. Görünüş, biçim: İnsan suretinde bir ağaç. ★ 2. Yazı ya da resim kopyası: Bunun bir suretini almalı. ★ 3. Tarz, yol: Bu surette, uygun düşecek surette. ★ 4. Mat. Pay.

sureta Ar. zf. ★ 1. Görünüşe göre. ★ 2. Yalandan.

sureti haktan görünmek b. f. Temiz yürekle davranır gibi görünmek.



Suriye Ortadoğu'da bağımsız bir ülke. Yüzölçümü 184 500 km², nüfusu 5 399 000, başkenti Şam, önemli şehirleri Halep, Hama, Humus ve Akdeniz'de önemli bir iskele olan Lazkiye'dir. Asi nehri tarafından sulanan ovalar çok verimlidir. Doğu Suriye çöller ve çok kurak steplerle kaplı bir yayladır. Kuzeyde Fırat nehri ile kesilir. Bu nehir boyunca da verimli ovalar yer almaktadır. Buğday, susam, sebze, tütün, pancar, patates, pamuk, zeytin yetişir. İpek böcekçiliğine önem verilir. Halkın geçim kaynağı hayvancılıktır, koyun ve keçi beslenir. Kuyumculuk, ipekli dokuma önemlidir. Ortadoğu'dan Akdeniz'e petrol taşıyan «pipe - line» ların bu ülkeden geçmesi ona ayrı bir önem kazandırmıştır. ★ Tarih: Suriye, eskiçağlarda çok önemli rol oynamış bir bölgede kurulmuştur. Mısırlılar, İranlılar, Yunanlılar, Romalılar tarafından işgal edilmiş ve 1517'de son olarak da Osmanlı İmparatorluğu'nun eline geçmiş, 1918'den 1945'e kadar Fransız mandasında bir cumhuriyet olarak yönetilmiş, II. Dünya Savaşı sırasında, Almanlar'ın Ortadoğu'ya sızmasını önlemek isteyen İngiliz ve Fransız birlikleri tarafından işgal edilmiştir. 1945'de tam bağımsızlığını ka-

zanmış, sık sık hükümet darbeleriyle devrilen hükümetlerle yönetilmiştir. 1958'de Mısır'la birlikte Birleşik Arap Cumhuriyeti'ne üye olmuşsa da 1961 yılında bu birlikten ayrılmıştır. Günümüzde, sosyalizmi kurmaya çalışan fakat burjuvazinin devamlı direnciyle karşılaşan Baascı subayların yönetimindedir.

surname Far. i. Eskiden Osmanlı padişahlarının erkek çocuklarının sünnet ve kız çocuklarının evlenme düğünleri hakkında yazılan manzum ya da mensur eser.

Suruç Urfa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 799 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 42 537, merkezinin nüfusu 8 990'dır. Önemli akarsu Çermelek suyudur. İlçe ekonomişi, tahıl tarımı, hayvancılık ve hayvan ürünlerine dayanır. Kasaba, güney demiryolu üzerindeki Mürşitpaşa istasyonuna 12 km. lik bir yolla bağlıdır. Urfa'ya 46 km. uzaklıktadır.

Su, Ruhi (Doğ. 1912) Halk türküleri, opera sanatçısı ve folklorcu. Van'da doğdu. 1936'da Ankara Müzik Öğretmen Okulu'nu, 1942'de Ankara Devlet Konservatuvarı Opera bölümünü bitirdi. 1952'ye kadar çeşitli operalarda oynadı. Siyasî suçlandırılmayla 1952'de Devlet Operası'ndaki görevine son verildi. Halk türkülerini inceledi, derledi, söyledi, yeni besteler yaptı ve bunlara gerçek değerlerini verdi.

susak s. ★ 1. Susamış. [Assoffé — Thirsty] ★ 2. Su kabağıyla yapılmış ya da ağaçtan oyulmuş olan maşrapa.

susal s. Bot. ve Zo. Suda yaşayan (bitki ya da hayvan). esk. Mai, maiye. [Aquatique — Aquatic]

su salyangozu b. i. Zo. Kafındanbacaklı yumuşakçaların tatlı ya da tuzlu sularda yaşayan ve bütün dünyaya yayılmış bulunan bir cinsi.

susam i. Bot. ★ 1. Susamgillerden, sıcak bölgelerde yetişen küçük bir bitki ve bunun küçük, darı büyüklüğünde ve oval biçimli sarımtırak tohumları. Yağı çıkarıldığı gibi övütülerek «tahin» denilen koyu bir sübyesi yapılır. [Sésame — Sesame] ★ 2. Süsen.

susamak ★ 1. Su içeceği gelmek. [Avoir soif — To be thirsty] ★ 2. mec. Çok istemek, şiddetli bir ihtiyaç duymak.

susamgiller ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden, en önemli ve örnek bitkisi «susam» olan küçük bir bitki familyası. esk. Susamlar. [Pédaliacées — Pedaliaceae]

susamurugiller b. ç. i. Zo. Etobur memelilerden, kokarcaları, sansarları ve susamurlarını içine alan hayvanlar familyası. esk. Samuriye. [Mustélidés — Mustelidae]

su sığırı b. i. Zo. Manda.

susığırlık Bak. Susurluk.

suskun s. Pek az konuşan esk. Sükûti. [Taciturne — Taciturn]

susmak f. ★ 1. Söylemeyi ya da ses çıkarmayı kesmek. [Cesser de parler — To stop talking] ★ 2. Hiç sesini çıkarmamak. [Garder le silence — To keep silent]

susmalık i. Sus payı. esk. Hakkı sükût.

sus payı b. i. Susmalık.

su sporları b. i. Su içinde yapılan sporlar. Yelken, yüzme, kürek, su topu, su kayağı gibi.

suspus olmak f. Susup sinmek.

susta i. Emniyet yayı. [Crande sureté — Safety - catch]

susta durmak b. f. ★ 1. (Köpek) İki art ayak üzerinde durmak. ★ 2. mec. Korkudan karşısındakinin önünde gayet terbiyeli ve çekingen bir durum almak.

sustalı çakı b. i. Açıldıktan sonra sustasına basılmadıkça kapanmayan bir çeşit çakı. [Canif, couteau à cran d'arrêt — Clasp - knife]

susturmak f. ★ 1. Susmasını sağlamak. esk. İskât etmek. ★ 2. Verdiği karşılıkla birini artık söz söyleyemeyecek bir duruma sokmak. esk. İlzam etmek.

Susurluk Balıkesir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 601 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 39 603, merkezinin nüfusu 11 271'dir. Susurluk ırmağı ve kolları tarafından sulanan topraklarda tahıl, şekerpancarı, pamuk, tütün ve susam yetiştirilir. Meyvacılık da önemli yer tutar. İlçenin güney kesimlerinde borasit madeni vardır. Kasaba, Balıkesir — Bandırma kara ve demiryolu üzerindedir. Şeker fabrikası vardır. İl merkezine 53 km. lik asfalt bir yolla bağlıdır.

Susurluk Irmağı Şaphane dağından doğar. Sındırgı'nın yakınında kuzeye dönerek Trilye'nin batısından Marmara'ya dökülür. Başlıca kolları Kocaçay, Kirmastı ve Nilüfer çayıdır. Uzunluğu 260 km. dir.

Susuz Kars'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 733 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 24 711, merkezinin nüfusu 3 005'dir. İlçe ekonomisi, hayvancılık ve sonra tarıma dayanır. Eski adı Cilavuz olan kasaba, Kars — Ardahan karayolu üzerinde Kars'a 28 km. uzaklıktadır.

Susuzmüsellim Tekirdağ'ın Hayrabolu ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 10 860, merkezinin nüfusu 644'dür.

Suşehri Sivas'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 643 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 56 866, merkezinin nüfusu 7 162'dir. Kelkit suyu ve buna karışan Endires çayı önemli akarsulardır. Buğday, arpa ve şekerpancarı yetiştirilir. Kasaba, Sivas — Erzincan karayolu üzerindedir.

suşeridi b. i. Bot. Sukamışıgillerden, 1 m.'ye kadar uzayabilen, yaprakları açık yeşil renkte olup şeridi andıran sucul bir bitki. [Typha — Typha]



susam



susamuru



Ruhi Su

Suşo (Çin) Şanghay yakınında, Kiyang - Su'-nun merkezi olan 633 000 nüfuslu bir şehir. Bu şehir güzelliğiyle ve kanallarıyla ünlüdür.

sut i. Kim. Doğal sodyum tuzlarından çıkarılan alkali.

sutaşı, -nı i. Bazı giysileri süslemek için kullanılan işlemeli şerit. Suyolu.

suterazisi b. i. Eskiden, uzak yerlerden getirilen ve basıncı fazla olan suyun, künkleri patlatmaması için o basıncı azaltmak üzere, belli aralıklarla yapılan, kule biçimindeki su durağı.

suteresi z. i. Bot. Turpgillerden, sularda ya da çok nemli topraklarda yetişen bir tere cinsi. [Cresson — Cress]

sutopu b. i. Su üstünde, genellikle yüzme havuzunda oynanan top oyunu. Yedişer kişilik takımlar arasında, yüzerek topu kaleye atmak esası üzerine oynanır.

sutyen Fr. i. Kadınların göğüslerini derli toplu tutmak için kullandıkları göğüs askısı. [Soutien - gorge — Brassiere]

Suudî Arabistan Arap yarımadasında bağımsız bir ülke. Yüzölçümü 1 840 000 km², nüfusu 6 000 000 kadardır. Başkenti Riyad'dır. Büyük Nufud çölü, Küçük Nufud çölü, Rubülhali çölü gibi büyük çöllerle kaplıdır. Ekonomisi 1936'da Necit'de petrol bulunmasından sonra tamamen değişmiştir. Mekkeyi ziyarete gelen turistler de ayrı bir gelir kaynağıdır. Dünya petrol üretiminde, yıllık 75 milyon ton ile 5. durumdadır. Buna rağmen ülke geri kalmış ülkeler arasındadır. ★ Tarih: Suudi Arabistan Krallığı 1919 yılında Necit Emiri İbn-Suud tarafından kurulmuş ve Hicaz, Asir ele geçirilerek genişlemiştir. Kral Suud'un ölümünden sonra yerine geçen oğulları geçinememişler, karışıklıklardan sonra 1964 yılında Faysal başa geçmiştir. Ülke yarı mutlakiyetçi bir monarşidir.



Suvanna Fuma, Prens (Doğ. 1901) Laoslu devlet adamı. Yüksek mühendis olarak teknik görevler aldı. Laos'un bağımsızlığı için çalışan liderlerden biridir. 1950'de bakan, 1951-1954 yıllarında başbakan 1954-1956 yıllarında başbakan yardımcısı, 1956-1957, 1957-1951-1954 yıllarında başbakan 1954-1956 yıllaberi başbakan olan Laoslu lider, arada dışişleri bakanlığı, başka bakanlıklar, 1958-1959 yıllarında Fransa'da büyükelçilik, 1960'da meclis başkanlığı da yapmıştır; 1964'den beri aynı zamanda dışişleri bakanıdır.

suvanyör Fr. i. Sp. Bir maç ya da bir koşu sırasında, özellikle boks karşılaşmalarında, sporcunun bakımıyla ilgilenen kimse. [Soigneur — Boxer's second]

suvare Fr. i. Akşam yemeğinden sonra yapılan eğlence, temsil. [Soiré — Evening party]

suvarım s. Bir suvarmada ya da bir sulamada verilen su miktarı.

Suvarlı Adıyaman'ın Besni ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 7 141, merkezinin nüfusu 2 225'dir.

suvarmak f. (Hayvana) Su vermek, su içirmek. [Abreuver — To water]

suvat i. Hayvan suvaracak yer. [Abreuvoir — Horse - pond]

su vermek b. f. İçecek su vermek, su içirmek. [Abreuver, faire boire — To water] ★ 2. Birine içecek su getirmek. [Donner de l'eau — To give water] ★ 3. Sulamak. [Arroser — To sprinkle] ★ 4. (Demir aletler için) Tavlamak. [Tremper — To temper]

suya düşmek b. f. Bir iş başarısızlığa uğramak.

suya göstermek b. f. Hafifçe yıkamak.

suyolcu b. i. Su yollarına bakan kimse.

suyolu, -nu b. i. ★ 1. Filigran ★ 2. Sutaşı. ★ 3. Çocukların, kâğıt üzerine birtakım noktalar koyduktan sonra aralarını çizgilerle birleştirerek oynadıkları oyun.

suyosunları ç. b. i. Bot. Yüksek bitkiler gibi yapılarında nişasta bulunan, çiçeksiz, klorofilli ve kendibeslek, şerit halinde sucul bitkiler şubesi. esk. Üşniye. [Algues — Algae]

suyuk i. Hek. Canlıların vücudunda bulunan her türlü sıvı. esk. Hılt. [Humeur — Humour, tisue - fluids]

suyu mu çıktı ü. «Ne kusurunu gördün?» anlamına gelir.

suyuna tirit b. s. Baştan savma, değersiz, özensiz.

suyunca gitmek b. f. Bir kimseyi sinirlendirmeyecek şekilde hareket etmek.

suyunu çekmek b. f. ★ 1. Yemek kaynayıp suyu kalmamak ★ 2. mec. Tükenmek: Bende paralar suyunu çekti.

suyunun suyu b. i. Uzak akraba.

su yürümek b. f. (İlkbahara doğru ağaçlar) Tomurcuklanmıya başlamak.

suzafon i. Müz. Tuba ailesinden bir nefesli saz.

suzan Far. Yakan, ateşli.

suzidil Far. i. Müz. Doğu müziğinde bir makam adı.

suzidilara Far. i. Müz. Doğu müziğinde bir makam adı.

suzinak, -ki. Far. i. Müz. Doğu müziğinde bir makam.

suziş Far. i. Yanma. Aşk yangısı.

sübek i. Bazı yerlerde beşikteki çocukların bacakları arasına yerleştirilen sidik şişesi ya da sidiği bir kaba akıtacak boru. [Bourdalou — Bed - pan]

sübjektivizm Fr. i. Fel. Bak. Öznelcilik.

süblimasyon Fr. i. Hek. Kişilik yapısının temel eğilim, içgüdü ve dürtülerinden bazı uyarım ve gerilimlerin, bu arada özellikle cinsel olan itilmelerin, gerçek yaşam belirtileri ile doyurulması olanağının varolmadığı durumlarda, bunların yok - bilince itilerek örtülmesi yerine, daha üst bazı zihinsel ve duygusal kavramlara, eylemlere dönüştürülmesi. Birçok sanatçının, bilim adamının, kendini dine adamış kimsenin aslında, kişiliğinin temelindeki (genellikle cinsel) itilmelerden dolayı yoğun bir yaratıcılık, kendini tüm sınırlamış bir yaşam içine girdiği, çözümleyici ruhbilimce kabullenilir.

süblime Fr. i. Kim. Aksülümen. [Sublimé — Sublimate]

süblimleşme Fr. i. Fiz. Katı bir cismin buharlaştırılıp buharlarının soğuk bir yüzeyde tekrar katı hale gelmesi.

sübut, -tu Ar. i. Gerçekleşme, meydana çıkma.

sübvansiyon Fr. i. Hükümetçe yapılan para yardımı. [Subvention — Subsidy, grant, subvention]

sübyan Ar. ç. i. Çocuklar.

sübye i. Badem içi, kavun çekirdeği gibi şeylerden yapılan beyaz şerbet. esk. Müstahlep.

sücut, -tu Ar. i. Secdeye varma.

Südetler 1919'dan beri Çekoslovakya'da yaşayan Alman azınlığının genel adı.

südreme i. ★ 1. Südremek işi. ★ 2. Sarhoşun konuşurken edindiği şive.

südremek f. Sarhoş olmak, esrimek.

süel s. Sü. (asker) ile ilgili. esk. Askerî. [Militaire — Military]

süet Fr. i. Podüsüet.

süfera Ar. ç. i. Sefirler. Elçiler.

süflî Ar. s. ★ 1. Aşağı, aşağılık. ★ 2. Kılıksız, pis kılıklı.

Süha Ar. özel i. Kutup yıldızı.

sühandan Far. b. s. İyi konuşan.

Süheyl Ar. i. Gökte Siryüs'den sonra en parlak yıldız.

sühulet, -ti Ar. i. Kolaylık, rahatlık.

sühunet, -ti Ar. i. Sıcaklık.

süit İta. i. Müz. Ortaçağ'dan bu yana en çok tanınan müzik biçimi. Benzer biçimdeki dansların birbiri ardından çalınmasından ibaret olan süit, halk danslarından doğmuştur. [Suite — Suite]

süje Fr. i. ★ 1. Konu. ★ 2. Özne.

süklüm püklüm b. zf. Cesaretsiz ve kararsız bir halde.

sükse Fr. i. Başarı. [Succès — Success, hit]

sükûn, sükûnet, -ti Ar. i. Durgunluk, dinme, dinginlik.

sükût, -tu Ar. i. Susma, sessizlik anlamdaşı.

sükûti Ar. s. Suskun.

sülâle Ar. i. Soysop.

Süleyman (Ölm. M.Ö. 933) İbrani soyundan gelme hükümdar - peygamber. Davud'un oğludur. Babasının yerine tahta geçince ülkesini kalkındırdı ve genişletti. Çok büyük ve ünlü bir tapınak yaptırdı. Eski kaynaklar, onun bilmediği hiçbir şeyin olmadığını, herşeye gücünün yettiğini, örneğin havada yürüyebilip tüm hayvanların ve kuşların dilinden anladığını yazarlar. Bu söylentiler, bu hükümdarın halk yığınları üzerindeki etkisinin bir sonucudur.

Süleyman, I. —Kanuni— (1494-1566) X. Osmanlı Padişahı. Aynı zamanda padişahlık süresi en uzun olan Osmanlı hükümdarıdır. Devletin her yönden en parlak ve yüce döneminde tahtta bulunduğu, zamanı büyük başarılarla dolu geçtiği için batılılar onu «Muhteşem Süleyman» diye anarlar. Yavuz Sultan Selim'in oğludur. Trabzon'da doğdu. İyi bir öğrenim ve eğitim gördü. Kefe ve Manisa sancak beyliklerinde bulundu. 1520 yılında, babasının ölümü üzerine, padişah oldu. Doğuya ve batıya birçok sefer yapıp hemen hepsinden zaferle döndü. 1520 ile 1523 arasında Macaristan'a üç sefer yaparak Belgrat ve Budin'i 1522'de Rodos'u aldı. 1529'da Viyana'yı kuşattı. İran Seferiyle Tebriz, Gürcistan ve Bağdad'ı Osmanlı topraklarına kattı. Mora ve Venedik'i işgal ettikten sonra Zigetvar seferinde öldü. Barbaros ve öteki denizcileri sayesinde denizlerde de büyük güce sahip oldu. Zamanında ticaret, tarım, sanat, bilim ve edebiyat çok gelişti. Bütün dallarda büyük adamlar yetişti. Yeni bir takım kanunlar koyarak devlet yapısını ve düzenini daha da pekiştirdi. Aynı zamanda şairdi. Divanı vardır. Kanuni Sultan Süleyman'ın en büyük kusuru, yaşlılık yıllarında karısı Hurrem Sultan'ın kışkırtması ile, kendi yerini tutacak değerde olan oğullarını öldürtmesidir.


I. Süleyman (Kanuni)

Süleyman, II. (1642-1691) XX. Osmanlı Padişahı. Deli İbrahim'in oğludur. Avcı Sultan Mehmet'in yerine geçmiştir. 3 yıl kadar hüküm sürmüştür. Zamanında Macaristan'daki bütün kaleler Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmıştı. Köprülü Mustafa Fazıl Paşa sadrazam olunca rüşveti kaldırmış, kanunları düzeltmiş, kuvvetli bir ordu meydana getirerek Avusturya, Rusya ve Lehistan ordularını yenmiş; Niş, Belgrad, Semendre, Vidin kalelerini geri almıştır.


II. Süleyman

Süleyman Ağa, Müteferrika (XVII. yüzyıl) IV Mehmet zamanında Paris'e gönderilmiş ilk Osmanlı elçilerinden. 1669'da Paris'e giderek XIV. Louis tarafından kabul edilmiş

ve krala IV. Mehmet'in namesini vermiştir.

Süleyman Çelebi (Ölm. 1421) Yazar. Bursa'da doğdu. Babası, Birinci Murat'ın vezirlerinden Ahmet Paşa'dır. Yıldırım Beyazıt'ın imamı olan Süleyman Çelebi, Yıldırım'ın ölümünden sonra Edirne'de egemen olan Emir Süleyman'ın sarayında da imamlık etmiştir. Mevlid'i o sırada yazmaya başlamış ve 1409'da tamamlamıştır. Peygamber Muhammed'in doğuşunu «Mevlid» adlı eseriyle ve «sehli mümteni» denilen taklid edilmez bir kolaylık ve sadelikle anlatmıştır. «Mevlid» i, çok okunmuş ve ezberlenmiş bir manzumedir.


Süleyman Çelebi

Süleyman, Emîr - Çelebi (Ölm. 1410). Yıldırım Beyazıt'ın oğullarından en büyüğü. Babasının esir düşmesi üzerine Edirne'ye gelerek kendini sultan ilan etmiştir. Kardeşi Musa Çelebi de aynı zamanda Anadolu'da hüküm sürmekteydi. Süleyman, Musa Çelebi ile giriştiği bir savaşı kazanmışsa da Edirne'ye dönüşünde kendini sarhoşluğa ve sefahete kaptırmıştır. Birkaç yıl sonra Musa Çelebi, bir baskınla Süleyman'ı yakalatarak öldürtmüştür.

Süleymaniye Camisi Mimar Sinan'ın, İstanbul'da Kanuni Sultan Süleyman adına yaptığı büyük cami. 4 minaresi, 10 şerefesi vardır. Esere 1549'da başlanmış 7 yılda tamamlanmıştır. Dış görünüşü kadar iç süslemesi de değerlidir.

Süleymanlı Maraş'ın merkez ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 10 366, merkezinin nüfusu 1 330'dur.

Süleyman Paşa, Şehzade (1316-1358). Osmanlılar zamanında Rumeli'ye ilk geçen komutan. Babası II. Osmanlı hükümdarı Orhan Bey'dir. Babasının hükümdarlığında Karesi Beyi idi. Amcası Alâettin Paşa'nın ölümü üzerine serdarlığa ve vezirliğe atanmıştır. 1337'de Hacı İl Bey, Evrenos ve Ece beyler ile, askerini Rumeli tarafına geçirmiş, orada birçok yer almıştır.


sülün

Süleyman Şah (Ölm. 1224) Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in büyük babası, Ertuğrul Bey'in babası; Kızılboğa adlı bir beyin torunu ve Kaya Alp'in oğlu. Oğuz boyunun en ünlülerinden biri olan Kayıhan kabîlesindendir. Harzem Devleti, Cengiz Han tarafından alt üst edildiği zaman Süleyman Şah aşiretiyle birlikte göç ederek 50 000 kişiyle Erzincan ve Ahlat yakınlarında yerleşmiştir. 7 yıl kadar sonra Cengiz'in ölümü ve Harzem Şah'ın Konya Selçukluları'na yenilerek ortadan kaybolması üzerine Süleyman Şah gene aşiretiyle birlikte asıl yurduna dönmek üzere yola çıkmış, fakat Halep yakınlarında Caber kalesi yakınında atıyla birlikte Fırat nehrine düşerek boğulmuştur. Mezarı orada hâlâ «Türk mezarı» diye anılır. Bu olay üzerine 4 oğlundan Gündoğdu ile Sungur Tekin Horasan'a gitmiştir, Dündar Alp ile Ertuğrul, 400-500 çadır halkıyla Anadolu'ya dönmüşlerdir.


sümbül

sülfamit i. Kim. Genel formülü. $R\,SO^2NH^2$ olan bir bileşik. Mikroplu hastalıklara karşı kullanılır. [Sulfamide — Sulphamide]

sülfat i. Kim. Sülfürik asit tuzu. [Sulfate — Sulphate]

sülfatlamak f. Kimi hastalıklardan korumak üzere bitkilere bakır sülfat ya da demir sülfatı eriyiği serpmek. [Sulfater — To sulphate]

sülfosiyanik s. Kim. Renksiz bir sıvı olan, 102° C de kaynayan ve 12° C de sertleşen NCSH asidi. [Sulfocyanique — Thiocyanic]

sülfür i. Kim. Kükürdün başka bir cisimle yaptığı bileşik. [Sulfure — Sulphide]

sülfür asidi b. i. Kim. Kükürt türevi olan, oksijenli asit. [Acide sulfureux — Sulphuric acid]

sülfürik asit b. i. Kim. Bak. sülfür asidi.

sülfürleme i. ★ 1. Asma köklerinde görülen filokserayı öldürmek amacıyla toprağın içine belirli bir miktarda karbon sülfürü verme. [Sulfurage — Treating with a sulphide] ★ 2. Sülfürlemek işi. [Sulfuration — Sulphurization]

süline Yun. i. Zo. Kamış böceği de denilen kavkılı bir deniz yumuşakçası. [Buccin — Solen]

Süloğlu Edirne'nin merkez ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 9 278, merkezinin nüfusu 1 256'dır.

sülüğen i. En çoğu astar olarak kullanılan kırmızı boya. [Vermillon — Vermilion] bright red]

sülûk, -ku Ar. i. ★ 1. Bir yol takibetmek. ★ 2. Bir tarikate bağlanma, dervişliğe girme.

sülük Zo. ★ 1. Sülükgillerin durgun ya da hafif akıntılı akarsularda yaşayan örnek hayvanı olan asalak. Eskiden kan almayı gerektiren bazı hastalıklarda yararlanılırdı. Türleri vardır. [Sangsue — Leech] ★ 2. Bot. Yaprak ya da sapların yanlarında gelişen ve bitkinin bir yere tutunmasına ya da tırmanmasına yarayan sarmal ve ince uzantılara verilen ad. [Vrille — Tendril] ★ 3. mec. Haraç alırcasına ya da başka biçimde para çeken kimse.

sülük gibi b. s. Pek yapışkan, pek rahatsız edici (kimse).

Sülüklü Konya'nın Yunak ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 8 192, merkezinin nüfusu 692'dir.

sülün i. Zo. Tavukgillerden, kuyruğu çok uzun, eti beğenilir bir kuş. 15 kadar türü vardır. [Faisan — Pheasant]

sülüs Ar. i. ★ 1. Üçte bir. ★ 2. Arap alfabesinin büyük harfler halinde bir çeşit yazılışı.

sümbül Far. i. Bot. Zambakgillerden, soğanla üretilen, çiçekleri kokulu ve türlü renkte bir süs bitkisi. [Jacinthe — Hyacinth]

sümbüle Ar. i. ★ 1. Bot. Başak. ★ 2. Ast. Başak.

Sümbül Efendi, Yusuf Sümbül Sinan (Ölm. 1432) Sümbüliye tarikatının kurucusu. Tasavvuf alanında «Risale - tül Etvar» ve «Tahkikiye» adlı biri Arapça, öteki Türkçe iki risalesi, ilâhiyata ve tasavvufa ait şiirleri vardır. Dergâhı, İstanbul'da Kocamustafapaşa semtindeydi. Kendi de orada gömülüdür.

sümbülî Far. s. Hafif bulutlarla örtülü (hava).

sümek i. Eğirilmeye hazırlanmış temiz yün yumağı.

Sümerbank Endüstri ve bankacılık işleriyle ilgilenmek üzere 3.6.1933 tarihinde kurulmuş Sanayi Bakanlığı'na bağlı bir devlet iktisadî teşekkülü. Adı, Atatürk tarafından konulmuştur. Sermayesi 500 milyon lira olup personel ve işçi sayısı 34 000 dolaylarındadır. İşletmelerinin gerçek değeri 4 milyar lira olarak hesaplanmıştır. İşletmenin, 6 yünlü, 10 pamuklu kumaş, 8 kimya grubu olmak üzere 24 fabrikası, 167 satış mağazası, 18 banka şubesi, 15 kundura ve saraciye satış mağazası vardır. İşletmenin ihraç ettiği mallar: Pamuklu ham bez, pamuklu mensucat, pamuk ipliği, üstübü ve telef, yünlü mensucat, halı, yün ipliği, ateş tuğlası, valeks, lanolin, eski Türk motifli seramik, vazo ve süs tabakalarıdır. Şimdi ayrı birer müessese olan Karabük Demir ve Çelik ile İzmit Kâğıt ve Selliloz fabrikaları (SEKA) Sümerbank tarafından kurulmuştur.

Sümerler Tar. Mezopotamya'nın en eski uluslarından biri. Türk aslından oldukları ve M.Ö. 4 000 yıllarında Orta Asya'dan göç ederek Mezopotamya'ya geldikleri kanısı yaygındır. Başra körfezinin kuzeyinde yerleşen Sümerler, burada toprağı ve nehir sularını kontrol altına alarak uygarlıklar ve büyük kentler kurmuşlardır. Siteler biçiminde yerleşen Sümerler'in en büyük site şehirleri Lagaş ve Uruk'dur. Öteki küçük siteler hep bunlara bağlı kalmışlardır. Sümerler, daha sonraları Akatlar'ın boyunduruğuna girmişler, bunları Elamlar izlemiştir. Böylece zayıflayan Sümerler, M.Ö. 2000 yılından sonra özbenliklerini yitirmiş ve başka ulusların içinde kaynayıp erimişlerdir. Ancak «Mezopotamya uygarlığı» denilen uygarlık, devlet, askerlik örgütleri, din, mimarlık, çivi yazısı v.b. daha sonraki uluslara hemen tümüyle, Sümerler'den geçmiştir.

sümkürmek f. Soluğunu burnundan kuvvetle vererek sümüğünü dışarı atmak. [Se moucher — To wipe o.'s nose]

sümme Ar. zf. Sonra, sonradan.

sümmek f. ★ 1. Dürtüp kakmak. ★ 2. (Kuzu v.b. için) Memeyi ağzıyla dürterek süt emmek.

sümmettedarik b. s. Evvelden düşünülmeyip sonradan bulunmuş, hazırlıksız.

sümsük s. Miskince.

sümter i. Bir çeşit buğday.

sümük i. Biyo. ★ 1. Sümükdoku hücrelerinin ve bu doku üzerinde bulunan bezlerin salgısı. Doku yüzünde, nemli, akıcı, kaypak ve yabancı cisimlere karşı koruyucu bir tabaka meydana getirir. esk. Muhat. [Mucus — Mucus] ★ 2. Burundan akan özel salgı. [Morve — Snot]

sümüklüböcek b. i. Zo. Karındanbacaklılardan, gezdiği yerde sümük gibi bir iz bırakan küçük yumuşakça. [Escargot — Snail]

sündüs i. Sırmadan, kabartma desenli eski bir çeşit ipekli. [Espèce de brocart — Silk brocade]

süne i. Buğday başak bağlarken tanelere sataşan bir böcek. [Charançon — Weevil]

sünepe s. Kılıksız ve uyuşuk.

sünger Yun. i. ★ 1. Zo. Genel olarak süngerler takımının örnek hayvanı ve bunun çok gözenekli olup suyu çeken ve esnek olan iskeleti. [Eponge — Sponge] ★ 2. Islak yerleri silmek için kullanılan sünger iskeleti ya da buna benzer yapay araç.

sünger taşı b. i. Jeol. Volkanik bir taş. [Ponce, spongite — Pumice - stone]

süngü i. Ask. Ucu sivri, iki tarafı keskin, çelikten yapılmış, tüfeğin ucuna takılarak düşmanla yakından vuruşmaya yarayan kesici ve delici silâh [Baïonnette — Bayonet]

süngülemek f. Süngü batırmak. [Passer à la baïonnette — To bayonet]

süngü otu b. i. Bot. Baklagillerden, kumlu topraklarda yetişen, baklamsı meyvaları kuş ayağı gibi birleşmiş bulunan ve bazı türleri yeşil yem olarak kullanılan bir bitki. [Chenilette — Scorpiurus]

süngüsü düşük b. s. ★ 1. Sağlık durumu bozuk. ★ 2. Cesareti kırık.

sünnet, -ti Ar. i. ★ 1. Kur'an'da buyurulmamış olmakla beraber Peygamber Muhammed'in şu ya da bu konuda göstermiş olduğu özel davranış. Müslümanlar'ca uyulması gerekli sayılır ★ 2. (Geniş anlamda) Sünnilik: Ehli sünnet. ★ 3. Erkeklerde kamışın ucundaki deriyi fırdolayı kesmek eylemi. [Circoncision — Circumcision]

sünnetçi i. Çocukları sünnet eden kimse.

sünnetlemek f. Tabaktaki yemeği sıyırıp bitirmek.

sünnetli s. Sünnet edilmiş. [Circoncis — Circumsized]

Sünnî Ar. i. Kur'an'daki doğmalara ve Peygamber'in sünnetlerine göre davranmayı en doğru ve tek yol olarak gösteren İmamı Âzam Ebu Hanife'nin kurduğu mezhepten olan Müslüman.

süper Lat. önek. «Üst», «üstün» demektir Yunanca'da «hyper», Almanca'da «über», İngilizce'de «over» şekillerinde görülür ve süperfilm, süperheterodin gibi kelimelerin yapısına girer.

SÜMERBANK'A BAĞLI MÜESSESELER

Bakırköy Pamuklu S Mü., Ereğli Pamuk S Mü., Kayseri Pamuklu S. Mü., (Kayseri, Adana Bez ve Adana Çırçır Fb. sı buraya bağlıdır.). Malatya Pamuklu S. Mü., (Malatya ve Erzincan Fb. ları buraya bağlıdır), Basma Sanayii Müessesesi, (İzmir ve Denizli Fb ları.), Nazilli Basma S. Müessesesi. Yünlü Sanayii Müessesesi. (Defterdar, Hereke, Bünyan, Diyarbakır ve Isparta Fb. ları buraya bağlıdır.), Merinos Yünlü S. Mü. (Bursa) Gemlik Sunğipek ve Viskoz Mâmulleri S. Mü., Kendir S. Mü. Deri ve Kundura S. Mü., Sivas Çimento S. Mü., Filyos Ateş Tuğlası S. Mü. Kütahya Keramik S. Mü., Yıldız Porselen S. Mü., Alım ve Satım Mü. (İst.), Mannesmann - Sümerbank Boru Endüstrisi T.A.Ş. (İzmit). Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş. Türkiye Petrolleri A.O., Ege Elektrik T.A.O., Umumî Mağazlar T.A.Ş., T. Yapağı ve Tiftik A.Ş., Maden Hurdacılığı T.A.Ş., Gıda ve İhtiyaç Maddeleri T.A.Ş., (GİMA . Ankara).



iki sünger çeşidi



sümüklüböcek

SÜMER SANATINDAN İKİ ÖRNEK





süperheterodin Lat. Fr. b. i. Büyük güçlü radyo alıcı makinesi.

süphanallah Ar. ü. Şaşma anlatmak için kullanılır.

süprüntü i. ★ 1. Süpürge ile temizlik yapıldığında toplanan toz ve çöp. [Balayures, ordure — Sweepings] ★ 2. mec. Her şeyin en aşağılığı; değersiz şey.

süprüntülük i. Süprüntü atılan yer, çöplük.

süpürge i. Süpürmekte kullanılan ve çalı, tüy, kıl gibi sert tellerden büyük fırça biçiminde yapılan ve çeşitleri olan araç. [Balai — Broom]

süpürgelik i. Oda duvarlarının döşemeyle çepçevre birleşen kısımlarında ve duvarın yüzeyini 1 cm. kadar aşan, 10-15 cm. yüksekliğindeki çıkıntı.

süpürgeotu b. i. Bot. Fundagillerden, çiçekleri çansı ve küçük olan, çalı görünüşlü bir bitki. Kökünden ağızlık ve pipo, ince ve uzun dallarından «çalı süpürgesi» denen süpürge yapılır. [Bruyère — Heather]

süpürmek f. ★ 1. Bir süpürge ile itip götürmek. [Balayer — To sweep] ★ 2. mec. Hepsini almak, yemek ya da yakmak. ★ 3. mec. Kovmak.

sürahi Ar. i. İçecek su koymaya yarar uzunca boyunlu, cam ya da kristal kap. [Carafe — Decanter]

sürantrene Fr. s. Sp. Aşırı antremanlı.

sürat, -ti Ar. i. Hız.

sürçmek f. ★ 1. Ayağı hafifçe kayıp ya da yanlış yere basıp düşecek gibi olmak. [Broncher, trébucher — To slip, stumble] ★ 2. mec. Dalgınlıkla yanlışlığa düşmek.

sürdürmek f. ★ 1. Sürmek işini yaptırmak. ★ 2. Sürmesini sağlamak.

süre i. Belli bir olayın başı ile sonu arasındaki zaman esk. Müddet. [Duré — Period, duration]

süreç Fel. Olu yoluyla, yani halden hale geçerek ortaya çıkan şey : Hayat bir süreçtir. esk. Vetire. [Processus — Process]

süreğen s. Ne zaman sona ereceği belli olmaksızın sürüp giden : Süreğen bir hastalık. esk. Müzmin. [Chronique — Chronic]

sürek i. ★ 1. Bir şeyin sürdüğü zaman : Üzümün süreği uzundur. ★ 2. Kalabalık hayvan sürüsü. ★ 3. s. Süren, uzayan. ★ 4. Hızlı giden : Sürek tatar.

sürekli i. ★ 1. Süreği çok olan, çok süren. esk. Mütemadi. ★ 2. Mat. Kesiksiz. [Continuel — Continuous]

Süren, Fuad (Doğ. 1919) Tüccar ve sanayici. İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ni, Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Transtürk A.Ş., Bamak Ltd., Yarımca Glikoz ve Nişasta, Çelik Makina Ltd, Transkron Madencilik, Günak Ltd. gibi şirketler kurdu.

süreyya Ar. i. Ast. Ülker.

Süreyya Bey, Musa (1884-1933) Besteci. Müzikci Griftzen Asım Bey'in oğludur. Berlin Krallık Akademisi'nde ve Şetren Konservatuvarı'nda eğitim gördü. İstanbul Konservatuarı ilk müdürlerindendir. Doğu ve batı müziği türlerinde çeşitli besteleri vardır.

sürfe Ar. i. Biyo. Kurtçuk.

Sürgü Malatya'nın Doğanşehir ilçesi bucaklarından. 7 köylü bucağın nüfusu 9 305, merkezinin nüfusu 2 775'dir.

sürgü i. ★ 1. Tırkaz. ★ 2. Yuvak, loğ. ★ 3. Sıvayı bastırıp düzeltmek için kullanılan büyük mala. ★ 4. Tapan denilen tarım aleti. ★ 5. Fiz. Kendi biçiminde açılmış bir yatak içinde ötelenme hareketi yapabilen parça.

Sürgücü Mardin'in Savur ilçesi bucaklarındandır. 14 köylü bucağın nüfusu 10 725, merkezinin nüfusu 1 794'dür.

sürgülemek f. ★ 1. Sürgü sürmek. ★ 2. Sürgü ile düzeltmek.

sürgün i. ★ 1. Bir bitkinin üzerinde yeni süren filiz. [Rejeton — Shoot] ★ 2. Suçlunun belirli bir süreyle belirli bir yerde oturmasını zorunlu kılan hürriyeti bağlayıcı bir ceza. Yürürlükteki ceza hukukumuzda sürgün cezası yoktur. esk. Nefiy. [Exil — Exile, banishment] ★ 3. Bu şekilde sürülen kimse. esk. Menfi. [Exilé, déporte — Exile] ★ 4. Sürgün olarak gidilen yer. [Exil — Exile] ★ 5. İçi sürmek hali. esk. İshal. [Diarrhée — Diarrhoea]

sürgün avı b. i. Sürek avı.

sürme i. ★ 1. Sürmek işi. [Bannissement — Banishing] ★ 2. Kirpik diplerine sürülen kara toz. ★ 3. Sürgü. [Verrou — Bolt] ★ 4. Masa ya da dolap çekmecesi. [Tiroir — Drawer] ★ 5. s. Sürülerek kullanılan : Sürme kapı, sürme cam. [Glissade — Slide] ★ 6. Bitkilerde sürmemantarıgillerin meydana getirdiği hastalık. [Carie, charbon — Blight, smut, bunt]

sürmek f. ★ 1. Yönetip yürütmek. esk. Sevketmek : Atı sürmek, arabayı sürmek. [Mener, conduire — To drive] ★ 2. Uzatmak : Önüme bir kitap sürdü. [Tendre — To toss] ★ 3. Dokundurmak, değdirmek : Elini duvara sürdü. [Toucher — To touch] ★ 4. Sürgüne göndermek. [Bannir — To banish] ★ 5. Bir maddeyi dokundurarak gezdirmek yoluyla bir yüzey üzerine ince tabaka halinde bırakmak : Boya sürmek. [Enduire — To smear] ★ 6. Bir şeyi paraya çevirmek için alıcı bulmak. Mal sürmek. [Débiter, écouler — To sell] ★ 7. Karşısındakinin dalgınlığından yararlanarak bozuk ya da sahte bir şeyi kabul ettirmek : Kalp para sürmek. [Passer — To pass] ★ 8. Herhangi bir hal içinde yaşamak : Saltanat sürmek. [Mener, suivre — To live] ★ 9. Pulluk ya da sabanla işlemek : Tarla sürmek. [Labourer — To plough] ★ 10. Oladurmak : Fırtına üç gün sürdü. [Durer — To last] ★ 11. Zaman geçmek : Çok sürmez. [S'écouler — To elapse] ★ 12. (Bitkiler için) Bitip meydana çıkarmak : Ekinler sürdü. [Pousser — To push forth] ★ 13. Komuta ederek yürütmek : Bölüğünü ateşe sürmek. [Mener — To lead] ★ 14. Sp. Futbolda topu ileri götürmek.

sürmelemek f. Sürgülemek.

sürmenaj Fr. i. Hek. Organların sürekli yorgunluğu sonucu sağlık bozukluğu. [Surmenage — Overworking, over - exertion]

Sürmene Trabzon'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 437 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 47 712, merkezinin nüfusu 5 304'-dür. En önemli yükseklik Polat dağıdır (2 580 m.). Başlıca gelir kaynağı fındıktır. Mısır ve fasulye de yetiştirilir. Kasaba, Karadeniz kıyısında Trabzon'a 35 km. uzaklıktadır.

sürme taşı b. i. Antimon.

sürpriz Fr. i. ★ 1. Beklenmeyen ve insanı şaşırtarak sevindiren ya da üzen olay. ★ 2. İçinde ufak tefek şeyler bulunan ve çocuklar tarafından içinden ne çıkacağı bilinmeden satın alınan kapalı kutu. [Surprise — Surprise]

sürre Ar. i. Eskiden Osmanlı padişahlarının her yıl Mekke ve Medine'ye gönderdikleri para ve armağanlara verilen ad.

sürrealizm Gerçeküstücülük. 1920'den sonra sanat alanında birçok sanatçıyı etkileyen bir sanat akımı. Gerçeküstücülüğün en büyük temleri düş, içgüdü, başkaldırma ve cinsel istektir. Dada hareketini izleyen bir harekettir. Bu akımın en büyük öncüleri André Breton, Eluard, Péret, Tristan Tzara, Max Ernst, Picabia'dır. [Surréalisme — Surrealism]

sürsanga i. Müz. Gövdesi keman biçimli, deri kaplı, sapı uzun, dört telli Hint sazı.

sürşarj Fr. i. ★ 1. Bir kelime, bir cümle ya da bir resim üzerine, onun yerine geçmek üzere basılan başka kelime, cümle ya da resim: Posta pullarına çok defa sürşarj yapılır. [Surcharge — Surcharge, overcharge, interlineaiton] ★ 2. Tek. Aşırı yükleme.

sürtmek f. ★ 1. Bir şeyi basa basa ve üst üste bir yere sürmek (değdirmek): Kibriti, kutusuna sürtmek. [Frotter — To rub] ★ 2. Serseri serseri dolaşmak.

sürtük s. Evinde oturmayıp fazla dolaşan kadın.

sürtünme i. Fiz. İki cismin birbirine sürtmesi: Sürtünme, ısı doğurur. esk. Delk. [Frottement — Friction]

sürtünmek f. ★ 1. Sürünerek geçmek. ★ 2. mec. Çatmaya bahane aramak, bulaşmak. ★ 3. Gizli bir amaca ulaşmak için birine yaltaklanmak.

Süruri (1870-1934) Meddah. Yalnız ustalarından bellediklerini değil, zamana uygun olarak düzenlediği hikâyeleri de başarıyla anlatmış, taklitler yapmış bir halk sanatçısı. Bursa'da ölmüştür.

Süruri, Lutfullah (1904-1967) İlk operet sanatçılarından. İstanbul'da doğdu. Haydarpaşa Alman Mektebi'nde, Ticareti Bahriye Mektebi Alisi'nde okudu. Çeşitli tiyatrolarda çalıştıktan sonra kardeşleri ve arkadaşlarıyla İstanbul Tiyatrosu'nu kurdu.

sürü i. ★ 1. Birlikte yaşayan hayvan topluluğu: Kurt sürüsü. [Troupe, bande — Flock] ★ 2. Çobanın sürdüğü evcil hayvanlar topluluğu: Koyun sürüsü. [Troupeau — Herd]

sürücü i. Araba ya da yük hayvanlarını süren kimse. [Postillon — Driver]

sürüklemek f. ★ 1. Bir şeyi yerden kaldırmadan çekip götürmek. [Trainer, entrainer — To drag] ★ 2. Birini gereği olmadan yorarak bir yere götürmek. [Emmener — To pull] ★ 3. Adım adım kötü bir duruma doğru götürmek. [Entrainer — To lead]

sürüm i. ★ 1. Bir ticaret malının kolaylıkla ve çabuk satılabilmesi: Bu malın sürümü yoktur. [Débit — Sale, marketability] ★ 2. Paranın elden ele dolaşır olması. esk. Tedavül. [Circulation — Circulation]

sürümek f. Sürüklemek.

sürünceme i. Bir işin sonuçlanıncaya kadar boş yere uğradığı gecikmeler. [Trainerie — Dawdling]

sürüngen s. Zo. Sürüngenlerden olan. (hayvan). [Reptile — Reptilian]

sürüngenler ç. i. Zo. Yılan, kertenkele, kaplumbağa gibi yerde sürünerek yürüyen ayaksız ya da ayaklı hayvanlar sınıfı. esk. Zevahif. [Reptiles — Reptiles]

sürünmek f. ★ 1. Kendi üzerine sürmek: Krem sürünmek. ★ 2. Bir şeye değerek geçmek, geçerken değmek. ★ 3. Yoksul ve perişan yaşamak.

sürveyan Fr. i. ★ 1. Öğretmen yardımcısı. esk. Mubassır. ★ 2. Gözetici. esk. Nezaretçi.

Süryanî Sâmîler'in Arami kolunun batı bölümünden olan Hıristiyan bir topluluk ve bu topluluktan olan kimse.

süs i. ★ 1. Süslemeye yarayan şey. [Ornement — Ornament] ★ 2. Süsleme ya da süslenme işi: Süse pek düşkün. [Embellissement — Adornment]

süsen i. Bot. Süsengillerden, çiçekleri türlü renkte ve kokulu bir süs bitkisi. Yüz kadar türünden «beyaz süsen», «mavi süsen», «sarı süsen» «bataklık süseni» en önemlileridir. Bu bitkiye «susam» da denir. [Iris — Iris]

süsengiller ç. i. Bot. Birçeneklilerden, süsen, safran ve türlerini içine alan bir bitki familyası. esk. Suseniye ya da sevseniye. [Iridacées — Iridaceae]

süslemek f. ★ 1. Birtakım katmalarla bir şeyin daha güzel, daha göz alıcı, daha hoş görünmesini sağlamak. [Parer, embellir — To adorn, embellish, decorate] ★ 2. mec. Birinin ayıplarını uzun uzun yüzüne vurmak: Ben onu bir süsleyeyim de görsün.

süsmek f. Boynuzuyla vurmak. [Hocher — To butt]

süspansiyon Fr. i. (Otomobilcilik terimi) Bir arabanın şasisini esnek tutmaya yarayan yayla donanımı. [Suspension — Suspension]

süspansuvar Fr. i. Erkeklerde cinsel organ torbasını içine alan, kamışın geçmesi için bir deliği bulunan ve belden kemerli torba. [Suspensoir — Suspensor]

süt i. (Bu kelimenin sonundaki t sesi sesli alınca d olarak sert kalabilir) Memeli dişi hayvanların yavrularını beslemek için memelerinden gelen tatlımsı, beyaz sıvı: Ana sütü. [Lait — Milk] ★ 2. Süte benzeyen her şey: Hindistan cevizi sütü. [Lait — Milk] ★ 3. Bazı bitkilerin organlarında bulunan beyaz renkte özsu: İncirin sütü. [Suc lacté, suc laiteux — Juice]

süt ağacı b. i. Ebegümecigillerden, sütlü özsuyu olan bir bitki.

sütbeyaz b. s. Bembeyaz.

süt çocuğu b. i. Sütle beslenen çocuk.

Sütçüler Isparta'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 288 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 18 877, merkezinin nüfusu 2 425'-dir.

sütdişi b. i. Bak. kuzudişi.

Süt Endüstrisi Kurumu Bak. Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu.

sütkırı b. i. Beyaz.

süt kuzusu b. i. ★ 1. Henüz meme emen kuzu. ★ 2. mec. Pek küçük çocuk. Bebek.

sütlaç i. Süt, şeker ve pirinçten yapılan tatlı aş.

sütleğen i. Bot. Sütleğengillerden, yaprak, sap ve köklerinde süt görünüşlü kekre ve yakıcı bir özsu bulunan ve 700 kadar türü bilinmekte olan bir bitki. Verdiği özsu, türlerine göre hekimlikte ya da endüstride kullanılmaktadır. [Euphorbe — Euphorbia]

sütliman b. s. Pek gürültüsüz ve hareketsiz.

Sütlüce Tunceli'nin merkez ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 3 852, merkezinin nüfusu 372'dir. Eski adı Kâhmut'du.

sütlüce i. Bot. Sütleğen anlamdaşı.

süt mavisi b. s. Açık mavi.

süt mayası b. i. Yoğurt mayası.

sütnine b. i. Bebeğe süt vermek üzere para ile tutulmuş kadın.

sütotu b. i. Bot. Sütotugillerden, ılığan bölgelerin birtakım ot ve fidanlarını içine alan, yaprakları almaşık, başak ya da salkımlar halindeki çiçekleri düzensiz bir bitki cinsi. [Polygala, polygale — Polygala]

süt şekeri b. i. Laktoz.

sütun Far. i. ★ 1. Başlığı ve ayağı olan ve bir kapıyı tutan silindir biçimli destek. [Colonne — Pillar] ★ 2. Gazete, dergi ya da kitap gibi yazılı şeylerde sayfanın yukarıdan aşağı doğru bölünmüş olduğu kı- ★ 3. Fiz. Silindir biçimli akışkan su süsımlardan herbiri. [Colonne — Column] tunu.



J. Swift

sütun sistemi b. i. Antik tapınak ve ondan esinlenen yapılarda sütun ve çatı arasındaki bağlantı kısmı ile sütunların düzenine verilen ad.

sütü bozuk b. s. Kötü soydan gelme.

süt vermek b. f. Emzirmek.

süvari Far. i. ★ 1. Ata binmiş kimse, atlı. [Cavalier — Mounted] ★ 2. Bir geminin kaptanı. [Capitaine d'un navire — Captain, master] ★ 3. Ark. Hayvanın sırtında hareket eden ve bir piyade gibi savaşan sınıf. Silâhların gelişimi ile süvari sınıfı yavaş yavaş ortadan kalkmış yerini zırhlı birlikler almıştır. [Cavalerie — Cavalry]

süveter İng. i. Baştan geçme ya da yelek gibi önden düğmeli yünden örme erkek bluzu.

Süveyş (B.A.C.) Kızıldeniz'de Süveyş körfe-

Süveyş kanalı Doğu Akdeniz'le Kızıldeniz'i biribirine bağlayan kanal.

süyek i. Kırık kemikleri yerinde tutmak için kullanılan tahta, teneke gibi levha.

süyüm i. İplik sapı.

süzeni Far. i. Bir çeşit ince el işlemesi.

süzgeç i. ★ 1. Süzmeye yarayan çeşitli biçimlerde alet. [Passoire — Strainer] ★ 2. Filtre. [Filtre — Filter]

süzgü i. Süzgeç.

süzgün s. Süzülmüş, az zayıflamış.

süzmek f. ★ 1. Temizlenmek istenen bir sıvıyı bir filtreden ya da içindeki katı maddelerin ayrılması istenen bir sıvıyı süzgeçten geçirmek. [Filtrer, passer — To filter] ★ 2. Gözleriyle inceler gibi bakmak. [Toiser — To examine] ★ 3. Üst göz kapakları biraz düşük olarak bakmak [Guigner — To castfan eye]

Sverdlovsk (S.S.C.B.) Ural dağlarının eteğinde 869 000 nüfuslu bir şehir. Maden işleme endüstrisi önemlidir. Demir, kömür, manganez, nikel madenleri vardır. 1918 yılında Çar ailesi bu şehirde öldürülmüştür.

sving İng. i. ★ 1. Sp. Boksta, uzatılmış kolu dıştan içeriye doğru yatay olarak getirerek uzaktan vurulan yumruk. ★ 2. Golfte topa vuran oyuncunun yaptığı hareket. ★ 3. Müz. Caz müzikçilerine özgü bir tarz.

Swaziland Güney Afrika'da, Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Transvaal eyaletinin içinde İngiliz Uluslar Topluluğu üyesi bir ülke. Yüzölçümü 17 000 km², nüfusu 283 000, başkenti Mbabane'dir.

Swift, Jonathan (1667-1745) İrlandalı yazar. Dublin'de doğdu ve öldü. Önce rahip oldu ve siyasetle uğraştı. Hem İngiliz toplumuna, hem de çağının uygarlığına karşı keskin bir yergi kaleme aldı. Dünya klâsikleri arasına giren bu büyük eserin adı: «Samuel Guliver'in Seyahatları» dır.

Sydney Avustralya'da önemli bir liman şehri. Yeni Güney Galler bölgesinin merkezidir. Çok önemli bir endüstri ve ticaret limanıdır. Yün ve tahıl ihraç eder. Nüfusu 2 256 100'dür.

Ş


Şile

Ş, ş Türk alfabesinin 23. ve sessizlerin 17. harfidir. Sesbilim bakımından diş - damak sessizlerinin sızıcı fısırtılılarından sert olanıdır.

Şaban Ar. i. Kamer takviminin 8. ayı.

Şabanözü Çankırı'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 594 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 18 064, merkezinin nüfusu 2 247'dir. Tahıl ve baklagiller ekilir, hayvancılık ve bağcılık yapılır. Kasaba, Sanı deresi kenarındadır. Tuğla ve kiremit ocakları vardır. Çankırı'ya 45 km. uzaklıktadır.

şabıemred Ar. b. i. Tüysüz delikanlı.

şad Far. s. Sevinçli, şen, bahtiyar.

şadan Far. s. Sevinçli.

şadırdamak f. Fışkırıp çağlamak.

şadırvan i. Ortasında yüksekçe bir yerden şarıltı ile bol su akan havuz ya da etrafı musluklu duvarla çevrili olup aptes almaya yarayan su haznesi.

şadi Far. i. Sevinç, neşe, mutluluk.

Şadi, Fikret Karagözoğlu (1891-1941). Sahne oyuncusu. İstanbul'da doğdu Galatasaray'da okurken oyuncu olmuştur. İlk şöhreti İbnürrefik Ahmet Nuri'nin «Hissei Şayia» oyunundaki Bican Efendi rolü ile başlamıştır. Birçok tiyatroda çalışmış ve kendi de birkaç defa tiyatro kumpanyası kurmuştur. Bundan biri de «Millî Sahne» dir.

şafak Ar. i. Güneş doğmadan önceki ya da güneş battıktan sonraki alaca karanlık [Crépuscule — Dawn, twilight]

şafak sökmek b. f. Sabahleyin ortalık aydınlanmaya başlamak. [Poindre — Dawn to break]

Şafii Ar. İslâmlık'da «sünnet ehli» denilen dört mezhepten İmamı Şafii tarafından kurulmuş olanı ve bu mezhepten olan kimse. Bu mezhep İslâmlığın başlangıcında ve Abbasilerin halifelik devrinde Mısır, Şam, Irak, İran ve Horasan'da yayılmış olup bilginlerin çoğu bu mezhebe girmişler, fakat sonradan Hanefî mezhebi, bu mezhebe üstün gelmiştir.

şaft, -tı İng. i. Bir makinenin dönme hareketini iletmeye yarayan ve ucuna dişli çarklar, tekerlekler ya da pervane bağlanan demir mil.

şaful i. Bal konan ufak tekne.

şagil Ar. s. İşgal eden.

şah Far. i. ★ 1. Hükümdar. Şeh. ★ 2. İran ya da Afganistan hükümdarı. ★ 3. Satranç oyununda en önemli taş.

şahadet, -ti Ar. i. ★ 1. Şahitlik ★ 2. Kutsal ölüm, şehit olma. [Martyre — Martyrdom]

şahadet getirmek b. f. «Kelimei şahadet» i okumak.

şahadetname Ar. Far. i. ★ 1. Diploma. ★ 2. Resmî makamların ya da özel bir müessesenin ya da bir kimsenin, bildiği bir hali ya da olayı tasdik için meydana getirdiği yazılı kâğıt : Sigorta şahadetnamesi.

şahadet parmağı b. i. İşaret parmağı. [Index, — Index finger]

şaha kalkmak b. f. (At) Ön ayaklarını yerden kesip art ayakları üstünde biraz durmak. [Se cabrer — To rear]

Şahâlem, Celâlettin - Ebu Muzaffer (1723-1806). Hindistan'da hüküm süren Timur soyunun son hükümdarlarından biri. II. Âlemgir'in oğludur. Şahâlem, memleketi elde etmeye başlayan İngilizler'i çıkarmak umuduyla onlarla savaşa tutuşmuş ve ikinci yenilgiden sonra İngiliz ordugâhına sığınmak zorunda kalmıştır. O tarihten itibaren Hindistan Moğol padişahlığı sona ermiş demektir.


C. Ebu M. Şâhalem

şahamet Ar. i. Yiğitlik.

şahane Far. s. ★ 1. Hükümdarla ilgili. [Royal — Royal] ★ 2. mec. Mükemmel. [Magnifique — Magnificent]

şahap Ar. i. Parlak yıldız.

Şahap Sıtkı (Doğ. 1915) Hikâyeci ve romancı. Niğde'de doğdu. Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Şimdi Ziraat Bankası'nda çalışıyor. Yazı hayatına «Varlık» da yayımlanan şiirleriyle girdi. Sonra hikâyeye ve romana geçti. Zorluklar içinde bulunan güçsüz kişilerin alın yazılarını, düzendeki haksızlıkları gerçekçi bir biçimde ele aldı. Başlıca eserleri : «Çırçıplak», «Şubat Gecesi» (hikâye), «Gün Görmeyen Sokak», «Toprak», «Gökkuşağı» (roman) dır.

şahbaz Far. i. ★ 1. İri bir cins akdoğan. [Faucon royal — Royal falcon] ★ 2. mec. Çevik ve becerikli.

Şahcihan, Şahabeddin Mehmet (1591-1666). V Hindistan Türk - Moğol hükümdarı. Ekber Şah'ın torunu ve Cihangir - Selim Şah'ın oğludur. 1628'de tahta çıkmıştır. Delhi şehrini imar edip büyültmüş ve ona «Şahcihanabat» adını vermişti. Agra'da yaptırdığı Tac - Mahal türbesi, Türk ve İslâm medeniyetinin ünlü anıtlarından sayılır. Şahci-


Ş. M. Şancihan

han ağır hasta düşünce oğulları arasında saltanat kavgaları çıkmış ve sonunda oğullarından Evrenkzib yani I. Âlemgir, kardeşlerini ortadan kaldırdıktan sonra, 1659 da babasını da tahttan indirerek hapsetmiş ve yerine imparatorluk tahtına çıkmıştır.

şahdamarı Far. T. b. i. Biyo. Boynun iki tarafında, yürekten kafaya çıkan kalın atardamar. esk. Şiryanı sübatî. [Carotide artère — Carotid artery]

şaheser Far. Ar. i. Sanat bakımından güzelliğin doruğuna erişmiş eser, başeser. [Chef - d'oeuvre — Masterpiece]

şahım, -hmı Ar. i. İç yağı. Katıyağ, donyağı

şahıs, -hsı Ar. i. Kimse, kişi.

şahıs Ar. i. Yerölçümünde kullanılan ve yukarı ucunda çaprazlama kırmızı ve beyaz renkte dört dördüle ayrılmış bir tahtası bulunan uzunca sopa.

şahika Ar. i. Doruk.

şahin i. Zo. Gündüz yırtıcı kuşlar takımının kartalgiller familyasının bir grubu. Avcılığa alıştırılabilen kuşlardandır.

Şahin Gıray (Ölm. 1786). Son Kırım hanlarından biri. Topal Ahmet Giray'ın oğludur. Kardeşi Sahip Giray'dan sonra hanlığa geçmiş, fakat halkın isyanı üzerine Rusya'ya sığınmıştır. Sonra Osmanlı Devleti'ne sığınmış, Rodos'da başı kesilmiştir.

Şahin Paşa, Lala (Ölm. 1376). Serdar. Şehzadeliğinde I. Murat'ın lâlağını yapmıştır. Osmanlılar'dan, hükümdar soyundan olmadığı halde ilk defa olarak paşa unvanı alan ve beylerbeyi görevine atanan kişidir. Rumeli'de Zağra, Filibe, Samakov gibi birçok yerlerin alınmasında yararlıklar göstermiştir.

şahinşah Far. i. ★ 1. Hükümdarların hükümdarı, şahların şahı. ★ 2. mec. Tanrı.

şahit Ar. i. Tanık.

şahlanmak f ★ 1. (At) Şaha kalkmak. ★ 2. mec. Öfkelenip saldıracakmış gibi bir durum takınmak.

şahmeran i. Zo. Sürüngenlerin pullu sürüngenler takımının kertenkeleler alt takımının iguanalar familyasının bir türü. Amerika kertenkeleleri arasındadır. 60 cm. den uzun olabilir Zararsızdır.

şahmerdan Far. i. Buhar, basınçlı hava, su kuvvetleriyle ya da benzeri kuvvetlerle işletilen büyük çekiç ya da tokmak. [Marteau pilon — Power - hammer]

Şahmi Tekirdağ'ın Malkara ilçesi bucaklarından. 23 köylü bucağın nüfusu 14 122, merkezinin nüfusu 664'dür.

şahrem şahrem b. zf. Sık sık yarıklar halinde.

şahsan Ar. zf. ★ 1. Kendi (kendim, kendin...) Ben şahsan işitmedim. ★ 2. Yalnız uzaktan görerek : Onu şahsan tanırım, ahbaplığım yoktur.

şahsî Ar. s. Kişisel.

şahsî dava b. i. Huk. Ceza Usul Hukuku'nda, belirli suçları, suçtan zarar görenin bizzat kendisinin kovuşturması. Kanunun saydığı bazı suçların kovuşturulmasında, savcı kamu yararı görmezse, suçtan zarar gören, savcı gibi kovuşturmayı gerçekleştirebilir.

şahsiyat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Kişi üzerine sözler. ★ 2. Kişiler.

şahsiyet, -ti Ar. i. ★ 1. Kişilik. ★ 2. Sayılır kişi, ünlü kişi.

şahtere i. Bot. Şahteregillerin örnek bitkisi. Çiçeklerinde «fümarin» adlı bir alkaloit bulunduğu için hekimlikte kullanılır. esk. Şahteriç. [Fumeterre — Fumitory]

şahtur i. Irmakları geçmek için kullanılan, kayıkla sal arasında bir taşıt.

şaibe Ar. i. ★ 1. Süprüntü. ★ 2. Kir, leke. ★ 3. Hata, kusur.

şair Ar. i. Şiir yazan ve söyliyen sanatçı. Koşukçu, ozan. [Poète — Poet, poetess]

şairane zf. Bir şaire yakışır şekilde.

şairlik i. Şiir yazma ya da söyleme sanatı.

şak i. Enlice bir şeyle vurulduğu zaman çıkan sesi anlatır.

şak, -kkı Ar. i. ★ 1. Yarma, yarılma. ★ 2. Yarık, çatlak.

şaka i. ★ 1 Gülüşmeye vesile olsun diye karşısındakini kırmaksızın takılmak ya da aldatmak amacıyla söylenilen söz ya da yapılan hareket. [Plaisanterie, badinage — Joke] ★ 2. Önemsiz ve ciddi olmayan hareket ya da şey. [Plaisanterie, badinage — Fun] ★ 3. Küçümseyerek alay etme [Derision — Derision]

şakacıktan zf. ★ 1. (Çocuk dilinde) Şakadan ★ 2. Şaka yapar görünerek. ★ 3. Farkında olmadan.

şakadan zf. ★ 1. Şaka olarak, şaka diye. ★ 2 Ciddî olmayarak.

şakak i. Başın göz, alın, kulak ve yanak arasında bulunan çukurumsu kısmı. [Tempe — Temple]

şakalaşmak f. Birbiriyle şaka etmek. [Se plaisanter — To joke with one another]

şaka söylemek b f. Bir şeyi şaka amacıyla söylemek.

şakayık, -kı i. Bot. Düğünçiçeğigillerden, büyük çiçekleri kırmızı, pembe, beyaz ya da sarı renklerde güzel bir süs bitkisi. Bahçe şakayıkı, ağaç şakayıkı, yer şakayıkı gibi türleri vardır [Pivoine — Peony]

şakayıkı numaniye b. i. Bot. Manisa lâlesinin çiçeği kan kırmızısı renginde olanı.

şakımak f. (Daha fazla kuşlar için) Ezgili ses çıkarmak, ötmek. esk. Terennüm etmek.

şakırdamak f. ★ 1. Şakır şakır ses çıkarmak. ★ 2 İri iri yağan yağmurunki gibi ses çıkarmak. ★ 3 Bülbül gibi ötmek

şakırtı i Şakırdama sesi.

şakıt i. Zo. Kemikli balıkların yılansı balıklar alt takımının bir familyası. Tamamen pulsuzdur. Sıcak denizlerde yaşar.

şakî Ar. i. Haydut.

şâkî Ar. s. Şikâyet eden, sızlanan.

şakir, Ar. s. Gördüğü iyiliğe şükreden.

Şakir Paşa (1847-1908) Hekim.İstanbul'da doğdu. İstanbul Darülfünunu Askeri Tıbbiye okulunda hekimlik öğrenimini ve Paris'de fizyoloji uzmanlığını tamamlayıp, 30 yıldan uzun bir süre Askerî Tıbbiye Fizyoloji profesörü olarak çalışmış, bir çok ders ki-

tapları yayınlamıştır. A.Ş. Şakar'ın babasıdır.

şakirt Far. i. Öğrenci. esk. Talebe.

şaklaban s. ★ 1. Şen, şakacı ve güldürücü (küçümseme yoluyla kullanılır). ★ 2. mec. Dalkavuk.

şaklamak f. «Şak» diye ses çıkarmak.

şako i. (Macarca'dan) Eskiden Macar ve Fransız ordularıyla, kimi başka ordularda da kullanılmış olan ve sınıflara göre çeşitleri bulunan askerî başlık.

şakrak s. ★ 1. Şen ve gevrek. [Gai, jovial — Vivacious] ★ 2. Şen ve gevrek bir sesle konuşan, bülbül öter gibi söz söyleyen.

şakşak i. Hafif de vurulsa kuvvetle vurulmuş gibi «şak» diye şiddetli ses çıkaran maşa şeklinde tahta. Ortaoyununda Kavuklu'nun elinde bulunurdu.

şakşakçı s. Birinin bütün hareketlerini, akla vurmadan ve tartmadan yerinde bularak her vakit öven ve alkışlayan. Dalkavuk.

şakul, -lü Ar. i. Fiz. Çekül.

şakulî Ar. s. Mat. Düşey.

şal Ar. i. ★ 1. Çoğu ve ünlüleri Hindistan'da dokunan, özel motifli, değerli bir yün kumaş. Bizde boyun ya da omuz atkısı, kuşak, hırka, örtü gibi şeyler yapılır: Keşmir şalı, Lâhur şalı. [Châle — Shawl] ★ 2. Kadınların omuzlarına attıkları büyük kumaş parçası. [Châle — Shawl]

şalaki i. İnce yün kumaş.

şale Fr. i. İsviçre'de dağlılara konutluk yapan, üstü tahtalarla örtülü ahşap küçük ev. [Chalet — Country cottage]

şalgam i. Bot. Turpgillerden, topaç biçiminde etli, tatlı, kökü insan ve hayvanlar için iyi bir besin olan bir bitki. [Navet — Turnip]

şali i. En çok Ankara'da yapılan tiftikten ince kumaş.

şallak s. Çıplak.

şallak mallak b. s. Çırçıplak.

şal örneği b. i. Şallarda görülen motiflerin şekli.

Şalpazarı Trabzon'un Vakfıkebir ilçesi bucaklarından. 27 köylü bucağın nüfusu 14 833, merkezinin nüfusu 1 337'dir.

şaltak s. Kavgacı.

şalter Alm. i. Elektrik akımı anahtarı. Daha çok büyük akımları ve gerilimleri açıp kapayan anahtar. Otomatik de olabilir. [Commutateur — Switch]

şalupa Fr. i. Gemilerin hizmetinde kullanılan yelkenli ya da kürekli büyük ve sağlam sandal. [Chaloupe — Sloop]

şalümo Fr. i. ★ 1. Soğuk bir şey içmede kullanılan saman ya da saz çöpü. ★ 2. Üfleç.

şalvar i. Her tarafı geniş, ancak beliyle paça ağızları dar bir çeşit dış donu.

Şam Suriye'nin başkenti. Anti - Lübnanla-r'ın eteğinde Barada nehri ile sulanan önemli bir ticaret merkezidir. Nüfusu 556 200'dür. 639 yılında Araplar tarafından ele geçirilmiş, Emevî halifelerinin başkenti olmuştur. Gene Emevîler zamanında ünlü Emevîler camisi yapılmıştır. 1517 yılından I. Dünya Savaşı sonuna kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun elinde kalmıştır.

şama Ar. i. Birlikte eritilmiş stearin ve zamka batırılmış pamuk fitil.

şamama i. Kavuna benzeyen, fakat ondan daha küçük olan güzel kokulu bir meyva.

şamama gibi b. s. Ufak tefek insanlar için kullanılır.

şaman i. Sibirya'da ve Moğolistan'da oturan Türk boylarında tef çalarak, dans ederek ve şarkı söyleyerek tören (kamlama) yapan ve böylece ruhlarla ilişkiler kurarak hastaları iyi ettiğine, istenilen birtakım sonuçları sağladığına inanılan ve bir çeşit dinî kişiliği olan kimselere Avrupalılar'ın verdikleri ad. Kam anlamdaşı. [Chaman — Shaman]

şamandıra Yun. i. ★ 1. Halkalarına gemi bağlamak için limanda demirli duran içi boş ve her tarafı kapalı ve çoğu madenden yüzer fıçı. [Bouée — Bvoy] ★ 2. Kandilde fitili tutmak için yağda yüzen telli mantar düzeni.

Şamanlık Türklerin, Müslüman oluşlarından önceki en yaygın dinlerinden başlıcasının adı. Şamanlığın belirgin teması ata ruhuna saygı, bağlılık ve bundan yardım ummak biçiminde özetlenebilir. Şamanlar; boyların her çeşit törenlerini yönetir; sihirbaz, hekim, yargıç gibi görevler görürlerdi. Boyların sayılan kişileri onlardı. [Chamanisme — Shamanism]

şamar i. Açık avuçla yüze indirilen tokat. [Gifle — Slap]

şamar oğlanı b. i. Her kabahat üstüne atılan ve her felâketin sebebi sayılan ve bunun için sık sık azarlanan, şamar atılan kimse.

şamata Ar. i. Gürültü patırdı. [Tapage — Hubbub]

şambabası, -nı b. i. Baba tatlısı denen tatlı.

Şambayat Adıyaman'ın Besni ilçesi bucaklarından. 7 köylü bucağın nüfusu 4 724, merkezinin nüfusu 1 337'dir.

şamdan Ar. Far. i. İçine mum dikilen destek. [Chandelier, candélabre — Candlestick]

şamfıstığı b. i. Bot. Antepfıstığı.

şamil Ar. s. İçine alan, kaplayan.

Şâmil, Şeyh Ali (1795-1871) Dağıstanlı yurtsever. Denghan Mehmet adında bir beyin oğlu olup Dağıstan'ın Buyiank kasabası civarında doğdu. 1834'den 1859'a kadar çarlık ordularını püskürterek kahramanlıklarıyla zamanını hayretlere düşürmüştür. Sonunda çok üstün Rus kuvvetleriyle çevrilerek esir düşmüştür. Petersburg'a götürüldüğü zaman Çar tarafından iyi karşılanmış, önce Kaluga'ya sürülmüşse de sonra Medine'ye gitmesine izin verilmiştir. Mekke'yi ziyareti sırasında ölmüştür.


Şeyh Şamil


çeşitli şalgamlar

Şamlı Balıkesir'in merkez ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 11 819, merkezinin nüfusu 1 609'dur.

şamme Ar. i. Biyo. Korlam.

şampanya Fr. i. Aslı Fransa'nın eski Champagne bölgesinde yapılan tatlı, gazlı ve köpüklü şarap. [Champagne — Champagne]

şampiyon Fr. i. Bir spor yarışmasını kazanan. [Champion — Champion]

şampiyona Fr. i. Şampiyonluk yarışması. [Championnat — Championship]

şampuan İng. i. Baş yıkamak için özel olarak hazırlanmış sabun.

şan Far. i. ★ 1. Ün ve san. [Renommée, gloire — Fame, glory] ★ 2. Gösteriş.

şan Fr. i. Müz. Batı müziğinde şarkı.

şandel i. Sp. Topu yüksekten kaleye atma.

Şan Devletleri Birmanya kuzeyinde yarı bağımsız 41 devlete verilen ad. 1923'denberi yerli şeflerden kurulmuş bir meclisi vardır. Şan Devletleri topraklarının yüzölçümü 159 500 km² nüfusu 2 000 000 kadardır.

Şanghay (Çin) Kiang - su eyaletinde 6 900 000 nüfuslu bir şehir. Önemli bir liman ve endüstri merkezidir. Maden işleme ve dokuma endüstrisi gelişmiştir.

şangırdamak f. Tabak, bardak gibi şeyler, bir yere çarpıp kırılırken çıkardıkları gibi, gürültü ve çınlayıcı ses çıkarmak.

şangırtı i. Şangırdama sesi.

şanından olmak b. f. (Birinin) Şerefi gerektirmek: Güçsüzlere yardım Türk'ün şanındandır.

şanjan Fr. i. Yanardöner. [Changeant — Changing, shot-]

şanjman Fr. i. Motorlu taşıtlarda hız değiştirmek için motorun yükünü azaltarak arabanın yokuş ve inişlerde yürümesini sağlayan dişli kutusu.

şankr Fr. Hek. Ülser.

şano i. Tiyatroda oyun yerine, sahneye eskiden halk dilinde verilen ad.

şans Fr. i. Talih. [Chance — Chance]

Şan - Si Kuzey Çin'de bir eyalet. Nüfusu 15 960 000'dir. Merkezi Tai - Yuan'dır. Önemli kömür madeni yataklarına sahiptir .

şanson Fr. i. Müz. Hafif şarkı.

şansölye Fr. i. Almanya'da hükümet başkanı.

şantaj i. Bir kimsenin, başkalarının namus ve haysiyetine dokunan gizli hallerini açıklamak tehdidiyle onlardan para istemesi ya da başka bir çıkar sağlamaya kalkışması. [Chantage — Blackmail]

şantiye Fr. i. ★ 1. Yapılarda iş yeri. [Chantier de construction — Construction field] ★ 2. Gemi tezgâhı. [Chantier maritime — Construction yard]

şantör Fr. i. Müz. Şarkı söyleyen erkek sanatçı. (Kadın için şantöz sözü kullanılır.)

Şantung (Çin) Sarı deniz kıyısında 48 877 000 nüfuslu bir eyalet. Merkezi Tsi-nan'dır.

şap i. Aşırı öperken çıkan sesi anlatır.

şap, -pı i. Kim. Alüminyum ve potasyum sülfatından ibaret, sıcak suda erir, buruşturucu bir cisim. Boyaları saptamakta, kimi hayvansal maddeleri bozulmadan saklamakta, kumaş boyalarını tutturmakta, kimi suların saflaştırılmasında, derilerin korunmasında, kâğıdın yapıştırılmasında, alçının sertleştirilmesinde, fotoğraf camlarının korunmasında v.b. de hekimlikte peklik verici olarak kullanılır. [Alun — Alum]

şap, -pı Fr. i. Sızıntılara karşı koruyan bir çeşit zemin sıvası. [Chape — Capping]

şapa oturmak b. f. Umduğunu bulamayarak eli boş ve şaşkın bir hale düşmek.

şapçı i. ★ 1. Şap yapan işçi. [Alunier — Alum manufacturer] ★ 2. Külb. Kulampara.

Şap Denizi Kızıldeniz.

şap gibi b. s. Ağıza alınmıyacak kadar tuzlu.

Şaphane Kütahya'nın Gediz İlçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 7 646, merkezinin nüfusu 3 245'dir.

Şaphane Dağı Kütahya'nın güneybatısındadır. En yüksek yeri 2 121 m dir.

şap hastalığı b. i. Hek. Çift tırnaklılarda (sığır, koyun, domuz) özel bir virüs (şap virusu) tarafından dilde, dudaklarda, diş etlerinde, tırnaklarda, meme başlarında içi su dolu ufak döküntüler meydana getiren ateşli, son derece bulaşıcı bir hastalık. İnsana da hasta hayvanın sütü ile bulaşır. Aşı ile hayvanlar hastalıktan korunur.

şapırdamak f. Öperken dudaklarla ya da bir şey yerken dudaklarla ve dil ile «şap» diye ses çıkarmak.

şapırtı i. Şapırdama sesi.

şap illeti b. i. Sığırlarda, koyunlarda, domuzlarda, ağızda ve tırnaklar arasında kabarcıklar görülmesiyle ve yüksek ateşle beliren çok zararlı, salgın hastalık. [Fièvre aphteuse — Foot - and - mouth desease]

şapka i. ★ 1. (Macarca) Kenarlı kadın ve erkek başlığı: Türkler başlık olarak 1925'de şapkayı kabul ettiler. [Chapeau — Hat] ★ 2. Yukarıya doğru uzamış bazı şeylerin tepesine takılan başlık.

şaplak i. «Şap» diye ses çıkaran tokat.

şaplatmak f. «Şap» diye ses çıkarmak: Tokat şapladı.

şaprak i. Eyer örtüsü. [Housse — Saddle covering]

şapşal s. ve i. Salkım saçak ve kötü giyinmiş hantal (kimse).

şaptaşı b. i. Jeol. (Alunit). Renksiz, beyaz, sarımsı, kırmızı renkli bir mineraldir. Bazı volkanik taşların mineralli sular tarafından bozuşturulmasıyla oluşur. [Alunite — Alunite, alum - stone]

Şar Yugoslavya'da Üsküp'ün kuzeybatısında büyük bir dağ. Balkanlar'ın en yüksek dağıdır.

şar i. Şehir (eskidir).

şar Fr. i. Eski, iki tekerlekli savaş arabası.

şarabî s. Kırmızı şarap renginde olan.

şarampol, i. Macarca. Kazıklarla yapılmış bölme ya da set. [Palissade — Palisade]

şarap Ar. i. Üzüm şırasının ve kimi vakit başka meyva sularının alkollü mayalanmaya uğratılmasıyla elde edilen içki. [Vin — Wine]

şarapnel i. (İngiliz general H. Shrapnel'in adından) Havada patlayıp misket saçan top mermisi. [Chrapnel — Shrapnel]

şarbon Fr. i. Ot yiyen hayvanlarda salgın halinde görülen, insana da bulaştığı vakit genellikle deride bir çıban meydana getiren, özel bir mikrobun yaptığı hastalık. Çoban çıbanı. Karakabarcık. Mikrop deride gayet belirli bir yara meydana getirdikten sonra kana karışacak ve kanda üreyecek olursa ateşli bir hastalık tablosu açığa çıkar. Solunum yolu ile bulaşması, akciğer iltihabına mikroplu etlerle vücuda girmesi ise sindirim yolları iltihabına yol açar. Mücadelede hasta hayvanların imhası gerekir. [Charbon — Smut, anthrax]

Şarhana Bak. Şenpazar.

şarıldamak f. Bol bol akarak ses çıkarmak.

Şari Orta Afrika'da, güneyinden Çad gölüne dökülen büyük ırmak. Adacıkları ve kum setleri bol olan bu ırmakta hipopotam ve timsahlar da pek çoktur. Uzunluğu 1 200 km. dir.

şarih Ar. i. Bir eseri, şerhler yazarak, yorumlayan kimse, açımlayıcı.

şarj etmek Fr. T. b. f. Tek. Doldurmak.

şarjör Fr. i. Otomatik silâhlara, taşıdığı fişekleri birden sürmeye yarayan düzen. [Chargeur — Clip, charger, feeder, stroker]

şark, -kı Ar. i. Doğu.

şark çıbanı b. i. Hek. Layşmanya adında bir asalak tarafından deride meydana getirilen bir ya da birkaç yara. Halep çıbanı. Anadolu'nun güneydoğu bölgelerinde yaygındır. Asalağı üzerlerinde taşıyan köpeklere dokunmanın ve eklembacaklıların, hastalığın yayılmasına sebep olduğu kabul edilir. Hayat standardının yükselmesi hastalığın yayılmasını duraklatmaktadır.

şarkı i. ★ 1. Irlama. esk. Taganni. [Chant — Singing] ★ 2. Müz. Sözlü melodi. Doğu ve batı müziğinde kullanılan yaygın bir türdür. [Chant — Song]

şarkıcı i. ★ 1. Şarkı söyleyen kişi. [Chanteur — Singer] ★ 2. Şarkı düzen kişi. [Compositeur — Song writer]

Şarkışla Sivas'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 619 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 62 413, merkezinin nüfusu 5 816'dır. Önemli akarsu Kızılırmak'dır. Tarla tarımı ve hayvancılık yapılır. Kasaba, Sivas — Kayseri karayolu üzerindedir. Demiryolu kuzeyinden geçer. Sivas'a 81 km. uzaklıktadır.

şarkî Ar. s. Doğu.

Şarkîkaraağaç İsparta'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 070 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 28 927, merkezinin nüfusu 4 602'dir. Güneyinde Beyşehir gölü vardır. Tahıl, baklagiller, haşhaş ve keten yetiştirilir. Hayvan ürünleri de önemlidir. Kasaba, Sultan dağının batı eteklerindedir.

şarkiyat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Şarkılar. ★ 2. Ed. Divanlarda şarkılar bölümü. ★ 3. Doğu uluslarının dilleri, tarihleri, töreleri gibi konuları toplayan bilgi.

Şarköy Tekirdağ'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 481 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 20 592, merkezinin nüfusu 4 299'dur. Tahıl ve ayçiçeği yetiştirilir. Şarapçılık, bağcılık ve zeytincilik yapılır. Kasaba, Marmara kıyısında, kendi adını taşıyan bir ova üzerindedir. Şarap ve zeytinyağı yapımevleri vardır. Kara ve deniz yoluyla önemli merkezlere bağlıdır.

şarküteri Fr. i. Salam, sosis, sucuk gibi çeşitli et konserveleri v.b. satılan dükkân.

şarlamak f. Şarıldamak.

şarlatan Fr. i. Yüksekten atarak karşısındakini kandıran ve aldatan yalancı kimse. [Charlatan — Charlatan]

Şarlo Bak. Chaplin, Charles.

şarman Fr. i. Sevimli.

şarpi İng. i. Üçgen biçimli iki yelkenli ve kolay hareket eder, altı düz yarış teknesi.

şart Far. i. Koşul, kural, kanun, temel. [Condition — Condition]

şart etmek b. f. «Şart olsun» diyerek yemin etmek.

şart koşmak b. f. Önceden şarta bağlamak. [Stipuler — To dictate or impose conditions]

şartlamak f. Dinin hükmünce kirlenmiş sayılan bir şeyi en az üç yol temiz sudan geçirip kirlilikten kurtarmak.

şartla salıverme b. i. Huk. Mahkûmiyetinin üçte ikisini iyi halle geçiren bir mahkûmun mahkeme kararıyla salıverilmesi.

şartlaşmak f. Bir ya da birçok şartı karşılıklı kabul etmek.

şartlı s. ★ 1. Şart gösteren. esk. Şartî. [Conditionnel — Conditional] ★ 2. Şarta bağlanmış, şart koşulmuş. esk. Meşrut. [Conditionnel — Conditional] ★ 3. Şartetmiş olan (koca). ★ 4. Şartlanmış. [Conditionné — Conditioned]

şartlı refleks b. i. Psi. Normal uyarıcının yerine deneysel olarak yeni bir uyarıcının konmasıyla meydana gelen refleks. [Réflexe conditionné — Conditioned reflex]

şartname Ar. Far. i. Şartlaşma. (Satın alma, satma, yaptırma, keşfettirme, kiraya verme ve kiralama gibi işler için) Bu işleri yaptıracak kimse ya da daire tarafından düzenlenen ve ileride yapılacak bağlantıya temel olmak üzere bu bağlantının

esaslı hükümlerini ve işin ayrıntılarını, özel ve teknik şartlarını taşıyan ve ilgililerin gereklerini yapabilmeleri için bilgilerine sunulan anlaşma. [Cahier des charges — Specifications]

şart olsun «Öyle değilse ya da bunu yapmazsam karım boş düşsün» anlamına eski bir ant.

şaryo Fr. i. Tek. Bir makinede işlenen şeyi getirip götüren oynar kısım.

şasi Fr i. ★ 1. Fotoğrafçılıkta içine duyarlı cam ya da kâğıt konan çerçeve. [Châssis — Frame] ★ 2. Yapı işlerinde sürme çerçeve. [Châssis — Frame] ★ 3. Otomobilin, üzerine karoseri oturtulan iskelet kısmı. [Châssis — Frame]

Şastri, Şri Lal Bahadur (1904-1966) Hintli devlet adamı. 1947'de bakan oldu; demir yolları ve ulaştırma, ticaret ve sanayi gibi bakanlıklar yaptı. 1964'de başbakanlığa getirildi. Pakistan — Hindistan savaşından sonra, Kosigin'le görüşmek üzere gittiği Taşkent'de, barışı sağlayacak anlaşmayı imzaladıktan sonra öldü.

şaşaa Ar i. ★ 1. Büyük ışık. ★ 2. mec. Büyüklük hal ve şanı.

şaşakalmak b. f. Şaşkına dönmek.

şaşalamak f. Şaşkın bir duruma düşmek.

şaşı s. Gözlerinin bakışı aynı yönde olmayan. [Louche — Squint - eyed]

şaşı bakmak b. f. Gözleri birbirine az uzak ya da az yakın olmak üzere ayrı yönde bakmak. [Loucher — To squint]

şaşılık i. Hek. Gözün çevre kaslarının yapı bozukluğu ya da sinirsel nedenlerle, göz küresini bakış yönlerine çevirememesi. Genellikle çocuklukta görülür. Düzeltilmesi için özel usullerden yararlanılır. Hekime danışmak gereklidir. [Loucherie — Squint, strabismus]

şaşırmak f. ★ 1. Ne söyleyeceğini ya da ne yapacağını bilememek, işin içinden bir türlü çıkamayacak hale gelmek. [Etre embarrassé — To be confused] ★ 2. Artık ne söylediğini ya da ne yaptığını bilmemek: Onun sözlerine ve yaptıklarına bakmayın, şaşırdı zavallı! [Perdre pied — To be lost] ★ 3. Hataya düşmek: Sözünü şaşırmak, hesabını şaşırmak. [S'égarer, se perdre — To be mistaken] ★ 4. Ürküntü duymak, çekinmek: Kusuruma bakmayınız, yüksek huzurunuzda şaşırıyorum. [Etre troublé, être initimidé — To be upset]

şaşırtmaca i. Şaka yollu yapılan küçük aldatmaca.

şaşırtmak f. ★ 1. Şaşırmasına yol açmak. ★ 2. Ağaç fidanını çıkarıp başka yere dikmek.

şaşkaloz s. Külb. Şaşılara hakaret için söylenir.

şaşkın s. ★ 1. Ne yapacağını bilmeyecek derecede düşünce sarsıntısına uğramış, son derecede şaşırmış. [Ebahi, ébaubi, stupéfait — Bewildered] ★ 2 Aptal aptal bakan ve her söylenene inanan. [Badaud — Stupid]

şaşmak f. ★ 1. Umulmayan, beklenmeyen ya da oluş yolu anlaşılmayan bir olay karşısında düşünce sarsıntısı geçirmek. esk. Hayret etmek. [S'étonner, être etonné — To be astonished, be surprised] ★ 2. (Fiilin olumsuz ya da soru şekli) Yolundan sapmamak, gidişini değiştirmemek ya da yanılmamak: Bildiğinden şaşmadı. [Dévier — To deviate]

Şat (Şat - tül Arap) Dicle ve Fırat nehirlerinin Mezopotamya'da birleşmesiyle meydana gelen ırmağın adı.

şat i. Eşya taşımakta kullanılan düz mavna. [Chaland — Barge]

şatafat, -tı i. Süs ve gösteriş. [Pompe — Pomp]

şathiyat, -tı Ar. i. Şaka ve alay yollu yazılmış eserler.

şatır Ar. s. ★ 1. Şetaretli. ★ 2. Tar. Eskiden padişahın maiyetindeki bazı yüksek subayların bindikleri atların yanında yürüyen hizmetkâr.

Şatıroğlu, Aşık Veysel (Doğ. 1894) Saz şairi. Sivas'ın Şarkışla kazasının Sivrialan köyünde doğdu. Küçükken çiçek hastalığına yakalanarak gözlerini kaybetti. Cumhuriyetin 10 uncu yıldönümünde yazdığı «Cumhuriyet Destanı»nı halk önünde okudu ve çok beğenildi. Bütün yurdu dolaştı. Plaklar doldurdu. 122 şiiri «Aşık Veysel — Hayatı ve Şiirleri» adlı kitapta toplanmıştır (1963).

şato Fr. i. İstihkâmlı derebeyi konağı. [Château — Castle]

Şattülarap Bak. Şat.

şatu i. Düz dam. Taraça.

şav i. Memeli hayvanlarda çiftleşme kızgınlığı.

Şavak Bak. Akdemir.

şavalya i. Gemilere ya da bir yerden bir yere kömür taşımaya yarayan küfe.

şavk, -kı i. Işık.

Şavşat Artvin'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 317 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 48 979, merkezinin nüfusu 2 318'dir. Önemli akarsu Cerat'dır Ekim alanı az olduğundan hayvancılık önemlidir. Kasaba, Şavşat deresi üzerindedir.

şavul i. Çekül kelimesinin bir söylenişi.

şavullamak f. Çeküllemek.

şayak i. Kabaca dokunmuş, dayanıklı bir çeşit yün kumaş.

şayan Far. s. Yaraşır, değer.

şayeste Far. s. Lâyık.

şayet Far. e. (İhtimal derecesi daha az olmak üzere) Eğer. [Si, par hasard — If perchance, lest]

şayi, -i s. ★ 1. Yaygın (söz ya da haber). ★ 2. Bir şeyin her noktasıyla ilgili bulunan (pay)

şayia Ar i. Söylenti.

şayka Macarca i. Tar. Birkaç top ve kırk elli savaşçı taşıyan altı düz bir çeşit Kazak kayığı.

şaz Ar. s. Ayrık. esk. Müstesna.

şeamet, -ti Ar. i. Uğursuzluk.

şeb Far. i. Gece.

şebboy i. Bot. Turpgillerden, güzel kokulu ve yalın kat ya da katmerli, kırmızı, menekşe ya da açık sarı çiçekli bir süs bitkisi. [Giroflée — Wallflower]

şebek i. Zo. Şebeklerden, köpek gibi uzun burunlu, kısa kuyruklu ve çoğu Afrika'nın dağlık bölgelerinde sürü halinde yaşayan bir maymun cinsi. [Babouin — Baboon] ★ 2. mec. Çirkin ve arsız.

şebeke Ar. i. Ağ. [Filet, lacis — Net] ★ 2. Ağ gibi yayılıp gerilmiş hat ve yolların topu: Telefon şebekesi. [Réseau — Network] ★ 3. Kötü niyetlerle gizlice kurulan topluluk: Hırsız şebekesi. [Bande — Band, gang] ★ 4. Mezarı çeviren parmaklık.

şebekler ç. i. Zo. Primatlardan goril, orangutan, şempanze, şebek gibi maymun türlerini içine alan memeliler takımı. esk. Kırdlar. [Simidés — Simideae]

Şebinkarahisar Giresun'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 378 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 30 139, merkezinin nüfusu 9 488'dir. Kelkit çayı ve kollarının suladığı topraklarda buğday ve sebze tarımı yapılır. Linyit, simli kurşun ve şap yatakları vardır. Kasaba, bir tepenin üzerindedir. Giresun'a 118 km. uzaklıktadır.

şebi yelda b. i. Kışın en uzun altı gecesinden her biri.

şebnem Far. i. ★ 1. Çiy. ★ 2. Etyiyengiller familyasına bağlı, 90 türü bulunan bir bitki cinsi.

şecaat, -tı Ar. i. Psi. Yüreklilik.

şecere Ar. i. Bir soyun. en uzak atasından başlayarak son üyesine kadar bireylerini gösterir çizelge Soy ağacı. esk. Silsilename.

şeci, -i Ar. s. Yürekli.

şedde Ar. i. Arap yazısında bir tek sessizin iki defa yazılı imiş gibi okunması gerekliğini gösteren işaret.

şedit Ar. s. Şiddetli.

şeelit Kalsiyum wolfromat bileşimli bir mineral. Beyaz, sarımsı beyaz renklidir Önemli wolfram (tungsten) cevheridir. Uludağ'da zengin yatakları vardır.

şef Fr. i. Baş.

şefaat, -ti Ar. i. Birinin suçundan geçilmesi ya da dileğinin yerine getirilmesi için edilen aracılık.

Şefaatli Yozgat'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 779 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 29 938. merkezinin nüfusu 3 998'dir. Tahıl tarımı yapılır Hayvan ürünleri ve bağcılık önemlidir Kasaba Ankara — Kayseri demiryolu üzerindedir. Yozgat'a 60 km uzaklıktadır.

şeffaf Ar s Fiz Saydam.

şefik Ar. s. Şefkatli.

Şefik Bey (Ölm. 1876) Hattat. Hattat Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin oğludur. Bursa'da Ulu Cami'nin içindeki büyük yazılar onundur.

şefkat, -ti Ar. i. ★ 1. Başkalarının acısıyla ilgilenme. [Compassion — Compassion] ★ 2. Sevgi: Anne şefkati. [Tendresse, affection — Tenderness]

şeftali i. Bot. Şeftali ağacının, yarma, alyanak, tüysüz gibi türleri bulunan tek çekirdekli ve eti beyaz, sarı ya da kırmızı olan meyvası. [Pêche — Peach]

şehbender Far. i. Konsolos.

şehbeyt Far. Ar. b. i. Ed. Divan edebiyatında bir şiirin en güzel beyti.

şehir, -hri Far. i. İnsanların oturduğu birçok sokaklı ve birçok evli yerlerin en büyüğü: İstanbul şehri, Paris şehri. [Ville, cité — City] ★ 2. Bir şehrin bütün halkı: Şehir eğleniyor.

şehircilik i. Şehirlerin kurulması, düzenlenmesi, güzelleştirilmesi ve ekonomik, sosyal, sağlık işleri ile ilgili esasları içine alan bilim. [Urbanisme — Town - planning]

şehirli s. ve i. Bir şehrin halkından olan (kimse). [Citadin, citoyen — Townsman]

şehit Ar. i. İnandığı ve kutsal bildiği bir dava yolunda ya da savaşta ölen. [Martyr — Martyr]

şehitlik i. ★ 1. Şehit olma hali. Ar. Şahadet. [Martyre — Martyrdom] ★ 2. Şehitlerin gömüldüğü mezarlık. [Ossuaire — Cemetery for martyrs]

Şehitnusretbey Urfa'nın Akçakale ilçesi bucaklarından. 30 köylü bucağın nüfusu 4 630, merkezinin nüfusu 98'dir. Eski adı Nusretiye'ydi

şehlâ Ar. s. Az şaşı.

şehname Far. i. Hükümdarların tarihine ait manzum eser. En ünlüsü Firdevsî'nindir.

şehnaz Far. i. Doğu müziğinde bir makam adı.

şehnişin Far. i. Kapalı ve pencereli bir çeşit balkon.

şehrayin Far. i. Herhangi bir olayı anmak için yapılan tören.

şehremaneti Ar. T. i. Eskiden İstanbul ve bir aralık Ankara belediyelerine verilen ad.

Şehremini İstanbul'un Fatih ilçesi bucaklarındandır. Nüfusu 63 417'dir.

şehremini Ar. T. i. Eskiden İstanbul ve Ankara şehremanetlerinin başında bulunanlara verilen ad.

şehrengiz Far. i. Divan edebiyatında, ortalığa velvele salacak ve dedikoduya sebep olacak şeyler hakkında yazılan şiir.

şehriyar Far. s. Hükümdar, kral, imparator.

şehriye i. (Arapça «arpa biçimli» demek olan şa'riye kelimesinden) Makarna hamurundan türlü şekillerde yapılan çorbalık.



şeftali ve meyvası



şebboy

şehsüvar Far. i. Usta ve cesur binici (süvari).

Şehsüvaroğlu, Haluk Yusuf (Doğ. 1912) İstanbul'da doğdu Müzeci ve yazar. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Askerî hakimlik, öğretmenlik yaptı. Sonra Deniz Müzesi, Dolmabahçe ve Topkapı müzeleri müdürlüklerinde bulundu. Tarihî eserler yazdı: «Sultan Aziz», «Tarihî Odalar», «Tarihçi Gözüyle Atatürk», «Mütarekeden Sonrakiler».

şehvanî Far. s. Şehevî. Kösnülük.

şehvet, -ti Ar. i. ★ 1. Duyuların büyük zevki: Şehvetle içmek. [Volupté — Lust] ★ 2. Kösnü. Erkek ve dişinin birbirine karşı duydukları istek: Bir kadın görmesin, bütün şehvet damarları kabarır. [Sensualité — Lust]

şehvetengiz Ar. Far. s. Şehvet duygularını gıcıklayan.

şehzade Far. i. Padişah oğlu ya da padişah ailesinden olan erkeklerden birinin oğlu.

Şehzade Camisi Kanuni Sultan Süleyman'ın 19 - 20 yaşlarında, Manisa sancak beyi iken, ölen oğlu Mehmet adına yaptırdığı cami. 1544'de başlayıp 1548'de tamamlanan caminin mimarı, Sinan'dır. Bitişiğindeki türbede Şehzade Mehmet yatmaktadır.

şek, -kki Far. i. Şüphe.

şekavet, -ti Ar. i. Haydutluk, soyguncuIuk.

şeker ★ 1. Birçok meyva, şap ve köklerin özsuyundan, nişastasından çıkarılan, karbon, oksijen ve hidrojenden bileşmiş bulunan, beyaz, suda erir, mayalanabilir, çoğu tatlı maddelerin genel adı. Şeker kamışından ya da pancardan çıkarılanın adı «sakaroz» dur. Şeker türleri: Früktoz-meyva şekeri, glikoz ya da levüloz - üzüm şekeri, laktoz - sütşekeri, sakaroz - kamış, pancar şekeri. [Sucre — Sugar] ★ 2. Lokum, çikolata, akide gibi yiyeceklerin genel adı. ★ 3. Bak. Şeker hastalığı.

Şeker Ahmet Paşa, Ahmet Ali (1841-1906) Ressam. Üsküdarlı'dır. Tıbbiye'de öğrenciyken Sultan Abdülaziz tarafından resim öğrenimi için Paris'e gönderilmiştir. Dönünce askerliğe girmiş, tıbbiyede resim öğretmeni ve padişaha yaver olmuştur.

şekerciboyası b. i. Bot. Şekerciboyasıgillerden, kökü iç söktürücü olarak kullanılan, üzümsü meyvalarından şarapları boyamak için kırmızı bir boya çıkarılan bir bitki. [Phytolaque — Phytolacca]

şeker endüstrisi Bak. Türkiye Şeker Fabrikaları.

şeker hastalığı b. i. Pankreas bezinin insülin hormonunun yeterli miktarda salgılayamamasına bağlı olarak kanda şeker seviyesinin yükselmesi ile görülen hastalık. Hastalığın nedenleri arasında kalıtsal etkenler ve şişmanlık sayılır. Genellikle orta ve ileri yaşların hastalığı ise de, çocuklarda görülen şekli daha tehlikelidir. Sık acıkma, sık susama ve sık işeme ile kendini belli eder. İdrarda da şeker vardır. Uygun bir perhiz ve ilâçlarla ve bu arada insülin vererek denetlenir. [Diabète — Diabetes]

şekerim ü. Teklifsiz sevgi terimi: Şekerim, gel buraya.

şekerkamışı, -nı b. i. Bot. Buğdaygillerden, çiçekleri salkım durumunda başakçıklar meydana getiren ve 10 m.'ye kadar uzayabilen, kamışı andırır bir bitki. Şeker çıkarmakta kullanılır. esk. Kasabı sükker. [Canne à sucre — Sugar - cane]

şekerleme i. Şekerlemek işi. [Sucrage — Sugaring, sweetening] ★ 2. Renk, koku, meyva gibi şeylerle şekeri işleyerek yapılan yiyecek. [Bonbon — Tuffy] ★ 3. Yatağa yatmaksızın uyunan hafif ve kısa uyku. [Assoupissement — Dosing]

Şekerli Urfa'nın Siverek ilçesi bucaklarından. 6 köylü bucağın nüfusu 7 225, merkezinin nüfusu 1 145'dir.

şekerlik i. İçine parça ya da toz şeker konulan kap. esk. Şekerdan.

şeker lokum b. i. Un, tereyağı ve şekerden yapılan çerez türünden şeylere eskiden verilen ad.

şeker pancarı b. i. Bot. İlk yıl içinde şeker bulunan, uzunca ve etli bir kök veren, ikinci yıl bu kökleri tohum verecek sâk halini alan, 60 - 150 cm. boylanan, içinde ortalama % 12 - 16 şeker bulunan bitki. [Batterave à sucre — Sugar - beet]

şekerpare Far. i. ★ 1. (Şeker parçası demektir) Tereyağ ve undan yapılan ve üstüne şeker şerbeti dökülen bir çeşit tatlı. ★ 2. Çok tatlı bir şeftali çeşidi. ★ 3. Pastırmanın en iyi çeşidi.

şekerrenk b. s. (Ahbaplık ilgisinden sözederken) Pek yolunda olmayan, bozukça, soğukça.

şekersiz diabet b. i. Hek. Hipofiz bezinin aşırı işemeye engel olan özel hormonunun yeterince salgılanamamasına bağlı olarak, sık işeme, idrarda buna karşılık şeker olmaması ile kendini belli eden hastalık.

şekil, -kli Ar. i. ★ 1. (Çoğulu: Eşkâl) Bir cismin dış çizgileri bakımından niteliği. Biçim. [Forme — Form] ★ 2. Bir şey hakkında fikir vermek için çizilen resim. [Figure — Figure] ★ 3. Yol. esk. Tarz. [Manière — Manner] ★ 4. Mat. Noktaların, çizgilerin, yüzeylerin toplu bileşimi. [Figure — Diagram] ★ 5. Psi. Her elemanın, içinde kendi rolünü oynadığı bir kuruluş, yapı. İyi bir şekil, herhangi bir değişiklik halinde de kendi belirgin karakterini korur.

şekilbilgisi Ar. T. b. i. Gra. Dilbilgisinin; kelimelerin yapısını, türeme yollarını ve çekim şekillerini inceleyen kolu. Morfoloji. esk. Şekliyat mephası: Sarf. [Morphologie — Morphology]

şekilbilim b. i. Şekillerin incelenmesi. Bireyler görünüş, ırk ve cinse göre ayrı ayrıdır. Ama uzun, kısa, zayıf, kuvvetli gibi belirli karakterlerine göre bir araya kümelenip incelenebilir. [Morphologie — Morphology]

şekilci s. Fel. Şekilciliğe bağlı olan ya da öğreti olarak şekilciliği kabul eden. [Formaliste — Formalist]

şekilcilik i. ★ 1. Fel. Bütün felsefe sorunlarını tek bir formül içinde toplayıp soyut ve mantıkî bir varsayımla anlatma eğilimi. [Formalisme — Formalism] ★ 2. Dış görünüşe. yol yordama bağlılık.

şekildeğişimcilik Ar. T. b. i. Fel. Dönüşümcülük. Transformizm. esk. İstihaliye.

şekip Far. s. Sabırlı.

şeklen Ar. zf. ★ 1. Usule, geleneğe, uygun olsun diye. ★ 2. Görünüş bakımından.

şekva Ar. i. Yakınmalar, yanıkmalar. esk. Şikâyetler.

şelâle Ar. i. Coğ. Çavlan.

şema Yun. i. Nesnelerin şeklini değil, aralarındaki ilişkileri ve işleyişini göstermek üzere basit çizgilerle yapılan şekil: Motor şeması. [Shéma, shème — Sketch, diagram]

şemail Ar. ç. i. Tabiatlar, karakterler.

Şemdinli Hakkâri'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 652 km² olan ilçenin 1 bucağı ye köyleriyle birlikte nüfusu 9 505, merkezinin nüfusu 1 049'dur. En önemli yükseklik Karadağ'dır (3 331 m.). Büyük Zap'a karışan Şemdinhan suyunun suladığı topraklarda az miktarda buğday ve arpa yetiştirilir. Önemli gelir kaynağı hayvancılıktır. Kasaba, Hakkâri'ye 152 km. uzaklıktadır.

şempanze Fr. i. Zo. Primatlardan, iri boylu, kulakları büyük ve geniş olan ve ormanlarda sürü halinde yaşayan bir maymun türü. [Chimpanzé — Chimpanzee]

şems Ar. i. Güneş.

şemse Ar. i. ★ 1. Eski kitap ciltlerinin altın yaldızla yapılan güneş şeklindeki süsü. ★ 2. Güneş şeklinde her türlü işleme ya da şekil.

Şemsettin Sami (1850-1904) Dilci ve yazar. Fraşeri'de doğdu. Yanya Rum jimnazında okudu. Fransızca, İtalyanca, Eski Yunanca, Arapça, Farsça öğrendi. İstanbul'da Dahiliye Matbuat kalemine memur oldu. İbret, Hadik gazetelerine yazılar yazdı. Romanlar, oyunlar yayımladı. Sabah, Tercüman gazetelerini, Aile, Hafta dergilerini çıkardı. Dilimize üç büyük sözlük kazandırdı. Dilin sadeleşmesi için yazılar yazdı. Başlıca eserleri: «Lisan-ı Türkî-i Osmani», «Kamus-i Türkî», «Kamus - ül - Âlem» (sözlük ve ansiklopedi), «Taaşşuk - i - Talat ve Fitnat» (roman), «Şeyyid Yahya», «Göve», «Besa Yahut Ahde Vefa» (oyun) dır.

Şemsettin Sivasî (Ölm. 1579) Mutasavvıf ve bilgin. Sivaslı'dır. Mevlevi tarikatının kollarından olan «Şemsiye» tarikatının kurucusu sayılır. Birçok dinî ve tasavvufî eseri, çevirileri vardır.

şemsî Ar. s. Güneşle ilgili.

Şemsi Paşa, Ahmet (Ölm. 1580) İstanbul'un bir semtine adını bırakmış ve şairlikle de tanınmış bir vezir. Yavuz Selim'in hizmetinde bulunmuş, Kanuni Süleyman zamanında Şam, sonra Rumeli ve Anadolu beylerbeyi olmuştur. II. Selim zamanında vezirlik, muhasiplik yapmış; III. Murat zamanında devşirme usulünün değiştirilmesine sebep olmuştur. Sokollu Mehmet Paşa'nın düşmanlarındandı. Üsküdar iskelesinde camisi ve medresesi vardır.

şemsiper Ar. Far. b. i. Güneşlik.

şemsiye Ar. i. ★ 1. Güneşten ve yağmurdan korunmak için açılır kapanır siperlik. [Parasol, parapluie — Parasol] ★ 2. Bot. Sapçıkları aynı yerden çıkarak bir hizada toplanan ve taçyaprakları şemsiye görünüşünde olan çiçek durumu. esk. Sayvan. [Ombrelle — Umbrella]

şen s. ★ 1. Hayatı iyi bulup bunu hareketleriyle gösteren ve bu halini çevresindekilere de yayan: Şen adam. [Gai, enjoué, jovial — Gay] ★ 2. İnsanı şen yapan: Şen fıkralar. [Gai — Cheerful] ★ 3. Şen olmayı gösteren: Şen yüz. [Gai — Jovial]

şenaat, -ti Ar. i. İğrenç kötülük, alçaklık.

şencar i. Sığırdili.

şendere i. ★ 1. Kaplamalık ince tahta. ★ 2. Fıçıların yapımında kullanılan eğri tahta. ★ 3. Tekir cinsinden bir balık.

şenelmek f. Coğ. (Boş bir yer) İnsanların yerleşmesiyle yurt haline gelmek. esk. Meskûn olmak, meskûn kılınmak. Nüfuslanmak. [Etre peuplé — To be populated]

şeni, -i Ar. s. Kötü, çirkin, ahlâk dışı.

Şenkaya Erzurum'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 197 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 36 009, merkezinin nüfusu 2 415'dir. Önemli gelir kaynağı hayvancılıktır. Linyit yatakları vardır. Kasaba, Erzurum'a 177 km. uzaklıktadır. Eski adı Örtülü'ydü.

Şenköy Hatay'ın merkez ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 7 836, merkezinin nüfusu 1 768'dir.

şenlik i. ★ 1. Şen olma hali. Ar. Şetaret. [Gaieté, enjouement, jovialité — Joy] ★ 2. Topluca yapılan sevinç gösterileri ve bu vesile ile bunların ışıklarla donatılması, donanma: Bayramlarda her yerde şenlikler yapılır. [Illumination — Illumination] ★ 3. Nüfus. ★ 4. Festival.

Şenpazar Kastamonu'nun Cide ilçesi bucaklarından. 27 köylü bucağın nüfusu 9 634, merkezinin nüfusu 614'dür. Eski adı Şarbana'ydı.

Şenyurt Erzurum'un Tortum ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 13 653, merkezinin nüfusu 1 705'dir. Eski adı Kisha'ydı.



şekerkamışı



Ahmet Şemsi Paşa



Şeker Ahmet Paşa



Şemsettin Sami

şer, -rri Ar. i. Kötülük.

Şerah Bak Uzungöl

şerait, -ti Ar. ç. i. Şartlar.

şeran Ar. zf. Şeriat bakımından, şeriatçe.

şerare Ar. i. Kıvılcım.

şerbet, -ti Ar. i. ★ 1. Meyvasuyu ile şeker karıştırılarak yapılan içecek. ★ 2. Herhangi bir maddenin suda eritilmişi: Gübre şerbeti, kireç şerbeti.

şerbetçiotu b. i. Bot Kendirgillerden, yaprakları karşılıklı, sapı sarılgan olan, hekimlik ve biracılık bakımından önemli bir bitki [Houblon — Hop]

şerbethane Ar Far. i. Eskiden İstanbul'da, meyhane yerine kullanılan bir kelime.

şerbetli s. ★ 1. Yılan, akrep gibi zehirli hayvanların sokmasından zarar görmediğine inanılan. ★ 2. Kötü işler yapmayı huy edinmiş olan: Yalana şerbetli.

şerç Ar i. Anat Anus

şeref Ar. i. Onur Fazilete, cesarete, meziyetlere verilen değer [Honneur — Honour]

şerefbahş Ar. Far. s. Şeref veren.

şerefe i. (Ar Şürfe'den) ★ 1. Minarenin ezan okunan yeri. ★ 2. Karşılıklı içki içilirken söylenen saygı sözü

Şerefiye Sivas'ın Zara ilçesi bucaklarından. 30 köylü bucağın nüfusu 10 733, merkezinin nüfusu 198'dir

şerefiye Ar i. Belediyelerce yapılan istimlâk sebebiyle sokağın yüzüne çıkmakla, sokağın yüzü artmakla yüzünde bulunduğu yollar genişlemekle değeri artan yerlerin eski değeri ile yeni değeri arasındaki farkın üçte birinden ibaret bir vergi. Belediyelerce alınır.

şerefli s. ★ 1. Şeref kazandıran. [Honorable — Honouring] ★ 2. Şeref sahibi. [Honorable — Honorable, honoured]

Şereflikoçhisar Ankara'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 453 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 69 560, merkezinin nüfusu 11 870'dir. Batısında Tuz gölü vardır. Türkiye'nin en kurak bölgelerindendir. Kızılırmak Kırşehir'le sınırı çizer. Tahıl ekilir, hayvancılık yapılır. Kaldırım tuzlasından tuz elde edilir.

şeref sözü b. i. Namus sözü. [Parole d'honneur — Word of honour]

şeref vermek b. f. ★ 1. Kendisiyle övünülmeye hak kazandırmak. [Honorer — To honour] ★ 2. Bir yere özel bir lûtuf olarak gelmek, gitmek. [Honorer — To honour]

şerefyap, -bı Ar. Far. s. Şeref elde eden, şeref kazanan.

şeref yeri b. i. Bir toplantıda, özel saygı gösterilen kimse için ayrılmış yer.

şeremet, -ti i. ★ 1. Çok hızlı rahvan giden at. ★ 2. s Edepsizlikte cerbezeli.

şergil s. Haşarı.

şerh Ar. i. Ed. Bir yazının anlaşılmasını kolaylaştırmak için orada geçen bazı kelime ve deyimleri anlatma işinden meydana gelen eser. Açımlama. [Commentaire — Commentary]

şerha Ar. i. Koparılmış et, kumaş parçası.

şerha şerha s. (Et, kumaş) Parça parça.

şerî Ar. s. ★ 1. Kanuna uygun. ★ 2. Kanunla ilgili. ★ 3. Müslümanlık şanına uygun ya da onunla ilgili.

şeriat, -tı Ar. i. Kur'an ayetlerine dayanan Müslümanlık yasası.

şeriatçı i. ★ 1. Çağdaş yasalar yerine şeriatın uygulanmasını isteyen kimse. ★ 2. Eskiden bir kazaskerin başkanlık ettiği mahkemenin kâtibi.

şeriatçılık i. Bir ülkenin Kur'an yargılarına (şeriat) uygun biçiminde yönetilmesini isteyen gerici bir tutum. Şeriatçılık demokrasi ve lâyikliğin tam karşıtı olan bir sistemdir.

şerif Ar. s. ★ 1. Şerefli. ★ 2. Kutsal. ★ 3. i. Doğrudan doğruya Peygamber Muhammed'in soyundan olan kimse.

şerif İng. i. İngiltere'nin her kontluğunda, krallığın temsilcisi olan yöneticisi. A.B.D.'de sınırlı bir hukuk adamı işini görebilen ve aynı zamanda yönetici olarak seçilen kişi. [Chérif — Sheriff]

şerik, -ki Ar. i. (Çoğulu: Şürekâ) Ortak.

şerir Ar. i. (Çoğulu: Eşrar) Kötü adam, kötülük yapan adam.

şerit i. ★ 1. Giysi, yer ve başka şeyler üzerine korumak, süslemek için dikilen altın, gümüş sırma, ipek ya da başka şeylerden dar ve uzun parça. [Galon — Ribbon] ★ 2. Zo. Yassı kurtların şeritgiller sınıfının bir familyası. Şerit (tenyalar), insanların ve omurgalı hayvanların bağırsaklarında asalak olarak yaşar Kan emerek beslenir.

şermin Far. s. Cinsiyetle ilgili şeylerden çekingenlik ya da utangaçlık duyan.

şeş Far. i. Altı.

şet Ar. i. Müz. Doğu müziğinde, bir makamı, kendi perdelerinden daha tiz, ya da daha pes çalma işi.

şetaret, -ti Ar. i. Sevinç, neşe.

Şetek Bak Sarıkonak.

Şeteri Bak. Dağyolu.

şetim, -tmi Ar i. Sövme.

şev i. ★ 1. Coğ. İnişli yer. [Talus — Slope] ★ 2. s. Eğik: Şev duvar. [Penché, incliné — Inclined]

şevk, -kı Ar. i. Fazla canlılık: İşe şevkle sarıldı.

şevket, -ti Ar. i. Kuvvet ve kudretten doğan haşmet.

Şevketiye Balıkesir'in Manyas ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 9 411, merkezinin nüfusu 1 039'dur.

şevketli s. ★ 1. Şevket sahibi. ★ 2. Eskiden Osmanlı padişahlarına verilen san.

şevki Ar. s. Şevkli.

şevkli s. Fazla canlı ve gayretli.

şevliğine zf. Eğik olarak, eğik bir durumda.

Şevval, -li Ar. i. Kamer takviminin onuncu ayı. Bayram ayı.

şey Ar. i. ★ 1. (Çoğulu : Eşya) Nesne. [Chose — Thing] ★ 2. Bilinmeyen ya da söylenmek istenmeyen kişi, yer hakkında kullanılır: Dostunuz şey geldi; yarın şeyde buluşalım. ★ 3. Soyut kavramları anlatır: Yalan kötü şeydir.

şeyda Far. s. ★ 1. Çılgın. ★ 2. mec. Aşka tutulmuş.

şeyh Ar. i. ★ 1. Tekke başkanı. ★ 2. Arap kabile ve aşireti başkanı.

Şeyh Galip (1757-1799) Şair. İstanbul'da doğdu. Arapça, Farsça okudu ve Mevlevilik eğitimi gördü. Sonra tarikata girerek Konya'da ve İstanbul'da «Çile» tamamladı. Bir süre Haliç Sütlücesi'nde insanlardan uzak yaşadı. 1790 yılında Beyoğlu'ndaki «Galata Mevlevihanesi» ne şeyh oldu. II. Selim'le dostluk kurdu. Şeyhliğini yaptığı Galata Mevlevihanesi'nde gömülüdür. Divan edebiyatının güçlü ve büyük şairlerinden biridir. Eserlerinde genellikle din - tasavvuf teması ağır basar. Bir divanı ile mesnevi tarzının şaheserlerinden biri olarak kabul edilen «Hüsnü Aşk» hikâyesi vardır.

Şeyhî (Yaklaşık 1371-1431) Asıl adı Yusuf Sinaneddin'dir. Kütahya'da doğdu. Öğrenimini de orada yapmış, tasavvuf ve tıp öğrenmiştir. Hekimliğiyle ün kazanmış ve Germiyan Beyi II. Yakup'un hekim ve musahibi olmuştur. Ankara'da Çelebi Mehmet'i tedavi edince hem onun özel doktoru olmuş, hem de kendisine Tokuzlu köyü tımar olarak verilmiştir. Köyüne giderken soyulunca «Harnâme» yi yazmıştır.

Şeyhli Samsun'un Ladik ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 3 819, merkezinin nüfusu 730'dur. Eski adı Şıhlı'ydı.

şeyhülislâm Ar. b. i. Osmanlı İmparatorluğu zamanında kabinede sadrazamdan sonra yer alan ve din işlerine bakmakla birlikte dünya işlerine de din bakımından karışan üye. Resmî görev olarak ilk kez Fatih Sultan Mehmet düşünmüştür. Bu kimseye «fetva veren kişi» anlamına «müftü» dendi. Müftü sanı yanında, sonraları şeyhülislâm sanı da kullanıldı. Devletin her türlü kararlarına katılan, çoğu zaman bunlarda son söz sahibi olan şeyhülislâmlar, yalnız din konularıyla ilgilenmezlerdi. XIX. yüzyıl ortalarına kadar adalet ve millî eğitim bakanlığı görevlerini de görürlerdi.

Şeyhülislâm Yahya Bak. Yahya, Şeyhülislâm.

şeyn Ar. i. Ayıp, leke, yüzkarası.

şeytan Ar. i. ★ 1. Melek iken Adem Peygamber'e secde etmediği için gökten kovulduğuna ve o zamandan beri insanları kötü yollara çekmeye çalıştığına inanılan kötü ruh ★ 2. mec. Herhangi bir bakımdan hain, açıkgöz ve kurnaz ya da tehlikeli kimse.

şeytan arabası b. i. ★ 1. Bisiklete bizde ilk zamanlarda verilen ad. ★ 2. Bazı bitkilerin kapçık meyvasını çevreleyen ve en ufak bir rüzgârla dağılıp havada uçuşan uzun ve ince tüylü küçük sorguç.

şeytana uymak b. f. Bir şey ve özellikle kötü bir şey yapmak isteğine kapılmak.

şeytan bezi b. i. Erkek elbisesi yapılan kadife dokunuşlu bir çeşit pamuk kumaş.

şeytan çekici b. i. Çevik, akıllı ve becerikli çocuk.

Şeytan Dağı Antalya'nın kuzeyinde bir dağ. En yüksek yeri 2 403 m. dir.

şeytanet Ar. i. Şeytanlık.

şeytan gibi b. s. Çok zeki ve kurnaz.

şeytanî Ar. s. ★ 1. Şeytanca. ★ 2. Şeytan işi olan.

şeytan kuşu b. i. Kurbağa ile beslenen, kuyruksuz bir cins büyük yarasa. Etkanat.

şeytan minaresi b. i. Bir çeşit deniz böceğinin koni biçimindeki kabuğu.

şeytan tersi b. i. Orta Asya'da bitkilerden çıkarılan ve çok kötü kokan, hekimlikte kullanılır bir reçine.

şeytan tırnağı b. i. Tırnağın yanında üstderinin sertleşip kalkmasıyla meydana çıkan ve rahatsızlık veren oluşum.

şeytan tüyü b. i. Sempatik olma hali.

Şeyyad, Hamza (XIII. yüzyıl) Halk şairi. Anadolu Selçukluları zamanında aruz vezniyle ve İran Sofileri yolunda ilk Türkçe yazan şairdir. Gezginci bir şair olan Hamza hece ile de yazıyordu. İlk olarak Fuat Köprülü tarafından edebiyat dünyasına tanıtıldı. 11 şiiri ile 1 500 beyit kadar tutan «Yusuf ile Züleyha» adlı mesnevisi TDK yayınları arasında 1946'da basılmıştır.

şezlong Fr. b. i. Oturulacak yeri, ayak uzatacak kadar uzun olan koltuk. [Chaise longue — Lounge - chair]

Şıhlı Bak. Şeyhli.

şık Fr. s. ★ 1. Modaya uygun ve ince. [Elégant — Stylish] ★ 2. İyi ve modaya uygun giyinmiş olan: Bugün pek şıksınız. [Chic — Chic] ★ 3. Yerinde, gereği gibi: Pek şık bir cevap verdiniz.

şık, -kkı Ar. i. Seçilmesi gereken yol: Sizin için iki şık var.

şıkırdamak f. Maden şeyler birbirine sürtünürken çıktığı gibi çınlar ses çıkarmak.

şıkırdım i. Külb. Utanılacak zevklere kullanılan oğlan.

şıkırtı i. Şıkırdama sesi.

şıllık i. Yelloz.

şımarık s. Şımarmış, şımartılmış.

şımarmak f. Fazla müsamaha yüzünden kusurlar peydahlamak ya da kusurları artmak. [Devenir gaté — To become spoilt]

şıngıl i. Bir salkımı meydana getiren küçük salkımlardan her biri.

şıp, -pı i. Düşen bir damlanın çıkardığı ses.

şıpınişi zf. Külb. Hemen, derhal.

şıpıtık i. Ökçesiz ve arkalıksız terlik.

şıpka i. Halattan örülmüş ağ. Daha çok gemilerde kullanılır.


şerbetçiotu


şeyhülislâm


Şeyh Galip



şıppadak zf. Şıp diye, ansızın, hemen.

şıpsevdi b.s Görür görmez gönül veren.

şıpşıp i. Ökçesiz ve arkası açık terlik.

şıra i. ★ 1. Henüz mayalanmamış üzüm suyu. [Jus de raisin — Grape juice] ★ 2. Külb. Süzme afyon.

şırak i. Bir vuruşu ya da anı bir olayı anlatır: Şırak! Kılıçlar çekildi.

şırakkadak zf. Ansızın, birdenbire.

şırfıntı i. Seviyesi düşük, bayağı kadın.

şırınga Fr. i. Sıvı ilâçları vücudun herhangi bir yerine içirmekte kullanılan ucu iğneli küçük tulumba. [Seringue — Syringe]

şırlağan i. ★ 1. Akıntı [Courant — Current] ★ 2. Susam yağı. [Huile de sésame — Sesame oil]

şırlamak f. Şarlamak fiilinin hafifi.

şırlop i. Yoğurtlu yumurta.

şırvani i. Çatı arasında ya da dükkânların üstünde bulunan basık oda.

şıvgın i. ★ 1. Ağaçlardaki sürgünlerin büyüğü ★ 2. Direk ve gemi sereni yapmaya yarıyan bir çeşit çam ağacı.

Şia Ar. Şiilik.

şiar Ar. i. ★ 1. Belgi. ★ 2. Ed. Ülkülük.

şibih Ar. s. Benzer.

şiddet, -ti Ar. i. ★ 1. Şiddetli olma hali, yeginlik, sertlik [Violence — Severity] ★ 2. Hız. ★ 3. Hakka, kanuna karşı kullanılan kuvvet: Şiddet kullanmak [Force — Violence]

şiddetlenmek f. Şiddetli olmak. [Devenir violent — To become violent]

şif i. Pamuk kozası.

şifa Ar. i. Hastalıktan kurtulup iyileşme [Guérison, rétablissement — Recovery, cure, healing]

şifahen Ar. zf. Ağızdan, sözle: Şifahen bildirdim. [Verbalement, oralement — Verbally]

şifahî Ar. s. Ağızdan, sözlü. [Verbal, oral — Verbal, oral]

şifalı s. Sağlığa yardımcı, yarar, sağlığı korumaya yarar. [Salubre — Wholesome, healthy]

şifa olsun b. ü. Bir şey ya da bir ilâç içene söylenen iyi dilek.

şifayap olmak Ar. Far. T. f. Şifa bulmak.

şifa yurdu b. i. Hastahane. [Hôpital — Hospital]

şiflemek f. Pamuğu kozasından ayırmak.

şifon Fr. i. İnce bir çeşit ipekli kumaş.

şifoniyer Fr. i. Küçük, çekmeli dolap.

şifre Fr. i. Başkalarının anlıyamıyacağı şekilde düzenlenmiş, gizli haberleşmeye yarar işaretler dizgesi [Chiffre — Cipher code]

şifre anahtarı b. i. Şifrede kullanılan işaretlerin ne demeye geldiğini gösteren liste. [Clef — Key]

şigil (sigir) i. ★ 1. Halka. ★ 2. Halka şeklinde taşsız yüzük.

Şiî Ar i. Şiîlik mezhebinden olan kimse.

Şiîlik i. Peygamber Muhammed'in damadı Ali'yi ve onun evlâtlarını mağdur sayarak bu dâva ile Sünnîler'den ayrılan ve ayrı bir mezhep meydana getiren Müslüman topluluğunun mezhebi. Ar. Şia.

şiir Ar. i. Ed. Tartı, uyak (kafiye), ses uyumu gibi güzellik öğeleriyle süslenmiş olup güzel hayaller. taşıyan sanatça söz, koşuk, deyiş. Nesir ya da nazım şekillerinde olabilir. [Poésie — Poe]

şikak, -kı Ar. i. Uyuşmazlık, ayrılık.

şikâr Far. i. Av.

şikâyet, -ti Ar. i. ★ 1. Sızlanma, sızıltı, yakınma, yanıkma. ★ 2. Huk. Kanunun belirlediği bazı suçların takip edilebilmesi için suçtan zarar görenin savcılıktan bu konuyu istemesi gerekir. Bu tür suçlara «takibi şikâyete bağlı suçlar» ve suçtan zarar görenin suçun kovuşturulması konusundaki isteğine de «şikâyet» denir. [Plainte — Complaint]

şike Fr. i. Sp. ★ 1. Danışıklı dövüş. [Chiqué — Sham] ★ 2. Maddî ya da manevî bir çıkar karşılığı anlaşma ile bir maçın sonucunu değiştirmek, anlaşmalı spor karşılaşması yapmak. Spor ve ahlâk kurallarına göre yasaktır, cezalandırılır.

Şikefti Bak. Albayrak.

şiken Far. s. Koparan, kıran, parçalayan, bozan.

şikest Far. i. Parçalama, kırma, bozma.

şikeste Far. s. ★ 1. Parçalanmış, kırılmış ★ 2. i. Bir çeşit İran yazısı.

şil s. Kanlı ve hastalıklı (göz).

Şile İstanbul'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 736 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 18 075, merkezinin nüfusu 2 791'dir. Önemli akarsu Ağva deresi ve Uludere'dir. Tarım-balıkçılık, hayvancılık yapılır. Orman ürünleri de önemlidir Kasaba, Karadeniz kıyısındadır. Yazın, İstanbul ve çevresinden çok sayıda turist çeker. Evlerde dokunan bezleri ünlüdür. Üsküdar'a 71 km. uzaklıktadır.

şile i. Bot. Ballıbabagillerden fesleğene oldukça yakın, güzel kokulu küçük bir bitki. [Origan — Wild marjoram]

şilem i. Briç oyununda 13 löveden 12 sini alma. 13 alınırsa granşilem olur.

şilep Alm. i. Yük vapuru. [Cargo - boat — Cargo - boat]

Şili Güney Amerika'da bağımsız bir ülke. Yüzölçümü 741 767 km², nüfusu 8 567 000, başkenti Santiago, önemli şehirleri Antofagasta, Valparaiso, Conception'dur. Kuzey ve Orta Şili'de kıyıya paralel And dağları uzanır Şili'nin «Salar» adı verilen tuz gölleri ünlüdür En büyüğü Salar de Atacama'dır. En önemli akarsuyu 380 km. uzunluğundaki Bio Bio nehridir. Şili yüzey şekillerine paralel olarak ekonomik bakımdan da 3 bölgeye ayrılır. Kuzeyde çöller bölgesi maden bölgesidir. Orta Şili tarım bölgesidir. Güney ise orman bölgesidir. Maden bakımından Şili çok zengin bir ülkedir Bakır üretimi bakımından dünyada A.B.D.'den sonra 2. gelir. Demir, kömür, petrol da önemli yeraltı zenginlikleri arasındadır. Balıkçılık da ülkenin ekonomisinde önemli yer tutar. Panama Kanalı'nın açılması ve And dağ-

larını aşan tren yolunun yapılmasından sonra Şili'nin başka ülkelerle ilişkileri artmıştır. ★ Tarih: Şili, 1540 yılında Pedro de Valdivia tarafından ele geçirilmiş ve 1817 yılına kadar bir İspanyol sömürgesi olarak kalmıştır. Bu tarihte bağımsızlığını kazanmıştır. 1879-1883 yıllarında Peru ve Bolivya ile yaptığı savaşlarda Atacama ve Antofagasta bölgelerini ele geçirmiştir. 1927'den bu yana Şili bir cumhuriyettir.

şilin İng. i. ★ 1. İngiliz lirasının yirmide biri değerinde olan para. ★ 2. Avusturya para birimi.

şilt İng. i. Sp. Aslı kalkan demek olup bir tahtaya çakılmış olarak spor armağanı gibi verilen ve üstüne gerekli isimler ve tarihler kazılan kalkan biçimli maden levha. [Shield — Shield]

şilte i. Üstüne yatmaya ya da oturmaya yarayan, içi pamukla doldurulmuş dört köşeli ya da uzunca kılıftan ibaret döşek.

şimal i. Ağacın kuvvetli ve düz sürgünü.

şimal, -li Ar. i. Kuzey.

şimdi zf. ★ 1. Bulunduğumuz zaman içinde: Şimdi geldi. [Maintenant — Now] ★ 2. Bu hale göre: Mektubu aldık, şimdi, cevap vermek gerek. [Maintenant — Now]

şimdilik zf. Şimdiki hale ya da zamana göre, şimdiki zaman için: Şimdilik bu kadar yeter. [Pour le moment — For the moment or present]

şimendifer Fr. i. ★ 1. Demiryolu. ★ 2. Demiryolu katarı. ★ 3. Bakara denilen kumar oyununun, banka olan oyuncu düşünce banka olma hakkının yanındaki oyuncuya geçmesi şekli.

şimiotaksi Yun. i. Biyo. Kimyagöçümü.

şimiotropizm Yun. i. Bot. Kimyadoğrulumu.

Şimiz Bak. Oğuz.

şimşek i. ★ 1. Buluttan buluta ya da buluttan yere elektrik boşalırken ansızın meydana gelen geçici ve çok şiddetli ışık. [Eclair — Lightning] ★ 2. mec. Şiddetli parıltı.

şimşek gibi b. s. Çok hızlı.

şimşeklenmek f. Şiddetli parıltı saçmak. [Etinceler — To sparkle]

şimşir i. Bot. Şimşirgillerden, yaprakları her mevsimde yeşil kalan, taşlık bölgelerde kendiliğinden yetiştiği gibi bahçelerde de süs bitkisi olarak dikilen bir bitki ya da ağaççık. Sert ve pek düzgün olan kerestesinden yararlanılır. [Buis — Box - tree]

şin (şeyn) Ar. i. Ayıp, leke, yüzkarası.

şinanay ü. ★ 1. Sevinç ve memnunluk anlatır. ★ 2. Cicili bicili.

Şinasi, İbrahim (1826-1871) Şair ve yazar. İstanbul'da doğdu. Memurken devlet hesabına gittiği Paris'de maliye öğrenimi yapmış, dönüşünde Meclisi Maarif üyesi olmuştur. Reşit Paşa kendisini himaye etmiş, Agâh Efendi ile birlikte Tercümanı Ahval'i, sonra tek başına Tasviri Efkâr'ı çıkarmış, 1865 başlarında gazeteyi Namık Kemal'e bırakarak tekrar Paris'e gitmiş, dönüşünde ise matbaa işleriyle uğraşmıştır. Tanzimat Edebiyatı, Şinasi ile başlar. Batı'dan ilk şiir çevirilerini o yapmış, ilk yerli oyunumuz onun tarafından yazılmıştır («Şair Evlenmesi» 1859) Şinasi ilk olarak şiirde eski şekiller içinde yeni kavramlar kullanmış, nesirde uzayıp giden cümleleri süslerden kurtararak düşünceyi ve anlaşılmayı ön plâna almış, böylece dilde sadeleşme hareketine yol açmıştır. Başlıca eserleri: «Tercümei Manzume», (çeviri şiirler), «Müntahabatı Tasviri Efkâr» (seçme makaleler), «Şair Evlenmesi» (oyun), «Durubu Emsali Osmaniye» dir.

şinel Fr. i. Kolsuz kürklü manto.

şinik i. Tahıl için kullanılan bir ölçek.

Şinto (Şintoizm) i. Japonlar'ın ulusal dini. Japonya'nın en eski dinidir Atalar ve doğa kuvvetlerinin yüceltildiği bu dinin başlıca tanrısı, aynı zamanda güneşi de temsil eden Tanrıça Ameterasu'dur. II. Dünya Savaşı'nda Amerikalılar'ın Japonlar'ı yenmesinden sonra yasak edilmiştir.

şip i. Telli bir çeşit bürümcük.

şipşak zf. Külb. Hemen, çabucak, derhal.

şipşakçı i. Sokaklarda gelip geçenin resmini çeken gezgin fotoğrafçı.

şir Far. i. Aslan.

Şiran Gümüşhane'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 992 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 29 986, merkezinin nüfusu 2 196'dır. Kuzeyinde Gümüşhane dağları (3 300 m.) bulunur Kelkit ve buna karışan Şiran çayının suladığı topraklarda tarım ve hayvancılık yapılır. Kasaba Amasya, Bayburt karayolu üzerindedir. Ev dokumacılığı gelişmiştir.

Şiraz (İran) Zagros dağları eteğinde 169 100 nüfuslu bir şehir. Şarapları, halıları, gülyağı çok ünlüdür. Şair Sadi ve Hafız'ın yurdudur.

şiraze Far. i. ★ 1. Ciltli kitapların kapağa bağlandıkları yerin iki ucunda ibrişimden örülen ince şerit. Cildi sağlamlaştırır. ★ 2. mec. Düzen: İş şirazesinden çıktı.

şirden i. (Far. Şirdan'dan) Zo. Gevişgetiren hayvanlarda midenin dördüncü bölümü.

şirin Far. s. ★ 1. Tatlı. [Doux — Sweet] ★ 2. Sevimli, cana yakın, sempatik. [Sympathique — Cute]

şirinlik muskası b. i. Şeytan tüyü.

şirket, -ti Ar. i. Ortaklık.

şirk koşmak Ar. T. b. f. Tanrı'ya ortak koşmak.

Şırnak Siirt'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 715 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 19 359, merkezinin nüfusu 4 936'dır.



İbrahim Şinasi

İlçe toprakları Dicle'nin kollarından Hezil suyu vadisine bakan sırtlarla 2 000 m.'yi aşan yaylalardan ibarettir. Buğday ve hayvan ürünleri önemlidir. Kasaba, Siirt'e 109 km. uzaklıktadır.

şiroloji Fr. i. İnsan elinin incelenmesiyle uğraşan bilim dalı. Bunu, bir şarlatanlıktan başka birşey olmayan ve el falına dayanan şiromansi ile karıştırmamak gerekir. Şiroloji uzmanları, insanın el çizgileriyle karakteri arasında bir bağıntı kurar. [Chirologie — Chirology]

şirpençe Far. b. i. Hek. En çok ense ve sırtta beliren, çabuk genişleyen ve öldürücü bir hal de alabilen, çoğu istafilokok denilen mikroba bağlı bir kan çıbanı. Tedavisi, çıbanın yarılarak üstüne antiseptik tozlar ekilmesinden ve hastayı kuvvetli ilâçlar ve besinlerle beslemekten ibarettir. [Anthrax — Anthrax]

şirret, -ti Ar. s. Geçimsiz, huysuz, yaygaracı, kavga çıkarmaktan hoşlanan. [Revêche — Cantankerous]

Şirvan Siirt'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 015 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 17 008, merkezinin nüfusu 1 834'-dür. Bitlis dağlarının güneyinde bulunan ilçe toprakları engebelidir. Tarım ve hayvancılık yapılır. Kasaba, Siirt'e 32 km. uzaklıktadır.

şiryan Ar. i. Biyo. Bak. atardamar.

şist, -ti Yun. i. Jeol. Yaprak yaprak ayrılabilen kayaların genel adı. [Schiste — Schist]

şiş s. ★ 1. Şişmiş, şişkin. [Enflé, gonflé, bouffi — Swollen] ★ 2. i. Şişlik. ★ 3. i. Bir ucu sivri, ince uzun demir çubuk. Silâh gibi de kullanılır. [Brochette — Skewer]

şişane i. Eskiden kullanılan, namlısı altı yivli tüfek.

şişe i. ★ 1. Camdan yapılmış, ağzı dar, uzunca, sıvı kabı. [Bouteille — Bottle] ★ 2. Lâmbaya geçirilen camdan küçük baca. (Buna, «lâmba şişesi» de denir). [Verre — Lamp - glass] ★ 3. Vantuz. [Vantouse — Cupping - glass] ★ 4. Bir şişenin içine aldığı miktar: Bir şişe su, iki şişe bira. ★ 5. Çeşitli amaçlarla çakılan çıta.

şişek i. İki yaşında koyun.

şişinmek f. Alınıp yüksekten bakar gibi bir hal göstermek.

şişirmek f. ★ 1. Şiş hale getirmek. [Enfler, gonfler — To inflate] ★ 2. Ed. Bir konuyu uydurma ve gereksiz katmalarla geliştirerek sözü ya da yazıyı uzatmak. [Amplifier — To cram] ★ 3. mec. Aşırı göstermek: Faturayı şişirmek. [Enfler, exagérer — To exaggerate] ★ 4. mec. Bir kimseye üzüntüsünü, öfkesini arttıracak telkinlerde bulunmak. ★ 5. Külb. Şişlemek. ★ 6. Külb. Düzmek.

şiş kebabı b. i. Parça parça şişe geçirilerek kebap edilmiş et.

şişlemek f. Külb. Şiş, bıçak gibi şeyler batırmak. [Embrocher, darder — To skewer, spit]

Şişli İstanbul'un ilçelerinden biri. Yüzölçümü 4 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 269 048, merkezinin nüfusu 208 779'dur. Kâğıthane ve Boğaz sırtlarına doğru hızla gelişmektedir.

şişman s. ve i. Derisinin altında fazla yağ toplanmış olmasından vücudunun her tarafı şişkin olan (kimse). [Obèse, gros — Fat]

şişmanlık i. Hek. Vücutta yağ dokusunun aşırı bir şekilde birikmesi durumu. Kalıtsal nedenlere bağlı olarak ya da hormon bozukluğu sonucu şişmanlığa doğal bir eğilim görülebilir. Belirli bir bozukluğun tespit edilmediği şişmanlıklar da vardır. Şişmanlıkla mücadelede besin miktarının ihtiyaca göre ayarlanması çok önemlidir. Ayrıca hareket salık verilir. [Obèsité — Obesity]

şişmek f. ★ 1. İçine öz maddesinden başka bir maddenin katılmasıyla (bir şeyin hacmi) dört bir taraftan çoğalmak. [S'enfler, se gonfler — To swell] ★ 2. Şişmanlamak; şişman hale gelmek. [Devenir obèse — To grow fat] ★ 3. mec. Yorulup koşuya, yarışmaya devam edemez olmak. ★ 4. Külb. Bozum olmak.

şitaban Far. s. Acele edip koşan, atılan.

şitap etmek Far. T. b. f. Acele koşmak, atılmak.

Şiva Hint dininde en önemli üç tanrıdan biri. Bereket ve ölüm tanrısıdır.

şive Far. i. ★ 1. Diyelek, söyleyiş. ★ 2. Eda.

şivekâr Far. s. Şiveli.

Şivelân Bak. Bağışlı.

şivesiz s. Ed. ★ 1. Şivesizlik doğuran. ★ 2. Tiy. Yerel bir şive taklidi yapılmadan yürütülen (konuşma).

şivesizlik i. Söyleyişte bozukluk.

şizofren Yun. i. Hek. Şizofreniye tutulmuş kimse.

şizofreni Yun. i. Hek. Akıl ve ruh hastalıklarının bazı çeşitlerini içine alan bir sendromlar grubu. Şizofreni grubuna giren her hastada ortak olan belirti, kişilik yapısında değişiklikler, yarılmalar ve dağılmalardır. Değişik faktörler, bu arada tüm ruhsal etkenler, çocukluktan beri süregiden çevre - ben duygu alışverişi aksaklıkları, kimi bedensel değişikler, vücutta madde alışverişinin kimyasal ara basamaklardaki pek ayrıntılı bozuklukları, neden olarak öne sürülmüş ise de hiç biri her şizofreni için geçerli bir neden - sonuç ilişkisi içine, istatistik bir kesinlikle sokulamamaktadır. İçten gelen itilmelerin, kişiyi eyleme ve işleme iten güçlerin ayarsız, dengesiz ve öteki kişilik yapısı özellikleri ile bağlantısız olması sonucu davranışlar aksar; hasta hiç konuşmaz, bakmaz, dinlemez, kendine kimseyi değdirmez; bir kirpi gibi dışa örtülmüş ve gereksiz savunma tutumuna

geçmiştir; ya da tam tersine bu içten gelen itilmelerin kontrolsüz ve sınırsız oluşu sonucu, durmadan hareket halindedir, vurur kırar, durdurulamaz bir hareket biteviyeliği (stereotipi) içindedir; çevresine zarar verici davranışlar gösterir, intihara kalkışır ve eder de. Sesler işitir, kendisi ile ya da yakınları ile ilgili sözler söylenir sanki, aslında kendi kişiliği ile uygun düşmeyen davranışlar emredilir. Kimi hasta, böyle emirler sonucu yakınlarını öldürmeye, kendini zorunlu sayar ve o emredildiğine inandığı eylemleri gerçekleştirir. Başkalarının görmediği kimseleri, nesneleri görmek, onların varlığına inanmak da böylesine görme ile ilgili duyu yanılmalarıdır (optik hallusinasyonlar). Gerçekle ilgisiz bazı kokular duymaları ya da tadlar almaları onları, kimi verilenleri günlerce yememeye, içmemeye zorlar; yapay olarak beslenmelerine zorunluluk doğurur.

Şkipniya Arnavutluğun Arnavutça resmî adı.

şofaj Fr. i. Isıtma.

şofben Fr. i. Banyo için su ısıtan aygıt.

şoför Fr. i. Otomobili yürütüp yöneten kimse. [Chauffeur — Driver]

şok, -ku Fr. i. Hek. ★ 1. Ani ve zararlı olabilecek şekilde açığa çıkan bozukluk. ★ 2. Kan basıncının aşırı bir şekilde düşmesi. Büyük kan kayıplarından sonra ve hastalıkların ölüme giden süresinde görülür. [Choc — Shock]

şok tedavileri b. i. Hek. Ruh - akıl hekimliğinde kullanılan ve hastayı kendi kontrolü ve bilinci dışında durumlara sokan tedavi yöntemlerine verilen ortak ad. Aslında bu tedavi teknikleri ile elde edilen bilinçsizlik durumunun, genel hekimliğin kullandığı anlamdaki şok durumu ile bir ilgisi yoktur; yanlış alışılageldiği için kullanılması sürmektedir. Elektro şok, insülin şoku, ilâç şokları, gibi çeşitleri vardır.

şol s. «Şu» işaret sıfatının eski şekli.

Şolohov, Mihail Aleksandroviç (Doğ. 1905) Sovyet yazarı. Krutşiloye'de doğdu. Don Kazakları'ndandır. Kazaklar'ın 1914 savaşındaki ve ihtilâl süresindeki serüvenlerini 8 bölümlük «Durgun Don» da anlattı. Kitap 50 yabancı dile çevrildi. 5 000 000 sattı. Sosyal gerçekçilik estetiğinin en güçlü yazarlarından biri olarak tanındı. 1965 Nobel Edebiyat armağanını kazandı. Başlıca eserleri «Uyandırılmış Toprak», «Vatan İçin Çarpıştılar», «Durgun Don» dur.

şom s. Uğursuz.

şom ağızlı b. i. Felâket ihtimallerinden söz eden ve bu ihtimallerin gerçekleşmesi korkusunu uyandıran kimse.

şop Fr. i. Sırçadan yapılmış büyük bira bardağı.

şorlamak f. (Akan birşey) Şır, şor diye ses çıkarmak; şarıl şarıl akmak.

şorolop zf. ★ 1. (Halk dilinde) Birdenbire ve hırsla yutmayı anlatır. ★ 2. i. Külb. Yalan.

şort, -tu İng. i. ★ 1. Kimi sporları yaparken ya da sıcak ülkelerde giyilen çok kısa pantalon. [Short — Short] ★ 2. (Si.) Uzunluğu 200 metreyi geçmiyen film. [Short — Short (film)]

şose Fr. i. Balast ve balastın üzerine kum döşenip silindir geçirilerek yapılan yol. [Chaussée — High road or way]

şoset Fr. i. Kısa çorap.

şoson Fr. i. Kışın ayakkabı üzerine giyilen kauçuk potin [Chausson — Snow boot]

Şostakoviç, Dimitri (Doğ. 1906) Rus bestecisi. Leningrad Konservatuvarı'nda eğitim gördü. Beşinci senfonisi Stalin ödülü kazandı. Eserlerinde, Çaykovski ve Profokief'in etkisi görülür. «Şimşek» ve «Leningrad» adlı senfonileri, «Altın Çağı» bale müziği ünlü eserleridir.

Şotik Malatya'nın Arguvan ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 4 232, merkezinin nüfusu 384'dür.

şotis i. Müz. Polkayı andırır bir dans.

şoven Fr. i. Yurtseverlikte ve ulusçulukta bağnazlık gösteren kimse. [Chauvin — Chauvinist, jingo]

şöhret, -ti Ar. i. Ün ve şan.

şölen i. ★ 1. Saygı ve gösterilmek istenilen kimseleri çağırıp özenli yemek ve içeceklerle ağırlama. ★ 2. Sos. Din töreni niteliğinde yemek toplantısı.

şömine Fr. i. Odada duvar içinde bulunan odun ocağı. [Cheminée — Fire - place]

şömizet Fr. i. İnce kumaştan yapılmış kadın iç gömleği.

şömiziye Fr. i. Erkek gömleği biçiminde buluz ya da elbise.

şörting İng. i. Gömlek yapımında kullanılan pamuk dokuma. [Shirting — Shirting]

şövale Fr. i. Ressamların, çalışmak üzere üstüne tabloların yerleştirdikleri tahta sehpa. [Chevalet — Easel]

şövalye Fr. i. ★ 1. Şövalyelik örgütüne kabul edilmiş soylu kişi. [Chevalier — Knight] ★ 2. Eskiden askerî bir örgütün üyesi: Malta şövalyeleri. [Chevalier — Knight] ★ 3. Derece bakımından barondan sonra gelen soylu kişi. [Chevalier — Knight] ★ 4. Fransa'da devlete ya da ulusa karşı edilen hizmetlere karşılık olarak kurulmuş bir nişanın alt rütbesi. [Chevalier — Knight] ★ 5. (Alay olarak) Bir kadının pek nazik kavalyesi.

şövalye yüzüğü b. i. Kaşı kalın ve köşeli bir çeşit yüzük. [Chevalière — Seal ring]

şöyle zf. Şu şekilde, şunun gibi, şu türlü. [Ainsi, de cette façon — Like that]

şöyle böyle b. s. Orta derecede, adeta. [Comme ci comme ça — Mediocre] ★ 2. b. zf. Aşağı yukarı: Şöyle böyle iki ay oldu. [A peu près — Roughly speaking]

şöylece zf. ★ 1. Şöyle. [Ainsi — In that manner] ★ 2. Şu basit biçimde, usulca, usulcacık: Şöylece yanıma sokuluverdi. [De cette manière — Just]

şu, -nu s. ★ 1. Yerde, zamanda ya da söz zincirinde biraz uzakça olanı işaret eder

ve «bu» ile «o» arasını tutar: Şu ev. [Ce, ceci, celui - ci — That]

şua, -ı Ar. i. Işın.

Şuayp Musa Peygamber'in kayınbabası.

şubara i. Eskiden kullanılan tepesi yuvarlak, dilimli çuha başlık.

şubat, -tı i. Yılın ikinci ayı 28 gün ve yalnız her 4 yılda bir 29 gün çeker. [Février — February]

şube Ar. i. ★ 1. Kol, dal. [Division, secteur, agence — Branch, division] ★ 2. Bir kurumun ikinci derecedeki iş yerlerinden her biri: Banka şubesi. [Succursale — Branch, agency] ★ 3. Biyo. Başlıca bölüm: Hayvanlar; bir hücreliler ve çok hücreliler olmak üzere iki şubeye ayrılır. [Embranchement — Phylum, sub - kingdom]

şu bu zm. Belirsiz şeyler, belirsiz kimseler. [Ceci et cela — This and that]

şuh Far. s. Neşeli ve serbest (kadın).

Şuhut Afyon'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 182 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 34 194, merkezinin nüfusu 6 104'dür. Önemli akarsu Kalı çayıdır. Tahıl, şekerpancarı, haşhaş yetiştirilir. Hayvancılık yapılır. Tiftik keçisi önemli yer tutar. Kasaba, Şuhut ovasının batı ucundadır. Afyon'a 33 km. uzaklıktadır.

şule Ar. i. Alev.

şura i. Şu yer. Ne «bura» kadar yakın ve ne de «ora» kadar uzak olmayan yer ya da yön. [Ici, là — That place]

şûra Ar. i. Danışma meclisi. [Conseil — Council]

şuracık zf. Yakın ve belirli bir yeri gösterir. [Tout près d'ici — Here]

şurası i. zm. ★ 1. Şu yer. [Cet endroit — This place] ★ 2. Şu önemli nokta. [Ce point — This fact]

Şûrayı Devlet Bak. Danıştay.

şuriş Far. i. Kargaşa.

şurup Ar. i. ★ 1. Şekeri fazla kaynatılarak koyulaştırılmış şerbet: Vişne şurubu. [Sirop — Syrup] ★ 2. Sıvı ve şekerli ilâç: Kuvvet şurubu. [Sirop — Syrup]

şut İng. i. Sp. Top oyunlarında, topa kuvvetli ve isabetli vuruş: Güzel bir şutla gol yaptı. [Shoot — Shoot]

şut çekmek b. f. Sp. Topa kuvvetli ve isabetli vurmak. [Shooter — To shoot]

şutör Fr. i. Sp. Şut çeken futbolcu.

şuur Ar. i. ★ 1. Akıl, us. [Intelligence — Intelligence] ★ 2. Ps. Bilinç. [Consience — Conscious]

şuuraltı b. i. Altbilinç (Bak. bilinç).

şübban Ar. ç. i. Gençler, delikanlılar; gençlik.

şüheda Ar. ç. i. Şehitler.

şükka Ar. i. Mektup, tezkere.

şükran Ar. i. ★ 1. Görülen bir iyiliğe karşılık içten gelen iyi bir duygu besleme. esk. Minnettarlık. ★ 2. Teşekkür etme: Size sonsuz şükranlarımı sunarım.

şükretmek f. Tanrı'ya minnettarlığını bildirmek.

Şükrü Naili (1878-1936) General. Selânik'de doğdu. Harbiye'yi bitirdi. Balkan ve I. Dünya savaşlarında çeşitli cephelerde döğüşmüştür. Kurtuluş Savaşı'ndaki yararlıklarından dolayı general olmuştur. İstanbul'un kurtuluşundan sonra 1923'de ordunun başında İstanbul'a gelmiş ve 10 yıl kadar kolordu komutanı olarak İstanbul'da bulunmuş, sonra İstanbul milletvekilliğine seçilmiştir.

şükûfe Far. i. Çiçek.

şükür, -krü Ar. i. Tanrı'ya övgü.

şümul, -lü Ar. i. ★ 1. İçine alma, hükmü altına alma, kaplama, kapsama: O muamelenin bize şümulü yoktur. ★ 2. Fel. Mant. Kaplam.

şümulü olmak b. f. Kapsamak.

şüphe Ar. i. ★ 1. Zihnin birşey için var ya da yok diyemeyip duraksaması: Bu, şüphe götürmez bir gerçektir. [Suspicion — Doubt] ★ 2. Kuşku. (Doute — Suspicion]

şüphecilik i. Fel. Özellikle metafizik alanda bir yargıda bulunmamaya dayanan doktrin. [Scepticisme — Scepticism]

şüphe etmek b. f. ★ 1. Bir şeyin doğru mu yanlış mı olduğunu bilmemek. [Douter — To doubt] ★ 2. Emin olamamak, itimat edememek, kuşkulanmak: Sözünden şüphe ediyorum. [Douter, soupçonner — To suspect]

şüphe kurdu b. i. İnsanı çok rahatsız eden şüphe, korku.

şüphelenmek f. Kuşkulanmak. [Se douter, soupçonner — To suspect]

şüpheli s. ★ 1. Şüphe veren, kesin olmayan: Şüpheli zafer. [Douteux — Dubious] ★ 2. Güvenlik vermeyen, hakkında ne düşünüleceği kestirilemeyen. [Douteux — Shady] ★ 3. İnanmayan ya da kötülük sezinen. [Soupçonneux — Suspicious]

şürekâ Ar. ç. i. Ortaklar. esk. Şerikler.

şüru, -u Ar. i. Başlama, koyulma.

şüyu Ar. i. ★ 1. Yayılma, herkes tarafından öğrenilme. esk. Şayi olma. ★ 2. Huk. Ortaklardan her birinin aralarındaki ortaklaşa malın her bir parçasıyla ilgili olmak üzere yayılmış olması.

şüyuun izalesi b. i. Huk. Ortaklaşa bir malın aynını ya da satılarak bedelini paylaşmak yoluyla ortaklığın kaldırılması.

Şvernik, Nikolai Maihayloviç (Doğ. 1888) Rus devlet adamı. 1905'de Komünist Partisi'ne girdi; 1917'ye kadar yeraltı faaliyetlerinde çalıştı. Birçok defa hapis ve sürgün edildi. Çeşitli teknik ve yönetim görevleri aldı. 1930'dan beri Komünist Partisi merkez komitesi üyesidir. 1944'de Yüksek Sovyet Şûrası başkanı birinci yardımcısı; 1946-1953 yıllarında Yüksek Sovyet Şûrası Prezidyum (devlet) başkanı olan Şvernik, 1957-1961 yıllarında parti prezidyumu merkez komitesi üyesi idi.



Şükrü Naili





Trabzon

T, t ★ 1. Türk alfabesinin yirmi dördüncü ve sessizlerin on sekizinci harfi. Sesbilim bakımından diş sessizlerinin süreksiz ve serti. ★ 2. Müz. «Tutti» nin kısaltılmışı. ★ 3. Mat. Ton'un kısaltılmışı. ★ 4. Kim. Tritium elemanının sembolü.

Ta Kim. Tantal elemanının sembolü.

ta e. Dek, değin, kadar ya da beri gibi edatlarla yapılan ve bir işin sona erdiği, başladığı noktayı anlatmaya yarayan zarf deyimlerinin başına getirildiği vakit aradaki zamanın, uzaklığın çoğumsandığını anlatır: Ta akşama kadar çalıştım.

taabbüt Ar. i. Tapınma.

taaccüp Ar. i. Şaşma.

taaddüdü zevcat b. i. Bir erkeğin birkaç kadınla evli olması hali, çok karılılık. Poligami.

taaddüt Ar. i. Sayı çokluğu, çoğalma.

taaffün Ar. i. Kokuşma, pis kokma.

taahhüt Ar. i. Üstüne alma, üstlenme, yükümlülük altına girme. [Engagement — Undertaking].

taahhütlü s. ★ 1. Bağıtlı. Postaca, yerine ulaştırılmak taahhüdüyle makbuz karşılığında alınan (mektup, paket v.b.) ★ 2. i. Külb. Hedefini şaşmaz tabanca.

taallûk, -ku Ar. i. (Bir şey) Başka bir şeyle ilgili olma.

taallûkat, -tı Ar. ç. i. Hısım ve akrabalar.

taallûku olmak b. f. (Bir şey) Başka bir şeyle ilgili olmak.

taallül göstermek b. f. Bahane ileri sürmek, mazeret bildirmek.

taam Ar. i. Yemek.

taammüden Ar. zf. Bilerek ve isteyerek (suç işleme). [Par préméditation — With premeditation]

taammüm Ar. i. Yayılma, genelleşme.

taammüt Ar. i. Huk. Bir suçun, önceden plân kurarak, tasarlayarak işlenmesi durumu. Adam öldürme ve müessir fiil suçlarının ağırlatıcı sebebidir. [Préméditation — Premeditation].

taannüt Ar. i. Direnme, ayak direme.

taarruz Ar i. ★ 1. Saldırma. [Attaque — Attack]. ★ 2. Sataşma, çatma, takılma. [Aggression — Assault]. ★ 3. Ask. Düşmana, düşman elindeki bir yere hücum etme. [Offensive — Offensive action].

taarruz planı b. i. Ask. Taarruz hedefine varmak için her çeşit silâh, araç ve sınıfların ne zaman nerede ve ne tarzda kullanılacağı üzerinde yapılan hazırlık. [Plan d'attaque — Plan of attack]

taassup Ar. i. Bağnazlık. Bir düşünceye, bir inanışa körü körüne bağlanıp ondan başkasını düşünmeme hali.

taayyün Ar. i. Belirme, belli olma.

taazzuv Ar. i. Organlaşma.

taba Fr. i. Tütün rengi. [Tabac — Tobacco colour]

tabaat, -tı Ar. i. Basım.

tababet, -ti Ar. i. Hekimlik.

tabak Ar. i. Herkesin yiyeceği yemeği koymaya yarar yayvan, düz çukur kap. [Assiette, plat — Plate] ★ 2. Tabağın içine aldığı miktar: İki tabak bamya. ★ 3. Sepici.

tabaka Ar. i. ★ 1. Sınıf: Yoksul tabaka, zengin tabaka. [Classe — Class] ★ 2. Katman. [Strate — Layer, stratum].

tabaka (Haiti'ce) i. Cepte taşınan tütün ya da sigara kutusu. [Porte - cigarettes — Cigarette case]

tabakhane T. Far. i. Sepi yeri.

tabaklamak f. Sepilemek.

tabaklık i. ★ 1. Tabak koymaya yarayan ve üst üste birkaç kattan ibaret olan raf. ★ 2. Sepi ve sepicilik.

taban i. ★ 1. İnsan ya da hayvan ayağının alt yüzü, yere değen tarafı. [Plante du pied — Lower part] ★ 2. Ayakkabının alt yüzü, yere değen tarafı. [Semelle — Sole] ★ 3. Üstü kapalı bir yerin gezinilen, ayakla basılan yüzü. Tavan karşıtı [Plancher — Floor] ★ 4. Bir şeyin üstüne oturtulduğu yüzey: Sütun tabanı. [Base — Base] ★ 5. Bir cismin alt kısmı: Dağın tabanı. [Pied — Foot] ★ 6. Bir ırmağın en çok derin olan yeri. [Bas-fond, crône d'une rivière — Bed of a river, thalweg] ★ 7. Mat. Bir cismin, bir şeklin yüksekliğini ölçmek için aşağıdan yukarıya doğru başlama noktası olarak alınan yüzey, çizgi. [Base — Base] ★ 8. Gra. «Taşra» ile «dışarı», «kasmak» ile «kısmak» gibi, ses ve anlam bakımından birbirine yakın olan kelimeler için «aynı kökten olma iki ayrı taban» denir. [Base — Base] ★ 9. Cesaret: Bu işi yapmaya taban ister.

tab'an Ar. zf. Doğuştan, yaradılıştan: Tab'an hiddetli bir adam.


iki tip tabanca


Tabari Ebu Cafer

tabana kuvvet b. f. Bir yere yayan gitmekten başka çare olmadığını anlatır: Hadi bakalım, tabana kuvvet.

tabanca i. ★ 1. Cepte, belde taşınan ve tek elle kullanılan küçük boy ateşli silâh. [Revolver — Revolver, gun] ★ 2. Boyacılıkta kullanılan ve boya püskürten tabanca şeklinde alet. [Pistolet — Pistol]

taban demiri b. i. Kılıç yapmakta kullanılan iyi çelik.

taban inciri b. i. Bir ağaçta en son olgunlaşan ve diğerlerinden daha küçük ve daha tatlı olan incir.

tabanları kaldırmak b. f. (Hakaret yollu söylenir) Koşarak yola düzülmek, kaçmak.

tabanları yağlamak b. f. (Alay yollu söylenir) Gitmeye hazırlanmak.

tabansız s. Korkak, yüreksiz.

taban tepmek b. f. Uzak bir yere yaya gitmek ya da uzak bir yerden yaya gelmek.

tabanvayla zf. (Tramvay kelimesinin taklidi olmak üzere yapılmıştır.) Yaya olarak.

Tabari Ebu Cafer Muhammed bîn Cerir (839 922). Müslüman tarihçi. İran'da Amol şehrinde doğmuş, Bağdatda ölmüştür. En ünlü eseri, âlemin yaradılışından kendi zamanına kadar olan olayları anlatan tarihidir. «Tarihi Tabari» diye tanınır.

Tabariye Gölü İsrail'de, içinden Ürdün nehririnin geçtiği bir göl. Denizden 194 m. aşağıdadır. En derin yeri 250 m. dir.

tabasbus Ar. i. Yaltaklanma.

tabela İta. i. ★ 1. Dükkânların ve başka iş yerlerinin kapısı üstüne, yanına asılan ve o yerde ne işle uğraşıldığını, sahibinin adını gösteren levha. [Enseigne — Sign] ★ 2. Kışlalarda askerlere, yatılı okullarda öğrencilere, hastahanelerde hastalara verilen azığın miktarını ve cinsini gösteren ve her gün doldurulan cetvel. [Carte alimentaire — Ration book] ★ 3. Hastahanelerde her hastanın her günkü yemeğinin ve ilâcının yazıldığı kâğıt. [Carte de traitement — Treatment-card]

tabes Ar. i. Hek. Başlıca omuriliğe yerleşen merkez sinir sistemi frengisi. Duyu bozuklukları, denge kusuru ve değişik bölgeleri ilgilendirebilen ağrı nöbetleri ile kendini belli eder.

tabetmek Ar. T. b. f. Basmak.

tabhane Far. i. Yetimlerin, sakatların, yaşlıların v.b. kabul edildikleri yardım evi.

tabı, -b'ı Ar. i. ★ 1. Bası. ★ 2. Bir defada basılmış ve yayımlanmış nüshaların topu. Basım.

tabi, -i Ar. s. ★ 1. Bağımlı. ★ 2. Bağlı. ★ 3. Bir yazarın eserini yayımlayan kimse. Yayımcı.

tabiat, -tı Ar. i. ★ 1. Doğa. [Nature — Nature] ★ 2. Doğal özellik. [Caractère — Natural characteristic] ★ 3. Huy. [Naturel — Disposition] ★ 4. Güzeli ayırma yetisi, beğeni. [Goût — Taste] ★ 5. İnsanın büyük aptes bozma kolaylığı ya da zorluğu.

tabiata aykırı b s. Doğanın düzenine, isteğine karşı olan.

tabiatiyle zf. ★ 1. Tabiî olarak. [Naturellement — Naturally] ★ 2. Kendiliğinden. [De soi - même — Of itself]

tabiat sahibi b. s. Zevk sahibi, iyi şeylerden hoşlanmasını bilen.

tabiatsiz s. Çirkin ve kaba şeylerden rahatsız olmayan, zevki incelmemiş olan.

tabiattan zf. Doğuştan.

tabiatüstü i. Doğaüstü.

tabiî Ar. s. ★ 1. Doğal. ★ 2. «İşin gereği olarak», «herhalde» gibi, başka türlü düşünülmediğini anlatır.

tabiî bilimler b. ç. i. Doğa ve ürünleriyle uğraşan bilimler. [Sciences naturelles — Natural sciences]

tabiilik i. Doğanın sağladığı ya da gerektirdiği hal. Doğallık.

tabiin Ar. ç. i. (Tekili tabi) Peygamber Muhammed'in ölümünden sonra onun yakınlarıyla görüşüp tanışarak onlardan Peygamber'e ve dine ait anlatışları toplamış olanlar.

tabiî tarih b. i. Konusu canlıları anlatma ve sınıflama olan bilim. [Histoire naturelle — Natural history]

tabiiyat, -tı Ar. ç. i. Doğa bilimleri.

tabiiyet, -ti Ar. i. ★ 1. Bağım, bağımlılık, bağlılık. ★ 2. Uyrukluk.

tabip Ar. i. (Çoğulu: Etıbba) Hekim.

tabip odaları b. i. Hekimlerin meslekleriyle ilgili sorunları çözümlemek ve mesleklerinin yapılmasıyla ilgili kuralları saptamak için kurdukları kurumlar.

tabir Ar. i. ★ 1. Deyim. ★ 2. Görülen düşü bir şeye yorma.

tabir etmek Ar. T. b. f. ★ 1. Ad vermek. ★ 2. Görülen düşün neye yorulabileceğini söylemek.

tâbiye Ar. i. Ask. Bir muhaberenin gereklerine uygun olarak, birliklerin ve silâhların kullanılması bilimi. [Tactique — Tactic]

tabla i. Lat. Satıcıların ve sofracıların kullandıkları, tahtadan, büyük ve yuvarlak tepsi: Simitçi tablası. [Large plateau — Large plate] ★ 2. Soba, mangal gibi şeylerin altına konan ve tepsiyi andıran altlık: Soba tablası. [Tablette — Shelf] ★ 3. Hokka takımı ve benzeri şeylerin altına konan ve küçük bir tepsiyi andıran altlık. [Plat — Pan] ★ 4. Bir şeyin üstünde bulunan düz parça: Sütun tablası. [Tablette — Level top] ★ 5. Düz ve yuvarlak şey, disk, kurs: Nişan tablası. [Disque — Disc, disk] ★ 6. Sigara külü silkelenen kap. [Cendrier — Ash - tray]

tablakâr Lat. Far. b. i. ★ 1. Başında tabla taşıyan ve durduğu zaman bu tablayı bir sehpa üstüne yerleştiren seyyar satıcı. ★ 2. Eskiden tabla içinde yemek taşımakla görevli mutfak hizmetçisi.

tablalı s. ★ 1. Tablası olan. ★ 2. (Bir başlıktan söz ederken) Tepesi düz ve geniş: Tablalı kadın şapkası.

tabldot, -tu Fr. i. ★ 1. Lokanta ve otellerde belirli bir para ile verilen belirli kap yemek. [Table d'hôte — Set dinner] ★ 2. Birçok kişinin her günkü yemeklerini pişirtmek için kurdukları ortaklık.

tablet, -ti Fr. i. ★ 1. Yassı şekilde kalıplanmış yiyecek: İlâç tableti. ★ 2. Kazılarda bulunan türlü biçimlerde pişmiş çamurdan yapılma eski belgeler.

tablo Fr. i. ★ 1. Bez, tahta v. b. üzerine yapılmış el işi resim. [Tableau — Picture, painting] ★ 2. Birbiriyle olan ilgilerine göre yazılmış ya da yer almış şeylerin topu: Kronoloji tablosu. [Tableau, liste — Table, list] ★ 3. Bir tiyatro oyununun bölümü ya da bir perdenin altbölümü. Perde arası yapılmadan yapılan dekor değişikliğiyle meydana gelir: Üç perdeli, beş tablolu dram. [Tableau — Tableau] ★ 4. mec. İnsanın gözüne çarpan ve etkileyen şeylerin topu. Manzara. [Scène — Scene] ★ 5. Tek. Bir elektrik donanımının kumanda anahtarları, ölçü aletleri, sigortaları gibi elemanlarını bir araya getiren kutu, dolap.

tabu i. (Polinezya dilinde «kutsal» demektir) Polinezya'da bir kimseyi ya da bir şeyi kutsal sayan ve ona dokunulmasını, onun kullanılmasını yasak eden din inanışı. [Tabou — Taboo] ★ 2. s. Tekinsiz. [Tabou, défendu — Tabooed. forbidden]

tabulga i. Tavulga.

tabur i. ★ 1. Ask. Piyade ve topçuda en küçük tâbiyeti birliği. Kuvveti ve yapısı her sınıfın özelliğine göre değişir. Genellikle 3 - 4 bölüğün bir araya gelmesiyle kurulur. ★ 2. Asker gibi, birbiri ardında yer almış saflarla meydana getirilmiş düzgün insan kümesi: Öğrenciler tabur oldu. [Bataillon — Battalion]

taburcu s. İyileşerek hastahaneden çıkan. [Renvoyer un malade guéri — Discharged from hospital]

tabure Fr. i. (Aslı Ar.) Dört ayaklı, kolsuz ve arkalıksız, daha çok piyano çalarken oturulan küçük iskemle. [Tabouret — Stool]

tabur imamı b. i. Bir taburda imamlık eden ve muharebelerde askerin yanında bulunan din adamı.

tabut, -tu i. ★ 1. Ölüleri mezara götürürken içine koydukları sandık. [Cercueil, bière — Coffin, bier] ★ 2. İçine yumurta konan uzun sandık.

tabülatör Fr. i. Bazı yazı makinelerinde, rakamları düşey sütunlar halinde sıralamaya yarayan düzen. [Tabulateur — Tabulating device]

tabya Ar. i. (Eskiden) Küçük istihkâm [Fort — Bastion]

Tacikistan S.S.C.B.'deki federe cumhuriyetlerden biri. Özbekistan, Kırgızistan, Çin ve Afganistan ile çevrilidir. Merkezi Duşanbe'dir. Yüksek dağlarla kaplıdır. Ovalarda pamuk ve meyve yetiştirilir.

Tacikler (Ermeniler'in kendilerinden başkalarına verdikleri Dacik adı buradan gelmiş olsa gerektir). İran'da ve Türkistan'da yaşayan İran asıllı, Farsça konuşan bir halk.

tacil Ar. i. Hızlandırma, tezleşdirme, indirme.

tacir Ar. s. ve i. (Çoğulu: Tüccar) Ticareti kendine iş edinmiş kimse. [Commerçant — Merchant]

Tacitus, P. Cornelius (55'e doğru - 120'den sonra) Latin tarihçi. İtalya'da doğmuştur. «Yıllıklar» ın, «Tarihler» in, «Cermenlerin Örf ve Âdetleri» nin, «Agricola'nın Hayatı» nın ve «Hatiplerin Diyalogları» nın yazarıdır.

taciz etmek T. b. f. Tedirgin etmek.

Tacüddin, Buharalı (XVI. yüzyıl) Hattat. Yavuz Sultan Selim zamanında İstanbul'a gelmiş ve «Divanî» denen yazının şöhret bulmasına sebep olmuştur.

taç Far. i. ★ 1. Çiçeklerden, yapraklardan, mücevherlerden yapılan ve başa oturtulan halka biçimli başlık: Defne yapraklarından taç. [Couronne — Crown] ★ 2. Hükümdarlık belgisi olarak hükümdarların başlarına giydikleri cevahirli başlık. İklil. [Diadème — Diadem] ★ 3. Eskiden Bektaşi şeyhlerinin giydikleri başlık. ★ 4. Çiçek tacı: Çiçeklerin üreme organlarını çevreleyen türlü renkli yapraklardan meydana gelen ve böcekleri çekmeye yarayan organ. [Petale — Petal]

taç İng. i. Sp. Futbolda topun uzun yan çizgilerden (taç çizgilerinden) oyun alanı dışına çıkması. Topun çıktığı noktadan iki elle yapılan atışa da «taç atışı» adı verilir. [Touch — Touch]

taçbeyit Ar. b. i. Ed. Kasidede şairin adı bulunan beyit.

taçlamak f. Taç giydirmek. [Couronner — To crown]

Taçmahal Dünyanın en ünlü anıtlarından biri. 5. Hindistan Türk Moğol İmparatoru Şah Cihan tarafından karısı Ercümend Banu Begüm adına Mimar Sinan'ın öğrencilerinden Mehmet İsa Efendi'ye yaptırılmıştır Yapı 22 yıl sürmüş 1658'de bitmiştir. Mermer duvarlara sayısız akik, sedef, firuze gömülmüştür. 142 yakut, 625 pırlanta, 50 tane de büyük inci kullanılmıştır. 47 milyon altın lira harcanmıştır.

taçsızlar Bot. ç. i. Çiçeklerinde taç bulunmayan bitkiler ve bitki familyaları. esk. Adimetüttüveyç. [Apétales — Apetalous plants]

taçyaprağı b. i. Bot. Tacı meydana getiren yaprakcıklardan her biri. esk. Varakı tüveyci. [Pétale — Petal]

tadat Ar. i. ★ 1. Sayma. ★ 2. Sayım.

ÇEŞİTLİ TAÇLAR

















tadım i. Biyo. Ağıza bir şey alındığı zaman tatlılık, acılık, ekşilik gibi niteliklerden duygulanma yeteneği. esk. Zaika. [Goût — Faculty of taste]

tadımlık s. ve i. Bir şeyin tadına bakmaya yeter (miktar) : Bu, doyumluk değil, tadımlıktır.

tadına bakmak b. f. Tadını anlamak için bir şeyden az miktarda yemek. [Goûter — To taste]

tadına varmak b. f. Bir şeydeki ince güzelliği ayırdetmek.

tadında bırakmak b. f. Aşırılığa kaçmamak.

tadını almak b. f. Bir şeyin güzel tadını bilir olmak.

tadını çıkarmak b. f. Bir şeyin güzelliğinden bol bol yararlanmak.

tadını kaçırmak b. f. Aşırılığa varmak.

tadil Ar. i. ★ 1. Lehte olarak hafifletme. ★ 2. Özüne zarar vermeden değiştirme.

tadilat, -tı Ar. ç. i. Tadiller.

Taegu (Güney Kore) 698 300 nüfuslu bir şehir. Dokuma endüstrisi gelişmiştir.

Taflan Samsun'un merkez ilçesi bucaklarından. 17 köylü bucağın nüfusu 16 199, merkezinin nüfusu 1 687'dir.

taflan i. Bot. Gülgillerden, yapraklarında siyanidrik asit bulunan, suyu hekimlikte kullanılan bir ağaççık. [Laurier - cerise — Cherry laurel]

tafra i. Atıp tutma, yüksekten atma.

tafra Ar. i. Eskiden, ilmiye sınıfındakilerin rütbece yükselmesi.

tafra satmak b. f. Atıp tutmak, yüksekten atmak.

tafsil Ar. i. Bir şeyi ayrıntılarıyla anlatma.

tafsilat, -tı Ar. ç. i. Ayrıntılar.

tafsilât vermek Ar. t. b. f. Uzun anlatmak, ayrıntılı anlatmak.

tafta İta. i. Bez gibi sert dokunmuş, çok ince ipekli kumaş. [Taffetas — Taffeta]

Taft, Robert Alphonso (1889-1953) Amerikalı politikacı. Cumhurbaşkanı Taft'ın oğludur. Avukatlık, çeşitli devlet hizmetleri, Ohio Temsilciler Meclisi başkanlığı yaptı. 1938 de senatör seçildi. Birkaç kez cumhurbaşkanlığına adaylığını koydu ise de seçilemedi.

Taft, William Howard (1857-1930) Amerika Birleşik Devletleri'nin 27. cumhurbaşkanı. Avukatlık, yargıçlık, profesörlük yaptı. 1900-1904 yıllarında Filipin'ler Valisi idi. 1904'de Savunma Bakanı oldu. 1909-1913 yıllarında cumhurbaşkan idi; 1921'de Amerika Yüksek Mahkemesi başyargıçlığına getirildi.

tegaddi Ar. i. Beslenme.

tagallüp Ar. i. Zorbalık.

taganni Ar. i. Şarkı söyleme, ırlama, şakıma.

tagayyür Ar. i. İyiden kötüye değişme, başkalaşma.

Tagore, Sir Rabindranath (1861-1941). Hintli şair. Kalküta'da doğmuş, gene orada ölmüştür. Asıl adı Sir R. Takur'dur. 18 yaşında iken «Gurup Şarkıları» ve «Tulû Şarkıları» adlı şiir kitaplarını yayımlamıştır. 1913 Nobel Edebiyat armağanını kazanmıştır. Başlıca eserleri: «Şairane Takdime», «Hilâl», «Bahçıvan», «Karanlık Odanın Kralı» dır.



R. Tagore



W. H. Taft



R. A. Taft

tağdiye Ar. i. Besleme.

tahaffuz Ar. i. ★ 1. Barınma. ★ 2. Korunma.

tahaffuzhane Ar. Far. i. Karantina yeri.

Taha, Hüseyin (Doğ. 1889) Mısırlı yazar. Maghagha'da doğdu. Gözleri kör olmasına rağmen El Azhar Üniversitesi'ni sonra da Sorbonne'u bitirdi. Fransızca olarak yazdığı yazılarla batı dünyasında adını duyurdu. 1942'de Eğitim Bakanı oldu. İslâm geleneğinden kopmadan eleştirme, roman, tarih alanlarında kitaplar yazdı. Başlıca eserleri : «İbni Haldun'un Sosyal Felsefesi», «Peygamberin Hayatı Üzerine», «Günler», «Çarşamba Konuşmaları» dır.

tahakkuk Ar. i. Gerçekleşme.

tahakküm Ar. i. Hükmü altına alma, zorbalık etme, baskılı bir otorite kurma.

tahallül Ar. i. Ayrışma, ayrışım.

tahammuz Ar. i. Oksitlenme.

tahammül Ar. i. ★ 1. Dayanma, katlanma. ★ 2. Sabır.

tahammülfersa Ar. Far. s. Dayanılmaz, katlanılmaz.

tahammür Ar. i. Mayalanma.

taharet, -ti Ar. i. ★ 1. Temizlik. ★ 2. Temizlenme. ★ 3. Büyük aptes bozduktan sonra su ile yapılan temizlik.

taharri Ar. i. (Çoğulu : Taharriyat) Arama, araştırma.

taharri memuru b. i. Sivil polis.

taharriyat, -tı Ar. ç. i. Araştırmalar.

tahassür Ar. i. ★ 1. Özlem. ★ 2. Pıhtılaşma.

tahassüs Ar. i. Duygulanma, duygulanım.

tahattur Ar. i. Hatırlama.

tahavvül Ar. i. Değişme, dönme, dönüşme.

tahayyül Ar. i. Psi. Bir şeyin hayalini zihninde canlandırma, imgeleme.

tahayyür Ar. i. Şaşma, şaşalama.

tahdit Ar. i. ★ 1. Sınırlama, kısıntıya uğratma. ★ 2. Bir şeyin sınırlarını belirleme.

tahfif Ar. i. Hafifletme.

tahıl i. Buğday, arpa, mısır, yulaf, çavdar, pirinç gibi ürünlerin genel adı. esk. Hububat. [Céréale — Cereal]

tahin Ar. i. Öğütülmüş susam. [Farine de sésame — Sesame flour]

tahin helvası b. i. Tahin ile şeker dövüle dövüle pişirilerek yapılan helva.

tahinî Ar. s. Tahin rengi, kirli açık sarı, sarımtırak gri.

Tahir Ağrı'nın Eleşkirt ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 4 220, merkezinin nüfusu 1 114'dür.

tahir Ar. s. Temiz.

Tahir, I. (Ölm. 822) Tahiroğulları Devleti'nin kurucusu. Bağdat'da Abbasi halifesinin hizmetinde bulunurken hilafete geçirdiği Memun tarafından Horasan valiliğine gönderilmiş, orada istiklâlini ilân etmiştir.

Tahir, II. (Ölm. 866) Tahiroğulları Devleti'nin dördüncü hakanı 18 yıl hüküm sürmüştür. Kendinden sonra oğlu Mehmet başa geçmiş ve onunla Tahiroğulları Devleti sona ermiştir.

Tahir Efendi, Kadızade Mehmet (1747-1838) II. Mahmut devri şeyhülislâmlarından Yeniçerilerin kaldırılmasına fetvâ vermiş olmakla ünlüdür. «Kelimei Tevhit Şerhi», «Fetvâ Mecmuası», «Nuriye» adlı eserleri vardır.

Tahir Paşa, Çengeloğlu (Ölm. 1847) Kaptanı deryalıkta, tophane müşirliğinde ve valiliklerde bulunmuş bir denizci. Karadenizli'dir. 1829 Navarin bozgunundan sonra Edirne'ye sürülmüştür. 1832'de vezirlikle kaptanı derya, 4 yıl sonra Tophane müşiri olmuştur. 1841'de ikinci defa kaptanı deryalığa getirilmiş, Bosna valisi iken ölmüştür. Amerika'dan bir gemi mühendisi getirterek «Nusretiye» ve «Nizamiye» adlı buharlı gemileri yaptırmıştır. Tahir Paşa Türk donanmasını, Avrupa donanmaları derecesine getirmeye çalışmıştır.

Tahiti Okyanusya'da Sosyete adalarının en büyüğü. Nüfusu 44 250'dir. Merkezi Papeete'dir. Çeşitli meyveler, vanilya, hindistan cevizi, şeker kamışı, tütün, mısır yetiştirilir. Ekonomisinde balıkçılık önemli yer tutar. 1842'de Fransız himayesine verilmiş, 1880'de Fransız sömürgesi olmuştur.

tahiyye Ar. i. ★ 1. Hayır dua. ★ 2. Bir mescide girince oturmadan kılınan iki rekât namaz.

tahkik Ar. i. ★ 1. (Çoğulu : Tahkikat) Soruşturma. ★ 2. Mat. Gerçekleme, sağlama.

tahkikat, -tı Ar. ç. i. Huk. Soruşturma. Suç işlemiş olduğundan şüphe edilen bir kişinin suçla olan ilişkisinin anlaşılması yönünden zabıtaca başlayan araştırmadan hükmün verilmesine kadar geçen süre içinde yapılan her türlü inceleme ve derinleştirme işlemleri. [Investigation, enquête — Investigation, inquiry]

tahkim Ar. i. ★ 1. Bir yeri istihkâmlarla sağlamlaştırma. [Fortifications — Fortification] ★ 2. Huk. Herhangi bir anlaşmazlığın çözümlenmesini hakeme götürmek. [Arbitration — Arbitration]

tahkimat, -tı Ar. ç. i. Bir yeri düşman saldırısına karşı koyabilecek duruma sokmak için yapılan siper, hendek gibi şeyler. esk. İstihkâm. [Fortifications — Fortifications]

tahkir Ar. i. Aşağılama, onur kırma. esk. Hakaret etme.

tahlif Ar. i. Ant içirme.

tahlil Ar. i. Çözümleme. Analiz.

tahlis (tahlisiye) Ar. i. Kurtarma.

tahliye Ar. i. ★ 1. Boşaltma. ★ 2. Salıverme, serbest bırakma.

Tahmasp, I. (1512-1577) Safevî Devleti'nin kurucusu Şah İsmail'in oğlu. Kanuni Sultan Süleyman'a dayanamayıp Tebriz ve Hemedan taraflarını, ikinci bir muharebede de Nahçıvan taraflarını Osmanlılar'a bırakmıştır.

Tahmasp, II. (XVIII. yüzyıl) Safevî Devleti'nin son hükümdarı. Şah Hüseyin'in oğludur. Babasının Mahmut Afgani tarafından tahttan indirilmesinden sonra Nadir Şah tarafından küçük yaşta iken Safevî tahtına çıkarılmış ve Nadir Şah kendisinden ötürü Tahmaspkulu sanını almışsa da Tahmasp'ın hükümdarlığı kuru bir isimden ibaret kalmış, iktidarı Nadir Şah elinde tutmuştur. Tahmasp'ın ölümüyle Safevî Devleti tarihe karışmıştır.

Tahmaspkulu Bak. Nadir Şah'ın lâkabı.

tahmil Ar. i. Yükleme.

tahmin Ar. i. ★ 1. İhtimallere dayanan düşünce. [Conjecture — Conjecture, guess] ★ 2. Yakınlama olarak değerlendirme, oranlama. [Approximation — Estimation, approximation]

tahminen Ar. zf. Yaklaşık olarak, aşağı yukarı. [Approximativement — Approximately]

tahmis Ar. i. ★ 1. Divan edebiyatında, herhangi bir şairin bir gazelinin her beytine üçer dize (mısra) ekleme ve böylece beşer mısralı kıtalar meydana getirme. ★ 2. Bazı taneleri (bizde yalnız kahveyi) kavurma.

tahmisçi i. Kurukahveci.

tahnit, -ti Ar. i. Ölüyü, bozulmadan saklamak için, ilâçlama. [Embaumement — Embalming, stuffing]

tahra i. Ay biçimli budama bıçağı.

Tahran İran'ın başkenti. Nüfusu 1 839 000'dir. Şahın sarayı bu şehirdedir. Halıları, işlenmiş deri ve bakırları çok ünlüdür. Dokuma ve maden işleme endüstrileri gelişmiştir.

Tahran Anlaşmaları Tar. Tahran'da Roosevelt, Churchill ve Stalin arasında 28 Aralık 1942'de başlayıp 1 Ocak 1943'de sona eren görüşmeler.

tahribat, -tı Ar. ç. i. Tahripler. Yıkmalar.

tahrif Ar. i. Kendi menfaati ya da başkasının zararı için bir yazıda kalem oynatma, bir sözü başka türlü anlatma.

tahrifat, -tı Ar. ç. i. Tahrifler.

tahrik, -ki Ar. i. ★ 1. Kımıldatma, yerinden oynatma. ★ 2. Yola çıkarma. ★ 3. Kışkırtma. ★ 4. Harekete getirme, işletme.

tahril i. (Ar. Tahrir'den bozma) Renkli çizgi.

tahrip Ar. i. ★ 1. Bir şeyin şurasında burasında bozukluk ve zarar yapma. ★ 2. Yıkma, harabetme.

tahrip bombası b. i. Ask. Yere değdiği anda ya da değdikten belirli bir süre sonra patlayan çeşitli tip uçak bombaları. Düştüğü yeri önce deler, oyar, sonra patlayarak


I. Tahmasp


II. Tahmasp


Tahir Paşa


Tahir Efendi



H. Taine



O. Ahmet Taip

çevresini yakıp yıkar. [Bombe de destruction — Destruction bomb]

tahrir Ar. i. Yazma.

tahrirat, -ti Ar. ç. i. Mektup, yazı.

tahriş Ar. i. ★ 1 Tırmalama, kurcalama, azdırma. ★ 2. İrkilmeye uğratma, irkiltme.

tahsil Ar. i. ★ 1. Bir alacağın, bir senedin gerekli kuponların ya da bir verginin temsil ettiği parayı alma. ★ 2. Öğrenim ve öğretim.

tahsilât, -tı Ar. ç. i. Para alımı.

tahsildar Ar. Far. i. Alımcı. Alacak toplayan kimse. Vergici.

tahsil etmek b. f. ★ 1. Para almak. ★ 2. Ders alarak öğrenmek.

tahsin Ar. i. Beğenme, alkışlama.

Tahsin Efendi, Hoca (1812-1880) Hoca. Yanya'ya yakın Filat'da doğdu. İstanbul medreselerinde okumuş, Büyük Reşit Paşa tarafından Paris'deki «Mekteb-i Osmani» ye hoca ve sefarete de imam olarak gönderilmiştir. Dönüşünde Darülfünun müdürlüğüne seçilmiş ise de softaların buna karşı ayaklanmaları üzerine bu işten çekilerek Babıâli karşısındaki medresenin hocalığına getirilmiştir. Eserleri: «Esarı İlmi Heyet», «Psikoloji Yahut İlmi Ruh», «Esrarı Abü Hayat».

Tahsin Nahit (1887-1918). Şair ve oyun yazarı. İstanbul'da doğdu. «Fecri Âti» cilerdendir. «Ruhu Bikayd» adlı şiir mecmuası ilk eseridir Sonraki şiirlerini «Kırlar ve Denizler» adı altında toplamıştır. Oyun yazarlığına Şahabettin Süleyman'la birlikte başlamıştır. «Rakibe», «Kösem Sultan», «Bir Çiçek İki Böcek», «Osmanı Sani», «Kırık Mahfaza», «Ben... Başka», «Jön Türk» gibi, uyguladığı ya da başkalarıyla birlikte yazdığı oyunları oynanmıştır.

tahsis Ar. ı. ★ 1. Belli bir amaca kullanma. [Allocation — Allocation, assignment] ★ 2. Kredi, tazminat v.b. olarak verilmesi uygun görülen para. [Appropriation — Appropriation, allotment]

tahsisat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Ödenek. ★ 2. Görülmüş ya da görülecek kamu hizmetleri için devlet bütçesine konulan aylık, ücret ve her türlü masraf karşılığı paralar.

tahsisatı mesture b. i. Örtülü ödenek.

tahşidat, -tı Ar. ç. i. Yığınak.

taht, -tı Ar. i. ★ 1. Alt, bir şeyin aşağı kısmı. ★ 2. (Öntakı olarak) Bir şeyin, üstte olan başka şeye göre durumunu anlatır.

taht, -tı Far. i. Hükümdarlık koltuğu ya da orunu.

tahta i. ★ 1. Düz, enlice, uzun ve az kalın biçilmiş ağaç: Çam tahtası. [Planche — Wood] ★ 2. Bu şekilde biçilmiş ağaçların yan yana getirilip tutturulmasiyle meydana gelen yüzey, ki üzerinde türlü işler görülür: Resim tahtası. [Planche — Board] ★ 3. Sebze bahçelerinde ayrılan genişten çok uzun toprak parçası: Salata tahtası. [Planche — Plank] ★ 4. Bir hayvandan çıkarılan derinin yarısını teşkil eden parça. ★ 5. s. Tahtadan yapılmış: Tahta perde. [En bois — Wooden]

tahtabiti, -ni b. i. Tahtakurusu.

tahtaboş i. Damın düz bir kısmı. Hava almaya ve en çoğu çamaşır sermeye yarar; çinko ile döşelidir.

Tahtacı i. Anadolu'da yaşayan bir Türkmen koluna ve bu koldan olanlara verilen ad.

tahta çıkmak b. f. Hükümdarlık etmeye başlamak.

tahta güvercini b. i. Kumru.

Tahtaköprü Bursa'nın İnegöl ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 8 455, merkezinin nüfusu 1 422'dir.

tahtakurusu b. i. Oturulan ya da yatılan yerlerde üreyerek insan kanıyla beslenen, pis kokulu yassı küçük böcek. [Punaise — Bed - bug]

Tahtalı Dağı Antalya körfezinin batısındadır. En yüksek yeri 2 375 m. dir.

tahtalıköy b. i. Külb. Mezarlık.

tahta parçası b. i. mec. Son kalıntı: Yangından bir tahta parçası bile kurtaramadık.

tahta sakal b. i. Enli ve kaba sakal.

tahtası eksik b. s. Aklı tam olmayan.

tahtelbahir, -hri i. Denizaltı.

tahterevalli i. Ortasından bir yere dayanan ve iki ucuna birer kişi oturulan bir kalastan ibaret düzen. Bununla havada yükselip alçalarak eğlenilir. [Balancoire — See — saw]

tahteşşuur Ar. b. s. ve i. Bilinçaltı. Bak. bilinç.

tahtıravan Far. b. i. Önde ve arkada bulunan iki kişi tarafından ya da yan yana yürüyen iki katır tarafından taşınan ya da devenin sırtına yerleştirilen gezinti sedyesi [Palanquin — Litter, palankuin]

tahvil Ar. i. ★ 1. Değiştirme, çevirme, döndürme, dönüştürme. ★ 2. Devletin ya da başka bir şirketin ödünç para almak için çıkardığı, değerleri eşit ve üzerinde yazılı, yıllık faiz getiren basılı senet.

tahvilat, -tı Ar. ç. i. Tahviller.

tahzir Ar. i. Sakınmıya çağırma, sakınmasını öğütleme.

taife Ar. i. ★ 1. İnsanlar takımı. ★ 2. Tayfa.

Taine, Hippolyte (1828-1893) Fransız filozof, tarihçi ve eleştirici. «La Fontaine'in Masalları Hakkında Deneme», «Tite - Live Hakkında Deneme», «İngiliz Edebiyat Tarihi», «Felsefe ve Sanat», «Çağdaş Fransa'nın Evveliyatı» adlı eserleriyle tabiî bilimlerin deneysel metodunu, insan zihninin yarattığı en çeşitli şeylere uygulamaya çalışmıştır. İnsana «üstün soylu hayvan» diyen Taine, büyük yazar ve sanatçıların, eserlerini, «ırk, yer ve zaman» gibi üç temel etken altında meydana getirdiklerini savunmuştur.

Taip, Osmanzade Ahmet (Ölm. 1723). Şair, fikir adamı. İstanbul'da doğdu. Lâle devrinde III. Ahmet tarafından «Sültanüşşu-

ara» sanına lâyık görülmüştür. Divanı varsa da basılmamıştır. Zamanına kadar geçen sadrazamların biyografilerini kapsayan «Hadika-tül-Vüzera» adlı eseri sonradan yazılan ekleriyle birlikte basılmıştır.

Taiyüan -eski Yangku- (Çin) Sansi eyaletinin merkezi. Nüfusu 1 020 000'dir. Maden işleme endüstrisi gelişmiştir.

tak i. Tahtaya ya da benzeri şeylere sert bir şeyle vurulduğu zaman çıkan sesi anlatır.

tak Far. i. ★ 1. Bina kemeri. ★ 2. Anıt olarak yapılan ya da şenliklerde, yer yer caddelerde kurulan kemer.

taka i. İki üç kişi eliyle yönetilen küçük yelkenli. [Barque — Small sailing - boat]

takaddüm Ar. i. ★ 1. Önce gelme. ★ 2. Önce davranma.

takallus Ar. i. Kasılma.

takanak i. Takıntı.

takarrür Ar. i. Kararlaşma.

takas Ar. i. Sayışma, vereceğini alacağına tutarak ödeşme. [Clearing — Clearing]

takat, -ti Ar. i. Güç, derman.

takatuka i. ★ 1. Tahta ya da benzeri şeylere sert bir şeyle vurarak yapılan gürültü. ★ 2. Basımevlerinde dizilmiş harfleri iyice yerleştirmek için üzerlerine vurmaya yarar takoz. ★ 3. Uzun tütün çubuklarının kullanıldığı devirde odanın ortasına yerleştirilen kül çanağı.

takav i. Nal anlamdaşı.

takaza Ar. i. ★ 1. Borcunu ödemesi için borçluyu sıkıştırma. ★ 2. Başa kakma.

takbih Ar. i. Kabahatli bulma, bir işin kötü görüldüğünü belirten söz söyleme.

takdim Ar. i. ★ 1. Sunma. [Présentation — Presentation] ★ 2. Birini başka birine tanıtma. [Présentation — Introducing] ★ 3. Öne geçirme, bir şeyi başka bir şeyden önde tutma. [Préséance, priorité — Giving precedence]

takdime Ar. i. Sungu.

takdim - tehir b. i. Ed. Bir cümledeki kelimelerin yerini her zamanki kullanışa aykırı olarak değiştirme: «Şimdi sizin işe gelelim» yerine «gelelim şimdi sizin işe» gibi. Evritim.

takdir Ar. i. ★ 1. Beğenme, değer verme. [Appréciation — Appreciation] ★ 2. Düşüncesinde olma, düşünme, (bir şeyin önemini) anlama. [Supposition — Supposition] ★ 3. Tanrı'nın istediği, yazdığı. ★ 4. Değer biçme. [Appraisement — Appraisal] ★ 5. Takdir kelimesinin -de hali, sontakı gibi kullanıldığı vakit, durum ya da şart anlatır: O takdirde = O durumda, o halde.

takdiri ilâhi b. i. Tanrı'nın yazdığı.

takdirkâr Ar. Far. s. Beğenip alkışlayan.

takdirname Ar. Far. i. Görevinde yararlık gösterenlere verilen takdir kâğıdı.

takdis Ar. i. ★ 1. Bir din adamının (özellikle Hıristiyanlık'da) dua okuyarak Tanrı'dan himaye yakarması. [Bénédiction — Benediction] ★ 2. Son derece saygıya değer bir kimsenin hayır duası. [Bénédiction — Blessing]

takeometre Yun. i. Düzlenmiş arazinin yüzölçümünü çabucak bulup planını yapmaya yarayan alet. [Tachéomètre — Tachymeter]

takı i. ★ 1. Küpe, gerdanlık, bilezik, yüzük gibi, takılıp taşınan her şey, süs. ★ 2. Gra. Bir kelimenin başına ya da sonuna gelen ve kök kelimenin anlamını değiştiren edat. [Prefixe, suffixe — Prefix, suffix]

takıldak i. Çakıldak. Bir çarkın yalnız bir yöne doğru işlemesini sağlayan parça.

takılmak f. ★ 1. Takmak işine konu olmak. [Etre fixé — To be affixed] ★ 2. Alıkonmak. [Etre retenu — To be stuck] ★ 3. Bir kimseye şaka yollu üzücü ya da şaşırtıcı söz söylemek. [Taquiner — To tease] ★ 4. Kadını, söz atarak rahatsız etmek.

takım i. ★ 1. Birbirine uygun canlıların topu: Ayyaş takımı, ördek takımı. [Groupe, bande — Group] ★ 2. Bir iş yapmaya yarayan aletlerin topu: Marangoz takımı. [Outillage — Tools] ★ 3. Mobilya: Yatak odası takımı. [Mobilier — Set] ★ 4. Sp. Bir spor yarışmasında gördükleri iş bakımından birbirini tamamlayan ya da bir araya gelmiş olan insanlar topluluğu: Futbol takımı. [Equipe — Team] ★ 5. Aynı işi yapan işçiler. Ekip. [Equipe — Gang] ★ 6. Sigara ağızlığı. [Fume - cigarette — Cigarette - holder] ★ 7. Biyo. Bölümlemede sınıf ile familya arasında yer alan bölüm, familyalar birliği. [Ordre — Order] ★ 8. Gra. Bir ismin, benzerleri arasında belirtilmesi için başına getirilen isim ya da sıfatla birlikte meydana getirdiği tüm. esk. Terkip. [Composé — Compound] ★ 9. Ask. Bölüğün bir parçası. 4 manganın bir araya gelmesiyle kurulur. Komutanı asteğmen, üsteğmen olabilir. [Section — Squad]

takımada b. i. Coğ. Birbirine yakın büyüklü küçüklü birkaç adanın topu. esk. Cezairi müçtemia. [Archipel — Archipelago]

takımyıldız b. i. Ast. Gökte birbirine göre durumları her vakit aynı kalan yıldızlar topluluğu. esk. Cümlei kevkebiye. [Constellation — Constellation]

takınak i. Psi. Doğru ve yerinde olmadığını kendi de gördüğü halde insanın, boyun eğmekten ve gereğini yapmaktan kurtulamadığı geçici bir meyil. esk. Musallat fikir. [Obsession — Obsession]

takınmak i. ★ 1. Kendine takmak. [Attacher, fixer — To fix] ★ 2. Yüzüne, sesine belirli bir tarz vermek: Bütün ciddiyetini takındı. [Prendre un air — To assume]

takıntı i. Borç ya da başkaca ilişik.

takırdamak f. Tak tak diye ses çıkarmak.

takırtı i. Takırdama sesi.

takışmak f. ★ 1. Birbirine takmak. ★ 2. Kapışmak. Kavga eder gibi olmak.

takıştırmak f. ★ 1. Parçaları, bir tüm meydana getirecek şekilde uygunca birbirine takmak, kurmak. ★ 2. Bir şeyle süslenmek.

takibat, -tı Ar. ç. i. Adaleti yerine getirmek üzere bir suçlu hakkında girişilen hareket; kovuşturma. [Poursuite — Prosecution, proceedings]

takim Ar. i. ★ 1. Kısırlaştırma. ★ 2. Mikropsuz hale getirme.

takimetre Yun. i. Devir sayısını ölçmeye yarayan aygıt [Tachymètre — Tachymeter]

takip Ar. i. ★ 1. Arkasına düşme, izleme. ★ 2. Gütme. ★ 3. Ardınca gitme, gelme. ★ 4. Kovalama, kovuşturma.

takke i. Başa geçirilen ve çoğu yarım küre şeklinde olan, ince ve hafif başlık.

takla (taklak) i. Başı yere koyup vücudu, ayakları havaya kaldırarak öbür yana atmak şeklinde yapılan hareket. [Culbute — Somersault]

Taklamakan Çölü Çin'de Tarım nehri havzasında büyük bir çöl

taklavat, -tı i. «Takım ve takıntıları» anlamında kullanılan «takım taklavat» deyiminde geçer.

taklit Ar. i. ★ 1. Benzetleme. [Imitation — Imitation] ★ 2. Yansılama, öykünme. [Contrefaçon — Counterfeit] ★ 3. Benzet. [Copie — Copy]

taklitçi s. ve i. Başkasını taklid eden : Maymun, taklitçi bir hayvandır. esk. Mukallit. [Imitateur — Imitator]

takma i. ★ 1. Takmak işi. ★ 2. Doğrunun yerine geçirilmiş, doğru olmayan : Bu adamın adı takma [Emprunté — False] ★ 3. Aslında olmayıp sonradan konan : Takma saç, takma diş. [Artificiel — Artificial]

takmak f. ★ 1. Bir şeyi başka bir yere iliştirmek ★ 2. Ad, lakap koymak. ★ 3. (Takılan değerli bir şey) vermek. ★ 4. Külb. Borç bırakmak [Attacher — To attach]

takmamak f. Külb. Önemsememek. Aldırış etmemek.

takoz i. ★ 1. Ağaç kama. [Coin de bois — Wooden wedge] ★ 2. Kızaktaki geminin üstünde oturduğu ağaçlardan her biri. [Poutre — Prop] ★ 3 Çivi çakmak üzere duvarın içine yerleştirilen ağaç parçası. [Tampon — Wall plug]

takriben Ar. zf. Aşağı yukarı, yaklaşık olarak.

takribî Ar. s. Yaklaşık, yaklaştırma.

takrir Ar. i. ★ 1. Anlatma, anlatış. ★ 2. Önerge. ★ 3. Tapu dairesinde mülkünü başkasına sattığını ya da ipotek ettiğini söyleme.

taksa Fr. i. (Aslı Yun.) Taksalı mektuplara yapıştırılan pullara «taksa pulu» denir.

taksalı s. Pulu gönderilen tarafından yapıştırılmadığı ya da eksik yapıştırıldığı için, parası, cezasıyla birlikte, kendisine gönderilen kimseden alınan mektuplara verilen ad.

taksi Yun. i. Piyasada işliyen ve taksimetre taşıyan otomobil. [Taxi, taxi-auto, taxauto — Taxi-cab, taxi, cab]

taksim Ar. i. ★ 1. Bir bütünü parçalara, bölümlere ayırma. Bölüştürme. ★ 2. Mat. Bölme. ★ 3. Mat. Bölü ★ 4. Müz. Doğu müziğinde, fasıl ya da şarkılar arasında, içe doğduğu gibi çalınan kısım.

Taksim İstanbul'un Beyoğlu ilçesi bucaklarından. Nüfusu 51 885'dir.

taksimat, -tı Ar. ç. i. Bölüntüler.

taksimetre Yun. i. Otomobillerde kullanılan ve müşterinin vereceği parayı gösteren sayaç, otomobil saati. [Taximètre — Taximeter]

taksir Ar. i. ★ 1. Kısaltma, kısma. ★ 2. Kusurda bulunma.

taksirat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Kusurlar. ★ 2. (Halk) Alın yazısı.

taksit, -ti Ar. i. Bir borcun, belli zamanlarda ödenmesi gerekli olan parçalarından her biri. [Versement — Installment]

takt, -tı Fr. i. Sözlerinde ve hareketlerinde hale, zamana ve yere uygunluk gösterme. Denlilik. [Tact — Tact]

taktik Yun. i. Tâbiye. [Tactique — Tactic]

taktir Ar. i. Kim. Damıtma.

takunya Yun. i. Nalın.

takva Ar. i. Din işlerine sevgi ve saygı gösterme; dinin gereklerini yerine getirme.

takvim Ar. i. ★ 1. Düzenleme, düzene koyma. ★ 2. Bir yılın aylarını ve günlerini gösteren cetvel. Takvimlerin tarih açısından büyük önemi vardır. Eski Mısır, Yunanistan, Mezopotamya ve Çin'de yapılan ilk takvimlerde, güneş ve ay gibi gök cisimlerinin hareketleri esas alınmıştı. Tarih başlangıcı olarak alınan önemli olaylar ise zamana ve yere göre değişiyordu. Bugün kullanılan evrensel takvim, İsa Peygamber'in doğduğu yılı O kabul eden ve güneş yılına göre düzenlenmiş olan Milâdî takvimdir. Çeşitli takvimler arasında Jülyen takvimi, Rumî, Hicri (Arabi) takvimler sayılabilir. [Calendrier — Calendar]

Takvimi Vakayi Türkiye'de yayımlanan ilk gazetenin adı II. Mahmut'un emriyle 1831 yılında yayımlanmaya başlandı. Haftada bir kez çıkan gazetenin sorumlu yönetmeni, zamanının bilgin tarihçilerinden Esat Efendi idi. Abdülaziz zamanından Cumhuriyet'e kadar bir resmi gazete niteliğinde kaldı. Sonradan adı «Resmi Gazete» ye çevrildi.

takviye Ar. i. Berkitme, kuvvetlendirme, pekiştirme.

takyit Ar. i. Kayıtlama, bağlı kılma.

talâk Ar. i. Boşama, boşanma.

talâkat, -tı Ar i. Güzel söylemek, sözü ile karşısındakine heyecan vermek ve fikirlerini kabul ettirmek kabiliyeti.

talamus Yun. i. Anat. Beyinin, duyu sinirlerinin kavşak yeri olan, duyguların reaksiyon merkezi olarak kabul edilen bölgesi. [Thalamus — Thalamus]

talan i. Çapul ve yağma.

talapsımak f. (Dişi hayvan) Erkek istemek.

Talas Kayseri'nin merkez ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 17 231, merkezinin nüfusu 3 879'dur.

talaş i. Testere ile biçilen ya da rende, törpü gibi aletlerle düzeltilen bir şeyden dökülen toz, kırıntı. [Sciure, raclure — Chip, sawdust, filings, raspings]

talaş kebabı b. i. Önce pişirilip hazırlandıktan sonra yufkaya sarılarak börek biçimi verilen ve öylece fırına sürülen kuşbaşı et yemeği.

talat Ar. i. Güzellik.

Talat Paşa (1874-1921) Osmanlı Devleti'nin son sadrazamlarından. Edirne'de doğdu. Orta okulu bitirmiştir. Edirne telgrafhanesinde çalışmaya başlamıştır. Sonra İttihat ve Terakki Partisi'ne girerek 1908 Meşrutiyeti'nin ilânında, etkin rol oynadı. Kısa zamanda partinin en nüfuzlu kişilerinden biri haline geldi. Milletvekili oldu. Uzun süre içişleri bakanlığında bulundu. I. Dünya Savaşı'nın en bunalımlı çağında sadrazamlığa getirildi. 1918'de savaştan yenik çıkmamız üzerine, kişisel ve siyasal düşmanlarının ellerine düşmemek için yurt dışına kaçtı. 1921 yılında bir Ermeni tarafından, Berlin'de vurularak öldürüldü. Sonradan cenazesi İstanbul'a getirilip «Hürriyeti Ebediye» anıtına gömüldü. Katil Berlin mahkemesinde beraat ettirildi. Talat Paşa, çeşitli nedenler yüzünden, başarıya ulaşamamış bir kişi olduğu halde Türk halkının çok sevdiği devlet adamlarından biridir.

talaz i. ★ 1. Dalga. ★ 2. İpekli kumaşın örselenmesiyle yüzündeki tellerde meydana gelen kabarıklık.

talebe Ar. ç. i. Öğrenci.

Taleia Mit. Yunan mitolojisinde dokuz periden biri. Bitkileri çiçeklendirir ve şölenlere başkanlık edermiş. Daha sonra Taleia, komedi perisi olmuş.

talep Ar. i. İstek.

talepname Ar. Far. b. i. İstek kâğıdı.

Tales (M.Ö. 640-548) Yunanlı filozof ve matematikçi. İyonya ekolünün kurucularındandır. Suyun, evreni yöneten başlıca elemanlardan biri olduğuna inanır. Aynı zamanda astronomi ve geometri ile uğraşmıştır. Fizikçi filozofların ilkidir. M.Ö. 585'de büyük ve genel bir korku yaratan güneş tutulmasını önceden haber vermekle ün kazanmıştır. Kendi adını taşıyan geometri teoremleri vardır.

tales teoremleri b. i. Mat. Yunanlı bilgin Tales'in (M.Ö. 640-548) adıyla anılan ve geometrik uzunluklar arasındaki oranları belirleyen iki teorem.

Talha, Bin Abdullah (Ölm. Hicri 36) Peygamber Muhammed'in meclisinde bulunanlardan ve cennetlik oldukları muştulananlardan en eskilerinden biri. Soyu ecdada doğru üçüncü göbekte Halife Ebubekir'in ve yedinci göbekte Muhammed Peygamber'in soyuyla birleşir. Bedir gazasından başka bütün gazalarda hazır bulunmuştur Peygamber'in «Talha ve Zübeyr cennette benim komşularımdır» dediği Halife Ali'den duyulmuştur.

tali Ar. s. İkincil, ikinci derecede olan.

talih Ar. i. ★ 1. Raslantıları yönettiğine ve böylelikle insanlara iyi ya da kötü durumlar hazırladığına inanılan doğaüstü güç. Baht. [Fortune — Fortune] ★ 2. İyi talih anlamına da kullanılır. [Chance — Chance]

talik, -kı Ar. İ. ★ 1. (Bir işin yapılmasını bir koşula) Bağlı tutma. ★ 2. (Belli bir zamana) Bırakma. ★ 3. Arap alfabesinde geliştirilen güzel yazılardan biri.

talika i. Dört tekerlekli, üstü örtülü, yanları açık hafif yolcu arabası.

talil Ar. i. Fel. Tümdengelim.

talim Ar. i. ★ 1. Öğretim, öğretme eylemi. ★ 2. Askerlik öğrenimi. [Exercice — Drill] ★ 3. Yetiştirme.

talimar İta. i. Gemilerin başbodoslamasına konan ve üzerinde baş resmi bulunan ağaç.

talimat, -tı Ar. ç. i. Hangi yolda ve ne yolda çalışılacağını bildiren söz, yazı. Yönerge. Direktif.

talimatname Ar. Far. i. Yönetmelik.

talimgâh Ar. Far. b. i. Uygulamalı askerî eğitim yapan kurum. [Camp d'instruction — Exercise - ground]

talimhane Ar. Far. i. Askerlerin talim yapmalarına ayrılmış alan.

talimname Ar. Far. b. i. Ordunun eğitim ve yönetimini sağlamak amacıyla konulan taktik ve teknik kurallar. Talimnameler, geçmiş savaşlardan alınan derslere, yeni buluşlara göre hazırlanır. [Instruction — Manual of instruction]

talip Ar. s. İstekli, isteyen: Ben bu işe talibim.

talipli s. Halk dilinde: Talip. İstekli.

talk, -kı Ar. i. Doğal hidratlı manyezi silikatından ibaret olan ve hekimlikte en çok deri hastalıklarında, pişiklerde kullanılan beyaz bir toz. [Talc — Talc]

talkım i. Bot. Bitki sapının aynı noktasından çıkan çiçeklerin belirli bir kural gereğince kollara ayrılması şeklindeki çiçeklenme. esk. Mevciyei unkudiye. [Cyme — Cyma]

talkın i. (Halk) Telkin.

talkşist, -ti Ar. Yun. b. i. Jeol. Talktan oluşmuş billûr şist. [Talchiste — Talcschist]

tallahi Ar. i. Vallahi, billahi gibi bir ant sözü. Güç katmak için, bu ikisinin arkasından söylenir.

Tallal (Doğ. 1909) Ürdün Kralı. Kral Abdullah'ın oğludur. Irak ordusunda hizmet gördü; 1948'de general oldu. 1951-1952 yıllarında krallık yaptı; sonra rahatsızlığı dolayısıyla indirildi. Yerine oğlu Hü-


Talat Paşa


Tales


Tallal

seyin geçti. İstanbul'da tedavi edilmektedir.

Talleyrand - Périgord, Charles - Maurice de (1754-1838) Fransız diplomatı. Piskopos iken 1790'da Millî Meclis başkanı olmuştur. Daha sonra, Directoire ve sonra Consulat devirlerinde dış bağıntılar nazırlığı yapmış, Napoléon'un baş adliyecisi olmuştur. Restorasyon devrimine katılmış ve Viyana kongresinde koalisyon üyelerini birbirinden ayırmayı başarmıştır. Louis - Philippe tarafından Londra elçiliğine atanmıştır. Ahlâk kurallarına saygısız, fakat zeki ve becerikli bir diplomat olarak tanınmıştır.


Talleyrand

tallı bitkiler ç. b. i. Bot. Bitkilerin ayrıldığı başlıca 4 şubeden biri. Kök, gövde, sap ve yaprak gibi organları olmayıp «tal» denilen çıplak bir çomak şeklinde ilkel bir organdan ibaret bulunan alkları, mantarları, likenleri ve bakterileri içine alır. esk. Tallofit. [Thallophytes — Thallophytes]

Tallien, Jean - Lambert (1767-1820) Fransız Convention Meclisi üyesi. Girondinler'in aman vermez düşmanıdır. 27 Temmuz 1794'de Robespierre'in devrilmesine ve ertesi gün idam edilmesine sebep olmuştur.

Tallin —eski Revel— (S.S.C.B.) Estonya'nın merkezi. Finlandiya körfezinde 311 000 nüfuslu bir liman şehridir. Maden işleme endüstrisi gelişmiştir.

taltif Ar. i. Gönül okşama, gönül hoş etme.

Talû, Ercüment Ekrem (1888-1956) Romancı ve gazeteci. İstanbul'da doğdu. Recaizade Mahmut Ekrem Bey'in oğludur. Galatasaray Lisesi ile Fransız okullarında ve bir süre de hukukta okudu. 1908'den sonra gazete ve dergilerde makaleler, hikâyeler, roman ve mizah yazıları yayımladı. Cumhuriyetten sonra üç defa matbuat umum müdürlüğünde, bir defa da cumhurbaşkanlığı umumi katipliğinde bulundu. Galatasaray'da öğretmenlik yaptı. Başlıca eserleri: «Evliyayı Cedii», «Asrîler», «Gün Batarken», «Kopuk», «Meşhedi ile Devrialem», «Kodaman», «Beyaz Şemsiyeli», «Meşhedinin Hikâyeleri» dir.

talveg Al. i. Coğ. Bir derenin en büyük eğim çizgisi. Sular bu çizgi boyunca akar. [Talweg, thalweg — Thalweg]

talyasan Far. i. Sarığın sarkık bırakılan ucu.

talyum Lat. i. Kim. Tl sembolüyle gösterilen, fizik özellikleri bakımından kurşuna çok yaklaşan, yoğunluğu 11,85 olan, 1515° C de ergiyen, tuzları ve bileşikleri zehirli olan bir maden. [Thallium — Thallium]


tambur

tam Ar. s. ★ 1. Eksiksiz. [Entier, complet — Complete] ★ 2. Kusursuz. [Absolut — Perfect] ★ 3 Dara dar: Kundura ayağıma tam geldi. [Juste — Tight] ★ 4. Zaman anlatan zarflara getirilerek anlamı kesinleştirir: Tam kalkacağı sırada. [Juste — Just]

tamaan Ar. i. Tamah ederek: Adamcağızı parasına tamaan öldürmüşler.

tamah i. (Ar. «Tama'» dan) Aç gözlülük, hırsla isteme.

tamah etmek Ar. T. b. f. ★ 1. Açgözlülük etmek. ★ 2. Çok beğenip istemek.

tamahkâr Ar. Far. s. ★ 1. Açgözlü. ★ 2. Haris, nekes.

tamalgı Fel. Algıdan daha üstün ve daha karmaşık bir bilgi derecesi, ki bir düşünceyi, bir gerçeği bilinç ile hemen kavramaktır. esk. İdraki dakik. [Aperception — Apperception]

tamam Ar. s. ★ 1. Tüm, bütün: Kitabın tamamını okudum. [Entier — Whole] ★ 2. Eksiksiz: Bu liste tamam değildir. [Complet — Complete] ★ 3. ü. Taşıtların yola koyulabileceğini anlatır. [Juste — Ready] ★ 4. ü. Beğenilmeyen durumlar karşısında söylenir: Tamam, başka işimiz kalmadı da şimdi bununla uğracağız.

tamamen Ar. zf. Tamam olarak, tam olarak, tamamiyle. [Entièrement, complètement, exactement, justement — Completely, entirely, fully]

tamamî Ar. i. Mat. Türevin tersi olan işlem. Bir fonksiyonun tamamîsi alınır. [Intégral — Integral]

tamamlamak f. ★ 1. Bitirmek, sona erdirmek: Kitabı okudum, tamamladım. [Finir, achever, terminer — To finish] ★ 2. Eksiğini yerine koyarak eksiksiz hale getirmek: Pul koleksiyonumu tamamladım. [Compléter — To complete]

Tamara (1160'a doğru - 1212'ye doğru) Gürcistan Kraliçesi. Bizans'a karşı savaşmış ve devri, Gürcistan'ın parlak çağı olmuştur.

Tamasi, Aron (Doğ. 1897) Macar romancısı. Erdel (Transilvanya) tabiatını ve köylülerinin yaşayışını çizen bir çeşit halk romantizminin temsilcisidir. 3 ciltten meydana gelen «Abel» dizisi en tanınmış romanıdır.

Tamayo, Ruffino (Doğ. 1899) Meksikalı ressam. Meksika'nın ulusal konservatuvarı, Meksiko müzesi gibi binaların içinde büyük duvar resimleri yaparak ününü sağlamıştır.

tam bölen b. i. Mat. Bir tam sayıyı kalansız bölen sayı. [Facteur — Factor]

tambur i. Perde bağları müzik kuramlarına uygun olan klasik doğu müziğinin başlıca çalgılarından biri. Farabi tarafından «tamburu kebiri türki» adıyla anılmıştır.

tambur Fr. i. Trampet.

tambura Ar. i. Maden telli, yuvarlak gövdeli, uzun saplı, mızrap ya da yayla çalınan telli saz.

Tamburacı Osman Pehlivan (1874-1942) Halk saz sanatçısı ve pehlivan. Halk türkülerini kendine has çalış ve söyleyişiyle ün yapmış bir sanatçıdır.

tamburî Ar. i. Tambura çalan ya da yapan kimse.

Tamek Meyva, sebze ve domates konserveleri yapmak üzere, Bursa'da bir fabrika kuran, 1,5 milyon lira sermayeli limited şirket.

tam gübre b. i. Bitkilere besin maddelerini sağlayacak üç elemanı birlikte taşıyan gübre (Azot, potasyum, fosfor). [Fertilisant complet — Complete fertilizer]

Tam Hayat Kârının % 30'unu sigortalılarına dağıtmak üzere 1966 yılında İstanbul'da kurulmuş bir sigorta anonim şirketi Sermayesi 7 milyon liradır.

tamim Ar. i. ★ 1. Genelge. ★ 2. Fel. Genelleme.

tamir Ar. i. Onarma.

tamirat, -tı Ar. ç. i. Onarım.

tamlama i. Gra. Takım.

Tampa (A.B.D.) Florida eyaletinde, Meksika körfezinde yer alan 275 000 nüfuslu bir liman şehri.

tamperaman Fr. i. Yaradılış, mizaç.

tampon Fr. i. ★ 1. Hek. Gaz bezi, pamuk v.b. ile yapılan ve bastırarak kan dindirmeğe yarayan yumak, tıkaç. ★ 2. Toslaşmaların etkisini azaltmak için kullanılan, yaylı maden yastık.

tampon devlet b. i. Birbirinden kuşkulanan ya da birbirine rakip iki büyük devlet arasında bulunan küçük devlet. [Etat tampon — Buffer state]

tamsayı b. i. Mat. Birimi bir ya da birkaç defa içine alan sayı 1, 2, 3... tam sayılardır. esk. Adedi tam.

tamsiper b. i. Ask. Düşmanın gözünden tamamiyle saklanmak. Bu durumda düşmanı görmek ve ona ateş etmek düşünülemez.

tamtakır b. s. Tamamiyle boş.

tamtam i. ★ 1. Aslı Çin'den gelmiş olan ve orkestrada kullanılan gong. [Tam - tam — Tam - tam] ★ 2. Orta Afrika'da yerlilerin kullandıkları vurgulu çalgı. [Tam - tam — Tam - tam]

tamu i. Cehennem.

tan i. Günün, ufukta beliren ilk ışığı. esk. Seher. [Aube du jour — Dawn, daybreak]

tân Ar. i. Sövme, yerme.

Tananarive (Madagaskar) Hovas Krallığının eski başkenti. Bugün Madagaskar Cumhuriyeti'nin hükümet merkezidir. Nüfusu 247 900'dür. Ticaret merkezidir.

tanassur Ar. i. Hıristiyan dinine geçme.

tan atmak b. f. Hava ağarmaya başlamak.

Tanca (Fas) Cebelitarık boğazında bir liman şehri. Nüfusu 142 000'dir. 1844'de Fransızlar tarafından bombalanmış, bütün istihkâmları ortadan kalkmış ve bu şehirle çevresinde, 1923'de uluslararası bir statü uygulanmıştır. Bugün bir açık şehirdir.

tandans Fr. i. Yöneliş, yönseme, eğilim. esk. Temayül.

tandır Ar. i. ★ 1. Yere çukur kazılarak yapılan bir çeşit küçük fırın. ★ 2. Kimi yerlerde, kışın ayakları ısıtmak için, alçak bir masanın altına mangal koyup üstüne yorgan örterek meydana getirilen düzen.

tandır kebabı b. i. Tandır denilen fırında kızartılarak yapılan et yemeği.

tandırname T. Far. i. Bilgisiz kimselerin dünya düzeni üzerine fikir ve kanışlarının topunu anlatmak için kullanılan, adı var kendisi yok bir kitap adı.

tane Far. i. ★ 1. Kendi başına tek bir varlık diye alınan şeyler için sayı birimi olarak kullanılır: İki tane kitap. [Pièce, morceaux, nombre — Piece, item] ★ 2. Küçük hacimli her çeşit meyva ya da tohum: Üzüm tanesi, buğday tanesi, nar taneleri. [Grain — Grain, seed] ★ 3. Küçücük parça: Kum tanesi. [Granule, particule — Granule, particle]

tanecik i. Küçücük tane. esk. Hubeybe. [Granule — Granule]

tanecil s. Tahıl taneleriyle beslenen (hayvan). [Granivore — Granivore]

tanelemek f. Tanelerini ayırmak. [Granuler — To granulate]

tanen i. Birçok bitkisel maddelerde bulunan buruşturucu bir madde. Sepicilikte ve hekimlikte kullanılır. Mazı tozu. [Tanin — Tannin]

Taner, Ali Haydar (Doğ. 1883) Pedagog. Bulgaristan'da Kızanlık'da doğdu. Almanya'da Iena Üniversitesi'nde pedagoji ve psikoloji öğrenimi yaptı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne profesör oldu. Talim ve Terbiye Heyeti'nde çalıştı. Başlıca eserleri: «Tetkikatı Ruhiye Rehberi», «Millî Terbiye», «Hayat Bilgisi», «Beyaz Zambaklar Memleketinde» (çeviri), «Büyük Adamlar» (çeviri), «Yabancı Kelimeler Lûgati», «Ruhbilim», «Özel Öğretim Metotları», «Telkin ve Eğitim».

Taner, Haldun (Doğ. 1916) Hikâyeci ve oyun yazarı. İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi'nde, Heidelberg Üniversitesi'nde okudu. Sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman dil ve edebiyatı bölümünü bitirdi. Şimdi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü'nde sanat tarihi, Edebiyat Fakültesi'nde tiyatro tarihi okutuyor. Makale ve eleştiri fıkraları yazdı; hikâyeleri yayımlandı. Türk tiyatrosu'na «Keşanlı Ali Destanı» ile ilk epik tiyatro oyununu kazandırdı. Başlıca oyunları: «Fazilet Eczanesi», «Keşanlı Ali Destanı», «Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım», «Eşeğin Gölgesi», «Zilli Zarife», «Vatan Kurtaran Şaban» (kabare oyunu) dır. New York Herald Tribune gazetesinin açtığı uluslararası hikâye ya-


Haldun Taner

I. VE II. DÜNYA SAVAŞLARINDA KULLANILAN TANKLARDAN BAZILARI



1



2



3



4



5



6



7

1) İngiliz (31 T.). 2) Alman (33 T.) 3) İngiliz (5 T.). 4) Alman (33 T.). 5) Amerikan (31 T.). 6) Rus (50 T.). 7) İngiliz (39 T.).

rışmasında Türkiye birinciliğini, 1955 Sait Faik Hikâye armağanını kazandı. 1956'da Varlık dergisinin açtığı bir soruşturmada en iyi hikâyeci seçildi. Başlıca hikâye kitapları: «Yaşasın Demokrasi», «Tuş», «Şişhaneye Yağmur Yağıyordu», «Konçinalar», «On İkiye Bir Var» dır.

Taner, Tahir (1883-1962) Hukukçu. Eskişehir'de doğdu. Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Kapitülasyonların kaldırılması esaslarını hazırlayanlardan oldu. 1918 İstanbul Hukuk ve Mülkiye Mektebi'nde profesör oldu. Lozan antlaşmasına giden heyette müşavir olarak bulundu. 1960 devriminde Yassıada Mahkemesi'nin uygulayacağı muhakeme usulünü tespit için Ankara'da toplanan bilim kuruluna başkanlık etti. Yoksul öğrenciler ve meslekî eser yazacaklar için, emlâkının bir kısmını 1948'de bir kurum haline getirdi.

tangent, -ti Lat. i. Mat. Trigonometride, bir açının tepesini merkez alarak yarım çapı «1» olan bir çember çizgiden sonra açının birinci kenarının çemberi kestiği A noktasından çembere çizilen teğet üzerinde açının ikinci kenarının ayırdığı doğru parçası uzunluğunun değeri. Bir açının sinüsünün kosinüsüne oranı o açının tangentine eşittir. [Tangente — Tangent]

tangırdamak f. (Madenî şeyler için) Kuru ve gürültülü ses çıkarmak.

tangırtı i. Madenî şeylerin çıkardığı kuru ve gürültülü ses.

tango İsp. i. ★ 1. Arjantin'de doğmuş iki zamanlı, yavaş tempolu bir dans türü. ★ 2. mec. (Halk) Züppece şık (kadın).

Tangşan (Çin) Hopei eyaletinde Pekin'in doğusunda 693 000 nüfuslu bir şehir.

tanı i. Bir hastalığı tanıma işi. esk. Teşhis. [Diagnose — Diagnosis]

tanıdık s. ve i. Tanışılıp konuşulan kimse. [Connaissance — Acquaintance]

tanık i. ★ 1. Huk. Bir davada, yargılanan uyuşmazlıkla ilgili bilgisine başvurulan üçüncü kişi. Tanık, çağrılınca, duruşmada bulunmak, tanıklıkta bulunmak ve doğru tanıklık edeceğine yemin etmek zorundadır. Yalancı tanıklıkta bulunmak suçtur. Kanunun tesbit ettiği durumlarda tanık, tanıklıktan çekilmek ya da yeminsiz tanıklık etmek hakkına sahiptir. ★ 2. mec. Bir gerçeğin tanıtlanması için öne sürülen örnek. [Témoin — Witness]

tanım i. Fel. Tanımlamak işi. [Définition — Definition]

tanımak f. ★ 1. Önceleri bilmiş olduğu bir kimse ya da bir şeyle yeniden karşılaşınca hatırlayarak o olduğunu bilmek. [Reconnaître — To recognize] ★ 2. Bazı özelliklerinden ayırdetmek: Birini sesinden tanımak [Distinguer — To distinguish] ★ 3. Birinin duygu gösterisini, oluş tarzını evvelden bildiği gibi bulmak: Tam tanıdığım adamsın. [Connaître — To know]

tanımlama i. Fel. Tanımlamak işi. Tanım. esk. Tarif. [Définition — Definition]

tanımlamak i. Fel. Bir kavramın bütün unsurlarını eksiksiz olarak tespit etmek, bir şeyin özel ve temelli niteliklerini sayarak onu tanımak. esk. Tarif etmek. [Définir — To define]

tanınmak f. ★ 1. Varlığı kabul edilmek: Yeni kurulan devlet, bazı devletlerce henüz tanınmadı. [Etre reconnu — To be recognized] ★ 2. Kim olduğu bilinmek. [Etre connu — To be renowned] ★ 3. Şöyle ya da böyle bilinmek. [Etre connu — To be known]

tanınmış s. ★ 1. Tanınma fiilinden ortaç: İyi tanınmış bir adam. [Reconnu — Known] ★ 2. Herkesçe bilinen, adı yayılmış olan. [Connu — Eminent]

Tanır Maraş'ın Afşin ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 12 852, merkezinin nüfusu 1 351'dir.

tanısızlık i. Psi. Herhangi bir duyum aracılığıyla eşyayı tanıma yetisinin yitimi. Agnosi. esk. Fıkdanı marifeti hissiye. [Agnosie — Agnosy]

tanış i. Tanıdık kimse. [Connaissance — Acquaintance]

tanışık i. Birbirini tanıyanlardan her biri. [Connaissant — Acquainted]

tanışmak f. Birbirinin kim olduğunu tanımak. [Se connaître — To know each other, meet]

tanıt i. Fel. Bir şeyin doğruluğunu yadsınmıyacak şekilde meydana koyan şey. esk. İspat. [Preuve — Proof, evidence]

tanıtlamak f. Fel. Bir savın gerekliğini yadsınamıyacak bir kesinlikle göstermek. esk. İspat etmek. [Prouver — To prove]

tanıtmak f. Tanımayı ya da tanıtmayı sağlamak. [Faire connaître, faire reconnaître — To introduce, document]

tanıtma yazıları b. i. Si. Bak. jenerik.

tanin Ar. i. Çınlama, tınlama.

tanjant Mat. Bak. tangent.

tank, -kı İng. i. ★ 1. Zırhlı ve silâhlı, tekerlekleri, tırtıllı savaş otomobili. İlk defa İngilizler tarafından 1916'da kullanılmıştır. [Tank — Tank] ★ 2. Demir sarnıç: Akaryakıt tankı. [Résérvoire — Reservoir]

tanker İng. i. Petrol, benzin gibi sıvıları taşımak için özel biçimde yapılmış gemi. Sarnıç gemisi. İskeleti, boyuna postalardan yapılmış olup, makineler genellikle kıç tarafta bulunur. Bütün gemi sarnıçlara bölünmüştür. [Tanker — Tanker]

tanksavar b. i. Ask. Tank saldırılarını etkisiz kılmak için önceden yapılmış engebeler ve tanksavar silâhları ile yapılan karşı koyma. [Anti tank — Anti - tank]

Tankut, Hasan Reşit (Doğ. 1894) Yönetici. Elbistan'da doğdu. Bir subayın oğludur. İlk, orta ve lise öğrenimini Şam'da yaptı. Arapça, Fransızca, İngilizce öğrendi. 1913'de Mülkiye'yi bitirdi. Kurtuluş Sa-

vaşı'nda Niksar kaymakamı iken, isyan eden şeriat ordusunu dağıttı. Kendisine İstiklâl Madalyası verildi. 1922'den sonra Millî Emniyet örgütü üzerinde yetişmek için Almanya ve Fransa'ya gönderildi. Dönüşte bu örgütün bizde kurulmasında çalıştı. Türkçülüğe ait yazılarıyla Atatürk'ün dikkatini çektiğinden Ankara'ya çağrıldı. 1931'den 1960'a kadar 27 yıl milletvekili idi. TDK'nun kurucularındandır. Dil - Tarih, Coğrafya Fakültesi'nde profesörlük yaptı. Halkevlerinin kuruluşuna katıldı. Güneş - Dil teorisi üzerine 10 kadar broşür yayımladı.

tanlamak (tanmak) f. Şaşmak, şaşakalmak.

tannan Ar. s. Tınlayan, çınlayan.

Tanpınar, Ahmet Hamdi. (1901-1962) Şair ve yazar. İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. 1939'da Edebiyat Fakültesi Türk Edebiyatı profesörlüğüne getirildi. 1942-1946 arası Maraş milletvekili ve sonra yine öğretim üyeliği yaptı. Çeşitli gazetelere yazılar yazdı. Şiirlerinde bir imaj ve müzik kaygısı taşıdığı; hikâye ve romanlarında ise psikolojik anıları, bilinçaltını aradığı görülür. Başlıca eserleri: «Şiirler», «Abdullah Efendi'nin Rüyaları» (hikâye), «Beş Şehir» (deneme), «Huzur», «Saatleri Ayarlama Enstitüsü» (roman), «Yahya Kemal», «XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi» dir.

Tanrı i. Acunda var olan her şeyin yaratıcısı ve koruyucusu olduğuna inanılan yüce varlık. Allah. [Dieu — God]

tanrı i. Çoktanrıcılıkta inanılan insanüstü yüce varlıklardan her biri. İlâh. [dieu — god]

tanrıbilim b. i. Tanrı'nın varlığı, aslı ve nitelikleri öğretisi. esk. İlâhiyat. [Théologie — Theology]

tanrıcılık i. Dinlerin gösterdiği Tanrı'ya inanma öğretisi. Felsefeci görüşiyle Tanrı'ya inanma demek olan «Yaradancılık» [déisme] kavramından ayrıdır. esk. İlâhiye [Théisme — Theism]

tanrıça i. Çoktanrıcılıkta inanılan insanüstü dişi yüce varlıklardan her biri. İlâhe [Déesse — Goddess]

tanrı kayrası b. i. Fel. Tanrı'nın dünya işlerinde beliren iyilik ve bilgeliği. esk. İnayeti rabbaniye. [Providence — Providence]

tanrılaştırmak f. Tanrı diye tanımak, tanrı yerine koymak. [Diviniser — To deify]

Tanrıöver, Hamdullah Suphi (1886-1966) Edebiyatçı, politikacı, diplomat. Suphi Paşa'nın oğludur. Galatasaray Lisesi'ni bitirdi Öğretmenlik, Darülfünun (üniversite) da Türk - İslâm sanatları profesörlüğü yaptı 1912'de kurucuları arasında bulunduğu Türkocakları'nda 1931'e kadar çalıştı. Son Osmanlı Meclisi Mebusan'ında üye idi 1920'de Ankara'da T.B.M.M.'ne katıldı. Basın genel müdürlüğü, millî eğitim bakanlığı yaptı (1920-1925). Bükreş'e büyükelçi olarak gönderildi, 1944'e kadar orada kaldı. 1., 3., 8., 9., 10. dönemlerde milletvekili olan Tanrıöver, gençliğinde şiirler yazmış, sonra daha çok güçlü bir hatip olarak tanınmıştır. Türkocakları'nı 1949'da yeniden kurdu. Konuşmaları: «Dağ Yolu» ve «Günebakan» adlı kitaplarda toplanmıştır. Türkçülük hareketinin öncülerindendir.

tanrısızlık i. Tanrı tanımayanların yolu. Tanrıtanımazlık. esk. İlhat. [Athéisme — Atheism]

tansık s. ★ 1. Şaşılacak, mucize sayılacak derecede (güzel, büyük v.b.). esk. Mucizevi. [Miraculeux — Miraculous] ★ 2. i. Doğaüstü olgu. esk. Mucize. [Miracle — Miracle]

tansılamak (tansımak) f. Güzel bir şey karşısında duygulanıp şaşırmak. esk. Hayran olmak. [Admirer — To admire]

tansiyon Fr. i. Kanın damarlara içeriden yaptığı basınç, kan baskısı. Yaşa göre değişir. Normalin altında ya da üstünde olması çeşitli rahatsızlıklara yol açar. [Tension — Tension]

tantal Fr. i. Kim. Ta sembolüyle gösterilen, yoğunluğu 16,50 olan, 2250° C de ergiyen ve siyah bir toz halinde elde edilen maden. Akkor flamanlı lâmbalar, kalem uçları v.b. yapmakta kullanılır. [Tentale — Tantalum]

tantana Ar. i. Büyük lüks içinde olma. [Pompe — Pomp]

tantun b. i. «Öldürmek», anlamına gelen «tantuna gitmek» deyiminde geçer.

tan yeri b. i. Tan vaktinde göğün ağarmaya başlayan yeri. Az sonra güneş oradan doğar. [Point de l'horizon — Dawn, east]

tan yeri ağarmak b. f. Tan vakti gelmek. [Poindre — (Dawn) to break]

Tanyol, Cahit (Doğ. 1914) Yazar. Nizip'de doğdu. Gazi Eğitim Enstitüsü'nde okudu. Bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji profesörü oldu. Şiirleri yayımlandı. Makale ve denemeler yazdı. Başlıca eserleri: «Sanat ve Ahlâk», «Bozak Aşiretlerinde Örf ve Adet», «Traktör Çeviren 50 Köyde Nüfus Hareketleri», «Prens Sabahattin», «Sosyal Ahlâk» dır.

Tanzani Doğu Afrika'da Tanganyika ile Zengibar'ın birleşmesinden meydana gelen bir federal cumhuriyet. Yüzölçümü 942 000 km², nüfusu 10 310 000, başkenti Dar es Selâm'dır 1964 tarihinde kanlı bir ihtilâlden sonra Zengibar Sultanı kovulmuş, iki ülke birleşerek Tanzani Cumhuriyetini kurmuştur. Ekonomisi tarıma dayanmaktadır.

tanzif, -fi Ar. i. Temizleme.

tanzifat, -tı Ar. ç. i. Temizleme, temizlik.

tanzifat vergisi b. i. Belediye sınırları içindeki yerlerin çöplerini alıp götürmek karşılığında belediyelerce alınan vergi.

tanzim Ar. i. Düzeltme, düzenleme, düzen verme, yoluna koyma.

tanzimat, -tı Ar. ç. i. Islahat.



A. Hamdi Tanpınar



Tanzimat Osmanlı Devleti'nde, Mustafa Reşit Paşa'nın önderliğinde girişilmiş ilk planlı batılılaşma - yenileşme hareketi. Tanzimat hareketinin genel anlam ve karekteri ; yüzyıllardır salt bir şeriat ve doğu devleti olan Osmanlı İmparatorluğu'nun yönünü ve ilkelerini batıya çevirmek ; yaşayabilmesi için, bilim, toplum, uygarlık anlayışı bakımından da batılaştırmaktır. Avrupa'da uzun yıllar elçilik yapan, geniş bir kavrayışı ve yurt sevgisi olan Mustafa Reşit Paşa, görüşlerini kabul ettirdiği Padişah Abdülmecit'in ağzından kaleme aldığı bir Hattı - Hümayun'u (Padişah emrini) 3 Kasım 1839'da İstanbul'da Gülhane alanında, geniş bir kalabalık önünde okuyup dünyaya ve ülkeye ilân etti. Fransız İnsan Hakları Bildirisi'nden etkilenmiş olan bu ferman gereğince, yurttaşların can, ırz, mal güvenliği, yurttaşlık hak ve eşitliği sağlanıyor ; vergi, askerlik, adalet, maliye, millî eğitim ve daha başka konularda batıya dayalı modern kurumların meydana getirilmesi öngörülüyordu. Medreselerin yanı sıra ilkokuldan üniversiteye dek çağdaş eğitime dayalı okulların açılması, şeriat mahkemelerinin yanında medenî mahkemelerin de kurulması gerekli görülüyordu. Tanzimat'ın ülkemize getirdiği yeniliklerin başında, sanat, edebiyat ve bilimsel düşünüşteki yararlı etkileri gelir. Tanzimat ; tüm yönleri ve tüm anlamı ile, belli bir süre içinde kesin ve tam sonuçlar verememiş olmakla birlikte, bu hareketin Osmanlı Devleti'ne bir çeşit yaşama aşısı görevi gördüğü söylenebilir.

tanzimatçı s. ve i. Tanzimat hareketinde rol almış olan (kimse).

tanzir Ar. i. Ed. Benzeklemek. esk. Nazire.

Taoizm i. Doğa kuvvetlerine ve atalara tapma temeline dayanan eski Çin dini.

tapa i. ★ 1. Şişe gibi dar ağızlı şeyleri kapamak için kullanılan mantar ya da başka şey. [Bouchon — Cork] ★ 2. Ask. Topun ağzını kapatmıya yarayan tıkaç. [Tape — Tampion] ★ 3. Ask. Top mermilerinin ya da el bombalarının üstüne yerleştirilen ve onları ateşlemeye yarayan düzen. [Fusée — Fuse]

Tapajos Brezilya'da 2 000 km. uzunlukta bir çay. Amazon ırmağının bir koludur.

tapan i. Tarla sürgüsü. [Herse —Harrow]

tapınak i. İçinde tapınılan yer. esk. Mabet [Temple — Temple]

tapınmak f. ★ 1. Tanrı'ya ya da tanrı diye tanınan şeye karşı inanışını anlatmak için birtakım saygılı hareketler yapmak. esk. İbadet etmek. [Rendre un culte à — To worship] ★ 2. mec. Çılgınca sevmek. [Adorer — To adore]



tapir

tapir i. Tekparmaklı memelilerden, Amerika ve tropikal Asya ormanlarında yaşayan bir hayvan. Kısa hortumlu bir burnu vardır. Geceleri küçük gruplar halinde dolaşan tapir, köklerle ve genç bitkilerle beslenir. Eti yenir.

tapkur i. Beygir haşasını tutan küçük kolan.

tapmak f. Tanrı diye tanımak, kullanmak etmek: Tanrıya tapmak, ateşe tapmak. [Adorer — To worship]

tapon s. (Halk dilinde) Aşağılık, niteliği düşük.

tapu i. ★ 1. Hizmet. ★ 2. Tanrı'ya kulluk. esk. İbadet. ★ 3. Bir mülkün kimin olduğunu gösteren resmî belge. [Certificat du cadastre — Title - deed]

tapu sicili b. i. Bir mülkün kimin olduğunu göstermek için devletçe tutulan resmî sicil. [Registre foncier — Land registry]

tar Far. i. Herhangi bir iplik.

Tarabya Oteli Boğaziçi Tarabya burnunda 12 katlı turistik bir otel. T.C. Emekli Sandığı'nın malıdır. Eski ahşap Tarabya Tokatlıyan Oteli yıktırılıp yenisi 5924 m^2 lik bir alanda kurulmuş, işletmesi de İtalyan S.E.A.T. firmasına 15 yıl için verilmiştir. 251 odası, 26 apartman dairesi vardır. 101 milyon liraya mal olmuştur.

taraça İta i. Oturup hava almaya yarayan düz ve çevresi açık yüksekçe yer. Seki. [Terasse — Terrace]

taraf Ar. i. ★ 1. Yön ★ 2. Bölge. ★ 3. Kat, yan. ★ 4. İstekleri karşıt olan iki kişiden ya da iki topluluktan her biri.

tarafeyn Ar. ç. i. Bir sorun üzerine karşı karşıya gelen iki taraf.

tarafgir Ar. Far. s. Bir tarafı kayıran.

tarafından zf. Adına : Babam tarafından geliyorum. [De la part de, au nom de — In the name of, on behalf of]

tarafından olmak b.f. Birinden yana olmak.

tarafını tutmak Birinden yana olmak.

taraflı s. ★ 1. Tarafı olan : İki taraflı, dört taraflı. [Coté — Sided] ★ 2. Bir kimseyi, bir düşünceyi, bir mezhebi, bir sistemi tutan kimse. [Partisan — Partisan] ★ 3 Şu ya da bu bölgeden olan : Siz ne taraflısınız? [De — From]

tarafsız s. ★ 1. Savaşçı devletlerin hiçbirinden yana olmayan. esk. Bitaraf : İkinci Dünya Savaşının tarafsız devletleri. [Neutre — Neutral] ★ 2. Taraf tutmayan. esk. Bi taraf [Impartial — Impartial]

taraftar Ar. Far. s. Yanlı, taraflı.

taraf tutmak b. f. Bir başkasına karşı bir kimseden ya da bir düşünceden yana olmak. [Etre partial — To be partial]

tarak i. ★ 1. Taranmaya yarar alet. [Peigne — Comb] ★ 2. Kimi kadınları veya kızların saçlarına iliştirdikleri dişli süs. ★ 3. Bahçıvanlıkta toprağın taşını ayıklamak için kullanılan, ucu tarak biçiminde alet [Herse — Harrow] ★ 4. Dokuma tezgâhlarında, dişleri arasından arış ipliklerinin geçtiği tarak biçiminde alet. [Peigne — Hackle] ★ 5. Bazı kuşların başında bulunan yelpaze biçiminde tepelik. [Huppe aigrette — Crest] ★ 6. Parmakların bağlı bulunduğu el ve ayak kısmı ki iskeleti yan yana gelmiş beş uzunca kemikten meydana gelir. [Métacarpe, métatarse —

Carpus, tarsus] ★ 7. (Balıklarda) Solungaç. [Branchie — Gill] ★ 8. Kabuğu yol yol olup tarağı andıran bir deniz yumuşakçası. [Peigne — Scallop] ★ 9. Pamukta üçgen şeklinde ve yeşil renkte, üç yaprakçık ile asıl tomurcuktan ibaret, tomurcuğun ilk görünüş şekli.

taraklamak f. Taramak.

taraklı s. ★ 1. Başında tarağı bulunan (kadın, kuş). ★ 2. Yol yol nakışlı : Taraklı kumaş. ★ 3. Tarağı geniş olan (ayak).

taraklı Sakarya'nın Geyve ilçesi bucaklarından. 26 köylü bucağın nüfusu 8 549 merkezinin nüfusu 1 965'dir.

taraklılar Zo. ç.i. Selenterelerin saydam ve jelatinli deniz hayvanlarını içine alan sınıfı. esk. Hâmili müştiye. [Cténophores — Ctenophora]

tarakotugiller b. ç. i. Bot. Bitişik taçyapraklı iki çeneklilerden bir bitki familyası. esk. Müştiye. [Dipsacées — Dipsaceae]

Taraksu Adıyaman'ın Gerger ilçesi bucaklarından 8 köylü bucağın nüfusu 5 085 merkezinin nüfusu 1 212'dir.

tarama i. ★ 1. Taramak işi. ★ 2. En fazla kırmızı havyarı; zeytin yağı, limon ve biraz da ekmek içiyle birlikte ezerek yapılan salata. ★ 3. Resimde ve gravürde gölgeleri ve yarım renkleri gösteren yol yol çizgiler.

taramak f. ★ 1. Bir şeyin tellerini, üstünden tarak geçirerek birbirinden ayırıp karışıklığını gidermek. [Peigner — To comb] ★ 2. Bir yeri bölgelere ayırıp her biri üzerinde gidip gelerek sıkı araştırma yapmak : Ormanı taradık. [Exlorer — To scrutinize] ★ 3. Resimde ve gravürde tarama denilen çizgileri işlemek. [Faire des hachures — To hatch] ★ 4. (Gemi demiri hakkında) Saplandığı dipten suların etkisiyle kurtulup serbest kalmak. [Draguer — To drag] ★ 5. mec. Bir şeyin içinde araştırmalar yapmak : Kitap taramak. [Fouiller — To search]

Tarancı, Cahit Sıtkı (Doğ. 1910-1956) Diyarbakır'da doğdu. Saint-Joseph ve Galatasaray'da liseyi tamamladı. Mülkiye Mektebi'nde 4 yıl okuduysa da bitiremedi. Bir ara Paris'e gitti ; savaş çıkınca döndü. Çalışma Bakanlığı mütercimiyken öldü. Muhit ve Serveti Fünun'da çıkmaya başlayan şiirleriyle tanındı. 1941 C.H.P. şiir yarışmasında «35 Yaş» şiiri birinciliği kazanınca ünü yayıldı. 1957 Varlık dergisi soruşturmasında en iyi şair seçildi. Şiirlerinde, aşkın, güzelliğin övgüsünü yaptı. Dili cana yakın bir biçimde kullandı. Başlıca eserleri : «Ziya'ya Mektuplar», «Ömrüm'de Sükut», «35 Yaş», «Düşten Güzel», «Sonrası» dır.

taranga i. Kurusu, ringa diye satılan bir tatlı su balığı.

tarantella İta. i. Müz. Hareketli ve kıvrak bir İtalyan dansı. XVIII. yüzyıl sonlarına doğru Napoli folklorundan doğmuştur.

tarantı i. Tarama sonunda baştan dökülen saçlar. [Peignure — Combings]

tarassut Ar. i. Gözleme, gözetleme anlamdaşı.

tarator i. Ekmek içi, çeviz, zeytinyağı, sarmısak ve sirke ile yapılan bir çeşit salça.

taravet, -ti Ar. i. Körpelik, tazelik.

Taray, Cemal Hüsnü (Doğ. 1895) Devlet adamı. Kop'da doğdu. İstanbul Lisesi'nde okudu. Belçika Gand Üniversitesi'ni bitirip İsviçre'ye geçti, Lozan Üniversitesi hukuk ve iktisat bölümlerini de bitirdi. 1921'de Ankara'ya geldi. Gün ve Hakimiyet'de yazılar yazdı. Kooperatiflerin kurulmasına çalıştı. 1926'da Gümüşhane milletvekili oldu. 1928'de Muhtelit Mübadele komisyonu başkanıydı, 1929'da Millî Eğitim Bakanı oldu. 1931'de Dışişleri'ne geçerek 1960'a kadar büyükelçiliklerde bulundu. Emekliliğinden sonra gazetelerde makaleleri yayınlandı.

taraz i. Tellerin birbirinden ayrılıp kabarması. «Taraz taraz olmak» deyiminde geçer. [Effilage — Cardings]

tarazlanmak f. (Teller) Birbirinden ayrılıp kabarmak.

Tarcan, Bülent (Doğ. 1915) Besteci ve müzik eleştiricisi. Esas mesleği doktorluktur. Karl Berger, Cemal Reşit Rey ve Adnan Saygun gibi müzikçilerden keman, armoni ve kontrpuan dersleri aldı. Eserlerinde genellikle Türk halk müziği motiflerini işler. Başlıcaları : Keman ve piyano için konçerto ve sonatlar, «Masallar» senfonik şiiri, Yapı ve Kredi Bankası ödülü kazanan «Bale süiti» dir.

Tarcan, Selim Sırrı (Doğ. 1874). Eğitimci. Türkiye'de beden terbiyesini yeni ve modern bir şekle sokmuştur. Mühendishane harbiyesi mezunudur. 1908 inkılâbından sonra İsveç'e giderek oradaki Beden Terbiyesi Muallim Mektebi'nde ihtisas yapmıştır. İsveç'ten döndükten sonra askerlikten istifa ederek yalnız jimnastikle meşgul olmuş, bir aralık hususi bir jimnastik mektebi de kurmuş, «Terbiye ve Oyun» adlı bir mecmua da neşretmiştir. İstanbul Muallim Mektebi'nde öğretmenlik ve müdürlük yapmış ; 5., 6., 7. ve 8. dönemlerde milletvekili olmuştur. Başlıca eserleri : «Bugünkü Almanya», «Garpta Hayat», «Beden Terbiyesi Tarihi», «Beden Terbiyesi».

tarçın i. (Far. Darçin'den) Bot. Tarçın ağacının, içinde kokulu bir yağ bulunan ve bahar gibi kullanılan kabuğu. [Cannelle — Cinnamon]

Tardieu, André (1876-1945) Fransız devlet adamı. Gazetecilik yaptı. 1914'de milletvekili seçildi. 1919'da bakan oldu. I. Dünya Savaşı sonunda barış konferansında, Milletler Cemiyeti kontrol komisyonu başkanlığında bulundu, 1929-1932 yıllarında 3 defa başbakanlık yaptı.

Tardieu, Jean Daniel Treoux (Doğ. 1903) Fransız şairi ve oyun yazarı. Ain'de doğdu. Çocukluğu Lyon ve Paris'de geçti. Alman işgalinde direnme hareketine katıldı. Bu süre içinde yazdığı şiirlerle ün kazandı. Başlıca eserleri : «Yüzler», «Şiirler», «Mös-


A. Tardieu


tarçın



yö, Mösyö», «Uzay ve Flüt», «Oda Tiyatrosu» dur.

tardo İta. zf. Müz. Yavaş, ağırdan alarak, gecikircesine.

taret, -ti İng. i. Ask. Savaş gemilerinde ya da kalelerde topun makine kısmını koruyacak şekilde topla birlikte döner ya da sabit zırhlı kule. [Tourelle — Turret]

Targan, Safiye Aylâ (Doğ. 1907) Ses sanatçısı. İlk okul çağında sesinin güzelliğiyle dikkati çekmiştir. Özel dersler alarak müzik bilgisini geliştirdi. Uzun yıllar, tatlı sesi ve kendine has üslubuyla Ankara ve İstanbul radyolarında okumuştur. Merhum Şerif Muhittin Targan'ın eşiydi.

Targan, Şerif Muhittin (1892-1967) Besteci, udî, viyolonselist. İstanbul'da doğdu. Müzik eğitimine piyâno çalarak başladı. Bir süre Amerika'da kalarak viyolonsel ve ut çalışmalarını geliştirdi. Udu, batı enstrümanı gibi, büyük bir ustalıkla kullanmıştır. Türk klâsik müziği türünde besteleri vardır.

tarh Ar. i. ★ 1. Mat. Çıkarma. ★ 2. (Vergi) Koyma. ★ 3. Bahçelerde çiçek dikmeye ayrılmış yer.

tarhan i. Soylu kimse.

tarhana i. Mayalanmış yoğurtlu hamurun kurutulup ufalanmış hali. Suda eritilerek çorbası yapılır.

Tarhan, Abdülhak Hamit (1851-1937) Şair, yazar. İstanbul'da doğdu. İlk öğrenimini İstanbul'da, orta öğrenimini Paris'de yaptı. Birlikte İran'a gittiği babasının ölümünden sonra devlet hizmetine girdi. Şûrayı Devlet kâtipliğinden sonra, Hariciye Nâzırlığı'nda katip, başkatip, konsolos olarak görev aldı. II. Meşrutiyet'den sonra Brüksel elçiliğinde bulundu; emekliye ayrıldı. I. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda, Viyana'da yaşadı. 1923'de İstanbul'da döndü. Devlet kendisine maaş bağladı ve bir ev verdi. Başlıca eserleri: «Sahra», «Belde», «Makber», «Yadigârı Harp», «Tayflar Geçidi» (Şiir); «Finten», «Tarık», «Macerayı Aşk» (Tiyatro); «Nesteren», «Tezer», «Eşber» (Manzum tiyatro) dir.

Tarhan, Ali Rană (1882-1955) Yönetici, politikacı. İstanbul'da doğdu. Biyografyacı Hacı Zihni efendi'nin oğludur. Galatasaray Lisesi'ni bitirdi, Almanya ve Belçika'da P.T.T. yüksek okullarında uzman oldu. 1930'da mebus seçildi. 1931'de ilk Gümrük ve Tekel bakanı oldu. 1950'den sonra T. İş Bankası'nın idare meclis başkanlığında bulundu.

Tarhan, Mümtaz (Doğ. 1907) Devlet adamı ve eğitimci. İstanbul'da doğdu. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. İzmir Defterdarlığı, Maliye Bakanlığı daire müdürlükleri, Tapu Kadastro umum müdürlüğü, İstanbul valiliği gibi görevlerde bulundu. 1954'de Ankara milletvekili seçildi, sonra çalışma bakanı oldu. Ek olarak lise öğretmenliği yaptı. Türk Eğitim Derneği Ankara Kolejini ve İstanbul Tarhan Koleji'ni kurdu. Başlıca eserleri: «Arttırma ve Ekslitme Kanunu Şerhi», «Borçlar Kanunu İzahları», «Mukayeseli Dünya Kadastro» sudur.

tarhun i. Bileşikgillerden, hekimlikte kullanılan ve koku vermek üzere salataya, sirkeye, hardala karıştırılan ıtırlı bir bitki. [Estragon — Tarragon]

Tarhuncu Ahmet Paşa (Ölm. 1653). Osmanlı devrinde ilk defa bütçe yapmaya çalışmış olmakla ünlü bir sadrazam. Sadrazamlığı 1652'dedir. Masrafları azaltmak ve bir bütçe meydana getirmek için çalışması, devleti yağma etmeye alışanların işine gelmediğinden 9,5 ay kadar sadrazamlıkta kaldıktan sonra IV. Mehmet'in emriyle öldürülmüştür.

Tarık bin Ziyad İspanya'yı İslâmlar'a açan Afrikalı komutan. İslâm Devleti'nin Afrika valisi Nusayr Nasır oğlu Musa'nın kölesi iken onun subayları arasına katıldı. Onun emriyle, küçük bir orduyla, İspanya'ya çıktı. Dönüş umudunu yok etmek için gemilerini yaktıktan sonra kısa sürede İspanya'nın önemli bölgelerini fethetti. Nusayr oğlu Musa, onu kıskandı, araları açıldı. Yaptıklarının değerinin bilinmemesinden üzüntü duyan Tarık, yalnızlık köşesine çekildi. Nerede ne zaman öldüğü belli değildir.

Tarım Orta Asya'da ve Çin'de 200 km. uzunlukta bir nehir. Karakurum'dan inerek Yarkent'i suladıktan sonra Gobi Çölü'nün bir bataklığı olan Lob-Nor'da kaybolur.

tarım i. Ürün almak için toprağı sürüp ekmek işi. esk. Ziraat. [Agriculture — Agriculture]

Tarım Bakanlığı. Tarım, hayvan ve orman işlerinin yürütülmesine, düzenlenmesine, geliştirilmesine ve örgütlenmesine ait görevleri, genel ve özel kanunların yüklediği ödevleri yapmakla yükümlü bakanlık Genel müdürlükleri: Ziraat İşleri, Veteriner İşleri, Ziraî Mücadele ve Ziraî Karantina, Devlet Meteoroloji, Devlet Üretme Çiftlikleri, Orman, T. Ziraî Donatım Kurumu, T. Süt Endüstrisi Kurumu, Yem Sanayii A.Ş., T. Yapağı ve Tiftik A.Ş.; başkanlıkları: Tetkik ve İstişare Kurulu, Planlama Dairesi, Teftiş Kurulu, Pazarlama Dairesi, Pamuk Müdürlüğü ve Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü'dür [Ministre d'Agriculture — Ministry of Agriculture]

TARIM

1) Tarihte ilk sapan. 2) Pulluk. 3) Modern pulluk. 4) Tohumun tarlaya serpilişi. 5) Modern tohum serpme makinesi. 6) İlkel usulle ekin biçme. 7) Modern biçer döver. 8) Tanelerin dövülerek ayrılışı. 9) Makineyle tanelerin saptan ayrılışı. 10) Günümüzün modern tarım makinelerinden biri.

tarif Ar. i. ★ 1. Fel. Tanım, tanımlama. ★ 2. Mat. Sınırlama.

tarife Ar i. ★ 1. Fiyat ya da zaman gösteren çizelge. [Tarif — Tariff] ★ 2. Bir şeyin kullanılışını anlatan yazılı kâğıt: Bir ilâcın tarifesi. [Prospectus — Prospectus]

tarih Ar. i. ★ 1. Bir olayın gününü, ayını ve yılını bildiren söz, gün, günleme: 19 Mayıs 1919 Atatürk'ün Samsun'a ayak bastığı tarihtir. [Date — Date] ★ 2. Anılmaya değeri olan olayların hikâyesi: Türk tarihi, Fransız tarihi. [Histiore — History] ★ 3. Eski olayları nedenleri ve sonuçlarıyla inceleyen bilim dalı.

tarihçe Ar. Far. i. Tarih özeti. [Petit traité d'historique, exposé — Short history]

tarihçi i. Tarih yazarı. esk. Müverrih. [Historien — Historian]

tarihe karışmak b. f. Ortadan çekilip yalnız adı anılır olmak.

tarih felsefesi b. i. Fel. Tarihdeki olayların, derindeki nedenlerini araştırıp, toplumların evrim kanunlarını bulmayı amaç edinen felsefe kolu.

tarihöncesi Ar. T. b. i. ★ 1. Tarihsel denilen zamanlardan önceki devirlere ait araştırmaların tümü. [Préhistoire — Prehistory] ★ 2. s. Tarihsel denilen zamanlardan önceki [Préhistorique — Prehistoric]

tarihsel maddecilik b. i. Diyalektik materyalizm Bak. diyalektik.

tarik Ar. s. Bırakan, terkeden, bırakmış, terketmiş.

tarik, -kı Ar. i. Yol.

tarikat, -ti Ar. i. Tasavvufa dayanan ve kimisi eski dinlerin kalıntılarını yaşatan, kimisi de şeriatin insanlara pek sert ve bencil gelen hükümlerini yumuşatmak ihtiyaciyle meydana gelen türlü Müslümanlık öğretilerine verilen ad. Arapça tarik (yol) sözcüğünden gelmedir. Hakka ve gerçeğe ulaşmak için tutulan yol anlamına gelir. Çoğunlukla kuran kişinin adına göre ad alan islâm tarikatlarının pek çoğunu Türk asıllı Müslümanlar kurmuşlardır; bunlardan yine belirgin bir çoğunluğunun Anadolu'da kurulmuş olması ilgi çekicidir. Tarikatlar, Tanrı'yı arar ve ona ulaşma çabası harcarken, kimi az kimi çok, islâm dininin ve ibadetinin alışılmış kurallarından —zaman zaman— ayrılmış gözükebilirler. Bu yüzden klasik din anlayışına bağlı olanlar, özellikle kimi tarikatları —Bektaşi tarikatı gibi— hoş görürlükle karşılamazlar. Esasen Anadolu'da kurulmuş tarikatların bir bölümünde, islamlık— araplık etkisi dışında, islâmlıktan önceki Türk yaşamının, inancının ve geleneklerinin bulunduğu da bir gerçektir. Başlıca tarikatların sayısı elliyi aşkındır.

tariki dünya b. i. Hiç kimseyle görüşmeden tek başına yaşayan kimse.

Tariş İzmir Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri'nin kısa adı. 1935 tarih ve 2834 sayılı kanuna göre 1937'de kurulmuş, incir, üzüm, pamuk ve zeytinyağ kooperatiflerini içine alan birliktir. Kendi ortaklarının mallarını alıp satar; müdahale alışları yapar. Tama ve Tarin margarin yapımları da Tariş'indir. Yıllık ihracatı 225 milyon liranın üstündedir. 50 000e yakın müstahsil ailesinin bir araya gelmesiyle ve tamamen Türk sermayesiyle kurulmuştur. Tariş Ege ve Güney Marmara Bölgelerinin 7 ilinde kurulu 106 tarım satış kooperatifinin teşkil ettiği en büyük müstahsil birliğidir.

tariz Ar. i. Kapalıca yapılan sitem, takışma, dokundurma, taş, taş atma.

tarla i. Ekilen toprak alanı. [Champ — Field]

tarlakoz i. ★ 1. Bir çeşit küçük manyat ağı. ★ 2. İki çifte balıkçı kayığı.

tarla kuşu b. i. Zo. Serçesilerin tarlakuşugiller familyasının bir türü. İnce yapılı 17-18 cm. uzunluğunda, sivri kanatlıdır.

Tarlan, Ali Nihat (Doğ. 1898). Eserleriyle tanınmış edebiyat profesörü. İstanbulludur. Darülfünun Lisan Fakültesi fransızca ve farsça şubelerinden ve 1920 de Edebiyat Fakültesi'nden mezun olmuş, bir yıl sonra da doktora imtihanını vermiştir. Liselerde öğretmenlikten ve Edebiyat Fakültesi'nde doçentlikten sonra 1940 ta fakültenin Metinler Şerhi profesörü olmuştur. Yayımlanan başlıca eserleri şunlardır: «Şeyhî Divanını Tetkik» (iki cilt), «Zerdüşt'ün Hataları», «Divan Edebiyatında Tevhitler», «Divan Edebiyatında Muamma», «Nizamî'nin Leylâ ve Mecnun'unun Tercümesi», «İran Edebiyatı», «Nef'inin Farsça Divanı Tercümesi», «Yavuz Sultan Selim'in Farsça Divanı Tercümesi».

tarlatan i. Pamuktan yapılma çok hafif ve parlak bir kumaş.

tarpan i. Soyu tükenmiş yaban atı.

tarpuş Far. i. Eskiden Türkler ve Yunanlılar tarafından kullanılmış mavi ipek püsküllü kırmızı takke.

Tarquinius, Lucius (M. Ö. Altıncı Asır). Roma'nın yedinci ve son kralı. Geleneğe göre M.Ö. 534'ten 510'a kadar hüküm sürmüştür. Roma'nın başkanlığında 45 şehir konfederasyonunu kurmuş, Roma aristokrasisine karşı şiddetli davranmıştır. Oğlu Sextus Tarquinius'un Lucrecia'nın ırzına geçmesi, Brutus ve Collatinus'un teşvikiyle bütün Roma'yı ayaklandırmış ve krallığın ortadan kaldırılması sonucunu doğurmuştur.

Tarsus İçel'in ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 2 699 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 142 655, merkezinin nüfusu 57 893'dür. İlçe toprakları Akdeniz kıyısındadır. Önemli akarsu Tarsus (Berdan) çayıdır. İlçe ekonomisi pamuk tarımına dayanır. Susam ve turfanda sebze de önemli yer tutar. Şehir plânı 1938'de yapılmıştır. İskenderun'dan sonra Türkiye'nin en kalabalık ilçe merkezidir. Dokuma fabrikaları, çırçırhaneleri,


Tarhuncu Ahmet Paşa


L. Tarquinius


Abdülhak Hamit Tarhan

TARTI ALETLERİ



1) El terazisi. 2) Duyarlı terazi. 3) Mutfak terazisi. 4) Otomatik terazi. 5) Mektup tartmaya yarayan terazi. 6) Yaylı terazi. 7) Bakkal terazisi. 8) Kâğıt terazisi. 9) Baskül



T. İl Tasso



G. Tartini

çimento fabrikası, tahin ve nişasta yapımevleri vardır.

tart Ar. i. ★ 1. Kovma. ★ 2. Püskürtme.

tartaklamak f. Tutup çekerek ve iterek hırpalamak.

tartı i. ★ 1. Tartmak işi. [Pesage — Weighing] ★ 2. Ağırlık: Bunun tartısı belli değil. [Poids — Weight] ★ 3. Ed. Eski Yunan ve Latin nazmında iki adım (cüzü) dan ibaret ölçü birimi. [Mètre — Meter] ★ 4. Ed. Modern nazımda, genel bir dize (mısra) de adım (cüzü) ların ya da hecelerin sayısı ile sıralanma şekli. esk. Vezin. [Mesure — Meter]

tartı aletleri ç. b. i. Terazi, baskül, kantar gibi, cisimlerin ağırlığını ölçmeye yarayan araçlar. Tartılacak cismin, bir ağırlık birimi ile karşılaştırılmasını sağlarlar. [Instruments de pesage — Weighing instruments]

tartılı s. ★ 1. Tartılmış. [Pesé — Weighed] ★ 2. Eni sonu düşünülmüş: Tartılı bir söz. [Mesuré — Measured]

tartımlı s. Bak. ritmik.

tartı nazmı b. i. Ed. Hecelerin kısalığına, uzunluğuna dayanan nazım şekli.

tartışı i. Bilimsel tartışma. esk. Münazara. [Discussion — Debate]

tartışma i. Bir konu çevresinde karşılıklı olarak yapılan fikir savunması. esk. Münakaşa. [Discussion — Discussion]

tartışmak f. ★ 1. Karşı karşıya durum alıp elle birbirini yoklayarak zayıf taraflarını aramak: Pehlivanlar önce biraz tartıştılar. [Essayer — To test] ★ 2. Bir konu üzerine karşılıklı olarak fikir yürütmek. esk. Münakaşa etmek. [Discuter — To discuss]

Tartini, Giusseppe (1692-1770) İtalyan bestecisi ve viyolonisti. İstria'da doğdu. Padua'da keman okulu kurdu ve birçok öğrenci yetiştirdi. Armoni yönünden güçlü besteleri vardır.

tartkı i. Kolan tokası.

tartmak i. ★ 1. Bir şeyin ağırlığını anlamak için terazi, kantar gibi aletlere vurmak. Çekmek: Kömür tartmak. [Peser — To weigh] ★ 2. Bir o yana, bir bu yana hareket ettirmek: Açmak için kapıyı tartıp duruyordu. [Balancer — To balance] ★ 3. Nereye varacağını hesaplamak: İnsan, söylemeden önce sözlerini tartmalı. [Peser — To measure] ★ 4. İncelemek, dikkatle düşünmek: Meseleleri iyice tartmak. [Peser — To ponder] ★ 5. Denemek için yoklamak: Kuvvetini tarttım, umduğum gibi çıkmadı. [Essayer — To test]

tartura i. Çıkrıkçı çarkı.

tarumar Far. s. Darmadağın.

Tarus, İlhan (1907-1967) Hikâyeci ve romancı. Tekirdağ'da doğdu. Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Bir süre savcılık ve yargıçlık yaptı. Sonra mesleğinden ayrılarak İstanbul'da gazetelerde çalıştı, röportaj ve fıkralar yazdı. Yazarlık hayatına oyun yazarlığıyla başladıysa da ününü hikâye ve romanlarıyla yaptı. 1942'de C.H.P. oyun yarışmasını kazandı. Başlıca eserleri: «Doktor Monro'nun Mektubu», «Tarus'un Hikâyeleri», «Apartman», «Karınca Yuvası», «Ekin İti» (hikâye), «Yeşilkaya Savcısı», «Yar Olmak», «Duru Göl» (roman), «Ceza Hakimi», «Bir Gemi», «Suavi Efendi» (oyun) dir.

tarz Ar. i. ★ 1. Değişik ya da özel biçim. ★ 2. G. s. Üslûp.

tarziye Ar. i. Onuruna haksız yere dokunduğumuz birine, pişmanlığımızı ya da o hareketimizle böyle bir sonuç kurmuş olmadığımızı anlatmak üzere yaptığımız açıklama: Tarziye istemek, tarziye vermek.

tas i. Yayvan, kulpsuz kap: Süt tası, hamam tası, el tası. [Jatte — Bowl]

tasa i. Bir işin içinden nasıl çıkılacağını üzülerek düşünme hali. [Inquiétude, anxiété — Worry, anxiety]

tasalanmak f. Bir şeyi kendine tasa etmek. [Se soucier, s'inquiéter — To worry]

tasallut, -tu Ar. i. Sarkıntılık, sataşma. esk. Musallat olma.

tasar i. Bir yapının, bir aygıtın ya da bir makinenin ayrı ayrı kısımlarını kâğıt üzerinde gösteren çizgilerin topu, plân. [Plan — Plan]

tasarı i. Tasarlanan biçim, kaleme alınan öneri. esk. Lâyiha. [Projet — Draft]

tasarı geometri b. i. Uzaydaki şekillerin tasarımını izdüşümlerle gösteren geometri. esk. Tersimî hendese. [Géometrie descriptive — Descriptive geometry]

tasarım i. Psi. Tasarımlama işi ya da tasarımlanan şekil. esk. Tasavvur. [Imagination — Imagination]

tasarımlamak f. Psi. Bir şeyin şeklini zihinde canlandırmak. esk. Tasavvur etmek. [Imaginer — To imagine]

tasarlamak f. Fel. Zihinde hazırlamak işine konu olmak. [Projeter — To plan]

tasarruf Ar. i. ★ 1. Kullanım. ★ 2. Parasını kendi haline göre kullanma. ★ 3. Para biriktirme, arttırım.

tasarruf sandığı b. i. Hükümetin izniyle bir il ya da belediye tarafından meydana getirilmiş olup halk tasarruflarını kabul eden ve devletin himayesi ve kefaleti altında olan, tüzel kişiliği bulunan kuruluş.

tasavvuf i. Fel. Tanrı, tabiat ve insanın birliğini benimsiyen düşünüşlerin bütünü. (Vahdet-i vücut felsefesi - Mistisizm) Bak. Gizemcilik. [Mysticisme — Mysticism]

tasavvur Ar. i. ★ 1. Tasarım. ★ 2. Bir şeyi zihinde şekillendirme, göz önüne getirme.

tasdi, -i Ar. i. Baş ağrıtma, rahatsız etme.

tasdik, -ki Ar. i. ★ 1. Bir şeyin doğruluğunu belirtme, kabul etme. ★ 2. Onaylama.

tasdikli suret b. i. Huk. Yetkili kurum ya da memur tarafından onaylanmış suret, kopya. [Copie certifiée — Certified copy]

tasdikname Ar. Far. b. i. Gerçekleme belgesi.

tasfiye Ar. i. ★ 1. Arıtma. ★ 2. Bir ticaret kuruluşunun kapanması üzerine hesapların kesilmesi ve alacaklılara ortada kalan para ve maldan paylarına düşen miktarın verilmesi. [Liquidation — Liquidation]

tasfiyahane Ar. Far. b. i. (Petrol) Arıtma yeri. [Raffinerie — Refinery]

tasgir Ar. i. Küçültme.

tashih Ar. i. Düzeltme, doğrultma.

tasım i. Fel. Doğru olarak kabul edilen iki hükümden üçüncü bir hüküm çıkarma temeline dayanan bir düşünme yolu. esk. Kıyas: «Taşlar katı olur, mermer bir taştır, öyleyse mermer katıdır.» uslamlaması, bir tasımdır. Tasımın ilk önermesine «büyük önerme», ikincisine «küçük önerme», sonuncusuna da «vargı» denir. [Syllogisme — Syllogism]

tasımlamak f. Bir işin tasarısını hazırlamak. esk. Tasmim etmek. [Préméditer — To program]

tas kebabı b. i. Ufak doğranmış et parçalarının üstüne bir tas kapatarak kendi buharıyla pişirerek yapılan kebap.

taslak i. ★ 1. Bir şeyin henüz kesin biçim almamış hali. ★ 2. Şöyle ya da böyle olmaya yeltenen kimse: Yazar taslağı.

taslamak f. Kendinde olmayan bir şeyi var gibi ya da kendi olmadığı bir hali o imiş gibi göstermeye çalışmak. [Prétendre — To pretend]

tasma i. ★ 1. Köpek, kuzu gibi hayvanların boynuna geçirilen kemer şeklinde bağ. [Coller — Collar] ★ 2. Nalın ve takunyanın ayağı kucaklayan meşin kısmı. ★ 3. Külb. Enayi, her türlü hileyi yutan oyuncu.

Tasman Denizi Büyük Okyanus'un Yeni Zelânda, Avustralya ve Tasmanya arasındaki kesimine verilen ad.

Tasmanya Avustralya'dan Bass boğazı ile ayrılan ada. Yüzölçümü 68 000 km², nüfusu 362 200, merkezi Hobart'dır. Kurşun, çinko, boksit üretimi vardır. Hayvancılık yapılır. İngiliz Uluslar Topluluğu'na üyedir.

tasmim Ar. i. Tasalama, tasımlama.

tasni Ar. i. ★ 1. Düzme, uydurma. ★ 2. Fel. Yapıntı.

tasnif Ar. i. Bölümleme; sınıflama.

tasrif Ar. i. Gra. Çekim.

tasrih Ar. i. Açık söyleme, belirtme.

Tasso, Torquato il (1544-1595) İtalyan şairi. Sorrente'de doğdu. Roma'da öldü. Gençliği İtalyan saraylarında geçti. 1573'de yazdığı «Aminta» adlı kır hayatını anlatan hikâyesi ile üne ulaştı. Sonra şairin aklında dengesizlik başladı. Aklı yerine geldiği zaman «Zaptedilmiş Kudüs» adlı eserini düzeltiyordu. «Mektuplar» ı da önemlidir.

tasvip Ar. i. İyi bulma, uygun bulma, onama.

tasvir Ar. i. ★ 1. Bir şeyi söz ya da yazı ile, göz önünde canlanacak şekilde anlatma. Betim, betimleme. ★ 2. (Halk dilinde) Resim, portre.

tasvir gibi b. s. Pek güzel.

taş i. ★ 1. Bazı kütlelerden kopan ya da koparılan ve irileri türlü yapı işlerinde kullanılan sert ve katı madde: Yontma taş [Pierre — Stone, rock] ★ 2. Aynı maddeden kopmuş küçük parça: Köpeğe taş atmak. [Pierre, caillou — Stone] ★ 3. Mücevherlerde kullanılan yüksek değerli taş: Yüzük taşı. [Pierre précieuse — Precious stone] ★ 4. Dama, domino, satranç gibi oyunlarda kullanılan maden, kemik, ya da tahta parçalarından her biri. [Pièce — Piece, man] ★ 5. Böbrek, öd kesesi, sidik torbası gibi organlarda meydana gelen çakıl şeklindeki çökelti. [Calcul — Calculus] ★ 6. mec. Birine dokunsun diye söylenen söz. esk. Tariz. ★ 7. s. Taştan yapılmış.

Taşağıl Antalya'nın Manavgat ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 9 346, merkezinin nüfusu 1 697'dir.

taşak i. Anat. Erkek döl hücrelerinin yapıldığı, cinsiyetle ilgili birtakım hormonların salgılandığı, penisin altında iki tane olarak bulunan organ. Yeterince çalışmamaları halinde erkeğin kısırlığına, cinsel iktidarsızlığa ve dişilik belirtilerinin acığa çıkmasına yol açarlar esk Haya. [Testicule — Testicle]

taş badem b. i. Kabuğu sert bir çeşit badem.

taş balığı b. i. Zo. Taşlık sularda yaşayan kaya balığı, iskorpit gibi balıkların genel adı.

taş basması b. i. Litografi, litografya.

taş bebek b. i. Bebek.

taşbilim b. i. Kütleleri inceleyen bilim. esk. Mebhasi ahcar. [Lithologie — Lithology]

Taşburun Kars'ın Iğdır ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 10 566, merkezinin nüfusu 2 171'dir. Eski adı Cennetabat'dır.

taş çıkarmak b. f. Ustalıkta ya da kötülükte üstün gelmek.

Taşdelen Malatya'nın Arapkir ilçesi bucaklarından. 17 köylü bucağın nüfusu 6 805. merkezinin nüfusu 433'dür. Eski adı Mutmur'du.

Taşdelen Kaynağı Üsküdar'da, Alemdağı ormanları içinde bulunan, sertlik derecesi 1,5, çok lezzetli, hafif bir içme suyu 1938'de Atatürk'ün emriyle Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından bir işletme haline sokulmuştur.

Taş Devri M. Ö. 200 000 yılında başladığı kabul edilen en eski tarih öncesi çağ. İnsanları, silâh ve eşya olarak taştan faydalan-



Taş Devri

dıklarından bu adı almıştır. Üçe ayrılır: Taşların olduğu gibi kullanıldığı kabataş devri, yontularak şekillendirildiği yontmataş devri ve üzerleri düzeltilip cilâlanarak daha kullanışlı hale getirildiği cilâlı taş devri. İnsanlar, madenlerden faydalanmayı öğrendikten sonra taş devri bitti ve maden devri başladı.

taşeron Fr. i. Bir taahhüt işini belirtilmiş bir zamanda bitirmek üzere götürü bir fiyatla üstüne alan kimse: Müteahhitler, çok defa aldıkları işleri taşeronlara gördürürler. [Tâcheron — Sub - contractor]


Kâzım Taşkent

taş gibi b. s. Çok sert.

taşıl i. Jeol. Fosil anlamdaşı. [Fossile — Fossil]

taşım i. Kaynarken şu kadar ya da bu kadar taşma: İki taşım kaynatmak.

taşımak f. ★ 1. Bir şeyi bir yerden alıp başka bir yere götürmek. [Transporter — To transport, carry] ★ 2. Üstünde bulundurmak. [Porter — To have stg. with]

taşınır mallar Huk. Bak. menkul mallar.

taşınmak f. ★ 1. Taşınmak işi kendine yapılmak: Sandıklar taşındı. [Etre transporté — To be shipped] ★ 2. Birinin yanında götürülmek: Bu çanta taşınmaz. [Etre porté — To be taken with] ★ 3. Birinin üzerinde bulundurulmak: Şehirde silâh taşınmaz. [Etre porté — To be carried] ★ 4. Göçmek: Onlar buradan taşındılar. [Déménager — To move] ★ 5. Bir yere sık sık gitmek: Bir ay mahkemeye taşındı.

taşırmak f. ★ 1. Taşmasına yol açmak. [Faire déborder — To make overflow] ★ 2. (At ve benzerlerinden bahsederken) Tırnağı yaralı olmak. [Etre blessé au sabot — To injure horse's hoof]

taşıt i. Karada, denizde, havada taşıma aracı: Otomobil, vapur, uçak birer taşıttır. [Véchicule, moyen de transport — Means of transportation, vehicle, carriage]

taşıyıcı i. Gördüğünü, işittiğini boşboğazlıkla her yerde anlatmayı huy edinmiş kimse.

Taşkent Konya'nın Hadım ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 13 167, merkezinin nüfusu 4 998'dir.

Taşkent (S.S.C.B.) Özbekistan Cumhuriyeti'nin başkenti. Orta Asya'dadır. Nüfusu 1 029 000'dir. Tarım makineleri yapılır. Pamuklu dokumacılık gelişmiştir.

Taşkent, Kâzım (Doğ. 1895) Y. Kimya mühendisi, bankacı. Preveze'de doğdu. Hâkim Naki Bey'in oğludur. Almanya'da Hannover'de Technische Hochschule'ü bitirdi. Alpullu Şeker Fabrikası'nın kuruluşuna katılmış, çeşitli görevlerden sonra Eskişehir Şeker Fabrikası genel müdürlüğüne atanmıştır Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. genel müdürüyken özel sektöre geçmiş, Doğan Sigorta'yı, 1944'de Yapı ve Kredi Bankası'nı kurmuştur.


Ahmet Efendi Taşköprülüzade

taş kesilmek b. f. ★ 1. Taşa çevrilmek, taş olmak, taş haline gelmek. [Se pétrifier — To be petrified] ★ 2. mec. Hayretten, korkudan donakalıp sesini çıkaramaz olmak.

taşkın ★ 1. s. Taşmış halde olan. [Débordant — Overflowing] ★ 2. Alışılmış şekillerin üstünde; ölçüyü aşan; aşırı: Taşkın bir sevinç. [Excessif — Excessive] ★ 3. i. Su baskını, taşma.

taşkın ovası b. i. Coğ. Akarsu vadisinde, su ile kaplı bulunmayan, önceden taşkına uğramış ya da ilerde uğrama ihtimali olan, akarsu kanalının dışında, fakat ona bitişik bulunan alan.

taşkırangiller ç. b. i. Bot. Ayrı taçyapraklı ikiçeneklilerden, örnek bitkisi taşkıranotu olan bir familya. [Saxifragecées — Saxifrages]

taşkıranotu b. i. Bot. Taşkırangillerden, bazı cinsleri süs bitkisi olarak kullanılan, saplarının parçalanmasıyla üreyen bir bitki. [Cassepierre — Samphire]

Taşkıran, Tezer (Doğ. 1905) Eğitimci. Bakû'da doğdu. Ahmet Ağaoğlu'nun kızıdır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi. Çeşitli liselerde felsefe öğretmenliği ve müdürlük yaptı. 1943'de Kars milletvekili oldu.

taş kömürü b. i. Maden kömürü. Yer altından çıkarılan kömür.

Taşköprü Kastamonu'nun ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 217 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 58 813, merkezinin nüfusu 7 121'dir. Başlıca gelir kaynağı kenevir ve çeltiktir. Kasaba, Gökırmak kıyısında kurulmuştur. 1927'de büyük bir yangından zarar gördükten sonra planlı olarak yeniden yapılmıştır. Kasabanın giriş yerinde 150 m. uzunluğunda 5 gözlü tarihî bir taşköprü vardır. Kastamonu'ya uzaklığı 44 km. dir.

Taşköprülüzade Ahmet Efendi (1495-1553). Ansiklopedik eserleriyle ünlü bilgin. Asıl adı Ahmet İsameddin'dir. Ebülhayr sanıyla da anılır. Bursalıdır. İstanbul'da Âşık Paşa camisi bahçesinde gömülüdür. «Şakayıkı Numaniye» adlı kitabıyla «Mevzuat-ül Ulûm» isimli eseri değerlidir.

taşküre Yun. i. Coğ. ve Jeol. Yerin, ortalama 50 - 60 km. kalınlıkta olan sert kabuğu. Üst kısmında tortul ve metamorfik taşlar, ortada granit, altta da bazalt bileşimli kayaçlar bulunmaktadır. esk. Kürei haverî. [Lithosphère — Lithosphere]

taşlama i. ★ 1. Taşlamak işi. [Lapidation — Throwing stones] ★ 2. Bir kimsenin kusurlarını, gülünç yanlarını alaylı bir dille anlatan, çoğu koşuklu (nazım) yazı. esk. Hicviye. [Satire — Satire]

taşlamak f. ★ 1. Taş atmak, taşa tutmak. [Lapider — To throw stones] ★ 2. mec. Taş atmak. esk. Hicvetmek.

Taşlıçay Ağrı'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 798 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nü-

fusu 15 972, merkezinin nüfusu 2 321'dir. Tarım alanı azdır. Ekonomisi hayvancılığa dayanır. Kasaba, Trabzon - İran transit yolu üzerindedir. Ağrı'ya 32 km. uzaklıktadır.

taşlık ★ 1. s. Taşlı. [Pétré — Rocky] ★ 2. i. Taşlı yer. [Pierreux — Stony] ★ 3. Taşla döşenmiş yer. [Pavé — Stone - paved] ★ 4. Kuşların «katı» da denilen midesi. [Jabot — Crop]

taşmak f. ★ 1. (Sıvılar) İçinde bulundukları kaba sığmayacak kadar çoğalma ve kabarma yüzünden kenarları aşmak: Irmak taştı; kahve taşıyor. [Déborder — To overflow] ★ 2. mec. Sabrı tükendiğinden ya da fazla heyecandan kendini tutamamak.

taşmantarı b. i. Yemeye elverişli bir çeşit mantar. [Cèpe — Flap mushroom]

taş ocağı b. i. Taş çıkarılan yer. [Carrière — Stone quarry]

Taşova Amasya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 010 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 50 249, merkezinin nüfusu 4 027'dir. İlçenin orta kesiminde Yeşilırmak ve Kelkit çevresinde 200 m. yükseklikte düzlükler bulunur. Önemli gelir kaynağı tütündür. Tahıl ve şekerpancarı da yetiştirilir. Kasaba, Niksar - Samsun karayolu üzerinde, Amasya'ya 55 km. uzaklıktadır.

Taşoz Eğe denizi kuzeyinde, Yunanistan'a ait 15 000 nüfuslu bir ada. Toprağı pek verimli olup üzüm ve zeytin yetiştirilir. Merkezi Thaşoz'dur.

taş pamuğu b. i. Amyant. Yanmaz taş.

taşra i. ★ 1. İstanbul dışı memleket. [Province — Province] ★ 2. Başkent dışı memleket. [Pays — Country]

Taşrumi Bak. Dorutay.

taş tahta b. i. Kaygantaştan (arduvaz) yapılmış yazı ve hesap tahtası.

Taşucu İçel'in Silifke ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 66 554, merkezinin nüfusu 1 553'dür.

taş yağı Petrol, gazyağı.

taş yoncası b. i. Bot. Baklagiller familyasına bağlı, 25 türü olan bitki cinsi.

taşyürekli b. s. Pek katıyürekli, hiç acıması olmayan.

tat, -tı i. Türk'e yabancı olan kimselere ya da topluluklara eskiden verilen ad.

tat i. ★ 1. Bazı cisimlerin tadım organı üzerinde bıraktığı izlenim (intiba); acılık, tatlılık, ekşilik, kekrelik gibi niteliklerin genel adı. [Goût, saveur — Taste] ★ 2. Hoşa giden hal: Ben bunda tat bulamadım. esk. Lezzet; zevk. [Agrément, plaisir — Pleasure] ★ 3. Tatlılık: Bu helvanın tadı az. [Douceur — Sweetness]

tat almak b. f. Bir şeyde güzel tat bulmak. [Prendre goût — To find taste]

tatar i. Osmanlılar zamanında, postanın kuruluşundan önce, resmî posta sürücüsüne verilen ad. Resmî posta sürücülüğü. ilk zamanlarda yalnız Tatar olanlara verildiği için bu adı almıştı.

tatar ağası b. i. Eskiden «tatar» adı verilen posta sürücülerinin başı.

tatarböreği i. Haşlanmış kalınca yufka parçalarına yoğurt ve kıyma katarak ve yağ gezdirerek yapılan yemek.

tatarcık i. Zo. Böceklerin 2 kanatlılar takımının güve sinekleri familyasının bir türü. Bütün Akdeniz bölgesinde yaygındır. Soktuğu insanlarda dang adı verilen ateşli bir hastalık meydana getirir. [Simülie, moutique, narin gouin — Sand - fly]

tatarcık humması b. i. Yaz aylarında çoğalan tatarcıklar tarafından insana bulaştırılan ve ateş, başağrısı ile 3 gün süren, etkeni özel bir virüs olan hastalık. Belirli bir tedavisi yoktur. [Fièvre phlebotomus — Phlebotomus fever]

Tatar Cumhuriyeti S.S.C.B.'de federe bir cumhuriyet. Rusya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti içinde yer alır. Orta Volga bölgesindedir. Nüfusu 3 011 000, merkezi Kazan'dır. ★ Tarih: Tataristan 9. yüzyılda Doğu Bulgar Hanlığı'nın, 13. yüzyılda Altınordu Devleti'nin egemenliğinde idi. 1430'da Uluğ Muhammet Han adlı bir komutan bağımsız bir Tatar Hanlığı kurdu. I. Petro zamanında Tatarlar şiddetle Ruslaştırıldı ve Müslümanlık'tan Ortodoksluğa geçirildi.

Tatarescu, Gheorghe (1886-1957) Romanyalı devlet adamı. Avukat olarak hayata atıldı. 1933-1937, 1939-1940 yıllarında başbakanlık yaptı. II. Dünya Savaşı sırasında Basarabya ve Bukovina'yı Rusya'ya bırakmak zorunda kaldı. 1938'de ve 1945-1947 yıllarında dışişleri bakanı olan Tatarescu, 1947 barış görüşmelerine katılmıştır.

tatarı ★ 1. s. Tatarsı. ★ 2. i. Posta hizmeti görmeye alıştırılmış güvercin.

tatarsı s. İyi pişmemiş.

tatbik, -kı Ar. i. ★ 1. Uygulama. ★ 2. Deneştirme.

tatbikat -tı Ar. ç. i. Bak. tatbik.

tatbik mührü b. i. Bir kimsenin, resmî makamlarca tanınmış olan mührü.

tatil Ar. i. ★ 1. Çalışmaya ara verme. ★ 2. Çalışmayı durdurma.

tatlı s. ★ 1. Şeker tadında olan. [Doux — Sweet] ★ 2. Kalbin, zihnin hoşuna giden: Tatlı hâtıra. [Doux — Pleasant] ★ 3. İyilikten nişan veren: Tatlı bakış. [Doux — Soft] ★ 4. Sarp, sert olmayan: Tatlı yokuş. [Doux — Mild] ★ 5. Ilımlı: Tatlı rüzgâr. [Tempéré — Gentle] ★ 6. Şekerle ya da şekerli şeylerle yapılmış yiyecek: Baklava, revani. [Plat doux — Dessert]

tatlı dil b. i. Gönül alıcı söz.

tatlılık i. ★ 1. Tatlı olanın niteliği: Balın tatlılığı. [Douceur — Sweetness] ★ 2. Duyular üzerinde hafif ve hoş bir izlenim (intiba) bırakanın niteliği: Sesin tatlılığı.



G. Tatarescu

ÇEŞİTLİ TAVUKLAR









(Yukarıdan aşağıya) : Legrant. İtalyan horozu. Hacıkadın tavuğu. Orpington tavuğu.

[Gentillesse — Gentleness] ★ 3. Hoş tutma, iyi davranma: Tatlılık, çocukları kolay yola getirir. [Bienveillance — Kindness]

tatlı limon b. i. Suyu tatlı olan bir limon çeşidi.

tatlısert s. ★ 1. Hem tatlı, hem kekre olan. [Aigre - doux — Bitter - sweet] ★ 2. mec. Sertliği tatlı bir görünüşle peçelenmiş olan: Tatlısert sözler. [Aigre - doux — Subacid]

tatlı su b. i. İçinde tuz bulunmıyan su. [Eau douce — Fresh water]

tatlı su frengi b. i. Doğulu olduğu halde Avrupalılık taslıyan Hıristiyan.

tatmak f. ★ 1. Bir yiyeceğin tadına bakmak. [Goûter — To taste] ★ 2. (Bir hale) Uğramış olmak: Mutluluğu tatmak. [Goûter, éprouver — To experience]

tatmin Ar. i. Gönüle kanış verme, gönül kandırma. [Satisfaction — Satisfaction]

tatminkâr Ar. Far. s. Gönül kandırıcı.

tatsız s. ★ 1. Tadı olmıyan. [Insipide — Tasteless] ★ 2. Tadı iyi olmıyan, lezzetsiz. [Fade, sans saveur — Without taste] ★ 3. mec. Hoşa gitmiyen, can sıkan: [Désagréable — Unpleasant]

tatsızlık i. ★ 1. Tadı iyi olmama hali. [Fadeur — Flavourlessness] ★ 2. mec. Tatsızca hareket, neşeyi bozacak hal. [Fadeur — Tameness]

tatula Hintçe i. Bot. Patlıcangillerden, çiçekleri beyaz, mor, meyvaları dikenli olan bir bitki. Kasların kasılmasını giderdiği için hekimlikte kullanılır. esk. Cevzi mâsil. [Datura — Datura]

Tatvan Bitlis'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 234 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 28 987, merkezinin nüfusu 10 676'dır. İlçe toprakları Van gölü kıyısındadır. En önemli yükseklik kuzeydeki eski bir volkan olan Nemrut dağıdır (3 050 m.). Üzerinde bir krater gölü vardır. Tarım alanı azdır. Hayvancılık başlıca gelir kaynağıdır. Kasaba, Van gölü kıyısında bir iskeledir. Elâzığ - Muş demiryolunun bitim noktasıdır.

taun Ar. i. Veba hastalığı.

tav i. ★ 1. Yüksek sıcaklıkta ısıtılmış madeni bir kütleyi ya da bir cam kütlesini birdenbire soğutarak yapılan işlem: Demire tav vermek. [Trempe — Tempering] ★ 2. Baskı yapılacak kâğıda, ütülenecek çamaşıra, kurumaması için tütüne v.b. verilen nem. [Humectation — Damping] ★ 3. (Hayvanlarda) Semizlik. [Engraissement — Fatness] ★ 4. Bitki yetişmesine uygunluk bakımından toprağın fiziki durumu. ★ 5. Külb. Oyunda karşısındakini oyun oynamaya heveslendirme. ★ 6. Külb. Bir kimsenin cömertlik huyunu okşayarak dolandırma.

tava i. ★ 1. Yağ kızdırmak ve yağda yiyecek kızartmak gibi işlere yarayan uzun saplı ve yayvan kap. [Poêle à frire — Frying - pan] ★ 2. Bu kapta pişmiş yemek: Balık tavası [Friture — Fried food] ★ 3. Maden eritilen saplı pota. [Louche — Ladle] ★ 4. Kireç karıştırılan tekne. [Auge — Trough] ★ 5. Tuzlalarda deniz suyunu çektikleri evlek. [Vasière — Salt-pan] ★ 6. Bitki yetiştirmede kullanılan etrafı setlerle çevrili düz parsel.

tavaf Ar. i. Etrafını dolaşma. En çok hac töresince Kâbe'nin etrafını dolaşma hakkında kullanılır.

tavan i. ★ 1. Örtülü bir yerin yukarısını meydana getiren yüzey. Taban karşıtı. [Plafond — Ceiling] ★ 2. Bir tavanı süsleyen yağlı boya nakış. [Plafond — Ceiling] ★ 3. (Havacılık terimi) Bir uçağın ulaşabileceği en fazla yükseklik. [Limite supérieure — Upper limit]

tavan arası b. i. Bir binanın hemen çatısı altındaki oda. [Mansarde — Garret]

tavan süpürgesi b. i. ★ 1. Tavanları ve duvarları süpürmek için uzun bir sopanın ucuna takılmış süpürge. ★ 2. mec. Çok zayıf kimse.

Tavas Denizli'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 658 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 47 271, merkezinin nüfusu 8 408'dir Önemli akarsu Büyük Menderes'in ayaklarından Yenidere'dir. Tahıl, susam, pamuk yetiştirilir. Kasaba, ovanın kenarında, Muğla - Denizli karayolu üzerindedir. Bez dokumacılığı gelişmiştir. Denizli'ye 49 km. uzaklıktadır.

tavassut, -tu Ar. i. Aracılık.

Tavat, Sedat (Doğ. 1892) Hekim. İstanbul'da doğdu. İstanbul ve Cenevre Tıp fakültelerinde hekimlik öğrenimini tamamladı. 1924'de Üniversite öğretim üyesi olmuş, deneysel ve genel patoloji, farmakodinami ve tedavi alanında çalışmıştır. Temel ders kitapları yanında Türkçe ve yabancı dillerde bir çok önemli bilimsel inceleme yayımlamıştır.

tavazzuh Ar. i. Aydınlanma.

taverna Lat. i. Meyhane.

tavır, -vrı Ar. i. ★ 1. Durum, hal. ★ 2. Önemlilik taslama durumu.

tavik, -ki Ar. i. İlerlemesine engel olma, geciktirme.

taviz Ar. i. Ödün. ödünleme.

tavla Ar. i. At ahırı. [Ecurie — Stable]

tavla İta. i. Hanelere ayrılmış iki taraflı tahta üzerinde siyah ve beyaz renklerde on beşerden ,uz pul ve iki zarla oynanılan oyun ve bu oyunun kutusu. [Trictrac — Tric - trac, backgammon]

tavlacı i. ★ 1. Tavla oyununu iyi oynayan kimse. ★ 2. At beslenen tavlaya bakan kimse.

tavlamak f. ★ 1. Tava getirmek, tavına getirmek ve tav vermek. ★ 2. Külb. Bir kimseyi, cömertlik huyunu okşayarak dolandırmak. ★ 3. Külb. Kandırıp elde etmek.

tavlanmak ★ 1. Tavlanmak işi kendine yapılmak. ★ 2. (Hayvan) Semirmek.

tavlon İta. i. Geminin alt güvertesi. [Pont inférieur — Under-deck]

tavru hareket b. i. Gidiş.

tavsamak f. Tavı geçmek, eski hızı kalmamak, gevşemek. [Se relâcher — To become lax, lose momentum]

tavsif Ar. i. Niteliklerini söyleme, nitelendirme.

tavsiye Ar. i. ★ 1. Öğütleme, öğüt verme. ★ 2. Salık verme.

tavsiyeli s. Kayrılması istenen. [Recommandé — Recommended]

tavşan ★ 1. Zo. Memelilerin kemiriciler takımının iki dişliler (tavşansılar) alt takımının tavşangiller grubunun gerçek tavşanlar familyasının bir türü. [Lièvre — Hare, rabbit] ★ 2. İnce oyma işleri yapan marangoz.

Tavşan Adası Bozcaada'nın kuzeyinde ve Çanakkale boğazı ağzı yakınında küçük bir ada.

tavşanbıyığı b. i. Bot. Bir cins yonca. [Trèfle spumeux — Trefoil]

tavşan boku b. i. (Kaba) Ne yararı ne de zararı dokunan kimse.

tavşancıl i. Çoğu tavşan avlamakla geçinen bir cins kartal.

tavşan dudağı b. i. Hek. Dölyatağı içerisindeki gelişmenin tamamlanmamış olmasına bağlı olarak, üst dudağın yarık olması durumu. Ameliyatla tedavisi mümkündür. [Bec de lièvre — Hare lip]

tavşangiller ç. b. i. Zo. Memelilerin kemiriciler takımının alt takımı. İki familyası vardır. Pikalar ve tavşanlarla ada tavşanları. Başlıca özellikleri, atlamayı sağlayan uzun art bacakları, küçük kuyruğu ve uzun kulaklarıdır. Bir çok tavşan türleri, et ve kürk ve yün için evcilleştirilmiş olup bir endüstri halinde yetiştirilmekte ve üretilmektedir.

tavşankanı, -nı b. s. Parlak güvez renk.

tavşankulağı b. i. Bot. Siklâmen.

Tavşanlı Kütahya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 805 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 59 058, merkezinin nüfusu 13 653'dür. En önemli ekonomik kaynak zengin linyit yataklarıdır. Tunçbilek'de de bir termik elektrik santralı kurulmuştur. Kasaba, Kütahya - Balıkesir demiryolu üzerindedir. Kütahya'ya 50 km. uzaklıktadır.

tavşanpaçası b. i. Bot. Bir cins yonca.

tavşan uykusu b. i. Hafif ve kuşkulu uyku.

tavuk i. Zo. Kuşların tavuksular takımının gerçek tavuklar alt takımının sülünler familyasının bir türü. Bugün pek çok çeşiti, ırkları olan «evcil tavuk», Hindistan'ın bankiva türünden, eti, yumurtası, tüyü, kuvveti ve saldırganlığı gibi özellikleri göz önünde tutularak üretilmiştir. [Poule — Hen]

tavuk balığı b. i. Mezit.

tavuk biti b. i. Kümes hayvanlarında bulunan ve kümesleri saran bir bit türü.

tavukçuluk i. Kümes hayvanlarını yetiştirmek sanatı ya da kümes hayvanları ticareti. [Commerce de la volaille — Poultry]

Tavukçuluk ve Arıcılık Enstitüsü Üstün nitelikte damızlık tavuk ve arı yetiştirmek amacıyla, deneme, araştırma yapmak üzere 1930'da kurulmuş Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı bir Enstitü. Merkezi Ankara'da olup çeşitli ırklardan 10 000 baş damızlık tavuk besler. Yurd koşullarına uygun tipte yapılan kovanlardan illere örnek olarak gönderir.

tavukgiller ç. b. i. Zo. Tavuk, beç tavuğu, dağ tavuğu, yaban tavuğu, hindi, tavus, keklik, bıldırcın gibi hayvanları içine alan geniş bir takım. esk. Düccaciye. [Gallinacés — Gallinaceae]

tavukgöğsü b. i. Tavuğun göğüs etini didikleyip süte karıştırılarak yapılan muhallebi.

tavukgötü b. i. (Kaba) Siğil.

tavukkarası b. i. Hek. Az aydınlık ve loş yerlerde görememek hastalığı. [Nyctalopia — Nyctalopia]

tavuksular ç. b. i. Zo. Kuşların bir takımı. Tıknaz vücutlu, kalın bacaklı ve ufak kanatlıdırlar. Familyaları, tepeli tavuk, iri - ayaklıgiller ya da çengel tavukları, ağaç - tavuğugiller, sülünlerdir. Bu familyaların yüzlerce türü ve türlerden üretilen yüzlerce ırk vardır.

tavulga i. Bot. Kabuğu kırmızı ya da erguvan renginde olan ve sepicilikte kullanılan bir söğüt türü. [Saule pourpre — Purple willow]

tavus i. Asıl Hindistan - Malaya bölgesinden çıkma, güzel ve renk renk tüylü, uzun kuyruklu, keskin bağrışlı, çirkin ayaklı, tavukgillerden bir kuş. [Paon — Peacock]

tavus kuyruğu b. i. Külb. Sarhoş kusuntusu.

tavuş i. Hafif ayak sesi.

tavuşmak f. Yürürken ayakları çok az ses çıkarmak.

tavzif Ar. i. Görevlendirme, ödevlendirme.

tavzih Ar. i. Açıklama, açık olarak anlatma, aydınlatma.

tay i. ★ 1. Otuz aylıktan aşağı at yavrusu. [Poulain — Foal] ★ 2. Denk, eşit. eş.

taya i. Dadı.

Tayçung (Formoza) 298 100 nüfuslu bir şehir.

taydaş i. Akran.

tay durmak b. f. (Henüz yürümeyen çocuk hakkında) İki ayak üzerine durmak.

tayf Ar. i. Fiz ★ 1. Görüntü. ★ 2. Bileşik bir ışık demetinin bir prizmadan geçtikten sonra ayrıldığı basit renklerle meydana getirdiği görüntü. İlk bulunan tayf, güneş ışığının yedi renkli kırmızı, turuncu, sarı, yeşil, mavi, lâcivert, mor tayfıdır.


tavşan


tavşan kulağı

Sonra madenlerin akkor haldeyken verdikleri tayflar incelenmiş; tayf analiziyle alaşımlar içinde hangi madenlerin bulunduğu öğrenilmiştir. [Spectre — Spectrum]

tayfa i. (Ar. Taife'den) ★ 1. Gemi kaptan ve subaylarından başka gemi adamları. [Equipage — Crew] ★ 2. Bu gemi adamlarından her biri: Bu tayfa, işe yaramaz. [Matelot — Sailor] ★ 3. (Hakaret makamında) Kötü bir kimsenin emrinde bulunanlar ya da onunla iş birliği edenler.

tayfun Çince i. Tropika arası bölgelerde ve özellikle Hint okyanusunda kopan kiklon. [Tpyhon — Typhoon]

tayın i. (Ar. Tâyin'den) Ask. Asker azığı. [Ration — Ration]

tayın bedeli b. i. Bir aylık er azığının karşılığı olan para.

tayın ekmeği b. i. Asker ekmeği.

tayin Ar. i. ★ 1. Belirleme, gösterme, belgileme. ★ 2. Atama.

tayip Ar. i. Ayıplama.

tayko Japonca i. İki değnekle çalınan Japon müzik aleti.

taylak i. Devenin 2 yaşındaki yavrusu. [Chamelon — Camel colt]



Tayland (eski Siyam) Hindiçini yarımadasının ortasında bağımsız bir ülke. Yüzölçümü 514 000 km², nüfusu 30 591 000, başkenti Bangkok'dur. Güneyde Kra kıstağı ile Malezya'ya bağlanır. Ekonomisi tarıma dayanır. Pirinç çok yetiştirilir. Pirinç ihraç eden ülkeler arasında birinci sırayı almaktadır. Kauçuk, kalay, orman ürünleri, önemli kaynaklarıdır. 1939 yılında Tayland adını almış, Fransız Hindiçinisi ile İngiliz Birmanyası arasında tampon devlet durumunda olduğu için bağımsız kalmıştır. II. Dünya Savaşı'nda Japonya'nın müttefiki olan Tayland, savaşın sonunda birçok topraklarını kaybetmiştir.

Taylor, Frederic Winslow (1856-1915) Amerikalı mühendis ve ekonomist. Taylorizmin kurucusudur.

taylorculuk i. İş verimini arttıracak şekilde işçiliği düzenleme için Amerikalı mühendis ve iktisatçı Taylor tarafından kurulan sistem. Taylorculuk, tip - işçi denilebilecek uzman bir işçi seçerek ona, bütün çalışma ve dinlenme sürelerini kronometre ile tespit edilen bir zaman içinde belirli bir iş gördürmekten ibarettir. Amaç, her işçiden bu sürelerin aynı olmasını istemektir. [Taylorisme — Taylorism]



F. W. Taylor

Tayman Formoza adasında, adanın güneybatı kıyısında 337 600 nüfuslu bir şehir. Pirinç, şeker ihraç eder.

Taype Formoza adasının merkezi. 963 600 nüfuslu bir şehirdir.

Tay - Sachs hastalığı b. i. Hek. İleri derecede zekâ geriliği ve görme duyusunun azalması ya da kaybolması ile kendini belli eden, soydan gelme bir metabolizma hastalığı. Özellikle Yahudi ırkında rastlanır.

tayyar Ar. s. Uçucu.

tayyare Ar. i. Uçak.

tayyıp Ar. s. İyi.

tazallum Ar. i. Bir haksızlıktan sızlanma, yanıp yakılma.

tazammun Ar. i. ★ 1. İçerme. İçlem. ★ 2. İçine alma, kapsama. esk. İhtiva etme.

taze Far. s. ★ 1. (Kurumaya, çürümeye ya da bozulmaya kabiliyetli şeyler hakkında) Henüz böyle bir değişikliğe uğramamış olan: Taze ekmek. [Frais — Fresh] ★ 2. Yorulmamış ya da kuvvetlerini yeniden toplamış olan. Dinç: Taze birlikler. [Nouvelle — New] ★ 3. Zamanı geçmemiş: Taze havadis. [Récent — Recent] ★ 4. i. Genç kadın.

tazelemek f. ★ 1. Tazesiyle değiştirmek. [Renouveler — To renew] ★ 2. Yiyecekleri, bayatlamışken kaynatıp taze hale sokmak. [Ranimer — To refresh] ★ 3. Duyguyu ya da düşünceyi ilgilendiren şeyleri unutulmuşken canlandırmak. [Remémorer — To recollect]

tazı i. (Far. Tâzi = çok koşan) Antilop, gazal, tavşan gibi çok koşan hayvanları avlamakta kullanılan, uzun bacaklı, çekik karınlı, pek çevik, bununla beraber zekâsı kıt bir köpek cinsi. Asıl Hindistan, Arabistan bölgesinden çıktıkları sanılan tazılar, kısa tüylü ve uzun tüylü olmak üzere iki türlüdür. [Lévrier — Greyhound]

tazı gibi b. s. Pek zayıf ve ince kemikli (insan).

tazim Ar. i. Ululama.

taziye (taziyet) Ar. i. Başsağlığı dileme.

taziz Ar. i. Sevgi ile anma.

tazmin Ar. i. Bir zarar karşılığının zarara sebep olan tarafından zararı görene ödenmesi. [Indemnisation — Indemnification]

tazminat, -tı Ar. ç. i. Zarara sebep olan tarafından zararı görene ödenen zarar karşılığı. [Indemnité — Indemnity]

tazminat davası b. i. Huk. Sebebi ne olursa olsun maddi ya da mânevi zarar ve ziyanın ödenmesini isteyen kişisel dava.

tazyik, -kı Ar. i. ★ 1. Basınç. ★ 2. Başkı. ★ 3. Sıkıştırma.

Tb Kim. Terbiyum elemanının sembolü.

T. C. Türkiye Cumhuriyeti'nin kısaltılmışı.

Te Kim. Tellür elemanının sembolü.

te i. ★ 1. «T» biçiminde olan nesne: Te demiri. ★ 2. «T» biçiminde olan resim cetveli.

tealâ Ar. ü. « (Adı) ulu, yüksek olsun» demektir. Ancak Tanrı'nın adlarından sonra kullanılır: Allah Tealâ; Hak Tealâ.

teali Ar. i. Yükselme, yücelme.

teamül Ar. i. ★ 1. Yapılageliş. ★ 2. Kim. Tepkime.

teati Ar. i. Karşılıklı alıp verme.

teavün Ar. i. Yardımlaşma

tebaa Ar. i. Uyruk.

tebahhur Ar. i. ★ 1. Buharlaşma. ★ 2. (Su, sıvı) Uçma.

Tebai Eski Yunanistan'da, Beosya'nın başkenti olan bir şehir Atina'ya karşı olmuş, bu yüzden İran'la anlaşmıştır. M.Ö. 335'de Büyük İskender tarafından yakılıp yıkılmıştır. Bugün yerinde Tiva adlı küçük bir kasaba bulunmaktadır.

Tebai Eski Mısır'da, en ünlü şehirlerinden biri. Bu şehre «Yüz Kapılı Tebai» derlerdi. Bugün açıkta olan kalıntılarının üstünde Medinet - Abu, Karnak ve Luksor köyleri vardır.

tebarekallah Ar. deyim. «Tanrı mübarek olsun».

tebarüz Ar. i. Belirme, belli olma.

tebayün Ar. i. Uyuşmazlık, karşılık.

tebcil Ar. i. Yüceltme, ululama.

tebdil Ar. i. Değiştirme.

tebdil gezmek b. f. Halkın ne söylediğini öğrenmek için kılık değiştirmiş olarak halk arasında dolaşmak.

tebdili kıyafet b. i. Kılık değiştirme.

tebeddül Ar. i. Değişme.

tebelleş s. Musallat.

tebellüğ Ar. i. Bildiriyi alma.

tebellür Ar. i. ★ 1. Billûrlaşma. ★ 2. Belirme, açıklık kazanma.

teber Far. i. ★ 1. Eskiden bazı askerî birliklerin savaş aleti olarak kullandıkları ve bazı dervişlerin taşıdıkları ayça biçimindeki balta. ★ 2. Meşin keskisi.

teberru, -u Ar. i. Bağış, bağışlama.

teberrük, -kü Ar. i. Bir şeyi mutluluk ya da bereket konusu sayarak yapmak, almak ya da vermek.

tebessüm Ar. i Gülümseme.

tebeşir Far. i. Gevrek ve beyaz bir cins kireç. Kısa çubuk şekline konularak kara tahtaya yazı yazmakta kullanılır. [Craie — Chalk]

Tebeşir sistemi b. i. Jeol. İkinci devrin büyük bölümlerinden biri. Adını tebeşirli oluşumların büyük gelişmesinden alır ve Jüra sisteminin hemen arkasından gelir.

tebeyyün Ar. i. Belli olma.

tebligat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Huk. Bir hukuk işleminin, ilgili kimsenin bilgisine ulaştırılması için, yetkili organın kanuna uygun olarak yaptığı işlemler. - Bildirme. [Notification — Notification] ★ 2. Bildiri.

tebliğ Ar. i. ★ 1. Değirme, bildirme. ★ 2. Bildiri.

tebrik, -ki Ar. i. Kutlama.

Tebriz (İran) Azerbaycan eyaletinde 316 400 nüfuslu bir şehir. İpekli dokumacılık, şal, halı işleri ünlüdür.

tebşir Ar. i. Muştulama. Müjdeleme.

Tebük Hicaz'ın kuzeyinde, Medine'den Şam'a giden yolun ortasında bir yer. Muhammed Peygamber'in son gazvelerinin yeri olmakla tanınır.

tecahül Ar. i. Bilmemezlikten gelme, bilmezlenme.

tecahülü arifane Ar. Far. i. Ed. Yazarın ya da söylerin, bildiği belli olan bir şeyi bilmez ya da başka türlü bilir gibi görünerek anlatması.

tecavüz Ar. i. ★ 1. Geçme, aşma, el uzatma. ★ 2. Çatma, sataşma, sarkıntılık.

tecdit Ar. i. Yenileme, tazeleme.

teceddüt Ar. i. Yenileşme, yenilik.

tecelli Ar. i. ★ 1. Belirme, görünme. ★ 2. Kader.

tecennün Ar. i. Çıldırma.

Tecer, Ahmet Kutsi (1901-1967) Şair ve yazar. Kudüs'de doğdu. Kadıköy Sultanisi'nde okudu. Halkalı Ziraat Okulu'nu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi. Paris'e gitti. Dönüşünde öğretmenlik, talebe müfettişliği, talim ve terbiye heyeti üyeliği yaptı. 1942'de Urfa Milletvekili oldu. Sonra yeniden öğretmenliğe döndü ve emekliye ayrıldı. İlk şiirlerini Dergâh ve Millî Mecmua'da yayınladı. Hecenin beş şairine bağlanmayıp sanatını tek başına kurdu. Oyunlar yazdı. Başlıca eserleri: «Şiirler» (şiir), «Köylü Temsilleri» (inceleme), «Koçyiğit Köroğlu», «Köşebaşı», «Bir Pazar Günü», «Satılık Ev» (oyun) dir.

tecerrüt Ar. i. Sıyrılma, soyutlanma.

tecessüm Ar. i. ★ 1. Cisimlenme. ★ 2. Belirme. ★ 3. Canlanma.

tecessüs Ar. i. ★ 1. Gizlice bakma, gözetleme. [Curiosité — Peeping] ★ 2. Görme, anlama merakı. [Curiosité — Curiosity, inquisitiveness]

tecil Ar. i. ★ 1. Erteleme. ★ 2. Huk. Bir suçtan dolayı verilen 6 aya kadar ağır ve 1 yıla kadar hafif hapis ve hapis cezalarıyla, para cezalarının mahkeme hükmüyle geri bırakılması ve belirli süre içinde yeniden bir suç işlenmemesi durumunda suçlunun hiç mahkûm olmamış sayılması. Suçlu, kanunun belirttiği süreler içinde yeniden suç işleyecek olursa, hem tecil edilmiş cezası hem de yeni işlediği suçun cezası çektirilir. [Ajournement — Adjournment, deferment, postponement]

tecim i. Büyük ölçüde alış veriş, ticaret. [Commerce — Commerce]

Tecirli Adana'nın Osmaniye ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 11 013, merkezinin nüfusu 603'dür.

tecrit Ar. i. ★ 1. Ayırma. ★ 2. Soyutlama. ★ 3. Yalıtma.

tecrübe i. ★ 1. Görgü anlamdaşı. ★ 2. Fel. Fiz. Kim. Deney. ★ 3. Deneme, sınama.

tecvit Ar. i. Ed. Kelimelerin söylenişinde seslerin hakkını verme, tonlama, hecele-



Ahmet Kutsi Tecer

rin vurgusu, uzunluğu, kısalığı gibi özelliklere dikkat etme. Sağdeyi.

tecziye Ar. i. Cezalandırma.

teçhiz Ar. i. Donatma, pusatlandırma.

teçhizat, -tı Ar. ç. i. Donatım.

tedafüi Ar. s. Savunma üzerine olan, savunmalık.

tedahül Ar. i. Geçişme.

tedai Ar. i. Psi. Çağrışım.

tedarik, -ki Ar. i. Araştırıp bulma, sağlama.

tedarikte bulunmak b. f. Hazırlık yapmak.

tedavi Ar. i. ★ 1. İyileştirme. ★ 2. Otama.

tedavül Ar. i. Sürüm, geçerlik, elden ele geçme: Paranın tedavülü.

tedbir Ar. i. Bir kötülüğü önlemek için önceden yapılan iş: Asayiş tedbirleri. [Précaution — Precautionary measures]

Tedder, Arthur William (Doğ. 1890) İngiliz hava mareşali. 1936'da Uzakdoğu İngiliz hava kuvvetleri komutanlığına, 1940'da Ortadoğu hava kuvvetleri başkomutanlığına getirildi. Kazablanka konferansından sonra İngiliz - Amerikan hava kuvvetleri komutanlığına atandı ve mareşalliğe yükseltildi. Normandi çıkarmasında General Eisenhower'in yardımcılığına getirildi.

tedfin Ar. i. Ölüyü toprağa gömme.

tedhiş Ar. i. Dehşete düşürme, korku salma, yıldırma.

tedip Ar. i. Uslandırma, yola getirme.

tedirgin s. Rahatı bozulmuş, yerinde rahat edememiş. [Mécontent — Restless, uneasy, discontented]

tediyat, -tı Ar. ç. i. Tediyeler.

tediye Ar. i. ★ 1. Ödeme. ★ 2. Ödenmiş para.

Tedmür Suriye'de eski bir şehir. Kalıntıları Şam'ın 190 km. kuzeydoğusunda ve Halep'in 225 km. güneydoğusundadır. Süleyman Peygamber tarafından kurulduğu söylenirse de daha önceki zamanlarda kurulmuş olduğu anlaşılıyor.

tedricen Ar. zf. Derece derece.

tedricî Ar. s. Derece derece giden.

tedris Ar. i. (Çoğulu: Tedrisat) Ders verme, öğretme, öğretim.

tedvin Ar. i. Yayımlanan kanunları, yönetmelikleri v.b. bir araya toplayarak düzenleme.

tedvir Ar. i. ★ 1. Döndürme, devrettirme. ★ 2. Çevirme, yönetme.

teeddüp Ar. i. Birine karşı saygı dolayısıyla kendini tutma; saygı dolayısıyla cesaret edememe.

teehhül Ar. i. Evlenme.

teehhür Ar. i. Gecikme.

teenni Ar. i. Ağır, ihtiyatlı ve akıllı davranma.

teessüf Ar. i. Esef duyma, esef etme, eseflenme, acınma, yazıklanma.

teessür Ar. i. ★ 1. Tesire uğrama, etkinme. ★ 2. Üzülme, yerinme, kederlenme, hüzünlenme.

teessüs Ar. i. ★ 1. Kurulma. ★ 2. Yerleşme, temelleşme, kökleşme.

teeyyüt Ar. i. Doğru çıkma, gerçekleşme.

tef Ar. i. Yuvarlak bir kasnağa gerilmiş deriden yapılma, vurgulu çalgı. Zilli türü de vardır.

tefoir Ar. i. Coğ. Jeol. Akaçlama.

tefe i. Dokuma tezgâhında tarağı tutan aygıt.

tefeci i. Yüksek faizle ve el altından ödünç para veren kimse. esk. Murabahacı. [Usurier — Usurer]

tefehhüm Ar. i. Anlama.

tefekkür Ar. i. Düşünme.

tefe koymak b. f. Hakkında alaylı dedikodu yapmak.

Tefen Bak. Gökçebey.

Tefenni Burdur'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 835 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 19 200, merkezinin nüfusu 2 886'dır. Önemli akarsu Bozçay'dır. Tahıl ve şekerpancarı yetiştirilir. Kasaba Burdur'a 57 km. uzaklıktadır.

teferruat, -tı Ar. ç. i. Ayrıntılar.

tefessüh Ar. i. Çürüme, bozulma, kokuşma.

tefevvuk, -ku Ar. i. Üstünlük, üstün gelme, üst gelme.

tefeyyüz Ar. i. Yükselme, ilerleme.

tefrik, -ki Ar. i. ★ 1. Ayırdetme. ★ 2. Ayırma.

tefrika Ar. i. ★ 1. Duyguların, menfaatlerin çatışması dolayısıyla bir ya da birkaç kişi arasında meydana gelen ayrılık. Nifak. ★ 2. Ed. Bir gazete ya da dergide parça parça çıkan ve her parçası bir önceki sayıdakinin devamı olan yazı. Bölün. [Série — Serial]

tefriş Ar. i. Döşeme.

tefrit, -ti Ar. i. Tersine aşırılık. İfrat karşıtı.

tefsir Ar. i. ★ 1. Yorum anlamdaşı. ★ 2. Kur'an'ı yorumlayan bilim ya da bunun kitabı.

Teftazani, Sadettin Mesut bin Ömer (XIV. yüzyıl) İslâm din bilgini. Horasan'ın Teftazan köyünde doğdu. Timur'un hizmetinde bulunmuş ve ondan büyük saygı görmüştür. Tefsir, fıkıh, akaid ve diğer İslâm bilimleri üzerine yazdığı eserler, kendisinden önce yazılmış eserlerin çoğunu hükümsüz bırakmıştır.

teftiş Ar. i. Bazı işlerin, ilgililerce iyi ve doğru yürütülüp yürütülmediğini inceleme. [Inspection — Inspection]

tegafül Ar. i. Anlamamazlıktan gelme, anlamaz görünme.

Tegucigalpa Honduras'ın başkenti. Nüfusu 134 000'dir. Hayvan yetiştirilen ve altın ve gümüş madenleri bulunan önemli bir bölgenin merkezindedir.



S. M. bin Ömer Teftazani

teğelti i. Eyerin altına konulan keçe. [Feutre de selle — Saddle - pad]

teğet i. Geom. Bir eğriye ancak bir noktada değen doğru. esk. Mümas. [Tangente — Tangent]

teğmen i. Ask. Takım komutanlığı görevini yapan, asteğmenle üsteğmen arasındaki rütbe. [Lieutenant — Lieutenant]

tehacüm Ar. i. Üşüşme, toplaşma.

tehalük, -kü Ar. i. Can atma, derin istekle sarılma.

tehcir Ar. i. Göç ettirme.

tehdit Ar. i. Gözdağı; gözdağı verme, gözünü korkutma. [Menace — Threat, menace]

tehevvür Ar. i. Büyük hiddet, şiddetli kızgınlık.

teheyyüç Ar. i. Heyecan, heyecanlanma.

tehir Ar. i. ★ 1. Geciktirme. [Retardation — Delaying] ★ 2. Sonraya bırakma, başka bir zamana bırakma. [Ajournement — Postponement]

tehlike Ar. i. Ölüm ya da büyük zarar ihtimali: Boşu boşuna tehlikeye atılmak doğru değildir. [Danger, péril — Danger]

tehzil Ar. i. ★ 1. Alaya alma. ★ 2. Ed. Bir eserin gülünç bir eşini meydana getirme. Gülünçleme.

tehzip Ar. i. Düzeltme, iyileştirme.

tein i. Çayda bulunan ve kafein niteliğinde olan etkili madde.

tek, -ki s. ★ 1. Eşi bulunmayan, biricik. [Seul, unique — One, single] ★ 2. Başkalarının son derece üstünde olan. [Unique Unique] ★ 3. Mat. İki ile tam sayı olarak bölünemeyen: Üç, beş, yedi tek sayılardır. [Impair — Odd] ★ 4. i. İkisi bir takım meydana getirenlerden her biri: Terliğimin teki. [Chacune — One] ★ 5. zf. Sırf....... için: Tek rahatsız etmiyeyim diye gelmedim. [Seulement — Merely, solely] ★ 6. zf. Yeter ki: Tek düşman ölsün de nasıl ölürse ölsün. [Il suffit que — As long as]

tek i. Bot. Asya'nın ve tropikal okyanusun, mineçiçeğigillerden, büyük bir ağacı. [Teck — Teak]

tekabül Ar. i. Karşılık olma, karşılama.

Tek, Ahmet Ferit (Doğ. 1877) Gazeteci, devlet adamı. Harb Akademisi'ni bitirdi. Politika ile uğraştığı için Trablusgarp'a sürüldü. 1900'de Fransa'ya kaçarak Paris'de siyasî bilimler okulunu bitirdi. 1908'den sonra İstanbul'a döndü. Milletvekili oldu. İttihat ve Terakki'den ayrılarak 1912'de Millî Meşrutiyet Fırkası'nı ve «İfham» gazetesini kurdu. Bir süre Sinop'a sürülmüş, Kiyef'de başşehbenderlik yapmış, bayındırlık bakanlığına getirilmiştir. Son Osmanlı Meclisi Mebusanı'ndan Ankara T.B.M.M.'ne geçti. 1920-1921 yıllarında maliye, 1923-1924 yıllarında içişleri bakanı olarak hükümette bulundu. Sonra büyükelçi olarak yurt dışına çıkmış, Tokyo elçiliğinden emekliye ayrılmıştır. Eşi Müfide Ferit Tek, yazıları ve kitapları ile tanınmıştır.

tekâmül Ar. i. Evrim, gelişim.

Tekand, Baha Esat (Doğ. 1894) Hukukçu, işletmeci. Rodos'da doğdu. Lozan ve Ankara hukuk fakültesini bitirdi. 1940-1951 arasında Şeker Fabrikaları genel sekreterliği, genel müdürlüğü yaptı. Mesleğiyle ilgili yazılar yazdı; eserler verdi.

tekâsüf Ar. i. Yoğunlaşma, sıklaşma, koyulaşma, toplaşma.

tekaüdiye Ar. i. Emekli aylığı.

tekaüt Ar. i. ★ 1. Emekliye ayrılma. ★ 2. (Halk dilinde) Emekli.

tekbencilik b. i. Fel. Gerçeğin kişisel benlikten ibaret bulunduğunu, insanın kendinden başka gördüğü her şeyin, düşte görülenler gibi, gerçek varlık olmadığını ileri süren felsefe. Solipsizm. esk. Eneiye. [Solipsisme — Solipsism]

tekbir Ar. i. Tanrı'nın ululuğunu anmak için söylenen «Allahuekber» sözü.

tekçe i. Bir topluluk meydana getiren şeylerin her biri.

tekdelikliler ç. b. i. Zo. Memeli hayvanların, Avustralya'da bulunan bir takımı. Gagalı ve parmakları perdeli olduğu için kuşları andırırlar. esk. Vahidüs-sükbe. [Monotrémes — Monotremata]

tekdir Ar. i. Azar; azarlama.

tek durmak b. f. Rahat durmak, uslu durmak.

tekdüzen b. s. Bir düzen, bir şekil üzere olan. esk. Muttarit. [Monotone, uniforme — Uniform, monotonous]

Teke İstanbul'un Şile ilçesi bucaklarından. 6 köylü bucağın nüfusu 2 478, merkezinin nüfusu 453'dür.

teke i. Erkek keçi. Boyu ve boynuzları dişi keçiye kıyasla büyüktür.

tekeffül Ar. i. Kefil olma.

tekel b. i. Bazı malların yapımının ve satışının devletin, bir kişinin ya da bir şirketin elinde bulunuşu. esk. İnhisar. [Monopole — Monopoly]

Tekel Genel Müdürlüğü Gümrük ve Tekel Bakanlığı'na bağlı katma bütçeli bir müdürlük. Osmanlı İmparatorluğu zamanında bazı maddelerin işletilmesi imtiyazı yabancı şirketlere verilmişti. Cumhuriyet devrinde bu şirketler satın alınmış ve işletme hakkı devlete geçmiştir. Tütün, içki ve tuzu içine alan bu işletmeler 1931'e kadar Maliye Bakanlığı'na bağlı iken 29.12.1931 tarihinde 1909 sayılı kanunla kurulan Gümrük ve Tekel Bakanlığı'na bağlı bir Genel Müdürlük haline getirilmiştir.

Tekeli Dağı Sivas'ın kuzeyindedir. En yüksek yeri 2 621 m. dir.

tekellüf Ar. i. Kendi isteğiyle girişilen külfet ve yorgunluk: Aramızda teklif tekellüf mü var?...

tekel maddeleri ç. b. i. Tekel tarafından yapılan ve satılan maddelere verilen ad.

tekemmül Ar. i. Olgunlaşma, tamlaşma, tümlenme.

teker i. Merkezinde bulunan bir eksen çevresinde dönebilir kurs ya da çember çerçeve: Araba tekeri. [Roue — Wheel]

tekerklik b. i. Monarşi anlamdaşı.

tekerlek i. ★ 1. Teker [Roue — Wheel] ★ 2. s. ve i. Kalıpta tekerlek biçimi verilmiş (peynir, balmumu v.b.). [Rond — Disc, disk]

tekerleme i. ★ 1. Tuhaflık amacıyla masalların başında ve söz arasında, kelimelerin benzerliğinden de yararlanarak söylenilen, «evvel zaman içinde, kalbur saman içinde» gibi yarı anlamlı, sözler [Calembour — Rigmarole] ★ 2. (Halk edebiyatında) Saz şairleri arasında yapılan koşuk (şiir) yarışması.

tekerlemek f. Yuvarlamak. [Rouler — To roll]

tekerrür Ar. i. Tekrarlanma, yenilenme.

teke sakal b. i. Bot. Bileşikgillerden filizleri sebze olarak kullanılan otsu bir bitki.

tekevli b. s. Eşi (karısı ya da kocası) bir tek olan. [Monogame — Monogamous]

tekevvün Ar. i. Oluş, var olma. Doğuş.

tekfin Ar. i. Kefenleme, ölüyü kefenle sarma.

tekfur i. Bizans İmparatorluğu'nun bağımsız valilerine ve Anadolu'nun bazı Hıristiyan beylerine verilen ad.

tek hücreli b. s. Biyo. Bir hücreden meydana gelmiş (hayvan ya da bitki): Amip bir hücreli bir hayvandır. [Unicellulaire — Unicellular]

tekid Ar. i. ★ 1. Pekitme. ★ 2. (Yazılı bir emir v. b. için) Tekrarlama.

tekil s. Gra. Birden fazla olmayan. Çoğul karşıtı. esk. Müfret. [Singulier — Singular]

tekin s. ★ 1. Eşi olmayan, biricik, uğurlu. [Unique — Unique] ★ 2. İçinde kimse bulunmayan, ıssız: Tekin bir ada. [Inhabité — Deserted]

Tekin, Alp Gazneliler Devleti'nin kurucusu ve Sebüktekin'in kayın babası.

tekinsiz s. Fel. İlkel topluluklarda kullanılması uğursuz sayılan şey. Tabu. [Tabou — Taboo]

tekir s. ★ 1. Kaplan gibi, postu siyah çubuklarla ve beneklerle karışık kül rengi ya da boz renkte olan (kedi). [Tigré — Tabby] ★ 2. i. Orta Asya'nın karlı dağlarında yaşayan, pars büyüklüğünde, postu soluk kül renginde ve kül rengi benekli büyük kedi. [Once — Mountain - panther]

tekir balığı b. i. Zo. Kemikli balıkların dikenli yüzgeçliler takımının barbunyagiller familyasının bir türü. Boyu 15 cm.'i geçmez. Barbunyaya benzer.

Tekirdağ Trakya Bölgesi'ndeki illerimizden biri ve merkezi olan şehir Yüzölçümü 6 218 km² olan ilin nüfusu 287 598, bucak ve köyleri dışında şehrin nüfusu 97 056'dır. Merkez ilçesinden başka Çerkezköy, Çorlu, Hayrabolu, Malkara, Muratlı, Saray ve Şarköy ilçeleri vardır. Tahıl, şekerpancarı ve ayçiçeği yetiştirilir, bağcılık ve şarapçılık yapılır. Şehir, Marmara kıyısında bir limandır. İlkçağ'daki adı Rhaedestus'dü. XII. yüzyılda Venedikliler'in eline geçti. 1357'de ise Osmanlılar'ın oldu. Eski eserler arasında Mimar Sinan'ın yaptığı Rüstem Paşa Camisi, Gazanfer Bey'in yaptırdığı Orta Cami ve hamamlar önemlidir.



Tekke Amasya'nın Taşova ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 12 328, merkezinin nüfusu 924'dür.

tekke i. ★ 1. Tarikat adamlarının toplanıp tarikat gereklerini yaptıkları yer. ★ 2. Eskiden atış, güreş ve saire talimleri yapılan yer. ★ 3. Külb. Esrar içilen yer.

tekke edebiyatı b. i. Ed. Tasavvuf fikirlerini halka aşılamak için tarikat şairlerinin halk edebiyatı içinde meydana getirdikleri özel bir edebiyat.

Tekkiraz Ordu'nun Ünye ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 14 915, merkezinin nüfusu 614'dür.

teklif Ar. i. ★ 1. İleri sürme: Size iki şey teklif edeceğim. [Proposition — Proposal] ★ 2. Vergi. ★ 3. Karşısındakinden sıkılacak şekilde hareket ve konuşma: Aramızda teklif yok. [Cérémonie — Ceremony]

teklik i. ★ 1. Tek, bir olma hali. esk. Vâhidiyet. [Unicité — Unity] ★ 2. Külb. Bir lira.

Tekman Erzurum'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 894 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 23 935, merkezinin nüfusu 843'dür Kuzeyinde Palandöken (3 124 m.), güneyinde ise Bingöl dağları (3 250 m.) yükselir. Tahıl tarımı küçük ölçüde yapılır. Başlıca gelir kaynağı hayvancılık ve hayvan ürünleridir. Kasaba, Palandöken'den aşan 50 km. lik bir yolla Erzurum'a bağlıdır. 1966'da depremden büyük zarar görmüştür.

tekme i. Ayakla vuruş. [Coup de pied — Kick]

tekmelemek f. Tekmeyle vurmak. [Donner coup de pied — To kick]

tekmil Ar. i. ★ 1. Başlanmış bir işi bitirme, tümleme, tamamlama. ★ 2. s. Bütün, tüm. ★ 3. s. Eksiksiz: Tekmil sınıf, hocayı selâmladı.

tekne i. ★ 1. Türlü işlerde kullanılmak üzere, türlü maddelerden yapılan, en çoğu boyu eninden büyük çukur kap. [Auge — Trough] ★ 2. Geminin omurga, kaburga ve kaplamadan ibaret olan kısmı. [Coque, carcasse — Hull] ★ 3. Her türlü deniz taşıtı. [Navire — Vessel] ★ 4. Jeol. İneç.

teknik Yun. i. ★ 1. Bilimsel buluşların, doğanın insan yararına değiştirilmesi ya da denetlenmesi amacıyla kullanılması sonunda ortaya çıkmış uygulama alanının tümü. Teknik gelişme. bilimsel buluşlarla sıkı sıkıya ilgilidir Bilginlerin kuramsal buluşları, teknikte yararlı hale getirilir. [Technique — Technics] ★ 2. s. Bu uygulamalarla ilgili. [Technique — Technical] ★ 3. Yol, yordam, yöntem. [Technique — Technique]

tekniker Yun. Al. i. Teknikçi.

teknikolor İng. i. Si. Özel bir kamera ile, üç ayrı eriyik üzerine aynı sahnenin, aynı anda üç ayrı renkteki görüntülerinin alınmasına dayanan bir renkli filim işlemi. Sonradan bu üç ayrı eriyik teknik işlemlerle aynı pozitifte birleştirilir.

teknikum Alm. i. Teknik öğrenim ve öğretim.

teknisyen Fr. i. Tekniğin bir dalında uzmanlaşmış, ustalaşmış teknik adamı. Dilimizde, genel olarak mühendis dışındaki teknik elemanlar için kullanılır.

teknoloji Yun. Bir endüstri koluyla ilgili yapım yöntemlerinin, aygıtlarının incelenmesiyle oluşan bilgi kolu.

tek oturmak b. f. Rahat durmak, yaramazlık etmemek.

tekparmaklılar ç. b. i. Zo. Memeli hayvanların, gergedan gibi bir ayağında tek parmağı olanlar takımı. esk. Ferdiyülesabi. [Périssodactyles — Odd - toed ungulates]

tekrar Ar. i. ★ 1. Bir şeyi yeni baştan söyleme, yapma. [Répétition — Repetition] ★ 2. i. Ed. Aynı şeyi, söze ağırlık verecek tarzda yeni baştan söyleme. Geneleme (gene, tekrar anlamındaki gene zarfından). [Tautologie — Tautology] ★ 3. zf. Bir daha, gene, yine: Tekrar geliniz. [De nouveau. encore — Again]

Teksas A.B.D. eyaletlerinden biri. Nüfusu 9 579 000, merkezi Austin, önemli şehirleri Huston ve Dallas'dır. 1846 yılına kadar Meksika sınırları içindeydi, sonradan A.B.D.'ne geçmiştir.

teksif Ar. i. ★ 1. Yoğunlaştırma. ★ 2. Koyulaştırma. ★ 3. Bir noktada toplama.

teksir Ar. i. Çoğaltma

tekst Fr. i. Bir yazarın eserinin orijinali. esk. Metin.

tekstil Lat. s. Dokumacılıkla ilgili.

tekstil endüstrisi Lat. Fr. b. i. Dokuma endüstrisi.

tektanrıcılık b. i. Tek tanrı inancına dayanan dinlere verilen ad. [Monothéisme — Monotheism]

tektonik Yun. i. Yerkabuğunun yapısını ve iç kuvvetler etkisiyle yer kabuğunda meydana gelen kıvrımlanma, kırılma gibi değişiklikleri inceleyen bilim dalı.

tekvin Ar. i. Oluşturma, varetme, yaratma.

tekzip Ar. i. Yalanlama. [Démenti — Denial, contradiction, declaming]

tel i. ★ 1. Demet halinde hayvan ya da bitki oluşumlarını meydana getiren ve iplik biçiminde olan madde Liyf. [Fibre — Fiber, fibre] ★ 2. Türlü madenlerden çeşitli işlerde kullanılmak üzere yapılan ince ve uzun nesne: Demir tel; bakır tel. [Fil métallique — Wire] ★ 3. s. Telden yapılmış. ★ 4. s. Bu biçimde: Tel kadayıf.

tel Fr. i. Telgraf sözünün kısaltılmışı.

Tel Cezayir'in ve Fas'ın, Atlas dağlarıyla Akdeniz arasında yer alan dağlık, fakat verimli bölgesi. Portakal, bağ ve tarıma elverişlidir.

tela İta. i. Elbisenin göğüs kısmında kumaşla astar arasına konan ve orasını kabarık ya da düz tutmaya yarayan kıl kumaş.

telaffuz Ar. i. Tane tane söyleme. [Prononciation — Pronunciation]

telafi Ar. i. (Ziyan olanın) Yerini doldurma. [Compensation — Compensation, recuperation, making up]

telâki Ar. i. Buluşma, kavuşma.

telâkki Ar. i. ★ 1. Anlayış, görüş. ★ 2. Fel. Kavrayış.

telâkki etmek b. f. Almak, ... ye almak, saymak, (şöyle ya da böyle) anlamak.

telâş Ar. i. Herhangi bir endişeden ileri gelen acele. [Agitation — Flurry, hurry]

telatin i. Bir çeşit sağlam ve yumuşak sahtiyan. Kendine özgü hoş bir kokusu vardır.

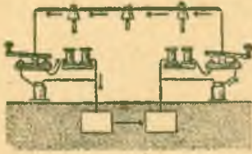
Tel - Aviv (İsrail) Akdeniz kıyısında 390 000 nüfuslu bir şehir. Filistin'e göç hareketinin merkezi bu şehirdir. Çeşitli endüstri kolları gelişmiştir.

teldolap b. i. İçinde yemek saklanan ve hava alması için üç ya da dört tarafı ince ve sık tel kafesle kaplanmış olup serin yere asılan küçük dolap.

teledifüzyon Yun. Fr. b. i. Tek. Telefon donanımından yararlanarak, yüksek frekanslı akımlarla abonelere radyo yayını yapmak.

telef Ar. i. ★ 1. Yoketme, öldürme. ★ 2. Yersiz olarak harcama.

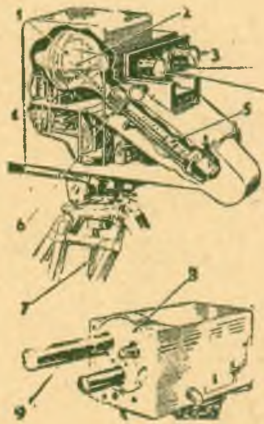
teleferik Yun. Fr. b. i. İki nokta arasına gerilmiş çelik halat üzerinde kayarak, havada giden taşıt. İnsan ya da malzeme taşınmasında kullanılır. [Téléphérique — Teleferic]



TELGRAF

Mors işaretlerini ileten elektrik akımının devresi, p-raktan tamamlanır. Böylece iki merkez arasına, çift hat yerine tek hat çekmek yetişir.

TELEVİZYON KAMERASI



1) Foto elektrik hücre ekranı. 2) Işık ışını. 3) Odak mercekleri. 4) Birinci amplifikatör. 5) Elektron atıcısı. 6) Saptırıcı bölmeler. 7) Kablo. 8) Döner mercek taşıyıcı. 9) Tele objektif.

telefon Yun. i. Uzak iki nokta arasında konuşmayı sağlayan aygıt. Mikrofon önünde yapılan konuşma, bir elektrik devresinde, sesin şiddetine göre değişen bir akım yaratır. Bu akım, karşıdaki dinleyicinin kulaklığında tekrar ses haline çevrilir. Telefon şebekesinde her aboneye bir aygıt ve bir numara verilir. Konuşmak isteyen, konuşmak istediği abonenin numarasını çevirerek onun aygıtındaki elektrik zilinin devresini kapatır; zili çaldırır. Eski telefonlar manyetoluydu. Telefon aygıtının yanındaki bir kol çevrilerek manyeto ile gerilim üretilirdi. Modern telefon santrallarında bir jeneratör, manyetoyu gereksiz hale getirmiştir. [Telephone — Telephone]



TELEFON

Telefon mikrofonla kulaklığı bir arada taşıyan aygıt: 1) Mikrofonun kömür tozu. 2) Mikrofon önünde titreşen levha. 3) Kulaklık bobinleri. 4) Bobinleri çekip bıraktığı levha.

telefon etmek Yun. T. b. f. Birine telefonla bir şey söylemek. [Téléphoner — To phone, telephone]

telefonlaşmak f. Telefonla konuşmak.

telefon santralı b. i. Tek. Bütün telefon abonelerinin elektrik devrelerinin bağlı olduğu merkez Burada, bir jeneratör, birbirini arayan abonelerin numaralarını otomatik olarak düşüren makineler, her abonenin yaptığı konuşma sayısını saptayan sayaçlar vardır. Yurdumuzda büyük şehirlerde, otomatik telefon santralları kurulmuştur. Küçük yerlerde ise, aboneler konuşmak için santralda çalışan görevliden yararlanır. Bizde şehirlerarası ve ülkelerarası konuşmalar da otomatik değildir.

telek i. Biyo. Kuşların kanatlarındaki ve kuyruğundaki uzun tüy. esk. Riş. [Penne — Beam - feather]

teleke i. Biyo. Kuş kanadı telekelerinin uzun ve sertlerinden her biri. esk. Kıbarı risat.

Teleki, Pal, Kont (1879-1941) Macar devlet adamı. Profesörlük, 1920'de dışişleri, 1938'de millî eğitim bakanlığı, 1939-1940 yıllarında başbakanlık yaptı. II. Dünya Savaşı'nda Erdel (Transilvanya)'in Macaristan'a katılmasını sağladı. 1940'da Yugoslavya ile bir anlaşma imzalamıştı; Almanlar Yugoslavya'yı işgal için Macaristan'dan geçerken, kendini öldürdü.

telekomünikasyon Yun. Fr. i. Tek. Elektrik ya da optik yöntemlerle, haber iletiminin genel adı. Uzaklara, işaret (telgraf), ses (radyo, telefon), resim (televizyon) v.b göndermek için telekomünikasyon tekniğinden yararlanılır.

teleks Uzak iki nokta arasında yazı iletimini sağlayan aygıt. Telgraf gibi çalışan teletip sistemini kullanır. Haberi veren, daktilo klavyesi gibi bir klavyede haberi yazar. Alıcı, bu haberi, gene daktiloda yazılmış gibi kâğıt üzerine geçirir. Birçok yerde, en çok da gazetelerde, şehirlerarası haber, yazı iletilmesinde kullanılır. [Télex — Telex machine]

teleme i. Bir cins güzel peynirin adı. Daha çok «teleme peyniri» diye kullanılır.

telemekanik Yun. Fr. i. Bak. Uzaktan komuta.

teleme peyniri gibi b. s. Tombul ve beyaz tenli (kadın).

telemeteorograf Yun. i. Meteoroloji işaret ve haberlerini uzaklara iletmede kullanılan aygıt. [Télémmétéorographe — Telemeteorography]

telemetre Yun. i. Uzak bir nokta ile aramızdaki uzaklığı ölçmeye yarayan aygıt. [Télémètre — Telemeter]

teleobjektif Fr. i. Tek. Fotoğrafçılıkta çok uzun odağı ile uzaktaki cisimlerin yakın görüntülerinin alınmasını sağlayan mercek çeşidi. [Téleobjectif — Telephoto lens]

teleoloji Yun. i. Fel. Erekbilim. [Téléologie — Teleology]

telepati Yun. i. Canlı kişiler arasında, konuşma olmadan, zaman ve uzaklık engelleri tanımadan meydana geldiği ileri sürülen fikir ve duygu alışverişi. Uzaduyum. [Télépathie — Telepathy]

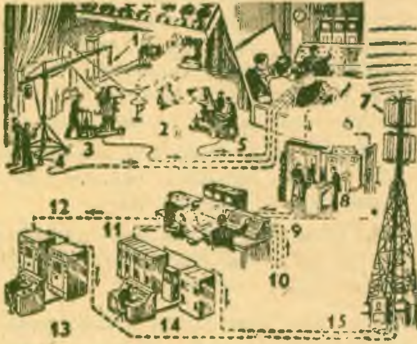
teles s. Telleri meydana çıkacak kadar yıpranmış (kumaş).

telesinematograf Yun. i. Bir sinema filmini televizyonda yayınlamayı gerçekleştiren aygıt. [Télécinématographe — Telecinematograph]

teleskop Yun. i. Gök cisimlerini ve gök olaylarını incelemeye yarayan, bir çeşit dürbün. Dibine içbükey bir ayna yerleştirilir. Aynadan yansıyan ışık ışınlarının görüntüsü, mercekler yoluyla göze düşürülür. [Télescope — Telescope]

televizyon Yun. Fr. i. Fiz. Uzak iki nokta arasında görüntü iletilmesini sağlayan düzen. Uzakgörüm. Esası fotosel hücredir. Bu hücre üzerine düşen ışığın şiddetine göre değişen bir elektrik akımı verir. Televizyon alıcısında böylece elde edilen akım, büyütüldükten sonra radyo dalgalarıyla uzaklara gönderilir. Antenle alınan akım, alıcı aygıtta bu sefer görüntü şekline çevrilir. Alıcı ise cam bir tüptür. İçinde elektron akımı sağlanır. Tübün dibine flüoresan bir madde sürülmüştür. Bu madde, üzerine düşen elek-

tron miktarına göre aydınlanır. Televizyonu seyredenler tübün dışından bu görüntüleri seyreder. Televizyon yayını sırasında, radyo dalgalarıyla, ayrıca ses de iletilir. Son zamanlarda renkli televizyon yapılmıştır. İlk televizyon denemelerini İngiliz fizikçisi John Logie Baird (1888-1946) yapmıştır. Televizyon dalgaları, radyo dalgalarının kurallarına göre dağılmadığı için, televizyon yayını kısa aralıklarla yapılabilmektedir. Bu durumu önlemek için gerekli yerlere ara postalar yapılır. [Télévision — Television]



TELEVİZYON

1) Mikrofon. 2) Stüdyo. 3) Kamera. 4) Sesi ileten kablo. 5) Kamera. 6) Prodüktör kontrol odası. 7) Görüntü anteni. 8) Stüdyo kontrol odası. 9) Merkez kontrol odası. 10) Giriş ve çıkışlar. 11) Görüntü. 12) Ses. 13) Ses iletici̇si. 14) Görüntü ileticisi. 15) Anten.

telgraf Yun. i. ★ 1. Birbirinden uzak iki nokta arasında, bazı işaretleri, elektrik akımından yararlanarak iletip haberleşmeyi sağlayan düzen. İki merkezde birer anahtar vardır. Ayrıca iki merkez elektrik telleriyle birbirine bağlanmıştır. Verici memur, bu devrenin anahtarını uzun ya da kısa sürelerle kapatarak Mors işaretlerini gönderir. Alıcı da bu işaretleri kâğıda çizgi ve noktalar halinde aktarır. Mors alfabesi yerine harfler konunca haber iletilmiş olur. [Télégraphie — Telegraphy] ★ 2. Telgraf yoluyla verilen ya da alınan haber. [Télégramme — Telegram]

telgraf çekmek Yun. T. b. f. Telgrafla haber göndermek, tel çekmek, tellemek. [Télégraphier, câbler — To cable]

telhis Ar. i. Özet, özetleme.

telif Ar. i. ★ 1. Uzlaştırma. ★ 2. Bir eser yazma.

telif hakkı Huk. Bir fikir eserini yaratan kişinin bu eserden doğan haklarının bütünü. Esere yapılan tecavüzleri engellemek, eserin gelirinden yararlanmak, telif hakkına giren haklardandır. [Droits d'auteur — Copyright]

tel'in Ar. i. Lânet okuma, kargıma.

teliz i. Bitkisel tellerden seyrek örgülü büyük torba.

tel kadayıf b. i. İncecik teller halinde dökülmüş hamurdan yapılan bir çeşit tatlı.

telkin Ar. i. ★ 1. Zihinde yer ettirme: Çocuklara iyi fikirler telkin etmeli. [Suggestion — Insinuation] ★ 2. Zihinde yer ettirilen düşünce: Ben kimsenin telkinine kapılmam. [Suggestion — Suggestion] ★ 3. (Halk dilinde: Talkın) Ölü gömüldükten sonra mezar başında «Lâ ilâhe illâllah Muhammedün Resulullah» cümlesinin okunmasıyla yapılan kısa tören.

tellâk i. (Ar. Dellâk'dan) Çarşı hamamlarında müşterilere kese, sabun sürüp yıkayan kimse.

tellâl i. (Ar. Dellâl'den) ★ 1. Bir şeyin satılacağını ya da herhangi bir şeyi halka bildirmek için çarşıda pazarda yüksek sesle bağıran kimse. ★ 2. Satışta aracı.

tellâl çağırmak Ar. T. b. f. Bir şeyi çok açık olarak haber vermek.

tellâllık i. ★ 1. Tellâlın yaptığı iş. ★ 2. Tellâla verilen ücret ya da yüzde.

Tellâlzade, İsmail Efendi (Ölm. 1871) Besteci. Hamamizade Dede İsmail Efendi'nin öğrencisidir. II. Mahmut ve Abdülmecit devrinde saray müzikçisiydi. Besteleri, eski Türk müziğinin en güzel örnekleridir.

tellendirmek f. (Sigara, çubuk...) Yakıp tüttürerek içmek.

telleyip pullamak b. f. ★ 1. Aşırı süslerle süslemek. ★ 2. mec. Değerinden çok övmek.

telli bebek b. s. Delişmen, hoppa.

tellür i. Kim. Te sembolüyle gösterilen, yoğunluğu 6,25 olan, 450° C de ergiyen, kızdırılınca alevlenip gaz çıkararak yanan mavimtırak beyaz renkte bir maden. [Tellure — Tellurium]

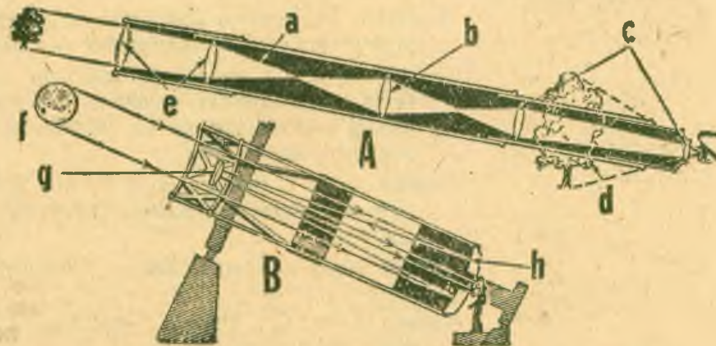
Tel, Mesut Cemil (1902-1963) Besteci, kemençeci ve viyolonselist. İstanbul'da doğdu. Tamburi Cemil Bey'in oğludur. İlk müzik

BÜYÜK BİR AYNALI TELESKOP



A) Yıldızdan gelen paralel ışınlar teleskobun dibindeki içbükey aynaya gider. B) Odak ve gözlemci. C) İçbükey aynadan yansıyan ışınlar.

TELESKOP



A) MERCEKLİ TELESKOP : a) Paralel ışınlar ince kenarlı mercek tarafından odaktan geçecek şekilde kırılır. b) Görüntüyü düzelten mercek. c) Oküler mercekleri. d) Görüntünün büyümüş hali. e) Objektif mercekleri. B) AYNALI TELESKOP : f) Yıldız. g) Ayna. h) İçbükey ayna.

derslerini babasından aldı. Eğitimine Berlin Devlet Akademisinde viyolonsel dersleri alarak devam etti. Ankara ve İstanbul Konservatuvarı'nda, öğretim üyeliği, Ankara ve İstanbul radyoları müdürlüğü yapmıştır. Türk folklor müziği çalışmaları ve müzik görüşlerini açıklayan radyo konuşmalarıyla Türk müziğine çok şey kazandırmıştır.

telmih Ar. i. Ed. Bir kimseyi, bir şeyi, bir olayı hatıra getirecek bir sözü bilerek söyleme ya da bu amaçla söylenmiş kelime, cümle, anıştırma yapma, anıştırma.

tel örgü b. i. ★ 1. Dikenli tellerle meydana getirilen duvar. [Clôture en fil — Wire-netting] ★ 2. Savaşta, siperler önünde dikenli tellerle meydana getirilen engeller. [Barbelés — Barbed wire]

telsiz s. ★ 1 .Teli olmayan. ★ 2. Arasında elektrik devresi kurulmadan çalışan (telgraf, telefon). [Télégraphie sans fil — Wireless]

telsiz telgraf b. i. Tek. ★ 1. Elektromagnetik dalgalarla (radyo dalgaları) haberlerin iletilmesi. Radyotelgraf da denir. Bak. radyo. ★ 2. Bu yolla gönderilen telgraf. [Radiotélégraphie — Radiotelegraphy]

teltik i. Bir şeyin tamamlığını bozan eksik ya da artık.

telve i. Fincanın dibine oturan kahve tortusu.

tem, tema Yun. i. ★ 1. Tekrarlanan konu. ★ 2. Müz. Bir besteyi oluşturan esas motif. Ana konu. [Thème — Theme]

temadi Ar. i. Sürme, sürüp gitme, uzama.

temaruz Ar. i. Yalandan hastalanma.

temas Ar. i. ★ 1. Değme. ★ 2. Görüşüp konuşma : O adamla hiç temasım yok. ★ 3. Ulaştırma, ulaşım. ★ 4. Dokunma.

temasa geçmek b. f. Konuşmak üzere buluşmak.

temaşa Far. i. ★ 1. Hoşlanarak bakma, seyretme, seyir. ★ 2. Tiyatro sanatı, temsil.

temayül Ar. i. Eğilme, yönseme.

temayüz Ar. i. Kendini gösterme, sivrilme.

tembel s. Çalışmaktan hoşlanmayan, üşenmeyi huy edinmiş olan. [Paresseux — Lazy]

tembih Ar. i. ★ 1. Uyandırma, faaliyetini arttırma. ★ 2. (Çoğulu : Tembihat) Bir şeyin yapılıp yapılmaması ya da yapılma tarzı hakkında verilen öğüt.

temcit Ar. ★ 1. Ululama. ★ 2. Sabaha karşı müezzinin minarede okuduğu Tanrıyı ululama duası.

temcit pilavı b. i. mec. Sık sık tekrarlanan şey.

temdit Ar. i. ★ 1. Uzatma ; sürdürme. ★ 2. Kim. Sulandırma.

temek i. Ahır penceresi.

temel i. ★ 1. Bir yapının, sağlam dayanak buluncaya kadar, toprak içinde aşağıya doğru uzatılan dip duvarları. [Fondement, fondation — Foundation] ★ 2. Fel. Dayanak. [Base — Basis] ★ 3. Başlıca dayanak. ★ 4. Prensip, kaynak. [Fondement, principe, source — Fundamental] ★ 5. s. Başlıca, asıl. [Fondamentale — Basic]

temel atmak b. f. ★ 1. Bir yapının temellerini yapmaya başlamak. [Jeter les fondements — To lay foundation] ★ 2. Kurmak. [Fonder — To found]

temel haklar b. i. Huk. Herkesin kişiliğine bağlı olarak sahip bulunduğu, dokunulamayan, devredilemeyen, vazgeçilemeyen hak ve hürriyetler. Anayasa'mıza göre, devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, kişi huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşamayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal alanlardaki bütün engelleri kaldırmak ve bu hakların gerçekleşmesini sağlamak zorundadır. [Droits fondamentals — Basic rights]

temel kemiği b. i. Anat. Baş kemiklerinden kafa tasının temelinde bulunan kemik. [Sphénoide — Sphenoid bone]

Temelli Ankara'nın Polatlı ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 9 323, merkezinin nüfusu 653'dür.

temelli s. ★ 1. Temeli olan. [Basé, fondé — Having foundation] ★ 2. Geçici ve iğreti olmayıp sonuna kadar sürecek olan. [Permanent — Permanent] ★ 3. zf. Sürekli olarak. [Permanent — Permanently]

temenna Ar. i. Eli alına götürerek yapılan selâm işareti.

temenni Ar. i. Dilek, dileme.

temerküz Ar. i. Merkezlenme, bir merkezde toplanma.

temettü, -ü Ar. i. ★ 1. Kazanç. ★ 2. Bir şirketin kârından, bu kârın devre devre dağıtılması sırasında her ortağa kendi hissesi nispetinde ayrılan kazanç payı. [Dividende — Dividend]

temeyyüz Ar. i. Kendini gösterme.

temin Ar. i. ★ 1. Emin ve sürekli kılma. ★ 2. İnanç verme. ★ 3. Sağlama. ★ 4. Elde etme.

teminat, -tı Ar. ç. i. Garanti.

temiz s. ★ 1. Kirli, lekeli, bulaşık, kusurlu, pürüzlü olmayan. [Net, propre, pur — Clean] ★ 2. Ahlâkça lekesiz. [Pur — Pure] ★ 3. Net. [Claire — Clear] ★ 4. zf. İyi ve uygun tarzda. [Bien — Well]

temize çekmek b. f. Karalamayı temiz bir şekilde yeniden yazmak.

temize çıkmak b. f. Suçsuzluğu anlaşılmak. Beraet etmek.

temizlemek f. ★ 1. Temiz kılmak, kirden ve yabancı maddelerden kurtarmak. [Nettoyer, purger, purifier — To clean] ★ 2. Bitirmek, silip süpürmek. ★ 3. Külb. Öldürmek.

temizlik işleri b. i. Belediyenin şehri temizleme işi.

temiz raporu b. i. Hastalığı olmadığını gösteren rapor.

temkin Ar. i. Ağırbaşlılık.

temlik Ar. i. ★ 1. Mala sahip kılma. ★ 2. Bir malın, sahiplik hakkını başkasına devretme.

temmuz i. Yılın yedinci ayı. 31 gün sürer. [Juillet — July]

Templewood, Samuel John Gurney Hoare (1880-1959) İngiliz devlet adamı. 1910'da milletvekilliğine seçildi. 1922-1929 yıllarında hava, 1931-1935 yıllarında Hindistan, 1935'de dışişleri bakanı oldu. Habeşistan topraklarının İtalya'ya katılması konusunda Laval ile anlaşması onu düşürdü. 1936-1937 yıllarında Amirallik birinci lordu, 1937-1939 yıllarında içişleri, 1940'da hava bakanı, 1940-1944 yıllarında İspanya büyükelçisi olarak görev alan Hoare'a 1944'de soyluluk sanı verildi.

tempo İta. i. ★ 1. Müz. Ölçünün ayrılmış olduğu parçalardan her biri. [Temps — Time] ★ 2. Müz. Bir parçanın yürürlük derecesi. [Tempo — Tempo] ★ 3. mec. Tarz, gidiş, yol. ★ 4. Düzenli ya da ölçülü bir tarzda birbirini izleyen seslerin, hareketlerin tekrarlanışı. [Cadence — Cadence]

temren i. Ok, kargı gibi şeylerin ucundaki sivri demir.

temrin Ar. i. Kendilerine öğretilen kurallara alışkanlık sağlamak için öğrencilere verilen ödev.

temriye i. ★ 1. Kaya yosunu. ★ 2. Deride yer yer küme halinde birtakım kabartılarla ve buruşmalarla kendini gösteren hastalık.

temsil Ar. i. Bir şeyin ya da bir kimsenin yerini tutma. [Représentation — Representation] ★ 2. Fel. Andırma, andırış. [Analogie — Analogy] ★ 3. Biyo. Fel. Özümleme. ★ 4. Tiyatro oyunu. [Représentation — Play] ★ 5. (Halk dilinde) Söz gelişi, misal.

temsilci i. Birinin ya da bir topluluğun adına davranan. esk. Mümessil. [Représentatif — Representative]

Temsilciler Meclisi Huk. 27 Mayıs 1960 Devrimi'nden sonraki geçici dönemde Millî Birlik Komitesi ile birlikte yasama yetkisini kullanmak üzere 13 aralık 1960 tarihli ve 157 sayılı Kanun'a göre kurulan meclis. Temsilciler Meclisi ve Millî Birlik Komitesi, birlikte Kurucu Meclisi meydana getirmiştir.

temsilî Ar. s. Bir şeyi göz önünde canlandıran : Temsilî resim. [Représentatif — Representative]

temyiz Ar. i. Ayırdetme. [Discernement — Discrimination, discernment, discretion]

temyizen Ar. zf. Yargıtaydan geçerek, geçirilerek.

temyiz etmek b. f. (Davayı) Yargıtaya iletmek. [Recourir à la cour de cassation — To appeal to the court of cassation]

temyiz mahkemesi b. i. Yargıtay.

ten Far. i. ★ 1. İnsan vücudunun dış yüzü. [Chair — Flesh] ★ 2. (Eskiden) Vücut [Corps — Body]

tenafür Ar. i. Ed. Kulağa hoş gelmeyen hece ya da kelimelerin bir araya gelmesi.

tenakuz Ar. i. Çelişme.

tenasüh Ar. i. Ruh sıçraması, ruh göçü.

tenasül Ar. i. Üreme.

tenasül uzuvları ç. b. i. Biyo. Üreme organları.

tenasüp Ar. i. Orantı, çekim.

tenazur Ar. i. Bakışım. Simetri.

tencere i. İçinde yemek pişirilen maden kap. [Marmite — Saucepan]

Tendürük Dağı Van ve Ağrı illeri sınırı üzerinde eski bir volkanik kitledir. Yüksekliği 3 542 m. dir.

tenebbüh Ar. i. Psi. Uyarım.

teneffüs Ar. i. ★ 1. Solunum. ★ 2. Temiz hava alıp dinlenme zamanı.

teneke i. ★ 1. Üstü kalaylanmış ince demir yaprak. [Fer-blanc — Tin] ★ 2. Tenekeden yapılıp içine gaz, benzin, yağ, peynir gibi şeyler konan kap. [Vase en fer-blanc — Tin vessel] ★ 3. s. Tenekeden yapılmış. [En fer blanc — Tinsel] ★ 4. s. mec. Züğürt, parasız.

Tenerife Atlas okyanusunda İspanya'ya ait Kanarya adalarının en büyüğü. Nüfusu 387 000, merkezi Santa Cruz'dur.

teneşir Far. i. Üstünde ölüyü yıkadıkları alçak kerevet.

teneşir horozu b.s. Çok zayıf kimse.

teneşirlik s. Külb. Ölümcül (hasta).

tenevvü, -ü Ar. i. Çeşitlenme, çeşitlilik.

tenevvür Ar. i. Aydınlanma.

tenezm Yun. i. Hek. Buruntu. Kalın barsak ya da idrar torbasının iltihaplı durumlarında görülen ağrılı dışkılama ya da işeme duyusu. [Ténesme — Tenesmus]

tenezzüh Ar. i. Gezinti.

tenezzül Ar. i. ★ 1. (Fiyat) Düşme. ★ 2. Gönül indirme, kendi seviyesine uygun olmayan bir şeyi ya da bir işi kabul etme.

ten fanilası b. i. Doğrudan doğruya tene giyilen ince fanila.

Tengirşenk, Yusuf Kemal (Doğ. 1878) Bilim ve devlet adamı. İstanbul'da hukuk öğrenimi, Paris'de siyasal ve sosyal bilimler doktorası yaptı. Memur oldu, gazetelere yazı yazdı; Meclisi Mebusan'a girdi. La Haye Daimî Hakem Mahkemesi'nde devletin avukatı, sonradan adalet müsteşarı olan Tengirşenk, 1919'da yeniden milletvekili seçildi; 1920'de T.B.M.M.'ne katıldı. O yıl Moskova Antlaşması için giden kurulun başkanı idi. 1921'de adalet, 1921-1922 yıllarında dışişleri bakanlığı ile görevlendirildi. 1921'de Ankara Antlaşması'nı imzaladı. Bir ara Londra'da büyükelçi olduysa da yine milletvekilliğine döndü. 1930-1933 yıllarında yeniden adalet bakanlığına getirildi. 1. dönemden 6. dönem sonuna kadar ve 8. dönemde mecliste kaldı; 1961 Kurucu Mec-



S. J. G. H. Templewood

lisi'ne de katıldı. 1920'de Harb Akademisi'nde hukuk; 1919, 1925-1941 yıllarında İstanbul, sonra Ankara Hukuk mektebinde iktisat okuttu. Eserleri arasında: «Ekonomi» (2 cilt), «Türk İnkılâbı Dersleri», «Ekonomik Değişmeler», «Millet Ekonomisi» sayılabilir.

tenha Far. s. İçinde pek az insan bulunan. [Désert — Solitary, lonely]

tenis İng. i. Sp. Bir ağla (file ile) ikiye bölünmüş «kort» adını taşıyan alanda özel topla oynanan spor. Oyuncular topa raketle vurur ve topu ağın üstünden aşırarak karşı tarafın alanına düşürmeye çalışırlar. İki ya da dört kişi arasında oynanır. Açık havada, beton ya da çimen üzerinde oynandığı gibi, kapalı salonda tahta kortta da oynanabilir. Tenis alanının uzunluğu 23,80 m. dir. Tam ortadaki ağın yerden yüksekliği de 91,5 cm. dir. Üzeri çuha kaplı kauçuk tenis topu 57 gr. ağırlığındadır. İlk defa 1874'de İngiltere'de oynanmıştır. [Tennis — Tennis]

tenkil Ar. i. Tepeleme.

tenkit, -di Ar. i. Eleştirme.

tenkit, -ti Ar. i. Noktalama.

tenkiye Ar. i. Hek. Lavman.

Tennessee A.B.D. eyaletlerinden biri. Güneydoğuda yer alır. Tennessee nehri tarafından sulanır. Nüfusu 3 567 000, merkezi Nashville, önemli şehri Memphis'dir. Toprakları verimli, madenleri zengindir.

tennure Ar. i. Eskiden Mevlevi töreninde giyilen geniş etekli kaftan.

Tennyson, Alfred, Lord (1809-1892) İngiliz şairi. Genç yaşında şiirler yazmaya başladı. Victoria çağının ulusal şairi olarak tanınır. «Maud», «Enoch Arden», «Harold» adlı şiir kitapları şaheserleri arasındadır.

tenor İta. i. Müz. En tiz erkek sesi. Sesi böyle olan sanatçı. [Ténor — Tenor]

ten rengi b. s. Beyaz insanların teninin renginde olan, pembe beyaz.

tensikat, -tı Ar. ç. i. Düzen verme, düzenleme.

tensip Ar. i. Uygun görme, yaraştırma.

tente İta. i. Eğimli gölgelik perde. [Tente — Tent]

tentene Fr. i. Dantela.

tentür Fr. i. İçinde ilâç eritilmiş bulunan alkol. [Teinture — Tincture]

tentürdiyot Fr. i. Mikrop öldürücü olduğu için bir kesiğe, bir sıyrığa, mikrop kapmasının önüne geçmek amacıyla sürülen iyot tentürü.

tenvir Ar. i. ★ 1. Işıklandırma. ★ 2. Bir şey için yeter derecede fikir verme, aydınlatma.

tenvirat, -tı Ar. ç. i. Işıklandırma.

tenya Lat. i. Zo. Şerit.

tenzih Ar. i. Arılama, kusur kondurmama.

tenzil Ar. i. İndirme, aşağı düşürme, azaltma, çıkarma.


Teodora


Büyük Teodosyüs


A. Tennyson

tenzilât, -tı Ar. i. Fiyat indirme.

teodise Yun. i. Fel. Fizikötesinin (metafiziğin) Tanrı'nın varlığından ve niteliklerinden sözeden kolu. esk. İlmi ilâhî. [Théodicée — Theodicy]

teodolit Fr. i. Dünyayı ya da dünyadan bir yüzeyi ya da bu yüzeyden alınmış herhangi bir uzaklığı ölçme biliminde kullanılan, açıları ölçme aygıtı. [Thédolite — Theodolite]

Teodora Bizans imparatoriçesi. İstanbul'da doğmuş ve 527'den 548'e kadar imparatoriçelik etmiştir. Hipodromda ayılara bakan bir adamın kızı olup sahne hayatına atılmış, içki âlemleriyle skandallar yaratmış, İmparator İustinianos'un önce metresi sonra karısı olmuştur.

Teodor Kasap (1835-1905) Gazeteci. Kayseri'de doğdu. Diyojen adlı mizah gazetesinin sahibidir. Molière'in «Cimri» sini «Pinti Hamit» adıyla Türkçe'ye uygulamış, bu eser 1873'de Gedikpaşa Tiyatrosu'nda oynanmıştır.

Teodosyüs, Büyük (Doğ. 346) Roma İmparatoru. 379'dan 395'e kadar hüküm sürmüştür. Gotlar'a karşı büyük başarılar elde etmiş, fakat sonra onlara geniş topraklar vermiştir. Barbarları birkaç defa yenerek Roma İmparatorluğu'nun çöküşünü geciktirmiştir.

Teofilos, Keşiş (X. ve XI. yüzyıl) Bizanslı sanatçı. Sanat tarihi bakımından büyük bir değer taşıyan ve boyaların yapımı, çeşitli resim tarzları, mozayik, kuyumculuk v.b. sanatlar hakkında bilgi veren bir eseri vardır.

teokrasi Yun. i. Tanrı'dan çıktığına ve onun memur ettiği kimseler tarafından yönetildiğine inanılan hükümet şekli. [Théocratie — Theocracy]

teoloji Fr. i. Fel. Tanrıbilim. esk. İlâhiyat.

teorem Yun. i. Mat. Başka teoremlere ya da hipotezlere dayanarak tanıtlanabilen (ispatlanabilen) önerme. esk. Dava. [Théorème — Theorem]

teori Yun. i. Kuram. esk. Nazariye.

Tepe Diyarbakır'ın Bismil ilçesi bucaklarından. 24 köylü bucağın nüfusu 7 223, merkezinin nüfusu 1 022'dir. Eski adı Behramki'ydi.

tepe i. ★ 1. Bir şeyin en yukarı kısmı. [Sommet — Peak] ★ 2. Küçük dağ. [Colline — Hill] ★ 3. Mat. a) Çokgende ya da çok yüzlüde köşelerden her biri; b) İkizkenar bir üçgende eşit kenarların kesişme noktası; c) Bakışım ekseni bulunan bir eğrinin ya da yüzeyin bu eksenle kesişme noktalarından her biri. esk. Re's. [Sommet — Vertex]

Tepebaşı Konya'nın Ermenek ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 8 273, merkezinin nüfusu 836'dır. Eski adı Halimiye'ydi.

tepe camı b. i. Tavanda ya da tavana yakın yerde olan pencere.

tepecik i. ★ 1. Küçük tepe. ★ 2. Bot. Çiçeklerde dişilik örgenlerinin uç kısmı. Çiçek tozunun konmasına yarar. esk. İstigmat.

Tepecikören Adana'nın Kozan ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 8 272, merkezinin nüfusu 1 176'dır. Eski adı Sırkıntı'ydı.

Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif (Doğ. 1901) Gazeteci, yazar. Taşoz adasında doğdu ve rüştiyeyi, İstanbul'da Frerlerde Saint Benoit'yı Deniz Harp Okulu, İstanbul Üniversitesi'ni, Umum Âli Ticariye Mektebi yüksek kısmını bitirdi. 1917'de gazeteciliğe başladı. Kurtuluş savaşına katıldı. Hakimiyeti Milliye'nin ilk sayısını çıkarttı. Bir ara memurluk yaptı. Sonra yine çeşitli gazetelerde yazı yazmağa başladı. Şimdi Yeni İstanbul fıkra yazarı. Tarihî romanlar yazdı. Başlıca eserleri: «Kara Davut», «Deli Derya», «Köroğlu», «Fatih», «Bizans'ın Son Günleri» dir.

tepe dikimi b. i. Islak topraklarda, tohum ya da fidanların küçük toprak yığınları ya da toprak sırtları üzerine dikilmesi.

tepegöz b. s. Alnı dar olup gözleri saçların bittiği yere pek yakın görünen (kimse).

Tepehan Malatya'nın Pütürge ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 12 286, merkezinin nüfusu 1 493'dür.

tepeleme i. ★ 1. Tepelemek işi. ★ 2. Tepe yapacak kadar ya da tepesine kadar: Tepeleme dolu tabak.

tepelemek f. ★ 1. Fena halde dövüp hırpalamak. ★ 2. mec. Bozguna uğratmak. ★ 3. mec. Öldürmek.

tepeli s. Tepesinde sorguç, hotoz gibi bir süs bulunan (kuş).

tepelik i. Başa giyilen şeyin tepesine konulan süs.

tepeli tavuk b. i. Zo. Tepesinde bir tüy demeti olan tavuk çeşidi. [Poule huppée — Hoatzin]

tepengi i. ★ 1. Enli eyer kolanı. ★ 2. Kaltak altına konulan belleme.

Tepeyran, Ebubekir Hazım (1864-1947) Yönetici, politikacı, yazar. Özel öğrenim gördü. Birçok illerde valilik yaptı. İki defa içişleri bakanı olduysa da 1920'de millî mücadele taraflısı olduğundan bakanlıktan alındı; idama mahkûm edildi; sonra cezası küreğe çevrildi. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da valilik görevi aldı. 2., 6., 7. dönemlerde milletvekili idi. Tepeyran'ın anıları, «Eski Şeyler» (hikâyeler), kendisine edebiyatta ün sağlayan «Küçük Paşa» adlı gerçekçi köy romanı, yönetimle ilgili yazıları, «Kar Çiçekleri» (şiirler), ayrıca Fransızca şiirleri basılmıştır.

tephir Ar. i. ★ 1. Buharlaştırma. ★ 2. Buğulama, buğu ile dezenfekte ya da sterilize etme.

tephirhane Ar. Far. i. Buğuevi.

tepinmek f. Ayaklarını vurarak sevinç ya da öfkesini göstermek.

tepir i. İnce kıl elek.

tepirlemek i. İnce elemek.

tepişmek i. Birbirini tepmek.

tepke i. Biyo. Organizmanın herhangi bir uyarıma karşı birdenbire aldığı durum. esk. Fiili mün'akis. [Réflexe — Reflex]

tepki i. Bir olay ya da bir etkinin uyandırdığı karşı olay ya da karşı etki. Mekaniğin ana ilkelerinden biri, tepkinin eşit ve ters yönde olduğunu ispatlar. Bir masaya elle bastırdığımızı düşünelim. Elin masaya uyguladığı kuvvet (etki), masanın ele uyguladığı kuvvete (tepki) eşittir. esk. Aksülamel. [Réaction — Reaction]

tepkili motor b. i. Tek. Tepki kuvvetinden yararlanarak çalışan motor. Motorda yanan yakıtın gazları, motorun arkasından çıkarken havaya bir kuvvet uygular (etki). Hava da bu kuvvete eşit, fakat ters yönde bir kuvvet uygular (tepki). Bu kuvvet, motorun üzerinde bulunduğu taşıtın (çoğunlukla uçak) ileri doğru hareket etmesini sağlar. [Jet moteur — Jet engine]

tepkili uçak b. i. Tek. Tepkili motorla çalışan uçak.

tepkime i. Kim. Bir cismin etkisiyle başka bir cisimde beliren kimyasal değişiklik. esk. Teamülü kimyevî. [Réaction chimique — Chemical reaction]

tepkimek f. Kim. Bir cismin, başka bir cisimle karşılaşınca kimyasal değişmeye uğraması eylemi. esk. Teamüli kimyevî göstermek. [Reagir — To react]

tepmek f. ★ 1. Kadrini bilmemek, lâyık olduğu değeri vermemek: Nimeti tepmek. [Mésestimer — To reject] ★ 2. Geri vurmak. [Reculer — To recoil] ★ 3. Ayakla (özellikle hayvan) vurmak [Donner des coups de pied — To kick] ★ 4. Ayakla vurarak sıkıştırmak, çiğnemek: Keçe yapmak için yünü tepmek. [Piétiner — To stamp] ★ 5. (Bir hastalık için) Geri gelmek, hasta iyileşmek üzere iken hastalığı yeniden başlamak. [Récidiver, rechuter — To relapse]

tepreşmek f. Yeniden kendini göstermek. esk. Nüksetmek.

tepsi i. Fincan, bardak, sahan gibi şeylerin birkaçını birden taşımaya, içinde börek, tatlı gibi yiyecekler pişirmeye ve benzer işlere yarayan düz, geniş ve az derin kap. [Plateau — Tray]

Tepsi, Burhanettin (1882-1947) Tiyatro oyuncusu. İstanbul'da doğdu. Galatasaray'ı bitirmiş, Paris Konservatuarı'nda tiyatro öğrenimi yapmıştır. 1908'de meşrutiyet ilân edilince İstanbul'a dönüp kurduğu topluluklarla bir çok oyun oynamıştır. Bunlar arasında Abdülhak Hamit'in oyunları da



E. Hazım Tepeyran

vardı. 1924'de evlendiği oyuncu Seniye Tepsi ile tekrar Avrupa'ya gitmiş, 18 yıl boyunca Fransa, Belçika, Almanya ve Macaristan'da oyunlar oynamıştır. 1942'de İstanbul'a dönmüştür.

ter i. Sıcak, yorgunluk, heyecan gibi nedenlerle deriden sızan sıvı. [Sueur — Sweat]

ter Far. s. Taze.

terakki Ar. i. İlerleme.

teraküm Ar. i. Birikme.

teramisin Fr. i. Antibiyotik ilâçlardan birinin adı. Çeşitli streptokok ve stafilokoklar, pnümokok, koli basil v.b. virüs ve mantarlardan ileri gelen hastalıklara karşı kullanılır.

terane Far. i. ★ 1. Melodi. ★ 2. Divan edebiyatında rubainin adı. ★ 3. Tekrarlana tekrarlana usanç verici bir hal alan söz.

terapi Yun. Fr. i. Hasta iyileştirme anlamında olan bu söz bazı kelimelere eklenerek bileşikler meydana getirilmiştir: Fizyoterapi, elektroterapi, psikoterapi.

teras Fr. i. Taraça.

teratom Yun. i. Hek. Dölütün üç yaprağına ait doku yapılarından meydana gelmiş bileşik ur. [Tératome — Teratoma]

teravi Ar. i. Ramazanda yatsı namazı ardınca cemaatle kılınan 20 rekâtlık namaz.

terazi Far. i. ★ 1. Bir kolun iki ucuna asılı iki kefeden ibaret aygıt. Bir kefesine tartılacak şey, öteki kefesine de ağırlık ölçüleri konur ve kefeler denkleştirilir. [Balance — Balance, pair of scales] ★ 2. İp cambazlarının denge sağlamak için kullandıkları uzun sırık.

Terazi i. Ast. Zodyak'da Akreple Başak arasındaki burç.

terbıyık (terbıyıklı) b. s. Bıyığı henüz çıkmakta olan.

terbiye Ar. i. ★ 1. Eğitim. ★ 2. Görgü. ★ 3. Kimi yemeklere yapılan limonlu yumurtalı salça. ★ 4. (Hayvanı) İstenilen şeyi yapmaya alıştırma. [Dressage — Training] ★ 5. Araba hayvanlarının dizginleri.

terbiyeli s. ★ 1. Topluluk ahlâkına uygun hareket eden [Bien apprise, bien éduqué — Courteous, polite] ★ 2. İçine terbiye katılmış (yemek).

terbiyum Lat i. Kim. Tb. sembolüyle gösterilen, atom ağırlığı 159,2 olan bir maden. [Terbium — Terbium]

Tercan Erzincan'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 510 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 36 861, merkezinin nüfusu 2 447'dir. Önemli akarsular Karasu ile buna karışan Tuzlasuyu'dur. İlçe ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanır. Kasaba, Tuzlasuyu vadisindedir. Erzincan — Erzurum karayolu kasabadan geçer. Demiryolu istasyonuna 11 km. uzaklıktadır Erzincan'a olan uzaklığı ise 88 km. dir. Eski adı Mamahatun'du.

terci s. Ücretle çalışan. esk. Ecir.

tercih Ar. i. Üstün tutma, yeğ tutma. [Préférence — Preference]

terciibent Ar. b. i. Divan edebiyatında eski bir şiir şekli. Uyak (kafiye) ları başka başka olan birkaç kısımdan meydana gelir ve her parçanın sonunda hep tekrarlanan bir beyiti bulunur.

tercüman Ar. i. Dilmaç, çevirici. [Interpreteur — Interpreter]

tercüme Ar. i. Çevirme, çeviri.

tercümeihal, -li Ar. b. i. Olumluk, biyografi.

tere i. Bot. Turpgillerden, yaprakları salata olarak yenen, baharlı bir bitki. [Cresson — Cress].

tereddi Ar. i. Soysuzlaşma.

tereddüt Ar. i. Duraksama, durumsama, kararsızlık. [Hésitation — Hesitation]

tereke i. Ölen bir kimsenin arkasında bıraktığı para, borç, taşınır ve taşınmaz mallar.

terekküp Ar. i. Bileşme, meydana gelme.

terelelli s. Akıl dengesi hafifçe bozuk.

terementi i. Çeşitli çam ve sakız ağaçlarından toplanan koyu sıvı, yapışkan ve kokulu bir madde. Hekimlikte ve başka işlerde kullanılır. [Thérébenthine — Therebynth]

terennüm Ar. i. Ötme, şakıma; şarkı söyleme.

teres i. Pezevenk.

teressüp Ar. i. Çökelme.

Tereşkova, Valentina V. (Doğ. 1937) Dünyanın ve Sovyetler'in ilk kadın astronotu. 6 Haziran 1963'de VI. Vostok ile, V. Vostok'dan 45 saat sonra uzaya çıktı. Dünyayı 48 defa dolaştı. 183-233 km. lik bir yörüngesi vardı. 19 Haziran'da dünyaya döndü.

terettüp Ar. i. (İş için) Düşme: Bu iş ona terettüp etti.

tereyağ b. i. ★ 1. Sütten çıkarılan taze yağ. [Beurre — Butter] ★ 2. Külb. Bön.

terfi, -i Ar. i. ★ 1. Yükseltme. ★ 2. Görevinde ya da rütbesinde yükseltme ya da yükselme. ★ 3. (Okul hayatında) Sınıf geçme.

terfih Ar. i. Zenginliğe kavuşturma, rahat geçime kavuşturma.

terfik, -ki Ar. i. Yanına arkadaş katma, adam katma.

tergal Fr. i. Sentetik bir çeşit kumaş.

terhis Ar. i. ★ 1. Bir işi yapmaya yetkili kılma. Ruhsat verme. ★ 2. Askerlik ödevini bitirenleri koyuverme. [Démobilisation — Demobilization]

terim i. ★ 1. Bilim ve sanat kavramlarından birini anlatan kelime: Matematik terimi. [Terme — Term] ★ 2. Mat. Cebirsel bir ifadede «+» ya da «—» işaretleri arasında bulunan parçalardan her biri. [Terme — Term]

terk, -ki Ar. i. Bırakma.

terki i. Eyerin arka kısmı. [Troussequin — Saddle - back]

terkibibent Ar. Far. i. Ed. Divan edebiyatında eski bir şiir şekli. Uyak (kafiye) ları başka başka olan birkaç kısımdan meydana gelir ve her parçanın sonunda aynı uyaktan bir beyit bulunur.

terkin Ar. i. (Kayıt) Silme.

terkip Ar. i. ★ 1. Bileşim, bileştirme. ★ 2. Gra. Takım.

Terkos Gölü İstanbul'un kuzeybatısında ve Karadeniz kıyısı yakınında 25 km² yüzölçümlü, suyu tatlı bir göl. Suyunu Istranca nehrinden alır ve sularının fazlasını Yalancıboğaz denilen bir boğazdan Karadeniz'e akıtır. İstanbul şehrinin genel hizmetler suyu, makineler, galeriler, borular yoluyla bu gölden alınır.

terlemek f. ★ 1. Ter çıkarmak, ter dökmek. [Suer, transpirer — To sweat, perspire] ★ 2. mec. Çok çalışmak. ★ 3. İçindeki suyu ter şeklinde sızdırmak: Testi terliyor. [Suinter — To drip, trickle] ★ 4. (Buhar) Bir şeyin üstünde ter şeklinde yoğunlaşmak: Camlar terledi. ★ 5. (Bıyık, sakal) Belirmek.

terli s. Terlemiş.

terlik i. Evin içinde giyilen hafif ve çeşitli şekillerde ayakkabı. [Babouche, pantoufle — Slippers]

termal Fr. s. Sıcak maden suları için kullanılır: Termal sular özellikle süreğen hastalıkların tedavisine yarar. [Thermal — Thermal]

Terme Samsun'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 793 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 79 323, merkezinin nüfusu 8 781'dir. Önemli akarsu Terme suyudur. Denize yakın kesimde Simenit gölüyle Akgöl vardır. Kasaba, Karadeniz kıyısından 4 km. içerde Terme suyu üzerinde kurulmuştur. Trabzon — Samsun karayolu üzerinde ve Samsun'a 57 km. uzaklıktadır.

terme i. Bir cins yaban turpu.

Termidor (9 Termidor günü) Robespierre'in düşürüldüğü 27 Temmuz 1794 gününe, Büyük Fransız İhtilâli takviminde verilen ad.

termik Yun. s. Fiz. Isı ile ilgili.

termik santral b. i. Tek. Yakıtla çalışan elektrik santralı. Yakıt, mazot, kömür olabilir. Son zamanlarda atom enerjisiyle çalışan termik santrallar da yapılmaktadır.

termik şalter b. i. Tek. Belli bir akım değerinden sonra kendiliğinden açılan otomatik şalter. İçindeki sigorta, büyük akımda ısınarak şalterin açılmasını sağlar.

terminal, -li Fr. i. Son, son durak, bitim yeri.

terminoloji Yun. i. ★ 1. Lat. Düşünceleri kelimelerle anlatma ve özellikle teknik terimler bulma sanatı. [Terminologie — Terminology] ★ 2. Özellikle bir sanatta, bir bilimde kullanılan teknik terimlerin topu: Tıp terminolojisi. [Terminologie — Terminology, jargon]

terminüs Fr. i. Tren, tramvay gibi taşıtların son durak yeri.

termit i. Zo. Düzkanatlılardan, sıcak ülkelerde yaşayan bir karınca familyası. Dünyada 15.000 türü sayılmıştır. Her birinin ayrıca çeşitleri vardır. İki gruba ayrılır: 1° Eşeyliler, 2° Eşeysizler. Eşeysizler de işçilere ve askerlere bölünürler. Milyonluk koloniler halinde yaşarlar. Tarıma zararları büyüktür.

termo Yun. Fr. i. Isı, sıcak.

termodinamik Yun. i. Fiz. Mekanik enerji ile ısı enerjisinin birbirine dönüşmesini, aralarındaki ilişkileri inceleyen fizik dalı. [Thermodynamique — Thermodynamics]

termoelektrik Yun. i. Fiz. Elektrik enerjisi ile ısı enerjisinin hiçbirine dönüşmesini, aralarındaki ilişkileri inceleyen fizik dalı. [Thermoélectricité — Thermoelectricity]

termoelektrik çift (termoelektrik kupl) b. i. Fiz. Ayrı cinsten iki maden telin ya da çubuğun birer uçlarından lehimlenmesiyle elde edilen düzen. Madenler lehimli uçlarından ısıtılırsa, serbest uçları arasında küçük değerde bir elektrik gerilimi elde edilir.

termofor Fr. i. Kauçuktan yapılmış sıcak su torbası.

termojen Yun. s. ★ 1. Isı yaratan: Termojen pamuk. [Thermogène — Thermogenic] ★ 2. i. Isı yaratmaya yarayan aygıt. [Thermogène — Thermogene]

termokimya b. i. Kimyasal birleşmeler sırasında açığa çıkan ısıyı inceleyen kimya dalı. [Thermochimie — Thermochemistry]

termometre Yun. i. Sıcaklık derecesini ölçmeye yarayan aygıt. Sıcak ölçer. Üzerindeki eşel (taksimat) üç türlü olabilir: Santigrat (C°), Reomür, Fahrenhayt. [Thermomètre — Thermometer]

termos Yun. i. İçine konulan herhangi bir sıvının sıcaklığını epey zaman olduğu gibi tutan kap. [Thermos — Thermos flask]

termosifon Yun. b. i. Sıcak su dolanımı sağlayan sistem. Bugün, evlerdeki banyolarda sıcak su elde etmek için kullanılan sobalı kazanı ve boru donanımını anlatan bir deyimdir. [Thermosiphon — Thermosiphon]

termostat Yun. i. Tek. Kapalı bir ortamın sıcaklığını sabit tutmak için gerekli ölçüleri yapan ve komutaları veren aygıt. Buzdolaplarında bir termostat vardır. Dolap içindeki sıcaklık belli bir derecenin üstüne yükselince termostat motorun anahtarına bir komut gönderir. Motor çalışır; dolabı tekrar soğutur.

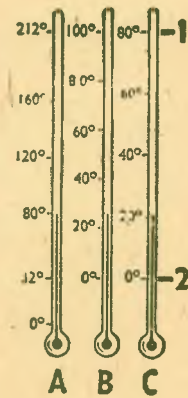
termoterapi Yun. i. Hastalıkların sıcakla tedavisi: Yalova, bir termoterapi merkezidir. [Thermothérapie — Heat - treatment]

terör ★ 1. Fransa'da 31 Mayıs 1793'den 27 Temmuz 1794'e kadar sürmüş olan ihtilâl



termos ve bölümleri

TERMOMETRE



1 — Suyun kaynama noktası, 2 — Suyun donma noktası.

A — Fahrenhayt
B — Santigrat
C — Reomür
ve bunların karşılaştırması.

rejimi. Robespierre'in düşmesi, terör rejimine son vermiştir. ★ 2. Şiddet, yıldırma rejimi.

Terre de Feu (ya da Macellan takımadaları) Güney Amerika'nın en güney ucunda, kıtadan Macellan boğazı ile ayrılmış adalar grubu. Ateş ülkesi de denen bu adalarda nüfus çok seyrektir. İklimi yaşamaya elverişli değildir. Arjantin ve Şili arasında paylaşılmıştır.

Terre Neuve (Yeniel — İng. Newfoundland) Amerika'nın kuzeydoğusunda Saint - Lawrence nehrinin ağzında büyük bir ada. Yüzölçümü 110 677 km², nüfusu 476 000, merkezi Saint - Jean'dır. Balıkçılık, orman ürünleri, madenler başlıca geçim kaynaklarıdır. İngiltere'nin bir sömürgesi iken 1949 yılında Kanada'nın 10. eyaleti olmuştur

ters i. ve zf. ★ 1. Asıl olan hale, tarafa aykırı olarak : Kumaşın tersi. [Revers, opposite — Reverse, opposite] ★ 2. s. Gönül ve cesaret kırıcı. esk. Aksi. [Converse — Ill -] ★ 3. s. Man. ve Mat. Evrik. [Inverse — Inverse] ★ 4. i. Ters taraf: Bıçağın tersi. [Dos — Back] ★ 5. Hayvan pisliği [Fiente — Dung]

tersaçı b. i. Mat. Bir açının kenarlarını, tepenin ötesine doğru uzatarak elde edilen açı. esk. Resen mukabil zaviye. [Angle opposé — Opposite angle]

Tersakan Çayı Taşova'dan doğar, güneye doğru büyük bir yay çizerek Yeşilırmak'a karışır.

tersane i. Gemi yapılan ve onarılan yer. [Arsenal — Dockyard, ship yard, arsenal]

tersevirme b. i. Man. Olumlu tümel ya da olumsuz tikel olan bir önermenin konusunun tersini yüklem ya da yükleminin tersini konu yapma. («Her insan canlıdır» ve «bazı taşlar sert değildir» önermelerinin tersevirmesi şu şekilde olur : «Her canlı olmayan insan değildir» ve «bazı sert şeyler taş değildir»). esk. Aksi mürekkep. [Contraposition — Conversion by negation]

tersim Ar. i. ★ 1. Resmini yapma. ★ 2. Mat. Çizim.

tersinir s. Fiz. Tersine çevrilince, bir değişme olmadan, aynı sırayı bu sefer ters yönde izliyerek gerçekleşen olayların niteliği. esk. Kaabili rücu. [Réversible — Reversible]

tersinmez s. Fiz. Tersinirlik özelliği olmayan [Irréversible — Irreversible]

tersip Ar. i. Kim. Çökeltme.

terslemek f. ★ 1. Birine azarlayarak davranmak, öfkeli ve ters cevap vermek. [Rudoyer — To scold] ★ 2. (Hayvanlar için) Pislemek. [Fienter — To dung]

terslenmek f. ★ 1. Tersleme eylemine konu olmak. ★ 2. Terslik göstermek.

ters maymun b. i. Şam'da yapılan çok ince çelikli kılıç.

ters orantı b. i. Mat. Birbirine bağlı olan ve biri artınca öteki azalan iki büyüklük arasındaki bağıntı. Örnek : Belli bir havuzu doldurmak için kullanılan musluk sayısıyla, geçecek zaman ters orantılıdır. Çünkü, havuzu doldurmak için kullanılan muslukların sayısı arttıkça, havuzun dolması için geçen zaman azalır. esk. Makûsen mütenasip. [Proportion inverse — Inverse proportion]

tertibat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Düzen, düzenleniş. ★ 2. Hazırlıklar : Hareket tertibatı.

tertip Ar. i. ★ 1. Sıra, dizi, düzen. ★ 2. (Matbaacılıkta) Dizgi.

tertip etmek f. Sıralamak, dizmek, düzmek, düzen vermek, düzenlemek.

tertipli s. ★ 1. Düzenli, derli toplu, yerli yerinde. ★ 2. Hesaplı, hazırlıklı : Tertipli bir muhalefet.

tertipsiz s. Bozukdüzen.

terütaze Far. b. s. Pek taze.

terye Fr. i. Tavşan, tilki gibi hayvanları inlerinde avlamakta kullanılan köpek cinsi. Değişik tipleri vardır. [Terrier — Terrier]

terzetto İta. i. Müz. Üç ses ya da üç alet için yapılmış küçük beste.

terzi i. Giyecek biçip diken kimse. [Tailleur — Tailor]

tesadüf Ar. i. ★ 1. Rastlama, rastgelme. ★ 2. Rastlantı, düşece.

tesadüfen Ar. zf. Rastgele.

tesadüfî Ar. s. Rastgele olan ya da yapılan.

Tesalya Yunan yarımadasının, bir yanı Selânik körfezi ve Ege denizi olan kuzeydoğu kısmı. Yunanistan'ın en zengin ve en verimli bölgelerinden biridir.

tesanüt Ar. Dayanışma.

tescil Ar. i. Sicile geçirme, kütüğe geçirme, deftere geçirme.

tesciye Ar. i. Karakterini, niteliğini belirtme.

teselli Ar. i. Avunma, avutma. [Consolation — Consolation]

tesellüm Ar. i. Teslim alma.

teselsül Ar. i. ★ 1. Zincirleme gitme. ★ 2. Huk. Birden çok kimselerin alacaklıya karşı aynı borcun tamamını tanımalarını ya da birden çok alacaklıların tek bir borcu istemeye hakkı olmasını gerektiren bir hal.

tesettür Ar. i. Örtünme.

teshir Ar. i. Büyüleme.

tesir Ar. i. ★ 1. Fel. Etki. ★ 2. Kim. Etkime, etki yapma, dokunma.

tesis Ar. i. ★ 1. Kurma, kuruluş. (Çoğulu : Tesisat) ★ 2. Kurum.

tesisat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Kurumlar. esk. Müesseseler. [Etablissements — Establishments] ★ 2. Bir yere yerleştirilmiş, döşenmiş şeyler : Elektrik tesisatı. [Installations — Installations]

tesit Ar. i. ★ 1. Kutlama. esk. Tebrik etme. ★ 2. Mutluluğunu türlü gösterilerle ortaya koyma, bayramını yapma.

teskere i. Sedye.

teskin Ar. i. Yatıştırma, dindirme, sakinleştirme.

teslim Ar. i. ★ 1. Bir emaneti yerine verme. [Livraison — Handing over] ★ 2. Bir şeyi sahibine verme. [Livraison, tradition — Delivery] ★ 3. Birinin söylediği şeyi doğru ve haklı bulma. [Donner raison —Giving in, yielding] ★ 4. Karşısındakinin hükmü altına bırakma ya da girme. [Capitulation — Surrender, capitulation] ★ 5. Müz. Fasıl müziğinde peşrevin ve saz semaisinin her hanesi sonunda tekrarlanan parça.

teslimat, -tı Ar. ç. i. Bir hesap üzerine yapılan ödemeler.

teslimiyet, -ti Ar. i. Kendini kaderine ya da başka birinin iradesine verme.

teslis Ar. i. Üçleme, Hıristiyanlık'da İsa'nın bileşmiş üç ayrı kişi halinde düşünülmesi.

tesmiye Ar. i. Ad verme.

tespih Ar. i. Dua okurken ya da eğlence için parmaklar arasında kaydırılan, ipliğe, ibrişime, tele dizilmiş çeşitli şeylerden yapılmış taneler dizisi. [Chapelet — Rosary]

tespihağacı Ar. T. i. Bot. Tespihağacıgillerden Hindistan'da ve Avrupa'nın sıcak bölgelerinde yetişen, meyvası zehirli, kabukları solucan düşürücü olan bir süs bitkisi. [Melia — Bead - tree]

tespih böceği b. i. Zo. Eklembacaklıların istakozlar sınıfının aselluslar familyasının bir türü. Kubbeli ve sert örtülü vücuduyla bir tehlike karşısında top olma özelliğiyle tanınır. 15 mm. kadar uzunluktadır. Nemli yerlerde bulunur. [Cloporte — Wood - louse]

Tespis (M. Ö. VI. yüzyıl) Yunan şairi. Kurduğu toplulukla köy köy dolaşıp trajedi oynadığı biliniyor. Asıl önemli yanı, o zamana kadar yalnız koronun bulunduğu trajediye bir kahraman eklemiş olmasıdır. Bu kahramanla koro arasında gelişen olaylar, bugünkü tiyatronun doğuşuna ortam hazırlamıştır. Atina'nın ilk trajedi armağanını kazanan da odur (M.Ö. 534).

tespit, -ti Ar. i. Saptama.

test, -ti İng. i. Bir beden ya da fikir karakterinin varlığını ya da derecesini ölçmeye yarayan deneme. [Test — Test]

testere i. Bir kenarı diş diş olan dar ve uzunca bir çelik levha. Tahta gibi şeyleri biçmekte kullanılır. [Scie — Saw]

testere balığı b. i. Zo. Balıkların kıkırdaklı balıklar alt sınıfının kedibalıklar takımının bir familyası. 6 türü vardır. Testere balığının burnu uzamış ve iki kenarında 24-32 kuvvetli ve keskin diş bulunan yassı bir bıçak şeklini almıştır. Sıcak denizlerde bulunur. Yavrularını canlı olarak doğurur. [Scie commun — Saw - fish]

testi i. Su taşımaya ya da koymaya yarayan, topraktan, ağzı dar, karnı şişkin kap. [Alcarazas cruche — Pitcher, jug]

testis Yun. i. Erkeklik bezi.

tesviye Ar. i. ★ 1. Düzleme. ★ 2. Ödeme. ★ 3. Hükûmetçe bir yere gönderilen erlere verilen ve yol bileti yerine geçen kâğıt.

tesviye aleti b.i. Düzeç.

tesviyeci s. ve i. Bir parçayı istenilen şekle sokmak ve alıştırmak için işleyen (zanaatçı).

tesviye ruhu b. i. Kabarcıklı düzeç.

teşbih Ar. i. Benzetme, benzetiş.

teşçi, -i Ar. i. Cesaret verme, cesaretlendirme.

teşebbüs Ar. i. ★ 1. Girişme, el atma [Tenten — Attempt] ★ 2. Girişkenlik. ★ 3. Öncecilik [Initiative — Initiative] ★ 4. Huk. Bir suçu işlemeye başlayan suçlunun, kendi elinde olmayan sebeplerle, suça ait hareketleri bitirememesi ya da hareketlerin bitmesine rağmen suçun sonucunun tahakkuk etmemesi durumu. Teşebbüs tam ve eksik teşebbüs olarak ikiye ayrılır. [Initiative — Attempt]

teşebbüsat, -tı Ar. ç. i. Uğraşmalar, başvurmalar.

teşekkül Ar. i. ★ 1. Oluşma, oluşum. ★ 2. Kurulma, kuruluş, meydana geliş. ★ 3. Örgüt. ★ 4. Fel. Yoğrum.

teşekkür Ar. i. Yapılan bir iyilikten memnun kalındığını anlatmak için söylenen «sağ ol», «ömrüne bereket» ve özellikle «teşekkür ederim» gibi bir söz ve bu sözü söyleme. [Remerciement — Thanks, thanking]

teşerrüf Ar. i. Onurlanma, şereflendirme.

teşettüt, -tü Ar. i. Ayrılık, dağınıklık, birbirine uymazlık.

teşevvüş Ar. i. Karışıklık, bulanıklık: Zihnimde bir teşevvüş var.

teşhir Ar. i. ★ 1. Gösterme, görünür hale koyma, göz önüne serme, sergileme. ★ 2. Eskiden bir mahkûmu bir direğe, bir kazığa bağlayarak halka gösterme cezası. ★ 3. Dillere düşürme, ortalığa duyurma.

teşhis Ar. i. ★ 1. Kim olduğunu tanıma. [Identification — Identification, recognition] ★ 2. Hek. Belirtilerine göre hastalığın hangi hastalık olduğunu anlama. [Diagnose — Diagnosis]

teşkil Ar. i. ★ 1. Şekilleme, şekil verme, meydana getirme, kurma, hükmünde olma, demek olma. ★ 2. Oluşturma. ★ 3. Gra. Yapım.

teşkilât, -tı Ar. ç. Örgüt.

teşkilâtçı s. Örgüt kurmakta becerikli, örgütçü.

Teşkilâtı Esasiye Kanunu Tar. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilânından sonra kabul edilen ilk Türk anayasası. 20 Nisan 1924 tarihinde kabul edilen bu Anayasa, 27 Mayıs 1960 tarihine kadar uygulanmış, Millî Birlik Komitesi'nin 12 Haziran 1960 tarihli bir kanunu ile temel sistemi yönünden önemli değişikliklere uğramıştır.



tesbih böceği



testere böceği

teşmil Ar. i. İçine aldırma, yaydırma, kapsatma.

teşne Far. s. ★ 1. Susamış. ★ 2. mec. Pek istekli.

teşni, -i Ar. i. Kötü gösterme, kötüleme.

teşri, -i Ar. i. Kanunlar yapma hakkı. Yasama.

teşrif Ar. i. ★ 1. Buyurma. ★ 2. Bir yeri şereflendirme.

teşrifat, -tı Ar. ç. i. Protokol.

teşrifatçı i. Protokol görevlisi.

teşrih Ar. i. ★ 1. Açımlama ★ 2. Anatomi. ★ 3. (Halk dilinde) İskelet.

teşrihhane Ar. Far. i. Anatomi çalışılan yer.

teşriî Ar. s. Yasamalı.

teşriî masuniyet b. i. Milletvekili dokunulmazlığı.

teşrik, -ki Ar. i. Ortak etme.

teşrin Far. i. Eskiden yılın 10. ve 11. aylarına verilen ortak ad.

teşrinievvel Far. Ar. i. Ekim ayı.

teşrinisani Far. Ar. i. Kasım ayı.

teşt, -ti i. Çamaşır leğeni.

teşvik, -ki Ar. i. ★ 1. Yüreklendirme, cesaretlendirme, isteklendirme. [Encouragement — Encouragement, stimulation, promotion] ★ 2. Ayaklandırma, kışkırtma, sürükleme. [Excitation, incitation — Inciting, instigation, provoking]

teşyi, -i Ar. i. Giden bir kimseyi uğurlama.

tetabuk, -ku Ar. i. Bir şeye uygun düşme, uyma.

tetani Yun. i. Hek. Kasların uyarılma eşiğinin değişik nedenlerle düşmesine bağlı olarak, kasların krampları ile beliren hastalık. Genellikle paratiroit bezinin yetersiz çalışması durumlarında görülür. [Tétanie — Tetany]

tetanoz Yun. i. Hek. Yaralanmalarla dokulara yerleşen özel bir mikrobun salgıladığı ve sinir sistemi için zararlı olan zehire bağlı olarak açığa çıkan hastalık. Kaslarda ağrılı kasılma nöbetleri görülür. Tedavisinde serumlardan ve antibiyotik ilâçlardan yararlanılır. Hastalığın mikrobu daha çok hayvan gübrelerinde bulunur. Korunmada tetanoz aşısı önemli rol oynar. [Tétanus — Tetanus]

tetebbu, -u Ar. i. Bir şeyin derinliğine varıp onu iyice öğrenip tanımak için zihin ve emek harcama.

tetik ★ 1. i. Ateşli silâhları atmak için çekilen küçük dil. [Détente — Trigger] ★ 2. s. Çabuk davranır, çevik. [Agile — Alert]

tetir i. Cevizin, bademin yeşil kabuğu.

tetkik, -ki Ar. i. İnceleme, dikkatle gözden geçirme.

tetraloji Yun. i. ★ 1. Eski Yunan'da 4 oyundan kurulan trajedi bütününe verilen ad. ★ 2. Müz. Dört operanın tümüne birden verilen ad.

tevafuk Ar. i. Uygunluk, uyma.



Tevfik Paşa



Tevfik Fikret

tevakkuf Ar. i. ★ 1. Durma, eğleşme, istasyon yapma. ★ 2. Bir şeye bağlı olma.

tevali Ar. i. ★ 1. Arkası gelme. ★ 2. Ard arda gelme.

tevarüs Ar. i. Miraslanmak, miras almak, mirasa konmak.

tevarüt Ar. i. İki yazarın, iki şairin birbirlerinden habersiz olarak aynı şeyi yazmaları.

tevatür Ar. i. Kuvvetli söylenti.

tevazu, -u Ar. i. Alçak gönüllülük, gösterişsizlik.

tevbih Ar. i. Azar, pay, azarlama, paylama.

tevcih Ar. i. ★ 1. Bir tarafa çevirme, bir tarafa döndürme, yöneltme. ★ 2. Verme.

tevdi Ar. i. Verme, bırakma.

tevdiat, -tı Ar. ç. i. Yatırım.

teveccüh Ar. i. Bir tarafa çevrilme, bir tarafa dönme, yönelme. ★ 2. Güler yüz gösterme, yakınlık duyma.

tevek i. Bağ kütüğü, asma kütüğü.

tevekkel s. (Halk) Her şeyi oluruna bırakan, her kötülüğü, tersliği uysallıkla kabullenen: Tevekkel adam.

tevekkeli Ar. zf. (Olumsuz fiillerle) Boşuna, boş yere, maksatsız: Tevekkeli beni aramamış, meğer işi düşmüş.

tevekkül Ar. i. Her şeyi Tanrı'ya bırakma, Tanrı'dan bekleme.

tevellüt Ar. i. Doğma, doğum.

tevessül Ar. i. Başvurma, girişme.

tevettür Ar. i. ★ 1. Gerilme. ★ 2. Fiz. Gerilim.

tevfik Ar. i. ★ 1. Uydurma, uygun düşürme. ★ 2. Başarıya ulaştırma.

tevfikan Ar. zf. Uygun olarak.

Tevfik Fikret (1867-1915) Şair. İstanbul'da doğdu. Galatasaray'ı bitirdi. Kısa bir süre memur olarak çalıştı. Sonra öğretmenliğe başladı. Serveti Fünun'un başına getirildi ve yeni bir kadro ile dergiyi çıkarmaya başladı. Bir ara Tanin'de çalıştıysa da sonra ayrıldı. 1909'da Galatasaray Sultanîsi müdürü oldu. 1910'da çekildi. Ölümüne kadar Robert Kolej'de öğretmenlik yaptı. Batılılaşma ve batı sanat anlayışının tutunmasında büyük rolü olan Fikret, getirdiği iç ve dış yeniliklerle, işlediği konularla, Serveti Fünun şiirinin en önemli temsilcisi oldu. Kelime çeşitleriyle fiil kiplerini değişik kullanması sonucu, aruzu tabiîleştirdi. «Şermin» adlı kitabında topladığı çocuk şiirlerinde heceyi kullandı. Başlangıçta romantik - lirik nitelik gösteren şair 1901'den sonra daha çok yurt, ulus sevgisi, yurdun durumu, toplum sorunları üzerine sosyal şiirler yazarak didaktik -lirik plana geçti. Başlıca eserleri: «Rübab-ı Şikeste», «Halûk'un Defteri», «Şermin» dir. Kitaplarına girmemiş birçok şiirleri vardır.

Tevfik Paşa, Oktay Ahmet (1845-1936) Devlet adamı, son Osmanlı sadrazamı. Babıâli

tercüme odasında memurluğa başladı. 1883'de elçi, 1885'de Berlin'e büyükelçi atandı. 1889'da vezir rütbesini aldı. 1899-1909 yılları arasında dışişleri bakanı idi. 1909'da kısa süren bir sadrazamlığı vardır; sonra Londra büyükelçiliğine gönderilerek 1914'e kadar bu görevde kaldı. 1918'de ikinci defa sadrazamlığa getirildi; 1919'da bunu üçüncü ve dördüncü sadrazamlığı izledi. O yıl, üyesi bulunduğu ayan (Senato) meclisine başkan olan Tevfik Paşa'nın beşinci ve son sadrazamlığı 1920 sonunda başlamış, 1923 kasımında Osmanlı Devleti ile birlikte sona ermiştir. Tevfik Paşa, 1919'da Paris barış konferansına da gitmişse de şartları ağır bularak dönmüştü. 1921 Londra konferansında ise sözü Ankara delegesine bırakması ünlüdür. Kurtuluş Savaşı sıralarında, Tevfik Paşa'nın sadrazamlığı, Ankara ile İstanbul ilişkilerinde kolaylık ve yumuşaklık sağlamıştır. Tevfik Paşa, Osmanlı Devleti'nin 214 sadrazamı içinde 205. sadrazamdır. Ancak, birkaç defa sadrazamlık yapanlar düşünülürse son sadrazamlığı ile 292. sadrazam sayılmaktadır. Oğlu İsmail Hakkı Tevfik Oktay (Doğ. 1881), basın ve yakın tarih konulu incelemeleri ile tanınmıştır.

tevhiden Ar. zf. Birleştirerek.

tevhit Ar. i. ★ 1. Birleştirme. ★ 2. Kısımları tüm haline getirme. ★ 3. Tektanrıcılık. ★ 4. Divan edebiyatında, Tanrı'nın birliği üzerine yazılan şiir.

tevil Ar. i. Sözü çevirme.

tevkif Ar. i. ★ 1. Huk. Tutuklama. ★ 2. Durdurma.

tevlit Ar. i. Doğurma.

Tevrat Museviliğin kutsal kitabı. Müslümanlar'ca ve Hıristiyanlar'ca da kutsallığı kabul edilmiştir. Tevrat'ın meydana gelişi uzun ve değişik zamanlar içinde olmuştur. Tevrat 39 fasıldan ibarettir. Bu fasıllar arasında hiçbir birlik yoktur. Buna «Mezamirler» ve «Obdiya» da eklenerek 41 fasıl kabul edilir. Bunlardan en önemlisi «Yaradılış» olup dünyanın Tanrı tarafından yaratılışını, İbraniler'in meydana gelişini, Mısır'da yerleşmeleri gibi olayları anlatır. «Çıkış» faslı Peygamber Musa'nın öyküsünü anlatır. «On Emir» bu fasıldadır. Asıl dili İbranice olan Tevrat birçok dile çevrilmiştir. [Thora — Pentateuch, Old Testament]

tevsi, -i Ar. i. Genişletme.

tevsik, -ki Ar. i. Belgeleme.

tevzi, -i Ar. i. Pay ederek dağıtma, herkesinkini kendine verme.

teyakkuz Ar. i. Uyanıklık.

teyel i. Seyrek ve iğreti dikiş.

teyemmüm Ar. i. Din. Su bulunmıyan yerde su niyetiyle toprak, kum gibi şeylerle aptes alma.

teyit Ar. i. ★ 1. Sağlamlaştırma. ★ 2. Doğru çıkarma, doğrulama.

teyp İng. i. Ses alma makinesi. Ses, bir makaradan öbür makaraya boşalmakta olan bir bant üzerine kaydedilir. Bant, kaydetme işlemi sırasında bir elektromıknatısın alanından geçirilir. Elektromıknatısın bobindeninden geçen akımın şiddeti ise, mikrofonda sesin doğurduğu akımın değişmesine uygu nolarak değişmektedir. Böylece, bant üzerindeki küçük mıknatıs tozları, sesin iniş çıkışlarına göre sıralanmış olur. Sesi dinlemek için, bant gene döndürülür. Mıknatısların düzenine göre değişen elektrik akımı elde edilir. Bu akım amplifikatörde büyütülüp ses haline çevrilir. [Magnetophone — Tape - recorder]

teyze i. Bir kimsenin annesinin kızkardeşi. [Tante — Aunt]

teyzezade T. Far. i. Teyze oğlu ya da kızı. [Cousin — Cousin]

tez zf. Çabuk, çabucak. [Vite, promptement — Quickly, promptly]

tez Yun. i. ★ İleri sürülüp savunulan teklif. Sav. Ar. Müddea. [Thèse — Thesis] ★ 2. Doktor sanını kazanmak için belli bir konuda hazırlanan bilimsel çalışma. [Thèse, dissertation — Thesis, dissertation]

tezahür Ar. i. ★ 1. Meydana çıkma, belirme, görünme, gözükme. ★ 2. Belirti.

tezahürat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Gösteri. ★ 2. (Hastalıklarda) Belirtiler.

tezat Ar. i. ★ 1. Karşıtlık. ★ 2. Ed. Birbirinin karşıtı olan fikirleri bir arada kullanma. Karşıtlama.

tezatlı s. Ed. Tezat sanatına dayanan.

tezek i. Kurumuş sığır tersi. [Fiente — Dried dung]

tezekkür Ar. i. Bir konuyu konuşma.

tezene i. Çalgıç, mızrap.

tezeyyün Ar. i. Bezenme, süslenme.

tezgâh Far. i. ★ 1. Üzerinde iş görülen masa ya da masa gibi yüksek şey. [Etabli — Work - bench] ★ 2. Dokumacılık, halıcılık gibi şeyler yapımında kullanılan yapım makinesi. [Métier à tisser — Loom] ★ 3. Tersane.

tezgâhtar i. Kahve, gazino, meyhane, mağaza, dükkân gibi yerlerde tezgâhta çalışan kimse. [Vendeur — Shop - assistant]

tezhip Ar. i. Yaldız işi, yaldızlama sanatı, yaldızlama.

tezkere Ar. i. ★ 1. Pusula. ★ 2. Herhangi bir iş için izin verildiğini bildirmek üzere hükümetten alınan kâğıt.

tezkere almak b. f. Askerliğini bitirip salıverilme belgesi almak.

tezkereci i. ★ 1. Askerlik ödevini bitirip salıverilen er. ★ 2. Eskiden dâvacıların dâva özetlerini yazan memur.

tezkire Ar. i. Çeşitli kimselerin biyografilerini veren kitap.

tezkiye Ar. i. Birinin lehinde ifadede bulunma.

tezlik fiili b. i. Gra. «Yapıvermek», «söyleyivermek» gibi bir işin çabucak yapıldığını anlatan bileşik fiil. esk. Fiili tâcil.


A. Thomas


A. Thiers


U Thant

tezlil Ar. i. Alçaltma, aşağılatma.

tezvir Ar. i. ★ 1. (Çoğulu: Tezvirat) Müzevirlik, ara bozma, entrika. ★ 2. Yalan dolan.

tezyif Ar. i. Aşağılama, küçültme, alaya alma, gülünç düşürme.

tezyin Ar. i. Süsleme, bezeme.

tezyinat Ar. ç. i. Her çeşit süs.

Th Kim. Toryum cisminin sembolü.

Thames İngiltere'nin en büyük nehri. Uzunluğu 366 km. dir. Oxford'dan, Londra'nın ortasından geçer ve büyük bir haliçle Kuzey denizine dökülür.

Thant, U (Doğ. 1909) Burmalı devlet adamı. Öğretmenlik, millî eğitimde basın, yayın müdürlüğü, 1949-1957 yıllarında istihbarat bakanlığı yaptı. 1953'de başbakanlıkta projeler bürosu sekreteri de olan Thant, 1957-1961 yıllarında Birleşmiş Milletler'in sürekli temsilcisi iken 1961'de genel sekreter vekilliğine getirildi. 1962'de genel sekreter seçildi. 1966'da ayrılmak istemişse de ısrarlar üzerine görevinde kalmıştır. Barışçı ve tarafsız tutumu ile tanınmıştır. Basılmış eserleri vardır.

Thiers, Adolphe (1797-1877) Fransız devlet adamı ve tarihçisi. Marsilya'da doğdu. Fransa'yı istilâ eden Alman ordusunu yardıma çağırarak 1871 Paris Communne'ü devrimini kanlı bir şekilde bastırmıştır. Tarih alanında eserleri vardır. III. Napoléon'un düşmesinden sonra 1871'de cumhurbaşkanı seçilmiştir.

Thomas, Ambroise (1811-1896) Fransız bestecisi. Metz'de doğdu. Paris Konservatuvarı'nda eğitim gördü. Armoni ve Roma birinci ödülünü kazandı. Özellikle sahne eserleri, melodi yönünden zengindir. En ünlü eseri «Mignon» adlı operasıdır.

Thomas, Aquino'lu (1225-1274) Katolik din bilgini. Roccasecca şatosunda doğmuştur. Katolik kilisesinin benimsediği resmî teolojinin temellerini atmıştır. Aristoteles'den esinlenen öğretisi Tomizm adıyla anılır. Başlıca eserleri: «Somme théologique» ve «Somme contre les Gentlis» dir.

Thomas, Dylan Marlais (1914-1953) İngiliz şairi. Wales'de doğdu. İlk şiir kitabını 19 yaşında yayımladı. Şiirleri büyük ilgi gördü. İngilizler'in Rimbaud'su sayıldı. Öncü şairlerden biridir. Aşk, doğa, ölüm, şiirlerinin başlıca temasıydı. Kısa hikâyeler, oyunlar, denemeler de yazdı. Başlıca eserleri: «18 Yaş Şiirleri», «Yirmi Beş Şiir», «Soluk Aldığım Dünya», «Aşk Haritası», «Doktor ve Şeytan», «Sabahın En Erken Saati» dir.

Thomson, Sir Joseph John (1856-1940) İngiliz fizikçisi. Bâlfast'da doğdu. Elektriğin matematik teorileri üzerindeki araştırmalarıyla ünlüdür. 1906 Nobel Fizik ödülünü kazanmıştır. Oğlu Thomson, George Paget da (Doğ. 1892) 1937 Nobel Fizik ödülünü kazanmıştır.

Thoreau, Henry (1817-1862) Amerikalı yazar. Halk diliyle eserler yazmıştır. 1854'de yayımladığı «Walden ya da Ormanlarda Yaşam» adlı eseri şaheseridir.

Thorez, Maurice (1900-1964) Fransız politikacısı. Hayata maden işçisi olarak atıldı. 1920'de Komünist Partisi'ne girdi. 1932'de genel sekreter oldu. 1929-1931 yıllarında hapis yattı. 1928-1943 yıllarında Komintern yürütme kurulunda üye, 1932'de milletvekili olan Thorez, II. Dünya Savaşı'nda Rusya'ya kaçtı; gıyabında ölüme mahkûm edildi. 1944'de affa uğrayarak geri döndü. 1945-1946 yıllarında devlet bakanlığı, 1946-1947 yıllarında başbakan yardımcılığı yaptı. 1950'de Rusya'ya tedaviye gitti, 1953'de Fransa'ya döndü. Ölümünden önce partisinin başkanı idi.

tıbbiye Ar. i. Hekim okulu. [Ecole de médecine — School of medicine]

tıfl Ar. i. Çocuk.

tıfli i. ★ 1. Eskiden hükümdarların, söz ve hareketlerinden, eğlenmek için besledikleri gülünç adam. ★ 2. Başkalarının hesabına geçinmeyi adet edinmiş kimse.

Tıfli (XVII. yüzyıl) IV. Murat'ın nedimi ve aynı zamanda şair olan ünlü bir meddah.

tıgala i. Sütleğengillerden bir bitkinin verdiği zamk ve özsu. Eski hekimlikte kullanılmıştır.

tığ i. Dantela ya da yün örmekte kullanılan, ucu çengelli kısa şiş. [Aiguille à tricoter — Crochet - needle] ★ 2. Biz. [Alène — Knitting - needle]

tığlamak f. ★ 1. Yara keskin bir ağrı ile ağrımak. ★ 2. (Kurban) Kesmek. ★ 3. Külb. Süngülemek.

tıka basa b. zf. Pek sıkışık ve çeşitli olarak.

tıkaç i. ★ 1. Herhangi bir şeyin delik ya da ağzını tıkamaya yarayan nesne. [Bouchon — Plug] ★ 2. Bir kimsenin bağırmasını önlemek için ağzına bağlanan ya da ağzının içine sokulan herhangi bir nesne. [Baillon — Gag] ★ 3. Biyo. Damarı tıkayan pıhtı. Çokluk ölüme sebebolur. esk. Sammame. [Embolie — Embolia]

tıkamak f. Bir deliği ya da bir boşluğu, içine herhangi bir şey sıkıştırarak kapamak. [Boucher, obstruer — To plug, obstruct]

tıkanık s. Tıkanmış.

tıkanmak f. ★ 1. Tıkamak işi kendisine yapılmak, tıkalı hale gelmek. [Etre bouché, obstrué — To be obturated] ★ 2. İştahı kalmayıp yemek yiyememek. [Assouvir la faim, en avoir assez — To lose appetite] ★ 3. Nefesi tutulmak. [Etouffer, suffoquer — To choke]

tıkınmak f. Eline ne geçerse ve ne vakit geçerse yiyivermek.

tıkır i. Ahenkli ve düzgün bir hareketin sesini anlatmada kullanılır.

tıkırdamak f. Tık diye ince ve kuru ses çıkarmak.

tıkırına girmek b. f. İyi hal ve düzgün gidiş almak.

tıkırında zf. Yolunda.

tıkır tıkır b. zf. ★ 1. Çok düzgün ve ara vermeden. ★ 2. Peşin olarak.

tıkışmak f. Birlikte bir yere tıkılmak.

tıkıştırmak f. ★ 1. Tıka basa sokmak. ★ 2. Acele ile iyice çiğnemeden yutarak yemek yemek.

tıkız s. Çok sıkılmaktan ya da pek sıkı doldurulmaktan katılaşmış.

tıklım tıklım b. zf. Tıka basa (doldurulmuş).

tıkmak f. ★ 1. İterek, basarak zorla sığdırmak. ★ 2. (Alay olarak) Kapamak, hapsetmek.

tıknaz s. Şişmanca ve kısa boylu.

tıknefes b. s. Hek. Solunum sıkıntısı olan. [Dyspnée — Dyspnoeic]

tıksırmak f. Ağız kapalı iken hafif aksırmak.

tılsım Ar. i. Şu ya da bu nitelikte esrarlı ve doğaüstü bir güç taşıdığına inanılan nesne. [Talisman — Talisman]

tımar i. ★ 1. Yara bakımı. Pansıman. [Pansement — Dressing] ★ 2. Ağaç bakımı. [Arboriculture — Pruning] ★ 3. Hayvanı temizleme. [Pansage — Grooming] ★ 4. Tar. Eskiden, beslediği belli miktarda sipahilerle savaşa giden beylere, öşürünü almak üzere ayrılan arazi.

tımarhane Far. i. Akıl hastahanesi. [Hospice d'aliénés — Lunatic asylum]

tımarhane kaçkını b. s. Aklı bozuk, hafif deli.

tınaz i. Ot yığını.

tıngır s. ★ 1. Külb. Züğürt. ★ 2. Boş.

tıngırdamak f. ★ 1. Madenî bir ses çıkarmak. ★ 2. Külb. Ölmek.

tını i. Fiz. Bir cismin titreşiminden çıkan ses. esk. Tınnet. [Timbre — Snare]

tınlamak f. Çınlamak.

tınmamak f. Ağız açmamak, işitmezlikten gelmek, aldırış etmemek, göz yummak.

tıp, -bbî Ar. i. Hekimlik.

tıpa i. Tapa.

tıpatıp zf. Ucu ucuna, tastamam.

tıpış tıpış b. zf. Kısa adımlarla çabuk yürümeyi anlatır.

tıpkı Ar. s. Aynı.

tıpkıbasım b. i. Bir yazının fotoğrafı alınıp kalıbı çıkarılarak yapılan aynı basımı.

tıp tıp b. zf. Hafif ve düzenli vuruşları anlatır.

tırabzan i. Merdiven parmaklığı. [Rampe d'escalier — Hand - rail]

tırahunya Yun. i. Barsamdan küçük bir cins çarpıcı balık.

tıraş Far. i. ★ 1. Bir şeyin yüzündeki fazlalıkları biçerek alma, yontma. [Taille — Chipping] ★ 2. Vücudun fazla kıllarını alma. [Rasage — Shaving]

tıraş bıçağı b. i. Erkeklerin yüzlerindeki kılları kesmek için, çelikten 0,08 - 0,10 mm. incelikte yapılmış bıçak. Jilet.

tıraşçı s. Külb. Karşısındakini bıktıracak kadar lâfa tutan (kimse).

tıraşlı s. Tıraş olmuş, sakalını tıraş etmiş. [Rasé — Shaved] ★ 2. Tıraşı uzamış. [Barbu — Bearded]

tırfıl i. Baklagillerden 32 türü olan yemlik bitkiler cinsi. [Trèfle — Trefoil]

tırhallı s. Aynı koşullar altında bulunanların aynı halde olduklarını anlatmak için söylenen «tırhallı hep bir halli» deyiminde geçer.

tırhandil i. Yelken ve kürekle yürüyen bir çeşit küçük gemi.

tırıl s. Külb. Çıplak ya da parasız.

tırıs i. Çaprazlama ayak atılarak yapılan hızlı ve sarsıntılı bir hayvan yürüyüşü. [Trot — Trot]

tırkaz i. Kapı sürgüsü.

tırmak i. Tırmık.

tırmalamak f. Tırnaklarıyla çizmek ya da hırpalamak. [Egratigner — To scratch]

tırmamak f. Çengel takıp çekmek.

tırmananlar ç. i. Zo. Papağan, ağaçkakan, kuku gibi tırmanan kuşlar takımı. [Grimpeurs — Climbers]

tırmanmak f. Tırnaklarını iliştirerek ya da elleriyle asılarak dik bir yere çıkmak. [Grimper — To climb]

tırmık i. ★ 1. Tırnak beresi. [Egratignure — — Scratch] ★ 2. Kabartılmış toprağın taşını, çöpünü ayıklamak için kullanılan seyrek dişli tarak biçiminde alet. [Râteau — Rake]

tırnak i. İnsan ve hayvan parmaklarının ucundaki sert, sivri ve duyumsuz kısım. [Ongle — Finger or toe - nail]

tırnakçı i. Külb. Yankesici.

tırnaklık i. Çakıyı açarken tırnak konulan ve namlunun üzerinde bulunan kertik.

tırnaksı kemik b. i. Biyo. Burun iskeletini meydana getiren kemiklerden tırnağa benzer bir çift kemik. esk. Azmı zıfrî. [Unguis — Unguis]

Tırnova (Bulgaristan) Yantra nehri kıyısında 12 600 nüfuslu bir şehir. II. Bulgar Krallığı'nın başkenti olmuştur.

tırpan i. Ekin biçmeye yarar uzun saplı bir çeşit orak. [Taux — Scythe]

tırpana i. Zo. Yan kanatları vücuduna yapışık, uzun kuyruğu tırpan gibi eğri, tehlikeli bir cins balık.

tırpan atmak b. f. Sp. Güreşte bir güreşçinin, diğer güreşçiyi düşürmek amacıyla attığı çelme.

tırpanlamak f. ★ 1. Ekin ya da otları tırpanla biçmek. ★ 2. mec. Bir topluluğu kırıp geçirmek.

tırtık i. Çentik.

tırtıkçı i. Külb. Yankesici.

tırtıklamak f. Külb. Çalmak, aşırmak.

tırtıl i. ★ 1. Kelebek tohumundan çıkan kurt. Meme başı şeklinde kısa ayakları



J. John Thomson

TİBET



1 — Dalay Lama'nın ünlü sarayı
2 - 3 - 4 - 5 - 6 - Tibetli tipleri,
7. Batı Tibet'de bir anıt.

olur. [Caterpillar — Caterpillar] ★ 2. Sarma ince sırma. [Fil d'or tordu — Knurl] ★ 3. Bir şeyin kenarına çizilen zincir gibi çiçeklerden süs. [Dentelle, vignette — Edging] ★ 4. Maden paraların, pulların kenarındaki kertikler. [Grènetis — Milling] ★ 5. Tankların yandaki tekerlerine, hepsini birden içine almak üzere geçirilen zinciri andıran demir şerit. [Chenille — Caterpillar wheels] ★ 6. s. Külb. Asalak.

tıs i. ★ 1. «Hiç ses yok» anlamında kullanılan tıs yok deyiminde geçer. ★ 2. Kazın çıkardığı sesi taklideder.

tıstırmak f. Yıldırmak.

tıynet Ar. i. Karakter.

Ti Kim. Titan elemanının sembolü.

Tian - şan Orta Asya'da Çin ve S.S.C.B.'ye ait dağlar. Üzerlerinde 6 995 ve 7 439 m. yükseklikte tepeler vardır.

Tiber Orta İtalya'nın başlıca ırmağı. Roma'dan geçer ve Tirenyen denizine dökülür. Uzunluğu 403 km. dir.

Tibesti Büyük Sahra'da Çad'ın kuzeyindeki dağ kitleleri.

Tibet Çin'in batısında bağımsız bir bölge. Çöl tipi yüksek düzlüklerden ve güneyde Himalayalar'dan meydana gelen 1 215 000 km² yüzölçümlü, 1 277 000 nüfuslu bir ülkedir. Başkenti Lhasa'dır. Dalay - lama tarafından yönetilir. Hayvancılık yapılır.

Ticanilik Türkiye Cumhuriyeti'nin temel laik yapısının değiştirilerek teokratik bir yapıya uydurulmasını isteyen gerici akımlardan biri. Kemal Pilavoğlu isimli bir şahsın kitaplarına ve telkinlerine dayanan Ticanilik akımı, özellikle 1946-1951 yıllarında faaliyet göstermiştir. Kendine özgü törenleri olan ticanilik, özellikle Atatürk'e düşmandır. Aslında Fas'ın Teycan kasabasında doğmuş bulunan Ahmet Teycan tarafından 1216 yılında kurulmuş olan Ticanilik, Nakşibendilik ve Kadirilik tarikatlarıyla karışık bir yapı taşımaktadır. Tarikat 1930 yılında Pilavoğlu tarafından Türkiye'ye getirilmiştir.

ticaret, -ti Ar. i. Büyük ölçüde alış veriş. Tecim. [Commerce — Commerce, trade]

Ticaret Bakanlığı İç ve dış ticaretle ilgili işleri düzenlemek, yönetmek ve denetlemek üzere 3614 sayılı kanunla 31 Mayıs 1939 - da kurulmuş bakanlık. Örgüt: 1° Tetkik Kurulu Başkanlığı. 2° İç Ticaret Genel Müdürlüğü. (Yurdun sekiz yerinde; Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa, Adana, Mersin, Samsun ve Trabzon'daki Mıntaka Ticaret Müdürlükleri, Ölçüler ve Ayarlar müdürlüğü, Sigorta İşleri buraya bağlıdır). 3° Teşkilâtlandırma Genel Müdürlüğü. (Tarım Kredi ve Satış Kooperatifleri Birlikleri, bütün kooperatiflerin işlem ve denetimleri buraya bağlıdır). 4° Dış Ticaret Dairesi Başkanlığı. Tetkik Kurulu Başkanlığı, normal servisler, fiat anketleri ve geçim endekslerini düzenleyen Konjonktür ve Neşriyat Müdürlüğü ve ihracatı kontrol eden Standardizasyon Müdürlüğü, doğrudan doğruya bakanlığa bağlıdır. Ziraat Bankası, Halk Bankası, Et ve Balık Kurumu, Toprak Mahsulleri Ofisi de bakanlığın denetimi altındadır. [Ministére de commerce — Ministry of commerce]

ticaret borsaları Belirli malların alım, satımlarını yapan, 1950'de çıkarılmış ve 5590 sayılı kanuna göre kurulmuş kamu örgütü. Türkiye'nin 41 yerinde ticaret borsası vardır. Borsada kote edilmiş olan mal grupları şunlardır: Tahıl, baklagiller, yağlı tohumlar, hayvansal yağlar, küspeler, çeşitli besin maddeleri, kuru meyvalar, meyva çekirdekleri, orman ürünleri, tekstil ham maddeleri, yaş ve ham deriler, av derileri ve çeşitli maddeler.

ticaret hukuku b. i. Huk. Tacirlere, ticaret kurumlarıyla işlemlerine ait kurallarla ilgili hukuk dalı. Değerli evrak, şirketler gibi konular ticaret hukukunu ilgilendirir. [Loi commercial — Commercial law]

ticaret ve sanayi odaları ç. b. i. Meslek hizmetlerini görmek, meslek ahlâk ve dayanışmasını sağlamak, bu amaçla verilen işleri yapmak üzere 5590 sayılı kanuna göre 1950'de kurulmuş, tüzel kişiliği olan meslek kurumları. İlde ayrıca sanayi odası varsa, kurum, yalnız «ticaret odası» adını alır.

Tien - çin (Çin) Hopei eyaletinin merkezi olan Pei - ho nehri üzerinde 3 220 000 nüfuslu bir liman şehri. Çok önemli bir endüstri merkezidir. Maden işleme, kimya, dokuma, besin endüstrileri gelişmiştir. 1858 yılında Çin'i Avrupa'ya açan anlaşma bu şehirde imzalanmıştır. 1885'de Fransa ile Çin arasındaki barış anlaşması da gene bu şehirde imzalanmıştır.

tifdruk Alm. i. Bir baskı tekniği. Bu tür baskıda sayfa kalıpları bakırdandır. Renkli fotoğraf baskılarına elverişli bir baskı şeklidir. Klişe gibi, girintili çıkıntılı hazırlanan kalıplara boya sürülür; sonra bir bıçakla kazınır. Bakırda, derinlik derecesine göre boya kalır. Kalıp lastik silindirlere değecek şekilde döndürülür. Baskıyı lastik silindirler yapar. Tifdruk makineleri, düz ya da rotatif olabilir.

Tiflis (S.S.C.B.) Gürcistan federe cumhuriyetinin başkenti. Nüfusu 786 000'dir. Yönetim, endüstri ve kültür merkezidir.

tifo Yun. i. Hek. Bir mikrop tarafından meydana getirilen, barsaklarda yaralara yol açan ve mikrobun kana karışması sonunda ateşle ilerleyen bir hastalık. Hastalık ağız yolu ile bulaşır. Ateş, 3 - 4 hafta sürer. Barsak kanaması ve barsak delinmesine yol açarak tehlikeli olabilir. Tedavide antibiyotiklerden yararlanılır. Korunmada ise aşı ve suların temizlenmesi önemli rol oynar. [Fièvre typhoïde — Typhoid fever]

tiftik i. Ankara keçisi ve bunun ince uzun ve parlak olan tüyü. [Mohair — Mohair]

tiftiklenmek f. (Kumaşın) Telleri birbirin-

den ayrılmak. [S'effiler, se râper — To be unravelled]

tifüs Yun. i. Hek. Bitlerle bulaşan, deride döküntüler ve ateşle ilerleyen mikrop hastalığı. Lekeli humma. Hastalık daha çok kış aylarında, bitlerin kalın elbiseler arasında kendine uygun bir ortam bulması sonucu açığa çıkar. 40 yaşını aşmış kimseler için hastalık tehlikeli olabilir. Tedavide antibiyotik ilâçlardan yararlanılır. Korunmada ise bit mücadelesi ve aşı önemli yer tutar. [Typhus — Typhus]

tig Far. Kılıç.

tik Fr. i. Hek. Kişinin denetimi olmadan meydana gelen kas hareketi. Bilinçsiz duyguları dengeleme çabasının dışa taşması şeklinde yorumlanır. [Tic — Tic]

tike i. Parça. esk. Cüz.

tikel s. Fel. Bir tümün bir parçasını ilgilendiren. esk. Cüzi; kısmı. [Particulier — Particular, partial]

tiksinç s. Tiksinilecek halde olan. esk. Menfur. [Dégoûtant, repugnant — Disgusting, repulsive]

tiksinmek f. (Sağduyu ya da mide) Yadırgayarak istemez hale gelmek. [Se dégoûter — To loath]

tiksinti i. Tiksinmek eylemi. [Dégoût, répugnance — Disgust]

tilâvet, -ti Ar. i. Kur'an okuma.

Tildy, Zoltan (1889-1961) Macar devlet adamı. Önce protestan rahibi idi; bir süre öğretmenlik yaptı. 1936'da milletvekili seçildi. II. Dünya Savaşı sırasında Küçük Mülk Sahipleri Partisi lideri olan Tildy, demokratik düşünceleri yüzünden Naziler'den saklandı; yeraltı çalışmalarına katıldı. 1945-1946 yıllarında başbakanlık, 1946-1948 yıllarında cumhurbaşkanlığı yaptı. 1958-1959 yıllarında tutuklandı.

tilki i. Zo. ★ 1. Etoburların köpeksiler alttakımının köpekgiller familyasının bir türü. Sansar büyüklüğünde, iri ve dik kulaklı, sivri çehreli, uzun tüylü kuyruklu, kızılımsı tüylü kızıl tilki, kuzey yarımküresinin en yaygın etoburudur. «Fennek» adı verilen çöl tilkisi, Kuzey Kutbu tilkisi, mavi tilki, gri tilki gibi türleri vardır. [Renard — Fox] ★ 2. mec. Pek kurnaz kimse.

tilki kuyruğu b. i. ★ 1. Bileşikgillerden, hekimlikte kullanılan bir bitki. ★ 2. Uzun salkımlı bir çeşit söğüt. ★ 3. Altta bulunan güreşçinin, bir elini terse kıvırarak hasmının kündesini önlemek ya da bozmak için çenesinden ya da omuzundan yakalayıp yere doğru çekmesi.

tillit i. Jeol. Buzul çakıltaşı. Buzul çakıllarının doğal olarak çimentolanmasıyla oluşmuş bir kayaçtır.

Tillo Bak. Aydınlar.

tilmiz Ar. i. Öğrenci, çömez.

tim İng. i. Sp. Sporcular takımı.

Timar Van'ın merkez ilçesi bucaklarından. 46 köylü bucağın nüfusu 11 477, merkezinin nüfusu 611'dir.

timbal Fr. i. Müz. Üzerine deri gerili iki yarım küreden meydana gelen vurgulu çalgı. 2 tokmakla çalınır. Orkestralarda önemli yeri vardır. [Timbale — Kettledrum]

timi i. Böcek ısırmasıyla meydana gelen yumru.

Timoçenko, Semen Kostantinovica (Doğ. 1895) Sovyet mareşali. Furmanka'da doğdu. Bir köylü ailesinin çocuğudur. II. Dünya Savaşı'nda Fin cephesinde savaşmış ve Mannerheim hattının yarılmasında başarı sağlamıştır. 1940'da Mareşal Voroşilof'un yerine Sovyetler Birliği Savunma Komiserliği'ne atanmış ve kendisine Sovyetler Birliği Mareşali sanı verilmiştir. 1941'de Moskova'nın savunmasını üzerine almış ve savaşın kazanılmasında büyük yararlığı olmuştur.

Timoleon (M.Ö. IV. yüzyıl) Eski Yunan'ın en büyük demokratlarından biri. Kanunlara ve özgürlüğe karşı beslediği tutku o kadar derindi ki Korent'de iktidarı haksız yere ele geçiren kardeşi Timofan'ın iki arkadaşı tarafından öldürülmesini hoş görmüştür.

Timon (M.Ö. VI. yüzyıl) Yunan filozofu. Adı dünya edebiyat diline haşin anlamdaşı olarak geçmiştir. Birçok Atinalılar kendilerini onun bahçesindeki bir incir ağacına asarak intihar ettikleri zaman, başkalarının da ellerini çabuk tutmalarını, zira bu incir ağacını sökeceğini ilân etmiştir. Aristofanes «Kuşlar» adlı oyununda onunla alay etmiştir.

Timor Adası Sunda adalarından biri. Flores'in doğusunda yer alır. Endonezya ile Portekiz arasında bölüşülmüştür. Batısı Endonezya'ya aittir ve yüzö ,ümü 19 000 km² nüfusu 500 000'dir. Doğusu Portekiz'e aittir ve yüzölçümü 14 925 km², nüfusu 517 000'dir. Ekonomisi sebze, pirinç, hayvancılık üzerine kurulmuştur.

timpanist İng. i. Müz. Davul, zil ve benzerlerini çalan orkestra üyesi.

timpanon Fr. i. Müz. Kanun, santur ve yatağan gibi, dize ya da bir yere yatay konularak çalınan, eski, çok telli bir alet. İki sopa ile vurularak çalınırdı. Klavsen, piyano gibi telli çalgıların ilk örneğidir.

timsah i. Zo. Sürüngenlerin zırhlı kertenkeleler (timsahlar) takımının bir familyası. Başlıca türleri: Orta ve Güney Afrika ve Madagaskar'da bulunan Nil timsahı, Hint timsahı, deniz timsahı ve Amerika timsahıdır. Eski Mısır'da ve şimdi Hindistan'da kutsal sayılırlar. [Crocodile — Alligator, crocodile]

timsahgiller ç. b. i. Zo. Sürüngenlerin bir takımı. Burunları uzun ve ince olanları gaviallar ve kısa olanları asıl timsahlar olmak üzere iki familyaya ayrılır. [Crocodiliens — Crocodilians]

timsal, -li Ar. i. Simge. Sembol.

timur i. Demirin eski Türkçe'deki yazılış ve söyleniş şekli.


Timur


timsah

Timur - Timurlenk - (1336-1405) Türk - Moğol hükümdarı. Soyu Cengiz Han'a ulaşan Timur, Semerkant'daki Çağatay hanlarına bağlı bir komutan iken, yararlıkları sayesinde tümen beyliğine, sonra da başkaldırarak 1369'da emirliğe yükselmiştir. 36 yıl hanlık etmiş; Rusya'dan Hindistan'a, Akdeniz'den Çin'e kadar Asya'yı istilâ etmiştir. 1402'de Yıldırım Beyazıt'ı Ankara önünde yendikten ve Anadolu'daki beylikleri tekrar kurduktan sonra Semerkant'a dönmüş, 3 yıl dinlendikten sonra, Çin seferine çıkmak üzere iken ölmüştür.

Timuroğulları İran'da ve Amu - Derya ötesindeki ülkelerde egemen olan Timur soyuna verilen ad. Bu hükümdarların sayısı, Timur'un kendisi ve 4 oğlu dahil olmak üzere 29 olup bunlardan onu Horasan'da ve Amu - Derya ötesinde, dördü Semerkant'da, on beşi de Hindistan'da egemen olmuştur.

Timurtaş (XIV. - XV. yüzyıl) I. Murat'ın komutanlarından. Rumeli'deki fetihlere katılmış, Ankara Savaşı'nda Yıldırım Beyazıt ile birlikte Timur'a esir düşmüştür. Kurtulduktan sonra, İsa Çelebi'yi tahta çıkarmak isterken Çelebi Mehmet tarafından bozguna uğratılmıştır. Osmanlı sancağının renk ve resmini yapan ve kırmızı fesi başlatan da Timurtaş'dır.

timus Yun. i. Anat. Göğüste bulunan ve ergenliğe kadar salgıladığı hormonla kemiklerin ve cinsiyet bezlerinin gelişmesini etkileyen iç salgı bezi. [Thymus — Thymus]

tin Fel. ★ 1. Ruh. [Esprit — Spirit] ★ 2. Fel. Fizikötesi kurucularının gerçeği ve evreni açıklamak için herşeyin özü, temeli ya da yapıcısı olarak kabul ettikleri madde dışı varlık.

tinka Keltçe i. Turna balığı büyüklüğünde lezzetli bir balık.

tinselcilik i. Fel. Ruh, Tanrı gibi, maddesi olmayan varlıkları kabul eden öğreti. Spiritualizm. esk. Ruhiye. [Spritualisme — Spiritualism]

Tintoretto, Jacopo Robusti, il (1518-1594) İtalyan ressamı. Venedik'de doğdu. 1545'de Roma'ya yaptığı bir geziden sonra dramatik bir anlatıma yöneldi ve ışığa büyük yer vermeye başladı. Şaheserleri arasında: «La Cena — İsa'nın Son Yemeği», «Mısır'a Kaçış», «İsa'nın Çarmıha Gerilişi» sayılabilir. Oğlu il Tintoretto ve kızı la Tintoretto da değerli ressamlardı.



J. R. il Tintoretto

tiorba İta. i. XVI. ve XVII. yüzyıllarda kullanılmış, çift saplı, bir çeşit ud. [Théorbe — Theorbo]

tip, -pi Yun. i. ★ 1. Aynı cinsten bütün şeylerin ana niteliklerini en yüksek derecede kendinde toplamış olan ideal örnek. [Type — Type] ★ 2. Biyo. Bir ırkın, bir türün bireysel çeşitlenmeleri kendi etrafında değişen genel biçim. esk. Nümune. [Type — Type]

tipi i. Şiddetli kar fırtınası. [Violent — Blizzard]

tipik Fr. s. ★ 1. Bir tipi nitelendiren: Sarı ırkın tipik çizgileri. [Typique — Typical] ★ 2. Kuvvetli bir orijinalliği olan: Tipik adam. [Typque — Typical] ★ 3. Bir tiple ilgili olan. [Typique — Typical]

tipografya Yun. i. Basım, basımcılık.

tir Far. i. Ok.

tirad Fr. i. Tiy. Bir tiyatro oyununda oyuncuların uzun soluklu konuşması. [Tirade — Tirade]

tiraj Fr. i. (Basılan şeyin) Baskı sayısı. [Tirage — Circulation]

tiramola İta. i. Halat çekme.

tiran Fr. i. ★ 1. Zorba hükümdar. esk. Müstebit. ★ 2. mec. Acımasız, gaddar.

Tiran Arnavutluk'un başkenti. Nüfusu 140 300'dür. Yönetim ve endüstri merkezidir.

tirbuşon Fr. b. i. Şişelerden tıpayı çekip çıkarmaya yarayan burgu. [Tire - bouchon — Cork - screw]

tire i. Pamuk iplik. [Fil de coton — Cotton thread]

Tire İzmir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 803 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 60 645, merkezinin nüfusu 27 225'dir. İlçe ekonomisi tütün ve pamuk tarımına dayanır. Bağcılık da önemlidir. Kenevir ekimi sebebiyle urgancılık gelişmiştir. Akçaşehir köyünde linyit yatakları vardır. Şehir, ovanın güneyini çevreleyen dağların kuzey eteklerinde kurulmuştur. Zeytinyağı fabrikaları ve pamuk çırçırhaneleri vardır. Kara ve demiryoluyla önemli merkezlere bağlıdır. İzmir'e 74 km. uzaklıktadır.

Tirebolu Giresun'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 867 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 51 142, merkezinin nüfusu 5 722'dir. Karadeniz kıyısında dar bir kıyı ovası vardır. Yağış bol olduğundan orman örtüsü gürdür. Harşit çayı başlıca akarsudur. Fındık, gelir kaynağıdır. Mısır ve elma da önemli yer tutar. Kasaba, Karadeniz kıyısında küçük bir yarımada üzerindedir. Bu yarımada üzerinde eski bir kale yıkıntısı vardır. Giresun'a olan uzaklığı 55 km. dir.

tirendaz Far. b. i. ★ 1. Okçu. ★ 2. mec. Becerikli. ★ 3. mec. Temiz ve zarif giyinmiş.

tirfillenmek f. Havı dökülmek.

tiril tiril b. zf. ★ 1. Tir tir. ★ 2. b. s. (Giyecek hakkında) Hafif: Tiril tiril bir gömlek.

Tirilye Bak. Zeytinbağı.

tirit Ar. i. Kızartılmış ekmeği et suyu ile haşlayarak yapılan yemek.

tirit gibi b. s. İhtiyar ve zayıf.

tiriz i. ★ 1. Giyeceklerin kenarlarına eklenen ensiz parça. ★ 2. Ensiz tahta.

tirlin Fr. i. Ucuna çini mürekkebi konularak çizgi çizmekte kullanılan bir uç. Pergelin ucuna takılarak çember çiziminde de işe yarar. Çini mürekkebi çabuk kuruduğu için, böyle özel bir uç gerekli olmuştur. Tirlinle çizilen çizgilerin kalınlığı her noktada aynıdır. Ucundaki vida ayarlanırsa, çizgisinin kalınlığı da değişir. Mühendislikte ve çizgi gerektiren yerlerde (teknik resim v.b.) kullanılır. [Tire-ligne — Drawing-pen]

tiroid Fr. i. Hek. Gırtlağın ön tarafında bulunan ve salgısını kana veren kalkan bezi.

Tirol Alp dağlarının bir bölgesi. İtalya ile Avusturya arasında bölüşülmüştür. Avusturya Tirolleri ünlü bir turizm merkezidir.

tirpidin (tirpit, tirpitil) i. Ufak bahçe çapası.

tirşe ★ 1. s. Yeşil ile gök rengi arası. [Glauque — Light green] ★ 2. i. Eskiden üzerine yazı yazmak için hazırlanan deri. Parşömen.

tiryak, -ki Yun. i. Tehlikeli ve zehirli ısırıklara karşı 60 maddeyi karıştırarak Mihridat tarafından yapıldığı söylenen ve bugün her 4 gramında 25 miligram kadar afyon bulunan bir ilâç. [Thériaque — Theriac]

tiryaki s. Herhangi bir şeye düşkünlük derecesinde alışmış olan. [Thérical, hargneux — Addict, habitual user]

Tissandier, Gaston (1843-1899). Fransız bilgin ve havacısı. Elektrik motoruyla çalışan hava gemisinin ilk modelini yapmıştır. Halk dilinde birçok teknik eser yazmıştır.

Tisza, İstvan (1861-1918) Macar devlet adamı. 1886'da Liberal Parti'den milletvekili seçildi. 1903-1906, 1913-1917 yıllarında başbakanlık, bu arada içişleri bakanlığı yaptı. 1918'de öldürüldü.

titan Fr. i. Kim. Ti sembolüyle gösterilen, özellikleri bakımından silisyumla kalaya yaklaşan, yoğunluğu 4,5 olup 1800 °C ye doğru ergiyen siyah renkli eleman. [Titane — Titanium]

Titanlar Yunan mitolojisine göre Gök ile Yer'in soyundan gelme devler. Tanrılara isyan ederek dağ üstüne dağ yerleştirmek suretiyle göğe çıkmıya çalışmışlarsa da Zeus'un yıldırımıyla mahvolmuşlardır.

titiz s. Kolay kolay memnun kalmayan, memnun edilmesi kolay olmayan. [Difficile — Fastidious, meticulous]

Tito (asıl adı: Josip Broz) (Doğ. 1892) Yugoslav devlet adamı. Teknik öğrenim gördü. I. Dünya Savaşı'nda Avusturya - Macaristan ordusunda savaşırken Ruslar'a esir düştü. Sovyet ihtilâlinde serbest bırakıldı, komünizmi benimsedi, Kızıl Ordu'da çarpıştı. 1923'de yurduna döndü; sendika lideri oldu. 1923-1928 yıllarında gizli komünist faaliyetleri dolayısıyla hapsedildi. Komünist Partisi genel sekreteri seçildi. 1936-1938 İspanya iç savaşında Yugoslav birliklerini yönetti. II. Dünya Savaşı'nda Yugoslavya'da ulusal Kurtuluş Ordusu'nu kurdu; istilâcılara ve Mihayloviç kuvvetlerine karşı harekete geçti. 1943'de mareşal oldu. 1945'de krallık yıkılınca başbakan ve savunma bakanı olarak Yugoslavya'nın başına geçti. 1953'den beri Komünist Partisi genel sekreteri, başkomutan ve cumhurbaşkanıdır. Yurdu önce Rusya'nın peyki iken sonradan bağımsız bir politikaya dönmüştür.

titrasyon Fr. i. Kim Bir sıvı içinde erimiş olan katı cismin miktarını, ya da iki cismin oranını bulmak için yapılan deney. [Titration — Titration]

titremek f. ★ 1. Biteviye kısa hareketlerle oynamak. [Trembler — To tremble] ★ 2. Kasların kısa kısa kasılmalarıyla sarsılmak. [Trembler — To shiver] ★ 3. Ton sarsıntıları yapmak: İhtiyarların sesi titrer. [Chevroter, trembloter — To quiver] ★ 4. mec. Korkmak.

titreşim i. Fiz. Bir noktanın iki yöne doğru, kısa aralıklı ve yüksek hızlı gidip gelme hareketi. İki ucundan gerili bir lastik kordonu, ortasından çekip bırakırsak, lastiğin (iki ucu dışında) bütün noktaları titreşim hareketi yapar. esk. İhtizaz. [Vibration — Vibration]

titreşmek f. ★ 1. Her tarafı titremek. [Trembler — To tremble] ★ 2. Fiz. Titreşim hareketi yapmak. esk. İhtizaz etmek. [Vibrer To vibrate]

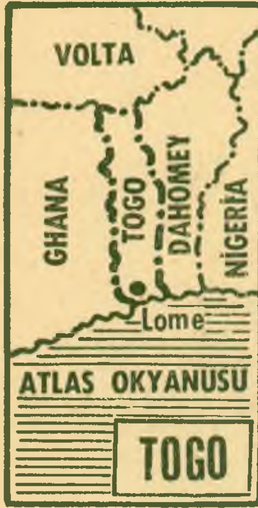
Titulescu, Nicolae (1883-1941) Romanyalı devlet adamı. Hukuk profesörü idi. 1912'de milletvekili seçildi. 1917, 1920-1926 yıllarında maliye, 1927-1928 ve 1923-1936 yıllarında dışişleri bakanı olan Titulescu arada Londra büyükelçiliği, 1930-1931 yıllarında Milletler Cemiyeti başkanlığı da yaptı. Balkan Antantı'na (1934) girmeyi destekledi. Sonra, Sovyet Rusya'ya yakınlaştığından, Tatarescu ile anlaşamadı. Çekildi; Fransa'ya gitti.

tiyatro Yun. i. ★ 1. Oyunculuk sanatıyla edebiyat, müzik, dans, resim gibi sanatların uyumlu bir şekilde bir araya gelmesiyle oluşan ayrı bir sanat türü. Oyun yazarının oyunu yazmasıyla başlayan bir tiyatro çalışması, rejisörün oyunu sahneye koymasıyla devam eder. Bu arada, dekor, kostüm, makyaj, ışıklama, müzik, dans (koreografi) gereken efektler de uzmanlarınca, rejisörün eseri yorumuna uygun olarak hazırlanır. Sonunda bütün öğelerin bir araya gelmesiyle ve oyuncuların sahnede rollerini oynamasıyla tiyatro olayı tamamlanır. Tiyatronun vazgeçilmez bir elemanı da seyircidir. Tiyatro sanatı, değişik ölçülere göre bir çok türe, bölüme ayrılır. Genel anlamıyla tiyatro kavramı içine opera, operet, bale de girer. ★ 2. Tiyatro gösterisinin yapıldığı yer. Antik Yunan tiyatrosunda yalnız seyircilerin oturdukları yer anlamına geliyordu. Bugün açık ve kapalı bütün oyun yerlerinin genel adıdır. [Théâtre — Theatre]

tiyatrocu i. ★ 1. (Halk dilinde) Tiyatro oyuncusu ya da genel olarak tiyatroyla ilgilenen, tiyatrodan geçinen kimse. ★ 2. Tiyatro işleten kimse.



Tito



tiz Far. s. İnce, keskin (ses). [Aiguë, pointue — High - pitched]

Tiziano, Vecello (1490-1576) İtalyan ressamı. Pieve di Cadore'de doğdu. Venedik'de öldü. Önceleri İtalyan ressamı Giorgioni ile beraber çalıştı. Daha sonra bu ressamın etkisinden kurtularak «Eldivenli Adam» ve «Malta Şövalyesi» gibi eserleriyle kişiliğini buldu. 1518'den sonra bir dizi dinsel tablo yaptı. «Baküs ve Ariyan», şaheserleri arasında yer alır.

Tl Kim. Talyum elemanının sembolü.

Tm Kim. Tülyum elemanının sembolü.

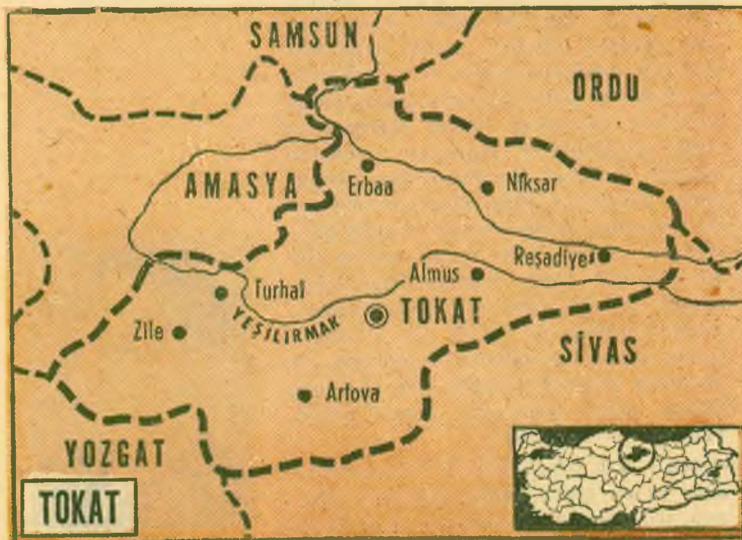
Tobago Antil adalarından biri. Trinite ile birlikte bağımsız bir ülke teşkil ederler. İngiltere Uluslar Topluluğu'na üyedir. Yüzölçümü 5 130 km², nüfusu 33 000'dir. Petrol, katran, şeker, kakao üretilir.

Tocantins Brezilya'da 2 700 km. uzunluğunda bir nehir. Atlas okyanusuna dökülür.

Tocqueville, Alexis Clérel de (1805-1859) Fransız yazar ve politikacı. Vernevil'de doğdu. «Amerika'da Demokrasi», «Eski Rejim ve «İhtilâl» adlı kitaplarıyla tanınır. 1841'de Fransız Akademisi'ne girmiştir.

Togliatti, Palmiro (1893-1964) İtalyan politikacısı. Önce gazetecilik yaptı. 1921'de Komünist Partisi'ni kuranlardandı. Mussolini'nin iktidarı yıllarında Rusyada yaşadı. 1944 de döndü, 1944-1945 yıllarında başbakan yardımcılığı, 1945-1946 yıllarında adalet bakanlığı yapan Togliatti, 1944'de partisinin başkanlığına getirilmiş, partisinin başkanı olarak muhalefette bulunmuştur. 1937-1939 yıllarında Komintern sekreterliği de yapmıştı.

Togo Batı Afrika'da bağımsız bir ülke. Yüzölçümü 56 600 km², nüfusu 1 642 000, başkenti Lome'dir. Bir tarım ülkesidir. Kakao, kahve, mısır, pamuk yetiştirilir. Fosfat ve boksit yataklarına sahiptir, 1894-1914 yılları arasında Alman himayesinde kalmış, 1918'de Fransa ve İngiltere arasında paylaşılarak vesayet altına girmiştir. İngiltere'nin vesayetindeki Togo bugün Gana'ya bağlanmıştır, Fransa'nın vesayetindeki Togo ise 1960 yılından beri bağımsız bir ülkedir.



toğrul i. Çakırdoğan.

Tohma Suyu Uzunyayla'dan doğar. Önce güney, sonra doğu doğrultusunda akar. Bazı kollar aldıktan sonra Malatya'nın kuzeyinde Fırat'a karışır.

tohum i. ★ 1. Üretilmek üzere toprağa ekilen tane. [Semence — Seed] ★ 2. Zo. Sperma. [Sperme — Sperm]

tohumlamak f. Dişi bir hayvanı, yapma bir yolla erkeğinden alınan tohumla döllendirmek.

tohumluk s. Toprağa ekilmek üzere saklanan.

Tojo, Hideki (1884-1948). Japon generali ve devlet adamı. Tokyo'da doğdu. Çin savaşında Mogolistan'da bir orduya komuta etmiştir. 1940'da harbiye nazırı, 1941'de başvekil ve dahiliye nazırı olmuştur. Tokyo Uluslararası Mahkemesi tarafından savaş suçlusu olarak mahkûm ve 1948'de idam edilmiştir.

tok, -ku s. ★ 1. Doymuş. [Rassasié — Satiated] ★ 2. (Kumaşlar için) Sık ve kalın. [Serré — Stout] ★ 3. Açık, anlaşılır : Tok söz, tok ses. [Nette — Outspoken] ★ 4. i. Bir hayvanın, özellikle dana, koyun, keçi ve domuzun gözü ile çenesi arasındaki sarkık kısım. [Bajoue — Parotid gland]

toka i. Kemer, kayış gibi şeylerin iki ucunu birbirine bağlamaya yarayan çeşitli şekilde tutturmalık. [Boucle — Buckle]

toka i. ★ 1. El sıkışma. [Serrement de les mains; poignée de main - Serrement de main — Handshake] ★ 2. Kadeh tokuşturma. [Toast — Toast]

tokaç i. Çamaşır tokmağı.

tokada İta. i. Müz. XVI. yüzyılda org ve klâvsen gibi tuşlu çalgılar için yazılan tek kısımlı parçalara verilen ad.

toka etmek b. f. ★ 1. El sıkışmak. ★ 2. Kadeh tokuşturmak. ★ 3. Den. İki karşılıklı parçayı getirip birbirine uydurmak. ★ 4. Külb. Vermek.

tokalaşmak f. El sıkışmak. [Se serrer les mains — To shake hands]

Tokariz Bak. Akıncılar.

Tokat Orta Karadeniz Bölgesi'nde bir ilimiz ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 9 955 km² olan ilin nüfusu 495 358, bucak ve köyleri dışında şehrin nüfusu 124 353'dür. Merkez ilçesinden başka Almus, Artova, Erbaa, Niksar, Reşadiye, Turhal ve Zile ilçeleri vardır. İlin kuzey kesiminde Canik dağları vardır. Güneydeki dağlık alanla bu dağlar arasında Kelkit çayı ve Yeşilırmak akar. Erbaa'dan batıya doğru uzanan üçgen biçimindeki ovalık kesime Taşova denir. Tokat'la Turhal arasında ise Kazova bulunur. İlin güneyindeki geniş alan Artova adını alır. Tahıl, tütün tarımı bağcılık ve meyvacılık önemlidir. Şehir, Yeşilırmak'a güneyden karışan Behzat deresi vadisi tabanı ve yamaçlarında kurulmuştur. Eskiden beri bakırcılığın geliştiği bir merkezdir. Alipaşa Camisi önemli eserlerdendir. Karayoluyla önemli merkezlere bağlıdır.

tokat i. ★ 1. Açık elle yüze yapılan vuruş. [Giffle — Slap] ★ 2. İyice açık vadi.

tokatlamak f. Tokat atmak. [Giffler — To smack]

tokato İta. i. Müz. Timballerin yerine kullanılan dördüncü trampet partisi.

Toker, Burhanettin (1890-1951) Hekim. Van'da doğdu. Darülfünun'da hekimlik öğrenimini tamamaldıktan sonra, 1913-1921 yılları arasınra Berlin ve Hamburg'da cerrahlık konusunda uzmanlaşarak 1931'de üniversite öğretim üyesi olmuş ve ölümüne kadar Cerrahpaşa Cerrahî Kliniği Profesörü olarak çalışmıştır. Türkçe ve yabancı dillerde bilimsel incelemeleri yanında bir çok ders kitapları yazmış ve çevirmiştir.

Toker, Metin (Doğ. 1924). Gazeteci, yazar. İstanbul'da doğdu. Galatasaray'ı, İstanbul Edebiyat Fakültesi'ni, Paris Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. Cumhuriyet gazetesinde gazeteciliğe başladı. 1943'de Akis dergisini kurdu. 1967'de kapanıncaya kadar dergiyi yönetti ve başyazılarını yazdı. En son Milliyet gazetesinde birkaç ay fıkra yazarlığı yaptı; ayrıldı. Eserleri: «İsmet Paşa İle Başbaşa», «Rus Geliyor Aşka», «Şeyh Sait İsyanı» dır.

Tokgöz, Ahmet İhsan (1868-1942) Yayımcı. Erzurum'da doğdu. Mülkiye mektebini bitirmiştir. 1890'da Âlem matbaasını kurmuş, bir yıl sonra da Servetifünun'u çıkarmaya başlamıştır. «Edebiyatı Cedide» nin organı olan bu dergi Türkiye'nin en eski ve emekli bir dergisidir. 1908'den sonra günlük gazete şeklinde çıkmış, sonra Uyanış adını alarak sahibinin ölümüne kadar sürmüştür. Tokgöz ölümünde Ordu milletvekiliydi. Jules Verne'in romanlarını Türkiye'ye ilk tanıtan odur. Çeviri eserlerinin sayısı elli kadardır. «Matbuat Hatıraları» tanınmış eserlerindendir.

tokgözlü b. s. Gözü tok.

Toklar Kayseri'nin Tomarza ilçesi bucaklarından. 25 köylü bucağın nüfusu 11 140 merkezinin nüfusu 502'dir.

toklu i. Bir yaşını bulmuş kuzu.

tokmak i. ★ 1. Ağaçtan, iri çekiç. [Maillet — Mallet] ★ 2. Kapı kanadına asılı ve kapı çalmaya yarar, türlü şekillerde demir parça. [Heurtoir — Knocker] ★ 3. Dibeğin ağaçtan eli. [Pilon — Wooden pestle]

tokmakbaş b. i. Zo. Kayabalığı familyasından siyah renkli bir balık.

toksikomani Fr. b. i. Hek. Sinir sistemini çeşitli şekillerde etkileyen maddeleri, hastalık derecesinde kullanma alışkanlığı. [Toxicomanie — Drug - habit, toxicomania]

toksin Fr. i. Hek. Mikropların salgıladığı zehir. Mikroplara bağlı hastalık tablolarının açığa çıkmasında en önemli etkendir.

toksoplazma Fr. b. i. Hek. İnsana ev hayvanları aracılığı ile bulaşabilen, gebe kadınlara bulaştığı vakit genellikle doğacak çocuk için öldürücü olabilen, merkez sinir sistemi bozukluklarına yol açan asalak.

toksoplazmoz Fr. b. i. Hek. Toksoplazma isimli asalak tarafından meydana getirilen hastalık tablosu. [Toxoplasmose — Toxoplasmosis]

toktağan karlar ç. b. i. Coğ. Yaz kış hiç erimeyen karlar. Kalımlı karlar. esk. Müstemir karlar.

toktamak f. Uzun zaman sürüp gitmek. Uzun zamandanberi sürüp gelmek. esk. Müstemir [Pérenne — Perennial]

Toktamış Han (Ölm. 1407) Altınordu Devleti'nin en ünlü hakanı. Kırım hanıyken Timur'un yardımıyle Altınordu Devleti'nin başına geçti. Kısa sürede devletini genişletip zenginleştirdi. Ruslar'la uzun savaşlar yapıp onları yendi; Moskova'ya girip şehri yaktı. Sonraları Timur'la araları açıldı. Uzun savaşlar sonunda Timur, bu devlete son verdi.

tokurdamak f. (Nargilenin suyu) Nefes çekilirken gürültü yapmak.

tokuşmak f. ★ 1. Çarpışmak. ★ 2. Kafa kafaya vuruşmak.

tokuz s. Sık ve kalınca (kumaş). -

tokuzotu b. i. (Çakır otu, boğa dikeni) Şemsiyegiller familyasına bağlı, çiçek ve yapraklarında sürgünler bulunan, kuzey Amerika'da yetişen bir bitki.

Tokyo (eski Yedo) Japonya'nın başkenti. Hondo adası üzerinde 10 169 000 nüfuslu bir liman şehridir. Yönetim, ticaret ve endüstri merkezidir. Verimli bir ova üzerine kurulmuştur. 1942-1945 yılları arasında Amerika tarafından tahrip edilmiştir.

Toledo (İspanya) Tajo nehri kıyısında, ülkenin orta kısmında yer alan 40 200 nüfuslu bir şehir. Vizigotlar'ın ve 1560 yılına kadar İspanya'nın başkenti olmuştur.

Toledo (A.B.D.) Ohio eyaletinde Erie gölü kıyısında Maumee suyu üstünde 318 000 nüfuslu bir şehir. Maden işleme ve makine endüstrisi gelişmiştir. Canlı bir nehir limanıdır.

tolerans Fr. i. ★ 1. Her şeyi analyışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme hali, hoşgörü. esk. Müsamaha. ★ 2. Tek. Teknik resim üstündeki boyutun uygulamada ne kadar farklı yapılabileceğini gösteren sayı. Resimde 50 mm ile gösterilen bir boyut uygulamada tam 50 mm olamaz. Yapılan parçanın istenilen işi görebilmesi için toleransının ne olacağı da resimde yazılıdır. 50 mm'lik bir parça için tolerans 0,03 dendiği zaman bu parçanın 50,03 mm'den büyük, 49,97 mm'den de küçük olamayacağı belirtilmiş olur.

tolga i. Savaşçıların başlarına giydikleri demir başlık. [Casque — Helmet]

tolit Fr. i. Obüslerin, torpillerin doldurulmasında kullanılan patlama maddesi. [Tolite — Tolite]

Tollu, Cemal (Doğ. 1899) Ressam. İstanbul'da doğdu. Şam'da bir Fransız lisesinde okudu, Güzel Sanatlar Akademisi'ni bi-



H. Tojo



Vevello Tiziano

tirdi. Paris ve Münih'de resim eğitimi gördü. Şimdi Güzel Sanatlar Akademisi resim atölyesi şefidir. Birçok gazetelerde makaleleri yayımlanmış, eserleri ise çeşitli sergilerde yer almıştır.

Tolstoy, Aleksi Nikoloyeviç (1883-1945) Rus yazarı. Nikolayevska'da doğdu. Öğrenimini Sen Petersburg'da yaptı. 1907'de ilk şiirlerini, 1911'den sonra oyun ve romanlarını yayımladı. 1914 savaşına muhabir olarak katıldı. 1917'de beyaz Ruslar'ın yanında yer aldı. Paris'e gitti. 1923'de Moskova'ya döndü. 1937'de milletvekili seçildi. 1942'de Stalin ödülünü kazandı. Başlıca eserleri: «Aelita», «Nikita'nın Çocukluğu», «Ekmek», «Korkunç İvan», «Mavi Şehirler», «Kara Altın» dır.

Tolstoy, Lev Nikolayeviç, kont (1828-1910) Rus yazarı. İasnaya Polyana'da doğdu, Astapovo'da öldü. Zengin bir toprak sahibinin oğluydu. Yüksek öğrenimini yaptıktan sonra aile ocağına döndü. 1851'de orduya katıldı. Kırım Savaşı'ndan sonra «Çocukluğum» adında bir eser yayımladı. Artık tanınmaya başlamıştı. Batıyı taklit ederek Rusya'nın devrim yapmasına karşıydı. 1860'da baba çiftliğine döndü ve köylülerle beraber çalışarak onları eğitmeye başladı. Bu tarihten sonraki 20 yıl içinde «Savaş ve Barış» ve «Anna Karenina» adlı şaheserlerini yazdı. 1879'dan sonra edebiyat onu ilgilendirmedi. Din, toplumsal sorunlar ve sanat üzerindeki düşüncelerini açıklamaya yöneldi. Tolstoy için en önemli şey insanların birbirini sevmesiydi. 1886'da yayımladığı «Ne yapmalı?» adlı eserinde paranın getirdiği kötülüklere hücum etti. Ama bir yandan da edebî eserler yazdı. «Kroyçer Sonat» ve «Diriliş», ölümünden 10 - 11 yıl önce yayımlanan şaheserleri arasındadır.

Toltekler Meksika'nın XVI. yüzyılında Aztekler tarafından ortadan silinen eski halkı. Bu halka ait birçok anıt kalıntıları bulunmuştur.

tolun s. Tamamiyle aydın ve parlak halde olan (ay).

tolunmak f. (Ay) Tolun olmak.

Tolunoğulları Tar. Mısır'da IX. yüzyılda devlet kurmuş bir Türk soyu. Devletin kurucusu, Abbasi valisi olan Tolun adlı bir Oğuz beyinin oğlu Ahmet'dir. Tolun oğlu Ahmet, Mısır valisi iken, 868 yılında devlet yönetimini ele geçirip kendini hükümdar ilân etti. 30 yıla yakın kendisi ve oğlu Mısır'ı yönettiler. Ahmet'in oğlunun 896'da Şam'da öldürülmesinden sonra Tolunoğulları birbirine düşünce bundan yararlanan Abbasoğulları, onları ortadan kaldırıp, kısa ömürlü Tolunoğulları devletine son verdiler.

Tom Sibirya'da 843 km. uzunluğunda bir nehir. Obi nehrine dökülür.

tomağa i. Doğanın ayaklarına bağlanan köstek.



Lev N. Tolstoy

tomak i. ★ 1. Ağaçtan top. ★ 2. Ağaçtan gürz. ★ 3. Bir çeşit kalın ve ağır çizme.

tomar i. Dürülerek silindir biçimi verilmiş kâğıt, deri, parşömen v.b. [Rouleau — Roll, scroll]

Tomarza Kayseri'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 265 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 26 019, merkezinin nüfusu 6 126'dır. Önemli akarsu Seyhan'ın iki büyük kolundan biri olan Samantı suyudur. İlçe ekonomisi başta çavdar olmak üzere tahıl tarımı ve hayvancılığa dayanır. Kasaba Kayseri'nin 55 km. güneydoğusundadır.

tombak i. Yüzde onu çinko olmak üzere bakır - çinko alaşımı.

tombala i. İta. Torbadan 1'den 99'a kadar numaralı yuvarlaklar çekilerek üzerinde numara yazılı kâğıtlarda çıkan numarayı kapatmak ve kâğıdı ilk dolan kazanmak suretiyle kalabalıkla oynanan oyun. [Tombola — Tombola]

tombalak s. Tombulca.

tombaz i. ★ 1. Irmaklarda işleyen altı düz kayık. [Ponton — Pant] ★ 2. Üzerinde köprü kurulan kayık şeklinde duba. [Ponton — Pontoon].

Tomris Tar. M.Ö. yaşamış bir İskit Kraliçesi. Ünlü Pers Kralı Kurus'la savaştı. Onu yenerek savaş alanında öldürttü. Güzel, güzel olduğu oranda da zeki ve savaşçı bir kraliçe olarak tarihe geçen Tomris üzerine birçok eser yazılmış, resmi ve heykeli yapılmıştır.

tomruk i. ★ 1. Kerestelik kütük. [Tronc d'arbre — Log] ★ 2. İşlenmek ya da biçilmek için hazırlanmış taş kütlesi. [Bloc de sciage — Boulder] ★ 3. Suç işleyenlerin ayaklarına geçirilen 4 - 5 m. uzunluğunda 40 - 50 cm. çapında ağaç kütük. Boylu boyuna ortasından ayrılmış olan bu kütüğün bir başı açılır kapanır vida ile tutturulduğu gibi kilitlenmeye elverişli surette yapılırdı. Büyüklü küçüklü sekiz on çift ayak yeri açılırdı. Kaçmalarını önlemek için suçluların tomruktaki deliklerden hangisi baldırına uyarsa ayakları oraya sokulup kilitlenirdi. ★ 4. Tar. Cezaevi.

Tomsk (S.S.C.B.) Batı Sibirya'da Tom nehri kıyısında 282 000 nüfuslu bir şehir. Makine endüstrisi gelişmiştir.

tomşuk i. Kartal, papağan gibi kuşların eğri gagası.

tomşurmak (Kuş) Gagasıyla yavrusuna yem vermek.

tomurcuk i. İlkbaharda bitkilerde küçük tüylü yapraklarla örtülü olarak meydana çıkan kabartı. Açılınca çiçek ya da yaprak halini alır. [Bourgeon — Bud]

tomuşmak f. ★ 1. (Kuş) Gagasıyla tüylerini temizlemek. ★ 2. (Kuşlar) Gagalaşmak.

ton Fr. i. ★ 1. Müz. Sesin ya da bir müzik aleti sesinin azçok yükseltilme ya da al-

çaltılma derecesi. [Ton — Pitch] ★ 2. Sesin ya da anlatışın yüksekten ya da alçaktan olma hali : Sert bir tonla ihtar etti. [Ton, intonation — Tone, intonation] ★ 3. Resimde renklerin kuvvet, parlaklık derecesi. [Ton — Tone, tint] ★ 4. Bin kiloya eşit ağırlık. [Tonne — Ton]

tonaj Fr. i. Den. Gemilerin büyüklüğünü belirten bir ölçü. Gemilerin türüne göre çeşitli tonajlar kullanılır. Deplâsman, ton, geminin yükünün, yakıtının ve teknesinin toplam ağırlığıdır. Savaş gemileri deplasman tonla ölçülür. Detveyt ton, geminin tekne ve makine ağırlıklarının dışında taşıma kapasitesini belirtir. Yük gemileri için kullanılan ölçüdür Gros ton geminin bütün iç hacmini fitküp olarak verir (2,83 m3 = 1 ton kabul edilir). Yolcu gemileri için kullanılan bir ölçüdür. Net ton, gros tondan bazı hacimlerin çıkarılmasıyla bulunan bir ölçüdür. Gergilendirme net tona göre yapılır. Deplasman ve detveyt ton ağırlığı, gros ve net ton hacmi belirten ölçülerdir.

tonalite Fr. i. Müz. Belirli bir tonda yazılmış müzik parçasının niteliği.

ton balığı b. i. Zo. Bak. orkinos.

Tonga (Dost Adaları) Polinezya takımadalarından biri. Nüfusu 63 900, merkezi Nukualofa'dır. İngiltere'nin himayesindedir.

tonga i. ★ 1. Kurumuş tütün yaprakları destesi. ★ 2. Külb. Hile, tuzak.

Tonguç, İsmail Hakkı (1897-1960) Eğitimci. Silistre'de doğdu. Çiftçi bir ailenin oğludur. İstanbul Öğretmen Okulu'nu bitirmiş, Almanya'ya eğitime gönderilmiştir. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra tekrar Almanya'ya gönderildi. Birçok ülkenin eğitim düzenini incelemiş, Millî Eğitim Bakanlığı'nda çeşitli görevlerde çalışmıştır. 1935'de İlköğretim Genel Müdürlüğüne atanmış, 17 Nisan 1940 tarihli kanunla kurulan «Köy Enstitüleri» nin hazırlık çalışmalarında ve örgütlenmesinde önemli emeği geçmiştir. Köy Enstitülerinin kapatılmasından sonra öğretmenlik yapmış, 1950 yılında Bakanlık emrine alınmış, sonra emekli olmuştur.

Tonguç, Yaşar (Doğr. 1932) Karikatürcü. İstanbul'da doğdu. Beyoğlu Ortaokulu'nu bitirdi. 1952 yılında Akbaba'da karikatür çizmeğe başladı. Bunu çeşitli dergilerde yayımlanan karikatürleri izledi. Bir ara Vatan gazetesinin günlük karikatürcüsü oldu. Gazeteciler Cemiyeti en iyi karikatürcü ödülünü kazandı. Dış ülkelerde sergilere katıldı ve başarı kazandı ve uluslararası ansiklopedilerde yer aldı. Şimdi canlı resim filimleri yapıyor.

Tonguzlar Sibirya'nın, Ural - Altay (Turan) soyundan halkı. Ohotsk deniziyle Yenisey ırmağı arasındaki geniş topraklarda yaşarlar ve 67 000 kadardırlar. Avcı ve balıkçıdırlar. Tonguzlar'ın lehçesi Turan dilleri arasında dilimize en yakın ve en benzer olandır.

tonik Fr. s. ve i. Hek. Organları uyaran ve kuvvetlendiren (ilâç). [Tonique — Tonic]

Tonkin Hindiçini'nin kuzeydoğusunda bir bölge. Yüzölçümü 116 000 km² dir. Yukarı Tonkin dağlık bir bölgedir, nüfus azdır. Aşağı Tonkin Kızılnehir ve kollarının meydana getirdiği deltayı kaplar. Nüfus bu bölgede toplanmıştır. Pirinç ekimi yapılır. Hanoy, Haifong gibi önemli şehirler bu bölgededir. Madenleri zengindir. Kömür çıkarılır. Önce Annam Krallığı'na ait olan bölge sonra Fransa'nın himayesine verilmiştir. 1945 yılında Kuzey Viyetnam'a bağlanmıştır.

tonoz Yun. i. Şekli alttan içbükey olmak üzere tuğla ve harçla örülmüş tavan. [Voûte — Vault]

tonton s. ve i. Alay yollu, hoşa giden birine söylenir : Gel, tontonum gel.

tonus Yun. i. Hek. Genellikle kasların ya da duyguların gerilim seviyesi. [Tonicité — Tonicity, tonus]

Tonya Trabzon'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 265 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 26 019, merkezinin nüfusu 6 126'dır. Orman ürünleri, mısır ve fındık başlıca gelir kaynağıdır. Kasaba, derin bir vadinin tabanına yakın bir sırt üzerinde kurulmuştur. Trabzon'a 71 km. uzaklıktadır.

top, -pu i. ★ 1. Birçok şeylerin tümü. [Tout — Whole] ★ 2. Kumaş, kâğıt gibi şeylerin belli miktardaki ambalajı. [Rouleau — Roll] ★ 3. Bazı aygıtlarda bulunan toparlağımsı parça. [Boule — Bulb] ★ 4. Oyun için kullanılan ve çoğu üstüne kılıf geçirilmiş ve hava ile şişirilmiş kauçuktan yapılmış toparlak. [Balle — Ball] ★ 5. Gülle ya da şarapnel atan büyük silâh. [Canon — Cannon] ★ 6. s. Toparlak. [Rond — Round]

topaç i. ★ 1. Çocukların sicim sararak ya da kırbaçla vurarak çevirdikleri oyuncak. [Toupie — Top] ★ 2. Kayık küreğinin toparlak yeri.

topaç gibi b. s. Vücutça toplu ve sağlıklı (çocuk).

topak i. ★ 1. Yufka açmak için ele alınıp toparlak bir hale konan hamur parçası. [Boule — Lump] ★ 2. Bu şekle konmuş herhangi bir şey. [Globe — Globe]

Topaklı Nevşehir'in Avanos ilçesi bucaklarından. 6 köylü bucağın nüfusu 6 646, merkezinin nüfusu 1 349'dur.

topal s. ★ 1. Ayağındaki sakatlıktan ötürü seker gibi ya da iki adımda bir, bir yana eğilerek yürüyen (kimse ya da hayvan) : Topal eşek. [Boiteux — Limping] ★ 2. Ayaklarından biri kısa olup dengede duramayan (şey) : Topal masa. [Boiteux — Uneven] ★ 3. i. Topal olan kimse : Bir topal. [Boiteux — Lame]

topalak Bot. i. Hünnapgillerden, yapraklarından yeşil bir boya çıkarılan bir bitki.

Topalar Tar. Eski Türk uluslarından biri. Tarih alanında ilk kez M.S. III. yüzyılda çıkan Topalar, Orta Asya'nın kuzeyinde ve Sibirya'da güçlü bir devlet kurdular. Çinliler'le Hunlar'la savaşıp topraklarını genişlettiler. IV. yüzyıl başlarında iç karışıklıklar yüzünden devlet zayıfladı. Bu yüzyıl sonlarında Çinliler Topalar'ı yenerek egemenliklerine son verdi.

topallamak f. Topal topal yürümek. [Boiter — To limp]

topaltı, -nı i. Bir şehrin yakın çevresi.

toparlak i. ★ 1. Küre şeklinde cisim. [Sphère — Sphere] ★ 2. Top cephanesini taşıyan araba.

toparlamak f. ★ 1. Bir araya getirip toplu bir hale sokmak. [Ramasser — To pack up] ★ 2. Çeki düzen vermek. [Mettre en ordre — To put in order]

topatan i. Güzel kokulu, sarı renkte uzunca bir kavun çeşidi.

top atmak b. f. ★ 1. İflâs etmek. ★ 2. Sınıfta kalmak.

topa tutmak b. f. Bombardıman etmek. [Bombarder — To bombard]

topaz Fr. i. Jeol. Flüorlu alüminyum silikat bileşimli bir mineral. Genellikle sarı, bazan renksiz ve değişik renklerde olur. Sertliği yüksektir. Mağmatik kökenlidir. Güzel renklileri süstaşı olarak kullanılır. [Topaze — Topaz]

Topçam Ordu'nun Mesudiye ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 9 629, merkezinin nüfusu 547'dir. Eski adı Gebeme'ydi.

topçeker b. i. Gambot.

topçu i. ★ 1. Topu kullanan asker sınıfı. [Canonnier, artilleur — Gunner, artilleryman] ★ 2. s. İflâs etmiş. ★ 3. İmtihanda başarıya ulaşamayarak sınıfta kalmış, sınıfı dönmüş.

topçuluk i. Askerlikte top kullanma sanatı. [Artillerie — Artillery]

Tophane Tar. Osmanlı devletinde topların döküldüğü, topçu askerlerin eğitildiği yere (ocağa) verilen ad. İstanbul'un alınmasından sonra ilk top döküm yeri ve topçu birlikleri, günümüzde de aynı adı taşıyan Tophane'de Fatih tarafından kuruldu. II. Mahmut zamanında, günün yeniliklerine göre yeni baştan yapıldı. XIX. yüzyılın ikinci yarısında başka yere taşındı.

topik i. Nohut, kuru soğan ve tahin ile yapılan bir çeşit köfte.

Topkapı Sarayı Osmanlı padişahlarının XV. yüzyıldan XVIII. yüzyıl ortalarına kadar oturdukları ve devleti yönettikleri saray. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u alınca ilk yıllar Beyazıt'da, şimdiki üniversite merkez binasının bulunduğu yerde, küçük bir saray yaptırmış ve burada oturmaya başlamıştı. Zamanla genişletildi, giriş kapısında büyük toplar bulunan, çevresi her yönden surlarla çevrili bir site biçimini aldı. Büyük topların kapıda bulunuşu yüzünden «Yeni Saray» adı halk ağzında «Topkapı Sarayı» diye söylenmeye başlandı. XVII. yüzyıl Topkapı Sarayı içiçe 3 avlu üzerinde kimi birbirine bitişik, kimi ayrı ve özel yapılardan meydana gelmiştir. 1854'de saray Dolmabahçe'ye taşınmıştır. Topkapı Sarayı 1924'den bu yana, müzedir.

topla i. Üç parmaklı diren. [Trident — Three - pronged - fork]

toplaç i. Tek. Bak. kolektör.

toplak i. Koleksiyon.

toplam i. Mat. İki ya da daha çok sayıdaki birimlerin toplanmasının sonucu. esk. Yekûn. [Somme — Sum, total]

toplama i. Mat. Birtakım sayıların toplamını bulma işlemi. esk. Cemi. [Addition — Addition]

toplamak f. ★ 1. Dağınıklıktan kurtarmak, düzeltmek. [Arranger — To tidy up] ★ 2. Devşirmek; bitkisinden çiçeklerini, meyyalarını, yapraklarını koparmak. [Cueillir — To pick] ★ 3. Kaldırıp götürmek: Sofrayı toplamak. [Enlever — To clear away] ★ 4. Arttırıp biriktirmek: İyi servet toplamış. [Amasser, accumuler — To accumulate] ★ 5. (Vergi, bağış, sadaka v.b. hakkında) Verecek olanlardan almak. [Recueillir — To collect] ★ 6. Mat. Birtakım sayıların toplamını bulmak. esk. Cemetmek. [Additionner — To add] ★ 7. Vücutça zayıflıktan kurtulmak: Çocuk bir ayda iyi toplamış. [Engraisser — To put on weight]

toplama kampı b. i. Bazı rejimlerde savaş esirlerinin, ideolojik hasımların ya da iktidarı kuşkulandıranların toplanıp kapatıldıkları yer. esk. Temerküz kampı. [Campe de concentration — Concentration camp]

toplanmak f. ★ 1. Kendini toplamak. ★ 2. Toplamak işine konu olmak. ★ 3. Bir araya gelmek, toplantı yapmak.

toplantı i. Birçok kimselerin bir araya gelmesi. esk. İçtima. [Réunion — Meeting, gathering]

toplantı hakkı b. i. Huk. Anayasamıza göre kişilerin temel haklarından biri. Anayasa'nın 28. maddesine göre, herkes önceden izin almak zorunluluğu olmaksızın, silâhsız ve saldırısız toplantı yapabilir. Bu hak ancak kamu düzenini sağlamak amacıyla ve hakkın özü sakatlanmadan düzenlenebilir. [Droit de reunion — Right of assembly]

toplardamar b. i. Biyo. Kanın vücudun her yanından yüreğe gitmesine yarayan damar. esk. Verit. [Veine — Vein]

toplaşmak f. ★ 1. Toplanılmak. ★ 2. Top haline gelmek: Kirpi köpeği görünce toplaşır.

toplu s. ★ 1. Hep bir arada, toplanmış. [Réuni — Gathered] ★ 2. Düzene konmuş: Toplu bir oda. [Arrangé — Tidy]

toplu basın mahkemesi b. i. Huk. Ağır ceza mahkemelerinin yetkileri dışında kalan ve basın yoluyla işlenen suçları yargılamak üzere kurulan mahkeme. O bölgedeki en yüksek dereceli 3 asliye ceza yargıcının birleşmesiyle meydana gelir.

toplu iğne b. i. Başı yuvarlak ve bir şey tutturmaya yarayan iğne. [Epingle — Pin]

topluluk i. ★ 1. Bir arada bulunan şeylerin topu. esk. Camia. [Association — Association] ★ 2. Nitelikleri bakımından bir tüm meydana getiren ve en çoğu bir arada bulunan canlıların topu. esk. Cemiyet. [Societé, communité — Society, community]

topluluk ismi b. i. Gra. Ordu, takım, sürü gibi tekil olduğu halde topluluk anlatan kelime. esk. İsmi cemi; İsmi câmi. [Nom collectif — Collective noun]

toplum i. Topluluk. [Sociéte — Society]

toplumbilim b. i. Sosyal olaylar bilimi. Sosyal olayların analizini yapan, bunlar arasındaki ilişkileri araştıran ve kanunlarını ortaya koyarak bu bilimi kuran ve sosyoloji deyimini kullanan Auguste Comte'dur. Modern sosyoloji. Sosyal kurumları ve bunların nasıl kurulup işlediklerini inceler. esk. İçtimaiyat. [Sociologie — Sociology]

toplumcu gerçekçilik b. i. Ed. Hayattaki olayları, toplum ilişkilerini sosyalizm açısından ele alarak, yalnız gerçekçilikle yetinmeyerek, bu olayların gelişme sürecini de izleyen roman türü. [Social realisme — Social realism]

toplumculuk i. Fel. Bireyciliğe karşıt olarak temel diye topluluğu alan, varlık ve geçim kaynaklarının topluluk lehine dağıtımını amaç tutan öğreti. Sosyalizm. [Socialisme — Socialism]

toplumsal ruh - akıl hekimliği b. i. Hek. Bak. psikiyatri.

toplu sigorta b. i. İş verenin, çalıştırmakta olduğu işçilerin ya da müstahdemlerin topu yararına kazaya karşı yaptırdığı sigorta. [Assurance de groupe — Group insurance]

toplu tabanca b. i. İçine kurşunlar yerleştirilen beş ya da altı delikli döner bir toparlağı bulunan tabanca. [Revolver — Revolver]

topografya Yun. i. Bir yeri, engebelerini belirterek, çizgilerle kâğıt üzerinde göstermek işi. [Topographie — Topography]

toprağa bakmak b. f. Ölümü yakın olmak.

toprağa vermek b. f. Ölüyü gömmek.

toprak i. ★ 1. Yer toparlağı yüzeyinin katı kısmı. Üzerinde bitkiler yetişir: Kireçli toprak. [Terre, terrain, sol — Earth, soil] ★ 2. Kara. Deniz karşıtı: Toprağa ayak basmak. [Terre — Land, ground] ★ 3. Ülke: Buraları Türk toprağıdır. [Pays, terre, territoire Territory, terrain] ★ 4. Arazi: Köylüye toprak dağıtmak. [Terre, terrain — Land] ★ 5. İşlenmiş arazi: Köylü toprağı sever. ★ 6. Külb. Bozuk eroin. ★ 7. s. Topraktan olan: Toprak kap. [De terre, en terre — Earthen]

toprakaltı b. i. Bir bölge toprağının alt ve iç kısmı. esk. Tahtezzemin. [Sous - sol — Subterranean]

toprakbastı b. i. Eskiden bir yere gelen yolcudan alınan vergi.

Toprak, Burhan (1906-1967) Yazar. İzmir Lisesi'ni bitirdikten sonra Paris'de Sorbonne'dan felsefe lisansı almıştır. 1936'da Güzel Sanatlar Akademisi müdürlüğüne getirilmiştir. İlk eseri A. Gide'ten çevirdiği «Dar Kapı» dır. Yunus Emre Divanı'nı 3 cilt üzerine bastırmıştır.

toprak iletkeni b. i. Tek. Evlere ve iş yerlerine elektrik enerjisi dağıtan şehir şebekesinde, gerilim taşımayan dördüncü iletken. Şebekede üç faz iletkeni bir de toprak iletkeni vardır. Fabrikalara bu dört iletken de gereklidir. Evlere ise bir faz bir de toprak iletkeni yetişir. Çünkü evlerdeki lâmbalar ve küçük motorlar monofaze gerilimle çalışır. Toprak iletkeni gerilim taşımadığı ve akım geçirmediği için, bazı şebekelerde çıplak, yani yalıtkanla kaplanmamış olarak kullanılır. [Conducteur du terre — Ground lead]

Toprakkale Adana'nın Osmaniye ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 5 318, merkezinin nüfusu 1 230'dur.

topraklamak f. Tek. Elektrik devresinde ya da elektrikle çalışan bir araçta, bir noktayı toprakla birleştirmek. Yer, elektrik bakımından nötrdür; yani (+) ya da (—) elektrikle yüklü değildir. Aynı zamanda iletkendir. Bu özelliğinden yararlanılarak, elektrik santralında, alternatörün verdiği gerilimin bir ucu toprakla birleştirilir. Alıcılar da bir faz iletkeniyle, toprakla bağıntılı olan ve toprak iletkeni adını alan tel arasına bağlanır. Devre toprakla kapanacağı için alıcı çalışır. Bu, santralla alıcı arasında ayrıca bir toprak iletkeni çekilmesini gereksiz hale getirerek donanımı ucuzlatır. Şehir şebekesinde 3 faz bir de toprak iletkeni vardır. Her fazın gerilimi toprağa göre verilir ve faz-nötr gerilimi diye adlandırılır. Bu yüzden toprağa değen birinin fazlardan birine de değmesi halinde devre kapanır, insanın vücudundan bir elektrik akımı geçer. Korunmak için toprağa lâstik ayakkabı ile basmamak ya da bu sırada elektrik alıcılarına dokunmamak gerekir. Elektrikle çalışan alıcıların dış yüzeyi (buzdolaplarının, çamaşır makinelerinin v.b.) ayrı bir iletkenle toprağa bağlanır. Topraklama adını alan bu işlem, makinedeki bir kaçak sırasında dokunanın hayatını kurtarır. Topraklama iletkeni, kaçak yüzünden makinenin yüzeyine geçen gerilimi de toprağa ileteceğinden, toprakla makinenin dışı arasında bir gerilim farkı kalmaz. Topraklama donanımı için çıplak tel ve buna bağlı bakır bir levha kullanılır. Levha, toprağa açılan bir çukura kömür

tozuyla sarılarak gömülür. Evlerdeki su borusu donanımı da, toprak içinden geçip geldiği için, topraklama için elverişlidir. Topraklamanın en önemli uygulaması paratoner donanımıdır. [Mettre à la masse — To connect to ground]

Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) 3491 sayılı kanunla 1938'de kuıulmuş, Ticaret Bakanlığı'na bağlı 600 milyon lira sermayeli bir iktisadî devlet teşekkülü. Yurtta üretilen tahılın satışlarında, fiatların, üretici aleyhine normalin altına düşmesini önlemek, satın almak, piyasasını düzenlemek, dışarıya satmak, stok bulundurmak, gereğinde dışardan satın almak, saklama, temizleme, ilâçlama ve ayırma işleriyle uğraşacak silolar kurmak, ham afyon, doğal morfin, kokain ve bunlarla ilgili maddelerin devlet adına tekelini ve denetimini yapmak başlıca ödevleridir.

toprak reformu b. i. Bir ülkedeki toprak dağılımının, ihtiyaç sahibi yurttaşlar arasında adalete uygun hale getirilmesi. Toprak reformu yapılırken, toprak parçalarının büyüklüğü ve verimliliği ile, işlenmesine gerekli araçların sağlanma olanakları da göz önüne alınır.

toptan zf. ★ 1. Toplu olarak. [Totallement — Totally] ★ 2. Büyük ölçüde: Toptan alışveriş. [En gros — Wholesale]

topuk i. ★ 1. Ayağın toparlakça olan art kısmı. [Cheville — Heel] ★ 2. Bir limanın ya da bir ırmağın ağzında kumların, kayaların meydana getirdiği engel. [Barre — Bar]

topur i. Kestanenin dikenli olan dış kabuğu.

toput Kim. Durgun bir halde bulunan bir sıvıdan ayrılıp kabın dibine toplanan katı madde. esk. Rüsup.

topuz i. ★ 1. Ucu top şeklinde sopadan ibaret eski silâh. [Massue — Mace] ★ 2. Top şeklinde toplanmış saç. [Chignon — Knot]

Topuzlu, Cemil (1868-1958) General hekim. Operatör Cemil Paşa diye tanınmıştır. Üsküdar'da doğdu. Askeri Tıbbiye'yi 1886'da bitirdi. Cerrahlık öğrenimini Paris'de yapmıştır. 1908 inkılâbından sonra Tıp Fakültesi'nin islahına çalışmıştır. Cerrahlığa ait eserleri vardır. İki defa İstanbul şehreminliğine atanan Cemil Paşa, belediyeyi, belediye zabıtasını düzeltmiş, önemli sağlık tedbirlerinin esasını kurmuştur. İstanbul'da ilk defa parklar ve bulvarlar yapmayı başarmıştır. 1920'de Damat Ferit Paşa kabinesinde nafıa nazırlığını kabul etmek hatasına düşmüş, fakat birkaç ay sonra istifa etmiştir.

top - veyt İng. b. i. Hendikap koşusunda bir atın taşıyabileceği en yüksek ağırlık. [Top - Weight — Top Weight]

toplu sözleşme b. i. Huk. Hizmet sözleşmesinin yapılması, konusu ve sona erişi ile ilgili hususları düzenlemek üzere bir iş yerinde veya işkolunda çalışan işçilerin çoğunluğunu temsil eden işçi kuruluşu ile işveren kuruluşları ya da işverenler arasında yapılan sözleşme. Bu sözleşme 1 yıldan az ve 3 yıldan uzun bir süre için yapılamaz.

tor i. ★ 1. Sık gözlü ağ. ★ 2. s. Ağ örgüsünde: Tor başlık. ★ 3. s. Tecrübesiz ve acemi.

tor Lat. i. Mat. Özel bir uzaysal şekil. Bir çemberin, dışında, fakat kendisiyle aynı düzlemde bulunan bir doğru etrafında döndürülmesiyle elde edilir. [Tore — Tore, torus]

torak i. Kömür yapılırken meydana getirilen ve içi kömür olacak ağaçlarla dolu bulunan kümbet. [Meule de charbon — Charcoal pit]

toraman i. Küçük delikanlı, genç irisi.

torba i. ★ 1. Çuvaldan küçük olan büyük kese. [Sac — Bag] ★ 2. Erkek yumurtalarının, içinde bulunduğu deri kese. [Bourses, scrotum — Scrotum]

torbalanmak f. (Gergin şey). Gevşeyip sarkmak.

Torbalı İzmir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 600 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 43 669, merkezinin nüfusu 11 609'dur. Önemli akarsu, Küçük Menderes'dir. İlçe ekonomist, pamuk ve tütün tarımına ve bağcılığa dayanır. Kasaba, ovanın kuzeybatı ucunda kurulmuştur. Pamuk çırçırhaneleri ve zeytinyağı fabrikaları vardır. Demir ve karayoluyla önemli merkezlere bağlıdır. İzmir'e 41 km. uzaklıktadır.

toreador Fr. i. Boğa güreşçisi. Toreo yerine kullanılır. [Toréador — Toreador, bull - fighter]

Torelli, Giuseppe (1658-1709) İtalyan bestecisi ve viyolonisti. Konçerto türünü ilk deneyen müzikçidir. Händel ve Mozart'a öncülük etmiştir. Ünlü eserleri: «Concerto da camera», «Concerti musicali» ve senfonilerdir.

torero İsp. i. Boğa güreşçisi.

Toricelli, Evangeliste (1608-1647) İtalyan fizik ve geometri bilgini. Birçok fizik aleti yapmıştır. En önemli buluşu ilk barometreyi yapmış olmasıdır. Son yıllarında Galile'nin yanında çalışmıştır.

torik i. Palamut balığının irisi.

Torino (İtalya) Piemonte'de, Po nehri kıyısında, eski Sardenya Krallığı'nın ve 1864 yılına kadar İtalya'nın başkenti olan şehir. Nüfusu 1 025 800'dür. Önemli bir endüstri ve ticaret merkezidir. Makine, otomobil, kimya, dokuma, besin endüstrileri gelişmiştir. Zengin kitaplıkları ve müzeleri ünlüdür.

torlak i. ★ 1. Genç ve beceriksiz hovarda. ★ 2. Alışmamış hergele.

torna İta. i. Tek Maden ya da ağaçtan bir parçaya şekil vermek, diş açmak için kullanılan tezgâh. Parça, tornanın ayna adı verilen silindir şeklindeki elemanına



G. Torelli

bağlanır. Ayna döndürülür. Parça da aynayla birlikte dönerken kalem adımı alan bir keskiyle yontulur. Modern tornalar elektrik motoruyla çalışır. Gerek aynanın gerekse kalemin hızları ayarlanarak, parçaya istenen ölçülerde diş açılır. [Tour — Turning-machine]

tornacı i. Torna işi yapan kimse. [Tourneur —Turning - machine operator]

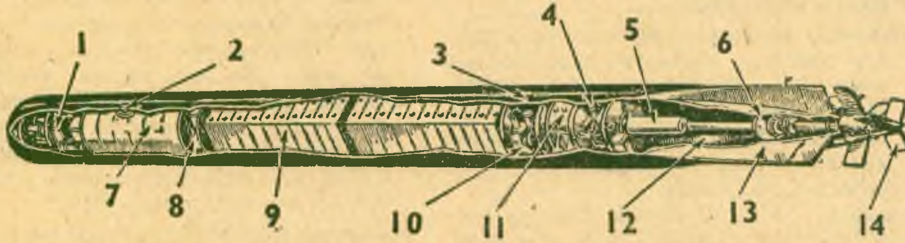
tornado İta. i. Coğ. Batı Afrika kıyılarında esen çok zorlu kiklon. [Tornade — Tornado]

tornavida İta. i. Vidaları döndürüp yürütmek için başlarındaki kertiğe uydurulan, ucu yassı ve düz alet. [Tournevis — Screw - driver, turnscrew]

Toro Zambrano, Mateo de (1724-1811) Şili devlet adamı. 1811'de Şili'nin bağımsızlığını ilân eden Ulusal Meclis'e başkanlık etmiştir.

torpido (torpidobot), -tu İng. i. 200 - 400 ton ağırlığında küçük ve çok hızlı savaş gemisi. Normal silâhlardan başka torpil kovanıyla donatılmış olan torpidolar, daha çok düşman denizaltılarıyla savaşır. [Torpido - boat — Torpido - boat]

torpil Fr. i. ★ 1. Ask. Savaş gemilerindeki kovanlardan, uçaklardan ya da karadaki bataryalardan atıldıktan sonra su altından 18 km. hızla kendi kendine giden, 6 - 8 m. uzunluğunda deniz silâhı. Ucundaki tapanın çarpmasıyla içindeki trotil ateş alır ve büyük bir patlama sonucu düşmanın gemilerini tahrip eder. [Torpille — Torpedo] ★ 2. mec. Kayırıcı, arka. esk. İltimas.



GÜDÜMLÜ TORPİL

1) Hedefin çıkardığı sesleri kaydeden duyarlı mikrofon. 2) Hedefe yaklaşınca torpili harekete geçiren mekanizma. 3) Kontrol tetiği. 4) Mikroponların harekete geçirdiği yön bulucu motorlar. 5) Basınçlı hava silindiri. 6) Pervane dişli kutusu. 7) Patlayıcı madde. 8) Amplifikatör. 9) Patlatıcı bataryalar. 10) Menzil ölçen aygıt. 11) Elektrik motoru. 12) Yüzdürücü bölme. 13) Dümen ve kanatlar. 14) Ters döner pervane.

Tornea İsveç'de 400 km. uzunluğunda bir nehir. Laponya'dan doğar, Botni körfezine dökülür. İsveç'le Finlandiya arasında sınırdır.

tornistan İng. ü. Den. (Gemi için) Geri gitme komutu. [Marche arrière — Stern - way]

tornistan etmek b. f. ★ 1. Den. Geri dönmek. ★ 2. Bir giyeceği ters yüz etmek. [Marcher en arrière — To go astern]

Toronto (Kanada) Ontario eyaletinin merkezi. Nüfusu 672 400'dür. Makine, dokuma ve kimya endüstrileri gelişmiştir.

Toros Dağları Anadolu'nun güneyinde uzanan yüksek dağ sıraları. Batı, orta ve güneydoğu bölümlerine ayrılır. Batı Toroslar, Antalya körfezini batıdan ve doğudan çevirir, Teke yarımadasında denize doğru uzanırlar. En yüksek kesimi Beydağları'dır (3 086 m.). Orta Toroslar, Taşeli yaylasının doğusundan başlar ve İç Anadolu'yu güneyden, Akdeniz kıyılarından ve Çukurova'dan ayırır. Doğu kesimlerinde yüksek yaylalar geniş yer kaplar. Sıradağların en yüksek yeri Bolkar Dağı (3 558 m.) ve Aladağlar (3 734 m.) dir. Bu kesimde başlıca geçit, Gülek boğazıdır. Orta Toroslar, Yenice vadisinin ötesinde bazı kollara ayrılarak kuzeydoğuya uzanır. Bunlar Binboğa, Tahtalı, Hınzır ve Tecer dağları adlarını alır. Güneydoğu Toroslar ise Hatay'da Amanos dağlarıyla başlar, kuzeydoğuya doğru uzanır. Maraş ovası kenarında Güneydoğu Toroslar başlar. En yüksek noktası Hakkâri'nin doğusundaki Cilo dağları üzerinde Reşko tepesidir (4 168 m.).

torpil balığı b. i. Zo. Kemikli balıkların dikenli yüzgeçliler takımının bir familyası. Özel organıyla elektrik üretir ve avlarını böylece öldürür. [Torpille marbrée — Crampfish]

torpillemek f. Torpil salmak ya da torpille batırmak. [Torpiller — To torpedo]

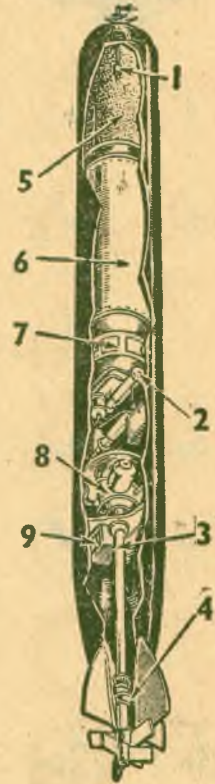
tortikoli İta. i. Hek. Boyun kaslarına yerleşen ağrı ve bundan meydana gelen boyun çarpıklığı. [Torticolis — Crick, torticollis]

tortop s. Tamamiyle top şeklinde olan.

tortu i. ★ 1. Kalıntı: Türlü öğretilerin tortusu. esk. Bakiye. [Résidu — Residue] ★ 2. Coğ. Denizlerin, suların, rüzgârların meydana getirdiği doğal birikinti. esk. Rüsup. [Sédiment — Deposit] ★ 3. Kim. Sıvı şeylerin içinde bulunan ya da bu sıvıların bozulmasından, kimya usulleriyle değişikliğe uğramasından meydana gelen pıhtımsı madde. esk. Rüsup. [Précipité — Precipitate] ★ 4. mec. Bir şeyin en aşağılık kısmı.

tortullaşma i. Hek. Alyuvarların çökelmesi. Bir miktar kan vücut dışına alındıktan sonra özel bir tüpte ölçülür. Ateşli hastalıklar, gebelik, habis urlar ve birçok yıpratıcı hastalıklar süresinde, çökelme hızında artma görülür. [Sedimentation — Sedimentation]

Tortum Erzurum'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 466



TORPİL

1) Patlatıcı bataryalar. 2) Derinlik kontrol aygıtı. 3) Pervane mili. 4) Pervane dişli kutusu. 5) Patlayıcı madde. 6) Basınçlı hava. 7) Su bölmesi. 8) 4 silindirli radyal motor (sıcak hava ile işler.) 9) Jireskobik dümen kontrolu.

TRAFİK İŞARETLERİNDEN BAZI ÖRNEKLER



TRAFİK YASAK VE TAHDİT İŞARETLERİ Trafik lâmbası, tehlikeli kısım, çu-

km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 42 948, merkezinin nüfusu 2 318'dir. Tortum gölünden çıkan Tortum çayı 50 m. yükseklikteki ünlü Tortum çavlanını meydana getirir. Tahıl tarımı ve hayvancılık başlıca gelir kaynağıdır. Sebzecilik ve meyvacılık da gelişmiştir. Kasaba, Erzurum — Oltu şosesi üzerindedir. İl merkezine 57 km. uzaklıktadır.

torun i. Bir kimsenin çocuğunun çocuğu. [Petit - fils, petite - fille — Grandchild]

toryum Fr. i. Kim. Sembolü Th, atom sayısı 90, atom ağırlığı 232,12 olan, 12,16 yoğunluğunda, kurşun renginde, havada bozulmaz, nadir bir maden. [Thorium — Thorium]

tos i. Baş ya da boynuzla vurma.

tosbağa i. Kaplumbağa.

Toscanini, Arturo (1867-1957) İtalyan orkestra yöneticisi. Parma'da doğdu. Müziğe, çello çalarak başladı. Milano'da Scala, New - York'da Metropolitan Opera orkestrasını, NBC Senfoni orkestrasını üstün bir teknikle yönetmiştir.

Tosköy Bak. Boğazkaya.

toslamak f. ★ 1. Tos vurmak. [Se cogner — To but] ★ 2. Çarpmak. [Se heurter — To pitch] ★ 3. Külb. Vermek, geri vermek, ödemek.

tost İng. i. ★ 1. Birinin şerefine içme. ★ 2. Kızartılmış ekmek.

tosun i. ★ 1. Burulmuş erkek dana. [Bouvillon — Young bull] ★ 2. mec. Sağlam ve cesur delikanlı.

tosuncuk i. Fazla iri doğan çocuk.

Tosya Kastamonu'nun ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 197 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 46 669, merkezinin nüfusu 14 155'dir. Önemli yükseklik kuzeybatıdaki Ilgaz dağlarıdır (2 530 m.). Önemli akarsu, Kızılırmak'ın üç büyük kolundan biri olan Devrez çayıdır. Başlıca gelir kaynağı çeltiktir. Diğer tahıl ürünleri de yetiştirilir. Kasaba, Devrez vadisinin kuzeyinde kurulmuştur. Oldukça gelişmiştir. Birçok çeltik fabrikaları vardır. Halkın büyük çoğunluğu el tezgâhlarında dokumacılıkla uğraşır.

totaliter Fr. s. Hiçbir muhalefet şekli tanımadan, bütün yurttaşların, tek bir kütle halinde devlet hizmetinde ve emrinde bulunmasını isteyen ve demokratik ilkelere aykırı olan (siyasî rejim). [Totalitaire — Totalitarian]

totem (Amerika yerlilerinin dilinden) Ongun. İlkel toplumlarda topluluğun ondan türediği sanılarak kutsal sayılan hayvan.

totemcilik i. Sos. Bazı hayvan ya da bitkileri kutsal sayma inancına dayanan ilkel dinlere verilen ad. [Totemisme — Totemism]

Tott, François, baron de (1733-1793) Fransız diplomatı ve generali. Fransa'ya sığınmış bir Macar soylusunun oğludur. Osmanlı Devleti hizmetine girerek ordu ve donanmayı yeniden örgütlemiş, aldığı savunma tedbirleriyle Ruslar'ın Boğazlar'a saldırmasını önlemiştir.

Toulouse (Fransa) Yukarı Garonne bölgesinin merkezi olan şehir. Garonne nehri kıyısında yer alır. Nüfusu 330 600'dür.

Toulouse - Lautrec, Henri de (1864-1901) Fransız ressamı. Albi'de doğdu, Gironde'da öldü. 14 yaşında attan düştü, sakat kaldı. 1882'de Paris'e giderek resim öğrenimi yapmaya başladı. Londra'da Oscar Wilde'la tanıştı. 1896'da Paris'de ikinci sergisini açtıktan sonra Hollanda'ya, Portekiz'e, İspanya'ya gitti. İçki yüzünden sağlık durumu adamakıllı bozulmaya başladı. 1899'da akıl hastahanesine kaldırıldı ve üç ay tedavi gördü. İyileşirken cambazhane yaşamıyla ilgili bir dizi resim yaptı. Empresyonist ressamlarla arkadaşlık yapmış olmasına rağmen Toulouse - Lautrec'in bu sanat akımıyla büyük bir ilgisi yoktur. XIX. yüzyılın sonunda afiş sanatına yepyeni bir yön veren Toulouse - Lautrec'in şaheserlerinin çoğu, Albi'de kendi adını taşıyan müzededir.

Townshend (1861-1920) İngiliz generali. 1915'de Irak cephesinde bir İngiliz tümeninin komutanı olarak Kût - el - Emare'yi Türkler'e karşı savunmuştur. Bu şehrin Türkler tarafından alınışı sırasında esir düşerek İstanbul'a getirilmiş ve Büyükada'da bir köşkte oturmasına izin verilmiştir.

toy s. ★ 1. Genç olduğu için görgüsüz ve beceriksiz olan. [Inexpérimenté — Inexperienced young] ★ 2. Zo. Bataklık kuşları takımının bir familyası. Yirmibeşi aşkın türü vardır. Eski dünya kuşlarıdır. [Outarde — Bustard]

toyaka i. İki kat bağlanmış bir ipi büke büke germek için, çevrilmek üzere, araya geçirilen tahta parçası.

toydan i. Toy kuşunun iri çeşidi.

toygar i. Zo. Serçeglilerin ötücü kuşlar alt takımının bir familyası. Uzunluğu 30 cm. ve ağırlığı 35 - 40 gr. kadar küçük kuşlardır. Çayır kuşu adı da verilir. [Alouette — Lark]

toynak i. At, eşek gibi tektırnaklı hayvanların tırnağı. esk. Zılf. [Sabot — Hoof]

Toynbee, Arnold (Doğ. 1889) İngiliz tarihçisi. Londra'da doğdu. Uygarlık üzerine yazdığı yazıları ile dikkati çekmektedir. En önemli eseri: «The History of World Civilization — Dünya Uygarlık Tarihi» dir.

toz i. ★ 1. Her şeyin gözle seçilmeyecek derecede küçük parçalar halinde ezilmişi, dövülmüşü, ufalanmışı: Kükürt tozu. [Poudre — Powder] ★ 2. Hava akımlarıyla yerden kalkıp eşya üzerine konan çok ince toprak. [Poudre, poussière — Dust] ★ 3. s. Toz halinde olan: Toz şeker. [Poudre — Powder]. ★ 4. Külb. Eroin.

tozamak f. ★ 1. Tozu kalkmak. ★ 2. (Halk dilinde) Kaçmak, koşup gitmek.

tozan i. ★ 1. İncecik toz tanesi. esk. Zerre. ★ 2. Tozu çok olan yer.

tozarmak f. Tozlaşmak, toz haline girmek.

toz bezi b. i. Toz temizlemek için kullanılan bez.

toz kondurmamak b. f. Hiç bir kusur olduğunu kabul etmemek.

tozlanmak f. Tozlu olmak, üstüne toz konmak. [Etre couvert de poussière — To become dusty]

tozlaşmak f. ★ 1. Toz haline girmek. [Se pulvériser — To be pulverized] ★ 2. Bot. Erkeklik organlarındaki çiçek tozunun, rüzgâr ya da böceklerin aracılığıyla, çiçeklerin tepesine konarak döllenmeyi sağlaması.

tozluk i. Dizden aşağı geçirilen, dar ve ayağın üstünü de örten paçalık. [Houseau — Gaiter]

toz şeker b. i. Ufak kristaller halinde şeker.

tozumak f. Toz çıkarmak. [Faire de la poussière — To raise dust]

tozutmak f. ★ 1. Toz kaldırmak. [Soulever de la poussière — To raise dust] ★ 2. Külb. Saçma sapan konuşmak.

töhmet, -ti Ar. i. ★ 1. Suçlama. ★ 2. Kabahat.

tökezlemek (tökezimek) f. Ayağı engele çarpıp sendelemek. [Buter — To stumble]

tömbeki İta. i. Nargile ile içilen tütün çeşidi. [Tabac Persan — Persian tobacco]

Tömek Konya'nın merkez ilçesi bucaklarından. 23 köylü bucağın nüfusu 6 001, merkezinin nüfusu 544'dür.

töre i. Fel. Bir toplulukta, şu ya da bu konuda tutulagelen yolların ya da alınagelen durumların topu. esk. Âdât ve ahlâk. [Moeurs — Customs, morals]

törebilim b. i. Fel. Ahlâk ilkelerini, bunların niteliklerini ve uygulamasını inceleyen bilim. esk. Ahlâk. [Morale, éthique — Ethics]

töredışı b. s. Fel. Yürümek, nefes almak gibi ahlâka aykırılığı ya da uygunluğu düşünülmeyen (iş). esk. Lâahlâkî. [Amoral — Amoral]

töredışıcılık b. i. Fel. Ahlâk yasalarının yetkisini kabul etmeyen öğreti. Amoralizm. esk. Lâahlâkiye. [Amoralisme — Amoralism]

törel s. Fel. Töreye, ahlâka uygun ya da değgin. esk. Ahlâkî. [Ethique, moral — Moral]

törelcilik i. Fel. Ahlâkı bir araç değil, bir amaç olarak gören öğreti. [Moralisme — Moralism]

törelsiz s. Ahlâka aykırı. esk. Gayrı ahlâkî. [Immoral — Immoral]

törelsizcilik i. Fel. Alman filozofu Nietzsche'nin şimdiki ahlâk ilkelerinin değişimini amaç edinen öğretisi. esk. Gayrı ahlâkiye.

tören i. Anma, kutlama, karşılama, uğurlama, evlenme gibi durumlarda yapılan ve duyguları tazelemek ya da göstermek amacını güden toplantı ve kuralları. esk. Merasim. [Cérémonie — Ceremony]

törpü i. Dişleri kısa ve sivri çıkıntılar halinde olan eye. [Lime — Rasp]

törpülemek f. Törpü ile aşındırmak ya da düzeltmek. [Limer — To rasp]

Tör, Vedat Nedim (Doğ. 1897) Yazar. İstanbul'da doğdu. Galatasaray Sultanisi'ni bitirdi. Berlin'de iktisat doktoru oldu. Çeşitli görevlerde bulundu. Şimdi Yapı Kredi Bankası Kültür İşleri müdürüdür. Çıkardığı «Kadro» dergisinden başka, çeşitli dergi ve gazetelerde yazıları yayımlandı. Oyunlar yazdı. Başlıca eserleri: «Kör», «Üç Kişi Arasında», «Değişen Adam», «Hayvan Fikri Yedi» (oyun), «Dinimiz» (makaleler), «Resim Öğretmeni» (roman) dir.

töş ü. Hayvanı töskürtmek için söylenir.

töskürmek f. (At gibi hayvanları) Geri geri yürütmek.

töskürü zf. Gerisin geriye.

Tötonlar Eski Cermanya halkı.

tövbe Ar. i. Bir işi bir daha işlemeyeceğine dair edilen yemin. Dönü. [Repentance — Repentance, penitence]

tövbekâr T. Far. s. Günaha tövbe ederek doğru yola dönmüş. [Repentant — Repentant, penitent]

tövbeli s. Bir işi bir daha işlememeye kendi kendine söz vermiş olan.

töz i. Fel. Değişikliğe uğrayan şeylerde hep değişmez kalan şey. esk. Cevher. [Substance — Substance]

tözcülük i. Fel. Olaycılığın karşıtı olan ve temel olarak bir tözün varlığını kabul eden öğreti. esk. Cevheriye. [Substantialisme — Substantialism]

Trabzon Doğu Karadeniz bölgesindeki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 4 684 km² olan ilin nüfusu 594 730, bucak ve köyleri dışında şehrin nüfusu 108 237'dir. Merkez ilçesinden başka, Akçaabat, Araklı, Arsin, Çaykara, Maçka,



kuryol, viraj, dörtyol ağzı, ana yola dikkat, yaya geçidi, işaretsiz tren yolu, işaretli tren yolu, kayganyol, km. tahdidi sonu, taşıt giremez, trafiğe yasak, 3 m. yüksekliğe kadar, 2 m. genişliğe kadar, geçmek yasaktır, 30 km. kadar, 5,5 t. ağır araçlar için yasak, bisikletler için yasak, park yapılmaz, durmak yasaktır.

BİLGİ İŞARETLERİ: Bisiklet yolu, atlı yolu, yaya yolu, park yeri, tamirhane (200 m.) sonra, akaryakıt (200 m.) sonra. (Resimlerin sıralanışı soldan sağa ve yukardan aşağıyadır).



Of, Sürmene, Tonya, Vakfıkebir ve Yomra ilçeleri vardır. Karadeniz kıyısında bulunan il topraklarının güneyinde Trabzon dağları, kıyıya paralel olarak uzanır. Batıda Zigana dağları adını alır ve yükseklikleri 3 000 metreyi geçer. Tarım alanı azdır. Tütün, fındık ve çay önemli yer tutar. Hayvancılık yapılır. Şehir, Karadeniz bölgesinin üçüncü büyük şehridir. İlkçağ'da Boztepe'nin eteklerine İyonyalılar tarafından kurulmuştur. O zamanki adı Trapezus'du. Çeşitli eller değiştirdikten sonra 1461'de Fatih Sultan Mehmet tarafından Osmanlılar'a katılmıştır. Büyük bir liman olan şehir deniz, hava ve kara yoluyla önemli merkezlere bağlıdır.

Trabzon Dağları Trabzon'un güneyinde Karadeniz'e paralel olarak uzanır. En yüksek yeri Çakırgöl dağıdır (3 063 m.).

trade - mark Fabrika markası anlamına gelen İngilizce deyim.

trade - union İng. i. Sos. İngiltere'de işçi sendikası.

Traetta, Tommaso (1727-1779) İtalyan bestecisi. Tiyatro sanatı yönünden güçlü operalar bestelemiştir. Bir süre Rusya'da II. Katerina'nın saray müzikçiliğinde bulunmuştur. En ünlü operası: «Salomone»dur.

trafik Fr. i. (Aslı İta.) Gidiş geliş. esk. Seyrüsefer. [Trafic — Traffic]

trahom Yun. i. Hek. Gözün konjonktiva dokusunda yaralara yol açan sürgen ve bulaşıcı hastalık. Yurdumuzun güneydoğu bölgelerinde yaygın olarak bulunur. Tedavide kloramfenikol adlı antibiyotik ilâçtan yararlanılır. Tedavi edilmezse körlüğe kadar götürür. [Trachome — Trachoma]

Trajanus, Marcus Ulpiust Trinitus (M.Ö. 53-117) Roma İmparatoru. İspanya'da doğmuştur. 98'den 117'ye kadar hüküm sürmüştür. Kusursuz bir örgütçü olarak tanınmıştır. Tarım işlerinde büyük yararı olmuş, küçük mülk sahiplerine yardım etmiştir. Hıristiyanlar'ın ezilmesine göz yumması olumsuz karşılanmıştır. Roma'da kendi adını taşıyan 29 m. yüksekliğindeki ünlü sütunu diktirmiştir. Bir seferden dönerken Kilikya'da ölmüştür.


Trajanus

trajedi (tragedya) Yun. i. Tiy. Eski Yunan tiyatrosunda ortaya çıkmış olan bir tür. Çıkış noktası din ve bolluk törenleriyle karışmış durumdadır. İlkbaharda Diyonisos adına yapılan tapınma törenlerinin şekil değiştirmesiyle belirdiği kabul edilir. Yunanca anlamı «keçi ezgisi, keçi korosu» demektir. Oyuncular dışında, olayları yargılayan bir koro, trajedide mutlaka bulunur. Sonra klasik çağda da trajediler yazılmıştır (Corneille, Racine). Yunuanistan'ın en ünlü trajedi yazarları Sofokles, Aiskilos ve Euripedes'dir. Trajedide kahramanın alınyazısı çok önceden bellidir. Bu bakımdan trajedi kaderci bir dünya görüşünün ürünüdür. Oyunun kahramanı ulu kişiler, soylular arasında seçilir. Kahraman yüceltilmiş sözlerle duygularını ve içinde bulunduğu trajik durumu anlatır. Klasik anlayışta manzum olan trajedi, sonraları düzyazıyla da yazılır olmuştur. [Tragédie — Tragedy]

trajik Fr. s. ★ 1. Trajedi ile ilgili, trajediye değgin. ★ 2. Çok acıklı, yürekler acısı. esk. Feci.

trajikomedi (tragikomedya) Yun. i. Tiy. Trajedi ile komedinin birleşmesinden ortaya çıkmış olan tiyatro türü.

trakeliler ç. b. i. Zo. Eklembacaklıların, solungaç yerine özel bir soluk borusu taşıyan takımı. esk. Zatül kasabat. [Trachéates — Tracheates]

trakit, -ti Yun. i. Jeol. Yanardağsal kayalıklar arasında bulunan bir feldispat çeşidi. [Trachyte — Trachyte]

traktör Fr. i. Tarım işlerinde kullanılacak şekilde özel olarak yapılmış motorlu araç. Engebeli arazide kolayca ilerleyecek gücü ve bu iş için elverişli büyük tekerlekleri vardır. Çeşitli tarım aletlerini çekerek çalıştırır. Kendi mazotla çalışır. [Tracteur — Tractor]

trakunya Yun. i. Zo. Çarpan balığı.

tram Fr. i. Detaylı fotoğraf klişesi üzerindeki noktaların sıklığını, seyrekliğini belirleyen ölçü. Klişenin cm² sine düşen nokta sayısı 20 ile 120 arasında değişir: İnce tramlı klişe. [Trame — Cross-ruled screen]

trampa İta. i. Bir hak ya da malın başka bir hak ya da mal ile değiştirilmesini amaç tutan anlaşma. Değiş tokuş. esk. Mübadele. [Echange, troc — Barter]

trampet, -ti Fr. i. Müz. Ağaç ya da madenden iki çemberin üzerine deri gerilerek yapılan vurgulu çalgı. Boyuna asılır; üst yüzüne sopalarla vurularak çalınır. Genellikle izcilikte kullanılır. [Tambour — Drum]

tramplen Fr. i. Jimnastikte ve yüzme sporlarında atlamayı, dalmayı kolaylaştıran bir ucu sabit öteki ucu esneyen sıçrama tahtası.. [Tremplin — Spring-or diving-board]

tramvay İng. i. Oluklu raylar üzerinde işleyen şehir içi taşıtı. Eskiden atlarla çekilirmiş. Sonra elektrik motoruyla çalışan tramvaylar yapılmıştır. Elektrik enerjisini taşımak için de rayın üstüne hava hattı gerilir. Tramvay arşa adını alan parçasıyla telden gerilim alır. Elektrik devresi toprağa gömülü olan raylarla kapanır. Hareket alanı rayla ve hava hattıyla sınırlı olduğu, hem de raylar yolları arabalara elverişsiz hale getirdiği için yavaş yavaş bırakılmaktadır. [Tramway — Tram, street - car]

trança i. Pullu, esmer renkli, beyaz etli, büyük bir Akdeniz balığı.

transatlantik Fr. i. Okyanus seferleri için yapılmış büyük gemi. [Transatlantique — Transatlantic]

transfer Fr. i. Aktarma. Sahip olma hakkının

başkasına devri. Kulüp değiştiren profesyonel sporcular için de kullanılır.

transformatör Fr. i. Fiz. Gerilimin değerini değiştiren elektrik makinesi. Primer ve sekonder adını alan iki ayrı bobinden yapılmıştır. Gerilim primer sargıya verilir. Sekonder sargıda başka bir gerilim endüklenir. Bu gerilim dışarı alınarak kullanılır. Sargı sayılarını değiştirerek, sekonder sargıdan istenen değerde gerilim alınır. Elektrik zili için kullanılan küçük transformatörden, santraldan şehre elektrik enerjisinin iletiminde kullanılan 100 000 voltluk ve daha büyük transformatörlere kadar çok çeşidi vardır. Başka bir transformatör de, gerilim yerine akımın değerini değiştirir. Bu tür transformatöre akım transformatörü denir. [Transformateur — Transformer]

transformizm Fr. i. Fel. Dönüşümcülük, şekilde değişimcilik.

transfüzyon Fr. i. Hek. Kanın aktarılması. Kan gruplarının bağdaşma esasına göre yapılır. [Transfusion — Transfusion]

transistor İng. i. Germanyum ya da silisyum elemanlarının yarı —iletkenlik— lerinden yararlanarak telsiz, radyo v.b. alıcılarında kullanılan bir parça germanyum, silisyum, elektrik akımını bir yönde geçirir, ters yönde geçirmez. Yarı-iletkenlik adını alan bu özellik radyo devrelerinde aranan bir özelliktir. Şimdiye kadar bu işi radyo lâmbaları yapardı. Transistorun bulunması radyoların hem küçük boyutlara indirilmesini hem de ucuza maledilmesini sağlamıştır. Transistor küçük bir akımla çalışır. Böylece küçük pillerle çalışan radyolar yapılmıştır. Radyo lâmbasında olduğu gibi, flamanın ısınması için zaman geçmesi de gerekli değildir. Transistorun flamanı yoktur. Transistorlu radyo açılır açılmaz çalmaya başlar.

transit, -ti Fr. i. Bir malın bir ülkeden öbür ülkeye giderken, yol üstünde bulunan başka bir ülkeden gümrüksüz olarak geçmesi. [Transit — Transit]

transmetör Fr. i. Telgraf işaretlerini başka bir yere vermekte kullanılan aygıt.

transmisyon Fr. i. Mekanik bir organ hareketinin başka bir organa kayış, dişli v.b. ile iletilmesi. [Transmission — Transmission]

transplantasyon Fr. i. Hek. Canlı bir dokunun yerinden alınarak madde kaybı olan diğer bir bölüme aşılanması: Kalp transplantasyonu. [Transplantation — Transplantation]

transseksüalizm Fr. i. Hek. Genellikle erkeklerde görülen ve karşıt cinse ait olma duygusu ile kendini belli eden kişilik bozukluğu. Bu duygu o kadar köklüdür ki, kişi ameliyat yolu ile cinsiyetinin değiştirilmesi için hekimi zorlar. [Transsexualisme — Transsuexualism]

trapez Fr. i. Sarkan uçlarına bir çubuk bağlanmış bulunan iki düşey ipten ibaret bir jimnastik âleti. [Trapèze — Trapeze]

travay Fr. i. Bir konu üzerine yazılmış etüd: Tıp kongresinde birçok travay okundu.

travers Fr. i. Üzerinde, rayların tespit edilmiş bulunduğu, enine konmuş ağaç ya da demir tabanlık. [Traverse — Cross piece]

traverten Fr. i. Kaynakların çevresinde biriken kireçtaşı. Basınçlı ve karbondiyoksitli yeraltı suları, yeryüzüne çıkınca basınçları ve karbondioksitleri azalır. Bunun sonucu, içlerinde erimiş olan kireçtaşının bir kısmı kaynak çevresinde katılaşır. Türkiye'de Pamukkale travertenleri ünlüdür.

travestizm Fr. i. Hek. Kişinin karşı cinse ait tutumları takınması ve karşı cinse aitmiş gibi kendini kabul ettirmek istemesi. [Travestisme — Travestism]

travma Fr. i. Hek. Organizmanın uyumunu, doğal düzenini bozan fiziksel ya da başka nitelikte olabilen zararlı etki.

travmatoloji Fr. i. Hek. Kazâlara bağlı olarak açığa çıkan kemik yaralanmalarını tedavi eden hekimlik dalı.

trefl Fr. i. ★ 1. Üç yapraklı yonca. ★ 2. İskambil kâğıtlarından sinek.

trema Yun. i. Bazı dillerde «e», «i» ve «u» seslilerinin ayrı okunacağını göstermek üzere konulan çift nokta: ë, ï, ü.

tremolit, -ti Fr. i. Jeol. İçerisinde magnezyum, kalsiyum, demir ve alüminyum bulunan doğal silikat. [Trémolite — Tremolite, gramatite]

tremolo İta. i. Müz. Bir nota ya da akorun, çabuk ve birbiri ardından çalınışı. [Tremblement — Trembling]

tren Fr. i. Demiryolu katarı. [Train — Train]

trençkot İng. i. Yağmurluk.

tribün Fr. i. Stadyum, hipodrom gibi açık seyir yerlerinde seyirciler için yapılmış, amfiteatr biçiminde oturulacak yer. [Tribune — Tribune, rostrum, grand stand]

trigonometri Yun. i. Mat. Üçgenlerin açılarıyla, kenarları arasındaki bağıntıları inceleyen matematik dalı, Sinüs, kosinüs, tanjant, kotanjant, sinüs hiperbolik v.b. büyüklüklerin ve bunların matematik bağıntılarının sık geçtiği bir bilimdir. esk. Müsellesat. [Trigonometrie — Trigonometry]

trikar Fr. i. Üç tekerlekli, iki kişilik motosiklet.

triko Fr. i. ★ 1. Örülerek yapılan bir cins yün kumaş: Triko yelek. ★ 2. Bu kumaşla yapılmış giysi: Triko giymek. ★ 3. (Sıfat olarak): Triko kumaş.

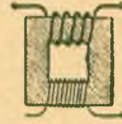
trikosefal Yun. i. Zo. Barsaklarda asalak halinde yaşayan bir kurt. [Trichocéphale — Tricocephalus]

trikotaj Fr. i. Örme işi, örgü işi. [Tricotage — Knitting]

tril Fr. i. Müz. Bir notanın, bir ya da yarım ton üzerindeki nota ile, o cümlenin hızına uygun olarak, birbiri ardına çarpar gibi çalınışı.

trilyon Fr. i. Bin milyar: 1 000 000 000 000 [Trillion — Trillion]

TRANSFORMATÖR



şematik gösterilişi



bir transformatör örneği

trimester Fr. i. Üç aylık süre. [Trimestre — Trimester]

Trinka, Jiri (Doğ. 1912) Ünlü Çekoslovak kukla filmcisi. Güzel Sanatlar'da resim eğitiminden sonra kukla tiyatroculuğu ve çocuk kitapları resimlemekle ün yaptı. 1945 den sonra başladığı kukla filmciliğinde «Çayırın Türküsü», «Aslan Asker Şvayk», «Bir Yaz Gecesi Rüyası», «Sibernetik Büyükanne» ve «El» gibi değerli yapıtlar verdi.

trinketa Fr. i. ★ 1. Latin yelkenleriyle donatılmış geminin biraz öne doğru eğik olan mizana direği. ★ 2. Bu direğe çekilen yelken.

trio İta. i. Müz. Üç ses ya da çalgı için düzenlenmiş müzik bileşimi ve bu bileşimi çalan üç kişilik takım. [Trio — Trio]

Triolet, Elsa (Doğ. 1903) Fransız kadın romancı Moskova'da doğdu. Mayakovski'nin baldızı, Aragon'un karısıdır. II. Dünya Savaşı'nda Fransız direnme hareketine katıldı. Komünist Partisi'ne girdi. 1944 Goncourt ödülünü kazandı. Romanlarında sosyal sorunları inceler. Başlıca eserleri: «İyi Akşamlar», «Thérese», «Mayakovski», «Beyaz At», «Avignon Aşıkları», «Naylon Çağı» dır.

triplet Fr. i. Üç kişilik bisiklet.

tripoli Yun. i. Jeol. Bazı kaynakların çevresinde bulunan silisli, ince bir çeşit toz opal. [Tripoli — Tripoli]

triptik Fr. i. Turistler için kolaylık olmak üzere otomobiller için verilen gümrük belgesi.

Triton Yunan mitolojisinde deniz tanrılarından biri.

trityum Yun. i. Kim. Atom ağırlığı 3 olan ve T sembolüyle gösterilen hidrojen.

triumvira Fr. i. Üç yargıç tarafından yönetilen hükümet şekli.



Tsin - Şittoang

Troçki, Lev · Asıl adı: Lev Davidoviç Bronstein (1879-1940) Rus ihtilâlcisi, devlet adamı. Öğrenciliğinde ihtilâlci hareketlere katıldı; birçok defalar tutuklandı. 1900'de Sibirya'ya sürüldü; 1902'de kaçtı. 1905 ayaklanmasında rol aldı; tutuklandı, yine kaçtı 1917 ihtilâlinde önemli işler gördü. Askerî İhtilâl Komitesi'nin başkanı oldu. Savunma komiseri olarak Kızıl Ordu'yu kurdu. 1918'de dışişleri komiseri idi; Brest-Litovsk anlaşmasını imzaladı. 1927'de Stalin'le arasındaki anlaşmazlıktan dolayı hükümetten ve partiden çıkarıldı. 1929'dan sonra Türkiye, Fransa, Norveç, Meksika'da yaşadı Meksika'da öldürüldü. Sovyet rejimini eleştiren kitaplar yayımlamış olan Troçki, Lenin'in «İşçi demokrasisi» ilkesine bağlı kalmıştı; dünya komünist ihtilâlinden yanaydı.



L. Turoçki

troleybüs İng. i. Tek. Elektrik enerjisiyle ilerleyen otobüs Elektrik enerjisini, üzerinde gerilmiş olan çift hava hattından alır. Dış yapısı bakımından otobüse ben zediği için, tramvayın sakıncalarından kurtulmuştur. Arabada bir elektrik motoru vardır. Araba bu motorla yol alır. [Trolleybus — Trolleybus]

troma şoku b. i. Hek. Büyük bir yaralanmadan meydana gelen bitkinlik. [Choque traumatique — Traumatic shock]

tromboflebit i. Hek. Toplar damar içerisinde kanın pıhtılaşması ve çevresinde iltihaplanma ile beraber olan hastalık.

trombon İta. i. Müz. Pirinçten, sürgülü ve pistonlu nefes çalgısı. Ses tonlarına göre ayrılmış üç çeşidi vardır. Opera ve senfoni orkestralarında kullanılır. [Trombone — Trombone]

trombosit i. Hek. Birkaç mikron büyüklüğünde, renksiz, çekirdeksiz, kanın pıhtılaşmasında önemli rolü olan kan elemanı. [Thrombocyte — Thrombocyte]

trombüs Fr. i. Hek. Kan alınan ya da kanayan damarın ağzında bazı defa, kanın hücresel dokuya sızması yüzünden, meydana gelen sert, yuvarlak ve morumsu küçük ur. [Thrombus — Trombus]

tropika Yun. i. ★ 1. Coğ. Yer yuvarlağının ekvatora paralel ve biri güneyde, ötekisi kuzeyde bulunan iki dairesinden her biri. Güneşin dünya çevresinde görünürdeki hareketi bunlar arasında olur. esk. Medar. [Tropique — Tropic] ★ 2. Tropikal kuşak.

tropikal, -li Yun. Fr. s. Coğ. Tropik ile ilgili, tropik bölgesinde olan. esk. Medarî [Tropical — Tropical]

tropikal kuşak b. i. Coğ. İki tropik arasında kalan ısı kuşak. esk. Medarî mıntaka. [Zône tropicale — Tropical zone]

tropizm Fr. i. Kimi canlı yaratıklara değişik sebepler (ışık), sıcaklık, beslenme v.b.) etkisiyle otomatik olarak yer değiştirten olay. Doğrulum. [Tropisme — Tropism]

troplar Yun. T. ç. i. Fel. Şüpheci felsefenin her türlü yargısından kaçınmak gerektiğini göstermek için ileri sürdüğü kanılar. [Tropes — Trope]

trotuvar Fr. i. Yaya kaldırımı. [Trottoir — Footway, pavement]

Troya Küçük Asya'da, Yunanlılar'ın on yıl süren kuşatmasına uğramış bir şehir. Troya'nın kahramanca savunması Homeros'un İlyada'sında ölümsüzleştirilmiştir. Şehri savaşla alamayan Yunanlılar, büyük bir tahta atın içine gizledikleri askerlerinin, gece kale kapısını açmasıyla Troya'ya girebilmişlerdir. Alman arkeologları Schliemann ve Dörpfeld tarafından ortaya çıkarılan ve yapılan kazılarda dokuz katı bulunan Troya, bugünkü Çanakkale ilinin Biga ilçesi merkez bucağının Hisarlık köyü yakınlarına düşmektedir.

Troyat, Henri Lev Tarassov (Doğ. 1911) Fransız romancısı. Moskova'da doğdu İhtilâl sırasında 7 yaşındayken Paris'e geldi.

Öğrenimini orada yaptı. Romanlarıyla kendini tanıttı. 1927'de Fransız Akademisi'ne seçildi. Başlıca eserleri: «Dostoyevski», «Boğa Burcu», «Puşkin», «Dünya Döndükçe», «Yaslı Kar», «Ekin ve Hasat» dır.

troyka Rusça i. Önüne yan yana üç beygir koşulan büyük Rus kızağı.

tröst İng. i. Bir malı tekeli altında tutarak fiyatını yükseltmek amacıyla üreticilerin yapımcıların ya da aracı ve spekülâtörlerin aralarında kurdukları birlik. [Trust — Trust]

truakar Fr. i. Uzunca kadın ceketi.

trubadur Fr. i. Ed. XII. — XIII. yüzyıllarda deyişlerini Fransa'nın güneyinde konuşulan diyelekle söyleyen saz şairi.

Truffaut, François (Doğ. 1932) «Yeni Dalga» akımının ünlü sinema rejisörü. Eleştiricilik ve senaryoculuktan sonra 1958'de giriştiği sinemacılıkta duygulu ve dürüst anlatımı, ince alaycılığıyla büyük ün yaptı. «Dörtyüz Darbe», «Jules ve Jim» gibi filmler verdi.

Trujillo Molina, Hector Bienvenido (Doğ. 1908) Dominikli general. 1936'da ordu kurmay başkanı, 1938-1943 yıllarında ulusal polis genel müfettişi, 1944'de savunma bakanı ve başkomutan oldu. 1952-1960 yıllarında, kardeşinden sonra Cumhurbaşkanı olan Trujillo aslında bir diktatördü. Yurt dışında yaşamaktadır.

Trujillo Molina, Rafael Leonidas (1891-1960) Dominikli general. 1927'de başkomutan; sonra politikaya atılark parti başkanı oldu. 1930'da cumhurbaşkanlığına seçildi. Diktatörlüğü ve başkanlığı 1952'ye kadar sürdü; sonra iktidarı kardeşine bıraktı. Kendisi de dışişleri bakanlığını üzerine aldı. 1960'da öldürülmüş, Dominik'de Trujillo ailesinin egemenliği sona ermiştir.

Truman Doktrini II. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda İngiltere'nin, Yunanistan Komünist hareketinin (E.A.M.) çıkardığı karışıklığın ve Orta Doğu'daki sorumluluklarının ağırlığını artık taşıyamayacak durumda olduğunu A.B.D.'ye bildirmesi üzerine Başkan Truman'ın 1947'de başlattığı politika. «Uluslararası komünizmin, içten ya da dıştan yıkıcı faaliyetlerine hedef olan ülkeler, özgürlük ve bağımsızlıklarını korumak için mücadeleye başlar ve A.B.D.'den yardım isterlerse, A.B.D. bu ülkelere yardım eder» şeklinde özetlenebilir. Truman Doktirini, A.B.D.'nin Orta Doğu'ya girişinin ve İngiltere'nin bu bölgedeki nüfuzunun yerini alışının ilk adımıdır.

Truman, Harry S. (Doğ. 1884) A.B.D.'nin 33. Cumhurbaşkanı. Çiftçi ailesindendir. I. Dünya Savaşı'na katıldı. 1934'de senatör seçildi. 1945'de Roosevelt'e cumhurbaşkanı yardımcısı oldu. O yıl Roosevelt'in ölümü üzerine cumhurbaşkanlığına geldi. Roosevelt'in bıraktığı yerden, savaşı başarı ile devam ettirdi. Japonya'ya atom bombaları onun başkanlığında atıldı. 1949'da yeniden seçildi. 1950'de başlayan Kuzey ve Güney Kore arasındaki savaşa Amerikan birlikleri göndererek müdahale etti. «Marshall Planı» ile 1945'de başka ülkelere teknik yardımlar yapılması teşebbüsünü başlattı. Cumhurbaşkanlığı 1953'de sona erdi.

trup Fr. i. Bir tiyatronun oyuncular topluluğu. [Troupe — Troupe]

trük Fr. i. Tiy. Si Tiyatro ve sinemada teknik ustalıkla yapılan düzen. Teknik hile.

Tsin - Şi - Hoang - Ti (M. Ö. 259-210). Çin İmparatoru. Derebeyliği ezerek bütün Çin'de hüküm sürmüştür. Aydınların karşı koymasına kızarak eski kitapları ve özellikle Konfüçyüs'ün eserlerini yaktırmıştır.

Tu Kim. Tungsten elemanının sembolü. W anlamdaşı.

tu ü. Tuh, yazıklar olsun!

Tuamatu Fransız Polinezyası'nda, Tahiti adasının doğusunda 885 km² yüzölçümlü, 6 800 nüfuslu takımada.

Tuba Ar. i. Cennette bir ağacın adı

tuba Lat. i. Müz. Bakırdan, 4 pistonlu, bas sesli nefesli çalgı. Bu tür çalgıların en büyüğüdür. Orkestralarda kullanılır. [Tuba — Tuba]

Tucuman (Arjantin) Ülkenin kuzeybatısında 280 100 nüfuslu bir şehir.

tufalamak f. Külb. Aşırmak, çalmak.

tufan Ar. i. ★ 1. Nuh Peygamber zamanında yağdığı ve bütün dünyayı su baskını altında bıraktığı söylenen zorlu yağmur. Tufan 40 gün 40 gece sürmüş, bütün dünya 150 gün sular altında kalmış, bütün insanlar ve hayvanlar ölmüş, yalnız Tanrı'nın emriyle bir gemi yapan ve ailesiyle birlikte bu gemiye kapanan Nuh Peygamber kurtulmuş. Nuh Peygamber gemisine dünyada yaşayan bütün hayvanlardan da birer çift almış. Gemi, Ararat (Ağrı) dağının tepesine konmuş. Sular çekildikten sonra Nuh, ailesi ve beraberindeki hayvanlar gemiden çıkmışlar. Böylece insanlar ve hayvanlar yeniden üremiş. Bundan ötürü Nuh Peygamber, Âdem'den sonra insanların ikinci babası sayılır. [Déluge — Flood] ★ 2. mec. Zorlu yağmur. [Déluge — Downpour]

tufeyli Ar. i. Asalak.

tugay i. Ask. Tümene göre daha küçük, hareket kabiliyeti fazla bir tabye birliği. Alayla tümen arası bir kuruluş olup, topçu ve destek birlikleri de vardır. Bazı yabancı ülkeler tugayların atom savaşının gereklerine daha uygun bir tabiye birliği olduğu görüşündedir. [Brigade — Brigade]

tuğ i. Sorguç.

tuğamiral, -li T. Fr. b. i. Ask. Deniz ordusunda en küçük rütbeli amiral. [Contre - amiral — Rear - admiral]

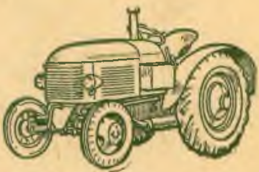
tuğbay b. i. Ask. Tugay komutanlığı eden albay.

tuğgeneral, -li T. Fr. b. i. Orduda en küçük rütbeli general. Asıl görevi tugay komutanlığıdır. esk. Mirliva. [Général de brigade — Brigadier-general]


H. S. Truman


R.L. Trujillo Molina


Tuğrul Bey


traktör

ÇEŞİTLİ TULUMBALAR





(yukardan aşağıya) emme, santrifüj

tuğla i. ★ 1. Duvar örmekte kullanılmak için kalıplara dökülüp güneşte kurutulduktan sonra özel ocaklarda pişirilen balçık. [Brique — Brick] ★ 2. s. Tuğla ile yapılmış olan: Tuğla duvar.

Tuğlacı, Pars (Doğ. 1933) Dil ve sözlük bilgini. Orta ve lise öğrenimini Kıbrıs'da, yüksek öğrenimini A.B.D.'de yaptı. İstanbul'un çeşitli liselerine dil öğretmeni oldu, birden fazla dilde leksikografik eserler verdi. Başlıcaları: «Büyük Türkçe - İngilizce Sözlük», «Büyük Türkçe - Fransızca Sözlük», «Türkçe Büyük Sözlük», «Tıp Sözlüğü» dür.

tuğla harmanı b. i. Tuğla yapılan yer. [Briqueterie — Brickyard]

tuğra i. Tar. İmparatorluk zamanında resmî kâğıtların baş tarafına ve paraların bir yüzüne yazılan ya da basılan ve zamanın padişahının adı iç içe bir yazı ile yazılı bulunan işaret. esk. Tevki, nişan.

tuğrakeş T. Far. i. Eskiden resmî kâğıtlara tuğra çekmekle ödevli kimse.

Tuğrul Bey (Ölm. 1063) Büyük Selçuklu Devletini kuran Türk hakanı. Oğuz Türklerinden Selçuk Bey'in torunudur. Selçuk Bey emrindeki müslüman olmuş Türkler'i alıp batıya doğru yönelmişti. O ölünce aşiretin yönetimini torunları olan Tuğrul ve Çağrı beyler ellerine aldılar. Tuğrul Bey, kısa sürede çevreyi eline geçirdi; Gazneliler Devleti'ni yıkarak kendi sultanlığını ilân etti. Çağrı Bey'in de yardımıyla Azerbaycan'ı, İran'ı, Irak'ı alıp devletinin sınırlarını genişletti. Abbasi halifesini buyruğu altına aldı. 1063 yılında, 70 yaşlarındayken öldüğü zaman Büyük Selçuklu Devleti hemen tüm Ön Asya'ya egemen durumdaydı.

tuğu şahi b. i. Bot. Beyaz zambak.

tuğyan Ar. i. ★ 1. Taşma, su baskını. ★ 2. Taşkınlık, resmî kuvvetlere karşı durma.

tuh ü. «Yazıklar olsun» anlamına.

tuhaf Ar. s. ★ 1. Alışılmamış, yabancı. esk. Garip. [Drôle — Odd] ★ 2. Şaşılacak. ★ 3. Gülünç. [Ridicule — Ridiculous] ★ 4. Anlaşılmaz. [Bizarre — Bizarre]

tuhafiye Ar. i. Çorap, mendil, eldiven gibi giyime ve kordelâ, dantelâ gibi süse yarar şeyler. [Bonneterie — Millinery]

tuhafiyeci i. Tuhafiye satan kimse. [Bonnetier — Milliner]

tukan i. (Brezilya yerlilerinin dilinden) Çok iri, zayıf ve hafif bir gagası olan, tropikal ormanlarında yaşayan tırmanıcı bir kuş [Toucan — Toucan]

Tuksavul, Esat Raşit (1900-1938) Hekim. İstanbul'da doğdu. Askerî Tıbbiye okulunda öğrenimini tamamladıktan sonra, hem sinir hastalıkları hem de iç hastalıkları konusunda uzmanlaştı 1933 üniversite reformunda sinir hastalıkları kliniği doçenti oldu. Meslek bilgi ve görgüsü, bilimsel araştırmaları ile ilgi çektiği sırada, genç yaşta öldü. Prof. Raşit Tahsin'in oğludur.

Tukyular VI-VII yüzyıllarda Orta Asya'da büyük bir imparatorluk kuran Türkler'e Çin dilinde verilen ad. Çince'de «R» harfi bulunmadığından «Türk», «Tukyu» şeklini almış ve Göktürkler'e de Tukyular denmiştir.

tul, -lü Ar. i. Uzunluk.

tulanî Ar. s. ve zf. Uzunluğuna, uzunlamasına.

tularemi i. Hek. Özel bir bakterinin meydana getirdiği, etkenin giriş kapısında yara ve ateşle seyreden hastalık. Hastalık etkeni vahşi kemiricilerde doğal olarak bulunur. Bu yüzden daha çok bu hayvanların derilerini işleyenlerde ve avcılarda açığa çıkar. Tedavide antibiyotik ilâçlar yararlı olur.

tul derecesi b. i. Ast. Boylam.

Tulsa (A.B.D.) Oklahoma eyaletinde Arkansas nehri üzerinde 261 700 nüfuslu bir şehir. Önemli bir petrol merkezidir.

tulu, -u Ar. i. Doğma, doğuş.

tuluat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Hazırlamadan, hemen kendiliğinden doğan sözler. ★ 2. Tiy. Yazılı metne sadık kalmadan, sahnedeki oyuncuların o anda içlerinden geldiği gibi konuşup davranmalarıyla gerçekleşen oyun türü. Oyun metin halinde yazılmaz; yalnız bir kanavası vardır. Her oyuncu yetenekleri oranında sahnede yaratıcılığını gösterir. Bizde, metinli tiyatronun padişahtan alınan bir fermanla bir kişinin tekeline verilmesi üzerine, başka tiyatrolar tarafından geliştirilmiştir. Eski ustalarından en ünlüsü, orta oyununda kavuklu, rollerine çıkan Kavuklu Hamdi, Abdi, daha sonra da Kel Hasan'dır.

tuluatçı i. Tuluat oyuncusu.

tuluk i. Tulum.

tulum i. ★ 1. Yağ, su gibi maddeler için kap olarak kullanılmak üzere torba biçiminde dikilmiş teke derisi. ★ 2. Gayda [Cornemuse — Bagpipe] ★ 3. İçine, boya, merhem, krem, diş macunu gibi şeyler konan bir tarafı kapalı öbür tarafı vida kapaklı, ince boru. [Tube — Tube] ★ 4. Çocukların, işçilerin, balıkçıların asıl pantolonlarını kirletmemek için onun üstüne giydikleri pantalonu ile üst kısmı bitişik giyecek. [Salopette — Overalls]

tulumba İta. i. ★ 1. Sıvıları alçak yerlerden çekmeye ya da yüksek yerlere çıkarmaya yarar aygıt. [Pompe — Pump] ★ 2. Pompa. ★ 3. Püskürgeç.

tulumbacı i. ★ 1. Tulumba yapan ya da satan kimse. ★ 2. Eskiden mahallelerde bulundurulan tulumbalarını kaldırıp yangın olan yerlere götüren ve orada yangının söndürülmesine yardım eden gönüllü kimse. ★ 3. mec. Terbiyesi kıt ve bulaşkan kimse.

tulumba tatlısı b. i. Bir kalıptan sıkılıp oluk oluk bir şekil verilen hamur tatlısı.

tulumcuk i. Biyo. İç kulağın, dolambaç üstünde bulunan küçük keseciği. esk. Kureybe. [Utricule — Utricle]

tulumlualklar ç. b. i. Fukusgiller.

tulumlular ç. i. Zo. Gömleklilerden, vücutları torba şeklinde kalın bir gömlekle örtülü olan deniz hayvanları takımı. esk. Sabite. [Ascidies — Ascidia]

tulumsular ç. i. Zo. Tabanı ile bir yere tutunarak yaşayan ve tulumu andırır bir görünüşte olan ve basit süngerler takımı. esk. Kırbaviüşşekil. [Ascons — Ascons]

tumağı i. Hayvan nezlesi.

tuman i. Çok geniş ve uzun don.

tumba İta. i. ★ 1. Taklak. ★ 2. (Çocuk dilinde) Yatağa atılma.

tumbadız s. Çok şişman ve biçimsiz (kimse).

tumşuk i. Papağan, kartal gibi kuşların kemerli gagası.

tumturak Ar. i. Ed. Söylemede ses yükseltmek, alçaltmak, heceleri uzatmak gibi yollara saparak, yazıda ise türlü söz sanatlarına başvurarak bir fikir üzerine dikkati çekme, ona fazla bir önem verdirmek isteme. Gösterişleme.

Tuna Avrupa'nın uzunluk bakımından Volga'dan sonra gelen en büyük nehri. Uzunluğu 2850 km. dir. Karaormanlar'dan çıkar, Almanya'dan Lech, Isar ve Inn kollarını aldıktan sonra Avusturya'ya girer ve Enns ve Çekoslovakya ile sınır çizen Morava kollarını alır. Macaristan ovasından geçtikten sonra Yugoslavya'ya girer, soldan Tizsa kolunu ve Alpler'den inen Drava ve Save kollarını alır. Yugoslavlar'ın ve Romenler'in, üzerinde önemli hidroelektrik santrallar kurduğu Demir kapı geçidini dolaştıktan sonra Romanya ile Bulgaristan arasında sınır teşkil eder ve kuzeye doğru yönelir, tekrar doğuya döndüğü yerde Seret ve Prut kollarını alır. Üç kollu geniş bir delta ile Karadeniz'e dökülür. Tuna, uluslararası çok önemli bir nehir olmasına rağmen ticaret bakımından Ren nehrinden sonra gelir.

Tunaboylu, İsmail Hakkı (1895-1960) 1914'de topçu subayı olarak Harp Okulu'nu bitirdi. Çanakkale, Kafkas, Irak ve Kurtuluş savaşlarına katılmış, gösterdiği yararlılıktan dolayı liyakat ve İstiklâl madalyaları almıştır. 1945'de generalliğe yükseltilmiş, 1955'de de genelkurmay başkanlığına atanmış, 1957'de kendi isteği üzerine emekliye ayrılmıştır.

Tunceli Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat bölümünde bulunan bir ilimiz. Yüzölçümü 7 776 km² olan ilin nüfusu 154 033, bucak ve köyleri dışında olmak üzere şehrin nüfusu 23 312'dir. Merkez ilçesinden başka Çemişkezek, Hozat, Mazgirt, Nazımiye, Ovacık, Pertek ve Pülümür ilçeleri vardır. İlin kuzeyinde Munzur ve Mercan dağları (3 449 m.), güneyinde ise güneydoğu Toroslar bulunur. Önemli akarsu Elâzığ'la sınırı çizen Murat suyu ve onun kollarından Munzur suyudur. Dağlar arasında sıkışmış ovalık alanlarda başta buğday olmak üzere tahıl, pamuk ve şekerpancarı yetiştirilir. Sebzecilik ve meyvacılık yapılır. Küçük baş hayvancılık da önemli yer tutar. İl merkezi Kalan kaşabasıdır. Karayoluyla çevredeki merkezlere bağlıdır.

tunç i. Bak. Bronz.

Tunç, Mustafa Şekip (1886-1958). Psikoloji uzmanı. İstanbul'da doğdu. Mülkiye Mektebini 1908 de bitirdi. Cenevre'nin J. J. Rousseau Enstitüsünden diploma ve Üniversite psikoloji derslerinden sertifika aldı. Millî Eğitim görevlerinde, Darülfünun'da çalışmış, üniversitenin kuruluşundan sonra da psikoloji ordinaryüs profesörü olmuştur. Felsefe ve psikoloji üzerine yirmiye yakın eseri ve çevirisinden başka, gündelik gazetelerde ve özellikle Cumhuriyet gazetesinde birçok yazıları yayımlanmıştır.

Tunç Çağı Tarih öncesi devirlerden maden çağının ikinci bölümüne verilen ad. Bakırla kalayı karıştırarak tunç elde eden insanlar, araç ve gereçlerini bu karışımdan yapmaya başlamışlar; bu dönem demir çağına geçişi hazırlamıştır.

tundura Fince i. Coğ. Kuzey kutup bölgesinde bulunan bitkisiz düzlük; kutup bozkırı. [Toundra — Tundra]

tungsten i. Kim. Volfram elemanının bir başka adı.

Tunus Kuzey Afrika'da bir cumhuriyet. Akdeniz kıyısında 156 000 km² yüzölçümlü, 4 565 000 nüfuslu bir ülkedir. Başkenti Tunus, önemli şehirleri Sfaks, Bizerte, Sus, Gabes, Kırvan'dır. Üç bölgeye ayrılır. 1° Kuzeydeki dağlık bölge. Cebeli Şambi (1 544 m.), Cebeli Mrhile (1 378 m.) bu dağların en yüksek tepeleridir. İki dağ sırası arasında Mecerda vadisi yer alır. Bu bölge Tunus'un en verimli topraklarının bulunduğu bölgedir. 2° Doğu kıyısı boyunca uzanan, steplerle kaplı düzlük bölge. Bu bölgede tipik bir Akdeniz iklimi hüküm sürer, gelgit olayı bu kıyılarda çok önemlidir. Gabes körfezinde deniz gelgit'in etkisiyle 2 m. yükselmektedir. Bu kıyılar zeytinliklerle kaplıdır. 3° Güneydeki çöller bölgesi. Bu bölge aşırı derecede kuraktır. Yer yer şot denen sığ ve çok tuzlu göl havzalarına rastlanır. Tunus bir tarım ülkesidir. Buğday, zeytin, hurma, üzüm yetiştirilir. Kuzeydeki dağlık bölgede büyük baş hayvan, güney steplerinde koyun, keçi yetiştirilir. Balıkçılık, özellikle süngercilik ekonomisinde önemil yer tutar. Fosfat ve demir yatakları işletilmektedir. ★ Tarih: M.Ö. IX. yüzyılda Fenikeliler bu bölgeye yerleşmişlerdir. M.Ö. VII. yüzyılda uygarlık ve ekonomi yönlerinden çok parlak bir imparatorluk olan Kartaca bu topraklarda kurulmuştur. M.Ö. 146 yılında Roma İmparatorluğu, Kartaca'yı kendi topraklarına katmıştır. V. yüzyılda Vandallar, VI. yüzyılda Bizanslılar ,VII. yüzyılda Araplar tarafından işgal edilen Tunus 1574'de Osmanlı İmparatorluğu'nun eline geçmiştir. Önceleri dayı adı verilen valiler tarafından yönetilmiş, sonradan valilik, babadan oğula geçen bir beylik şeklini almıştır.




İsmail Hakkı Tunaboylu


Cemal Tural


İvas S. Turgenyev

1881 yılında Fransa Tunus'a asker çıkarmış, Osmanlı İmparatorluğu bu duruma karşı koyamamıştır. 1942 yılında Almanlar ve İtalyanlar tarafından işgal edilmiştir. 1934 yılında Habib Burgiba tarafından kurulmuş olan Neo-Destur Partisi bağımsızlık istemiş, 1955 yılında Fransa ile Tunus arasında imzalanan bir anlaşma ile Tunus'a iç bağımsızlık tanınmıştır. Tunus ancak 1956 yılında tamamen bağımsızlığını kazanabilmiştir.

Tunus Tunus'un başkenti. Tunus körfezindedir. Nüfusu 695 000'dir. Önemli bir yönetim, ticaret ve endüstri merkezidir. Limanı La Goulette şehridir. 1942'de Almanlar tarafından işgal edilmiş, 1943 yılında Müttefikler tarafından kurtarılmıştır.

tur Ar. i. Dağ.

tur Fr. i. ★ 1. Bir noktadan hareketle bir devir yapmak ve aynı noktaya gelmek şeklinde yapılan gezinti. ★ 2. Sp. Yenilenin elenmesi temeline dayanan spor turnuvalarında kademe karşılığı olarak kullanılır. Türkiye Kupası birinci tur maçları gibi. [Tour — Tour]

tura i. ★ 1. Tuğra anlamdaşı. [Monogramme — Monogram] ★ 2. (Tuğra'dan) Maden bir paranın hükümdar ya da ulusun arması basılı olan tarafı. [Pile — Tails] ★ 3. Halat gibi örülmüş iplik çilesi. [Faisceau — Skein] ★ 4. Bazı oyunlarda sırta vurmak için mendilin ya da benzeri bir şeyin ucuna yapılan büyük düğüm. ★ 5. Topacı fırlatıp döndürmekte kullanılan ip.

turaç i. Bir cins sülün.

Tural, Cemal (Doğ. 1905) Asker. Harp Okulu'nu bitirip 1925'de piyade teğmeni olarak kıtaya katılmış, çeşitli hizmetlerde çalıştıktan sonra Harp Akademisi'ne girmiştir. 1933'de kurmay subay olarak, sırasıyla yüksek askerî okullarda öğretmen yardımcılığı, öğretmen, tabur, alay komutanlıkları yapmıştır. Önce general, 1963'de de orgenaral olmuştur. Kara Kuvvetleri Komutanlığı 1966'da genel kurmay başkanlığı görevine getirilmiştir.



Turan Eski İranlılar tarafından Türkistan ve Tataristan taraflarına verilen ad. Zendavesta ve Şehname'de Turan İranın zıddı olarak kullanılmıştır. Turan Orta Asyada eskidenberi Türkler'in oturduğu yerler olup «Türk» ile «Tur» kelimeleri arasındaki benzerlik de bu iki ismin bir asıldan olduğunu göstermektedir. Zerdüştler'in mitolojisine göre Tur, Feridun'un üç oğlundan biridir ve babası tarafından kendisine Turan, yani Türkistan ve Tataristan tarafları verilmiştir.

Turan, Ali Hüseyin (1864-1941) Hekim. Azerbaycan'da doğdu. Leningrad Üniversitesi ve İstanbul Tıp Fakültesi'nde hekimlik öğrenimini tamamladıktan sonra deri hastalıkları uzmanı olmuş, asker hekim olarak savaşlara katılmış, Sultan yönetimine karşı durduğundan 1903'de yurt dışına kaçmak zorunda kalmış, Kafkasya ve Avrupa'da kalarak sosyal ve politik dergiler yönetmiştir. I. Dünya Savaşı sırasında Yusuf Akçura ve A. M. Özden ile birlikte Avrupa'da Türkiye ile ilgili propoganda örgütleri kurmuş, Stockholm'da Uluslararası Sosyalistler Kongresi'ne delege olarak katılmıştır. Önce 1901 de sonra 1926-1931 arasında üniversite hocalığı yapmıştır. Mesleğinde, edebiyat, sosyal ekonomi alanlarında kitapları, çevirileri vardır. Ayrıca ressam olarak da ünlüdür. İstanbul'da ölmüştür.

Turanca i. Turan kavimlerinin konuştukları dillere verilen ad. Bu diller Türkçe, Tunguzca, Moğolca, Fince ve Samoyetçe olmak üzere beş büyük kola ayrılır. Turancaya «Ural - Altay dilleri» de denir.

turanî Far. s. Turanlı.

Turanlı İzmir'in Bergama ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 5 682, merkezinin nüfusu 734'dür.

turba i. Cermenceden. Az ya da çok kömürleşmiş bitkisel maddelerden meydana gelen yakacak. esk. Turp.

Ture, Seku (Doğ. 1922) Gineli devlet adamı. Afrika'da yaygın sendikacılık hareketlerine karışmış ve bu alanda önemli görevler almıştır. 1946'da Afrika Demokratik Topluluğu kurucu üyesi, 1952'den beri Gine Demokrat Partisi genel sekreteri, 1956'da Gine'den Fransa meclisine üye, 1957'de Gine'de başbakan yardımcısı olan Ture 1958' de yurdunun bağımsızlığa kavuşması üzerine devlet başkanlığına seçilmiştir. O zamandanberi bu görevdedir.

turfa Ar. i. Musevilerce kirli ve el sürülmesi haram sayılan şey.

turfanda s. ve i. Mevsiminin başında ilk yetişen (meyva, sebze): Turfanda domates. [Primeur — Early, forward, early fruit or vegetable]

turfandalık i. Turfanda yetiştirilen yer. [Forcerie — Forcing house]

turgay i. Toygar.

Turgenyev, İvan Sergeyeviç (1818-1883) Rus yazarı. Orel'de doğdu, Bougival'de öldü. 1844'de yayımlanan «Andrey Kolosov» adlı hikâye kitabıyla ün yapmağa başladı. 1852' de «Bir Avcının Anlattıkları» adlı kitabını yayımladı. 1856'da Rusya'dan ayrılarak Almanya'da ve Fransa'da yaşamaya başladı. Turgenyev, Rus yazarları arasında batı düşüncesinin en çok etkisi altında kalan yazardır. Eserleri arasında «İlk Aşk», «Babalar ve Oğullar», «Duman», 1879'da yazdığı «Köyde Bir Ay» adlı oyunu sayılabilir.

turgor Fr. i. Biyo. Hücrenin çok su çekerek şişmesi ve öz suyunun kıvamının azalması. esk. İnfitah. [Turgescence — Turgescence]

Turgot, Anne - Robert Jacques Baron de L'Auline (1721-1781). Fransız iktisatçısı. Louis'nin maliye nazırı. Maliyede büyük ıslahata girişmek istemiş, iç gümrükleri ve kabzımallıkları kaldırmış, ticaret ve endüstride serbestlik kurmaya çalışmış, fakat imtiyazlı sınıfların kötü niyetlerinin üstesinden gelemiyerek çok geçmeden gözden düşmüştür.

Turgut Muğla'nın Yatağan ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 6 842, merkezinin nüfusu 1 978'dir.

Turgut Konya'nın Yunak ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 7 573, merkezinin nüfusu 1 910'dur.

Turgutlu Manisa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 740 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 72 024 merkezinin nüfusu 35 687'dir. İlçe topraklarının orta kesimini, Gediz ırmağı çevresindeki alüvyonlu bir ova kaplar. İklim Akdeniz iklimidir. Önemli akarsu Gediz ve kollarıdır. Çekirdeksiz üzümle pamuk başlıca gelir kaynaklarıdır. Bol kavun, karpuz da yetiştirilir. Şehir, ovanın güneyinde düz bir alanda kurulmuştur. İzmir - Manisa - Afyon demiryolu üzerindedir. Kurtuluş Savaşı'nda Yunanlılar tarafından yakıldığından yeniden yapılmıştır. Eski adı Kasaba'ydı.

Turgut Reis (1485-1565) Denizci. Muğla'da doğdu. Çiftçilik yapan babasından ayrılıp korsanlığa başladı. Oruç Reis'in hizmetine girdi. Sonra'dan Barbaros diye anılan bu büyük denizciden çok şeyler öğrendi. Barbaros, Osmanlı hizmetine girince o batı Akdeniz'de korsanlığa devam etti. Bir ara batılı korsanlara esir düştü. Barbaros onu kurtardı. 1554'te almış olduğu Trablusgarp'a Osmanlı valisi yapıldı. 1560'da Haçlı donanmasını Cerbe önlerinde büyük bir bozguna uğrattı. 1565 yılında Malta'yı kuşatmıştı. Adanın tam düşeceği sırada başından yaralanarak, öldü. Cenazesi Trablusgarb'a götürülüp orada gömüldü.

Turhal Tokat'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 1 202 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 72 904, merkezinin nüfusu 22 686'dır. İlçe toprakları, ilçeyi boydan boya geçen Yeşilırmak vâdisinde bulunan Kazova ile bunun çevresindeki fazla engebeli olmayan dağlık alanlardan ibarettir. Tahıl, şeker pancarı tarımı ve hayvancılık önemli gelir kaynaklarıdır. İlçe merkezinin yakınında antimuan madeni vardır. Şehir, Kazova'nın kuzeybatı ucunda Yeşilırmak üzerinde kurulmuştur. Eski ve yeni diye iki kısma ayrılır. Yeni kısım, şeker fabrikası kurulduktan sonra yapılmış ve hızla gelişmiştir. Sivas - Samsun demiryolu üzerinde olan şehir, ayrıca kara yoluyla da önemli merkezlere bağlıdır. İl merkezine 48 km. uzaklıktadır.

turhan s. Soydan ve seçkin kimse.

Turhan Sultan (1627-1682) Osmanlı soyu anne sultanlarından biri. İbrahim'in eşi, IV. Mehmet'in annesidir. Kösem Sultan'la uzun çekişmeleri sonunda Turhan Sultan'ın tarafları Kösem Sultan'ı öldürmüşlerdir. Turhan Sultan bundan sonra tek kalmış, Yenicami'nin yarı kalmış yapısını tamamlatmıştır.

Turhan Tan (1886-1939) Yazar, gazeteci. Asıl adı Samih Fethi'tir. Öğrenimini Sivas'da tamamladı. Öğretmenlik, kaymakamlık mutassarıflıklarda bulundu. Cumhuriyet gazetesinde fıkra yazarlığı yaptı. Tarihi romanlar yazdı.

turing İng. i. Gezinti, seyahat. [Touring — Touring]

turist, -ti Fr. i. Zevki için seyahat eden kimse. [Touriste — Tourist]

turistik Fr. i. Turizm ile ilgili. Turistik endüstriyi, otelciliği, seyahat acenteliğini, tercümanlığı v.b. içine alır. [Touristique — Touristic]

turizm Fr. i. Zevk için yapılan gezi. [Tourisme — Tourism]

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Turizmi değerlendirip ulusal ekonominin verimli bir kesimi haline getirmek, yurdu ve ulusu tanıtmak, haber ve yayın hizmetlerinin görülmesini kolaylaştırmak amacıyla 265 sayılı kanunla 1963'de kurulmuş bakanlık. Örgüt: 1° Turizm Genel Müdürlüğü. 2° Tanıtma Genel Müdürlüğü. Bu makam, yurtiçi ve yurtdışı yayınları izler, bunlar hakkında hükümete bilgi verir, yerli ve yabancı yayın organlarının çalışmalarını kolaylaştırır, basın kartları verir. Bakanlığın yurt içinde 7 bölge merkezi, il ve ilçe turizm komiteleri, yurt dışında 12 yerde turizm ve tanıtma büroları, 4 yerde basın müşavirlikleri, 2 yerde basın ataşelikleri vardır. Bağlı teşekküller: TRT, Anadolu Ajansı ve T. Turizm Bankası.

Turku (Finlandiya) Baltık denizi kıyısında 130 800 nüfuslu bir liman şehri. Dokuma, maden işleme endüstrileri gelişmiştir.



Turhan Sultan



Turgut Reis



Baron de Turgot


J. M. W. Turnler


Tursun Fakih

turkuaz Fr. i. Bak. firuze.

turmalin i. Jeol. Taş yapıcı bir mineral. Karışık bileşimli borlu bir silikattır. Sertliği yüksektir. Turmalin maşası denilen polarizasyon aleti yapımında, ayrıca güzel renklileri süstaşı olarak kullanılır.

turna i. Zo. Bataklık kuşları (Turnalar) takımının bir familyası. 14 türü vardır. Uzun bacaklı, uzun boyunlu, çok iri kuşlardır. Bataklıklarda ve ovalarda yaşarlar. [Grue — Crane]

turna balığı b. i. Zo. Gerçek kemikli balıklar takımının turnasılar alt takımının gerçek turnabalığıgiller familyasının bir türü. Avrupa gölleriyle nehirlerinde «köpek balığı» olarak ün salmıştır. Uzunluğu 2 m.'ye kadar ve canlı ağırlığı da 25-30 kg.'a kadar çıkabilir. Yumurtasından havyar yapılır. [Brochet commun — Pike]

turnacı Tar. i. Yeniçeri ocağında 73. orta askeri.

turnagagası Bot. b. i. Sardunyagillerden tohumlarının ucunda turna gagasına benzer uzun bir uç bulunan bir bitki. [Géranium — Geranium]

turna geçidi b. i. Baharda bir fırtına.

turnagözü b. s. Berrak ve parlak sarı.

turnakırı b. s. Kırmızımtırak gri.

turne Fr. i. Bir memurun görevi gereği, bir tacirin işleri için ya da bir tiyatro topluluğunun oyunlar vermek amacıyla önceden saptanmış yerlere gitmesi: Şehir Tiyatrosu'nun Anadolu turnesi. [Tournée — Round, tour]

turnike Fr. i. ★ 1. Geçenleri sayacak düzeni olan ya da teker teker geçmelerini sağlıyan döner dolaplı geçit. [Tourniquet — Turnstile] ★ 2. Hek. Kan kaybını önlemek için kola ya da bacağa sarılarak sıkılan sargı. [Tourniquet — Tourniquet]

Turnler, Joseph Mallord William (1775-1851) İngiliz ressamı ve gravürcüsü. Önceleri birçok suluboya ve manzara resimleri yaptı. Daha sonra tablolarında canlı ve salt renkler kullanmağa yöneldi. Bu bakımdan empresyonizmin öncülerinden sayılır. En ünlü eseri «Siste Güneşin Batışı» adını taşıyan tablosudur.

turno İta. i. Bir dilli, yani bir tekerlekli makara.

turnusol, -lü Fr. i. Kim. Bazı bitkilerden elde edilen ve kimyada, bir sıvının asit ya da alkali olduğunu anlamaya yarayan boya. Boya olarak ya da kâğıda emdirilmiş olarak kullanılır. Asitler turnusolü kırmızıya, alkaliler maviye çevirir. [Tournesol — Turnsole, sunflower]

turnuva Fr. i. ★ 1. XII. yüzyılda Avrupa'da kör kılıçlarla ve at üstünde yapılan savaş oyunu. [Tournoi — Tourney] ★ 2. sp. Birkaç yarışmacı ya da birkaç takım arasında sırasıyla yapılan yarışmalar: Satranç turnuvası, futbol turnuvası. [Tournoi — Tournament]

turp, -pu i. Bot. Turpgillerden, yaprakları karşılıklı, çiçekleri beyaz, sarı ya da mor renkte ve salkım durumunda olan, meyvası acımsı bir bitki. Beyaz, pembe, kara turp, yaban turpu gibi türleri vardır. [Radis — Radish]

turpgiller ç. i. Bot. İkiçeneklilerden turp, hardal, lahana, karnıbahar, kaşıkotu gibi bitkileri içine alan geniş bir bitki familyası. esk. Salibiye. [Crucifères — Cruciferae]

Tursun Fakih (Ölm. 1325) Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ün yapmış kişilerden biri. Osman Bey'in imamlığında bulunmuş, Karahisar'da onun adına ilk cuma hutbesiyle Eskişehir'de ilk bayram hutbesini okumuştur. Şeyh Edebali'nin damadı olduğuna göre, aynı zamanda Osman Bey'in bacanağı idi.

turşu i. ★ 1. Tuzlu suda ya da sirkede bırakılarak özel bir kıvama getirilmiş hıyar, lahana, patlıcan gibi şeyler. [Pickles — Pickles] ★ 2. Son derecede sarhoş.

turta i. İta. Kesilip dilimlere ayrılmak üzere yapılmış daire biçimli büyük pasta. [Tourte — Pudding]

turuncu i. ★ 1. Turunç rengi, sarıya çalan kızıl renk. [Orange — Orange color] ★ 2. s. Turunç renginde olan, sarıya çalan kızıl. [Orange — Orange]

turunç i. ★ 1. Bot. Turunçgillerden bir ağaç. [Bigaradier — Bitter or Seville] ★ 2. Bu ağacın, portakalı andıran, suyu acımtırak meyvası. [Bigarade — Bitter orange]

turunçgiller ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden, turunç, portakal, limon, mandalina ve benzerlerini içine alan bitki familyası. esk. Narenciye. [Aurantiacées — The orange order, citrus products]

Turyağ Türkiye Yağ Sanayi A.Ş. İzmir körfezinde Turan adlı yerde kurulmuş Türkiye'nin en büyük bitkisel yağ, margarin, sabun ve deterjan fabrikası.

TUSLOG A.B.D. Lojistik Grubu'nun İngilizcesi olan «The United States Logistics Group» un kısaltılmış adı. Avrupa'daki A.B.D. Hava Kuvvetlerine (USAFE) e bağlı 7 komutanlıktan biri olup Türkiye, Yunanistan ve Girit'de bulunan A.B.D.'nin bütün Silâhlı Kuvvetleriyle, A.B.D. temsilcilerinin lojistik (araç, gereç, yiyecek) desteğini sağlar.

tuş Fr. i. ★ 1. Yağlı boya ressamlığında fırçadaki boyanın tuvale sürülüş biçimi: Sert tuş, hafif tuş. [Touche — Touch] ★ 2. Bilardoda, kendi bilyasını, doğrudan doğruya nişan alınan bilyaya dokundurma. [Touche — Hit] ★ 3. Piyano gibi müzik aletlerinde ya da daktilo, hesap makinesi gibi makinelerde parmak vurulan yerlerin adı. [Clavier, Touche — Key, digital] ★ 4. Güreşte iki omuzun birden yere gelmesi. [Touche — Touch] ★ 5. Eskrimde, eskrim aletinin ucunun hasmın vücuduna değmesi. [Touche — Hit]

Tut Adıyaman'ın Besni ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 7 368, merkezinin nüfusu 3 282'dir.

tuta zf. Alacağa ya da vereceğe sayılmak üzere. esk. Mahsuben.

tutaç i. Laboratuar maşası, pensi.

Tutak Ağrı'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 562 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 24 264, merkezinin nüfusu 2 310'dur. kışlar uzun ve soğuktur. Ekonomik hayat, hayvancılık ve tahıl tarımına dayanır. Kasaba, Murat suyu üzerinde düz bir alanda kurulmuştur. Ağrı'ya 44 km. uzaklıktadır.

tutak i. ★ 1. Kabza. [Manche — Handle] ★ 2. Rehine. [Anse — Hostage]

tutam i. Elle ya da parmak uçlarıyla tutulabilen miktar: Bir tutam ot, iki tutam tuz. [Poignée, pincée — A pinch, small handful]

tutamaç i. Bir şeyin tutulup çekilecek yeri.

tutumak i. ★ 1. Tutamaç. ★ 2. Tutunacak şey. esk. Delil, beyyine.

tutanak i. ★ 1. Meclis, mahkeme gibi yerlerde söylenen sözlerin olduğu gibi yazılması işi ve bu türlü yazılar. esk. Zabıt. [Procès - verbal — Proceedings, minutes] ★ 2. İlgilileri tarafından yazılmış olup bir durumu anlatan yazı. esk. Zabıt varakası. [Procès - verbal — Official report] ★ 3. Mazbata. [Procès - verbal — Record]

Tutanak Dergisi Huk. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ve Cumhuriyet Senatosu'nda geçen tartışmaları aynen yayımlamak üzere çıkartılan dergi. Konuşmalar bu dergide aynen yayımlanır. Meclisler bile konuşmaların bir kısmının çıkartılması konusunda karar veremez.

Tutankamon (M.Ö. 1350'ye doğru) Mısır firavunu. Amenofis'in damadı ve hanedanın son temsilcisidir. 1922'de ortaya çıkarılan mezarında mumyası ve çeşitli eşya bulunmuştur.

tutar i. ★ 1. Nicelik bakımından bir şeyin topu. esk. Yekûn ve miktar, bâliğ. [Total — Total] ★ 2. Meblâğ anlamdaşı. [Somme — Amount]

tutarak i. ★ 1. İnat. [Obstination — Obstinacy] ★ 2. Sara. [Epilepsie — Epileptic fit]

tutarlı s. Her yanı birbirini tutan, arada çelişme bulunmayan. esk. İnsicamlı. [Conséquent — Consistent, rational, following]

tutarsız s. Fel. Sonuç vermeyecek olan: Tutarsız teşebbüs. esk. Gayrı müntiç. [Inconséquent — Inconsistent, inconsequential, rambling]

tutkal i. Hayvansal maddelerden yapılan yapıştırıcı jelâtin. [Colle forte — Glue]

tutkallamak f. Tutkalla yapıştırmak. [Coller — To glue]

tutku i. Fel. Öteki özlemlerin üstüne çıkmış aşırı özlem. esk. İhtiras ve iptilâ. [Passion — Passion, addiction]

tutkun s. Gönül vermiş. esk. Meftun. [Pris — Given to]

tutmaç i. Dört köşe kesilmiş küçük hamur parçalarından yapılan yoğurtlu yemek.

tutmak f. ★ 1. Ele almak. [Tenir — To hold] ★ 2. Ele geçirmek, yakalamak, avlamak. [Attraper — To catch] ★ 3. Yanında bulundurmak, alıkoymak. [Garder — To keep] ★ 4. Özgürlüğünden yoksun edip bir yere kapamak, tevkif etmek. [Arrêter — To intern] ★ 5. Kaplamak, sarmak, doldurmak. [Couvrir — To cover] ★ 6. Almak, üstünde bırakmak. [Assumer — To assume] ★ 7. Hükmü altına almak. [Tenir — To get hold of] ★ 8. Desteklemek, korumak. [Soutenir — To support] ★ 9. Hoşa gidip kullanmak, benimsemek. [Approprier — To adopt] ★ 10. Gereğini yapmak. [Considérer — To take] ★ 11. Uygun gelmek. [Convenir — To suit] ★ 12. Hizmetine almak veya kiralamak. [Engager — To engage] ★ 13. Şöyle veya böyle başlamak: İşi fena tuttular. [Commencer — To start] ★ 14. İçine girmek girişmek: Tuttuğumuz yol. [Se mettre à — To follow] ★ 15. Kocası olmak: Arkadaşım onun kızkardeşini tutar. ★ 16. Dokunmak, hasta etmek veya etkisi altına almak. [Toucher — To affect] ★ 17. Musallat olmak. [Obséder — To bother] ★ 18. Ulaşmak, varmak. [Parvenir — To reach] ★ 19. Para toplamı. [S'élever — To amont to] ★ 20. Uğramak: Burası rüzgâr tutmaz. [Tenir — To receive] ★ 21. Şöyle veya böyle bulundurmak. [Retenir — To maintain] ★ 22. Varsaymak, farzetmek. [Supposer — To suppose] ★ 23. Hedef olarak almak. [Faire escale — To establish] ★ 24. Alacağa (veya) vereceğe saymak. [Compter — To count] ★ 25. Yaklaştırıp göstermek. [Montrer — To bring close] ★ 26. Peyda etmek, edinmek. [Engendrer — To acquire] ★ 27. Kullanmak: Yaşmak tutmak. [Employer — To employ] ★ 28. Bağlamak: Kaymak tutmak. [Former — To form] ★ 29. Başlamak: Sancısı tutmak. [Commencer — To begin] ★ 30. Beklenen sonucu vermek. [Donner — To materialize] ★ 31. İş görebilmek. ★ 32. Sürmek, zaman almak. [Prendre — To take] ★ 33. Hesap, kayıt, zabıt, not kelimelerine «etmek» anlamıyla yardımcı fiil olarak katılır. [Noter — To note, record] ★ 34. Yapışarak veya sokularak çıkmaz olmak. [Faire effet — To take effect] ★ 35. Bir cümlede fiilden önce ve fiilin kipinde veya ortaç halinde kullanıldığı zaman o fiilin anlattığı işin pek beklenmediği, umulmadığı veya pek uygun düşmediği halde, yapıldığını anlatır. Bu özellik kalkmak fiilinde de vardır: Tuttu bütün parasını harcadı.

tutmaz Tutarsız.

tutsak i. Savaşta ele geçirilen düşman. esk. Esir, [Captive — Captive, prisoner]

tutsu i. Vasiyet.

tutturaç i. Bir şeyin bağlanıp tutturulduğu nesne.

tutturmak f. ★ 1. Tutmak işini başkasına yaptırmak, tutmasını sağlamak. ★ 2. Bir düziye yapmak: Bir şarkı tutturmuş, boyuna onu söylüyor. ★ 3. İliştirmek.

tutturmalık f. Kopça, düğme, toka gibi iki şeyi birbirine tutturmaya yarar nesne.

tutu i. Bir borcun ödeneceğine inanca olarak, ödenince geri alınmak üzere, borçlunun alacaklıya verdiği değerli şey. esk. Rehin.

tutuk s. Utangaç olup girgin olmayan. Tutuk adam. [Timide — Timid]

tutuklama i. Huk. Suç işlediğine kuvvetli belirti bulunan kişilerin, kaçmasını, delilleri yok etmesini ya da değiştirmesini önlemek amacıyla kanunda gösterilen hallerde yargıç kararıyla hürriyetinden geçici olarak yoksun bırakılması durumu. esk. Tevkif. [Arrêt — Arrest]

tutukluk s. ★ 1. Tutuk olma hali. ★ 2. İşleyemezlik.

tutulma i. 1. Tutulmak işi. 2. Ast. Bir gök cisminin, araya başkasının girmesiyle ya tamamının ya da bir kısmının görünemez olması olayı.

tutulmak f. ★ 1. Tutmak işine konu olmak. ★ 2. (Ay ve güneş için) Tutulmak olayına uğramak. Bak. tutulma. ★ 3. Tutuk hale gelmek. ★ 4. Birine âşık olmak. ★ 5. Bir işe ya da birine canı sıkılır olmak. ★ 6. (Bir üyesi) İşleyemez olmak.

tutum i. ★ 1. Tutulan yol: Bu adamın tutumunu beğenmiyorum. [Manière d'agir, conduire — Conduct, attitude] ★ 2. Ekonomi, iktisat. [Economie — Economy, economizing]

tutumlu s. Tutumlu davranan. esk. Muktesit. [Econome — Thrifty, sparing]

tutunmak f. ★ 1. Kendi üzerine tutmak: Yaşmak tutunmak. ★ 2. Tutup dayanmak ya da asılmak: Parmaklığa tutundu. ★ 3. Çevresiyle bağdaşıp kalmak: O, bu işte tutundu.

tutuşmak f. ★ 1. Birbirini tutmak: El tutuşmak. ★ 2. Girişmek: Öyle tutuştular ki ayıramadık. ★ 3. Yanmaya başlamak, ateş almak.

tutuşturmak f. ★ 1. Tutuşmak işini başkalarına yaptırmak. ★ 2. Yanmaya başlatmak, ateşlemek.

tutya Ar. i. Çinko.

tuval Fr. i. Üstüne yağlıboya tablo yapılan, özel olarak hazırlanmış ve gerilmiş bez.

tuvalet, -ti Fr. i. ★ 1. Yıkanma, tıraş olma, saçını başını düzeltme, giyinme gibi, topluluğa karışmak için gereken hazırlıklar [Toilette — Toilet] ★ 2. Bu işin, başında yapıldığı aynalı mobilya. [Toilette — Toilet-table] ★ 3. Kadınların balo gibi gece toplantılarında giydikleri kolsuz, göğsü açık ve uzun etekli giysi. [Toilette — Ball-dress] ★ 4. mec. Ayakyolu. [Cabinet de toilette — Lavatory]

tuz i. ★ 1. Tat vermek için yemeklere konan deniz suyu tadında beyaz madde. Dünyanın, kara kısımlarında kütle, yani kaya tuzu halinde bulunur. Ya da deniz tuzu adı verilerek, içinde erimiş halde bulunduğu deniz sularından çıkarılır. Kimya adı sodyum klorürüdür. Esk. Milh. [Sel — Salt] ★ 2. Kim. Bir asitteki hidrojenin yerini bir bazın almasından meydana gelen bileşik. esk. Milh. [Sel — Salt]

tuzak i. ★ 1. Kuş ya da yaban hayvanı tutmaya yarar düzen. [Lacet, piège — Trap] ★ 2. mec. Birini kendi ayağiyle güç ve tehlikeli bir duruma düşürmek için kurulan ayartıcı düzen: Bu bir tuzaktır, aldanmayın. [Piège — Trap]

tuzcul s. Bot. Deniz suyu içmiş topraklarda doğal olarak yetişen bitkiler için kullanılır. esk. Muhibbül milh. [Halophile — Halophilous]

Tuz Gölü Konya ilinin orta kesiminde, yurdumuzun ikinci büyük gölü. Koçhisar gölü de denir. Akarsularla beslenmediğinden sığdır, 2,5 m. yi aşmaz. Yazın küçülür. Yüzölçümü 1 620 km² dir. Doğu kıyısında tuzlalar vardır.

Tuzla Adana'nın Karataş ilçesi bucaklarından. 17 köylü bucağın nüfusu 5 428, merkezinin nüfusu 861'dir.

tuzla Kıyılarda, tava denilen havuzlara deniz suyu akıtıldıktan sonra kurutularak tuz çıkarılan yer. esk. Memleha. [Marais salant — Salt-mine]

Tuzlagölü Siirt'in Kozluk ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 4 470, merkezinin nüfusu 792'dir. Eski adı Melefan'dı.

tuzlak s. Tuzlu (yer). [Salin'e — Saltpan]

tuzlama i. ★ 1. Tuzlamak işi. [Salaison — Salting] ★ 2. Bir çeşit işkembe yemeği. ★ 3. i. ve s. Bir süre saklamak için tuzlayarak hazırlama ya da bu tarzda hazırlanmış: Balık tuzlaması; tuzlama balık. [Salaison — Salted]

tuzlamak f. Üstüne tuz ekmek. [Saler — To salt]

tuzlu s. ★ 1. Üstüne tuz ekilmiş ya da yapılışında tuz bulunan. [Salé — Salted] ★ 2. Tuzu pek çok. [Trop salé — Salted] ★ 3. mec. Pahalı.

tuzlubalgam b. i. Hek. Egzama.

Tuzluca Kars'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 236 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 26.860, merkezinin nüfusu 3 250'dir. Sovyetler Birliği sınırındaki ilçe topraklarının kuzeyinden Aras ırmağı geçerek sınırı çizer. En önemli yükseklik Perli dağıdır (3 243 m.). Ekonomi, hayvancılıkla tahıl tarımına dayanır. Kasaba, Iğdır ovasının kuzeybatı ucunda, Kars - Doğu-Beyazıt karayolu üzerindedir. İl merkezine 139 km. uzaklıktadır.

tuzluk i. ★ 1. İçine tuz konan kap. [Salière Salt-cellar] ★ 2. Atlarda gözün üstündeki çukur yer. ★ 3. Zayıf insanlarda köprücük kemiğinin ardındaki çukur yer.

Tuzlukçu Konya'nın Akşehir ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 15 249, merkezinin nüfusu 3 650'dir.

tuzruhu, -nu b. i. Hidroklorik asit. esk. Milh. [Acide hydrochlorique — Hydrochloric acid]

tuzsuz s. ★ 1. Tuzu olmayan ya da tuzu az olan. ★ 2. mec. Tatsız şakalar yapan: Tuzsuz delibekir.

tü ü. Tuh.

tüberkülin Fr. i. Hek. Verem mikrobu kültürlerinden elde edilen ve verem hastalığının değerlendirilmesine yarayan deri testinde kullanılan madde. [Tuberculine — Tuberculin]

tüberküloz Fr. i. Hek. Verem.

Tüblek, Nehar (Doğ. 1924) Karikatürcü. Manastır'da doğdu. Kabataş Lisesi'ni bitirdi. Hukuk Fakültesi'nde okudu. Çeşitli dergi ve gazetelerde karikatürler çizdi. Şimdi Akşam gazetesi karikatürcüsüdür. 1963, 1964, 1965, 1966 yıllarında İtalya'da düzenlenen karikatür yarışmalarında, Türkiye-de Gazeteciler Cemiyeti yarışmalarında ödüller aldı.

tüccar Ar. ç. b. i. Tacirler. Alım satım işleri yapan kimseler. [Commercant — Merchant]

tüf Fr. i. Jeol. Gözenekli oluşuk. [Tuf — Tuff]

tüfek i. Ask. 2 000 m.'ye kadar bütün canlı hedefleri öldürebilen, bir er tarafından taşınabilecek ağırlıkta ve 6,5 - 8 mm. çapında ateşli silâh. Kısa namlulu olanlarına filinta denir. Ucuna kasaturanın takılması halinde kesici ve dürtücü bir silâh olarak da kullanılır. [Fusil — Rifle]

tüfekçi i. ★ 1. Tüfek yapan, onaran ya da satan kimse. ★ 2. Eskiden saray korucusu.

tüh ü. Tuh, yazıklar olsun.

tükenmek f. Bitmek, artık kalmamak, tamamiyle harcanmış ya da kullanılmış olmak. [S'épuiser — To be exhausted, be used up]

tükenmez s. i. Türlü meyvaları bir küpe yerleştirip üzerine su katarak ekşitmek yoluyla yapılan bir ev içkisi. Alınan miktar kadar su katılarak tükenmesine meydan verilmez.

tükenmez kalem b. i. Bir çeşit mürekkepli kalem. Kalemin ucundaki bilya ile bilyayı çevreleyen kısım arasından akan mürekkeple yazar. Mürekkep bir depo içindedir ve çok yoğundur. Mürekkep deposunun üstüne açılmış olan delik, depo ile serbest hava basıncını eşit kılar. Böylece mürekkebin akması kolaylaşmış olur. [Bic — Ball - point pen]

tüketim ★ 1. Tüketmek işi. ★ 2. Üretim karşıtı, üretilen ya da yapılan şeylerin kullanılıp harcanması, yoğaltım. esk. İstihlâk. [Consommation — Consumption]

tüketim kredisi b. i. Eko. Tüketim ihtiyaçlarını karşılamak için açılan krediler: Taksitli satışlar gibi.

tüketim kooperatifi b. i. Eko. Üyelerinin yiyecek, giyecek ve bunun gibi ihtiyaçlarını ucuza ve kolaylıkla sağlamak üzere kurulan kooperatif.

tüketim malı b. i. Eko. İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere üretilen mallar.

tüketim vergisi b. i. Eko. Tütün, alkollü içkiler, şeker, çay, kahve, elektrik, havagazı, petrol gibi maddelerden alınan vergiler. Bunlardan bazıları tekel vergileri olarak alınır.

tüketmek f. Bitirmek, artık bırakmamak, tamamiyle harcamak, kullanmak. [Epuiser, consommer — To exhaust, consume]

tükürdüğünü yalamak b. f. ettiği vaade aykırı hareket etmek.

tükürmek f. ★ 1. Ağzındakini dudakları arasına getirip dışarı vermek. [Cracher — To spit] ★ 2. Ağız yoluyla dışarı çıkarmak. [Cracher — To spit] ★ 3. Ağzına gelen boğaz salgılarını ortalığa salmak. [Cracher — To spit]

tükürük i. ★ 1. Tükürülen şey. [Crachat — Spittle] ★ 2. Ağzı yaş tutmaya ve lokmaları ıslatıp yutulmasını kolaylaştırmaya yarayan salgı. [Salive — Saliva]

tükürük bezleri ç. b. i. Anat. İkisi dil altında, ikisi de avurtların arka tarafında bulunan tükürük salgı bezleri. esk. Guddei lûabiye. [Glandes salivaires — Salivary glands]

tükürük hokkası b. i. İçine tükürmek için kullanılan kap. [Crachoir — Spittoon]

tükürüklemek f. Tükürükle ıslatmak.

tükürükotu b. i. Bot. Zambakgillerden çiçekleri küçük, beyaz, sarı ya da portakal rengi bir süs bitkisi. [Ornithogale — Ornithogalum]

tül Fr. i. Pek ince, hafif ve şeffaf kumaş. Ağ gibi dokunmuş olup gözleri yuvarlak ya da köşeli olur. [Tulle — Tulle; net]

tülbent i. Pamuktan ince, seyrek dokulu ve hafif bez.

Tülbentçi, Feridun Fazıl (Doğ. 1912) Yazar. İstanbul'da doğdu. Yüksek Ticaret Okulu'nu bitirdi. Çeşitli gazetelerde çalıştı. Şimdi İstanbul Radyosu'nda müşavir. Tarih romanları yazdı. Başlıca eserleri: «Sultan Yıldırım Beyazıt», «Yavuz Sultan Selim Ağlıyor», «Barbaros Hayrettin Geliyor», «Şah İsmail», «Hurrem Sultan», «Kanunî Sultan Süleyman» dır.

tülbent lâlesi b. i. Beyaz lâle.

tülemek f. ★ 1. (Yavru kuş) Tüy çıkarmak. ★ 2. (Kuşlar) Tüy değiştirmek.

tülgrek Fr. b. i. Bir çeşit ince tül.

tülyum Fr. i. Kim. Sembolü Tm, atom sayısı 69, atom ağırlığı 169,4 olan bir maden. [Thulium — Thulium]

tüm i. ve s. ★ 1. Bütün. Bir şeyin olancası, topu. esk. Tamam. ★ 2. «Tümen» kelimesinin kısaltılması.

tümamiral, -li T. Fr. b. i. Deniz ordusunda, tümgeneralin dengi olan amiral. [Vice-amiral — Vice admiral]

tümbek i. ★ 1. Ufak yumru. ★ 2. Dümbelek.

tümbültü i. ★ 1. Beygir yükünün iki dengi arasına yerleştirilen bohçalanmış eşya. ★ 2. Üzerine binilen hafif beygir yükü.

tümce i. Gra. Cümle.

tümcelemek f. Bir şeyi yeniden tüm haline getirmek.

tümceleme kanunu b. i. Fel. «Geçmişte yaşanılan bir olayın tek bir öğesi meydana geldiği zaman o olayın bütün ayrıntılarıyla bilinçte canlanmasına yol açılır» şeklinde anlatılan kanun. esk. Tetemmümü hâtırat kanunu.

tümdengelim b. i. Man. Genel bir önermeden daha özel bir önerme elde etme şeklindeki uslamlama: Bütün cisimler düşer; taş bir cisimdir; taş da düşer. esk. Talil. [Déduction — Deduction]

tümdengetirmek b. f. Fel. Tümel bir önermeden tikel bir önermeye, kanunlardan olaylara, etkenden etkiye geçirmek esk. Talil etmek. [Déduire — To deduce]

tümel s. Fel. Bütün varlıkları ya da düşünülen şeyleri kaplıyan. esk. Küllî. [Universel — Universal]

tümeller ç. i. Fel. Tümel kavramlar. Beş tanedir: Cins, tür, ayrım, özellik, ilinek. esk. Külliyat. [Universeaux — Universals]

tümen i. Ask. ★ 1. Üç piyade ve bir topçu alayından ve bağlı birliklerinden kurulu, her türlü savaş ve hareket kabiliyeti olan birliğin adı. Günün silâhları ile tümen, normal tabiye ve savaş birliği haline gelmiştir. [Division — Division] ★ 2. Büyük küme.

tümevarım i. Fel. Tek tek olaylardan ve yargılardan genel yargılara ve kanunlara varma metodu: Taş düşer, tahta düşer, kedi düşer. Taş, tahta, kedi cisimdir. Öyleyse bütün cisimler düşer. esk. İstikra. [Induction — Induction]

tümevarmak b. f. Fel. Tümevarım yapmak. esk. İstikra yapmak. [Induire — To induce]

tümgeneral, -li T. Fr. b. i. Orduda rütbesi tuğgeneralle korgeneral arasında olan general. Asıl görevi tümen komutanlığıdır. [Lieutenant - général — Major-general]

tümleç i. Fel. ★ 1. Tümleyen şey. esk. Mütemmim. [Complément — Complement] ★ 2. Gra. Herhangi bir kelimenin anlamını tümleyen başka söz. esk. mef'ul. [Complément — Complement, object]

tümlemek f. Tüm haline getirmek. esk. İtmam etmek. [Compléter — To complete]

tümler s. Tümleyen. esk. Mütemmim. [Complémentaire — Complementary]

tümler açılar ç. b. i. Toplamı dik açıya eşit olan iki ya da daha çok açıdan her biri. [Angle complémentaire — Complementary angles]

tümsayı b. i. Bir topluluğu, kuruluşunda meydana getiren üye sayısı. esk. Adedi mürettep.

tümsek i. Küçük tepecik, toparlak yükselti. [Tertre, protubérance — Protuberance, small mound]

tümür i. ★ 1. Anat. Barsakların iç yüzeylerinde bulunan soğurucu pürtüklerin adı. esk. Zugabe. [Tumeur — Tumour] ★ 2. Hek. Ur, yumru.

tün i. Gece. [Nuit — Night]

tünaydın b. ü. Akşamdan sonra söylenen selâm sözü. [Bonne nuit — Good evening]

tünek i. Kuşların tünedikleri dal ya da sırık. [Perchoir — Perch]

tünel İng. i. Dağda bir yandan öbür yana açılan delme yol. [Tunnel — Tunnel]

tünemek f. (Kuşlar) Uyumak için bir dala ya da çubuğa konup sinmek. [Se percher — To perch]

tünik Lat. i. Eskilerin bu arada eski Romalılar'ın, giydikleri üstlük. [Tunique — Tunic]

tüp Fr. i. ★ 1. Bir tarafı kapalı cam boru. Lâboratuvarlarda türlü işlerde kullanılır. [Tube — Tube] ★ 2. Tulum.

tüplük Fr. T. i. Kim. Laboratuvarlarda cam tüpleri taşımaya yarar tahta ya da maden aygıt. esk. Hâmili embube.

tür i. Tabiat bilgisinde cinslerin ayrıldığı bölüm. O da ayrıca çeşitlere bölünür. esk. Nevi. [Espèce — Species]

türban Fr. i. Sarık.

türbe Ar. i. İçinde ünlü kimselerin mezarı bulunan ve bunun için kurulan yapı.

türbedar Ar. Far. i. Türbede hizmet eden ve onu bekleyen kimse.

türbin Fr. i. Fiz. Bir akışkanın enerjjisini bir takım özel düzenler yardımıyla dönme hareketine çeviren makine. Buhar türbini, su türbini olmak üzere iki ana bölüme ayrılır. Her iki tip türbinin de birçok çeşitleri vardır. [Turbine — Turbine]

türe i. Hukuk.

türeç i. Sonradan türeyen âdet. esk. Bid'at. [Innovation — Innovation]

türedi i. İlk durumundakine çok üstün bir servete ya da yere ulaşmış kimse. [Parvenu — Parvenu]

türel s. Türe ile ilgili olan. esk. Hukukî.

türemek i. ★ 1. Meydana çıkmak. [Se produire, prendre corps — To spring up] ★ 2. Gra. Bir kökten çıkmak. [Dériver — To be derived]

türetmek f. Meydana çıkarmak. [Dériver — To derive]

türev i. ★ 1. Türemiş, başka bir şeyden çıkmış olan şey. esk. Müştak. ★ 2. Mat. Bir ifadeden, belli işlemler sonunda elde edilmiş ifade. $5x^3$ ifadesinin türevi $15x^2$'dir. Türevin karşıtı olan işleme entegral denir. Türevi alınmış bir büyüklüğün entegrali alınırsa ilk büyüklük elde edilir. [Dérivé — Derivative]

Türk ★ 1. Beyaz ırkın Alpli kolundan pek eski ve ileri kültürlü, yiğit, ağırbaşlı, yurt-

TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN BEŞ CUMHURBAŞKANI



M. K. Atatürk

sever ve yüce gönüllü geniş bir kavim. ★ 2. Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olan kimse. ★ 3. (İsim takımlarında) Türkiye, Türkler: Türk suları, Türk dili. ★ 4. (Sıfat olarak da kullanılır) Asya'daki Türk halk. (Bak. Türkler). [Turc — Turk]

Türkçe i. Türk dili.

Türkçe s. ve zf. Türk dilinden, Türk diliyle (söylenmiş).

Türkçeleştirmek f. Yabancı kelimelerin yerine Türkçe'lerini koymak.

Türkçü i. ve s. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında Osmanlılık ve İslâmcılık akımları karşısında Türklük duygusunu savunanlara verilmiş olan ad.

Türkçülük i. Türkçüler'in ilkelerine dayanan akım.

Türk Dil Kurumu Dilbilim sorunlarıyla uğraşmak, yurdumuzda pek az tanınan bu bilgileri ortaya koymak ve bu yoldan Türk dilinin dünya dilleri arasındaki yerini belirtmek, doğrudan doğruya Türk dili üzerinde incelemeler yapmak amacıyla ve Atatürk'ün emriyle 12 Temmuş 1932'de kurulmuş olan kurum.

Türk Eczacılar Birliği Eczacıların birbirleriyle, halkla ve resmi makamlarla olan ilişkilerini geliştirmek, sağlık ve ilâç sorunlarının incelenmesini sağlamak, eczacıların kanun ve nizamlara aykırı hareketlerini önlemek, meslektaşların çıkarlarını korumak amacıyla 1956'da özel kanunla kurulmuş tüzel kişiliği bulunan kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu.

türk eğeri b. i. Anat. Kafatasının altında, sfenoid kemiğin üst kısmında bulunan ve içinde hipofiz bezinin bulunduğu çukurcuk.

Türkeli Sinop'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 295 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 19 161, merkezinin nüfusu 847'dir. İlçe toprakları Karadeniz kenarındaki bir kıyı ovasıyla bunun gerisinde yükselen Küre (İsfendiyar) dağlarının bazı kesimlerinden ibarettir. Ekonomi, hayvancılık ve tarıma dayanır. Kasaba, kıyıya yakın bir sırt üzerinde kurulmuştur.

Türkgeldi, Ali Fuat (1867-1935) Yönetici, yazar. Hukuk mektebini bitirdi; özel dil dersleri aldı. Babıâli kalemlerinde memurluğa başladı. İçişleri ve sadaret mektupçuluğu, sadaret müsteşarlığı; V. ve VI. Mehmet'in yanında mabeyn başkâtipliği, Şurayı Devlet (Danıştay) de daire başkanlıkları yaptı. 1923'de sadaret müsteşarlığından emekliye ayrıldı. Zamanın olay ve kişilerini yazmış; «Ricali Mühimmei Siyasiye» (3 cilt), «Görüp İşittiklerim» adlı eserleri basılmıştır.

Türk Hava Kurumu Cemiyetler Kanunu'na göre 1925'de kurulmuş kamuya yararlı dernek. Gelirleri: Ödenek, bağışlar ve yardımlardır. 1964 tarihli ve 6 - 3153 sayılı Bakanlar Kurulu kararına göre çalışmaktadır. Başlıca amaçları, havacılığın önemini anlatmak, havacılık sevgisini uyandırmak, askeri ve sivil havacılığı desteklemek, turizm havacılığını geliştirmek ve gerekli araçları sağlamaktır.

Türk Hava Yolları A.O. (THY) Sermayesinin yarısından fazlası devlet ve iktisadî devlet teşekküllerine ait, özel hukuk hükümlerine bağlı, tüzel kişiliğe sahip, Ulaştırma Bakanlığı'na bağlı bir kamu iktisadî teşebbüsü. Her çeşit hava ulaşımı, yolcu, posta, hayvan ve eşya taşımak, Türkiye'de ve dışarıda bununla ilgili her türlü işleri yapmak üzere 1933'de kurulmuştur.

Türk Hukuk Kurumu Türk hukukunun ve hukuk biliminin gelişmesine hizmet ve Türk hukuk devriminin kuramını yapmak üzere 1934'de Cemiyetler Kanunu'na göre kurulmuş kamuya yararlı kurum. Gelirleri: Bütçeden ayrılan ödenek, üyelerin yardımı, bağış ve yayın gelirleridir.

Türk İnkilâp Tarihi Enstitüsü Ankara'da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ne bağlı Atatürk'e ve devrimlere ait araştırma, öğretim ve yayın yapan enstitü. Zengin bir kitaplığı ve küçük bir müzesi vardır.

Türkistan Asya'da, kuzeyden Sibirya, batıdan Hazar denizi ve İran, güneyden Afganistan, Hindistan, Tibet, doğudan Moğolistan ile çevrili; S.S.C.B. ve Çin arasında bölünmüş bölge. Sovyet Türkistanı'nda bugün Türkmenistan, Özbekistan, Tacikistan, Kırgızistan ve Kazakistan federe cumhuriyetleri yer almaktadır. Çin Türkistanı ise Sin-Kiang denilen bağımsız bölgeyi kapsar.

Türkiyat T. Ar. i. Türkoloji.

Türkiye Azot Sanayii T.A.Ş. Topraklarımıza gerekli azotlu gübreyi ve millî savunma için gerekli trotil, nitro - gliserin, nitro - sellüloz, penta eritrik, kara barut gibi patlayıcı maddeler yapımında kullanılan nitrik asidi üretecek fabrikaları kurmak üzere 1955'de çalışmaya başlamış bir iktisadî devlet teşekkülü. Merkezi Ankara'da, fabrikası Kütahya'dadır. Sermayesi 550 milyon lira; ortakları: Ziraat Bankası, Etibank, Makine Kimya, Sümerbank, Ziraî Donatım ve Şeker fabrikalarıdır.

Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık mesleğinin gelişmesi, bankalar arasında dayanışmanın sağlanması ve haksız rekabetin önlenmesi için grekli kararların alınması amacıyla 7129 sayılı «Bankalar Kanunu» uyarınca 1958'de kurulmuş tüzel kişiliğe sahip birlik. Türk kanunlarına göre kurulmuş ve kurulacak olan bankalarla, Türkiye'de çalışan yabancı bankalar, birliğe yazılmaya, tüzüğüne ve kararlarına uymaya zorunludur.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Müsbet bilimler alanında temel ve uygulamalı araştırmaları geliştirmek, düzenlemek amacıyla 278 sayılı kanuna göre 1963'de kurulmuş bir kurum.



İsmet İnönü



Celâl Bayar



Cemal Gürsel



Cevdet Sunay



Cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk'ün Anıt - Kabri'nin bir merasimde genel görünüşü

CUMHURİYETİMİZİN 14 BAŞBAKANI

İsmet İnönü
Ali Fethi Okyar
İsmet İnönü
Celâl Bayar
Refik Saydam
Şükrü Saraçoğlu
Recep Peker
Hasan Saka
Şemsettin Günaltay
Adnan Menderes
Cemal Gürsel
İsmet İnönü
S. Hayri Ürgüplü
Süleyman Demirel

Türkiye Büyük Millet Meclisi Huk. Türkiye Cumhuriyeti'nin yasama organı. Cumhuriyet Senatosu ile Millet Meclisi'nden meydana gelir. Meclisler, Anayasa'nın gösterdiği hallerde, birlikte toplanarak karar verirler. Bunun dışında kalan hallerde, iki meclis, yasama organına ait kanun koymak, devlet bütçesini yapmak ve denetlemek, yürütme organını denetlemek gibi görevleri ayrı ayrı, Anayasa'nın koyduğu usullere uygun olarak yerine getirir.

Türkiye Cumhuriyeti Kazandığı Kurtuluş Savaşı ile, topraklarının büyük bir kısmını I. Dünya Savaşı sonunda kaybeden Osmanlı İmparatorluğu'nun yerini alan devlet. ★ Coğrafya: Avrupa'yla Asya'nın birleştiği yerde iki yarımadadan meydana gelmiş bir dikdörtgen biçimindedir. Yarımadaların büyüğü Anadolu (Küçük Asya), küçüğü ise Trakya adını alır. Yüzölçümü 780 576 km² olan ülkenin uzunluğu 1 600, eni ise 650 km. kadardır. Trakya'da bulunan topraklar 23 600 km² dir. Kuzeyinde Karadeniz, güneyinde Akdeniz, batısında ise Ege denizi bulunur. Karadeniz ve Ege arasında ise, bu denizlere İstanbul ve Çanakkale boğazlarıyla bağlanan Marmara denizi vardır. Türkiye; kuzeydoğuda Sovyetler Birliği, doğuda İran, güneydoğuda Irak ve Suriye, kuzeybatıda ise Yunanistan ve Bulgaristan'la komşudur. Karadeniz, Marmara, Ege, Akdeniz, İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine ayrılır. Ayrıca Karadeniz bölgesi kendi içinde doğu, orta ve batı Karadeniz bölümlerine, İç Anadolu bölgesi ise Konya, Yukarı Sakarya ve Orta ve Yukarı Kızılırmak bölümlerine ayrılır. Trakya, Karadeniz'e paralel uzanan Istranca dağları dışında genellikle ovalıktır. Anadolu ise kuzey ve güneyde kıyıya paralel olarak uzanan sıradağlarla kuşatılmıştır. En engebeli bölge Doğu bölgesidir. Kuzeydoğuda Rize ve Trabzon dağları bulunur. Kuzeybatıya doğru Giresun, Canik ve Küre (İsfendiyar) dağlarına rastlanır. Bunların gerisinde iç sıradağlar vardır. Bu bölgenin önemli ovaları Çarşamba ve Bafra'dır. Güneyde ise bir duvar gibi Toroslar yükselir. Batı, Orta ve Doğu Toroslar diye ayrılır. Bu kesimde Antalya ovası ve Çukurova önemlidir. Doğu Anadolu'da yüzey şekilleri çok deşiktir. Sıradağlara ve tek başına yükselen volkanik kütleler arasına sıkışmış yüksek yayla ve ovalara rastlanır. Ülkenin en yüksek noktası Ağrı dağı (5165 m.) bu kesimdedir. İç Anadolu genellikle ovalık ve yaylalıktır. Önemli yükseklik, Erciyaş volkanik kütlesidir (3 916 m.). Ege bölgesinde ise orta yükseklikteki dağlar kıyıya dik olarak uzanır. En önemlileri Aydın dağları ve Bozdağlar'dır (2157 m.). Bunların arasında geniş, bereketli ovalar bulunur. Marmara bölgesinde tek önemli yükseklik, Uludağ'dır (2 543 m.). Türkiye'nin ortalama yüksekliği 1 100 m. dir. Böyle olmakla beraber düzlükler en geniş yeri kaplar. Yeryüzünün orta iklim kuşağı içindedir. Üç iklim tipi bulunur: Karadeniz iklimi her mevsim yağışlı ve kışları az soğuktur; Akdeniz ikliminde kışlar


BULGARİSTAN
YUNANİSTAN
K A R A D E N İ Z
S. S. C. B.
İRAN
IRAK
S U R İ Y E
A K D E N İ Z
KIBRIS
LEFKOŞE
MARMARA DENİZİ
VAN GÖLÜ
ANKARA
İSTANBUL
İZMİR
ADANA
KONYA
SİVAS
ERZURUM
SAMSUN
TRABZON
SİNOP
ZONGULDAK
KASTAMONU
ÇANKIRI
ÇORUM
AMASYA
TOKAT
ORDU
GİRESUN
RİZE
ARTVİN
KARS
AĞRI
VAN
HAKKARİ
SİİRT
BİTLİS
MUŞ
BİNGÖL
ELAZIĞ
TUNCELİ
ERZİNCAN
GÜMÜŞHANE
MALATYA
DİYARBAKIR
MARDİN
URFA
ADIYAMAN
GAZİANTEP
MARAŞ
ANTAKYA
MERSİN
NİĞDE
NEVŞEHİR
KAYSERİ
KIRŞEHİR
YOZGAT
ESKİŞEHİR
KÜTAHYA
AFYON
UŞAK
MANİSA
AYDIN
DENİZLİ
MUĞLA
BURDUR
ISPARTA
ANTALYA
BALIKESİR
ÇANAKKALE
BURSA
BİLECİK
BOLU
ADAPAZARI
İZMİT
TEKİRDAĞ
KIRKLARELİ
EDİRNE

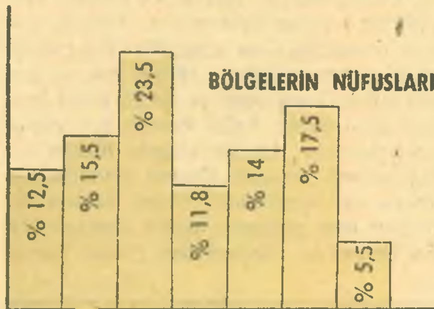
TÜRKİYE

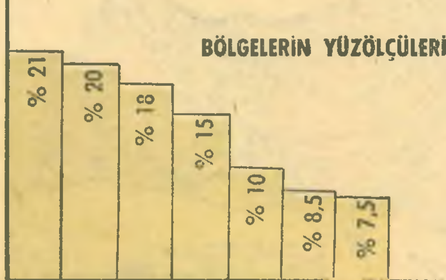
yağmurlu ve ılık; yazlar çok kurak ve sıcaktır; kara iklimi ise iç kesimlerde görülür. Kışlar çok soğuk ve uzun, yazlar sıcaktır; yalnız baharlarda yağmur yağar. Bitki örtüsü; orman, maki, bozkır ve çayır biçimindedir. Toprakların % 13,5'u orman, % 37'si çayır ve otlak, % 22'si ekili ve dikili alanlar, % 10'u nadasa bırakılmış kısımlar ve % 17'si ise ekime elverişli olmayan kesimlerdir. Akarsu bakımından Türkiye oldukça zengin sayılabilir. Başlıca akarsular Aras, Dicle, Fırat, Yeşilırmak, Kızılırmak, Sakarya, Seyhan, Ceyhan, Tarsus, Büyük Menderes, Küçük Menderes, Gediz ve Meriç'dir. Bunların içinde en uzunu Kızılırmak'dır (1 151 km.). Göller içinde en büyüğü Van gölüdür (3 764 km²). Bundan sonra Tuzgölü, Beyşehir, Eğridir, Manyas, İznik ve Ulubat gölleri gelir. 1965 genel sayımına göre Türkiye'nin nüfusu 31 399 970'dir. Bu nüfusun 10 800 000'i şehirlerde yaşar. Ortalama olarak, km²'ye 36 kişi düşer. Bu, İstanbul'da 388, Hakkâri'de ise 7'dir. Nüfus kıyılarda ve ovalık kesimlerde yoğundur. Nüfus artışı bakımından yılda 800 000 (% 3) le dünyada birinci gelir. Ekonomik bakımdan Türkiye bir tarım ülkesidir. % 32,5'u tarıma elverişli olan topraklarının başlıca ürünü tahıldır. Bunlardan buğday ve arpa hemen hemen ülkenin her yerinde ekilir. Buğday üretiminin % 40'ını, arpanın % 33'ünü İç Anadolu bölgesi sağlar. Mısırın % 50'si ise Karadeniz ve Marmara bölgelerinde yetişir. Yıllık buğday üretimi 10 milyon, arpa 4-4,5 milyon ve mısır 1 milyon tondur. Fasulya Karadeniz, nohut İç Anadolu, pirinç Hatay ve Akdeniz bölgelerinde yetişir. Endüstri bitkilerinden tütün, Ege, Karadeniz ve Marmara bölgelerinde yetişir. 1964 ürünü 175 000 tondur. Şekerpancarı hemen her bölgede vardır. 1964 ürünü 4,7 milyon tondur. Pamuğun % 60'ını Çukurova çıkarır. Sonra Antalya, Hatay ve Ege bölgesi gelir. 1964 pamuk ürünü 326 000 tondur. Ayçiçeği Trakya ve Marmara'nın güneyinde çoktur. Yıllık üretim 100 000 tona yakındır. Zeytinde % 67,8'le Ege bölgesi baştadır. Marmara, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri sonra gelir. Yıllık zeytin üretimi 300-700 bin ton, yağ üretimi ise 50-120 bin ton arasında değişir. Farklı iklim etmenleri, Türkiye'de her türlü meyvanın yetişmesini sağlar. Yıllık üretimi 30—120 000ton olan fındık, Doğu Karadeniz bölgesinde yetişir. Ege bölgesi ve Marmara'dan ise 2—3 milyon ton üzüm elde edilir. Turunçgiller Akdeniz ve biraz da Ege bölgelerinde yetişir. 8 200 000 ağaç vardır. Hayvancılık hemen hemen ülkenin her yerinde vardır. Sayı itibariyle 35 milyonla koyun başta gelir. En fazla İç Anadolu bozkırlarında yetiştirilir. Keçi sayısında ise dünyada Hindistan ve Çin'den sonra 24 milyonla üçüncü durumda bulunmaktayız. 12,5 milyon sığır, 2 milyon eşek ve 1,3 milyon at vardır. Yılda 4 milyon ton'a yakın süt elde edilir. Arıcılık her yerde vardır. Yıllık üretim 10 000 tondur. İpek böcekçiliği Marmara yöresindedir. 1/3'i Bursa'da yetişir. 2 440 ton yaş koza elde edilir. Balıkçılık Marmara ve Karadeniz'de yoğundur. ★ Endüstri: Bu alanda ancak cumhuriyet döneminde önemli yatırımlara girişilmiştir. Bugün endüstri kurumları Marmara ve sonra Ege bölgelerinde yoğundur. Endüstride önemli yeri, besin maddeleri endüstrisi kaplar. Un fabrikaları İstanbul, İzmir, Ankara gibi büyük tüketim merkezlerin-





Türkiye'nin boyutları (yukarıda) Türkiye'nin yerel saatı (aşağıda)



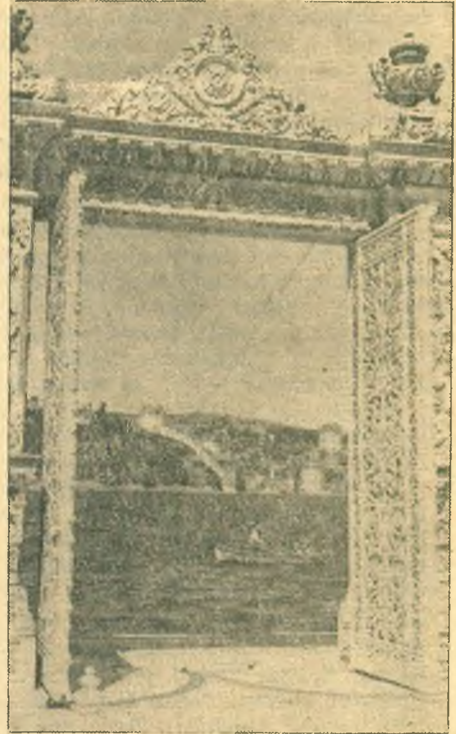


Türkiye'nin 7 coğrafi bölgesinin yüzölçümleri ve nüfuslarının yüzde oranları, sırasıyla (soldan sağa) Doğu Anadolu, İç Anadolu, Karadeniz, Akdeniz, Ege, Marmara, Güney Doğu Anadolu Bölgeleri.



Türkiye'de yağışın yıllık ortalama bölünümü (cm).

dedir. İlk şeker fabrikası 1926'da Uşak'da kurulmuştu. Bugün 15 şeker fabrikasının 600 000 tona yakın üretim vardır. Bitkisel yağlarda, başta zeytinyağı gelir. Zeytinyağı fabrikaları, Ayvalık, Edremit, İzmir ve Manisa'da çoktur. Diğer bitkisel yağlarda İstanbul, Trakya ve Adana başta gelir. Konservecilikte Bursa ve İzmir baştadır. Fabrika sayısı 44'dür. İkinci sırayı dokuma endüstrisi kaplar. Pamuklu dokuma fabrikaları pamuk üretim merkezlerinde ve ulaşımın kolay olduğu yerlerde kurulmuştur. Önemli fabrikalar Adana, Tarsus, İzmir, İstanbul, Kayseri, Malatya. Nazilli ve Konya Ereğlisi'ndedir. Yünlü dokuma fabrikaları İstanbul, Bursa ve İzmir'de; ipekli dokumacılık ise başta Bursa olmak üzere Marmara bölgesindedir. Kimya endüstrisi yeni kurulmaktadır. İzmit'de klor ve sudkostik, Karabük'de sülfirik asit ve amonyum sülfat, Kütahya'da azot, İskenderun'da süper fosfat fabrikaları ile İzmit, Batman ve Mersin'de petrol rafinerileri vardır. 15 çimento fabrikası yılda 2 milyon ton çimento üretmektedir. 1939 yılında işletmeye açılan Karabük Demir Çelik Fabrikalarından sonra Ereğli'de de bir demir çelik fabrikası kurulmuştur. 1964'de 3,5 milyar Kws. elektrik enerjisi üretilmiştir. Türkiye maden bakımından da zengindir. Bu konuda sistemli araştırmalar 1935'de başlamıştır. Taşkömür, Zonguldak ve Ereğli havzalarından elde edilir. Yıllık üretim 6,5 milyon tona yakındır. Linyite ülkenin hemen her bölgesinde rastlanır. Önemli yataklar Kütahya ve Soma'dadır. Yıllık üretim 3,7 milyon tona yakındır. Demir üretimi 1937 de Divriği'de başlamıştır. Yıllık üretim (750—800 000 tondur. Bakır, Ergani ve Murgul'da çıkarılır. Yıllık üretim. 20—25 000 tondur. Krom Fethiye ve Kütahya'da çıkarılır. Yıllık üretim 600 000 tona yakındır. Petrol, hem yabancı şirketler, hem de Türkiye Petrolleri A.O. tarafından çıkarılmaktadır. Raman ve Garzan'da yıllık petrol üretimi 1 milyon tonu bulmuştur. Bu, ihtiyacımızın bir kısmını karşılayabilmektedir. Ulaştırma bakımından da büyük hamleler ancak Cumhuriyet devrinde yapılmıştır. Bugün karayollarımızın uzunluğu 61 500, demiryollarımızın uzunluğu ise 7 911 km. dir. Deniz ulaşımı ise ancak Lozan antlaşmasıyla kendi limanlarımızda yük ve yolcu taşıma imkânına kavuşmamızla gelişmiştir. Bugün deniz ticaret filomuz 800 000 tona yükselmiştir. Son yıllarda Trabzon, Samsun, Mersin, Ereğli ve



İstanbul, Küçüksu kasrı kapısından Rumeli Hisarı'nın görünüşü

Zonguldak limanları yapılmıştır. 1933'de başlayan uçak seferleri hızla gelişmiştir. Bugün dış seferler de rağbet görmektedir. Yılda 200 000 yolcu taşınmaktadır. Cumhuriyet devrinde başlıyan eğitim seferberliği sonucu bugün 26 139 ilkokula 3 400 000; 725 ortaokula 337 893; 147 liseye 96 847 ve 6 üniversiteye 62 000 öğrenci gitmektedir. Ayrıca çeşitli akademi, enstitü, meslekî ve teknik okullar vardır. Okuma yazma bilmeyenlerin sayısı ise hâlâ 20 milyona yakındır. Dış ticaret, dengede değildir, her yıl önemli açık verilir. 1965 rakkamlarına göre ihracatımızın % 85'ini çeşitli tarım ürünleri, % 6'sını madenler, % 4'ünü hayvanlar ve hayvan ürünleri, ithalâtımızın ise % 40'ını makine ve aletler, % 41'ini ham maddeler teşkil eder. Dış ticaretimizin % 26'sı A.B.D., % 23'ü

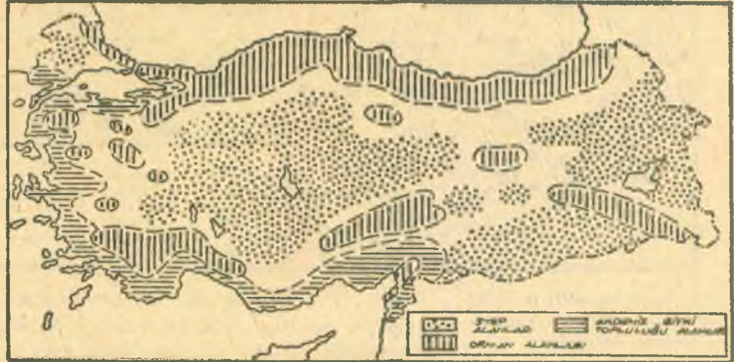
Türkiye'nin kır nüfus sıklığı. (Kır nüfusu sıklığı, şehir nüfusu hesaba katılmadan elde edilen nüfus sıklığıdır)





İstanbul'da Yeni Cami'nin gece görünüşü.

Batı Almanya ve % 12'si İngiltere iledir. 1965'de ihracatımızın genel tutarı 4 130 milyon, ithalâtımızın ise 5 193 milyon T.L. dır. · ★ Tarih: Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'nı kaybetmesi üzerine 30 ekim 1918'de Mondros adasında çok ağır şartlarla imzalanan ateş-kes anlaşmasıyla ülke fiilen İtilâf Devletleri'nin egemenliği altına düşmüş, yer yer işgale uğramıştı. Yabancı egemenliğinden kurtulma imkânlarını araştıran, bu yolda çaba gösteren yurtsever aydınlar ile, işgal kuvvetleri karşısında silâha sarılan halk, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sonuçlanacak olan Kurtuluş Savaşı'nın öncüleri olmuşlardır. Yunanlılar'ın Batı Anadolu'yu ele geçirmek üzere 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkması, ulusun tüm yacı egemenliğinden kurtulmak için mücadele azmini kamçılamış; Atatürk'ün, 19 mayıs 1919'da Samsun'a çıktıktan sonra, Anadolu'daki yurtsever subayların desteğiyle, başarıyla yürüttüğü örgütlendirme çabaları, birbirinden ayrı direniş hareketlerinin ulusal birlik ve egemenlik doğrultusunda, daha etkin bir hale gelmesini sağlamıştır. Sivas Kongresi'nde (4.9.1919) beliren genel eğilime ve İstanbul hükümeti temsilcileriyle Amasya'da yapılan görüşmeye (20.10.1919) göre düzenlenen seçimle İstanbul'da toplanan Meclis'in, İstanbul'un 16.3.1920'de işgalinden iki gün sonra dağıtılması üzerine, ulusal egemenliğin temsilcileri 23 nisan 1920'de Ankara'da toplanarak, bağımsız T.B.M.M. hükümetini kurdular. Başında Atatürk'ün bulunduğu T.B.M.M. hükümeti, tam bir çaresizlik ve acz içinde kendini işgalci devletlere teslim eden İstanbul hükümetinin 10.8.1920 de imzaladığı Sevr Barış Antlaşmasını tanımayarak, büyük kısmı Sovyetler Birliği'nden sağlanan silâh ve para yardımıyla, bir yandan İstanbul hükümetinin Anadolu'ya gönderdiği Kuvayi İnzibatiye birlikleriyle, bir yandan İstanbul hükümetinin ve işgal devletlerinin kışkırttığı iç ayaklanmalarla (Gönen, Düzce-Hendek, Yozgat, Konya v.b. isyanları), bir yandan Türk halkının özgürlük mücadelesine güveni olmayan bazı aydınlar arasında beliren mandacı v.b. eğilimlerle; bir yandan, Batı Anadolu'dan içerilere doğru ilerleyen Yunan orduları başta olmak üzere, bütün işgal kuvvetleriyle, bir yandan da

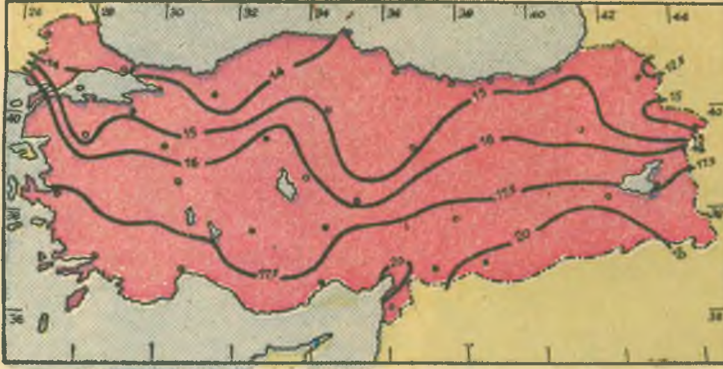




Türkiye'nin bitki örtüsü (yukarıda). Türkiye'nin doğal yapısı (aşağıda)



Halısı ile ünlü Isparta ilimizde halı ören bir genç kız





Türkiye'nin sıcaklık izotermi (yukarıda), Türkiye madenler haritası (aşağıda)

Kuvayi Milliye içinde, tam bir merkeziyetçiliğe taraftar olmayan çeşitli eğilimlerle mücadele etmek zorunda kaldı. Doğu cephesinde Ermeniler'le savaş 3.12.1919 Gümrü antlaşmasıyla, Gürcüler'le savaş 16.3. 1920 Moskova antlaşmasıyla, güney cephesinde Fransız kuvvetleriyle savaş 20.10. 1921 Ankara antlaşmasıyla son buldu. Yunan ordusuyla savaş, I. İnönü (10 Ocak 1921), II. İnönü (23 mart — 1 nisan 1921), Sakarya (23 Ağustos — 13 eylül 1921) muharebelerinden ve Büyük Taarruz'dan 26 — 30 ağustos 1922) sonra 9 eylül 1922 günü İzmir'in kurtarılmasıyla sonuçlandı. Trakya'daki son Yunan birliklerinin de çekilmesini öngören Mudanya ateş kes anlaşmasından (3 — 11 ekim 1922) sonra, son Osmanlı Padişahı Vahdettin'in 1.11. 1922'de Malaya adlı bir İngiliz zırhlısına sığınarak Türkiye'den ayrılmasıyla Osmanlı eğemenliği fiilen son bulmuş oldu. 20. 11.1922'de başlayan ve yeni Türk devletinin batılı ülkelerce tanınmasıyla 24 temmuz 1923'de sonuçlanan Lozan (Lausanne) daki barış görüşmeleri, işgal birlikleri nin 6 ekim 1923'de İstanbul'dan kesinlikle ayrılmasını sağladı. 29 ekim 1923 günü, yürürlükteki 20.1.1921 tarihli anayasanın birinci maddesine bir ekleme yapılarak Cumhuriyet ilân edilmiş, 3.3.1924'de halifelik makamıyla birlikte «Şeriye ve Evkaf» bakanlığı ve medreseler de kaldırılarak yeni devlete lâik bir kimlik kazandırılmıştır. 1925 ağustosunda başlayan, fesin bırakılması ve şapkanın benimsenmesi akımı, 25.11.1925'de kanunla pekiştirilmiş, 30.11.1925 tarihli bir kanunla tekke, zaviye ve türbeler kapatılmış, 26.11.1925 tarihli bir kanunla islâmî takvimden batı takvimine geçilmiş, 1926 yılında yeni Medenî Kanun'un ve Borçlar Kanunu'nun yürürlüğe konulmasıyla hukukta lâikleşme sağlanmış, 1.11.1928 tarihli bir kanunla Arap harfleri yerine Latin harfleri benimsenmiş, kadınlara hak eşitliği tanıma yoluna gidilmiş; dil, tarih, bilim ve kültür alanlarında yeni bir uygarlığa yönelen birçok kurumlar kurulmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında, iktidardaki Cumhuriyet Halk Partisi (Fırkası) tarafından benimsenen oldukça liberal tutum, 1925



Antalya

şubatında doğu bölgesinde yabancı kışkırtmasıyla ortaya çıkan Şeyh Sait ayaklanmasından sonra iç politikada bırakılmış, bu yüzden çıkarılan ünlü «Takrir-i Sükûn» kanunu bütün muhaliflere sert bir şekilde uygulanmış ise de, ekonomi alanında, 1924 yılında İzmir'de toplanan Millî İktisat Şurası'nın tavsiyelerine uygun olarak özel sektörün teşvikine devam edilmiştir. 1929 yılında dünya ölçüsünde patlak veren ekonomik krizin Türkiye'de de yarattığı derin sarsıntı, o güne kadar çekilen sıkıntıların yabancı sermayenin işbirliğinden yararlanmamaktan ileri geldiğini öne süren liberal muhaliflerin eleştirmelerine ağırlık kazandırdığından, 1930 ağustosunda Atatürk'ün eski arkadaşlarından Fethi Okyar'ın başkanlığında Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasına izin verilmiştir. Ancak çok parti denemesinin,

İstanbul Sultanahmet Meydanı

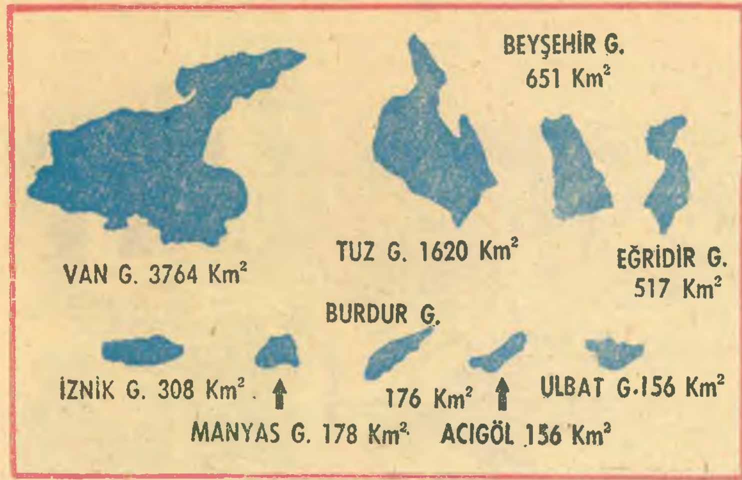


C.H.P. yönetimine karşı çeşitli nedenlerle duyulan hoşnutsuzluğun birden boşalmasına yol açması üzerine parti yöneticileri tarafından 1930 kasımında dağıtılmıştır. Ekonomik krizin kapitalist yapıdan doğduğunu göz önüne alan C.H.P. yöneticileri ise, devlet yatırımlarına ağırlık veren bir ekonomi politikası izlemeye yöneldiler; devletçilik ilkesi C.H.P. program ve tüzüğüne, hattâ Anayasa'ya girdi. Dış politikada «Yurtta barış, cihanda barış» ilkesini uygulayan Cumhuriyet yönetiminin dış itibarı gitgide artmış, Türkiye 1932 yılında Milletler Cemiyeti'ne kabul edilmiştir. 1934'de Balkan Paktı'nın, 1937'de Ortadoğu'da Saadabat Paktı'nın kuruluşuna katılmakla, bölgesel barışın güçlenmesine hizmet eden Türkiye, 1936 Montreux antlaşmasıyla, Boğazlar'ın, egemenlik haklarına uygun bir statüye kavuşmasını, 23.6.1939'da Hatay'ın Türkiye'ye katılmasını sağlamış, II. Dünya Savaşı'nda uzun süre tarafsız kalabilmiştir. Savaş sırasında şiddetlenen sosyal dengesizliklere çare bulmak için bazı tedbirler deneyen, fakat geniş halk yığınlarını olduğu kadar, günden güne güçlü hale gelmiş olan iş çevrelerini de hoşnut edemeyen C.H.P. iktidarı, Ocak 1945'de Celâl Bayar'ın önderliğinde kurulmuş olan ve gelişmiş kapitalist ülkelerle yakın bir işbirliğini savunan Demokrat Parti'nin muhalefeti karşısında gitgide gerileyerek Mayıs 1950'de iktidardan uzaklaştı. Dış politika alanında, Kore Savaşına katılma kararı veren (1950), Türkiye'



Başkent Ankara'dan bir gece görünüşü

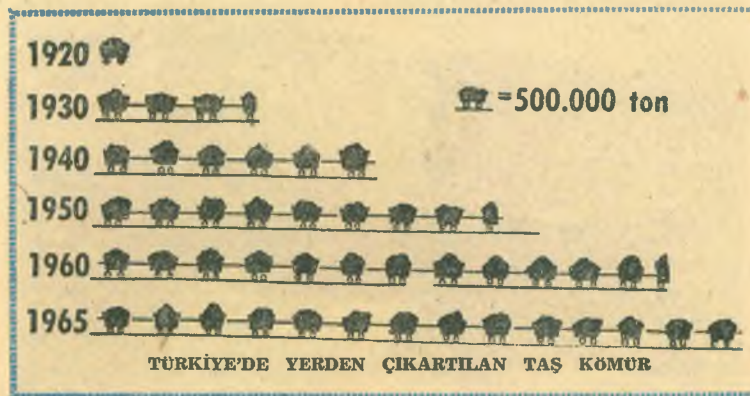
yi NATO'ya üye yapan (1952), anti-komünist Balkan İttifakı'nı (1954) ve Bağdat Paktı'nı (1955) kuran, A.B.D. ile bir çok anlaşmalara varan D.P. iktidarı, elde ettiği dış yardımlarla başlangıçta ekonomide önemli bir canlanma sağlamışsa da, belirli bir plâna ve sosyal adalet ilkesine dayanmayan bu durum, geniş sosyal huzursuzluklara yol açmış ve dış borçların ağırlığı altında bunalan iktidarı, meşruiyetsiz birçok tasarruflara sürüklemiştir. Ulusun zinde ve ilerici güçlerinin, zulme



Başlıca göllerimiz ve alanları

karşı direnme hakkını kullanmasıyla D.P. 27 Mayıs 1960'da iktidardan uzaklaştırılmış ve ülke, çağımızdaki sosyal gelişmeye cevap veren yeni Anayasa'nın yürürlüğe girmesine kadar, 38 subaydan kurulu Millî Birlik Komitesi'nce yönetilmiştir. 1961 ekiminde nisbî temsille yapılan seçimler sonucunda M.B.K., iktidarı, ulusun yeni temsilcilerine bırakmıştır. Bir süre, başında İ. İnönü'nün bulunduğu koalisyon hükümetleriyle yönetilen ülke, iç politikada huzuru ve demokratik gelişmeyi, ekonomide planlı kalkınmayı, dış politikada ülke gerçeklerine ve ekonomik kalkınmanın gereklerine daha uygun düşen ve komşu ülkelerle dostluk ilişkilerine önem veren bir politikayı gerçekleştirmeğe yönelmiştir. 1965 seçimlerinden beri ülke, Adalet Partisi hükümetiyle yönetilmektedir.

Türkiye Cumhuriyéti Emekli Sandığı Memur ve hizmetlilerin emeklilik işlemlerini bir elden yürütmek üzere 8.6.1949'da kurulmuş, Maliye Bakanlığı'na bağlı bir genel müdürlük. Merkezi Ankara'da olup İstanbul'da bir irtibat müdürlüğü vardır. Sandık, 1950'den itibaren kendilerine emeklilik, malûliyet ya da yetim aylığı bağlanmış olanların aylıklarını öder. Buraya bağlı memur ve hizmetlilerin sayısı 100 000 kişinin biraz üstündedir. Sandığın birçok iştirakleri içinde en önemlisi, kendisine



TÜRKİYE'DE YERDEN ÇIKARTILAN TAŞ KÖMÜR



Selçuk'da St. Jean Katedrali

bağlı Emekli İnşaat ve İşletme A.Ş. dir. Bu şirketin yurdun her yanında otelleri, tesisleri vardır. Ankara'da Kızılay İş Hanı (Gökdelen), Ankara Oteli (22 katlı, 196 oda, 250 yatak), İzmir'de Büyük Efes Oteli (12 katlı, 326 oda, 500 yatak), Büyük Tarabya Oteli (12 katlı, 251 oda, 500 yatak), İstanbul'da Hilton Oteli (13 katlı, 422 oda, 840 yatak) Foça tatil köyü (342 oda, 660 yatak), Kuşadası tatil köyü (420 oda, 240 yatak), İstanbul'da da Bayramoğlu tesisleri (154 oda, 300 yatak) bunlar arasında sayılabilir.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Tedavül bankası olup yurdun iktisadî gelişmesine yardım amacıyla 11.6.1930'da 1715 sayılı kanunla kurulmuştur. Merkezi Ankara'dadır. Sermayesi 15 milyon TL. olup sermaye ABCD gruplarına ayrılmıştır. Sırasıyla A Hükümetin müesseselerine, B Ulusal bankalara, C Diğer bankalarla imtiyazlı şirketlere ve D Hisse senetleri de Türk Ticaret Müesseselerine ve Türk - Özel ve Tüzel kişilerine ayrılmıştır. Başlıca görevleri : «İskonto fiatını tesbit, para piyasasını ve tedavülü düzenleme ve işlemlerini gerçekleştirme ve hükümetle ortaklara Türk - evrakı nakdiyesinin geleceğinin istikrarlılığı için bütün tedbirleri almaktır. Bankanın Türkiye'de banknot ihracı imtiyazı 1999 yılı sonuna kadar devam eder. Süre uzatılabilir. Banka, devletin içte ve dıştaki tahvilât ve ödemelerini yapar, kendi ya da başkası hesabına altın sikke, külçe alıp satar ; altın karşılığı avans ve altın sertifikası verir, vadesi 90 günü geçmeyen yabancı dövizleri alıp satar, borsada kayıtlı devlet tahvilatını ya da ödenmiş sermayesi en az 4 milyon lira olan ulusal bankaların tahvillerini alıp satar, iskonto işlemlerini yapar. Tedavüldeki parayı belirli koşullarla değiştirebilir. Banka, mevduat kabul eder. Devlet mevduatına faiz vermez, özel mevduata vereceği faiz de % 2'yi geçemez. Örgüt : Hissedarlar Genel Kurulu, Müdürler Kurulu, Murakabe Komisyonu, İskonto ve Kredi Encümeni, Yönetim Kurulu, Genel Müdürlük ve Şube müdürlükleri.

Zonguldak'dan bir görünüş





Ağlayan kaya — Manisa

Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri (D.C.) Özel Kanunu'na göre tüzel kişiliği olan yönetim ve malî bakımdan Sanayi Bakanlığı'na bağlı, 1930'da kurulmuş bir iktisadî devlet teşekkülü. Merkezi Karabük'dedir. Her çeşit demir ve alaşımlarını, pik ve çelik döküm, dövme ve pres malzemesi, font, çelik boru ve aksamını, demir ve çelik malzeme, çeşitli yapı çeliklerini, basınçlı font su borularını, her çeşit çelik yapıları, kok ve yan ürünlerini, sülfrik asit, yapay gübreler, yan maddelerini üretir. Bu işe yarayan ham ve yardımcı maddeleri arar, işletir. Yeni tesis ve fabrikalar kurar, ticarî faaliyette bulunur : Örgüt : Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Genel Müdürlük, Danışmanlar, Orga-

nizasyon ve Planlama müdürlükleri ile esas işletmeler.

Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu (TKİ) Sermayesinin tamamı devlet tarafından verilmiş, tüzel kişiliği olan, malî ve yönetim özerkliğine sahip, sorumluluğu sermayesiyle sınırlı, özel hukuk hükümlerine bağlı, 6974 sayılı kanunla 1957'de kurulmuş Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanlığı'na bağlı iktisadî devlet teşekkülü. Görevi, taşkömürü, linyit ve turp gibi madenleri aramak, kömürün her cinsini üretmek, satışını tek elde toplamak, kömür yataklarını rasyonel çalıştırmak, işletmeler kurmakdır. Bağlı işletmeler: 1° Ereğli Kömürleri İşletmesi Müessesesi (EKİ). Yıllık üretim: 7,5 milyon ton tuvönan karşılığı 5 milyon ton satılabilir, taş kömür, 100 bin tonluk kok kömürü. 2° Garp Linyitleri İşletmesi Müessesesi (GLİ). Yılda 4,5 milyon ton tuvönan karşılığı 3 milyon ton satılabilir linyit üretimi. 3° Alpagut - Dodurga Linyitleri İşletmesi (ADL). 4° Orta Anadolu Linyitleri İşletmesi (OAL). 5° Kömür Satış ve Tevzi Müessesesi (KST)



Anamur Kalesi

Türkiye Odalar Birliği (TSBB) Meslekî hizmet görmek, ticaret ve sanayiin genel çıkarlara uygun gelişmesine çalışmak, meslekî ahlâk ve dayanışmayı korumak, oda ve borsaların gelişmesini sağlamak amacıyla kurulmuş tüzel kişiliği ve kamu kurumu niteliğini haiz meslek kuruluşu. Uzun adı «Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği» dir. 5590 sayılı ve 8.3.1950 tarihli kanuna göre 1952'de kurulmuştur. Merkezi Ankara'da olup örgütü genel kurul, yönetim kurulu ve genel sekreterlikten ibarettir Ticaret ve Sanayi Odalarıyla T. Borsaları buraya bağlıdır.

Türkiye Petrolleri A.O. (T.P.A.O.) 6326 sayılı Petrol Kanunu uyarınca ve (MTA'dan devren) 6327 sayılı kanunla 1954'de kurulmuş, 500 milyon lira sermayeli bir anonim şirket. Sermayesinin çoğu hazineye ait olup ortakları arasında Emekli Sandığı, Ordu Yardımlaşma Sandığı, İş Bankası, Sümerbank, Etibank ve özel kişiler de vardır. Türkiye'de petrol aramak, üretmek, tasfiye etmek, depolamak, taşımak, satmak, dağıtmak amacını güden işletme, bugün yalnız Siirt bölgesinde petrol çıkarmaktadır. Raman, Garzan, Batı Raman, Mağrip, Kurtalan ve Çelikli'den yılda (1966) 770 000 ton ham petrol elde etmekte olup üretim her yıl % 10 - 12 artmaktadır. Bundan 92 000 ton benzin, 22 000 ton gazyağı, 320 000 ton fueloil, 130 000 ton asfalt, 68 000 ton motorin, 2 500 ton L.P.G. ve 2 000 ton solvent çıkarılmaktadır. İşletmenin Batman'da yılda 700 000 ton ham petrol işleyecek bir rafinerisi, İzmit'de % 51 hissesine sahip olduğu 1 milyon kapasiteli İpraş rafinerisi (Caltex'le birlikte), 494 km. lik Batman — İskenderun ham petrol boru hattı vardır. Fabrikaları 1968'de ve 1969'da işletmeye açılacak olan 11 fabrikadan kurulu petrol kimyası 500 milyon lira sermayeli (PETKİM) in % 55 hissesine, İpragaz'ın % 51 hissesine ve Marmara Bölgesinde Satış İşletmesi ISILIT'ın % 51'ine, 1967'de yapımına başlanmış olan 400 milyon liraya çıkacak kapasitesi, 3,5 milyon ton/yıl olan İzmir Petrol Rafinerisi'ne sahiptir.

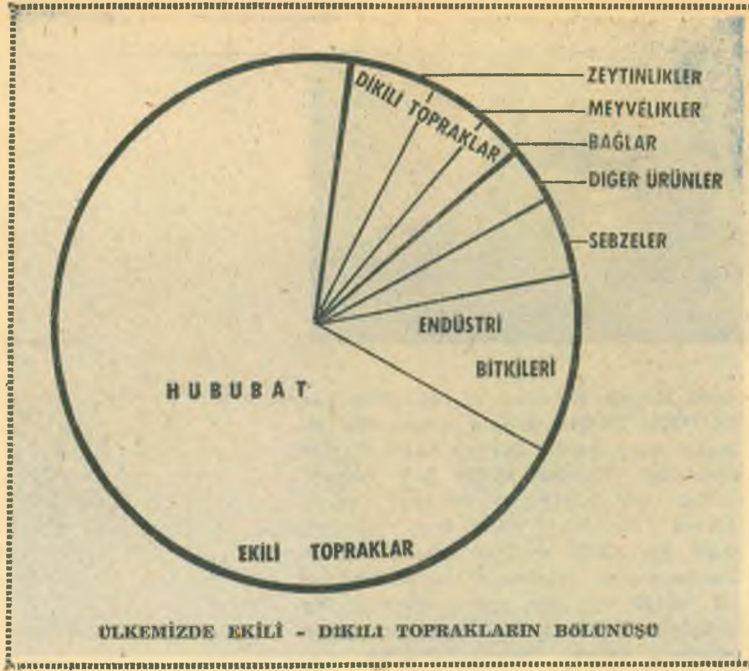


Erdek

Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu (TRT)

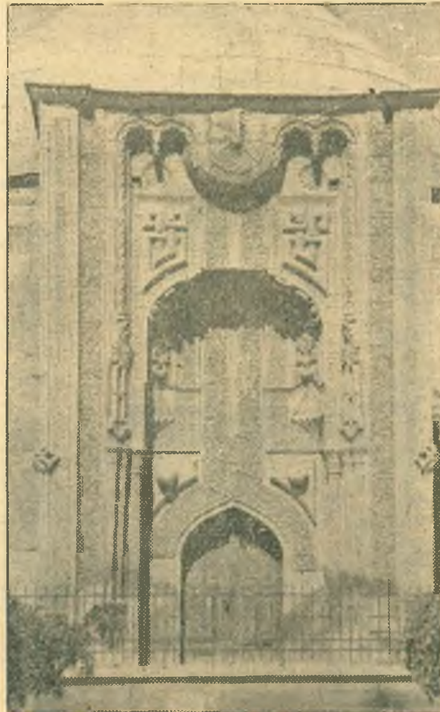


Selimiye Camisi — Edirne



ÜLKEMİZDE EKİLİ - DIKILI TOPRAKLARIN BÖLÜNÜŞÜ

329 sayılı ve 24.12.1963 tarihli Kanun'la kurulmuş tüzel kişiliğe sahip, özerk bir kamu iktisadî teşebbüsü. Sermayesi 300 milyon TL. Merkezi Ankara. İlgili Bakanlık, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı. Denetim yönünden Yüksek Denetleme Kurulu'na bağlıdır. Radyo ve televizyon yayını hakkı yalnız bu kuruma aittir. Kanun, seçim kanunlarındaki hükümlere uyularak tarafsızlık içinde hizmetlerin görülmesini, programların, Anayasa'nın dayandığı temel görüş ve ilkelerle cumhuriyetin niteliklerini benimsetici bir anlayışla ve

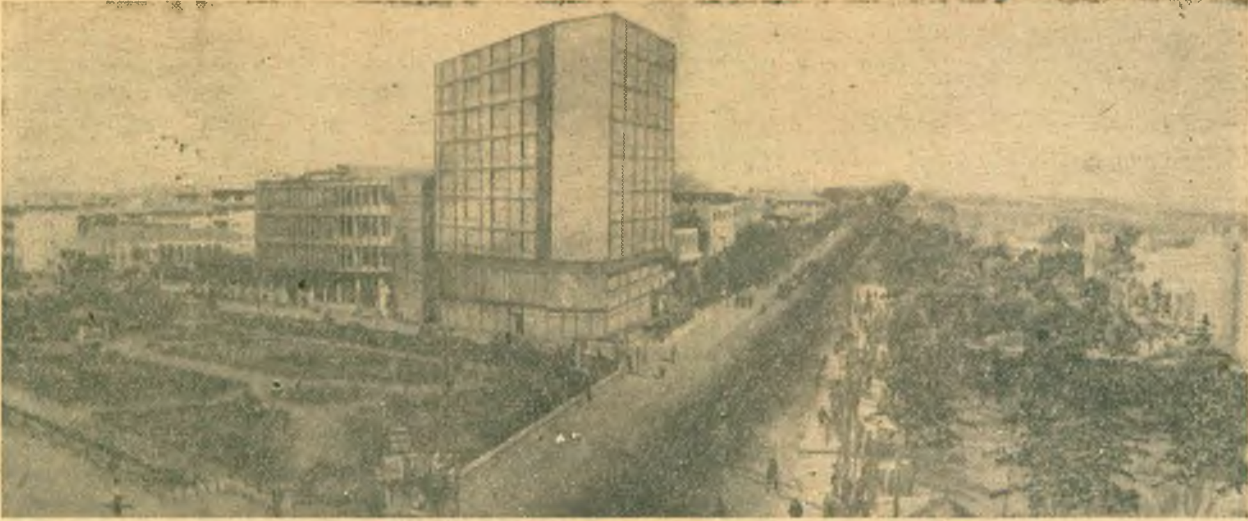

İnce minare kapı detayı — Konya

Türk toplumunun çağdaş uygarlık seviyesine erişmesi amacını güden Atatürk devrimlerini ve bu devrimlerin getirdiği dünya görüşüyle yaşama tarzını yerleştirici ve geliştirici bir tutumla hazırlanmasını, haberlerin, doğruluk, çabukluk ve çağdaş habercilik ilkelerine uygun olmasını ve kaynakların belirtilmesini, siyasî yorum niteliğinde yayınların çeşitli ve karşıt görüşleri içine alacak şekilde hazırlanmasını ve kaynaklarının belirtilmesini, programların yetkili uzmanlara hazırlatılmasını ve fikir, sanat, eğitim ve toplum kalkınması bakımlarından yeterli olmasını ve istasyonların teknik bakımdan gereken nitelikte bulunmasını öngörmektedir. Kanunda, TBMMM saati ve meclisten canlı yayın, bütçe konuşmaları, seçimlerde partilerin yayınları, ulusal güvenliğe dokunan haller, dış politikayla ilgili yayınlar, dış temaslar, düzeltme ve cevap hakkı, yayınlar yoluyla işlenen suçlar, fikir hakları, mali durumlar, gelirler ve personel hakkında ayrı, ayrı bentler vardır. Örgüt: Yönetim Kurulu, Siyasî Yayınlar Hakem Kurulu, Genel Müdürlük Teftiş


Meryem Ana Tapınağı — İzmir

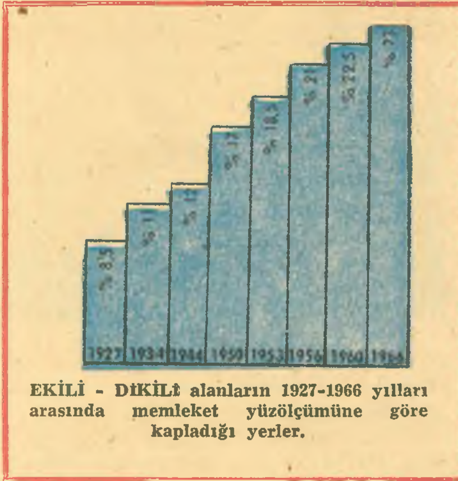
Kurulu, Danışmanlar, Haber Merkezi Başkanlığı, Program, Etüt ve Planlama Dairesi, Merkez Program Dairesi, Etüt, Planlama ve Yatırım Dairesi, Radyo Stüdyoları İşletme Dairesi, Vericiler Dairesi, Televizyon Dairesi Başkanlıkları, Genel Sekreterlik ve diğer normal müdürlükler. En yüksek karar organı yönetim kuruludur. Genel müdür, yönetim kurulunun aldığı kararlar çerçevesinde ve onun gözetimi altında yönetir. Halen (1968) 11 ilimizde radyo istasyonu vardır. Ankara televizyonu, 50 km. çevre içinde 3. band 5. kanaldan 600 wat anten kazancıyla (Ert 3 Kw) 31 Ocak 1968 günü ilk deneme yayınına başlamıştır. ★ Tarihçe: Türkiye'de ilk radyo yayını PTT'nin İstanbul ve Ankara Telsiz Telgraf İstasyonlarından 1927'de başlamıştır. Gerçek anlamıyla yayın, 28 Ekim 1938'de Ankara radyosuyla olmuştur (Dünyada 1921'de). 4475 sayılı kanunla 1943'de kurulan Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü ve 1963'de TRT görevi devralmıştır.

Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi Gn. Md. lüğü (SEKA) Çeşitli kâğıt, karton, kimyasal maddeler yapan 1955'de 6560 sayılı kanunla, fabrikalar grubu



G. Doğu'nun gökdeleni — Diyarbakır

şeklinde kurulmuş Sanayi Bakanlığı'na bağlı, tüzel kişiliği olan iktisadî devlet teşekkülü. Üretimi: Gazete kâğıdı, yazı ve sigara kâğıdı, ambalaj ve çeşitli kâğıtlar, karton ve mukavva, sütkostik, sıvı klor, kireçkaymağı ve tuzruhu. Kâğıt üretimi yılda 115 000 tonu geçmiş bulunmaktadır. Kuruluş: 1934. 1955'e kadar Sümerbank'a bağlı olarak çalışmıştır. 1° Kâğıt fabrikası 1936'da işletmeye açılmıştır. 1944'de, 2° Kâğıt, selüloz ve klor-alkali fabrikaları, 1954'de, 3° Kâğıt, 1960'da, 4° 1961'de, 5° Kâğıt fabrikaları hizmete girmiştir. Çaycuma kraft, Aksu gazete kâğıdı ve Dalaman çeşitli yazı kâğıtları fabrikaları yapılmaktadır.



EKİLİ - DİKİLİ alanların 1927-1966 yılları arasında memleket yüzölçümüne göre kapladığı yerler.

Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu Süt sorununu bilimsel yollardan çözümlemek üzere 75 milyon lira sermayeyle 1963'de kurulmuş, Tarım Bakanlığı'na bağlı, merkezi Ankara'da bir iktisadî devlet kuruluşu. 5 yıllık plan uyarınca 66 milyon liraya kurduğu, işletmeye hazır durumda 4 fabrikanın kapasiteleri: İstanbul: 8 saatte 50 ton pastörize süt, 50 ton yoğurt, 5 ton peynir, 2,5 ton tereyağı ve 2 ton dondurma. Kars: 25 ton süt, süttozu, 20 ton sütü peynir haline getirecek, 2 ton tereyağı üretecek. Adana ve İzmir: Her biri 20 ton pastörize süt, 10 ton yoğurt, 2 ton peynir, 1,5 ton krema ve 1 ton dondurma yapacaktır.

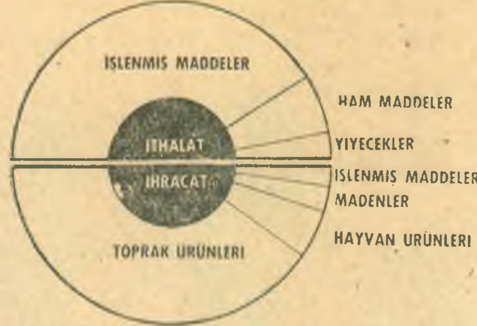
Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. Çeşitli şeker işletmelerinin birleştirilmesiyle 1935'de kurulmuş, 440 sayılı kanunla Sanayi Bakanlığı'nın denetimine bağlanmış bir anonim ortaklık. Ortakları Sümerbank, İş Bankası ve T.C. Ziraat Bankası'dır. Sermayesi 100 milyon T.L. fabrika sayısı 17, yıllık üretimi 700 000 ton, yılda işlediği pancar 5 milyon ton, katıldığı pancar üretim kooperatifi sayısı 18'dir. Fabrikalarından 12'si (Alpullu, Ankara, Burdur, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Kastamonu, Malatya, Susurluk, Turhal ve Uşak) kendi yönetiminde, diğer beşi (Adapazarı, Amasya, Kayseri, Konya ve Kütahya) özel beş A.Ş. halinde yönetilmektedir. Bizde ilk şeker 26.11.1926 günü Alpullu ve 17.12.1926 günü Uşak özel fabrikalarından elde edilmiştir.

irkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. Sermayesinin tamamı Türkiye İş Bankası'na ait, 1936'da kurulmuş, Türkiye'nin en büyük şişe ve cam işletmesi. Yurdun cam kap ihtiyacının % 75'ini, camın % 100'ünü karşılar ve ihracat yapar. İşletmeleri: 1° Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası. (Yılda 210 milyon parça). 2° Çayırova Pencere Camı Fabrikası. (100 milyonun üstünde TL.'lık 2-7 mm. lik cam ve duracam üretimi). 3° Kristal Fabrikası. 4° Çayırova Fibrocam Fabrikası. 5° Duracam Fabrikası (düz oto camları). 6° Tacam Fabrikası. 7° İzocam Fabrikası.

Türkiye'nin coğrafî bölgelerini şema halinde gösteren kartogram



ÜLKEMİZİN İTHALAT ve İHRACATI



Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Her türlü araçla turizmin gelişmesine çalışmak üzere 1923'de kurulmuş, kamuya yararlı dernek. Bakanlar Kurulu'nun 1930'da kabul ettiği 8688 sayılı kararına göre tesçil edilmiştir. Gelirini, verdiği trafik belgeleriyle, uluslararası trafik cüzdanı, hükümet ve belediye yardımları, bağış, üye ödeneği ve mallarından sağlar.

Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) Kamu yönetiminin çağdaş anlayışa göre gelişmesine yararlı çalışmalar yapmak, yönetim alanında eleman yetiştirmek ve memurların olgunlaşmasını sağlamak amacıyla 1953'de kurulmuş, bilimsel yönetim ve mali özerkliğe sahip bir eğitim ve araştırma kurumu. Türk Hükümeti'yle, Birleşmiş Milletler örgütü arasında imzalanan teknik yardım anlaşması uyarınca çalışmaya başlamış, 7163 sayılı kanunla 1958'de tüzel kişilik kazanmıştır.

Türkiye Yapağı ve Tiftik A.Ş. Yünlü sanayiin, başta merinos yapağısı olmak üzere muhtaç olduğu ham maddeleri yurt içinde yeter miktar ve nitelikte üretmek amacıyla 1956'da kurulmuş işletme. 16 milyonluk sermayesinin 6 milyonu Sümerbank'a, 4 milyonu D. Üretme Çiftlikleri'ne, 3 milyonu Ziraat Bankası'na, 2 milyonu Et ve Balık Kurumu'na ve 1 milyonu da T. Ziraî Donatım Kurumu'na aittir.

Türkiye Ziraî Donatım Kurumu (TZDK) Yurt tarımının teknik araç ihtiyacını karşılamak amacıyla 4604 sayılı kanuna göre 1944'de kurulmuş, Tarım Bakanlığı'na bağlı bir iktisadî devlet teşekkülü. Kuruluşundan bugüne kadar çiftçiye yaklaşık olarak 30 bin traktör, 5 bin biçer - döğer, 41 bin ekipman, 12 bin su pompası, 3 bin pulluk, 50 bin at arabası, 50 bin mücadele aracı, 1,6 milyon ton yapay gübre, 5 ton potas, 3 milyon torba kükürt, 225 milyon liralık yedek parça dağıtmıştır.



Türk Kanser Araştırma ve Savaş Kurumu (KANSAK) Bakanlar Kurulu'nun 6402 sayılı kararıyla 1947'de Cemiyetler Kanunu'na göre kurulmuş, kamuya yararlı dernek. Bilimsel araştırmaları desteklemek, hastalığı erken teşhis ve tedaviye çalışmak başlıca görevidir.

Türk Kurtuluş Savaşı I. Dünya Savaşı'ndan sonra düşmanları yurdumuzdan atmak için yaptığımız savaş. Kurtuluş Savaşı, Atatürk'ün önderliğinde, bütün ulusun kadınıyla erkeğiyle çarpışması sonunda zafere ulaşmıştır. Düşmanın yurttan kovulmasından sonra Osmanlı İmparatorluğu yıkılmış, Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Trablusgarp, Balkan Savaşları'nın sarsıntısı geçmeden Osmanlı hükümetinin düşüncesizliği yüzünden girdiğimiz I.



Tokat ilimizden bir görünüş

Dünya Savaşı'nda yenilgiye uğradık. 1920'de imzalanan Sevr antlaşmasıyla yurdumuz işgal edildi. Osmanlı hükümeti bu ağır şartlara boyun eğerken, her bölgede düşmanı yurttan atmak için çeşitli dernekler kurulmaya başladı (Trakya - Paşaeli Cemiyeti; Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Milliye Cemiyeti; Redd-i İlhak Cemiyeti gibi). Bu arada Kürt hükümeti kurmak, yurdumuzu İngiliz himayesine ya da Amerikan mandasına sokmak için çalışan zararlı dernekler de görülüyordu (Kürt Teali Cemiyeti; İngiliz Muhipleri Cemiyeti gibi). Türkiye'nin durumunu dikkatle gözden geçiren Mustafa Kemal 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktı. Anadolu'daki komutanlarla ve halkla ilişki kurarak kurtuluş hareketini düzenlemeye başladı

(Bak. Erzurum, Sivas Kongreleri). Bütün derneklerin Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti adı altında birleşmesini sağladı ve bu derneğe başkan seçildi. 16 Mart 1920'de Osmanlı Mebusan Meclisi işgal kuvvetleri tarafından dağıtılınca, Atatürk yeni bir meclis topladı. Böylece, 23 Nisan 1920'de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldı. Düşmanla çarpışmalar kongrelerden sonra başlamıştı. Ulusal kuvvetler (Kuvayı Milliye) batıda İngilizler'le ve Yunanlılar'la, güneyde Fransızlar'la, doğuda Ermeni ve Rum çeteleriyle çarpışıyordu. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin kuruluşundan sonra ardarda kazanılan I. ve II. İnönü Savaşları, Sakarya Meydan Savaşı, Başkomutanlık Meydan Savaşları'yla düşman bozguna uğratıldı. Sırasıyla Afyon, Eskişehir, Uşak, Bilecik, Balıkesir, Aydın, Manisa, İzmir, Bursa düşmandan kurtarıldı. Büyük Millet Meclisi Orduları Çanakkale ve İstanbul üstüne yürüyünce, düşmanlar savaşa son vermek için Mudanya mütarekesini yaptılar. Yurdumuz düşmanlardan temizlendi (Bak. Lozan Antlaşması). Kurtuluş Savaşı sonunda padişahlık yönetimi kaldırıldı. 29 Ekim 1923'de Türkiye Cumhuriyeti kuruldu.

Türkler Tar. En eski Asya uluslarından biri. Çıkışları üzerine çeşitli fikirler ileri sürülmüşse de bugün aşağı yukarı doğru olarak kabul edilen şudur: Türkler Asya'nın en büyük ve en ünlü uluslarından olup Turan uluslarından sayılırlar. Turan, eski İranlılar tarafından Türkistan ve Tataristan taraflarına verilen addır. Bu kavimlerin ilk yurtlarının Çin, Sibirya ve Türkistan arasında bulunan Altay (Altındağ) sıradağları olduğu sanılmaktadır. Bu kavimler buradan çıkarak güneyde Moğolistan'a, doğuda Mançurya'ya, kuzeyde Sibirya'ya, batıda Türkistan ve Ural dağlarına doğru yayılmışlar, daha sonra Ural'ları aşarak, kuzey ve doğu Avrupa'ya girmişlerdir. Herhalde tarihin kaydettiği zamanların en eskilerinde Türkler, Ceyhun ve Seyhun nehirlerinin kuzeydoğusunda ve Çin'in kuzeybatısında oturuyor ve diğer kavimlerden (Fin, Bulgar ve Macarlar'dan) meydana gelen Ural cinsi batı; Mançu ve Tunguz cinsi doğuda bulunuyorlardı. Heredot'un «Targitaos» ve İbranice kitapların «Togharma» dedikleri kavmin de Türk kavminden başkası olmadığı sanılmaktadır. Eski Türk mitolojisine göre, Türkler'in en eski hükümdarları ve ilk Türk devletinin kurucusu Karahanoğlu Oğuz Han olup ölümünde devleti 6 oğlu arasında bölünmüştür. Bunlardan «Üçok» adıyla anılan Günhan, Ayhan, Yıldızhan doğu ve «Bozok» adıyla anılan Gökhan, Dağhan, Denizhan batı tarafında yerleşmiş, her birinin dörder oğlu olup Oğuz Han'ın bu 24 torunu 24 Türk kabilesinin başkanı olmuşlardır. Bu ayrıntıların ne dereceye kadar doğru olduğu bilinemezse de herhalde Türkler'de Oğuz Han adında büyük bir hükümdar geldiği, bir takım kanun ve nizamlar koyduğu ve bir devlet kurduğu kesinleşmiş gibidir. Türkler eskidenberi iki kola ayrılmış olup Türkistan'ın doğu kısmında bulunanlara Uygur, batı tarafında bulunanlara Türk ya da Türkmen adları verilmiştir. Selçuklular'la, Osmanlılar zamanında Anadolu ve Rumeli'de yerleşen Türkler'in çoğu Türkmen kabilelerinden gelmedir. Osmanlı Türkleri Oğuz - Kayhan soyundan gelme bir ailedendir. Türkler'in yüzleri geniş, yanak kemikleri çıkık, burunları yassı ve basık gözleri küçük, dudakları kalınca, başları küçük ve yuvarlak, saçları siyah ve sert, sakalları seyrek, boyları kısa, renkleri sarımsıydı. Sonraları diğer kavim ve uluslarla karışarak değişmişlerdir. Ural - Altay dilleri; Türk, Tunguz, Moğol, Finva, Samoy olarak beşe ayrılmaktadır. Ayrıca



Kars folklor ekibinin gösterilerinden biri



Köyceğiz Gölü — Muğla



Erzurum

Türk dilleri de beşe ayrılmaktadır. Türkler çeşitli çağlarda, çeşitli yerlerde, büyük uygarlıklar kurmuşlardır. Bugünkü Türkler : 1° Türkiye Cumhuriyeti Türkleri. 2° İran'ın Kaçar, Avşar, Karakoyunlular'dan ibaret göçebe Türkleri. 3° Sibirya ve Rusya Türkleri. 4° Orta Asya Uzbekleri. 5° Doğu Kafkasya Türkleri'dir.

türkleşmek f. Türk olmak.

Türk Loydu Bak. Lloyd.

Türklük i. ★ 1. Türk olma hali. ★ 2. Türk topluluğu.

türkmani i. (halk edebiyatında) Türkmen türküsü.

Türk Medeni Kanunu b. i. Huk. Kişinin, ailenin, malların, mirasın hukuk durumları ile ilgili hükümleri kapsayan ve İsviçre hukukundan alınmış olan büyük kanun.

Türkmen Oğuz Türkleri'nin bir koluna verilen ad. Türkmenler Türkistan'ın güneyinde göçebe olarak yaşarlar. Bir kısmı Abbasiler zamanında askerlikle halifelerin hizmetine girmişler ve İran'a, sonra da Anadolu'ya gelip yerleşmişlerdir. Selçuklular'la Osmanlılar zamanında Anadolu ve Rumeli'de yerleşen Türkler'in çoğu Türkmen boylarıdır. Türkler'den İslâm dinini en önce kabul eden Türkmenler'dir.

Türkmenistan S.S.C.B.'deki federe cumhuriyetlerden biri. Batıda Hazar denizi ve İran, güneyden Afganistan, kuzeyden ve doğudan Kazakistan ve Özbekistan ile çevrilidir. Yüzölçümü 488 000 km², nüfusu 1 743 000, merkezi Aşkabat'dır.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Türkiye'de meslekî faaliyette bulunmaya yetkili olup, görev yapan, sivil, asker bütün mühendis, yüksek mühendis, mimar ve yüksek mimarların yurt yararına gelişmelerini sağlamak amacıyla 6235 sayılı kanunla 1954'de kurulmuş kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu. Elektrik, Gemi, Makine, Harita ve Kadastro, İnşaat, Kimya, Maden, Mimar, Orman ve Ziraat mühendislerine ait 11 odasının 22 450 üyesi vardır.


Tarsus şelâlesi


Ankara — Gençlik parkı

Türkocakları Türk ulusuna, ulusal haklarını, ulusal varlığına sarılmayı hatırlatmak amacıyla 1911'de Yusuf Akçora, Necip Âsım, Velet Çelebi, Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Ferit, Doktor Fuat Sabit ve Mehmet Ali Tevfik tarafından İstanbul'da kurulan dernek. Gelişmesinde Hamdullah Suphi Tanrıöver'in büyük hizmetleri dokunmuş, ilk maddî ihtiyaçlarını destekleyenler arasında Hüseyin Cahit Yalçın da bulunmuştur. Bozkurt derneğin amblemi olarak kabul edilmiş ; eyleme geçtiği sıralarda Selânik'de bulunan Ziya Gökalp da katılmıştır. Türkocakları genel merkezi, Millî Mücadele başlarında Ankara'ya götürülmüştür. Cumhuriyet Halk Fırkası 1930 yılında, Türkocakları'nı kökleştirmek amacıyla halkevlerini açınca Türkocakları herşeyi ile bu evlere bırakıldı. Hamdullah Suphi Tanrıöver yeniden Türk ocağını İstanbul'da kendi evinde açtı (1949).

Türkoğlu Maraş'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 696 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 29 186, merkezinin nüfusu 5 925'dir. İlçe toprakları Ceyhan ve Aksu nehirleri çevresinde gelişmiş ovalık alanlarla bunları ayıran hafif engebeli kesimlerden ibarettir. Tahıl ve çeltik tarımı yapılır. Kasaba, demiryolu istasyonu olan Eloğlu'na 2 km. uzaklıktadır. Ayrıca, Malatya — Fevzipaşa karayolu da kasabadan geçer. Maraş'a 25 km. uzaklıktadır.

Türkolog T. Yun. b. i. Türkoloji bilgini.

Türkoloji T. Yun. b. i. Konu olarak Türk dili ve edebiyatını alan filoloji.

Türk Pirelli A.Ş. Pirelli Enternasyonal, İtalyan Pirelli, T. İş Bankası ve diğer özel kişilerin katılmasıyla ve 70 milyon TL. sermayeyle Türkiye'de ilk defa kurulan Otomobil ve Kamyon Lastiği İşletmesi. Merkez İstanbul'da, fabrika İzmit'dedir. İşçi sayısı 500'ün üstünde, üretim yılda 250 000 tanedir.

Türksan İşçi Emeği Sanayi ve Ticaret A.Ş. Yurt dışında (Almanya, Belçika, İsviçre, Avusturya, Hollanda, İsveç, Finlandiya ve Amerika) çalışan 2 600 Türk işçisinin 10 milyon lira sermaye koyarak kur-

dukları anonim şirket. Merkezi Köln'de, işletmeleri İstanbul'dadır. Bu ana ortaklık holding şeklinde olup, ilk kurdukları işletme Türksan Kâğıt ve Kaplama Sanayii A.Ş.'dir. 7 milyon liralık bu şirketin fabrikası İstanbul — Silivri arasında Avcılar köyündedir. Okul defteri, duvar kâğıtları ve ambalaj malzemesi yapmaktadır. Kapasitesi Türkiye ihtiyacını, % 30 fazlasıyla, karşılamak üzere saatte 10 000 okul defteri yapmaktadır. İkinci yatırım 15 milyon lira sermayeli Türksan Hadde Mamulleri A.Ş.'dir. Tüzüğe göre 1 kişi 100 000 lirayı geçmemek ve sermayenin % 51'i Türksan'da kalmak şartıyla herkesin bu ortaklıklara girebilmesi sağlanmıştır. Yurda dönen işçi ortakların bu fabrikalarda eş alanda eş ustalıkta olmak şartıyla çalışma garantileri bulunması kuruluşun özelliğidir.

Türk Sineması XX. yüzyılın sanatı sinemanın Türkiye'deki serüveni yarım yüzyılı aşmaktadır. 14 Kasım 1914'de Ayastefanos anıtının yıkılmasının filme alınmasıyla başlayan Türk filimciliği bugüne kadar çeşitli aşamalardan geçmiştir. 1° İlkel sinema (1917-1945): Osmanlı İmparatorluğu'nun son yılları ve Mütareke'de çekilen bazı filimlerden sonra, yurdumuzdaki asıl sinema çalışmaları Muhsin Ertuğrul ile gelişmiştir. Sinemadan çok tiyatroya ait özelliklere dayanan Ertuğrul, 1932'deki «Bir Millet Uyanıyor» gibi ender bazı başarılı filimler dışında, ilkel bir sinema anlayışını sürdürmüştür. 2° Sanayi olarak sinema (1945-1957): İkinci savaş ertesinde siyasal ve ekonomik koşullardaki hızlı değişim, Türkiye'de de mali tedbirlerin yardımıyla ilk olarak bir sinema sanayiinin doğuşunu, sinemaya ait kadroların ortaya çıkışını sağlamıştır. Bu dönemde Metin Erksan, Nedim Otyam, Şadan Kâmil gibi rejisörlerin bir ölçüde gerçekçi ve natüralist çalışmaları, Lütfü Akad'ın «Kanun Namına» ile açtığı «siyah polisiye» filimler çığırı karşısında uzun ömürlü olamamıştır. Akad özellikle sinema anlatımının düzgünleşmesi bakımından ilk büyük sanatçı olarak kişiliğini ortaya koymuştur. Muharrem Gürses'in öncülüğünü ettiği, dinsel, metafizik ve patolojik unsurlarla bezenmiş, yabancı etkilerden oldukça uzaktaki bir melodram sineması ise, kendisine kalıcı bir üstünlük sağlayamamıştır. 3° Sanat yolunda sinema (1958'den bugüne): Şiddetli enflasyon, antidemokratik eğilimler ve artan toplumsal huzursuzluklar karşısında toplum 1960'da bir devrime doğru giderken, Türk sinemasında da ulusal bir sinema sanatını ortaya koyma yolundaki ilk gelişmeler başlamıştır. Atıf Yılmaz, Anadolu gerçeklerini belirli bir taşlamayla veren («Gelinin Muradı», «Alageyik», «Ölüm Tarlası» gibi) filimlerle, Memduh Ün büyük şehirde küçük insan dayanışma ve duyarlığını yansıtan («Üç Arkadaş», «Kırık Tabaklar», «Avare Mustafa» gibi) çalışmalarla, Osman Seden biçim ve öz bakımından ilgi çeken («Düşman Yolları Kesti», «Namus Uğruna» gibi) denemelerle ilgi çekmiş; Halit Refiğ ise, yasak aşk ve toplumsal sorunlar çerçevesinde gelişen («Yasak Aşk», «Göçmen Çocukları», «Haremde Dört Kadın» gibi) filimler yaratmıştır. Ertem Göreç, Orhan Elmas, Tarık Dursun (K.), Attila Tokatlı, Feyzi Tuna, Duygu Sağıroğlu 1960'dan sonra ilgi çekici bazı yapıtlar vermişlerdir. Metin Erksan ise toplumsal özüyle geniş yankılar yaratan («Gecelerin Ötesi», «Yılanların Öcü») filimlerden sonra, köy yaşantısı içinde basit bir su arkının bile tek başına üretim ilişkilerine yön verebildiğini ortaya koyan «Susuz Yaz» ile ulaştığı natüralist ve pastoral güzellikle Berlin Filim Festivali'nde «Altın Ayı» yı almıştır. «Yalnızlar Rıhtımı», «Yangın Var» gibi filimlerde mizansen ve estetik bakımından Türk sinemasının ölçüleri dışına taşan Lütfü Akad, 1966'da günümüzün toplumsal çelişmelerini başarıyla veren «Hudutların Kanunu» ndan sonra 1967'de, Anadolu yaşantısını derin bir ölçülükle, duru ve çok özel bir sinema diliyle yansıtan «Kızılırmak — Karakoyun» ile, Türk ulusal sinemasının biçim ve öz bakımından en sağlam temellerini atan ilk gerçek baş yapıtını vermiştir. Yılda 200'ü aşan bir yapım düzeyine rağmen Türk sineması, bu dürüst çıkışlar dışında, bugün ulusal gerçeklere yabancılaşmış olarak hızla kendi çıkmazına doğru gitmektedir.

Türk Standartlar Enstitüsü (TSE) Her çeşit madde ve mamûllerle usul ve hizmet standartlarını yapmak üzere 1954'de kurulmuş, özel hukuk hükümlerine bağlı, tüzel kişiliği bulunan bir kamu kurumu. Merkezi Ankara'dadır. Modern tesisleri, geniş örgütü, laboratuvarları ve uluslararası önemi ve bağlantısı vardır.

Türk Tabipler Birliği (TTB) Halk sağlığını korumak, hastalara hizmet etmek, bunun için mesleğin gelişmesini sağlamak, üyelerin hak ve çıkarlarını korumak amaçlarıyla ve 6023 sayılı kanunla 1953'de kurulmuş, tüzel kişiliği bulunan kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu.

Türk Tarih Kurumu 23 Nisan 1930'da Ankara'da toplanan Türkocakları Altıncı Kurultayı, Atatürk'ün işaretleriyle, Türkocakları merkez heyetine bağlı «Türk Tarihi Tetkik Heyeti» adlı bir encümen kurulmasına karar vermiştir. Türkocakları'nın kapanması üzerine aynı heyet «Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti» ni kurmuştur. Bu cemiyetin adı 25 Mayıs 1940 tarihinde hükümetçe onaylanan yönetmeliğinde «Türk Tarih Kurumu» na çevrilmiştir. Kurumun amacı Türk tarihini incelemek ve elde edilen sonuçları yayınlamak ve yaymaktır. Atatürk, vasiyetnamesine koyduğu hükümlerle kuruma sağlam bir gelir kaynağı bırakmıştır.

Türk Tiyatrosu Batı tanımlarına göre tiyatro Türkiye'de çok yenidir. Ama ondan önce de Türkler arasında birçok seyirlik oyun vardı. Bunlar karagöz, orta oyunu, köy oyunu, meddah ve kukladır. Yüzyıllar boyunca kuşaktan kuşağa aktarılan bu seyirlik oyunlar, bölgesel özellikleri yanında genel karakterler, ortak nitelikler de kazanmıştı. Selçuklu ve Osmanlı saraylarında, eğlenceli şenlikler düzenlenir, bu şenliklerde tiyatroya benzeyen gösteriler yapılırdı. Avrupa ile ilişkilerimiz artınca dışarıdan yabancı tiyatro toplulukları da gelip kendi dillerinde oyunlar vermeye başladı. XIX. yüzyılın başlarında İstanbul'da çok sayıda yabancı vardı. Bunların çoğu ticaretle uğraşır ve Beyoğlu'nda otururdu. Bu yabancılar Avrupa'dan tiyatro toplulukları getirmeye başladılar. Bu gösterilere zamanla Türkler de gitmeye başladı. O zaman, oyunun Türkçe bir metni verilmeye başladı. Tiyatroya giden Türkler'e bu özetler dağıtılıyordu. Naum Efendi adlı biri, bu iş için Galatasaray'da bir tiyatro binası yaptırdı. Buraya sürekli olarak yabancı topluluklar getirdi. Sonraları kendi bir topluluk kurarak Ermenice oyunlar vermeye başladı. Naum Efendi'nin ilk oyunları 1860'da başlamıştır. Naum Efendi Türk seyirciler için gene özetler hazırlıyordu. Daha sonra Ermeni oyuncularla Türkçe oyunlara başladı. Naum Efendi'nin tutunması üzerine birçok tiyatro açıldı. Bunların en önemlisi Güllü Agop'un topluluğudur. Güllü Agop Gedikpaşa'daki tiyatrosunda önce Ermenice, sonra da Türkçe oyunlar oynadı. 1868 yılında oynadığı ilk Türkçe oyun «Sezar Borjiya» adını taşır. O sıralarda Şinasi Türk edebiyatının ilk oyununu yazmıştı: «Şair Evlenmesi». Şinasi'nin bildirdiğine göre 1859 yılında yazılmıştır. Gedikpaşa tiyatrosuna zamanın yazarları da eserler vermiştir. Bunların arasında Namık Kemal, Ali Bey sayılabilir. Güllü Agop, metinli oyun tekelini padişahtan yalnız kendisi için almıştı. Bunun üzerine kurulan başka topluluklar kapanmamak için metinsiz oynadıklarını ileri sürdüler. Böylece tuluat denen tür ortaya çıktı. Tuluat, Karagöz, orta oyunu özellikleri yanında batı tiyatrosundan da aktarmalar yapmış, karışık bir tür olarak belirmişti. Tiyatrolar çoğaldıkça operet adı altında gene çeşitli türlerin karışımından meydana gelen müzikli bir oyun türü daha doğdu. Çeşitli tiyatrolarda, facialar, melodramlar, komediler, operetler oynanıyor, kantolu varyeteler de tiyatro adını taşıyordu. Böylece Meşrutiyet'e kadar gelindi. Oyuncuların çoğu Rum ve Ermeni olduğu için bütün oyunlar bozuk bir Türkçe ile oynanıyordu. Müslüman olmamak şartıyla kadın da sahneye çıkmıştı. 1908 2. Meşrutiyet'i Türk tiyatrosuna da bir canlılık getirdi. Aydınların, yazarların önderliğiyle Sahnei Osmani adlı bir tiyatro derneği kuruldu. Başında Recaizade Ekrem vardı. Bu dernek sonradan Darülbedayi adını aldı. Belediye'den ödenek de alan Darülbedayi, bir konservatuvar gibi tasarlanıyordu. Tiyatro bölümü için Fransa'dan André Antoine adlı bir tiyatrocu getirildi. Darülbedayi'ye sınavla öğrenciler alındı. Ancak I. Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine çalışmalar aksadı. Antoine Fransa'ya dönmek zorunda kaldı. I. Dünya Savaşı yıllarında Darülbedayi birçok sarsıntı geçirmekle birlikte, oyunlar verdi. Bu dönemde Muhsin Ertuğrul Darülbedayi'ye girip çıkan, Avrupa'ya gidip gelen genç bir tiyatrocu olarak dikkati çekiyordu. Mütareke yıllarında ilk Türk kadın oyuncuları arasında Afife Hanım ile Bedia Muvahhit de vardı. Cumhuriyet'den sonra Türk tiyatrosunun gelişmesi birden hızlandı. Darülbedayi, İstanbul Şehir Tiyatroları adını aldı. Buna karşılık Ankara'da bir devlet konservatuvarı kuruldu. Ardından devlet tiyatroları çeşitli sahnelerde oyunlar vermeye başladı. Devlet Konservatuvarı'nın ve tiyatrosunun kuruluşu sırasında Alman tiyatrocusu Carl Ebert Türkiye'de bulunuyordu. Bu kurumların biçimlenmesinde büyük etkisi oldu. İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde zamanla özel tiyatrolar da kurularak ödenekli tiyatroların yanında yer aldı. Zaman zaman güçlenip zaman zaman dağılan amatör tiyatro toplulukları, özel tiyatroların eleman kaynağı oldu. Bugün büyük şehirlerimizin bir kısmında ödenekli özel ya da yarı amatör topluluklar oyunlar oynamaktadır. Ama Türkiye'nin gene büyük bir kısmı da, batılı anlamıyla tiyatroyu bilmemekte, görmemektedir. Bu ikiye ayrılma oyun yazarlarımız açısından da vardır. İstanbul, Ankara seyircisi için oyun yazan yazarlarımız, ister istemez bu dar çevreyle sınırlanmış, Türkiye halkının büyük çoğunluğuna yabancı düşmüştür Ulusal geleneklere dayalı Türk tiyatro sanatının doğuşu, yerli kaynaklarla beslenmeye başlamasından sonra mümkün olacaktır.

Türk Traktör ve Ziraat İşletmeleri A.Ş. Minneapolis - Moline Company'nin katılmasıyla ulusal sermaye tarafından 1954'de Ankara'da kurulmuş işletme. 1967 sonuna kadar 15 000 traktör ve önemli sayıda pulluk, çapa, diskharov, saman makinesi, yol silindiri, motopomp yapmıştır.

türkü i. Müz. Hece vezniyle yazılmış ve halk ezgileriyle bestelenmiş müzik parçası.

türkü yakmak b. f. Türküye ezgi uydurmak.

türlü i. ★ 1. Çeşit ya da çeşitleri toplayan daha geniş bir bölüm: Deniz taşıtları kürekli, yelkenli, makinel[1] olmak üzere üç türlüdür. [Sorte — Kind, sort, variety] ★ 2. s. Birçok çeşit üzere olan, çeşit çeşit. [Divers — Various, diverse] ★ 3. zf. (şu ya da şu kadar) Tarzda: Bu fikir iki türlü anlatılabilir. [Manière — Way, man-

ner] ★ 4. i. Çeşit çeşit sebzelerle pişirilen etli yemek.

Türnük Bak. Sarıbuğday.

türüm i. ★ 1. Coğ. Varlıkların meydana gelişi. esk. Tekevvün. [Genèse — Genesis] ★ 2. Fel. Kamutanrıcılık öğretisine göre bütün varlıkların Tanrı'nın varlığından, alevden ışığın çıkması gibi türemesi. esk. Sudur. [Emanation — Emanation, efflux]

Türüşmek Bak. Çiçekli.

türüzotu, -nu i. b. Bot. Hanımeligillerden sarı ya da kırmızı çiçekli, güzel kokulu ve tırmanıcı bir bitki. [Glycine — Honey - suckle]

tüs i. Sakaldan önce biten ince tüy, ülger.

Tütengil, Cavit Orhan (Doğ. 1921) Yazar. Tarsus'da doğdu. İstanbul Haydarpaşa Lisesi'ni ve Yüksek Öğretmen Okulu'nu bitirdi. Öğretmenlik yaptı. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji bölümünü bitirdi. Şimdi orada sosyoloji doçentidir. Sanat hayatına, kurucularından olduğu «Değirmen» dergisinde yayınladığı yazılarla girdi. Yeni Ufuklar dergisi ve Cumhuriyet gazetesine yazılar yazdı. 1957'de «Montesquieu'nün Siyasî ve İktisadî Fikirleri» ile Türk Dil Kurumu Bilim Armağanı'nı kazandı. Başlıca eserleri: «Ziya Gökalp Bibliyografyası», «Köy Enstitüleri Üzerine Düşünceler», «Prens Sabahattin», «Doktor Rıza Nur Üzerine Üç Yazı», «Az Gelişmiş Ülkelerin Toplumsal Yapısı» dır.

tütmek f. Duman çıkarmak. [Fumer — To smoke]

tütsü i. ★ 1. Türlü amaçlarla dumanı ciğerlere çekilmek ya da ortalığa yaydırılmak üzere ateşte bir şey yakmak işi. [Fumigation — Fumigation] ★ 2. Bu erekle kullanılan nesne.

tütsülemek f. Tütsüye tutmak. [Fumiger — To fumigate]

tüttürmek f. ★ 1. Tütmesini sağlamak, duman çıkartmak. ★ 2. (Tütün, sigara, nargile gibi şeyleri) İçmek.

tütü Fr. i. Tiyatro dansözlerinin kat kat ince tülden yapılmış kısa ve dalgalı etekliği.

tütün i. Bot. Patlıcangillerden bir tarım bitkisi ve bunun, bileşiminde nikotin bulunan ve kıyılıp sigara şeklinde ya da çubukta, pipoda yakılarak dumanı ciğerlere çekilen yaprakları. esk. Duhan. [Tabac — Tobacco]

tütün balığı b. i. Ringanın tütsü ile kurutulmuşu. [Hareng fumé — Smoked fish]

Tütüncü Balıkesir'in Gönen ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 4 999, merkezinin nüfusu 702'dir.

tütüncü i. ★ 1. Tütün yetiştiren ya da tütün ticareti yapan kimse. [Marchand de tabac — Grower of tobacco] ★ 2. Dükkânında perakende olarak tütün, sigara v.b. satan kimse. [Débitant de tabac — Tobacconist] ★ 3. Eskiden, efendisinin tütünüyle ilgili her şeyle ve çubukların temizlenmesiyle ilgili uşak.

tüvana Far. s. Dinç.

tüveyç i. Ar. Bot. Çiçek tacı.

tüy i. ★ 1. Hayvanların derisi üstünde ve insan vücudunun bazı yerlerinde biten iplikimsi nesne. [Poil — Feather, hair] ★ 2. Kuşların vücudunu örten kılların bağlı bulunduğu kemikimsi boru: Tavuk tüyü. [Plume — Plumage] ★ 3. Bazı bitki organları, meyvalar, bazı dokumalar üzerinde görülen ince, kısa, yumuşak ve sık teller. [Poil, duvet — Down]

tüydürmek f. ★ 1. Külb. Çalmak, aşırmak. ★ 2. Külb. Uzaklaştırmak.

tüylenmek f. ★ 1. Tüy peyda etmek. ★ 2. mec. Para sahibi olmak, zenginleşmek.

tüylü ★ 1. s. Tüyü olan. ★ 2. i. Uzun tüyleri olan kilim.

tüymek f. Külb. Kaçmak, savuşup gitmek.

tüyo Fr. i. İp ucu verme. Gizliden bir şeyler fısıldama.

tüysüz s. ★ 1. Tüyü olmayan. ★ 2. Henüz bıyığı sakalı çıkmamış.

türe i. ★ 1. Herkesin yasaca tanınmış olan hakkını vermek ya da bu hakka ilişmemek ilkesi ya da eylemi. esk. Adalet. [Justice — Justice] ★ 2. Tüzeyi uygulayan devlet örgütleri. esk. Adliye. [Administration de justice — Administration of justice]

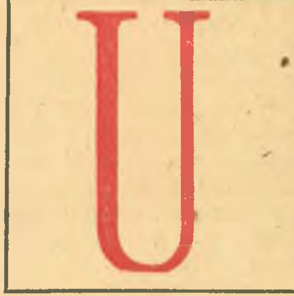
tüzel s. Tüze ile ilgili, tüzeye değgin. esk. Adlî. [Legal — Legal]

tüzel kişiler Huk. Başlı başına bir kişiliği bulunan ve belirli amaçları gerçekleştirmek için kurulan devlet, dernek, kurum gibi oluşumlar. Bunların kişilikleri, gerçek kişilerde olduğu gibi doğal olmayıp, kanunla tanınmıştır. [Personnes morales — Legal persons]

tüzük i. Huk. ★ 1. Kanunların uygulanmasını göstermek ya da kanunun emrettiği işleri belirtmek üzere kanunlara aykırı olmamak ve Danıştay'ın incelenmesinden geçirilmek şartıyla Bakanlar Kurulu'nca çıkartılan hukuk metinleri. Tüzükler, Cumhurbaşkanı'nca imzalanır ve kanunlar gibi yayınlanır. [Régulation, statue — Regulations, statute] ★ 2. Herhangi bir kurumun ya da örgütün tutacağı yolu ve uygulayacağı hükümleri gösteren maddelerin topu. esk. Nizamname.

tvid İng. i. Bir çeşit boyalı İskoçya yünü ve bu yünle yapılmış kumaş.

Twain, Mark (1835-1910) Amerikalı yazar. Florida'da doğdu. Asıl adı Samuel Langhorne Clemens'dir. Önce matbaa çıraklığı, maden işçiliği, gazetecilik gibi çeşitli mesleklere girdi. Mississipi'de işleyen nehir vapurlarında çalıştı. Bu vapurlarda aşağı yukarı «iki kulaç» anlamına gelen «mark twain» deyimi kullanılırdı. Bu deyimi kendine takma ad olarak alıp yazı yazmaya başladı. Polinezya'ya ve Avrupa'ya geziler yaptı. Amerika'nın ilk büyük romancısı olarak tanınır. «Tom Sawyer'in Serüvenleri» ve «Huckleberry Finn'in Serüvenleri» adlı romanları şaheserleri arasındadır.





Uşak

U, u Türk alfabesinin yirmi beşinci harfi ve sesli harflerinin yedincisi. Sesbilim bakımından, yuvarlak seslilerden kalınların darını gösterir.

U Kim. Uranyum elemanının sembolü.

Ubangi Afrika'da Kongo ırmağının sağ kolu olan 1 300 km. uzunlukta bir nehir.

ubeyt Ar. i. Küçük kul, küçük köle.

ubudiyet, -ti Ar. i. Kulluk, kölelik.

uca i. Anat. Kuyruksokumu kemiği. Pöç. [Coccyx — Coccyx]

Uccello, Paolo di Dono (1397-1475) Floransalı ressam, ve mozayikçi. Pratovecchio'da doğdu. Floransa'da öldü. Resim sanatında ilk perspektiv - menazır» üstadı olarak tanınır. Şu var ki Uccello perspektivi Masaccio ve çağının öteki ressamları gibi «natüralist» amaçlarda kullanmadı. Bu sanatçının en büyük eserleri arasında: «Tufan», «Savaşlar», «Av» sayılabilir.

Uchida, Tomu (Doğ. 1897) Japon sinemasının kurucularından, rejisör. Öncü filmler verdikten sonra 1936-1939 arasında, Japon «yeni gerçekçilik» akımının «Çıplak Köy», «Toprak» gibi büyük yapıtlarını yarattı. 1942'de Mançurya'dan Mao Çe Tung kuvvetlerine katılarak, Çin'de sinema çalışmalarını örgütledi. Son yıllarda çağdaş Japon toplumu ve tarihi üstüne ilginç filimler çevirdi.

ucra s. Pek uçta ve kenarda bulunan. [Ecarté to go down] ★ 2. mec. Ele alınabilir, yanaşılabilir hale gelmek: Bu iş o kadar ucuzladı mı?

ucube Ar. i. Pek acayip şey.

ucun ucun zf. Ağır ağır, yavaş yavaş.

ucuz s. Benzerlerine göre az para ile alınan ya da az emekle elde edilen. Pahalı karşıtı. [A bon marché — Cheap]

ucuzcu ★ 1. s. Ucuz satan. ★ 2. Her şeyin ucuzunu arayan.

ucuzlamak f. ★ 1. Fiyatı inmek [Devenir moins cher — To become cheap, (price) to go down] ★ 2. mec. Ele alınabilir, yanaşılabilir hale gelmek: Bu iş o kadar ucuzladı mı?

uç i. ★ 1. Bir şeyin sivri ve batıcı olan bitim noktası: Bıçağın ucu, iğnenin ucu. [Pointe — Point] ★ 2. Gittikçe daralan şeylerin bitim noktası: Külâhın ucu. [Pointe — Point] ★ 3. Uzun bir şeyin öteki tarafındaki bitim noktası: Halatın ucu, yolun ucu. [Extremité — Extremity] ★ 4. Bir şeyin kabarıkça olan bitim noktası: Memenin ucu. [Bout; tête; sommet — Top] ★ 5. Bir şeyin en kenarda kalan tarafı: Şehrin ucu, masanın ucu. [Bord — Border] ★ 6. Tar. Sınır boyu: Uç beyleri. [Frontiëres — Frontier] ★ 7. Son: İşin nihayet ucuna gelebildin [Fin — End]

uçak i. Havada uçabilen ve istediği doğrultuda ilerleyen taşıt. Normal uçak pervanelidir. Pervanenin dönmesi sonunda kanatların altına itilen hava, uçağın havada durmasını sağlar. Uçakta hızı, yükselip alçalmayı sağlayan mekanizmalar vardır. Kanatların ve gövdenin sonundaki küçük dümenle, kanatçıklar yardımıyla uçak havada istenen doğrultuyu ve yüksekliği alır. Yük, yolcu, savaş gibi kullanılma amacına göre değişik uçak tipleri vardır. Modern uçaklar ise tepkili motorla çalışır. Bunlara jet uçağı da denir. Tepkili uçakların pervanesi yoktur. Tepkili motordan çıkan gazlar havaya karışırken doğan tepki kuvveti, uçağı hem havada tutar hem de ilerlemesini sağlar. Tepkili uçakların hızı pervaneli uçakların hızından çok büyüktür. esk. Tayyare. [Aéroplane, avion — Aeroplane, aircraft]

uçak gemisi b. i. 75 - 150'ye yakın uçağı gövdesinde taşıyan, 60 bin ve daha yukarı ton ağırlığında savaş gemisi. Güverte üzerindeki geniş ve kaygan uçuş pisti ile uçakların iniş ve kalkışları sağlanır. Yüzer kale diye adlandırılan uçak gemileri düşman hava ve torpido saldırılarına karşı çok kuvvetli uçaksavar ve roket silâhlarla donatılmıştır. [Bateau d'avion — Aircraft carrier]

uçak komutanı b. i. Ask. Emirlerine hava savaş kuvvetlerinden bazı birliklerin verilmesi halinde, kara ve deniz karargahlarına müşavir olarak verilen havacı.

uçaksavar b i. Uçak düşürmek ve kaçırmak işinde kullanılan top. [Canon anti - aérien — Anti - aircraft gun]

uçankale b. i. Ask. Amerikalılar'ın II. Dünya Savaşı'nda kullandıkları büyük bombardıman uçağı.

uçara atmak b. f. Uçmakta olan kuşa tüfek atmak.

uçarı s. ★ 1. (Kötü niteliklerde) Aşırı: Uçarı çapkın. ★ 2. Kendini çeşitli eğlencelere vermiş. esk. Sefih.

uçkun i. Ateşten fırlayan kıvılcım. [Etincelle, flammèche — Flame]

uçkur i. Eski biçim şalvar ve iç donunu bele bağlamak ya da torba, kese ağzını büzmek için bunlara geçirilen ince kuşak.

uçkurluk i. ★ 1. Uçkur geçirilen katlanmış kenar. ★ 2. Uçkuru uçkurluğa geçirmeye yarayan tahta parçası. ★ 3. Bayrağın arka kenarında bulunan ve içinden ip geçirilip tutturulan beyaz bezden kenarlık.

uçlama Ed. i. Her dize (mısra) nin ilk harfi, yukarıdan aşağıya doğru okununca bir kelime meydana çıkacak şekilde düzenlenen koşuk (şiir). [Acrostiche — Acrostic]

uçlanmak f. Külb. Vermek, geri vermek, ödemek.

uçmak f. ★ 1. Kanatlarla havada tutunmak ve dolaşmak: Kuşlar uçar. [Voler — To fly] ★ 2. Bulunduğu yerden havalanmak: Kuş kafesten uçup gitmiş. [S'envoler — To fly away] ★ 3. Buhar haline geçip havaya dağılmak. [Se volatiliser — To evaporate] ★ 4. Solarak yok olmak: Rengi uçmuş. [Se décolorer, pâlir — To fade away] ★ 5. mec. Aşırılmak ya da ortadan kaybolmak. ★ 6. Rüzgârdan, başka bir sebepten yerinden ayrılıp uzağa gitmek: Bu gece tahta perde uçmuş. [Disparaitre — To disappear] ★ 7. Yüksek yerden düşmek: Yardan uçmak. [Se précipiter — To fall] ★ 8. i. Cennet. [Heaven — Paradise]

uçtu uçtu i. Kalabalıkla oynanan ve şaşırtma temeline dayanan bir çocuk oyunu.

uçucu s. ★ 1. Uçmaya yeteneği olan. [Volant — Flying] ★ 2. Kim. Buhar haline geçebilir olan. esk. Tayyar. [Volatil — Volatile]

uçuk ★ 1. s. Uçmuş, soluk: Benzi uçuk. [Décoloré pâle, terne — Pale, faded] ★ 2. i. Hek. Genellikle beden direncinin fiziksel ya da ruhsal nedenlerle kırılmasına bağlı olarak dahą çok ağız çevresinde bir virüs tarafından meydana getirilen kabarcıklı ve ağrılı yara. Ateşli hastalıklardan ve heyecanlardan sonra çok görülür. [Herpès, éruption — Vesicle, blain]

Uçuk, Cahit (Doğ. 1911) Kadın yazar. Gazetelerde çıkmış birçok hikâyeleri ve kitap şeklinde basılmış çocuk masallarından başka romanları vardır.

uçuklamak f. Uçuk peyda etmek.

Uçum Bak. Sağanlı.

uçurmak f. ★ 1. Uçmak işini yaptırmak. ★ 2. Kesmek: Kalemi yontarken az kalsın parmağımı uçuruyordum.

uçurtma i. Renk renk kâğıtlardan yapılmış gergin bir gövde ile kâğıt şeritlerle süslenmiş bir kuyruktan ibaret olup sicimle bağlanarak rüzgâr yardımıyla havaya uçurulan oyuncak. [Cerf - volant — Kite]

uçurum i. ★ 1. (Yukarıdan bakıldığına göre) Dik ve derin yamaç. [Abîme, gouffre, précipice — Gulf, precipice] ★ 2. mec. Felâket.

uçuşmak f. ★ 1. Havada ufak aralıklarla gidip gelerek dolaşmak: Kelebekler uçuşuyor. [Voleter, voltiger — To fly about] ★ 2. Rüzgârın etkisiyle kımıldanmak, dalgalanmak: Saçları uçuşuyor. [Voleter, voltiger — To flutter]

uçuş yolu b. i. Mermi yolu, yörünge.

uç vermek b. f. ★ 1. (Çıban için) Baş vermek. ★ 2. Meydana çıkmak. ★ 3. (Bitki için) Bitmek, sürmek.

udî Ar. i. Ud çalan.

uf ü. ★ 1. Acı sızı duyunca söylenir: Uf, parmağım yandı. ★ 2. Yorgunluktan dinlenmeye, tehlikeden rahata geçilirken söylenir: Uf! Amma yoruldum.

ufacık s. Küçücük.

ufak s. Küçük. [Petit — Little, petty, trifling]

ufak adam b. i. Dar kafalı insan. [Petit esprit — Petty soul]

ufak çapta b. zf. Aslına göre küçük olan: Bazı köy muhtarları ufak çapta birer zalimdirler.

ufaklık i. ★ 1. Ufak olma hali. [Petitesse — State of being small] ★ 2. Ufak para, bozuk para anlamdaşı. ★ 3. Külb. Bit.

ufak para b. i. Değeri bir liradan az olan para. [Petite monnaie — Coin, change]

ufak tefek b. ç. i. Küçük şeyler, öteberi.

ufak ufak zf. ★ 1. Azar azar. ★ 2. Küçük parçalar halinde.

ufalamak f. Kırarak ya da ezerek ufak parçalara ayırmak: Ekmeği ufalamak. [Emietter — To crumble]

ufalmak f. Küçülmek.

ufantı i. Ufanmış şeyin parçası. Kırıntı.

ufarak s. Küçürek.

ufkî Ar. i. Yatay.

uflamak f. Acı, sızı duyarak uf demek.

ufuk, -fku Ar. i. ★ 1. (Çoğulu: Afak) Görüşümüzün bitiminde gökle yerin birleşir gibi göründüğü yer. Çevren. Göz erimi: Ufukta bir gemi var. [Horizon — Horizon] ★ 2. Herhangi bir hareketin genişliği: Zihnin ufukları öğrenimle genişler. [Horizon — Horizon] ★ 3. Geleceğin durumu: Siyasî ufuk kararıyor. [Horizon — Horizon]

ufunet, -ti Ar. i. ★ 1. Bir maddenin çürümesinden ileri gelen pis koku. ★ 2. Hek. Yangı.

Uganda Doğu Afrika'da bağımsız bir ülke. Güneydoğusunda Victoria gölü yer almaktadır. Yüzölçümü 243 000 km², nüfusu 7 190 000, başkenti Kampala'dır. Bir tarım ülkesidir; kahve, pamuk yetiştirilir. Hayvancılık ve balıkçılık yapılır. Bakır, kobalt, kalay çıkarılır. 1890 yılına kadar İngiltere'nin himayesinde olan Uganda 1962 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. İngiltere Uluslar Topluluğu'nun üyesidir.



uğlamak f. Uğuldamak.

uğra i. Hamur açılırken yapışmaması için serpilen un.

uğrak i. Geçerken, hep uğranılan yer. [Lieu fréquenté — Roadstead]

uğralamak f. Uğra serpmek.

uğramak f. ★ 1. Geçerken ziyaret etmek: Yarın sabah işe giderken, bizim eve uğrayıver. [Visiter en passant — To stop by] ★ 2. (Herhangi bir taşıt) Yanaşıp durmak. [Toucher à, faire halte — To stop at] ★ 3. Yanından geçmek: Bu yol Galatasaray'a uğrayarak Taksim'e çıkar. [Passer par — To pass trough] ★ 4. Fırlayarak çıkmak: Zelzelede herkes sokaklara uğradı. ★ 5. Kötü bir hale konu olmak: Hastalığa uğramak. ★ 6. Cin peri çarpmak.

uğraş i. ★ 1. Bir güçlüğü, bir kötülüğü ortadan kaldırmak için yapılan uğraşma, mücadele. ★ 2. İş, işgüç, meşguliyet, meslek.

uğraşmak f. Sürekli ve çok çalışmak: Kendini tanıtmaya uğraşmak. [S'éfforcer, ahaner — To strive, struggle]

uğratmak f. ★ 1. Uğramak işini başkasına yaptırmak. ★ 2. Savmak, dışarı atmak, kovmak: Tembelliği yüzünden daireden uğrattılar.

uğru i. Hırsız. [Voleur — Thief, burglar]

uğrulamak f. Aşırmak, çalmak. [Dérober, voler — To rob, steal]

uğuldamak f. Biteviye boğuk ve kalın ses çıkarmak.

uğultu i. Uğuldama sesi.

uğur i. Halkın bazı olaylarda gördüğü iyilik müjdesi ya da bazı nesnelerde varlığına inandığı iyilik kaynağı: Kurt görmek uğurmuş. [Bon augure — Good luck or omen]

uğur, -ğru i. (e ya da de halinde) Erek, amaç yol: Bu uğura; bu uğurda çok çalıştım. [But, voie — End, goal]

uğur böceği b. i. Zo. Böceklerin kınkanatlılar takımının bir familyası. Birçokları parlak kırmızı ve sarı zemin üzerinde siyah noktalar ve çizgilerle süslü, birçoğu da siyah zemin üzerinde kırmızı ya da sarı renkli, yuvarlak ya da oval ve yarım küre biçimindedir. Parmakla tutulduğu zaman keskin kokulu bir sıvıyla parmakları sarıya boyar.

uğurlamak Gidene saygı ya da sevgi göstermek için yola çıkacağı yerde bulunarak sağlık ve esenlik dilemek. esk. Teşyi etmek. [Saluer qn. à son départ — To see s.o. off]

uğurlu s. Uğuru olan, iyilik getirdiğine inanılan. [De bon augure — Lucky, auspicious]

Uğurludağ Çorum'un İskilip ilçesi bucaklarından. 18 köylü bucağın nüfusu 7 501, merkezinin nüfusu 1 727'dir.

uğur ola (uğurlar olsun) ü. Selâmetle git, yolun açık olsun anlamına bir selâm sözü.


L. Uhland

uğursamak f. Herhangi bir olayı uğur saymak.

uğursuz s. Kendinde uğursuzluk bulunan. [De mauvaise augure — Of ill omen, unlucky, inauspicious]

uğursuzluk i. Halkın bazı olaylarda gördüğü kötülük işareti ya da bazı nesnelerde varlığına inandığı kötülük kaynağı: Bazı kimseler baykuşun ötmesini uğursuzluk sayarlar. [Mauvais, augure — Ill - luck, ill - omen]

uhde Ar. i. Sorumluluk, yükü.

uhdesinden gelmek b. f. Başarmak, becermek.

uhdesinde olmak b. f. Üstünde olmak, sorumluluğu altında olmak.

uhdesine almak b. f. Üstüne almak. esk. Deruhte etmek.

Uhland, Ludwig (1787-1862) Alman şairi. Alman halk şarkıları üzerinde ilgi çekici çalışmalar ve incelemeler yapan Uhland'ın şiirleri Almanlar'a özgü bir şiir biçimi olan lied havasındadır. Şaheseri olarak kabul edilen eseri «Ich hatt' einen Kameraden — Bir Arkadaşım Vardı» adını taşır.

uhrevî Ar. s. Öbür dünya ile ilgili, öbür dünyaya yaraşan.

Uhut Savaşı Tar. İslâmlığın yayılma döneminde Peygamber Muhammed'in Müslümanlığa karşı olanlarla yaptığı ikinci savaş. Daha önceki Bedir savaşında yenilmiş olan Mekkeliler, bu yenilginin öcünü almak için, büyük bir güçle Medine'ye yürüdüler. Medine kenti yakınındaki Uhut dağı eteğinde Müslümanlar'la Kureyşliler (Mekkeliler) birkaç savaş yaptılar; bu savaşın iki taraf için de kesin bir sonucu olmadı. Mekkeliler'in bir süre sonra başarısızlıklarını kabul ederek geri dönmeleri ile, Uhut Savaşı'nı Müslümanlar kazanmış oldu (625).

uhuvvet, -ti Ar. i. Kardeşlik.

ukalâ Ar. i. Bilgiç görünmeye yeltenen, fakat bilgisi zevzeklikten ibaret olan kimse. («Ukalâ dümbeleği» de daha kuvvetli olmak üzere aynı anlamdadır). [Savantasse — Wiseacre, smart alec]

ukalâlık i. Ukalâ olanın hali, ukalâca davranış. [Savanterie — Conceitedness, wisecrack]

ukde Ar. i. ★ 1. Anat. Boğum. ★ 2. Düğüm. ★ 3. İçe dert: Senin bu sözün bana ukde oldu.

ukde humması b. i. Hek. Etkeninin bir virüs olduğu sanılan, çocuklar ve genç erişkinlerde görülen lenf düğümleri büyümesi, boğaz iltihabı, ateş ya da merkez sinir sistemi belirtileri ile kendini gösteren selim seyirli hastalık.

uknum Ar. i. Fel. Hipotez.

Ukrayna S.S.C.B.'deki federe cumhuriyetlerden biri. Güneyden Karadeniz ve Azak denizi, güneydoğudan Dinyeper nehri ile

çevrilidir. Yüzölçümü 601 000 km², nüfusu 44 054 000, merkezi Kiev'dir. Önemli şehirleri Odessa, Harkov'dur. Toprakları çok zengindir. Bol buğday, şeker pancarı, pamuk, tütün yetiştirilir. Önemli endüstri bölgesi olan Donbass'da kömür, Krivoy Rog'da demir çıkarılır. Grafit, manganez de vardır.

ukubet Ar. i. ★ 1. Ceza. ★ 2. s. (Halk dilinde) Çok çirkin ve sakil.

Ula Muğla'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 407 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 15 150, merkezinin nüfusu 4 617'dir. İlçe toprakları Gökova (Kerme) körfezinin uç kısmındadır. Körfezin 3 tarafı ormanlık tepelerle çevrilidir. Tarla tarımı ve narenciye başlıca gelir kaynaklarıdır. Kasaba, Muğla — Köyceğiz yolu üzerinde, Muğla'ya 15 km. uzaklıktadır.

ulâ Ar. i. Birinci.

ulaç i. Gra. Kendi cümlesini arkadan gelen cümleye bağlamaya yarayan, «edip, ederek, ederken» gibi fiil şekli. Bağ - fiil. esk. Rabıt sigası; sigai- rabtiye. [Gérondif — Gerund]

Ulah Eskiden, Romanya'nın yerli halkı ve şimdi bu halkın soyundan olan kimse.

ulak i. ★ 1. Haber götürücü. [Courrier, messager — Messenger, courier] ★ 2. s. Elde edilebilen, varılabilen.

ulam i. ★ 1. Aralarında herhangi bir bakımdan ilgi ya da benzerlik bulunan şeylerin topu, makule, zümre, grup. ★ 2. Man. Bir konuya yükletilebilen sıfatların meydana getirdikleri en geniş cinslerden her biri; nicelik, nitelik, bağıntı, kiplik gibi kategoriler.

ulama i. ★ 1. Ulamak işi. [Apposition — Appending] ★ 2. Ulanan parça. [Appendice — Appendum] ★ 3. Uzun ip, zincir. [Chaîne — Chain] ★ 4. Gra. Bir kelimenin sonu ile ardınca gelen kelimenin başının kaynaşıp ikisinin tek kelime gibi okunuşu: Kayın ana yerine kaynana, bey efendi yerine beyfendi gibi. esk. Vasıl. [Liaison — Liaison] ★ 5. s. Ulanmış. [Annexe — Appended]

ulamak f. Bir şeyi büyültmek, uzatmak, genişletmek için bir tarafına başka bir şey eklemek. [Ajouter, allonger, annexer — To append]

ulan ü. ★ 1. (Oğlan'dan) —Kaba— Ey! ★ 2. Pek kaba bir şekilde öfke ve nefret anlatır: Ulan, ben sana böyle mi söyledim.

Ulan - Bator Moğolistan Halk Cumhuriyeti'nin başkenti. Tola nehri üzerinde 218 000 nüfuslu bir şehirdir.

ulantı i. Ulanan şey.

Ulaş Sivas'ın merkez ilçesi bucaklarından. 37 köylü bucağın nüfusu 13 816, merkezinin nüfusu 2 253'dür.

ulaş i. ★ 1. Bitişiklik. [Contiguïte — Contiguity] ★ 2. s. Bitişikte olan. [Juxtaposé — Juxtaposed]

Ulaş, Fahrettin (Doğ. 1911) Bankacı. İstanbul'da doğdu. Sen Jozef, Galatasaray ve Y. İktisat ve Ticaret'de okudu. Merkez Bankası'nda müdür oldu. 1954'de İstanbul milletvekilliğine seçildi. 1955'de, Devlet sonra Ticaret Bakanı oldu. Halen Yapı ve Kredi Bankası genel müdürüdür.

ulaşım i. ★ 1. Ulaşmak işi. [Arrivée — Arrival] ★ 2. Gidip gelme gibi ilişiklik: İki şehir arasında ulaşım kesildi. Ar. Münakale. [Circulation — Transportation]

ulaşmak f. Varmak, erişmek, yetişmek: Mektup yerine ulaştı. [Arriver, parvenir, atteindre — To arrive, reach, attain]

ulaştırma i. ★ 1. Ulaştırmak işi. [Communication — Causing to reach] ★ 2. İnsanların, malların, haberlerin ulaşımını sağlayan işlerin ve araçların topu. Ar. Münakalât. [Transports — Transportation, communications]

Ulaştırma Bakanlığı Yurdun ulaştırma işlerini kurup geliştirmek, işletmeler arasında işbirliğini sağlamak, bağlı kuruluşları denetlemek üzere 1939'da kurulmuş bakanlık. 4470 sayılı 1945 tarihli Kuruluş Kanunu'na göre örgütün esas birimleri: Tarife ve Ticaret, Liman ve Deniz İşleri, Karayolları Ulaştırma, Sivil Havacılık Daireleri'dir. Bağlı İşletmeler: Devlet Hava Meydanları Genel Müdürlüğü, Denizcilik Bankası, D.B. Deniz Nakliyatı TAO., PTT, DDY, THY ve Y. Denizcilik Okulu.

ulaştırmak f. Ulaşmasını sağlamak.

ulaştırma uçağı b. i. Ask. Daha çok birliklerin taşınmasında kullanılan uçak. Bu uçaklarla silâh, cephane ve diğer ikmal maddeleri de taşınır.

Ulbricht, Walter (Doğ. 1893) Doğu Almanyalı politikacı. İlkokul öğrenimi gördü. İşçilik, sendikacılık yaptı. Moskova'ya giderek Komünist Partisi'nde görev aldı. Hür Almanya Ulusal Komitesi üyesi oldu. 1946'da Sosyalist Birlik Partisi merkez sekreterliğine getirildi. 1946'da Saksonya - Anhalt Meclisi'ne girdi. 1948'de Alman Halk Konseyi ekonomik komitesi başkanı, 1949-1960 yıllarında başbakan birinci yardımcısı olan Ulbricht, 1960'dan beri devlet konseyi başkanı ve Sosyalist Birlik Partisi birinci sekreteridir.

ulema Ar. ç. i. ★ 1. Bilginler, esk. Alimler. ★ 2. Eskiden din bilginlerine denirdi.

ulu s. ★ 1. Erdemleri bakımından çok büyük: Ulu Tanrı. [Grand — Almighty, omnipotent] ★ 2. Bu sıfat, nitelikleri yüksek olmakla beraber madde bakımından büyük olan bazı şeyler hakkında da kullanılır: Ulu dağlar; ulu ağaçlar. [Grand — Grand, great]

Ulubatlı Hasan (Ölm. 1453) İstanbul'un fethinde Bizans surlarına ilk çıkan, Türk bayrağını diktikten sonra şehit düşen kahraman.

Ulubey Uşak'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 798 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 18 466, merkezinin nüfusu 4 218'dir. İlçe toprakları çıplak ovalık alanlardan ibarettir. Tahıl, baklagiller, pancar, keten ve haşhaş yetiştirilir. Banaz çayı ilçe topraklarını sular. Kasaba, İzmir — Afyon demiryolu istasyonuna 6 km. uzaklıktadır. Yakınında Sürmenli harabeleri vardır.

Ulubey Ordu'nun ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 283 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 31 278, merkezinin nüfusu 3 594'dür. İlçe toprakları hafif dalgalıdır. Bitki örtüsü gür olup, ılıman iklimli, bol yağışlıdır. Kasaba, Ordu'ya 23 km. uzaklıktadır.

Uluborlu Isparta'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 322 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 8 793, merkezinin nüfusu 6 453'dür. İlçenin orta kesiminde Gençali ovası bulunur. Bunun etrafı fazla yüksek olmayan tepelerle çevrilidir. Başta arpa olmak üzere tahıl yetiştirilir. Küçük el sanatları da yaygındır. Kasaba, Kapıdağı'nın yamaçlarında, Isparta'ya 61 km. uzaklıktadır.

Ulu Cami Bursa'da Osmanlılar'ın yaptırdıkları ilk büyük cami. Babasının başlattığı yapıyı 1399 yılında Yıldırım Beyazıt tamamlattı. Ulu Cami'nin mimarı İvaz Ağa (sonradan Paşa) dır. Daha çok Selçuklu mimarlığı etkisinde bir görüntüsü olan caminin içinde bir de havuz vardır. Dış görünüşünden çok, iç süslemeleri ile güzeldir.

Uluç Ali Paşa Bak. Kılıç Ali Paşa.

Uluç Hasan Paşa (Ölm. 1590) III. Murat zamanında kaptanı deryalık yapmış denizci. Donanmanın güçlenmesine çalışmış, Tunus'u İspanyollar'dan geri almıştır. Sarıyer'de, Okmeydanı yakınlarında ve Sinanpaşa camisi avlusunda okulları vardır.

Uluçınar Hatay'ın İskenderun ilçesi bucaklarından. 21 köylü bucağın nüfusu 16 377, merkezinin nüfusu 383'dür. Eski adı Arsuz'dur.

Uludağ Marmara bölgesinin en yüksek dağı (2 543 m.). Bursa ovasının güneyinde yükselir. Bazı kesimleri ormanlıktır. Üzerinde yaylalar bulunur. Çeşitli otel ve pansiyonları ile bir dinlenme ve spor merkezi olmuştur. Bursa'dan karayoluyla çıkılabildiği gibi, son yıllarda yapılan teleferikle de çıkılır. Kirazlıyayla'da bir de sanatoryum vardır. İlkçağ'da Olympos Mysios denirdi.

Uludere Hakkâri'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 581 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 11 935, merkezinin nüfusu 1 281'dir. İlçe toprakları çok sarp ve diktir. Hayvancılık başlıca geçim kaynağıdır.



R. Cevat Ulunay

ulufe i. (Ar. yulaf demek olan alefden) Tar. Yeniçerilik zamanında askere verilen aylık. Ulufe deyimi, ilkin sipahilerin hayvanları için yulaf, yani yem parası olarak verilmesinden gelmiş, sonradan bütün askerlerin maaşı anlamında kullanılmıştır.

ulufeci i. Yeniçerilikte bir sınıf süvari askeri.

Uluğ Bey (1394-1449) Bilgin ve hakan. Timur'un torunudur. Semerkant'da doğdu. Daha çok matematik ve astronomiye dayanan güçlü bir öğrenim gördü. 1446'da Semerkant şahı oldu. Ülkesinde barışı pekiştirip bilimi korudu. Yaptırdığı medrese ve rasathanede bir bilgin olarak çalıştı. Astronomi ve matematik üzerine değerli eserler yazdı. Bunlardan kimileri Batı ülkelerinde sonradan basılmıştır. Gericilerin kışkırtmasıyla oğlu tarafından öldürüldü.

Ulukışla Niğde'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 511 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 28 273, merkezinin nüfusu 4 705'dir. İlçenin güney kesimleri Orta Toroslar üzerindedir. En önemli yükseklik Medetsiz tepesidir (3 585 m.). Toroslar'ın eteklerinden itibaren kuzeye doğru İç Anadolu düzlükleri uzanır. Tarım ve hayvancılık yapılır. Maden köyünde simli kurşun madeni, Çiftehan'da şifalı kaplıcaları vardır. Kasaba, Ankara — Adana karayolu ve Konya — Adana demiryolu üzerindedir.

ululamak f. ★ 1. Ağırlamak. ★ 2. Ulu tutmak, ulu tanımak.

ulum Ar. ç. i. İlimler. Bilimler.

uluma i. Ulumak sesi. [Hurlement — Howling]

ulumak f. (Köpek, kurt) Uzun ve sinirlendirici bir sesle ağlar gibi bağırmak. [Hurler — To howl]

Ulunay Refi Cevat (Doğ. 1890) Gazeteci ve yazar. 1909'da Galatasaray Lisesi'nden çıkarak yazarlığa başlamıştır. Tanin ve İkdam gazetelerinde çalıştıktan ve İttihat ve Terakki'ye muhalif partiye girerek Şehrah gazetesinde yazı işleri müdürlüğü yaptıktan sonra Alemdar isimli bir gazete çıkarmıştır. Babıâli baskını üzerine gazetesi kapatılmış, Mahmut Şevket Paşa'nın vurulması olayında Sinop'a, 1914 harbinin ilânı üzerine Çorum'a sürülmüş, 1917'de sürgün yeri Konya'ya çevrilmiştir. 1918 mütarekesinde İstanbul'a gelerek gazetesini tekrar çıkarmıştır. Millî Mücadele aleyhinde bulunduğu için 150'likler arasında Avrupa'ya gitmiş, 1938'deki af üzerine memlekete dönmüştür. Şimdi Milliyet gazetesinde fıkra yazarıdır.

uluorta b. zf. Açıktan açığa ve çekinmeden. [Ouvertement — Openly, bluntly, rashly]

Ulus Zonguldak'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 713 km^2 olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 34 567, merkezinin nüfusu 1 483'dür. İlçe toprakları İsfendiyar (Küre) dağlarının batı ucundadır; ormanı boldur. İlçe ekonomisi de orman ürünlerine dayanır. Kasaba, Zonguldak'a 124 km. uzaklıktadır.

ulus i. ★ 1. Sos. Aynı sınırlar içinde yaşayan, aralarında tarih ve ülkü birliği bulunan insanların meydana getirdiği toplum. Ekonomik çıkar ortaklığı, din, dil birliği, ulus varlığının meydana gelmesinde rol oynarsa da bu, genel bir kural değildir. İsviçre 3 dil (Fransızca, Almanca, İtalyanca) bölgesine ayrıldığı halde, bu dilleri konuşanların hepsi İsviçreli'dir. Bir toplumun ulus olmasının temel şartı, bağımsızlık bilincine ermiş bulunmasıdır. Toplumların gelişmesinde ulus, yeni zamanlarda Avrupa'da imparatorlukların çözülerek, bu imparatorlukların topraklarında, yukarda sayılan nitelikteki ayrı siyasal birliklerin meydana gelmesiyle başlar. ★ 2. Huk. Hukukta, ulusun önemi ve devlet yapısı içindeki niteliği konusunda değişik teoriler vardır. Fransız devriminden doğan klâsik bir görüşe göre, ulus, devleti meydana getiren kişilerin toplamından oluşan ve fakat bu kişilerin dışında bağımsız bir yapısı olan ve iktidarın sahibi bulunan tüzel kişidir. Faşistler de ulusu, ulusu meydana getiren kişilerin dışında bir varlık olarak kabul ederek, kişilerin hak ve özgürlüklerini inkâr etmişlerdir. esk. Millet. [Nation — Nation]

ulusal s. Ulusa ait, ulusa özgü, ulusla ilgili. esk. Millî. [National — National]

ulusal burjuvazi b. i. Eko. Yabancı kapitalizme karşı, kendi yurdunun ekonomik ve politik bağımsızlığını koruyan burjuvazi. Yabancı kapitalizmle çıkar birliği halinde bulunan ve bu uğurda yurdunun ekonomik bağımsızlığını feda eden komprador burjuvazisinin karşıtıdır. [Bourgeoisie national — National bourgeosie]

ulusallık i. Ulusal olma hali. esk. Milliyet. [Nationalité — Nationality]

ulusçu i. ve s. Milliyetçi. (Bak.). [Nationaliste — Nationalist]

ulusçuluk i. Bütün insanların tek ve ayrımsız bir topluluk meydana getirmeleri mümkün olmayacağına ve her ulusun kendine has olan kültüre ve geleneklere bağlı kalıp kendi varlığını herşeyin üstünde tutarak yaşayabileceğine inanan hayat görüşü. Milliyetçilik. [Nationalisme — Nationalism]

uluslararası b. s. Birçok ulusu ilgilendiren. esk. Beynelmilel. [International — International]

Uluslararası Adalet Divanı Birleşmiş Milletler'e bağlı olarak görev gören adalet organı. Milletler Cemiyeti süresinde kurulmuş bulunan Milletlerarası Daimi Adalet Divanı'nın yerini almıştır. Birleşmiş Milletler'e üye olanlar otomatik bir şekilde Adalet Divanı'na da üye olmuş sayılırlar. Divan, aralarındaki anlaşmazlığın çözümlenmesi için kendisine başvuran devletlerin başvurmaları üzerine bağlayıcı nitelikte kararlar verir. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ya da Güvenlik Konseyi de Divan'a hukuk konusunda danışabilir. [Cour de Justice İnternationale — International Court of Justice]

uluslararası farmakopöe b. i. Hek. Bütün ilgili yasalar ve kurallarca geçerli ilâçların kullanım özelliklerine, dozlarının sınırlarına, yasaklarına ait uluslararası kurallar. Sonuncusu 1951'de Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization) tarafından yayınlanan ve zaman zaman eklemeler yapılan «Pharmacopoea Internationalis» dir.

uluslararası hukuk b. i. Genel olarak, birden fazla devletin egemenliğini ilgilendiren konuları düzenleyen ve uluslararası anlaşmalar, gelenek ve göreneklerle beliren hukuk kurallarının bütünü. Uluslararası yardımlaşmalar, yargı kararlarının diğer ülkelerde etkisi, ortak davranışlara varma, kanunların uluslararası alanda uygulanma imkânları konusundaki kurallar, uluslararası hukuk alanına girer. İçinde bölümlere ayrılmaktadır. Uluslararası ceza hukuku, uluslararası iş hukuku, uluslararası ticaret hukuku, uluslararası askerî ceza hukuku gibi. Uluslararası hukuku, devletlerarası hukuktan ayırmak gerekir. Devletlerarası hukuk, devletlerin tüzel kişi olarak aralarındaki ilişkileri düzenleyen hukuk kurallarıdır. Savaş suçlarını, insanlık aleyhindeki suçları, savaş kurallarını, uluslararası örgütleri düzenleyen kurallar gibi. [Droit interntional — International law]

Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (I.B. R.D.) Üye devletlere bayındırlık ve kalkınma işleri için ödünç para veren, krediler sağlayan, banka. [Bank Inıernational de Reconstruction et Developpement — International Bank for Reconstruction and Development]

uluslararası iş hukuku b. i. Huk. Her ulusun iş hukukuna ait meselelerin diğer uluslarla uyumlu bir şekilde düzenlenmesi amacıyla hazırlanmış esasları içine alan hukuk. [Droit international de travail — International business regulations]

uluslararası nehir b. i. İki ya da daha çok devletin toprağından geçen, iki ya da daha çok devleti birbirinden ayıran nehir (Tuna gibi). [Fleuve international — International waterway]

ulvan Ar. i. (Halk dilinde) Kendini büyük gösterme, övünme.

ulvî Ar. s. Yüce.

ulviyet, -ti Ar. i. Yücelik.

umacı i. Küçük çocukların gözünde korkunç bir varlığı canlandıran bir kelime olup, onları korkutmak için «umacı geliyor», «umacı seni kapar» gibi şekillerde kullanılır.


Miguel de Unamuno


S. Undset

umde Ar. i. İlke.

ummadık s. Umulmayan, beklenmiyen: «Ummadık taş baş yarar». [İmprevu — Unexpected]

ummak f. ★ 1. Bir şeyi, olmak ihtimali varmış gibi istemek ve beklemek: «Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer». [Espérer — To hope] ★ 2. Herhangi bir şeye ihtimal vermek: «Ummadığın taş baş yarar». [Attendre — To expect]

Umman (Maskat ve Umman) Arap Yarımadasının güneydoğusunda, Umman denizi kıyısında bağımsız bir ülke. Kuzeyinde Suudî Arabistan, batısında Aden vardır. Yüzölçümü 212 200 km², nüfusu 550 000'dir. Mutlakiyetle yönetilir. Ülkede, İngiltere'nin etkisi çok kuvvetlidir.

umman Ar. i. Ulu deniz. Okyanus.

umran Ar. i. Bayındırlık.

Umraniye Afyon'un Emirdağ ilçesi bucaklarından. 23 köylü bucağın nüfusu 11 603, merkezinin nüfusu 679'dur.

umulmak f. Ummak işine konu olmak. [Etre espéré, être attendu — To be hoped, be expected]

umum Ar. i. Hep, bütün, kamu.

umumî Ar. i. Genel.

umumî af Huk. Bak. genel af.

umumiyet Ar. i. Genellik.

umur Ar. ç. i. İşler.

Umur Bey (Ölm. 1347) İzmir yakınlarında hüküm süren Aydınoğulları Beyliği'nin üçüncü başbuğu. Aydın Bey'in torunu ve Mehmet Bey'in oğlu. Asıl adının Ömer olduğu söylenir. 1340'da beyliğe geçmiştir. Kuvvetli bir donanma kurarak Ege ve Yunan denizlerine hâkim olmuştur. Bizans İmparatorluğu işlerine de karışarak Kantakuzen ile dost olmuş ve onun imparatorluğa geçmesine yardım etmiştir. Venedik, Kıbrıs ve Rodos donanmaları Papa'nın kışkırtmasıyla birleşerek 1344'de Umur Bey'in donanmasını yakmışlar ve İzmir'i almışlardır. Umur Bey eski İzmir kalesine çekilmiş, burada vurularak ölmüştür.

Umurbey Çanakkale'nin Lapseki ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 5 027, merkezinin nüfusu 2 103'dür.

Umurlu Aydın'ın merkez ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 11 074, merkezinin nüfusu 4 552'dir.

umursamak f. Umur etmek, aldırış etmek, önem vermek.

umut i. ★ 1. Umulan şey. ★ 2. Ummaktan doğan iç ferahlığı. esk. Ümit. [Espoir — Hope]

umutlandırmak f. Umut kazandırmak, umut vermek. [Faire espérer — To give hope]

umutlanmak f. Umut kazanmak, umuda düşmek. [Espoir — To become hopeful]

umutlu s. Umudu olan, umut besleyen. [Plein d'espoir — Hoping, hopeful]

umutsuz s. ★ 1. Umudu olmayan, hiç umudu kalmayan. [Désespéré — Desperate] ★ 2. Artık hakkında iyileşme umudu beslenemeyen: Umutsuz hasta. [Désenpéré — Hopeless]

un i. Öğütülerek toz haline getirilmiş tahıl ya da başka besin maddeleri: Buğday unu, pirinç unu, patates unu. [Farine — Flour]

Unamuno, Miguel de (1864-1936) İspanyol yazarı. Bilbao'da doğdu, Salamanka'da öldü. Çağının bütün sorunlarıyla ilgilenen Unamuno, 1924 yılından sonra Kanarya adalarına sürgün edildi. Daha sonra Fransa'ya gitti. 1928'den sonra İspanya'ya döndü. Cumhuriyetin kuruluşunda rol oynadı. İspanya iç savaşı sırasında öldü. «Yurdundan» ve «Sürgün Romancero» adlı kitapları şaheserleri arasındadır.

Unat, Faik Reşit (1899-1964) Eğitimci, bilim adamı. Öğretmen okulunu, sonraları Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'ni bitirdi. Yüksek öğretim genel müdürlüğü yaptı. Türk tarih ve Dil kurumlarında, UNESCO Türkiye Ulusal Komisyonu'nda da çalışan Unat'ın Türk eğitim ve devrim tarihine ilişkin çalışmaları vardır. Eserleri arasında: «Hicrî Tarihleri Milâdi Tarihe Çevirme Kılavuzu», «İsmet İnönü», «Abdi Tarihi», «Tarih Atlası», «Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihî Bir Bakış», okul kitapları, atlaslar, duvar haritaları, çevirileri, anılabilir. Devletler hususi hukuku profesörü Dr. İlhan Unat (Doğ. 1922) onun oğludur.

un böceği b. i. Zo. Böceklerin kınkanatlılar takımının karanlık kınkanatlılar familyasının bir türü. Silo, değirmen, dükkân gibi yerlerde yaşayan 15 - 17 cm. uzunluğunda bir böcektir. Un kurdu adı verilen larvası, kuşları ve bazı hayvanları beslemek için üretilir.

Undset, Sigrid (1882-1949) Norveçli romancı kadın. En güçlü romanları kadın-erkek ilişkilerini konu olarak alan romanlarıdır. 1928 Nobel Edebiyat armağanını kazanmıştır. «İlkbahar» ve «Olav Audunssön» şaheserleri arasındadır.

undurmak f. Unmasını sağlamak.

U.N.E.S.C.O İngilizce «United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization» (Birleşmiş Milletler Bilimsel ve Kültürel Eğitim Örgütü) kelimelerinin kısaltması. Bu örgüt 1945'de Londra'da toplanan Müttefik Devletler Eğitim Bakanları kongresi tarafından kurularak U.N.O. (Birleşmiş Milletler Teşkilâtı) ya bağlanmıştır. Amacı, «uluslararasında eğitim, kültür, bilim alanında işbirliği meydana getirerek» barış ve güvenliği korumaktır.

UNICEF Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu. 1946'da New York'da kurulmuştur. Türkiye temsilciliğinin kuruluşu 1957'dir. (United Nations Children's Fund).

unlamak f. Una bulamak ya da üstüne un serpmek. [Fariner — To sprinkle with flour]

unmak f. ★ 1. Daha iyi bir hale girmek. esk. Salâh bulmak. ★ 2. İhtiyaçları kalmayıp

gönül ferahlığına ermek, mutlu olmak. ★ 3. Hastalıktan, dertten kurtulmak esk. Şifa bulmak. ★ 4. Selâmete çıkmak. esk. Felâh bulmak.

unsur Ar. i., Öğe. Eleman.

unulmak f. Herhangi biri unmak : Bu dertten unulmaz.

unutkan s. Çabuk unutan. [Oublieux — Forgetful]

unutmabeni b. i. Bot. Sığırdili familyasından, beyaz, bazan pembe ve daha çok mavi küçük ve zarif çiçekleri olan bir bitki.

unutmak f. ★ 1. Aklında kalmamak : Bu çiçeğin adını unuttum. ★ 2. Hatırına gelmemek : Size uğramayı unuttum. ★ 3. Hatırdan, gönülden çıkarmak : Yaptığın iyiliği unutmadım. ★ 4. Bir yerden ayrılırken, yanında götürmeyi hatırlamamak : Kalemimi evde unuttum. [Oublier — To forget, leave]

unutturmak f. Unutmasına yol açmak.

unvan Ar. i. ★ 1. Kişi adlarına takılan «bay, bayan, general» gibi saygı sözü. [Titre — Title] ★ 2. Başlık.

unvan tezkeresi b. i. Halkla iş yapan her sanat sahibinin hükümetten almak zorunda olduğu belge.

Ur M.Ö. 3000 yıllarında Mezopotamya'da kurulmuş en büyük sitelerden biri. Bu site uzun yüzyıllar Sümerliler'in başkenti olarak da kullanılmış ; M.Ö. 2000 yıllarından sonra harap olmuştur.

ur i. Hek. Hücrelerin doğal olmayan bir şekilde çoğalmasına bağlı olarak meydana gelen oluşum. Bazen bu çoğalma oldukça düzenli bir şekilde olur ve hücre yapısında başkalaşma görülmez. Bu şekilde açığa çıkan urlara selim urlar denir ve genellikle önemli bir tehlike yaratmazlar. Bu çoğalmanın düzensiz ve diğer dokuları istilâ edici bir şekilde olması, hücre yapısının bozulması ise hayatı tehlikeye sokan habis urlara yol açar. Hekimlikte epitel dokusunu ilgilendiren habis urlara kanser, bağ dokusunu ilgilendiren habis urlara ise sarkom denir. Bu bakımdan kanser kelimesi her çeşit habis ur için konuşma dilinde yanlış olarak kullanılmaktadır. [Tumeur — Tumour]

uragan Coğ. i. Birçok kasırganın karşılaşmasıyla meydana gelen şiddetli fırtına. [Ouragan — Hurricane]

Ural Rusya'da, Ural dağlarının güney kısmından çıkan, Orenburg ve Uralsk şehirlerini suladıktan sonra Hazer denizine dökülen 2 300 km. uzunlukta bir ırmak.

Ural - Altay s. Avrupa'da ve Asya'da Finlandiya'dan Mançurya'ya kadar konuşulan Turan dilleri ile Türkler'i, Türkmenler'i, Macarlar'ı, Kırgızlar'ı ve uzun süre Tatar adı altında tanınmış Türk aslından diğer ulusları içine alan etnolojik aile için kullanılır.

Ural Dağları S.S.C.B.'de Avrupa ile Asya arasında 2 400 km. uzunluğunda dağ sıraları. En yüksek noktası 1 894 m. dir. Bu bölge S.S.C.B.'nin en önemli endüstri merkezlerinden biridir. Zengin madenleri vardır. Demir, bakır, nikel, platin, manganez, altın, kömür çıkarılır. Bu bölgede önemli endüstri şehirleri gelişmiştir.

uran i. ★ 1. Sanat. ★ 2. Sos. Ham maddeleri yapılmış hale sokmak için uygulanan eylemlerin ve bu eylemler için kullanılan araçların topu. Endüstri.

Urania Mit. Yunan mitolojisinde 9 periden biri. Astronomiye başkanlık edermiş. Apollon tarafından sevilmiş. Bir elinde pergel, bir elinde küre olarak gösterilir.

uranitit i. Jeol. Pehblend. Uranyum dioksit bileşimli bir mineral. Genel görünüşü zifte benzer. Sertliği çeliğe yakın, özgül ağırlığı ise çok yüksektir. İçinde önemli miktarda uranyum bulunur. [Uranite — Uranite]

Uranus Ast. Güneşten uzaklık sırasıyla 7. gelen gezegen. Güneş çevresindeki dolanımı 84 yılda tamamlanır.

uranyum Yun. i. Kim. Sembolü U, atom ağırlığı 238,07 ve yoğunluğu 18,6 olan radyoaktif maden. Atom enerjisi ilk olarak bunun parçalanmasıyla elde edilmiştir. (Bak. atom). [Uranium — Uranium]

uray i. Belediye.

Urban Ar. ç. i. Çöl Arapları.

urbanizm i. Mimarlığın şehir düzeni ile uğraşan kolu.

Urey, Harold Clayton (Doğ. 1893) Amerikalı kimyacı. Walkerton'da doğdu. 1932'de «ağır su» yu bulmuş ve atom bombasının hazırlanmasında birinci planda rol oynamıştır. 1934 Nobel Kimva ödülünü kazanmıştır.



Urfa Güneydoğu Anadolu'daki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 18 584 km², olan ilin nüfusu 452 222, bucak ve köyler dışında şehrin nüfusu 152 180'dir. Merkez ilçesinden başka, Akçakale, Birecik, Bozova, Halfeti, Hilvan, Siverek, Suruç ve Viranşehir ilçeleri vardır. Doğu'da Karacadağ uzanır. Fırat ırmağı, Adıyaman ve Gaziantep'le sınırı çizer. Toprakların yarısı tarıma elverişlidir. Başta tahıl olmak üzere baklagiller ve kenevir yetiştirilir. Bağcılık ve hayvancılık da önemlidir. Küçükbaş hayvan sayısı 1,5

milyon kadardır. Şehrin tarihi çok eski devirlere uzanır. İlkçağ'daki adı Edessa'ydı. Çeşitli istilalar gördükten sonra 1516'da Yavuz Selim tarafından Osmanlı İmparatorluğu'na katıldı. 1919'da Fransızlar tarafından işgal edildiyse de ertesi yıl kurtarıldı. Yakınında eski kale kalıntıları vardır.

urgan i. Kalın ip, ince halat. [Corde — Rope]

Urla İzmir'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 728 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 20 775, merkezinin nüfusu 12 592'dir. İlçe toprakları İzmir körfezi üzerindedir. Tütün ekilir, bağcılık, zeytincilik, turfanda sebzecilik yapılır. Kasaba, iskeleden 3 km. içerdedir.

urmak, -ur f. (Eski) Vurmak.

uruba İta. i. Giysi.

uruç Ar. i. Çıkma, yükselme.



Uruguay Güney Amerika'da bir cumhuriyet. Yüzölçümü 187 000 km², nüfusu 2 914 000, başkenti Montevideo'dur. Geniş bir ova üzerine kurulmuştur. İç kısımlarda hayvancılık yapılır. Kıyılar; buğday, mısır ve üzüm yetiştirmeye elverişlidir. Başkent Montevideo'da nüfusun üçte biri toplanmıştır ve bu bölge büyük bir endüstri merkezidir. Et, deri ve yün ihraç eder. Dokuma ve besin endüstrisi gelişmiştir ★ Tarih: 1516 yılında İspanyol Juan Diaz de Solis tarafından keşfedilmiştir. 1825 yılına kadar İspanya'nın bir sömürgesi olmuş, bu tarihte bağımsızlığını ilân etmiş, ancak 1828 yılında diğer ülkeler tarafından tanınmıştır.

Uruk Tar. Ur sitesinden sonra Sümerliler'in öteki büyük sitelerinden biri. M.Ö. 3000 inci yıldan M.Ö. 1500 yılına kadar zaman zaman başkent olarak, zaman zaman büyüyüp küçülerek önemini korudu. M.Ö. 1500 yılından sonra yavaş yavaş harap olup kayboldu.

uruk i. ★ 1. Aile. ★ 2. Aynı kökten çıkıp aynı ülkede yaşayan ve bir başın yetkisi altında bulunan aileler topluluğu. esk. Kabile.

urup Ar. i. Eski ölçülerden arşının sekizde biri.

Uruş Ankara'nın Beypazarı ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 5 904, merkezinin nüfusu 2 186'dır.

uryan Ar. s. Çıplak.

uryani i. Reçel ve komposto yapmakta kullanılan, kabuğu soyulmuş ve kurutulmuş bir çeşit erik.

us i. İnsanın düşünme, anlama ve tedbir alma yetisi. esk. Akıl.

U.S.A. «United States of America» (Amerika Birleşik Devletleri) nin kısaltılmışı.

usa vurmak b. f. Fel. Uslamlamak.

usanç i. Usanmak işi. [Ennui — Tedium]

usanmak f. Tekrarlanması ya da devamı dolayısıyla bir şeyden hoşlanmaz ya da canı sıkılır hale gelmek. [En avoir assez — To become sick and tired of]

usare Ar. i. Biyo. Özsu.

usçuluk Fel. i. Her varlığın ussal bir nedene dayandığına ve bilginin kaynağı ya da sarsılmaz temelinin ancak akıl ve aklın ilkeleri olduğuna inanan öğreti; akılcılık. [Rationalisme — Rationalism]



H. Tarık Us

Us, Hakkı Tarık (Doğ. 1889) Yazar, gazeteci. İstanbul Hukuk Mektebi'ni bitirdi. Tanin, Tercümanı Hakikat, Tasviri Efkâr, Vakit gazetelerine yazdı. Hukuk ve edebiyat öğretmenliği, Giresun milletvekilliği yaptı; basın derneklerinde görev aldı. En önemli eseri, «1293 Meclisi Mebusanı» üzerine incelemesidir.

Us, Hasan Rasim (1903-1967) Yazar, gazeteci. İstanbul Hukuk Mektebi'ni bitirdi. Tanin, Tercümanı Hakikat, Tasviri Efkâr, yazarlık ve yönetmenlik yaptı. Dergâh dergisinde şiirleri, «Hayat mı Bu?» ve «Daldan Düşen Yaprak» adlı romanları yayımlandı. Öğretmenliği de vardır.

uskumru i. Zo. Dikenli yüzgeçlilerin uskumrugiller familyasının en önemli türüdür. Akrabası kolyoz gibi 30 - 40 cm. uzunluğunda, kafası sivri ve vücudu iğ biçimindedir. Sırtının rengi mavi - yeşil, karnı gümüşüdür. Ölünceye kadar sürekli olarak yüzer. Durduğu zaman solungaçlarından yeteri kadar su geçmediğinden boğularak ölür. Kuzey yarım küresinin serince sularını tercih eder. Kasımdan itibaren Karadeniz'den Marmara'ya geçer ve burada yumurtlar; nisan ve mayısta Karadeniz'e döner. Bir kısmı da Akdeniz'e geçer. Kasım ayından marta kadar eti yağlı ve lezzetlidir, avlanma mevsimidir. Küçüklerine lipari denir. Yumurtladıktan sonra zayıflar ve çiroz adı verilir; kurutularak yenir. [Maguereau — Mackerel]

uskumrugiller ç. b. i. Zo. Dikenli yüzgeçlilerin bir familyası. Yaklaşık olarak 50 türü vardır. Pulları gözle görülmeyecek ve elle de kolay kolay hissedilmeyecek kadar ufaktır. Ilıman ve tropik denizlerde yaşarlar, açık deniz balıklarıdır. Üremek ve beslenmek için göç ederler. Uskumru, kolyoz, torik, ton balığı, orkinos, palamut, istavrit, kılıç balığı uskumrugillerdendir.

uskur İng. i. Pervane. [Volant — Propeller]

uskuru i. Cıvata ve somundaki yiv.

uskuta i. Den. (Hollanda dilinden) Yelkenleri açmak ve zapdetmek için alt köşelerine bağlanan donanım.

uskutlamak Külb. f. Susmak.

uslamlamak f. Fel. Bir yargı çıkarmak için, fikirleri; inceleme, karşılaştırma ve aralarındaki ilgilerden yararlanma gibi zihin eylemlerinden geçirmek, mantık kurallarına uygun olarak önermelerden önermelere geçmek. esk. Muhakeme etmek. [Raisonner — To reason]



Urfa'nın genel görünüşü

uslanmak f. Uslu hale gelmek. [S'assagir, devenir sage — To become well - behaved]

uslu s. Yaramazlık etmeyen : Uslu çocuk. [Sage — Well - behaved]

Us, Mehmet Asım (1884-1967) Yazar, gazeteci. Mülkiye Mektebi'ni bitirdi. 1908'den sonra Tanin gazetesinde yazarlığa başladı ; yazılarının bir kısmını «Karikatür» adıyla yayımladı. Vakit gazetesini kurdu, başyazılarını yazdı. Artvin ve Çoruh milletvekilliklerinde de bulundu.

usta s. i. Eli uz, işinin eri. esk. Mahir. [Habile — Skilled] ★ 2. i. Bir zanaatı gereği gibi öğrenmiş olup kendi başına çalışabilen ve yanında başkalarını çalıştırıp onları yöneten kimse ; patron. [Maître, patron — Master crarftsman or workman] ★ 3. Sanat öğreticisi. [Maître d'art — Master] ★ 4. Eskiden hizmetçilerin ve cariyelerin başı. ★ 5. Zanaatçılara unvan olarak da kullanılır : Ahmet usta.

usta başı b. i. Birçok usta çalıştıran usta. [Contremaitre — Foreman, overseer]

ustalık i. ★ 1. Usta olma hali. [Habileté — Mastery, skill] ★ 2. Beceriklilik. [Capabilité — Proficiency]

ustalıklı s. Ustalıkla yapılmış. [Habilement — Skilful]

Ustinov, Peter (Doğ. 1921) İngiliz tiyatro ve sinema oyuncusu, yazarı ve rejisörü. Tiyatro eğitimi gördükten sonra, «Borusunu Öttüren», «Dört Albayın Aşkı», «Foto - Finiş» gibi başarılı oyunlar yazdı. Sinemada «Benim Üç Meleğim», «Billy Budd» gibi filimlerde ilgi çekici karakterleri canlandırdı.

ustufato İta. i. Et ve sebzeleri. kapak kenarı hamurla iyice kapatılmış tencere içinde pişirme tarzı ; buğulama.

ustunç i. Hek. Cerrah aletleri takımı.

ustura i. Traş için kullanılan, namlısı sapına kapanır bıçak. [Rasoir — Razor] ★ 2. Külb. Keskin içki.

usturlap Yun. i. Eskiden gökcisimlerinin yükseltisini bulmakta kullanılan bir çeşit gözleme aleti. [Astrolabe — Astrolabe]

usturmaça İta. i. Gemi ve sandalların, çarpışmalardan zarar görmemeleri için yanlarına sarkıtılan, çeşitli maddelerden yastık. [Ballon de défense — Fender]

usturpa İng. i. ★ 1. Üstüpü. ★ 2. İnce bir halatın ucuna bir kurşun parçası bağlanarak yapılan kırbaç.

usturuplu s. (Halk dilinde) Derli toplu ve ustalıklı : Usturuplu bir iş.

usul, -lü Ar. i. ★ 1. Yol, yöntem. [Méthode — Method] ★ 2. Tarz. [Manière — Manner]

usûl. -lü Ar. ç. i. Ağanlar.

usulcacık (usullacık, usulla) zf. Yavaş ve belli etmeden ya da ortalığı karıştırmadan.

usuliyat Ar. i. Yöntembilim.

usul hukuku b. i. Huk. Yargılanacak uyuşmazlığın yargılanması konusunda uyulması gerekli usul kurallarını sistemleştiren ve inceleyen hukuk dalı.

usulsüz s. ★ 1. Usule aykırı : Usulsüz hareket. [Contraire à la méthode — Unmethodical] ★ 2. zf. Usule bağlı kalmayarak : Usulsüz hareket ediyorsunuz. [Sans méthode — Contrary to the regulations]

usul usul b. zf. Usulcacık.



uskumru

Uşak Ege Bölgesi'ndeki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 5 340 km² olan ilin nüfusu 190 538, bucak ve köyleri dışında şehrin nüfusu 57 029'dur. Merkez ilçesinden başka, Banaz, Eşme, Karahallı, Sıvaslı ve Ulubey ilçeleri vardır. İl toprakları engebelidir. En önemli yükseklik Murat dağıdır (2 312 m.). Gediz ve Banaz çayının suladığı topraklarda başta pancar olmak üzere buğday, arpa, patates, pamuk ve tütün yetiştirilir. Şehir, bir ovanın kuzey kenarındadır. 1953'de imar planı yapılmıştır. Şeker, un ve dokuma fabrikaları, çelik siloları vardır. Halıcılık da önemlidir. Afyon — İzmir demiryolu Uşak'dan geçer. Ayrıca karayoluyla da önemli merkezlere bağlıdır.



uşak i. ★ 1. Erkek çocuk, küçük erkek çocuk. ★ 2. (İsim takımlarında belirtilen halinde) Şu ya da bu bölgenin halkından bir erkek: Karadeniz uşağı, Anadolu uşağı. ★ 3. Erkek hizmetçi. [Serviteur, valet — Butler]

uşakkapan b. i. Küçük çocukları kaldırdığı söylenen bir cins kartal.

Uşaklıgil, Halit Ziya (1866-1945) Romancı. İstanbul'da doğdu. Fatih Askeri Rüştiyesi'ni bitirdi. İzmir'de Mechitarist yabancı okulunda okudu. Sonra öğretmenlik ve banka memurluğu yaptı. Arkadaşlarıyla Nevruz ve Hizmet gazetelerini çıkardı. 1893'de İstanbul'a geldi; Servetifünun topluluğuna girdi. Meşrutiyet'den sonra Darülfünun'da batı edebiyatı okuttu. Bir ara Fransa ve Almanya'ya gitti. Cumhuriyetten sonra evine çekildi, çeşitli gazetelere yazılar yazdı. (Özellikle Son Posta.) Tekniğinin kuvveti ve roman diliyle Türk edebiyatının en iyi romancılarından sayılan Halit Ziya, Fransız realist ve natüralistlerinin etkisinde realist - psikolojik romanlar; ayrıca hikâye, oyun, şiir ve makaleler yazmıştır. Başlıca eserleri: «Nemide», «Bir Ölünün Defteri», «Mai ve Siyah», «Ferdi ve Şürekâsı», «Aşkı - Memnu», «Kırık Hayatlar», (roman), «Bir Yazın Tarihi», «Bir Sir-i Hayal», «Hepsinden Acı», «Onu Beklerken», «İhtiyar Dost» (hikâye), «Kâbus» (oyun) dur.

uşaklık i. mec. Birinin kendi özsaygısı pahasına başkasına yaptığı hizmet.


Ömer B. Uşaklı


Halit Ziya Uşaklıgil

Uşaklı, Ömer Bedrettin (1904-1946) Şair. Uşak'da doğdu. Kabataş Lisesi'ni, sonra Mülkiye'yi bitirdi. İdare amirlikleri ve müfettişlik yaptı. 1943'de Kütahya milletvekili seçildi. Faruk Nafiz geleneğinden gelen esaslara dayanan şiirler yazdı. En çok deniz konusunu işledi. Şiirleri; Hayat, Varlık, Milli Mecmua gibi dergilerde yayınlandı. Başlıca eserleri: «Deniz Sarhoşları», «Sarıkız Mermerleri», «Yayla Dumanı» dır.

uşkun i. Bot. Karabuğdaygillerden, yaprakları yürek biçiminde, kökü dıştan sincabi ve içten sarı renkte olan bir ravent türü.

uşşak Ar. ç. i. ★ 1. Aşıklar. ★ 2. Ar. i. Müz. Doğu müziğinde bir makam adı.

ut i. Utanma duygusu.

ut Ar. i. Müz. Gövdesi ağaçtan yapılmış, mızrapla çalınan telli çalgı. Doğu müziğinde çok kullanılır.

utaçıcılık b. i. Psi. Kimi sapıkların ut yerlerini açıp ele güne gösterme hastalığı. esk. Daütteşhir. [Exhibitionisme — Exhibitionism]

Utah A.B.D. eyaletlerinden biri. Kayalık dağlarındadır. Nüfusu 890 000, merkezi Salt Lake City'dir. Nüfusunun büyük bir kısmı Mormonlar'dır. Zengin maden yatakları vardır. Hayvancılık yapılır.

utanacak s. Utanmayı gerektirecek: Utanacak hareketlerde bulunmaktan kaçınmalıdır. [Honteux — Shameful]

utanç i. Utanma duygusu ya da utanılacak hareket. [Honte — Shame]

utançlama i. Ed. Bazı kelime hecelerinin yanyana gelmesiyle utanç verici anlamda başka bir sözün meydana gelmesi.

utandırmak f. ★ 1. Utanmasına sebep olmak, utanacak bir duruma sokmak: Bilmem ki seni nasıl utandırmalı. [Faire honte — To abash] ★ 2. Söz ya da davranışlarıyla başkasına utanç vermek: Bu genç, birdüziye ailesini utandırıyor. [Faire honte — To put to shame]

utangaç s. Çekingen. [Timide — Bashful, shy, timid]

utanmak f. ★ 1. Şerefsiz. onursuz ya da gülünç bir duruma düşmekten üzüntü duymak. [Avoir honte — To be ashamed] ★ 2. Böyle bir duruma düşmek korkusu duymak. [Avoir peur d'être honteux — To fear embarrassment] ★ 3. Çekinmek. [Etre timide — To be shy]

utanmaz s. Utanması olmayan ya da az olan. [Ehonte — Shameless, impudent, brazen - faced]

Utarit Ar. i. Ast. Arzıtilek.

utçu i. ★ 1. Ut yapan ya da satan kimse. ★ 2. Ut çalan kimse.

utku i. Birçok emek ve tehlikeli uğraşma pahasına erişilen mutlu sonuç. esk. Zafer.

utmak f. Oyunda kazanmak, ütmek.

utme Ar. i. Bot. Zeytinsi yemiş.

Utrecht (Hollanda) Aynı adı taşıyan eyaletin merkezi olan 261 000 nüfuslu bir şehir. Maden işleme, alüminyum, dokuma, besin endüstrisi gelişmiştir. Uluslararası fuarı vardır. 1713 yılında İspanya veraset savaşlarını sona erdiren anlaşma Fransa, İngiltere ve Hollanda arasında bu şehirde imzalanmıştır. XII. yüzyıldan kalma katedrali ünlüdür.

Utrillo, Maurice (1883-1955) Fransız ressamı. Paris'de doğdu. Dax'da öldü. Ünlü kadın ressam Suzanne Valadon'un oğludur. 1902-1906 yılları arasında empresyonistlerin etkisinde kalarak eserler veren Utrillo, 1907-1914 dönemi içinde kişiliğini buldu. Sanatçının bu dönemine «époque blanche — Beyaz Dönem» adı verilir. Utrillo şaheserlerini bu dönemde yaratmıştır. 1920'den sonra yaptığı tabloları aynı değerde değildir.

Utsonomiya (Japonya) Hondo adasında 252 000 nüfuslu bir şehir.

Uttar Pradesh Hindistan'da bir eyalet. Ganj nehri vadisindedir. Nüfusu 73 673 000, merkezi Lucknow'dur.

ut yeri b. i. İnsanın vücudunda örtmek zorunda olduğu yer.

uvertür Fr. i. Müz. Opera, operet, senfoni, suit ve müzikli sahne eserlerinin başında çalınan giriş müziği. [Ouverture — Overture]

uyak i. Ed. Kafiye.

uyaklamak f. Ed. Bir kelimeye uyak olacak başka kelime getirmek. esk. Takfiye etmek.

uyanık s. ★ 1. Uyumayan, uyumamış olan. [Eveillé — Awake] ★ 2. Gözü açık, aklı başında. esk. Müteyakkız. [Eveillé, vigilant — Vigilant]

uyanmak f. ★ 1. Uyku halinden çıkmak. [Se réveiller — To wake up] ★ 2. mec. Aklı başına gelmek, gözü açılmak. [S'éveiller — To awake] ★ 3. mec. Bilgisizlikten kurtulmak. [Devenir cultivé — To learn] ★ 4. (Bitkiler) Canlanıp sürmeye başlamak. [Vivifier — To revive] ★ 5. Yeniden meydana çıkmak: Acıların uyanması. [Se ranimer — To relapse]

uyar s. ★ 1. Uygun. ★ 2. Benzer: Bunun uyarı yoktur.

uyaran s. Biyo. Organizmayı harekete getiren. esk. Münebbih. [Excitant — Stimulant]

uyarılganlık i. Biyo. Vücudun herhangi bir organının dıştan bir etki ile harekete geçmek zorunda kalması. esk. Tenebbüh kabiliyeti. [Excitabilité — Excitability]

uyarım i. Biyo. Vücudun herhangi bir organını dıştan bir etki ile harekete geçmek zorunda bırakma ya da o organın aynı biçimde harekete geçmek zorunda kalması hali. esk. Tenbih ve tenebbüh. [Excitation — Stimulus]

uyarlamak f. ★ 1. Birbirine şu ya da bu bakımdan uyar hale getirmek. esk. İntibak ettirmek. [Adapter — To adapt] ★ 2. Yabancı bir dille yazılmış bir eseri yerli renk ve töreye uyacak biçimde az çok değiştirerek kendi diline çevirmek. [Adapter — To adapt]

uyarlık s. Biyo. (Vücudun herhangi bir organı) Dıştan bir etki ile harekete geçmek zorunda kalan. [Excitable — Excitable]

uyarmak f. ★ 1. Uyandırmak. [Eveiller — To warn] ★ 2. Biyo. Vücudun herhangi bir organını dıştan bir etki ile görev yapmaya zorlamak. esk. Tenbih etmek. [Exiter — To stimulate] ★ 3. mec. Birinin dikkatini birşey üzerine çekmek. esk. İhtarda bulunmak. İkaz etmek. ★ 4. Tek. Bir elektrik makinesinin kutup sargılarına gerilim uygulamak.

uyartı i. Uyarmak için söylenen söz. esk. İhtar.

uydu i. Ast. Bir gezegenin çekiminde bulunarak onun çevresinde dolanan daha küçük gezegen. esk. Peyk. [Satellite — Satellite]

uydurma i. ★ 1. Uydurmak eylemi. [Mise au point — Adjusting] ★ 2. Düzme: Uydurma haber. [Invention, mensonge inventé — Made - up]

uydurmak f. ★ 1. Uymasını sağlamak. [Ajuster — To adjust] ★ 2. Yalan düzmek. [Inventer — To make - up] ★ 3. Yolunu bularak ele geçirmek: Bu vazoyu nereden uydurdun? ★ 4. Bu fiil «becermek» fiili gibi, nesne olarak bir canlıyı anlatan bir isim aldığı vakit «cinsel yanaşmada bulunmak» anlamına pek teklifsiz ve kaba bir deyim olur.

uydurmasyon i. ve s. Uydurma, uydurulmuş.

uyduruk s. Aslı olmayan uydurulmuş şey.

uygarlık i. Fel. İnsanların toplu olarak daha iyi bir halde yaşamaları ve doğaya hükmedebilmeleri için gösterdikleri gayretlerden çıkan sonuçların topu; bilim ve kültür halinde belirir. esk. Medeniyet. [Civilisation — Civilization]

uygu i. Fel. İki şey arasındaki uygunluk ilgisi. esk. Tekabül. [Correspondance — Correspondence]

uygulamak f. ★ 1. Bir şeyi tastamam gelecek tarzda başka bir şeyin üstüne getirmek: İki üçgeni birbirine uygulamak. esk. Tatbik etmek. [Appliquer — To apply] ★ 2. Gereğini yerine getirmek. esk. Tatbik etmek.

uygun s. ★ 1. Birbirine ya da başka bir şeye uyan: Tanıkların uygun ifadeleri; kanuna uygun hareket. [Concordant, conforme — In accord or line, in complience or conformity with] ★ 2. Yakışır, yaraşır; elverişli: Hareketiniz hiç de uygun değil. [Convenable — Reasonable, appropriate, suitable, convenient, in tune, favourable, agreeable]

uygunsuz s. Yakışık olmayan, yaraşmayan: Uygunsuz hareket. [Inconvenable — Unseemly, misfit, disagreeable, unsuittable]

uygunsuz kadın b. i. Kötü yola sapmış kadın.

uygunsuzluk i. ★ 1. Yakışmayan söz ya da hareket. [Inconvenance — Impropriety] ★ 2. Kötülük yapma istidadı. [Malfaisance — Malevolence]

Uygurlar Tar. Türk uluslarından biri. Tarih alanında ilk kez V. yüzyılda gözüktüler. Önceleri Hunlar'ın, sonraları Göktürkler'in egemenliği altında yaşadılar. VIII. yüzyıl ortalarında güçlenip Kuzey Moğolistan'da özgür bir devlet kurdular. En ünlü başkentleri Kara Balasağun'du. Önceleri Budizm ya da Maniheizm'e bağlı olan Uygurlar, IX. yüzyıldan sonra müslümanlığa girmeye başladılar. İlk Müslüman Türk devletlerinden biri olan Karahanlılar Devleti'ni kuranlar da onlardır. Uygurlar, Türk ulusları içinde yerleşik uygarlığa ilk yönelenlerdir. Şehirler ve anıtların kurulması onlarla başlar. Tarımı, ticareti ve endüstriyi de geliştirdiler. Edebiyat ve kültürde ilerlediler. «Uygur Alfabesi» denilen kâğıt üstüne yazı yazmaya elverişli alfabe sistemini de onlar bulmuşlardır. Bu alfabe XV. yüzyıl ortalarına kadar Türkler arasında kullanılmıştır.

uyku i. ★ 1. Genellikle belli aralıklarla meydana gelen, algı ve istemli faaliyetin ortadan kalkması ile kendini gösteren, sinir sisteminde bir yavaşlama ile beraber olan fizyolojik durum. [Sommeil — Sleep] ★ 2. mec. Aymazlık. esk. Gaflet.

uykucu s. Uykuyu seven, çok uyuyan.

uyku düzensizliği b. i. Hek. Ruhsal bozukluklara bağlı olarak sık rastlanan bir belirti. Kişinin geç uykuya dalması ya da uykusu süresince birkaç defa uyanması ile kendini belli eder.

uyku hastalığı b. i. Hek. Afrika'da rastlanan ve kanda çoğalan bir asalak tarafından meydana getirilen, başlıca ateş, uyku ve halsizlikle gelişen hastalık. Asalak, belirli bir cins sineğin barsaklarında üreyerek insana bulaşır. [Maladie du sommeil — Sleeping sickness]

uykuluk i. ★ 1. Anat. Timüs ve pankreas bezlerine verilen ortak ad. ★ 2. Kundaktaki çocukların avucunda biriken kir.

uykusuz s. Uyumamış ya da uykusunu alamamış. [Sans sommeil — Sleepless]

uykusuzluk i. Uyku uyuyamama hali. [Insomnie — Insomnia]

uylaşım i. Saymaca bir şey kabul etmek üzere yapılan anlaşma. esk. Mukavele. [Convention — Convention]

uyluk i. Biyo. Kalçadan dize kadar olan bacak kısmı. esk. Fahız. [Cuisse — Thigh]

uyluk kası b. i. Biyo. esk. Adalei fahziye. [Muscle fémoral — Femoral muscle]

uyluk kemiği b. i. Biyo. Uyluktaki, vücudun en kuvvetli kemiği olan, kemik. esk. Azmı fahız. [Fémur — Femur]

uymak f. ★ 1. Bir şeyin bir yanı başka bir şeyin bir yanıyla, biçimi biçimine gelmek: Bu kapak bu kutuya uydu. [S'adapter, s'ajuster — To fit] ★ 2. Yakışmak, uygun düşmek: Bu şapka bu elbiseye uydu. [S'assortir, se convenir — To suit] ★ 3. Bir kimsenin ya da bir şeyin iradesine göre hareket etmek. esk. Tabi olmak; tebaiyet etmek: Kanuna uymak, disipline uymak. [Se conformer — To abide, cope]

uyruk i. Bir devletin bağımı altında bulunan kimse. esk. Tebaa. [Sujet — Subject, national]

uyrukluk i. Huk. Bir ülke yurttaşının bu yurttaşlık nedeniyle bulunduğu hukuk durumu ve hakları. esk. Tabiiyet. [Sujetion — Nationality, subjection]

uysal s. Uymakta güçlük çıkarmayan, yumuşak başlı. [Docile — Docile, pliant]

uysallık i. Uysal olma hali. [Docilité — Docility]

uyuklamak f. Oturduğu yerde uyuyup uyanmak. [Somnoler — To dose]

uyum i. ★ 1. Bir tümün parçaları arasında bulunan uygunluk. esk. Ahenk. [Harmonie — Harmony] ★ 2. Biyo. Bir cismin görüntüsünü tam ağtabaka üzerine düşürebilmek için göz merceğinin dışbükeylik derecesini çoğaltıp azaltması olayı. esk. Mutabakat. [Conformité — Accomodation] ★ 3. Gra. Kelimelerde seslilerin kalınlık, incelik, yuvarlaklık, düzlük ya da açıklık, kapalılık bakımından birbirine uygun olması ya da yanyana gelen sessizlerin yumuşaklık, sertlikte birbirlerine uyması hali. Sesli uyumu, sessiz uyumu diye ikiye ayrılır. [Concordance — Harmony]

uyumak f. ★ 1. Uyku haline varmak. [S'endormir — To sleep] ★ 2. Uyku halinde olmak. [Dormir — To be asleep] ★ 3. İlâç alınarak ağrı duymayacak şekilde derin uykuya dalmak. [Etre endormi — To fall asleep] ★ 4. mec. Ölmüş olmak: Ecdadımızın uyuduğu topraklar. ★ 5. mec. Gaflet içinde olmak: Onlar çalışırken bizimkiler uyuyorlar.

uyumsuz tiyatro b. i. Alışılmış tiyatro kurallarına karşı çıkan, insanın çevresiyle anlaşamazlığını usdışı kuruluşu içinde, karanlık ve anlaşılmaz bir anlatım içinde veren tiyatro türü. Çok küçük bir azınlığın ilgi duyduğu tiyatro türüdür. [Théatre absurde — Theatre of the absurde]

uyuntu s. ★ 1. Uyumuş gibi duran, uyuşuk, miskin. ★ 2. i. Birine uyarak onun adamı ve yardımcısı olan kimse.

uyur s. ★ 1. Uyuyan. [Endormi — Asleep, sleepy] ★ 2. Durgun (su). [Dormant — Sleeping, dormant, still]

uyurgezerlik b. i. Uyku süresinde insanın hareket etmesi, yürümesi ile belirlenen

rahatsızlık. Kişi uyandıktan sonra olup bitenleri hatırlamaz. Daha çok çocuklar ve delikanlılarda, isteri ve sar'a hastalığı olanlarda görülür. [Somnambulisme — Somnambulism]

uyuşkan s. Herkesle ya da her şeyle kolayca uyuşabilen.

uyuşmak f. ★ 1. Hareket kabiliyetinden kısmen ya da tamamen yoksun kalmak: Soğuktan ellerim uyuştu. [S'engourdir, être, devenir engourdi — To become numb] ★ 2. mec. Tembelleşmek. [Devenir paresseux — To become lax] ★ 3. Her konuda birbirine uymak: Bu çiftin uyuşabilecekleri hiç umulmazdı. esk. İmtizacetmek. [S'entendre — To get along] ★ 4. Bir iş üzerinde birbirine uymak: Pazarlıkta uyuştular. esk. Mutabık kalmak. [S'accorder — To come to an agreement]

uyuşmazlık Düşünce aykırılığından geçinemezlik. [Désaccord — Discord, dispute]

uyuşmazlık mahkemesi b. i. Huk. Adlî, idarî ve askerî yargı organları arasında çıkabilecek bir davaya bakmak konusundaki yetki uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemek üzere kurulan mahkeme.

uyuşturmak f. ★ 1. Hareket kabiliyetinden kısmen ya da tamamen yoksun bırakmak: Soğuk vücudu uyuşturur. ★ 2. mec. Tembelleştirmek: İşsizlik insanı uyuşturur. ★ 3. Anlaştırmak: Davacı ile davalıyı uyuşturduk.

uyuşturucu s. Uyuşturma niteliğinde olan. [Narcotique — Narcotic, benumbing]

uyuşturucu maddeler ç. b. i. Morfin, kokain, eroin, afyon, esrar gibi, duyumlara uyuşukluk veren maddeler. [Narcotiques — Narcotics]

uyuşuk s. ★ 1. Uyuşmuş, duyum ve hareketten kalmış olan. [Engourdi — Numb] ★ 2. Gevşek ve tembel. [Engourdi, paresseux — Indolent]

uyuşukluk i. ★ 1. Vücudun bir kısmının ya da tamamının geçici olarak hareketten yoksun kalması. [Engourdissement — Numbness] ★ 2. Psi. Ruh, zihin v.b. de durgunluk. [Torpeur — Lethargy] ★ 3. Miskinlik. [Mesquinerie — Apathy]

uyutucu s. ★ 1. Uyku sağlayıcı, uyku getirici: Uyutucu ilâç. [Soporifique — Soporific] ★ 2. mec. Uyku getirecek derecede can sıkıcı.

uyuz i. ★ 1. Hek. Hayvansal bir asalak tarafından meydana getirilen, deri belirtileri ve geceleri artan kaşıntı ile kendini gösteren bulaşıcı hastalık. Asalağın dişileri, deride birtakım oyuklar açarak geceleri faaliyete geçerler. Bu yüzden de kaşıntının geceleri artmasına sebep olurlar. Hastalığın yerleşme bölgeleri belirlidir. Çocuklarda yüz, sırt, ayak altları; kadınlarda, meme altı ve çevresi, koltuk altı, kaba etler; erkeklerde, koltuk altı, parmak araları, dirsek, kaba etler, karın çevresi ve penis üzeridir. Hastalık 6 - 10 günlük bir kuluçka devrinden sonra kendini gösterir ve hasta insanla yakın temas ya da hastanın çamaşırlarını giymekle bulaşır. Bu arada cinsel temas önem kazanır. Tedavide kükürtlü ilâçlardan, dışardan sürülerek yararlanılır. Ayrıca hayvanlarda ve bitkilerde görülen, insana da bulaşabilen uyuz cinsleri de vardır. [Gale — Itch] ★ 2. Beceriksiz, işe yaramaz, metelik etmez (kimse).

uyuz böcekleri ç. b. i. Zo. Örümceklerden, uyuz hastalığını meydana getiren sarkopt adlı böcekler takımı. [Acariens, acarides — Acarians]

uyuzlanmak f. Külb. Kumarda hileden kuşkulanmak.

Uyvar Savaşı ve Kalesi Tar. Türk tarihinde önemli bir yeri bulunan bir Macar kenti ve kalesi. Avusturyalılar'ın barışı bozmaları üzerine Uyvar üstüne yürüyen Köprülü Fazıl Ahmet Paşa 1663 yılında Uyvar kalesini kuşattı Bu kuşatma sırasında Türk ordusu yiğitliği ve mertliği ile Avrupalılar'a üstün bir örnek verdi. 40 gün kadar süren kuşatma sonunda Fazıl Ahmet Paşa kaleyi aldı. Ona ve emrindeki orduya hayranlık duyan Avrupa ulusları «Uyvar önünde bir Türk gibi» sözünü yüzyıllarca dillerinden düşürmediler.

uz s. ★ 1. İyi, uygun, yarar. İşinin eri. esk. Ehil. ★ 2. Düzgün, açık, ereğe uygun. esk. Fasih.

uzadevim b. i. Kimi yazarların, karyokinez sonunda çekirdeğin yaptığı hareketlere verdikleri ad. Telekinezi. [Télékinèse — Telekinesis]

uzaduyum b. i. Psi. Uzaklardaki bir olayı, bilinmeyen ve doğaüstü sanılan bir araçla duyma hali. Telepati. [Télépathie — Telepathy]

uzagörüm b. i. Fiz. Bak. televizyon.

uzak s. ★ 1. Gidilmesi çok süren. Uzak memleket; uzak bir istikbalde. «Yakın» karşıtı. [Lointain, loin — Far, distant] ★ 2. Doğrudan doğruya olmayan, dolayısıyla olan: Bunlar, cinayetin uzak sebepleridir. [Lointain, eloigné — Remote, peripheral] ★ 3. Olasılığı az olan: Ben bu işi uzak görüyorum. [Improbable — Improbable] ★ 4. zf. a) Alan bakımından büyük mesafeye: Uzağa giden mermi; b) Zaman bakımından büyük mesafeye: Tarihte pek uzağa gitmek gereksiz [Loin — Far off] ★ 5. i. Büyük uzaklık: Uzakta bir gemi dolaşıyor. [Distance — Distance]

Uzakdoğu Doğu Asya ülkeleri ile Malezya takımadalarını içine alan coğrafya bölgesi.

uzaklaşmak f. (Bir şeyden ayrılıp) Uzağa gitmek. [S'éloigner — To go far away]

uzaklık i. ★ 1. Uzak olma hali. [Eloignement — Distance] ★ 2. Mat. İki nokta



Uyuşturucu madde elde etmede kullanılan yucca bitkisi. Aşağıda haşhaş bitkisi.




İsmail Hakkı Uzunçarşılı


Mazhar Osman Uzman

arasındaki uzay ölçümü. esk. Mesafe. [Distance — Distance]

uzaksamak f. Uzak saymak.

uzaktan s. İlgi derecesi az olan : Uzaktan akraba.

uzaktan komuta b. i. Tek. Uzaktaki bir mekanizmanın arada mekanik ya da telli bir bağıntı olmaksızın, elektromegnetik dalgalarla komuta edilmesi. Elektronik mühendisliğinin geniş bir uygulama alanıdır. Pilotsuz uçakların yönetilmesi, yapay uydulardaki ya da uçaklardaki birçok aracın istenen şekilde çalıştırılması hep uzaktan komuta ile mümkün olmaktadır. [Télecommande — Telecommande]

uzaktan uzağa b zf. ★ 1 İlgisi pek az olan : Uzaktan uzağa tanışırız ★ 2. Çok uzaktan : Uzaktan uzağa bir ses duydum.

uzam i. Mat. ve Fel. Bir şeyin uzayda doldurduğu yer. esk. Mat. İmtidat, vüs'at ; Fel. Hayyiz. [Volume — Volume]

uzamak f. ★ 1. Daha uzun hale gelmek : Gece uzadı. [S'allonger — To become longer ★ 2. Boyca büyümek : Çocuk kısa zamanda uzadı. [Accroître en taille, grandir — To grow taller] ★ 3. Çok zaman tutmak, uzun sürmek : Bu iş uzadı. [Se prolonger — To be prolonged]

uzanım i. Fiz. ★ 1. Titreşim hareketinde bulunan bir noktanın, herhangi bir anda, titreşim merkezine uzaklığı. esk. Tetavül. [Elongation — Elongation] ★ 2. Ast. Güneşe uzaklığı, yerinkinden daha az olan bir gezegenin, güneşten açısal uzaklığı yerden en çok göründüğü zamanda, bu açının değeri. esk. Beynuneti âzamiye. [Digression — Digression]

uzanmak f. ★ 1. Boylu boyunca yatmak. [S'étendre — To stretch] ★ 2. Bir yere kadar yolunu uzatmak. [Aller jusqu'a — To go as far as] ★ 3. Bir şeye erişmek üzere kolunu uzatmak [Etendre pour atteindre — To reach for] ★ 4. Eğreti olarak yatmak. [S'étendre — To lie down]

uzantı i. Kimi şeylerin bir yerinde görülen uzamış kısım. esk. İstitale. [Extension — Extension]

uzatmak f. ★ 1. Uzamasına sebep olmak ya da daha uzun hale getirmek. [Allonger — To elongate, lengthen] ★ 2. İleri sürmek, ileri sürüp ulaştırmak : Kolunu uzatmak. [Etendre — To stretch] ★ 3. Uzun sürdürmek : Sözü uzatmak. [Prolonger — To prolong, expound]

uzay i. ★ 1. Çevremizi saran ve sonsuzluğa kadar uzadığı kabul edilen hacim. ★ 2. Fel. Aynı zamanda birkaç şeyin varlığını görüp bunların birbirine göre olan durumlarından sezinerek zihnimizde yarattığımız soyut kavram. Bütün varlıkları her yandan kaplayan sonsuz boşluk. esk. Feza, mekân. [Espace — Space]

uzay geometri b. i. Mat. Uzaysal şekilleri inceleyen geometri bölümü.

uzbilim b. i. Bir bilimde ya da bir bilimin bir kolunda derin ve geniş bilgi, uzmanlık için gereken bilgi. esk. İhtisas. [Spécialité — Specialization] .

Uzdilek, Salih Murat (1891-1967) Fizikçi. İstanbul'da doğdu. Deniz Mektebi'ni 1908'de bitirdi. 1912'de hükümetçe Londra'ya gönderilerek elektrik mühendisliği okudu. Öğretmenlik ve profesörlüklerde bulundu. En son, Teknik Üniversite ordinaryüs profesörleri arasına girdi. Teknik ve ders kitapları yazmıştır.

Uzel, Mehmet Rüştü (Doğ. 1891) Eğitimci. Bursa'da doğdu. Hükümet tarafından gönderildiği Fransa'nın Clermont — Ferrand Üniversitesi'nde kimya lisansı yaparak 1913 de memlekete döndü. Çeşitli okullarda kimya ve fizik öğretmenliği ve İstanbul Kız Muallim Mektebi Müdürlüğü yaptıktan sonra 1926 da Maarif Vekâleti Yüksek Tedrisat Umum Müdürlüğüne, 1933 de aynı Vekâletin Meslekî ve Teknik Tedrisat Umum Müdürlüğüne atandı. 1941 de Millî Eğitim Bakanlığında Meslekî ve Teknik Eğitim Müsteşarlığı kurularak bu makama geçirildi. Teknik okulların gelişiminde yararlı işler gördü.

uzgörür b. s. Keskin görüşlü, gerçeği önceden görebilir. [Perspicace, prévoyant — Penetrating, farsighted]

uzlaşma i. ★ 1. Devletler arasında meydana gelen anlaşmazlıkların barış yoluyla çözümlenmesini kolaylaştırmak için, ilgililerin, bir uluslararası mahkemeye ya da hakeme vermek istemedikleri anlaşmazlıkları daha çok çözüm yoluna varacak olan, bir «uzlaşma komisyonu» na göndererek anlaşmaya varmaları. [Conciliation — Reconciliation] ★ 2. Uzlaşmak eylemi.

uzlaşmak f. Aralarında meydana çıkan fikir ya da çıkar ayrılığını kaldırarak uyuşmak. [Se réconcilier — To reconcile]

uzlet, -ti Ar. i. Bir yana çekilip toplum yaşayışından uzak kalmak.

uzluk i. Ustalık işinin er' olma hali. esk. Hazakat.

uzman i. Bir bilimde ya da bir bilimin bir kolunda derin ve geniş bilgisi olan kimse. esk. Mütehassıs. [Spécialiste — Specialist]

uzman hekim b. i. Hek. Hekimliğin belli bir dalında görgü ve bilgisini arttırmış ve sağlık bakanlığı tarafından verilmiş bir belgesi olan hekim. esk. Mütehassıs hekim. [Médecin spécialiste — Medical specialist]

Uzman, Mazhar Osman (1884-1951) Hekim. Askerî Tıbbiye'den yüzbaşı olarak çıktıktan sonra, akliye ve asabiye uzmanlığını tamamlamış ve Askeri Tıbbiye'de, Münih ve Berlin'de görgüsünü arttırıp döndüğünde değişik hastahanelerde çalışmıştır. 1933 üniversite reformunda seçildiği İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği direktörlük ve hocalığını ölümüne kadar sürdürmüştür. Bakırköy Hastahanesi'ni,

Toptaşı Tımarhanesi'ni taşıyarak kurmuş ve uzun yıllar yönetmiştir. Yayınladığı pek çok inceleme ve psikiyatri ile ilgili temel bilim kitaplarının yanı sıra, halk eğitimine yararlı yayınları ile dikkati çekmiştir. Akıl hastalıkları konusunun önemini, toplum içinde doğru anlaşılmasını sağlayan; akıl ve ruh hastalarının toplumdaki değerlendirilmesini, büyü ve şeytan işi sayılmasının önlenmesini gerçekleştirmek yolundaki emekleri unutulamaz. Ayrıca alkol ve öteki uyuşturucu maddelerle bilimsel yöntemler içinde savaşmış, buna ait dernekler (İçki Mücadele Cemiyeti, Yeşilay) kurup, yönetmiştir. Kızılay'ın ikinci kuruluşunu sağlayanlardan biridir.

uzun s. ★ 1. İki ucu birbirinden uzak olan: Uzun boy, uzun sokak. [Long — Long] ★ 2. Oldukça büyük bir uzaklığa ulaşan: Uzun görüş. [Long — Far - reaching] ★ 3. Oldukça bir zaman süren: Uzun ömür. [Long, longue — Lengthy]

uzunbacaklılar b. i. Zo. Uzun bacaklı olup sulu yerlerde yaşayan kuşlar takımı. esk. Şatiiye. [Echassiers — Grallatores]

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (Doğ. 1889) Tarihçi. İstanbul'da doğdu. Edebiyat Fakültesi'ni 1912'de bitirdi. Maarif hizmetlerinde bulunduktan sonra 1927'de Balıkesir'den milletvekili seçildi. Türk Tarih Kurumu üyelerindendir. Tarihe ait eserleri basılmıştır. Başlıca eserleri: «Anadolu Beylikleri, Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri», «Osmanlı Devleti Teşkilâtına Methal», «Kapıkulu Ocakları», «Alemdar Mustafa Paşa», «Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı», «Mithat ve Mütercim Rüştü Paşa'nın Tevkifleri» dir.

Uzundere Erzurum'un Tortum ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 9 570, merkezinin nüfusu 2 106'dır. Eski adı Azort'du.

uzuneşek b. i. Eğilmiş ve biri ötekinin arkasına tutunmuş birkaç kişinin üstünden atlayarak oynanan bir açık hava oyunu.

Uzungöl Trabzon'un Çaykara ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 6 218, merkezinin nüfusu 2 642'dir. Eski adı Şerah'dı.

uzungün bitkileri b. i. Bot. Beslenme ve üretme organlarının normal gelişebilmesi için çimlenme ve ilk gelişme devrelerinde hergün uzun süre ışık görmeye ihtiyaç gösteren bitkiler.

Uzun Hasan, Emîri Kebir Ebünnasr (1428-1478) Akkoyunlu Devleti'nin hükümdarı. 1453'de Diyarbakır'da Akkoyunlular'ın başkanlığına geçmiş, ertesi yıl Karakoyunlu hükümdarı Cihanşah Mirza'yı ve 1 yıl sonra da Timur'un torunu Ebusait Mirza'yı esir edip öldürerek Irak, Faris ve Azerbaycan'ı istilâ etmiştir. 1466'da Tebriz'i devlet merkezi yaparak Gürcistan'ı



Bir uzay radarı

da ele geçirmiştir. Fatih'in ordularıyla 3 kez savaşmış, en son 1473'de Erzurum'da karşılaşmışlar, Uzun Hasan'ın ordusu bozguna uğramış ve bundan sonra Akkoyunlu Devleti kendini toplayamamıştır.

uzun hava b. i. Müz. Türk halk müziğinde, belirli bir karakteri olmayan, bölgesel ögelerin etkisi altında gelişerek özellik kazanmış, resitatif türkülere verilen ad.

uzun hayvan b. i. Yılan.

Uzunisa Ordu'nun merkez ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 14 462, merkezinin nüfusu 406'dır.

uzunkafalı b. s. Anat. Kafatasının ön - art ekseni yan eksenine göre uzun olan (kimse). Dolikosefal. [Dolicocéphale — Dolicocephalous]

Uzunköprü Edirne'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 1 226 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 72 561, merkezinin nüfusu 20 152'dir. İlçe toprakları Ergene nehri çevresindeki ovalık alanlardan ibarettir. Meriç ırmağı Yunanistan'la sınırı çizer. Tahıl, şekerpancarı, ayçiçeği, tütün ve susam yetiştirilir. Kavun, karpuz da önemli yer tutar. Hayvancılık yapılır. Şehir, Edirne — İstanbul demiryolu üzerindedir. Adını Ergene üzerindeki 1293 m. lik 174 kemerli köprüden alır.

Uzunkuyu İzmir'in Urla ilçesi bucaklarından. 6 köylü bucağın nüfusu 2 574, merkezinin nüfusu 858'dir.

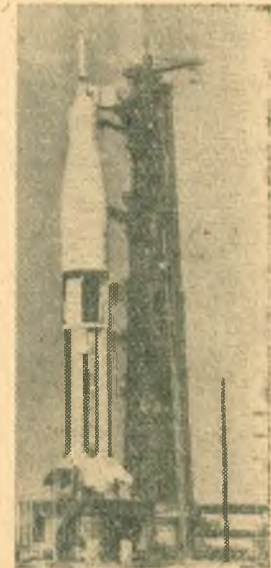
uzunluk i. ★ 1. Uzun olma hali. [Longueur — Lengthyness] ★ 2. Mat. İki nokta arasındaki yer aralığının ölçümü. esk. Tûl. [Longueur — Length]

Uzun Yürüyüş Mao Çe Tung'un Kuomintang'dan ayrıldığı zaman, elinde kalan kuvvetlerle, 1934'de Kiangsi'den başlayarak, 1935'de Şensi'de bitirdiği yürüyüşe verilen ad.

uzuv, -zvu Ar. i. Organ, örgen.

uzvaniye Ar. i. Fel. Örgencilik.

uzviyet Ar. i. Organizma, örgenlik.



A.B.D. uzay çalışmalarının ağırlık merkezi olan Cape - Kennedy'de bir roket uzaya fırlatılmadan önce





Eski Üsküdar meydanı

Ü, ü Türk alfabesinin 26. harfi. Ses bilimi bakımından yuvarlak seslilerden incelerin darını gösterir.

ücra s. Pek uçta ve kenarda bulunan.

ücret Ar. i. ★ 1. Hizmet karşılığı verilen para, mal: İşçi ücreti. [Paie, paye, salaire — Wage, pay] ★ 2. Kiralanan bir şey için verilen para. [Loyer — Rent]

ücretli s. ★ 1. Hizmeti karşılığında ücret alan: Ücretli memur. [Payé, salarié — Salaried, wage-earning] ★ 2. Ücret karşılığı olan.

üç, -çü s. ★ 1. İkiden bir artık: Üç kadın. [Trois — Three] ★ 2. i. İkiden sonra gelen sayının adı ve bu sayıyı gösteren rakam: 3, III. [Trois — Number three]

üç aylar ç. b. i. Kamer takviminin recep, şaban ve ramazan aylarına verilen toplu ad.

üç aylık b. i. Doğalı üç ay olmuş (çocuk).

üç başlı kas b. i. Biyo. Uçlarından birinde telsel üç demet bulunan kas. esk. Adale-i zatürrüusi selâse. [Triceps — Triceps]

üç boyutlu filim b. i. Si. Çeşitli optik işlemler sonucunda, görüntülerinde, en ve boyun yanı sıra derinlik duygusunu da veren filim. Önceleri özel gözlükler takılarak sağlanan bu derinlik duygusu, kamera merceklerindeki teknik gelişme sonucunda gözlük kullanmayı gereksizleştirmiştir. [Film stéreoscopique — Three dimensional film]

Üçdam Tunceli'nin Pülümür ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 3 221, merkezinin nüfusu 110'dur. Eski adı Eşil'di.

üç düzlemli açı b. i. Mat. Aynı doğrudan geçmeden ikişer ikişer kesişen üç düzlemin kesişmesiyle meydana gelen açı. esk. Üç vecihli zaviye. [Angle trièdre — Trihedral angle]

üç fazlı b. i. Fiz. Üç fazı olan. Genellikle elektrik şebekesi için kullanılır. Gerilim taşıyan üç iletken ve bir de toprak iletkeninden kurulmuş elektrik şebekesine üç fazlı denir esk. Üç safhalı.

üçer s. Her birinden üç, her defasında üç. Üç sıfatının üleştirme şekli.

üçgen b. i. ve s. Mat. Ucuca konulmuş üç doğru parçasından yapılmış kapalı şekil. Uç noktalarına tepe, doğru parçalarına kenar denir. esk. Müselles. [Triangle — Triangle]

üçgen piramit b. i. Mat. Tabanı üçgen olan piramit. esk. Müsellesî ehram. [Pyramide triangulaire — Triangular pyramid]

üçgül b. i. Yaban yoncası, esk. Tirfil.

üçgün sıtması b. i. Hek. Kısa süren bir sıtma çeşidi.

üç hal kanunu b. i. Fel. Auguste Comte'un insan topluluğunun (ve bu arada bilimlerin) tanrıbilimsel, fizikötesi ve tanıtlı olmak üzere üç halden geçerek geliştiğini söyleyen kanunu.

üçkâğıtçı b. i. Sokaklarda 3 iskambil kâğıdı ile sözde kumar oynayarak saf insanları dolandıran kimse.

üçleme i. ★ 1. Üçlemek işi. [Triplement — Tripling] ★ 2. s. Üçe bükülmüş kat: Üçleme halat. [Triple — Triple]

üçlemek f. ★ 1. Üçe çıkarmak ya da üç kat fazlalaştırmak. [Tripler — To triple] ★ 2. Toprağını, ürünün üçte biri kendisine verilmesi karşılığında kiralamak. ★ 3. Üçleşmek.

Üçler ç. i. ★ 1. Tanrı, Muhammed Peygamber ve Cebrail; ya da Muhammed Peygamber, kızı Fatma ve damadı Ali. ★ 2. (Hıristiyanlık'da) Ekanimi Selâse.

üçlü s. ★ 1. Kendinde herhangi bir şeyden üç tane bulunan: Üçlü sefertası. [Triple, tripartite — Threefold, tripartite] ★ 2. İskambil kâğıtlarının üç beneklisi: Sinek üçlüsü.

Üçlü İttifak b. i. I. Dünya Savaşı'ndan önce Almanya, Avusturya - Macaristan, İtalya ittifakı.

üçlü kuralı b. i. Mat. Bir orantı meydana getiren dört nicelikten üçü bilindiği halde dördüncüyü bulma kuralı; 5 metresi 25 liraya alınan kumaşın 3 metresi kaça alınabilir sorusu $\frac{5}{25} = \frac{3}{X}$ biçiminde bir orantı verir ki buradan $X = \frac{20 \times 3}{4} = 15$ bulunur.

Üçpınar Konya'nın Bozkır ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 9 136, merkezinin nüfusu 1 916'dır.

Üçpınar Manisa'nın merkez ilçesi bucaklarından. 22 köylü bucağın nüfusu 5 310, merkezinin nüfusu 1 092'dir.

üç safhalı b. i. Üç fazlı.

üç tuğlu vezir b. i. Eskiden 3 tuğ sahibi vezir. (Padişahların 9, paşaların en çok 7 tuğları olurdu).

Üçüncü Dünya Batı ve Doğu blokları karşısında birleşerek üçüncü bir blok meydana getiren az gelişmiş ülkelerin tümüne verilen ad.

üçüncü zaman b. i. Jeol. Jeoloji devirlerinden eosen, oligosen, miyosen ve pliyosen dizgelerini içine alan büyük zaman. esk. Zamanı salis. [Tertiaire — Tertiary]

üçüz s. Birarada doğan üç (kardeş). [Trijumeau — Triplet]

üçüzleme i. Ed. Konuları, birbirinin sonrası olmak üzere ayrı ayrı gösterilen üç sahne eserinin bütünü. [Trilogie — Trilogy]

üçüzlü s. ★ 1. Üçüzleri olan (ana). ★ 2. Üç kısımlı. ★ 3. Üçü birarada olan: Üçüzlü şamdan.

üdeba Ar. ç. i. Edipler, yazarlar.

üfleç i. Kim. Bir alevi üfleyip bir şey üzerine yöneltmek için kullanılan maden boru. esk. Hamlaç. [Chalumeau — Blow-pipe]

üflemek f. ★ 1. Dudağını büzerek soluğunu birşey üzerine hızla vermek: Parmaklarına üflemek. [Souffler — To blow] ★ 2. Bu işi, yanmakta olan bir şeyi canlandırmak için, onun üstüne yapmak: Ateşi üflemek. [Souffler — To blow up] ★ 3. Bu işi, yanmakta olan bir şeyi söndürmek için, onun üstüne yapmak: Mumu üflemek. [Souffler — To blow out] ★ 4. Bu işi, bir şeyi gidermek ya da harekete getirmek için, onun üstüne yapmak: Kitabın üstündeki tozları üflemek; tüyü üfleyip havalandırmak. [Souffler — To blow]

üftade Far. s. Düşmüş, düşkün, bahtsız.

üfteri i. Eğreltiotunun bir türü.

üful, -ü Ar. i. ★ 1. Batma. ★ 2. mec. (Eskiden) Ölme.

üfürmek f. Üfleyip yürütmek. [Souffler — To blow]

üfürük i. Bir üfürükçü tarafından bir hastanın üstüne üflenerek verilen soluk.

üfürükçü i. Kimi şeyler okuyup üstlerine üfleyerek hastaları iyi edebileceğini ileri süren ve böylece, bilgisiz kimseleri dolandıran kimse.

üğrüm i. Ast. Yerin ekvator şişkinliği üzerine ay kütlesinin yaptığı çekme etkisiyle yer ekseninin, 18 2/3 yılda bir elipsel koni çizmek üzere doğrultusunu sürekli olarak değiştirmesi olayı. Nütasyon. [Nutation — Nutation]

üleş i. Pay.

üleştirmek f. ★ 1. Pay ederek dağıtmak. [Distribuer — To distribute] ★ 2. Herkesinkini kendine vermek esk. Tevzí etmek. [Distribuer — To distribute]

ülfet, -ti Ar. i. ★ 1. Alışma, alışıklık. ★ 2. Bir kimseyle süreli ilişki kurma. ★ 3. Tanışma, tanışıklık.

ülger i. Şeftalide olduğu gibi ince tüy.

ülke i. Bir devletin egemenliği altında bulunan yerlerin topu. esk. Memleket. [Pays — Country]

Ülken, Hilmi Ziya (Doğ. 1901) Profesör. İstanbul'da doğdu. Mülkiye'yi bitirdi. Çeşitli liselerde öğretmenlik yaptı. Sonra üniversite öğretim üyeliğine geçti ve Edebiyat Fakültesi felsefe profesörü oldu. Başlıca eserleri: «Metafizik», «Türk Tefekkür Tarihi», «İbni Haldun», «Farabî», «İçtimaî Doktrinler», «Felsefeye Giriş», «İslâm Felsefesi», «İslâm Felsefesi Tarihi», «Materyalizme Reddiye» dir.

Ülker i. Ast. Boğa burcunda, boyun yerinde bulunan ve adı Alsiyon olan en parlağının etrafında toplanmış 6 ya da 7 yıldızdan ibaret takım. esk. Süreyya. [Pléiades — Pleiades]

ülkü fel. Gerçekte var olmayıp da bir düşünce halinde zihinde yaşatılan ve kendine varılması istenen amaç.

ülkücülük i. ★ 1. Fel. Ülküyü, yani düşüncede var olanı kabul eden, asıl gerçeği insan zihnine mal eden felsefe öğretisi. [Idéalisme — Idealism] ★ 2. Sanatla, ülküyü, yani gerçekten daha güzel olanı yaratmaya çalışan çığır. [İdéalisme — Idealism]

ülser Fr. i. Hek. Kapanmayarak dokuları bozan yara. Bak. ur. esk. Karha. [Ulcère — Ulcer]

ültimatom Lat. i. Bir devletin başka bir devlete yaptığı son ve kesin teklif. Kabul edilmemesi savaşa yol açar. [Ultimatum — Ultimatom]

ültra Lat. «Son derecede, aşırı, üstünde» anlamında bir kelime olup ültramodern, ültraviyole gibi, bazıları dilimize de geçmiş olan Fransızca bir çok kelimenin yapımına girer.

ültramikroskop Fr. b. i. Özel ışık düzeniyle, en ileri büyütmelerde bile kimi kısımları kaçabilen noktaları gösteren çok büyüten mikroskop.

ültraviyole Fr. s. Bir yerden bir yere geçerken mordan çok renk değiştirebilen ve güneş tayfında bulunduğu gibi yapma olarak da elde edilip hekimlikte kullanılan koyu ışınımlara verilen ad. Ültraviyole ışınımlar. [Ultraviolet — Ultraviolet]

ümera Ar. ç. i. 1 ★ Âmirler. ★ 2. Üst subaylar.

ümit Far. i. Umut.

Ümit Burnu Afrika'nın güney ucunda, 1486'da B. Diaz tarafından keşfedilmiş ve ilk defa Vasco de Gama tarafından 1497'de dolanılmış olan burun.

ümmet, -ti Ar. i. Bir peygambere inananların topu.

ümmî Ar. s. Okuyup yazması olmayan, okumasız.

Ümmü Gülsüm Peygamber Muhammed'in üçüncü kızı. Rukiye'nin ölümünden sonra Osman ile evlendirilmişti.

1926-1929 yıllarında muhtelit hakem mahkemesi Türk sekreterliği, bir süre yargıçlık, 6., 7. dönemlerde milletvekilliği, 1943-1946 yıllarında gümrük ve tekel bakanlığı yaptı. 1950'de yeniden milletvekili seçildi. 1950-1952 yıllarında Avrupa Konseyi üye ve başkan yardımcısı olan Ürgüplü, 1952-1955 yıllarında Federal Almanya'da, 1955-1957 yıllarında İngiltere'de, 1957-1960 yıllarında A.B.D.'de, 1960'da İspanya'da büyükelçi olarak Türkiye'yi temsil etti. 1961'den beri senatördür. 1961-1963 yıllarında senato başkanı, 1965 yılında başbakan idi.



S. Hayri Ürgüplü

ürkek s. ★ 1. Çabuk ürken: Tavşan ürkek bir hayvandır. [Craintif — Easily frightened] ★ 2. Çekingen. [Timoré — Coy]

ürkmek f. ★ 1. Korkmak: At, otomobilden ürktü. [Avoir peur — To be frightened] ★ 2. Şaşkınlıkla karışık korku duymak: Hasta öyle zayıflamış ki, halinden ürktüm. [S'effrayer — To fear] ★ 3. (Ağaç) Meyva vermemek: Şeftaliler bu yıl ürkmüş.

ürkü i. Topluluğu kaplayan ortak korku, panik.

ürküntü i. Ürkme duygusu. [Appréhension, crainte, peur — Fright]

ürkürük s. İnsanlardan kaçıp yalnız kalmayı seven (kimse). esk. Merdümgiriz.

ürkütmek f. Ürküntü vermek. [Effrayer — To frighten]

ürodel Yun. i. Zo. Kurbağagillerden, vücutları kelerlerde olduğu gibi uzunca, ayakları kısa ve kuyrukları ince olan ve çoğu suda yaşayan hayvan. [Urodèle — Urodeles]

ürografi Yun. i. Hek. Kana verilen opak bir maddenin idrar yollarını doldurmasına bağlı olarak yapılan röntgen çekimi. Böylelikle en başta idrar yollarındaki taşlar tespit edilmiş olur.

ürolog Fr. i. Hek. Üroloji ile uğraşan hekim.

üroloji Yun. i. Hek. Sidik yolları üzerinde hekimlik bakımından etüt. [Urologie — Urology]

ürpermek f. ★ 1. (Tüyler) Diken diken kalkıp, deri nokta nokta kabarmak. [Se hérisser — To stand on end] ★ 2. Soğuk ya da ani bir korku ya da teessürle titremek. [Frissonner — To shiver]

ürtiker Hek. Kurdeşen. Vücudun herhangi bir maddeye aşırı duyarlı olması sonucu deride kaşıntı, kızartı ve şişkinlikle kendini belli eden rahatsızlık. En güzel örneğini, ısırgan otunun deriye sürülmesi ile açığa çıkan belirtiler meydana getirir.

ürümek f. Havlamak: «İt ürür, kervan yürür». [Aboyer — To bark, howl]

ürün i. Bitkilerden ve hayvanlardan elde edilen yararlı şey. esk. Mahsul. [Produit, récolte — Product, yield]

üryan Far. s. Çıplak.

üryanî i. Hoşaf yapmakta kullanılan, kabuğu soyularak kurutulmuş bir çeşit erik.

üs önek. Üst sıfatının kısaltılmışı olup, eklendiği kelimenin daha yukarı derecelerini anlatır.

üs i. Mat. Bir kuvvete yükseltilmiş bir sayının üzerine yazılan ve kaçıncı kuvvete yükseltildiğini gösteren sayı (5^3 ifadesinde 3 üstür. [Exposant — Exponent]

üs, -ssü i. Ask. Bir savaşta kara, deniz ve hava kuvvetlerini besleyen, özellikle cephane, akaryakıt, tamir ve bakım işlerini yapan yer. Harekât bölgelerine oldukça yakın olan üsler her türlü düşman tehlikesine açık olduklarından silâhla korunur, yardımcı araçlarla desteklenir. [Base — Base]

üsbitken b. s. Başka bir bitkinin üzerinde biten, fakat asalak olmayan. esk. Epifit. [Epiphyte — Epiphytic]

Üsküdar İstanbul'un ilçelerinden biri. Yüzölçümü 186 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 134 979, merkezinin nüfusu 115 163'dür. İlçe toprakları, İstanbul Boğazı'nın Anadolu kesiminde ve Marmara'ya bakan ağzındadır. İstanbul'un eski bir semti ve ikamet yeridir. Nüfusun çoğunluğunu dar gelirli memur, emekli ve esnaf teşkil eder. İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan yolların başlangıç yeri olarak önemlidir. Tarihi M.Ö. VI. yüzyıla kadar uzanır. İran, Makedonya, Roma, Bizans ve Arap istilâları gördükten sonra Yıldırım Beyazıt tarafından alınmıştır. Bizans zamanında Hrisupolis (altın şehir) denirdi. Mihrimah, Şemsipaşa, Yenicami, Kösemvalde, Ayazma, Selimiye, Eskivalde camileri ile birçok çeşme ve sebiller vardır. Selimiye kışlası, III. Selim zamanında yapılmıştır.

üsküf i. (Rumca'dan bozma) Tar. Eski başlıklardan biri. Boru biçiminde ve 60 - 70 cm. kadar uzunlukta olup, başa giyilince yarısı arkaya sarkan yeniçeri börkünün kenarı sırmalısı idi.

Üsküp Kırklareli'nin merkez ilçesi bucaklarından. 6 köylü bucağın nüfusu 6 784, merkezinin nüfusu 3 735'dir.

Üsküp (Yugoslavya) Vardar nehri üzerinde Makedonya'nın merkezi olan bir şehir. Kosova meydan savaşından sonra Osmanlı İmparatorluğu'na geçmiş, 1912'de Sırplar tarafından alınmıştır. 1963 yılında şiddetli bir deprem olmuş ve 2 000 kişi bu depremde ölmüştür.

üslenmek Ar. T. f. Bir yeri kendine üs olarak seçerek orada yerleşmek.

üslûp Ar. i. Oluş ya da yapış tarzı; bir sanatçının, bir sanat türünün ya da bir sanat devrinin özel tarzı.

üslûpçu s. Üslûbu beğenilen yazar.

üsmut, -tu b. i. Fel. Nitelik ve nicelik bakımından hiç değişmeden sürüp giden mutluluk. esk. Saadeti uzma.

üst, -tü i. ★ 1. Bir şeyin göğe doğru olan yanı: Evin üstü. [Le dessus — Top] ★ 2. Bir şeyin bu yandaki kısmı: Toprağın üstü yaş. [Surface — Surface] ★ 3. Bir şeyin dış yüzü: Portakalın üstü pürtük pürtüktür. [Surface — Upper part] ★ 4. Giysi, elbise: Üstünü değiştirmek. [Vêtement — Dress] ★ 5. Birine göre yüksek rütbede olan herkes. Ar. Mafevk. [Supérieur — Superior] ★ 6. «Üst» kelimesi bazı deyimlerde «boyun borcu» anlamına kullanılmıştır: Üstüne almak; üstünden atmak. [Se charger — Upon oneself] ★ 7. Artan, geri kalan kısım: Paranın üstü. Ar. Bakiye. [Reste — Rest] ★ 8. s. Birkaç şeyin birbirine göre göğe daha yakın olanı: Üst kat; üst dudak. [Supérieur — Upper]

üstalize T. Fr. b. i. Coğ. Alizelere karşıt olarak ekvator bölgelerinin havasını kutuplara doğru süren, kuzey yarımkürede güneybatıdan ve güney yarımkürede de kuzeybatıdan esen rüzgâr. esk. Kontralize.

üstat Far. i. Bilgisi, sanatı üstün olan kimse. [Maître — Master]

üst - ben b. i. Bak. bilinç.

üstderi b. i. Anat. İnsan ve hayvanların derisinin üst tabakası. Bitkilerde deri dokusunun en üstteki hücre tabakası. Epiderm, vücudun iç kısmının (iç organların) korunması için: 1° Timsahların, kaplumbağaların, kalkanların, yılanların, kertenkelelerin pul ve kalkanlarını, kuşların bacak ve tırnaklarındaki pulları, kuşların tüyleri, memelilerin kıl, boynuz, gaga, tırnak gibi boynuz maddelerini; 2° Memelilerde ter bezleri, yağ bezleri, süt bezleri (meme), gibi bezleri meydana getirir. [Epiderme — Epidermis]

üstecelik i. (Halk dilinde) Üste verilen şey, üstelik.

üsteğmen b. i. Ask. Teğmen ile yüzbaşı arasındaki rütbe. [Lieutenant — First lieutenant]

üstel s. Mat. Üsü olan, üslü. esk. Üssî. [Exponentiel — Exponential]

üstelemek f. ★ 1. Bir şeyin üstüne eklenmek, katılmak. esk. İnzimam etmek: Parasızlığı bir de hastalık üsteleyince... ★ 2. (Hastalık) Tepreşmek: Sıtması üsteledi. ★ 3. Bir fikir ya da istek üstünde çok durmak; ısrar etmek: Bu cevabı alınca fazla üstelemedim.

üstelik i. ★ 1. Üste alınan ya da verilen şey. [Surplus — Surplus] ★ 2. zf. Fazla olarak, yetmiyormuş gibi: Yedirdi içirdi, üstelik para da verdi. [Par dessus le marché — Moreover]

üstenci i. Başkası için bir iş yapmayı üstüne alan kimse. esk. Müteahhit.

üstenmek f. Bir iş yapmayı üstüne almak. esk. Taahhüt etmek.

üstermek f. Bir işi ya da bir şeyi birinin üstüne bırakmak. esk. İhale etmek, telfiz etmek.

üstesinden gelmek b. f. (Bir şeyi) Başarmak, becermek.

üstlük i. Pardesü.

üstte zf. Daha yukarıda. [En dessus, par - dessus, audessus — Above, on top]

üstübeç i. Kim. Boyacılıkta kullanılan kurşun karbonat. Oldukça şiddetli bir zehir olduğundan, kullanılması bazı kayıtlara bağlıdır. [Céruse — Ceruse]

Üstükran Bak. Çaylar.

üstün ★ 1. s. Benzerlerinin üstünde olan, onları geride bırakmış olan. [Supérieur — Superior] ★ 2. i. Arap alfabesinde bir sessizin açık ve düz (a, e) okunacağını gösteren işaret. esk. Sathî.

üstünde zf. Daha aşağıdakine göre bir şeyin durumunu anlatır: Bulutlar başımızın üstündedir. [Sur — Over]

★ 2. Bir şeyin yüz tarafında, yüzeyinde: Su üstünde yüzmek. [Sur — On]

üstünden zf. Bir şeyin üst kısmından, üst yüzünden, üst tarafından: İpin üstünden atlamak. [Par dessus — Over]

üstünden geçmek b. f. Birinin ırzına geçmek.

üstüne e. Üzerine. [Sur — On]

üstüne oturmak ya da yatmak b. f. Hakkı yokken bir şeyi kendine mal etmek.

üstüne perde çekmek b. f. İsteyerek örtmek, gizlemek: Büyük bir adamın ufak kusurları üstüne perde çekmek gerektir.

üstünlük i. ★ 1. Üstün olma hali esk. Faikıyet. [Superiorité — Superiority] ★ 2. Gra. Sıfatlarda üstün anlam. («Mükemmel» sıfatının «iyi» sıfatına üstünlüğü gibi). esk. Rüçhan. [Superlatif — Superlative]

üstünyapım i. Si. Büyük masraf, reklâm ve gürültülerle çekilip, ender olarak bir sanat değeri taşıyan ticarî filim.

üstüpü İta. i. Kenevir ya da ketenin en kaba telleri. Kalafat, temizlik gibi işlerde kullanılır. [Etoupe — Oakum, mop, tow]

üstüvane Ar. i. Yuvak, silindir.

üst yan b. i. ★ 1. Pınarın üst yanında. ★ 2. Arka, geri: Hikâyenin üst yanı.

üşek i. Vaşak denilen hayvanın ufak bir türü.

üşengen s. Üşenen.

üşenmek f. Kendinde bir gevşeklik duyarak bir işi yapmaya isteği olmamak.

üşmek f. Çokça gelip toplanmak.

üşümek f. Soğuktan rahatsız olmak. [Avoir froid — To feel cold]

üşüntü i. ★ 1. Üşmek eylemi: Karınca üşüntüsü. ★ 2. s. Kalabalık olan: «Üşüntü köpek, mandayı paralar.»

üşürmek f. Üşmek işini yaptırmak.

üşüşmek f. Üşmek.

üşütmek f. ★ 1. (Soğuk) Rahatsız etmek. [Laisser prendre froid — To catch cold] ★ 2. Üşümesine yol açmak.

ütilitarizm Fr. i. Fel. Bir işin doğru olup olmadığını o işteki yarar ile ölçen ahlâk sistemi.

ütmek f. ★ 1. Alazlamak. ★ 2. Oyunda kazanmak. Utmak anlamdaşı.

ütopist Fr. s. Utopyacı. [Utopiste — Utopist]

ütopya Yun. i. Fel. Gerçekleştirilmesi olanaksız tasarı ya da düşünce. esk. Hayali, muhal. [Utopie — Utopia]

ütopyacı i. Fel. Utopyalara kapılan kimse. [Utopiste — Utopist, utopian]

ütü i. ★ 1. Ütmek, alazlamak işi. ★ 2. Kumaşların ve giysilerin buruşuklarını gidermek için bunların üzerinden geçirilen kızgın demir alet. [Fer à repasser — Iron] ★ 3. Bu aletle yapılan iş : Bu kadın, iyi ütü bilir. [Repassage — Ironing] ★ 4. Ütüv.

ütücü i. ★ 1. Sanatı; kumaş, elbise, çamaşır v.b. ütülemek olan kimse. ★ 2. Sanatı, kıllarını yakıp temizlemek suretiyle koyun v.b. paçası hazırlamak olan kimse.

ütülemek f. ★ 1. Ütü ile buruşuklarını gidermek. [Repasser — To iron] ★ 2. Alazlamak.

ütülmek f. Oyunda kaybetmek.

ütülü s. Ütülenmiş, ütü ile buruşukları giderilmiş. [Repassé — Ironed, pressed]

ütüsüz s. Ütülenmemiş ya da ütüsü bozulmuş : Ütüsüz elbise. [Non repassé — Not ironed]

ütüv i. ★ 1. Bulaşıcı hastalıklara uğrayanların giydikleri ve kullandıkları eşyayı, üzerinden buhar geçirerek mikroplarından temizlemek için kullanılan makine. Tephir makinesi. ★ 2. Kimi maddeleri kurutmak için kullanılan ve ısınma donanımı bulunan bir çeşit dolap, kurutma fırını. ★ 3. Hamamlarda terleme halveti.

üvelik i. Zo. Güveler familyasından küçük bir kelebek.

üvendire i. Hizmet öküzlerini dürtmekte kullanılan ucu bizli uzun değnek.

üvey, -i, -si s. «Öz olmayan». [Beau, belle — Step -]

üvey ana b. i. Kendisinden doğmamış olan çocuklara göre, babanın karısı. Bir adamın ilk karısından olan çocuklarına göre, ikinci karısı o çocukların üvey anası olur. [Marâtre — Step - mother]

üvey baba b. i. Kendisinin olmayan çocuklara göre, ananın kocası. Bir kadının ilk kocasından olan çocuklarına göre, ikinci kocası o çocukların üvey babası olur. [Beau père — Step - father]

üveyik i. Zo. Korularda yaşayan ve eti için avlanan; güvercini andırır bir kuş. [Tourterelle — Turtle dove]

üvey kardeş b. i. Birbirlerine göre anaları bir, babaları ayrı ya da babaları bir, anaları ayrı olan kardeşlerden her biri. [Frère utérin, soeur utérine — Step - sister, step - brother]

üveymek f. (Güvercin, kumru gibi kuşlar) Göğsünden ötmek.

Üveysîler Tar. İran'da Safevî ve Avşar Türk imparatorluk hanedanları arasında 7 yıl kadar egemen olan Afgan hanedanı. Kurucusu Mahmut Şah, Kandehar Emiri olan Mir Veysî'nin oğluydu. 1722'de İsfahan'a girerek tahta oturmuş, yerine geçen Eşref Şah ise Nadir Han Avşar'a 3 kez üst üste yenilmiş ve böylece Üveysîler'in İran'daki egemenliği son bulmuştur.

üvez i. ★ 1. Bot. Üvez ağacının muşmulaya benzeyen ve iyice olgunlaştıktan sonra yenen yemişi. [Corme, sorbe — Fowan - berry] ★ 2. Zo. Sivrisineğe benzer bir böcek.

üvez ağacı b. i. Gülgillerden bir ağaç. [Cornier — Fowan - tree]

üye i. ★ 1. Herhangi bir toplulukta bireylerden her biri. esk. Aza. ★ 2. Anat. Organ.

üzengi i. Hayvana binildikte ayak dayamaya yarar demir basamak. Kayışla eyerin iki tarafından asılı bulunur. [Etrier — Stirrup]

üzengi ağası b. i. Tar. Eskiden padişah ata binerken üzengiyi tutan subay. esk. Rikâptar.

üzengilemek f. (Hayvanı koşturmak için) Üzengi ile vurmak.

üzere (üzre) e. ★ 1. Amaç ve niyet anlatır : Gitmek üzere kalktı. [Pour — To, for] ★ 2. Herhangi bir şeyin hemen yapılmakta olduğunu anlatır : Araba hareket etmek üzeredir. [Pour — About, to] ★ 3. Şart anlatır : Bunu akşam geri almak üzere veriyorum. [A condition de — On condition that] ★ 4. Yol ve tarz anlatır : Yukarıda yazıldığı üzere. [Comme, selon, suivant — As, in accordance with]

üzeri i. Bu kelimenin yalın hali üzer olmakla birlikte, ancak isim takımlarında belirtilen halinde «üzeri» biçiminde ele alınır; ondan sonra bunun isim halleri kullanılarak «üzeri, üzerini, üzerine, üzerinden, üzerinde, üzerinin» denir. Yalın halinin anlamı «üst» olduğuna göre üzeri de (bir şeyin) üstü demek olur.

üzerlik i. Sedefotugillerden, yaprakları almaşık, çiçekleri beyaz renkte ve susama benzeyen tohumları acı olan bir bitki. [Peganum hermala — Rue]

üzeyn Ar. i. Anat. Kulacık.

üzgeç i. İşi bitince çekilip alınan ip merdiven. [Echelle de corde — Rope - ladder]

üzgü i. Eziyet, eza, cefa.

üzgülü s. Eziyetli.

üzgün s. ★ 1. Üzülmüş. [Consterné — Sad] ★ 2. Dermansız düşmüş. [Abattu, accablé — Weak]

üzgün balığı b. i. Kayabalığı familyasından, renginden ötürü «mineli balık» da denen, değersiz, ufak bir balık.

üzgünlük i. ★ 1. Üzülmek hali. [Consternation — Affliction] ★ 2. Dermansız düşmek hali. [Abattement, accablement — Weakness]

üzgüsüz s. Eziyetsiz.

üzlük i. ★ 1. Küçük toprak kap. ★ 2. Günlük gibi tütsü olarak kullanılan ve hastalara koklatılan şey.

üzmek f. ★ 1. Bir şeyi, koparmak için, gerip çekerek gevşetmek. [Tourmenter — To strain] ★ 2. Üzüntü vermek. [Tracasser — To torment]

üzn Ar. i. Kulak.

üzücü s. Üzüntü veren. [Angoissant — Sad, saddening]

üzülmek f. ★ 1. Üzmek işine konu olmak. ★ 2. Üzüntü duymak.

üzüm i. Bot. Asmanın glikozca zengin olan, taze ya da kuru halde yenen ve salkım durumunda bulunan meyvası. Suyu ile şira, pekmez, sirke, şarap, rakı gibi gibi birçok içki yapılır. Üzümün biçim ve renk (beyaz, sarı, yeşil, pembe,


ÇEŞİTLİ ÜZÜM SALKIMLARI

kırmızı, mor, siyah) bakımından birçok türleri vardır. Genellikle üzümler iki türe ayrılır: Şaraplık üzümler, sofra üzümleri. Birincilerden en makbulü papaskarası, sofra üzümlerinden en makbulü ise çavuş üzümüdür. Üzüm bağları memleketimizde geniş alanlara yayılmıştır. Taze olarak yetişme bölgelerinde tüketilen, yahut pekmez, bulama ve ispirtolu içkiler gibi çeşitli ürünlere ham madde sağlayan üzümün kurutma çeşitleri de çoktur. En iyi kuru üzüm, Ege bölgesinin (başta Manisa ve İzmir) çekirdeksiz üzümünden elde edilir. Kuru üzüm ürünü, yıllar arasında büyük farklar gösterir. Ege bölgesinin çekirdeksiz kuru üzüm üretimi 1962'de 97 000 ton iken ertesi yıl 60 bine düşmüş, 1964'de 70 bine yükselmiştir. Başka çeşit kuru üzüm üretimi bunun üçte biri kadardır. Bütün taze üzüm üretimimizin ise 3 - 3.5 milyon ton arasında olduğu tahmin edilmektedir. Bu üretimde başta gelen bölgeler; Güneydoğu Anadolu, Ege, İç Anadolu ve Marmara bölgeleridir. [Raisin — Grape]


Üzüm meyvasının toplanışı (Bağ bozumu)

Üzümlü Muğla'nın Fethiye ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 8 184, merkezinin nüfusu 2 066'dır.

Üzümlü Konya'nın Beyşehir ilçesi bucaklarından. 6 köylü bucağın nüfusu 12 814, merkezinin nüfusu 3 909'dur.

Üzümlü Erzincan'ın merkez ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 10 768, merkezinin nüfusu 3 648'dir. Eski adı Cimin'di.

üzümsü s. Bot. Üzüm, frenküzümü, kavun, kuşkonmaz gibi yumuşak, etli ve içi çok çekirdekli olan meyvalara «üzümsüz meyva» (esk. Semeri inebi) denir. [Baie — Berry - bearing]

üzüm üzüm b. zf. Üzmek ve üzülmek fiillerine getirilerek bunların anlamını güçlendirir.

üzüntü i. İstenmez olaylardan doğan ruh tedirginliği. [Angoisse — Sorrow, grief]

üzüntülü s. ★ 1. Bir üzüntüsü olan. [Douloureux — Grievous] ★ 2. Üzüntü veren. [Ambarrassant — Troublesome]

Toplanan üzümlerin, kuru üzüm elde edilebilmesi için sergilenişi







Van gölünde grup

V, v Türk alfabesinin 27. harfi. Sessizlerin 19.'sudur. Sesbilim bakımından dudak sessizlerinin sürekli ve yumuşağıdır.

V Müz. ★ 1. Batı müziği notalarında kemanla çalınacak kısımların işaretidir. ★ 2. Müz. Batı müziği notalarında «çeviriniz» anlamına da gelir. ★ 3. Fiz. «Volt» un kısaltması. ★ 4. Mat. Romen sayılarında 5. Kendisinden önce bir I gelirse 4, kendisinden sonra bir I ile 6, iki I ile 7, üç I ile 8 olur: IV, VI, VII, VIII. ★ 5. Kim. Vanadyum elemanının sembolü.

V 1, V 2 i. Almanlar'ın II. Dünya Savaşı'nda kullandıkları gizli silâhların adı. V 1 özel düzenlerle 250 km. uzağa fırlatılabilen, pilotsuz küçük bir uçaktı. 12 Haziran 1944'de Londra'ya atılmıştı. V 2 14 m. uzunluğunda, 1,70 m. çapında bir füzeydi. 350 km. uzağa atılabiliyordu. İlk V 2 8 Eylül 1944'de Londra yakınlarına atılmıştı.

VA Voltamper kısaltması.

Vaal Güney Afrika'da Orange nehrine dökülen 1 200 km. uzunluğunda bir nehir.

vaal i. Zo. Çift tırnaklıların gerçek gevişgetirenler alt takımının boş boynuzlular familyasının antiloplar alt familyasının bir türü. Gri antilop adı da verilen vaal, 75 cm. yüksekliğinde, ince boynuzlu, yünümsü sık tüyleri açık gri renkte, çok çevik bir hayvandır.

vaat, -di Ar. i. Vaat etme ya da vaat edilen şey.

vaat etmek f. Yapmaya, vermeye söz vermek. [Promettre — To promise]

vabeste Far. s. Olması bir şeye bağlı bulunan: Paranızı almanız, malların satılmasına vabestedir.

vacip Ar. s. ★ 1. Gerekli. ★ 2. Zorunlu olan. ★ 3. i. Müslümanlık'ça yapılması gerekli olan şey.

vade Ar. i. Önel. Bir paranın ödenmesi için belirtilmiş zaman. [Terme — Term, maturity]

vadesi gelmek b. f. Ömrü sona ermek, eceli gelmek. [Echoir — To mature, expire]

vadesiz s. Ödenme için zaman belirlenmemiş.

vadi Ar. i. ★ 1. Koyak. [Vallée — Valley] ★ 2. mec. Alan, yol: Bu vadide hayli konuştu.

Vadi - Seyl Meydan Savaşı 4 Ağustos 1578'de Kuzey Fas'da, Tanca yakınlarındaki Vadi - Seyl'de Türkler'le Portekizliler arasında geçen meydan savaşı. Savaş sebebi, o sırada bütün sömürgeleri aralarında paylaşan İspanya ve Portekiz'in, Fas Arap İmparatorluğu'nu da paylaşmak istemeleridir. Bu savaşta Tunus Beylerbeyi ve Cezayir Beylerbeyi Vekili Ramazan Paşa komutasındaki Türk ordu ve donanmasıyla, İspanya'dan destek gören Portekiz Kralı Don Sebastiano'nun komuta ettiği Portekiz ordu ve donanması karşılaşmış ve savaş Portekizliler'in kesin yenilgisiyle son bulmuştur.

vafi Ar. s. Yeten, yeter. Daha çok «kâfi» kelimesiyle birlikte «yeter de artar bile» anlamına olarak «kâfi vafi» şeklinde kullanılır.

vaftiz Yun. i. Hıristiyanlık'da dine girişin yedi töreninden biri. Katolikliği kabul edenin alnına biraz su serpilmesinden ibarettir. [Baptème — Baptism]

vagina Lat. i. Hek. Döl yatağı yolu.

vagon İng. i. Demiryolu yolcu ya da yük arabası. [Wagon — Railway wagon]

vagonet Fr. i. Dekovillerde kullanılan küçük vagon. [Wagon de decauville — Truck for yards]

vagon - li Fr. b. i. Yataklı vagon.

vagon - restoran Fr. b. i. Lokantalı vagon. [İng. Dining - car]

vagon - rezervuar b. i. Sıvıların taşınması için haznesi olan vagon. Sarnıçlı vagon. [Wagon - réservoir, wagon - citerne — Tan - car]

vagotoni Fr. i. Pnömogastrik sinir (beyinden çıkan çift sinirlerin onuncusu) in sinirsel sisteme etkisiyle meydana gelen rahatsızlık. Bünyesel ve geçici olarak iki türlüdür. [Vagotonie — Vagotony]

vah ü. «Yazık» gibi acınma anlatır ve en çoğu tekrarlı kullanılır: Vah vah, pek yazık oldu.

vaha Ar. i. Çöl ortasında bitkili alan. [Oasis — Oasis]

Vahabîler XVIII. yüzyılda Arabistan'da meydana gelmiş, tarikat niteliğinde bir din akımı ve hareketi. Bu akımın kurucusu Abdülvahap oğlu Muhammed'dir. Muhammed'in görüşü şu idi: İslâmlık, yüzyıllar

içinde eski ve asıl ilkelerinden uzaklaşmış, bozulmuştur. Bundan dolayı, Kur'an dışındaki tüm İslâm davranışları bırakılmalıdır. Peygamber'in mezarı da dahil, İslâm büyüklerinin türbeleri ziyaret edilmemeli, onların gelmiş geçmiş kişiliklerinden yardım ummamalıdır. Vahabî adı ile taraftarları çoğalınca, bunlardan Vahap oğlu Suut adlı biri Mekke ve Medine'yi eline geçirip hemen bütün türbeleri yıktırdı. Haccı yasakladı. Osmanlı Devleti, gittikçe büyüyen Vahabî hareketinin durdurulması için Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'yı görevlendirdi. Mehmet Ali Paşa'nın oğlu Tasım Paşa 5 yıl uğraşmalardan sonra 1818 yılında Vahabîler'i tümden ortadan kaldırıp Arabistan'ı onlardan temizledi.

vahamet, -ti Ar. i. Ağırlık, korkulacak durum, tehlikeli durum.

vahdaniye Ar. i. Fel. Tanrıcılık.

vahdaniyet, -ti Ar. i. Tanrı birliği.

vahdet Ar. i. Birlik.

Vahdeti Derviş Hafız Bak. Derviş Vahdeti.

vahdeti fikir b. i. Fel. Tekdüşüncelik.

Vahdeti, Mehmet Şevket (1833-1871) Hattat. İstanbul'da doğdu. Arap harfleriyle olan eski yazının her türlüsünü güzel yazmakla tanınmış, resim ve hakkâklıkta da maharet kazanmıştır. İstanbul'un çeşitli camilerinde eserleri vardır.

vahdetiye Ar. i. Fel. Bircilik.

vâhi Ar. s. Boş, saçma.

Vahideddin, Sultan Bak. Mehmet, VI.

vahim Ar. s. Ağır, çok korkulu, tehlikeli.

vahime Ar. i. Kuruntu.

vahit Ar. s. Bir, tek.

vahiy, -hyi Ar. i. Din adamına göre, Tanrı tarafından bir fikrin ya da bir emrin peygamberin gönlüne doğdurulması. [Révélation — Revelation]

vahşet, -ti Ar. i. Yabanıllık.

vahşî Ar. s. Yabanıl.

vahşiyane Ar. Far. zf. Vahşice.

vaız, -azı Ar. i. Dinsel öğüt şeklinde yapılan konuşma. [Prédication — Preaching, sermon]

vait Ar. i. Bir şeyi yapmak üzere verilen söz. [Promesse — Promise]

vaiz Ar. i. Dinsel öğüt veren kimse. [Prédicateur — Preacher]

vaka Ar. i. Olgu.

vakaa Ar. zf. Gerçek, gerçi, her ne kadar, ... ise de.

Vakai Hayriyye Tar. «Hayırlı, mutlu, yararlı olay» anlamına gelen söz. Yeniçeriliğin kaldırılması olayı üzerine söylenmiş ve tarihsel bir terim niteliği kazanmıştır. XVII. yüzyıldan sonra çok bozulan, ulus ve devlet için yararlı olmaktan çıkıp, zararlı bir hale gelmiş bulunan; gerilik, tembellik ve fesat ocağı durumuna giren yeniçeri örgütünü II. Mahmut, bir çeşit ihtilâl düzenleyerek 1826 yılında ortadan kaldırmış, bu arada direnme yüzünden on binlerce yeniçeri de öldürülmüştü.

Vakai Vakvak Tar. XVII. yüzyılda, bir ayaklanma yüzünden kesilen başların Sultanahmet alanındaki bir ağaca, meyva gibi asılmaları olayı. IV. Mehmet'in ilk padişahlık yıllarında yeniçeriler ayaklanmış; suçlu gördükleri kimi devlet ileri gelenlerinin öldürülmesini istemişlerdi. Öldürülenlerden bir kısmının başlarını kesip Sultanahmet'deki çınar ağacına astılar. Doğu efsanelerinden birinde, meyvası insan başları olan bir ağaçtan söz edildiği ve adına da «Şeceri Vakvak» dendiği için, bu efsaneyi andıran olaya tarihçiler «Vakai Vakvak» dediler.

vakar Ar. i. Ağırbaşlılık. [Dignité — Dignity]

vakarsız s. Ağırbaşlı olmayan, hafif.

Vakayama (Japonya) Hondo adasında 285 000 nüfuslu bir liman şehri.

vakayi Ar. ç. i. Vakalar. Olaylar.

vakayiname Ar. Far. i. Günlük olayları, zamanları bakımından sıra ile veren tarih kitabı.

vaketa İta. i. İnce bir meşin.

vakfe Ar. i. Bir hareketin geçici olarak durdurulması: Şehitlerin ruhuna bir dakikalık vakfei ihtiram (saygı duruşu).

vakfetmek f. ★ 1. Vakıf haline sokmak. [Faire des legs pieux — To found a trust] ★ 2. Bir şeyin bütününü bir işe vermek: Kendisini bilime vakfetti. [Vouer, se vouer — To devote]

Vakfıkebir Trabzon'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 458 km^2 olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 79 449, merkezinin nüfusu 5 003'dür. İlçe toprakları, Karadeniz kıyısında ince bir kıyı ovasıyla bunun gerisindeki dağlık ve ormanlık alanlardan ibarettir. Fındık, mısır, fasulya, patates ve tütün yetiştirilir. Yağ ve yumurta da önemlidir. Kasaba, doğal bir limandır. Trabzon — Giresun karayolu üzerindedir. Denizcilik Bankası vapurları da uğrar.

vakfiye Ar. i. Bir vakfın şartlarını bildiren kâğıt.

vakıa Ar. i. Olgu.

Vâkıf (Ölm. 1797) Azerî şairi. Aslı Kazak olup Karabağ hükümdarı İbrahim Halil'in saray hizmetinde zekâsıyla tanınmıştır. İran hükümdarı Aka Mehmet'in Karabağ'a hücumu üzerine esir düşerek öldürülmek üzere iken bu hükümdar vurulmuştur Bu suretle kurtulmuşsa da biraz sonra hükümete geçen Batman Kılıç tarafından oğluyla birlikte öldürülmüştür. Üslûbu divan şairlerimizinkine benzer; şivesi Azerî'dir.

vakıf, -kfı Ar. i. ★ 1. Bir din kurumunun ya da hizmetinin sürüp gidesiye yapılması için, belli şartlarla resmî bir şekilde ay-



Vâkıf



Mehmet Şevket Vahdeti

rılıp şu ya da bu şekilde bırakılan mülk ya da para. [Fondation pieuse — Trust, pious foundatiton] ★ 2. s. Bu nitelikte olan (mülk, para): Vakıf paralar. [Trust — Trust]

vâkıf Ar. s. ★ 1. Bilen, haberi olan. [Averti, informé, renseigné — Cognizant, knowledgable] ★ 2. Bir şeyi vakıf haline sokup bu vakıf için gelir kaynakları bırakmış olan (kimse). [Instituteur — Trustor]



Paul Valery

Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütün mazbut vakıfları yönetmek ve mülhak vakıflarla cemaat vakıflarını denetlemek ve başta anıt ve mabetlerin tamir, restorasyon, bakım ve muhafazaları olmak üzere çeşitli hayır işlerini yapmak amacıyla kurulmuş Başbakanlığa bağlı, katma bütçeli, tüzel kişiliği olan idare. 3.3.1924 tarih ve 6760 sayılı Kuruluş Kanunu'na göre yönetilir. Genel Müdürlük, Yönetim Kurulu, Âbide ve Yapı İşleri Başkanlığı, Hayır İşleri ve Mülhak Vakıflar Müdürlüğü, Arşiv Müdürlüğü, başlıca örgütüdür. Merkezi Ankara'da, Başmüdürlüğü İstanbul'dadır. 13 ilde Bölge Müdürlükleri, 7 ilde müdürlükler, 34 il ve ilçede memurluklar, Ayvalık ve Aydın'da Vakıf Zeytinlik İşletmeleri ve (T. Vakıflar Bankası» adlı bir de bankası vardır. Halen 100 milyon sermayeli Taksim Turistik Otelinin inşasına katılmış bulunmaktadır.

vakıfname Ar. Far. i. Vakfiye.

vaki Ar. i. Olan, olmuş.

vaki Ar. s. Koruyucu.

vakit, -kti Ar. i. ★ 1. Bir işe verilen sınırlı zaman: Vaktini iyi kullanmak. [Temps — Time] ★ 2. İçinde olayların birbirini kovaladığı sınırsız zaman: İnsan vaktin nasıl geçtiğini farketmiyor. [Temps — Time] ★ 3. Bir işin yapılmaya başlanacağı an: Yemek vakti; namaz vakti. [Temps; moment — Hour, time] ★ 4. Uygun zaman: Şimdi bunun vakti değil. [Temps, moment — The right time] ★ 5. Hakkında konuşulan devir: Vaktin bilginleri. [Epoque — Then] ★ 6. Belirtilmiş an: Vakit yaklaşıyor. [Temps — Hour] ★ 7. Mevsim: Hasat vakti. [Saison — Season, time] ★ 8. Rahatlık, sıkıntısızlık: Hali vakti yerinde. ★ 9. «Ettiği», edeceği» şeklindeki ortaçlardan sonra getirilerek zaman zarfları yapılır: Geldiği vakit söylerim. [Quand, lorsque — When]

vakit kaybetmeden b. zf. Hemen, derhal.

vakit kazanmak b. f. Daha iyi bir sonuca ulaşmak umuduyla bir işi savsaklamak.

vakitler hayır olsun ü. Günün her saatinde söylenen bir selâm sözü.

vakitli s. Vaktinde olan: Bu, vakitli bir iş sayılamaz. [A temps — Opportune].

vakitli vakitsiz b. zf. Uygun zamanını kollamaksızın, gelişigüzel zamanlarda.

vakitsiz s. ★ 1. Uygun bir zamanda ya da mevsiminde olmayan: Vakitsiz iş. ★ 2. zf. Uygun bir zamanda olmayarak: Bu işi, vakitsiz yaptınız.

vakit vakit b. zf. Ara sıra.

vaktaki Ar. Far. ba. Ne vakit ki, ... diği vakit...: Vakta ki söze başladı.

vaktidir zf. ★ 1. Zamanıdır: Şimdi, çalışma vaktidir. ★ 2. Gerektir: Dertleşmemizin vaktidir.

vaktinde zf. ★ 1. Gerekli zamanda. [A temps — On time] ★ 2. Uygun zamanda.

vaktinde ve yerinde b. zf. En uygun zamanda.

vaktini doldurmak b. f. ★ 1. Memuriyet hayatını tamamlamak. ★ 2. Cezasını tamamlamak. ★ 3. İşe yararlığı kalmamak.

vaktini geçirmek b. f. (Bir şeyle) Uğraşmak: Vaktini okumakla geçiriyor.

vaktini kaybetmek b. f. Boş durmak, hiçbir şey yapmamak.

vakti olmak b. f. Acele gerekmemek: Gitmek için vaktimiz var. [Avoir le temps — To have time]

vakti öldürmek b. f. Sırf vakit geçirmek için anlamsız bir şeyle uğraşmak.

vaktiyle zf. Bir vakitler. Eskiden.

vakum Lat. i .Fiz. Boşluk.

vakur Ar. s. Ağır başlı.

vakurane Ar. Far. zf. Vakarla, ağırbaşlılıkla.

vakvak i. ★ 1. Ördek sesi. ★ 2. Kurbağa sesi.

vakvak Ar. i. ★ 1. Kokain ağacı. ★ 2. Meyvaları insan şeklinde olduğu söylenen efsane ağacı.

vâlâ Far. s. Yüksek, yüce.

Valadon, Suzanne (1867-1938) Fransız kadın ressamı. Bessines - sur - Gartempe'da doğdu, Paris'de öldü. Asıl adı Marie Clementine'dir. Önce bir cambazhanede akrobatlık yaptı. Sonra Degas, Toulouse - Lautrec, Renoir, Puvis de Chavanne gibi ressamlara modellik etti. Degas'nın öğütleri üzerine kendi de resim yapmaya başladı. Sanatçının kendine özgü bir üslûbu vardır. Özellikle canlı renkleri içine alan mükemmel çizgileriyle tanınmıştır. Birçok çıplak, portre ve natürmort yapmıştır.

Vâlâ Nurettin —Vâ - Nû— (1901-1967) Yazar. İstanbul'da doğdu. Galatasaray Sultanisi ve Viyana Ticaret Akademisi'ndeki öğrenimi tamamladıktan sonra Moskova Üniversitesi'ni bitirdi. 1926'da yurda dönünce gazeteci oldu. Aynı zamanda çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı. Akşam, Cumhuriyet, Tercüman, Havadis, Köroğlu'nda fıkralar ve çeşitli konularda yazılar, ayrıca roman ve oyunlar yazdı; çeviriler yaptı. Başlıca eserleri: «Bu Dünyadan Nâzım Geçti», «Korkusuz Murat» dır.

Valdermaras, Augustinas (Doğ. 1883) Litvanyalı devlet adamı. Rus ihtilâlcileri adına 1918'de Almanya ile Brest - Litovsk and-

laşmasını imzalayanlardan biridir. Daha sonra Litvanya başvekili (1920-1929) olmuş, diktatör kesilmiş, 1927'de isyan eden komünistleri şiddetle ezmiştir. 1934 haziranında hükümet darbesinde tevkif ve 12 yıl hapse mahkûm edilmiştir.

vale Fr. i. İskambilde, «oğlan» da denen kâğıt.

Valencia (İspanya) Aynı adı taşıyan bölgenin merkezi olan Akdeniz kıyısında Guadalaviar nehrinin ağzında bir liman şehri. Nüfusu 505 000'dir. Şehir çok verimli bir ovanın ortasında yer almaktadır. Portakal, pirinç yetiştirilir. Şarabı ünlüdür.

Valéry, Paul (1871-1945) Fransız yazarı. Sète'de doğdu, Paris'de öldü. İlk şiirlerini 1898'de yazmaya başladı. Mallarmé'yi, Pierre Louys'i, André Gide'i bu dönemde tanıdı. Şiirleri, sembolistlerin yayımladıkları küçük dergilerde çıkıyordu. Ama 1898'den sonra birdenbire edebiyattan uzaklaştı. Özellikle matematiği derinlemesine öğrendi. Mimarlık ve dans sorunlarını inceledi. 1917'de yeniden edebiyata dönen Valéry «Jeune Parque — Genç Park» adlı şiir kitabını yayımladı. Mallarmé'nin şiirini mükemmelliğe ulaştıran Valéry, düz yazı alanında da estetiğe, siyasete, felsefeye, uygarlığa ve daha birçok büyük konuya değinerek şaheserler bırakmıştır. En önemli eserleri arasında şunları sayabiliriz: «Soirée avec Monsieur Teste — Bay Teste İle Bir Akşam», «Introduction à la Méthode de Léonard de Vinci — Leonardo da Vinci'nin Yöntemine Önsöz», 5 ciltten kurulu «Variété — Çeşitlemeler» dizisi. Valéry'nin «Cimetière marin — Deniz Mezarlığı» adlı şiiri, şiir sanatıyla ilgilenen herkesi etkileyen büyük şiirlerden biridir.

valf İng. i. Musluk.

Valhalla İskandinav mitolojisinde, savaşta ölen kahramanların gittikleri cennet.

vali Ar. i. Bir ilin yönetim mekanizması başında bulunan en yüksek sivil amir. [Gouverneur — Governor]

valide Ar. i. Ana, anne.

Valide Camisi (Aksaray) Abdülâziz'in annesi Pertevniyal Sultan tarafından yol kavşağında Serkis Kalfa'ya yaptırılan caminin adı. Ortaköy, Dolmabahçe camileri tarzındadır.

valide sultan b. i. Eskiden, tahtta bulunan padişahın annesi.

Valide Sultan Camisi (Üsküdar) III. Murat'ın annesi Nurbanu Sultan tarafından yaptırılmıştır. Mimarının, Sinan olduğu söylenir.

valih Ar. s. Şaşırmış, şaşkın.

valinka Rusça i. Müz. Rus gaydası.

Valir Bak. Söğütlü.

valit Ar. i. Baba.

valiz İta. i. Küçük el bavulu. [Valise — Suitcase]

Valkıri İskandinav mitolojisinde, savaşçıları savaşa gönderen, ölecekleri seçen ve ölenleri Valhalla götüren peri.

vallah (vallahi) Ar. ü. «Tanrı şahit olsun», «Tanrı hakkı için» anlamına ant.

Valle Inclan, Ramon del (1869-1936) İspanyol yazarı. İlgi çekici romanları yanında özellikle oyunları dünya edebiyatçıları arasında yankılar yaratmıştır. 1926'dan sonra yazdığı ve «Esperpentos — Korkuluklar» diye adlandırılan oyunlarında gerek fizik gerek maneviyat bakımından sakatlıklarla dolu kişileri canlandırır.

valör Fr. i. Değer.

Valparaiso (Şili) Büyük okyanus kıyısında 274 000 nüfuslu bir liman şehri. Önemli bir ticaret merkezidir. Büyük tersaneleri vardır.

vals Fr. i. Üç zamanlı, döne döne yapılan bir dans. [Valse — Waltz]

vamık Ar. i. Aşık.

vamp İng. i. Si. Tiy. Bak. Femme fatale.

vampir i. Zo. Memelilerin kanatlı kollular takımının küçük yarasalar alt takımının bir familyası Amerika'nın iki yarasasının en büyüğü olan büyük sahte vampirin açılmış kanatlarının eni 75 cm dir. Rengi siyahtır. Bir zamanlar kan emmekle suçlandırılan vampirin tamamen zararsız olduğu anlaşılmıştır. Bu ailenin öbür türü kargı yarasasıdır.

vampir Al. i. ★ 1. Geceleri mezarından çıkarak insanların kanını emdiğine inanılan hortlak. [Vampire — Vampire] ★ 2. Zo. Tropikal Amerika'nın, kan emici bir çeşit büyük yarasası. Meyvalar ve böceklerle geçinen bu yarasa, bunları bulamadığı zaman uyumuş hayvanların ve insanların kanını emer. [Vampire — Vampire]

Van Doğu Anadolu Bölgesi'nde bir ilimiz ve merkezi olan şehir. İl toprakları dağlarla kaplıdır 3 000 m.'yi geçen yükseklik-

Valide Camisi



ler bulunur. Batısında Van ve Erçek gölleri vardır. Hoşap, Karasu ve Küçük Zap'ın suladığı topraklar tarıma az elverişlidir. Hayvancılık ve hayvan ürünleri başlıca gelir kaynağıdır. Şehir, Van gölünün doğusunda, gölden 4 km. uzakta düz bir alanda kurulmuştur. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Ermeniler tarafından yakıldığından, yeniden yapılmıştır. İmar planı 1946'da yapıldı. Tarihi çok eskidir. M.Ö. XIX. yüzyılda Asur Kraliçesi Semiramis zamanında kurulduğu sanılmaktadır. Çeşitli istilâlardan sonra, Çaldıran Savaşı (1514) ile Yavuz Selim tarafından Osmanlılar'a katıldı. Harap halde cami, medrese ve türbeler vardır. Eski Van Kalesi, M.Ö. IX. yüzyılda Orta Asya'dan gelen Urartular tarafından yapılmıştır. Büyük bir kısmı hâlâ ayaktadır. İçinde Osmanlılar'dan kalma cami, medrese ve su sarnıçları vardır. Şehir, karayoluyla önemli merkezlere bağlı olduğu gibi, uçak seferleri de yapılır. Ayrıca Tatvan'la Van arasında vapur işler.


Van Gogh



vanadyum i. Kim. Sembolu V, atom sayısı 23, atom ağırlığı 51 olan 5,5 yoğunluğunda, 1 700 C° de ergiyen beyaz bir maden. Esnekliğini arttırmak için çeliğe katılır. [Vanadium — Vanadium]

Vancouver (Büyük okyanus) Kanada'ya ait bir ada. Nüfusu 167 000'dir. (Kanada) Aynı adı taşıyan adanın karşısında bir liman şehri. Nüfusu 409 000'dir. Önemli bir ticaret ve endüstri merkezidir. Dokuma, besin, gemi yapım endüstrileri ve petrol rafinerileri vardır.

vandalizm Fr. i. Güzel şeyleri kırıp geçirmek isteğini doğuran bir ruh hali. [Vandalisme — Vandalism]

Vandallar Tar. Cermen soylu bir ulus. M.Ö. II. yüzyılda Baltık denizi çevresinden göç ederek şimdiki Almanya'ya yerleşmişlerdi. 5-6 yüzyıl kadar burada kaldılar. M.S. IV. yüzyılda Hunlar'ın gelmesi üzerine güneye indiler; Fransa ve İspanya'da yerleştiler. Buralarda güçlenip V. yüzyılda Batı Roma İmparatorluğu'na son verdiler. Buna karşılık, Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) komutanlarından Belizar da VI. yüzyılda Vandallar'ı, siyasal bir topluluk olarak, ortadan kaldırdı.


E. Vandervelde

Vandamme, General (1770-1830) Fransız general. Cassel'de doğdu. İhtilâl ve imparatorluk savaşlarında, özellikle Austerlitz'de kendini göstermiştir. 1813'de Kulm geçidinde kuşatılarak esir edilmiş ve Sibirya'ya gönderilmiştir.

Vandenberg, Arthur Hendrick (1884-1951) Amerikalı politikacı, diplomat. 1928'de senatör oldu. 1945'de Birleşmiş Milletler temsilciliğine atandı. 1947-1949 yıllarında senato dışişleri komisyonu başkanlığı yaptı.

Van der Goes (1440-1482) Flaman ressamı. 1475'de rahip oldu. 1481'de akıl dengesinde bozukluklar başladı. Geçirdiği krizler arasında resim yapıyordu. Özellikle din konulu resimleriyle tanınmıştır.

Vandervelde, Emile (1866-1938) Belçikalı politikacı. Ixelles'de doğdu. Belçika Sosyalist Partisi şeflerinden biri ve uluslararası sosyalist bürosu üyesidir. I. Dünya Savaşı'nda Belçika kabinesine girmiştir.

Van Doesburg, Théo (1883-1931) Hollandalı mimar ve ressam. 1917'de arkadaşı Mondrian'la «De Stijl - Üslûp» topluluğunu kurdu. Özellikle soyut sanat üzerine yazdığı yazılar önemlidir.

Van Dongen, Kees (Doğ. 1877) Hollanda asıllı Fransız ressamı. Resim yapmayı kendi kendine öğrendi. 1900'de Paris'e geldi. Resim sanatında «Fauves» diye adlandırılan ressamlarla ilişki kurarak bu sanatçılarla beraber sergi açtı. İki dünya savaşı arasındaki dönemde, ünlü kimselerin portrelerini yaptı. Bunların arasında Brigitte Bardot da vardır. «Fovizm» hareketine her zaman bağlı kalan tek ressamdır.

Van Gogh, Vincent (1853-1890) Hollandalı ressam. Groot - Zundert'de doğdu, Auvers - sur - Oise'da öldü. Bir protestan rahibinin oğluydu. Önce, Lahey'de, Londra ve Paris'de tablo satıcılarının mağazalarında çalıştı. Kardeşi Théo da Paris'deki mağazada çalışıyordu. Daha sonra Belçika'da Borinage bölgesindeki bir madende din misyonerliği yapmaya başladı. 1880'de oradan ayrıldı. Sefalet içinde yüzüyordu. 1886'ya kadar Brüksel, Etten, Lahey, Antverp gibi yerlerde dolaştı. Bir yandan dersler vererek geçimini sağlamaya çalışıyor, bir yandan da resim yapıyordu. 1886'da Paris'e kardeşi Théo'nun yanına gitti. Empresyonistlerle tanıştı. 1888'de Arles'da Gauguin'in yanına gitti. O tarihten sonra Van Gogh'da bir dengesizlik başladı. Şuursuzluk krizleri arasında resim yapmaya devam ediyordu. Bu arada Arles, Saint Remy ve Auvers

akıl hastahanelerine yatırıldı. 1890'da Auvers'de tabancayla intihar etti. Van Gogh'un «fovizm», «ekspresyonizm» gibi sanat hareketleri üzerinde çok büyük etkisi olmuştur. Eserleri dünyanın en büyük müzelerindedir.

Van Gölü Türkiye'nin en büyük gölü. Van ve Bitlis illeri arasında bulunur. Yüzölçümü 3 764 km² olup, denizden 1 720 m. yüksekliktedir. En derin yeri 100 m. dir. Suyunda bulunan çeşitli maden tuzları sebebiyle sadece yerlilerin «inci» dedikleri tatlı su kefalı yaşar. Üzerindeki küçük adalardan en önemlisi, Akdamar adasıdır. Burada Ermeniler'in yaptığı manastır ve sarnıçlar vardır. Van ile Tatvan arasında, Denizcilik Bankası vapurları işler.

vangülü b. i. Gülgiller familyasından bir süs bitkisi.

vanilya İsp. i. Bot. Salepgillerden, çiçekleri beyaz ve kokulu olan, tırmanıcı küçük bir bitki ve bunun bazı tatlılara güzel koku vermek için kullanılan yemişi. [Vanille — Vanilla]

Vanî Mehmet Efendi (Ölm. 1686) IV. Mehmet zamanında hünkâr şeyhi namıyla büyük bir nüfuz kazanmış ve adını Boğaziçi'nin Vaniköy'üne bırakmış bir bilgin.

Vanini, Lucillo (1585-1619) İtalyan filozof. Tanrısızlık, müneccimlik ve sihirbazlık suçlarından, Toulouse'da yakılarak öldürülmüştür. Bazı felsefe eserleri vardır.

van kavunu —cep kavunu— b.i. Meyvası basık yuvarlak şekilde, 10 adet muntazam dikili sarı ince kabuklu, turuncu etli, tatlı ve keskin kokulu kavun cinsi.

Vankolu Mehmet Efendi (Ölm. 1592) Arapça'dan Türkçe'ye çevirdiği sözlükle ünlü bilgin. Vanlı'dır. Cevherî'nin «Sahhah» ya da «Sıhah» adlı sözlüğünü Türkçe'ye çevirmiştir. Bu sözlük İbrahim Müteferrika'nın bastığı ilk kitaptır. Daha başka bazı eserleri de vardır.

Vanloo Fransa'da yerleşmiş olan Hollandalı bir ressam ailesinin adı. Jean Baptiste (1684-1745) portreler, mitolojik konulu tablolar yaptı. «Diana ve Endimiyon» adlı tablosu şaheseridir. Carle Vanloo (1705-1765) Jean - Baptiste'in kardeşidir. 1762'de XV. Louis'nin baş ressamı olmuştu. «Renaud et Armide — Renaud ve Armide» şaheserleri arasındadır. İspanyalı Vanloo ve Prusyalı Vanloo diye tanınan ressamlar da aynı ailedendir.

Van Orley, Bernard (1498-1542) Flaman ressam. Bruxelle'de doğdu. Döşemelik kumaş resimlerinde ustadır. Raphael'in resimlediği döşemelik kumaşların yapılmasına da yardımcı olmuştur. En güzel eseri olan «Meryem'in Evlenmesi» Louvre müzesindedir.

vantilasyon Fr. i. Kapalı bir yeri havalandırma işi.

vantilatör Fr. i. Kapalı bir yerde hava akımını ya da değişimini sağlayan, elektrikle çalışan pervane.

vantrilok Fr. i. Sesi karnından geliyormuş gibi konuşmak marifetini gösteren kimse. [Ventriloque — Ventriloquist]

vantuz Fr. i. Zo. Çekmen.

vaporizatör Fr. i. Bir sıvıyı gaz halinde püskürten aygıt. Üstüne lastik bir puvar ya da küçük bir hava tulumbası bağlanmış maden ya da kristal bir kap. Pek çok tuvalet eşyası bu düzende yapılmıştır.

vapur Fr. i. ★ 1. Buhar makinesiyle yürür gemi ise de bugün her türlü makine ile işleyen gemilere de bu ad verilmektedir. [Bateau à vapeur — Steamer, steam ship] ★ 2. Külb. Son derece sarhoş.

var s. ★ 1. Dünyada ya da düşüncede yer alan. Bu sıfat hep yüklem olarak kullanılır ve üçüncü şahıslarda koşaç almayabilir; belirten olması için sonuna «olan» ortacı getirilir. [Existant — Existent, existing] ★ 2. i. Elde bulunan her şey: Bütün varını bu uğurda harcadı. [Biens, fortune — Wealth]

varagele b. i. ★ 1. Herhangi bir makinenin bir doğrultudan gidip gelerek iş gören parçası. ★ 2. İki nokta arasında gidip gelmeyi ya da bir şey taşımayı sağlamak için tellerden ya da iplerden meydana getirilmiş donanım: Karaya oturan gemiye varagele kurdular.

varak Ar. i. Yaprak (bitki, kâğıt yaprağı).

varaka Ar. i. Kâğıt, yazılı kâğıt.

varaklamak f. Varak yapıştırarak yaldızlamak.

varaklı s. Varak yapıştırılarak yaldızlanmış.

varakpare Ar. Far. i. Kâğıt parçası, pusula.

varan s. Benzer olayları sayarken kullanılır: Varan bir, varan iki, varan üç...

varan Ar. i. Zo. Kertenkelelerin bir familyası. Uzunlukları 2 - 3 m. ve kuvvet bakımından küçük timsahlardan geri kalmayan eski dünyanın dev bir kertenkele familyasıdır.

varant Tüccar tarafından bir malın umumî mağaza'ya teslimi üzerine kendisine verilen belge (rehin senedi). Resepise'yle birlikte verilir. (Resepise), malı oradan oraya taşımadan satmak, (varant) ta mala karşılık borç para almak yeteneğini verir. Varant'ın üzerinde malın sahibi, cinsi, miktarı, nitelikleri ve umumi mağazaya teslim tarihi yazılıdır. Varant'ı alan, mala sahip olmaz, satıldığında, verdiği borç parayı tahsil hakkını elde etmiş olur.

Varay Bak. Gediksaray.

varda İta. ü. Den. «Dikkat, savul, destur».

vardakosta İta. i. ★ 1. Eskiden kıyıları koruyan gemilere verilen ad. ★ 2. Külb. İri yarı ve gösterişli kimse.

vardamana İta. i. Gemilerde iskeleden çıkarken tutulan halat.



vanilya bitkisi ve meyvası

Vardar Balkanlar yarımadasında Şardağ'dan çıkarak kuzeyden güneye doğru Sırbistan'ı ve Makedonya'yı sulayan ırmak. Gostivar ve Üsküp'den geçerek Bregalnitsa ve Tserna çaylarını aldıktan sonra Selânik körfezinin dibinde Ege denizine dökülür. Uzunluğu 388 km. dir.

varda topu b. i. Güneşin batmasından sonra artık limana girilmesinin yasak olduğunu haber veren top.

vardavele İta. i. Den. Tutunacak ip.

vardiya İta. i. Den. Gemilerde beklenen nöbet.

Varegler IX. yüzyılın, ikinci yarısında Rusya'ya girerek Finler'i ve Slavlar'ı egemenliği altına alan İskandinavyalı kabile. Şefleri Rurik, grandük ünvanını almış ve Rus İmparatorluğu'nu kurmuştur.

vareste Far. s. Kurtulmuş.

Vargas, Getulio Dornellas (1882-1954) Brezilyalı politikacı. Avukatlıkla hayata atıldı. 1909'da eyalet meclisine girdi. 1911-1919 yıllarında isteğiyle politika dışında kaldı. 1923 ihtilâlinde hükümeti savunma işini örgütledi. Sonra milletvekili seçildi; bir ara maliye bakanlığı, valilik de yapan, Vargas, 1930'da başkanlığa seçilemeyince darbe yaptı. 1945'de çekilmesi için zorlandıysa da 1950'de yeniden seçimi kazandı. 1954'de ordu onu yine çekilmeye zorladığı zaman kendini öldürdü.

varılmak f. (Herhangi biri) Varmak: Oraya 5 saatte varılır.

varış i. ★ 1. Varmak işi ya da tarzı. [Arrivée — Arrival] ★ 2. mec. Gerçeği kavramaya ulaştırabilen güçlü bir anlayış ve seziş. esk. İrfan.

varışlı s. Herşeyi çabuk ve iyi anlayan.

vari i. Zo. Siyah ve beyaz tüylü Madagaskar makisi. [Vari — Vari]

vari Far. zf. (Bazı kelimelerin sonuna getirilir) Tarzında: Amerikanvari. [Comme — -Wise, like-]

varidat, -tı Ar. ç. i. Gelirler, gelir.

varide Ar. i. Gelen evrak.

varikosel Lat. Yun. i. Hek Sperma kordonu toplardamarlarının genişlemesinden meydana gelen varis. [Varicocèle — Varicocele]

varil Fr. i. Küçük fıçı. [Baril — Barrel]

varis Fr. i. Toplardamar genişlemesi. [Varice — Warix]

vâris Ar. s. ve i. Kendisine miras düşen (kimse). [Héritier — Heir, inheritor]

varit Ar. s. Olabileceği akla gelen.

varit olmak Ar. T. b. f. Meydana gelmek.

variyet, -ti T. Ar. i. Varlık.

varlık i. ★ 1. Var olma hali. esk. Mevcudiyet. [Existence — Existence] ★ 2. Var olan şey. ★ 3. İyi yaşayacak kadar geliri yolunda olma hali. [Aisance — Wealth] ★ 4. Önemli, yararlı, değerli şey.



G. D. Vergas

varlıklı s. Zengince ve geliri yerinde olan.

varmak, -ır f. ★ 1. Erişilmek, istenilen yere ayak basmak, ulaşmak, vasıl olmak. ★ 2. Şu ya da bu noktaya gelmek. ★ 3. Hoş olmayan bir sona ermek. ★ 4. Birşeyi iyice anlamak ya da duymak. ★ 5. Acımadan, çekinmeden yapmak. ★ 6. (Kadın) Evlenmek: Kız komşunun oğluna varmış. ★ 7. Bir hale geçmek: Secdeye varmak.

Varna (Bulgaristan) Karadeniz kıyısında 144 500 nüfuslu işlek bir liman şehri. 1444 yılında Türkler, Polonya ve Macaristan'ı bu şehirde yenmiştir.

Varna Savaşı Tar. Osmanlı Devleti'nin, gelişme yıllarında, Avrupa devletlerine karşı kazandığı önemli savaşlardan birinin adı. II. Murat'ın, kendi isteğiyle tahttan ayrılıp yerine bir çocuğun geçmesini fırsat bilen Avrupa devletleri, yeni bir haçlı ordusu kurup doğuya yönelince, devlet ileri gelenlerinin çağrısına uyan padişah, tekrar Osmanlı ordusunun başına geçti. İki tarafın kuvvetleri 1444 yılında Varna yakınlarında savaşa tutuştu. Sonunda, yaptıkları anlaşmayı bozup saldırganlık yapan haçlı orduları büyük bir bozguna uğrayarak yeniden barış istediler.

varol köprüsü b. i. Biyo. Beyinciğin orta çıkıntılarını birleştiren ve beyincikle ilik önünde ve beyin çıkıntılarının gerisinde bulunan büyük çıkıntı. esk. Kantarei varol.

varolma i. Fel. Madde olarak bulunmak hali. esk. Vücut, mevcudiyet. [Existence, être — Existence, being]

varolmak f. Fel. Madde olarak bulunmak. esk. Mevcut olmak. [Exister — To exist]

varoluşçuluk Fel. Bak. egzistansiyalizm.

varoş i. Macarca Tar. Bir şehir ya da kasabada sur dışı olan mahalle. [Citadelle, faubourg — Suburb]

Varro, Terentius (M.Ö. III. yüzyıl) Roma yüksek hâkimi. M.Ö. 216'da Hannibal'e karşı Cannes muharebesini kaybetmiştir.

varsağı i. (Halk edebiyatında) Bir çeşit kayabaşı (türkü).

varsam i. Zo. Dikenli yüzgeçlilerin çarpanbalığıgiller familyasının bir türü. 12 - 13 cm. uzunluğunda, her bir solungaç kapağında uzun ve iğne sivriliğinde ve dibinde zehir bezleri bulunan birer dikeniyle ilk sırt yüzgeçinde de ufak beş dikenleri olan bu balığa basıldığında ya da elle tutulduğunda zehirli dikenlerin batmasıyla şiddetli bir acı meydana gelir. Akdeniz'le Büyük Britanya adaları, arasındaki sığ sularda kumların içine gizlenir.

varsayım (varsayış) b. i. Man. Bir olayı ya da bir takım olayları açıklayabilmek için gerçek gibi kabul edilen ilke; deneyle henüz yeter derecede temellenmemiş fakat temellendirileceği umulan kuramsal fi-

kir. esk. Faraziye. [Assomption, hypothèse — Hypothesis, assumption]

varsaymak f. Bir olgunun sonuçlarından yararlanabilmek ya da bu sonuçlar üzerinde fikir yürütebilmek için, onu olmuş ya da olacak saymak. esk. Farz etmek. [Admettre — To assume]

Varşova Polonya'nın başkenti. Vistül nehri üzerinde 1 203 000 nüfuslu bir şehirdir. Büyük bir endüstri ve yönetim merkezidir. Ağır endüstri, dokuma, maden, kimya endüstrisi gelişmiştir. 1794 yılında şehrin Ruslar tarafından işgali Polonya'nın bağımsızlığının sonu olmuştur. 1806'da Fransa tarafından alınmış ve 1815 yılına kadar, Napoléon tarafından kurulan Varşova Büyük Dükalığı'nın merkezi olmuştur. 1831 yılında tekrar Ruslar'ın eline geçmiştir İki dünya savaşında da önemli rol oynamıştır. 1915-1918 ve 1939-1944 yılları arasında Almanya tarafından işgal edilmiştir. 1931 yılında 1 179 500 olan nüfusu, 1949 yılında II. Dünya Savaşı yüzünden 607 000'e düşmüştür.

varta Ar. i. ★ 1. Uçurum. ★ 2. mec. Tehlikeli durum.

Varto Muş'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 417 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 33 426, merkezinin nüfusu 2 807'dir. İlçe toprakları çok engebelidir. En önemli yükseklik kuzeydeki Bingöl dağlarıdır (3 250 m.). Murat suyu ve kollarının suladığı topraklar ekime az elverişlidir. Tahıl, nohut ve patates yetiştirilir. Başlıca geçim kaynağı hayvancılıktır. Kasaba gelişmemiştir. 1966 yılındaki deprem büyük hasar yapmıştır.

varyant Fr. i. Bir yazarın herkesçe bilinen bir metnine karşı olan bir başka metin: İliada'nın varyantını inceleyin.

varyasyon Fr. i. Müz. Belli bir temayı, değişik armoni, melodi ve ritmle süsleyerek yeniden çalma. [Variation — Variation]

var yemez b. s. mec. Cimri.

varyete Fr. i. Çeşitleri sık sık değişen şarkı, dans, cambazlık, hokkabazlık gibi gösterilerin tümü. [Variété — Variety - show]

varyos Lat. i. Ağır taşçı çekici.

vasat, -tı Ar. s. ★ 1. Büyükle küçük, iyi ile kötü arası, orta, ara. ★ 2. i. Fel. Ortam.

vasateyn Ar. ç. i. Mat. Orantıda ortalar.

vasatî Ar. s. Ortalama, orta.

Vasco De Gama Bak. Gama.

vasfı mümeyyiz Ar. b. i. Belirleyici nitelik.

vasfî Ar. s. Niteleyen.

Vasfi Paşa, Mustafa (1857-1905) Asker. Erzurum'da doğdu. İstanbul'un Topçu Harbiyesi'ni bitirdi. Son görevi çini fabrikası müdürlüğüdür. Buraya atandığı zaman generalliğe yükselmiştir.

Vasgirt Bak. Pınarlar.

vasıf, -sfı Ar. i. Nitelik.

vâsıf Ar. s. Niteliklerini belirten, niteliklerini anlatan.

Vasıf Bey, Enderunlu Osman (Ölm. 1824) Şarkılarıyla tanınmış divan şairi. İstanbullu'dur. Çocukluğunda Enderun'a alınarak anahtar ağalığı, kiler kethüdalığı gibi saray hizmetlerinde bulunduktan sonra emekli olmuştur. Divanı basılmıştır. Bir ata sözü gibi hatırlarda kalan «Ateş kenarı kış gününün lâlezarıdır» mısraı onundur.

Vasıf Bey, Hüseyin (1872-1929) Biyografyaya dair eserleriyle tanınmış kalem adamı. İstanbullu'dur. İstanbul Rüsumat başmüdürlüğünden emekli olmuştur. «Sefinei Evliyayı Ebrar» adlı 5 büyük ciltlik kitabı önemlidir.

Vâsıf Çınar, Hüseyin (1895-1935) Politikacı ve devlet adamı. İzmir'de doğdu. İzmir idadisinden sonra hukukta okumuş, İzmir'de öğretmenlik yapmış, 1915-1918 arasında yakın arkadaşı Mustafa Necati ile birlikte İzmir'de özel Şark Mektebi'ni yönetmiştir. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinde «Reddi İlhak Cemiyeti» ni kurarak ve Balıkesir'de millî mücadeleye katılmıştır. Orada çıkan «İzmir'e Doğru» gazetesine ateşli makaleler yazmıştır. Şehrin kurtuluşundan sonra İzmir'e maarif müdürü, sonra Maarif Vekâleti hususî kalem müdürü olmuştur. Saruhan ve İzmir milletvekilliklerinde, İstiklâl Mahkemesi müddeiumumiliğinde, Prag ve Peşte elçiliklerinde, Roma ve Moskova büyükelçiliklerinde bulunmuştur. Çınar soyadı Atatürk tarafından verilmiştir. Moskova'da ölmüş, cenazesi Ankara'ya getirilerek kendisinden 6 ay önce ölen Mustafa Necati'nin yanına gömülmüştür.

Vâsıf Efendi, Ahmet - Vakanüvis (Ölm. 1806) Bağdat'da doğdu. Elçilik ve reisülküttaplık gibi devlet hizmetlerinde bulunmuş bir tarihçi. Reisülküttap (yani dışişleri bakanı) lığı 1805'dedir. «Mahasinül - Âsar ve Hakayikül - Ahbar» adlı eseri basılmış, Fransızca'ya da çevrilmiştir.

vasıflandırmak f. Nitelemek.

vasıl, -slı Ar. i. ★ 1. Ulaştırma, birleştirme. ★ 2. Gra. Ulama.

vâsıl Ar. s. Ulaşan, varan.

vasıta Ar. i. ★ 1. Araç. ★ 2. Aracı anlamdaşı. ★ 3. Aracılık.

vasi i. Huk. Vesayet altına alınan kişi üzerinde vesayet hakkına sahip olan kimse. [Tuteur — Guardian, tutor]

vâsi, -i Ar. s. Geniş, engin.

vasilik i. Vasi olanın hali, vasinin gördüğü iş. [Tutelle — Guardianship]

vasiyet i. Huk. Miras bırakan kişinin, öldükten sonra mirasının bölüştürülmesi konusunda dilekte bulunması. Bu dilekleri saptayan hukuk belgesine de vasiyetname denir. [Testament — Will, testament]

vasiyet etmek b. f. Öldükten sonra yapılmak


Vasıf Efendi


H. Vasıf Çınar

üzere birşey istemek ya da bırakmak. [Tester — To make o.'s will]

vasiyetname Ar. Far. i. Yazılı vasiyet. [Testament écrit — Written will]

Vaskovan Bak. Akçapınar.

vasletmek Ar. T. f. Ulaştırmak, birleştirmek.

vassaf Ar. s. Nitelendiren, niteliklerini anlatan.

Vassaf Efendi, Abdullah (Ölm. 1760) Bilgin ve şair olarak da tanınmış bir şeyhülislâm. Kadılıklarda, Anadolu ve Rumeli kazaskerliklerinde bulunduktan sonra Üçüncü Osman zamanında 1754'de 5 ay kadar şeyhülislâm olmuş ve ihtiyarlığından dolayı Emirgân'daki yalısına çekilerek yaşı yüze yaklaşmış olduğu halde ölmüştür. Divançesi ve ahlâka dair 500 beyitlik «Hayali Behcetarâ» adlı manzum bir eseri vardır.


vatoz

vassal Fr. s. ve i. Ortaçağ'da Fransa'da derebeyinin maddî ve manevî esareti altında bulunan (kimse). [Vassal — Vassal]

vassallık Fr. T. i. Huk. Devletler arasında Ortaçağ'dan kalma bir politik buyrukluk şekli. Vassal devletlerin ortak nitelikleri, dış egemenlikten yoksun olmaları ve haraç vermeleridir. Bulgaristan, 1878'den 1908'e kadar Osmanlı Devleti'nin bir vassali idi. [Vassalite — Vassalage]

vaşak i. Zo. Etoburların kedisiler alt takımının kediler familyasının bir alt familyası. 90 cm. uzunluğundadır. Karda kolayca yürür. Siyah beneklerle süslü kır ya da grimsi kahverenginde uzun ve yumuşak tüylü, çok değerli kürkü için avcılar tarafından çok aranır. Amerika'nın insan girmez ormanlarında yaşar. [Lynx — Lynx]

vatan Ar. i. Yurt. [Patrie — Native country]

vatana hiyanet b. i. Huk. Devletin varlığını bozucu ya da tehlikeye düşürücü fiiller. Devletin şahsiyeti aleyhine cürümler genellikle vatana hiyanet suçu olarak kabul edilir. Türk hukuku yönünden, «Hiyaneti Vataniye Kanunu» yurda hiyaneti tarif etmektedir. Bir suçun yurda hiyanet niteliği taşıması, cumhurbaşkanının sorumluluğu yönünden rol oynar. Cumhurbaşkanı sadece bu tür suçlardan dolayı sorumlu tutulur. [Trahison — Treason]


L. N. Vauquelin

Vatan Cephesi 27 Mayıs 1960 öncesi, D.P. tarafından kurdurulan ocakların tümüne verilen ad. Resmen olmamakla beraber D.P.'ye bağlıydılar. 27 Mayıs 1960'dan sonra antidemokratik ve Anayasa'ya aykırı olduğuna hükmedilen bu kuruluşlar, kapatılmıştır.

vatandaş Ar. T. i. Yurttaş. [Citoyen — Citizen, national]

vatandaşlık Ar. T. i. Huk. Gerçek kişileri bir devlete bağlayan hukuki ilgi. 403 sayılı Vatandaşlık Kanunu'na göre, Türk vatandaşlığı, doğumla, doğum yeri itibariyle, evlenmeyle ve Bakanlar Kurulu kararı ile kazanılabilir. Türkiye içinde ya da dışında, Türk babadan ya da evlilik dışında Türk anadan doğanlar Türk vatandaşı sayılırlar. Yabancı ile evlenerek kocasının tabiiyetine girenler, vatandaşlıktan çıkmak istemi üzerine Bakanlar Kurulu'nca karar verilenler, vatana bağlılıkla bağdaşamayan eylemlerde bulunanlar vatandaşlıktan çıkarlar ya da çıkartılırlar. [Nationalité — Citizenship]


W. R. Vaughan

vatanî Ar. s. Yurtsal.

vatanperver Ar. Far. b. s. Yurtsever.

vatan vazifesi b. i. Askerlik hizmeti.

vaterpolo İng. i. Takım halindeki yüzücüler arasında su içinde oynanan top oyunu: Sutopu. [Water - polo — Water - polo]

Vatikan 1929'da yapılan Latran anlaşmasıyla yönetimi Papa'ya verilen dinî ülke. Yüzölçümü 44 hektardır. Saint - Pierre bazilikası, Vatikan sarayı, müştemilâtı, müzesi ve bahçesinden meydana gelir. Nüfusu 1 000'dir. Ahalisini 15 ayrı ulustan insanlar teşkil eder. Bütün dünyadaki katolik kiliselerinin merkezidir.

vatka İta. i. Elbisede omuzu besleyen pamuk.

vatman İng. i. Elektrikli tramvay sürücüsü. [Wattman — Wattman]

vatoz Yun. i. Zo. Kıkırdaklı balıklar alt sınıfının özkedibalığı,giller familyasının bir türü. Bütün Avrupa kıyılarında yaşar. Kuyruğu gövdesinden biraz uzundur. Derisi pürtüklü ve dikenlidir.

Vatutin, Nikolaf Fodoroviç (1901-1944) Rus generali. 1917 ihtilâline katıldıktan sonra Kızıl Ordu'ya giren Vatutin, 1939'da Mareşal Timoçenko'nun kurmay başkanlığını yapmıştır. 1943-1944 kış taarruzları esnasında I. Ukrayna cephesi komutanı olmuş; hastalandığı için yerine Zukov getirilmiştir.

Vaud [Alm. Waadt] İsviçre'de 464 700 nüfuslu kanton. Merkezi Lausanne'dır. Verimli bağları vardır. Hayvan yetiştirilir. İpekçilik, saatçilik, kerestecilik, çikolatacılık başlıca endüstrileridir.

Vaughan, Williams, Ralph (1872-1958) İngiliz bestecisi. Krallık müzik kolejinde eğitim gördü. Max Bruch ve Ravel'in öğrencisidir. Eserlerinde eski İngiliz halk motiflerini işledi ve değerlendirdi. Ünlü eserleri: «Londra Senfonisi», «Hugh The Drover», «Riders to the Sea» ve «Green Leaves Üzerine Fantazya» dır.

Vauquelin, Louis Nicolas (1763-1823) Fransız kimyacısı. Organik cisimlerin analizi, kristaller ve kristalleşmeler üzerine önemli eserler yazmıştır.

vaveyla Ar. i. Çığlık.

vay ü. ★ 1. Şaşma anlatır: Vay, sen burada mıydın? ★ 2. Ağrı, acı anlatır: Vay başım vay! ★ 3. Bir şeyin ya da bir kimsenin kötü bir sona uğrayacağını anlatır. (Fiil gibi, -e halinde nesne alır): Vay o gibilerin haline!

vaybabamcılık i. Yaşlı ve saf görünüşlü birini, eskiden beri tanırmışçasına boynuna sarılarak şaşırtmak yoluyla yapılan bir çeşit yankesicilik.

vazelin Alm. i. Ham petrolden çıkarılan ve 31° C de ergiyen bir çeşit mineral yağ. [Vaseline — Vaseline]

vaz'etmek Ar. T. f. Koymak, yerleştirmek.

va'zetmek Ar. T. f. Din üzerine öğüt vermek. [Prêcher — To preach]

vazgeçmek b. f. Kendi hakkı saydığı bir şeyi artık istemez olmak: Ben bu paradan vazgeçtim; ya da yapageldiği bir şeyi artık yapamaz olmak. [Renoncer, abandonner — To give up, forego]

vazgeçti b. i. İki kişi arasında geçmiş bir anlaşmazlık: Senin onunla bir vazgeçtin mi var?

vazgelmek f. Vazgeçmek.

vazı Ar. i. Koyma, yerleştirme.

vâzı Ar. s. Koyan.

vazıh Ar. s. Açık, aydın, belli.

vazıhamil, -mli Ar. b. i. Doğurma.

vazıikanun Ar. b. i. Kanun koyucu.

Vazıldan Bak. Mursal.

vazıyet Ar. b. i. Elkoyma.

vazife Ar. i. ★ 1. Görev. ★ 2. Ödev.

vazifeşinas Ar. Far. b. s. Görevini bilen, görevine bağlı.

vazistaz Alm. i. Pencere ya da kapı üzerinde bulunan açılır kapanır kısım. Havanın değiştirilmesine yarar.

vaziyet Ar. i. ★ 1. Durum. ★ 2. Konum.

vazo İta. i. İçine çiçek yerleştirilen ya da sırf süs diye bir köşeye konulan, süslüce ve değerli kap. [Vase — Vase]

ve Ar. ba. İki kelime ya da iki cümle arasına girerek aralarında birliktelik ya da ardışıklık olduğunu anlatır: Ben ve sen; iyi ve sağlam; geldi ve gitti. [Et — And]

veba Ar. i. Hek. ★ 1. Keşfeden Fransız doktor «Yersin» in adından «Yersin basili» denilen ve hasta sıçanların pireleriyle insana geçen bir mikrobun meydana getirdiği bulaşıcı, ateşli ve öldürücü hastalık. [Peste — Plague] ★ 2. Bazı hayvan hastalıklarına da «veba» denir: Sığır vebası, domuz vebası. [Peste — Plague]

vebal Ar. i. Doğru olmayan bir hareketin manevî sorumluluğu.

veca, -ı Ar. i. Ağrı.

vecahet Ar. i. Yüz güzelliği.

vecazet Ar. i. (Söz için) Kısa ve anlatıcı oluş.

vecdi Ar. s. Vecitle meydana gelen.

vecibe Ar. i. Dinin, kanunun, ahlâkın, yerine getirilmesini gerektirdiği şey: Ödev, boyun borcu. [Obligation — Obligation]

vecih, -çhi Ar. i. ★ 1. Yüz, çehre. ★ 2. Yol, tarz: Bu veçhile; her veçhile, hiçbir veçhile.

vecihi Ar. s. Soylu. esk. Asil.

vecit, -cdi Ar. i. Psi. Esrime.

veciz Ar. s. Kısa ve anlatımlı (söz).



Vatikan

vecize Ar. i. Özlü söz, uzsöz. [Devise, maxime — Maxim, epigram]

veçhe Ar. i. Taraf, yön.

veda, -ı Ar. i. ★ 1. Ayrılışta selâmlaşma, «Allahaısmarladık» deme. [Adieux — Farewell]

veda etmek b. f. Ayrılırken Allahaısmarladık demek. [Se faire des adieux — To bid farewell]

Veda Haccı Tar. İslâm peygamberi Muhammed'in yaptığı son hac. Muhammed, hicretinin (göçünün) onuncu yılında pek kalabalık bir kafile ile Medine'den Mekke'ye gitti. Orada her taraftan gelmiş pek çok Müslüman vardı. Onlarla üç kez önemli konuşma yapan peygamber, bundan böyle Müslüman olmayanların Kâbe'ye gelmelerini yasakladı. İslâmlar'ın kendisinden sonra tutmaları gereken yolları anlattı. Üstü örtülü olarak artık kendisinin de buraya son gelişi olduğunu bildirdi. Medine'ye dönüşünden 3 ay kadar sonra da öldü (632).

vedalar Hintliler'in kutsal kitapları. Şanskrit dilinde yazılmış olan vedalar; Rig-Veda, Sama - Veda, Yacur - Veda ve Atharva - Veda adlarında 4 kitaptır.

vedalaşmak f. Birbirini uğurlamak, karşılıklı olarak «Allaha ısmarladık» ve «güle güle», «selâmetle» demek. [S'entre - saluer — To take leave, to bid adieu]

Vedanta Hindistan'ın altı büyük felsefe sisteminden sonuncusu. Bugünkü din olan Mecusiliğin temelidir ve vedaların metafizik ve mistik anlayışlarını amaç edinmiştir.

vedat Ar. i. Dostluk.

vedet Fr. i. ★ 1. Den. Gözleme işinde kullanılan küçük ve hızlı savaş gemisi. ★ 2. Sinema yıldızı.

vedia Ar. i. Birine emanet olarak bırakılmış şey.

vedre i. İçine süt sağılan kap.

vedut Ar. s. ve i. Kendisine pek sevgi beslenen kimse (Tanrıya verilen isimlerdendir).



Lope de Vega



Vehip Paşa



D. V. de Silva Velasquez

Veen, Otto Van —ya da Otto Venius— (1556-1634) Hollandalı ressam. Rubens'in hocasıdır. Dinsel tablolar yapmıştır.

vefa Ar. i. Sevgide sebat.

Vefa, Ahmet (1868-1901) Şair. Şair İsmail Safa'nın kardeşidir. İçli bir şair olduğunu gösteren şiirleri küçük kardeşi Ali Kâmi Akyüz tarafından 30 sayfalık bir kitap halinde «Eş'arı Vefa» adıyla yayımlanmıştır.

vefadar Ar. Far. s. Vefalı.

vefakâr Ar. Far. s. Vefalı.

vefalı s. Sevgide sebat eden.

vefasız s. Sevgide sebatsız, dostlarını kolay unutan.

vefat, -tı Ar. i. (İnsan için) Ölme, ölüm.

vefat etmek b. f. Ölmek.

vefik Ar. s. Arkadaş, yoldaş.

vega Ar. i. Kavga.

Vega, Lope de (1562-1635) İspanyol oyun yazarı. 2 000'i aşkın oyun yazmıştır Bir romanı, şiirleri ve çevirileri de vardır. «Çılgın Dünya» adlı oyunu Türkiye'de oynanmıştır.

Vega, Ventura de la (1807-1869) İspanyol şairi. Buenos Aires'de doğmuş, orada ölmüştür. Klasik ölçüde lirik şiirlerin ve «El Nombre da Mundo» adlı komedinin yazarıdır.

Vegetius, Flavius Vegetius Renatius IV. yüzyıl sonunda İstanbul'da yaşamış Latin şairi. «Askerlik Sanatbilimi» adlı eseri ün kazanmıştır.

vehbî Ar. s. Tanrı ya da yaradılış vergisi olan.

vehbiye Ar. i. Fel. Doğuştancılık.

vehham Ar. s. Fazla vehimli.

vehim, -hmi Ar. i. Kuruntu, kurgu.

vehip Ar. i. Asalet ve şeref sahibi, cömert kimse.

Vehip Paşa (1877-1940) Asker. Yanya'da doğdu. Harbiye'yi kurmaylıkla bitirdi. Balkan Harbi'nde Yanya kumandanı iken Yunanlılar'a esir düştü. I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale güney grubu komutanlığı yapmıştır. Mütarekede hapsedildi, sonra İtalya'ya kaçmış, Almanya, Romanya, Yunanistan ve Mısır'da bulunmuş, İtalyan - Habeş Savaşı'nda Habeş ordusunda kumandanlık etmiştir.

vehle Ar. i. An, lâhza.

vehleten Ar. zf. Birdenbire, ansızın.

vejetalin Fr. i. Bazı bitkilerden çıkarılan ve sadeyağ yerine kullanılan katı yağ. [Végétaline — Vegetaline]

vekâlet Ar. i. ★ 1. Huk. Bir kişinin diğer bir kişi adına bir işin yönetimini ya da bir hizmetin görülmesini gerektiren sözleşme. Vekil sözleşmede belirtilen sınırlar içinde hareket edebilir. [Mandat — Power of attorney] ★ 2. Bakanlık.

vekâleten Ar. zf. (Birine) Vekil olarak.

vekâletmeap Ar. b. i. Eskiden, sadrazama verilen san.

vekâletname Ar. Far. i. Birisine vekillik verildiğini belirten ve genellikle noterlikçe onanan yazılı kâğıt. [Acte de procuration — Act of agency]

vekâletpenahı Ar. Far. i. Eskiden, sadrazama verilen san.

ve kıs alâ hâza Ar. zf. Ve böylece daha başka benzerleri.

vekil Ar. i. ★ 1. Bir kimsenin, kendi adına hareket etmek yetkisini verdiği kimse. [Représentant, fondé de pouvoir — Agent, attorney, representative] ★ 2. Bakan. [Ministre — Minister, secretary]

vekilharç Ar. b. i. Bir konağın alışverişini yapmakla görevli kimse. [Majordome — Stewart, majordomo]

vekili mutlak b. i. Eskiden, sadrazam.

velâdet Ar. i. Doğum.

Velasquez, Diego Velasquez de Silva (1599-1660) İspanyol ressamı. Sevil'de doğdu, Madrid'de öldü. Önceleri Caravaggio ve Ribera'nın etkisinde natürmortlar yaptı. Kral ailesine bağlı kişilerin portrelerini yapmakla görevlendirildi. 1628'de Rubens'le tanıştı. İtalya'ya gitti. 1651-1660 yılları arasında Madrid'de yaşadı. Şaheserlerinden bir kısmını bu dönemde yarattı. Dünyanın en büyük ressamlarından biri olan Velasquez, teknik bakımdan eşsiz bir sanatçıdır. Eserleri dünyanın birçok müzesine dağılmış olmakla beraber şaheserlerinin büyük kısmı İspanya'daki Prado ve Escurial müzelerindedir. «İçki İçenler», «Yelpazeli Kadın», «X. Innocent'ın Portresi», «Aynaya Bakan Venüs», şaheserlerinden bazılarıdır.

velâyet Ar. i. Huk. Çocuğun rüşte erişinceye kadar, ana ve babasının gözetimi ve denetimine bağlı olduğu rejim. Velâyet hakkına sahip olan ana ve babaya veli denilir. Velâyet hakkı, çocuktan itaat isteme, çocuğun adını tespit, meslek terbiyesi. din terbiyesi verme, cezalandırma, temsil yetkilerini verir. Veliler çocuğu yetiştirmekle yükümlüdür. Velâyet hakkının kötüye kullanılması durumunda bu hak yargıç kararı ile kaldırılabilir. [Garde — Trusteeship, guardianship]

veledi zina b. i. Gayri meşru çocuk, piç. [Bâtard — Bastard]

velehüeyzen Ar. zf. «Bu da öyle» demek olup eskiden, bir kıtanın, daha evvelki kıta gibi aynı şaire ait olduğunu göstermek için kullanılırdı.

velena İta. i. Yelken gemisinde iki direk arasına floklar hizasında gerilen üçgen şeklinde yelken.

velense i. Bir yüzü uzun tüylü kalın ve ağır battaniye.

velet Ar. i. ★ 1. Çocuk. ★ 2. Oğul: Bizim veledi yakında sünnet edeceğiz. ★ 3. Külb. (Veledi zina kısaltması olarak) Piç.

Velet, Bahaeddin (Ölm. Hic. 928) Hârzem'-in öteden beri bilim adamları yetiştirmekle tanınmış eski bir Türk ailesinin oğlu ve devrinin büyük bilgini. Mevlâna Celâleddin Rumi'nin babasıdır. Bahaeddin, bugün bilinmeyen bazı önemli nedenlerle, yaşadığı Belh şehrinden ayrılarak oğlu ile birlikte önce Hicaz'a gitmiş, sonra Şam yoluyla Anadolu'ya gelerek Konya'da yerleşmiştir. Bahaeddin'in yalnız Konya'da değil, bütün Anadolu'da az zamanda büyük bir ün kazandığı ve bu arada Selçuk hükümdarı Sultan Alâeddin Keykubad'dan saygı ve sevgi gördüğü bilinmektedir.

velev Ar. e. Ve hattâ : Bu sözü söylemedim, velev (velev ki) söylemiş olsam ne çıkar?

velfecir, -ri Ar. i. «Gözleri velfecri okuyor» deyiminde geçer. Gözlerinde kurnazca bir zekâ parlayanlar için söylenir.

veli Ar. i. ★ 1. Bir çocuğun her çeşit davranış ve halinden sorumlu olup ona karışan kimse. ★ 2. Ermiş, eren. esk. Çoğulu: Evliya.

veliaht Ar. b. i. Yaşamakta olan hükümdar tahttan vazgeçince ya da ölünce onun yerine tahta geçecek olan yakını. [Héritier du trône, prince héritier — Crown-prince, heir to the throne]

Velid (668-1715) Emeviler soyunun adı kötüye çıkmamış hükümdarlarından biri. Abdülmelik'in oğludur. Babasının ölümü üzerine 705 yılında halife oldu. Zamanında Arap - İslâm Devleti çok gelişti. Birçok eser arasında, Şam'daki ünlü «Emeviyye Camisi» ni de yaptırmıştır.

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet (Doğ. 1904) Profesör. İstanbul'da doğdu. Ankara Hukuk Mektebi'ni bitirdikten sonra Neuchatel, Berlin ve Roma üniversitelerinde okudu; doktorasını Neuchatel'de yaptı. Başlıca eserleri : «Medenî Hukukun Esasları», «Şahsın Hukuku» dur. Bunlardan başka, «Hayat, Hukuk ve Cemiyet» adlı bir eseri de basılmıştır

Veli Efendi, Veliyyüddin (Ölm. 1768) I. Abdülhamit zamanında şeyhülislâmlık etmiş bir bilgin. İstanbul'da doğdu. 2 yıl süren ilk şeyhülislâmlığından sonra 1 yıl kadar Manisa'ya sürgün edilmiş ve 5 yıl sonra tekrar şeyhülislâmlığa getirilmiştir. Güzel tâlik yazısıyla da tanınmıştır. Beyazıt camisi avlusunda bir kütüphane yaptırmış ve kitaplarını oraya bırakmıştır. Çırpıcı çayırı yakınında bir çeşme yaptırdığı için orası «Veliefendi» adıyla anılır. İstanbul at yarışları Veliefendi koşu yerinde yapılır.

Veliköy Artvin'in Şavşat ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 12 449, merkezinin nüfusu 1 165'dir. Eski adı Mirya'ydı.

velilik i. Veli olma durumu ve görevi. Ar. Velâyet. [Tutelle — Trusteeship]

velinimet Ar. b. i. Birine, etkisi yaşadıkça sürecek bir iyilik yapan kimse. [Bienfaiteur — Benefactor]

velodrom Lat. Yun. i. Bisiklet yarışları pisti. [Vélodrome — Cycling track]

velomotor Fr. i. Hafif motosiklet ya da yardımcı bir motoru olan bisiklet.

velosipet, -ti Fr. i. Bisiklet.

velter İng. i. Sp. (Boksta) Ağır sıklet.

velur Fr. i. Kadife.

velût Ar. s. Bol eser veren.

velvele Ar. i. Büyük gürültü patırdı, bağrışma.

Ven - Çeu (Çin) 594 000 nüfuslu bir şehir.

Vendee Savaşları Tar. Fransa ihtilâlinde, batıda hükümdarlık prensibine bağlı rahiplerle soyluların çıkardıkları savaşlar. 1793'den 1795'e kadar sürmüştür. Ondan sonra 1815 ve 1832'de de, daha hafif olmak üzere kralcı hareketler olmuştur.



Venedik

Venedik (İtalya) Adriyatik denizinin Venedik körfezini meydana getiren gölcüklerin ortasında 122 adacık üzerine kurulmuş bir şehir. Nüfusu 347 300'dür. Çeşitli endüstri kolları gelişmiştir. Bunların başında gemi yapımı gelir. Kuyumculuğu, maroken işleri de ünlüdür. Sanat ve mimarlık bakımından birçok şaheserleri vardır. San - Marco meydanı ve katedrali, «Campanil» denen kulesi, sarayları, 90 adet kilisesi, zengin müzeleri, köprüleri çok ünlüdür. ★ Tarih : Ortaçağ'dan itibaren zengin ve aristokrat bir cumhuriyetin merkezi olmuş, Lombardiya, Dal-

maçya, Arnavutluk, Mora'nın bir kısmı, Makedonya ve Ege denizi adalarını ele geçirmiştir. XV. yüzyılda parlak bir sanat ve müzik şehri olmuş, XVIII. yüzyılda zayıflamış ve Campo Formia anlaşmasıyla Avusturya'ya verilmiştir. 1866 yılında İtalya'ya geçmiştir. Halkı, Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılışı yıllarında, kuzeydoğu İtalya'ya kaçıp şehri kuran Venet adlı bir ulustan gelmiştir. Burada Venedik şehrini kurup ticaret ve gemicilikle uğraşan kısa sürede güçlenip zenginleşen Venedikliler, Ortaçağ'da dış görünüşte Bizans'a bağlı idiler. Ancak «Doj» adlı bir konsüller kurumunun yönetiminde bir çeşit özgür cumhuriyet yönetimleri vardı. Bizans'ın Osmanlılar tarafından ortadan kaldırılması üzerine, bu ülkenin batı topraklarına sahip olduklarını ileri süren Venedikliler, Osmanlılar'la çoğu vakit savaş niteliğinde olmak üzere çeşitli ilişkiler sürdürdüler. XIX. yüzyıla kadar yaşayan Venedik Cumhuriyeti ilk büyük darbeyi, Avrupa'yı çiğneyen Napoléon'dan yedi. Bundan sonra zayıfladı. İtalyan birliğinin kurulması sırasında 1866 yılında bu devlete katıldı.

veneryen Fr. s. Hek. Cinsel çiftleşme ile ilgili.



Venezüela Güney Amerika'nın kuzeyinde Antil denizi kıyısında bir cumhuriyet. Yüzölçümü 912 000 km², nüfusu 8 722 000, başkenti Caracas, önemli şehirleri Maracaibo, Puerto Cabello'dur. Dili İspanyolca'dır. Yüzey şekilleri bakımından 3 büyük bölgeye ayrılır. Ülkenin kıyıları alçak ve bataklıktır. Venezüela petrol üretiminde dünyada ikinci, ihracatında dünyada birincidir. Önemli manganez, altın, kömür, demir madenleri vardır. ★ Tarih: 1498 yılında Kristof Kolomb tarafından keşfedilmiştir. 1547 yılına kadar İspanya'nın bir sömürgesi olmuştur. 1811'de Simon Bolivar tarafından bağımsızlığa kavuşturulmuştur. 1822'de Büyük Kolombiya Federasyonu'na girmiş, 1830'da bu federasyondan ayrılmıştır. Uzun yıllar diktatörlükler ve ihtilâller ile sarsılmış bir ülkedir. Bugün Venezüela Cumhuriyeti 20 federe eyalet, 2 federe bölge ve federal bağımlı çevrelerden meydana gelmektedir.


Venüs

veni, vidi, viçi Lat. Roma İmparatoru Caesar'ın süratle kazandığı bir zaferi Senato'ya bildirirken söylediği ünlü sözdür; «Geldim, gördüm, yendim» demektir. Bu söz, herhangi bir başarının kolaylık ve hızla elde edilmesi halini anlatmak için hemen her dile geçmiştir.

Venizelos, Elefteryos (1864-1936) Yunanlı devlet adamı. Girit'de doğdu. 1896-1897 yıllarında Osmanlı Devleti aleyhine Girit'de çıkan ayaklanmanın başında bulundu. Girit'in yasama meclisine girdi; başbakan oldu. 1910'da Atina'ya çağırıldı; başbakanlığa getirildi. Balkan Birliği'ni hazırlayanlardandı. 1913'de Girit Yunanistan'a katıldı. I. Dünya Savaşı'nda Kral Konstantin Almanlar'a, Venizelos ise müttefiklere eğilimliydi. 1915'de çekildi. 1916'da Selânik'de bir hükümet kurdu; müttefiklerce tanındı. 1917'de kral tahtını oğluna bırakıp çekilince Venizelos Atina'ya geldi; Almanlar'a karşı savaş ilân etti. Savaş sonunda, Paris'de toplanan barış konferansında yurdunu temsil etti. 1919'da Yunan ordularının İzmir'e çıkmasında etkisi oldu. 1920'de seçimi kazanamadı; bir süre yurt dışında kaldı. 1922-1923 Lozan konferansında Yunanistan'ın başdelegesi idi. 1924'de bir ay kadar süren bir başbakanlığı vardır. 1928'de yeniden Atina'ya döndü, başbakan oldu. 1930'dan 1932'ye kadar ve bir ara 1933'de başbakanlık yapan Venizelos yurt dışına çıktı. 1935'de Girit'de çıkardığı ayaklanma başarısızlığa uğrayınca yeniden kaçtı. Paris'de öldü. Eserleri basılmıştır.

Venizelos, Sofokles (1894-1964) Yunanlı devlet adamı. E. Venizelos'un oğludur. Harp Akademisi'ni bitirdi; askerî ataşelik yaptı. 1919-1920 Anadolu hareketine katıldı. Metaksas'ın diktatörlüğü yıllarında Fransa'da yaşadı. 1943'de yurduna döndü, bakan oldu. 1944 ve 1950-1951 yıllarında başbakanlık, ikinci başbakanlığında aynı zamanda dışişleri bakanlığı, arada çeşitli bakanlıklar, 1949-1958 yıllarında Liberal Parti başkanlığı, 1952-1958 yıllarında muhalefet liderliği, bir süre de başbakan yardımcılığı yaptı. 1961'de çekildi. Eserleri basılmıştır.

Venüs Lat. i. ★ 1. Ast. Çulpan. ★ 2. Mit. Eski Yunanlılar'ın aşk ve güzellik tanrıçası. Bir iddiaya göre Zeus ile Diana'nın kızıdır. Bir iddiaya göre de deniz köpüğünden doğdu. Aynı zamanda deniz ve üreme tanrıçasıdır. Karşı iddiaya göre Sami tanrıçasıdır. Çünkü Sami ırklarda da Venus'e benzer tanrıçalar vardır. Yunanistan'daki adı Afrodite'dir.

venüsçarığı, -nı b. i. Bot. Salepgillerden, esmer kırmızımtırak renkte olan çiçekleri çarığı hatırlatan güzel bir süs bitkisi. 50 kadar türü vardır. [Cypripède — Cypripedium]

venüs hastalığı b. i. Hek. Cinsî münasebetlerle kadından erkeğe ya da erkekten ka-

dına geçen hastalık. Başlıcaları belsoğukluğu, frengidir. Zührevî hastalık. [Maladie vénérienne — Venereal diseases]

Veracini, Francesco Maria (1690-1750) İtalyan besteci ve kemancı. Çağının ünlü kemancılarındandı. Keman için değişik biçimde yazılmış konçerto ve sonatları ünlüdür.

Veracruz (Meksika) Meksika körfezinde 150 300 nüfuslu bir liman şehri.

veranda Hintçe i. Üstü örtülü ve etrafı camekânlı balkon. [Véranda — Veranda]

veraset Ar. i. Biyo. ★ 1. Kalıtım. Bak. genetik. ★ 2. Ölmüş bir kimsenin para, mal ve mülklerinin, kanun yoluyla, yaşamakta olan bir ya da birkaç kişiye geçmesi.

veraset ve intikal vergisi Huk. Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetinde bulunan şahıslara ait mallar ile Türkiye'de bulunan malların veraset yoluyla ya da herhangi bir diğer şekilde bedelsiz olarak bir şahıstan diğer şahsa intikali halinde bu intikalde uygulanan vergi. Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetindeki bir şahsın Türkiye hudutları dışında bulunan malını veraset tarikiyle ya da sair suretle bedelsiz olarak iktisabeden ve Türkiye'de ikametgâhı bulunmayan yabancılardan bu vergi alınmaz.

veraskop Fr. i. Yanyana ve birbirinin eşi çift resim çekmekte kullanılan çifte objektifli fotoğraf makinesi. [Vérascope — Verascope]

Vercors (Doğ. 1902) Fransız yazarı. Asıl adı Jean Bruller'dir. I. Dünya Savaşı'nın ilk yıllarına kadar desinatör olarak tanınmıştı. 1942'de bastırdığı «Le Silence de la mer — Denizin Sessizliği» adlı eseri el altından dağıtılarak büyük bir başarıya ulaştı. 1952'de yazdığı «Les Animaux dénaturés» adlı eseri de ilgi çekici eserleri arasındadır.

verdi i. Fiz. Bir borudan bir saniyede geçen suyun ve bir iletken telden bir saniyede geçen akımın değeri. esk. Sarfiyat. [Décharge — Discharge]

Verdi, Giuseppe (1813-1901) İtalyan bestecisi. Parma'da doğdu. Bir süre kiliselerde org çaldı. Milano Konservatuvarı giriş sınavını kazanamadı. İlk operası «Oberto» başarı kazandı; bunu «Ungiorno di Regno» ve «Nabucco» adlı operaları izledi. Operalarında, üstün sanat kültürü ve tekniği ile halktan aldığı tiplerin kişiliklerini işlemiş, bu türün en başarılı örneklerini vermiştir. Olgunluk çağının en ünlü eserleri «Rigoletto», «Il Trovatore», «La Traviata» dır. Diğer operaları: «Otello», «Macbeth», «Aida» ve son eseri «Falstaff» dır.

vere i. Tar. Bir kalenin ya da müstahkem bir yerin teslimi.

verecek i. Birine verilmesi gereken para, borç. Alacak karşıtı. [Dette — Debt]

verecekli s. Birine vereceği olan, borçlu. Alacaklı karşıtı. [Débiteur — Debtor]

verek i. Külb. Puşt.

verem Ar. i. ★ 1. Hek. Koch basili tarafından meydana getirilen, bütün organlar ve en çok akciğerlere saldıran, ateşli ve bulaşık bir hastalık. Argın vücutlarda, veremlilerle sürekli ilişiği olanlarda görülür. [Tuberculose — Tuberculosis] ★ 2. Veremli.

veremli s. Vereme tutulmuş. [Tuberculeux — Tuberculous]

verese Ar. ç. i. Vârisler. Mirasçılar.

veresi (veresiye) zf. ★ 1. Karşılığı olan para daha sonra ödenmek üzere. Peşin karşıtı. [A crédit — On credit] ★ 2. Özensiz, itinasız, gönülsüz, önemsemeden.

verev zf. Bir köşeden karşı köşeye olarak: Bu kâğıt verev kesilmiş. [Diagonalement — Diagonally]

vergi i. ★ 1. Halk hizmetlerine harcanmak üzere hükümetin doğrudan doğruya ya da bazı madde fiyatlarının üstüne koyarak herkesten topladığı para. [Impôt — Tax] ★ 2. Birine doğuştan verilmiş iyi nitelik: Güzel konuşmak bu adama vergidir. [Don, talent — Gift, talent] ★ 3. Yardıma muhtaçlara bağış: Bu adamın öksüzlere vergisi çoktur.

Verhaeren, Emile (1855-1916) Belçikalı şair. Eserlerini Fransızca yazmıştır. Önce natüralizme yöneldi. Ama 1885'den sonra mistik bir buhran geçiren şair umutsuzluk dolu şiirler yazmaya başladı. 1890'dan sonra daha çok çağdaş uygarlığın sorunları üzerine eğildi. Büyük endüstri kentlerinin kalabalıklarını ve bu kalabalıkların dalgalanışlarını şiirlerine konu olarak aldı.

Verhoyansk (S.S.C.B.) Doğu Sibirya'da Iana nehri kıyısında 1 000 nüfuslu bir şehir. Dünyanın en soğuk noktalarından biridir. — 69,8° C kaydedilmiştir. Bununla beraber yazın + 38° C'a çıktığı da görülmüştür.

veri i. Fel. Bir fikir eserindeki temel düşünce. esk. Mûta. [Donnée — Given]

verim i. Çalıştırılan ya da bakılan bir şeyden elde edilen sonuç. Bir makinenin verdiği işin, bu işi almak için makineye verilen işe ya da enerjiye oranına o makinanın verimi denir. Bu oran daima 1'den küçüktür. Bir makinenin veriminin % 80 = 0,80 olması, bu makineye 100 kgm'lik iş verildiğini ve makinadan 80 kmg'lik iş alındığını gösterir. Bu makineden alınan iş kayıplar yüzünden daima makineye verilen işten küçüktür. Yani hiçbir makinenin verimi 1'den büyük ya da 1'e eşit olamaz. Yeterli teknik bilgisi olmayan birçok kişi verimi 1 olan devridaim makinası (Con Ahmet'in makinası) yapmaya kalkmışlardır. Böyle bir makine, enerjinin sakınımı ilkesine aykırı olduğu için yapılamaz.

verimli s. ★ 1. Kendisinden beklenen sonucu veren: Verimli bir tedbir. [Efficace — Efficent] ★ 2. Verimi çok olan: Verimli bir tarla. [Productif — Productive]


G. Verdi


Paul Verlaine


Emile Verbaeren

verimsiz s. ★ 1. Kendisinden beklenen sonucu vermeyen: Verimsiz bir tedbir. [Inefficace — Inefficient] ★ 2. Verimi olmayan ya da az olan: Verimsiz bir tarla. [Inproductif — Unproductive]

veriştirmek f. ★ 1. Bol bol vermek: «Pohpohları veriştirirken». ★ 2. İyice çıkışmak, ağzına geleni söylemek: Arkadaşına adamakıllı veriştirdi.

verit Ar. i. Toplardamar.

Verlaine, Paul (1844-1896) Fransız şairi. Metz'de doğdu, Paris'de öldü. Sembolizm akımının en büyük temsilcisidir. Aşık olduğu kuzini 1867'de ölünce şairde büyük bir çöküntü başgösterdi. Bir yandan da Baudelaire'in etkisinde kalmıştı. Bunalımlar içinde yaşayan Verlaine kendini içkiye verdi. 1870'de Mathilde adında bir genç kızla evlendi. Bu evlilik, yaşamına hem düzen hem de mutluluk getirir gibi oldu. «Bonne Chanson — Güzel Şarkı» adlı şiir kitabını bu dönemde yayımladı. Ama Rimbaud ile tanışması yaşamını altüst etti. Üstelik siyasal bakımdan da şüpheli kişiler arasındaydı. Bunun üzerine Rimbaud ile birlikte Belçika'ya, sonra da Londra'ya kaçtı. İki şair daha sonra Brüksel'e döndüler. Rimbaud kendisinden ayrılmak isteyince Verlaine onun üzerine iki kurşun sıktı. Tutuklandı ve hapsedildi. Hapisten çıktıktan sonra düzensiz bir şekilde yaşamaya devam etti. Başlıca eserleri: «Romances sans paroles — Sözsüz Romanslar», «Poètes maudits — Telin Edilmiş Şairler», «Parallèlement — Koşutlama» dır.

Vermeer, Johannes (1632-1675) Hollandalı ressam. Delft'de doğdu ve öldü. Bu yüzden Delft'li Vermeer olarak anılır. Yaşamı hakkında büyük bir bilgi yoktur. XIX. yüzyıla kadar unutulan bu sanatçı, özellikle çağımızda dünyanın en büyük ressamlarından biri olarak kabul edilmektedir. 1656 tarihini taşıyan «Çöpçatan Kadın» ve 1668 tarihini taşıyan «Astronomi Bilgini» tablolarından başka hiçbir resmine imza atmamıştır.

Vermejo Rio (Kızılırmak) Güney Amerika'da Bolivya'dan çıkarak Arjantin topraklarından geçen ve Paraguay ırmağıyla birleşen 1 800 km. uzunlukta bir nehir.

vermek, -ir f. ★ 1. Üzerinde ya da yakınında olan bir şeyi başkasına eriştirmek. [Donner — To give] ★ 2. Bırakmak ya da bağışlamak. [Octroyer — To grant, donate] ★ 3. Ondan bilmek, affetmek. [Attribuer — To attribute] ★ 4. (Düşünce ya da bilgi anlatan şeyler hakkında) Başkalarına iletmek. [Transmettre — To transmit] ★ 5. Yönetmek: Sırtını sobaya vermek. [Donner — To give] ★ 6. Bir hale yol açmak: Zevk vermek. [Donner — To give] ★ 7. (Eğlenceli toplantı) Düzenleyip şunu bunu çağırmak. [Donner — To give] ★ 8. Biriyle evlendirmek: Kızını ona vermek istemiyor. ★ 9. Yakıştırmak: Ben bu hareketi size veremedim. ★ 10. Ödemek: Borcunu vermek. ★ 11. (Ortalığa yayılan şeyler hakkında) Yaymak. ★ 12. Yetiştirmek, meydana getirmek: Bu ağaç iyi meyva veriyor. ★ 13. Topunu... haline sokmak: Ateşe vermek. ★ 14. Sahip kılmak: Yetki vermek. ★ 15. Tezlik fiili yapmaya yarar: Gidivermek, söyleyivermek.


Paolo Veronese

vermut Alm. i. İçinde pelin, tarçın, acı portakal kabuğu, karanfil, kınakına gibi acı ve güzel kokulu maddeler eritilmiş bulunan beyaz şarap. [Vermout — Vermouth]

Vernes, Jules (1828-1905) Fransız yazarı. Nantes'da doğdu, Amiens'de öldü. Önce tiyatro oyunları yazdı. 1863'de yayımladığı «Cinq semaines en ballon, voyage de decouvertes — Beş Hafta Balonla Keşifler Seyahati» adlı eseriyle yazı alanında yeni bir tür ortaya çıkardı. Bu tür, gelecek zamanların hayal edilmesiyle beliren romandı. Yazarın öteki eserleri şunlardır: «Tour du monde en quatre - vingts jours — Seksen Günde Dünya Seyahati», «Michel Strogoff», «Enfants du capitaine Grant — Kaptan Grant'ın Çocukları».

vernik Fr. i. Hava ve nem etkisinden korumak, ya da parlaklık vermek üzere kimi şeyler üzerine fırça ile sürülen saydam cilâ. [Vernis — Varnish]

verniye Fr. i. Çok küçük uzunlukları ölçmeye yarayan bir aygıt. Pierre Vernier'nin bulduğu bu düzenle 1/50 mm.'ye kadar uzunluklar okunabilir. Sürgüsü farklı bölümlenmiş bir cetveldir.

Verona (İtalya) Adige nehri üzerinde, aynı adı taşıyan eyaletin merkezi 228 200 nüfuslu bir şehir. Ticaret ve endüstri merkezidir. Ortaçağ'dan kalma birçok eserleri vardır. Uzun yıllar bağımsız cumhuriyet olan Verona, önemli bir şehirdir.

Veronese, Paolo (1528-1588) İtalyan ressamı. Verona'da doğdu, Venedik'de öldü. Venedik Düka'sının sarayının tavanının resimlerini yapmakla işe başladı. Özellikle, konuları İncil'den alınmış resimlerle allegorik ve tarihsel tablolar yaptı. «Levi'nin Evindeki Şölen», «Mars ve Minerva» şaheserleri arasındadır.

veronika Lat. i. Yavşanotu.

Verrocchio, Andrea del (1435-1488) İtalyan heykelcisi ve ressamı. «David» adlı heykeli şaheseri sayılır.

Versay Antlaşması I. Dünya Savaşı sonunda İtilâf Devletleri ile Almanya arasında imzalanan barış antlaşmasının adı. Almanya savaştan yenik çıktığı için karşı devletler, Paris'deki Versay sarayında bu barış antlaşmasını adeta ona dikte etmişlerdi. Antlaşmaya göre Almanya tüm sömürgelerini, kazanan devletlere bırakıyor, ordu ve donanmasını silâhtan arıtıyor; topraklarından bir kısmını da Fransızlar'a ve Polonya'ya bırakıyordu.

versiyon Fr. i. ★ 1. Çeviri. Söylenti. esk. Rivayet. ★ 2. Si. Bir filmin eskilik, ye-


Jules Vernes

nilik ya da yeniden çevirim gibi değişik durumları için kullanılan deyim. [Version — Version]

Vertov, Çiga (1897-1954) Sovyet sinema rejisör ve kuramcısı. Tıp eğitiminden sonra, Sovyet devrimi sırasında ünlü kameracı Tisse ile iç savaştan belge filimleri çekti. 1922'den sonra ünlü «kino-glaz» kuramını geliştirerek, kameraya bir göz nesnelliği vermeyi öngören aşırı gerçekçilik deneylerine girişti. «Donbass Senfonisi», «Lenin İçin Üç Türkü» gibi ünlü filimler yaptı.

Verwoerd, Hendrik Frensch (1901-1966) Güney Afrikalı devlet ve bilim adamı. Profesörlük, gazetecilik yaptı, çeşitli devlet görevleri aldı. 1948'de senatör, 1950-1958 yıllarında bölge işleri bakanı, 1958'de başbakan oldu. 1950-1958 yılları arasında Ulusal Parti lideri idi. Irk ayırımı gütmekle tanınmıştır. Basılmış eserleri vardır.

vesaik, -kı Ar. ç. i. Vesikalar. Belgeler.

vesait, -ti Ar. ç. i. Vasıtalar. Araçlar.

vesatet, -ti Ar. i. Aracılık.

vesayet Ar. i. Vasilik. Küçüklerin ve hacir altındakilerin korunması amacıyla kabul edilmiş bulunan bir tür kamu hizmeti kurumu. Vesayet görevi, asliye ve sulh hukuk mahkemeleri gibi vesayet daireleri, vasiler ve kayyımlarca yapılır. [Tutelle — Trusteeship, tutelage]

vesika Ar. i. Belge. [Document — Document]

vesile Ar. i. ★ 1. Neden diye alınan ya da neden meydana getiren olay. ★ 2. Elverişli durum, fırsat. ★ 3. Bahane.

vesilecilik i. Fel. Özellikle ruh ve vücut ilişkilerine uygulanan vesile nedenleri sistemi .Bu sisteme göre, düşünceler ya da duygular vesilesiyle vücutta bunlara karşılık hareketleri meydana getiren Tanrı'dır. esk. İttifakıye.

Vesim Paşa, Hacı (1824-1910) Osmanlı Devleti'nin son kaptanı deryası. İstanbul'da doğdu. 1849'da İngiltere'ye giderek İngiliz bahriyesinden diploma almıştır. Sivastopol savaşında birleşik donanmaya kılavuzluk etmiştir. 1864'de müşirlikle kaptanı deryalığa geçirilmiştir. Girit ablukasında, 1877 Rus savaşında yararlıklar göstermiştir. Son görevi bahriye nazırlığıdır. II. Abdülhamit ile aralarında çıkan anlaşmazlık yüzünden azledilmiştir.

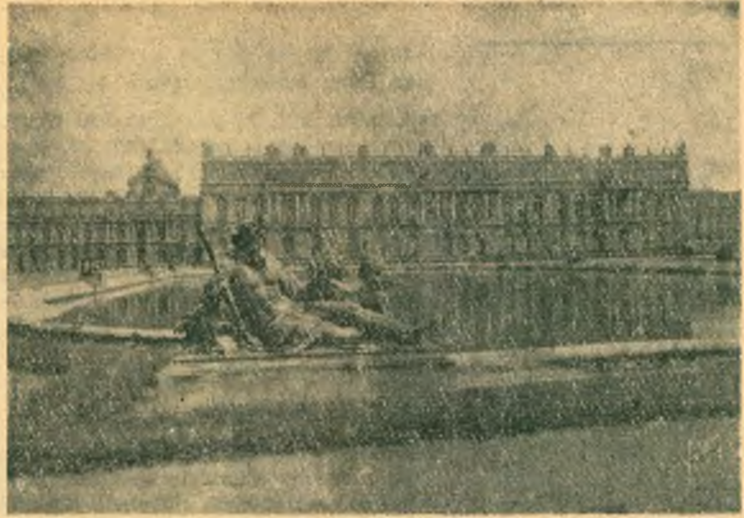
ve sonra ba. Söze devam için söylenir: Ve sonra bu iş öylece kaldı. [Et puis — And then]

vesselâm Ar. ü. «İşte o kadar» gibi sözü kısa kesmek için kullanılır: Size gelmeyeceğim, vesselâm!.

Vestfalya Almanya'nın batısında eski bir eyalet. Merkezi Münster'dir. Endüstrisi ileri, zengin bir maden bölgesiydi.

vestibül Fr. i. Bir yapının içine girilecek ve içinde dağılınacak yeri.

vestiyer Fr. i. Bazı yerlerde şapka, baston ve pardesü gibi şeylerin bırakıldığı bölme. [Vestiaire — Cloak - room]


Versay antlaşmasının yapıldığı Versay Sarayı

vesvese Ar. i. İşkil.

veter Ar. i. Mat. Kiriş.

veteriner Fr. s. ★ 1. Hayvan hastalıklarını tedavi (baytarlık) ile ilgili: Veteriner doktor. [Vétérinaire — Veterinary] ★ 2. i. Hayvan hastalıkları hekimi. Baytar. [Vétérinaire — Veterinarian]

Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü Hayvancılıkla ilgili hizmetleri gören, Tarım Bakanlığı'na bağlı idare. Şubeleri: Salgın Hayvan Hastalıkları, Hayvan Hareketleri, Sevkiyat, Pazar ve Panayırlar, Tahaffuzhaneler, Paraziter Hastalıklar, Zoonozlar, Sağlık Kurumları, Haralar, Koyun ve Tiftik Yetiştirme Grubu, Yapağı Pazarlama ve Ekonomi, Merinos Yetiştirme ve Islah, Tiftik Keçisi Yetiştirme ve Islah, Yerli Koyun ve Kürk Hayvanları Yetiştirme ve Islah, Yarışlar ve Sergiler, Tescil, Gıda Kontrolü ve Beslenme, Ekonomi ve Pazarlama, Veteriner Ecza ve Malzemesi, Hayvan Kredileri, Dış İlişkiler, Ziraat, Çayır, Mer'a, Neşriyat ve İstatistik, Döner Sermaye, İnşaat, Eğitim, Sivil Savunma ve Planlama. Haralar: Karacabey, Karaköy, Çukurova, Çifteler, Altındere, Sultansuyu. İnekhaneler: İnanlı, Boztepe, Kazova, Göle, Kumkale, Maraş, Hafik ve Sakarya.

vetire Ar. i. Fel. Süreç.

veto b. i. ★ 1. Huk. Devlet başkanının, yasama organınca kabul edilmiş bir kanunu imzalamayarak, bu tasarının kanunlaşmasına karşı çıkışı. Kesin veto durumunda, reddedilen tasarı bir daha kanunlaşamaz. Kesin olmayan veto ise, tasarının bir daha görüşülmesini gerektirir. Tasarının yasama organınca yeniden kabulü halinde artık veto hakkı kalmaz. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sı kesin vetoyu kabul etmemiştir Cumhurbaşkanı Anayasa'mıza göre, bütçe kanunları hakkında veto hakkı kullanamaz. ★ 2. Red: Bu düşüncenize veto! ★ 3. Birleşmiş Milletler Örgütü Güvenlik Konseyi sürekli üyeleri (A.B.D., İngiltere, Sovyet


Hacı Vesim Paşa

Rusya, Fransa ve Çin) ne mutlak bir veto hakkı tanınmıştır. [Veto — Veto]

veya b. ba. ★ 1. Ya da. Cümledeki görevleri aynı olan ve aralarında fark görülmeyen iki kelimeden ikincisinin başına getirilir: Elma veya armut, ikisi de iyi; bu akşama sinema veya tiyatroya gideriz. [Ou — Or] ★ 2. Ya. ★ 3. Aynı hükme bağlı iki karşıt fikri anlatan kelimelerden ikincisinin başına getirilir: Ucuz veya pahalı olmuş, benim için önemi yok. [Ou bien — Or]

veyahut b. ba. Yahut.

veyl Ar. ü. «Vay haline!», «felâket!».

Veyselkaranî Ar. özel i. Bir erek peşinde boşu boşuna ülke ülke dolaşanların halini anlatan «Yemen çöllerinde (illerinde) Veyselkaranî» deyiminde geçer.

veysi Ar. s. Yoksul, muhtaç.

Veysî, Üveysi (1561-1628) Şair ve yazar. Alaşehir'de doğdu. Şair Makalî Mustafa Bey'in yeğenidir. Kadılıklarda bulunmuştur. Nergisî gibi Veysî de Osmanlı edebiyatının dili çetin olan bir münşisidir. En ünlü eseri, Peygamberin menkıbelerini anlatan «Dürr - üt - Taç fi Sahib - ül - Miraç» adlı kitabıdır.

vezaret Ar. i. Vezirlik.

vezin, -zni Ar. i. ★ 1. Tartma. ★ 2. Tartı. ★ 3. Ağırlık. ★ 4. Nazımda ölçü.

vezir Ar. i. Osmanlı İmparatorluğu zamanında devletin nazırlık, valilik gibi yüksek görevlerinde bulunan ve »paşa» ünvanını taşıyan ileri kimse.

veziriazam b. i. Sadrazam.

Vezirköprü Samsun'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 713 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 69 052, merkezinin nüfusu 9 435'dir. Kızılırmak, Sinop'la sınırı çizer. Pancar, sebze ve meyva yetiştirilir. Kasaba, dalgalı bir alanda Kızılırmak'a dökülen Akçay'ın kolları arasındadır. 1943'deki depremden sonra tek katlı ahşap evler yapılmıştır. Fazıl Ahmet Paşa Medresesi, Bedesten, Çiftehaman, Taş Medrese, Ortacami ve Kurşunlu Cami, eski eserler arasındadır.

vezne Ar. i. ★ 1. Müesseselerde para alınıp verilen yer, kasa. ★ 2. Terazi. ★ 3. Ateşli silâhın, içinde mermi bulunan boşluğu.

vezneci i. Terazi yapan ya da satan kimse.

veznedar Ar. Far. i. Para alıp veren memur, vezne memuru. [Caissier — Cashier]

vezniyet Ar. i. Fiz. Moment.

vezu i. Ezildiği zaman şeker kamışından çıkan sıvı.

Vezüv (İtalya) 1 200 m. yüksekliğinde bir yanardağ. Napoli'nin 8 km. güneydoğusundadır. İlk defa püskürmesi 79 yılında olmuş ve eteklerindeki Herculanum ve Pompei şehirleri, lavlarıyla örtülmüştür. O zamandan beri hep faaliyette olan bir yanardağdır.



G. B. Vico



I. Viktoria

vıcık s. Sulanarak kıvamı gevşemiş: Vıcık çamur.

vıcıklamak f. Vıcık hale koymak.

vın i. Topacın dönerken çıkardığı sesi anlatır.

vınlamak f. Vın diye ses çıkarmak.

vır vır b. zf. Biteviye vırıldamayı anlatır: Vır vır edip durma.

vız i. Böcek uçarken ya da atılan küçük bir şey hızla geçerken çıkan sesi anlatır: Kurşun vız diye geçti.

vız gelmek b. f. Önem vermemek, aldırış etmemek.

vızıldamak f. ★ 1. Vız diye ses çıkarmak. ★ 2. Külb. Vırıldamak.

vızıltı i. Vızıldama sesi.

vızır vızır b. zf. Bir işin çabukluk ve kolaylıkla yapıldığını anlatır: Karaborsa vızır vızır işliyor.

vibrasyon Fr. i. Titreşim.

vibrato İta. zf. Müz. Seslerin birbirini titrek olarak izlemesi.

vibriyon Fr. i. Virgül şeklindeki bakterilere verilen ad. [Vibrion — Vibrio]

vibromasör Fr. i. İçindeki bir motörle çeşitli kauçuk kısımları titretim hareketi yapan, bu kısımları cildin üzerine değen elektrikli masaj aleti.

vicahen Ar. zf. Yüzüne karşı, kendisi hazır bulunduğu halde.

vicahî Ar. s. Yüz yüze.

vicdan Ar. i. Kişinin kendi niyet ve eylemlerini ahlâk bakımından iyi ya da kötü bulması ve aynı zamanda doğruyu ve iyiyi yapma yükümünü de tanıması. Bulunç. [Conscience — Conscience]

vicdanî Ar. s. Vicdanla ilgili.

vicdan özgürlüğü b. i. Huk. Bak. din hürriyeti.

vicdansız s. İnsafsız, hak gözetmez.

Vichy (Fransa) Allier bölgesinde 31 700 nüfuslu bir şehir. Suları ve kaplıcaları ile ünlüdür.

Vico, Giovanni Battista (1688-1744) İtalyan filozofu. Napoli'de doğdu. «Yeni Bilim» ve «Tarih Felsefesinin Prensipleri» adlı eserlerin yazarıdır. Vico, tanrısal çağ, kahramanlık çağı, insanlık çağı olmak üzere üç dönem tanır.

Victoria, I. (1819-1901) İngiltere Kraliçesi. 1837'de taç giymiştir. İngiltere'yi Fransa'ya yaklaştırmış (1852), ülkesini Kırım savaşına katmış, Hindistan isyanını ve isyanın bastırılmasını görmüş, 1876'da da Hindistan İmparatoriçesi ilân edilmiştir. Saxe - Cobourg prensi Albert ile evlenmişti. Politikası ve karakteri hakkında fikir veren mektupları ve «Hatıralar» ı ölümünden sonra yayımlanmıştır.

Victoria Avustralya'nın devletlerinden biri. Büyük adanın güneyindedir. Yüzölçümü 227 500 km² dir. Nüfusu 2 930 000, başkenti Melbourne'dur. Zengin altın ve kömür madenleri vardır. Geniş ölçüde hayvan yetiştirilir.

Victoria Çağlayanı Güney Rodezyası'nda Zambezi ırmağının 120 m. yükseklikte ve 1 000 m. den fazla genişlikte çağlayanı.

Victoria Çölü Avustralya'nın hemen bütün güneybatısını kaplayan çöl.

Victoria - Nyanza (ya da Viktorya Gölü) Ekvator Afrikası'nda büyük bir göl. Nil'in ana kolu bu gölden çıkar. Gölün yüzölçümü 68 800 km² dir. 1859'da Speke tarafından keşfedilmiştir.

Victoria, Tomas Luis de (1548-1611) İspanyol bestecisi. Uzun süre çeşitli kiliselerde koro yöneticiliği yaptı. Çağının en ünlü kilise müziği bestecisidir.

vida İta. i. Tek. Üzerine diş adı verilen girinti ve çıkıntılar yapılmış çivi. Dişli kısmının çapı gittikçe artar. Tablasında ise tornavidanın girmesi için bir yarık vardır. Bu yarığa geçirilen tornavida ile döndürüldükçe vida bir parçanın içinde ilerler. Daha çok tahta parçalarda kullanılır. Ağaç vidası da denir. Cıvata ile karıştırmamak gerekir. [Piton — Screw]

vidala İta. i. Ayakkabı yüzü yapılan sepilenmiş dana derisi.

vidalamak f. Vida ile tutturmak. [Visser — To screw]

vidalı s. ★ 1. Vidası olan. ★ 2. Vidalanmış.

vido İta. i. Oyunu, var olanın katına çıkarmak.

Vierge (1851-1904) İspanyol karakalem ve yağlıboya ressamı. Fransa'da da çalışmıştır. Cervantes, Michelet v.b.'nin kitaplarını resimlemiştir. Asıl adı Daniel Ubrabieta'dır.

Viete François (1540-1603) Fransız matematikçisi. Fontenay'da doğdu. Nicelikleri ifade için harfler kullanarak ve cebirin geometri ile ilişkilerini belirterek cebiri tamamiyle değiştirmiştir.

vifak Ar. i. ★ 1. Uygunluk. ★ 2. Dostça ilişkiler.

vigla İta. i. Dalyan çanaklığı.

Vigny, Alfred de (1797-1863) Fransız yazarı. Önce askerlik mesleğine atılan yazar 1827'de ordudan ayrıldı. 1822'de ilk şiirlerini yayımladı. 1826'da yayımladığı «Cinq - Mars» adlı tarihsel romanı büyük ilgi topladı. 1837'de annesinin ölümünden sonra karısı da hastalanınca Paris'den ve edebiyat çevrelerinden uzaklaştı. Zaman zaman siyasete atıldı ama bu alanda hayal kırıklıklarına uğradı. En güçlü eserleri «Chatterton», «Stello», «Journal d'un poète — Bir Şairin Güncesi» dir.

Vigo, Jean (1905-1934) Fransız sinema rejisörü. Anarşist bir gazeteci olan babası esrarlı şekilde öldürüldükten sonra, genç yaşta yetim kaldı. Bozuk olan sağlığı dolayısıyla çok kısa süren yaşantısında ilk filmini 1929'da çevirdi. 1932'de yarattığı «Hal ve Gidiş Sıfır» ile, burjuva geleneklerİ karşısındaki sert eleştirme tavrı, insanın ilerlemesinden ve yarınından yana büyük umutluluğu, şiirsel ve lirik özellikleriyle sinema sanatının en soylu filimlerinden birisini verdi. «Atalante — Geçip Giden Catana» adlı filmi çevirdikten sonra ölen Vigo, çağdaş gerçekçilik denemelerinin bugün bile yararlandığı büyüleyici güzellikte bir anlatım dilini yaratmıştır.

vigoni Güney Amerika ülkelerinde yaşayan bir lama çeşidi. Lamadan daha küçük olup sırtı kırmızımtırak sarı, karnı da beyaz tüylerle örtülüdür. Ot yiyerek beslenir. Yününden iyi bir cins kumaş yapılır. Lama gibi vigoni de deve ile akraba bir hayvandır.

vikaye Ar. i. Koruma.

Vikingler Tar. Avrupa'da VIII. yüzyılın sonlarına doğru görünmeye başlayan, savaşçı bir İskandinav kavmi. Kuzey Avrupa kıyılarına tehlikeli akınlar yapan Vikingler'e «Norseman — Norman» adı da verilir. 1000 yıllarına kadar yakıp yıkıcı seferlerini sürdüren bu gezginci halk, yavaş yavaş Avrupa'nın çeşitli yerlerine yerleşmeye başladı. Britanya adalarına göç edenleri, bir süre sonra Anglo Saksonlar'a karıştı. Kuzey Fransa'ya giden kol 911'de Norman Dükalığı'nı kurdu.

vikont Fr. i. Konttan bir derece aşağı olan soyluluk adı. [Vicomte — Viscount]

viktorya İng. i. Önünde arabacı, arkasında uşak yerleri bulunan, içine iki kişi oturan, dört tekerlekli binek arabası.

viktorya Lat. i. Tropikal bölgelerde yetişen ve yapraklarının çapı 2 m. yi bulan büyük nilüfer türü.

vilâdî Ar. s. Doğuştan.

Vilar, Jean (Doğ. 1912) Fransız tiyatro oyuncusu ve yönetmeni. Dullin'in öğrencisidir. Dünya tiyatro şenliklerinin en ünlülerinden biri olan Avignon şenliğini 1947'den itibaren düzenlemiş ve yönetmiştir. 1951-1963 yılları arasında Fransa'daki kısaca TNP denilen «Théatre national populaire — Ulusal Halk Tiyatrosu» nu da yöneten Vilar, Molière, Musset gibi klasik yazarların oyunlarını, Brecht gibi çağdaş yazarların eserlerini kendine özgü üslûbuyla sahneye koyarak büyük halk topluluklarına tiyatro sevgisini aşılamıştır.

vilâyet, -ti Ar. i. İl.

villa Fr. i. Kır evi, köşk. [Villa — Villa]

Villa - Lobos, Heitor (1881-1959) Brezilyalı besteci. Rio de Janeiro'da doğdu. Küçük yaşta viyolonsel dersleri aldı. Brezilya halk müziği ve zenci müziğinin etkisinde kalmış, eserlerinde bu türü işlemiştir. En ünlüleri, Bach ve Brezilya halk müziği


J. Vigo


A. de Vigny

karışımı «Bachianas Brasileiras», sonatlar, piyano ve keman konçertoları, piyano için «Rudepoema» dır.

Villeneuve, Pierre de (1763-1806) Fransız Amiral. Trafalgar'da Nelson'a yenilmiştir. İngilizler tarafından esir edilmiş, sonra serbest bırakılmıştır. Napoléon'un hışmına uğramaktan korkarak kendini öldürmüştür.

Villier de L'Isle - Adam, Philippe de (1464-1534) Kudüs Saint - Jean şövalyelerinin başı. Rodos'un Kanuni Süleyman tarafından kuşatılmasında savunanların başında bulunmuştur. Charles - Quin, 1530'da, Malta ve Gozzo adalarını, şövalyeleri için kendisine vermiştir.

Villiers de L'Isle, Adam (1840-1889) Fransız yazarı. Baudelaire ve Edgar Allan Poe'nun etkisinde kalan yazar önce romantik şiirler yazdı. Mallarmé'nin arkadaşıydı ama sembolizm hareketine katılmadı. İlgi çekici eserleri arasında «Tribulat Bonhomet», «Contes cruels — Acı Hikâyeler», «Eve future — Geleceğin Havvası» başta gelir.


L. da Vinci

Villon, François (1431-1463'den sonra) Fransız şairi. Paris'de doğdu ve öldü. Yoksul bir ailenin çocuğuydu. Bir rahip ona adını verdi. Villon, 21 yaşında üniversiteyi bitirdi. Ama bir yandan da bir çete halinde gezip dolaşan serserilerle arkadaşlık yapıyordu. Böylece birçok iğrenç olaylara ve hatta cinayetlere karıştı. Birçok defalar da tutuklanarak hapis yattı. 1456'dan sonra Paris'den kaçmak zorunda kaldı. Uzun süre taşrada dolaştı. Serserilikleri devam ediyordu. 1462'de yeniden Paris'e döndü ama gene yakalandı. İdama mahkûm oldu. Cezası 10 yıl ağır hapse çevrildi. Villon o tarihte 30 yaşındaydı. 1463'den sonra şairin izine rastlanmadı. Eserlerinin ilk baskısı 1489'da yapıldığı zaman öldüğü tahmin edilmektedir. Dünyanın en büyük lirik şairlerinden biri olan Villon, ballad ve rondolarında insanın dramını büyük bir içtenlik ve gerçeklikle yansıtmıştır.


François Villon

Villon, Jacques (1875-1963) Fransız ressamı. Damville'de doğdu. Puteaux'da öldü. Asıl adı Gaston Duchamp'dır. Önce bazı dergilere desenler yaptı. 1912'de kübizm hareketine katıldı. Yavaş yavaş soyut resime yöneldi. 1933'den sonra kişiliğini tam olarak buldu. Suluboya alanında da en büyük ustaların yanında yer alır.

Vilna (S.S.C.B.) Litvanya'nın merkezi. Nüfusu 271 000'dir. 1920-1939 yılları arasında Polonya'ya aitti.


R. Virchow

Vinci, Leonardo da (1452-1519) İtalyan ressamı. Vinci'de doğdu. Başta ressam olarak tanınmakla beraber aynı zamanda heykelci, mimar, fizikçi, filozof, yazar, şair ve müzikçi olup bütün bu sanat ve teknik kollarında kendini göstermiştir. Rönesans devrinin ve Floransa ekolünün ustalarından biridir. Ressamlıkta başlıca eserleri: «Sainte Anne», «La Joconde», «Saint Jean - Baptiste», «Meryem Kayalıklarda» dır.

vinç İng. i. Tek. Ağır yükleri indirip kaldırmaya yarayan makine. Kaldırılacak yük vincin ucuna halatlarla bağlanır ya da kancalarına geçirilir. Vincin asıl enerjisi bir elektrik motoruyla ya da benzin, mazot motoruyla elde edilir. Çeşitli dişli sistemleri ile dönme şeklindeki mekanik enerji, vincin yükü tutan ucunu indirip kaldıran mekanik enerjiye dönüştürülür. Bu arada makara sistemiyle de yükün daha küçük bir kuvvetle kaldırılması sağlanır. Vinç yerine göre sabit ya da taşınabilir olabilir. [Grue — Hoist, crane, winch]

vinçester i. Amerika'dan çıkma bir çeşit tüfek.

Vintimiglia (İtalya) Porto - Murizio eyaletinde Cenova körfezinde 20 200 nüfuslu küçük bir liman şehri. Fransa ile İtalya arasındaki uluslararası gar bu şehirde olduğu için turistlerin uğrağıdır.

Viotti, Giovanni Battista (1753-1824) İtalyan kemancısı ve bestecisi. Fontaneto'da doğdu. Pugnani'nin öğrencisidir. Kuvvetli tekniğiyle çağının en ünlü keman virtüozudur. Keman konçertolarında sonat biçimini deneyen ilk müzikçidir. Sonat ve yaylı kuartetleri ünlüdür.

vira İta. zf. ★ 1. Birdüzüye, arasız: Vira söylüyor. ★ 2. Vinç, maçuna gibi makinelerin yukarı kaldırma komutu.

viraj Fr. i. ★ 1. Bir bisiklete, bir otomobile, bir uçağa bir eğriyi dönme hareketi verme: Viraj yapmak. [Virage — Bend] ★ 2. Bir bisiklete, bir otomobile, bir uçağa dönme hareketi için verilen eğri: Virajı dönmek. [Virage — Curve]

viran Far. s. Yıkık. esk. Harap.

virane Far. i. ★ 1. Yıkılmış ya da çok harap olmuş yapı. ★ 2. Ören.

viranelik i. Ev yıkıntıları bulunan yer.

Viranşehir Bak. Örenşehir.

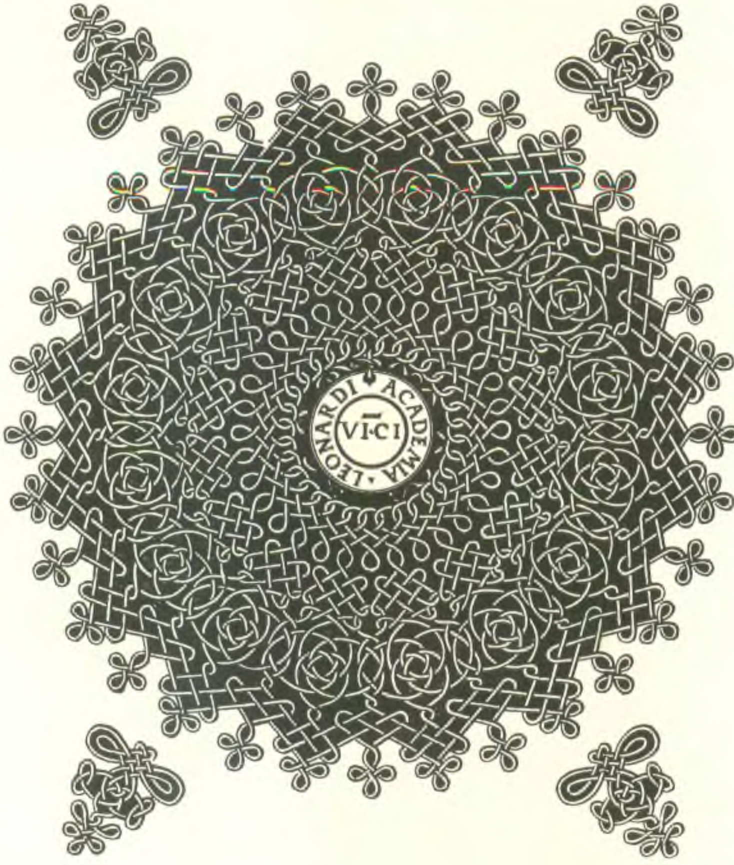
Viranşehir Urfa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 3 451 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 47 775, merkezinin nüfusu 11 045'dir. İlçe toprakları hafif dalgalı ve ovalıktır. Tahıl tarımı ve hayvancılık yapılır. Kasaba geniş bir ovanın ortasındadır. Çevresinde sur kalıntıları vardır.

Virchow, Rudolf (1821-1902) Alman anatomi bilgini. Hücresel hastalıklar biliminin kurucusudur. «Fizyolojik ve Patolojik Öğretime Uygulanan Hücresel Hastalıklar Bilimi» adlı eserin yazarıdır.

Virgilius, Publius Virgilius Maro (M.Ö. 70-19) Latin şairi. Yunan dilini mükemmel öğrenerek Yunan şairlerinin eserlerini incelemiştir. «Bukolikler» ve «Jeorjikler» adlarında, çobanlık ve çiftçilik üzerine iki uzun şiiri vardır. En ünlü eseri «Eneid» dir. İmparator Augustus'un isteği üzerine yazmaya başladığı bu esere Virgilius







Leonardo ekolünden: Düğüm, gravür, 1510 yıllarında. British Museum, Londra "Fantasia dei vinci" diye bilinen bu, birbirine bağlı zincirler deseni herhalde Leonardo'nun gizli imzasıydı.

(Anatomi Defterleri) adı altında yayınlamıştır. 1930'da ise Weimar Şatosu Kütüphanesinde saklı olan Leonardo yazmaları Müller tarafından *Anatomical Sheets* (Anatomi Sayfaları) adı altında yayınlanmıştır. Bu kitap Leonardo'nun anatomi ilmi üzerinde yazmayı tasarladığı 120 bölümden küçük bir kısmını temsil etmektedir.
Resimlerden anlaşılıyor ki Leonardonun tekniği, deriyi ve onun altındaki tabakaları kesip çıkardıktan sonra adaleleri ortaya çıkarmaktı. Sonradan adaleleri birer birer isimleriyle belirtiyor ve ne iş gördüklerini anlatıyordu. Arter ve venaları ve iskeleti göstermek için parçalayıcı bir madde kullanıyordu. Damarların içine boyalar zerkediyor, kalp ve beyin ventriküllerinin maketlerini elde etmek için bunlara erimiş balmumu akıtıyordu.
Göz küresi gibi yumuşak organları yumurta akı içinde kaynatıyordu. Katılaşınca bunları kesiyor ve yapılarını gerçekçi bir şekilde gözler önüne seriyordu. Leonardo venaların umumiyetle arterlerin yanında bulunduğunu göstermekte Vesalius'dan önce davranmıştı. Arter kanının küçük damarlardan geçmesi icap ettiğini söylediği zaman kılcal damarların mevcudiyetini sezmiştir. Dolaşımı hiç olmazsa kısmî olarak kavramıştı. Demişti ki: "Hayvanların kanı kalbin deryasından başın tepesine akmak sureti ile daima hareket halindedir." Müşahedeleri çok kuvvetti idi. Kanın sol ventrikülden aorta geçmesini müşahede etmiş ve aort valfı civarında hemodinamik akımların diyagramlarını çizmiştir.

Açik bir ifade

Leonardo da Vinçi anatomiyi sistematik ve gözle görülür bir şekilde ifade etmiştir. Gözlem ve deneylerini resim şeklinde kaydetmiş, yazılı metni ise bu resimlere bağlı olarak sunmuştur.
Adale-iskelet sistemi. Leonardo insanın kafatası, omuriliği, kaburga kemiklerini, sternum'u ve eklem kemiklerini incelemiştir (Şekil 1 ve 2). Highmore'un daha sonra antrum dediği çene kemiği sinüsünü, ayrıca nazolakrimal kanalı, omuriliğin kıvrımını, ilk iki serviks vertebrasını ve sakrum'un beş vertebrasını görmüştür.
Yaptığı diş resimleri kesici, küçük azı ve azı dişlerinin özelliklerini bildiğini göstermektedir.

Artikül yüzeylerinin, ligaman ve ekl mahfazalarının resimlerini çizmiş Resimleri tabaka tabaka adaleleri, sc ra eklem, ense, toraks ve abdomeni r sıl büyük bir ihtimamla teşrih ettiğ ortaya koymaktadır.
Kardiyovasküler sistem. Leonardo yuk (Şekil 4) ve aşağı kol ve bacak venal rını tasvir etmiş ve aort ve dalların resimlerini yapmıştır. Arter ve venal rın paralelliği açıkça ortaya çıkma tadır (Şekil 5 ve 6).
Kalpte üç kavitenin mevcudiyetini gö müştür. Resimlerinde iki *venae cav* yani üst ve alt vena, oriküle açılıyc Ventriküller arası septum'u noktal şeklinde göstermiştir. Bu noktalar "G len ağızcıklarını" temsil etmekted (Şekil 7). İki ventrikülü de tasvir etmi soldakinin daha kalın bir cidara sahi olduğunu ve aorta bağlı olduğunu kay etmiştir. Perikard'ı zikrederek papil adaleleri ve *chordae tendinae*'yi gösterme suretiyle resminde tafsilâtı da göste miştir (Şekil 8).

Teferruatli resimler

Kalbin kısımlarını bir makinenin par çaları gibi ayrı ayrı göstermiştir. Ori külü ve iki ventrikülü incelemiştir Orikülo-ventriküler ve ventrikülo-aor tik ağızların eskizlerini yapmış ve val yapılarını, valflar kapalı, yarı açık v açık olduğu halde göstermiştir (Şekil 9)
Solunum sistemi. Leonardo larinks'i d tasvir etmiş ve ses çıkarma bakımından önemi üzerinde durmuştur. Akciğerin genişlediğini anlamış ve diyafrağmın üstünde bulunduğunu görmüştür.
Sindirim sistemi. Sindirim yolunun resmini yaparak *caecum*'u, vermiform apandis'i ve büyük omentum'u göstermiştir.
Sinir sistemi. Leonardo serebrum'u dıştan ve içten tasvir etmiştir. İç tasvirler için kesitler yapmış ve boşluklara balmumu zerketmiştir.
Serebrum'un dört ventrikülünü ve sonradan Sylvius kanalı diye adlandırılan ortadaki kanalı tesbit etmiştir. Omurilik sinirlerini, braşiyal ve lomber pleksüslerin yapısını (Şekil 10) ve servikal sempatik sinir sistemini göstermiştir. Yumurta akı ilâve ettikten sonra kaynamak ve kesmek yoluyla göz küresini incelemiş, kürenin oyukta durumunu araştırmıştır. Optik sinirler, optik *chiasma* ve optik yollar üzerinde durmuştur. Göz ve koku sinirlerini serebral eklemler diye mütalâa etmiştir.
Dilin ve *frenulum*'un resmini çizmiş ve tad duyusunun dil yoluyla olduğunu açıkça göstermiştir.
Genito-üriner sistem. Leonardo da Vinçi böbreklerin, ureterlerin, mesanenin ve

10 yıl çalışmış, ama tamamlayamamıştır.

Virginia A.B.D. eyaletlerinden biri. Yüzölçümü 103 365 km², nüfusu 3 967 000'dir. Merkezi Richmond'dur. Başlıca şehirleri Norfolk, Roaoke, Portmouth'dur. Geniş ölçüde tütün yetiştiren bir ülkedir. Bu tütünler Türk tütünleriyle harman ve terbiye edilerek Amerikan sigaraları yapılır.

virgül Fr. i. Yazılı cümlede kısa bir durguyu göstermek için kullanılan, kıvrık kuyruklu nokta. «,» şeklindeki noktalama işareti. [Virgule — Comma]

Virolainen, Johannes (Doğ. 1914) Finli devlet adamı. 1946-1954 yılları arasında Çiftçi Partisi başkan yardımcısı idi; 1965'de başkan oldu. 1950'de bakan yardımcısı görevi aldı; 1953, 1954, 1956-1957 yıllarında millî eğitim, 1954-1956, 1957, 1958 yıllarında dışişleri, 1961-1963 yıllarında tarım bakanı, 1957-1958, 1962-1963 yıllarında başbakan yardımcısı olan Virolainen, 1964-1966 yıllarında başbakanlık yaptı.

virt Ar. i. ★ 1. Dinle ilgili bir sözü biteviye tekrarlama (tesbih çekerken meselâ «süphanallah» sözünün tekrarlanışı gibi). ★ 2. mec. Çok tekrarlama, diline dolama.

virtüoz İta. i. Müz. Müzikte teknik üstünlüğü ve yeteneği olan kişi. [Virtuose — Virtuoso]

virüs Lat. i. Mikrobu bulunamamış bulaşıcı hastalıkları meydana getiren etmenlere verilen ad.

visal Ar. i. Sevgiliye kavuşma, sevgili ile birleşme.

visamiral Fr. i. Amiralden bir rütbe küçük deniz üstsubayı. [Vice - amiral — Vice - admiral]

Visconti, Luchino (Doğ. 1906) İtalyan tiyatro ve sinema rejisörü. Soylu bir ailenin çocuğu olarak edebiyat doktorası yaptı. 1942'den sonra tiyatro ve sinemada sahneye koyucu olarak, olay yaratan çalışmalar yaptı. «Yeni gerçekçilik» akımının ilk filmi sayılan «Tutku» yu 1942'de, en güzel yapıtı «Toprak Sarsılıyor» u ise 1948'de yarattı. «Günahkâr Gönüller», «Beyaz Geceler», «Rocco ve Kardeşleri», «Leopar», «Büyük Ayının Soluk Yıldızları» gibi estetik, üslûp ve öz bakımından olağanüstü değerde filimleriyle çağımızın en önemli sinema sanatçıları arasında sayılır.

viski İng. i. İskoçya'da tahıllardan çekilen bir çeşit içki. [Whiskey, Whisky — Whiskey, Whisky]

viskonsül Fr. i. Konsolos yardımcısı. [Vice - consul — Vice - consul]

vistavision İng. i. Si. Kamerada filmin yukarıdan aşağıya değil yanlamasına geçmesi sonucunda iki olağan görüntü boyunda tek bir büyük görüntü elde edip, bunu özel laboratuvar işlemleriyle yeniden 35 milimetrelik küçük boya indirmeye dayanan bir geniş perde filim işlemi.

Vistül (Almancası Weichsel, Polonyacası Wisla) Polonya'da Krakovi, Varşova gibi büyük şehirlerden geçip Baltık denizine dökülen 1 070 km. uzunluğunda bir nehir.

Vişinski, Andrei Yanarieviç (1883-1954) Rus devlet adamı. Avukatlıkla hayata atıldı. 1902'de Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ne girdi. 1905 ayaklanmasında görev aldı. Defalarca hapsedildi. Eski bir Menşevik olarak 1917'de Bolşevikler'e karşı idi 1920'de Komünist Partisi'ne girdi. 1923-1925 yıllarında başsavcılık, sonra hukuk profesörlüğü, 1936-1938 davalarında savcılık, 1938'de başbakan yardımcılığı, 1940'da dışişleri bakan yardımcılığı, 1945-1947 yılları barış konferanslarında delegelik, 1946'da Birleşmiş Milletler'de başdelegelik, 1949-1953 yıllarında dışişleri bakanlığı yaptı. 1953'de başbakan birinci yardımcılığına getirildi. Eseri basılmıştır.

vişnap Far. i. Vişne şerbeti.

vişne i. Bot. Vişne ağacının kiraza benzeyen kırmızı renkte ve ekşimtrak meyvası. Bu halde yendiği gibi, şerbeti, reçeli, kompostosu ve hoşafı da yapılır. [Griotte — Cherry]

vişne ağacı b. i. Bot. Gülgillerden dalları kırmızımtırak, çiçekleri beyaz ve meyvaları kırmızı renkte bir ağaç. [Griottier — Cherry]

vişneçürüğü, -nü b. s. Çürük vişne renginde olan.

Vişnu Mecusî dininin üçüzlü tanrısının ikincisi. Dünyanın koruyucusu sayılır.

vitalizm Fr. i. Fel. Dirimselcilik.

vitamin Fr. i. Biyo. Yokluğu insanlarda raşitizm, iskorbüt, tavukkarası ve daha bazı hastalıklar meydana getiren ve taze yiyeceklerde bulunan birtakım maddelerin genel adı. Türlü vitaminlerin başlıcaları A, B, C, D, E, K, P, PP vitaminleridir. Bunlar da türlere ayrılır. Her birinin yokluğu başka başka hastalıklar doğurur. Süt, domates, limon, portakal, lahana, karnıbahar, havuç ve enginar, her birinde üç dört türlü vitamin bulunan besinlerdir. [Vitamine — Vitamin]

vitellüs Lat. i. Biyo. Yumurtada kabuk, kabuk zarı ve çekirdek dışında kalan maddelerin topu. [Vitellus — Vitellus]

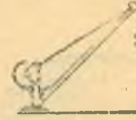
vites Fr. i. Tek. Motorlu taşıtların hız kademesini ve taşıtın ileri geri gitmesini ayarlayan kol. Kol, vites kutusu adı verilen bir dişli sistemine komuta eder. Motordan gelen dönme hızı, bu kutudaki çeşitli dişlilerle kademelere ayrılır. [Vitesse — Change-speed gear]

vitir, -tri Ar. i. ★ 1. Yatsı namazından sonra kılınan 3 rekât namaz. ★ 2. Kurban bayramı arifesi.

vitray Fr. i. Resimli, nakışlı cam.

vitrin Fr. i. ★ 1. Bir dükkân ya da mağazayı sokaktan ayıran camekânlı kısım. [Vitrine — Shop - window] ★ 2. Camlı dolap. Mü-

ÇEŞİTLİ VİNÇLER









P. V. M. Virgilus

zelerde, salonlarda içine değerli eşya yerleştirilir. [Vitrine — Glass cabinet]

vitriyol Fr. i. ★ 1. Eski simyacılar tarafından, bugün sulfatlar denilen tuzlara verilen ad. [Vitriol — Vitriol] ★ 2. Konsantre asid sülfirik (buna «vitiryol yağı» da derler). [Huile de vitriol — Vitriol oil]

Vittorio Emanuele, III. (1869-1947) İtalya Kralı. I. Umberto'nun oğludur. 1900-1946 yıllarında krallık yaptı. 1946'da, krallığı kurtarmak için oğlu II. Umberto (Humbert) (Doğ. 1904) lehine tahtı bırakmış, ancak, İtalya'da cumhuriyet ilân edildiğinden Umberto bir ay kadar kral kalabilmiştir.


III. E. Vittorio

vivace İta. s. Müz. Canlı, hızlı.

Vivaldi, Antonio (1678-1741) İtalyan bestecisi ve kemancısı. Venedik'de doğdu. Keman için yazdığı konçertolar, «konçerto» türünün ilk güçlü örnekleridir. Bach, birkaçını org ve klavsen için yeniden işlemiştir. Başlıca eserleri, keman konçerto ve sonatları, kantat, kentet ve oratoryolardır.


A. Vivaldi

Viviani, Rene (1863-1925) Fransız politikacısı. Sidi - bel - Abbes'de doğdu. Sosyalist Parti şeflerinden biri olup Fransa'nın ilk çalışma bakanıdır. I. Dünya Savaşı başında bir buçuk yıla yakın başvekillik yapmıştır.

viya İta. i. Den. Dümeni ortaya alarak gemiyi bulunduğu doğrultuda yürütme.

viyadük Fr. i. Bir yolun ya da bir vadinin üstüne, yamaçlar arasında ulaştırmayı sağlamak için, dip çizgisi seviyesine inmeden kurulan köprü. Tepeden tepeye kurulan köprü. [Viaduc — Viaduct]

viyaklamak f. (Yeni doğmuş çocuk) Bağırmak.

Viyana Avusturya'nın başkenti. Tuna nehri üzerinde 2 000 000 nüfuslu, bilim, sanat, endüstri ve ticaret merkezi olan bir şehirdir. Eskiden Avusturya - Macaristan İmparatorluğu'nun merkezi olmuştur. Zengin kitaplıkları, sarayları, operaları, parkları vardır.

Viyana Kongresi Napoleon'un yenilmesinden sonra Avrupa'ya yeni bir düzen vermek için Viyana'da düzenlenen önemli siyasal toplantı. 1815 yılı haziranında imzalanan antlaşmanın başlıca maddeleri arasında Fransa'nın birçok yerlerini elinden çıkarmasına karşılık İngiltere, Prusya, Avusturya ve Rusya devletleri'nin Avrupa'yı adeta bölüşmeleri yer alıyordu. Papalığın ilk kez özgür bir devlet olarak tanındığı Viyana kongresinde küçük devletlerin birçok hakları yenmişti. Bu yüzden Viyana kongresi Avrupa için bir huzur değil, huzursuzluk nedeni olmuştur.



Viyet - nam

Viyana Kuşatmaları Tar. ★ 1. Kanuni Sultan Süleyman tarafından 1529 yılında Viyana üzerine yapılan sefer ve kuşatma. Eylül ayı sonlarında başlayan kuşatmanın Viyana'ya bütün Hıristiyanlık dünyasının yardıma hazırlanması, Türk ordusunun yeteri kadar hazırlıklı olmaması nedenleri yüzünden verimli olmayacağı anlaşılınca Kanuni Sultan Süleyman ekim ortalarında kuşatmayı kaldırdı. Türkler'in başarısızlığı üzerine Avrupa ülkelerinde büyük şenlikler yapıldı. ★ 2. 154 yıl sonra bir kez de Merzifonlu Kara Mustafa Paşa tarafından Viyana kuşatıldı. Tam 2 ay süren bu ikinci kuşatmada Viyana ve tüm batı dünyası çok korkulu günler geçirdi. Viyana'yı bu sefer dıştan yardıma gelen Leh Kralı Jan Sobieski kurtardı. Türk ordusu büyük yenilgiye uğrayarak geri çekildi (1683).

Viyet - nam Çinhindi'nin, halkı Annamlı olan topraklarının bütününe verilen ad. Bu topraklar Koşinşin, Annam ve Tonkin'i içine alır: 1945'de cumhuriyet olarak kurulmuş ve bu kuruluş 6 mart 1946'da Fransa tarafından tanınmıştır. Bak. Kuzey Viyetnam, Güney Viyetnam, Koşinşin.

viyola İta. i. Müz. Kemandan büyük, alto sesli bir yaylı çalgı. Alto da denir. [Viola — Viol]

viyolist, -ti Fr. i. Müz. Viyola çalan sanatçı. [Violiste — Violist]

viyolon Fr. i. Müz. Keman.

viyolonist, -ti Fr. i. Müz. Keman çalan sanatçı. [Violoniste — Violinist]

viyolonsel İta. i. Müz. Kemandan büyük, kontrbastan küçük, iri gövdeli, yere dayayarak çalınan yaylı ve telli çalgı. Orkestralarda, oda müziğinde, piyano eşliğinde yaygınlıkla kullanılır. [Violoncelle — Violoncello, cello]

viyolonselist, -ti Fr. i. Müz. Viyolonsel çalan sanatçı.

Vize Kırklareli'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 119 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 32 514, merkezinin nüfusu 6 993'dür. İlçe toprakları Karadeniz kıyısındadır. Doğusunda Istranca dağları uzanır. Güneybatı kesimleri düzlüktür. Tarla tarımı ve hayvancılık yapılır. Orman ürünleri de önemlidir. Kasaba, Istrancalar'ın eteklerindedir. İskelesi Midye'dir.

vize Fr. i. Bazı resmî kâğıtlara «görülmüştür» anlamına olmak üzere konulan işaret ve bu işareti koyma işi. [Visa — Visa]

Vizigotlar Tar. Gotlar'ın batıya göç edip orada yerleşmiş dalına verilen ad. Batı Gotları, önceleri güney Rusya'da otururlarken, Hunlar'ın akınları üzerine orta Avrupa'ya yerleşip Romalılar'ın hizmetine girdiler. Burada güçlenen Vizigotlar, bir ara Roma şehrini ellerine geçirdiler. Buradan Kuzey Afrika'ya ve Fransa'ya geçtiler. Fransa ve İspanya'da küçük ve zayıf krallıklar kuran Vizigotlar: İslâmlar'ın İberik yarımadasını ellerine geçirmelerinden sonra ulus ve devlet olmak niteliklerini yitirip bölge halkları içinde eridiler.

vizit Fr. i. Ziyaret.

vizita İta. i. ★ 1. Hekimin muayene için gidip bir hastayı görmesi. ★ 2. Hekime verilen para.

viziyer Fr. i. Kasket siperi.

vizon Fr. i. Zo. Gelincikgiller familyasının bir alt familyası. İki türü vardır: «Amerika vizonu» ve «Avrupa vizonu». Gelinciğe benzerse de, ondan daha iri ve daha güçlüdür. Akrabaları kadar yırtıcı ve kana susamıştır. Gelinciğin tersine sırf öldürmek için öldürmez. Beslenmek için avlanır. Usta bir balık avcısıdır. Kürkü çok değerlidir. Her yıl bir milyon kadar avlanır. [Vison — Mink]

vizyon Fr. i. Görme, görüş.

vladika Slâvca i. Eskiden Karadağ prensi olan rahiplere verilen ünvan.

Vladivostok (S.S.C.B.) Uzak Doğu'da Japon denizi kıyısında 338 000 nüfuslu bir liman şehri. Önemli bir endüstri merkezidir. 1860 yılında Ruslar'ın eline geçmiştir. 1918-1922 yılları arasında Japon işgali altında kalmıştır.

Vlaminck, Maurice de (1876-1958) Fransız ressamı. Paris'de doğdu, Rueil - la - Gaderiere'de öldü. Kendi kendini yetiştiren sanatçı önce çeşitli işlere girip çıktı. 1900'de Derain'le tanıştı. Fovizm hareketine katıldı. Önce Van Gogh, sonra da Cézanne'ın etkisinde kaldı. Manzaralarda ve özellikle fırtınalı manzara resimlerinde kendine özgü üslûbuyla resim sanatında ayrı bir yeri olan bir sanatçıdır.

Vlatava (Almancası Moldan) Bohemya'da Elbe'nin bir kolu olan, Prag'dan geçen 430 km. uzunluğunda bir nehir.

voce İta. i. Müz. Ses.

vodvil Fr. i. Tiy. Bir güldürü türü. Olaylar arasında mantık bağı gerekli görülmez. Gülünç durumlar, daha çok tanıma yanlışlıklarına, yanlış anlamalara, garip rastlaşmalara dayanır. Tek amacı güldürmek olan, hafif, değersiz oyun türüdür. [Vaudeville — Lightcomedy, vaudeville]

Vogue, Melchior de (1829-1916) Fransız arkeolog ve diplomat. İstanbul ve Viyana'da elçilik etmiştir. Filistin arkeolojisi üzerine eserler yazmıştır. 1901'de Fransız Akademisi'ne girmiştir.

Voisin Gabriel (Doğ. 1880) Fransız uçak mühendisi. Belleville - sur - Saône'da doğdu. 1902'de başlayan denemelerinin sonucu olarak uçaklara patlamalı motor konulmuştur.

vokal İta. i. Müz. Sesle anlatım; insan sesinin müzikte kullanılması.

vokal müzik b. i. Müz. Ses müziği. Şarkı, opera, oratoryo gibi insan sesi için yapılmış besteler. [Musique vocale — Vocal music]

volan Fr. i. ★ 1. Fiz. Düzenteker. Dönen makinelerin miliyle birlikte dönen, ağırlığı dolayısıyla ataleti büyük olan tekerlek. Patlamalı motorların döndürdüğü milin dönmesi düzensiz olur. Bu düzensizliği volanın büyük atalet momenti önler. Milin sabit bir devir sayısıyla dönmesini sağlar. ★ 2. Otomobile yön veren direksiyon. ★ 3. Kadın etekliğine dikilmiş dantela ya da kumaştan kenarlık. ★ 4. İki oyuncu arasında raketle tüylerle donatılmış mantar gibi şeylerin atılması şeklinde oynanan oyun. ★ 5. Bu oyunda kullanılan parça. [Volant — Fly - wheel, stering - wheel]

Voldemaras, Augustinas (1883-1954) Litvanyalı politikacı. 1918'de Brest - Litovsk antlaşmasının imzalanmasına katıldı. 1926-1929 yıllarında diktatörlüğe eğilimli bir başbakandı. 1927 komünist ayaklanmalarını bastırdı. 1934'de hükümeti ele geçirmek istedi, yakalandı, 12 yıl hapse mahkûm edildi.

vole Fr. i. Futbol, tenis gibi oyunlarda topa, top yere değmeden ve havada iken yapılan vuruş.

voleybol İng. b. i. Sp. Altışar kişilik iki takım arasında, ortasında direklere gerili bir file bulunan alanda oynanan spor. Amaç, 250 gram ağırlığındaki iri meşin topu elle filenin üstünden karşı tarafa geçirmek ve karşı alana düşürmektir. Kızlar arasındaki voleybol maçlarında filenin yüksekliği 2,24, erkekler arasındaki maçlarda ise 2,43 m. dir. 3 ya da 5 set üzerinden oynanır. Dünyanın pek çok ülkesinde ve yurdumuzda, özellikle okullarda oynanan bir oyundur.

volfram Al. i. Kim. Sembolü W atom sayısı 74, atom ağırlığı 184 olan 19,1 özgül ağırlığında sert bir eleman. 3 000° C de ergiyen bir madendir. Tungsten adını da alır. Çok yüksek sıcaklıkta ergidiği için akkor flamanlı lâmbaların flamanlarının yapımında kullanılır. [Wolfram — Wolfram, tungsten]

volframit i. Jeol. Demir manganez volframat bileşimli bir mineral. Siyah ya da koyukahverenklidir. Çelik sertliğinde olup özgül ağırlığı 7,5 dir. Mağmatik kökenli olup önemli volfram cevheridir.

Volga S.S.C.B.'de 3 688 km. uzunluğunda bir nehir. Avrupa'nın en uzun nehridir. Valday yaylasından çıkarak Gorki, Kazan, Saratov, Stalingrad ve Astrakhan'dan geçerek Hazar denizine geniş bir delta ile dökülür. Başlıca kolları Mologa, Kostroma, Oka, Kama'dır. Özellikle ilkbaharda büyük taşmalar yapar. Trafiğe elverişli bir nehirdir. Açılan birçok kanallarla Sovyet ulaşımının başlıca merkezi olmuştur.

voli Yun. i. ★ 1. Balıkçı kayıklarının fırdolayı ağ salmaları. ★ 2. Külb. Vurgun.

volkan Fr. i. Yanardağ.

volkanik Fr. s. Volkansal.

volkanizm Fr. i. Jeol. Volkanik görünüşleri ve nedenleri açıklayan varsayımların topu. esk. Bürkâniyet.

volkover İng. b. i. Bir tek atın katıldığı koşu.



viyolonsel

volkslied Alm. i. Müz. Halk şarkısı.

Vollard, Ambroise (1868-1939) Fransız tablo satıcısı, editörü ve yazarı. 1937'de yayımladığı «Souvenirs d'un marchand de tableaux — Bir Tablo Satıcısının Anıları» adlı kitabında Cézanne, Gümrükçü Rousseau, Renoir, Van Gogh gibi ressamlarla nasıl ilişki kurduğunu ve bu ressamların tablolarını alarak nasıl sattığını anlatır. Empresyonizm döneminden sonraki resim hareketlerinde önemli yeri olan bir kişidir.

volt, -tu Fr. i. Fiz. Elektrikte, gerilim birimi. Direnci 1 ohm olan kapalı bir elektrik devresinden 1 amper şiddetinde elektrik akımı geçiren üretecin kutupları arasındaki gerilim, 1 volttur. [Volt — Volt]

volta İta. i. ★ 1. Geminin rüzgâra karşı gidebilmek için sağa sola zikzak yapması. ★ 2. Külb. Bir aşağı bir yukarı dolaşma.


A. Volta

Volta, Alessandro (1745-1827) İtalyan fizikçisi. Côme'da doğdu. Elektrikle ilgili deneyler yapmış ve bu konuda önemli eserler yazmıştır. Kendi adını taşıyan pili ortaya koymuştur. Ayrıca «Mektuplar» ve «Anılar» adlı eserleri de vardır.

voltaik Fr. s. Fiz. Volta'nın elektrik pili ve genel olarak, pillerle gelişen elektrik için kullanılır. [Voltaïque — Voltaic]

Voltaire, François Marie Arouet (1694-1778) Fransız yazarı. Edebiyat türlerinin hemen hepsinde eserler vermiştir. Bununla beraber birçok eserleri günümüzde değerinden kaybetmiş bulunmaktadır. Çağının düşünürleri üzerinde çok büyük etkisi olan Voltaire'in en ilgi çekici trajedileri şunlardır: «Zaire», «Mort de César — Sezar'ın Ölümü», «Mérope». Hikâye türündeki şaheseri «Candide» adını taşır. Hâlâ değerini kaybetmemiş eserlerinin başında «Felsefe Sözlüğü» ile «Felsefe Mektupları» gelir.

voltaj Fr. i. Fiz. ★ 1. İki nokta arasındaki gerilim farkı. ★ 2. Bu gerilimin volt cinsinden değeri. [Voltage — Voltage]

voltametre Fr. i. Kim. Suyu iyonlarına ayırmaya yarayan aygıt. İtalyan fizikçisi Volta tarafından bulunduğu için bu adı almıştır. Bir cam kap içine konan suyun içine iki maden elektrod batırılır. Bu elektrodlardan bir akım geçirilir. Akım sudan geçerken suyu ayrıştırır. [Voltamètre — Voltameter]

voltamper Fr. b. i. Fiz. Dalgalı gerilim veren bir üretecin ya da dalgalı gerilimle çalışan bir elektrik alıcısının bir gücü ve bu gücün birimi. Çekilen akımla kaynağın geriliminin çarpılmasıyla bulunur. Bu çarpımın cosinüs fi ile çarpılması ile aktif gücü verir. Aktif güç birimi de watt'dır (Bak. watt). [Voltampere — Voltamper]

volti İta. i. Müz. «Çevir» anlamındadır. Nota sayfasının altına, parçanın arka sayfada devam ettiğini göstermek için yazılır.


F. M. A. Voltaire

voltmetre Fr. i. Fiz. Bir elektrik üretecinin kutupları arasındaki gerilimi (elektromotor kuvveti) ölçmeye yarayan alet. Üretecin kutuplarına paralel bağlanır. Aletin göstergesi gerilimin değerini volt cinsinden gösterir. Bazı voltmetreler yalnız doğru gerilimi, bazıları yalnız dalgalı gerilimi, bazı voltmetreler ise her iki gerilimi de ölçer. [Voltmètre — Voltmeter]

volt ölçer Fr. T. b. i. Fiz. Bak. voltmetre.

Volvograd (S.S.C.B.) 1925-1961 yılları arasında Stalingrad adı verilen, Volga nehri kıyısında 663 000 nüfuslu bir şehir. Önemli bir endüstri merkezidir. Traktör, tarım makineleri, kamyon yapılır.

Vo Nguyen Giap (Doğ. 1911) Kuzey Viyetnamlı general ve devlet adamı. 1934-1938 yıllarında öğretmenlik yaptı. 1934 yılından 1937'ye kadar Sosyalist Parti üyesi idi. 1937'den beri Komünist Partisi'ndedir. 1940'da Çin'de Japonlar'a karşı gerilla savaşlarını örgütledi. 1945'de Ho Çi Minh hükümetinde görev aldı. 1946'da Viet - Minh kuvvetleri komutanlığına getirildi. 1955'den beri başbakan yardımcısı ve savunma bakanıdır.

vonoz i. Kolyos, uskumru, sardalya gibi küçük balıkların ufağı.

Voronej (S.S.C.B.) Don nehri üzerinde 535 000 nüfuslu bir şehir. Makine, kimya ve besin endüstrisi gelişmiştir.

Voronof, Serj (1866-1953) Rus hekim. 1897'de Fransız uyruğuna geçmiştir. Maymunların bezlerini aşılayarak insanları gençleştirmek konusunda yaptığı denemelerle tanınmıştır.

Voroşilov, Kliment Yefremoviç (Doğ. 1881) Rus mareşali, devlet başkanı. 1903'de Komünist Partisi'ne girdi. 1918'de savaşlarda görev aldı. 1925'de savunma halk komiseri oldu. 1926'dan beri Komünist Partisi merkez komitesi politbüro üyesidir. 1940, 1946-1953 yıllarında başbakan yardımcısı, 1952-1960 yıllarında prezidyum üyesi olan Voroşilov, 1953-1960 yıllarında Yüksek Sovyet Şurası Prezidyumu (devlet) başkanı idi. 1960'dan beri prezidyum üyesidir.

votka Rusça i. Tahıl, patates gibi şeylerin imbikten çekilmesiyle yapılan renksiz, 90 derece alkollü Rus içkisi. [Vodka — Vodka]

voyvo İsp. ü. Külb. «Çürük yumurta» demek olup alay ederek sataşmak için kullanılır.

voyvoda Slâvca i. Tar. Eskiden kimi yerlerin valilerine verilen ad: Eflâk voyvodası.

voyvodalık i. ★ 1. Bir voyvodanın görevi. ★ 2. Bir voyvodanın yönetiminde bulunan il. ★ 3. Bir voyvodanın hükümeti.

Vörösmarty, Mihaly (1800-1855) Macar şairi. Felsefe ve hukuk okudu. 1832'de Bilimler Akademisi'ne üye, 1848'de milletvekili seçildi. 1848-1849 özgürlük savaşlarına katıldığı için kaçmak zorunda kaldı. Sonra affedildi. Büyüklü, küçüklü epik şiirleri

ile tanındı. 1834'de bir oyunu ile Akademi ödülünü kazandı. Aşk, yurtseverlik, insanlık, felsefe, lirizm, şaire birçok güzel şiirler esinlendirmiştir.

Vrangel (1879-1928) Rus generali. Denikin'den sonra Bolşevikler'e karşı olan kuvvetlerin başına geçmiş, fakat 1920'de yenilerek ordusunun döküntüleriyle İstanbul'a sığınmak zorunda kalmıştır. Brüksel'de ölmüştür.

vualet Fr. i. Kadın şapkalarına konulan ve yüzü örten gayet hafif, ince ve seyrek tül.

Vuillard, Edouard (1868-1940) Fransız ressamı. 1886'dan sonra Sérusier, Denis, Bonnard, Roussel, gibi ressamlarla tanışan sanatçı onlarla birlikte «Nabi» ler topluluğunu kurdu. Kişiliğini bulduğu dönemden sonra bütün tablolarında Vuillard, aşırı bir duygululukla huzurlu ev içi sahneleri yapmıştır. Bunun yanında dekoratif sanatlarla da ilgilenmiştir.

vuku, -u Ar. i. Olma, oluş.

vukua gelmek b. f. Olmak.

vukuat, -tı Ar. ç. i. ★ 1. Olanlar, olgular. ★ 2. Polisi ilgilendiren olay: Bugün şehirde hiç vukuat olmadı.

vukuf Ar. i. ★ 1. Bilme, bir şeyi öğrenmiş olma. ★ 2. Bilgi, bir iş ya da konu hakkında bilinen şey. esk. Malûmat.

vukufsuz s. Bilgisiz.

vurdumduymaz b. s. ★ 1. Anlayışı, kavrayışı kıt. ★ 2. Aldırmaz, aldırışsız.

vurgu i. Gra. Söylemede, bir heceyi ya da bir kelimeyi ötekilerin üstüne çıkaran ses değişikliği. [Accent — Accent]

vurgulu çalgılar ç. b. i. Müz. Vurularak çalınan sazlar. Davul, timpani, zil, gong, tef v.b. vurgulu çalgılardandır.

vurgun s. ★ 1. Birine vurulmuş. esk. Âşık. [Amoureux — Amorous] ★ 2. i. Haksız ve kolay kazanç. esk. İhtikâr. [Mercantilisme — Profiteering] ★ 3. Deniz dibine dalanlarda görülen bir hastalık. Dalgıç hastalığı.

vurguncu s. Yolsuzca kazanç elde eden (kimse). esk. Muhtekir.

vurgun yemek b. f. Hek. Dalgıç hastalığı sonu ölmek, ya da sakat kalmak.

vurmak, -ur f. ★ 1. Bir şeyi bir yere, bir ya da birkaç kere hızla indirmek: Elini yüzüne vurmak, ayağını yere vurmak. [Frapper — To hit, strike] ★ 2. Ses çıkarmak için, bir şeyi başka bir şey üzerine hızla indirmek: Kapıya ya da kapıyı vurmak. [Frapper — To beat, knock] ★ 3. Bir yere doğru gitmek, yolunu tutmak: Sürü dağa vurdu. [Se diriger vers, prendre le chemin — To head, take up] ★ 4. Bağlamak, takmak, iliştirmek: Eyer vurmak, gem vurmak, birini zincire vurmak, destek vurmak, yama vurmak. [Mettre — To put] ★ 5. Olduğundan başka bir şekle çevirmek ya da başka bir şekilde görünmek: İşi şakaya vurmak; hastalığa vurmak. [Tourner en, feindre, simuler — To switch] ★ 6. Saplamak: Bıçak vurmak; hastaya iğne vurmak. [Enfoncer, piquer — To drive in] ★ 7. Uygulamak: Lâpa vurmak, vantoz vurmak, yakı vurmak. [Appliquer — To apply] ★ 8. Biçimine getirip ele geçirmek: Bir parti vurmak, vurgun vurmak. [Attraper — To hit] ★ 9. Hedef tuttuğu şeye rastgetirmek, isabet ettirmek: Yüz metreden yumurtayı vurmak. [Frapper — To hit] ★ 10. Mermi ile avlamak: Kuş vurmak. [Tuer — To shoot] ★ 11. Öldürmek: Haydudu vurmuşlar. [Tuer — To kill] ★ 12. Yaralamak: Hırsızı bacağından vurdular. [Blesser — To wound] ★ 13. Şiddetli etkisiyle birdenbire hasta etmek: Kömür vurmak. [Frapper — To strike] ★ 14. Vuru halinde olmak: Yürek vurmak, nabız vurmak. [Battre — To beat] ★ 15. Atılmak, uğramak: Balık karaya vurdu. [Se jeter — To run aground]

vuru i. Biyo. Yüreğin gevşeyip kısılmasından ileri gelen kımıldanışı. esk. Daraban. [Battement, pulsation — Beat, beating, pulsation]

vurulmak f. ★ 1. Vurmak işi kendisine yapılmak. ★ 2. mec. Âşık olmak.

vuruş i. ★ 1. Vurmak işi ya da şekli. [Coup — Hit, blow, stroke] ★ 2. Müz. Bir ölçüyü meydana getiren eşit süreli parça: İki vuruşlu ölçülü.

vuruşmak f. Birbirine vurmak.

vuslat, -tı Ar. i. Sevgilisine kavuşma.

vusul, -lü Ar. i. Ulaşma, varma.

vusul bulmak b. f. Ulaşmak, varmak.

Vusuli, Mehmet - Molla Çelebi (Ölm. 1589) Şair ve bilgin. İstanbullu'dur. Kadılıklarda bulunmuş, kazasker olmuştur. Divanı varsa da basılı değildir. Manzum ve mensur parçalardan mürekkep «Cihadname» adlı bir eser de yazmıştır. Fındıklı camisini yaptırmıştır.

vuzu, -u Ar. i. Aptes.

vuzuh Ar. i. İyice belirtilmiş olma hali, açıklık, aydınlık.

vücup Ar. i. Gereklik.

vücuda gelmek b. f. Var olmaya başlamak.

vücuda getirmek b. f. Var etmek, yaratmak, icadetmek.

vücuh Ar. ç. i. ★ 1. Yüzler, çehreler. ★ 2. Tarzlar. ★ 3. İleri gelenler: Vücuhu belde.

vücut Ar. i. ★ 1. Canlı bir yaratığın maddî kısmı: İnsan vücudu, hayvan vücudu. [Corps — Body] ★ 2. Fel. Var olma, varlık. [Etre, existence — Existence]

vücutlu s. Vücudu iri ve şişman olan.

vücutsuz s. Vücudu iri ve şişman olmayan, zayıf nahif.

vücuttan düşmek b. f. Zayıflamak.

vükelâ Ar. ç. i. ★ 1. Vekiller. ★ 2. (Alay olarak) Kibar, aristokrat.

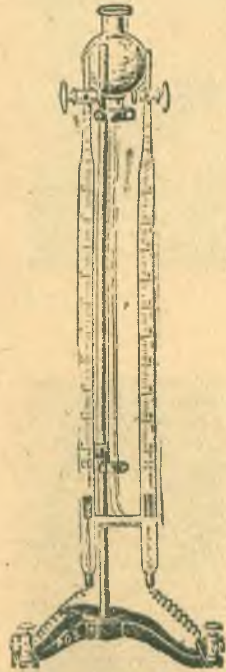
vülgarizasyon Fr. i. Herhangi bir şeyi herkesin anlayacağı bir şekle sokma.

vürut Ar i. Geliş, gelme.

vüsat, -ti Ar. i. ★ 1. Genişlik. ★ 2. Mat. Uzam.

vüsu, -s'u Ar. i. Güç, kudret


E. Vuillard


voltametre





Washington - A.B.D. kongre binası



G. Washington



K. Weill



R. Wagner

W, w Türk alfabesinde olmayan bir harf. Kuzey dillerine özgüdür. Almanca'da «ve», İngilizce'de ve Hollanda dilinde «ue» diye okunur [Double v — Double u]

W ★ 1. Kim. Volfram elemanın sembolü. ★ 2. Fiz. Güç birimi «Vat» ın kısaltması.

Wagner, Cosima (1837-1930) Müzik festivalleri yöneticisi Alman kadın. Franz Liszt'in kızı, Richard Wagner'in karısıdır. 1870'de evlendiği Wagner, ikinci kocasıdır. Wagner'in en büyük eleştiricisi, işlerinin de yöneticisi olmuştur. Wagner'in 1883'de ölümünden, 92 yaşında kendi ölümüne kadar Baireuth müzik şenliklerini düzenlemiştir.

Wagner, Richard (1813-1883) Alman bestecisi. Leipzig'de doğdu. Küçük yaşta edebiyat ve müziğe ilgi duydu. Shakespeare ve Beethoven etkisinde trajedi ve senfoni denemeleri yaptı. İlk romantik operası «Die Feen — Periler» dir. Bunu, «Aşk Yasağı» «Rienzi», «Uçan Hollandalı» operaları izledi. Müzikli dram türünün en güzel örneklerini veren Wagner, haşin kişiliğinin etkisi altında, eserlerinde anlaşılması güç temalara yer vermiştir. Sesten çok enstrümantal deyişe yönelir. Ünlü eserleri: «Tannhauser», «Tristan und Isolde» ve «Lohengrin» dir.

Wajda, Andrzej (Doğ. 1926) Polonyalı sinema rejişörü. Güzel Sanatlar ve Lodz'daki ünlü sinema okulunda okudu. Çarpıcı bir duyarlıkla, toplumcu bir gerçekçiliği ve barok bir dışavurumculuğu birleştiren filimleri bütün dünyada geniş yankılar yaptı. 1954'de başladığı rejisörlükte «Bir Nesil», «Kanal», «Küller ve Elmas» adlı ünlü üçlüyü yarattı.

Waldeck - Rousseau, René (1846-1904) Fransız devlet adamı. Nantes'da doğdu. Gambetta zamanında içişleri bakanlığı etmiş, 1884'de profesyonel sendikalar hakkındaki kanunu geçirmiştir. 1899'dan 1902'ye kadar başbakan olmuş ve 1901'de parlâmentoya cemiyetler kanununu kabul ettirmiştir. Bu sonuncu kanunun halefleri tarafından uygulanması, kiliselerle devlet'in ayrılması sonucunu doğurmuştur.

Walewski, Kont (1810-1868) Fransız siyaset adamı ve diplomat. I. Napoléon'la Polonyalı Kontes Walewska'nın gayri meşru oğludur. Üçüncü Napoléon zamanında elçiliklerde ve nazırlıklarda bulunmuştur.

Wallace, Edgar (1875-1932) İngiliz yazarı. Önce gazetecilik yapan yazar, daha sonra korku ve polis romanları yazmaya başladı. «Londra'yı Satın Alan Adam» ve «Sarı Maske» şaheserleri arasındadır.

Wallace, Henry Agard (Doğ. 1888) Amerikalı yayımcı, devlet adamı. Tarım dergileri yayınladı. 1933'de tarım bakanı oldu. 1940-1944 yıllarında Roosevelt'in yardımcısı idi. 1948'de İlerici Parti adayı olarak cumhurbaşkanlığı seçimlerine girdiyse de kazanamadı. Tarım konulu eserleri basılmıştır.

Wallace, Lord Alfred Russel (1822-1913) İngiliz seyyah ve tabiat bilgini. Usk'da doğdu. Zooloji bakımından coğrafyanın kurucularından biridir. «Hayvan Türlerinin Coğrafya Bakımından Dağılışı» adlı klasik bir eserle, Darvinizm üzerine bir inceleme yazmıştır.

Wallace, Sir Richard (1818-1890) İngiliz hümanisti. Özellikle XVIII. yüzyıl Fransız eserleri bakımından zengin bir tablolar, mobilyalar ve sanat eserleri koleksiyonu meydana getirmiştir. Ölümünden sonra karısı tarafından İngiltere'ye bağışlanan bu koleksiyon bugün Londra'da Hartford House'dadır. Wallace, Paris'de, kendi adını taşıyan 100 çeşme yaptırmıştır.

Wallenstein (ya da Waldstein) Albrecht Wenzel Eusebius von (1583-1634) Alman askeri ve devlet adamı. 30 yıl savaşında İmparator II. Ferdinand'ın en iyi generali olup Bohemya isyanının bastırılmasına katılmıştır. Danimarka Kralı Christian'a karşı Dessau zaferini kazanarak «Baltık Amirali» sanını almıştır. Gustave - Adolph'a karşı Nüremberg önünde direnmiş, fakat Lutzin'de yenilmiştir. Kendisi için bağımsız bir prenslik kurmak için çalışırken kendi askerleri tarafından öldürülmüştür.

Wallis, John (1616-1703) İngiliz geometri bilgini. «Sonsuzlar Aritmetiği» adlı eseri geometriye önemli ilerlemeler sağlamıştır. Sağır - dilsizler için öğretimin kurucularından biridir.

Walter, Bruno (1876-1962) Alman orkestra yöneticisi. Berlin'de doğdu. Avrupa ve Amerika'da birçok ünlü orkestraları başarıyla yönetmiştir.

Walter von der Vogelweide (XII. yüzyıl) Alman müzik tarihinin en büyük şair ve müzikçilerinden biri. Şiirlerini siyasî birer silâh olarak kullanmıştır.

Washington A.B.D. eyaletlerinden biri. Büyük okyanus kıyısındadır. Nüfusu 2 853 000, merkezi Olympia'dır. Ormancılık, madencilik ve tarım yapılır.

Washington A.B.D.'nin başkenti ve Columbia eyaletinin merkezi. Potomac nehri üzerinde 784 000 nüfuslu bir şehirdir. Büyük bir yönetim merkezidir. Temsilciler meclisinin toplandığı Capitol ve cumhurbaşkanının evi (Beyaz Ev) bu şehirdedir.

Washington, George (1732-1799) Amerika Birleşik Devletleri'nin kurucularından biri ve bu devletin 1787'den 1797'ye kadar ilk cumhurbaşkanı. Fransızlar'la Ohio üstünde çarpışmış ve Jumonville'in öldürüldüğü pusuyu hazırlamıştır. Fakat bağımsızlık savaşı başlayınca genç kıtalarını disiplin altına almış, La Fayette ve Rochambeau'nun yardımlarıyla İngilizler'i Trenton'da, Princetown'da ve York Town'da yenilgiye uğratmıştır. Yurdunu İngiliz egemenliğinden kurtardıktan sonra örgütlemiş, bugün hâlâ yürürlükte olan federal anayasayı çıkartmış, iki defa başkan seçildikten sonra Mount Vernon'da çiftçilik hayatına dönmüştür.

Wassermann, August von (1866-1925) Alman hekim. Bamberg'de doğdu. Bir insandan alınan belli bir miktar kanda «Wassermann reaksiyonu» denilen ve o kimsede frengi bulunup bulunmadığını anlamaya yarayan analiz yöntemini bulmuştur.

wat İng i. Fiz. Güç birimi. 1 saniyede 1 julluk iş yapılmasını sağlayan güç 1 wattır. Daha çok elektrik güçlerini ölçmekte kullanılır. [Watt — Watt]

Waterloo (Belçika) Brüksel'in güneyinde 11 850 nüfuslu bir bucak. 18 Haziran 1815'de I. Napoleon İngiltere ve Prusya'ya burada yenilmiştir.

Watteau, Antoine (1684-1721) Fransız ressamı. Valenciennes'de doğdu, Nogent - sur - Marne'da öldü. 1702'de Paris'e gitti. Tiyatro çevreleriyle ilişki kurdu. İlhamının kaynaklarından biri de tiyatro olmuştur. 1717'den sonra vereme yakalanan sanatçı, çağının zevklerine uygun son derece ince bir üslûba sahiptir. «Gilles», «Indifférent — Kaygısız», «Jüpiter ve Antiop» şaheserleri arasındadır.

Watt, James (1736-1819) İskoçyalı makine mühendisi. Greenock'da doğdu. Çift etkili buhar makinesinin projesini çizmiştir. Buharla ısıtmayı da bulmuştur.

wattmetre İng. Fr. b. i. Fiz. Bir elektrik devresinde, alıcısında harcanan gücü watt cinsinden ölçmeye yarayan alet. İçinde iki bobin vardır. Birine devredeki gerilim uygulanır. İkinci bobin ise devreye seri bağlanır; yani üzerinden, devreden geçen akım geçirilir. Aletin göstergesi, gücü watt cinsinden gösterir. [Wattmètre — Wattmeter]

watt-saat İng. Ar. b. i. Fiz. İş ve enerji birimi. Gücü 1 watt olan bir makinenin 1 saat çalışarak yapacağı iş 1 watt-saattir. [Watt-heure — Watt-hour]

Wavel, Archibald Percival (1883-1950) İngiliz mareşali. Winchester'de doğdu. Habeşistan ve Mısır'da savaşmış (1940-1941), Hindistan'da İngiliz kuvvetlerine başkomutanlık etmiş (1941), Hindistan kral naibi ve genel valisi (1943-1946) olmuştur.

W.C. Aptesane anlamındaki İngilizce water-closet'in kısaltması. Büyük otellerde v.b. genel yapılarda aptesane kapılarının üstüne yazılır.

Weber, Carl Maria von (1786-1826) Alman bestecisi. Eutin'de doğdu. Operada dramatik romantizmin öncüsüdür. İlk operaları «Aşkın ve Şarabın Gücü», «Dilsiz Orman Kızı» ve «Peter Schmoll ve Komşuları» dır. Operaları, senfoni, konçerto ve liedler izledi. Piyano ve orkestra için «Valse Davet» ve romantizmin en güzel örneği «Freishütz», en tanınmış eserleridir.

Weber, Max (1881-1961) Polonya asıllı Amerikalı ressam. Önce Matisse'in öğrencisiydi. Sonra Cézanne'ın etkisinde kalan ressam kübizme yöneldi.

Webster, Noah (1758-1843) Amerikalı dilci. «İngilizce'nin Amerikanca Sözlüğü» nün yazarıdır.

Wedekind, Frank (1864-1918) Alman yazar. Hanover'de doğdu. Babasının zoruyla hukuk öğrenimi yaptıysa da tiyatroya olan sevgisi yüzünden bir sirke katıldı. 1891'de «Baharın Uyanışı» adlı oyunu yazdı. 1896'da «Simplizissium» adlı mizah dergisini yönetti. 1898'de Münih tiyatrosu dramaturgu oldu; az sonra bir şiiri yüzünden tutuklandı. Oyunlarında bazı rolleri kendisi oynadı. Dram biçimine yenilikler getirdi. Ekspresyonizmin öncüsü sayılır. Başlıca eserleri: «Pandora'nın Kutusu», «Nikolo», «Ölüm ve Şeytan», «Vetterstein Şatosu» dur.

Weigel, Helena (Doğ. 1900) Avusturyalı sahne oyuncusu. 1928'de Bertolt Brecht'le evlendi. Bu yazarın oyunlarının baş rollerini temsil etti. Brecht'in ölümünden sonra ünlü «Berliner Ensemble» tiyatro topluluğunun yöneticisi oldu.

Weill, Kurt (1900-1950) Alman bestecisi. Dessau'da doğdu. İlk başarısını «Der Protagonist» adlı bir perdelik operasıyla kazandı. 1935'de Amerika'ya gitti ve ora'da yerleşti. Başlıca eserleri: «Ladyin the Dark», «Down in the Valley», «Lost in the Stars» ve B. Brecht'in «Üç Kuruşluk Opera» sıdır.

Weimar (Doğu Almanya) Thüringer bölgesinde 63 700 nüfuslu bir şehir. Makine yapım endüstrisi gelişmiştir. XIX. yüzyıl başında önemli bir bilim merkezi olmuştur. Almanya'ya demokratik bir rejim veren 1919 anayasası bu şehirde yapılmıştır.



F. Wedekind



M. Weber



C. M. von Weber



J. Watt

Bu tarihte burada toplanan Millet Meclisi, Weimar Cumhuriyeti adıyla bir hükümet kurmuştur. Bu hükümet 1934'e kadar yaşamış, Hitler başa geçince son bulmuştur.

Weizmann, Haim (1874-1952) Bilim ve devlet adamı, İsrail'in ilk cumhurbaşkanı. Rusya'da doğdu. Almanya ve İsviçre'de okudu. Profesörlük yaparken 1901'de siyonizm hareketine katıldı. Sonra İngiltere'ye geçti; orada da biyokimya profesörü oldu. Aynı zamanda dünya siyonist kongrelerine katıldı. 1916'da İngiltere Amirallik Laboratuvarları müdürlüğüne atandı. I. Dünya Savaşı'ndaki buluşları dolayısıyla kendisine, seçeceği bir şeref payesi teklif edildiğinde bir Musevi yurdu istedi. 1917 Balfour bildirisiyle Filistin'de bir Musevi devleti kurulacağı bildirildi. 1921'de Dünya Siyonist Örgütü'nün; 1929-1931, 1935-1946 yıllarında Filistin Musevi Ajansı adlı bir çeşit hükümet örgütünün başkanı oldu. II. Dünya Savaşı'nda Amerikalılar'a buluşlarıyla hizmet etti. 1946'da siyonist liderlerle anlaşamayarak çekildi. 1948'de geçici İsrail Devleti kurulunca hükümet başkanı, devletin 1949'da resmen kurulması üzerine ilk cumhurbaşkanı seçildi.

Welles, Orson (Doğ. 1915) Amerikalı sinema rejisörü ve oyuncusu. Tiyatro ve radyo oyunlarında büyük yankılara yol açan başarılardan sonra, 1940'da ABD sineması için bir dönüm noktası olan ilk filmi «Yurttaş Kane» i çevirdi. Ele aldığı konulardaki toplumsal ve siyasal cesareti, anlatımındaki zenginlik, buluş ve dil özellikleriyle «belâlı bir deha» olarak tanındı. «Şahane Ambersonlar», «Şanghaylı Kadın», «Bay Arkadin», «Dava», «Falstaff» gibi ünlü filimleri yarattı.

Wellington Yeni Zelanda'nın başkenti. Nüfusu 150 000'dir. Cook körfezi üstünde bir liman şehridir. Üniversitesi vardır. Dokuma ve makine endüstrileri gelişmiştir.

Wells, Herbert George (1866-1946) İngiliz yazar. Bilimsel romanlarıyla tanınan bir yazardır. İlk romanı «Zaman Makinesi» ni 1895'de yayımladı. Aynı türden olan «Görünmeyen Adam» ve «Dünyaların Savaşı» adlı romanları şaheserleri arasındadır. 1910'da yayımladığı «Bay Bolly'nin Hikâyesi» adlı kitapta burjuva toplumuna karşı çıkar.



H. G. Wells

Werfel, Franz (1890-1945) Avusturyalı yazar. Önce şiirler yazan Werfel'in en ünlü romanları «Musa Dağında Kırk Gün» ve «Bernadette'in Şarkısı» adlarını taşıyan eserlerdir.



F. Werpel

western İng. i. Si. Sinemada özellikle Birleşik Amerika'nın uzak batı bölgesinde geçen, bu bölge folklorundan yararlanarak, göç, kızılderililer, doğa ya da kötü kişilerle mücadele konularını anlatan filimler. [Film de cowboy — Western picture]



Oscar Wilde

Westinghouse, George (1846-1914) Amerikalı mühendis ve bulucu. Kendi adını taşıyan havalı freni geliştirmiş, birçok elektrik aletleri yapmıştır.

Westmorland, William, C. (Doğ. 1914) Amerikalı komutan. Spartanburg'da doğru. 1936-1941 de II. Hawai de görev aldı. 1950-1952 Amerikan Harp Akademisi komutanlığında, 1952-1953 de Japonya ve Kore'de bulundu. 1960-1963 Tümgeneral ve West-Point Askerî Akademi Komutanı oldu. 1961 senesinde Viyetnam Askerî Yardım Heyeti Başkanlığına getirildi. 1968 Başkan Johnson tarafından geri alınarak, kara kuvvetleri kurmay başkanlığına atandı.

Weyden, Van der (Doğ. XV. yüzyılın başı - 1464) Flaman ressamı. 1432'de Brüksel'e yerleşen sanatçı bu kentin resmî ressamı oldu. Van Eyck'den sonra resim sanatına büyük yenilikler getiren bir sanatçıdır. «Çarmıhtan İndiriliş», «Meryemin Resmini Yapan Luka» adlı tabloları şaheserleri arasındadır.

Whistler, James Abbott Mac Neill (1834-1903) Amerikalı ressam. 1855'de Paris'e gelen sanatçı bu şehirde Manet ile tanıştı. Sonra İngiltere'ye yerleşti. Empresyonistlerin çalışmalarına yakın nitelikte tablolar yapmaya başladı. Suluboya alanında da değerli eserler bırakmıştır.

Whitman, Walt (1819-1892) Amerikalı şair. Kendi kendini yetiştiren Whitman, mürettip çıraklığı, sonra gazetecilik yaptı. İlk şiirlerini 1855'de yayımladı. Bu şiirler, daha sonra yayımlanan «Leaves of grass — Çimen Yaprakları» adlı kitabın çekirdeğidir. Bu şiirler Amerikalılar'ı çok tedirgin etti; çünkü şair her gün herkesin kullandığı kelimelerle cinsel konulara serbestçe değiniyordu. Bunun üzerine şair, sözü geçen kitabı çeşitli tarihlerde tam dokuz defa yayımladı. Her defasında da kitaba bazı şiirler ekliyor, bazılarını da düzeltiyordu. Önceleri değeri pek anlaşılmayan şair Amerika iç savaşından sonra büyük bir ün kazandı.

Whymper, Edward (1840-1911) İngiliz dağcı, seyyah ve yazar. İlk defa Fransa Alpleri'nin 4 482 m. yükseklikteki Cervin tepesine tırmanmış, sonra Groenland'a ve Ekvador'daki And dağlarına seferler yapmıştır. «Alplerle Mücadele», «Büyük Andlar Arasında Seyahatler» gibi eserler yazmıştır.

Wichita (A.B.D.) Kansas eyaletinde 254 700 nüfuslu bir şehir.

Widor, Charles Marie (1845-1937) Fransız bestecisi ve orgcusu. Lyon'da doğdu. Brüksel'de müzik eğitimi gördü. Paris konservatuvarı'nda org ve kompozisyon profesörü oldu. Güzel Sanatlar Akademisi üyesi ve sekreteri idi. Opera, senfoni ve org için sonatlar bestelemiştir.

Wiesbaden (Almanya) Eski Nassau dükalığının merkezi olan 257 000 nüfuslu bir şehir. Kaplıcaları vardır. Kimya endüstrisi gelişmiştir.

Wight Adası Manş denizinde 381 km² yüzölçümlü, 95 600 nüfuslu İngiliz adası. Kraliçe Victoria'nın oturduğu Osborne şatosu bu adadadır. Merkezi Newport'dur.

Wilde, Oscar (1856-1900) İngiliz yazarı. Dublin'de doğdu, Paris'de öldü. Yazılarında ve konferanslarında «sanat sanat içindir» yöntemini savunuyordu. İngiltere'ye döndükten sonra hikâye kitapları, incelemeler ve bir de, «Portrait of Dorian Gray — Dorian Gray'in Portresi» adlı romanını yayımladı. Bir yandan yazdığı oyunlar büyük başarılar kazanıyordu. Fransızca olarak yazdığı «Salome» adlı oyunu Paris'de 1893'de ünlü Fransız kadın oyuncu Sarah Bernhardt tarafından oynandı. Aynı oyunun İngilizce çevirisini yazarın dostu Lord Douglas yapmıştı. Ama İngiltere'de oynanmasına izin verilmedi. Genç lordun babası, homoseksüel davranışlarını saklamayan Wilde'a saldırıyordu. Bunun üzerine Wilde, Lord Douglas'ın babasını mahkemeye verdi ve davayı kaybetti. 2 yıl süreyle ağır cezaya çarptırıldı. Reading hapishanesinde yattı. «The Ballad of Reading Gaol — Reading Zindanı Baladı» adlı ünlü eserini bu hapishanede yazdı. «Lady Windermere's Fan — Leydi Windermere'in Yelpazesi», «The Importance of Being Earnest — Ciddi Olmanın Önemi», «A Woman of no Importance — Önemi Olmayan Bir Kadın» adlı oyunları şaheserleri arasındadır. Lord Douglas'a hapishanede yazdığı ve «De Profundis» adı verilen mektubu ölümünden sonra yayımlanmıştır.

Wilder, Thornton (Doğ. 1897) Amerikalı yazar. «Our Little Town — Küçük Şehrimiz» ve «The Skin of our Teeth — Dişimizin Zarı» adlı oyunların yazarıdır. Romanları arasında «The Bridge of San Luis Rey — sında «The bridge of San Luis Rey — San Luis Rey Köprüsü» şaheseridir.

Wilhelm, II. (1859-1941) Son Prusya Kralı ve Almanya İmparatoru. I. ve III. Frederic'in oğlu olup Berlin'de doğmuş, 1888'de babasının ölümü üzerine Prusya krallığına ve Almanya imparatorluğuna geçmiş ve büyük bir nüfuzu olan Prens Bismarck'ı çekilmek zorunda bırakmıştır. Almanya'nın ticaretini, sömürgelerini genişletmeyi, kara ve deniz kuvvetlerini geliştirmeyi başarmıştır. I. Dünya Savaşı'nın çıkmasında büyük etkisi olduğu söylenir. Bu savaş sonunda Almanya'nın yenilmesi üzerine 1918'de imparatorluktan istifa zorunda kalıp Hollanda'ya çekilmiştir. II. Abdülhamit ile sıkı dost görünmüş ve 1893'de İstanbul'a gelip Suriye ve Kudüs'ü de gezmişti. Sultanahmet meydanında yaptırdığı çeşme, o gezinin anısıdır.

Wilhelm, Frederic Louis Hohenzollern (1797-1888) Prusya Kralı ve Almanya İmparatoru. Kral Frederic - III. Wilhelm'in ikinci oğludur. Kardeşi Frederic - IV. Wilhelm'in yerine 1861'de kral oldu. Bismarck'ı iktidara geçirmişti. Önce Avusturya ile birlikte Danimarka'yı ezmiş, sonra Avusturya'yı Sadwa'da yenmiş, sonunda 1871'de Fransa'yı da yenerek Almanya İmparatoru ilân edilmiştir.

Wilhelmina, Helena Pauline Maria (1880-1962) Hollanda Kraliçesi. Kral III. Wilhelm'in kızıdır. 1890'da babasının ölümü üzerine, annesi Emma naip oldu. Wilhelmina 1898'de taç giydi. I. Dünya Savaşı'nda tarafsız kaldı. II. Dünya Savaşı'nda, 1940 Alman işgalinde İngiltere'ye geçerek geçici hükümet kurdu; halkının mukavemet hareketini yönetti. 1945'de yurduna döndü. 1948'de, rahatsızlığı dolayısıyla kızı Juliana lehine tahtından feragat etti.

Wilkie, Wendell Lewis (1892-1944) Amerikalı devlet adamı. Avukatlıkla hayata atıldı. Başta Roosevelt'i desteklediyse de sonra onun «New Deal» politikasına karşı çıktı. 1940'da cumhurbaşkanı adayı olduysa da kazanamadı. II. Dünya Savaşı'na A.B.D. de katılınca Roosevelt'i desteklediğini ilân etti. 1942'de Roosevelt'in savaş politikasını anlatmak için, onun yarı resmî temsilcisi olarak dünyayı dolaştı, Türkiye'ye de uğradı. «Tek Bir Dünya» adlı eseri Türkçeye de çevrilmirtir.

Willaert, Adrien (1480-1562) Hollandalı bestteci. Çağının en ünlü madrigal yazarıdır. İki koro için beste yapan ilk müzikçidir. Venedik'de ünlü bir müzik okulunun kurucusudur. Birçok madrigal, motet ve mesler bestelemiştir.

Williams, Tennessee (Doğ. 1914) Amerikalı oyun yazarı. Romanlar ve hikâyeler de yazan Williams özellikle büyük oyunlarıyla tanınır. Eserlerinde kötümserliğe ve sinizme yönelir. «Rose Tattoo — Dövmeli Gül», «Cat on a Hot Tin Roof — Kızgın Damdaki Kedi», «A Streetcar Named Desire — İhtiras Tramvayı» adlı oyunları şaheserleri arasındadır.

Wilson, Henry Maitland (Doğ. 1881) İngiliz devlet adamı. Üniversite'de ders okuttu. Çeşitli devlet hizmetleri gördü., 1945'de milletvekili, 1947'de bakan, 1963'de İşçi Partisi lideri oldu. 1964'den beri başbakandır. Eserleri basılmıştır.

Wilson, (Thomas) Woodrow (1856-1924) A.B.D.'nin 28. cumhurbaşkanı. Hukuk ve siyasal ilimler okudu. Profesörlük, rektörlük yaptı. 1910'da New Jersey valisi oldu; bu görevindeki başarıları onun 1912'de cumhurbaşkanlığı seçimini kazanmasında etken oldu. 1913-1916, 1917-1920 dönemlerinde cumhurbaşkanlığı yapan Wilson, Almanlar'ın Atlantik'de Amerikan gemilerini batırmaları üzerine savaşa girdi. Savaş sonunda, «14 ilke» sini ilân etti. 1919'da Paris Barış Konferansı'na katıldı; barış için düşündüğü ve kendi buluşu olan «Milletler Cemiyeti» ni ortaya koydu. Ancak, dönüşünde bu düşünceleri senatoda muhalefetle karşılandı. Bunları halka anlatmak için çıktığı gezi


H. M. Wilson


T. Wilder


T. Wolfe


II. Wilhelm

de başarısız oldu. Seçimi Harding kazandı. Basılmış eserleri vardır.

Windsor Dükü Bak. Edward, VIII.

Windward Adaları Venezüela'nın kuzeydoğusunda 4 küçük ada. Yüzölçümü 1 000 km², nüfusu 252 000, merkezi Madison'dur. Kakao, şeker kamışı, pamuk ve meyve yetiştirilir.

Winnipeg (Kanada) Manitoba eyaletinin merkezi olan 265 000 nüfuslu bir şehir. Red River (Kızılırmak) ve Assiniboine nehirlerinin kavşağındadır. Buğday ticareti pek önemildir. Saatçılık endüstrisi, petrol rafinerileri vardır.

Wisconsin A.B.D. eyaletlerinden biri. Yüzölçümü 141 750 km², nüfusu 3 951 000'dir. Merkezi Madison'dur. Başlıca şehirleri Milwaukee, Racine, Kenosha, Green Bay'dir. Wisconsin büyük baş hayvan sayısı ve süt ürünleri endüstrisi bakımından A.B.D.'nin başta gelen eyaletidir.

Wolfe, Thomas (1900-1938) Amerikalı romancı. Başlıca eserleri: «Bir Melek Mazisinin Üstüne Eğiliyor», «Sabahleyin Ölüm», «Ey Zaman ve Sen», «Büyük Irmak», «Bir Romanın Hikâyesi» dir. Romanlarında genellikle dünya ile uyuşamayan kimseleri anlatır.



H. Wolf

Wolf, Hugo (1860-1903) Avusturyalı besteci. Viyana Konservatuvarı'ndan yeteneksiz görülerek çıkarılmış, kendi kendini yetiştirmiştir. Lied türündeki besteleri ünlüdür. Diğer eserleri «İtalyan Serenadı» ve «Corregidor» adlı operasıdır.

Wollaston, William (1776-1828) **Hyde** İngiliz fizikçi ve kimyacı East Dereham'da doğdu. Pallâdyum ve rodyumu keşfetmiş, Volta'nın pilini geliştirmiştir.

Wollf, Kaspar Friedrich (1733-1794) Alman anatomi ve fizyoloji bilgini. Dölbilimin (embriyoloji) kurucusu sayılır.

Woolf, Virginia (1882-1941) İngiliz kadın yazar. Londra'da doğdu, Lewes'de öldü. 1912'de Leonard Woolf'la evlenerek bir yayınevi kurdu. Bir yandan Katherine Mansfield gibi yeni yazarların eserlerini basarken bir yandan kendi de romanlar ve hikâyeler yazıyordu. Bir süre sonra Proust'un ve Joyce'un etkisinde kaldı. Bu dönemde yazdığı romanlarda hareket ve konu büyük bir rol oynamaz. «Mrs. Dalloway — Bayan Dalloway», «The Years — Yıllar», «Waves — Dalgalar» adlarını taşıyan romanları şaheserleri arasındadır.

Wordsworth, William (1770-1850) İngiliz şairi. İlk şiirlerini 1793'de yayımladı. Daha önce Fransa'ya yaptığı bir gezide ihtilâlin etkisinde kalmıştı. Arkadaşı Coleridge'le beraber İngiltere'de Alfoxden'e yerleşti ve onunla birlikte «Lirik Balladlar» ı yayımladı. Rousseau'nun felsefesini izleyen şair, arı bir dille doğayı yansıtır.

Wright, Richard (1908-1960) Amerikal zenci yazar. Bütün eserlerinde Amerika'daki zenci - beyaz sorunlarına değinmiştir. «Tom Amcanın Çocukları», «Black Boy — Kara Oğlan», «Native Son — Bir Memleket Çocuğu», «Fishbelly» adlı hikâye ve romanları şaheserleri arasındadır.

Wright, Wilbur (1867-1912) Amerikalı pilot ve uçak yapımcısı. Kardeşi Orville (1871-1942) ile birlikte bisiklet yapımcılığıyla işe başlamıştır. Sonra kardeşiyle birlikte, kendi buluşları olan bir motorlu, iki kanatlı ve iki pervaneli uçakla ilgi çekmiştir.

Wuppertal (Batı Almanya) Barmen ve Elberfeld şehirlerinin 1930 yılında birleşmesinden meydana gelen bir şehir. Ruhr havzasında yer alır. Nüfusu 421 000'dir. Önemli bir endüstri şehridir. Dokuma, makine, kimya, kâğıt endüstrisi gelişmiştir.

Württemberg Güneybatı Almanya'da eski bir ülke. Önce kontluk, sonra dükalık daha sonra krallık olan ülke 1918'de cumhuriyet olmuştur. Bugün Baden ile birlikte Württemberg eyaletini meydana getirir. Nüfusu 7 838 700, merkezi Stuttgart'dır. Karaormanlar'dan başlayarak Süab ve Frankoni yaylalarını içine alır ve Tuna nehrine kadar uzanır.

Wyoming A.B.D. eyaletlerinden biri. Nüfusu 330 000, merkezi Cheyenne'dir. Kayalık dağlar ve yüksek yaylalarla kaplıdır.

X

X, x Batı alfabelerinde bulunup «iks» adı verilen bu harf Türk alfabesinde yoktur. Yabancı kelimelerde «ks» sesi verir.

X ★ 1. Romen rakamlarında 10. Kendisinden önce bir I bulunursa (yani IX) 9 olur. Yatık olursa 1 000, üstünde bir çizgi bulunursa onbin demektir. ★ 2. Kim. Ksenon elemanının sembolü.

x Mat. Cebirde bilinmeyeni ya da bilinmeyenlerin birini gösterir.

X ışınları b. i. Fiz. Roentgen tarafından 1896'da bulunan, gözle görülmeyen, doğru çizgi halinde yayılan, mıknatısın etkisi altında kalmayan ışınlar. Bazı hastalıkların tedavisinde kullanılır. Bak. Röntgen ışınları.. [Rayons X — X - rays]

Ximenes, Francisco (1436-1517) İspanyol kardinal ve devlet adamı. 1507'de Büyük Engizisyonculuğa getirilmiş bir siyaset adamıdır. Monarşiyi sağlamlaştırmak için pek çok insan kanı döktürmüştür.

Xingu Brezilya'da Amazon nehrinin kolu olan 1 980 km. uzunlukta bir nehir.





Yelken yarışmasından bir görünüş

Y, y Türk alfabesinin 28. harfi ve sessizlerin 20.'sidir. Sesbilim bakımından ön damak sessizlerinin sürekli ve yumuşağıdır.

y Mat. Cebirde başka bir bilinmeyen x harfi ile gösterilmişse, diğer bilinmeyeni gösterir.

Ya Kim. İtriyum elemanının sembolü.

ya e. (Bu edat sözdizimi bakımından iki türlü kullanılır: Kelime ve cümlenin ya başına ya sonuna gelir; başa geçtiği vakit bağlaç niteliğinde olur). ★ Başa geçtiği haller: 1° Birinden biri olacağı sanılan iki şeye getirilir: Ya mektup yazarım, ya telgraf çekerim. 2° Birinden birinin seçilmesi gereken iki şeye getirilir: Ya uslu oturursun, ya gidersin. 3° Gerek olacağı sanılan ve gerekse seçime bırakılan şeyler ikiden çok olursa bunlar için, tekörneklikten kaçınmak üzere «veya», «yahut», «ya da» şekilleri kullanılır: Ya ben, ya sen ya da başka bir arkadaş. 4° Anlatılan bir fikir tarafından hatırlatılıp onun tamamlayıcısı sayılan ikinci bir fikri sormak için dizilen cümlenin başına getirilir: Sen geldin, ya Ahmet? 5° Anlatılan bir fikrin tersi ihtimalini bildiren ikinci bir fikri sormak için dizilen cümlenin başına getirilir: Bu para yetişir diyorsunuz, ya yetişmezse? 6° Bir fikirde sıra ile yer alan aynı cins öğelerden biri ötekilerine üstün görülerek ayrıca belirtilmek istenirse o öğe cümle dışına alınır ve başına bir «ya» getirilir; bu «ya» burada «hele», «özellikle» gibi bir anlam taşır: O adamın terbiyesine, zekâsına, bilgisine diyecek yok, ya inceliği. ★ Sona geçtiği haller: 1° Konuşulan konuya göre birtakım duygular anlatan bir «evet» değerinde olup biraz uzunca söylenir: — Rahatsız mısınız yoksa? — Ya! — Size limonata vereyim mi? — Ya, ver oğlum. 2° Sevince ya da üzüntüye bağlı bir şaşma anlatır ve uzunca söylenir: Ya, demek artık bize gelmeyeceksin, öyle mi? 3° Yan yana iki cümleden birinin sonuna geldiği zaman bundaki yargının istenilmiş olduğunda, önemli ve yeter sayıldığında ısrar edilmiş olur: Denize girdi ya, saatlerce çıkmaz. 4° Gereklik ve emir kiplerinde yargının uygun görüldüğünü ve teşvik edildiğini anlatır: — Ben de geleyim mi? — Gel ya! 5° Dilek - şart ve geniş zaman kiplerinde yargıyı pekitir: — İşi için gelecekmiş — Gelse ya, ne bekliyor. 6° Öteki kiplerde yargıyı hatırlatmaya yarar: — Hani bana kitap getirecektin? — Dün getirdim ya! 7° Bu edat bazı kere, cevap niteliğinde olan cümlelerin sonuna getirilir, o zaman bunlardaki yargının ikinci derecede önemli sayıldığını ve asıl önem verilen yargının arkadan gelecek cümle ile anlatılacağını işaret eder: — Kardeşim de gelsin mi? — Gelsin ya, ancak işini bitirsin de öyle. 8° «a» ya da «e» edatıyla anlamı berkiltilmiş direk - şart kipinin tekil ikinci şahsından sonra gelerek ikinci bir berkitme yapar: Otursana ya; yesene ya.

ya ü. Hitap için kullanılır: Ya Muhammed!

yaba i. Harman işlerinde kullanılan çatal şeklinde tahta kürek. [Fourche — Fork]

yabalamak f. Yaba ile atmak ya da savurmak.

yaban i. ★ 1. Issız kır. [Désert, lieu sauvage — Wilderness] ★ 2. İsim takımlarında belirten yerine geçerek: 1° Ya belirtilenden ayrı, başka bir hayvan ya da bitki adı meydana getirir. 2° Belirtilenin, kırlarda yetişen ya da yaşayan bir türünü anlatır. [Sauvage — Wild] ★ 3. (Bazı bölgelerde) Yabancı. [Etranger — Stranger]

yabana atmak b. f. Önem vermemek. esk. İtibara almamak.

yabanarısı b. i. Zo. Zarkanatlılardan, dişileri iğneli olan, arı benzeri ve ondan biraz daha irice bir böcek. Meyvalara, ete ve yiyeceklere saldırması bakımından zararlıdır. Bu böceğe «eşek arısı» da denir. [Guêpe — Wasp]

yabanasması b. i. Bot. akasma.

yaban atı b. i. Zo. Tek tırnaklıların atlar (equidae) (atlar, eşekler, zebralar) familyasının atlar (equus) türünün bugün yaban halde Asya'da Altay dağlarında ve Moğolistan'da yaşayan ve evcil atın ceddi sayılan tek yaban atı, «Prezewalski Atı» dır. XIX. yüzyılın ortalarına kadar Rusya'nın güney steplerinde yaşamış olan ve «Tarpan» adı verilen yaban atı da Polonya ve Balkanlardaki çeşitli at ırkları-



yaba

nın Arap atının Güney Asya ve Afrika'daki at ırklarının ceddidir.

yabancı s. ★ 1. Başka bir ulustan olan. esk. Ecnebi. [Etranger — Foreigh, foreigner, alien] ★ 2. Bir kuruluştan, bir aileden olmayan. [Etranger — Stranger, outsider] ★ 3. Yaşadığı ülkenin yerlisi olmayan. [Etranger — Foreign subject] ★ 4. Bilmeyen: Ben bu konunun yabancısıyım. [Ignorant — Unacquainted]

yabancılar ç. i. Huk. Türkiye'de yaşayan ve Türk uyruğunda bulunmayan kişiler. Bazı ayrıcalıklar dışında, yabancılar da Türk yurttaşlarının sahip olduğu haklardan yararlanır ve aynı borçlarla yükümlü olurlar. Genel olarak yabancılar hangi ülke uyruğu olurlarsa olsunlar, haklarında, Türkiye'de bulundukları sürece Türk kanunları uygulanır. Sadece Anayasa'mızın 13. maddesi, kişisel, sosyal ve siyasal hak ve hürriyetlerin, uluslararası hukuka uygun olmak şartıyla, kanunla sınırlanabileceğini belirtmektedir. [Sujest étrangère — Foreign subjects]

yabancılaşma Fel. Hegel'in diyalektik idealizminde, ruhun kendi özünden ayrılarak (kendine yabancılaşarak) tabiat ve tarih içinde gelişmesi görüşü.

yabancılık i. Yabancı olma hali.

Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesi 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'na göre 1954'de kurulmuş komite. Merkez Bankası genel müdürünün başkanlığında Hazine, İç Ticaret, Sanayi İşleri genel müdürleriyle, Sanayi Bakanlığı Etüd ve Plân Dairesi başkanı, Türkiye Odalar Birliği genel sekreterinden kuruludur. Yatırım yapılacak teşebbüsün yararlı olması, tekel ya da özel bir ayrıcalık taşımamasına dikkat eder ve istikrazlar hakkında karar alarak Bakanlar Kurulu'nun onayına sunar. Bu komitenin kararlarına karşı itirazlar, Maliye, Ticaret ve Sanayi bakanlarından meydana gelen kurula yapılabilir. Bu kurul, sorunu kesin karara bağlar.


yaban defnesi

yabandefnesi b. i. Bot. İkiçeneklilerden, çiçekleri beyaz, sarı ya da pembe renkte olan, orman ve çayırlarda yetişen bir süs bitkisi. [Daphné — Daphne]

yabandomuzu b. i. Zo. Çiftparmaklı memelilerden, domuzdan iri, siyah, sert ve uzunca tüylü, saldırıcı bir yaban hayvanı. Bağ ve bahçelere çok zarar verir. [Sanglier — Wild boar]

yabaneşeği b. i. Zo. Tekparmaklılardan, attan küçük, derisi çizgili, açık kızıl ya da sarımtırak renkte bir hayvan. Afrika'nın ormanlık bölgelerinde sürü halinde yaşar. Zebra. [Zèbre — Zebra]


yabangülü

yabangülü b. i. Bot. Gülgillerden, kuşburnu denilen meyvaları parlak kırmızı renkte olan ve ormanlarda, sulak yerlerde yetişen küçük bir bitki ve bu bitkinin soluk pembe ya da beyaz renkte olan çiçeği. [Eglantier — Eglantine]


yaabn domuzu

yabanhavucu b. i. Bot. Maydanozgillerden, havucu andıran, kökleri hayvanlara yedirilen bir bitki.

yabanıl s. ★ 1. Bot. İnsan bakımına erişmeyerek ilkel halinde kalan (bitki). esk. Vahşi. [Sauvage — Wild] ★ 2. Zo. İnsana alışmamış, evcil olmayan (hayvan). [Sauvage — Untamed, wild] ★ 3. Hayvan gibi ilkel kalmış ya da ancak pek ilkel bir uygarlığa ayak basmış insan. Vahşi. [Sauvage — Savage]

yabanıllık i. ★ 1. Yabanıl olma hali. esk. Vahşet. [Sauvagerie — Savagery] ★ 2. İnsanların yabanıl oldukları çağ. esk. Vahşet devri. [Sauvagerie — Savageness]

yabanî T. Far. s. ★ 1. Yabanıl. [Sauvage — Wild] ★ 2. Kırlarda yetişen: Yabanî yonca. [Sauvage — Wild] ★ 3. mec. Ürkek, sıkılgan, yalnız yaşamaktan hoşlanan, insan arasına karışmayan. [Sauvage — Savage] ★ 4. mec. Görgüsü olmayan; kaba ve hoyrat. [Sauvage — Savage]

yabanî akdiken b. i. Bot. Hünnapgillerden, yaprakları almaşık, meyvası kırmızı renkte, akdiken benzeri bir bitki.

yabanîkimyongiller ç. b. i. Bot. Ayrı taçyapraklı ikiçeneklilerden, yabanîkimyon, peygamber ağacı, demirdikeni gibi bitkileri içine alan bir familya. esk. Zigofilliye.

yabanilik i. Yabanî olanın hali ya da yabanîce hareket.[Sauvagerie — Savagery]

yabaninciri, -ni b. i. Bot. Dutgillerden, Mısır'da yetişen ve kerestesi eski Mısırlılar'ca mumyalara sanduka yapmakta kullanılmış olan bir ağaç ve onun meyvası.

yaban kazı b. i. Zo. Kuşların kazsılar takımının kazlar familyasının bir türü. Uzunluğu 80 santimdir. Grinin türlü tonlarındaki tüylerinden ötürü «gri kaz» adı da verilir. Birçok evcil kazlar bu soydan üretilmiştir. Çiftçilere çok zarar verir.

yaban kedisi b. i. Zo. Etoburların kedisiler alt takımının kediler familyasının bir alt familyası. Avrupa yaban kedisine bugün İngiltere'de, Orta Avrupa'da ve Ön Asya ile Kuzey Asya'da rastlanmaktadır. İrilik ve renk bakımından evcil tekir kediye benzerse de daha ağır yapılı ve güçlüdür. Çok yırtıcıdır. Evcilleştirilememektedir. Geceleri göl ve nehir kenarlarında pusu kurarak tavşan, orman tavuğu, kuş ve balık avlayarak beslenir. «Afrika yaban kedisi» veya öbür adıyla «Orman kedisi» Hindistan ve kuzey Afrika'nın en yaygın kedisidir.

yabankerevizi b. i. Bot. Maydanozgillerden, Güney Avrupa'da yetişen bir bitki. Tohumlarının kamçılayıcı özelliği vardır. [Livèche — Lovage]

yabanketeni b. i. Bot. İkiçeneklilerden, en çok baklagiller üzerinde asalak olarak yaşayan zararlı bir bitki. «Şeytansaçı» adıyla da anılır.

yaban koyunu b. i. Zo. Bugün Küçük Asya'da ve Kafkasya'da yaşayan «Asya muflo-

nu», «Sardunya» ve «Korsika» adalarında rastlanan «Avrupa muflonu» ve Asya'da Kırgız ve Türkmen steplerin «Akar» yaban koyunları, bugünkü çeşitli koyun ırklarının kökünü teşkil etmektedirler. «Argâli» adı verilen yaban koyunu Altay, Tanrı ve Pamir dağlarında, Afrika'nın biricik yaban koyunu «Berberistan koyunu» Kuzey Afrika'da yaşamaktadırlar. Bunların çeşitli türleri vardır.

yabanlık s. Misafirliğe giderken ya da sayılı günlerde giyilen (giysi).

yabanmersini b. i. Bot. Fundagillerden, çiçekleri beyaz, pembe renkte, yaprakları tanence zengin, meyvası peklik verici bir bitki. [Canneberge — Cranberry]

yabansı s. Alışılmamış ve beklenmedik halde olan.

yaban sığırı b. i. Zo. Hindistan ve Güney Asya'da insan girmeyen ormanlarda yabani olarak yaşayan sığırlardır. En irilerinden olan «Gevir» ve daha ufak yapılı «Gayal» Hindistan, Burma ve Malaka yarımadasında, «Bentang», Malayanın ormanlarında ve «Gri sığır» adı verilen yaban sığırı da Kamboçya ve Laos ülkelerinde yaşarlar. «Gayal» evcilleştirilmiştir. Etinden ve sütünden faydalanılır.

yabansımak f. Yabansı bulmak.

yabansineği b. i. Zo. Çiftekanatlılardan, sinek benzeri, hortumlu bir böcek. Öküz, at gibi hayvanların derisini bu hortumuyla delerek kanlarını emer. Bu böceğe daha fazla atsineği derler. [Taon — Gad - fIly]

yabanteresi b. i. Bot. Turpgillerden, dağlık bölgelerde yetişen ve tere tadını taşıyan, beyaz çiçekli bir bitki. [Cardamine — Cardamine]

yabantırak i. Bot. Sulak yerlerde yetişen bir cins dereotu.

yad s. ★ 1. Başka. ★ 2. Yabancı.

yâd Far. i. Hâtıra: O güzel günlerimiz hâlâ yâdımdadır.

ya da ba. Aynı değerde tutulan iki şeyi anlatan, aynı yargıya bağlı iki karşıt fikri anlatan kelimelerden ikincilerin önüne getirilir. [Ou — Or]

yadcıl s. Aykırı. [Contraire — Contrary]

yaderklik b. i. Fel. Bir topluluğun yad eller tarafından yönetilmesi hali. esk. İğtiyar. [Hétéronomie — Heteronomy]

yadestetik T. Yun. b. s. Fel. Estetiğe aykırı. [Inesthétique — Unaesthetic]

yâd etmek Ar. T. b. f. Anmak.

yadgerekirci ★ 1. s. Fel. Yadgerekircilik öğretisinden. esk. Lâicabiyeci. [Indéterministe — Indeterminist] ★ 2. i. Fel. Yadgerekircilik taraftarı. esk. Lâicabiyeci. [Indéterministe — Indeterminist]

yadgerekircilik i. Fel. Gerekirciliği yadsıyan öğreti. esk. Lâicabiye. [Indéterminisme — Indeterminism]

yadımlamak f. Biyo. (Örgenlik) Önce özümlemiş olduğu maddeleri, gerekleri kalmayınca, dışarıya atılacak hale sokmak. esk. Muzadı temsile uğratmak.

yadırgamak f. Yabancı görüp ısınamamak ya da bu yüzden rahatsız olmak, ürkmek: Çocuk sizi yadırgadı; yerimi yadırgadım. [Se sentir étranger — To find strange]

yadigâr Far. i. Andaç.

yadrasyonel T. Fr. s. Mat. Bayağı bir kesirle gösterilmeyen sayılara verilen ad. [Irrationnel — Irrational]

yadsılı s. Fel. Olumsuz. esk. Menfi; sâlibe. [Négatif — Negative]

yadsıma i. ★ 1. Yadsımak eylemi. [Négation — Negation] ★ 2. Man. Olumsuz olma hali. esk. Nefiy. [Négation — Negation]

yadsımak f. ★ 1. Yaptığı ya da tanık olduğu bir şeyi yapmadığını söylemek. esk. İnkâr etmek. [Nier — To deny] ★ 2. İlgisi bulunan bir şeye karşı yabancılık taslamak: Ulusunu yadsımak. [Désavouer, renier — To disown]

Yafa (İsrail) Tel - Aviv'le birleşmiş bir liman şehri. Turunçgiller, ticaretinde önemli bir yer tutar. Özellikle portakalları çok ünlüdür.

yafa i. Kabukları kalın bir portakal türü.

Yafes Nuh Peygamber'in Sam ve Ham'dan sonra üçüncü oğlu. Avrupa ve Küçük Asya'nın onun payına düştüğü, beyaz ırkın ondan türediği kabul edilir.

yafta i. Etiket.

yağ i. ★ 1. Bileşiminde istearik, oleik, palmitik asitlerle gliserin bulunan ve bunların oranlarına göre kıvamları değişen bitkisel ya da hayvansal maddeler. Çoğu besin olarak kullanılır: Zeytinyağı, tereyağı, balıkyağı. [Huiles — Oil, fat] ★ 2. Vazelin, mazot gibi, fizik nitelikleriyle yağları andıran ve sanayide kullanılan mineral maddelere de genel olarak «yağ» denir: Gazyağı, neftyağı. [Huile — Oil] ★ 3. Vücuttan atılması gereken amonyak, üre gibi bazı maddeleri içine alarak deriden sızan ve ten kokusunu veren yağlı madde. [Sécrétion sébacée — Sebaceous secretion] ★ 4. Itırlı bitkilerden çıkarılan uçucu, kokulu ve sıvı maddelere de yağ denir: Gül yağı, karanfil yağı. [Huile, essence — Oil, essence]

yağ asitleri b. i. Kim. Hayvansal yağlarda bulunan asitler. esk. Hamızatı şahmiye. [Acides gras — Fatty acid]

yağ bağlamak b. f. Semirmek.

yağ bezi b. i. Yağ denilen maddeyi vücuttan çıkaran bez. esk. Guddei düheniye. [Glande sébacée — Sebaceous gland]

yağcı s. ve i. ★ 1. Yağ yapan ya da satan (kimse). ★ 2. Makineleri yağlayan (kimse). ★ 3. mec. Dalkavuk.

Yağcılar Balıkesir'in Bigadiç ilçesi bucak-

larından. 23 köylü bucağın nüfusu 5 990, merkezinin nüfusu 304'dür.

yağdırmak f. ★ 1. Yağmasına sebep olmak. ★ 2. Atıp üstüne yağmur gibi düşürmek. ★ 3. mec. Çokça ortaya koymak, savurmak.

yağdoku b. i. Vücutta yağ tabakalarını meydana getiren doku. esk. Nesçi sahmî. [Tissu graisseux — Fatty tissue]

yağhane T. Far. b. i. Yağ çıkarılan, yapılan yer.

yağı i. Düşman.

yağılaşmak f. Yağı olarak karşı karşıya geçmek. Savaşa tutuşmak. esk. Muhasamatta bulunmak.

yağımcur i. Ekmek, yağ ve pekmezden yapılan kaba bir tatlı.

yağımsı s. Yağ görünüşünü ya da kokusunu taşıyan, yağa benzeyen. [Graisseux — Fatty, greasy]

yağınmak f. Canına kıymak için birine düzen kurmak. esk. Suikast etmek.

yağır i. ★ 1. Atın omuzları arasındaki yağlı yer. ★ 2. Bu yerde, eyer vurulmasından açılan yara.

Yağıstan Orta Asya'da, Hindistan ile Kuzeydoğu Afganistan arasında, küçük küçük cumhuriyetlere ayrılmış bir bölge. Koyun, ülkenin başlıca servet kaynağıdır.

yağış i. ★ 1. Yağmur yağması. [Pluie — Rain] ★ 2. Yağan yağmur miktarı. [Quantité d'eau tombée — Rain - drop]

yağışlı s. Yağmurlu. [Pluvieux — Rainy]

yağız s. ★ 1. Esmer: Yağız bir delikanlı. [Brune — Dark brown] ★ 2. (Beygir donu) Zeytin esmeri.

yağız doru b. s. (Beygir donu) Kızılımtırak zeytin esmeri.

yağkapanı b. i. Eskiden yağların toptan satıldığı, yapıldığı yer.

yağlamak f. ★ 1. Yağ sürmek. [Graisser — To grease, oil, lubricate] ★ 2. Yağ ile kirletmek. [Graisser — To soil with grease] ★ 3. mec. Övmek.

yağ lâmbası b. i. Eski zamanlarda kullanılan ve içinde zeytinyağı yakılan ufak kap.

yağlanmak f. ★ 1. Yağlamak işi kendine yapılmak. ★ 2. Yağ peyda etmek, semirmek. ★ 3. Yağdan kirlenmek.

yağlavı i. Büyük yağ tavası.

yağlı s. ★ 1. Yağı olan. [Graisseux — Fatty] ★ 2. Yağı çok. [Gras — Fat] ★ 3. Yağla yapılmış. [Huileux — Greasy, oily] ★ 4. Semiz. [Gras — Stout] ★ 5. Yağdan kirlenmiş: Yağlı bir şapka. [Gras — Greased] ★ 6. Külb. Paralı, zengin. ★ 7. mec. Bol ve kolay kazanç sağlayan: Yağlı bir iş; yağlı kapı.

Yağlıdere Giresun'un Esbiye ilçesi bucaklarından. 31 köylü bucağın nüfusu 21 211, merkezinin nüfusu 427'dir.

yağlık i. Büyük mendil.

yağlıkçı s. ve i. Düğünlerde gelin elbisesi, tel, duvak gibi şeyleri kira ile eğreti veren (kimse).

yağma i. Bir şehrin, bir evin v.b. nın taşınır canlı, cansız şeylerinin zorla ve haksızca alınıp götürülmesi: Düşmanın şehri yağması, görülecek şeydi. [Pillage — Pillage, looting]

yağmacı s. Yağma eden ya da yağma etmek huyu olan. [Pilleur — Pillager, plunderer]

yağmager T. Far. s. Yağmacı.

yağmak f. ★ 1. Havadan yağmur, kar, dolu gibi şeyler düşmek. [Tomber — To drop] ★ 2. Bol miktarda düşmek: Üstümüze kurşun yağıyordu. [Pleuvoir — To pour] ★ 3. Bol olarak meydana gelmek: Yurdun her tarafından telgraf yağıyordu. [Pleuvoir — To rain, pour]

yağma yok «Öyle şey olmaz», «bunu aklından çıkar» anlamına bir deyim.

yağmur i. ★ 1. Havadaki buharın su damlaları halinde yere düşmesi: Yağmur başlamadan gitmeli. [Pluie — Rain] ★ 2. Gökten yağan su: Yağmurdan ıslandım. [Pluie — Rain] ★ 3. Bol miktarda düşen ya da atılan şey: Taş yağmuru. [Pluie — Shower]

yağmurca i. Zo. Boynuzları el parmakları biçiminde, derisi benekli bir çeşit geyik.

Yağmurdere Gümüşhane'nin merkez ilçesi bucaklarından. 18 köylü bucağın nüfusu 4 284, merkezinin nüfusu 401'dir.

yağmur duası b. i. Kuraklık zamanı, yağmur yağması dileği için yapılan tören.

yağmurkuşu b. i. Zo. Uzunbacaklılar takımından, kısa boylu, kabarık ve kısa gagalı, ayakları 3 parmaklı olan küçük bir kuş. Bataklıklarda ve su kenarlarında yaşar. [Pluvier — Plover]

yağmurlu s. Yağmuru olan: Yağmurlu hava, yağmurlu gün. [Pluvieux — Rainy]

yağmurluk i. Yağmurdan korunmak üzere giyilen giysi. [Imperméable — Rain-coat]

yağmur suyu b. i. Bulutlardan dökülen su.

yağ tulumu b. s. Çok semiz.

yahey ü. Sevinç ve coşuş anlatır.

yahni Far. i. Kavrulmuş soğanla ve salça ile pişirilen sade ya da kuru sebzeli et yemeği.

yahnilik i. Külb. Enayi oyuncu, oyunda her türlü hileyi yutan oyuncu.

yahşi s. İyi, güzel.

yahu ü. ★ 1. «Hey», «bana bak» anlamındadır. ★ 2. (Teklifsizler arasında) Söylenen söze, üzerine dikkati çekmek için katılır: Bu ne soğuk, yahu! ★ 3. (Teklifsizler arasında) Kimi vakit de ricayı ret yerinde kullanılır: Yapamam yahu!

Yahuda Milattan önceki çağlarda İbrani Devleti'nin, Kral-Peygamber Süleyman'ın ölümünden sonra ikiye bölünmesi sonucu meydana gelen iki yeni devletten birinin adı. (İkincisi İsrail'dir.) Yahuda Devleti'nin başkenti Kudüs'tü. Bu devletler uzun süre ayakta duramadılar. İsrail Devleti'ni Asurlular, Yahuda Devleti'ni Babilliler ortadan kaldırdı.

Yahudi s. ve i. İsrailoğulları denilen, Musa Peygamber dininden ve Sami ailesinden olan (kimse). [Juif — Jew]

Yahudice ★ 1. s. Yahudi dilinde: Yahudice bir kitap. [Hébraïque — Hebrew] ★ 2. i. Yahudi dili. Eski İbranice ya da Yahudi İspanyolcası'dır. [Hébraïque — Hebrew]

Yahudilik i. Yahudi olma hali, Yahudi dini ya da karakteri.

yahut ba. ★ 1. Veya, ya da. ★ 2. Kimi vakit, söylenen bir fikirden cayarak, yerine ileri sürülen ikinci cümlenin başına getirilir: Bu akşam bize gelin, yahut biz size gelelim.

Yahya İnanışa göre, peygamberlerin sonuncularından biri. Zekeriya Peygamber ile Elyasa (Elisabeth)'nın oğludur. Meryem Ana'nın amcasının oğlu olup İsa Peygamber'i Ürdün nehrinde vaftiz etmiştir.

Yahya (Ölm. 805) Abbasoğulları Devleti'ne hizmet etmiş devlet adamı. Harunürreşid'in tahta çıkmasını sağlamış, onun tarafından büyük sevgi ve saygı görmüş; fakat sonradan gözden düşmüş, oğlu Cafer'in öldürülmesinden sonra kendisi de hapsedilmiş; 2 yıl zindanda kaldıktan sonra ölmüştür.

Yahya Efendi, Zekeriyazade (1553-1644) Divan şairi, şeyhülislam. İstanbullu'dur. İlk şeyhülislâmlığı 1621'dedir. Sadrazam Kemankeş Ali Paşa'ya rüşvet almamasını öğütlemesi üzerine onun şikâyetiyle IV. Murat tarafından şeyhülislâmlıktan uzaklaştırılmışsa da padişah haksızlığını anlamış ve onu 1624'de tekrar şeyhülislâmlığa geçirmiştir. Zorbaların isyanı karşısında görevinden ayrılarak saklanmış, 1633'de üçüncü defa şeyhülislâm olmuştur. Revan ve Bağdat seferlerinde padişahın yanında bulunmuştur. Sultan İbrahim'in cülûsunda da şeyhülislâmlıkta kalmış ve bu makamı ölümüne kadar korumuştur. Divanı basılmıştır. Gazel ustasıdır.

Yahya Kemal Bak. Beyatlı. Yahya Kemal.

Yahyalı Kayseri'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 500 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 27 104, merkezinin nüfusu 10 448'dir. İlçe topraklarının kuzey kesimleri düzlüktür; güneyde Toroslar vardır. Doğu ve batı kesimleri de dağlıktır. Mısır, patates fasulya tarımı ve hayvancılık yapılır. Kasaba bir vadi içindedir. Evlerde halı ve kilim dokunur. Kayseri - Adana karayoluna 30 km. lik bir yolla bağlıdır.

yak Tibetçe i. Orta Asya dağlarında yaşayan beygir kuyruklu manda.

yaka i. ★ 1. Giysilerin, boyuna rastlayan kısmı. Dik, devrik, enli, açık gibi şekillerde olabilir. [Col, collet — Collar] ★ 2. Karşılıklı iki kıyıdan her biri: Anadolu yakası; karşı yaka. [Rive — Bank, coast] ★ 3. Eğik yer: Yaka tütünü. ★ 4. Yelkende kenar.

yakacak i. Odun, kömür, benzin gibi, türlü amaçlarla yakılan madde. Ar. Mahrukat. [Combustible — Combustible]

Yakacık Hatay'ın Dörtyol ilçesi bucaklarından. 4 köylü bucağın nüfusu 4 753, merkezinin nüfusu 3 338'dir. Eski adı Payas'dır.

yakalamak f. ★ 1. Şiddetle ve sertçe tutmak: Elini, kolunu yakalamak. [Saisir — To seize] ★ 2. Bir şeyi kullanmak ya da götürmek üzere tutmak: Kılıcın kabzasını yakaladı. [Saisir — To grasp] ★ 3. Tuzakla tutmak: Bir kurt yakaladım. [Attraper — To trap] ★ 4. Birinin, kendisini mat edecek bir şeyini tutmak: İşte seni yakaladım, hani sabahleyin evde değilim diyordun? [Attraper — To catch] ★ 5. Ele geçirmek: Hırsızı yakaladık. [Prendre — To fetch]

yakalanmak f. Yakalamak işi kendisine yapılmak.

yakalık s. ★ 1 Yaka olmaya elverişli (kumaş v.b.). ★ 2. i. Feracenin kıvrılmış olarak topuklara kadar inen yakası. ★ 3. i. Takma yaka, gömleğin eğreti yakası.

yakamoz Yun. i. Gece denizde, balıkların ya da küreklerin hareketiyle meydana gelen parıltı. [Phosphorescence — Phosphorescence]

yaka paça etmek b. f. Hiçbir itiraz dinlemeden ve zorla götürmek.

Yakapınar Adana'nın merkez ilçesi bucaklarından. 26 köylü bucağın nüfusu 17 576, merkezinin nüfusu 999'dur. Eski adı Mısis'di.

yakarış i. ★ 1. Israrla yalvarıp isteme. [Sollicitation — Begging] ★ 2. Tanrı'dan bir şey dilemek için söylenen söz. esk. Dua, niyaz. [Prière, supplication — Prayer]

yakarmak f. Israrla yalvarıp istemek. [Solliciter, supplier — To beg, pray]

yakaza Ar. i. ★ 1. Uyanıklık, uyumayanın hali. ★ 2. Dikkat uyanıklığı.

yakı i. ★ 1. Bir bez üzerine yayılıp, iyileştirmek için vücudun hasta yerine yapıştırılan madde. Kızdırıcı ve yakıcıdır: Pehlivan yakısı. nohut yakısı. ★ 2. Yakı açma: Yakıyı vücuda yapıştırma.

yakıcı s. ★ 1. *Yakan. Ar. Muhrik; Far. Suzan. [Brûlant — Fiery, blazing] ★ 2. Kim. Gitgide kemiren, yok eden. esk. Muhrik. [Caustique — Caustic, burning] ★ 3. Yakı yapan ya da satan kimse.

yakın s. ★ 1. (Uzaklık bakımından) Az bir ara ile ayrılmış olan: Yakın komşu. [Proche — Near] ★ 2. (Zaman bakımından) Uzak olmayan: Mahkemeden yakın bir gün istedim. [Proche — Near] ★ 3. zf. (Uzaklık bakımından) Uzak olmayarak: Yakın oturmak. [Près — Near] ★ 4. (Zaman bakımından) Uzak olmayarak: Ölüm her zaman yakındır. [Près — Near] ★ 5. s. Aşağı yukarı, az farklı: Buna yakın bir şey söyledi. [Près — Near] ★ 6. i. Aralarında sıkı ilgi bulunan kimse. [Proche — Close friend]

yakın akraba b. i. Akrabalık derecesi kuv-



Yahya



Z. Yahya Efendi

vetli olan kimse. [Proche parent — Close relative]

Yakınca Van'ın Gürpınar ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 5 564, merkezinin nüfusu 569'dur. Eski adı Norduz'dur.

yakında zf. ★ 1. Çok geçmeden: Yakında görüşürüz. [Prochainement — Before long] ★ 2. Son günlerde: Avrupa'dan yakında geldim. [Récemment, bientôt — Recently] ★ 3. Yakın bir yerde: Yakında mı oturuyorsunuz? [Près — Near]

yakından zf. Yakın yerden: Yakından bakılırsa iyi görülür. [De près — Closely]

Yakın Doğu Doğu Akdeniz'i çevreleyen ülkelere verilen ad. Bu ad bazen Balkan ülkeleri için de kullanılmaktadır.

yakınlaşmak f. ★ 1. Uzaklık ve zaman bakımından daha yakın olmak. [Se rapprocher — To come closer] ★ 2. İlerleyip yakınına gelmek: Şehre yakınlaşıyoruz. [S'approcher — To approach] ★ 3. Aralarında sıkı ilgi meydana gelmek. [Se rapprocher — To draw nearer]

yakınlık i. ★ 1. (Zaman ya da uzaklık bakımından) Yakın olmak hali. [Proximité — Proximity, nearness] ★ 2. Akrabalık. [Parenté — Relation]

yakınmak f. Sızlanmak, yanıkmak. esk. Şikâyet etmek. [Se plaindre — To complain]

yakınsak s. Fiz. Mat. Birbirine gittikçe yaklaşarak uzanan (ışınlar, çizgiler, mercek). esk. Mütekarip. [Convergent — Converging]

yakınsama i. ★ 1. Yakınsamak işi. ★ 2. Fiz. ve Mat. Yakınsak olma hali. esk. Mütekaribiyet. [Convergence — Convergence]

yakıotu b. i. Bot. Küpeçiçeğigillerden. kırmızı ya da pembe çiçekli, sulak yerlerde yetişir küçük bir süs bitkisi. 60 kadar türü bilinmektedir.

yakışık i. Uygunluk, yaraşma. [Convenance — Suitability]

yakışık almak b. f. Yerinde olmak, uygun düşmek.

yakışıklı s. (Erkek hakkında) Güzel: Yakışıklı bir delikanlı. [Beau — Handsome]

yakışmak f. Güzel, yerinde ya da uygun görünmek. [Aller bien, convenir — To fit]

yakıştırmak f. ★ 1. Yakışacak bir hale koymak, uygun düşürmek. ★ 2. Uygun ve yerinde görmek.

yakıt, -tı i. Isı enerjisi, ya da başka bir enerji sağlamak için yakılan şey. [Combustible — Combustible, fuel]

yakin Ar. i. Sağlam bilgi, kesin bilgi.

yakinen Ar. zf. Sağlam olarak, iyi, şüphesiz (bilme).

yaklaşık s. Gerçek miktarı değil de ondan az artık ya da eksik bir niceliği gösteren, aşağı yukarı. esk. Takribî. [Approximatif, approché — Approximate]

yaklaşmak f. ★ 1. Arada az bir aralık bırakacak kadar bir şeye doğru gitmek. [S'approcher, se rapprocher — To approach] ★ 2. (Zaman bakımından) Az kalmak; Hareket saati yaklaşıyor. [Approcher, devenir proche — To approach]

yaklaştırım i. Fel. Aşağı yukarı değerleme. esk. Takribiyet. [Approximation — Approximation]

yaklaştırma ★ 1. i. Yaklaştırmak işi. ★ 2. s. Yaklaşık.

yaklaştırmak f. ★ 1. Yakına getirmek. [Approcher, rapprocher — To draw or bring nearer or closer] ★ 2. Birbirine yakın bir hale getirmek. [Approcher — To bring together]

yakmaç i. Tek. Işıklandırma, ısınmada kullanılan, gazların yakımını kolaylaştıran araç. [Bruleur — Burner]

yakmak f. ★ 1. Yanmasını sağlamak ya da yanmasına sebep olmak. [Allumer, brûler — To burn] ★ 2. Yangın çıkarıp yok etmek: Haydutlar evi yakmışlar. [Incendier — To burn] ★ 3. mec. Felâkete, zarara uğratmak: Fena arkadaşlar zavallı adamı yaktılar. ★ 4. Keskin, sert ve ısırıcı bir tad vermek. [Piquer — To prick, bite] ★ 5. Şiddetli aşk telkin etmek. ★ 6. Şiir düzmek ya da söylemek: Türkü yakmak.

Yakup İbrani Peygamberi. Bir adı da İsrail'dir. İsrailliler, soylarının Yakup'un on iki oğlundan türeyip çoğaldıkları kanısında oldukları için kendilerini İsrailoğulları anlamına gelen «Beni İsrail» diye adlandırmışlardır.

Yakup Bey, Sultan (Ölm. 1490) Akkoyunlu Devleti hükümdarlarından biri ve ünlü Uzun Hasan'ın oğlu. Babasının yerine geçen büyük kardeşi Sultan Halil'e karşı isyan etmiş ve çarpışmada onun ölmesi üzerine, 1479'da hükümdarlığa geçerek Tebriz'de 12 yıl kadar hüküm sürmüştür.

Yakup Çelebi (Ölm. 1839) I. Murat'ın oğlu ve Yıldırım Beyazıt'ın kardeşi. Babasının birçok savaşında yararlık göstermiştir. Yıldırım Beyazıt padişah olunca, saltanatına ortak çıkması korkusuyla Yakup Çelebi'yi öldürtmüştür. Bu olay, Osmanlı tarihinde kardeş öldürtmek âdetinin başlangıcı sayılır.

Yakup Çelebi (Ölm. 1428) Son Germiyanlı beyi. Osmanlı Beyliği'ne bağlı bulunan Germiyanoğulları'nın yeniden egemenliğe kavuşması için uğraştı. Başaramayınca. bu kez Osmanoğulları'na ölünceye kadar sadık kaldı. Vasiyeti gereğince, ölümünden sonra Germiyanlı Beyliği'nin toprakları Osmanlı Devleti'ne katıldı.

Yakup Han Töre, Seyyit (1818-1897) Türkistan bilginlerinden. Kaşgar Emirlik ailesindendir. Abdülâziz devrinde elçilikle İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'dan sonra Londra'ya, oradan Hindistan'a giderek Delhi'de yerleşmiştir.

Yakup Kadri Bak. Karaosmanoğlu.

yakut, -tu i. Jeol. Kırmızı, koyu kırmızı renkli, çok değerli bir korinden minerali çeşidi. Alüminyum oksit yapısındadır. Elmastan sonra en sert mineraldir. [Rubis — Ruby]

Yakut Cumhuriyeti S.S.C.B.'deki federe cumhuriyetlerden biri. Doğu Sibirya'da yer alır. Yüzölçümü 3 103 300 km², nüfusu 577 000'dir. Merkezi Yakutsk'dur.

Yakutlar Sibirya'nın kuzeydoğusunda ve Lena havzasında yaşayan Türkler. Hayvan (ren, öküz, at) yetiştirmekle, av ve balık avcılığıyla geçinirler.

Yakutu Müsta'samî Hattat. Abbasîler'den Müsta'sam'ın kölesi olduğu için bu adı almıştır. Bin kadar mushaf yazdığı söylenir. Bunlardan birkaçı İstanbul cami ve kütüphanelerindedir.

yal i. Köpek için hazırlanan yiyecek.

yâl Far. i. Yele.

yalabık s. ★ 1. Parlak, parıltılı. ★ 2. Güzel.

yalabımak f. Parıldamak, oynak oynak parlamak.

yalak i. ★ 1. Hayvanların su içtikleri, taş ya da ağaçtan oyma küçük kap. ★ 2. Su akan yerlerin altına konan tekne.

Yalakabat Bak. Yalova.

Yalakdere Kocaeli'nin Karamürsel ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 8 915, merkezinin nüfusu 1 276'dır.

yalak taşı b. i. Hayvanların su içmesi için çeşmeler önüne konan, taştan oyulma yalak.

yalamak f. ★ 1. Bir şeyin üzerinden dilini sürüp geçirmek: Kedi üstünü yaladı. ★ 2. Dilini gezdirerek bir şeyin üzerindekini almak: Kedi tabağı yaladı. ★ 3. Sıyırırcasına geçmek: Kurşun yalayarak geçti. ★ 4. Den. (Dalgalar) Geminin içine girmeyip yalnız bordasını sıyırarak geçmek.

yalama yazı b. i. Coğ. Peneplen.

yalan ★ 1. s. Gerçeğe aykırı olup aldatmak amacı güdülerek söylenen: Yalan haberler. [Faux — False] ★ 2. i. Gerçeğe aykırı olup aldatmak amacı güdülerek söylenen söz. [Mensonge — Lie]

yalancı s. ★ 1. Yalan söylemeyi huy edinmiş olan. [Menteur — Lier] ★ 2. Benzetilmiş, taklit: Yalancı elmas. [Faux — False]

yalancı akasya b. i. Bot. Baklagillerden, Kuzey Amerika'dan çıkma, salkım halinde beyaz ve güzel kokulu çiçekleri olan bir süs ağacı. [Robinier — Robinia, false acacia]

yalancı ayaklar b. i. Biyo. Bazı yaratıkların kımıldamak, başka cisimlere yapışmak ya da avlarını yakalamak için, gerektikçe uzattıkları parmak ya da iplik biçimli, uzalır kısalır organları. [Pseudopodes — Pseudopodia]

yalancı çıkmak b. f. İstemiyerek yalan söylemiş bulunmak.

yalancı dolma b. i. Zeytinyağlı yaprak, lahana, patlıcan dolması.

yalancı dünya b. i. Birtakım kötümser kimselerin dünya için «Dünyada her şey yalandır, geçicidir» anlamına kullandıkları bir deyim.

yalancıktan zf. (Oyun) niteliğinde olan hallerde) Gerçek olmadan; düzme olarak: Çocuklar yalancıktan kavga ederek eğleniyorlar.

yalancılık i. ★ 1. Yalancı olma hali, yalan söyleme huyu. ★ 2. Yalan sözler: Yalancılıkla iş görülmez.

yalancı pehlivan b. i. Yapamayacağı şeyleri yaptığını iddia eden kimse.

yalan çıkmak b. f. Bir haberin doğru olmadığı anlaşılmak. esk. Tekzip edilmek: Vapurun battığı yalan çıktı.

yalandan zf. Gerçek olmadan; düzmece olarak: Yalandan hastalandı.

yalandan sofu b. s. Sofuluk taslayan (kimse).

yalan dolan b. i. Kahpece aldatmak amacıyla uydurulan dolaşık ve yolsuz sözler: Yalan dolanla iş görülmez.

yalan dünya b. i. Yalancı dünya.

Yalankoz Hatay'ın Kırıkhan ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 3 611, merkezinin nüfusu 354'dür.

yalanlamak f. Yalan olduğunu bildirmek. esk. Tekzip etmek [Dementir — To contradict deny, belie]

yalanlanmak f. Yalan olduğu bildirilmek. esk. Tekzip edilmek.

yalanmak f. ★ 1 Şurasını burasını ya da ağzının etrafını yalamak: Kedi yalanıyor. ★ 2. Yalamak işi kendine yapılmak: Tabak hiç yalanır mı?

yalan söylemek b. f. Gerçeğe aykırı söz söylemek. ★ 2. Kümb. (Cıvalı zar hakkında) İstenilen sayının gelmemesi: Öküzleri (civalı zarları) koştum; şeş gelecekti, yalan söyledi.

yalan yanlış b. s. Yanlış şeylerle dolu.

yalan yere şahadet b. i. Huk. Yalancı şahitlik.

yalan yere yemin b. i. Huk. Hukuk davalarında bir kimsenin davacı ya da davalı sıfatıyla, kendisine usulüne göre yöneltilen yemin altında yalan beyanda bulunması. Adliye aleyhinde bir suçtur. [Parjure — Perjury]

yalap yalap b. zf. Parıl parıl: Su yalap yalap akıyor.

yalaza i. Alev. [Flamme — Flame]

yalçın s. ★ 1. Düz ve pürüzsüz. [Abrupt — Smooth] ★ 2. Çıplak ve sarp: Yalçın kayalar. [Escarpé — Steep]

Yalçın, Hüseyin Cahit (1874-1957) Gazeteci, yazar. Balıkesir'de doğdu. Mülkiye'yi bitirdi. Önceleri memurluk ve öğretmenlik yaptı. 1908'de gazeteciliğe başladı ve Tanin'i çıkardı. İstanbul mebusu, Dü-


Yakup Çelebi


Yakup Peygamber


Sultan Yakup Bey



H. Cahit Yalçın

yunu Umumiye Dayinler vekili oldu (1912). Mütarekede Malta'ya sürüldü. 1919'da yurda dönünce yeniden Tanin'i çıkardı (1922-1925). Siyasî suçtan Çorum'da sürgün olarak yaşadı (1933-1940). İstanbul'da «Fikir Hareketleri» dergisini çıkardı (1929-1950). İstanbul ve Kars milletvekili oldu. Ölümünde Ulus gazetesi başyazarıydı. Önceleri hikâye ve roman türüyle yazı hayatına giren Hüseyin Cahit, sonraları siyasî yazarlığa geçti. Başlıca eserleri : «Hayatı Muhayyel», «Hayatı Hakikiye», «Niçin Aldatırlarmış» (fıkralar ve hikâyeler), «Hayal İçinde» (roman), «Edebî Hatıralar» dır.

Yalçın, Hüseyin Suat —Doktor— (1868-1942) «Serveti Fünun» şair ve piyes yazarlarından. İstanbullu'dur. Mülkiye Tıbbiyesi'ni 1888'de bitirdi. Midilli, İstanbul ve Kadıköy belediye hekimliklerinde, Şam sağlık müfettişliğinde, İstanbul karantina meclisi üyeliğinde bulundu. Başlıca eserleri : «Lânei Melâl» (şiir), «Kâvei Zalim» (mizahî şiir kitabı), «Devay-i Aşk», «Hulle», «Kundak Takımları», «Çifteli Mikroplar», «Çürük Temel», «Harman Sonu», «Yamalar», «Kayseri Gülleri», «Sanat Vesikaları», «Tayyare», «Zifaf Gecesi», «Ahrette Bir Gün», «Ana Karnında Son Gece», «Çapanoğlu», «Acemi Çaylaklar» (tiyatro) dır.

yaldırak s. Parlak, cilâlı.

yaldız i. ★ 1. Eşyaya altın ya da gümüş görünüşü vermek için üzerlerine yapıştırılan ya da sürülen yaprak ya da sıvı halindeki altın, gümüş ve bunların taklidi olan madde. [Dorure — Gilt, gilding] ★ 2. mec. İçyüzü kötü olan bir şeyi, herkesin gözünü bayararak, iyi gösteren hal: Onun kibarlığı yaldızdan ibarettir.

yaldız altını b. i. Tar. Altın paralardan biri.

yaldızcı s. ve i. ★ 1. Yaldız işleri yapan (kimse). ★ 2. Değeri fazla olmayan herhangi bir şeye, gösterişli bir kılık veren.

yaldızlamak f. ★ 1. Yaldız sürmek. [Dorer — To gild] ★ 2. Değeri fazla olmayan herhangi bir şeye gösterişli bir kılık vermek.

Yale, Elihu (1648-1721) İrlandalı asıldan İngiliz humanisti. Hindistan'da büyük bir servet kazanarak 1701'de, Amerika'nın ünlü Yale Üniversitesi (Connecticut Devleti'nin New Haven şehrinde) ni kurmuştur.

yalelli Ar. i. Uzun ve sıkıcı söz hakkında «yalelli gibi» ya da «Arab'ın yalellisi gibi» denir.

yalgın i. Ilgım, pusarık. esk. Serap. [Oasis — Oasis]

yalı i. ★ 1. Düzlük ve açıklık su kıyısı. Plâj anlamdaşı. ★ 2. Su kıyısında yapılmış yazlık köşk.

yalı ağası b. i. Tar. Kıyıları korumakla görevli komutan.

yalı boyu b. f. Su kıyısı. [Rivage — Bank, strand]

yalı çamı b. i. Bot. Deniz kıyıları yakınlarında yetişen bir çam ağacı türü. esk. Sahil çamı.

yalı çapkını b. i. Zo. Deniz kıyılarında yaşayan bir kuş.

Yalıdeğirmendere Bak. Değirmendere.

Yalıköşkü İstanbul'da Sarayburnu ile Sirkeci kıyılarında tarihî bir köşk. XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar saklanan ve tek katlı, geniş kubbeli olan bu köşk, Boğaziçi'nin bütün güzelliklerini görürdü. Kırım Savaşı sıralarında İngiliz ustaları tarafından bu köşkte bir imalâthane kurulmuş, buna «Yalıköşkü İmalâthanesi» adı verilmişti.

yalım i. ★ 1. Alev. [Flamme — Flame] ★ 2. Bıçak, kılıç gibi kesici aletlerin keskin yüzü. [Tranchant — Cutting - edge] ★ 3. Derece, mertebe. [Degré — Degree] ★ 4. Ağırbaşlılık, vakar. [Dignité — Dignity] ★ 5. Hatırı sayılma, itibar. [Prestige — Prestige]

yalımı alçak b. s. Soysuz.

yalın i. ★ 1. Alev. [Flamme — Flame] ★ 2. s. Tekçe olan, üzerine başka şeyler katılmamış, olan, sade. [Simple — Simple] ★ 3. Çıplak. [Nu — Naked]

yalınayak b. s. Ayakları çıplak. [Nupieds — Barefooted]

yalınayak başı kabak b. s. ★ 1. Ayağı ve başı çıplak. ★ 2. mec. Pek perişan bir kıyafette.

Yalınca Van'ın Gürpınar ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 5 564, merkezinin nüfusu 569'dur. Eski adı Norduz'dur.

yalınca s. Çırçıplak.

yalıncak s. ★ 1. Çıplak. ★ 2. Malı, parası olmayan, yoksul. ★ 3. Pek yalnız, kimsesiz. ★ 4. i. İnsan, insanoğlu.

yalınç s. ★ 1. Tek bir maddeden meydana gelen, bileşik olmayan : Yalınç bir cisim. esk. Basit. [Simple — Simple] ★ 2. Yapılması ya da anlaşılması kolay olan, karışık olmayan : Yalınç bir mesele esk. Basit. [Simple — Simple]

yalıngaç s. Kabuğu çatlayıp kendiliğinden soyulan : Çınar, yalıngaç ağaçlardandır.

yalıngöz b. i. ★ 1. Göz kapakları olmayan. ★ 2. i. Bir cins kertenkele.

yalın hal b. i. Gra. Özne durumunda bulunan isimlerin hali. Ya eksiz olur ya da belirtilen eki almış olur («çocuk geldi», «komşunun çocuğu geldi» örneklerinde, «çocuk» ve «çocuğu» yalın haldedir) esk. Mücerret hali. [Nominatif — Simple form, nominative case]

yalınkat, -tı b. s. ★ 1. Tek kat. ★ 2. Sağlam olmayan, dayanıksız.

yalın kılıç b. zf. Elinde çıplak kılıç olduğu halde.

yalınlamak f. Parlamak, alevlenmek.

yalın önerme b. i. Fel. Gerçekliği savunulan önerme. esk. Mutlakai âmme.

yalıtkan s. Fiz. Elektrik akımını geçirmeyen madde. Elektrikle çalışan aygıtların insan dokunmasına açık yerlerinin kaplanmasında kullanılır. Böylece, elektriğin tehlikeli olması önlenmiş olur. Lâstik, kauçuk, ebonit kâğıt, kuru tahta yalıtkan cisimlerdir. Her cismin yalıtkanlık derecesi değişiktir. Bu, yalıtkanın dayandığı gerilimle ölçülür. Her yalıtkan cismin delinmeden dayandığı bir sınır gerilim vardır. Bu değerden büyük gerilimde yalıtkan cisim bir yerinden delinir. esk. Mücerrit. [Isolant — Isolating, insulating]

yalıtmak f. Fiz. Bir iletkenin üzerini yalıtkan bir madde ile kaplamak. esk. Tecrit etmek. [Isoler — To isolate, insulate]

yalı uşağı b. i. Deniz kıyısı yerlerde doğup büyümüş kimse.

yalıyar b. i. Coğ. Deniz kıyısında bulunan dik ve yüksek yer. esk. Falez. [Falaise — Cliff]

yalız s. Anat. Düz ve parlak. esk. Melsa: Yalız kas = Adalei melsa.

yallah Ar. ü. «Haydi», «yürü», «kalk git» anlamına.

yalman i. ★ 1. Pek sarp yer. ★ 2. Kesici ya da batıcı aletlerin kesen ya da batan kısmı.

Yalman, Ahmet Emin (Doğ. 1888) Gazeteci ve yazar. Selânikli'dir. New York'un Columbia Üniversitesi'ni felsefe doktoru olarak bitirmiştir. Gazeteciliğe 1907'de başlamış, sırasıyla Sabah, Yeni Gazete ve Tanin'de yazmış, 1910'da Darülfünun ile Mülkiye Mektebi istatistik öğretmenliğine getirilmiştir. 1916'da Sabah, 1 yıl sonra Vakit başyazarı olmuştur. 1919'da Damat Ferit tarafından Kütahya'ya, 1920'de İngilizler tarafından Malta'ya sürülmüştür. Vatan gazetesinin kurucularından ve uzun süre başyazarı olmuştur. Başlıca eserleri: İngilizce «Yeni Türkiye İnkişafının Matbuat İanesiyle Mesahası» (1914), gene İngilizce «Cihan Harbinde Türkiye (1929), Almanca «Türkiye», Türkçe «Gerçekleşen Rüya» (1938), «Havalarda 50 000 Kilometre» (3 cilt), «Dünyadan Haber, «Naziliğin İçyüzü», «San-Fransisko'da Neler Gördüm» dür.

yalnız e. ve zf. ★ 1. Ama, şu kadar ki: Giderim, yalnız arkadaş isterim. [Mais, seulement — But] ★ 2. Anlatılan işin, başına geldiği kelimeye özgü kılındığını anlatır: Yalnız ben geldim; yalnız buraya uğradım. [Seulement — Only] ★ 3. zf. Yanında başkaları olmadan: Buraya yalnız geldim. [Seul — Alone] ★ 4. s. Yanında başkaları bulunmayan: Şu tepedeki yalnız ev. [Solitaire — Solitary]

Yalnızçam Kars'ın Ardahan ilçesi bucaklarından. 17 köylü bucağın nüfusu 11 169, merkezinin nüfusu 1 258'dir.

yalnızlı s. Tek bir erkekten başka bakacak kimsesi olmayan (aile).

yalnızlık i. ★ 1. Yalnız olma hali. [Solitude — Loneliness] ★ 2. Kimse bulunmama hali, ıssızlık. [Solitude — Solitude]

Yalova İstanbul'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 492 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 37 119, merkezinin nüfusu 14 197'-dir. Marmara'nın güneybatı kesiminde olan ilçe toprakları coğrafya bakımından Bursa ve Kocaeli'ye ilişkilidir. Sebze ve meyvacılık başlıca gelir kaynaklarıdır. Kümes hayvancılığı, yumurta ve bal da önemlidir. Kasabaya 7 km. uzaklıktaki ve eski Yunanlılar'dan beri bilinen Termal'-deki kaplıcalar önemli bir sağlık ve dinlenme yeridir. Deniz kıyısında olan kasaba, Bursa'ya 68 km. lik asfalt bir yolla bağlıdır. 24 mil uzaklıkta bulunduğu İstanbul'a her gün Denizcilik Bankası vapurları işler.

yalpa i. Geminin, dalgaların etkisiyle bir o yana, bir bu yana sallanması. [Roulis — Rolling, roll, lurch]

yalpak s. Sokulgan.

yalpa vurmak b. f. İki tarafa sallanmak. [Osciller — To oscillate]

yalpık s. Yayvan.

yalpılı s. Bir yanı öbüründen yüksek ya da kalın.

Yalta (S.S.C.B.) Ukrayna'da, Kırım'ın limanı olan 34 100 nüfuslu bir şehir. Plâjları vardır. 1945 yılında Almanya'ya karşı bir birlik sağlamak için Churchill, Roosevelt ve Stalin arasında bu şehirde bir konferans toplanmıştır.

yaltak s. Yaltaklanma huyu olan. esk. Mütabasbıs.

yaltakçılık i. Yaltaklık.

yaltaklanmak f. Birisine hoş görünmek için vekarsızca hareketlerde bulunmak. esk. Tabasbus temek.

yaltaklık i. Yaltak olanın hali ya da yaltakça hareket. esk. Tabasbus.

Yalu Kuzey Asya'da Çin'i kuzeydoğu Kore'den ayıran 600 km. uzunluğunda bir nehir. Üzerinde hidroelektrik santrallar vardır.

Yalvaç Isparta'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 307 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 49 328, merkezinin nüfusu 10 872'dir. İlçe toprakları engebelidir. Kuzey ve kuzeydoğu kesimlerinde Sultan dağları (2 581 m.) bulunur. Tahıl, nohut ve patates yetiştirilir. Kasaba, Sultan dağının batı eteklerindedir. Bağcılık, meyvacılık ve dericilik önemlidir. Ekonomik bakımdan Akşehir'e bağlıdır.

yalvaç i. Kitap getirmiş peygamber. esk. Resul. [Prophète — Prophet]

yalvarmak f. Bir şeyi dilerken kendini acındıracak ya da karşısındakinin gururunu okşayacak sözler söylemek: Davadan vaz-



A. Emin Yalman

geçmesi için çok yalvardılar. [Supplier — To beg, beseech, supplicate]

yalvartmak f. Yalvarmaya meydan vermek: Beni yalvartma, dediğimi yapıver.

yama i. ★ 1. Bozuk, yırtık ya da delik bir yeri kapamaya yarayan parça. ★ 2. Deride doğal leke: Kolunda pembe bir yama var. ★ 3. Yerine konduğu şeyin yerini, gerektiği kadar doldurmayan şeyler hakkında da kullanılır.

yamaç i. ★ 1. Yan. [Côte, flanc — Side] ★ 2. Coğ. Dağın iki yanından her biri. [Flanc — Leg, hillside]

Yamaç Bingöl'ün merkez ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 4 894, merkezinin nüfusu 827'dir.

Yamagata (Japonya) Hondo adasında nüfusu 1 000 000'un üstünde bir şehir.

Yamagata, Prens Aritomo (1838-1922) Japon mareşal ve devlet adamı. 1894'de Çin'e karşı yapılan savaş sırasında Japon ordusu şeflerinden biri olup Ping - Yang zaferini kazanmıştır. 1889 ve 1898'de başbakan, Rus - Japon savaşında genelkurmay başkanı olmuş, Japonya'nın ilerleme hamlelerinde büyük rol oynamıştır.

yamak i. ★ 1. Yardımcı, yardak: Ahçı yamağı. ★ 2. Tar. Sınır muhafızı olan yeniçeri eri.

yamalamak f. Yama ile onarmak, yama vurmak.

yamalı s. ★ 1. Yama ile onarılmış, yama vurulmuş. ★ 2. Derisinde yama bulunan.

yamamak f. ★ 1. Yamalamak. ★ 2. (Kötü şeyler hakkında) Birisine mal etmek: Bu çürük meyvaları size kim yamadı?.

Yamamotu (1887-1943) Japon amirali. Japon donanmasının başkomutanı olarak 1941'deki Pearl Harbor baskınını ve 1942'de Seylan adasına yapılan akını yönetmiştir. Amerikan avcı uçakları bombardımanında ölmüştür.

yaman s. ★ 1. (Şiddet, etki ya da becerik bakımından) Şaşılacak halde olan: Yaman bir kış, yaman bir güzellik, yaman bir asker. [Terrible, extraordinaire — Extraordinary] ★ 2. (Eskiden) Kötü, hain, [Mauvais, mechant — Awful]

yamanmak f. ★ 1. Yamalanmak. ★ 2. Birisine yük olmak: Bu miskin kedi bize yamandı.

Yamato ★ 1. Japonya'nın eski adı. ★ 2. Çinliler'in istilâsından önce konuşulan Japonca. ★ 3. Bugün Japonya'nın Nippon adasında, merkezi Nara şehri olan bir eyaletin adı.

yama vurmak b. f. Yamalamak.

yamçı i. Bir yüzü, uzun tüylü kalın yün dokumadan yağmurluk.

yampala Birinin yeni bir durum karşısında ne yapacağını kestiremeyerek şaşkınlık geçirdiğini teklifsiz ve alaylı olarak anlatan «yampala zeydün» deyiminde geçer.

yampiri s. ★ 1. Temel doğrultuya göre çarpık olan. ★ 2. zf. Temel doğrultuya göre çarpık olarak.

yamrı yumru b. s. Biçimsiz çıkıntıları olan: Yamrı yumru bir elma.

yamuk s. ★ 1. Bir tarafa doğru eğik. [Incliné — Inclined] ★ 2. i. Geo. Yalnız iki kenarı paralel olan dörtgen. esk. Şibih münharif. [Trapèze — Trapezoid]

Yamut, Nuri (Doğ. 1890) Asker. Eski genelkurmay başkanlarından. 1908'de piyade subayı olarak orduya katılan Yamut; Balkan, Çanakkale, Kafkas, Irak, II. İnönü, Eskişehir, Sakarya, Afyon, İzmir cephelerinde savaşmıştır. Gösterdiği yararlıklardan dolayı altın ve gümüş liyakat ve istiklâl madalyaları almıştır. 1945'de orgeneralliğe yükseldikten sonra 1950'de genelkurmay başkanlığına getirilmiş ve 1954'de emekliye ayrılmıştır.

yamyam (Zenci dilinden) s. ve i. İnsan eti yiyen (kimse). [Anthropophage — Cannibal]

Yamyamlar Doğu Sudan'da Nil ve Kongo ırmakları havzalarıyla Çat gölü kıyıları arasında yaşayan ve hâlâ insan eti yemek adetini sürdüren halk.

yamyassı s. Tamamiyle yassı.

yan i. ★ 1. Taraf, yön: Bu yana gitti; bu yandan gitti. [Côté — Side, direction] ★ 2. Herhangi bir yer: Her yandan gelen haberler. [Direction, part — Direction, part] ★ 3. Alt, üst, ön ve arttan başka olan taraf; sağ ve solun ortak adı. [Côté — Side] ★ 4. Mat. Bir denklemde = işaretiyle ayrılmış olan iki ifadeden her biri. Terim anlamdaşı. esk. Taraf; had. [Terme — Term] ★ 5. mec. Görünüş: Meselenin her yanını inceledim. [Aspect — — Aspect] ★ 6. s. Yan durumunda olan: Yan taraf, yan sokak. [Latéral — Lateral, side] ★ 7. Ask. Hangi durumda bulunursa bulunsun küçük büyük bir kıtanın cephesine dikey olan iki tarafa verilen ad. [Flanc — Flank, wing]

yana e. İsimlerin —den halinden sonra gelerek kayırma ve tutma anlamı verir: Ben senden yanayım; sen ondan yana çıkma.

yanaçlar ç. i. Ed. Bir fikri daha canlı ve renkli anlatmak için, alışılmış yollardan saparak kelimelerin diziminde ya da anlamında yapılan değişiklikler. esk. Sanayii edebiye. [Figures — Figures of speech]

yanak i. Yüzün, göz, kulak, burun arasındaki yan kısmı. [Joue — Cheek]

yanal s. Mat. Yanda olan, yana düşen. esk. Canibî. [Latéral — Lateral]

yanar s. Yanmak niteliği olan. esk. Müsteil. [Combustible — Combustible]

yanardağ b. i. Vakit vakit coşup tepesindeki bir ağızdan ateş, taş, kül ve yanar gazlar fışkırtan dağ. Volkan. [Volcan — Volcano]

yanardöner b. s. Kıpırdadıkça renkleri ve dalgaları değişen (kumaş, deri...) [Changeante — Changing, shot-]

yanar külte b. i. Jeol. Yanma niteliği olan külte. esk. Sahrayı müşteile. [Roche combustible — Combustible rock]

Yanarsu Siirt'in Kurtalan ilçesi bucaklarından. 25 köylü bucağın nüfusu 6 710, merkezinin nüfusu 275'dir. Eski adı Garzan'dı.

yanaşık s. Yanaşmış bir halde olan.

yanaşma i. ★ 1. Yanaşmak işi. [Approchement, rapprochement — Approaching] ★ 2. Çırak, uşak, çiftlik hizmetkârı: Bizim yanaşma iyi çalışıyor.

yanaşmak f. ★ 1. Mümkün olduğu kadar yakınına gelmek: Vapur rıhtıma yanaştı; usulcacık kapıya yanaştım. [Approcher, aborder — To approach, board] ★ 2. Razı olmak: O böyle işlere yanaşmaz. [Consentir — To consent] ★ 3. Birisiyle ilgi sağlamak; birisine bağlanmak.

yan ateşi b. i. Ask. Savunmada, cepheyi boydan boya ya da kısmen döğecek şekilde uygun yerlere yerleştirilmiş olan silâhların yaptığı ya da taarruzda, aynı şekilde yapılan atışların meydana getirdiği ateş. [Tir d'enfilade — Flanking fire]

yanay i. ★ 1. Mat. Bir cismin düşey kesidi. Profil anlamdaşı. [Profil — Profile] ★ 2. Jeol. Katmanları gösteren kesit. Profil anlamdaşı. [Profil — Profile]

yana yakıla (yana yana) b. zf. Acı acı sızlanarak .

yan bakmak b. f. Beğenmiyerek bakmak.

yan basmak b. f. (Bir işte) Aldanmak.

yancık i. Atın üstüne bağlanan valiz.

yan cümle b. i. Gra. Anlamını tamamlamak ya da bazı hallerin ifadesini eklemek üzere temel cümleye bir bağlaçla bağlanan cümle. Bağınlı cümle. esk. Tâbi cümle, tâli cümle. [Proposition subordonnée — Subordinate clause]

yan çizmek b. f. (Bir işten)Kaçınmak.

yandan e. Yan taraftan, profilden: Yandan alınmış bir resim.

yandan çarklı b. i. Külb. ★ 1. Ağır giden taşıt. ★ 2. Şekeri ayrı getirilen kahve.

yandaş s. Birinden yana olan ya da bir düşünceye, bir isteğe katılan. esk. Taraftar. [Adhérent — Adherent, advocate]

yandık i. Bot. Baklagillerden, sıcak ve kurak bölgelerde yetişen ve sarımtırak küçük tohumlarından kudrethelvasına benzer bir madde elde edilen bir bitki.

yandırmak f. Yakmak.

yangaboz i. Çarpık çurpuk yürüyen eğri büğrü kimse.

Yang - çe - Kiang (Mavi Nehir) Çin'in en uzun nehri. Uzunluğu 5 500 km. dir. Ekonomik önemi çok büyüktür. Tibet'den çıkar, Çin denizine 80 000 km² genişliğinde bir delta ile dökülür. 1 000 km. lik kısmı ulaşıma çok elverişlidir. Bu nehir Orta Çin'in can damarıdır.

yan gelmek b. f. (Bir işe karışmayarak) Rahatına bakmak.

yangı i. Hek. İltihap. Vücudun mikroplara karşı koymak üzere, herhangi bir yerine fazla kan hücumu yüzünden olan şişkinlik, kırmızılık, ateş ve ağrı olması. [Inflammation — Inflammation]

yangılanmak f. (Bir doku ya da bir organ) Yangıya uğramak. esk. İltihaplanmak.

yangılı s. ★ 1. Yangılanmış, yangıya uğramış. Ar. Mültehip. [Inflammé — Inflammated] ★ 2. Yangı yapan (hastalık). [Inflammatoire — Inflammatory]

yangın i. ★ 1. Bir binanın, bir ormanın ya da herhangi büyük bir şeyin tutuşup tamamının ya da bir kısmının yanması. [Incendie — Fire, blaze] ★ 2. (Hastalıkta) Ateş. [Fièvre — Fever] ★ 3. mec. Bir devlette kargaşalık: Fransa ihtilâl yangınından gençleşmiş olarak çıktı. ★ 4. s. Tutkun. esk. Âşık. ★ 5. Haksızlığa uğramış.

yangına körükle gitmek b. f. Kötülüğü arttıracak tarzda davranmak.

yangın bombası b. i. Ask. Orman, koru, çayır, tarla, köy ve şehirleri yakmak ve gizlenmiş halkı meydana çıkararak, zehirli zehirsiz bomba, makineli tüfek ateşleriyle döğmek için uçaklar tarafından atılan bomba. Yangın bombalarının bazıları su üzerinde de yanar ve su ile söndürülmek istenirse etkisi fazlalaşır. [Bombe flamboyante — Incendiary bomb]

yangından çıkmış b. i. Mülkü yanmış olan kimse: Yangından çıkmışlara yardım etmeli.

yangın kulesi b. i. Yangını görüp haber vermek için kullanılan kule.

yangın mermisi b. i. Ask. İçinde az miktarda paralama barutu, çok miktarda yangın çıkaran kimyasal maddeler bulunan mermi. Uçaklardan atılanlarına yangın bombası denir.

yan gözle b. zf. Göz ucuyla, bakmıyor gibi görünerek: Yan gözle beni süzüyor.

yanıbaşında b. zf. Çok yakınında.

yanık s. ★ 1. Yanmış: Yanık ekmek. [Brûlé — Burnt] ★ 2. Sıkıntıdan ya da hastalıktan iyi gelişmemiş, kavruk. [Chétif, malingre — Puny] ★ 3. Bahtsız, çok acı çekmiş. ★ 4. i. Yanmış yer: Elindeki yanık henüz iyileşmedi. [Brûlure — Burn]

yanıkara b. i. Karakabarcık, şarbon.

yanıkçı s. Yanıkan, sızıltısı olan. esk. Şikâyetçi, müşteki.

yanık kokmak b. f. Yanık kokusu yaymak.

yanık kokusu b. i. Yanan ya da yanmış bir şeyin ortalığa yaydığı koku.

yanılgı i. Yanlış, yanlış davranış. esk. Hata. [Erreur — Mistake]

yanılma i. Yanılmak işi. Hata. [Erreur — Mistake, error]

yanılmaca i. Ed. Birini başkası ya da bir şeyi başka bir şey sanmaktan doğan yan-



Nuri Yamut



Prens A. Yamagata

lışlık. Birtakım eserlerin ve özellikle vodvillerin konusuna girer. [Erreur — Error]

yanılmak f. ★ 1. Bir kimseyi ya da bir şeyi başka bir kimse ya da şey yerine almak. [Se tromper, se méprendre — To be mistaken] ★ 2. Sonunu düşünmeyerek elverişsiz bir harekette bulunmak, yanlış bir iş yapmak. [Errer — To err, make a mistake]

yanılsama i. Psi. Görünüşü gerçek sandıran bir duygu ya da zihin yanılması. İnsan yanıldığını ve bunun nasıl olduğunu bildiği halde yanlış bir yargi vermekte devam eder. esk Galatı his; vehmi havas. Suyun içine batırılmış bir değneğin, kırık olduğu duygusunu vermesi bir yanılsamadır. [Illusion — Illusion, misperception]

yanıltmaca i. Bir tartışmada karşısındakinin zihnini karıştırıp cevap veremeyecek hale getiren yanlış ve yersiz kanılar ileri sürme. esk. Mugalata. Yanıltmacayı demagoji ile karıştırmamalıdır. [Illusion, fausseté — Fallacy]

yanıltmaç i. Birbirine yakın sesli ve birbirine benzer kelimelerle düzenlenmiş söz. Çabuk çabuk tekrarlanınca insanı yanıltıp başka şey söyletir. [Jeu de répétition — Tong - twister]

yanıltmak f. Yanılmasına sebep olmak, yanılmasını sağlamak. [Tromper — To mislead]

yanına e. Yakınına: İyi görmek için yanına yaklaştım.

yanına bırakmak (yanına komak) b. f. Cezasız bırakmak: Bu yaptığını yanına bırakmam, yanına komam.

yanına kalmak b. f. Cezasız kalmak: Bu yaptığın yanına kalmaz.

yanında e. ★ 1. Yakınlık belirtir: Sarayın yanında bir kulübe. ★ 2. Kıyas anlatır: Şapkan benimkinin yanında beş para etmez. ★ 3. İkametgâhında: Kardeşinin yanında yaşıyor. ★ 4. Evinde, ailesinde: Bir milyonerin yanında hizmetçidir.

yanıp tutuşmak (biri için) b. f. Onu şiddetli bir aşk ile sevmek.

yanısıra b. e. ★ 1. Birlikte, beraberinde: Yanısıra çocuğunu da getirdi. [Ensemble, en compagnie — Along with, together] ★ 2. Yanında: Alayda hocanın yanısıra yürüdüm. [A côté de — Beside]

Yanık (Yanki'den kısaltma) i. Amerikan askerlerine aileleri arasında verilen ad.

yani Ar. e. «Demek», «şu demek ki» anlamına açıklama edatı. [C'est - à - dire — That is]

yan kemiği b. i. Anat. Eğeleri meydana getiren kemiklerden her biri. esk. Azmi cidari.

yankesici b. i. İnsanın yanına sokulup bir şeyini çalan hırsız.

yankı i. ★ 1. Sesin bir yere çarpıp geri dönmesiyle duyulan ikinci ses. esk. Aksi sada. [Echo — Echo] ★ 2. Bir olayın ortalıkta uyandırdığı duygu, düşünce, dedikodu gibi tepki. Akis. [Répercussion — Repercussion]

yankıca i. Hek. Karşısındakinin söylediğini, gereksiz olarak, bir yankı gibi tekrarlamak. Hastalık derecesinde bir taklit etme eğilimi artması durumudur. Bazı akıl ve ruh dengesi aksaklıklarında (şizofreniler grubuna giren hastalık tablolarında, bunamalarda, zihin geri kalmışlığında v.b. gibi) görülür. [Echolalie — Echolalia]

yanlar ç. i. Mat. Bir orantıda ilk ve son terimler. esk. Tarafeyn. [Extrêmes — Extremes]

yanlış i. ★ 1. Yanılma işi ya da sonucu: Bu yanlış hemen düzeltilmeli. [Erreur, faute —Mistake, error] ★ 2. s. Yapılırken yanılınan: Yanlış hesap. [Erronné, incorrect — Wrong, erroneous, incorrect] ★ 3. s. mec. Tehlikeli: Yanlış adam.

yanlışlık i. Yanlış hareket, yanlış iş, yanlış sanı. [Erreur, méprise — Error, mistake, oversight]

yanlışlıkla zf. Yanılarak. [Par erreur, par méprise — By mistake]

yanmak f. ★ 1. Bileşiminde karbon bulunan maddeler, ısı ve ışık yayarak bir yandan havaya uçan gaz, öbür yandan da yerde kalan kül haline geçip yok olmak. [Brûler — To burn] ★ 2. Ateş haline geçmek: Kömür yandı. ★ 3. Isı ya da ışık veren yahut başka maksatlar sağlayan şeyler, alev yaklaştırılarak ya da özel düzenlerine dokunularak etkinliğe geçmek: Lâmba yandı [Etre allumé — To be alight] ★ 4. Tamamı ya da bir kısmı kömür haline geçmek: Ekmek yandı. ★ 5. Isının etkisiyle vücudun bir yanı yara olmak ya da kızarmak: Ateşe dokundu, eli yandı. ★ 6. Birtakım etmenlerin etkisiyle işe yaramaz hale gelmek: Kumaş boyadan yanmış. ★ 7. Ateş değmiş gibi acımak: Boğazım yanıyor. ★ 8. mec. Hükümsüz kalmak: Vaktinde değiştirilmeyen kâğıt paralar yandı. ★ 9. mec. Büyük zarara uğramak: Vaktinde yetişmezsek yandık. ★ 10. mec. (Çocuk oyunlarında) Oyun dışı olmak. ★ 11. mec. Çok acımak: Kaçırdığım fırsata hâlâ yanarım.

yanmaz filim b. i. Si. Sinemacılıkta, asetat tabanlı olduğu için sıcak karşısında kolaylıkla yanmayan filim. [Ininflammable — Safety film]

yansı i. Biyo. Dış bir etkiyle elde olmayarak meydana gelen sinirsel tepki. Refleks. esk. Fiili mün'akis. Enseye buz gibi soğuk bir su damlasının düşmesiyle duyulan ürperti, bir yansı, bir reflekstir. [Réflexe — Reflex]

yansıca i. Psi. Karşısındakinin yaptığı hareketleri, gereksiz olarak, bir ayna gibisine tekrarlamak. Ekopraksi. Hastalık derecesinde bir taklit etme eğilimi olup, bazı akıl ve ruh dengesi aksaklıklarında, bu arada şizofreniler grubuna giren has-

talıklarda, bunamalarda, beynin dokusal bozukluklarında, zihin geri kalmışlığında kendini gösterir.

yansılama i. Ed. Ciddî bir eserin ya da şiirin, alaylı bir şekilde yazılan benzeri. [Parodie — Parody]

yansılamak f. ★ 1. (Işık) Yansı yapmak. ★ 2. mec. Birinin yaptıklarını tekrar etmek.

yansımak f. Fiz. Bir yere çarpıp geri dönmek : Düz ve parlak yüzeylere çarpan ışık yansır. esk. Aksetmek ; in'ikâs etmek. [Se refléchir — To be reflected]

yansız s. Fel. Hiçbirinden yana olmayan. esk. Bitaraf. [Neutre — Neutral]

yanşak s. Geveze, çok konuşan.

yanşaklık i. Gevezelik.

yanşamak f. Gevezelik etmek, çok konuşmak.

yan yan b. zf. Çarpık çarpık : Yengeç yan yan yürür.

yan yana b. zf. Birbirinin yanında : İki kardeş, yolda yan yana gidiyorlar. [Côte à côte — Side by side]

yan yan bakmak b. f. Haince bakmak.

yan yatmak b. f. Yana doğru çok eğilmek : Vapur yan yatmış.

yapağı, yapak i. İlkbaharda kırkılan koyun tüyü. Telleri, sonbaharda kırkılan ve «yün» adını alan tüyünkünden daha uzun olur.

yapalak i. Bir cins büyük baykuş.

yapamamak f. ★ 1. Becerememek, gereği gibi hareket edememek. ★ 2. Dayanamamak : Yapamam, bu gürültü beni rahatsız eder.

yapı i. ★ 1. Yapılmakta olan ya da yapılmış bulunan, örek : Yapıya gidiyorum. [Etablissement — Building] ★ 2. Örek yapma. [Construction — Construction] ★ 3. Yapılış. esk. Bünye. [Structure — Structure, constitution]

yapıcı s. ★ 1. Yapan, meydana getiren. esk. Bina eden : Kunduz yapıcı hayvandır. [Constructeur — Builder] ★ 2. Yapmaya, meydana getirmeye kabiliyetli : Bir insanın yapıcı nitelikleri. [Constructif — Constructive] ★ 3. i. Sanatı, bina yapmak, inşaat yapmak olan kimse. [Constructeur — Constructor]

yapı eki b. i. Kelime üretmeye yarayan ek. esk. Teşkil lâhikası.

yapık i. ★ 1. Atı yağmurdan korumak için kullanılan büyücek belleme. ★ 2. Eskiden yeniçerilerin giydikleri kaput.

yapılageliş i. Bir iş hakkında ötedenberi tutulagelen yol. Teamül anlamdaşı. [Tradition — Tradition]

yapılamak f. Ham maddeleri işleyip yapılı hale getirmek. esk. İmal etmek. [Fabriquer — To manufacture]

yapılı s. Yapılmış olan, yapısı olan : Sağlam yapılı ; tuğla yapılı. [Construit — Constructed]

yapılıkçılık i. Ed. Sahnede mekanik ve fizik araçlarla bir telkin havası yaratmak temeline dayanan yeni tekniğe göre eser yazma çığırı.

yapılış i. ★ 1. Yapılma tarzı. [Construction — Construction] ★ 2. Bir şeyin şu ya da bu şekilde yapılmış olmasından doğan özellik, yapı, kuruluş. esk. Bünye : Bu binanın yapılışı, yer sarsıntısına dayanacak bir haldedir. [Structure — Constitution, structure]

yapım i. ★ 1. Yapmak işi. [Fabrication — Making] ★ 2. Yapılama işi. esk. İmal. [Fabrication — Manufacturing] ★ 3. Gra. Üretme, bileştirme, kısaltma gibi yollarla kelime meydana getirme işi. esk. Teşkil. [Construction — Construction] ★ 4. Gra. Üretme, bileştirme, kısaltma gibi yollarla meydana gelen kelime. esk. Teşekkül. [Formation — Formation]

yapımcı i. Genel olarak, kendi sermayesiyle üretim yapan kişi. Sinema filmi yapanlarla, reklâm, sigorta v.b. dallarda üretim yapanlar bu adı alır. Sigorta işletmelerinde iş sağlayan sigorta prodüktörlerinin durumu özel yönetmelikle sınırlanmıştır. [Producteur — Producer]

yapın i. El ya da makine ile yapılan şeyler. esk. Mamulât, masnuat. [Produit, production — Products, manufactures]

yapıncak i. ★ 1. Soğukta ve yağmurda kalan atlara örtülen uzun tüylü kebe. ★ 2. Bir çeşit benekli beyaz üzüm.

yapındırmak f. Külb. Rakı içmek.

yapınış i. Yapmacık.

yapınmak f. ★ 1. Kendine yapmak ya da kendi için yaptırmak : Elbise yapmak. ★ 2. Yapmaya özenmek, yapmayı denemek : Kuş yavrusu uçmaya yapınıyor.

yapıntı i. Fel. Gerçekte olmadığı ya da olup olmadığı bilinmediği halde varmış gibi düşünülen şey. esk. Tasni. [Fiction — Fiction]

yapıntılı s. Fel. Yapıntı niteliğinde olan. esk. Musanna. [Fictif — Fictitious]

yapırgan i. Bot. Çiçek yaprağı, taç yaprağı. [Pétale — Petal]

yapışık s. ★ 1. Yapışmış olan : Duvara yapışık. [Collé — Glued, pasted, stuck] ★ 2. Birbirine yapışmış : Yapışık kardeşler. [Rattaché — Attached, bound]

yapışıkçeneliler ç. b. i. Zo. Çeneleri gaga şeklinde uzamış ve azçok kemikleşmiş olan balıklar takımı. esk. Mütelâsıkul fekkeyn. [Plectognathes — Plectognathi]

yapışkan s. ★ 1. Değdiği yere yapışıp zor ayrılan : Yapışkan bir çamur. [Gluant, collant — Adhesive, sticky] ★ 2. mec. Çekilip gitmek bilmeyen : Yapışkan bir adam.

yapışkanotu b. i. Bot. Isırgangillerden, duvarlar üzerinde gelişen, yaprakları yapışıcı bir bitki. [Pariétaire — Pellitory]

yapışma f. ★ 1. Yapışmak işi. ★ 2. Biyo. Bir

şeyin diğer bir şeyle sıkıca birleşmesi. esk. İltisak.

yapışmak f. ★ 1. Tutucu olan ya da tutucu bir maddeye bulanmış bulunan bir şey, ayrılmamacasına bir yerin üstüne kapanmak: Kâğıt duvara yapıştı. [Adhérer — To stick] ★ 2. Sokulup değmek: Alnı cama yapışmış, sokağı seyrediyordu. [Poser — To be pressed against] ★ 3. Musallat olup bir türlü ayrılmamak: Bu adam da bize nereden yapıştı? ★ 4. Sıkı yakalamak: Yakasına yapışmak. [S'aggriffer, attraper — To cling]

yapıştırma i. ★ 1. Yapıştırmak işi. [Collage — Gluing] ★ 2. Eskiden gelinlerin yüzüne elmas lâmları yapıştırılarak yapılan süs. ★ 3. s. Yapıştırılmış olan: Duvardaki oymalar yapıştırmadır. [Collé — Pasted]

yapıştırmak f. ★ 1. Tutucu olan ya da tutucu bir madde bulanmış olan bir şeyi, ayrılmamacasına bir yerin üstüne kapamak: Verdiğiniz pulları zarfa yapıştırdım. [Coller — To paste, glue, stick] ★ 2. (Tokat, tekme ve cevap gibi sert karşılık niteliğinde olan şeyler hakkında): Hemen atmak ya da hemen söylemek... Der demez tokatı yapıştırdı; hiç düşünmeden cevabı yapıştırdı.

yapış yapış b. s. Yapışkan bir madde ile bulanmış.

yapı yanaçları b. ç. i. Ed. Cümle elemanlarının yerini değiştirmek, bazılarını kaldırmak, tekrar etmek, bağlaç kullanmamak gibi, gramere ait yapı değişiklikleri.

yapkın s. ★ 1. Hali vakti yerinde olan (kimse). ★ 2. mec. Sarhoş.

yapma i. ★ 1. Yapmak işi. [Agissement — Doing] ★ 2. s. Doğadaki şeylere benzetilerek insan eliyle yapılan: Yapma çiçekler. esk. Sun'i. [Artificiel — Artificial]

yapmacık s. ★ 1. (Tavır, davranış, hareket hakkında) Yapma, düzme: Yapmacık bir öfke. [Prétentieux, affecté — Pretentious affected] ★ 2. i. Düzme tavır, yapmış: Onun yapmacıklarını kimse yutmuyor. [Prétention — Pretension, artificiality]

yapma düşünceler ç. b. i. Fel. Zihnin, Descartes sistemi içinde hazırladığı düşünceler. esk. Câli fikirler.

yapmak f. ★ 1. Ham maddelerden çeşitli alanlarda yararlanılan şeyler meydana getirmek. esk. İmâl etmek: Halı yapmak, kumaş yapmak, soba yapmak. [Faire, fabriquer — To manufacture] ★ 2. Meydana getirmek: Resim yapmak, heykel yapmak. [Faire — To make] ★ 3. Yerine getirmek. İfa etmek, icra etmek: Görevini yapmak. [Accomplir — To carry out] ★ 4. Bir sanat ya da meslek sahibi olmak: Marangozluk yapıyor; doktorluk yapıyor. [Pratiquer — To practice] ★ 5. İş görmek: Orada ne yapıyorsun? [Faire, agir — To do] ★ 6. Düzenlemek, düzeltmek: Yatağı yapmak; saçını başını yapmak. [Arranger — To arrange] ★ 7. Öğrenmek. esk. Tahsil etmek: İsviçre'de hukuk yapıyor; felsefesini Paris'de yaptı. ★ 8. Yol almak: Vapur saatte on iki mil yapıyor. [Faire, parcourir — To range, run] ★ 9. Bina etmek, inşa etmek: Bu camiyi hangi mimar yapmış? [Construire, bâtir — To construct] ★ 10. Hazırlamak: Yemek yapmak, börek yapmak. [Préparer — To prepare] ★ 11. Hareket etmek: İnsanlar hakkında yaptıklarına göre hüküm verilir. [Agir — To do, act] ★ 12. Onarmak: Bu saatçi, saatimi yapamadı. [Réparer — To repair] ★ 13. Meydana gelmesine sebep olmak: Durgun sular sıtma yapar. [Causer — To cause] ★ 14. Şekillendirmek, çizmek: Yol, dirsek yapmak; pantalon diz yapmak. [Former — To form] ★ 15. Var olmak: Geçen gün çok soğuk yaptı. ★ 16. Oluş alanına çıkarmak, uygulamak: Kanunun dediğini yapmak gerektir. [Exécuter — To execute] ★ 17. Edinmek, peydahlamak: Para yapmak, çocuk yapmak. [Acquérir — To acquire] ★ 18. (Kaba) Cima etmek. ★ 19. Yardımcı fiil olarak da kullanılır: Altın yapmak (emek, toprağı altın yapar); hukukçu yapmak (çocuğumu hukukçu yapacağım); koşu yapmak; sarsıntı yapmak. ★ 20. Başka dillerden dilimize geçmiş kelimelerle, hattâ Türkçe bazı kelimelerle birlikte, doğru olmayarak «etmek» yerine kullanılır: Tasarruf etmek yerine tasarruf yapmak, flört etmek yerine flört yapmak, şaka etmek yerine şaka yapmak gibi.

yaprak i. ★ 1. Bot. Bitkilerde; solunum, karbon özümlenmesi, terleme gibi önemli olayların meydana geldiği, çoğu klorofilli, yeşil renkte ve çeşitli görünüşteki kısım. Sap üzerindeki durumlarına göre «almaşık, bileşik, karşılıklı, halka dizilişli yapraklar», şekil ve yapılarına göre de «oymalı, etli, eldamarlı yapraklar» diye adlanırlar. esk. Varak. [Feuille — Leaf] ★ 2. Özellikle asma yaprağı: Yaprak dolması. [Feuille — Leaf] ★ 3. Börek, baklava gibi şeylerde yufka: Bu baklavada kırk yaprak var. [Feuille — Fold] ★ 4. Şu ya da bu büyüklükte kâğıt parçası: Bu defterin yapraklarını kim kopardı. [Feuille — Sheet, page] ★ 5. Bazan taçyaprağı anlamına da kullanılır: Gülün yaprakları. [Pétale — Petal] ★ 6. Geniş, düz ve az çok ince şey: Altın yaprağı, mukavva yaprağı. [Feuille — Sheet] ★ 7. Kat kat ayrılabilen şeylerde katman: Arduaz yaprağı. [Feuille — Layer] ★ 8. Birkaç parça eklenerek yapılan şeylerde her parça: Beş yapraktan bir yelken; eteğin arka yaprağı. [Pièce — Piece]

Yapraklı Çankırı'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 802 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 21 275, merkezinin nüfusu 2 349'dur. İlçe toprakları Devrez çayı vadisinin güney kesimlerindedir. Kızılır-

mak'a dökülen Uluçay'ın suladığı topraklarda tahıl ve baklagiller yetiştirilir. Kasaba, hafif eğimli sırtlar üzerindedir. Çankırı'ya 32 km. uzaklıktadır.

yapuk i. Yapıştırma.

yap yap b. zf. Yavaş yavaş.

yar ★ 1. s. Yardımcı: Yaröğretmen. ★ 2. Akan suların aşındırıcı etkisiyle meydana gelen yer yarığı, uçurum. [Précipice — Precipice]

yâr Far. s. ve i. ★ 1. Dost. ★ 2. Sevgili. ★ 3. Yardımcı.

yara i. ★ 1. Canlı bir yaratığın vücudundaki organların dokumunda bir çarpma ya da bir silâh tarafından meydana getirilen bozukluk: Bıçak yarası; kurşun yarası. [Blessure, plaie — Wound] ★ 2. Bir şeyin iç ya da dış yüzünde herhangi bir etkiyle meydana gelen gedik: Geminin omurgasındaki yara; kumaştaki çivi yarası. [Avarie — Average] ★ 3. mec. Namusa, şerefe, izzetinefse dokunan şey ya da kimse: Bu adam memleket için bir yaradır. ★ 4. mec. Mânevi acı: Kalp yarası, gönül yarası. ★ 5. (Yanlış olarak) Yaranın bıraktığı iz: Asker, göğsünü açıp yaralarını gösterdi. [Cicatrice — Scar]

yaradan i. Herşeyi yaratan Tanrı: Yaradana kurban olayım. [Dieu — God]

yaradancılık i. Fel. Felsefeci görüşüyle, Tanrı'ya inanma öğretisi. Dinlerin gösterdiği Tanrı'ya inanma demek olan «tanrıcılık» kavramından ayrılır. esk. İlâhiye. [Déisme — Deism]

yaradılış i. ★ 1. Bir şeyin yaratılırken kazanmış olduğu özellikler bakımından hali: Onun yaradılışı bu işe elverişli değildir. Ar. Fıtrat. [Naturel, nature — Nature] ★ 2. Mânevî yapı, eğilimlerin topu: Sinirli bir yaradılışı var. esk. Mizaç. [Tempérament — Temperament]

yarak i. ★ 1. Eskiden, alet, silâh. ★ 2. (Şimdi, kaba) Erkeklik aleti.

yaralamak f. Yara açmak, bir yerini yara etmek. [Blesser — To wound]

yaramak f. ★ 1. Bir şey bir işte kullanılınca iyi sonuç vermek, erek elde edilmek: Bu harita işimize çok yarıyor. [Etre utile — To be of use] ★ 2. İşe uygun olmak: Bu kitap bana yaramaz. [Profiter — To suit] ★ 3. Sağlığa hizmet etmek: Buranın havası bana yaradı. [Servir — To be good] ★ 4. Bir şeye lâyık olmak: Ona iyilik yaramaz. [Etre bon pour — To do good]

yaramaz s. ★ 1. (Çocuklar hakkında) Söz dinlemeyen, rahat durmayan, yasak edilen şeyleri yapmakta inat eden: Yaramaz çocuk. [Malicieux — Naughty] ★ 2. i. Yaramaz çocuk: Gel buraya, yaramaz! [Enfant malicieux — Naughty child].

yâran Far. ç. i. ★ 1. Dostlar. ★ 2. Tar. Bir amaç etrafında toplanmış ya da aynı amacı güttükleri için bir araya getirilmiş olanların topu: Ruscuk Yâranı; Malta Yâranı.

yaranış i. Yaranmak için yapılan hareket.

yaranmak f. Birinin hoşnutluğunu sağlamak.

yarar s. ★ 1. Yarayan: Şeker koymaya yarayan bir kutu. [Bon — Good] ★ 2. Bir şeyin, bir işe araç olduğu vakit verdiği iyi sonuç. esk. Fayda: Bu tahtaların hiçbir işe yararı yoktur. [Utilité — Use, worth, utility] ★ 3. Asıl. esk. Menfaat: Kızılay yararına balo. [Bénéfice — Benefit]

yararlanmak f. Kendine yarar sağlamak. Faydalanmak. [Profiter, utiliser — To benefit, profit]

yararlık i. ★ 1. Yararlı hizmet. [Service — Service] ★ 2. Fel. Fazilet anlamdaşı. [Mérite — Merit]

yarasa i. Zo. Memelilerin bir takımı. Kanadı olan tek memelilerdir. 2 000 kadar türü bulunmuş ve adlandırılmıştır. Vücut yapıları uçmaya elverişlidir. Kanatları, esnek birer zardan ibarettir. Dünyanın her yerinde yaşarlar. Beslenme bakımından böcek yiyenlerle meyva yiyenler olmak üzere iki çeşittirler. Et yiyen ve balık tutan yarasalar da vardır. «Vampir yarasası» adı verilen yarasalar ise kuşlarla başka hayvanların toplardamarlarından emdikleri kanla beslenirler. Gececidirler. [Chauve - souris — Bat]

yara süngeri b. i. Hek. İltihaplı bir noktayı çevreleyen kırmızımtırak daire.

yaraşık i. Yaraşma.

yaraşık almaz b. s. Yaraşmaz.

yaraşıklı s. Yaraşık alan, yaraşan.

yaratan s. ★ 1. Yaratma işini yapan: O eseri yaratan sanatçı. [Créateur — Creator] ★ 2. i. İlk yapan kimse: Bu eserin yaratanı unutulmaz bir adamdır. [Créateur — Creator]

yaratıcı s. Yaratma yeteneği olan: Onda yaratıcı bir zekâ var. [Créatif — Creative]

yaratık i. Yaratılmış canlı. esk. Mahlûk. [Créature — Creature]

yaratımcılık i. Fel. Türlerin bir evrim sonunda meydana gelmiş olmayıp Tanrı tarafından ayrı ayrı yaratılmış olduğuna inanan öğreti. esk. İbdaiye. [Créationnisme — Creationism]

yaratmak f. ★ 1. Var olmayan bir şeyi var etmek: Tanrı ilk insan olarak Âdem'i yarattı. [Créer — To create] ★ 2. (Güzel şeyler hakkında) Yapmak, kurmak: Itrî'nin yarattığı besteler. [Créer — To create] ★ 3. Sebep olmak, doğurmak: Sözleriniz halk arasında kötü bir hava yarattı. [Créer — To create]

Yarbasan Manisa'nın Demirci ilçesi bucaklarından. 22 köylü bucağın nüfusu 7 294, merkezinin nüfusu 382'dir.

yarbay b. i. Orduda rütbesi binbaşı ile albay arasında olan üstsubay. Asıl görevi

ÇEŞİTLİ YAPRAKLAR











(Yukarıdan aşağıya), dişbudak, kestane, çınar meşe, dikenli dişbudak.

alay komutan yardımcılığıdır. [Lieutenant - colonel — Lieutenant - colonel]

yarda İng. i. 0,914 m. gelen İngiliz uzunluk ölçüsü birimi. [Yard — Yard]

yardak i. Yardımcı ve daha fazla kötülükte yardımcı. [Complice — Accomplice]

yardakçı s. Kötülükte yardımcı. [Compère — Accessory, abettor]

yardan atmak b. f. Felâkete uğratmak.

yardım i. ★ 1. Birinin karşılaşmış olduğu güçlükleri, sıkıntıları hafifleten hareket: Muhtaçlara yardım gerektir. [Aide, assistance, secours — Help, assistance, support] ★ 2. Birinin karşılaşmış olduğu güçlükleri, sıkıntıları hafifletmek üzere verilen şey: Para yardımı, yiyecek yardımı. [Secours — Aid, help, assistance]

Yardımcı Urfa'nın merkez ilçesi bucaklarından. 38 köylü bucağın nüfusu 12 839, merkezinin nüfusu 483'dür. Eski adı Sumatar'dı.

yardımcı s. ve i. Yardım eden ya da gerektiğinde yardım edecek olan (kimse). [Aide, assistant, auxiliaire, collaborateur — Assistant, helper, collaborator]

yardımcı sınıflar b. i. Ask. Piyade, topçu gibi silâhını kullanarak savaşmayıp, bu sınıfların işlerini kolaylaştıran, onlara yardım eden muhabere, ulaştırma, sıhhiye gibi sınıflara verilen ad. [Arme auxiliaire — Auxiliaries]

yardım etmek (birine) b. f. ★ 1. Birinin karşılaşmış olduğu güçlükleri, sıkıntıları hafifleten harekette bulunmak: Yoksullara yardım sevaptır. [Aider, assister, secourir — To aid, support] ★ 2. Bir işe, zahmetinin bir kısmını üstüne alarak katılmak: Yükünüzü taşımaya yardım edebilirim; operatöre dört doktor arkadaşı yardım ediyordu. [Aider, assister — To help, assist]

yaren i. (Far. Yarân'dan) Arkadaş.

yarenlik i. ★ 1. Arkadaşlık. ★ 2. Ahbapça çene çalma.

yarga i. Büyük piliç, genç tavuk.

yargı i. ★ 1. Bir şey için «şöyle ya da böyledir ya da değildir» deme. esk. Hüküm. [Jugement — Judgement] ★ 2. Davaları görme işi. esk. Kaza. [Juridiction — Jurisdiction]

yargıcın davaya bakamaması b. i. Huk. Yargıcın, görevine dahil bir uyuşmazlığın tarafları ya da uyuşmazlığın konusu ile olan ilişkileri yüzünden kanunen davaya bakmasının önlendiği haller.

yargıcın reddi b. i. Huk. Görevli mahkeme yargıcının, yargılanacak uyuşmazlığın tarafları ya da konusu ile olan kişisel ilişkileri yönünden tarafsız karar verebilmesinden şüphe edilmesi halinde, o yargıcın karara katılmaması için taraflarca ileri sürülen dilek.

yargıç i. Huk. Yurttaşlar arasında çıkacak anlaşmazlıkları, yargılanacak her türlü uyuşmazlığı çözümlemek ve suç karşılığı olarak kanunun belirttiği cezayı uygulamak üzere belirli niteliklere sahip yetkili kimse. Kimlerin yargıç olabileceğini, yargıçlık için gerekli şartları kanun belirtmiştir. Yargıçlar, ceza yargıçları, hukuk yargıçları, askerî yargıçlar, idare mahkemelerindeki yargıçlar, v.b. olarak değişik türdedir. Ayrıca yargıçlar, bulundukları, görev gördükleri mahkemelere göre, ağır ceza yargıcı, asliye ceza yargıcı, sorgu yargıcı, sulh ceza yargıcı, ticaret yargıcı, asliye hukuk yargıcı, sulh hukuk yargıcı, icra yargıcı, kadastro yargıcı v.b. şeklinde de ayrılabilirler. esk. Hakim. [Judge magistrat — Judge, magistrate]

yargıçların bağımsızlığı b. i. Huk. Yargıçların, yargılama görevlerini görürken hiç bir etki ve baskı altında bırakılmamaları. Bu nedenle, yargıçların azledilemezlikleri, belirli yaştan önce emekliye sevkedilememeleri, aylıklarından yoksun bırakılmamaları kabul edilmiştir.

yargıçların sorumluluğu b. i. Huk. Yargıçların, gördükleri görev yüzünden verdikleri zararlardan sorumlu tutulabilmeleri. Hukuk Usulü Kanunu'nun saydığı belirli şartların gerçekleşmesine bağlıdır. İşlediği suç nedeniyle bir yargıcın görevden çıkartılabilmesi için, Anayasa'ya göre, Yüksek Yargıçlar Kurulu genel kurulunun salt çoğunlukla karar vermesi gerekir.

yargıçlık teminatı b. i. Huk. Yargıçların tarafsız karar verebilmeleri için, kanunlarımızın kendilerine tanıdığı çeşitli teminatlar. Anayasa'nın 132. maddesine göre, yargıçlar görevlerinde bağımsızdırlar. Anayasa'nın 133. maddesine göre, azlonulamazlar, kendileri istemedikçe 65 yaşını bitirmedikçe emekliye ayrılamazlar, aylıklarından yoksun bırakılamazlar.

yargı erki Huk. Yargılanacak uyuşmazlıkları yargılama ve kesin sonuca bağlama erki. Yargılanacak uyuşmazlıkları kanunlar açısından inceleyerek, kanun hükümlerine uygun olarak sonuçlandırabilmek hakkı.

yargılamak f. Bir yargıya varmak üzere soruşturup iki tarafı dinlemek. esk. Muhakeme etmek. [Juger — To judge]

yargı organı Huk. Yargılama yetkisine sahip olan organlar. Anayasa'mızın 7 maddesine göre yargılama yetkisi, Türk milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.

Yargıtay i. Huk. Adliye mahkemelerince verilen karar ve hükümlerin son incelenme yeri. Kanunla gösterilen belli davalarda da ilk ve son derece mahkemesi olarak görev görür. Yargıtay üyeleri, Yüksek Yargıçlar Kurulu'nca; Yargıtay birinci ve ikinci başkanlarıyla Cumhuriyet Başsavcısı, Yargıtay büyük genel kurulunca seçilir. [Cour de cassation — Court of appeal or cassation]

yargı yetkisi b. i. Huk. Uyuşmazlıkların çözülmesi konusunda yargılama yapma yet-





yarasa ve başı

kisi. Bu yetki, Türk ulusu adına bağımsız mahkemelerce kullanılabilir. [Pouvoir juridique — Judicial power]

Yarhisar Bilecik'in merkez ilçesi bucaklarından. 19 köylü bucağın nüfusu 5 179, merkezinin nüfusu 538'dir.

yarı i. ★ 1. Bir bütünün eşit iki parçasından her biri: İki dördün, dört de sekizin yarısıdır. esk. Nısıf. [Moitié — Half] ★ 2. Bir bütünün, o bütünde aşağı yukarı iki defa bulunan kısmı: İnsanların yarısı; ekmeğin yarısı. [Moitié — Half] ★ 3. Önemli kısım: Temiz hava, sağlığın yarısıdır. [Moitié — Half] ★ 4. zf. Kısmen: Yarı ipek yarı yün kumaş; yarı aç yarı tok insan. [Moitié — Half]

yarıbuçuk b. s. Pek az, önemsiz miktarda.

yarıcı i. ★ 1. Odun yaran işçi. ★ 2. Ürünü toprak sahibiyle yarı yarıya paylaşmak üzere o toprağı işleten işçi ya da çiftçi.

yarıcılık i. Ürünü toprak sahibiyle yarı yarıya paylaşmak üzere o toprağı işletme.

yarıcılık anlaşması b. i. Huk. Bir çeşit tarımsal anlaşma. Burada kiracı kira yerine, çalıştığı topraklarda yetiştirdiği ürünün bir kısmını toprak sahibine vermeyi taahhüt eder.

yarıçap b. i. Mat. Çapın yarısı. esk. Nısıf kutur. [Rayon — Radius]

yarıgölge b. i. Fiz. Bir ışık kaynağı önüne konan saydamsız bir cismin gerisindeki ekran üzerine vuran gölgesinin çevresinde görülen ve o kadar karanlık olmayan kısım. esk. Şibihzıl. [Pénombre — Penumbra]

yarık s. ★ 1. Yarılmış. [Fendu — Split] ★ 2. i. Yarılan yer, geniş çatlak. [Fente — Crack] ★ 3. Fiz. Küçük bir ışık demeti elde etmek için ışık kaynağının önüne konulan saydamsız bir düzlem üzerinde açılmış, dikdörtgen biçiminde küçük delik [Fente — Slit]

yarıküre b. i. T. Ar. Coğ. Yer ve gök küresinin ekvatorla bölünmüş iki yarısından her biri. esk. Nısıf küre. [Hémisphère — Hemisphere]

yarılamak t. Bir işin ya da bir yolun ortasına varmak, yarısını bitirmek [Etre au milieu de — To be half - way through]

yarılmak t. Yarmak işine konu olmak.

yarım s. ★ 1. Bir şeyin tam yarısı olan: Yarım saat. [Demi — Half. mid] ★ 2. Tam ve istenildiği gibi olmayan: Yarım iş, yarım bilgi. [Demi — Half] ★ 3. i. Bir birimin yarısı: İki yarım bir bütün eder [Demi — Half] ★ 4. Yarı birim: Bir tane alamadığımdan yarım aldım. [Demie — Half]

yarımada b. i. Coğ. Yalnız bir tarafından karaya bağlı, öbür tarafları denizle çevrelenmiş kara parçası: Anadolu bir yarımadadır. esk. Şibih cezire. [Presqu'île — Peninsula]

yarım ağızla b. zf. İstemeye istemeye (söylemek).

yarım başağrısı b. i. Hek. Başın tek tarafını tutan ve genellikle görme bozukluklarıyle beraber görülen ağrı nöbetleri ile kendini belli eden hastalık. Migren. Hastalıkla ilgili kan damarlarında meydana gelen geçici bir genişleme ile izah edilir. Ayrıca kalıtım ve ruhsal nedenlerin de hastalığın oluşmasında önemli payları olduğuna inanılır. Damar büzücü belirli ilâçlarla nöbetler giderilir. [Migraine — Migraine]

yarımca i. ★ 1. Vücudun üst ya da alt kısımlarına vuran inme. [Paraplégie — Paraplegia] ★ 2. Yarım baş ağrısı. [Migraine — Megrim]

yarım daire kanalları ç. b. i. Anat. İç kulağın üç kanalı. esk Kanatı nısfı daireviye.

yarımdoğru b. i. Mat. Bir ucu bir noktada tesbit edilmiş, diğer ucu sonsuz olan doğru. esk Nısıf müstakim. [Demidroite — Half - straight]

yarımkanatlılar ç. b. i. Zo. Tahtakurusu, bit, su biti, su akrebi, fidan biti, cırcır böceği, kırmız böceği gibi dört kanatlı olmak gerekirken, başkalaşmaları tamamlanmayan böcekler takımı esk Nısfıyül cenah. [Hémiptères — Hemiptera]

yarımlamak t. Yarıma indirmek, iki eşit parçaya ayırmak. [Dédoubler — To divide into two]

yarım pabuç b. i. Şurada burada dolaşan kimse

yarım yamalak b. zf. Kusurlu, eksik üstünkörü

yarın i. ★ 1. Bugünden sonra gelecek ilk gün: İşinizi yarına bırakmayın [Lendemain — Morrow] ★ 2. Gelecek, ilerdeki zaman: İnsan, daima yarını düşünmeli [Avenir, futur — Future] ★ 3. zf Bugünden sonra gelecek ilk günde: Şimdi işim var yarın gel. [Demain — Tomorrow]

yarış i. ★ 1. Yarmak tarzı [Fendage — Splitting] ★ 2. Sporda yarışmak işi: Düz yarış; engelli yarış; at yarışı; kayık yarışı. esk. Müsabaka. [Course — Race]

yarışçı i. Spo. Yarışmak işine girenlerden her biri. esk. Müsabık.

yarışma i. Yarışmak eylemi esk Müsabaka. [Concurrence — Contest]

yarışmak t. ★ 1. Bir işi birbirinden daha iyi becermek için çabalamak [Concourir — To contest] ★ 2 (Fabrikacılar ve satıcılar için) Bir bakımdan üstünlük kazanmaya çalışmak esk. Rekabet etmek

yarıton b. i. Bir kemer ya da tonozun başladığı yere ilk konan taş.

yarı yarıya b. zf. Yarısı kadar: Yarı yarıya eksildi. [A moitié — Half - and - half] ★ 2. Yarısı birine yarısı öbürüne olmak üzere: Yarı yarıya bölüştük. [Moitié à chacun — Fifty - fifty]

Yâri Cihar Muhammed Peygamber'in dört büyük yakını: Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali'dir.

Yâri Gar Muhammed Peygamber'in, düşmanlarından saklandığı mağarada, yanında bulunan Ebubekir.

yarlık i. İyilikçilik, başkalarına iyilik etme eğilimi: Yoksullara yardım bir yarlıktır.

Yarma Konya'nın merkez ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 12 132, merkezinin nüfusu 1 676'dır.

yarma i. ★ 1. Yarmak işi. ★ 2. İnsanlar tarafından açılan yar: Demiryolu birçok yarmalardan geçer. ★ 3. İri yarı ve kaba kimse. ★ 4. Ask. Düşman mevziinde gedik açmak ve delinen yerdeki kanatları kuşatmak amacıyla yapılan saldırı. Çökertmenin genişletilmesi sonucu düşman topçu mevzilerinin elde edilmesiyle yarma meydana gelir. [Rupture — Break - through]

yarma buğday b. i. Kaba kırılmış buğday.

yarmak f. Uzunlamasına ayırmak: Odun yarmak.

yarmalamak f. Uzunlamasına yarıp ikiye ayırmak.

yarma şeftali b. i. Kolay yarılır ve eti çekirdeğinden ayrılır şeftali.

yar olmak b. f. Yardım etmek, yararlı olmak: Talih yar olmadı.

Yarpuz Adana'nın Osmaniye ilçesi bucaklarından. 2 köylü bucağın nüfusu 659, merkezinin nüfusu 621'dir.

yarpuz i. Bot. Ballıbabagillerden, çiçekleri birbirinden ayrı halka durumunda olan, nane cinsinden güzel kokulu bir bitki «Su yarpuzu», «karanfil yarpuzu» gibi türleri vardır. [Origan, mariolaine — Pennyroyal]

yârü ağyara karşı Ele güne karşı.

yas i. Çok sevilen bir insanın ölümünden ya da yurdun başına gelen felâketten duyulan büyük acı. esk. Matem. [Deuil — Mourning]

yasa i. Devletin yasama kurulunca herkesçe uyulmak üzere konulan her çeşit kural. esk. Kanun. [Loi — Law]

yasak i. ★ 1. Bir işin yapılmaması buyruğu. esk. Memnuiyet. İçki yasağı. [Interdiction, prohibition, défense — Prohibition] ★ 2. Yapılmaması buyurulmuş olan. esk. Memnu: Eskiden içki yasaktı. [Interdit, prohibé, défendu — Prohibited, forbidden]

yasakçı s. (Eskiden) Kavas.

yasak savmak b. f. ★ 1. Şimdilik işe yaramak: Elbisem eskidi ama bir süre daha yasak savar. ★ 2. Gönlü olmadığı halde nezaket zoruyla yapmak.

yasama i. Yasamak işi. [Législation — Legislation]

yasama dokunulmazlığı b. i. Huk. Yasama organı üyelerinin görevlerini kuşkusuz görebilmeleri için kabul edilmiş bulunan bir takım ayrıcalıklar. Yasama dokunulmazlığı, mutlak ve nisbî olmak üzere ikiye ayrılır. [Immunitél — Legislative or parliamentary immunity]

yasamak f. ★ 1. Düzen vermek. ★ 2. Yasa koymak.

yasama yetkisi b. i. Huk. Genel olarak kanun yapmak ve Anayasa'da belirtilen görevleri yerine getirmek suretiyle gerçekleştirilen yetki. Anayasa'mıza göre, yasama yetkisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne aittir ve bu yetki devredilemez. [Pouvoir législative — Legislative power]

yasan i. Fel. Bir şeyi yapmayı önceden düşünmüş olma. esk. Niyet. [Intention — Intention]

yasanlamak i. Fel. Bir şeyi yapmayı önceden düşünmek. esk. Niyet etmek, tasmım etmek. [Préméditer — To premeditate]

yasavul i. (Eskiden) Polis.

yasemin i. ★ 1. Bot. Zeytingillerden, yaprakları telekdamarlı, çiçekleri güzel kokulu ve beyaz, kırmızı ya da sarı renkli bir süs bitkisi. Ağaç yasemini, sarı yasemin, zambak yasemini gibi türleri vardır. [Jasmin — Jasmine] ★ 2. Bu bitkinin çiçeği. [Jasmin — Jasmine]

yaslanmak f. Yastanmak, dayanmak. [S'appuyer — To lean]

yaslı s. Yasta olan, yas tutan. [Endeuillé — Mournful]

yasmak f. Düz hale getirmek.

yasmık i. Mercimek.

yassı s. Yayvan ve düz. [Plat — Flat]

yassı çakıl b. i. Jeol. Deniz kenarlarında ve sel yataklarında rastlanan, sürtünme ile düzleşmiş ve yuvarlaklaşmış çakıl. Kaydırak.

yassı kadayıf b. i. Yumurtaya bulanıp yağda kızartıldıktan sonra şerbete atılarak yapılan yassı ve teker şeklindeki hamur tatlısı.

yassılanmak, (yassılaşmak) f. Yassı bir hal almak, yassı olmak.

yassılatmak f. Yassı bir hale sokmak. [Aplatir — To flatten]

yassılık i. Yassı olma hali. [Aplatissement — Flatness]

yassılmak f. Yassılanmak.

yassısolucanlar ç. b. i. Zo. Tenya ve kelebek asalağı gibi vücutları yassı ve uzun olan solucanlar takımı. esk. Arîzül cisim. [Plathelminthes — Plathelminthes]

yassısolungaçlılar ç. b. i. Zo. Midye, deniztarağı gibi kavkıları ikiçenetli ve çoğu yenir yumuşakçılar sınıfı. esk. Zülgalsamatül musaffaha. [Lamellibranches — Lamellibranchiata]

yastağaç i. Zo. Çapak balığı.

yastamak f. Dayamak.

yastangaç i. Dayangaç.

yastanmak f. Dayanmak.

yastığaç i. Hamur tahtası.

yastık i. ★ 1. Dayanmak, üstüne oturmak ya da ayakları yerleştirmekte kullanılan içi pamuk, yün ya da başka şeylerle doldurulmuş bir torbadan ibaret dayangaç. [Coussin — Pillow, pad] ★ 2. Başka işlerde

kullanılmak için bu şekilde yapılmış şey: Ütü yastığı. [Coussin, coussinet — Cushion] ★ 3. Fide yetiştirmek üzere ince toprak ve gübreden hazırlanmış yüksekçe yer. [Couche — Seed - bed] ★ 4. Yapılarda, makinelerde bazı kısımların üzerine dayandığı parça. [Coussinet — Support]

yastım s. Yassı ve basık burunlu.

Yaş (Romanya) Moldavya'nın merkezi olan 124 000 nüfuslu bir şehir. Bilim ve endüstri merkezidir. Dokuma, besin, tütün endüstrisi gelişmiştir. 1792'de Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu arasında bir anlaşma bu şehirde imzalanmıştır.

yaş i. ★ 1. Doğuştan beri geçen zaman süresi. Yıl birimi ile ölçülür: On sekiz yaşında bir kız; kadınların çoğu yaşlarını saklar. [Age — Age] ★ 2. Ömrün çeşitli kısımlarından her biri: Her yaşta çalışmak gerektir. [Age — Age] ★ 3. s. Az ıslak, fazla nemli: Yaş çamaşır. [Humide — Wet] ★ 4. s. Kendi suyunu kaybetmemiş, kurumamış: Yaş sebze. [Frais — Fresh] ★ 5. i. Ağlandığı zaman gözlerden akan berrak sıvı. Gözyaşı da denir: Yaşlı gözler. [Larme — Tears]

yaşa ü. Değerleme, memnunluk ve sevinç gibi duyguları anlatmak için «aferin», «bravo» anlamdaşı olarak söylenir.

yaşamaca zf. Yaşadığı kadar, yaşama süresince. esk. Kaydıhayatla: Yaşamaca aylık bağlamışlar.

yaşamak f. ★ 1. Hayatta olmak: Bazı hayvanlar çok yaşar. [Vivre — To live] ★ 2. Oturmak, eğleşmek: Köyde yaşamak; balıklar suda yaşar. [Vivre — To live] ★ 3. Şu ya da bu tarzda bir ömür sürmek: Bekâr yaşamak; göçebe yaşamak. [Vivre — To live] ★ 4. Hareket etmek, davranmak: Namuslu yaşamak. [Vivre — To live] ★ 5. Beslenmek: Kuru ekmekle yaşanmaz. [Vivre — To live] ★ 6. mec. Hâfızada yer tutmuş olmak: Onun şöhreti ebediyen yaşayacak. [Vivre — To live] ★ 7. mec. Hoş vakit geçirmek: Onlar Ada'larda Moda'larda yaşıyorlar. ★ 8. mec (Birine) Ne mutlu olmak: Bu iş olursa yaşadık.

yaşama uğraşı b. i. Fel. ve Biyo. Canlı varlıkların, bulundukları çevrenin her türlü zorluğu karşısında yaşayabilmek için yaptıkları aralıksız didinme. esk. Hayat - kavgası

yaşanılmak (yaşanmak) f. (Herhangi biri) Yaşamak: Öyle yerde yaşanılır mı? Burada iyi yaşanır.

yaşanmışlık i. Psi Üzerinde aklın henüz işlemediği duyum haline «yaşanmışlık hali» denir. Çok kere algıdan önceki evreden ibarettir.

yaşantı i. Yaşama tarzı ya da belirtisi. esk. Hayat.

Yaş Antlaşması Tar. Osmanlılar'la Ruslar arasında yapılmış barış antlaşmalarından biri. 1787 yılında başlayıp 1792 yılına dek 5 yıl süren savaş sonunda Osmanlı Devleti yenilgiye uğradı. Bunun üzerine İngiltere ve Prusya devletlerinin aracılığı ile Romanya'nın Yaş şehrinde iki taraf arasında bir barış antlaşması imzalandı. Rusya'ya pek çok toprakların bırakıldığı Yaş Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin çöküş döneminin başlangıcı olarak kabul edilir.

Yaşar Kemal Gökçeli (Doğ. 1922) Yazar, romancı. Osmaniye'nin Gökçeli köyünde doğdu. Önce köyüne iki saat ötede Burhanlı ilkokuluna, sonra Kadirli Cumhuriyet okuluna gitti. Adana Lisesi orta sondan çıktı. Irgatlık, ırgat kâtipliği, bostan bekçiliği, öğretmen vekilliği, havagazı şirketi memurluğu gibi çeşitli işlerde çalıştı. İlk şiiri Adana halkevi dergisi olan Görüşler'de çıktı. Bunu çeşitli dergilerde yayımlanan folklor derlemeleri ve şiirleri izledi. 1951'de İstanbul'a ikinci gelişinde Cumhuriyet gazetesine girdi. «Dünyanın En Büyük Çiftliğinde Yedi Gün» adlı röportaj serisiyle Gazeteciler Cemiyeti'nin ilk röportaj armağanını kazandı (1955) Bundan başka hikâye ve romanlar yazdı Cumhuriyet gazetesinde 1963 yılına kadar röportaj ve haftada bir fıkraları yayımlandı. Şimdi kurucularından olduğu Ant dergisinde fıkra yazıyor. «İnce Memed» adlı romanı 1955 yılında Varlık roman armağanını kazandı. 23 dile çevrildi «Orta Direk» de İngilizce ve Fransızca'ya çevrilmiştir. Başlıca eserleri: «Sarı Sıcak», «Teneke» (hikâye), «İnce Memed», «Orta Direk», «Yer Demir Gök Bakır» (roman), «Çukurova Yana Yana», «Elli Gün» «Peri Bacaları» (röportajlar): «Teneke» ve «Yer Demir Gök Bakır» oyun haline getirildi.



Yaşar Kemal Gökçeli

yaşarmak f. ★ 1. Yaşlık peyda etmek, nemlenmek. ★ 2. Yaşla dolmak, gözyaşıyla dolmak: Gözleri yaşardı.

yaş dönümü Kadında adet görmenin sona ermesi, erkekte ise cinsel faaliyetin duraklaması ile belirlenen hayat devresi. Kadında 45 ile 50 yaşları arasında görülür. Erkeklerde ise 55 - 60 yaşından sonra görülür. Birtakım bedensel rahatsızlıkların yanı sıra, çok değişik ruhsal belirtiler de görülebilir Tedavide hormon dengesini korumaya ve ruhsal belirtilere etkili olmaya çalışılır. [Ménopause, climactère — Menopause, climacterium]

yaş haddi b. i. Memurlarla subayların ve devlet hizmetlerinde çalışabilecekleri en son yaş sınırı. Buna ulaşanlar emekliye ayrılırlar. [Limite d'âge — Age limit]

yaşıt s. Yaşları birbirine eşit olan. esk. Akran. [De même âge — Of the same age]

yaşlanmak f. Yaşı ilerlemek, ihtiyarlığa yaklaşmak. [Etre sur l'âge — To grow old]

yaşlara boğulmak b. f. Çok ağlamak.

yaşlı s. Yaşı ilerlemiş: Yaşlı adam. [Agé — Aged, old]

yaşlı başlı b. s. Yaşı ilerlemiş ve görgülü.

yaşlılık bunaması Genellikle damar sertliğine bağlı olarak, beyin dokusunun körelmesi ve doku kaybının açığa çıkması, başlıca düşünce, hafıza, heyecan ve davranış kusurları ile kendini belli eden hastalık. Daha çok 65 yaşından sonra görülebilir. Hastalık belirtileri büyük çapta, hastalık açığa çıkmadan önceki kişilik yapısı ile ilgilidir. Hastalık genellikle uykusuzluk ve geceleri duyulan huzursuzlukla başlar. Hasta her günkü işinde başarılı olamamağa, heyecan ve davranışlarını kontrol etmemeye başlar. Daha sonraları ise sinir sistemini ilgilendiren birtakım bozukluklar mevcut tabloya eklenir. [Démance sénile — Senile dementia]

yaşmak i. Kadınların «ferace» denilen harmani ile örtündükleri devirde, yalnız gözleri açıkta kalmak üzere başlarına örttükleri beyaz ince örtü.

yaşmaklı s. Yaşmakla örtülmüş.

yaş tahtaya (ya da yaş yere) basmak b. f. Girişilen bir işte uyanık davranmamak yüzünden aldanmak.

yat i. Kalkan ve zırh gibi savunma silâhı ya da aracı.

yat Felemenk dilinden i. Gezinti gemisi: Yelkenli yat, buharlı yat. [Yacht — Yacht]

Yatağan Muğla'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 558 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 36 301, merkezinin nüfusu 3 399'dur. İlçe toprakları, çevresi ormanlık dağlarla kaplı geniş ovalık alanlardan ibarettir. Tütün, tahıl, sebze ve meyve yetiştirilir. Kasaba Muğla'ya 28 km. uzaklıktadır.

yatağa düşmek b. f. Yatacak kadar hastalanmak.

yatağan i. Eskiden kullanılan ağır ve namlusu kıvrık bir çeşit savaş bıçağı.

yatak i. ★ 1. Üzerinde uykuya varılan yer. [Lit — Bed] ★ 2. Irmak, çay, dere gibi suların üzerinden aktıkları ya da bir göl suyunun, üzerinde bulunduğu yer. [Lit de rivière — River - bed] ★ 3. Katmanlaşmış herhangi bir madde yığını. [Dépôt — Deposit] ★ 4. Haydutların ya da vahşi hayvanların topluca barındıkları yer: Eşkiya yatağı; aslan yatağı. [Repaire — Homestead] ★ 5. Başkasından çalındığını bildiği bir şeyi alıp saklayan ya da bir suçluyu adlî kovuşturmadan kaçırarak barındıran ve gizleyen kimse. [Receleur — Receiver] ★ 6. Birşeyin çokça bulunduğu yer: Av yatağı. [Endroi fréquanté — Frequented spot] ★ 7. Makinelerde bazı hareketli parçaları kucaklayan kısım. [Porteur — Bearing]

yatakhane T. Far. i. Okul gibi kalabalık yerlerde büyük yatak odası, koğuş. [Dortoir — Dormitory]

yataklar çekmek b. f. (Birinin) Ayakta gezecek hali olmamak.

yataklı s. ★ 1. Yatağı olan: Yataklı vagon; kırk yataklı hastahane. [A couchettes — Bedded] ★ 2. Yatağı derin: Yataklı ırmak. [A lit profond — Deep - channeled]

yataklık i. ★ 1. Üzerinde yatak yapılan tahta ya da maden kerevet, karyola: Ceviz yataklık. [Lit — Bed] ★ 2. Huk. İşlenmiş suça ortaklık niteliğinde sayılacak bir fiilde bulunmaksızın suçu işlemiş bulunan kimselere bilerek barınacak yer göstermek, ya da bir suç sonunda elde edilen şeyleri bilerek kabul etmek, saklamak, satın almak ya da bu işlere aracılık etmek suçu. [Recel, recélé, recèlement — Receiving and concealing] ★ 3. s. Şu ya da bu kadar yatak alabilen: On yataklık koğuş

yataklı vagon b. i. İçinde, yataklı yolcu kompartımanları bulunan vagon. [Wagon - lit — Sleeping car]

yatak liman b. i. Büyük donanmaların yatmasına elverişli liman.

yatakodası b. i. Yatılan oda. [Chambre à coucher — Bed - room]

yatalak s. Hasta felçli ya da sakat olup hayatını yatakta geçiren. [Valétudinaire — Bedridden]

yatay s. Mat. Durgun bir su yüzüne paralel olan, düşey doğrultusuna dikey olan: Sıvıların yüzü hep yatay olur. esk Ufki. [Horizontal — Horizontal]

yatı i. Gece, kalmak üzere konukluk: Yatıya (ya da gece yatısına) bekleriz.

yatık s Yatırılmış bir durumda olan. Dik karşıtı: Yatık yaka [Renversé — Leaning]

yatılı s. ★ 1. Geceleri de barındıran: Yatılı okul. [Internat — Boarding] ★ 2. Geceleri de orada kalıp yatan: Yatılı öğrenci. [Interne — Boarder]

yatıp kalkmak b. f. Gecelerini geçirmek: Nerede yatıp kalkıyorsun?

yatır i. Doğaüstü gücü bulunduğuna ve isterse, insanlara her zorluğu yenmeye yardım edebildiğine inanılan, sini belli ölü. esk. Evliya.

yatırım i. Eko. Bir sermayenin gelir sağlanması amacıyla bir işe yatırılması. Endüstriye ya da tarımsal işlere yatırım yapmak şeklinde kullanılır. Sermayenin bir işe yatırılması olayı «Plase etmek» şeklinde anlatılır. Devlet yönetiminde: Yurdun ekonomik yararları için bütçeden ayrılan ya da iç dış kredilerle sağlanan sermayelerin endüstri ve bayındırlık işlerine yatırılması. Bankacılıkta; yatırım yerine «plasman» sözcüğü kullanılır. [Placement — Investment]

yatırım bankası b. i. Eko. Kendi öz sermayesi ve tahvillerden sağladığı kaynaklarla uzun vadeli yatırım ya da envestisman için kredi sağlayan banka. Bazı yerde endüstri, maden kuruluşları ya da ilk bayındırlık işlerini karşılayan kredi işletmeleri.

yatırmak f. ★ 1. Yatağa sokmak : Çocuğu yatırmak. [Mettre au lit — To put to bed] ★ 2. Yere uzatmak : Merdiveni yatırmak. [Etendre — To lay down] ★ 3. Eğmek : Rüzgâr ekinleri yatırıyor. [Pencher — To bend] ★ 4. Düşürmek, yere sermek, yere vurmak : Hasmını bir yumrukta yatırdı. [Etaler — To knock down] ★ 5. Bir kuruluşun kasasına (para) vermek : Parasını bankaya yatırdı. [Déposer — To deposit]

yatısız s. ★ 1. Geceleri barındırmayan : Yatısız okul. [Externat — Day - (school)] ★ 2. Geceleri kalıp yatmayan : Yatısız öğrenci. [Externe — Day - (student)]

yatışmak f. ★ 1. Hızı azalmak, şiddeti geçmek : Fırtına yatıştı ; heyecanı yatıştı. [S'apaiser, se calmer — To calm down] ★ 2. (Ayaklanma, kargaşa gibi şeyler için) Geçmek : Kargaşalık yatıştı. [S'apaiser — To settle down]

yatkı i. Büküp basmaktan meydana gelen çizgi : Yatkılı kumaş. [Pli — Fold, crease]

yatkın s. ★ 1. Yatık. [Incliné — Inclined] ★ 2. Çok durmuş olmaktan sağlamlığını kaybetmiş : Yatkın mal. [Fragile — Weak] ★ 3. Alışmış olup bir işi iyi beceren (el) : Eli dikişe yatkın. [Accoutumé — Accustomed]

yat - kulüp b. i. Şarpi, kotra gibi tekne sporlarıyla uğraşan kurumlara verilen ad.

yatmak f. ★ 1. Yatağa girmek : Çocuk yattı. [Se coucher — To go to bed] ★ 2. Boylu boyuna uzanmak : Çocuk çimenlerin üstüne yattı. [S'étendre — To lie down] ★ 3. Eğik bir duruma geçmek : Ekinler yattı. [Etre couché — To lean] ★ 4. Daha düz bir hal almak : Kumaş ütülenince yattı. [Devenir plat — To become flat] ★ 5. Hasta olup yatakta kalmak : Kızamıktan yatıyor. [Garder le lit — To be in bed] ★ 6. Geceyi geçirmek : Üç gün tanıdıklarda, iki gün de otelde yattım. [Stationner — To stay] ★ 7. Belli bir yerde bulunmak : Gemi limanda yatıyor ; mal depoda yatıyor. [Se trouver — To lie at anchor] ★ 8. Hapsedilmek : Hırsızlıktan 5 yıl yatmış [Etre mis en prison — To be imprisoned] ★ 9. Ölü gömülmüş olmak : Burada şehitler yatıyor. [Etre enterré — To be buried] ★ 10. Yana eğilmek : Gemi sağa yatmış. [Pencher — To stoop] ★ 11. Düşmek : Koşarken ayağı kaydı, çamura yattı.

yatsı i. Güneşin batmasından bir buçuk iki saat sonraki vakit.

yatugan (yatuk) i. Kanun, santur gibi yatırılarak çalınan sazların ortak adı.

Yavadı Bak. Yeşilce.

yavan s. Yağsız, etsiz : Yavan bir çorba. [Sans goût — Drv] ★ 2. Katıksız : Yavan ekmek. [Sec — Plain] ★ 3. mec. Tatsız, lezzetsiz. [Fade — Tasteless]

yavaş s. ★ 1. Hızlı olmayan, ağır : Yavaş bir yürüyüş. [Lent — Slow] ★ 2. Sert olmayan : Yavaş tütün, yavaş bir sirke. [Léger — Mild] ★ 3. Başı yumuşak : Yavaş adam; yavaş hayvan. [Doux — Gentle] ★ 4 zf. Alçak sesle : Yavaş konuşmak. [Basse — Quietly] ★ 5. Hızlı olmayarak, ağır ağır : Yavaş yürümek. [Doucement, lentement — Slowly] ★ 6. Hafif olarak, kuvvetli olmayarak : Yavaş vurmak. [Doucement, faiblement, légèrement — Gently] ★ 7. ü. Dikkat et, acele etme!

yavaşa i. Sert başlı atları yola getirmek için burunlarını sıkmakta kullanılan ucu ipli değnek.

yavaşça zf. Oldukça yavaş, usulca, usulle. [Assez doucement — Slowly, softly]

yavaşçacık zf. Pek yavaşça usullacık. [Tout doucement — Very slowly]

yavaşlık i. Yavaş olma hali.

yavaştırmak f. Sert başlı hayvanı yola getirmek.

yavaş yanma b. i. Kim. Bir cismin oksijenle yanması sırasında ısı ve ışık vermemesi hali, esk İhtirakı batî.

yavaş yavaş zf. Azar azar, ağır, ağır, gitgide. [Peu à peu, de plus en plus — Slowly, gradually]

yave Far. i. Saçma, saçmasapan.

yavegu Far. b. s. Saçma söyleyen, saçmasapan konuşan.

yaver Far. i. ★ 1. Yardımcı ★ 2. Devlet ve hükümet başkanlarıyla komutanların yanında bulunup onun emirlerini yazmakla ve gereğinde yerine ulaştırmakla görevli subay, emir subayı.

yavru i. İnsanın ya da herhangi bir hayvanın pek küçük yaşta olanı. [Petit enfant, petit des animeau — The young of an animal]

yavruağzı s. Kavuniçi ile pembe arası bir renk.

yavrucak i. Acınan yavru.

yavrucuk i. Sevilen yavru.

yavrukurt b. i. Küçük izci.

yavrulamak f. (Hayvan için) Doğurmak. [Mettre bas — To bring forth a young]

yavrum ü. Şefkatli hitap : Bir yerin mi acıyor yavrum?

yavsı i. İğneli bir cins çekirge.

yavşak i. Bit yavrusu.

yavşan s. Dikenleri olan, batan.

yavşanotu b. i. Bot. İkiçeneklilerden, çiçekleri mavi ve beyaz renkte olan bir bitki. [Véronique — Veronica]

yavuk i. Evlenme sözü, nişanlanma.

yavuklamak f. Evlendirmek için söz kesmek, nişanlamak : Kızını bir subaya yavukladı.

yavuklanmak f. Evlenmek üzere söz vermek, nişanlanmak : Bir avukata yavuklanmış.

yavuklu s. ve i. Evlenmek üzere sözlü, nişanlı.

Yavuz 1911 yılında Alman tezgâhlarında yapılmış ve Goeben adı verilen 23 000 ton ağırlığındaki zırhlı gemi. Bu kruvazör, yapılış bakımından, hız ve silâh açısından benzerlerinin çok üstündeydi. I. Dünya Savaşı başlarında Akdeniz'de korsanlık yaparken Messina boğazında müttefik donanması tarafından sıkıştırıldığından Midilli dediğimiz diğer bir kruvazörle Çanakkale'ye sığınarak batırılma tehlikesinden kurtulmuştur. Geri dönmelerine imkân olmadığını anlayan ilgililer bu iki savaş gemisini politik bir tertiple Türk donanmasına aktarmasını becermişlerdir. Türk ulusuna çok pahalıya mal olan bu iki gemiden Midilli düşman tarafından batırılmış, Yavuz ise çeşitli yaralar aldığı halde savaş sonuna kadar görevini yapmış ve büyük yararlıklar göstermiştir. Bu bakımdan bugün emekliye ayrılan bu eski savaş gemisi, Türk donanması ve ulusu için başlı başına bir tarihtir.

yavuz s. ★ 1. Heybetli. ★ 2. Çok usta, yaman: «Yavuz hırsız ev sahibini bastırır.»

Yavuzeli Gaziantep'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 363 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 13 733, merkezinin nüfusu 1 638'dir. Suriye sınırında bulunan ilçe toprakları hafif dalgalı sırtlar halindedir. Fırat'ın kollarının suladığı topraklarda tahıl, tütün, pamuk ve yer fıstığı yetiştirilir; hayvancılık yapılır. Kasaba, Gaziantep'e 45 km. uzaklıktadır. Eski adı Cingife'ydi.

Yavuzkemal Giresun'un Dereli ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 10 130, merkezinin nüfusu 1 644'dür.

Yavuz Sultan Selim Bak. Selim, I.

Yavvata (Japonya) Kyu - şu adasında 332 000 nüfuslu bir şehir.

Yay Ast. Zodyak üzerinde, Akrep ile Oğlak arasındaki burç. Suoku da denir. [Sagittaire — Sagittarius]

yay i. ★ 1. Bir ucundan öbür ucuna kiriş gerilmiş eğri ve esnek çubuk. Ok atmaya yarar. [Arc — Bow] ★ 2. Keman cinsinden olan çalgıları çalmaya yarayan ve bir ucundan ötekine kıl gerili bulunan değnek. [Archet — Fiddlestick] ★ 3. Çeşitli amaçlarla ve türlü şekillerde yapılan esnek makine kısımları. [Ressort — Spring] ★ 4. Mat. Bir eğriden alınan parça. esk. Kavis. [Arc — Arc] ★ 5. s. Yay biçimli: Yay kaşlar. [Arqué — Arched]

yaya i. ★ 1. Ayaklarıyla yürüyerek giden: Yayalar için yol. [Piéton — Pedestrian] ★ 2. Tar. Orhan Gazi devrinde Türkler'den kurulan bir sınıf ulufeli piyade askeri.

yaya kaldın tatar ağası! «Şapa oturdun!», «Hava aldın!», «Ümidin boşa çıktı!» anlamında ve alay makamında söylenen bir deyim.

yaya kalmak b. f. ★ 1. İstediği şeyi yapamaz hale gelmek. ★ 2. Yardımcısız kalmak.

yayan zf. ★ 1. Ayaklarıyla yürüyerek: Ben oraya yayan gidemem. [A pied — On foot] ★ 2. s. mec. Bilgisiz: Arkadaş bu konuda pek yayan görünüyor.

yaygara i. Önemsiz bir sebepten bağırıp çağırma. [Braillement — Outcry, clamour]

yaygaracı s. Yaygara basma huyu olan.

yaygarayı basmak b. f. Çok bağırmak. [Pousser des cris — To cry out loudly]

yaygı i. Yere serilen herşey: Halı, seccade, hasır gibi şeyler birer yaygıdır.

Yaygın Muş'un merkez ilçesi bucaklarından. 21 köylü bucağın nüfusu 8 151, merkezinin nüfusu 511'dir. Eski adı Ziyaret'di.

yaygın s. ★ 1. Birçoklarınca duyulmuş ya da kullanılmış: Yaygın bir söz. [Répandu — Wide - spread] ★ 2. Birçoklarında görülen: Yaygın bir moda. ★ 3. Sınırı genişlemiş: Yaygın bir leke. [Etendu — Expanded]

yayık i. ★ 1. Tereyağı çıkarmak için sütü içinde dövdükleri ya da çalkaladıkları kap. ★ 2. s. Yayılmış, bir yere serilmiş.

yayık yayık b. zf. (Konuşurken) Heceleri uzata uzata.

yayılma i. ★ 1. Yayılmak işi. [Propagation — Spreading, propagation] ★ 2. Fiz. Işığın, kaynaktan her yana doğru, birer doğru çizgi halinde dağılıp gitmesi olayı. esk. İntişar. [Diffusion — Diffusion] ★ 3. Ask. Durumun gereklerine uygun olarak hareket eden bir kıt'anın kendiliğinden gerek düşmana ateş etmek ve gerekse düşman ateşlerinden korunmak üzere aldığı dağınık savaş şekli. [Déploiement — Spreading, dispersion]

yayılmak f. Yaymak işine konu olmak. [Etre étalé — To be spread or scattered, expand, extend]

yayım i. ★ 1. Kitap, gazete gibi okunacak şeylerin basılıp dağıtılması, radyo ile dinlenecek şeylerin yayılması. esk. Neşir. ★ 2. Huk. Basın Kanunu'muzun 3. maddesine göre, basılmış eserlerin herkesin görebileceği, girebileceği yerlerde gösterilmesi asılması ya da dağıtılması, dinletilmesi, satılması, satışa sunulması. Basın yoluyla işlenilen suçlar, basılmış eserin yayımlanmasıyla ortaya çıkar. [Publication — Publication]

yayımcı i. Basılmış bir eserin yayımlanması konusunda Basın Kanunu'nun belirttiği hareketleri yapan kimse. Yani, basılmış bir eserin, herkesin görebileceği ya da girebileceği yerlerde gösterilmesini, asılmasını, dağıtılmasını, dinletilmesini, satılmasını sağlayan kimse. Basın Kanunu'muza göre yayımcı, basılmış eserlerdeki suçlardan dolayı, eser sahibi aleyhine dava açılamadığı zaman ikinci derecede sorumlu olur. esk. Naşir. [Publiciste — Publicist]

yayımlamak f. Yayım halinde ortaya koymak. [Publier, diffuser — To publish]

yayım sözleşmesi b. i. Huk. Bir sanat ya da bilim eseri meydana getiren kişi ya da onun mirasçılarıyla, basılmış eserleri yayımlamakla uğraşan yayımcı arasında yapılan ve eserin çoğaltılarak yayımlanması hakkını bir bedel karşılığı yayımcıya bırakan sözleşme.

yayın i. ★ 1. Basılıp ortalığa sürülen kitap, gazete gibi okunan ya da radyo ile her yana yayılıp dinlenen şeyler. esk. Neşriyat. ★ 2. Huk. Basılmış eserlerin Basın Kanunu'nda gösterilen şekillerde topluma sunulması. Basılmış bir eserin herkesin görebileceği ya da girebileceği yerlerde gösterilmesi, asılması, dağıtılması, dinletilmesi, satılması yayın sayılır. Basın suçu, yayınla tamamlanır. esk. Neşriyat [Publication — Publication]

yayın balığı b. i. Zo. Tatlı su balıklarının en irisi. 150 kg. olanlarına rastlanır. Amerika'da yoktur. Eti yılanbalığı kadar lezzetli değildir. Taze yenildiği gibi tuzlaması da yapılır. [Saumon — Salmon]

yayındırma i. Fiz. Bir ışığı, pürüzlü bir yüzeyde yansıtma. esk. İntişar. [Diffusion — Diffusion]

yayın hakkı Huk. Basın özgürlüğünden yararlanarak yayın yapabilmek hakkı. Basın özgürlüğünün tam anlamıyla gerçekleşmesi, yayın hakkının kısıtlanmamasına bağlıdır. Anayasa'mızın 23. maddesi, gazete ve dergi çıkartılmasının önceden izin almaya ve mali teminat yatırmaya bağlı olmadığını belirtmek, serbestçe yayımlamayı kısıtlayıcı siyasî, iktisadî, malî ve teknik kayıtlar konulamayacağını söylemek suretiyle bu hakkı teminat altına almak istemiştir. Sansür de bu amaçla yasaklanmıştır.

yayınık s. Fiz. Yayınma olayına uğramış (ışık). [Diffus — Diffused]

yayınma i. Fiz. Işığın, üzeri pürüzlü bulunan bir yüzeyin her noktasında yansıyarak pek çok doğrultularda yayılması olayı. esk. İntişar. [Propagation — Propagation]

yayıntı i. Söylenti.

yay kurmak (yay kirişlemek) b. f. Yaya kiriş germek.

Yayla Bingöl'ün Genç ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 5 221, merkezinin nüfusu 1 027'dir.

yayla i. Coğ. Yüksek yerdeki ova. [Plateau — Plateau]

yaylaçiçeği b. i. Bot. Baklagillerden, çiçekleri sarı renkte ve güzel kokulu küçük bir bitki.

Yayladağı Hatay'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 366 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 20 263, merkezinin nüfusu 2 846'dır. İlçe toprakları hafif engebeli olup, Akdeniz kıyısındadır. İskelesi Bezge'dir. Tahıl, tütün, pamuk ve zeytin yetiştirilir. Meyvacılık, bağcılık ve hayvancılık da önemlidir. Kasaba, Suriye sınırı üzerinde gümrük kapısıdır. Şarapçılık ileridir.

Yayladere Bingöl'ün Kiğı ilçesi bucaklarından. 25 köylü bucağın nüfusu 9 459, merkezinin nüfusu 719'dur. Eski adı Cönek'di.

Yaylak Urfa'nın Bozova ilçesi bucaklarından. 42 köylü bucağın nüfusu 15 501, merkezinin nüfusu 1 321'dir. Eski adı Baziki'ydi.

yaylak i. Coğ. Hayvanların yayılmasına elverişli yer, otlak. esk. Mer'a. [Pâturage — Pasturage]

yaylakıye Ar. T. i. Sürü sahiplerinin yaylak sahiplerine verdikleri kira.

yaylakuşu b. i. Zo. Bir çeşit esmer renkli puhu kuşu.

yaylamak f. ★ 1. Yazın yaylada oturmak: Bu yıl nerede yayladılar? ★ 2. Yazın hayvanları yayılmaya çıkarmak: Bu yıl sürüyü nerede yaylayacaksın?

yaylı s. ★ 1. Yayı olan: Yaylı koltuk. [A ressort — With a spring] ★ 2. i. Üstü ve etrafı kapalı, içinde bağdaş kurularak oturulur, yaylı bir çeşit binek arabası.

yaylı çalgılar (ya da sazlar) b. i. Müz. Yayla çalınan keman, kemençe, viyolonsel gibi çalgılar. [Instruments à archet — Bow instruments]

yaylım i. ★ 1. Yayılma eylemi. [Propagation — Propagation] ★ 2. Hayvan yayılacak yer. [Pâturage — Pasturage]

yaylım ateş b. i. Silâhlı birçok kimseler tarafından birden açılan ateş. Toplar hakkında yaylım yerine daha çok salvo kelimesi kullanılır. [Salve — Salvo, volley]

yaylımlamak f. Külb Kâğıt oyununda, arka arkaya çıkan kâğıtların rengine, sayısına dikkat etmek, öbür defa ona göre kâğıt atmak.

yayma i. ★ 1. Yaymak işi. ★ 2. Satılmak için serilen ufak tefek malların topu: Hırdavat yayması.

yaymacı i. Satılık mallarını yollarda, sokaklarda sererek gösteren kimse: Hırdavat yaymacısı.

yaymaç i. Şeker pancarının şekerli özsuyunu çıkarmaya yarayan aygıt.

yaymak f. ★ 1. Düzlem bir şey üzerine halı, kilim, yaygı gibi yaprak halinde olan başka bir şeyi kapamak: Haritayı masanın üstüne yaydı [Etaler — To lay out] ★ 2. Birçoklarına duyurmak: Bu haberi acaba kim yaymış? [Divulguer — To disseminate] ★ 3. Etrafa vermek: Radyonun yaydığı haberler; sıtmayı yayan nedenler. [Diffuser — To diffuse] ★ 4. Sınırını genişletmek: Tozu etrafa yaymak. [Etendre — To expand] ★ 5. Otlatmak: Sürüyü yaymak.

yayvan s. Geniş ve derinliği az. [Large — Broad and shallow]

yaz i. Haziranın yirmibirinde başlayıp eylülün yirmiüçüne kadar süren yılın sıcak mevsimi. esk. Sayf. [Eté — Summer]



yayın balığı

EL YAZMASI ÖRNEKLERİ



tezyini ve sülüs türü



tezyini türü



divani türü



Necip Asım Yazıksız

yaza çıkmak b. f. Yaz mevsimine ulaşmak.

yazar i. Gazete ve dergilerde konuları kaleme almak işini gören kimse. esk. Muharrir. [Ecrivain — Author, writer]

yazgı i. Fel. Alın yazısı. esk. Kaza ve kader. [Prédestination — Predestination]

yazı i. ★ 1. Yazma işi. [Ecriture — Writing] ★ 2. Düşünceyi temsil etmek için harflerin yanyana getirilmesiyle meydana gelen şey: Okunmaz bir yazı. [Ecriture — Writing, hand, inscription] ★ 3. Yazılmış herhangi bir şey: Cebinden bir yazı çıkardı. [Ecrit — Writing, manuscript] ★ 4. Düşünce ürünü olarak yazılmış eser: Çiçeron'un yazılarından bir kısmı kaybolmuştur. [Ecrit — Writings, works] ★ 5. Üzerinde anlaşılmış harflerle düşünceyi temsil sistemi, yazma sistemi: Türk yazısı, Arap yazısı. [Ecriture — Scripture, calligraphy] ★ 6. Herhangi bir harf sistemi içinde sanat bakımından ayrılan çeşit: İtalik yazı; gotik yazı. [Ecriture, genre d'écriture — Hand, script] ★ 7. Makale: Bugünkü yazınızı pek beğendim. [Article — Article] ★ 8. Yazılı anlaşma: Namuslu insanlar arasında yazı söz kadar değerlidir. [Ecrit — Written agreement] ★ 9. Düz yer, ova.

yazıbilim (yazıbilimi) b. i. El yazısından yazanın karakter ve duygularını anlamayı amaç edinen çalışma. [Graphologie — Graphology]

yazıcı i. Orduda yazman yardımcısı.

yazıcı kadın b. i. Gelinlerin yüzünü boyayıp süsleyen kadın.

Yazıcıoğlu, Mehmet Efendi (Ölm. 1451) Halk arasında çok okunan «Muhammediye» adlı manzum eserin yazarı bir mutasavvıf. Ünlü Hacı Bayram Veli'nin haleflerindendir. Mezarı Gelibolu'dadır. Babası Yazıcı Salâhattin de eserleriyle ve hattatlığıyla tanınmıştır.

yazı dili b. i. Yazılarda kullanılan kelime ve söz dizimi. [Language écrit — Written language]

yazı getirmek b. f. Yazlık ve hafif elbise giymek.

Yazıhan Malatya'nın merkez ilçesi bucaklarından. 23 köylü bucağın nüfusu 11 400, merkezinin nüfusu 676'dır.

yazıhane T. Far. i. ★ 1. Büro. [Bureau, ofice — Office, bureau] ★ 2. Üstünde yazı yazılan çekmeceli, dolaplı mobilya: Ceviz bir yazıhane. [Bureau — Desk, writing-table]

yazık i. ★ 1. Günah, herkesi acındıracak durum. [Dommage — Pity] ★ 2. ü. Acınma ya da teessüf anlatır: Yazık, böyle olmasını istemezdim. [C'est dommage — It is a pity]

yazık etmek (ya da olmak) b. f. Bir şey ziyan edildiği ya da birinin zararına hareket edildiği vakit acınıldığını anlatmak için söylenir: Kumaşa yazık etti; adama yazık oldu.

yazıklar olsun ü. Yazık.

Yazıksız, Necip Asım —Balhasanoğlu— (1861-1935) Eğitimci ve yazar. Kilis'de doğdu. 1880'de Harbiye'yi bitirmiş, askerlik hayatını öğretmenlikle geçirerek albaylıktan emekliye ayrılmıştır. 1908 İnkılâbı'ndan sonra İstanbul Darülfünunu Türk tarihi ve Türk dili tarihi müderrisi olmuştur. III. Büyük Millet Meclisi'ne Erzurum milletvekili olarak girmiştir. Birçok küçük okul kitaplarından başka «Medresei Edep», «Medeniyete Hizmet», «Sitler» gibi çeşitli eser ve çevirileri, Fransızca ve hattâ fizik ve resim derslerine ait broşürleri basılmıştır.

yazılı s. ★ 1. Yazılmış: Yazılı bir kâğıt. [Ecrit — Written] ★ 2. Yazılı olan. [Inscrit — Inscribed] ★ 3. Kaydedilmiş, deftere geçmiş: Okula yazılı öğrenciler. [Inscrit — Registered] ★ 4. Alna yazılmış olan. esk. Mukadder. [Prédestiné — Predestined]

yazılı emir b. i. Ask. Daha çok, büyük komutanlıklar tarafından verilen makine ya da el yazısıyla çoğaltılarak ilgili yerlere gönderilen emir. [Ordre écrit — Written order]

yazılı soru b. i. Bir milletvekili ya da bir senatörün herhangi bir bakandan yazılı açıklama istemesi.

yazılmak f. ★ 1. Yazmak işine konu olmak: Mektup yazıldı. ★ 2. Kendini yazdırmak, kendini deftere geçirtmek.

yazı makinesi b. i. Bir klaviye ile işletilen harfler ve mürekkepli bir düzenle kâğıt üstüne yazı yazmaya yarayan aygıt. Daktilo makinesi. [Machine à ecrire — Typing machine, type-writer]

yazın zf. ★ 1. Yaz vaktinde, yaz mevsiminde. ★ 2. Edebiyat.

Yazır, Elmalılı Mehmet Hamdi (1879-1942) Din bilgini. Antalya'nın Elmalı kasabasındandır. İstanbul medreselerinden icazet almış, «Mektebi Nüvvap» dan birincilikle çıkmış, Arapça ve Farsça'yı pek iyi bildiği gibi Fransızca da öğrenmiştir. 1908'deki İstanbul Meclisi'ne Antalya'dan mebus seçilmiştir. Mektebi Nüvvap'da ve Mülkiye Mektebi'nde hocalık etmiş, bir aralık Evkaf Nazırı ve âyan üyesi de olmuştur. Ankara'daki hükümet tarafından gıyaben idama mahkûm edilmekle beraber Ankara'daki yargılanmasında beraet etmiştir. Eserlerinin en önemlisi diyanet reisliği tarafından yayımlanmış olan «Hak Dini, Kur'an Dili» adlı 8 ciltlik büyük tefsiridir. Paul Janet'nin Felsefe Tarihi'ni çevirerek eleştiri ve eklerle «Metalip ve Mezahip» adı altında yayımlamıştır. Değerli bir hattat olarak da tanınmıştır.

yazış i. ★ 1. Yazma eylemi ve tarzı. ★ 2. Kaleme alma, yazıya dökme.

yazıt i. Bir anıyı tarih boyunca yaşatmak için bir şey üzerine kazılan yazı. esk. Kitabe. [Tablette — Inscription, tablet]

yazıt bilim b. i. Yazıtları inceleme bilimi. [Epigraphie — Epigraphy]

yazıya dökmek b. f. Herhangi bir konuyu yazı ile anlatmak, kaleme almak.

yazıya gelmek b. f. Yazı ile anlatılabilmek: Bu konu yazıya gelmez.

yazlamak f. Yazı bir yerde geçirmek.

yazlığa çıkmak b. f. Yazı geçirecek eve ya da yere gitmek.

yazlığına zf. Bir yaz süresince: Bu evi yazlığına kiraladım.

yazlık s. ★ 1. Yazın doğan ya da yazın yetişen: Yazlık böcekler, yazlık bitkiler. esk. Sayfi, sayfiye. [Estival — Aestival] ★ 2. Yaz için olan: Yazlık elbise. [Pour été — For summer] ★ 3. i. Yaz mevsiminin geçirildiği yer, ev. [Habitation d'été, maison d'été — Summer residence]

yazlı kışlı b. zf. Bütün mevsimlerde, bütün yıl: Onlar yazlı kışlı Büyükada'da otururlar.

yazma i. ★ 1. Yazmak işi. [Ecriture — Writing] ★ 2. Yazma yemeni. ★ 3. Kabakulak. ★ 4. s. El yazısı: Yazma kitap ★ 5. Desenleri elle yapılmış ve boyanmış: Yazma yemeni, yazma yorgan yüzü. [Dessiné, peint à la main — Hand-made]

yazmacı i. Yemeni, yorgan yüzü gibi şeylerin desenlerini elle yapan ve boyayan işçi.

yazmak f. ★ 1. Üzerinde anlaşmaya varılmış harfleri yan yana getirerek düşündüğünü anlatan şekiller meydana koymak: Mektup yazmak. [Ecrire — To write] ★ 2. Yazılı bir eser, bir kitap meydana getirmek: Hikâye yazmak, roman yazmak. [Ecrire, rédiger, composer — To write] ★ 3. Bir dildeki kelimeleri herhangi bir tarzda yazmak: Bu kelimeyi nasıl yazarsınız. [Ecrire, ortographier — To write] ★ 4. Yazı ile bildirmek: Ben sonucu size yazarım. [Ecrire — To write] ★ 5. Mektup göndermek: İki aydır yazamadım, kusura bakma. [Ecrire — To write] ★ 6. İşaretlemek, iz bırakmak: Namussuzluk suratına yazılmış. ★ 7. (Gelinin yüzünü) Süslemek. ★ 8. Yaymak: Hasırı yere yazdı. ★ 9. Yazarlık etmek: Gazetede yazar. ★ 10 Kaydetmek, deftere geçirmek: Çocuğu mektebe yazdılar; delikanlıyı polis yazmışlar. [Inscrire, caser — To enregister] ★ 11. «Yaklaşma fiili» Yapmaya yarar: Öleyazmak.

yazman i. Dairelerde ya da özel kuruluşlarda yazı işleriyle görevli kimse. esk. Kâtip. [Secrétaire — Secretary]

yazma yitimi b. i. Psi. Ellerinde, parmaklarında hiçbir sakatlık olmadığı halde insanın yazma kabiliyetini kaybetmesi. Agrafi. esk. Zıyaı tahrir. [Agraphie — Agraphy]

yaz saati b. i. Bazı ülkelerde (1916 yılından itibaren) yılın belli bir devresinde, yani günlerin daha uzun olduğu yaz mevsiminde, saatleri 60 dakika ileri alarak elde edilen saat düzeni. Kışın saatlerin normal saate döndürülmesine «kış saati» adı verilmesi, yanlıştır. Yaz saati II. Dünya Savaşı'ndan beri bizde de zaman zaman uygulanmakta, zaman ve süresi kararname ile belirlenmektedir. [Heure d'été — Summer - hour]

Yazyurdu Sivas'ın Gürün ilçesi bucaklarından. 28 köylü bucağın nüfusu 9 941, merkezinin nüfusu 550'dir.

Yb Kim. İterbiyum elemanının sembolü.

Yeats, William Butler (1865-1939) İrlandalı yazar. Önce Londra'da şiirler yayımladı. 1896'da İrlanda'ya döndü. Lady Gregory ile birlikte «İrlanda Edebiyat Tiyatrosu» nu kurdu. Kendi de bir yandan oyunlar yazarken bir yandan da siyasal mücadelelere atılmıştı. Daha sonra siyasetten ayrıldı. Denemeler, şiirler ve tiyatro oyunları yazdı. 1929'da Nobel Edebiyat armağanını kazandı.

yebisu Japonca i. Soylu kimseler için kullanılan «yamato» ya karşılık halk tabakasından olanlara verilen ad.

Yecüç Seddi Yeryüzünün kuzey taraflarında yaşadıkları Tevrat'da söylenen Yecüç ve Mecüç adlı kavimlerin kötülüklerinden korunmak için yapılmış bir duvar olup Büyük İskender tarafından yaptırıldığı söylenir ve bunun için bu sete «İskender seddi» de denir. Ancak İskender'in böyle bir set yaptırmadığı bilindiği gibi onun geçtiği yerlerin hiçbirinde de böyle bir set eseri görülmemiştir. Bu bakımdan bu setin «Çin seddi» olduğu sanılmaktadır.

yed Ar. i. El.

yedeğe almak b. f. Bağlayıp ardından çekip götürmek: Motoru bozuk otomobili başka bir otomobil yedeğe almış, götürüyor; mavna sandalı yedeğe almış. [Remorquer — To tow]

yedek ★ 1. s. Gereğinde kullanılmak için bir şeyin fazla bulundurulan benzeri. esk. İhtiyat. [Réserve — Reserve, spare] ★ 2. i. Ed. (Halk edebiyatında) Kimi şiirlerde mısraların sonuna ulanan nazımlı ve kısa parça (buna, divan edebiyatında «ziyade» denir): «Sen kim gelesin meclise bir yer mi bulunmaz — Baş üzre yerin var» Burada ikinci mısra yedektir. ★ 3. Sp. Bir spor takımının (ekibinin) kadrosunda bulunup da o maçta oynamayan sporcu. Yedek oyuncu, yedek kaleci gibi. [Réserve — Reserve]

yedek akçesi b. i. Kâr fazlasından gereğinde kullanılmak için yedek olarak ayrılan para. esk. İhtiyat akçesi. [Réserves — Reserves]

yedekçi s. ve i. Bir taşıtı ya da bir gemiyi bağlayıp çekerek götüren (taşıt ya da insan). [Remorqueur — Tow - unit]

yedekli i. (Halk edebiyatında) Yedeği olan şiir. Divan edebiyatında buna «Müstezat» denir.

yedek parçalar ç. b. i. Bir makinenin bozu-


W. B. Yeats

lan kısımlarını değiştirecek parçalar. [Pièces de rechanges — Spare parts]

yedek subay b. i. Askerliği, meslek olarak seçmediği halde, yurt görevi olarak belli bir süre orduda subay olarak çalışan kimse. Yurdumuzda yüksek okulu bitirenler askerlik görevlerini subay olarak, daha aşağı öğrenim süresinden gelenler ise er olarak yapar. [Officier résèrve — Reserve officer]

yedekte çekmek b. f. Akıntılı sularda tekneyi kıyıdan iple çekerek götürmek. [Haler, touer — To tow]

yede taşı b. i. Yeşilimtırak ya da zeytin renginde çok sert bir taş. Çin'de ve Hindistan'da sanat eşyası yapmakta kullanılır. [Jade — Jade]

yedi s. ★ 1. Altıdan bir artık. [Sept — Seven] ★ 2. i. Altıdan sonra gelen sayı ve bu sayıyı gösteren rakam. 7, VII. [Sept — Number seven] ★ 3. Yedinci gün: Yedi eylül.

yedi adil b. i. Huk. Kavgalı şeyin saklanması ve yönetimi kendisine verilen kimse.

yedi canlı b. s. Birçok ölüm tehlikesinden kurtulanlar için söylenir.

yedi düvel b. i. Bütün batı devletleri: Yedi düvel karşımıza çıkmıştı.

yedi emin b. i. Huk. Yedi adil.

yedigen i. Mat. Yedi kenarlı çokgen. esk. Müsabba. [Heptagone — Heptagon]

yedigir i. Büyükayı'yı meydana getiren yedi yıldız.

Yedikule İstanbul'un tarihsel anıtlarından biri. İstanbul'un güneybatısında, deniz yakınındadır. Buradaki ilk hisar Bizanslılar zamanında yapılmıştır. Şehrin Türkler tarafından alınışından sonra bu hisara yeni kuleler eklenerek sayıları yediyi bulduğundan, zamanla, bu adla anılmıştır. Osmanlı Devleti'nin İstanbul'u başkent yaptığı yıllarda bir süre hazine ve silâh deposu olarak kullanılan Yedikule, XVI. yüzyıldan başlayarak —gereğinde— önemli devlet adamlarının ve yabancı devletler esirlerinin hapsedildiği bir zindan olarak kullanılmıştır. II. Osman'ın öldürülmesi ve daha başka kanlı olayların geçtiği bir yer olan Yedikule, XIX. yüzyıl ortalarından sonra artık zindan olarak kullanılmamış; cumhuriyetten sonra da müze haline getirilmiştir.

yedilik s. ★ 1. Yedi kuruş v.b. değerinde: Yedilik tütün. ★ 2. i. Gelinin evlendiğinin yedinci günü giydiği elbise.

yedi mahalle b. i. Pek çok kimseler: Yedi mahalleden duyuldu.

yedinci sanat b. i. Si. Güzel sanatların alışılagelen altı koluna sonradan katılan sinema için kullanılan özel deyim. [Septième art — Seventh art]

yedirememek f. (Nefs, namus, şan, kibir gibi kavramlarla) Yakıştıramamak, yaraştıramamak: Nefsine yediremedi; şanına yediremedi.


yeldeğirmeni

yedirip içirmek b. f. Beslemek: Otelde beş liraya yedirip içiriyorlar.

yedirme i. ★ 1. Yedirmek eylemi. ★ 2. Yağ, kireç ve kendirden yapılan ve su borularını yapıştırmaya yarayan bir macun.

yedirmek f. ★ 1. Yemesini sağlamak: Kuru ekmek yedirmek; şurada iki lokma yiyeceğim, rahat yedirmiyorsun. [Faire manger — To let eat] ★ 2. Ağzına yiyecek vermek, beslemek: Çocuğu yedirmek. [Nourrir — To nourish] ★ 3. Bir maddeyi başka bir maddeye azar azar katıp onunla karıştırmak: Yağı una yedirmek. [Brasser — To feed] ★ 4. (Nefis, namus, şan, kibir gibi kavramlarla) yakıştırmak, yaraştırmak: Nefsine yediremedi.

yedisinden yetmişine kadar «Eli ayağı tutan kim varsa» anlamında bir deyim: Yedisinden yetmişine kadar silâha sarıldılar.

Yedisu Bingöl'ün Kiği ilçesi bucaklarından. 22 köylü bucağın nüfusu 9 003, merkezinin nüfusu 594'dür. Eski adı Çerme'ydi.

Yeditepe Hatay'ın Yayladağı ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 5 369, merkezinin nüfusu 1 424'dür. Eski adı Bezge'ydi.

yedi tulâ b. i. Bir bilimde derin bilgiler: Kimyada yedi tulâ sahibidir.

yedi vahit b. i. Tekel: Bu yolun yapılmasını yedi vahide verdiler.

yediveren b. s. Çok çiçek ya da meyva veren: Yediveren gül; yediveren asma.

Yediyıl Savaşları Tar. Prusya Devleti ile Avrupa devletleri arasında yapılmış bir savaşın adı. Prusya'nın Büyük Frederik'in önderliğinde hızla gelişip genişlemesini iyi karşılamayan Rusya, İsveç, Polonya, Fransa ve Avusturya birlik olarak 1756 yılında Prusya'ya saldırdılar. Bu tarihten 1763'e kadar süren, sonunda Prusya'nın zaferi ile sonuçlanan bu savaşa, süresinden ötürü, «Yediyıl Savaşları» denmiştir.

yedmek f. ★ 1. Çekip götürmek: Körü yeden köpek. ★ 2. Yedekte götürmek.

yefallemek Ar. T. f. Külb. Cima etmek.

yegâh Far. i. Müz. Doğu müziğinde bir makam adı.

yegâne Far. s. Biricik, tek.

yeğ s. Daha iyi, üstün sayılan: Ölüm kölelikten yeğdir. esk. Müreccah. [Préférable — Preferable]

yeğen i. Birinin kardeşinin çocuğu. [Neveu, nièce — Niece, nephew]

yeğin s. ★ 1. Zorlu, şiddetli: Sibirya'nın yeğin soğukları. [Intense, intensif — Intense] ★ 2. Baskın, üstün: Sen bilgide bana yeğinsin. [Supérieur — Superior]

yeğinlik i. Fiz. Bir etkinliğin ya da bir gücün derecesi. esk. Şiddet. Bir akımın yeğinliği. [Intensité — Intensty]

yeğinseme i. Ed. Zayıf görünen bir kelimeyi kuvvetli bir anlam verecek yerde kullan-

ma. En çoğu karşıt fikrin olumsuz şeklini almak yoluyla yapılır. Bu yazı iyidir, diyecek yerde hiç fena değil gibi. esk. Zaafı suri. [Renforcement — Intensification]

yeğlemek f. Yeğ tutmak. esk. Tercih etmek. [Préférer — To prefer]

yeğlik i. Bir şeyin başkaları arasında üstün sayılması. esk. Rüçhan.

yeğni (yeğnik) s. Ağır olmayan, hafif. [Léger — Light]

yeğnilik i. Yeğni olma hali, hafiflik. [Légèreté — Lightness]

yeğ tutmak b. f. Bir şeyi yeğ görüp ona yönelmek. esk. Tercih etmek. [Préférer — To prefer]

Yehuda Peygamber Yakub'un büyük oğlu. İsrailoğulları hükümdarlarıyla Peygamber İsa bunun soyundandır.

yeis, -e'si Ar. i. Umutsuzluk: Sana yeis yakışmaz.

yek Far. s. Bir.

yekahenk Far. b. i. (Divan edebiyatında) Beyitleri arasında anlamca ilgi bulunan şiir.

yekavaz Far. b. i. (Divan edebiyatında) Baştan sona kadar güzel olan şiir.

yekçeşim, -şmi Far. b. s. ve i. Yalnız bir gözü kör olan (kimse).

yekdiğer (yekdiğeri) Far. T. b. zm. Birbir ya da birbiri.

yeke i. Dümeni kullanmak için baş tarafına takılan kol. [Barre — Tiller]

yeke yek b. zf. Birer birer: Hepinizle yeke yek boy ölçüşürüm.

Yekken, Kaibara (1630-1714) Japon yazarı. Çeşitli konularda yazılmış yüzden fazla eser bırakmıştır.

yeknesak Far. Ar. s. Tekdüzen.

yekpare Far. s. Tekparça.

yeksan Far. s. «Bir, eşit» anlamına olup «hâk ile yeksan etmek», «yerle yeksan etmek» deyimlerinde geçer.

yekta Far. s. Eşsiz.

yekten Far. T. zf. ★ 1. Bir defada: Ona olan borcumu yekten ödedim. ★ 2. Birdenbire, durup dururken: Güzel güzel konuşuyorlardı, yekten tokatı yapıştırdı.

yekûn Ar. i. Bütün, toplam, tutar.

yekûn çekmek b. f. mec. Söze son vermek.

yel i. ★ 1. Havanın büyük kütle halinde akması, rüzgâr. [Vent — Wind] ★ 2. (Halk dilinde) Romatizma ağrısı. ★ 3. (Halk dilinde) Barsaklarda toplanıp aşağıdan dışarı çıkan gaz. Osuruk.

yel değirmeni b. i. Rüzgârla dönen değirmen. [Moulin à vent — Wind mill]

yeldirme i. Eskiden kadınların kırlarda gezinirken çarşaf yerine kullandıkları hafif üstlük. Başörtüsü ile birlikte kullanılırdı.

yele i. At, aslan gibi bazı hayvanların ensesinde ya da boynunda bulunan uzun kıllar. [Crinière — Mane]

yeleç s. Yeleken. esk. Havadar.

yelek i. ★ 1. Ceket altında giyilen kolsuz ve kısa giysi. [Gilet — Waistcoat] ★ 2. Mısırlı kadınların giydikleri kaftana benzer uzun ceket. ★ 3. Kuş kanadının büyük tüyü. ★ 4. Okun, gidişini düzenlemeye yarayan tüylü kısmı. ★ 5. Bir yaşında deve yavrusu.

yeleken s. Yüksek ve çevresi açık (yer).

yeleklemek f. (Okun kuyruğuna) Tüy takmak.

yeleli s. Yelesi olan (hayvan). [Pourvu — Maned]

yeleli kurt b. i. Sırtlan.

yeleme s. Ciddî olmayan, ciddî işlerle uğraşmayan. esk. Havaî.

yelengeç s. Kabuğu çatlayıp kendiliğinden soyulan (ağaç): Çınar yelengeç bir ağaçtır.

yele vermek b. f. ★ 1. Harman savurmak. ★ 2. Boşuna harcamak. esk. İsraf etmek.

yelken i. Rüzgâr kuvvetinden yararlanıp yol almak üzere gemilerin direklerine çekilen kalın bezden kanat. [Voile — Sail]

yelken açmak b. f. Yola çıkmak için yelken açmak ya da yelken çekmiş olarak yol almak. [Mettre à la voile — To set sail]

yelken bezi b. i. Yelken yapmaya yarar kalın bez. [Toile à voile — Sailcloth]

yelkenci i. ★ 1. Yelkenleri diken, onaran işçi. [Voilier — Sailmaker] ★ 2. Yelkenleri açmak, indirmek, toplamak, bağlamak gibi işlerde kullanılan gemici. [Matelot, marir — Sailor]

yelken gemisi b. i. Rüzgârın şişirdiği yelkenler yardımıyla yol alan gemi. [Voile, voilier — Souiler, sail - ship]

yelken kürek b. zf. Acele, telâşla.

yelkenlemek f. ★ 1. Yelkenle donatmak. ★ 2. Yelken açıp yola çıkmak. ★ 3. mec. Akla eseni yapmak.

yelkenleri suya indirmek b. f. mec. Israrlı iddiasından vazgeçip karşısındakinin dediğini kabul etmek.

yelkenli s. ★ 1. Yelkenli olan. [A voile — Having sails] ★ 2. i. Yelken gemisi. [Vaisseau à voiles, voilier — Sailing ship]

yelken sporu b. i. Sp. Aynı tip tekneler arasında yarış yapma sporu. Başlıca yarış tekneleri şunlardır: Dragon, snife, finn, şarpi, starbot, pirat, dingi, flying dutchman.

yelkovan b. i. ★ 1. Saatin iki ibresinden büyüğü. [Grande aiguille de cadran — Minute - hand] ★ 2. Rüzgârın yönünü göstermek için dik bir eksene geçirilen, türlü şekiller (bayrak, kuş, ok v.b.) de, hafif levha. [Girouette — Weather - cock]

yelkovan kuşu b. i. Zo. Martı büyüklüğünde sırtı koyu kahverengi, karnı beyaz yan taraflarında gri lekeler bulunan perde-

ÇEŞİTLİ YELKENLİLER



kotra



Portekiz balıkçı yelkenli gemisi



yelkenli balıkçı gemisi



Yeni Gine yelkenlisi

ayaklılardan bir kuş. Kuluçka zamanı dışında yalnız denizlerde yaşar, kuluçka sırasında kayalıklarda görülür. Küçük balık, yengeç sümüklüböcekle beslenir. [Pétrel — Petrel]

yellemek f. ★ 1. (Körük, yelpaze ya da başka bir araçla) Yel vermek. ★ 2. Birini fena bir işe teşvik etmek.

yellenmek f. Kalın barsağındaki yeli dışarıya vermek. Osurmak.

yelli s. ★ 1. Yel esen, rüzgârlı: Yelli mevsim; yelli bir tepe. ★ 2. Sık sık yellenmek, osurmak alışkanlığında olan.

yellim yelâlim b. zf. (Halk dilinde) Acele acele, telâşla.

Yellowstone A.B.D.'de bir nehir. Missouri'nin bir koludur. Yellowstone Ulusal Parkı'ndan geçer. Uzunluğu 1 600 km. dir.

yelloz i. «Aşağılık, ahlâksız, vücudunu para karşılığında satan kadın» anlamına olup hakaret için söylenir.

yelme i. Demir ya da çelik halkacıklardan yapılmış, önden açılır zırh.

yelmek f. Telâşla koşmak.

yelpaze i. ★ 1. Yüzü yelleyip serinletmek için havada sallanılan mukavva hasır ya da kuştüyü gibi şeylerden yapılmış saplı kanat. Düz ve ince çubuklar üstüne düzenlenerek açılır kapanır olanları da vardır. [Eventail — Fan] ★ 2. Kömürü, ateşi yellemekte kullanılan mukavva, hasır ya da tavuk tüyü gibi şeylerden yapılmış saplı ve kaba kanat. [Eventoir — Fan] ★ 3. s. Tüyden yelpaze şeklinde açılan: Yelpaze kuyruk.

yelpazelemek f. Yelpaze ile yellemek.

yelpazelenmek f. Kendini yelpaze ile yellemek.

yelpik i. Hek. Nöbet nöbet gelen nefes darlığı. Astım.

yelsel s. Coğ. Yelin etkisiyle olan. [Eolien Aeolian]

yeltek s. İstekten isteğe, konudan konuya geçiveren. esk. Hercai.

yeltemek f. İsteklendirmek, kışkırtmak. esk. Teşvik etmek.

yeltenmek f. Yapamayacağı bir işe girişmek. [Tenter, essayer — To venture, dare]

yelve kuşu b. i. Zo. ★ 1. (Flurya) Serçegillerden, serçe büyüklüğünde, bitkilerle beslenen, ağaçlık, fundalıklarda ya da ormanlarda yaşayan bir kuş. Kafeste de beslenir. Tüyleri, sarı ile yeşil arası bir renkte olup kuyruğunun ve kanadının yan tarafları açık sarıdır. ★ 2. Bıldırcının bodur cinsi.

yelyeperek b. zf. Çok acele ve telâşla.

yelyutan b. i. Zo. ★ 1. Bir çeşit kırlangıç. ★ 2. Atlarda hava yutmakla beliren bir hastalık.

yelyutma b. i. Hava yutmak hastalığı. Mideyi genişletir ve genişleyen midenin diğer organlara basıncı yüzünden önemli sonuçlar doğurabilir. [Aérophagie — Aerophagia]

yem i. ★ 1. Bir kısım evcil hayvanlara (at, eşek, katır, sığır, koyun, keçi ve domuz), beslemek üzere verilen yiyecek. [Repas, fourrage — Fodder, food] ★ 2. Kümes hayvanlarına ve kuşlara, beslemek üzere verilen yiyecek. [Repas — Fodder, forage] ★ 3. Kimi hayvanları avlamak için tuzağa yerleştirilen ve balıkları avlamak için olta iğnesine takılan yiyecek: Fare kapanına yem olarak peynir koydum; izmarit iyi bir lüfer yemidir. [Amorce, appât — Bait, decoy] ★ 4. Ağızotu.

yem borusu b. i. ★ 1. Askerlikte hayvanlara yem verme saatini bildiren boru. ★ 2. mec. Parlak, fakat yalan vaad.

yemek i. ★ 1. Her gün, düzenlenmiş bazı saatlerde besi maddeleri almak, karın doyurmak işi: Yemek saati. [Repas — Meal] ★ 2. Karın doyurmaya yarayan yiyecek: Akşam yemeği. [Repas — Food] ★ 3. Pişirilerek hazırlanan ve ekmeğe katık olarak kullanılan yiyecek: Bu yemek lezzetli olmuş. [Mets — Dish] ★ 4. Çağırarak yemekle ağırlama işi. ★ 5. f. Ağızda çiğneyip yutmak: Ekmek yemek, şeker yemek. [Manger — To eat] ★ 6. f. Kemirmek, aşındırmak: Pas demiri, kezzap mermeri yer. [Ronger — To corrode] ★ 7. f. Yutmak, yok etmek: Bu soba çok kömür yiyor. [Consumer — To consume] ★ 8. f. Soymak, menfaat amacıyla parasını çekmek ya da harcatmak. ★ 9. f. (Güve, ağaç kurdu gibi böcekler hakkında) Delik deşik etmek: Yeni ceketimi güveler yemiş; dolap eskiyince kurtlar yedi. [Ronger — To gnaw] ★ 10. (Hoşa gitmeyen şeyler için) Uğramak: Hapis yemek; ceza yemek; tokat yemek; yumruk yemek; yağmur yemek; fırtına yemek. ★ 11. f. Yemek yemek: Ben, lokantada yiyorum. [Manger — To eat, dine] ★ 12. f. Birine borcunu vermemek: Bu adam benim yüz liramı yedi. ★ 13. f. Harcamak: İnsan kazancının hepsini yememeli. [Dépenser — To spend]

yemek borusu b. i. ★ 1. Askerlikte yemeğin çıktığını bildirmek için çalınan boru, karavana borusu. ★ 2. Anat. Yenen şeylerin yutaktan mideye varmak için içinden geçtikleri boru. esk. Meri. [Oesophage — Oesophagus, gullet]

yemek çıkarmak b. f. Ağırlamak üzere yemek sunmak.

yemekhane T. Far. i. Okul, fabrika gibi yerlerde hep birlikte yemek yenilen salon. [Réfectoire — Dining - hall, mess - hall]

yemek yemek b. f. Karın doyurmak: Ben daha yemek yemedim. [Manger — To eat]

Yemen Arabistan yarımadasının güneybatısında bir cumhuriyet. Kızıldeniz kenarında yer alır. Yüzölçümü 195 000 km², nüfusu 4 500 000, başkenti Sana'dır. Kıyıları çöllerle kaplıdır. Buna karşılık 3 900 m yi bulan dağlık kısımları çok verimlidir. Kahvesi ünlüdür. Tahıl da yetiştirilir.



yemeni i. ★ 1. Kalıpla basılıp elle boyanmış tülbent. Başa bağlanır. ★ 2. Eskiden daha çok halkın giydiği hafif ve kaba ayakkabı.

yemez s. Külb. Kurnaz, hile yutmaz.

yemin Ar. i. Ant.

yemin vermek b. f. Yemin etmek, andiçmek.

yemiş i. ★ 1. Bitkilerde, döllenme sonunda çiçeğin meyva yapraklarından meydana gelip tohumu taşıyan örgen. Yapılışına göre yaş ya da kuru halde şu ya da bu kısmı besin yahut sanayi maddesi olarak kullanılır. Meyva. ★ 2. Bunların yenilen takımı. ★ 3. (Ege bölgesinde) İncir.

yemişlik i. ★ 1. Yemiş bahçesi. ★ 2. Yemiş saklanan yer. ★ 3. Yemiş tabağı. ★ 4. (Ege bölgesinde) İncirlik.

yemlemek f. ★ 1. Tuzağa ya da oltaya yem koymak. [Amorcer — To bait] ★ 2. Balıkları oraya toplamak için bir akarsuyun belli bir yerine yem atmak. [Amorcer — To inveigle] ★ 3. Ağızotu koymak. [Mettre de l'amorce — To ground - bait] ★ 4. mec. Birini aldatabilmek için ona inanç verici hareketlerde bulunmak.

yemlik s. ★ 1. Hayvanlara yem olarak ayrılan: Yemlik arpa. ★ 2. i. Ahırda hayvanların yemi içine konulan tekne şeklinde yer. ★ 3. Ahırda atlara verilen ot ve samanın yerleştirildiği parmaklıklı yüksekçe raf, ki yem teknesinin üstündedir. ★ 4. Yük ve kümes hayvanlarının yiyecekleri içine konulan tekne. ★ 5. Kuş kafeslerinde de içinde yemin bulunduğu teknecik. ★ 6. mec. Rüşvet. ★ 7. mec. Kumarda her zaman kaybeden kimse.

Yem Sanayii T.A.Ş. Yurt hayvancılığının gelişmesini sağlamak amacıyla 4-8238 sayılı kanunla 1956'da kurulmuş, Tarım Bakanlığı'na bağlı bir iktisadî devlet teşekkülü. Kurduğu yem fabrikalarında çeşitli hayvanlar için beslenme yönlerine göre araştırmalar yapar, karma yemler üretir, satar, sattırır, sergi ve kurslar düzenler, yardımcı kooperatifler kurar.

yen i. ★ 1. Giyecek şeylerin kol uçları. [Manche — Sleeve] ★ 2. Bot. Yılanyastığıgiller ve muzgiller gibi bazı bitki familyalarında çoğu renkli bir çiçek yaprağı. Çiçekler üzerinde bir örtü gibi durur. esk. Spat. [Spathe — Spatha]

Yen, Ali Sami (1886-1951) İlk spor örgütümüz olan Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakının ve Galatasaray Kulübü'nün kurucularından, spor adamı. Sözlük yazarı Şemsettin Sami'nin oğludur. İstanbul'da Mecidiyeköyü'ndeki stada adı verilmiştir.

Yenal, Ulvi (Doğ. 1908) Bankacı, işletmeci. Selânik'de doğdu. Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi'ni bitirdi. Gümrük ve Tekel Bakanlığı'nda çalıştı. T.C. Emekli Sandığı genel müdürü, Denizcilik Bankası genel müdür muavini, THY genel müdürü, Emlâk Bankası genel müdürü, Türk Ticaret Bankası genel müdürü oldu. 1967'de Beden Terbiyesi genel müdürlüğüne getirildi. Gençliğinde ünlü bir futbolcuydu. Galatasaray ve millî takım kalelerini korudu.

yençmek f. ★ 1. Bir kabı sarsa sarsa içindekini iyice yerleştirmek. ★ 2. Ezmek, darmadağan etmek. ★ 3. Gadra uğratmak.

Yener, Muzaffer Şevki (1897-1959) Hekim. İstanbul'da doğdu. İstanbul Tıp Fakültesi'nde hekimlik öğrenimini tamamladıktan sonra 1923-1959 yılları arasında ölümüne değin İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde hocalık etmiştir. Çoğunluğu şeker hastalığı konusunda olmak üzere Türkçe ve yabancı dillerde pek çok bilimsel araştırmaları vardır.

yenge i. ★ 1. Bir kimsenin kardeşinin, dayı ya da amcasının karısı. [Belle soeur (femme du frère ou l'oncle) — Sister - or aunt - in - law] ★ 2. Düğünde geline kılavuzluk eden kadın (yenge kadın da denir).

yengeç i. Zo. Eklembacaklıların kabuklular sınıfının bir grubu. Kafa ve göğüs (sefalotoraks) kısmı kısa ve enli, art kısmı kısa, bazen dikenlerle kaplıdır. İki kıskaçtan sağdaki daha kuvvetlidir. Renk ve süs bakımlarından insanı şaşırtacak derecede çeşitlilik gösterirler. Kayalık dipleri severler. Avrupa Okyanus ve Akdeniz yengeçleri «pavurya», 6 kilodan ağır olabilir. Eti çok lezzetlidir. «Çingene yengeci», enlemlerimiz kıyılarının en yaygın yengeç türüdür. 4 santim uzunluğundadır. Bazı alt türleri balık ağlarını keserek balıkçılığa büyük zararlar yaparlar. Başlıca bilinen türleri: «Çalpara», «kıllı yengeç» Akdeniz'de çok yaygındır. «Dev yengeç» in kıskaçları çok kere 2,5 metreyi geçer. Yalnız Japonya'da bulunur. [Crabe — Cancer, crab]

yeni s. ★ 1. Hiç kullanılmamış ya da çok az kullanılmış: Yeni bir kalem. [Neuf — Brand new] ★ 2. Az zamandan beri var olan ya da bilinen, çıkışından beri çok



yengeç

zaman geçmemiş olan: Yeni kitap; yeni usul. [Nouveau — New, recent, modern] ★ 3. Acemi, tecrübesiz: Ticarette henüz yenidir. [Novice — Novice] ★ 4. En son edinilen: Yeni eve taşındılar. ★ 5. İşe henüz başlamış: Yeni öğrenci.

yeni bahar b. i. Bot. Mersinlerden, Amerika'nın sıcak bölgelerinde yetişen bir bitki ve bunun bahar olarak kullanılan küçük yemişi.

Yenibaşak Bingöl'ün Solhan ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 4 818, merkezinin nüfusu 307'dir. Eski adı Arduşin'di.

Yeni Britanya Büyük okyanusta Melanezya adaları içinde Avultralya'nın vesayetinde, Bismarck takımadalarından 107 000 nüfuslu bir ada.

Yenicami İstanbul'un büyük ve güzel mimarlık anıtlarından biri. III. Mehmet zamanında XVI. yüzyıl sonlarında yapımına başlanan eser, türlü nedenler yüzünden, ancak XVII. yüzyıl ortalarında tamamlanmıştır. İlk zamanlar Valide Camisi diye anılırken, sonradan Yenicami olarak adlandırılan yapıt, genellikle, Süleymaniye Camisi örnek alınarak meydana getirilmiştir. Planlarını çizen, Sinan'ın öğrencisi Davut Ağa'dır. Yenicami'ye bir kemerle bağlı bulunan «Valde Sultan Kasrı» Osmanlı mimarlığının son güzel örneklerindendir.

Yenice Çanakkale'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 367 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 35 861, merkezinin nüfusu 2 455'dir. İlçe toprakları, Kazdağı'nın (1 767 m.) sık ormanlı yamaç ve sırtları içindedir. Gönen ve Kocaçay vadileri tarıma elverişlidir. Tütünü ünlüdür, tahıl da yetiştirilir. Çevresi ormanlarla kaplı olan kasaba dağlık sırtlar ortasındadır. 1953'deki depremden zarar gördü, yeniden yapıldı. Çanakkale — Balıkesir karayolu üzerindedir.

Yenice Zonguldak'ın Karabük ilçesi bucaklarından. 18 köylü bucağın nüfusu 19 386, merkezinin nüfusu 2 207'dir.

Yenice Ankara'nın Haymana ilçesi bucaklarından. 30 köylü bucağın nüfusu 13 873, merkezinin nüfusu 1 595'dir.

Yenice İçel'in Tarsus ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 11 653, merkezinin nüfusu 3 058'dir.

Yenice Aydın'ın Karacasu ilçesi bucaklarından. 6 köylü bucağın nüfusu 5 122, merkezinin nüfusu 1 700'dür.

Yenice İzmir'in Foça ilçesi bucaklarından. 4 köylü bucağın nüfusu 2 616, merkezinin nüfusu 1 475'dir. Eski adı Yenifoça'ydı.

Yenicekale Maraş'ın merkez ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 8 594, merkezinin nüfusu 1 137'dir.

Yeniceoba Konya'nın Cihanbeyli ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 11 900, merkezinin nüfusu 3 167'dir.

yenicilik (ya da yenicil deyim) i. Ed. Yeni olarak meydana getirilen ya da yeni bir anlamda kullanılan kelime ya da deyim. [Néologisme — Neologism]

Yeniçağ b. i. Tarihin ayrıldığı dört büyük kısımdan üçüncüsü. İstanbul'un fethinden Fransız İhtilâli'ne kadar geçen zamanlar olup «Yeni Zamanlar» ın birinci bölümünü teşkil eder (1453-1789). «Yeni Zamanlar» ın Fransız İhtilâli'nden günümüze kadar olan bölümüne Sonçağ adı verilir. [Temps modernes — Modern times or ages]

Yeniçağa Bolu'nun Gerede ilçesi bucaklarından. 18 köylü bucağın nüfusu 7 273, merkezinin nüfusu 1 530'dur.

Yeniçeriler (Yeniçeri Ocağı) Osmanlı Devleti'nin kuruluşu yıllarında meydana getirilmiş askerî örgütün adı. Yeni asker anlamına gelen yeniçeri örgütü, dünyada barış zamanında bile dağıtılmayan ilk düzenli askerî birlikler topluluğu olarak bilinir. Yeniçeriler yaya askerlerdir. Padişaha bağlı, savaş zamanları da devlet merkezinde bulundukları için «Kapıkulu Askeri» diye de anılmışlardır. Yeniçeri örgütü I. Murat zamanında kurulmuştur. Örgüte Yeniçeri adını, zamanın ünlü mutasavvıfı ve tarikat kurucusu Hacı Bektaş'ın verdiği söylenir. Bu yüzden Yeniçeriler'in, bektaşilik tarikatına karşı yakınlıkları vardır. Maaşlı askerler olan Yeniçeriler ilk zamanlar savaş esirlerinden ve devşirmelerden seçilerek çok sıkı bir disiplin içinde askerî eğitim görürlerken, sonradan ocağa her yerden aday alınmaya başlanmış, sonuç olarak da örgüt XVII. yüzyıldan sonra dejenere olma yoluna girmiştir. Yeniçeri bölüklerine «Orta» denirdi. Her ortanın subayları bulunur; bütün Yeniçeri örgütünün genel komutanı da «Yeniçeri Ağası» diye adlandırılırdı. Başlangıçta çok yararlı iken sonraları zararlı bir hale gelen Yeniçeri Ocağı 1826 yılında II. Mahmut tarafından kaldırılmıştır.

yeni çevirim b. i. Si. Sinemacılıkta daha önce çevrilmiş bir filmin yıllar sonra yeniden çevrilmesi. [Nouvelle version — Re - make]

Yeni Dalga b. i. Si. Fransa'da eski büyük sinema ustalarının belirli bir biçimde canlılıklarını yitirdiği 1958'lerde ortaya çıkarak anlatım ve biçim özellikleriyle sinemaya yeni bir özgürlük getiren genç sinemacılar kuşağı. Bu kuşağın en iyi sanatçıları Alain Resnais, Jean - Luc Godard, François Truffaut, Chris Marker, Agnes Varda, Jacques Demy gibi değişik eğilim ve anlayıştaki rejisörlerdir. [Nouvelle vague — New wave]

yeni darvencilik b. i. Biyo. Sahibi bulunulan karakterlerin kalıtımını yatsıyan, yararlı organların artmasının sırf ayrıklanmadan ileri geldiğini savunan dönüşümcü teori. [Neo - Darwinisme — Neo - Darwinism]

YENİÇERİ TİPLERİ



Bölük ağası

yeniden zf. Gene, bir daha, tekrar: Havalar yeniden soğudu. [De nouveau, encore — Anew, again, afresh]

Yenidoğan Ankara'nın Altındağ ilçesi bucaklarından. Nüfusu 72 503'dür.

yeni dünya b. i. ★ 1. Amerika kıtası. ★ 2. Sırlı ya da renkli sırçadan yapılıp süs diye tavana asılan top. ★ 3. Maltaeriği.

yeni - empresyonizm b. i. Resim sanatında bir akımın adı. Empresyonist ressamlar renkleri parçalama işini içgüdü ile uyguluyorlardı. Yeni empresyonistler bu işi fizik bilimindeki ışık konusunun o zamanki son araştırmalarına uygun bir şekilde yapıp, saf renklerle çalıştılar. George Sevrat, Henri Edmond, Cross, Charles Angrand Dubois - Pillet bu ressamların başta gelenlerindendir. [Neo - impressionisme — Neo - impressionism]

yeni gerçekçilik b. i. Si. İkinci savaş ertesinde İtalya'da ortaya çıkan ve insanı toplumsal gerçekliği içinde olanca yalınlığıyla vermeyi öngören «neorealismo» akımı. Derin bir toplumsal hümanizma ile deyiş özelliklerinden arınmış doğal bir sinema dilini oluşturan bu akım Roberto Rosselini, Luchino Visconti, Vittorio De Sica, Giuseppe de Santis, Pietro Germi, Federico Fellini ve Cesare Zavattini gibi ünlü sanatçıları içine alır.

Yeni Gine Avustralya'nın kuzeyinde yer alan bir ada. Grönland'dan sonra dünyanın en büyük adasıdır. Yüzölçümü 771 900 km² dir. İklimi çok nemlidir. Büyük bir kısmı geçit vermeyen ekvatoral ormanlarla kaplıdır. Kıyılarda kopra, pirinç, pamuk, tütün yetiştirilir. Eskiden batısı Hollanda'ya, kuzeydoğusu Almanya'ya, güneydoğusu İngiltere'ye aitti. 1906 yılında İngiltere'ye ait olan kısımlar Avustralya'nın vesayetine girmiştir. Bugün Avustralya'nın vesayetinde olan kısmın yüzölçümü 234 000 km², nüfusu 1 539 000'dir. Papua arazisi denen bölgenin yüzölçümü 234 500 km², nüfusu 562 000'dir. Eskiden Hollanda'ya ait olan Batı Yeni Gine bugün Endonezya'ya aittir. Yüzölçümü 412 000, nüfusu 758 000'dir.

Yeni Hebridler Büyük okyanusta Melanezya içinde volkanik takım adalar. 37 adadan meydana gelir. Yüzölçümü 14 762 km², nüfusu 65 800, merkezi Port - Vila'dır. Fransız ve İngilizler'in ortak sömürgesidir.

Yeni İrlanda Büyük okyanusta Melanezya adaları içinde Yeni Gine yakınında 38 000 nüfuslu bir ada. Merkezi Kavieng'dir.

Yeni İskoçya Kanada'da bir eyalet. Atlas okyanusu kıyısındadır. Nüfusu 756 000, merkezi Halifax'dır.

yenik s. ★ 1. Yenmiş, silinmiş. [Usé, effacé — Effaced] ★ 2. Bir hayvanın kemirdiği bir şeyden kalan parça; fare yeniği. [Rongeure — Part eaten away] ★ 3. s. Yenilmiş. esk. Mağlûp: Güreşçi iki dakikada yenik düştü. [Vaincu — Defeated, beaten]

Yeni Kaledonya Büyük okyanusta Melanezya adalarından biri. 1774'de Cook tarafından bulunmuştur. 1853'den beri Fransa'ya aittir. Yüzölçümü 18 653 km², nüfusu 88 800, merkezi Numea'dır. 1898 yılına kadar siyasî suçlular bu adaya gönderilmekteydi. Arazisi dağlıktır. Kıyıları resiflerle kaplıdır. Ormancılık ve madencilik en önemli geçim kaynaklarıdır. Kopra, kahve, tütün, şeker kamışı ve pirinç yetiştirilir. Hayvancılık yapılır.

Yenikent Ankara'nın Yenimahalle ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 4 776, merkezinin nüfusu 1 368'dir. Eski adı Zir'di.

yeni - klasizm b. i. Edebiyatta bir akımın adı. Klasik Yunan Edebiyatı ile XVII. yüzyıl klasik Fransız edebiyatı güzeli amaç edinmiş; biçimde, anlatımda sağlam bir yapı güzelliği aramıştır. XVIII. yüzyıl sonlarında ise klasizm yerini romantizme bıraktı. Yine o sıralarda Fransız şairi André Chénier, edebiyatta Eski Yunan'a dönme fikrini ortaya attı ve bu yolda eserler verdi. Birçokları da onu izledi. Bu akıma yeni - klasizm denildi.

Yenikonak Sinop'un Ayancık ilçesi bucaklarından. 30 köylü bucağın nüfusu 17 465, merkezinin nüfusu 290'dır.

Yeniköy İstanbul'un Sarıyer ilçesi bucaklarından. Nüfusu 21 654'dür.

Yeniköy Balıkesir'in merkez ilçesi bucaklarından. 10 köylü bucağın nüfusu 5 810, merkezinin nüfusu 1 180'dir.

yenilemek f. ★ 1. Eski bir şeyin yerine yenisini koymak: Oda takımını yeniledik. [Renouveler — To renew] ★ 2. Bir şeyi yeni gösterecek şekilde onarmak: Robdöşambrın yakasını, kollarını yeniledim. [Réparer — To repair] ★ 3. Tekrarlamak: Teklifini yeniledi. [Renouveler, répéter — To repeat] ★ 4. Bir daha yapmak: Kontratı yeniledi. [Renouveler, refaire — To renew]

yenilgi i. Yenilme hali. esk. Mağlûbiyet. [Défaite — Defeat]

yenilmek f. ★ 1. Yemek işi kendisine yapılmak. ★ 2. Yenilgiye uğramak, yenik düşmek. [Etre vaincu — To be defeated]

Yenimahalle Ankara'nın ilçelerinden biri ve merkezi. Yüzölçümü 1 345 km² olan ilçenin 5 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 122 496, merkezinin nüfusu 86 887'dir. İlçe toprakları Ankara çayının geçtiği ovada, Ankara yaylası üzerindedir. Tahıl yetiştirilir. Ankara'nın merkez ilçelerinden biri olarak 1940'da kuruldu; kooperatiflerin yaptığı yapılarla kısa zamanda gelişti ve Ankara'nın en kalabalık semtlerinden oldu. Şehir halkının büyük çoğunluğu memur, işçi ve esnaftır.

Yenimüslüman Bak. Boztepe.

yeni okka b. i. Eskiden, kilograma verilen ad.



kulluk bayraktarı



keçeli



subay

Yeni Osmanlılar Cemiyeti Tar. XIX. yüzyıl ortalarında Türkiye'de meşrutiyet yönetimini sağlamak amacıyla kurulmuş gizli, siyasal bir dernek. Batılılar'ın Jön Türkler dedikleri Yeni Osmanlılar Cemiyeti, Abdülaziz zamanında kurulmuştur. Kurucuları ve başlıca üyeleri Ziya Paşa, Namık Kemal, Agâh Efendi ile Mehmet, Ayetullah, Refik, Nuri, Reşat beylerdi. Sonradan Ali Suavi de derneğe katılmıştı. Derneğin gizli toplantıları ve kararları, hükümet tarafından haber alınınca üyelerden bir kısmı yakalanmış, hapsedilmiş ya da sürülmüş; bir kısmı ise bir yolunu bulup Avrupa'ya kaçmış; çabalarını oradan sürdürmüşlerdi. Yeni Osmanlılar Cemiyeti, başarılı olmamakla birlikte, sonraki çabalara ışık tutucu ve yol gösterici olmuştur.

Yenipazar Aydın'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 180 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 13 791, merkezinin nüfusu 5 576'dır. İlçe topraklarının güneyinde Büyük Menderes'in suladığı verimli ovalar vardır; kuzey kesimleri dağlık ve ormanlıktır. Pamuk, kenevir, tahıl, meyankökü ve zeytin önemli gelir kaynaklarıdır. Kasaba Nazilli'ye 11 km. uzaklıktadır. Çırçır ve un fabrikaları vardır.

yeni - platonculuk Fel. İskenderiye'de M.S. III. yüzyılda doğan felsefe okulu. Başlıca temsilcisi Platinos'dur.

yeni - pozitivizm Fel. Viyana, İngiltere ve Amerika'da gelişen felsefe akımı. Bu akımdan olanlar, özel olarak mantıkla ve teknik problemlerle ilgilenirler.

yenir s. ★ 1. Yenmesi mümkün olan: İnsan, yenir herşeyi yer. [Mangeable — Edible] ★ 2. i. Frengi hastalığı. [Syphilis — Syphilis]

yeni sömürgecilik Eski sömürgecilik sisteminin, emperyalist devletlerce az gelişmiş ülkeleri sömürmeleri, bunları ham madde deposu ve ürünlerini pahalı olarak satmak imkânını buldukları pazar olarak kullanmaları sisteminin yeni şekiller altında sürdürülmesi usulü. Eski sömürgeler siyasal bağımsızlıklarına kavuştuktan sonra bu ülkeleri sömüren emperyalist ülkeler, ekonomik, teknik yardım, askeri bloklar gibi araçlara başvurarak bu ülkeleri yine kendilerine bağlamışlar ve bu ülkeleri sömürmeye devam etmişlerdir. Sömürgeci ülkeler, sömürülen ülkelerde kendilerinden yana politik iktidarlar yaratmak suretiyle bu ülkeleri gene kendilerine bağlı tutabilmişlerdir. Bu tür ülkeler görünüşte bağımsız oldukları halde ekonomik bağımsızlıkları olmadığından gerçekte yine sömürge durumundadırlar.

Yenisu Bingöl'ün Genç ilçesi bucaklarından. 7 köylü bucağın nüfusu 2 186, merkezinin nüfusu 213'dür. Eski adı Canut'du.

Yenişarbademli Isparta'nın Şarkikaraağaç ilçesi bucaklarından. 2 köylü bucağın nüfusu 3 443, merkezinin nüfusu 2 972'dir.

Yenişehir Bursa'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 772 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 44 585, merkezinin nüfusu 11 506'dır. İlçenin kuzeydoğu ve güneydoğu kesimleri engebeli ve ormanlıktır. Batı'da verimli Yenişehir ovası bulunur. Göksu çayının suladığı topraklarda tahıl, patates, sebze ve tütün yetiştirilir. İpekböcekçiliği de önemlidir. Kasaba, ovanın güneydoğusunda Ahi dağı eteklerindedir. Sebze ve meyva bahçeleriyle çevrilidir. Pulluk yapımevi ve değirmenler vardır. I. Orhan'ın yaptırdığı Büyük Cami, Çinili Cami, Bali Bey Camisi, Süleyman Paşa medresesi ve hamamlar eski eserler arasındadır.

yenişememek f. Birbirini yenememek.

yeniyetmelik b. i. Ped. Erinlikten erginliğe kadar olan çağ. esk. Mürahiklik. [Adolescence — Adolescence]



Yeni Zelanda Okyanusya'nın iki büyük ada grubu. Avustralya'nın güneydoğusunda yer alır. Yüzölçümü 267 837 km², nüfusu 2 640 000, başkenti Wellington, önemli şehirleri Auckland, Christchurch'dür. 1840 yılından beri bir İngiliz sömürgesidir. İngiliz Uluslar Topluluğu'na dahildir. Kuzeydeki ada volkanik tepelerle kaplıdır. Güneydeki boydan boya Yeni Zelanda Alpleri ile engebelenmiştir. Hayvancılık yapılır. Tereyağ, et ve yün ihraç eder. Altın ve maden kömürü vardır. Besin, dokuma, makine endüstrisi gelişmiştir.

Yeni Zemlya S.S.C.B.'nin kuzeyinde Kuzey Buz denizinde yer alan adalar grubu.

yenilenç s. Zayıf ve kuvvetsiz.

yenmek f. ★ 1. Oyun, yarışma, savaş gibi karşılıklı uğraşlarda karşısındakini bas-

tırmak. [Vaincre, gagner la partie — To defeat, beat, overcome] ★ 2. Yemek işine konu olmak: Bütün yemekler yendi.

ıelek s. İnce yapılı, narin.

yer i. ★ 1. Ast. Bizi üzerinde barındıran ve güneş dizgesinin bir uydusu olan gezegen. «Yeryuvarlağı» da denir. esk. Arz. [Terre — Earth] ★ 2. Yeryuvarlağının kara kısmı. Ve daha geniş anlamda, ayağımızın altında bulunan belli alan: Yemek yere döküldü. [Terre, sol — Ground] ★ 3. Toprak: Çorak yerde ot bitmez. [Sol — Soil] ★ 4. Toprak mülk (arsa, tarla v.b.): Büyükada'da bir yer aldım. [Domaine, propriété — Land] ★ 5. Yeryüzü parçası. esk. Arazi: Bazı illerimizde ormanlar geniş yer kaplar. [Terrain — Territory] ★ 6. Bir kimsenin bulunduğu, bulunabileceği ya da bulunacağı uzay, alan parçası: Bir cisim aynı zamanda aynı yeri işgal edemez. [Space — Space] ★ 7. Bir nutkun, bir kitabın bir parçası: Bu nutuk genellikle güzel ama bir yeri hoşuma gitmedi. [Passage — Part] ★ 8. (Genel yerlerden söz edilirken) Üstüne oturulacak nesne, bir süre barınılacak alan: Sinemada iki yer kapattım. [Place — Place, room] ★ 9. Önem derecesi: Uçağın yurt savunmasındaki yeri herkesçe anlaşılmıştır. [Place, degré — Place, contribution]

yer almak b. f. Bir yerde bulunmak: Türkiye; Asya ile Avrupa arasında yer alır. [Se trouver — To be located]

yeraltı b. s. ★ 1. Gizli: II. Dünya Savaşı'nda Fransa'da kurulan yeraltı mukavemet. [Sous terre — Underground] ★ 2. Yerin yüzeyi altında olan, toprak altında bulunan. esk. Tahtel arz. [Souterrain — Subterranean]

yerberi b. i. Ast. Yeryuvarlağı yörüngesinin güneşe en yakın olan noktası. esk. (Arza göre) Haziz. [Périgée — Perigee]

yerbilim b. i. Yeryuvarlağının yapısıyla tarihini inceleyen bilim. Jeoloji. esk. Arziyat. [Géologie — Geology]

yer cücesi b. i. Çok bilmiş, kurnaz ve kısa boylu kimseler için söylenir.

yerçamı b. i. Bot. Ballıbabagillerden bir bitki. Bir türü, yaraları iyileştirmekte kullanılır. [Ajuga, bugle — Yellow bugle]

yerçekimi b. i. Fiz. Bütün cisimleri, ağırlık merkezlerinden dünyanın merkezine doğru çektiği varsayılan kuvvet. Aslında iki cismin Newton kanununa göre, birbirini çekmesi olayının bir görüntüsüdür. Cisimlerin ağırlığı, yerçekimi kuvvetinin sonucudur. Yerçekimi kuvveti, dünya üzerinde kutuplardan ekvatora doğru gidildikçe biraz azalır. Bu fark, çok küçük olmakla birlikte vardır. Onun için de aynı cismin yeryüzündeki ağırlığı bulunduğu yere göre biraz değişir. Ayın kütlesi daha küçük olduğu için cisimler ayda çok daha hafifleşir. Örneğin; insanın ay yüzeyinde zıplaması çok kolay olacaktır. esk. Cazibei arz. [Gravité — Gravity]

yerden bitme b. i. ★ 1. Kısa boylu. ★ 2. Türedi.

yerden göğe kadar b. zf. Pek çok, geniş ölçüde.

yerden yapma b. i. Çok kısa boylu.

yere bakmak (ya da toprağa bakmak) b. f. (Yaşlılar için) Ölümü yakın olmak.

Yerebatan Sarayı İstanbul'da Bizanslılar zamanında, şehrin su ihtiyacını karşılamak için yapılmış büyük bir sarnıcın adı. Yerebatan Sarayı'nda günümüzde de su vardır. Uzunluğu 140, eni 70 m. kadar olan sarnıçta 336 sütun bulunmaktadır.

yere batmak b. f. Yok olmak.

yeredoğrulum b. i. Bot. Bitkilerde kök ve sapların yerçekimi etkisi altında belli bir doğrultu almaları özelliği. esk. Takarrübü ilel - arz. [Géotropisme — Geotropism]

yere geçmek b. f. Büyük bir utanca uğramak.

yerelması b. i. Bot. Bileşikgillerden, köksapları yumru halinde olan ve besin değeri patates derecesinde bulunan bir bitki. [Topinambour — Jerusalem artichoke]

yer etmek b. f. Herhangi bir şey başka bir şey üstünde iz bırakmak. [Laisser des traces — To leave trace] ★ 2. Duygulandırmak. [Faire de l'impression — To make impression]

yere vurmak b. f. ★ 1. Birini kuvvet zoruyla yere atmak. ★ 2. Yenmek. esk. Mağlûp etmek.

yerey i. ★ 1. Jeol. Yeryüzünden bir parça. esk. Arazi. [Terrain — Terrain] ★ 2. Jeol. Yerkabuğunun oluşumu bakımından ele alınan herhangi bir parçası. esk. Arazi. [Terrain — Terrain]

yerfıstığı b. i. Bot. Baklagillerden, sıcak bölgelerde yetişen, çiçekleri toprağa gömülerek baklamsı yemiş veren küçük bir bitki ve bunun eğlencelik olarak yenen ve yağı çıkarılan tohumları. Amerikan fıstığı ve araşıt anlamdaşı. [Arachide — Peanut]

yergi i. Ed. Birinin ya da bir şeyin kusurlu taraflarını acı, batıcı ve alaycı bir dille anlatan yazı. esk. Hiciv, hicviye. [Satire — Satire]

yergin s. Çirkin ve kötü görülen. esk. Mezmum.

yerince i. Gittikçe derinleşip oyularak genişleyen yara.

yerincisi b. i. Mekke yakınlarında yetişen bir bitkinin hekimlikte kullanılan soğanı ya da tohumları.

yerinde s. ve zf. Zamanı, yeri uygun düşen. [A propos, opportune — To the point, opportune, seasonable, pertinent, apposite]

yerindelik i. Ed. Kullanılan kelime ve de-



yer fıstığı



yer elması

yimlerin tam yerine uygun olarak seçilmiş olması. esk. Mutabakat.

yerinde saymak b. f. Daha ileri gidememek.

yerinde yeller esmek b. f. Artık bulunmamak, yok olmak.

yerin dibine geçmek b. f. Çok utanıp sıkılmak.

yerine zf. ★ 1. Bir şeyin yerini almak üzere. [Au lieu de — Instead of] ★ 2. Başkasının adına. [Au nom de — In the name of]

yerineç b. i. Jeol. Yerkabuğunun, ikinci derecede birtakım yukaç ve ineçten oluşmuş içbükey buruşuğuna verilen ad. esk. Jeosenklinal. [Géosynclinal — Geosynclinal]

yerine gelmek b. f. ★ 1. Yapılmak, olmak : Emriniz yerine geldi. ★ 2. Geri dönmek.

yerine getirmek b. f. Yapmak : Emrinizi yerine getirdim. [Exécuter, accomplir — To carry out, fulfill]

yerine koymak b. f. Bir şeyi işgal etmesi gerekli yere yerleştirmek. [Mettre à sa place — To put stg. in its place] ★ 2. Başkasını bulup almak. [Remplacer — To replace] ★ 3. Gibi saymak : Beni eşek yerine koyamazsın! [Prendre, regarder comme — To take for]

yerini beğenmek b. f. Yeri uygun gelmek.

yerini bulmak b. f. ★ 1. Yerine gelmek. ★ 2. Kendine yakışan yeri bulmak.

yerini doldurmak b. f. Yerinin yetkilisi olmak, işgal ettiği memuriyete yaraşır olmak.

yerinmek f. ★ 1. Acınmak. esk. Teessüf etmek. [Regretter — To regret] ★ 2. Pişman olmak. [Repentir — To repent]

yeri öpmek b. f. (alay olarak) Yere devrilmek : Ayağı kayınca yeri öptü.

yeri soğumadan b. zf. Ayrılalı çok olmadan.

yerkabuğu, -nu b. i. Coğ. Yeryuvarlağının dışını çepeçevre kaplayan katı tabaka, üzerinde karalar ve denizler bulunur. esk. Kışrı arz. [Ecorce terrestre — Earth's crust]

Yerkesik Muğla'nın merkez ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 9 632, merkezinin nüfusu 2 453'dür.

Yerköy Yozgat'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 245 km² olan ilçenin 2 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 34 676, merkezinin nüfusu 11 959'dur. Başlıca akarsu, Delice suyudur. Tahıl tarımı ve hayvancılık yapılır. Bir de Devlet Üretme Çiftliği vardır. Kasaba, Ankara - Sivas demiryolu üzerinde bir istasyondur. Önemli bir yol kavşağıdır. Yozgat'a olan uzaklığı 42 km. dir.

yerkökü b. i. Havuç.

yerküre b. i. ★ 1. Coğ. Üzerinde yaşadığımız yeryuvarlağı. esk. Kürei arz. [Globe terrestre — Terrestrial globe] ★ 2. Üzerine dünya haritası resmedilmiş küre. esk. Kürei mücesseme. [Globe terrestre — Globular chart]

yerleri süpürmek b. f. (Etek, paça) Pek uzun olup yere değmek.

yerleşik s. ★ 1. Yerleşmiş. [Etabli — Established] ★ 2. Bir yerin yerlisi haline gelmiş olan. esk. Mütemekkin. [Etabli, fixé, settled] ★ 3. Bir yerde hemen hemen sürekli olarak hüküm süren (hastalık). esk. Beledi [Endémique — Endemic]

yerleşmek f. ★ 1. Yer tutmak. [Etre établi — To settle dow] ★ 2. Bir yerde iş bulmak. ★ 3. Bir yerin yerlisi haline gelmek, yurtlanmak. esk. Temekkün etmek. [S'établir, se fixer — To settle] ★ 4. Eşyasını yerli yerine koymak.

yerleştirmek f. ★ 1. Yerleşmesini sağlamak. [Localiser, placer — To locate, place] ★ 2. (Tokadı, şamarı) Vurmak. [Frapper — To strike] ★ 3. (Sözü, cevabı). Tam sırasında söylemek. [Poser — To pose]

yerli s. ★ 1. Taşınmaz, başka tarafa götürülmez esk. Sabit : Yerli dolap. [Fixe — Fixed] ★ 2. O bölgede yetişen : Yerli sebze. [Local — Local] ★ 3. Bir yere has olan : Yerli mallar. [Domestique — Domestic] ★ 4. s. ve i. O bölgenin asıl halkından olan kimse. [Natif — Native]

Yerlisu Edirne'nin Keşan ilçesi bucaklarından. 13 köylü bucağın nüfusu 8 174, merkezinin nüfusu 1 481'dir.

yermek f. Beğenmemek, iğrenmek. [Critiquer — To criticize]

yermeli s. Moruk, herif, kopil gibi belli bir anlamı olmakla beraber yerici bir özelliği de bulunan (kelime). [Péjoratif — Pejorative]

yermumu b. i. jeol. Ozokerit. Petrolün buharlaşmasıyla oluşan katı bir hidrokarbon. Balmumuna benzer. Rengi beyaz, sarı, yeşilimsi, ya da siyahımsıdır. Özgül ağırlığı 1 den küçüktür. [Ozocérite — Ozocente]

yer öpmek b. f. Eskiden kul takımı, büyüklerin yanına çıktıkları zaman saygı için, onların karşısında ve onlara yönelerek yeri öperlerdi.

yeröte b. i. Ast. Yeryuvarlağının yörüngesinin güneşe en çok uzak olan noktası. esk. (Arza göre) Evç. [Apogée — Apogee]

yerözekçil b. s. ★ 1. Ast. Yerin özeğini başlangıç noktası alan : Bir gezegenin yerözekçil hareketi. esk. Jeosantrik. [Géocentrique — Geocentric] ★ 2. Fel. Yeri evrenin özeği ve en önemli varlığı sayan (öğreti). esk. Lil'arziye. [Géocentrique — Geocentric]

yerpırasası b. i. Bot. Ballıbabagillerden, kötü kokulu bir bitki.

yersakızı b. i. Jeol. Bitüm. [Bitume — Bitumen]

yersarmaşığı b. i. Bot. Ballıbabagillerden, nemli yerlerde, duvar diplerinde yetişen bir bitki. Yaraları iyileştirmekte kullanılır.

yer sarsıntısı b. i. Deprem.

yersıçanı b. i. Köstebek.

yersiz s. ★ 1. Barınacak yeri olmayan [Sans abi — Homeless] ★ 2. Yerinde olmayan. [Mal propos — Mal a propos]

yersizme i. Jeol. Bir katmanın bitişik olduğu yerden ayrılıp yerini değiştirmesi.

yer yıldızı b. i. Mika.

yer yurt b. i. Konut.

yer yuvarlağı b. i. Coğ. Üstünde yaşadığımız gökcismi. esk. Kürei arz. [Le globe terrestre — Terrestrial globe]

yeryüzü b. i. Yeryuvarlağının üstü. esk. Sathı arz. [Surface de la terre — Face of the Earth]

yesar Ar. i. Sol taraf.

yesarî Ar. s. Solak.

Yesari, Mahmut (1895-1945) Romancı. İstanbul'da doğdu. Hükümet adına resim öğrenimi için Avrupa'ya gönderildi. I. Dünya Savaşı çıkınca yurda döndü ve Sanayii Nefise'ye girdi. «Gıdık» dergisine karikatür çizdi. sonra oyun yazarlığına geçti. İlk romanı, kendisinin çıkardığı «Kelebek» dergisinde tefrika edildi. Başlıca eserleri: «Çoban Yıldızı», «Çulluk», «Ak Saçlı Genç Kız», «Bağrıyanık Ömer», «Aşk Yarışı», «Tipi Dindi» (roman), «Yakacık Mektupları» (hikâyeler), «Sürtük», (oyun) dür.

Yesari Mehmet Esat Efendi (Ölm. 1798) Hattat. Sağ eli sakat olduğundan sol eliyle yazdığı için «solak» anlamına gelen «Yesari» sanıyla anılmıştır. Eba Eyyubu Ensari türbesinin eşyası üstündeki levha, onun yazısıdır. Oğlu Mustafa İzzet Efendi de ünlü hattatlardandır. Romancı Mahmut Yesari'nin dedesidir.

yestehlemek f. (Alay ve hakaret yollu) Aptes bozmak. Bir işi berbat etmek.

yeşermek f. ★ 1. Yeşil renk almak. [Devenir vert — To become green] ★ 2. Bitkiler yaprak sürüp yeşil renk almak. [Verdoyer — To bloom]

yeşil i. ★ 1. Sarı ile mavinin karışmasından meydana gelen ve bitki yapraklarının çoğunda görülen renk. [Vert — Green] ★ 2. Beygirlere yedirilen yeşil yem, yeşil ot. [Vert — Green] ★ 3. s. Yeşil renkte olan. [Vert — Green] ★ 4. (Sebzeler için) Taze, kurumamış : Yeşil fasulye. [Vert — Green] ★ 5. (Meyvalar için) Ham : Yeşil domates. [Vert — Green]

Yeşilay Alkollü içki ve uyuşturucu maddelerle savaşarak gelecek kuşakların sağlıklı yetişmesine çalışmak amacıyla 1920'de kurulmuş dernek.

yeşilbağa b. i. Zo. Yeşil renkli bir cins kurbağa.

yeşilbaş b. i. Yaban ördeğinin erkeği.

Yeşilburun Adaları Atlas okyanusunda Senegal'in batısında Portekiz'e ait takım adalar. Nüfusu 205 000, merkezi Santiago adasında Praia'dır. Bunlar volkanik adalardır. Kahve ekimi yapılır.

Yeşil Cami Bursa'da, adını bulunduğu semte de vermiş olan bir cami. Çelebi Mehmet yaptırmıştır. 1422'de tamamlanan yapıtta yeşil rengin hakim olduğu çiniler ve süslemeler yüzünden halk onu «Yeşil Cami» diye anmıştır. Caminin 200 m. kadar ötesinde, yine halkın «Yeşil» adıyla andığı türbede Çelebi Sultan Mehmet yatmaktadır.

Yeşilce Ordu'nun Mesudiye ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 5 376, merkezinin nüfusu 1 815'dir. Eski adı Yavadı'ydı.

Yeşilçay İstanbul'un Şile ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 4 566, merkezinin nüfusu 375'dir. Eski adı Ağva'ydı.

Yeşildere Konya'nın Karaman ilçesi bucaklarından. 8 köylü bucağın nüfusu 7 071, merkezinin nüfusu 2 249'dur. Eski adı İbrala'ydı.

yeşildirek b. i. Tar. Eskiden sarayda Hazinei Hassa ağalarının toplanarak konuştukları salona verilen ad.

Yeşilhisar Kayseri'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 604 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 18 904, merkezinin nüfusu 8 667'dir. Tarım, bağcılık ve meyvacılık yapılır. Eski adı Develikarahisar ya da Karahisar olan kasaba, ovanın batı ucunda Karadağ'ın eteklerindedir. Halıcılık gelişmiştir. Kara ve demiryoluyla Kayseri'ye bağlıdır.

Yeşilkent Hatay'ın Dörtyol ilçesi bucaklarından. 7 köylü bucağın nüfusu 13 233, merkezinin nüfusu 9 115'dir. Eski adı Erzin'di.

Yeşilırmak Karadeniz'e dökülen 3 büyük ırmaktan biridir. Sivas sınırları içindeki Köse dağından doğar; kıyıya paralel olarak batıya doğru akar ; Amasya'dan geçtikten sonra önce duğuya, sonra kuzeye doğrularak Çarşamba ovasından Karadeniz'e dökülür. Başlıca kolları Çekerek ve Kelkit sularıdır. Uzunluğu 416 km. dir.

Yeşilköy İstanbul'un Bakırköy ilçesi bucaklarından. 6 köylü bucağın nüfusu 21 632'dir.

yeşillenmek f. ★ 1. Yeşermek. ★ 2. Külb. Başkasının malına sahip çıkmaya çalışmak. ★ 3. Külb. Birine karşı duyduğu cinsel isteği ona sezdirerek baştan çıkarmaya çalışmak.

yeşillik i. ★ 1. Yeşil olma hali. [Verdure — Greenness] ★ 2. Ağaçların, bitkilerin yeşil rengi. [Verdure — Verdure] ★ 3. Yeşil ot. [Verdure — Verdure] ★ 4. Marul, salatalık gibi çiğ yenen sebze. [Végétable verte — Green vegetable]

Yeşiloba Niğde'nin Aksaray ilçesi bucaklarından. 5 köylü bucağın nüfusu 10 594, merkezinin nüfusu 4 583'dür.

Yeşilova Burdur'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 1 351 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 27 857, merkezinin nüfusu 2 609'dur. Tahıl, şekerpancarı, anason ve meyva yetiştirilir. Hayvancılık ve hayvan ürünleri de önemlidir. Yakınında Salda gölü vardır. Burdur'a 57 km. uzaklıktadır.

yeşil yaprak b. i. mec. Yoksul bir adamın armağanı.

Yeşilyazı Tunceli'nin Ovacık ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 3 227.



Mahmut Yesari



Yesari M. Esat Efendi

merkezinin nüfusu 419'dur. Eski adı Havaçor'du.

Yeşilyurt Malatya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 568 km^2 olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 22 336, merkezinin nüfusu 7 470'dir. Önemli yükseklik güneydeki Beydağı'dır (2 591 m.). Derme çayının suladığı topraklarda tarla tarımı, meyvacılık ve hayvancılık yapılır. Kasaba, Derme çayı vadisindedir. Etrafı bağ ve bahçelerle çevrilidir. Eski adı İsmetpaşa'ydı.

Yeşilyurt Manisa'nın Alaşehir ilçesi bucaklarından. 7 köylü bucağın nüfusu 4 145, merkezinin nüfusu 2 141'dir.

Yeşilyurt Muğla'nın merkez ilçesi bucaklarından. 4 köylü bucağın nüfusu 3 817, merkezinin nüfusu 2 547'dir. Eski adı Pisi'ydi.

yeşim taşı b. i. Jeol. Süstaşı olarak kullanılan piroksen minerali. Genellikle zümrüt yeşili, bazan sarı, beyaz ya da pembe renklidir.

yetbey Ar. zf. Elden ele, doğrudan doğruya.

yetenek i. Fel. Dışardan gelen bir etkiyi alabilme gücü. Yetiklik. esk. Kabiliyet. [Capacité — Capacity]

yeter s. Daha başkasına gereklik göstermeyen, eksikliği kendi başına dolduran. esk. Kâfi. [Suffisant — Sufficient]

yeterli s. Yeterliği olan. esk. Kifayetli, ehliyetli, ehil. [Capable, pétent — Capable, adequate]

yeterlik i. ★ 1. Bir işi yapma gücünü sağlayan özel bilgi. esk. Ehliyet. [Capacité, compétence — Capacity] ★ 2. Görevini yerine getirme gücü. esk. Kıfayet. [Suffisance — Adequacy]

yetersayı b. i. Bir oturumun açılabilmesi için bulunması gereken üyelerin sayısı. esk. Nisap.

yeti i. (Ruhbilimsel olaylar için) Edebilme gücü: Düşünme, söyleme birer yetidir. esk. Kuvve, meleke. [Faculté — Faculty]

yetik s. Dışardan gelen bir etkiyi alabilme gücüne sahip olan. esk. Kabiliyetli. [Capable — Capable]

yetiklik i. Psi. Yetenek.

yetim Ar. i. ★ 1. (Çoğulu; eytam) Babası ya da hem anası hem babası ölmüş olan çocuk. [Orphelin — Orphan] ★ 2. s. Tek. [Unique, rare — Unique, rare]

yetinmek f. ★ 1. Bir şeyi kendisi için yeter bularak fazlasına gereklik görmemek. esk. İktifa etmek. [Se contenter — To be contented] ★ 2. Kendi kendine yetmek, başkalarının yardımına muhtaç olmamak. [Se suffire — To self - sustain]

yetişmek f. ★ 1. Yürüyüş halinde olan bir hedefin ardından giderek ona varmak. [Atteindre, joindre, rattraper — To catch up with] ★ 2. Vaktinde hazır olmak, vaktinde tamam olmak. [Etre prêt — To be ready] ★ 3. Eli, gücü yetmek. [Suffire — To cope with] ★ 4. Belli bir erek için yeter ve memnunluk verici olmak. [Suffire — To suffice] ★ 5. Yetmek, yeter olmak. [Suffire, être suffisan — To be enough] ★ 6. Beslenip gelişmek. [Etre élevé — To be grown] ★ 7. Eğitim ve öğretim görmek. [Etre éduqué — To be educated]

yetiştirim i. Bir hayvanı şu ya da bu amaca göre birtakım yeteneklerle yetiştirme işi: Aslan yetiştirimi herkesin yapabileceği bir iş değildir. [Dressage — Training]

yetiştirmek f. ★ 1. Yetişmesini sağlamak. ★ 2. mec. Söylenmesi uygun düşmeyen bir şeyi hemen haber vermek.

yetke i. Psi. ★ 1. Yeterliğine herkesi inandırarak bir kimsenin kendine sağladığı itaat ve güven. esk. Velâyet. Otorite. [Autorité — Authority] ★ 2. Yaptırma ya da yasak etme hakkı. esk. Sulta. [Pouvoir, capacité — Power, capacity]

yetki i. Bir işi yapma gücünü sağlayan ya da göreve dayanan hak. esk. Selahiyet. [Pouvoir, compétence — Power, competence]

yetkili s. Herhangi bir işte yetkisi olan. esk. Salâhiyetli, salâhiyettar. [Compétent — Authorized]

yetkin Fel. Kendine gereken bütünlüğü bulmuş. esk. Kâmil. Mükemmel. [Mûr — Mature]

yetkin sayı b. i. Mat. Bölenlerinin toplamına eşit olan sayı. $6 = 1 + 2 + 3$ gibi. esk. Kâmil adet. [Nombre parfait — Perfect number]

Yetkin, Suut Kemal (Doğ. 1903) Yazar. Urfa'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da, yüksek öğrenimini Fransa'da yaptı. Üniversite öğretim üyesi oldu. Şimdi Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi profesörüdür. Şiirleri yayımlandı, sanat, felsefe üzerine kitaplar yazdı. 1940'dan bu yana deneme yazarlığıyla tanındı. Başlıca eserleri: «Edebiyat Konuşmaları», «Edebiyat Üzerine», «Filozof ve Sanat», «Estetik», «İslâm Mimarisi», «Büyük Ressamlar» dır.

yetmek f. ★ 1. Bir işi görebilecek nicelikte olmak. Yetişmek. esk. Kâfi gelmek, kifayet etmek. [Suffire — To suffice] ★ 2. (Yaş için) Erişmek: Yaşı doksana yetti. [Atteindre — To reach]

yevm Ar. i. Gün, gündüz.

yevmî s. Günlük, gündelik.

yevmiye Ar. i. ★ 1. Gündelik. ★ 2. zf. Her gün.

Yezid (Ölm. 683) Emevî halifelerinin ikincisi. İlk Emevî halifesi Muaviye'nin oğludur. Halifelik çekişmeleri yüzünden Kerbelâ olayını yaratan Yezid, sonra Mekke ve Medine'yi de yaktırıp yıktırmış, bundan dolayı Müslümanlık dünyasının nefretini kazanmıştır. Bununla birlikte Suriye ve Lübnan'da onu beğenen ve onun adına bir çeşit tarikat kurmuş olan bir azınlık vardır ki bunlara Yezidiler denmektedir.

Yığılca Bolu'nun ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 641 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 15 588, merkezinin nüfusu 1 991'dir. Önemli akarsu Melen çayıdır. Tarım alanı azdır. Sebzecilik, meyvacılık ve bağcılık yapılır. İlçe ekonomisi orman ürünleri ve keresteciliğe dayanır. Kasaba, Bolu'ya 36 km. uzaklıktadır.

yığılı s. Yığılmış olan. [Accumulé, amoncelé, entassé, ramassé — Heaped, piled, accumulated]

yığın i. ★ 1. Bir şey yığarak meydana getirilen tepe. [Amas, monceau, tas — Heap, pile] ★ 2. Karmakarışık bir araya gelmiş şeyler. [Ramas — Mass]

yığınak i. ★ 1. Bir şeyin yığıldığı, biriktiği yer. Ar. Mecma'. [Point de concentration — Concentration - point] ★ 2. Bir şeyin bir yerde çok birikmesi. esk. Tecemmü, tahaşşüt. [Concentration — Concentration] ★ 3. Bot. Bir hücreli bitkilerin bir araya gelerek meydana getirdikleri küme. [Colonie — Colony] ★ 4. Ask. Savaş planına göre orduların belirli yerlerde toplanmaları ve harekâta başlayacak şekilde gerekli hazırlıkları yapmaları. [Concentration — Concentration]

yığın ruhbilimi b. i. Psi. Yığın halindeki insanların davranış ve tutum özelliklerini inceleyen ruhbilim dalı.

yığıntı i. Yığılan şeyler: Moloz yığıntısı. [Entassement — Heap, mass]

yığışık s. Bir yeri tıkayacak kadar çok birikmiş. esk. Müzdahim.

yığışım i. Jeol. Molozların sonradan çimentolanmasıyla meydana gelen kaba külte. [Conglomérat — Conglomeration]

yığmak f. ★ 1. Bir tepe meydana getirecek şekilde biriktirmek ya da birçok şeyleri bir araya getirmek. [Accumuler, amonceler, empiler, entasser — To pile, heap, concentrate, accumulate] ★ 2. Biriktirip saklamak: Herkes kışlık kömürünü yığdı. [Ramasser — To hoard, hedge]

yıkamak f. Su ya da başka bir sıvı ile temizlemek. [Laver — To wash]

yıkanmak f. ★ 1. Yıkamak işi kendine yapılmak. [Etre lavé — To wash up] ★ 2. (Çamaşır için) Yıkanıp temiz hale getirilmek. [Etre lavé — To be washed] ★ 3. Kendi vücudunu yıkamak. [Se laver — To wash oneself]

yıkı i. Yıkılan bir şehrin ya da yapının arta kalan taşı duvarı. Ören. esk. Harabe. [Ruine — Ruins]

yıkılmak f. ★ 1. Yıkmak işine konu olmak ya da bu işe kendiliğinden uğramak. ★ 2. Yıkılacak gibi olmak: Yıkıla yıkıla gidiyordu. ★ 3. (Nefret edilen biri) Çekilip gitmek, defolmak.

yıkım i. ★ 1. Büyük zarar: Bu masraf onun için yıkımdır. [Ruine — Crash] ★ 2. Ed. Bir sahne eserinde çözülüşü tamamlayan acıklı olay. [Catastrophe — Catastrophe]

yıkıntı i. Yıkılan bir şeyin parçaları. esk. Enkaz. [Démolitions — Ruins, debris, wreck]

yıkmak f. ★ 1. Devirmek, aşağı indirmek. [Abattre, renverser — To pull down] ★ 2. Parça parça aşağı indirmek. [Démolir — To demolish] ★ 3. Bir tarafa eğmek: Şapkasını sağa yıkmış. ★ 4. mec. Yıkımına yol açmak.

yıl i. ★ 1. Yeryuvarlağının, güneş etrafında tam bir dolanım yapması için geçen zaman birimlerinden biri. 12 aya bölünür ve hemen hemen 365 gün 6 saate eşittir. [An, année — Year] ★ 2. Bir gezegenin güneş etrafındaki dolanım zamanına da o gezegenin adına bağlanarak «yıl» denir: Erendiz yılı aşağı yukarı yerin on iki yılına eşittir. [An — Year] ★ 3. Ocak ayının birinde başlayıp aralık ayının otuz biriyle sona eren on iki aylık dönem: 1968 yılı. [An — Year] ★ 4. Başlangıç kaydı olmaksızın on iki aylık zaman: Bu bina 5 yılda yapıldı. [An — Year]

yılan i. Zo. ★ 1. Pullu sürüngenler takımının bir alt takımı. 3 000'e yakın çeşiti vardır. Pulları pürüzsüzdür. Kulaklarının dışta bir deliği ve göğüs kemikleri yoktur. Yer değiştirirken ayak kadar oynak olan 300'e yakın kaburgaları, derinin içinden yerdeki pürüzlere tutunarak hareketini sağlar. Dişleri çeşitli olup başlıca 4 grupta toplanmalarına temel teşkil eder: 1° Düz - dişliler. Zehirli değildirler: Boalar, pitonlar ve su yılanıgiller. 2° Gerideoyuklular. Dip taraftaki üst dişler zehir dişi şeklini almıştır. Bunların zehiri, yutma eylemi arasında avı felce uğratmaya yarar: Susatangiller ve kumyılanıgiller. 3° Öndeoyuklular: Üst çenenin ön dişleri zehirlidir. Bu yılanlar avlarını ısırır ve felce uğratırlar. Kobragillerle denizyılanıgillerin saldırıları bu şekilde olur. 4° Olukluzehirdişliler. Üst çenenin önünde bir çift eğri ve uzun zehirdişleri vardır: Engerekgiller ve çıngıraklıyılangiller. [Serpent — Snake, serpent] ★ 2. mec. Sinsi, hain, hilekâr kimse.

yılana ağı veren b. i. Semender.

yılanbalığı b. i. Zo. Gerçek kemikli balıkların yılanbalıksı alt takımının bir familyası. İnce uzun bir balıktır. Eti çok yağlı ve lezzetlidir. [Anguille — Common eel]

yılanbaşı b. i. Atların takımlarına süs olarak dikilen bir çeşit deniz böceği kabuğu.

yılanboynu kuşu b. i. Zo. Nehir, göl, bataklık kenarlarında yaşayan, balık yiyerek beslenen, boynu S gibi kıvrık, siyah tüylü bir kuş.

yılancık i. ★ 1. Küçük yılan, yılan yavrusu. [Serpenteau — Little snake] ★ 2. i. Hek. Streptokok cinsinden bir mikrobun meydana getirdiği deride kızarma, şişme ve kabarma ile kendini belli eden ateşli hastalık. Daha çok yüzde görülür. Tedavi yüz güldürücü olup, penisilinden yararlanılır. [Erysipèle — Erysipelas]

YILANLAR













(Yukarıdan aşağıya) Bir yılan başı, kobra, karayılan, kum engereği, engerek yılanı, boğayılanı.

yılan hikâyesi b. i. İkide birde ortaya atıldığı halde bir türlü sonuca bağlanmıyan mesele.

yılankavi s. Bir sağa bir sola ya da bir yukarı bir aşağı dolana dolana giden: Yılankavi yol. [Sinueux, tortueux — Serpentine, winding]

yılan kemiği b. i. Yapana hiçbir zaman rahat yüzü göstermeyen suç.

yılan kökü b. i. Adaçayının daha az kokulu bir türü. [Bistorte — Bistort]

yılan otu, -nu b. i. ★ 1. Eskiden terletici ve sıtmadan kurtarıcı olarak kullanılan bir bitki. [Serpentine — Germander] ★ 2. Yılan ısırığına iyi gelen ya da organlarından birinin dalgalı şekli dolayısiyle yılana benzeyen çeşitli bitkilere verilen ad. [Serpentaire — Scordium]

yılantaşı, -nı b. i. Jeol. İçerisinde çok defa izleri görülebilen olivin piroksen ya da amfibolün başkalaşmasından meydana gelme hidratlı manyezi silikatlarından bileşmiş külte. Pırpı.

yılanyastığı, -nı b. i. Bot. Yılanyastığıgillerden, sulak ve nemli yerlerde yetişen, köksapında yakıcı, acı lezzetli ve süt görünüşünde bir özsu bulunan zehirli bir bitki. [Arum, gouet — Arum - lily]

yılanyastığıgiller ç. b. i. Bot. Birçeneklilerden, danaayağı, yılanyastığı ve türlerini içine alan bir bitki familyası. esk. Kulkasiye. [Aroïdées — Aroideae]

yılan yılı b. i. Eski Doğu Türkleri'nin 12 yıllık takviminin altıncı yılı.

yılbaşı b. i. Ocak ayının birinci günü. [Jour de l'an — New year's day]

yıldırak i. Büyükköpek denilen ve güney yarımkürede bulunan takım yıldızlardan biri. Gökyüzünde en parlak cisimdir. esk. Süheyl. [Sirius — Sirius]

yıldırak ★ 1. s. Parıldayıcı. ★ 2. i. Şimşek.

yıldıramak f. Parıldamak.

yıldırı i. Ed. (Söz sanatında) kimi felâketlerin gelebileceğine işaret ederek dinleyicilere korku aşılama.

yıldırım i. İki bulut arasında ya da bulutla yer arasında gerçekleşen elektrik atlaması olayı. Zıt işaretli elektrikle yüklü iki bulut birbirine yaklaşınca aralarında bir atlama olur. Buluttan buluta ya da buluttan yere geçen elektrik yükü, yıldırımdır. Yıldırım düşmesi şimşek (ışıklı deşarj) ve gök gürültüsüyle olur. [Foudre, tonnerre — Thunderbolt]

Yıldırım Bak. Beyazıt, I. Yıldırım.

yıldırım gibi b. zf. Büyük bir hızla.

yıldırımsavar b. i. Bak. paratoner.

yıldırım savaşı b. i. Ask. Büyük ölçüde hava kuvvetleri tarafından desteklenen zırhlı ve mekanik birliklerin çeşitli yönlerde akın tarzında yapacakları hareketlerin tümü. [Guere à foudre — Blitzkrieg]

yıldız i. ★ 1. Güneş ve ay sayılmaksızın gökyüzünde görülen ışıklı cisimlerden her biri. [Astre — Star] ★ 2. Ast. Güneş sistemi dışında bulunan ve pek uzakta olduğu için durağan gibi görünen gök cismi. esk. Kevkep. [Etoile — Star] ★ 3. Talih, kader: Yıldızı parlamak; yıldızı solmak; yıldızı sönmek. [Etoile, sort, destinée — Luck] ★ 4. Herkes tarafından sevilen, beğenilen ya da mesleğinde çok parlayan ünlü sanatçı: Sinema yıldızı. [Vedette — Star] ★ 5. Bir noktadan etrafa çekilmiş birçok kısa çizgiden ya da üçgenden ibaret şekil: Türk bayrağındaki yıldız beş köşelidir. [Etoile — Star] ★ 6. Subayların rütbelerini gösteren yıldız biçimli şekil. [Etoile — Star] ★ 7. (Denizcilikte) Kuzey ve kuzey rüzgârı. [Nord, vent du nord — North or south wind]


yıldız çiçeği

yıldız akmak b. f. Akanyıldız görünmek.

yıldızböceği b. i. Ateş böceği.

yıldızçiçeği b. i. Dalya.

Yıldızeli Sivas'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 856 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 65 718, merkezinin nüfusu 5 942'dir. Kuzeyde Çamlıbel dağı vardır. Kızılırmak ve ona karışan suların suladığı topraklarda tahıl, şekerpancarı ve baklagiller yetiştirilir; hayvancılık yapılır. Kasaba, Akdağ'ın kuzeyindeki sırtlar üzerindedir. 18 km. uzağında kaplıcalar vardır. Sivas - Samsun kara ve demiryolu üzerindedir. Sivas'a 47 km. uzaklıktadır.

yıldız karayel b. i. Den. Kuzey ve kuzeybatı arası ve bu doğrultuda esen rüzgâr.

yıldız poyraz b. i. Den. Kuzey ve kuzeydoğu arası ve bu doğrultuda esen rüzgâr.

Yıldız Sarayı Özellikle II. Abdülhamit'in 33 yıl içinde yaşamış olmasından dolayı ün kazanmış saray. Beşiktaş'la Ortaköy arasındaki sırtlarda, büyüklü küçüklü köşklerden meydana gelmiştir. Saray Cumhuriyetten sonra «Harb Akademileri» olarak kullanılmaya başlandı. Geniş bahçesi de Yıldız Parkı adı ile halkın hizmetine açıldı.

yıldız taşı b. i. Jeol. Süstaşı olarak kullanılan bir kuvars çeşidi. Hematit pullarının karışmasıyle kırmızımsı siyah renk almıştır. [Aventurine — Aventurine]

yıldız yağmuru b. i. Birçok akanyıldızın birden görünmesi.

yıldönümü b. i. Herhangi bir olayın bir yıl doldurarak yeni bir yıl sürmeye başladığı gün. [Anniversaire — Anniversary]

yılgın s. Yılmış olan. [Terrifié — Terrified, beaten, horror - stricken]

yılık s. Çarpık (ağız), şaşı (göz).

yılışık s. ve i. Yılışmayı huy edinmiş (kimse).

yılışmak f. Hoşa gideceğim diye soğuk ve yapma gülüş ve tavırlarla yaltaklanmak.

yılkı i. Tek tırnaklı (at, eşek) hayvan sürüsü.

yıllamak f. Bir yaşını doldurmak: Kuzu daha yıllamadı.

yıllanmak f. Uzun zaman kalmak: Gittiği yerde daima yıllanır kalır.

yıllık s. ★ 1. Üzerinden 1 yıl geçmiş: Yıllık kuzu. [Age d'un an — A year old] ★ 2. üzerinden (şu kadar) yıl geçmiş: Yüz yıllık ağaç. [Age — So many years old] ★ 3. Bir yıl için, bir yıla mahsus: Evi yıllık tuttular. [Pour un an — For one year] ★ 4. Yılda verilen ücret: Evin yıllığı bin liradır. [Annuel — Yearly, annual, per annum] ★ 5. i. Yılda bir çıkan ve o yılın olaylarını, istatistiklerini v.b. içine alan kitap. esk. Salname. [Annuaire — Year - book, almanac]

yıllıkçı, (yıllıklı) s. Yıllık ücret karşılığında çalışan.

yılmak f. ★ 1. Korkmak. ★ 2. Gözü korkup vazgeçmek. [Se démoraliser — To be dreaded]

Yılmaz (Batıbeki), Atıf (Doğ. 1925) Sinema rejisörü. Bir süre ressamlıktan sonra 1950'de sinemaya girdi. Özellikle Anadolu kasaba, köy ya da küçük şehirlerinin yaşantısını belirli bir taşlama havası içinde veren «Gelinin Muradı», «Alageyik», «Kibar Hırsız», «Ölüm Tarlası» gibi filimlerinin yanı sıra, Kurtuluş Savaşı'na değişik açıdan bakan «Bu Vatanın Çocukları» adlı çalışmasıyla dikkati çekti.

yıprak s. Yıpranmış.

yıpramak, (yıpranmak) f. ★ 1. (Kumaş, halı, kâğıt gibi bükülüp katlanan şeyler hakkında) Aşınıp eskimek, yer yer harap olmak. [S'élimer, se râper — To depreciate] ★ 2. (Başka şeyler için) Çok kullanmaktan aşınıp eskimek: Kunduralarım yıprandı. [Etre usé — To wear out] ★ 3. (İnsan) Üzücü ve çok yorucu işler yüzünden kuvvetten düşmek. [Etre usé — To deteriorate] ★ 4. mec. Gitgide kuvvetini kaybetmek: Onun zekâsı yıpranmış. [Se fatiguer — To lose vigour]

yır i. Şarkı, türkü, ır.

yırmak f. Az yarmak.

yırtıcı s. ★ 1. Etiyle beslenmek için öbür hayvanları diş ve tırnaklarıyla parçalayan (hayvan, kuş). [Carnivore — Carnivore] ★ 2. mec. Kan dökmekten, insan öldürmekten zevk alan (kimse). esk. Müfteris. [Sanguinaire — Blood - thirsty]

yırtıcılar ç. i. Zo. Başta kartal olmak üzere etobur kuşlar takımı. esk. Cariha. [Carnivores — Carnivores]

yırtık s. ★ 1. Yırtılmış olan. [Déchiré — Torn] ★ 2. i. Yırtılma sonunda meydana gelen delik. [Déchirure — Slit] ★ 3. Herhangi bir sebeple vücuttaki dokuların parçalanması. [Déchirure — Laceration] ★ 4. s. ve i. Utanması, çekinmesi olmayan (kimse): Yırtık adam. [Ehonté — Brazen - faced]

yırtınmak f. ★ 1. Parçalanırcasına uğraşmak. ★ 2. Bir şey koparmak için ya da bir şikâyette bulunurken bağırıp çağırmak.

yırtlak s. Göz kuyruğu yırtılmış gibi açık duran (göz).

yırtmaç i. Elbisede ve en çok palto ve pardesülerin arka eteğinde yırtık gibi duran dikilmemiş yer. [Creve — Slit]

yırtmak f. ★ 1. Kâğıt, kumaş gibi bükülüp katlanan şeyleri iki taraftan çekip yarmak ya da parça parça etmek ya da herhangi sivri bir şeyle bunların üstünde delik açmak. [Déchirer — To tear] ★ 2. Vücut dokularını kanatacak kadar parçalamak: Kedi elimi yırttı. [Déchirer — To rend] ★ 3. Tayı binilmeye alıştırmak. [Entrainer — To train]

yısa İta. ü. Birçok kişi birden ağır bir yükü çekerken gayreti arttırmak için kullanılan söz.

Yidiş i. Almanya dışına sürülmüş Museviler'in soyundan olanların, XIV. yüzyıl yarısından başlayarak kullanmış oldukları Almanca - Yahudice kırması dil.

yiğit s. ★ 1. Güçlü ve yürekli. ★ 2. i. Delikanlı. ★ 3. s. mec. Medenî cesareti olan (kimse).

yiğitbaşı b. i. Eskiden esnaf loncalarının kararlarını yürüten kimse.

Yiğitler Çanakkale'nin Bayramiç ilçesi bucaklarından. 27 köylü bucağın nüfusu 7 219, merkezinin nüfusu 517'dir.

yine e. zf. ★ 1. Gene. Yeniden. Tekrar ★ 2. Öyle de olsa. [Encore — Again, still]

yinelemek f. Tekrar etmek.

yirmi dört saat b. i. Bütün bir gün.

Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi (Ölm 1732) Yazar. Edirne yakınlarında doğdu. Yeniçeriocağı'nda 28. ortada çalıştığı için 28 Çelebi diye tanınan yazar. askerlikten ayrıldıktan sonra çeşitli memurlukta bulunmuş; Lâle Devri'nde Paris'e elçi olarak gönderilerek, Fransız kültür ve uygarlığını öğrenmiş, bizde uygulanabilecek olanlarını yazmakla görevlendirilmiştir. Parisdeki gözlemlerini «Sefaretname» adlı kitabında toplamıştır

yitik s. Yitmiş olan. esk. Kayıp, zayi. [Perdu — Lost]

yitim i. Yitmek olayı. esk. Zıya. [Perte — Loss]

yitirmek f. Yitime uğratmak. [Perdre — To lose]

yitmek f. ★ 1. Ortadan kalkıp ne olduğu bilinmemek. esk. Kaybolmak. [Disparaître — To disappear] ★ 2. Elden çıkmak esk Fevtolmak. [Etre perdu — To be lost] ★ 3. Yok olmak. [Etre perdu — To vanish]

yiv i. ★ 1. Çizgi gibi ince oyuk yol. Tüfek namlısının yivleri; vidanın yivleri [Cannelure, rainure — Groove] ★ 2. Ek çizgisi: Kafatasının yivleri. [Chanfreiner — Chamfer]

yiyecek i. Yenmeye elverişli olan herşey. [Vivres — Food]

yiyecek gibi bakmak b. f. Hırsla bakmak.

yiyici s. ★ 1. Şunu ya da bunu yiyen. ★ 2. Ödevi olan resmi bir işi görmek için işin



Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi

ilgilisinden para ya 'da mal alan (görevli). esk. Mürtekip, mürteşi.

yiyim i. Yeme.

yiyinti i. Yenecek şey.

yiyip bitirmek b. f. ★ 1. Tüketmek. ★ 2. Onmaz hale getirmek.

yiyip içmek b. f. ★ 1. Beslenmek, karın doyurmak. ★ 2. Eğlenmek.

yo ü. «Ne yapıyorsunuz!», «kabul etmem!», «yapmayınız!» gibi anlamlar taşıyan bir ünlem: Yo..! Böyle şey istemem!

yobaz s. ve i. Din bağnazlığını başkalarını rahatsız edecek derecede ileri götüren (kimse), sataşkan kaba sofu. [Fanatic, réactionnaire — Bigot, fanatic, reactionary]

yoga Hintçe i. Hindistan'da yaygın bir felsefe sistemi. Geleneğe göre kurucusu Patanjoli'dir. Bu felsefeye bağlananlar, bir takım beden hareketleriyle, daha doğrusu hareketsizliğiyle mükemmelliğe varılacağına inanırlar.

yogi Hintçe i. Hindistan'daki çilecilerin adı.

yoğalmak f. Varlığı ortadan kaldırılmak. Yok olmak. [Disparaître — To disappear]

yoğaltım i. Tüketim. esk. İstihlâk. [Consomption — Consumption]

yoğaltmak f. Kullanarak, harcayarak yok etmek. esk. İstihlâk etmek. [Consumer — To consume]

yoğrum i. Fel. Yetişme yolu: İkisinin arasında yoğrum farkı var. esk. Teşekkül. [Formation — Formation]

Yoğun Diyarbakır'ın Çermik ilçesi bucaklarından. 20 köylü bucağın nüfusu 7 640, merkezinin nüfusu 828'dir.

yoğun s. Fiz. Yoğunluğu fazla olan. esk. Kesif. [Dense — Dense]

yoğunlaç i. Fiz. İçine elektrik enerjisi yığılan aygıt. Bak. kondansatör. [Condensateur — Condenser]

yoğunlam i. Fiz. Bir cismin gaz halinden sıvı hale geçmesi. esk. Tekâsüf. [Condensation — Condensation]

yoğunluk i. Fiz. Bir cismin birim hacminin kütlesi. Özgül ağırlıktan ayrıdır.

Yoğuntaş Kırklareli'nin merkez ilçesi bucaklarından. 7 köylü bucağın nüfusu 7 694, merkezinin nüfusu 1 375'dir. Eski adı Polos'du.

yoğurmak f. Hamur haline getirmek için basa basa karmak. [Pétrir — To knead]

yoğurt i. Maya katılarak koyulaştırılmış süt.

yoğuşmak f. Yoğun hale gelmek. esk. Tekâsüf etmek. [Se condenser — To be condensed]

yok, -ku s. Varlığı olmayan. [Inexistant, non existant — Inexistent, non - existent] ★ 2. Bulunması gerekli zaman ve yerde bulunmayan: Ahmet yoklamada yoktu. [Absent — Absent] ★ 3. i. Varlığı olmayan şey: Yoktan ne çıkar? [Néant — Nothingness, nought] ★ 4. e. «Hayır» anlamına kullanılır: Mektubu yazdın mı? — Yok yazmadım. [Non — No] ★ 5. Birinci cümleyi çelen ikinci cümlenin başına «eğer», anlamında getirilir: Verdiler ne âlâ, yok vermediler döner gelirsin. ★ 6. Birinin söylediği sözler anlatılırken şüphe göstermek için cümlelerin başına getirilir: Yok kâğıdı kalmamış, yok mürekkebi iyi değilmiş.

yok bilinç b. i. Bak. bilinç.

yok etmek b. f. ★ 1. Ortadan kaldırmak, görünmez hale getirmek. [Faire disparaître — To render non - existent] ★ 2. Yok hale getirmek; varlığını gidermek: Bomba uçakları koca köyü iki saat içinde yok etti. [Anéantir — To annihilate]

yoklam i. Bir şeyin durumunu saptamak için yapılan bakı. esk. Muayene anlamdaşı. [Examen — Examination]

yoklama i. ★ 1. Yoklamak işi. [Examination — Examination] ★ 2. Bir topluluğu meydana getiren kişilerin var olup olmadıkları anlaşılmak üzere yapılan araştırma: Okulda sınıf yoklaması; asker yoklaması. [Appel — Roll - call] ★ 3. Okullarda öğrencilerin bilgilerini anlamak için yapılan yazılı ve sözlü küçük sınav. [Petit examen — Exam, quiz]

yoklamak f. ★ 1. Hafifçe elden geçirmek, fazla sıkmadan parmaklarla dokunmak. [Tâter — To feel] ★ 2. Var mı yok mu diye bakmak, aramak, araştırmak: Evin her tarafını yokladılar [Rechercher — To search] ★ 3. Düşüncesini, niyetini öğrenmeye çalışmak: Bir yokla bakalım, belki razı olur. [Sonder — To sound] ★ 4. Hal hatır sormaya gitmek: Hastayı yokladınız mı? [Visiter — To visit]

yoklayın zf. Kendi yokken. esk. Gıyaben.

yokluk i. ★ 1. Yok olma hali. esk. Adem, fıkdan. [Absence, inexistence, manque — Inexistence, nought, absence] ★ 2. Yoksulluk. esk. Mahrumiyet: Zavallı aile, yokluk içinde. [Pauvreté, privation — Poverty, deprivation, want, lack]

Yokohama (Japonya) Hondo adasında 2 652 000 nüfuslu bir şehir. Büyük okyanusta önemli bir liman ve büyük bir endüstri merkezidir. Çelik eşya, otomobil yapılır. Petrol rafinerileri vardır.

yok olmak b. f. Varlığı sona ermek.

Yokosuka (Japonya) Nippon adasında ve Tokyo koyunda 287 300 nüfuslu bir liman şehri.

yok pahasına b. zf. Son derece ucuz.

yoksa e. ★ 1. «Acaba» gibi merak, endişe, kararsızlık ya da umut gibi duygular anlatır: Çocuk geç kaldı, yoksa treni mi kaçırdı? [Si non — I wonder if] ★ 2. «Aksi takdirde» gibi bir işin ters ihtimalini anlatır: Uslu durursun, yoksa döverim. [Autrement — Otherwise, unless] ★ 3. Soru cümlelerinde, aralarında duraksanan iki fikri anlatan kelimeler arasına getirilir: Bugün mü yoksa yarın mı gidi-

yorsunuz? [Ou bien — Or, if not] ★ 4. Birbirine karşıt olan iki yargıdan kabul edileni başa alındığı vakit ikisinin arasına getirilebilir: İnsan, hakkına güvenmeli, yoksa kuvvetine değil. [Et non — And not, but not] ★ 5. Olmaya ki: Neden gelmedin, yoksa işin mi vardı. ★ 6. (Cümlenin sonunda) Yeter ki: Mal çok, isteyen olsun yoksa.

yoksul s. Geçinmekte pek sıkıntı çeken. esk. Fakir. [Indigent — Poor, needy, destitute]

yoksul uyak b. i. Ed. Sadece bir sesliden ibaret bulunan uyak (kafiye).

yoksun s. Belli bir şeyin yokluğunu çeken. esk. Mahrum. [Privé — Deprived of]

yoksunmak f. Yoksun hale gelmek. esk. Mahrum olmak, mahrum kalmak.

yoksuz s. Yoksul.

yokuş i. ★ 1. Aşağı tarafında bulunduğumuza göre eğik yol. İniş karşıtı. [Montée — Ascent, acclivity] ★ 2. Kimi zaman iniş yerine de kullanılır.

yok yere zf. Hiçbir gereği ve yararı olmadan.

yol i. ★ 1. Bir yere gitmek için üzerinden ya da içinden geçilen yer: Kara yolu. [Route — Route] ★ 2. Karada bu erek için açılan geçecek yer: Yollar yapıldı. [Chemin — Road] ★ 3. İçinden ya da üstünden herhangi bir şeyin geçtiği, aktığı yer. Su yolu, sel yolu. [Voie — Way] ★ 4. Yolculuk: Yola çıkmak, yoldan kalmak. [Excursion — Trip] ★ 5. Gidiş çabukluğu: Bu vapurun yolu az. [Vitesse, allure — Speed] ★ 6. Araç, çare: Yol aramak. [Moyen — Means] ★ 7. Düzen, gereken durum: İşi yoluna koymak. [Arrangement — Arrangement] ★ 8. Davranış, hareket tarzı: Tuttuğu yolu beğenmedim. [Manière — Manner] ★ 9. Oluş, yapılış, gidiş: Bu yolda yazılmış birkaç eser okudum. [Façon — Fashion] ★ 10. Uyulan dizge, sistem: Eğitimde tutulan yol. [Methode — Method] ★ 11. Erek, uğur, maksat: Bu yolda çok emek harcadı. [But — Goal] ★ 12. Çizgi gibi ensiz ve uzun iz: Kumaşın yolları. [Ligne — Line] ★ 13. Kez, defa: Bir yol bize uğrayın. [Temps, fois — Time]

yola gelmek b. f. (ya da yola yatmak) Yol. Akla uygun duruma girmek, düzelmek.

yol almak b. f. İlerlemek. [Avancer — To proceed]

yola revan olmak b. f. (Alay makamında) Yola çıkmak.

yola vurmak b. f. Yola çıkarmak, yolcu etmek.

yolcu i. ★ 1. Yolculuğa çıkmaya hazırlanan (kimse). [Voyageur — Traveller] ★ 2. Yolda olan, yolculuk eden kimse. [Passager — Passenger] ★ 3. mec. Doğması beklenen çocuk. ★ 4. mec. Ümitsiz hasta, ölüme mahkûm hasta.

yolcu etmek b. f. Yola çıkanı uğurlamak.

yolculuk i. ★ 1. Bulunduğu ülkeden başka bir ülkeye gitmek işi. esk. Seyahat. [Voyage — Journey, travelling] ★ 2. Bir yerden bir yere gidiş geliş. [Voyage — Tour, voyage, travel] ★ 3. Herhangi bir taşıtla bir yere gidiş: Otobüs yolculuğu. [Voyage — Ride, trip]

yoldan çıkmak b. f. mec. Kötü yola sapmak. [Dérailler — To be derailed]

yoldaş i. ★ 1. Yol ve iş arkadaşı. [Compagnon de voyage — Fellow - traveller] ★ 2. Arkadaş. [Camarade — Comrad] ★ 3. Eskiden yeniçerilerin, şimdi ise komünistlerin kullandığı seslenme kelimesi.

yolgeçen b. s. «Girip çıkanı çok ve bellisiz olan yer» anlamına kullanılan «yol geçen hanı» deyiminde geçer.

yol kesmek b. f. Soymak için tenhada birinin karşısına çıkmak. [Guetter le passage de qn. — To waylay]

yollamak f. Göndermek. [Envoyer, expédier — To send, forward, dispatch]

yollu s. ★ 1. (Şu ya da bu tarzda) Yolu olan: Uzun yollu bir gezi. ★ 2. Çizgili: Mavi yollu bir kumaş. ★ 3. Hızlı: Yollu bir gemi. ★ 4. Yolunda olan, düzenli olan: Bu, yollu bir iş olmadı. ★ 5. Şu ya da bu yolda, tarzda: Öğüt yollu sözler.

yolluk i. ★ 1. Yolculukta yemek için hazırlanan yemek. ★ 2. Yolcuya verilen armağan. ★ 3. Yol keçesi. ★ 4. Yol masrafı. esk. Harcırah.

yolmak f. ★ 1. Çekip çekip koparmak. [Arracher — To pluck up] ★ 2. mec. Dolandırıp parasını almak.

yolsuzluk i. ★ 1. Yolsuz olma hali. [Irrégularité — Roadless] ★ 2. Uygun olmayış, doğru olmayış. [Inconvenance — Irregularity] ★ 3. Kendisine verilen yetkileri kötüye kullanma. esk. Suiistimal. [Abus — Abuse]

yolunmak f. ★ 1. Yolmak işine konu olmak. ★ 2. Aşırı derecede kederlenip saçlarını koparırcasına yolmak.

yolunu bulmak b. f. Bir şeyi başarmanın çaresini bulmak.

yoluyla zf. ★ 1. Kanalıyla. esk. Vasıtasıyla, delâletiyle. [Par l'intermédiaire — Through, by way of] ★ 2. Usulünde, uygun şekilde: İşi babana yoluyla anlatırsan kızmaz. [Raisonablement — Reasonably]

yol vermek b. f. Geçecek yer açmak. [Ouvrir le chemin, laisser passer — To let pass] ★ 2. Çabukluğunu arttırmak. [Augmenter la vitesse — To speed up] ★ 3. Sebep olmak. [Etre cause — To cause] ★ 4. Kovmak. [Congédier, chasser — To fire]

yol yol b. s. Çizgili, çizgileri olan.

yol yordam b. i. Davranış ya da yapış kuralları.

yom i. Uğur, iyi talih.

Yomra Trabzon'un ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 207 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 25 166, merkezinin nüfusu 3 832'dir. Patates ve mısır yetiştirilir. Meyvacılık ve orman ürünleri de önemlidir. Kasaba, Karadeniz kıyısında, Trabzon — Rize karayolu üzerindedir. 1959'da ilçe olmuştur.

yonca i. ★ 1. Bot. Üç yapraklı, çiçekleri beyaz, pembe, kırmızı, kızılımtırak ya da morumtırak renkte ve başak durumunda olan ve hayvan yemi olarak kullanılan, 100 kadar türü bulunan otsu çayır bitkisi. [Trèfle — Lucerne] ★ 2. Kuş tüylerinin altındaki incecik kıllar. [Duvet — Down]

yonga i. Kesilen odundan, yontulan keresteden ya da rendelenen tahtadan çıkan parça. [Copeau — Chip]

yongar i. Müz. Küçük bulgari, üç telli bağlama.

yont i. Hergele ile gezen alıştırılmamış kısrak. [Juent non dressée — Brood - mare]

yont kuşu b. i. Kuyruksallayan.

yontmak f. ★ 1. Bir şeyin yüzündeki fazlalıkları biçerek almak ya da bir şeye istenilen şekli vermek için yüzünden başlayarak onun fazlasını biçmek: Taşı yontmak. [Tailler — To chip, point] ★ 2. mec. Bir kimsenin azar azar parasını çekmek, sızdırmak.

yordam i. ★ 1. Çeviklik. ★ 2. Çalım. ★ 3. Yatkınlık.

yorga i. Biniciyi sarsmayan at yürüyüşlerinden biri. Adi yürüyüşle dört nal arasıdır. [Trot — Jog - trot]

yorgan i. Yatakta örtünmeye yarayan içi pamuklu geniş örtü. [Couverture — Quilt, coverlet]

yorgan kaplamak b. f. Yorgana çarşaf dikmek.

Yorgo, I. (1845-1913) Danimarka Kralı IX Christian'ın oğlu olup Kopenhag'da doğmuş, Yunanistan'ın Bavyeralı Kralı Othon'un, düşmesinden sonra 1863'de Yunan krallığına geçirilmiştir. Selânik'de öldürülmesi üzerine yerine oğlu Konstantin geçmiştir.

Yorgo, II. (1890-1947) Yunan Kralı. I. Konstantin'in oğludur. Babasının tahtı bırakması üzerine 1922'de kral olduysa da 1924'de cumhuriyetin ilânı üzerine yurt dışına çıktı. Plebisitle yeniden krallık kurulunca 1935'de döndü. II. Dünya Savaşı'nda 1941'de Yunanistan, Almanlar tarafından işgal edilince Mısır'a, oradan İngiltere'ye gitti; İngiltere'de bir sürgün hükümeti kurdu. 1946'da yine yurduna döndü.

yorgun s. Yorulmuş olan. [Las, fatigué — Tired, weary, exhausted]

yorgunluğunu almak b. f. ★ 1. Dinlenmek. ★ 2. Dinlendirmek.



İki yonca çeşidi

yorgunluk i. Uzun ya da sıkı çalışma sonunda vücudun ya da zihnin bir zaman için verimli bir şekilde çalışamayacak hale gelmesi: Yorgunluk çok defa uyku verir. [Lassitude, fatigue — Fatigue, exhaustion, weariness]

yormak f. ★ 1. Çalıştırarak gücünü azaltmak. [Fatiguer — To tire] ★ 2. Bir nedene bağlamak, işaret saymak: Bu gecikmeyi neye yormalı. [Interpréter — To interpret]

yortu Yun. i. Hıristiyanların din bayramı.

yorulmak f. Çalışarak gücü azalmak. [Se fatiguer, être fatigué — To be tired, be exhausted]

Yorulmaz, Haydar Rifat (1877-1942) Hukukçu ve yazar. Avukat olarak ün kazanmış, öğretmenlik yapmış, mesleği ile ilgili kitaplardan başka pek çok çeviri yapmıştır. Mesleğine ait başlıca kitapları «Aynî Haklar», «Mirâs Meseleleri», «Borçlar Kanunu Şerhi» dir.

yorum i. Yorumlama işi. esk. Tefsir. [Interprétation — Interpretation]

yorumlamak f. Açıkça anlaşılmayıp karanlık görülen bir sözün ya da hareketin asıl anlamının ne olabileceğini belirtmek. esk. Tefsir etmek. [Interpréter — To interpret, comment]

yosma s. ve i. Şen, güzel ve taze kadın.

yosun i. ★ 1. Bot. Çiçeksiz bitkilerin, en çok suların yüzünde ve dibinde bulunan bir dalına verilen genel ad: Karayosunları, suyosunları. [Mousse — Moss] ★ 2. Bot. «Yapraklı karayosunları» adıyla da anılan ve kayaların, ağaç kabuklarının, nemli damların yüzünde halı tüyleri gibi sık biten küçük bitkiler dalı. [Muscinées — Mosses]

Yoşida, Şigeru (1878-1967) Japon devlet adamı. İtalya ve İngiltere'de büyükelçilik yaptı. Japonya'nın II. Dünya Savaşı sonunda olmasından sonra Liberal Parti başkanlığına, 1946'da dışişleri bakanlığına getirildi. 1946'da başbakan oldu. 1948'de, 1949, 1952 ve 1953'de yeniden başbakan olan Yoşida, Amerikan taraflısı olarak tanınmıştır.

yoyo i. Bir aralık bütün dünyayı sarmış olan bir oyuncak. Bu oyuncak tahta, maden, bakalit v.b.'den yapılmış küçük ve etrafı oyuk bir diskten ibarettir. Merkezine bağlanarak bu oyuğa sarılan bir ipi boşaltmak ve çekmek suretiyle disk boşlukta alçalıp yükselir.

yoz s. Doğada olduğu gibi kalarak işlenmemiş olan.

Yozgat İç Anadolu Bölgesi'ndeki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 14 111 km² olan ilin nüfusu 437 919, bucak ve köyleri dışında merkezinin nüfusu 67 228'dir. Merkez ilçesinden başka, Akdağmadeni, Boğazlayan, Çayıralan, Çekerek, Sarıkaya, Sorgun, Şefaatli ve Yerköy ilçeleri vardır. Tahıl, fasulya, şeker-

pancarı ve haşhaş yetiştirilir. Meyvacılık ve bağcılık yapılır. Şehir, İç Anadolu'nun en yüksek yaylasında, Yozgat çayı vadisindedir. İmar planı 1948'de yapılmıştır. Ankara — Sivas karayolu şehirden geçer. En yakın demiryolu istasyonu Yerköy'e 50 km. uzaklıktadır. Halı ve kilim dokumacılığı, çömlekçilik ve demircilik gelişmiştir. XV. yüzyıl sonunda Osmanlılar'a geçmiştir. Büyük Cami ve Saat Kulesi eski eserlerdendir. Alişar, Yazılıkaya ve Boğazlayan'da çeşitli Hitit eserleri vardır.

yön i. Bir şeyin yüzlerinden herhangi birinin baktığı yanı. Cihet. [Direction — Direction]

yöndeş s. Mat. Yönü aynı olan, aynı yöne bakan. Karşılıklı. [Correspondant — Corresponding]

yönelmek f. Belli bir yön tutmak, yüzünü belli bir yana doğru çevirmek. esk. Teveccüh etmek, cihetlenmek. [S'orienter — To be directed, turn, head]

yönerge i. Hangi yolda ve nasıl çalışılacağını bildiren söz ya da yazı. esk. Talimat. [Instructions, directions — Instructions, directions]

yöneşmek f. Aynı yöne doğru yönelmek.

Yönetgen, Halil Bedii (Doğ. 1901) Müzikçi. Bursa'da doğdu. Prag, Berlin ve Paris'de müzik öğrenimi yaptı. Devlet Konservatuvarı'nda ve Gazi Terbiye Enstitüsü'nde uzun süre öğretim üyeliği yapmış, folklor çalışmalarıyla Türk müziğine çok şey kazandırmıştır. Öğretici kitapları vardır.

yönetim Ar. i. Devletin ve devlete bağlı kamu hükmî şahıslarının devlet hizmetleri içinde yerine getirdikleri fonksiyonlar. Siyasal, yargısal nitelikte bulunmayan her türlü kamusal eylemler. [Administration — Administration]

yönetim davaları Huk. Yönetimin, fonksiyonunu gerçekleştirirken ortaya çıkan, haksız, hukuk düzenine aykırı tasarruflarının düzeltilmesi ve bu hukuka aykırı durumlardan doğan zararların tazmini amacıyla açılan davalar. En üst yönetim mahkemesi danıştaydır.

yönetimin sorumluluğu Huk. Yönetimin, gerek kamu hizmetlerinin görülmesi sırasında, gerek herhangi bir özel hukuk hükmî şahsı olarak giriştiği işlemler yüzünden kişiler aleyhinde doğurduğu zararlardan doğan sorumluluğu.

yönetmek f. Bir iş başında bulunup yürütmek, çekip çevirmek. esk. İdare etmek, tedvir etmek. [Administrer, diriger — To direct, manage, administer]

yönetmelik i. Bir işin nasıl yönetileceğini madde madde gösteren yazılı kâğıt ya da kitap. esk. Talimatname. [Règlement — Regulations]

yönetmen i. ★ 1. Bir işi yöneten kimse. esk. Müdür. ★ 2. Si. Tiy. Rejisör: [Directeur — Director]

yönseme i. Psi. Belli bir sonuca yönelen, fakat henüz etkinliğe geçmeyen etki kuvveti. esk. Temayül. [Tendance — Tendency, inclination]

yöntem i. ★ 1. Fel. Bir amaca ulaşmak için tutulan düzenli yol. Metot. esk. Usul. [Méthode — Method] ★ 2. Fel. Bir gerçeğe erişmek için tutulan mantıklı fikir yolu. Metot.

yöntembilim b. i. Fel. Araştırmalara uygun gelen türlü yöntemleri inceleyen mantık yolu. Metodoloji. esk. Usuliyat. [Méthodologie — Methodology]

yöre i. Coğ. Dolay, çevre. esk. Muhit, civar. [Sous - région — Surroundings, vicinities]

yörünge i. ★ 1. Mat. Hareketli bir noktanın güttüğü yol. esk. Mahrek. [Trajectoire — Trajectory] ★ 2. Ast. ve Coğ. Bir gökcisminin hareketinde ağırlık merkezinin geometrik yeri. esk. Mahrek. [Orbite — Orbit]

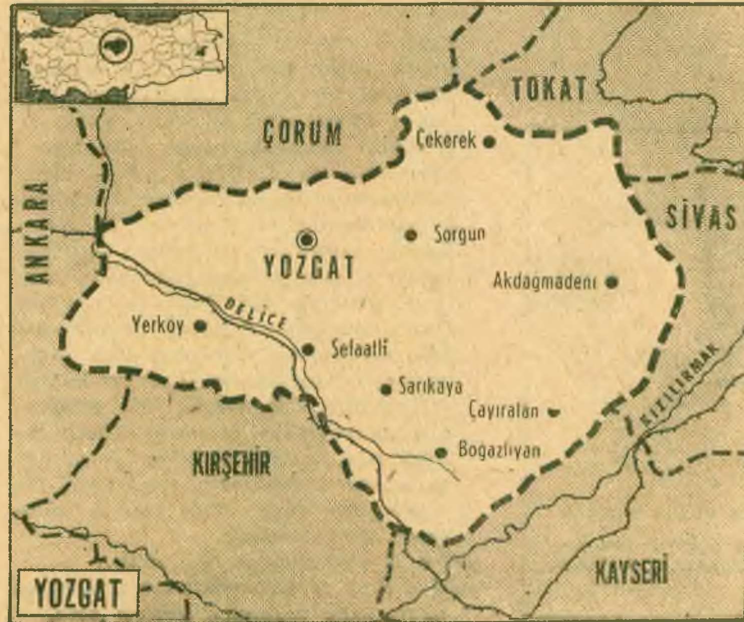
Yuan Şi - Kay (1859-1916) Çin siyaset adamı. İmparatoriçe Çu - Hsi'nin başlıca müşavirlerinden biri olup 1911-1912 ihtilâlinde önemli rol oynamış ve 1913'de Çin cumhurbaşkanı seçilmiştir.

yudum i. Sıvı olarak bir defada yutulacak miktar: İki yudum şarap. [Gorgée — Gulp, mouthful]

Yueçiler Tar. En eski Türk uluslarından biri. Tarih alanında M.Ö. 1000 yıllarından beri gözükmeye başlayan Yueçiler M.Ö. IV. ve III. yüzyıllarda şimdiki kuzeybatı Çin dolaylarında güçlü bir devlet kurdular. Sonraları batıya göç ettiler. Partlar'la savaşıp Türkistan'da yerleştiler. Kuzey Hindistan'a kadar egemenliklerini yaydılar. M.S. III. yüzyıldan sonra çeşitli soylar ve uluslar içinde eridiler.



Yoşihito



yuf ü. Nefret ya da esef anlatır.

yufka i. ★ 1. Açılmış hamur yaprağı. ★ 2. s. İnce ve çabuk kırılır, dayanıksız.

yufka yürekli b. s. Hemen etkilenen.

Yugoslavya Orta ve Güney Avrupa'da yer alan federal bir ülke. 6 cumhuriyetten meydana gelir: Bunlar Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Makedonya, Bosna - Hersek, Karadağ'dır. Yüzölçümü 255 000 km², nüfusu 19 511 000, başkenti Belgrad, önemli şehirleri Zagreb, Ljübljana, Bosnasaray, Üsküp, Subotica, Fiume, Niş'dir. Yüzey şekilleri bakımından 3 büyük bölgeye ayrılır. Ülkenin en önemli akarsuyu Tuna'dır. Tuna, Yugoslavya'dan Drava, Sava, Tisa, Morava gibi büyük kollarını alır. Ülkenin iklimi sert bir kara iklimidir. Yugoslavya bir tarım ve hayvancılık ülkesidir. En çok tahıl ekilir. Mısır ve buğday en önemlileridir. Patates, şeker pancarı, tütün, zeytin, pamuk da ekilmektedir. Üzüm ve erik en çok yetiştirilen yemişlerdir. Bunlardan şarap ve rakı da yapılmaktadır. Ormancılık da Yugoslavya'da önemli bir geçim kaynağıdır. Kereste ve kâğıt endüstrileri gelişmiştir. Madenleri çoktur. Linyit, demir, bakır, cıva, krom, kurşun çıkarılır. Ağır endüstri, maden işleme, dokuma, besin ve kimya endüstrileri gelişmiştir. ★ Tarih: Yugoslavya 1918'de Sırbistan'ın Hırvatistan, Slovenya ve Bosna - Hersek ile birleşmesinden meydana gelmiştir. XII. yüzyılda tamamen bağımsız bir ülke olan Sırbistan 1389'da Türkler tarafından işgal edilmiştir. Hırvatistan ise 1918 yılına kadar Macarlar'ın yönetimi altında yaşamıştır. Slovenler VII. yüzyılda Bavyera'nın, sonra Franklar'ın, daha sonra da XIII. yüzyılda Habsburglar'ın yönetimine girmiştir. Karadağlılar uzun yıllar bağımsızlıklarını korumuşlardır. 1878 yılında Sırbistan ve Karadağ birleşebilmiş, Hırvatistan ve Slovenya, Avusturya - Macaristan'ın yönetimi altında kalmıştır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra birlik sağlanabilmiş ve bir krallık kurulmuştur. Önce başa I. Pierre, sonra da oğlu I. Aleksandr geçmiştir. Onun zamanında (1929) ülkeye Yugoslavya adı verilmiştir. Naip Prens Paul Almanlar'la anlaşma politikası güttüğü için devrilmiştir. Genç Kral II. Pierre Alman ordularının önünden kaçmıştır (1941). Almanlar'a karşı mukavemet hareketini milliyetçi Mihaliloviç ve komünist Tito yönetmiştir. Sonunda 1944'de Belgrad kurtarılınca Yugoslavya Halk Cumhuriyeti ilân edilmiş ve II. Pierre tahttan indirilmiştir. 1945 yılında Tito cumhurbaşkanı seçilmiştir. Marksizm'e bağlı kalarak fakat S.S.C.B.'ye hiç bir şekilde bağlanmadan sosyalizme yönelmiştir. Dış politikasında barış içinde yaşama politikasını uygulamaktadır.

yuh ü. Hoşnutsuzluk ve öfke anlatır.

yuha ü. Sözü ya da hareketi hoş görülmeyen birine karşı haykırılan hakaret sözü.

yuhalamak f. (Birine) Yuha çekmek.

yukaç i. Jeol. Yer katmanları kıvrımlarının «semer» de denilen tümsek kısmı. İneç karşıtı. Antiklinal. [Anticlinal — Anticlinal]

yukarı i. ★ 1. Bir şeyin kısımlarından göğe en yakın olanı. [Partie supérieure — Upper part] ★ 2. Bir yazının üst kısmı. [Précédent — Foregoing] ★ 3. mec. Yüksek bir kişinin yeri ya da o kişi. ★ 4. s. Benzerleri arasında göğe en yakın olan, üst. [Supérieur — Upper] ★ 5. Derecesi [Supérieur — Superior] ★ 5. Derecesi yüksek. [Supérieur — Superior] ★ 6. Bir akarsuyun, kaynağına en yakın olan yeri. [Amont — Upstream] ★ 7. zf. Yukarıya. [Au - dessus — Upward, above]



Yukarı Volta Batı Afrika'da bir cumhuriyet. Yüzölçümü 274 000 km², nüfusu 4 750 000, başkenti Uagadugu'dur. 1919 yılında Fransa'nın, Yukarı Senegal ile Nijer'in topraklarını birleştirmesiyle kurulmuştur. 1932'de bu sömürge dağılmış, 1947'de yeniden kurularak Fransız Batı Afrikası'na katılmıştır. 1958'de bir muhtar cumhuriyet olmuş, ancak 1960'da tam bağımsızlığına kavuşmuştur. Yoksul bir ülkedir. Halk, geçimini tarımla sağlar.

Yukon Kuzey Amerika'da Alaska'da 3 300 km. uzunluğunda bir nehir.



yulaf

yulaf i. Buğdaygillerden, en çok hayvan yemi olarak yetiştirilen bitki. [Avoine — Oat]

yular i. Ahıra bağlamak, gezdirmek v.b. için hayvanın boynuna geçirilip, halkasına ip bağlanan tasma. [Licou — Halter]

Yulug Tigin (VII. ve VIII. yüzyıl) Yazar. Göktürkler'den Kapağan Hakan'ın oğlu olup Göktürk yazıtları (Orhon Kitabeleri) ni yazmıştır. Bu yazıtları vezir Bilge Tonyukuk'un emriyle kaleme almış ve Türk İmparatorluğu'nun Çin boyunduruğundan kurtulmasını, babasının ve kardeşlerinin yaptıklarını anlatmıştır. Yazıtlar güzel bir Türkçe ile yazılmıştır.

yumak f. ★ 1. Yıkamak. ★ 2. i. Yuvarlak bir şekilde sarılmış şey. [Pelote — Ball]

yummak f. Kısıp sıkarak kapamak: Gözünü yummak, elini yummak. [Fermer — To shut]

yumru i. Şişkin şey, tümsek: Alnında bir yumru var. [Bosse, ronde — Swelling, knot]



4 YOSUN ÖRNEĞİ:
1 — Laminarya, 2 — Nostok, 3 — Fukus, 4 — Varek.

yumrucuk i. Küçük yumru.

yumruk i. ★ 1. Elin yumulmuş ve sıkılmış hali. [Poing — Fist] ★ 2. Yumrukla vuruş. [Coup de poing — Box] ★ 3. mec. Sert kuvvet.

yumruklamak f. ★ 1. Yumrukla vurmak. [Donner des coups de poing — To box] ★ 2. Yumrukla yoğurmak.

yumru kök b. i. Bot. Patates, pancar gibi, yumru biçiminde olan kök.

yumuk s. Yumulmuş olan, yumulmuş gibi duran.

yumulmak f. ★ 1. Yummak işi yapılmak: Buna göz yumulmaz. ★ 2. Kendi kendini yummak. ★ 3. Külb. Bir şeyden bol bol almak.

yumurcak i. ★ 1. (Takaza yollu) Yaramaz küçük çocuklar hakkında kullanılır. ★ 2. Veba hastalığında koltuk altında ya da kasıkta çıkan çıban.

yumurmak f. Toplanıp yumru olmak.

yumurta i. Biyo. ★ 1. Yumurtlayan hayvanların dışarıya verdikleri üreme hücresi. Uygun şartlar bulunca kabuğunda gelişerek içinden yavru çıkar: Kuş yumurtası, balık yumurtası. esk. Beyza. [Oeuf — Egg] ★ 2. Tavuk yumurtası. [Oeuf — Egg] ★ 3. mec. Erkeklik bezi. [Testicule — Testicle] ★ 4. Çorap onarmakta kullanılan ve içine sokulduğu çorabı gergin tutan yumurta biçiminde tahta kalıp.

yumurtacık i. Biyo. Canlılarda, dişinin; döllenip oğulcuk haline gelmek üzere çıkardığı üreme hücresi. Yumurtlayan hayvanlarda yumurta halinde dışarı verilir; yavrulayanlarda ise döl yatağında kalarak oğulcuk ve dölüt dönemlerinden geçtikten sonra yavru halinde doğar. esk. Büyeyz. [Ovule — Ovule]

Yumurtalık Adana'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 501 km² olan ilçenin 1 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 18 156, merkezinin nüfusu 1 782'dir. İlçe toprakları Çukurova'nın Akdeniz'e ulaştığı yerdedir. Kuzey kesiminde Misis dağları vardır. Ceyhan'ın suladığı topraklarda başta pamuk olmak üzere tarım yapılır. Kasaba, deniz kenarında bir limandır.

yumurtalık i. ★ 1. Rafadan yumurtayı içine oturtmaya yarar fincanımsı ve ayaklı kap. [Coquetier — Egg - cup] ★ 2. Canlılarda ve bitkilerde dişi üreme hücrelerini veren organ. esk. Mebiz. [Ovaire — Ovary]

yumurta ökçe b. i. Orta yükseklikte ve az sivri ökçe.

yumurta piçi b. i. Zo. Göl, nehir, bataklık kenarlarında yaşayan, başı kırmızımsı, sırtı parlak siyah, karnı koyu gri; kurtçuk, böcek, solucan v.b. ile beslenen bir kuş.

yumurtlamak f. ★ 1. Yumurta yapmak. [Pondre — To lay eggs] ★ 2. Uydurup söylemek ya da söylenmemesi gereken şeyi açığa vurmak.

yumuş i. Bir kimseye ya da bir topluluğa verilen belirli görev. esk. Hizmet.

yumuşak s. ★ 1. Üzerine parmak basıldığı zaman çukurlaşan. Katı karşıtı. [Mou, mol — Soft] ★ 2. Kolayca işlenen, kesilen, parçalanan, çiğnenen. Sert karşıtı. [Tendre — Soft] ★ 3. Avuçla sıkıldığı halde buruşmayan. Sert karşıtı. [Mou, mol — Yielding] ★ 4. Kırılmadan dövülebilen, inceltilebilen: Yumuşak demir. [Doux — Soft] ★ 5. Dayanılabilen, tatlı: Yumuşak hava. [Doux — Mild] ★ 6. Kolay yola gelen, uysal: Yumuşak adam. [Docile — Docile] ★ 7. Okşayıcı, tatlı: Yumuşak tavır. [Tendre — Gentle]

yumuşak başlı b. s. Uysal, kolay yola gelir. [Paisible, douce — Pliable, pliant]

yumuşakçalar ç. i. Zo. Omurgasız, yumuşak vücutlu, çoğu suda yaşayan ve kabuklu olan hayvanlar. esk. Nâime. [Mollusques — Mollusca]

yumuşak sessiz b. i. Gra. B, v, d, z, j, c, g gibi, çıkarken gırtlakta titreşim yapan sessiz. [Consonne sonore — Soft consonant]

yumuşamak f. ★ 1. Sertliği kalmamak, yumuşak hale gelmek. [Se ramollir — To become soft] ★ 2. Öfkesi, inadı geçmek. [Se calmer — To calm down] ★ 3. Gra. Sert sessiz yumuşak sessiz haline gelmek.

yuna i. Hayvanın sırtına konulan belleme.

Yunak Konya'nın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 3 694 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu, 40 578, merkezinin nüfusu 4 457'dir. Buğday, arpa ve nohut yetiştirilir. Hayvancılık ve hayvan ürünleri de önemlidir. Kasaba, dalgalı bir alanda ve Konya'ya 240 km. uzaklıktadır.



yınak i. Bir ırmağın, bir çayın, bir derenin yıkanılan yeri.

Yunan (İsim takımlarında) Yunanlılar: Yunan dili; Yunan medeniyeti; Yunan tarihi.



Yunanistan Balkan Yarımadası ülkelerinden biri. Yüzölçümü 133 000 km², nüfusu 8 510 000, başkenti Atina, önemli şehirleri Pire, Selânik, Patros'dur. Yüzey şekilleri: 1° Kuzey bölgesi ya da Yunan Makedonyası ile Batı Trakya, az yüksek eski dağlarla kaplıdır. En yüksek dağı Aynaroz dağı 1 953 m. dir. 2° Orta Yunanistan; kuzeydoğudan Olimpos dağı (2 918 m.) ile engebelenir. Orta kısımda Pindus dağları vardır. 3° Mora yarımadası; Korintos kanalı ile Orta Yunanistan'dan ayrılır. 4° Adalar. Bir grubu Yunan denizindedir, Yunan adaları adını alırlar, en büyükleri Korfu adasıdır. Bir kısmı Ege denizindedir. Sporad ve Kiklad takımadaları ya da tek tek adalardır. Bunların da en büyükleri Rodos, Sisam, Sakız, Midilli'dir. İklimi Akdeniz iklimidir. Teselya ovasında buğday ekilirse de ihtiyacı karşılayamaz, pamuk, sebze yetiştirilir. Tütün en çok Makedonya ve Batı Trakya'da ekilir. Drama, Serez, Kavala ve İskeçe önemli tütün merkezleridir. Zeytin, üzüm ülkenin başlıca ürünleridir. Balıkçılık ve süngercilik de önemlidir ve halkın başlıca geçim kaynaklarındandır. En çok çıkarılan madenler linyit, demir, krom, alüminyumdur. En ileri endüstri kolları ise besin (zeytinyağ, şarap, konyak), dokuma ve halıcılıktır. ★ Tarih: Yunanistan'da Milâttan önceki yıllarda Pelask denilen yerli ahali yaşamaktaydı. Sonradan bu topraklar Etiler'in, Frikyalılar'ın, Lidyalılar'ın istilâsına uğramıştır. M.Ö. 1200 yılında Akalar ve Dorlar Yunanistan'a gelmişler, bunların yerliler ve daha önce gelenlerle karışmasından Yunanlılar meydana gelmiştir. Dorlar zamanında Yunanistan'da polis adı verilen şehirler kurulmuştur. En önemlileri İsparta, Korint, Tebai, Atina ve Larisa'dır. Bundan sonra Yunanlılar koloniler kurarak genişlemeye başlamışlardır. Ticaret hayatı gelişmiş, Fenikeliler'le ilişki kurulmasına sebep olmuş ve onlardan yazıyı öğrenmişlerdir. İlyada ve Odysseia destanları bu dönemden kalmadır. Gene bu dönemden kalma önemli sanat eserleri, tapınaklar vardır. M.Ö. V. yüzyılda Pers savaşlarını, sonra da Atina ve İsparta aralarında (M.Ö. 431-404) 27 yıl süren Peloponnes savaşlarını yapmışlardır. İsparta bu savaşlardan üstün çıkmıştır. Devamlı savaşlar ülkeyi yormuş, M.Ö. 338 yılında Makedonya ülkeden ayrılmıştır. İyice zayıflayan ülke Romalılar'ı yardıma çağırmış ve M.Ö. 146 yılında Yunanistan Roma'nın bir eyaleti haline gelmiştir. Buna rağmen bilim, edebiyat, felsefe, sanat kollarında Romalılar'ı da etkileri altında bırakmışlardır. Ortaçağ'da Vizigotlar'ın, Avar ve Slavlar'ın saldırılarına uğramış, 1354 yılında Türkler'in eline geçmiştir. Uzun yıllar Osmanlı İmparatorluğu'nun bir eyaleti olarak yaşamış, 1770 yılında ilk Mora isyanını hazırlamışlardır. Bu isyan sonuçsuz kalmışsa da 1821'de tekrarlanmış ve Mora yarımadasında, Orta Yunanistan'da ve Kiklad adalarında bağımsızlıklarına kavuşmuşlardır. Bir krallık kurulmuş ve başa Bavyera hanedanından Prens Othon geçmiştir. Yerine İngiltere'nin isteğiyle başa Danimarka Kralı'nın oğlu Prens George (Kral Yorgo) getirilmiştir. Yunanistan 1864'de Yunan adalarını, 1881'de Tesalya'yı, 1912'de Balkan Savaşı sonucunda Girit, Epir, Selanik, Kavala ve Halkidikya'yı ele geçirerek genişlemiştir. 1917'de Başbakan Venizelos Yunanistan'ın I. Dünya Savaşı'na girmesine sebep olmuş, savaştan sonra o zamanki galip devletler tarafından Trakya ve Anadolu'yu işgale kışkırtılan Yunanlılar yenilerek Anadolu'dan çıkarılmışlardır. 1924 yılında Kral II. George sınır dışı edilerek Yunanistan'da cumhuriyet ilân edilmiş 1935-1941 yılları arasında General Metaksas tarafından diktatörlük kurulmuştur. 1940 yılında İtalyanlar'ın istilâsına uğramasına rağmen kendini korumuş, fakat ertesi yıl Almanlar tarafından zaptedilmiştir. 1944 yılında işgalden kurtulmuş ve yeniden krallıkla yönetilmeye başlanmıştır. Başında komünist lider General Markos'un bulunduğu E.A.M. hareketinin silâha başvurarak kurulu düzene karşı çıkmasıyla başlayan iç savaş, İngilizler'in desteğiyle 1949'da kralcıların zaferiyle sonuçlanmışsa da sosyal sarsıntılar uzun süre devam etmiştir. Mareşal Papagos'un ve Karamanlis'in sağcı hükümetleri sırasında kralcılarla cumhuriyetçileri karşı karşıya getiren çelişme ortadan kalkmamıştır. Daha bağımsız bir dış politika izlenmesini isteyen ve cumhuriyetçi özlemler taşıyan muhalefetin ilk seçimde iktidara geleceğini anlayan gerici güçler, 21 Nisan 1967'de harekete geçerek zor yoluyla muhalefeti dağıtmaya yönelmişlerdir. Çok geçmeden askerî cunta ile kral arasında anlaşmazlık çıkmış; sonuçsuz kalan bir darbe te-



yunus balığı

şebbüsü sonunda kral Aralık 1967'de Yunanistan'dan kaçmıştır. Günümüzde ülke, Yunan halkının büyük bir kısmının muhalefetine ve direnmesine rağmen, iktidarı 1967 nisanında ele geçiren cuntayla yönetilmektedir.

yunda i. Kuyruk sallayan denilen kuşun bir adı.

yunmak f. Yıkanmak. [Se laver — To wash]

Yunnan Güney Çin'de bir eyalet. Nüfusu 19 100 000, merkezi Kouenming'dir. Nehirlerle bölünmüş yüksek yaylalarla kaplıdır.

Yuntdağ İzmir'in Bergama ilçesi bucaklarından. 12 köylü bucağın nüfusu 2 172, merkezinin nüfusu 477'dir.

Yunus İsrailoğulları peygamberlerinden. İncil'e göre Tanrı tarafından Ninova halkını hak dine çağırmakla görevlendirilmiştir. Bu emre uymayan Yunus Yafa'dan bir Finike gemisine binmiştir. Yolda gemiciler Yunus'u denize atmışlardır. Bir balina tarafından yutulan Yunus, 3 gün sonra kıyıya bırakılmıştır. Yaptığına pişman olan Yunus Ninova'ya giderek görevini başarmıştır.

yunus i. Zo. Memelilerin bir takımı. Akrabaları binalara kıyasla büyüklükleri, orta ile ufak arasındadır. Yunuslara yanlış olarak balık denilmektedir. Bütün açık denizlerde rastlanır. Bazıları büyük nehirlere de girer. Tatlı sularda yaşayanları da vardır. [Dauphine — Dolphin]

Yunus Bey, Miralay (1844-1876) Pilevne savunması kahramanlarından. Üsküdar'lıdır. Piyade mülâzımı iken Girit'te bir düşman birliğinin bulunduğu yere tek başına hücum etmesi ünlüdür.

Yunus, Emre (Ölm. 1321) Şair. Sarıköy'de doğdu. Hakkında bildiklerimiz, din uluslarının hayat ve kerametlerini anlatan, Yunus'dan çok sonra yazılmış menakıpnamelerdeki sınırlı bilgilerle şiirlerinden çıkarılan sonuçların ötesine geçmez. Kuvvetli bir din ve tasavvuf kültürü edindiği anlaşılan Yunus, medrese öğreniminden sonra, tasavvuf yoluna sapmış, Sakarya yakınlarında oturan Taptuk Emre adında bir şeyhe kapılarak ondan feyz almış, sonra gurbete çıkarak Konya, Şam ve Azerbaycan taraflarını dolaşmıştır. Mevlana ile görüştüğü, «Risalet- ün - nushiyye» adlı küçük mesnevisini 1307-1308 yıllarında yazdığı biliniyor. 1320-1321 yıllarında ölmüş olmalıdır. 1949'da Mihalıççık kazasına bağlı demiryolu kenarında yeni bir anıt mezarı yaptırılarak; kemikleri, gömülü olduğu Sarıköy'den buraya getirilerek konmuştur. Aruzla da yazan, ama en çok heceyi kullanan Yunus, tasavvuf felsefesini ulusal özle kaynaştırdığı için yüzyıllar boyu tekke şiirinin önderi kalmıştır. Taş baskısıyla birçok defalar basılmış olan divanından 360 kadar ilâhi ve nefesi vardır.

yura i. Dik yokuş. [Montée escarpée — Steep slope]

yurak i. Tekerlek parmağı.

yurda i. İğnenin deliği.

Yurdakul, Mehmet Emin (1869-1944) Şair. Bir balıkçının oğludur. Beşiktaş'da doğmuştur. Beşiktaş Askeri rüştiyesini bitirmiş, biraz idadiye, biraz da Hukuk Mektebi'ne devam etmiştir. Memurluk yapmıştır. Tanınması 1897'deki Yunan Savaşı sırasında yayımlanan «Türkçe Şiirler» isimli küçük kitabıyla başlamıştır. O eserdeki: «Ben bir Türküm, dinim, cinsim uludur, — Sinem, özüm ateş ile doludur, — İnsan olan vatanın kuludur, — Türk evlâdı evde durmaz giderim» gibi manzumeler yeni bir çığırın müjdecisi olmuştur. Mehmet Emin, yalnız bizde değil, Alman, Rus ve Macar türkologları arasında da dikkati çekmiştir. 1908'den sonra valiliklerde bulunmuş, mebus seçilmiştir. Basılmış eserleri: «Fazilet ve Asalet», «Türkçe Şiirler», «Türk Sazı», «Turana Doğru», «Zafer Yolunda», «Mustafa Kemal», «İsyan», «Dante'ye Sesler», «Kıvılcımlar ve Yıldırımlar» dır. Mehmet Emin divan edebiyatıyla hiç uğraşmamış, aruz vezniyle belki bir satır bile yazmamıştır.

yurt i. ★ 1. İnsanın doğup büyüdüğü yer. esk. Memleket. [Pays natal — Native country] ★ 2. Bir ulusa göre, kendisinin bağımsız ve egemen olarak üzerinde yaşadığı yeryüzü parçası ve onun havası ve karasuları. esk. Vatan. [Patrie — Country, fatherland] ★ 3. mec. Aynı cinsten insanların, hayvanların, bitkilerin çokça bulunduğu yer: Bu köy pehlivanlar yurdudur. [Patrie — Homeland, home] ★ 4. mec. Halk hizmetlerinin görüldüğü yerlere de kimi vakit «yurt» denir. Sağlık yurdu, idman yurdu. [Etablissement public — Public establishment] ★ 5. Mülk (ev, toprak): Bu eski konak, aile yurdumuzdur.

yurtlanmak f. Yer yurt sahibi olmak, yerleşmek. [Etablir — To settle]

yurtluk i. Tarlasıyla, atlarıyla, ormanıyla bir bütün meydana getiren geniş yerey. esk. Malikâne. [Fief — Large estate]

yurtsamak f. Yurdunu göresi gelmek. esk. Daüssılaya tutulmak.

yurttan çıkarma b. i. Huk. Bir ülkede bulunan yabancıların, kamu yararı, ulusal güvenlik, genel ahlâk sebebiyle o ülkede bulunmasının zararlı görülmesi durumunda, belirli bir süre içinde ülke dışına çıkartılmaları. Türk kanunlarına göre, İçişleri Bakanı, yabancıları yönetim ve siyasal nedenlerle ülke dışına çıkartmaya yetkilidir. Yurttaşların ülke dışına zorla çıkartılmaları mümkün değildir. [Expulsion — Deportation]

yurttaş i. Yurtları ya da yurt duyguları bir olanlardan her biri. esk. Vatandaş. [Com-



Yunus Emre



M. Emin Yurdakul

patriote — Citizen, fellow - countryman, compatriot]

Yusuf Kutsal kitapların, adından ve serüveninden en çok söz ettikleri bir İbrani peygamberi Yakup'un oğludur. Babası en çok onu sevdiği için, öteki on bir kardeşi kendisini bir kör kuyuya atmış, bir kervan onu bulup Mısır'a götürmüş. Yusuf türlü serüvenlerden sonra bu ülkede vezir olmuş. Bir kıtlık döneminde Mısır'dan yardım istemeye gelen kardeşlerini tanımış, onlara ve babasına mutlu bir yaşam sağlamış. Firavun'un muhafız alay komutanının karısı Züleyha ile olan ilişkileri, doğu ve batı sanat ve edebiyat kaynakları için binlerce yıldır tükenmez bir ilham kaynağı olmuştur.

yusufçuk i. ★ 1. Kumruya benzer, fakat daha küçük bir kuş. [Tourterelette — Turtle - dove] ★ 2. Su üstünde uçan zarkanatlı ve narin bir böcek. [Demoiselle, libellule — Dragonfly]

Yusufeli Artvin'in ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 327 km² olan ilçenin 5 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 41 278, merkezinin nüfusu 2 181'dir. Önemli yükseklik, Kaçkar dağıdır (3 937 m.). Çoruh ırmağının suladığı topraklarda meyvacılık ve bağcılık yapılır, nehrin vadisinde pirinç ve zeytin yetiştirilir. Otlak olmadığından hayvancılık küçük ölçüdedir. Kasaba, Erzurum — Artvin yolu üzerindedir. 1950'de ilçe oldu.

Yusuf Has Hacip (XI. yüzyıl) Şair. Balasagun'da doğdu. Kutadgu Bilig yazarı. Eserini 1069-1070 arasında tamamlayıp Karahanlılar Devleti Hakanı Süleyman Arslan'a sunmuş, buna karşılık hakan da onu «Has Hacip» liğe atamıştır. Kutadgu Bilig (kutlu olma bilgisi) İslâm sonrası Türk edebiyatının bilinen ilk eseri olup, didaktik bir nitelik taşır; ahlâk, ülkü, hayat ve devlet gibi konuları içine alır. Aruz vezniyle yazılmış 6 500 beyte yakın bir mesnevidir.

Yusuf İzzeddin (1857-1915) Osmanlı padişahlarından Abdülaziz'in büyük oğlu. Babasının devrinde müşir rütbesine kadar yükselmiştir. 1909'da II. Abdülhamit tahttan indirilerek yerine Mehmet Reşat, V. Mehmet adıyla padişah olunca Yusuf İzzeddin de veliaht ilân edildi. Son zamanlarda sinir bozukluğuna uğrayarak bilek damarlarını kesip kendini öldürmüştür.


Yusuf İzzeddin

Yuşa (M.Ö. 1690-1580) İsrailoğulları peygamberlerinden. Musa Peygamber'in yanında Kızıldeniz'i geçtikten sonra, M.Ö. 1605'de ölen Musa'nın yerine İsrailoğulları'nın başına geçmiş, bunları Filistin'e sokmuştur. Nablus yakınında gömülü olduğu sanılır. İstanbul'da Beykoz üstünde «Yuşa Tepesi» diye anılan bir yer vardır.

yutak i. Biyo. Ağız ve burun boşluklarıyla gırtlak ve yemek borusu arasındaki boşluk. Çeperlerinin hareketiyle yutma işi sağlanır. esk. Belûm. [Pharynx — Pharynx]

yutkunmak f. ★ 1. Tükürüğünü yutmak, ağzında bir şey yokken yutma hareketi yapmak. [Avaler — To swallow, gulp] ★ 2. Bir şeyi söylemekle söylememek arasında duraksamak. [Hésiter — To hesitate] ★ 3. «Bir şey karşısında yutkunmak», «o şeyi istediği halde onun yoksunluğunu çekmek» anlamına kullanılır.

yutmak f. ★ 1. Ağızda bulunan bir şeyi yutağa götürüp oradan mideye indirmek. [Avaler, déglutir, engloutir — To swallow] ★ 2. mec. Haksız olarak kendisine mal etmek. ★ 3. Dayanıp sesini çıkarmamak. ★ 4. İnanıp kanmak. ★ 5. Cinası farketmemek. ★ 6. Mahvetmek. ★ 7. Yoketmek. ★ 8. Oyunda kazanmak. ★ 9. (Bir şeyi) En ince noktasına kadar öğrenmek.

yutturmaca i. Karşısındakinin anlayamayacağı bir yolda yapılan cinaslı şaka.

yutturmak f. ★ 1. Yutmak işini başkasına yaptırmak. ★ 2. Aldatmak, inandırmak.

yuva i. ★ 1. Kuşlarla bazı böceklerin ve bazı balıkların yumurtlamak, yumurtadan yavru çıkarmak ve yavrularını yetiştirmek için türlü şeylerden kurdukları barınak: Kuş yuvası, karınca yuvası. [Nid — Nest] ★ 2. Sosyal yardım için açılıp bu yardımı göreceklerin barındırıldıkları yer: Çocuk yuvası, kimsesizler yuvası. [Asile — Asylum] ★ 3. mec. Ev, ikametgâh. ★ 4. mec. Karı koca ocağı: Mesut bir yuva kurdular. ★ 5. mec. Bir şeyin çok bulunduğu yer: Bu oda böcek yuvası. ★ 6. mec. Kötü kimseler barınağı: Haydut yuvası, hırsız yuvası. ★ 7. Bir şeyin içinde yerleşmiş olduğu ya da yerleştirildiği oyuk: Göz yuvası. [Globe — Socket]

yuvar i. Anat. Kanın içinde bulunan küçücük yuvarlakların adı: Alyuvar, akyuvar. [Globule — Globule, corpuscle]

yuvarlak s. ★ 1. Teker şeklinde olan, tekerlek: Yuvarlak bir yüz. esk. Müdevver. [Rond — Round] ★ 2. i. Toparlak şey: Yer yuvarlağı. esk. Küre. [Boule, globe, sphère — Globe]

yuvarlak hesap b. i. Toparlak hesap. [Compte rond — Rounded account]

yuvarlak sayı b. i. Sonu sıfır ya da beşle biten sayı. [Nombre rond — Round number]

yuvarlamak f. ★ 1. Bir şeyi yerden kaldırmadan döndüre döndüre yürütmek. [Rouler — To rotate] ★ 2. Tomar haline getirmek. [Enrouler — To roll] ★ 3. Yuvarlak biçim vermek. [Arrondir — To round] ★ 4. Şiddetle düşürmek. [Renverser — To knock down] ★ 5. Hızla ve çiğnemeden yutmak. [Gober — To swallow] ★ 6. İçmek. ★ 7. İnanılmayacak yalanlar söylemek.

yuvgu i. Türlü işlerde kullanılan, türlü şekilde silindir. esk. Merdane. [Rouleau — Roller]

Yüan Şih - Ka'i (1859-1916) Çinli general. 1892'de Kore'de görevli idi. 1899'da Şantung valisi, 1901'de Çih - li genel valisi oldu. 1911 ayaklanmasında imparatorluğun başbakanı ve orduların başkomutanı olarak ortaya çıktı. Uzun sürecek bir iç savaşı önledi. 1912'de Sun - Yat - sen'in yerine cumhurbaşkanı olan Yüan, diktatörce bir tutumla hareket etti. 1916'da imparator olmak istediyse de ayaklanmalarla karşılaştı.

yüce s. (Hayranlık ya da saygı duygusuyla) Yüksek. [Haute, sublime — Great, grand, sublime, supreme]

Yücebağ Siirt'in Sason ilçesi bucaklarından. 9 köylü bucağın nüfusu 3 140, merkezinin nüfusu 477'dir. Eski adı Cacas'dı.

Yüce Divan 1924 Anayasası'na göre, bakanların, danıştay ve yargıtay üyelerinin ve başsavcının görev suçlarından dolayı yargılanmaları için gereğinde kurulan yüksek mahkeme.

Yücel, Hasan Âli (1897-1961) Eğitimci, fikir ve devlet adamı. İstanbul Üniversitesi felsefe bölümünü bitirdi. Öğretmenlik, müfettişlik, Paris'de öğrenci müfettişliği, Gazi Eğitim Enstitüsü müdürlüğü, 1933-1935 yıllarında Millî Eğitim Bakanlığı ortaöğretim genel müdürlüğü yaptı. 5. dönemde milletvekili seçildi; 8. dönem sonuna kadar T.B.M.M. üyesi idi. 1938'de millî eğitim bakanı oldu; bu görevinde 1946 yılına kadar kaldı. Verimli bir bakan olan Yücel zamanında ilköğretim işlerine hız verilmiş, 1940'da köy enstitüleri açılmış, teknik öğretimde gelişmeler kaydedilmiş, Devlet Tiyatro ve Operası, Ankara Üniversitesi yeni olanaklara ve fakültelere kavuşmuş, Millî Kütüphane için hazırlık başlamış, UNESCO anlaşması imzalanmış; özellikle yayın alanında bir yeni dönem başlamıştır. Türk ve İslâm ansiklopedileri, başka ansiklopedik yayınlar, «Tarih Vesikaları», «Güzel Sanatlar», «Tebliğler Dergisi», «Tercüme Dergisi» gibi süreli yayınlar, Dünya Edebiyatından Tercümeler (Klâsikler) dizisinin yüzlerce kitabı onun zamanında başlatılmış, yürütülmüştür. Türkiye İş Bankası Kültür yayınlarını da ölünceye kadar yöneten Yücel'in sayısız eserleri ve çevirileri arasında: «Ruhiyat Elifbesi», «Mantık ve Metodoloji», «Mevlâna'nın Rubaileri», «Goethe, Bir Dehanın Romanı», «Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış», «Fransa'da Kültür İşleri», «Pazartesi Konuşmaları», «Türkiye'de Orta Öğretim», «Hürriyete Doğru», «İyi Vatandaş, İyi İnsan», «Edebiyat Tarihimizden I.», «Hürriyet, Gene Hürriyet» sayılabilir. Ozan, yazar ve çevirmen Can Yücel (Doğ. 1926) onun oğludur.

yücelim i. Ast. Bir yıldızın, bir yerin meridyen düzleminden, en büyük yükselti ile geçişi esk Müruru ulya. [Culmination — Culmination]

yücelmek f. Yüce olmak, yükselmek. [Devenir haut, devenir sublime — To rise, become sublime]

yük, -kü i. ★ 1. Bir insanın, bir hayvanın, bir taşıtın kaldırıp taşıdığı eşya. [Charge, faix, fardeau — Load] ★ 2. Bir insanın, bir hayvanın, bir taşıdın kaldırıp taşıyabileceği miktar: Bir beygir yükü; bir araba yükü. [Charge — Weight] ★ 3. Bir geminin taşıyıp götürdüğü malların topu. [Carguaison — Cargo] ★ 4. mec. Birinin üzerine bırakılan ya da bir kimsenin üzerine almak zorunda kaldığı ağır görev. [Lourde — Burden] ★ 5. Yüklük. ★ 6. Fiz. Bir cismin yüzeyinde biriken elektrik miktarı. esk. Hamule. [Charge — Charge]

yüklem i. Man. ★ 1. Bir önermenin üçüncü terimi. Özneyi niteler. esk. Mahmul. [Prédicat — Predicate] ★ 2. Gra. Bir şey hakkındaki hükmün koşacını alan ve nitelik anlatan kelime ve özne fiili ve varsa bu fiilin takımı («çocuk çalışkandır» ve «çocuk çok çalışır» misallerinde «çalışkan» ve «çalışır» birer yüklemdir). esk. Haber, müsnet. [Attribut — Attribute]

yüklemek f. ★ 1 Bir şeyi, taşıyacak olanın üzerine vermek, koymak. [Charger — To load] ★ 2. mec. Ağır bir işi yapsın diye birine vermek. [Charger, investir — To charge] ★ 3. mec. Üstüne atmak. esk. İsnat etmek: Bu suçu ona yüklediler. [Attribuer, imputer — To charge] ★ 4. mec. Mükellef kılmak. [Imposer — To impose]

yüklenmek f. ★ 1. Yüklemek işine konu olmak ya da kendi üzerine yüklemek. ★ 2. Kendi ağırlığını bir şey üstüne vermek: Kapıya yüklendi. ★ 3. mec. Hızla ve şiddetle saldırmak. ★ 4. mec. Üstüne düşmek, zorlamak. ★ 5. Üstüne almak: Bu işi kim yüklenecek?

yüklü s. ★ 1. Yükü olan. [Chargé — Loaded] ★ 2. Yapılacak işi çok olan. [Chargé — Overburdened] ★ 3. Gebe. ★ 4. Külb. Sarhoş. ★ 5. Paralı.

yüklük i. Evlerde, odanın bir tarafında, şilte, yorgan gibi kaba şeyler koymaya yarar yerli, büyük dolap. Yük.

yüksek s. ★ 1. Benzerlerine göre, altı ile üstü arasındaki uzaklık çok olan: Yüksek dağ. [Haut, élevé — High] ★ 2. Belirli bir yere göre oldukça yukarıda bulunan: Orası yüksek olduğu için rüzgârlı olur. [Elevé — High] ★ 3. mec. Üstün aşamalı: Yüksek öğretim. ★ 4. mec. Erdemli: Yüksek duygu.

Yüksek Adalet Divanı Huk. 27 Mayıs devriminden sonra haklarında dava açılan Demokrat Parti iktidarı mensuplarını yargılamak üzere kurulan mahkeme. 1924 Anayasası'na uygun olarak Yüce Divan niteliği taşıyan Yüksek Adalet Divanı, çıkartılan özel bir kanunda belirtilen usule göre yargılama yapmıştır.



Hasan Ali Yücel

Yüksek Askerî Şûra Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı kurul. Silâhlı kuvvetlere ait önemli sorunları inceler, bunlarla ilgili prensip kararları alır, savaş gücü çalışmaları ve buna benzer konularda hükümete gerekli tavsiyelerde bulunur.

yüksek atlama b. i. Sp. Atletizmde bir dal. Sporcu sıçrayarak belirli yüksekliklerdeki çıtayı aşmaya çalışır.

Yüksek Denetleme Kurulu (YDK) İktisadî devlet teşekkülleriyle katıldıkları kuruluşları gözetim ve denetim altında bulunduran, 1938'de kurulmuş, başbakanlığa bağlı kurul.

Yüksek Hakimler Kurulu Huk. Yargıçların özlük işleri hakkında karar verme yetkisi bulunan yargıçlardan oluşan bir kurul. Mahkemelerin yargı çevrelerinin değiştirilmesi, disiplin kovuşturması açılması, bir mahkemenin ve kadronun kaldırılması, denetleme işleri de bu kurulun yetkilerindendir.

yüksek kabuklular ç. b. i. Zo. Kabuklu hayvanların, kafaları göğüslerine yapışık, karınları ayrı olanlar bölümü. esk. Kışriyei âliye.

yüksek komedi b. i. Tiy. Karakter, gelenek ve töreleri inceleyen komedi.

yükseklerde dolaşmak b. f. mec. Gözü pek yükseklerde olmak.

yükseklik i. ★ 1. Bir şeyin tabanından tepesine kadar olan boyu: Everest dağının yüksekliği 8 860 m. dir. esk. İrtifa. [Hauteur — Height] ★ 2. Mat. a. Üçgende: Bir tepeden karşı kenara indirilen dikme. b. Paralelkenarda: Taban sayılan kenar ile ona koşut olan kenar arasındaki ortak dikme. c. Yamukta: İki koşut kenar arasındaki ortak dikme. d. Biçmelerde ve silindirlerde: Koşut tabanları arasındaki uzaklık. e. Piramitlerde ve konilerde: Tepeden taban düzlemine indirilen dikme. f. Kesik piramit ve konilerde: Koşut iki taban arasındaki uzaklık. [Hauteur — Height]

Yüksekova Hakkâri'nin ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 291 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 20 069, merkezinin nüfusu 2 770'dir. Önemli yükseklik Mor dağıdır (3 810 m.). Hayvancılık ve hayvan ürünleri önemlidir. Kasaba, Hakkâri'nin 71 km. uzağındadır.

Yüksek Planlama Kurulu Ekonomik ve sosyal politika amaçlarının belirlenmesinde hükümete yardımcı olmak ve hazırlanacak planları Bakanlar Kurulu'na sunulmadan önce, amaçlara uygunluk ve yeterlik derecelerini incelemek üzere 91 Sayılı Kanuna göre 1962'de kurulmuş bir kurul. Başkan (başbakan yardımcısı) ile, 3 bakan, Devlet Planlama Müsteşarı, İktisadi Planlama ve Koordinasyon Daireleri başkanlarından meydana gelir.

Yüksek Seçim Kurulu Huk. Seçimlerin başlamasından bitimine kadar seçimin düzen içinde yönetimini, dürüstlüğünü gerçekleştirmek, seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları incelemek ve kesin karara bağlamak ve seçilenlerin seçim tutanaklarını kabul etmekle görevli yargı kurulu. Yüksek Seçim Kurulu, Yargıtay ve Danıştayca seçilen 7 asıl ve 4 yedek üyeden kurulur.

yüksekten bakmak (birine —) b. f. Kendini ondan üstün saymak.

yükselen s. ★ 1. Yukarıya doğru giden. [Ascendant — Ascending] ★ 2. mec. Derece derece artan. [Ascendant — Ascending]

yükselim i. Ast. Bir yıldızın saat dairesi ile gün - tün eşitliği noktasının saat dairesi arasında bulunan ve doğru yönde olarak 0 ile 360 derece arasında değerler alan açının ölçümü. esk. Metalii müstakime. [Ascension — Ascension]

yükselmek f. Yüksek olmak, yükseğe çıkmak. [S'élever — To rise, ascend]

yüksük i. ★ 1. Dikiş dikerlerken iğne batmasın diye parmak ucuna takılan mahfaza. [Dé à coudre — Thimble] ★ 2. Bot. Kadehçik. ★ 3. Bot. Köklerin ucunda bulunan ve kökün üretken dokusunu korumaya yarayan oluşum. esk. Kalonsöve. [Calyptre — Calyptra]

yüksük otu b. i. Bot. Sıracaotu familyasından olup kalp hastalıklarında «dijitalin» adıyla kullanılır bir alkaloyit veren bir bitki. Çiçekleri yüksük biçiminde olur.

yüksümek (yüksünmek) f. Bir şeyi kendine yük saymak.

yüküm i. Fel. Yapmaktan kaçınılamayan iş ya da bir işi yapmaktan kaçınamama hali. esk. Mecburiyet, mükellefiyet. [Obligation — Obligation]

yükümlü i. ve s. Yükümlü olan. esk. Mükellef.

yülgü i. Tıraş için kullanılan bıçak. Ustura.

yülümek f. Vücudun fazla kıllarını ustura ile almak. Tıraş etmek.

yün i. ★ 1. Güzün kırkılan koyun tüyü. [Laine — Wool] ★ 2. Genel olarak koyun tüyü. [Laine — Wool] ★ 3. Yünden yapılmış giysi. [Laine — Woollen] ★ 4. s. Genel olarak kırkılan hayvan tüyünden yapılmış. [De laine, en laine — Woollen]

yünlü s. ★ 1. Yünü olan. ★ 2. Yün. ★ 3. i. Yünlü kumaş.

yüpürmek f. Telâşla öteye beriye koşmak.

yüreği ağzına gelmek b. f. Birdenbire fazla korkmak.

yüreği dar b. s. İçi çabuk sıkılan.

yüreği geniş b. s. Hiçbir şeyi kendine tasa etmeyen.

yüreğine inmek b. f. ★ 1. Ansızın ölmek. ★ 2. Aşırı derecede üzülmek.

yüreği yaralı b. s. Felâkete uğramış.

yüreği yufka b. s. Acıklı hallere hiç dayanamayan.

yürek i. ★ 1. Anat. Vücudun her tarafından gelen kanı akciğerlere ve akciğerlerden döndükten sonra tekrar vücuda götürmeye yarayan ve böylece kan dolaşımını sağlayan, emme basma tulumba durumun-

daki kasıl örgen. Göğüs boşluğunda iki akciğerin arasında ve biraz solda bulunur. [Coeur — Heart] ★ 2. Mide: Yüreği ezilmek, yüreği kabarmak. ★ 3. mec. Yüreklilik, cesaret: Bu iş yürek ister, nerde onda o yürek? [Coeur, courage — Courage] ★ 4. mec. Acıma, merhamet: Sende hiç yürek yok mu? ★ 5. mec. Mânevi duyarlığın merkezi, duygular: Çocuğu dövmeyi yüreğim götürmez. ★ 6. mec. Karakter: İyi yürekli, kötü yürekli. ★ 7. Yürek biçiminde şey: Gerdanlığının ortasında altın bir yürek var.

yürek çarpıntısı b. i. ★ 1. Yüreğin sık ve şiddetli vurması. ★ 2. mec. Merak, kaygı, korku gibi duygular yüzünden uğranılan iç tedirginliği: Bütün gün yürek çarpıntısıyla sonucu beklediler.

yürek karası b. i. İşlenen bir günahtan sonra duyulan sürekli ve üzücü pişmanlık.

yüreklenmek f. Kendine yüreklilik gelmek, cesaretlenmek, cesaret bulmak.

yürekler acısı b. s. Pek acıklı.

yürekli s. ★ 1. Şu ya da bu karakterde olan: Aslan yürekli = çok cesur; kaplan yürekli = çok zalim; katı yürekli = merhametsiz; yufka yürekli = acıklı şeyler karşısında duygulu. ★ 2. Tehlikeyi korkusuz karşılayan, cesur, cesaretli.

yürekten s. ve zf. Temiz duygularla ya da sevgi ile yapılan. [De coeur — Hearty]

yürek yarası b. i. Büyük acı, yas.

Yürük Hayvancılıkla geçinen göçebe Türkmen.

Yürük Tekirdağ'ın Malkara ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 8 116, merkezinin nüfusu 680'dir.

yürük s. ★ 1. Çok ve çabuk yürüyen, iyi yol alan: «Yürük at yemini arttırır.» ★ 2. i. Eskiden yeniçeriye katılan yaya asker.

Yürük Ali Efe (1896-1953) Kurtuluş Savaşımızın başlarında birçok yararlıklarıyla ün yapmış efe. Nazilli köylülerinden. I. Dünya Savaşı'nda asker olarak İzmir'de bulunurken kendi ifadesine göre dayak yediği için 3 yıl çetecilik ettikten sonra teslim olmuş, Yunanlılar'ın İzmir'i ve Aydın'ı işgal etmesi üzerine tekrar küçük bir çete kurmuştur. Efe'nin kuvvetleri sonradan bir alaya yükselerek «Millî Aydın Alayı» adını almıştır. Efe'ye İstiklâl Madalyası ve milis albaylığı rütbesi verilmiştir.

yürük semai b. i. Müz. Doğu müziği usullerinden biri.

yürümek f. ★ 1. Ayaklarını birbiri ardından ileterek yer değiştirmek: Hızla yürümek. [Marcher — To walk] ★ 2. Kımıldanmak, yer değiştirmek: Bu gemi mazotla yürür. [Se mouvoir — To move] ★ 3. Gitmek: Adamcağız, ölümüne yürüyor. [Aller, marcher, se rendre — To march] ★ 4. İşlemek: Bu saat iyi yürümüyor. [Fonctionner, opérer — To operate] ★ 5. (Zaman) Geçmek: Biz farkına varmadan yürüyor. [S'écouler — To pass] ★ 6. İlerlemek, gelişmek: İşler yürüyor. [Faire du progrès, marcher — To make progress]

yürürlük i. Gereği yapılır olma hali: Yürürlükte bulunan kanunlar. esk. Meriyet.

yürütme erki Huk. Yasama organınca yapılan kanunlar çerçevesinde siyasî iktidarı kullanan ve devlet yönetimini gerçekleştiren erk. [Pouvoir executive — Executive power]

yürütme görevi Huk. Yasama organınca yapılan kanunlara uygun olarak siyasî ve idarî yönden ülkenin yönetilmesi görevi. Anayasa'mızın 6. maddesine göre, yürütme görevi kanunlar çerçevesinde cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulu tarafından yerine getirilir.

yürütmek f. ★ 1. Yürümek işini başkasına yaptırmak. [Faire marcher — To make walk] ★ 2. mec. Amacına ulaştırmak. [Mettre en oeuvre, mettre en vigueur — To implement] ★ 3. mec. İleri sürmek. Mütalâa yürütmek. [Emettre — To bring forth] ★ 4. mec. Çalmak, aşırmak: Saatimi kaşla göz arasında yürüttüler. ★ 5. mec. Öldürmek: Adamcağızı iki bıçakta yürütmüşler. ★ 6. mec. İşinden çıkarmak.

yürütüm i. Yerine getirilme, gereğinin yapılması. esk. İnfaz. [Execution — Execution]

yürüyüş i. ★ 1. Yürümek işi ya da tarzı. [Marche — March, marching] ★ 2. Yürüme idmanı. ★ 3. Sp Atletizmde bir dal. Atletlerin özel kurallara göre yürüyerek birbirini geçmesi temeline dayanan spor.

yürüyüş kolu b. i. Ask. Genel kuvvete, konma bölgesine, yürüyüş sırasına ve başka tabiye düşüncelerine göre kurulmuş yürüyüş düzeni.

yüsrü i. İnce işler yapımında kullanılan siyah bir ağaç: Yüsrü tespih.

yüz s. ★ 1. On kere on; doksan dokuzdan bir artık. ★ 2. i. Doksan dokuzdan sonra gelen sayının adı. 100: C.

yüz i. ★ 1. Başta alın, göz, burun, ağız yanak ve çenenin bulunduğu ön kısım: Yuvarlak yüz. [Face — Face] ★ 2. Yüz çizgilerinin anlatımı: Güler yüz. [Visage — Complexion] ★ 3. Yüzey Denizin yüzü. ★ 4. (Kumaş hakkında) İyi tarafı, dikildiği zaman dışa gelecek tarafı [Endroıt — Side, surface] ★ 5. Bir binanın, o taraftan içine girilen, ön kısmı, cephe: Evin yüzünü yeşile boyamışlar [Façade — Facade, front] ★ 6 Yastık, yorgan, yatak gibi şeyleri kaplamaya, örtmeye yarayan çamaşır, kumaş. [Couverture — Cover] ★ 7. Utanma: Adamda yüz yok ki! ★ 8. Birinin hoşgörürlüğüne güvenilerek gösterilen cüret: Ne yüzle bu teklifte bulunuyorsun? ★ 9. Taraf: Derenin öte yüzü; dağın bu yüzü [Côté — Side] ★ 10. Görünüş: Her gerçeğin iki yüzü vardır. [Face, aspect — Face] ★ 11. Mat. Bır çokyüzlüyü ya da katı bir cismi sınırlayan düz yüzeylerden her biri esk. Vecih. [Face — Face] ★ 12 (-den halinde): Yüzden ve yüzünden.


Yürük Ali Efe


yüksük otu

yüzakı b. i. Yüzü ak olma hali. Namus.

yüzbaşı b. i. Ask. Üsteğmen ile binbaşı arasındaki rütbe. Bölük ve batarya komutanlığı görevini yapar.

yüz bulmak b. f. Şımarmak.

yüz çevirmek b. f. Gösteregeldiği ilgiyi kesmek.

yüzde i. Yüz parçaya ayrılan bir şeyin şu ya da şu kadar parçası miktarında. % işaretiyle gösterilir : % 5 = yüzde beş.

yüzde hesabı b. i. Bir büyüklüğün % faizinin bulunmasını sağlayan hesap yolu. Çoğunlukla faize verilen bir anaparanın artışını hesaplamakta kullanılır. Basit faiz ve bileşik faiz olmak üzere iki çeşit faiz vardır.

yüzdelik i. Bir satışta ya da alışta tellâla ya da aracıya yüzde hesabıyla verilen ayakteri.

yüzden s. ★ 1. Derinlere, ayrıntıları kadar gitmeyen, yüzde kalan ; üstten. esk. Sathi. ★ 2. zf. Sebebiyle : Kar yağdı, bu yüzden yola çıkamadım.

yüzeçıkmak f. ★ 1. Suyun yüzünde görünmek. [Emerger — To emerge] ★ 2. Bir çevreden çıkmak : Güneş ufuktan yüze çıkar. [Emerger — To emerge] ★ 3. mec. Meydana çıkmak, belli olmak. [Emerger — To emerge]

yüzegelen b. i. İlerigelen.

yüze gülmek b. f. ★ 1. Gerçekten dost olmadığı halde bir çıkarı olduğu için karşı karşıya gelince dost görünmek. ★ 2. Sevimli ve alımlı bir halde görünmek .

yüzerlik i. Üzerlik anlamdaşı.

yüzey i. Mat. Bir cismi uzaydan ayıran yaygın dış kısmı. Düzgün geometrik hacimlerin yüzeyleri de düzgün geometri şekilleri olur. Örneğin dikdörtgenler pirizmasının yüzeyleri dikdörtgendir. Oysa bir taşın, kayanın yüzeyi düzgün değildir. esk. Satıh. [Surface — Surface]

yüzey şekilleri b. i. Coğ. Engebelik. esk. Avarız. [Relief — Topography]

yüzgeç s. ★ 1. Suda yüzen, suda yüzmeye alışık olan : Ördek yüzgeç bir hayvandır. esk. Sâbih. [Nageant — Swimming] ★ 2. s. İyi yüzen. Yüzücü. ★ 3. i. Biyo. Balıkların su içinde yüzmek için kürek gibi kullandıkları kanad. esk. Misbah.

yüzgeçayaklılar ç. b. i. Zo. Morslar ve foklar gibi denizde yaşayan ve karada yüzgeçlerini ayak yerine kullanan memeli hayvanlar takımı. esk. Misbahiyyürrici.

yüz görümlüğü b. i. Güveyin geline verdiği armağan.

yüz göstermek b. f. Meydana çıkmak.

yüzgöz olmak b. f. Yerinde olmayarak biriyle fazla senli benli olmak, birbirinden çekineceği kalmamak.

yüzkarası b. i. Yüzükara olma hali ya da yüzükaralara yakışır hareket. Namussuzluk.

yüz kızartmak b. f. Sıkılarak yalvarmak.

yüzlemece zf. ★ 1. Birinin yüzüne karşı. ★ 2. s. İlgilinin kendisi de bulunduğu halde yapılan : Yüzlemece yargılama. esk.

yüzlemek f. Yüzüne vurmak.

yüzleşmek f. (Aynı şeyi biri iddia öteki inkâr eden iki taraf) Yüz yüze gelip birbirini susturmaya çalışmak : Ben onunla her zaman yüzleşmeye hazırım.

yüzlük s. ★ 1. Yüz (para, kuruş, lira) değerinde olan : Yüzlük tütün. ★ 2. Yüz bölümden meydana gelmiş. ★ 3. Yüz yaşında olan. ★ 4. Mat. On kuralına göre yazılan tam sayının sağdan sola doğru üçüncü basamağına «yüzlük» ya da «yüzlük basamağı» denir. esk. Mie.

yüzmek f. ★ 1. Derisini soymak : Koyunu yüzdüler. [Ecorcher — To flay] ★ 2. Batmaksızın suyun yüzünde ya da içinde bulunarak vücudun bazı kısımlarını hareket ettirerek istenilen tarafa ilerlemek. [Nager — To swim] ★ 3. Herhangi bir sıvı yüzünde tutunmak. [Flotter, nager, surnager — To float] ★ 4. mec. Bir halin aşırı derecesinde bulunmak : Bolluk içinde yüzmek.

yüz (100) numara b. i. Ayakyolu.

yüzölçümü, -nü b. i. Mat. Düzlemsel bir şeklin ya da bir cismin yüzeyini ölçme işlemi ve bu işlem sonunda bulunan değer. Yüzölçümü, alan birimleriyle değerlendirilir. esk. Mesahai sathiye.

yüzsuyu dökmek b. f. Onurunu sarsacak derecede yalvarmak.

yüz sürmek b. f. Aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek.

yüzsüz s. Utanmaz, sıkılmaz, çekinmez.

yüz tutmak (bir şeye -) b. f. Yönelmek.

yüzüak b. ş. Yurt ve ulus sevgisi, kanuna saygı, doğruluk gibi erdemler taşıyan, bunların çizdiği sınırdan dışarı çıkmayan.

yüzücü i. Yüzme sporu yapan kişi.

yüzük i. Süs olarak parmağa geçirilen madenden halka : Altın yüzük.

yüzükoyun b. s. Vücudun ön tarafı yere gelmek üzere boylu boyunca uzanmış olarak. Arkaüstü karşıtı.

yüzük parmağı b. i. İnsan elinde baş parmaktan itibaren dördüncü gelen ve genellikle yüzük takılan parmak.

yüzünden zf. Sebebiyle : Fırtına yüzünden yola çıkamadım. [A cause de — Because of]

yüzüstü b. zf. Başlanmış, fakat tamamlanmamış bir halde : İşler yüzüstü kaldı.

yüzü yerde b. s. Alçak gönüllü.

yüzü yumuşak b. f. Kendisinden istenilen bir şeyi genellikle reddedemeyen.

yüz vermek b. f. Şımartmak.

yüz yazısı b. i. Köylerde gelinin yüzüne konulan telli pullu yapıştırmalar.

yüzyıl b. i. 100 yıl süren zaman parçası. esk. Asır.

Yüzyıl Savaşları Tar. XIV. yüzyıl ortalarından XV. yüzyıl ortalarına kadar Fransa ile İngiltere arasında aralıklı olarak süren uzun savaşa verilen ad. Çeşitli siyaset ve ticaret nedenleri ve soy çekişmeleri yüzünden doğan savaş 1338'de başlamış, 1453 yılında sona ermiştir.

yüz yüze b. zf. Karşı karşıya.





Zonguldak

Z, z ★ 1. Türk alfabesinin 29. ve son harfi ve sessizlerin 21.'si. Sesbilim bakımından diş sessizlerinin yumuşak ıslıklısıdır. ★ 2. Mat. Cebirde, öteki iki bilinmeyen x ve y harfleriyle gösterildiği zaman, üçüncü bilinmeyen için kullanılır.

zabıt, -aptı Ar. i. ★ 1. Zaptetmek işi. ★ 2. Tutanak anlamdaşı.

zabıta Ar. i. Kolluk. Yurt içinde genel düzen ve güveni korumakla görevli devlet kuvveti. Jandarma, polis, mahalle bekçileri, kır bekçileri, belediye ve sağlık zabıtaları gibi çeşitli adlar altında görevlendirilmiş memurlardan meydana gelmiştir. [Police — Police]

zabıt kâtibi b. i. Meclis, genel kurul toplantılarında, tartışmaları ve verilen kararları ya da mahkemelerde muhakemenin akışını ve kararları yazarak tespit eden kimse ya da memur.

zabıtname Ar. Far. b. i. Tutanak.

zabıt varakası b. i. Tutanak.

zabit, -ti Ar. i. Subay.

Zabrze —Eski Hindenburg— (Polonya) Yukarı Silezya'da 197 000 nüfuslu bir şehir. Önemli bir endüstri merkezidir. Maden kömürü çıkarılır; kimya endüstrisi gelişmiştir.

zaç, -çı Ar. i. Kükürtle demirin bileşimlerinden biri. [Vitriol vert, sulfate de fer — Vitriol, sulphate of iron]

zaçyağı b. i. Derişik sülfrik asit.

zade Far. s. (Çoğulu: zadegân) Doğmuş, doğma. Helâlzade = Meşru bir birleşmeden doğmuş. Haramzade = Gayrimeşru bir birleşmeden doğmuş, piç.

zadegân Far. ç. i. (Sınıf farkı güden topluluklarda) Soylular takımı. Aristokrasi.

Zadkine, Ossip (1890-1968) Rus asıllı Fransız heykelci. Öğrenimini İngiltere'de yaptıktan sonra 1909'da Paris'e yerleşti. Kübizm ve zenci sanatının etkisinde kalan sanatçının Rotterdam'daki «Yok Olan Kent» adlı dev heykeli şaheserleri arasındadır.

zafer Ar. i. Birçok emekler ve tehlikeli uğraşmalar pahasına erişilen sonuç, utku.

zafiyet, -ti Ar. i. ★ 1. Arıklık, zayıflık. ★ 2. Hek. Dermansızlık. Vücuttaki bir organın ya da organlar grubunun görev görme kabiliyetinin zayıflaması: Kalp zafiyeti. [Asthénie — Asthenia]

Zagreb (Yugoslavya) Hırvatistan'ın merkezi olan 457 000 nüfuslu bir şehir. Makine yapım endüstrisi gelişmiştir.

zağ i. Kılağı.

zağanos i. Bir cins doğan. [Bubo maximus — Hunting owl]

zağar i. Bir cins av köpeği. [Chien de chasse — Hound]

zağara i. Yaka kürkü.

zağferen Ar. i. Safran.

zağlamak f. Kılağı vermek, bilemek.

zağlı s. Bilenmiş.

Zağnos Paşa (Ölm. 1470) Fatih Sultan Mehmet'in yakın yardımcılarından olan bir vezir. Rum asıllı olduğu yolunda inanılır bir söylenti vardır İstanbul'un alınmasında yararlığı görülmüş, Mora valiliği, kaptanı deryalık yapmıştır En son Balıkesir Sancak beyi iken ölmüştür Balıkesir'de kendi adını taşıyan camisi vardır

zağra lâlesi b. i. Bot. Süsengillerden, 40 kadar çeşidi olan bir bitki. Safran. esk. Zağferan. [Crocus — Crocus]

zâhife Ar. i. Zo. Sürüngen.

zahip Ar. s. Bir fikre kapılan, sanan.

zahip olmak Ar. T. b. f. Bir fikre kapılmak, sanmak.

zahir Ar. s. Arka, destekleyen.

zâhir Ar. zf. ★ 1. s. Elbette, şüphesiz: Söylemeli zâhir. ★ 2. s. Görünüşe göre, meğer: Ben yanılmışım zâhir ★ 3. zf. Açık, belli. ★ 4. i. Dış yüz, görünüş.

zahire Ar. i. Azık, aşlık.

zâhiren Ar. zf. Görünüşte, görünüşe göre.

zâhirî Ar. s. Görünen, görünürdeki.

zahit Ar. s. Dinin yasak ettiği şeylerden sakınıp buyurduklarını yerine getiren (kimse).

zahma i. Özengi kayışı.

zahmet, -ti Ar. i. Sıkıntı, güçlük, yorgunluk.

zahmete girmek (zahmet etmek) b. f. Biri için yorgunluğa katlanmak.

zahmet olmazsa «Rica ederim» yerine kullanılan nezaket sözü.



Zağnos Paşa

zaıf, -a'fı Ar. i. ★ 1. Arıklık, zayıflık. ★ 2. Düşkünlük, (bir şeye karşı) yüzü olmama: Kumara, za'fı var.

zaiçesine bakmak (birinin -) b. f. Bir inanışa göre yıldızlara bakarak birinin talihini, geleceğini anlamak.

zail Ar. s. Dinen, yok olan, ortadan kalkan: Dişimdeki ağrı zail oldu.

zaim Ar. i. Zeamet sahibi.

Zaimis, Aleksandros (1855-1936) Yunan devlet adamı. 1885'de milletvekili seçildi. 1890-1892 yıllarında adalet bakanı, 1895-1897 yıllarında meclis başkanı, 1897-1899, 1901-1902 yıllarında başbakan oldu. Girit'in Yunanistan'a katılmasında çalışan Zaimis, I. Dünya Savaşı'nda tarafsız kalma taraflısı idi. 1929 ve 1934'de 2 defa cumhurbaşkanlığına seçildi.

zair Ar. i. Ziyaretçi.

zait Ar. s. ★ 1. Fazla, artık, gereksiz. ★ 2. Mat. Artı.

zâkir Ar. s. Tesbih çekerek Tanrı'nın adını anan, zikreden.

zakkum Ar. i. ★ 1. Cehennemin acı meyvalı ağacı. [Oleandre — Oleander] ★ 2. Bot. Zakkumgillerden, çiçekleri beyaz ya da kırmızı renkli, büyük ve gösterişli olan, kurumuş dere yataklarında kendi kendine yetişen, saksılarda süs bitkisi olarak da yetiştirilen zehirli bir bitki. Ağı ağacı. [Rhododendron — Rhododendron] ★ 3. s. Çok acı, zehir zemberek.

zakkumgiller b. ç. i. Bot. İkiçeneklilerden, kusturucu ve sürdürücü özellikleri olan bazı bitkiler familyası. esk. Meferrül kelbiye. [Apocynacées → Apocynaceae]

zalim Ar. s. Zulmeden, zulmedici, kıyıcı.

zam, -mmı Ar. i. ★ 1. Arttırma. ★ 2. Katma.

zaman Ar. i. ★ 1. Olayların ardışıklığını görerek aklımızda yarattığımız ve olayların bundan sonra da içinde olup gideceklerini düşündüğümüz, başı ve sonu olmayan soyut kavram. [Temps — Time] ★ 2. Bu kavramın bir parçası: Aradan çok zaman geçmeli. [Temps — Time] ★ 3. Çağ, mevsim: Gül zamanı. [Période — Period] ★ 4. Bir işe ayrılmış saatler: Uyku zamanı. [Temps — Time] ★ 5. Devir: İmparatorluk zamanı. [Ere, époque — Era, epoch] ★ 6. Bir sürenin hal ve koşulları: Kötü bir zamana rastgeldi. [Circonstance — Circumstance] ★ 7. Fiillerde geçmiş (yaptı), şimdiki (yapıyor), gelecek (yapacak) ve geniş (yapar) zamanlardan her biri. [Temps — Tense] ★ 8. Jeol. Yer kabuğunun geçirdiği gelişimde saptanan ve taşıllara göre dörde ayrılan geniş evrelere denir. Bu evrelerin en eskisi birinci; ondan sonra gelen ve sürüngenlerin fazla çoğalması ve kuşlarla memelilerin meydana çıkması ile ayrılanı ikinci; eosen, oligosen, miyosen ve pliyosen dizgelerini içine alanı üçüncü; içinde bulunduğumuz sonuncusu da dördüncü zaman diye adlanır. ★ 9. Müz. Ölçü bölümü: Üç zamanlı ölçü.



zambak

zaman Ar. i. Ödeme ya da zarar ve ziyanı karşılama sorumluluğunu üstüne alma.

zamanaşımı b. i. Huk. Kanunun belirttiği koşullar içinde belirli bir zamanın geçmesi üzerine bir hakkın kazanılması ya da bir külfetten kurtulunması. Ceza hukukunda da, belirli süre içinde yakalanamadığı için sanık hakkında dava açılamaması durumunda dava zamanaşımı, cezaya hükmedildiği halde belirli sürede cezanın infaz edilememesi durumunda da ceza zamanaşımından söz açılır. [Prescription — Prescription, forfeiture]

zaman denklemi b. i. Ast. Gerçek öğleyi bulmak üzere her gün ortalama öğle vaktine eklenmesi ya da ondan çıkarılması gerekli olan değişir zaman.

zamane Ar. i. (Yakınma, hafifseme yollu) İçinde yaşanılan zaman: Zamane adamı.

zamane hastalığı b. i. Ed. Romantik devirde konu olarak alınan, insanların o zamanki karamsarlık ve kötümserlik hali.

zaman kollamak b. f. Bir işin sırasını beklemek, o işi yapmak ya da yaptırmak için fırsat beklemek.

zamanla zf. Aradan zaman geçe geçe, giderek. [Avec le temps — In the course of time, in time]

zambak i. Bot. Zambakgillerden, 50 kadar türü olan, güzel ve iri çiçekli bir süs bitkisi ve bu bitkinin çiçeği. En yaygını. Doğu'dan çıkmış olan beyaz zambaktır. [Lis — Lily]

zambakgiller ç. b. i. Bot. Birçeneklilerden, çiğdem, lâle, soğan, pırasa, zambak gibi soğanlı bitkileri içine alan bir familya. esk. Zambakiye. [Liliacées — Liliaceae]

Zambezi Nehri Orta Afrika'da bir nehir. Uzunluğu 2 660 km. dir. Luanda yaylasında birçok akarsuyun birleşmesinden doğar. En ünlüsü Victoria çavlanı olmak üzere pek çok çavlan meydana getirir. Mozambik kanalına dökülür.



Zambia Güneydoğu Afrika'da bağımsız bir ülke. Yüzölçümü 746 169 km², nüfusu 3 710 000, başkenti Lusaka'dır Hayvancılık yapılır. Mısır, tütün yetiştirilir. Önemli bakır madenleri vardır. Dünya

üretiminin onda birini sağlar. 1963 yılında Rodezya - Nyassaland Federasyonu'nun dağılmasından sonra, 24 Ekim 1964'de Zambia Cumhuriyeti adıyla kurulmuştur.

zambuk i. Basra körfezinde ve Kızıl denizde işletilen, Latin yelkenli bir çeşit kayık.

Zamenhof L. L. (1859-1917) Rus doktor ve dilci. Esperanto'yu icadetmiştir.

zamime Ar. i. Arttırma, katma, ekleme.

zamir Ar. i. ★ 1. İç yüz: Bazı kimselerin zamiri yüzünden okunur. ★ 2. Gizli amaç. ★ 3. Gra. Belirli bir ismin yerine kullanılan ve onun anlattığı şeyi bildiren kelime. Belgisiz zamirler ve ilgi, işaret, iyelik, soru, şahıs zamirleri olmak üzere altı türlü zamir vardır. [Pronom — Pronoun]

zamk, -kı Ar. i. Akasya, kitre, sütleğen gibi bazı ağaçların kabuklarından sızıp donan, renksiz ya da sarı kırmızımtırak renkte, camsı bir madde. Kâğıt, mukavva gibi şeylerin yapıştırılmasında kullanılır. [Gomme — Gum]

zamk akasyası b. i. Bot. Baklagillerden, çeşitli türlerinden zamk elde edilen ve meyvalarıyla kabukları sepicilikte kullanılan bir cins akasya. Arabistan akasyası. [Acacia d'Arabie — Gum arabic tree]

zamkinos i. Külb. Kaçma, sıvışma, uzaklaşma.

zamme Ar. i. Ötre.

zammetmek Ar. T. f. Katmak.

Zamora, Niceto Alcala (1877-1949) İspanyol devlet adamı. 1906'da milletvekili seçildi. 1907'de Madrit valisi, 1918'de bayındırlık, 1923'de savunma bakanı oldu. Cumhuriyetçi olduğu için 1930 ayaklanmalarında hapsedildi; 1931'de serbest kaldı. 1931'de cumhuriyet ilân edilince ilk cumhurbaşkanlığına seçildi. 1936'ya kadar görevinde kaldı.

zampara s. ve i. (Far. Zenpâre'den) Kadınlar peşinde koşan (kimse). Çapkın (erkek. [Débauché — Rake]

zan, -nnı Ar. i. Sanı.

zanaat, -tı i. Maddî ihtiyaçları karşılamak üzere yapılan ve azçok el ustalığı isteyen belirli iş: Demircilik, marangozluk bir zanaattır. [Métier — Craft]

Zanapa Bak. Halkapınar.

Zanardelli, Giuseppe (1829-1903) İtalyan devlet adamı, İtalyan bağımsızlık hareketlerinin ileri gelenlerindendir. İtalyan birliğinin kuruluşundan sonra birkaç defa bakan olmuştur.

zangırdamak f. Ses çıkararak şiddetle titremek.

Zangibar Hint okyanusunda bir ada. Tanganyika kıyılarına yakındır. Nüfusu 170 500'dür. 1964 yılından beri Pemba adası ile birlikte Tanganyika ile birleşerek Tanzanya'yı kurmuştur.

zangoç Ermenice i. Kilise çanını çalan kimse. [Sonneur — Vergen of a church]

zani Ar. i. Zinada bulunan erkek, kanun dışı çiftleşen erkek.

zaniye Ar. i. Zinada bulunan kadın, kanun dışı çiftleşen kadın.

zank taşı b. i. Bir çeşmenin dibinde bulunan taş yalak.

zannetmek Ar. T. f. Sanmak.

Zap. Bak. Çığlı.

zaparta İta. i. Bak. saparta.

Zapata, Emiliano (1880-1919) Meksikalı ihtilâlci. Yerli bir köylüdür. Sonradan cumhurbaşkanı olan Madero'nun çıkardığı ihtilâlde, Morelos bölgesi ırgatlarını, toprak dağıtma vaadiyle 1910'da ayaklandırmıştı. Madero ile arası açıldıktan sonra büyük topraklarının üçte birinin istimlâkine ilişkin kendi planını ilân etti. Güney bölgesini ve Mexico kentini ele geçirdi. Ancak, toprak reformunu önlemek isteyen başkan Carranza onu öldürttü.

Zaporojye (S.S.C.B.) Ukrayna'da 507 000 nüfuslu bir şehir. Büyük bir endüstri merkezidir.

zaptetmek f. ★ 1. Zorla almak: Malını zaptetmişler. ★ 2. Tutmak. ★ 3. Yazıya çekmek: İfadesini zaptettiler. ★ 4. Hatırında tutmak: Söylediklerini zaptedemedim.

zaptiye Ar. i. ★ 1. Eski idaremizde polis ve jandarmanın görevini gören kuvvet. ★ 2. Bu kuvvetten olan er.

zaptiye nazırı b. i. (Eskiden) Polis genel müdürü.

zapturapt b. i. Disiplin.

zar i. ★ 1. Biyo. İncecik yaprak halinde olan organ ya da organ parçası esk Gışa. [Membrane — Membrane] ★ 2. Çok ince deri ya da kabuk: Üst deri deriyi örten bir zardır; soğan zarı. [Pellicule — Pellicle] ★ 3. Çok ince bez. [Toile — Thin lining] ★ 4. Eskiden kadınların örtündükleri çarşaf. ★ 5. Tavlada ve bazı başka oyunlarda kullanılan küp şeklindeki küçük kemik parçası. Her yüzünde birden altıya kadar benekler bulunur. [Dé a jouer — Dice] ★ 6. Külb. Keyf.

Zara Bak. Doğantepe.

Zara Sivas'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan kasaba. Yüzölçümü 2 456 km² olan ilçenin 4 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 56 661, merkezinin nüfusu 7 614'dür. İlçe topraklarının ortasından geçen Kızılırmak'ın meydana getirdiği bereketli bir ova ile bunu kuzey ve güneyden kuşatan dağlık alanlardan ibarettir. İklim serttir. Tahıl, patates, soğan ve sarmısak yetiştirilir. Hayvancılık da yapılır. Kasaba Köse dağının eteklerindedir. Tarım aletleri yapan işyerleri vardır; demircilik de önemlidir. Sivas'a 71 km. uzaklıktadır.

zarafet, -ti Ar. i. Zariflik.

zarar Ar. i. ★ 1. Bir çıkarın bozulması ya da kaybolması: Dolu bağlara zarar ver-


Zanditu


Zaro Ağa


zargana

di. [Dégât, détriment, dommage, perte — Damage, injury, harm] ★ 2. Kâr karşıtı, kazanç karşıtı: Ticarette kâr etmek de vardır, zarar etmek de. [Perte — Loss]

zarar etmek b. f. Herhangi bir işte para kazanamayıp üste para kaybetmek. [Perdre, subir des pertes — To lose, to suffer loss]

zararı yok Özür dileyenlere karşılık olarak söylenir. [Ça ne fait rien, cela ne fait rien — It doesn't matter, never mind]

zararlı s. Zarar veren. Yararlı karşıtı. [Nuisible — Harmful, detrimental]

zararsız s. ★ 1. Zarar vermeyen, zararı dokunmayan. [Inoffensif, passable — Harmless, inoffensive] ★ 2. Oldukça iyi: Dün seyrettiğimiz oyun zararsızdı. [Assez bon — Not so bad]

zarf Ar. i. ★ 1. Kap, kılıf. [Récipient, enveloppe — Cover, wrap] ★ 2. İçine mektup ya da başka kâğıtlar konulan kâğıttan kese. [Enveloppe — Envelope] ★ 3. İçine fincan ya da bardak oturtulan maden kap. ★ 4. Gra. Bir fiilin, bir sıfatın ya da başka bir zarfın anlamına «yer, zaman, nicelik, nitelik» gibi bakımlardan başkalık katan kelime: Yukarı, yarın, pek, koşarak birer zarftır. [Adverbe — Adverb]

zarfçı i. Tenha bir yolda yere zarf bırakmak. Sonra da zarfı bulup alan kimseye çatmak yoluyla ondan para sızdıran ya da çarpan kimse.

zarfında zf. (Süre bakımından) İçinde: İki saat zarfında..

zarflamak f. Zarf içine koymak. [Emballer, envelopper — To envelope]

zargana i. Zo. İnce uzun, sivri ağızlı bir balık. Akdeniz, Marmara ve Karadeniz'de bol bulunur. Eti ismarit'in tadındadır.

zarı zarı b. zf. Yana yakıla, hüngür hüngür.

zarif Ar. s. (Çoğulu: Zürefa) ★ 1. İnce bir duygu gösteren. ★ 2. İnce nükteli. ★ 3. İnce nüktelerle konuşan.

zariflik i. Zarifçe davranış ya da zarif olma hali.

zarkanatlılar ç. b. i. Zo. Böceklerin bir takımı. Karıncalar, arılar, eşek arıları ve akrabaları bu takımın en yaygın gruplarıdır. 125 000 türüyle böceklerin ikinci kalabalık takımıdır. [Hyménoptères — Hymenoptera]

Zarlino, Gioseffo (1517-1590) İtalyan müzik kuramcısı ve bestecisi. Venedik'de San Marco kilisesinde koro yöneticiliği yaptı. Müzik kurallarını inceleyen birçok eser yazmıştır.

Zaro Ağa (1777-1934) Son yılların en yaşlı adamı. Bitlis köylerinden birinde doğmuştur. Gençliğinde İstanbul'a gelerek işçilik, hamallık ettiğini, Ortaköy camisinin ve Selimiye kışlasının yapılışlarında işçi olarak çalıştığını söylerdi. Nüfus kâğıdındaki kayda göre 1777'de doğmuştur. Bu kayıt doğru ise 157 yıl yaşamış demektir. Zaro Ağa, dünyanın en yaşlı adamı olarak Avrupa ve Amerika'da gezmiştir.

zarp Ar. i. ★ 1. Bak. darp. ★ 2. (Halk dilinde) Şiddetli etki: Yaranın zarbından kolumu kımıldatamıyorum.

zarp etmek Ar. T. b. f. ★ 1. Darp etmek. Dövmek, vurmak. ★ 2. Mat. Çarpmak.

zarphane Ar. Far. i. Darphane.

zarp musluğu b. i. Su borusu üzerinde bulunan musluk. Başka musluklara giden suyu kesmeye yarar.

zart Kendini önemli biri gibi göstermek için bağırıp çağırmak anlamına gelen «zart zurt etmek» deyiminde geçer.

zarta i. Osuruk, yel.

zartayı çekmek b. f. Külb. Ölmek.

zartçı s. ve i. Külb. Yüksekten atan, övünen (kimse).

zar tutmak b. f. İstediği sayıyı getirmek için zarı atmadan önce ona, parmaklar arasında düzen vermek.

zartzurt i. Külb. Yüksekten atma, övünme.

zaruret, -ti Ar. i. ★ 1. Fel. Zorunluluk. ★ 2. Sıkıntı, yoksulluk, parasızlık.

zarurî Ar. s. Zorunlu.

zar zor b. zf. ★ 1. İstemeye istemeye: İşini zar zor yapıyor. ★ 2. Daradar.

zat, -tı Ar. i. ★ 1. Öz. ★ 2. Kişi.

zaten (zati) Ar. zf. Esasen.

zatı hazreti şehriyari Eskiden Osmanlı padişahlarına verilen ünvan.

zatî Ar. s. Fel. Bak. özlük.

Zatî (XIV. - XV. yüzyıl) Şair. Balıkesir'de doğmuştur. Sağırdır. Kendi söylediğine göre 1 600'den fazla gazeli, 400'ü aşan kasidesi, «Şem'ü Pervane», «Ahmet ve Mahmut» adlı manzumeleri vardır. Şiirleri bir düzende olmayıp aralarında pek değersizleri de görülür.

zatülcenp Ar. b. i. (Halk dilinde: Satlıcan) Göğüs kovuğunu kaplayan ve akciğerleri kuşatan sulu zarda meydana gelen iltihap. [Pleurésie — Pleurisy]

Zatülkürsi Ar. b. i. Ast. Altı kardeş takım yıldızı.

zatürree Ar. b. i. Sancı, ateş ve öksürükle beliren tehlikeli bir akciğer iltihabı. [Pneumonie — Pneumonia]

Zauditu (1876-1930) Habeşistan İmparatoriçesi. İmparator II. Menelik'in kızıdır. Lij Yasu'nun tahttan indirilmesi üzerine 1916'da imparatoriçe ilân edildi. Aynı zamanda, II. Menelik'in yeğeninin oğlu Ras Tafari Makonnen, tahtın varisi olduğu için ülkeyi onunla birlikte yönetti. Veliaht, 1928'de Haile Selasiye adıyla kral olunca Zauditu'nun nüfuzu da sona erdi.

zavallı s. ★ 1. Acınacak halde olan [Pauvre, malheureux — Poor, miserable] ★ 2. mec. Âciz.

Zavattini, Cesare (Doğ. 1902) İtalyan sinema senaryocusu. II. Savaş ertesinde yazdığı senaryolar ve yazılarla «yeni gerçekçilik» in kuramsal temellerini ortaya koydu. Vittorio de Sica ile giriştiği işbirliği, sinemaya «Bisiklet Hırsızları», «Milano Mucizesi», «Umberto D.» gibi, gerçekçiliğin doruklarına ulaşan filimler kazandırdı.

zaviye Ar. i. ★ 1. Köşe. ★ 2. Mat. Açı. ★ 3. Küçük tekke.

zayıf s. (Ar. Zaıf'tan) ★ 1. Eti yağı az (insan, hayvan), arık. [Maigre — Thin, slim] ★ 2. Güçsüz, kuvvetsiz : Zayıf bir ordu. [Faible — Weak, small] ★ 3. Kuvvetli olmayan : Zayıf ihtimal. [Faible — Feeble, weak]

zayıflamak f. Zayıf düşmek, zayıf hale gelmek.

zayi, -i Ar. s. Kayıp, yitik.

zayiat, -tı Ar. ç. i. Kayıplar, yitikler.

zayiçe Far. Ar. i. Yıldızların belli bir zamandaki yerlerini gösteren cetvel.

zeamet Tar. Osmanlılar zamanında önemli bir dirliğin adı. Zeamet kapsamına giren dirliğin yıllık geliri en az 25 000, en çok 100 000 akça olurdu. Zamanla zeamet, rüşvet ve iltimas yoluyla, rastgele kişilere verilir oldu. Zeamet usulü, Tanzimat'ın ilânından sonra, 1841 yılında kaldırıldı.

zeban Far. i. Dil.

zebani Ar. i. Cehennem bekçisi.

zebanzet Far. s. Halk arasında kullanılır, söylenir olan (kelime, cümle v.b.).

zebellâ, zebellâyi i. Pek iri ve korkunç kimse.

zebercet Ar. i. Perido familyasından, sarımtırak yeşil renkte ve cam parlaklığında doğal demir ve magnezyum silikatı. [Chrysolite — Chrysolite]

zebil i. Sebil.

zebra (zebir) Kongo dilinden i. Zo. Atlar familyasının bir türü. Beyaza yakın bir fon üzerinde koyu renk çizgileri vardır. Sürü halinde Afrika'nın ormanlık bölgelerinde yaşar.

zebun Far. s. Düşkün, zayıf.

zebunküş Far. s. Düşkünleri ezen, düşkünezen.

Zebur Ar. i. Davut Peygamber'in manzum ilâhilerini ve yakarışlarını toplayan kitap. [Psaumes de David — The psalms of David]

zebü i. Zo. Asya'nın tropik bölgelerinde yaşayan bir sığır türü olup, sırtında kürek kemiklerinin hizasında bir hörgücü vardır.

zecir, -cri Ar. i. Zorlama.

zecren Ar. zf. Zorla, zorlayarak.

zecrî Ar. s. Zorlayıcı.

zede Far. s. «Vurulmuş», «uğramış» anlamına olup «felâketzede», «musibetzede», «harikzede» gibi bileşik kelimelerin bileşimine girer.



zebü ve yavrusu

zedelemek f. ★ 1. Berelemek. [Meurtrir — To bruise] ★ 2. Zarar vermek. [Endommager — To injure]

Zeeland, Paul van (Doğ. 1893) Belçikalı devlet adamı. 1935-1937 yıllarında başbakanlık, 1949-1954 yıllarında dışişleri bakanlığı, devlet bakanlığı yaptı. Eserleri basılmıştır.

Zeeman, Pieter (1865-1943) Hollandalı fizikçi. Zonnamair'de doğdu. Magnetik alanın, bir eleman tarafından yayınlanan ışınımların dalga uzunluklarını değiştirebileceğini keşfetmiştir. 1902 Nobel Fizik armağanını kazanmıştır.



Pieter Zeeman

zefir Yun. i. Çeşitli renklerde ipliklerin bükülmesi ve dokunmasıyla meydana gelen ve en çok gömlek yapımında kullanılan yünlü. [Zéphire — Zephir]

zehap Ar. i. Sanı, yanlış düşünce : Ben bu işi yapabilirim zehabına kapıldım.

zehir Far. i. ★ 1. Ağı. Herhangi bir şekilde vücuda girince ölüm tehlikesi yaratan ya da öldüren her türlü nesne. esk. Sem. [Poison — Poison] ★ 2. Bazı hayvanlarda özel bir organla salınan ve ısırma ya da sokma ile vücuda geçip ölüm tehlikesi ya da ölüm yaratan sıvı : Yılanın zehiri. [Venin — Venom]

zehir gibi b. s. Acı.

zehirlemek f. ★ 1. Ağılamak. Öldürmek için zehir vermek, ağılamak : Köpeği zehirlemişler. [Empoisonner — To poison] ★ 2. mec. Birine zararlı fikirler, duygular ve huylar aşılamak : Dalkavuklar insanı zehirler. [Empoisonner — To poison]

zehirlenme i. Ölüm yaratabilecek her türlü nesnenin organizmaya etkisi. esk. Tesemmüm. [Empoisonnement — Poisoning]

zehirlenmek f. ★ 1. Zehirlemek işine konu olmak [Etre empoisonné — To be poisoned] ★ 2. mec. Zararlı fikirler, duygular ve huylar edinmek. [Etre empoisonné, — To be poisoned]

zehirli gaz bombası b. i. Ask. İçinde zehirli gaz bulunan bomba Atılacak zehir katı ve likit halde bombanın içine konur.



zebra


zencefil


Zeki Bey


Zekâi Dede

Bomba yere düşüp patlayınca içindeki gazlar etrafa yayılır. Bazı gaz bombaları yere 50 - 100 m. kala patlar. İçindeki zehir sıvı damlaları ya da katı tanecikler halinde atıldığı bölgeyi kaplar.

zehir zemberek b. s. Çok acı.

zehr Ar. i. Çiçek.

zehr Far. i. Zehir.

zehra Ar. s. Çok güzel ve beyaz. (Muhammed Peygamber'in kızı Hazreti Fatma'nın sanıdır : Fatimetüz - zehra).

zekâ Ar. i. Anlak, zeyreklik.

Zekâi Dede (1824-1897) Besteci. İstanbul'da doğdu. Küçük yaşta sesinin güzelliğiyle dikkati çekti. Hafız oldu. Hamamizade İsmail Dede'nin öğrencisidir. Mevlevi'dir. Besteleri, klasik Türk müziğinin en değerli örneklerindendir

zekât, -tı Ar. i. İslâmlığın 5 şartından biri. Varlıklı olanların, her yıl mallarının kırkta birini varlıksız kimselere dağıtmasıdır. Hicretin ikinci yılında konan zekât, ilk zamanlar salt maldan, yiyecekten verilirken, sonradan bunun karşılığı olarak belli bir para da zekât sayılmıştır.

zekâvet Ar. i. Zekâ.

zeker Ar. i. Erkeğin üretme organı.

Zekeriya İsrailoğulları peygamberlerinden olup Yahya Peygamber'in babasıdır.

Zekeriya Efendi, Bayramzade (1514-1592) Kanuni Süleyman ile İran seferinde bulunmuş ve III. Murat zamanında şeyhülislam olmuş bilgin. Ankaralı'dır. Din bilimlerine ait eserleri vardır. Şeyhülislâm ve şair Yahya Efendi'nin babasıdır.

zeki Ar. s. Zekâsı olan, zeyrek, anlaklı. [Intelligent — Intelligent]

Zeki Bey (Ölm 1911) Gazeteci. Galatasaray Lisesi ve Mülkiye Mektebi'ni bitirmiştir. Gazeteciliğe «Mizan» sahibi tarihçi Murat Bey'in yanında başlamıştır. 31 mart olayında tutuklanmış, fakat beraet etmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı olan yazıları yüzünden Bakırköy'de öldürülmüştür.

Zeki, Megamiz (1871-1932) Arap yazarı. Halep'de doğdu. Hıristiyan Arap olmakla beraber Türk kültürüyle yetişmiştir. 20 yaşında İstanbul'a gelerek kırk yıl süresince «Saadet», «İkdam», «Sabah» gazetelerinde yazılar ve çeviriler yayımlamıştır.

zeklenmek f. Zevklenmek.

zelil Ar. s. Hor görülen, aşağı tutulan, aşağılanan.

zelve i. Çift öküzünün boyunduruktan çıkmaması için boynunun iki tarafından boyunduruğa, aşağı doğru geçirilen çubuk.

zelzele Ar. i. Deprem.

zem, -mmi Ar. i. Yerme.

zembereği boşalmak b. f. mec. Kendini tutamayarak uzun ve sesle gülmek.

zemberek i. ★ 1. Yay. [Ressort — Spring] ★ 2. Kapılara takılan yaylı kapama mekanizması. [Loquet — Latch] ★ 3. Eskiden kullanılan, çelik ya da pirinçten yapılma, başparmak kalınlığında ve dirsek uzunluğunda dört yüzlü ok. ★ 4. Eskiden, hayvan sırtında taşınan küçük sahra topu.

zembil i. Hasırdan örülmüş kulplu torba. [Cabas — Basket woven of rushes]

zembil otu b. i. Bot. Buğdaygillerden, ormanlarda ve çayırlarda yetişen küçük bir bitki. [Brize msyenne — Quacking - grass]

zemheri Ar. i. Karakış.

zemheri zürafası b. i. (Alay makamında) Kışın ince giysi ile gezenlere denir.

zemime Ar. i. Yerginlik. esk. Rezilet.

zemin Far. i. ★ 1. Üstüne yapı kurulan, üstünde yürünen alan, yer, toprak. ★ 2. Kumaş, halı, yer muşambası, duvar kâğıdı, tablo gibi çiçekli ve resimli şeylerde şekillerin, üzerinde yer aldığı alan : Mavi zeminli halı. ★ 3. mec. Temel, dayanak : Bir anlaşma zemini bulunamadı.

zeminde zf. Bu konuda. esk. Bu mealde.

zemin hazırlamak b. f. Güçlüklere uğramamak için önceden birtakım hazırlıklar yapmak : Babasından para koparmak için zemin hazırlıyor.

zemin katı b. i. Evlerde yer hizasında bulunan kat. [Rez - de - chaussée — Ground - floor]

zeminlik i. Yeraltı barınağı.

zemin testeresi b. i. Bir çeşit marangoz testeresi.

zemin ve zamana uygun b. zf. Kimsenin aykırı görmeyeceği bir şekilde.

zemmetmek Ar. T. f. Yermek.

zemzem Ar i. Kâbe yakınında bir kuyu ve bunun suyu.

zemzeme Far. i. Ahenkli mırıltı, şırıltı.

zemzem kuyusuna işemek b. f. Tek adı anılsın diye, kötü bir iş yapmak.

zemzemle yıkanmış olmak b. f. (O, onun yanında -) O, ötekine göre pek iyi nitelikte olmak.

zen Far. i. Kadın.

zenanname Far. b. i. Divan edebiyatında kadına dair yazılan eser.

zencefil Ar. i. Bot. Zencefilgillerden, sıcak bölgelerde yetişen güzel kokulu bir bitki. Itırlı köksaplarından hekimlikçe önemi olan bir yağ çıkarılır. [Gingembre — Ginger]

zencefilgiller ç. b. i. Bot. Birçeneklilerden zencefil, kakule, zerdeçal gibi bitkileri içine alan bir familya. esk. Zencefiliye.

zenci Ar. s. i. Kara ırktan olan kimse. esk. Siyahi. [Nègre, négresse — Negro, negress]

zend Far. s. ★ 1. Zerdüşt dilinin kutsal kitabı, Avesta'nın yazılmış bulunduğu Hint - Avrupa dili için kullanılır. ★ 2. i. Avesta'nın yazılmış bulunduğu Hint - Avrupa dili.

Zendler Tar. (1570-1794) İran'da Avşarlar'la Kaçarlar arasında egemen olmuş bir Kürt hanedanı. Kurucusu Muhammed Kerim Han, imparatorluğu Avşarlar'dan almıştır. Sonuncu hükümdarları Lutfi Ali Han, Kaçar Hanı Aka Mehmet tarafından öldürülmüş ve imparatorluk tacı yeniden Türkler'in eline geçmiştir.

zendost, -tu Far. b. s. Kadıncıl.

Zengiler Tar. (XII. ve XIII. yüzyıl) Selçuklular'a bağlı olarak saltanat sürmüş bir Türk hanedanı. «Musul Atabeyleri» diye anılırlar. Kurucuları İmadettin Zengi'dir. Haçlılar'a karşı İslâm dünyasını savunmakla ünlenmişlerdir. Zengiler sonunda parçalanıp bir kısmı İlhanlılar Devleti'ne, bir kısmı Eyyubiler'e katılmışlardır.

zengin s. ★ 1. Parası, malı çok olan: Zengin bir adam. ★ 2. İşe yarayan ya da kendisinden beklenilen şeyleri çok olan: Zengin bir dil.

zenginerki b. i. Erkin, zengin sınıfta toplanmış olduğu hükümet şekli. esk. Hükümeti agniya. [Plutocratie — Plutocracy]

zenne Far. i. ★ 1. Kadın. ★ 2. Kadın eşyası. ★ 3. Orta oyununda kadın rölü yapan erkek oyuncu.

Zenon, Elealı (Doğ. M.Ö. 490-485 arası) Yunanlı filozof. Hareketin gerçekliğini, daha doğrusu uzayın nesnel gerçekliğini inkâr eden «Uçan Ok» ve «Akhileos ve Kaplumbağa» adlı kanıtlarıyla ünlüdür. Zamanın en büyük düşünürlerinden biri sayılırdı. Parmenides'in öğrencisiydi.

Zenon, İsavreli 474'den 491'e kadar Doğu imparatoru. Zamanında birçok mezhep kavgaları çıkması yüzünden Henetikon (Birlik talimatnamesi) u ilân etmişse de bunun sonucu olarak Roma ile mezhep ayrılığı çıkmıştır.

Zenon, Kityomlu (M.Ö. IV. yüzyıl) Yunanlı filozof. İstoacılığın kurucusudur. Atina'da ders vermiştir. Eserinin tamamlanmış olduğu kanısına varınca kendini öldürdüğü söylenir.

Zenta Savaşı Tar. 1697'de Osmanlılar'la Avusturyalılar arasında şimdiki Sırbistan'da Tisa ırmağı kıyısındaki Zenta şehri yakınlarında olan savaş. Osmanlılar'ın yenilgisiyle son bulmuş, imparatorluğun gerileme devrine başlangıç sayılan olaylardan biri olmuştur.

zephiye Ar. i. Kanarada kesilen hayvanlardan alınan resim.

zeplin Alm. i. Alman havacısı Zeppelin (1838-1917) tarafından yapıldığı için bu adı almış olan ve istenen yönde ilerleyen balon. Alüminyum ve düralüminden yapılmış olan ilk zeplinlerde içine havadan hafif gazlar doldurulan bölmeler vardı. Zeplinin dışı su geçirmez hale getirilmiş bezle kaplanırdı. Boyları 150 - 180 m. kadardı. Hareketlerini büyük güçlü motorlar sağlardı. Zeplinlerin içinde 30 kişi bulunurdu. Zeplinler I. Dünya Savaşı'nda bombardımanlarda kullanılmıştır. Uçakların gelişmesi zeplinlerin kullanılma alanını daraltmıştır. [Zeppelin — Zeppelin]

Zeppelin Ferdinand von (1838-1917) Alman havacı ve sanayici. Kendi adını taşıyan ve istenen yönde ilerleyen balonları yapmıştır.

zer Far. i. Altın.

zerdali Far. i. Zerdali ağacının etli, tatlı, sarı ya da açık turuncu renkte, tek ve acı çekirdekli meyvası. [Abricot — Wild apricot]

zerde Far. i. Safranla renk ve koku verilen bir çeşit şekerli pirinç lapası. Düğünlerde soğuk olarak pilâvla yenmesi adettir.

zerdeçal Far. i. Zencefilgillerden, yaprakları sivri uçlu, çiçekleri sarı renkte bir bitki. Köksaplarından safranı andıran boyalı bir madde çıkarılır. [Curcuma — Curcuma longa]

zerdeva i. Etobur memelilerden soğuk kuzey bölgelerinde yaşayan ve postu kürkçülükte kullanılan şansarı andırır, küçük bir hayvan. [Marte zibéline — Sable]

zerduz Far. b. s. Altın sırma ile işlenmiş: Eşek, zerduz palan da vurulsa gene eşektir.

Zerdüşt Klasik yazarların, Zerdüştlük dininin kurulmasını kendisine bağladıkları adam. Zerdüşt'ün gerçekten yaşayıp yaşamadığı, bilinmemektedir. Eğer Aristoteles'e inanmak gerekirse, Zerdüşt M.Ö. VII. yüzyılda yaşamıştır.

Zerdüştlük i. M.Ö. VII. yüzyılda, İran'da Zerdüşt adlı efsanemsi biri tarafından ikicilik ilkelerine göre kurulan ve öğretisi Avesta adındaki kitapta toplanan din.

zeri, -er'i Ar. i. Ekme, ekim.

zeri mahbup Tar. Osmanlılar'ın altın paralarından birinin adı. 1787 yılında 3,5 kuruş rayiç konulmuştu.

zeriyat, -tı Ar. i. ★ 1. Ekim. ★ 2. Ekin.

zerk, -ki Ar. i. İçitim, içirtme.

zerre Ar. i. Kim. Tozan. Molekül, tanecik.

zerrin Far. s. ★ 1. Altından, yaldızlı. ★ 2. i. Bot. Nergisgillerden bir bitki. Fulya.

zerzevat, -tı Far. ç. i. Göveri. esk. Sebze.

Zeus Mit. Yunan mitolojisinde Kronos'la Rea'nın oğlu. Hava ile ilgili olayların tanrısı olan Zeus özellikle yağmurun ve fırtınanın sembolüdür. Yıldırım tanrısıdır. Olimpos'da babası Kronos'u tahtından indirdikten sonra evrenin hâkimi olmak istemiş. Yunan mitolojisine göre çocukken babası tarafından yutularak yenilmekten mucize kabilinden kurtulmuş. Sonra onu Amalthe adındaki keçi, süt vererek beslemiş.

Zevaco, Michel (1860-1918) Fransız romancı. «Kapitan», «Pardayanlar» gibi halk arasında çok okunan romanları vardır.


Zeus



Molla Zeyrek



Zeynep Hanım





Zeytin ağacı ve dalında

zevahif Ar. ç. i. Zo. Sürüngenler.

zevahir Ar. ç. i. Görünüş, görünür, dışyüz.

zevait Ar. ç. i. Fazla ve yararsız şeyler.

zeval Ar. i. ★ 1. Seyrinin sonuna yaklaşma: Ömrün zevali. ★ 2. Gücünün gitgide azalması: Bizans'ın zevali. ★ 3. Öğle.

zevalî Ar. i. Gün ortası 12 sayılan saat usulüne «zevalî saat» denir.

zeval vermemek b. f. Korumak: Tanrı ulusa zeval vermesin.

zevat, -tı Ar. ç. i. Zatlar, kişiler.

zevce Ar. i. Karı, eş.

zevç Ar. i. Koca, eş.

zeveban Ar. i. Fiz. Ergime.

zevk, -ki Ar. i. ★ 1. Biyo. Tadım, tatma. [Gustation — Taste, degustation] ★ 2. Hoşa giden hal, tat: Bu işin hiçbir zevki yok. [Attrait, plaisir — Pleasure, flavour] ★ 3. Hoş vakit geçirme, eğlenme: İnsan yalnız zevkini düşünmemeli. [Plaisir, amusement — Pleasure, amusement, fun] ★ 4. Güzeli çirkinden ayırdetme yeteneği: Bu adamda zevk var. [Goût — Taste]

zevk almak ya da zevk duymak b. f. (Bir şeyden-) O şeyden hoşlanmak. [Prendre plaisir, se plaire — To enjoy]

Zevker Bak. Çatalçam.

zevketmek Ar. T. b. f. Eğlenmek, eğlenceyle vakit geçirmek.

zevkini çıkarmak b. f. (Bir şeyin) Ondan, olabildiği kadar zevk sağlamak.

zevklenmek Ar. T. f. Biriyle alay etmek.

zevzek s. Soğuk. şakalar yapan, tatsız şeyler söyleyen, tatsız geveze.



Zeybek oynayan bir efe

Zeybek i. İzmir bölgesinde eski bir Türk kabilesinden olan bir kısım halk. Bunların kendilerine özgü giyimleri ve oyunları vardır.

zeybek i. (Ege bölgesinde) Efe.

zeyil, -yli Ar. i. Katkı, ulama.

Zeynelâbidin, Efendi, Mehmet (1749-1822) II. Mahmut devrinde şeyhülislamlık etmiş din bilgini. İstanbul'da doğdu. Talik yazıda usta; bilgili, iğneli ve nükteli konuşmalarla tanınmıştır.

Zeynelâbidin, İmam (Hicrî. 46-94) 12 imamın 4. sü. Hazreti Ali'nin torunu, Hazreti Hüseyin'in oğludur. Kerbelâ vakasında 15 yaşında olduğu halde, babasının başıyla birlikte Şam'a götürülerek Yezid'in türlü hakaret ve eziyetlerine uğramıştır. Bunlardan kurtulduktan sonra Medine'ye çekilerek ibadetle ilgilenmiştir. Büyük oğlu Mehmet Bâki, kendisinden sonra beşinci imam olmuştur.

Zeynep Hanım (Ölm. 1881) Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın ikinci kızı ve sadrazamlıkta bulunmuş olan Yusuf Kâmil Paşa'nın karısı. Mısır'da doğmuş, 1845'de Kâmil Paşa ile evlenmiştir. Bu evlenmeye taraftar olmayan Abbas Paşa Mısır valiliğine geçtikten sonra Kâmil Paşa'yı hapsederek Zeynep Hanım'ı boşamak zorunda bırakmıştır. Fakat Mustafa Reşit Paşa'nın delâleti ve Sultan Abdülmecit'in fermaniyle Kâmil Paşa'nın İstanbul'a gelmesi üzerine bir süre sonra Zeynep Hanım da gelerek nikâhları yenilenmiştir. Hiç çocuğu olmamış, kocasından sonra ölerek Üsküdar'da kocasıyla birlikte yaptırdıkları Zeynepkâmil hastahanesinin bahçesine ve kocasının yanına gömülmüştür.

Zeynep Hanım, Zeynünnisa (Ölm. 1474) Şair. Amasyalı Mehmet Çelebi'nin kızıdır. Farsça şiirler yazmıştır. Divanının bir nüshasının Ayasofya kütüphanesinde bulunduğunu Bursalı Tahir kaydetmektedir.

zeyrek Far. ★ 1. s. Anlayışlı, uyanık. esk. Zeki. ★ 2. i. Keten tohumu.

Zeyrek Mehmet Efendi, Molla Zeyrek (Ölm. 1506) İstanbul'un bir semtine adını bırakmış bir bilgin. Zeki demek olan Zeyrek lâkabı ona Hacı Bayram Veli tarafından verilmiştir. Önce Bursa'da Muradiye medresesinde müderrislik ettikten sonra Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'a çağırılarak şimdi Zeyrek Yokuşu denilen yerde ona bir medrese yapılmıştır. Daha sonraları Bursa'ya gitmiş ve son zamanlarda orada müftülük etmiştir. Bursa'da gömülüdür.

zeyt Ar. i. Kim. Sıvıyağ.

zeytin i. ★ 1. Bot. Zeytin ağacının, taze iken yeşil olduğu halde sonradan siyahlaşan ve yüksek besin değeri taşıyan yağlı meyvası. [Olive — Olive] ★ 2. Endüstride kullanılan zeytin ağacı kerestesi, kahverengine çalan damarlı ve yeşilimtırak sarı olup iyi cilâ tutar: Zeytin masa. [Olivier — Olive - tree wood]

zeytin ağacı b. i. Bot. Zeytingillerden, yaprakları karşılıklı, zeytin denilen yağlı meyvayı veren ağaç. [Olivier — Olive - tree]

Zeytinbağı Bursa'nın Mudanya ilçesi bucaklarından. 15 köylü bucağın nüfusu 8 717, merkezinin nüfusu 2 289'dur. Eski adı Tirilye'ydi.

Zeytinburnu İstanbul'un ilçelerinden biri. Yüzölçümü 12 km² olan ilçenin nüfusu 102 891'dir. İstanbul'un yoğun gecekondu bölgelerinden biridir. Genellikle Doğu Anadolu'dan gelenler oturur. 1957'de ilçe olmuş ve kısa zamanda genişlemiştir. Çimento, deri fabrikaları ve askerî fabrikalar vardır. Sirkeci — Halkalı demiryolu üzerindedir.

Zeytindağ İzmir'in Bergama ilçesi bucaklarından. 16 köylü bucağın nüfusu 9 142, merkezinin nüfusu 2 740'dır.

zeytin dalı b. i. Zeytin ağacının, barış sembolü sayılan, dalı.

zeytingiller ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden, zeytin, leylak, dişbudak, yasemin gibi bitkileri içine alan bir familya. esk. Zeytuniye. [Oléacées — Oleaceae]

Zeytinlik Artvin'in merkez ilçesi bucaklarından. 14 köylü bucağın nüfusu 6 093, merkezinin nüfusu 590'dır. Eski adı Sirya'ydı.

zeytinlik i. Zeytin ağaçları çok olan yer. [Olivette — Olive grove]

zeytinsi meyva b. i. Bot. Zeytin, kiraz, erik, kayısı gibi tek çekirdekli ve etli olan meyvaların genel adı. esk. Utme. [Drupe — Drupe]

zeytinyağı b. i. Zeytin denilen meyvaları sıkarak çıkarılan yağ. [Huile d'olive — Olive - oil]

zeytinyağlı b. s. Zeytinyağıyla pişmiş ya da hazırlanmış.

zeytunî Ar. s. Yeşilimtırak sarı: Zeytunî kumaş. [Olive — Olive - green]

zıbarmak f. ★ 1. (Hakaret anlamında kullanılır) Ölmek. ★ 2. Yatıp uyumak.

zıbık i. Kauçuk gibi maddelerden yapılmış yapay erkeklik aleti.

zıbın i. Kundaktaki çocuklara gömleğin üstüne mintan yerine giydirilen pazenden ya da pikeden kısa ve kollu giysi.

zıddı ekber b. i. En fazla nefret edilen kişi ya da şey: Gündüz uyumak zıddı ekberimdir.

zıddiyet, -ti Ar. i. ★ 1. Karşıtlık. ★ 2. mec. Sevişmezlik: Aramızda zıddiyet var.

zıh Far. i. ★ 1. Terzilikte, mobilyacılıkta, giysilerin, mobilya döşemelerinin şurasına burasına çekilen şerit ya da kaytan: Pantalon zıhı. ★ 2. Marangoz işlerinde ince kenar pervazı. ★ 3. Sayfa etrafına çekilen çizgi.

zıkkım i. (Zakkum'dan) mec. Zehir, ağı: Zıkkım olsun.

zıkkımlanmak f. (Hakaret yollu) Yemek: Herif geldi, zıkkımlandı gitti.

zıl Ar. i. Gölge.

zılgıt i. Gözünü yıldırmak için çıkışma, azarlama.

zılva (Halk dilinde: Zıvla) i. Öküzlerin boyunduruğu üstüne takılan değnek.

zımba i. ★ 1. Mukavva, kayış, maden gibi şeylerde, parçasını olduğu gibi çıkararak açılan delik. [Poinçon — Punch] ★ 2. Bu delikleri açmaya yarar delgi. [Poinçonneuse — Drill]

zımbalamak f. ★ 1. Bir şeyin üzerinde zımba açmak. [Forer, perforer — To drill, punch] ★ 2. Külb. Cima.

zımbırtı i. ★ 1. Bir şeyi zımbırdatarak çıkarılan çirkin ve kulak tırmalayıcı ses. ★ 2. Böyle ses çıkaran şey. ★ 3. Değersiz şey, önemsiz şey. ★ 4. Külb. Çalgı, saz, müzik aleti.

zımnen Ar. zf. Alttan alta, kapalıca, üstü kapalı olarak: Meseleyi bana zımnen anlattı. [Implicitement — Implicitly, tacitly]

zımnında Ar. T. e. Sebebiyle, için: Buraya bir iş zımnında geldim.

zımnî Ar. s. Altık, kapalı.

zımpara i. Magnetit, hematit ve kuvars mineralleriyle karışık halde bulunan korindon minerali. İnce taneli olup siyahımsı renktedir. Sertliği yüksek olduğundan taşları ve madenleri cilâlama işinde kullanılır. [Emeri — Emery]

zımpara kâğıdı b. i. Maden, tahta ve daha başka şeylerin yüzünü aşındırıp düzeltmeye ve parlatmaya yarar, üstüne zımpara tozu yapıştırılmış kalınca kâğıt. [Papier d'émeri — Emery paper, sandpaper]

zıncan i. Sıncan.

zındık Ar. s. ★ 1. Zerdüştî. ★ 2. (Türkçe'de) Tanrı'ya ve ahrete inanmayan.

zıngadak zf. Birdenbire, apansız.

zınk diye b. zf. Birdenbire.

zıp, -pı zf. Apansız ve beklenmeyen bir taraftan: Karşımıza zıp bir adam çıktı.

zıpçıktı b. s. Birdenbire meydana çıkan türedi.

zıpır s. ve i. Yaptıkları ya da söyledikleri pek akıllı işi olmayan (kimse).

zıpka i. Karadeniz kıyısı halkının giydiği dar paçalı potur.

zıpkın i. Büyük balıkları vurup çekmeye yarayan ucu çengelli mızrak. [Harpon — Harpoon, fish - spear]

zıplamak f. ★ 1. Bir yere çarpıp yukarı fırlamak: Top yere düşünce zıpladı. [Bondir — To bounce] ★ 2. Sevinçten ya da oyun için, bulunduğu yerde havaya doğru bir fırlayış yapmak: Çocuk babasını görünce zıplamaya başladı. [Bondir — To gambol, frivol]

zıpzıp, -pı i. ★ 1. Çocukların oynadıkları, taştan, camdan küçük yuvarlak, bilye. [Bille — Marble] ★ 2. Bir yerinden lâstik bir bağa asılmış, içi talaş dolu hafif bir toptan ibaret çocuk oyuncağı.

zıp zıp b. zf. Zıplayarak: Zıp, zıp geliyor.

zırdeli b. i. Aşırı deli.

zırh Far. i. ★ 1. Eskiden, oktan, kılıçtan korunmak için kullanılan çelik giysi. [Cuirasse — Armourplate] ★ 2. Savaş gemilerine kaplanan çelik levha. [Cuirasse — Crease]

zırhlı s. ★ 1. Zırh giymiş ya da zırh kaplanmış: Zırhlı otomobil, zırhlı asker. [Blindé, cuirassé — Armoured, armourplated] ★ 2. Zırhla kaplı büyük savaş gemisi. [Cuirassé — Battleship]

zırhlı birlik b. i. Ask. Zırhlı savaş araçlarından kurulu birlikler. Birkaç tank taburu, destek, ikmal ve bakım birlikleriyle kurulur. Ateş ve hız bakımından üstün nitelikte bulunan zırhlı birlikler daha çok taarruz savaşlarında kullanılır ve vurucu gücünden yararlanılır. [Unite blindée — Armoured troops]

zırhlı tümen Ask. İki üç zırhlı tugaydan, destek ve ikmal birliklerinden kurulu birlik. [Division blindée — Armourized division]

zırıldamak f. (Hakaret yollu) Söylenmek: Herif gene zırıldanıp duruyor.

zırıltı i. ★ 1. Zırıldama ses ya da eylemi. ★ 2. Anlaşmazlık kavgası, geçimsizlik: Zırıltı çıkarmak.

zırıl zırıl b. zf. ★ 1. Zırıldanarak: Zırıl zırıl zırlanıyor. ★ 2. (Ter hakkında) İri damlalar halinde: Zırıl zırıl terliyorum.

zırlak s. ★ 1. Hep zırıldayan. ★ 2. i. Düzkanatlılardan sıçrayıcı bir böcek cinsi.

zırlamak f. ★ 1. Zırıldamak. ★ 2. Anırmak.

zırnık (Far. Zer-nih'den) i. Doğal arsenik sülfürü. Yağlıboyacılıkta ve kıl dökücü merhemler hazırlamakta kullanılır. Hamam otu. [Orpiment — Orpiment]

zırtapoz s. ve i. Zıpır.

zırtullahı kermani i. (Alay yollu) Zıpır.

zırva i. ★ 1. Eskiden imaretlerde incir, üzüm, hurma, pirinç ve şeker ile yapılan lapamsı tatlı. ★ 2. Saçma, saçma sapan.

zırvalamak f. Zırva sözler söylemek, saçmalamak.

zır zır b. zf. Bıktırıcı ve sürekli bir tarzda: Bütün gün zır zır öter.

zırzop, -pu s. ve i. Zıpır.

zıt, -ddı Ar. s. Karşıt.

zıt gitmek (biri, biriyle-) b. f. Hep onun istediğinin tersini yapmak, ona ters davranmak.

zıvana ı. ★ 1. (Far. Zebane'den) İki ucu açık küçük boru. [Tubule — Tube] ★ 2. Birbirine geçen tahta, maden gibi şeylerden birindeki dil ki ötekinde açılmış bulunan yuvaya girer. [Tenon — Tenon] ★ 3. Çubuğun, piponun borusuna takılan kısa ağızlık. [Bouquin — Mouthpiece] ★ 4. Ağızlık yerine geçmek üzere sigaranın ucuna eklenmiş kâğıttan küçük boru. [Tubule — Mouthpiece]

zıvanadan çıkmak b. f. Kendini tutamayacak kadar öfkelenmek.

zıvana teli b. i. Sigara ağızlığı temizlemekte kullanılan maden tel.

Zıvarık Bak. Altınekin.

zıvlamak f. Ayrılıp gitmek.

zıya, -ı Ar. i. Kayıp, yitim.

zıyk Ar. i. ★ 1. Darlık. ★ 2. Sıkıntı.

zıykınefes Ar. b. i. (Halk dilinde: Tıknefes) Zıykısadır.

zıykısadır, -drı Ar. b. i. Göğüs darlığı, nefes darlığı.

zıypak s. Kaygan.

ziba Far. s. Süslü, güzel.

zibidi s. ★ 1. Gülünç olacak derecede kısa ve dar elbise giyinmiş olan. ★ 2. Delice hareket eden.

zifaf Ar. i. Gerdeğe girme.

zifir i. Tütün dumanının bıraktığı koyu ve acı kir. [Poix — Smut]

zifirî s. Zifir gibi siyah.

zifos i. ★ 1. Çamurlu su: Hızla geçen bir otomobil üstüne zifos sıçrattı. ★ 2. s. Boş, saçma: Bu söylediklerin zifos.

zifos atmak (Birine-) b. f. İftira etmek, kara sürmek.

zift, -ti i. Katrandan çıkarılan katı, siyah, parlak, kolay kırılır, az ısı ile ergir bir madde. En çok gemi kalafatında kullanılır; kara sakız. [Poix de houille — Pitch]

ziftlenmek f. ★ 1. Zift sürülmek. ★ 2. (Hakaret yollu) Yemek. ★ 3. mec. Bir işte kendine yolsuz olarak kâr sağlamak.

Zigetvar Savaşı Tar. Kanuni Sultan Süleyman'ın son seferi ve savaşı. Avusturya'ya karşı açılan savaşın yol üzerindeki ilk amacı Zigetvar şehri ve kalesi oldu. Kalenin kuşatılması çabuk sonuç vermeyince zaten yaşlı ve yorgun olan Sultan Süleyman, üzüntüsünden hastalandı. Türk ordusunun son ve şiddetli saldırısı ile Zigetvar 1566 yılında alındı ama, padişah bu başarıyı göremedi; çünkü kalenin düşüşünden bir gün önce ölmüş bulunuyordu.

zigot, -tu Yun. i. Biyo. İki gametin birleşmesiyle meydana gelen hücre. esk. Aşılı büzurat. [Zygote — Zygote]

zihaf Ar. i. Ed. Uzun okunması gerekirken, vezne uydurmak için bir hecenin kısa okunması.

zihayat, -tı Ar. s. Hayatta olan, sağ, canlı.

zihin ,-hni Ar. i. ★ 1. Psi. An. Bilincin, irade ve heyecan karışmadan, algılama ve düşünme kısmı. ★ 2. Psi. Bellek. ★ 3. Anlayış, kavrayış: Zihni açık.

zihin bulanıklığı b. i. Psi. Düşüncelerin karışık ve müphem bir hale girmesi. esk. Teşevvüsü zihnî. [Confusion mentale — Mental confusion]

zihin dağılımı b. i. Psi. Düşüncelerin birbirini tutmaz hale gelmesi. esk. İnhilâli zihnî. [Désagrégation mentale — Mental disaggregation]

zihin darlığı Psi. b. i. Ayırdetme, anlama, kavrama yetersizliği. esk. Fıkdanı temyiz. [Obtusion mentale — Intellectual obtusion]

zihin yormak b. f. Bir şeyin üzerinde çok düşünmek.

zihnî Ar. s. Zihinle yapılan. [Mental — Mental, intellectual]

zihni bulanmak (zihni karışmak) b. f. Düşünürken fikirler arasındaki bağıntıyı kaybetmek.

zihnini bozmak (Bir şey birinin -) Şüpheye düşürmek.

zihnini kurcalamak (Bir şey birinin -) b. f. O şey ikide birde hatıra gelip insanı düşündürmek.

zihni takılmak (Bir şeye -) b. f. Çözülmesini gerekli bulduğu bir şey üzerinde durmak.

zihniyet, -ti Ar. i. Düşünüş tarzı: Ticarî zihniyet. [Mentalité — Mentality, conception]

zikir, -kri Ar. i. ★ 1. Anma, söyleme: Dün zikriniz geçti. ★ 2. Adını art arda anarak Tanrı'ya yapılan bir çeşit kulluk.

zikzak Alm. i. ve s. Art arda birbirine ters yönde açılar meydana getiren kırık çizgi.

zikzak yapmak b. f. Sık sık sağa sola yol değiştirmek.

zil Far. i. ★ 1. Sallandırılarak ya da başka düzenlerle işletilerek, işaret vermek üzere çınlatılan çıngırak: Kapı zili. ★ 2. Müz. Birbirine çarparak ses çıkarmak üzere iki ele alınan, parmaklara ya da tefin kasnağındaki deliklere takılan maden kurs. ★ 3. Külb. Çok aç.

Zilahy, Lajos (Doğ. 1891) Macar romancısı. İnsanın psikolojik sorunlarını inceleyen romanlar, ayrıca oyunlar yazmıştır. «İki Esir», «Öldüren Bahar», «Nehirden Gelen Kadın» adı ile birkaç romanı Türkçe'ye çevrilmiştir.

Zilciyan, Mike (Doğ. 1906) Türk zil yapıcısı. Bütün dünyada ün yapmış Türk zillerini yapan ailedendir. Özel bir formülle hazırladığı ziller, dünyanın en büyük orkestraları tarafından kullanılmaktadır.

Zile Tokat'ın ilçelerinden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 1 511 km² olan ilçenin 3 bucağı ve köyleriyle birlikte nüfusu 82 016, merkezinin nüfusu 26 410'dur. Yeşilırmak ve Çekerek suyunun geçtiği yerler ovalık, kuzeybatı dağlık ve ormanlıktır. Tahıl, haşhaş yetiştirilir. Başta üzüm olmak üzere meyvacılık yapılır. Yumurta ve beyaz pekmez de önemli gelir kaynağıdır. Şehir, ovanın doğusundadır. Tarım araçları ve araba yapım yerleri vardır. Frikyalılar tarafından kurulmuştur. Eskiden Afrodit tapınağı vardı. Bugün sur kalıntıları bulunmaktadır. Samsun — Sivas demiryoluna 5 km. uzaklıktadır.

zil gibi b. s. Aşırı derecede sarhoş.

zilhicce Ar. i. Kamer takviminin on ikinci ayı, kurban ayı.

zilkade Ar. i. Kamer takviminin on birinci ayı, aralık ayı.

zillet, -ti Ar. i. Hor görülüş, aşağılık, alçalma.

zilli maşa b. i. Uzun bir maşanın uçlarına 4 ya da 6 zil geçirilmek suretiyle yapılmış çalgı. Sağ ele alıp sol elin ayasına vurarak şıkırdatmak suretiyle çalınır.

zilliyi kırmak b. f. Karnını doyurmak.

zil takıp oynamak b. f. Çok sevindiğini belli etmek.

zilyet Ar. i. Sahibi kendisi olsun olmasın bir malı kullanmakta olan kimse.

zilyetlik Huk. Bir şey üzerinde fiilen tasarruf sahibi olan kimsenin, o şey üzerindeki hakkı. [Possession — Ownership, possession]

zil zurna b. s. Zil gibi.

zimamdar Far. s. ve i. Yönetici.

zimmet, -ti Ar. i. Bir ticaret kuruluşunun borçlarının topu. [Débit — Liabilities]

zimmetine geçirme b. i. Huk. Bir memurun kendisine emanet edilmiş olan paraları, değerli kâğıtları, senetleri ve başka malları sarfederek kendisine mal etmesi. [Détournement — Embezzlement, misappropriation]

zimmi Ar. i. Eskiden, Osmanlı Devleti'nin Müslüman olmayan uyruğu.

zina Ar. i. Huk. Evli birinin eşinden başkasıyla cinsel münasebette bulunması. Evli erkeğin, evli olmayan bir kadınla cinsel münasebetinin zina suçunu meydana getirmesi için, bu münasebetlerin karı koca gibi birlikte yaşamak şeklinde olması gerekir. Zina, bir cürüm ve boşanma sebebidir. [Adultère — Adultery]

zincef i. Bir giysinin çevresine donatılan kumaş: İpek zincef.

zincifre Far. i. Kim. Deri hastalıklarında kullanılmış olan, doğal kırmızı cıva sülfürü. [Cinabre — Cinnabar, vermilion]

zincir i. ★ 1. Birbirine geçmiş bir sıra halkadan meydana gelen bağ: Gemi zinciri. [Chaîne — Chain] ★ 2. mec. Art arda sıralanmış şeyler: Söz zinciri. [Chaîne — Chain] ★ 3. Pranga. ★ 4. mec. Esaret, hürriyetsizlik: Taassubun zincirlerini kırmak gerek. [Chaîne — Chain] ★ 5. Türk müziğinin büyük usullerinden biri.

zincirbent Far. b. s. Pranga vurulmuş (mahkûm).

zincire vurmak b. f. Mahkûma pranga vurmak.

zincirleme i. ★ 1. Zincirlemek eylemi. [Enchaînement — Chaining up, enchaining] ★ 2. s. Zincir halkaları gibi art arda gelen. [Successive — Successive] ★ 3. Si. Sinema filimlerinde bir bölümden ötekisine geçilirken, bir planın üstünde yavaş yavaş öteki planın görüntüsünün belirmesi işlemi.

zincirlerini kırmak (zincirlerini koparmak) b. f. Hürriyetine kavuşmak.

zincirli s. ★ 1. Zinciri olan. [Enchaîné — Furnished with a chain] ★ 2. Zincirle

bağlı. [Enchaîné — Chained] ★ 3. i. 1716 yılında basılan Osmanlı altınının adı. Resmî adı «sikkei cedidi zeri İstanbul» du. Şimdiki maden paraların tırtılına eskiden zincir denildiği için bu ad verilmişti.

zindan Far. i. Hapis yeri. [Cachot — Jail, prison]

zindan gibi b. s. Dar ve karanlık (yer).

zinde Far. s. Dinç, canlı, diri.

zinhar Far. ü. Sakın, olmaya ki.

zinnureyn Ar. s. «İki nurlu». Halife Osman'ın sanıdır. Muhammed Peygamber'in kızıyla evli bulunan Osman, bu eşi öldükten sonra gene Peygamber'in bir kızıyla evlendiği için bu sanı almıştı.

zinober Jeol. Cıva sülfür bileşimli bir mineral. Rengi ve çizgisi kırmızıdır. Volkanik kökenlidir. Bileşiminde % 86 cıva olduğundan en önemli cıva cevheridir. Ayrıca kırmızı boya yapımında kullanılır.

Zinoviev, Grigori Ovsei Gerşon Aron (1883-1936) Rus politikacısı. İhtilâlci faaliyetlerinden dolayı hapis yattı. Sonra yurt dışına çıkarak Sosyal Demokrat Parti'nin gazetesini yayınladı. 1917 ihtilâlinden sonra Leningrad Sovyeti'nin başkanı oldu. 3. Enternasyonal'in ilk başkanı odur. Troçki'ye yakınlığı dolayısıyla başkanlıktan ve Leningrad Sovyeti'nden atıldı; Komünist Partisi'nden de çıkarıldı. Bir süre sonra yeniden alındıysa da Kamenev ve başkalarıyla birlikte 1936'da yargılandı; idam edildi.

Zir Bak. Yenikent.

zira Far. e. Çünkü, şundan dolayı ki.

ziraat Ar. i. Çiftçilik ve tarım anlamdaşı.

ziraî Ar. s. Tarımsal.

Ziraî Mücadele ve Ziraî Karantina Genel Müdürlüğü Bitkilerin ithal ve ihracı dolayısıyla bitki hastalıklarının yayılmasını önlemek için gümrük kapılarında her türlü tedbiri almakla görevli, Tarım Bakanlığı'na bağlı örgüt.

zirkon Jeol. Zirkonyum silikat bileşimli bir mineral. Mağmatik kökenlidir. Güzel renklileri süstaşı olarak kullanılır.

zirkonyum Lat. i. (Aslı Far.) Kim. Sembolü Zr., atom sayısı 40, atom ağırlığı 91,22, yoğunluğu 6,25 olan siyah toz şeklinde bir maden. [Zirconium — Zirconium]

zirve Ar. i. Doruk, tepe.

Ziştovi Antlaşması Tar. Osmanlılar'la Avusturyalılar arasında imzalanan bir barış antlaşması. 1787'de Ruslar'la birlik olarak Osmanlılar'a saldıran Avusturya, 2 yıl sonra Fransa ihtilâlinin patlak vermesi üzerine savaştan çekildi. 1791 yılında Bulgaristan'daki Ziştovi kasabasında imzalanan antlaşmanın en önemli maddesi, Belgrad'ın yeniden Osmanlı ülkelerine katılması idi.

Zitvatorok Antlaşması Osmanlılar'la Avusturyalılar arasında imzalanmış bir antlaşma. İki devlet arasında 1593 yılında çıkan savaş 1606 yılına kadar sürmüştü. Savaştan kesin bir sonuç almamakla birlikte, Türkler daha başarılı durumda idiler; fakat 13 yıllık çatışma iki yanı da yormuştu. Bu yüzden taraflar barışa karar verdiler. Macaristan'da Zitvatorok şehrinde imzalanan antlaşmaya göre 20 yıl sürekli olacak barıştan Türkler toprak bakımından kârlı çıkıyor, buna karşılık Avusturyalılar da Osmanlı Devleti'ne ödedikleri vergilerden geniş oranda kurtuluyorlardı. Osmanlılar, Zitvatorok antlaşması ile o zamana kadar hep küçümsedikleri Avusturya'yı büyük devlet olarak tanımayı da kabul ediyorlardı.

ziver Far. i. Süs.

ziya Ar. i. Işık, aydınlık.

ziyadar Ar. Far. s. Aydınlık, ışığı bol.

ziyade Ar. s. ★ 1. Fazla, artık. ★ 2. zf. Çok, fazla.

ziyadesiyle zf. Fazlasıyla, pek çok.

ziyafet, -ti Ar. i. Başkalarının da çağrıldığı büyük yemek. [Banquet, festin, régal — Feast, banquet]

ziyafet çekmek b. f. Ziyafet vermek.

Ziya Gökalp Bak. Gökalp.

Ziya, Mehmet —İhtifalci— (1865-1927) Törenci, yazar. Sanayii Nefise (Güzel Sanatlar) okulunu bitirdi. Öğretmenlik, okul müdürlüğü, millî eğitimde müdürlük yaptı. «İstanbul Muhipleri Cemiyeti» nde üye, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde yönetim kurulu üyesi idi. Belli günlerde törenler düzenlemeye kendini adadığı için, adı «İhtifalci» olarak kalan Mehmet Ziya'nın eserleri ve çevirileri arasında: «İstanbul ve Boğaziçi» (2 cilt), «Yenikapı Mevlevihanesi», «Kariye Cami-i Şerifi» anılabilir.

ziyan Far. i. Zarar.

ziyankâr Far. s. Zarar vermesini seven ya da huy edinen.

ziyan zebil olmak b. f. Boşuna harcanmak.

Ziya Paşa, Abdülhamit (1825-1880) Şair, yurtsever. İstanbul'da doğdu. Sadaret mektupçuluğunda, saray katipliğinde bulundu. Farsça ve Fransızca öğrendi. Abdülaziz tahta çıkınca, sadrazam Âli Paşa tarafından saraydan uzaklaştırıldı. Yeni Osmanlılar cemiyeti üyesi oldu; 1867'de Namık Kemal'le birlikte Fransa'ya kaçtı. Londra'ya geçerek arkadaşlarıyla Muhbir ve Hürriyet gazetelerini çıkardı. II. Abdülhamit tahta geçtikten sonra, Namık Kemal'le 1876 Kanunu Esasî'sini hazırladı. 1877'de Suriye valiliğine atanarak İstanbul'dan uzaklaştırıldı; Adana valiliğinde öldü «Külliyatı Ziya Paşa» adıyla Süleyman Nazif tarafından yayımlanan ve vecize değerindeki beyitlerden meydana gelen Terkibibent ve Terciibent'ini de içine alan divanı, Âli Paşa'yı övgü yollu yeren «Zafername» adlı hicviyesi, «Harabat» adlı üç ciltlik antolojisi başlıca eserleridir Basılmamış başka eserleri ve tercümeleri de vardır.

Ziyaret Bak. Yaygın.

ziyaret, -ti Ar. i. ★ 1. Birini, nezaket ya da görev gereği gidip bulunduğu yerde görme. Göret. [Visite — Visit] ★ 2. Dindarlık gereği bir yere yapılan yolculuk: Kâbe'yi ziyaret. [Pélerinage — Pilgrimage]

ziyaretçi i. Ziyarete giden kimse, göretçi.

ziyaretgâh Far. b. i. Din gereği ziyaret edilen kutsal yer.

ziynet, -ti Ar. i. Süs.

Zizim Cem Sultan'a Avrupalılar'ın verdikleri ad.

Zn Kim. Çinko elemanının sembolü.

zobu i. Eski vezir konaklarındaki bir kısım müstahdeme verilen ad.

Zodyak Yun. i. Ast. Gök küresi yüzeyinde kuşak şeklinde bir bölge. Güneş, görünürde, bu kuşağın alanı boyunca derece derece yer değiştirerek bir yıl sonunda tekrar hareket noktasına varır. Bu, kuşak üstünde Koç, Boğa, İkizler, Yengeç, Aslan, Başak, Terazi, Akrep, Yay, Oğlak, Kova, Balık adlarını taşıyan on iki takım yıldız sıralanmış bulunmaktadır. Güneş ilkbaharda bunların ilk üçünde ve öteki mevsimlerde sırasıyla ikinci, üçüncü ve dördüncü üçlerde bulunur. esk. Mıntakai buruç. [Zodiaque — Zodiac]

Zogu (Zog), Ahmet, İskenderbey, III. (1895-1961) Arnavutluk Kralı. 1920'de Arnavutluk'da kurulan geçici hükümette içişleri bakanı, 1922-1924 yıllarında başbakan oldu. 1924'de muhalifleri, onun keyfî yönetimine karşı ayaklandıkları için 1925'de seçim yaptırdı; cumhuriyeti kurdu; cumhurbaşkanlığına seçildi. 1928'de ise krallığını ilân etti. 1939 İtalyan işgalinde yurdundan ayrılmak zorunda kaldı. Arnavutluk'da 1946'da cumhuriyet ilân edildi; krallık sona erdi.

zoka i. ★ 1. Büyük balıkları tutmakta kullanılan, küçük balık şeklinde ucu iğneli kurşun parçası. [Hameçon — Spinnen] ★ 2. Külb. Tuzak, hile, dalavere.

zokayı yutmak b. f. (halk dilinde) Aldatılmak.

Zola, Emile (1840-1902) Fransız yazarı. Paris'de doğdu ve öldü. Cézanne'la sıkı bir arkadaşlık kurdu. 1862-1866 yılları arasında Hachette kütüphanesinde memur olarak çalıştı. Oradan ayrılarak gazeteciliğe başladı. 1867'den sonra Probper Lucas ve Charles Letourneau adlarındaki doktorların etkisinde kalan Zola, Balzac'ın «İnsanlık Komedisi» ni örnek alarak bir dizi roman yazmaya başladı. Adı geçen doktorlar soyaçekim kanunları ve tutkuların fizyolojisi üzerine birçok açıklamalar yapmışlardı. Böylece Zola bilim prensiplerinden hareket ederek insanların ve toplulukların yaşamlarını yansıtmaya savaştı. Bu akıma «natüralizm» adı verildi. Bilimsel yönü hiçbir zaman başarılı bir sonuç vermeyen Zola'nın, anladığımız anlamdaki romancılığı büyüktür. Özellikle toplumsal olayları ve kalabalıkların dalgalanışlarını çok büyük bir ustalıkla yansıtır. «Assommoir — Meyhane», «Germinal — Jerminal», «Nana», «Thérése Raquin», «La Bête humaine — Hayvanlaşan İnsan» şaheserleri arasındadır.

zolota i. Osmanlılar'ın Polonyalılar'ın Zloti adlı paralarına benzeterek kestikleri 30 para değerindeki gümüş para.

zom s. Külb. Çok sarhoş.

zona i. Hek. Omuriliğin duyu sinirlerinin su çiçeği virüsü tarafından hastalanması sonucu, ilgili bölgelerde deri döküntüleri ve ağrı ile kendini belli eden hastalık. Tedavide ağrı giderici ilâçlar kullanılır. Ayrıca bu amaçla hazırlanmış yerel olarak sürülen merhemler yararlı olur. Hastalıkla ilgili olarak açığa çıkan inatçı ve kalıcı ağrılar özel cerrahsal yollarla giderilir. [Herpes zoster — Herpes zoster, shingles]

Zonaras, Yani (XII. yüzyıl) Bizanslı vakanüvis. Belgelere dayanan ve oldukça güzel yazılmış «Genel Tarih El Kitabı» 1188 yılına kadar olan olayları içine alır. Bu eser, Zonaras'ın yararlandığı, bugün tamamiyle kaybolmuş kaynaklar bakımından özellikle önemlidir.



Zonguldak Batı Karadeniz bölgesindeki illerimizden biri ve merkezi olan şehir. Yüzölçümü 8 627 km² olan ilin nüfusu 651 370, bucak ve köyleri dışında şehrin nüfusu 157 662'dir. Filyos çayı ve kollarının suladığı topraklar ekime az elverişlidir. Sebze ve meyva yetiştirilir, bağcılık yapılır Küçükbaş hayvancılık da önemlidir. Asıl önemli gelir kaynağı maden kömürüdür. Karabük ve daha sonra Ereğli Demir Çelik fabrikalarının kurulmasıyla önemli bir sanayi bölgesi olmuştur. Şehir ormanlık dağların kıyıdaki alçak yamaçları üzerinde kuruludur. 1829'da Uzun Mehmet tarafından maden kömürünün bulunmasıyla gelişmiştir 1924'de il oldu. Karadeniz'de önemli bir limandır. Deniz ve kara yoluyla önemli merkezlere bağlıdır.

zonklamak f. Belli bir yer, nabız vurur gibi kesik kesik ağrımak ya da sancımak.

zonk zonk zf. Aşırı zonklamayı anlatır.


Emile Zola


A. Ziya Paşa


Zübeyde Hanım


zurna


A. İsmail Zühtü Paşa

zooloji Yun. i. Hayvanlar bilimi. esk. İlmi hayvanat. [Zoologie — Zoology]

zoospor Yun. i. Bot. Bazı suyosunlarında olduğu gibi, cinsel olmayarak üremeyi sağlayan hücre. esk. Büzuru müteharrik. [Zoospore — Zoospore]

zootekni Yun. i. Evcil hayvanları yetiştirme ve belli hizmetlere alıştırma tekniği. [Zootechnie — Zootechny]

zooterapi Yun. i. Hayvan tedavisi. [Zoothérapie — Zootherapy]

zor i. ★ 1. Sıkıntı, güçlük : Midesinden zoru var. ★ 2. Yüküm, mecburiyet : Oraya gitmek zorunda idim. ★ 3. Güç, baskı : Zor kullanmak. ★ 4. s. Güç, kolay olmayan. ★ 5. ü. «Yapamazsın» anlamına.

zoraki zf. İstemeye istemeye : Zoraki çalışıyor. [Involontaire — Involuntarily, unwillingly, reluctantly]

zorba s. Zoruna güvenerek şunun bunun hakkını yiyen, malını alan. [Usurpateur — Usurper, brute]

zor belâ (zoru zoruna) b. zf. Güç hal ile, daradar : Vapura zor belâ yetiştik.

zorgulu s. Psi. Zorla yaptırılan : Zorgulu disiplin. esk. Müstebit inzibat. [Autoritaire — Authoritarian]

zorla zf. Zor kullanarak : Paramı zorla elimden aldılar. [Par force — By force, compulsorily]

zorlama i. ★ 1. Zorlamak eylemi. [Forçement — Forcing] ★ 2. Bir organın zorlanmış olmasıyla meydana gelen bozukluk ya da aksaklık ve özellikle oynaklarda ara keseciklerinin fıtığı. [Hernie — Hernia] ★ 3. Zorlayarak olan. Cebri : Zorlama yürüyüş. [Forcé — Forced]

zorlamak f. ★ 1. Birinin bir şey yapması için kuvvet kullanmak. [Forcer, contraindre — To force, coerce, use force] ★ 2. Kuvvet kullanarak açmaya çalışmak. [Forcer — To pressure]

zorlu s. ★ 1. Yeğin, kuvvetli, şiddetli. [Violent, vigoureux — Strong, violent, vehement] ★ 2. Tuttuğunu koparan : Zorlu bir adam. [Vigoureux — Vigorous, influential, powerful]

zorluk i. Zor olma hali, güçlük. [Difficulté — Difficulty]

zort i. Osuruk.

zort vermek b. f. Kaba ve bayağı tarzda alay etmek.

zorunlu s. ★ 1. Fel. İspat edilmiş ve tartışılamaz önerme için kullanılır : «Her dairenin bir merkezi vardır» önermesi, zorunlu bir önermedir. esk. Zaruriyei mutlaka. [Apodictique — Apodictic] ★ 2. s. Olması gereken. esk. Zarurî. [Nécessaire — Necessary, inevitable]

zorunluluk i. Fel. Olması gerekme hali. esk. Zaruret, ıstırar.

Zoşçenko, Mihail Mihailoviç (1895-1958) Rus yazarı. Poltava'da doğdu. Öğrenimini bitirdikten sonra subay olarak Kızıl Ordu'ya katıldı. 1921'de Serapion Kardeşler grubuyla edebiyata girdi. Gogol'un etkisinde kaldı. Kısa mizah hikâyeleriyle dünya ölçüsünde ün kazandı.

Zr Kim. Zirkonyum elemanının sembolü.

Zrinyi, Miklos, Kont (1620-1664) Macar şairi, devlet adamı. Hırvatistan'da doğdu. Zrinyi 1646'da general oldu. Konusunu Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan'ı işgalinden alan epopesi ile (Sziget Faciası) ün almış ; Macarlar'ın ilk destan şairi olarak tanınmıştır.

Zsigmondy, Richard (1865-1929) Avusturyalı kimyacı. Ültramikroskop'u yapmıştır. 1925 Nobel Kimya armağanını kazanmıştır.

zuhur Ar. i. Başgösterme, meydana çıkma, görünme, türeme.

zuhurat, -tı Ar. ç. i. Hesapta olmayan olaylar, rastlayış : Benim oraya gitmem zuhurata bağlıdır.

zuhurî Ar. i. Orta oyununda taklitçi.

zuhurî kolu b. i. Orta oyunu takımı.

Zukov, Greguvar (Doğ. 1896) Sovyet mareşali. II. Dünya Savaşı'nda özellikle Fin cephesinde ün kazanan Zukov, 1942 yılında Millî Savunma komserliği yardımcılığına getirildikten kısa bir süre sonra kendisine Moskova'nın savunulması görevi verilmiştir. Burada gösterdiği başarı üzerine mareşalliğe yükseltilmiş, aynı yıl Ukrayna cephesi ordular grubu komutanlığına atanmıştır. Bu hizmetlerinden dolayı Sovyet Sosyalist şurası tarafından kendisine zafer nişanı verilmiştir. Alman ordularının yenilmesinde büyük payı olan Zukov Kızıl Ordu'nun başında Berlin'e giren ilk komutan olmuştur.

zula i. Külb. Hırsızlık.

zula etmek b. f. Külb. Çalmak, aşırmak.

zulmet Ar. i. Karanlık.

zulmetmek b. f. Başkasına acı çektirmek.

zulüm, -lmü Ar. i. Kıyın. Kötülük yapmayı ve başkalarına acı çektirmeyi sevme. [Cruauté — Oppression, cruelty]

Zurbaran, Francisco de (1598-1664) İspanyol ressamı. 1634'de Madrit'de Velasquez'le beraber çalıştı. 200 yıl kadar unutulan Zurbaran özellikle çağımızda, dünyanın en büyük ressamları arasında kabul edilmeye başlandı.

zurna Far. i. Müz. Keskin sesli, çoğu zaman davul ya da dümbelek eşliğinde çalınan nefesli çalgı.

zurnapa i. (Halak dilinde) Zurafa.

zuum, -u'um Ar. i. Bir kimse ya da bir şey için yanlış bir düşünceye düşme.

zübde Far. i. Özet.

Zübeyde Hanım (Ölm. 1923) Atatürk'ün annesi. Tırhala'da doğdu. Evkaf kâtipliğinde, rüsumat memurluğunda, 1876'da Selânik Asakiri Milliye taburunda mülâzımı evvel (üsteğmen) olarak bulunan Ali Rıza Efendi'yle evlenmiştir. 1881'de Atatürk'ü dünyaya getirmiştir. Memuriyetten ayrılarak kereste ticaretiyle uğraşan Ali Rıza Efendi'nin ölümü üzerine Mustafa Kemal'i annesi Zübeyde Hanım yetiştirmiştir. 1923 ocak ayında ölmüştür.

Zübeyir, Bin Avam (Ölm. Hic. 36) Sahabe büyüklerinden ve Peygamber Muhammed'in cennete gireceklerini müjdelediği on kişiden biri olup Hatice'nin erkek kardeşinin oğlu; ve Peygamber'in halasının oğludur. 15 yaşında iken Müslüman olmuştur.

zücaciye Ar. i. Sırçadan ya da porselenden yapılmış eşya.

züğürt s. Parasız, kesesi boş.

züğürtlemek f. Parasız kalmak.

Zühal Ar. i. Ast. Sekendiz. Satürn.

zühdi Ar. i. Tarikatte çile dolduran.

Zühre Ar. i. Ast. Çulpan. Venüs.

zühre Ar. i. Çiçek.

zührevi Ar. s. Frengi ve belsoğukluğu gibi en çoğu cinsel birleşmelerle bulaşan (hastalık). [Vénérien — Venereal]

züht Ar. i. Dinin yasak ettiği şeylerden sakınıp buyurduklarını yerine getirme.

Zühtü Paşa, Altunîzade İsmail (1805-1889) İlk açılan Ayan Meclisi üyeliğinde bulunmuş, büyük servetini hayır işlerine vermiş bir vezir. İstanbullu'dur. Gençliğinde nakkaşlık, mimarlık öğrenmiş, inşaatla uğraşarak zengin olmuştur. Kendisine birkaç defa teklif olunan sadrazamlığı kabul etmemiştir. Hocapaşa yangınından sonra 35 tane cami tamir ettirmiştir. Çamlıca'da kendi adını taşıyan mahallede Altunîzade camisi mezarlığında gömülüdür.

zühul, -lü Ar. i. Unutma, yanılma, atlama.

zükâm Ar. i. Dumağı, ingin. Nezle.

zül Ar. i. Zillet.

zülâl Ar. i. Sâf, berrak ve soğuk su.

zülbiye Ar. i. Bir çeşit tatlı hamur.

zülfaris (zülfaruz) Far. Ar. i. Bot. Baklagillerden bir süs bitkisi ve bunun güzel kokulu mor beyaz renkli, saç lülesi görünüşünde kıvrıntılı çiçeği.

Zülfikar İslâm halifelerinden Ali'nin kılıçlarından birinin adı. Bir söylentiye göre Zülfikar'ın uç tarafı ikiye ayrıktı. Zülfikar sözcüğü, sonraları, erkek adı olarak kullanılmıştır.

zülfüyare dokunmak b. f. Hatırlı, nüfuzlu, yüksek mevki sahibi bir kimseyi gücendirmek.

Zülkifl Kuran'da adı İsrailoğulları peygamberlerinden biri olarak geçen kişi.

zülüf, -lfü Far. i. Şakaklardan sarkan saç lülesi.

zümre Ar. i. Kategori, bölük, takım, ulam.

zümrüt Far. i. Cam parlaklığında güzel yeşil renkte, saydam bir süs taşı. Alüminyum ve berilyum doğal silikatından ibarettir. [Emeraude — Emerald]

zümrütanka Far. i. Bak. anka.

zümrüt gibi b. s. Yemyeşil.

zünnar Ar. i. Hıristiyan rahiplerin kuşandıkları kemer.

züppe s. Kılıkta, davranışta, söz söyleyişte, dilde, düşüncede toplumun gülünç ve aykırı saydığı özenti ve yapmacıklara, aşırılıklara kaçan.


zürafa

zürafa Ar. i. Zo. Gevişgetirenlerin zürafagiller familyasının bir alt familyası. İki türü vardır: 1° Adi zürafa. 2° Ağlı zürafa. Adi zürafa, Afrika'da yaygın haldedir. İki alt türe ayrılır: a) Kuzey ya da Nubya zürafası. b) Güney ya da Kap zürafası. Ağlı zürafa, karaciğer rengindeki dört kenarlı benekleri çok büyük olup aralarındaki beyaz, beyazımsı renkler, çizgilerden örülmüş bir ağa benzer ve bu ad ondan dolayı verilmiştir. Erkek zürafanın ağırlığı 2 tonu bulur. Cidago (omuz) yüksekliği 3 m., kafasının tepesinin yüksekliği ise 5-6 m. dir. Erkek ve dişisinin de kısa, deri ve tüylerle kaplı ve uçlarında siyah birer kıl kümesi bulunan boynuzları vardır. Nubya zürafasında, gözlerin arasında üçüncü bir boynuz bulunur. [Girafe — Giraffe]

Zürich (İsviçre) Aynı adı taşıyan kantonun merkezi olan 438 800 nüfuslu bir şehir. Zürich gölünden çıkan Limmat ırmağı üzerindedir. Ülkenin en büyük şehri ve en önemli endüstri merkezidir. İpekli dokumacılık ve besin endüstrileri çok gelişmiştir.

zürra, -ı Ar. ç. i. Çiftçiler.

zürriyet, -ti Ar. i. Döl.

züyuf Ar. ç. i. Kalp ya da ayarı düşük para.

Zweig, Stefan (1881-1942) Avusturyalı yazar. Viyana'da doğdu, Brezilya'da Petropolis'de öldü. Birçok deneme, inceleme, oyun ve roman yayımladı. Hitler Almanya'sından uzaklaştı. II. Dünya Savaşı'nda Avrupa'nın düştüğü korkunç duruma dayanamayarak karısıyla birlikte kendini öldürdü. «Amok», «Karışık Duygular», «Casanova», «Deniz Kıyısında Ev» şaheserleri arasındadır.


Stefan Zweig

Zworykin, Vladimir Kosma (Doğ. 1889) Rus asıldan Amerikalı mühendis. Televizyonda kulanılan «iconoscope» u yapmıştır. «İconoscope» fotoğrafı çekilmesi düşünülen geniş bir alanı küçük ölçüde gösteren ve böylece bu alandaki en uygun görünüşün seçilmesini sağlayan bir âlettir.

EK MADDELER

Ansiklopedik Sözlüğümüzün yayınlanması sırasında, çeşitli konularda değişiklikler oldu. Bu değişmeler, yayın sırasında gözümüzden kaçan eksikler ve yanlışlar «Ek Maddeler» adı altında toplanmıştır.

A

Abdülmecit (1868-1944) Büyük Millet Meclisi'nin 3 Mart 1924 tarihinde halifeliğin kaldırılmasına karar vermesi üzerine Türkiye sınırları dışına çıkarıldı; Fransa'da öldü.

Aden Osmanlı Türkleri'nden sonra Zeydîler'in, daha sonra Lahek sultanının eline düştü. 1839'da İngiliz egemenliği altına girdi.

Afyonkarahisar İlin nüfusu 501 694, bucak ve köyleri dışında şehrin nüfusu ise 123 873'dür. Akarçay, Seyitlerderesi ilin topraklarını sular Şehirde Kasımpaşa, Umurbey, Gedikahmetpaşa camileri vardır.

ağaçkakanlar ç. b. i. Zo. Kuşların gök kuzgunumsular takımının bir familyası. Vücutları uzunca, gagaları piramit biçiminde düz ve kuvvetli, dilleri ince, çok uzun ve serttir. Ağzından dışarıya oldukça uzanır. Kuvvetli gagalarıyla ağaç kabuklarını delerler ve yapışkan bir sıvıyla kaplı dilleriyle böcekleri yakalayarak beslenirler. [Pics — Woodpeckers]

Ağrı Dağı Yüksekliği 5 155 m. dir.

Akad, Lütfü Ö. (Doğ. 1916) Türk rejisörü. Maliye öğrenimi yaptıktan sonra, 1946'da girdiği Türk sinemasına ilk olarak çağdaş bir anlayış getirdi. «Vurun Kahpeye», «Kanun Namına», «İpsala Cinayeti», «Beyaz Mendil» gibi kısmen gerçekçi filimlerini, «Yalnızlar Rıhtımı» ve «Yangın Var» ile, 1958 sonrasında estetik ve mizansen bakımından çizgi dışı başarılı çalışmaları izledi. 1966'da «Hudutların Kanunu», 1967'de ise «Kızılırmak — Karakoyun» ile Türk insanına bakış açısı, anlatım özellikleri ve öz zenginliğiyle ulusal Türk sinemasına giden yolda ilk büyük filimleri yarattı.

Akçaabat Trabzon'a bağlı olan ilçenin bucaklarıyla birlikte nüfusu 83 883, kasabanın nüfusu 7 606'dır.

akmika i. Jeol. Mağmatik metamorfik ve bazı tortul kayalarda bulunur.

Aksal, İsmail Rüştü (Doğ. 1911) Politikacı. Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi, ayrıca Hukuk Fakültesi'nde imtihan verdi. Maliye Bakanlığı'nda çeşitli görevler aldı; müfettiş, Londra'da büyükelçilik müşaviri, teftiş kurulu başkanı oldu. VIII. ve XI. dönemlerde milletvekilliği, 1946-1949 yıllarında maliye bakanlığı, 1959-1960 yıllarında C.H.P. genel sekreterliği yaptı. 1961 Temsilciler Meclisi'ne katıldı. 1961'den beri milletvekilidir.

albatros i. Zo. Fırtına kuşları takımının bir grubu. Büyük vücutlu, kalın ve kısa boyunlu, büyük başlı, kuvvetli ve keskin gagalarının ucu çengel şeklinde kıvrık ve üç ayak parmaklarının arası perdelidir Uçan deniz kuşlarının en büyükleridir. Güney yarımküresi denizlerinde yaşarlar [Albatros hurleur — Wandering albatros]

Alfonso, XIII. (1885-1941) İspanya Kralı. XII. Alfonso'nun oğludur. 6 aylık bebekken kral oldu; 1906'ya kadar annesi naip idi. I. Dünya Savaşı'nda ülkesinin tarafsızlığını korudu. 1886'dan 1931'e değin krallık yaptı. 1924'de Primo de Rivera ile İspanya'da diktatörlük rejimi egemen oldu. 1931'de cumhuriyet ilân edilince ülkesinden ayrıldı.

alk i. Zo. Martıların bir familyası. Yurdu Kuzey Buz denizi olan, güneye de inen ve Akdeniz'de de rastlanan alklar, öbür adlarıyla dalıcımartıgiller, Antarktika penguenlerinin kuzeyli karışımlarıdır. Çoğunlukla iki renkli ve yumuşak tüylüdürler. Çok usta yüzücü ve dalıcıdırlar; suyun altında da yüzerler. [Alcidae — Alcidae]

aligator İsp. i. Zo. Timsahların bir grubu. 2 türü vardır: Çin aligatoru ve Mississipi aligatoru.

Alp Ertunga (Afrasyab) Tar. Kaşgarlı Mahmut'un Divanı Lûgat-üt — Türk'ünde adı geçen Türk beşlerinden birinin adı. Kimliği kesinlikle bilinmemektedir.

Altay, Fahrettin (Doğ. 1880) Asker. Harb Akademisi'ni bitirdi. Balkan ve I. Dünya savaşlarına katıldı, önemli görevler aldı; ordu komutanlığı yaptı. Kurtuluş Savaşı'nda süvari kolordusu ile büyük yararlığı görüldü. I., II., VIII. dönemlerde milletvekilliğine seçildi. Katıldığı savaşlara ilişkin kitapları, anıları basılmıştır.

Amerika Kıtadaki bağımsız devletlerden Şili'nin başkenti Sentiago, Uruguay'ın başkenti Montevideo'dur.

amfibyum Yun. i. Zo. Hem karada hem suda yaşayan hayvan. 3 gruba ayrılırlar: Kurbağalar, semenderler ve kertenkelemsiler. 2 500 çeşidi bilinmektedir. [Bataracien — Amphibians]

amino asitler b. ç. i. Kim. Asit niteliğinde olan karboksil grubu ile baz niteliğinde olan amino grubunun bir molekül içinde birleşmesiyle meydana gelen bileşiklerin genel adı. Türemeleri, organik asitlerdeki korboksil grubuna bağlı alkilin hidrojenleri yerini amino gruplarının almasıyla olur.

Anglo - Norman Adaları Fransa'da Cotentin yarımadasının batısında yer alan adalar: Jersey, Guernesey, Serg, Herm, Ausitny. İngiltere'ye bağlıdır. Balıkçılık ileridir.

antikiklon Yun. i. Coğ. Atmosfer basıncının normal basınçtan fazla olduğu yerlerde ortaya çıkan yüksek basınç merkezleri. Atmosfer basıncının, normal basınçtan düşük olduğu merkezlere de kiklon denir. Bu basınç farkları rüzgârları doğurur.

antilop Yun. i. Zo. Gevişgetirenlerin antiloplar alt familyasının bir türü. Hindistan'da yaşar. Ufak ve narin yapılıdır. Yalnız erkeklerinde boynuz vardır.

antiloplar ç. i. Zo. Çifttırnaklıların, boynuzlarının içi boş olanlar familyasının bir alt familyası. Çok çeşitli olan boynuzlarının üzeri halkalıdır. İri gözlü, ince ve narin bacaklıdırlar. Etleri lezzetlidir; derileri ve kılları aranır. En çok Afrika'da bulunur. Asya'da da rastlanır. Avrupa'da 2 ve Amerika'da 1 türü yaşamaktadır. [Antilopinés — Antelopes]

Anzak Avustralya ve Yeni Zelânda kolordusu anlamına gelen İngilizce bir kelime. İngilizler Çanakkale Savaşı'nda Arıburnu'na bu kolorduyu çıkardıkları için çıkarma yerine de bu ad verilmiştir.

Arel, Hüseyin Saadettin 1955 yılında ölmüştür.

argas Yun. i. Zo. Keneler familyasının bir alt familyası. 8 türü vardır. Vücutları yassı, yuvarlak ya da ovaldir. Gözleri yoktur. Parazit olarak ve kan emerek yaşarlar.

arıkuşu b. i. Zo. Kuşların gugukgiller takımının arıkuşları familyasının bir türü. İnce, uzun ve biraz aşağıya doğru kıvrık gagalıdır. Mavi yeşilimtırak renklidir. Gerdanları parlak sarıdır. Kuzeybatı Afrika, Akdeniz ülkelerinde, yurdumuzda, Balkanlar ve Asya'da yaşarlar. [Guèpiers — Bee - eater]

Arif, Abdüsselâm 1966 yılında ölmüştür.

assubay b. i. Ask. 1951 yılında kabul edilen kanunla astsubay şeklini almıştır.

astrobiyoloji Yun. i. Dünya dışındaki yıldızlarda hayat araştırmalarını incelemeyi amaç edinen astonomi ve biyoloji kolu. Bir yandan yıldızların yüzeyiyle atmosferlerini ve bunların yapılışını, diğer taraftan da oradaki şartlar içinde yaşama imkânlarını araştırır.

astrofizik Yun. i. Yıldızları, gözün dışındaki fizik metodlarıyla inceleyen astronomi kolu. Bu bilim aynı zamanda yıldızların fiziksel durumlarını da inceler.

astrograf Yun. i. Ast. Fotoğraf almaya yarayan teleskop

astronef Yun. i. Yıldızlararası gemi. Uzay'da ve genellikle yıldızdan yıldıza gitmeye yarayacak araç. Bugün için yapay peykler birer astronef sayılabilir. Astronef'in bir adı da kozmoneftir.

Asturias, Miguel Angel 1967 Nobel Edebiyat armağanını almıştır.

aşağılık duygusu b. i. Psi. Hayat ve çevresindeki kişilere karşı kendini güvensiz ve güçsüz görme duygusu. Adlerci ruhbilimin temel kavramlarından biridir. Aşağılık kompleksi denen ruhsal dengesizliğe ve onun sonucu olarak kendini olduğundan yüksek görme ve saydırma tutkusuna götürebilir.

ateşböceği b. i. Zo. Kınkanatlı böceklerin Lampridae familyasının alt familyası. [Lampyre — Fire - fly]

Attlee, Clement 1967 yılında ölmüştür.

Avcıoğlu, Doğan (Doğ. 1926) Mustafakemalpaşa'da doğdu. Fransa'da siyasal bilimler öğrenimini tamamladıktan sonra yurda döndü. Akis dergisinde gazeteciliğe başladı. Bir yandan da Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü'nde araştırma uzmanı olarak çalıştı. 1960 devriminden sonra kurulan Kurucu Meclis'e üye oldu. Anayasa Komisyonu'na seçildi, arkadaşlarıyla birlikte Yön dergisini çıkardı.

aydinger i. Mimarlık ve mühendislik alanında kullanılan yarısaydam kâğıt. Üzerine çini mürekkebi ile resim çizilir Bu resimler ozalit makinesinde çoğaltılır

Aykut, Mehmet Şeref (1874-1939) Politikacı, yazar. Hukuk öğrenimi gördü. Çeşitli gazetelerde çalıştı. Kendisi de Edirne'de gazete çıkardı. Mütarekede İngilizler tarafından Malta'ya sürüldü. I. Büyük Millet Meclisi'ne Edirne'den milletvekili seçildi. IV. dönemden ölümüne değin de milletvekilliği yaptı. Basılmış kitapları arasında «Hanedan ve Millet», «Kemalizm» anılabilir.

Ayme, Marcel 1967 yılında ölmüştür.

B

Baha Tevfik (1881-1914) Fikir adamı, yazar. 1908'den sonra yayınladığı dergi ve kitaplarla tanınmıştır. Dergileri arasında «Felsefe Mecmuası», «Zekâ», özellikle mizah alanında: «Eşek», «Elmalûm», «Yine O»; kitaplarından da Büchner'den dilimize Ahmet Nebil ile birlikte çevirdiği 3 ciltlik «Madde ve Kuvvet» sayılabilir.

Baltacıoğlu, Ismayıl Hakkı 1886 yılında doğmuş, «Kur'an»ı Türkçe'ye çevirmiştir.

Barbizon Okulu Fransa'da Seine - et - Marne şehrinin Barbizon mahallesinde toplanan ressamlar tarafından kurulmuştur.

Barlas, Cemil Sait Eserlerinden biri «Sosyalistlik Yolları ve Türkiye Gerçekleri» dir.

Barutçu, Faik Ahmet (1894-1959) Politikacı Hukuk öğrenimi gördü. Kurtuluş Savaşı başlarında, «Trabzon Muhafazai Hukuku Milliye Cemiyeti» ne girdi; «İstikbal» adlı bir gazete çıkardı. VI., VII., VIII., IX ve XI. dönemlerde milletvekili idi. 1947-1949 yıllarında başbakan yardımcılığı göreviyle devlet bakanı oldu. Muhalefet yıllarında C.H.P. grup başkanvekilliği görevini de üzerine almıştır.

başgedikli b. i. Ask. Bu söz kaldırılmış, yerine astsubay kelimesi konmuştur.

baz Fr. i. Temel.

berkelyum Sembolü Bk.'dır.

berkinmek f. Sağlamlaşmak. [Etre renforcé — To be strengthened]

Bernoulli Ünlü matematikçiler ve fizikçiler yetiştirmiş İsviçreli bir aile. En önemlileri Jacques (1645-1705) yüksek matematikte sonsuz küçüklerin hesabı konusunda da buluşlar yapmıştır. Kardeşi Jean (1667-1748) matematikle ilgili kitaplar yazmıştır. Birincinin oğlu olan Daniel (1700-1782) ise hidrodinamiğin kurucusu sayılmaktadır. Adını taşıyan formülleri bulmuştur.

bilirkişi b. i. Huk. Yargıçların kendi uzmanlık alanları dışında kalan ve yargılamanın gerçekleştirilmesi için çözümlenmesi gereken konularda fikirlerine başvurulan, bu konularda uzman olan kimse. esk. Ehlivukuf.

bir düziye b. zf. Durmadan, ardı arası kesilmeden.

bireşim i. Kim. ★ 1. Basit cisimleri ya da başka maddeleri bir araya getirip bileşik cisimler meydana getirme işi. esk. Terkip. ★ 2. Ayrı ayrı fikir ve duygu unsurlarının birleşip bir bütün meydana getirmesi hali. Sentez. esk. Terkip. [Synthèse — Synthesis]

birinci zaman b. i. Jeol. Yer kabuğunun gelişiminde saptanan ve taşıllara göre dörde ayrılan zamanların en eskisi.

birleşme değeri b. i. Kim. Basit bir cismin bir atomuyla birleşecek olan hidrojen atomlarının en yüksek miktarı. esk. Kıymeti ittihadiye. [Valence — Valence]

birlik i. Ask. Silâhlı kuvvetlerin bölük, tabur, alay v.b. gibi ayrıldığı parçaların her biri. Ayrıca, geçici olarak kurulan ateş birliği, tabiye birliği gibi birlikler de vardır.

Birobican (S.S.C.B.) 108 000 nüfuslu muhtar bir bölgenin ve 41 000 nüfuslu şehrin adı.

bitüm Fr. i. Kim. Yerin altında bulunan, sıvı ve sarımtırak ya da katı ve kara hal ve renkte, alev alır bir madde. Yol döşemeciliğinde kullanılır. [Bitume — Bitumen]

biyokimya Bak. biyoşimi.

bizmut İng. i. Kızıla çalan beyazlıkta, kolay kırılıp toz haline gelebilen bir eleman. 268° C de ergir. Sembolü Bi, yoğunluğu 9,8'dir. Başka cisimlerle bileşimi, hekimlikte ve endüstride kullanılır. Bileşimlerinden biri de sürgüne karşı ilâçtır. [Bismuth — Bismuth]

Buşir (Bender Buşir) İran'ın güneyinde Basra körfezi kıyısında önemli bir liman şehri.

C

canlı resim filmi b. i. Si. Sinemacılıkta tek tek binlerce resim ya da hareketsiz cisimleri, gösterim sırasında hareket ediyormuş duygusunu verecek biçimde bir bütün içinde kullanan ve özel yollarla yaratılan film türü. [Film d'animation — Animated film]

Carmona, Antonio Oscar de Fragoso (1869-1951) Portekizli general ve devlet adamı. 1926'da başbakan ve diktatör, 1928'de cumhurbaşkanı oldu; 1935, 1942 ve 1949'da yeniden seçildi.

Carnegie, Andrew Dünyanın çeşitli yerlerinde 3 000 kütüphane kurmuştur.

Cebesoy, Ali Fuat 1968 yılında ölmüştür.

Cenevre Gölü (Leman Gölü) Savoie Alpleri'nin kuzeyinde, Rhône nehrinin içinden geçtiği, güzelliği ile ünlü bir göl. 375 m. yükseklikte yer alır. Uzunluğu ise 70 km. dir. Güney kıyıları Fransa'ya, kuzey kıyıları İsviçre'ye aittir.

centuria Tar. Eski Roma ordusunda, 100 piyadeden meydana gelen asker grubu.

Constantin, I. —Büyük— (288-337) Roma imparatoru. Doğu'daki Roma orduları komutanı iken 312'de Maksentius'ü yenip bütün Roma'nın hakimi olmuş ve Hıristiyanlığı resmi din olarak kabul ettirmiştir. 326'da Roma İmparatorluğu'nun merkezini, Constantinople (Constantinopolis) adını

verdiği ve o tarihte küçük bir Bizans kasabası olan İstanbul'a taşımıştır.

Constantin, XI. —Palaeologus— (1405-1453) Bizans imparatoru. İstanbul'u Fatih Sultan Mehmet'e karşı savunmuş, fakat üstün Osmanlı kuvvetleri karşısında ancak 28 gün dayanabilmiştir. Şehir fethedilirken vurulmadan önce: «Beni öldürecek bir Hıristiyan yok mudur?» diye bağırmasıyla ünlüdür. Son Roma imparatorudur.

Csokonai Vitéz, Mihaly (1773-1805) Macar şairi. Macar rokokosunun ustasıdır. Lirik, felsefi şiirler, mizah epopeleri, oyunlar yazmıştır. Halk şiirleri ile halkçı bir karakter kazanmıştır.

Curie, Frédéric Joliot (1900-1958) Fransız fizikçisi. Curie'lerin kızı İrène'le birlikte, atomun yapısı üzerinde birçok araştırmalarda bulundu; nötronun varlığını ispat etti; yapay radyoaktif eleman elde etme yolundaki araştırmaları sırasında 3 çeşit yapay radyo - aktivite yüklü eleman buldu.

Curie, Irène Joliot (1897-1956) Fransız fizik bilgini. Pierre ve Marie Curie'nin büyük kızı. 1918'de annesinin kurduğu ve yönettiği Radyum Enstitüsü'ne girdi. Burada kendi kendine birçok deneylerde bulunduktan sonra 1926'da evlendiği Frédéric Joliot ile birlikte, hayatının sonuna kadar atom fiziği alanında çalıştı. Elemanlara yapay olarak radyo aktivite kazandırma metodunu buldu.

Ç

çağırtmak f. Çağırmak işini yaptırmak.

Çaldaris, Konstantinos (Doğ. 1884) Yunanlı devlet adamı. 1920'de Girit valisi oldu. 1936'da Halkçı Parti başkanlığına getirildi. 1941-1944 yıllarında, gizli mukavemet hareketlerinde çalıştı. 1946-1947 yıllarında başbakanlık, 1947-1950 yıllarında başbakan yardımcılığı, her iki görevi süresince aynı zamanda dışişleri bakanlığı yaptı.

Çambel, Hasan Cemil 1967 yılında ölmüştür.

Çerkasov, Nikolay (1903-1967) Rus tiyatro ve sinema oyuncusu. Devrimden sonra sahnede başarılı karakter rollerine çıktı, 1926'da sinema oyunculuğuna da başladı. Özellikle Eisenstein'ın «Aleksandr Nevski» ve «Korkunç İvan»ı ile. «Baltık Milletvekili», «Don Kişot» gibi filimlerde dünyanın en büyük oyuncularından biri olduğunu ortaya koydu.

D

damarbilim b. i. Biyo. Dolaşım organlarının iç ve dış yapılarını inceleyen anatomi dalı.

D'Annunzio, Gabriele (1863-1938) İtalyan yazarı, şair. Pescara'da doğdu. 16 yaşında şiir yazmaya başladı. Felsefî bireyciliği ve olağanüstü duyguları işledi. Bir süre için Fransa'ya kaçtıktan sonra, I. Dünya Savaşı'nda İtalya'nın Müttefikler yanında savaşa girmesini savundu. Savaştan sonra hükümet ona prenslik ünvanı ve bir malikâne verdi. Başlıca eserleri: «Yeni Şarkı», «Bakir Toprak», «Ölü Şehir», «Serüvensiz Serüvenci», «Ölümün Zaferi» dir.

Demokrat Alman Cumhuriyeti (Doğu Almanya) Avrupa'da bağımsız bir ülke. Yüzölçümü 107 000 km^2, nüfusu 17 milyon, başkenti Doğu Berlin'dir. Kuzeyinde Baltık denizi, doğusunda Polonya, güneydoğusunda Çekoslovakya, batısında Federal Almanya vardır. 8 Mayıs 1949'da Almanya'nın ikiye bölünmesiyle kurulmuştur. Ülke batı devletleri tarafından tanınmamıştır. Polonya ile 1950'de Oder - Neisse nehrini sınır kabul eden bir anlaşma imzalamıştır. S.S.C.B. tarafından tamamen bağımsız bir ülke olarak tanınmıştır. Ülkede kollektivist sistem uygulanmaktadır. Makine, kimya, optik ve demir endüstrileri gelişmiştir. Linyit üretiminde dünya birincisidir.

depresyon Fr. i. Hek. Çok kere dıştan gelen bir etken olmadan, hiçbir gözle görülür neden bulunmadan da, teknik deyimle endogen (içten doğma) olarak depresyonlar kendini gösterir.

devridaim makinesi Bak. verim.

dinozor resmi yerine yanlışlıkla «Uintatherium» resmi konmuştur.

direy i. Kara ve denizlerin belirli bölgelerinde ya da bir ülkede, kara parçasında yaşayan bütün hayvanlar. Hayvanlar dünyası. Fauna.

Doğanyurt Kastamonu'nun İnebolu ilçesi bucaklarındandır.

duba i. ★ 1. Büyük, enli ve altı düz olarak yapılan ve yedekte çekilerek ağır eşya taşınmasında kullanılan bir çeşit mavna. ★ 2. Fıçı biçiminde içi boş ve altından denizin dibine demirle bağlı büyük şamandıra. Halkalarına gemiler bağlanır ya da birkaçı bir araya getirilerek üstlerine köprü kurulur. ★ 3. mec. Şişman, kısa, bodur adam.

dublör Fr. i. Tiyatroda oyuncunun yerini alabilecek yedek.

duralit, -ti Fr. i. Yapı işlerinde kullanılan yapay bir malzeme. Levha halindedir.

Duru, Kâzım Nami 1967 yılında ölmüştür.

dünyanın 7 harikası Bak. acaibisebaiâlem.

düven Bak. döven.

Dyck Van, Anton 1599 yılında doğmuş 1641 yılında ölmüştür.

E

Ehrenburg, Ilya 1967 yılında ölmüştür.

elektrot Yun. i. Fiz. Anot ve katoda birlikte verilen ad.

empromtü Fr. i. Müz. İçe doğuş. Piyano ya da org için yazılmış kısa parçalara denir.

emprovizasyon Fr. i. Müz. İçe doğarak çalma ya da söyleme. Müziği hazırlıksız olarak yaratmak. Türk müziğinde taksim ve gazel bu türdendir.

enerji - kütle dönüşümü b. i. Fiz. Einstein tarafından ileri sürülen kurama göre, aslında bir enerji deposu olan maddenin enerjiye dönüşebilmesi olayı. $E = mc^2$ formülüne göre, m kütlesi, ışık hızının (c) karesi ile çarpılarak bulunan sayıya eşit bir enerji (E) vermektedir. Bu da çok büyük bir değerdir. Bugün bilimde madde bütünüyle enerjiye dönüştürülememektedir. Ama atom bombasının patlaması, birkaç atomun enerjiye dönüşmesi sonunda açığa çıkan büyük enerjiyle mümkün olmaktadır. Maddenin tamamı enerjiye çevrildiği gün, çok büyük enerjiler elde edilecektir.

enterpretasyon Fr. i. Yorum. Bir müzik parçasının çalınış ya da söylenişinde, icracının, besteyi bestecinin duygularına uygun olarak yorumlaması ve dinleyenlere aktarabilmesi.

enterval Fr. i. Aralık. Müzikte portenin 5 çizgisi arasında kalan 4 boşluk.

entrodüksiyon Fr. i. Giriş. Müzikte asıl parçadan önce çalınan kısa başlangıç.

erbaş b. i. Kelimesi yalnız onbaşı ve çavuşlar için kullanılacaktır. 1961 tarihli kanunla başçavuşlara artık erbaş denmemektedir.

erbiyum' i. Kim. Er sembolüyle gösterilen, 68 atom sayılı bir eleman. Nadir metallerdendir. Oksitlenmez.

Erenerol, Papa Eftim 1968 yılında ölmüştür.

Erim, Nihat 1961'den beri milletvekilidir.

evrim i. ★ 1. Basamak basamak meydana gelen dönüşüm, art arda şekil değiştirmeleri serisi. Zaman süresi bakımından devrim karşıtıdır. esk. Tekâmül. ★ 2. Fel. Bak. evrim.

evrimcilik i. Fel. Evrim düşüncesine dayanan bir felsefe ya da bilim öğretisi. Evrimcilik, bitki ve hayvan gibi dirimli varlıklar üzerine olunca buna dönüşümcülük de denir. Bak. evrimcilik.

espri Fr. i. İnce anlamlı, şaka karışık güzel söz.

F

fallus Fr. i. Hek. Erkeklik organı. Penis. Daha çok ruhbilim dallarında kullanılan bir deyimdir.

farenjit Yun. i. Hek. Boğaz bölgesi iltihabı, nezlesi.

Feer, Emil (1864-1955) İsviçreli çocuk hekimi. Çocuklarda vejetatif sinir sisteminin aksaklığına bağlı belirtilerin bir araya geldiği kendi adıyla anılan hastalığın (Feer Hastalığı; çocuk vejetatif nevrozu) tanımlayıcısıdır. Heidelberg ve Zürich üniversitelerinde hocalık ve klinik direktörlüğü yapmıştır.

formik asit b. i. Kim. Karıncaların salgısında bulunduğu için karınca asidi (Lat. formik asit) adını almış olan organik asit. Keskin kokulu, renksiz 100,5° C de kaynayan, ekşi bir sıvıdır.

Frigler Bak. Frikyalılar.

G

gabro İta. i. Bazik mağmatik bir taş. Plajiyoklaz, olivin, piroksen ve amfibol gibi minerallerden oluşmuştur.

gagalı balinalar b. ç. i. Zo. Balinaların bir türü. İneğin böğürmesini andıran bir ses çıkardığından inek balığı adı da verilmiştir. İlk defa Fransa'nın kuzeyinde le Havre limanında yakalanmıştır. Bunlar, uzun ve yuvarlağımsı burunlarından (gagalarından) ve boğazlarındaki bir çift kırışıktan tanınırlar. Bütün sıcak denizlerde yaşarlar ve mürekkep balıklarıyla beslenirler. [Hyperoodon — Bottlenose, whales]

Gagarin, Yuri A. 1968 yılında bir eğitim uçuşu sırasında bindiği uçağın düşmesi üzerine öldü.

gelincik böceği b. i. Zo. Böceklerin kılkanatlılar takımının çok yiyenler alt takımından bir familya. Küçük bir yarım küreye yakın şekilde genel olarak sarı ya da kırmızı ve siyah benekli büyük gözlü bir böcek. Yararlı bir et yiyicidir. Türleri çoktur. Gül koncalarını keser. Hanım böceği adı da verilir.

gelincik kediler b. i. Zo. Etoburlar sınıfının yırtıcı hayvanlar takımının köpek şekilliler alt takımından bir familya. Kediler gibi sessizce yürüyerek göz açıp kapayana kadar avlarının üzerine atılırlar. Bu yüzden tavşan avında kullanılır. Janetler, misk kedileri, ağaç kedileri (Linsanglar), mongalar, gelincik, kedilerin tanınmış türleridir.

gerçeküstücülük b. i. Bak. sürrealizm.

gevir Lat. i. Zo. Çift tırnaklılardan gerçek geviş getirenlerin dar, kılçık şeklinde uzanan kambur sırtları ile tanılan Güney Asya orman sığırları alt takımından bir tür. [Gaur — Gaur]

görüntü i. ★ 1. Gerçekten varolmadığı halde varmış gibi görünen şey. ★ 2. Fiz. Bir cismin, yansıdıktan sonra perde, filim v.b. gibi düzlem bir yüzey üzerinde beliren şekli. Merceklerle, pirizmalarla yapılan optik aletlerin hepsinde cisimlerin görüntüsü elde edilir. Çoğunda da görüntü cisimden büyük olduğu için, bu optik aletler büyütme işlemi yapmış olur. Fotoğraf makinesinde ise görüntü kimyasal bazı işlemler sonunda sabit hale getirilir. Böylece fotoğraf elde edilir (Bak. fotoğraf). ★ 3. Si. Bir sinema filminde yer alan resimler ve bunların perdeye yansıtılan şekli. [İmage — Image]

gözlük i. ★ 1. Gözleri iyi görmeyenlerin, baktıkları şeyleri daha iyi görmelerine yardım eden ya da gözleri korumaya yarayan camdan alet. ★ 2. Atların ürkmemeleri için başlığın yanına takılan göz siperi.

Grivas, Yorgo Kıbrıs Türkleri'ne 1967 sonunda yaptığı kanlı saldırıdan sonra Yunanistan'a geri çağırıldı.

Guevara, Che 1957 yılında Bolivya'daki bir çarpışma sırasında öldürülmüştür.

H

hamsigiller ç. i. Zo. Ringa balıkları alt takımının bir familyası. Yumuşak yüzgeçli, pullu, solungaçları çok gelişmiş ve hava keseleri bulunan balıklardır. Dünyanın bütün denizlerinde yaşarlar. [Clupéides — Herrings]

hamster i. Zo. Kemirgenlerin uçangiller familyasının bir alt familyası. Kalın ve yumuşak tüylü hayvanlardır. Toprak altında 60 - 90 cm. derinliğinde kazdıkları yuvalarında yavrularlar.

harçlık i. Ufak tefek ihtiyaçlara harcanacak para.

Hasdrubal (ya da Hasdrubal Barka) Kartacalı general, Annibal'ın kardeşidir. Onun yardımına giderken M.Ö. 207'de Romalılar tarafından öldürülmüştür.

havaölçer b. i. Fiz. Havanın yoğunluğunu ölçmekte kullanılan alet.

hele e. ★ 1. «Özellikle», «hiç olmazsa» gibi, başına ya da sonuna getirildiği kelimedeki kavramın başkaları arasında belirtilmek istenildiğini anlatır: Hele siz bunu söylememeli idiniz. ★ 2. Geçmiş zamanlı cümlelerin başına getirildiği vakit anlatılan işin çok beklenmiş ve gecikmiş olduğunu gösterir: Hele şükür geldi. ★ 3. Tehdit ya da vaat anlatan bir cümle, emir kipinde koşul anlatan başka bir cümleye bağlı olduğu zaman bu sonuncuya getirilir: Hele çalışmasın, fena halde darılırım.

hemen Far. zf. ★ 1. Çabucak, hiç vakit geçirmeden. esk. Derhal. [Aussitôt, immédiatement — At once, immediately] ★ 2. Aşağı yukarı, gibi, yaklaşık olarak. esk. Takriben. [Approximativement — Approximately] ★ 3. Bir düziye, beklemeden, esk. Mütemadiyen. [Continuellement, instamment — Instantly, continuously] ★ 4. Az kaldı, az kalsın. [Presque, à peu près — Nearly, almost] ★ 5. Tek, yalnız. esk. Elverir ki. [Seulement — Just, only]

hesap Ar. i. ★ 1. Aritmetik. [Arithmétique — Arithmetics] ★ 2. Nicelikler üzerinde matematiğin gösterdiği işlemlerden birinin ya da birkaçının yapılması: Faiz hesabı. Logaritma hesabı. [Calcul — Calculation] ★ 3. Alacaklı verecekli olma hali: Bankada hesabım var. [Compte — Account] ★ 4. Alınan şeylerin karşılık tutarı. [Montant — Bill] ★ 5. Oranlama. esk. Tahmin: Benim hesabıma göre yetişmeyecek. [Estimation, conjecture — Estimation] ★ 6. Tasımlama, tasarlama. esk. Tasavvur. [Plan — Plan] ★ 7. Hesap kelimesi isim takımı belirtileri olduğu zaman kimi vakit «tutum», «durum» ya da anlayış anlamına gelir: Onunki vur abalıya hesabı.

hışırtı i. Hışırdama sesi.

hidrojen bombası b. i. İki ağır hidrojen çekirdeğinden bir helyum atomu elde edilirken açığa çıkan çok büyük enerjiyi yakıp yıkmakta kullanılan silâh. Hidrojen elemanı, helyum elemanına dönüşürken büyük bir enerji açığa çıkar. Bunun için de ilk önce çok büyük sıcaklık gerekir. Bu yüksek sıcaklık derecesini elde etmek, yani hidrojen bombasını patlatmak için, daha önce bir atom bombası patlatılır. Atom bombasının verdiği ısı, ortamı istenen sıcaklık derecesine çıkarır; hidrojen helyuma dönüşür.

hilebaz (hilekâr) Ar. Far. s. Hileci.

hilkat, -ti Ar. i. Yaradılış.

hilkî Ar. s. Yaradılıştan (olan).

hoşlanmak f. Hoşuna gitmek, hoş bulmak, sevmek. [Se plaire — To like, take pleasure]

hulâsa Ar. i. ★ 1. Özet, öz. ★ 2. Kim. Herhangi bir maddenin, alkol, eter gibi bir eritici ile oyulmuş ya da başka bir yol ile elde edilmiş etkili özü: Kınakına hülâsası. ★ 3. zf. Kısacası, sözün kısası: Hülâsa ben bundan hiç bir şey anlayamadım.

hulâsa etmek b. f. Özetlemek.

hulâsaten zf. Özet olarak.

humbaracılık Tar. Humbara denilen savaş aletini kullanma mesleği. Humbara, demir ya da tunçtan dökülmüş, içine pat-

layıcı maddeler konan, içi boş, yuvarlak bir alettir. Humbara top ya da el ile atılırdı. Osmanlılar'da çeşitli humbaracı sınıfları vardı.

hücum Ar. i. ★ 1. Atılma. [Attaque — Attack] ★ 2. Üşüşme. [Ammassement — Rush] ★ 3. Üstüne yürüme, saldırış, saldırı. [Assaut — Assault]

I - İ - J

Ichıkawa, Kon Japon sinema rejisörünün önemli filimlerinden biri. «Burma Harp'ı» adını taşır.

İbrahim Müteferrika ile **Kavalalı İbrahim Paşa**'nın resimaltları yer değiştirmiştir.

iç hastalıkları b. i. Hek. İnsanın daha çok iç organlarındaki düzen ve işleyiş bozukluklarını ve bunların başka organlara yansıyan etkilerini inceleyen ve tedavi eden hekimlik dalı. [Médecine interne — Internal medicine]

İsfahan Orta İran'da bir yönetim bölgesi. Aynı adı taşıyan merkezinin eski adı Aspadona idi. Şiraz, Tahran ve Yezd'e giden yolların üzerinde bulunan şehir, tarih eserleri bakımından zengindir.

İşcan, Haşim 1968 yılında ölmüştür.

iş sözleşmeleri Huk. Bak. iş akdi.

İzzet Paşa, Sadrazam, Müşir, Ahmet Ölümünden önce Furgaç soyadını almıştır.

jeofizik Yun. b. i. Yeryüzünü ve yeryüzündeki olayları inceleyen fizik dalı.

K

kakum i. Zo. Ermin. Etoburların gelincik familyasının bir türü. Ağırlığı 120 gr.'ı geçmez. Bütün kuzey yarım küresinde bol kar yağan ülkelerde yaşar. [Hermine — Ermine].

Kanarya Adaları Atlas okyanusunda İspanyollar'a ait adalar grubu. Afrika'nın kuzeybatısında yer alır. Yüzölçümü 7 273 km², nüfusu 922 400'dür. Büyük Kanarya, Tenerife, Fuerteventura, Lanzirote, Gomera, La Palma ve Hierro adalarından meydana gelir. İklimi çok güzeldir. Şarabı ünlüdür. Meyva yetiştirilir. Bu adalar 1402 yılında Normand Jean de Béthencourt tarafından keşfedilmiştir.

karakeçi b. i. Zo. Evcil keçinin bir çeşidi. Siyah renklidir. Yaşlandıkça kırlaşır. Marmara, Ege, Akdeniz ve güney Anadolu bölgelerinin makilik, fundalık, meşelik ve ormanlık alanlarında yoğun olarak yetiştirilir. 18 milyon başa yaklaşan kara keçiler, fidanların körpe uçlarını yediklerinden ormanlara büyük zararlar verirler.

Karaköy İstanbul'un Beyoğlu ilçesi bucaklarından. Nüfusu 35 686'dır. Eski adı Galata'ydı.

Kavakbaşı Bitlis'in Mutki ilçesi bucaklarından. 11 köylü bucağın nüfusu 7 253, merkezinin nüfusu 709'dur. Eski adı Huyut'du.

kediler ç. i. Zo. Etoburların bir familyası. Yırtıcı hayvanlar dünyasında en uzun ve en keskin köpek dişlerine, kuvvetli ve yırtıcı pençelerine sahip olan kediler, iyi koku alırlar, iyi işitirler. Kulaklarında, havadaki en küçük titreşmeleri alıp, göremeyeceği hareketleri haber veren kıllar vardır, bıyıkları da, uçlarının en ufak temasını köklerindeki sinirlere ulaştıran hassas antenlerdir. Avustralya ve Madagaskar dışında bütün dünyada, özellikle tropik ve subtropik bölgelerde yaşarlar. Avrupa yaban kedisi, orman kedisi, kaffir kedisi, kara ayaklı kedi (sabola kedisi), vaşaklar, karakulaklılar, çöl kedisi, hareli kedi, kum kedisi, küçük yabanî kedilerdir. Büyük kediler ise puma, pars, leopar, aslan, kaplan ve jagardır.

kelebek hastalığı b. i. Hek. Bak. distomatoz.

kertenkelegiller ç. i. Zo. Sürüngenlerin, pullu sürüngenler takımının bir alt takımı. Gekolar, iguanalar, bukalemunlar, kör yılanlar ve varanlar bu takımda toplanır. [Sauriens — Sauria]

keşif ve muayene b. i. Bir işin, bir durumun ya da bir olayın uzmanlarca incelenmesi, nasıl olduğunun araştırılması, önceden belirtilen şartlara uygun olup olmadığının belirlenmesi işlemlerine verilen ad. Yapılıp bitirilmiş bir işi inceleyen mühendis, keşif ve muayene raporu hazırlar.

kılıçgagalılar ç. b. i. Zo. Yağmur kuşları takımının yağmur kuşu familyasından bir tür. Yukarıya doğru kıvrılmış, uzun, sert ve keskin gagaları vardır. Kıyı kuşlarıdır, bütün denizlerde bulunurlar.

kırlangıçbalığıgiller ç. b. i. Zo. Balıkların dikenli yüzgeçliler takımının bir familyası. Sudan çıkarılınca solungaç kapağı kemiklerin sürtünmesinden, iniltiye ve homurtuya benzeyen bir ses çıkarırlar. Kıyı ve dip balıklarıdır. Türleri: Asıl kırlangıç, adi öksüz, dikenli öksüz, mazakdır. [Trigles — Gurnards]

kızılgöz b. i. Zo. Kemiklibalıklar takımının sazangiller familyasının bir türü. Tatlı sularda yaşar. Yumurtasından tarama yapılır.

Kiklad Adaları Uygarlığı Tar. Ege denizinde, Delos adası merkez olmak üzere, bu adanın çevresinde bulunan adalarda M.Ö. 3000 yılından 1200 yılına kadar süren uygarlığın adı. Ege uygarlığını meydana getiren 4 büyük uygarlıktan biridir. Girit'in tersine cilâlı taş dönemi yoktur. Uy-

garlık tarihi ikiye ayrılır: Bakır dönemi ve tunç dönemi. Girit uygarlığının etkisiyle başlayan bu uygarlık, başlangıçta kendini bu etkiden kurtararak kendine özgü bir gelişme gösterebilmiştir. Ama, Girit'deki Minos, Mora yarımadasındaki Mikenae uygarlıklarının ortasında bulunması nedeniyle siyasal alanda olduğu gibi, sanat alanında da kişiliğini sonuna kadar koruyamamıştır. Böylece Minos uygarlığı ile Mikenae uygarlıkları arasında ve bu iki uygarlığın karışımı, bir ara uygarlık olarak kalmıştır.

King, Martin Luther 1968 yılında bir beyaz tarafından vurularak öldürülmüştür.

Kocatepe Mardin'in Derik ilçesi bucaklarından. 31 köylü bucağın nüfusu 9 120, merkezinin nüfusu 166'dır. Eski adı Meşkinan'dı.

Koçtürk, Osman (Doğ. 1918) Veteriner. İzmir'de doğdu. Askerî Veteriner Okulu'nu bitirdi. Hayatî ve tahlilî kimya uzmanı olduktan ve doktorasını verdikten sonra Amerika'ya gönderildi. Missouri Üniversitesi'nde konuk profesörlük yaptı. Dönüşünde bir süre orduda çalıştıktan sonra sivil hayata geçti. Doçent oldu. Tıp Fakültesi biyokimya kürsüsünde ders vermektedir. Kendi konusunda yazılar yazmaktadır.

Konstantin, II. Yunan Kralı. I. Pavlos'un oğludur. 1967 sonunda, nisandan beri yönetimi elinde tutan cuntaya karşı bir harekete giriştiyse de başaramadı, Roma'ya kaçtı.

L

Leclanche, Georges (1839-1882) Fransız mümir'de doğdu. Askerî Veteriner Okulu'nu pilini yapmıştır.

Leclerc (1902-1947) Fransız generali. II. Dünya Savaşı'nda, 1942'de Fizan'ı ele geçirmiş, 1943'de Trablus ve Tunus savaşlarına katılmıştır. 24 Ağustos 1944'de Paris'e girmiş ve 23 Kasım 1944'de Strasbourg'u kurtarmıştır. Bir uçak kazasında ölmüştür.

legatus Tar. Eskiçağ'da, Roma Devleti'nde eyaletlerdeki orduların başında bulunan başkomutan vekili ve makamının adı. Bunlar, senato üyeleri ve tecrübeli yüksek memurlardan seçilirlerdi. Caesar'dan önce legatuslardan söz edilirse de, bu makamın devlet teşkilâtında belli başlı bir sıra kazanması Caesar ile başladı.

leke etmek b. f. (Bir şey) Damlatıp üzerinde lekeler meydana getirmek.

Lelewel, Joachim (1786-1861) Polonyalı tarihçi ve siyaset adamı. Varşova'da doğdu. Fransa'daki 1830 ihtilâlinin en etkin elebaşılarından biri olmuştur.

Lemot, Frédéric, baron (1773-1827) Fransız heykelcisi. Paris'de Carrousel zafer takı üstündeki «Zafer» ve «Barış» heykellerini yapmıştır.

Lenard, Philipp von (1862-1947) Alman fizikçisi. Çalışmaları ve eserleri Roentgen'e, X ışınlarını bulmak imkânını vermiştir. 1905'de Nobel Fizik armağanını kazanmıştır.

Leon, IX. (Saint) Papa. Brunon diye anılır. 1049'dan 1054'e kadar papalık etmiştir. Yunan ve Katolik kiliselerinin kesin olarak ayrılması onun zamanındadır. Kilise eşyasının satılmasına ve rahiplerin evlenmesine karşı amansız bir mücadele yürütmüştür.

Leon, X. Papa, 1513'den 1521'e kadar papalık etmiştir. Eski sanat eserlerinin hayranı olduğu için güzel sanatları, edebiyatı, bilim ve fenni korumuştur. Diğer taraftan II. Jules sanı altında İtalya'yı yabancı boyunduruktan kurtarmaya çalışmış ve bazan biriyle, bazan ötekiyle anlaşarak Venedik, Charles - Quint ve Fransa Kralının kuvvetlerini yenilgiye uğratmıştır. 1516'da I. François ile Bologna konkordatosunu imzalamıştır. 1521'de Luther'i aforoz etmesi, din reformuna yol açmıştır.

Leon, III. (İzoryalı) Doğu Roma İmparatoru. 717'den 740'a kadar imparatorluk etmiştir. İstanbul'u kuşatmış olan Müslümanlar'a karşı dayanmış ve bazı gemilerini gregoriyen ateşiyle yakmıştır. Resme tapınmayı yasaklamıştır.

Leopold, I. (1640-1705) Kutsal Roma - Almanya İmparatoru. Viyana'da doğdu. 1658'den 1705'e kadar imparatorluk etmiştir. Birçok savaşlara girmiştir: 1660'da İspanyollar'la, 1664'de ve 1683'de gene Viyana'yı kuşatan Türkler'le çarpışmış, Karlofça antlaşmasını imzalamıştır. 1687 ve 1697'de Macar Protestanları'yla savaşmış, 3 defa da Fransa Kralı XIV. Louis ile savaşa tutuşmuştur.

Leosten (Ölm. M.Ö. 323) Atinalı başbuğ. Büyük İskender'in ölümünden sonra, filozof Demosten'in kışkırtmasıyla orta Yunanistan'ın bir kısmını Makedonyalılar'a karşı ayaklandırmış, Antipater'i Termopil boğazında yenilgiye uğratmıştır. Tesalya'da da birkaç savaş kazanmış, fakat bir kuşatma sırasında düşmanın attığı bir taşla ölmüştür.

Lepanto Deniz Savaşı Bak. İnebahtı.

Lepidus, Marcus Aemilius (Ölm. M. Ö. 13) Roma'da Caesar'ın ölümünden sonra yönetimi ele alan ilk üçlerden biri. Öteki ikisi Antonius ile Octavius'dür.

Le Play, Frédéric (1806-1882) Fransız ekonomi ve sosyoloji bilgini. «Fransa'da Sosyal Reform ve Avrupa İşçileri» ile «İnsanlığın Temel Yapısı» adlı eserinde savunduğu sosyal rejim, kuvvetli bir aile, din, patronluk ve mülk temeline dayanır.

Leslie, Sir John (1766-1832) İskoçyalı matematikçi ve fizikçi. Sıvıyı yapay olarak dondurmak yöntemini ve diferansiyel termometreyi bulmuş olmakla tanınır.

1912

Lesseps, Ferdinand, Vicomte de (1805-1894) Mısır'a gitmiş, Süveyş kanalını açmayı tasarlamış, Sait Paşa'dan bu işin imtiyazını almıştır. Fakat mali güçlükler yüzünden işe ancak 1859'da başlayabilmiş ve kanalın açılması 1869'da sona ermiştir. 1879'da Panama kanalını açmak için bir şirket kurmuş, 1881'de işe başlamış, şirket iflâs etmiş, kanal başkaları tarafından 1888'de tamamlanmıştır. 1884'de Fransız Akademisi'ne girmiştir.

Leukipus (M.Ö. V. yüzyıl) Yunan filozofu. Dünyanın atomlardan meydana geldiğini ileri süren atomizm felsefesinin kurucusu. Ünlü Demokrit, onun dostu ve belki de hocasıydı.

Le Verrier, Urbain Jean Joseph (1811-1877) Fransız astronomu. Varlığından şüphelendiği bir gezegenin yerini söylemiş ve Berlin'de teleskopu başında bu yıldızı arayan Galile 1846'da onu, Fransız astronomun tam bildirdiği noktada bulmuştur. Bu gezegene Neptün adı verilmiştir.

Lewis, Sinclair (1885-1951) Amerikalı gazeteci ve romancı. Minnesota'da doğdu. Yale kolejini bitirdi. 1907'de gazeteciliğe atıldı. Az sonra roman yazmaya başladı. Amerika burjuvazisini, Amerikan işi çevrelerini taşladı. Sert yergileri tepkiler yarattı. Pulitzer ödülünü kazandığı halde kabul etmedi. 1930'da Nobel Edebiyat ödülünü aldı. Başlıca eserleri : «Suçsuzlar», «Bizim Mr. Wrenn», «İs», «Babbit» dir.

liste usulü b. i. Si. Dağıtıcılar tarafından filimlerin sinemalara kiralanmasında iyi yapıtlarla birlikte kötü filimlerin de sürülmesini sağlamak amacıyla uygulanan, bütün filimleri toplu bir liste halinde dağıtma ve kiraya verme yolu. [Location en bloc — Block booking]

M

madımak i. Bot. Bir çeşit ot. Anadolu'da bazı yerlerde yenir.

mara i. Zo. Memelilerin kemiriciler takımının kobaygiller familyasının bir türü.

marife Ar. i. Belirtilmiş isim. «Evin kapısı» sözünde, ev kelimesi, marifedir.

melankoli Fr. i. Hek. Halk arasında kara sevda karşılığı kullanılması yanı sıra, ruh - akıl hekimliğinde belirli bir hastalık tablosuna verilen addır. Mani - melankoli psikozu denen siklofreni hastalığında, kadınlarda yaş dönümü sırasında, kimi kere büluğun hemen ertesinde belirebilir. Düşüncede yavaşlama, daralma, duygularda kötümser ve sıkıntılı bir yüzeyselleşme, yaşamaktan zevk almamak ve genel isteksizlik başlıca belirtileridir. Kendini öldürme isteği hemen her melankoli vakasında vardır. Elektroşok tedavisi ya da ilâç kullanımı ile iyi olur.

Milliyetçi Çin Cumhuriyeti (Formoza) Kıta Çin'in doğusunda Formoza adası ile etrafındaki küçük Pescadores adalarından meydana gelen bağımsız bir ülke. Yüzölçümü 36 000 km², nüfusu 12 milyon, başkenti Taipeh'dir. Bu topraklar 1895'den 1945 yılına kadar Japonlar'a aitti. Bu tarihte Çin'e geçmiştir. 1950'de Mao - Çe - Tung'a yenilen Çiang Kay Şek'in ordularına üs olmuştur. A.B.D., asıl Çin olarak bu ülkeyi kabul etmiştir. (Bak. Formoza ve Çin).

Mimar Sinan Sultanahmet camisinin mimarlığını yapmamıştır.

Minos Uygarlığı Tar. Ege çevresindeki en eski uygarlık olan Girit uygarlığına verilen ad. 3 döneme ayrılır : Eski Minos uygarlığı, Orta Minos uygarlığı ve Son Minos uygarlığı. Bu dönemlerin her biri de, birinci, ikinci ve üçüncü aşamalar olarak üçe ayrılır. Bu uygarlık dönemleri, Girit'de Knossos şehrinin egemen olduğu süre için geçerlidir. Ege adalarında yalnız Girit adasında, cilâlı taş dönemi yaşanmıştır. Minos uygarlığı hem sanat, hem de bilgi bakımından çok ileri bir kültürdür. Kalıntılardan anlaşıldığına göre, kadınların giyimi hiç de ilkel olmayıp, konutlar iki katlı, balkonlu ve konforlu idi. Saraylarının yapısı ise bütün dünyada ünlüdür. Deniz ticaretiyle zenginleşen Girit'de kurulan Minos uygarlığı, bütün Ege bölgesini uzun zaman etkisi altında bırakmıştır.

miyosen Yun. i. ★ 1. Jeol. III. zamanın 4 büyük bölümünden sondan ikinci dönem.

mol Fr. i. Kim. Bir elemanın bağıl atom ağırlığının gr cinsinden değerine atom - gram molekül ağırlığının gr cinsinden değerine ise molekül - gram ya da mol denir. (Bak. avogadro sayısı).

mozole Fr. i. Büyük, ağır yapılı mezar.

muhakemenin lüzumu Huk. Suçluluğu konusunda kuvvetli belirtiler bulunan sanık hakkında yargılamanın başlayabilmesi için savcı tarafından verilen karar.

mutluluk i. Mutlu olma hali, ongunluk. esk. Bahtiyarlık, saadet. [Bonheur — Happiness]

N

Nabukodonosor —Büyük— (M.Ö. VI. yüzyıl) Babil Kralı. Mısır'a savaş açmış, 587'de Yahudi Krallığı'nı ve başkenti Kudüs'ü yıkmış, Arabistan'ı almış, Medler'le antlaşma kurarak Lidyalılar'la da savaşmıştır.

namaz İkindi namazı 4 farz, 4 sünnet; akşam namazı ise 3 farz, 2 sünnettir.

Newton, Isaac (1642-1727) İngiliz matematikçisi, fizikçisi, astronomu ve filozofu. Yerçekimi kanunlarını keşfetmiş, ışığın ayrışımını açıklamış, geometri ile akı hesapları üstünde çalışmalarda bulunmuştur. Adını taşıyan kanun, fiziğin temel kanunlarından biri olarak günümüze kadar gelmiştir. Çağımızda Einstein bu kanunu biraz değiştirmiş, daha genelleştirmiştir.

Newton Kanunu b. i. Fiz. Cisimler arasında bir çekme kuvvetinin bulunduğunu bildiren, bu kuvvetin büyüklüğünün hesaplanmasını mümkün kılan kanun: Aralarındaki uzaklığa göre boyutları küçük olan iki cisim, birbirlerini, kendilerini birleştiren doğru boyunca, kütleleriyle doğru ve aralarındaki uzaklığın karesiyle ters orantılı olarak çekerler.

normal şartlar b. i. Fiz. Yeryüzündeki hava şartlarından değeri belirlenmiş olan birine verilen ad. Normal şartlarda hava basıncı, 760 mm. cıva basıncına eşittir (bu, deniz seviyesindeki hava basıncıdır) ve sıcaklık 0° C dir.

O - Ö

ozalit makinesi b. i. Aydinger kâğıdına çizilmiş teknik resimleri çoğaltmaya yarayan makine.

ötengiller ç. i. Zo. Omurgalı hayvanlardan kuşlar sınıfının ötücü kuşlar takımının bir familyası. İnce uzun gagalı, yumuşak tüylü, göçücü kuşlardır. 240 kadar türü vardır. [Sylviides — Warblers]

ötücü kuşlar b. i. Zo. Serçegiller takımının öbür adı. 9 000'e yaklaşan kuş türünün yarısından fazlası (5 100) türü ötücü kuşlardır. Başlıca 3 alt takıma ayrılırlar: 1° Avustralya. 2° 4 000 türü olan özötücüler. 3° Göğüs gırtlağı kasları özötücüler kadar ayrıntılı olmayan bağırganlar. [Passereaux — Passerines]

Özalp, Kazım 1922-1924 yıllarında millî savunma bakanı idi. 1935-1939 yıllarında ikinci defa millî savunma bakanlığı yaptı.

P

Pah Bak. Karakoçan.

Papandreu Fotoğraf, baba Papandreu'nun değil oğul Papandreu'nundur.

patlayıcı maddeler b. i. Kim. Isı, ışık, çarpma gibi etkilerle patlayan kimyasal bileşik ya da karışımların genel adı. Dinamit bunlardan biridir.

Pazar Rize'nin merkez ilçesi olan kasabanın 1 bucağı vardır.

Pekin 1860 yılında Fransız ve İngilizler, 1900'de uluslararası birlikler tarafından işgal edilmiş, 1949'da komünist milliyetçilerce geri alınmıştır.

preator peregrinus Tar. Eskiçağ'da, Roma Devleti'nde, eyaletlerdeki en yüksek adli memur ve makamın adı. Preatorluk makamının, preator peregrinus ve preator urbanus adıyla ikiye ayrılması yaklaşık olarak M.Ö. 242 yılında olmuştur. Preator urbanus'un yetki alanı Roma şehriydi. Roma Devleti genişledikçe, preator urbanusların hem sayıları hem de yetkileri artmıştır.

psikopati Fr. i. Hek. Kelime anlamı ile, ruh - akıl hastalığı karşılığı olmakla beraber belirli bir ruh dengesizliği için kullanımı daha yaygındır. Doğuştan bazı karakter ve kişilik yapısı bozuklukları, intibaksızlık, dengesizlik, ayarsızlık vardır; eski ruh hekimleri, uyuşturucu madde kullananları, cinsel sapıkları psikopat sayarlar ve bu türlü tutkunlukların ancak doğuştan karakter zayıflığı gösterenlerde olabileceğine inanırlardı. Bugün toplum içinde aksayan, psikopati belirtileri gösteren kimselerin, çevrelerini düzenlemekle etkilenebileceğine inanılıyor.

R

rakun i. Zo. Etoburların küçük ayıgiller familyasının bir türü. İri bir ev kedisi büyüklüğünde, uzun ve sık tüylü, kahverengimsi gri kürklüdür. İyi yüzücüdür, ağaca rahat çıkar, uyanık saatlerinin çoğunu yerde geçirir.

ratel i. Zo. Etoburların köpeksiler alt takımının gelincikler familyasının bir türü. Bal porsuğu da denilen ratel, Afrika, Ön Asya ve Güney Asya'nın porsuğudur.

renkli filim b. i. Si. Mavi, yeşil ve kırmızıdan ibaret 3 ana rengin değişik işlemlerle birbirine uygun oranlarda karıştırılması yoluyla doğadaki renkleri, mümkün olduğu ölçüde görüntüye aktaran filim. 1903'den beri denenen renkli filimcilik özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra geliştirilen çeşitli renk teknikleriyle fotoğraf ve sinemacılıkta geniş ölçüde kullanılmaya başlanmıştır. [Film en couleur — Colour film]

Ruiz de Alarcon y Mendoza (1580-1639) İspanyol şairi. Meksika'da doğmuştur. Manzum tiyatrolarıyla tanınmıştır. Başlıca eserleri: «Le Tisserand de Ségovie» ve «La Verdad Sospechosa» dır.

S - Ş

sapan balığı b. i. Zo. Balıkların kıkırdaklı balıklar alt sınıfının köpek balıkları takımının bir familyası. Testere burunlu 3 - 5 m. kadar uzunlukta ve 2 ton ağırlığında, sapan biçimli uzun kuyruklu bir köpek balığıdır. Testere köpek balığı adı da verilir. Bu korkunç görünüşüne rağmen tehlikesizdir. Savunma halinde testere ile tehlikeli yaralar açabilir. [Renard de mer — Fox shark]

sendikalar ç. i. Bak. sendika.

senkronizasyon Lat. i. Eşzamanlı kılma. Genel olarak iki olayın aynı zamanda başlayıp, aynı zamanda aynı noktalardan geçip aynı zamanda sona ermesi durumuna eşzamanlılık denir. Bu deyim daha çok teknikte kullanılır.

sığırcıkgiller ç. b. i. Zo. Serçegillerin bir familyası. 100 kadar türü vardır. Bulundukları enlemlere göre göçücü. gezici ya da yerli kuşlardır. Bazı türleri: Adi sığırcık, kara sığırcık, pembe sığırcık. [Sturnidés — Starlings]

su düzeci b. i. Tek. Bir yüzeyin yatay olup olmadığını anlamaya yarayan araç. Yapı işlerinde kullanılır. İçinde su bulunan ince cam bir borudan yapılmıştır. İki ucu kapalı olan boru içinde bir hava kabarcığı vardır. Düzeç bir yüzey üzerine konur. Yüzey yataysa, kabarcık borunun tam ortasında durur.

su santralı b. i. Tek. Sudaki enerjiden yararlanarak elektrik üretilen elektrik santralı çeşidi. Ya yüksekten düşen bir suyun potansiyel enerjisini ya da akmakta olan bir suyun kinetik enerjisini, elektrik enerjisine dönüştürür. Suyun enerjisi bir su çarkını, su türbinini döndürür. Çark ya da türbin ise bir generatörü çalıştırır. Böylece elektrik enerjisi elde edilmiş olur. Suyun elverişli olduğu yerlerde kurulan su santralı için genellikle baraj yapılması gerektiğinden, kuruluş masrafları yüksek olan bir santral çeşididir. Buna karşılık işletme masrafı çok düşüktür; çünkü yakıt masrafı yoktur.

Suvanna Fuma, Prens 1958, 1960, 1960-1962 yıllarında başbakanlık yapmıştır. 1962'den beri de başbakandır.

suyılanıgiller ç. b. i. Zo. Yılanların düzdişliler alt takımının bir familyası. Zehirsiz küçük ya da orta büyüklükte yılanlardır. Türkleri pek çoktur. Birçoğu fare ve sıçan yediklerinden çiftçilerin dostudur. Bazıları yumurta yiyerek zarar verir. Yılan yiyen suyılanları da vardır. Ender olarak insan için tehlikelidirler. Bir Madagaskar türü ağaçtan atlar ve insanı ısırır.

sülüngiller ç. b. i. Zo. Kuşların tavuksular takımının gerçek tavuklar alt takımının bir familyası. 250 tür ve çeşidinin 80 kadarı yeni dünyada yaşar. Asıl yurtları Orta Asya'dır. [Faisans — Pheasants]

şuyuun izalesi Huk. Birden çok şahsın ortaklaşa malik bulundukları bir malın satılarak, mal bedelinin bölüşülmesi suretiyle mülkiyetteki ortaklığın sona erdirilmesi. Bu konuda anlaşma müşterek olmazsa, şuyuun izalesi için dava açılabilir.

T

Taner, Ali Haydar 1957 yılında ölmüştür.

Templewood ile **Tepeyran**'ın resimaltları yer değiştirmiştir.

Tevfik Paşa, Oktay Ahmet Tevfik Paşa, soyadını «Okday» olarak almıştır. Oğlunun soyadı da Okday'dır.

toplu iş sözleşmesi Bak. iş akdi.

tortul taşlar Jeol. Yer kabuğunu meydana getiren katılaşım kültelerin çeşitli dış etkenlerle aşınıp parçalandıktan sonra akarsular tarafından sürüklenerek deniz ve göl diplerinde ya da akarsu yataklarında birikmesiyle oluşan katmanlar. Bu katmanlar oluştukları devirlere ait hayvan ve bitkilerin kalıntılarını (fosillerini) taşırlar. [Roches sédimentaires — Sedimentary rocks]

tribus Tar. Eski Roma'da, her kabilenin ana orduya verdiği piyade birliği.

Tuğsavul, Muzaffer (1895-1952) Asker, yönetici. Bingazi'de doğdu. Adliye Müfettişi Ahmet Vefik'in oğludur. Kuleli'yi, Harbiye'yi ve Mühendishanei Berri'yi bitirdi. Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Akademi'yi sonradan bitirdi ve kurmay oldu. İstanbul Topçu Atış Okulu Komutanlığı'nı yaptıktan sonra general oldu. Bolayır ve Gelibolu bölgesinde bulunduğu sıralarda birçok imar hareketlerine öncülük ederek Süleyman Paşa'nın ve Namık Kemal'in kabirlerini restore etti. Orgeneral oldu ve 2. Ordu müfettişliğine atandı. 1952'de İzmir valisiyken öldü.

Turancılık Türkçülüğün, milliyetçiliğin çok aşırıya götürülmüş, hayalci şekli. Eski Türkler'in Batı'ya doğru yayılmalarından önce bulundukları Orta Asya'daki eski yurtlarına tekrar sahip olacaklarını ve buraları da elde ettikten sonra bütün dünyaya egemen bir Türk İmparatorluğu kuracaklarını ve bu ülkenin adının «Turan» olacağını söyleyenler, aynı zamanda Türk ırkının diğer bütün ırklara üstünlüğünü de ileri sürmekte, saf olmayanları kötü görmektedirler. Turan ülküsü, bir bakıma ırkçı faşist bir düzen hayalinin sembolü olmaktadır.

Türkçü, Necip (Doğ. 1875) Dil devrimcisi, yazar. Edirne'de doğdu. Bir tekke şeyhinin oğludur. Fransızca öğrendi. Eski Halk Edebiyatı ve Yunus Emre üzerinde çalış-

İLLERİMİZİN BELEDİYE SINIRLARI İÇİNDE KALAN NÜFUSLARI

(1965 Nüfus sayımı sonuçları)

Adana	289 919	Erzincan	45 197	Maraş	63 284
Adıyaman	22 153	Erzurum	105 317	Mardin	30 974
A. Karahisar	44 026	Eskişehir	173 882	Muğla	16 408
Ağrı	24 168	Gaziantep	160 152	Muş	15 687
Amasya	34 168	Giresun	25 331	Nevşehir	21 121
Ankara	905 660	Gümüşhane	8 092	Niğde	21 663
Antalya	71 833	Hakkâri	6 129	Ordu	27 303
Artvin	9 847	Hatay (Antakya)	57 855	Rize	26 989
Aydın	43 483	Isparta	42 901	Sakarya (Adapazarı)	86 124
Balıkesir	69 341	İçel (Mersin)	86 692	Samsun	107 510
Bilecik	9 722	İstanbul	1 742 978	Siirt	25 480
Bingöl	11 727	İzmir	411 626	Sinop	13 354
Bitlis	18 725	Kars	41 376	Sivas	108 320
Bolu	21 700	Kastamonu	23 485	Tekirdağ	27 069
Burdur	29 268	Kayseri	126 653	Tokat	37 368
Bursa	211 644	Kırklareli	24 790	Trabzon	65 516
Çanakkale	22 789	Kırşehir	24 861	Tunceli	5 825
Çankırı	21 450	Kocaeli (İzmit)	89 547	Urfa	73 498
Çorum	41 574	Konya	157 934	Uşak	35 517
Denizli	64 331	Kütahya	49 301	Van	31 431
Diyarbakır	102 653	Malatya	104 428	Yozgat	23 081
Edirne	45 197	Manisa	69 711	Zonguldak	55 404
Elâzığ	78 605				

tı. İlerici hareketlerinden ötürü padişah tarafından 5 yıl kalebentliğe mahkûm edildi. 1950 yıllarında İzmir'de yerleşerek Hizmet gazetesine «Türkçe Dilimiz» başlıklı seri makaleler yazdı. Ziya Gökalp'le tanıştı. Dilimizin arınmasına çalıştı.

Türk Operası Cumhuriyet devrinde kurulmuş, kısa bir sürede ilgi görmüş ve gelişmiştir. 1936'da Ankara Musiki Muallim Mektebi, Atatürk'ün isteği üzerine tiyatro ve opera bölümleri de eklenerek Devlet Konservatuvarı adıyla yeniden kuruldu. İlk Türk Operası Adnan Saygun'un Özsoy adlı operasıdır. Bunu Avrupa'dan özel olarak getirilen Karl Ebert gibi yöneticilerin idaresinde «Tosca» ve «Madam Butterfly» operaları izledi. Daha sonra bale bölümü de eklenen Ankara Devlet Operası, İstanbul ve diğer illerimizde birçok temsiller vermiş ve Avrupa sahnelerinde de ün yapan değerli sanatçılar yetiştirmiştir.

Tycho - Brahé (1546-1601) Danimarkalı astronom. Knudstrup'da doğdu. Batlamyos ve Copernic'in sistemlerinden ayrı bir astronomi sisteminin yaratıcısıdır. Kepler'in öğretmenidir. «Rasatlar» adlı eseri önemlidir.

Tzara, Tristan (1896-1963) Romanya asıllı Fransız yazarı. Romanya'da Moineşti'de doğdu. Paris'de öldü. 1916'da Zürich'de «Dada» topluluğunu kurdu. Daha sonra gerçeküstücülere katılan Tzara, çağdaş öncü şairleri ve düşünürleri etkileyen şairlerin başlıcalarından biridir. «L'Homme approximatif — Takribî İnsan», «Antitête — Anti - Baş,», «Rose et le chien — Gül ve Köpek» adlı eserleri şaheserleri arasındadır.

U

uçak alanı b. i. Uçakların havalanıp konması için özel olarak yapılmış düzgün yüzey. Uçağın havalanabilmesi ve konabilmesi için yerde bir süre ilerlemesi gereklidir. Uçak alanında bu düzlükler, uçakların bakımı ve saklanması için depo ve onarma yerleri, yolcu salonu v.b. vardır.

ulusal egemenlik Bak. Millî hakimiyet.

Uluslararası Para Fonu Birleşmiş Milletler örgütüne bağlı 13 uzmanlık kurulundan biri. Amaçları, para sorunlarında uluslararası işbirliğine ve dünya ticaretinin genişlemesine önayak olmak, para mübadelesinde kararlılığı ve düzeni sağlamak, rekabet nedeniyle para değerlerinin düşürülmesini önlemek, ileri ülkeler arasındaki ticaret işlemlerinin ve çok taraflı ödeme sistemlerinin kurulmasına yardım etmek ve dünya ticaretine engel olan döviz kısıtlamalarını kaldırmaktır. Fon, 27 Aralık 1945'de kurulmuştur. Örgüt: Her üye ülkece atanan 1 üye ve 1 yedek üyeden kurulmuş yönetim kurulu ve müdürler kurulu.

unutma i. Psi. Anıların normal olarak silinmesi. Gerçekte hastalık halinin ve ileri yaşlılığın dışında unutma olmaz. Unutul-

me, bırak su seni götürsün daha iyi.

geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer Kimi anıların ne denli değerli olduklarını anlatmak için kullanılır.

gölge etme başka ihsan istemem Zararın ol-

hasbünallah ve-ni'mel-vekil Tanrı'ya inanıyoruz, ondan iyi davamızı savunacak kimse olamaz.

hasmın sitemin anlamamak hasma sitemdir Ünlü mısra (Nefi). Düşman lâfına değer

K-L

kellim kellim lâ-yenfa Ne kadar söylesen boş.

kenarın dilberi nazik de olsa nazenin olmaz Ünlü mısra (Nabi). Yeteneksiz kişiyi ne kadar eğitseniz boştur.

keremsiz kibarın fukaradan farkı ne Hasis zenginle fakirin bir farkı yoktur.

kişi noksanını bilmek gibi irfan olmaz Ünlü mısra. Kişinin kendi noksanlığını bilmesi en büyük bilginliktir.

kişiye her işi âlâ görünür - kuzguna yavrusu anka görünür Ünlü beyit. İnsan bencilliğini anlatır.

lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh-il-ali-yül -azim Kudret ve kuvvet, Tanrıdadır.

la ilâhe ill-Allah Tanrı'dan başka yoktur tapacak.

lâ rahate fid-dünya Dünyada rahat yoktur.

lâ-teşbih ve lâ-temsil Benzetmek ve örnek vermek gibi olmasın.

lillâh ve resulihi Tanrı ve Peygamber hatırına. Bu işi artık bırak, bıktım anlamında kullanılır.

M-N

marifet iltifata tâbidir-müşterisiz metâ zâyidir Ünlü beyit (Muallim Naci). Sanatçı ve bilgin takdir görmezse eser yaratamaz. Tıpkı ahası bulunmayan malın ziyan oluşu gibi.

men çi gûyem, tanburem çi gûyed ya da çi sazend Ben ne söylüyorum tanburum ne çalıyor. Ben ne söylüyorum sen ne söylüyorsun.

mihneti kendine zevk etmedir âlemde hünergam - u - şad-i felek böyle gelir böyle gider Ünlü beyit (Vâsıf). Dünyada hüner sıkıntıyı kendine zevk yapabilmektedir. Çünkü üzüntü ve sevinç geldiği gibi gider.

milyonla çalan mesned-i izzette şerefrâz - birkaç kuruşu mürtekibin cayi kürektir Ünlü beyit (Ziya Paşa). Milyonca çalan ikbal mevkiinde kalır; birkaç kuruş çalanı küreğe mahkûm ederler.

minel-bâp ilel-mihrâp Kapıdan mihraba kadar demek olup, bir şeyin başından sonuna kadar yapılmasını ya da anlatılmasını ifade için kullanılır.

minel-evvel ilel-âhir Başından sonuna kadar.

nazarı pâk olan eyler pâke nazar Ünlü mısra. İyi bakışlı kimse her zaman iyiyi görür.

ne kendi eyledi rahat ne halka verdi huzur-yıkıldı gitti cihandan dayansın ehli kubur Ünlü beyit. Hayatta iken kötülükleriyle hem kendi tedirgin oldu, hem herkesi rahatsız etti. Şimdi öldü, kötülüklerine ölüler dayansın.

ne sihirdir ne keramet el çabukluğu marifet Bir işin içinde el çabukluğundan başka bir marifet bulunmadığı zaman kullanılır.

nushile yola gelmeyeni etmeli tekdir - tekdir ile uslanmayanın hakkı köteltir Ünlü beyit (Ziya Paşa). Öğüt ile yola gelmeyeni azarlamalı, azarla uslanmayanı ise dövmeli.

O-Ö

olamaz bir hanede mihman mihman üstüne Ünlü mısra (Rasih). Bir evde misafir misafir üstüne olamaz.

ödünç güle güle gider, ağlaya ağlaya gelir Ödünç verilen para güçlükle geri alınır.

öldüğüne bakmaz da koz ağacından tabut ister Parasızlığına bakmadan en iyi şeyleri ister.

ölürse yer beğensin kalırsa el beğensin İnsan öyle davranmalıdır ki, yaşarken de öldükten sonra da herkes onun iyiliğini ansın.

önüne bakma sonuna bak Her işin sonucu başlangıcıyla aynı olmaz.

öyle baş böyle tıraş Yapılan bir işin fena şartlara uygun olduğunu anlatmak için söylenir.

öyle değil kazın ayağı İş senin anladığın gibi değil.

öz ağlamayınca göz ağlamaz Gerçek acı, gözyaşından değil yürek sızısından anlaşılır.

S-Ş-T

sağ gözü eylemiye Allah sol göze muhtaç Ünlü mısra (Seyyit Vehbi). Tanrı kimseyi en yakınına bile muhtaç etmesin.

sel gider kum kalır Onlar gider ben kalırım.

ser vermek olur amma sırrı ayan eylemek olmaz Ünlü mısra. İnsan başını vermeli, fakat sırrını vermemeli.

şecaat arzederken merd-i kıpti sirkatin söyler Ünlü mısra (Koca Ragıp Paşa). Çingene öğünürken hırsızlığını anlatır.

şirler pençei kahrımda olurken lerzan - beni bir gözleri ahuya zebun etti felek Ünlü beyit (Yavuz Sultan Selim) Aslanlar kahredici pençemin altında titrerken felek beni bir ceylan bakışlıya esir etti.

taze koruk sabrile helva olur Sabırla her iş halledilir.

tigi düşnamı zebanın yâresi bulunmaz deva Ünlü mısra. Dilin hakaret kılıcının yarası iyileşmez.

U-Z

usanmaz kendini insan bilenler halka hizmetten mürrüvvetmend olan mazlûma el çekmez ianetten Ünlü beyit (Namık Kemal). Gerçek insan olan halka hizmet etmekten usanmaz. Kişilik sahibi kimse ise, zulüm görmüşe yardım etmekten kaçınmaz.

zâtında görür sureti noksan-u kusurun - ayinei ahvaline her kim eyler nazar Ünlü beyit (Haşmet). Hal ve hareketlerinin aynasına bakan kimse kendi kusur ve noksanlarını anlar, demektir.

YARARLANILAN ESERLER

A Dictionary of Art and Artists : Peter and Linda Murray.
A Grammer of the Film : Raymond Spottiswoode.
A Latin Dictionary : T. Lewis, Charlton ve Short Charles.
Ansiklopedik Sinema Sözlüğü : Nijat Özön
Art and Visual Perception, A Psychology of the Creative Eye : Rudolf Arnheim.
Askerî Ceza Hukuku : S. Erman.
Askerî Kamus : Selâhattin Kip.
Atlas of Ancient and Classical Geography : Dent and Sons.
Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi : Charles Seignobos.
Aylık Ansiklopedi : İskit Yayınevi.
Az İrodalmi Lexikon.
Basın Hukuku : S. Dönmezer.
Batı Anadolu Arkeoloji Haritası : Rüstem Duyuran.
Belleten : Türk Tarih Kurumu.
Biyografiler Ansiklopedisi : Oktay Afşın.
Brockhaus.
Büyük Atlas : Faik Sabri Duran.
Ceza Muhakemesi Hukuku : N. Kunter.
Classics of the Foreign Film : Parker Tyler.
Coğrafya Sözlüğü : Sami Öngör.
Cumhuriyet gazetesi koleksiyonu.
Das Bertelsmann Lexikon : Güterloseb.
Der grosse Brockhaus.
Der Sprach Brockhaus.
Der Volks - Brehm : Georg Grimpe.
Dictionary of Classical Antiquities : Seyffert Oscar.
Dictionnaire Analogique.
Dictionnaire de la lîtterature Contemporaine. Editions Universitaires.
Dictionnaire de la Peinture Abstraite : Michel Seuphor - F. Hazan.
Dictionnaire de la Peinture Moderne : F. Hazan.
Dictionnaire des Auteurs : Laffont - Bompiani.
Dictionnaire des Cinéastes : Georges Sadoul.
Dictionnaire du Cinéma : Jean Mitry.
Dictionnaire Moderne.
Die Entwicklungs Geschichte der Erde 1956, Brockhaus : Taschenbuch der Geologie.
Dil Kılavuzu : Reşad Nuri Darago.
Dinamik Jeoloji, İç ve Dış : Prof. Dr. H. Nafiz Pamir.
Direnen Faşizm : Çetin Özek.
Documentary Film : Paul Rotha.
Dorland's Illustrated Medical Dictionary.
Dtv - Taschenbuch Lexikon.
Dünya Politika Ansiklopedisi : Ahmet Angın.
Edebiyatımızda İsimler : Behçet Necatigil.
Encyclopaedia of the Social Sciences.
Encyclopédie Larousse Méthodique.
Encyclopaedia Britannica.
Esthétique du Cinema : Henri Agel.
Film as Art : Rudolf Arnheim.
Film Form, Film Sense : Sergei Eisenstein.
Film, Rudfunk, Fernsehen : H. Lotte Eisner, Heinz Friedrich.
Film World : Ivor Montagu.
Fizik : E. Hausmann, E. P. Slack - Nusret Kürkçüoğlu.
Genel Botanik : Sara Akdik.
Genel Coğrafya : Prof. Dr. Sırrı Erinç, Sami Öngör.
Genelkurmay Başkanlığı'nın yayınladığı biyografya.
Genel Nüfus Sayımı, İdari Bölünüş.
Genel Nüfus Sayımı Sonuçları : Devlet İstatistik Enstitüsü yayını 1966.
Genel Zooloji : Atıf Şengül.
Genel Zootekni : Prof. Dr K. Bilgemre.
Gesammelte Werke : S. Freud.
Grand Dizionario Enciclopedico : Unione Tipografico · Editrice Torinese.
Grand Larousse Encyclopédique.
Greek - English Lexicon : Liddel ve Scott.
Grosser Historischer Weltatlas : Bayerischer Svhulbuch Verlag.
Grundriss der Allgememen Zoologie : Dr. A Kühn.
Guide de la lîttérature Française Moderne : Marcel Girard -Pierre Seghers.
Harrap's Standard Dictionary.
Hatıra Notları : Asım Us, 1930-1950.
Hayat Ansiklopedisi.
Hayat Hayvanlar Ansiklopedisi.
Histoire de la Peinture : Raymond Cogniat - Fernand Nathan.
Histoire de la Peinture Moderne : Skira.
Histoire de L'URSS : Jean Bruhat.
Histoire des lîttératures : Encyclopédie de la Pleiade.
Histoire du Cinéma : Lo Duca.
Histoire du Cinéma Mondial - Des Origines a Nos jours : Georges Sadoul.
Hollywood - The Movie Colony, The Movie Makers : Leo C. Rosten.
Hukuk Muhakemeleri Usulü : İ Postacıoğlu.
Hutchinson's Twentieth Century Encyclopaedia.
l'Occhio del Cinema : Pietro Bianchi.
İç Hizmet Kanun ve Yönetmeliği.
İkinci Dünya Harbinin Meşhurları : Ferda Kocaçimen.
İktisadî Yürüyüş dergisi koleksiyonları.
İktisat ve Ticaret Ansiklopedisi : Aslan Tufan Yazman, İsmet Alkan.
İnfeksyon Hastalıkları : Behiç Onul.
İnsan ve Ehli Hayvanlarda Uyuz : Prof. Dr. H Şükrü Oytun.
İsmet İnönü : Faik Reşit Unat.
İstanbul : Prof. Semavi Eyice
İstanbul Ansiklopedisi : Reşat Ekrem Koçu
İzahlı Basın Kanunu : Erman Özek
İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi : İsmail Hami Danişmend.
Kayaçların Pratik Tayini : A. Cailleux. A. Chavan
Kayaçlar ve Mineraller : M.T.A. Enstitüsü yayımlarından.
Kino - A. History of the Russian and Soviet Film : Jay Leyda.
Koyunculuk ve Yapağı : Prof. Dr. Reşit Sönmez.
Koyunların İnfeksiyon ve İnvasyon Hastalıkları : Prof. Dr. Selâhattin Gürtürk.
Körperbau und Character : E. Kretschmer.
La Musique (Larousse).
Larousse Médical.
Larousse du XXe Siècle.
Larousse - 3 Volumes en Couleurs.
L'art du Comédien : André Villiers.
Latince - Türkçe Sözlük : Prof Faruk Z Perek.
Le Cinéma : Henri Agel.
Le Cinéma Italien : Carlo Lizzani
Le Fauvisme : F. Hazan.
Lehrbuch der Zoologie : Dr R Hertwig.
Le Livre d'Or de la Poésie Française : Marabout -- Pierre Seghers.
Le Néo - Réalisme Italien et ses Créateurs : Patrice G. Hovald.

Les Fondements de l'art Cinématographique: Jean Debrik.
Les Grands Acteurs Contemporains: Philippe Van Tiegham.
Les Grands Cinéastes: Henri Agel.
Les Impressionnistes: Claude Roger.
Les Impressionnistes: F. Hazan.
Les Merveilles du Cinéma: Georges Sadoul.
Macar Edebiyatı Tarihi: Dr. Janos Eckmann.
Medizenische Terminologi: W. Guttman.
Meşhur Adamlar: İbrahim Alaettin Gövsa.
Mezbahalara Mahsus Parazitoloji: Prof. Dr. A. Nevzat Tüzdil.
Militarisches Wörterbuch.
Militartechnisches Wörterbuch.
Millî Kütüphanede Mevcut Arap Harfli Türkçe Kitapların Muvakkat Kataloğu.
Millî Kütüphane Haberleri, Aylık Bülten.
Milliyet'in turistik ilâvesi.
Mineroloji Ders, Kitabı: A. C. Okay.
Mülkî İdare Taksimatı: İçişleri Bakanlığı yayını, 1962.
Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler: Mücellitoğlu Ali Çankaya.
Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi: Vural Sözer.
Mythology: Edith Hamilton.
Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku, cilt I. III.: Erman, Dönmezer.
Nouveau Dictionnaire Etymologique.
Orta Öğretim Terimleri Kılavuzu: Türk Dil Kurumu.
Özel Zootekni I., Sığır Yetiştirme: Prof. Dr. K. Bilgemre.
Paleontoloji, Omurgasız Fosiller: Prof. Dr. A. F. Baykal.
Peinture Européenne: Marabout.
Petite Histoire de l'Art et des Artistes: Leon Chancerel.
Petit Larousse.
Peinture Européenne: Marabout.
Physique: Georges Eve.
Psikosomatik Hekimliğin Dinamik Yönü: Metin Özek.
Redhouse.
Sinema El Kitabı: Nijat Özön.
Sinema Terimleri Sözlüğü: Nijat Özön.
Siyasî Müesseseler ve Anayasa Hukuku: T. Tunaya.
Smaller Classical Dictionary: Smith, Sir William.
S. M. Eisenstein: Jean Mitry.
Stauffacher Lexikon: Stauffacher Verlag.
Story Lives of Men of Science.
Stratigrafi Prensipleri: Prof. Dr. A. F. Baykal.
Strüktürel Morfoloji, cilt I., II.: İ. Yalçınlar.
T.C. Devlet Örgütü Kılavuzu: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü yayınları, 1968.
The Art of the Film: Ernest Lindgren.
The Cinema as Art: Ralph Stephenson.
The Contemporary Cinema: Penelope Houston.
The Encyclopaedia of Americana.
The Film and the Public: Roger Manvell.
The Film Till Now - A. Survey of World Cinema: Paul Rotha.
The Great Encyclopaedia of Universal Knowledge: Odhams.
The Hittites: O. R. Gurney.
The International Who's Who?
The Literature of the United States: Scott, Foresman and Company.
The Liveliest Art, Panoramic History of the Movies: Arthur Knight.
The New Caxton Encyclopaedia.
The New Modern Encyclopaedia: Wise.
The New Pictorial Encyclopaedia of the World.
Theorie und Praxis in der Kriegskunst.
The Oxford Classical Dictionary.
The Oxford Companion to the Theatre.
The Penguin Dictionary of the Theatre: John Russel Taylor.
The Principles and Practice of Medicine.
The Reader's Companion to World Literature: Mentor Book.
The Universal Standard Encyclopaedia: Unicorn.
Tiyatro Terimleri Sözlüğü: Haldun Taner, Metin And, Özdemir Nutku.
Tıbbî Parazitoloji: Prof. Dr. H. Şükrü Oytun.
Türk Ansiklopedisi, 1943.
Türkçe - İngilizce: Pars Tuğlacı.
Türk Devrim Tarihi: Prof. Hamza Eroğlu.
Türk Hukuk Lûgati: Millî Eğitim Bakanlığı yayınlarından, 1944.
Türk İnkılâbı Tarihi Kronolojisi: Dr. Jaschke Gotthard - Niyazi Recep Aksu.
Türkiye Ansiklopedisi: Ekrem Üzümeri.
Türkiye Bibliyografyası.
Türkiye Büyük Millet Meclisi: Albüm'ler, Tutanak Dergisi, Yıllık'lar.
Türkiye Coğrafyası: Lise ders kitabı.
Türkiye İktisadî Coğrafyası: Besim Darkot.
Türkiye'de Kim Kimdir?: Osman Nebioğlu.
Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları: Server İskit.
Türkiye Haritası: Faik Sabri Duran.
Türk Kütüphaneciler Derneği Aylık Haberler Bülteni.
Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, 1952.
Türk Medenî Hukuku, C. II.: Aile Hukuku: H. V. Velidedeoğlu.
Türk Medenî Hukuku, Başlangıç ve Şahsın Hukuku: H. V. Velidedeoğlu.
Türk Medenî Hukuku, c. II.: Aile Hukuku: H. V. Velidedeoğlu.
Türk Meşhurları Ansiklopedisi: İbrahim Alâettin Gövsa.
Türk Sineması - Tarihi, Sorunları, Çözüm Yolları: Ali Gevgilili.
Türk Tiyatrosu Ansiklopedisi: M. Nihat Özön, Baha Dürder.
Ulus gazetesi koleksiyonu.
Umumî Jeoloji: Prof. Dr. İhsan Ketin.
Umumî Zootekni: Prof. Dr. Selâhattin Batu.
Ülkeler Coğrafyası: Lise ders kitabı.
Ünlü Sinema Rejisörleri: Tarık Kakınç.
Webster's New International Dictionary of the Engilish Language.
Wehr Kunde.
Who's Who in Turkey: Oktay, Afşin.
Wörterbuch der Medizin: Veb - Verlag Volk un
Yakın Çağlarda Türk Tiyatrosu: Refik Ahmet Sevengil.
Yeni Yayınlar Dergisi.
Zoologisches Wörterbuch: T. Knottnerus Meyer.
Zooloji Terimleri Sözlüğü: Türk Dil Kurumu.

(3. CİLDİN VE ESERİN SONU)